BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
31 H
14

8. 31. H. 14

PETRI LONGOBARDI, MAGISTRI SENTENTIARVM, PARISIENS. QVONDAM EPISCOPI, IN OMnes D. Pauli Apoſt. Epiſtolas COLLECTANEA, ex DD. Auguſtino, Ambroſio, Hieronymo, aliisque nonnullis S. ſcripturæ primariis Interpretibus, ſumma arte diligentiaq; contexta. Opus eximium, & anno MCXL conſcriptum, nūc primum in lucem editum

PARISIIS
Apud Ioannem Mace, in monte diui Hilarii ſub ſcuto Britanniæ.
M. D. X X X V I I.

INDEX SENTENTIARVM ET VOCVM INSIGNIVM IN COLLECTAneis P. Lombardi in D. Pauli Epiſtolas.

A

ABBA pater cur coniungi ſoleāt, & quid ſignificent. 39.F. 153.c
Abrahā quomodo iuſtificatus ex fide 18.e
Abraham cur nondum circunciſo facta eſt promiſſio 19.f
Abraham pater omnium gentium 21.a
Abrahæ volentis occidere filium laudatur pietas 260.d
Abraham an angelos hoſpitio receptos homines putauit 264.f
abſtinentia vera, qua abſtinetur a peccato.265.d
acceditur ad deū non locorum interuallo,ſed ſimilitudine 95.f
accidentiū nobis differētiæ. 180.f.
actiones hominis quatuor. 39.a
actiones noſtræ quales exigantur. 39.c
Adæ duo. 24.d
Adæ peccatum non longe ab idololatria abeſt 25.f
Adam forma Chriſti, ſed ab effectibus diſparibus 26.a
Adam ſe prior, & per hoc omne ſemen ei ſubiectum vendidit. 34.c
Adam rectus & ſine culpa creatus 34.e
Adam cur cadere permiſit deus 34.c.
Adam non propter pomum, ſed in obedientiam & cupiditatem mortem inuenit 62.b
Adam & Eua typus Chriſti & eccleſiæ.175.b,c.
Adæ cur extaſis data. 175.c
Adam quod ſeductus non eſt,ſed Eua.212.f
Adam mulieri obſecutus eſt, non victus concupiſcēria carnali, ſed beneuolentia amicabili. 212.a
Adam typus rationis 213.b
adoptione filii nos quomodo dicamur,& quando. 3.b
adoptio quid 41.b
adoptiue, ſancti dii vocantur. 87.d
adoptionem recepimus per Chriſtum.153.b
aduentum domini ſigna quæ præcedent.205.d,e,f.
aduentus carnalis Chriſti exit⁹ vocatur & introitus 233.f
ædificare aurum argētum lapides precioſos, fœnum ſtipulam ſuper fundamentum quid ſit 73.d,e
ægyptiorū mors ī mari rubro peccatorū oblationē ſignificat. 91.f
æmulari domino quid 94.b
æmulatio quid, & quod duplex eſt 133.d.
ænigma quid 105.b
ætate XXX annorum omnes reſurgemus 171.b
æternus deus ſolus proprie dicitur 66.a
æterna tēpora quæ intelligēda.ib.
æternitas ſine menſura eſt. 111.a
agi plus eſſe quam geri 39.d
agricola deus eſt,nos eius agricultura 73.c
alieni qui 22.f
alimonia quomodo ſumenda. 69.f
altioribus abſtinendum corā imperitis 242.e
altitudo crucis 169.a
allegoria quæ dicitur 155.e
amaritudo quæ 173.b
ambulare ſecundum carnem.38.b
ambulare ſecundum ſpūm. Ibidem
Amen vocabulū Hebraicū. 170.a
amicus ſponſi non ſibi, ſed ſponſo zelat 133.d
amor huius ſeculi 209.d
Amoris hūanæ gloriæ vires. 197.c
anathema quid. 44.c.141.f
angeli an doleant 41.e
angelis pares futuri ſumus 43.a
angelos iudicabunt ſancti 79.d
angeli cur ī ſcripturis, vt homines non vocentur dii. 87.e
angelus officii nomen Ibidem
angelica perfectio quæ 93.a
angeli nobis tunc potiſſimum adſunt cum diuinis vacamus. 96.f
angelorum tres ordines 137.b
angeli quid deo annuncient cum omnia ſciat. 186.d
Angelus mediator eſſe nō potuit. 212.c.
angeli mali quodammodo medii ſunt.212.d
angeli non ſolum ex deo, ſed ex effectu cognoſcunt 213.d
angelos multis apparuiſſe credendum eſt 234.a
angeli Chriſtum hominem adorare iubentur 234.a
angeli in ſalutē noſtrā quā ſint incumbentes. 235.a
angelis æquales nos fore per filiū ſuum certificauit deus 264.a
angeli hoſpitio excepti, an cogniti.264.f
animalis homo quis 72.c
anima ſimul & corpus per ſpiritum viuificatur. 39.a
animæ corporiſque differētia.39.c.
anima pro homine,a parte ſuperiore,62.f
anima in corpore viuit,ſed non viuificat.112.f
annunciatio quæ deo fit,qualis ſit. 186.d
animam non contaminat corpus. 194.c
animalis vita & ſenſus 72.c
De Antichriſti aduentu 202.e
antichriſtus præcedet aduentum domini. 205.d
antichriſtus vbi naſcetur. 205.f
antichriſtus refuga 205.e.
antichriſtus vnde dictus 205.e
antichriſti qui. 227.e
aporos quid 122.c
apoſtoli vnde dicti 11.d
apoſtoli officium 4.c
apoſtolus luctans non ſubiugabatur.36.b
apoſtoli cur omnium linguis locuti ſunt.40.b
apoſtoli veri non ſunt niſi miſſi 50.b
apoſtolus quomodo ſe Chriſtū ſecundum carnem neget cognoſcere.125.c.
apoſtolus quid neſciuit dicens,Ne ſcio,deus ſcit 136.c
apoſtolicæ poteſtatis debitum, onus eſt 198.d
apprehenſo beatorum quam Apoſtolus nondum habuit. 184 d
aqua de petra quid. 91.e

aquila 65.a
arbiter 212.c
arguendi authoritatem vinolentia tollis 174.d
arguentes alios nihil magis quã violentia dedecet 174.d
ariſtobolus 65.c
arræ promiſſionis Dei 23.a
arra & pignus 163.c f
artifex ex attentione operum quæritur 8.b
aſcẽdere & deſcendere quid 125.a
aſtutia quæ 172.d
attributa homini cõuenientia, deo quomodo attribuuntur tropo locutionis 27.f
auaritia idololatriæ æquatur 173.d
auaritia radix omnium malorum 194.d
auaritia & idololatria par malitia 194.d
Auguſtini & Hieronymi diſſenſio, de reprehenſione Pauli aduerſus Petrum 135.c
auaritia 10.a
auaritia quid, & quod ſit radix omnium malorum 218.c
auarus quis 265.a
auxilium diuinum nemo debet expectare in eo quod ipſe per ſe facere poſſit 136.a
auxilii tempus & gratiæ eſt in hac vita 141.e
azyma 78.d
BAlthaſar regis viſio 136.e f
In baptiſmo omnes omni peccato moriuntur 30.a
baptiſmus in Chriſto vnicus ſufficit 30.a
baptiſmꝰ quomodo perficit verbũ 49.e
baptiſmus ſolam fidem requirit 54.a.
baptiſmus tantum valet per hominem contemptibilem, quantũ per Apoſtolum datus 68.b e f
baptizare minoris eſt officiũ quam euangelizare 68.f
baptizandi poteſtatem ſibi cor retinuit dominus, ſeruis autem miniſterium conceſſit 68.b
baptiſmus Ioannis 68.b
baptiſmi poteſtas quæ 68.e
baptiſmus iterari non põt 154.d
baptiſmus triplex, & tamen vnum confitemur 243.b
beati qui habent quod volunt & recte volunt 19.d
beati an doleant 41.c
beatus nemo eſt dei donis, qui donanti extitit ingratus 72.b
bella duo nobis, alterũ aduerſus dæmones, alterum in ſeipſum 176.d
bellum carnis 158.f
benedictiones a deo petendæ, ſine quo nihil boni poſſumus 140.b
benignitas domini fecit corpora noſtra & membra ſua, ac templũ ſpiritusſancti 81.b
binomines & trinomines 1.c
blaſphemia ſiue peccatum in ſpiritumſanctũ eſt impœnitentia 11.a
blaſphemiæ in deũ interdum ſunt mala opera 94.e
blaſphemia quæ 173.b
blaſphemia 194.e
bonus & iuſtus differunt. 23.b
bonum agere & perficere quomodo differant 36.f
boni ex afflictionibus malorũ proficiunt 44.f
bona voluntas & operatio non eſt ex libero arbitrio, ſed miſericordia Dei 45.d
bona temporalia cur tã bonis quã malis dantur 85.c
bona facere coram hominibus, quomodo debeamus 121.f
bonis ex fide viuentibus qui imperant ſeruiunt eis, & ſi contra videtur 198.c
bonus ſolus Deus 66.a
brauium quid 91.b
brauium quomodo non vnus, ſed omnes in curſu perſeuerantes accipiunt 91.b
brian quid 59.e
CAEcitas cordis eſt pœna peccati, vnde in grauia peccata cadimus 8.f
cæcum naſcitur genus humanum, quod ex primo parente traxit 165.c
cælum tertium quid 136.d
cæli tres 136.d
cæli perierunt per diluuium, & peribunt 234.e
cærimonias non obſeruaſſe, veteribus peccatũ fuit nobis non item & quare 193.b
caius 65.f
calceamenta 176.e
calix benedictionis & communicationis 93.d
carnis prudentia quid 38.c
canum natura in allatrãdo 183.a
canticum quid 174.d
captiuare captiuitatem 172.d
caput mulieris quomodo vir 95.b
caput omnium ſenſuum corporaliũ receptaculum 95.b
caput Chriſti deus quõ 95.b c
captiuam captiuitatem duxit Chriſtus 170.d
caput eccleſiæ Chriſtus, pro magno dono datur 164.e f
caput corporis principatum tenet 189.d
cardinalium virtutum opera 137.a
carnis voluptates etſi delectãt, paſſiones ſunt tamen naturæ 9.c
carnis ſuæ rebellionem cur nobis propoſuit Apoſtolus 36.c
caro Chriſti ſimilitudinem peccati in quo habuit 38.a
caro omnis hominum præter quã chriſti peccatrix 38.a
In carne eſſe. 38.e
carnem non eſſe malam, eique neceſſaria miniſtranda 39.e
carnalis idem qui animalis 73.a
caro Chriſti duplex 99.a
caro noſtra incorrupta erit poſt reſurrectionem 113.f
caro Chriſti, caro Mariæ 246.c
caro Chriſti ſola ſine vitio 252.f
carnem Chriſti hoc eſt humanitatẽ deitati vnitam adoramus, vnum eũdemque deum inſeparabiliter 153.e
carbones ignis quid 57.e
caro concupiſcens quid 158.f
carnis nomine, totus homo intelligitur ſecundum ſe viuens 159b.
carnẽ ſuã quomodo nemo odio habuit 175.a b
De carne & oſſibus eſſe quid 175.b
carne orare 177.a
carne ſeruire deo 183.a
carnis nomine mortalitas interdũ ſignificatur 193.a
caſtitas non ſolum cõtinentium, ſed etiam coniugatorum dei donum eſt. 82.e
cataphrygarum hæreſis de nuptiis ſecundis 86.e
cauſas quorundam occulit Deus 168.a
charitas dei mira erga nos 4.e
charitas oĩm virtutum forma 6.f
charitas donum maximum 22.d
charitas auget cognitionem & perficit eam Ibidem
charitas vna eademque in deum & proximum 22.e
charitas proprium donum ſpiritusſancti & fons ſingularis 22.f
charitas quomõ diffunditur in cordibus noſtris 39.e
charitate dei, nullum bonum certius 43.e
charitas impẽſa multiplicatur 58.e
charitas etiam reddita debitorem

detinet. 58.e
charitatis præcepta duo, vnū ſunt 58.f
charitas etiam debita reddita debitorem detinet. 58.a.
charitas ipenſa multiplicatur 58.f
charitatem habens, quomodo omnes virtutes habeat. 59.b
charitas mater omnium bonorum. 87.a
charitas fons bonorum 104.a
charitatis magnitudo & commendatio 104.a,b,d,e.
charitas vbi adeſt, omnia fruſtra haberi 104.b,c
charitas an euacuabitur 104.f,
charitas in patria augmentabitur. 105.a
charitas quomō fide & ſpe maior. 105.c
charitas faciet vt i regno quod ſingulis proprium, commune fit omnibus 112.d
charitas quomodo · ;olenta 223.c
charitas perfecta 138.f
charitas nō per affectum carnis ſed ſpiritus habenda 158.c.
charitatis longitudo, latitudo, ſublimitas, profunditas 168.f
charitas fructus ſpiritus 159.c
charitas omnium virtutum radix & fundamentum 159.d
charitas cur toties tantopere commendetur 159.d
charitas ſupereminens 169.d,
charitas eſt actio recti itineris 169.f
charitas timorem ſeruilē foras mittit 177.c
charitas humilitatis eſt præmium. 181.b
charitatis filius Chriſtus 189.b
charitas tunica inconſutilis 195.c
charitas perfectionis vinculum 195.c.
charitas eminentior virtus & via omnibus præceptis & ſcientiæ 195.c
charitas, præcepti finis 209.b
charitas quid 209.d
chiragraphū peccati deleuit Chriſtus 192.e
cherub in myſterium 250.d
chiragrapha peccatorum per fuſionem ſanguinis deleta 193.b
chordæ præceptorum decem 59.b
chriſma & Chriſtus. 234.d
Chriſti etymon 1.d
Chriſtus vnctus non oleo viſibili, ſed plenitudine gratiæ ſpiritualis. 1.d.
Chriſti duplex natura & ortus 1.f
Chriſtus quomō factus dicitur. 2.a.
Chriſtus quid erat, & quid factus eſt 2.a.
Chriſtus quomodo ſeipſo minor factus eſt. 2.b.
Chriſti gemina ſubſtantia 2.c
Chriſti exinanitio quæ. Ibidem.
Chriſtus an dicendus ſit creatura. 2.d.
Chriſtus ex ſemine quomodo fact⁹ dicitur, Ibidem
Chriſtus prædeſtinatiōis & gratiæ lumen. 11.e
Chriſtus prædeſtinationis caput & fidei principium perfectio. 11.a
Chriſtus quomodo aſſumptus intelligatur a filio dei 3,d,e
Chriſtus cur dominus noſter vocatur 4.b
Chriſti & Adæ diſpares cauſarum effectus 26.d
Chriſtus eſt hæreditas ſuorum, & ſui hæreditas eius 40.c
Chriſtus quotidie interpellat pro nobis ad patrem 43.c
Chriſtus finis noſter & quare & quomodo 49.b
Chriſtus lapis offenſionis, & petra ſcandali 48.e
Chriſtus finis legis 49.b
Chriſtianus cur in fronte ſignetur, 50.a.
Chriſti vita, & noſtra & morum eſt diſciplina 63.f,
Chriſtus Ieſus quomodo oſtium & paſtor 67.f
Chriſtus quomodo ſapientia Dei 70.b.
Chriſtus quomodo nobis factus eſt ſapientia, Ibidem.
Chriſtum qui vere prædicat 70.f
Chriſtus caput noſtrum, cuius corpus eccleſia, & membra corpora noſtra 81.a
Chriſtus an ſit nobis dicendus pater, vt deum patrem dicimus 87.e
Chriſtus vna perſona eſt geminæ ſubſtantiæ 87.b
Chriſtus loculos habuit, quos Iudæ commendauit 88.e
Chriſtus quomodo petra erat 91.f
Chriſtus panis in altari 82.a
Chriſtus ab omnibus ſemper ſequēdus. 95.a
Chriſtus poſt reſurrectionē an Cephæ primum apparuit 109.b
Chriſtus caput viri aliter quam vir caput mulieris 95.b
Chriſtus quare Adam & nouiſſim⁹ dictus 113.a
Chriſtum quomodo peccatum fecit pater 125.f
Chriſtus reſurgens iam non vltra moritur quomodo 115.d
Chriſtus quomodo ſe amodo vidēdum diſcipulus negauit 125.d
Chriſtus rex ſacerdos 254.c
Chriſtus deus natura eſt 153.e
Chriſtus filius dei per naturā nos per adoptionem 153.b.
Chriſtiani plures quam Iudæi 156.d
Chriſtiani vt nunc conuerſatione ſunt diſſimiles, ita & i futura retributione 157.a
Chriſtianus ſi malus non ſaluabitur. 259.c
Chriſtus cur palam deſpectus mori voluit 260.c
Chriſtus crucem ſuam portans 161.e.
Chriſtus lapis eſt angularis &c. 166.d. 167.a
Chriſtus fundamentum fundamentorum vt Apoſtolorum &c. 166.f
Chriſto gratia data ſine menſura 170.c
Chriſtus dedit & accepit dona 170.d.
Chriſtus dedit ſecundum deitatem non humanitatem 170.f
Chriſtus quomodo nouus homo. 172.c.
Chriſtus noſter ſol iuſtitiæ & veritatis. 172.d,e.
Chriſtus vnctus 172.c
Chriſtus hoſtia in odorem ſuauitatis 173.c.
Chriſtus quomodo patrē deſeruit 175.b.
Chriſtus moritur vt fiat eccleſia 175.b.
Chriſtus & eccleſia vna caro 175.b
Chriſtus ſemper æqualis patri. 180.d,
Chriſtus quomodo ſe exinaniuit 180.d.
Chriſtus deus & homō, creator & creatus 180.e
Chriſtus ſeipſo minor factus eſt 180.e
chriſtus homo minor patre, deus æqualis patri 180.e
chriſtus homo & deus vna perſona 180.f.
chriſtus quomodo genitus 189.g
Chriſtus patri cooipotens 189.c
chriſtus quomodo primogenitus. 189.c.
chriſtus imago patris 189.c
chriſtus caput eccleſiæ ſecundū diuinitatem & humanitatem 189.d
chriſtus quomodo primogenit⁹ ex

mortuis 189.e
Chriſtus adhuc patitur in membris ſuis 190.c
Chriſtus ſapientia & ſciētia noſtra. 191.b
chriſtus quomodo vmbrarum & figurarum corpus 193.c
chriſti aduentus cauſa, peccatorum ſalus 210.a
chriſtus mediator eſt noſter & ſol⁹ 212.e
chriſtum mortuum ſatentur omnes, Chriſtiani ſoli reſurrexiſſe 222.a
Chriſtus vt propheta & prophetarum dominus: ſic & angelus & angelorum dominus 232,a
Chriſtus quomodo hæres. Ibidem.
Chriſtus ſplendor quomodo 232.b
Chriſt⁹ angelis cōfertur, & eis præfertur 233.d
Chriſtus in quo Paulo minoratus ab angelis 236.e
Chriſtus filius per naturam, nos per adoptionum, & quanta eſt differentia 236.ſ
Chriſtus non fuit in lumbis Abrahæ, neque decimatus vt Leui. 246.c.
Chriſtus ſacerdos & non ſacerdos 242.b
Chriſti omnis actio, preces fuerunt pro hominibus 224.b,c
Chriſtus rex iuſtitiæ & pacis 145.e
Chriſtus rex ſemper fuit, ſacerdos poſt carnem aſſumptam factus. 248.a
Chriſtus terrena contempſit, & mala ſuſtinuit nos erudiens 261,e.
Chriſtus immolandus ſignificabatur per immolationem animaliū veteris ſacrificii 276,c
cibos qui diſcernit peccae 52.c
circuncisio cordis quæ 14.a
circuncisio quid & eius dignitas 19.f.
circuncisio quomodo fiebat 20.a
circuncisio cur in baptiſmum mutata, & vtriuſque differentia 20.c
circuncisio cur data, & cur octauo die fiebat 20.a
circuncisio cur in carne præputii iuſſa fieri 20.b
circuncisio antiquis quod nobis baptiſmus 20.b
circuncisione etiam facta peccatorum remiſſio 20.c
circuncisio quid ſignificat 156.e
circuncisio cur VIII die 157.e
circuncisus ſi nihil prodeſt, Chriſtus cur: & Timotheum circuncidit Paulus 157.b
circuncisio quomodo nos ſumus 233.a
circūciſionis ſignificatio 183.a,b,c.
circūciſio & huiuſmodi cur veteribus data 246.d
ciuitas ſuperna 156.c
ciuitates duas in toto mundo faciunt duo amores Hieruſalē & Babylonia. 156.ſ
Clamare noſtrum quale eſſe debet 29.ſ
clamor in ſcripturis quid deſignat 153.c
clarificatio Chriſti poſt reſurrectionem 131.c
coæternum non eſt in creatura 232.c
compunctionis ſpūs quid 51.ſ
coæternum & coæuum differunt 242.c
communicatio paſſionum Chriſti eſt noſtra virtus 184.a
commutare gloriam dei 8.d
commutare gloriam dei quid 9.a
compedes noſtræ quæ 179.d.
cogitatio quæque aut nocētem aut innocentem facit 13.a
cogitationes inuicem patebunt in iudicio 76.c
cognati omnes ſpiritu ſumus 65.b
cogitatio proprii periculi maxime ad miſericordiam inclinat 190.a
cognoſcere deū & cognoſci a deo quid, 42.a
cognoſcere facere quieſcere dei quomodo intelligantur 154.a
cognitio dei qua nos cognoſcere dicitur 154.a
cognitio perfecta hic non eſt in hac vita 185.a
coitus in coniugatis quando excuſabilis & quando peccatum 82.c. 83.a,b.
Quantum ad coitum coniugalem, eadem authoritas in muliere & viro 82.ſ
Colendus eſt deus gratis & caſte amandus 67.b
colimus Deum, & deus colit nos 73.e
coma iudicium velaminis vnde comata mulier 97.b
comprehendiſſe nondum ſe Paulus quid dicat 184.d,e,f
concaptiui omnes ſumus 65.b
concordia vera 95.ſ
Ex vno concubitu cur natos dicit non eandem gratiā habuiſſe 44.e
concupiſcentia quid denotet 30.d
concupiſcentia generale peccatum qua omnia peccata continentur 33.a
concupiſcentiam prohibente lege, omnia peccata prohiberi 33.a
concupiſcentia quid 33.b
concupiſcentia quomodo aucta per legem 35.e
Non cōcupiſces, hoc præcepto omnia peccata prohiberi 33.a
concupiſcentia radix omnium malorum 34.c
concupiſcentia omnis peccata ori ri. 36.b
Non concupiſcere perfecti eſt, non poſt eas ire, luctantis & laborantis. 36.d
concupiſcentiæ ſuæ cōſentiens operatur peccatum 36.e
concupiſcētia lex eſt peccato. 37. a
cōcupiſcentia in hac vita finiri nō poteſt ſed minui 37.c
condelectari legi dei 35.d
condemnationis nihil quibus 37.d
confeſſio oris fit ad ſalutem 49.f
confeſſio etiam laudis eſt 63.b
confeſſio laudis eſt 63.c
confiteri quid eſt 49.f
configurari morti Chriſti quid 184.b.
confundi quis dicatur 22.d
coniugium efficit nō coitus, ſed ſolus conſenſus ſiue voluntas 82.b
coniugium quid, Ibidem.
coniugium vnum de ſacramētis eccleſiæ 92.b
coniugiū contrahit ſola prolis procreatio 82.b
coniugium a quibus perſonis legitime illegitimeque contrahitur. 82.c
coniugii bona tria, fides, proles, ſacramentum 82.e
coniugii ſeparatio gemina ſpiritalis & corporalis 82.e
coniugium quare ſacramentum, & an ſit ſacramentum. Ibidem.
conſciētia hominis abyſſus 76.a,b.
conſcientia & bona fama quomodo diuerſimode ſint nobis neceſſaria 130.f
conſcientiæ malæ trepidatio. 127.a
conſentire facientibus quid 10.b
conſentire legi dei 36.e
conſperſio quid 78.d
contentio 10.a
contentio & æmulatio vnde, & quomodo iis reſiſtatur 59.ſ
de contentione in iudicio pro ſecularibus rebus 79.c.d.
contentio quæ 173.b

contriſtare ſpiritum ſanctum. 172.f 173.a
conuerſatio hominum notanda cũ quibus conuerſemur 185.d
conuerſio ſine dei adiutorio nõ fit. 48.f.
conuerſio panis & vini in corpus & ſanguinem qualis 99.d
cor quid in ſcripturis 8.c
cor paſſeri caro turturi cõparatur 213.c
corinthii 66.c
coronatur nemo antequam vincat. 44.b.
coronam iuſtus iudex nõ redderet, niſi dediſſet ante gratiam pi⁹ pater 225.a
corpus per peccatum mortuum factum. 38.f
corpora noſtra quomodo membra Chriſti. 81.a
corpus & ſanguinem Chriſti reuera ſpiritaliter mãducare quid ſit 81.b.
corpora noſtra tẽplum ſpiritusſancti. Ibidem.
corporis & ſanguinis Chriſti participem fieri, quid ſit 93.c
corpus ſuum & ſanguinem Chriſt⁹ dedit poſt typi & agni ſumptionem. 98.f
corpus Chriſti verum eſſe in altari 99.b
corpus ſpiritale non eſt ſpiritus. 112.f
corporaliter quomodo in Chriſto habitat omnis diuinitatis plenitudo. 192.b
corporis ſub onere ingemiſcẽs nõ volt eo ſpoliari, ſed ſuperueſtiri. 123.c
corporis propria ſunt huius vitæ omnia opera 124.d
corporis dolores plerunque immittunt angeli Satanæ, ſed niſi permiſſi. 137.c.f
corpus vnum efficimur cum Chriſto per ſpiritum conſociantem. 170.a
corpori an accedet magnitudo aut diminutio fiet vlla i reſurrectione. 171.b,c.
corpus Chriſti eccleſia eſt 190.c
corpus carnis, id eſt caro 192.d
corpus multarum rerum nomen Ibidem.
corpus non contaminat animam 154.c
corpus cur tabernaculum dicitur 265.c.
corpus Chriſti a quibus ędendum. 265.f. 266.A
correctio non poteſt contingere, niſi ſuperno iuuante medico. 222.B
correctio quid 362.c
correctioni nec defueris, nec ſtudueris certamini 222.f
correptio an in occulto, an palam fieri debet 217.b,c
creatura quid ſit 40.d
creatura & filii nos dicimur, ſed diſtincte 40.d
creatura omnis homo dicitur, & in homine eſt 41.a
creaturas bonas eſſe creatas a bono deo 214.a
creationem ſuam homo non promeruit 21.b
creata omnia eademque eẽ a patre, ſed per filium 87.f
creati in Chriſto quomodo ſumus. 166.a
creata omnia per CHRISTVM 189.c
creauit Deus cælum & terram. 257.f
credere Deo & in Deum differunt. 18.f
credere non poteſt niſi volens 49.f
credenda que 185.a
Non credẽs neque in patria eſt, neque in via 124.b
credere quid 119.c
credere nuſquam poſſemus, niſi virtus dei in nobis hoc operaretur 155.f
credere in nobis operatur Deus 193.d
credita & fides differunt 170.b
crediturí non omnes ſunt, & ſi præordinati in vitam æternam, prædeſtinati in adoptionem filiorũ. 207.c
Non credere hi dicti qui noluerũt 221.c
criminum quorundam vindicta, eſt eorum augmentum 9.c
crimina criminibus vindicantur. 9.c.
crimen eſt peccatum graue 226.c
Sine crimine multi, ſine peccato nemo viuit 226.c
Crux Chriſti figuratur per virgam qua percuſſa eſt petra 92.c
crucis prædicatio Iudæis erat ſcandalum, & quare 158,b
crucifigere concupiſcentias quid 159.d
crux Chriſti cur in frontibus noſtris fixa 161.d
cruciatus carnis 169.a
crux quando tollitur Ibidem.
crucis Chriſti altitudo longitudo profunditas latitudo Ibidem.
crucis latitudo longitudo altitudo profundum 169.a,b
crucis inimici qui 185.d
crucis turpior mors 189.f
crux ſaluatoris non mors ſed peccati 193.a
culpam noſtram præſentem præteritam & futuram Chriſtus deleuit. 29.f
cultus Iudæorum ab aduentu Chriſti impietas eſt 54.
cupiditas & timor portæ duæ quibus diabolus intrat 172.c
cupiditas omnium malorum radix 218.c
cura de bona ſama & nomine habẽda 142.a
curis ſecularibus non occupandus animus militantis Chriſto 221.b
curſum quomodo conſummaſſe dicit Apoſt. cui paſſionis certamen reſtabat 225.a
curſus brauii amor facit 91.b
currere in incertum quid 91.c
DÆmones non cognouiſſe Chriſtum natum 71.b
dæmones a ſcientia dicti 86.f
dæmones & idola nuncupatiue dii quoque vocantur 87.d
dæmonibus inſita malitia nobis nocendi 94.a
Cum dæmonibus pacta conſultationes & quicquid huiuſmodi ſuperſtitioſa ſunt 94.a
damnatio multorũ iuſta immo omnium 17.b
damnatur nullus antequam peccet ſicut nullus coronatur antequã vincat 44.b
damnati nunquam liberabuntur 159.c
dati & fructus diſcretio 187.d
Dauid cur nominetur i generatione Chriſti potiſſimum, cum Abrahæ ſit facta promiſſio 2.c
decalogi diuiſio 59.b
decimatus non fuit Chriſtus vt Leui. 246.c
declinare a deo quid 36.a
defendere a crimine non eſt laudare. 33.f
defunctis quomodo proſunt quæ facit eccleſia 124.d
defunctis quid, & qualiter proſit defunctis 201.c
delibatio quid 52.d
delicta quæ 192.d

delictorum gradus tres 19.d
delictum Peccatum 159.f
deſerit quomodo nos deus 9.a
deſperationis peccatum 11.b.
deſperãodum non eſſe de non credentibos 40.f
deuotatio quid 141.f
deuterofis Iudæorum quid 209.a
Dextera patris quid 43.b
Ad dexteram patris quomodo fili⁹ ſedeat 164.d
detrectatores 10.a
Deus meus a quo recte dicatur 4.f
Deus Abraham, Iſaac & Iacob, quo modo & cur dicatur 4.f
Deus quomodo a nobis videatur 8.a
Deus ex adminiſtratiõe totius mũdi intelligitur, ſicut anima ex meliore & adminiſtratione corporis 8.b.
Deus operatur io cordib⁹ hominũ inclinando ſiue ad bona ſiue mala. 9.a
Deus in ſermonibus ſuis quomodo iuſtificatur 14.e
Deus vltor rei eſt, cuius author nõ eſt. 15.b
Deũ videre peccata, eſt punire peccata. 19.d
Deus cur & quomõ mortuus. 23.a
Deus diligebat nos & aderat aote recoociliatiooem 23.e.
Deus ſimul aderas & diligebat nos ante reconciliationem. Ibidem
Deo authore, quid 30.b
Deos cur hunc liberet, non illum, non eſſe ſcrutandum 46.c
Deo ſoli ſpiritus ad menſuram non datur. 56.c
Deus ſolus proprie æternus, bonus ſapiens, immortalis &c. 66.a,b,c.
Deo quomodo ẽ gloria per Ieſum Chriſtum 66.c,d
Deus proprie eorum, qui eum diligunt. 67.e
Deos agricola vere eſt, nos agricultura eius 73.c
Deus licet ſit totus vbique, non tamen in omnibus habitat 75.b
Deus in nobis quomodo habitat 75.b.
Deus ſumus peculiariter per redemptionem 82.f
Deos non poteſt eſſe pars alicuius 87.b.
Deus non eſt pars personæ quæ Chriſtus eſt 87.b,c
Deus tribus modis dicitur 87.d
Deus ſubſtantiue trinitas dicitur, Ibidem.
Dii etiam ſancti appellantur in ſcripturis. Ibidem.
Deus deorũ rex magnus ſuper omnes deos quomodo intelligendũ 87.e.
Deus quomodo rebus omnibus adeſt. 102.a
Deus omnia in omnibus quomodo erit. 111.b
Deus in ſpecie qua eſt quomodo videatur 137.b
Deus agit vt ſanet omnia, ſed ſuo ordine. Ibidem.
Deus pauper quomodo pro nobis factus. 129.c
Deus quomodo magnificandus ex conuerſiooe Pauli 143.d.
Deus bonus qũo excæcet. 121.e
Deus verus quis 153.e
Deus pater, deus & pater eſt. 164.b
deformitas Chriſti pulchritudo noſtra. 161.e
Deus hominis vita eſt 172.f
Deum qui caſti quærunt in eccleſia. 178.b
De⁹ qui fecit te ſine te, iuſtificat te ſine te 182.f
Deos quia melior in rebus oib⁹, pl⁹ oibus colẽdus & diligendus 165.d
Deus vbique præſens, & vbique totus, noo vbique habitat 192.a
Deus quomodo patribus viſibilis exhibitus eſt 210.c
Deum ſecundam naturam vidit nemo. 219.a
Deus contra naturam nihil facit, & quomodo interdum ſic facere dicatur. 53.b
In deo ſunt omnia, & Deus eſt ſuper omnia 223.a
Deus omnibus vtitur ex ſententiæ voluntate 234.b
Deum cur alio quam Iudæi rito colamus 249.b
Deus omnia nouit antequam fierẽt 258.a
Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, cur dicitur 259.b
Deus in nouo teſtamento alia quã in vetere promittit 260.d
diabolus per mortem Chriſti prius iuſtitia ſuperatus eſt non potẽtia vtroque tamen modo victus 23.f
diabolus potentiæ eſt amator, & iuſtitiæ deſertæ oppugnator acerrimus. 24.a
diabolus Iudæos induxit ad Chriſti occiſionem. Ibidem.
diabolus ioiuſte hominem detinebat, & ſi homo iuſte detinebatur. 24.b.
diabolus poſt legem homini magis iuſtitie 34 e
diabolus nullam poteſtatem habet oiſi datam deſuper 63.b
Diaboli bonos oppugnant, non expugoant 189.a
diabolus victus quãdo ſe viciſſe credebat 189.b
diabolus in cruce victus 252.e
diabolus Iob tentandum petens exauditus a deo, Paulus vero non 138.a
diacooi euangeliſtæ ſunt 171.a
dies iræ, iudicii tempus 11.d
dies pro tempore 11.d
dies domini quis 73.f.74.b
dies hominis quis 73.f
dies humaous quis 76.a
dies malos faciunt malitia & miſeria. 174.b.
digitus dei 119.d
dignitatem amiſiſſe peius eſſe quam noo habuiſſe 44.a
dilexit prior nos deus vt eum diligeremus 4.d
dilexit nos deus quantum, & quales. 23.e
dilectionis mutuæ commendatio 68.f.
dilectio dei & proximi in quibus probetur 59.a
dilectio dei & proximi connectuntur. 59.b.
diligenda vt duo deus & proximus ita duo diligendi modi 105.a
dilectio perfecta, non fruſtra præcipitur 175.b
dilectionem ordinatam habere debemus 209.e
diſcernimur ſolũ a malis, per Chriſti gratiam 76.d
diſceſſio quando fiet 206.a
diſciplina quid 262.e
diſcipulorum Chriſti perfectio gaudium & corona magiſtrorũ. 129.e
diſſenſio charitatis peſtis 158.e
diſſenſio primum malum, vnde cætera oriuntur 97.d
diſpenſatio myſteriorum fit tã per bonos quam malos 75.f
diſpẽſator qũo quis dicitur 89.f
diuinitas vt maxime humiliata eſt, ſic humanitas exaltata, & hoc ipſum prædeſtinatum eſt 4.a
diuinitatis pleoitudo oĩs qũo corporaliter in CHRISTO habitet 192.b
diuites ſunt intus omnes fideles 129.f.
diuitiæ abundantis gratiæ quæ. 165.e.

diuitiæ non timendæ, ſed morbus earum. 219.b
doctrina euangelii 31.a
doctrina prauorum quaſi ventus & tempeſtas 172.d
doctores gloriæ incrementum præter illud omnibus commune habebunt 164.a
doctores cur paſtores dicuntur 171.a
doctorum ſiue prædicantium ordo quadruplex 178.e
dolus 10.a
cum domino quomodo ſemper erimus 202.b
donec particulæ vſus 110.f
dona dei ſunt merita noſtra 23.f
donum dei ſpirituſſanct. 170.e
donis dei beatus eſſe nemo poteſt, qui eſt donatori ingratus 72.b
dorſum curuum habere 52.b
dulia 183.b
EBrietas vnde dicta 59.e
ecclesia ſuper petram non Petrum fundata 68.b
eccleſiaſtici iudicii forma deſcribitur 79.d,e
In eccleſia gradus maiores & minores 95.a
eccleſia quomodo regnú dei 110.c
eccleſia ſponſa chriſti 133.d
eccleſia tota vna eſt virgo 133.e
eccleſiam continet & vegetat ſpiritusſanctus 107.a
eccleſia veſtis dealbata ſuper niuē. 174.f
eccleſia ex morte chriſti facta 175.b
eccleſia cum chriſto vna caro Ibidem.
eccleſiæ typus cum ſponſo chriſto eſt Adam cum Eua. Ibidem.
eccleſia congregata operante deo patre 197.c
eccleſia cum ab Abel cœperit, quomodo chriſtus caput eorum 203.c
eccleſia hic magna domus intelligenda 223.d
efficientia quomodo quædam dicúntur, & tamen ipſa non efficiant 21.a
Egregius quis 183.c
elati 10.a
eleemoſyna vtilior facienti quá recipienti 130.a
eleemoſynæ etiam malis, peccatoribusque tradendæ 161.b
eleemoſyna odor ſuauitatis, & incēſum dei 187.d
elegit nos deus dum non eramus. 21.b
electio eſt nullis præcedētibus meritis. 41.f
electio gratiæ eſt non meritorum 51.e
electi quomodo qui non erant 162.e
elementa cur infirma vocat Paulꝰ & egena 154.c
ephesii qui 162.b
epimenides cretenſis cur ab apoſtolo non nominetur 227.b
epiſcopi verbo & exemplo docere debent 171.a
Epiſcopi præſbyterorum nomine 177.e
epiſcopatum deſiderans opus bonú deſiderat 213.c
epiſcopi interpretatio. Ibidem.
epiſtolæ Pauli generales ſunt inſtructiones 196.e
epiſtolam ad Hebræos Pauli eſſe 231.c
epiſtola ad Hebræos cur elegantiꝰ ſcripta 231.d
Non erubeſcendum eſt de chriſto 50.a
eſau odium vnde 45.a
eſau quam longe a religione fuit 263.a
eſau quomodo pœnitentiam nó inuenit 263.b
eſſe Dei quid 7.f
eſſe qui dicantur, qui non eſſe 21.a
eſſe in carne quid 38.b,c
Eua typus carnis 112.b
euangelii etymon 1.e
euangelium non ſubitum, ſed lōge ante annunciatum 1.f
Ad Euangelium ſola gratia chriſti peruenimus 4.c
euangelizandum non vt manducemus, ſed manducandum vt euangelizemus 89.f
Quantum ſeruus a domino, tantū diſtat euangelium a lege 5.c
euangelium virtus Dei quomodo 6.b
euangelii fructus quantus 6.c
euangelium dei non eſſe erubeſcendum 6.c
euangelium iuſtitiam dei quomodo reuelat 6.d
euangelizantes bene qui 50.c
euangelizare minus eſt quam baptizare 68.f
In euangelizantes propter lucrum 89.f
euangelium non innititur terrenis 176.e
euangeliſtæ qui 171.a
euangelium non vendere licet, ſed ex eo viuere 221.c
eucharistia cur panis angelorum 91.b
euchariſtiæ ſacramentum in duabꝰ ſpeciebus datum 99.b
De Euchariſtiæ manducatione multa 99.b, & ſeq.
exaltatio chriſti ſecúdum quod homo 181.c
exaudit deus alios ad voluntatem, ad ſanitatem alios 138.a
Non exaudimur miſericorditer interdum 138.a
excæcatio meritorum eſt 51.e
excæcatio mentis quomodo ad deum pertinet 121.e
exceſſus mentis 124.f
exceptus a paſſione flagellorum, exceptus eſt a numero filiorú 261.f
excluſores qui 7.f
excommunicatio nó debet fieri, niſi in cófeſſo, aut aliquo iudicio nominato atque conuicto 79.a
excommunicationis ſententia non temere ferenda 79.b
exemplaſſe quomodo in ſe dicitur chriſtus poteſtates & principatus diaboli 193.b
exemplar & exemplum 248.f
exequiarum pompæ quatenus ferēdæ 201.b, & ſeq.
exinanitio chriſti quæ 2.c
exire ab homine 127.e
expedire nihil poſſe quod non liceat. 80.c
Qui non expedit quod licitum eſt 93.e
extaſis quod 124.f
extēſio eſt tota vita noſtra 184.d,e
extollendi non ſumus de dono dei 204.d
exuere veterem hominē 172.a
FAbulas quid vocet Apoſtolus 209.a
facie ad faciem videre 105.b
In faciem 135.b
faciens quod non vult, quomodo conſentit legi 35.a
factores legis quomodo iuſtificare dicantur 12.e
fallax dulcedo 33.e
falſi aliquid de Deo dicere perhorrendum eſt, etiamſi ad laudem eiꝰ pertinere videatur 109.f
falſa doctrina veri ſemper aliquid intermiſcet 143.e
falſitas nó minore ſcelere laudatur i deo quá veritas vituperatur 109.f
fama bona quá neceſſaria 130.f
fato chriſtus non eſt ſubiectus neq; ſub eo natus, ſed eiꝰ hora & tēpꝰ.

eſt eius voluntas. 152.d.e
fermentum quid in ſcrip. 157.e
feruere ſpũ quomodo dictum 56.f
fiat & huiuſmodi quibus imprecari videtur, non optãtis ſunt ſed prophetantis 52.a
fidei principium & perfectio Chriſtus 3.a
fides verborum 6.e
fides quid ſit & quando 6.e,312.d
fides rerum quid 6.e
fides cum charitate fundamentum omnium virtutum & bonorum 6.f.
fides dæmonum quæ 6.f
fides tribus modis accipitur 6.f
fides merces vita æterna 7.a
fides & iuſtitia Chriſti quomodo dicantur 17.a
In fide & per fidem indifferẽter dicit Apoſtolus 18.c
fides qualis a nobis exigitur 18.f
fidei laus & merces 49.e
fides differentiam non admittit 58.d
fides noſtra de trinitate habenda. 54.f
fides vera fundamẽtum eſt,& Chriſtus 73.d
fides ſola ſine charitate & bonis operibus non ſufficit 73.d
fidelis cum infideli manere vel nõ manere poteſt 83.e
fidelis diſcedens ab infideli cohabitare volenti,an poteſt alterã ducere 84.a,c,d
fidelis infidelem odio fidei diſcedẽtem ſequi non debet,ſed aliã ducere poteſt 84.e
fides dei nummus 102.b
fides patrum per noſtra eadẽ aquæ vtroſque ſaluauit 122. e
fidei lux,ſimilis eſt paradiſo,133.B
fideles omnes per apoſtolos credũt 143.e
fides in nullo fuit ante gratiam. 151.e
fidei opus, dilectio ſine qua inanis eſt 157.e
fides ſine operibus 157.e
fides per dilectionem Chriſtianos facit 157.e
fides dæmonum quæ 157.e
fideles qui 162.c
fides in nobis,eſt Chriſtus in nobis 168.e
fides integra non eſt in ſolo patre, nec in ſolo filio 169.d
fides & Credita differunt 170.b
fides catholica vnde 170.b
fides ſcutum eſt iuſtitiæ 176.f
fidei commendatio 184.a
fides certa cognitione vtrunque inchoat 185.a
fidem habere poſſe ſicut charitatẽ eſt natura hominum: habere autem fidem ſicut charitatem eſt gratia fidelium 207.c
fieri non poteſt,quod iuſte non fit. 155.a
fieri aliud,aliud naſci 2.d
figulus eſt deus 47.f
figurata magis mouere debent quã figuræ 92.c,f
figuræ ipſe quomodo vmbræ dicantur 192.b
filius a patre & ſpiritu ſancto miſſus 152.f
filii iræ naſcimur 165.c
filii charitatis dei patris Chriſtus 189.b
filii ſunt opera 213.b
filii nomen proprietatem oſtendit, non adoptionem 233.e
filius & ſpiritusſanctus per ſubiectã creaturam vaſi immotabiles ſunt vt pater 234.f
filius omnis hominis homo, ſed nõ omnis homo filius hominis põt intelligi 236.a
filium Chriſtum deo patre minorẽ non eſſe 162.f
filius dei vnicus vt ſine flagello nõ eſſet,carne indutus eſt 261.f
filius dei ſine peccato,non tamen ſine flagello fuit 262.a
filii dei noſcimur ſi ſumus pacifici 262.e
finis legis Chriſtus 49.a
finis noſter Chriſtus 49.b
finis ſeculorum qui 13.f
finis conſummationis & cõſumptionis 111.a,b,
finis ſine fine 245.f
flagella patris toleranda 262.b
flere tanquam non flentem 85.d
flammam ignis facit deus miniſtros ſuos 234.b
fluimus & effluimus quomodo 235.d
formari Chriſtum in nobis quid 155.b
fornicatio 10.a
fornicantis hominis cor fit ſeruum corporis 81.d
fornicatione ſola quomodo quis in corpus proprium peccat,ſecus tamen in aliis ſornicarios 81.d
fornicatio ſola fuga vincitur, 81.d
fornicatio maximum potentiſſimũque flagitium 81.d,e
fornicatio generalis qua non adhærens quis deo,adhæret mũdo 81.e
fornicatione generali quomodo quiſque in corpus propriũ peccat Ibidem.
fornicatio ſola diuortium poteſt 83.d.
fornicatio eſt etiam idololatria & quilibet prima ſuperſtitio. 83.e
fornicatio mentis eodem modo quo carnis diuortium facit. 83.e,f
fractio panis quomodo fit in ſacramento altaris 99.e
fratres quos vocet Paulus 5,f
fratres Chriſti qui 42.e
fratres quatuor modis in ſcripturis dicuntur 142.a
fratres Chriſti quomodo ſumus 237.b
frons Chriſtiani cur ſignetur 50.a
fruendum quibus, quibus vtendum 219.c
fugere quibus liceat Chriſtianis 136.a
fundamentum Chriſtus eſt & fides quæ per dilectionem operatur. 73.d
fundamentum ſpiritalis fabricæ in ſummo 84.d
fures ſi vitare non poſſumus in eccleſia exemplo Chriſti erga Iudam tolerare diſcamus 88.e
fur & latro quis 178.f
fures & latrones in eccleſia cauendi.181.d
futura nõ ſunt in natura ſed in præſentia dei 21.a
futurum tempus quomodo per præteritum ſeruetur in ſcripturis 50.e
GAlatæ qui 140.f
Galea ſalutis 176.f
gemere ſpiritus quomodo intelligitur 41.f
gemitus columbæ 42.a
genethliaci 94.a
geneſeos II verba de Adam & Eua ad CHRISTVM pertinere.175.c.
gentes quæ legis ſunt quomodo facere dicantur 12.e
gentes cur potius quã Iſraelitæ iuſtitiam apprehenderunt 48.d
gentilis quomodo deum cognoſcere potuit 7.b
genus non ſaluat 44.e
gloria Moſi quõ euacuata 120.b,e
gloriari ſapienter quomodo potuit apoſtolus 137.a

gloria dei eſt fidelium incrementú 163.c
In gloria dei patris eſſe quid 181.c
gloria Chriſti eſt, implere deſideria ſuorum 187.b
gloriæ humanæ vires 197.c
gratia quid eſt 4.d
gratia quando dicitur 4.d
gratia eſt ſpecialiter remiſſio peccatorom: pax vero reconciliatio 4.d
gratias deo agere quid 4.c
gratia ſub meritum non cadit 17.b
gloria dei quid, & cur nominata 17.b
gratiæ deo neceſſariæ habendæ 17.b
gratia dei quid, & quod ſola iuſtificat 17.c
gratia gratis datur 17.c
gloriatio laudabilis 17.f
gratia, quia graiis datue 19.a
gratia Chriſti efficacior ad ſalotem quam Adæ peccatum ad damnationem 26.b, 28.a
gratia chriſti multiplex 26.b
gratia meretur augeri 22.a
gratia Chriſti, virtutum perfectio quæ in Chriſto homine fuit 26.c
gratia Chriſti abundans 26.d
gratia quomodo ſuperabũdauit vbi abundauit delictum 28.d, e
gratia merita noſtra bona facit 31.f
gratia pro gratia redditur ſalutis 31.f
gratia pro gratia quid 32.a
gratia iuſtificatiõis, & glorificationis 32.a
gratia vocatur vita æterna, & quare 32.a
gratia liberat ſi manſerit 36, a
gratia ſola redemptos diſcernit a damnatis 46.a
gratia gratis data quæ 46.c
gentiles quomodo dicebantur non gens 51.a
gratia, virtus eſt ſacramentorum 92.d
gratia non tollit liberum arbitriũ 109.d
gratia non ſecundum merita datur 109.d
gratia Dei ſola liberamur a malo 140.a
gratia meritum præceſſit, non contra 165.f
gratia eſt prædeſtinationis effectꝰ. 166.a
gratia Chriſto non ad menſuram data 170.c
gratiæ diuinæ augmentandæ modꝰ 184.c
gratiam reddit deus pro gratia præmians ob merita 225.b
HAbere, & non habere quid dicatur 72.b
Habitare in nobis quomodo Chriſtus dicatue 192.b
habitu quomodo inuentus homo Chriſtus 181.a
hæredes dei quomodo ſumꝰ nõ defuncti 40.c
hæreticorum peruerſitas in corrũpendis ſcripturis 26.a
hæreditas æterna ſors dicitur, 188.f
hæreticorum error ſerpens 33.f
hæreſis nõnullorum de animarum creatione, quodque non peccauerint in cœlo priuſquam infundãtur corporibus 46.b
hæretici quomodo exercent eccleſiam 97.c
hæreſis nõ in ſcriptura & ſermone ſed in ſenſu & intelligentia 96.c
hæreticis deus be?e vtitur ad vtilitatem catholicorum 97.c
hæreticos diabolus quando & cur excitauit 97.d
hæretici ſuo malo quomõ proſint, 97.c, f
hæreticus quis 97.f
hæreticorum animoſitas ſemper inquieta 223.e
hæretici perdici comparantur, 223.e
hebræi vnde dicti 183.c
hiacintus quid 85.c
hieruſalem ſuperna 156.b.c
hieruſalem terrena 156.d
hilariter dandum 131.c
hodie genui te, quomodo intelligẽdum 233.e
homicidia 10.a
homines ſunt electi vt Chriſtꝰ glorificatus 3.e
homo creatura mundi dicitur per excellentiam 7.e
homo quomodo in poteſtatem diaboli traditus intelligatur 23.f
homo iuſte tenebatur a diabolo, tã etſi iniuſte eum diabolus teneret 24.b
homo duplex 33.d
homo interior 35.c
homo aduerſario quaodo poſſit reſiſtere 35.f
homo nolens omnia ſacramẽta accipere poteſt, credere non niſi volens 49 f
hominibus ſpiritus ad mẽſuram datur 56.c
homo optimus quis 59.a
homo animalis quis 72.c
homines nihil fiunt cum peccant. 87.a
homo dicitur factus ad imaginem dei propter imparem ſimilitudinem 95.f
homo ſibimet abyſſus 76.a
homines quomodo dii appellati ſunt & non angeli 87.d, e
homines nos ſpe angeli ſumus. & quare 93.b
homo interior & exterior vnus homo 123.a
homo tam exterior quam interior percipiet poſt reſurrectionem habitatiõis cæleſtis dignitatẽ 123.a
homo quatenus ad imaginem dei creatus 123.a
hominibus datum ad menſuram deus non ad mẽſuram accipit 171.a
homo exterior corpus, interior anima 172.a
hoiem veterem exuere quid 172.a
homo in quo eſt imago dei 172.b
homo quo irratiõabilibus antecellat 172.b
homo nummus dei 189.c
homo imago dei imitando 189.c
homo vetus, vita vetus 194.f
homo in quo creatus eſt ad imaginem dei 194.f
homo ad imaginem dei factus ſecũdum rationalem animam 195.a
honorare patrem quid 175.f
hortus concluſus quibus conſtet 222.b
hoſtia quomodo nulla relinquitur pro peccatis noſtris 254.d
humanitas Chriſti pes eiꝰ eſt 164.e
humanus homo & ſermo 210.b
humana omnia dubia 230.d
humilitas diſpoſitio ad purgationem mentis & contemplationẽ 8.c
humilitas vera 57.b, c
humilitas cuſtodit in omni tẽtatione 93.b
humilitas Chriſti vſque ad quid extendatur 181.a
humilitas ſuperbiæ medicamẽtum 181.b
humilitas Chriſti maxime in paſſione apparuit 181.a
humilitas charitatis meritum 181.b
hymnus quid 174.d
IAcobus minor quomodo frater domini 142.f
idolum quid 87.b
idolum nihil eſſe in mundo quomo

modo intelligendum. Ibidem.
idola per ſe nihil eſſe 94.a,d
idololatria luſui puerorum ſimilis. 92.c
idololatriá zelo inuidiæ Satan inuenit 94.b
Ieſu etymon 1.d
Ieſus proprium eſt nomen, Chriſti ſacramenti ibidem.
Ieſus ſaluator omnium 210,e
Ignes duo futuri 74.a
ignis tentationis & tribulationis 74.b
De igne purgatorio 74.a,b
ignem quem miſit deus in terram 57.a
Ignis inferni æternus, non tamẽ vt deus æternus 66.a
ignis non eſt ſine ſplendore, nec pater ſine filio 232.d
ignomia & ignominioſus quid 9.d
ignorantia dei peccatum eſt, & pœna peccati 10.d
ignorat quis quod non approbat 36.b
ignorantia fidelis melior, quam temeraria ſcientia 46.c
ignorans ignorabitur quomodo 108.d
ignorantia fidei neminem excuſat a toto, licet bene excuſet a tanto 12.d
ignotum dei quid 7.d
illicitis qui abſtinet, laudem habet qui vero ab licitis ſe tẽperat præmium & laudem 195.c
illuminet deus quomodo omnem hominem 212.b
imago dei in anima humana non omnino detrita eſt 12.e
imago, æqualitas, & ſimilitudo differunt 121.f
imago patris Chriſtus 189.c
imago quomodo ẽ aliter in numo quá in filio 189.c
imago quæ coli debet Ibidem.
immundum non tangere 127.e
impietas in deum 7.b
implebimur quomodo in omnem plenitudinem dei 169.e
impœnitentia eſt blaſphemia ſiue peccatum in ſpiritum ſanctú. 11.a
impœnitẽtia in nullo viuente certe cognoſcitur 11.b
impoſtura tenebras quærit 107.e
incarnatio Chriſti & omnis exinanitio occultum eſt myſterium 190.d
Incarnationem Chriſti ad purũ nõ intellexiſſe angelos, ante completam paſſionem 167.e
incompoſiti 10.a
increpantes vt plurimum verbo dubitationis vtuntur. 86.d
indignatio quid 194.c
indignatio quæ 173.b
induentes Chriſtum 151.f
induere Chriſtum quid 172.g
indurati quomodo credere non poſſunt 50.d
inexcuſabiles quos vocet ſcriptura 8.b
infantes etiá Chriſtus ſaluat. 210.c
ĩfidelitas malignã vitá facit 239.c.
infirmitatem noſtram noſſe, meliꝰ eſt quá naturam rerum 86.f
inhabitat deus in nobis aliter quá hõ in domo 75.b
inimico familiari nulla peſtis maior 128.c
iniquitas, in homines 7.b
iniquitatis partes 9.f
iniquus & præuaricator differunt
iniquitatis myſterium quod, 206.a
innocentia a deo cõmendata 195.f
inſeminauit deus omni animæ principia intellectualia 232.d
inſipientes 10.a
inſtauratio omnium 163.c
intelligibilia quæ 7.f
intelligenda quæ 185.a
intentio bonum opus facit, intentionem dirigit fides 18.c
interior homo 37.a
inueniendum quomodo ſit & quærendum 185.a
inuidia 10.a
inuidiæ zelus in diabolo quantus 159.e.
inuiſibilia dei per ea quæ facta ſunt cognoſci 7.e
inuocatio quid poſſit 50.a
inuocare nemo vere põt ſine fide. Ibidem.
Ioannis baptiſmus 68.b
ira dei pro pœna & vindicta 27.d
ira dei pro pœna in ſcripturis 7.a
ira quæ, cum qua omnes naſcimur 165.c
ira durans, diabolo orationem dat 172.d
iraſci & non peccare 172.d
iraſci nobiſmetipſis quid 172.e
ira quæ 173.b
ira res inconſiderata 195.f
iſaac nõ ſine magnæ rei figura contra naturam generationis fuit promiſſus 21.d
Iſaac & Hiſmaelis generatio, & quid vterque nobis ſignificent, 155.e,f
Iſaac filios gratiæ ſignificat. 156.e.
Iſmaelis ſunt omnes qui in eccleſia terrenam ſelicitatem quærunt 156.f
Iſrael quomodo audiſſe & cognouiſſe dicatur aduentum dei & euangelii doctrinam 51.a
Iſraelitæ quare iuſſi ſunt mulieres alienigenas dimittere, & quo pacto viros inducebant ad idola 83.f
Iſrael duplex carnalis & ſpiritalis. 93.f
Iudam cur Chriſtus non abiecit, 78.c
Iudæus Græco præponitur ordine & cauſa patrum non gratia. 6.d
Iudæus qui plus diſciplinæ ſuſcipit plus puniendus eſt 18.a.
Iudæus vere quis 13.f
Iudæi quomodo gentib. digniores 13.b.
Iudæus vnde Ibidem.
Iudæorum iactantia 13.c
Iudæi & ſi ordine priores quá gentiles, gratia tamen æquales 15.f
Iudæos, quo conſilio lex data eſſet neſciſſe 28.a
Iudæi capſari noſtri 44.f
Iudæi quomodo credere non poterant 50.d
Iudæi & audiuiſſe & cognouiſſe quæ de deo dicta 50.f. 51.a
Iudæorum caſus non incomparabilis. 52.b
Iudæos Helias conuertet 53.d
Iudæorum pars aliqua cor excæcata, pars non 53 b
iudicium habere contra aliquem, eſt peccatum 80.a
iudaizandum nunc non eſt. 145.d & ſequen.
Iudas quomodo Chriſtum tradidit & Chriſtus ſe 173.d
iudicium dei verum & infallibile, contra humanum 10.d
iudex iuſtus iudicatus iniuſte. 14.f.
iudicii diem quomodo filius neſcire dicatur 42.a
iudicium & miſericordiã deo ſpecialiter ineſſe 56.e
iudicis non eſt ſine accuſatore dãnare. 78.c
iudicandus homo quomodo ab homine, non ex arbitrio ſuſpitionis, nec vſurpato iudicio extraordinario, ſed ex lege dei ſecũdum ordinem eccleſiæ 79.b
iudicii dies quãdo futurus, ſed quo

modo futurus ſic ſcire expedit 202.d
Iudicabitur talis qualis quiſque moritur. 205.d
iudicium occultum quod merito vnius peccati cadit in aliud. 207.a
iurat apoſtolus 5.a
iuratur etiam non dicendo per &c.5.a
iuſiurandum niſi neceſſarium nobis indultum 5.b
iuſiurandum a malo illius, propter quem iuratur.Ibidem
iuſiurandum exigens, etiam ſi neſcit iuraturum falſum an peccet. Ibidem.
iugum Chriſti quomodo ſuaue 126.c
iuſtitiã dei quomodo iniquitas noſtra commendat 15.a
iuſtitia dei quomodo,& quare ſic dicta 6.d
iuſtitia dei ſine lege eſt, ſed non ſine lege manifeſtata 17.a
iuſtitia quomodo per legem & prophetas teſtificata 16.f
iurare verum non eſt peccatum 111.e
iuſtitia non ex operibus:ſed opera ex iuſtitia 18.a
iuſtificatur quis ſine operibus præcedentibus, non ſine ſequentib⁹ ſuſceptionem fidei 18.b
iuſtificari hominem ſine operibus legis quomodo intelligatur 18.a
iuſtificationes duæ 18.e
iuſtificati gratis ſumus quãuis ex fide.22.a
iuſtificare impium, grauiꝰ eſſe, quã iuſtos ſaluare 23,d
iuſtitia dei in morte, potentia in reſurrectione 24.a
iuſtificari non plures per Chriſtũ quam per Adam condemnantur 26.c
iuſtitia plena plus exigit quã peccatum.31.b
iuſtitiam cum iniquitate appendit 31.c
Iuſtitiæ ſtipendium quare non vita dicitur, ſicut peccati ſtipendiũ mors.31.f
iuſtitiam dei vituperare non poſſent, etiam ſi omnes damnarentur.46.a
De iuſtitia nõ præſcientia iudicat deus 47.e
iuſtitia dei 49.a
iuſtitia legis quid 49.c
iuſtitia fidei.Ibidem.
iuſtitia legis quæ 182.d,f
iuſtitia ex Chriſto non ex lege, 49.a.c
iuſtitia duplex, diuina & humana 49.b.c
iuſtitiæ ſpes Chriſtus 157.e
iuſtitiam legis quomodo ſectabatur Paulus,& an damnũ ſit in ea fuiſſe. 182.d
iuſtitia noſtra temperanda in corrigendo 172.d
iuſtitia ex fide Chriſti 182.f.
iuſtum eſſe melius eſt quam hominem eſſe 182.f
iuſtificat te ſine te, qui fecit te ſine te.182.f.
iuſtitia vera 185.a
iuſtꝰ hic nemo ſine peccato 226.e.
iuſtus, quique iniuſtus dicendus venit.6.d
iuſtus quomodo ex fide viuat. 6.f
iuſti qui Chriſti aduentum præceſſerunt, in inferno detinebantur vſque ad eius paſſionem 17,e
iuſti veteres non ſolius verbi fide liberati, ſed fide incarnationis Chriſti venturi 27.c
iuſtus ſi patitur, quid iniuſto cõtinget?204.d
iuſto quomodo lex non eſt poſita 210.a
iuuencæ ruffæ myſtica ratio,252.d.
LAbores & omnia huius ſeculi mala quæ procedunt de peccato originali, cur remaneant remiſſo peccato 52.c
lac gregis eſt quicquid diſtribuitur præpoſitis 88.f
lapis offenſionis Chriſtus 48.e
latria ſoli deo debita 55.a
latria. 183.a
laudandus deus nõ ſolum voce ſed operibus & vita 94.e
laus gloriæ dei eſt, cum multi ad fidem veniunt 173.e
legalia quibus permiſſa, quibus nõ 157.b
legis dei ignorantia inexcuſabilis 12.b.
lex dei quæ ſit& qui ſine ea peccãt ſine ea peribunt. 12.b
legis factores quomodo iuſtificentur.12.d
legis quæ ſunt quæ gẽtes facere dicantur.12.f
lex quæ quantaque ſignificet.16.e
legis opera quæ 16.d
legis opera non iuſtificant, quãdo faciens ea ſibi tribuit 16.e
lex ſibi quomodo quis eſſe poteſt 12.f.
lex quid oſtendit. 16.f
lex operum & fidei quid differant 18.a
legis ſtatũs per quæ firmatur.18.c.
lex impletur per gratiam fidei. ibi.
lex ſine gratia non modo non auſert peccatum imo auget. 21.a
lex peccatum auferre non potuit 25.a.
lex naturalis & ſcripta 25.a
lex Moſi nõ adiuuare poterat, ſed tantum præcipere 85.c
lex naturalis 25.d
lex quomodo in naturæ adiutoriũ data.28.a
lex data vt homo infirmitatem ſuam agnoſceret 28.b
lex mediocri pædagogus: perfecto ſignum, duro flagellum. Ibidem.
lex quid, quibuſque modis accipiatur.28.b
lex cur Iudæis tantum data. 28.c
lex data omnibus, ſed non pro omnibus,& pro quibus. Ibidem.
legalia quæ dicantur.Ibidem.
lex carnis quid 30.c
lex ſpiritus cur 32.e
lex mortis cur.Ibidem
legem non eſſe malam probatur 32.f.
legem non eſſe peccatum, ſed peccati indicem 33.a
lex ad quid data.Ibidem.
legem tantum gratiam habentibꝰ prodeſſe 34.b
lex ſancta & bona 4.a
lex euangelii, lex ſpiritus 34.d
lex Moſi ſancta & ſpiritualis.Ibid.
legis datæ vtilitas,& ad quid data. 27.f.
legis infirmitas ibidem.
leges quatuor 35.f
legem concupiſcentiam nolle quomodo dicatur 36.d
lex peccati fomes cur 35.e
lex peccati cur 85.e
lex præſbyterorum carnis quæ 37.a.
lex carnis, peccati, & mortis 37.c.
lex ſpiritualis & lex ſpiritus differunt.37.c
lex ſpiritus, lex gratiæ 38.f
lex quomodo infirmata per carnẽ 58.b.
legis finis Chriſtus 49.b.
legalia an poſt Chriſtum ſine peccato ſeruari poterant 90.d
lex data, vt eius infirmitate ad gratiam accelerarent 171,d

Lex inſtar pædagogi 151.c
lex cur dicitur elementa mundi 152.e.
Lex infirma 154.b
lex poſt Chriſtum nunc non diſtat ab antiqua idololatria. Ibidem.
Lex ſynagogæ vir 156.c
libertas vera ſeruum Chriſti facit 158.c
lex omnis completur dilectione 159.d
Sub lege eſſe quid 159.a
Lux interior 171.f
Latitudo charitatis & crucis,159.b
lux interior quæ 171.f
legem adimplens timore pœnæ ao huſtus 182.f
lex quomodo bona ſi non eſt iuſto poſita 200.a
legalia cur Chriſtianis legẽdæ ſint 246.d
leges ſcriptæ in cordibus noſtris 249.e
In lege non permanſerunt Iudæi vitio ſuo 249.c
Lex quando impletur 261.c
libera & Agar quid ſignificent, 155.d,e,f
liberantur cur non omnes 47.a
libertas vera quæ 31.d
liber & liberatus differunt 31.e
libertate noſtra non abutendũ oo bia 158.c
libertas Chriſtiana non eſt flagitandam Iudæorum more 218.a
liberum arbitriũ in peccatore non omnino preiiſſe,& qui per ipſum maxime peccent 31.c
libẽrum arbitrium a nobis non aufertur 35.b
liberum arbitrium nõ tollit gratia 109.d
De libero arbitrio nullo mõ præſumendum 165,f
liberum arbitrium bonam volũtatem facere non poteſt 182.a
libidinis vſus naturalis 9.c
licita quæ dicuntur 80.d
licita ſola charitate tractanda, 80.d
licere poteſt aliquid, & non expedire,& non contra 80.c
linguarum diuerſitas humani generis ſocietates in Chriſto 170.b
literæ vetuſtas 32.c
locum dare diabolo 172.c
longanimitas & patientia differũt 10.f
loquendi modus per præteritum de futuro in ſcripturis 50.e
loquẽdi modus, cum quod ſemper fieri dicitur in aliquo, cum ab eo cognoſci cœperit 110.f
lorica iuſtitiæ 376.e
lotio pedũ diſcipulorum quod nobis eſt exemplum 115.b
Loth vxor in ſtatuam ſalis conuerſa quid deſignet 216.b
Luſus Hiſmaelis Paulus perſecutionem vocat 156.f

M

Magiſtri fruct⁹, diſcipuli obedientia 199.c
magnus non eſt qui a nobis viſus explicari poteſt 137.c
Maiores & minores qui 150.a
Mala non eſſe facienda, vt veniãt bona 15.e
maledictũ quomodo Chriſtus pro nobis factus. 9.f
mala noſtra ad quid proſint 42
male viuere de noſtro eſt 47.f
malix quomodo vtatur ad profectũ noſtrum deus 53.c
malum ſi perſequeris, malum te facis.57.e
male agentibus compendium, cita mors.78.f
mali tolerandi quando per iudiciũ auerti non poſſunt 79.b.
malis etiã benefaciendum 161.b
malus duob⁹ modis non maculat 373.f
a malis quomodo ſeparandi ſumus in hac vita 173.f
malitia,10.a.78 e,194.a
malum pro malo reddere quid 203.c
malignitas 10.a
Mandatum quomodo ad mortem 33.e,f
Manducare ex fide quid 62.d
manducare corpus & ſanguinẽ re uera ſpiritaliter quid ſit 81.b
manducare Chriſtum vita eſt 93.d
manducans & bibẽs modeſte,frugaliter & temperanter laudat dominum.94.e, Contra per immoderate ſumptum cibum blaſphematur deus.Ibidem.
Manichæorum hæreſis 32.f
Manichæorum error de anima & corpore hominum 37.e
Manichæorum error 38.d.
De manifeſtis iudicare licet. 217.e
manna vnde parabatur 91.c
manna quid figurabat. 91.e.92.a
manſiones multæ in patria. 111.b. 152.d.
manus expandere quid. 51.b
Maranatha quid 115.c
Maria quomodo concepit 2.e
Mariarum trium hiſtoriã. 142.f
Maria mater domini filia Annæ & Ioachim 142.f
maris rubri tranſitus,baptiſmi figura.91.f
martyres differenter pro Chriſto patiuntur,& Chriſtus pro ipſis 43.d.
martyrem non facit pœna, ſed cauſa.43.d
martyres quomodo vindictã a domino petant. 57.d
martyres aduerſus peccata vſque ad ſanguinem certant Ibidem.f
martyrum dilectio perfectiſſima ẽ. 261.f
Mater Chriſti virgo fabro nupta nobilitatis extinxit typum,261.e
mathematici 94.a
matrimonii tripertitum bonum 83.b
matrimonii indiſſolubile vinculũ vtraque parte viuente 84.c.
matrimonium ratum nõ eſt, quod ſine dei deuotione eſt, 84.c.
matrimonium plura quære in Coniugium.
mediator noſter eſſe debuit de⁹ & homo.24,a.212.c
mediator noſter Chriſtus, & vnde nomen ſumptum.150.f
medicus ſummus ægros omnes inuenit.38.d
medico cõparatur deus,Paulus ſautio.138.a
medici vt famam acquirant, deſperatos ægros ſanãdos eligũt 210.c.
melchiſedech.245.d
Memor & oblit⁹ quõ capiatur 5.b
mendax quiſnã iudicandus, 117.b
mendax eſt omnis homo 14.d
menſa quid. 51.f
mens ſuperior vis aiæ 105.e
mendacium fidem corrũpit. 133.e
mentiendum in doctrina religionis omnino non eſſe 146.c
mentiendum nunquã. 194.e
mercatoris modum expleuit Chriſtus.237.f
mercenarius 178.f
mercenarii in eccleſia tolerandi 179.a
merita hominis bona,etiam eẽ dei munera 31.f
merita noſtra bona vt ſint efficit gratia.31.f
merita noſtra cum coronat deus ſua merita coronat 32.a
meritorum præſumptio non ſinit credere in Chriſtum. 50.e
merita ſiunt bona poſt grãm. 109.
b

Meretrici adhærens quó voú corpus eſt cum ea 81.c.
miſeria hominis communis 184.c
miſeri qui 19.d
miſericordia dei oó ſufficit, oiſi ad ſit voluntas 45.c
miſericordia & iudicium deo ſpecialiſſ. ineſſe 56.e
miſericordia medicina quotidiana 56.e
miſericordia quó fieri debeat. 56.f.
miſericordiam dei cooſequuntur & ſcieoter peccaotes, & facilius qui ignoranter. 210.c.
miſſæ ordo oſtenditur 211.d
mors Chriſti tã peccata tulit quã reſurrectio, & vtraque iuſtificant & ſi vtriuſque ſit differentia. 21.f.
mors filii dei quomodo facta ẽ noſtra reconcilatio 23.c.
mortis regnum quid 25.b.
mortis regnum ſola Chriſti gratia deſtruit 25.b.
mori peccato quid 28.f
mors & reſurrectio Chriſti, noo tãtum res, ſed etiam ſacramenta ſunt 29.c.
mors victa, noo penitus ioterempta 29.f.
mortuꝰ peccato Chriſtꝰ quó .30.a
mortem deus oó fecit, ſed hó ſibi per peccatum accerſiuit .30.b
mors a deo eſſe quó dicatur, & nó eſſe 30.b
mortua lex quando dicitur 32.c
mors non ex ipſa lege, ſed hominũ vitio 34.a
mortuú & mortale differuot .39.a
mors et ſi de peccato carois martyrib. tamen vtilis fuit 42.c
mortem Chriſtus quomodo ſenſit. 71.c
de manducatione corporis & ſaoguinis Chriſti. 93.d.e.
mors Chriſti ſit deo odor ſuauis quó qui eum occiderunt, peccauerunt 173.e
mors cita male agentibus compeodium 78.f
morituri an ſiot qui adueniente Chriſto viuent 202.a
mors Chriſti magoa polliceri debuit 253.c
mortis Chriſti & Adæ comparatio 110.a
mors noſtra ẽ pœna peccati mors Chriſti hoſtia pro peccato 110.b.
mori cur homines deus voluit. 201.d
mediator & deus & homo eſſe debuit 212.c
mortis author diabolus 237.c
mori cur Chriſtus voluit 237.d
mortuum tangere 243.b
moſes idololatras paucos quomó gladio viodicauit 78.a.b.
moſes mare rubrũ tranſiens Chriſtum figurat 91.f.
moſes quomodo deum videre concupiuit 137.a
mundus, vniuerſum genꝰ hominũ 24.e
mulier a viro & legitime diſcedẽs, viuente viro nubere noo poteſt, ſimiliter & vir aliam ducere 83.d
mulieres ſanctæ Chriſtum, & poſt apoſtolos ſecuti ad præparanda victui neceſſaria, & quare 88.e
mulier facta in adiutorium viri nõ ad concupiſcentiam carnis. 96.a
mulier ſenſualitas eſt. 86.d
mulier quid in ſcript. 153.a
muodus cur factus. 7.d.
mundum nobis crucifigere debemus, & nos mundo 161.e
muodi rectores 176.b
munda mundi somnia quomodo itelligatur 227.d
murmurantes in deum reprobat. 46.e
muſcipulam diabolo Chriſtus tetendit 37.e
myſteria aotiqui noo plene intellexerunt 66.b
myſteria omnis ſacramenti dei in Chriſto ſuot 191.c

NAti ſecundum carnem perſequuntur filios ſpiritus. 156.e
natum quod de deo eſt, deus eſt 232.e
oatura communis omoibus eſt, ſed oon gratia 21.b
oatura booa a deo creata 32.a
natura humana ſola fide & ſanguine Chriſti iuſtificatur 49.b
cootra naturam nihil facit deus 53.b
cootra naturam quid fieri quomó intelligatur 53.b
narura humana in Chriſto ſolus deus maior eſt 226.e
oaufrago idem eſt quibus a quis operiatur 139.c
negatio fit factis quoque 227.e
nequitia 10.a.78.e
neronem quó quidam Antichriſtũ ſuſpicati 206.b
Nitimur in vetitum 33.e
nobilitas Iudæorum quæ 182.d
nocendi poteſtas bonis & malis prodeſt 58.a
nolẽs omoia poteſt, credere noo niſi voleos 49.f
oomen dei inter gentes quomodo blaſphematur 13.d
nominis mutatio vode i ſacris. 1.c
nominatio quid Paulo 79.a
noſtra quomodo omnia ſiot 75.d
notum dei quid 7.c
oouatianorum hæreſis de ſecũdis ouptiis 86.c
oova quó omoia ſacta ſunt 125.e
ooui teſtamẽti promiſſiones. 149.e
oouũ teſtamẽtũ in lege vix vſquã oominatum & expreſſum. 249.d
noua creatura, noua vita eſt. 161.f
oouus homo quis 172.a
nubes i mari rub. ſpũſſancti figura 91.f
numero toti quandoque attribuitur ꝙ maiori parti cõuenit. 109.b
nũcios habet deꝰ ꝑpter nos. 178.a
nuptias probandas docet 82.b
ouptiæ ad quid conceſſæ. 82.e, & quod bonæ & laudabiles 83.b
ouptiis quomodo ſecundum veniam coitus concedi intelligitur 83.b
oubere eſſe melius quá vri quomó intelligatur 83.c
nuptiæ inuitæ prouocotus malos ſolent habere 86.c
nuptiæ primæ tãntum a domino inſtitutæ & benedictione ſublimes ſecundæ vero permiſſæ, & io præſeoti, gloria carentes 86.c
nuptiæ ſecũdæ etiam beatæ ſunt, ſed viduitas beatior 86.c
nuptiæ oec tertiæ nec quartæ dãnandæ, quamquã nõ ſiot ſine verecundia 86.d
outrix mater ex amore, aliena pro mercede nutrit 198.d

O

OBduratio quomodo iuſta, & quid ſit 46.c
obdurat deus quomodo 46.a
obduratio temporalis tãtum .46.d
obedieotiæ laus 27.e
obedieotia quali modo adhibeoda 58.b
obedientia quali modo adhibenda poteſtatibus 8.b
obſecratio quid 5.c, 211.d
obſeruaotiæ omoes vet. teſt. futurorum vmbræ 192.b
obſonö immunditia noo timenda ſed cupiditatis 62.b
obſeruare dies, menſes, annos, & tẽpora quid 154.b
obſtinatio quid 2.b

obtẽperari ſibi velle a minoribus & nolle obtemperare maioribus iniquiſſimum eſt 97.c
ocium ſanctũ quærit charitas 213.d
ocium & actuoſitas temperanda ſunt 213.d
odibiles deo 10.a
odor bonus qui 119.a
offenſionis lapis Chriſtus 48.c
offenſio dei in Iſraelitas cur tanta 62.b
oleo ſpiritali vnct⁹ Chriſtus 234.d
oleum exultationis & ſpiritus ſanctus 234.c
olea in oleaſtrum inſeri ſolet non contra 53.b
oleæ inſertio 52.E,F
omnibus per omnia placere 94.F
omnes homines, pro omni genere hominum 212.b
onera diuerſa 160.c
onus ſuũ quiſque portabit, & alter alterius portare iubemur 160.c
orandum quid ſit neſcimus 41.c
oratio noſtra infirma a ſpiritu iuuatur 41.c
oratio etiam gratiæ donum ẽ quicquid impetrat 41.c
oratio neceſſaria eſt 50.a
orare nemo vere poteſt, niſi prius credat 50.a
oratio quare neceſſaria 57.a
orandum ſpiritu & carne 167.a
orat ſemper, qui bene ſemper agit 203.c
orare ſpiritu & mẽte 106.f
orationes quæ 311.d
originale peccatũ quibus nominib⁹ vocetur, & quid ſit 19.b,c
originale pec. quomodo per baptiſmum dimittitur, & tamẽ in poſteritate remanet 19.c
originalis pec. generalitas 23.f
originale pec. etiam ſolum ad damnationem ſufficit 26.d
originale peccatum vt cætera ex voluntate eſſe 27.c
oris cõfeſſio ſit ad ſalutem 49.f
origenis error 41.c
operatur in nobis deus inclinando ſiue ad bona ſiue ad mala 9.a
opera iuſtificatũ ſequũtur, non præcedunt iuſtificandum 18.c
opera ſunt vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viam 18.c
opus bonum intentio facit, intentionem dirigit fides 18.c
opera ſola bona quæ ſunt ex dilectione 18.f
operis remuneratio etiã ex gratia dei retribuentis 19.a
opus nullum ex debito remunerationem a deo repoſcit 19.a
opera quædam bona vidẽtur & nõ ſunt 49.b
operari pro accipere 88.c
opera mala blaſphemiæ in deum 94.c
opera ex gratia nõ cõtra 165.f
opera bona non ex quantitate ſui ſed ex charitate plus vel minus proſunt 104.c
opera bona & pia non fruſtrabuntur ſua remuneratione 165.f
operante & cooperante deo, & bona volumus & facimus 177.f
operatur in nobis deus & velle & operari 182.a
oportunitas eſt omni medicamẽto neceſſaria 24.c
oppugnant non expugnant bonos diaboli 189.a
oſculum ſanctum 65.c
oſtium claudere diabolo 172.c

PAEdagogus quid 151.c
pædia quid 262.c
participes Chriſti qui. 234.d
panes occulti, ſunt hæreticorum errores 224.b
paradiſus quomodo hic accipiatur 137.b
parentum merito non eſſe differentia in generatis 44.c
parentum curam filius habere debet 216.c
paſcendis ouibus non quæ noſtra ſed quæ Chriſti quærenda. 223.b
paſcha Hebraicum nomen 28.d
paſcha tranſitus 78.d
paſcha immolatio eſt 78.c
paſchæ diuerſa celebratio, & celebrationis ſignificatio 263.c
per paſſionis ſacramentum, quid Chriſtus a nobis exigat 29.c
paſſionibus mori quid 32.f
paſſionẽ Chriſti vere noſcit qui per eam ad ſalutem peruenire credit 184.b
paſſionib⁹ Chriſti defuiſſe creditur, quicquid membrum eius hic patitur 190.c
paſtores cur dicuntur doctores & epiſcopi 171.a
paſtor quis 178.f
paſtoris officia 223.b
pater cæleſtis moritur nobis ĩ ænigmate 4.c
pater in diuinis non habet patrem vt ſit ſicut filius 55.b
pater non ſolus ſapiens 66.c
pater operatus eſt cum filio nõ paſſus, nec nat⁹ nec reſurgẽs &c. 152.c
patris & filii inſeparabilis operatiõ 87.f
pater cur dicitur dediſſe quod diuinitas filii dare poterat 181.d
patres antiqui per mortem Chriſti ſeruati 192.f
pater quomodo ſolus deus, & inuiſibilis dicatur 210.c
patris & filii æqualis potentia. 219.a
pater non vocandus qui ex adulterio genuerit 262.b
patientia & longanimitas differunt 10.f
patienter viuentes 179.d
patienter morientes 179.d
patientiæ exempla in patribus quoque mira fuiſſe 261.a
paulus vnde nomen aſſumpſit 1.b
paulus omnibus debitor 6.a
paulus cur alio exordio Corinthiis ſcribat quam 67
paulus mauult negocia Chriſtianorum per contemptibiles iudicari, quam in forum deferri 79.c
paulo ad vitandam elationem, ſtimulus carnis datus 86.f
paulus cur nihil a Corinthiis accipere noluit 189.b
paulus quod Iudæus Iudæis factus eſt &c. Denique omnibus omnia nõ per mendacium ſed compaſſionem 97.d e f
Paulus tanquã ægrot⁹ ægrotis miniſtrabat 90.c
Paulus libertate prudenti congruebat conſuetudini Iudæorum 90.f
Paulus in quo plus laborauit 109.d
Paulus quomodo nuditatem paſſus quærens primo regnum dei. 135.c
Paulo etiam fugienti cura gregis fuit 136.a
Paulus quomodo arcana vidit. 136 d. & ſeq.
Paulus non ex euangelio datum ſed fructum quærebat 138.c
Paulus per Chriſtum vt deum non vt hominem mortalem factus eſt apoſtolus 141.b
Pauli authoritas vnde acquiſita. 143.d.
Pauli tædium 179.c
Paulus cur Petrum arguit 145.c
Paulus quomodo in lege ſine querela conuerſatus ſit. 182.d.
Paulus primus peccator. 210.d
Pax quid. 4.d
Pacem habere cum deo facit fides, & qui eam cũ deo habeãt. 22.b

Pax mundi quæ 22.b
pacem euangelizare quid 50.c
Pax vinculum eſt vnitatis. 169.c
Pax Dei an ſuperet humanum intellectum & non angelicum. 186.c.
Pax neceſſaria ad myſterium vnitatis.93.c
Pacem charitas facit & tuetur 195.c.
Pax Chriſti quid 195.c
Peccatores quomodo Chriſti dicātur eſſe.3.f
Peccatum omne, quod citius pœnitendo non tegitur, & cauſa eſt & pœna peccati & quare & quomodo.8.f
Peccatum vitari non poteſt, niſi adſit gratia.16.e
Peccati cognitio, quomodo ex lege 16.e.
Peccatum in ſpiritū ſanctum, quod & quod dupliciter committitur. 11.a
Peccaſſe omnes, quomodo intelligatur.17.b
Peccata videre deū, punire eſt peccata.19.d
Peccata quomodo tecta ſunt.19.d.
Peccatum quomodo per virum & nō per fœminam intrauit 24.e
Peccatum in omnes tranſiens quid 25.a.
Peccatum non imputari quid. 25.b
Peccare in ſimilitudinem Adæ. 25.c.
Peccatū ante legem quomō ignotum.25.d
peccatum per legem abundauit 28.a
Peccati prohibitio niſi adſit gratia auget eius deſiderium 32.e
Peccatum non poſt legem acceſſit & non ante 33.b.
Peccans contra mandatum, ſupra modum peccat 34.c
Peccatum per legem reuixit. 33.e
Peccatum quomodo ante legem mortuum intelligitur 33.d
Peccatum omne mortale concupiſcendo committitur 35.c.
Peccatum quomodo in carne habitat.35.b.
Peccatores non noſſe ſe quomodo Chriſtus dicat 36.b
Peccata vniuerſa baptiſmo ſoluuntur.37.d
Peccatum quomodo in nobis habitat.36.e.
Peccatum de peccato quomodo dānatum in corpore. 38.a
Peccatores i peccatis præſcitos eē nō præparatos: licet pœna præparata ſit ſecundum quod præſciti 42.e.
Peccati natura cui ſimilis 74.d
Peccata aliqua per ſanctos viros quare morte nonnunquā punita ſunt.78.a.b.
Peccatum eſt, iudicium habere contra aliquem 80.a.
Peccare eſt in poteſtate malorum, ſed non hoc vel hoc genere.53.e
Peccatum nihil eſt 87.a
Peccare in Chriſto & in Chriſtum diuerſe dicitur 88.b
Peccatum ſtimulus mortis 114.a,e
Peccatum veluti ſcorpius 114.c.
Peccatum quomodo Chriſtus fact9 125.f.
Peccatum quid in ſcripturis interdum ſignificet 125.f
peccata parua ſed crebra, collecta aggrauant & opprimunt. 139.c
Peccator grauius ſonat quam peccans, ſicut irriſor quam irridens 148.e.
peccatum, Delictum 159.f.
peccatori quia homo eſt, non quia peccator ſubueniendum 161.b
peccatorum remiſſio eſt in ſpiritu ſancto 170.a
Sine peccato niſi vnigenitus dei eſſe nemo potuit 203.e
peccantem corripere quando priuatim, quando publice decet. 217.b,c.
Non peccare quibus eſt datum, nō naturæ id eſt, ſed gratiæ. 219.a
Sub pedibus Chriſti quomodo omnia ſubiecit pater 164.e
Pelagianorū error de peccato originali.24.f.
per præpoſitionis inſolētia 20.c.
peregrinari quid 124.b
perfectum quod in ſpe eſt dicitur. 165.e.
perfectionis quid adhuc Apoſtolo defuit.184.d,e.
perfect9 nemo in præſenti vita 184.c
perfecti quomodo hic ſint in curſu non in affectu. 185.b
Permittere aliud quam præcipere. 83.a.
perſcrutandum non eſſe cur deus hunc non illum liberet 46.c.
perſecutio Chriſtianorum quæ. 224.a
perſonæ in euangelio tres, paſtores mercenarii & furis. 178.f
perſona noſtra, perſona eſt eccleſiæ corporis Chriſti 190.a
perſonarum nulla ē acceptio apud Deum.195.b.
perturbatio multorum correctorū profuit poſtea ad ſalutem. 224.c.
petra ſcandali Chriſtus 48.e
Petra non petrus fundamentum eccleſiæ.68.b
petra quomodo Chriſtus erat. 91.f.
petrus ore non corde Chriſtum negauit.49.f
petrus a petra non petrus a petro 68.a.
In pharaone lingua erat, in Ioſeph prophetia 105.f.
phariſei qui 183.c.
phebe in Cenchris 65.a
philippi vrbs 177.e
philoſophi cognouerunt deum nō eſſe corporeum, nec mutabilem, nec ab alio, ſed cuncta ab eo eſſe producta 7.f
philoſophi vtrū trinitatis notitiam habuerint.8.a
philoſophorum gentilium vanitas. 8.c.
pie viuere volentes ſemper patientur perſecutionem 324.a.
pie viuens torquetur vitiis alienis 224.a.
pignus & arra 163.e,f.
pigri in conuerſatione diuina ſine ſpe ſunt.56.f.
placere hominibus propter veritatem bonum eſt 94.f.
placere omnibus per omnia quid 94.f.
placere & non placere, ſed differenter debemus hoibus 142.a,b.
placet ille deo qui fidē rectam executione virtutum & perfectæ operationis decorat 200.c.
platonici libri Auguſtino allati 90.d.
Quomodo implebimur in omnem plenitudinem dei 149.c
plenitudo omnis quomodo in chriſto & eē & habitare dicatur.89.e.
plures nō cōparatiue ſemper ſed abſolute iterdū pro multis dici.26.c
pœna duplex, quam Chriſtus vtranque deleuit 29.f.
pœnæ peccantium ad hoc relatæ, corrigamur 92.f.
Ad pœnitentiam agendam non ſufficit mores in melius permutare, ſed de præteritis ſatiſfacere domino per pœnitentiæ dolorem &c. 139.c.
pœnitentia bonorū pene quotidiana.139.c.

pœnitentiæ agendæ opus eſt pœnitentia 226.f
pœnitentiæ ſemper locus 254.d
pontifices vnde nomina mutẽt 1.c
populus tranſiens mare rubrum fidelium figura 91.f
portæ duæ per quas diabol⁹ inerat cupiditas & timoe 172.e.
potentiæ dei in reſurrectione, iuſtitia autem in morte 24.a
potẽtia ſola deus hominem liberare poterat, ſed humilitate maluit. 24.b
potentia ſola deus hominem liberare poterat. Ibidem.
portare Deum in corpore quid, 82.a.
poteſtas omnis a deo 58.a
poteſtatis nomine quid deſignetur 58.b
poteſtatibus quo modo obedien. ſũ Ibidem.
poteſtas omnis a deo 63.a
poteſtas uocẽ di bonis & malis prodeſt. 63.a
poteſtatis nomĩe quid ſignificetur. 58.b.
poteſtas ſiue potẽtia dei quid. 68.c
poteſtatem omnem & principatũ quomodo euacuabit Chriſtus. 111.a
poteſtaa interior diaboli occiſa. 192.f
poteſtas tenebrarum 165.a
poteſtas tenebrarum 169.b
poſtulationes quæ 211.d
pro poteſtatibus quomodo orandũ & cur d,e
præceptorum decalogi diuiſio 59.b.
Præcepta dei de dilectione quã inuicem cohærentia 158.d
prædeſtinatio quid 42.d
prædeſtinatio quid 2.c
prædeſtinatio verũ de eo quod ſempee fuerit, an de eo quod non ſemper ſit 3.a
prædeſtinatus eſt Chriſtus ſecundũ humanitatem nõ diuinitatem. Ibidem.
prædeſtinationis caput Chriſtus ſancti membra. Ibidem
prædeſtinatio gratiæ eſt præparatio, gratia ipſa donatio & prædeſtinationis effectus 166.a
Prædicatores malos malis cur mittit deus aliquando 50.c
prædicatio Chriſtiana cultu orationis non indiget 69.a
prædicatorum labor ingens 155.b
Quia prædicit deus, ideo non facit 50.d.
prælatus bonus nutritor eſt: malus tentator. 62.f
prælatio & ſi dignitaa maior adminiſtratoria tamen 174.e
præoccupari in delicto quid, 159.f
præputium quid 13.e
præſcitos malos deus non crearet, niſi bonorum vſibus accommodare ſciretur 47.c
præſcire pro prædeſtinare interdũ ponitur. 51.c
præſcientia quid 42.d.
præſcientia quid 47.d
præſcientia dei non cogit ad peccãdum. 50.d
præſcientia dei 166.a
præſumptio diabolica 93.a
præſumptio meritorum non ſinit credere in Chriſtum 50.e
Contra præſumentes & gloriantes in ſeipſis 76.d
præter & præterquã pro contra accepta 141.e
præterita poſtponenda 184.f
præcepta duo charitatis vnum ſunt 58.c
Præcationes quæ 211.d
Scripturæ ſanctæ cur dicantur 53.f
præsbyteri qui epiſcopi 177.e
primitiæ ſpiritus 41.b
primogenitos inter multoa fratres Chriſtus qoid. 42.e
primogenitus quomodo Chriſtus. 189.c
Priſca ſiue Priſcilla 65.a
probati deo qui dicuntur 97.f.
proceſſio ſpiritus, ſicut generatio filii inſcrutabilis 39.b
profundum crucis 169.a
prohibitione mali, niſi adſit gratia deſiderium mali creſcit 33.e
prohiberi quæ dicantur, & quæ permitti. 6.d
promittere plus eſſe quam prædicere & præſcire 21.e
promiſſionum tempus 231.f
propagationis non imitãtionis peccatum in omnes tranſiit. 24.f
propheta tripliciter dicit 105.f
prophetia cur in enumeratiõe gratiarum, primum eſt donum 56.e
prophetæ in nouo teſtamento ſcripturarum interpretea 171.a
propiciatorium 150.d
propoſiti fraudatio, damnabilis 216.b.
propoſitum dei quid 42.e
proprium nomen ponendi pro pronomine modus 3.f
proximi dilectio qualis eſſe debeat? 59.a
Proximi nomie omnis homo intelligitur 59.b
Proximus quis dicatur 172.e
Prudentia carnis & ſpiritus 38.c
Pſallere quid 106.f.
Pſalmus quid 174.d
Pudicitia virginalis coniugali præſtantior 86.e
Pueri etiam non ſecũdum quod geſturi erant ſi diutius viuerent, ſed ſecũdum quod per alios geſſerint iudicabuntur 124.d.
Puer naſcitur ſuæ miſeriæ propheta 174.b.
Pugna adulti baptizati 29.e
Pugna nobis continua in corpore mortis huius 37.e
Puto, non dubitantis ſed increpãtis apud Paulum, Puto quod ſpiritum dei habeo. 1. ad Corinth. 7. 86.d.

RAmi oleaſtri inſerti ſunt patriarchæ 53.a
rami fracti 52.e
Ratio cur in viro ſignificata 96.d
recedere a nobis 127.e
eeconciliatio per mortem filii Dei quomodonam intelligenda 23.e
reconciliare nos deus alio modo quã per mortẽ filii ſui potuit: ſed nullus ſanãdæ miſeriæ noſtræ cõuenientior 23.e
reconſiliationis noſtræ precium 24.b
Reconciliationia vis quanta. 34.b
Redemit nos Chriſtus non emit. 17.c
Redemptio nobis data eſt in ſanguine Chriſti fuſo 189.b
per redemptionẽ peculiariter dei ſumus 81f
redemptionis noſtræ pretium 189
redimere tempus quid 174 b
redemptio noſtra in ſanguine Chriſti 252 e
de refectione corporis & ſanguinis domini 93 d
reformatio vera 55e
reformare ſe mẽs humana nõ poteſt ſicut de formare 172 b
regeneratis Chriſtus plus præſtat quam Adam generatis nocuit. 26 b
regnum dei quid 61 a
regnum dei, electi 110 e
regnum deo quomodo tradit Chriſtus 110 e

Regnum dei eſt hic,id eſt in mūdo ſed non hinc,id eſt de mundo. 189.a
regnum dei qui ſunt 189.a
remiſſionis effectus duplex. 17.e.
remiſſio peccatorum cur ſpiritui attribuitur 40.a
remiſſio peccatorum eſt in ſpiritu ſancto 176.a
remuneratio operis etiam ex gratia dei retribuentis 19.a
remunerationem non accipiet de eo quod inuitus quis fecit 89.e
renouamur de die in diem 123.a
renouari ſecundum deum & ſecundum imaginem dei 194.f
repetere ſua quoad perfectis imperfectiſque liceat 77.a
reprobatio temporalis & æterna 46.d
requies noſtra per ſabbatum figurata.240.f
res ſignificans nomine rei quam ſignificat nominari interdum ſolet 91.f
reſipere quid 223.a
reſurrectio duplex 3.f
reſurrectio Chriſti omnē ambiguitatem & diffidentiam abſtulit & compreſſit 4.a,b
reſurrectio Chriſti,generalis noſtra reſurrectio 4.b
reſurrectionis commendatio 110.c
Gloria reſurgentium diuerſa erit. 112.c
reſurrectionem futuram qualiter iudæi credebant 113.c
reſurrectio fieri nō poteſt, niſi præcedente morte 113.d
reſurrectiones duæ 222.a
reſurrectionis credulitas ſola nos a paganis diſtinguit Ibidem.
reſurgemus ea ætate qua Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit. 171.b
reſurgemus omnes in virum perfectum quomodo. 171.a,b,c
reſurrectio ſanctorum erit ſine vllo vitio 171.c
reſurrectio Chriſti ad quid nobis profuit 184.a
reſurrectio ſanctorum & impiorum differet 184.b
reſurrectio Chriſti noſtra eſt iuſtificatio.Ibidem.
retributio quid 52.a
retributio æqualis peccato erit. 235.d
reuelatio quid 206.b
Non auſcultandum falſis rumoribꝰ de aduentu domini 205.e

S.

SAcerdotium Leuiticum. 246.
Sacerdotum dignitas 246.a
ſacerdotes omnes præterquā Chriſtus neceſſitatem habent quotidie 248.a
ſacerdos omnis purgatione eget præter Chriſtum. 248.e
Sacerdotum Iudæorum figura fuit noſtri 143.e
Sacerdotes ante Aaron omnes primogeniti erant. 263.a
ſacramentum aliud,aliud ſacramenti virtus 92.a
ſacramenta omnibus cōmunia, ſed non ſacramentorum virtus, id eſt gratia 92.d
ſacramentum & rē ſacramenti quomodo boni accipere,mali vero ſacramentum tātum dicitur.99.c
ſacramēti omnis dei myſterium in Chriſto 191.c
ſacrificium verum 55.d
ſacrificiū quatuor reſpiciunt.243.d
ſacrificium quod deo gratum. 248.d.
Salomon & Daniel & alii cur tam ſapientes 191.e
ſamaritanorum origo 90.c
ſalus domini 125.a
ſaluos omnes fieri quomodo vult deus,cum non omnes ſaluabūtur 212 a,b
ſanguinis Chriſti efficacia 24.c
ſancti qui vocentur 4.d
ſancti quomodo Chriſtum imitentur ad aſſequēdam eius iuſtitiam. 24.f
ſancti viri quomodo ſpectaculum ſunt angelis & hominibus. 77.a
ſancti qui vere 162.e
ſancti luminaribus comparantur 182.a
ſanctificatio quædam in matrimonio fidelium 84.a
ſanctificato ſpiritu non poteſt non eſſe corpus ſanctum 85.f
ſapientes & inſipientes qui vocentur Paulo 6.a
ſapientia verbi quæ 69.a
ſapientia aliquando pro aſtutia ponitur in ſcript. 75.c
ſapientes in locis conſiſtentes examinatores negociorum eſſe voluit,non prædicatores 79.e
ſapientia dei multiformis 267.f
ſapientes aliter Chriſtus,aliter homines 189.d
ſapientia & ſcientia differunt.191.b
ſapientia & ſcientia noſtra Chriſtꝰ 191.b,e
ſapientiæ diuitiæ Chriſtus 91.c
ſatanæ tradere in interitum carnis 78.a
Satanas in angelum lucis transfiguratus,ſenſus tantum corporis corrumpens nullum eſt in religione periculum 134.f
ſatanas in angelum lucis cur ſe trāſfigurat.Ibidem.
ſatanæ angelus datus paulo a Deo non a diabolo 137.e
ſatanæ technas ſolo dei adiutorio cauere poſſumus 234.f
Saulus a Saule dictus 182.d
ſcandalum patientes frixoriū ſunt habentium charitatem 135.f
ſchema vſitatius quam figura 205.b
ſcientiæ dei nihil decedit aut ſuccedit.55.b
ſcientia inutilis per ſe,adiuncta charitatis vtilis 86.f
ſcientiam ſuam qui addit ,addit dolorē peregrinationis ex deſiderio patriæ.86.f
ſcientia in futuro euacuabitur. 105.a
ſcientia gloriæ dei quæ 122.e
ſcientia & ſapientia inter ſe diſtāt 191.b
ſcriptura bonis refectio eſt,malis autem laqueus 51.f
ſcire dei 173.a
ſcripturis ſacris reſiſtitur vitiis.59.f
ſcutum fidei 176.f
ſecreta doctrinæ nulla paruulis eſſe tacenda 72.f
ſecularia iudicia an habenda 79.d
ſeculum præſens nequam, cur dicitur.141.c
ſecundum quomodo in ſcriptura vſurpetur 3.e
ſeducitur nemo ex his quos deus in vitam æternam elegit 222.e
ſeminandi tempus quod 161.a
In ſemine duo ſunt 246.c
ſenſibilia quæ 7.f
ſenſualitas in muliere cur ſignata 96.d
ſepulcrum 21.f
ſermo humanus quis 210.d,e
ſerpēs a Moſe exaltatus quid ſignificet.29.e
ſerpens virginitatem mentis corrūpere prætendit 134.e,f
ſerpens quærit nos vt Euam de paradiſo eccleſiæ deiicere 133.f.
ſerui libertas quæ? 31.d
ſeruitus Chriſti omni libertate nobilior.1.d
ſeruitus libera 176.a
ſeruitus duplex 177.e
ſeruitus duplex 1.d

ſeruos quilibet emere poteſt, ſed Chriſtus etiam creare 237.f
ſeruituti corpus ſubiici quid 91.g.
ſerui dei an corporaliter operari debeant vt viuant 208.a
ſignum in alto & profundo petere quid.43.e
ſilentium triplex 150.d
ſimilitudo quid 87.b
ſimilitudines multas etiam de reb⁹ non laudãdis trahi 91.c
ſimilitudine non locorum interuallo acceditur a deum 95.f
ſimilitudinum diuerſa genera applicãda ſunt ad patris filijque æqualitatem ſignificandam 232.c
Simon quare vocatur Petrus. 68.a
ſynagoga habuit virum legem 156.c
ſine corpore eſſe non eſt optandũ. 175.b
ſol iuſtitiæ & veritatis Chriſtus noſter.172.d,e
ſobrietas templi miniſtrorum 213.c
ſomnus quid ſignificet 59.d
ſorte vocati quomodo ſum⁹. 163.d
Soſthenes 67.a
ſperare quis vere dicitur. 219.d
ſperando & deſperando periclitantur homines 11.a
ſpes quid 22.c
ſpes non eſt niſi de non apparentibus.41.d
ſpes in tribulatione patiẽtem facit. 57.a
ſpes in homine non ponenda.68.b
ſpes quod futurum eſt,certũ & perfectum facit 165.e
ſpes noſtra in cœlo 185.e
ſpes ancora animæ 245.a
ſplendor eſt ab igne 232.d
ſpiritalia ſurſum ſunt 194.b
ſpiritalis homo & vita 72.c
ſpiritalis omnia iudicat 72.d
ſpiritusſancti nomen vt patris & filii in ſalutatione epiſtolæ cur paulus non appoſuerit 4.d
ſpiritusſ.cur bis datus 22.e
ſpiritum ſanctum mali accipere nõ poſſunt,licet tamen cætera ſacramenta 22.f
ſpiritus dei,qui & Chriſti 38.e
ſpiritu dei agi,quid 39.d
ſpiritusſ.a patre filioque procedẽs. 39.b
ſpiritus ſeruitutis & timoris. 39.d
ſpiritus adoptionis Ibidem.
ſpiritus idem,ſed propter diuerſa opera diſſimiliter accipitur. 39.e
ſpiritusſanctus,ſpiritus patris, & filii.39.b
ſpiritusſ.quomodo teſtificatur,& quãdo,quod ſumus filii dei. 41.a
ſpiritus ſanctus pro nobis interpellat.41.f
ſpiritusſ.aliter iuuat inhabitans,aliter non inhabitans 42.a
ſpiritusſ.corda noſtra ſcrutari,quomodo intelligatur 42.b
ſpiritusſ.ad menſuram hominibus datur.56.c
ſpiritusſ.a quibuſdam plus a quibuſdã minus percipitur.56.c.
ſpiritus ſanctus ignis feruens. 56.f
ſpiritus dei ſpiritus charitatis, ſpiritus mundi ſpiritus elationis. 72.a.
ſpiritus ſanctus cum ſolus dicitur ſcire quæ dei ſunt,non excluditur pater nec 72.a.
ſpiritusſ.noſter dicitur,& ſalus noſtra dei quomodo? 72.a
ſpiritus hominis,eſt anima ipſa vel potentia animæ rationalis. Ibidem.
ſpiritus hominis ſubiectus deo intelligit quæ ſpiritaliter dicuntur 72.c,d
ſpiritusſ.deus eſt 75.a
ſpiritusſ.quomodo in cæleſtibus ſedens in cordibus ſanctorũ inhabitet 75.a,b.
ſpiritusſ.quod quoſdã inhabitat nõdum cognoſcentes deum,non tamen non cognoſcentes. 75.b
Spiritusſ.quomodo locum in nobis occupare intelligatur.Ibidem
Spũſ.connexio patris & filii. 75.f.
Spiritusſ.cur aliquando non fit cõmemoratio in enumeratione perſonarum & quando 75.e
ſpiritus hominis deo adhærẽtis quomodo vnus cum ſpiritu dei 81.c
Spiritus dei & hominis diuerſitas 81.c.
Spiritusſ.an dici debeat etiã pater, vt deum patrem dicimus 87.e
Spiritus hominis quaſi animæ maritus animalem affectionem tãquã coniugem regit 95.b
Spiritusſ.cooperator patris & filii. 102.e
Spiritusſ.donum dei quomodo 102.c.104.b.d,
Spiritusſ.totam animam vegetat. 102.e
Spiritus vis animæ quædam eſt mẽte inferior. 105.f.106.e.
Spiritu & mente orare quid 106.f.
Spiritus facit intus diligi, quod extra timetur 120.a
Spiritus gratiæ facit vt habeamus fidem,qua facere poſſimus quæ iubemur 122.
Spiritusſ.pignus nobis 124.b.
Spiritui ſancto qui contumeliam facit.154.E
Spiritus filii. 156.e
Spiritusſ.efficit nos vnum corpus cum Chriſto 170.a
Spiritusſ.continet & vegetat eccleſiam.170.a.
Spiritusſ.cur variis linguis apparuit 170.b
Spiritusſ.donum dei 170.e
Spiritus mentis quid 172.b
Spiritumſ.contriſtare quid. 172.f
Spiritusſanctus eſt deus,& latria adorandus 183.b
Spiritu orare 177.a
Spiritusſ.tam patris quam filii.153.d
Spiritusſ.cur ſic dictus.Ibidem
Spiritusſ.virtus dei eſt 153.d,e
Spiritumſ.extinguere quid 103 d
Spiritus timoris dei 220.c
Stabilitas in æternitate,varietas in tempore.232.b
Stellarũ appellatione ſancti vocãtur.182.b
ſtimulus carnis Paulo ad vitandam elationem datus 86.f
ſtipendium vnde 31.f
ſtipendia antiquitus pendebantur militibus non numerabantur Ibidem.
ſtipendium iuſtitiæ quare non vita dicitur,ſicut peccati ſtipendium mors,Ibidem,
ſubiecti deo quomodo nos ſumus, & Chriſtus patri 75.e
ſubſiſtentiæ omnis creaturæ cauſa eſt creatoris omnipotẽtia, 223.a
ſubſtantia malum non eſt,ſed defectus 242.f
Sufficit,nemini dicẽdum eſt. 184.c
Suffragium dei non ante neceſſariũ quam deficit humanum 136.a
ſuperbia fecit philoſophos inſipientes & obcæcatos 8.c
Superbia non ſolum peccatum, ſed & ſupplicium 8.e
ſuperbia peccati caput 8.c
ſuperbi 10.a
ſuperbia vitiorum omnium cauſa 109.f
ſuperbia ſola vitiorum omnium in recte factis cauenda 137.e
ſuperbia omnium malorum radix 218.d
ſuperbiæ cauſa diuitiæ 219.a
ſuſtentatio dei quid 17.d
ſuſurrones 10.a

TAbernaculum domini ſupremum operimentum cur ex pellibus hiacintinis, 85 b
tabernaculi deſcriptio 150 c
tegere, non imputare, & remittere vnius rationis ſunt 19 d
Ad templum dei qui pertinent 75.b.
tempus redimere quid 17.a,b
temporũ obſeruatio quam damnoſa & quatenus ſequenda 154.d
temporum volumina per elementa ſuperiora adminiſtrari. 154.c,d,e.
tempus amatorum mundi ſemper paratum: Chriſti autem & ſuorũ nondum 194 c
tenebræ æternæ non fuerunt. 122 b
tenebræ in ſe, lux in domino 173 e
tentatio humana quouſque procedere debet, & quando eſt venialis 76 b
tentatio humana 93.a
tentatio carnis, ſi ei non conſentiatur, peccatum eſt veniale 137.f
tentatio cui non datur cõſenſus nõ eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis 137.f
tertulianus Nouatianorum alliſulator 86 d
teſtamenti vtriuſque nõ eadem promiſſa ſacramenta, & præcepta 249 a
teſtamentum nouum veteri melius 249 b
teſtamenti veteris authoritaté cur teneamus, cuius ritum non obſeruamus 249 d
teſtamentum nouum cur dictum 249 e
theſaurus quid 122 c
theſaurus omnis ſapientiæ & ſcientiæ Chriſtus 291. c
timor ſapientiæ initium 16 b
timores duo ex eodem ſpiritu 39.e
timores quatuor 39 f
timor caſtus 52 a
timor ſeruitus, cuſtos malorum. 85 f
cum timore & tremore operandum 82 a
timor duplex, & ſeruitus duplex 177 d
timoris dei ſpiritus 220 c
timore pœnæ non peccans fidem habet, ſed iuſtus non eſt 26 e
timotheum ſolum paſtorem inter mercenarios habuit Paulus 182 d
tolerandi mali pro paſſe 127 d
tota die quomodo dicatur 51 a
tradendo filium pater, & ſeipſum filius bene fecerunt: Iudas autem male 43 a
tranſitus noſter ad bona etiam amarus eſt 122 e
tribulatio nõ tollit patientiam: ſed auget. 22 c
tribulatio index eſt fixæ ſpei, & præmii augmentum 22 c
tribulationes vrũt homines bonos 135 f
tribulationibus itur ad cælum. 22 c
tributum 58 c
trinitas nobis credenda. 55 a
trinitas ſubſtantiue trinitas dicitur 87 d
triſtitia iuſtorũ habet quaſi gaudium non habet 127.a
triſtis non facit, ſed de ipſo fit. 131 c
tropus vſitatius eſt nomen quam modus 105 b
tuba nouiſſima quæ 113 c
tubæ ſonus quid 263 c
tunica inconſutilis charitas 195 c

V

VAnitas philoſophorum gentilium 8 c
vanitati ſubiecta in mundo omnis creatura 40 c
vectigal 58 e
velamenta capitis quale 95 e
velamen capiti mulieris adhibendum non viri, & quare 95.d.e
velle triplex 34.f
velle bonum ſine dei auxilio homo non poteſt 41.f
velle adiacere nobis quomodo intelligatur 35.b
venditio noſtra per Adam, redemptio per ſanguinem Chriſti 34.e
venter deus quibus eſt 185.d
verbum perficitur baptiſmum. 49.e
verbum dei excidere quid 44.c.
verbum dei gladius bis acutus 176.f.
veritatem dei in iniuſtitia quomodo detinent philoſophi 7.c
veritas & iuſtitia idem 15.d
veritas dei quis 7.c.212.d
veritatis cognitio in gentibus eſſe potuit 7.a
veritas dei, gloria eſt dei 9.b
veritas cordis & oris exigitur 49.f
veritas ab omnibus annuncianda, 178.f
veritatem melius eſt non agnouiſſe quam poſt agnitam retruire 190.b
veritati qui vita contradicunt 227.a
veteres boni per fidem etiã vt nos ſaluabãtur, non ex operibus legis 16.e
vetus homo noſter cũ Chriſto crucifixus 29.d
vetuſtas noſtra duplex pœnæ & culpæ per Chriſtum deſtructa, 29.e
vetuſtas literæ 32.c
vetus homo quis 172.a
veteris & noui teſtamenti appellatio. 177.a
vetus teſtamentum quãta cura nobis & legendum & intelligendũ 82.f
vetus teſtamentum vnde dictum 249.e.
vetus teſtamentum cur in Syna Arabiæ datum 156.b.
Vigilantia nobis aduerſus draconẽ neceſſaria, ſicut patribus aduerſus leonem patientia 133.e
vindicta quorundam criminum eſt eorum augmentum 9.e
vindictam quomodo ſancti petant. 57.c
vindicandi finis, correctio 88
vino ineſt luxuria 174.d
vinolentia arguendi authoritatem tollit 174.d
vir ſi dimittat vxorem ſuam etiã legitime, aliam ducere non poteſt. 83.d.
vir pro ſaluanda vxore mori debet exemplo Chriſti qui ſe pro eccleſia in cruce extendit 175.a.
vir vxorem inſtruere debet verbo vitæ. 175.a
viri appellatione. i. mariti dicuntur naturales ſenſus, qui primam ætatem regunt 95.b
viri caput quomodo Chriſtus 95.b
viri cur nõ caput velent 95.e
vir quomodo imago & gloria dei, & non mulier 95.e.f
vir caput mulieris quomodo 95.b
virum vnius vxoris eſſe 213.e
virginitatis commendatio 85.b.
virginum victoria maior quam angelorum. Ibidem
virginitas humanæ naturæ conditionem ſupergreditur. Ibidem
virginitas quod excellentior cõiugio, & quomodo 86.b.c
virginitatem voventibus vel viduitatem non ſolum nubere, ſed etiã velle damnabile eſt, 116.b
virtutem hic cur ſine labore ampleccimur. 137.a
virginitas cordis quid 133.d
virginitas carnis quid. Ibidem.

Viſionum præſtantia 137.a.
viſionum tria genera 136.d
vita hominis Chriſtiani quõ ſola cnofigureretur ex dictis geſtiſque chriſti 29.c.
vita bona tunc & prodeſt ſi fides ẽ in Chriſto 162.c.
vitæ dux, animæ & corporis, 171.f.
vita hominis deus 172.f.
vita noſtra tota deſideriũ eſt boni 184.c.
vitia ex corporis ſenſibus naſci, 39.c.
vitia cætera tantum in malefacto valent, ſuperbia vero in recte fa-ctis ſola cauenda 137.c.
vitia omnia non contingere anime ex carne 159.b.
vitia diabolo attributa 159.b.
viua vox quæ poſſit 155.c.
viuere Chriſti quid 10.b
vltor eſt rei deus, cuius author nõ eſt 15.b.
vnctus deus a deo Chriſtus eſt, 234.d.
vnitas quam amplectanda 40.b.
vnus eſt in ſcripturis quomodo de diuerſa & eadem ſubſtantia dici poteſt 81.c.
vnum vtraque factum 166.d.
vnum quod de ſuir Apoſtolo, 184.d.
vnum & vua quid 184.d.
vnitatis myſterio neceſſaria pax eſt 93.c.
vocati qui dicuntur 4.d
vocati ſecundũ propoſitum ſancti qui 42.b.
vocare qui 42.f
vocatio duplex, dexterior & iterior 42.c.
vocatione in qua quiſque vocatus eſt permanere iubetur 84.f
Ex mala voluntate, opera omnia mala eſſe 27.e
voluntas noſtra a deo paratur 45.d
volũtates malas deus in melius cõ-uertere poteſt 46.c
voluntas bona ſiue gratia non ſuf-ficit ad credendum 48.f
voluntas dei quid 55.f
voluntas noſtra nihil non agit, ſed ſola non ſufficir 140.b
volumus, ſed deus in nobis opera-tur velle 182.a
voluntas bona ſine gratia dei in ho mine eſſe poteſt 182.a
voluptas omnis carnalis a diabolo eſt. 78.b.
voluntas dei ſors eſt 188.f
voluptas neceſſitati immiſcet 59.f
vox verborum quid 263.c
vri quid eſt 83.c, 135.f
viſionum genera tria. 7.f
viſionum ordo 146.c, f
vſque quomodo vſurpatur 25.c
vſqueadhuc quid dicatur 14.a
vr particulæ vis 14.c
vxor triſtis amaritudo magna 85.f.
vxoris propriæ omnis vehemens a mator, adulter eſt 84.d

Z

Elare dominũ quid 94.b
z Zelum dei habere nõ ſecũ-dum ſcientiam quid. 49.a

FINIS

VITA P. LOMGOBARDI, AVTHORE IOANNE TRITTENHEMIO.

PETRVS LONGOBARDVS EPISCOPVS PARISIENSIS, EX Scholaſtico, vir in diuinis ſcripturis ſtudioſiſſimus, & nobiliter doctus, ingenio ſubtilis, & clarus elo-quio, nomen ſuum ſcribendo cum tanta gloria tranſmiſir ad poſteros, vt vſque in hodiernum diem ſuis opuſculis theologorum Schola vbique exercitata, ſingulari veneratione Magiſtrum eum nominet & habeat.

Scripſit enim ſagaci ſtudio ex dictis ſanctorum patrum commendabile opus

Sententiarum	Lib. IIII.
In totum Pſalterium	Lib. I.
In omnes epiſtolas Pauli	Lib. XIIII.
Sermones varios	Lib. I

Alia quoque non pauca compoſuit, quæ ad notitiam meam non venerunt.

Claruit ſub Conrado Imp. III. Anno domini M. C XL.

PETRI LOMBARDI, MAGISTRI SENTENTIARVM EPISCOPI PARISIENS. IN EPISTOLAS D. PAVLI, PRAEFATIO.

PRINCIPIA RERVM REQVIRENDA
ſunt prius, vt earũ notitia plenior haberi poſſit. Tunc
enim demũ facilius poterit cauſæ ratio declarari, ſi eius
origo diſcatur. Si ergo Epiſtolarũ ſcripturę poſt euange-
lium editæ modũ & rationẽ oſtenderimus, poterit videri
verum quod dicimus. Sciendũ igitur, quod ſicut in vete-
ri teſtamento poſt legis Moſaicæ eruditionem, vbi cultu-
ræ diuinæ mãdata cõtinebantur, prophetica doctrina fuit
neceſſaria, quæ rediuiua populi peccata ſuppliciorũ denũ
ciatiõe cõpeſceret, atq; eũdẽ populũ bonorũ repromiſſio
nib9 ad obediẽdũ ac ſeruiẽdũ dño viuẽti commoneret: ita
ĩ nouo teſtamẽto poſt euãgeliũ, ĩ quo Chriſtianæ religionis ordo & perfectæ ſãctitatis
doctrina tradit̃, Epiſtolarũ Pauli & aliorũ perutilis ſecuta eſt doctrina: vt eccleſiã dei
cõtra hæreticas cõmuniret prauitates, & ſub oriẽtia vitia reſecaret, & poſt futuras quę
ſtiones excluderet. Hi ſunt panni, qui ad extrahendũ Hiremiã de lacu, funibus circũ-
ligati ſunt. Epiſtolarũ ſiquidẽ doctrina, legis & prophetiæ atq; euangelii conſonis te-
ſtimoniis, velut triplici fune circũligata, de lacu ignorãtiæ & ĩfidelitatis peccator ad lu
cẽ gratię & veritatis educitur. Inter omnes vero Epiſtolarũ ſcriptores, Paulus in tri-
bus, & pluribus forte excellit: ſcilicet, in operis profũditate: in fidei aſſertione: & gra-
tiæ cõmendatione, ſeu ſpei ſubleuatione. In operis profunditate, quia hoc opus & cæ
teris prolixius eſt, & ad intelligendũ difficilius. In fidei aſſertione, quia Paulus in legi
& prophetis peritus ad fidei catholicæ aſſertionẽ congrua authoritatũ legis & prophe
tię induxit teſtimonia, vt eſſet baſis ſub colũna. In gratiæ commendatione, ſeu ſpei
ſubleuatione, quia contra ſuperbos & arrogantes, & de ſuis operibus præſumentes pro
cõmendanda dei gratia fortiter, prudẽter. atq; acriter dimicauit. Quę nimirũ in illo
euidentior & clarior apparuit, quia inter alia opera violenter eccleſiam dei perſecut9,
pro quo ſummo dignus fuit ſupplicio, pro maledictione cõſecutus eſt gratiam, & pro
damnatione ſuſcepit miſericordiã. In quo ipſo ſpes noſtra plurimũ ſubleuatur. Sicut
enim cũ audimus Dauid homicidã & adulterũ per pœnitentiã prophetiæ ſpiritũ recu
peraſſe, omnis veniæ diffidentia peccatori tollitur: Ita cũ Paulũ prius eccleſię perſecu
torem, poſtea factũ Apoſtolũ & prædicatorem aduertimus, nõ modicũ ſpes noſtra at
tollitur. Inde eſt quod in eccleſia hæ Epiſtolę Pauli plus cæteris frequẽtantur, vt pſal
mi Dauid magis aliis prophetis. Sciendum vero eſt quod, XIIII ſcripſit epiſtolas, X
ad eccleſias, IIII ad perſonas ſingulas, ſub huiuſmodi myſterii inſinuatione: vt ſcili-
cet in hoc opere vtriuſq; teſtamenti ſumma contineri monſtraretur. Per denariũ nã-
que vetus teſtamentum ſignificatur. Quaternarius vero noui teſtamẽti nota eſt. Ideo
itaq; XIIII ſcripſit, vt vtriq; legi ſe conſentire inſinuaret, atq; æmulorũ calumniam
dirueret, vt ipſum legis dei per Moyſẽ datæ deſtructorẽ eſſe calũniãtiũ, eũq; in odiũ
Iudæorũ trahẽtiũ. quos placatos habere volens, X ad eccleſias ſcripſit. Vt ſicut Moy-
ſes Iſraelitico populo a Phraraonis & AEgyptiorũ ſeruitute educto, X mãdatorũ do
ctrinam tradidit: Ita & ipſe Apoſtolus dei eccleſias a diaboli poteſtate, & idololatriæ
ſeruitute redẽptas, X epiſtolarũ doctrina informaret. Ideo & XIIII ſcripſit: vt duorũ
teſtamẽtorũ concordiã atq; conueniẽtiã ſignificaret, quam & Moyſes in duabus tabu
lis lapideis ſimul iunctis, quibus legis decalogus inſcriptus erat, oſtẽdit. Moyſes quo
que noſter id eſt Chriſtus idẽ in cœna cũ diſcipulis paſcha celebrans figurauit. Ibi enĩ
lapis reprobatus, quẽ geſſit angulus, mira pręſtans in oculis noſtris, panẽ ſupercęleſtẽ
cũ typico agno coniunxit, finiens teſtamentũ vetus, & inchoans nouũ. Per agnũ etenĩ
qui in veteri lege ſolennis erat hoſtia, & panẽ qui nouæ legis ſacramẽti forma eſt duo
teſtamenta figurauit: atq; illa duo coniungens, prędictorũ teſtamẽtorum conſonantiã
declarauit. Eſt enim rota in medio rotæ, ſicut vidit Ezechiel. Ex prædictis itaq; patet
myſterii euidentiſſima ratio, qua Epiſtolas XIIII ſcripſerit, & diſtincte X ad eccle-

ſias, IIII ad perſonas direxerit. Vnde quorũdã inſania repercutitur, dicentium Epiſto
lam, quæ ad Hebræos ſcribitur, non fuiſſe Pauli, ſed Barnabæ, vel Clemẽtis, vel Ter
tulliani, vel Lucæ. quos in hanc errorem occaſio deduxit huiuſmodi, quia nec ſaluta
tio eius nomine intitulata præſcribitur, & longe facundiore & ſplendidiore ſtylo quã
cæteræ edita eſt. Quibus ſufficienter reſpondetur hoc modo, Quia ſi ideo non eſt di-
cenda Pauli, quia nomen eius in titulo non habet: ergo nec Barnabæ, nec alicuius prę
dictorum, cum nullius eorum nomine ſcripta ſit. Nec ob id quoque Pauli non eſſe
putanda eſt, quia diligentius eſt ſcripta: Cũ naturale ſit vnicuique pl⁹ valere in ſua
lingua quam in peregrina. Illam enim hebraice, cæteras vero græce ſcripſit. Nomen
vero ſuum ideo præmittere noluit, quia Hebræis odioſus erat, eum legis deſtructorẽ
arbitrantibus. Quocirca de legis atque ceremoniarũ abolitione tractaturus, recte no-
men ſuũ tacuit: ne præſcripti nominis inuidia, vtilitatem ſequentis excluderet lectio
nis. Eſt itaque & illa Epiſtola Pauli ſicut & aliæ. DE ORDINE quoque Epiſto
larum quæri ſolet, Quare non ordine ſint diſpoſitę, quo ab Apoſtolo editæ, quod cõ
ſtat non eſſe cum Epiſtola, quę Romanos ſcribitur, prima ponatur, quę tamen nõ eſt
ante alias omnes ſcripta. Epiſtolam enim quę ad Corinthios ſcribitur, ante iſtã ſcri-
pſiſſe videtur, quia hanc de Corintho ſcripſiſſe euidenter monſtratur. ex eo quod di-
xit, Commẽdo vobis Phœbẽ ſororẽ noſtrã, miniſtrã eccleſię quę ẽ Cenchris. Cẽchris
enim dicitur locus Corintho vicinus, imo portus ipſius Corinthi. Ex hoc ergo appa-
ret de Corintho ſcripta, & ex eo quod dicit, Salutat vos Caius hoſpes: de quo ſcribens
Corinthiis commemorat dicens, Gratias ago deo meo, quod neminem veſtrum bapti
ſaui niſi Criſpum & Caium. Hęc ergo epiſtola ad intelligendum cæteris difficilior,
in qua Apoſtolus videtur perfectior, primatũ obtinuit in corpore Epiſtolarum: non
quod ab Apoſtolo prima ſit ſcripta, ſed cauſa dignitatis Romanorum, qui tunc tẽpo-
ris vniuerſis gentibus imperabant. Interpretantur autem Romani ſublimes ſiue tonã
tes: quia illo tempre, quo Apoſtolus hanc epiſtolam eis miſit, cũctis gẽtibus domina-
bantur: ideoque ſublimiores erant omnibus populis, & intonabant præcepta publica
& priuata: eorumque fama omnium hominum reſonabat in ore. Aimo autẽ ab Athe-
nis Apoſtolũ ſcripſiſſe Romanis dicit, his verbis, Ab Athenis ciuitate Græcorũ ſcri-
pſit Apoſtol⁹ Romãis hac epiſtolã, ꝙ nõ ipſe, nõ Petrus nõ aliquis XII Apoſtolorũ
primũ inſtruxit, ſed quidã Iudæorum credẽtium qui fide Chriſti ab Apoſtolis perce-
pta, venientes Romam, vbi princeps orbis reſidebat, cui erant ipſi ſubiecti, quæ apud
Hieroſolymam didicerant, Romanis euangeliſauerunt, Attende diligenter, quod Ai
mo dicit Apoſtolũ ab Athenis ſcripſiſſe: Origines vero de Corintho. Itẽ inſpice quod
idem Aimo ait, Petrum Romanis primum prędicaſſe: cum eccleſiaſtica hiſtoria ſic cõ
tineat, Claudii temporibus clementia diuinę prouidentiæ Petrum ad vrbem Romam
miſit. Ille adueniens primus in vrbe Roma Euangelii ſui clauibus ianuam re
gni cæleſtis aperuit. Hieronymus quoque ſuper epiſtolam ad Romanos, vbi ſcriptum
eſt, Vt aliquid impartiar vobis gratię ſpiritualis: ſic ait, Romanos Petri prędicatione
fidem tenentes confirmare ſe velle Paulus dicit: non quod minus accepiſſent a Petro,
ſed vt duobus Apoſtolis atteſtantibus atque doctoribus, eorum corroboraretur fides.
Harum itaque authoritatum conflictum qui videtur, dirimentes, dicimus, Petrũ pri-
mum prædicaſſe Romanis, quantum ad alios Apoſtolos: ſed non primum quantum
ad omnes credentes. Itẽ dicimus, Athenis Paulũ Epiſtolę partẽ ſcripſiſſe Corinthi ve
ro perfeciſſe, atque inde eã Romanis deſtinaſſe. Vel potius igitur prima ponitur, quia
primum gradum erroris deſtruit, ſcilicet ſuperbiam, omnium malorum radicem: ſi-
cut ſcriptum eſt, Initium omnis peccati ſuperbia eſt, quæ natione cęleſtis ſublimium
mentes inhabitat, ſub cinere & cilitio latitant. Quæ Romanos adeo occupauerat, vt
inter ſe altercantes, & ſe ſibi inuicem præferentes diſſentiones & ſchiſmata facerent
Erant enim Romani de Iudæis & Gẽtib⁹ ad Chriſtũ conuerſi. Iudæi autẽ propter ſã
ctos patres, a quibus originem ducebant: & propter legẽ quã ſoli inter cęteras gentes
acceperant, Gentiles credentes diſpiciebant: dicentes, Propter obſeruantiam legis cui
ſeruierant meruiſſe accipere gratiam Chriſti, & fidem Euangelii: & propter merita

operum legis,ſibi veniſſe Euangelium domini noſtri Ieſu Chriſti.atque his inflati,gẽtibus ſe prę ferebant dicẽtes,Nos de lege Abrahę ſumus,cui primũ facta eſt promiſſio nos populos peculia ris dei ſumus : nos de Aegypto forti manu , & mirabilibus ſignis dominus eduxit:nos ſicco veſtigio mare Rubrum trãſire fecit.in deſerto mãna pauit, aquam de petra produxit.& aliis ſub ſilentio relectis , nos ſoli ſumus digni legem dei accipere,& eius voluntatem cognoſcere.Ad nos quoque ſpecialiter dei filius venit,vt ipſe in euangelio ait,Non ſum miſſus niſi ad oues quę perierunt domui iſrael . Gentiles autẽ contra dicebant,Quanto beneficia plura vobis exhibita memoratis,tãto vos deteriores eſſe oſtenditis.Eiſdem ſiquidem pedibus quibus mare tranſiuiſtis,ante idolum poſtea ſaltauiſtis,quod & propriis manibus feciſtis.Et illo ore quo paulo ante de ſubmerſione ĩ Pharaonis & AEgyptiorum laudem deo perſolueratis,idola adoraſtis. Præterea manna cælitus datum in deſerto faſtidiſtis ,cupientes redire in AEgyptum ad ollas carniũ.Sępe etiã dominum in iram irritaſtis.Ad vltimũ Chriſtum vobis ĩ lege & prophetis promiſſum occidiſtis.Nõne itaq; vobis digniores ſum⁹,qui vt de Chriſto audiuimus,in eum credidimus?Vnde per Prophetam dominus ait, Populus quem non congregaui,ſeruiet mihi,in aurem autem obediet mihi.Vnde conſtat nos non ex malitia,ſed ex ignorantia deliquiſſe.Si enim prophetas aut Apoſtolos ante habuiſſemus,idola non coluiſſemus.Quod autem de generis nobilitate vos iactatis,ſi qua talium gloria eſt,tunc Iſmael & Eſau poſſunt pariter gloriari,cum de eiſdem parentib⁹ ſint nati.His itaq; altercationibus Apoſtolus ſe medium interpoſuit , omnes illorum contentiones hinc inde dirimens,& quaſi bon⁹ cõcionator voce ſonora illos alloquẽs ad vnam omnes concordiam adduxit,oſtendens nullos eorum ſuis meritis eſſe ſaluatos(quia omnes & Iudęi & gentiles ſub peccato tenebantur)ſed per gratiam dei. Pro altercatione itaq; prędicta ſcribit Romanis,confutans modo Iudæos,modo Gentiles & docens eos humiliari,vt omnia attribuant gratiæ dei.Et oſtendens omnibus gratis veniſſe gratiam fidei & euangelij Chriſti:quam propterea & gratiam vocari oſtendit, quia non quaſi debitum iuſtitiæ reddita eſt,ſed gratuito data . Quid enim eſt gratia? Gratis data donata,non reddita.Si enim tibi debebatur,antequam gratiam haberes, merces tibi reddita ẽ,nõ gra donara.Merito itaq; hęc Epiſtola prima ponit̃,quia omnium malorum,vt prædictum eſt,radicem perimit.Aſſignatis rationibus Operis,Numeri,& ordinis Epiſtolarum:explicato quoq; vnde & quare Apoſtolus Romanis ſcripſit:ſupereſt de materia & intentione,& modo tractandi exequi . Generalis omnium Epiſtolarum MATERIA,eſt doctrina Euãgelii. INTENTIO,Monere ad obediendum Euangelicę doctrinæ.Præter hęc autem in ſingulis proprias intentiones & materias requiremus.Prima itaq; Epiſtola Materiã habet Romanorum vitia:atq; Gratiæ dei bona,ad quæ eos hortatur.Intentio,vitia eorundem increpare , & ad verã pacem & fraternam concordiam ſub manu Gratię humiliare. Modus Tractandi,talis eſt More ſcribentium epiſtolas ſalutationem præmittit, in qua tria facit.Commẽdat enim perſonam ſuam,& negocium,& authorem negocii:in quibus cõgrue captat beneuolentiam.Poſt ſalutationem vero vtriuſq; partis vitia arguit,oſtendens Gentiles a naturali ratione,& Iudæos a lege exorbitaſſe:deinde pluribus modis oſtendit iuſtitiam & ſalutem æque vtriſq; eſſe,non per legem,ſed per fidem Chriſti Ieſu,vt a lege eos tollat,& in ſola fide Chriſti eos conſtituat. Circa finem vero moralis ſubditur inſtructio,atq; in actione gratiarum finem tenet Epiſtola. Præmittit autem ſalutationem,dicens,

A PAVLVS ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in euangelium dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundũ carnem, qui prædeſtinatus eſt filius dei in virtute, ſecũdum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri, per quem accepimus gratiam & apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius, in quibus eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti, omnibus qui ſunt Romæ dilectis dei vocatis ſanctis Gratia vobis & pax à deo patre & domino noſtro Ieſu Chriſto.

HVCVSQVE pendet litera vt perficiatur ſententia, & ſubintelligitᷣ mãdat vel ſcribit. In hac autem ſalutatione primum perſonam commendat quatuor modis, ſcilicet à nomine, à conditione, à dignitate, ab officio. A nomine, dicens, Paulus: à cõditione, ſeruus, à dignitate, Apoſtolus: ab officio, ſegregatus in euangeliũ dei. Ex noĩe autem laudẽ ſortitur, ſi vis ipſius nomi
B nis & ratio impoſitionis animaduertatur. Paulus enim Hebraice, quietus Græce, modicus Latine ſonat, id eſt hoc nomen Paulus quòd eſt Hebraicũ origine & inuentiõe nõ terminatione, impoſitum eſt Apoſtolo propriè in notam geminæ virtutis, ſcilicet modicitatis & quietis: quarũ alterá notat hoc nomẽ generali appellatione apud Græcos .i. quietẽ: alterá apud Latinos .i. modicitatẽ: Hoc enim nomen Paulus, cũ ſit appellatiuũ apud Græcos Hebræos & Latinos, impoſitũ Apoſtolo propriũ fuit: qui vt
ait Beda ſuper Actus Apoſtolorũ, anno paſsionis & reſurrectionis Chriſti ad fidẽ ve Beda.
niſſe perhibetur: tertio vero decimo anno poſt Chriſti paſsionẽ apoſtolatũ gentiũ cũ Barnaba, & Pauli vocabulũ accepiſſe. Prius enim vocabatur Saulus a Saule perſecutore, quia ſicut ille Dauid, ita hic eccleſiá dei eſt perſecutus. Quarto aũt decimo anno, iuxta cõdictũ apoſtolorũ ad magiſteriũ gentiũ eſt profect9. Huic aũt ſentẽtiæ de
noĩe Pauli, cõſentit Auguſt. ſic dicẽs, Non ob aliud hoc nomẽ quantũ mihi videtur Auguſtinus
Paulus ſibi elegit, niſi vt oſtenderet ſe paruũ tanquá minimũ apoſtolorũ: ipſe primo de ſpiritu &
Saulus, poſtea Paulus dict9 eſt: nec quaſi iactãtia aliqua nomẽ ſibi mutauit Apoſtol9 litera.
ſed ex Saulo factus eſt Paulus .i. ex ſuperbo modicus .i. humilis. Paulũ enim modicũ Auguſtinũ. in
eſt. Immutatũ ergo ſe eſſe ſignificás, ex Saulo quod interpretatur inquietudo vel ten Pſalmo. 71.
tatio, Paulũ ſe dicit .i. quietũ. Qui enim prius tẽtationes aliis inferebat, poſt eas paſ- Ambroſius.
ſus eſt. Porro ex more ſanctorũ apoſtolorũ id feciſſe perhibetur, qui in virtutib9 pro Victor epũs
C ficiẽtes mutato noĩe ſunt vocati, vt eſſent etiá ipſo noĩe noui, vt Cephas, & filii toni- Cap.
trui, & hmõi. Vnde & ſancta eccleſia iá in cõſuetudinẽ dixit, vt quos in cathedra bea
ti Petri Apoſtoli ſublimat, noĩa eis mutet. Vel ſicut Hieronymus ait, Paulus à primo Hieronymus
ſpolio quod ſanctæ eccleſię cõtulit, ſcilicet a Paulo Sergio Procõſule, quẽ apud Cyprũ cõuertit, hoc nomẽ ſibi ĩpoſuit, vt ſicut Parthicus qui Parthos ſuperauit, & Ger
manicus qui Germaniá vicit, eſt dictus: ſic ab eo prĩcipe quẽ prius ſubiugauit, Paulus Origenes.
ſit appellatus. Sed quia nulla talis in ſcripturis diuinis cõſuetudo deprehẽditur magis placet quod in noſtra cõſuetudine freqũẽter reperitur. Inuenimus enim in ſcripturis, alios binis, alios ternis vſos eſſe noĩbus, & hoc vtiq; in vtroq;, vt Salomõ qui Eccleſiaſtes & Idida vocatus eſt, & Matthæus qui & Leui dictus eſt, & alia plura in hunc modũ. Secundũ ergo hanc cõſuetudinem videtur nobis & Paulus duplici vocitatus vocabulo: ſicut ſcriptũ eſt in Actibus Apoſtolorũ, Saulus qui & Paulus. vbi euidẽter oſtẽdit ſcriptura nõ ei tunc primũ Pauli nomẽ impoſitũ, ſed veteris appellationis id fuiſſe adſignat. A Hieronymo aũt in libro Hebraicorũ nominum Paulus mirabilis ſiue electus interpretari dicitur, quẽ & dñs ipſe vas electionis vocauit, & tá vita quá
doctrina mirabilẽ fecit. Seruus Ieſu Chriſti. Ecce cõditio. Sed quęrẽdũ eſt cur ſeruus Origenes.
dicatur, qui alibi ſcripſit, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis &c. Et iterũ alibi, Itaq; iá nõ eſt ſeru9, ſed liber. Et dñs apoſtolis ait, Iá nõ dicá vos ſeruos, ſed amicos. Ad quod dicenũ eſt, ꝙ duo ſunt gña ſeruitutis. Eſt .n. ſeruitus timoris, & pene ſerui-

lis:& eſt ſeruitus amoris,& filiationis,& humilitatis,qua inſtar filij qui ſeruit nõ vult D
Aimo. offendere pr̃em.Si ergo id ſecundũ humilitatis & amoris ſeruitutẽ dictũ putemꝰ,non
errabimꝰ.nõ enim per hoc lædiť veritas libertatis in Paulo,qui omni libertate nobi-
Origenes. lior eſt ſeruitus Chr̃i.Dicẽdo ergo,Seruus,nomẽ humilitatis ponit,vt ad eam prouo
cet ſuperbos quibus ſcribebat.Et ne miſera ſeruitꝰ videať,nõ ſimpliciter ait ſeruꝰ,ſed
addit Ieſu.i.ſaluatoris,cui merito oẽs ſeruire debẽt:ei etenĩ ſeruire regnare eſt.Ieſus
vero Hebraicè,ſother Grȩcè,Latinè ſaluator diciť.Quod nomẽ ab ãgelo fuit impo-
ſitũ,dei filio,eo ꝙ ſaluũ faciat populũ ſuũ à pc̃tís eorũ.Addit Chr̃i.i.regis & ſacerdo
Aimo. tis.Chr̃us.n.Grȩce,Meſſias Hebraice,Latine diciť vnctꝰ, & in veteri teſt.reges & ſa
cerdotes vngebanť.Chr̃us aũt vnctus eſt,nõ oleo viſibili ſed inuiſibili.i.oleo gr̃ȩ ſpi
ritualis.Vnde in pſal.Vnxit te deus deꝰ t. o. l.Hoc nomẽ aliis olim fuit adiectũ,ſed
Ieſu factũ eſt propriũ:& eſt hoc ſacramẽti nomẽ.Seruũ aũt Ieſu Chr̃i ſe profitẽs Apo
ſtolus,à lege factorũ ſe exutũ oñdit,& vtrunq; nomẽ ponẽdo.i.Ieſu Chr̃i, vná dei &
Auguſtin. hoĩs cõtra hȩreticos perſoná eſſe teſtať,ne aliũ quidẽ Ieſũ,aliũ vero Chr̃m ſuſpicare
Aimo. mur fuiſſe,ſed vnũ & eundẽ ſciremꝰ eſſe. Vocatꝰ Apoſt. Ecce dignitas ad quá promo
Hyreneus mar. in lib. iiii. contra hæreticos. tus ẽ,ecce de hũili fc̃tũs ẽ altus:ac ſi illis ſuperbis quibꝰ ſcribebat diceret,Ex ſeruo &
hũili fecit me deꝰ Apoſtolũ & ſublimẽ,ita & vos hũiles ſitis vt exaltemini . qui.n.ſe
hũiliat exaltabiť.Gr̃am vero cõmendás,nõ ſimpliciter ait Apoſtolꝰ,ſed &ponit,Vo E
catꝰ,quaſi nõ à ſe veniẽs tãquá ſibimet honorẽ ſumeret, ſed à deo vocatꝰ ẽ Apoſt.i.
ad apoſtolatũ & ȩterna electiõe,quȩ ẽ ſecundũ propoſitũ,& tẽporali miſſione qua à
Auguſtin. ſuper Ioannem Chr̃o miſſus ẽ,ex qua & Apoſtoli vocati ſunt.Ná ſicut grȩce ãgeli,latine nũcij vocá
tur:ita grȩce apoſtoli latine miſſi vel legati appellanť. Vel vocatꝰ Apoſt.i.dictus ab
Ambroſius. hoĩbꝰ excellẽtia & priuilegio noĩs.ſicut excellẽter cũ diciť Vrbs,ĩtelligiť Roma.Se-
gregatꝰ in euãg.dei.Ecce officiũ.q.d.Paulꝰ dico.Segreg.i.à doctrina ſcribarũ & pha
riſȩorũ,& ab vtero ſynagogȩ vbi locũ doctoris habebat,vtpote phariſȩꝰ ſeparatꝰ in
Aimo. euãgelio dei,prȩdicandũ.Et diciť hoc cõtra Iudȩos à quorũ lege diſſimulauit,vt Chri
ſtũ prȩdicaret,qui quod lex nõ potuit credẽtes iuſtificaret. Vel ſegregatꝰ.i.à rege ſepa
ratꝰ.ſ.ab aliis apoſtolis,nõ mẽte ſed corpore. Vñ ſpũſſc̃tũs in actib.Apoſt.ait,Segre-
gate mihi Barnabá & Paulũ ĩ opus ad quod aſſumpſi eos,vt.ſ.prȩdicẽt nomẽ meũ in
Ambroſius. Aimo. gentibꝰ.Vñ & hic addidit,In euãgeliũ.ſ.prȩdicandũ in gentibꝰ. Deſtinatꝰ eſt Apo-
ſtolus gentibꝰ totius orbis prȩdicator:at reliqui, ſingulis prouĩciis facti ſunt legati ac
prȩdicatores. Eſt aũt euangeliũ,bona annũciatio.εὖ enim grȩce,latine bonũ,ἄγγελος
nũcius,inde euãgeliũ,bonũ nunciũ,vel bona annũciatio. ea vero eſt de his quȩ ad fi-
dem catholicá & bonos mores pertinẽt. Euãgeliũ dico,Dei,quaſi nõ ab hoĩe inuentũ,
ſed diuina inſpiratiõe reuelatũ.Quod ante promiſerat. Hic eſt cõmendatio negocij,
.i.euangelij,quod cõmendat iiij.modis.A tẽporis antiquitate,ab auctore,a teſtibus, à F
materia.A tẽporis vero antiquitate,&ab auctore ſimul cõmẽdat:ſic dicẽs,quod euan
geliũ,ante,cõpletionẽ,promiſerat gratis deus pr̃.nõ venit vt ſubitũ,ſed lõge ante pro
Ambroſius. miſſum & pronũciatũ. Vñ in euãgelio Ioan. In hoc verbũ verũ eſt, quia alius eſt qui
ſeminat,& alius qui metit,Promiſerat dico,Per prophetas ſuos.vñ Hieremi.ait,Ecce
dies veniũt & cõſummabo teſt.nouũ ſuper domũ Iſrael,& ſuper domũ Iuda.Itẽ,Fe-
riá(inquit)vobiſcũ pactũ ſempiternũ.Idẽ & alij,qui nõ ex ſe,ſed ex deo magni ſunt,
vt nõ ex ſe mẽdaciũ loquerenť,ſed ex deo veritatẽ. Ecce quàm vera & magnifica pro
miſſio.Nemo.n.rẽ vilẽ magnis prȩcurſoribꝰ nũciat.Et ad maiorẽ cõfirmationẽ addi
dit, In ſcripturis,quaſi nõ mõ promiſerat verbis,ſed etiá in ſcripturis, ne dareť obli-
uioni.Et ad cumulũ verȩ proteſtatiõis,addit,Sc̃tis,nõ ethnicis,Sãctȩ ſunt,quia vitia
dánant,& ſacramẽtũ vnĩꝰ dei,& incarnationẽ filij dei cõtinent.Scripturis dico ſc̃tís,
nõ de quibuſcũq;,ſed,De filio,quod oẽs ad filiũ ducũt.De filio dico nõ adoptiuo,ſed
ſuo.ſ.proprio & ſibi cõſubſtãtiali,coȩterno,coȩquali. Et eſt hȩc,cõmendatio à mate
ria.Qui factꝰ eſt,&c.Ecce cõmẽdatio auctoris,quẽ cõmendat iiij. modis,ab origine,
ibi,ex ſemĩe Dauid:à virtute,ibi,qui prȩdeſtinatꝰ ẽ filiꝰ dei in virtute:à gr̃a,ibi, ſecũ
Auguſtinus. dũ ſpiritũ ſc̃ificatiõis &c.à liberalitate,ibi,per quẽ accepimꝰ &c. q.d. ſcripturȩ ſan-
ctæ agũt de filio,qui filiꝰ factꝰ eſt ei.ſ.deo pr̃i.i.ad honorẽ eius,factꝰ dico tantũ,ſecũ
dũ carnẽ,nõ ſecũdũ diuinitatẽ.hoc dicit ne puteť hõ tantũ.dicẽdo nãq; eũ factũ ſecũ

dum carnē, innuit alterā eē naturā, ſecundū quā ē nō factꝰ. ſ. diuinā. Eū nāq; qui erat Ambroſius
A dei filiꝰ ſecūdū ſpiritū ſāctū. i. ſecūdū deū, quia deꝰ ſpūs eſt, & ſine dubio factꝰ eſt, fa
ctū dicit ſecūdū carnē. iuxta illud, Et verbū ca. f. ē: vt iā vnꝰ ſit dei & hoīs filiꝰ Ieſus Aug. in epiſt.
Chrūs. Qui factꝰ ē ſecūdū carnē opere ſpūſſcti de virgine. i. natꝰ. Vbi occurrit impie ad Romanos
tati hęreticorū, qui obtuſo corde hoc capitu. itelligētes, Chrm tātū hoīem accipiunt i
diuinitatē vero i eo nō intelligūt. Addēdo enī ſecūdū carnē, ſeruauit diuinitati ſuā di
gnitatē, qua Chrūs verbū dei ē, per quod fctā ſunt oīa. Nō. n. factꝰ eſt ſecūdū id quod
verbū dei eſt: oīa. n. per ipſū fctā ſunt: nec fieri cū oībꝰ poſſet per quē fctā ſunt oīa. ne
q; añ oīa factꝰ ē, vt per eū fierēt oīa. ideoq; Apoſt. cū factū diceret Chrm, addidit, Se Vt Arriani di
cūdū car. vt ſecūdū verbū quod ē filiꝰ dei, nō factū à deo, ſed natū eſſe mōſtraret. Fa cebant.
ctꝰ eſt aūt ſine dubio id quod priꝰ nō erat ſecūdū car. ſecūdū vero deū, erat priꝰ: & nō Origenes in
erat qñ nō erat. Factꝰ ē aūt, vt ita dixeri, humanatꝰ deꝰ, qui etiā in aſſumptiōe carnis epi. ad Rom.
deꝰ eē nō deſtitit, incōuertibilis manēs aſſūpto cōuertibili hoīe, naturā ſuā nō minu Caſſiod. in
ens hoīs aſſūpta natura. Secūdū car. ergo ex ſemine Dauid factꝰ ē. Deꝰ aūt añ ſecula pſal. iiii. lib.
ex deo natꝰ ē. Qui ergo erat, factꝰ ē. Sed quid erat? quid eſt factꝰ? verbū erat, filiꝰ dei Augu. in lib.
erat, filiꝰ hoīs factꝰ ē: deꝰ erat, hō factꝰ eſt: ſuſcepit hūanitatē, nō amiſit diuinitatē: fa iiii. de trinita.
ctus ē hūilis, māſit ſublimis. Dei ergo filiꝰ, hoīs factꝰ ē filiꝰ: natꝰ ſecūdū veritatē na Aug. contra
turę ex deo dei filiꝰ, & ſecundū veritatē naturę ex hoīe hoīs filius, vt nō adoptiōe vel hæreſes
B appellatiōe, ſed vere in vtraq; natiuitate filij nomē haberet naſcēdo, & eēt verꝰ deꝰ &
verus hō vnꝰ filius. Pater. n. deꝰ de ſua natura genuit filiū deū ſibi ęqualē, & eadē qua
ipſe naturaliter ęternꝰ ē, diuinitate coęternū. Sed idē deus filiꝰ cū ſit deꝰ ęternꝰ & ve
rus, pro nobis ē hō factꝰ verus & plenꝰ. In eo verus, quia verā habet deus ille hūanā Cur verus hō
naturā: In eo plenꝰ, quia car. ſuſcepit hūanā, & rationalē animā. Vñ idē vnigenitꝰ de & natus.
us ſecūdo natꝰ dicit, ſemel ex pre, ſemel ex mre. Natus ē. n. de pre, dei verbū: natꝰ de Quod bis na
mre, verbū caro factū. Vnus igit atq; idē eſt dei filius, natus añ ſecula, & natus i ſecu tus.
lo. Itē deus vnigenitꝰ dū cōciperet, veritatē carnis accepit ex virgine: & cū naſceret,
integritatē virginitatis ſeruauit i mre. Iſtaq; cauſa ē, qua deus factus ē, filius virginis,
& virgo facta ē mater vnigeniti dei: vt quē pater genuit ex ęternitate, ipſum virgo cō
ceptū proferret in tēpore. Dei ergo filiꝰ: vt carnē hoīs aīamq; mūdaret, ſuſceptiōe car
nis & aīę rationalis aīatus eſt, vel incarnatus. Vñ etiā ſeipſo, Chrūs minor factus eſt, Aug. in primo
formā ſerui accipiēs. nō. n. ſic accepit formā ſerui, vt abiiceret formā dei, in qua ęqua de trinitate.
lis patri, vt in forma ſerui, & in forma dei idē ipſe ſit vnigenitꝰ filius. Eſt ergo dei filiꝰ Quō Chri
deo pri natura ęqualis, habitu minor. In forma. n. ſerui quā accepit minor eſt pre: In ſto immorta
forma dei, i qua erat antequā hāc accepiſſet, ęqualis eſt pri. In forma dei, verbū: i for le ipſo.
ma ſerui, factꝰ eſt ex muliere. In forma dei, hoīem fecit: In for. ſerui, factꝰ ē hō. Ergo Aug. de fide
quia forma dei accepit formā ſerui, vtrūq; deus, vtrūq; hō. Chrūs tñ eſt deus ęternꝰ & ad Petrum.
C verus, veraciter ſecūdū tēpus cōceptus & natus ex virgine. Illo. ſ. deo fctō naturaliter
hoīs filio, qui vnꝰ ē naturaliter filius dei pris, qui oīm naturarū creator & dñs creauit
virginē creādus ex virgine. Hic aūt deus hūanā naturā i vnitate perſonę ſuſcepit, qui
ſe humiliās per miſericordiā incorruptę virginis vterū ex ea naſciturꝰ impleuit. For
mā ergo. i. naturā ſerui, i ſuā accepit deus ille perſonā: nō. n. accepit perſonā hoīs, ſed
naturā. Cūq; tota trinitas operata ſit formationē ſuſcepti hoīs, quoniā inſeparabilia
ſunt opera trinitatis, ſolus tñ filius accepit hoīem. i. formā ſerui, in ſingularitate ſiue
in vnitate perſonę, nō in vnitate ſeu ſingularitate diuinę naturę, Si aūt adhuc quęris,
ipſa incarnatio quō fctā ſit? Ipſum verbū dei dico carnē factū. i. hoīem factū: nō tñ in
hoc quod factū eſt cōuerſum atq; mutatū, ſed carne vt carnalibꝰ cōgruēter appareret
indutū. Ita ſanè factū vt ibi ſit non tantū verbū dei & hoīs caro, ſed etiam rationalis In iiii. de trini.
hoīs aīa, atq; hoc totū & deus dicat propter deū, & hō propter hoīem. Agnoſcamus de mō incar.
igitur geminā ſubſtātiā Chri: diuinā. ſ. qua ęqualis ē patri, & hūanā qua maior eſt pa
ter. Vtrūq; aūt ſimul, nō duo, ſed vnus ē Chrūs, ne ſit quaternitas nō trinitas deus. Ac Super Ioan.
per hoc Chrūs eſt deus, aīa rōnalis, & caro. Tanta eſt. n. vnio vtriuſq; naturę, vt totū
dicat deus, totū hō, & viciſſim deus hō, hō deus. Quod ſi difficile intelligit, mens fide De fide ad Pe
purget magis magiſq; à pctīs abſtinēdo, & bona operādo, difficilia. n. ſunt hęc. Vt tñ trum.
breuiter dicā, nō aliud fuit illa dei ſummi exinanitio, niſi formę ſeruilis. i. naturę hu Ioan. Damaſ
manę ſuſceptio. Vtraq; ē igit in Chrō forma, quia vtraq; vera & plena eſt in Chriſto ſcenus.

Vtrũ cibus in corpus vt gutta in eas minus ignis. Auguſti. contra Maximinum. Ambro. in li. de trinitate. Ambro. in li. q̃ó. vet. & noui teſt. qui ab ignorantibus intitulatur Auguſtini. Quare factũ nõ natum dicat Apoſtol⁹ Auguſti. in li. de trinita. An Chriſtus dicẽdus ſit creatura. In lib. de tri. Intende.

ſubſtátia, Inconuerſe.n.& inalterabiliter vnitæ ſunt adinuicẽ naturæ, neq; diuina di- D
ſtáte à propria ſimplicitate, neq; humana, aut cõuerſa in diuinitatis naturá, aut in nõ
exiſtẽtiá diuiſa, neq; ex duabus vna facta eſt cõpoſita natura. Chriſtus ergo vna perſo
na eſt, geminæ ſubſtátiæ, nec tñ deus, vel homo pars hui⁹ perſonę dici pôt. Alioquin,
filius dei añquá formá ſerui ſuſciperet, nõ erat totus, & creuit cũ homo diuinitati eius
acceſſit. Sciendũ tñ quod nõ ſemper factũ eſſe, ad creationẽ refertur: ſicut ibi, Dñe re
ſu. factus es nobis. Et itẽ, factus es mihi in ſalutẽ. Nõ vtiq; creatiõis diffinitio, vel edi
tio hic declaratˀ, ſed nobis in refugiũ, vel ſalutẽ eſſe dicitˀ quod prius nõ erat. Sed quę-
ri poteſt cũ nos ſaluatorẽ noſtrũ profiteamur, cur Apoſtolus eũ factũ dicat ex ſemine
Dauid, cũ aliud ſit fieri, aliud naſci. Qui etiá alio loco dixit, Factũ ex muliere. Ali-
quid igitˀ ſignificauit hoc dicto. Quia.n. nõ humano ſemine cõcreta eſt caro dñi í vte
ro virginis & corpus effecta, ſed effectu & virtute ſpũs ſan. ideo Apoſtol⁹ dicit, factũ
nõ natũ. Aliud enim eſt ſemine ámixto, & ſanguinis coagulo generari: aliud nõ per-
mixtione, ſed virtute procreari. Poſſũt hoíes generare filios hoíes, ſed nõ facere. Itẽ
etſi nõ interceſſit ſemẽ homís in cõceptiõe virginis, tñ quia ex ea carne Chriſtus for
matus eſt, que cõſtat ex ſemine, recte dicitˀ factus ex ſemine. Quęrẽs aũt vtrũ debeat
dici creatura, vel res creata ſimpliciter: audiat Auguſtinũ ſuper hoc idẽ ita differentẽ,
In principio erat verbũ: &, verbũ caro factũ eſt, propter natiuitatẽ incarnationis eius E
quæ facta eſt in tẽpore ex virgine: & omnia per ipſum facta ſunt. neq; dicit oía niſi
quæ facta ſunt. i. omnẽ creaturá. Vñ liquido apparet ipſum factũ nõ eſſe per quẽ fa-
cta oía. Et ſi factus nõ ẽ creatura nõ ẽ: ſi aũt creatura nõ ẽ eiuſdẽ cũ patre ſubſtátiæ ẽ
Oís enim ſubſtátia quæ nõ ẽ, deus creatura ẽ: & quę creatura nõ ẽ, deus eſt. Si filius
nõ eiuſdẽ ſubſtátię ẽ cuius ẽ pater, ergo facta ſubſtátia ẽ: & ſi facta ſubſtátia ẽ nõ oía
per ipſum facta ſunt. At per ipſum facta ſunt, facta igitur ſubá nõ eſt: qui tñ ſicut ait
Apo. Factus eſt ei. ſ. ad honorẽ patris, ſecũdũ carnẽ, infectus vero ſecũdũ deitatẽ. Fa
ctus dico & ſpecialiter, Ex ſemine Dauid, quia maria fuit de ſtirpe Dauid, ex cuius ſe

Aimo.

mine formata eſt caro dominica opere ſpũſſ. in vtero virginali. Sed attẽdendũ ẽ, qua
re ſpáliter hic nominat Dauid, cũ cõſtet ꝙ promiſſio facta ẽ Abrahæ, ſicut & Dauid
ſed Apo. volẽs grám cõmẽdare, maluit Dauid dicere, qui & criminoſus fuit: nõ de ſe
mine Abrahæ, qui iuſtus fuit, vt nõ pro merito ſed grá natus de Dauid putetˀ: & ẽt iõ
vt ex hoíe rege ſecũdũ carnẽ rex natus oñdatˀ, ſicut de deo rege rex añ ſecula natus ẽ.

Ambroſius. Intende.

Deiñ à virtute cõmẽdás eũ, ſubdit. Qui prædeſtinatus ẽ filius dei in virtute, ſecũdũ
ſpũm ſ. ex. r. m. I. I. C. d. n. Hic primo vidẽdum ẽ, quid ſit prædeſtinatio: & de quo ſit
prædeſtinatio, vtrũ de eo quod ſẽper fuit, an de eo quod ex tẽporẽ fuit: & vtrũ de per-

Auguſtinus. De prædeſt.

ſona an de natura: & ſi de perſona ẽ, poſtea attẽdendũ eſt, ſecũdũ quá naturá ſit præ
deſtinata. Prædeſtinatio eſt grẽ præparatio, qua ab æterno deus homini Chrõ & cun
ctis quos præſciuit cõformes fieri imagini filii ſui, bõa ſine meritis præparauit. Pręcla F

Auguſtinus. Ibidem.

riſſimum ei lumẽ prædeſtinatiõis & grẽ ẽ, ipẽ mediator dei, & hòím hõ Chrũs Ieſus.
Ille ei hõ vt à verbo patri coeterno in vnitatẽ perſonæ aſſumptus filius dei vnigeni-
tus eẽt, vñ hoc meruit? quod eius bonũ qualecũq; præceſſit, vt ad hác ineffabilẽ excel
lẽtiá perueniret? Faciẽte ac ſuſcipiẽte dei verbo, ipſe ex quo cœpit eſſe hõ, filius dei
vnicus eẽ cœpit, filiũ dei vnicũ fœmina illa grá plena cõcepit de ſpũ ſctò. Ex virgíe
Maria deus vnicus natus ẽ, nõ carnis cupiditate, ſed ſolo dei munere. Libera in illo
volũtas erat, & tátomagis quáto magis peccare nõ poterat. Apparet itaq; nobis in no
ſtro capite ipſe fons grẽ, à quo in cũcta mẽbra eius grá diffunditur. Ita enim ab ini-
tio fidei ſuæ hõ quicũq; grá fit chriſtianus, ſicut grá hõ ille ab initio factus eſt Chrũs
de ipſo ſpũ hic renatus eſt, de ſpũ ille natus eſt: ſpũ fit in nobis remiſſio pctõrũ, ſpũ fa
ctũ eſt in illo vt nullũ haberet pctũm. Qui fecit illũ hominẽ ſine vllis eius præceden

De bono perſeuerantiæ.

tibus meritis, nullũ quod ei dimitteretˀ, vel origine trahere, vel voluntate perpetrare
pctũm, ipſe nullis eorũ præcedẽtibus meritis facit credẽtes in eũ quibus dimittat oẽ
pctũm: qui fecit illũ talẽ vt nũquá habuerit nec habiturus ſit volũtatẽ malá, ipſe fa-
cit in mẽbris eius ex mala volũtate boná. Et illũ ergo & nos prædeſtinauit, quia & in
illo vt eẽt caput noſtrũ, & in nobis vt eius corpus eſſemus, nõ præceſſura merita nrá,

De prædeſt.

ſed opera futura ſua præſciuit. Hæc ſe deus eẽ facturũ profecto ab æterno præſciuit.
Ipſa eſt igitur prædeſtinatio ſctõrũ, quæ in ſctõ ſctõrũ maxime claruit, quam negare

A quis nõ valet, recte intelligẽtiũ eloqui a veritatis. Humana igiꝛ̃ merita cõticeſcãt hic, quę perierũt per Adã, & gr̃a regnet per Ieſum Chriſtũ. Quiſquis in capite nr̃o pręcedẽtia merita ſingularis illi⁹ gñationis inuenerit, ipſe in nobis mẽbris eius pręcedẽtia merita fidei & regenerationis requirat. Neq; enĩ Chriſto tributũ eſt, nec nobis pro aliquo merito, ſed gratis tributũ eſt. Ille quippe nos fecit credere in Chriſtũ, qui nobis fecit in quẽ credim⁹ Chriſtũ. ille facit in nobis principiũ fidei, qui fecit hoĩem principẽ fidei, & perfectorẽ Ieſum. Nullũ igiꝛ̃ eſt illuſtri⁹ pręдеſtinationis exẽplũ, quàm ipſe mediator. Quiſquis ergo fidelis vult eã bene ĩtelligere, attẽdat Chr̃m, atq; in illo inueniet, & ſeipſum qui in eo verã humanã naturã credit ſuſcipiẽte deo verbo ita ſublimatã, vt qui ſuſcepit, & quod ſuſcepit: vna eſſet in trinitate perſona. Neq; enĩ in hoĩe aſſumpto trinitas fc̃tã eſt, ſed trinitas mãſit, aſſumptiõe illa ineffabili faciẽte perſonæ vni⁹ in deo & hoĩe veritatẽ. Hoc de ipſa pręдeſtinatione ſufficiat. Deinde videamus, vtrũ de re quę ſẽper fuerit, vel de eo quod nõ ſẽper fuerit ſit ipſa pręдeſtĩatio, & vtrũ de perſona an de natura. Eũdẽ ſane ipſum, qui ſecũdũ carnẽ fc̃tũs eſt ex ſemĩe Dauid, pręдeſtinatũ dicit filiũ dei ĩ virtute. Itẽ, Recte quippe diciꝛ̃ fili⁹ dei nõ pręдeſtinat⁹, ſecũdũ id quod eſt, verbũ dei, de⁹ apud deũ. Vt quid enĩ pręдeſtinareꝛ̃, cũ iã eſſet qui iã erat ſine initio. ſine termino ſempiternus? Illud aũt pręдeſtinãdũ erat quod nondũ erat: vt ſic ſuo tẽpore fieret, quẽadmodũ pręдeſtinatũ erat, añ tẽpora vt fieret. Quiſ-

B quis ergo filiũ dei pręдeſtinatũ negat, hũc eũdẽ filiũ hoĩs negat. Pręдeſtinat⁹ eſt ergo Ieſus, vt qui futur⁹ erat ſecũdũ carnẽ fili⁹ Dauid, eſſet in virtute fili⁹ dei. Item, inquãtũ hõ factus eſt fili⁹ dei, pręдeſtinatũ eſſe dicim⁹. Ecce ex his patet pręдeſtinationẽ eẽ de perſona. i. de Chr̃o Ieſu, nõ ſecũdũ id quod ſẽper fuit, ſed ſecũdũ id quod nõ ſemper fuit. i. nõ ſecũdũ diuinitatẽ, ſed ſecũdũ humanitatẽ. & eſt ſenſus, Chr̃us fc̃tũs eſt ſecũdũ carnẽ, Qui. Chr̃us ſecũdũ quod eſt hõ, Eſt pręдeſtinat⁹. i. ſola gr̃a pręelectus: ad hoc, vt ipſe hõ ſit fili⁹ dei, nõ vtiq; adoptiuus vt nos ſum⁹, ſed in virtute. i. in eadẽ potẽtia cũ patre: nõ per gratiã adoptiõis, ſed per vnionẽ verbi, i. per gr̃am qua humana ei⁹ natura vnita eſt verbo. Nõ ergo per adoptionẽ fili⁹, neq; adoptiu⁹ fili⁹. Dicit enĩ Ambro. volui & reuolui diuinã ſcripturã, & filiũ dei nuſquã adoptiuũ inueni. Sed ſicut Chr̃us inquãtũ de⁹ eſt, naturaliter habet, vt ſit naturalis dei fili⁹, & ſit deus: ita inquãtum hõ per gr̃am habet, vt ſit idẽ fili⁹ dei, naturalis. De filio vero, hoc eſt de dño nr̃o Ieſu Chr̃o ſcriptũ eſt. Quod ſẽper cũ patre fuit, & nũquã eũ vt eſſet volũtas paterna preceſſit: & ille quidẽ natura fili⁹ eſt, nos vero adoptiõe: ille vero nũquã fili⁹ nõ fuit, nos antequã eſſem⁹, pręдeſtinati ſum⁹, & tũc ſpũm adoptiõis accepimus, qñ credidim⁹ in filiũ dei. Cõtẽdũt hęretici adimere pr̃i quod pr̃ eſt, dũ volũt filio auferre quod fili⁹ eſt. Adimũt aũt, cũ dicũt, quod nõ de natura ſit filius. Non ex natura aũt

C eſt, qñ nõ eadẽ in ſe habet natus & generãs. Neq; enĩ fili⁹ eſt, cui alia ac diſſimilis erat à patre ſubſtãtia. Pater aũt quõ erit ſi nõ quod in ſe eſt ſubſtãtię atq; naturę genuerit in filio? Dñs dicẽs, Clarifica filiũ tuũ, nõ ſolo noĩe cõteſtat⁹ eſt, ſe eſſe filiũ dei, ſed & proprietate. Nos filij dei ſum⁹, ſed nõ talis hic fili⁹. Hic enĩ verus, & propri⁹ eſt fili⁹, origĩe, nõ adoptiõe: veritate, nõ nũcupatiõe: natiuitate, nõ creatiõe. Idẽ naꝛ̃a fili⁹ eſt, quia eãdẽ naturã quã ille qui genuit habet. Nos ſum⁹ filij gr̃a, nõ natura: Vnigenit⁹ aũt natura nõ gr̃a. An hoc etiã in ipſo filio ad hoĩem referẽdũ eſt? Ita ſane, quod enĩ vnigenit⁹ eſt, ęqualis pr̃i, nõ eſt gratię, ſed naturæ. Quod aũt in vnitate perſonę vnigeniti aſſumpt⁹ eſt hõ, gratię eſt nõ naturę. Quęri ſolet à quibuſdã, an ſecũdũ quod hõ Chr̃us ſit de⁹, vel dei fili⁹: quod ita eſſe, ita probare conanꝛ̃, Chriſtus ſecũdũ quod hõ pręдeſtinatus eſt, vt ſit dei filius: ſed illud eſt quod vt ſit pręдeſtĩatus eſt, ergo quia pręдeſtinatus eſt ſecũdũ quod hõ vt ſit filius dei, etiã ſecũdũ quod hõ eſt filius dei. Ad quod reſpõdem⁹ dicẽtes, Chriſtũ eſſe id ad quod pręдeſtinat⁹ eſt, vt ſit: ſed non eſt illud ſecũdũ id, ſecũdũ quod pręдeſtinat⁹ eſt. Eſt enĩ pręдeſtinat⁹, vt ſit dei fili⁹. Et ipſe itaq; eſt vere filius dei, ſed prædeſtinatus eſt ad hoc, ſecũdũ quod hõ: quia per gratiã hoc accepit, ſecũdũ quod hõ, ipſe tñ ſecũdũ quod hõ nõ eſt illud: niſi forte ſecũdũ vnitatis ſit expreſſiuũ perſonæ. ſecũdũ enĩ aliqñ cõditionẽ humanæ naturæ vel diuinæ exprimit, aliqñ vnitatẽ perſonæ cõditionẽ naturæ, vt cũ diciꝛ̃, ſecũdũ quod hõ. i. inquãtũ hõ, vel ſecũdũ quod de⁹. i. inquãtũ de⁹: vnitatẽ perſonæ exprimit, vt cũ dicitur, Chriſt⁹ ſecũdũ quod hõ dimittit pc̃tã. i. ipſe hõ qui eſt Chriſtus vel perſona ipſa

De tracta. pſal. cxvii

De bono perſeuerantiæ.

In epiſt. ad Roma.

Super Ioan.

Io lib. ad Proſperũ & Hilarem.

Ambroſius.

Hieron. ſuper epiſ. ad Ephe.

Hylarius in libro ii. contra Arrium.

Idem in tertio.

Auguſtinus in ſer. xxix. Super Ioan. in ſermo. xx.

Quæſtio.

Quæſtio. quæ eſt hō. Aliquãdo etiã, ſecũdũ, notat cauſã, vt cũ dicit̃ ſecũdũ diuinitatẽ indica- D
bit. i. ex virtute diuinitatis. Hę diſtinctiones ſuis locis diligẽter animaduertẽdę ſunt
Reſponſio. Quæri etiã ſolet, vtrũ Chriſtus ſecundũ quod hō ſit perſona, ad quod dicimus, ſi ſe-
cundũ cauſam vel cõditionẽ naturæ notat, ſecũdũ quod hō nõ eſt perſona, quia ex eo
ꝙ hō vel in quãtũ hō eſt, perſona nõ eſt: quia ſi ex eo quod hō eſt, perſona eſt, ergo
vel tertia in trinitate, vel alia: ſed alia nõ eſt, ergo tertia in trinitate. ergò deus. Item,
Ideo inquãtũ hō nõ dicit̃ perſona, quia nõ eſt inquãtũ hō perſonali proprietate diſcre
Intende. tus à patre & ſpũ. ſ. quia inquãtũ hō nõ eſt genitus à patre, vel filius patris. Filiatio au
tẽ proprietas eſt, qui perſona filij diſtinguit̃ ab alijs. Sed ſi inquãtũ hō, nõ eſt perſona
tertia ĩ trinitate, quomodo ergo ſupradixit Aug. Qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſt
Super Ioan. in trinitate perſona. Hæc enĩ auctoritas innuere videt̃ quod natura humana cũ verbo
ſit vna perſona in trinitate. Quod ſi eſt, ergo natura humana cũ verbo eſt deus. ergo
aliqua natura cũ verbo eſt deus, quæ nõ ſemper fuit deus, ergo nõ tantũ diuina natu-
ra eſt de9, ſed & alia. Quod quia abſurdũ videt̃, & alia plurima quę ſequũtur incõue
niẽtia, prędicta Auguſtini verba, & illis vbicũq; inuẽta fuerint ſimilia, hoc modo in-
telligẽda nobis vident̃. Qui ſuſcepit & quod ſuſcepit, vna eſt in trinitate perſona. i.
In ſermone ita deus ſuſcepit hoĩem quod eadẽ perſona quę prius erat, imutata permãſit. vnio enĩ
de fide ad ſuſcipiẽtis & ſuſcepti vnitatẽ perſonę, nec diuiſit nec variauit: & tũc factũ eſt, vt illa B
Petr. perſona quæ ante erat de9, eadẽ hō eſſet. Vnde ſuper Ioannẽ ait, Quando verbũ caro
Quæſtio. factũ eſt vna perſona facta eſt verbũ & hō. i. tũc factũ eſt, vt eadẽ perſona quæ eſt de9
Super Ioan. eſſet hō. Mouet nos quoq; quomodo ſupradixerit Augu. illũ hoĩem aſſumptũ à ver-
bo, cũ ille ſit perſona, & perſona nõ ſit aſſumpta. Alibi quoq; expreſſius idẽ dicit quo
magis mouemur, Si quis dixerit atq; crediderit hoĩem Ieſum Chriſtũ a filio dei aſſum
Super Pſal. ptũ nõ fuiſſe, anatemã ſit: & ita videtur ꝙ perſona a perſona ſit aſſumpta, quod nefas
eſt dicere aut ſentire. Prædictarũ auctoritatũ verba ſic intelligi ſane poſſũt, vt homo
Chr̃us ſiue hō ille, ideo dicat̃ aſſumpt9 a verbo, qui aĩa ei9 & caro in quib9 ſubſiſtit hō
ſunt æſſumpta a verbo, vt ad ipſius hoĩs Chriſti naturã reſpicias, nõ ad perſonã, cũ aſ
ſumptũ dicis. Item quæri ſolet, vtrũ hō ille cępit eſſe, vel ſemper fuerit, ſicut ſimplici-
ter enũciam9 Chriſtũ, vel dei filiũ ſemper fuiſſe nec cœpiſſe. De hoc Aug. ita ait, Ha
buit aliquãdo dei fili9 quod nõdũ habuit idem ipſe hoĩs fili9, quia nõdũ erat hō. Itẽ,
Supra Ioan Sic nos electi, quomodo ille clarificat9: quia priuſquã mũdus eſſet, nec nos eram9, nec
ipſe mediator dei & hoĩm hō Chr̃us Ieſus. Item, Chriſt9 noſter, & ſi forte hō recens
eſt, tamẽ æternus de9 eſt. Alibi aũt legit̃ quod puer ille creauerit ſtellas: & ipſe Chri-
ſtus ait, Ego principiũ qui & loquor vobis. His itaq; auctoritatib9 in nullo refragan-
tes dicimus, quod ille hō inquãtũ hō eſt, eſſe cœpit: inquãtũ eſt verbũ, ſemper fuit. In
huiuſmodi enĩ locutionib9 ſine adiectione determinationis, nihil reſpõderi cõuenit. E
De prædeſt. Vnde Auguſt. Pater per ipſum inquantũ verbũ eius eſt, etiã quę futura ſunt fecit: ſed
ſanctorum. profecto ſecũdũ id quod hō eſt, ipſũ pro nobis glorificauit. Ipſe ergo ſecũdũ quod hō
In lib. de bo- prędeſtinatus eſt. i. ſine meritis ſola gratia pręelect9, nõ ſolũ vt eſſet caput noſtrũ, &
no perſe. vt nec origine traheret, ne volũtate perpetraret peccatũ, & vt ẽ mortali natura clari-
Super Ioan. ficaret̃ in immortalẽ, ſed etiã vt eſſet filius dei in virtute. i. in eadem potẽtia cũ patre.
In epiſto. ad Et quod ipſe ſit fili9 dei, poteſt videri ex hoc, ꝙ cõcept9 eſt & nat9 ſecũdũ ſpũm ſan-
Romanos. ctificationis. i. quia ex ſpũ ſancto cõcept9 eſt. Cõſidera vera quia nõ fuit ei ſpũs ſc̃tũs
Aimo. pro ſemĩe, nec dicim9 illũ patrẽ eſſe hoĩs Chriſti ne dicãtur eſſe duo patres: ſed de ſpi
Auguſtinus. ritu ſc̃tõ cõcept9 dicit̃, ideo, quia operatione ſpũs per quẽ oĩa ſc̃tificãtur, & dei mune
Aimo. re ſc̃tã eſt illa cõceptio. Probat̃ etiã eſſe fili9 dei, ex reſurrectiõe mortuorũ Ieſu Chri
Auguſtin9 ex ſti dñi noſtri id eſt ſuorũ. i. quia mortuos fecit ſecũ reſurgere, qui fuerũt ei9, quia ad ſe
tract. pertinebãt: ſecũdũ illud, Multa corpora ſc̃tõrũ qui dormierãt reſurrexerũt cũ eo. Et
Pſal. lxvii. nota quod propriũ nõmẽ poſuit pro pronoĩe, more Hebraico, quę locutio in ſcriptu-
Auguſtinus. ris eſt vſitatiſſima, & ĩ veterib9 pręcipue libris celeberrima, vt, Fecit Moſes, ſicut pręce
in epiſto. ad cepit dñs Moſi. Vel ita, ſecũdũ ſpũm. q. d. Chriſt9 probat̃ eſſe fili9 dei, ſecũdũ ſpũm. i.
Romanos. quia ſuis dedit ſpũm ſc̃tificatiõis. ſc̃tificationis dico inceptę ex reſurrectiõe aię. i. a re
miſſione pc̃tõrũ per quã aĩa reſurgit a vitijs. Eſt enĩ duplex reſurrectio vna aię, altera
corporis. De reſurrectione aię ait Apoſtol9 in ſequẽti: Surge qui dormis, & exurge a
mortuis, & illuminabit tibi Chriſtus. Reſurrectione dico mortuorum dñi noſtri Ieſu

Chriſti.i.eorũ qui mortui erant in pctĩs,qui dicũtur Chriſti,quia eos nullus alius cu- Extrac. pſal
A rare potuit:qualiter aliquis curãdus à medico,illius medici dicit̃ infirmus.Poteſt etiã cxviii.
de humana natura hoc accipi,ꝙ ait aplũs,Qui prędeſtinat⁹ eſt,vt etiã ipſa vere dica
tur prędeſtinata.Vnde ait Auguſtin⁹, Prædeſtinata eſt iſta humanæ naturæ tanta & Aimo.
tam excelſa & ſumma ſubuectio,vt quo attolleret̃ altius nõ haberet : ſicut pro nobis
ipſa diuinitas quouſq; ſe deponeret humilius nõ habuit,quàm ſuſcepta natura hami-
nis cũ infirmitate carnis vſq; ad mortẽ crucis.De hoc eodẽ Aimo ait,Nõ de verbo lo
quitur hic Aplũs,ſed de hoĩe qui nõ erat antequã factus eſſet.humanitas enĩ quæ nõ
erat antea,illa prædeſtinata eſt.Secundũ hoc ſic lege literã,Qui, Chriſtus ſecundum
quod homo, Prædeſtinatus eſt.i.eius humanitas prędeſtinata eſt,& prędordinata ſine
ſuis meritis, Vt eſſet filius dei in virtute.i.eſſet aſſumpta à verbo exiſtẽte in eadẽ vir-
tute diuinitatis cũ patre,& vnita illi in vnitate perſonæ.Secũdũ ſpiritũ ſanctificatio
nis.Hoc ad illud refertur,quod ſupradictũ eſt,Factus eſt ex ſemine Dauid ſecundũ
carnẽ.Iungat̃ ergo ita,qui fact⁹ eſt ex ſemine Dauid ſecũdũ carnẽ:fact⁹ dico,ſecũdũ
ſpiritũ ſctificationis.i.ſecũdũ operationẽ ſpũs ſancti,qui ſctõs facis hoĩes, qui etiam
formauit & ſctificauit ipſum hoĩem in vtero virginali ex ſemine mulieris,ſine ſemi-
ne viri.Ex reſurrectione mortuorũ.Hoc refert̃ ad illud quod dixit, Filius dei.q.d. & Ambroſius.
quod ipſe eſt fili⁹ dei,cui humana natura vnita eſt,patet ex reſurrectione mortuorũ
Ieſu Chriſti dñi noſtri.i.ſuorũ.i.ex hoc ꝙ ſecũ mortuos reſurgere fecit. Et hunc or-
dinẽ verborũ etiã Augu.ponit.ſed dicit alterũ ordinẽ certiorẽ & meliorẽ videri . Vel
ita poteſt legi,vt prędeſtinat⁹ ſicut pręſcit⁹ accipiat̃,& referat̃ hoc, ad cognitionẽ ho
minũ:ſicut & illud,Ero illorũ de⁹.i.cognoſcar.& ſit ſenſus,Qui dei filius qui latebat
B in carne quid eſſet,prędeſtinat⁹ eſt.i.pręſcit⁹ ab æterno,manifeſtari fili⁹ dei in virtu
te reſurgẽdi.ſ.cũ reſurgit à mortuis.Oĩs enĩ ambiguitas & diffidẽtia,reſurrectiõe eius
calcata eſt,& cõpreſſa.Nã in morte ei⁹ etiã diſcipuli ei⁹ dubitauere,ſed in reſurrectio
ne virtus diuinitatis emicuit:ſicut ait, Cũ ego exaltatus fuero à terra.oĩa trahã ad me
ipſum.i.tũc cognoſcar oĩm eſſe dñs.Præſcit⁹ eſt itaq; manifeſtari fili⁹ dei in virtute
reſurrectionis ſecũdũ ſpiritũ ſctĩfi.i.quia ſuis dedit ſpiritũ ſanctũ. Deinde quã virtu
tẽ dixerit,exponit ſubdẽs,Ex reſurrectiõe mor.neq; dicit ex reſurrectiõe Chriſti, ſed
mortuorũ Ieſu Chriſti dñi noſtri,quia ſua reſurrectio noſtrã facit gñalẽ reſurrectio-
nẽ.Ac ſi diceret,manifeſtatus dei filius ex reſur.m.I.C.d.n.id eſt quia reſurrexit:per
quod etiã nos in aĩa & corpore reſurgere fecit.Vnde videt̃ mortem deſtruxiſſe vt nos
redimeret:quare & dñm noſtrũ vocat,dicẽs,Ieſu Chriſti dñi noſtri.In hoc vere appa
ret dñs quod mortuus mortẽ vicit.Hęc enĩ maior virt⁹ & victoria videt̃ in Chriſto ꝙ Auguſtinus
ea poteſtate operat̃ mortuus qua operat⁹ fuerat viuus.Per quẽ accipim⁹.Hic cõmẽdat in epiſto. ad
eũ à liberalitate.hic enĩ oſtẽdit̃,quid auctor ei cõtulit.q.d.talis eſt Chriſt⁹ per quẽ ta Romanos.
lẽ nos Apoſtoli cũ alijs fidelib⁹ accepim⁹.i.qui talis dedit gratiã.ſ. remiſſionẽ pctõ- Ambroſius.
rũ,& patientiã oĩm laborũ,per quam remunerabimur in futuro,& alia dona quæ oĩa Auguſtinus
nobis data ſũt gratis,& accipimus nos ſoli apoſtoli apoſtolatũ.i.auctoritatẽ & lega- Aimo.
tionẽ prædicãdi.Accepit enĩ Aplũs gratiã per Chriſtũ cũ oĩbus fidelib⁹: Apoſtolatũ Orig.
C vero,nõ cũ oĩbus,ſed cũ Aplĩs tantũ:& ideo cõgrue non tantũmodo apoſtolatũ dicit Orige.
ſe accepiſſe,ne ingratus exiſteret gratiæ,qua illi pctã dimiſſa ſunt, vt nemo audeat di Auguſtinus.
cere vitæ prioris meritis ſe ad euãgeliũ eſſe perductũ, cũ nec ipſi apoſtoli qui cæteris In epiſt.ad
ſupeteminẽt apoſtolatũ accipere potuiſſent,niſi pri⁹ cũ cęteris gratiã quę pctõres ſa- Roma.
nat & iuſtificat,accepiſſent.Ideoq; opportune tenẽs ordinẽ cauſæ,ait,Accepimus gra Ambroſius.
tiã & apoſtolatũ.i.poteſtatẽ apoſtolatus Vbi? In omnib⁹ gẽtibus.ergo in Iudęis,quia
Iudęi cohabitatione ſunt in gẽtibus.Vel accepimus apoſrolatũ,nõ ſolũ in vna gente
Iudęorũ,ſed etiã in omnib⁹ gẽtibus.Ad quid? Ad obediẽdũ fidei.i. vt faciã ego cũ apo
ſtolis alijs eos obedire fidei Chriſti,accepimus apoſtolatũ:& hoc pro nomine eius .ſ.
Chriſti.i.vice eius,quia eius vicarij ſumus. Vel pro nomine eius dilatando.i. pro eius
gloria nõ noſtra,ſicut vos Romani facitis.Deinde vt familiarius admoneat, cõuertit Aimo.
ſe ad eos dicens,In quibus.i.inter quas gentes,& vos Romani.i.Iudæi & gẽtiles Ro- Auguſtin⁹.
mæ habitantes eſtis vocati per gratiã & interiorẽ inſpirationẽ Ieſu Chriſti.i. à Ieſu Ambro.
Chriſto.Genitiuus pro ablatiuo.more gręco.Vel vocati eſtis,vt ſitis Ieſu Chriſti,qui
omniũ gentiũ ſalus eſt.Cum audiunt Romani inter cæteros ſe vocatos, ſcire poſſunt

quod non debent ſub lege agere,quia ſine lege ſuſceperunt cæterę gentes fidem Chri D
ſti:cæteri populi vocati ſunt ſine lege .Moſi, & hi eam ſeruare debent . Omnibus qui
Auguſtinus ſunt Romæ dilectis dei vocatis ſanctis.Hucuſq; pendet litera.quaſi dicat,Paulus.ta-
lis & talis ſcribit,omnibus qui ſunt Romæ,non alijs,ſed dilectis dei à deo . Quanuis
enim Romanis ſcribat,illis tamen ſe ſcribere ſignificat,qui in charitate dei ſunt.qui
ſunt hi,niſi qui de filio dei recte ſentiunt?hi ſunt ſancti,& vocati dicuntur.Et aduer-
Ambroſius. te, quia etiam hic ſignificauit Apoſtolus benignitatem dei potius quàm meritum illo
rum. Non enim ait,diligentibus deum., ſed dilectis dei . prior enim dilexit nos an-
Aimo. te omnia merita,vt nos eum dilecti diligeremus.Vnde etiam addidit,vocatis ſanctis,
Auguſtinus. vt nemo ſibi tribuat ꝙ vocatus eſt.Non enim ita intelligendum eſt quod ait, vocatis
ſanctis,tanquā ideo vocati ſint ꝙ ſancti erāt:ſed ideo effecti ſancti,quia vocati ſunt:
& ideo vocati,quia dilecti.vt ſit ſenſus, ſcribit dilectis dei vocatis ſanctis , id eſt illis
quos dilexit,vt ad ſanctitatē vocaret, qua ſancti eſſent ſanctificati per baptiſmū.Re-
ſtat autē vt Apoſtolus dicat ſalutem,& cōpleatur vſitatū epiſtolæ principiū:ideo ſub
Ambroſius. dit,Gratia vobis &c.pro eo quod alij ſolent dicere ſalutem,ait,Gratia vobis &c. q.d.
Auguſt.in Apoſtolus ſcribit Romanis,& in ſcribēdo ſalutat,ſic optādo dicens,Gratia ſit vobis,
libro.retrac. id eſt remiſſio peccatorū,ea enī eſt gratia qua iuſtificatur impius,& fit iuſtus qui prius
fuerat impius,& ideo percipiendæ huius gratiæ merita nulla præcedunt, quia meritis
impij non gratia ſed pœna debetur . nec iſta eſſet gratia,ſi non daretˉ gratuita, ſed de-
Ambroſius. bita redderetˉ. Addit,Et pax.ſ.ſit vobis,id eſt reconciliatio ad deum , & tranquillitas
Auguſtin. in mentis.Sicut enim gratia dei eſt,qua donantur nobis peccata:ita pax eſt , quia ex ini-
in epiſto. ad micis reconciliamur deo : tamen ſciamus etiam vtrūq; ſcilicet gratiam & pacē ad ge- E
Romanos. neralē dei gratiā pertinere,& ſi ita diſtincta ſint. Et vt oſtendat vniuerſum bonū eſſe
à deo,ſubdit, A deo,quaſi dicat,hæc ſcilicet gratia & pax ſint vobis,à deo patre no-
ſtro.i.ab eo qui poteſt dare,quia deus eſt:& vult,quia pater.Et vt ſine Chriſto nullam
Aimo. eſſe pacem & gratiam doceret adiecit, Et domino Ieſu Chriſto,ſine quo nulla bona
ſunt nobis . Quod autem non adiungit ſpiritum ſanctum non mihi alia ratio vide-
tur, niſi quia ipſum donum dei ſpiritum ſanctum intelligimus. Gratia porro & pax
quid aliud eſt,quàm donum dei?Vnde nullo modo hominibus gratia dari poteſt,qua
liberamur à peccatis, & pax qua reconciliamur deo, niſi in ſpiritu ſancto : & ideo ip-
ſa trinitas pariterq; incommutabilis vnitas in iſta ſalutatione cognoſcitur:vnitas ap-
paret,per hoc ꝙ ait,à deo.De hoc eodem ita ait Aimo,Spiritus ſancti nomen non po
ſuit,quoniam in donis ſuis comprehendit eum.id eſt in gratia & pace : quia enim per
eum diuinitus honorantur electi,ideo in donis ſuis intelligitur.

Primum quidem gratias ago deo meo per Ieſum Chriſtū pro omnibus vobis:
quia fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo. Teſtis enim eſt mihi deus,cui
ſeruio in ſpiritu meo in euangelio filii eius,ꝙ ſine intermiſſione memoriam ve-
ſtri facio ſemper in orationibus meis,obſecrans ſiquo modo tandem aliquando
proſperum iter habeam in voluntate dei veniendi ad vos.

Auguſtinus. Præmiſſa ſalutatione,ante alia de bonis eorum gratias agit. Gratias vero agere deo F
eſt ſentire omnia bona à deo data eſſe,& pro eo laudare voce & opere & corde. Fini-
ta ergo pręfatione,prius lenit eos quibus ſcribit,poſt grauiter eoſdem increpatur?.Cō
gaudet enim hic de bono incepto eorum,& pręcipue in hoc gaudere ſe dicit,quia fides
illorum in omni loco currebat. quanuis enim fidem non accepiſſent,ſecundum regu-
Ambroſius. lam ab auctoribus traditam veritatis,tamen quia quod de vno deo audierant , inter-
poſito noīe Chriſti cœperant venerari,gratulatur Apoſtolus , ſciens illos poſſe pro-
ficere . Per quod etiam charitatem ſuam erga illos oſtendit , & hortatur ad profe-
ctum, ita dicens , Primum quidem, quaſi dicat , quod incepiſtis perficite, quia à deo
bonum eſt, quòd de eo ante alia deo gratias refero:& hoc eſt , primum quidem,id eſt
ante omnia ago gratias deo pro omnibus vobis, quod & vos ipſi faciatis . Hæc ante
omnia ſe agere dicit, quia fides illorum multis proficit . nam & illi qui crediderant,
roborati ſunt , videntes principes ſuos fratres ſibi factos in fide : & qui non credide-
rant, facile poterant credere eorum exemplo . prompte enim facit inferior , quod
viderit fieri à potiore . Vel ita, Ago gratias deo meo pro omnibus,ſcilicet vobis &
Aimo. alijs:& cū pro alijs,primū quidem id eſt pręcipue pro vobis de quibus magna vtilitas

A venit? ſicut ante dictum eſt, Cui ago grãs. Deo meo, quẽ.ſ.meo.ſ.meũ facio, quod nõ vos Romani facitis. Nõ eſt ocioſe accipiẽdũ, ꝙ ait, Deo meo, nõ.n. vox iſta põt eẽ, ni ſi ſctõrũ quorũ de⁹ dr̃, ſicut de⁹ Abrahã, deus Iſaac, & de⁹ Iacob. Cũ ergo oĩm vn⁹ ſit deus per naturã, eo ꝙ ſit creator oĩm, illis tñ proprie per grãm de⁹ dr̃ eſſe, qui merito ſi dei & iuſtitiæ, eius cultores eſſe probantur. Per quid ago grãs? nõ per legẽ neq; prophetiã, ſed per Ieſum Chriſtũ mediatorẽ dei & hoĩm. per quẽ deus dedit vobis oĩa bona quia ipſe eſt miniſter oĩm bñficiorũ dei. deinde quare pro eis præcipue vel añ oĩa gratias agat, oñdit ſubdẽs, Quia fides vr̃a. q.d. cum multa ſint talia ĩ vobis, pro quib⁹ gratias agere debeo (erãt.n. diſciplina mirabiles, & bõi operis cupidi, ſtudioſiq; magis agendi bñ quã loquẽdi) in hoc tñ præcipue grãs ago, quia fides veſtra, & ſi nõ perfecta annunciatur in vniuerſo mũdo: quia Roma caput mũdi erat, & iõ fidei illorum fama oẽm locũ peragrabat: vnde proficerent multi. Et nota ꝙ nõ laudat Apoſto. fidẽ illorũ tanquam perfectam, ſed facilitatẽ fidei, quia in auditu auris crediderunt, & votum erga Chriſtum, id eſt affectum propenſum, quem erga Chriſtum habebant. Teſtis eſt mihi deus. Dixit ſe pro illis gratias agere, nunc dicit ſe pro eiſdem orare in quo etiam affectum ſuũ circa illos oſtẽdit, vt ſuadeat illis charitatem. Ad hoc aũt deũ teſtẽ dat cui ſeruit, dicẽs. Teſtis eſt.n. deus: vt melius ſibi credatur quod dictur⁹ eſt. Præmiſſa eſt igitur auctoritas.i. iuramentũ quo ſit fides dicẽdis. Niſi forte quis dicat ꝙ nõ iurauerit, quia nõ dixit per deũ, ſed dixit teſtis eſt de⁹, ridiculũ eſt putare hoc ſi dicas per deũ, iuras: ſi dicas, teſtis eſt deus? non iuras. Quid.n. eſt per deũ niſi teſtis eſt deus? aut quid eſt teſtis eſt deus, niſi per deũ? Ecce dico charitati veſtrę, & qui per lapidẽ iu *Ambro.* *Auguſtinus de ſer. in mõ.*

B rat falſum, periurus eſt, quia creatorẽ deũ adhibet teſtẽ. Nec facit Apoſt. qui hic & alibi ſępe iurauit, cõtra dñi mãdatũ: qui volens iuſtitiã noſtrã abundare plusquã ſcribarum & phariſæorũ, dicit in euang. Ego vobis dico nõ iurare oĩno. Et itẽ, Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non: quod amplius eſt, a malo eſt. Ibi.n. prohibuit dñs, quod eſt malũ: ſuaſit bonũ, quod eſt appetẽdũ: indulſit quod ẽ neceſſariũ: prohibuit.n. falſum, vel ſine neceſſitate iurare: ſuaſit verũ loqui: indulſit iuramentum quod eſt neceſſariũ, cũ ait quod amplius eſt. Iuramentũ.n. faciendũ eſt in neceſſariis, cũ pigri ſint hoĩes credere quod eis eſt vtile: non ẽ iuratio bona.i. appetenda, non tñ mala.i. prohibita, cum eſt neceſſaria, licet ſit a malo infirmitatis eorũ quibus aliquid dicitur. Si.n. iurare cogeris, ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorũ quibus aliquid perſuades, quæ infirmitas vtiq; malũ eſt, vñ nos cotidie liberari precamur, dicẽtes, Libera nos a malo. Iõ que non dixit dñs quod amplius eſt malũ eſt: Tu.n. non facis malũ qui bene vteris iuratione, vt alteri ſuadeas quod vtile eſt, ſed a malo eſt illius. Et notandũ, quia multũ intereſt, ſi exigit iurationẽ, qui nouit illũ iuraturum falſum, an nõ. Qui aũt neſcit & iõ dicit iura mihi, vt ei fides ſit, nõ audeo dicere nõ eſſe pctũm, tñ humana tẽtatio eſt. Si aũt nouit feciſſe, & cogit iurare, homicida eſt. Iurat ergo ſine pctõ Apoſto. cũ ait. Teſtis eſt mihi deus &c. q.d. quod habetis dño imputo: & recte, nã habenda ab eo oro & vere, quia ſine intermiſſione memoriã veſtri facio ſemper in orõnib⁹. Vel ita, ſe dixit grãs agere, mõ exponit qñ gratias agir.ſ. in orationibus: & qũo.ſ. ſine intermiſſio *Attende.*

C ne. q.d. pro vobis gratias ago, & hoc modo quia in orationibus meis quæ pro vobis, & pro aliis fiunt, ſemper habitis in horis conſtitutis ad orãdum, Facio memoriam. id eſt deum memorem. Memor dicitur deus eſſe cum dat: oblitus cũ ceſſat. Et hoc, ſine intermiſſione. Vel facio memoriam veſtri ſine intermiſſione, hoc ideo dixit Apoſtolus ſ. ſe eſſe memorem illorũ in orationibus, vt ſeminet in illis charitatem.i. vt eũ amẽt, & ſic deſiderent eum audire. Quis.n. non amet eum quem audit memorem ſui eſſe? Quod aũt ita ſit, iuramento affirmat. Teſtis &c. q.d. & credendum eſt, ita eſſe vt dico Enim, id eſt quia. Teſtis eſt mihi deus, & ideo non eſt tutum mentiri, cum nihil eũ lateat. Cui ſeruio in ſpiritu meo, non in carne, id eſt in voluntate quia enim deus ſpiritus eſt, animo illi debet ſeruiri. Vel ſeruio, non in carne, id eſt in carnalibus obſeruãtiis: ſed in ſpiritu meo, id eſt in ſpiritualibus, ſcilicet in fide ſpe & charitate. In quo ſeruio? In euangelio, prædicando: non in lege, non in circũciſione, nõ in eo quod Moſes ſeruus tradidit, ſed in eo quod filius vnicus docuit. Qãtũ enim diſtat ſeruus a domino, tantum diſtat euangelium a lege. Euangelio dico filii eius, quod ſcilicet filius eius tradidit, non ſcribendo, ſed mentibus inſpirando. Obſecrans. Si quomodo tandẽ *Aimo.* *Ambro.*

aliquando proſperũ iter habeam in voluntate dei veniendi ad vos)q.d.pro vobis gra D
tias ago,& oro.ego dico obſecrans.i.per obſecrationes tentans.Obſecratio eſt per ſa-
cra adiuratio,vt per natiuitatē & paſſionē.Tentans inquã,ſi quõ.i.aliquo modo,pro
ſpero vel aduerſo.ſ.quacũq; ex cauſa,facili vel difficili,habeam tandē.ſ.poſt lõga de
ſideria aliqñ.ſ.hyeme,vel eſtate,iter veniendi ad vos:iter dico proſperũ, quod nõ re-
putat Apoſt.eſſe,niſi ita ſit vt perueniat ad illos quibus deſiderat donũ dei prædicare
Proſperum.n.iter eſt,non incaſſum laborem itineris ſubire.Proſperum iter habeam:
Proſperum dico,In voluntate dei,ſecũdũ voluntatē dei:non ſicut mali qui reputant
proſperitatem ſibi eſſe in ſuo malo perpetrato.Sunt enim quidam,qui per dei permiſ
ſionem non voluntatem proſperum iter videntur ſibi accipere ad malũ,ſi aliquod ſce
Orige. lus perpetrauerunt.Hoc ergo voluit intelligi Apoſto.addens.In voluntate dei i quia
non ſemper proſperitas itineris dei voluntate perficitur:qui multi in rebus ſeculi pro
ſperis vtuntur ſucceſſibus,& exultant in proſperitatibus ſuis:ſed non eſt talis proſpe
Ambr. ritas in voluntate dei.Apoſto.vero iter ſolummodo reputat preſperum,ſi ſit in volun
tate dei:quia tunc vtilis erit aduentus Apoſtoli.

Deſidero enim videre vos,vt aliquid impertiar vobis gratiæ ſpiritualis ad cõ
firmandos vos,id eſt ſimul conſolari in vobis per eam quæ inuicem eſt fidem ve
ſtram atque meam.

Quaſi.d.iõ obſecro venire ad vos,Enim.i.quia,deſidero videre vos.His,quos ſcri
pto corrigebat,& a carnalis ſenſu abſtrahebat,iõ ſui præſentiá neceſſariam dicit:quia
ea quæ ſcribit etiam peruerſæ poſſunt accipi,quia aliter dicta ſolēt ad aliud referri ab E
hæreticis.Iõ ergo deſiderat eos videre,vt præſens doctrinam euangelicam ſenſu quo
ſcribit eis tradat:ne ſub auctoritate literarum eius nõ auferretur,ſed confirmaretur er
ror,& etiá iõ,vt quæ verbis ſuadere nõ poterat,præſens ſuaderet virtute miraculorũ.
Sed deinde deſiderii ſui cauſam exponens,addit,Vt aliquid quaſi dicat ad hoc deſide
ro vos videre,vt ípertiar vobis aliquid gr̃æ ſpũalis.i.vos participes faciá gratuiti be-
neficii dei.ſ.doctrinæ euangelicæ.Gratiæ autem dico,nõ carnalis ſed ſpiritualis:quia
mõ carnaliter ſapitis.Cũ.n.dicit,gr̃æ ſpũalis,carnalem illos ſenſum affectos ſignifi
Auguſtinus cat:quia ſub noĩe Chriſti,Iudæi eis contraria Chriſto tradiderant.Qui conſulens in-
firmitati humanæ,fide ſola addita legi naturali,humanum gen⁹ ſaluari decreuit. Im
Ambro. pertiar ſpiritualem gratiam.ad confirmandos vos:quia aliquid iam habetis.Id eſt cõ-
ſolari in vobis ſimul:vel,id eſt vt conſolemur vobiſcum,alia litera. Per eam quæ in-
uicem eſt fidem veſtram atq; meá.q.d.deſidero vobis impertiri gr̃am ad cõfirmationē
quæ cõfirmatio adeo eſt mihi grata,quia id.ſ.vos cõfirmari,eſt me cõſolari in vobis.
Hoc ideo dicit,quia & ſi congaudeat facilitati fidei illorum,dolet tamen de non recta
fide.Aliena.n.dolebat vitia quaſi ſua.Addit ſimul.q.d.hęc conſolatio mea,fiet ſimul
vobiſcum,quia & vos cõſolabimini.Mõ.n.ego ſum deſolatus,ſicut & vos,& ſi nõ ſen
titis:ſed ſic conſolaremur ſimul.Vel ſecundũ aliam literam ſic põt legi,eodem ſenſu
manente.q.d.deſidero venire,vt impertiar vobis gr̃am ad cõfir.i. vt conſolemur vo-
biſcum.Deinde per quid fiat conſolatio,ſubdit,conſolari dico per eam fidem non vti F
q; nouam,ſed veſtram atq; meam,quæ eſt inuicem.i,cõis.i.per hoc põt eſſe cõſolatio
ſi vnius eiuſdemq; fidei ſumus in Chriſto:vel,per eam fidem veſtram atq; meam quæ
eſt inuicem.i.quæ per dilectionem operatur.

Nolo autem vos ignorare fratres,quia ſępe propoſui venire ad vos,& pro-
hibitus ſum vſque adhuc:vt aliquem fructum habeam in vobis, ſicut & in cæte
ris gentibus.

Propoſitũ & votum ſuum oſtendit Apoſto.ꝙ quædam illos ſcire non ambigit per
eos fratres qui ab Hieruſalē vel a cõfinibus ciuitatibus,cauſa aliqua ſiue religiõis gra
tia Romá veniebant.Cumq; ſæpe vellet venire,& prohiberetur,ſic factum eſt,vt ſcri
beret epiſtolá,ne diu in malo detenti difficilius corrigerentur:quaſi quis diceret.Deſi
deras vēire,cur ergo nõ venis? Ait,Quia prohibit⁹ ſum,cũ hoc propoſueri.Nolo aũt
Aimo. Ambr. vel nõ arbitror,vos ignorare fr̃es:hoc.ſ.quia ſępe propoſui,nõ ſolũ volui vēire ad vos
& prohibit⁹ ſum venire,aliquibus impedimētis deo id agēte:ſed putetis culpa veſtra
fieri,vt mõ dignos vos paretis.Nõ ergo ocioſe ſe prohibitũ dicit,ſed & cás morarum

diſcernit,qui & hos vt ſe pręparent adhortatus eſt: vt audientes grām ſibi ſpiritalem
A miniſtrandá fore,dignos ſe efficerēt a vitiis carnalibus abſtinētes ad excipiēdá eam. Orige.
Prohibitus ſum dico, Vſq; adhuc.i.vſq; in pręſens.Per hoc oſtenditur,id etiá eſſe cu-
rę deo quo vnuſquiſq; Apoſtolorū vel debeat ire,vel nō debeat:& ꝙ diſpēſatiōe qua
dá,alijs quidem ſinat pręđicare verbū dei,aliis prohibeat.Fratres aūt eos vocat,nō ſo
lum,quia renati erant:ſed etiá,quia erant inter eos qui recte ſentirent,licet pauci . vñ
ſupra dixit ,vocatis ſanctis. Vt aliquē fructū habeam in vobis, ſicut & in cęteris gen-
tibus.q.d.ideo deſidero venire,vt habeam in vobis fructum.i. vt vos fructificetis per
meam prędicationē:vel,vt habeá fructūaliquē in vobis.i.vt ego aliquod pręmium
pro vobis acquiram.Pro vtilitate ergo cōi,cupidū ſe veniēdi ad hos declarat, vt & hi
ſalutem ſpiritualis gřę conſequantur,rectam habentes fidei profeſſionem:& hic fru-
ctum habeat apud deum miniſterii ſui.Fructum habeam in vobis,dico, Sicut & in cę
teris gentibus.Exemplo cæterarum gentium laceſſit illos ad fidem rectam , prōptior Aimo.
enim fit quis ad rem ſibi traditá,ſi illi multos videat aſſentiri.

Græcis ac Barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum,ita quod in me
promptum eſt, & vobis qui Romæ eſtis euangelizare.

Quaſi dicat,ideo volo fructum habere in omnibus,quia debitor ſum omnibus euá
gelizare.Græcis ac Barbaris.i.omnibus gentibus . Græcos præpoſuit, quia ab eis oīs
B philoſophia mūdana exordium ſumpſit:barbaros vero eos dicit , qui ſunt quaſi exle- Ambro.
ges,qui nec Hebræi,nec Græci,nec Latini ſunt.Et debitor ſum euangelizare , Sapiē
tibus,& inſipientibus,vt nemo de vtroq; populo excludatur.Sapiētes vero dicit illos
qui mundialibus rōnibus eruditi erant: Inſipiētes qui illarum rerū imperiti ſunt. His
autem omnibus ſe debitorem teſtatur,quia miſſus ad oēs, nulli enim gentium populo
ſpecialius debetur hæc prædicatio,quia ad hoc miſſus fuit,vt omnibꝰ prædicaret,qui
ad hoc accepit doctriná vt aliis traderet.De Iudæis aūt tacet, quia magiſter gentium
erat:& ſicut aliis debeo,ita & vobis qui Romæ eſtis debeo euágelizare, quia oíbus de
bitor ſum.Quod tale.ſ.euágelizare vobis in me prōptū eſt.& ſi ego ad hoc paratꝰ ſū
ergo alterius culpa remanſit.Quáuis miſſum ſe dicat prædicare oíbus gentibus prom
ptū tñ Romanis ſe aſſerit euágelizare,apud quos regni Romani caput eſt, & ſedes.
Ad mēbra enim pertinet,ſi caput inquietū non fuerit:iō Romanorū pacem oprat , vt
non multum ſe iactet Satanas:& vt meliores ſui operis fructus habeat.

Non enim erubeſco Euangelium. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni cre-
denti, Iudæo primum & Græco.

Q.d.In me prōptū eſt,& vere,quia non erubeſco euágeliū, ſicut illi qui falſa præ
dicát,& qui crucē Chriſti putát ignominiá. Hoc enim dicto tágit eos qui nō recta tra
C diderát:vel qui de cruce cōfundebantur,de qua potius gloriari deberēt cū ipſo Aplō Aimo.
Iō non erubeſco euangelium,quia ipſum euágeliū eſt virtus dei.i.virtutē dei annun-
ciat,nō infirmitatē:ſapientiam,nō inſipientiam.Quod.n.infirmū dei, fortius eſt ho-
minibus:& quod ſtultū dei eſt,ſapientius eſt hoíbus.Vel euangeliū eſt virtus dei,no-
bis credentibus,non aliis:quia per doctriná euangelicá peccatum dimittitur credenti
& cum res exigit:fiunt miracula quibus cōmēdatur doctrina. Quia.n.credibile vide-
batur quod prædicabatur,iō ſignis & prodigiis ab apoſtolis factis firmabatur, ne dif-
fiderent homines de his quæ dicebant qui tanta faciebant.Nulli.n.dubium eſt virtu- Ambr.
ti verba cedere . Iōque non ſe dicit apoſtolus erubeſcere de euangelio dei:illos autem
erubeſcere ſignificat,quia quod tradiderant, in reprehēſionem veniebat,nec quoquá
virtutis teſtimōio firmabatur,& diſcordabat,a doctrina euágelica & apoſtolica. Euá
geliū igitur eſt virtus dei,quia inuitat ad fidē,& dat ſalutē omni credenti dū peccata
remittit.& iuſtificat,vt a ſecunda morte detineri non valear,ſignatus myſterio crucis
Vñ ſubdit,Euangeliū dico,valens in ſalutē omni credēti.Quod vero dixit omni,de
terminat:Iudæo primū,credenti.Et græco.i.gentili,quod in græco manifeſtū eſt. In
græco enim gentilē ſignificat.Quanuis aūt præponat iudæum cauſa patrū,tamen &
ipſum ſimili mō indigere dicit dono euágelii Chriſti. Si itaq; & Iudæus non iuſtifi-
catur niſi ex fide Chriſti,quid ergo opꝰ eſt,eſſe ſub lege! Vel ita,Iudæo primū & Græ
co.q.d.euágeliū valet in ſalutē omni credenti:euangelium dico, neceſſarium Iudæo, E ſichius.

& Græco.i.gentili:ſed primum.i.maxime Iudæo.Iudæi enim hanc euangelij ſalutē & liberationem habebant neceſſariam valde,vtpote etiam alios ſeducentes. D

Iuſtitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem,ſicut ſcriptum eſt, Iuſtus autem ex fide viuit.

Aimo. Quaſi dicat,vere euãgeliũ eſt credenti in ſalutē,quia eſt ei in iuſtitiã,quę eſt cã ſalutis,quod clare oſtēditur in ipſo euãg.& hoc eſt,quod ait. Iuſtitia.n.dei reuelatur in Ambro. ad Opert. eo.ſ.euãgelio.Iuſtitia dei eſt qua gratis iuſtificat impiũ per fidē ſine operibus legis,vt alibi dicit Apoſt.Inueniar in eo nō hñs meã iuſtitiã quæ ex lege eſt, ſed eã quæ ex fi Augu. de ſpũ & lite. de eſt.Hæc eſt iuſtitia dei,quæ in teſtõ veteri velata in nouo reuelatur.quę iõ iuſtitia dei dicitur,quia impartiēdo eã iuſtos facit.Hãc aũt iuſtitiã,euãgeliũ reuelat, ipſo ef Ambro. fectu.ſ.dũ fidē hoi per quã iuſtificatur,qui credit deũ iuſtũ & veracē ĩ promiſſis. Re Aimo. uelat etiã hanc iuſtitiã verbo,dum in eo dicitur , Qui crediderit & baptizatus fuerit, Ambro. magnus. ſaluus erit.i.iuſtus.Vel iuſtitia dei eſt,quia quod promiſit dedit,quę iuſtitia reuelatur In eo,qui credit ſe cõſecutũ,quod promiſerat deus per prophetas ſuos.Qui enim hoc credit & cõfitetur,iuſtũ deũ probat,& teſtis eſt iuſtitiæ eius.Et loquitur Apoſt.hic cõ tra Iudæos,qui negãt hũc eſſe Chrũm,quē promiſit deus.Secũdũ hoc,ita lege,Bñ dixi eſſe in ſalutē omni credēti,quia in eo qui credit,ſiue Iudæus ſit,ſiue Gręcus,Reuelatur iuſtitia dei.i.iuſtus apparet de⁹ & verax.In eo vero qui nõ credit,iniuſtus vř.negat eĩ veracē eſſe deũ,qui nõ credit eũ dediſſe quod promiſit.Vñ ſubdit, Ex fide in fidem.q.d.iuſtitia dei reuelatur,tēdēs ex fide dei promittētis in fidē hoīs,qui credit ei, quia in credēte iuſtus apparet deus.Vel ſecũdũ alterã præmiſſam ſnĩam ſic procede, Aimo. iuſtitia dei eſt ex fide,hæc aũt iuſtitia fidei,eſt ei hoī qui trãſit ex fide in fidē. Hoc dicit propter oẽs partes fidei,vt oĩs qui vult per fidē iuſtificari,vniuerſos articulos ſymboli habeat vt tranſeat Iudæus & quicunq; alius ex fide vet. teſt. vbi vnus deus colebatur in fidē noui teſt,vbi pater,& filius,& ſpũs ſctũs colitur:ex fide primi aduētus, ĩ fidē ſecũdi,vt vtrũq; credat ex fide priæ reſurrectõis quæ eſt in aĩa ,ĩ fidē ſecũdæ quæ erit in corporibus:ex fide promiſſionis,in fidē redditionis:vt credat deũ promiſiſſe,ac Primaſius in apoc. reddidiſſe,vel redditurũ fore,ex fide prædicatorũ ĩ fidē populorũ , vt credat quod credũt maiores & minores,ex fide ſeminantiũ.i.prophetarũ,in fidē metentiũ.i.apoſtolorum trãſeat iuſtificandus, vel tranſeũdũ fore intelligat,de fide verborũ & ſpei in fidē Aimo. rerũ & ſpeciei.Eſt enim fides qua creduntur quæ nõ videntur, quæ proprie dicitur fi Auguſt.in li. quæſtionum. euangel. des.Sed tñ etiã eſt fides rerũ,qua nõ verbis,ſed rebus ipſis præſentibus creditur:quod erit,cum per ſpēm manifeſtã ſe contēplandã ſanctis præbebit ipſa dei ſapia. Nõ ergo eſſet iuſtitia fidei,niſi eſſet abſcõditum quod prædicatum crederemus,& credendo In põ cix. ad videndũ perueniremus.Dicit ergo iuſtitiam illi eſſe qui trãſit ex fide verborũ quibus credimus quæ nõ videmus,in fidem rerũ qua credita obtinebim⁹.ſ.ex fide in qua E miniſtratur deo,in illã vbi fruatur deo,quæ tñ improprie dicitur fides . Et quia de fide fit mentio hic,videndũ eſt quid ſit fides, & quot modis accipiatur fides,& de quib⁹ Auguſt. in homi.quadam. ſit.Fides eſt virtus qua creduntur quæ nõ vidētur,apparentia enim nõ habent fidem, ſed agnitionē.Fides.n.eſt,quod nõ vides credere. Accipitur aũt fides tribus modis.ſ. pro eo quo creditur,& eſt virtus:& pro eo quo creditur,& nõ eſt virtus:& pro eo quod creditur.Fides.n.qua creditur,cũ charitate virtus eſt,& hoc eſt fundamētũ oĩm bonorũ in qua nemo perit.Hæc fideles facit,& vere Chriſtianos.Alia vero dæmonũ eſt,& noĩe tenus Chriſtianorũ,nã & dæmones credũt & cõtremiſcũt. Hæc eſt informis qualitas mētis,quæ dř informis,quia ſociã nõ habet charitatē,quę eſt forma oĩm virtutũ Pro eo aũt quod creditur accipitur fides,ſicut ibi,hæc eſt fides catholica,quã niſi &c. & ita hic accipiť cũ ait ex fide in fidem . Fidei.n.quæ creditur.i.ſymboli fidei,multæ ſunt partes,quarũ aliquę ſunt hic poſitę.Eodē quoq; mõ accipitur fides,cũ dicit fides Quæſtio. catholica,quaſi quod vniuerſaliter ab oĩbus credēdũ eſt.Solet aũt a quibuſdã inquiri vtrũ illa informis qualitas mētis quę in malo dicitur chriſtiano fides,qua vniuerſa credit,quę verus criſtianus credit,accedente charitate remaneat,& fiat virtus,an ipſa eliminetur,& alia ſuccedat qualitas quę virtus ſit.Ad quod potius diuinũ oraculũ implorãdũ vř,quã aliquid a nobis diffiniendũ . Vtrũlibet tamen ſine periculo dici põť. Eſt autem fides de bonis,& de malis,& de pręteritis,& de pręſentibus , & de futuris,

A Spes aũt de futuris tãtũ,& de bonis. Sicut ſcriptũ eſt,Conuertit ſe apoſtolus ad exẽ- Auguſtinus.
plum prophetæ Abacuch,vt declaret olim oſtenſum nõ iuſtificari hominẽ per legem
apud deũ,ſed per fidẽ.quaſi dicat,ex fide eſt iuſtitia,& ita ex fide eſt ſalus,nõ ex lege. Hiere.
Sicut ſcriptũ eſt in Abacuch,Iuſtus autẽ ex fide viuit. Sic expon. Iuſtus eſt ex fide,
omnis qui iuſtus eſt.& ita, Viuit,nõ vita iſta que preſens eſt,ſed futura,id eſt æterna,
quę eſt merces fidei.Merces enim fidei,eſt videre quod credidim⁹ antequã videremus.
Sciẽdũ autẽ aliter eſſe in Abacuch quã hic poſuit apoſtol⁹.In Abacuch enim ita eſt,
Iuſtus autem meus,ex ſua fide viuet.Sed & hoc,& alia plura teſtimonia que ponit ab
Hebraicæ veritatis tranſlatione,qua nunc vtimur,videtur diſcordare.Quod ideo eſt,
quia aliquando ſumit a.LXX.interpretibus,aliquando ſicut loquens eodem ſpiritu,
quo prophetæ,ſenſum ſumit tantummodo ſuis vtens verbis,ſuaq; diſpoſitione.

Reuelatur enim ira dei de cælo ſuper oẽm impietatem & iniuſtitiam homi-
num eorum,qui veritatem dei in ĩiuſtitia detinent, quia quod notum eſt dei ma Augu. de ſpũ
nifeſtum eſt in illis. Deus enim illis reuelauit. & lite.

Commendata pietate fidei,qua iuſtificati grati deo eſſe debemus,cõtrariũ deteſtan
do,id eſt impietatẽ,ſubinfert,quod gentiles inflati,& leues in idolorũ figmẽta tãquã
B deciderunt,vbi nõ requieſcerẽt,ſed cõfracti deſilirẽt in lapides.Hic enim ſpecialiter
aggreditur gentiles,ſecũdũ priorẽ ſtatũ,quia iactant bonã naturã, & excuſant turpi-
tudines per ignorãtiã.Ecõtra autẽ apoſtolus dicit eos,& prius habuiſſe notitiã,& per
didiſſe per culpã,& bonã naturã ſibi ipſis à deo relictam in omnia mala præcipitatã. De ciuitate.
quaſi dicat,ex fide eſt iuſtitia,& inde,ſalus:quia ex ĩpietate eſt ĩiuſtitia,& inde, ira,id Aimo.
eſt pœna,& hoc reuelatur in euãgelio dei,& hoc eſt,Reuelat̃.n. in euãgelio,Ira dei,
id eſt pœna.Quoties ira dei legitur,nõ perturbatio animi eius ẽ intelligẽda,ſed iudi-
ciũ quo irrogatur pœna pro peccato. Dei,dico,venturi de cœlo ad iudiciũ:ira, dico,
proceſſura ſuper omnẽ impietatẽ & iniuſtitiã.nõ dicit ſuper omnes impios,ſed quod Orig.
plus eſt ſuper omnẽ impietatẽ & iniuſtitiã,id eſt ſuper omnes impietatis & iniuſtitiæ
partes.Impietas eſt,in deũ peccare,iniquitas in hoĩes.Vel impius pro infideli hic po- Aimo.
nitur.i.à pietate religionis alienus,ſicut idolatra. Iniquus vero dicitur qui prauitate Ambro.
operis ab æquitate diſcordat.& eſt ſenſus,Vindicta dei de cælo vẽturi ad iudiciũ viuo
rũ,& mortuorũ in euãgelio manifeſtatur vẽtura,ſuper omnẽ impietatẽ, & iniuſtitiã.
Vel ita lege,ira dei,vẽtura ſuper omnẽ impietatẽ,& ĩiuſtitiã,reuelatur de cęlo. Quod
accuſat eos quia indicauit eis creatorẽ vel ſaluatorẽ.Ex ipſa enim cęli fabrica,iratus
illis deus oſtenditur,qui ideo tã pulchra aſtra cõdidit, vt ex his quãtus & quã ammi-
rabilis creator eorũ eſt poſſit agnoſci,& ſolus adorari.Reũ igit̃ facit apoſtolus gẽti-
C lẽ per legẽ naturę,per quã potuit deprehẽdere fabrica mũdi teſtificãte authorẽ deũ ſo
lũ diligendũ:ſed iniuſtitia,& impietas in eis apparet,dũ hæc videntes diſſimulãt à ve
ritate,nõ fatẽtes vnũ deũ:vnde ſubdit,Eorũ qui veritatẽ dei in ĩiuſtitia detinẽt:quaſi Auguſt.in ſer
quis diceret,Cur eſt eis ira dei de impietate,cũ nõ cognouerũt deũ?ad quod reſpõdet, mone quodã.
merito eſt eis ira,quia poterãt quidẽ cognoſcere deum,& aliqui etiã eorũ partim co-
gnouerunt,ſed ſibi tollũt malẽtes morari iniuſte in ſua voluptate.Sic lege literã,ho- Aimo.
minum dico,eorum qui veritatẽ dei,id eſt verã de deo cognitionẽ detinẽt,cũ ſpõte ſe
eis offerat:ipſi dico manẽtes in iniuſtitia,id eſt in opere malo.Bonum eſt quod tenẽt, Auguſt.
ſed malũ eſt vbi tenẽt.Veritatẽ enim tenent,ſed in iniquitate. Inueniſti enim deũ,o De verb.d.
tu gẽtilis,o philoſophe,& colis idolum: inueniſti veritatẽ, & ipſam detines in iniu-
ſtitia:& quod per dei opera cognouiſti,per hominis opera perdidiſti.Totũ cõſideraſti
rerũ ordinẽ,& nõ vis attẽdere,quod mũdus opus dei ſit,idolũ,opus fabri.Si faber ido
lo ſicut dedit figurã,daret & cor,ab ipſo idolo faber adoraretur. Quomodo ergo ho-
mo faber tuus deus nõ eſt,ſi homo idoli faber eſt?Quis eſt deus tu⁹?qui fecit te.Quis
eſt deus fabri?Qui fecit illũ.Ergo ſi idolũ cor haberet,nonne fabrũ adoraret qui fecit
illud?Ecce quomodo detinẽt veritatẽ dei in ĩiuſtitia.Occurrebat autẽ apoſtolo, vt ei
diceretur,Vnde illi veritatẽ detinẽt,ad quos locut⁹ nõ eſt deus?nec legẽ acceperũt,ſi
cut popul⁹ Iſrael?Reſpõdet,& oſtẽdit vñ,Quia quod notũ eſt dei,manifeſtũ eſt in il
lis,de⁹.n.reuelauit illis.quaſi dicat, vere detinẽt veritatẽ dei,quia hoc dei quod notũ
eſt.i.de deo noſcibile eſt,manifeſtũ eſt in illis,ductu ratiõis.q.d.ĩ ſe habẽt,vñ noſce- Orig.

re poſſint, quod cognoſcibile ē de deo.ſ.naturalē rationē.Ideo dicit quod de deo co- D
Ambroſius. gnoſcibile eſt,quia multa ſunt quę de deo per naturā ſciri nō poſſunt, vt de myſterio redēptionis & incarnationis.Notū dei eſt,hoc quod ex huius mūdi diſpoſitiōe,& naturali rōne aſſequi poſſumus.Ignotū vero dei,eſt ratio ſubſtātiæ eius,vel naturę, quę oēm latet creaturā:ſimiliter & myſteriū hūanæ liberationis.Et vere manifeſtū eſt in illis,quod eſt noſcibile de deo,quia nō ſolum ratio naturalis ad hoc profuit, ſed & deus illis reuelauit, vel manifeſtauit per opus ſuum,per quod eos adiuuit.Hoc dicit, ne ſola natura ſufficere videreť.Vt.n.deus qui natura inuiſibilis eſt,etiā à viſibilib⁹ poſ ſet ſciri,opus fecit,quod opificē viſibilitate ſui manifeſtauit, vt per certū incertū poſ
Aug. de verbo dei. ſet ſciri:& ille eſſe deus oīm crederet, qui hoc fecit, quod ab his impoſſibile eſt fieri. Hæc philoſophi nobiles quæſierūt,quaſi interrogātes creaturas de creatore,& omnium ſpecie ac diſpoſitione quaſi voce reſpondente ex arte artificem cognouerunt.

Inuiſibilia enim ipſius à creatura mūdi, per ea quę facta ſunt intellecta conſpiciuntur,ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Ita, vt ſint inexcuſabiles.Quia cum cognouiſſent deum non ſicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt,ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.Dicentes enim ſe eſſe ſapientes,ſtulti facti ſunt,& mutauerunt gloriam E incorruptibilis dei,in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrū, & quadrupedum,& ſerpentium.

Oſtendit quid de deo, & quō ſcire potuerūt. & quaſi quis quęreret, Quō potuit id quo notū eſt dei,manifeſtū eſſe in illis qui nō acceperūt legem?ſubdit,Inuiſibilia.n. &c.Et notandū quia cū deus vna ſit & ſimplex eſſentia,nec ex diuerſitate aliqua conſtet,pluraliter tñ dicit,īuiſibilia:quia plur.b.modis,per ea quę facta ſunt cognoſciť, .ſ.quod æternus ex perpetuitate creaturarū: oīpotens,ex magnitudine creaturarū,& hmōi:ex quorū etiā gubernatione,virtus eius conſpiciť: & ex eo quod oīa replet,eius diuinitas.i.bonitas,intelligiť.& hoc eſt quod ait,Vere quod dei notū eſt manifeſtū ē in illis:Enim.i.quia,Inuiſibilia ipſius .i. ipſe natura inuiſibilis intellecta,nō corporea,vel imaginaria viſione,ſed tantū intellecta ea vi mētis,quę diciť intellectus.In-
Aimo. tellecta dico,Per ea quę facta ſunt,& ſi nō per legē ſcriptā quā nō habuerūt, Cōſpiciunť à creatura mūdi.i.ab hoīe:nō ſolū ab angelis.Hō vero creatura mūdi diciť per excellentiā,quia excellit inter alias creaturas: vel quia cōuenientiā habet cū oī creatura.Eſt.n.localiter in loco,vt quodlibet corpus:ſentit cū animalib.intelligit cū angelis.Vñ in euangelio dñs ait, Prædicate euangeliū omni creaturę .i.hoī.Et attende quod ait,Ipſa inuiſibilia intellecta per ea quę facta ſunt,quia per cælū & terrā,& ali
Aug. de ciui. dei. as creaturas,quas immēſas,& perpetuas eſſe intellexerūt,ipſum conditorē incōparabilem,immēſum,æternū,menre conſpexerūt. Viderūt.n.ſummi philoſophi, quos cæteris nō immerito fama atq; gloria pręlatos cernim⁹,nullū corpus eſſe deū:& ideo cūcta corpora tranſcēderunt quęrētes deū.Viderunt etiā quicquid mutabile eſt,nō eſſe ſummū deū:& ideo aīam oēm mutabileſq; ſpūs trāſcenderūt. Deiñ viderūt oēm ſpeciem in re quacūq; mutabili,quę naturaliter eſt,omneq; vniuerſi mūdi corpus nō poſ ſe eſſe niſi ab illo qui incōmutabiliter & ſimpliciter eſt:Quia nō aliud eſt illi eē,aliud viuere,aliud itelligere,aliud beatū eſſe:ſed quod ē illi viuere,itelligere,beatū eē, hoc eſt illi eſſe.Propter hāc incōmutabilitatē,& ſimplicitatē intellexerūt eū,oīa iſta feciſſe,& à nullo fieri potuiſſe. Cōſiderauerūt.n.quicquid eſt in ſubſtātiis, vel corpus eſſe,vel ſpiritū:meliuſq; aliquid ſpiritū eſſe,quàm corpus: ſpēmq; corporis eē ſenſibilem,ſpūs vero ſpeciē intelligibilē:& intelligibilē ſpeciē ſenſibili prętulerūt. Senſibilia dicimus,quæ viſu,tactuq; corporis ſentiri queunt: Intelligibilia quę cōſpectu mētis queūt intelligi.Cū igiť in eorū cōſpectu corp⁹ & anim⁹ magis minuſq; ſpecioſa eſ ſent,ſi aūt oī ſpecie carere poſſent,nulla oino eſſent,viderunt eſſe aliquid vbi eēt prima & incōmutabilis ſpecies,ideoq; incōparabilis:atq; ibi eſſe rerū principiū rectiſſi-
Idem contra manichæos. me crediderūt,quod factū nō eſſet,& ex quo cūcta fctā eēnt:atq; ſic,Inuiſibilia debēt intel.per ea q̄ fctā ſūt cō.Sed mirū ē quod dixit eē inuiſibilia:& rurſ⁹ dixit, cōſpiciūtur:ſed addēdo itellecta,determinať modus viſiōis.Tria.n.gña viſionis in ſcripturis inueniunť.Eſt.n.viſio corporalis,ſpūalis vel imaginaria, & intellectualis. De tertio

A genere eſt iſta viſio,quã hic cõmemorat Apoſt. Hac.n.viſione videtur deus, cum per pietatẽ fidei,& agnitionem morũ optimorũ corda mundant̃. Vel ita lege literã, Vere quod notũ eſt dei,manifeſtũ eſt in illis,Quia inuiſibilia ipſius mũdi conſpiciunt̃.i. in tellectu mentis capiunt̃,Per ea quę facta ſunt à creatura mũdi.i.à conſtitutiõe mũdi. Et vt omnino impietas excuſari nõ poſſit,adiecit. Virtus quę oĩa gubernat,conſpicit̃ per ea quę facta ſunt. Et diuinitas.i.bonitas dei quę oĩa replet,ſimiliter per eadẽ con ſpicitur. Vel ſicut quidã volũt poteſt hic intelligi trinitas,vt per inuiſibilia,intelligat̃ pater:per virtutẽ,filius:per diuinitatẽ,ſpũſſanct9: vt ſit ſenſus,inuiſibilia ipſius .i. pater:ſempiterna quoq; virtus eius.i.filius:& diuinitas.i.ſpũſſanct9:intellecta conſpiciuntur per ea quę facta ſunt à creatura mũdi. Secundũ hoc videtur, quod per ea quę facta ſunt illius ſummę trinitatis notitiã habuerint gentiũ philoſophi. Alibi vero dicit Auguſti.philoſophos nõ pertigiſſe vſq; ad notitiã tertię perſonę.ſ.ſpũſſancti,in illo videlicet loco ſuper Exodũ, vbi magi Pharaonis defecerunt in tertio ſigno, nõ in primo vel ſecũdo. Quia ſummi gentiũ philoſophi,inquit, περὶ τοῦ ἀγαθοῦ .i. de ſummo bono.ſ.pr̃e,& de νοῦ.i.mente eius.ſ.filio,philoſophati ſunt. Sed ĩ tertio ſigno defecerunt magi,qui vſq; ad tertiã perſonã nõ valuerunt peruenire philoſophi. Quõ ergo hic dicitur,quod tres perſonas per facta intellexerũt,vel cognouerunt? Ad quod dicimus eos hanc diſtinctionẽ ſummę trinitatis,quã fides catholica profitet̃ nullaten9 ha

B buiſſe,vel habere potuiſſe abſq; doctrinę,vel internę inſpirationis reuelatione. Fit.n. reuelatio tribus modis,per opera,per doctrinã,per inſpirationẽ. Reuelauit eis de9 per opera veritatẽ,ſed nõ per doctrinã,vel per inſpirationẽ. Viderunt ergo de longinquo veritatẽ,ſed nõ appropinquauerũt per humilitatẽ. Nõ ergo illas tres perſonas ideo dicuntur intellexiſſe,quod eas diſtincte veraciter & proprie intellexerint. Sed quia illa eſſe cognouerunt in deo,quę illis tribus perſonis in ſacra ſcriptura frequenter ſolent diſtinctim & ſpecialiter attribui.ſ.potentia,ſapientia,bonitas. Potentia.n.patri:ſapientia filio:bonitas ſpirituiſancto ſæpe attribuit̃:tum vna eadẽq; ſit potentia,& ſapientia,& bonitas triũ perſonarũ,& tres illi eadẽ bonitas,ſapientia & potentia ſunt. quod quare fiat,nõ eſt otioſum inquirere. Sicut.n.ex motibus, & adminiſtratione corporis animã,quã nõ vides intelligis:ſic ex adminiſtratiõe totius mũdi,& regimine oĩm creatorem intellexerũt. Ita vt ſint inexcuſabiles. Illos quippe inexcuſabiles ſcriptura dicit,quos nõ latet veritas,& ĩ eis perſeuerat iniquitas:de hoc,ſcilicet,quia cũ per naturalem rationẽ,& creaturę reuelationẽ cognouiſſent deũ, vſq; adeo vt faterent̃, vnum principiũ eſſe,à quo oĩa initiũ ſortita ſunt, Nõ ſicut deũ glorificauerũt,bñ viuendo& colendo. Aut,id eſt &,Gratias nõ egerũt,de cognitione,ſed ſibi attribuerunt, in quo vani & falſi fuerũt. Vnde ſubdit, Sed euanuerũt in cogitationib9, putantes ſe aliquid

C eſſe,cum nihil ſint, quod vere vanitas erat. Cogitationibus dico, Suis, quę.ſ.à ſeipſis ſunt non à deo.& ideo.ſ.qui deum nõ glorificauerũt, Cor,id eſt ratio eorũ,quia ab eis credita eſt eſſe, Obſcuratũ eſt, tumore ſuperbię obdurante, ita vt ſit inſipiens.i.paulatim vſq; ad inſipientiã cor eorum deductũ eſt. Nebula.n.erroris contexit cor illorũ, quia cum creatorẽ ex creaturis cognouiſſent,nec ſicut deũ glorificaſſent,amplius obtuſi ſunt. Vnde obſcuratũ eſt cor eorũ! Ecce ex hac ſuperbia. Dicentes,ore vel corde ſe eſſe ſapientes,à ſe nõ à deo, ſtulti facti ſunt in deum. Ecce illa duo quę dixerat,hic aperte ſignat,ſcilicet quõ euanuerunt,quod oñdit,ibi,dicentes ſe eſſe ſapiẽtes, vbi culpa monſtrat̃:& quõ obſcuratũ eſt cor eorum,ibi, Stulti facti ſunt, quod eſt vindicta. Sapientes.n.in naturis rerũ,ſtulti facti ſunt in deo. Inueſtigabant.n.rationem phyſicam,perſcrutantes curſus ſiderũ,& quantitates elementorũ, deum aũt eorum ſpernebant. Ideoq; ſtulti ſunt. Si enim hæc laudanda ſunt,quanto magis creator illorũ? Viderunt ergo quo veniendũ eſſet,ſed ingrati ei qui illis pręſtitit vt viderent,ſibi voluerunt attribuere quod videbãt,& facti ſuperbi,amiſerunt etiã quod videbãt.eliſi ſunt, vel cæcati ſunt,quia ſuperbi erant. Superbia caput pc̃ti eſt,de qua dictũ eſt: Initium omnis peccati,ſuperbia eſt. Superbierunt aũt dicentes ſe eſſe ſapientes. Nõ debebant ſibi arrogare quod deus donauerat,nec ſe iactare ex eo quod non à ſeipſis, ſed ab illo habebãt. Quod vtiq; illis credendũ fuit, vt ad hoc tenendũ quod videre poterant, ab illo ſanarent̃ qui dederat vt viderent. Si enim hoc facerent, humilitatẽ ſeruarent, &

Ambroſius.
Aimo.
Auguſtinus.
Aimo.
Auguſtinus
Auguſtinus.
Ad Valentinũ monachũ.
Aimo.
Ambroſius.
Auguſtinus.
Ambroſius.
Aug ſu.Ioan.
Aug de ſpiritu & litera.

ab illo ſanarentˀ qui dederat vt viderent. Si.n.hoc facerent, humilitatem ſeruarent,& D
Auguſtin. in ſermone de monte. Auguſti. de verbo dei. poſſent purgari,atq; illi beatiſſimæ contemplatiõi cohęrere. Quia vero ſuperbia erat
in eis, obumbrauit eos cęcitas. Quod enim curioſitate inuenierunt, per ſuperbiã perdi-
derunt. Quod enim deus dederat gratis, tulit ingratis. Et conuerſi ſunt à veritate, ad
idola & ſimulacra,& ad culturas dęmoniorũ:& adorauerũt creaturã contempto crea
tore. Vnde ſubdit, Et mutauerunt. Ecce quomodo obſcuratũ eſt cor eorum, vt videli-
cet maieſtatẽ inuiſibilis dei, quẽ ex creaturis cognouerant, non in hoĩes, ſed quod pe-
ius eſt & inexcuſabile crimẽ, in ſimilitudinẽ hoĩm immutarent: vt forma corruptibi-
lis, deus ab eis vocetur, hoc eſt ſimulacrũ hoĩs: vt quos viuos hoc noĩe donare non au
dęant, mortuorũ imagines in gloriã dei reciperent. Quanta hebitudo! quanta eſt ſtul-
Ambroſius. titia eorum, apud quos plus poteſt imago quàm veritas? & potiores ſunt mortui quàm
viui? A viuo.n.deo recedentes, mortuis fauent. De quorũ numero & ipſi ſunt, ſicut in
lib. Salomonis dicitur, Mortuus mortuũ fingit, operibus iniquis. Lege literã, quaſi di
cat, nõ ſolum ſenſu & cogitatione peccauerunt, ſed etiã opere. Et.i.quia. Gloriã in-
corruptibilis dei, id eſt culturã debitã deo, qui incorruptibilis eſt, Mutauerũt, quantũ
ad ſe, prius, In ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis hoĩs, id eſt in imaginẽ eius cui erat
aſſimilata. Et, poſtea in ſimilitudinẽ imaginis volucrũ. Ecce maior hebitudo. Et, in-
Auguſtinus. de, Quadrupedũ,& deinde ſerpentiũ. Hęc dixit ad cumulũ hebitudinis oſtendendũ. E
Sic enim dei maieſtatẽ & gloriã minuerunt, vt horũ quę minima & parua ſunt ſimili
tudini, dei honorificentiã darent. Hic ergo damnat ſimulacra impiorũ in quibus alij
ſolem, alij terram, alij hoĩes mortuos,& huiuſmodi plura venerabantˀ. Ideo aũt dicit,
in ſimilitudinẽ hoĩs.& volucrũ,& quadrupedũ,& ſerpentiũ: quia horũ ſimulacra di-
uerſis temporibus, à Romanis colebantˀ. Mos enim fuit ab antiquo Romanis adora-
re ſimulacra hoĩm, vt Romuli, Iouis,& aliorũ,& maximè ab aduentu Aeneæ in Ita
liam. Volucrum aũt & quadrupedũ,& ſerpentiũ ſimulacra coluerunt, ex quo Alexan
dria ab Auguſto victa eſt,& Romæ ſubiugata.

Propter quod tradidit illos deus in deſideria cordis eorum, in immunditiã,
vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis. quia commutauerunt verita
tem dei in mendacium,& coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potius quàm crea
tori, qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

Auguſtinus. Hic itẽ vindicta dei cõtra eos oſtenditˀ. Quia.n.ad iniuriã creatoris dei, figmenta,
Ambroſius. & ſimilitudines rerũ deificauerunt, traditi ſunt illudendi deſideriis carnis, non vt illa
gererent quę nolebant, ſed vt illa perficerent quę deſiderabãt. Tradere aũt eſt permit
Origenes. tere, nõ incitare aut immittere. Pręcedentib9 quippe culparũ cauſis, iure & merito de
Origenes. ſeruntˀ à deo, hi qui veritatẽ dei in iniquitate detinẽt,& creatoris gloriã creaturę attri
Auguſt. in ſermone quodã. buunt,& per hoc deſeruntˀ,& traduntˀ deſideriis. Iſta vero peccata, quia de ſuperbia F
Gregorius. ſunt, nõ ſolũ peccata, ſed etiã ſupplicia ſunt. Omne quippe peccatũ quod tñ citius pœ
nitẽdo nõ tegitur, aut peccatũ eſt,& cauſa peccati: aut peccatũ,& pœna peccati. Pecca
tum nanq; quod pœnitentia nõ diluitur, ſuo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt
nõ ſolũ peccatũ ſit, ſed & cauſa peccati. Ex illo quippe culpa ſubſequẽs oritur. Pecca
tum vero quod ex peccato oritur, nõ ſolũ peccatũ, ſed & pœna pcti eſt: quia iuſto iu-
dicio deus cor peccãtis obnubilat, vt pręcedẽtis pcti merito, etiam in alia cadat. Quẽ
enim liberare noluit, deſerendo percuſſit.& hoc eſt quod ait, Propter quod.ſ.propter
Aimo. idololatriã,& quia cultũ & religionẽ dei imaginibus tradiderũt, Deus tradidit illos,
.i.ſubtrahendo grãm tradi permiſit. Nihil enim abſq; eius permiſſione fit, etiã in ma
lis. Iſta vtiq; obſcuratio, vindicta,& pœna iam fuit,& tñ per hanc pœnã.i.per cordis
cæcitatem quę fit deſerente luce ſapientię, in plura & grauiora peccata collapſi ſunt.
Tradidit, dico, prius, In deſideria cordis, cordis dico: quod erat eorũ, id eſt à deo ſibi
ipſis relictum, à quibus ſic paratum fuit, nõ à deo,& poſt ea tradidit illos. In immũdi
tiam, id eſt in actũ immũditię, vt ipſo actu operarentˀ turpitudinẽ tantam, Vt afficiãt
corpora ſua contumeliis, quantum ad naturam, id eſt vt corpora naturaliter repugnã
Auguſtinus. tia, quadã vi applicarent,& vitio aptiora facerent. Et oſtenditˀ hic item vindicta, qua
traditi ſunt, nõ modo in deſideria praua, ſed & in immũdas actiones & cõtumelioſas,
quibus afficiũt & inficiũt corpora ſua. Ipſi dico habẽtes hęc, In ſemetipſis, id nõ ali-

A unde:ſed à ſemetipſis. Nō.n.habet homo hæc à deo,ſed dicit his tradi, quia deſertus Aug.contra
à deo cedit his atq; cōſentit,vincitur,capitur,trahit poſſidet. A quo.n.quis victus eſt, Iulianum.
huic & ſeruus addictus eſt:& fit peccatū cōſequēs pœna pręcedētis pcti. Vel ita, Affi-
ciant cor,ipſi dico agentes: Cōtumelijs in ſemetipſis. i.in ſuo ſexu,maſculi cū maſcu-
lis,fœminæ cū fœminis. Diligēter animaduertendū eſt quod hic,& ſubſequēter ait, Auguſtinus.
Tradidit deus,qui hominū malitiā nō facit. Intētator.n.malorū. Qui ergo dicit deū
hoīes ad iſta nō cogere,ſed dignos deſeri tātū deſerere,veriſſime dicit. Deſerit aūt deꝰ Auguſti.de
non apponendo gratiā,vel appoſitā ſubtrahendo. Manifeſtum eſt.n.deum operari in lib.arbi.
cordibus hominū ad inclinandas volūtates eorum quocūq; voluerit,ſiue ad bona pro
miſericordia ſua,ſiue ad mala pro meritis eorū:iudicio vtiq; ſuo,aliquādo aperto,ali- Ambroſius.
quādo occulto,ſemper autē iuſto. Et nota quod dicit deus operari in cordibus hoīm
ad inclinādā voluntatē eorū ad malū:quod nō ita intelligendū eſt,quaſi deus malitiā
impertiat,ſed quia ſicut apponit gratiā,vnde inclinat hominū voluntas ad bonū, ita
ſubtrahit à quibuſdam,qua ſubtracta incuruatur voluntas eorū ad malū. Quia cōmu
tauerunt veritatē dei in mēdaciū,& coluerūt,& ſeruierūt creaturæ potius quàm crea
tori qui eſt benedictus in ſecula. Amen. Hic exequitur latius per partes culpā eorū,& Auguſtinus.
pœnā,vt cōparet inuicem,& eſt hic repetitio prædictorū. Oſtēdit enim per partes eos
mutaſſe gloriā dei.ſ.quod deū putauerūt qui nō erat:& coluerūt,& ſeruierūt creaturæ
B potiꝰ quàm creatori. Et exequit ſubſequēter partes īmunditiæ.ſ.quod fœminæ in fœ
minas,maſculi in maſculos turpitudinē operabātur:in quibus cōparat pœnā culpæ,
vt ſicut cōtra naturā creantē peccauerūt,ita in natura propria punirent. vnde conclu
dit in ſubſequēti ſic, Et mercedē erroris quā oportuit &c.q.d.illi afficiūt.i. deturpant
corpora ſua. Qui cōmutauerūt,veritatē dei in mēdaciū.i.id quod de deo verū eſt,de-
derunt idolo.ſ.quod ſit deus. & dicit hic veritatē dei, quod ſupra vocauit gloriā dei, Ambroſius.
Veritas quippe dei eſt gloria dei. Veritatē dei tenere,eſt vnū deū colere:veritatem in Fulgentius
mēdacium cōuertere,eſt creaturæ ſeruire pro creatore. Vera.n.religio in vniꝰ conſtat ad Donatum
veri dei ſeruitio. Ipſa nāq; veritas verus deus eſt. Ipſa enī, vna veritas eſt,vna vere di
uinitas,& ita nō poſſunt duo veri dij veraciter dici, ſicut ipſa vna veritas naturaliter
nō poteſt diuidi. Verū itaq; deū colere,veroq; deo ſeruire, nō eſt vtiq; veritatē dei in
mendaciū cōmutare. Ille aūt dei veritatē cōmutat in mendaciū,qui deo nō vero æſti Ambroſius.
mat ſeruiendū. Cōmutauerunt ergo veritatē dei in medaciū,dum nomē dei qui verus
eſt,dederunt his qui non ſunt dij. Lapidibus.n.& lignis, atq; metallis auferētes quod
ſunt,dantes quod non ſunt,vt dei veritas ſit mēdaciū:vt quado lapidē dicūt deū eſſe,
non enim negant deum,ſed ſeruiūt creaturæ potius quàm creatori:hoc eſt mutare ve
rum in falſum. Vt enī viderentur digne hæc colere,dei nomē,& honorē eis impoſue-
runt. Veritas quippe creaturæ à deo eſt,ſed non eſt deus,quā illi in mendaciū conuer
C tūt,creaturas tāquā creatorē colētes. Sed ne quis dicat,nō colo ſimulacra,ſed res eo- Auguſtinꝰ de
rum,vt ſolē & lunā,& huiuſmodi,addit, Et coluerūt creaturā,diligēter orādo eā:ſed, vnico baptiſ
Et ſeruierūt,actibus, Creaturę. Hic damnat ea quæ in ſimulacris intelligebāt. Seruie- mo.
runt,dico. Creaturæ potius quàm creatori,quaſi illud eſſet melius. Qui,tamē licet ab Ambroſius.
illis priuetur honore ſuo, Eſt benedictus.i.ſuper omnia exaltatus,& hoc, In ſecula.i.
ſine fine. Amen.q.d.hoc eſt verū,quod deo vero eſt benedictio in ſecula. Dijs autem
gentium ad tempus impietas dat honorem,ideoq; quod illi dicunt,eſt falſitas.

Propterea tradididit illos deus in paſſiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vſum in eum vſum qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi relicto naturali vſu fœminæ exarſerūt in deſideriis ſuis in inuicem,maſculi in maſculos turpitudinem operantes,& mercedem quam oportuit erroris ſui in ſemetipſis recipientes.

Iterū hic vindicta repetit.q.d.& quia ita peccauerūt in naturā creātē,propterea tra
didit illos deꝰ.i.tradi permiſit.hic itē vīdicta repetit ſicut añ repetijt culpā, In paſ.ig.i.
voluptates carnis,quæ etſi delectāt,ſunt paſſiōes naturæ nō noiandæ. Ignominia enī Aimo.
dicit quaſi ſine noie dignitatis:inde ignominioſꝰ,qui deſinit habere dignitatis nomē,
dū in aliquo crimine deprehēdit. Tradidit ergo illos deus,prius. In paſ.ig.i.in ardorē
libidinis,quæ eſt paſſio naturæ,nec noianda:poſtea tradidit in ipſum actū libinis, &

vere. Nam fœminæ eorū immutauerūt naturalē vſum, viri legitimi, in eū vſum qui D
Aimo. eſt cōtra naturá, inter ſe.ſ.agētes. Naturalis vſus eſt, vt vir & mulier in vno cōcubitu
coeát: contra vero nrturá, vt maſculus maſculū polluat, & mulier mulierē. Si quis ve
ro relicta cōiuge aliá cognouerit, turpitudinē operat̃, & peccat, ſed nō eſt cōtra natu-
rá: qui vero & cū ipſa cōiuge alio modo quàm decet dormierit, cōtra naturá operatur.
Similiter autē & maſculi relicto vſu fœminæ exarſerūt in deſiderijs ſuis inuicē, Ecce
Ambroſius. pctá voluntatis: deſiderijs dico Suis. quæ.ſ.a ſe ſunt, nō a deo. Hęc irato deo propter
idolatriá humano generi proueniſſe, teſtat̃ apoſtolus, vt fœmina fœminá, maſculus
maſculū turpi deſiderio ad vſum appeteret indebitū. Quod.n. eſt mutare naturalem
Auguſtinus. cōtra Iulianū hęreticum. vſum, in eū qui eſt cōtra naturá, niſi ſublato vſu cōceſſu aliter vti quàm conceſſū eſt,
cū illa pars corporis nō habeat huiuſmodi vſū datū à natura. Quod.n. habet hō cōceſ
Augu in eo- dem. ſa & licita, in aliū ordinē cōuerſa, & aliter fctá, quàm ſunt cōceſſa, peccatū ſunt. Si iá
putas o Iuliane apoſtolū ex hoc laudaſſe libidinē, quia vſum fœminæ dixit eſſe natu
ralē, omnē profecto vſum fœminæ laudare cōpellis. At per hoc, & ea quæ cōmittūtur
cū fœminis ſtupra laudabis, quia & illic vtiq; vſus naturalis eſt, & quáuis dánandus,
qua legitimꝰ nō eſt: vnde & filij nō legitimi, ſed naturales vocátur, qui inde naſcunt̃.
Non ergo cōcupiſcētiá carnis in illo verbo laudauit apoſtolus, ſed naturalē vſum ap
pellauit illū vſum, vnde natura humana poteſt naſcēdo ſubſiſtere: nec dixit vſum cō E
Idē in eodē. iugalē, ſed naturalē, eū volens intelligi qui fit in mēbris ad hoc creatis, vt per ea poſ-
ſit ad generádū ſexus vterq; miſceri. Ac per hoc eū eiſdē mēbris aliquis, etiá meretri-
ci miſcet̃, naturalis eſt, nec tñ laudabilis, ſed culpabilis, ab ea vero parte corporis quæ
nō ad generādū eſt conſtituta, ſi etiá quis cū vxore vtat̃, contra naturá eſt & flagitio-
ſum. Maſculi in maſculos. q.d. non tátū exarſerūt, ſed etiá maſculi, fuerūt. Turpitudi
Ambro. nē operátes, actu In maſculos, & ita fuerūt Recipiētes mercedē erroris ſui.i. pro erro-
Auguſt. re ſuo. Quá oportuit.ſ. quæ peccato congrua fuit.i. receperūt vindictá dignam culpa.
Aug. contra Iulianū hære ticum. Quátū.n. idololatria per impiū & grauiſſimū delictū, tantū & cōpēſatio eiꝰ horrēda
& perſordida eſt paſſio quá receperūt, In ſemetipſis.ſ. in natura ſua vēdicantes deū.i.
Aug. contra aduerſariū le gis & prophe tarum. vindictá dei ſuſtinētes in ſuo ſexu.ſ. deformitatē operátes. & nota quod dicit eos opor
tuiſſe iſtá mercedē recipere. Hic vtiq; vides cauſam propter quá traditi ſunt ſine vlla
ambiguitate monſtratá. Dixit.n. quid mali ante feciſſent, & poſtea adiūxit, Propterea
tradidit &c. proīde præcedētis hęc eſt pœna peccati, & tñ ipſa peccatū eſt. Iudicio enī
iuſtiſſimo dei traditi ſunt, ſiue deſerēdo, ſiue alio modo explicabili, vel in inexplicabi
li, In paſſiones ignominiæ, vt crimina criminibꝰ vēdicarētur, & ſupplicia peccátium
nō tātum ſint tormenta, ſed etiá vitiorū incremēta, Sed iſtas pauci vident pęnas, pro-
pterea eas maxime cōmemorat apoſtolus. enumerat multa quæ peccata ſunr, & pœ-
næ peccati. Inter primum enim peccatum apoſtaſiæ, & vltimam pœnam ignis æter-
ni: media quæ ſunt, & peccata ſunt, & pœnæ ſunt. F

Et ſicut non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ no coueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auatitia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, deo odibiles, cōtumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipiētes, incompoſitos, ſine affectione: abſque fœdere, ſine miſericordia.

Ambro. Et ſicut, vel quia, nō probauerūt deū habere in notitiæ, tradidit illos deꝰ in reprobū
ſenſum. Ecce itē quia nōdū reſipiſcūt in alia cadūt pro eadē culpa. Per hoc autē quod
dicit ſicut, pœná pctō aſſimilat, vt ſicut peccauerūt in ſenſu dei, arbitrátes deū neſci
re mala ſua, ſic puniti ſunt í proprio ſēſu: & hoc eſt, Et ſicut probauerūt.i. putauerūt,
Deum, nō, Habere in notit. pctá hoím, ita, Tradididit illos in reprobū ſenſum &c.
vel ita, vt legit̃ ibi, Quia nō Sicut, hoc modo, Et quia nō probauerūt deū habere in
notit. ſua.i. quia nō nouerūt deū, quod ratio probat eis, vel, Quia proba.i. putauerūt.
Orig. Deū nō habere in notitia, mala.i. deū neſcire vel negligere mala hoím, ideo tradidit
illos deꝰ in reprobū ſenſum.ſ. vt nihil ītelligát, niſi quod a probitate remotū eſt, quos
ſua cæcitas a veritatis lumine funditꝰ excludit: tradidit dico, vt faciát, opere, Ea, quæ
nō cōueniūt, rationi. illos dico, Repletos omni iniquitate, quaſi nō parū habētes. De

A inde enumerat iniquitatis partes, vt apertius accuſet, illos dico. Repletos malitia.
Malitia eſt quãdo damnum molitur quis alicui. Fornicatione. Fornicatio eſt omnis
vſus carnalis cõmiſtionis præter legitimũ cõcubitũ. Auaritia. Auaritia eſt multũ ad-
quirere, nec ſuperflua pauperibus erogare. Nequitia. Nequitia eſt temeritas, quando
quis audet, quod nequit: vel, nequitia eſt intẽperãtia ſui. Illos dico, Plenos inuidia.i.
dolore alieni boni. Inuidus eni dicitur qui alterius felicitate torquetur, & ſic ſcinditur Aimo.
in duplicem paſſionem, cũ aut quod ipſe eſt alium eſſe nõ vult, aut alium videns me-
liorem, dolet ſe non eſſe conſimilem. Homicidijs, pluraliter dicit, quia ſunt homici-
dia actus & voluntatis. Contentione, contẽtio eſt impugnatio veritatis per confiden-
tiam clamoris. Dolo, dolus eſt quãdo aliud ſimulatur, & aliud agit. Malignitate, ma-
lignitas eſt mala volũtas cũ vltra nõ poteſt, vel de beneficijs gratiã nõ referre. Suſur
rones, inter amicos diſcordias ſeminãtes. Detractores, qui aliorũ bona negant, vel in-
uertũt, & ne leuia putentur ſuſurratio, & detractatio, quia in verbis ſunt, addit de eis,
Deo odibiles, & contumelioſos, qui dictis vel factis cõtumelias & turpia inferũt. Su-
perbos, in honoribus. Elatos. Elati ſunt illi qui nolũt pati priorẽ vel parem. Inuẽto-
res malorum, qui nouũ genus mali cuiuſcũq; inueniunt verbo vel opere. Parentibus
carnalibus vel ſpiritualibus, Non obedientes. ſ. feris indomitiores, Inſipiẽtes .i. non
diſcernẽtes inter bonũ & malũ. Incõpoſitos, Habitu, vel inceſſu. Incõpoſitio corporis
indicat qualitatem mẽtis. Sine affectione, id eſt ſine dilectione proximi. Abſq; fœde-
re, id eũ ſine ſocietate, ſine miſericodia, quia non compatiuntur miſeris.

Qui cum iuſtitiam dei cognouiſſent, nõ intellexerunt quoniam qui talia agũt
B digni ſunt morte, nõ ſolũ qui ea faciunt, ſed etiã qui conſentiũt facientibus.

Qui cum iuſtitiã &c. Itẽ hic oſtẽdit eos vlterius cadere, dicens, Qui, tales. Cum co-
gnouiſſent prius ratione. Iuſtitia dei.i.iuſtũ deũ. Non tamẽ, Intellexerũt, hoc.ſ.quo-
niam qui talia agũt, digni ſunt morte æterna. Ne putarẽtur his pœnis prędictis tãtũ
affligi, quib9 delectãtur, addit hic vltimã mortẽ æternã. Et non ſolũ quiq; faciũt ea, di
gni ſunt morte, Sed etiã qui conſentiũt faciẽtibus, vt nullus excuſetur. Cõſentire eſt
tacere cũ poſſis arguere, vel errorẽ adulando fouere. CAP. II. Ambroſius.

PRopter quod inexcuſabilis es o homo omnis qui iudicas. In quo enim
iudicas alterum, teipſum condemnas. Eadem enim agis, quæ iudicas.
Scimus enim quoniam iudicium dei eſt ſecundum veritatem in eos
qui talia agunt.

Supra contra gentiles locutus eſt, ſuperbiã eorũ, & turpitudines, in quas propter eã Aimo.
traditi ſunt deteſtans: Hic autẽ cõmuniter de gentibus & Iudæis agit, qui ſe inuicem
iudicabant, nec tñ à malis ceſſabãt. Q.d. Propter quod.ſ.quia omnis faciẽs & conſen
tiẽs, eſt dignus morte, Inexcuſabilis es o homo.ſ.carnalis. Omnis.ſ.tã Iudæus quàm
gentilis. Qui iudicas alterũ.i.damnas, in quo oſtendis te eſſe, quod non es.i.iuſtũ. Iu
dæus iudicat gentilẽ, ſecũdũ priorẽ ſtatũ: & gentilis Iudęũ: & vterq; homo, no ſpũs.i.
carnalis, nõ ſpiritualis, & vterq; inexcuſabilis. Si.n. gentilẽ iudicat Iudæus de idola-
C tria, & ipſe idololatra: ſi gentilis Iudęũ de legis præuaricatiõe, & ipſe pręuaricator eſt
legis naturalis ideoq; vterq; inexcuſabilis eſt. vel ſpecialiter propter Iudęos hęc dicit
& ſi nõdũ eos noĩatim exprimit, qui in lege gloriãtur, & agũt ea quę dãnant in alijs,
ſicut in ſequẽti oſtendit, & quia nõdũ noĩatim eos exprimit, ideo in ſequenti noĩat: &
quia nõ ſolũ qui in lege peccauerũt peribũt, ſed etiã qui ſine lege peccauerũt: ideo de
gẽtibus ibidẽ addidit dicẽs, Irã in oẽm animã hominis operãtis malũ, Iudęi & Gręci,
& gloria oĩ operãti bonũ Iudęo & Gręco. Q.d. Propter quod.ſ.quia gẽtiles prædicta
faciẽtes ſunt inexcuſabiles multo magis, O homo oĩs qui iudicas.i.o Iudęe qui per le Aimo.
gẽ inſtructus, alios dãnas, Inexcuſabilis es, quia teipſum nõ ſeruas ab his, in quib9 a-
lios reprehendis. Quod autẽ inexcuſabiles ſint probat, ſiue ſpecialiter de Iudęis, ſiue
cõiter de Iudæis & gẽtibus. Q.d. Vere inexcuſabilis, es tu qui iudicas. In quo eni alte
rũ iudicas, teipſum cõdẽnas.i.tu ipſe es teſtis dãnationis tuę, dũ aliũ iudicas. Quare
hoc? Enim.i.quia. Eadẽ agis quæ iudicas.i.in alijs reprehẽdis. Scim9 eni vel aũt, quo
niã iudiciũ dei eſt, ſecũdũ veritatẽ ĩ eos qui talia agũt. Inanẽ excuſationẽ Iudęorũ &
gẽtiliũ ſua authoritate deſtruit hic aplũs. Poſſet.n.ĩ excuſationẽ ſui pctĩ dicere Iudę9

& ſi eadē ago quæ iudico, me tamē Iudæū deſēdit genus & lex: & cōtra gētilis me deſendit ignorātia. cōtra quod aplūs ait, Scimus &c. Oſtendens Iudæos nō poſſe excu-
Augu. ſari per legem vel genus, nec illos per ignorantiam. Ignorātia.n. in eis qui intelligere D
noluerūt, peccatū eſt: & in eis qui nō potuerūt, pœna peccati. Scimus &c. q.d. vos ita
Aimo. opinamini, ſed nos Scimus quia iu. &c. vel ſi eſt ibi, enim, ita lege, Vere inexcuſabilis
Aimo. es, Quia ſcimus, quia iudi. eſt ſ. ve. i. æquitatē rei, nō ſecundū acceptionē perſonarum.
In eos. i. contra eos, Qui talia agunt, ſiue Iudæi, ſiue gentiles ſint. i. in eos qui illa fa-
Ioan.Da. ciunt, quæ in alijs reprehendunt. Homines in iudicio attendūt perſonas potentium di
uitum propinquorū, ſed dei iudiciū in hoc verū eſt, quia qui verax eſt nō attēdit per-
Ambroſius. ſoná, ſed vitæ meritū. Humanū quippe iudiciū multis modis corrūpitur, amore, odio,
Orig. timore: ſæpe iudiciū integritate violat, & cōtra iuſtitiæ regulá interdum miſericordia
inclinatur: Iudiciū vero dei eſt ſecundū veritatē, quia vnicuiq; reddet ſecundū menſu
rá boni vel mali. Veritas quippe iudicij hoc poſtulat, vt malus mala, bonus recipiat
bona. Sed illud in hoc loco videt oſtēdi, quod ſolius dei ſit ſecundū veritatē iudiciū,
quia corda hoim noſſe ſoli9 dei eſt, & mētis ſecreta dignoſcere. Sūt ení quędá quæ cō
mittūtur, opere quidá malo, aío aūtē nō malo: vt ſiquis verbi cauſa hoiem nō volunta
te occiderit. Alia vero ſunt opere quidē bono, ſed animo nō bono: vt ſiquis miſericor
diæ opus nō pro mādato dei, ſed vt laudetur ab hominibus faciat.

Exiſtimas autē hoc ô homo qui iudicas eos qui talia agūt, & facis ea, quia tu effugies iudiciū dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis cō temnis? Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secūdum autem duritiam tuam & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicii dei: qui reddet vnicuique ſecundum opera eius. B

Ambro. Q.d, Nos apoſtoli ita ſcimus, ſed tu O homo. ſ. carnalis, nō ſpiritualis, Omnis qui
iudicas eos qui talia agunt, qualia ſupra memorauimus. Et tamē. Facis, ea. Exiſtimas
id eſt opinaris, hoc. ſ. Quia tu effugies, quocūq; modo, iudiciū dei? & an hoc facis? q.d.
mirū eſt, & eſt hic increpatio cū ironia. Iraſcit. n. eis aplūs, quia ípunitatē ſibi promit
tūt, alios iudicātes. Et cū hoc capitulū gňaliter agat cōtra Iudæos, & gētiles, pōt etiam
ſpecialiter accipi cōtra quēlibet ſuperſtitioſū prelatū eccliæ, qui per hypocriſim exa-
Ambroſius. mē fallit intueriū: vt cū puniēdus ſit, honore dignus appareat. ſimiliter & de Iudæo,
qui ſimulat quod nō eſt. Et ideo cōgrue ait, Iudicas, quaſi aliorū doctor: nō te accuſas,
ſed alias: ípunitatē ſperās, quia hæc poteſtas data eſt tibi, & nō eſt í mūdo, qui te iudi-
cet: ſed etſi deſit ad preſēs qui te iudicet, effugere tñ iudiciū dei quod í mūdo euaſiſti,
in futuro nō poteris. Et quaſi ille diceret, Cur ergo nō punit? Ait aplūs, Quia bonus
Orig.& de9 expectat te, quod tu ignoras, & ideo cōtēnis. Et hoc eſt, Tu cōtēnis diuitias boni-
Aimo. tatis ei9. i. copioſá bonitatē ei9. Copioſa eſt bonitas dei quę multis peccātib9 multa bo
na miniſtrat: blādicēs vt ad pœnitētiá attrahat. Et, cōtēnis diuitias Patiētiæ. i. copio-
ſam patiētiá dei, quæ tot & tāta peccāres ſuſtinet, nec cito eos punit. ſubdit, Et cōtēnis
Augu. diuitias Lōganimitatis ei9. i: copioſá lōganimitatē dei, quę nō ad horá eſt, ſed lōga, &
Orige. per multa expectās tēpora. Hác exhibet de9, quia modo tēp9 eſt miſericordię. Et, An
hoc facis? Quaſi dicat, mirū. Videt aūt lōganimitas quę alibi ſuſtētatio dicit à patien E
tia differre, quia qui íſirmitate magis quàm propoſito delinquūt, ſuſtētari per lōgani-
mitatē dicūtur: qui vero pertinaci mēte exultāt í delictis ſuis ferri patiēter dicēdi ſūt.
Patiētia ergo eſt qua per ſuperbiá, & pertinaci mēte peccātes nō ſtatim punit. Lōga-
Aimo. nimitas eſt qua per íſirmitatē, & nō deliberati animi malitiá peccātes diu portat expe
ctás ad pęnitētiá. Hęc aūt cōtēnit qui nō ſic vtit ad pœnitētiá, vt de9 intēdit, ſed ad
Auguſtinus. ípunitatē vertit. quē vt ſollicitū faciat atq; aperti9 redarguat, addit, Ignoras, quare cō
Auguſtinus. tēnis bonitatē dei: & etiá, Ignoras quoniá benignitas dei adducit te, quātū í ſe eſt, Ad
pœnitētiá? Ecce deū miſericordē neſcis. Et an hoc facis? Q.d. mirū eſt. Seuere in his
oíb9 loquit, quia mala mēs nō reuocat ad vitá niſi timore. Et attēde í his trib9 verſib9
Ambroſius. tres pctōrū gradus annotatos. Peccas. n. o hō, dum tu ípunitatē promittis: quod ibi no
tatur, Exiſtimas aūt &c. Itē grauius peccas, quia cōtēnis bonitatē dei. Vnde ibi, An di
uitias bonitatis &c. & grauiſſime peccas, quia ignoras te cōtēnere. Vnde ibi, Ignoras
&c. An hoc facis? Increpatio eſt. q.d. mirū eſt. Secūdū aūt duritiá tuá & ípęnitēs cor,

A theſaurizas tibi irá.q.d.benignitas dei te adducit ad pœnitētiá,ſed nō adduceris.imo,
Theſaurizas tibi irá.i.accumulas tibi vindictá:& hoc, Secūdū duritiá tuá,& cor im
pœnitēs.i.quia durus es,& in malo tuo pertinax,de quo nec corde pœnites. Sunt ení
quidá quibꝰ mala quę agūt diſplicēt,& ducti pœnitētia cordis,quatenꝰ eis datˀ,ex eis Auguſtinus.
exire laborát,de quibꝰ nō loquiˀ hic.Sūt alij quibꝰ placēt mala,&de miſericordia dei
nimis prę ſumētes,& patiētia abutētes, in eis pertinaciter perdurát.In quo illiꝰ oſten-
dunt patiētiá,& ſuá accumulát ſarciná deteriꝰ peccádo.Sunt alij quibꝰ diſplicēt qui- Auguſtinus.
dē mala,ſed quoniá ea grauia eſſe intelligūt,putát ſibi iá nō poſſe ignoſcit, ſicut Ca- Auguſtinus
im qui dixit,Maior eſt iniquitas mea quam vt veniá merear.Et hac deſperatione ſur Super Ioan.
repit eis,vt quicquid libuerit táquá dánationi deſtinati ſine pœnitētia faciant.Illi er-
go nimia ſpe deū nō iuſtū autumát,iſti vero deſperatione deū nō bonū exiſtimant.Et Auguſtinꝰ de
vtroq; igiˀ periclitabūtur,& ſperádo & deſperádo.Cōtrarijs rebꝰ,& cōtrarijs affectio verb.d.
nibus laborátes peribūt.Iſta.n.duo occidūt animas.ſ.deſperatio,& peruerſa ſpes.His De peccato
duobꝰ fit blaſphemia in ſpūm ſanctū.Vnde diciˀ in euágelio,Qui peccauerit.i.bla- in ſpiritum.ſ.
ſphemię verbū dixerit in ſpiritū ſanctū nō remitteˀ ei hic neq; in futuro.De quo Ioá
nes in epiſtola canonica ait,Eſt peccatū ad mortē,nō pro eo dico vt oret quis.Pecca-
tū ad mortē,vel in ſpiritū ſanctū cōmittiˀ duobꝰ modis.ſ.per obſtinationē.vel deſpe
rationē.Obſtinatio eſt indurare in malitia mētis pertinacia,per quá fit hō impœnitēs:
& hæc impœnitētia eſt blaſphemia in ſpiritū ſanctū. Deſperatio eſt qua quis pœni- De peccato
tus diffidit de dei bonitate.Et vtrūq; diciˀ peccatū in ſpiritū ſanctū,quia ſpūs ſanctꝰ deſperationis
amor eſt patris & filij,atq; benignitas quæ tanta eſt cuiꝰ finis nō eſt. Vere igiˀ in ſpiri Auguſti. de
B tū ſanctū delinquūt,qui ſuá malitiá dei bonitatē excedere putát,tollētes in hoc turbu verb. domi.
lentiſſimo iniquitatū mari,portū diuinæ indulgētiæ,quo ſe recipiát fluctuátes. Atq;
ipſa deſperatione addūt peccata peccatis:dicētes,Miſericordia nulla eſt, & ſuper pec
catores neceſſaria dánatio debeˀ,qui etiá pertinaciter malo inhęrēt í ſpiritū ſctūm.i.
cōtra dei bonitatē peccát,quæ eos patiētiſſime ſuſtinēs:plurimis donat bonis, atq; ad
correctionē & pœnitentiá vndiq; vocat.Vocat ení beneficijs creaturæ,vocat impar-
tiēdo tēpus viuēdi,vocat per flagellū correctionis, vocat per miſericordiá conſolatio
nis:ſed obſerua ne lōgitudine miſericordiæ dei, male vtendo theſaurizes tibi irá.Nō
tibi videatur ſic deus miſericors,vt non videatur iuſtus:nō ita iuſtus, vt miſereri non
velit.Ad hoc ení parciˀ homini,vt cōuertatur, & nō ſit,qui dánetur? Solet hic quæri Auguſti. de
quare peccatū in ſpiritū ſanctū irremiſſibile dicatur. De quo diuerſi varie ſentiunt. verb.domi.
Alij.n.ideo dicūt irremiſſibile:quia taliter peccātes pœnitere nō poſſunt:habētes cor Quæſtio.
da indurata,velut lapides.ſicut de diabolo dicitur,Induratū eſt cor eius tanquá lapis.
Alij vero dicūt,ideo dici irremiſſibile,quia taliter peccáres nūquá pœnitēt, cū tamē Auguſtin. de
poſſint,& ideo nunquá eis remittitur.Vtriq; vero in aſſertiorē ſuæ opinionis authori verb.domini
tates in mediū conferunt.Auguſt.náq; ait,Iſta impœnitētia,vel cor impœnitēs quan Attende.
diu quiſq; in hac carne viuit,nō poteſt iudicari. De nullo ení deſperandū eſt,quádiu
patiētia dei ad pœnitētiá adducit.Paganus eſt hodie,Iudæus infidelis eſt hodie,quid
ſi cras amplectatur catholicá pacem,& ſequatur catholicá veritatē? Quid ſi iſti quos
C in quocūq; genere errori notas,& táquá deſperatiſſimos dánas antequá finiát iſtá vi-
tam agant pœnitētiá, & inueniát verá vitam in futuro? Nolite ergo antequam tēpus
veniat quenquam iudicare.Item præbendo patiētiam dominus dat locum pœtentię, Auguſtinus.
nolens aliquem perire,id eſt digna morte facere,vel adhuc damnare.Super Matthęū cōtra Iulianū
autē cōtra dicitur.Tanta eſt labes illius peccati,vt deprecandi humilitatem ſubire nō hęreticum.
poſſit,etiam ſi peccatū ſuum mala conſciētia cognoſcere,& enuntiare cogatur.Super
Marcum quoq; dicitur quod taliter peccans digne pœnitere nō poteſt.Aduertētes igi
tur vtrá q; authoritatem atteſtationem ſine præiudicio alicuius illarum partium dici-
mus,ideo irremiſſibile nobis videri dici,non ꝙ nūquam pœnitcant, vel pœnitere nō
poſſint,ſed quia vix raroq; atq; difficulter pœniteant.Vnde Auguſtinus ait ſuper illū
locum pſalmi,Conuertam in profundum maris,id eſt eos qui erát deſperatiſſimi. Vn
de Ioannes caute non ait, Dico vt non quis oret:ſed non dico vt quis oret. Et quod
dicuntur tales non poſſe pœnitere,vel humilitatem deprecandi ſubire,intelligendum
eſt,non poſſe niſi vix,& difficulter & raro. Vnde Auguſtinus ait, Quaſi inuitus in
reos vendicat dominus,qui in vitam nō mortē à principio cōſtituit hoies. Ipſe enim

infert ſibi interitũ, qui medẽtis cõtẽpſit cõſiliũ dñi. Ergo dum tẽpus eſt, prauitatẽ ſuá
Augu.
vnuſquiſq; deſerat, dei patientiá pertimeſcat: ne, quẽ nũc tranquillũ deſpicit, iratum D
poſtmodũ euadere nequaquá poſſit. Tales apoſtol9 deterrẽs ait, Theſaurizas tibi irá,
id eſt accumulas tibi vĩdictá. Perſpicuũ.n. eſt iram in deũ nõ cadere, ſed clemẽtiſſimũ
Hiero.
vitijs nr̃is ad vindictá prouocari. Irá dico exercendá, In die irę, & reuelatiõe iuſti iu-
dicij dei. Tẽpus iudicij appellat diẽ iræ, & reuelationis. Diẽ vocat, non pro tẽpore, ſed
quia oĩa tunc erũt aperta quę modo ſunt occulta: Irę quátũ ad pc̃tõres qui tũc puniẽ-
Ambro.
tur: reuelationis, quia tunc reuelabiẽ quod à nobis modo neſciẽ, vt cõfiteátur etiá inui
ti iuſtũ iudiciũ dei, quod modo futurũ negatur. Bene dixit, iuſti iudicij. Quia ipſe eſt
qui reddet vnicuiq; iuxta opera ſua. Reddet.n. de9 tũc vnicuiq; ſecundũ opera ſua, qui
modo illis quos liberat nõ reddit ſecundũ opera ſua: cuius etiá erga iniquos modo eſt
Auguſtinus.
larga bonitas: in futuro autẽ reddet mala pro malis, quoniá iuſtus eſt: & bona pro ma-
Auguſtin9 ad Valentinum.
lis: quoniá bonus eſt: & bona pro bonis, quoniá bonus & iuſtus eſt: tantũ mala pro bo-
nis nõ reddet, quoniá iniuſtus nõ eſt. Reddet ergo mala pro malis.ſ. pœná pro iniuſti-
Glaudentius.
tia, vt in reprobis: & bona pro malis.ſ. gratiá pro iniuſtitia, vt in paruulis: & bona pro
Auguſtinus.
bonis.ſ. gratiá pro gratia, vt in adultis, qui bona operádo vitá meruerũt. Sed forte ali
quis quæret, Quo modo ſecundũ opera reddet, & iuſte retribuet, cũ pro tẽporali ope-
re peccati perpetuo puniaẽ? Ad quod reſpondeẽ ſic, Ad diſtricti iudicis iuſtitiá perti-
net, vt nunquá careát ſupplicio, quorũ mens in hac vita nũquá voluit carere pc̃tõ: &
Quæſtio.
nullus detur iniquo terminus vltionis, qui quádiu valuit, habere noluit terminum cri
minis. Poſtremo quęriẽ vtrũ mala volũtas atq; cõſciẽtia reproborũ in gehẽna punito
Gregorius.
rũ ſit peccatũ, vel tantũ pœna: & ſi peccatũ eſt, vtrum per illud mereátur pœnam. Ad
quod dicimus, poſt hanc vitá nõ eſſe tẽpus merẽdi, ſed recipiẽdi. Nullus.n. mereẽ niſi B
dũ in corpore eſt, ſicut in cõſequẽtibus epiſtolarũ locis legiẽ. Ideo quidá cõcedũt ma
lam illá voluntatẽ quæ eſt in reprobis, poſt hác vitá peccatũ quidẽ eſſe.i. culpá ſimul
& pœná, ſed per eá nihil mereri: ſicut bona volũtas in electis quidẽ bonũ eſt, & glo-
rioſa remuneratio, ſed per eá nihil merẽtur. Alij vero dicũt illá malá volũtatẽ tátum
pœná eſſe & nõ culpá. Si enĩ inquiũt culpa eſt, & puniri non meretur, impunita rema
Oppoſitio.
net, & ita nõnullũ peccatũ impunitũ reliquit deus, cum authoritas dicat nullũ malũ
impunitum, & nullum bonum irremuneratum. Ad quod alij reſpondent, illud acci-
Reſponſio.
piendum fore de commiſſis vitæ præſentis, nec tamen illud impunitum concedunt,
quia mala illa voluntas, non tantum culpa, verum etiam pœna eſt. Deinde exequi-
tur apoſtolus quomodo reddat ſingulis ſecundum opera, ſic dicens.

His quidem qui ſecundũ patientiá boni operis, gloriá & honorẽ & incorru-
ptionem quærentibus vitá æternam. His autem qui ſunt ex cõtẽtione, & qui nõ
acquieſcũt veritati, credũt autẽ iniquitati, ira & indignatio, tribulatio, & angu-
ſtia in omnem animam hominis operantis malum: Iudæi primum & Græci.

Ambroſius.
His quidem &c.i. qui bene vſi patiẽtia dei operátur bona, reddet gloriá, quia fulge-
Ambro.
bũt vt ſol in regno patris ſui. Et honorẽ, quia ad dexterá dei ſancti erũt. Et incorru-
ptionẽ, quia quod habebũt permanebit ſine fine. Hoc ideo adiecit, vt alia gloria & al- E
ter honor ille intelligereẽ, quàm in pręſenti habeẽ: In pręſenti.n. honor & gloria fre
quẽter amittiẽ, quia corruptibilis eſt, & qui dat, & qui accipit. In futuro aũt ĩcorrupti-
bilis daẽ honor & gloria. His qui ſunt ſecũdũ patiẽtiá dei boni operis quęrẽtib9 vitá
æterná.i. qui hac intentione bona operati ſunt, vt habeát vitá æterná: nõ vt videanẽ
ab hoibus, ſicut hypocritæ faciũt. His aũt qui ſunt ex cõtẽtione.i. qui cõtẽdit inter ſe
Ambro.
vt vos Romani facitis, vel qui cõtendũt cũ deo volẽtes pœnitere, cũ ipſe multis modis
ad pœnitentiá vocet. Et qui nõ acquieſcũt veritati, cũ eis diciẽ. Credũt aũt iniquitati,
id eſt impunitati diffidẽtes de dei iudicio futuro. His inquá talibus erit poſt iudicium,
Ira.i. pœna materialis, vel ſpiritualis: & in ipſo die iudicij erit ei9, indignatio, quia ſi-
bijpſis indignabũtur: & interim ante iudiciũ poſt carnis abſolutionẽ erit eis, Tribula
tio & anguſtia, in anima ſola: poſt iudicium autem erit ira & indignatio, vt dictũ eſt,
vel ita vt duo ſequentia ſint expoſitio duorum præcedẽtium. q.d. illis talibus erit, Ira
Ambroſius.
dei.id eſt videbitur deus iratus, in quo omnis tráquillitas, & nulla eſt perturbatio. Ná
dei natura ab his paſſiõibus imunis eſt. Et ne videatur iraſci, & non vindicare, ſubdit,

A indignatio, quia addẽs ſupra iram,iniuriam ſuá deũ vĩdicaturũ ſignificat. Vnde prę-dicta exponens ſubdit.Tribulatio & anguſtia.& appellať tribulatio quod pri⁹ ira:& anguſtia,quod pri⁹ ĩdignatio.In oẽm aĩam hoís operãtis malũ,Iudęi primũ,& Græci.Quod ſupra ĩdiffinite dixerat,dicẽdo,His qui ſunt &c.hic vniuerſaliter dicit,vt in cludat Iudęũ,& gẽtilẽ.Quaſi dicat,hæc pœna veniet in oẽm aĩam tã Iudęi quàm gẽ tilis,operãtis malũ.In hoc opere nõ ſolũ facta ſignificat,ſed etiã perfidie profeſſionẽ. De incredulo enĩ agit,& ideo in animã dixit,vt ſpũales pœnas itelligas,quia anima increduli pro perfidia artabitur ſpirituali pœna.In oẽm dico animã, Iudæi primũ,id eſt maxime,quia etiã ſcriptã legẽ habuit.Et Grẽci.i.gẽtilis.Iudęũ ſemper anteponit, prerogatiua patrũ,vt aut coroneť prius,aut dáneť grauius qui credẽs propter Abrahã honorificẽtior eſt:diffidẽs autẽ pei⁹ tractád⁹ eſt,quia donũ promiſſũ pr̃ib⁹ reſutauit. Ambroſius. Aimo. Ambroſius. Ambroſius

Gloria autẽ & honor & pax omni operanti bonũ, Iudæo primum & Græco. Non enim eſt acceptio pſonarũ apud deũ. Quicũque enĩ ſine lege peccauerũt, ſine lege peribunt:& quicũque in lege peccauerunt,per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deũ:ſed factores legis iuſtificabũtur.

Pax,quod ſupra incorruptio, erit,Omni operãti bonũ,Iudęo primũ,tẽpore operanti,vel primũ.i.maxime operãti bonũ,quia melius inſtructus,melius operať. Et Græco.i.gentili. Ambro.

B Nõ.n.eſt &c.q.d.cęquo Iudæũ,& gentilẽ in pœna & gloria . Enim, id eſt quia, Nõ eſt acceptio perſonarũ apud deũ.i.quia deus iudicat non ſecundũ perſonas,ſed ſecundũ merita,quia vtroſq; ſecundũ modũ peccati dánat. Nõ enĩ prætogatiuá generis ſequiť,vt ſuſcipiat cauſa patrũ diffidẽtẽ,aut abijciat à ſe propter indignitatẽ,cauſa patrũ credẽtẽ:ſed vnũquẽq; proprio merito,aut remunerat,aut cõdemnat. Ambr.
Et vere.Enĩ.i.quia,quicũq; peccauerũt ſine lege.ſ.ſcripta.i.gentiles, Peribũt.i. dánabunť, Sine lege.i.nõ pro legis pręuaricatione. Niſi de lege ſcripta diceret, quomodo diceret ſine lege peccare,cũ oẽs ſubditi ſint naturali legi?Sed de Moſi lege dicit, cui Iudæi obnoxij ſunt.Aiebat.n.aplũs,hic de illa lege,quá dedit dñs per Moſen populo Iſrael.Ideo ergo ſine lege dixit eos.i.gẽtiles peccare,quia nõ acceperãt legẽ quá ſe ac cepiſſe gloriabãtur Iudæi:ideoq; ait,quicũq; ſine le.pec.ſ. ſcripta quæ per Moſen data eſt,ſine lege peri.& quicũq; in lege.i.legẽ ſcriptã habẽtes,peccauerũt.i.Iudęi, iudicabũtur per legẽ.i.etiã pro legis pręuaricatione.in quo aggrauat eos.Qui ergo noue-rũt diuina mádata,auferť ab eis excuſatio quá ſolẽt habere hoíes de ignorãtia.ſed nec ipſi ſine pœna erũt qui legẽ dei neſciũt:& licet graui⁹ ſit hoíem peccare ſciẽtẽ quàm neſcientẽ,nõ tñ ideo fugiẽdũ eſt,ad ignorãtiæ tenebras, vt in eis quiſq; excuſationẽ requirat.Aliud eſt.n.neſciſſe,aliud ſcire noluiſſe.Ignorãtia quippe quę nõ eſt eorum Auguſtinus Augu. ad Valentinum. Idem lib. de ignoran. pec.

C qui ſcire nolũt,ſed qui tãquã ſimpliciter neſciũt,neminem ſic excuſat vt ſempiterno igne nõ ardeat,ſed fortaſſe vt miti⁹ardeat,ſi propterea nõ credit quia nõ audiuit quod crederet:ideoq; inexcuſabilis eſt oís pctõr,vel reatu originis, vel addita mẽto in proprie voluntatis:ſiue qui nouit,ſiue qui nõ nouit:ſiue qui iudicat, ſiue qui non iudicat. quia & ipſa ignorãtia in eis qui intelligere noluerũt,peccatũ eſt:in eis vero qui nõ potuerũt,pœna pc̃ti:ergo vtriſq; iá nõ eſt excuſatio,ſed iuſta debeť dánatio:ideo ait de vtriſq;, Qui ſine le.pecca.ſine le.peri.& qui in le.pec.per le.iu.Quod aũt ait,iudicabunť,nõ ita eſt intelligẽdũ,vt quaſi per ignẽ ſalui fiant,vt quidã dicũt,ſed prorſus peribũt.Nũnulli.n.catholici tractatores in his verbis aplĩ parũper intẽdẽdo aliter quã res ſe habet ſapuerũt:vt dicerẽt illos perire qui ſine lege peccauerũt. Hos aũt qui in lege peccauerũt,iudicari tãtũ,& nõ perire:tãquã per pœnas purgatorias credantur eſſe purgãdi:ſicut ille de quo dictũ eſt, Ille aũt ſaluus erit,ſic tñ quaſi per ignem. Sed hoc merito fundamẽti bñ intelligiť,de quo ibi agebat aplũs.hic autẽ de Iudęis ait aplus, qui ſine fundamẽto Chriſto ſũt.Quis aũt Chriſtian⁹ dicat,nõ perire Iudęũ ſi nõ credat in Chriſtũ,ſed tãtũmodo iudicari cũ Chriſt⁹ ipſe dicat,Quod tolerabili⁹ erit Sodomę in iudicio quàm Iudęis in Chriſtũ nõ credẽtib⁹ qui tanta in eis fecit mirabilia. Et itẽ dicit quod excuſationẽ nõ habebũt de pc̃to ĩfidelitatis,quia venit & locut⁹ eſt eis,de quo habẽt excuſationẽ illi:quib⁹ nec per ſe,nec per ſuos locut⁹ eſt:qui tñ non effugiẽt dánationẽ,quia qui ſine le.pec.ſiu.le.peribũt.leuiora tñ paſſuri.Cui.n pl⁹ cõ mittiť,plus ab eo exigiť:& ſeru⁹ ſciẽs volũtatẽ dñi ſui,& nõ faciẽs,multis vapulabit. Nõ enĩ &c.& quaſi aliquis diceret,dicis eos qui in le.pec,per legẽ iudicari, ſed nonne Auguſtinus. in pſal. cxxvi. Auguſtinus.

lex ſola ſaluat:ait enĩ,quia nõ facit iuſtos Et hoc eſt,Vere etiã legẽ habentes iudica- D
buntur.Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deũ,& ſi apud homines, id eſt non
Ambro. pro auditu legis ſolo aliqui iuſti ſunt apud deum.Sed factores legis,id eſt illi qui legẽ
opere implent, ſcilicet qui credunt in Chriſtum,quem lex promiſit,quicũq; ſint:quod
Auguſtinus quidem eſt per gratiã,iuſtificabuntur , id eſt iuſti habebuntur,iuſti deputabuntur apud
Auguſti. de deum & homines. Vel ita lege,factores legis iuſtificabuntur,id eſt iuſti fient à deo,vt
ſpũ & lit. ſint factores.non enim ita eſt intelligendum, vt dicat eos qui ante erant factores le-
gis.poſtea iuſtificari:ſed potius ſic,vt ſciamus aliter non eſſe factores legis,niſi iuſtifi
centur:vt non iuſtificatio factoribus accedat,ſed vt factores iuſtificatio præcedat.vt ſi
diceretur:homines creabuntur,non poſſit intelligi eos creari,qui ante erant homines,
ſed ipſa creatione fieri vt ſint homines.Sic ergo intelligendũ eſt hic,factores legis iu
ſtificabuntur,id eſt gratia iuſtificat eos,vt adimpleant legem,quia nõ faciũt vt iuſtifi
Auguſtinus. centur,ſed iuſtificantur vt faciant. In alijs tamen quibuſdam aliter inuenitur,vt cum
dicitur,facientes bonum honorabuntur,& homines liberabuntur . Intelligitur equi-
dem honor accedere iam bonis,& liberatio illis qui iam erant homines , ſed nõ ita hic
accipiendum eſt,ſed potius ſicut ſupradictum eſt.

Cum enim gentes quæ legem nõ habent, naturaliter ea quę legis ſunt faciũt, E
eiuſmodi legem nõ habentes, ipſi ſibi ſunt lex:qui oſtendũt opus legis ſcriptum
in cordibus ſuis:teſtimoniũ reddente illis cõſcientia ipſorum, & inter ſe inuicẽ co
gitationum accuſantium,aut etiam defendẽtium,in die cum iudicabit deus oc-
culta hominum ſecundum euangelium meum per Ieſum Chriſtum.

Remigius. Dixerat ſupra gentilẽ ſi male operaret̃ damnari,& ſaluari ſi bene operaretur:ſed cũ
nõ legẽ habeat,quaſi neſciat,quid ſit bonũ,quidve malũ,videretur ſibi neutrũ debere
imputari.Contra quod apoſtolus ait,Et ſi nõ habeat ſcriptã legem,habent tamẽ na-
Hilarius. turalẽ, quia intelligit, & ſibi cõſcius eſt, quid ſit bonũ,quidve malũ.Lex enĩ natura-
Auguſti. de lis eſt iniuriã nemini ĩferre,nihil alienũ præripere,à fraude & periurio abſtinere, alie
ſpũ et litera no cõiugio nõ inſidiari,& cætera talia:& vt breuiter dicat̃,Nolle alijs facere quod ti-
bi nõ vis fieri.quod euãgelicę cõcordat doctrinę. Proinde nõ videt̃ hic alios ſignifi-
caſſe ſub noĩe gentiũ,quàm eos qui ad euãgeliũ pertinẽt.Ne moueat quod naturaliter
dixit quę legis ſunt facere,nõ ſpiritu dei,nõ fide,nõ gratia,hoc enĩ agit ſpũs gratiæ,vt
imaginẽ dei in qua naturaliter facti ſumus inſtauret in nobis.Vitiũ quippe contra na
Auguſt.in eo. turã eſt,quod vtiq; ſanat gratia.Nõ ergo vſq; adeo in anima humana imago dei ter-
renorũ affectuũ labe detrita eſt , vt nulla in ea liniamẽta remãſerint nõ omnino dele
tum eſt quod ibi per imaginem dei cũ crearetur,impreſſum eſt . Proinde vitio ſanato
per gratiã naturaliter fiunt ea quæ legis ſunt.nõ quod per naturæ nomẽ, vt dictũ eſt, F
negata ſit gratia:ſed potius per gratiã reparata natura,qua gratia interiori hoĩe inno
uato lex iuſtitiæ ſcribit̃,quã deleuerat culpa.Hoc enĩ illic ſcribit̃ per renouationem,
quod deletũ erat per vetuſtatẽ:& ideo talis,& ſi legem Moſi ſcriptã nõ habeat,creden
dum eſt bene vel male operari,& merito ſaluari ſiue dãnari:bene operari dico,& ſal-
uari,quod tamẽ nõ eſt niſi per gratiam & fidem quæ renouat naturalem imaginem dei
Orig. in homine ſopitã,ſine qua renouatione male operatur quis & dãnatur,accuſante eum
Ambro. cõſcientia.Q.d.Vere factores iuſtificabuntur,quia etiã gentes.Et hoc eſt,Cũ enĩ gẽ-
tes quæ legẽ ſcriptã Moſi,Nõ habent,naturaliter faciũt ea quæ legis ſunt, id eſt natu
rali ratione illuminata per gratiã diſcernũt faciẽda & vitãda.quæ faceret lex.Vel,fa
ciũt ea quæ legis ſunt.i.credere in Chriſtũ,& deum, quamuis eiuſmodi legem non ha
bentes,id eſt ſcriptã, Ipſi ſibi ſunt lex,id eſt valent ſibi legem,qui oſtendunt, indicijs
Ambroſius. operũ,opus legis ſcriptũ in cordibus ſuis,id eſt firmiter infixum rationi eorũ, dum il-
la opera laudat quæ lex iubet,illa dãnant,quæ lex prohibet. Vel,opus legis, eſt fides
quã vltro habẽt in cordib9.i.in intimo affectu, vbi fides per dilectionẽ operat̃,quã cũ
quis exhibet deo,naturali iudicio oñdit ſemetipſũ legẽ ſibi eſſe,quia quod mãdat lex,
facit.ſ.vt credat in Chriſtum. Teſtimonium reddente illis conſciẽtia ipſorum , & in-
ter ſe inuicem cogitationum accuſantium aut etiam defendentiũ :quaſi dicat,opus le-
gis habẽt ſcriptũ in cordibus ſuis,vnde ipſi teſtes erunt ſibi in futuro boni & mali. In-
de ſciẽtes merito dãnari,vel ſaluari.& hoc eſt,Naturaliter faciunt ea quæ legis ſunt.

Cõſcientia ipſorum,redd.te.ſalutis vel damnationis,& ſi aliis nõ videatur:& nõ Ambro.
A ſolum cõſcientia operũ,ſed etiam conſcientia Cogitationum.i.malarũ,& bonarũ co
gitationum. Inuicẽ accuſantiũ eos,& dicitur hoc de non credentibus. Aut etiam de
fendentium,hoc dicitur de credentibus.Nõ credẽtes.n.accuſabũt cogitatiões malæ.
Credẽtes vero,defendẽt bõæ.& hoc,Inter ſe,quia illæ illos accuſabũt, iſtę hos defen
dent.Vel ſunt hic genitiui pro ablatiuis more Græcorũ,qui ablatiuis carent.vñ i lib.
quorũdã per ablatiuos ſcriptũ reperitur, ſic,Et inter ſe cogitationibus inuicem accu- Ambr.
ſantibus,aut etiã defendẽtibus.Reddet aũt eis teſtimonium conſcia,In die iudicii fu
turi.Cũ iudicabit deus occulta hoĩm.i.ea quę mõ hic occulta ſunt.iudicabit dico.Per
Ieſum Chriſtum,quod totũ eſt certũ.Secũdũ euangelium meum. Sciẽdũ aũt quod in
illa die cogitationes accuſabunt aĩas,vel defendent:non vtiq; illę cogitatiões quę tũc
erunt,ſed iſtę quę nunc ſunt in nobis,quarũ notę quędã,& ſignacula relinquentur in Origenes
corde noſtro velut in cęra:quę in occulto nunc pectoris poſita,in illa die reuelari di- Attende.
cũtur.Per Ieſum Chriſtum,quia pater neminem iudicat,ſed omne iudiciũ dedit filio
Et hoc ſecundũ euangelium meũ,Pauli,id eſt quod Paulus annunciat.

Si autem tu Iudæus cognominaris,& requieſcis in lege,& gloriaris in deo,&
noſti voluntatem eius,& probas vtiliora inſtructus per legem:confidis teipſum
B eſſe ducem cæcorum,lumen eorum qui in tenebris ſunt,eruditorem inſipiẽtiũ,
magiſtrum infantium,habentem formam ſcientiæ & veritatis in lege.Qui ergo
alium doces,teipſum non doces?Qui prædicas non furandum,furaris?qui dicis
non mœchandum,mœcharis?Qui abominaris idola,ſacrilegium facis?Qui in le
ge gloriaris:per pręuaricationem legis deum inhonoras?Nomen enim dei,per
vos blaſphematur inter gentes,ſicut ſcriptum eſt,Circuncisio quidem prodeſt
ſi legem obſerues,ſi autem præuaricator legis ſis,circuncisio tua pręputium fa
cta eſt.Si igitur præputium illius in circuncisionem reputabitur, & iudicabit id
quod ex natura eſt præputium,legem conſummans,te qui per literam & circũ
cisionem præuaricator es legis.

Si aũt tu Iudęus cognominaris &c.vel,tu aũt Iudęus cog.alia litera'. Hic Iudęos
ſpecialiter aggreditur,grauius accuſans eos de peccatis,eo quod plura habent auxilia,
q.d.Gentilis tantum habet naturalem legẽ.Tu aũt o Iudęe plura habes,quia cogno-
minaris Iudęus a Iuda patriarcha,quaſi ex cognatione hoc nomen tibi venit. Et re-
quieſcis in lege.i.non vagaris erroribus,certus quid debeas obſeruare, ſicut vagantur
illi qui ſunt ſine lege. Et gloriaris in deo.i.de cognitione dei.Et noſti voluntatẽ eius Aimo.
de redemptione humani gñis,quã tibi per prophetas nunciauit. Et probas vtiliora.i.
C de vtilibus vtiliora ſcis eligere:quia es Inſtructus per legem,& confidis teipſum ducẽ
eſſe cęcorum,id eſt non intelligentium,& confidis, Teipſum eſſe lumen eorum qui in
tenebris ſunt.i.confidis quod etiam illuminare potes eos qui in tenebris ſunt.Cęcos &
in tenebris exiſtentes dicit gentiles,qui & ratione priuati cęci ſunt,& ſi quid ſciunt ta
men in tenebris ſunt.Et confidis te eſſe eruditorem inſipientium.i.Iudęorum nondũ
prouectorum.Et magiſter infantium,id eſt Iudęorum qui de lege adhuc diſſerere ne-
ſciunt.Et confidis te eſſe Habentem formam,id eſt perfectionem,Scientię in lege:&
non tantum ſcientię,Sed etiam veritatis,vt aliis exemplum ſcientię legis ſis, & veri-
tatis.Non ſine cauſa vtrunq; poſuit,ſcilicet ſcientię & veritatis.Quidam enim ſcien
tiam & intellectum alicuius libri habent,& ita ſentiunt ſicut auctor ipſe ſenſit,nõ ta
men habent inde veritatem,quia neſciunt quomodo ſit verum,nec etiam eſſe verum:
ſed Iudęus iactat ſe habere ſenſum legis,& ſcire verum eẽ ipſum ſenſum legis, ita vt
aliis ſcire volentibus ſit exemplar:& cum hęc omnia habeas o Iudęe. Qui ergo aliũ
doces,cur teipſum non doces?Vel ſi ſuperius in litera eſt,ſi,leges ita, quaſi hęc & illa
habes.& ſi ita eſt,Qui ergo alium doces,cur teipſum non doces?& qui prędicas non
furãdum ſicut lex dicit,cur furaris?ſcilicet ſenſum de Chriſto in lege.Et qui dicis nõ
eſſe mœchandũ,mœcharis.i.veritatem Chriſti de lege tollis,& mendacium ponis?&
cur hoc facis?Et qui abominaris idola,ſacrilegium facis?Chriſtum negãdo vel cultũ
dei dando idolis, quod ſępe fecerunt Iudęi,& cur hoc facis? Et tu qui in lege glo-

riaris per præuaricationem legis.i.quia ſenſum legis qui eſt de incarnatione Chriſti. D
& diuinitate præteris.Deum inhonoras.i.cauſa es quare alii inhonorent.& vere.No
Auguſtinus men.n.dei,hodie,Blaſphematur per vos inter gentes. Dum teſtimonium quod pater
dedit de filio ſuo non recipitis in quo pater detrahitur,qui a in Chriſto pater blaſphe-
matur:ſicut ipſe ait,Qui me recipit,nō me ſolum recipit,ſed eum qui me miſit. Et iō
inter gentes blaſphematur nomen dei per Iudæos, quia credentibus gentibus Iudæi
ſuadere nitebantur Chriſtū non eſſe dicendum deum. Et nota quia verbis Ezechie-
lis prophetæ vtitur Apoſto.pro ſuis,qui Ezechiel ad Iudæos ſui temporis hoc dice-
Auguſtinus bat,nomen dei blaſphematur per vos inter gentes,quia olim gentes non animaduer-
tebant Iudæos ſibi traditos pro noxis ſuis,ſed idolis ſuis dabant gloriam de victoria,
Augu. quaſi Iudæorum deū viciſſent in Iudæis.& ꝙ aliunde hæc verba ſumpſerit Apoſtol9
oſtendit dicens,Sicut ſcriptum eſt,in Ezechiele de contemporaneis ſuis. Circūciſio
quidē prodeſt tibi ſi legē obſerues &c.Oſtendit ſupra legem non iuuare eos ad obtinē
dam iuſtitiam & vitam.mō oſtendit circūciſionem nō iuuare.q.d.& cū Iudæi ſint ta-
les,o Iudæe,Circūciſio quidem prodeſt tibi,qui es de gñe Abraham: Si tñ legē obſer
Aimo ues.i.ſpūaliter cuſtodias,vt Chriſto credas,quem lex promiſit,vt deponas oīa turpia,
Ambro. vt cor circuncidas.Prodeſt ergo ad vitam ſpūaliter,& hoc & alia ſacramenta legis in
telligenti,quia obediendo deo facit ei ſignū veritatis vt pie gaudeat,& ſpirituali ſua- E
uitate veritatē cōtemplans in Chriſtum credat.Prodeſt etiam rudi populo literam le
Quæſtio. gis ſectanti,dum ſub timore dei cuſtoditur. Quæritur aūt qūo hic dicat circunciſio-
Reſponſio nem prodeſſe:cum in ſequenti dicat,Si circūcidimini,Chriſtus vobis nihil proderit.
Ad quod reſpondemus,hoc dici ſecūdū diuerſitatem ſtatus diuerſorū tēporū, nā ſecū
dū ſtatum veteris legis olim profuit circūciſio,ſed nō profuit ad ſalutem ſine ſpūalis
legis obſeruantia.Vnde hic ait,Tēpore aūt grȩ poſtquā exhibita eſt veritas non mō
non prodeſt,ſed etiam obeſt.Vñ in ſequentibus dicit.Si circūcidimini &c.Si aūt præ
uaricator legis es.q.d.Tūc prodeſt circūciſio ſi legē obſerues:Si aūt præuaricator le-
gis ſis.i.ſi nō imples quod circūciſio exigit.ſ.vt credas in Chriſtū,Circūciſio tua,car-
nalis,facta eſt præputiū.i.non plus valet quā præputium. Deinde a cōtrariis inferens
ſubdit.Si igitur &c.q.d.Et quia circunciſio tua o Iudæe fit præputium ſi legem præte
Ao.br. ris,Igitur ſi præputiū.i.Gentilis quilibet cuſtodiat.Iuſtitias legis.i.mandata per quæ
iuſtificatur homo,vel fidem Chriſti quem lex ad iuſtificationem venturū cecinit,quā
ipſa dare non potuit.Nonne præputium illius reputabitur in circūciſionem? vt ſit fi-
lius Abrahæ qui eſt pater fidei.q.d.Nemo poteſt hoc negare.Et præputiū.i.Gentilis
Cōſummans.i.perficiens,Legem,quod eſt ei ex natura illuminata & adiuta per grām,
dico perficiens legem.ſ.credendo in Chriſtum in lege promiſſum.Nonne iudicabit te
Aimo. o Iudæe,qui quāuis doctus ſis Per literam.i.per ſcriptam legem:Et circūciſionē,quæ F
eſt ſignum depoſitionis vitiorum:Tamen præuaricator legis es? .i.nōne comparatio
ne ſui te damnabilem oſtendit,qui non per naturam,neqꝫ per legem,neqꝫ per circūci-
Origenes ſionem nouiſti,quod ille nouit per naturam.i.Chriſtum.q.d.damnabit vtiqꝫ,& ita pa
tet quod lex non iuuat.Videtur ergo in præſenti loco præputium dicere gētes, quæ in
præputio carnis ad fidem Chriſti venerunt,quas legem ſpiritualem ſeruantes compa-
rat & præfert Iudæis,qui per literam,& circunciſionem carnis præuaricatores ſunt le
gis,quos & iudicandos ab aliis dicit.

Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt,neque quæ in manifeſto in carne eſt
circunciſio:ſed qui in abſcondito Iudæus eſt:& circunciſio cordis in ſpiritu non
litera,cuius laus non ex hominibus,ſed ex deo eſt.

Quaſi d.bene pōt Iudæus fieri Gentilis,& Gētilis Iudæus,ſicut dictū eſt. Nō.n.ve
re Iudæus eſt,Qui in manifeſto,tantum Iudæus eſt.ſ.& nomine & natione, & qui la
biis confitetur,corde eſt remotus.Iudæus.n.interpretatur confitens.qui ei vere credit
& vere cōfitetur,vere Iudæus eſt.Neque illa eſt vera circunciſio quæ in manifeſto ē,
ſ.quæ manu facta eſt.In carne.i.in ablatione cutis:ſed ille eſt vere Iudæus, Qui eſt
Iudæus in abſcondito cordis.i.qui eſt ex corde confitens.Et illa eſt vera circunciſio,
Quæ eſt circunciſio.i.mundatio cordis:ipſa dico facta In ſpiritu,id eſt per ſpiritum
ſanctum, Scilicet non litera,id eſt non lapideis cultris, vt litera legis in figura do-

cebat. Cuius, circuncisionis, Laus.i.quæ circuncisio vere laudabilis, Non ex homini-
A bus, ſed ex deo eſt.i.ex gratia dei. Circũciſio.n.cordis eſt quæ purificat aíam,& vitio- Origenes
rum maculas abſcindit, ideoq; talis circũciſio Non ex hoibus, eſt: Sed ex deo eſt, qua Auguſtinus
illicita cõcupiſcentia amputatur: quod non fit lr̃a docente & minante, ſed ſpũ iuuãre Auguſtinus
& ſubſequente. Vel ita, Cuius, hominis, Laus, illius.ſ.qui in occulto eſt Iudæus & cir de ſpũ & lr̃a.
cunciſus, Non ex hominibus, Iudæis qui terrena ſapiunt,& in carne gloriantur. Sed Auguſt.
ex deo eſt. Laudat.n.deus credentem non carne circũciſum. Iudæorũ laus eſt ex hoĩ in prioribus.
bus, qui ſi faciunt quod lex iubet, ſine ſpũ faciunt timore pœnæ, non amore iuſtitiæ, In epi.ad Romanos.
qui ſunt in carne Iudæi, in corde pagani.& ita non eſt corá deo, quod apparet coram Aimo.
homine. Qui vero in ſpũ gloriatur, hui9 laus a deo eſt. Spiritu.n.credit, per quod pla Auguſt.
cet deo:& ille vere beatus eſt, qui coram deo iuſtus eſt. Ambro.

Cap. III.

QVid ergo amplius eſt Iudæo, aut quæ vtilitas circunciſiõis? Multum per omnem modũ. Primũ quidem, quia credita ſunt illis eloquia dei. Quid enim ſi quidam illorum non crediderunt? Nũquid incredulitas illorum fidem dei euacuauit? Abſit.

Hucuſq; demõſtrauit Apoſto. quod non eſt apud deũ acceptio perſonarũ,& eouſ-
que peruenit vt diceret quod Iudæus carnalis ſit Gentilis,& Gentilis ſpiritualis ſit ve
re Iudæ9: ideoq; nũc obiicit quod videt ſibi nũc poſſe obiici, vt ſoluat.ſ.quæ dignitas
B ſit Indæo, ſecũdum priorem ſtatum, maior quá Gentili.q.d.q̃ſiquidem Iudæus ſit Gẽ
tilis,& ecõuerſo, Ergo quid ampl.eſt, ſecũdum prioré ſtatũ, Iudæo, de lege vel de le-
galibus obſeruantiis, qui dicitur populus peculiaris dei, quá Gentili qui dicitur canis
immundus. Aut quæ eſt ei vtilitas circunciſionis.i.quid cõſecutus eſt de circũciſione?
Ad hoc reſpondet. Valuit quidem olim, ſed non ideo digniores ſunt in fide.& hoc eſt
quod ait. Multum, amplius eſt Iudæo ſecundũ priorem ſtatum, quá Gentili. Et hoc
Per oẽm modũ. Omnis modus eſt vel in adminiſtratione temporalium vel in reſera
tione ſpũalium, in quo vtroq; multa Iudæis deus fecit, quæ non Gentibus,& ita ſecun
dum priorem ſtatum digniores fuerunt. Primum quidem, prætermittẽs Apoſtolus de
minoribus.i.de temporalibus, exẽplũ de præcipuis ponit.i.de ſpũalibus.ſ.de eloquiis
dei.q.d. Vt alia minora de tẽporalibus prætermittá, hoc primũ.i.præcipuũ quidẽ po-
no.ſ.de eloquiis, quod factũ eſt Iudæis.ſ. Quia eloquia dei.i.lex & prophetæ. Sũt cre
dita illis, vt amicis, per quæ intelligerent de futura redemptiõe, quæ promiſſa erat fie Ambro.
ri per Chriſtum. Quáquam ergo multa ſignificet Apoſto. quæ ad honorificentiá per
tineant ſeminis Abrahæ: hoc tamen ſolum aperte memorat, quia maxime laudis eo-
rum eſt, vt legem per quam addiſcerent rectum a peruerſo diſtinguere, digni iudicarẽ
tur accipere:& ideo plus eſt Iudæis ſecundum priorem ſtatum quam Gẽtibus. Sed di
ces, non ideo plus factum eſt eis quia non crediderunt eloquiis, vt Chriſtũ promiſſum
redemptorem reciperent quidam eorum. Ad quod reſpondet dicens, Quid.n.&c.q.d.
C et ſi non crediderunt quidam, non tamen ideo minus profuit credentibus. Quid enim
obfuit credentibus, Si quidam illorum non crediderunt? Non ideo minus factum eſt
credentibus. Nam etſi quidam eorum non crediderunt, non ideo fides euacuata eſt. Orige.
Et hoc eſt, Nunquid incredulitas eorum euacuauit, i.inexpletam fecit fidem dei? Ab Origenes
ſit, quod euacuata ſit. Fidem dei dicit, vel quod quidam Iudæorũ crediderũt deo: vel
exhibitionem eius boni, quod deus homini promiſerat. Quorundam autem infideli-
tas non effecit vt quidam ad fidem Chriſti non accederent, vel vt deus promiſſionem
ſuam credentibus non impleret, id eſt non effecit quin aliqui Iudæorum ſint fideles
deo credendo in Chriſtum: vel vt deus non ſit fidelis in promiſſis illis qui credunt.
Non enim quia aliqui credere noluerunt idcirco præiudicabitur cæteris Iudæis, ne di Ambro.
gni dicantur accipere quod promiſit deus fidelibus: quippe cũ ſic facta fuerit promiſ-
ſio, vt credentibus proficeret. Vt autem firmaret Apoſto. quod ſupra dixit.ſ.quia deus
in promiſſione ſua fidelis eſt, ſubdit,

Eſt aũt deus verax, omnis autem homo mendax, ſicut ſcriptum eſt, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis,& vincas cum iudicaris.

Eſt aũt deus verax &c.q.d.Incredulitas illorũ nõ euacuauit fidẽ dei,ſed potius Deꝰ D
verax ẽ.i.implẽs promiſſa. Oĩs aũt hõ mẽdax,ex ſe,ẽt Iudæus,& ita indignꝰ eſt pro-
Ambr. miſſione.hoc iõ dicit ne dignior Iudæus videatur in nouo ſtatu,quá Gẽtilis.Hac pro
phetæ auctoritate,monſtrat & deũ eſſe veracem,quod pertinet ad ſuperiorũ cõfirma-
tionẽ:& hoiem eſſe mendacem,quod pertinet ad hominis indignitatem.Hoc autẽ.ſ.
omnis hõ mendax,ideo ait Apoſto.vt appareat promiſſionem dei factá eſſe & cõple-
tam,non propter aliquá hominis dignitatem,ſed propter miam dei, vt gr̃a dei detur
Nota. indignis,& commẽdabilior ſit gr̃a dei.Deus aũt dr̃ verax.i.inuariabilis tá in eſſentia
Ambro. quá in promiſſione.homo mendax dicitur.i.nec hñs verum eſſe, nec in qua conditus
eſt,& per peccata diffluens.Hoĩs eſt.n.fallere & falli,quẽ tẽpora & naturæ imbecilli
tas faciunt eſſe mutabilẽ.Natura.n.quæ fallitur non abſurde dicitur mẽdax.Deꝰ aũt
Ambro. apud quẽ nil futurũ eſt immutabilis perſeuerat.Vel, Omnis homo eſt mendax.ſ.qui
non credit quod promiſit deus,qui negat deũ impleſſe promiſſa.hoc facit maxime Iu
dæus,qui diffidens de promiſſis dei,mendax eſt,& deũ mẽdacem pronũciat,quoniam
Aimo. promiſſis eius nõ credit,quẽ vincit deus dũ dat promiſſa.Et eſt ſenſus vtriuſq; ſñiæ ta
Ambro. lis.Oĩs homo,cõtradicens promiſſionibus dei,Mẽdax eſt.Vel, omnis hõ inquantum
a ſe ipſo eſt,mendax eſt.i. labilis in eſſentia,& per p̃ctá diffluẽs. Quod aũt verax deꝰ
ſit,prophetico exẽplo confirmat ſubdens.Sicut ſcriptũ eſt.q.d.Deus eſt verax, Sicut
ſcriptũ,in Dauid.Vt iuſtifi.in ſ.t.& v.c.iud.Dauid.q.d. Ego peccaui & malũ feci in
Aimo. adulterio & homicidio.Vt tu,o deus mittendo filium de ſtirpe mea ſicut promiſiſti,
In ſermonibus iuſt.qui ſunt de promiſſionibus filii.i.iuſtus eſſe,& ex ſola iuſtitia non
ex meis meritis cõpleſſe comproberis,Et vincas implendo promiſſa.Cũ iudicaris a po E
pulis,non debere implere promiſſa propter mea p̃ctá.i.nõ mittere filiũ de ſtirpe mea.
Dauid.n.poſtquá factus eſt adulter,& homicida vxorẽ Vriæ accipiẽdo, & illũ gla-
dio filiorũ Amon occidẽdo,dicebant multi,Vacua efficietur promiſſio dei,quæ facta
Ambro. eſt Dauid.ſ.quod ex ſemine eius Chr̃us naſciturꝰ ſit:quia non naſcetur Chr̃us de ho
micida & adultero,ſed falſum erit quod ſibi pollicitũ aſſerebat.Deꝰ aũt verax ẽ, quia
miſit Chr̃um de ſemine Dauid,ſicut promiſit:& ſic vĩcit cũ iudicatur,quia dat, quod
daturus negatur:cũq; dat quod iudicatur nõ daturus,vincit:oñdens ſe veracẽ,illũ aũt
mẽdacẽ qui nõ credit verbis eiꝰ.Et ẽ hic,Vt cõſecutiuũ,nõ affectiuũ vel cauſatiuum.
Vel ita vt ſit,Vt,cauſatiuum,& reſpicit ad illud quod Dauid prædixerat,A p̃ctõ meo
Aimo. mũda me.q.d.Iõ mũda me,Vt iuſtificeris.i.vt iuſtus & verax cõproberis. In ſermoni
bus t.qui ſunt de venia ingemiſcẽtis. Dixiſti.n.quacũq; hora p̃ctõr ingemuerit o.ini-
quit.e.n.r.am.Et vincas,indulgentiá p̃cti dãdo. Cũ iudicaris,ab hoibꝰ mihi veniá
Origenes nõ dare.Dicebát.n.quidá Dauid adeo grauiter deliquiſſe,quod veniá p̃ctõrũ nõ poſ
Ambroſius. ſet hr̃e:quos deus mẽdaces oñdit,& ſe veracẽ exhibuit,qñ ei indulſit.Vel ita,& reſpi
cit ad illud quod dixerat,Tibi ſoli pec.q.d.Tibi tãtũ dico me peccaſſe qui vides quod
hoies nõ vident,qui & adeo iuſtus ęs,vt dũ ego & oẽs peccamꝰ,tu ſolus Iuſtificeris.i.
iuſtꝰ appareas,In oibꝰ ſer.t.i.in oibꝰ promiſſis tuis.Et vin.i.ſuperes oẽs in iuſtitia,
Origе. Cũ iu.i.cũ aliis in iudicio cõpararis.Tãtæ.n.miæ eſt deꝰ,vt velit cõparari hoiem ſe-
cũ.Vñ per Eſaiá ait,Iudicate inter me & vineá meá.Superat.n.deꝰ in iudicio hoĩ cõ F
paratꝰ.Inuenitur.n.dediſſe hoĩ oẽs affectꝰ,oẽſq; motꝰ,quibꝰ ad virtutes niti poſſet &
Origenes. progredi.Inſuper ẽt vĩ rõnis inſeruit,qua agnoſceret quid deberet agere vel cauere.
His aũt acceptis hõ neglexit iter virtutis incedere,cui ex deo,nil defuit,ipſe vero iue
nitur defuiſſe his quę a deo data ſunt ſibi.Merito ergo dr̃ talẽ in iudicio deus vincere
& iuſtificari in verbis ſuis.Vel ita,Tibi ſoli peccaui,qui adeo iuſtus es, vt iuſtificeris,
id eſt verax cõproberis in oĩbus Serm.t.Solus.n.iter hoies per oĩa verũ dicere potuit
hõ deꝰ.Et adeo iuſtus es Vt vincas.i.vt ſuperes oẽs hoies in iuſtitia,Cũ.i.quáuis iniu
Auguſtinus. ſte,Iud.a Iudæis.Iuſtus.n.iudex a p̃ctõribꝰ eſt iudicatus iniuſte,& in eo tñ.i.in iuſti-
tia vincit oẽs hoĩes.Huic itaq; nullũ p̃ctũm hñti,dicit Dauid,Tibi ſoli peccaui,qui a
deo iuſtus es,Vt iuſti.in ſ.&v.c.iud. Tu.n.qui ſuperas oẽs iudices in iuſtitia,qui ſolus
iuſte iudicãs,iniuſte iudicaris.Vel aliis nõ mutatis,illud põt ita dici,Et v.cum iud.q.
d.tu talis es vt iuſtificeris in ſer.t.& talis etiá,vt vin.cum iud..i.quãdo iudicaris a Pi
Auguſtinus lato & a Iudæis.Vicit enim homo deus quando iudicatus eſt,quia propter illá humi-
litatem dedit ei deus pater nomen quod eſt ſuper oẽ nomẽ. Hic tñ ſenſus nõ pertine

ad ſuperius argumentum.i.ad ſui propoſiti demonſtrationem.ſ.ad probandum quod
A deus ſit verax,ſed eſt additum ex abundanti.

Si autem iniquitas noſtra iuſtitiam dei commendat, quid dicemus? Nunquid
iniquus eſt deus, qui infert iram? Secundum hominem dico. Abſit. Alioqui quo-
modo iudicabit deus hunc mundum? Si enim veritas dei in meo mendacio abun
dabit in gloriam ipſius, quid adhuc & ego tanquã peccator iudicor? & non ſicut
blaſphemamur? & ſicut aiunt quidam nos dicere, Faciamus mala, vt veniant bo
na? quorum damnatio iuſta eſt.

Oſtẽditur hic ſenſus qui ex verbis Dauid prophetæ, quibus ipſe dixit, Peccaui vt iu Ambro.
ſtificeris, iniuſte trahebatur a carnalibus, cauſam diuinæ iuſtificationis noſtra pecca-
ta fore intelligentibus. Erant enim quidam qui dicebãt deum velle nos peccare: iõ vt
cõparatiõe noſtri iuſtus appareret: & dum peccatũ nobis dimitteret, quod miſericors
ſit patefaceret. Dicebant etiam eũ velle nos mentiri, vt ipſe ſolus verax inueniretur: Ambro.
quod ſi ita eſſet, iniuſte ab illo damnaremur. Cõtra illos tales loquitur hic Apoſtol9.
Quia non eſt hic ſenſus in verbis prophetæ, ſed maleuolorum hominum praua inter
pretatione extorquetur, aſſerẽtium quod peccata hoĩm, & actus mali dei iuſtificatiõi
proficiant, & per mala noſtra iuſtus appareat, & iniuſtitia noſtra iuſtum illum oſten- Ambro.
dat. Dixit enim ſupra quod verax eſt deus, & oĩs homo mẽdax, & quod indignis dat
bona, in qno apparet cõmendabilior eius gratia & iuſtitia. Vñ carnalis dicens deũ vti
malis quaſi inſtrumento ad gloriam ſuam, eo rẽ deducit, vt dicat deũ iniquũ qui pec-
B cata punit, quæ ſibi proſunt. Si enim iniuſtitia noſtra ei proficit, ſine dubio iniqu9 eſt
ſi damnat peccantem. quod remouet Apoſto. hic dicens, Si aũt. q.d. De9 eſt verax, &
omnis hõ eſt mendax, cui indigno dat bona, in quo apparet cõmendabilior gratia ei9 Aimo.
& iuſtitia. Si autem, hoc eſt, & ita Iniquitas noſtra cõmendat iuſtitiam dei. i. laudabi Fulgentius
lem facit iuſtitiam & ſanctitatem dei. Quid dicemus?. i. ex hoc quid ſequi videtur? ꝙ Aimo.
Iniquus eſt deus, qui propter peccata Infert iram. i. vindictam, & condemnationem.
Iram nanque hoc loco Apoſtolus pro cõdemnatione poſuit, quia deus illius rei vltor
eſt, cuius auctor non eſt, id eſt iniquitatis, quam poteſt deus punire non facere. Etiam
eſt ſenſus, Si iniquitas noſtra deum laudabilem facit, & quãto amplius peccamus tan
to ei placet ſecundum quod ſtolidiſſimi dicũt, & eo amplius iuſtitia eius, & ſanctitas
creſcit & apparet, iniquus eſt deus inferendo vindictã pro malis quæ vult vt faciam9.
Si. n. vult vt peccemus (vt quidã ſtultorũ dicunt) ergo qñ damnat hoĩem peccatorem Auguſtinus
iniquus eſt. Sed nunquid deus iniquus eſt qui infert iram? Vr̃ vtique hoc quibuſdam
Sed abſit, vt ſit iniquus, & quod noſtra iniquitas commendet illum. Si enim cõmen- Aimo.
daret illum, ipſe non vindicaret, quia iuſtus eſt. Et quia hoc verum non eſt quod deus
ſit iniquus, vel quod noſtra iniquitas deũ cõmendet, addit Apoſtolus, Secũdũ hoĩem
dico. i. ſecundum intelligentiã carnalis hoĩs. q.d. hæc quæſtio carnaliũ eſt, quos con-
ſtat & errare & falli, & fallere. Nã deus immutabilis perſeuerat, nõ poteſt non amare
quod fecit. Non. n. vult nos peccare, & quia iuſtus eſt, iõ infert iram peccãti. Cũ ergo Ambro.
C peccatori iuſta pœna redditur, non eſt iniquitas, ſed iuſtitia apud deũ. Quõ. n. ex hoc
iuſtus videbitur deus, quia aduerſatur iniuſtitiæ? Inducit. n. iram hoĩbus pro eo quod Augu.
in ſemetipſis locum iniuſtitiæ dederunt. Nõ ergo iniuſtus vr̃ deus qui eſt ipſa iuſtitia, de na. boni
cum iraſcitur aduerſus iniuſtitiã: cui enim non decet eſſe propitium, ſed peruenit ira Attende.
ei9 ẽt in hoĩes, qui ſe miniſtros iniuſtitiæ cui de9 iraſcitur, præbuerũt. Nõ eſt ergo ini
quus deus. Alioquin. i. niſi hoc eſt quod non iniquus eſt deus? Qũo iudicabit deus hũc
mũdum? q.d. non poteſt eſſe iuſtus iudex. Qũo enim iudicabit ſi iniquus eſt. q.d. male
bonis. ſ. dans mala, & malis bona. Si enim veritas &c. Interiecta remotione iniquita
tis dei. i. interpoſita demonſtratione, qua oſtenditur quod deus non eſt iniquus. Vnde Ambr.
apparet verba prophetæ non eo quod dictũ eſt ſenſu accipienda, redit Apoſto. ad pro
bationem, carnalis nitentis probare quod ſi deus punit malos iniquus eſt. q.d. Vere ſi
iniquitas noſtra iuſtitiam dei cõmendat, iniquus eſt deus quia punit. Enim. i. quia. Si
in meo mendacio. i. per meum peccatum: Veritas, id eſt iuſtitia dei, Abundauit, id eſt
creuit, in gloriã ipſius, id eſt ſi ex meo peccato glorioſior eſt. ergo. Quid adhuc, id eſt
cur etiam nunc non ſolum in futuro, Iudicor ego tanquam peccator, quod non ſum.

Ambro. Manifeſtum eſt.n.quia ſi ad gloriam dei proficit mendacium hoim̄, vt ille ſolus verꝰ D
appareat,non ſint dicendi pc̄tõres qui peccant,quia nõ volũtate ſed impulſu eius vi-
debuntur peccare.quod abſit.Accipitur hic veritas,quod ſupra iuſtitia & mendatiũ,
Aimo. quod ſupra iniquitas,Et eſt ſenſus.Si deus meo mendacio.i.peccato verax appareat,
quare me iudicat tanquã pc̄tõrem etiam in pręſenti non mõ in futuro? Vel, Quid iu-
dicor tanquã peccator etiã adhuc.i.poſt conuerſionē,poſtquã dedit bona indigno,vñ
glorioſus apparet.Ante cõuerſionē.n. cũ male mererer,ex meis non erat glorioſior.
& eſt ſenſus,Ac ſi diceret,quod ante remiſſionem videri poterat, poſt videri non de
bet.ſ.quod ego pc̄tõr iudicandus ſum,quia nunc certum eſt quod dimittendi veritas,
non abundaſſet in gloriã,niſi peccaſſem,Et non ſicut,Itē aliud infert falſum Apoſt.
ex eodē quod dixerat.ſ.ſi veritas dei ex meo mendacio abundauit in gloria.q.d. Et ſi
iſtud eſt.ſ.quod veritas dei in pc̄tõ abundet in gloriã:cur.ſ.Nõ facimus nos mala vt
veniant bona.i.vt creſcat iuſtitia & gloria dei? Sicut blaſphemamur,nos Apoſtoli.
Et ſicut aiunt quidã nos dicere.i.ſicut imponitur nobis apoſtolis blaſphemãdo a qui
buſdã hoc ſentire & dixiſſe,& etiam prædicaſſe quod eſt blaſphemia. Quid imponi-
Aimo. tur nobis,dixiſſe? hoc.ſ. Faciamꝰ mala vt veniant bona. Quidã.n. peruerſi homines
Ambro. non intelligentes & ad reprehendendũ procliues cũ audiſſent a Paulo, & ab alijs A-
Auguſt. poſtolis prædicari. Vbi abũdauit delictũ ſuperabundauit & gr̃a:dixerunt Apoſtolos
Aimo. prædicaſſe,Faciamꝰ mala vt veniant bona.& dicebant. Quanto ergo ãplius maiora
mala cõmiſerimus,tãto ãpliꝰ maiora bona percipiemꝰ,& maiorē gr̃am,quia deꝰ vult
vt peccemus,vt habeat quid dimittat,& ipſe miſericors appareat. Vel ita,põt cõtinua
ri hæc lr̃a,cũ præcedentibus.ſ.Si.n.vt propius coniungatur,cũ præcedenti lr̃a quam E
ante.q.d.Quõ iudicabit deus hunc mundũ,ſi eſt iniquus? q.d.non recte, quod in par
te oſtendit,quia nec modo iuſte iudicaret me,quaſi peccatorem,quod ego non ſum,&
vere.Si enim veritas &c.Sententia verborum non mutatur a prima expoſitiõe. Quo
rum damnatio &c.q.d.Quidam imponunt nobis,Quorum,talium, Damnatio iuſta
eſt,& ideo non eſt credendum eis.

Quid igitur? Præcellimꝰ eos? nequaquam. Cauſati enim ſumus Iudæos & Græ
cos omnes ſub peccato eſſe:ſicut ſcriptum eſt, Quia non eſt iuſtus quiſquã, non
eſt intelligens:non eſt requirens deũ. Omnes declinauerunt,ſimul inutiles facti
ſunt,non eſt qui faciat bonum,non eſt vſque ad vnum. Sepulchrum parens eſt
guttur eorum linguis ſuis doloſe agebant, venenum aſpidum ſub labiis eorum.
Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt, veloces pedes eorum ad
effundendum ſanguinem.Contritio & infelicitas inviis eorum,& viam pacis nõ
cognouerunt,non eſt timor dei ante oculos eorum.

Quid igitur,Apoſtolus velut arbiter quidam medius inter eos qui in circũciſione cre
diderant,& eos qui ex gentibus venerãt,tam Iudæos quã Græcos reos eſſe ſupra oſtē
Origenes Ambroſius. dit,vbi etiam demonſtrauit perſonarum acceptionem apud deum non eſſe:vbi etiam F
quæſiuit quod quærēdum eſſe putauit,ſcilicet quid amplius ſit Iudæo ſecundum prio
rem ſtatum,& reſpondet multum,& in quo maxime demonſtrauit. Modo quæritur
vtrum in hoc ſtatu gratiæ plus ſit Iudæo quam Gentili,& reſpondet non. immo pa-
res ſunt in hac gratia euangelii.q.d.quia plus fecit deꝰ Iudæo in priori ſtatu,& quod
bona eis impleuit non eſt ex aliquo eorum merito. Quid igitur? dicemus. Præcelli-
Aimo. mus eos? ſ.Gentiles in hac gratia. Nequaquam, Quia non eſt perſonarum acceptio
apud deũ,ſed in omni gente qui timet deum hic acceptus eſt illi. Vere non ſumus nos
Iudæi digniores gentibus in hac gr̃a.Cauſati enim ſumus. Id rationibus oſtendimus
ſuperius. Omnes.ſ.Iudæos & Græcos,Sub peccato eſſe,ante hãc gratiam,quia Iudęi
Aimo. præuaricando naturalem legem & ſcriptam & Gentiles naturalem inuenti ſunt pc̄tõ
res,ſicut ſupra oſtenſum eſt,& ideo nullum præcellit alterum & in ſtatu gratiæ. His
Auguſtinus verbis dirimit Apoſtolus contentionem,& litem componit quæ inter Iudæos & Gē-
tiles orta erat,cũ illi tanquã ex meritis operum legis,ſibi redditum euãgelii præmiũ
arbitrarentur:illi contra Iudæis ſe præferre geſtiebant tãquã interfectoribus dñi. De
inde propheticũ teſtimoniũ ſubdit,quo oſtendit etiã Iudæos reos,de quibus minus vi

A detur,quia ſub lege viuere videbãtur,dicẽs,Sicut ſcriptum eſt.q.d.oẽs ſunt ſub pc̃tõ
Sicut ſcriptũ eſt de Iudæis de quibus minus videretur.Quia nõ eſt inſtus quiſquá.ſ.
qui non venit ad Chriſtũ. ideo non eſt iuſtus,Quia non eſt intelligens.i.quia non in
telligit Chriſtum eſſe deum:& quod non intelligit,ex culpa ſua eſt.Quia non eſt re
quirens deũ.i.quia non requirit deũ.Ex operibus enim poterant quærere & inuenire
quod Chriſtus erat deus:non requirit dico,ſed potius declinat ab eo.& hoc ẽ,Omnes
declinauerunt.Nemini enim dubiũ eſt,quia oẽs nõ quærentes deũ declinãt ab eo,& Ambro.
inclinantur ad malũ.Simul.ſ.cum ipſa declinatiõe,Inutiles facti ſunt, quia & alios
declinare fecerũt.Adeo declinauerunt,quia,Nõ eſt,aliquis de illis,Qui faciat bonũ August.
non eſt vtiq; vſq; ad vnum.i.nec etiá vnus.Vel,Non eſt qui faciat bonũ non eſt vſq;
ad vnũ.ſ.præter vnũ Chriſtũ,quia nullus niſi Chriſtus bonũ fecit.Chriſtus enim tan
tum bonum in ſe,& in ſuis facit.Sepulchrũ.q.d.Ita declinauerunt,vt diximus, & ita
aliis inutiles fuerunt,Quod guttur eorum eſt ſepulchrum patens.i.fœtor verborũ &
operum eorum corrumpit alios,& hiat recipere illos mortuos. Nam malis mancipa- Ambro.
ti bonos ſi poſſet fieri deuorare vellẽt:vt ſicut ſepulchrum patet ad recipiẽda cadaue
ra,ita & aduerſus bonos guttura illorũ,& ſi non audent apertis malis perſequi, Lin-
guis ſuis.i.malis,Doloſe agebant.verbis bona dicentes,ſed malum corde cogitantes:
quia,Venenum aſpidum.i.odium inſanabile erat,Sub labiis eorum, id eſt ſub corde
B eorum,quia huiuſmodi hominum verba muſcipula ſunt.Ad hoc enim loquuntur vt Ambro.
decipiant.Vt ſicut per labia ſerpentis peremptorium venenum infuſum eſt, ita per la
bia eorum dolus & captio.Quorum etiam os plenum eſt,abundanter, Maledictione Aimo.
id eſt verbis maledicis:vt,Dæmonium habes,& huiuſmodi.&,Amaritudine.i. ama-
ris minis.Et,etiam,Pedes,id eſt affectus eorum,ſunt, Veloces ad effundendum ſan- Aimo.
guinem Chriſti & ſuorum.q.d.Homicidæ ſunt ex deliberatiõe,ad bonum ſegnes, ad
parricidium ſunt veloces,ſed inde erit eis hæc pœna,ſcilicet quia,Contritio.i.tempo
ralis pœna.Et infelicitas.i.æterna damnatio erit,In viis.i.in operibus,Eorum, id eſt
pro actionibus ſuis malis veniet eis contritio,& infelicitas.Talia enim faciunt, vnde
conterentur in hoc ſeculo,per Titum & Veſpaſianum:& in futuro erunt infelices pu
niti anima & corpore.& hoc ideo,quia,Viam pacis,id eſt Chriſtum, Non cognoue-
runt,dum enim vitiorum bellis ſemper vrgentur,viam pacis ignorãt.i.Chriſtum,per Aimo.
quem eſt pax multa diligentibus nomen domini: nec ſaltem timor dei eos reflexit Origenes.
a malo.Quia non eſt timor dei ante oculos eorum.Non enim habent Dei timorem, Ambr.
qui eſt initium ſapientiæ.De his dicit Hieremias,Tunc omnes ſurrexerũt in prophe
tam domini volentes occidere eum:& ſubiecit,Omnis autem populus, nõ permiſit il
los.Sed contrarium videtur quod omnes inſurrexiſſe dixit, & omnem populum non
C permiſiſſe.Omnes ergo dixit inſurrexiſſe. ſ.malos,& omnem populum nõ permiſiſ-
ſe.ſ.bonos.& hic enim,non quia dicit,Omnes declinauerunt,totam penitus plebem
ſignificat,ſed alteram partem plebis,Semper enim duo populi ſunt in vna plebe.
Hic eſt enim populus quem increpat dominus,dicens ſub nomine Hieruſalem, Hie-
ruſalem Hieruſalem quæ occidis prophetas,quæ occidis prophetas,& itẽ. Generatio
mala & adultera.De qua Eſaias ait.Ve genti peccatrici ſemini nequam &c. Ambr.

Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur,his qui in lege ſunt loqui
tur,vt omne os obſtruatur,& ſubditus fiat omnis mundus deo,quia ex operib⁹
legis non iuſtificabitur omnis caro coram illo.

Scimus aũt &c.Oſtẽdit Iudæos ante grãm fuiſſe ſub peccato auctoritate ſcipturæ
Dauid,ſed ne Iudæi auctoritatis Dauid verba inuerterent,& alio detorquerent,ait, Aimo.
Scimus,&c.q.d.hoc Dauid dicit,Nos aũt ſcimus quoniá quæcunq; loquitur lex, lo-
quitur his qui in lege ſunt,ſupple & de his qui in lege ſunt. Lex.n.aliqñ appellatur
gñaliter vetus teſt.aliqñ pro parte vet.teſt.accipitur ſicut ibi. Aperuit dñs diſcipulis
ſenſum,vt intelligerẽt de eo quæ ſcripta erãt in lege & prophis & pſalmis.Nõnũquá
vero pſalmi lex vocãtur:ſicut dñs ait.In lege vr̃a ſcriptũ eſt.Ego dixi dij eſtis,& filii
excelſi oẽs.Et alibi,Vt impleatur ſermo qui de lege eorũ ſcript⁹ ẽ, Quia odio habue
runt me gratis.Ita & hic pſalmi dñr lex.i.nomine legis intelligũtur,quia informãt.
Vt ergo oſtenderet Apoſtolus ea quæ ſuperius dicit de pſalmo, pertinere ad Iudæos,

quorum ſuperbia confringenda erat,dixit.Scimus,quoniam quæcũq; lex loquitur,in D
loco iſto.i.pſalmi.His loquitur qui in lege ſunt.i.Iudæis legem habentibus.Vt ita,
Auguſtinus de ſpũ & lrá. Omne os,etiam Iudæorũ Obſtruatur,a ſua gloria.Et omnis mundus.i.omnis homo,
ſcilicet non tantum Gentilis ſine lege reus de impietate,ſed etiá Iudæus reus de legis
Aimo. tranſgreſſione,Fiat ſubditus deo,totum ei tribuẽs.Quia oẽs peccatores ſunt inuenti
& gřa ſunt ſaluati,nõ meritis.Quiá ex operibus &c.Hic incipit agere plenius de lege
vt oſtendat iuſtitiá nõ eſſe ex ea.q.d.dico vt oís mundus ſubditus ſit deo:quod debet,
quia certũ eſt. Quod ex operibus legis,non iuſtificabitur corá illo.ſ.corá deo, etſi co
Auguſtinus. ram hoíbus,Omnis caro.i.hõ,vel carnaliter viuens,& ideo illi qui cũ ſub lege eſſent
Auguſtinus de ſpũ & lrá. Chriſto crediderũt,non quia iuſti erant,ſed vt iuſtificarentur,venerunt ad gratiam fi-
Auguſtinus dei.Deſtruitur autem hic ſuperbia gloriantium de operibus legis, ne gratia fidei vide
retur non neceſſaria,ſed etiam opera legis iuſtificare crederentur.Opera aũt legis di-
cuntur,quæ cũ lege inſtituta,& terminata ſunt,vt erát cerimonialia & figuratiua quę
nunquá valuerũt conſciam mundare,etiáſi cum charitate & deuotione fierent. Si ve-
ro quæritur.Quare illa facta in charitate non iuſtificarent,ſicut nũc opera bona quæ
facimus in charitate iuſtificant? R̃ñdemus,quia illa non fuerunt inſtituta in iuſtifica
tionẽ,ſed in futurorũ ſignificationẽ,& peccati & infirmitatis oſtẽſionẽ.Ex illis ergo
Auguſtinus nemo iuſtificabitur.Corá illo.ſ.deo,qui ĩtima videt.ſ.vtrũ ex amore iuſtitiæ quid a- E
Aimo. gatur,vel timore pœnæ,quod nõ vident hoíes.Hic itẽ quæritur,Nũquid Moſes, Da
uid,& alii boni ex lege nõ fuerunt iuſtificati? Ad quod dicit̃,Fuerunt quidẽ iuſtificati
ſed non ex operibus legis.Vñ Petrus ait,Quid tentatis nobis imponere iugum &c.Si
Attende. cut ergo nos ſaluamur mõ per fidẽ Chriſti,ſic & illi ſaluabantur.& quare nõ ex operi
bus? Quia lex non venit tollere peccata,ſed oſtendere & punire.Decreuit enim Deus
Aimo. per ſacr̃m myſterii fidei,quod in Chrõ eſt,hoíem iuſtificari,nõ per legẽ:quia lex non
Ambro. iuſtificat apud deũ, ſed fides.De lege aũt loquimur ſecundũ ceremonialia,vt dictũ eſt
non ſecundũ moralia,quæ vtiq; iuſtificant,& in euangelo cõſummantur.

Per legem enim cognitio peccati.Nunc autem ſine lege,iuſtitia dei manife
ſtata eſt,teſtificata a lege & prophetis.

Augu. de grá & libero ar. Per legẽ.n.q.d. Vere ex lege nõ eſt iuſtitia,quia,Per legẽ,tãtũ,Eſt cognitio pec-
cati,non conſumptio.Si ergo cognoſcunt & non cauent,præuaricatio eſt : & ita ira.i.
pœna debetur.Cauere aũt non poteſt homo peccatum,ſi non adiuuet gratia,vt cogni
tum caueatur:& ita ſine dubio lex iram operatur,ſicut in ſequenti dicetur . quod ideo
Aimo. dicitur,quia ira dei maior eſt in præuaricatore,qui per legem noſcit peccatum, & ta-
men facit.Quod aũt dicit per legem peccatũ cognoſci,non iõ hoc dicit quod peccata
ante legem prorſus neſcirentur,cum etiam Ioſeph accuſatus de crimine miſſus fuit in
Aimo. carcerem:& fratres eius dixerunt, Merito hæc patimur quia pec.in f.n. Sed ideo di- F.
cuntur peccata cognoſci per legem,quia quædam cognita ſunt pctá,quæ ante ignora
bantur eſſe peccata:& quædá grauiora per legem cognita ſunt,quá ante putarẽtur: &
cõiter omnia non impune futura apud deũ per legem cognita ſunt. Nũc aũt &c.q.d.
Auguſt. Ex operibus legis non fuit olim iuſtitia.Nunc aũt.i.in hac gratia quæ eſt nunc.i.in
aduentu Chriſti in tempore gratiæ,Iuſtitia dei,non hominis data eſt,Sine lege.i.ſine
Ambro. legis auxilio:& non ſolum data eſt,ſed etiam manifeſtata eſt,non dubie,ſed miracu-
lis.ſ.domino cooperante & ſermonem confirmante,ſequentibus ſignis . Iuſtitiá autẽ
Aimo. dei dicitur hic,nõ qua ipſe iuſtus eſt qui eſſentialiter iuſtitia eſt:ſed qua induit impiũ
Auguſtinus quando miſericorditer de infideli facit fidelem.Et vt homines certius credant,addit,
Iuſtitia, dico, Teſtificata,vel,Teſtimonium habens a lege & prophetis . Quia lex eá
Ambro. multis ſacramentis præfigurauit,eo ipſo etiam lex perhibet teſtimonium iuſtitiæ dei,
Augu.contra Pelagianos. quia in ea nemo iuſtificatur.Cum enim lex non iuſtificat impium de præuaricatione
conuictum,mittit ad iuſtificantem deum,atque ita perhibet teſtimonium iuſtitiæ dei
Aimo. dum iubendo & minando,& neminem iuſtificando ſatis indicat dono dei hominẽ iu
ſtificari.Prophetæ vero perhibent teſtimonium id prænunciando quod Chriſti im-
Auguſtinus pleuit aduentus:prænunciauerunt enim Chriſtum qui factus eſt nobis ſapientia & iu
Ambroſius. ſtitia & ſanctificatio,& redemptio.Idcirco autem dei iuſtitia dicitur quæ magis pro-
prie videretur dicenda miſericordia,quia de promiſſione originem habet,& cum pro

A miſſum dei reddit̃ iuſtitia dei dicit̃. Iuſtitia enĩ eſt, quia exſolutũ eſt quod promiſſum eſt: & cũ ſuſcipit cõfugiẽtes ad ſe, iuſtitia dei dicit̃, quia nõ ſuſcipere iniquitas eſt.

Iuſtitia autẽ dei, per fidẽ ieſu Chriſti, in omnes, & ſup omnes qui credũt in eũ. Nõ enĩ eſt diſtĩctio. Oẽs enĩ peccauerũt: & egẽt gloria dei, iuſtificati gratis per gratiã ipſius, per redẽptionẽ quæ eſt in Chriſto ieſu, quẽ propoſuit de⁹ propitiatorẽ per fidẽ in ſanguine ipſius ad oſtenſionẽ iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem præcedentiũ delictorũ in ſuſtentatione dei ad oſtenſionẽ iuſtitiæ eius in hoc tempore, vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt ieſu Chriſti.

Iuſtitia aũt. q. dicat. Dixi iuſtitiã eſſe ex deo. Hęc autẽ iuſtitia, dei eſt. i. hæc iuſtificatio qua iuſtificamur à deo eſt. Per fidẽ Ieſu Chriſti. i. per fidẽ qua credit̃ in Chriſtũ, iuſtificatorẽ impiorũ, quia fides impetrat, quod lex imperat. Sicut autẽ iſta fides Chriſti eſt dicta, nõ qua credit Chriſtus: ſic illa iuſtitia dei, nõ quia iuſtus eſt deus. Vtrũq; enĩ noſtrũ eſt ſed ideo dei & Chriſti dicit̃, quia ei⁹ nobis largitate donat̃. Iuſtitia ergo dei ſine lege eſt, ſed nõ ſine lege manifeſta. Quomodo enĩ per legẽ teſtificata ſi ſine lege manifeſta? Sed iuſtitia dei ſine lege eſt quã de⁹ per ſpũm gratiæ credẽti cõfert ſine adiutorio legis. i. nõ adiutis lege, ſed nõ ſine lege oſtendit. quia per legẽ oſtendit homini infirmitatẽ ſuã, vt ad ei⁹ miſericordiã per fidẽ cõfugiẽs ſanaret̃. Ideoq; de ſapiẽtia ei⁹ dicit̃, quod legẽ & miſericordiã in lingua oportet: legẽ, qua reos oſtẽdat ſuperbos: miſericordiã vero, qua iuſtificet humiliatos: ergo iuſtitia eſt per fidẽ Chriſti. Hæc aũt iuſtitia venit i oẽs, & vt magis proprie dicat̃ Super oẽs, qua cęlit⁹ data eſt. ſ. Super oẽs, Iudęos & Gẽtiles. Qui credũt in eũ. Et vere in oẽs, Nõ enĩ eſt diſtinctio, Iudęi & Gẽtilis. Oẽs enĩ, tã Iudęi quàm Gẽtiles, Peccauerũt, vel in ſemetipſis vel in Adã, quia ſine pctõ nõ ſunt, vel quod originaliter traxerũt, vel quod malis moribus addiderũt. Peccatũ enĩ primi hoĩs nõ ſolũ ipſum, ſed etiã omne vitiauit genus humanũ, quia ex eo oẽs dãnationẽ ſimul & culpã ſuſcepim⁹. Peccauerũt ergo oẽs cũ ex vno peccatore oẽs naſcũtur pctõres. Et egẽt, adhuc quotidie, Gloria dei. i. iuſtitia dei, non ſua: quę ideo dicit̃ gloria dei, quia per hoc de⁹ glorioſus apparet. Oẽs igit̃ pctõres indigent gratia Chriſti, qui ſol⁹ ſine pctõ venit. Et oẽs egẽt gl. dei. i. vt ipſe liberet, qui pòtius nõ tu qui liberatore indiges. Hęc igit̃ Chriſti gratia ſine qua nec infantes, ne grandes ſalui fieri poſſunt, nõ meritis reddit̃, ſed gratis datur, propter quod & gratia noĩatur. Vniuerſa enĩ maſſa pœnas debet. & ſi oĩbus debitũ dãnationis ſupplicũ redderetur, nõ iniuſte proculdubio redderet̃. Qui ergo inde per gratiã liberant̃, nõ vaſa meritorũ ſuorũ, ſed vaſa miſericordiæ noĩant̃ rectè. Quiſq; ergo agat gratias miſericordiæ dei quos voluit liberãtis. quia rectè nullus poſſet iuſtitiam culpare vniuerſos ſi vellet dãnantis. Oẽs enĩ pec. & eg. g. d. id eſt indulgẽtia & venia pctõrũ: vnde glorioſus apparet deus. Et quia oẽs peccauerũt, Ergo iuſtificati ſunt gratis. i. ſine meritis pręcedẽtib⁹. & hoc, Per gratiã ipſi⁹. i. per gratuita dona. Gratia quippe dei donũ dei eſt. donũ aũt maximũ, ipſe ſpũs ſctũs eſt. Nõ igit̃ iuſtificati ſunt per legẽ, nõ per propriã volũtatẽ, ſed per grãm Chriſti: nõ quod ſine volũtate noſtra fiat, ſed volũtas nr̃a oſtẽditur infirma per legẽ, vt ſanet gratia volũtatẽ, & ſana volũtas ípleat legẽ, nõ cõſtituta ſub lege, nec indigẽs lege. Ipſa igr̃ eſt gr̃a qua iuſtificat̃ ipius, & ideo percipiẽdę hui⁹ gratiæ merita nulla pręcedũt, quia meritis ípij nõ gr̃a, ſed pœna debet̃, nec iſta eſſet gr̃a ſi nõ dare graᵗuita. Dat̃ aũt gratuita, quia nihil boni ante feceram⁹, vnde hec mereremur, quia nihil pręceſſerat ĩ meritis nr̃is, niſi vnde dãnari deberem⁹. Nõ inuenit igit̃ merita bonorũ, ſed merita ſuppliciorũ. Ergo iuſtificati ſunt gratis, quia nihil operati erãt. Per gratiã ipſi⁹, quia fide iuſtificati ſunt. & pręcipue, Per redẽptionẽ: quæ eſt nobis, In Chr̃o Ieſu. nuſquã alibi. i. per preciũ dat̃ pro nobis à Chr̃o Ieſu. de quo Petr⁹ ait, Quia nõ corruptibilib⁹ argẽto, vel auro, redẽpti eſtis, ſed precioſo ſanguine vnigeniti filij dei. Nempe vt iuſtificarent̃ hoĩes diuina gr̃a, veritas de Maria nata eſt, vt poſſet pro illis iuſtificãdis offerre ſacrificiũ paſſionis & crucis. Niſi enĩ à nobis ſumeret carnẽ mortalẽ, Chriſt⁹ mori nõ poſſet. Notãdũ vero quia rectè dicit̃ redemiſſe nos nõ emiſſe. Ipſi⁹ enĩ ante per naturã fueram⁹, ſed nr̃is delictis, alienati fuim⁹. Si ergo ad pctã nõ redeam⁹, fructuoſa erit nobis redẽptio Chriſti. Quẽ Chriſtũ, De⁹ pr̃, Propoſuit. i. lõge añ diſpoſuit, & prędixit. vel, Propoſuit. i. palã oĩb⁹ poſuit, Propiciatorẽ

B (margin letter beside "piẽtia ei⁹ dicit̃"); C (margin letter beside "paret deus").

Marginal notes: Aimo. — Auguſtinus de ſpũ & litera. — Aimo. — Aimo. — Auguſtinus de natura & gratia. — Auguſtin⁹ ex lib. Hipponoſticon. — Auguſtinus in pſal. xxxv. — Auguſti. de natura & gratia. — Aimo. — Auguſtinus. — Auguſtinus. de ſpũ & lit. — Auguſtin⁹ de verbis domini. — Auguſt. io libro ad Sixtũ. — Ambroſius. — Auguſtinus in Pſal. xxxiii. — Ioannes. — Aimo.

id eſt miſericordē,& recōciliatorē:& hoc,Per fidē in ſanguīe ipſi9.i.per fidē paſſiōis, D
ſine qua nihil placet deo.vel,Per fidē in ſan.ip.i.per fidē & paſſionē,hęc ſimul iūgit,
Ambroſius. quia neutrū ſine altero valet,dico quod propoſuit eū propitiatorē,ad hoc vtiq;.ſ. Ad
oſtenſionē iuſtitiæ ſuę.i.vt oſtēderet ſe veracē in promiſſis.ſ.vt nos à pc̄tis liberaret,
ſicut ante promiſerat,quod cū īpleuit iuſtū ſe eſſe oſtēdit, quę oſtēſio neceſſaria fuit,
nō ſolū pro remiſſione pręſētiū,ſed etiā propter Remiſſionē pręcedētiū delictorū .ſ.
eorū quæ pręceſſerūt Chriſti aduētū,delictorū dico exiſtētiū In ſuſtētatione dei,deo.
Orige ſ.patiēte & nō puniēte tūc.Suſtētatio enī dei eſt,vbi peccator nō ſtatim punit̄ vt pec
cat,ſed per patiētiā dei adducit̄ ad pœnitētiā.Quiddā igr̄ ſublime dicit Apoſtolus.ſ.
Aimo. quod de9 Propoſuit filiū ſuū. Propiciatorē humano generi.Per fidē in ſan.ipſi9.i.per
Orig. fidē & ſanguinis ſui effuſionē,vt per hoc oſtēderet iuſtitiā ſuā dū eis remitteret præce
dētia delicta quæ peſſimis tyrānis ſeruiēdo cōtraxerāt,eo tēpore quo ſuſtinebat,& pa
tiebatur de9 hoc fieri,quia diu ſuſtinet & ſupportat pc̄tā hoīm.quod niſi eſſet ,in pri-
Aimo. mo hoīe finis hoīs per iudiciū fuiſſet.Ad quid autē tūc pateret̄,& ſuſtineret, oſtendit
ſubdēs.ſ.Ad oſtenſionē iuſt.eius in hoc tēpore . Iuſtitia hic accipit̄,qua iuſtificat de9
Ambroſius. credētes in Chriſtū.Vel ipſe Chriſtus qui iuſtificat pc̄tores.Et eſt ſenſus, Ad hoc pa
tiebat̄ delicta vt oſtenderet in hoc tēpore Chriſti ſuā iuſtitiā quæ iuſtos facit.ſ.quod
ipſe iuſtificat & ſaluat.Quod nullo alio tempore fieri potuit,niſi quo de9 dedit,quod E
olim promiſerat dandū.Vel ita,Propter remiſſionē delictorū,nō tantū præſentiū ho
minū,ſed etiā hominū præcedētiū Chriſti aduentū.Delictorū dico exiſtētiū , In ſu-
ſtentatione dei.Illi enim iuſti qui præceſſerūt Chriſti aduentū in inferno tenebātur,
vſq; ad Chriſti paſſionē,vbi nec pœnis opprimebātur,nec tamē deū videbant, quod
erat eis pœna.Hoc autē erat eis pro pc̄tō primi hoīs, ſiue pro pc̄tō originali, propter
Hieron. quod occluſ9 erat adit9 regni cęlorū,qui per Chriſti paſſionē eſt reſeratus. Vnde Za-
charias,Tu quoq; in ſanguine teſtamēti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu,in quo nō eſt
Quæſtio. aqua.Super hunc locū dicit Hierony,In reſurrectione Chriſti,iuſti, qui pro peccato
Adæ vincti in inferno tenebātur,reſurrexerunt.,Solet autē quæri vtrū antiquis iuſtis
Reſponſio. qui in inferno tenebātur pc̄tā eſſent remiſſa per fidē & pœnitētiā,quā eos vere habuiſ
ſe cōſtat:&ſi remiſſa erāt oīa,qua de cauſa apud īferos detinebātur.Ad quod dicim9,
quod oīa erāt eis dimiſſa per fidē, & pœnitētiā,ſed omnimodū remiſſionis effectū cō
ſecuti nō fuerāt.Eſt enī duplex remiſſionis effectus.ſ.carere pœna,& frui gloria. Al
terum habuerūt ante Chriſti mortē,quia pœnā actualē nō ſentiebāt:Alterū vero nō,
Ambro. quia deū nō videbāt,ſed per Chriſti mortem data eſt eis gloria diuinæ viſionis à qua
differebantur deo ſuſtentante eorū delicta. Ad oſtenſionē iuſtitiæ eius in hoc tēpore
id eſt vt oſtenderet in tēpore mortis Chriſti iuſtitiā ſuā qua coronat ſperāres in ſe.Vt
ſit ipſe.q.d.ita iuſtitiam oſtendit, Vt ipſe ſit.i.eſſe appareat, Iuſtus,in promiſſis, dās
quod promiſit , aliter nō poſſet iuuare . Et ſit , Iuſtificans,id eſt iuſtum faciens.Eum F
qui eſt ex fide Ieſu Chriſti:non ex lege.i.qui credit in Chriſtum.

Vbi eſt ergo gloriatio tua?Excluſa eſt.Per quam legem?Factorū?Nō.ſed per
legem fidei.Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidē ſine operibus legis.

Vbi eſt &c.Reddita ratione ad eos loquitur qui agunt ſub lege,oſtendēs ꝙ ſine cau
ſa gloriātur:blandiētes ſibi de lege,& de genere Abrahæ vidētes nō iuſtificari hoīem
apud deū niſi per fidē.q.d.?Quia ex fide ſine lege eſt iuſtitia, Ergo ò Iudæe, Vbi eſt
Auguſtinus. de ſpū & lit. gloria tua?Non potes gloriari.nā illa vitioſa gloriatio tua de ſuperbia veniēs, Exclu
ſa eſt.i,ablata eſt.Et,per quam legem.ſ.excluſa eſt.Interrogat Iudæū, vt conſideret
Aimo. per quam legem excluſa eſt ſuperba gloriatio.Nūquid per legem Factorū.i.per legē
Aimo. Auguſtin9 Moſi, quæ carnalia mandabat. Non, ſed per legem fidei.q.d.Attēde per quid exclu
ſa eſt,nō per laborem operum,ſed facilitatem fidei.Vel ita,Et agit de gloriatione bo
Auguſti.de ſpū et litera na.q.d.quia ex fide eſt iuſtitia. Vbi eſt ergo,ò Iudæe gloriatio tua.i.quid eſt ī quo de-
bes gloriari?Excluſa eſt gloriatio tua. Gloriationem laudabilem dicit quæ in domi-
no eſt,eamq; excluſam dicit.i.vt emineret expreſſam:nō vt abſcederet,pulſam.Vnde
& exluſores dicūtur quidā artifices argētarij,in qua ſignificatione etiā accipitur illud
in pſal.Vt excludātur qui probati ſunt argento.i.vt emineant hi,qui probati ſunt elo
quio dñi:ita & hic dicit̄ excluſa eſt,id eſt manifeſtata eſt,& expreſſa. Gloriatio tua id
eſt manifeſtum eſt in quo debes gloriari,ſcilicet non in lege factorum, ſed in lege-

A fidei,& hoc eſt quod ſubdit, Per quam legem? ſ.debes glorari, per legem Factorum? Quæſtio.
Non,ſed per legẽ fidei. Quæritur autẽ quare lex Moſi dicitur lex factorũ,& nõ lex
euangelij dicat̃ lex operũ ſed fidei,ſed iuſtitiæ,ſed ſpiritus. Quod operæpreciũ eſt cõ
ſiderare,ſi tamen valemus aduertere atq; diſcernere. Magna enĩ res eſt, lex enĩ euãge
lij & ſi nõ habet opera veterũ ſacramentorũ, circuncisionis.ſ.atq; cæterorũ, habet ta
men opera in ſacramẽtis ſuis,huic tẽpori cõgruis,& habet opera miſericordiæ in mo- Auguſtinus.
ralib9 præceptis. Quare ergo & ipſa nõ dicit̃ lex factorũ? Ad quod breuiter dicã,quod
lex quæ dicit̃ operũ,minãdo imperabat,ſed gratiã faciẽti nõ præſtabat. Lex autẽ quæ Auguſtinus
dicit̃ fidei,opera quidẽ mãdat,ſed credẽdo ĩpetrat,vt fiant,& illa opera ſequũtur iuſti
tiã. Non enĩ ex ipſis eſt iuſtitia,ſed ipſa ſunt ex iuſtitia. ideoq; nõ iuſtitiam operũ,ſed
opera iuſtitiæ dicimus. Itaq; lex nõ operũ,ſed iuſtitię vel fidei vel gr̃ę dicit̃, quia gra-
tiã perficiẽdi opera pręſtat,& iuſtos facit per fidẽ. Lex autẽ operũ, vbi iubebantur ope
ra,ſed nõ dabatur gratia. Per legem operũ dicit deus homini,fac quod iubeo: per legẽ
fidei dicit homo deo,da quod iubes. Ideo enĩ iubet lex vt admoneat quid faciat fides,
vt cui iubetur ſi nõ poteſt,ſciat quid petat. Si autẽ cõtinuo poteſt & obedienter facit,
debet etiã ſcire quo donãte poſſit. Arbitramur enĩ quod lex fidei iuſtificet. ab auctori
tate ſua oſtẽdit. q.d. Vere per fidẽ iuſtitia eſt. Nos enĩ,apoſtoli ſic, Arbitramur.ſ.ho-
minẽ,quęcũq; etiã Gentilẽ, Iuſtificari per fidẽ ſine operib9 legis,carnalibus.i.ſine cir
B cũciſione,aut neomenijs,aut veneratione ſabbati. vel Sine operibus legis quibuſlibet Ambroſius.
etiã moralibus. Sed hoc intelligendum eſt de operibus præcedẽtibus fidẽ,nõ ſequẽti-
bus,ſine quibus inanis eſt fides, vt ait Iacobus, Fides ſine operibus mortua eſt. Et ipſe Auguſtinus.
Paulus ait, Si habuero omnẽ fidẽ,charitatẽ autẽ nõ habuero, nihil ſum. Bene igitur
Apoſtolus fidẽ prædicans gentibus, vt oſtẽderet non merito bonorũ operũ perueniri
ad fidẽ,ſed fidem ſequi bona opera, dicit, Hominẽ iuſtifi. per fi. ſine operi. le. nõ quin August. de fide & operib9
credens poſt per dilectionẽ operari debeat, vt Abraham voluit filium immolare. Se-
quuntur enim opera iuſtificatũ,non præcedũt iuſtificandũ,ſed ſola fide ſine operibus August. in libro. xxxiii. quæſti.
præcedentibus fit homo iuſtus, vt nõ magis ſint iuſti qui opera legis timore fecerãt: cũ
fides per dilectionẽ operetur in corde, etiã ſi foris nõ exeat in opere. Nam fides quæ
per dilectionem operatur,& ſi nõ ſit in quo exterius operetur,in corde tamen ſeruiẽs August. de fide & operib9
feruenſq; ſeruatur. Et non meritis priorum operum,ad iuſtitiam fidei venitur, in quo Auguſtin. in Pſal. xxxi.
Iudæi ſe præferebant: bona opera etiam ante fidem inania ſunt. Ita enim mihi videñ-
tur eſſe vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet vere
bona opera ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus
intentio facit,intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, ſed
quid cum facit attendat, quo lacertos optime gubernationis dirigat.

C An Iudæorum deus tantum? Nonne & Gentium? Imo & gentium. Quo-
niam quidem vnus eſt deus qui iuſtificat circunciſionem ex fide,& prępputiũ per
fidem. Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit? Sed legem ſtatuimus.

An Iudęorum deus tantũ? q.d. Arbitramur quęcunq; hominẽ iuſtificari per fidem,
quod credendum eſt,quia etiam gentium creator eſt. & hoc eſt quod ait, An Iudęorũ
deus tantum,id eſt creator eſt, vt eorum tantũ per hoc ſit credendus iuſtificator. Nõ-
ne & gentium? creator eſt vt Iudæorum. Immo & gentium, creator eſt vt Iudæorum,
vt eorundem credatur ita iuſtificator vt Iudæorum. Et vere vtrorumq; eſt ipſe deus.
Quoniam quidem vnus eſt deus,id eſt creator omniũ. q.d. cum alijs modis poſſit pro-
bari,hoc vnum pono,& cum vnus ſit omniũ deus,iuſtificat æqualiter omnes per ean-
dem cauſam,id eſt per fidem. & hoc eſt, Dico vnus eſt deus. Qui iuſtificat circunciſio Augu. Augu. de ſpũ & litera.
nem.i. Iudęos ex fide. Et iuſtificat præputium,id eſt immundos Gentiles, Per fidem.
Non ad aliquam differentiam dictum eſt hoc, tanquam aliud ſit ex fide & aliud per Ambroſius.
fidem,ſed ad varietatem locutiõis. Idem eſt enim quod dicit ex fide & per fidem,quia
Apoſtolus ſæpe mutat præpoſitiones in eodem ſenſu. Et quia dicimus omnes iuſtifi-
cari per fidem. Ergo legem deſtruimus per fidem? Abſit. Non enim deſtruitur lex, cũ
impleta ſecundum ſpiritum,ceſſat ſecundum literam. vnde ſubdit, Sed ſtatuimus,id
eſt confirmamus. Legem, quia hoc gratia fidei eſt per quã impletur lex,quę ſine fide
infirma eſſet. Firmatur enĩ ſtatus legis,quia myſtica & cęrimonialia ſpiritualiter ĩplẽ
tur: & quod minus in moralib9 cõtinebat,in euãgelio addit̃: & quod promittebat eis

venturum,fides aduenifſe teſtatur.Myſtica ergo & promittentia in euāgelio impleta D
ſunt,ſecundū ſpirituale intelligentiā.!Litera vero occidēs tollitur. Mortalia autē in
quibus minus cōtinebatur etiam ſecundum literam in euangelio cōſummantur.

CAP. IIII.

QVid ergo dicemus inueniſſe Abraham patrem noſtrum ſecundū carnem:Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriā ſed nō apud deū.Quid enim dicit ſcriptura:Credidit Abrahā deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.Ei autem qui operatur,merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecūdum debitum.Ei vero qui non operatur,credenti autem in eum qui iuſtifcat impium,reputatur fides eius ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ dei:ſicut & Dauid dicit,beatitudinē hominis , cui deus accepto fert iuſtitiam ſine operibus.Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates , & quorum tecta ſunt peccata . Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum.

Quod ſuperius dixerat hominē iuſtificari per fidē,oſtendit per Abrahā, in quo oēs
cōfidūt,qui per fidē adeptus eſt iuſtitiā & promiſſionē,& paternitatē.q.d. Et quia ne-
mo iuſtus eſt ſine fide,ergo nec Abrahā.Quid ergo dicemus Abrahā patrem noſtrū, B
quem.ſ.imirari debemus, Inueniſſe ſecundū carnē.i.ex operibꝰ legis. Dicemus quod
Ambroſius. fuit iuſtꝰ ex eis! nō. Quia ſi Abrahā iuſtificatꝰ eſt ex operibꝰ legis.i. ſi ex carnali ob-
ſeruatione vere iuſtus eſt quod vtiq; impoſſibile eſt,ſequitur hoc aliud impoſſibile.ſ.
quod ipſe Habet gloriā æternā,quę ex iuſtitia ſequit̄:ſed à ſe habet eā,Nō apud deū,
Orig. id eſt nō à deo.Vel ita,Videtur ſæpe Apoſtolus oſtēdere quod duæ quædā ſunt iuſtifi
cationes,quarū vnā ex operibus noīat,aliā vero ex fide:& illā quidē quę ex operibus
eſt,dicit habere gloriā,ſed apud hoīem,nō apud deū:Illā vero quę eſt ex fide dicit ha
bere gloriam apud deum,qui inſpicit corda hominū,& ſcit qui credit in occulto, vel
non.Et eſt ſenſus,Si ergo Abraham ex operibus le.iuſti.eſt.ipſe habet gloriā. de hac
iuſtificatione,ſed apud homines: Non ſecundū deū,Quia hæc iuſtificario eſt in opi-
Auguſtinus. nione hominum,& non apud deum,quia non vera eſt . Auertat deus talem gloriam,
in pſal.xxxi & illud potius teneamus,qui gloriatur,in domino glorietur. Multi enim gloriantur
Aimo. de operibus cum ſint mali,ſicut ille phariſæus gloriabatur qui cum publicano in tem-
Auguſtinus plum aſcenderat,& opera ſua iactabat dicens , Non ſum ſicut cæteri hominum &c.
Si ergo ex operibus iuſtificatus eſt Abraham,non habet gloriam apud deum,quia qui
fecerit,inquit,legem viuet in ea.i.non morietur hic vt reus,nec tamen meritū ex hoc
habebit apud deum,ſed fidei cauſa.Abraham autem gloriam haber apud deum.nō er
go iuſtificatus eſt ex operibus:& ſi hoc eſt.tunc ex fide iuſtus eſt,quod probat ſubdēs.
Aimo. Quid enim ſcriptura dicit! in Geneſi.q.d.attende,quid dicat,& vnde iuſtus ſit. Ecce E
Credit Abraham deo,dicenti,In ſemine tuo benedicentur omnes gentes , & alia hu-
iuſmodi:& ipſum credere, Reputatum eſt illi ad iuſtitiam.i. fuit ei ſufficiēs cauſa iu
ſtitiæ ad ſalutem,& eſt alijs:ſed tamen ei qui operatur.i. qui habet tempus operādi,
Merces non imputatur,id eſt non dabitur ſecundum gratiam fidei tantum,ſed ſecun-
Ambroſius. dum debitū operationis ſuæ. Ei vero qui non operatur.i.qui non habet tempus operā
di ſicut Abrahā habuit, Credenti autē in eum qui iuſtificat impiū.i.ſi credit in Chri-
Auguſtinus. ſtum qui gratis peccata impio dimittit, Fides eius ſola reputatur ad iuſtitiā.i.ſufficit
Super Ioan. ad iuſtitiā quā opera nō meruerunt,& ita ſufficit ad ſalutem.Attende ꝙ ait Credenti
Beda. in eū,nō ei.Non enim cōtinuo qui credit ei credit in eum . Aliud enim eſt credere in
De fide eū, aliud credere ei,aliud credere illū. Nā & dęmones credebāt ei, ſed nō credebāt in
Beda. Auguſtinus eum:& nos credimus Paulo,credimus & Petro,ſed nō in Paulū vel Petrū. Credere il
li eſt credere eſſe vera ea quæ loquitur,quod & mali faciunt . Credere illū eſt , crede-
re quod ipſe ſit deus,quod & mali faciūt.Quid vero eſt credere in eū!credēdo amare,
Auguſtin. in credēdo diligere,credēdo in eū ire,& eius mebris incorporari.Hæc eſt fides quā à no
Pſal.lxvi. bis exigit deus,& nō inuenit quid exigat,niſi donauerit quod inueniat.Per hāc fidem
iuſtificatur impius,id eſt de impio fit pius,vt deinde ipſa fides incipiat per dilectionē
operari . Ea quippe ſola bona opera dicenda ſunt,quæ fiunt per dilectionem Dei.
Hæc autem neceſſe eſt vt antecedat fides , vt inde iſta non ab iſtis alia incipiat: quia
nullus operat̄ bene,niſi prius credat in deū. Nō ergo dicit Apoſtolus, mercedē red-

ſecũdum meritũ operis tanquã opera quæ deus remunerat ex nobis ſint,immo ex gra Auguſtinus.
A tia Dei ſũt. Nam deus per gratiá dedit pc̃tõribus fidẽ per quá iuſtificarenť,vt per fidẽ prioribus
iuſte viuerent.i.bene operarẽtur. Quod ergo bene operamur iam acrepta gratia, non In epiſto.ad
nobis,ſed illi tribuẽdum eſt,qui per gratiá nos iuſtificauit. Ná ſi debitá ante gratiam Romanos.
mercedẽ vellet reddere,pœnam redderet pc̃tõribus debitá. Nõ ergo tibi bládiaris de
meritis,cũ tibi reddi mercedẽ ſecundũ debitũ operis audis, táquá nõ ſit in opere gra-
tia retribuẽtis, ſicut in fide eſt grtia iuſtificátis. Vix ení mihi ſuadeo vllũ opus dici ex Auguſti. de fide ad Petr.
debito remuneratione dei depoſcere,cũ etiá hoc ipſum quod agere aliquid poſſumus,
vel cogitare,vel proloqui,ipſius dono & largitione faciamus. Secundũ propoſitũ.q. Orige
d.Sine operibus præcedentibus iuſtificatur impius.& hoc Secũdũ propo.gratiæ dei.i.
ſecundũ gratiá dei propoſitá hoibus credẽtibus:vel,ſecũdũ quod deus lõge ante pro-
poſuit. Vel ita ab illio loco. Ei autẽ,& ait cõtra illos qui merito pręcedentiũ operũ le Auguſtinus.
gis vel quorũlibet dicebát ſibi datá eſſe fidei gratiá. Quod ſi ita eſt,merces nõ imputa- Attende
tur ſecundũ gratiá,ſed ſecundũ debitũ:quod ſi ita eſt,iam nõ eſt gratia. Si ení gratia
eſt,gratis dať. Quid eſt gratis datur? Nihil boni feciſti, & datur tibi remiſſio pc̃tõrũ.
Attendũtur opera tua,& inueniũtur omnia mala. Malis operibus quid debeť niſi dam
natio? bonis quid debetur? merces.ſ. regnũ cælorũ.q.d. Abrahá ex fide eſt iuſtus,ſed,
Ei qui operať,illa carnalia legis opera,vel aliqua bona vt gratiá fidei & iuſtificatiõis
mereatur,ſi merces eſt,ei Nõ imputatur ſecundũ gratiá,ſed ſecundũ debitũ.i.non eſt Ambroſius.
ex gratia ſed ex debito meriti ſui. Ei vero qui nõ operatur, credẽti autẽ in eũ qui iu-
ſtifi.i.illi qui nõ facit hęc carnalia legis opera,ſed tantũ credit in Chriſtũ, vt Gẽtilis
facit:vel qui nõ facit quælibet bona opera ante fidẽ ſed tantum credit, Fides ei⁹ rẽp.
B ad iu.id eſt ſufficit ad iuſtitiá,& ita attribuit alijs quod dixit de Abrahá.ſ.quod ſi eſt iu
ſtus ex operibus,habet gloriá,ſed nõ apud deũ:ſed habet gloriá Abrahá apud deũ,&
ideo ex fide iuſtus eſt. Dico quod ex fide eſt iuſtitia, & hoc eſt Secundum propo. gra. Ambroſius.
dei. Sic ení decreuit de⁹,vt ceſſáte onere legis,fides iuſtificet. Hoc aũt innuit exemplo Ambro.
prophetę Dauid,ſubdẽs,Sicut &c.q.d.dico quod ex gratia eſt iuſtitia & ſalus,ſicut &
Dauid,dicit, Beatudinẽ,hic & in futuro eſſe Hois illius,Cui deus accepto.i. accepta Ambro.
bili tẽpore,hoc eſt tẽpore aduẽtus Chriſti.vel aduerbialiter dixit, Accepto quaſi acce Aimo.
ptabiliter.i.gratis. Fert.i.quaſi impotẽti accedere infert, Iuſtitiá.i.remiſſionẽ,& ope-
ra bona,& hoc ſine præcẽdẽtibus operibus. Beati quorũ &c . Expoſitio ſenſu verbo-
rũ prophetæ breuiter ponit ipſa verba.q. Dauid dicit,his vtiq; verbis. Beati,ſunt illi, Ambro.
Quorũ iniquitates , ſine ope & labore pœnitẽtiæ Remiſſę ſunt,à deo per baptiſmũ,
vt iam nõ domineť peccatũ in mortali corpore,& ſi ſit. Et intelligiť hic per iniquita-
tes originale peccatũ.ſ.fomes peccati,qui diciť cõcupiſcẽtia,vel cõcupiſcibilitas , ſiue
lex mẽbrorũ,ſiue láguor naturæ,& alijs noibus. Iſta aũt cõcupiſcẽtia, vel cõcupiſci-
bilitas quæ diciť fomes peccati,ante baptiſmũ culpa eſt & pœna, poſt baptiſmũ autẽ Auguſti.de
pœna eſt & nõ culpa,quę paruulũ habilẽ cõcupiſcere vel nõ cõcupiſcere facit. Adultũ nupt, & con-
vero etiá cõcupiſcere,quę licet in regeneratis iá nõ deputeť in peccatũ, quęcũq; tamẽ cupiſ.
proles naſcitur,obligata eſt originali pc̃tõ. Dimittitur ergo cõcupiſcentia carnis, in
C baptiſmate,nõ vt nõ ſit,ſed vt non imputetur peccatũ,hoc eſt ení nõ habere peccatũ, Auguſtinus.
non eſſe reum peccati . Quomodo enim alia peccata prætereunt actu & remanẽt rea- Auguſtinus.
tu,vt homicidia & ſimilia:ita econtrario fieri poteſt,vt cõcupiſcẽtia .i. cõcupiſcibili-
tas prætereat reatu,& maneat actu. De hac ita ait Auguſtinus, Manet quippe in cor-
pore mortis huius carnis cõcupiſcentia,cuius vitioſis deſiderijs nos nõ obedire præci-
pimur,quæ tamen concupiſcẽtia quotidie minuitur in proficiẽtibus , & cõtinentibus.
Quia enim dum ſibi inuicem vir mulierq; miſcentur,ſine libidine nõ eſt parentũ cõ Auguſtin⁹ de
cubitus,ob hoc filiorũ ex eadẽ carne naſcentiũ,non poteſt ſine peccato eſſe cõceptus: nupt.& con.
vbi peccatum non traſmittit propagatio,ſed libido:nec fœcunditas humanæ naturæ
facit homines cum peccato naſci,ſed fœditas libidinis quá homines habent ex illius
primi iuſtiſſima condemnatione peccati. Ideo Beatus Dauid propter originale pecca
tum quo naturaliter obſtricti filij ſunt iræ,dicit, In iniquitatibus concept⁹.ſ. & in pec
catis concepit me mater mea. Ecce, Ex his liquet concupiſcentiá eſſe originale pecca
tum. Originale autem dicitur,quia ex vitioſa originis noſtræ conditione trahitur. Nõ
enim quia ab Adam deſcendimus per carnis propaginem, ideo originali peccato te-

nemur,cũ & Chriſtus ab eo deſcẽderit qui omni peccato caruit:ſed quia vitioſa lege D
concipiendi,ex peccato primi hominis accedenti,concepti ſumus.i.carnis cõcupiſcen
tia,ideo peccati rei ſumus,quod originale dicitur.Ecce breuiter aſſignatũ eſt quid ſit
originale peccatũ,& quare dicatur originale,& quare imputetur poſteris,& quomodo
in baptiſmate remittatur,vt.ſ.non remaneat poſt baptiſmũ culpa,ſed pœna : & illud
quod remaneat nõ iam dominetur,ſi perſeueret homo in gratia baptiſmi. Ideo caute
ait,Beati quorũ r.ſ.&c.mitigatæ & quantũ ad culpá deletę,ſed nõ quátũ ad pœnam.
Auguſtin. de trinita. Et, quorũ pc̃tá,actualia,tecta ſunt in baptiſmo.Pc̃tá dicit quę ſunt in actu,quę ita in
baptiſmo tecta ſunt,vt vltra nõ videanẽ à deo ad pœná,quia hoc eſt deũ videre pecca
ta.Oẽs beati habẽt quod volũt nõ tamẽ oẽs qui habent quod volũt cõtinuo ſunt beati
cõtinuo autẽ miſeri ſunt,qui vel nõ habẽt quod volunt,vel id habẽt quod nõ recte vo
lunt. Beatus igitur non eſt,niſi qui habet omnia quæ vult,& nihil vult male.Et quia
nullus eſt ſine peccato originali,vel veniali,ſubdit,Baet⁹ v.c.nõ im.d.ad pœná, Pec
Ambroſius. catum, originale quod aliunde eſt,vel veniale.Vel aliter, Tres gradus delictorũ fe-
cit. Videtur enim tripertita ratio in his dictis propter delictorum varietatẽ. Primus
gradus iniquitas,vel impietas eſt.ſ.cum creator non agnoſcitur.i.infidelitas. Secun-
dus gradus eſt in operibus grauium peccatorum. Tertius vero leuium. Remittere vero
& regere,& non imputare vnius rationis & ſenſus ſunt verba,quia & cum regit remit
tit, & cum remittit non imputat.ſed ad laudem gratiæ dei prolixius loquitur.

Beatitudo hæc in circuncifione tantum manet,an etiá in præputio? Dicimus
enim,quia reputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiam.Quomodo ergo reputata eſt?
In circũciſione,an in præputio?Non in circunciſione,ſed in præputio. Et ſignũ E
accepit circunciſionis ſignaculũ iuſtitię fidei quæ eſt in præputio:vt ſit pater om
nium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iuſtitiam: & ſit pa-
ter circunciſionis non his tantum qui ſunt ex circunciſione,ſed & his qui ſectan-
tur veſtigia fidei quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ.

Beatitudo hæc &c.Ex verbis prophetæ probauit beatitudinẽ eſſe ex gratia per fidẽ,
nunc quærit in quibus ſit,an Iudęis tantũ an etiá in gentibus.q.d.cũ cõſtet quod bea
titudo ex gratia ſit per fidẽ,modo quæratur in quibus ſit,Beatitudo ergo hæc tantum
manet in circũciſione.hoc eſt in Iudęis. An etiam in præputio.i.in gentibus.i. nun-
quid beatitudo,Abrahæ filijs ſolis cõceſſa eſt,an etiá his qui ex gentib⁹ ſunt?Deinde
hui⁹ quæſtiõis rationẽ aperit dicẽs, Dicim⁹ enĩ &c.q.d.hoc ideo quęro, quia dicim⁹
ex ſenſu legis loquẽtes. Quia fides reputata eſt Abrahę ad iu.nõ circũciſio.i.vobis le
gẽ intelligẽtibus cõſtat de Abrahá quod iuſtus eſt per fidẽ:& cũ hoc cõſtet. Quomo-
do ergo reputata eſt.i.in quo ſtatu,cũ eſſet,In circũciſione,an etiá in prępụtio.i.poſt-
quàm circũciſus eſt vel antequá eſſet circũciſus:& ſicut in eo videbiẽ ſic in alijs credi
poterit.Deinde ſoluit vtriq; ſimul quæſtioni reſpõdens.Nõ in circũciſione tantũ.i.in
Iudæis,hæc eſt beatitudo.Sed etiá in prępụtio.i.in gentib⁹ ſimiliter:non, In circũci-
ſione.tantũ.i.tẽpore circũciſionis reputata eſt fide Abrahæ ad iuſtitiá,ſed In præpu- F
Auguſtinus. tio.i.tẽpore præputij. Et ſignũ accepit &c.Reſpondet Apoſtolus his quæ obijci recte
Ambroſius. poterát.ſ.cũ ante circunciſionẽ per fidem iuſtus eſſet:quare fuerit circunciſus,& quaſi
quis diceret,Cũ ante circunciſionẽ iuſtus eſſet Abrahá,cur ergo circunciſus? Reſpon-
det nõ ſine cauſa,& nõ ſuperflue.Sed accepit ſignũ circũciſionis.i.accepit circũciſio-
nẽ in ſignũ.ſ.nõ qua fieret,ſed qua iuſtus oſtẽdereẽ.q.d.accepit circũciſionẽ, quę cir-
cũciſio eſt iuſtitiæ ſignũ iam habitæ.Nõ ergo circũciſio aliquid magnæ dignitatis ha
bebat,ſed ſignũ erat ei tantũ.Circũſio enĩ exterior diciẽ ſignũ interioris circunciſio-
nis:tale.ſ.ſignũ,Quod ſit ſignaculũ.i.habens ſimilitudinẽ ſignatæ rei.Vt ſicut carne
libidinis hõ in circũciſione ſpoliaẽ:ſic anima ſpolietur oĩbus ſordibus primę natiuita
tis.Et quia nõdũ dixerat cui⁹ rei ſignũ ſit,ſubdit,Iuſtitię fidei.q.d.accepit circũciſio-
nẽ in ſignũ hui⁹ rei.ſ.Iuſtitiæ fidei.i.iuſtitię quę ex fide.Vel alio modo, & alia ratiõe
Orig. diciẽ Signaculũ.q.d.Accepit circũciſionẽ in ſignũ,quod ſignũ eſt ſignaculũ.i.celans
quoddá myſteriũ quod celaẽ inimicis.i.infidelib⁹,& ſeruaẽ amicis.i.fidelib⁹ ad ſimi-
litudinẽ ſigilli quod ĩprimiẽ,vt quod occultũ volum⁹ eſſe,oĩb⁹ nõ pateat. Hoc eſt aũt
myſteriũ quod circũciſio quaſi celatũ cõtinet.ſ.quod ſicut ĩ octaua die circũcidiẽ hõ,

A ſic in octaua ætate poſt finē ſeptē dierū ſeculi,auferetur oīs vetuſtas,culpę.ſ.& pœnę.
Hic videndū eſt in quo primo inſtituta fuerit circūciſio,& quare,& quid conferet, & Alcuinus.
quare mutata fuerit tēpore gratiæ,ſuccedēte baptiſmo. Abrahæ primū circūciſio cō-
mendata eſt,vt ſub lege mandati eſſet,& ſic probaret,an cōpleret vel nō. Sicut Adā
mandatū accepit,ne de ligno manducaret,ad probationē obedientiæ, & ſicut præce-
pta fuit circūciſio Abrahæ,ita & ſemini eius.i.Hebręis ex eo naſcituris:& ſiebat octa
ua die,lapideo cultro in carne pręputij ſicut præceptū erat. Quinq; autē de cauſis da- Strabus
ta fuit circūciſio.Primū,vt per obedientiā mandati Abrahā placeret deo,cui per prę- Auguſtinus
uaricationē Adam diſplicuerat.Secundo.in ſignū magnæ fidei Abrahę. Credidit enī Ambro.
ſe habiturū filiū in quo benedicerētur oēs gentes per fidē,& per quē ſpūalis circūciſio
impleretur,ſicut iuſtificatus eſt & ipſe.Tertio,vt hoc ſigno diſcerneret à cæteris na- Auguſtinus
tionibus ille populus.Quarto,vt circūciſio facta,in virili mēbro per quod generatur Stra.
creatura mortaliū,& in quo libido ſolet dominari,caſtitatē mētis & corporis ſeruan- Auguſtin⁹
dā,& impudicitiā recidēdā indicet. Quinto,ideo pręcepta fuit,quia nō poſſet melius
ſignificari per Chriſtū tolli originale peccatū:cūpręputio quippe oīs homo naſcitur,
quēadmodū & cū originali peccato: & circunciſus pręputiatū gignit, traijciens in il-
lum quo ipſe iam caruit,ſicut baptizatus in filiū quē carne generat reatū traijcit origi
B nis,à quo ipſe iā liber erat.In carne præputij ideo iuſſa eſt fieri,quia in remediū inſti-
tuta eſt.ſ.cōtra originale peccatū,quod à parētibus cōtrahimus cōcepti in cōcupiſcen
tia,quæ in parte illa magis dñatur:& quia in illo mēbro culpā inobediētiæ primus hō
cognouit,decuit vt in hoc mēbro ſignū obediētiæ acciperet.Fiebat autē octaua die la
pideo cultro,quia poſt ſeptenariū vitæ huius in octaua ætate quæ erit reſurgentiū,om
nis ab electis per petrā Chriſtū abſcidet corruptio carnis & ſpūs,quādo liberabimur
à ſeruitute corruptionis:& per Chriſti reſurrectionē in octaua factā,circūcidet à pec
catis anima cuiuſq; credentis in eum.Duæ itaq; ſunt res illius ſacramēti.ſ.circūciſio à
peccatis in hoc præſenti,& circūciſio ab omni corruptione in futuro. Cōferebat autē
circuncíſio ſuo tempore remiſſionē peccatorū,ſicut & nunc baptiſmus.Idem enī ſalu Beda.
tiferæ curationis auxiliū circunciſio in lege cōtra originalis peccati vulnus prębebat,
quod baptiſmus agere reuelatæ tēpore gratiæ cōſueuit:excepto quod regni cęleſtis ia-
nuam,necdum intrare poterant,tantū in ſinu Abrahæ poſt mortē beata requie conſo
lati ſupernæ pacis ingreſſum ſpe felici expectabāt.Item, Quod apud nos valet aqua
baptiſmi,hoc egit apud veteres vel pro paruulis ſola fides,vel pro maiorbus virtus ſa Greg. in moralibus.
crificij,vel pro his qui prodierūt de Abrahæ ſtirpe,myſteriū circūciſiōis. Ecce ex his
auctoritatib⁹ patet per circūciſionē peccatorū fieri remiſſionē, ſicut & per baptiſmū.
Cur ergo mutata eſt circūciſio per baptiſmū? Quia ſacramentū baptiſmatis perfecti⁹
C eſt,quia & magis cōmune,& magis gratiæ plenū.In circūciſione nāq; tantū peccata
remittebātur,ſed nō gratia ad bene operādū,per eā præſtabatur, nec virtutes dabātur
vel augebantur.In baptiſmo autē peccata dimittūtur,& gratia cooperandi cōfertur,&
virtutes augentur.Ideo recte apoſtolus ait,quod Abraham accepit circunciſionē tātū
in ſignū quod eſt. Signaculū.In ſignū dico, Iuſtitiæ fidei, quæ iuſtitia fidei,vel fides.
eſt ipſi Abrahæ In præputio.i.in tēpore præputij.ſ.antequā circūcideret,& ideo in tē
pore præputij habuit ex fide iuſtitiā. Vt ipſe ſit.i.vt oſtēdatur eſſe pater.i.fidei auctor
exēplo, Omniū credentiū.Si pater dico etiā,per præputiū.i.tēpore præputij.vel,Per
pręputiū.i.id quod eſt ei datū ī tēpore pręputij.i.per fidē.Nota diligēter,per,inſolētē Nota.
præpoſitionē.i.pręter ſolitū hic poſitā,quę nōnulla animaduerſa explicat.poteſt enī
ſic intelligi. Per præputiū.i.in præputio, vt dicit per illud tēpus.i.in illo tēpore . vel Ambros.
per prępu.i.per id quod eſt datū ei ī tēpore pręputij.Si eī poſt circūciſionē, diceret ex Aimo.
ea hoc accepiſſe, hic agit de pꝛ̄nitate,quā per fidē,Abrahā cōſecut⁹ eſt. Nā per carnē
Iudæorū tātū pater eſt:fide vero oīm credētiū tā Iudæorū quām gētiū,ita eorū pr̄ eſt.
Vt & illis credētib⁹, Reputet̄,ipſū credere, Ad iuſtitiā.i.ad remiſſionē pc̄tōrū & bo-
na opera.& ita ſit,Pater ſpūalis, Circūciſionis.i.auctor iuſtitiæ quæ ex fide ſit per ex- Aimo.
emplū. Nō tantū his qui ſunt ex circūſione,carnali.i.Iudæis,eſt Abrahā pr̄:vel repu
tat̄ fides ad iuſtitiā, Sed & his,quicūq; ſint, Qui ſectātur veſtigia fidei Abrahæ, vt ita
ample credāt,ſicut ille credidit.Abrahæ dico, Patris noſtri.i.patris omniū credētiū.
Quæ fides data eſt ei, In præputio.i.in tēpore præputij,ſicut iā dictū eſt. Nō enī &c.

dixit quod Abraham non per legem,ſed per fidem iuſtitiam conſecutus eſt, & pater- D
nitatem:nũc de promiſſione agens addit , quod per eandẽ fidẽ promiſſionem habuit,
Ambro. & hæreditatem,quaſi dicat,per fidem eſt paternitas,quia per eam eſt promiſſio, non
per legem vel circuncıſionem quæ nondum erant.& hoc eſt,

Nõ eni per legẽ facta eſt promiſſio ipſi Abrahę aut ſemini eius vt heres eſſet
mũdi, ſed ꝑ iuſtitiã fidei. Si enı́ qui ex lege hęredes ſunt, exinanita eſt fides, aboli
ta eſt promiſſio. Lex enim iram operatur. Vbi enı́ nõ eſt lex, nec præuaricatio.

Ambro. Non enı̃ per legẽ facta eſt promiſſio,ipſi Abrahę.aut ſemini eius.i.ad opus ſeminis
Aimo. eius.ſ.credentiũ omniũ qui ſunt ſemẽ Abrahæ,nõ carne ſed imitatione.Vel, Semini
Ambro. eius.i.Chriſto,cui dicitur facta promiſſio, quia in eo implenda erat. Quæ promiſſio?
hæc.ſ.Vt eſſet hęres mundı.Nõdũ enı́ lex data erat, quando hęc promiſſio facta eſt.
Ambroſius. Abrahã dicitur hęres mundi.i. poſſeſſor aliquorũ de toto mundo qui eum imitentur.
Quia oẽs credẽtes per fidẽ filij ſunt Abrahę,& ipſe in Chriſto qui ex eo natus eſt,poſ
Ambro. ſidet oĩa.Abrahã ergo mũdi hęres eſt,& in ſe & in ſemine ſuo.i.Chriſto:ſed in ſe per
Aimo. exemplũ:Chriſtus aũt hæres eſt.i.dñs mũdi,ſecundũ poteſtatẽ,per quẽ benedictio fi-
lijs Abrahæ ſit,cui dedit pater gẽtes,& terminos terrę:ſicut ait Dauid, Dabo & gen-
tes &c.Itaq; in illo eſt impleta promiſſio qua dictũ eſt Abrahę, Patrẽ multarũ gentiũ
poſui te.Et itẽ,In ſemı́e tuo.b.o.g & alia huiuſmodi.Hęc promiſſio,vt dictũ eſt, nõ E
eſt facta per legẽ, Sed per iuſtitiã fidei,per quã benedicũtur hoı́es,& fiunt filij Abra-
hę. Si eni &c. Dixit per iuſtitiã fidei promiſſionẽ hęreditatis factã Abrahæ, non per
Aimo. legẽ,nũc dicit,per eandẽ ıuſtitiã fidei fieri hæredes Abrahę,nõ per legẽ.q.d. Vere A-
brahã nõ eſt hęres mundi per legem,quia filij eius nõ ſunt per legem. qui filij dicunt
hic hæredes?ſcilicet quos ille habet poſſidentes. Et vere Nõ,quia ſi hoc verũ eſſet,ſci
licet, Si,illi, Qui ſunt,hęredes tãtũ Ex lege ſunt.i.eſſe dicũtur hęredes, hęc incõue-
nientia ſequũtur,quod, Fides eſt exinanita.i.fruſtrata, qua cõſtat iuſtum fuiſſe Abra
Ambro. ham..Et promiſſio eſt abolita.i.inexpleta vt nulli ſint hęredes. Lex enı́, nõ facit ali-
quos hęredes.nã potius, Operat iram.i.pœnã. Ad hoc eni data eſt vt reos faceret de-
Ambro. lınquẽtes,nõ efficiẽti cauſa,ſed nõ adiuuãte gratia. Vel vt reos faceret tẽporalib⁹ pœ
Auguſtinus nis ıram operat,nã præuaricationẽ:ex ea eni eſt pręuaricatio. Quod qualiter dictum
ſit,aperit dicens, Vbi enı́ nõ eſt lex.q.d. Ideo dico ex lege eſſe irã & præuaricationẽ,
Ambro. quia ſine ea nõ eſt. Vbi eni nõ eſt lex,nec pręuaricatio. hoc ideo dicit,quia ſublatis de
lege data eſt venia:iuſtificatis,nulla eſt pręuaricatio. Iuſtificati enim ſunt qui per præ
uarıcationem legis fuerant peccatores. Nota quod non aı̈t vbi non eſt lex, non eſt ini
quitas:ſed ait,non eſt præuaricatio. Omnis enim legem prętериens iniquus eſt, ſed nõ
omnis ıniquus eſt legem prętериens. Qui enim legem non acceperunt,ıniqui dici poſ-
Auguſtinus. ſunt,pręuaricatores autẽ dici non poſſunt. In hoc ergo oſtendit ꝙ pręuaricatio omni- F
Auguſtinus. no eſſe non poſſit,vbi lex non fuerit:nec ira tanta,ſine lege.

Ideo ex fide vt ſecundũ gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini, non ei qui
ex lege eſt ſolum, ſed & ei qui ex fide eſt Abrahæ, qui pater eſt omnium noſtrũ
ſicut ſcriptum eſt. Quia patrem multarum gentium poſui te ante deum cui cre
didiſti: qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non ſunt, tanquã ea quæ ſunt: qui
contra ſpem in ſpem credidit, vt fieret pater multarum gentium, ſecũdũ quod
dictum eſt ei, Sic erit ſemen tuum, ſicut ſtellę cæli & arena maris.

Auguſtin⁹ Ideo ex fide &c.Ex prędictis ı̃fert,ex fide fieri hęredes Abrahę.q.d.Et quia hęc incõ
Augu. uenıẽtia ſequerẽtur,ſi ex lege eſſent hęredes,Ideo,ex toto patet quod ſũt hęredes,Ex
Ambro. fide,quę eſt donũ miſericordię,& ſic eſt firma promiſſio oı́ ſemini Abrahę. Vñ ſub-
dıt,Vt firma ſit promiſſi oı́ ſemini Abrahę.i.Iudęo & gẽtıli imitatori.Solis enı́ imitã
tıbus firma eſt promiſſio.ſ.quod filij ſunt dei.Firma ſit,dico,Secũdũ gratiã fidei non
ſecundũ merita legaliũ operũ,ſeu quorũlibet fidẽ pręcedẽtiũ.Firma eni promiſſio eſ
ſe nõ poteſt oı́ ſemini niſi ex fide,quia origo promiſſionis ex fide eſt , per quã purgãdi
Auguſtinus ſunt vt digni ſint dıci filij dei.Nõ ei &c.q.d.Firma ẽ promiſſio per gratiã fidei omni
de bap. par. ſemini,Nõ ſolũ ei qui ex lege eſt.i.nõ tantũ ei qui ex veteri lege venit ad nouã.i. Iu-
dæis,Sed & ei,quicũq; ſit,Qui ex fide eſt Abrahę.i.qui ſequitur fidem Abrahę quam

A Gentilis habuit,vt eſſet iuſtus.Vel ita,firma eſt promiſſio oĩ ſemini & nõ tantum ei. Aimo.
Qui ſolum eſt ex lege.i.qui de operib9 legis præſumit, quia hic talis a gratia dei exci Ambro.
dit.Sed ei,ſolũmõ.Qui eſt ex fide Abrahę.i.qui imitať fidẽ Abrahæ:& nõ cauſa fidei
a lege recedendum eſt,vt ſit firma promiſſio.Lex.n.ſine gratia promiſſionis non ſo- Auguſtinus
lum non aufert,verum etiam auget peccatũ:non quia ſit efficiẽs cauſa peccati,cum ſit in pſal. cxviii
ſancta & bona:ſed quia ea data,augmentũ peccati acceſſit,quod ſine ea non acceſſiſ-
ſet.Multa.n.ſunt quæ dicuntur efficere aliqua,nõ quod ipſa efficiant,ſed quia ſine ip
ſis non fierent illa quæ fiũt.Qui,Abraham, Eſt pater,id eſt inſtitutor per exemplum
fidei,Omnium noſtrum.ſ.credẽtium pater eſt.Sicut ſcriptum eſt,in Geneſi.q.d. Hoc Aimo.
eſt in quo conſentit authoritas dicens,Quia poſui te,o Abraham,id eſt conſtitui te,
Patrem.i.authorem,ſecundum fidem non modo circũciſorũ Iudæorũ, ſed & Multa- Aimo.
rum gentium,in quo percutitur Iudæorũ ſuperbia,qui gloriantur de progenie Abra Auguſtinus
ham deſcendere.Non.n.carnaliter circunciſæ genti tãtum factus eſt pater,ſed etiam
incircuncisis gentibus fidem Abrahæ imitantibus.Te,dico,qui es,Ante deũ.i. places
deo.Cui credidiſti.q.d.per fidem ei places.Qui viuificat.Hæc ſunt verba apoſtoli.q.
d.& ipſe eſt cui merito credendũ eſt.quia ipſe eſt Qui viuificat,per fidem & grãm, Aimo.
Mortuos.i.Iudæos mortuos in peccatis.In hunc ergo ſecure creditur,qui mortuos iu
ſtificat.Et vocat,per grãm.Ea quæ nõ ſunt.i.gẽtiles qui nil videbantur eſſe, Tanquã
B ea quæ ſunt.i.Iudæos qui aliquid eſſe videbantur.Qui.n.adhærent ei per fidem & di-
lectionẽ eſſe dicuntur:qui vero in peccatis mortui ſunt,ſicut erant Gẽtiles,quia non
adhærerent ei qui vere eſt,non eſſe dicuntur.Vel ita,ſecundum aliam literã.Qui vo-
cat ea quæ non ſunt tanquã quæ ſint. Nõ ait vt ſint,ſed tanquã ſint,quia præ eſtinã Augu.
ta ſunt, & diſpoſita.Sic.n.ea quæ futura ſunt,iam apud deũ ſunt: apud deũ quippe iã
factum eſt,quod eius diſpoſitione,vel prædeſtinatione futurum eſt.vnde alibi.Qui fe
cit quæ futura ſunt,& alibi.Qui elegit nos ante mundi conſtitutionem.Quis ſufficit Auguſtinus
hoc explicare?Eliguntur qui nõ ſunt,nec errat qui eligit,nec vane eligit.Eligit tamẽ de verbo do.
& habet electos quos creaturus eſt eligendos,quos habet apud ſemetipſum, non in na
tura ſua,ſed in præſentia ſua:nondũ erãt,quibus promittebatur:ſed quib9 promiſſum
eſt,& ipſi promiſſi ſunt.Vocat ergo quę nõ ſunt,tanquã quæ ſint.i.his qui non ſunt,
diſponit & pręparat ab ęterno,gratiã iuſtificationis & glorificationis, apponẽdam in
tempore tanquã ſint.i.tanquã illis qui iam ſunt apud deum per prædeſtinationem:in
quo ſola apparet gratia.Non.n. homo qui non erat,promeruit,vt eſſet,vel vt bonus
eſſet,vel beatus.Si.n.promeruit,iam erat,ſed nondũ erat,ergo non promeruit:ſed ele
ctionis gratiam habuit,vt totũ corpus Chriſti dicat,gratia dei ſum,id quod ſum. Cõ- Augu.de ver
munis.n.eſt natura omnib9,ſed nõ gratia niſi ipſa natura putetur eſſe gratia,quia gra bo apoſtoli.
C tis conceſſa eſt.Excepta ergo illa gratia,de qua mõ non agitur qua condita eſt huma
na natura.ſ.qua homines ſumus,quæ Chriſtianis paganiſq; cõis eſt,hæc eſt maior gra
tia,& ſolis electis conceſſa,non quod per verbum homines creati ſum9, ſed quod per
verbum carnem factum,fideles beatiq; facti ſumus.Vel,Vocat.i.agnoſcit.Ea quæ nõ
ſunt,in actu,tanquam ea quæ ſunt.Qui contra ſpem &c.Cõmẽdato illo cui credidit
Abraham,incipit commendare fidem ipſius Abrahæ,vt alii eum imitentur.q.d. me- Aug. in v. li.
rito Abraham eſt pater omnium.Qui contra ſpem,priorem,quæ erat de natura,id eſt de trinitate
ſecundum naturalem conſuetudinem,Credidit,deo promittenti. In ſpem,id eſt ſpe- Aimo.
rans & ſecure expectans quod promiſſum erat.Prior ſpes,ſecundum naturã fuit.ſ. dũ
iuuenis ex iuuencula ſecundũ naturam ſperauit,ſobolem nec tamen habuit: modo cõ Aimo.
trarium illi ſpei ſperauit.ſ.vt vetulus ex vetula & ſterili generaret ex dei potẽtia,quę
ſpes eſt gratiæ.Credidit dico,Vt.ita,Fieret,pater multarum gentiũ. Per fidem ita im Aimo.
pleri credidit.ſ.Secũdum quod dictum eſt ei,id eſt promiſſum,in Geneſi ſcilicet. Sic
erit ſemen tuum,ſicut ſtellæ cæli,& arena maris,id eſt innumerabiles erunt, qui ex te
naſcentur,qui & boni per ſtellas ſignificantur:& mali,qui per arenam intelliguntur.
Ita Abraham credidit.

Et non infirmatus eſt in fide,nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cum iam fere centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Saræ. In repromiſſione etiam dei non hæſitauit diffidentia: ſed confortatus eſt fide, dans gloriam

deo:pleniſſime ſciens,quia quæcunque promiſit deus,potẽs eſt & facere. Ideo D
& reputatum eſt illi ad iuſtitiam,

Et nõ infirmatus eſt in fide.Infirmatur ille qui hæſitat:& ſi cauſam qua poſſet in-
Aimo. firmari,hr̃et.ſ.ſuam ſenectutem,& Saræ ſterilitatem & ſenectutẽ.vñ ait,Nec cõſide-
rauit corpus ſuum eſſe emortuũ,ab opere generandi filios:Cũ fere centũ eſſet annorũ
Aimo. Et ſimiliter non cõſiderauit,Vuluá,Saræ eſſe emortuá.Non ſine cauſa hæc & alia cõ
tra naturam fecit deus.Ideo enim talia fecit vt errorem auferret,& ſe omnipotentem
Ambro. deum omnium monſtraret.Aliqui.n.inflati ratione mundi,deum neglexerunt. Ideo
quæ mundo impoſſibilia ſunt,fecit deus,vt qui per hæc crederent ſaluarentur, dei do
Ambroſius. minio mancipati.Attendendum eſt etiam ꝙ non præter magnæ rei figurã, Iſaac con
tra naturam generationis humanæ fuit promiſſus.Hoc.n.fuit in ſignũ,dei filium con
tra naturam humanam & rõnem ex homine naſciturũ,filioſq; hoím per ſpũm rege-
nerationis ex peccatoribus filios dei:ex mortalibus,immortales generandos.Et nõ ſo
lum in promiſſione non hæſitauit Abraham,ſed etiam in promiſſione dei .i. qñ iterũ
angelus promiſit,Secũdũ tempus hoc veniam,& erit Saræ filius.Et ſi ipſa promiſſio
differetur,Non,tñ,Hæſitauit diffidentia:ſed confortatus.i.confirmatus.Eſt fide, dás
gloriam deo de cõſtantia fidei.Pleniſſime ſciens,multo intuitu virtutis dei.Quia quę E
cunq; promiſit deus,potens eſt facere,vt promittere.i.ita leuiter poteſt facere vt pro-
mittere.Hoc gentes imitari debent,vt.ſ.credant,ſicut Abrahá credidit.ſ. deum poſſe
quæcũq; promiſit.Et nota quod non ait,Quæcũq; prædixit,vel præſciuit,ſed, Quæ-
Auguſtinus de correctiõe & gratia. cũq; promiſit potẽs eſt facere,quia omne quod promiſit ipſe facit,& ſi enim faciũt ho
mines bona quæ promiſit,ipſe tñ facit,quia facit vt illi faciant, nõ illi faciunt vt ipſe
faciat quod promiſit.Alioquin vt dei promiſſa impleãtur,nõ in dei,ſed in hoím ẽ po
Auguſtinus ad Proſperũ. & Hila. teſtate.Promiſit ergo quod ipſe facturus fuerat,non quod hoíes.Nõ.n.de noſtræ vo-
luntatis poteſtate,ſed de ſua prædeſtinatione promiſit. Congrue ergo non ait prædi-
xit vel præſciuit.Ná & aliena facta põt prædicere atq; præſcire:ſed promiſit,vt hoc
intelligeretur promittere quod ipſe facit. Non.n.ipſe promittit,& alius facit: quod iá
nõ eſſet promittere,ſed tãtũ prędicere.Iõ &c.q.d.Quia Abrahá confortatus eſt fide,
ideo & ipſum credere,Reputatũ eſt ei ad iuſtitiá.q.d.per hoc quod credidit , & acce-
pit promiſſum,& iuſtus factus eſt.Et quaſi aliquis diceret,Quid hæc ad nos?ſubdit.

Non eſt autem ſcriptũ,tantum propter ipſum,quia reputatum eſt illi ad iuſti
tiam:ſed & propter nos,quibus reputabitur credentibus in eum qui ſuſcitauit
Ieſum Chriſtum dominum noſtrum a mortuis,qui traditus eſt propter delicta
noſtra,& reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.

Non autem ſcriptum eſt,tãtum propter ipſum,id eſt propter laudem ipſius,hoc.ſ. F
Quia reputatũ eſt illi ad iuſtitiam:ſed & propter nos inſtruendos,quibus reputabitur
Aimo. fides ad iuſtitiam credẽtibus in eum ſcilicet deum patrem Qui ſuſcitauit dominum
noſtrum Ieſum Chriſtum.Quaſi dicat qui hæc fecit:nobis proderit. Suſcitauit dico
Aimo. A mortuis,id eſt a ſepulchro,qui proprie loc⁹ eſt mortuorum. Pater ſuſcitauit filium
& ipſe filius ſecundum quod deus ſuſcitauit ſemetipſum.Quod idem operatus eſt &
Aimo. ſpiritus ſanctus.Qui,Chriſtus a deo patre,a Iuda,a Pilato,Traditus eſt, in mortem,
Augu. Propter delicta noſtra,tollenda.iure diaboli deſtructo.Et reſurrexit propter iuſtifica
tionem noſtram,id eſt vt iuſte viuamus,quod aliter non poteramus . Nota quod vtra
que.i.mors & reſurrectio Chriſti,delicta noſtra tollunt,& vtraq; iuſtificant: tñ mors
Chriſti ſola interitum vitæ veteris ſignificat,& in ſola reſurrectione, noua vita ſigna
tur:quæ a iuſtificatione incipit,& in immortalitate perficietur : ideoq; congrue quãtũ
ad ſignificationis diuerſitatem verba diuiſit dicens, Traditus eſt propter delicta no-
ſtra , reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.

CAP. V.

IVſtificati ergo ex fide pacem habeamus ad deum per dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum,per quem habemus acceſſum per fidem in
gratiã iſtá,in qua ſtam⁹ & gloriamur in ſpe gloriæ filiorũ dei.

A Oſtendit iuſtitiã eſſe ex gratia fidei,ſine lege.Hic oſtendit ex eadem alia plura bona eſſe.q.d.quia ex fide eſt iuſtificatio,igitur pacem habere cum deo.q.d. hæc diſſenſio quæ inter vos eſt,contra deum eſt.Iudæi nanq; & gens inter ſe diſceptabant,& Iudæi quidem de antiquæ legis operibus,Gentiles vero de noua Chriſti vocatione,præſumptiue gloriabantur,& merita iactabant,ideoq; vtrorũq; iactantiã repximẽs,ad pacem monet,& ne indignentur ſe eis annumerat.q.d.Quia ex fide eſt iuſtitia, igitur & nos iuſtificati ex fide,nõ ex lege,non ex nobis.i.non propter aliquod meritum noſtrũ quod præceſſerit fidem.Pacẽ habeamus ad deũ,quã nõ habetis vos Romani.dũ inuicem arrogatis.Attende quod hic ait,Iuſtificati ex fide.Qui ſupra dixit iuſtificati gratis per gratiam,hoc iõ dixit ne ipſa fides ſuperba ſit:nec dicat ſibi,ſi ex fide , qũo gratis?Quod.n.fides meretur,cur non potius redditur,quã donatur? Non dicat iſta hõ fidelis,quia cũ dixerit,vt merear iuſtificationem,habeo fidẽ.Reſpõdetur ei. Quid habes quod nõ accepiſti?Cum ergo fides impetrat iuſtificationẽ,ſicut vnicuiq; deus partitus eſt menſuram fidei,nõ gratiã dei,aliquid meriti pręcedit humani,ſed ipſa gratia meretur augeri,vt aucta mereatur & perfici,volũtate comitante,nõ ducente : pediſſequa,non præuia.Vere igitur ex fide iuſtificati ſumus:& per eam, Pacẽ habeamus ad deũ.Pacẽ nanq; cũ deo hrẽ fides facit,non lex:hæc.n.nos recõciliat deo, ſublatis peccatis,quæ nos fecerant inimicos.Pacem aũt ille habet cum deo:qui aduerſum mandata eius contraria voluntate non litigat,qui ſequitur iuſſa dñi,& ad omne præceptũ diuinum ſuũ flectit arbitriũ.Pax.n.vera eſt,cõcordare moribus probis,& litigare cũ vitiis.Cõtra pax huius mundi,quæ peramica eſt vitiis,deo diſſidet,quã Chriſtus nõ venit mittere ſed tollere.Dico,habeamus pacem ad deum,quia ei recõciliati ſumus per
B miniſterium gr̃ę.ſ.Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.i.per auxilium & gratiã eius.Per quẽ &c.Enumerat bñficia,quę a Chriſto habentur,dicens. Per quẽ Chriſtũ id eſt cuius ope.Habemus acceſſum per fidẽ.i.introitum,vel aditũ,nõ mõ ad deũ ſed, Etiam in gr̃am iſtam.i.in bonã vitę obſeruantiam.In qua ſtamus,ſpe ſupernę claritatis erecti,qui ante occidimus in Adã.Et gloriã in ſpe glorię filiorũ dei , id eſt angelorum vel ſanctorum,id eſt gloriamur de eo quod ſperamus,gloriam quã filii dei habent ſcilicet angeli vel ſancti.

Aimo. Auguſtinus. ad Bonif.pa. Vide quid dicatur. Idem in eo. Ambroſius. Caſſiodorus. Paulinus. Ambro. Aimo. Ambro.

Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur:patientia autem probationem, probatio vero ſpem. Spes autẽ non confundit:quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum,qui datus eſt nobis.

Non ſolum aũt,gloriamus de ſpe glorię,Sed etiam gloriamur,per gratiam eius, In tribulationibus,quas pro Chriſto patimur,quibus itur ad gloriam.Per tribulationes.n.oportet nos intrare in regnum cælorum. Vel dei,ideoq; gloriandum in his dicit.ſpei enim addita tribulatio augmentum facit præmii,indexque eſt fixæ ſpei tribulatio.Non.n.eſt magnum gloriari in lætis:recti corde,etiam in tribulationibus glo-
C riantur,magnitudinem præmii cognoſcentes,de tribulatione finienda:infinitum præmium acquiſituri.Scientes &c.q.d.cur gloriamur?quia ſumus,Scientes quod tribulatio operatur patientiam,quia per exercitium tribulationis docetur aliquis ſtrenuꝰ,dũ fortiter tolerat tormenta:per quod ſancti martyres vicerunt ſæuitiam tyrannorum. Operatur ergo patientiam vel eam augendo,vel potius oſtendendo. Quod aũt tribulatio non tollit patientiam,ſed auget,hoc facit charitas quæ eſt proprium donum ſpiritus ſancti,Patientia operatur probationem.i.purificationem. Quãto magis.n.quis patitur tanto purior redditur,dum anima fidelis non reſiſtens ordinationi dei, non diligit eius voluntatem,cuius malitiæ poteſtas datur in bonos,ſed eius voluntatẽ a quo hæc poteſtas datur.Cum ergo quis intelligens quod non eſt poteſtas, vel dæmonum, vel perſecutorum,niſi a deo,ſuſtinet patienter,probatur,id eſt bonus eſſe monſtratur & efficitur melior,tanquam aurum quod per ignem & purum oſtenditur,& purius redditur.Hæc vero probatio,operatur,Spem,id eſt certitudinem futuræ gloriæ.Spes enĩ eſt certa expectatio futuræ gloriæ,quæ humanæ rationi vana videtur, ſed teſtimonio virtutis , id eſt patientiæ vel miraculorum firmatur . Qui enim inter tribulationes, & aduerſa probabilis exiſtit per patientiam , ille ſecurus præmium futuræ bea-

Ioan.Damaſ. Aimo. Auguſtinus Auguſtinus. in lib.qõ. lxxxiii. Aimo. Ambro. Aimo.

titudinis expectat. Spes aũt hæc,quãuis ſtulti & hebetes a perfidis iudicemur,creden- D
Ambro. tes ea quæ mundana carent rõne, Non,tamen,Confundit.i.non facit erubeſcere,quia
impletur.Cõfunditur enim qui quod ſperabat non inuenit,ſicut contingit illi qui ſpe
rat in homine.hæc autem ſpes ideo non confundit,quia eſt in deo , qui non fallit,nec
fallere poteſt,non in homine mendace.Maledictus.n.qui ſpem ſuam ponit in homi-
ne.Quia charitas,q.d.dico quod ſpes nõ confundit.i.impletur,& cõſtat eam eſſe im-
plendam ex eo,quia charitas dei eſt, Diffuſa in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctũ.
Auguſtinus. Nõ enim a nobis eſt charitas nobis. Qui,ſpiritus. Datus eſt nobis.i.ex eo cõſtat eam
implendam,quia iam ſpiritum ſanctum in arrã habemus,quo charitate diffuſa in cor
Aimo. dibus noſtris,deum late diligimus.Verbum effuſionis largitatem muneris notat,ſicut
et in Iohel. Effundam de ſpiritu meo ſuper oẽm carnem . Fidele autẽ promiſſum dei
Ambro. eſſe probat ſpiritus ſanctus datus nobis qui eſt pignus implendæ ſpei . Attende quod
Auguſtinus. gradatim Apoſto.perducit vſq; ad charitatẽ dei,quæ maior eſt aliis:quã cũ dicit nos
habere per donum ſpũs,monſtrat illa omnia deo eſſe tribuenda.Ergo vnde eſt tibi,o
Auguſtinus homo,charitas,niſi quia diffuſa eſt per ſpũm ſanctum in cordibus? Iõq; ne quis eã pu
Auguſtinus. ad Iulianum. taret ſe hr̃e per proprium arbitrium,cũ dixiſſet, Charitas dei diffuſa eſt in cordib⁹ no
ſtris:addidit, Per ſpũm ſanctum qui datus eſt nobis. A quo,niſi ab illo qui aſcẽdit in
Auguſtinus de blaſ.ſſ. altum.i.ad patrem? Ipſe enim dedit dona hominibus. Inſinuatur nobis authoritas in
patre,natiuitas in filio,cõitas patris filiiq; in ſpũ ſancto:æqualitas in tribus. Quod er
go commune eſt patri & filio,per hoc nos voluit habere cõionem,& inter nos,& ſecũ
quod ambo habent vnũ.i.per ſpũm ſanctũ deũ,& donum dei. In hoc enim diuinitati
recounciliamur,eaq; delectamur. Sicut.n. veritate dicimus,ita charitate diligimus: vt E
& plenius cognoſcamus,& beati cognito perfruamur:& quia peccatis alienabamur a
Auguſtinus in ſer.de aſc. poſſeſſiõe verorũ bonorũ,iõ data eſt charitas quæ operit multitudinẽ peccatorũ. Ar-
bitror ergo iõ ſpũm ſanctum bis datum,vt nobis cõmendarentur duo præcepta chari
tatis.ſ.diliges deum,& diliges proximum.vna eſt charitas,& duo præcepta:vnus ſpi-
ritus,& duo data:quia non alia charitas proximum diligit,niſi illa quę diligit deum.
Auguſt. de ver.apoſt. Qua ergo charitare proximum diligimus,ipſa deũ diligimus. Sed quia aliud eſt deus,
aliud proximus,& ſi vna charitate diliguntur,non ſunt tamen vnum quæ deliguntur
& ideo forte dicuntur duo præcepta,& alterum maius,& alterum minus. Hæc aũt cha
ritas,vt ait Apoſto.diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt
Aug. in li.ſẽ. nobis. A quo datur? Ab illo,vt diximus,qui dedit dona hominibus. Quæ dona? ſpũm
Proſperi. ſanctum,qui tale dat donum qualis eſt ipſe. Magna eſt mĩa eius. Donum dat æquale
Aug. ex ſer. epiſt. Ioannis ſibi,quia donũ eius ſpũs ſanctus eſt,vnus deus tota trinitas eſt. Diffundit ergo chari-
tatem in cordibus noſtris ſpiritus patris & filii,quem cum patre amamus,& filio. Ipſe
vt diligeretur nobis dedit,qui non dilectus nòs dilexit. Ipſe eſt fons de quo ſcriptura
dicit. Fons aquæ viuæ ſit tibi proprius. Et nemo alius cõicet tibi. Alieni.n.ſunt oẽs
qui non diligunt deum,& ipſe fons eſt ſpiritus ſancti,quem non poſſunt accipere ma
li:& charitas eſt,quam habere,& malus eſſe non poteſt aliquis. Intelligamus ergo in
dilectione ſpũm ſanctum eſſe,ſed nomen Chriſti,& baptiſmum habere,& corpus do F
mini ſumere,& cætera ſacramenta hr̃e,& malus eẽ,poteſt. Charitas ergo eſt,propriũ
donum ſpũs,& ſingularis fons. Et attẽde quod dicẽdo charitatem diffuſam per ſpũm
qui datus eſt nobis,oſtendit quod ſpiritus & deus eſt,& dei donum eſt,vel ita, vt acci
piatur charitas dei,non qua nos.i.ſecundum quam nos diligimus deum : ſed qua ipſe
Ambroſius. diligit nos.quaſi ideo ſpes nõ confundit, Quia charitas dei diffuſa eſt erga nos.i. quia
Ambro. deus late diligit nos. Et hoc habemus, In cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui
datus eſt nobis,qui facit nos intelligere charitatẽ dei erga nos,qui diuerſis linguis prę
ſtitit,vt etiam imperiti loquerentur cum interpretatiõibus:per quod & ſpes noſtra cõ
firmatur,& charitas dei,in nobis commẽdatur,vt quia charos dei falli impoſſibile ẽ
ſecuros nos faceret de promiſſione:quia deus eſt qui promiſit,& his quos charos vult
habere,promiſit.

Vt quid enim Chriſtus,cum adhuc infirmi eſſemus ſecundum tempus pro impiis mortuus eſt? vix enim pro iuſto quis moritur. nam pro bono forſitan quis audeat mori?

A Vt quid.n.Oſtēdit ſupra quod ſpes implebitur per hoc quod Chrūs diligit nos,vel nos eum per ſpūm:nunc idem oſtendit per hoc quod Chrūs mortuus eſt,quod & diuinæ dilectionis effectus eſt,& cā ſpei noſtræ implēdæ.q.d.Cū uos de⁹ diligat,vel nos eum diligamus per ſpūm ſctm̄,conſtat,quod ſpes implebitur:quia uiſi ita ſit,fruſtra paſſus eſt Chrūs,& hoc eſt,Vere ſpes implebitur,Enim.i.quia niſi ſpes implēda ſit, Vt quid Chrūs mortu⁹ eſt.i.cur tā magnū fecit.ſ.vt moreretur! Et hoc, Pro impiis.i. pro dilectione impiorū,Vel pro impiis.i.vice impiorū qui deberent mori in æternū, merito impietatis.Pro impiis dico,non qui olim fuiſſent,& nō tunc,ſed potius mortuus pro nobis impiis.Cum eſſemus adhuc infirmi,in peccatis,& ita medico indigentes,mortuus eſt.dico & hoc,Secundum tempus.i.per triduum tantū,quia die tertia reſurrexit.Ne ergo deſperes de eius potentia,cuius apparet in mortem beneuolentia, & a quo tales arras accepimus,quod donauit impiis mortē ſuā,qui ſeruat iuſtis vitā ſuā mortuus eſt pro te,o hō morralis,vt viuas cum illo:ſuſcepit mortem noſtram,vt donaret nobis vitā ſuā.Incredibilius eſt,quod mortuus eſt æternus,quā vt in æternū viuat mortalis. Iam quod eſt incredibilius tenemus.ſ.quod propter hoīes mortu⁹ ē de⁹ Nū eſt ergo victurus hō cū deo! nū mortalis victurus eſt in æternū propter quē mortuus eſt qui viuit inæternū! Sed qūo mortu⁹ eſt! & vnde! & pōt mori deus! Accepit ex te vnde moreretur pro te,induit ſe vt moreretur pro te:induet te vt cum illo viuas: induit ſe carne mortali in virginitate matre,induet te vita perenni in æqualitate patris Ecce qūo amatus eſt non amandus. Amatus.n.es turpis & fœdus.añquā eſſet in te, quod amari dignum eſſet.Amatus es prius,vt dignus fieres qui amareris: dilectus es prius,vt diligentē poſtea diligeres.Impius.n.eras,dānari merueras,& tñ pro te mortuus eſt Chriſtus.Vel ſecundū ſeriē verborū pōt legi lr̄a ſic,non mutata ſnīa.q.d.vere ſpes implebitur.Vt quid.n.niſi ſpes implenda ſit.Chrūs cum infirmi eſſemus,mortuus eſt pro nobis impiis.i.pro nobis qui adeo infirmi eramus,ꝙ etiam impii. Mortu⁹ dico.Secundū tempus:& eſt ſenſus,Pro nihilo tam magnū fecit Chriſt⁹,niſi ſpes noſtra implenda eſſet.Et vere magnū eſt hoc quod fecit.Vix.n.moritur quis.i.raro moritur aliquis,etiā,Pro iuſto.i.pro dilectione iuſti,& boni,nedū pro impio. Iō raro dico.Nā forſitan pōt inueniri.Quis.i.aliquis.Qui audeat mori pro bono. Quaſi dicat ſed difficile eſt inuenire,qui hoc faciat,Chriſtus aūt pro impietatibus populi adhuc non ſui mortuus eſt.Vel ita,vt fiat diſtinctio inter iuſtū & bonū.Iuſtus.n. pro exercitio virtutū hic dicitur,qui & bonus eſt:ſed eſt bonus, qui non eſt iuſtus.ſ.qui nat⁹ eſt in ſimplicitate,innocens,qui nondū laborauit,vt amplificaret ſe bonis,vt ſunt paruuli in baptiſmo mundati.Iuſtus aūt bonū naturæ ſuæ exercitio meliorauit, & licet iuſtus ſecundum modū quo hic accipitur melior ſit quā bonus,innocentiæ tñ cauſa eſt miſerabilior quā iuſtitiæ,quia nō eſt hmōi iuſtitia ſine ſeueritate.Et eſt ſenſus. Vere magnum fecit Chriſtus moriendo pro impiis.Vix.n.moritur quis pro iuſto,qui habet exercitiū virtutū. Iō dico pro iuſto, Nā pro bono.i.ſimplici & innocēti,Forſitā quis audeat mori. Dicendo de iuſto,Vix & quis,& de bono,Forſitan,& quis audeat: vtrunque difficile oſtendit,& rarū,ſed alterum difficilius & rarius.

Ambr. Auguſtinus Aimo. Ambro. Ambro.

B

G

Commendat autem charitatem ſuam deus in nobis:quoniam cum adhuc peccatores eſſemus,ſecundum tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Mulro igitur magis nūc iuſtificati in ſanguine ipſius,ſalui erim⁹ ab ira per ipſum.Si enim cum inimici eſſemus,reconciliati ſumus deo per mortē filii eius,multo magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius.

Cōmendat &c.Q.d.pro iuſto,vel pro bono vix moritur aliquis,ſed Chriſto pro nobis pctōribus mortuus eſt.In hoc aūt deus cōmendat ſuā charitatē.i.in hoc laudabilior eius charitas apparet quæ eſt effuſa,In nobis,qui indigni ea fuimus.In hoc eī magnus affectus dilectionis mittentis patris,& venientis filii nobis eſt exhibitus. Quoniam cū adhuc eſſemus.Quaſi dicat,dico quod deus commendat charitatem in nobis ita vtiq; commēdat,Quoniam Chriſtus mortuus eſt pro nobis cū adhuc eſſemus peccatores.i.in hoc commendat quod Chriſtus mortuus eſt pro nobis peccatoribus.Et ſi hoc eſt,quod vtiq; eſt.igitur.Iuſtificati ſumus nunc,remiſſione peccatorum facta, In

ſanguine ipſius.i.per mortem eius,Et ſi hoc eſt,quod vtiq; eſt,Multo magis,nos iam D
iuſti,Salui erimus per ipſum,viuentem.Grauius eſt.n.pro pc̃tō mori,& pc̃tũm tolle-
Aimo. re iá quá iuſtos,& iam cooperantes ſaluare.Salui erimus dico,Ab ira.i.a pœna æter-
na,cuius cá non eſt niſi pc̃tũm quod abſtulit. Licet.n.pleriſq; in locis iram dei lega-
mus,non eſt putádum tñ quod in illo cadat vlla perturbatio,qui ſemper idem manet,
& in tranquillitate iudicat:ſed ira appellatur vindicta,& vltio ipſius.Aduertendũ eſt
quod ad cõmendationé diuinæ dilectionis ſæpe Apoſto.iterat de morte Chriſti,& ad
repreſſionem humani tumoris,hoís repetit iuſirmitatem. Dixerat.n.ſupra . Chriſtus
mortuus eſt pro impiis:& iterum repetit hic,Chriſtus pro nobis mortuus eſt, cum ad-
Auguſtinus Augu.ſo.lo. huc pc̃tõres eſſemus.Ecce dum oderat nos ſecundum peccata, amabat ſecundũ quod
Nota. op⁹ ei⁹ eram⁹,quod & fecit añ mũdi cõſtitutioné.Incõprehẽſibilis ẽ .n. dilectio qua
nos diligit deus atq; ímutabilis. Non eí ex quo ei recõciliati ſum⁹, per ſanguiné filii
eius,nos cœpit diligere,ſed ante mundũ,prius quá oíno aliquid eſſemus dilexit nos,
Auguſtinus vt cum eius vnigenito,etiam nos filii eius eſſemus.Quod ergo nos reconciliati ſum⁹
deo per mortem Chriſti,non ſic eſt intelligendum. Quaſi ideo nos reconciliauerit ei
Chrũs,vt iam inciperet amare quos oderat,ſicut recõciliatur inimicus inimico,vt de
Idẽ in eo. inde ſint amici,& ſeinuicem diligant qui ante ſe inuicem oderant, ſed iam nos deo di
ligẽti recõciliati ſum⁹,cũ quo propter pc̃tũm inimicitias habebamus.Habebat.n.ille E
charitaté erga nos,etiá cũ inimicitias exercebamus aduerſus eũ,operando iniquitaté
Sicut.n.ei dictum eſt,Odiſti oẽs qui operantur iniquitatem: Ita & illud ei dictum eſt
Nil odiſti eorũ quæ feciſti.Proinde miro & diuino modo etiá qñ nos oderat dilige-
bat.Oderat.n.nos quales ipſe non fecerat,& quia iniquitas noſtra nõ penitus cõſum-
Attende. pſerat eius opus,nouerat ſimul in vnoquoq; noſtrum,& odiſſe quod feceram⁹,& ama
re quod fecerat.& hoc quidem intelligi in omnibus põt . Quis ergo poſſit eloqui di-
gne quantum diligat mẽbra vnigeniti filii ſui,& quáto amplius vnigenitum ſuũ ! Ex
his ergo non meritum noſtrũ,ſed dei mía commendatur.Qua nos tales & tantũ dile
xit,vt pro nobis impiis moreretur,quod eſt teſtimonium atq; pignus eius dilectionis,
qui.n.proprio filio ſuo non pepercit,ſed pro nobis oíbus illum tradidit, qũo non etiá
cũ illo nobis oía donauit? Dicendũ vtiq; hoc erat.ſ.quantum nos dilexerit, & quales
Quantũ,ne deſperaremus,& ipſa deſperatione non auderem⁹ erigi in eũ:Quales,ne
ſuperbiremus,& ſuperbientes de meritis noſtris magis ab illo reſiliremus,& in noſtra
fortitudine magis deficeremus. Illud quoq; attendendum eſt quod dicit nos iuſtifica-
Aug.in li.de trinitate. tos in ſanguine Chriſti,& reconciliatos deo tanquá non alio modo poſſet nos recon-
ciliare,& iuſtificare niſi per morté Chriſti , de quo dicimus quod fuit & alius modus
poſſibilis deo,qui oía poteſt,ſed nullus alius noſtræ miſeriæ ſanandæ fuit conuenien
tior.Quid.n. mentes noſtras tantum erigit,& ab immortalitatis deſperatiõe liberat,
quá quod tanti fecit nos deus,vt dei filius immutabiliter bonus in ſe manens quod e- F.
Idem in eo. rat,& a nobis,& pro nobis accipiens quod non erat,præter naturæ ſuæ detrimentũ di
gnatus eſt noſtrum inire conſortium,ſine vllo merito ſuo malo,mala noſtra morien
do perferret,& credentibus dona ſua ſine vllis meritis noſtris indebita largitate con-
Idem in eo. ferret.Quia & ea quæ dicuntur merita noſtra bona,dona ſunt eius. Dona nanque dei
ſunt merita noſtra,quibus ad ſummũ bonum peruenimus. Eſt præterea alia rõ quare
potius iſto mõ quá alio liberare voluit,quia ſic.ſ.per morté Chriſti iuſtitia ſuperatur
Audi & vide diabolus,non potentia.Quod qũo factũ ſit,vt pateat explicabo,prout potero. Qua-
dá iuſtitia dei in poteſtaté diaboli traditũ eſt genus húanũ pc̃tō primi hoís in omnes
vtriuſq; ſexus commixtione naſcentes originaliter tranſeunte, & debito primorũ pa-
rentũ obligante,quocirca oẽs hoíes ab origine ſunt ſub principe diabolo. Vñ Apoſt.
Eramus natura filii iræ:natura.ſ.vt eſt deprauata peccato,non vt eſt creata ab initio.
Auguſtinus. Modus autem ille quo traditus eſt homo in poteſtatem diaboli,non ita debet intelli-
Auguſtinus. gi tanquam deus hoc fecerit,aut fieri iuſſerit,ſed quod tantum permiſit , iuſte tamen
illo deſerente,peccantem peccati author ilico inuaſit : non tamen deus continuit in
ira miſerationes ſuas ,nec hominem a lege ſuæ poteſtatis amiſit,quando in poteſtate
diaboli eſſe permiſit,ſed inter mala pœnalia,etiam malis multa præſtitit bona,& tá
dem hominem quem commiſſio peccatorum diabolo ſubdidit , remiſſione peccato-
rum donata , per ſanguinem CHRISTI eruit a diabolo,vt ſic iuſtitia vinceretur

A diabolus nō potentia. Sed qua iuſtitia? Ieſu Chriſti. Et quō victus eſt ea? quia cum in eo nihil morte dignū inueniret, occidit eū tñ, & vtiq; iuſtū eſt, vt debitores quos tenebat liberi dimittantur, in eum credentes, quē ſine vllo debito occidit. Iō autem potentia vincere noluit, quia diabolus vitio peruerſitatis ſuæ amator eſt potentiæ, & deſertor oppugnatorq; iuſtitiæ, in quo homines magis eum imitantur, qui neglecta vel etiā peroſa iuſtitia, potentiæ magis ſtudent, eiuſq; vel adeptione lætātur, vel cupiditate inflammētur. Iōq; placuit deo, vt nō potentia ſed iuſtitia vincēs, hoīem erueret, in quo hō eum imitari diſceret: poſtea vero in reſurrectione ſecuta eſt potentia. Iuſtitia ergo prius & potentia poſtea. diabolum vicit iuſtitia, quia nullum peccatum habuit, & ab illo iniuſtiſſimo occiſus eſt: potentia, quia reuixit mortuus nunquā poſtea moriturus. Sed nōne iure æquiſſimo diabolū vinceret, ſi potentia tantū Chrūs cum illo agere voluiſſet? vtiq;. Sed poſtpoſuit Chrūs quod potuit, vt prius ageret quod oportuit. Quæſtio. Ad hoc aūt erat opus illum eſſe, & hoīem & deū. Niſi.n. hō eſſet, nō poſſet occidi: ni Auguſt. ſi deus eſſet, non crederetur voluiſſe quod potuit, ſed nō potuiſſe quod voluit. Iuſtitia ergo humilitatis hoīem liberauit, quæ ſola potentia æquiſſime liberare potuit. Si.n. tres illi in cām venirēt. ſ. deus, hō, diabolus, diabolus & homo quid aduerſus deū dicerent? omnino non haberent, atq; in actione cauſæ pœnitus deficerent. Diabolus.n. iniuriam feciſſe deo conuinceretur, quia ſeruum eius. i. hoīem, & fraudulenter abduxit, & violenter tenuit. Hō etiam iniuriā feciſſe deo conuinceretur, quia præcepta ei9 contempſit, & ſe alieno dño mancipans ſuæ ſeruitutis damnū intulit. Hoī quoq; iniuriam feciſſe conuinceretur diabolus, quia illum & prius promittendo bona decepit, & poſt mala inferendo nocuit. Iniuſte igitur diabolus quantum ad ſe tenebat hoīem, ſed hō iuſte tenebatur, quia diabolus nunquā meruit poteſtatem habere ſuper hoīem ſed homo meruit per culpam pati diaboli tyrannidem. Si igitur deus qui vtiq; præerat, potentia hoīem liberare vellet, ſola ſuę iuſſionis virtute hoīem poterat iuſtiſſime liberare, ſed propter cauſam prædictā iuſtitia humilitatis vti maluit: vñ & filium pro nobis in mortem tradidit, per quam iuſtificati ſumus, & reconciliati deo. Hoc eſt pretium reconciliationis noſtræ, quod Chriſtus obtulit deo patri, vt placaretur: nō quod ante non dilexit nos, ex qua dilectione filium pro nobis tradidit, nec filius quaſi non Auguſtinus parcente patre ſibi, nobis velut inuitus eſt traditus, & cum de ipſo dictum ſit, tradidit ſemetipſum. Hoc ergo ſicut & omnia alia pater & filius, & amborū ſpūs ſimul & concorditer operantur. Sed ſi ante nos diligebat deus, qūo per mortē Chriſti ei ſumus reconciliati, & ab ira liberati? Ad quod dicimus, Quod ira dei qui cum trāquillitate iudicat, nihil eſt aliud quā iuſta vindicta. Si ergo iuſta diuina vindicta tale nomen acceperit, reconciliatio dei recte intelligitur, cū talis ira finitur. ſ. cum a reatu pœnæ ab Auguſtinus de trinitate ſoluimur. Non.n. inimici eramus deo, niſi quemadmodū iuſtitiæ ſunt inimica peccata: & ideo remiſſis peccatis tales inimicitiæ finiuntur, & reconciliantur iuſto, quos ipſe iuſtificat. Peccata enī noſtra diabol9 tenebat, & per illa nos merito agebat in mortem: ſed tantum valuit ille ſanguis vt hoīes ab æterna morte debita liberauerit mors Chriſti indebita, quos tñ etiam inimicos vtiq; dilexit. Vnde recte ſequitur. Si.n. per mortem filii. q. d. Vere iam viuēs poterit amicos factos ſaluare. Enim. i. quia nos. Reconciliati ſumus deo, qui prius iuſte eramus ſub poteſtate diaboli, natura deprauata peccato. Reconciliati dico, Per mortem filii eius, cum adhuc eſſemus inimici, nō quocunq; modo peccatores. Et ſi hoc eſt quod vtiq; eſt, ergo Multo magis, nos, Reconciliati erimus, non modo ab ira liberati, ſed, Etiam ſalui, & hoc, In vita ipſius. i. per vitam ipſius. ſ. quia reſurrexit a mortuis, & eſt ſenſus, Inde certum eſt quod viuens, poterit amicos ſaluare, quia mortu9 potuit iuſtificare: quo facto inimici ex peccato ſunt reconciliati. Nam amici dei. Et nota quod idem hic dicit, Per mortem reconciliati, quo ſupra in ſanguine iuſtificati. Dico ſalui erimus.

Marginalia: B; G; Nota.; Auguſt.; Ambro.; Auguſtinus

Non ſolum autem, ſed & gloriamur in deo per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

Non ſolum autē ſalui erimus: Sed & gloriamur, iam ſpe de hoc quod erimus, In deo. i. idē cū deo in futuro: nō per naturā, ſed per dilectionem, & voluntatē, quia nihil diligemus, vel volemus niſi quod deus. Vel gloriamur, in præſenti: non in nobis, ſed

In deo,& hoc non per nos,ſed,Per dom inum noſtrum Ieſum Chriſtum,per quem D
iam nunc in præſenti,Reconciliationem,ad deum,Accepimus.qui a deo peccãte A-
dam diſceſſimus.

Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in hunc mũdum intrauit,&
per peccatum mors:& ita in omnes homines mors pertrãſiit,in quo omnes pec
cauerunt. V ſque ad legem enim peccatum erat in mundo.

Propterea ſicut.Dixit ſupra per Chriſtũ recõciliatorẽ eſſe iuſtitiã & vitã,& quod
Ambro. poſſit eſſe per eum,per ſimilitudinẽ in minori.i.per ſimile & minus probare intendit
Sicut enim per Adam purũ hoĩem peccatum eſt,& mors:ita per Chriſtum hominẽ &
deum,poteſt eſſe iuſtitia & vita:& quia per Adam peccatum eſt & mors,multo magis
iuſtitia per Chriſtum põt eſſe,& vita:vt quia etiã vnus Adã peccauit in omnibus,vn⁹
Chriſtus filius dei peccatũ vinceret in omnibus.Prolixius ergo apoſtolus hic de duo
Auguſtinus in li. xiii. de trinitate. bus hominibns diſputat.ſcilicet de primo Adam,per cuius peccatum tanquam hære
ditariis malis poſteri eius obligati ſumus:& de ſecundo Adam quo ſoluente pro no-
bis,quod non debebat,a debitis & paternis,& propriis liberati ſumus. quia ergo per il
lum vnum diabolus tenebat,omnes per eius vitiatam carnem concupiſcentialiter ge
neratos,iuſtum eſt,vt per hunc vnum dimittat oẽs per eius immaculatã grãm ſpũali B
ter regeneratos.& hoc eſt quod ait,Propterea ſicut &c.Inſiſte literæ,ita vt a minori,
& a ſimili ratiocinationis ordo oſtendatur.Quaſi dicat,dico quod per Chriſtũ eſt iu-
ſtitia & vita, &, Propterea per Chriſtum iuſtitia, & vita procedit in omnes per eius
grãm regeneratos,ſubaudi.quia,Per vnum hominem,ſcilicet per Adã,a quo propa-
gati ſumus, Peccatum,originale,Intrauit in hunc mundum,pro eodem peccato mi-
ſerũ.i.in oẽs hoĩes.Mundũ appellauit vniuerſum genus humanũ.Sicut enim ab vno
Auguſtinus in Enchi. illo hoĩe ſunt,ſic ab eodẽ peccato immunes eſſe nõ poſſunt,niſi ab ei⁹ reatu per Chri
ſti baptiſmũ abſoluantur.Ecce a minori probauit:mõ a ſimili idẽ oſtendatur, & lega
tur,Sicut,quod dimiſſum fuerat.Q.d,ita per vnum Chriſtũ eſt iuſtitia,& vita, ſicut,
Auguſtinus. ad conſul. Hilarii Ambr. Per vnum hoĩem peccatum intrauit in hunc mũdum. & non mutatur ſenſus. Et per
peccatum mors.i.diſſolutio animæ & corporis intrauit in ipſum Adã.Et ita, per ip-
ſum,Mors pertranſiuit in omnes hoĩes,per eius vitiatã carnẽ genitos.Quæritur quo
modo per vnum hoĩem,& non magis per vnã mulierẽ,dicat Aplũs peccatũ introiſſe
Orige. in mundũ,cum a muliere initium peccati fuerit,& ante a ſerpente,ſiue a diabolo.Ad
quod dicimus Apoſtolum in his conſuetudinis ordinem tenuiſſe,dum ſucceſſionẽ po
ſteritatis humanæ quæ peccato & morti ex eo venienti ſuccubuit,nõ mulieri,ſed viro
attribuit.Non enim a muliere poſteritas,ſed ex viro nominari ſolet:& ob hoc, mor-
talis poſteritas,& corporalis ſucceſſio viro potius tanquã authori, & non mulieri de
putatur.Vel quia mulier de viro,& vtriuſq; vna caro eſt.& iõ ſiue a muliere, ſiue ab F.
Auguſtinus de bap. par. Adam dicatur,vtrunq; ad primũ hominem pertinet.Præterea ſciendum eſt hæreticos
quoſdam qui nominati ſunt Pelagiani,dixiſſe peccatũ primæ tranſgreſſiõis, in alios
homines non propagatione,ſed mutatione tranſiſſe,Vnde etiã in paruulis nolunt cre
dere per baptiſmum ſolui originale peccatum quod in naſcentibus nullum eſſe omni
no contendunt. Sed ſi Apoſtolus peccatum imitationis, non propagationis intel-
ligi voluiſſet,eius principem,nõ Adã,ſed diabolum daret:de quo in libro Sapientiæ
dicitur,Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarũ.Et quia nõ vult intelligi hoc
Auguſtinus in eodem eſſe factum propagatione,ſed imitatione continuo ſubiunxit ſcriptura, Imitãtur aũt
eum qui ſunt ex parte ipſius,imitantur quidem Adã quotquot per inobediẽtiam trãſ
grediuntur mandatum dei.Sed aliud eſt quod exẽplũ eſt voluntate peccãtibus, aliud
quod origo eſt cum peccato naſcentibus.Nam & Chrũm imitantur ſancti ad ſequen
dam iuſtitiam,ſed præter hanc imitationẽ,gratia eius illuminationẽ iuſtificationẽq;
nr̃am,etiã intrinſecus operatur,quæ etiã baptizatos paruulos ſuo inſerit corpori, qui
nondũ valẽt aliquẽ imitari.Sicut ergo Chriſtus præter imitationis exemplũ dat etiã
Augu. in eo. ſui ſpũs aliquam occultiſſimã fidelibus grãm,quam latenter etiam infundit paruulis
ſic & Adã præter imitationis exemplum,occulta etiam tabe carnalis concupiſcentiæ
ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venturos.Vnde recte ſubdit, In quo oẽs pec-
cauerunt.Quaſi dicat merito per eum in omnes mors intrauit, quia cauſa mortis per

A eum in omnes intrauit,id eſt peccatum.& hoc eſt, In quo,ſcilicet Adam,omnes, Pec Auguſtin⁹.
cauerunt,vt in materia,non ſolum eius exemplo,vt quidam dicunt. Omnes enim illi
vnus homo fuerant,id eſt ab eo originale peccatum traximus,qui omium noſtrum ori
go & materia fuit,ex quo ſecundum propaginis ſucceſſionem per carnis concupiſcen
tiam deſcendimus.vel, In quo peccato, Omnes peccauerunt,proprie & circunſpecte, Augu. de bapti.paruulo.
& ſine ambiguitate,dixit apoſtolus hoc, In quo peccauerunt, ſiue enim intelligatur,
In quo,ſcilicet homine:ſiue,In quo.ſ.peccato,manifeſtum eſt. Alia enĩ ſunt propria
peccata in quibus tantum peccant quorum peccata ſunt. Aliud hoc vnum in quo om Ambroſius.
nes peccauerunt,quando omnes illi vnus homo fuerant. Manifeſtum eſt itaq; omnes
in Adam peccaſſe,quaſi in maſſa. Ipſe enim per peccatum corruptus,quos genuit om- Auguſti.con. Iulianum.
nes nati ſunt ſub peccato. Ex eo igitur cuncti ſunt peccatores, Vſq; ad legem.& quaſi
dicat quis,In omnes pertranſijt peccatum. Quid ergo egit lex? Nonne illa recõcilia-
re potuit vt peccatum non tranſiret in omnes? Non,inquit, Vſq; ad legem enim,ſcri- Aimo.
ptam,vel naturalem,id eſt ſub lege,etiam, Peccatũ,originale & actuale. Erat in mun Auguſti. de bapt.parulo.
do,id eſt in homine. Quia nec lex potuit auferre peccatum, ſed auxit, ſiue naturalis Auguſtinus.
in qua quiſq; iam ratione vtens incipit peccato originali addere propria:ſiue ſcripta, ad Hilarium.
quæ per Moſen data eſt populo, quæ ſubintrauit vt abundaret delictum. Non ergo
ideo dicit apoſtolus vſque ad legem peccatum fuiſſe in mundo quod deinceps in ne-
mine fuerit, ſed quia non poterat per literam legis auferri quo ſolo ſpiritu gratiæ po-
terat fieri,ne quis fidens de viribus putaret libero arbitrio legem potuiſſe ſufficere, &
Chriſti gratiam derideret.

B

Peccatum autem non imputabatur,cum lex non eſſet:ſed regnauit mors ab
Adam vſque ad Moſen etiam in eos qui nõ peccauerunt, in ſimilitudinem præ-
uaricationis Adæ,qui eſt forma futuri.

Peccatum autem,quaſi dicat,peccatum erat in mundo,ſed homines non imputabãt Auguſtinus
quia cæci erant.& hoc eſt,Peccatum autem non imputabatur.i.ignorabatur, & pecca Auguſtinus. de ba.par.
tum eſſe non putabatur ab hominibus,nõ dico à deo cuius iudicio qui ſine lege pecca-
uerunt,ſine lege peribunt,non imputabatur: dico, Cum lex non eſſet, quæ peccatum Auguſtin. ad
prohibet. Non dicit peccatum,non erat,ſed non imputabatur, quia non erat ſiue lex Hylarium.
rationis in paruulo,ſiue lex literæ in populo, qua arguente demõſtraretur peccatum. Aimo.
Sed regnauit &c.quaſi peccatum non imputabatur ante legem, Sed tamen, Mors, id Auguſt.de ba
eſt peccatum vel damnatio, Regnauit ab Adam,vſq; ad moſen,& vſq; ad legem quæ pti.par.
per Moſen diuinitus promulgata eſt,quia nec ipſa potuit regnum mortis auferre. Re-
gnum autẽ mortis vult intelligi quãdo ita damnatur in hominibus reatus peccati, vt
eos ad vitam æternam,quæ vere vita eſt,venire non ſinat:ſed ad ſecundam quæ pœ-
naliter æterna eſt mortem trahit,id eſt ad gehennã,hoc regnum mortis ſola in quoli
bet homine gratia deſtruit ſaluatoris,quæ operata eſt etiã in antiquis ſanctis qui an-
C tequam Chriſtus in carnẽ veniret,ad eius adiuuantem gratiam non ad legis literam,
tantum iubentem non adiuuantem pertinebant. Hoc enim occultabatur in veteri te-
ſtamẽto pro tẽporũ diſpenſatione iuſtiſſima,quod nunc reuelatur in nouo. In omnes
regnauit mors,præter illos qui Chriſti gratia adiuti ſunt:regnauit,dico, Etiam in eos
qui non peccauerunt in ſimilitudinem preuaricationis Adæ,id eſt qui nõ ſua propria
voluntate peccauerunt ſicut Adam,ſed originali vitio tenebantur obſtricti, quod ab
eo traxerunt,per quod traherentur ad condemnationem, niſi gratia Chriſti iuuaren-
tur. Et nota quod dicendo vſque ad legem,vel vſque ad Moſen includit, quia etiam Auguſt. contra Iulianum
tunc ſcilicet ſub lege peccatum erat, & mors id eſt damnatio. Sciendum quidem eſt
pleroſque latinos codices,ſic habere,regnauit mors ab Adam vſque ad Moſen in eos Augu.de bapti.par.
qui peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ,quod etiam ipſum illi qui le-
gunt ad ſuperiorem referunt intellectum, vt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ
peccaſſe accipiant illos qui in illo peccauerũt, vt ei ſimiles crearentur, ſcilicet ſicut ex
homine homines,ita ex peccatore peccatores,& ex morituro morituri,damnatoq; dã-
nandi, Græci autem codices vnde interpretatio facta eſt in latinum, aut omnes, aut
pene omnes habẽt id quod primũ poſitum eſt,vel alijs nõ mutatis ab illo loco ſic legi

poteſt. Sed regnauit, & accipitur de corporali morte, quaſi peccatum nõ imputabatur: D
id eſt ignorabatur ante legem: ſed effectus indicabat. Quia mors, corporalis. Regnauit, cotidie per aliquas paſſiones: & tandem diſſoluendo, Ab Adam vſque Moſen, cum minus videretur. Regnauit dico non ſolum in his, qui per ſe præuaricando mortem meruiſſe viderentur: Sed etiam in eos qui peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, id eſt in pueros qui nihil à ſe addiderunt præuaricando legem. Vel ita ab illo loco, Vſque ad legem &c. q. d. bene dixi peccatum pertranſiſſe in omnes, Enim, id eſt quia. Vſque ad legem, id eſt etiam ante legem. Peccatum erat in mundo, cum
Ambro. non ita videretur, lege non docente: dico peccatum erat in mundo, Peccatum autem non imputabatur, apud deum, Cum lex nõ eſſet. Imputabatur quidem peccatum apud homines, ſed non apud deum, apud quem putabatur impune futurum cum neſciretur vindicaturus. Aſſerebant enim homines deum incurioſum eſſe, & ideo apud eum impune futura peccata, ſed non apud homines. Non enim lex naturalis pœnitus obtorpuerat, quia non ignorabant quod non debebant facere, alijs quod pati nolebant. Nã
Ambro. vſq; adeo peccatum non erat ignotum inter homines quod Ieſeph quãuis per calumniam, tum quaſi reus clauſus eſt in carcere, & piſtor, & pincerna Pharaonis. Peccatũ ergo non imputabatur, cum lex non eſſet, non dico apud homines, ſed apud deum: ſed
Ambro. vbi lex data eſt, nouerunt deum curare humana, & iudicare. Sed regnauit, quaſi dicat ante legem non imputabatur peccatum, ſed regnauit mors, animæ ſecure poſſidẽte homines diabolo pro impunitate credita. Impune etenim peccare ſe putãtes, magis delinquebant, certa hæc peccata promptiores, quæ mũdus quaſi licita nutriebat. Quo facto gaudebat Satanas, ſecurus, quod ex cauſa Adæ derelictum à deo hominem poſ- E
ſidebat. Regnauit dico, Ab Adã vſq; ad Moſen, per quem redijt cognitio vnius dei, quia per eum data eſt lex in qua præcipiebatur de vno deo colendo. Regnauit ergo mors, vſq; ad Moſen, id eſt vſque ad legem, quia iam tunc datum eſt hominibus remediũ quo poſſent liberari, ſub qua tamẽ ſi eſſent ſimiles præuaricatiõi Adę, in eos mors regnaret, ſed lex data eſt in initio regreſſionis de Aegypto docens, de vno deo ne regnaret mors, ſcilicet diabolus. vel peccatum, & cœpit in Iudæa primũ deſtrui regnum mortis. Nunc vero vbiq; deſtruitur per Chriſti gratiã. Et nota hic, Vſque, accipi ex-
Ambro. cluſiuum. In eos qui peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ. Alia litera in qua non legitur, Etiam & non. q. d. mors regnauit vſque ad Moſen, nõ tamẽ in omnes, Sed in eos qui peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, id in ſimiles præuaricatori Adæ, qui ſcilicet neglecto creatore ſeruierunt creaturæ, deos ſibi cõſtituentes, quos colerent ad iniuriã dei, ſicut ille loco dei diabolo conſenſit. Peccatum enim Adæ non longe ab idololatria eſt, qui contẽpto creatoris præcepto diaboli ſuaſioni conſentiens, quaſi in loco dei diabolũ ſtatuit, & ſicut deus eſſe voluit. Fuerũt autem qui peccauerunt, nõ preterito deo, qui enim intellexit ſiue ex traduce, ſiue indicio naturali, & veneratus eſt deum nulli honorificentiam nominis ac maieſtatis impartiens. ſi peccauit, quia impoſſibile erat nõ peccare, ſub deo peccauit, nõ in deũ. Ideoq; in eos mors non regnauit, ſed in hos qui in ſimilitudinem Adæ peccauerunt, id eſt qui ſub ſpecie idolorum ſeruierunt diabolo, tales erant fere omnes vſque ad legẽ: per pauci: vt Abraham, vni deo ſeruierunt, & non in eos regnauit mors, quia poſt mortẽ iſtã F
quæ prima dicitur ad ſecundam non peruenerunt, quæ æternaliter punit, imo ſub ſpe ſeruati ſunt in aduentu Chriſti liberandi, ſicut de Abraham legitur, quia quamuis
Ambro. apud inferos fuerit diſcretus, tamen longo interuallo erat à peccatoribus, ita vt Chaos ingens eſſet inter iuſtos & peccatores. Et ſciendum quod liberos qui aliter habẽt, dicit Ambroſius eſſe corruptos, vbi. ſ. ſcriptũ eſt mortẽ regnaſſe, etiã in eos qui nõ peccauerunt in ſimilitudinẽ præuaricationis Adæ, quæ litera etiã in Græcis codicibus legitur quod quidã ita intelligũt, quia dicunt mortem corporũ regnaſſe in cultores. vnius dei, etiã vſq; ad Moſen, ſed cur non vſq; ad fidem ſeculi? Sunt tamen quidam latini codices quos conſtat à veteribus Græcis tranſlatos, quaſi ita habẽt in eos qui peccauerũt &c. quos incorruptos ſimplicitas temporũ ſeruauit. & probat. poſtquam vero à cõcordia animis diſſidentibus, & hæreticis perturbantibus moueri quæſtionem cæperunt, multa tam in Græcis, quam in Latinis codicibus ab hæreticis contentionis ſtudio mutata ſunt, qui cum propria authoritate vti non poſſunt ad victoriam, verba legis

A adulterant, vt ſenſum ſuum quaſi verbis legis aſſerant, & contradicentibus ſibi, quaſi authoritate reſiſtant. Qui, Adam. Eſt forma, id eſt ſimilitudo, Futuri, ſcilicet Chriſti quantum ad Adam tunc futuri. Adam autem dicitur forma futuri, id eſt Chriſti, quia iam tunc decreuit deus in myſterio, id eſt in occulto ſuo diſpoſuit per vnum Chriſtũ, emendare quod per vnum Adam peccatum erat. Vnde dicitur in Apocalypſi, Agnus occiſus eſt ab origine mundi. Et forma futuri, id eſt Chriſti, dicitur à cõtrario: quia ſicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto viuificabuntur: ſicut in illo illud, ita in iſto fit iſtud: ſed hæc forma, non ex omni parte conformis eſt, ſicut ſubſequenter oſtenditur. Vel forma Chriſti dicitur, quia ſicut ille ſine coitu à deo factus eſt, ita Chriſtus ex virgine ſpiritu ſancto cooperante proceſſit. Vel Adam dicitur forma Chriſti, quia ſicut ille pater eſt omnium ſecundum carnem, ſic Chriſtus pater eſt omnium ſecundum fidem: Et ſicut ex latere illius dormientis aſſumpta eſt coſta, vnde formata eſt Eua: ſic ex iſtius latere poſt profluxerunt ſacramẽta, ſcilicet aqua ablutionis, & ſanguis redemptionis, per quæ ſaluatur eccleſia. Ideoq; ſicut ille communicare potuit filijs ſuis, peccatum & mortem, ſic iſte ſuis iuſtitiam ſuam & vitam: & etiã iſte plus bonis ſuis confert quam ille mali, & ideo poteſt magis ſaluare quam ille perdere: & hoc eſt quod ſubdit.

Auguſt. contra Iulianum hæreti.
Ioan. Da.
Remigius.

Sed non ſicut delictum: ita & donũ. Si enim vnius delicto, multi mortui ſunt: multo magis gratia dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit: & non ſicut per vnum peccatum, ita & donum.

B Sed non ſicut. Quaſi dicat. Adam eſt forma Chriſti, id eſt ſimiles ſunt Chriſtus & Adam: ſed, Non ſicut delictum Adæ eſt, Ita, eſt &, Donum Chriſti, id eſt maius eſt donum Chriſti qnàm delictum Adæ, & ideo non ſic eſt efficax peccatum Adæ ad damnationem, vt gratia Chriſti ad ſaluationem. quod eſt dicere, Non ſunt pares cauſæ eorum, nec etiam pares ſunt effectus cauſarum. quod ibi oſtenditur, Et non ſicut per vnum: ſed præmittit quo probat cauſas Adæ, & Chriſti non eſſe pares, dicens, Si enim vnius. Quaſi dicat, vere non ita eſt donum Chriſti, vt delictum Adæ: quia delictum Adæ vnum eſt, quo multi mortui ſunt: Chriſti vero gratia multiplex eſt, qua multi viuificati. Si vero vnũ delictũ multos mortificare potuit, patet quod multiplex gratia viuificare multomagis poſſit. Cauſa enim Chriſti, eſt gratia abundans, ex qua omnia bona ſunt homini, ſine qua nihil habet boni. Cauſa Adæ eſt peccatum illud originale, cuius rei ſunt omnes carnaliter geniti, cætera peccata habent ex ſe multa, & ſi ex illo originali ſint ad peccandum magis proni. Præterea etiam his qui per Chriſtum redimuntur, temporaliter valet forma mortis ex Adam: in æternum autem valebit vitæ forma per Chriſtum. Quanuis igitur Adam ſit forma futuri. plus tamen pręſtat regeneratis Chriſtus, quam eis generatis Adam nocuerat: & bene hęc cauſa Chriſti omnibus ſuis prodeſt, quia ſi cauſa Adæ omnibus ſuis nocuit, tunc & hæc, hoc potuit ſuis. & hoc eſt, Si enim &c. quaſi dicat, Vere non ita eſt donum. vt delictum, Enim, id eſt quia, Vnius hominis Adæ, Delicto, vno quidem, & ſi ipſe plura admiſerit, in poſteros tamen non niſi vnum originale tranſmiſit. Multi, ſcilicet omnis filij ſui ex eo carnaliter geniti, Mortui ſunt, id eſt peccatores cõſtituti, Etſi, hoc eſt tunc, Gratia dei & donum, id eſt gratuitum donum. Vel gratia, id eſt remiſſio peccatorum, Et donum, ſcilicet alia dona ſancti ſpiritus. Multomagis abundauit, id eſt multomagis abundans tranſijt, In plures id eſt in omnes filios eius. abundans autem & maior res omnibus ſuis magis prodeſt, quia non ſolum illud originale, ſed etiam addita peccata ſoluit: hoc autem donum datur, In gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, id eſt per gratiam Chriſti. Gratiam dicit perfectionem virtutum quæ in Chriſto homine fuit, qui per ſuam bonitatem, de ſua plenitudine nobis tribuit. Et nota, Plures, non ibi poni comparatiue, ſed abſolute, tãquam diceret multos. Non enim plures iuſtificantur per Chriſtum, quàm condemnantur per Adam: ſed ita dicendum eſt, multomagis abundauit, vt donum Chriſti delicto Adæ comparetur, & præferatur. Adam quippe ex vno delicto reos genuit multos, Chriſti autem gratia, etiam delicta propriæ voluntatis, quæ originali culpæ, in qua

(C at "hæc, hoc potuit ſuis")

Auguſtinus ad Hylarium.
Aimo.
Auguſtinus. de ba. par.

nati ſunt:addiderunt, ſoluit atque donauit. Maior eſt ergo cauſa Chriſti quàm cau- D ſa Adæ. Et nunc ſicut, hic oſtendit diſpares eſſe effectus cauſarum. Quaſi dicat, Non ſolum cauſæ ſunt diſpares, ſed etiam effectus, Et id eſt quia. Non ſicut per vnum peccatum,fit, Ita fit & per donũ, ſed plus fit per donum, & hoc probat. Nam iudicium dei, eſt procedens, Ex vno, tantum delicto originali, ab Adam traducto, In condemnationem,corporalis & æternæ mortis. Gratia autem Chriſti,non ex vno tantum, ſed, Ex multis delictis, procedit, In iuſtificationem,quia non ſolum igno ſcit, ſid etiam iuſtificat. Et attende quod dictum eſt iudicium ex vno in condemnationem:quod non ideo dictum eſt,quod illud ſolum quod originaliter trahitur in iu dicio ſit damnandum,ſed quia etiam illud, ſi ſolum ſit, damnationem facit. Chriſti autem gratia, non ſolnm illud quod originaliter trahitur,ſed etiam multa actualia dimittit,& inſuper iuſtificat,id eſt de impio pium facit, ac deinde de bono in melius proficere. Ecce in his oſtendit effectus cauſarum Chriſti & Adæ diſpares eſſe. Effectus cauſæ Adæ,id eſt peccati quod intulit,eſt non omnis damnatio, ſed quæ pro illo vno debetur,ſunt enim,& ex noſtris additis,aliæ damnationes. Effectus autem donorum Chriſti,cum remotis omnibus peccatis originalibus,& actualibus, omnis iuſtificatio & vita æterna,de qua addit in ſequenti verſu ſubdes.

Auguſtinus. in euchiri. Auguſti. eodē

Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iuſtitiæ accipientes,in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.

Si enĩ,Quaſi dicat,Gratia Chriſti procedit in iuſtificationẽ,& bene hoc ſuis eſt,per E vnum Chriſtum:quia ſi illa,id eſt damnatio,per vnum Adam ſuis eſt,tunc & hoc po tuit Chriſti gratia: & vere hoc poteſt,quia etiam in vitam æternam ducit. Et recte. Enim,id eſt quia, in Vnius delicto, etiam ſi propria non adderentur, Mors,id eſt diſſolutio animæ & corporis, Regnauit,etiam ante mortem paſſiones inferens, Per vnum Adam,quia quas vires habuit in illo, in omnes poſteros exercuit: quorum ma teria ille fuit, ſicut & culpa, eius ſolius fuit, quæ in omnes transfuſa eſt, etſi, hoc eſt tunc homines, Accipientes, à deo non à ſe habentes, Abundantiam gratiæ, id eſt re miſſionis peccatorum. Abundantiam dicit,quia etiam propria ſoluuntur:& abundantiam, Donationis, id eſt chariſmatum,Et iuſtitiæ,id eſt bonæ operationis. Multomagis regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum in vita,æterna,id eſt æternaliter in incorruptione, Multomagis, dicit hos regnare,quia multo maior res eſt hic, quàm ſit in regno mortis. Vel multomagis regnabunt in vita.quam in eis regnauit mors,quia in vi ta regnabunt æternaliter,mors autem regnauit in eis temporaliter,& cum fine.

Augu. Aimo. Auguſtin.

Igitur ſicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam, in omnes homines in iuſtificationẽ vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi:ita per vnius obe ditionem,iuſti conſtituentur multi. F

Igitur ſicut per vnius delictum &c. Ex prædictis infert diſputationem ſuam in eodem quod propoſuerat concludens. Quandoquidẽ Adam eſt forma Chriſti futuri, & quia maius eſt donũ Chriſti,& plus confert,Igitur ſicut,id eſt quàm digne. Per vnius delictum,tranſiens,non imitatione,ſed propagatione.In omnes homines,itum eſt ab homine,vel proceſſit ſententia dei. In condemnationem, corporis & animæ, ſic &, Per vnius iuſtitiam,valentem, In omnes homines,ſi ipſi velint itum eſt ab homine, vel proceſſit ſententia dei, In iuſtificationem,quæ eſt cauſa, Vitæ. Attende quod apoſtolus videns nõ ſola imitatione Adæ fieri peccatores,ſed propagatione, nec ſola imitatione Chriſti iuſtificari,ſed regeneratione ſpirituali dixit omnes & omnes, nõ quod omnes geniti per Adam,regenerentur per Chriſtum,ſed quia ſicut nullius carnalis generatio eſt,niſi per Adam,ſic ſpiritualis nullius regeneratio eſt niſi per Chriſtum ſi qui eſſent præter Adam generati,& ſi qui prçter Chriſtum regenerati nõ dicere,Omnes & omnes,ſicut autẽ nullus eſt homo prçter illam generationẽ,ſic nullus eſt iuſtus prætet iſtam. Nemo enim naſcitur niſi in concupiſcẽtia carnali,quç tracta eſt ex pti-

Auguſt. de bapti. par.

A mo homine:& nemo renaſcitur niſi gratia ſpirituali,quæ data eſt à ſecundo homine, eoſdē poſt dicit multos,ſed aliter,ab illo loco,Sed nō ſicut delictū &c. Dixerat quod Adam eſt forma futuri. Forma vtiq; in hoc eſt quod vnus emendat,quod vnus peccauit:ſed tamen cauſa Adæ non eſt talis qualis cauſa Chriſti,quia vnū eſt delictū Adę, quo multi,id eſt ſimiliter præuaricātes,mortui ſunt:gratia vero Chriſti in plures trāſit,quia & in hos,& in non ſimiliter præuaricantes. Et attende quod agit hic,de actuali peccato Adæ in quo dicit mortuos illos qui actualiter peccauerunt ad ſimilitudinē eius.& legitur, Plures,cōparatiue.quaſi dicat,Vere non eſt ita donum vt delictum.Si enim in vnius delicto mortui ſunt,ſcilicet imitantes præuaricationem eius,Multomagis gratia dei,& donū in gratia vnius hominis,Chriſti Ieſu abundat in plures. Plures enim gratiam cōſequuntur per Chriſtum,quàm mortui ſunt delicto Adæ: quo mortui ſunt qui in ſimilitudine præuaricationis Adę peccauerunt:gratia autem Chriſti,& in eos qui ſimiliter peccauerunt,& in eos qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ,abundauit. Nam & in multos qui neglecto deo ſeruierunt creaturæ,ne ab hac vita decedentes à ſecunda morte exciperentur, & in cultores vnius dei qui paterno peccato ex dei ſententia apud inferos tenebantur,gratia abundauit in deſcenſu ſaluatoris,omnibus dans indulgentiam cum triumpho,ſublatis eis in cælum. Et non ſicut per vnum pecc.ſit,Ita,ſit &,Per donum.Nam iudicium,dei procedit,Ex vno in cōdemnationē,gratia autem ex multis,in iuſtificationem vitę.Manifeſte ergo diuerſum eſt,quia in vno peccato Adę ſimiles ei,dānati ſunt:gratia vero nō ex vno, ſed ex multis peccatis iuſtificauit homines,& etiam in vitam perduxit,quod bene po-

B tuit.Enim id eſt quia, In vnius hominis, Delicto, per vnum regnauit mors, ſcilicet diabolus vel peccatum.Et attende quod ait mors regnauit,nō regnat concordans ſuperiori ſenſui,vbi dixit mortem regnaſſe vſq; ad Moſen,quia qui per legem noto dei iudicio timorem eius habuerunt,ſublati ſunt de mortis imperio. Ante vero dum ſine lege timor dei in terris nō erat,mors in ſimiles Adę præualuit: & ſi ibi regnauit mors, Multo magis, homines. Accipientes abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ in vita regnabunt per vnum dominum Ieſum Chriſtum:id eſt multomagis gratia regnare debet,quæ in plures tranſijt quam mors,& vitam confert æternam. Quod antē poſt dicit omnes,ſimiliter peccantes accipit.Itē omnes credentes dicit,& hoc eſt quod ſubdit,Igitur ſi per vnius delictum tranſiens in omnes homines,ſimiliter peccatū eſt, In condemnationem,ſic,Et per vnius iuſtitiam, tranſeuntem in omnes homines credentes:itum eſt,In iuſtificationem vitæ.Non enim eſt generalis damnatio,vel iuſtificatio in omnibus.Vnde poſtea ait,Multi ſicut enim &c. Hic iam determinat delictū vnius, vt ſicut ille merito peccati perdidit,ita iſte merito iuſtitiæ nos liberaſſe videatur:& ordinem aſſignationis,vnde ſuperius loqui cœperat,ſcilicet qualiter Adam ſit forma futuri,explicat hic,dicens, Sicut enim per inobedientiam vnius hominis,ſcilicet Adæ,Peccatores conſtituti ſunt multi.i.omnes ſui qui non ſunt Chriſti,Ita,& merito, Per obedientiam hominis vnius,id eſt Chriſti,Iuſti conſtituūtur multi.i.omnes ſui.Et nota quod non ait per vnius dei vel verbi:Sed per vnius hominis obedientiam

Ambroſius.

C iuſtificari:ne putes antiquos iuſtos ſolo verbo dei,id eſt ſolius verbi fide ſine fide incarnationis liberari, ſine qua,nec antiqui, nec moderni liberari potuerunt. Illa enī ſana fides eſt,qua credimus nullum hominem, ſiue maioris, ſiue paruulæ ætatis, liberari à contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati quod prima natiuitate contraxit:niſi per vnum mediatorem dei,& hominum hominem Chriſtum Ieſum: cuius hominis, eiuſdemque dei ſaluberrima fide,etiam illi iuſti ſalui facti ſunt, qui priuſquam veniret in carnem, crediderunt in carne venturum. Eadem fides nanque eſt, & noſtra, & illorum, proinde cum omnes iuſti, id eſt veraces dei cultores ſiue ante incarnationem, ſiue poſt,nec vixerint,nec viuant,niſi ex fide incarnationis Chriſti, profectoque ſcriptum eſt non eſſe aliud nomen ſub cælo in quo oportet ſaluari nos, ex illo tempore valet ad ſaluandum genus humanum,ex quo in Adam viciatum eſt. Ille vnus vnum peccatum miſit in mundum: Iſte vero vnus non ſolum illud vnum. ſed cuncta abſtulit quæ addita inuenit. Ecce oſtenſum eſt quomodo Chriſti gratia Adæ delictum ſuperat,quia non ſolum originale ab Adam propagatum, ſed etiam actualia ſupradicta ſoluit, & iuſtitiam, ac vitam præſtat,quæ gratia, antequam ope-

Auguſtinus ad Optatum.

retur in homine,ipſius eſt,atq; infidel is.per fidem enim impius iuſtificatur.Sicut ergo D
per fidei virtutem adultus iuſtificatur,ita & per fidei ſacramentum paruulus.i. de im-
Auguſtinus. cõtra Iulianũ hęreticum. pio fit pius,de infideli fidelis.Sed quærit Iulianus per quid peccatum in paruulo inue
nitur,inquiens, Non peccat iſte qui naſcitur,non peccat ille qui genuit,non peccat il
le qui credidit.Per quas ergo rimas inter tot præſidia innocentiæ peccatum fingis in-
greſſum? Ei reſpondet ſancta pagina,per vnum gominem, ait Apoſtolus, peccatũ in
mnndum intrauit:per vnius inobediẽtiam,ait Apoſtolus:quid quærit amplius? Quid
apertius,quid quærit inculcatius?Quid quærit latentem timam cum habeat apertiſſi
mam ianuam? Item inquit,Si per hominem peccatum intrauit in mundum, pecca-
tum,vel ex voluntate,vel ex natura eſt:ſi autem ex voluntate eſt , mala eſt voluntas
Quæſtio. quæ peccatum facit:ſi autem ex natura,mala eſt natura.Cui reſpondeo,Ex volũtate,
Reſponſio. peccatũ eſt.Quęrit forte vtrũ originale peccatũ ſit ex volũtate.Rñdeo,prorſus & ori
ginale peccatum ex volnntate eſſe, quia hoc ex voluntate primi hominis ſeminatum
eſt,vt & in illo eſſet,& in omnes tranſiret. Quod autem dixit,ſi ex natura peccatum
eſt,tunc mala eſt natura . Quæſo vt,ſi poteſt,reſpondeat . Manifeſtum eſt ex volun-
tate mala,tanquam ex arbore mala fieri omnia operà mala tanquam fructus malos:
ſed ipſam malam voluntatem vnde dicet exortam,niſi ex bono? Si enim ex angelo,
quid eſt angelus niſi bonum opus dei?Si ex homine,quid erat ipſe homo, niſi bonum
opus dei?Immo quid erant hæc duo antequam in eis oriretur mala voluntas, niſi bo-
num opus dei,& bona,& laudanda n atura?ergo ex bono oritur malum,nec fuit homi
ni,vnde oriri poſſet,niſi ex bono.Dico ergo quia malam voluntatem nullum malum
pręceſſit.Item dicit,Si natura opus dei eſt,per opus dei,opus diaboli tranſire non ſini E
tur.Sed nonne opus diaboli,quãdo primum fuit in angelo,qui diabolus factus eſt,or-
tum eſt in opere dei?Quapropter ſi malum quod omnino nuſquã erat in dei opere ori
Auguſtin⁹ de bap. par. ri potuit,cur malum quod iam alicubi erat,per opus dei traſire nõ potuit, homines au
tẽ ſunt opus dei.Pertranſijt ergo opus diaboli,per opus dei,& quia diabolus eſt factu-
ra,vel opus dei,pertrãſijt opus operis dei.per opus dei & venit vſq; ad paruulos,qui in
Augu.de ſpi. & litera. ramo nil cõmiſerũt,ſed in radice perierũt:nil habẽt mali,niſi quod de fonte traxerũt,
niſi quod de origine traxerũt.Cõmunis ergo fuit perditio,& cõmunis eſt inuentio.Si-
cut enim per inobedientiam Adæ, Multi conſtituentur peccatores, reatu:& ita, Per
Chriſti obedientiam iuſti conſtituentur multi.

Lex autem ſubintrauit vt abundaret delictũ:vbi autem abundauit delictum,
ſuperabundauit gratia:vt ſicut regnauit peccatũ in mortẽ, ita & gratia regnet
per iuſtitiam in vitam æternam,per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.

Lex autem.Oſtenderat Chriſtum dimittere omnia peccata,tam originalia quàm a-
ctualia,hic addit etiam quod à peccato legis liberat.& à præuaricatiõe,vt Iudæi Chri
Auguſtinus. ad Eutropi.& Paulinum. ſto magis ſint obnoxij. quaſi dicat, Per Chriſtum eſt iuſtificatio . Lex autem, Moſi,
Subintrauit,id eſt latenter intrauit poſt culpam originalem & actualem,vel poſt na- F
turalem legem. Vt abundaret delictum.i. vt homo ſuperbe fidens de ſuis viribus ac-
ciperet præcepta:in quibus deficiens,& factus eſt etiam præuaricator,liberatorem ſal
uatoremque requireret:atq; ita humilem factum,timor legis tanquam pædagogus ad
fidem gratiamque perduceret . Oportebat ergo vt ſuperbis, & de libertate ſui arbitij
præſumentibus lex daretur,quia præuaricata ſuam infirmitatem,& legis inſufficien-
tiam peccatum non conſumentis intelligentes humiliarentur,& ad ſubueniẽtem cur
Auguſtin. Super Ioan. rerent gratiam.Natis enim in peccatis, & viribus ſuis multum aſſignantibus , datur
lex à deo,ad domandam ſuperbiam,qua dicebant , Non deeſt qui impleat, ſed deeſt
qui iubeat . Eorum igitur ſuperbiam domare voles deus , legem dedit : quaſi dicens
hominibus , Ecce do vobis præcepta , ne putetis deeſſe iubentem, non deeſſe qui iu-
Auguſtin⁹. in pſal.cii. beat : ſed deeſt qui impleat,quia homo in peccatis natus non valet implere,ideoq; na
tus eſt Chriſtus,id eſt gratia quæ ſanaret. Hac ergo diſpenſatione lex data eſt vt cre
ſcente peccato humiliarentur ſuperbi,& humiliati confiterentur , & confeſſi ſanarẽ-
tur. Non crudeliter hoc fecit deus , ſed conſilio medicinæ.Aliquando enim homo vi
detur ſibi ſanus,& ęgrotat,& quia non ſentit morbum,medicum nõ quærit . Augetur

morbus creſcit moleſtia,quæritur medicus,& totum ſanatur corpus . Magnum ergo
A dei conſilium fuit,vt per legem abundaret delictum,vt in auſteritate legis ſuam intel
ligentes infirmitatem,infirmi ad medicum cõfugerent,& auxilium gratiæ quęrerent. Auguſtinus ad Hylarium.
Per legem autem dicitur abundaſſe delictum, nõ quia lex delictum iuberet : ſed quia Auguſt.n ex pro. epiſt. ad Roma.
eo quod gratia ibi nõ erat,auctũ eſt ex prohibitione deſideriũ,& tunc ex propria qua-
ſi virtute factum eſt grande vitium. Sic ergo abundauit peccatũ,quia & cõcupiſcẽtia
ex prohibitione ardẽtior facta eſt,& peccãtibus cõtra legem,præuaricationis crimen
acceſſit.Cõſilium autẽ dei quo legem dedit,Iudæos neſciſſe,ſatis ſignificauit iſto ver-
bo.Lex ſubintrauit &c.Vel ita,Lex ſubintrauit vt abundaret delictum.i.in lege data
abundauit delictum.Dicit enim hic apoſtolus,quid prouenerit data lege,num quid fe
cerit lex?Data erat lex in adiutoriũ,naturę,vt quia ipſi naturę quodámodo ſunt inſer
ta iuſtitię ſemina,adderetur lex,cuius authoritate & magiſterio inginiũ naturale pro
ficeret ad fructũ iuſtitiæ faciendũ.Sicut enĩ natiuitas niſi nutrimenta habeat,interit,
quibus fota adoleſcat:ita & naturale ingeniũ iuſtitiæ niſi habeat quod reſpiciat,& ve Ambroſius.
neretur,nõ facile proficit,ſed ægrotat,& ſuperuenientibus cedit peccatis. Cõſuetudine
enim delinquẽdi premitur ne creſcat in fructum,& per hoc extinguitur. Prouidenter
ergo,& ad bonũ data eſt lex,ſed populus veterem vſum ſequens multiplicauit pecca
ta.Ipſo enĩ vſu plus cœpit peccare quàm ante peccauerat:& ſic factũ eſt,vt data lege
B nõ minuerẽtur,ſed abundarẽt peccata diabolo interuertẽte legẽ boná in malũ,contra
quod omnia deus dimiſit,ſicut cõſequẽter oſtenditur.Vel ita, Lex ſubintrauit vt abũ
daret delictũ.i.ad hoc data fuit,vt per eá abundantius cognoſceretur delictũ.Si enim
lex nõ fuiſſet peccatũ lateret:ſed per legẽ genera peccatorũ,& præuaricationis crimẽ
homo agnouit,vt qui in ſordibus erat pręuaricãdo,magis ſordeſceret.i. ſe ſordidũ co Augu ſuper Lucam.
gnoſceret.Lex ergo author eſt boni.Demõſtranda enĩ fuerat homini fœditas languo Augu de ſpi. & l te.
ris ſui,vt videret non modo doctorẽ ſibi eſſe neceſſarium, verũ etiá adiutorem. Præ-
terea data fuit lex,vt medioctis pædagogum haberet,& perfectus ſignũ, & durus ſen-
tiret flagellum.Et quia hic de lege magnus ſermo occurrit,videndũ eſt quibus modis
lex accipiatur,& cui populo data ſit,& quare illi,& nõ illi:& quibus,& pro quibus de
illo populo data ſit:poſtremo quibus de cauſis data ſit,ſummatim dicendũ eſt. Lex er Nota
go aliquãdo dicitur tota ſcriptura veteris teſtamẽti,aliquãdo ſcriptura quinq; librorũ
Moſi,aliquãdo decalogus ſcriptus in tabulis,aliquãdo cerimonialia tantũ .i. figurata
ſecundum literam,aliquando litera cum ſpirituali intelligentia, aliquando obſeruan
tia alicuius mandati,ſicut in eadem lege ſæpe dicitur.Hæc eſt lex paſchæ, hæc eſt lex
lepræ,hæc eſt holocauſtorum lex,& huiuſmodi . Inde eſt quod ſancti de lege variæ
loquentes diſſentire,atque contraria dicere videntur.Ait enim dominus per Ezechie
lem,Dedi eis præcepta non bona,& iuſtificationes non bonas, in quibus non viuent.
C Cui cõcordat Apoſtolus dicens,Lex neminẽ ad perfectum ducit.Et item,Lex irá ope
ratur.& hic, Lex ſubintrauit vt abundaret &c.Et dominus in euãgelio, Niſi abunda Beda.
uerit iuſtitia veſtra plus quàm ſcribarum, & phariſæorum &c . His autem videntur
contraria hæc alia, Iuſtitia legis ſuo tempore cuſtodiá,nõ ſolũ bona temporalia, ſed
vitam cõferebat æternam.Et Apoſtolus ait,Itaq; lex quidẽ ſana,& mandatũ ſanctũ,
& iuſtum,& bonum.Et dominus in euangelio,Non veni ſoluere legem,ſed adimple
re.Vt hæc ergo ſicut videntur non eſſe contraria pateat,ſciẽdum eſt hæc eſſe dicta ſe-
cundum diuerſas legis acceptiones. Cum enim dicitur, Dedi eis præcepta non bona,
& iuſtifi.non bo.in quibus non viuent,intelligendum eſt hoc de præceptis legalium
cerimoniarum,quæ dicũtur nõ bona:non quia mala eſſent,ſed quia bonos nõ facie-
bant obſeruãtes ſecũdũ literá.Hoc modo,& alia accipiẽda ſunt quę dicta ſunt in hac
parte:quę aũt ecõtrario dicũtur,accipiẽda ſunt de lege ſecundũ ſpiritualẽ intellectũ,
& ſecũdũ moralia,quę in euãgelio nõ tollũtur,ſed adimplenť,ſicut in Matthęo oſtẽ
ditur.Lex aũt data eſt populo Iudęorũ tantum,ideo quia ille populus ſolus vnũ deum
colens dignus erat,cui eloquia dei crederẽtur,cęteris idola colẽtib9. Ideo etiá quia de
hoc populo naſcitur9 erat dei filius,& ideo data fuit ei lex.per quá illud ĩtelligeret,&
dei filium venturum expectaret. Cum lex data ſit illi ſoli populo, data eſt etiam om-
nibus generibus hominum qui erant in illo populo,ſed non pro omnibus.Erant enĩ
in illo populo tria genera hominum,ſcilicet duri, inſipiẽtes.& perfecti:his omnibus

data eſt lex,ſed nõ pro omnibus data eſt,duris in flagellum. incipientibus in pedago- D
gum iuſtis in ſignũ.Sed nõ pro iuſtis data eſt lex.vt enĩ alibi ait apoſtolus, iuſto lex
poſita nõ eſt,quia per eã iuſtitiæ nil accreuit.Legẽ aũt hic accipimus ſecũdũ legalia.
Legalia vero dicimus,quæ in lege inſtituta ſunt,& cũ lege terminata . Lex autẽ data
eſt ad domandũ ſuperbũ.ad flagellandũ durum:ad inſtituendũ incipientẽ, ad oſtẽſio-
nem delicti & humanę infirmitatis,ad manifeſtationẽ & teſtimoniũ gratię,& futuro-
rũ ſignificationẽ.Vbi autẽ,hic agit de virtute gratiæ,& quanta efficit gratia oſtendit.
q.d.lege data abundauit delictũ,ſed nõ ideo deſpiciatur Iudæus,quia, Abũdauit &c.
vel ita cõtinua,Delictũ abundauit,per legem, ſed etiã hoc ſanat Chriſtus, qui vbi a-
bundauit delictũ,ſuperabundauit & gratia.Omnia cõdonans.Totũ enĩ quod de Adã
Auguſtinus. traxiſti,totum quod tuis prauis moribus addidiſti,dimiſit totũ deleuit, orationem do
Auguſtin .de cuit,certamẽ indixit,laboráti ſubuenit,victorem coronabit:vel, Superabũdauit gra-
ver.apoſtoli. tia,quia nõ ſolũ à præteritis peccatis abſoluit, verũ etiã à futuris cõmonuit, vel, Su-
perabũdauit,quia gratia Chriſti,etiam his proficit quos diabolus vincere nõ potuit:&
Orig. quia peccatũ ad tẽpus regnauit,gratia autẽ in æternum.Vt ſicut regnauit &c.Quaſi di
Ambro. cat,dico quod gratia ſuperabundauit,eo tamen tenore, ne quis cõfiſus gratiæ ſecurius
peccet,ſed vigeat gratia,& per iuſtitiã ducat ad vitã,ſicut viguerat peccatũ ducens in E
mortem.& hoc eſt quod ait,Vt ſicut,quaſi eo tenore,dico gratiã ſuperabũdare. Vt ſi-
cut peccatũ,quod etiã præter Adam eſt,quod lege data abundauit,quod non eſt origi
nis,ſed propriæ voluntatis.Regnauit,ducens,In mortem æternã. Ita & gratia,remiſ
Aimo. ſionis peccatorũ,Regnet,in electis,Per iuſtitiam,bonorum operũ perducens eos, In
vitam æternã:& hoc,Per Ieſum Chriſtũ dominum noſtrũ.ſine quo nulla iuſtitia eſt,
ſicut aliqua peccata præter Adam ſunt.Ideo cum dixiſſet ſicut regnauit peccatum in
mũdũ,nõ addidit per vnum,vel per Adam,quia de illo peccato hic agebat,quod non
ex Adam traxerunt homines,ſed ſua voluntate addiderunt.Cum autem dicit, Gratia
Auguſtinꝰ regnet,& cum addidit, Per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum,quia per eum nõ tan
de bàp. par. tum originalis,ſed etiam voluntariorum fuit remiſſio peccatorum. Ab Adam autem
tantummodo illud trahitur,quod eſt originale.

CAAPVT. VI.

QVid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, vt gratia abundet?
Augu. de ſpi- Abſit. Qui enim mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus
ritu. in illo?

Quid ergo dicemus? Obijcit apoſtolus quod videt à peruerſis poſſe obij
ci? Quidam enim peruerſi audientes prædicationem Pauli,& aliorum apoſtolorum, F
Auguſtinus vbi debuerunt accipere vitam,acceperunt mortem,dicentes apoſtolos prędicare quod
Auguſtinus quanto amplius homo peccaret,tantomagis deo placeret, & maiorem gratiam conſe
queretur.Hoc autem peruerſi accipiunt ex illo loco vbi dictum eſt . Vbi abundauit
delictum,ſuperabundauit & gratia:tanquam dixerit propter abundãtiam gratiæ pro-
deſſe peccatum . Hoc dicere eſt eſſe ingratos gratiæ, & hoc eſt quod opponendo ſibi
ait , Quid ergo dicemus , quaſi dicat, & quia gratia viget , vbi delictum abundauit.
Quid ergo dicemus? Dicemus,ſcilicet hoc quod , Permanebimus in peccato , vt gra
Augu. de ſpi. tia abundet ? vt quidam nobis imponunt . Abſit , vt nos hoc dicamus.Non eſt enim
& litera. permanendum in peccato,vt quidam nos dicere exiſtimant pro maiori gratia . Non
enim peccantis merito,ſed ſubuenientis auxilio ſuperabundauit gratia, vbi abunda-
uit delictum . Non enim permanendum eſt in peccato vt regnet gratia,ſed potius per
ipſam gratiam debemus,& poſſumus,peccato eſſe quaſi mortui & ſepulti, & reſurge-
re in iuſtitiam ipſius in vitam æternam.quod conſequenter oſtendit Apoſtolus,& pri
us quod mortui ſumus peccato,ſubdens.Qui enim,vel,ſi enim quaſi dicat, Vere non
eſt permanendum,Enim,id eſt quia, Mortui ſumus peccato,in baptiſmo, id eſt libe-
rati ſumus à peccato,vt iam non dominetur in vobis per gratiã dei . Mori enĩ pecca-
to,& liberari à peccato,Et ſi hoc eſt , Quomodo &c. vel ſi eſt ibi, Qui, ita leges, &
Qui,hoc iam habemus . Quomodo,id eſt qua ratione, Adhuc, poſt tantum benefi-
cium,Viuemus in illo?& reddemus vires hoſti?Cũ enĩ hoc prętiterit gratia vt more-
mur peccato,quid aliud facimus,ſi viuimus in eo,niſi vt gratiæ ſimus ingrati ?Neque

enim qui laudat beneficium medicinæ, prodeſſe morbos dicit, & vulnera a quibus il-
la hoiem ſanat: ſed quanto laudibus maioribus medicina prædicatur, tanto magis vi-
A tuperantur & horrentur vulnera & morbi a quibꝰ liberat: quæ ita laudatur, ſicut laus
gratiæ & prædicatio, vituperatio eſt delictorum.

An ignoratis fratres. quia quicũque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mor-
te ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmũ in mor-
tem, vt quomodo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam patris: ita & nos in no
uitate vitæ ambulemus. Si. n. complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius: ſi
mul & reſurrectionis erimus.

An ignoratis &c. Hic confirmat quod dixerat. ſ. quod mortui peccato quod fit in
baptiſmo, non debemus ei iterũ viuere, vt iterum mori ſit ei neceſſe, quia cum bapti-
zamur cõmorimur Chriſto. & hoc eſt quod ait, An ignoratis &c. & quia quis diceret,
An mortui ſumus peccato? Rñdet vtiq;, ſumus, quia nos, Quicunq;. i. cuiuſcunq; con-
ditionis, Baptizati ſumus. i. a vitijs purificatis, In Chriſto Ieſu. i. in inſtitutione Chri-
ſti quæ eſt in nomine trinitatis vel in operatione ipſius, qui baptizat vere, Baptizati
ſumus in morte ipſius. i. in ſimilitudine mortis Chriſti: vt ſicut Chriſtus ſemel mortu
us eſt carne, & ſemper viuit, ita nos ſemel mortui malo per baptiſmum, ſemper viua- Aimo.
B mus bono. Vel, In morte ipſius dicit nos baptizari, quia mors eius cauſa eſt huius
purificationis. Et an ignoratis, vos hoc o fratres. q. d. hoc non debetis ignorare, No-
ta quia ſæpe illos arguit de ignorantia. Cõſepulti. n. ſu. q. d. Vere in baptiſmate ſumꝰ
ſimiles mortis Chriſti, quia etiam Conſepulti ſumus fide in baptiſmo Cũ illo. i. ad ſi- Augu.
militudinem eiꝰ. nos dico ducti, Per baptiſmum in mortem. i. in peccatorum abolitio Aimo.
nẽ. Ad hoc enim ſumus cõmortui & conſepulti, Vt quomodo Chriſtꝰ reſurrexit, lõge
A mortuis, remotus: & hoc per gloriá patris. i. per verbũ pr̃is hoĩ vnitũ, vel per gratiá
dei. Ita &, tá firmiter Nos, a vitiis reſurgẽtes ad bona opera, Ambulemus, de bono in
melius, poſiti In nouitate vitæ, per iuſtitiam fidei & ſpem gloriæ. Si. n. q. d. Dico am-
bulemus in nouitate quod poſſumus. Si. n. nos explãtati, ad ſimilitudinem arboris, de
mala terra, Facti ſumus, a deo: Cõplantati firmiter hærentes, Similitudini mortis. i. ſi
a veteri ritu remoti firmiter hęremus bono deo faciẽte, & ſimiles morti Chriſti ſumꝰ
Simul. i. mox, Et erimus, cõplantati ſimilitudini Reſurrectionis Chriſti. i. firmiter hę
rebimus ſimilitudini reſurrectionis Chriſti, vt ſicut Chriſtꝰ depoſita vetuſtate a mor-
te nouus reſurrexit, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Tũc dicit nos poſſe fieri ſi Ambro.
miles reſurrectioni, ſi ſimilitudini mortis eius facti fuerimus complantati. i. ſi in bap-
tiſmo omnia vitia deponentes, poſtmodum nõ peccemus. Hæc enim ſimilitudo mor
tis præſtabit ſimilitudinem reſurrectionis, vt in nouitate vitę ambulemus. Nota quod Auguſtinus
C mors qua peccato mortui in baptiſmo dicimur, & vita qua nũc in iuſtitia & poſt æter
naliter cum Chrõ victuri ſumus, in morte & reſurrectione Chriſti demonſtrati ſunt.
Mors. n. Chriſti & reſurrectio, non tantũ res, ſed etiam ſacramẽta ſunt. Quicquid. n.
geſtum eſt in cruce Chriſti. in ſepultura, in reſurrectione, in aſcẽſione, & in ſedere ad
dexteram patris, ita geſtum eſt, vt his rebus myſtice non tantum dictis ſed geſtis, con Auguſtinus
figuretur vita Chriſtiana. Attende ergo ſingula quæ facta ſunt in his prædictis, & qua in Ench.
liter in eis chriſtiana vita configuretur in Chriſto qui vixera vetus homo. i. vetuſtate
a primo hoĩe contracta, non ſecundũ culpam, ſed ſecundũ pœnam, famem. ſ. & ſitim,
& hmõi. Hoc mõ ſitim ipſam vetuſtatem finiuit & depoſuit, vt dolorẽ crucis ſuſtinẽs
ſic haberet membra diſtenta in cruce & fixa, ne ad priores actus mouerentur, a quibus
etiam ſepultus quieuit, humanis ſubtractus aſpectibus, per hæc exigens a nobis, vt no
ſtram vetuſtatem peccatorum cum gemitu & dolore pœnitentiæ deponamus, & mẽ-
bra noſtra continẽtiæ atq; iuſtitiæ clauis cõfixa habeamꝰ, ne ad priora mala redeamꝰ
a quibus etiá ita perfecte quieſcamꝰ, vt nec eorũ viſio nec memoria habeatur, & ſic ad
bona reſurgẽtes in nouitare vitæ ambulemus, de virtute in virtutem aſcendentes, quo
vſq; in dexrera dei locati deũ deorũ ſicut eſt videamus. In cruce ergo eſt dolor cõfeſſo Auguſt.
rũ: in ſepultura, requies abſolutorũ: in reſurrectione, vita iuſtorũ: in aſcenſione, profe
ctus perfectorũ in cõſenſu ad dexterá, gloria beatorũ. Hæc aũt nõ ſolũ a nobis exigit
Chrũs in ſacramento paſſiõis, ſed etiá ſi volumus imitari efficit, vñ ſubditur.

Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt vt deſtruatur cor D
pus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus
eſt peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia ſimul etiam vi
uemus cum illo, ſcientes quod Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur
mors illi vltra nō dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſe
mel: quod autem viuit, viuit deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidē eſſe
peccato, viuentes autem deo in Chriſto Ieſu.

Hoc ſcientes, quia vetus homo &c. Dixit nos per baptiſmum mortuo eſſe peccato
ideo nō debere amplius viuere in illo, ſed in nouitate vitæ ambulare, & per quid hoc
Auguſtinus. liceat oſtendit. ſ. Quia vetus hō cru. &c. q. d. Dico ambulemus in nouitate vitæ. Nos
dico, Scientes, hoc, Quia vetus homo. i. fomes peccati & conſuetudo Noſter. i. qui ex
nobis eſt non ex deo, Simul, cum Chriſto, Crucifixus eſt. i. cū crucifixione Chriſti ita
Auguſtinus. debilitatus eſt, Vt deſtruatur &c. Vel, Vetus homo noſter, ſi. cum Chriſto crucifix9. i.
de bap. par. veteres actus noſtri morte Chriſti crucifixi. i. mortui ſunt ita, Vt deſtruatur, dominan
te ratione, Corpus peccati, id eſt omnia crimina quæ ſimul ſunt quaſi corpus & conge
ries peccati. gratia autem dei qui in ſimilitudine carnis peccati in cruce pependit, per
baptiſmū id agitur, vt vetus hō crucifigatur, & corpus peccati deſtruatur: nō ita vt in B
ipſa viuente carne concupiſcentia reſperſa & innata repente abſumatur & nō ſit, ſed
ne obſit mortuo quæ inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmum vixerit in carne habet con
cupiſcentiam cum qua pugnet, eamq; adiuuante deo ſuperet, ſi tamen non inuacuum
gratiam dei ſuſcepit, ſi probus eſſe noluerit. Non itaq; hoc præſtatur in baptiſmo, ni-
ſi forte miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati, quæ eſt in membris prorſus extin
Ambro. guatur, & non ſit: ſed vt quicquid mali ab hoīe factum, dictū, cogitatum eſt, cum eædē
concupiſcentiæ ſubiecta mente ſeruiret, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit
habeatur. Ipſa vero concupiſcentia ſoluto reatus vinculo quo per illam diabolus ani
mā retinebat, & a ſuo creatore ſeparabat, maneat in certamine, quo corpus noſtrū ca-
ſtigamus, & ſeruitute ſubiicimus. Vetuſtas itaq; noſtra pœnæ & culpæ, quæ eſt ex ma
ledicto primi hoīs in cruce Chriſti deſtructa eſt, qui noſtram mortalitatem ſuſcepit,
& peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, in cuius peccati & mortis figu
ra etiam Moſes in heremo ſuper lignum exaltauit ſerpentem: perſuaſione quippe ſer-
pentis, hō in damnationem mortis incidit. Itaq; ſerpēs, ad ſignificationē ipſius mor-
tis conuenienter in ligno exaltatus eſt. In illa. n. figura ſerpens pendebat in ligno.
Quid aūt pependit in ligno crucis niſi mors dn̄i, vt mortē moriendo ſuperaret, & ma
Nota. ledictum geminæ vetuſtatis noſtræ factus maledictum pro nobis conſumeret? Qua-
liter aūt vetuſtas noſtra in cruce conſumpta ſit, videamus. Vetuſtas noſtra ſicut & ma
ledictio in duobus cōſiſtit. ſ. in culpa & in pœna. Alterum aſſumpſit Chriſtus. i. pœnā F
Vn̄ & dicitur factus maledictum, & vtrunq; in nobis conſumpſit, quia noſtram duplā
vetuſtatem ſua ſimpla cōſumpſit. Vn̄ & vno die & duabus noctibus in ſepulchro quie
uit, Per vnum diem ſimpla eius vetuſtas ſignatur, per duas noctes gemina noſtra ve-
tuſtas. Quieuit ergo in ſepulchro vna die & duabus noctib9, quia ſua ſimpla vetuſta-
te, noſtram geminā tulit: & qualiter, videamus. Culpam deleuit Chriſtus, & præſentē
& præteritam & futurā. Præterita peccata tulit ea remittendo: præſentia, hoīes ab eis
retrahendo, & item remittendo: futura vero non ea remittendo tulit, ſed gr̄am qua vi
tarentur conferendo, ergo ſutura tulit, quia vt non fierent, fecit. Pœnā quoq; ſimiliter
cōſumpſit. Eſt aūt pœna duplex gehennalis & temporalis. Gehennalem prorſus dele
uit vt eam non ſentiant vere pœnitentes. Tēporalem vero nōdum penitus tulit. Ma-
net. n. fames, ſitis, mors & hmōi, ſed regnum & dominium eius deiecit, & tādem in no
uiſſimo eandem penitus exterminabit: ſicut aliquis capiens hoſtem atrociſſimum nō
ſtatim interficit eum, ſed patitur eum cum dedecore & dolore aliquātulum viuere: ita
& Chriſtus pœnam quaſi prius alligauit, in futuro autem perimet, Victa ergo mors cū
triumpho eſt, & cum ea diabolus, ſed nondum penitus interempta. Inde eſt quod Pe-
trus ante paſſionē, ad vocem ancillæ negauit: poſtea vero ante reges & præſides duct9
non ceſſit. Ideoque congrue ait Apoſtolus. Vetus homo noſter crucifixus eſt, id eſt de
bilitatus ita, Vt deſtruatur corpus peccati, carne ſubdita ſpiritui: ita, Vt vltra non

ſeruiamus pctõ:nõ dico vt nõ.ſit,ſed vt nõ cogamur ſeruire: & vere nõ cogimur, quia
A iuſtificati ſumus.& vere. Qui.n.eſt mortuus peccato.i.qui liberatus eſt a peccato,vt nos ſumus,Iuſtificatus eſt a peccato.i.iuſt⁹ & liber eſt a pctõ.Si aũt mortui ſumus cũ Chriſto.i.ſi ita mortui ſumus pctõ,ſicut Chriſtus mortuus ſemel eſt pene Credimus, etiam quia ſemel viuemus cum Chriſto.i.non alibi,ſed ibidem cũ eo.Id eſt dicere,Si mortui ſumus Chriſto.i.ſimiles morti eius ſicut ſupra dictum eſt,præter prędicta hoc habebimus,quia viuemus cum eo in æterna vita.viuemus dico,& tali vita, quali ipſe. Scientes quod Chriſtus reſurgens, longe, Ex mortuis,remotus,Iam.i. poſthac, Non moritur,i.diſſoluitur,diſſolutione aíæ & carnis.Et mors illi vltra non dominabitur, aliqua paſſiõe. Quod .n.mortuus eſt &c.q.d.Vere Chrũs iá non moritur,quia Chrũs mortu⁹ ẽ ſemel.Semel iõ,Quia mortu⁹ pctõ.i.pro pctõ tollẽdo quod vna morte fecit, quæ ad hoc ſufficit. Vel mortuus eſt pctõ.i.peccati ſimilitudini.i.carni in qua nõ erat peccatum,ſed ſimilitudo peccati,cui mortuus eſt quando moriendo exutus eſt carne mortali ſimili peccatrici.In quo ſacramentum baptiſmatis,quod in nobis celebratur commendat Apoſto.Vt quomodo ille ſemel moriendo ſimilitudini:peccati mortuus prædicatur,ita quicunq; in illo fuerit baptizatus eidem rei cuius fuerit illa ſimilitudo moriatur.i.peccato,& viuat a lauacro renaſcendo, ſicut ipſe a ſepulchro reſurgendo quamlibet ætatẽ gerat.A paruulo.n.recenter nato vſq; ad decrepitum ſenẽ ſicut nullus eſt prohibendus a baptiſmo,ita nullus eſt qui peccato non moriatur in baptiſmo, ſed paruuli tantum originali,maiores vero etiam actualibus quæ originali addiderũt Nota etiam quod Apoſto.hoc dicendo voluit intelligere mortem deũ nõ feciſſe,quá vtiq; deus non fecit,ſed homo manibus & verbis accerſiuit.Attende quod hic & alibi
B Auguſti.deum mortem dicit non feciſſe.Idem tñ alibi ita dicit,Videndum eſt ne male intelligatur quod dixi,De⁹ mali auctor nõ eſt,qui & oĩm quæ ſunt auctor eſt,quia inquantum ſunt,intantum bona ſunt:& ne tamen inde putetur non ab illo eſſe pœna malorũ,quę vtiq; malum eſt,his qui puniuntur.Sed hoc ita dixi,queadmodum dictũ eſt,deus mortem non fecit,cum alibi ſcriptum ſit.Mors & vita a domino deo eſt.malorum ergo pœna,quæ a deo eſt,malum eſt quidem malis,ſed in bonis dei operib⁹ eſt numeranda:quoniam iuſtum eſt,vt mali puniantur,& vtiq; bonum eſt omne quod iuſtum eſt.Sic ergo dicitur deus nõ feciſſe mortẽ,quia nõ fecit illud pro quo mors infligitur.i.pctũm.Nõ.n.deo auctore fit hõ deterior,ſed vitium voluntatis eſt quo hõ eſt deterior,quod vitium,longe eſt a dei voluntate. Deo aũt auctore cum dicitur, deo volente dicitur.Quod aũt.q.d.Mors non dominabitur Chriſto,ſed poti⁹ viuit.Et quod viuit,non qualitercunq; viuit.Sed viuit deo.i.ad ſimilitudinẽ dei patris: quia ſicut patris vita,ita & vita Chriſti,nullam inquietudinem recipit.Ita & nos.Quicquid ſupra dixit eſſe hoĩbus per grãm Chriſti,hic Romanis attribuit.q.d. Sicut ſemel Chriſtus mortuus eſt,& poſtea ſemper viuit:ita & vos o Romani.Exiſtimate quidem vos mortuos eſſe pctõ,viuere aũt virtutibus deo.i.in honorẽ dei.Et eſt ſenſus,Sicut Chriſtus mortuus eſt ſemel,ita peccatum in vobis ſemel moriatur,vt non oporteat iterari:& ſicut Chriſtus ſemper viuit,ita & vos ſemper viuatis virtutib⁹,& hoc eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro.i.in opere Chriſti,alibi nulla ſpes eſt.
C

Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Sed neque exhibeatis membra veſtra, arma iniquitatis peccato, ſed exhibete vos deo,tanquam ex mortuis viuentes,& membra veſtra,arma iuſtitiæ deo.Peccatum enim vobis non domininabitur.Nõ enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia.

Non ergo regnet,quia ſupradixit nos mortuos pctõ eſſe,& non debere viuere in eo cũ nemo ſine pctõ ſit,determinat a quibus maxime eſt cauẽdũ,vt.ſ.nõ obediamus cõcupiſcentiis,quaſi cõcludat illud quod ſupra quærebatur.ſ.permanebimus in pctõ.q.d.quia ita mortui eſtis peccato,ergo peccatum.i.fomes peccati,& ſi ſit.Non tamen regnet in corpore veſtro.ſ.quod eſt veſtri iuris per gratiam.Corpore dico nunc Mortali,per peccatum,ſed fiet immortale in futuro,ſi non regnet modo peccatũ.Vel non regnet peccatum in corpore hoc mortali,in ęternum,id eſt quod per hoc moriturum eſt in æternũ quod regnauerit peccatum.Lex carnis eſt quá hic Apoſtolus appellat pec-

Auguſtinus cõtra Maxi. hæreticum.
Auguſt. contra Iu.hæ.
Aug.i Ench.
Auguſtinus ex li. Hippoſtiticon.
Auguſtinus ne retract. li.
Attende.
Ambro.
Augu. de bap.par.

catum,cum ait.Pctũm non regnet,quia lex vel peccatum non ſic manet in mẽbris eo
Attende. rum,qui ex aqua & ſpiritu renati ſunt,tanquã non ſit eis facta remiſſio pctõrũ inter-
ſectis omnibus quibus ſeparamur a deo,ſed remanet in vetuſtate carnis tanquã ſupe- D
ratum,& perẽptũ:niſi illicito cõſenſu quodãmõ reuiuiſcat,& in regnũ proprium dña
tioneq; reuocetur.Nõ regnet dico,ita,Vt obediatis conſentiendo & operando,Cõcu-
piſcẽtiis eius, & ſi cupitis ex infirmitate.Si.n.cõſenſeris,regnat peccatũ. Et non ſolũ
Auguſtinus. non obediatis.Sed,etiam,Neq; exhibeatis membra pctõ.i.concupiſcentiæ quæ tunc
ſunt,Arma iniquitatis.i.quibus impleatur iniquitas.Et eſt ſenſus,Nõ ſolum non obe
diatis concupiſcentiæ,ſed nec concupiſcatis quod eſt exhibere,& habilia facere mem
bra peccato,quæ tunc ſunt arma iniquitatis.Hic aũt nota quod concupiſcentia aliqñ
eſt nomen fomitis.ſ.vitii innati.aliquando actus interioris,qui eſt etiã in primo mo-
tu qui dicitur propaſſio:& in ſecũdo,qui dicitur delectatio:& in tertio,qui dicitur cõ-
ſenſus.Hic aũt non prohibet concupiſcentiã quæ eſt in primo motu,quia non eſt in
poteſtate noſtra quin ſurgat,ſed gratia dei cõpeſcere poſſumus,ne vſq; ad delectatio-
nem & conſenſum perueniat,quod prohibet.ſ.vt mente non delecteris,vel cõſentias
Auguſtinus. concupiſcentiæ carnis,quæ ex languore veniens rebellat aduerſum te. Languor autẽ
iſte tyrannus eſt qui mouet mala deſideria.Eſt ergo in nobis mala cõcupiſcentia quæ
non eſt permittenda regnare,ſunt etiam eius deſideria quæ ſunt actuales concupiſcẽ
Augu. tiæ,quæ ſunt arma diaboli.Per ea.n.occaſio datur illi vt deſerẽte nos deo accepta po
Ambro. teſtate illudat & mortificet.Si vis ergo eſſe victor tyranni & inimicum inermem in-
uenire,& ſic tibi ſubiicere,non obedias concupiſcentiæ male operando,nec etiam con
cupiſcatis delectando vel conſentiẽdo.Sed potius exhibete.i.habiles facite Vos deo.
vos dico,Tanquã ex mortuis viuentes.q.d.exhibere vos deo debetis,& poteſtis, quia
eſtis viuẽtes virtutibus:& debetis,quia prius mortui eratis in peccatis,& ſi implere nõ E
poteſtis opere quod bonum eſt.Vel.i.ſaltem velitis per quod habiles eritis & præpara
ti,& hoc quod dicit cum ſubdit,Et mẽbra veſtra exhibete deo,vt ſint Arma iuſtitiæ,
Ambro. quibus.ſ.impleatur iuſtitia.Sicut.n.pctõ arma præbemus membra noſtra cum male a
gimus,vt verbi gr̃a,ſi ſurgenti damus iræ,vel linguam ad maledicendum,vel manus
ad percutiendum:ita & iuſtitiæ arma damus cũ recte conuerſamur,mẽbra veſtra cu-
ſtodientes ab omni turpitudine.Peccatum.n.q.d.quod dixi facite,quod & leuiter po-
Ambroſius. teſtis.Peccatum.n.vobis iam nõ dñabitur,vt olim ſolebat. Non enim eſtis ſub lege,
quę non iuuabat,Sed eſtis ſub gratia,quæ refrigerat & iuuat, vt etiam legis quiſq; ſit
factor,ſine qua gratia,ſub lege poſitus tantummodo erit legis auditor.

Quid ergo?Peccabimus,quoniam non ſumus ſub lege,ſed ſub gratia?Abſit.
An neſcitis,quoniam cui exhibetis vos ſeruos ad obediẽdum,ſerui eſtis eius cui
obediſtis,ſiue peccati ad mortem,ſiue obeditionis ad iuſtitiam?Gratias aũt deo,
quod fuiſtis ſerui peccati,obediſtis autem ex corde,in eam formam doctrinæ,in
qua traditi eſtis.Liberati autem a peccaro,ſerui facti eſtis iuſtitiæ.

Quid ergo.q.d.quia nõ ſumus ſub lege quæ terret,ſed ſub gratia quæ bonũ promit
Aimo. tit.Quid ergo?faciemus.an ſcilicet,Peccabimus,hac fiducia,Quoniã non ſumus ſub
lege,ſed ſub gratia.Hoc quidam dicebant,qui legem quaſi cohærentem gratiæ prędi F
cabant tenendam,quod Apoſtolus remouens ait.Abſit.Vel ita, Dixi vos ſub gratia
eſſe non ſub lege,& quoniã lex a deo eſt,ne per hoc ei forte opponeretur,ipſe ſibi op-
ponit.q.d.quia lex a deo eſt.Quid ergo dicemus?dicemus hoc,ſcilicet quod peccabi-
Aimo. mus.Quoniam non ſub lege,ſed ſub gratia ſumus,id eſt quod legem dimiſimus pro
gratia?Abſit.An neſcitis,ne aliud profitentes,aliud faciamus:& cũ dei ſerui dicimur,
geſtis ſerui diaboli inueniamur,pręmonet,& denunciat,nos eſſe ſeruos eius,cuius vo
luntatem explemus operibus.q.d.non debetis peccare,ſed bene operari. Quoniã cui
Ambr. exhibetis.i.affectatis Vos ſeruos,vt pronos ad obediendum conſentiendo & operan
do,Serui eſtis,id eſt cogemini quadam neceſſitate quam importat conſuetudo ad vo-
luntatem eius,Cui obediſtis,id eſt poſtquam ei obediſtis: & ſi non ante cum primum
exhiberetis vos ſeruos.Et an neſcitis hoc?Serui eſtis dico,id eſt, Siue peccati,ducen-
tis,Ad mortem,id eſt ad peccatum maius,vel ad æternam pœnam. Siue obeditionis,
id eſt iuſtitiæ,ducentis,Ad iuſtitiam,maiorem,vel ad æternam vitam.

A Grās &c.q.d.eius eſtis cui vos datis,ego aũt grās ago, Deo,de eo quod cũ prius eſſe-
tis ſerui pc̄tī,nō mō,& hoc eſt quod ait,ſic lege l'ram.q.d.Ita ē vt dixi,!& hoc ī vobis
apparet,qui fuiſtis aliqñ Serui pc̄tī,nũc aũt obediſtis,& per hoc eſtis facti, ſerui iuſti
tiæ.i.Chriſti.Obediſtis dico nō ſpecie tenus.Sed ex corde.i.animi iudicio,quia per na
turam non per legem,ex voluntate non ex timore obediſtis fidei,de hoc aũt. Ago gra
tias deo.ſ.quod cũ prius eſſetis tales,mō non eſtis,vos dico tendentes In eam formā
doctrinæ.i.in doctrinam quæ eſt forma noſtra.Doctrina euãgelii eſt forma quę ima
ginem dei deformatā reſtituit.In eam formam,dico,in quam formam nō per vos,ſed
gratia dei,Traditi eſtis,& per hoc,Liberati eſtis,per alium,a pc̄tō.i.a fomite peccati
ne regnet.Serui autem facti eſtis iuſtitiæ,conſentiendo & operando.

Humanũ dico propter infirmitatem carnis veſtræ. Sicut.n.exhibuiſtis mēbra
veſtra ſeruire immũditiæ & iniquitati,ad iniquitatē,ita nũc exhibete mēbra ve
ſtra ſeruire iuſtitiæ,in ſanctificationem.Cũ.n.ſerui eſſetis peccati: liberi fuiſtis
iuſtitiæ.Quē ergo fructũ habuiſtis tunc in illis,in quibus nunc erubeſcitis?

Humanum dico &c.Hactenus oſtendit Apoſtolus non eſſe peccãdũ.hic dicit quid
deinceps ſit agendum.ſ.vt ſeruiatur iuſtitiæ, de quo nullus eſt qui poſſit ſe excuſare,
quia nullus eſt qui non poſſit bene operari,ſaltem voluntate,quod item eſt per grām Ambro.
Et ne religio Chriſtiana quaſi importabilis & aſpera videretur,& iō fugeretur, quid-
dam humanũ.i.leue præcipit.ſ.ea menſura ſeruire deo,qua prius famulabamur pecca Origenes
to,cũ vtiq; propenſius deberet ſeruiri deo quam peccato, quippe cũ hic ſalus illic dã- Ambro.
B natio ſit.q.d.& quia liberi eſtis a peccato,ideo dico.i.præcipio vobis.Quiddã huma- Orige.
num.i.leue & ſine onere,quod quidē eſt adultæ,ſed non conſummatæ iuſtitiæ,& hoc
dico,propter infirmitatem carnis veſtræ,id eſt quæ eſt ex carne veſtra,pro qua huma
num dico,quia maiora deberem dicere ſi poſſetis ferre,qui plus ſeruitutis debetis iuſti
tiæ quam peccato:ſed parco infirmitati veſtræ non exigens plus boni a vobis, quã fe-
ciſtis mali.Sicut.n.&c.Hic oſtendit illud humanum, pudorem incutiens illis dum di Origenes
cit,vt hoc ſaltem dependant iuſtitiæ,quod prius immunditiæ detulerant. Quid ergo
tam humanum.i.tam leue tam ſine onere quod prorſus nulla poſſit carnis infirmitas
excuſare?q.d.Vere humanum dico,quia hoc humanum.Sicut.n.exhibuiſtis,id eſt vo
luntate duce præparaſtis Membra veſtra,quæ veſtri iuris eſſent,ſi velletis.Seruire o
perando immunditiæ carnis.i.luxuriæ,quæ corpus inquinat.Et iniquitati mētis, quæ
& ſi corpus non inquinet animam tamen corrumpit:iniquitati dico ducenti, Ad ini-
quitatem,id eſt ad mali conſummationem:Ita,id eſt ſimiliter nunc cum ſitis liberati
a peccato Exhibete.i.præparate Membra veſtra,quæ veſtri iuris ſunt Seruire, ope-
rando,Iuſtitiæ,ducenti,In ſanctificationem,id eſt ad boni conſummationem, Et eſt Auguſt.
ſenſus,Sicut tunc nullus timor coegit vos ad peccandum,ſed libido voluptasq; pecca ad Anaſtaſiũ
ti duxit:ſic modo ad iuſte viuendũ,non vos ſupplicii metus vrgeat,ſed delectatio cha Auguſtinus
ritasq; iuſtitiæ ducat:& hæc quidem quantum mihi videtur nondum eſt perfecta, ſed in eodem
C quodammodo adulta iuſtitia.Vnde non fruſtra dicit.Humanum,humanum enim eſt
quod ait,Sicut exhibuiſtis vos immunditiæ:Ita exhibete vos nunc iuſtitiæ,quia plus
etiam debet amari iuſtitia quam tũc fuerit iniquitas,vt ſcilicet pro iuſtitia tolleret ho
mo dolores,& cōtemnat oīa,etiam mortem.Suauior eſt enim iuſtitia & lucidior quã
iniquitas,& ideo magis amanda.Appende enim iuſtitiam & iniquitatem , tantum ne
amanda eſt iuſtitia,quomodo amata eſt illa?abſit vt ſic,& vtinam vel ſic ametur, er-
go plus amanda,plus omnino.In iniquitate conſecutus es voluptatem,pro iuſtitia tol Auguſtinus.
lera dolorem.Ecce plus,ſed non dicit Apoſtolus plus,ſed ſicut.Si ergo non plus ſer- Attende.
uitur iuſtitiæ,Vel,id eſt ſaltem tantum ſeruiatur,quantum tũc iniquitati ſeruiebatur, Auguſtinus
hoc dicit ne fides,quaſi aſpera & importabilis fugiatur.Inueniuntur tamē forſitan ali Augu.in eo.
qui qui ſicut iuſtitiæ peccati voluptatem præpoſuerunt:ita præponant iuſtitię delecta
tionem,voluptatibus carnis pro iuſtitia tamen pœnas mortemq; pati formident.Hũa
num eſt hoc.Parũ eſt vt cōtemnas quicquid te delectabat,cōtemne etiã quicquid ter-
rebat,carceres,tormenta,etiã mortem.In vtroq; gradu amatores iuſtitiæ vos prępara
te.Cum.n.&c.q.d.ideo ſeruiendum eſt iuſtitiæ. Enim,id eſt,quia cũ Eſſetis ſerui pec
cati,id eſt cum peccatum dominaretur vobis,Liberi fuiſtis iuſtitiæ,id eſt caruiſtis do-

Aug. in Ench. minio iuſtitiæ.Serui addicti,quęſo,qualis poteſt eē libertas? libertas ſerui eſt,qñ eum D
peccare delectat,quod eſt ex libero arbitrio.liberaliter.n.ſeruit,qui voluntatem dñi
libenter facit.Ac per hoc ad peccandum liber eſt quia peccati ſeruus eſt,ſic & iuſtitiæ
libere ſeruit,qui amat,qui lætatur.Ipſa eſt vere libertas propter recte facti lætitiá,ſi-
mul & pia ſeruitus propter præcepti obedientiam.Hęc eſt ergo bona ſeruitus & liber
tas,illa vero mala.Quē ergo.q.d.Cū ſerui eſſetis pctō caruiſtis iuſtitia,& etiá fuit vo
bis fructus talis vñ erubeſcatis,& finis mors æterna.& hoc dicit ſub interrogatione.q.
d.caruiſtis iuſtitia.Quē ergo fructū habuiſtis tunc?q.d.malū.ſ. maiorem turpitudinē
habuiſtis dico,In illis turpitudinibus pctōrum,In quibus.i.in quarum memoria eru-
beſcitis nunc,cū ſanæ mentis eſtis.Eſt.n.temporalis confuſio quædá.ſ. vtilis pertur-
Auguſtinus in pſal.xxx. batio animi reſpicientis peccata ſua,& reſpectione horrentis, & horrore erubeſcentis
& erubeſcendo corrigentis.Et nota quod ideo mala priora memorat Apoſtolus,quia
hæc rememoratio facit priora abhorrere,& magis obnoxios gratiæ.

Nam finis illorum,mors eſt.Nunc vero liberati a peccato,ſerui autem facti deo,habetis fructum veſtrum in ſanctificationem:finem vero vitam æternam. Stipendia enim peccati,mors:gratia autem dei,vita æterna in Chriſto Ieſu domino noſtro.

Nam finis.q.d.de fructu quæro. Nam de fine patet.ſ.Quod finis illorū.ſ. exitus
Ambro. vitæ & actuū,Eſt mors æterna,quæ illis operibus & talia operátibus ſuccedit. A mor
te.n.peccati ad mortem æterná tranſitur.Ecce libertas illorū & maculis plena,& pœ
Aimo. narum ſqualoribus eſt mancipata.De talibus dicit propheta,Computruerunt iumēta E
in ſtercore ſuo.Iumenta dicuntur hoīes irrationabiliter viuentes ſine honeſtate mo-
rum & conuerſationis. Iumenta ergo in ſtercore putreſcere eſt in fœtore luxuriæ &
Augu. ad Bonifa. turpitudine vitiorū vitam finire.Nūc aūt.q.d.Ita fuit tūc,cū ſeruiretis peccato. Nūc
vero cum conuerſi eſtis,Liberati eſtis a peccato,cuius tunc ſerui eratis.Nota quod ſu
pradixit eos liberos fuiſſe iuſtitiæ,non liberatos:nunc aūt a pctō non liberos dicit,ne
ſibi hoc tribuant,ſed dicit prouide ac vigilanter liberatos,referens hoc ad illam domi
ni ſententiá,Si filius vos liberauerit,vere liberi eritis:ſed hæc voluntas quæ in malis
libera eſt,quia delectatur malis,iō non eſt in bonis libera,quia liberata nō eſt:nec po
teſt homo aliquid boni velle,niſi adiuuetur ab eo,qui malū nō pōt velle:& iō hic vi
gilantiſſime dixit liberatos a pctō,& ſupra,liberos iuſtitiæ.Liberum.n.arbitrium vſ-
queadeo in pctōre non periit,vt per ipſum peccent,maxime óēs, qui cū delectatione
peccant,& quibus placet,quod eis libet.Liberi ergo a iuſtitia nō ſunt niſi arbitrio li-
Auguſtinus in eodem. bertatis,liberati aūt a pctō non ſunt niſi gratia ſaluatoris.Serui aūt.q.d. liberati eſtis
a peccaro,ſerui aūt eſtis facti quaſi per aliū Deo,qui tūc liberi,Fuiſtis iuſtitiæ. & vos
liberati & ſerui facti Habetis,in præſenti,Fructū veſtrū.i.cōgruū:vos dico ducti,In
Ambro. ſanctificationē.i.in virtutum cōſummationem,Finē vero,habebitis Vitá æternam.i.
in exitu & fine vitæ,habebitis vitá quæ eſt ſine fine.Stipendia.n.&c.q.d.vere finis il-
lorū Mors eſt,quia mors æterna eſt.Stipendia peccati.i.digna retributio pro peccato F
Aimo. Vita aūt æterna,quæ eſt finis iuſtorū ſola dei graria datur,& hoc In Chriſto Ieſu dño
nr̄o.i.Per Ieſum Chriſtum.Attende ꝙ loquens de remuneratione peccati, ſtipendiū
nominauit,& de remuneratione electorum dixit gratiam dei,quia qui militát diabo-
Augu. Aimo. lo propriá mercedē accipiūt.q.d.ſtipendiū.i.diabolicæ malitiæ debitum.Stipendium
enim dicitur a ſtipe pendenda.i.ſubſtantia ponderanda.Antiquitus.n. potius pōdera-
batur pecunia quá numerabatur,quæ militibus pro patria militantibꝰ ex publico æra
rio tribuebatur.Iō dixit ſtipendiū peccati mors,vt mortem pctō non immerito illatá
Aug.i Ench. ſed debitam demonſtraret.Stipendia.n.quaſi emeritorum ſunt,& ſtipēdium pro ope-
Auguſtinus re diabolicæ militiæ debitum redditur,non donatur.Gratia vero niſi gratis eſt,gratia
Aug. in eodē non eſt.Intelligendū igitur eſt etiá bona ipſa hominis merita,eſſe dei munera,quibꝰ
Aug.ad Val. cū vita æterna redditur,quid niſi gr̄a pro gratia datur?Et quia merita ex gratia ſunt,
Augu.ad Sixtū præſbyte. & ita gratia pro gratia reddetur.Poſſet ergo recte dicere ſtipēdium iuſtitiæ,vita æter-
na,ſed maluit gratia dei dicere vita æterna, vt intelligeremus deum ad vitam æternā
pro ſua miſeratione nos perducere,non meritis noſtris.Quid enim eſt meritum homi
nis ante gratiam,cum omne bonum meritum noſtrū non in nobis faciat niſi gratia?

A Quippe cũ deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronat quam merita ſua, Vñ vita
æterna quæ in fine a deo meritis præcedentibus redditur, quia eadẽ merita quib⁹ red-
ditur nõ a nobis ſunt, ſed ĩ nobis facta ſunt per grãm: recte & ipſa grã nũcupatur quia
gratis datur: nec iõ gratis, quia nõ meritis datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita, qui
bus datur. Cõfitẽdũ eſt ergo iõ grãm vitá ęterná vocari, quia his meritis redditur, quę
gratia cõtulit hoĩ. Vñ in euang. legitur & gratiam pro gratia. i. pro eis meritis quæ cõ
tulit gratia. Certum. n. eſt vitá æterná bonis operibus reddi, ſed ipſa opera quibus red Auguſtinus
detur, ad grãm dei pertinere. Vnde dominus ait, Sine me nihil poteſtis facere. Accepi de cor. & grá
mus ergo gratiam pro gratia, ſed gratiam glorificationis pro gratia iuſtificationis in-
debitæ. Gratia enim iuſtificationis omne meritum malum deleuit, indebito beneficio Augu.
& confirmat iugi auxilio cui gratia glorificationis iuſte redditur in primo. Fulgentius

CAPVT VII.

AN ignoratis fratres (ſcientibus enim legem loquor) quia lex in homi
ne dominatur, quanto tempore viuit? Nam quæ ſub viro eſt mulier,
viuente viro, alligata eſt legi: ſi autem mortuus fuerit vir eius, ſoluta
eſt a lege viri. Igitur viuẽte viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum a-
lio viro: ſi autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt a lege viri, vt non ſit adul
tera, ſi fuerit cum alio viro.

An ignoratis fratres &c. Hactenus egit de vi gratię, oſtendens ex ea nõ ex lege eẽ
ſalutẽ: nũc dicit ꝙ lex vltra non eſt tenenda, & agit de fine legis, & priori vtilitate le-
B gis. Nõ ergo mirentur Romani, quia Apoſto. ait, Nõ eſtis ſub lege, ſed ſub grã. Supra
enim dicebatur lex nõ iuſtificare: hic dicitur debere ceſſare, quia data eſt vſq; ad Chri
ſtum. q. d. aliquis diceret. Cur dicis per Chriſtum eſſe vitam, & nõ per legis obſeruátiá
Reſpon. quia iá finẽ habet ipſa lex, & non dat vitá, ſed auget peccatũ: & hoc eſt quod
dicit ſub interrogatione, & eſt ordo verborũ talis. An ignoratis o fratres hoc. ſ. igno-
ratis quia lex Moſi in homine dominatur, vt ei obediat homo? Quáto tẽpore viuit. i.
quádiu ſtatum habet ipſa lex, quod non debetis ignorare. Enim. i. quia vos ſcitis legẽ Auguſtinus
ſ. Moſi. Erant. n. Romani de Iudæis & gentibus: & ego loquor ſcientibus legẽ, in qua li. lxxxiii. qó.
quod dico manifeſtatur, ſi ſpiritualiter intelligatur. Deinde per ſimile illud oſtendit Ambr.
ſubdens, Ná quæ ſub viro, per quá ſimilitudinẽ explanat & probat quod dixerat. Sicut. n.
mulier viuẽte viro, Alligata eſt legi viri. Si aũt mortuus fuerit ſoluta eſt: ita dum lex
ſtatum habet ei ſubiectus eſt homo, cum vero deſinet habere ſtatum, ſoluitur hõ. Vel
ita, An ignoratis. Agit de lege naturali. Vt. n. firmet animos eorũ in doctrina euange
lii, & retrahat a lege Moſi, vtitur exemplo humanæ legis, vt per terrena ſuadeat cæle Ambro.
ſtia. Sciunt vtiq; legem Romani, quia non ſunt barbari, ſed naturalem iuſtitiam com
prehenderũt, partim ex ſe, partim ex græcis, ſicut & Græci ex Hebræis. & hoc eſt. q. d.
Ideo dico per Chriſtum & non per legem Moſi, quia lex finem habet, quod patet per
exemplum humanæ legis. An ignoratis fratres, quia lex naturalis generalis eſt, ſed nõ
C per oẽs ſui partes, ab omnib⁹ recipitur vel obſeruatur. In hoĩe dominatur, quáto tẽp.
vi. i. quádiu ſtatum habet? Mortua. n. dicitur lex, cũ ceſſat eius auctoritas non debetis
hoc ignorare, quia vos ſcitis legem naturalem. Et ego loquor ſci. le. hoc de lege natu-
rali literis inſcripta, ſiue cõſuetudine hoĩm cõprobata, ait, ſub qua erant Iudæi, Græ-
ci, Latini. Hæc. n. lex generalis eſt, poſtea vero ſpecialem legem propõit, per quá etiá
vult probare apertius aſſertionem ſuá. Gradatim. n. vult eis tradere veritatem: vñ ſub
dit, Nanq; ſub viro eſt &c. Vere dum ſtatum habet lex dominatur, ſicut per hoc exem
plum oſtendo. Nam mulier quæ ſub viro eſt, viro viuente alligata eſt legi viri; vt non
poſſit diſcedere ab eo, ſic & lex Moſi quandiu ſtatum habet, debet ſeruari. Hoc ergo
ſequenti exemplo apertius docet Chriſtianum a lege factorum exutum, non ab omni
lege, ſicut mulier liberatur a lege viri, mortuo viro, nõ a lege naturæ, nec vltra debet Ambr.
Chriſtianus eſſe ſub lege. Si enim ei lex viuit, adulter eſt, non prodeſt ei Chriſtianum
dici, & hoc oſtendit poſitum exemplum exequendo. Si autem mortuus fuerit vir eius
ſoluta eſt a lege viri: ſimiliter ſi lex ſtatum amittit, ſoluitur homo: & quia viuẽte viro
alligata eſt legi viri, Igitur viuente marito vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro
ſic qui præuaricatur lege ſtante peccat. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt a

Ambro. lege viri:ita ſublata lege data remiſſione peccatorum hi qui iuncti ſunt euãgelio per D
gratiam liberati ſunt. Vt non ſit.q.d.&c.ita libera eſt mulier,vt nõ ſit adultera ſi fue
Ambr. rit cum alio viro:ſic,finita lege nõ præuaricatur qui ad Chriſtũ tranſit, dimiſſis figu-
ris. Mortua enim lege non ſunt adulteri qui cum Chriſto ſunt.immo ſi quis ſeruãs le-
gem mortuam,vúlt eſſe fidei,adulter in vtroq;,nec prodeſt ei Chriſtus.

Itaque fratres mei,& vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti,vt ſitis alte
rius,qui ex mortuis reſurrexit,vt fructificetis deo,cum.n.eſſemus in carne,paſ
ſiones peccatorum quæ per legem erant,operabantur in mẽbris noſtris,vt fru-
ctificarent morti,nunc autẽ ſoluti ſumus a lege mortis,in qua detinebamur: ita
vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus,& non in veruſtare literæ.

Auguſtinus. Itaq; fratres mei. Hucuſq; ſimilitudo eſt,dehinc incipit rem loqui,pro qua ſimili-
li.lxxxiii. qõ. tudinem induxit,& infert a ſimili.q.d.quia ita eſt inter virum & mulierem:itaq; iux-
Ambro. ta hanc ſimilitudinẽ, Fratres mei,& vos vt nos Apoſtoli, Mortificati eſtis legi,dimiſ-
ſis peccatis.i.nihil debetis Legi,quæ data eſt vſq; ad Chriſtum.q.d.non modo dimiſi-
ſtis legem,ſed etiã facti eſtis,vt mortui legi.i.figuratiuis. Ita.n.hic appellatur lex. mor
tificati dico, Per corpus Chriſti.i.per myſterium incarnationis,vel per completionem
veritatis,ad hoc eſtis mortificati legi,vt vos ſitis alterius.i. Chriſti,cuius non pudeat
vos eſſe,quia ipſe eſt Qui ex mortuis reſurrexit, cuius vtiq; ſumus vt mõ Fructifi-
Ambroſius. cemus deo,qui prius fructificabamus morti ſub lege,& vere modo fructificamus deo,
& non olim. Cũ enim eſſemus in carne.i.quæ carnis ſunt operantes quod erat ſub le-
Auguſtinus. ge,paſſiones p̃ctõrum.i.concupiſcentiæ quæ ſunt cauſa peccatorum mortalium.i.cõ- E
ſenſus operis,ſub quibus tanquã ſub viro dominante agebat aĩa,antequã gratia veni
ret per fidem, Quæ,paſſiones Per legem erant,vel notæ vel etiam auctæ, vitio faciẽ
te. Operabantur in membris noſtris.i.ducebant membra noſtra ad mala opera. Ita vt
Ambro. fructificarent morti.i.vt facerent digna æterna morte, Nunc aũt cũ ſumus Chriſti ſo-
Auguſtinus li.lxxxiii.qõ. luti ſumus,remiſſis peccatis,a lege,quæ eſt cauſa mortis.i.peccati. Aucta eſt.n.concu
Ambro. piſcentia,cũ lex prohiberet vbi non erat fides:& ad cumulum peccatorum præuarica
tionis crimen additum eſt,quia vbi non eſt lex,nec præuaricatio. Vel lex mortis ideo
dicta eſt,quia peccantes interficit,& reos punit. In qua lege,detinebamur, Nec vnquã
niſi gr̃a dei ſolueremur.ſoluti ſumus dico,ita vt ſeruiamus in nouitate ſpũs & non in
vetuſtate lr̃æ.i.ſeruiamus operibus noui hoĩs Chriſti,quæ non noſtris viribus vel le-
ge attingimus,ſed gratia ſpũs ſancti,in quibus eſt ſic immorandum,vt nihil addatur
de operibus legis quæ vetuſta ſunt. Vel ſeruiamus in nouit.ſpũs.i.lege fidei,quæ eſt in
Ambro. animo innouato,quæ etiam hoĩem facit ſpiritualem,& ideo recte dicitur lex ſpirit9.
Auguſt. Et non in vetuſtate lr̃æ.i.non ſecundum literam quæ ſenuit, quia ceſſauit. Attende
quod in præcedenti ſimilitudine tria ſunt.ſ.vir,mulier,lex viri:& rurſum in hac pro
pter quã ſimilitudo inducta fuit,ſimiliter tria,anima,peccatum,lex:hoc ſolum hic di
uerſum eſt,quod in illa vir moritur,vt a lege viri ſoluta mulier nubat,cui velit:hic au
tem non peccatũ,ſed ipſa anima moritur peccato. Prædictis nanq; paſſionibus ipſa a- F
Auguſtinus nima moritur quæ iam ſeruit mente legi dei,quamuis ipſę paſſiones nondum mortuæ
li.lxxxiii.qõ. ſunt,quamdiu carne ſeruit legi peccati. Reſtat ergo adhuc aliquid ei qui eſt ſub gratia
quod eũ tamẽ nõ vincat,nec captiuum ducat. Quid ergo? Hic quæritur vtrũ ipſa lex
ſit mala,quia videbatur culpaſſe legem dicendo paſſiones peccatorum eſſe per legem
& eandem vocando legem mortis & vetuſtatẽ literæ:quę verba male intellecta fomi
tem inſanię furori Manichęorum ſubminiſtrarẽt. Manichęi.n.legẽ Moſi dicunt nõ
Aug. de ver. domini. a deo datam,& eam euangelio contrariã eſſe contendunt:& quando cũ eis agitur,prę
dictis teſtimoniis Apoſtoli quæ non intelligũt,conãtur cõuincere catholicos. Quod
ergo ſenſit Apoſtolus poſſe intelligi,opponit,vt & hoc ſe intellexiſſe neget,& legem
legis ipſius laude defendat,& quo ſenſu prædicta dixerit verba,aperiat.q.d. Quando-
quidem lex mortis eſt,& auxit vires peccati detinens a bona operatione.

Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatum non cognoui,
niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam,niſi lex diceret? Non concupi
ſces. Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum,operatum eſt in me

A omnem concupiſcentiam.

Quid ergo dicemus? Dicemus, Quia lex peccatum, id eſt docens vel faciens pecca
re. Vel talis pro qua donata peccauit auctor eius, quaſi malę rei? Abſit. Non enim lex Ambroſius.
mala eſt, ſed potius bona. Quia peccatum nō cognouit niſi per legem, id eſt quia pec
catum fecit cognoſcere, quia prius neſciebantur quædā vel eſſe peccata, vel adeo eſſe
grauia, vel eſſe punienda. Non ergo adeo prius cognoui peccatum niſi per legem per Ambroſius.
quam innotuit, vel eſſe peccatum quod ignorabatur, vel eſſe graue, vel eſſe puniēdū. Auguſtinus
Per hoc oſtendit legem non eſſe peccatum, ſed indicem peccati. Quare intelligunt le ad Simpli.
gem ad hoc datam eſſe, non vt peccatum inſereretur, vel extirparetur, ſed tantum vt
demonſtraretur quod animam faceret ream, vt quia peccatū ſine gratia dei vinci non
poſſit, ipſa reatus ſollicitudine, ad perciplendā gratiam conuerteretur. Quod autem
per legem notum ſit peccatum oſtendit in parte. Nam concupiſcentia. q. d. peccatum
non cognoui niſi per legem, ſicut in hoc patet. Nam concupiſcentiam neſciebā vel
peccatum eſſe, vel tam graue: Niſi lex diceret, Non concupiſces. Ad probandū legem Auguſtinus
cognoſci peccatum, hoc elegit Apoſtolus quod eſt generale peccatum. ſ. concu. vnde
omnia mala veniunt. bona eſt ergo lex, quæ dum hoc prohibet, omnia mortalia pro-
hibet, Non eſt lex peccatum ſed inſinuatrix peccati, per eam factus eſt homo doctus,
ſed peius eſt victus dum ſine gratia Chriſti erat. Et nota quod ait, Neſciebam, nō pro
B ſe hoc dicit, ſed in perſona ſua generalem agit cauſam. Sed quæritur quæ ſit iſta cōcu-
piſcentia. Dicunt quidam illam eſſe quæ prohibetur in decalogo cum dicitur,
Non cūcupiſces rem proximi, vel vxorem proximi. Alij ergo generaliter quamlibet Augu.
concupiſcentiam quorūlibet prohibitorum. Occaſione autem &c. Ecce oſtenſum eſt Hieron.
quod lex bona eſt quę peccatum prohibet, & oſtendit: ſed tamē ex ea malum acceſſit, Quæſtio.
quia, Peccatum, id eſt fomes peccati. ſ. vitium cōcupiſcentiæ, quod & carnalitas ap-
pellatur. Vel, Peccatū, id eſt diabolus qui eſt auctor peccati, Operatū eſt in me omnē Ambroſius.
cōcupiſcentiam, id eſt cōſenſus delectationis & operis. Aucta eſt enim cōcupiſcentia
ex prohibitione legis, quando adhuc deerat gratia liberantis: vel, Omnem cōcupiſcē- Auguſtinus
tiam. i, omne peccatum: omnē enim dicens concupiſcentiā, cuncta peccata ſignificat.
Erat enim ante peccatum, ſed non omne, quando crimen præuaricationis adhuc de- Ambro.
erat. Sed modo omne peccatum acceſſit, quia etiam præuaricatio. Operatum eſt dico. Auguſtinus.
Occaſione accepta per mandatū, id eſt per legem. Fomes occaſiōem accipit per man- ad Simpli.
datum, quia talis eſt noſtra carnalitas, vt ardenius deſideret prohibita, quibus nō me- Auguſtinus.
moratis iaceret quaſi ſopita, & diabolus etiā ex mādato accepit occaſionē, quia vidēs
legem in auxiliū hoībus datā, magis exarſit iracūdia aduerſus hoīem, & magis inſti- Ambro.
tit vt verteret legem illis in perniciem, cū prius quaſi ſecure poſſidēs minus tentaret.
Vel, Peccatū. i. diabolus vel fomes, Eſt operatū in me omnē cōcupiſcentiā, nō muta-
C tur ſenſus horū verborum. & hoc, Per mādatū. operatū dico. Occaſione accepta, in ip-
ſis rebus, vt viſa muliere, vel auro, & huiuſmodi. Attende recte dici peccatum opera-
tum omnē cōcupiſcentiā per mandatū. Vel occaſionē accepiſſe per mandatū. Minor
enim erat cōcupiſcētia ante legem, quando ſecurus peccabat homo. Ibat enī poſt cō-
cupiſcentiā, & quo trahebat, currebat, eiuſq; illecebras blandas, & ex carnali ſuauita-
te iocundas magnā felicitatē putabat, ſed veniēte lege quaſi oppoſito obijce, vidit ho-
mo malū ſuum, voluit refrenare cōcupiſcentiā, nō ire poſt eā, ſtrinxit ſe, conatus eſt Auguſtin9
homo de ſe præſumens cōcupiſcētiæ fluuiū ſiccare, ſed non valuit. Frenatus quidē eſt de verbis do.
fluuius cōcupiſcētiæ, oppoſitis obijcibus legis ſed nō ſiccatus, immo quia de ſe nō de
gratia homo præſumpſit. Aucta eſt concupiſcētia oppoſita lege, & quæ prius eum du-
cebat obijce nullo, obruit eum obijce rupto, Per legem enim doctus, ea præuaricata
peius eſt victus, & factus eſt legis præuaricator qui fuit ante neſcius peccator: & ideo
bene dicit omnem concupiſcentiam, Omnis enim eſt quando tranſcēdit legem. Idem.

Sine lege enim, peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam ſine lege ali-
quando. Sed cum veniſſet mandatū, peccatū reuixit. Ego autē mortuus ſum, &
inuentum eſt mihi mandatū quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem. Nam pec
catum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit.

Sine lege enim &c. Bene dixi per mandatum, Sine lege enim. i. cum lex non erat,

Peccatum.i.diabolus ſeu fomes peccati mortuum erat.i.debile,quia nō ita ſęuiebat ad D
illuſionē hominū ante legē.Patet quod nō ex ſua perſona,ſed ex perſona hoīs gene-
Ambroſius. raliter,loquitur Apoſtolus,& notatur hic primus actus hominis ante legē .i. loquitur
Auguſtin⁹. hic in perſona hoīs ante legē. Ego autē.q.d. Ante legem pec.erat mort.Ego autē ra-
tionalis homo, Aliquando.i.in tempore ante legem,Viuebā, ad cōparationem huius
mortis cum eſſem, Sine lege. Nota duos homines in eodē.ſ.interiorē & exteriorē.i.
rationē & fomitē:qui eſt in carne,interiorē dicit aſſentire legi,& eius teſtimonio,bo-
nā eſſe legem approbat:exteriorē vero dicit cōtra interiorem,& cōtra legem repugna
re & captiuare,& per legem maiorem poteſtatē peccandi habere.Sed cū veniſſet.Hic
Auguſtinus. notatur ſecundus actus ſub lege.i.hic loquitur Apoſtolus in ſtatu hominis poſiti ſub
lege.q.d.ſine lege viuebam. Sed cum veniſſet mandatum legis , peccatū prius ſopitū,
id eſt exterior homo, ſcilicet fomes peccati , Reuixit.i. cœpit apparere, & rebellare:
Ego autem interior homo mortuus ſum aucto peccato & addita pręuaricatione : vel
ita ab illo loco,Sine lege.Et agit de peccato cōcupiſcētię,& de alijs qnę per legem no
Auguſti. de ver.apo. ta fuerunt,& reſpicit ad illud quod prędixerat.ſ.peccatū nō cognoui niſi per legem.
q.d.& vere nō niſi per legem. Quia ſine lege p.mor.eſt,id eſt ignotum latebat, nō ap
Auguſtin, ad Bonifa. parebat,omnino tanquam ſepultum ignorabatur.Ego autem viuebā ſine lege aliquā-
do.i.videbar mihi viuere,quia nō terrebar morte ex peccato,quia nō apparebat.q.d. B
Neſciebam eſſe peccatum,& ideo ſecure viuebam,quaſi deus non eſſet iudicaturus a-
ctus humanos.Sed cum veniſſet mandatū peccatū reuixit,id eſt apparuit & innotuit
mihi:nec tamē ait vixit,ſed reuixit,quia vixerat aliquādo in paradiſo quādo contra
præceptū datum ſatis apparebat admiſſum:ſed cū homines nati peccatores ſine man-
dato viuerent,tanquā mortuū latebat,ſequebaturq; cōcupiſcentias carnis ſine cogni-
Auguſtinus. Ambro. Augu de vir. domini tione quia ſine cohibitione:ſed data lege,peccatum in notitiam nati hominis reuixit
quod in notitiam primam facti hominis.Aliquādo iam vixerat. Ego autem mortuus
ſum,id eſt noui me mortuū:quia vidit ſe reum eſſe apud deū ex his quæ peccabat.An
te enī erat ſibi ignotus peccator,ſed modo factus eſt ſibi manifeſtus præuaricator. Et
ita inuentum eſt alicui bene attendenti,Mandatum legis,quod erat ad vitam obediē
ti vel obſeruanti,vel erat ad vitam intentione dantis,quia bonum erat,hoc idem non
aliud eſſe,Ad mortē æternā,mihi nō obſeruāti,& peccanti.Ad mortem autē nō eſt ex
ſui vitio,ſed ratione prædictę occaſionis.Nam peccatum,quia dixerat peccatum eſſe
Ambroſius. ad mortem quomodo hoc ſit determinat.q.d.quomodo mihi eſt mandatum ad mor-
tem?Ecce quia per illud ſeductus ſum falſa dulcedine,diabolo vel fomite.& hoc eſt,
Auguſtinus Nā peccatū,id eſt carnalitas vel diabolus, Fefellit me vel ſeduxit, id eſt à bono ad
Auguſtinus. ad Simplic. malum traxit me.Occaſione accepta per mandatū. Quia quod cōcupiſcitur , dulcius
fit dum vetatur,& ſic peccatū fallit per mandatū. Ex prohibitione nāq; vbi charitas
deficit,deſiderium mali creſcit,quo aucto dulcius fit quod prohibetur, & ita peccatū E
fallit falſa dulcedine.Fallax enī eſt dulcedo quā plures atq; maiore pœnarū amari-
tudines ſequūtur,& nō ſolum ſeduxit per mādatū,ſed etiā,Per illud,mādatum, Occi
dit,quia etiā præuaricationis acceſſit reatus.Gladio ergo quē portabas te inimicus oc
cidit,armis tuis te vicit,armis tuis te interemit.Mandato enī tanquā gladio armatus
Augu.de verbis domini. eras,vt inimicū occideres,quod nō vales ſi de te præſumis.Eſto ergo humilis nō de te
pręſumas,& poteris vincere.Vide ergo paruum Dauid cōtra magnū Goliā,ſed in dei
nomine præſumentē nō in viribus ſuis:Tu venis,inquit,ad me cū clypeo & lancea,
ego in nomine domini omnipotentis ſic omnino & non aliter proſternitur inimicus.
Vel ita lege,Dico quod peccatum me ſeduxit,Et per illud,id eſt per hoc quod ſedu-
xit:occidit me,id eſt ad æternam damnationem perduxit.

Itaque lex quidē ſancta,& mandatum ſanctum, & iuſtum & bonum. Quod ergo bonum eſt,mihi factum eſt mors?Abſit. Sed peccatum vt appareat peccatum,per bonum operatum eſt mihi mortem, vt fiat ſupramodum,peccans peccatum per mandatum.

¶ Itaq; lex quidē ſancta,& mandatū &c.Supra legē peccatum eſſe negauit; defendens
Auguſtinus eam à crimine,hic eandem ſui laude defendit. Aliud eſt à crimine obiecto defende-
re,aliud debito pręconio prędicare.Crimē obiectum fuit vbi dictū eſt,lex peccatū eſt.

A Defenſio ſubſecuta eſt cũ ait, Abſit. Vno verbo defenſa eſt veritas, quia magna eſt de fendẽtis auctoritas: hic aũt vberrima laude legẽ cõmendat, nequid ſuſpicionis aduer ſæ remaneret in lege. q. d. quia lex eſt ad vitã, & bona iubet & mala prohibet, & fecit peccatũ agnoſcere. Itaq; lex quidẽ eſt ſancta, id eſt ſane docens, Et mandatum, id eſt quod per eam præcipitur, Eſt ſanctum, in ſe, Et iuſtũ, id eſt iuſtificans peccatorem, Et bonũ. i. vtile vitã acquirens. Quid ergo? Hic quęritur vtrũ lex & ſi ſit bona, ſit tamen efficiendo damnoſa, quod ex prædictis videbatur poſſe colligi. Dixerat enĩ mandatũ eſſe ad mortẽ, & item dixerat eſſe bonũ. Vnde minus intelligẽtibus videri poteſt bonũ effeciſſe mortẽ, quod ſibi opponẽs remouet, & quo intellectu dixerat mandatũ eſſe ad mortẽ, exponit contra quoſdam impios qui dicebant vetus teſtamentũ eſſe à principe tenebrarum, nouum autẽ à domino. q. d. conſtat legem eſſe bonam, & cũ cõſtet modo quod bona eſt lex, & tamẽ ex ea mihi eſt mors, vt ſupra dictum eſt, Ergo quod bonum eſt mihi factum eſt mors, id eſt datur hoc bonum mihi à deo, ita vt ſit efficiens cauſa mortis? Abſit. Non enĩ eſt ex ipſa lege mors, ſed ex vitio hominis, quia nõ lex, ſed fomes, eſt efficiens cauſa mortis, qui bonam rem vertit in malũ. Sicut enĩ medicina nõ eſt cauſa mortis ſi oſtẽdat venena mortifera, licet his mali hoĩes abutãtur ad mortem ſuã, vel aliorũ: ſic lex quæ venena peccatorũ demõſtrat, & hoĩem libertate ſua abutẽ tẽ quaſi freno cohibet, & cõpoſito greſſu incedere docet, nõ efficiẽs cauſa peccati eſt,

B ſed potius vitiũ hoĩs. i. fomes, & hoc eſt quod ſubdit, Sed peccatũ id eſt fomes peccati, Operatum eſt mihi mortem. i. peccatum actuale, quod eſt cauſa mortis, operatũ eſt di co, Per bonũ. i. per legem: nõ quia & ipſa ſit efficiens cauſa, ſed quia ex ea accepit occaſionẽ, ſicut prædictũ eſt. operatum eſt dico, ita, Vt appareat peccatũ. i. efficiens cau ſa peccati, quod tunc apparet, quando rationem trahit ad conſenſum, & ad operandum. Vel ita, Peccatũ. i. fomes peccati, Operatum eſt mortẽ. i. peccatum. & hoc, Per bonum. i. per legem, non vtiq; efficientem peccatum, ſed potius demonſtrantẽ & prohibentem illud, ita, Vt per eam appareat peccatum: nõ dico vt ſit per eam, Sed appareat, quia etiam erat quando non apparebat: ſicut ſupradictum eſt, Concupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret, Non concupiſces. Non dixit non habebã. Bonum ergo eſt lex quæ ſanctitate ſua & iuſtitia, malum eſſe concupiſcentiam quam neſciebam oſtendit. Non igitur imputo legi Dei, ſed vitio meo peccatũ: bona eſt enĩ lex, ſed ſine gratia tantũ oſtendit peccatum, non intulit. ergo lex ſemper bona eſt, ſiue obſit inanibus gratia, ſiue proſit plenis gratia. Multa enim ſunt bona quæ tamen quibuſdã vitio ipſorũ ſunt noxia: ſicut ſol ſanos quidem oculos mulcet, dolẽtibus auget dolorẽ. Similiter ergo lex prodeſt habẽtibus gratiã, quæ & mentiũ ſanitas. Inanibus obeſt nõ ſuo, ſed illorũ vitio. Dico operatũ eſt mihi mortẽ, in tantum, Vt peccatũ. i. fo

C mes peccati, Fiat peccãs. i. peccare faciẽs, Supra modum. i. pluſquam ante, nõ mediocriter, quia etiam prędricatio acceſſit. fiat peccans dico, & hoc, Per mandatũ, ſine quo nõ tantũ ardebat fomes, & per quod acceſſit præuaricatio. Cõcupiſcẽtia enim carnis quæ radix eſt malorũ per mãdatũ magis præualuit nõ defecit. Lex enim cõcupiſcentiam nõ extinxit. Vbi enĩ nõ eſt gratia liberatoris, auget peccati deſiderium, prohibitio peccatorũ. Ideo ergo dixit, Per mandatũ, quia præuricatio addita eſt cum peccãdi libidine. Et ideo dixit, Supramodũ, quia per legem non defecit, ſed magis ſolutis cupiditatibus creuit. Vel per peccatum hic intelligitur diabolus, quia per bonum dei incenſus eſt iracundia contra hominem, & contraria atq; illicita illi ſuaſit, quia ei vidit à domino prouiderit, in quo apparet, Peccatum, id eſt inimicus. & hoc eſt, Peccatũ, id eſt diabolus, Operatum eſt mihi mortem incenſus, Per bonum, id eſt per legem, ita vt appareat, Peccatum, id eſt inimicus dum videns homini prouideri per legem illicita ſuaſit, vt pro vita ex lege ei mors proueniret, operatum eſt dico in tãtum. Vt peccatum fiat peccans, id eſt peccare faciens. Supramodum. i. plus quam ante. & hoc. Per mandatum, quo dato magis inſtitit, vt hominem grauioribus pœnis ſubijceret. Per legem enĩ accepit occaſionem operari homini mortem.

Ambroſius. Hieronymus Alcaſium. Auguſtinus de verbis do. Auguſti. con. Fauſti. Ambroſius. Auguſtinus Auguſtinus Auguſti. lib. lxxxiii. quæſt. Ambroſius. Ambro. Ambro.

Scimus enim, quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato.

Scimus enĩ &c. q. d. Vere lex nõ eſt malũ, ſed eſt bonũ, Enĩ, id eſt quia, Scim9 quod ſpũalis eſt. i. ſpũm hoĩs alens, dũ de ſpũalibus inſtruit. Vel ſpũalis. i. à ſpiritu ſancto

Ambroſius. data. Attende quod lex Moſi & iuſta dicitur & ſpiritualis. Lex autē euágelij dicit̄ lex D
Ambroſius. ſpiritus. Malis enī.i.quantū ad malos quos punit lex Moſi iuſta eſſe dicit̄: Bonis ve-
Ambroſius. ro ſpiritualis eſt, quia peccatū prohibet, & viſibilia coli. Lex ergo Moſi ſpiritualis di-
Auguſtin⁹ citur, quia in ea ſunt quæ dei ſunt, & quia ſpiritualiter intelligenda eſt. Lex autē ſpiri
tus dicitur lex euágelij, quia ibi deus ipſe eſt. Ibi ergo ſunt verba, hic res eſt. Ego autē,
Hucuſq; legē excuſauit, quod nō debet refundi in eá culpa, hic dicit quod nō refundi
debet in principalē naturá.i.rationē. ſecundū illud quod à deo habet, & ita nō in crea
torem, ſed ī homīes qui ex ſe vitiati ſunt, vt prauis morib⁹ reſiſtere nequeát.q.d. Lex
ſpiritualis eſt. Ego autē carnalis ſum.i.impotens animæ vitio reſiſtere diabolo, quod
vitium per cōcupiſcentiam genitus ex carne cōtraxi. & vnde hoc ſit, ſubdit, Ego dico,
Auguſtinus. Venundatus in primo parente ita vt ſim, Sub peccato.q.d. Ecce vnde infirmus ſum.ſ.
Ambro. ex culpa primi hominis qui pro delectatione cibi vetiti, ſe & omnes alios vendidit.
Augu in lib. collat Adam enim vendidit ſe prior, ac per hoc omne ſemen eius ſubiectum peccato, vt po-
teſtate ſui vti nō poſſit circa obedientiá legis. Adæ quippe præuaricatione atq; vt ita
dicam damnoſa negociatione fraudulentaq; commeſtione venditi ſumus. Omnem
enim prolem ſuam ſerpentis perſuaſione ſeductus, illiciti cibi perceptione perpetuæ
ſeruituti addixit, ſoletq; hic mos inter vēdētes emēteſq; ſeruari, vt is qui ſe cupit alie-
no dn̄o mácipari aliquid precij pro iactura propriæ libertatis, & additione perpetuæ E
ſeruitutis, à ſuo cōſequatur emptore: quod etiá inter Adam & ſerpentē manifeſtū eſt
inteceſſiſſe. Ille enim precium libertatis noxiæ, & mortiſeri pomi à ſerpente accipiēs,
à naturali libertate diſceſſit. Maluit enī ſe perpetuę eius ſeruituti dedere, à quo vetiti
pomi letale precium acceperat, quam deinceps cōditione pręcepti cōſtringi, & ita non
immerito omnē poſteritatis progeniē ei⁹ ſubdidit famulatui, cuius effectus eſt ſeruus.
Auguſtinus. de verbis Apoſtoli. Vendere nos potuit, ſed redimere nō valuit. Vendidit nos cōſenſu peccati, redimimur
iuſtitia fidei. Sanguis enim innocens datus eſt pro nobis vt redimeremur. In vendito
re ergo erubeſcat ſuperbia, in redemptore glorietur gratia. Vendidit ſe homo per libe
rum arbitrium, ſub dominante iniquitate, & accepit pro precio exiguá de arbore vitæ
voluptatē. Creatus eſt ergo primus homo rectus ſine culpa, ſine vitio, ſed ipſe non re-
ctum fecit ſe, quia deſeruit imperatorem, & diuertit ad deſertorē, cadenſq; à manu fi-
guli vas fractū eſt, quod deus permiſit, vt miſeria ſua probaret, quia ſine deo nihil po-
teſt. Si ergo & alios vendidit, voluntaria concupiſcentia vt ſub peccato.i.ſerui pecca-
ti ſint. Quia enim continere cum poſſet noluit. inflictum eſt ei non poſſe cū velit. Per
malum velle perdidit bonum poſſe, & factus captiuus dicit, Venūdatus ſum ſub pec-
cato. Vel vnuſquiſq; vendidit ſe conſuetudine propriæ voluntatis.

Ambroſius. Quod enim operor, non intelligo. non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed
quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio, cōſentio legi quo- F
niam bona eſt. Nunc autem, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me
peccatum. ſcio enim quia nō habitat in me (hoc eſt in carne mea) bonum.

Quod enim operor &c. Probat quod ſeruus eſt peccati, & loquitur in perſona homi
nis ſub lege. quaſi dicat, Vere ſub peccato ſum, id eſt, vt ſeruus peccati ſum, Quia
Ambro. Amo. quod operor, ſecundum exteriorem hominem dimittendo bona vel faciendo mala,
Intelligo, ſecundum interiorem hominem nō eſſe operandum, quia aliud videt ſe per
legem ſcire, & aliud agere. Nota quia perſonam duorum hominum aſſumit hic apo
ſtolus interioris, id eſt mentis, & exterioris, id eſt carnis, vel carnalitatis. Non enim
&c. quaſi dicat, vere operor quod non intelligo, quia & dimitto bonum quod volo,
& facio malum quod nolo, & eſt probatio à partibus & ab effectu. Dimittere enim
bonum, & facere malum, ſunt partes operari malum. Dicitur enim larga acceptione
& conſueta locutione, etiam ille operari malum qui dimittit bonum. Volo autem &
nolo ſunt effectus intelligo. Ex eo enim quod quiſque intelligit aliquid eſſe bonum
& aliud malum, vult illud & non illud. & hoc eſt, Non enim hoc ago.i. bonum ſe-
Ambro. cundū exteriorem hominem, quod bonum ego interior: Volo, id eſt approbo. Subie-
ctus enim peccato facit quod non vult, qua naturaliter quidem vult bonū, ſed volū-
tas hęc caret effectu, niſi gratia dei addiderit velle ſuū, ad amádum bonum quod ad
effectum poteſt perduci. Eſt enī triplex velle.ſ. velle naturæ, velle gratiæ, velle vitij.

A Velle naturæ per ſe impotẽs eſt, nec palmá meretur, & vincit atq; trahit à velle vitij,
niſi velle gratię ſubueniat, quod velle vitij fugat, & velle naturę liberat. ideo iſte non
redẽptus gratia carẽs ait, Nõ ago hoc quod volo, ſed facio illud quod odio. i. malũ. Si
autẽ &c. Supra oſtẽdit carnalẽ eſſe ſeruum peccati, ex quo eſt malũ. Hic alterũ oſten-
dit. i. bonã naturá à deo creatam quæ conſentit legi, & malũ naturaliter nõ facit quod Ambro.
prohibet lex, & ita probat legẽ eſſe boná, quia naturæ ſuę dicit eſſe quod mandat lex,
dum inuitus facit quod vetat lex. q. d. Non ago quod volo, & ago quod nolo. Si antẽ
hoc. i. ſi quod nolo dimittere, tamen dimitto lege illud præcipiente, & quod nolo face
re, Illud, tamen, Facio, lege illud prohibente, tunc ego, ſecundũ interiorẽ hominem. Ambro.
Cõſentio legi. i. idem volo quod lex, quæ quod nolo prohibet, & quod volo præcipit.
dico cõſentio legi, & teſtis ſum, Quoniá bona eſt. Nunc autẽ, quia cõſentit legi nolẽs Ambro.
quod prohibet, declarat aliud eſſe cuius impulſu hoc agit, id eſt peccatũ. q. d. dixi fa-
cio malũ, ſed nõ ego interior facio. quod nũc patet, quia nolo illud, & cõſentio legi. &
hoc eſt, Nũc autẽ, ego interior, Iam. ſ. ſub lege, ante tẽpus gratię, nõ operor illud, ſed Auguſtinus
peccatũ. i. lex carnis, ad quam diabolus vt ad ſuá legem accedit. Quod habitat. i. ſem-
per eſt, In me. i. in carne mea. Vel in me. i. contra ſalutem meam. Cauendũ eſt nequis
arbitretur his verbis auferri à nobis liberũ arbitrium, quod nõ ita eſt. Nunc ení homo Auguſtinus
deſcribitur ſub lege poſitus ante gratiá. Tunc ení homo peccati cõuincitur dũ virib9 Augu. ipro
B ſuis iuſte viuere conatur ſine adiutorio liberãtis gratiæ, quę liberum arbitriũ liberat, epiſtol. ad Ro
vt liberatori credat, atq; ita nõ peccet contra legem. Scio ení. q. d. Per hoc patet quod manos.
peccatum habitat in carne, Enim, id eſt quia, Bonum non habitat in me, & hoc eſt
in carne mea. ſ. ſenſuali homine. & hoc ſcio, Quia non habitat &c. Quomodo habi
tat in carne peccatum cum non ſit ſubſtantia, ſed priuatio boni? Ecce primi hominis Ambro. Queſtio.
corpus corruptum eſt per peccatum, ipſaq; corruptio per conditionem offenſionis ma-
net in corpore, robur tenens deum ſententiæ datæ in Adam, cuius cõſortio anima ma Augu.
culatur peccato. Per id ergo quod facti cauſa manet, in hac habitare dicitur peccatũ
in carne, hæc eſt lex carnis, ad quam diabolus accedit, vt hominem malis ſuggeſtioni Ambr.
bus decipiat, ne faciat homo quod lex præcipit.

Nam velle adiacet mihi: perficere autem bonum, non inuenio. Nõ enim quod
volo bonum, hoc facio, ſed quod nolo malum hoc ago. Si autem quod nolo illud
facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.

Nam velle. quaſi dicat, Vere nõ habitat in me bonũ, quia nec bonũ velle, nec bonũ
perficere: bonũ velle, nõ, Nam velle bonũ adiacet mihi. i. iuxta carnem iacet, & quie
ſcit, impotens per ſe ſurgere ad bene operádum. Iuxta carnẽ ergo iacet velle, quia na-
C turale eſt: quodámodo velle bonũ per rationem, ſed tale eſt hoc velle quod ſemper vi Ambro.
carnis ſuperatur. Velle autẽ dei carnẽ ſuperat. Attende quia bona ſunt quæ iubet lex,
adeo vt naturaliter amet homo, & facere velit, ſed deeſt virtus perficiẽdi. vnde ſubdit, Ambr.
Perficere aũt bonũ prorſus nõ inuenio, quia ſic preſſus eſt dñatione peccati, vt nõ poſ-
ſit ire quo vult, nec valeat vel audeat contradicere, quia poteſtatis eius alter eſt domi-
nus. ergo & ſi velit nõ tamen poteſt perficere bonũ, quia ex deo tantũ eſt, cuius gratia
adhuc caret. Nõ ení. q. d. dico quod bonũ perficere non inuenio, quod in parte de qua
minus videretur oſtendo, quia nec etiá illud bonũ quod volo inuenio, ſed ecõtrario ma
lum, quia etiá illud quod nolo. & hoc eſt, Nõ ení ago hoc bonũ quod volo, ſed econ-
trario, Facio hoc malũ quod nolo. Vel ita continua, Non inuenio bonũ, nec mirum,
quia non eſt ibi, & vere non. Non ení quod volo &c. Hoc ideo dicit quia multi ſtul
ti ſunt qui non inueniunt bonum in aliqua re, quod tamen ibi eſt. Si autem quod no-
lo &c. Cõcludit ſuperiorẽ ſententiá, quod. ſ. non operatur malum q. d. ego non facio
quod volo, & facio quod nolo. Si autẽ facio illud quod nolo. ſ. dimittere bonũ, & fa-
cere malum, Ergo ego nõ operor illud. i. malum ex quo prior quęſtio cõcluditur, ſcili
cet quod cõſentit legi dei. Ego nõ operor, ſed quod inhabitat in me peccatũ, id eſt fo-
mes peccati, vel carnalis cõcupiſcentia vnde omnia oriuntur peccata: Omne ení pec-
catum mortale cõcupiſcendo cõmittitur qua iſte ad peccatũ trahit. preſſus ení pecca-
to nõ ſuá, ſed illius volũtatẽ perficit. Sed nũquid quia inuitũ hoís dicit peccare imu-
nis debet videri à crimine? nõ vtiq;. Ipſius. n. vitio & deſiderio hęc cœpta ſũt, quia ení Ambro.

Ambroſius. mancipauit ſe per aſſenſum peccato, iure dominatur illius. Hoc ideo dicit, vt notet de D
quantis malis deus hominem eruit, & quę exitia ex Adam traxit, cui nec lex ſubueni-
re potuit: per hęc ergo beneficia Chriſti demonſtrat qui de tantis liberat.

Inuenio igitur legem volenti mihi facere bonum: quoniam mihi malum adia-
cet. Condelector enim legi dei, ſecũdum interiorem hominem, video autem a-
liam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantẽ me
in lege peccati, quæ eſt in membris meis.

Ambroſius. Inuenio igitur. Dixerat legem eſſe boná, & naturá eſſe boná, quæ idem vult, & eidẽ
cõſentit: hic adiungit legẽ bonę naturæ adiutricẽ, & tamẽ exterior homo .i. fomes pec
cati qui eſt ex carne, illa duo iuncta vincit, vt homo per neutrum ſe poſſe euadere vi-
dẽs, obnoxius ſit gratiæ. q.d. quia ego nõ operor malũ, immo nolo: igitur inuenio legẽ
eſſe boná .i. vtilem & adiutricẽ, Mihi, id eſt rationi, dum docet quid bonũ vel quid ma
lum ſit. Mihi dico, Volenti facere bonum. q.d. ex eo porbo legem eſſe bonam, quia no
lo facere quod ipſa iubet. Quoniam mihi &c. q.d. Bene dico volẽti tantũ, quia perfice
Ambro. re bonũ nõ poſſum. ideo, Quoniá .i. quia, Malum adiacet .i. prope eſt inſidiás, Mihi, ra
tioni. In carne enĩ eſt quaſi ad ianuá animæ, & ideo cogit aliud facere, quá vult homo
& lex. Cõdelector enĩ &c. q.d. Vere lex eſt bonũ rationi. Quia condelector legi dei,
volẽs quod ipſa iubet, & gaudens iuuari ab ea. Cõdelector dico, Secundũ interiorẽ ho
minẽ. Interior homo animus eſt, quẽ dicit oblectari his quę à lege traduntur, quia in
anima nõ habitat peccatũ, ſed in carne .i. cauſa peccati non eſt ex anima ſed ex carne, E
Ambr. quia caro eſt ex origine carnis peccatricis, & per traducẽ oĩs caro ſit peccati. Quia enĩ
caro ex Adá traducitˀ, peccatũ in ſe habet .i. cauſam peccati: ſi anima traduceretˀ, & ip-
ſa haberet, quia anima Adę peccauit: ſi vero peccatũ in ſe haberet homo, nõ ſe cogno
ſceret: nũc autẽ cognoſcit ſe, & cõdelectatur legi dei. Video aũt. q.d. Dico cõdelector
legi dei, Sed video aliá legẽ .ſ. fomitẽ peccati, qui regnat, In mẽbris meis, vt in oculo
ad cõcupiſcendũ, in manu ad operandũ, & huiuſmodi, Repugnantẽ legi mentis meæ,
id eſt legi & rationi meæ conuinctis in vnũ. Fomes autẽ qui eſt ex carne, & repugnat
menri, recte dicitur lex, quia legitime factũ eſt, & qui nõ obediuit ſuo ſuperiori, ei nõ
ſeruiar ſuum inferius .i. caro. Supra te eſt dominus tuus, infra te caro tua. Serui melio
ri vt ſeruiat tibi inferior. Cõtempſiſti ſuperiorẽ, torqueris ab inferiori. Dico repugnã
tem, Et etiam, Captiuantem me, vel captiuum ducentem me, per conſenſum & ope-
rationem, quia conſuetudine peccandi dominatur. Captiuantem dico, Vel ducentẽ
in legem peccati, id eſt in peccatum quod dicitur lex, qnia dominatur: Quæ lex, vt
prædictum eſt, Eſt in membris meis, id eſt ex carne. quanto autem vicinior, tanto eſt
Angu. in pro. epiſt. eiuſdem periculoſior. Hæc eſt lex mala, qua quiſque carnali conſuetudine implicatus aſtrin
gitur: hanc repugnare ait legi menris ſuæ, & ſe captiuare. Vnde intelligitur ille homo
deſcribi qui non eſt ſub gratia. Er quia captiuat me, ergo,

Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei, per F
Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Igitur ego ipſe mente ſeruio legi, carne
autem legi peccati.

Ambroſius. Infelix ego homo ſum, quia natus eſt ſub peccato, hoſtem ſecum habẽs peccatũ, per
quod aditũ ad illũ habet Satanas. Gradus enĩ fabricauit Adam per quos ad filios eius
expoliator aſcẽdat, niſi clemẽtiſſimus dominus protegat: propter quod ſubdit, Et quis
Ambro. me liberabit. q.d. infelix ſum, & cum per me nõ poſſum liberari, Quis me liberabit
de corpore mortis huiꝰ? id eſt de dominio carnis in qua mors eſt? nõ poteſt facere hoc
Ambro. niſi magnus aliquis. Sed ecce quis me liberabit? nõ lex Moſi, nõ propriæ vires liberi
arbitrij. Sed graria dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, quę vera miſericordia
dedit nobis, vt per eũ peccatorũ remiſſione percepta: homo releuetˀ, vt de cætero poſ-
ſit reſipiſcere preſſo peccato. Poteſt enĩ homo exoneratus malis reſiſtere aduerſario,
poteſtate recepto cõtra illum dum iuuatur à deo. Et attende quod hic inducit quartá
legem fidei, potiorem lege Moſi, quam & gratiá vocat. Quatuor enim leges in hac ſe-
rie memorárur .ſ. lex naturæ, lex mẽbrorũ, quæ pro vna cũ lege peccati accipitur, lex
Moſi, quarta lex fidei. Et notatˀ hic tertius actus, id eſt ſtatus hominis, in lege ſpiritus.

A Loquitur eni hic Aplũs in perſona hominis,ſub gratia degentis . Igitur ego ipſe &c.
Quia dixit ſe gratia eſſe liberatũ,ne quis torpeat ſecur⁹ quaſi peccatũ nõ vltra noce-
at:determinat quomodo facta ſit liberatio.ſ.ſi in gratia mãſerit. Alioquin peccatum
quidẽ iterũ occupat.q.d.quia liberat gratia, Igit̃ ego.i.rationalis & interior hõ licet
habẽs fomitẽ peccati vt prius,Tamẽ ſeruitio.i.potens ſum ſeruire,Legi dei:& hoc mẽ- Ambro.
te.i.voluntate.Iam eni liber animus & in cõſuetudinẽ boná reuocatus gratia adiuuã-
te,malas ſuggeſtiones poteſt ſpernere,& cõtraria ſuperare. Carne autẽ.q.d. mẽte ſer-
uio legi de carne autẽ ſeruio legi peccati,& ideo nõ remiſſius agendũ, ſed cauendũ eſt
ne regnet.Aliter etiá poteſt legi ab illo loco, Et autẽ carnalis ſum, loquit̃ eni Apo-
ſtolus in perſona ſua, vel alicuius iuſti ſub gratia cõſtituti.Dicit autẽ Auguſtin⁹,Ali
quãdo ſibi viſum fuiſſe in hoc Apoſtoli ſermone deſcribi hoiem ſub legi,vt ante di-
ctũ eſt,ſed vt ait nõ eſt niſi homo gratiæ qui hic loquit̃ qui cõdelectat̃ legi dei, & cõ- Auguſtin. contra Pelagianos ad Bonifacium.
ſentit:qui nõ operatur malũ,nec vult,& qui ignorat.i.nõ approbat,& cui nihil dána-
tionis nunc eſt ſicut in ſequenti oſtẽditur,& tamẽ adhuc ſe eſſe carnalẽ,dicit his ver-
bis,Ego autẽ carnalis ſum.q.d.lex eſt ſpiritualis,ego aũt carnalis ſum,hęc nõ indecẽ
ter etiá de ſeipſo dicit Apoſtolus , ſecundũ carnẽ quãdiu hic viuit,propter carnis mo-
tus quos ſentit,& hoc etiá benedicit omnis ſanctus.Idẽ ergo ſpũalis eſt idẽq; carnalis
ſpiritualis,quia ſecũdũ ſpiritũ viuit:carnalis,quia carnis cũcupiſcẽtias ſentit:ſed non Auguſtinus de ver.apoſt.
totus carnalis,quia cõcupiſcẽtijs nõ cõſentit.Ex parte igit̃ mortali carnalis eſt,ex par
te ſpũali ſpũalis.Ex parte meliori,ſpũalis: ex parte interiori carnalis eſt. & quia hoc
ex peccato primi hoïs acceſſit ſubdit,Ego,dico,venũdatus ſub peccato.i.precio malæ
B voluptatis Adæ,ſubiectus peccato.i.cõcupiſcẽtię.hoc eni peccati noïe appellat.vnde
oriũtur oïa peccata.i.carnali cõcupiſcẽtia.Quicquid eni peccatorũ eſt in dictis,in fa-
ctis,in cogitatiõibus,nõ oritur niſi ex mala cõcupiſcẽtia,quę à peccato facta eſt: & ſi August libro lxxxiii.
cõſentientẽ traxerit atq; illexerit,cõcipit paritq; peccatũ.A peccato ergo eſt.i. à fomi questi.
te,& peccatũ niſi refrenet̃,generat. Quod eni, Determinat qualiter ſe carnalẽ dixe-
rat,quia nõ operat̃ quod approbat,& hoc eſt,Vere ſub peccato ſum.Quod ei operor, Auguſti . contra Iulianum
nõ intelligo,vel ignoro.Alia litera.i.nõ approbo,non accepto,non mihi placet,non
ſentio.Aliter eni videretur cõtrariũ eſſe illi ſententiæ qua dixit peccatũ vt appareat
peccatũ per mádatũ.Quomodo eni apparet ſi ignoratur!Sed ignoro,ſic dictũ eſt,hoc
loco,vt intelligatur nõ approbo.Secũdũ hanc locutionẽ dicit dominus peccatoribus, Augu de ver. apoſt.
Nõ noui vos.Nõ eni eũ aliquid latet.Sed quia peccata nõ inueniũtur in regulis prę-
ceptorũ quas habet veritas,ideo ipſa veritas dicit nõ noui:& Apoſtolus dicit, ignoro,
& vere nõ approbo.Nõ eni ago hoc bonũ quod volo.ſ.nõ cõcupiſcere:ſed potius,Fa
cio illud malũ,quod odi.i.cõcupiſco ex carne:& ſi nõ aſſenſum præbeo ex ratione ad- Auguſtin. li. lxxxiii. queſtio.
huc confligo,nondum vici.magnum eſt mihi certamen,quia & ſi concupiſcentiæ nõ
conſentio,tamẽ adhuc concupiſco,& quod nolo facio. Facio ergo quod nolo , facio
quod odio.quid odio!concupiſcere.Non enim eſt intelligẽdum quod apoſtolus vel-
let eſſe caſtus,& eſſet adulter,vel miſericors & eſſet crudelis,& alia huiuſmodi:ſed au
diens legem dicentem, Non concupiſces, vitiũ agnouit,& odit:bellũ habuit, quia vo
C lebat non concupiſcere,& concupiſcebat.ideo dicit,quod nolo facio.i.cõcupiſco.¶Nõ
quod poſt concupiſcentiam eat Apoſtolus,& eum ad mala trahat,luctabatur,nõ ſub- Auguſtinus.
iugabatur.De ſe hæc tibi proponit,ne de hoc deſperes vitæ.conſtituit tibi ante oculos
pugnã ſuam,ne timeres tuam.Si enim hoc non dixiſſet Apoſtolus cũ videres concu-
piſcentiam moueri in membris tuis,deſperares,& diceres,ſi ad deum pertinerem,non
ſic moueret.Vide autem Apoſtolum pugnantem , & noli te facere deſperantem . Si
autem&c . quaſi dicat odio quod facio, Si autem quod nolo,ex mente, Illud facio,ex
carne, id eſt nolo illud quod facio ſcilicet concupiſcere,ergo Conſentio legi, id eſt le-
gem laudat voluntas mea , quæ non conſentit concupiſcentiæ carnis , quod lex pro-
hibet quæ dicit, Nõ concupiſces. quia quod nolo conſentio legi,non quia illud ago. Auguſtinus. de ver.apo.
Quod enim lex odit,ago.i.non approbat dum conſentire prohibet,cui in hoc conſen
tio:& quia cõcupiſcẽtiæ reſiſto,auerto mẽtẽ,nego arma,teneo mẽbra,& tñ fit ĩ quod
me nolo,quod nõ vult & lex.volo idem cũ lege,quia quod nõ vult nolo, & tamen fa
cio,ſed ei non conſentio , immo legi & teſtis ſum quia bona eſt,quoniam idem volo
quod lex. Dicit enim lex , Non concupiſces , & ego nolo cocupiſcere i ſi vellem

cõcupiſcere, legi nõ cõſentirem. Nũc autem quod nõ vult nolo, & quod vult volo, & D

Auguſtin9

quod iubet facio. quia cõcupiſcẽtiæ nõ conſentio. Feruet ergo pugna, nõ concupiſcere. Nãq; omnino perfecti eſt: poſt cõcupiſcẽtias vero nõ ire luctãtis eſt, & laborãtis. Attende quomodo dicat Auguſtinus hic legem nolle quod nolebat Apoſtolus. Illud enim quod Apoſtolus nolebat, et tamen faciebat, Concupiſcẽtia eſt, quæ eſt in primo motu quę eſt veniale peccatũ. Si ergo lex dicitur illã nole. i. prohibere, tunc prohibet veniale peccatũ, et iubet aliquid quod omnino fieri non poteſt. Præterea contrarium videtur ei, quod alibi legitur vbi dicit̃ prohiberi quod non poteſtatis noſtræ eſt. Illud vero permitti quod vitare non poſſumus ſuper illũ locũ. Iraſcimini, et nolite peccare.

Auguſtinus.

Ad quod dicimus, Legem omnẽ illicita concupiſcentiã nolle. Sed aliter dicitur, nolle concupiſcentiã quæ eſt in primo motu. Aliter cõcupiſcẽtiã delectationis, et conſenſus. Illã quippe non vult. i. reprobat, deteſtatur, peccatũ eſſe oſtẽdit. Hãc vero nõ modo oſtẽdit eſſe peccatũ, verũ etiã prohibet, vt intelligatur quod dictũ eſt, Non concupiſces. i. concupiſcentiã carnis, omnino peccatũ eſſe ſcito, & quãtũ vales caueto. Nũc autẽ dico facio quod nolo, nũc autẽ, ego interior homo, iam redẽptus iam accepta gratia Chriſti, qui fui ante ſub peccata venũdatus, Nõ operor illud. Libera eſt eni mens, ſed caro captiua. vnde ſubdit, Sed peccatũ. i. fomes peccati, Qui habitat in me, hoc eſt in carne mea: & ſi hoc habiret: viuit tamẽ iſte ſanctus ex fide non conſentiẽdo ei. Sũt enim deſideria mala, ſed ſi non regnãt, ipſe non facit. Faceret autẽ ſi conſentiret. Motus enim malorũ deſideriorũ non ipſe operabat̃, quibus non coſentiebat ad perpetranda peccata. Multũ vero fallitur homo, qui conſentiens concupiſcentiæ carnis ſuæ, & quod illa deſiderat decernẽs facere, & ſtatuẽs putat ſibi adhuc eſſe dicendum, non ego Operor ilud, etiã ſi oderit quia conſentit. ſimul enĩ eſt vtrũq;, & ipſe odit, quia malũ eſſe nouit, & ipſe facit quia facere ſtatuit. Si vero etiã illud addat, vt quod facere ſtatuit in corde, opere compleat & dicat, Nõ ego operor illud, ſed quod habitat in peccatum, ideo quia cum decernit & facit diſplicet ſibi, tãtũ errat, vt nec ſeipſum agnoſcat, quãdo cũ ex toto ipſe ſit, & corde ſtatuẽte, et corpore implẽre adhuc ſeipſum eſſe non putat. Qui ergo dicit, Non ego operor illud, ſi tantũmodo concupiſcit, verũ dicit, non ſi cordis conſenſione decernit, aut etiã miniſterio corporis perficit. Motum porro illiciti deſiderij, cui nõ obediendo nõ cũ operamur: ideo & nos agere dicimur, quoniam nõ eſt naturæ vigor alienæ, ſed languor noſtræ naturæ qui eñ operatur à quo i futuro liberabimur, quia vero non ſumus hic ſine peccato, ideo habemus deſideria peccati, ſed iam nos ea non operamur, non eis obediendo, ſed quod in nobis habitat peccatum eadem cõmouendo. & magnum eſt hoc, quod cum ſit ex carne cõcupiſcẽtia, & ad carnem pertineant corporis membra, non tamen regnat peccatum. i. carnis concupiſcentia. Scio enim. q. d. bene dixi peccatum in me habitare. Scio enim quod non habitet in me, hoc eſt in carne mea, bonum. hoc vtiq; ait, quia vitium carnis in re bona nõ eſt bonum: quod cum eſſe deſtiterit, caro erit: ſed iam vitiata vel vitioſa non erit. Hic enĩ eſt concupiſcẽtiæ vitium, quod mens quoq; ſed ex carne contrahit. Natura quippe humana non opere dei cum vitio primitus eſt inſtituta, ſed ex volũtatis arbitrio primorum hominum venienti vitio, eſt ſautiata. Nam velle, vere bonum non habitat in carne. Nam velle bonum adiacet mihi, id eſt in me eſt. Perficere autem bonum non inuenio, hoc eſt in me non eſt. Non ait facere, ſed perficere, quia non nihil facit, rebellat enĩ cõcupiſcẽtiæ, & nõ conſentit. Delectat enĩ vxor aliena, & non annuit: mentẽ auertir, in ſecretariũ mentis intra, videt foris ſtrepentem concupiſcentiam et intus mundat conſcientiã mali. Agit ergo bonum, quia concupiſcentiæ non conſentit, ſed non perficit bonum. ſ. vt omnino non concupiſcat, ſic & hoſtis eius ſcilicet cõcupiſcẽtia agit malum. quia mouet malum deſideriũ, & nõ perficit malũ, quia non pertrahit ad malũ & in iſto bello eſt tota vita ſanctorum. Non enim &c. quaſi dicat, Vere nõ perficio bonum. Non enĩ ago hoc bonũ quod volo. i. nõ concupiſcere: Sed facio hóc malũ quod nolo. i. concupiſco. Si autẽ quod nolo illud facio, nõ ego interior operor illud ſed peccatum. i. fomes peccati, Quod habitat in me, quia non mente conſẽtio, ſed carne concupiſco: & quia ego non operor, Igitur inuenio legem eſſe bonam, quia oſtendit malũ mihi, id eſt rationi, Volenti facere bonũ: volenti dico tantum, Quia, id eſt quia malum adiacet mihi, id eſt vitium concupiſcentiæ ineſt mihi. Et vere volo bonum, Con

Margin notes (left): Auguſtinus. — Auguſtin. de ver. apoſtoli. — Auguſtinus — Auguſtinus cõtra Iulianũ de nup. & cõcupiſcen. — Obiectio primæ ſentent. — Augu. de ver. apoſto. — Attende. — Augu in ſer. quodam — Augu. contra Iulianum. — Augu. de ver. apoſt. — Augu. in ſer. de ſpi. certamine. — Auguſtinus.

Margin letters (right): E (beside "quod illa deſiderat…"), F (beside "mana non opere dei…").

A delector enim legi dei,& hoc ſecundum interiorem hominem,id eſt intus in mente, quæ ſæpe vel interior,vel ſuperior homo dicitur,ex eo quod intus & deſuper a ſpiritu ſancto fœcundata ſuperioribus intendit.Ecce partim libertas reddita eſt, ſcilicet ſecundum mentem.His atq; huiuſmodi conſideratis in iſta ſcripturæ apoſtolicæ circunſtantia recte intelligitur apoſtolus.non ſe ſolum in ſua perſona, verum etiam alios ſub gratia conſtitutos ſignificaſſe.Vtrum enim ex propria perſona Apoſtoli,an ex vniuerſalis hominis perſona ſub gratia poſiti,hoc melius accipiatur,non omnino perſpicuum eſt.Video autem &c.q.d.Condelector legi.Video autem aliam legem,in mẽbris meis.Ecce partim reſtat infirmitas.Lex quæ in membris eſt repugnans menti,vitiũ carnis eſt quod ex pœna peccati,& ex traduce mortis prouenit:ſed lex iſta quæ eſt in membris,remiſſa eſt regeneratiõe ſpirituali,& manet in carne mortali:remiſſa eſt, quia reatus ſolutus eſt ſacramento quo renaſcuntur fideles:manet aũt, quia operãtur deſideria,contra quæ dimicant fideles,Repugnantem legi mẽtis meæ, id eſt legi & rationi coniunctis.Et captiuantem me,ex carne,non mente in legem peccati, id eſt in motum concupiſcentiæ.Ipſa enim concupiſcentia eſt lex peccati. Lex autem mẽbrorum vel carnis eſt morbidus quidam affectus,vel languor qui cõmouet illicitum deſiderium,id eſt carnalem concupiſcentam,quam legem peccati vocat,quæ hoc carnale noſtrum captiuum tenet.Lex ergo carnis me captiuat ſub ipſa lege peccati, id eſt ſub concupiſcentia ſua.Captiuum autem me ducit non ex mente,ſed ex carne:non ex toto,ſed ex parte,quia mens repugnat,& condelectatur legi dei,ſic de ipſo Apoſtolo cõuenienter accipitur,qui dicit ſe captiuũ duci ex carne.Mens enim non conſentit pec-

Auguſt. ſuper Ioan.
Augu. ſuper Ioan.
Aug.cõtra Iulianũ hæreti.
Auguſtinus ad Valerium
Auguſtinus de verb.do.

B cato titillanti,ſuggerenti,blandienti,quia habet interius alias delectationes,delectationibus carnis nulla ex parte conferendas.Mors ergo contendit,ſed mens non cõſentit:& eſt in me,quiddam mortuum,& quiddam viuum.Vel lex peccati accipitur conſenſus & operatio peccati.Lex vero carnis vel membrorũ,primus motus concupiſcentiæ & hoc eſt,Video legem aliam,ſcilicet concupiſcẽtiæ motum,in membris meis,vt in oculo ad concupiſcendum,ſic & in aliis,Repugnantem legi mẽtis meæ,hoc nõ mutatur.Et captiuantem,id eſt captiuare me conantem,in lege peccati,ad conſentiendũ mente,implendumq; opere peccatum.Vel potius eadem eſt lex membrorũ, & lex peccati,ſcilicet carnalis concupiſcentia,vt ſit ſenſus,Captiuãtem me in lege peccati,hoc eſt ſub lege ipſa.Qui eſt in membris meis.Captiuat autẽ me,vt prædictum eſt,ex carne,non ex mente.Quid mihi ſperandum? Expectanda eſt liberatio in Chriſto. Nam ego,ſpiritualis homo,quia carnalis,Infelix ſum,non in mente,ſed in carne:&, Quis me liberabit de corpore mortis huius,id eſt de congregatione imminentium malorũ, ſcilicet de motibus concupiſcentiæ quibus noſtrum corpus percutitur,in quo habitat peccatum? Vel de corpore mortis hui9,id eſt de corpore iſto,ſecundum quod mortale. Non enim ſic liberabitur,vt hoc corpus nõ habeat.Habebit enim hoc corpus,ſed nõ iam mortis huius, Ipſum erit,& non ipſum erit.Ipſum erit,quia ipſa creatio erit: non ipſum erit,quia mortale non erit.Liberabitur autem tũc,cum mortale hoc induet immortalitatem,vbi nulla concupiſcentia remanebit.Sed a quo liberabitur, id per quẽ?

Auguſtinus ad Valerium
Augu.in eo.
Auguſtinus de ver. apoſt.
Augu.contra Adamantem
Auguſtinus

C Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.Sicut enim per vnum hominem mors fuit,ita & per vnum hominem erit reſurrectio mortuorum. Sed modo interim quid erit? pugna,lucta,vnde ſubdit.Igitur egoipſe &c.Quaſi dicat, mente cõdelector legi,& carne captiuus ducor.Igitur ego ipſe,id eſt vnus & idem prorſus,Mente,& carne ſeruio,ſed mente ſeruio,Legi dei,non conſentiendo peccato,Carne aũt ſeruio legi peccati,concupiſcendo,ergo ego ipſe ſeruio in carne:ego ipſe,ſeruio in mente.Nõ enim duo ſumus inter nos contrariis de diuerſis principiis venientes, ſed ego ipſe mẽte ſeruio legi dei:Carne autem ſeruio legi peccati,quandiu languor obluctatur ſaluti Non enim alius in carne,& alius in mente,quia ego in mente,& ego in carne: & magis ſum in mente quam in carne,Non enim ſunt duæ naturæ contrariæ,vt Manichæi mentiuntur,ſed ex vtroq; vnus homo,quia vnus eſt deus a quo factus eſt homo.
Mente igitur non conſentio,carne concupiſco.Sẽper itaq; pugna eſt in corpore mortis huius,quia ipſa concupiſcentia cum qua nati ſumus,finiri non poteſt quandiu viuimus,cotidie minui poteſt,finiri non poteſt.

Auguſtinus.
Augu. ſuper Ioan.
Auguſtinus de ver.apoſt.
Auguſtinus de ver.apoſt.

CAPVT VIII. D

Nihil ergo nunc damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu: qui non ſecundum carnem ambulant. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me a lege peccati & mortis.

Nihil ergo &c. Quaſi d. quia mente ſeruio legi, Ergo nihil damnationis eſt, nunc, et ſi ante, non tamen nunc, cum in Chriſto ſunt: non eſt dico, his qui ſunt in Chriſto Ieſu, in quo omnia ſoluuntur, & ideo nihil damnationis eſt illis, quia & ſi maculæ ex carne ſunt, non obſunt, & ſi enim habent deſideria carnis, quibus non conſentiunt, & ſi lex in membris eorum repugnat legi mentis, Tamen nil dãnationis eſt, quia per gratiam baptiſmatis & lauacrum regeneratiõis ſolutus eſt, & ipſe reatus cum quo erat natus, & quicquid antea conſenſiſti male concupiſcentiæ, ſiue cogitatione, ſiue locutione, ſiue actione. Deinde qui ſint in Chriſto, determinat dicens, Qui non ambulant ſecundum carnem. q. d. His nil damnationis qui non ambulant ſecundum carnẽ id eſt qui non obediunt carni, & ſi aliquando cadunt, Lex enim. Hic oſtẽdit, per quid gratia dei liberat, ſcilicet per ſpiritum ſanctum. Dixit autem nil damnationis eſſe his qui non ambulant ſecundum carnem, & quaſi quis diceret, potes ne ſecundum carnẽ non ambulare? Reſpondet, poſſum. Quia lex ſpiritus &c. Vel ſicut continua. Ideo nihil dãnatiõis eſt, quia lex ſpiritus, id eſt ſpiritus ſanctus, qui docet quid agendum ſit, quid non, qui eſt dator vitæ liberauit me A lege peccati & mortis, id eſt a lege Moſi quæ per peccatum, id eſt per præuaricationem eſt cauſa mortis. & hoc, In Chriſto Ieſu, id eſt per Chriſtum qui dat ipſum ſpiritum. Vel ita, lex ſpiritus accipitur, lex fidei E quæ dicitur ſpiritus, quia deus cuius fides eſt, ſpiritus eſt. Diſcernendæ hic ſunt tres leges, & ſatis neceſſaria eſt iſta diſcretio. Lex, inquit, ſpiritus vitæ: ecce vna lex: A lege peccati & mortis, ecce altera lex: &, Quod impoſſibile erat legi, ecce tertia lex, hęc eſt lex per Moſen data in monte Sina. Duæ ergo leges hic bonæ ſunt, ſcilicet lex fidei, quæ peccatum tollit, & lex Moſi quæ peccatum oſtendit & prohibet, lex vero peccati mala, quia reos facit. Vidẽdũ etiam quid interſit, cum dicitur lex ſpiritualis, quod prædictum eſt de lege Moſi: & cum dicitur lex ſpiritus quod hic de lege fidei. Hoc intereſt quod lex Moſi dicitur ſpiritualis, ideo quia prohibet peccare, ſed non dicitur ſpiritus vel vitæ, quia non viuificauit remiſſis peccatis. Hæc autem dicitur lex ſpiritꝰ vitæ, quia & peccari non vult, & a morte reuocat: & quia ſpiritu, id eſt mente creditur, & ſpiritus eſt quod creditur, & ſpiritus eſt cuius fides eſt, quaſi dicat, ideo nihil damnationis. Lex ſpiritus vitæ, id eſt lex fidei, per quam viuificamur, quam ſpiritus ponit in corde, Liberauit me: quæ liberatio facta eſt in Chriſto Ieſu qui per fidem iuſtificat, & ſine cuius fide non eſt iuſtificatio. Vnde liberauit? A lege peccati & mortis, id eſt a cõſenſu & operatione peccati: quæ eſt cauſa mortis, quod nõ potuit tertia lex Moſi. Lex carnis vt prædictum eſt, non eſt dei, ſed peccati et mortis, et hęc reos facit. Lex autem Moſi ſancta et dei eſt, quæ oſtendit malum, ſed non tollit. Lex autem ſpiritus quę eſt lex fidei et gratiæ, malum tollit. F

Augustinus in ſer. de concupi. carnis. — Ambr. — Auguſtinus de verb. apo. — Augu. — Ambr. — Auguſtinus. — Aimo. — Auguſtinus de ver. apoſt.

Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, deus filiũ ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati: & de peccato damnauit peccatũ in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundũ ſpiritum. Qui enim ſecũdũ carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt: qui vero ſecundum ſpiritum ſunt, quæ ſunt ſpiritus ſentiunt.

Augu.

Nã quod impoſſibile. Quõ in Chrõ facta ſit liberatio, hic exponit. q. d. Bñ dico in Chrõ Ieſu nos liberatos, nam deus eſt in Chrõ filio ſuo: et ita per eũ poteſt fieri liberatio nr̃a quæ nõ poterat fieri per legẽ, et hoc eſt, Nam deus, pater, Miſit filium. i. viſibilem fecit filium ſuum. i. ſibi conſubſtantialem: non miſit vbi nõ erat qui vbiq; eſt? venit in virginem, qui ante in virgine erat: quã creauit, elegit: quam elegerat, creauit: attulit virgini fœcunditatẽ, non abſtulit integritatem veniẽs in vterum virginis. Sed ſi ante ibi erat, quomõ venit? quia ibi alio modo cœpit eẽ quam ante erat. Fuit enim ibi per vnionem naturę, qualiter ante non erat. Ita etiam & in mundo erat, & in mũdum

A veniſſe dicitur,quia viſibilis mundo apparuit. Miſit dico. In ſimilitudinem carnis pec
cati,non in carnem peccatricem,ſed mei ſimilem per paſſibilitatem, & mortalitatem Auguſtinus
& alios defectus. Cætera vero omnis hoim̃ caro peccati eſt,ſola illius nõ eſt caro pec de ver. apoſt,
cati,quia non eum mater concupiſcentia,ſed gratia concepit,habet tamen ſimilitudi- Augu.
nem carnis peccati,quia eſuriuit,ſitiuit,dormiuit,& hm̃oi. Licet ergo eadẽ caro Chri Ambro.
ſti ſit,quæ & noſtra,non tamen ita facta eſt in vtero,ſicut noſtra:eſt.n.in vtero ſan-
ctificata & nata ſine peccato,& nec ipſe in illa vnquã peccauit. In pœna ergo ſimilis
eſt nr̃æ, non in qualitate peccati: venit.n.ad corpus immaculatum, naturã quidẽ cor-
poris habuit,pollutionem tamen peccati quæ ex concupiſcentiæ motu concepta eſt, Origenes
omnino non habuit: Ideo ergo non erat caro peccati,quia non ex carnali delectatio-
ne nata:ſed tamen erat ſimilis,quia mortalis. In hanc ſimilitudinem miſit deus filiũ,
vt ſic damnaret peccatum. vnde ſubdit:&,De peccato:quaſi miſit filium:&,Mittens,
id eſt per hominem faciens cognoſcibilem & viſibilem. Damnauit peccatum.i.deſtru
xit diabolũ,De peccato,facto in carne Chriſti.i.pro peccato quod fecit in carne Chri
ſti. Per hoc.n.amiſit dominium retentarum animarum,ſicut ſupra oſtenſum eſt: vel, Ambroſius.
Damnauit peccatum.i.debilitauit peccatum.i. fomitem peccati procedentem de pec-
cato Adæ,damnauit.dico in carne Chriſti,cum qua vetus homo noſter crucifixus eſt,
ſicut ſupra monſtratum eſt. Vel, Dãnauit pc̃tũm omne.i.deleuit in carne Chriſti: & Auguſtinus.
qualiter in carne oſtendit,De pc̃tõ.i.pro eo quod factus eſt hoſtia pro pc̃tõ. Portauit
enim peccata noſtra in corpore ſuo ſuper lignum,ibiq; deleuit. Ita hoc dicit,ſicut in Aug.
veteri teſtamento peccata dicebantur ſacrificia pro peccatis,ita per eum damnatur pec de ver. apoſt.
B catum, Vt iuſtificatio legis.i.iuſtitia quam lex Moſi promiſit,Impleretur.i.cõſumma
retur,In nobis. Lex.n.Moſi tantum præcipit,ſed lex ſpũs implet. In nobis dico tali-
bus. Qui non ambulamus,actibus, Secundum carnem,&ſi aliquando cadamus. Sed
ſecundum ſpiritum. Non ambulat ſecundum carnem qui non agit opera carnis:ſecun
dum ſpiritum ambulat qui iuuatur ſpũ in mente ne poſt concupiſcẽtias eat. Ecce duo
dixit per Chriſtum facta.ſ.pc̃tũm damnatum,& iuſtitiam impletam,ad quæ duo per-
ficienda legem dicit eſſe inualidam,addẽs, Quod impoſſibile &c.q.d. damnauit pec-
catũ, Quod.ſ.dãnare pc̃tũm,Erat impoſſibile legi,naturali,vel ſcriptæ, impleuit iu-
ſtitiam, In quo.i.in qua re.ſ.in iuſtificatione implenda, Infirmabatur lex per carnem,
id eſt per carnales obſeruantias quæ non poterant iuſtificare. vel per carnem,id eſt per
fomitem peccati.ſ.per carnalitatem quæ rebellabat,& audita lege amplius eſt incita-
ta,& ſic infirma eſt lex literæ per carnẽ,& ideo ei erat impoſſibile liberare a lege pec-
cati & mortis. Qui.n.&c. Vere ambulans ſecundum carnẽ non eſt iuſtus,quia nec etiã
ille qui eſt ſecundum eam:& hoc eſt, Qui.n.ſecundum carnem ſunt.i.qui mente con-
ſentiunt carni,non ſunt iuſti:cur non? Quia ſapiunt,ea, Quæ carnis ſunt.i,intenti &
curioſi ſunt in carnalibus,carnalia pro ſummis bonis concupiſcentes, quod repugnat
iuſtitiæ, Qui vero,probat quod ambulans ſecundum ſpiritum,eſt iuſtus,quia etiam il
le qui eſt ſecundum eum,& hoc eſt quod ait, Ille qui eſt ſecundum carnẽ carnalia ſa-
pit: Qui vero ſecundum ſpiritum , ſanctum: vel, Rationem ſunt,conſenſu, id eſt con
C ſentiunt his quæ ſpiritus ſanctus docet,vel ratio inſinuat, Sentiunt,ea Quæ ſpiritus Aimo.
ſunt,id eſt ſolliciti ſunt ad ea implenda quæ ſpũs approbat.

Nam prudẽtia carnis,mors eſt:prudentia autem ſpiritus,vita & pax. Quo-
niam ſapientia carnis,inimica eſt deo. Legi enim dei non eſt ſubiecta, nec
enim poteſt.

Nã prudẽtia carnis.q.d. Vere ille qui ſapit ea quæ carnis ſunt,non eſt iuſtus. Nam
prudẽtia carnis eſt mors æterna.i.dignus eſt morte æterna,qui habet prudẽtiã carnis
quod eſt cũ ſtudioſius implet quæ carnis ſunt,appetendo bona temporalia,& fugien-
do mala:& cũ naturas rerũ tantũ ſequitur,quod eſt graue pc̃tũm. Prudentia aũt iõ di
citur,cũ res ſtulta ſit,quia ita videtur ſecularibus hoibus. Prudentia carnis eſt mors.
Prudẽtia aũt ſpiritus,quæ eſt cum ſtudioſe quis agit ſpiritualia. Eſt vita , id eſt cauſa
vitæ in futuro,& hic pax mentis. vel, Eſt vita,& pax,id eſt vita cum pace quæ erit in
futuro. Vere prudẽtia carnis eſt mors, Quis ſapientia carnis,ſcilicet quæ adeo inten-

dit carnalibus,Inimica eſt deo.i.qui ſapit ſecundum carnem,inimicus eſt deo,quẽ ſi- D
bi finẽ non conſtituit,vel quia nil putat deum poſſe præter quod in naturis rerũ vide-
Ambr. tur,& vere inimica eſt deo,Legi.n.dei non eſt ſubiecta.ſ.ſapiens ſecundũ carnẽ, bo-
Auguſt. nis inſtitutionibus dei nõ obedit.Nota quod hæc numerando deterret a carnis obediẽ
de verb.apo. tia,& vere non eſt ſubiecta legi dei,Nec.n.poteſt,eſſe ſubiecta.Quid eſt non poteſt?
Non hõ põt?non anima põt?non ipſa caro,quæ dei creatura eſt?poteſt vtiq;:ſed pru-
dentia carnis nou põt.i.natura poteſt,vitiũ non põt.Sed medicus ad hoc venit vt pel
lat vitium.Venit.n.ſaluator ad genus humanum,nullum ſanũ inuenit.i. magnus me
dicus venit,ad ſanandũ vitiũ,quo ſanato,reparata eſt natura,& dicitur hoc cõtra Ma
nichæos qui volebant aliam contra deũ inducere naturam mali. Hoc verbo apoſtoli
ſuum confirmantes errorem.Sed vnus hõ eadẽq; natura,a bono deo cõdita bona,quæ
heri ſapiebat ſecundum carnem,hodie ſecundum ſpũm ſapit , quæ dum vitium habet
non poteſt ſubüci legi dei,ſicut claudicatio non poteſt ſubiici rectæ ambulatiõi. Tol
le vero claudicationem,& videbis rectam ambulationem:ita excluſo vitio,ſanata eſt
natura.Quid autem per ſingula immoror ?

Qui autem in carne ſunt,deo placere non poſſunt.Vos aũt in carne nõ eſtis,
ſed in ſpiritu:ſi tamen ſpiritus dei habitat in vobis.Si quis autem ſpiritum Chri E
ſti non habet,hic non eſt eius.Si autem Chriſtus in vobis eſt,corpus quidẽ mor-
tuum eſt propter peccatum:ſpiritus vero viuit propter iuſtificationem . Quod
ſi ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum a mortuis,habitat in vobis,qui ſuſcitauit Ie-
ſum Chriſtum a mortuis,viuificabit & mortalia corpora veſtra,propter inhabi
tantem ſpiritum eius in vobis.

Qui autem in carne ſunt.i.qui poſt cõcupiſcentias carnis eunt,& carnis voluptati
bus delectantur,Deo placere nõ poſſunt.Vos aũt. Verba ad ipſos Romanos cõuertit,
& quod eſſe in carne,non vita,ſed vitio intellexerit,oſtendit.q.d.Qui in carne ſunt,:
non placent deo,Vos autem,o Romani,Non eſtis in carne.i.non facitis opera carnis
Ambro. q.d.non pro vobis dictum illud eſt ſuperius,Sed eſtis in ſpũ.i.in his quæ ſuadet ratio
ita,Tamen,hoc dico.Si ſpiritus dei habitat in vobis.Ecce hic docet quomõ quis am-
bulet ſecundum ſpũm.ſ.ſi habeat ſpũm dei.Et nota,quod ambigue dixit hoc,quia in
legem inducti nondũ perfecte erant fidei,ſed ſpes eſt proficiendi. Si quis autem.q.d.
ſi quis habet ſpũm dei,non eſt in carne.Si quis aũt nõ habet ſpũm Chriſti.i.dei, quia
etiam idem eſt ſpiritus dei,& ſpũs Chriſti,Hic non eſt eius.i.Chriſti membrum.Ecce
Ambro. vnde eſt ſecundum carnem ambulare,ex eo,ſcilicet quod quis nõ habet ſpiritũ Chri-
ſti:quod eſt dum viuit ſecundum ſenſum carnis,vel ſecundum geſta carnis.i.dum mẽ
te conſentit carni,vel eius opera actum explet.Secundum quæ duo ſupra diſtinctum F
eſt,inter ambulare ſecundum carnem,& eſſe ſecundum carnem.Si autem.q.d.qui nõ
habet ſpiritum Chriſti,non eſt eius,ſed,Si Chriſtus in vobis eſt,qui eſt idem cũ ſpiri
tu ſancto,quod eſt dicere,ſi ſpiritus Chriſti in vobis eſt,Corpus quidem mortuum eſt
Auguſtinus propter peccatum,ſpiritus vero viuit propter iuſtificationem.i. licet hoc ſit quod cor
pus eſt mortuum,tamen ſpiritus viuit.Nota quod non ait mortale,ſed Mortuũ: mor-
tale quidem fuit ante peccatum,id eſt potens mori:ſed poſt peccatum fuit mortuũ,id
eſt habens in ſe neceſſitatem moriendi:& ideo congrue addidit,Propter peccatum,ſci
licet originale,vnde eſt hæc mortalitas:vel , Mortuum eſt propter peccatum.ſ.vi-
Ambro. tandũ,propter hoc enim hæc infirmitas reſeruatur,vt per hanc pœnam quam ſentit,
magis timeat peccare.Vel nomine corporis totum hominem ſignificat, ſicut prophe-
ta Ezechiel,econuerſo totum hoĩem animæ nomine ſignificauit,dicens, Anima quæ
peccauerit ipſa morietur:qui autẽ in peccatis mortuus prius erat,per gratiã ſpũs poſt-
ea viuit.& eſt ſenſus,Si ſpiritus Chriſti in vobis eſt,licet Corpus mortuũ eſt.i.homo
mortuus fuerit,propter peccatum.i.in peccatis,Spiritus tũ.i.anima quę fuerat impia.
Viuit,qui a deo,qui eſt vita,iungitur.& hoc Propter iuſtificationẽ.i.peccatorũ remiſ
ſionem quæ ẽ ex ſpũ ſancto.Quod ſi ſpũs &c.q.d.Hoc iã eſt vobis ꝙ ſpũs .i. aĩa viuit
per iuſtitiam.Quod.i.ſed.Si ſpũs eiꝰ.i.dei patris.Qui ſuſci.Chrũm a mor.hæc eſt cã
quare ſuſcirabit alios, quia Chriſtus ſuſcitatꝰ eſt.Habi.in vo.dico ꝙ qui hoc potuit.ſ.
Qui ſuſci.Chriſtum Ieſum a mor.ſicut dictum eſt,Viuificabit,&.i.etiam, Corpora-

A veſtra.i.impaſſibilia & immortalia corpora veſtra. Mortalia non ait mortua, quę modo ſunt, cum & ſupra dixiſſet corpus mortuũ: ſed ait mortalia, quale fuit corpus hoīs etiam ante pctũm. Tunc.n. mortale erat, ſed nõ mortuum, quia poterat mori ſi peccaret homo, ſed non habebat in ſe neceſſitatem moriendi, ſicut hoc corpus noſtrum poteſt eſſe ægrotabile quamuis non ſit ægrum, & ita illud corpus iam tunc erat mortale, ſed propter pctũm factũ eſt mortuum.i.neceſſario moriturum. Ante pctũm ergo corpus erat animale.ſ.quod non neceſſe eſſet mori, mõ mortuũ eſt.ſ. quod neceſſe eſt mori. Animale, idem eſt quod mortale. Bene ergo ait, Mortalia, & non ait mortua, quia in reſurrectione cum mortale hoc induet immortalitatem, non ſolum neceſſitas moriendi quam modo habet, ſed nec etiam mortalitas, quã corpus animale habuit ante pctũm remanebit, & hoc fit non pro nr̃a dignitate, nec propter noſtra merita. Sed propter ſpũm eius inhabitantem, in nobis.i. propter ſuã miam, per quam ſpũs ſancti gratia habitat in nobis. Euidētiſſime apparet, ſed non tantũ ſpiritus, ſed & corporis mortem propter peccatum hominem meruiſſe, & per ſpũm ſanctum vtrunq; liberatum a Chriſto. Dono nanq; eius quod animæ datur.i. ſpiritu ſancto, nõ ſolum anima cui datur, ſalua & pacata, & ſancta fit, ſed etiam ipſum corpus viuificabitur, eritq; in natura ſua mundiſſimum. Et eſt hic euidentiſſimum teſtimonium de reſurrectione, & tã præclara & aperta ſententia, vt non expoſitore ſed lectore indigeat. Et notatur hic quart⁹ B act⁹ hoīs. In hac nanq; Apoſtoli ſerie quatuor hominis actiones deſignantur. Prima fuit ante legē, ſecũda ſub lege, tertia ſub gratia, quarta in vita æterna. In prima actio ne ante legem nulla pugna eſt cũ voluptatibus huius ſeculi. In ſecũda ſub lege pugnamus, ſed vincimur. In tertia, pugnamus & vincimus. In quarta, non eſt pugna ſed quies, & pax æterna, quia nobis ſubiugat̃ noſtrũ īferi⁹, quod iõ nõ ſubdebat̃, quia ſuperiorem nobis deum deſerueramus. Attēde etiam quod ſpiritus ſanctus, & ſpũs patris eſt dictus, vbi legitur, Si aũt ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chr̃m, & ſpũs filij: vbi legitur. Qui aũt ſpũm Chriſti non habet. quia ſpiritus ſanctus de vtroq; procedit. Non enim duo ſunt ſpũs ſancti, vnus patris & alter filii, ſed potius vnus patris & filii. Sicut ergo filius non eſt a ſeipſo, ſed ab illo de quo natus eſt: ita & ſpũs ſanctus nõ a ſeipſo ē, ſed ab illo de quo procedit, id eſt a patre & filio. Diſtinguere autem inter illam generationem, & hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio, quia & illa & iſta ineffabilis eſt. Ideoq; ſicut propheta de filio loquens ait. Generationem eius quis enarrabit? Ita de ſpiritu ſancto veriſſime dicitur. Proceſſionem ei⁹ quis enarrabit? Hæc ergo trinitas vnius eiuſdemq; ſubſtantiæ eſt, quia filius non de aliqua materia eſt, ſed nec de nihilo eſt, ſed de quo genitus eſt: & ſpũs ſanctus non de aliqua materia, vel de nihilo ſed inde eſt vnde procedit. Ergo fratres &c.q.d. quia hæc bona a ſpiritu habemus, ex carne autem non eſt niſi mors.

Auguſt. de bap. par.

Augu. de bap. par. Auguſtinus de vera reli.

Auguſtinus in pſal. cxviii

Auguſtinus cõtra Maxi.

C

Ergo fratres debitores ſumus ſpiritu, non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quicunque enim ſpiritu dei aguntur, hi ſunt filii dei.

Ergo fratres debitores ſumus ſpiritui.i.ex debito ſeruire debemus & obedire ſpũi ſancto vel rationi. Non carni, ita, vt ſecũdũ carnem viuamus.i. ſecundũ carnis voluptatē, & ſi neceſſaria ei miniſtrare debeamus, quia caro non eſt malũ. Creatura.n. dei eſt, & ab eo cõdita, a quo aīa, nec illa eſt pars dei, nec illa. Tota.n. trinitas eſt vn⁹ de⁹ ſumme bonus. Aīa vero magnũ bonũ eſt, non tamen ſummũ. Item caro nec ſummũ bonũ, nec magnum eſt, ſed paruum. Anima ergo viuēs inter ſummum & paruũ bonũ .i. inter deũ & carnem, inferior deo, & carne ſuperior debitrix eſt deo, vt ſecũdũ eum viuat. Non carni, vt ſecundum carnis delectationes viuat, quod non eſt faciendum. Si.n. ſecundum carnem vixeritis moriemini: hoc ideo dicit, quia ex ſenſibus corporis vitia naſcuntur quæ carni deputantur. Si autem mortificaueritis facta carnis, id eſt ſi pœnitus abieceritis quæ caro voluptuoſe exigit: &, Hoc ſpiritu, ſancto, quod mox determinat vbi ait, Spiritu dei, vel, Spiritu, noſtro quod tamen non eſt niſi agente ſpiritu dei, Si, hoc inquam feceritis, Viuetis, hic in iuſtitia, in futuro in gloria. Hoc eſt enim opus noſtrum in hac vita, ſcilicet actiones carnis ſpiritu mortificare, non concu Ambro.

piſcentiis eius conſentiendo,& ipſas etiam cõcupiſcentias minuendo,& ne ſe extolle D
ret humanus animus,vel ſpũs,& ſe ad hoc ſufficientem iactaret,ſubdit, Quicunq;.n.
agũtur.q.d.quod facere poteſtis,quia filii eſtis,& vere, Qui.n.aguntur .i. reguntur,
Spiritu dei,non ſuo,non lege minante,pręcipiente,promittente,non adiuuante, Hi
ſunt filii dei.i.ex dilectione ſeruientes.Vel aguntur dicit,nõ reguntur,vt magnũ gra-
Auguſtinus in lib. ſen. Proſperi.
tiæ effectum oſtendat.Plus eſt.n.agi quá regi.Agi.n.dicimus aliquem quaſi vix ali-
quid agentẽ.Regi aliquẽ dicimus,quaſi aliquid agentem.qui.n.agitur, agere vix ali-
quid intelligitur:qui aũt regitur,aliquid agit,& iõ agitur vt recte agat.Vt ergo multũ
præſtitiſſe grã ſaluatoris intelligatur,dixit aguntur,vt nil agant,ſed quia impetu grãe
aguntur,vix tñ vt agant.Nam tanto magis efficitur quis filius bonus,quanto largius
datur ei a patre ſpũs vel ſanctus bonus,quo agitur & agit,& ſic bene agit,ſi a bono a-
Auguſtinus. de cor. & grã
gitur.Qñ ergo non agit,vel non omnino faciendo,vel nõ ex charitate faciendo,oret
vt quod nondum habet accipiat.

Auguſtin9. in pſal. cxviii

Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore:ſed accepiſtis ſpi-
ritum adoptionis filiorum.

Non.n.&c.q.d.filij eſſe debetis & non ſerui.Non.n.accepiſtis iterum,vt olim in
lege,ſpiritum ſeruitutis in timore.i.ſpiritum qui vos inuitos timore pœnæ ſeruire fa E
ciat,ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum dei.i.ſpũm ſanctum datorem bono-
rum,per quæ filii fiunt,quod eſt ex mĩa dei.Caue ne ex eo quod ait ſeruitutis,& ſpũm
Auguſtinus. in li. qõnum. Exodi.
adoptionis,diuerſum intelligas ſpiritum,cum ſit vnus atq; idem ſpũs, ille duntaxat,
qui immunitate trinitatis ſpũs ſanctus accipitur, quod Apoſto.etiã oſtendit dicens.
Iterũ.Idem ergo ſpũs eſt,ſed propter diuerſa opera diſſimiliter accipitur, vt Aegypti
is ſpũs iræ dicitur,quibus aqua diuiſa ſpũ nocuit:filiis Iſrael nõ dicitur iræ,quibus a-
qua diuiſa profuit.Similiter ſpũs timoris dicitur eſſe Iudæis,quia eodẽ ſpũ in quo ta
bulis lex ſcripta eſt,timor incuſſus eſt eis,qui gratiam nondum intelligebãt de ſua in
firmitate,& peccatis per legem conuicti.Spũs aũt libertatis dicitur eſſe his quibus im
partitur eius opere gratia,& regeneratio in vitã valens æternam, id eſt fides quæ per
dilectionem operatur,non per timorem,nõ formidando pœnam,ſed amando iuſtitiã
Auguſtinus de ſpũ & lrã.
Vnde eſt ergo illa dilectio,niſi & vnde ipſa fides.i.a ſpũ ſancto? Non.n.eſſet ĩ nobis
niſi diffunderetur in cordibus per ſpũm.Charitas autem dei dicta eſt diffundi in cor-
dibus noſtris,nõ qua nos ipſe diligit,ſed qua nos facit dilectores ſuos:ſicut iuſtitia di
citur dei,qua nos iuſti eius munere efficimur:& domini ſalus, qua nos ſaluat : & fides
Auguſtinus. ſuper Ioan.
Chriſti,qua nos fideles facit.Vnus ergo ſpiritus eſt qui duos timores facit . Duo.n.ti-
mores hic inſinuantur,vnus qui eſt in perfecta charitate.ſ.timor caſtus. Alter qui nõ
eſt in charitate.ſ.ſeruilis,in quo quáuis deo credatur,non tamen in deũ: & ſi bonũ fi-
at,tamen non bene.Nemo enim inuite bene facit,etiam ſi bonum eſt quod facit. Hi F
Auguſt. in lib. ſentẽ. Proſperi.
autem duo timores faciunt duo genera ſeruorum.Eſt enim ſeruus qui eſt & filius, qui
timet dominum & honorat patrem.Vnde per Malachiam dominus ait, Si dominus
ſum,vbi eſt timor meus? Si pater,vbi eſt amor meus ? Et eſt ſeruus qui timet pœnam,
ſed non diligit iuſtitiam. Et quia de timoribus fit mentio,ſciendum eſt præter natu-
ralem timorem qui omnibus ineſt,quatuor eſſe timores,ſcilicet mundanum qui ma-
lus eſt,nec a deo eſt:& ſeruilem,qui bonus eſt & a deo,ſed non ſufficiens:& initialem
qui bonus eſt & ſufficiens:& caſtum,qui bonus eſt & perficiens,de quo hic agitur.Ipſe
enim generat nos filios.

In quo clamamus abba pater.Ipſe.n.ſpiritus,teſtimoniũ reddit ſpiritui no-
ſtro quod ſumus filii dei.

In quo.q.d.dedit ſpũm adoptionis,In quo.i.per quem nos liberi , de vtroq; popu-
lo in eccleſia collecti.clamamus intenſe.ſ.non ingrati. Clamor iſte cordis eſt non la
biorũ,intus ſonat aurib9 dei,qualiter Suſanna clauſo ore labiiſq; immotis clamabat
Iudæi quidẽ clamabãt.Abba.Gentiles vero,Pater,quod tñ idem eſt.Abba.n.Hebrai
ce,pater latine dicitur:ſed propter ſacramentũ,vtrunq; poſuit Apoſto. Sicut & Mar-
cus vtrunq; dominum in paſſione dixiſſe commemorat. Et fortaſſe dominus propter
ſacramentum eccleſiæ inſinuandum vtrunq; dixit,cui fact9 eſt angularis lapis,veniẽ
ti partim ex Hebræis,ad quos pertinet,Abba:partim ex Gẽtib9,ad quos pertinet, Pa

A ter,quia eccleſia eſt de vtroq; populo in vno angulari lapide collecta,qui fecit vtraq; vnũ,vt vn⁹ eſſet grex,& vnus paſtor:cui ecclię bonus magr̃ cõpatiens in ſe oñdit fili os eius.ſ.martyres,nõ deberes deſperare,ſi qua forte tẽpore paſſionis eorũ,ex huma na fragilitate,triſtitia irrepit cũ eam vicerint,volũtati ſuæ præponendo voluntatem dei.Elegãter ergo,& nõ fruſtra duarũ linguarũ verba poſuit,& idem ſignificãtia pro pter vniuerſum populũ,qui de Iudæis & Gentibus, in vnitatem fidei vocatus eſt.

Ipſe enim &c.q.d.vere,vere filii ſum⁹,hoc enim recognoſcere facit ſpũs.ſ.noſtrũ ſpũm,& hoc eſt,Ipſe.n.ſpũs ſanctus teſtimoniũ reddit ſpiritui noſtro.i.recognoſcere facit mente nõſtra,dũ per eũ facta remiſſione nõ agimus,de quo quod,Sum⁹ filii dei, hoc facit cognoſcere ſpũs ſanctus,dum.ſ.in eccleſia fit remiſſio peccatorum in ſpiritu ſancto,quam remiſſionem cum trinitas faciat, proprie tamen ad ſpiritum ſanctũ in telligitur pertinere,quia ſpiritus cõis eſt patri & filio, amborumq; vnio, per quẽ fit ſo cietas & vnitas,qua efficimur vnum corpus vnici filii dei.Vnitas enim nos cõpaginat quam facit charitas,& charitas nõ eſt niſi a ſpiritu ſancto.Ergo ſpũs eſt qui viuificat, quia viua facit mẽbra:nec viua facit,niſi quæ in corpore quod vegetat inuenerit,ſicut ſpũs hoĩs non viuificat membrũ,quod ſeparatum inuenerit a corpore. Hæc dicuntur vt amemus vnitatem,& timeamus ſeparationem. Nil enim ſic debet Chriſtianus for midare quam ſeparari a corpore Chriſti,propter hanc ſocietatem ſpũs ſanctus deſcen
B dit ſuper viros congregatos in vnum,qui & omnibus linguis locuti ſunt, quia per lin guas conſonantior eſt ſocietas humani generis. Spiritus ergo teſtimonium filiorũ dei reddidit,cũ dono ſpũs in eis ſignum paternum videtur.

[Margin: Ambro. / Auguſtinus de blaſphe. / Auguſtinus. ſuper Ioan. / Ambro.]

Si autem filii, & hæredes, hære des quidem dei,cohæredes autem Chriſti,ſi tamen compatimur vt & glorificemur. Exiſtimo.n.quod nõ ſunt condignæ paſ ſiones huius temporis,ad futuram gloriam,,quæ reuelabitur in nobis . Nam ex pectatio creaturæ,reuelationem filiorum dei expectat.

Si aũt &c.Q.d.filii ſumus,hoc aũt eſt quod non eſt paruum,vel leue.Si.n.filii ſu mus & hæredes.i.eiuſdem gloriæ participes. Hæredes quidem dei, quia eius fruemur beatitudine.Cohæredes aũt Chriſti,in quo & cũ quo beati erimus:vñ dicitur,quia ſi miles ei erimus. Nota quod cũ hæres dicatur,cũ iã hæreditas morte deceſſoris firma teneatur,nec alio modo poſſit intelligi,hæres ſecundum quod dicitur humanis legi bus,nos tamen hæredes dei dicimur,& ſi non decedat,quia hæreditatem æternam nos filii ſponſi,& ſpõſæ ſperamus quã in futuro poſſidebimus,non patris morte,qui mori non poteſt,qui eſt hæreditas noſtra. Vel poteſt dici,quod decedet ſecundũ modum cõ gnitionis,quo nunc cognoſcitur a nobis. Nunc.n.ex parte cognoſcimus, & per ſpecu
C lum videmus. Decedet ergo vt tunc nõ videatur per ſpeculum in ænigmate ſicut nũc ſed facie ad faciem. Poteſt etiam dici quod Chriſtus caput noſtrum in paſſione dece dens,nobis reliquit pacis eccleſiaſticæ poſſeſſionem,ſicut ipſe ait,pacem meam relin quo vobis. Attende etiam quod Chriſtus hæreditas ſuorum eſt,& ipſi hæreditas eius. Vnde dabo tibi gentes hęredit. Et econuerſo. Dominus pars hæreditatis meæ,& cali cis mei. Sed quo merito ſumus hæredes? Ecce, Si tamen compatimur. Quaſi dicat,di co quod ſumus cohæredes CHRISTI, Si tamen,compatimur, id eſt ad eius ſimili tudinem patimur,quod pertinet ad illud,quod ſupradixerat,ſi facta carnis mortifica ueritis. Mortificare autẽ facta carnis,nemo poteſt,vnde erit vita ſine moleſtia, cui ne ceſſaria eſt patientia. Patimur dico hac intentione,vt glorificemur. Exiſtimo.n. Qua ſi dicat. Dico ſi compatimur,& patiendum eſt pro gloria habenda, Exiſtimo enim, id eſt ſcio:quod. Paſſiones huius temporis.i.temporales & momentaneæ ſimul omnes, Non ſunt cõdignæ,id eſt ſufficienites,ſi diſtricte ageretur nobiſcum,ad promerendã Futuram gloriam. Tribulatio nãq; eſt cum fine,merces ſine fine erit, & multo maior erit tibi gloria,quã hic labor. Quæ,gloria & ſi nunc occulta ſit quam oculus non vi dit,nec auris audiuit:tamen, Reuelabitur,omnibus bonis & malis,non quidem eſſe in malis,ſed tantum eſſe. In nobis,bonis. Ecce hoc facit ſpũs quod merita non poſſunt. Reuelabitur.& vere,quod probat authoritate expectantium. Nam expectatio creatu ræ &c. vſq; ibi. Spe enim ſalui. Hoc capitulum obſcurum eſt,quia non ſatis hic appa ret,quid nunc vocet creaturam. Dicitur autem ſecundã catholicam diſciplinam crea

[Margin: Auguſtinus. li. lxxxiii. qõ. / Auguſt. ſuper Ioan. / Auguſtinus. ſuper Ioan.]

tura quicquid fecit & condidit deus pater per filiũ,qui nõ põt appellari creatura,quo- D
niam per Chriſtũ facta ſunt oía. Hic aũt videtur oſtendere eſſe diuerſa, creaturam &
filios,cũ dicit,Creatura expectat reuelationem filiorum,& creatura liberabitur a ſer-
uitute corruptionis,in libertatem gloriæ filiorum dei. Quaſi non ſimus nos creatura,
ſed filii dei. Item dicit,Omnis creatura ingemiſcit,& parturit vſq; adhuc, non ſolum
aũt illa,ſed & noſipſi.tanquá aliud ſimus nos,aliud oís creatura. Sciendũ ergo quod
noſipſi dicimur creatura & filii:ſed quod ſumus creatura apparet:quod aũt filii dei,nõ
dũ apparet:ſicut Ioannes ait,Chariſſimi filii dei ſumus,ſed nondum apparuit quid e-
rimus:cũ aũt apparuerit ei ſimiles erimus. Diſtincte ergo nunc ante gloriam illá qua
apparebit quod ſumus. Vocamur creatura ſecundum quod mõ anima & corpore dole
Auguſt. eius. mus dum facta carnis per abſtinentiam mortificamus,dũ aduerſorum aculeos per pa
tiẽtiá ſuſtinem⁹,quales nũc apperem⁹. Filii autẽ dei dicimur ſecũdũ adoptionẽ, & ſe
cũdũ quod futuri ſumus,qñ apparebit quod erimus,quod nũc adoptiõe meremur. Ita-
q; nõ naturæ alteri⁹,ſed alteri⁹ qualitatis diuerſitate a creatura filios,quaſi diſtinguẽs
ait,Expectatio creaturæ.i.expectás creatura. Expectat.q.d.aſſidue in actu expectan
di eſt:geminatio náq;,aſſiduitatem notat. Expectat dico, Reuelationẽ filiorum dei.i.
qñ apparebit qualis futura eſt. Non.n.creatura reuelationẽ naturæ alterius expectat. B
ſed ipſa qualis nunc eſt,expectat qñ ſit qualis futura eſt,vt ſi diceretur , operante pi-
ctore ſubiectis ſibi coloribus,& ad op⁹ eius paratis expectatio colorũ manifeſtationẽ
imaginis expectat,nunc quia tunc alii erunt,aut non colores erunt. Sed quia aliam di
gnitatem habebunt. Vel ſimpliciter creatura dicũtur boni,eo quod manent in creatio
ne dei: vel ijdem boni,per excellentiam dicuntur creatura,quia ſunt cá omnium. Hęc
ergo creatura expectat,quia nõdum apparet quod eſt. Reuelationem filiorũ dei, & iõ
omnia toleranda ſunt,vt illud obtineat quod expectat.

Vanitati enim creatura ſubiecta eſt,non volens ſed propter eum qui ſubie-
cit ea n in ſpe :quia ꝙ ipſa creatura liberabitur a ſeruitute corruptionis , in li-
bertatem gloriæ filiorum dei. Scimus enim,quod omnis creatura ingemiſcit &
parturit vſque adhuc. Non ſolum autem illa,ſed & noſipſi primitias ſpiritus ha
bentes,& ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum dei, expectantes redem
ptionem corporis noſtri.

Vanitati &c. Procede prius ſecundum illam ſententiam, vbi per creaturam accipi
untur boni:quaſi dicat,Creatura expectat,& neceſſe eſt ei expectare. Quia vanitati
ſubiecta eſt:& poteſt expectare,quia non amat vana,quæ ſunt omnia mũdana:& hoc
eſt quod ait,Vanitati etenim creatura,id eſt boni,Subiecta eſt nõ volens. i.nõ amás E
Aug. iſta caduca quæ vana ſunt. Vnde Salomon. Vanitas vanitatum & omnia vanitas.
Omnia enim quæ naſcuntur infirma,& corruptibilia ſunt,ac per hoc vana,quia ſtatũ
ſuum tenere non poſſunt. Corruptio ergo ipſa eſt vanitas,cui Subiecta eſt creatura.
dico ſubiecta eſt , Vanitati,ſed tamen patienter ferens,Propter eum qui ſubiecit eã
in ſpe.id eſt patienter ſuſtinet ſciens deum ſubieciſſe ad conuerſationem humilitatis
ſed non ſine ſolatio ſpei huius,ſcilicet quia & ipſa creatura, Liberabitur in futuro,
vt Chriſtus caput noſtrum iam liberatus eſt:vel, Vanitati enim &c. Sicut ſupradi-
ctum eſt,creatura dicitur,quicquid modo in nobis dolet,id eſt noſipſi ſecundum quod
corpore & anima dolemus,quæ vtiq; creatura eſt dum carnem mortificamus,per ieiu-
nia& aduerſa, & hęc creatura vt prædictum eſt expectat modo quod erit in futuro.q.
Auguſt. d.neceſſe eſt expectare,quia creatura,id eſt homo qui modo tantum creatura videtur.
Vanitati ſubiecta eſt,& hoc nolens,id eſt non ſponte. Homo quippe ſponte peccauit,
ſed non ſponte damnatus eſt. Peccatum itaque fuit ſpontaneum:contra præceptum fa
cere veritatis,ſed non ſponte fert pœnam peccati . Luit enim meritas pœnas,peccati
vero pœna eſt quod ſubiicitur fallacię. Dico quod non eſt ſubiecta ſponte:ſed , Pro-
pter eum qui ſubiecit eá,id eſt propter iuſtitiá & clemẽtiá eius,qui & peccatum puniti
& peccátem ſanare intendit,qui eá ſubiecit. In ſpe,hac vtique:quia, Ipſa creatura li-
berabitur,ſicut nos Apoſtoli. Per hoc enim quod nõ ait ſimpliciter ipſa, ſed & ipſa fa
cit intelligi,quod nec de ipſis deſperádum eſt,qui nõdũ crediderunt,quia & ipſi credi
turi ſunt,& liberabuntur,qui nondum ſunt filii dei. Sed tátũ creatura mõ dicuntur,cũ

A nōdū gratiā adoptionis receperūt. Hō.n.ſigillo imaginis propter peccatū amiſſo re-
māſit tātūmodo creatura.& ipſa vtiq; Creatura,quę modo ita vocaꝛ cū nōdū eſt filio-
rū forma perfecta,Liberabiꝛ,vt nos apoſtoli,qui iā filij ſumus,& ſi nōdū apparet quid Ambroſius.
erimus. Liberabiꝛ dico,A ſeruitute corruptionis,vel interius.i.a cura quęrēdi victū,
& veſtitū,& alia quibꝰ ſeruiꝛ noſtræ mortalitati. veniēs, In libertatem glorię filiorū
dei.i.ī glorioſā libertatē quā habebūt filij dei & hęc oīa per ſpiritū fiēt. Scimꝰ.n.q.d.
vere cratura ſubiecta eſt vanitati,nō volēs. Scimꝰ.n.q.d. experto credite. Quòd oīs
creatura ingemiſcit. Oīs creatura diciꝛ hō,quia oīs creatura in hoīe numeraꝛ, nō ꝙ in
eo ſint oēs angeli,& ſuperuenictes virtutes,& cęlū, & terra, & mare, & oīa quę in eis Angu.in eod.
ſunt:ſed quia oīs creatura eſt,vel corporalis,vel aīalis,vel ſpūalis. Corporalis per lo-
ca tendiꝛ,aīalis viuificat corporalē,ſpūalis regit aīalē:& tūc bene regit,cū ſeipſā deo
regendā ſubijcit. Hęc aūt oīs creatura in hoīe eſt,quia hō intelligit ſpū,vt angeli: &
ſentit aīa:& corpore localiter eſt,& moueꝛ. Oīs igiꝛ creatura in hoīe eſt, quia intelli-
git,viuit,corpꝰ habet:ſed nō tota in ipſo eſt,quia ſunt pręter eū,& angeli,& alia quæ Aimo.
itelligūt,viuūt,& ſunt. ſimile dictū eſt,oīs hō videt ſolē,ſed nō totꝰ,quia oculus tātū.
Oīs ergo creatura,ſed nō tota.i.hō qui habet cōmunionē cū oī creatura pro ſua deie-
ctione,Ingemiſcit.q.d.ſemper in hoc noua eſt.quod notat per inchoatiuū verbū , &
pro deſiderio patrię cęleſtis,Parturit.i.cū dolore operaꝛ.q,d.pro irriguo īferiori & ſu
B periori,in labore eſt,& in ſollicitudine.& hoc, Vſq; adhuc.i.vſq; ad mortē:vel , Vſq;
adhuc,quia ita oēs pręcedētes pr̄es fecerūt,vſq; in pręſēs:vel, Vſq; adhuc,dicit,quia &
ſi aliquis in ſinu Abrahę iā cōſtitutꝰ dolore deſtitit, tn̄ in illis qui nōdū ſunt liberati,
oīs creatura ingemiſcit & dolet adhuc,ſicut & quę pręceſſit : quia ī his qui nōdū ſunt
liberati,oīs dolor eſt propter ſpiritū,& animā.& corpꝰ. Cū ergo oīs hō ingemiſcit,&
dolet:oīs creatura īgemiſcit & dolet, Nō.n.hac vniuerſali locutione,colligit ſingula
oīm generū,ſed genera oīa ſingulorū. Nō ſolū aūt,creatura, Illa, īgemiſcit, & dolet:
Sed & nos,ipſi apoſtoli qui maiores alij ſumus,per hoc ꝙ primitias ſpūs habemꝰ:vn-
de ſubdit,nos dico,Habētes primitias ſpūs.i.ſpiritū ſanctū. & tēpore prius & cæteris
abūdatiꝰ:nos inquā, Et ipſi intra nos,vel, In nobis gemimus.& eſt ſenſus, Nō ſolum
aūt,creatura illa dolet.i.nō ſolū in hoīe corpꝰ,& aīa,& ſpūs dolēt ex difficultatibus
corporis,Sed & noſipſi.ſ.apoſtoli,Primi ſpi.ha.quorū iā ſpūs,quaſi ī ſacrificiū obla- Angu.
ti ſunt deo,& diuino charitatis igne ſuccēſi. Gemimꝰ in nobis ipſis,pręter corpꝰ.i.ex-
ceptis corporis moleſtijs ſuſpirātes ęternę Hieruſalē.dico,Expectātes, ſecure & for-
titer,nec dilatiōe,nec aduerſis fracti,Adoptionē,perfectā,Filiorū dei.i. vt corpꝰ etiā
beneficiū adoptiōis accipiat,& ex oī parte filij dei ſint. Hęc.n.adoptio quę iā facta eſt
in his qui crediderūt,ſpū nō corpore facta eſt. Nōdū.n.corpꝰ reformatū eſt in illā cæ
C leſtē mutationē, vt ſpūs iā mutatꝰ eſt,recōciliatiōe fidei ab erroribꝰ cōuerſus ad dn̄m:
ergo etiā in his qui crediderūt expectat adhuc adoptionē corporis. Deīde quid dixerit
adoptionē exponit.ſ.Redēptionē corporis noſtri.ſ.vt ipſum corpus redimatur à mor
talitate,quod prius emptū fuit à peccato. Vel, Noſipſi,apoſtoli,miſeriā habētes, vt a-
lij, Gemi.in nos,vel in nobis ip.carne & mente,quia in nobis eſt,vnde gemimꝰ,nō ſo
lū pro alijs. Hoc capitulū ſi ita vt tractatū eſt aperiaꝛ, nō incidimꝰ in illas moleſtias,
quibus pleriq; hoīes cōtra catholicā diſciplinā quædā dicere cogātur. Scio enī vanos
hæreticos de hoc capitulo multa īpia & īepta iactaſſe:quia enī apoſtolus vniuerſaliter Auguſtinus.
ait, Omnis creatura ingemiſcit &c. Dicunt quidā vt Origenes,quod etiā dignior crea
tura.i.ſummi angeli,ſublimeſq; virtutes doleant & gemant,antequā liberemur peni-
tus.ſed nō eſt verū. Nā & ſi nos adiuuāt,ſine dolore hoc facere credēdi ſunt,ne miſeri
exiſtimētur:præſertim quia dixit eādē creaturā quæ ingemiſcit & dolet,vanitati ſub-
iectam eſſe,quod de ſummis & excellentibus angelis nefas eſt dicere.ſ. quod ſubiecti
ſint vanitati,& à corruptione liberandi. Sed omnis in homine dolet,& omnis in ho-
mine liberabiꝛ,& ſi nō in omnibus hoībus. Vel ita, Omnis creatura ingemiſcit & par
turit &c. Parturire dolere eſt. Omnis autē creatura per cotidianū labore ingemiſcit,& Augu.
dolet vſq; adhuc,id eſt vſq; modo,ſcilicet quādiu legitur, Omnis ergo creatura inge- Ambroſius.
miſcit & parturit, id eſt omnia elementa cū labore ſua explent officia,ſicut ſol & lu-
na,nō ſine labore ſtatuta,ſibi implent ſpatia, quod eſt cauſa noſtri. Vnde quieſcēt no
bis aſſumptis,& ideo diligenter nos paremus, nō ſolū autē illa .ſ. elemētorū creatura

ingemiſcit,Sed & noſipſi &c.poſt creaturá mũdanam adijcit etiá nos expectare, hoc & ingemiſcere ad deum,vt hinc liberemur,quia Chriſtianis mũdus hic pelagus eſt. D

Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. nam quod videtquis,quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Similiter autem & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtrá. nam quid oremus(ſicut oportet)neſcimus: ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis, gemitibus inenarrabilibus.

Spe enim.q.d.dixi quod expectamus,& non diffidẽter,nam certi ſumus, quaſi iam ſalui ſimus.& hoc eſt.Spe enim,quaſi quodam merito,Salui,non dico ſimpliciter ſumus:ſed, Facti ſumus,non enim à nobis eſt ſalus. Hæc ideo dicit ſpe nos eſſe ſaluos, quia nondum res eſt,& ita adhuc ſub vanitate ſumus,Spes autem.q.d.ſpes ſaluat,hęc autem non eſt de re viſibili.& hoc eſt.Spes autem quæ videtur.i.res ſperata quæ videtur, Non eſt ſpes.i.non eſt ſubiecta ſpei virtuti,quę non eſt niſi de non apparentibus: & vere non,quia qua ratione videretur ſpes hæc? & hoc eſt, Nam quod videt quis, quid ſpe.i.cur vel quomodo, Sperat.i.dicitur ſperare?q.d.nullo modo. Hoc ideo dicit vt maius meritum ſpei videatur,& ideo debeat ſaluare, Si autem.q.d. quod videtur non ſperatur,ſed potius quod non videtur:ſi autem hoc eſt.i. ſi ſperamus quod nõ videmus creſcit hoc meritum,dum Per patientiam, quæ eſt aduerſorum,diu Expectamus,adhuc in vanis agentes quæ ſub ſole ſunt:& ideo gemimus quia patientes aduerſa expectamus quod non videmus,& hæc omnia nobis ſunt ex ſpiritu. Similiter autẽ
quaſi dicat. Non ſolum in prædictis adiuuat nos ſpiritus:ſed, Similiter.i.per eandem E
gratiam ſuá ſpiritus dum expectamus,quod non videmus, Adiuat,ad orandum, Infirmitatem noſtrá,docens & faciens nos orare ſicut oportet. Quia.n.vt ſuperius dictum
eſt ingemiſcimus,& in dolore poſiti liberari petimus,& quæ lõge futura ſunt mox fie
Ambroſius. ri volumus, aut cito tolli ea ne ad interitũ perueniamus, ideo ſpiritus adiuuat infirmitatẽ noſtram,ne vel ante tẽpus,vel contraria petamus. Infirma enĩ eſt oratio, quæ cõtra rationẽ poſtulat,ideoq; oportet infirmitatẽ hanc à ſpiritu ſancto adiuuari. Ad-
Auguſtinus ad Sixtum. iuuat autem quia nõ ſinit vel ante peti quam debeat,vel contraria. Et nota quia nõ ſolum illud quod oratio impetrat, ſed etiam ipſa oratio inter gratiæ munera reperitur. Quicquid enim oratio impetrat,euidenter oſtenditur donũ dei eſſe, ne homo exiſtimet à ſeipſo eſſe:quod ſi in poteſtate haberet,nõ vtiq; poſceret,ſed ipſũ orare ex gratia eſt. Nulla enĩ orationis præcedũt merita,quibus nõ gratuita dentur,ſed debita red-
Ambroſius. dantur,iam enĩ gratia nõ eſſet. Et neceſſe eſt vt ſpiritus adiuuet, Nam nos neſcimus. Ecce infirmitas,Quid oremus,ſicut oportet,orari. Ecce infirmitatẽ orationis noſtræ ignorantiá eſſe declarat. Fallimur enim putantes prodeſſe quod poſcimus,cũ nõ proſit: vt ipſi Paulo contigit, dum oraret vt ſpiritus ab eo diſcederet, qui ex reſponſo dei didicit,contra ſe eſſe quod petebat. Eſt etiam aliquádo ſuperba & ſtulta petitio,ſi-
Augu. ad probam de orando deum. cut fuit duorũ apoſtolorum,quibus dictũ eſt,Neſcitis quid petatis. Sed ipſe.q.d.Neſcimus quid oremus:Sed ipſe ſpiritus poſtulat,non contra nos,ſed, Pro nobis.i. ipſe F
facit nos poſtulare,& hoc,Gemitibus inenarrabilibꝰ,quod facit nos gemere plus quá dici poteſt,tũ pro hoc exilio,tũ pro deſiderio patriæ: vel gemitibus inenarrabilibꝰ.i. qui ſiũt de re inenarrabili. Quomodo.n.narretur quádo deſideratur quod ignoratur, nec tamen omnino ignoratur? Nam ſi penitus ignoraretur,nõ deſideraretur:& rurſus ſi videretur,gemitibus nõ quæreretur. Et ſciendũ quod ſecundũ eandẽ locutionis figu-
Augu. de bo. perſe. ram,qua dicitur apoſtolis à domino, Spiritus loquitur in vobis,ait hic apoſtolus, Spiritus poſtulat gemitibus. Nõ enĩ ſpiritus ſanctus gemit, quaſi indigeat, aut anguſtias
Augu. contra manichęos. patiatur,ſed quia ipſe nos mouet ad orandũ cũ gemimus:& quod ipſo mouẽte nos fa-
Augu. ad Six. cimus,ipſe facere dictus eſt, Ita ergo dictũ eſt, Spiritus poſtulat,nõ quod alicuius rei
Auguſtinꝰ in eodem. ſpiritus ſanctus ſit indigens,ſed quia nos poſtulare facit,nobiſq; interpellandi & gemendi inſpirat affectum. Adiutorium igitur ſpiritus ſancti hic expreſſum eſt. Chari-
Auguſtinus. ad Sixtum. tas enĩ quæ per ſpiritũ ſanctũ facta eſt in nobis,ipſa gemit,ipſa orat. Contra hanc aures claudere nõ nouit,qui illá dedit. Non ergo ſic eſt intelligendum quod hic ait, vt
Augu. ſuper. epiſt. Ioan. æſtimemus ſpiritũ ſanctũ qui in trinitate incõmutabilis deus eſt cum patre & filio,ita interpellare pro ſanctis tanquam aliquẽ qui nõ ſit deus:ſed dictũ eſt poſtulat pro ſan-

A ctis quia poſtulare facit ſanctos.nō.n.ſpūs.ſ.in ſemetipſo in ſuæ æternitate ſubſtātiæ gemit,ſed in nobis,quia gemere nos facit. Hic gemitus colūbę eſt. Hoc modo locutionis dictū eſt,tētat vos deus,deus veſter,vt ſciat ſi diligitis eū.i.vt ſcire vos faciat. Hoc locutionis tropo dicif frigus pigrū,quia pigros facit:& dies lætus vel triſtis,quia lętos vel triſtes facit. Similiter de die illa dicit fili⁹ non ſcire, quia non facit nos ſcire. Hoc etiā modo locutiōis,dixit de⁹ ad Abrahā,Nūc cognoui quia timeas deū.i.cōgnoſcere feci. Ita etiā quod alibi ait aplūs,nunc autē cognoſcētes deū, imo cogniti à deo,ita dictū eſt vt intelligamus deū in nobis feciſſe cognitionē ſuā. Quid enī eſt quod ait,cogniti eſtis à deo.i.cognitores ſuos vos facit. Facit enī deus nos cognoſcere ſe, vnde dicimur cogniti ab eo quę oīa ſic debere ītelligi docet apoſtol⁹ qui cū in loco quodā dicat,Miſit ſpiritū clamantē abba pater,alibi,quaſi hoc exponens ait,In quo clamam⁹ abba pater. Sic itaq; & hic aperiens qualiter adiuuet infirmitatē noſtrā ait,Spiritus poſtulat pro nobis &c. Et ſciendū quod aliter adiuuat nōdum inhabitans,aliter inhabitans. Nondū inhabitās adiuuat,vt ſint fideles: inhabitans adiuuat iam fideles.

Auguſtinus contra Maxi.

Auguſtin. 3 con. Max.

Auguſti ad Sixtum.

Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret ſpiritus: quia ſecundum deum poſtulat pro ſanctis. Scimus autem quoniam diligentibus deum omnia cooperātur in bonum,his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti.

Quid autē.q.d. ſpiritus facit poſtulare,& etiā impetrat.i.facit impetrare.q.d.non ſolū poſtulat,ſed etiā idē ipſe ſpiritus qui ſcrutatur corda vt ſciat gemitus inenarrabiles,ſcit.i.approbat & implet,quid deſideret.i,quid deſiderare facit:quia, Poſtulat pro
B ſanctis.i.loco ſanctorū.i.ſanctos facit poſtulare,quod eſt,Secundū deū .i. quod deus vult. Scrutari autē ſpūs dicitur corda, nō quaſi quęrēs quod neſciat,ſed quia nihil eſt occultū quod nō ſciat. Scimus autē &c.q.d. Nō ſolū hoc facit ſpūs quod prædictū eſt ſed etiā idem ſpiritus facit omnia venire in bonū, proſpera , vel aduerſa diligentibus deum. Hoc autē ſcim⁹,nos maiores & doctores,quorū authoritati credēdū eſt, Hoc.ſ, ſcimus quoniā per ſpiritū ſanctū, Omnia cooperantur in bonū,vel procedūt, In verum , Bonum. Vel, ſpiritus ſanctus, Cooperatur. Alia litera, Omnia in verū bonū. quibus? Diligentibus deum,ſeruādo mandata,& perſeuerando vſq; in finē.vnde ſubdit, His &c.q.d.nō recedentibus omnia cooperantur in bonū,quod ita ait, His.ſ.Qui ſunt vocati,per prædicatores,vel interius, ſacti,id eſt ad ſanctitatem.& hoc non propter meritum ſuum,ſed, Secundum propoſitum dei.i.ſecundum præſcientiam & prædeſtinationem.q.d.quod vocati ſunt,non aliunde eſt qnam à prædeſtinatione dei, & inde eſt quod omnia cooperantur in bonū,nō ex meritis eorū,talibus omnia cooperātur in bonū. Tales enim deus cōſolatur proſperis,& exercet aduerſis. Nam propria ipſorum infirmitate exercetur humilitas,afflictione, patientia paterna cōtradictione ſapientia.odio,beneuolentia.& vſq; adeo talibus deus omnia cooperatur in bonum, vt ſi qui eorum deuiant,& exorbitant,etiam hoc ipſum eis faciat proficere in bonū, quia humiliores redeunt atq; doctiores. Diſcunt eni cum tremore ſe exultare debere , non ſibi arrogando tanquam de ſua virtute fiduciam permanendi. Vnde, Seruite domino
C in timore &c.& alibi, Non alta ſapientes. Quanuis ergo ipſa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit,tamen bonus eius vſusglorioſiſſimos martyres fecit:ideoq; nō ſolum ipſa,ſed etiam omnia huius ſæculi mala, labores,doloreſq; hominum quanquam de peccatorum,& maxime de originalis peccati meritis veniant, quo facta eſt & ipſa vita vinculo mortis obſtricta,tamen etiam remiſſis peccatis remanere debuerunt,vt haberet homo cum quibus pro veritate certaret , & vnde exerceretur virtus fidelium,vt nouus homo inter hęc mala nouo ſeculo præpararetur,miſeriā quam meruit vita iſta damnata ſapienter tollerans,& quia finietur prudēter gratulans. Proſunt igitur iſta mala,quæ fideles pie perferunt,vel ad demenda peccata, vel ad exercēdam probādamq; iuſtitiā,vel ad demonſtrandam huius vitæ miſeriam. Deinde exponens qui ſunt qui vocentur ſecundum propoſitum, ſubdit,

Auguſtinus.

Augu de cor. et gra.

Augug de tri nitate.

Augu. in eod.

Nam quos præſciuit,& prædeſtinauit conformes fieri imaginis filii ſui: vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.

Nā quos præſciuit.q.d.vere oīa cooperātur ī bonū,quia pręſcire & prędeſtināre &c. & hoc eſt. Nā de⁹ prędeſtinauit.i.per appoſitā gratiā pręparauit, vt verbo prędicatio-

Remigius. nis crederent illos, Quos præſciuit.i.longe ante prænouit. Hoc eſt propoſitũ de quo D
Auguſtinus. dixit, ſecundum propoſitũ vocati.præſciuit dico,fieri cõformes,In puritate vitæ mo-
do,& poſtea in beatitudine.cuius cõformes,Imaginis filij eius.i. filij quę eſt imago pa
tris vſquequaq; eadẽ cũ patre. vnde dicit̃,Qui videt me,videt & patrẽ. Et nota quod
improprie accipitur hic prædeſtinatio ſecundũ quod expoſuimus. Accipit̃.n. de præ-
ſenti.ſ.pro gratiæ appoſitione,per quá præparátur ad recipiẽdũ verbũ. Proprie autẽ
Auguſtin. de prædeſtinatio eſt,præſciẽtia & pręparatio beneficiorũ dei,quibꝰ certiſſime liberátur,
bo.perſe. quicũq; liberátur.Pręd̃eſtinatio igit̃ eſt gratiæ præparatio,quæ ſine pręſciẽtia eſſe nõ
poteſt,põt autẽ ſine pręd̃eſtinatione eſſe pręſciẽtia.Pręd̃eſtinatiõe quippe deꝰ ea præ-
Auguſtin. de ſciuit,quæ fuerat ipſe facturꝰ,ſed præſciuit deꝰ etiá quę nõ eſt ipſe facturꝰ.i.oía mala,
prædeſt. ſan- quia & ſi ſunt quędá quę ita peccata ſunt,vt etiá pene ſint pc̃tí:ſecũdũ illud,Tradidit
ctorum. illos &c.nõ tamen peccatũ dei eſt,ſed iudiciũ,quocirca prædeſtíatio dei,quę in bono
Attende eſt,gratiæ eſt vt dixi præparatio:gratia vero eſt,vt dixi pręd̃eſtinationis effectꝰ:& ſe-
cũdũ hoc ita expone literá. Ná deus prædeſtinauit.i.in præſciẽtia apud ſe ab æterno
pręparauit.i.ad pręmia promiſſa elegit quos præſciuit fieri cõformes imaginis fil.eiꝰ,
Augu. vt.ſ.portemꝰ imaginẽ cæleſtis.i.Chriſti ſicut portauimꝰ imaginem terreni Adæ.Sua
Ambro. igr̃ bona quibuſcũq; deꝰ donat proculdubio ſe donaturũ eſſe præſciuit, & í ſua pręſciẽ
Fulgentius. tia præparauit.Sciẽdũ vero quia præparauit deꝰ,& malis ignẽ æternũ,illis vtiq; quos
iuſte præparauit ad luẽda ſupplicia,nec tñ præparauit ad faciẽda pc̃tá. præparauit.n.
deꝰ quod diuina æquitas redderet,nõ quod hũana iniquitas amitteret.Nõ.n.ſicut præ
Augu.de bo. parauit ſc̃tõs ad iuſtitiá percipiẽdá,ſic præparauit iniquos ad iuſtitiá amittendá, quia
perſe. prauitatis præparator nũquá fuit. Hæc igit̃ regula ícõcuſſe tenẽda eſt pc̃tõres í pc̃tis E
Ambroſius. pręſcitos eſſe,nõ pręparatos,pœná aũt eſſe pręparatá ſecũdũ quod pręſciti ſũt. Vt ſit
ipſe.q.d.dico cõformes,ita tñ, Vt in multis fratribꝰ.i.inter multos fratres ipſe ſit prio
Auguſtinus genitus.i.iure hęreditatẽ patris obtinẽs,& alijs diſpertiẽs quod primogẽitorũ eſt. vel
de ſymbolo. primogenitus dicitur,quia ante oẽm creaturá nõ factus,ſed natus eſt:& quia primꝰ ſi-
ne peccato natus,& primus impaſſibilis reſurgẽs,in quo habet fratres. Ná ſecundũ id
quod vnigenitus eſt,nõ habet fratres, ſecundũ id autẽ quod primogenitus eſt fratres
vocare dignatus eſt,omnes qui per eius primatum in dei gratia renaſcuntur.

Quos autẽ prædeſtinauit,hos & vocauit:& quos vocauit,hos & iuſtificauit:
quos autẽ iuſtificauit, illos & magnificauit. Quid ergo dicemus ad hæc? Si deus
pro nobis,quis cõtra nos? Qui etiam proprio filio ſuo nõ pepercit:ſed pro nobis
omnibus tradidit illum:quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit.

Quos autẽ.q.d.Quos pręſciuit illos pręd̃eſtinauit, Quos autẽ pręd̃eſtinauit, quod
Auguſtinus fuit antequá eſſemus,Hos,quáuis ante auerſos,Et vocauit,per pręd̃icatores,quia pręparati erát in præſcientia,vel vocauit.ſ.interiori vocatione.Eſt ení exterior vocatio,
& interior.Exterior eſt quæ fit per prædicatores,quæ eſt cõmunis bonorũ & malorũ,
interior vero tantum electorum eſt.Vocare ení eſt cognitionẽ de fide adiuuare,vel cõ
pungere eum quẽ ſciat audire,& hæc vocatio vt diximus eſt electorũ tantũ. Hac vo- F
catione implet̃ prædeſtinatio.Eſt & alia vocatio quæ fit per prædicatores, de qua di-
Ambro. ad ctũ eſt, Multi vocati,pauci vero electi.Et quos vocauit.ſ.ſecũdũ propoſitũ,quia ſunt
Opertum. & nõ electi,vocati exteriꝰ,Hos & iuſtificauit,remiſſone pc̃tõrũ, & bona operatione,
Quos autẽ iuſtificauit,dum pc̃tõres eſſẽt, Illos & magnificauit,omni genere virtutũ.
Idem in eod. vel ponit̃ pręteritũ pro futuro,vt ſit ſenſus,Magnificauit.i.magnificabit æterna remu
neratione,vt ſimiles deo ſint.Hoc autẽ futurũ eſt,ſed dicit̃ per pręteritũ, quia dicitur
Auguſtinus feciſſe quæ ab æterno diſpoſuit facere.Vnde Eſaias qui fecit quæ futura ſunt, talibus
Ambro. vt dictũ eſt omnia cooperátur in bonũ,etiam quod deuiát,& hoc.ſ. vt inde cautiores
Augu. ſint,& inſe nõ fidẽtes,hoc ergo de pręſcitis intelligit̃,& nõ de alijs, etſi.n, ad tempus
Auguſtinus quidá eredát,& boni videát̃,tamẽ quia nõ permanẽt nõ magnificátur. Nota ꝙ cũ hic
in pſal.1. ſint quatuor memorata.ſ.prædeſtinatio,vocatio,iuſtificatio, & magnificatio, vnũ eſt
in deo,& tria in nobis.Prædeſtinatio enim noſtra nõ in nobis eſt,ſed in occulto apud
deũ in eius pręſcientia:tria vero reliqua in nobis &c.hæc omnia pręſcitis ſunt. Quid
ergo dicemus ad hęc.i.contra hæc? Vel quid dicemus ad hæc beneficia dei aſpiciẽtes,
hoc vtiq; quod nullꝰ perſecutorum poteſt nobis nocere. Si enim deꝰ pro nobis eſt, vt

A prædictum eſt prędeſtinando non exiſtentes, vocando auerſos, iuſtificãdo peccatores, glorificando mortales. Quis contra nos eſt? Nullus prorſus poteſt nocere, ſed omnia cooperãtur in bonum. Poſſunt enim mali vt plus perimere corpus & dilaniare, ſed animam inuictam educit, auxiliator deus. Qui etiam. q. d. dico quod deus pro nobis eſt, Augu. in eod.
qui pręter alia etiam filium ſuum pro nobis dedit. & hoc eſt, Qui etiam filio ſuo, id eſt conſubſtantiali non pepercit: Sed pro nobis omnibus, etiam peccatoribus quod maius eſt. i. pro reparatione omniũ tradidit illum. & ſi filium dedit pro nobis, Quomodo nõ donauit nobis etiam cum illo omnia. i. in præſenti iuſtitiam, & in futuro vitam æternam, quod minus eſt. q. d. non poteſt hoc negari? Minus eſt enim nobis omnia donare quã noſtri cauſa illum morti tradere: vel, Cum illo omnia donauit nobis. i. ſuperio Ambr.
ra, æqualia inferiora, quippe noſtra ſunt ſuperiora ad videndũ, vt deus trinitas noſtra Augu. in lib. quæſt.
ſunt æqualia, ad conuiuendum vt angeli, quibus ęquabimur in futuro, modo vero inferiores ſumus, noſtra ſunt inferiora ad dominandum, & ſunt quædam nunc ſuperiora, vt ſublimes angeli, & vniuerſa cęleſtia dei miniſteria, quę modo noſtra ſunt nõ dominio, ſed vſu: ſicut res domini famulorum ſunt, non dominij poteſtate, ſed vtendi facultate, quia vtuntur eis ad victum, vel ornamentum, vel aliud huiuſmodi. Angeli igi Auguſtinus
tur nunc ſuperiores ſunt, & inferiores ſunt, & in futuro erunt pares: ita aliter modo no Super Ioan.
ſtri ſunt, & aliter erunt in futuro. Nota quod hic dicitur, quia pater tradidit filium. Ve
B rum calicis huiꝰ author eſt, etiã ipſe qui bibit: vnde apoſtolꝰ ait, Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſũ pro nobis. Si ergo pater filiũ tradidit, & filius ſeipſũ, Iudas quid fecit? pater tradẽdo filiũ bene fecit, filiꝰ tradẽdo ſeipſum bene fecit, Iudas tradẽdo ma Idem in eod.
giſtrũ pro auaritia male fecit. Nõ enĩ quod nobis pręſtitũ eſt de paſſione Chriſti, malitiæ Iudę deputabit̃. habebit ille mercedẽ malitię, Chriſtꝰ laudẽ gratię, Et cũ hoc ſit.

Quis accuſabit aduerſus electos dei? Deus qui iuſtificat, Quis eſt qui condẽnet? Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, imo qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius? Sicut ſcriptũ eſt, Quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſũmus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Certus ſum enĩ, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei: quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro.

C Quis accuſabit, ita vt eius accuſatio ſit, Aduerſus electos dei. i. vt noceat electis dei quos pręſciuit ad vitam? vtiq; nullius accuſatio illis nocet. Niſi autem diaboli accuſatio dicitur. Vere nullus nocet, quia nec deus, nec alius, Alius enim non poteſt, deus non vult, quia ipſe eſt qui iuſtificat. Nunquid ergo vult accuſare ſuos? nõ. Et cum nullus accuſet: quis eſt qui condemnet. i. qui poſſit inferre mortem? nullus poterit inferre qui velit. Solus enim Chriſtus poſſet, ſed non vult. Nunquid enim Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt pro illis, vult damnare? dico mortuus, Imo qui & reſurrexit, quod maius eſt, vt & nos reſurgamus. Qui etiam, quod eſt maximum, Eſt ad dexteram dei. i. ęqua
lis patri, ſ. honore quo deus pater eſt: vel, Ad dexteram patris. i. ĩ potioribus bonis dei, Ambro.
qui etiam mediꝰ inter deum & homines, Interpellat pro nobis, nõ voce, ſed miſeratio Aimo.
ne, & repręſentatione humanitatis, dum cotidie hominem quem aſſumpſit, & graue genus mortis quod pro nobis ſuſtinuit, vultui paterno offert, vt noſtri miſereatur, cuius poſtulatio cum tantus ſit non poteſt contemni. Quis ergo. q. d. & cum hęc prędicta ſint nobis à deo, Quis ergo ſeparabit nos à charitate dei? Nunquid ſeparabũt nos hęc aduerſa. ſ, Separabit nos tribulatio. i. corporis afflictio? An anguſtia. i. mẽtis anxietas? An perſecutio, quę eſt de loco ad locum? An fames. i. penuria cibi? An nuditas. i. penuria veſtitus? An periculum. i. apparatus mortis? Ac gladius. i. ipſa mors? nil vtiq; eorum ſeparabit. Sicut ſcriptum eſt in pſal, his verbis, Quia mortificamur, varijs tormentis. & hoc Propter te. i, quia ibi inſeparabiliter hęremus, mortificamur dico tota die. i. tota vita. Vel aliter, Sicut ſcriptum eſt. Quaſi. n. aliquis diceret, cur ita cõmemo

D

Auguſtinus in ſermone in natali domi. Auguſtinus — ras?ſũt ne vobis hęc mala?Rñſio,vtiq; iſta mala ſunt nobis,ſicut ſcriptum eſt, Quia propter te mortificeamur tota die. Nota quod ait propter te,per hoc cauſam notat,ſine qua corona martyrij nõ reddit. Martyrẽ.n.nõ facit pœna,ſed cauſa:nã & rei cũ Chriſto paſſi ſunt,quib⁹ ſimilis erat Chriſtus in pœna,ſed diſſimilis in cã ſua:quia propter nos paſſus eſt,vt & nos propter ipſũ patiamur:& in vtraq; cauſa.ſ.propter nos, & noſtra,propter ipſũ,cõſultũ eſt nobis. Aeſtimati ſumus,ſine reſpectu miſericordię, Vt oues occiſiõis,quę.ſ.nõ proſunt niſi occiſæ. Ecce mala hęc ſunt nobis. Sed in his omnib⁹.ſ.tribulationib⁹,tormẽtiſq; poſiti, Superam⁹.i.ſuperiores efficimur, & hoc non

Aimo. Ambro. — propter nos, Sed propter eũ qui dilexit nos,cui⁹ beneficiũ ſuperat prędicta. Superam⁹ dico & vere. Certus.n.ſum,ex promiſſiõe dei dicentis,nõ te deſerã neq; derelinquam. Quia neq; mors,quã minatur: Neq; vita,promiſſa,ſeparabit me à deo: Neq; angeli, minor ordo: Neq; principatus.ſ.mediocris ordo: Neq; virtutes.ſ.maior ordo,qui etiã

Ambroſius. — miracula facit:hi aũt ordines accipiũtur de malis angelis,vel de bonis, ſi fieri poſſet: Neq; inſtãtia.ſ.pręſentia bona vel mala: Neq; futura,bona vel mala: Neq; fortitudo id eſt alicui⁹ violẽtia: Neq; altitudo hũanę poteſtatis,vel eleuatio Satanę.ſ.ſi diabo

Auguſtinus. — lus in altitudinẽ ſe nobis oſtẽdat ſubornat⁹ fallacijs patris ſui,ad ſeducẽdũ nos: Neq; profundũ.i.ſapiẽtia alicui⁹: vel, Neq; profundũ.i.ſi diabol⁹ mõſtret infernũ, vel minetur pręcipitiũ: vel, Neq; altitudo,neq; profundũ.i.neq; proſpera,neq; aduerſa. Vnde Salomõ ait, Diuitias & paupertates,ne dederis mihi,ne replet⁹ mẽdax fiã, vel pauper rapiã,& periurẽ nomẽ dei. Multi.n.peccãt altitudine,multi neceſſitate. Cõtra hoc proponit Achas in Iſaia qui nolebat petere à dño ſignũ,neq; in alto,neq; i profundo remediũ de Chriſto qui neq; elatus fuit de poteſtate qua ęqualis erat patri, nec turbatus deiectione mortis:quod eſt ſignũ in alto,& in profundo,ne ille,vel regia poteſtate extolleret,vel erũna turbaret,ſicut tũc erat pro bello aſſyriorũ. Neq; creatura,quę libet, Alia,à prędictis,vel alia.i.noua.ſ.cõtra naturã facta,vt equ⁹ bipes,ſi fiat vt fecit Iãnes & Mãbres,qui fuerãt magi Pharaonis.nil inquã iſtorũ, Poterit nos ſeparare à

B

Auguſtin⁹ de moralibus catholi.eccleſię — charitate dei,qua eũ diligim⁹,quia oĩbus melior eſt. Si ergo nulla res ab eius charitate nos ſeparat,quid eſſe nõ ſolũ melius,ſed etiã certius hoc bono poteſt? Id ipſum enĩ quod diligimus deũ mori nõ poteſt,niſi dũ quis nõ diligit deũ,cui mors ipſa eſt nõ diligere deũ,quod nihil aliud eſt quã ei,quicquã ĩ diligẽdo pręponere. Charitas igit dei hic dicta eſt virtus,quę animi noſtri rectiſſima affectio eſt,quę cõiungit nos deo,quæ charitas eſt nobis,nõ quidem à nobis,Sed in Chriſto Ieſu domino noſtro.i.à Chriſto. Vel charitatẽ dei dicit, qua deus diligit nos,à qua nõ ſeparatur,niſi qui à deo diuidit, quę charitas nobis oſtenſa eſt,In Chriſto Ieſu domino noſtro. Deus enim charitatẽ ſuam in Chriſto nobis oſtendit,quem pro nobis tradidit.

CAPVT IX.

F

Veritatem dico in Chriſto Ieſu,nõ mentior:teſtimoniũ mihi perhibente cõſcientia mea in ſpiritu ſancto:quoniam triſtitia mihi eſt magna & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis qui ſunt cognati mei ſecũdum carnem:qui ſunt Iſraelitæ,quorum adoptio eſt filiorum,& gloria,& teſtamẽtum, & legiſlatio,& obſequium,& promiſſa,quorũ patres,ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem,qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Amen.

Ambroſius. — Veritatem dico. Quia cõtra Iudæos ſuperius viſus eſt loqui,qui ex lege iuſtificari ſe putant,nunc votum,& affectum ſuum circa eos oſtendit, quod iurando firmat, vt fir

Ambro. — mius credatur,ac per hoc dolet genus ſuum ſecundum carnem beneficio Chriſti priuari.q.d. Aſpere locutus ſum cõntra Iudæos,hoc autem fuit ex dilectione, nõ ex inimicitia. Veritatẽ enĩ dico & non mẽtior, in aliqua parte poſitus, In Chriſto Ieſu conſciẽtia mihi perhibente teſtimoniũ,& ſi vos non creditis. Cõſciẽtia,dico,fundata, In ſpiritu ſancto.q.d.& ipſe ſpiritus teſtis eſt,de hoc.ſ. Quoniã mihi eſt magna triſtitia.i. ſtupor mentis. Et continuus dolor cordi meo,non ſpecie tenus ſed intimo corde. Vnde eſt dolor?pro fratribus meis.i. Iudæis à Chriſto errãtibus,& vere doleo, quia adeo: ꝙ, Optabã ego ipſe eſſe anathema.i.ſeparatus à Chriſto pro eiſdẽ, Fratribus meis.i.ſi

Aimo. — fieri poſſet, vellẽ ad horã,vel in hac vita,vel poſt mortẽ ſeparari à Chriſto, vt fratres

A mei credere. Attēde quod optabā, ait nō opto, quia ſcit tale.i.ita honeſtū mēbrū nullo præcedēte vitio, nō poſſe ſeparari à Chriſto tn̄ affectū & dilectionē circa illos oſtēdit, de quib9 multa præconia cōſequēter enumerat, vt oīb9 pro eis dolorē ſentiat, quia nō recipiēdo ſaluatorē, prærogatiuā patrū, & promiſſionis perdiderūt, peiores etiā gētib9 facti, quas prius abominabātur. Propēūs.n. malū eſt dignitatē perdidiſſe, quā nō habuiſſe. Deinde merito dolere oſtēdit ſe ſubdēs, Qui ſunt cognati mei ſecūdū carnē, & ideo ampli9 inuādi. Qui ſunt Iſraelitæ veri. ſecūdū bonos, vel genere ſecūdū oēs. & ip ſi ſunt, Quorū eſt adoptio filiorū dei.i.ad quos pertinet adoptio, quia olim fuerūt adoptati filij, & gloria, quia dicebātur populus peculiaris dei. vel modo eſt eis gloria, per miracula quæ faciūt, Et teſtamētū nouū, & legiſlatio.ſ. quid vet9 lex per figurā ferret: &, Obſequiū.i.cult9 vni9 dei: &, Quorū promiſſa ſūt.ſ. quib9 factæ ſūt promiſſiones, Quorū ſunt patres, Ecce laus à priorib9, deīde ſumit laus à poſteriorib9 cū ait, Et qui bus Chriſt9 eſt ſecūdū carnē, hoc eſt quod in pſal. dicit, Hō nat9 eſt ī ea. qui Chrus & ſi ſecūdū carnē ſit nat9 de pr̄ibus, tn̄ eſt, Super oīa de9 bn̄dictus in ſecula. Vnde in eodē pſalmo dicitur, Fundauit eā altiſſimus, Amen. q.d. verum eſt, quod ipſe eſt deus. Ambroſius. Ambro. Ambro.

Non autem quod exciderit verbum dei. Non enim omnes qui ex Iſrael ſunt, hi ſunt Iſraelitæ: neque qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filii ſunt Abrahæ: ſed in

B Iſaac vocabitur tibi ſemen, id eſt non qui filii carnis, hi filii dei: ſed qui filii ſunt promiſſionis æſtimantur in ſemine.

Nō autē quod exciderit, vel, Nō aūt excidit. Quia dolebat aplūs de Iudæis, cōſolatur dolorē ſuū, inueniēs ſcriptū nō oēs eſſe ſaluādos, ſed tantū ſimiles Iſaac, vt illis ſolis cōdoleat qui nō crediderūt, pn̄t tn̄ credere: de quib9 nō eſt valde dolēdū, quia non ſunt prædeſtinati ad vitā. Quis.n. plāgat eū, qui olim mortu9 haberet? Hos nāq; olim deus nō ſaluādos decreuit præſcius, nō perſonarū acceptor. Nullū.n. dānat antequam peccet, nullū coronat antequā vīcat, ſed præſciētia definitū habet, qualis vniuſcuiuſq; ſit futura volūtas ex qua dānet, vel coronet. q.d. Iudæi nō credūt in ſaluatorē, vn̄ mihi dolor eſt: ſed hoc eſt, inquit, quod de9 dixit futurū, Vt nō oēs filij carnis, ſint ſemen Abrahæ, ſed qui fidē habēt, per quā natus eſt Iſaac: & hoc eſt, Iudæi nō credūt. Nō aūt ideo verū eſt, Quod excidit verbum dei: vel, Non autē ideo exciderit verbū dei.i. nō irrita facta eſt promiſſio dei, & ſi omnes ſalui ſint. Quāuis.n. quidā ex eis errauerint, tamē illi qui ſunt veri Iſraelitæ ſaluātur, vt promiſſum erat, & hoc eſt quod ait, Non enī oēs. q.d. vere nō eſt inexpleta promiſſio, etſi nō oēs ſint ſalui, quia nō oēs, Qui ex Iſrael ſunt, ſecundū carnē, Hi ſunt Iſraelitæ.i. ad Iſrael vere pertinētes. Neq; qui ſūt ſemē Abrahæ, ſecūdū carnē, hi ſunt filij.i. hæredes Abrahæ. In his oſtēdit ꝙ ſola gra-

C tia, nō genus facit illos filios dei. Aliter ab illo loco. Veritatē dico, qualiter gratia cōfirmat9 ſit aplūs ſupra oſtēdit dicēs, Nil eū poſſe diuidere à Chriſto. Nūc vero quātū pri9 errauerit, dūChriſti eccleſiā perſequebat, cū dolore exponit. In quo dei gr̄a cōmēdat. q.d. modo nil pōt me ſeparare à Chriſto, ſed olim fui ego ſeparat9, vn̄ mō doleo. quod iuramēto firmat dicēs, Veritatē dico, & nō mētior ī aliquo poſit9, In Chri. Ie. te. mi. perhi. cō. mea, fūdata in ſpū ſcū, eidē conteſtāte de hoc. Quoniā mihi eſt tri. m.i. ſtupor mētis. & Cōtinu9 dolor.i. cōpunctio, Cor. m. de malis quæ prius feci, & ſic ipſa mala iā in bonū cōuertūtur. & merito doleo, quia multū peccaui. Optabā.n. ego ipſe, qui modo ſum aplūs, Eſſe anat.i. ſeparatiō aliorū à Chriſto. Anathema.n. dicit ſeparatio, & ſeparat9. hoc eſt, Pro fra. m.i. pro Iudæis qui ſunt fratres ī lege, quorū legē volebā defendere. Vel, Pro fra. m.i. pro his retrahēdis à Chriſto, qui mō ſūt frates ī fide, qui etiā ſūt, Cog. m. ſecūdū car. & ita graui9 peccabā, Qui ſūt Iſr. veri quorū eſt ado. fi. d,i. ad quos pertinet, &c. ſicut ſuperi9 expoſita ſunt percurre, vſq; ibi. Amē. q.d. qui huic veritati olim cōtradicebā, modo cōfirmo. Nō aūt, &c. dixit quod promiſſio æternæ hæreditatis fc̄ā eſt Iudæis, ſed quia ipſi ex magna parte nō crediderūt, videbat verbū dei nō eſſe ipletū. Ad quod rn̄det, Quod etſi ī quibuſdā nō eſt ipletū, ī alijs tn̄ ipletū eſt, & ī gētibus credētib9 qui ſunt veri filij Abrahæ. q.d. errauerūt Iudæi, ſed nō iō excidit verbū dei.i. nō iō inexpleta fuit promiſſio. Nā verbū dei excidere, eſt promiſſa nō īplere. Vere nō excidit, & ſi quidā nō ſaluētur. Nō.n. oēs qui ex Iſrael ſunt, hi Iſraelitæ: neq; qui ſunt ſemē Abra. oēs filij Abra. ſunt. Hæc nō mutant, ſed illi ſunt ſi Ambro. Ambr. Ambro. Ambr. Auguſtinus Aimo.

Auguſtinus in Iulianum. lij Abrahę qni ſunt ſimiles Iſaac:quia ita dicit ſcriptura in Geneſi, In Iſaac vocabiť D
tibi ſemen.i.in ſemine reputabũtur ſimiles Iſaac,qui ſunt præfigurati ab eo. In Iſaac
Auguſtin. de geſtis Pelagij. quippe qui promiſſus eſt fili⁹ Abrahę figurati ſunt,nõ qui ſe ipſos iuſtos,ſed quos de⁹
facit.Vñ per prophetá dicit Eccle.Ego ſum dñs qui facio. Iſti ſunt filij liberę quę ſur
ſum eſt,quę eſt mater noſtra.Filij vero carnis ſunt terrena Hieruſalẽ quæ ſeruit cũ fi-
Ambroſius. lijs ſuis:& ſicut Iſaac nõ meruit,vt naſcitur⁹ promittereť,ſic & iſti:ſed ſola gratia pro
miſſa eſt eis,& data filiorũ adoptio. Ideoq; cõgruẽter, ait,Vocabiť, quia ex dei voca-
tione,eſt aliquis ſemẽ Abrahę.Ideo autẽ dicit in Iſaac,& nõ in Iacob,vel Eſau, quia
Auguſtinus. alia cauſa eſt ĩ Iſaac,alia in Iacob,alia in Eſau:quia Iſaac in typo Chriſti nat⁹ eſt:Ia
cob vero & Eſau typũ habẽt duorũ populorũ.i.credentiũ,& nõ credentiũ.Fuerũt ta-
mẽ boni & fideles de Eſau quod probat Iob,qui fuit ex filijs Eſau,quit⁹ ab Abrahá,
hoc eſt nepos Eſau.Deinde exponit ipſe apoſtolus authoritatem ſubdens.i.Non qui
filij carnis ſunt,hi ſunt,Eilij dei,idem eſt quod filij Abrahę.i.nõ ſunt humano opere
filij dei. Sed qui ſunt filij promiſſionis,id eſt qui ſola dei promiſſione generantur, vt
Iſaac,Aeſtimantur in ſemine,quia ex dei vocatione ſunt. Quod autem Iſaac ex dei
promiſſione ſit,oſtendit ex ipſis verbis promiſſionis ſubdens.

Promiſſionis enĩ verbũ hoc eſt ſecũdũ hoc tẽpus veniã,& erit Sarę fili⁹. Non
ſolũ aũt illa,ſed & rebecca ex vno cõcubitu habẽs Iſaac patris noſtri.Cũ enĩ nõ-
dũ nati fuiſſent,aut aliquid boni egiſſent aut mali:vt ſecundũ electionẽ propoſi
tum dei maneret,nõ ex operibus:ſed ex vocãte dictum eſt ei, Quia maior ſer-
uiet minori,ſicut ſcriptum eſt,Iacob dilexi,Eſau autem odio habui. E

Promiſſionis &c.Et quaſi quis quæreret an Iſaac ex promiſſiõe eſt,reſpõdet, vtiq;,
Promiſſionis enĩ verbũ,hoc eſt,in Geneſi. Secundum hoc tempus,ſcilicet eodem die
reuoluto anno, Veniam ad te,o Abraham,& hoc efficiam:quod , Erit filius Saræ , id
eſt quod Sara habebit filium.Non ſolum autem illa,ſcilicet Sara habuit promiſſio-
nem,ſed etiam Rebecca,habuit promiſſionem.Habens,ſcilicet duos filios,Ex vno cõ
cubitu Iſaac,hoc dicit ne viderentur merita parentum eſſe differentia in generatis.
Non euim poteſt dici tunc genitus Eſau,quando parentes mali,& tunc genitus Iacob
quando parentes erant boni.Iſaac dico, Patris , id eſt inſtitutoris , Noſtri,quem ſci-
licet imitari debemus,ſi volumus eſſe filij dei.Et nota quod promiſſio facta Saræ oſtẽ
dit,quod propter genus nullus ſaluabitur,cum Iſmael de Abraham natus reprobatus
ſit,de quo eodem Iſaac natus,ſola gratia eſt ſaluatus.Iſta vero promiſſio facta Rebec
cæ,oſtendit quod propter nullum meritum ſuum,vel parẽtum aliquis eligitur,ſed ſo-
Auguſt. ad Simplicianũ. la gratia, Vigilantiſſime igitur ait, Ex vno concubitu,ne paternis meritis,vel mater
nis tribueretur,quod alter bonus,alter malus fuit.Cum enim &c.q.d.Rebecca habuit
promiſſionem,& vere,quia hanc,Maior,id Eſau, Seruiet minori,id eſt Iacob.Et ne
quis putet,hoc fieri ex pręcedente merito illorum,Enim,id eſt quia hoc , Dictum eſt
ei,id eſt matri, Cum nondum nati fuiſſent,& quia poſſet in vtero, etiam luctando ali
quid meruiſſe videri,ſubdit, Aut cum nondum egiſſent aliquid boni,aut mali . Ideo F
dictum eſt,vt propoſitum dei, id eſt præſcientia dei maneret , id eſt impleretur, id eſt
impleri intelligeretur ſecundum electionem,id eſt ſecũdum gratiam quę elegit ſicut
præuidit:non ſecundum debitum meritorum, quia eligendos ipſe fecit, non inuenit,
non ex operibus,ſicut oſtendit nõ pro meritis præcedentibus illud fuiſſe dictũ,ita nec
pro futuris meritis amborum dictum fuiſſe,hic oſtendit.q.d.dico non pro præceden-
tibus meritis,illud dictũ eſſe.Item dico,quod,Non ex operibus,bonis futuris, vel ma
lis,quę bona vel mala non erant futura,niſi appoſita gratia,vel ſubtracta, ſed ex vo-
cante,vel,Ex vocatione,id eſt ex gratia vocantis dei,Dictum eſt ei,id eſt Rebeccę in
XXV Geneſi:hoc,ſcilicet.Maior ſeruiet minori.quod ad literá de illis duobus fratribus ita
poteſt intelligi.i.Eſau proficiet fratri ſuo Iacob perſequendo eum.boni enim ex affli
Auguſtin. de quæſt lxxxiii, ctionibus malorũ proficiũt,dum eorũ patiẽtia exercetur.Vel ad literam,hoc etiá ali-
Auguſtinus. ter poteſt dici.Quia Idumæi qui de Eſau deſcenderũt,qui etiá Edom dicitur, ſubditi
fuerũt filijs Iſrael,& in tẽpore Dauid eis ſeruierũt:ſed magis in hac prophetia intẽdi-
tur,ꝙ popul⁹ Iudęorũ maior.i.ĩ cultu vni⁹ dei prior,minori.i.poſteriori populo Chri
ſtianorũ eſſet ſeruitur⁹.Iudęi nãq; capſarij noſtri ſũt,qui nobis codices portát . Sicut

A ſcriptũ eſt.q.d.Ita hoc ex grã dictũ eſt in Geneſi cum nondũ nati eſſent,ſed naſciturĩ ſicut Malachias dicit de eiſdẽ iam præteritis.ſ.quod Iacob gratia ſit electus,non merito,Eſau vero ſubtracta gratia ſit reprobat⁹.& hoc eſt quod ait,ſicut ſcriptum eſt in Malachia.Iacob dilexi,Eſau autem odio habui.Sciẽdũ quod alterũ elegit præſciẽtia alterũ ſpreuit,& in illo quẽ elegit propoſitũ dei manet.i.impletur, quia ita euenit vt præſciit,& in illo quem ſpreuit ſimiliter manet,quia ita ſit vt præſcit,hoc autẽ quod hr̃ in malachia.ſ.Iacob dilexi,Eſau aũt odio habui.Iam de iudicio dicit deus. Illud vero.ſ.Maior ſeruiet minori,de præſcientia ait.Præſciendo enim quid quiſque illorũ futurus eſſet,dixit illud in Geneſi deus:& dum illud prædiceret ſe futurorum præſciũ oſtendit,& nil abſque ſua præſcientia venire poſſe monſtrauit. Hoc aliud vero quod in Malachia eſt,de iam præteritis dicitur,ex quorũ vita ante acta & operibus apparebat alterũ ſaluandũ,alterũ dánandũ,& de actis iudiciũ fieri ſolet,& notis,Iõ ergo illud dixit deus ante futurũ iudiciũ,vt indicaturus crederetur, & ſecundũ merita redditurus.Iõ etiá illud dixit deus,vt intelligeretur hoc apertũ eſſe,poſtea per prophetam, ꝙ antequã illi naſcerentur erat in dei prædeſtinatiõe per grãm.Nã in Iacob antequã natus feciſſet aliquid boni,quid diligebat niſi gratuitũ miꝫ ſuæ donũ?& in Eſau quid oderat antequam natus feciſſet aliquid mali niſi originale peccatum?nam nec in illo diligeret iuſtitiá quá nullam ille fecerat,neq; in iſto odiſſet naturá quá boná ipſe fecerat:ſed quoniá rẽ ſtupendá de nõdũ natis nec aliquid boni vel mali agentibus propoſuerat.ſ.quod vnũ deus dilexerit,alterũ oderit,qũo hoc recte fuerit cum nil egiſſent,quia res vt dictum eſt ſtupenda eſt,ſibi obijcit exprimens,vnde moueri poſſet auditor,& ait.

Marginal notes: Ambr. — Ambro. — Aug. ad Sixtum. præsbyterum

B Quid ergo dicemus?Nunquid iniquitas apud deum?Abſit.Moſi enim dicit, Miſerebor cui miſertus ſum,& miſericordiam præſtabo cui miſerebor.

Quid ergo dicemus?q.d.Quia ſine omni merito elegit hunc, & illum reprobauit. Ergo quid dicemus?Nunquid dicemus quod iniquitas ſit apud deũ.i.dicetur iniqu⁹ deus.Iniquũ.n.videtur vt ſine vllis bonorũ,vel malorum meritis operũ,vnũ diligat, & alterũ odit,qua in re ſi futura bona huius vel mala illius,quæ vtiq; deus præſciebat attenderet,non diceret,Non ex operibus,ſed diceret ex operibus. Quia ergo ſine meritis alterum elegit,alterum reprobauit,Nunquid ideo iniquus?Abſit. Non.n.iniquus eſt,quia vnum dilexit & alterũ odit,quia hũc.i.Iacob per miam elegit:illum.ſ.Eſau per iuſtitiá reprobauit.In quo neutro eſt iniquitas.Nemo aũt dicat deũ quia futura opera præuidebat alterũ elegiſſe alterum reprobaſſe,ſed potius ne quiſquá de ſuorum operum meritis audeat gloriari,ad dei gratiam & gloriá cõmendádam valere quod dixit,demonſtrat,ſubdens.Moſi.n.q.d.Vere homo per miam elegit,quia ita dicit Moſes.Deus.n.dixit Moſi.i.deus inductus a Moſe dixit,Miſerebor,vocando interius, Cui⁹ miſereor,prædeſtinando,ecce nulla merita pꝛcedũt pro quibus eligatur,ſed ſola gatia prædeſtinantis eſt ex qua vocatur,& ſaluatur,vnde ſubdit, Et miſericordiam præſtabo,vitá æternam dando,Cuius miſereor,vocando.Vel ita.q.d.non eſt iniquus

Marginal notes: Aug.in Enc. — Ambroſius. — Auguſtinus ad Sixtum — Ambroſius.

C deus,ſed iuſtus.ſcit enim quid faciat,nec retractandum eſt eius iudicium. Moſi enim dicit,Miſerebor cuius miſertus ero,id eſt illius miſerebor vocando & gratiá apponendo,cui præſcius eram,quod miſericordiam daturus eſſem,ſciens illum conuertendum & apud me permanſurum.Deinde repetit vt repetitione magis confirmet. Et miſericordiam præſtabo,ei cui miſericordiam præſtitero, id eſt illi miſericordiá dabo, quẽ præſcio poſt errorem toto corde reuerſurum ad me,hoc eſt dare illi cui dandum eſt, & non dare illi cui dandum non eſt:vt eum vocet quem ſciat obedire, illum vero non quem ſciat non obedire,quia non in voluntate petentis,ſed in arbitrio dantis debet eſſe quod datur.An enim dandum ſit,dantis debet iudicio penſari.Et quamuis periculo ſum ſit iudicium dei diſcernere,tamen propter hæſitantes ne putent iniuſtum iudiciũ dei,quod non iniuſte iudicat,rebus potius probemus quam verbis. Duo enim fuerunt Saul & Dauid.Inquiramus in hiſtoriis qualis vnuſquiſq; eorum reperiatur, poſt iudicium præſcientiꝫ dei.Videamus ergo ſi Saul in neceſſitate ita ſe geſſit, vtd Dauid,qui accepta miſericordiad omini minime contempſit,& poſt veniam peccatorum tam bene perſtitit. Saul vero non auditus,non in prece perſtitit,ſed impatiens & de Dei iudicio indignatus,ad idola quꝫ prius damnauerat conuerſus ab eis auxilium requiſiuit.

Marginal notes: Ambroſius. — Ambro.

Ambr. Vnde iuſte reprobatus a præſcio videtur. Ex hoc enim iuſtum eſſe iudicium pręſcie-ntiæ dei etiam nolentibus manifeſtatur. D

Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt dei. Dicit enim ſcriptura Pharaoni. Quia in hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te virtutem meã, & vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra.

Igitur non eſt volentis.q.d.Quia ex mĩa gratuita præparat quos vult & vocat, igitur velle bonũ, Non eſt volentis, neq; currere.i.operari, Eſt currentis hoĩs, Sed miſerentis eſt dei.i.non eſt ex libero arbitrio hoĩs bonũ volẽtis vel operãtis, ipſa bona voluntas vel operatio eſt, ſed ex mĩa dei qui per gratiam appoſitam facit nos velle & currere. Ecce nõ propter futura quæ præuideret elegit.
Auguſtinus ad Sixtum Vbi ergo ſunt merita? vbi opera vel præterita vel futura tanquã liberi arbitrij viribus impleta ſiue adimplẽda? Nõne apertam protulit Apoſtolus de gratuitæ grãæ.i.veræ gratię cõmendatione ſententiam cũ ait. Non eſt volentis neq; currentis.
Augu. cõtra Iul.hæ. Hoc ſi attenderes o Iuliane nõ extenderes cõtra gratiam merita volũtatis, cũ audias. Nõ eſt volentis neq; cur.ſed m.d. Non ergo iõ miſertus eſt deus Iacob, quia Iacob voluit & cucurrit, ſed iõ voluit & cucurrit, quia miſertus eſt deus.
Auguſtinus de perfect.iu. Paratur.n.voluntas a dño, & a dño greſſus hoĩs diriguntur, iõq; congrue ait. Nõ eſt vo.neq; cur.ſed m.dei, nõ quia hoc ſine voluntate nrã agatur, ſed quia volũtas noſtra nil boni agit, niſi diuinitus adiuuetur. Vñ alibi Apoſto. Nõ ego autem E
Aug.in Enc. ſed mĩa dei mecũ. Nõ ideo hoc ait, quia nil boni agebat, ſed quia nil ageret ſi illa nõ adiuuaret: ita & hoc dicit, Non eſt vo.ſed.m.d.non quia nulla eſt hoĩs voluntas, atque curſus, ſed quia nil põt nil ille miſereatur. Deus.n.eſt qui operatur in nobis velle & operari bonũ, ſed cũ hõ credere vel ſperare nõ poſſit, niſi velit: nec peruenire ad palmã niſi volũtate currat, qũo dicit. Non eſt vo.neq; cur.niſi quia & ipſa voluntas præparatur a dño. Forte aliquis accipiet hoc ſenſu dictum eſſe. Nõ eſt vo.neq; cur.ſed m.d.tanquã diceretur non ſuffici voluntas hoĩs ſi non ſit & mĩa dei. Cui dicit̃ econtrario Non ſufficit etiã mĩa dei ſi non ſit voluntas hoĩs, ac per hoc ſi recte dictum eſt illud. quia id voluntas hoĩs ſola non implet, cur non etiã a cõtrario recte dicitur non miſerentis eſt dei ſed volentis hoĩs, quia id mĩa dei ſola non implet. Reſtat ergo vt ideo recte dictum intelligatur,
Auguſtinus. vt totum deo detur qui hoĩs voluntatem bonam, & præparat ad iuuandam, & adiuuat præparatam: volentem præuenit vt velit, volentem ſubſequitur ne fruſtra velit. Cum aũt dei mĩam commendaſſet verbis prædictis, vt etiam iudiciũ dei commendaret, & apud eum iniquitatem non eſſe oſtenderet, ſubiunxit. Dicit enim ſcriptura Pharaoni.q.d.ſicut Iacob per mĩam elegit, ita per iuſtitiam Eſau reprobauit. Vere illum per iuſtitiam reprobauit, Quia hoc dicit ſcriptura.inducens deũ loquentem Pharaoni quem per iudicium ſicut Eſau reprobauit. Vel ita cõtinua.q.d. mĩæ eſt velle vel currere, ex iudicio aũt non ex iniquitate: cõtra ſicut apparet in Pharaone. F Dicit.n.ſcriptura &c.ac ſi diceret, ex appoſita gratia, quod quidã eſt per mĩam ſunt bona. quia & ea ſubtracta quod quidẽ eſt per iuſtitiam, ſiũt mala, ſicut apparet in
Auguſtinus Pharaone. Dicit.n.&c. Vel ita continua, ex mĩa eſt velle vel currere, quod apparet in aliis qui ſunt ex eadem maſſa, cui debita eſt perditio, vt in Pharaõe apparet. Dicit.n. ſcriptura.i.dñs in ea Phar. Quia in hoc ipſum, quod nõ continuatur hic, ſed legitur ac ſi non eſſet, quaſi excitaui te o Pharao, malus quidẽ eras, ſed quaſi ſopitus. Ego aũt oſtendens tibi ſigna quæ feci per Moſen, Excitaui te in hoc ipſum.i.in hanc eãdẽ malitiã, vt deterior fias: & hoc iuſtũ ẽ, vt qui in ſordibꝰ eſt nec reſipiſcere vult, ſordeſcat adhuc.i.meritũ hoĩs id exigit vt ipſe qui nõ vult pcũm deſerere pctõ ampliꝰ cõtaminet̃ ſicut Pharao, qui viſis ſignis debuiſſet corrigi, ſed deterior factꝰ eſt vitio ſuo. Nec hoc inutile fuit, ſed vt, In te, induraro.i.per te induratũ, vel In te.i.contra te, Oſtẽdã, bõis Virtutẽ meã, vt in ſignis Aegyptijs fecit. Ecce hic patet, quod etiã malis bene vtitur deus. Oſtendam dico, & per oſtenſam virtutem, Annuncietur nomen meum in vniuerſa terra. Nota quia exemplum de Pharaone qui iuſto iudicio dei reprobatꝰ eſt. pertinet ad Eſau qui eodẽ iudicio æquiſſimo licet occulto reprobatus eſt, ſicut Iacob per miſericordiã electus. Vel ita, Quia in hoc ipſo excitaui. Alij codices ſic habẽt, in hoc ipſo. Reſuſcitaui vel ſeruaui te, & eſt, ſeruaui te o Pharao, hoc dicit ei deus cum tantis malis eſſet reus, vt indignus eſſet viuere, quem tamẽ deus reſeruauit in hoc ipſo, id eſt

ad hoc vt in eo oſtenderet virtutem ſuam.i.vt multa ſigna & plagæ oſtenderentur in
A eum. Vel ſuſcitaui te, ſuſcitatus dictus eſt, quia cum apud deum mortuus eſſet, modicũ
tamen tempus accepit vitæ, vt in eo dei virtutem omnes gentes addiſcerent, & non eſ
ſe alium deum præter illum qui iudæorũ erat.

Ergo cuius vult miſeretur, & quem vult indurat.

Ergo cuius vult. Hic concludit de vtroque.ſ.de miſericordia iudicio, & ex præ- Ambro.
miſſis exemplis, vbi apparet gratuita mĩa et iuſtum iudiciũ infert.q.d. quia miſeretur
deus Iacob gratis, ergo patet quod cuius vult miſeretur gratuito: & quia Eſau & Pha-
raonem reprobauit, ergo patet, quia quem vult indurat iuſto iudicio. Si aũt quærimus
meritum obdurationis & mĩæ: obdurationis meritũ inuenimus: mĩæ vero meritũ non
inuenimus, quia nullum eſt mĩę meritũ ne gratia euacuetur, ſi non gratis donatur, ſed August. inst.
meritis redditur. Meritum aũt obdurationis eſt peccatum totius maſſæ damnatæ, nec ad Sixtum.
obdurat deus impartiendo malitiam, ſed non impartiendo gratiã ſicut nec digni ſunt:
quibus enim non impartitur, nec digni ſunt, nec merentur, potius vt non impartiatur,
hoc digni ſunt, hoc merentur. Quiſquis igitur obduratus eſt, ſe obduratũ debite, et
quiſquis adiutus ſe adiutũ gratis agnoſcat. Miſeretur ergo magna bonitate et obdurat
nulla iniquitate, vt nec liberatus de ſuis meritis glorietur, nec dãnatus niſi de ſuis me-
ritis conqueratur. Sola.n.gratia redemptor diſcernit a perditis, quos in vna perditio- Augu.
B nis cõcreauerat maſſa ab origine ducta perditionis cauſa cõis. Vniuerſum quippe ge- Auguſtinus
nus humanũ tam iuſto iudicio dei in apoſtatica radice damnatũ eſt, vt etiam ſi nullus in Ench.
inde liberaretur, nemo recte poſſet vituperare dei iuſtitiam. In illis vero qui liberan-
tur oſtenditur pluribus non liberatis et in damnatione iuſta derelictis quid cõmeruiſ-
ſet vniuerſa conſperſio, et quo etiam iſtos debitum iudicium dei duceret, niſi eius inde
bita mĩa ſubueniſſet. Non ergo intelligendum eſt quod deus ita induret: quaſi quẽquã
peccare cogat. ſed tantũ quibuſdam peccatoribus mĩam iuſtificationis ſuæ non largi- August.
tur, et ob hoc eos obdurare dicitur, quia non eorũ miſeretur, non quia impellit vt pec- ad simplic.
cent, eorũ aũt non miſeretur quibus gratiam non eſſe præbendam æquitate occultiſſi
ma, et ab humanis ſenſibus remotiſſima iudicat, quã nõ aperit Aplũs, ſed miratur vbi
ait. O altitudo diuitiarũ ſciæ et ſapiẽtiæ dei: vniuerſa nãq; maſſa merito dãnata, cõtu-
meliã debitã cui vult reddit dei iuſtitia, honorẽ indebitũ donat cui vult dei gratia, nõ
meritorũ prærogatiua, non fatali neceſſitate, non temeritate fortunę, ſed clauſa altitu
dine ſapientiæ et ſcientiæ ſuæ. Multi de iſto profundo quærentes reddere rõnem atq; Auguſtinus
ſecundum coniecturas cordis inſcrutabilem altitudinem iudiciorũ dei cogitare conã- de verb.apo.
tes in fabulas vanitatis abierunt dicentes, quia animæ ſurſum in cælo peccant, et ſecũ
dum ſua peccata ad corpora pro meritis diriguntur, et dignis ſibi quaſi carceribus in-
cluduntur. Ierunt hi tales poſt cogitatiões ſuas, et volentes diſputare de dei profundo
C merſi ſunt in profundũ dicentes. Aĩas in cælo ante cõuerſatas, & ibi aliquid boni vel
mali egiſſe, & pro meritis ad corpora terrena detruſas eſſe. Hoc aũt reſpuit catholica Auguſtinus
fides propter euidentẽ Apoſtoli ſnĩam qua ait. Cũ nondũ nati eſſent, aut aliquid boni ad Boni.
vel mali egiſſent. Melior ergo eſt fidelis ignorantia, quã temeraria ſcientia. Ergo cu- Augu.
ius vult miſeretur gratuita mĩa, & quem vult indurat veritate rectiſſima. Quis porro in Ench.
tam impie deſipiat, vt dicat deũ hoiem quas & qñ voluerint, in bonũ non poſſe cõuer Auguſtinus
tere, cũ voluntati eius nil reſiſtat, ſed cum facit per mĩam facit, cũ autem nõ facit per cõtra Iulia.
iudicium non facit. Miſeretur vtiq; ſecundum grãm quæ gratis datur, obdurat autem
ſecundum iudicium quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt obduratio dei ſit,
nolle miſereri, vt non ab illo irrogetur aliquid quo ſit homo deterior, ſed tantum quo Auguſtinus.
ſit melior non irrogetur. Ideoq; non quomodo dictum eſt. Non eſt vo. neq; cur. ſed m.
dei: ita etiam dictum eſt, non eſt volentis neq; currentis ſed obdurantis dei, quia nõ ob
durat impartiendo aliquid mali, ſed non largiendo bonum: quod facit æquitate ſua, ſi
cut ex miſericordia ſua gratiam præſtat. Conſtat itaq; quod nullus liberatur niſi gra- Augu.
tuita miſericordia, & nullus damnatur niſi ęquiſſima iuſtitia. Sed cur potius hunc quã ad Sixtum.
illum liberet, vel non liberet, ſcrutetur qui poteſt tam magnũ profundum iudiciorum Auguſtinus
Dei, veruntamen caueat præcipitium. Cur ergo illum liberet & non illum, nolo vt a de verb.apo.
me quæras, homo ſum, profundum nimis eſſe aduerto, non penetro, expaueſco, non
ſcrutor. Inſcrutabilia enim ſunt iudicia dei. Pręterea notandum eſt vel obduratio dei

tantum tẽporalis eſt. Obdurat.n. temporaliter nõ ab æterno. Reprobatio vero alia ab D
æterno, alia tẽporaliter. Quæ aũt tẽporaliter eſt, idem eſt quod obduratio.ſ. deſertio.
Quæ aũt ab æterno eſt, hoc eſt quod deus præſcit aliquem damnandum. Similiter di-
ligenter diſtinguendum eſt de prædeſtinatione, electione, dilectione, & odio.

Dicis itaque mihi. Quid adhuc quæritur? Voluntati enim eius quis reſiſtit? O
homo tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit,
quid me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere
aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

Dicis itaq; mihi, Quia dixerat cui vult miſeretur, & quam vult indurat, videbatur
carnali, quod ſicut non ex meritis eſt quod miſeretur, ita nõ eſſe ex meritis quod obdu
rat. Videbatur etiam ex voluntate dei eſſe cui reſiſti non poteſt, quod aliquis eſt mal9.
Hoc igitur ex perſona contradicentis Apoſtolus ſibi obiicit.q.d. quia ex volũtate eſt
quod miſeretur vel obdurat. Dicis itaq; mihi hoc. Quid quæritur.i. quare inquiritur.
adhuc.i. poſtquã cõſtat ex volũtate dei eſſe obduratione, cur inquã quæritur, vnde a-
lius ſit bonus, alius ſit malus? nõ eſt opus hoc inquiri, quia talis erit quiſq;, qualẽ vult
Augu. eũ deus eſſe. Voluntati.n. eius qui nos obdurat, Quis reſiſtit? q.d. nullus, & ita ex volũ E
tate eius eſt aliquis bonus vel malus dicit carnalis, & ideo iniuſte aliũ ſaluat, aliũ dã-
nat. vel, Quid quæritur ab aliquo vt benefaciat.i. cur nititur aliquis benefacere? Ad-
huc.ſ. poſtquã conſtat ex voluntate dei eſſe cum nil poſſit, niſi quod deus vult. Volun
tati enim eius quis reſiſtit? Vel ita cum ex voluntate ſit obduratio quid quæritur.i. cur
Auguſtinus. ad Simplic. conqueritur deus ſi offendimus? Adhuc.i. cur conqueritur de peccatis hoim cũ ipſi ne-
queant vitare quod deus vult? Cõqueritur enim deus ſępe de hoibus ſicut per innume
Idem. ra apparet ſacræ ſcripturæ loca, quod nolunt credere & recte viuere, contra quod car-
nales in voluptatibus ſuis viuentes ſic ſolent ſicut dictum eſt murmurare, & loqui ad
uerſus deũ & voluntati eius nõ vitio ſuo deputare quod mali ſunt, quos redarguit Apo
Auguſtinus ad Simplic. ſtolus reuocans ab hmõi præſumptione, & huius impudentiam quęſtionis ita retũdit.
O hõ &c. Hoc aũt non facit ex inopia reddendę rõnis, ſed hoiem ad ſuę capacitatis cõ
Auguſtinus de verb. apo. ſideratione reuocat dicẽs, O hõ.q.d. te & illum attende. Tu es hõ, ille eſt deus. Tu in-
quam, O hõ.i. caro nõ ſpũs.i. carnalis non ſpiritualis, cũ miſer cui diſplicet ꝙ deus cõ
quæritur, & qui murmuras contra deum, quod alium reprobat & aliud eligit, Quis es,
id eſt cuius valentię es. Qui reſpondeas.i. intelligas quę facit.i. cur huius miſeretur, &
te indurat.q.d. ſi tibi diceretur neſcires reſpondere.i. intelligere pro tua carnalitate,
nec te ad hoc iuuat ſapientia tua, nec aliqua virtus tua. Vel, Quis es? qui reſpondeas.i.
Ambro. contradicas, Deo, id eſt rationibus cõtra deum agas quod iniuſte eligat vel reprobet? F
Magna indignitas eſt, & præſumptio hominem contradicere deo, iniquum iuſto, ma-
Ambro. lum bono, imperitum perfecto, infirmum firmiſſimo, mortalem, immortali, ſeruũ do-
mino, creaturam creatori. Mouetur autem iniquus eo quod de eadem maſſa, creatos a
lios iuſtificat deus, alios reprobat. Ad hoc autem oſtendẽdum recte fieri, vtitur verbis
Eſaiæ & figmenti ſimilitudine, quod aduerſus figulum non habet vocem conqueren-
di dicens. Nunquid figmẽtũ dicit ei qui ſe finxit.i. ei a quo factum eſt, & qui nil ei de
bet, hoc.ſ. Quid me feciſti ſic.q.d. non poteſt contra factorem ſuum opus cõqueri, ſic
Auguſtinus de verb. apo. & tu homo fingeris a deo, & ideo nequis aduerſum deũ cauſari quare fecit te ſic vel nõ
ſic. Si.n. pecus loqui poſſet & diceret deo, quare me pecudem feciſti cum iſtum feceris
hoiem non iuſte ſuccenſeres, & diceres o pecus, tu quis es qui reſpondeas deo? quia ve-
ro quæſtionis huius rõ ex hoc illi firma videtur, quod ex vna maſſa facti ſunt reprobã
di & iuſtificandi, ſubdit. An non habet.q.d. Vere non poteſt dicere opus factori quare
me feciſti ſic. Quia figulus luti.i. qui de luto operatur. An non habet iuſtã poteſtatẽ fa
Ambr. cere ex eadem maſſa aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliã? habet
vtiq;. Manifeſtũ eſt aliqua vaſa fieri ad honorem, quæ ad vſus honeſtos ſunt neceſſa-
ria. Alia vero ad contumeliam quæ vſibus ſunt culinarum neceſſaria, vnius tñ eẽ ſub
ſtãtiæ, ſed differre opificis volũtate: ita & deus, cũ ex vna eadẽq; maſſa omnes ſim9 in
Ambro. ſubſtãtia, & cuncti pctõres: alii miſeretur, & alterum deſpicit, nõ ſine iuſtitia. In figu-
lo enim ſola voluntas eſt, in deo aũt, voluntas cum iuſtitia. Sicut igitur vas quod non
fit in honorem ſed in contumeliam, ſi vile eſt, ex luto habet, nõ ex figulo: ſic tota maſ

ſa humani generis,non ex deo,ſed ex ſuo vitio iuſte corrupta & lutoſa ē.Ideoq; ſi in-
A de vas in honorem fit,mia eſt:ſi in contumeliá iuſtū eſt,quia hoc erat ex natura. To- Augu.
ta.n.natura in ipſa radice vitiata diuino iudicio debitæ dānatiōi eſt ſubiecta , & meri ſuper Ioan.
to peccati vniuerſa damnata.Cum ergo id ſupplicii recipiant vaſa iræ quod omnibus
debebatur,& ab illa liberentur vaſa miæ,in altero æquitas,in altero mia perſpicua ē. Auguſtinus.
Maſſa.n.illa ſi media eſſet,vt ſicut nil boni ita nil peccati haberet,non fruſtra videre Auguſtinus.
tur iniquitas,vt ex ea fierent vaſa in cōtumeliá. Cū vero per liberū arbitriū primi ho ad Bonifa.
minis in condēnationē vniuerſa defluxerit,procul dubio quod ex ea fiunt vaſa in ho
norē non eſt ipſius iuſtitiæ quæ gratiam in illa præceſſit, ſed dei miç. Quod vero in
cōtumeliá non iniquitati dei quç penitus nulla eſt,ſed iudicio deputandū eſt. Bñ aūt
diſpenſauit dñs,vt nec oēs dānaret nec oēs liberaret:ſi enim oēs liberarentur i lateret Auguſtinus
quid peccato per iuſtitiá deberetur:ſi nemo liberaretur,lateret quid gratia largiretur de ciui.dei.
quia procul dubio quantū pertinet ad originale peccatū oēs pares erant,ſed mia quos Augu.
voluit diſcreuit.Ibi gratuita eſt indulgētia,vbi iuſta poſſet eſſe vindicta . Ecce ex his ad Bonifa.
iuſtitia dei apparet,in his qui non habent tempus operandi.ſ.in paruulis.De his autē
qui habent tempus operandi,ſubdit.

Quod ſi deus volens oſtendere iram & notam facere potentiam , ſuſtinuit in multa patientia,vaſa iræ apta in interitum,vt oſtēderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ quæ præparauit in gloriam.

Quod ſi volēs,vel,Quid ſi deus volens.q.d.iá oſtenſum eſt quod & ſi deus nil bo-
B ni det homini,non tamen iniquus eſt.Sed quid dices ſi quibuſdam etiam bona dedit,
ſ.cū eſſent apti ire in interitum ſuſtinuit in multa patiētia.& hoc eſt quod ait.q.d. nō
eſſet iniquus deus,& ſi nihil daret boni,ſed dat bonū quibuſdam,per quod apparet bo
nus,quia ſuſtinuit vaſa iræ apta ad interitum in multa patientia. Patientia & longa- Augu.
nimitas dei eſt quandiu ſuſtinet malos,vt ſi velint corrigantur,vel in incepta malitia ad Sixtum.
perdurantes ordinate diſperdat.Diu enim expectati inexcuſabiles ſunt, & iō expecta
uit eos deus cum ſciret non credituros,& vt vtatur illis quaſi inſtrumento ad ſalutem
bonorum.Nouit enim deus bene vti malis,in quibus humanam naturam non ad ma-
litiam creat,ſed perfert eos patienter quouſq; ſcit oportere,non inaniter,ſed vtens eis
ad admonitionem vel exercitationem bonorum. Nullum.n.deus vel angelorum vel
hominum crearet,quem malum futurum eſſe præſciret, niſi pariter noſſet quibus eos
bonorum vſibus commendaret.Dico quod ſuſtinuit malos,& interim dū expectabat Ambro.
oſtendit eis multis indiciis vel ipſos aliquádo puniendos , vel alios coram eis,iram Auguſt.
ſuam futuram.i.pœnam æternam vt ſibi cauerent,& in hoc quod ſuſtinuit eos , & irá ad ſimplic.
eis oſtendit.Notam,fecit,Potentiam, ſuá.ſ.quod per malos purgat bonos.Si aūt hoc Auguſtinus
eſt.ſ.ꝙ deus volens oſtendere iram & notá facere potentiam ſuam.ſuſtin.vaſ.iræ ap. ſuper Exod.
in interitum in mul.patientia,quid reſpondeas deo? vel,Quid dices.q.d,poteris dice- Augu.
re quod iuſte grām ſubtrahit talibus,& dánat eos qui ita expectati de peccatis nolue- ex lib.ſen.
runt reſipiſcere,ſed hac prædicta gratia abuſi ſunt. Ecce hic oſtenditur iuſtitia circa Proſperi.
C eos qui habent tempus operandi.Vt oſtenderet.q.d.Ad hoc patitur deus malos,& præ
oſtendit eis iram & ad notitiam ſuam attrahit,Vt ſic oſtenderet in vaſa miæ.i.electis
per miam,Diuitias gloriæ ſuæ,id eſt quam diues & quá magna ſit glorioſa miſericor
dia ſua.Ob hoc enim dat tot bona malis,& tam diu eos tollerat, vt conuincat eos iuſte
damnari:& vt fideles magis eum diligant,quibus gratiam malis non communem ip-
ſe conſeruauit.vel,Oſtenderet hic va.m.i.in electis,Diuitias gloriæ ſuæ.i.copioſam
& glorioſam miſericordiam ſuam,per fornacem tribulationis,quam tollerant a malis
quia quanto magis tribulationibus exercentur tāto puriores & meliores gratia dei o-
perante redduntur.Vel de futuro poteſt legi ſic,Quod ſi volens.q.d.non eſſet iniquus
deus etiá ſi nil boni daret,ſed quid dices ſi etiam bona dedit,& dedit vtiq; quia deus?
Suſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum.i.malos quos cum poſſet indi-
care ſtatim,diu ſuſtinuit vt conqueri nō poſſint damnati.Ideo ergo expectati ſunt vt Ambro.
inexcuſabiles deperirēt,quos præſciuit non credituros.Deus dico,Volens oſtēdere,in
futuro,Iram ſuam,id eſt pœná æterná,in perditis quos male vſos patiētia ſua çterna-
liter damnabit.Et volens facere no.pot.ſ.in ſaluandis quos nunc glorificabit, cū vin-

dictam ſanguinis eorum ſuper malos exercebit,qui cum ante putaretur,non iudicatu D
rus quia diu diſſimulauit,iudicandc potens videbitur.Vt oſtenderet.q.d.ita modo ſu-
ſtinuit vaſa iræ,vt in fnturo ſeculo Oſtenderet,per cõparationẽ reproborum,In vaſa
miȩ.i.electis per míam,Diuitias ſuas.i.copioſam & glorioſam míam ſuam. Oſtẽdit
enim quantũ fecit eis quos liberauit & glorificauit,cũ illi quos deſeruit pœná habẽt,
quæ pariter omnibus debebatur. Nota quia ex verbis Apoſtoli quibus vſus eſt in hoc
ſermone dicens,Iacob gratis dilectum & electum a deo:Eſau aũt iudicio reprobatum
ſicut Pharaonem,& alios quos volũtate ſua deus obdurat,oſtẽditur quod quidá ſunt,
Ambro. quibus nec gr̃am apponit deus,vt Eſau & Pharaoni,cũ aliis infert eam quaſi coactis,
vt Aplõ Paulo.In his aũt cauſis præſcientia dei flagitanda eſt quia non aliter euenit
quam futurũ nouit.Pręſcientia.n.dei eſt qua diffinitũ habet,qualis vniuſcuiuſque fu-
tura erit voluntas,per quam aut damnetur aut coronetur, præſciẽs itaq; deus aliquos
malę voluntatis futuros,nõ habuit eos in numero bonorũ:ſicut & de præſciẽtia Pha
raonem damnandum eſſe cenſuit,ſciens eum non ſe correcturum: Apoſtolum vero
Paulum elegit præſcius quod futurus eſſet fidelis.Sunt aũt & alii quidá,quib⁹ gr̃a da
Ambro. ta eſt in vſum vt Sauli Iudæ,& illis diſcipulis quibus in euangelio dominus dixit, Ec
ce nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo, & poſt abierunt retro:ſed hoc de eis dñs dixit,
propter iuſtitiá cui deſeruiebant,quia hoc eſt iuſtũ vt vnicuiq; rñdeat pro merito.Ac
ſi diceret,Digni eſtis nunc vita æterna,quia erát boni. Frequenter.n.ante ſunt mali,
qui futuri ſunt boni:& aliquoties prius ſunt boni,qui futuri ſunr, & permanſuri mali.
Tales erant illi,& iõ noía eorũ erant ſcripta in cælo propter iuſtitiá cui deſeruiebát:
ſecũdũ vero præſcientiá in nũero erát malorũ,De iuſtitia.n.iudicat Deus nõ de præ- E
Ambro. ſcientia,quia iuſtitia nõ dei præſcientia cá eſt,quare apud deũ aliquis dignus ſit vita.
Vñ & Moſi dicit,Si quis peccauerit ante me,delebo eũ de libro vitæ:vt ſecũdũ iuſti-
tiá iudicis videatur deleri cũ peccat,iuxta præſcientiam tñ in libro vitæ nunquá fue-
rat.Vñ Ioánes ait,Ex nobis exierunt,ſed ex nobis non erát. Ecõtrario vero tunc ali-
quis videtur aſcribi cũ malus eſſe deſinit,qui tñ ſecũdũ præſcientiá nunquá defuit.
Ambr. Cũ igitur ex gratuita mía appõat gr̃am quibus vult,& liberet quos vult,manifeſte o-
Augu. ſtenditur diues & glorioſa bonitas eius in vaſa miæ, Quæ præparauit,ſimiliter expe-
ctandõ,ſicut expectat vaſa iræ,præparauit dico,In gloriá futuram.Oés.n.ſuſtinet de
us ſciens exitus ſingulorũ,& vtiq, bonis prodeſt quod malos expectat.

Quos & vocauit,non ſolum ex Iudæis,ſed etiam ex gentib⁹,ſicut in Oſee di
cit, Vocabo non plebem meam,plebem meam,& non dilectam,dilectá,& non
míam conſecutam,míam conſecutam. Et erit in loco vbi dictum eſt eis, Non
plebs mea vos,ibi vocabuntur filii dei viui.

Quos & vocauit,Cũ oſtẽſum ſit quod ex ſola gratia ſint filii,incipit probare per au
ctoritates prophetarum quod hi ſunt ex vtroq; populo.q.d.illos qui ſunt vaſa miſeri-
Auguſtinus cordiæ præparauit in gloriam.Quos & vocauit,per prædicatores & interius cum ſint
ad Optat. ex vna maſſa Adæ,de qua & mali qui ſunt vaſa iræ cui debita erat damnatio. Tota F
quippe iſta maſſa iuſtæ damnationis reciperet debitum,niſi ex ea faceret nõ ſolum iu
ſtus,ſed etiam miſericors figulus,alia vaſa in honorem ſecundum gratiam non ſecun
dum debitum:dum & paruulis ſubuenit quorum nulla merita dici poſſunt:& maiores
præuenit,vt habere aliqua bona merita poſſint,quia ſtirpe inobedientiæ ducitur pro-
Augu. pago peccati atque ſupplicii,non conditione diuina ſed voluntatis iniquitate vitiata
ad Sixtum. natura quæ a deo eſt condita bona.Si ergo male viuunt homines de ſuo eſt, vel quod
originaliter traxerunt,vel quod inſuperaddiderunt, ideo nõ ſe excuſent homines qui
nolunt recte viuere dicentes quid nos fecimus quod nos male viuimus,cum gratiá vñ
bene viueremus non accepimus? Non veraciter poſſunt ſe excuſare. Si enim vaſa iræ
ſunt quibus debita perditio redditur,hoc ſibi imputent,quia ex maſſa ſunt quam me-
rito peccati deus iuſte damnauit.Si autem vaſa miſericordię ſunt quibus ex eadẽ maſ
ſa factis,ſupplicium reddere noluit,non ſe inflent,ſed ipſum glorificent qui eis míam
indebitam præſtitit.Vocauit dico, Non ſolum ex Iudæis ſed etiam ex gentibus, &
primum pro gentibus auctoritatem Oſee ponit dicens, Sicut in Oſee dicit,deus.q.d.
non Oſee ex ſe hoc dicit,ſed deus in illo.Vocabo non plebem meam,id eſt gẽtes quæ

prius non nouerunt me,nec dicebantur plebs mea.Plebem meam,vt.ſ.cognoſcāt me
A & dicantur plebs mea.Et non dilectam meā.ſ.gentilem vocabo, Dilectam meā.ſ.vt dilectione ſeruiant.Et non miam conſecutam,vocabo miam conſecutā,vt.ſ.ad æternam gloriam perueniant.Et erit iſtud,quod dicam.ſ.quod,In loco.i. in toto mundo, vbi dictum eſt,Non plebs mea vos,Ibi,in toto mundo,Vocabuntur filii dei.Vel, In loco,id eſt in Iudæa & inter ipſos Iudæos,qui dicebāt,Dei populus non eſtis.Ibi vocabuntur filii dei,ab eiſdem Iudæis. Aimo. Ambro.

Eſaias autem clamauit pro Iſrael,Si fuerit numerus filiorum Iſrael tanquā arena maris,reliquiæ ſaluæ fient.Verbum autem conſummans & abbreuiās in æquitate,quia verbum breuiatum faciet dominus ſuper terram, Et ſicut prædixit Eſaias,Niſi dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen,ſicut Sodoma facti eſſemus,& ſicut Gomorra ſimiles fuiſſemus.

Eſaias autem ait. Hic ponit auctoritatem Eſaiæ pro Iudæis.q.d.Oſee ita pro gentibus dicit.Eſaias autem clamat aperte pro Iſrael,id eſt pro Iudæis dicens. Si fuerit numerus filiorum Iſrael tanquam arena maris,id eſt licet ſint innumerabiles filii Iſrael.Tamen,ſolummodo,Reliquiæ ſaluæ fient. Ecce ſic dicitur ſalus Iudæorum,vt maior pars ſit excæcata.Vel arenæ comparat propter ſterilitatem.Et eſt,Si fuerit numerus filiorum Iſrael tanquā arena maris,id eſt licet ſint ſteriles a gratia fidei,& fructu boni operis,non tamen ideo radix patriarcharum periit.Vel in nos reliquiæ ſaluę fient,id eſt illi quos mihi reliqui cum alios reppuli.Vel,qui ab aliis relinquuntur,vt viles.vel pauci.Deinde ſubdit propheta,per quid ſalui fiant.ſ.per verbum euangelii, Auguſt. Aug.
B vt gloria legalium operū excludatur.q.d.Vere ſalui fient.Dn̄s enim faciet verbū conſummās & abbreuians.i.verbum euangelii,quod dicitur cōſummans, quia ad perfectionem ducit:& abbreuians,quia omnia legalia in vno Chriſto abbreuiauit,vt compendio fidei per gratiam ſaluet,non per innumeras obſeruantias quibus ille populus ſeruiliter premebatur,& hoc licet verbis abbreuiet,tamen æquum eſt priori verbo legis:vnde ſubdit,Abbreuians dico.In æquitate,vt nil deſit ad iuſtitiā de omnibus figuratiuis.Vel iō dicitur.Abbreuians in æquitate,quia quæ ęqua ſunt retinet,vt moralia quæ ius eſt tolli, vt figuras recidit.Et nequis dubitet de eo,propheta repetitione confirmat dicens.Quia dominus qui prius fecit verbum legis prolixum,ens ſuper terram id eſt ens in terra homo factus,Faciet verbum breui,contra antiquum verbum quod deum feciſſe conſtat.Vel,Verbum cōſummatū & abbreuiatum eſt Charitas,quæ dicitur verbum conſummans vel conſummatum,quia conſummati& abbreuiaus ſiue abbreuiatum,quia in eo pendet lex & prophetæ,in duobus enim mandatis charitas vniuerſa abbreuiat.Et ſicut prædixit.Adhuc ponit auctoritatem Eſaiæ commendans illud verbum.q.d.Deus fecit verbum,& hoc verbum tam neceſſarium erat: quod ſicut prædixit Eſaias,Niſi dominus ſabaoth,i.virtutum vel exercituū reliquiſſet nobis ſemen.i.verbum euangelii,vel Chriſtum qui fructum vitæ protulit, Facti eſſemus ſicut Sodoma &c.Vel per ſemen accipiuntur reliquiæ ſaluandæ,de quibus ſupra egit.i.A- Auguſtinus ad Simplic. Hieronymus Ambro.
C poſtoli & alii boni,quaſi reliquiæ ſalui fient,quia niſi per illas prædicatum eſſet verbum dei,gentes periſſent.& hoc eſt quod ait.Niſi dn̄s ſabaoth.i.exercituum, qn̄ alios excæcauit.Reliquiſſet nobis.i.ad noſtram vtilitatem,Semen.i.apoſtolos,de quibus ſeges Chriſti creuit,Facti eſſemus ſicut Sodoma,quæ interpretatur muta,id eſt muti eſſemus ad confitendum.Et fuiſſemus ſimiles ſicut Gomorra,quæ interpretatur aſpera, id eſt ſine gratia aſperi eſſemus ſpinis vitiorum operti. Et nota quod nō ſine cauſa poſuit ſimiles & ſicut,cum alterum poſſet ſufficere.Sed hoc ideo fecit vt per alterum notet ſimilitudinem culpæ noſtræ,& illorum:per alterum ſimilitudinem pœnæ.q.d.pares eſſemus in pœna,quia ſimiles eſſemus in culpa.

Quid ergo dicemus?Quod gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam apprehenderunt iuſtitiam,iuſtitiam autem quæ ex fide eſt.Iſrael vero ſectando legem iuſtitiæ,in legē iuſtitiæ nō peruenit.Quare? Quia non ex fide,ſed quaſi ex operibus.Offenderūt enim in lapidē offenſiōis.ſicut ſcriptū eſt,Ecce pono in Siō lapidē offenſionis & petrā ſcandali,& omnis qui credit in eum nō confundetur.

Quid ergo? Auditis Oſee & Eſaię auctoritatibus inquirit intellectum prophetarū D
[Ambro.] ne Iudæi aliter inuerterent.q.d.quia ita dicit Oſee & Eſaias, Quid ergo dicemus?i. quo intellectu prædicta prophetarū verba eſſe dicta intelligemus?hoc vtiq; quod gentes quæ per opera legis, Nō ſectabantur iuſtitiam.i.non præſumebát iuſtificari, ex legalibus obſeruantiis. Apprehenderunt quaſi ſubito & firmiter, Iuſtitiam, non qualem [Auguſt. de ſpū & lrá.] cunq;, ſed eam. Iuſtitiá quæ eſt ex fide, quæ per grām eſt, quá impetrando ex deo, non ex ſeipſis præſumendo, iuſtitiá apprehenderūt. Iſrael vero ſectando, & hoc itē ex prophetia Eſaiæ.q.d.gentes conſecutæ iuſtitiá ſunt: Iſrael vero ſectando, per opera legalia, Legē iuſtitiæ.i legē Moſi quæ eſt iuſtitiæ ſi bñ ſit intellecta, vel, Sectádo legē iuſti.i.iuſtitiá legis quæ eſt ext timore pœnæ, nō ex amore inſt. Nō peruenit in legē iu. id eſt innocentiá &c.quæ lex vere docet, & iō cōpetenter dicit, Sectádo. Secut9.n.eſt Iudæus legē quaſi retro, quia nunquá attingit ſpiritualem intelligentiá qua iuſtificaretur. Quare? nō peruenit.q.d.attende diligenter.quare.ſ. Quia nō ex fide, quęrebat iu- [Auguſtinus de ſpū & lrá.] ſtificari, Sed ex operibus legis, quaſi hæc poſſent iuſtificare. Iō ergo Iudæus nō peruenit in legé iuſtitię, quia nō ex fide quęrebat iuſtitiá, quia nō petiuit illá a deo, nō credidit in eū qui iuſtificat impiū, non eredēs deū operari in hoíe quo iuſtificetur. iuſtificatio aūt ex fide impetratur. Vñ ergo contigerit, vt non crederet, ſupponit. Offenderūt E
enim.quaſi quis quæreret cur fidē non habent Iudæi? reſpondet, quia, Offenderunt in lapidem offenſionis.i.quia offenſionem pro tumore ſuperbiæ ſuæ.i.excæcationem in [Augu.] Chriſto paſſi ſunt qui dicitur lapis offenſionis quadá rōne ſimilitudinis. Chrūs,n. latens in humilitate habilis fuit offendere ad ſimilitudinem parui lapidis a quo non cauetur. Sperabatur.n.vēturus a populo Iudæorū, & quia humilis venit, non eſt agnit9: quia lapis paruus erat, in illū offenderūt, & fracti ſunt: ſed creuit lapis, vt Daniel ait, & factus eſt mons magnus qui repleuit totá terram. Sed quia primo humilis venit, offenderunt in illum Iudæi: cui rei atteſtatur Eſaias. Vñ ſubditur. Sicut ſcriptum eſt in [Origenes] Eſaia, Ecce.q.d.in euidenti, patenter, Pono.i.naſci facio, In Sion.i.in Iudæis: Lapidem offenſiōis.i.Chrūm: a quo, quaſi paruo lapillo nō caueatur. Et petrá ſcádali.i.eūdem Chriſtū ex toto cōterētem malos in futuro & contriſtantē. Lapis ergo offenſiōis dicitur Chrūs ſecūdū ſtatum quo apparuit hic malis: petra ſcádali, ſecūdū quod in futuro faciet malis. Scádalū.n.dicitur cū in via obex aliquis inuenitur qui greſſus incedentis impediat. Quia igitur hi qui erant in Sion viá nō boná incedentes, & iter perditionis concito pede currētes Chrūm in futuro ſentient vindicē, iō petra ſcádali dicitur. Vel ſicut petra dicitur ante politionem, & lapis per politionē: ita Chrūs & petra dicitur ante politionem, & lapis per politionē. Politio aūt Chriſti paſſio fuit, quia in- [Aimo.] firmitatis miſeriá depoſuit. Chriſtus ergo ante paſſionē fuit, quia illo tēpore ſcandalizati ſunt in eum Iudæi iraſcentes & indignantes, quod filiū dei ſe faceret. Lapis ve- F
ro offenſionis fuit Chrūs in politione.i.in paſſione, quando maxime offenderūt, & excęcati ſunt deum non eſſe credentes quem mortuū videbant, a qua offenſione quoſdá liberat fides. Vñ ſubdit, Et omnis qui crediderit, quaſi non mō nō eſt ipſe offenſio malis, ſed remuneratio erit bonis: quia omnis, ſiue ſit Iudæus ſiue Gentilis, Qui crediderit in eum non confundetur cum venerit in futuro.

CAPVT X.

FRatres, voluntas quidem cordis mei, & obſecratio ad deum, fit pro illis in ſalutem. Teſtimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem quidem dei habent: ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim iuſtitiam dei, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti.

[Aug. de ver.apoſt. Auguſtinus ad Paulinum] Ne ex odio videatur Aplūs loqui cōtra Iudæos, vel ne gētes eos ex toto abiicerent, ſubdit. Frēs, cur offenderūt, & tñ, O fratres volūtas qnidē mea eſt, vt ſaluentur, & hęc volūtas nō vtiq; ficta, Sed eſt cordis mei.i.vera, & etiá, Obſecratio fit a me ad deū pro illis offendētib9. Et hoc in ſalutē.i, vt de9 det illis fidē per quē ſaluētur. Attēde quia per hoc quod Aplūs deprecatur pro nō credētib9, vt credát pro aduerſis, vt cōuertanť inuit ꝙ ex grā detur, quia nec ipſa cōuerſio ſine dei adiutorio fit. Volūtas.n.vt ad vera credēda moueať, nō ſibi ſufficit niſi per grām de9 opituleť, vñ ipſe ait, Nemo venit

ad me niſi ei datū fuerit à patre meo. Teſtimoniū ei.q.d.obſecro pro illis & iuſtū eſt
A & neceſſe:iuſtū eſt,quia ęmulationē dei hn̄t:& neceſſe eſt,quia ſecūdū ſciētiā. & hoc
eſt quod ait,Teſtimoniū ei,ego qui olim ſimilis,Illis fui,perhibeo illis,de hoc,Quia Aimo.
ęmulationē quidē dei hn̄t.i.zelū dei.& ideo iuſtū eſt orare pro eis,Sed nō ſecūdū ſciē
tiā,diligēdi.Stultū eſt enī legē venerari,& deū legis perſequi:ſtultū eſt etiā patrē cō-
fiteri,& filiū negare.Et eſt ſenſus,Pro dilectiōe dei putant ſe facere,ſed verā dei dile- Ambroſius.
ctionē nō hn̄t,& ideo neceſſe eſt pro eis orare. De his autē hoc dicit,qui nō inuidia &
maleuolētia vt Scribę & Phariſęi,ſed errore Chriſtū tradiderūt:quib9 Petr9 ait,Scio
fratres quia per ignorātiā hoc egiſtis.Illi ergo ęmulationē dei habētes, ſed voluntatē Auguſtin.
& cōſiliū ei9 neſciētes,cōtra deū agebāt quē ſe defendere teſtabātur.Qūo aūt nō ſecū
dū ſciētiā habeāt zelū,oſtēdit ſubdēs, Ignorātes enī &c.q.d. Vere nō ſecūdū ſcientiā
habēt zelū,quia, Ignorātes dei iuſtitiā,nō qua de9 iuſt9 eſt,ſed quę homini eſt ex deo,
id eſt quā dat homini,quę eſt per fidē Chr̄i,quę eſt à deo qui iuſtificat ipiū:Et quęren-
tes vel volētes vt ſuperbi ſtatuere ſuā,quę eſt per carnales obſeruātias,quę dicit̃ ſua il Auguſtinus.
lorū,nō quia lex ab illis eſt cōſtituta,ſed ī lege quę ex deo eſt ſuā iuſtitiā cōſtituebāt, de gra.& lib.
cū eādā legē ſuis virib9 īplere poſſe credebāt vt merita pręcederēt gratiā,nō gr̄a pręs- arbi.
cederet iuſtitiā.Hoc inquā faciētes,Nō ſunt ſubiecti iuſtitię dei,qua iuſtificat creden Ambro.
tes.i.nō credūt per fidē ipios iuſtificari. Hęc eſt ei iuſtitia dei,quę nō in pręcepto legis Auguſtinus.
quo timor icutit̃,ſed in adiutorio gr̄ę ipſi cōſtituta eſt,vñ ſubdit.Finis enī.q.d.Vere de gra & lib.
B ignorāt iuſtitiā dei,quia ignorāt Chr̄m,qui Chr̄us,Finis eſt legis .i. qui adimplet in Auguſt
ſe & in nobis quod lex prędixit,Qui etiā valet ad iuſtitiā oī credēti.i.qui eſt dator iu- Auguſt de na
ſtitię oī credēti.Ex Chr̄o ergo nō ex lege eſt iuſtitia,quia ſi per legē ſcriptā vel natu- tu et gra.
ralē eſſe iuſtitia ſine fide Chr̄i,ergo Chr̄us gratis moreret̃.Si aūt nō gratis mortu9 eſt, Ibidem
ergo ī illo ſolo iuſtificat̃ ipi9,cui credēti ī eū deputat̃ fides ad iuſtitiā.Oīs ergo hūana Idem
natura & iuſtificari & redemi ab ira.i.à vīdicta nullo mō pōt,niſi per fidē,& ſacramē Augu in lib.
tū ſāguinis Chr̄i.Finis.n.Chriſt9,in quo lex iuſtitię nō cōſumit̃,ſed iplet̃.Oīs.n.per- ſ.P. oſp.
fectio in ipſo eſt,vltra quē nō eſt quo ſpes ſe extēdat.Finis etiā fideliū Chriſt9 eſt.Ad Auguſtin. Super Ioan.
quā cū peruenerit currētis intētio,nō habet āplius quod poſſit inuenire,ſed habet in
quo debeat permanere.Finis ergo dicit̃ nō quia cōſumit,ſed quia perficit. Perficit er-
go iuſtitiā per fidē ſine operib9 legis,& ſūt opera quę videt̃ bona ſine fide Chr̄i,& nō
ſūt tñ vera bona,quia nō referūt̃ ad cū finē ex quo ſunt bona.i.ad Chr̄m qui eſt finis le
gis ad iuſtitiā nō vtiq; hūanā ſed diuinā.Eſt.n.hu.iuſt.& eſt diuina.De hūana ait ibi,
Moſes.n.De diuina vero ait ibi,Quę aūt &c.De humana vtiq; prius agens ſubdit.

Moſes enim ſcripſit,quoniam iuſtitiam quæ ex lege eſt,qui fecerit homo vi-
uet in ea.quæ autē ex fide eſt iuſtitia,ſic dicit,Ne dixeris in corde tuo,Quis aſcē
det in cælum?id eſt Chriſtum deducere.aut Quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt
C Chriſtum à mortuis reuocare.

Moſes enī.q.d.Vere Chriſtus tātū eſt iuſtitia ad ſalutē,quia iuſtitia legis tantū ad Ambro.
præſentē vitā valet,& hoc oſtēdit Moſes.Moſes enī ſcripſit in Numeris & in Leui-
tico,Quoniā homo qui fecerit,quaſi ſine gratia adiuuāte,iuſtitiā quę ex lege eſt,quæ Ambro.
eſt ex timore nō ex amore,viuet ī ea.i.nō pūiet̃ legali pœna,quia lex Moſi reos illos Auguſtinus.
nō faciebat ſi ſeruaret̃.i.viuebā faciēdo legē.Et vocat hic iuſtitiā legis opera illa lega
lia.vñ & in Moſe ita habet̃,Qui fecerit ea viuet in illis.Timebāt vtiq; ne ſi nō ea fe-
ciſſent,paterent̃ lapidationem,vel aliquid huiuſmodi.Viuet ergo in ea.i.habebit hoc
prēmiū ne iſta morte puniat̃.Nō eſt ergo magna iuſtitia timere,nec habet meritū a-
pud deū.Aliud eſt ergo nō iuſtificari apud deū,aliud nō oīno iuſtificari:qui oīno non
iuſtificat̃,nec illa ſeruat quę tēporale hn̄t prēmiū,nec illa quę ęternū:qui vero ī ope-
rib9 legis iuſtificat̃ tēporalē inde expectat mercedē,nec iuſtificat̃ apud deū, ſed tñ &
iſta quędā eſt,vt ſic dicā,terrena carnaliſq; iuſtitia.Deīde de iuſtitia fidei ſubdit,Quę
aūt.q.d.de illa iuſtitia legis ita dixit Moſes:ſed de iuſtitia quę eſt ex fide .i. de iuſtitia Ambr.
fidei,ſic Moſes dicit ī Deuter.Ne dixeris &c.Vel ipſa iuſtitia quę eſt ex fide ſic dicit
in corde hōis.ſ.quod obſeruata ducit ad cęlū,nō obſeruata ducit ad abyſſum. & hoc Ambro.
eſt quod ait,Ne dixeris.Hæc autē iuſtitia fidei eſt,ne dubitet̃ de ſpe dei quę eſt ī Chri
ſto,ne diffidat hō Chriſtū ſpoliaſſe infernū,& cū aīab9 cęlū aſcēdiſſe,ex quib9 effici-
tur iuſtus.De hac ergo dicit Moſes,vel ipſa in corde hominis hoc dicit, O homo ne

dixeris in corde tuo.i.ne ſaltē cogites, Quis aſcēdet in cęlū.i.nullus homo aſcēdet in D
cęlū.ideo ne hoc cogites,qui i qui hoc cogitat negat Chriſtū aſcēdiſſe: & hoc eſt quod
ſubdit,quia id cogitare eſt deducere Chriſtū.i.negare Chr̄m aſcēdiſſe. Et ſunt hęc ver
ba apoſtoli,hoc eſt Chriſtū &c.de quibus aperit ſenſum pręmiſſorū verborū moſi.Aut
ne cogites.Quis deſcēdet in abyſſum.ſ.in infernū.i.nullus deſcendet, quod eſt pro nō
obſeruata lege:ideo ne cogites,quia hoc cogitare eſt Chriſtū reuocare. A mortuis.i.
credere quod Chriſtus nō deſcendit in infernū,quia ſi illi qui iuſtitiā nō obſeruāt, nō
deſcendet,tunc Abrahā & antiqui patres multo minus deſcēderūt.Si autē illi nō de-
ſcenderunt,tunc nec Chriſtus qui nō niſi pro illis liberādis deſcēdit.Et ſunt item hęc
verba apoſtoli vbi ait, Hoc eſt Chriſtū.vel ita, Ne dixeris .q.d. Cū audieris poſt re-
ſurrectionem prædicari Chriſtū aſcendiſſe in cælū, Ne dixeris.i.noli dicere in corde
tuo,mendaciū eſt, Quis.n.aſcē.in cæ.ideo ne hoc dicas,quia hoc dicere eſt Chriſtum
de cælo deducere,quantū ad te pertinet,quia hæc infelicitas quantū in te eſt Chriſtū
de cælo,ad terrā deducit:& ſimiliter cū audis prædicari quod Chriſtus ad infernū de-
ſcendit,noli dicere mendaciū eſt. Quis enim deſcen.in abyſ. ideo ne hoc dicas, quia
hoc dicere,Eſt Chriſtū reuocare ex mortuis,quantum in te eſt.

Sed quid dicit ſcriptura?Prope eſt verbū in ore tuo,& in corde tuo. Hoc eſt E
verbū fidei quod pręd icam⁹,quia ſi cōfitearis in ore tuo dominū Ieſum,& ī cor
de tuo credideris,ꝙ de⁹ illū ſuſcitauit à mortuis,ſaluus eris. Corde enī creditur
ad iuſtitiā,ore autē cōfeſſio fit ad ſalutē. Dicit enī ſcriprura,Oīs qui credit ī illū,
nō cōfundetur.Nō enī eſt diſtinctio Iudæi & Gręci. Nā idē dominus oīm diues
in oēs qui inuocāt illū:oīs enī quicūque inuocauerit nomē domini ſaluus erit.

Sed quid.q.d.ne hoc dixeris ſed potius hoc crede de verbo quod ſcriptura dicit de
eo in Deuteronomio. Quid inde dicit?Ecce, Verbū.i.Chriſtus qui eſt verbū in prin-
Aimo. cipio apud patrē.Vel verbū.i.Chriſti pręd icatio & doctrina,Prope eſt.i.vtile,quia iu
Ambroſius. ſtificat & ſaluat.verba veteris legis lōge abſiſtebāt à iuſtificatione & ſalute.Vel,Pro
pe eſt,quia nō eſt aliquid incōueniens vel dicere vel credere,quia nō longe à natura
animorū & loquēdi ratione quod nobis dicitur vt credamus. & hoc verbū debet eſſe,
In ore tuo,ad cōfitendū,& in corde ad credendū. Deinde Apoſtolus ſcripturā Moſi
exponit dicens,Hoc eſt verbū fidei quod pręd icamus,quo & baptiſma cōſecratur.De
hoc verbo dn̄s ait,Iam vos mundi eſtis propter verbū quod locutus ſum vobis,nō ait
propter baptiſmū.Quare?niſi quia & ī aqua verbū mūdat.Detrahe verbū,& quid eſt
aqua niſi aqua?Accedit verbū ad elemētū.Vnde eſt iſta tāta virtus aquę, vt corp⁹ tā-
Auguſtinus gat & cor abluat,niſi faciēte verbo,nō quia dicit̄,ſed quia credit̄?Nā & in ipſo verbo
aliud eſt ſon⁹ trāſiens,aliud eſt virtus īmanēs. Quia ſi cō.q.d. & probe debet eſſe ver F
Auguſtinus bū,Quia ſi cōfiteris in ore tuo,nō opera legis,Sed dn̄m Ieſum reſurrexiſſe,cū aliquis
īpugnat.Vel, Quod Chriſt⁹ eſt dn̄s Ieſus.i.ſaluator & ī corde tuo credideris, Quod
illū excitauit vel ſuſcitauit à mortuis ſaluus eris.Ecce laus fidei & merces fidei,laus fi
dei eſt ſi credideris,quia dn̄s eſt Ieſus, & quia reſurrexit, merces vero ſalus æterna.
Corde enī.q.d.Vere credere dat ſalutē,quia dat iuſtitiā quæ eſt cauſa ſalutis. Corde
enī credit̄ ad iuſtitiā.i.per fidē cordis iuſtificat̄ aliquis.i.de īpio fit pius.Ore autē,poſt
cordis fidē,aliter.n.nō valet,Cōfeſſio fit,nō modo ad iuſtitiā,ſed etiā ad ſalutē, quæ
Auguſtinus. cōfeſſio ſuper additur fidei:vt in martyrib⁹ qui inter tormēta īminētia fidē quā corde
Augu. in lib. tenebāt,ore cōfeſſi ſunt.Nō ergo īcaſſū additū eſt,ore cōfeſſio fit ad ſalutē.Nā pene
contra men- oēs qui Chriſtū corā perſecutorib⁹ negauerūt,quod de illo credebāt,corde tenuerūt:
dacium. & tamen ore nō cōfitendo perierūt,niſi illi qui pœnitētia reuixerūt, vt Petrus qui in
illa negatione intus veritatē tenebat,& foris mendaciū proferebat. Cur.n. lachrymis
diluit,quod ore negauerat,ſaluti faciebat,quod corde tenebat̄.Quęrēs ergo à deo pa-
Augu.in lib. cē nō aliud habeat in profeſſione oris,aliud in arcano cordis. Nihil.n.prodeſt hoc eſ
ſ.Proſp. ſe in corde quod verū eſt,ſed hoc dicit̄ voce quod falſum eſt,quia veritas & credenda
Auguſtin. & loquēda eſt. Et nota quod nō ait ſimpliciter credit̄,ſed corde credit̄,quia cętera po-
Super Ioan. teſt hō nolēs credere nō niſi volēs,intrare eccleſiā:& accedere ad altare poteſt nolēs,
Auguſtin. Auguſtinus. ſed non credere:ideoq; congrue ait, Corde creditur. De hac autem radice cordis ſur-
in pſal.xxx. gat cōfeſſio.Confiteri enim eſt dicere quid ſit in corde. Si enī aliud eſt in corde aliud

A in ore loqui eſt nõ cõfiteri. Quod ergo eſt in corde debet eſſe in ore, quia nõ ſine cauſa Auguſtin⁹ de ver. apoſtoli.
ſignũ crucis fit in frõte. i. in ſede pudoris, ne Chriſti opprobrio Chriſtian⁹ erubeſcat.
Peccatũ fuit Petrũ ore negare cũ corde crederet. Diſcedat ergo mala verecũdia, acce-
dat ſalubris cõfeſſio. nõ erubeſcam⁹ de Chriſti nomine. Inſultet̃ nobis, quia credimus
in Chr̃m crucifixũ, plane dico, quia in occiſũ, ſed hoc in illo occiſũ eſt quod ſũpſit de
me, nõ quo fecit me. Dicit. n. ſcriptura. q. d. Vere corde credit̃ ad iuſtitiá. dicit ſcriptu-
ra per Eſaiá, Oĩs nõ tãtũ Iudęus, ſed etiá gẽtilis. Qui credit in illũ nõ cõfundet̃. i. nõ
erubeſcet ĩ futuro, & ſi hic videat̃ cõfundi. Et benedixi oĩs, Nõ. n. eſt diſtinctio Iudæi
& Gręci, ſed in oĩ gẽte qui timet deũ hic accept⁹ eſt illi. Et vere nõ eſt diſtinctio. Ná
idẽ eſt dñs. i. creator, Oĩm diues in oẽs. i. ſufficiẽs ditare oẽs, Qui inuocát illũ, fide & Ambroſius.
opere: alijs nõ eſt ipſe diues, quia participes nõ ſunt bonorũ ei⁹: qui aũt inuocát reci-
piét ęterná remunerationẽ. Deinde ab auctoritate Eſaiæ probat quod dixerat, Oĩs ei,
Iudęus vel Gręcus, Quicũq; nomẽ dñi. i. filiũ patris, Inuocauerit, bene ſe ei ſubijcien- Ambroſius.
do, Saluus erit, in ęterna Beatitudine. Oratio ergo neceſſaria eſt. Orás. n. inuocat, ſed
hoc vere nõ poteſt niſi pri⁹ credat. Qui ergo vere inuocát, nõ modo credũt, ſed etiam Ambroſius.
orát, vt poſtquá crediderit alicui⁹ animus nõ deſinat id poſtulare quod promiſit deus
toto corde vigilátibus, quia credere dat remiſſionẽ pc̃tõrũ. Inuocare aũt ĩpetrat pro-
miſſa dei. Vt aũt oſtẽdat quod nõ eſt vera ĩuocatio ſine fide, ſubdit, Q̃uo ergo vel an- Auguſtinus
B tẽ. Probato quod de vtroq; populo aſſumũt̃, oſtẽdit per quid. ſ. per promiſſionẽ vtriſq;
factá, quá qui nõ receperit ĩexcuſabilis eſt. q. d. Inuocatio ſaluat, ergo oportet credere.

Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credẽt ei, quem nõ audierunt? Quomodo autem audient, ſine prædicante? Quomodo vero prædicabunt, niſi mittantur? Sicut ſcriptum eſt, Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euagelizantium bona?

Quomodo inuocabit̃ &c. vel ita cõtinua ſi eſt ibi autẽ. q. d. qui inuocat ſaluus erit.
Hoc aũt nõ poteſt aliquis aduerſus: quia, Q̃uo inuocabũt in quẽ nõ crediderũt? nõ in-
uocabũt niſi credát, Aut q̃uo credẽt ei quẽ nõ audierũt. q. d. nõ credẽt niſi audiát, nec
olim aliquis credidit qui nõ aliquo modo audiuit, vel interius, vel exterius. Vel, Q̃uo Ambro.
cre. ei quẽ nõ au. i. cui nõ obedierũt. Apertũ eſt, quia nõ credit̃ illi cui obediẽtia nega-
tur. Q̃uo aũt audiẽt ſine prædicáte? id eſt niſi prędicet̃ eis. q. d. nõ audiẽt niſi prędice-
tur. Vel, Q̃uo aũt ſine pręd. i. ſi prędicáti reſiſtát? Nec hoc obſcurũ eſt, quia qui prędi Ambro.
cáti reſiſtit, auctorẽ ei⁹ nõ recipit. Q̃uo vero prędicabũt niſi mittant̃, neq; iſtud reci-
pit quęſtionẽ. quia nõ ſũt veri apoſtoli niſi miſſi, nec prędicabũt niſi mittátur. Nulla
ei ſigna virtutũ his perhibẽt teſtimoniũ. Ecce patet ꝙ & ad gẽtes miſſi ſunt prędicato
res. Et ſic refellit eos Aplũs qui putabát Iudęis tantũ prędicatũ eſſe euágeliũ. Hęc au
C tẽ ad ipſá gr̃am cõmẽdádá valẽt: vt per hoc totũ bonũ noſtrũ à gr̃a prouenire oſtẽda-
tur. Dicit. n. quod credere ex auditu eſt, audire ex prędicatione, prędicare ex miſſione
dei, vt ita totũ deſcẽdat ex fonte gratiæ. Prędicatio aũt vere eſt ex miſſione. quia etiá
pſeudo bene nũciátes miſit de⁹, qui in bono malis nouit vti. Aliquando etiá & malos
malis mittit ĩ ira. i. prædicare permittit malos malis, ad eorũdẽ pœná, vt viciſſim per
ſe pereát, ſicut iuſtũ eſt meritis eorũ exigẽtib⁹. Sicut ſcriptũ eſt. q. d. nõ prędicabũt ni Aimo.
ſi mittátur, ſed miſſi ſunt ſicut ſcriptũ eſt in Eſaia, vel in Naũ propheta, Quá ſpecioſi Ambro.
ſunt pedes. i. aduẽtus aplõrũ qui illũinát mũdũ, ĩ quo apparet illos à deo miſſos. Alio- Ambro.
quin hoc nõ poterát facere. Euágelizátiũ. i. annũciátiũ, Pacẽ. i. recõciliationẽ ĩter po-
pulũ & populũ diruta macerie legalis ritus in Iudęis, & idololatrię in gẽtib⁹, & inter
deũ ideo ĩpios per fidẽ iuſtificátẽ, & hoĩes ĩ eũ credẽtes. Euágelizátiũ, etiá bona futura Ambro.
. i. pacẽ ſuper pacẽ, quia regnũ dei pax eſt. q. d. valde ſpecioſi ſũt, quia illuminát mũdũ
& quia euágelizát. i. bene nũciát. Bene. n. nũciát, qui quod ore prędicát, opere cõplẽt.

Sed non omnes obediunt euangelio. Eſaias enim dicit, Domine, quis credidit auditui noſtro? Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum Chriſti, Auguſtinus.

Sed nõ. q. d. oẽs audierũt per Aplõs: Sed nõ oẽs obedierũt euágelio. Cũ. n. ex gratia
ſit auditus, neceſſaria eſt. n. alia gratia quę cor moueat. Quod vero oẽs nõ obedierũt,
prophetico firmat teſtimonio, aliquos nõ oẽs obedire his verbis. Eſaias. n. dicit, Dñe Augu. ſuper. Ioan.
quis credidit auditui noſtro. i. his qui à nobis audierũt? vel quę nos audiuim⁹ à te. q. d.

aliquis credidit nõ oĩs. Quidá inter ſe muſſitát & vbi poſſunt proclamát,& turbulen- D
Auguſtinus. Super Ioan. ta diſceptatiõe cõtendũt,dicẽtes, Quid fecerũt Iudæi,vel quæ culpa eorũ fuit ſi neceſ
ſe erat,vt ſermo ĩpleref Eſaię,quẽ dixit, Qñá quęſtionẽ vrgẽt, & profũdiorẽ faciũt,
per ea quę legũtur in euãgelio Ioan. Ait.n. Propterea nõ poterát credere quod dixit
Eſaias, Excęcauit oculos eorũ & ĩdurauit cor eorũ. Quibꝰ reſpõdemꝰ quod deꝰ prę-
Augu.in eod. ſcius futurorũ per prophetá prędixit ĩfidelitatẽ Iudęorũ,ſed nõ fecit: neq; præſciſſet
mala eorũ niſi ea haberẽt. Nõ.n.ideo qnẽquá deꝰ cogit ad peccádũ quia futura hoím
pc̃tá prænouit. illorũ.n.prǽſciuit pc̃tá nõ ſua. Ideoq; ſi ea quę ille prẹſciuit,ipſorũ non
Auguſtinus ſunt ipſorũ nõ vera ille prẹſciuit: ſed quia illiꝰ preſciẽtia falli nõ põt,ſine dubio nõ a-
lius ſed ipſi peccát,quos deꝰ peccaturos eſſe prẹſciuit: & ideo ſi nõ malũ,ſed bonũ fa-
cere voluiſſẽt: nõ malũ facturi prẹuiderẽtur ab eo qui nouit quid ſit quiſq; facturꝰ, &
Queſtio. quid pro eiꝰ opere ſit eis redditurꝰ, Sed ex verbis euágelij prędictis magis nos vrgent
quá ex illis Eſaię. Dicũt.n.nobis,ſi nõ poterát credere,quod peccatũ eſt hoĩs nõ faciẽ
tis quod nõ põt facere. Si aũt nõ credẽdo peccauerũt,potuerũt ergo credere & nõ fece
Reſponſio. rũt. Si aũt potuerũt,qũo dicit euãgeliũ,nõ poterát credere? quia dixit Eſaias, Excęca
uit oculos eorũ,& ĩdurauit cor eorũ. Etiá tátũ procedũt,quod grauiꝰ eſt,vt ad deũ re-
ferát cauſá,qui vel quare nõ crediderũt,quoniá ipſe excęcauit eos, & ĩdurauit. Audi-
Auguſt.in eo. ſtis propoſitá quęſtionẽ & quá profũda ſit cernitis: ſed reſpõdemꝰ vt poſſumꝰ. Si à me
quęraf quare credere nõ poterát,reſpõdeo,quia nolebát. Malá quippe eorũ volũtatẽ
prẹuidit deꝰ,& per prophetá prẹnũciauit. Sed aliá cauſá,ĩquies,dixit propheta,nõ vo
luntatis eorũ. hác.ſ. excęcauit oculos eorũ & ĩdurauit cor eorũ. Sed hic rñdeo,eorũ vo
lũtatẽ hoc meruiſſe. Sicut.n.excęcat deꝰ,ſic obdurat, quod eſt deſerendo nõ faciẽdo, B
& hoc meruit volũtas. Hoc.n.meritũ cęcitatis & duritię ſuperbiẽtis audacia & volun
Auguſtinus. Attende. tatis,ĩfluxit. Si ergo dicif, Nõ pñt Iudęi credere,quia Eſaias prædixit: Reſpõdeo, im
mo nõ pñt,quia nolũt,quod deꝰ prẹſciuit & prẹdixit,nõ fecit. Nõ igr̃ mirũ eſt quod
nõ poterát credere,quorũ volũtas ſic ſuperba erat,vt tátũ ſuis viribꝰ attribuerent,vt
negarẽt neceſſariũ ſibi eſſe diuinũ auxiliũ ad bene viuẽdũ. Quotquot.n.tá ſuperbe ſa
piũt nõ pñt credere ĩ Chr̃m: nõ quia mutari hoĩes in meliꝰ nõ pñt,ſed quádiu talia ſa
piũt nõ pñt credere. Sicut ergo quod deus ſeipſũ negare nõ põt,laus eſt volũtatis diui-
Auguſtinus. nę: ita quod illi nõ poterát credere culpa eſt voluntatis hũanę. Siqnis iſtá quęſtionem
Augu. melius nouit expõere, abſit,vt nõ ſim paratior diſcere quá docere. Ergo.q.d. quia ali-
quis credit auditui,& ſi nõ oẽs. Ergo fides,aliqñ & ſi nõ vbi eſt, Ex auditu,etſi eni deꝰ
intus doceat tamẽ præco exterius nunciat. Auditus autẽ eſt nõ per noſtra merita, ſed
Per verbũ Chriſti.i.per gratiam Chriſti doctores verbi euangelici nobis mittentis.
Niſi enim dicatur aliquid nec audiri poteſt nec credi.

Auguſti.

Sed dico, Nũquid nõ audierũt? Et quidẽ in omnem terrá exiuit ſonus eorũm,
& in fines orbis terrę verba eorũ. Sed dico. Nũquid Iſrael nõ cognouit? Primus
Moſes dicit, Ego ad æmulationẽ vos adducá in nõ gentẽ, in gentem inſipiẽtem,
in irá vos mittá. Eſaias autẽ audet & dicit. inuentus ſum à nõ quærẽtibus me,pa- F
lam apparui his qui me nõ interrogabant. Ad Iſrael autem dicit, Tota die expá
di manus meas ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi.

Sed dico.q.d. ex auditu crediderũt,ſed qui ſe volũt excuſare quod nõ crediderũt.q.d.
nõ audierũt dico, Nũquid nõ audierũt? Audierũt vtiq;,ſicut in pſal. oſtẽdit Dauid di
cẽs, Sonus.i.fama. Aplõrũ vel eorũ exiuit,quidẽ, Et.i.etiá, In oẽm terrá .i. nõ modo
proximi,ſed etiá vltimi audierũt. vel, Equidẽ,alia litera.i.certe. In oẽm ter.ex.ſo.eo.
Aimo. & ita ĩexcuſabiles ſunt. Et in fines or.ter.i. ex oĩ parte audita ſunt. Tempore aũt apo-
Auguſt. ad Iſichium. ſtoli nec hoc ĩpletũ eſt,ſe ſpũ ſc̃tõ reueláte videt ĩplendũ in poſteris. Quáuis ergo lo-
cutꝰ ſit prẹteriti tẽporis verbis,tñ quod fuerat futurũ prẹdixit. nõ quod iá factũ atq; cõ
pletũ eſſet,ſicut & ipſe propheta quo vſus eſt teſte,nõ ait exiturꝰ eſt. Sed exijt ſo. eor.
quod vtiq; nõdũ erat factũ. Dicẽdo ergo, Eorũ,nõ ſolũ de aplis,ſed de eorũ prẹteritis
Idem in eod. ĩtelligi voluit,ſicut & illud nõ ſolũ aplis dicif. Teſtes mihi eritis vſq; ad vltimũ ter-
rę. Et illud, Vobiſcũ ſũ vſq; ad cõſũmationẽ ſeculi. Et illud, Cũ videritis hęc oĩa,ſci-
tote quia prope eſt in ianuis. Sed dico, Probauit oẽs audiſſe,& ita Iudęos audiſſe con-
ſtat, Sed quia poſſẽt & audiſſe & nõ cognouiſſe, affirmat etiá eos cognouiſſe.q.d. oẽs

quidē audierūt,ſed de Iudæis ſpecialiter, Dico,Nūquid Iſrael nō cognouit? cogno-
A uit vtiq;.Quia Moſes qui primus.i.maximꝰ fuit inter alios dicit,Eos cognouiſſe. vel,
Primus.i.antequā alij dicerēt dicit eos cognouiſſe quod & alij poſt eū dixerūt. Iſrael
aūt dicit̃ cognouiſſe doctrinā euāgelij & Chriſti aduētū,quia cōtradicere nō potuit ra
tione,vel auctoritate:ſed nō vere cognouit,vt menti eorū bene cederet.Deinde verba
Moſi ex perſona dei patris loquētis in Deuteronomio ponit dicēs,Ego adducā vos.i. Ambro.
permittā vos adduci ad æmulationē habitā in nō gentē.i.cōtra gentiles .i. ad inuidiā
de cōuerſione gentiliū,qui prius dicebātur nō gens,quia ſine lege erāt. Vel modo ſūt
nō gens,quia nō gentiliter viuunt.Inuidia.n.Iudęis eſt dū eorū deū ſuū dicūt,& pro-
miſſiones & legē eorū & prophetas ad ſe pertinere.In gentē.i.contra gentē,Inſipien-
tē.i.contra gentiles,qui deū verū non nouerāt.Mittā vos in irā .i. permittā vos iraſci
& perſequi,& cū hoc factū videāt,attēdant quod venerit.Et non tātū Moſes hoc di- Aimo.
dit,ſed & Eſaias,& ſi pręuideret ſibi pœnā imminere,tamē audet , & dicit ex perſona Aimo.
Chriſti. Inuētus autē ſum ante quęrētibus me.ſ.gētilibus.i,ſponte obtuli me illis qui
ſe non quęrebant me,& inde eſt inuidia Iudęorū.Et palā.i. in manifeſto apparui his,
Qui de me non interrogabāt,ab alijs.Ad Iſrael aūt &c.q.d. ita hoc pertinēs ad gētes
dicit Eſaias,ad Iſrael autē pertinēs,hoc aliud dicit ex perſona Chriſti.Tota die expā
di manus meas.hoc non dicit de manibus extēſis in cruce,vbi tota die non fuit:ſed de
operibꝰ quę illi populo exhibuit.Et eſt,Tota die.i.toto tēpore quo cū eis cōmoratus
ſum,& mūdū illuminaui.Manus meas.i.opera,& affectꝰ,expādi ad populū Iudęū.i.
ampliora oſtēdi Iudęis,quia nullū bñficiū eis negauit.Nā mortuos illū ſuſcitauit,di-
B uerſas īfirmitates curauit.Ille dicit̃ manus expādere,qui poſcētibꝰ bñficia largiter tri
buit.Vel de manibus extēſis in cruce poteſt accipi,vt poſitū ſit totū pro parte. Tota er Ambroſius.
go die.i.diei parte totius.Expādi in cru.ma.m.ad populū non credētem,ſed contradi- Aimo.
centē quod peius eſt,Mihi. Aimo.

Ambro.

CAPVT XI.

DIco ergo.Nunquid deus repulit populum ſuum?Abſit.Nam & ego
Iſraelita ſum ex ſemine Abraham de tribu Beniamin. Non repulit
dominus plebem ſuam quam præſciuit. An neſcitis in Elia quid dicit
ſcriptura,quemadmodum interpellat deum aduerſum Iſrael? Do-
mine prophetas tuos occiderunt,altaria tua ſuffoderunt,& ego relictus ſum ſo
lus,& quærunt animam meam. Sed quid dicit illi diuinum reſponſum? Reliqui
mihi ſeptem milia virorum,qui non curuauerunt genua ante Baal.

Dico ergo,quia tot auctoribus confutauit Iudęos, inſultare poſſent gētes dicētes ex
toto repulſos eſſe,cōtra quos incipit ſic,Dico ergo &c.Quia.n.populū Iſrael īcredu-
lū oſtēdit,ne oēm Iſrael diffidētē dixiſſe putaret̃,oſtendit deū nō repuliſſe hęreditatē
ſuā.q.d.quia dixi Iſrael eſſe populū nō credētē, Ergo dico.i.dicere videor quod deꝰ, Aimo.
Ex toto repulit populū ſuū,vel hęreditatē ſuā.i.Iudęos quibꝰ bona fecit.Sed nūquid Ambro.
hoc dico.vel,Nūquid repulit deꝰ? Abſit.Si.n.dico Iudęos eſſe infideles,nō tñ oēs, &
C ſi deꝰ repulit eos ex parte,nō tñ ex toto,quia me & alios prędeſtinatos nō repulit.Nā
& ego Iſraelita ſum.i.Iudęus nō proſelitus. Quòd ſemine Abrahę & ex tribu Bēia-
min.q.d.ab Abrahā deſcēdit per lineā Bēiamin,hoc ideo dicit ne putaret̃ eſſe de Iſ-
mael. Nō repulit.q.d.ſicut me nō repulit,ſimiliter nō repulit deꝰ,Plebē ſuā,quā præ
ſciuit ſaluādā.pręſciuit.n.poſuit pro prędeſtinauit.Sic enī debere hoc accipi ex ſequē
tibus patet.Ideo autē dixit,Quem præſciuit,ne iterum ſuperbiāt Iudæi ex eo quod di
xit eos nō repulſos & plebem dei.An neſcitis,quaſi dicat,ita reliquias in hoc tempo- Ambroſius.
re non repulit dñs,ſed ſaluauit ſicut tempore Eliæ multos ſibi reſeruauit,cū ſolus ſibi
Elias videretur,qui ſi ignorauit nō mirū ſi iſti ignorant. Tempore nanque Eliæ quā Ambro.
do Achab rex Samariæ dedit filiam ſuam Ioram Regi Iuda, tunc omnes Iudæi vide
bātur Idololatræ,ita vt Elias putaret ſe derelictum ſolū in cultu dei.Quādo Achab
rex Samarię & Iezabel vxor eius pſeudoprophetis credētes,prophetas dei perſeque-
bātur,qui in ſpeluncis ſe occultabant,& ipſi item Acab & Iezabel populū ad idolola
triam hortabantur , ſed oſtendit deus Eliæ quod non remanſerat ſolus , & hoc eſt
quod ait,An neſcitis quid dicit ſcriptura,id eſt liber Regum,ī Elia,id eſt vbi de Elia

loquitur.ſ.Queĕadmodũ interpellat.i.inter ſe & illos deũ iudicē vocat.Aduerſum Iſ- D
rael,dicēs,Dn̄e prophetas tuos occiderũt,hoc ſub Iezabel factũ eſt, Et altaria tua ſuf
foderũt.i.à fundamēto ſubuerterũt,Et ego relictus ſum ſolus,in cultu diuino,& quæ-
rũt animá meá.i.vitá tollere.Sed quid?q.d.putauit ſe ſolũ,Sed quid dicit ſcriptura il
Ambroſius. li dixiſſe,Reſponſum diuinũ? Ecce reliqui.i.per gratiá reſeruaui, Mihi ſeptē milia vi
rorũ.i.oēs bonos,per ſeptenariũ enim vniuerſitas,per millenariũ perfectio deſignat̃.
Qui non curuauerũt genua ſua ante Baal.qui erat deus Achab & Iezabel.

Sic ergo & in hoc tēpore,reliquię ſecūdũ electionē gratię dei ſaluę factę ſunt.
Si autē grá,iá nō ex operibꝰ. Alioquin gratia iá nō eſt gratia. Quid ergo? Quod
quærebat Iſrael,hoc nō eſt cōſecutus,electio autē cōſecuta eſt,cæteri vero ex-
cæcati ſunt:ſicut ſcriptũ eſt,Dedit illis deus ſpiritũ cōpunctionis,oculos vt non
videát,& aures vt nō audiát vſque in hodiernũ diē.Et Dauid dicit,Fiat mēſa eo-
rum corá ipſis in laqueum,& in captionē & in ſcandalũ & in retributionem illis.
Obſcurentur oculi eorum ne videant,& deorſum eorum ſemper incurua.

Sic ergo & in hoc tēpore vſq;.q.d.Qui tũc erát multi boni.& ſi neſciret Elias.Sic er
go.i.ita latenter.vel,Sic.i.per eandē gratiá,& in hoc tēpore gratiæ vbi facilius eſt.
Ambro. Reliquiæ ſaluę fient,vel factæ ſunt,& hoc nō ſecundũ merita, ſed, Secundũ electio-
nē gratiæ.i.per gratiá qua electi ſunt.Vnde dn̄s ait,nō vos me elegiſtis, ſed ego elegi
vos.Neq; eni ante crediderámus in eũ,vt eligeret nos.Ná ſi credētes iá elegit,electos
elegit.Si autē.q.d.Dixit per gratiá ſaluari.Si autē gratia.i.per gratiá ſalui ſunt,Iam
Auguſtinus nō ex operibus legis,alioquin.i.ſi per opera legis ſunt ſalui ſunt, Gratia iá nō eſt gra B
Super Ioan. tia,ſed debitũ.cōſtat autē gratiá eſſe gratiá.Quid ergo? Audito ꝙ reliquiæ factæ ſunt
gratia nō ex operibꝰ.Quid ergo dicēdũ ē? hoc.ſ.quod,Iſrael nō eſt cōſecutꝰ hoc quod
quærebat.i.ex operibꝰ iuſtitiá legis.Electio aũt cōſecuta eſt.i.per gratiá electi iuſtitiá
per fidē receperũt.Cæteri vero,nō ſolũ nō cōſecuti ſunt iuſtitiá, Sed etiá excęcati ſũt
vel fuerunt per iudiciũ.Electio igit̃ gratię eſt nō meritorũ.Excęcatoriũ vero merito-
riũ ē.Excæcati eni ſunt quia credere noluerũt,ſicut & illi quia voluerunt crediderũt.
Mía igitur & iudicium in ipſis voluntatibus facta ſunt deo illis per mīm grām appo
nente,iſtos vero per iudiciũ deſerente.Quicunq; eni cũ intellexiſſet noluit credere,id
debet cōſequi quod vult.ſ.ne de cętero poſſit credere.In volũtate ergo ſua adiuti ſunt
nō imiſſa malitia,ſed deſerēte gratia,vt quia ſciētes verũ dicerēt eſſe falſum, de cæte
ro nō intelligerēt quod verũ eſt,& hoc meruit inuidia malæ voluntatis.Non ita autē
eſt de illis qui errore hoc agũt.Deinde auctoritate Eſaiæ probat Iudæos ex parte fuiſ
Auguſtinꝰ de ſe excęcatos dicēs,Sicut ſcriptũ eſt in Eſaia,licet & alijs verbis,Dedit.n.illis deꝰ ſpi-
predeſ. ſanct. ritũ cōpũctionis.i.malũ.i.permiſit eos habere malá cōpunctionē. Malá eni compun
Ambro. ctionē hic ſignificat,qua ſępe fit vt etiá bonũ ſit homini moleſtũ, ſicut phariſæis diſ-
Ambroſius. plicebat doctrina Chriſti. Spũm ergo cōpunctionis appellat mentē inuidētē qua in-
in eodem. uiderũt doctrina Chriſti & ſaluti gentiũ.Dedit etiá,Oculos.i.rationē quę per ſe vide
re poteſt,ſed ipſi ita habēt,Vt nō videát,per ſe.Et aures.i.rationē quæ alio docēte in- E
telligit,ſed ipſi ita habēt,Vt nō audiát. Et eſt ſenſus rationē eis dedit, qua tn̄ nec per
ſe intelligũt quę per ſe poſſent intelligere ſi vellēt,nec alio docēte intelligũt,quę per
Aimo. aliũ poſſēt ſcire.Hęc aũt eorũ cęcitas durat.Vſq; in hodiernũ diē.i. quádiu poterit di
ci hodiernus dies.i.vſq; in pręſentē diē oīm ad quos hoc peruenit. Deinde auctorita
te prophetę idē cōfirmat ſubdēs, Et Dauid dicit,Mēſa eorũ.i. malitia quá mihi obtu
Aimo. lerũt,quę dicit̃ fuiſſe,Corá ipſis,quia iniquitatē nouerũt,& tn̄ ī ea perſtiterũt, Fiat ip
ſis ī laqueũ.q.d.ſicut ſeipſos acetũ mihi obtulerũt,Sic fiat illis, ipſa iniquitas laqueꝰ,
vt eos impediat:Et in captionē,vt eos teneat, Et in ſcandalũ & in retributionē .i. ſit
cauſa ſcandali,& pœnę æternę.Vel mēſá vocat ſcripturá ſanctá, vbi fideliũ aiæ ſpũa
li cibo reficiũtur & ſaginátur.Iudęi vero de litera legis pręſumētes & ſpũalē intelligē
tiá cōtēnētes ad mēſam ſedēt eſuriētes.Hæc ergo menſa.i.ſcriptura ſacra, Eorũ.i.eis
añ alios oblara,Corá ipſis,poſita dicit̃,quia in eiꝰ carnalibꝰ obſeruátijs delectantur.
Vel corá eis ideo poſita dicitur,quia ſi rationi vellēt intēdere poſſent intelligere.Hęc
inquá mēſa,Fiat illis in laqueũ.Scriptura eni quę intelligētibus eſt panis refectionis
illaqueat dũ male intelligit̃,& propterea prædicatio Chriſti reſpuitur . Et,fiat eis, In

A captionẽ & in ſcan.& retri.& ita facta eſt Iudæis.Fuit eni eis ſcriptura legis cauſa ca-
ptiuitatis,dũ zelo eiꝰ Chriſtũ occiderũt,& illa captiuitate fuit ei cauſa ſcandali,& op-
probrij,& poſt erit cauſa ęternę dánationis,quę ſpecialiter retributio dicit̃.Obſcuren
tur oculi eorũ.i.ratio quę videt,Ne videát ſe peccare.q.d.quia ſine cauſa nõ viderũt.
Fiat eis nõ videre,Et dorſum.i.liberũ arbitriũ quod debet erigi ſurſum. Sẽper incur- Aimo.
ua.i.pctis aggrauata.Nota ꝙ hæc verba nõ optátis voto,ſed prędicẽtis officio dicũt.

Dico ergo,Nunquid ſic offenderunt vt caderent? Abſit. Sed illorũ delicto ſa
lus gentibus,vt illos æmulentur.Quòd ſi delictum eorum diuitiæ ſunt mundi,di
minutio eorum diuitiæ gentium,quanto magis plenitudo eorum?

Dico ergo.q.d. auctoritate prophetarum dico Iudæos eſſe excæcatos: hoc ergo dicẽ
do dico.i.diceere videor & reputor quod ſic offenderũt, Vt non tantũ, Caderent ſine Aimo.
reparatione & vtilitate.Sed nunquid putatis quod irrecuperabiliter,ſine vtilitate ce-
ciderint,quia dico excęcatos auctoritate prophetarũ? Immo & caſus eorũ prodeſt &
poſſunt reſtitui,ne quis adeo deſpiciat eos.Nunquid eni ſic offenderunt, vt inutiliter
vel irrecuperabiliter caderent? Abſit,vt inutilis ſit caſus eorũ, ſed potius vtilis : quia
illorum delicto,quo cæci deum occiderunt,vel verbũ repulerunt: Salus,facta eſt,Gẽ-
tibus,ad quas relictis Iudęis apoſtoli conuerſi ſunt,ex quorũ voce in Actibus apoſto Auguſtinus
B lorũ dicitur ad Iudęos,quia repuliſtis verbum dei,ecce cõuertimur ad gentes, & ita ex Auguſtinus.
eorũ delicto quo repulerũt vebũ fuit ſalus gentibus.Fuit etiá ex delicto quo ipſum oc
ciderunt ſalus gentibus,dum Iudæi pro peccato mortis Chriſti vaſtati infelicis à Ro- Auguſtinus.
manis,& diuiſi per mundũ,funditusq; à ſuo regno eradicati in teſtimoniũ ſunt, nõ fi- Auguſti.
ctas de Chriſto eſſe prophetias quas apoſtoli gẽtibus de Chriſto expoſuerũt. Vt illos. de ci.dei.
q.d.ſalus facta eſt gẽtibus,ita vt Iudęi zelo legis & patrum, Aemulẽtur illos.i.genti-
les.i.inuideá eis,eosq; odio habeant. Vel in bono poteſt accipi ſic.q.d. ſalus facta eſt
gẽtibꝰ,ita vt Iudęi,Aemulent̃.i.imitẽtur illos.i.gentiles.Hoc ſępe factũ eſt,& pleniꝰ
fiet in fine ſeculi,quádo Iudæi Chriſtianos ſequẽtur in fide Chriſti. Tũc enim manus
Moſi reuocabit̃ in ſinũ,tunc Moſes noſter reuertet̃ ad matrẽ & ad fratres . Poteſt etiá
ſic intelligi.q.d.Salus erit gentibus,ita vt gentes,Aemulẽ.ill.i.imitent̃ illos .i. Iudę-
os,vt credát ſicut & ipſi credebát.Vel,Vt gẽtes æmu.i.dei æmulatione circa opera Iu
dæorum mala moueátur.Quod ſi delictũ.Dixi delictũ Iudæorũ prodeſſe,quod ſi eſt,
magis eorũ conuerſio proderit.& hoc eſt quod ait.q.d.delicto eorũ ſalus eſt gentibus. Auguſtinus.
Quod.i.ſed,Si delictum eorum quo Chriſtũ occiderũt vel verbũ repulerunt,Diuitię Ambroſius.
ſunt mundi.i.ſi eorũ delicto ditatus eſt mundus:Et ſi diminutio.i.abiectio eorũ Diui Aimo.
tiæ ſunt gentium.i.ſi pauci de eis conuerſi,vt Apoſtoli ditauerunt gentes:Quáto ma-
gis plenitudo eorũ,quæ in fine mundi cõuertetur,erit diuitiæ gentiũ.i. ſi malũ eorum
C cõuerſa ditabit gentes doctrina & exemplo.In quo oſtendit nec inutilem nec irrecupe
rabilẽ caſũ Iudæorũ,& quaſi aliquis quęreret.an poterunt cõuerti? Ait, poterũt vtiq;.

Vobis enim dico gentibus:quádiu quidẽ ego ſum gentiũ apoſtolus miniſteriũ
meũ honorificabo,ſiquo modo ad æmuládũ prouocẽ carnẽ meá,& ſaluos faciá
aliquos ex illis.Si eni amiſſio eorũ,recõciliatio eſt mundi: quæ aſſumptio niſi vi
ta ex mortuis? Quòd ſi delibatio ſctá eſt,& maſſa:& ſi radix ſctá,& rami. Quod
ſi aliqui ex ramis fracti ſunt,tu autẽ cũ oleaſter eſſes inſertus es in illis,& ſocius
radicis & pinguedinis oliuæ factꝰ es,noli gloriari aduerſus ramos:ꝙ ſi gloriaris,
nõ tu radicẽ portas,ſed radix te. Dicis ergo, Fracti ſunt rami, vt ego inſerar. Be
ne.Propter incredulitatẽ fracti ſunt. Tu autẽ fide ſtas? Noli altũ ſapere, ſed ti-
me.Si eni deus naturalibus ramis nõ pepercit:ne forte nec tibi parcat. Vide er-
go bonitatẽ & ſeueritatem dei.In eos quidem qui ceciderũt,ſeueritatem: in te
autẽ,bonitatẽ dei,ſi permanſeris in bonitate:alioquin & tu excideris. Sed & illi
ſi nõ permáſerint,in incredulitate,inſerẽtur:potẽs eſt eni deus iterũ inſerere il-
los.Nam ſi & tu ex naturali exciſus es oleaſtro,& cõtra naturá inſertus es in bo-
nam oliuam,quanto magis hi qui ſecundum naturam inſerentur ſuæ oliuæ?

Vobis eni dico gentibus.i.gentilibus qui mihi proprij eſtis,hoc.ſ.Quod quádiu ego

D ſum apoſtolus quidē gentiū,quod ſemper eſt & nō Iudæorum, quia ad gentes miſſus ſum,Honorificabo miniſteriū meū,etſi apoſtolus gentium ſum,tamē honorifico miniſteriū meū vltra hoc quod debeo ſuperaddendo,vt etiā de Iudæis laborem, tentās,

Si quomodo.ſ.vel cum proſperitate,vel cum aduerſitate,Prouocem,id eſt prouocare valeā,Carnē meā,id eſt Iudæos de quibus natus ſum , Ad æmulandū.i. imitādum me.& cum pluribus modis experiar conuertere Iudæos vt ſi hac non ſuccedit via,aggrediar aliam viam,quod nō facerē ſi de ſalute eorū deſperarē, prouocē dico ad æmulandum,vt,Sic ſaluos faciam,gratia dei adiuuāte,ſaltē,Aliquos ex illis. Si enī.q.d. & ideo de illis laboro,quia vtilis erit aſſumptio eorū ad informationē gentiū,Et vere

Auguſtin⁹ de ciuita.dei. Si.n.amiſſio eorū.i.infidelitas reconciliatio eſt mundi,Quæ,erit,Aſſumptio,reliquorum,niſi,Vita,gentiū,Ex mortuis.i.ex eo quod mortuę ſunt. Quod autē Iudęi poſſūt aſſumi ad reprimendā ſuperbiā quorundā gentiliū forte dicentiū totū genus eſſe damnatū,probat per naturæ ſimilitudinē ſubdens,Quod ſi delibatio.q.d.Dixi quod aſſūptio eorū erit multū vtilis,quam ne dicatis o Gentiles nō poſſe fieri, quaſi totū genus ſit repudiatum.Quod.i.quia,Si deliberatio facta eſt.i.ſi pauci de illis aſſumpti ad fidem,vbi apoſtoli & alij diſcipuli ſunt facti ſancti,Tunc & maſſa eſt ſancta.i.gens poteſt ſanctificari.Eſt autē delibatio parua ex aliqua re aſſumptio ad experimētū totius B maſſæ vt ex cibo vel potu.Cum enī delibatio vnius ſubſtantiæ ſit cū maſſa,nō poteſt

Aimo. eſſe delibatio ſancta & maſſa immūda.Delibatio enī de maſſa eſt.Et ſi radix eſt ſancta.i.ſi patriarchę à quibus cōtrahūt humorē fidei ſancti fuerūt:Tunc rami.i.illi qui de genere eorū excreuerunt,in eorū fide fundati, ſancti ſunt.Sicut enī radix bona bonū ſuccum diffundit in ramos vbi fiunt fructus boni ſaporis:ita apoſtoli & alij qui originē duxerūt à ſāctis patribus & eorū fidē imitati ſunt,boni & ſancti fuerūt.Quod ſi

Augu. ſuper. Ioan. aliqui.Probat adhuc Iudæos poſſe aſſumi vt reprimat gentes.q.d.rami poſſunt ſanctificari,Quod.i.ſed,Si aliqui ex ramis naturalibus fracti ſunt.i. à promiſſione exciſi .ſ. ipſi blaſphemi & impij de populo Iudęorū,Tu autē,o Gentilis eſſes oleaſter.i. ſterilis naturaliter & amarus,Inſertus es.i.aliena operatione coniunctus,In illis.i. in loco ſanctorum.Et factus es ſocius.i.particeps,Radicis.ſ.patriarcharum & prophetarum, Et pinguedinis.i.apoſtolorum,qui præ omnibus habent ſpiritum.radicis dico,Et pinguedinis oliuæ.i.populi Iudaici fructiferi ante aduentum Chriſti. ſi inquam, hoc eſt, Noli gloriari aduerſus ramos fractos.i.noli īſultare malis alterius.Et ſi enim putata

Auguſtinus i pſal.cxxxiii. Ambroſius. eſt oliua nō tamen amputata.Illi enim ſuperbi & blaſphemi per fragmētum iam ibi non ſunt.Oleaſter non ibi erat.ibi eſt.Illi per ſuperbiam frangi meruerūt,iſte per humilitatem inſeri meruit.Illi amiſerunt radicem,& iſte tenuit eam,& factus eſt ſocius radicis,& pinguedinis oliuæ in ſpe promiſſionis,quia non credentibus multis Iudæorum,& gentes inſitæ ſunt per fidem in ſpe promiſſionis,vt dolor eſſet Iudæis. Hoc au- E tem dicitur contra morem & legem inſertionis. Bona etenim arbor in non bonam inſeri ſolet.Hic autem nō bona in bonam.Dicit enim oleaſtrum inſertum, vt ſurculus fructum radicis afferat. Noli ergo gaudere in incredulitate illorum.Vt enim ait Salomon,Diſplicet deo qui inſultat malis alterius.nec enim cauſa gentium abiecti ſunt, ſed quia non crediderunt,precandi gentibus occaſionem dederunt.Vel,Noli gloriari. ad ra.ſtantes,Quòd ſi gloriaris aduerſus illos,dicitur tibi o gentilis quod nō tu radicē portas,ſed radix te,id eſt gens illa nil à te habet,ſed ab ea fidem habes . Dicis ergo o gentilis fracti ſunt rami,vt ego inſerar.quaſi dicat,ſi nō contra ſtantes,vel contra eos licet gloriari dicit gentilis,qui cauſa inſertionis meæ repulſi ſunt,quod remouet Apoſtolus,ita dicens,Bene dicis,id eſt verum eſt quod dicis.ſ.quo fracti ſunt,ſed quod addis vt ego inſerar,illud non eſt cauſa efficiens:ſed fracti ſunt,Propter incredulitatem

Ambroſius. ſuam,id eſt ſuo vitio.Vnde tibi,Oportunitas ſalutis,fuit non propter te , Non enim Iudæi ſunt reprobati à deo vt genres intrarent,ſed ipſi ſeipſos reprobos fecerunt ſpernentes dei donum. Vnde & occaſionem dederunt gentibus ad ſalutem, quam extollētiam reprimi vult,vt magis ſaluti cengaudeatur,non infirmati inſultetur . Facile enī decipitur qui gaudet alienis malis. Tu autem fide ſtas.q.d.Vide gratiam noui teſta.ꝙ

Auguſtinus de quæſt. nat. g. ſtas dei beneficium eſt,non tuum meritum:& ideo, Noli altum ſapere.i.ſuperbe ſapere,ne & tu frangaris per ſuperbiam vt ille per incredulitatem.Sed time, caſte time.ſ. offendere,non ſcilicet incidas in ſupplicium,ſed ne amittas tantæ gratiæ beneficium.

A timor enim caſtus eſt,cum cauet aĩa,ne deus illã deſertus deſerat.Et timere debes:Si Augu.
enim nõ pepercit deus naturalibus ramis.i.Iudęis qui quodãmõ naturales rami ſunt, in ſer.de tim.
prærogatiua patrum quibus facta eſt promiſſio:vide.ſ.Ne,hoc,Forte,cõtingat, quod domini.
vtique contingere poteſt:vt,Nec tibi,alieno,Parcat.Si.n.deus Iudæis non pepercit, Ambro.
qui a ſanctis patribus originem ducebant,& ex quorum gente ipſe carnem aſſumpſit, Aimo.
multo magis nec vobis parcet,ſi a fide receſſeritis,vel in ſuperbiam intumueritis. De
inde duobus præmiſſis, duo alia reddens ſubdit, Vide ergo.q.d.quia fide ſtas. Vide
ergo bonitatem,& quia illi per incredulitatem fracti ſunt , Vide ſeueritatem.i.diſtri-
ctam iuſtitiam,Dei.bonitatem & ſeueritatẽ dei memorat,quia bonitate ſuadet, & ſe-
ueritate terret.Vtrunq; ergo o gentilis aduerte,& per vtrũq; diſce humiliari. In eos
quidem,Qui ceciderunt:vide ſeueritatem:in te autem,vide bonitatem dei,qua tibi be
neficium confert.dico in te eſſe bonitatem dei,tamen hac conditione:ſi,Permanſeris
in bonitate,vt,ſcilicet totum deo tribuas.Alioquin.i.niſi tu permanſeris , Et tu,ſicut
& illi,Excideris,a ſancta radice,& ſenties dei ſeueritatem.Sed & illi.q.d.non ſolum
tu excideris ſi non permanſeris in bono:ſed,Et illi.i.Iudæi,ſi nõ permanſerint, In in
credulitate inſerentur,& ideo non ſunt deſpiciendi.Dico ſi non permanſerint , quod
vtiq; poteſt fieri.Potens eſt.n.deus inſerere illud iterum.Nam ſi.q.d.potens eſt inſe-
rere,& vere.Nam inſerentur,& hoc a minori probat loquens ad gentilem, quaſi vere
B inſerentur.Nam tu,o gentilis,Exciſus es ex oleaſtro.i.ritibus gentilium ſteriliũ,Na-
turali,tibi quia inde etiam natus es.Idololatria.n . & huiuſmodi gentibus ex vſu ſunt
quaſi naturalia, Et inſertus es in bonam oliuam.i.vnitus es per fidem patriarchis,&
apoſtolis qui pinguedinẽ ſancti ſpũs habuerũt.Oliua.n.hic intelligitur fides patriar-
charum.Inſertus es,dico,& hic contra naturam,quia naturale eſt vt ſurculum bonæ Ambro.
arboris inſeramus in truncum malæ,non ſurculum malæ,in truncum bonæ:& hoc in
ſititio dicitur.Dicitur autem humano more contra naturam eſſe,quod eſt contra natu Auguſtinus
ræ vſum,mortalibus notum:ſicut eſt illud,vt ſurculus fructum radici ferat.Id.n. con contra Fau.
tra naturam,dicit Apoſtolus quod eſt contra conſuetudinem nature,quam notitia hu
mana comprehendit.Deus autem creator & conditor omnium naturarum,nil contra
naturam facit,quia id eſt naturæ,vel naturale cuiq; rei quod facit,a quo eſt omnis mo
dus,numerus,ordo naturæ,ſed tamen non incongrue dicitur aliquid facere contra na
turam,quando facit contra id quod nouimus in natura.Hanc.n.etiam cognitum no-
bis curſum appellamus,ſolitum naturæ,contra quem cum deus aliquid facit , magna-
lia vel mirabilia dicuntur,vel nominantur.Contra vero illam ſummam naturæ legẽ
a notitia remotam,ſiue impiorum,ſiue infirmorum,tam deus nullo modo facit, quam
contra ſeipſum non facit.Quanto magis.q.d.& ſi hoc eſt quod vtiq; eſt,Quanto ma-
gis hi qui ſunt ſecundum naturam,id eſt Iudæi qui ſunt edocti in lege cultum dei, in-
C ſerentur ſuæ oliuæ.i.vnientur ſuo populo.

Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc, vt non ſitis vobiſipſis ſapientes:quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gẽtium intraret,& ſic omnis Iſrael saluꝰ fieret, ſicut ſcriptum eſt, Veniet ex Siõ qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob. Et hoc illis a me teſtamentum cum abſtulero peccata eorum. Secundum euangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem autẽ chariſſimi propter patres. Sine pœnitẽtia enim ſunt dona, & vocatio dei. Sicut.n.aliquando & vos non credidiſtis deo, nunc autẽ miſericordiam conſecuti eſtis propter incredulitatem illorum, ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Cõcluſit enim deꝰ omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur.

Nolo enim.q.d.inſerentur Iudæi,Et vere quia & interim quidam & tandem in fine plenitudo,& hoc volo vos ſcire,& hoc eſt quod ait,Nolo.n.vos fratres ignorare.i. nolo quod vos ignoretis,Myſterium hoc.i.hoc occultum dei iudicium:myſterium dico,.Vt nõ ſitis ipſis vobis ſapientes,id eſt ideo voco myſterium , ne putetis vos hoc veſtro ingenio poſſe diſcutere , & quod ſit illud myſterium quod non vult eos ignorare

oſtendit.ſ.Quia cæcitas,non ex natura,ſed ex culpa eorum.Contigit in Iſrael.& hoc D
ex parte.Non.n.omnes excæcati ſunt.contigit dico, Donec plenitudo gentium intra
ret,id eſt vt intraret,& donec intraret vt cauſa notetur & terminus,Et ſicut.ſ.poſtquã
intrauerit,Omnis Iſrael,prædicante Elia & Enoch,Saluus fieret,æmulando gentes,
Sicut,&c.q.d.Iſrael saluus fiet.Sicut ſcriptũ eſt,in Eſaia.Veniet ſecundum carnem.
Ex ſion.i.de Iudæis,Qui eripiat,quaſi vi,quod & interim eſt qñ aliquis Iudæorũ vix
conuertitur,Et auertat,voluntarie,quod erit in fine quando facile conuertentur. Ab
Iacob , id eſt a Iudæis, Impietatem,id eſt infidelitatem, vel legalis obſeruantiæ cul-
tum. Cultus enim Iudæorum ab aduentu Chriſti impietas eſt.Et hoc teſtamentum e-
rit illis a me,id eſt hæc promiſſio cõplebitur illis a me,quia ego ipſe faciam quod pro
Auguſtinus de ciui.dei. miſi:quando,Cum abſtulero,id eſt remiſero,Peccata eorum,hoc erit in fine,quãdo in
prædicatione Eliæ & Enoch conuertentur Iudæi.Vnde per Malachiam dicitur.Mit
tam vobis Eliam Thesbiten,qui cõuertet corda patrum ad filios,& corda filiorum ad
Aimo. patres,vt etiam intelligant filij ſicut patres,id eſt prophetæ intellexerunt . Sic enim
cor patrum conuertetur ad filios,cum intelligentia eorum perducetur ad filios , & cor
filiorum ad patres,dum illi quod filij ſenſerũt id ſentient,& iſti, Secundum euãgeliũ
q.d.tunc conuertentur Iudæi,Sed modo inimici ſunt deo,& nobis,& hoc,Secundum
Ambro. euangelium,id eſt propter euangelium,quod contra legem eorum eſt, non propter ge B
nus. & hoc totum fit.Propter vos,id eſt ad vtilitatem veſtram o gentes,vt.ſ.vobis eſ-
ſet locus intrandi ad fidem.Error.n.Iudæorum gentibus aperuit viam ante tẽpus in-
trandi ad fidem . Prius enim vbique omnibus Iudæis prædicandum erat , & tunc de-
mum gentibus.Sed quoniam non crediderunt Iudæi,ablatum eſt eis regnum,& datũ
eſt gentibus.Ipſorum igitur occaſione gratiam dei gentes citius perceperunt. Vel ita,
Auguſtinus Tunc cõuertentur,ſed modo inimici quidam ſunt dei:& noſtri interim ex ſe.i.ex ſuo
vitio,ſed hoc eſt ſecundum euangelium:& propter vos,id eſt ad profectum euangelij
Augu. de prædeſt.ſ. & veſtrum. Inimicitia.n.eorum qua Chriſtum occiderunt,euangelio ſine dubitatione
profecit,& hoc oſtendit ex dei diſpoſitione veniſſe,qui bene vti nouit, etiá malis non
quod eis proſint,ſed ipſo illis bene vtente,proſunt electis.Eſt ergo in malorũ poteſta
te peccare,vt aũt peccando hoc,vel hoc,illa malitia faciant,non eſt in eorũ poteſtate
ſed dei permittentis.Ex ſe ergo poſſent inimicari, quod proficit euangelio deo vtente
malis ad bonum,vt cum faciant contra voluntatem,id eſt præceptũ dei,impleatur ta-
men de illis,& finit ab illis voluntas dei ſapienter omnia diſponentis.Secundum ele-
Ambro. ctionem aũt.q.d.Quidam Iudæorum ſunt inimici ſecundum euangelium, & propter
vos.Quidam autem eorum ſunt chariſſimi & electi,& hoc non eſt propter eorum me
Auguſtinus. rita,ſed ſecundum electionem.i.quia per gratiam ſunt electi:&,Propter patres.i.pro-
miſſiones patribus factas,quia dilectio dei in his exuſcitatur memoria bonorũ patrũ,
quorum prærogatiua plurima a deo beneficia perceperũt. Electi ergo ſunt dilecti pro F
pter patres,quibus hæc promiſſa ſunt.Ecce oſtenſum eſt in his verbis prædictis, qua-
re pars Iudęorum excæcata eſt.ſ.ſuo vitio,& propter gentes,& pars illuminata.ſ.gra
Augu. tia electionis,& propter patres.Etſi enim quaſi de eiſdem loquatur,dicendo , inimici
de præde. ſã. & dilecti,quia vna gens erat omnium illorũ:alij tamen ſunt inimici dei,alij chariſſi-
mi & dilecti.Sine pœnitentia enim.q.d.dico quod ſecundum electionem , & propter
patres ſunt ſaluandi,quia non ſunt vocati ea vocatione qua multi non præſciti vocá-
tur,qui tamen pereunt:de qua dictum eſt, Multi vocati &c.ſed illa qua vocantur ele-
cti,ad quam qui pertinent omnes ſunt docibiles dei,nec poteſt eorum quiſquá dicere
credidi,vt ſic vocarer,quia præuenit eum miſericordia dei qua vocatus eſt vt crederet
quæ vocatio eſt,Sine pœnitentia id eſt ſine mutatione:quia qui audit a patre venit ad
filium,qui non perdit quicquam de omni dato quiſquis vero perit,nõ inde fuit:qui in
de eſt oio non perit . Propter quod Ioannes ait,A nobis exierunt, ſed ex nobis nõ fue
Augu. runt.Fuerunt enim de multitudine vocatorum,ſed non de paucitate electorum.Si.n.
fuiſſent de nobis,manſiſſent vtiq; nobiſcum.Et hoc eſt quod ait,quaſi dicat,vere ſunt
ſaluandi ſecundum electionem,& propter patres:quia,Dona,id eſt promiſſiones, Et
vocatio dei,id eſt electio dei ab æterno,Sunt ſine pœnitentia,id eſt ſine immutatione
conſilij dei,vel ita,ideo dico ſecundum electionẽ,quia quibus deus fidem inſpirat.
Sine,præcedente eorum, Pœnitentia , inſpirat.& hoc eſt, Sine pœnitentia enim

præcedente, Sunt dona & vocatio dei.i.gratuita & interior vocatio, qua deus vocat ad
A fidem quod nullius meritum præuenit. Vel ita. Dixerat. Veniet qui auertat impietatē Ambro.
a Iacob, & hoc erit cum abſtulero peccata eorum. Sed ne quis putet eos non poſſe ac-
cipere mīam, quia non videt eos exteriori pœnitentia affligi, ait, Sine pœnitētia.q.d.
nemo diffidat de eis, & ſi non exterius plangant, quia vocatio dei qua vocat ad fidē, &
dona.i.remiſſio pctōrum quā præſtat in baptiſmo, Sunt ſine pœnitentia exteriori.
Verum eſt, quia gr̄a dei in baptiſmo nō requirit gemitū, vel planctū, vel op⁹ aliquod Ambro.
niſi ſolā fide, & cordis contritionē: & omnia gratis condonat. Hæc iō dicit, ne putent
illos non poſſe accipere mīam, quia eos dolere non vident. Sicut enim. Hic oſtendit Ambro.
poſſe fieri, vt impietas auertatur ab Iacob, quia & a gentibus ablata eſt, quæ aliquando
non crediderunt.q.d.ita opus erat vt alii Iudæorū eſſent inimici, & alij electi. Sicut
enim & vos, o gentiles, Aliquando.i.longo tempore plus quam iſti, Non crediditis
deo, quod valuit ad hoc, vt humiles mō credatis.i.qua ratione permiſit vos olim deus
non credere.ſ.ne cauſam ſuperbiæ haberetis poſtea conuerſi. Nunc aūt.i.nuper, Con-
ſecuti eſtis miſericordiam, probato quod deficit natura.i. quod per liberum arbitrium
iuuari non poteſtis. Conſecuti eſtis dico, & hoc, Propter incredulitatem illorum, quæ
eſt aliqua cauſa veſtræ mīæ, ita & iſti, id eſt Iudæi, Nunc nō crediderunt, ne poſtea cō
uerſi materiā in lege gloriandi habeant. Non crediderunt dico venientes, In veſtram
miſericordiam.i.non habuerunt fidei gratiam, per dei miſericordiā ſicut & nos. Non
crediderunt, dico, Vt & ipſi, humiliati, Conſequantur, vobiſcum, Miſericordiam.i. fi-
dei gratiam. Ideo itaq; de vtriſq;, id eſt de Iudæis & gentibus ita factum eſt. quia De⁹
conclusit.i.permiſit cōcludi omnia, id eſt Iudæos & Gentes, In incredulitate, quia a- Aimo.
B liter ex ſuperbia ruerent. Hic videtur aliquo mō myſterium exponere. Cōcluſit enim Ambro.
deus, omnia in īcredulitate, vt de amaritudine infidelitatis ſuę pœnitendo cōfuſi, & ad Auguſtinus
dulcedinē mīæ dei credendo conuerſi, humiliores permanerent, & vt gratia muneris de ciuita. dei.
eſſet gratiſſima: & clamarent, Quā magna mult.d.t.domine. Concluſit dico, tamē ita
Vt miſereatur omnium, id eſt Iudæorum & Gentilium quod nullum damnaturus ſit: Ambro.
quod quidam falſo opinati ſunt.

O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? Quis enim cognouit ſenſum domini? aut quis conſiliari⁹ eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo & per ipſum, & in ipſo ſunt oīa: ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Amē.

O altitudo &c. Præmiſerat ſententiam miræ profunditatis.ſ.quod deus concluſit
omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur, cuius profunditate, velut horrore per-
cuſſus, & velut abyſſi altitudinem expaueſcens Apoſtolus exclamat. O altitudo &c. Augu.
Valde.n.paruum ſenſum habemus ad diſcutiendam iuſtitiā iudiciorum dei, ad diſcu- de cor. & grā
tiendam gratuitam gratiā nullis meritis præcedentibus redditam: nec tam mouet nos
quod gratia præſtatur indignis, quam quod indignis æque aliis denegatur. Scio enim
C quod ſicut impoſſibilitas, ita & iniquitas non eſt apud deum: & ſcio quod reſiſtit ſuper Auguſt.
bis, & humilibus dat gratiā. Illud vero obſcurum eſt, quare quibuſdam indignis dat, de ſpū & lrā.
quibuſdam negat. Aliquid eſt in abdito & profundo iudiciorum dei. Similiter nec il-
lud perſpicuum eſt, quare hoc modo ſaluauerit Iudęos & Gentes, vt prius permitteret
eos concludi in infidelitate. Si quis ergo quærat, quare ſic ſaluantur, cū multi alij mo
di ſaluationum ſint, hoc ſe neſcire per animi rōnem innuit aplūs.q.d. Excæcauit deus
gentes & Iudæos ad tempus, vt omnium miſereatur. Quare ſic factum ſit, non pu-
tes poſſe comprehendi. Hæc eſt enim altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, Ambro.
quæ gentiles & Iudæos multifaria prouidentia adquiſiuit ad vitam. Hanc igitur am-
miratur apoſtolus dicens, O altitudo diuitiarum, hoc dicit quia multa ſcit, & profun-
da ſapientiæ, quæ eſt de rebus ſpiritualibus, & ſcientiæ dei, quæ eſt de mundanis. Om Aimo.
nium enim diuinarum humanarumq; rerum ſublimis & profunda cognitio eſt apud
deum, qui ſolus ſicut ſunt omnia intuetur, ad cuius notitiam omnis ſenſus noſter retū
ditur. Quam incomprehenſibilia &c. quaſi dicat, ſicut ſapienti & ſcientia eius ſunt in
comprehenſibiles, ſic & iudicia pro quibus cœpit de ſapientia & ſcientia, & hoc eſt

Quá incõprehenſibilia ſunt iudicia eius.i.diſpoſitiones de oībus rebus? Et quá in- D
ueſtigabiles viæ eius.i.impletiones diſpoſitionis.quia nec in exhibitiōe poteſt cogno
ſci quod diſpoſuit. Deinde vtens verbis Eſaiæ,altá eſſe ſapiētiá dei probat ſubdēs,
Quis enim quaſi dicat,Vere eſt alta ſapiētia & ſciētia.Quis enim cognouit,hoc Eſa-
ias dicit,Sēſum domini?in ſapiētia & ſciētia. Aut quis cõſiliarius eius fuit?In diſpo
[A]mbro. ſitione,vel exhibitione rerum,id eſt quis fuit,cuius conſilio ageret, vel qui eius cõſi-
liũ ſciret?Patris cõſiliarius eſt vnigenitꝰ filius eiꝰ,qui & angelus magni cõſilii appel
latur:ſed ex hominibus,& angelis nullꝰ ei fuit cõſiliariꝰ.Aut qui prior,quaſi dicat,&
ſi iudicia dei nõ poſſumus ſcire,ſaltē hoc cõſtat quod ſola gratia dat bona,nõ ex prę
cedēti merito.& hoc ē ꝙ ait,Aut quis prior dedit illi? fidē & bona opera,priuſquá ab
eius gratia pręueniretur,Et retribuetur ei, merces a deo ex hoc ꝙ fidē ſuá prior dedit
Auguſtinus. illi? Nullus.Quoniá,potius,Omnia ſunt ex ipſo,patre,ex quo filius eſt:Et per ipſum
Aimo. filiũ,per quē omnia facta ſunt:Et in ipſo,ſpiritu ſancto,quia ſola dilectione creauit,
Auguſtinus & cõſeruat omnia.Ecce trinitas perſonarũ hic oſtēditur,& eſſentiæ vnitas.Tres enim
Aimo. diuerſę præpoſitiones.ſ.ex,per,in,diſtinctionē perſonarũ indicát.Ipſe vero.i.prono-
Aimo. men repetitum identitatem ſubſtátiæ inſinuat:ſicut & illud quod ſubdit, Ipſi gloria,
Auguſtinus non dicit ipſis.Non.n.duos,aut tres deos fides catholica prædicat,ſed ipſam trinita-
tem,vnũ deũ:non vt eadē trinitas ſimul poſſit dici aliq̄n pater,aliq̄n filius,aliq̄n ſpũs
ſanctus,ſicut Sabellius credit:ſed vt pater non ſit,niſi pater:& filius non ſit niſi filiꝰ:
& ſpiritus ſanctus,non niſi ſpiritus ſanctus:& hæc trinitas,non niſi vnus deus. Hanc
trinitatem apoſtolus creditur inſinuaſſe,cũ dicit,Ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt
omnia.Cũ audimus oía eſſe ex deo,oēs vtiq; naturas intelligere debemus, & oía quæ E
Augu. naturaliter ſunt.Neq;.n.ex ipſo ſunt peccata quæ natura non ſeruant,ſed vitiant,quę
de natu.boni peccata ex voluntate peccantium naſcuntur,& cum in deo ſint omnia quæ condidit,
non tamen inquinant eum qui peccant, De cuius ſapiētia dicitur,Attingit omnia pro
pter ſuam munditiam,& nil inquinatum in eam incurrit.Attendendũ etiam eſt ꝙ nõ
ait de ipſo,ſed ex ipſo ſunt oía.Ex ipſo.n.non hoc ſignificat pœnitus quod de ipſo.
Quod.n.de ipſo eſt,põt dici ex ipſo,ſed non omne quod ex ipſo eſt,põt dici eſſe ex ip-
ſo,quia nõ eſt de ſubſtantia ſua. Ex ipſo.n.ſunt cælum & terra,quia ipſe fecit ea, nõ
Augu. autem de ipſo,quia non de ſubſtantia ſua.Sicut aliquis hõ ſi gignat filiũ & faciat do-
in eodem. mum,ex ipſo eſt domus,ex ipſo eſt filius:ſed filius de ipſo,domus vero de ligno,& de
Attende. terra eſt.Oportet igitur vt creatorem,per ea quæ facta ſunt,intellectu conſpiciētes tri
Auguſtinus nitatem intelligamus,cuius trinitatis veſtigiũ in creaturis apparet.In illa.n.trinitate
Auguſtinus ſumma eſt origo oím rerum,& perfectiſſima pulchritudo,& beatiſſima dilectio. Ita-
de trinitate. que illa tria a ſe inuicē determinari videntur,& in ſe infinita ſunt.Ita & ſingula ſunt
Caue. in ſingulis,& omnia in ſingulis,& ſingula in omnibus,& vnum omnia.Non ergo cõ-
fuſe accipiendum eſt quod ait apoſtolus ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia.
Ex ipſo dicit propter patrem,& per ipſum propter filium,in ipſo propter ſpiritũ ſan-
ctum.Nõ ait ex ipſis,per ipſos,& in ipſis:nec ait ipſis gloria,ſed ipſi. Inſinuare volēs
hanc trinitatem vnum deũ eſſe.Illud vero vigilanter intende,ne quia patrem volens
Aug. intelligi,dicit ex ipſo,ſic intelligas omnia eſſe ex patre,vt neges omnia eſſe ex filio, F
vel ex ſpiritu ſancto cũ ex patre,& per patrem,& in patre omnia eſſe ſane dici poſſit,
ſimiliter de filio & de ſpiritu ſancto dici poteſt.Ac per hoc dũ dicitur ex ipſo, & per
ipſum,& in ipſo ſunt omnia,ſine dubio patris & filii,& ſpũs ſancti demõſtrabitur æ-
Auguſt. in eodem qualitas.Et quia non ante noíauerat patrem vel filium vel ſpũm ſanctum, ſed deũ &
dominũ,quod ipſa trinitas dici põt,ſingula horũ trium referri ad ſingulos voluit,ſub
Aug.de vera dens ex ipſo.Religet ergo vos vera religio vni omnipotenti deo,quia inter mentē no
religione. ſtram qua illum intelligimus,patrem & veritatem.i.lucem interiorem, per quam il-
lum intelligimꝰ nulla interpoſita eſt creatura.Quare ipſam quoq; veritatem nulla ex
Auguſtinus. parte diſſimilem:in ipſo,& cum ipſo patre veneremur:quę forma eſt oím,quę ab vno
facta ſunt,& ad vnum referuntur,quæ tñ omnia neq; fierent a patre per filiũ,neq; ſuis
finibus ſalua eſſent,niſi deus ſumme bonus eſſet,qui & nulli naturæ quæ ab ipſo bona
eſſet,inuidit:& in ipſo bono,alia quátũ vellent,alia quantũ poſſent,vt manerēt, de-
dit.quare ipſum donum dei cũ patre & filio æque incommutabile colere,& tenere nos
conuenit,vnius ſubſtantiæ trinitatem deum a quo ſumus,per quem ſumus, in quo ſu-

A mus,a quo diſceſſimus,cui diſſimiles facti ſumns,a quo perire permiſſi ſumus, princi-
pium ad quod recurrimus,& formam quam ſequimur,& gratiã per quã recõciliamur,
vnum qno authore conditi ſumus:& ſimilitudinem eius,per quam ad vnitatem refor-
mamur:& pacem,qua vnitati adhæremus.ſ.deum,qni dixit,fiat:& verbum, per quod
factum eſt oẽ qnod ſubſtãtialiter & naturaliter factũ eſt:& donũ benignitatis ei9 qua
placuit & cõciliatum eſt authori ſuo,vt non interiret,quod ab eo per verbum factum
eſt.Et hæ ſunt res quibus fruendum eſt.ſ.pater & filius & ſpũs ſanctus,eademq; trini- Augu.de doã
tas,vna quædam ſumma res eſt,cõiſq; omnibus fruentib9 ea,ſi tñ res dici debeat,& nõ ctrina Chriſt.
rerum oĩm cã,ſi tñ & cauſa.Non.n.facile nomen,quod tantæ excellentiæ conueniat
inueniri põt,niſi quod melius dicitur,ita trinitas hæc vn9 deus,ex quo omnia,per quẽ
oĩa,in quo oĩa,ita pater,& filius,& ſpũs ſanctus,ſingulis quiſq; eorũ deus eſt, & ſimul
oẽs vnus deus:& ſingulus quiſque horũ plena eſt ſubſtantia, & ſimul omnes vna ſub-
ſtantia.Pater nec eſt filius:nec ſpũs ſanctus:filius nec eſt pater,ne ſpũs ſanctus: ſpiri- Auguſtinus
tus ſanctus,nec pater,nec filius ſed pater tantũ pater,& filius tãtum filius,& ſpũs ſan in li.vi.de tri.
ctus tantum ſpiritus ſanctus.Ead em tribus æternitas,eadem incommutabilitas, ea-
dem maieſtas,eadem poteſtas.In patre vnitas,in filio æqualitas,in ſpũ ſancto vnita-
tis æqualitatiſq; concordia.Et tria hæc,dicimus vnũ oĩa propter patrem,æqualia oĩa
propter filium,cõnexa oĩa propter ſpũm ſanctum:tñ vnũ.ſ.dñm eſſe ſolũ, cui ſeruit9
illa debetur,quæ latria græco vocabulo nuncupatur.Patri.n.& filio & ſpũi ſancto la- Augu.
tria debetur.Pater nõ habet patrẽ,de quo ſit:filius aũt de patre eſt,vt ſit,atq; vt illi co in li.vi.de tri.
æternus ſit.Imago.n.ſi perfecte implet illud cuius imago eſt,ipſa coæquatur ei, nõ il
B lud imagini ſuæ,vbi iam eſt ſumma congruentia,& prima æqualitas, & prima ſimili
tudo,nulla in re diſſidens,& nullo mõ inæqualis,& nulla ex parte diſſimilis: ſed ad
identidem reſpondit ei,cuius imago eſt,vbi eſt ſumma & prima vita,cui non eſt aliud
viuere,& aliud intelligere:ſed id quod eſt ei intelligere,hoc eſt viuere,& hoc eſſe eſt.
Vnum eſt hoc tanquã verbũ perfectum,cui non deſit aliquid:& ars quædã oĩpotentis
atq; ſapientis dei,plena oĩm rõnũ viuentium incõmutabiliũ:& oẽs vnũ in ea,ſicut ip-
ſa vnũ denuo,cũ quo vnũ:vbi omnia nouit deus,quę fecit per ipſam,& iõ cũ diſcedãt
& ſuccedant tẽpora,nõ diſcedit vel ſuccedit aliquid ſcientiæ dei. Non.n.quæ creata
ſunt,ideo ſciuntur a deo,quia facta ſunt.An nõ potius iõ facta ſunt,quia immutabili
ter a deo ſciuntur? Ille igitur ineffabilis quidam cõplexus patris & imaginis,non eſt ſi
ne perfruitiõe, ſine charitate,ſine gaudio.Illa igitur dilectio,delectatio,felicitas,vel
beatitudo,ſi tñ humana lingua vel voce digne dicitur,eſt in trinitate ſpũs ſanctus nõ
genitus,ſed genitoris genitiq; ſuauitas,ingenti largitate atq; vbertate perfundens oẽs
creaturas pro captu earum vt ordinem ſuũ teneant.Hæc igitur oĩa quæ arte diuina fa
cta ſunt,& vnitatem quandã in ſe oſtendunt,& ſpeciem,& ordinẽ.Nã quodq; horum
creatorũ & vnũ aliquid eſt,& aliqua ſpecie formatur, & ordinẽ aliquem petit aut te-
net,& ita in creaturis vt prædiximus,veſtigium prælucet trinitatis. Nã propter hoc
naturã ſummi boni ſimplicẽ eſſe dicimus,quia eſt in ea pater ſolus,aut filius in ea ſo-
lus,aut ſpũs ſanctus.i.quia ſola eſt iſta,nõ inde trinitas ſine ſubſtantia perſonarũ, ſi-
C cut Sabelliani putauerunt,ſed iõ ſimplex dicitur,quia eſt hoc quod habet, excepto ꝙ
relatiue quoq; perſona ad alteram dicitur,nec ipſa eſt.Nã vtiq; pater habet filium, ad
quem relatiue dicitur,nec tamen eſt filius:& filius habet patrem,non tñ ipſe eſt pater.
propter hoc itaq; & natura hæc dicitur ſimplex quod non ſit aliud habens, & aliud id Auguſtinus
quod habet,ſicut & in cæteris rebus eſt.Non enim habens liquorẽ, liquor eſt,nec cor ad Maximũ.
pus color,nec aer lux.Non ergo pater ſolus,nec ſolus filius,nec ſol9 ſpũs ſanctus de9
eſt:ſed ipſa trinitas,vnus deus eſt ſolus.Ipſi gloria.q.d.& cũ talis ſit, ipſi ſecũdũ ſub-
ſtantiam ſingulariter vni ſit gloria non ipſis,& hoc in ſecula ſeculorum.

CAPVT XII.

OBſecro itaque vos fratres per miſericordiam dei, vt exhibeatis cor-
pora veſtra hoſtiam viuentem. ſanctam, deo placentem, rationabi-
le obſequium veſtrum. Et nolite conſirmari huic ſeculo, ſed re-
formamini in nouitate ſenſus veſtri: vt probetis quæ ſit voluntas

A Dico enim (per gratiam quæ data eſt mihi) omnibus qui ſunt inter vos, non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, & vnicuique ſicut deus diuiſit menſuram fidei.

Dico.n.per gratiam.q.d.illud obſecro vt non conformemini ſeculo, ſed reformemini. In nouitate ſenſus veſtri. Hoc autem prohibeo, Dico.n.per gratiam, apoſtolat9 id eſt authoritate apoſtolica, Quæ data eſt mihi non plus ſapere.i.inueſtigare de miſteriis diuinis, Quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: vel, Ad temperantiã; id eſt ſine præſumptione, & temperanter, quod præceptũ, oẽs hæretici tranſgreſſi ſunt
& hoc dico non omnibus vobis, Sed omnib9 qui ſunt inter vos, tales, quia nec omnes Auguſtinus
hoc agebant, ſed quidam inter illos. Et ſciendum quia hoc eſt ſacrificium Chriſtiano de ciuita. dei.
rum, vt multi vnum corpus ſint in Chriſto. Hoc.n.in ſacramento altaris fidelibus voto demonſtratur eccleſiæ. quæ in ea re quam offert ſignificatur. Sicut.n.panis ex multis conficitur granis, ita ex multis fidelium membris ſancta cõſtat eccleſia, qui creatoris ſui participatione congauderet, cuius munere ſancti ſunt & vnum, quod in ſequenti oſtenditur, vbi ait, Multi vnum corpus ſumus in Chriſto, quod non poteſt fieri niſi ſapiant ad ſobrietatem quod hic præcipit. Et vnicuiq;. Sicut monuit ne de priori ſta-
B tu ſuperbiant, ita ne de donis quæ in fide recipiunt.q.d.præcipio non plus ſapere quã oportet, & præcipio.ſ.maiori vel minori ſapere. Sicut diuiſit deus mẽſuram fidei.i.ea
ratione qua deus dedit vnicuiq; diuiſim dona menſurata, quę fides meretur, quod ideo Ambr.
fecit, vt nec indigeat, & ſit ſubſeruiendi materia, vt ſit mutua dilectio, Aperte oſtẽdit Apoſtolus in his verbis hoc debere, nos ſapere quod iuſtitiæ terminos non egrediatur vt non nobis ſolis vtile, ſed & nulli obſit. vel ita. Et vnicuiq; præcipio non plus ſape-
re, Sicut diuiſit menſuram fidei.i.ſecundum fidem quam deus menſurate diuidit. Nam Augu.
& fidem menſurãte partitur deus vnicuiq;, & hæc eſt operãs per dilectionem ſine qua nulla cuiuſq; bona opera exiſtimanda ſunt, ex qua omnis iuſtitia ſumit initium, quæ
non eſt tribuenda libero arbitrio, nec illis pręcedentibus meritis, quia inde incipiunt Auguſt.
omnia bona quęcunq; merita. Opera quippe bona fiunt ab homine, fides autẽ fit in ho ad iulinaum.
mine, ſine qua illa a nullo fiunt homine. Fides ergo donum dei eſt quam partitur de9 Vnicuiq;, ſicut & alia dona ſancti ſpiritus, ſine quo ſpiritu ſancto conſtat Chriſtum nos diligere, & eius mandata ſeruare non poſſe, atq; agere tanto minus, quanto illum percipimus minus, tanto amplius quanto illum percipimus amplius, Ideoque non ſolum non habenti, verumetiam habenti non incaſſum promittitur: non habenti quidẽ vt habeatur, habenti autem vt amplius habeatur. Nã ſi ab alio minus, ab alio nõ plus haberetur, ſanctus Eliſæus ſancto Eliæ non diceret. Spiritus qui eſt in te duplo ſit in
C me. Chriſto autem qui eſt dei filius, non ad menſuram datus eſt ſpiritus, quia in illo habitat omnis plenitudo diuinitatis. Neque enim ſine gratia ſpiritus ſancti eſt mediator dei & hominum homo Chriſtus. Quod enim vnigenitus eſt filius, æqualis patri, non eſt gratiæ ſed naturæ. Quod autem in vnitate perſonæ vnigeniti aſſumptus eſt homo, gratiæ eſt non naturæ. Cęteris autem omnibus ad mẽſurã datur, & datus additur, donec vnicuiq; pro modo ſuę perfectionis propria menſura compleatur. Vnde Ioannes de Chriſto loquens ait. Nõ.n.ad menſuram deus dat ſpũm. Cęteris vero diuiditur
non quidem ipſe ſpiritus, ſed dona eius, Et ſciendũ ꝙ obtemperandum eſt Apoſtolo Auguſtinus
præcipienti vnicuiq; ſapere ſecundum menſuram fidei. Si.n. pro viribus ſuis alitur in de ciuita. dei.
fans, creſcit vt plus ſapiat: ſi aũt vires ſuę capacitatis excedit, deficit antequã creſcat.

Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus ſumus in CHRISTO ſinguli autem alter alterius membra, habentes donationes ſecundum gratiam quæ data eſt nobis, differentes: ſiue prophetiam, ſecundum rationem fidei: ſiue miniſterium, in miniſtrando: ſiue qui docet, in doctrina: qui exhortatur, in exhortando: qui tribuit, in ſimplicitate: qui præeſt, in ſollicitudine: qui miſeretur, in hilaritate: dilectio, ſine ſimulatione, odientes malum, adhærentes bono, charitatem fraternitatis inuicem diligentes: honore inuicem præuenientes: ſollici-

tudine non pigri:ſpiritu ferventes,domino ſeruientes,ſpe gaudentes, in tribula D
tione patientes,orationi inſtantes,neceſſitatibus ſanctorum cõmunicantes, ho-
ſpitalitatem ſectantes.Benedicite perſequentibus vos. Benedicite,& nolite ma
ledicere.Gaudete cum gaudentibus.flete cum flentibus.

Sicut.n.q.d.ideo menſurate diuiſit dona,quia multi vnum corpus ſumus,& iō oīa
neceſſaria danda,ſed nō in vno.& hoc eſt quod ait,Sicut.n.in vno corpore multa mē
bra habemus oīa aūt mēbra non habent eundem actū,ita nos, Multi,per diuerſa do-
na,Vnū corpus ſumus in Chriſto,inuicem ſubſeruiendo.Ecce corporis exemplo do-
cet,non poſſe nos ſingulos habere omnia,ac per hoc curam noſtri inuicem nos agere
debere,quia inuicem officiis noſtris indigemus,Singuli autem.q.d. oēs vnū corp9 ſu
mus in Chriſto,Singuli autem,ſum9 membra:Alter quidem,eſt Membrū alterius,&
ita ſumus aliis ſeruientes,& aliis indigentes.Ideo dicitur Singuli, quia nullus exclu-
ditur,maior vel minor.Habentes aūt,Vel,Igitur,q.d.ſinguli ſumus membra: ad hoc
Autem,ſumus,habentes donationes differentes,id eſt dona differentia.Habentes di-
co ſecundum gratiam.Quæ data eſt nobis.Vel ita lege,q.d. Singuli ſumus membra.
Igitur in differentibus donis hoc agatur.& hoc eſt quod ait,quia ſumus membra.Igi-
tur habentes donationes ſecundum gratiam quæ data eſt nobis.ſ.ſimus membra alter E
alterius.Quæ autem illæ ſint gratiæ,ex quarum diuerſitate dicuntur membra,& qua
liter in illis nobis inuicem ſubſeruire debeamus aperit dicens,Siue habentes prophe-
tiam.i.reuelationem futurorum,vel quorumlibet occultorum,ſimus membra aliorū,
vt illis prophetemus:habentes dico,Secundum rationem fidei,quia vt exigit fides eo-
rum,vel auditorum datur prophetia.Et nota ꝙ in enumeratione gratiarum a prophe
Ambro. tia incipit,quę eſt prima probatio,ꝙ fides nr̄a ſit rōnabilis,quia credentes accepto ſpū
prophetabant.Siue miniſterium,eccleſiaſticum habentes,vt præſbyteri ſimus mēbra
aliorum. In miniſtrando,aſſidue.Siue qui docet.i.qui habet gratiam docendi ſit mē-
brum alterius,In doctrina.i.in exhibitiōe doctrinæ,Qui exhortatur.i.qui habet gra
tiam exhortandi ſit membrum alterius in exhortando. Qui tribuit,eleemoſynas tri-
buat,non in duplicitate præſentis & futuræ gloriæ,ſed,In ſimplicitate, futuræ glorię
& ita ſit mēbrum alterius.&,Qui præeſt,vt princeps,præſit In ſollicitudine.i.vt ſol-
licite agat,& ita ſit membrum alterius:&,Qui miſeretur,id eſt qui habet gratiam cō
patiendi oppreſſo. hoc faciat,In hilaritate,id eſt læto animo ſubueniat,& ita ſit mem
Auguſtinus. brum alterius,quoniam in multis offendimus omnes,ſugerit Apoſtolus dominicam,
Hiere. & cotidianam medicinam.Hæc enim miſeratio eſt cotidiana medicina, cotidianis &
ſi leuioribus tamen vulneribus & multis. Iudicium enim ſine miſericordia fiet illi qui
non fecit miſericordiam. Vnde dominus ait,Dimittite & dimittetur vobis. Date & F
dabitur vobis,Et hoc vtiq; iuſtum eſt vt dimittatur dimittenti, & detur danti. Ineſt
quippe deo & miſericordia iudicanti,& iudiciū miſerenti. Quiſquis vero quaſi nimis
iuſtus & ſecurus iudicium expectat ſine miſericordia, irā prouocat.Miſericordia hæc
Ambr. eſt multiplex,ſcilicet dare alii,peccanti ignoſcere,oppreſſo ſubuenire &c.Et ideo nō
Augu. ſuperflue hoc ſubdit de miſericordia,ponendum vnum miſericordiæ membrum,cum
præmiſſum ſit aliud mēbrum miſericordiæ,vbi ait,qui tribuit in ſimplicitate, hoc di-
cit in hilaritate.Simplicitas excludit hypocryſim. Hilaritas gaudium oſtēdit fretum
ſpe futuri.Omnis ergo miſericordia,& ſimpliciter,& cum gaudio debet fieri. Di-
lectio,qua diuerſa dona vniuntur ſit.Sine ſimulatione,& ſic erit alter alterius mem-
brum:& ſitis,Odientes malum,& adhærentes bono,vt nec dilectio amici faciat malū
amare,nec malum faciat bonum dimittere.& ſitis Diligentes inuicem charitatem fra
Ambro. ternitatis.i.quod fratres charitatem habent inter ſe:vel ſitis volentēs a fratribus redi-
Ambro. ligi:& ſitis.Inuicem præuenientes,vos,Honore,id eſt in qualibet reuerentia. Aliter
non eſt fraternus amor,niſi mutuis ſe præueniāt obſequiis,& ſitis.In ſollicitudine nō
pigri,id eſt ſi ſolliciti eſtis corde non ſitis pigri opere.Maledictus enim eſt ſicut Iere-
Aimo. mias ait,qui opus dei fecerit negligenter,quia pigri in conuerſatione diuina ſine ſpe-
Augu. ſunt:& ideo vt pigritiæ frigus pellatur,ſitis Feruentes ſpiritu,id eſt igne charitatis.&
de blaſph.ſſ. ſi actu non poteſtis implere quod vultis. Ideo autem dicit, Feruenres,quia ſpiritus
ſanctus ignis eſt quo feruet charitas quæ diffunditur in cordibus noſtris per ſpiritum

A ſanctum:cui feruori contrarium eſt,quod dicit dñs, Refrigeſcet charitas multorum.
De hoc igne dñs ait,Ignẽ veni mittere in terram.Dño.vel, Tempori.q.d. Quáuis di-
xerim,vt ſpũ feruentes ſitis,tñ nõ paſſim,& importune verba dei ingeratis,ſed,Tem-
pori.i,opportunitati ſitis Seruientes,vt modeſte cũ honeſtate,& aptis locis , & perſo-
nis,& apto tẽpore fidei verba loquamini.Vel dando proximo ſitis Dño ſeruientes.q.
d.quod proximo impenditis,credite vos impendere deo & in his ſitis, Gaudentes ſpe,
vt nõ niſi æterna ſperetis,& inde gaudeatis.Certi.n.de futuris gaudẽt, quia ſperãt cer
tiſſime ſe accepturos,& iõ patientes ſunt in tribulationibus.Vñ ſubdit,In tribulatio-
ne.q.d.hoc agite quæ dixi,& ſi in his bonis mala occurrũt, ſitis Patientes in tribula- Auguſt.
tionibus,& vt poſſitis mala pati,ſitis Inſtantes oõni,quia adhuc differtur res,& ideo in pſal.lxxxiii
neceſſaria eſt oõ.Neceſſitatibus.q.d.patiamini,Et neceſſitatibus ſanctorũ,ſitis Cõ-
municãtes,vr̃a.i.ſanctis paſſis veſtra cõia facite,& recipite ſanctos in hoſpitio,quod
ita ait,ſitis Sectantes hoſpitalitatẽ,exẽplo Abrahæ,& Loth.Et etiam, Bñdicite.i.bo
na orate.Perſequentibus vos.Per hoc remouet eos a cõi cõſuetudine,ne irato aĩo inci
tati,vt prius facile maledicant,ſed magis victa iracundia bñdicant,vt laudetur dñica Ambro.
diſciplina:iõq; repetit,vt hoc ſemper faciendũ doceat dicens, Bñdicite.q.d.itẽ itemq;
Et nolite maledicere.q.d.benedictio veſtra ſit ſine ammixtione amaritudinis.Et etiá
debetis Cum gaudentibus gaudere,de profectu.& debetis cum flentibus flere, de eo vn
de flendum ſit,vt de lapſu alicuius,vel de gloriæ dilatione.Et ſitis

Idipſum inuicem ſentientes,non alta ſapientes,ſed humilibus conſentientes.
B Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos,nulli malum pro malo reddentes,pro
uidentes bona non tantum coram deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. Si
fieri poteſt(quod ex vobis eſt)cum omnibus hominibus pacem habentes. Non
voſmetipſos defendentes chariſſimi,ſed date locum iræ.Scriptũ eſt enim, Mi-
hi vindictam,& ego retribuam,dicit dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus ci-
ba illum, ſi ſitit,potum da illi,hoc enim faciens,carbones ignis cõgeres ſuper ca
put eius.Nõ vinci a malo,ſed vince in bono malum.

Idipſum inuicem ſentientes,cum illis in gaudio,vel in fletu.& pro his oĩbus prædi
ctis & alijs,Non,ſitis,Sapientes alta,in corde ſaltem:Sed,ſitis,Conſentientes humi- Ambro.
libus.i.humilium imitatores.Et nota ꝙ non ait,colloquentes humilibus,ſed conſen- Auguſtinus.
tientes,quod non fit ore tantũ,quia tunc vera eſt humilitas,ſi non eſt lingua ſola,ſicut in pſal. cxxx.
hypocrita,qui dicit ſe pctũm non habere foris,fingit humilitatẽ,intus amplectitur va
nitatem,ergo in corde & in ore non habet veritatem.Iõ ergo dixit,non alta ſapiẽtes,
ne ſit elatio in aĩo,& ne præſumentes de ſe condoleant alijs,ſed exprobrent,quaſi pec Ambro.
catoribus.Hæc eſt ſuperbia quæ cum ſe præponit offendit,deinde adiunxit,Sed humi
libus cõſentientes,vt aliena cã ſit eorũ,vt ita gratiá habeant apud deum qui ſuperbis
reſiſtit,& humilibus dat gratiam.Et nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos.i.ne pru
dentiam veſtram apud vos tantũ,ſed magis apud proximos exerceatis, etiá ſi quis eo-
C rum offendit.Vñ ſubdit,Nulli,ſitis,Reddẽtes malum pro malo,etiam ſi qui offendát
vos,Deinde monet ne etiam licita cum ſcandalo fiant,dicens,& ſitis Prouidentes bo- Ambro.
na,non tantum coram deo.i.in ſecreto cordis,Sed etiam coram oĩbus hoĩbus, vt non
fiat ſcandalum,ſed bonum exemplũ,quia illud fieri debet,quod & deo non diſpliceat
& fratri ſcandalum nõ ſit.Et etiam ſitis,Habentes pacem cum oĩbus hoĩbus ſi fieri po
teſt,vt aſſentiant.ſi vero non poteſt fieri,malorum iniquitate merente,ſaltem . Quod
ex vobis eſt,facite.ſ.quod ad vos pertinet.i.pacem cum eis habete quátum in vobis eſt
vt etiam cum his qui oderunt pacem ſitis pacifici, Vel,Sitis habentes pacem cum om-
nibus hoĩbus,ſi fieri poteſt,iõ dicit ſi fieri põt,quia difficile eſt. Quod tamen licet ſit
difficile,Eſt ex vobis.i.in poteſtate vr̃a,ſcilicet habere pacem cum omnibus. Et non
ſitis,Defendẽtes voſmetipſos chariſſimi,id eſt non ſitis referientes aduerſarios. Sed
date locum iræ,id eſt iudicio dei,Attende quod non præcipit vt nolint ſancti vindica
ri a deo quod clamant ſancti,ſed vt non ſeipſos vindicantes dent locũ iræ dei,qui di-
xit,Mihi vindictam,ad quem in Apocalypſi ſancti clamant, Vindica domine ſangui Auguſtinus i pſal.lxxxviii
nem noſtrum,Quod aliter oporteat accipi,non eſt prætereundum. ne videantur ſan-
cti propter exaturandum odium deſiderare vindictam,quod ab eorum profectione lõ

ge eſt. Non ergo vindictam volunt propter exaturandũ odium: ſed tamen ſcriptũ eſt D
Lætabitur iuſtus cũ viderit vindictam. Præcipit aũt Aplũs hic, vt dictũ eſt, vt non ip
ſi ſe vindicantes dent locum iræ dei. Sed ſi vult bonus, vt deus inimicum puniat, vbi
ergo eſt illud, Diligite inimicos veſtros, benefacite illis qui oderunt vos: & illud. Nõ
reddentes malum pro malo. Nonne hoc eſt reddere malum pro malo? & non diligit,
nec bonum facit inimico? Cũ igitur & homo iuſtus, & homo malus de inimicis ſuis ve
lint a domino vindicari, in quo diſcernuntur. Sed bonus magis cupit corrigi inimicũ
quá puniri, & cum deus punit non delectatur de pœna inimici, quia nõ odit eum, ſed
de iudicio dei, quia deũ diligit. Hoc ei placet quod dño, quia & deus quem in hoc ſe-
quitur, pluit hic ſuper iuſtos & iniuſtos: tñ & in hoc ſeculo aſperis corripit, & pertina-
Aimo. ces in fine dánabit. Huic ergo reſeruanda eſt vindicta. Vnde ait, Date locũ iræ. i. vin-
dictæ dei. vel, irę aduerſariorũ. Ille dat locum iræ aduerſarij, qui permittit aduerſario
facere quod vult. Et debetis dare locũ iræ dei. Scriptum eſt enim, in Prouerbijs, Mihi
vindictam, reſeruaui, vel vos reſeruate, Et ego retribuá, dicit dominus. i. vindicabo. &
qui non facit deũ cõtemnit. Sed ſi eſurierit. Nota inſolentiá ſed coniunctionis, ita eſt
enim proſequendũ, quaſi nõ ſit ibi interpoſita vtraq; coniunctio. Ac ſi diceret ſine ſed
Si eſurierit &c. Vel ita põt legi vt neutra ſuperfluat cõiunctio. q. d. non ſolum non de
fendatis vos, Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illũ: ſi ſitit, potum da illi. i. in vitæ ne-
ceſſarijs ſubueni illi. Hoc. n. faciens. q. d. iõ facito hoc, quia, Hoc faciens congeres car
bones ignis. i. feruorẽ charitatis, vel ſancti ſpũs, vel vrẽtem pniæ ardorẽ. Super caput
Auguſtinus ſuper pſalm. xxxiii. eius. i. mentem eius. Et ſi non pœnitet, tamen, Noli vinci a malo, ſed vince malum in
bono. i. in patiendo, quia ſi repercutis, ſimilis ei nequá fies. Bonitate ergo contende cõ E
tra illum. Et eſt vera contentio, & ſalubre certamen, vt ſit bonus contra malũ, non vt
ſint duo mali, ſi tu iam non es malus, opta malo vt ſit bonus, diſpliceat tibi quod ma-
lus eſt, placeat vt fiat bonus ne ſint duo mali.

CAPVT XIII.

OMnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, non eſt enim pote
ſtas niſi a deo: quæ autẽ ſunt a deo, ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit
poteſtati, dei ordinationi reſiſtit, qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damna-
tionem acquirunt. Nam principes nõ ſunt timori boni operis, ſed ma
li. Vis aũt non timere poteſtatem: Bonũ fac, & habebis laudẽ ex illa: dei enim mi
niſter eſt tibi in bonũ. Si aũt malũ feceris, time. Non enim ſine cá gladiũ portat.
Dei enim miniſter eſt, vindex in iram, ei qui male agit. Ideoque neceſſitati ſub
diti eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideo enim
& tributa præſtatis, miniſtri enim dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes.

Oĩs aĩa. Et hic ad humilitatem inuitat, videbatur. n. quibuſdam quod mali domini F
& maxime infideles nõ debent fidelibus dominari, & ſi boni & fideles eſſent, bonis &
fidelibus deberent eſſe pares, quá etiam ſuperbiam remouet hic Aplũs a parte ſuperio
Auguſtinus ſuper Ioan. re. i. aĩa ſignificás totũ hoĩem, Quid eſt. n. omnis aĩa niſi omnis hõ? q. d. Oĩa prædicta
facienda ſunt, & ſi ita perfecti eſtis in corpore Chriſti, tñ Omnis anima, ſubdita ſit. i.
omnis homo ſubditus ſit, quem nomine animæ, ideo ſignifico vt non ſolum in corpo
rę, ſed & voluntate ſeruiatis Omnis, ergo, Anima ſubdita ſit, vt etiam voluntate ſer-
uiat hõ, Poteſtatibus, ſecularibus, bonis, vel malis. ſ. regibus, principibus, tribunis, cen
turionibus, & alijs hmõi. Si. n. bonus fuerit qui tibi pręeſt, nutritor tu⁹ eſt: malus ſi fue
rit, tentator tuus eſt, & nutrimenta libenter accipe, & in tentatione approbare. Eſto er
Aimo go aurum, & attende mundum iſtũ, quaſi fornacem aurificis. Sit ergo oĩs aĩa ſub. pote
Auguſtinus ſtatibus ſublimioribus. i. in hoc quod ſublimes ſunt. i. mundanis. Vel cauſa notatur cũ
dicit ſublimioribus. i. quia ſublimiores ſunt. Non eſt. n. probat quod debent ſubijci,
hoc modo, quia omnis poteſtas eſt a deo, ſed quæ a deo data ſunt, ordinata ſunt, igitur
poteſtas eſt ordinata. i. quicunq; habet poteſtatem dei, ordinationẽ habet. Itaq; qui re
ſiſtit poteſtati dei ordinationi reſiſtit, & hoc eſt quod dicit. q. d. Iõ debes ſubijci pote-

A ſtati,quia,non eſt poteſtas,alicui homini,vel bono,vel malo.Niſi a deo,data. Vñ Pi
lato dñs ait,Non haberes in me poteſtatē,niſi datū eſſet tibi deſuper. Malitia hoīum
cupiditatem nocendi per ſe habet: poteſtatem ſi ille non dat,non habet.Iōq; diabolus
antequā aliquid tolleret Iob,dicebat dño,Mitte manū tuam.i.da poteſtatē,quia etiā
nocentiū poteſtas,non eſt niſi a deo.Sicut ſcriptū eſt loquente ſapiētia, Per me reges
regnant,& tyranni per me tenent terram.Vñ Iob de dño ait,Qui facit regnare hypo-
critam propter peruerſitatem populi.Et de populo Iſrael dicit de9,Dedi eis regem in
ira mea.Nocendi volūtas pōt eſſe ab hoīs aīo,poteſtas autem nō eſt niſi a deo, & hæc
eſt abdita aptaq; iuſtitia.Iniuſtum enim non eſt vt improbis accipientibus nocēdi po- Auguſtinus
teſtatem bonorum patientia probetur,& malorum iniquitas puniatur.Nā per poteſta de natu.boni
tem diabolo datam,& Iob probatus eſt vt iuſtus appareret,& tētatus eſt Petrus, ne de
ſe præſumeret,& Paulus colaphizatus ne ſe extolleret,& Iudas dānatus vt ſe ſuſpen-
deret.Cū ergo deus iuſtos faciat ſuos per poteſtatem diabolo datam,tñ pro iniqua no
cendi voluntate,quæ diaboli ipſius fuit,ei reddetur in fine ſuppliciū. Quæ aūt ſunt a
deo ordinata.i.rationabiliter ab eo diſpoſita ſunt.Iob ait,Deus potentes non abijcit,
cum & ipſe ſit potens.Gregorius deum imitari deſiderat,qui faſtigium potentiæ alie-
nis intentus vtilitatibus,& non ſuis laudibus adminiſtrat. Qui prælatus cæteris pro-
B deſſe appetit non præeſſe.Timoris nanq; elatio non ordo poteſtatis in crimine eſt, po
tentiam tribuit,elationem vero potentiæ malitia noſtræ mentis inuenit.Tollamus er
go q de noſtro intulimus,& bona ſunt quæ dño largiente poſſidemus, quia nequaquā
iuſta potentia,ſed actio parua damnatur.Itaq; qui reſiſtit,vel dolo,vel vi,Poteſtati.i.
homini habenti poteſtatem,in his.ſ.quæ ad poteſtatem pertinent,vt in tributo, & hu-
iuſmodi.Dei ordinationi reſiſtit.i.habenti poteſtatem dei ordinatione. Non ergo ſe-
cundum dei ordinationem agit,de poteſtate bona patet q deus præfecit eam rationa-
biliter:de mala etiā videri pōt dum boni per eam purgantur,& mali damnātur,& ipſa
deterius præcipitatur.Et nota q noīe poteſtatis interdum accipitur poteſtas ipſa datur
alicui a deo,aliquando ipſe homo habens poteſtatem,quod diligens lector diſtinguat
Qui aūt.q.d.qui reſiſtit poteſtati,dei ordinationi reſiſtit.Hoc tam graue eſt, q, Qui,
ei, Reſiſtit,ipſi ſibi acquirit damnationem,& iō non deberet quis reſiſtere,ſed ſubijci.
Si tñ illud iubeat quod non debes facere: hic ſane contemne poteſtatem timendo ma-
iorem poteſtatem.Ipſos humanarū rerum gradus aduerte,ſi quid iuſſerit curator,nun
quid faciendum eſt ſi contra proconſulem iubeat? Rurſum,ſi quid ipſe proconſul iube
at imperator,nunquid dubitatur illo cōtempto illi eſſe ſeruiendū? ergo ſi aliud impe-
rator,aliud de9 iubeat cōtēpto illo obtēperādū eſt deo.Nā principes.q.d.merito ac-
quirūt dānationē qui poteſtati reſiſtūt.Nā principes boni vel mali nō ſūt, Timori bo
C ni operis,ſed mali.i.nō ſūt ad timorē his qui bene operātur,ſed his qui male. Si enim
bonus eſt princeps bene operantē nō punit,ſed diligit. Si vero malus eſt nō nocet bo
no,ſed purgat eū.Mal9 vero debet timere,qui inſtituti ſunt principes vt mala puniāt
Principes dicit illos quia propter corrigendā vitam,& prohibendo aduerſa creantur,
dei habentes imaginem,vt ſub vno cæteri ſint,Vis aūt.q.d.male operantibus ſunt ti-
mori,Tu aūt vis non timere poteſtatē,quæcūq; ſit ſiue bona,ſiue mala. Fac bonū, &
non eſt vnde timeas,imo,Habebis laudem ex illa,& ſi mala eſt,dum tibi cauſa eſt ma
ioris coronæ.Si aūt iuſta eſt poteſtas,habebis laudem ex illa,etiam ipſa laudante. Si
iniqua eſt,habebis laudem ex illa,non ipſa laudante,ſed ipſa tibi laudis occaſionem
præbente.Vere ex illa laudē habebis.Dei.n.miniſter eſt tibi in bonū.i. tibi eſt faciēs Augu.
bonū ſiue bonus,ſiue malus ſit,quia exercet,vel dat9 eſt a deo in bonū tuū, vt tueatur in ſer.d.Lau.
te & tua.Manifeſtū eſt.n.quod iō dati ſunt rectores a deo ne malū fiat bonis. Si autē
male feceris.q.d.bono nō eſt timēdū.Si aūt male feceris time.Et timēdū eſt,Enim.i.
quia portat gladiū.i.habet iudiciariā poteſtatem.Non ſine cā,ſed vt malos puniat,&
hoc oſtendit ſubdens.Dei.n.miniſter eſt.i.loco dei vindicat.ipſe dico exiſtens Vin-
dex in iram dei.i.propter offenſam dei vindicādam. Vel vindex in iram dei futuram
oſtendendam.i.propter vindictā dei futurā oſtēdendā,quia hæc punitio vindicat per
ſiſtentes in malo,grauius eſſe puniendos.Dico quod vindex eſt, & hoc,Ei.i.ad dānū
eius,Qui malum agit,& quia miniſter dei eſt,Iō ſubditi eſtote ei,quaſi ex neceſſitate,
vel neceſſitati,alia litera.i.neceſſariæ ordinationi,Subditi eſtote,& hoc nō ſolū pro-

ꝑter iram principis,vel dei vitandam,ſed propter cõſcientiam.ſ. vt munda ſit veſtra D
mens,prælatum a deo diligendo,licet.n.oẽs fideles inquantum fideles ſunt , vnũ ſint
in Chriſto,in cuius fide non eſt diſtantia Iudæi & Græci,dñi & ſerui,& hmõi,differẽ
tia tamen eſt in conuerſatione mortali,& eius ordinem in huius vitæ itinere ſeruádũ
eſſe apoſtoli præcipiunt.Alia ſunt.n,quæ ſeruamus in vnitate fidei ſine vlla diſtátia.
Alia in ordine huius vitę tanquá in via,ne nomen dñi,& doctrina blaſphemetur. Iõ
enim.Hæc eſt probatio ſubiectionis quaſi dicat ſubditi eſſe debetis, quia etiam Ideo
id eſt ad oſtendendam ſubiectionem.Præſtatis tributa,quod eſt ſignũ ſubiectiõis,nõ
ait ſoluitis,ſed præſtatis,quaſi reddituris, quia reddunt ſeruiendo in defenſionem,dũ
pugnant pro patria,& dum agunt iudicia præſtatis tributa,vos dico ſeruientes deo.In
hoc ipſum.i.propter hoc ipſum ſeruitis deo,quod illis tributa datis.Vere per hoc ſer-
uitis deo.Miniſter.n.dei ſunt.Ad hoc.n.inſtituti ſunt,vt boni laudentur,mali puniá
tur,Vel ita,Miniſtri.n.q.d.debetis præſtare tributa.quia,Miniſtri dei ſunt. Ipſi dico
Seruientes vobis dum patriam defendunt.In hoc ipſum.i.propter hoc.ſ.propter tri-
butum ſeruiunt vobis in defenſione patriæ,& quia miniſtri dei ſunt.

Reddite ergo omnibus debira,cui tributum tributum,cui vectigal vectigal,
cui timorem timorem,cui honorem honorẽ.Nemini quicquam debeatis, niſi vt E
inuicem diligatis.Qui enim diligit proximum,legem impleuit.Nam non adulte
rabis,non occides,non furaberis,non falſum teſtimoniũ dices,non concupiſces,
& ſi quod eſt aliud mandatũ,in hoc verbo inſtauratur,Diliges proximum tuum
ſicut teipſum.Dilectio proximi malum non operatur . Plenitudo ergo legis eſt
dilectio.

Reddite omnibus debita,vt ſic laudetur diſciplina euágelica,hoc modo, Cui, debẽ
Aimo. tis, Tributum,reddite Tributum.Tributum dicit quod regiones ſoluunt. Cui debe
tis,Vectigal,reddite Vectigal.Vectigal dicitur ſtipẽdiũ quod datur dominis qñ per
patrias vehuntur.vel tributum dicitur,quod domi ſoluitur,vectigal quod ad domum
dñi vehitur.Cui,debetis Timorem,reddite Timorẽ,vt dominũ timeamꝰ, & perſonas
vereamur.Cui honorẽ, debetis,reddite honorẽ,vt aſſurgere,& hmõi. Quis per ſingu-
Auguſtinus la?Nemini quicquá debeatis niſi vt inuicem diligatis.i.cætera ita ſoluite vt nõ debea
ad Cæleſtinũ tis aliquid.Charitatem vero ita ſoluite vt ſemper debeatis.Sola.n.charitas eſt quæ ẽt
reddita ſemper detinet debitorem.Redditur.n.cũ impenditur . Debetur aũt ſi reddita
fuerit,qnia nullum eſt tempus quo ipſa danda nõ ſit,nec cũ redditur amittitur,ſed po
tius reddendo multiplicatur.Habendo.n.redditur nõ carendo , vt pecunia quæ reddi
nõ poteſt niſi habeatur,nec haberi niſi reddatur.Imo cum redditur ab hoĩe, creſcit in
homine,& tanto maior acquiritur,quáto pluribus redditur.Hic aũt fit mentio de cha- F
Ambroſius. ritate quia valet ad humilitatem pdictá.Et nota ꝙ pacem nos ſupra monuit habere
ad omnes.Hic aũt dilectionem dicit eſſe habendam inter fratres quod notat dicendo
Inuicem.Aliter.n. vere fratres non ſunt,& vere dilectio eſt habenda,quia, Qui dili
git proximum,legem impleuit.& hoc per partes oſtendit,dicens, Nam non.q.d. Ve-
re impleuit,nam hoc præceptũ,Non adulterabis:& hoc,Non occides:& hoc,Non fu
raberis:& hoc,Non falſum teſtimoniũ dices:& hoc,Non concupiſces, rẽ proximi tui
Et ſi quod eſt aliud mandatũ,per Moyſen datũ,Inſtauratur.i.continetur,& impletur
Auguſtinus. In hoc verbo.i.in hoc mádato,quod Moyſes fecit ĩ Leuitico.ſ.diliges proximum tuũ
de tri. ſicut teipſum.In bono diligendus eſt proximus,non in malo,quoniá qui diligit iniqui
tatem,odit animá ſuá:& ita nõ ſeipſum diligit,quia nec proximũ ſicut ſeipſum.Et no
ta quia cum duo ſint præcepta charitatis , in quibus tota lex pendet & prophetæ:pro
vtroq; ſæpe vnũ ponitur,non immerito,quia deus,nec ſine proximo,nec proximus ſi-
ne deo diligi põt.Hic aũt dilectio proximi iõ commemoratur,quia dilectio proximi
in factis apparet.Dilectio vero dei áplius latet,& ideo hanc ſpiritualius ponit,de qua
Auguſtinus dominus ait.Mandatum nouum do vobis vt diligatis inuicem,vbi illud mandatũ ma
ſuper Ioan. ius dilectionis dei videtur eſſe prætermiſſum.Sed bene intelligentibus vtrunq; inue-
nitur in ſingulis,quia qui diligit deum,non poteſt eum contemnere quem deus præce
pit diligi.Et qui ſanctæ ac ſpiritualiter diligit proximum,quid in eo diligit niſi deum
Ipſa eſt dilectio ab omni mundana dilectione diſcreta,quam diſtinguendo dñs ait.Si

A cut dilexi vos. Quid.n.niſi deum dilexit in nobis,non quem habebamus,ſed vt habe
remus,ſicut medicus diligere dicitur ægros?& quid in eis niſi ſalutem quá cupit vtiq;
reuocare,non morbum quem venit expellere?Sic ergo & nos inuicem diligamus,air,
quantum poſſumus inuicem ad habendum deum in nobis curam dilectionis attraha-
mus. Tunc eſt quippe optimus homo,dũ tota vita ſua pergit,in incommutabilem vi-
tam,& toto affectu inhæret illi. Si aũt ſe propter ſe diligit,non ſe refert ad deum, ſed Augu.de do-
ad ſeipſum conuerſum,non ad incommutabile aliquid conuertitur,& iõ iam cum de- ctrina Chriſt.
fectu aliquo ſe fruitur. Si ergo teipſum,non propter te debes diligere , ſed propter illũ
vbi dilectionis tuæ rectiſſimus finis eſt,non ſuccenſeat alius homo,ſi etiá ipſum pro-
pter deum diligis. Hæc.n.eſt regula dilectionis diuinitus conſtituta,vt diligas proxi-
mum propter deum. Deum vero ex toto corde,ex tota aía,ex tota mente,vt.ſ. oẽs co-
gitationes tuas,& oẽm vitam,& oẽm intellectum in illum cõferas, a quo habes ea ip-
ſa quæ confers. Nemo ergo diligit proximum,niſi diligat deum . Quantum ergo po-
teſt proximo impendat quem diligit,ſicut ſeipſum,vt & ille diligat deum,quem ſi ip- Auguſtinus
ſe non diligit,nec ſe,nec proximum diligit. Amator.n.dei,amator eſt ſui:& non dili- ad Hiere.
gens deũ non diligit proximũ,quia non diligit ſeipſum. Qui autem ſe propter haben Augu.
dum deum diligunt,ipſi ſe diligunt:ergo vt ſe diligant,deũ diligunt. Non eſt hæc di- Auguſt.
lectio in omnibus hoibus. Pauci.n.ſe diligunt,vt ſit deus oía in oíbns. Dilectio.q.d. ſuper Ioan.
B vere qui diligit proximum,bene facit,quia, Dilectio proximi non operatur malum.i.
diligens proximum,nullum malum mortale operatur. Proximum oẽm hoíem opor-
tet intelligi,quia nemo eſt,cũ quo operádũ malũ. Qui ergo amat hoíes,aut quia iuſti Augu.
ſunt,aut vt iuſti ſint,amare debet. Sic.n.& ſeipſum amare debet.ſ. vel quia iuſtus eſt, in pſal. xi.
vel vt iuſtns ſit. Qui.n.aliter ſe diligit íiuſte ſe diligit:quia ad hoc ſe diligit,vt ſit íiu
ſtus. Ad hęc ergo vt ſit malus,ergo iam non ſe diligit. Qui,n.diligit iniquitatem,odit
aíam ſuam. Et quia dilectio non agit malum, Ergo dilectio eſt plenitudo legis .i. qui
diligit plene implet legem. Vbi enim charitas eſt quid eſt quod poſſit deeſſe? Vbi au-
tem non eſt,quid eſt quod poſſit prodeſſe?Cur ergo non dicimus qui hác virtutem ha Auguſtinus.
bet,habere omnes,cum plenitudo legis ſit charitas,quæ quanto magis eſt in hoíe,tan ſuper Ioan.
to magis virtute eſt præditus. Quanto autem minus,tanto minus ineſt virtus. Quanto Aug. ad Hie.
minus ineſt virtus,tanto magis ineſt vitium. In hac decalogus legis impletur. Decalo Auguſtinus
gus.n.legis decem præcepta habet,quæ ſic ſunt diſtributa vt tria pertineant ad deum, in ſer. de. x.
ſeptem pertineant ad hominem. Eſt enim bellum quod ſecum agit homo, dimicás cõ cordis.
tra concupiſcentias malas,& frenans auaritiam,elidens ſuperbiam,ſuffocans ambitio
nem,trucidans libidinem. Has pugnas fac in occulto,& non vinceris in aperto . Ad
hoc docentur manus noſtræ ad prælium. Non eſt hoc in ſpectaculis veſtris venator?
C quod citharista. Aliud agit venator,aliud citharista. In ſpectaculo dei vnum eſt, tan-
gis eaſdẽ decẽ cordas,& feras occidis,vtrunq; ſimul facis?tangis primá cordá qua vnꝰ
colitur deus,cecidit beſtia ſuperſtitionis. Tangis ſecundam cordam , quia non accipis
nomen dei tui in vanum,cecidit beſtia erroris,& nefandarum hæreſum. Tangis tertiá
cordam,vbi pro ſpe futuræ quietis facis quicquid facis, interficitur crudelior cæteris
beſtijs amor ſeculi huius. Propter amorem huius ſeculi laborant homines in omnibꝰ
negocijs,tu autem in omnibus operibus tuis labora,non propter amorẽ ſeculi,ſed pro
ſempiterna requie quam promittit deus. Honora patrem tuum & matrem tuam, tágis
quartam cordam,vt honorem parentibus deferas,& cecidit beſtia impietatis. Nõ mœ
chaberis,tangis quintam cordam,cecidit beſtia libidinis. Non occides, tangis ſextam
cordam,cecidit beſtia crudelitatis. Non furtum facies,tangis ſeptimam cordam, & ce
cidit beſtia rapacitatis. Non falſum teſtimonium dices,tangis octauam cordam,& ce
cidit beſtia falſitatis. Non concupiſces vxorem proximi tui,tangis nonam cordam,&
cecidit beſtia adulterinæ cogitationis. Aliud eſt enim non facere aliquid tale propter
vxorem propriam,aliud non appetere alienam vxorem. Ideo duo præcepta ſunt,non
mœchaberis,& non concupiſces vxorem proximi tui . Non concupiſces rem pro-
ximi tui,tangis decimam cordam,& cecidit beſtia cupiditatis , Ita cadentibus omni-
bus beſtijs,ſecurus,& innocens in dei dilectione,& humana ſocietate verſaris.

Et hoc ſcientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere , nunc enim

propior eſt noſtra ſalus,quam cum credidimus.Nox præceſſit,dies autem ap-
propinquauit.Abiiciamus ergo opera tenebrarum,& induamur arma lucis, ſi- D
cut in die honeſte ambulemus,nõ in comeſſationibus & ebrietatibus,non in cu-
bilibus & impudicitiis,non in contentione & æmulatione,ſed induemini dominũ
Ieſum Chriſtum,& carnis curam ne feceritis in deſideriis.

Et hoc ſcientes.Alia commendatio charitatis eſt hic. Supradixit quod malũ non
facit:hic dicit quod etiá opportunitaté parat bene operádi.q.d. Scimus quia dilectio
malũ non operatur,& hoc etiam ſcimus, Quia hora eſt iá nos de ſomno ſurgere. Et
nos,Hoc ſcientes,abiiciamus &c.Vel ita ſicut quidá libri habent, Hoc tépus.q.d.di-
lectio eſt plenitudo legis,& nos,Scientes hoc tempus.ſ.gratiæ,Abiiciamus &c.quod
debemus.Quia iam.ſ.ex quo dilectionem habuimus.Eſt,nobis, Hora.i.oportunitas,
ſed breuis,Surgere de ſomno.i.de torpore bene operandi & negligentia vel ignoran-
Ambro. tia quæ per ſomnũ ſignificatur hic,& debemus ſurgere nunc. Nunc.n.noſtra ſalus.i.
æterna quæ nobis promittitur,Eſt propior.i.magis debita per bona opera,Quam tũc,
Cum,tantũmodo,Credidim9.Manifeſtũ.n.eſt,quia poſt lauacrũ aliquis bene operás
& ſtudens charitati vicinus eſt æternæ vitæ.Bona.n.vita ſignũ eſt & cauſa ſalutis fu-
Ambro. turæ,baptiſmus vero eſt ad veniam,vita bona etiam ad coroná:quia ergo credidimus
& operati ſumus,turpius eſt niſi ſurgamus.Vel,Nunc eſt.ſ.hoc tempore,Propior no-
ſtra ſalus,quam cum credidimus,quia plus morti proximi ſumus. Nox præceſſit &c.
Item hic oſtenditur cur ſurgere debent.q.d.iõ etiam debetis ſurgere,quia,Nox,infi-
delitatis & ignorantiæ,Præceſſit.i.fuit,ſed mõ non eſt,cui9 memoria mouet vt cauea- E
Aimo. tis.Dies autem.i.æterna beatitudo,Appropinquauit,dum peccata ſunt remiſſa, dũ iu-
ſti eſtis per gratiam.Vel ita,debetis ſurgere,quia,Nox præceſſit.i.vetus homo, qui in
baptiſmo præterijt.ſ.fomes peccati.Dies aũt appropinquauit.ſ.ſol iuſtitiæ Chriſtus,
cuius luce veritatem didicerunt,vt ſciant quid agendum ſit.Prius.n.ignorantes Chri-
ſtum in tenebris erant.At vbi lux orta eſt,tranſierunt a falſo ad verum, Ergo.ſ.pro-
pter interſertas cauſas.Abijciam9 opera tenebrarũ.i.opera mala quæ ex tenebris igno
rantię venerunt,vel quæ tenebras amant,& ad tenebras ducunt.Et induamur tanquá
ornamentũ,Arma lucis.i.virtutes quæ ſunt arma,quæ exigit lux,id eſt fides.Et acce-
ptis virtutibus,Ambulemus honeſte.i.in actu earum exerceamur,Sicut, decet,In die
fidei.Quæ autem ſunt opera tenebrarũ oſtendi, ſubdens, Non in comeſſationibus.q.
Aimo. d.Ambulemus honeſte,ſed non in his.ſ.non comeſſationibus.i.luxurioſis conuiuijs,
quæ aut collatione omnium celebrantur,aut vicibus ſolent a contubernalibus exhibe
ri.Et ebrietatibus,i.immoderatis potationibus.Brian.n.genere maſculino dicimus ca
licem aptum potationi,a quo dicitur ebrietas,quæ eſt nimia potatio vini.Non in cu-
bilibus.i.in pigritia dormientium.Et in impudicitiis.i.in luxuria quæ in cibo & potu
Auguſtinus. nimio venit,& ideo poſt commeſſationem & ebrietatem poſuit, Non in cotentio-
ad Aurelium ne & æmulatione,ambulemus,ſicut ſolebant facere ſe inuicem præferédo,in quo mi
epiſcopum. nor inuidebat maiori,& ita erat contentio.i.æmulatio.Et nota Romanos in his tan- F
gi,& iõ non eſt eis ius gloriádi.Horũ aũt morborũ ſuperbia eſt mater,& humanæ lau
dis auiditas,quæ etiam hypocriſim ſæpe generat.Huic non reſiſtitur niſi crebris diui
norum librorũ teſtimoniis incutiatur timor & charitas dei.Sed induite.q.d. ne facia-
tis prædicta:Sed induite,vel,Induemini dñm nrm Ieſum Chriſtum.i.formam Chri-
Auguſtinus. in lib.conf. ſti in oibus,quẽ induti nõ cogemini ſeruire carni.Vñ ſubdit,Et carnis curá ne feceri-
Auguſtinus. tis,nõ dico i neceſſariis ad ſuſtẽtationẽ,ſed,In deſiderijs,illicitis.Sic.n. ſuméda ſunt
de ser.in mõ. aliméta quéadmodũ medicaméta.Fames.n.& ſitis vt quidá dolores vrunt,& ſicut fe-
Auguſtinus bres necát,niſi alimentorũ medicina ſuccurrat,quę præſto eſt ex conſolatiõe munerũ
in lib.cõfeſ. dei,qui regnũ dei quærentibus oía adijcienda promiſit. Sic ergo ſuméda eſt alimonia
vt medicina.ſed dũ ad quieté ſatietatis ab indigẽtia tráſitur in ipſo tráſitu inſidiatur
laqueus cõcupiſcẽtiæ,& cũ ſalus debeat eſſe cá edendi adiungit ſe tanquá pediſſequa
periculoſa iocunditas,& ſæpe conatur præire,vt eius cá fiat quod ſalutis cauſa facien
dũ erat,& ſæpe incertum ſit,vtrum neceſſaria corporis cura ſubſidium petat,an volu-
ptaria cupiditas fallaciæ miniſterium ſuppetat. Ad hoc incertum hilareſcit infelix

A anima gaudens non apparere quid ſatis eſt moderationis valetudinis, vt obtentu ſa-
lutis obumbret negotium voluptatis,nec idem vtriuſq; modus eſt. Nam quod ſaluti
ſat eſt delectationi pater eſt.

CAPVT XIIII.

INfirmũ aũt in fide aſſumite,non in diſceptationibus cogitationum.
Alius enim credit manducare ſe omnia:qui aũt infirmus eſt,olus mã-
ducet. Is qui manducat non manducantẽ non ſpernat ,& qui nõ man-
ducat,manducantem non iudicet:deus enim illum aſſumpſit.
Infirmum autem in fide,quia ex Iudæis erant,qui Romanos ad fidẽ Chriſti aſſum Ambro.
pſerant admixta lege,iõ quibuſdam videbatur cibos debere diſcerni, ſicut lex manda
bat,& hi non erant perfecte fidei.Alijs vero qui Chrũm ſine lege ſequebãtur videba-
tur econtrario.ſ.licere edere omnes cibos . perfecte.n.fidei eſt nullum cibum diſcer-
nere,& immũdũ putare,quia oĩa munda ſunt mundis:ſed quidam infirmi vt dictũ eſt
cenſebant vel dicebant a quibuſdam abſtinendum,& ita inter Romanos erat conten-
tio.Vnde præcipit hic Aplũs tales aſſumere,non abiicere:ſed patiendo ad fidem eri-
gere exẽplo & verbo,& ſi incognitũ eſt quo quis aĩo faciat,nõ inde diſceptare . Tales
igitur Apoſtolus tanquam ægros medicis offerens ait,Infirmum aũt &c.q.d.in nobis Aimo.
honeſti ſitis vt dictũ eſt.Infirmũ autem in fide.i.illũ qui nõdum perfecte credit.ſ. qui Auguſt.
non credit vt credendũ eſt,aſſumite ad ſanandũ.Sicut Chriſtus ægros aſſumpſit vt e-
B os ſanaret,aſſumite dico,Non in diſceptationibus cogitationum.i.non ita vt de occul
tis iudicetis eum reum.Non eſt.n.dãnãdus cuius cogitatio non eſt aperta , vel de quo
neſcimus qualis poſt futurus ſit . Non igitur nobis vſurpemus diiudicare cogitatiões
aliorum,ſed deo præbeamus cogitationes noſtras,& faciem boni videntes gaudeam9,
cor vero deo cõmmittamus,pro quo oremus.Dico aſſumite infirmũ,& ſunt inter vos
quidam qui hoc poſſunt.Alius.n.veſtrum,in fide perfectus.Credit,ſe poſſe , Mandu- Ambro.
care oĩa,humanis vſibus data:& hic talis poteſt aſſumere alios . Qui aũt infirm9 eſt.i.
qui cibos diſcernit reputans alios mundos,alios immundos,Manducet olus. Hic iudi
get aſſumi qui permittitur edere olus,in quo nulla quæſtio eſt,in cui9 eſu omnis ſecta
conſentit.Infirm9 ergo eſt qui cibos diſcernit eo quod Iudæi prohibiti ſunt edere,hũc
ſuo iudicio dicit relinquendum apoſtolus,ne cum ſcrupulo edat.Vel infirmus dicitur Augu.
pronus ad caſum,qui facile impetu libidinis ſternitur.q.d.licet perfecta fides ſit quæ
omnia licere credit,tñ qui infirmus eſt.i.qui timet caſus vitiorum,manducet olus.i.te
nues & aridos cibos qui non fomentum vitiorũ,& abſtineat ab illis quibus libido ex-
citatur.Craſſitudo.n.carniũ,& delitioſę epulę prouocant corpus corpus ad libidinem
Is qui manducat.Supra pręcepit non diſceptare de cogitationibus aliorũ. Hic præci- Hiere.
pit non ſpernere illos.q.d.& cum hæc ita ſint,Is qui manducat,oĩa indifferenter,Nõ
ſpernat non manducantẽ.i.abſtinentem,quia voluntatis eſt edere,vel non edere,& iõ
C quæſtio huic fieri nõ debet.Oĩa.n.voluntati humanę ſubiaceãt,ſicut dominio hũano
ſubiecta ſunt.Et qui non manducat,oĩa,Non iudicet manducantem,tanquam reum,
id eſt non credat,& aſſerat eum peccare,cum neſciat quo animo faciat. De manifeſtis
enim non de occultis iudicandum eſt.Manifeſta vero ſunt quę non poſſunt animo bo Ambroſius.
no fieri,vt ſunt ſtupra,blaſphemię,furta & hmõi,de quib9 iudicare permittitur nobis
De quibus etiam dicitur,Ex fructibus eorum cognoſcetis eos.Sed ea quæ dubium eſt,
quo animo fiant,in meliorem partem interpretamur,vt de cibis,quia poſſunt bono a-
nimo & ſimplici corde ſine vitio concupiſcentiæ,quicunq; humani cibi indifferenter
ſumi.De talibus.n.rebus quæ poſſunt bono animo fieri,& non bono,volebant illi cũ
homines eſſent ferre ſententiam in occulta cordis,de quibus ſolus deus iudicat.Vnde Aug. in ſer.
dicitur,Nolite ante tempus iudicare.Sunt ergo quædam media facta, quæ ignoram9 de monte.
quo animo fiant,quia & bono & malo fieri poſſunt. De quibus temerarium eſt iudica
re,maxime vt non condemnemus.Deus enim,quaſi dicat,neuter alterũ iudicet,vter-
que enim ſeruus dei eſt.& hoc eſt,Deus enim,illum,ſcilicet manducantem aſſumpſit
ad fidem &c.hoc eſt,ergo,

Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat aut cadit, ſtabit au D
tem, potens eſt.n.deus ſtatuere illum. Nam alius iudicat diem inter diem, alius
autem iudicat omnem diem. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Qui ſapit
diem, domino ſapit: & qui manducat, domino manducat: gratias enim agit deo.
Et qui non manducat, domino non manducat, & gratias agit deo.

Tu quis es.i.cuius valentiæ es. Qui iudicas alienum ſeruũ?i.dãnandum affirmas?
quod non debes cum ſit alterius ſeruus. Manifeſtum eſt enim ſeruum non debere cõ
ſerui voluntatem iudicare. Suo &c.quaſi dicat, de incognito corde alieni ſerui, tu non
habes iudicare. Quia ſuo domino, id eſt ad honorem domini ſui, Stat, qui ſtat, Aut ca
dit, ſuo domino, quia ad eum pertinet etiam caſus cadentis, qui erigere poteſt, vel iudi
care. Stat, aut cadit, ideo dicit, quia ambiguum eſt, quia forſitan ſtat qui putatur cade-
re: vel, Suo domino ſtat aut cadit, quia qua conſcientia edat vel non edat, deus iudex
eſt cuius ſeruus eſt. Stabit autem, id eſt ſtare poterit, Domino ſuo, quia neque ſi edit re
us eſt: neque ſi non edit, culpabilis eſt, ſi tamen deuotione hoc agit. Vel ita, Stabit au-
tem, quamuis de omnibus regeneratis, & pie viuentibus loqueretur apoſtolus dicẽs ſer
uum alienum, continuo tamen reſpexit ad prædeſtinatos, cum ait, Stabit autem, hoc
de prædeſtinatis dicit: & ne ſibi ſtare arrogent ſubdit, Potens eſt enim deus ſtatuere il
lum, de quo nulli eſt ambiguum. Per hoc autem quod ait, ſtat aut cadit, oſtendit ſe ne-
ſcire quo animo ille ſe agat in dubijs. Cum vero addit, ſtabit autem: Hic innuit quod
ambigua debemus in meliorem partem vertere, & plus ſalutem quam mortem reorũ
optare, & in futuro ſpem boni habere, & ſi aliter ſit in præſenti. Nam alius iudicat. B
Supradixit quod alij omnia manducant, alij non omnia, de generibus ciborum agens
hic dicit quod alij omni, alij aliquo certo tempore abſtinent: & vtrunque recte
poſſe fieri dicit, quaſi dicat, dico ſtabit, & poteſt credi ſtaturus eſſe, quia quod agit ex iu
dicio dei agit. & hoc eſt quod ait, Nam alius iudicat, dicit eſſe eligẽdũ in abſtinentia
Aimo. interpoſitum, Inter diem, & diem. Alius aũt oẽm diem iudicat, eſſe eligẽdũ in abſtinẽ
tia, id eſt quidam certis diebus, quidam omni tempore putant eſſe abſtinendum. Vnuſ
quiſque, autem eorum In ſuo ſenſu, in ſua conſcientia. Abundet, in meli⁹, vt qui edit
cum gratiarum actione edat. & qui abſtinet pro deo faciat. vel, In ſuo ſenſu, id eſt in
ſuo conſilio dimittatur ne ſcandalum paſſus a charitate quæ eſt mater omnium virtu
tum recedat. Dico quod in ſuo ſenſu ſit abundans: & ita faciet. Qui ſapit diem om
nem: vel, Inter diem & diem, deo domino ſapit, id eſt ad honorem domini facit, quia
deo placere in hoc ſe putat. Et ſimiliter, Qui manducat, omnia, Manducat domino, id
eſt ad laudem domini & honorem, cuius omnia creata credit munda: & quia ei ſerui-
turus illis ſuſtentatur: & quod domino manducet, effectus indicat, Gratias enim agit
deo: pro omnibus creaturis quibus ſuſtentatur & paſcitur, & ſimiliter, Qui non man-
ducat, id eſt qui abſtinet, Domino, id eſt ad honorem domini eſt, quod non manducat
effectus indicat. Gratias agit deo, pro collatis ſibi abſtinẽtia, & debemus edere vel nõ
edere domino. Enim, id eſt quia. F

Nemo enim noſtrũ ſibi viuit, & nemo ſibi moritur. Siue enim viuimus, do
mino viuimus: ſiue morimur, domino morimur. Siue ergo viuimus, ſiue mori-
mur, domini ſum⁹. In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit: vt & viuorũ
& mortuorũ dominetur. Tu autẽ quid iudicas fratrẽ tuũ: aut tu quare ſpernis
fratrẽ tuũ? Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti. Scriptũ eſt enim, Viuo
ego dicit domin⁹, quoniã mihi flectetur omne genu, & omnis lingua cõfitebitur
deo. Itaq; vnuſquiſq; noſtrũ pro ſe rationẽ reddet deo. Nõ ergo ampli⁹ inuicẽ
iudicem⁹: ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel ſcãdalum.

Aimo. Nemo nr̃m, fideliũ: Viuit, ſpiritualiter.ſ.in virtutibus. Sibi.i. ſuæ voluntati. Qui
enim legẽ frenatur & regitur, nõ ſibi viuit, ſed deo qui legẽ dedit. Si lex non eſſet, ſibi
quiſq; viueret. aut, Nemo nr̃m, Moritur, vitijs, ſicut fit in baptiſmo. Sibi.i. vt ſibi pla
ceat: ſed dño, quo iudice dãnatur, vel coronatur. Vel, Nemo viuit, virtutib⁹ aut morit̃

A vitijs,Sibi,ſed domino,Et vere nemo ſibi.Siue enim viuimus, vita virtutum, Domi-
no vi.id eſt à domino iudicandi vel vt ei placeamus. Siue morimur,vit js & peccatis, [Aimo.]
Domino morimur,id eſt ad ſimilitudinem Chriſti,in cuius morte baptizati ſumus: vt
ſicut Chriſtus ſemel mortuus eſt,& ſemper viuit:ita & nos ſemel mortui peccato,in
baptiſmo,ſemper viuamus deo. Vel ita,nemo enim viuit temporaliter, ſcilicet coniū
ctione animæ & corporis. Aut moritur,diſſolutione animæ & corporis, Sibi, id eſt ad
laudem ſuam ſed dei.Sicut enim magnitudinis eius non eſt finis, ſic noſtræ laudis nō
erit finis. Non enim cum mortui fuerimus in hac carne deſinemus laudare deum, &
ſecundum hoc de fidelibus tantum agit. Vel, Sibi, id eſt à ſe iudicandus,ſed à domi-
no:ſecundum hoc de bonis ac malis accipitur. Et vere nemo ſibi,ſed domino. & hoc
eſt,Siue enim viuimus,corporali vita:Domino viuimus,id eſt ad laudem domini,vel
ſub iudicio domini. Siue morimur, temporaliter, domino morimur, id eſt ad laudē
domini,vel à domino iudicandi.& quia vtrunq; eſt à domino:ergo Siue viuimus ſiue
morimur domini ſumus ſerui. vel, Domini,id eſt à domino ſumus iudicandi.Cur er- [Ambroſius.]
go iudicat homo? In hoc enim.q.d.Vere domini ſumus, quia precioſo ſanguin eernit [Auguſtinus]
nos,nec tenebit mors illum pro quo mortuus eſt liber in mortuis. & hoc eſt quod ait, [in Enchi.]
In hoc enim Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit vt dominetur,id eſt intelligatur domi
nari,Et viuorū & mortuorū,& vtroſq; iudicare,& accipit ad literá viuos & mortuos.
Hoc iam ideo dicit, vt nō putetur Chriſtus tantū iudicare de mortuis,quaſi dū viuunt
hoibus ſit cōmiſſum iudiciū,ſed poſt mortē deo.Hoc enī inſipientium dogma peruer
ſum tradidit.Sed melius eſt vt vtrorūq; dicatur Chriſtus dominari, & vtroſq; iudica-
B re,quia quibꝰ dedit filios dei fieri,illi & nūc & poſt mortē regnát cū Chriſto. Sed ali-
ter nūc regnát cū illo ſancti eiꝰ.Aliter tūc regnabūt,nūc regnát,quia quę ſurſum ſūt
ſapiūt & quęrūt,poſtremo regnabūt cū illo ita vt ſint in regno eius,& ſint etiá illi re-
gnū eius:quia & animę piorū mortuorū nō ſeparátur ab eccleſia,quæ etiá nunc eſt re-
gnū Chriſti,qui regnat nunc cū Chriſto eccleſia in viuis & mortuis. Alioquin nec ad
altare dei fieret memoria eorū in cōmunicatione corporis Chriſti.Ergo fideles etiá de [Auguſt.de]
functi,mēbra ſunt eiꝰ. Ideo ergo mortuus eſt.& reſurrexit, vt oſtēderetur dñs atq; iu- [ciuitate, dei.]
dex,Viuorū & mortuorū.Vel ita, vt mortuos & viuos myſtice accipiamus.q.d. Vere
domini ſumus.In hoc enī Chriſtus mortuus eſt & reſur. vt dominetur viuorū & mor-
tuorū.i.vt ad dominiū ſuū traheret viuentes in virtutibus,& mortuos in peccatis. Per
Chriſtum enī creatura quæ pro peccato alienata erat ab auctore, & facta captiua, eſt
liberata,quē pater de cęlo miſit ad terras ne opus eius periret,pro quibus liberandis &
adiuuádis,Chriſtus venit,mortuꝰ eſt,& reſurrexit.Mortuus.n.eſt vt mortuos ī pecca
tis liberet à peccatis:dū vixit,viuus ſalutis viá oſtendit:reſurrexit,vt iuſtificatos ſecū
viuere faciat.Ex perditis ergo reformauit ſibi ſeruos. Tu autē.q.d. Ex his apparet ꝙ [Ambroſius.]
Chriſtus debet dominari.Tu autē,manducás oía,Quid iudicas fratrē tuū? nō mandu
cantem? Aut tu,nō manducans, Quare ſpernis fratrem tuū manducantē? nō ita de-
bes facere.Omnes enī ſtabimus,vt iudicandi,ante tribunal Chriſti.i.ante iudicē deū
ſedentem.Et dicitur hoc à ſimili.Tribunal enim ſedes iudicū eſt,quæ in excelſo loca
C tur,vt iudex ab oíbus videatur, & ipſe ex eminenti loco omnes valeat intueri: ita &
Chriſtus quaſi in tribunal ſedebit,quia & ab omnibus videbitur,& ipſe omniū cōſcie
tias videbit,& cauſas diiudicabit.Et vere,Scriptum eſt enim in Eſaia, Viuo ego dicit
dominus.q.d.qui olim fui mortuus iam viuo in potentia,quę in hoc patet.Quoniá fle
ctetur,mihi in iudicio,Omne genu,etiam inimicorū,Et omnis lingua,id conſcientia
cognoſcēs me eſſe deū,Confitebitur quid egerit,Mihi,deo.Et quia ſcriptura ita dicit,
Itaq; vnuſquiſq; noſtrū,iudicandus à domino,Redder deo pro ſe rationē, non eludet
ibi per ambages.Et quia pro ſe quiſq; reddet rationē,Nō ergo ampliꝰ,Sicut hactenus
facimus,Inuicē iudicemꝰ nos,ex opinióe.quaſi nō vſurpemꝰ nobis, quod ad nos non
pertinet.Nō reprehēdamus ea quæ neſcimus quo aío fiát: vel etiá ſi aperta ſint,nō ita [Auguſtinus]
reprehēdamus vt de ſanitate deſperemꝰ.In his enī duobus temerariū eſt iudiciū.ſ. cū [de ciui.dei.]
incertū eſt quo animo quidq; factū eſt.Vel cū incertū eſt qualis futurꝰ ſit qui nūc bo-
nus vel malꝰ manifeſte apparet,& vel ſuperbia eſt vel inuidētia,de his iudicare ꝙ ma
xime faciūt,qui magis amát clamare,vituperare,quá emēdare & corrigere. Vnde dici
tur.Nolite iudicare & nō iudicabimini,Sed magis iudicate.i. obſeruando diſcernite

quod proſit,vt hoc.ſ.ne,Ponatis fratribus offendiculum.i.aliquid vnde pereat frater D
veſtro exẽplo idem faciens,vel ſcandalum,id eſt contriſtationem quod minus eſt.

Scio & confido in domino Ieſu,quia nihil commune per ipſum niſi ei qui exiſtimat quid commune eſſe,illi commune eſt.Si enim propter cibum frater tuus contriſtatur,iam non ſecundum charitatem ambulas.Noli cibo tuo illum perdere,pro quo Chriſtus mortuus eſt.Non ergo blaſphemetur bonũ noſtrum . Non eſt enim regnum dei eſca & potus,ſed iuſtitia & pax & gaudium in ſpiritu ſancto.Qui enim in hoc ſeruit Chriſto,placet deo , & probatus eſt hominibus.Itaque quæ pacis ſunt ſectemur,& quæ ædificationis ſunt inuicẽ cuſtodiamus . Noli propter eſcam deſtruere opus Dei.

Scio &c.q.d.Dico ne ponatis fratri offendiculũ, nõ autẽ dico,offendiculũ vel ſcãda
lũ,eo quod cibus ſit ĩmundus,quia,Scio,per hoc.Et.i.quia, Confido in domino Ieſu,
id eſt per hoc quod cõfidẽtia eſt mihi in Ieſu,qui poſtquã venit abſoluit à lege, Quia
nihil eſt cõmune,id eſt ĩmundũ per ipſum,id eſt per aduentũ eius,vel per eius creatio-
nem.Nota quia cõmune ponit pro immundo,& eſt tractũ à vaſis quæ ante erãt omni
bus vſibus cõmunia,quorũ quædam poſtea ſacrificijs dedicata iam nõ cõmunia , ſed
ſancta dicebãtur.Vel tractũ eſt à Iudæis,quia ipſi Iudæi dicebãtur prius proprius po
Amo. pulus dei.Alij vero omnes dicebantur cõmunes & immũdi,& ita Iudæi cibos ex lege
cõceſſos tantũ,dicebant mũdos.quibus autẽ gentes cõmuniter vtebantur illos cõmu- B
nes.i.immũdos appellabant,nihil eſt cõmune dico,Niſi ei qui exiſtimat quid cõmu-
ne eſſe,ſed illi pro cõſcientia qua hoc æſtimat,Cõmune eſt.Vnde dominus in euange
Ambroſius. lio ait,Nõ quod intrat in os coinquinat hominẽ,ſed quod procedit ex corde coninq.
ho.Qui hoc exiſtimat eſt infir.de quo ſupradixit,Olus manducet.Dubitando enĩ in-
firmus eſt,apud iſtum ĩmundũ eſt quod putat non edendum.Si enim.q.d. ideo ne po-
nas offendiculũ vel ſcandalũ fratri,quia ſi propter cibũ frater tuus nõ dico ſcandaliza
tur,ſed quod minus eſt ſaltẽ contriſtatur,iam ex hoc ſolo patet,quod,Nõ ambulas ſe
cũdũ charitatẽ:in quo peccas.ſ.quod nõ ambulas ſecundũ charitatẽ. Caue ergo ne cõ
triſtes cibo tuo fratrẽ tuum.plus autẽ caue ne perdas.vnde ſubdit, Noli cibo tuo illũ
perdere pro quo Chriſtus tantũ quidẽ fecit,quod mortuus eſt, ex cuius morte cogno-
ſcitur quãtũ valeat ſalus fratris.Debes ergo illũ confirmare in bonũ non ſcandaliza-
re,nec pro re friuola facere illi ſcrupulũ:& quãdoquidẽ frater cõtriſtatur vel perditur
cibo tuo,Non ergo blaſphemetur bonum noſtrũ,id eſt per hoc minimũ cætera bona
nõ obfuſcentur,quia qui habet opera bona ſi reprehendatur in re minima bonũ ſuum
obfuſcat,& incipit bonũ eiꝰ blaſphemari per malũ.Vnde Ezechiel, Iuſtitia iuſti non
profecerit ei,ſi errauerit.Vel,Nõ blaſphemetur bonũ veſtrũ.i.comeſtio ĩ ſe bona nõ
ſit blaſphemabilis,quod eſt dum alij nocet,& quia nocet,abſtine,quia nõ eſt cã regni
dei:quod ſi eſſet,pro nulliꝰ ſcãdalo omitteres.& quod nõ ſit cã regni dei,dicit ſic, Nõ E
enĩ &c.q.d.ideo abſtine,quia eſca & potus nõ eſt regnũ dei .i. horũ vſu nõ adquiritur
regnũ dei ſicut nec amittitur.Nõ enĩ vſus ciborũ ſed cõcupiſcẽtia eſt refrenãda.Non
enĩ intereſt omnino qui alimentorũ vel quantũ quis accipiat dum modo id faciat,pro
congruentia hominũ cũ quibus viuit,& perſonæ ſuæ, & valetudinis ſuæ neceſſitate,
ſed quanta facilitate & ſerenitate animi careat his, cũ vel oportet vel etiã neceſſe eſt
his carere vt dicere poſſit.Scio abũdare & penuriã pati,ſic iuſtificatur ſapiẽtia à filijs
ſuis,qui intelligũt nec in abſtinẽdo nec in mãducãdo eſſe iuſtitiam,ſed in æquanimi-
tate tolerãdi inopiã & intẽperãtia nõ ſe corrũpẽdi,per abũdãtiã atq; oportune ſumen
di vel nõ ſumẽdi.Iuſtificat̃ igitur ſapiẽtia à filijs ſuis qui intelligunt vtendis terrenis
opportuna tẽpora debere eſſe.Facilitatẽ vero carẽdi talibus & amorẽ fruendi æternis,
nõ variari oportere per tẽpora,ſed perpetuo retinere.Vnde ſubdit,Sed iuſtitia.q.d. e-
ſca & potus nõ eſt cauſa regni,ſed iuſtitia,vt fratri facias quod tibi vis,Et pax.i. con-
cordia quæ eſt effectus iuſtitiæ,Et gaudiũ,non vtiq; in epiſtolis vt multi ſolẽt, Sed in
ſpũ ſancto.i.de bonis ſpiritus ſancti non ſuperbire, ſed humiliter & grate accipere.
Hoc gaudiũ oritur de fraterna pace,ſicut de diſceptatione naſcitur ira,vbi nõ eſt ſpiri

A ritus ſanctus qui in ſolis pacificis eſt, cuius gratia hæc tria ſunt in aliquo, quæ non in vobis ſunt, o Romani. Qui enim. q.d. Vere iuſtitia & pax cauſa regni eſt. Qui enim in hoc. ſ. in iuſtitia pace & gaudio, Seruit Chriſto, placet deo, qui hoc præcipit, qui nulli ſcandalum fecit. Et probatus eſt hominibus. Diſtingue. Placet vtiq; deo, ſecundum quod gaudium eſt in ſpiritu ſancto. Probatus vero habetur hominibus, ſecundum iuſtitiam & pacem. Et quia diſceptatio diſcordiam parit: itaq; dimiſſis temerarijs iudicijs, Sectemur quæ pacis ſunt, non diſcordiæ. Et cuſtodiamus inuicem. ſ. Iudæus erga Gentilem, & Gentilis erga Iudæum. Quæ ædificationis ſunt, cum pace docedo alios, vt cæteri ædificentur, vel iam ædificati conſeruentur. Noli &c. q.d. hæc ſectemur, ſed non deſtruamus opus dei. Vel ita iunge, Ideo iterum non debes cum offendiculo fratris edere, quia deſtrueres opus dei. Et noli, Propter eſcam, ſumptam vel non ſumptam, Deſtruere opus dei, id eſt fidem & alias virtutes, & bona quæ in eis deus operatus eſt, non dico propter eſcam quin munda ſit, quia, Ambroſius.

Omnia quidem ſunt munda, ſed malum eſt homini qui per offendiculum mãducat. Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur aut ſcandalizatur aut infirmatur. Tu fidem habes? penes temetipſum habe coram deo. Beatus qui nõ iudicat ſeipſum in eo quod probat. Qui autem diſcernit ſi manducauerit, damnatus eſt, quia non ex fide. Omne autem quod nõ eſt ex fide, peccatum eſt.

B Omnia, creata quidem, Munda ſunt, quia vt in Geneſi legitur, omnia fecit deus valde bona. Sed malũ eſt homini, qui mãducat per offendiculũ, aliorũ, quãto magis dei. Vt Adam pomum, Eſau lentem, Iudæi carnes in deſerto. Dei enĩ nõ parua in Iſraelitis erat offenſio, repudiare quod dabat ſapiẽtia, & murmurare, quia id deerat in quo inhiabat cõcupiſcẽtia. faſtidiebãt quippe quod habebãt, & quod nõ habebãt impudenter petebant. Petierũt culpabili cõcupiſcentia quod malo ſuo impetrauerunt, concupierunt carnibus veſci quibus pluebatur manna de cælo. vt ſciremus nõ dei creaturã eſſe culpabilem, quia creatura dei omnis bona eſt. Sed inobedientiam cõtumacẽ, & inordinatã cupiditatẽ: nõ propter porcum, ſed propter pomum mortẽ primus homo inuenit: & Eſau primatũ ſuum perdidit, non propter gallinam ſed propter lenticulam. Non ergo immũditiam obſonij timeo, ſed immunditiã cupiditatis. Scio enim Noe omne genus carnis quod cibo eſſet vſui mãducare cõceſſum, Eliã cibo carnis refectũ, Ioannẽ mirabili abſtinẽtia præditũ animalibus, id eſt lucuſtis in eſcã cedentibus nõ fuiſſe pollutũ: & ſcio Eſau lenticulæ cõcupiſcentia deceptũ, & Dauid propter aquæ deſideriũ à ſeipſo reprehenſum, & regem noſtrum nõ de carne, ſed de pane tentatum. Ambroſius. Auguſtinus Super Ioan. Auguſtinus. in pſal. lxxiii. Auguſtinus. ſuper Ioan.

Bonũ eſt. q.d. Ab his pro offẽdiculo debes abſtinere, quia etiã ab omni carne & vino. Bonũ eſt tibi, o homo, Non manducare carnem, & nõ bibere vinum, neq;, aliquid facere, In quo frater tuus offendit, perturbatus, neſciẽs qui teneat. i. in quo eſſet ei cauſa dãnationis. Offendit enĩ, quia à fide recta diſcedit. Aut ſcandalizatur. i. contriſtat.

C Aut infirmatur, vt dubitet, & ſi nõ offenditur. Infirmatur enim qui nõ recedit, ſed dubitare incipit. Tu fidẽ. q.d. hoc bene potes facere, quia de tuo bono nihil perdis, & hoc eſt, Tu habes fidem, qua credis omnia eſſe munda & edẽda. & hoc, Penes temetipſum id eſt in corde, quam. ſ. nullus auferat. Habe, tantũ, Coram deo, non coram abſtinente ne ei noceas, vt ita pacem ſerues cũ fratre, quod eſt vtile apud deum. Ideo iſtud fac, quia, Beatus, eſt ille, Qui non iudicat ſemetipſum. i. qui non facit ſe culpabilem, in eo quod pro, id eſt in eo quod bonum eſſe iudicat, nocendo alijs de ſuo bono. Vel, Beatus eſt qui nõ iudicat ſe in eo quod probat. i. qui nõ aliud facit quàm quod bonũ æſtimat. Beatũ ergo dicit qui nõ aliud facit quã quod vtile probat, ſed proprio iudicio illũ cẽſet fore dãnandũ, qui quod dicit ſe nõ debere facere facit. Qui autẽ. q.d. Ille eſt beatus, ſed, Qui diſcernit, cibos, reputando alios mundos, alios immundos, Si manducauerit, cũ illa cõſcientia, Dãnatus eſt. Verũ eſt quia qui iudicat nõ edendũ & edit, damnatus eſt. Ipſe enĩ reum ſe facit, quando id quod inutile ſibi aſſerit facit. Ideo damnatus eſt, Quia nõ, manducat, Ex fide, id eſt ſecundũ conſcientiam. Contra fidem vtiq; edit, qui edendũ non credit. Omne autẽ, etiam ſi bonum ſit in ſe, Quod non eſt ex fide, id eſt quod fit cõtra fidem vt credamus malum eſſe, Peccatum eſt, non tamẽ omne Ambroſius. Ambr. Ambro. Ambro.

quod ſit cū fide, bonū eſt, quia ignorátia quę eſt ex culpa nocet. Omne igitur quod ad D
cōſcientiam pertinet ſi aliter fiat dicit eſſe peccatū. quáuis etiá fiat quod bonū eſt, ſi ta
Aimo. mē nō faciēdū credatur, vel ſic nō faciendū vt ſit, peccatū eſt. Vel ita, conuerſus ad fi-
dem Chriſti qui diſcernit cibos, poſtea iudicás alios mundos, alios ímūdos, Dánatus
eſt. i. dánationē ſibi acquirit, & præcipue, ſi máducauerit. Qui nō manducauit ex fide
Aimo. id eſt, qui infideliter egit nō credens omnia munda eſſe dubitans in fide, & ea comedēs
quæ immunda putat, & ita nō ſecundum fidem agit. Fides enim noſtra vult vt homo
agat hoc quod bene intelligit eſſe agendum, & peccatum eſt quod aliter fit, quá proba
tum eſt. Peccat ergo ille qui ad fidem conuerſus eſt in hoc quia cibos diſcernit, & in
hoc maxime ſi manducat, quia nō ex fide agit, ſed tanquá infidelis. Omne autē quod
Auguſtinus. nō ex fide, eſt peccatum. i. omnis infidelium vita peccatū eſt, quia omnis infideliter vi
in libr. ſen. uens vel agens, vehementer peccat, & nil bonū eſt ſine ſummo bono, vbi deeſt agni-
Proſperi. tio æternæ & incōmutabilis veritatis, falſa virtus etiam in optimis moribus.

CAPVT XV.

DEbemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum ſuſtinere,
& non nobis placere. Vnuſquiſque veſtrum proximo ſuo placeat in
bonum, ad ædificationem. Etenim Chriſtus non ſibi placuit, ſed ſicut B
ſcriptū eſt. Improperia improperantiū tibi ceciderūt ſuper me. Quæ
cunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam
& cōſolationē ſcripturarū, ſpem habeamus. Deus autē patientiæ & ſolatii, det
vobis idipſum ſapere in alterutrū. ſecundū Ieſum Chriſtum, vt vnanimes vno
ore honorificetis deū & patrē domini noſtri Ieſu Chriſti. Propter quod ſuſcipi-
te inuicem, ſicut & Chriſtus ſuſcepit vos in honorem dei.

Debemus autem. q. d. infirmus ſi edit damnatur, ſed Nos firmiores debemus, non
prouocare, non contemnere, ſed Suſtinere, id eſt pati & erigere, Imbecillitates infir-
Ambr. morum, cum illi non poſſint ſe ad nos erigere. Et, debemus, non nobis placere, id eſt
non noſtræ voluntati obedire, id eſt non quod nobis tantum placeat vendicare, ſed
quod fratri, quia inuicem curam agere debemus. Ille dicitur ſibi placere qui ita facit
quod ſibi bonum videtur, vt non curet, ſiue placeat, ſiue non placeat proximo, quod
non conuenit. ſed potius vnuſquiſque noſtrum charitati ſtudens, Placeat, id eſt pla-
cere curet, Proximo ſuo, id eſt omni homini non in malum, ſed In bonum, id eſt ad id
Aimo. quod vtile eſt. Ad ædificationem. Et vere nō debemus nobis placere, Et enim Chri
ſtus non ſibi placuit, id eſt quod non placeret carni fecit, ſicut ipſe dicit in euangelio,
Non veni facere voluntatē meam, ſed eius qui miſit me. Nō ſibi placuit dico ſed deo
patri, Sicut ſcriptum eſt, in pſal. Improperia, pſalmographus ex perſona Saluato- F
ris verba facit deo patri dicens, Improperia, vel detractiones Iudæorum improperā
tium tibi in me o pater, Ceciderunt ſuper me, id eſt cauſa fuerunt oppreſſionis meæ,
id eſt cum facerem voluntatem tuam o deus, in hoc quia eieci malos de templo quod
fecerunt ſpeluncam latronum, & in omnibus alijs Iudæi mihi improperia ingeſſerūt,
quia dixerunt me peccare in te, qui potius me non recipiendo quem miſiſti exprobra-
uerunt te, & peccauerunt in te, non recipiendo me, & ideo me occiderunt, quaſi peccā-
tem in deum, & ſic peccata peccantium in deum, ceciderunt ſuper Chriſtum, quia in-
nocens à peccatoribus occiditur quaſi blaſphemus. Quæcūq; enim ſcripta ſunt ad no-
ſtram doctrinā ſcripta ſunt. quaſi quis quæreret, quid hęc ad nos pertinēt, quę de Chri
Auguſtinus. ſto dicis? Reſpondet, multum ad nos pertinent. Quęcūq; enim ſcripta ſunt, de Chriſto
in diuinis libris. vnde dicit ſupra, ſcriptū eſt, Ad noſtrā doctrinam ſcripta ſunt, Chri-
ſti enī vita, & vitę noſtrę, & morū eſt diſciplina: deinde ſubiūgit vtilitatem diuinæ le
ctionis dicens, Vt per patientiam & conſolationem ſcripturarū ſpem habeamus, id eſt
per ea ſcripta doceamur pati pro proximis, & cōſolemur in ea per exemplū Chriſti, &
ita ſperemus quod Chriſtus accepit, Deus autē. q. d. ſcriptura ſacra eſt ad doctrinā per-
quam patientia & ſolatiū habeť, ſed deus qui eſt dator, Patientiæ & ſolatij, det vobis
ſapere idipſum, id eſt indifferenter. Et hoc In alterutrum. ſ. vt quod vnus ſentit alter
ſentiat & hoc nō præter Chriſtū, ſed ſecundū Ieſum Chriſtum, vt ſecundum doctri-

A nam Chriſti ſapiatis, Vt vnanimes.i.eadem voluntate. Et vno ore.i.eadem vocis con Auguſtinus
feſſione, Honorificetis deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti.i. honorificetis eũ
qui eſt deus in eſſẽtia, qui & creator eſt, & qui pater Chriſti natura, & noſtri gratia, qui
beneuolus apparet Chriſtum mittẽdo. Quia ergo creator eſt, & quia beneuolus, hono-
rificate eum idem ſapiendo. q.d. niſi idem ſapiaris, deum honorare nõ poteritis. Pro-
pter quod.ſ. vt deum honoretis, Suſcipire inuicem, infirmos. Sicut & Chriſtus ſuſce-
pit vos.i. infirmos, In honorem dei.i. vt faceret vos immortales.

Dico enim Chriſtum Ieſum, miniſtrum fuiſſe circũciſionis propter veritatẽ
dei ad cõfirmãdas promiſſiones patrũ, gentes autẽ ſuper miſericordia honorarẽ
deum: ſicut ſcriptũ eſt, Propterea cõfitebor tibi in gentibus domine, & nomini
tuo cantabo. Et iterũ dicit, Letamini gentes cũ plebe eius. Et iterũ, Laudate om
nes gentes dominũ, & magnifacate eũ omnes populi. Et rurſus Eſaias ait, Erit
radix Ieſſe, & qui exurget regere gentes, in eũ gentes ſperabunt. Deus autem
ſpei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abũdetis in ſpe & virtute
ſpiritus ſancti. Certus ſum autẽ fra tres mei & ego ipſe de vobis, quoniã & ipſi
B pleni eſtis dilectione, repleti omni ſciẽtia, ita vt poſſitis alterutrum monere.

Dico enim. Vere Chriſtus ſuſcepit infirmos, quia iudęos & gentes. Iudæos vtiq; ita
ſuſcepit, vt eſſet miniſter eorũ, id eſt apoſtolus & prædicator eorum, Et hoc eſt quod
ait, Dico enim Chriſtum fuiſſe miniſtrum, id eſt apoſtolum & prædicatorem. Circũ-
ciſionis, id eſt Iudæorum ad quos corporaliter venit: ſicut ipſe dixit, Non ſum miſſus Ambroſius.
niſi ad oues quę per.d.Iſ. id eſt Chriſtus miniſter fuit Iudęorũ, & hoc propter veritatẽ
dei, ſcilicet, Ad cõfirmandas promiſſiones patrum, id eſt, vt verũs eſſet, id eſt vt ſe eſ-
ſe veracem oſtenderet in promiſſis, & compleret promiſſa patribus Iudæorum. pro-
miſerat enim Abrahæ, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Et Dauid, De fru- Ambro.
ctu ventris tui, ponam ſuper ſedem tuam. Et item dixit, Orietur ſtella ex Iacob. Ecce
ex his patet quia non repulit deus Iudæos, quibus proprie veriras exhibita eſt, genti-
bus vero miſericordia pręſtita eſt, quibus nulla promiſſio facta erat. Impleta ergo eſt
veritas dei in Iſraelitis qni crediderunt. Venit vnus paries ex circunciſione applicans
ſe ad lapidem angularem, ſed ille lapis angulum non faceret, niſi in ſe parietem aliũ
ſuſciperet. Ille itaq; paries, tanquã pertinet ad veritarẽ: ille vero alius ad miſericor-
diã. vnde ſubdit, Gentes autẽ. q.d. nõ modo Iudęos Chriſtus aſſumpſit propter verita
tem, ſed & gentes ſnmpſit propter miſericordiã. & ideo dico gentes, Debere honorare
C deũ ſuper, id eſt de miſericordia, qua eas nõ pro eis miſſus, nec ad eas miſſus ſuſcepit,
& velut oues adduxit. Hoc aũt teſtimonio propherico probar ſubdẽs, Sicut ſcriptum
eſt in pſal. cuius authoritate cõfirmat de gẽtibus quod aſſumptæ ſunt de quibus minꝰ Ambro.
videretur. Propter hoc, vel, propter ea confirebor tibi in gentibus, id eſt faciam tibi cõ
fitentes de gentibus. Confeſſio autem nõ tantum peccatorũ eſt. ſed & laudis dei. Er no Ambr.
mini tuo cantabo, id eſt faciam cantantes tibi canticum nouum, & cum lætiria te lau-
dantes. Et iterum, Eſaias dicit, Lętamini o gentes, quia aſſumpræ eſtis, vt ſitis vnum
ouile. Cum plebe eiũs, id eſt cum Iudæis. Quia cũ eis vnum eſtis. Et iterum Dauid di
cit, Laudate omnes gentes dominũ. & laudãtibus oĩbus gẽtibus deũ. Omnes populi.ſ. Ambroſius.
duodecim tribus, Magnificate eum, qui auxit numerum plebis ſuę gentibus adiectis.
Et rurſus, Eſaias, quiddã ad idem pertinẽs, ait, Ieſſe, qui fuit pater Dauid, qui & Eſai
dictus eſt, Erit radix. Dauid arbor fuit, quę per ramum.i. Mariam fecit fructum Chri
ſtum, quia Maria genuit Chriſtũ, dico quod Ieſſe erit radix, & ex hac radice erit ille,
Qui exurget à morte, Regere gẽres, per fidẽ & opera bona. Et ideo Gẽtes ſperabũt in Aimo.
eũ, Deus autẽ ſpei. q.d. moneo vos inuicẽ ſuſcipere. Deus autem dator, Spei.i. qui dat
ſpem, vel Deus ſpei, id eſt ĩ quo ſperamꝰ, Repleat vos omni gaudio, ſpirituali, vr nec
vnus veſtrũ doleat, ſicut ſolebatis dolere in lite, Et, vt poſſiris gaudere, repleat vos, Pa
ce, habita, In credẽdo.i. det vobis pacem, id concordiam adinuicem, & hoc vtiq; erit
ſi ſit ſana fides, Vt abundetis, quaſi dicat hæc prædicta det vobis deus, vr per iſta habi
ta abũdetis, In ſpe, id eſt certiores ſitis de æterna beatitudine. Et abundetis in virtu-

te ſpiritus ſancti,id eſt in fortitudine bonæ operationis quæ datur per ſpiritū ſanctū. D
Certus ſum autē,vel,Enim,Ne videretur intellige Apoſtolus omnes eſſe diſcordes,
& ad corrigendum inſipiētes,remouet hoc quod ideo incipit,vt ammoneat perfectio-
res de correctione minorum.& inde proponit ſe exēplum qui laborat de alijs, & opus
eſt vt iſti hæc faciant cum ipſe alijs impeditus ad eos venire nō poſſit.q.d.& ſi ita mo
neo vos ſuſcipere inuicem,non tamen omnes indigetis hac ammonitione.Certus ſum
enim &c.vel ſi eſt in litera.Autem, ſic iunge, Moneo vos ſuſcipere,ſed tamē, Et ego
ipſe,qui ita loquor,Certus ſum,de vobis o fratres mei,de hoc,Quoniā,& vos,Ipſi,nō
ſolum ego,Pleni eſtis dilectione, qua velitis bonum.& repleti, Scientia, qua poſſitis
cognoſcere,Omni,ſcilicet veteris & nouæ legis.Ita, repleti eſtis his duobus, Vt poſ-
Ambroſius. ſitis,niſi culpa veſtra remaneat,Monere vos,vt non dicam,docere, Alterutrum,id eſt
viciſſim alter alterum.Nota,quia per hanc laudem prouocat eos ad meliora more ex
hortantis.Qui enim videt ſe laudari,laborat vt vera ſint quæ dicuntur.Vnde nec di-
cit eos ſe docere ſed monere,id eſt non dicit vt ſe doceant,ſed moneāt,quaſi quod ſcia
tur,ſed ſubterfugit animo,hoc enim ſolet moneri,quod cum ſciatur aliquando,ſubter
fugit animo aut negligenter habetur.

Audacius autem ſcripſi vobis fratres ex parte, tanquā in memoriam vos redu B
cens propter gratiam quæ eſt data mihi à deo,vt ſim miniſter Chriſti Ieſu in gē
tibus ſanctificans euangeliū dei,vt fiat oblatio gentium accepta & ſanctificata
in ſpiritu ſancto.Habeo igitur gloriā in Chriſto Ieſu ad deū.Nō enim audeo a-
liquid loqui eorum quæ per me non efficit Chriſtus in obedientiā gētium in ver-
bo & factis,in virtute ſignorū & prodigiorū,in virtute ſpiritus ſancti:ita vt ab
Hieruſalē per circuitū vſque ad Illyricū repleuerim euāgelium Chriſti.Sic au-
tē prædicaui euangelium hoc,nō vbi nominatus eſt Chriſtus,ne ſuper alienum
fundamentum ædificarē.ſed ſicut ſcriptum eſt,Quoniā quibus nō eſt annuncia
tum de eo videbunt,& qui nō audierunt de eo intelligent.Propter quod & im-
pediebar plurimum venire ad vos,& prohibitus ſum vſque adhuc.

Audacius autem.q.d.Pleni eſtis dilectione & ſciētia,ſed tamen & ſi pleni ſitis, Au
Aimo. dacius.i.aliquantulū audacter.Scripſi vobis o fratres,dico ex parte,Perfectorū.i.per-
fectis omnibus.nam quantum ad alios non eſſet audacia.Vel ſcripſi,Ex parte.ſ.eccle
ſiæ dei,vel,Ex parte.ſ.epiſtolę.Scripſi dico,nō quaſi putans vos inſipiētes,ſed, Tan-
quā reducēs vos in memoriā.i.quaſi faciēs vos memores,quid agere debeatis.In quo
eos quaſi oblitos latenter arguit. Dico ꝙ ſcripſi vobis audacter, ſed nō temere,quia E
hoc ad me pertinet,propter grām, Quę data eſt mihi.i.propter apoſtolatū mihi datū
Ambro. A deo.q.d.pro officio meo omittere nō potui,data eſt mihi dico gratia ad hoc, Vt ſim
miniſter Chriſti Ieſu, quę.ſ.ipſe nō alius inſtruit.Miniſter dico,In gētibus.Nō ergo
temere ſcribit eis,ſed Apoſtolus gētiū audet omnibus gentibus ſcribere , authoritate
ſibi data per grām dei,ego dico.Sāctificās.i.ſāctū eſſe oſtendēs,& cōfirmans,Euange
liū dei,bona operatione & miraculis.Vt oblatio gentiū fiat accepta deo.Et ſanctifica
ta,id eſt vt gentes quas offero ſint acceptæ deo,fidei perfectione:& ſanctificatæ bona
operatione,& hoc In ſpiritu ſancto,cuius gratia eſt fides,& bonum opus.& quia ita
ago,Habeo igitur gloriam,id eſt meritum dignū gloria,ſic & vos ſi de fratribus la-
boratis.gloriam dico referendam,Ad deum in Chriſto Ieſu,id per Chriſtū Ieſū,cuiꝰ
gratia hoc ago.habeo dico gloriā,& recte,Nō enim audeo,vt pſeudo,Loqui aliquid
eorum quę per me nō efficit Chriſtus,id eſt ea loquor tātū quæ per me,id eſt miniſte-
Ambroſius. rio meo Chriſtus efficit. In obedientiam gētiū,id eſt vt gentes obediāt euāgelio.Hoc
ideo dicit Apoſtolus vt nil minus ſe poſſe probet quā Apoſtoli qui cū Chr̄o fuerunt
nec aliquid minus inter gentes virtutū operatū eſſe.Efficit dico, Verbo & factis etiā
virtute ſignorū,minorū,Et prodigiorū,maiorū,id eſt per prędicationē meam,& bo-
nam operationē,& per potentiam maiorū & minorum miraculorum, Factorum in
virtute ſpiritꝰ ſancti,qui in me talia operatur,quo in me operante,Ita laboraui vt re-
pleuerim.i.plene prædicauerim,Euāgelium Chriſti per circuitum,id eſt circunquaꝫ

A Ab Hieruſalem vſq; ad Illyricum, mare, in quo magna ſpiritus ſancti virtus appa-
ret, quòd tot gentes per me euangelium receperunt. Hoc autem euangelium prædica
ui ſic, id eſt, in tali loco vbi non eſt nominatus Chriſtus à pſeudoapoſtolis. quare? Ne
ædificarẽ ſuper alienũ fundamentũ. Si enĩ aliud facerem, hoc inde cõtingeret, Quod
ædificarem ſuper alienũ fundamẽtũ, id eſt ſuper doctrinam à pſeudoapoſtolis traditá. Ambroſius.
Non ſine cauſa Apoſtolus hoc fecit, quia ſciebat pſeudoapoſtolos aliter quàm opor-
tebat Chriſtum tradere, & ſub nomine Chriſti falſa docere, quod poſtea corrigere ma
ximi laboris erat: ideo ſollicitus erat præuenire pſeudo, & veritatem integre tradere
vbi nondum nominatus erat Chriſtus, vt integra linea, & ſuperficies ordinata, incolu
me fundamẽti robur exhiberet. quod teſtimonio prophetæ probat ſubdens, Sicut ſcri
ptum eſt. Vel pro vobis Apoſtolis hoc dicit. Sicut autem prædicaui, & hoc non vbi
nominatus eſt Chriſtus, ab alijs Apoſtolis. Quare? Ne ædificarem ſuper alienum fun
damentum, id eſt, ne prædicarem iam per alios conuerſis: non quod hoc non facerem
ſi contigiſſet, ſed malebam iacere fundamentum fidei vbi non erat, quàm ſuper alio-
rum prædicationem. Hoc autem prophetico teſtimonio confirmat dicens, Sicut ſcri-
ptum eſt. q. d. ita hoc feci, Sicut ſcriptum eſt, in Eſaia. quoniá, Quibus non eſt prius
annunciatum de eo, id eſt de Chriſto, ipſi Videbunt, id eſt credent: Et qui non audie-
runt, prius alicuius prędicationem, Intelligent, meam prædicationem eſſe veram. Vt
enĩ verus eſſet & inuiolabilis de verbo dei intellectus, feſtinauit Apoſtolus gentes ve Ambro.
ritate imbuere. Propter quod. ſ. quia tot prædicaui: Impediebar plurimum venire ad
vos, ſicut & in initio epiſtolæ dixit, Quia ſæpe (inquit) propoſui venire ad vos, & pro
B hibitus ſum vſq; adhuc: quod nunc abſoluit, oſtendens qua cauſa ſit impeditus, vt. ſ.
excluderet pſeudoapoſtolorum praua commenta. Deniq; poſtquam omnibus in cir-
cuitu prædicauit, vacare ſibi dicit venire Romam quod olim optauerat, venturũ tamẽ
ſe pro tẽpore promittit, quo in Hiſpaniam erat iturus, ita ſubdens,

Nunc vero vlterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autẽ ha
bens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis, cum in Hiſpaniá profi
ciſci cœpero, ſpero ꝙ præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, ſi vobis
primũ ex parte fruitus fuero. Nunc igitur proficiſcar in Hieruſalem miniſtrare
ſanctis. Probauerũt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in
pauperes ſanctorũ qui ſunt in Hieruſalẽ. Placuit enim eis, & debitores ſunt eo-
rũ. Nam ſi ſpiritualiũ eorũ participes facti ſunt gentiles, debẽt in carnalibus mi-
niſtrare eis. Hoc igitur cũ cõſummauero & aſſignauero eis fructũ hũc, per vos
proficiſcar in Hiſpaniam. Scio autẽ quoniá veniens ad vos, in abũdantia benedi-
ctonis Chriſti veniá. Obſecro ergo vos, fratres per dominũ noſtrũ Ieſum Chri
ſtum, & per charitatem ſancti ſpũs, vt adiuuetis me in orationib⁹ veſtris pro me
ad deũ, vt liberet ab infidelib⁹ qui ſunt in Iudęa, & obſequii mei oblatio accepta
C fiat in Hieruſalem ſanctis, vt veniam ad vos in gaudio per volũtatem dei, vt re
frigerer vobiſcum. Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis. Amen.

Nunc vero vlterius nõ habens locũ, id eſt cauſam morandi, in his regionibus. Cupi Ambr.
ditatem autẽ veniendi ad vos habẽs ex multis iam præcedẽtibus annis, cum cœpi pro
ficiſci in Hiſpaniam, hoc ideo dicit, quia & hos præoccupare feſtinat, & quia ad illos
difficile iter fuerit pſeudoapoſtolis, iá tardare licuit, cũ inquá illuc proficiſci cœpero.
Spero. q. d. ex me nil poſſum, ſed in miſericordia, Spero quod videam vos, ſed, Præ-
teriens, quia non indigetis longa mora, ſed interim vos præparetis ne me à cęteris re-
tardetis. Videam vos dico, Et à vobis deducar illuc, ſcilicet in Hiſpaniam. Si, tamen,
Vobis primũ fruitus fuero, id eſt de fructu veſtro lętatus, Ex parte illa quæ modo diſ-
cors eſt. Vel, Ex parte, tẽporis, id eſt aliquandiu, & quia hic nõ habeo locum, & vos vi
dere deſidero. Igitur nũc, id eſt indilate, Proficiſcar in Hieruſalẽ miniſtrare ſanctis, Auguſtinus.
qui omnium rerũ vẽditarum precia poſuerũt ante pedes Apoſtolorum, & paſſi ſunt à Auguſtinus
cõtribulibus ſuis. De his cõmunis cura erat omnib⁹ apoſtolis. Proficiſcar miniſtrare, Ambro.

Probauerunt enī, nō eos coegi, Macedones, & Achaici vel Achęi. vel Macedonia D
& Achaia collationē facere aliquā ī pauperes ſanctorū, qui ſunt in Hieruſalē. Hi to-
Ambroſius. tos dederunt ſe diuinis obſequijs, nil mundanum curantes, exemplum bonæ conuer-
ſationis præbebant credentibus. Iſtis interdum fecerant Achaici & Macedones col-
lectam: per quam rem ad huiuſmodi opera Romanos Apoſtolus inuitat, quia per mi
ſericordiam Dei viuit, & iuſtificatus eſt, pius debet eſſe cauſa fratris. Placuit. q. d. bene
Ambro. dico probauerunt. Placuit enim illis: Et etiam, Debitores eſſe eorum, adeo vult Apo-
ſtolus eos eſſe miſericordes, vt & hoc deberi dicat ab eo qui miſericordiam expectat,
& vere ſunt debitores. Nam ſi Gentiles facti ſunt participes ſpiritualium, id eſt præ-
dicationis & ſacramentorum eorum, id eſt Iudæorum qui miſerunt eis prædicatores
ab Hieroſolymis, Debent, vtique, Et ipſi miniſtrare eis in carnalibus, id eſt Iudæis.
Hoc igitur. q. d. Quia illis hoc placuit. ſ. facere cōmunionem ſanctis, qui ſunt in Hie
ruſalem, Igitur cum conſummauero hoc, id eſt cum perfecero opus miniſtrationis, Et
Aimo. aſſignauero eis, id eſt ſub ſigno cuiuſq; eccleſiæ, oſtendero eis, Fructum hunc, profici-
ſcar, in Hiſpaniam. & hoc, Per vos, & ideo interim corrigite vos. Scio autem. q. d. per
vos tranſibo, ſed tamen ſcio certus de gratia dei. Quoniam iam diu veniens, voto, Ad
vos, tandem, Veniam, re ipſa. & hoc, In abundantia benedictionis Chriſti, id eſt, ita
quod vobis multum prodero per benedictionem Chriſti. Hæc autem benedictio eſt
virtus ſignorum qua confirmati ſunt. Et quia venturus ſum, Obſecro igitur vos fra-
tres per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, id eſt ſi eum diligitis, Et per charitatem
ſpiritus ſancti. i. ſi in vobis eſt charitas quam facit ſpiritus ſanctus habere, Vt adiuue-
tis me in orationibus veſtris, directis, Ad deum, id eſt per orationes veſtras ad deū fa- E
ctas. Non ideo hoc dicit Apoſtolus, quia ipſe minus mereatur quā illi minores, ſed or
dinē ſequitur, vt ab eccleſia pro rectore ſuo fiat oratio. Et bene vtiq; rogat apoſtolus
Ambro. minores pro ſe orare. Multi enim minimi dum congregantur vnanimes fiunt magni,
& multorum preces impoſſibile eſt vt non impetrent. Si ergo cupiunt eū videre, orent
vt liberatum eum recipiant cū gaudio charitatis. Vnde ſubdit. Vt liberer. q. d. obſecro
vt iuuetis me in orationibus. in hoc. ſ. oretis pro me, Vt liberer, ab infidelibus, qui ſunt
in Iudæa, ne quod defero auferāt. Et ita oblatio obſequij mei: id eſt mihi iniūcti, Fiat
Ambro. accepta. q. d. ſufficiēs, nō diminuta, Sanctis qui ſunt in Hieruſalē. Vel, Fiat illis obla
tio accepta, vt illi intellecta charitate apoſtoli erga ſeipſos, cū illo vnanimes deo gra
tias agant. Magnus enī profectus eſt ei, cuius miniſterio multi facti lęti deum laudāt.
Orate ita fieri, Vt, hoc facto, Veniam ad vos in gaudio per voluntatē dei. hoc dicit vt
oſtendat omnia cum dei voluntate ſe agere. Et refrigerer vobiſcū, quod erit illis paca
tis. Deus autem pacis. q. d. venturum me ſpero ad vos: ſed ſiue veniam ſiue non, Deus
pacis ſit cum omnibus vobis. Deus pacis Chriſtus eſt qui ait, Pacem meam do vobis.
pacem relinquo vobis: qui cum ſuis eſt vſq; ad conſummationem ſeculi, ſicut ipſe ait,
Vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad cōſummationē ſeculi, ita cū iſtis cupit eū Apo
ſtolus eſſe. Amen, quod eſt confirmatio ſui deſiderij.

F

CAPVT XVI.

COmmendo autem vobis Pheben ſororem noſtram, quæ eſt in mini-
ſterio eccleſiæ, quæ eſt Cenchris, vt eam ſuſcipiatis in domino di-
gne ſanctis, & aſſiſtatis ei in quocunque negotio veſtri indiguerit. Et
enim ipſa quoque aſtitit multis, & mihi ipſi. Salutate Priſcam & Aqui
lam adiutores meos in CHRISTO IESV (qui pro anima mea ſuas cer-
uices ſuppoſuerunt, quibus non ſolum ego gratias ago, ſed & cunctæ eccleſiæ
gentium) & domeſticam eccleſiam eorum. Salutate Ephenetum dilectum mi-
hi, qui eſt primitiuus Aſiæ in Chriſto Ieſu. Salutate Mariam, quæ multum labo
rauit in vobis, Salutate Andronicum & Iuliam cognatos & concaptiuos meos,
qui ſunt nobiles in Apoſtolis, qui & ante me fuerunt in Chriſto. Salutate
Ampliatum dilectum mihi in domino. Salutate Vrbanum adiutorē noſtrum in
Chriſto Ieſu, & Stachyn dilectum meum. Salutate Apellen probum in Chri-

A ſto.Salutate eos qui ſunt ex Ariſtoboli domo,Salutate Herodionem cognatum
meũ.Salutate eos qui ſunt ex Narciſſi domo:qui ſunt in domino. Salutate Try
phænam & tryphoſam,quæ laborant in domino. Salutate Perſidam chariſſimã:
quæ multum laborauit in domino. Salutate Rufum electũ in domino: & ma-
trem eius & meam.Salutate Aſſyneretum, Phlegontam, Hermen, Patrobam,
Hermam,& qui cum eis ſunt fratres.Salutate Philologum & Iuliam,Nereum
& ſororem eius,& Olympiadẽ,& omnes qui cum eis ſunt ſanctos. Salutate in-
uicem in oſculo ſancto Salutant vos omnes eccleſiæ Chriſti.

Cõmẽdo vobis.i.cõmendabilem vobis oſtendo Phebẽ ſororẽ nr̃am vel meã in fi-
de.quæ eſt in miniſterio eccleſiæ,quæ eſt Chẽcris,Phebe ditiſſima mulier fuit,& no- Aimo.
biliſſima,quæ eccliam in loco quæ dicitur Chẽcris ſuſtentabat ſua ſubſtãtia, ea vero
tunc tẽporis pro aliquo negocio Romã profecta eſt,per quã forſan hanc epiſtolã mi-
ſit,Cõmendo dico,vt ſuſcipiatis eã in dño,vel pro dño,Digne,ſanctis,vt dignum eſt
ſanctos ſuſcipere.vel ſicut quidã codices habent,Suſcipiatis digne ſatis .i. valde ho-
neſte & honorifice.Et aſſiſtatis ei.i.auxiliemini ei .i. In quocũq; negocio indiguerit
veſtri. Et iuſtum eſt, Et enim ipſa quoque aſtitit multis,& mihi ipſi. Salutate Pri- Ambro.
B ſcã vel Priſcellam.Priſca.n.ipſa eſt quæ & Priſcella vocabatur in Actibus Aplõrũ.
Priſcillã & Aquillã adiutores meos in Chriſto Ieſu.i.in prædicatione Chriſti Ieſu.
Aquila vir Priſcellæ fuit qui coadiutores Apoſtoli fuerunt,& Romã non ocioſe, ſed
ad cõfirmationẽ Romanorũ venerãt:ſic & oẽs alij quos ſalutat hic, Romæ fuiſſe in-
telliguntur.Hos aũt iterũ laudat,vt pericula pro eo pati nõ abnuiſſe dicat,ſubdens.
Qui pro aĩa mea id eſt vita liberãda,Suppoſuerũt ſuas ceruices gladio, in miniſtrãdo
mihi,Quibꝰ non ego ſolus gratias ago,ſed & cunctæ eccleſiæ gentium, quia hi labo-
rant ad profectũ gentiũ,exhortãtes fidẽ Chriſti qui pericula pro Aplõ pati nõ recuſa
uerunt,vñ & Romani eis obedire debẽt.Et ſalutate domeſticã eccliam.i.familiã eorũ Ambroſius.
Salutate Ephenetũ dilectũ meũ,qui primitiuus eſt Aſię in Chrõ.i.qui primꝰ in Aſia
credidit in Chrũm.Salutate Mariã quę multũ laborauit in vobis,quę impenſius labo Aimo.
rauit ad exhortationẽ eorũ quæ diſcordiã pertulit ad Aplũm.Salutate Andronicũ & Auguſt.
Iuliã cognatos meos,quia Iudæi ſunt.Et cõcaptiuos,quia cã fidei paſſi ſunt captiuita
tem.Spũaliter quoq; cognati ſunt,quia ſpũ Aplõ erant coniũcti, & ſpũaliter cõcapti
ui:ſecũdũ illud,Quãdiu ſumus in corpore peregrinamur a dño. Qui ſunt nobiles in
Aplis.i.in prædicatoribus.i.famoſi inter prædicatores.Qui & añ me fuerũt in Chrõ
id eſt in fide Chri.Salutate Ampliatũ dilectiſſimũ mihi in dño. Iſte amicꝰ erat Apli Ambro.
in dño,ſed nõ concaptiuus.Salutate Vrbanũ adiutorẽ nr̃m in Chrõ.i.qui operis par-
C ticeps,& ſocius mihi eſt,& alijs in exhortatiõe fidei,Stachyn dilectũ meũ,qui amicus Ambro.
meus proprius eſt,& ſi nõ adiutor & particeps operis,Salutate Apellen probũ.i.proba
tũ,In Chrõ,per tentationes enim iſte inuẽtus eſt fidelis in Chrõ quẽ ſalutat,& ſi non Ambro.
amicus eſſet vel particeps operis.Salutate eos qui ſunt ex Ariſtoboli domo.Ariſtobo
lus ille ſolebat cõgregare fratres in Chrõ,quos ſalutat Aplũs adeo probãs factũ illiꝰ Ambr.
Salutate Herodionẽ cognatũ meũ.Salutate eos qui ſunt ex Narciſſi domo. Narciſ-
ſus iſte dr̃ fuiſſe præſbyter,ſicut legitur in alijs codicibus,qui peregrinando cõfirma-
bat ſanctos fratres,quia qui tunc præſens non aderat ſuos ſalutat Aplũs, & quia non Ambroſius.
oĩm illorũ merita nouerat,diſcernit ſubdens,Qui ſunt in dño.i.eos quos dignos vide
ritis,quia nõ oẽs digni erãt.Salutate Tryphęnã & Tryphoſam,quę laborãt ĩ dño.ſ.ĩ Aimo.
miniſterio ſctõrũ,& in anguſtiis.Salutate Perſidã chariſſimã meã,quæ multũ.ſ.plus Aimo.
quã prædictę,Laborauerũt in dño.Labor eſt hic & ĩ exhortatiõe & in miniſterio ſan
ctorũ,& in preſſura,& in egeſtate propter Chrũm.Salutate Rufum electũ ĩ dño,quia
promotus erat ad res dñi agẽdas.ſ.ad ſacerdotiũ.Et mr̃em eiꝰ,carne. Et meã bñficijs,
Pro ſctitate eius vocat eã Aplũs mr̃em ſuã,cui filiũ pręponit pro eccliaſtico officio.
Salutate Aſyrenetũ,Phlegõtã,Hermen,Patrobã,Hermã,& qui cũ eis ſunt fratres. Ambro.
Hos oẽs ſimul ſalutat,quia ſciebat eos eſſe iũctos ĩ chriſtiana amicitia.Salutate Phi Ambro.
lologũ,Iuliã,Nereũ,& ſororẽ eiꝰ,& Olympiadẽ,& oẽs qui cũ eis ſunt ſctõs. Hi oẽs
ſimul vnanimes erãt,iõ ſimul ſalutat eos.Salutate oẽs vos inuicẽ,in oſculo ſctõ.Oẽs
quibꝰ ſcribit,& quos noiat iubet ſalutare ſe inuicẽ in oſculo ſctõ.i.in pace Chriſti,vt

1

religioſa ſint oſcula non carnalia. Salutant vos om.ec.horum locorum.eccleſię,dico D
Chriſti.i.quæ in Chriſto confidunt non in alia re.

Rogo autẽ vos fratres, vt obſeruetis eos qui diſſenſiões & offendicula præter doctrinã quã vos didiciſtis faciũt, & declinate ab illis. Huiuſmodi enim Chriſto domino noſtro nõ ſeruiũt, ſed ſuo vẽtri, & per dulces ſermones & benedictiones ſeducũt corda innocentiũ. Veſtra.n. obediẽtia in omni loco diuulgata ẽ. Gaudeo igitur in vobis, ſed volo vos ſapiẽtes eſſe in bono, & ſimplices in malo. Deꝰ autẽ pacis cõterat Satanã ſub pedibus veſtris velociter. Grã domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcũ. Salutat vos Timotheus adiutor meus, & Luciꝰ, & Iaſon & Soſipater, cognati mei. Saluto vos ego Tertiꝰ, qui ſcripſi epiſtolã ĩ domino. Salutat vos Caius hoſpes meꝰ, & vniuerſa eccleſia. Salutat vos Eraſtꝰ arcarius ciuitatis, & Quartus Frater. Gratia do. noſtri Ieſu Chriſti cũ oĩbꝰ vobis. Amen

Rogo aũt.q.d.Hos prædictos ſalutate,& imitamini. Hos aũt alios vitate.& hoc, Rogo vos, o Fratres, vt obſeruetis.i.diſcernatis, eos qui faciunt diſſentiones & offen- Ambro. dicula.i.qui faciunt vos diſſentire & offendere inuicem. Illos dico docentes, Præter doctrinam quã didiciſtis, a veris Apoſtolis: quia illi de lege agebant, quia cogebant credẽtes iudaizare. In hoc, pſeudoapoſtolos tangit, quos in tota epiſtola cauẽdos eſſe Ambro. monet. Obſeruetis dico, Et declinate ab illis, etiam debetis, Hmõi.n.hoĩes, nõ ſeruiũt Chrõ dño nr̃o, ſed ſuo ventri. Alijs enim adulantur, & alijs detrahunt vt poſſint ſuũ ventrem implere. Et per dulces ſermones & bñdictiones ſeducunt corda innocentium E Cõpoſitis enim verbis ſuã traditionem cõmendabant, quibus ſimpliciũ corda decipiebant. Veſtra.n.q.d.Iõ moneo vos vitare illos, quia fides veſtra & obediẽtia vbiq; lau- Aimo. datur. & hoc eſt, Veſtra.n.obedientia diuulgata eſt in omni loco, quia eſtis in capite mundi, & ſic exemplo veſtro iam poſſunt alij corrumpi. Vel, Rogo vos vitare, & ſecure, quia Obedientia veſtra.i.facilitas obedientiæ veſtræ, Diuulgata eſt in omni loco vbiq; enim notũ eſt, quia leuiter obediſti, quod bonum eſt, & inde gaudeo, vnde ſubdit, Gaudeo igitur in vobis, ſed volo vos eſſe.i.vt vos ſitis, Sapiẽtes in bono, diſcernẽdo, Et ſitis ſimplices in malo.i.ſine aliqua parte mali. Deus aũt.q.d.Volo vt ſitis ſapientes. Deus autem, dator, Pacis.ſ.Chrũs, Cõterat Satan.i.falſos prędicatores, vel quẽ libet vobis aduerſantem hoĩem vel diabolũ. Sub pedibus veſtris; vt.ſ.vos lędere non valeat: ſed potius ſi diabolus eſt, conteratis caput eius, ſicut Euæ dictũ eſt, in figura ec- Ambro. cleſiæ vel ſenſualitatis.i.primos motus ſuggeſtionum eius cõtemnatis. Et hoc faciet Velociter.ſ.in aduentu meo. quod vt fiat, Gr̃a dñi noſtri Ieſu Chriſti ſit vobiſcũ. Vel Augu. interim aũt, Gratia dñi &c. Gr̃am quã promiſit in aduentu ſuo iam optat eis. Salutat Ambro. vos Timotheus adiutor meus, qui eſt quaſi coepiſcopus: Et Lucius, & Iaſon, & Soſipater.q.d.his iſtis curæ: qui cognati mei ſunt genere vel fide. Ecce tot & tanti congaudẽt cœpto veſtro, & ideo perſeuerare vos decet. Saluto vos ego Tertius, nomine non nũero. Qui ſcripſi epiſtolam in dño. Iſte Tertius erat notarius Aplí, cui conceſſit ſub nomine ſuo ſalutare. Salutat vos Caius hoſpes meus. Hic eſt ille cui Ioannes ſcripſit in F epiſtola canonica gaudens, quia fratribus his ſumptus miniſtrabat. Et vniuerſa eccleſia. Supradixerat omnes eccleſias ſalutare illos, & hic dicit vniuerſam eccleſiam ſalutare illos, quod puto non otioſe dictum, vel ſuperflue, nil.n.tantus vir ſuperfluum poſuit: ſed hic dicit eccleſiam alterius prouinciæ vñ Caius erat. Salutat vos Eraſtus arcarius ciuitatis, Athenienſiũ. Arcarius dicitur ab arce.q.d.princeps. vel potiꝰ dicitur ab arca, quia præerat arce, vbi ponebantur cenſus tributorũ & vectigaliũ, vel diſpẽſator Aimo. ciuitatis. Et Quartus frater. Quartus proprium nomen eſt ſicut & Tertius. Gr̃a.q.d. Iſti hoc mõ ſalutant vos, Gratia dñi &c. Vel, hi prædicti ſalutant vos, & ego ipſe ſubſcribo propria manu, Gratia dñi ſit omnibus vobis. Amen.

Ei autem qui potens eſt vos confirmare iuxta euangelium meum & prædicationem Ieſu Chriſti, ſecundum reuelationem myſterii temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum eſt per ſcripturas prophetarum ſecundum præceptũ æterni dei ad obeditionem fidei in cunctis gentibus cogniti, ſoli ſapienti deo per Ieſum Chriſtum. cui honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

A Ei aũt.q.d.Ego ſic moneo vos.Ei aũt.ſ.deo trinitati, Qui potẽs eſt vos cõfirmare ĩ fide perfecta,ſit Honor & glĩa,a quo ſolo oĩa bona ſunt.In quo epiſtolæ notat̃ ſũma quia hoc principaliter intendit Aplũs,illos monere,vt oĩa gr̃æ dei attribuant. Dico qui potens eſt cõfirmare vos.& hoc,Iuxta euangeliũ meũ, a quo non diſcordat prædicatio Chriſti.vñ ſubdit,Et ſecũdũ prædicationẽ Ieſu Chriſti.quod euãgeliũ,quę etiã prædicatio eſt,Secũdũ reuelationẽ myſterij taciti æternis tẽporibus.i.ſecũdũ quod reuelatũ eſt mihi de occulto dei cõſilio,& ab æterno tacito.Aeterna.n.tẽpora dicit quæ præceſſerunt mũdi exordium.Vel,quod Euangeliũ eſt ſecundũ reuelationẽ myſterij taciti æternis tẽporibus.i.reuelat ipſum myſteriũ tacitũ a mũdi exordio. Myſteriũ dicit incarnationẽ Chriſti & cętera talia,quæ æternis tẽporibus erant abſcondita,quia licet ex aliqua parte antiquis patribus cognita fuiſſent,plene tamen a nullo fuerunt pręſcita quouſq; ſuo tẽpore per Ieſum Chr̃um ſunt reuelata ſcripturis prophetarũ ab eo reſeratis teſtimonium dantibus huic prædicationi,& hoc eſt quod dicit. Quod myſteriũ Patefactũ eſt,a Chr̃o.Per ſcripturas prophetarũ, reſeratas ab eo. Patefactũ eſt dico,& hoc,Secũdũ præceptũ & diſpenſationẽ.Aeterni dei,qui ab æterno hoc ordinauit.q.d.nõ eſt fictũ,Solus deus proprie æternus dicitur.Dr̃ aũt & ignis ęternus,& pœna æterna,ſed nõ ſicut deus dicitur æternus.Ignis.n.dr̃ æternus eo ꝙ ſine fine ſit: non eſt tamen ſine initio,Deus aũt etiam ſine initio.Illa eſt ergo vera æternitas,quę eſt vera immortalitas.Hæc eſt illa ſumma incõmutabilitas,quã ſolus deꝰ habet qui immutari oĩno non poteſt . Aliud eſt.n.aliquid nõ mutari tũ poſſit mutari:aliud aũt nõ poſſe prorſus mutari.Sicut ergo dr̃ hõ bonus nõ tñ ſicut deus,de quo dictũ eſt, Nemo bo- *Aimo.* *Augu. de nat.boni.*

B nus niſi ſolus deus:& ſicut dr̃ aĩa immortalis,nõ tñ ſicut deus,de quo dictũ eſt, Solus habet immortalitatem.Et ſicut hõ dr̃ ſapiens,nõ tñ ſicut deus,de quo dictũ eſt, Soli ſapienti deo:ſic dr̃ ignis æternus,nõ tñ ſicut deus,cuius ſoliꝰ immortalitas ipſa eſt vera æternitas.Ad obeditionẽ.q.d. Patefactũ eſt illud myſteriũ,& hoc,In cunctis gentibus,ad obeditionem.Vel,Ad obediendũ.i.vt obediant fidei bene operando.Dico myſterij taciti,vtiq; alijs:ſed Cogniti ſoli ſapienti deo,quia & ſi mõ ſit hoibus reuelatũ cũ ſoli deo cognitũ eſt qui ſolus perfecte nouit,cur ita factũ eſt.In quo reprimit ĩquiſitores qui quærũt cur tãtũ diſtulit deꝰ venire,cur tot gẽtes perire permiſit.In hoc aũt ꝙ ait,Soli ſapiẽti deo,error quibuſdã ſurrepit,arbitrãtibꝰ hic ſolũ pr̃em ſignificari,& ſolũ vere ſapiẽtem eſſe:cũ tñ nõ ſit dictũ ſoli ſapienti pr̃i,ſed ſoli ſapienti deo,& deꝰ vnus ipſa eſt trinitas,vt ſic intelligamus ſolũ deũ ſapientẽ,ſicut intelligimus ſolũ potentem.ſ.patrẽ,& filiũ & ſpũm ſctũm,qui eſt vnus & ſolus deus, cui ſoli ſeruire iubemur.Si tñ dixiſſet Aplũs,ſoli ſapienti patri,nec ſic tamẽ ſepararet filiũ vel ſpũm ſanctum,ſicut in Apocalypſi de filio legitur,qui habet nomen ſcriptũ quod nemo ſcit niſi ipſe,nec iõ tamen dicitur pater neſcire hoc nomen,a quo eſt filius inſeparabilis. Sicut ergo ſcit pr̃ quod nemo ſcire dictus eſt,niſi filius,quia inſeparabiles ſunt pr̃ & filius:ſic etiã ſi dictũ eſſet ſoli ſapienti pr̃i,ſimul intelligi deberet etiã filius & ſpũs ſctũs quia inſeparabiles ſunt.Dico ꝙ myſteriũ patefactũ eſt,& hoc per Ieſum Chr̃um.Cui ſ.ſoli deo.vel,Cui.ſ.Chr̃o eſt honor,a nobis, Et glĩa,in ſe,quia ipſe eſt vera glĩa,& *Auguſtinus. cõtra max.*

C beatitudo,& ſummũ bonũ.& hoc,In ſecula ſeculorũ.i.ſine fine. Ecce oſtenſum quo Ei,& cui,legi poſſint.Quidã aũt legũt ſine cui,ſi aũt auferas cui,abſoluta eſt lectio. Sed beatus Auguſti.dicit apponi,& tradit quõ debet accipi vt nõ ſuperfluat,& legit alio mõ quã prius dictũ eſt,ſic,Ei aũt.q.d.Potẽs eſt vos cõfir.vt.ſ.deo pr̃i, vel deo trinitati.Potẽs eſt dico,Iuxta euãgeliũ meũ,& prædicationẽ Ieſu Chriſti,ſecũdũ reuel. m.tẽ.æt.taciti.Hæc nõ mutantur,Quod,myſterium,Nunc patefactũ eſt,per ſpũm.ſ. vel per Chriſtũ.& hoc,Per ſcrip.proph.ſec.præce.dei,ad ob.ſi.in cũ.g.c.ſo.ſa.deo. Hæc nõ mutant̃.Cui,inquã.i.deo trinitati,vel deo patri,Sit honor & gl.per Ie.Chri. cui cũ honor,a nobis,Gloria,in ſe.Quod addit cui glĩa,cũ ſufficeret ei glĩa,inuſitatæ nr̃æ linguæ eſt locutio,nõ ſenſus ambiguus.Idẽ eſt.n.dicere,ordine inuſitato verborũ,ei glĩa,per Ieſum Chr̃um cui eſt glĩa,quod vſitato ordine dicere ei glĩa,cui per Ieſum Chr̃um eſt glĩa.Quid.n.ſenſui deperit ſiue hoc ſiue illo mõ dicat̃.per Chriſtum vero eſt pr̃i glĩa.i.clara cũ laude notitia,quia per eũ inotuit hoibus deꝰ trinitas,quod eſt myſteriũ tacitũ ab ęternis tẽporibꝰ,quod per Chr̃um reuelatũ eſt.Quod ergo interpoſitũ eſt per Ieſum Chr̃um,nõ debet accipi tãquã dicatur ſoli ſapiẽti deo per Ieſum *Auguſtinus. contra Max.*

Chrũm,vt.ſ.deus ſolus ſapiens per Ieſum Chrũm ſapiens eſſe intelligatur, non participando ſed gignendo ſapientiam,quæ eſt Chriſtus Ieſus,ſed potiꝰ ita debet accipi vt intelligatur per Ieſum Chrũm gloria eſſe ſoli ſapienti deo.Quis.n.audeat dicere per Ieſum Chrũm fieri vt ſit ſapiens deus pater,cũ ſecundum ſubſtantiam ſuã non dubitandũ ſit eũ ſapientem eſſe?potiuſq; ſit ſubſtantia filij per gignentem patrem, quã ſubſtantia patris per genitum filiũ? Reſtat ergo vt ſoli ſapienti deo,Gloria ſit,per Ieſum Chriſtum.i.clara cũ laude notitia,qua innotuit gentibus deus trinitas,iõ per Chriſtũ quia vt alia taceá ipſe præcepit gentes baptizari in noíe patris & filij, & ſpũs ſancti, vbi præcipue cõmendata eſt huius indiuiduæ gloria trinitatis. Deus itaq; qui eſt ipſa trinitas,propterea ſolus ſapiens recte dicitur,quia ſolus ſecũdũ ſuam ſubſtãtiá ſapiẽs eſt,non ſecũdũ accedentem participationẽ ſapiẽtię,qualiter ſapiẽs eſt rationalis creatura.Ideo ergo dixit ſoli ſapiẽti deo quia deꝰ eſt pater,& filius,& ſpũs ſanctus,& iſta trinitas eſt ſolus ſapiens deus,qui nec vnquá potuit eſſe incipiẽs, nec vnquá poterit per gratiá particeps eſſe ſapiẽtię,ſed ſapiẽs immobilitate,atq; immutabilitate naturæ Ei ergo,Sit gloria per Chriſtũ,cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorũ.Amen. D

Argumentum in Epiſtolam ad Corinthios,

COrinthii ſunt Achaici,& hi ſimiliter ab Apoſtolo audierũt verbum veritatis,& ſubuerſi ſunt multifarie a falſis Apoſtolis,quidam a philoſophiæ verboſa eloquẽtia,alii ſecta legis Iudaicæ inducti ſunt.Hos reuocat Apoſtolꝰ ad veram fidem & euágelicam ſapientiam, ſcribẽs eis ab Epheſo per Timotheum.

PETRVS LOMBARDVS IN EPIST.I.AD CORINT. CAPVT I. B

PAVLVS vocatus Apoſtolus Ieſu Chriſti per volũtatẽ dei, & Soſthenes frater eccleſiæ Dei quę eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Ieſu, vocatis ſanctis,cũ omnibus qui inuocant nomen domini noſtri Ieſu Criſti,in omni loco ipſorũ & noſtro.Gratia vobis & pax a deo patre noſtro,& domino Ieſu Chriſto.

Hanc epiſtolam ſcribit Apoſtolus Corinthijs . Corinthij autem ſunt Achaici,hi ab ipſo Apoſtoli ſunt conuerſi,qui præcepto domini admonitus reſedit apud Corinthi
Ambro. os annum vnum & menſes ſex,docens inter eos verbum dei:ſed poſt per pſeudoapoſtolos multifariæ ſubuerſi ſunt,vt.ſ.de baptiſtis ſe iactarent,vnitatem eccleſiæ ſcindentes.& ſacramentorum virtutem,& vſum ex miniſtrorum meritis iudicantes.Putabant enim ſacramenta maioris eſſe vſus,ſi per bonos tractarentur,maioris autem vel minoris eſſe vſus ſi per magis vel minus bonos darentur. Ita quoq; ſubuerſi erãt vt cõtempto Aplõ de ſapientibus ſeculi ſe iactarent,quorũ eloquentia & terrena philoſophia delectabantur,vt ſub nomine Chriſti his imbuerentur quæ contraria ſunt fidei. Inflati quoq; eráteo ꝙ non iret ad eos Aplũs.Fornicationẽ quoq; qui vxorem patris F
Ambro. tenebat inter ſe eſſe pariebantur.Sũt & alia capitula in ſuis locis notanda. De his & hmõi magna cum fiducia & charitatis affectu ſcribit eis Aplũs,aliqñ cõmonens,aliquando blandiens,aliquando arguens.Nã multæ ſunt cauſæ propter quas ſcribit eis Apoſtolus,ab erroribus ad rectam fidem & a ſchiſmatibus eos reuocans ad vnitatem Eſt igitur intentio Apoſtoli in hac epiſtola Corinthios ab erroribus & ſchiſmatibus ad fidem rectam,& a vitijs & alijs peccatis ad bonos mores reuocare, & in eis cõfirmare.Modus talis,Huic epiſtolæ ſicut & alijs ſalutationẽ præſcribit,& nomen ſuũ quod celebre erat omnibus gentibus,præponit:vt magiſtri noíe audito acquieſcãt correctioni,& quia eis vilis erat apponit dignitatis nomina non humilitatis, vt ſeruus,poſt ſalutationem pro donis eorum qui boni erant inter eos gratias agit. Deinde increpat illos qui de baptiſtis ſe iactabant,poſt retrahit eos ab amore terrenæ ſapientiæ.Deinde redarguit eos de fornicatore quem inter ſe eſſe ferebant. Deinde increpat eos quia

A ſibi inuicem iniurias,& fraudes faciebant,& infideliũ examina requirebant.Poſtea inſtruit eos de matrimonijs,& de perceptione eucharistiæ,vbi plurimũ errabát, & de alijs plurimis.Circa finẽ vero ſubditur moralis ammonitio.Pręmittit aũt ſalutationẽ dicẽs. Paulus vocatus.i.electus a deo,Apoſtolus Chriſti Ieſu.i.dei voluntate miſſus ad prædicandũ Chrũm.Vel.i.ab hoibus priuilegio noīs dictus,Apoſtolus Chriſti Ieſu.Hic aliter incipit quam ad Romanos,quia alia cauſa eſt hic quá ibi . Hic.n.nõ vocat ſe ſeruum ſicut ibi,quia opus erat hic potius authoritate,& commendatione cõtra ſuperbiam Corinthiorum apud quos viluerat.Apoſtolum dico.& hoc non per irá,ſed Per voluntatem dei,quod nõ illi veſtri pſeudo qui nec miſſi ſunt a deo,nec verum eſt quod dicunt.Et Soſthenes frater. Hic dicitur Aplõ de eis nunciaſſe, & iõ eum ſibi in hac ſalutatiõe adiungit,per hoc indicans quod pro illis valde ſollicitus erat.Ecce per eum qui inter eos conuerſabatur,culpas eorum ſe ſcire innuit.Iõ aũt frater dicit,quia per hoc remouet ſuſpicionem ſiniſtram ab illo,oſtendens quod nõ malo aío de eis nũciauit,ſed ex charitate,& deſiderio correctionis.Paulus ,inquá,Et Soſthenes, ſcribit hanc epiſtolam,Eccleſiæ dei,non hoīm vt vos facitis eam,arbitrante miniſteriorũ diſpenſatores,eſſe gratiarũ authores.Ita.n.eſſet eccleſia hominum,non dei . Quos autẽ eccleſiam dei dicat,aperit ſubdens.ſ.Sanctificatis in baptiſmo:& hoc In Chriſto Ieſu.i.per Chriſtum Ieſum,nõ per hoies,immo a pſeudo euerſi ſunt.Ipſis dico, Vocatis
B ſanctis.i.vocatis per prædicaratores,& deinde ſancti ſunt.Vel vocatis ſanctis, id eſt, prælectis a deo ad hoc vt ſancti ſint.Hoc ideo dicit vt oſtendat nil boni eſſe ab hoie ſed totum a deo.His inquá Aplũs ſcribit,Cum omnibus,id eſt & omnibus ſcribit ſuffraganeis Corinthi,qui in eiſdem vitijs laborant. Vnde ſubdit qui in omni loco.Corinthiorum,Ipſorum & noſtro.i.primitus mihi commiſſo.Inuocant nomen domini, non aliud a dño,qui vere inuocant dum ſerui eius ſunt, De quibus dicitur,Prope eſt oíbus inuocantibus eum in veritate.Hoc enim inuocat aliquid quod vult ad ſe venire Quid eſt inuocare,niſi in ſe vocare?Qui ergo deum inuocat vt diues fiat, deum nõ inuocat.Nam cum dicis,deus da mihi diuitias,non vis vt ad te veniat ipſe deus , ſed vt diuitiæ veniant ad te.Deus autẽ gratis ſe vult coli & diligi,hoc eſt.n.caſte amare, nõ quia dat aliquid præter ſe,ſed quia dat ſe.Talibus dicit Aplũs , Qui inuocant nomen domini noſtri Ieſu Chriſti.i.ſaluatoris & regis,quem vere inuocant dũ ab eo credunt ſe ſaluari & regi.Gr̃a vobis &c.Ecce ſalutatio.q.d.Paulus & Soſthenes ſcribunt vobis hanc epiſtolam,& ante alia ſalutant vos,optantes vt gr̃a ſit vobis ſtantibꝰ vt maneant,lapſis vt redeant.Et pax.i.mentis tranquillitas.& hoc A patre & domino nr̃o Ieſu Chriſto,qui ab eo quidem perſonali proprietate diſtinctus eſt , ſed vnus cum ipſo vnitate ſubſtantiæ deus.Ideo ergo patrẽ nominauit & Chriſtũ,ne vnio perſonæ inter eos eſſe putetur.

Ambro. Ambro. Ambro. Ambroſius. Ambr. Auguſtinus. in pſal. xxxv.

C

Gratias ago deo meo ſemper pro vobis,in gratia dei quæ data eſt vobis in Chrõ Ieſu,quia in oíbus diuites facti eſtis,in illo,in omni verbo & in omni ſcía ſicut teſtimoniũ Chriſti cõfirmatũ eſt in vobis,ita vt nihil vobis deſit in vlla grã expectantibus reuelationem domini noſtri Ieſu Chriſti,qui & confirmabit vos vſque in finẽ ſine crimine,in die aduẽtus domini noſtri Ieſu Chriſti . Fidelis deꝰ per quẽ vocati eſtis in ſocietatẽ filii Ieſu Chriſti domini noſtri . Obſecro autem vos fratres per nomẽ domini noſtri Ieſu Chriſti , vt idipſum dicatis oẽs, & non ſint in vobis ſchiſmata.Sitis aũt perfecti in eodẽ ſenſu, & in eadẽ ſciẽtia.Significatum eſt.n.mihi de vobis fratres mei,ab his qui ſunt Chloes,quia contentiones ſunt inter vos.Hoc aũt dico ꝙ vnuſquiſque veſtrum dicit . Ego quidẽ ſum Pauli:ego aũt Apollo,ego vero Cephæ:ego autem Chriſti.

Gr̃as ago &c.Hic gr̃as agit de donis illorũ qui boni erant inter eos.In illa enĩ plebe alij erant boni qui digni erant laude,alij digni increpatione.Poſt ſalutationẽ ergo primũ proponit de bonis vt his alij conformentur dicens.Gr̃as ago &c.corde,lingua & opere,Deo,a quo omnia eſſe credo,non ab hominibus,Meo,Omnium quidem Deus poteſtate qua creat:ſed eorum proprie dicitur Deus qui eum diligunt,qui cũ tenent Ambro.

Ambro. qui illũ poſſident,qui illũ colunt, quibus ſubuenit,qui ab illo alieni non ſunt. Sẽper D
Ambro. pro vobis.& hoc,In grã dei,quæ data eſt vobis.i.dũ cõſidero grãm.i.dona dei. Quæ
data ſunt vobis.& hoc in Chrõ Ieſu.i.a Chrõ nõ aliũde,& hæc gratia a deo eſt multi
plex,quia In oĩbus,donis,Facti eſtis diuites in illo.i.in Chrõ non in hoĩe.Et quia di
xit in oĩbus illos eſſe ditatos,ſupponit partes aliquas.ſ.diuites facti eſtis,In omni ver
bo.i.in omni genere linguarum.vel,in omni verbo.i.in oĩ mõ prædicandi.ſ. medio-
cribus & perfectis & minoribus.Et in omni ſcĩa.i.ſcripturarũ intellectu.Et in his di-
tati ita eſtis,quod ita tenetis,Sicut teſtimoniũ Chriſti confirmatum eſt in vobis.i.ita
verba & ſcĩam tenetis de eo quod de Chrõ prædicaui,ſicut teſtimonio prophetarũ con
firmaui.Vel ditati eſtis.i.donis repleti,Sicut teſtimoniũ Chriſti cõfirmatum eſt in vo
bis.i.quia firmiter tenetis fidẽ quã pręd icaui vobis.Dico quod diuites eſtis,Ita, vt ni-
hil deſit vobis in vlla grã ſancti ſpũs.Vobis,dico,Expectãtibus,cũ deſiderio,quia cer
ti inde & parati,Reuelationẽ dñi nr̃i Ieſu Chriſti.i. viſionẽ Chriſti, & cognitionem
quę poſt mortẽ pręſtatur cuiq; fideli.Vel reuelationẽ dicit,quæ erit in die iudicij quã
impij timent.Qui & confirmabit vos.q.d.Expectatis reuelationem Chriſti, a qua ex
pectatione non deficietis .Ipſe eſt.n.Qui & cõfirmabit vos vſque in finem,cuiuſq;,ita
vt ſitis,Sine crimine,& ſi non ſine peccato.Cõfirmabit dico,Vſque in finem.i.vſq; in
diem Aduentus Dñi nr̃i Ieſu Chriſti.Cuius aduentus intelligitur,cũ cuiq; poſt mortẽ E
manifeſtatur.Vel ita, cõfirmabit vos,dico,ſemper mẽte eũtes in illũ diẽ.ſ. in diẽ ad-
uentus Chrĩ &c.Fidelis deꝰ.q.d.cõfirmabit & vere,quia deus eſt fidelis .i. verꝰ in pro
miſſis.Per quem vocati eſtis,cũ eſſetis auerſi.qui ergo auerſos vocauit, facilius confir
mabit .Vocauit,dico,In ſocietatem,nõ mõ angelorũ vel aplõrũ,ſed Filij eius dñi nr̃i
Ieſu Chriſti.Obſecro aũt vos fratres,Hucuſq; bonos laudauit:his laudatis inuitat ali
os ad horũ ſimile.q.d.pro bonis grãs ago,Vos aũt,alios,o Fratres obſecro per nomẽ
dñi noſtri Ieſu Chriſti.i.ſi vultis eſſe eius a quo nominamini chriſtiani,vt dicatis oẽs
oris confeſſione,& interius habeatis in corde,Idipſum,quod dicunt prædicti, Et non
ſint in vobis ſchiſmata.i.diuiſiones:ſed Sitis in eodem ſenſu.i.in eadẽ voluntate qua
prædicti,Et in eadẽ ſcĩa.i.in eadem intelligentia. Ita quod perfecti ſitis,hoc iõ dico,
quia Significatum mihi, ĩris eſt,de vobis tamẽ o fratres mei,ab his qui ſunt Chloes.
Chloes locus eſt vbi illi erant qui apoſtolo ſignificauerunt. Vel,Qui ſunt Chloes.i.il
lius matronæ,Chloes enim poteſt eſſe nomen vel loci vel perſonæ. Aliquibus enĩ vi
Ambro. detur locus eſſe,vt ſi diceretur,ab his qui ſunt Antiochiæ:Aliquibus videtur fœmina
fuiſſe deo deuota, cum qua multi eſſent colentes deũ. Quid enim ſignificatũ eſt de vo
Ambro. bis?hoc.ſ.Quia contentiones ſint inter vos,de diſciplina dominica. Hoc autem dico
Hic contra baptiſtas agere incipit,de quibus illi gloriabantur.q.d.non ſolũ ſcio con-
tentiones quæ ſunt inter vos,ſed & verba quæ dicitis,& hoc eſt,Hoc aũt dico quod v-
Ambroſius. nuſquiſq; veſtrum dicit.Nam alius dicit hoc.ſ.Ego quidẽ ſum Pauli:alius illud dicit F
Ego ſum Apollo:alius vero,Ego ſum Cephæ.q.d.Alius dicit ego ſum baptizatus, ba
Ambro. ptiſmo illius:Alius dicit ego illius,ſed hoc dicere eſt quaſi idololatria. Et ſciendum
quia ſub noĩe ſuo,& Apoſtolorũ bonorũ,notat pſeudo . Nam illi quos nominat ſine
dubio boni erant,ſed ſub horũ ſpecie falſos aplõs tangit,ne ſi diceret in noĩe illius,vi
deretur eis inuidere,& ſibi velle attribuere.Vel iõ appoſuit noĩa bonorũ Aplõrum,vt
oſtẽdat,quia ſi in noĩe maiorum non eſt gloriandũ,nec in nomine illorum quorũ do-
ctrina praua eſt.Inter eos aũt hos laude dignos deſignat,qui dicebãt ſe eſſe Chriſti.
Ambro. Vñ ſubdit.Alius aũt dicit,Ego ſum Chriſti,baptiſmo baptizatꝰ. Hic bñ dicit quales
Augu. ſupra laudauit,quia tales ſunt,oſtium habent per quod intrandũ eſt, quod eſt Chriſtꝰ
ſuper Ioan. per quem cognoſcitur pater. Nemo.n.nouit filium niſi pater,neq; patrem niſi filius,&
cui vult filius reuelare.Sicut ergo ipſe per ſe nouit patrem,nos aũt per illum:ſic intrat
in ouile per ſe,& nos per ipſum oſtiũ.Chriſtus enim ſe pręd icat,& nos Chriſtum præ-
dicamus:& ideo ipſe per ſeipſum,& nos per ipſum intramus.Chriſtus ergo oſtium eſt
& paſtor intrando per ſe,& quod paſtor eſt dedit etiam ſuis , quia & Petrus paſtor , &
Paulus paſtor,& alij ſunt paſtores.Oſtium vero nemo noſtrum ſe dicit.hoc enim ſibi
proprie tenuit.Nullus ergo oſtium eſt niſi Chriſtus,& ſi paſtores ſint alij.Sed quia o-
ues indiſciplinatæ cœperunt facere ſchiſmata,& alia oſtia ſibi ponere quibus intrarẽt
non vt cõgregarent,ſed vt errarẽt & diuiderent,dicentes.Ego ſum Pauli &c. ſubdit.

A Diuiſus eſt Chriſtus?Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomi-
ne Pauli baptizati eſtis?

Diuiſus eſt Chrũs.q.d.Diſcite quantũ erretis, & quãtũ de deo præſumatis, & quã
tum hoĩbus tribuatis,qui inter eos gloriam partimini. Diuiſus eſt ergo Chrũs,ſecun-
dum vos.q.d.multos facitis Chrõs.i.datores gloriarum. Adeo.n. errabant iſti vt puta Ambro.
rent grãm dari ab hoĩe,non mõ quaſi miniſtro ſed authore. Vel putabant Chrũm in
baptiſmo magis operari per meliorẽ baptiſtã,& minus per minus bonũ.& iõ ait, Di-
uiſus eſt Chrũs?q.d.Qui operatur idẽ in oĩbus diuiſus eſt,quãtum ad vos dũ creditur
in iſto plus operari,in illo minus.Vel ita,quia hæc dicitis,iõ Chrũs mõ a vobis diui-
ſus eſt.i.ſeparatus.Vehementer iſti errabant,quia oſtia ſibi præter Chrũm conſtitue-
bant,& fundamenta diuerſa ponere præſumebant,cum vnũ ſit fundamentum ecclĩæ
quod nemo mutare poteſt.ſ.Chrũs Ieſus.Ipſe.n.ſolus eſt petra ſupra quã fundata eſt
ecclĩa.A qua nominatus eſt Petrus,dño ad illũ dicente. Tu es Petr9 &c.Simon enim
antea vocabatur:hoc aũt nomen.ſ.Petrus a dño ei impoſitũ eſt,& dicitur Petrus in fi
gura Chriſtiani populi,a petra Chriſto,quia.n.petra Chrũs dicitur,& Petrus dicitur Auguſtinus.
populus Chriſtianus:Ita ergo Petrus a petra,non petra a Petro dicitur,quõ nõ a Chri ex trac. euãg.
ſtiano Chrũs,ſed a Chrõ Chriſtianus vocatur. Tu es ergo(inquit)Petrus dictus a pe-
tra,quã confeſſus es,quam cognouiſti,dicens, Tu es Chrũs filius dei,& ſupra hanc pe-
B tram.i.ſuper meipſum filiũ dei,non ſuper te ædificabo ecclĩam meã:ſuper me ædifica
bo te & alios,non me ſuper te. Non.n.dicũtur eſſe Petri,ſed Chriſti:nõ a Petto petri-
ni,ſed a Chrõ chriſtiani,ne eſſet ſpes in hoĩe.Maledictus.n.qui ſpem ſuã ponit in ho
mine.Et ne eſſent tot baptiſmi quot ſerui,myſteriũ quidẽ baptizandi dedit Chrũs ſer
uis ſuis:poteſtatẽ vero ſibi retinuit,quam ſi vellet poterat dare,vt ſeruus daret baptiſ- Auguſtinus.
mum ſuũ tanquã vice ſua:& poteſtatem ſuã poterat conſtituere in aliquo ſeruo,vt tan ſuper Ioan.
ta vis eſſet in baptiſmo ſerui,quantã vim habet baptiſmus a dño datus.ſed hoc noluit
iõ,vt in hoĩe non eſſet ſpes baptizatorum. Noluit.n.ſeruum ponere ſpem in ſeruo. Ba
ptizat.n.ſeruus vt miniſter:baptizat aũt dñs tanquã poteſtatẽ habens. & potuit hanc
poteſtatem ſeruo dare,vt dictũ eſt,ſed noluit. Si.n.daret hanc poteſtatẽ ſeruis.i. vt ip
ſorum eſſet quod dñi erat,tot eſſent baptiſmi quot eſſent ſerui:vt quõ dict9 eſt baptiſ-
mus Ioãnis,ſic diceretur Petri baptiſmus,baptiſmus Pauli,& hmõi.Ille.n. baptiſm9
Ioannis dictus eſt.Sed forte aliquis dicet,proba nobis quod ille baptiſmus Ioannis
dictus eſt:probabo,ipſa veritate dicente,qñ interrogauit Iudæos, Baptiſmus Ioannis
vnde eſt?Ergo ne tot baptiſmi dicerentur quot eſſent ſerui qui baptizarent,ſibi tenuit
dominus poteſtatẽ baptizandi,ſeruis miniſterium dedit.Si ergo ſeruus dicit ſe bapti-
zare,recte dicit,ſed tanquã miniſter baptizat,& ideo non differt ſiue bonus ſiue mal9
cui baptizandi contigit miniſteriũ. Inde etiam nemo dicit baptiſmus meus, cum tñ Augu.
C dicat euangelium meum,prudentia mea,glĩa mea:licet hæc ſint a deo. In quibus diſ- ſuper Ioan.
ferentia eſt:in his.n.alius alio doctior eſt,& alius alio meli9 operatur, in euãgelizãdo
nec ſunt oẽs æquali ſapĩa præditi:ali9 aũt alio magis minus ve baptizatus, ſiue ab in
feriore ſiue a maiore baptizetur,dict non poteſt. Ad hoc aũt quod dicit Augu. Chrũm Oppoſitio.
poteſtatem baptiſmi ſeruis poſſe dediſſe,opponitur ſic a quibuſdam. Poteſtas ſiue po-
tentia dei eſſentia diuina eſt,quia non eſt aliud deo eſſe aliud poſſe. Si ergo nõ potuit
eis dare vt eſſent quod ipſe,nec potuit dare poſſe ſuum,vel potentiã ſuam.ſ.quæ ipſe
eſt. Alioquin ſi potentiam ſuam potuit eis dare quæ ipſe ẽ,potuit eis dare vt ipſi eſſent
quod ipſe eſt. Ad quod dicimus quod non potuit eis Chriſtus dare,vt eſſent quod ipſe
eſt,& tamen potuit eis dare poteſtatem quam habet.i.poteſtatem qua poſſent remitte
re peccata,quod ipſe ſolus poteſt,Hæc eſt.n.quã dicit poteſtatem baptiſmi.ſ.poteſtas
remittendi pctã. Potuit ergo eis dare authoritatem baptiſmi quib9 cõtulit miniſteriũ
ita tñ vt ipſe principalis author exiſteret. Poteſtatem vero quæ ipſe eſt, ſiue poſſe ſuũ
quod eſt ſuum eſſe, eis potuiſſe dare non dicim9,qualiter dicim9 eũ dediſſe nobis ſcire
quod ipſe ſcit,& dediſſe prophetis ſcientiam futurorũ quam habet:nõ quod nobis de-
derit eſſe quod habet,vel prophetis ſciẽtiam quæ eſt eſſentia diuina,ſed quia nobis de
dit per gratiam ſcire futura,quæ ab æterno ipſe nouit natura. Alij dicũt poteſtatem ba
ptiſmi vt in nomine eorũ daretur baptiſmus,in quo fieret remiſſio peccatorũ,ſicut fu-
it in nomine Chriſti,& hoc potuit dare,ſed noluit. Nunquid Paulus. Quaſi dicat,

Vos dicitis ego ſum Pauli,ego Apollo &c.Sed nunquid Paulus crucifixus eſt pro vo- D
bis.i.vt ſit vobis author ſalutis?Aut in noĩe Pauli baptizati eſtis.ſ.quod pc̃tã dimitte
Auguſtinus. in pſal. lxxii.
rem vobis.q.d.non Reuocat illos ad vnũ nomen qui multa noĩa ſibi facere volebãt
repellit eos ab amore hoĩs,vt Chrũs ametur.q.d.Nolo vt mei ſitis,ſed mecũ ſitis, me
cũ eſtote,oẽs illius ſumus qui pro nobis crucifixus eſt.Dimittuntur .n. nobis pc̃tã per
Augu. de vnico ba.
nomen eius,non per nomen alicuius hoĩs.Vñ Ioãnes ait,Scribo vobis filioli,quia re-
mittuntur vobis peccata per nomen eius.Et nota ꝙ per hoc verũ quod tenebãt illi Co
rinthij,facit illos erubeſcere de falſis quæ tenebant. Hoc.n.erat propriũ & deteſtabi-
le eorũ vitiũ,quod dicebãt ego ſum Pauli,ne illos quos in ſchiſmata diſſiluiſſe redar-
guit,arbitror veram fidem habuiſſe,in hoc quod dicebant ego ſum Pauli &c. Hoc.n.
falſum erat.Quod vero ſciebant Chrũm pro ſe eſſe crucifixum , & ſe in eius noĩe non
Pauli baptizatos,nõ erroris eorũ,ſed diuini muneris erat,hanc dei veritatẽ in iniqui-
tate ſuorũ ſchiſmatũ detinebant.Per hanc ergo veritatem quã tenebãt,ipſorum falſi
tatem cõuincit.Verũ quippe baptiſmũ habebant,& ex eius veritate,vt corrigerent fal
ſitatẽ ab ipſo audiũt.Nunquid Paulus &c.Prorſus fieri põt vt aliqui verum habeant
Auguſtinus. in eodem
baptiſmũ,& nõ veram habeant fidem,ſicut iſti.Per veritatẽ ergo quã habebant corri
git falſitatem quã tenebant,ſicut per Chriſti reſurrectionem quã credebant probat re
ſurrectionem mortuorũ quã negabant . Erant.n.inter eos qui mortuos reſurgere non
credebant,credebant tamen Chriſtum reſurrexiſſe.

Gratias ago deo meo,ꝙ neminem veſtrum baptizaui,niſi Criſpum & Caiũ,
ne quis dicat ꝙ in nomine meo baptzati eſtis.Baptizaui autem & Stephanæ do E
mum,cæterum neſcio ſi quem alium veſtrum baptizauerim.Nõ enim miſit me
Chriſtus baptizare ſed euangelizare,non in ſapientia verbi , vt non euacuetur
crux Chriſti.Verbum enim crucis pereũtibus quidem ſtultitia eſt:his autem qui
ſalui fiunt,id eſt nobis,dei virtus eſt.

Gr̃as ago &c.q.d.Et quia de baptiſmis gloriamini.Ago gr̃as deo meo &c.de hoc,
Quod neminẽ veſtrũ,contendentiũ,Baptizaui.Nullũ.n.veſtrũ baptizaui, Niſi Criſ
pum & Caium,qui non ſunt de contentione veſtra.& non ideo hoc dico quin bonum
ſit baptizare:ſed ne quis dicat quod baptizati eſtis in noĩe meo,de quo magis gloria-
Auguſtinus cõtra bap.
remini.Poterat quidem,vt dictum eſt,dominus Ieſus ſi voluiſſet baptiſmi ſui poteſta
tem dare alicui,vel aliquibus præcipuis ſeruis ſuis,vt quemadmodum per virgam flo
rentem demonſtratus eſt Aaron ſacerdos,ita per aliquod ſignum demonſtraretur ex
cellentioris dignitatis miniſtri,& diſpenſatores myſteriorum qui ſoli baptizare debẽ
rent.Sed ſi hoc fieret ipſorum iam baptiſmus diceretur quamuis eis a domino attribu-
tus,ſicut baptiſmus Ioannis fuit,ideo Apoſtolꝰ agit deo gratias quod neminem eorũ
baptizauit,qui tanquam obliti in cuius nomine baptizati eſſent,per hoĩm nomina ſe
diuidebant.Cum.n.tantum valet baptiſmus per hominem cõtemptibilem quãtũ per
apoſtolũ datus,ita nec illius nec illius,ſed Chriſti eſſe cognoſcitur,quod Ioannes per
ſpeciem colũbæ ſe didiciſſe teſtatur . Nam ſecundũ quid aliud dixerit,& ego neſcie- F
bam eum,non plane video,niſi quia ſecundum aliquid eũ ſciebat,& ſecũdum aliquid
eum neſciebat:ſciebat quidem ſponſum eſſe & filium dei,ſed neſciebat vtrum eſſet da
turus alij poteſtatem baptiſmi,an proprium baptiſmum eſſet habiturus , & baptiſmi
poteſtatem recepturus.Sed hoc per ſpiritum didicit,velut per columbam deſcendentẽ
& manentem ſuper Chriſtum.Vñ ad ipſum dicitur.Super quem videris ſpiritum qua
ſi columbam manentẽ & deſcendentem,hic eſt qui baptizat.Baptizaui aũt.q.d.Non
ſolum illos prædictos baptizauerim,ſed etiã,Baptizaui Stephanæ domũ.i.illius ma-
tronæ familiam quæ non eſt de hac cõtentiõe.Cæterũ.q.d.de his certus ſum quod ba
contra Pela. Ambroſius. Auguſtinus
ptizauerim eos.Cæterum neſcio ſiquem aliũ veſtrũ,qui ſit de cõtentioſis baptizauerĩ
Nõ.n.Rõ hic oſtẽdit cur tã paucos baptizaui.q.d.iõ tã paucos baptizaui,Quia nõ mi
ſit me deꝰ baptizare,quod a minoribus fieri põt,ne retardaretur a prædicatiõe:de qua
ſubdit, Sed euangelizare. Perfecte enim baptizare etiam minus docti poſſunt,pfe-
cte autem euangelizare multo difficilioris,& rarioris eſt operis : ideo doctor gentium
pluribus excellentior euangelizare ſe miſſum dicit,non baptizare. Hoc tamẽ neceſſi

A tate inſtante interdũ egit. Non in ſapiẽtia.q.d. dico quod miſit me euangelizare, non
vtiq;, In ſapiẽtia verbi.i.in ſapiẽtia philophorũ, quæ dicitur ſapiẽtia verbi, quia dici-
tur ſapientia & ſi nõ ſit. vel ideo dicitur ſapiẽtia verbi, quia verboſos facit, ideo nõ mi
ſit me in ſapiẽtia verbi, Vt nõ euacuetur crux Chriſti. Per illam enĩ ſapientiã, Crux
Chriſti, .i. mors Chriſti, Euacuatur, & impoſſibile ſecundũ naturá iudicatur, vt deus
immortalis moreretur. Vel, Euacuatur crux Chriſti, ſi quomodo, vel bona natura, vel Ambroſius.
alio aliquo modo præter eam credatur eſſe iuſtitia & vita æterna. Acute quippe viden de nat. & gra.
tur hęc dici, ſed in ſapiẽtia verbi, qua euacuatur crux Chriſti. Nõ eſt iſta ſapiẽtia de-
ſurſum deſcendẽs. Si ergo ſecundũ ſcripturas ſapiamus nõ cogimur cõtra Chriſti gra
tiam diſputare, & ea dicere quibus demõſtrare conemur naturam humanã, neq; in par
uulis medico indigere, quia ſana eſt, & in maiorib⁹ ſibi ad iuſtitiã ſi velint poſſe ſuffi-
cere, Quocirca nõ præſumit apoſtolus in ſapiẽtia verbi prędicare, ſed ſcripturarũ au-
thoritate cõtentus ſimplicitati ſtudet, potius quá tumori. Vel nõ miſit me prędicare in
ſapiẽtia verbi.i.in lepore & ornatu verborum, quia prædicatio Chriſtiana nõ indiget Augu. contra
pompa, & cultu ſermonis ne videatur eſſe ex verſutia, & caliditate humanę ſapiẽtiæ Felicianum.
nõ ex veritate. Ibi enĩ cõpoſitio verborũ quęritur, vbi teſte veritate ipſa ſe nõ cõmen Ambroſius.
dat veritas ſicut in ſapientia mũdana. Qui ergo fidẽ Chriſti verbis exornare vult, ob-
ſcurat illã ſplendore verborũ, vt nõ illa, ſed ipſe laudetur. Ideo cauſam oſtendẽs, qua-
re nõ in ſapientia verbi, addit, Vt nõ euacuetur crux Chriſti, ſicut pſeudo apoſtoli ne
ſtulti viderentur prudẽtibus mundi, in ſapientia humana Chriſtũ prædicabant dupli Ambro.
citer. ſ. eloquentiæ ſtudẽtes, & quę mundus ſtulta iudicat. Euitantes verbum enĩ q.d.
B quis quęreret an euacuaretur crux Chriſti? Reſpõdet, vtiq;. Verbum enĩ.i. prædicatio,
Crucis ſtultitia quidem eſt, id eſt eſſe videtur, Pereuntibus, id eſt ſapiẽtibus huius mũ
di, quorum ſapientia perit, & falſa oſtenditur, & inde ipſi damnandi ſunt. Ideoq; pro
eo quod debebat dicere ſapientibus, dixit pereuntibus. His autem.q.d. pereũtibus ver-
bum crucis ſtultitia eſt, Sed his qui ſalui fiunt, id eſt nobis, ſcilicet credentibus, Vir-
tus dei eſt, quia credentes in cruce Chriſti virtutem dei intelligunt, dum ſciunt quod
occiſus diabolum vicit, & hominem liberauit. vel, Virtus dei eſt, id eſt virtutẽ dat cre-
dentibus, per quam cum res exigit, fiunt miracula.

Scriptum eſt enim, Perdam ſapientiã ſapientiũ, & prudentiã prudentium re-
probabo. Vbi ſapiens, vbi ſcriba, vbi inquiſitor hui⁹ ſeculi? Nõne ſtultã fecit de⁹
ſapientiam huius mundi? Nam quia in dei ſapiẽtia non cognouit mundus per ſa-
pientiam deum, placuit deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credẽtes.
Quoniam Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt.

Scriptum eſt enim.q.d. ideo non miſit me prædicare in ſapientia, quia prædixerat
quod eam non reciperet in prædicatione euangelica; ſed perderet, & reprobaret de col
legio prædicatorum ſuorum, & hoc eſt quod ait Scriptum eſt enim, in Abdia, Perdã
ſapientiam ſapientium ſeculi, & prudentiam prudentium reprobabo, id eſt ſapientiã
C mundanam, & prudentiam eliminabo. A prædicatoribus euangelij, vt tales ſapien-
tes inter prædicatores non recipiam. & ſic eſt factum. Vbi, eſt enim, Sapiens, inter
prædicatores? inter quos ſi eſſe voluerit, ſapientiam illam abijcere oportuit. Et nota
quod primum ponit genus, deinde ſubdit ſpecies, Vbi ſcriba, vbi inquiſitor huius ſe
culi? Sapiens genus eſt vtriuſque, ſcilicet ſcribæ & inquiſitoris. Scriba eſt qui etiã de
moribus & artibus præcepta dat. Conquiſitor eſt qui ſecreta naturæ rimatur. Tales
enim recipit deus inter prædicatores, ſed ſtultos fecit. Vnde ſubdit, Nonne ſtultam
fecit deus ſapientiam huius mundi? Vel ita, Scriptum eſt enim, quaſi dicat, Bene di-
co pereuntibus. ſic enim ſcriptum eſt, ſcilicet quod proderet, & reprobans falſam q; fa
ceret ſapientiam huius mundi: & hoc eſt perdam, id eſt irritam faciam ſapientiam
ſapientum. Non vtiq; meam in eis perdam, ſed illam quæ eſt eorum quam ſibi arro- Auguſtinus
gant. Nõ enĩ vera ſapientia, & vera prudentia perditur à domino, ſed falſi nois ſcien Hieronymus.
tia quã ſibi theſaurizãt lingua mendacij, & deficiũt ſcrutantes ſcrutinia. Et prudẽtiã
prudentium reprobabo quam, ſcilicet excogitauit ad aliquid probandum. Non ideo Hieronymus
hoc dicit vt veritatis intelligẽtia poſſit à deo reprobari, ſed quia eorũ prudẽtia repro-

Ambroſius. batur,qui in ſua eruditione cōſidunt.Vbi ſapiens?Probatæ falſę.ſ.ſcientiæ inſultat a- D
Amo. poſtolus dicens,Vbi ſapiens,tam de Iudæis quam de Gentibus,quaſi nil valet. Et eſt hæc inuectio in Iudæos & Gentiles,vnde diſtincte de vtroq; ſubdit,Vbi ſcriba? de Iudæis.Vbi inquiſitor huius ſeculi?id eſt Gentilis naturas rerum tantum inquirēs? q.d. Victa eſt eorum ſapiētia,& ſtultitia facta.Nam ſcriba Iudæorum , & legis doctores, & ſi nil impoſſibile deo credunt,tamen quia in lege non adeo aperte habent,diffidunt dei filium eſſe mortuum,& huiuſmodi:Gentilibus vero pro humana ratione ſtultitia eſt.Sed nōne ſtultam fecit ſapientiam huius mundi?Sapientia eſt huius mundi vbi infirmum & ſtultum dei contemnitur,quæ eſt ſecundum rationes mundi, quæ impoſſibile iudicat quæ in naturis rerum non videt.Hanc autem deus ſtultam fecit,poſſibile fore declarando atq; faciendo quod ipſa impoſſibile iudicat.Nam quia.q.d.Vere ſapientiam mundi ſtultam fecit deus,quia per ſtultitiam ſaluat credentes:& hoc placuit ei facere.& hoc eſt quod ait,Nam placuit deo . Ex beneplacito enim eius eſt, Saluos facere credentes,& hoc, Per ſtultitiá prædicationis,id eſt per prædicatores imperitos,in mundana ſapientia qui ſtulti videbantur. Vel, Per ſtultitiam prædicationis, id eſt per rem prædicatam quæ ſtulta videtur, ſicut eſt paſſio Chriſti, & mors , vbi eſt
Ambroſius. humilitas.& cur hoc fecerit oſtendit per id quod in ſerie præmiſit,ſcilicet, Quia mūdus nō cognouit deum,per,id eſt propter,Sapientiam ſuam,id eſt ſapientes mundi nō E
Auguſtinus. de tri cognouerunt deum propter ſapientiam ſuam,vbi eſt ſuperbia.Non cognouerunt, dico,Iudæi per ſapientiam,id eſt per filium incarnatum,qui cum in carne manifeſtatus
Auguſtinus ſuper pſalmo xxxiii. eſt filius dei,in hunc mūdū miſſus eſt.Non igitur per locorū ſpatia veniendo , ſed in carne mortali mortalibus apparēdo,veniſſe à deo dicit.Illuc ergo venit ibi erat, quia
Auguſtin. de trinitate erat in hoc mundo,quia mūdus per eū factus,& mūdus eū nō cognouit . Hæc eſt lux quæ in tenebris lucet,& tenebræ eam nō comprehenderūt.Vt autē cōprehenderetur,
Augu. ſuper. Ioan. ideo verbum caro factum eſt.Si enī curatio via eſt ad ſanitatē,ſic medicina ſapientiæ dei per hominis ſuſceptionem noſtris eſt accōmodata vulneribus,de quibuſdam contrarijs curans,& de quibuſdam ſimilibus.Serpentis enī ſapientia.i.aſtutia decepti ſumus,dei ſapientia liberamur:& ſicut illa ſapientia vocabat̃,erat autē ſtultitia, ſic iſta quæ vocatur ſtultitia ſapiētia eſt.Ecce cōtraria.Similia vero ſunt, quod per fœminá deceptos,per fœminá liberauit:homo hoīes,mortalis mortales.Vel ita,dico,quod nō
Ambro. cognouit mundus per ſapientiá ſuá:& hoc factū eſt,In dei ſapiētia, & hoc fecit deus alto cōſilio.ſ.ne ſuperbirentur,& vt fides & ſalus cognoſcatur eſſe ex deo,nō ex ſapiētia humana.Quoniá & Iudæi.q.d.nō cognouit mundus per ſapientiam deum . ideo, Quoniam Iudæi conſueti ab antiquo, Petunt ſigna, potentiæ, neſcientes humilitatē dei,Et Græci.i.Gentiles,Quærunt ſapientiam,non veram,ſed quæ ingenio hominis ſapientia videatur.ſ.vtrum quod prædicatur,natura patiatur. F

Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum:Iudæis quidem ſcandalū, gentibus autem ſtultitiam,ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis Chriſtū dei virtutem & dei ſapientiam.Quia quod ſtultum eſt dei,ſapientius eſt hominibus.Et quod infirmum eſt dei,fortius eſt hominibus. Videte enim vocationem veſtrā fratres,quia non multi ſapientes ſecundum carnem,non multi potentes, nō multi nobiles,ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit deus vt confundat ſapientes.Et infirma mundi elegit deus vt confundat fortia,& ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus & ea quæ non ſunt,vt ea quæ ſunt deſtrueret, vt nō glorietur omnis caro in conſpectu eius.Ex ipſo autem, vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia & iuſtitia,& ſanctificatio & redemptio, vt (quemadmodum ſcriptum eſt)qui gloriatur,in domino glorietur.

Nos autem,contra,Prędicamus.ſ.Chriſtum crucifixū,Iudæis quidē ſcandalū.q.d. quod nō eſt Iudæis ſignū potentiæ,ſed ſcandalum,quia iraſcūtur contra prædicatores rubore ſceleris ſui.Gentibus autē iuſtitiá.q.d.hoc quod prædicamus videtur gētibus ſtultitia,ita & vobis ſi de ſapiētibꝰ eſtis.Vel ita cōtinet,Ideo videt̃ ſtultitia quod prędicamus,quoniá,Iudęi petūt ſigna,& Gręci ſapientiá quęrūt.Nos autē contra fa-

A cimus,ſcilicet,Prædicamus Chriſtum Iudæis quod ſcandalum eſt, Gentibus, autem
ſtultitia,& tamen per iſtam ſtultitiam ſaluat deus credentes,vt dictum eſt. Ipſis autẽ
ſic iũge, Dico quoniam petunt ſigna Iudæi,& Græci ſapientiam.In crucifixione quã
prædicamus eſt magna virtus dei,& magna ſapientia dei. quod videtur vel apparet,
Iudæis atq; Græcis,non vtiq; omnibus,ſed ipſis vocatis,id eſt ipſis qui vocati ſunt ad Auguſtinus.
vitam:non communi vocatione,ſed illa qua præſciti vocantur. Illis enim apparet
Chriſti paſſio virtus,& ſapientia,vt ſcilicet ſalus ſit ex deo,nõ ex arbitrio Iudæi, vel
Græci,& ſi reprobis aliter videtur.Ipſis ergo,vocatis prędicamus Chriſtum,id eſt cru
cifixum,ſcilicet,Dei virtutem,& dei ſapientiam.i.Chriſti crucifixionem in qua appa
ret virtus dei,quod mortuus vicit mortem,id eſt diabolum & Iudæum, Et dei ſapiẽ-
tiam,quia callide diabolum decepit.Vel, Ipſis vocatis prædicamus Chriſtum, id eſt
Chriſti fidem,vel paſſionem,ſcilicet dei virtutem,quod per fidem eorum, & peccata
remittuntur,& dæmones pelluntur,& cum res exigit, miracula fiunt. Er dei ſapien- Ambroſius
tiam,quia credentes in Chriſtum crucifixum,intelligunt Chriſtum eſſe dei ſapientiã. Ambr.in pſal mo.xviii.
Chriſtus enim ſapientia patris eſt,ſicut virtus patris:ipſe eſt verbum patris, & manus
patris,per quem tanquã manu & verbo pater omnia fecit.Vnde,Opera manuum tua-
rum ſunt cæli.Et item,Verbo domini cæli firmati ſunt.Quod ergo verbo,hoc manu:
& quod manu,hoc verbo fecit.Poteſt ergo ſic accipi,prædicamus Chriſtũ eſſe dei ſa-
B pientiam,& dei virtutem.Caue ne intelligas filiũ dici ſapientiã dei tanquã ipſe ſolus
ſit intelligens,vel ſapiens ſibi,& patri,& ſpiritui ſancto.Si enim ibi ſolus filius intel Auguſt.de trinitate.
ligitur ſapiens,& ſibi,& patri,& ſpiritui ſancto,ad illã reditur abſurditarẽ, vt pater,
nec ſit ſapiens de ſeipſo,ſed de filio:nec ſapientia ſapientiã genuerit, ſed ea ſapientia
dicatur pater ſapiẽs eſſe,quã genuit.Vbi.n.nõ eſt intelligẽtia,nec ſapiẽtia eſſe poteſt.
Et ideo ſi patet nõ inrelligit ipſe ſibi, ſed filius intelligit patri, profecto fili9 patrẽ ſa
pientẽ facit:& ſi hoc deo eſſe quod ſapere,& ea illi eſſentia quę ſapiẽtia,nõ filius à pa
tre quod verũ eſt,ſed à filio potius pater habet eſſentiã quod falſiſſimum eſt. Eſt ergo
deus pater ſapiẽs,ea quę ipſe eſt ſua ſapiẽtia:& filius ſapiẽtia patris eſt ſapiẽs,de ſapiẽ
tia quę eſt pater de quo eſt genitus filius.Sic & pater eſt intelligẽs ea quę ipſe eſt ſua in
telligẽtia,filius aũt intelligẽtia patris,eſt ĩrelligẽs de inrelligẽtia quę eſt patri,de qua
genitus eſt.Quia quod &c.q.d.vere in crucifixione Chriſti eſt dei virtus, & dei ſapien
tia.Quia quod ſtultũ eſt dei,id eſt qnod ſapientibus mundi videtur ſtultũ de deo, vt
paſſio & mors,Sapientius eſt hoibns,id eſt quam homines poſſunt videre vel eſſe. Et
quod infirmũ eſt dei,fortius eſt hoibus.Sine dubio cęleſtia vincunt terreſtria, & ideo
infirmũ dei nõ vere eſt infirmũ,ſed videtur,quia ĩfirmitas Chriſti magna victoria eſt:
cum enĩ victus eſt,vicit mortẽ quam nemo gigas euaſit. Videte enim.q.d. Vere ſtul-
C tum & infirmũ dei,ſapientius & fortius eſt hominibus,quod in vobis poteſtis experi- Ambroſius
ri. Videte enim vocationẽ veſtrã,o fratres,id eſt per quos vocati eſtis. Inſipiẽtes enĩ
& infirmi vos vocauerũt,inter ſtulta & infirma mũdi annumerati ſunt. Tales ſunt vo
catores veſtri,qui ramẽ cõfundũr ſapiẽtes & fortes, & vere ſunt tales, Quia nõ multi,
de vocatoribus ſunt,Secundũ carnẽ ſapiẽtes,id eſt ſecundum ſapienriam humanam.
Non mulri potẽtes,lata dominatione.Nõ mulri nobiles,generis claritudine. Primo
nulli tales fuerũt inter doctores Chriſtianæ fidei, quãdo duodecim apoſtoli ſunt ele-
cti.Vel nõ multi dicit,nõ ait nulli,forſan pro ſe qui ſolus inter apoſtolos ſeculariũ li
terarũ peritus,& terrenarũ opũ diues,Romanę dignitatis parẽtela cõſpicuus fuit, qui
tamẽ hęc nihili pẽdit,nec vſus eſt eis.Sed quę ſtulta &c.q.d.nõ ſapiẽtes elegit,ſed po
tius, Elegit de9 quę ſtulta ſunt mũdi.i.ignaros mũdanę ſapiẽriæ. Vr cõſundat, id eſt
vt faciat erubeſcere,& ad inſipientiã redigat, Sapientes.& infirma mundi elegit de9,
id eſt impotentes,Vr cõfundat fortia,vt Neronem.Er ignobilia mundi, & quod plus
eſt,Contemptibilia elegit deus,& ea quæ non ſunt,id eſt ignobiles & cõtemptibiles,
qui nil eſſe videbantur elegit deus,Vt deſtruerer,id eſt vincendo humiliaret, Ea quæ
ſunt,id eſt quæ cum ex ſe nihil ſinr, tamẽ aliquid eſſe ſibi videtur.Ecce cõtra ordina-
tionẽ dei faciũt aperte qui ſapientiã ſeculi iactant,cum deus humilitarem proponat. Ambro.
Venit enĩ humilis deus quærere humiles nõ alros,qui & ſi primũ elegerit pauperes, in
doctos,ĩfirmos,nõ tamẽ reliquit ſapiẽtes,diuites,& nobiles:ſed ſi eos primos eligeret,
merito taliũ rerũ videretur ſibi eligi,atq; inflati de his rebus ſalutem humilitatis non

reciperent,& ita eſſet in eis ſuperbia qua homo cecidit.Ideoq; nō elegit reges,vel ſenatores,vel philoſophos,vel oratores.imo elegit plebeios, pauperes, indoctos piſcatores.Niſi fideliter præcederet piſcator,non humiliter ſequeretur orator. Vnde Nathanael doctus non eſt in apoſtolum electus. Vt autem humilitatis cauſa, hęc eſſe facta intelligantur,ſubdit. Vt non glorietur &c.q.d.ideo infirmos elegit & non ſapientes. Vt non glorietur omnis caro,id eſt vt nullus homo iuſtus,vel iniuſtus glorietur ex ſe, ſed de deo.quod oſtenditur ibi, Qui gloriatur,in domino glorietur.non glorietur de ſe,dico,In conſpectu eius,ſcilicet dei,vel ſuiipſius, id eſt ſi deum conſpicit,vel ſe attendat.Ex ipſo autem.q.d.Tales elegit deus,Sed tamen vos eſtis i Chriſto Ieſu,id eſt in fide Chriſti.& hoc,Ex ipſo,id eſt per ipſum Chriſtum,non per nos. Vel ita iunge, dico vt non glorietur aliquis ex ſe,ſed tamen eſt alia bona gloria, ſcilicet ꝙ, Ex ipſo vos eſtis in Chriſto Ieſu.qui Chriſtus,Factus eſt nobis ſapientia à deo, id eſt illuminans vos ad veritatem.Ideo autem dicitur factus eſt nobis ſapiētia,quia temporaliter, id eſt ex aliquo tempore nos ad illum conuertimur,vt cum illo maneamus in æternū, & ipſa ſapientia caro facta eſt,& habitauit in nobis,Et,hoc facit,id eſt nos illuminat, Quia factus eſt nobis iuſtitia,id eſt quia prius iuſtificat nos bona operatione. Iuſtitia enim quæ viuit in ſeipſa,proculdubio deus eſt,atq; incommutabiliter viuit.Sicut autē cum ſit in ſe vita,etiam nobis ſit vita,cū eius efficimur participes:ita cum in ſe ſit iuſtitia,etiam nobis ſit iuſtitia,cum ei cohærendo iuſte viuamus,& per hoc eſt ipſe nobis iuſtitia,quia prius,Eſt ſāctificatio,id eſt quia prius in baptiſmo mūdat nos,Et,hoc ideo,quia prius eſt factus nobis,Redēptio,id eſt quia pri⁹ redemit nos patiēdo,& hoc totū ideo ſic factū eſt,Vt,vt nullus glorietur niſi de bonis dei, Quēadmodum ſcriptū eſt,in Hieremia. Qui gloriatur in domino glorietur.In Hieremia tamen ſic habetur. In hoc glorietur qui gloriatur ſcire,& noſſe me,quia ego dominus. B

Auguſtinus

Auguſtinus. in lib. de tri.

CAPVT II.

ET ego cum veniſſem ad vos fratres,veni non in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium CHRISTI. Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos,niſi Ieſum Chriſtum,& hunc crucifixum. Et ego in infirmitate,& timore,& tremore multo fui apud vos, & ſermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis,ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis; vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos, ſapientiam vero non huius ſeculi,neque principum huius ſeculi, qui deſtruuntur,ſed loquimur dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinauit deus ante ſecula in gloriam noſtram,quam nemo principum huius ſeculi cognouit.Si enim cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. F

Et ego cum veniſſem ad vos.q.d.Sicut & alij nō ſapientes electi ſunt ad apoſtolatū,ita Et,id eſt etiā,Ego,qui erā ſapiēs,fui quaſi nō eſſem ſapiens. Cum veniſſem ad vos,o fratres,quia,Veni,ad vos, Nō in ſublimitate ſermonis,ſecundū logicam .ſ. vt logicis rationibus vterer,Aut in ſublimitate ſapientiæ,ſecundū phyſicam, vt phyſicis rationibus illud confirmarem,quæ duo in pſeudo laudatis contra deum.ſed, Veni annuncians vobis teſtimoniū Chriſti,id eſt ea quæ de Chriſto teſtati ſunt prophetæ. Non eni iudicaui.q.d.Vere non per illam ſublimitatem veni,quia nec etiam per eam quæ de deo eſt,& hoc ex iudicio mētis feci.Iudicaui eni me nō ſcire aliquid inter vos minus capaces,Niſi Ieſum Chriſtū,& hunc crucifixū,id eſt niſi hoc quod Chriſtus eſt rector & ſaluator noſter.Et hoc per crucifixionē.Et ſciendum quod Chriſtū prędicat nō ſolū qui fidē aſtruit,ſed etiā qui mores quibus in eo viuitur inſtruit. Hoc intelligi poteſt,etiā in ea quod cōmemorat apoſtolus,cū ait,Nil iudicaui me ſcire īter vos niſi Ieſū Chriſtū,& hūc crucifixū.In crucifixo eī dicit,quia vetus hō crucifixus eſt,vt vltra nō ſeruiamus peccato.Nō ergo ita accipiendū eſt,quod hic dicit apoſtolus tanquā ea tantum dixerit quæ ſunt credenda de Chriſto,ſed etiam quæ obſeruanda in vita,&

Auguſtinus. de fid. & ope

A moribus ei accedit qui accedit ad cōpaginem corporis. Et ego &c. q.d. Humilis fuit Auguſtinus.
prędicatio mea apud vos, humilis etiam & perſona. quod ita ait, Et ego fui apud vos
in infirmitate. i. in tribulatione: Et timore, animi. i. anxio animo: Et tremore multo,
corporis: Et ſermo meus qui priuatim fiebat: Et prędicatio mea, quæ fiebat in cōmuni:
Nō fuit, In perſuaſibilibus verbis humanę ſapiētiæ. Quia & ſi perſuaſibilia fuerit ver
ba mea, non tamen per humanam ſapiētiam, vt verba pſeudo apoſtolorum. Sed, fuit,
in oſtenſione ſpiritus & virtutis, id eſt in ſermone & prædicatione mea oſtendi me ha
bere ſpiritū ſc̄tū, & virtutē in miraculis faciendis. Ideo ita feci, Vt fides veſtra non
ſit, id eſt non eſſe intelligatur: In ſapientia hominum, ſed in virtute dei: id eſt vt fi-
des veſtra non attribuatur homini, ſed deo. Sapientiam autem, quaſi dicat inter vos
incapaces ſimpliciter locuti ſumus, Sapientiam autem, quæ eſt de ſecretis dei, Loqui
mur inter perfectos. Hic dicit non perfectos cognitores & doctores, quibus opus non
eſt doceri, ſed auditores iam capaces. Quam ſapientiam? non vero, Sapientiam hu-
ius ſeculi. quæ humanis rationibus nititur. Neque, ſapientiam, principum huius ſe-
culi, id eſt malignorum ſpirituum, vel philoſophorum, qui principes mundi videbā-
tur. Qui deſtruuntur, id eſt quorum ſapientiam deſtruitur. Sed loquimur dei ſapien-
tiam, id eſt Chriſtum, in quo oſtenſa dei eſt ſapientia de redemptione hominum. Lo-
quimur dico, In myſterio, id eſt exponendo myſteria veteris teſtamēti, in quibus Chri
ſtus ſignificatur, vt in hoſtia Abel, vel Abrahæ. Quæ, ſapientia dei Abſcōdita eſt, vt Ambro.
neſciant pſeudo. quia non in verbis, ſed in virtute eſt: nō humana ratione cōprehēſibi
lis, ſed ſpiritus efficacia credibilis. Quam ſapientiam, Deus prædeſtinauit. i. præpara-
B uit, Ante ſecula, id eſt ante quam mūdus eſſet, In gloriam noſtrā, ſcilicet apoſtolorū,
qui eā prædicamus. Vel In gloriā noſtram, ſcilicet omniū credentium. vt ſcilicet om-
nes per eam, æternam gloriam conſequamur. Quam nemo. q.d. bene dico abſcōdita Ambroſius.
eſt, quia ipſa eſt ſapiētia, Quam nemo principum huius ſeculi, id eſt dęmonū, vel phi
loſophorū, vel doctorū in lege, Cognouit. quod inde apparet, Enim, id eſt quia, Si co
gnouiſſent, dæmones ſapientiā dei, de redēptione humani generis per Chriſti mortē
implendam, Nūquam crucifixiſſent dominum gloriæ, id eſt non ſuggeſſiſſent crucifi
gi, quia non ſuggereret eum diabolus crucifigi, per quē ius ſuum ſe perdere ſciret. Vel
de Iudæis poteſt accipi, quorū quidam cognouerūt Chriſtum: alij vero non cognoue-
runt. De ignorantibus dicit Petrus: Scio fratres, quia per ignorātiā id geſſiſtis. Iſti nō
cognoſcebāt illū eſſe, qui in lege promiſſus erat eis: Maiores vero vt principes ſacer-
dotū ſcribę & phariſęi cognouerūt ipſum eſſe qui in lege promiſſus erat, ſed deū eſſe, Ambro.
vel filiū dei neſcierūt. & ideo de vtriſq; ſic poteſt accipi, Si cognouiſſēt, vel minores il
lū eſſe Meſſiā in lege promiſſum, vel maiores illū deū eſſe, vel dei filium, Nunquā do
minum gloriæ crucifixiſſent. Non enī hoc facerent ſi deum eſſe ſcirent. ſi enim dęmo Augu. in lib.
nes deum factū hominē nō intellexerūt, quāto magis homines! Nō igitur illū aliter lxxx. quæſt.
ſcierunt dęmones, quā ſcierūt principes. Sciebant enī ipſum eſſe qui promiſſus erat in no. & ve. te.
lege, nō tamē myſterium eius quod filius dei erat, & ab ęterno: neque ſciebāt ſacramē
tū incarnationis, paſſionis, & redemptionis. Quod ergo in euangelio clamāt dæmo-
C nes, quid nobis & tibi Ieſu fili dei, magis ex ſuſpicione, quam ex cognitiōe dixiſſe cre-
dendi ſunt. Vel, Si cognouiſſent, ita quod menti eorū bene ſederet, Nunquā dūm glo-
riæ crucifixiſſent. Nota quod ait, dn̄m glorię crucifixū. Ex forma enī ſerui crucifixus
eſt, & tamē dn̄s gloriæ crucifixus eſt. Talis enī erat illa ſuſceptio quæ deū hominē fa- Auguſt in li.
ceret, & hominē deū. Quid tamē propter quid, & ſecundum quid dicatur prudens, & de trinitate
diligens, & pius lector intelligat. Nam ecce dicimus, quia ſecundum id quod deus eſt,
glorificat ſuos: ſecundum hoc. ſ. quod dominus gloriæ eſt, & tamē domin9 gloriæ cru
cifixus eſt, quia recte dicitur deus crucifixus, non ex virtute diuinitatis, ſed ex infirmi-
tate carnis. Vna enim perſona eſt Chriſtus deus, & homo. Ideo dicitur. Nemo aſcēdit
in cælū niſi qui de cęlo deſcēdit. Si ergo attēdas diſtinctionem ſubſtātiarū, filius dei
deſcēdit, & filius hoīs crucifixus eſt: ſi autem vnitatē perſonę, & filius hominis deſcen Idem contra
dit, & filius dei crucifixus eſt. Propter hanc autem vnitatem perſonæ, non ſolum filiū Maximum.
hoīs deſcendiſſe de cælo, ſed etiam dixit eſſe in cęlo cum loqueretur in terra. Abſit vt
ſic Chriſtus ſenſerit mortē, vt quantū in ſe eſt vita, vitam perdiderit. Si enim hoc ita Augu. contra
eſſet, vitę fons aruiſſet. Senſit igitur mortē participatione humani affectus, quē ſpōte Felicianum.

ſuſceperat. nō naturę ſuę perdidit potētiā, per quā cuncta viuificat. Sic in ſepulchro D
carnē ſuā cōmoriendo nō deſeruit, ſicut in vtero virginis cū naſcēdo formauit. Mor-
tuus eſt ergo nō diſcedente vita, ſicut paſſus eſt nō pereunte potētia. Nemo aufert ani
mā eius ab eo, quia poteſtatē habet ponēdi, & poteſtatē ſumēdi. Ecce habes authorem
operis, ponet animā ſuā: ecce habes opus authoritatis, & vt generaliter cōcludā quo-
ties in carne Chriſtus aliquid patitur opus authoris eſt, quia enī poteſtate ſua nō alio
cogēte perpetitur. Ipſe author eſt operis. Nō ergo ad Mariā locali motu verbi diuini-
tatis venit, ſed ineffabili potētię ſuę plenitudine nō priuata. nec dimiſit patrē Chriſtus
cū venit in virginē, vbiq; totus, vbiq; perfectus. Vno igitur eodēq; tēpore totus erat in
inferno, totus in cęlo, vere mortuus, vere viuus, in quo & mortē ſuſceptio mortalitatis
excepit, & vitā diuinitas nō perdidit. Mortē igitur dei filius, & in anima nō pertulit, &
in maieſtate nō ſenſit, ſed tantum participatione infirmitatis rex glorię crucifixus eſt.

Sicut ſcriptum eſt, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor homi-
nis aſcendit, quæ præparauit deus his qui diligunt illum. Nobis autem reuelauit
deus per ſpiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda dei.
Quis enim ſit hominū quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? Ita
& quæ dei ſunt nemo cognouit, niſi ſpiritus dei. Nos autem non ſpiritum huius
mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ a deo donata ſunt
nobis, quæ & loquimur nō in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina
ſpiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. B

Auguſtinus Sicut &c. q. d. dico quod ſi cognouiſſent non crucifixiſſent, ſed non cognouerunt, ſi-
cut ſcriptum eſt, In Eſaia, vbi hoc eſt ſcriptū, Quod oculus, corporis, Non vidit, quia
nō eſt color: Nec auris audiuit, quia non eſt ſonus: Nec in cor hominis aſcendit, quia
non eſt homo. i. carnalis, ſed ſpiritus. i. ſpiritualis qui nouit. & eſt ſenſus, Oculus non
vidit &c. i. viſu corporeo, vel auditu nō poteſt cognoſci, nec eius hominis ratione qui
Ambroſius. non eſt ſpiritus. Non enim cognoſcitur hoc ratione eius qui carnalis eſt non ſpiritua-
Ambroſius. lis. Vel, Non aſcen. in cor ho. quia non eſt aliquid terrenum. Quod enim in cor ho-
minis aſcendit, infra cor hominis eſt. Ideo in cor hominis aſcendit, quia ſupra illud
eſt cor quo aſcendit. Quod enim aſcendit in cor hominis de imo eſt ad hominē: quo
autem aſcendit cor hoīs, ſurſum eſt ab homine. Infra ergo cor hominis eſt, quod in
cor aſcendit: Supra cor eſt æternum, ad quod cor. aſcendit, & hoc eſt quod deus reſer-
uat bonis. Vnde ſubdit, Quæ præparauit deus. Vel, Non aſcendit in cor ho. id eſt ali
cuius carnalis. Tunc res dicitur aſcendere in cor, cum bene intellecta placet. Quæ
præparauit. q. d. non vidit oculus, nec audiuit auris. ſ. ea, Quæ deus præparauit, in prę-
mium his, Qui diligunt illum. Hæc eſt ſapientia dei. i. Chriſtus qui diligētibꝰ deū in
pręmium pręparatus eſt quē nemo principiū cognouit. Nobis autē. q. d. illi non noue-
runt, ſed nobis ſpiritibus, nō hominibus. i. ſpiritualibus, non carnalibus, quod pſeudo F
non ſunt, Reuelauit deus, quę pręparauit diligentibus ſe. Intelligimus enim deū præ-
paratū bonis in pręmiū. Reuelauit dico, & hoc, Per ſpiritum ſanctum. Nota quod in
Ambro. Eſaia ita habetur, Oculus nō vidit deus abſq; te, quæ præparaſti diligētibus: quod pe
ne idem eſt in ſenſu cū eo quod apoſtolus poſuit. & ſicut ibi dicitur abſq; te, ita & hic
bene addit apoſtolus nobis. Reuelauit deus per ſpi. ſuum. Et bene per eū, Spiritus enī
Auguſtinus ſcrutatur omnia, &. i. etiam. Profunda dei, vt de eſſentia dei. Scrutari autē dicitur ſpi-
ritus dei omnia, non vtiq; vt quod neſcit inueniat, ſed quia nihil relinquit oīno quod
neſciat. Vel ideo dicit, quod ſpiritus dei ſcru. omnia, quia ſcrutari te facit. Quod enim
dono ipſius tu facis, ille facere dicitur, quia ſine illo tu nō faceres. Quis enim, quaſi di
cat, vere ſpiritus dei, & nō alius ſcit omnia quę dei ſunt, quod à minori oſtendit. Quis
Auguſtin enim hominum ſcit, ea, Quę ſunt hoīs, alicuius. i. volūtates & ſecreta, Niſi ſpiritus. i.
Ambro. animus, Hoīs, ipſius, & nō alterius, Qui in ipſo eſt? Manifeſtum eſt enī cogitationes
noſtras à nullo ſciri, niſi ab animo noſtro, quē ſpiritum dicit apoſtolus. Ita & quę dei
ſunt. ſ. occulta & ſecreta dei, Nemo cognouit, qui adhuc ſit homo, id eſt carnalis, Ni-
ſi ſpiritus dei, id eſt ſpiritus ſanctus, & illi quos cognoſcere facit. Vnde ſubdit, Nos

A autem.q.d.ſpiritus dei nouit. Nos autẽ accepimus,eum, Non,vtiq; accepimus,Spiri-
tũ huius mundi,id eſt ſpiritũ phytonicum,qui ſolet coniecturis quę mundi ſunt diui- Auguſtinus
nare,qui per ſibyllá locutus eſt, qui per veriſimilia ſæpe fallitur,& fallit.vel,Nõ,ac- Auguſtinus.
cepimus,ſpiritũ huius mũdi.i.ſpiritũ elationis quo doceamur ſapi ẽtiam mundi. Sed Auguſtinus.
accepimus ſpiritũ qui ex deo eſt.Spiritus ergo dei,ſpiritus charitatis eſt:ſpiritus hui9 Augũſti cõtra maximi.
mũdi,elationis eſt.Nõ vos moueat quod tantũ ſpiritus ſanctus hic noïaẗ,& ſolus ſci-
re dicitur quæ dei ſunt. Ab hac enim ſciẽtia nõ excluditur pater,vel filius:ſicut ab eo
quod pater & Chriſtus dicitur ſolus & verus deus,nõ excluditur ſpiritus ſanctus,cum
dicitur,Hæc eſt autẽ vita ęterna vt cognoſcát te ſolum verum deum, & quem miſiſti
Ieſum Chriſtum.Attende etiá quod ait,Accepimus ſpiritum dei.Spiritus vtiq; .ſ. pa-
tris & filij eſt,nec nõ & noſter. Quod ení datũ eſt,& ad eũ qui dedit refertur,& ad eos Augu. de tri.
quibus dedit.Itaq; ſpititus ſanctus,nõ tantũ patris & filij qui dederũt:ſed etiá noſter
dicitur qui accepimus:& nõ eſt ille ſpiritus noſter quo ſumus,quia ipſe ſpiritus eſt ho
minis qui in ipſo eſt,& ipſum tamẽ ſpiritũ qui hominis dicitur,accepimus : ſed aliud
eſt quod accepimus vt eſſemus:aliud quod accepimus vt ſancti eſſemus. Spiritus autẽ
hominis in ſcripturis accipitur ipſa anima, vel ipſius animæ potẽtia rationalis.Dedit
ení nobis naturá vt eſſemus,animá vt viueremus,mentẽ vt intelligeremus . Vt ſcia-
mus.q.d.Ad hoc accepimus ſpiritũ,Vt,per eum,Sciamus quæ à deo donata ſunt no-
bis.Inde ergo probatur quod ſpiritum dei accepimus,quia hoc ſcimus,quod vtiq; ſci- Augu. de ſancta viduitate.
re expedit,quia ſine hac ſcientia nemo beatus eſt.Multi quippe habẽt dona dei, & ne
ſcientes à quo habeát,impia vanitate iactátur.Nemo autẽ de donis dei beatus eſt, qui
B danti eſt ingratus.Vnde in euágelio,Qui habet dabiẗ ei.Plene ení habere eſt ſcire vn
de habeas,nõ habere autẽ,neſcire vnde habeas.Qui ergo nõ habet.i.neſcit vnde ha- Auguſtinus.
beat id quod habet auferetur ab eo. Quæ & loquimur.q.d. Scimus quę à deo donata
ſunt nobis.Quæ & loquimur:illi.ſ.pſeudo,alia loquũtur.Loquimur dico, Nõ in ver
bis humanę ſapiẽtię doctis,ratione vel ornatu.Malebat ení illa oſtẽdere ſola purita- Hieronymus.
te veritatis,quam eloquij tinctione fucare.Sed in doctrina ſpiritus ſancti,quia ſpiri-
tus ſanctus interius docet auditores.Loquimur,dico,ita moderáter omnia.ſ.Compa-
rátes.i.tradentes,Spiritualia ſpiritualibus,quod vos Coriuthij nou eſtis, & ideo culpa
veſtra,& non noſtra,quod maiora non diximus vobis.

Animalis autẽ homo nõ percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei (ſtultitia ení eſt illi) & nõ poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinatur. Spiritualis autem iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur: ſicut ſcriptũ eſt, Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis inſtruxit eum. Nos autem ſenſum Chriſti habemus.

Animalis autem homo.q.d.nos ſcimus quæ donata ſũt nobis:ſed,Animalis homo; Auguſtinus.
vt pſeudo ſunt,Non percipit ea quæ ſuut ſpiritus dei, vt partum virginis & reſurre- Auguſtinus.
ctionem.nil enim æſtimat poſſe fieri,niſi quod nouit quomodo fiat.Homo autem di- Augu. in lib.
C citur animal,vel vita,vel animi ſenſu. Vita animalis dicitur quæ fertur diſſoluta la- lxxx. quæſt.
ſciuia animæ ſuæ quam intra naturalis ordinis metas ſpiritus rector non continet, eo
quod ipſe deo ſe regendum non ſubijcit. Animi vero ſenſu dicitur animalis, qui de
deo iuxta corporum phátaſiam,vel legis literam, vel rationem philoſophicam iudi-
cat. Quare autem animalis ea qnæ dei ſunt non percipit,ſubdit,Stultitia enim eſt il
li,ſecundum humanum ſenſum,& ideo nou poteſt intelligere ſpiritualia.Et vere ani
malis non poteſt intelligere ſpiritualia, Quia examinatur,id eſt examinatio, & com-
probatio fit illorum ſpiritualium tantum,Spiritualiter,id eſt à ſpirituali.Et imperſo-
naliter legitur Examinatur.Vel ita,Vere animalis nõ intelligit ſpiritualia, Qnia ſpi
ritualiter.id eſt per ſpiritualia tantum, Examinatur,animalis,id eſt probatur quod a-
nimalis eſt,quia audita improbat,& non ob aliud ei proponuntur niſi vt examinetur.
Spiritualis autem quaſi dicat animalis non poteſt intelligere,Spiritualis autem iudi-
cat,id eſt intelligit & diſcernit,Omnia,non quidem quæ continet diuina ſcientia,ſed
quæ ad iuſtitiam & vitam ſufficiunt.ſ.omnia iudicanda.Spiritualis autem eſt homo
vita vel ſcientia:ſpiritualis eſt vita,qui ſpiritũ domini habens rectorẽ, animam regiẗ Auguſtinus.
ſcientia vero ſpiritualis eſt,qui & ſi ex parte & per ſpeculũ videt,tamẽ de deo ſecundũ

imagines corporum, vel legis literam, vel humanam philoſophiam non ſapit, ſed ſpiritui dei deus ſubiectus, certiſſime ac fideliter, Iudicat omnia, certa fide occultorũ nõ patenti cognitione. Et ipſe à nemine, ſcilicet à nullo homine animali, Iudicatur. i. intelligitur, vtrũ bene an male intelligat. Vel, A nemine iudicatur. i. reprehenditur, & hoc probat dicens. Quis enim, animalis, Nouit, id eſt cognouit, Senſum domini, qui hæc fecit, per quem ſapientia mundi ſtulta eſt, & eius ſenſum nos habemus, & ideo nõ poſſunt non illi veſtri iudicare vt ſolent. Aut quis inſtruxit eum, vt dicat quid hoc feciſti ſic? q. d. nullus. Si autem nõ poſſunt cognoſcete ſenſum domini ergo nec noſtrũ, quia nos qui iam vltra homines ſumus, vnus ſpiritus cum deo, Habemus ſenſum Chriſti, fide certa tenen tes ea quæ Chriſti ſunt. D

CAPVT III.

ET ego fratres non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. Tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis potum dedi, nõ eſcá, nondum enim poteratis, ſed nec nũc quidem poteſtis. Adhuc enim carnales eſtis. Cũ enĩ ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecũdum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat, ego quidẽ ſum Pauli, alius autem ego Apollo, nonne homines eſtis? Quid igitur eſt Apollo? Quid vero Paulus? Miniſtri eius cui crediſtis. Et vnicuique ſicut dominus dedit? Ego plãtaui, Apollo rigauit, ſed deus nunc incrementum dedit. Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Qui plantat autẽ & qui rigat, vnum ſunt. E

Et ego fratres, quaſi dicat dico quod ſenſũ Chriſti habemus, & tamẽ o fratres, Ego, qui poſſem, Non potui, id eſt non debui, Loqui vobis quaſi ſpiritualibus, id eſt ſicut ſoleo ſpiritualibus loqui, ſed, Quaſi carnalibus, & hoc tam diligenter feci, Quia dedi vobis potum lac, id eſt facilem doctrinam & dulcem & nutrientem, Tanquam paruulis in Chriſto, id eſt in cognitione Chriſti, Non eſcam dedi vobis, id eſt non altiora prædicaui vobis. Quare, Quia nondum poteratis capere. Ecce ſecundum hoc
Auguſtinus. oſtenditur quod apoſtolus illis tanquam incapacibus minora non altiora prædicauit. Vel ita, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus &c. Eſt quæſtio vtrum ſpirituales homines habeãt aliquid in doctrina quod carnibus taceant, & ſpiritualibus dicãt. Quod vtiq; videtur ex his verbis apoſtoli. Dominus etiam ait, Multa habeo vobis di
Auguſtinus. Super Ioan. cere, ſed non pote. porta. modo: ſecundum quam intelligentiam hæc verba apoſtoli ſuper expoſuimus, ſed eſt alius intellectus in his non negligendus. Scire enim debet charitas veſtra quod nulla videtur neceſſitas, vt aliqua ſecreta doctrinæ taceantur fidelibus paruulis, ſeorſum dicenda maioribus, id eſt intelligentioribus, cum eadẽ prędicaret apoſtolus ſpiritualibus & carnalibus, quiq; pro modo ſuo capiebãt. illi, vt paruuli, iſti vt maiores: illi vt lactis alimentum, iſti vt cibi ſolidamentum, quia & ſi non audiuit amplius, tamen intelligitur amplius. Non enim æqualiter mente percipitur, etiam quod in fide pariter ab vtriſque recipitur: ideo Apoſtolus ait, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, id eſt non poteſtis accipere quod dice- F
Auguſtinus. Super Ioan. bam, quaſi ſpirituales, ſed quaſi carnales. Et tanquam paruulis in Chriſto lac dedi vobis potum, non eſcam, id eſt quod prædicaui vobis, fuit vobis quaſi lactis potus, nõ ſolidus cibus. Sicut enim crux CHRISTI, alijs ſtultitia, alijs ſcandalum, vocatis autem ſanctis eſt virtus dei, & ſapientia: ita idem alijs eſt lac, alijs eſt cibus, ſecundũ quod capacitas eorum, plus, vel minus capit, vt hi qui dicunt, ego ſum illius, vel illius aliter acceperunt de crucifixo, quam ille qui dixit, Mihi abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. Eadem ſimul audiunt ſpirituales, & carnales, & quique pro ſuo modo capiunt, nec neceſſe eſt vt aliqua ſecreta taceantur paruulis, dicẽda perfectis. Ideoq; dicit Apoſtolus, Non potui vobis loqui, quaſi ſpiritualibus &c. quod eſt dicere, nõ potuiſtis quod dicebã intelligere, vt ſpirituales, ſed vt carnales. Si enĩ ſpirituales eſſent nõ dicerent ego ſum Pauli. Nondũ enim. q. d. bene dixi tanquam paruulis, Quia nondum, quandiu vobiſcum eram, poteratis capere eſcam vt ſpirituales, Sed

A nondũ quidem poteſtis, eſcam recipere, & ſi ab illis edocti ſitis. ſ. à pſeudo. Adhuc enĩ Ambroſius.
eſtis carnales. Arguit eos hic valde qui quęrebãtur ſe dudũ nõ audiſſe ſpiritualia, cum Ambro.
adhuc indigni eſſent audire. Carnales aũt ijdẽ ſunt, qui & animales: carnales à carne,
animales ab anima dicuntur. Cũ enĩ ſit. q. d. Vere eſtis carnales. Cũ enĩ ſit inter vos ze
lus. i. inuidia de baptiſtis, Et cõtentio, in verbis, Nonne carnales eſtis, eo ꝙ ab homine
aliquid putatis eſſe? Et nõne ſecũdũ hominẽ ambulatis? id eſt in peius proficitis? vtiq;,
Cum enĩ quis. Ecce expoſitio zeli, & cõtentionis. q. d. nonne ſecundũ hoĩem ambula-
tis, Cum. n. quis dicat, ego quidẽ ſum Pauli, alius autẽ ego Apollo? nõ eſt hoc peccatũ
minus à gentilitate. Nonne homines eſtis? id eſt carnales vt ſperantes in deo ſunt
dij? Et qnádoquidẽ in his gloriamini, Qnid igiť eſt Apollo, quid vero etiá Paulus, qui
maior eſt? Sunt ne ipſi gratiæ quæ in ſacramentis datur authores? nõ vtiq;, ſed tantum
modo, Miniſtri dei cui credidiſtis. q. d. nõ ſunt deus qui det, ſed ſnnt miniſtri per quos
det: nec magis per meliores dat in baptiſmo, quam per minus bonos. & ideo in deo glo
riandũ eſt, nõ in eis miniſtri ſunt, dico, & hoc non faciũt vno eodẽq; modo ſed, Sicut
dominus dedit vnicuiq;. i. ſicut diuiſit officia ſingulis. Nam ego Paulus, Plantaui, id
eſt prædicatione ad fidẽ cõuerti. Apollo rigauit, baptiſmo, Sed deus, non nos, Incre-
mentum dedit, muneris. Et quia deus tantum dat incrementum ex ſe, Itaque neq; qui
plantat eſt aliquid, dando ex ſe: Neq; qui rigat, ſed, Deus, ſolus, Qui dat, intrinſecus,
B Incrementum. Qui autẽ. q. d. plautat Paulus, Apollo rigat, Qui autem plantat, & qui
rigat, vnum ſunt, id eſt indifferentes. Extrinſecus enim tantum operantur. Niſi er-
go reuelet ille qni intus eſt, quid prodeſt quod faciunt? Fruſtra quidem operarius om-
nia moliretur extrinſecus, niſi creator intrinſecus latenter operaretur. Ideo ait vnum
ſunt, ſicut genere naturæ, ita miniſterij ratiõe. Hoc ideo dicit: quia poſſet videri quod Auguſtinus.
& ſi nihil dant ex ſe, tamen deus magis per hunc, quam per illum dari.

Vnuſquiſque autẽ propriam mercedẽ accipiet ſecundũ ſuũ laborẽ. Dei enim ſumus adiutores. Dei agricultura eſtis, dei ædificatio eſtis. Secundũ gratiam dei quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus fundamentũ poſui: alius aũt ſuper ædificat. Vnuſquiſque autem videat quomodo ſuperædificet. Fundamentum enim aliũd nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autẽ ſuperędificat ſupra fundamentum hoc, aurũ, argentũ, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vnuſcuiuſque opus manifeſtum erit.

Vnuſquiſq; autẽ. q. d. in dando nõ differũt, ſed in labore & mercede, & hoc eſt quod
C ait, Vnuſquiſq; autẽ propriá mercedẽ accipiet ſecundũ ſuũ laborẽ, Forinſecus mini-
ſtrandi. Bene dixi mercedẽ. Sumus enim adiutores dei, in colendo agro dominico nõ
deprauatores, vt quidam aiunt, & ſi ergo nõ damus incrementum. impendimus tamen
aliquod adiumentum. qnod inde patet, Qnod vos eſtis dei agricultura, dum extirpan-
tur vitia. Et eſtis dei ædificatio, impoſitionẽ virtutum. Apertiſſime oſtenditur ex his Augu in lib.
verbis quod deus eſt agricola, nos autẽ dei agricultura ſumus, quia colit nos ad fructũ, Proſperi.
& dei ædificiũ: quia qui colit nos habitat in nobis, & ita idem eſt ager, & ædificium,
quod nõ eſt in rebus viſibilibus. Apoſtoli etiam poſſunt dici agricolæ. Agricola enĩ
eſt qui plantat & qui rigat, ſed quoniam nec hoc de ſuo habent, ſed ſicut deus diuiſit
vnicuiq;, rectius ipſe dicitur agricola. Apoſtoli vero operarij ipſius agricolæ, & hoc ip
ſum ab ipſo impertitis viribus, & donata gratia. Homo enim agricola vineam colit, &
cætera adhibet quæ pertinent ad agricolarum diligentiam, incremẽtum vero dare ſa-
cramentis non poteſt, formare fructus non poteſt. Deus autem qui omnia poteſt, pro-
prie agricola eſt. Nota quod nos colimus deum. & dens colit nos: ſed non ſic colimus
deũ vt inde melior fiat. Colimꝰ. n. adorádo eũ, nõ orádo: ille aũt ſic colit nos, quod me
liores nos reddit. Secũdũ gr̃am. q. d. dei agricultura & ędificatio vos eſtis, quibus ego,
Poſui, prędicatiõe, Fũdamẽtũ, i. fidẽ Chriſti, nõ aliá, ſed quę per dilectionẽ operatur.
Poſui, dico, Vt Architectꝰ. i. príceps ędificij, Sapiẽs. i. diſcretiõe vtẽs. & hoc, Secũdũ
gr̃am quę data eſt mihi. i. per apl̃atũ mihi gratis datũ. q. d. nõ à me hoc habui. Ego po
ſui fundamẽtũ. Alius aũt, ſupet hoc fundamẽtũ, Aedificat, bona opeta. quod vtiq; nõ

vno modo ſit. Sed vnuſquiſq; videat quomodo.i. cuiuſmodi opera, Superædificet, de D
Auguſtin. de fide & opere. ſuperædificatiõe videndũ eſt tantũ. Fundamẽtũ.n.aliud nemo poteſt ponere, ad quod
Idem in eod. videtur niti pſeudo, Prẹter id quod poſitũ eſt, à me, Qui eſt Chrũs Ieſus.i.Chriſti fides
ſcilicet quę per dilectione operat, per quã Chriſt⁹ habitat in cordib⁹: alia nõ eſt fũdamentũ. Hęc autẽ neminẽ ſinit perire. Fides enĩ Chriſtianę gratiæ.i. quę per dilectionẽ operat, poſita in fundamento neminẽ perire permittit. Si quis autẽ.q.d. Fundamẽtũ nemo poteſt mutare, ſed de ſuperædificatione videndũ eſt, quia manifeſtũ erit cuiuſq; opus, & hoc eſt quod ait, Si quis autẽ ſupra fundamẽtũ hoc ſuperædificat aurum
Auguſtinus. de fid.ope. & ar.la.pre.lig.fœ.ſti. vniuſcuiuſq; opus manifeſtũ erit. Quod ita intelligendũ quidã putãt, vt illi videãtur ſuperędificare ſuper hoc fundamẽtũ. Au.ar.la.pre.qui fidei quę eſt in Chriſto Ieſu bona opera adijciunt. Illi autẽ, Ligna fœ.ſti.qui cũ eandẽ fidẽ habeant, male operãtur. Vnde arbitrẽtur per quaſdã pœnas igni poſſe purgari ad ſalutẽ percipiẽdã merito fundamẽti. Hoc ſi ita eſt, falſa ergo erũt illa quæ obſcuritatem, am
Auguſtinus biguitatẽq; nõ habent.ſ.ſi omnem habeã fidã fidem, charitatẽ autẽ nõ habeam nihil ſum falſum erit & illud, Neq; fornicatores, neq; auari, &c. regnũ dei poſſidebũt. Illud deniq; quomodo verũ eſt, fides ſine operibus mortua eſt! Aliter ergo intelligẽdum eſt quod hic dicit apoſtolus. hoc autẽ ſi ſubtilius differere coner, vereor ne ad intelligẽdũ difficilior ſit ipſa expoſitio. Enitar tñ quãtũ dñs adiuuat breuiter, & dilucide quantũ B
potero expedire quæ ſentio. Supra fundamentũ Chriſtian⁹ fidei, Alius ſuperędifi. au.
Auguſtinus ar.la.pre.is videlicet qui cogitat qui dei ſunt, quomodo placeat deo. Alius ædificat ſu per hoc fundamẽtum, Li.fœ.ſti. Is videlicet qui cogitat quæ mundi ſunt, quõ placeat mũdo. Nõ enĩ hęc tria de malis operib⁹ accipiẽda ſunt, quaſi fides ſine operib⁹ ſaluet,
Augu. quod nõ eſt, ſed, Lig.fœ.ſti.nõ abſurde poſſunt accipi ſeculariũ rerũ, quãuis licite con ceſſarum tales cupiditates, vt amitti ſine animi dolore non poſſint. Qui ergo adhuc amãt ſecularia, & negocijs terrenis implicati ſunt, & dediti ſunt vinculis quibuſdã & af fectionibus carnis domibus ſuis, cõiugibus, poſſeſſionibus, & tñ Chriſtiani ſunt, ita vt cor eorũ nõ recedat à Chriſto, & nil præponãt Chriſto, ædificãt, Lig, fœ.ſti. & vt aper tius dicã, qui circa diuitias ſuas quodã carnali affectu tenent, & tamẽ ex eis multas elee
Auguſtin moſynas facit, nec tamẽ ad eas augẽdas fraudẽ vel aliquid rapinæ molitur, nec earum minuendarum vel admittendarũ metu in aliquod crimẽ labitur, Lig.fœ.ſti. ædificat. Qui autẽ bene viuũt, & deũ honorãt, & laudãt, & patiẽtes ſunt in tribulatiõibus, & de ſiderũt patriam, Au.ar.la.pre.ædificant. Hæc enĩ tria ædificant cõtẽptores ſeculi, qui omnia ſua pauperibus dant, vel qui tanquã nõ habẽtes habẽt. Nec fruſtra tria & tria
Augu. expreſſit. Aurũ enĩ ædificant, in contẽplatione dei. Argentũ in dilectione proximi. La.pre.in operibus bonis, quæ nõ conſumuntur ab igne, ſed nihil vel parũ ſentiunt. Lig.fœ.ſti.ædificant, qui & ſi aliena nõ rapiunt, rebus tamẽ infirmati cõceſſis aliqua F
Auguſtinus delectatione inhęrent, qui ſecundũ ſuos amãdi hæc modos, diutius vt lignum, vel mi nus vt fœnũ, vel minimũ vt ſtipula ignem ſuſtinebũt. Et quia hæc duo nõ præponũt, ſalui erunt per fundamentũ. Qui vero hæc deo præponũt, vel crimina cõmittũt, non ſuperædificãt ſed deſtruunt fundamẽtũ. Et eſt ſenſus, Si quis ædificat ſuper fundamẽtum hoc.i.ſupra fidem Chriſti, Aurũ, contẽplãdo deũ: Argentum, diligẽdo proximũ: La.pre.bona opera faciẽdo.i.qui tales ſunt, vt tantũ cogitent quæ dei ſunt. Et ſi quis
Auguſtinus. ædi.li.fe.ſti.i.qui his tẽporalibus infirmitati humanę cõceſſis vtuntur cũ aliquo amo
Auguſtinus re.ſ.dum diuiſi cogitãt quę mundi ſunt, quibus ſine dolore carere nõ poſſunt, Vniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit tandem, & ſi non modo. Et vere.

Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit. Si cuius opus manſerit quod ſuperædificauit, mercedẽ accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.

Dies enĩ dñi.i.dies iudicij, in quo ſecreta patebunt, Declarabit, cuiuſq; opus. Hic eſt dies hoĩs pro nutu ſuo agẽtis: ſed in iudicio, vel in morte, cuiuſq; eſt dies dñi, ſecun dũ merita iudicãtis. Et vere declarabit, Quia in igne.i.in pœna purgatoria hois, Reuelabit: quicũq; modo neget, Et vniuſcuiuſq; opus quale fuerit.i. firmũ vel ſolubile,

Ignis,futuri iudicij,Probabit,duos.n.ignes legimus futuros, vnum ęternũ quo æter-
A naliter punietur reprobi,qui ſequitur iudiciũ, alterũ qui pręcedet quo exuretur facies Auguſtinus
mundi huius,qui emũdabit eos qui ſuper ædificauerũt Lig.fœ,ſtip. Qui aũt ſuperædi Auguſtin. in
ficauerũt, Aurũ ar.la.pre.de vtroq; igne ſecuri ſunt,nõ ſolũ de illo æterno quo i ęter- pſal.cxxxu.
num cruciaturus eſt impios,ſed etiã de illo emẽdatorio quo purgabũtur quidã ſaluãdi.
Ignis enĩ extremi iudicij tãdiu durabit,quouſq; purgati ſint,qui ſaluãdi erãt. Et ſi cu-
ius opus manſerit,inconſumptũ in illo igne,Quod ſuperædificauit accipiet mercedẽ, Augu.
quia nihil perdet,& quod amauit inueniet.ſed, Si cuius opus arſerit.i. cremabile erit,
Ille patietur detrimentũ,minoris gloriæ.Vel,Patietur,aliquid pœnæ, Ipſe autẽ ſal- Auguſti.
uus erit, Propter fundamentũ Chriſtũ cui nihil præpoſuit. Sic tamẽ,ſaluus erit, qua-
ſi,rem cremabilem ferens, Per ignẽ,tranſitoriæ tribulatiõis, qua cremata euadit ipſe, Augu.de ciui ta.dei.
& poſt iſtius ſane corporis mortẽ donec veniatur ad diem dãnationis, & remuneratio
nis,ſi hoc temporis interuallo ſpiritus defunctorũ qui ædificarunt, Lig.fœ,ſti. huiuſ-
modi ignem dicuntur perpeti,quem alij non ſentiunt,qui huiuſmodi ędificia ſecum
non portauerunt,vt inueniant ignem tranſitoriæ tribulationis venialia cremantẽ, nõ
redarguo,quia forſitan verũ eſt. ſed quia dicitur, Saluus erit,cõtẽnitur ille ignis. Gra Auguſtin.in
uior tamen ille erit ignis,quã quicquid poteſt homo pati in hac vita. Vel ita poteſt di pſal.cxxu.
ci,Dies domini,vt de die præſenti,& igne præſenti accipiatur. Nã etiã hic dies domi-
ni eſt,dum iudiciũ incipit à domo dei.i.à ſaluãdis, incipit pœna quæ cõſummabitur
B in reprobis. Ideo enĩ hic puniũtur electi,vt ibi nõ puniãtur,i quo die eſt, etiã ignis tri
bulationis quo vritur amor tẽporaliũ rerũ,dũ hoĩes cõtriſtãtur amiſſis. vnde dicitur,
Tribulationẽ carnis habebũt huiuſmodi. Quod enĩ ſine illiciẽte amore nõ habẽt, ſi-
ne vrente dolore nõ perdũt.q.d.manifeſtũ erit, Dies.n.dñi.ſ.dies pręſentis tribulatio Auguſtinus.
nis, Declarabit,& vere, Quia igne,tribulationis, Declarabitur. Eandẽ quippe tribula
tionem ignẽ vocat, Et vniuſcuiuſque opus quale ſit.ſ.firmũ,vel ſolubile, Ignis, præ- Augu.
ſentis iudicij, Probabit,hoc igne illius opus nõ exuritur,qui nõ ea dilexit,quorũ amiſ
ſione crucietur:cui nõ eſt natũ quicquid tẽporaliter fluit. Exuritur autẽ illius opus qui
hæc temporalia dilexit. quoniã ſine dolore nõ pereunt,quę cũ amore poſſeſſa ſunt. Si
cui⁹ opus mãſerit,i igne,vt opus illorũ quos amiſſio tẽporaliũ nõ cruciat, Qui ſuper-
ædi.mer.acci.nõ ſolũ poſt finẽ quã hoc ſumet, vnde cogitauit? ſed etiã in hac vita vbi
habet requiẽ ſuam anima contẽnentis omnia. Si cuius opus arſerit .i. cremabile erit,
Patietur detrimentũ,quia quod dilexit perdet,& pro eo quod dilexit,hic vel in futuro Augu.
punietur. Sed quoniã alterutra cõditione propoſita eis poti⁹ mallet carere quàm Chri Augu.de fid. & opere
ſto,nec timore amittendi talia deſerit Chriſtum,quãuis doleat cũ amittit, ſaluus qui-
dem erit ipſe:quod ſic tamẽ erit,quaſi per ignẽ,quia & ſi vritur dolore amiſſorũ, nõ ta
mẽ ea præfert deo,& ſi ergo vrit eũ dolor amiſſorũ,nõ ſubuertit,nec; conſumit eũ fun
C damenti ſtabilitate,& incorruptione munitũ. Et ideo, Saluus erit, ſed, Quaſi per ignẽ.
Iſte ignis eſt tentatio tribulationis,de qua ſcriptũ eſt, Vaſa figuli probat fornax,& ho
mines iuſtos tentatio tribulationis. Hic quęri ſolet quomodo opus illius exuri dicatur, Auguſt.
Qui ædi.lig.fœ.ſti.cum nõ de malis accipiantur operibus, vt dictũ eſt. Non enĩ opus
ardet,vel detrimentũ patitur,niſi malũ fuerit. Aut igitur nõ ardent opera per illa tria Quæſtio.
ſignata,aut mala ſunt. Ad quod dicunt quidam per illa tria mala opera nõ intelligi,
ſed bona quæ ad ſuſtentationẽ ſui,& ſuorũ aliqui faciunt,vel ad ſuſtentationẽ indigẽ Reſponſio.
tiũ ex miſericordia, ſed quia hic opera faciunt cum aliquo amore tẽporaliũ, ideo hæc
opera dicuntur arſura,nõ φ eo puniãtur,quia hęc faciunt,ſed quia terrenũ affectũ ali
quẽ habent cũ hęc faciunt:nec ille terrenus affectus eſt adeo malus vt deſtruat funda
mentũ.i.fidem quę per charitatẽ operatur. Simul ergo & charitatẽ, & talẽ affectũ ali-
qui habẽt. Talis enĩ affectus venialis eſt. Vel potius lig.fœ.ſti accipiũtur nõ opera bo
na,nec mala quæ ſint dãnabilia,ſed peccata venialia. Vnde Gregorius, Quãuis hoc de
igne tribulationis præſentis poſſit intelligi, tamẽ ſi quis de igne futuræ purgationis
accipiat,pẽſandũ ſollicite eſt,quia illũ dixit,per ignẽ poſſe ſaluari,non qui ſuper hoc
fundamentum ferrum,vel æs,vel plumbum ædificat,id eſt peccata maiora,& ideo du Greg.in lib. dialog
riora,atq; tunc inſolubilia: Sed qui ædificat ligna,fœnum,ſtipulam,id eſt peccata mi
nima atq; leuiſſima,quæ ignis facile conſumat:de quibus tamen licet minimis, illic
nihil purgationis quis obtinebit,niſi in hac vita poſitus hoc promereatur. De hoc aũt

Auguſtinus in pſal.lxx. ait Auguſt.Nō ſibi quiſq; polliceatur habens nefaria opera regnū dei:& dicat,quoniā D
habeo ſignum Chriſti,& ſacramēta,nō delebor in æternū, ſed per ignem ſaluus ero.
Ait enim apoſtolus,Fundamentū poſitū eſt &c.Quid eſt etiam inquiunt quod ſequit̃
alius ſuperędificat.au.ar.la.pre.alius lig.fœ.ſti. Hoc eſt qui ſupra fundamentum iu-
ſta opera ædificat,au.ar.la.pre.ędificat.Si autē peccata,lig.fœ.ſti.Grillius quoq; ait.
Grillius in Leuiticum Natura peccati ſimilis eſt materiæ quæ cito cū ſumitur igni,quam ædificari apoſtolus
à peccatoribus dicit,Qui ſupra fundamentū Chriſti ædificant lig.fœ.ſti.in quo mani
feſte oſtenditur eſſe quędam peccata ita leuia,vt ſtipulæ comparentur fœno & lignis.
Sciendū quoq; ꝙ ſicut fundamentū corporalis fabricę eſt imo,ita fundamentū ſpiri-
tualis fabricæ eſt in ſummo,ideoq; ſicut parietū pondus tendit ad ima,vbi eſt ſuū fun-
damētū. Nam & ponderū gemina ſunt genera,quorū alia ima petunt,vt lapis ſuper
aquā poſitus,& aqua ſuper oleū.Alia vera ſumma petūt,vt ignis & oleū.Semper enī
ſupereriora ignis petit.Et oleum etiā ſubter aquam fuſum nō ſe patitur : Sic eccleſia
nunc in imo poſita tendit ad cęlū,vbi fundamentū eius eſt Chriſtus,ſedēs ad dexterā
patris.Vel aliter poteſt accipi ab illo loco, vt ſapiēs archi.funda.po. Sapiēs archite-
Auguſtinus. ctus eſt qui ſecundū diſciplinā authoris collocat fundamentū.i.qui ſecundū traditio-
nem ſaluatoris euāgelizat.Alius autē ſuperędificat.ſ.illi qui veniētes poſt apoſtolos
docēt,ſiue boni,ſiue mali ſint.Sed videāt vt ædificatio cōgruat fundamēto.Vnde ſub
dit,Vnuſquiſq; autē videat quomodo ſuperædifi.vtrū ſecūdū nos qui ſumus veri Chri
ſti apoſtoli,an ſecundū alios,ne ſi obliqua fuerint,& friuola quę ſuper ędificāt, ruinā
faciāt,manēte tamē incolumi fundamēto.quia & ſi male aliquis docuerit, tamē Chri
Ambr. ſti nomē permanet.Ideo de ſuperædificatione videndū eſt.Fundamentū enī nemo po E
teſt ponere,pręter id quod poſitū eſt Ieſus.Quia nemo pręter Chriſtū,loquēs ſua com
menta cōmēdaret,ideo quāuis aliqui hęretici ſint,nō tamē docent niſi ſub noīe Chri
ſti,vt res cōtrarias & abſurdas nominis dignitas acceptabiles faciat. Si quis autē ſu-
perædificet ſupra fundamentū hoc,au.ar.la.pre.lig.fœ.ſti.vniuſcuiuſq; opus manife-
ſtū erit. In auro,ar.la.pre.præclarā doctrinā ſignificat.In tribus alijs friuola, & vana
Ambr. doctrina ſignificatur,quę & ſi modo fallit,in igne tamē apparebit, quia ardebit bona
Ambro. permanēte.Et vere manifeſtū erit,Dies enī dñi decla.quia in igne reuelo.i. mala do-
ctrina in igne oībus apparebit,nunc enī quoſdā fallit.Et vniuſcuiuſq; opus quale fue
rit ig.prob.quia ſi in aliquo nō inuenerit,quod exurat,manifeſtat illū fuiſſe bonū do-
ctorē,mala vero doctrina ignis eſca eſt.Si cui⁹ opus mā.quod ſuperædi.mer.acci.Cū
Ambro. enī nihil in eo ſordis inuentū fuerit prauę doctrinę,ſicut ignis nō cōſumit au. ar. la.
Ambro. pre.ita & bon⁹ magiſter īcorruptibilis permanebit,& erit ei merces vita ęterna.Si cu-
ius opus arſe.detri.pa.Opus quod ardere dicit̃ mala doctrina eſt,quę īteribit: detrimē
tū pati eſt,pœnā perpeti,Quis.n.ī pœna poſit⁹ iacturā nō ſentit? Ipſe aūt ſaluus erit,
quia nō interibit ſubſtātia qua cōſtat,bona doctrina in qua fundatus eſt,ſicut doctri-
Ambroſius. na mala peribit,quæ accidens eſt.Saluus erit,dico,Sic tamen , quaſi per ignem , quia
Ambroſius. non ſine pœna erit ſaluus.Per hoc enī oſtendit ſaluū illum futurū , ſed pœnas ignis
Ambroſius. paſſurum,vt per ignem purgatus fiat ſalu⁹,& cum perfidi inæternum pereant,prodeſt F
illis ex parte crediſſe Chriſtum,

Neſcitis quia templum dei eſtis,& ſpiritus dei habitat in vobis? Si quis autem tē
plum dei violauerit diſperdet illum deus. Templum enim dei ſactum eſt,quod
eſtis vos,Nemo ſe ſeducat.Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſeculo,
ſtultus fiat vt ſit ſapiens. Sepientia enim huius mundi ſtultitia eſt apud deum.
Scriptum eſt enim,Comprehendam ſapientes in aſtutia eorum.Et iterum, Do
minus nouit cogitationes ſapientium,quoniam vanæ ſunt.

Neſcitis quia tēplū dei eſtis &c.ſic cōtinet,iſte ſalu⁹ erit per ignē qui à fūdamēto nō
diſcedit.ſed ſi quis,vel pſeudoaplūs male docēdo,vel hō ei aſſētiēdo.Tēplū dei,quod
vos eſtis,Violauerit,ī ſe,vel ī alijs volēs ſubuertere fundamētū,& catholicā ſocietatē
diſfūgere,Diſperdet illū de⁹,corpore,& aīa,quaſi ſacrilegū. Et merito, Tēplū.n.dei
Auguſtinus. ſanctū eſt,à tēpore baptiſmi,quia ī nemine habitat de⁹,quē nō ante ſpūs ſctūs ſancti
ficet & purget,quaſi tēplū dei.Quod eſtis vos,ſecūdū animā,& ſecūdū corpus.Cauete

A ergo vobis,Quia vos eſtis templũ.i.tales in quibꝰ.ſ.deꝰ,ſedet & habitat.Tẽplũ dico, Auguſtinus.
Dei.i.ſpũs ſancti.vnde ſubdit,Et ſpũs dei.i.ſpũs ſanctus,Habitat in vobis, qui vos
conſummat in bonis,& neſcitis hoc?Nota ꝙ ſpiritus ſanctus dicitur hic deus.Cũ enĩ Auguſtinus
præmiſerit,eſtis tẽplũ dei nõ ſubdit,& deꝰ habitat,Sed ſpi.dei in vo.ha.in quo aperte Ambroſius.
oſtendit ſpũm dei eſſe deũ.Vbiq; adeſt ſpiritus ſc̃tũs,ad homines in æternã vitã rege- Augu.contra
nerandos,& nõ eſt eis deus,imo vero eſt deus verus,quia vera dei mẽbra templũ eius Maximinum.
ſunt,& vtiq; ſubiectũ eſt tẽplũ illi cuius eſt templũ. Quomodo ergo rex nõ eſt cuius
tẽplũ eſt,quę mẽbra ſunt regis?Quomodo etiã nõ conſidet patri & filio qui repleuit fi
liũ,qui etiã mẽbra filij ſuã poſſidet domũ?Deinde cũ de patre procedat, qũo cũ patre
nõ ſedet?Cũ ipſa ſeſſio nõ ſit vtiq; cogitãda carnaliter, & cũ etiã de mẽbris eius dicat
Apoſtolus,ſuſcitauit & cõſidere fecit in cęleſtibus. Quomodo ergo ſpiritui ſãcto ſub Auguſtin.
trahitur à nobis,quiſquis ille eſt conſeſſus tanquã ſedere cũ patre & filio ſit indignus,
qui nos eadẽ ſede efficit dicit dignos?Spũs ergo ſc̃tũs,& in cęleſtibus ſedet cum patre
& filio,& in tẽplo ſuo habitat.ſ.in ſc̃tis qui ſunt tẽplũ dei,modo ſecũdũ fidẽ ambulã
tes,& tẽplũ dei erũt aliqñ,etiã ſecundũ ſpeciẽ,qualiter etiã nũc tẽplũ ſunt angeli dei. Auguſtinus
Sed dicit aliquis antequã faceret deus cęlũ & terrã antequã faceret ſc̃tõs, vbi habita-
bat.In ſe habitat deꝰ apud te,& apud ſe eſt. Nõ ergo ſic ſunt ſc̃ti domꝰ dei vt ipſa ſub
tracta cadat deꝰ.Imo ſic habitat deus in ſanctis , ut ſi ipſe diſceſſerit,cadãt.Pręterea
ſciendũ quod nõ dici niſi ſtultiſſime poteſt ſpiritũ ſc̃tũm nõ habere locũ ĩ noſtro cor- Augu.ad Dar
pore,ꝙ totũ noſtra anima impleuerit: ſtultius etiã dicit̃ anguſtijs alicubi impediri tri danum
nitatẽ,vt pater,& filius,& ſpũs ſc̃tũs,alicubi ſimul eſſe nõ poſſint. Verũ illud eſt mul
B to mirabilius,ꝙ cũ deus vbiq; ſit totus,nõ tñ in oĩbus habitat.Quis porro audeat opi- Auguſtinus.
nari,niſi inſeparabilitatẽ trinitatis pœnitꝰ ignoret,ꝙ in aliquo potuit habitare pater,
aut filiꝰ in quo nõ habitat ſpũs ſc̃tũs?Aut in aliquo ſpũs ſc̃tũs,in quo nõ eſt pater,aut
filiꝰ?Attendendũ igit̃ eſt vbiq; eſſe deũ per diuinitatis pręſentiã,ſed nõ vbiq; per in-
habitationis gr̃am.Propter hãc.n.habitationẽ vbi gr̃a dilectionis eiꝰ agnoſcit̃, nõ di
cimus pater noſter qui es vbiq;,cũ & hoc verũ ſit,ſed qui es cęlis.Illud quoq; mirabile Auguſtinus
eſt ꝙ deꝰ eſt ĩhabitator quorũdã,nõdñ cognoſcẽtiũ deũ.Et nõdũ quorũdã cognoſcen
tiũ deũ.Illi.n.ad tẽplũ dei nõ pertinẽt,qui cognoſcẽtes deũ,nõ ſicut deũ glorificãt &
ad tẽplũ dei pertinẽt,paruuli ſc̃tificati ſacramẽto Chriſti,& regenerati ſpũ ſc̃tõ,ꝙ nõ
dũ poſſunt cognoſcere deũ.Igit̃ quẽ potuerũt illi noſſe,nec habere,iſti potuerũt habe
re antequã noſſe.Beatiſſimi aũt ſunt illi quibꝰ hoc eſt deũ habere quod noſſe Chriſtia
nis ergo & fidelibꝰ loquẽs ait,Tẽplũ dei eſtis &c.Hoc pręmiſit,ideo vt cõpũgat illos
qui turpiter viuẽtes corpora ſua violãt,maxime illi qui vxorẽ patris habet, & quia tẽ Ambroſius.
plũ dei violãs,diſperdet̃.Ideo nemo ſedu.ſe.vel nos,quaſi deꝰ hoc negligat.ſed potiꝰ
Si quis inter vos videt̃ ſapiẽs eſſe in hoc ſeculo.i.ſecũdũ ſapiẽtiã huius ſeculi,Stultus
fiat apud ſe,& deũ cõtra naturã credat poſſe.Vt,ita,Sit,vere,Sapiẽs, quia ſtultus ſecu
lo prudẽs eſt deo.Et merito apud ſe ſtultus eſt,quia ita eſt apud deũ . Sa.n.hu.m. ſtul.
eſt apud.d.i.ſapiẽtiã illã ſtultitiã deꝰ probat,qui facit quod mũdus poſſe fieri negat.Et Ambroſius.
nota ꝙ aliquando in ſcripturis ſapiẽtia ponitur, pro aſtutia abuſione verbi non pro- Ambro.
G prietate.Quod autẽ mundi ſapientia ſit ſtultitia cõfirmat authoritate.Scriptum eſt.n.
in Iob.Comprehendã,id eſt falſos oſtendã,Sapientes mundi,In aſtutia eorum,faciẽ- Ambro.
do aliter quam ipſi dicunt.Et iterum,in ſpalmo ſcriptum eſt,Dominus nouit cogita-
tiones ſapientium mundi.Vel hominum,ſcilicet carnalium , Quoniam vanę ſunt, id
eſt falſæ,& quia Stultitia eſt apud deum ſapientia mundi.

Nemo itaq; glorietur in hominibus.Omnia enim veſtra ſunt:ſiue Paulus, ſiue Apollo,ſiue Cephas,ſiue mundus:ſiue vita, ſiue mors,ſiue præſentia,ſiue futura.Omnia enim veſtra ſunt, vos autem Chriſti,Chriſtus autem dei,

Nemo itaq; gloriet̃ in hoĩbus,baptiſtis,vel doctoribus,quaſi melius ab vno quã ab alio recipiat,cũ nõ ſint datores gr̃arũ,ſiue boni,ſiue mali ſint,ſed tantũ miniſtri. Oĩa enĩ veſtra ſunt.q.d.nõ debetis in hominibus gloriari,quia veſtri ſunt. & vere , Quia omnia veſtra ſunt.i.ad ſeruiendum vobis data,& nõ gloriandum,niſi de rebus excellentioribus.Et de quibus dixerit omnia veſtra ſunt,aperit ſubdẽs,Siue Panlus ſiue Apollo,qui ſunt de maioribus,ſiue Cephas,qui omnibus maior,quaſi non ſolum mino

D

Ambroſius. Ambro. Ambro. Ambro. Ambro.

res veſtri ſunt,ſed etiam maiores.Et hoc ideo dicit vt nō ſingulos doctores ſibi defen dant cum omnibus vtantur.Deinde exequitur de alijs quæ ſunt eorum,Siue mundus, noſter eſt,Siue vita,præſens,Siue mors.Mundus itaq; noſter eſt, ſi de illo ſecundum dei voluntatē ſentimus,& curſus eius in dei voluntate ponimus. Vita præſens noſtra eſt,ſi modeſte,& cū gloria dei agitur.Mors noſtra eſt,ſi ſpe futuri libēter pro Chriſto morimur. Siue præſentia noſtra ſunt,quib9 ſuſtētati deo ſeruiūt.Siue futura,ſpe quorū ſeruiunt.præſentia enī noſtra ſunt,ſi ſic vtimur eis ad ſuſtentationem,vt nō offendamus. Futura noſtra ſunt,ſi ea credentes,magis optamus.Vel ita,Siue mūdus, noſter eſt.hoc ideo dicit,quia etiā elemēta mūdi nobis ſeruiunt.Siue vita,doctorū, Siue mors,eorundē noſtra eſt.Nam & vita,& mors doctorū ad ædificationē ſubditis eſſe debent.Vel per vitā ſanctos homines,& doctores,& angelos accipe,qui ſtudēt profectui fideliū:per mortē diabolū,& mēbra eius accipe,qui dū perſecuntur vtilitati ſeruorū dei ſeruiunt.Alia nō mutantur.Omnia enī,vel autē.q.d.hæc noſtra ſunt,quia Omnia,quotquot ſunt in mūdo,Veſtra ſunt.Vos autem,eſtis,Chriſti,nō hominis,& ideo nō in homine gloriādū,ſed in Chriſto cuius ſumus creatione & recreatione.Hoc ideo dicit aplūs,vt ſicut hęc noſtro iudicio cōceſſa ſunt,& ſubiecta, ita nos Chriſto ſubijciamus,Chriſtus autē,eſt,Dei patris proprius filius,eius faciens voluntatē, vt & nos ipſius faciamus.& ſi famuli Chriſti ſumus,cur ergo ad iniuriam Chriſti de hominib9 aliquid ſperatis?Cauendū eſt ne ſic intelligatur,Chriſtus eſt dei:qualiter illud,Omnia veſtra ſunt.& illud,Vos,eſtis,Chriſti.nam omnia illis,& illi Chriſto ſubdūtur,vt res diſſimiles,& in natura diuerſæ.Chriſtus autē ſubditur deo patri,nō tanquam diſſimilis aut alterius naturæ,ſed tanquam patris filius. Sciendum etiā quod in hac enumeratione rerum ſibi connexarū,qua dicitur,Omnia veſtra,vos Chriſti,Chriſtus dei, nulla fit commemoratio ſpiritus ſancti:ſicut nec ibi,Caput mulieris vir,caput viri Chriſtus,caput Chriſti deus.Ideo vtique quia fere nunquam in his quę ſibi connexa ſunt, numerari ſolet ipſa connexio.Connexio autem patris,& filij eſt ſpiritus ſanctus , qui eſt deitas patris & filij:& ipſa deitas dilectio eſt: ſecundum illud,Deus charitas eſt. tacito ergo nomine ſpiritus ſancti,dicit,Vos eſtis Chriſti,Chriſtus dei, & ita mediante Chriſto vos eſtis dei.

Ambr. Ambr. Auguſtinus Auguſtinus in lib. lxxxiii. quæſtionum. Auguſtinus. de ſymbo.

E

CAPVT IIII.

SIc nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores miniſteriorum dei. Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur . Mihi autem pro minimo eſt vt a vobis iudicer,aut ab humano die. Sed neq; meipſum iudico,nihil enim mihi conſcius ſum,ſed nō in hoc iuſtificatus ſum. Qui autem iudicat me,dominus eſt. Itaq; nolite ante tempus iudicare,quoadusque veniat dominus qui & illuminabit abſcondita tenebrarum,& manifeſtabit conſilia cordium,& tunc laus erit vnicuique à deo.

F

Ambro. Auguſtinus ad Audacem

Sic nos exiſtimet homo.Hactenus egit de gloria pſeudo, hinc agit de ſuo contemptu.q.d.& cū hoc ſit.ſ.quod deus eſt author.nos autē adiutores ſumus, nec nimis,nec minus de nobis arbitremini,ſed potius,Homo,quilibet.Sic exiſtimet nos,nō vt dominos,ſed Vt miniſtros Chriſti,quod non pſeudo ſunt.Hoc ideo ait apoſtolus , quia de eo minus ſentiebant,ſed ſic homo ſentiat vt deus,qui eum elegit,& ſic exiſtimet nos, Vt diſpenſatores miniſteriorum dei,vel myſteriorum dei quia ſecundū modū cuiuſq; myſteria diuidimus,vel miniſteria.Et ſciendū quia non ſolum boni,ſed etiā mali diſpenſatores ſunt,Si enī per bonos non diſpenſaretur,non recte apoſtolus diceret,Imitatores mei eſtote.Surſus ſi per malos non diſpenſaretur,non diceret dominus de quibuſdam,Quæ dicunt, facite,quæ autem faciunt,nolite facere : diſpēſatores ſunt per quorum miniſterium peruenitur ad æternam ſalutem.Non enim eſſe ſalutis illius diſpenſatorem per verbum & ſacramentum,eſt illius eſſe participem . Hic iam quæritur &c.quaſi dicat,Ita de nobis exiſtimādum eſt vt dixi,ſed Hic,id eſt inter nos quod non alibi, Iam,ſcilicet in præſenti cum expectandum eſſet donec deus iudicet.Quęritur quis inter diſpenſatores inueniatur vt fidelis,ſcilicet cui poſſit credi vt bene diſpenſet. Mihi autem,quaſi dicat,hoc inter vos quæritur quod non eſſet quærendum,

A ſed quicquid, A lij, faciāt. Mihi pro minimo eſt vt à vobis iudicer, quaſi infidelis diſpē ſator. Aut ab humano die.i.humano intellectu, qui non videt occulta, & poteſt falli. vel, Ab humano die.i.ab hoībus dū ſunt in ſuo die, & nō eſt dies domini. Humano, dicit, quia eſt dies domini quo iudicabit. Quādo vnuſquiſq; pro ſe rationē reddet, tunc ſecreta cordiū patebūt. Sed neq;.q.d.minimū mihi eſt, ſi à vobis, vel ab alijs iudicer. Sed neq; ego qui melius me noui quàm vos, Iudico meipſum, & ita periculū eſt vobis de ignotis cordis mei, vel aliorū iudicare. Tanta.n.profunditas credēda eſt eſſe in homine quæ lateat ipſum hoīem, in quo eſt, vt in Petro, Profunditas īfirmitatis latebat cū ſe cū dño moriturū temere promittebat. Cū ergo quiſq; de ſe, aut nō oīno, aut vix poſſit verā ferre ſententiā, qūo poteſt de alio iudicare cū nemo ſcit, quid agatur in homine niſi ſpiritus hoīs? Ideo apoſtolus nō præſumens de ſe definitā dare ſententiam, ait, Neq; meip.iu.qui melius me noui quàm illi, ſed meli⁹ me nouit de⁹ quàm ego, & ideo illi relinquēdū eſt iudiciū. Nihil.n.mihi cōſcius ſum.i.in nullo me remordet cōſcietia mea, Sed nō in hoc iuſtificatus ſum.i.nō ideo me iuſtū puto, quia pōt eſſe ꝙ neſcio. Delicta enī quis intelligit? Et quis gloriaī mūdū ſe habere cor? Humiliat ſe apoſtolus hoc dicens, vt hō loquitur, qui poteſt habere culpā neſcius. Qui autē.q.d.neque ego debeo me iudicare neq; vos, ſed, Qui iudicat me dñs eſt.i.qui pōt & debet me iudicare. Dominus ſolus, Eſt, qui nouit oīa, & quia dñs eſt qui pōt iudicare. Itaq; nolite iudicare ante tempus iudicij.ſ. Quo vſq; veniat dūs iudicare. Aliter.n.iniuria iudici fit, quia iudicis iniuria eſt, ſi ante iudiciū ei⁹ à ſeruo procedat ſētētia. Ecce iudiciū prohibet aplūs, quia occulta ſunt nobis corda hoīm. In his plerūq; noſtra credulitas fallit.

Auguſtinus

Augu.in libr: quæſt.lxxxiii.

Auguſtinus

Auguſtinus Ambro.

Ambro.

B Sed cauendū eſt ne pernicioſa opinatione fallamur, vt quia nō poſſumus hoīm indagare cōſcientiā, de ipſis rebus habeam⁹ verā certāq; ſententiā. hoc modo, vt ſi neſcimus an ille, vel ille hō ſit ipudicus, pudicuſve vel iuſt⁹, ſiue iniuſtus. Oderim⁹ tñ ipudicitiā & iniuſtitiā, & pudicitiā, & iuſtitiā diligamus, & hęc appetēda, illaq; vitāda in dei veritate cōſpiciamus: vt cum de ipſis rebus quod appetendū eſt, appetim⁹, & quod deuitandū eſt vitamus, ignoſcaī nobis ꝙ de hoibus aliquādo imo aſſidue nō vera ſentimus. Hęc enī ad humanā tentationē pertinent, ſine qua iſta vita non ducitur. Vnde apſtolus, Tētatio vos non apprehēdat niſi humana. Et ſi ergo ſuſpiciones vitare non poſſumus, quia hoīes ſumus, iudicia tamen.i.definitas firmaſq; ſentētias continere debemus. Si ergo ſuſpicamur ꝙ eſt humana tentatio, ſaltē non iudicemus. Quando ergo non erratur in rebus vt tecta ſit īprobatio vitiorū virtutūq; approbatio, profecto ſi erratur in hoibus venialis eſt humana tentatio. Quod autē pernicioſum eſt, prohibet apoſtolus dicens, Nolite ante tēpus iudicare quo aduſq; ve.do.qui & illu.i.aperta faciet, Abſcondita tene.i.peccatorū, Et manife.co.cor.i.bonas cogitationes. Quia geſta & cogitata bona, vel mala tunc erunt aperta. Et quia tūc erunt omnia nota omnibus, poterunt de ſe iudicare, & de alijs. Et tunc vnicuiq; bene agenti, vel cogitāti, Erit, pro modo ſuo, Laus.i.remuneratio, A deo, hic autē neſcitur, quis ſit laude dignus. Hæc autē, quia ſuperius dixerit illos dixiſſe, ego ſum Pauli, ego Apollo, cū tamē hoc forſan nullus dixerit, aperit hic:q.d.dixi non eſſe gloriandum in nobis.

Auguſt. ſuper Iob.

Augu.in eod.

Ambr.

Ambr.

C

Hæc autem fratres tranſfiguraui in me & Apollo propter vos, vt in vobis diſcatis, ne ſupra quam ſcriptum eſt, vnus aduerſus alterū infletur pro alio. Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Iam ſaturati eſtis, iam diuites facti eſtis. Sine nobis regnatis, & vtinam regnetis vt & nos vobiſcū regnemus. Puto enim quod deus nos apoſtolos nouiſſimos oſtendit tanquam morti deſtinatos, quia ſpectaculum facti ſumus mundo, & angelis, & hominibus.

Hæc autem, o, fratres, In me & Apollo tranſfiguraui, cū in nobis non gloriatemini, id eſt me & Apollo propoſui figuram pro omnibus, vt ab omnibus abhorreatur, hoc ſicut à nobis. Hæc ergo in ſe, & Apollo tranſfigurauit dum pſeudo & apoſtolorū gloriam, & traditiones peruerſas ſub ſua perſona & Apollo euacuat: ſummatim illos deſignans, non ſigillatim, ne maior naſceretur diſcordia. Nemo enim audiens nomē ſuū

Ambro.

taxarit,vel eius cui fauet conuentus eſt tacere,tacito vero nomine, audiens de ſe ali- D
quid dictum diſſimulat.Et hoc feci, Propter vos,id eſt propter vtilitatem veſtram,
Hanc,ſcilicet,Vt in nobis.qui maiores ſumus,Diſcatis.ne vnus infletur aduerſus ali-
um, Pro ſe, Alio,ab illo,id eſt meliori quam ille,id eſt quaſi ſit alius ab illo,id eſt me
lior qui nullus eſt quantum ad ſe,vel quantum ad miniſterium.Vel,Infletur, pro do-
ctore,Alio,à miniſtris alijs,id eſt meliore quam alij ſint.Infletur dico,agēdo,Supra,
id eſt vltra,& aliter,Quam ſcriptum eſt,in Hieremia,ſcilicet, Qui gloriatur in do-
Auguſtin. de cor.& gra. mino glorietur:in quo debes gloriari,non in homine.Quis enim te diſcernit? à maſſa
perditorū.nullus,niſi deus ſolus ipſe ſeparat te à perditis. Sed quia hō inflatus poſſet
reſpōdete,vel voce,vel cogitatione,& dicere, diſcernit me fides mea, & oratio mea,&
iuſtitia mea,occurrit aplūs ſubdēs, Quid autem,q.d.dico quis te diſcernit, ſed dicis fi
Auguſtinus des tua,vel oratio tua,vel iuſtitia.Item interrogo,Quid habes boni, Quod non acce
piſti? à deo.Sciendum eſt neminē poſſe diſcerni ab illa perditionis maſſa,niſi qui hoc
bonum habet,vt credat quod quicquid boni habet gratia ſaluatoris accepit, Sciendū
etiam quod ſicut ſupra temerarium iudicium prohibuit,ita hic aliud genus arrogan-
tiæ ammonere conatur,ſcilicet ne homo ſuperbiat propter aliquam gratiam à deo ſi-
bi datam,putans ſe eam habere,à ſe,vel à miniſtro, quod apoſtolus redarguens ait,
Quid habes quod nō accepiſti? Si aūtē accepiſti à deo quid gloriaris,in te,vel in illis.
Quaſi non acceperis,à deo.ſed à te,vel ab illis.Vel ita, Ne vnus infletur aduerſus a-
lium.pro baptiſta, Alio,id eſt meliore quam ſit alius.& non debes. Quis enim bapti
ſta quantuncunq; bonus ſit,Diſcernit te,ab eo qui baptizatus eſt à minus bono?q.d.ſi
Ambroſius. baptizatus es à Petro,quomodo diſcernis ab eo qui baptizatus eſt à Paulo?nihil vtiq; E
ille habet à baptiſta,nihil tu. Quid autem,hic redarguit illos eoſdem qui gloriaban
tur de magiſterio pſeudo,contemnentes doctrinam apoſtoli.q.d. Gloriaris pro illis.
Sed quid habes,ab illis, Quod non accepiſti? à me.Ad vnū videtur loqui, ſed ad par-
tem plebis loquitur.Si autem accepiſti à me,Quid gloriaris,cōtra me,Quaſi nō idem
acceperis à me.Hoc dicit contra illos,qui eadē quæ ab apoſtolo acceperant, audiētes
de magiſterio pſeudo apoſtolorū gloriabātur.qui per eloquentiā ſe cōmendātes,glo-
riam in ſe vertebant,cū apoſtolus ſe contēptibilem videri fecerat,vt gloriā deo face-
ret.Ideo apoſtolus ironice eis loquitur,quaſi cōcedens quod eis de ſeipſis videbať, cū
ſubdit,Iam ſaturati.q.d.increpo vos.Quid dicēs gloriaris &c.ſed nō recte videor hoc
Ambro. facere,quia vos,Iam.i.tam cito,Saturati eſtis.i.pleni ſpiritu ſancto.Et iam diuites fa
Ambro. Ambro. cti eſtis.q.d.& alios ſaturare poteſtis.Ironia eſt:ac ſi diceret,nō eſt ita. Iraſcentis enī
verba ſunt,nō cōfirmantis,Et regnatis,id eſt regitis vos, Sine nobis,ſic putabant il-
li gloriātes de pſeudo apoſtolis.Et vtinam,vere,Regnetis.vere regnare, eſt de ſpe &
promiſſis dei ſecurū eſſe,& in aduerſis gaudere.Nota quia vt pius pater etiā his ingra-
tis filijs bene optat.Regnetis,dico,ita,Vt & nos regnem⁹ vobiſcū,nō dico vos nobiſ-
cū cū nos ſequi dedignemini:ſed dico nos vobiſcū,vt nos ſequamur vos,ſi nō vultis ſe
qui nos:quos quidē deberetis,quia nos re vera regnamus,ſed timeo ne ſine vobis. Pu-
to enim.q.d.vos ſine nobis putatis regnare.& hoc ideo, Quia puto.q.d.quod nullate- F
nus putandum eſt.Ironice enim loquitur,quod per mala quæ patimur, Deus oſtendit
nos apoſtolos nouiſſimos,id eſt viliſſimos de quibus nō curet, Tanquam morti deſti-
natos, id eſt quaſi ad nullā vtilitatē:ſed morti reſeruatos.quod per hoc videtur,Quia
facti ſumus mundo ſpectaculū.Ad ſpectaculū enim noſtri, quaſi ad mōſtrum cōue-
niunt homines,per quod magis probamur amici dei.Vel ita, Puto enim, quaſi dicat.
Ambroſius. Ideo deberetis regnare,quia, Ego puto,& certus ſum,Quod de⁹ oſtēdit nos aplōs no-
uiſſimos,id eſt ſimiles nouiſſimis ſanctis,ſcilicet Heliæ & Enoch,in tribulationibus.
Nos dico,Tanquam morti deſtinatos,quia ita fit nobis,vt illis qui à victoribus mor-
ti ſeruabantur,ad quod ſpectaculū cōueniebat populus.ſicut ad deriſionem Heliæ &
Enoch tunc cōuenient,& modo ad deriſionem apoſtolorum cōueniūt mali. Vnde ſub
dit,Quia ſpectaculū facti ſumus mundo.Quid nomine mundi intellexerit,ſubdit,Et
angelis,& hominibus.i.vtriſque bonis vel malis:ſed bonis,vt confortent & laudent:
Auguſtinus in pſal.xl. malis,vt inſultent & vituperent.Boni enim angeli,& boni homines laudant, & mali
irrident.Hæc ſunt dextra, & ſiniſtra. His vtimur,quaſi armis ad faciendū hoſtem.i.
diabolum.ſ.laudantibus,& vituperantibus.Sed nec iſta eleuant,nec illa frangunt.

A Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem prudentes in Chriſto. Nos infirmi, vos
autem fortes. Vos nobiles, nos autem ignobiles. Vſque in hanc horam, & eſuri-
mus & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus, & labo
ramus operantes manibus noſtris. Maledicimur, & benedicimus, perſecutionē
patimur, & ſuſtinemus, blaſphemamur, & obſecramus, tanquam purgamēta hu
ius mūdi facti ſumus omnium peripſima vſque adhuc. Non vt confundam vos,
hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſimos moneo.

Et Nos ſtulti, ſumus, Propter Chriſtum, cuius crucem prædicamus: quod vos tacen-
tes videmini in Chriſto prudentes. Vnde ſubdit, Vos autem prudentes in Chriſto, &
eſt hic increpatio cum ironia. q. d. quod totum contra eſt. Item, Nos infirmi, ſumus. i.
afflicti. Vos autem fortes, poteſtate, & ſecuri. Vos nobiles. i. reuerendi, Nos autē igno Ambro.
biles. i. deſpecti. Et Vſque in hanc horam, id eſt continue, id eſt vſque ad hoc tempus Ambroſius.
Et eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus, libere enim & ſine adulatione veritatem prædi
cantes, & geſta prauæ vitæ arguentes, gratiam apud homines non habent. Et colaphis
cædimur, & inſtabiles ſumus, quia pro perſecutiōe mutam⁹ loca. Fugamur enim a per
fidis, ne plures doceamus. Et laboramus manibus noſtris. ſ. nobis neceſſarijs, Operan
tes, quia nemo dat nobis. Et maledicimur, & benedicimus, hortando alios ad bonum.
Et perſecutiones. i. tormenta, Patimur, & patienter ſuſtinemus. Et, Blaſphemamur, Ambroſius
quaſi magi & malefici. Et obſecramus, deum, pro illis: vel, eos, ne blaſphemēt nos. Et
facti ſumus. i. reputati, Tanquam purgamenta huius mundi, de quibus manētibus mū
B dus inquinetur, vel abiectis purgetur. Quia facti ſumus peripſima omniū. Peripſima
purgamentū eſt ferri, vel pomi, & quicquid de qualibet materia vt purgatior reddatur
abijcitur: vt limatura æris, & hmōi, & quælibet domorū quiſquilia. Per hæc oīa vero
probamus in Chrō prudentes & fortes, & ſi illis aliter videatur. q. d. abiectiores omni
bus facti ſumus. & hoc, Vſq; adhuc. i. continue, vſq; ad hoc tempus. Nō vt cōfundam
vos, aſpeta blandis mitigat vt ſalutaris medicus. q. d. & ſi dixerim vos inflatos &c. tā
Non hæc ſcribo vt confundam vos. i. vt erubeſcetiam faciam vobis: Sed moneo vos,
vt filios meos chariſſimos, pro quib⁹ tot mala paſſus ſum. Et bene dixi, quod vos eſtis
filij. Nam ego pater ſum. & hoc eſt quod ait.

Nā ſi decem millia pedagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres
Nam in Chriſto Ieſu per euangelium ego vos genui. Rogo ergo vos, imitato-
res mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Ideo miſi ad vos Timotheum, qui eſt filius
meus chariſſimus, & fidelis in domino, qui vos commone faciat vias meas, quæ
ſunt in Chriſto Ieſu, ſicut vbique in omni eccleſia doceo. Tanquam non ventu-
rus ſim ad vos: ſic inflati ſunt quidam: veniam autem ad vos cito, ſi dominus vo-
luerit, & cognoſcam non ſermonem eorū qui inflati ſunt, ſed virtutem. Nō. n.
in ſermone eſt regnum dei, ſed in virtute. Quid vultis? In virga veniam ad vos,
C an in charitate & ſpiritu manſuetudinis.

Nam ſi habeatis decē millia pedagogorū, Finitū pro infinito poſuit. i. quātālibet mul
titudinē eruditorū, In Chriſto, qui non genuerunt vos: Sed, tamē, Non habetis, Mul-
tos patres qui genuiſſent vos in fide Chriſti. Nam ego, tantum, Genui vos, non in me
ſed In Chriſto Ieſu. i. in fide Chriſti. & hoc, Per euangelium. i. per prædicationem me
am. Cū prædixiſſet, Ego genui vos in Chriſto, addidit, Per euangelium, ne ipſius puta Auguſtinus.
retur eſſe quod dei eſt, Ait enim dominus in Euangelio, Ne vobis dicatis patrē in ter in pſal. lxxvii
ra, vnus eſt enim pater veſter deus. Quod non ideo dixit, vt hoc nomen cæteris tollat
ſed ne gratia dei qua in æternam vitam generamur naturæ vel poteſtati, vel etiam ſan
ctitati cuiuſquā hoīs tribuatur. Appellantur quidem & alij patres, ſed non ſicut deus
pater vnus eſt, qui regenerat ſpū ſancto, quos facit filios ad hæreditatem æternam: ho
mines vero dicūtur patres propter honoris gratiam, propter ætatem curamq; pietatis.
Notandū etiā quod dū loquens Corinthijs pędagogos nominat pueros illos eſſe ſigni
ficat. Rogo ergo vos. q. d. quia genui vos, Ergo, o, Fratres, Eſtote imitatores mei, nō

pſeudoapoſtolorũ,Sicut & ego Chr̃i,imitator ſum,& hoc , Rogo vos,quia ex debito D
mihi obedire debetis.Iõ etiam.ſ.vt imitemini me,Miſi ad vos Thimotheũ,per hunc
creditur miſſa eis epiſtola.Qui eſt filius meus,in fide.Et chariſſimus, bene agendo,
Et fidelis,in dño.i.in prædicatione domini, Qui vos commonefaciat vias meas.i.
inſtructiones meas.Quæ ſunt in Chriſto Ieſu,& ideo tenendæ, Cõmonefaciat dico,
ita,Sicut ego doceo,eas,Vbiq; terrarũ.In omni eccleſia,& ideo authentice.Dico mi-
ſi Timothæũ,& opus erat mitti.Quia quidam,veſtrum, Sic inflati ſunt,de philoſo-
phis,quorum terrena ſapientia gloriantur.Tanquã nõ ſim venturus ad vos. Veniam
Ambroſius. aũt cito ad vos.Ecce poſt commonitionem promittit ſe ire ad illos, ſed ſi dñs permit
teret,vñ ſubdit,Si dñs voluerit.q.d.Veniã ad vos niſi culpa veſtra impedierit.Iõ di-
Ambroſius. cit,Si dñs voluerit,vt oſtenderet,ſi non iret,deum voluiſſe,cauſa vtique indignitatis
illorum.Veniã dico,Et cognoſcã.i.probabo,& quæram.Non ſermonem,humanæ ſa
pientiæ,Sed virtutem,in fide & bona operatione,Eorum qui inflati ſunt, ſuperbia al-
ta ſapiendi & cæteros iudicandi.Non.n.q.d.Ideo non quæram ſermonem . Quia re-
gnum Dei.i.cauſa regni dei.Non eſt in ſermone ſed in virtute, id eſt nõ ſeruo huma
næ ſapientiæ, ſed virtus eſt cauſa regni. Quid vultis &c.q.d.ego vere veniam. Sed
quid horum,Vultis.ſ.an veniam ad vos in virga correctionis,vbi & ſi ſit charitas non
Ambroſius. tamen eſſe videtur.An in charitate,id eſt in manifeſta dilectione,vt bona ſuppleam,
Ambro. Et ſpiritu manſuetudinis,vt peccatis parcam! Terroris verba infert, vt inflati humi
liarentur & ſe præpararent ad recipiendum eum.Abſit vt pij filij dicerent, ſi in virga
correctionis venturus es noli venire.Melius eſt enim erudiri in virga patris quam in
blandimento perire prædonis. E

CAPVT V.

OMnino auditur inter vos fornicatio,& talis fornicatio,qualis nec in-
ter gentes.ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat.Et vos inflati eſtis,
& non magis luctum habuiſtis,vt tollatur de medio veſtrum qui hoc
opus fecit.Ego quidem abſens corpore,præſens autem ſpiritu:iã iu-
dicaui vt præſens eum qui ſic operatus eſt in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti
congregatis vobis & meo ſpiritu,cum virtute domini Ieſu tradere huiuſmodi
hominem Satanæ in interitum carnis , vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri
Ieſu Chriſti.

Omnino inter vos &c.Hic redarguit illum fornicatorem qui vxorem patris tene-
bat,& illos qui illũ tolerabant.Erant.n.ipſi participes,dum paterentur reum tam in-
gentis peccati ſecum incorreptum conuenire.Non ergo ſolum illum aperte reum mor
tis,ſed etiam adhærentes illi nõ immunes a crimine demonſtrabat .q.d. quæro an ad
vos veniam in virga,& opus eſt virga,niſi vos corrigitis.Quia auditur omnino,id eſt
ab omnib9.Inter vos,qui inflati eſtis,nec corrigitis.Quid auditur!Fornicatio,res vti
que infamis,& talis eſt,Illa fornicatio qualis nec etiam inter gẽtes,vt graue iſtud pec F
catũ oſtenderet nec ab his etiam dicit admitti qui deũ neſciunt . Deinde criminis pro
dit genus,dicens,Ita vt vxorem patris aliquis habeat,& hoc publice vbi teſtibus opus
non eſt.Publice enim nouercam ſuam loco vxoris habebat,nec tergiuerſatiõe aliqua
poterat tegi crimen.Sciendũ quod cauſa huius fornicationis.ſ.de vxore patris,incipit
de fornicatione,poſtea monebit de omni carnali videlicet & ſpirituali.Et vos,tamen
quaſi dicat,& cum tantum ſcelus ſit inter vos , tamen vos inflati eſtis , vento ſuper-
biæ , quæ pellit miſericordiam,quam ſi vnum membrum patitur ,compatiuntur cæ-
tera.Et non habuiſtis luctum,id eſt dolorem pro peccatis illius,quod Magis , facien-
dum eſſet ita vtique dolere deberetis,vt qui hoc opus,quod nullo modo tegi fecit po-
terat. Tollatur de medio veſtrum,quia omnes eſtis participes.Ego quidã,quaſi dicat,
vos non tuliſtis eum qui præſentes eratis:ſed ego Abſens quidem corpore præſens au-
tem ſpiritu,id eſt ſollicitudine mentis & prouidens vobis,iam ſine mora, Iudicaui eũ
qui ſic operatus eſt,vt præſens,ac ſi præſens eſſem.Iudicaui dico , In nomine domini
noſtri Ieſu Chriſti,id eſt in vice ei9.Et hoc modo iudicaui,ſcilicet Tradere huiuſmo
di,reum.Satanę,vobis congregatis & in eo ſpiritu cum virtute domini Ieſu,id eſt hoc

A modo iudicaui,vt vos cōgregati in vnū ſine aliqua diſſenſione quibus mea authoritas
& virtus Chriſti cooperabit̃,tradatis hmōi Satanæ. Vel ita poteſt ordinari litera hoc
modo iudicaui.ſ. Vobis congregatis & meo ſpiritu cū virtute dn̄i Ieſu tradere hmōi
Satanæ in noīe dn̄i noſtri Ieſu Chriſti.i.vt vos congregati, tradatis hmōi Satanæ in
nomine domini.i.ad honorem domini,& gloriam,cui⁹ gloria eſt in hmōi iudicio,nō
pro odio veſtro iudicaui tradere Satanę,& hoc.In interitum carnis.i.vt Satanas eum
corporaliter vexet,& ſic ille reſipiſcat.Hanc.n.poteſtatē dicitur habuiſſe Apoſtolus
vt cum aliquem a ſtultitia ſua non poſſet dimouere,diabolo eum vexandum traderet
quouſque pœnitentiā profitens a malo deſiſteret.Vn̄ ſubdit, Vt ſpiritus eius ſaluus ſit
in die domini noſtri Ieſu Chriſti,id eſt vt anīa eius ſalua ſit,hic.ſ.ſiquando illius cor
viſitat dn̄s,ſi quando luceat illi dn̄s in corde,& appellat diem domini, ortum lucis.ſ.
appoſitionē gratiæ.Vel anima ſalua ſit.In die domini noſtri Ieſu Chriſti.i.in die iu-
dicij.Ex his verbis manifeſtat Apoſtolus non ſe odio ſed amore illud feciſſe. Sic enī
Apoſtolus non crudeliter ſed amabiliter,& zelo charitatis Satanæ tradidit,ſicut Mo Auguſtinus
ſes in cultores idoli paucos quidem vindicauit in præſens terrēs,in poſterum diſcipli- de ſer. in mō.
nam ſanciens.Nam eum nulla crudelitate,ſed magna dilectione feciſſe quod fecit,a-
pertiſſime cognoſcitur in verbis eius pro peccatis Iudæorum orantis & dicentis ad do
minū,Aut dimitte illis,aut dele me de libro tuo. Sic & Elias & alij viri boni nōnul-
la peccata morte punierunt,quia ſic & viuētibus vtilis metus incutiebatur, & illis qui
morte puniebantur non ipſa mors nocebat,ſed peccatū quod augeri poſſet ſi viueret, Augu.
minuebatur:non temere iudicabant,quibus tale iudiciū donauerat de⁹.Inde eſt quod de ſer.in mō.
B Elias multos morte affecit,& propria manu & igne diuinitus impetrato. Vnde & hoc
exemplū Elię nō repræhendit Chrūs in diſcipulis memorantibus quod ab eo factū ſit
& petentibus etiam ſibijpſis dari poteſtatem dandi ignem de ſublimi ad conſumendū
eos qui ſibi hoſpitium non præberent.Sed ignorantiā vindicandi in apoſtolis repre-
hēdit,quia odio amore correctiōis deſiderabant vindictā.Tales vindictæ etiam in no
uo teſtamento non defuerūt.Nam & Petrus ſic & in Ananiam & vxorem eius vindi-
caſſe legitur,quando exanimes ceciderūt nec reſuſcitati ſunt.Vel ita, Tradidit &c,vt
non de illa corporali vexatione accipiatur,ſed de priuatiōe eccleſiaſticæ cōionis,quæ
ſit per excōicationem.q.d.Iudicaui eum.Qui hmōi eſt tradere Satanę.ſ.ab eccleſia ex
pellere admonitionem eccleſiaſticā ab illo ſuſpendere,& liberum illi facere,ire In in
teritum carnis.ſ.facere ſecūdū quod expetit caro eius in interitum illum ducens.Om- Ambr.
nis enim carnalis voluptas a diabolo eſt,& ideo cum huic voluptati relinquitur tradi
tur Satanæ,& cum carnis deſiderio ſe iungit aīa,interitum patitur.Non aūt hæc ama
ritudine odij facit,ſed ea intentione,vt expulſio hæ ad reuocandum illum valeat. Vn̄ Ambroſius
ſubdit,Vt ſpūs eius ſaluus ſit in die aduentus domini noſtri Ieſu Chriſti .i. vt aīa eius
ſalua ſit in die iudicij.Vel ideo tradidit eū Apoſtolus Satanę,abijciēdo ab eccleſia,vt
ſpiritus ſanctus quo contaminati nudantur,ſaluus ſit eis non amiſſus, In die domini,
ſcilicet in die iudicij.Niſi enim eiectus fuiſſet,non fieret ſaluus ſpiritus eccleſię in die
iudicij.Deſerebat enim omnes contaminationis cauſa,vt in die domini nudi a ſpiritu
C ſancto inuenirentur.

Nō eſt bona gloriatio veſtra.Neſcitis quia modicū fermētū totā maſſam cor
rumpit?Expurgate vetus fermentū,vt ſitis noua cōſperſio: ſicut eſtis azymi. Et
enim paſcha noſtrū immolatus eſt Chrūs.Itaque epulemur,non in fermento ve
teri,neque ī fermēto maliciæ & nequitiæ,ſed in azymis ſynceritatis & veritatis.

Nō bona eſt.q.d.Et quia talis fornicator inter vos eſt,Igit̃ non bona eſt gloriatio
vr̃a, qua iuſtos vos eſſe iactatis qui talē inter vos patimini:& ſi ergo in alijs boni ſitis
hæc tn̄ gloriatio mala eſt,quia hęc oīa bona impedit,Quia modicū fermētū,id eſt cō- Ambroſius
ſenſus huius peccati quod cognitū non arguitur, Totam maſſam corrumpit, id eſt oēs
contaminat,qui cum poſſint arguere diſſimulant.Participes enim erant dum pateren
tur reum.Sed ſi quis poteſtatem non habet quem ſit reum abijcere vel probare non va
let,immunis eſt,& iudicis non eſt ſine accuſatore dānare,vt nec Chriſtus Iudam abie
cit,quia non eſt accuſatus.Vel.Modicū fermentum.i.vnus fornicator alios ſuo exem
plo ad peccatū trahendo,Totā maſſam corrūpit.i.oēs qui norūt & nō deuitant.Et an

Ambro. Neſcitis?hoc,Expurgate.q.d.Et quia modicũ fermentum vos corrũpit,ergo, Expur-
gate vos,eijciendo a vobis,Vetus fermentum.i.eum qui corrũpit vos,qui eſt membrũ D
Augu. veteris hoīs,& acidus.Eiecto igitur illo fornicatore vetus fermentum eijcitur. Expur
gate dico,Vt ſitis.i.perſeueretis,Noua conſperſio.i.innouati virtutibus & ſine corru-
ptione pcti,Sicut eſtis,facti in baptiſmo,Azimi.i.a corruptōe pcti puri.Cōſperſio.n.
eſt farina per aquā glutinata,ſine fermēto:idem eſt & azima. Vult ergo Apoſtolus vt
iſti ſint noua conſperſio.i.vnũ quid per dilectionem,& a corruptiōe peccati puri ſicut
in baptiſmo ſunt facti,Azimi.i.mũdi,ſine corruptione. zyma.n.græce latine dicitur
fermentum.Et enim.q.d.ideo puri eſſe debemus , Etenim.i.quia,Chrũs immolatus,
Auguſtinus ſuper Ioan. quem.ſ.edere debemus,Eſt paſcha noſtrum.ſ.per quem tranſire debemus de mundo
ad patrem.Paſcha.n.non ſicut quidam exiſtimát græcũ nomen eſt,ſed Hebræum.O
portuniſſime tñ occurrit in hoc noīe quædam cōgruentia vtrarũq; linguarũ.Quia enī
pati,græce πάσχειν dicitur,ideo paſcha paſſio putatur eſſe,vel hoc nomine a paſſiōe ſic
appellatum.In ſua vero lingua,id eſt in Hebræa paſcha tranſitus dicitur:iō quia tunc
primũ paſcha celebrauit populus dei,quando ex Aegypto fugientes mare rubrũ tran-
ſierunt.Nunc figura illa prophetica in veritate cōpleta eſt,cum ſicut ouis ad immolā
dum ducitur Chriſtus,cuius ſanguine illitis poſtibus noſtris.i.cuius ſigno crucis ſigna
tis frontibus noſtris,a perditione huius ſeculi tanquam a captiuitate Aegyptiaca libe
ramur,& ſaluberrimum tranſitũ agimus cum a diabolo tranſimus ad Chriſtum. Ab
iſto inſtabili ſeculo ad eius fundatiſſimũ regnum.Ideo enim ad permanentem deũ trā
ſimus,ne cũ hoc mundo tranſeunte trāſeamus.Paſcha immolatio eſt nō tranſitus ſi-
cut quibuſdā videt̃,prius.n.paſcha eſt,& ſic trāſitus,quia añ exēplũ eſt ſaluatoris , &
ſic ſalus.Itaq;.q.d.& quia Chriſtus immolatus eſt paſcha noſtrũ, Itaq; epulemur non B
Ambro. in fermento veteri.i.in corruptiōe veteri.quia aliter non tranſiremus.Deinde fermē-
tum corruptionis per partes diſtinguit.i.Neq; in fermento malitiæ, quæ in alium ex-
erceatur.Et nequitiæ,quā in ſe quis habet.Malitia.n.eſt iniquitas quæ fit in aliũ , ne-
quitia eſt iniquitas quā in ſe quis committit.Sed in azymis ſynceritatis & veritatis.i.
in ſynceritate a vitijs & veritate bonorum operũ quę per azymos ſignificātur.Vel, In
azymis ſync.i.nouæ vitæ.Et veritatis,vt ſine omni fraude ſimus.i.vt ſynceritas mun
dam vitam faciat,& veritas omnē fraudem excludat.

Scripſi vobis in epiſtola:nec cōmiſceamini fornicariis.Nō vtiq; fornicariis hu
ius mundi,aut auaris aut rapacibus,aut idolis ſeruientibus,alioquin debueratis
de hoc mundo exiſſe.Nũc autem ſcripſi vobis non commiſceri.Si is qui frater
nominatur inter vos eſt fornicator,aut auarus,aut idolis ſeruiēs,aut maledicus
aut ebrioſus,aut rapax,cum huiuſmodi nec cibum ſumere.Quid enim mihi de
his qui foris ſunt iudicare?Nonne de his qui intus ſunt vos iudicatis?Nam eos
qui foris ſunt deus iudicabit.Auferte malum ex vobiſipſis.

Scripſi vobis.q.d.moneo vos ab hoc purgare,& ſine hac admonitiōe debueratis fa
cere,quia iam in alia eplā.Scripſi vobis hoc.ſ.Nō cōmiſceamini fornicarijs. Signifi-
Ambroſius cat ſe prius ſcripſiſſe eis aliam eplām vbi monuit illos ne iungerēt ſe malæ vitæ hoī- F
bus:& quia non intellexerant quæ ſcripſerat qualiter accipienda ſint,determinat.Nō
vtiq; fornicarijs huius mundi.i.gētilibus,qui poſt varias cōcupiſcentias ſuas eũtes for
nicant̃ a deo,quibus miſceri nō prohibuit,ſicut iſti prius intellexerāt. Aut ne commi
ſceamini auaris,aut rapacibus,aut idolis ſeruientib9.Hæc & in illa eplā prohibuerat,
Ambroſius quę & mō debēt obſeruare.A frib9 talib9 ſcripſit eē recedēdũ,qui ſũt fornicarij,vel a
uari vel rapaces,vel idololatrę,ſed nō a gētilib9.Alioqui.i.ſi pręcepiſſē gētilib9 non
cōmiſceri.Debueratis exiſſe de hoc mũdo.i.neceſſe eſſet de mundana conuerſatione
exire,cum vbique tales ſint.Non enim poſſunt homines in hoc mundo viuentes niſi
cum talibus viuere,nec etiam poſſent tales Chriſto lucrari,ſi colloquium eorum vita
rent , & conuiuium,vnde & dominus cum peccatoribus & publicanis comedit.Vel ita
Dico ne commiſceamini,Alioquin.i.ſi commiſceamini. Debueratis de hoc mundo
exiſſe.id eſt melius eſſet vobis mori.Compēdium enim eſt male agentibus ſi citi9 mo
riantur,quam diutius in peccatis verſentur . Nunc autem ſcripſi, vel ergo,quaſi dicat
quia non de illis ſcripſi . Ergo nunc apparet quod ſcripſi vobis,non commiſceri &c.

Vel ita iunge,tunc Scripſi,& non bene accepiſtis:Nunc autem determinate, Scripſi
A vobis non commiſceri,hoc modo.ſ.Si is qui nominatur frater,& ſi non ſit, Eſt forni-
cator,nominabilis & manifeſtus,& falce euangelica præciſus vel notatus. Vel ſecun
dum aliam literam,Si quis frater nominatur fornicator,idem ſenſus, Aut auarus aut
idolis ſeruiens,aut maledicus.i.detractor,Aut rapax,aut iracundus,aut ebrioſus,vſu.
In his omnibus notat eos.Cũ huiuſmõi.i. cũ his & alijs ſimilib9 ſcripſi,& ſcribo,iu-
ſſi & iubeo.Nec cibũ ſumere,nedum orare,vt ſic erubeſcẽs corrigatur.Attende quod
nõ ſipliciter iubet,nõ cibũ ſumere cũ fornicatorib9 vel auaris & cęteris:ſed pręmittit
Si quis frater & nominatur.Per hoc enim quod ait frater,oſtendit,quod cum infideli
& gentili non prohibuit cibũ ſumere.Qui etiam alibi ait,Si quis vocat vos ex infide
libus ad cœnam,& vultis ire,omne quod oppoſitũ fuerit manducate.Dicẽdo autem, Ambro.
Nominatur,oſtendit non temere & quomodo libet, ſed per iudicium auferẽdos ma-
los eſſe ab eccleſiæ communione,& ſi per iudiciũ auferre nõ poſſunt, tolerentur poti9 Auguſtinus.
Nos.n.a cõione quẽquã prohibere nõ poſſum9,niſi aut ſponte cõfeſſum,aut in aliquo in lib.de pe.
iudicio vel eccleſiaſtico,vel ſeculari nominatum atq; conuictum.Hoc igitur dicendo
noluit hoĩem ab hoĩe iudicari,ex arbitrio ſuſpitionis vel etiam extra ordinariũ vſur-
pato iudicio,ſed potius ex lege dei ſecundum ordinem eccleſiæ,ſiue vltro confeſſum,
ſiue accuſatum & cõuictum. Eam igitur nominationem hic intelligi voluit Apoſto-
lus, quæ fit in quenquã cũ ſnĩa ordine iudiciario,atq; integritate profertur.Nã ſi no- Ambro.
minatio quælibet ſufficit,multi damnandi ſunt innocẽtes, quia ſæpe falſo in quoquã
crimina nominantur.Quid.n?Quod non de Gentilibus agat, ſed de fratribus prædi-
ctis criminibus notatis,hic oſtendit.q.d. De his dico tantum qui fratres ſunt.Quid
B enim mihi eſt,id eſt mihi attinet,Iudicare de his qui foris ſunt?id eſt extra eccleſiam.
His enim potius blandiẽdum eſt.ac ſi dicat,nil attinet ad me de his iudicare . Sed his
qui intus ſunt,in eccleſia profeſſione & nomine.Nonne vos vidi?vtiq; in his enim pu
tredo ſecanda eſt.Nam eos qui foris ſunt deus,tantum.Iudicabit, nõ nobis commiſit
vt eos nunc iudicemus.Et quia iubeo non commiſceri talibus,Ergo auferte malũ ho-
minem ex vobis ipſis,qui inde inquinamini.

CAPVT VI.

AVdet aliquis veſtrũ habẽs negociũ aduerſus alterũ iudicari apud ini
quos,& nõ apud ſãctos?An neſcitis,quoniã ſancti de hoc mũdo iudica
bũt?Et ſi in vobis iudicabitur mundus:indigni eſtis qui de minimis iu
dicetis?Neſcitis quoniã angelos iudicabimus,quãto magis ſecularia?
Secularia igitur iudicia ſi habueritis:contemptibiles qui ſũt in eccleſia, illos cõ
ſtituite ad iudicãdũ.Ad verecũdiã veſtrã dico.Sic non eſt inter vos ſapiẽs quiſ-
quã,qui poſſit iudicare ĩter fratẽ ſuũ,ſed frater cũ fratre iudicio cõtẽdit,& hoc
apud infideles?

C Audet aliquis.Occaſione huius iudicij de quo ſupra tractauit,incipit agere de iudi-
cijs in quibus multis modis peccabant.ſ.quod cõtemptis fidelibus infideles iudices a-
dibãt, vel ſtultos iudices inſtituebant,& litigabant,fraudabant, & alia huiuſmodi.q.
d.Dixi quod debetis iudicare de his qui int9 ſunt,& cum hoc debeatis.Aliquis veſtrũ Ambroſius.
habens negocium aduerſus alterum, fidelem,Audet iudicari apud iniquos, id eſt infi-
deles,qui iniqui ſunt fidelibus quocunque modo poſſunt,& leges diuinas aut omnino
ſpernunt,aut propter opprimendos bonos falſa expoſitione interpretantur.Et nõ,po-
tius,Apud ſanctos,qui domini timentes iuſtitiam , & legum veritati ſalua charitate,
& charitati ſalua veritate iudicando deſeruirent ? quaſi dicat,re vera audacia eſt, &
ſtultitia hoc facere. & quaſi aliquis diceret , debent ne ſancti de huiuſmodi iudicare?
Et ait. An neſcitis quoniam ſancti de hoc mundo iudicabũt?qui in errore eſt.Quod
non ocioſe dixit Apoſtolus ,ideo enim dixit de hoc mundo , vt & alterum oſtendat,
quia eſt & alter ſuperior. De hoc autem iudicabunt ſancti , meliores facti com- Ambroſius
paratione. Quia exemplo fidei illorum , perfidia huius mundi damnabitur. Iu-
dicabunt etiam authoritate & poteſtate. Et ſi in vobis iudicabitur mundus , id eſt

per vos,quia aliquos ſanctos habetis qui indicabũt. Indigni eſtis qui iudicetis de iſtis D
minimis?q.d. Non,& vere de his poteſtis iudicare,Quoniam iudicab imus,etiam an-
gelos,apoſtatas,qui cũ eſſent creati digni.i.in dignitate,tamen lapſi ſunt, cum iſti fra
giles ſtent,& ideo etiam angeli iudicabunt,quia impugnãtes ſanctos,victi ſunt ab eis,
Et,Neſciris vos,hoc.ſ.quod angelos iudicabimus?&.Quanto magis poſſumus,iudica
re,Secularia.i.de rebus ſeculi?Secularia igitur &c.Sicut iá reprehendit eos qui cauſas
agebant apud infideles contemptis fidelibus:ita nunc reprehendit eos quod contem-
ptibiles iudices,licet fideles cõſtituebant.q.d.& quia debetis iudicare,igitur,Si habue
ritis ſecularia iudicia,ideo dicit ſi habueritis,quia nec habendá ſunt, ſed potius eſt cõ
donandum vel contemnendum. Si inquam,habueritis,Conſtituite ad iudicandum il-
los cõtemptibiles,id eſt indiſcretos & viles,qui ſunt in eccleſia .q.d. hoc eſt quod vos
feciſtis,vnde coacti fratres recurrunt ad illos.i.ad infideles, hoc redarguit in eis Apo
ſtolus,ironice eis loquens,& quia ſic fieri non debet,adiecit. Ad verecundiam, vel re-
uerentiam veſtram dico.q.d.non impero ſed memoro vt verecudemini, & debetis eru
beſcere,quia,Non eſt inter vos quiſquam ſic.i.adeo,Sapiens,qui poſſit iudicare inter
fratrem & fratrem ſuum,vt ita neceſſe ſit vt ſtultos ſtatuatis iudices:& hi tamen poti9
ſtatuendi ſunt,quam ad infideles iudices eatur,ſi deſunt ſapientes, ſic inquam non eſt B
ſapiens. Sed frater cum fratre,in iudicio contendit.quod malũ eſt . & hoc, Apud infi-
deles,quod peius. Vel ita,Secularia igitur. Quia dixerat Apoſtol9 eos poſſe de his mi-
nimis iudicare,determinat qui ad huiuſmodi negocia defiuienda ſint conſtituendi.ſ.
contemptibiles qui ſunt in eccleſia.maiores enim ſpiritualibus intendere debent.q.d.
& quia iudicare debetis:igitur hoc modo facite. Si ſecularia negocia habueriris,conſti-
Auguſtinus. tuite adiudicandum qui ſunt in eccleſia contẽpri.i.aliquos ſapientes , qui tamen ſunt
de ope.mõa. minoris meriti. Apoſtoli.n.prædicando circumeuntes talibus non vacabant. Sapien-
tes ergo qui in locis conſiſtebanr fideles & ſancti,non qui hac atque hac propter euan
gelium diſcurrebant,talium negociorum examinatores eſſe voluit. A quibus nos ex-
Auguſtinus. cuſare non poſſumus,& ſi velimus. Chriſtum.n.teſtem inuoco , quoniam mallem per
Auguſtinus. ſingulos dies certis horis aliquid manibus operari,& cæteras horas habere liberas ad
legendum,orandum,vel ad agendum aliquid de diuinis literis,quá tumultuoſiſſimas
perplexirates cauſarũ pati de negocijs ſecularibus,vel iudicando dirimendis,vel inrer
ueniendo præcipiendis. Dico conſtiruite cõremptibiles. Hoc aũt ad reuerentiá veſtrá
dico:vr videlicet ſi terrenas cauſas examineut,qui exteriorum rerum ſapientiam per-
ceperunt. Qui aũt ſpiritualibus donis ditati ſuur,terrenis non debent negotijs impli-
carivt dum non coguntur inferiora bona diſponere,valeant bonis ſuperioribus deſer
uire,Sed curandum magnopere eſt,vt hi qui donis ſpiritualibus emicát , nequaquam
proximorum infirmantium negocia funditus deſerant, ſed hęc alijs quibus dignũ eſt C
tractanda committant vel per ſe gerant. Sic non eſt,Redit ad illud quod ſupra redar-
guit.ſ.quod ad infideles iudices ibant.q.d.non debetis iudicari apud infideles. Quia
ſic non eſt inter vos quiſquá ſapiens &c. Vſque, Apud infideles.q.d.eſt vtiq; inter vos
Gregorius. ſapiens qui poteſt iudicare. Eoſdem.n.quos contẽptibiles nominauerat,ſapiẽtes poſt-
ea vocat cum ait,Sic non eſt inter vos.

Iam quidem omnino delictũ eſt in vobis, ꝙ iudicia habetis inter vos. Qua-
re non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed vos in
iuriam facitis & fraudatis,& hoc fratribus. An neſcitis quia iniqui regnum dei
non poſſidebunt? Nolite errare,neque fornicarii,neque idolis ſeruientes,neque
adulteri,neque molles,neque maſculorum cõcubitores,neque fures,neque a-
uari,neque ebrioſi,neque maledici,neque rapaces,regnum dei poſſidebunt. Et
hæc aliquando quidem fuiſtis,ſed abluti eſtis,ſed ſanctificati eſtis , ſed iuſtificati
eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,& in ſpiritu dei noſtri. Omnia mihi li-
cent,ſed non omnia expediunt.

Iam quidẽ.q.d. Quia cõtentioſe & apud infideles veſtra repetitis non ſimpliciter.
Iam quidẽ omnino delictum eſt in vobis.id eſt ex hoc ſolo delictum eſt in vobis.ſ.
Quia iudicia,huiuſmodi,Habetis,inter vos inter quos non decet. Peccatũ enim eſt li

A tigare cum pax eſſe debeat. Ex hoc apparet, quia peccatum eſt iudicium habere cōtra aliquem, ſed ne excuſes quod iuſte hoc agis, quia pateris iniuriam quam iudicii ſentē tia vis a te remoueri, occurrit & ait, Quare non magis iniuriam. i. apertam violentiā, Accipitis? Quare non magis, occultam, Fraudem, patimini. q. d. mirum eſt, quod non potius hoc facitis. Vnde & dominus ait, Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte ei & palliū. Et alibi. Qui abſtulerit tua noli repetere. Sed tū hoc ſecūdū veniam infirmis Apoſtolus cōcedit, cum finit in eccleſia talia iudicia finiri inter fratres fratribus iudicantibus, extra eccleſiam vero hęc fieri terribiliter vetat. Vt aūt prædicta verba Auguſtini, quibus ait, peccatū eſt iudiciū habere contra fratrem, ſane intelligantur, dicendū eſt hic quid in hmōi liceat, vel cōueniat perfectis & quid non, & quid liceat infirmis vel non. Perfectis igitur licet ſua repetere ſimpliciter. ſ. ſine cauſa, ſine lite, ſine iudicio: ſed non conuenit eis inde mouere cauſam ante iudicem. Infirmis vero licet repetere ſua mouendo cām ante iudicē, & iudiciū habendo cōtra fratrē: ſed nō cōtētioſe vel frauduléter, nec apud infideles iudices. Sed vos. q. d. Debetis iniuriam pati & fraudem quod non facitis. Sed, potius, Vos facitis iniuriā. i. apertam violentiā, dum contenditis, Et fraudatis, dum iudices corrumpitis donis. Et hoc, facitis Fratribus, quos iuuare deberetis. Hoc facitis, & ſic regnū perditis. & peius eſt, quia ſcientes. Nam an neſcitis quia iniqui, quilibet, Non poſſidebunt regnum dei

B Ergo nec ſalutem, quia non eſt ſalus præter regnum. Nolite errare, quaſi de mia conſiſi, quia, Neq; fornicarij, neq; idolis ſeruientes, ſingula horum ſufficiunt ad regnū tollendum. Neq; adulteri neq; molles. i. patici, neq; maſculorum concubitores, neq; auari. In his oībus nota eos argui. Neq; fures, neq; ebrioſi. Neq; maledici, neq; rapaces, regnum dei poſſidebunt. Et hæc quidem. i. tales, Fuiſtis, ſed, Abluti eſtis, in baptiſmo, & ideo turpius eſt ſi reditis. Et non ſolum abluti, Sed ſanctificati eſtis. i. confirmati ad bene operandum, ſpiritu ſancto dato. Et non mō ſanctificati, Sed iuſtificati eſtis. ſ. bene operando. Nota ſed repetitam coniunctionem non paruum pondus dare ſententiæ. In nomine domini. q. d. Abluti eſtis. & hoc, In noīe domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpū dei noſtri. i. operatione ſpiritus ſancti. Omnia mihi licent &c. Quia dixi id potius eſſe ferendum, quam cauſas male agere, ne quis putet ſua vllo modo repetenda ſupponit, Omnia &c. q. d. Non eſt contendendum cum fratre, tamen, Omnia, mea, licēt, id eſt licita ſunt repeti, id eſt omnia mea licet repetere Mihi, ſed, tamen, Non, repetam, quia, Non omnia expediūt, ad curſum meum, ſed impediunt. Item per aliam cauſam idem oſtendit dicens.

Omnia mihi licent, ſed ego ſub nulli⁹ redigar poteſtate. Eſca vētri, & vēter

C eſcis: Deus autem & hunc & has deſtruet.

Omnia mihi licent, id eſt licita ſunt. Sed, tamen, Ego non repetam, quia cū ſim liber. Sub poteſtate nullius redigar, hominis, vel rei. id eſt nolo redigi ſub poteſtate iudicis, vel nolo eſſe ſub dominio alicuius rei, vt cauſa eius fratrem offendam. Tunc. n. res ſuper nos dñium habet, cum amorem eius amori proximi præponimus. Eſca, &c. q. d. Propter hoc quod dixi nō ſunt repetēda, tū propter hoc licet repetere, quia Eſca, debetur, Ventri, pro quo creata eſt. Reficimus enim cotidianas ruinas corporis edendo & bibendo. Per eſcam. nota neceſſaria naturæ, Et venter, debetur, Eſcis. quia aliter nō poteſt ſuſtentari, & ideo licet noſtra repetere. Deus autem, quaſi dicat. Eſca debetur vētri, & venter eſcis, ſed non multum pro his laborandum eſt, quia deſtruētur, & hoc eſt quod ſubdit. Deus autem, & hoc & illud, vel. Hunc & has, id eſt ventrem & eſcas Deſtruet, ſecundum hunc ſtatum: quod erit cum corruptibile hoc, induet incorruptionem. Vel ita, Omnia mihi licent. De his dicit quæ ad eſcam pertinent. Erant enim inter eos qui cibos diſcernebant, iudicantes alios mundo, alios immundos. Alij omnibus cibis veſcendum eſſe putabant, quaſi dicat. Non ſolum in iudicijs & in alijs prædictis offenditis, ſed etiam in cibis. Omnia quidem mihi licent, id eſt oībus cibis veſci licet, non legali doctrina, ſed libera poteſtate. Sed non omnia expediunt. Nota ꝙ pōt aliquid licere & non expedire: expedire autem quod non licet non poteſt, ac per hoc nō omnia quæ licita ſunt. i. quę nullo præcepto dñi prohibentur, expediunt. Oīa vero illicita nō expediūt. Sicut enim omnis qui Chriſti ſanguine redemptus eſt homo eſt,

Margin notes: Augu. in Enchi. — Auguſtinus. — A — Auguſtinus. — Augu. ad Poletum. — Idem in eo.

non tñ omnis qui hõ eſt, etiam Chriſti ſanguine redemptus eſt. Ita omne quod non licet non expedit, nec tamen omne quod non expedit etiam non licet. Vt igitur inter id quod licet & expedit, & quod nõ licet atque ideo nõ expedit, aliquo certo fine nitamur diſtinguere: fateor quod ea mihi videntur licere & nõ expedire, quæ per iuſtitiam, quę coram deo eſt, permittuntur: ſed propter offenſionẽ hominũ, ne ob hoc impediãtur ad ſalutem, vitanda ſunt. ea vero non licere, & ideo non expedire, quæ ſic ipſa iuſtitia ve tantur, vt facienda non ſint: etiam ſi ab eis laudentur quibus in notitia fuerint prolata Quod ſi ita eſt, ideo nõ niſi illicita prohibentur a domino, vt ea quæ licita ſunt, & nõ expediunt, nõ legis vinculo, ſed libera dilectionis beneficentia, & cõſilio charitatis caueantur. Hæc ſunt quæ amplius erogantur ſaucio, qui curandus ad ſtabulum Samaritani illius miſeratione perductus eſt. Hæc non præcipiuntur a dño, quanuis dño moneantur offerri, vt tanto intelligantur eſſe grauiora, quanto magis oſtenduntur indebita. Illicita ergo prohibentur, licita vero quæ non expediunt libere caueãtur. Omnia mihi licent. Hic repetit quod dixerat vt addat quod nõ dixerat. ſ. Sed & ego &c. q. d. Oĩa mihi licita ſunt, Sed ego ſub nullius, rei, Poteſtate redigar, quod facerem ſi cum offendiculo fratris manducarem: ita enim amore eſcæ fratrem offenderem. Eſca &c. q. d. Vere omnia mihi licent, quia Eſca, debetur, Ventri, & venter eſcis, non mutãtur iſta. Vñ & poſt Aplũs ait, Oẽ quod in macello venit manducate, ſed non cũ ſcandalo manducandum eſt. Vñ alibi dicit, Nõ manducabo carnem in æternũ, ne fratrem meũ ſandalizem. Itemq; alibi, Oĩa quidem munda ſunt, ſed malũ eſt homini qui per offendiculum manducat. Deus aũt. q. d. Eſca debet ventri, & venter eſcis, ſed tñ non edã cũ ſcandalo, quia Deus & hoc & illud, vel, hunc & has deſtruet. Vel ita. Omnia licent. Præmittit hic Apoſtolus quod poſtea plenius actur⁹ eſt. Dicit enim quod ſibi licet ab aliis ſumptus accipere, ſicut alii apoſtoli accipiebant a ſubditis ſuis. Sed quoniam ſciebat pſeudo occaſionem quærere accipiendi, noluit ab his accipere, ne cauſa ventris vigor eccleſiaſticæ veritatis torpeſceret. Quod ergo dicit Apoſtolus oĩa licent, non de malis, ſed de bonis intelligi oportet. Quibuſdã. n. videtur propter libertatem conceſſi arbitrij hoc Aplũm dixiſſe, quaſi omnia liceant, ſed non expediant, ſed nunquam dicitur licere quod prohibetur. Vñ & Ioannes apud Herodem ait. Nõ licet tibi habere vxorem fratris tui. Quod ſi illud eſſet quod illi aiunt, debuit dicere licet tibi, ſed nõ expedit. Et dñs ſimiliter mulieri Chananææ ait. Nõ licet panem filiorũ mittere canib⁹ & iõ quod ait Aplũs, Oĩa mihi licẽt, non agitur de malis ſed de bonis. q. d. Vos me cõtemnitis, & aliis inferiorem, quia ſumptus non accipio, æſtimatis, ſed non ideo dimitto quin mihi liceat accipere. Nã oĩa mihi licent quæ & coapoſtolis, quæ lex naturalis habet, non Moſi qui multa pro duritia illius populi prohibuit. Hoc dicit quia licebat ei ſumptus accipere, vñ poſt acturus eſt: ſed noluit quia non expedit. vñ ſubdit, Sed nõ oĩa expe. ſicut non expedit accipere ſumptus. Si. n. ab his acciperet quos in tãtis vitijs arguebat, authoritatem magiſterij inclinaret. Non. n. poteſt inſtanter argui a quo accipitur, maxime cum ille promptus ſit ad dandum vt ſibi humiliet propoſitũ. Vnde dicit, Sed ego ſub nullius re. po. minuendo libertatem meam, reprehendendo quod facerem, ſi ſumptus ab eis ſuſciperem. Pſeudo autem apoſtoli qui non cauſa religionis, ſed quæſtus prędicant, nolunt amari eſſe peccantib⁹. Eſca &c. Vere licet mihi accipere neceſſarios ſumptus, quia, Eſca debetur, Ventri, & venter eſcis, ſed nõ tñ accipiam, quia Deus & hoc & illud deſtruet. Nõ mutatur horum verborũ ſenſus. Vel ita, Oia licent q. d. Illi qui prædicta vitia habẽt, nõ poſſidebũt regnũ, & iõ vitãda ſunt, quia etiã ſi licerent fugenda eſſent. Ponatur. n. quod Omnia licent. i. ponat aliquis licere oĩa, non quia illi liceant, ſed quia licere quibuſdam videntur, iõ quia non impedẽnt legalia tormenta, ſed non omnia expediunt, quia propter ſe vitãda ſunt. Item repetit, Oia licẽt, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. Cũ. n. mens cõcepta deſideria ſequitur, & amor cuiuſlibet rei vbi dñatur, ſeruire rebus conuincitur, quarũ amore ſuperatur. Eſca &c. q. d. ſub nullius redigar po. Et vere, quia nec etiam pro eſca, & ſi eſca debeatur ventri & venter eſcæ. Deus autem & hoc & illud deſtruet.

Corpus autem non fornicationi, ſed domino, & dominus corpori. Deus vero & dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam. Neſcitis quoniam

A corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo mēbra Chriſti faciā membrā meretricis? Abſit. An neſcitis, quoniā qui adhæret meretrici, vnū corpꝰ efficitur? Erunt enī (inquit) duo in carne vna. Qui autē adhæret domino, vnus ſpūs eſt.

Corpus autē, hic redit Apoſtolꝰ ad ſuperiorē ſenſum quaſi eſca debetur vētri, & vēt. Ambroſius
eſ. ſed corpꝰ nō debet, Fornicationi, & ideo de hoc iudicium nō poteſt prætermitti, vt vos o Corinthij ſoletis, Sed, debetur, domino. i. ſeruitio dñi, & dñs, debetur, Corpori, vt glorificet illud & ſuſcitet. & ſuſcitabit, quia Et dñm ſuſcitauit deus, ſi vero ſuſcitauit dominū, Et nos ſuſcitabit per virtutē ſuam, cui nihil eſt impoſſibile. Neſcitis quoniā. q. d. Corpus nō debetur fornicationi, ſed domino, Quoniā corpora noſtra, nō ſolum animæ, Sunt mēbra Chriſti, vt eū imitemur. Et neſcitis, vos hoc. Attende ꝙ cor Auguſtin. de ver. apoſtoli
pora noſtra dicit eſſe mēbra Chriſti. quoniā Chriſtus caput noſtrū eſt, eo quod homo factus eſt propter nos, corpus autē eius eccleſia eſt. Si ergo Chriſtus tantūmodo animā humanā ſuſciperet, mēbra eius nō eſſent niſi animę noſtrę, quia vero corpus ſuſcepit, per quod etiā caput eſt nobis, qui ex anima & corpore cōſtamus, profecto illius mēbra ſunt corpora noſtra, quia eī corpus accepit & corporū caput eſt. Si ergo aliquis cupiens fornicari vileſcat ſibi, & in ſeipſo contēnat ſeipſum, nō in ſe cōtēnat Chriſtum: nō dicat, faciā hoc, nihil ſum: quia corpus eius, mēbrū Chriſti eſt. Et cū Chriſti membra ſint corpora noſtra, Tollens, ergo à ſeruitio Chriſti, Mēbra Chriſti, cui in te parcēdum eſt. Faciā meretricis? Vt eius ſeruiam volūtati! ita ne viluit dignitas iſta quę tam benigne præſtita eſt! Abſit, vt hoc fiat. Notandū quia corpora noſtra quæ hic dicit Apoſtolus eſſe mēbra Chriſti, alibi dicit eſſe tēplū ſpūs ſancti, propter corpus Chriſti,
B quod ex genere corporis noſtri ſuſcepit, corpora noſtra mēbra ſunt Chriſti propter in Auguſtinus
habitantē ſpūm Chriſti, eadē corpora ſunt tēplū ſpūs ſancti, & nō pōt nō eſſe ſanctū Augo. verbi apoſtoli
corpus, quo ſanctificato vtitur ſpūs, vt alia taceā nō poſſūt ſimul eſſe mēbrū Chriſti; & mēbra meretricis: nec iſti dicēdi ſunt māducare corpus Chriſti qui ſunt mēbra meretricis. Hoc eſt enī nō ſacramēto tenus, ſed reuera corpus Chriſti māducare in Chri Auguſt. de ci. dei.
ſto manere, vt in illo maneat & Chriſtus. Nō itaq; manēt in Chriſto qui nō ſunt mēbra Chriſti, nec ſunt mēbra eius, qui mēbra meretricis. An neſcitis. q. d. Ideo nō decet vt tollā mēbra Chriſti, &, Faciā mēbra meretricis, quoniā qui adhęret meret. vnū corpus eff. cū ea. Fornicatio. n. ambos & vnū corpus facit: & quō in natura ſic & in macula vnū ſunt. & an neſcitis hoc! & quaſi quis quæreret, an vnum ſunt! reſpondet, vtiq;.
Quia inquit, liber Geneſis etiā de legitime cōiunctis, Erūt duo in carne vna. i. carnali Ambro.
opere, quod inter cōiuges poteſt fieri ſine peccato, & etiā in carne ſunt ſecūdū naturā: quia in natura ſunt vnū vir & mulier. Manifeſtū eſt. n. nō quia mulier de viro ambo in carne vna ſunt. Quia autē. q. d. quia adhęret meretrici vnū eſt cū ea. Qui autē adhęret dño, ſemper dei faciens volūtatē, nō vna caro, ſed Vnus ſpūs eſt, cū ſpū dñi, cū quo eſt vnꝰ ſpūs, nō ſubſtātię idētitate. Diuerſę. n. ſubſtātię ſunt ſpūs hoīs & ſpūs do Ambroſius.
mini, ſed quiā accedit iſte ſpūs ad participationē naturæ veritatis & beatitudinis illiꝰ. Vnꝰ ergo ſpūs eſt & ſpū cū dei, cū ei ſic adhęret vt ſit particeps btītudinis: quod plene erit cū ſatiabitur deſideriū eius in bonis īmutabilibus. ſ. in ipſa trinitate domino ſuo
C cuius imago eſt. Nō ergo ſpūs hoīs ita eſt vnū vel vnus cū ſpū dei, ſicut filius cū patre vnū eſt, & vnus deus. Sic enī dicimus de patre, & filio vnū ſunt, quia vnius ſubſtantię duo ſunt, & dicimus vnus eſt, ſed addimus quid vnus. ſ. vnus deus. Diligenter attēde, Auguſtinus
ꝙ qñ de rebꝰ duabꝰ vel pluribꝰ dicit̃ vnus eſt, & addit̃ quid vnꝰ vel quid vna, & de his quæ diuerſæ, & de his quæ ſunt vnius ſubſtātię dici poteſt. Diuerſę enī ſubſtātię ſunt ſpūs hoīs, & ſpūs dei, & tamē dicitur, qui adhęret domino, vnus ſpūs eſt. Vbi autē dicitur de duobus aut pluribus miniſter nec additur quid vnū nō diuerſæ intelligunt̃, ſed vnius eſſe ſubſtātię, ſicut dictū eſt, qui plātat & qui rigat vnū ſunt. Item, Ego & pater vnū ſumus. Si ergo de his quę diuerſę ſubſtantiæ ſunt, recte dicitur ꝙ ſint vnus ſpiri Augu. contra Maximinum.
tus, quanto magis quę vnius ſubſtantiæ ſunt recte dicuntur vnus deus eſſe.

Fugite fornicationē. Omne enim peccatū quodcūq; fecerit homo, extra corpꝰ eſt, qui autē fornicatur, in corpus ſuū peccat. An neſcitis quoniā membra veſtra templū ſunt ſpiritus ſancti qui in vobis eſt, quē habetis à deo, & nō eſtis veſtri? Empti enim eſtis precio magno, glorificate & portate deum in corpore veſtro.

Aimo. Fugite.q.d.Qui adhęret meretrici vnum corpus efficitur,ideo Fugite forni.Cum aliis D
nempe vitijs poteſt expectari conflictus,ſed hanc fugite ne approximetis,quia non a-
Auguſtinus liter melius poteſt vinci.Er fugere debetis. Omne enim peccatum quodcunq; fecerit
homo,excepra fornicatione , Extra corpus eſt, id eſt ſine corporis contaminatione.
Cętera enim peccata animam tantum maculant. Qui autem fornicatur,in corpus ſuũ
peccat,quia fornicatio non modo animam ſed etiam corpus contaminat . Non enim
ſine deſideria carnis quæ habet proprium motum,anima concupiſcit carnaliter,quan
uis caro ſine anima nil poſſit. Vel ita, Omne peccatum.q.d. Ideo debetis fugere for-
Auguſtin. in ſermone de eadem re. nicationem.quia, Omne peccatum,aliud, quodcũq; fecerit homo extra corpus eſt, id
eſt extra vinculum carnalis cõcupiſcentiæ ſunt cętera peccata,cõparatione huius,& ſi
per corpus gerantur . Hic enim anima ſub corpore eſt.Alia enĩ peccata.& ſi per cor-
pus cõmittantur,nõ tamẽ animũ humanũ cõcupiſcentiæ carnali ita efficiunt , obſtri-
ctum & obnoxium, ſicut in ſolo opere fornicationis corporalis fit cũ miſcere facit a-
nimum vis libidinis cum ipſo corpore,& vnũ cum ipſo quodámodo cui agglutinatur.
Auguſtinus. vnde ſubdit,Qui autem fornicatur,in corpus ſuum peccat.Hic enim proprie ſeruit a-
nima corpori,in tantum,vt nihil aliud in ipſo momento,& experimento , huius tam
magni flagitij cogitare homini liceat,aut intendere,quia mentem captiuam ſubdit ip
ſa ſubmerſio & abſorbitio libidinis,quia libidinis ardore quo nullus maior eſt: volu-
ptas ipſius corporis animum ſeruum tenet,efficitq; captiuũ . liberum enim eſt animo
in alijs quibuſq; ſecularibus,& vnũ aliquid eorũ operari,& eodẽ tẽpore alibi cogitatio
nes eorũ diſtendere:quod in fornicationis opere ac tẽpore nõ licet animo.Sic enim to
tus homo abſorbetur à carne,vt iam dici non poſſit ipſe animus ſuus eſt, ſed ſimul to E
tus homo dici poſſit caro.Vt ſecundũ hoc recte dici poſſint duo eſſe in carne vna,hæc
quidem dicta ſunt de ſpeciali fornicatione huius corporis . Verum quia nõ modo for
nicatio in ſacris literis ſpecialiter ſed generaliter etiam accipitur,conemur deo adiu-
uante,& hoc aliter dicere. Generalis enim fornicatio humanæ animæ eſt cum aliquis
non adhærens deo adhęret mundo.vnde dicitur,Amicus mundi,inimicus eſt dei . Et
item,Si quis dilexerit mundũ,dilectio patris nõ eſt in illo . Qui ergo hęrens mundo
longe eſt à deo,in corpus ſuum peccat,quia corporali cõcupiſcentia in quęq; tempora
lia animus diſtrahitur,ſeruiens porius creaturæ quàm cteatori. Sed qui hęrer deo non
mũdo,quodcunq; aliud peccatum à cõcupiſcẽtia carnali alienũ fragilirare humana in
currit,vel ignorando,vel negligendo,vel obliuiſcẽdo extra corpus peccat,vt ſit quod
dictum eſt.Omne peccatum quodcũq; fecerit homo extra corpus eſt, quia non corpora
li vel temporali concupiſcentia peccat , ſed humana tentatione quæ facile ignoſci-
tur.Cum autem adhęret mundo,temporaliter diligit & concupiſcit,merito in corpus
ſuum peccare dicitur,quia vniuerſæ cõcupiſcentiæ carnali deditus,& ſubditus eſt tá-
quam totus creaturę ſeruus ab ipſo creatore alienus.Sic ergo quantũ mihi videtur.ſal
ua fide intelligi poteſt vtriuſq; fornicatiõis malum ſcilicet ſpecialis & vniuerſalis in
Hieronymus. hoc capitulo.Vel ita poteſt legi.Omne enim &c.q.d.Ideo fugite fornicationem,quia
Omne,aliud,Peccatum quodcunq; fecerit homo,extra corpus eſt.i.extra coniugẽ,quę F
Auguſtinus contra Maximinum. dicitur corpus viri qui eſt eius caput.aliud peccarum non fit contra honorẽ coniugij.
Qui autem fornicatur in corpus ſuum peccat.i.contra honorem ſui corporis ſcilicet
cõiugis ſuæ agit.An neſcitis.q.d.Ideo ita fugiẽda eſt fornicatio,quoniá certum eſt ꝙ
Membra.i.corpora,Veſtra tẽplum ſunt ſpũs ſancti.i.tẽplũ dicatũ opere ſpũs ſancti,
qui & in vobis habitat.vnde ſubdit,Qui in vobis eſt,qui deus tẽpli eſt.Quẽ habetis à
deo,& ita eũ hoſpitẽ & deũ datorẽ offenderetis.Ex hoc patet,quia ſpũs ſanctus deus
eſt,quod vos negatis.Si.n.ſpũs ſanct9,nõ eſſet deus,tẽplũ vtiq; nos ipſos nõ haberet,
nõ ſolũ autẽ ſpũs ſanctus,ſed etiá pater & filius tẽplũ nos habet.Tẽplũ ergo dei, hoc
eſt totius ſáctæ trinitatis,ſácta eccleſia eſt.Et an neſcitis,hoc?Et non eſtis.Alia cauſa
hic oſtenditur quare debent fugere fornicationẽ.q.d.Item propter hoc fugite . Et.i.
quia,Non eſtis veſtri iuris.i.poteſtatis veſtræ,ſed dei qui vos emit à diabolo , Vnde
ſubdir,Empti enĩ eſtis precio magno,ſanguinis Ieſu Chriſti. & qnia ita eſt,Ergo glo-
rificate deum.ſ.ſpiritum ſanctũ,cũ patre & filio.i.per bona opera alijs glorioſum oſtẽ
dite.Et licet aduerſa vrgeant,Tamẽ portate deum in corpore veſtro,id eſt carnis mo
leſtias & quęlibet aduerſa propter Deũ ſuſtinete.Vel portate Deũ in corpore veſtro,

A vt ſecundũ legẽ eius ambuletis. Per legem enĩ eius ipſe videtur eſſe in nobis. Portare Ambroſius.
ergo deũ eſt imaginẽ in rebus bene geſtis oſtẽdere. Et eſt ſenſus, Portate deum in cor- Ambroſius.
pore voſtro. i. ſi nõ parcis tibi propter te, vel parce tibi propter deũ qui ſibi fecit te do- Ambroſius.
mum: quam ſi euertis, peccas in deum, quod graue eſt genus peccati. Aliud vero genus in ſer. de duo
eſt peccare in hominem. Hęc enim duo genera ſunt peccatorum, peccare. ſ. in deũ, & bus gene. pec
peccare in hominẽ. Peccatur autẽ in deum, etiam corrumpendo templum eius. catorum

CAPVT VII.

DE quibus autem ſcripſiſtis mihi, bonum eſt homini mulierem nõ tangere. Propter fornicationem autem vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat, & vnaquæq; ſuum virum habeat.

De quibus autẽ ſcripſiſtis mihi. Occaſione fornicationis quã prohibet, de Ambro.
nuptijs cõtinuat, de quibus illi quęſierãt. Cũ enĩ pſeudo per hypocriſim vt cæteris pu-
riores eſſe viderẽtur nuptias improbarent, & ſpernendas dicerent, quia hoc nõ placuit
Corinthijs, qui nõ delectabãtur hac ſententia: hoc ſolũ ab apoſtolo quęſierũt per epi-
ſtolam prętermiſſis cæteris, quibus hic reſpõdet, tranctãs de cõiugio fideliũ & infide-
lium: & agit tripliciter de ipſo. ſ. ſecundũ conſiliũ, ſecundũ indulgentiã, ſecundũ prę-
B ceptũ, quorũ ſingula ſuis locis diligẽs lector diſtinguat. Hic dicẽdũ eſt breuiter quid
ſit cõiugiũ, & quę ſit efficiens cauſa cõiugij, & cauſam propter quã contrahi debeat, &
quę legitimę ſint perſonę ad cõtrahẽdũ matrimoniũ, & quę ſint bona cõiugij quibus Ambroſius.
excuſatus carnalis coitus. Coniugiũ vtiq; ſiue matrimoniũ eſt maritalis cõiunctio ma-
ris & fœminę inter legitimas perſonas, indiuiduallẽ vitæ cõſuetudinẽ retinẽs. Hac au-
tẽ deſcriptione matrimoniũ fideliũ ac legitimorũ tantũ excluditur, & eſt bonũ tes cõ-
iugium. Eſt enĩ vnũ de ſacramẽtis eccleſię, tenens imaginem cõiunctionis Chriſti &
eccleſiæ: ſicut Apoſtolus ait, Hoc autẽ dico magnũ ſacramentũ eſſe in Chriſto, & in
eccleſia. Conſtat itaq; rem bonã eſſe cõiugiũ, quod quidẽ hęretici negant, nuptias de- Nico. papa.
teſtãtes quas Chriſtus approbãs nuptiis interfuit, & eas miraculo cõmẽdauit. Hoc etiã
propter hoc apparet, quia primũ coniugiũ inter primos perentes inſtituit. Apoſtolus
etiã ait, Virgo nõ peccat ſi nubat. Matrimonij aũt efficiẽs cauſa eſt cõſẽſus maritalis Ambro.
de pręſenti per verba expreſſus: ſecũdum illud Nicolai papę, Sufficiat ſolus ſecũdũ
legem eorum cõſenſus, de quorũ cõiunctionib⁹ agitur, qui ſi ſolus in nuptiis defuerit
cætera etiã cũ ipſo coitu celebrata fruſtrantur. Vnde eſt etiã illud, Matrimonium non
facit coitus ſed voluntas. Hinc etiam illud, Nõ defloratio virginitatis, ſed pactio con
iugalis: matrimonium facit. Cauſa vero propter quam cõtrahi debet, eſt procreatio
prolis, vitatio fornicatiõis. Sũt & alię cauſę honeſtę, vt inimicorũ recõciliatio, & pacis
C rei integratio, & huiuſmodi. Perſonæ aũt legitimę ad matrimonium ſunt, iuxta inſti-
tutionem eccleſiæ. Aliæ nanq; fuere legitimę in exordio noſtræ originis, & ante legẽ
Moſi. Aliæ ſub lege, aliæ in tempore gratiæ. Item in primitiua eccleſia quædã erãt le-
gitimę, quæ modo nõ ſunt: & earum quę modo legitimę ſunt vel illegitimę, quędã ſũt
plene legitimę, quædã omnino illegitimę, quædã neutræ. Plene legitimę ſũt quas non
impedit votũ continentiæ, vel ordo vel cognatio, vel diſpar cult⁹, vel cõditio, vel na Ambro.
turæ frigiditas. Omnino autẽ illegitimę per votum, per ordinem, per cognationẽ, per
diſparem cultũ. Neutrę vero, id eſt nec omnino illegitimæ, nec plene legitimæ ſunt,
per conditionem vel frigiditatem. Si enim tales neſciente coniuncti fuerint, poſſunt
permanere quibuſdam cauſis accidentibus, & eiſdem deficientibus, diuidi. Bona vero
coniugij ſunt tria, ſcilicet fides, proles, ſacramentum. Fides, ne cum alio vel alia coea
tur. Proles, vt religioſe educetur. Sacramentum, ne coniugium ſeparetur. Separatio
autem gemina eſt, corporalis ſcilicet & ſacramentalis. Corporaliter vero non debent
ſeparari, niſi ex communi conſenſu, quod interdum fit cauſa religionis. Sacramenta-
liter vero ſeparari nequeunt dum viuunt ſi plene legitimæ ſiut perſonæ. Et attende
quod tertium bonum coniugij dicitur ſacramentum, ideo non quia ſit ipſum coniugi-
um, ſed quia eiuſdem rei ſignum eſt, id eſt ſpiritualis & inſeparabilis coniunctionis
Chriſti & eccleſiæ. His tribus bonis excuſatur coitus carnalis, qui eſt inter coniuges
ita vt vel non ſit peccatum vel ſit veniale. Quando enim cauſa prolis conueniunt tan
tum, ſic excuſatur vt non ſit peccatum, quando vero cauſa concupiſcentię ſatiandę, &

Auguſtinus. de bono coniugali. refrenandæ, veniale eſt. Vnde Auguſtinus, Coniugalis concubitus generandi gratia non habet culpam, concupiſcentię vero ſatiandæ, ſed tamen cũ coniuge habet culpam, propter thori fidẽ, venialem. Item quod coniugati victi concupiſcentia vtuntur inuicem vltra neceſſitatẽ liberos procreãdi, ponam in his pro quib⁹ cotidie dicimus, Dimitte nobis debita noſtra ſicut &c. Vbi autẽ hęc bona non ſunt, nullã habet coitus excuſationẽ. Vnde dicitur, Omnis vehemens amator propriæ vxoris, adulter eſt. Contingit autẽ ſæpe contrahi coniugiũ, in quo hæc bona non reperiuntur, quia nec fides ſeruatur, nec proles religioſe educatur. Hæc de his ſufficiant. q. d. Fornicatio fugiẽda eſt, ſed nubere licet. Et hoc eſt quod ait, De quib⁹ aũt ſcripſiſtis mihi, id eſt, de his quæ ſcripſiſtis mihi. Hoc dico, bonum eſt homini nõ tangere mulierem: propter fornicationem. q. d. bonum eſt nõ tangere, ſed tamen Propter fornicationem, vitandã, Vnuſquiſq; habeat ſuam, non alienam, Vxorem, non concubinam. Hoc ideo dicitur, vt excludantur illi qui diuinis auctoritatibus vxores habere nõ poſſunt. Et, ſimiliter, Vnaquæq; mulier, Habeat ſuum virum, ſcilicet legitimum. Hoc dicit Apoſtolus ſecundũ

Fulgentius Gregorius indulgentiam non ſecundum pręceptum. Peritus enim medicinæ cæleſtis Apoſtolus, non tam ſanos inſtituit, quàm infirmis medicamenta mõſtrauit. Magnum itaq; bonũ eſt mulierẽ non tangere: q̃ debet omnis fidelis principaliter obſeruare. Tamen ſi quis E

Auguſtinus de nup. & cõiug. adhuc plus eſt de ſua infirmitate ſollicitus quàm de domini virtute ſecurus, ſi continẽtiam non nouit vxore vtatur, ſed quia nuptiæ tales eſſe non poſſunt quales primorum hominum eſſe potuerunt, ſint tales quales ſanctorum patrum fuerunt: vt carnis concupiſcentiæ quæ neceſſario eſt in corpore mortis huius, non ſeruiatur: ſed ipſa potius nõ niſi ad propagandam prolem ſeruire cogatur: & ſic infirmitas incontinentiæ, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honeſtate nuptiarum.

Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro. Mulier ſui corporis poteſtatẽ nõ habet, ſed vir: ſimiliter autẽ & vir ſui corporis poteſtatẽ nõ habet, ſed mulier. Nolite fraudare inuicem niſi forte ex conſenſu ad tẽpus, vt vacetis orationi: & iterũ reuertimini in idipſum, ne tẽtet vos Satanas propter incõtinentiam veſtrã. Hoc autẽ dico ſecundum indulgentiam non ſecundum imperium,

Ambr.

Ambro. Vxori vir debitũ reddat. q. d. Concedo viro habere vxorẽ, & mulieri virũ: & poſtquã cõiuncti fuerint, Vir reddat debitũ vxori, ſimiliter & vxor viro. Inuicẽ ſibi ſubijci in

Ambro. hac cauſa dicit, vt vna ſit illorũ voluptas in lege naturę. Ideo alter alteri reddat, quia Mulier nõ habet poteſtatẽ ſui corporis, ad aliũ, Sed vir. ſimiliter aũt vir nõ habet poteſtatẽ ſui corporis, ad aliam, Sed mulier. In hoc pares ſunt vir & mulier, quia neq; vi F

Auguſtinus ro neq; mulieri corp⁹ ſuum licet alijs tradere. Inuicem enim ſibi debitores ſunt in hac

Auguſtinus de bo. cõiug. cauſa, ne peccãdi daretur occaſio: in alijs vero præeſt vir. Ergo hic nõ dominiũ tolli-

Hic aliter tur viro, ſed vitiũ. Debẽt ergo ſibi cõiugati ad illicitos cõcubitus euitãdos mutuã quo

Augu. dicit dammodo ſeruitutẽ: vt etſi alteri eorũ perpetua cõtinẽtia placeat, niſi ex alterius con

quam ſupra. ſenſu, nõ poſſit. Sed ad hoc, vxor nõ habet poteſtatem ſui corporis, ſed viri. Similiter vir nõ habet poteſtatẽ ſui corporis, ſed mulier. Vt etiam quod nõ filiorũ procreandorum, ſed infirmitatis & incõtinentiæ cauſa expetit, vel ille de matrimonio, vel illa nõ ſibi alterutrũ negent, ne per hoc incidãt in damnabiles corruptelas. Reddere eni debitum cõiugale nullius eſt criminis: Exigere autẽ vltra generandi neceſſitatẽ, culpæ eſt

Auguſtinus venialis: Fornicari autẽ vel mœchari puniendi eſt criminis. Nolite &c. q. d. & quia nec vir nec mulier poteſtatẽ ſui corporis habet, ergo, Nolite fraudare inuicem. i. ſub-

Auguſtinus. trahere debitũ, quod poſſet eſſe cauſa adulterij. Hoc ideo dicit Apoſtolus vt cõueniãt in re vxoria, ne diſſenſio generet fornicationẽ. Nolite dico, Niſi forte ex conſenſu ad tẽpus. ſ. vt ex condicto abſtineatis propter gratiarum actiones. vnde ſubdit, vt vace-

Auguſtinus. tis, expeditius, Orationi. Vt enĩ miſereatur deus, mundius exorandus eſt. & ſi munda

Ambroſius ſint cõiugia, tamẽ etiã à licitis abſtinẽdum eſt, vt facilius ad effectũ deducatur oratio.

Auguſtin Et iterũ reuertimini in idipſum. i. naturalẽ vſũ, Vbi & ſi culpa eſt, tamẽ venialis eſt. quod nõ eſt in fornicatione. Reuertimini dico, Ne tẽtet vos Satanas propter intẽperantiã, vel incontinentiam veſtrã, ne occaſio detur diabolo trahendi in laqueum for-

A nicationis vel adulterij. Hoc.n.ideo dicit Apoſtolus,vt fornicationẽ excludat, nõ vt Ambroſius.
ad meliorẽ vitá tẽdẽtibus iter claudat. Et quia Aplũs dixerat, vnuſquſq; habeat ſuá,
& quæq; ſuũ,& item reuertimini,ne videretur hoc præcipiẽdo dixiſſe,ſubdit, Hoc au
tem,totũ,Dico ſecundũ indulgentiá,non ſecundũ imperium,& ideo nõ peccat qui a-
liter agit,id eſt qui cõtinet,immo peccat qui ſic agit.Quia aliqua culpa eſt ibi ſed le-
uis.propter huiuſmodi peccata,oportet cotidie crebroq; orare dominũ & dicere, Di-
mitte nobis debita no.&c.Nõ ergo illud pręcepit Aplũs ſed permiſit.Aliud eſt enim
quod permittit̃ infirmitati,aliud quod pręcipit̃ fidei.quod oſtẽdit ex eo quod ait. hoc Aug.in ſer.de
dico,Secundũ indulgentiá nõ ſecũdũ imperiũ.q.d.nõ hoc iubeo caſtitati,ſed permit- ver.apoſtoli.
to infirmitati:nõ eſt laudabile,ſed veniale. Sed forte aliquis dicet,ſi hoc ſecũdũ veniá
cõceſſit Aplũs,ergo peccatũ ſunt nuptiæ.Cui enĩ venia niſi peccato cõcedit̃, vbi eſt in
continẽtiæ malum? Plane quod infirmitati cõceſſit Aplũs ſecundũ veniá,audeo dice- Quæſtio.
re peccatũ eſſe.Veniá nãq; cõcedens Apoſtolus,cõcubitũ attendit cõiugatorũ, vbi eſt Reſponſio.
incontinentię malum,Incontinentiæ malum eſt quod vir cognoſcit vxorẽ etiá vltra
neceſſitatẽ procreandi liberos,ſed & ibi eſt nuptiarum bonũ.Nõ enĩ quia incõtinen-
tia malum eſt,ideo cõnubiũ quod eſt præter intentionem generationis nõ eſt bonum, Auguſtinus.
immo vero nõ propter illud malum culpabile eſt hoc bonum:ſed illud malũ fit venia ſuper Gene.
le:propter bonũ nuptiale,quod eſt tripartitũ.ſ.fides,proles,ſacramentũ. Fides, ne cũ
B alio vel alia coeatur:proles,vt religioſe educetur:ſacramentũ,ne coniugiũ ſeparetur.
Hoc bonũ nuptiarũ non reprehendit Apoſtolus,ſed malum incontinẽtiæ. Cõcubitus
enĩ neceſſarius cauſa generãdi inculpabilis,& ſolus ipſe nuptialis eſt. Ille vero qui vl
tra neceſſitatẽ progreditur,nõ rationi ſed libidini obſequitur.Cũ igitur culpabilis nõ Auguſtinus.
ſit generãdi intẽtione cõcubitus,qui proprie nuptijs ĩputãdus eſt:quid ſecundũ veniá de bono cõg.
cõcedit Apoſtolus,niſi quod cõiuges debitum carnis expoſcunt,non volũtate propa-
ginis,ſed voluptate libidinis? quæ tamẽ voluptas nõ propter nuptias cadit in culpam,
ſed propter nuptias accipit veniá. Quocirca etiam hinc ſunt laudabiles nuptiæ,quia
etiá illud quod nõ pertinet ad ſe,ignoſci faciunt propter ſe. Neq; enim iſte cõcubitus Idem.
quo ſeruitur cõcupiſcentiæ,agitur,vt impleatur fœtus quẽ poſtulát nuptiæ. Omnino
igitur in genere ſuo nuptiæ bonæ ſunt,quia fidem thori ſeruant,& prolis ſuſcipiendæ Augu. contra
cauſa vtrũq; ſexum commiſcent,& impietatem ſeparationis horrent. Iulia. hæreti.

Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum. Sed vnuſquiſq; proprium
donũ habet ex deo,alius quidẽ ſic,alius vero ſic. Dico autẽ nõ nuptis & viduis,
bonũ eſt illis ſi ſic permanſerint ſicut & ego.Quòd ſi non ſe continent, nubant:
C melius eſt enim nubere quàm vri. His autem qui matrimonio iuncti ſunt, præci-
pio nõ ego ſed dominus, vxorẽ à viro nõ diſcedere. Quòd ſi diſceſſerit,manere
innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

Volo autẽ.q.d.hoc indulgeo.Sed tamẽ,Volo omnes homines,eſſe caſtos,Sicut me-
ipſum.Quantũ ad beneuolũ & ſollicitũ magiſtrũ pertinet,omnes tales,ſi fieri poſſet,
volebat eſſe ſicut ſeipſum.i.continentes.Sed & ſi nõ ſint omnes caſti,habent tamẽ a-
lia quibus ſaluari poſſunt.Quod ita ait,Sed vnuſquiſq; habet donũ ex deo, quia & cõ
iugiũ eſt ex deo ſicut cõtinẽtia.Donũ dico,Propriũ.i.ſibi competẽs, quia ĩ hoc quiſq;
adiuuatur.quod appetit auidius.Ali9 quidẽ ſic.ſ.in coniugio poteſt ſaluari.Alius ve-
ro ſic.ſ.in in viduali vel virginali continentia.Et ideo nõ debet quis cõſtringi,ne pro Ambroſius.
hibitus à licitis,admittat illicita:ſed ipſe quid ſequatur ſibi eligat. ſed tamen in hoc
propenſiorẽ eſſe melius eſt.Satis hic oſtẽdit etiá pudicitiam coniugalẽ eſſe donũ dei: Auguſtinus
nõ tantũ enĩ continentiũ,ſed etiá coniugatorũ caſtitas,donũ dei eſt.Dico autem.q.d. de nupt.et cõ
Coniuncti debitũ reddant,ſed non nuptis.i.virginibus.Et viduis dico,quod bonũ eſt ing.
illis ſi ſic,id eſt caſte,permanſerint,vel,Eant ſicut ego. Quòd ſi nõ continẽt,nubant,
legitime.Et quare hoc dicat,adiungi,Melius eſt enĩ nubere quàm vri.i.ardere libidi-
ne.Vri enĩ eſt deſiderijs angi vel vinci.Nõ igitur ideo dicit melius, ꝙ bonũ ſit vri, &
nubere melius,ſed cõſuetudinẽ locutiõis eſt ſecutus.His autẽ.q.d.hoc cõſulo nõ cõiũ Ambroſius.
ctis. Sed his qui matrimõio iũctis ſunt pręcipio nõ ego,quaſi hoc pręceptũ ĩuenerim,

Sed dominus,in propria perſona præcipit,Vxorē à viro nō diſcedere.hoc ſupple,ni D
Auguſtinus ſi cauſa fornicationis.Hęc eſt.n. cauſa quá Chriſtus excepit,quæ hic tacetur,quia no
Auguſtinus. de ſermone in monte tiſſima eſt.ſ.cauſa fornicatiōis.Hác.n.ſolá cauſam excepit dn̄s:cęteras vero vniuerſas
moleſtias,ſi quæ forte extiterint,iubet pro fide cōiugij,& pro caſtitate fortiter ſuſtine
ri.Et nota quod aliud eſt diſcedere,aliud ex cōmuni conſenſu cōtinere. Illud.n.ma-
lum eſt,hoc bonū:& dicitur hoc de cōiugio,vbi vterq; fidelis eſt. Quod ſi.q.d. nō di-
ſcedat.Quod ſi diſceſſerit.ſ.cauſa fornicationis,pręcipio,Manere innuptá,viro viuē
Auguſtinus. Auguſtinus. te.Aut recōciliari viro ſuo,ſi ipſa nō cōtinet.Si eni ſe nō contiuet, mulier viro debet
potius recōciliari, qnam alteri nubere.Et ſimiliter,Vir nō dimittat vxorē,ſuam,Niſi
cauſa fornicationis,Pręter quá nō debet vir dimittere vxorē, quia faceret eá mœcha-
Auguſtinus ri.quod ſi illa eſt adultera,ipſe nō facit,ſed adulterá dimittit.Supplendū eſt hic quod
de vxore pręmiſit.ſ.quod ſi dimiſerit,ne ducat aliá,vel recōcilietˉ vxori.Similis.n.for
ma ſeruatˉ in viro,& in muliere.Ambroſius tamē dicit,Ideo nō ſubdit hoc de viro ſi-
cut de muliere,quia licet viro aliá ducere,quia inferior nō omnino hac lege vtitˉ qua
potior.quod à falſarijs dicitˉ eſſe appoſitū.Nam cęteris.Poſtquá egit de cōiugio fideli
Auguſtinus um,tranſit ad íparia cōiugia.q.d.Vbi vterq; fidelis eſt,hoc pręceptū domini dedi.

Nam cæteris ego dico,non dominus, Si quis frater vxorem habet infidelem,
& hæc cōſentit habitare cum illo,nō dimittat illam.Et ſi qua mulier habet virū
infidelem,& hic conſentit habitare cum illa,non dimittat virum. Sanctificatus
eſt enim vir infidelis per mulierē fidelem, & ſanctificata mulier infidelis per vi E
rum fidelem.alioquin filii veſtri immundi eſſent,nunc autem ſancti ſunt.

Nam cæteris.ſ.vbi nō eſt vterq; fidelis.quod in īitio eccleſię cōtingit, cū euangeliū
Auguſtinus gentibus prędicari cœpit.Ego dico,ex deo quidē,Nō dn̄s,proprio ore, Quod ſi quis
frater.i.ſi quis fidelis cōuerſus ad fidē in cōiugio,Habet vxorē infidelē,& hęc cōſen-
ſerit habitare cū illo,nō dimittat illam.Nō hoc præcipit Apoſtolus,ſed cōſulit, vt ſi
quis aliter agat non ſit tranſgreſſor,ſicut & poſt de virginibus conſulit. Monet ergo
quod eſt lucrandi occaſio,cū poſſet licite relinquere,ſed non expedit. Tunc.n.nō ex-
pedit id quod licitum eſt,quádo permittitur quidem,ſed vſus ipſius poteſtatis alijs af-
fert impedimentū ſalutis, ſicut eſt illud vnde iam diu loquimur.ſ.diſceſſio fidelis ab
Aug. de ſer.in monte infideli,quá nō prohibet dominus,quia coram illo nō eſt iniuſta.Sed Apoſtolus ne ſi
at,conſilio charitatis ſuadet,vt nemo in ea remiſſionis neceſſitate teneatur,ſed conſi-
Idem ad Polē lij voluntate libere faciat.Hoc ergo mihi viſum eſt Apoſtolum mouendo dixiſſe. Cō
iūx enim fidelis licite poteſt relinquere infidelem. Idololatria enim & quælibet no-
xia ſuperſtitio fornicatio eſt,& dominus cauſa fornicationis permiſit quidem vxorē
dimitti,ſed non iuſſit:& ſic dedit Apoſtolo locum monendi,vt qui voluerit, nō dimit
tat infidelē quæ forſan fiet fidelis:& qui voluerit,licite dimittere poſſit. Quia.n.fide
lis infidelem relinquere licite poteſt:ideo dominus nō prohibet.quod enī dominus pro F
hibet,fieri omnino nō licet:hoc autē fieri licet.Nam ſi fornicatio carnis deteſtáda eſt
in cōiuge,quanto magis fornicatio mentis.i.infidelitas. Sed quia ita licitū eſt, vt non
expediat,ne propter cōiugum ſeparationes ipſam doctriná ſalutis homines offenſi ex
horreát,intēdit Apoſtolus & monet nō fieri.Si ergo ab infidelibus nec iubentur à do-
mino,nec prohibētur fideles recedere.Ná ſi dimittere tales iuberentur à domino,nul
lus eſſet locus cōſilij admonētis Apoſtoli,ne hoc fieret.Legitˉ tamē quod Eſdras pro-
pheta,immo dominus per eū nō modo permiſit,ſed etiá iuſſit Iſraelitis vxores dimit-
tere alienigenas,per quas ibant ad deos alienos,nō illę per maritos adquirebátur deo.
Recte itaq; hoc pręcepit,quia nōdū tanta gratia Saluatoris illuxerat. Et per Moyſen
dominus iuſſerat,ne quis vxorē alienigená duceret.Merito ergo quas duxerát domi-
Auguſtinus no prohibēte,domino iubēte dimiſerunt. Non enī imputandū matrimoniū quod ex-
Idem in eod. tra decretū dei factū eſt,ſed cū cognoſcitur emendandū eſt.Cum vero cœpiſſet genti
bus euangeliū prædicari,iam cōiunctos Gentiles Gentilibus comperit cōiuges,ex qui
bus ſi nō ambo crederét,ſed vnus vel vna, & infidelis cum fideli conſentit habitare,
nec prohiberi à domino debuit fidelis infidelē dimittere,nec iuberi.Ideo nec prohibe-
ri,quia iuſtitia permittit à fornicáte diſcedere:& infidelis hominis fornicatio eſt ma-

A ior in corde.ideo autē nec iuberi,quia nō contra iuſſionē domini Gētiles fuerunt am
bo coniuncti.Licitum ergo erat per iuſtitiá,ſed licitum nō erat faciendū propter libē
rá beneuolentiá,quod dixerat de viro ſubdit de muliere.Et,Si qua mulier habet virū
infidelem,& hic conſentit habitare cū illa,non dimittat illá: deinde conſilij cauſam,
& finem ſupponit dicens,Sanctificatus,eſt,enī vir infidelis per mulierē fidelem, vel,
in muliere fideli:& ſctíficata eſt mulier infidelis per virū fidelē,vel,in viro fideli. Cre Auguſtinus.
do iam prouenerat,vt nōnullę fœminę per viros fideles,& viri per vxores fideles in fi de ſermone.
dem venirēt,quia ſæpe hoc cōtigit quod alter per alterū ad fidē cōuertitur.Vel ita,Sá
ctificatus eſt vir infidelis per mulierē fidelem.i.mundus eſt vir infidelis quátum ad fi-
delem mulierē,quia nullam ex eius coniunctione immunditiá mulier fidelis patitur:
&,Sanctificata eſt mulier &c.i. munda eſt mulier infidelis quantum ad virum fidelē,
quia vir fidelis ex eius coniunctione nō cōtaminatur.Verá enim fidelis habet pudici-
tiam etiá cū infideli cōiuge.Alioquin &c.q.d.Dico vt non dimittat fidelis infidelem,
conſentiētem habitare.Alioquin,id eſt ſi diſceditis ſi dimittis inuicem volentes coha Ambroſius
bitare,& alijs vos copulatis,& ita nō eſt legale matrimonium,adulteri eſtis,Et filij ve
ſtri,qui de hac copula naſcuntur,Immūdi eſſent,id eſt ſpurij ſunt. Nunc autē, ſiper- Amo.
manetis,filij veſtri,Sancti ſunt,id eſt mundi,quia de licitis coniugijs nati ſunt,& ſub Ambro.
creatoris veneratione nati ſunt ex pare.Vel ita,vt agat de filijs iam natis quę in infide Ambr.
B litate remanēt ſi viciſſim ſe dimittūt.q.d.Dico vt fidelis nō dimittat infidelem.Alio-
quin.i.ſi vos inuicem dimittitis,Filij veſtri,qui maiorem partem ſequūtur, Immun-
di eſſent.i.in íſidelitate remanebūt.maior enim tunc erat numerus infidelium quàm fi
delium.Nunc autem,filij veſtri,Sancti ſunt,id eſt Chriſtiani,ſiue vno ex parentibus Auguſtin. de
authore ſiue vtroque:quod non fieret ſi vno credente diſſociaretur coniugium,& non ſer.in monte.
tolleretur infidelitas coniugis vſq; ad oportunitatem credendi.

Quòd ſi infidelis diſcedit diſcedat:non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater aut
ſoror in eiuſmodi.In pace autem vocauit vos deus.Vnde enim ſcis mulier, ſi vi
rum ſaluum facies?aut vnde ſcis vir,ſi mulierem ſaluam facies?Niſi vnicuiq; ſi-
cut diuiſit dominus.Vnūquenq; ſicut vocauit deus,ita ambulet,& ſicut in omni
bus eccleſiis doceo.Circunciſus aliquis vocatus eſt,non adducat præputium.In
præputio aliquis vocatus eſt,non circuncidatur.Circunciſio nihil eſt, & præpu-
tium nihil eſt,ſed obſeruatio mandatorum dei.

Quòd ſi infidelis &c.q.d.Fidelis nō dimittat infidelem cōſentientē habitare.Quòd
C ſi infidelis,vir vel mulier,diſcedit,odio fidei,diſcedat,nō pro eo fidem fidelis deſerat. Auguſtinus
Eo enim modo mulier infidelis rectiſſime dimittitur,ſi viro ſuo dicat, non ero vxor de fide
tua,niſi mihi de latrocinio diuitias cōgeras,niſi ſolata lenocinia exerceas,& huiuſmo
di.Tunc ille cui vxor hęc dicit,ſi veraciter Chriſtianus eſt,plus tenebit amore diuinę Ambroſius
gratiæ,quá carnis vxorię,& membrū quod eum ſcandalizat fortiter amputat. Nō eſt
enim.q.d.Ideo dico diſcedat,Non eſt enim ſeruituti,ſubiectus frater fidelis, aut ſo-
ror huiuſmodi.ſ.in cohabitatione,& in aliis talibus,id eſt non cogitur fidelis ſequi in
fidelem odio fidei diſcedentem.Sed quandiu in pace ſimul eſſe poſſunt non ſeparen-
tur,ſi in eo poterant vocari,in eo manendum eſt.& ideo ait,Non eſt ſubiectus. Quia Ambroſius.
non debetur reuerentia coniugii ei qui horret coniugii authorem. Non eſt enim ratū
matrimonium quod ſine dei deuotione eſt, & ideo non eſt peccatum ei qui dimittitur Ambroſius.
propter deum,ſi alii ſe copulauerit. Contumelia enim creatoris ſoluit ius matrimonii
circa eum qui relinquitur ne accuſetur alii copulatus. Infidelis autem diſcedens & in
deum & in matrimonium peccat.Itaque non eſt eis fides ſeruanda coniugii, quia deo
receſſit ne audiret nomen Chriſti.Si vero ambo crediderint per cognitionem dei.cō-
firmatur coniugium.Nota quod ambroſius ſibi contradicere videtur.Supra enim di-
xit,ꝙ ſi fidelis dimittens infidelem alii copulauerit ſe,adulter eſt: Hic vero dicit ꝙ ei Auguſtinus.
dimiſſo non eſt peccatum ſi alii ſe copulauerit, quod à quibuſdam ſic determinatur.
Aliud eſt ſi dimitit infidelē volentem cohabitare vel commanere,& aliud ſi dimitti-
tur propter deum ab illo qui abhorret nomen Chriſti.Ibi beneuolentiæ lex non ſerua

tur,hic veritas cuſtoditur.Ideoque cum liceat ſemper dimittere,non tamen ſemper li D
cet ſe alij copulare.ſed tunc tantum cum propter deum dimittitur. Vel vt alij dicunt
poteſt ſe alij ſemper copulare fideli,ſed non alij infideli. In pace autem.q.d. Fidelis
non eſt ſubiectus ſeruituti in huiuſmodi,ſed pacem debet ſeruare.Quia in pace voca-
Ambroſius. uit nos deus,& ideo non debemus eſſe cauſa diſcordiæ.Et non oportet nos litigare cũ
Auguſtinus ad Polen. diſcedente,quia odio fidei diſcedit. Vnde enim, Supra hortatus eſt ne fidelis deſerat
infidelem per ea quæ forte euenerunt,id eſt quia ſanctificatus eſt vir &c. Nunc quia
Auguſtinus. eadem fieri poſſunt, iam hortatur reddens rationem cur non expediat, vt fidelis di-
mittat infidelem,quamuis liceat.Hæc autem non iubente lege ſed libera charitate fi-
Ambro. unt.q.d.Vere manendum eſt cum infideli,quia,Vnde ſcis,tu,Mulier,fidelis. Si virũ,
infidelem,ſaluum facies? Hoc ideo dicit quia forſan poſſunt credere qui non horrent
nomen Chriſti.Deinde dicit viro,idem de muliere.Aut vnde ſcis vir, fidelis, Si mu-
lierem,infidelem,Saluam facies? Vnde inquam hoc ſcis o vir vel mulier, niſi ita ha-
beas te ad tuum comparem,Sicut deus diuiſit vnicuiq;,id eſt ſicut dedit vtriq; .ſ. viro
Ambroſius. præeſſe,vxori ſubeſſe.Vel quomodo ſcis hoc quod prædictum eſt,niſi patienter expe
ctes fieri.Sicut diuiſit deus vnicuique.Diuiſit enim cuiq; quando ſaluetur.i. ſcit quan
do credet,& ſuſtinet donec credat:ſic & tu expecta.Et quomodo ſcis o vir vel mulier B
quod prædictum eſt,niſi quiſq; veſtrũ, Ambulet.ſ.perſeueranter.& ſi non ſtatim pro
ficit ita.Sicut deus vocauit vnũqnẽq;,id eſt in eo ſtatu in quo deus quẽq; vocauit, non
à quo,vt.ſ.cõiunx cum coniuge perſeuerãter maneat. Nequis autẽ forte diceret quod
ſolis Corinthiis,& nõ cæteris fidelib⁹ hoc prædicaret,ait,& hoc ita prædico in veſtra
eccleſia.Sicut in omnibus eccleſijs,hoc eſt vbiq;.Doceo.tenendũ eſt ergo vobis quod
omnes tenent.Circũciſus.q.d.in eo ſtatu poteſt quiſq; manere.ſ.cõiugij,ſicut & in cæ
teris,quæ ſaluti impedimentũ nõ afferunt. Vt verbi gratia. Si aliquis circunciſus vo-
catus eſt nõ adducat.i.nõ cogatur adducere.Præputium.i.ritus gentilium.Et ſi in præ
putio aliquis vocatus eſt,nõ circumdatur.i.nõ cogatur ad Iudaicos ritus. Seruat Apo-
ſtolus vbiq; quod cõgruere videt,ſiue eccleſijs gentium ſiue Iudæorũ.Nuſquã enĩ au
fert cõſuetudinem,quæ ſeruata nõ impedit ſalutem,monens ne in talibus ſpes ſaluris
Auguſtinus ponatur,etiã ſi pro offenſione infirmorũ fratrum ſeruentur.Vnde & dicit nil eſſe ſub-
dens,Circunciſio enĩ nihil eſt,& præputiũ nihil eſt.Quia ad ſalutem nec prodeſt nec
obeſt,hoc vel illud.i.Iudaicus,vel Gentilis ritus.Sed obſeruatio mandatorum dei.

Auguſtin.

Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt,in ea permaneat.Seruus vocatus
es,non ſit tibi curæ,ſed & ſi potes fieri liber magis vtere. Qui enim in domino
vocatus eſt ſeruus,libertus eſt domini: ſimiliter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt
CHRISTI.Precio empti eſtis,nolite fieri ſerui hominum. Vnuſquiſq; er- E
go in quo vocatus eſt frater,in hoc permaneat apud deum. De virginibus au
tem præceptum domini non habeo,conſilium autem do, tanquam miſericordiã
conſecutus à deo,vt ſim fidelis.Exiſtimo enim hoc bonum eſſe propter inſtantẽ
neceſſitatem,quoniam bonum eſt homini ſic eſſe.Alligatus es vxori,noli quære
re ſolutionem.Solutus es ab vxore,noli quærere vxorem.Si autẽ acceperis vxo
rem,non peccaſti,& ſi nupſerit virgo nõ peccauit. Tribulationem tamen carnis
habebunt huiuſmodi.Ego autem vobis parco.

Vnuſquiq;.q.d.Gẽtilis nõ adducat circũſionẽ,vel Iudæus pręputiũ.Sed vnuſquiſq;
Auguſtinus permaneat in ea vocatione.i.in ea cõditiõe,vocationi nõ repugnãte.In qua,nõ à qua.
Vocatus eſt,Hoc enĩ ad eas cõditiones vel conſuetudines vitæ retulit quæ nihil ob-
ſunt fidei boniſq; moribus.Sicut cõiunx,ſic & latro ad Chriſti fidẽ vocatur:ſed ille in
coniugio,nõ à coniugio:iſte vero in latrocinio,ſed à latrocinio. Non enĩ neceſſe eſt
vt cõiuges deſinãt eſſe cõiuges propter Chriſti fidem,ſicut neceſſe eſt vt latrones deſi-
nãt eſſe latrones.Seruus &c.Suprapoſuit vnũ exemplũ de ritu viuẽdi,hic aliud de cõ
ditionis officio.q.d.Quiſq; permaneat in quo vocat⁹ eſt,ſicut Si ſeruus vocatus es, nõ
ſit tibi curæ,quaſi velis hoc effugere.Sed ſi potes fieri liber magis vtere,ſeruitute,quia
Ambroſius. hęc eſt cauſa humilitatis quę ad eã quę in dño eſt pertinet libertatẽ. quia quanto quis

A propter deũ deſpectior eſt in hoc ſeculo,tanto magis,exaltabitur in futuro.Qui enim
in domino vocatus.q.d.ideo non debet eſſe curæ, ſi quis vocatus eſt ſeruus quia æque
vt dominus ſuus ſeruus eſt Chriſti.Quod ita ait,Qui enim,exiſtens, Seruus vocatus
eſt in domino,id eſt in fide domini,vel in operatiõe domini,Libertus eſt domini.Ac ſi
diceret,ſeruus domini eſt,ſed honeſtius nomen poſuit dicendo libertus, quod eſſe re-
cte dicitur,quia ereptus eſt a peccatis,quæ ſeruos faciunt.Similiter qui vocatus,dum, Ambroſius
Liber,eſſet,vel a deo per elationẽ quod crimẽ eſt:vel ab hoĩe per cõditionẽ Seru9 eſt
Chriſti,quod profect9 eſt.Ergo nec ſeru9 conditiõe deſpiciať, nec liber elatus ſeruo Ambr.
ſe præponat.Precio &c.q.d.vterq; ſeru9 Chriſti ẽ,quod vtiq; iuſtũ ẽ.Quia empti eſtis
precio.i.ſanguine Chriſti.Et quia empti eſtis , Nolite fieri ſerui hoĩm,ita,ſcilicet vt
poſtponatis ſeruitiũ dei.q.d.quia empti eſtis,reddite vicem emptori vt ſerui ſitis Chrĩ
non hominum. Hi ſunt ſerui hominum qui humanis ſe ſubijciunt ſuperſtitionibus,
quod contingit vobis ſi dicatis ego ſum Pauli,ego Apollo,& huiuſmodi.Vnuſquiſq; Ambro.
&c.Quod ſupradixerat,hic iterat,vt plene commendet dicens, Vnuſquiſq; frater in
hoc ſtatu maneat apud deum,id eſt in obſeruatione mandatorum dei,In quo vocatus Ambro.
eſt,nõ a quo vocatus eſt,quia nullus ſtatus nocet,in quo aliquis vocatur.¶ De virgi-
nibus autem,vbi ſuperius ait.Dico autem non nuptis,& viduis : non tantum virgini-
bus,ſed etiam viduis continendi conſiliũ dedit.Nunc iterum dat de virginibus idem
B cõſilium.q.d.de cõiunctis præceptum domini dedi,vbi vterq; eſt fidelis: vel meum cõ
ſiliũ,vbi alter eſt infidelis.De virginibus aũt nõ habeo præceptũ dñi,aliqua lege præ
cipientis,vt cõtineant,vel nubant.Cõſilium aũt,a ſpiritu ſancto mihi inſpiratũ, Do,
idem quod ſupra dedi,ſcilicet non nubendi,ſed continendi,niſi tamen aliud licet.Cõ Augu.
ſilium do,Tanquam cõſecutus a domino miſericordiam,id eſt apoſtolatum,ita, Vt Auguſtinus
ſim fidelis,in diſpẽſatiõe mihi credita,ac per hoc cõſtat quod ſum ideoneus in dãdis
cõſilijs ſalutaribus.Exiſtimo ergo.q.d.quia apoſtolus ſum & fidelis, ergo hoc cõſiliũ Ambroſius.
do.ſcilicet nõ nubendi,quia,Exiſtimo hoc,id eſt in virginitate manere, Bonum eſſe
propter inſtantem neceſſitatem,cõiugij vitandam . Neceſſitatem dicit pœnuriam ſe-
culi,quam ſæpe patiuntur cõiugati.Infirmis infirmam rõnem prætendit. Poſſet enim
digniorem reddidiſſe rationẽ virginitatis munus amplius cõmendando. Supergrediť
enim virginitas cõditionem humanæ naturæ per quã hoĩes angelis aſſimilantur.Ma Ambroſius
ior tñ victoria virginum,quam angelorum.Angeli.n.ſine carne viuũt,virgines vero de inſti.vidu.
in carne triumphant.Inde eſt quod in taberculo dñi ſupremum operimentum erat de
pellibus iacintinis,per quod intelligitur cælibum vita. Habet enim iacintus ſpeciem
ſimilem throno,ita qui in carne virgineam puritatem ſeruant,ſupercæleſtibus ſimilã
tur.Hi ſunt qui cũ mulieribus non ſunt coinquinati,& ſequuntur agnum quocũq; ie-
C rit.Quoniam &c.q.d.ita exiſtimo vt dixi,& bene,quoniam vere ita eſt.Bonũ eſt ho-
mini ſic eſſe,id eſt in virginitate:& licet ſit hoc,Bonũ tñ ſi alligat9 es vxori,noli quæ
rere ſolutionem,& ſi inſtat neceſſitas.Sed ſi ſolutus es ab vxore noli quærere vxorem Aimo.
ſi potes continere.Hæc cõſilia ſunt quæ nullo domini cõſtringentis imperio,in pote- Ambro.
ſtate dimiſſa ſunt.In his audiendus eſt aplũs,in ſpiritu.ſ.monens & cõſulens. Si aũť
q.d.noli quærere,ſed tamen, Si acceperis vxorem nõ peccaſti.& ſimiliter. Si nupſerit
virgo nõ peccabit.Tribulationẽ &c.q.d.nõ peccant ſi nubunt vel ducũt,tñ leuius eſt
eſſe ſine coniugio,quia hmõi.ſ.cõiugati,Habebunt tribulationem carnis,pro reb9 ne
ceſſarijs prouidendis ſibi & filijs.Ego autem.q.d.Cõſulo euitare cõiugium,quod & tñ Aimo.
concedo.Sed in his ego parco vobis,dum conſulo hæc euitare quæ tribulationes car-
nis,& ſollicitudines memoratas habent,vel dum concedo vobis quod vultis , Parco
vobis,& ſi graue ſit.

Hoc itaque dico fratres,Tempus breue eſt:reliquum eſt , vt & qui habent vxores tanquam non habentes ſint,& qui flent tanquam non flentes,& qui gaudent tanquam non gaudentes , & qui emunt tanquam non poſſidentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur.Præterit enim figura huius mundi.
Volo autem vos ſine ſollicitudine eſſe.Qui ſine vxore eſt , ſollicitus eſt quæ dominĩ ſunt , quomodo placeat deo . Qui autem cũ vxore eſt, ſollicitus eſt quę

ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo D
cogitat quæ domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpū: quæ autē nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro, Porro hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento dominum obſecrandi.

Hoc itaq;, hic ad temperantiam monet. q. d. quia coniungemini, dum ſine peccatō

Augu. poteſt fieri. Itaq;, hoc conſilium do vobis, Dico vobis, o fratres, quoniam tempus, Breue eſt, quo non generatione carnali propagādus eſt populus dei, ſed regeneratione ſpi-

Auguſtinus in pſal. cxlvii rituali colligendus, Et quia tempus breue. Reliquum eſt. i. hoc ſolum reſtat agendum Vt qui habet vxores ſint tanquā nō habentes, ſtudendo dei ſeruitio non opereri carnis: quod vtiq; facit qui habet vxorem: reddit, non exigit debitum: & qui propter infir

Auguſtinus de ſer. in mō. mitatem propriam ducit vxorem plangens potius, quia ſine vxore eſſe nō potuit, quā gaudens, quia duxit, & maxime qui pari conſenſu continentiam ſeruant. Beatiora ſane coniugia iudicanda ſunt, quæ ſiue filijs procreatis, ſiue in prole contempta continē tiam pari conſenſu ſeruare potērunt. Et qui flent, pro caſibus coniugij, vel pro aliqua triſtitia ſeculi, ſint Tanquā non flentes, & ſpe futuri boni non cedant, vel frangantur. B
Et qui gaudent, pro aliqua proſperitate ſeculi, ſint Tanquam non gaudentes, vt int9

Auguſtinus timeant ſpiritualiter corrumpi. Et qui emunt, vt faciunt coniugati, qui prouidēt filijs,

Augu. ſint Tanquam non poſſidentes, ſcilicet non apponant cor perituris rebus: ſed ſic habeant, vt amore illis non hæreant. Et vt vniuerſaliter colligam. Qui vtuntur hoc mū

Auguſtinus. in epi. ad iuſti ficādū cum. do, ſint Tanquā non vtantur, vt ſcilicet ex bonis eius faciant bona, nō mali fiant: quę bona ne putentur mala, bonis dantur. Itemq; tollentur vt probentur, ne vero putētur magna vel ſumma, dantur & malis. Itemq; eis tollūtur vt crucientur. Præterit enim q. d. Ideo hæc mundi alia, quaſi non ſint, ſunt æſtimanda, quia Figura, id eſt pulchri

Aimo. tudo, non ſubſtantia, Huius mundi præterit. i. quotidie ſeneſcit, & tandem in iudicio

Auguſtinus mundanorum ignium cum flagratione peribit. Non ſubſtantia, ſed figura atq; ipſa libera ſubſtātia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant. Et iō non dixit mundus perit, ſed, Figura, quia ſubſtantia nō perit, ſed qualitas. Volo aūt. q. d. ſi nubitis, hoc facere conſulo. Sed magis volo vos eſſe ſine ſollicitudine rei vxoriæ: qua diminuta in dei rebus propenſius vigilatur. Et recte hoc volo, Qui ſine vxore eſt, ſollicitus eſt, vt compleat, Ea quę domini ſunt, & quomodo pla

Aimo. ceat, interiori pulchritudine, Deo, non quomodo ei ſeruiat. Qui autem cū vxore eſt,

Auguſtinus ſollicitus eſt de his, Quæ ſunt mundi. ſ. de domo regenda, & hmōi. Quomodo & placeat vxori. Magna enim amaritudo eſt in domo vxor triſtis. Et diuiſus eſt, non natura ſed actu, quia partim deo, partim ſeruit mundo. Et, ſimiliter, Mulier innupta, id eſt vi F.
dua, Et virgo cogitat quæ ſunt domini. Iam nō cogitat ne damnetur a deo, quod facit

Fulgentius timor cuſtos malorum. Hæc autem de damnatione non timens, & de ſalute ſecura, co

Augu. de ſctā viduitate. gitat tantum, Quæ ſunt domini, ſcilicet, Vt ſit ſancta corpore, id eſt actiōibus quę geruntur miniſterio corporis, Et ſpiritu, id eſt voluntate. Hoc etiam & nupta fidelis, & caſta facit: quæ non modo ſpiritu, ſed etiam corpore ſancta eſt, non enim poteſt fieri, vt non ſit ſanctum corpus, quo ſanctificatus vtitur ſpiritus. Sed amplius innupta hoc facit, quæ libera a neceſſitatibus mūdanis, quibus conſtricta eſt nupta, intēſius vacat cæleſtibus præceptis. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ mundi ſunt. & , Quomo-

Ibidem. do viro placeat. Non ideo hoc dicit, vt & ipſa ſancta non ſit corpore & ſpiritu, ſed minus quam innupta. Hæc itaque loquens Apoſtolus de innuptis & nuptis, amplio rem innuptarum & in corpore & in ſpiritu ſanctificationem intelligi voluit, non corpus nuptarum omni ſanctificatione priuauit. Porro hoc, quaſi dicat, conſulo non nubere, ſed, Hoc dico ad veſtram vtilitatem, maiorem, ſcilicet vt expeditius Deo ſeruiatis. Non vt, ſi incontinentes eſtis, Iniijciam vobis laque-

Auguſtinus. um, fornicationis. Non hoc dico vt laqueum vobis iniiciam, ſed hoc dico, Ad id, tendens Quod honeſtum eſt, ſcilicet vt homo ſit caſtus animo & corpore. Non hoc ideo dicit quod turpe ſit coniugium, ſed quod hoc honeſtius eſt. Et ad id tendo Quod præbeat facultatem, vel facilitatem alicui obſeruandi,

A ſe domino ſine impedimento,quod eſt in cõiugio.Cũ igitur ait ad id quod honeſtum ẽ, nõ matrimoniũ turpe eſſe mõſtrauit,ſed quod honeſto etat honeſtius,generalis hone ſti noĩe cõmẽdauit:quia honeſtus quid eſt,niſi quod magis honeſtum? Sicut ergo bo no meli9,& beato beati9 eſt:ſicut honeſto honeſti9 ẽ,quod honeſtũ voluit appellare. Auguſtinus de ſctã viduit.

Si quis aũt turpẽ ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua quod ſit ſuperadulta, & ita oportet fieri,quod vult faciat,non peccat ſi nubat. Nã qui ſtatuit in corde ſuo firmus nõ habẽs neceſſitatẽ,poteſtatẽ aũt habens ſuæ voluntatis,& hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam,bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem ſuam,bene facit,& qui non iungit melius facit. Mulier alligata eſt legi quãto tẽpore vir eius viuit:quod ſi dormierit vir eius,liberata eſt a lege,cui antẽ vult nubat,tantũ in domino. Beatior aũt erit,ſi ſic permãſerit ſecũ dum meũ conſilium. Puto aũt quod & ego ſpiritum dei habeam.

Si quis autem. Sicut de virginibus determinauit,quid ſit melius & honeſtius: ſic & de cuſtodibus virginum determinat,quid illis ſit faciendum ſi virgines continere voluerint,vel noluerint.q.d.hoc eſt honeſtius & expeditius, ſcilicet eſſe ſine coniugio. ſed tamen Si quis exiſtimat ſe videri,quandoq;, Turpem ſuper,id eſt de Virgine ſua, eo. Quod,vel, Quæ ſit ſuperadulta.ſ.vltra pubertatem,Et ita oportet fieri, ſcilicet vt nubat,quia virgo non vult continere. Quod vult,virgo,Faciat,cuſtos:quia,Non peccat,cuſtos,Si nubat virgo. Hoc ideo dicit,ne & ſi virgo non peccat,cuſtos eius videat B peccare. Iõ dico,ſi oportet,non peccat. Nam,de iſto alio patet,quia Bñ facit, nõ tãtũ nõ peccat ille,ſcilicet,Qui ſtatuit in corde ſuo ſeruare virginẽ ſuã,nõ ingerens ei fomitem nuptiarum. Statuit dico,Firmus in propoſito ſuo,non curãs,vel ſobolem , vel aliud huiuſmodi. Et non habens neceſſitatem,cum virgo velit continere.ſed, Habẽs poteſtatem,ſecundum alumnæ continentiã. Voluntatis ſuæ,perficiendæ. ille qui hoc ſtatuit,bene facit, Et ille,vtique qui hoc non ex leuitate ſtatuit, Sed in corde iudicauit,id eſt ex iudicio mentis bonum eſſe diſcernit,& quia oportet fieri vt diximus, Igitur qui matrimonio iungit virginem ſuam bene facit,quia licet quod facit. Et qui nõ iungit cũ habeat poteſtatem ſuæ voluntatis,melius facit,quia apud deũ meritũ illi collocat,& a ſeculi ſollicitudine liberat illam,& ideo recte ait. Melius facit. Meli9 eſt enim quod licet & expedit,quam quod licet & non expedit. Hic enim bene vtitur homo malo,ibi vero bene vtitur bono. Duo enim hæc,ſcilicet bonum & malum,& alia duo,ſcilicet vſus bonus & vſus malus,ſibimet adiuncta,quatuor differentias faciũt Bene vtitur aliquis bono continentiam dedicans deo: Male vtitur quis bono continentiã dedicans idolo. Male vtitur quis malo concupiſcentiam relaxans adulterio. Bene vtitur malo concupiſcentiam reſtringens connubio. Sicut ergo melius eſt bene bono,quam bene vti malo,cum vtrunq; ſit bonum:ita qui dat virginem ſuam nuptui bene facit:& qui non dat,melius facit. Bonum eſt enim pudicitia coniugalis, ſed melius continentia virginalis,vel vidualis. Ambroſius Augu. Ambro. Auguſt. Auguſtinus de baptiſmo paruulorũ Auguſtinus de ſctã vidui.

C Mulier alligata eſt &c.q.d. virgo poteſt nubere:& ſimiliter & vidua poteſt nubere,ſed beatius eſt continere. Et hoc eſt quod ait, Mulier alligata eſt legi viri quãto tempore vir eius viuit,vt non liceat alij nubere. Quod ſi dormierit vir eius,liberata eſt a lege,viri:& permittitur ei,Vt cui vult nubat Ideo dicit cui vult,quia inuitæ nuptiæ ſolent prouẽtus malos habere. Cum vero dicit Nubat,lege loquitur naturali,quanquã primæ nuptiæ tantum a dño ſint inſtitutæ,ſecundæ vero permiſſæ ſunt. Denique primæ nuptiæ ſub benedictione dei celebrantur ſublimiter,ſecundæ vero etiam in præſenti carent gloria. Nubat dico,& hoc. Tantũ in domino,faciat ſcilicet,ſine turpidinis ſuſpicione,& uiro ſuæ religionis nubat. Vel ita continua,Mulier &c.q.d. Virgo quocunque tempore poteſt nubere,ſed coniugata, etiam ſi cauſa fornicationis dimiſſa eſt,non poteſt:dum viuit vir eius. Quia mulier alligata eſt legi,viri,Quanto tempore vir eius viuit, quod ſi dormierit vir eius,liberata eſt,cui vult nubat:tantum in domino. Beatior autem erit,ſi ſic,id eſt innupta. Permãſerit ſecundum meum conſilium. Satis oſtendit beatam eſſe,& poſt mortem viri,iterum in domino nubentem fidelem : ſed beatiorem , non nubentem . vnde maxime Cataaphrygarum & Nouatianorum hæreſes concidunt, quas buccis ſonantibus non Auguſt. Aug. de ſctã viduitate.

ſapientibus Tertullianus inſanit,dū ſecūdas nuptias tanquā illicitas maledico dente D
cōcidit,quas oīno licitas apoſtolus ſobria mēte cōcedit.De tertijs aūt & quartis,& de
vltra pluribus nuptijs ſolent hoīes mouere quæſtionē, ſed quis audeat definire quod
nec apoſtolū video definiuiſſe?Ait.n.Si dormierit vir eius &c. Nō dicit primus,vel
ſecundus,vel tertius,vel quotuſlibet.Nec nobis diffiniendū eſt, quod non definit apo
ſtolus.Vñ & breuiter reſpondeam,nec vllas debeo dānare,nec eis verecundiam nume
roſitatis auferre.Ipſe etiā Chrūs apoſtoli,ac noſter magiſter,& dñs,ſeptēuiram mulie
rem in euāgelio non dānat,nec dicit in reſurrectione nō poſſe eſſe:ſed tantum ait,ne-
que nubent neque nubentur.Vñ nec cōtra humanæ verecundiæ ſenſum audeo dicere,
vt quoties voluerint,nubant,nec ex meo corde præter ſcripturæ ſanctæ authoritatē,
Auguſtinus. ad Polentiū. quota libet nuptias audeo condēnare.Quod aūt dicitur vniuiræ viduæ,hoc omni di
citur viduæ.ſ.Beatior erit,ſi ſic permāſerit ſecundum meū conſilium. Et ne quis hoc
cōſilium tanquā humanū,& nō diuinum putaret contemnendū, adiecit, Puto autem
quod ego,ſicut & alij apoſtoli,Spiritū dei habeo,quo inſpirante, hæc & alia ſuadeo,
Auguſtinus. ſuper Ioan. quod vos non putatis.Nota quod dicens puto,non dubitat apoſtolus,ſed contēptores
increpat,vt & dñs non dubitat,ſed increpat dicens.Si me ſciretis, forſitan & patrem
meū ſciretis.Et alibi.Cum venerit filius hominis,putas inueniat fidem in terra? Ver-
bo dubitationis arguitur infidelitas,non opinatur diuinitas. E

CAPVT VIII.

De his aūt quæ idolis immolantur,ſcimus quia omnes ſcientiam habe
mus.Scientia inflat,charitas vero ędificat.Si quis autem ſe exiſtimat
ſcire aliquid,nondum cognouit quemadmodum oporteat eum ſcire
ſi quis autem diligit deum,hic cognit⁹ eſt ab eo.De eſcis autem quæ
idolis immolantur, ſcimus quia nihil eſt idolum in mundo, & quod nullus deus
niſi vnus.

De his aūt quæ idolis &c.Supra egit de nuptiis,de quibus ipſi quæſierāt. Hic agit
de idolothytis.i.immolatitijs idolorū,in quibus adeo indiſcretum vſum quidā habe-
bant,vt ex eo aut ſcandalizarentur,aut ſaltē confunderentur infirmi,& ipſi qui licitis
inordinate vtebant̄,eccleſiaſticā in ſe formā cōfunderent,& vnitatem ſcinderēt.Sciē
tes.n.omnia ex creatione mūnda,immolata idolis coram infirmis in idolio manduca
bant,quod infirmi videntes,putabant eos edere ſub veneratione idoli, & exēplo eorū
ſub veneratione idoli edebāt.Illos igitur increpat apoſtolus hic.q.d. de his prædictis
quæſiſtis,& docui,ſed de iſtis alijs non fuit opus quærere,quia de iſtis.ſcitis vt ego, &
hoc eſt quod ait,De his aūt quæ idolis immolantur,an licet edere vel non?Scimus.q. F
d.Ego ſcio,& vos ſcitis æque mecum.quod licet ea comedere. Vere ſcimus ego & vos
Quoniā oēs ſcientiam habemus,de creatore & creaturis.Hoc dicit de his inter eos ma
ioribus qui habentes ſcientiam cū offendiculo minorū edebant:quos primum arguit,
nec ſufficienter ſcire dicit,quia offendiculum proximi non vitabant. Alij autem igna
ri ſub veneratione idoli edebant. Scientia.q.d.habetis ſcientiam,ſed non valet hæc
Auguſtinus ſcientia,quia facit vos ſuperbire contra ignaros.Sciētia.n.ſi ſola eſt, Inflat.i.in ſuper
biam extollit,Charitas vero,quæ non inflatur,Aedificat,infirmos:quæ quod eis obeſ
Auguſt. de ciui.dei. ſe poteſt dimittit,& ideo eam habere,non inflantem ſcientiam.Additæ ſcientiæ cha-
ritatem,& vtilis erit ſcientia.Per ſe enim inutilis eſt ſcientia,cum charitate vtilis eſt.
Per ſe inflat in ſuperbiam,vt dæmones qui græco nomine a ſcientia ſic ſunt nomina-
ti,in quibus ſcientia eſt ſine charitate.Propter hac autem vitium,id eſt elationem ſciē
tiæ reprimendam,datus eſt Paulo ſtimulus Sathanæ,a quo tunditur ne irrigatur. Præ
Augu. ponenda eſt etiam ſcientia ſcientiæ. Melius eſt enim ſcire infirmitatem noſtram,quā
Auguſt. naturam rerum.Laudabilior enim eſt animus cui nota eſt infirmitas ſua,quam qui ea
non reſpecta,ſyderum viam ſcrutatur,& terrarum fundamenta,& cælorū faſtigia:ſed
meliores ſunt qui apponunt,noſſe ſeipſos,quia ſcientiam talem ſcilicet qui apponit,
apponit dolorem peregrinatiōis ex deſiderio patriæ,& conditoris.Si quis autem qua-
ſi dicat habetis ſcientiam de idolothytis, ſed nec perfecta ſcientia eſt illa,quia & Si
quis exiſtimat ſe ſcire aliquid, ſcilicet quod licet eis vti, Nondum,tamen,Cognouit

A qu emadmodum oporteat eum ſcire,id eſt nondũ novit quod ſic ea ſcientia debeat vti
ne noceat alijs.Ipſos ergo qni de ſciẽtijs gloriantur,oſtẽdit non ita cognouiſſe,ſicut co Ambr.
gnoſcendũ eſt.Dũ enim charitatem quę omnium bonornm mater eſt,non ſectantur,
non ſciunt ſicut oportet.Si quis autem.q.d.Hic non perfecte ſcit , ſed qui diligit fra-
trem,vere ſcit deo approbante,& hoc eſt quod ait.Si quis autem diligit deum, hic co-
gnitus eſt,id eſt approbatꝰ ab eo.Hic diligit deum,qui charitatis cauſa ſcientiam mi-
tigat,vt proſit fratri,pro quo Chriſtus mortuus eſt.De eſcis autem.Vituperata ſciẽtia Aimo.
eorum,tandem aperit quæ eſt ea.Supta.n.non dixerat quæ eſſet eorũ ſcientia, ſed hic
oſtendit.q.d.His prædictis modis non valet ſcientia,ſed tamen in hoc vera eſt,quod Aimo.
de eſcis,Quæ idolis immolantur,ſcimus ego & vos,quod licet comedi,& quod ab ido
lo non contaminatæ ſunt . Et ſcimus quia nihil eſt idolum in mundo,id inter creatu-
ras mundi.Materiam.n.deus formauit,ſed ſhultitia hominum formam dedit. Habet Auguſtinus ſuper Ioan.
quidem formam quandam humanam,ſed ipſe homo per verbum factus eſt.Quæcũq;
enim facta ſunt naturaliter,quæcunq; ſunt in creaturis,facta ſunt per verbum,ſed for
ma hominis in idolo,non eſt facta per verbum,ſicut peccatum non eſt factum per ver
bum,ſed eſt nihil,& nihil ſunt homines dum peccant.Vel, Idolum nihil eſt in mun-
do,id eſt illud quod putabant idolum eſſe,nihil eſt.Exiſtimabant.n. idolum eſſe per-
ſonam ſubſiſtentem,ex ſimulacro & ſpũ præſidente.Vel,Idolum nihil eſt in mundo, Origenes.
B id eſt nullius rei quæ ſit in mundo ſimilitudinem habens.Idolum.n.hic appellat ſpe-
ciem quam non videt oculus,ſed animus ſibi fingit.Vt ſi quis humanis membris caput
canis,vel arietis formet,vel in vno habitu hominis duas facies,& hmõi,qui hoc facit
non ſimilitudinem,ſed idolum facit. Facit.n.quod non habet ſimilitudinem ſui,ſed
quod mens ocioſa & curioſa reperit.Ideo diſtincte dictum eſt in lege,Non facies ido
lum,neq; omnem ſimilitudinem rei.Similitudo vero eſt cum aliquid ex his quæ ſunt
vel in cælo vel in terra,vel in aquis formatur.Et ſcimus quia nullus deus eſt niſi vnꝰ
Hoc dicit ne putetur eſſe deus in idolo. Vnus enim tantum deus eſt pater,& filius , &
ſpiritus ſanctus.i.ipſa trinitas vnus deus eſt,nullaq; ſit partium in deitatis vnitate di- Auguſtinus contra Max. hæreticum.
uiſio.Non.n.deus pater pars eſt dei.Tres enim perſonę ſunt,pater,& filius:& ſpiritus
ſanctus.Et hi tres quia vnius ſubſtantiæ ſunt,vnum ſunt,& ſumme vnum ſunt , quia
ibi nulla naturarum,nulla eſt diuerſitas voluntatum.Si.n.natura vnum eſſent,& con
ſenſione non eſſent,non ſumme vnum eſſent.Si vero in natura diſpares eſſent,vnum
non eſſent.Porro Chriſtus vna perſona eſt geminæ ſubſtantiæ,quia deus & homo eſt:
nec tamen deus,vel homo pars huius perſonę dici poteſt.Alioquin dei filius ante quã
ſumeret formam ſerui non erat totus,& creuit,cũ homo diuinitati eius acceſſit.Quod
ſi in vna perſona pars non poteſt eſſe deus,quanto magis pars trinitatis eſſe non põt, Auguſtinus
C quicunq; vnus in tribus?Huius ergo trinitatis,nec tertia pars eſt vnus , nec maius ali-
quid omnes quam ſinguli.Tu nempe dixiſti vnum deum ex partibus nõ eſſe compoſi-
tum,& hoc de patre vis intelligi.Ille,inquis,virtus eſt ingenita ſimplex. Huiꝰ autem
virtutis quam ſimplicem eſſe dixiſti.nunquid partes ſunt bonitas,ſapientia , clemen-
tia & potentia?Si dixeris partes ſunt , ſimplex ergo virtus ex partibus conſtat,quæ te Auguſtinus
diffiniente vnus eſt deus,ergo deum ex partibus compoſitum eſſe dicis. Non dico in-
quis,non ſunt ergo partes. Si ergo in vna patris perſona,& illa inuenis, & partes
non inuenis:quanto magis pater,& filius,& ſpiritus ſanctꝰ,& propter indiuiduam dei
tatem vnus eſt deus,& propter vniuſcuiuſque proprietatem tres perſonæ ſunt , & pro-
pter ſingulorũ perfectionẽ partes nullius dei nõ ſunt?Virtus eſt pater,virtus eſt filiꝰ, Augu.
virtus eſt ſpiritus ſanctus.Hoc verum dicis,ſed quod virtutem de virtute genitam, &
virtutem de virtute procedentem,non vis eandem naturam habere? Hoc falſum dicis
Hoc contra fidem catholicam dicis.

Nã & ſi ſunt qui dicãtur dii ſiue in cælo ſiue in terra (ſiquidẽ ſunt dii multi &
domini multi)nobis tamen vnus deus pater ex quo omnia,& nos in illo,& vnus
dominus Ieſus Chriſtus,per quem omnia,& nos per ipſum. Sed non in omnibꝰ
eſt ſcientia. Quidam autem cum conſcientia vſque nunc idoli quaſi idolothytum
mãducant,& conſcientia ipſorum,cum ſit infirmi polluitur.

Nã & ſi &c.q.d.vnus tantũ eſt deus,& vere,Nã & ſi ſunt qui dicantur dij,partici-

patione deitatis, vt ſancti, Siue in cælo, iam recepti, vt qui de corpore exierunt, ſiue in D
terra, morantes, vt qui adhuc in mortali corpore peregrinantur, & non falſo putatos,
dico deos, ſed in veritate dei ſunt, Siquidem multi ſunt dij, participatione deitatis vt
ſancti, Et ſunt domini multi, qui alijs præſunt: apoſtoli in terra, archangeli in cælo.
Et ſi inquam hoc ſit nobis, Tamen eſt, tantum, Vnꝰ deus, pater, qui naturaliter, & ſub
ſtantiue eſt deus vnus cum filio & ſpiritu ſancto. Dicitur.n. tribus modis deus, ſubſtã-
tiue, adoptiue, nuncupatiue. Subſtãtiue dicitur deus trinitas. Adoptiue, ſancti qui per
adoptionis gratiá dij ſunt. Nuncupatiue, demones, & idola, quia noíe tantum dii ſunt
Auguſtinus. non natura vel participatione, De dijs adoptiuis dictum eſt, & ſi ſint qui dicantur dij,
in lib. quæſt. Siue in cælo, ſiue in terra: ſiquidẽ dij ſunt multi, & domini multi. Eos.n. intelligi vo-
luit qui digne etiam dicuntur dij: ita ſane vt latria: quæ interpretatur latine ſeruitus,
eis non debeatur. Qui prohibiti ſunt in lege maledici, vbi legitur. Dijs non maledi-
Ambro. ces vel detrahes. Sed nõ ſunt iuſſi ſacrificijs, vel vllis latriæ obſequijs honorari. Vel
Aimo. põt etiam de nũcupatiuis dijs dici illud, Nã & ſi ſunt qui dicuntur dij a gentibus, Siue
in cælo, vt ſol & luna, Siue in terra, vt Apollo, vel Eſculapius, Hercules, & hmõi. Iõ
dixi dicantur. Siquidẽ dij ſunt multi, opinione Paganorũ. Et dñi multi, nobis tamen
eſt, tantum Vnus deus, pater, cui credimus, & nos in ſe credentes facit deos: ſecundum
illud, Dedit eis poteſtatem filios dei fieri his qui credunt in eum. Nobis ergo vnus eſt E
Auguſt. deus, Gentibus vero plures, quos noſter terret. i. dæmones: qui volentes videri dij, ſibi
exigunt illa, quæ deo vero debentur. ſ. aras, ſacrificia, & alia hmõi. Noſter vero deus
homines deos facit, qui non eſt factus, & iõ eſt verus deus. Deos aũt hoíes eſſe appella
tos inuenimꝰ in illo pſalmo. Deus ſtetit in ſynagoga deorũ. Et itẽ, Ego dixi, dij eſtis
Sed quæritur, ſi hoíes dij vocantur, vtrũ angeli vocandi ſint dij cum hoibus ſanctis,
Quæſtio. quibus maximũ præmiũ promittitur æqualitas angelorum. Et in ſcripturis quidẽ ne-
ſcio, vtrũ vel poſſit, vel facile poſſit reperiri aperte ãgelos dictos deos. Si ergo nuſquã
in diuinis eloquijs reperitur ea mihi cauſa potiſſimũ occurrit, quare angeli nõ dicunt
dij, ne ab hoibus putarentur colendi: ne hoíes ad hoc inclinarentur, vt ſeruitium reli-
gionis quæ liturgia vel latria dicitur, angelis exhiberent: ſed noíe officij multo vtiliꝰ
Auguſtinus. vocantur angeli, qui latine dicuntur nuncij. vt ille colatur, cuius ſunt nuncij. Quod
ergo dicitur deus deorũ, rex magnꝰ ſuper oés deos, non niſi de ſanctis accipitur, quibꝰ
eſt vnus deus pater. Deinde oſtendit quod recte dicitur, & deus, & pater. q.d. vere eſt
deus. Quia ipſe eſt ex quo credimus eſſe omnia. Et vere pater eſt, quia credimus, Nos,
foueri, In illo. i. in illiꝰ gratia. Quæritur ſi debeat dici ꝙ Chrũs ſit nobis pater, vel ſpi
ritus ſanctus. Sane dicimus ꝙ debet, quia gratia qua regeneramur: ita eſt filij, & ſpũs
Quæſtio. ſancti, vt patris: & quicquid eſt nobis a patre, eſt nobis a filio & a ſpũ ſancto: & ideo di
cimus quod deus trinitas vnus nobis eſt pater, vna maieſtas, vel vnus magiſter qui re- F
gnat, qui illuminat, ſicut vnus creator. Sed item quæritur, Si deus trinitas vnus nobis
eſt pater, an ſit ille pr̃, qui æternaliter pater eſt filiũ gignendo, an non, & ſi non, an ſit
alius pater. Ad quod dicimus quod non ſimpliciter debeat dici, deus trinitas eſt pater
ne intelligatur perſona patris. Sed eſt nobis pater, nec ille pater, qui eſt tertia perſona
Ambro. nec alius, ſed eſt deus vnꝰ qui eſt nobis pater ex tẽpore, & qui eſt ille pater: ſicut filiꝰ ẽ
Augu. vnus deus cũ patre, nec tamen eſt deus qui genuit. Et, nobis eſt. Ieſus Chriſtus vnꝰ de-
de trinitat: us & dñs, cũ patre in ſubſtantia. i. nobis vnus deus eſt, & dñs pater & Chrũs, Per quem
Chriſtum, Oía creata ſunt. Oía.n. a patre, ſed per filium creata ſunt. Nec alia per filiũ
alia per patrem, ſed eadẽ. Alioquin iam non oía per patrem, nec omnia per filium. Si
aũt omnia per patrem, & omnia per per filium, ergo eadẽ per patrem quæ per filiũ fa-
cta ſunt. Aequalis ergo eſt patri filius, & inſeparabilis operatio vtriuſqꝫ. Et nos per ip
ſum, Chriſtũ, ſumus in deo, quia per ipſum reformati ſumus in cognitione dei per quẽ
fueramus creati, Sed &c. q.d. nos hoc ſcimus quod vnus eſt deus. Sed non in omnibus
Ambro. eſt, hæc, Scientia. i. non omnes myſterium vnius dei cognóſcimus. Quidam aũt, vel,
Enim. q.d. Vere non in oíbus eſt hæc ſcientia, quia, Quidam &c. vel nos ſcimus, quia
idolum nihil eſt. Sed, Quidam manducant de ſacrificijs, Cum conſcía idoli, quia pu-
tant idolum aliquid diuinum eſſe. Et hoc, Vſque nunc, id eſt etiam nunc poſt con-
uerſionem, ſicut ante conuerſionem. Manducant, dico, cum conſcientia, & Qua-
ſi idolothytum, id eſt cum reuerentia idoli, quaſi aliqua illic eſſet diuinitas, Et con-

A ſcientia ipſorum cum ſit infirma, polluitur per illos qui habent ſcientiã vnius dei, ſed
non cum charitate, per quos in hunc errorem infirmi inducebantur, quorum nõ cibus
polluitur, ſed conſcientia.

Eſca autem non commendat nos deo. neque enim ſi manducauerimus abun-
dabimus, neque ſi non manducauerimus deficiemus. Videte autem ne forte hęc
licentia veſtra, offendiculum fiat infirmis. Si.n. quis viderit eũ qui habet ſcientiã
in idolio recumbentem, nonne conſcientia eius cũ ſit infirma ædificabitur ad mã
ducandũ idolothyta, & peribit infirmus in tua conſcientia frater, propter quem
Chrũs mortuus eſt? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiã
eorum infirmam, in Chrũm peccatis. Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrẽ meũ
non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meũ ſcadalizem.

Eſca aũt. q.d. illis nocet veſtra comeſtio, nobis autem non prodeſt, quia eſca ſumptã
vel non ſumpta Non commendat nos deo, ſed fides eſcæ, qua creduntur omnia creata
a deo munda. Et vere. Neq; ſi non manducauerimus deficiemus. i. minꝰ habebimꝰ bo
num, Neque ſi manducauerimus abũdabimus, in bono virtutum, vel beatitudinis, ſed
ex fide eius tantum. Videte autem. q.d. quantum ad vos nihil eſt eſca ipſa. *Sed* Vide
te ne forte hac licentia veſtra fiat offendiculum infirmis, in fide: qui neſciunt adhuc
idolum nihil eſſe, & poteſt eſſe offendiculum. *Si* quis enim, infirmus, Viderit eum qui
habet ſcientiam recumbentem in idolio. i. in præſentia idoli, Nonne conſcientia eius Aimo.
B cum ſit infirma per ſe ædificabitur ad manducandum idolothyta. i. ad manducandum
carnes ſacrificiorum ſicut idolothyta. Videns enim quis fratrem peritum in idolio ſa-
crificata edere incipit & ipſe edere, non illa conſcientia qua illa peritiæ cauſa ſciẽs ni
hil eſſe idolũ, ſed eſſe putat illic vnum cũ videt fratrem peritum illic edere, nec horre
re, Et ita peribit infirmus frater in tua conſcientia. i. qui te ſapientem videt comedere Aimo.
putans ſub idoli veneratione, Propter quem, ſaluandum, Chriſtus mortuus eſt, & ita
grauiter peccas. Sic autem. q.d. ita in fratres peccatis. *Sed* ſic peccantes in fratres,
& percutientes conſcientiam ipſorum infirmam in Chriſto peccatis, cuius membra
ſunt. Cum enim charitatis non æmuli ſunt, qua Chriſtus nos liberauit, peccãt in Chri
ſto, non in Chriſtum, quia in Chriſtum peccare, eſt negare Chriſtum. In Chriſto autẽ Ambro.
peccare, eſt in his quæ Chriſti ſunt peccare. Sicut hic qui ſub lege eſt, in lege dicitur
peccare: ita hi qui in Chriſto ſunt, in Chriſto peccare dicuntur. In Chriſto ergo pecca
tis, cuius regnũ diminuitis. & quia in Chriſto peccatis. Quapropter, abſtinere ſicut & Ambro.
ego etiam ab omni carne. quia, Si eſca ſcandalizat fratrem meum nõ manducabo, nõ
ſolum immolata, ſed etiam omnem Carnem in æternum, id eſt nec hic nec in futuro.
Sicut.n. conſtat quod non poſt mortem, ſic certus ſum quod nec in vita mãducabo. nõ
quod mala ſit eſca, ſed, Ne ſcandalizem fratrem meum.

C

CAPVT IX.

NOn ſum liber? Non ſum apoſtolus: Nonne Chriſtum Ieſum dominũ
noſtrum vidi? Nonne opus meum vos eſtis in domino? Et ſi aliis non
ſum Apoſtolus, ſed tamen vobis ſum. Nam ſignaculum apoſtolatus
mei vos eſtis in domino. Mea defenſio apud eos qui me interrogant,
hæc eſt. Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? Nũquid nõ
habemus poteſtatem ſororem mulierẽ circũducendi, ſicut & cæteri apoſtoli &
fratres domini & Cæphas? Aut ego ſolus & Barnabas non habemus poteſtatem
hoc operandi? Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? Quis plantauit vineam, & de
fructu eius nõ edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat?

Nõ ſum liber! Incipit ſe proponere in exẽplũ, vt ſicut ipſe abſtinet a licitis pro ſcã
dalo fratrũ vitãdo, ita & illi abſtineant. Ipſe.n. appſtolica dignitate poteſtatem habẽs

non operari manibus,ſed de euangelio viuere,ne quẽ tñ accipiendo ſcandalizaret, ab ſtinuit.q.d.abſtinere ab hoc licito,quia & ego habeo libertatem accipiendi ſtipendia, & tñ nõ accipio.Et vere habeo libertatẽ,Nũquid enim non ſum liber,accipere?Vtiq; liber ſum accipere,quia licet mihi quod & alijs apoſtolis.ſ.de euangelio viuere. Hoc & ſi ſic inductum ſit,intendit tamen cõprobare ſe apoſtolũ, quia occaſione pſeudoapoſtolorum minus de eo ſenſerunt Corinthij,vnde ſubdit,Nõ ſum apoſtolus.q.d. Vere ſum liber,quia ſum apoſtolus,& vere ſum apoſtolus,quia Chriſtum vidi: pro quo, id eſt ſi non viderem,minus viderer apoſtolus,& hoc eſt quod dicit,ſub interrogatiõe loquens vt iratus,Nonne dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ vidi?in via,vel in tẽplo Hieroſolymis,dum orarem.Nonne.q.d.Vere ſum ego apoſtolus,quia vos eſtis opus, apoſtolatus mei.& hoc dicit ſub interrogatione. Nonne opus meum vos eſtis ,o, Corinthij?tamen,In domino.i.dño cooperante. Vel, In domino.i.in gloriam domini.Et quia eſtis opus meum,ideo,Et ſi non ſum apoſtolus alijs,id eſt iudæis quorum legem euacuabat,Sed tamen vobis,qui per me conuerſi eſtis, Sum,apoſtolus, quia vos eſtis opus meũ perfectum.Et vere vobis ſum apoſtolus.Nam ſignaculum id eſt forma.Apoſtolatus mei vos eſtis in dño,id eſt domino authore,a ſimili ſigilli,quia in vobis apparet quod ego ſum apoſtolus,dum ea habetis per me,quæ & alij.Per alios,apoſtolos & ideo per vos apud alios qui dubitãt,apoſtol9 defendor.Et hoc eſt quod ait.Mea defenſio,hoc eſt vos,ſcilicet,Apud alios qui de me interrogant, vtrum ſim apoſtolus.Et quia ſum apoſtolus.Nunquid,ego & mei,Non habemus poteſtatem manducãdi & bibendi veſtra?id eſt viuendi de ſtipendijs veſtris?q.d.vtique habemus. Permiſit.n.dominus,ſed non iuſſit apoſtolis accipere neceſſaria a ſubditis,vt quiſquis vellet eo vteretur,quod ſibi liceret ex domini conſtitutione.Si quis vero vti nollet,non cõtra iuſſum faceret,ſed de ſuo iure cederet.Poteſtas vero eſt,non iuſſio domini,accipere ſumptus,Et nunquid non habemus poteſtatem circunducendi,nobiſcum, Sororem mulierem,vt nobis miniſtret,Sicut & cęteri apoſtoli,Et,etiã,Fratres dñi, qui maiores ſunt ſicut Iacob9, & Iudas,& reliqui,Et Cephas.i.Petrus,qui eſt princeps apoſtolorũ?Nõ hoc reprehendit,ſed eorũ more ſibi probat licere.Mulieres.n.deſiderio doctrinæ dominicæ,& cupide virtutum ſequebantur apoſtolos miniſtrantes,& ſumptus, & ſeruitia,ſicut & ſaluatorem ſecutæ ſunt miniſtrantes ei de facultatibus ſuis.Dominus enim noſter cui angeli miniſtrabant infirmis cõpatiens loculos habuit, in quib9 mitteretur pecunia a fidelibus data victui neceſſaria,quos commendauit Iudæ, vt etiã fures ſi nõ poſſemus vitare,diſceremus in eccleſia tolerare.Et mu lieres miniſtraturas ſequi ſe voluit oſtendens quid a plebibus deberetur euangeliſtis.Ideo etiam dominus in comitatu ſuo mulieres habuit,ne viderentur alienæ a ſalute,quæ & miniſtrabant ei ſicut & apoſtolis.Aut ego.q.d.Cæteri apoſtoli hanc poteſtatem dño conſtituente habuerunt. Aut.i.an,Ego ſolus & barnabas non habemus,ſecundum vos vtiq;, Poteſtatem hoc operandi?q.d.Habemus poteſtatem hoc operandi.i.accipiẽdi.Operandi.n.ait pro accipiendi,vt honeſtius loqueretur.Vel ſecundum aliam literam,quæ habet,Non habemus poteſtatem non operandi?q.d.habemus vtique poteſtatem non operandi manib9 noſtris,id eſt ceſſandi a labore manuum.Et ne quia abſtinet coapoſtolos repræhẽdiſſe videretur,addit,Quis militat &c.Probat hic per ſimilitudines humanas id licere ſibi & alijs,& ſupponit authoritatem legis,& ipſius domini tandem.q.d.recte vtique ſiue nos,ſiue illi,hanc poteſtatem habemus.Quis enim militat ſuis ſtipendijs vnquam Et quis plantauit vineam.& de fructu eius non edit? Et quis paſcit gregẽ, & de lacte non manducat?Vtique nullus.Lac gregis dicitur quicquid a plebe præpoſitis datur. His verbis ſatis apoſtolus indicat,non ſibi aliquid vſurpaſſe vltra debitũ coapoſtolos ſuos,ſed ſicut dominus conſtituit,ex euangelio viuentes panẽ gratuitũ manducabant, ab eis ſumptum quibus gratuitam gratiam prædicabant. Hæc quidem ſecundum humanæ conſuetudinis licentiam dicta ſunt.

Aimo. August. Aimo. Auguſtinus de ope.mon. Auguſt. Auguſtinus Auguſtinus Auguſtinus

D E F

Nunquid ſecundum hominem hæc dico? An & hæc lex non dicit?ſcriptum eſt enim in lege Moyſi,Non alligabis os boui trituranti.Nunquid de bobus cura eſt deo?An propter nos vtique hoc dicit?Nam propter nos ſcripta ſunt,quoniam debet in ſpe qui arat arare,& qui triturat,in ſpe fructus percipiendi.

A Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra meta-
mus? Si alii poteſtatis veſtræ participes ſunt, quare non potius nos? Sed non vſi
ſumus hac poteſtate, ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus euan
gelio Chriſti. Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt
edunt? Et qui altario deſeruiunt, cum altario participant? Ita & dominus ordina
uit iis qui euangelium annunciant, de euangelio viuere. Ego autem nullo horum
vſus ſum.

Sed nūquid ſecūdum hoīem, tātū, Hæc dico, id eſt humana ſimilitudine tantū hoc
probo? An non & lex dicit hæc. i. nōne lex Moyſi idem probat? vtiq;. Scriptum eſt. n.
in lege Moyſi. Non alligabis os boui trituranti. i. non prohibebis prædicatorē viuere
de euangelio. i. de prædicatione, ſed ne hoc videatur ad literam eſſe dictum, ſubdit.
Nūquid de bobus cura eſt deo. i. vt de eis in lege præcipiat? Non pro bobus. hoc dicit,
quia propter nos tantum dicit, quod ita ait. An propter nos, vtiq;. Hoc dicit? q. d. dicit
vtiq;. Nam &c. q. d. Vere hoc propter nos dicit, quia hæc & alia eodem ſpectantia,
Propter nos ſcripta ſunt vt hoc ipſum verum eſt. Quoniam qui arat. i. prædicator qui
corda aperit ad fidem, Debet arare in ſpe, ſtipendiorum temporalium, nō propter hāc
B ſpem, non enim hæc debet eſſe intentio ſua. & finis in miniſterio ſuo. Et qui triturat, Ambroſius
id eſt bonos a malis, quaſi grana a paleis diſcernit, morum qualitate, debet hoc ſimili
ter facere. In ſpe percipiendi fructus, ſtipēdiorum. Si nos vobis. Poſtquā probauit per
ſimilitudines, nunc probat per rationes quod licet eis accipere. q. d. Vere poteſtatē ac-
cipiendi habemus: quia Si nos ſeminauimus vobis ſpiritualia, ſcilicet ea quæ ſpiritū
veſtrum viuificant, vel quæ a ſpiritu ſancto data ſunt. ſ. verbum dei, & myſteriū regni
cælorum, Eſt magnum ſi nos metamus, ad ſuſtentationem, Veſtra carnalia. i. hæc tem
poralia quæ vitæ & indigentiæ carnis indulta ſunt. Si alij. Item a minori probat ſibi Aug.
licere ſumptus ab eis accipere dicens, Si alij. ſ. pſeudo, Sunt participes veſtræ poteſta-
tis. i. tam potenter vtuntur veſtris, vt vos ipſi. Quare non potius nos, apoſtoli qui cau
ſa ſalutis veſtræ laboramus. Sed tamen &c. q. d. Ecce manifeſtum eſt, quia licet nobis
accipere. Sed tamen non ſumus vſi hac poteſtate. & quia forſan eum nō egere diceret,
contra hoc ſubdit apoſtolus. Sed omnia ſuſtinemus ne quod offendiculum demus euā
gelio Chriſti, quia ſi acciperet apoſtolus, iam pſeudo libere acciperent, & ſic in prædi- Ambro.
catione durarent, & ita impedimentū fieret euangelio. Vt ergo regulæ Chriſtianæ ius
maneret, licita quaſi illicita fecit. Vel ideo hoc dicit, quia forſan & hi auari erāt, & iō
apoſtolum odirent, ſi quicquam ab eis acciperet. Vel hoc ideo dicit, quia ſi acciperet
ab eis, putarent ſe emiſſe licentiam peccandi, & ita libertatem arguendi apoſtolus mi
C nueret. Neſcitis &c. Redit rurſus ad illud quod inceperat, etiam atq; etiam cōmēdans Ambr.
id eſt pluribus modis oſtendens, quod ſibi liceat accipere, & tamen nō faciet. Natura-
lis ratio etiam hoc habet, vt quis viuat inde, vbi laborat. Hic ergo item probat ſe pote
ſtatem habere accipiendi per ſimilitudinem ſacerdotum Gentilium vel iudæorum, cui
rei naturalis ratio conſentit, vt nec leue faciat, nec ocioſum quod tātis teſtimonijs cō-
mendat. q. d. Vere licet mihi accipere, ꝙ per hoc patet, Quoniā qui in ſacrario. i. in tē-
plo operantur, vt artifices, Quæ de ſacrario ſunt edunt, & qui altario deſeruiunt, vt ſa Ambroſius
cerdotes, Cum altario participant. quia partem habent de his quæ offeruntur altari.
Et neſcitis, hoc, vel illud: de Gentilibus ſacerdotibus dicit. ſ. Qui in ſacrario operan
tur, & hoc de Iudæis. ſ. qui altario deſeruiunt. Per ſacrarium. n. intelligit templū Gen
tilium, per altare Iudæorum, quorum vtrorumq; miniſtri eorum quæ offeruntur, partē
ſumunt. Et ſicut hic fit, Ita & dominus Chriſtus ordinauit. i. ratiōabiliter diſpoſuit de
prędicatoribus. Ordinauit enim his qui annunciant euangelium, id eſt prædicatoribꝰ
quid diſpoſuit. ſ. Viuere de euangelio. Hoc rationabiliter fecit vt expeditiores ſint ad
prædicandum verbum dei, quam licentiam dominus dedit eis quādo miſit eos ad prę
dicandum dicens. Ecce ego mitto vos &c. Et poſt paulo. In eadem domo manete edē-
tes & bibentes quæ apud illos ſunt. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Ego autē
q. d. tot modis licere conſtat. Ego autem nullo horum. i. authoritate, vel exēplo. Vſus
ſum in accipiendo. Et ne forte quiſquam arbitraretur, ideo eum non accepiſſe, quia il- Aug.
li nō dederāt, & de ſua poteſtate hęc toties hac de cā dixiſſe, vt deinceps darēt, ſubdit.

Non autem ſcripſi hæc, vt ita fiant in me: bonum eſt enim mihi magis mori, D
quam vt gloriam meam quis euacuet. Nam & ſi euangelizauero, non eſt mihi
gloria: neceſſitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi eſt, ſi non euangelizaue-
ro. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio mi
hi credita eſt.

Non ſcripſi.q.d.non ſum vſus,ſed nec vti volo,quod ita ait,Non ſcripſi autē hęc
ſcilicet qnod liceat accipere,Vt ita hæc in me fiant,id eſt vt ego accipiam.Bonum eſt
enim. Quaſi dicat,vere non ideo ſcripſi vt accipiam,quia ſi ſumerem perderem glo-
riam.Et bonū eſt mihi magis mori,id eſt malo ego mori,Vel volo magis mori, id eſt
Aug.de ope. monachorū. affligi,Quam vt quis euacuet gloriam meam:quod eſſet ſi acciperem, id eſt ſi euange
lizarem vt acciperem.Gloriam ſuam dicit,quam habet apud deum infirmis compa-
tiens.Quiſquis enim eo qnod ſibi debetur vti non vult,amplius impendit eccleſiæ.
Maximam igitur gloriam habet Apoſtolus apud deum,non exigendo ſtipēdij debitū
ab infirmis,ſed de ſuis laboribus tranſigendo cotidianum victum.Hoc eſt quod ſtabu
lario ad quem vulneratus ille qui incidit in latrones perductus eſt domin⁹ ait.Si quid
Ambro. amplius erogaueris in redeundo reddam tibi.Amplius erogabat apoſtolus qui ſuis ſti
pendijs militabat.Vel gloriam ſuam dicit,quam apud deum habet,de hoc quod pſeu
do repellebat a prædicatione non accipiendo,qui non niſi pro temporalibus prædica
bant.Ideo enim apoſtolus abſtinet a ſumptibus,ne ſit forma accipiēdi pſeudo apoſto
lis rapacibus.Nam ſi.Quaſi quæreret aliquis.An euacuaretur gloria ſi euangelizares E
vt ita hæc in te fierent?Reſpondet,vtiq;,quia non ex dilectione prædicarem,& ita nō
Ambro. eſſet gloria.Nam ſi euangelizauero,tantum,ita quod non pro dilectione dei & proxi
mi illud faciam,& ex libera voluntate,nō eſt mihi gloria apud deum. Et vere de hoc
ſolo non eſt gloria,quia neceſſe eſt hoc pro iniunctione,quod ita ait,Neceſſitas enim
præcepti,Mihi incūbit:nec audeo omittere,quia væ erit mihi,vnde ſubdit. Væ enim
mihi eſt ſi non euangelizauero,ſicut iniunctum eſt mihi.Si autem.Quaſi dicat,ſi ne-
ceſſitate facio,Non eſt mihi gloria,ſed ſi volens hoc ago,id eſt ſi voluntas adiūgatur
Ambro. neceſſitati,vt ex dilectione prædicem,Habeo mercedem,æternam. Si autem inuitus
ago,diſpenſatio,tantum,Mihi credita eſt.quia & ſi mercedem non habeo,alijs tamen
diſpenſo & proficio.Manifeſtum eſt enim,quia nemo accipit remunerationem apud
deum,eius rei quam innitus facit.Si autem voluntarius facit,dignus eſt mercede,quia
conſentit deo,& quod voluntate fit,melius fit.Qui autem indeuotus aliquid facit nō
voluntate ſed neceſſitate facit,quia facit inuitus quod ſibi præceptū eſt.Vel ita ab il-
Ambro. Auguſtinus. lo loco.Nam ſi,vbi dicit.gloriam euacuari ſuam ſi pro ſumptibus quibus ſuſtentetur
de ſer.in mō. prædicet,quod vtique videretur ſi non abſtineret vbi expediret,quaſi dicat, vere eua-
Auguſtinus. cuaretur gloria mea.Nam ſi euangelizauero,vt ita hæc fiant in me, id eſt ſi ideo euan
de ope.mōa. gelizauero vt ad illa perueniam,& finem euāgelij in cibo & potu,& veſtitu collocaue
ro,Non eſt mihi gloria,apud deum.Qnare non eſt gloria ſi ita euangelizauero?Quia F
tunc eſſet pro neceſſitate.Et hoc eſt,Quia neceſſitas ſuſtentandæ huius vitæ, Mihi
incumbit.Et vere.Væ enim.i.penuria mihi eſt ſicut pſeudo. Si non euangelizauero,
id eſt malo meo non euangelizabo,quia fame cruciabor,& vnde viuam non habebo.
Hæc eſt ergo neceſſitas quæ mihi incumbit vt euangelizem,quia vnde viuam non ha
Auguſtinus. beo.Vel vt adquiram temporalem fructum de prædicatione æternorum. Sic enim ne
de ſermone. ceſſiras eſt in euangelizando,non voluntas.Si autem volens,id eſt ſine vlla neceſſita
in monte. te huius vitæ, Hoc ago,mercedem habeo,ſempiternam.Si aurem inuitus,hoc ago, vt
qui neceſſitate huius vitæ cogar:Diſpenſatio eſt mihi credita,id eſt alijs prouideo,nō
mihi.& eſt ſenſus,Si coactus inopia earum rerum quæ tēporali vitæ ſunt neceſſariæ,
prædico euangelium,alij per me habebunt mercedem:ego autē non,quia ipſum euan
gelium non diligo,ſed eius precium in illis temporalibus conſtitutum, quod nefas eſt
Augu. fieri,vt non tanquam filius miniſter quiſque euangelium,ſed tanquam ſeruus cuius di
ſpenſario credira eſt,vt tanquam alienum erogans,nihil inde ipſe capiat præter ciba-
ria.Alibi tamen & ſe diſpenſarorem dicir apoſtolus.Poteſt enim & ſeruus in filiorum
numero adoptatus eandem rem,in qua cohæredi ſortē mernit,fideliter diſpēſare par-

A ticipibus ſuis. Hic autem diſpenſator talis intelligitur, vt quaſi ſeruus alienum diſpen
ſet, vnde ipſe nil capiet prærer cibaria. Alibi vero vt dictũ eſt, diſpẽſator dicitur, qui
vt filius miniſtrat euangeliũ cohæredibus ſuis. Ergo ſimplici corde debemus operari
bonum. Non ergo debemus ideo euangelizare vt manducemus, ſed ideo manducare,
vt euangelizemus: vt cibus non ſit bonum quod appetitur, ſed neceſſarium quod adij
citur: vt illud impleatur. Quærite primum regnum eius, & hæc omnia adijcientur vo Auguſtinus.
bis. Non dixit primum quærite regnum dei, & deinde quærite iſta, quanuis ſint neceſ
ſaria: ſed ait, Hæc omnia adijcientur vobis. i. hæc conſequenter, ſi illa quæratis: ne cũ
illa quæritis, illinc auertamini. Aut ne duos fines conſtituatis, vt & regnũ propter ſe
appetatur, & iſta neceſſaria propter illud. Ergo propter regnum dei tantum debemus
operari omnia, non ſolam vel cũ regno dei mercedem temporalẽ meditari.

Quæ eſt ergo merces mea? Vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam
Euangelium, vt non abutar poteſtate mea in euangelio. Nam cum liber eſſem
ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem. Et factus ſum Iu
dæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer. His qui ſub lege ſunt quaſi ſub le-
ge eſſem (cum ipſe non eſſem ſub lege) vt eos qui ſub lege erant lucrifacerem.
His qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem (cum ſine lege dei non eſſem,
ſed in lege eſſem Chriſti) vt lucrifacerem eos qui ſine lege erant. Factus ſum
infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus ſum, vt o-
B mnes facerem ſaluos.

Quæ eſt ergo. q. d. Quia ex voluntate eſt merces, ergo videamus quomodo. Quod
dicit ſub interrogatione ita, Quæ eſt ergo merces mea? id eſt quid faciendo, & quomo
do mercedem æternam habebo? Reſpondet, ita. ſ. habebo mercedem, ſi tantam regni
habeo charitatem, Vt prędicans euangelium Chriſti, etiam ſine ſumptu, Ponam. i. ſta Auguſtinus.
biliam, Illud euangelium, & nõ abutar poteſtate mea in euangelio, prædicando: quod
eſſet ſi acciperet, quia tunc non libere argueret, nec infirmis cõpateretur. Et eſt ſenſus
Mercedem habeo ſi ex dilectione ita facio, vt potius patiar pœnuriam, quam abutar
poteſtate: quod vtique facerem, ſi ſumptuoſum credenribus euangelium eſſe importu-
ne exigendo, vel indiſcrete accipiendo monſtrarem. Vnde forte hoc cõtingeret, quod
putarent ad hoc ſibi euangelizari, vt euangelium venderetur, per quod etiã vigor euã Ambro.
gelicæ authoritatis, & arguẽdi libertas torpeſceret. Humanæ etiam infirmitati nõ cõ-
pateretur, propter quod etiam multa alia feci. Vnde ſequitur, Nam cum liber eſſem. q.
d. Hoc vtiq; quod dixi faciam, nam & maius feci. ſ. Cum liber eſſem ex omnibus, id eſt
nullius meritis obnoxius, Feci me ſeruum omnium, vt commodis omnium deſeruirẽ,
Seruum omnium ſe factum dicit, dum ſe per humilitatem ſimilem omnium imbecil- Ambroſius
lium exhibuit, vt eos per patientiam firmaret ad ſalutem futuram confouens animos
C illorum. Et hoc feci, Vt plures lucrifacerem, id eſt lucrum prædicationis meæ facerẽ.
Et etiam me modificaui omnibus, quod ita ait, Factus ſum Iudęis tanquam Iudæus,
in cibis accipiendis, vel non accipiendis, & in huiuſmodi. Et Timothęum etiam circũ
cidit, quæ non quaſi ſimulaſſe videtur, quod ſolent adulatores facere. Vir enim diui-
nus & medicus ſpiritualis, ſciens omnium cauſas & vulnera, magna induſtria confo- Aimo.
uet illos, & compatitur. Factus eſt ergo Iudæis tanquam Iudęus, quia propter ſcanda- Augus.
lum illorum circuncidit Timothęum: & purificatus aſcendit in templum. ne occaſio-
nem per eum acciperent blaſphemandi. Et hoc ideo, Vt lucrifacerem, vel, Lucrarer,
Chriſto, Et, His qui ſub lege ſunt, ſcilicet Samaritanis, qui quinque libros tãtũ Moy
ſi recipiunt, quibus non coutuntur Iudæi. Factus ſum quaſi eſſem ſub lege, dum nõ ne
gat legem eſſe a deo, ſed ex ea docet Chriſtum: ſicut mulier Samaritana per legem do
cta dixit. Scio quia Meſſias venit. Cum, tamen ego, Ipſe non eſſem ſub lege, ſeruiliter Aimo.
Et quare eis ita factus ſum? vt lucrifa. eos qui ſub lege erant. Qui ſub lege erant Sama
ritani intelliguntur. Sunt autem ex origine Perſarum & Aſſyriorum, quos rex Aſſy-
riorum, ſublaris filijs Iſrael, ad incolenda loca Samarię poſuit. Et factus ſum his qui Aimo.
ſine lege erant, id eſt Gentibus Tãquam ſine lege eſſem, dum eis aſſentit ſecundũ phi-

loſophicas rationes mundum eſſe factum a deo,& quæ in eo facta ſunt,& animã eſſe D
immortalem,& ab ipſo nos originem habere & huiuſmodi.Cum tamen, Nõ eſſem ſi
ne lege,ſed in lege Chriſti,non in Iudaica.Et ideo ita factus ſum, Vt lucrifacerẽ eos
qui ſine lege erant.i.Gentiles.Et factus ſum infirmis.in fide, Infirmus,abſtinendo a
Aimo. licitis,Quare? Vt lucrifacerem infirmos.Quid per ſingula? Omnibꝰ omnia factꝰ ſum
quaſi omnium ſectarum eſſem.Prudens enim & ſpiritualis apoſtolus omnibus ceſſit,
propoſitum tamen veræ religionis non exceſſit,quia vbi ſi ceſſit,ad hoc ceſſit vt pro-
ficeret,Vnde ſubdit,Vt omnes facerem ſaluos.Attẽde quod in his verbis, Factus ſum
Iudæis tanquã Iudæus &c.diſſentire videntur Hieronymus & Augu. Vult enim Hie
ro.quod non Iudæus vere fuerit,& legalia non vere ſeruauerit,ſed diſpenſatorie ſimu
Aimo. lauerit.Volebat enim legalia illa poſt Chriſtum ſine peccato non poſſe ſeruari. Aug.
vero ait,quod nullo modo ſe Iudæum,vel illa legalia ſeruare ſimulauit:ſed vere Iudę
us fuerit,& vere non ſpem ponens illa legalia ſeruauerit,quæ dicebat poſt Chriſtũ ſi-
ne peccato poſſe ſeruari.Inquit enim Hiero.Factus ſum Iu.tãquam Iu. Ideo dicit tã
quam,quia non vere Iudæus erat,ſicut nec vere Gentilis,quibus in cibis, & in huiuſ-
modi aſſenſit,nec tamen in cultu idolorũ,quia in Chriſto Ieſu,nec circuncisio eſt ali
quid,nec præputium:diſpenſatorie itaq; ſimulabat ſe Iudæum.Sed Augu. dicit hoc ſi
Hiero. eri cõpaſſione miſericordiæ,non ſimulatione:vt qui miniſtrat ægroto,ſit quaſi æger:
non cum ſe febres habere mentitur.ſed cum animo condolentis,cogitat quomodo ſer
uiri ſibi velit ſi ægrotaret,Ait enim Augu.ita,Factus ſum Iu.tanquã Iu.quod non ſi
Augu. mulandi verſutia dixit,ſed compatiendi miſericordia,id eſt nõ ita hoc dixit,vt ſe ſin
geret Iudæum,ſicut quidam putant.Libere enim illa fecit:ſicut ait, Circunciſus quis E
vocatus eſt,non adducat præputium.i.non ſic viuat quaſi præputium adduxerit.Et a-
libi ait.Circunciſio tua præputium facta eſt.Secundum igitur hanc ſententiam ſuam,
fecit illa quæ non intelligentibus,& parum attendentibus finxiſſe putatus eſt.Iudæus
enim erat,& circũciſus vocatus,noluit adducere præputium,id eſt noluit ita viuere,ac
Augu. ſi circunciſus non eſſet.Hoc enim iam in poteſtate habebat,& ſub lege quidem ſerui-
idem dicit in liter non erat.Vere ergo non ficte vt Iudæus quod erat,vixit,ſicut nec fallaciter genti
epi.ad Hier. lem ſe finxit:ſed licite omnibus cibis.quos etiam damnant Iudæi permiſit vti,cui om
nis creatura dei non ſimulate,ſed vere bona erat.Sicut ergo hos ritus Gentilium vere
ſic & Iudæorum ſacramenta non fallaciter ſuſcepit,vt illis ſimplex, iſtis eſſet duplex
Aliud habens in corde,aliud in oſtenſione.Cum enim a te quæſiſſem in epiſtola,quo
modo ideo putetur factus Iudæis tanquã Iudæus,quia fallaciter ſuſcepit ſacramenta
Iudæorum,cum & Gentibus factus ſit tanquam Gentilis,nec tamẽ fallaciter ſuſcepe-
rit ritus Gentilium:Tu reſpondiſti,Et eo factum Gentibus tanquam gentilem, quod
indifferenter permiſerit veſci cibis omnibus,etiam quos damnãt Iudæi. Quæro ergo
vtrum & hoc ſimulate fecerit,quod ſi abſurdiſſimum atq; falſiſſimũ eſt, ergo & illa in
quibus Iudæorum conſuetudini congruebat,libertate prudenti,non neceſſitate ſerui-
li,vel diſpenſatione fallaci agebat.Cur enim oleaſtro inſerto veritatẽ ſeruauit, & na-
turalibus ramis neſcio quod diſpenſatorium ſimulationis velamen obtẽdit? Ita etiam F
cum dicit,Quis infirmatur,& ego non infirmor? non infirmitatem alterius ſimulauit,
ſed doluit:ita etiam quod factus eſt infirmis infirmus,non erat mendacium, ſed vere
hoc dixit,ſicut & cætera ſuperius vbi dixit,& ſibi ſumptus deberi,& tamẽ abſtinuit ne
videretur euangelij venditor,& ne verbi dei curſum apud imperitos in malam ſuſpi-
cionem decidens impediret.Noluit accipere quod ei iure dominico debebatur: nec iõ
Auguſtinus quia noluit,vtiq; mentitus eſt.Non enim dixit non ſibi deberi,ſed deberi oſtendit: &
debito ſe vſum non eſſe,nec omnino vti velle profeſſus eſt:eo ipſo factus infirmis in-
firmus.Non eſt ergo fallax & verſipellis ſimulatio,ſed omnibus congruit eius miſeri
cors cõpaſſio,portatq; infirmitatem eorũ in cõpaſſionis ſimilitudine,non fallens men
dacij fictione:ita eis.ſ.Iudæo vel Pagano ſubueniendo,ſicut ipſe ſibi ſi ſimilis eẽt ſub
ueniri voluiſſet,quaſi infirmitates eorum ipſe haberet.Fit enim quaſi ægrotus qui mi
Augu. niſtrat ægroto,non cum febres ſe habere mentitur,ſed cum animo condolẽtis cogitat
quomodo ſibi vellet ſeruiri,ſi ægrotaret. Se ergo Iudæis dixit tanquam Iudæum,
& Gentibus tanquam Gentilem, non ideo quod miſericorditer illa ſimulauerit,ſed
quia ea ſic non ſimulauit.quæ fecit ſimilia Iudęis,ſicut nec ea quæ fecit ſimilia Gen-

A tibus,Et ſic omnibus omnia factus eſt,non mentientis aſtu,ſed compatientis affectu, id eſt nõ oĩa mala eorũ fallaciter agẽdo,ſed oĩm malis tanquã ſua eſſent miſericorditer medicãdo,alijs agẽs quæ ſibi fieri vellet,ſi op⁹ eſſet,Cogitat.n.vt hõ ſe eſſe potuiſſe in eis vitijs in quibus ſunt alij.Vñ alibi dicit,Cõſiderãs teipſum ne & tu tẽteris. Auguſtinus.

Omnia autem facio propter euangelium,vt particeps eius efficiar. Neſcitis quod hi qui in ſtadio currunt,omnes quidem currunt,ſed vnus accipit brauium? Sic currite,vt comprehendatis.Omnis autem qui in agone contendit,ab omnibus ſe abſtinet,& illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant,nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro non quaſi in incertum,ſic pugno non quaſi aerem verberãs:ſed caſtigo cotpus meum,& in ſeruitutem redigo,ne forte cũ alijs prædicauerim,ipſe reprobus efficiar.

Omnia.Ecce quare oĩbus ſe contemperat.q.d.oĩbus oĩa factus ſum &c. Hæc autẽ oĩa facio propter euangelium,vt currat ſine impedimẽto,Et vt efficiar patticeps,promiſſionum,Eius.i.iuſtitiæ & beatitudinis æternæ.Neſcitis quod hi qui in ſtadio &c. Agoniſtarũ ſimilitudine oſtendit faciendũ quod dixit.i. abſtinendũ ab his quæ contraria ſunt.q.d.propter euangelium oĩa prædicta facio,recte vtiq;, quia niſi oĩa fece-
B ro,& ab oĩbus quæ contra ſunt abſtinuero,nõ habebo præmium,ſicut per ſimilitudinem apparet.Neſcitis.n.quod hi qui in ſtadio currũt,oẽs quidẽ currũt.In labore quidem pares ſunt,Sed vnus accipit brauiũ.Brauium eſt premiũ curſus. Similiter & vos Sic currite per opera charitatis perſeuerãtes vſq; in finem,Vt comprehẽdatis,brauiũ æternæ vocatiõis.Vel ita,Neſcitis &c.Oſtendit hoc exẽplo quãta eſt vtilitas legis noſtræ,in qua non vni,ſed oĩbus promiſſa eſt palma , quod nõ in illo ſtadio,in illo ſpectaculo.Ibi.n.vnus tantum accipit brauium,cæteri victi diſcedunt,qui ſimiliter laborauerunt.Hic aũt nõ eſt ſic.Quotquot.n.currunt,ſi perſeueranter currunt,accipiunt: & qui prior venerit,expectat vt coronetur cum poſteriori. Agonem quippe iſtũ nõ cupiditas,ſed charitas facit.Oẽs currẽtes amãt ſe,& ipſe amor curſus eſt.q.d.iõ ſic oĩbus iuſto,quia oẽs poſſunt habere coronã,quod non in agone mundiali. Neſcitis.n.quod hi qui in ſtadio currunt,oẽs quidam currũt,ſed,tantum,Vnus,hic vero omnis , Accipit brauium,vos aũt oẽs,Sic currite,vt comprehen.Vel ita,Neſcitis.q.d.ideo ſic omnibus inſto,quia & ſi multi vocati,tamen pauci ſunt electi. Ideoq; inſto,vt vel ſic ex multis pauci ſaluẽtur,ſicut apparet ĩ hoc ſimili.Neſci.ꝙ hi ĩ ſta.cur.o.q.cur.ſed vn⁹.q.d.rarus nõ omnis,Acci.bra.& quia nõ oĩs currẽs accipit,ideo,Sic.i.tã perfecte,Curri.vt cõ.Et nota ꝙ cõuenit hęc ſentẽtia cũ pria in parte.Oĩs aũt,vel,Enim.q.d.Vere Auguſtinus. Ambroſius. Auguſtinus. in pſal. xxviii
C ſic eſt nitendũ,quia etiam in minori ſic apparet,vbi vnus accipit,Enim quia. Omnis qui contendit &c.Vel ita iunge.Ita facite vt dixi,hæc autem debere fieri.in minori apparet.Quia,Omnis qui cõtendit in agone,ab omnibus ſe abſtinet,quæ præmium agonis impediũt:Ita & vos ab offendiculis debetis abſtinere.Attende ꝙ de rebus nõ laudandis trahũtur multæ ſimilitudines,vt de iniquo iudice,qui viduam nolebat audire: & illo pigro qui nõ propter amicitiam,ſed tædio victus panes commodat petẽti : & in pſalmo datur ſimilitudo de Marſo,qui incantat vt educat aſpidẽ de tenebroſa cauerna.Et ita hinc non commendatur agoniſtica,& ludicra,& tamen inde ſimilitudo trahitur.Et illi,quaſi dicat.Vere debemus abſtinere ab offendiculis, cum illi abſtineant a contrarijs,quia res maior eſt hic,Et,id eſt quia,Illi quidem,abſtinent, Vt accipiant corruptibilem coronam,nos autem abſtinere debemus vt accipiamus coronam,Incorruptam. Nobis enim non terrenis & marceſcentibus floribus , ſed æternis conſerta gemmis in modum regalis diadematis,ſpiritualis corona ſeruatur,Et quia talis corona ſeruatur,Igitur ego ſic,id eſt tam legitime operando,Curro non quaſi in incertũ id eſt vt ſim incertus de præmio.In incertum currit,qui talia facit,vt ex quibuſdã ſperare.ex alijs poſſit deſperare.Hoc autem feciſſe dicit apoſtolus,in quo ponit ſe alijs in exemplum.Sic pugno,contra hoſtes, Non quaſi aerem verberans,id eſt non verbis, ſed rebus contendo,vel non inaniter pugno,vt qui pro hoſte ferit aerem. Sed caſtigo corpus meum,id eſt reprimo illicitos motus corporis,Et in ſeruitutem,rationis, Redigo,illud,cum alio tenderet.Seruituti enim ſubijcitur dum non ſuam,ſed ſpiritus per- Auguſtinus. in pſal lvii. Auguſtinus. Ambroſius. Ambroſius

ficit volũtatem. Ideo ita facio, Ne forte cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar D
Auguſt. id eſt a deo reprobatus. Suo timore nos terruit apoſtolus. Quid enim faciet agnus vbi
tremit aries? Nos ergo terret ſuo exemplo, dicens ſe timere quod cito cõtingere poſſet,
tũc alijs magis cauendum eſt ne offendendo ſint reprobi.

CAPVT X.

NOlo enim vos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus.

Non enim &c. In præcedentibus abſtinere a licitis inductione ſimilium, & exẽplo
ſui docuit. Hic exemplo Iudæorum qui negligentia ſua offenderunt, nos ſollicitos fa
cit, oſtendens antiquos per ſacramentorum veterum communicationem, pœnam non
euaſiſſe. q. d. volenri comprehendere ſic eſt agendũ, vt dixi, Non. n. baptiſmus, & cæte
ra ſacramenta ſufficiunt, vt quidam putant, ſicut nec Iudæis beneficia dei valuerunt,
cum poſt peccarent. Nolo. n. vos ignorare, o, Fratres, quoniam patres noſtri, id eſt in- B
ſtitutores noſtræ fidei. Oẽs. ſ. tam boni quam mali, Fuerunt ſub nube, protegente eos
ab æſtu, & contra Aegyptios ne viderentur ab eis. Vel, Sub nube fuerunt, quia in figu-
Ambroſius. ra noſtri contingebant illis omnia. Et omnes tranſierũt, merſis hoſtibus, Mare, rubrũ
Et oẽs in Moyſe, id eſt in ducatu Moyſi, Baptizati ſunt in nube & in mari, id eſt pur-
gati per viſa ſigna illa, quia per ea, & a morte imminente liberati ſunt, & ab ignorãtia
dei quę præmebat tunc omnes gentes mundati, præparati ſunt ad accipiendam legem
Et omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, ſcilicet manna. Et eundem po
tum ſpiritalem biberunt, ſcilicet aquam de petra, manna, & aquam quę fluxit de petra
dicit ſpiritualia, quia non natura, non mundi lege, ſed dei virtute parata ſunt, ſine ele
mentorum commixtione. Habentia etiam in ſe figuram futuri myſterij, quod nos ſu-
mimus in memoriam Chriſti. Ideoq; panis angelorum dictus eſt, quia virtute qua an
geli ſubſiſtunt creatus eſt. Hoc ſignificans, quia de cælis venturus erat, qui ſpirituali-
ter paſceret. Vnde & manna prius dominico die venit de cælo ad ſaturitatem populi.
Ideoque ſecundum hoc recte eſcam, & potum illorum dicit ſpiritualẽ, id eſt ſpiritua-
Auguſtinus. le aliquid ſignificantem. Bibebant autem de ſpiritali petra, quia dei virtute ex ea flue-
bat aqua. Cõſequente eos. i. ſatisfaciente voluntati eorum, quia quoquo irent aquę in
undantes ſecutæ ſunt eos, ſic Chriſtus in deſerto huius mundi ſuos comitatur. Vel, De
petra conſequente, id eſt ſecuturam veritatem ſignificante. de qua ſubdit, Petra autem E
erat Chriſtus, in ſigno. Solet enim res quæ ſignificat, nomine rei quam ſignificat nomi
nari. Erar ergo Chriſtus petra, non per ſubſtantiam, ſed per ſignificationem. Vnde &
Augu. ſuper Ioan. recte petra ſequẽs, dicta eſt petra quæ intelligitur Chriſt9. Vbi enim deficiebat eis hu
manum ſuffragium, aderat Chriſtus! Non enim petra aquam dedit illis, ſed Chriſtus.
Vel, Patres noſtri, non illlorum, quia eis nos ſimiles ſumus, non illi ſuperbi. & agit rã
tum de bonis patribus. Omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt. Hæc non
mutantur. Et oẽs in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari. Baptizati dicũtur in
Moyſe, in nube & in mari, quia illa omnia gerebant figuram noſtri ſacramenti, id eſt
baptiſmi. Moyſes enim Chriſtum, nubes ſpiritum ſanctum: mare rubrum baptiſmum
ſignificat, ſanguine Chriſti conſecratum: populus tranſiens ſignificat fideles, mors Ae
gyptiorum ſignificat ablutionem peccatorum. Illa ergo omnia noſtri fuerunt figuræ.
Illa tunc figurate geſta, nunc in noſtra ſalute complentur. quia tunc futura pronun-
Auguſtinus ſuper Ioan. ciabantur, nunc præterita leguntur, & pręſentia cognoſcuntur. Et eſt, Omnes in Moy
ſe, id eſt illo duce, Baptizati ſunt in nube, & in mari. i. ſignũ baptiſmi acceperũt, quod
& credenribus idem valuit. Ecce quid eſt quod dixerat mare tranſierunt. Hic exponit
cum ait, Omnes ba. ſunt in Mo. in nu. & in ma. Si ergo figura maris tantum valuit, ſpe
cies baptiſmi quantum valebit! Si quod geſtum eſt in figura traiectũ populum ad mã
na perduxit, quid exhibebit Chriſtus in veritate baptiſmi ſui traiecto per eum populo
per baptiſmum enim traiecit, credentes occiſis omnibus peccatis tanquam hoſtibus.

A Quo traiecit? ad manna. Quid eſt manna? Panis viuus qui de cælo deſcendit. Et oẽs
manducantes eſcam eandem ſpiritalem,quam & nos.Cum dicit ſpiritualem,oſtendit Auguſti. con
illud ſpiritualiter intelligi in Chriſto,& hoc de omnibus innuit,ſcilicet quod ſpiritu- tra Fauſtum.
aliter debet intelligi, cum vnum.ſ.petra erat Chriſtus , quo aperto cuncta fulſerunt
Exponendo enim hoc vnum,in cætera introduxit intellectũ.Et eſt ſenſus, Manduca
uerunt eſcam,vtiq; corporalem & ſpiritualem,ſed,Spiritualem eandem, quam & nos
Corporalem vero alteram.i.manna,quod ſignificat Chriſtum,& idem credentibus ef
fecit.Alij vero.ſ.qui non crediderunt,mãducauerũt & mortui ſunt æternaliter, quod
non Moyſes,& alij boni.Quare? Quia cibum viſibilem ſpiritualiter intellexerũt,ſpi- Auguſtinus
ritualiter eſurierunt,ſpũaliter guſtauerunt,vt ſpiritualiter ſatiarentur,& nos hodie ac ſuper Ioann
cipimus viſibilem cibum.ſed aliud eſt ſacramentum,aliud virtus ſacramenti . Sacra-
menta illa fuerunt,ſacramenta ſunt & noſtra,& vtiq; eiuſdem rei.Mãna.n. Chrũm ſi
gnificauit:Hunc panem ſignificauit altare dei.i.in altari eſt quod ſignificat.Chrũs.n.
eſt panis qui de cælo deſcendit.Si quis manducauerit ex hoc pane, nõ morietur in æ-
ternũ:ſed quod pertinet ad veritatem ſacramenti,non ad viſibile ſacramentũ:qui mã
ducat intus non foris:qui manducat corde non qui premit ſpeciem.ſ.dente:ideo Apo
ſtolus vigilanter non ſimpliciter ait,Manducauerunt eandem eſcã, ſed addit ſpirita- Auguſtinus.
lem,quia ſpiritualem eandem manducauerunt quã & nos.Nam corporalem alteram, ſuper Ioannẽ
B quia illi manna,nos aliud:ita & vigilanter ait.Patres noſtri,non illorũ,per hoc tantũ
bonos ſignificans,quibus nos ſimiles ſumus,non illi fuerunt qui eandem ſpiritualem
eſcam manducauerũt,quam & nos.Et tñ aliud illi,aliud nos,ſed ſpecie viſibili , aliud
tamen quod idem ſignificaret, virtute ſpirituali.Et omnes biberunt potum, vtiq; cor-
poralem & ſpiritualem,Sed ſpiritualem eundem,quem & nos:corporalem vero alte-
ram.i.aquam quæ fuit ſignũ ſanguinis Chri,& idẽ credentibus effecit. Spũalem ergo Auguſtinus
dicit potũ,quem biberunt ipſi,& nos bibimus,quia idem illorũ potus & noſter ſigni in pſal. lxxvii
cat. Ideoq; idem ſpũalis potus & cibus noſter & illorũ,quia idem in myſterio eſt cib9
& potus illorum qui nr̃,ſed ſignificatione idem,non ſpecie:quia idẽ Chrũs illis in pe-
tra eſt figuratus,nobis in carne manifeſtatus,& in altari ſub ſpecie panis ſignificatus.
Inſignis vtiq; diuerſis eadem eſt fides,ſed illi venturum,nos veniſſe credim9. Ideo nõ Auguſtinus.
ait ſimpliciter,Eundem potum biberunt,ſed addit,Spiritualem,ſpiritualem enim eũ- ſuper Ioannẽ
dem biberunt,quem nos,corporalem nõ eundem.Quid enim biberunt? Bibebant aũt
de ſpiritali conſequente eos petra,ſpirituali.ſ.quę Chrũm ſignificabat,& fide idẽ fuit
Manete ergo in fide,videte ſigna variata.Ibi.n.petra erat Chriſtus,nobis quod in al-
tari dei ponitur,eſt Chrũs.Si ſpeciem viſibilẽ attendas,aliud eſt: ſi intelligibilẽ ſigni
ficationem,eũdem potũ ſpũalem biberunt.Erant.n.in illo populo,etiam qui ſpũaliter Auguſtinus.
C intelligerent,habentes fidẽ quæ poſtea reuelata eſt,non ad legis literam, ſed ad grãm in pſal. lxxvii
ſpiritus pertinentem:& ſecũdum hoc,eundẽ potũ biberũt de ſpirituali petra. De qua? Auguſtinus.
Petra autem erat Chriſtus.In ſigno aũt percuſſa eſt petra de virga bis. Gemina per- ſuper Ioannẽ
cuſſio,duo ligna crucis ſignificat.De petra educta eſt aqua accedẽte virga, quia ligno Auguſtinus.
accedente ad petram Chriſtum,gratia ſpiritualis manauit. Multum hæc locutio notã Augu.
da eſt,vbi aliqua ſignificantia,earum rerum quas ſignificant nomine appellantur. in lib. locutio num.

Sed non in pluribus eorum , beneplacitum eſt deo , nam proſtrati ſunt in de ſerto. Hæc autem in figura facta ſunt noſtri , vt non ſcimus concupiſcẽtes malorum:ſicut & illi concupierunt.Neque idololatrę efficiamini , ſicut quidam ex ipſis:quemadmodum ſcriptum eſt, Sedit populus manducare & bibere , & ſurrexerunt ludere. Neque fornicemur ſicut quidã ex ipſis fornicati ſunt , & ceciderunt vna die viginti tria millia . Neque tentemus Chriſtum ſicut quidam eorum tentauerunt, & a ſerpentibus perierunt . Neque murmuraueritis ſicut quidam eorum murmurauerunt,& perierũt ab exterminatore . Hæc autem omnia in figura cõtingebant illi:ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt.

Sed non. Oſtendit temporalia beneficia Iudæis collata,tam bonis quam malis, &

tamen mali perierunt.q.d.his omnibus beneficijs ad literam vſi ſunt Iudæi,ſed nõ eſt D
beneplacitum deo in pluribus eorum,Iudæorum,ſcilicet in illis qui offenderunt deũ
Cum dicit,Non in pluribus,oſtendit quod aliqui erant ibi,in quibus beneplacitũ eſt
deo.Et cum eſſent omnibus communia ſacramenta, non tamen omnibus communis
erat gratia,quæ eſt virtus ſacramentorũ.Ita etiam nunc,baptiſmus communis eſt om
nibus baptizatis,ſed non virtus baptiſmi.i.ipſa gratia.Nã &c.q.d.inde apparet quod
Auguſtinus. in quibuſdam eorum non eſt beneplacitum deo.Nam.i.quia, Proſtrati ſunt in deſer-
to.Ne autem putetis homines finxiſſe hæc,ſubdit,Hęc autem ſunt,non dico dicta vel
Auguſtinus. ſcripta,Sed facta in figura noſtri.Non.n.propter ipſos tantũ,hæc facta ſunt, ſed pro
in pſal. lxvii. pter nos,ſcilicet propter correptionem noſtram.Iſtæ enim pœnæ figuræ fuerunt no-
ſtrarum pœnarum.Quantæ ergo pœnæ ſunt,quarum illæ figurę fuerunt.Sicut enim
in bonis multo melius eſt,id quod per figuram ſignatur quam ipſa figura.vt regnũ cæ
lorum melius eſt,quam terra promiſſionis,ita in malis longe peius eſt quod ſignifica-
tur,quam figura ſignificans,vt gehenna peior eſt,quantumlibet atroci pœna tempora
li.Omnes enim pœnæ minores gehenna,& ideo vigilantia maiore cauendæ. Vt non
&c.q.d.in figura noſtri facta ſunt,ita vt conſiderantes illorum ſupplicia, Non ſimus
Ambroſius. concupiſcentes malorum,ſicut & illi concupierunt , id eſt non ita peccemus ſicut illi,
ne ſimiliter pereamus.Neq; efficiamini idololatræ,per idolothyta.Illos.n.tangit qui
Auguſt. in idolio epulabantur putantes ſe immunes a crimine.Nõ efficiamini dico, Sicut qui
dam ex ipſis fuerunt.quemadmodũ ſcriptum eſt,in Exodo de illis, Sedit populus,id
eſt quidam de populo totum pro parte ponit.ſedit inquam,Manducare & bibere,corã
vitulo.ita & vos in idolio.Per commemorationem illorum notat ea quæ in Corinthi E
Auguſtinus is ſunt. Oſtendens quam grauiter punita ſint in Iudæis, Et ſurrexerunt ludere.id eſt
ludos facere in veneratione vituli. Vel,Ludere,id eſt adorare,quod eſt ludo pue-
Ambro. rorũ ſimile.Facilis vtiq; ad luſum eſt pueritia.Quid autem luſui puerili tam ſimile eſt
quam idola adorare?Neq; fornicemur,vt aliqui in vobis faciunt. Sicut quidam ex ip-
Auguſtinus. ſis fornicati ſunt cum Madianitis mulieribus , & ideo ceciderunt vna die viginti tria
millia.Neq; tentemus Chriſtum,vt faciunt illi qui deſperant de reſurrectione . Sicut
quidam eorum tentauerunt,dicentes,Nunquid poterit parare menſam in deſerto?No
ta Chriſtum eſſe deum quem tentauerunt Iudæi.Et,ideo,A ſerpentibus perierunt,do
nec ſerpens æneus erectus eſt,quem qui intuebantur a morſibus ſerpentium ſanabant
Neq; murmuraueritis,vt contra me facitis,vel qui minora dona ſpiritus habent cõtra
deum,Sicut quidam eorum murmurauerunt,contra Moyſen,Et,ideo,Perierũt ab ex-
terminatore, angelo qui extra terminos promiſſæ terræ eos percuſſit.Hæc autem oĩa,
q.d.propter ſua pctã hæc eis contigerunt,& non modo propter hoc,ſed etiam vt figu
Ambroſius raretur,quod pro ſimilibus periremus,& hoc eſt quod ait, Hęc autem omnia contin-
gebant illis in figura,noſtri.Scripta ſunt autem ad.Per hęc.n.exempla ad correctio-
Auguſtinus. rem vitam prouocamur,vt aut præmium ſi obedientes fuerimus,aut propẽſiorem pœ-
nam inobedientes mereamur.Ad hoc enim relatæ ſunt peccantium pœnæ vt corriga-
mur:aliter erit maior pœna . Ecce hic aperuit,cur illæ literæ veteris teſtamenti acci-
piuntur a nobis,& cur illa rerum ſigna iam non ſit neceſſe obſeruari a nobis. Dum.n. F
dicit.Scripta ſunt ad correctionem noſtram,demonſtrat quanta nobis cura legẽda &
Auguſtinus. intelligenda ſint.Cum vero dixit,In figura.Oſtendit iã nõ eſſe opus vt figurarum prę
nũciãtium celebrationi ſeruiamus,cũ res ipſa manifeſta ſit.Ad corr.no.dico,In quos
ſcilicet nos,Deuenerunt fines ſeculorum.i.ſexta ætas,qui in vltima ætate ſeculi ſum9
& tot exemplis priorum,magis corrigi debemus.Vel fines ſeculorũ deuenerunt in nos
id eſt ſecularitas & carnalitas.ſ.amor rerum temporalium in nobis finitur per Chriſtũ
& ideo turpius eſt ſi peccamus.

Itaque qui ſe exiſtimat ſtare.videat ne cadat.Tentatio vos non apprehendat,
niſi humana.Fidelis autem deus eſt,qui non patietur vos tentari ſupra id quod
poteſtis,ſed faciet cum tẽtatione etiam prouentum vt poſſitis ſuſtinere.Propter
quod chariſſimi mihi fugite ab idolorum cultura,vt prudentibus loquor,voſipſi
iudicate quod dico.

A Itaq; &c.q.d.Et quia illi & ſi beneficiis vſi perierũt,Itaq;, eorũ cõſideratione, Qui ſe exiſtimat ſtare,per bona opera,Videat ne cadat à ſe.A deo eni ſtat qui ſtat,à ſe cadit qui cadit.ideo ait,Videat ne ca.peccãdo,vel peccare alios faciẽdo.Vt illi qui præſumẽtes de ſciẽtia,cũ ſcãdalo fratrũ edebãt idolothyta, & de doctrina pſeudoapoſtolorũ gloriãtes,iudicabãt Apoſtolũ,cũ ipſi eſſent rei.Superbiã ergo imputat ne per eã tententur,ſicut Iudęi tentati ſunt,& perierũt,quia ſicut illi Moſi detrahẽtes deũ tentauerunt:ita hi detrahẽtes Apoſtolo deũ tentant.Dico ne cadat,nõ quod penitus aliquis ſine caſu ſit,ſed Tentatatio,id eſt peccati delectatio,Nõ apprehendat vos.i.nõ ducat rationẽ in cõſenſum,& omnino nulla ſit in vobis tentatio, Niſi humana.i. niſi de his ſine quibus iſta vita nõ agitur. Vel,Nõ apprehendat vos tent.niſi humana. Hortatur, vt humana tentatio illos apprehendat nõ alia.Humana enim tentatio eſt,vt in neceſſitate,vel preſſura nõ diffidat homo de deo,auxilium humanum requirendo. propter Chriſtum ergo pati,humana tentatio eſt,per quã proficitur apud deũ. Vel humana tẽtatio eſt aliter ſapere quã res ſe habeat cũ bono animo, nimis autem amando ſententiã ſuã,vel inuidẽdo melioribus vſq; ad præcidendę cõmunionis, & cõdẽdi ſchiſmatis,vel hęreſis ſacrilegiũ peruenire,diabolica præſumptio eſt:in nullo aũt aliter ſapere quã res ſe habet,angelica perfectio eſt.Humana igiť tẽtatio eſt,credo,cũ bono quis animo ſecundũ humanã tamẽ fragilitatẽ in aliquo labitur cõſilio, vel cũ irritatur in fratrẽ ſtudio corrigẽdi,plus tamẽ quã Chriſtiana trãquillitas poſtulat. Et quia homines ſumus,ſed ſpe angeli ſumus,quibus in reſurrectionẽ ęquabimur,ſi nõ eſt in vobis perfectio angeli,nõ ſit pręſumptio diaboli.ideo ait,Tẽtatio veſtra nõ appre.& ſi fiat, Auguſtinus Ambroſius. Auguſtinus de ſermone in monte. Auguſtinus de ba.par.

B quã permittat deus per Satanã fieri ad probãdos vel exercẽdos bonos,& puniẽdos malos:nõ apprehẽdat dico,Niſi humana.Fidelis autẽ deus.q.d.Ego vos ad hoc hortor, ſed Deus eſt fidelis,id eſt verus in promiſſionibus, qui ſe protectorẽ ſuorũ electorũ fore promiſit.Qui nõ patietur vos,pro ſe tribulatos, Tentari ſupra id quod poteſtis, ferre,quia vel cadere nõ ſinit,vel à caſu erigit.Sed faciet cũ tentatione etiã prouentũ, id eſt virtutis augmentũ.Qui enĩ dat tẽtanti diabolo licentiã, ipſe dat tentatis miſericordiam.Ita facit prouentũ,Vt poſſitis,perſeueranter, Suſtinere, ne deficiatis in lucta,ſed vincatis,quod fit per humilitatem.Humilitas enĩ cuſtodit in omni tentatione vt illi nõ crepent in fornace,qui nõ habent ventũ ſuperbiæ. Propter quod.q.d. Quia ſola ſacramẽta nõ ſaluant,& quia qui cadit punitur,& quia auxiliũ dei nõ deeſt:propter quod o Chariſſimi mihi,fugite ab idolorum cultura.i.abſtinete ab omni ſatietate idololatriæ,ne per hoc naſcatur in deũ tentatio. Nemo ergo ſit aſſiduus in idolio, nil ſperet de eo.De eo ei ſperare eſt,de deo dubitare,vt Saul relicto deo qui ei fuerat prò delicto iratus, ad idololatriã rediit ſperans aliquid de ea,cui & in pręſenti obfuit, & in futuro gehennã vltricem generauit. Ideo Apoſtolus iſtos hortatur fugere ab idololatrię ſuperſtitione.ſ.ne comedant ſapientes idolothyta cum offendiculo infirmorũ, quibus idololatriæ videntur.Vel ne ipſi infirmi idololatrę ſint,edendo ſub idoli veneratione,& putando idolũ aliquid eſſe.Et vt fugiatis,Loquor, vobis, Vt prudentibus, id eſt loquor vobis altum quid,quaſi prudentibus.Et ideo Vos ipſi iudicate, id eſt diligenter diiudicate. Quæ dico.ſ. hoc.Calix &c. Vel ita,vt, Prudentibus loquor.q.d.

C moneo vos fugere ab idololatria,& hoc monendo,loquor infirmis qui ſunt inter vos vt ſupra locutus ſum.Prudẽtibus,& vos ipſi iudi.quæ dico,an vera & bona ſint,quod per ſimilitudinem & exemplum noui ſacramenti oſtendit,vt facilius ſuadeat,quia cui verba non ſatiſfaciunt ſolent exempla ſuadere.Ait itaque. Auguſtinus

Calix benedictionis cui benedicimus nonne communicatio ſanguinis eſt?Et panis quem frangimus,nonne participatio corporis domini eſt? Quoniam vnus panis & vnum corpus multi ſumus:omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Videte Iſrael ſecundum carnem. Nonne qui edunt hoſtias: participes ſunt altaris?

Calix benedictionis &c.q.d.Ideo fugiendũ eſt à cultura idolorũ,quia comedẽs idolothytũ, vt idolothytũ, vnum eſt cũ dæmone,ſicut per corpus Chriſti digne & ſpiritualiter ſumptũ, vnũ eſt cum ipſo Chriſto:quia,Calix.i.potus ſanguinis Chriſti, Be-

nedictionis,id eſt per quē benedicitur participans. Cui & nos benedicimus, id eſt quē D
nos fideles exaltamus credēdo & gratias agendo. Vel,Calix benedictionis cui benedi
cimus.i.potus calicis,qui nō ſolū à Chriſto in cœna eſt bñdictus,ſed cui etiā nos ſa-
cerdotes cotidie bñdicim9. Nōne cōmunicatio ſanguinis Chr̄i eſt?i.nōne facit nos ha
bere quādā cōmunionē cū vita Chriſti?q.d.vtiq; facit.Et panis quē frangimus, in ſa-
cram ento,id eſt participatio fracti panis in altari,Nōne participatio corporis domi-
ni eſt.i.nonne facit nos vnum eſſe cū ipſo?facit vtiq;.Nam quando Chriſtus mandu-
Auguſtinus de eucharistia — catur,vita mādacatur.Sed quis audeat māducare dominum ſuum? Et tamen inuitans
nos ad māducandū ait,Qui māducat me,viuit propter me.Nec occiditur Chriſtus vt
manducetur,ſed mortuos viuificat quādo manducatur.Reficit,nō deficit. Et viuit mā
ducatus,quia ſurrexit occiſus.Nec quādo māducamus,partes de illo facimus. Et qui-
Auguſtinus — dē in ſacramēto ſic fit.Et norūt fideles quēadmodū manducēt carnem Chriſti. Vnuſ-
quiſq; accipit partē ſuam.vnde & ipſa gratia partes vocātur. Per partes māducatur in
ſacramēto,& manet integer totus in cælo,manet integer totus in corde tuo.Totus enī
erat apud patrē quādo venit in virginem:impleuit illam,nec receſſit ab illo. Venit in
carnem,vt eum homines māducarēt,& manebat apud patrē integer, vt angelos pa-
ſceret.Quoniā vnus panis.Exponit quomodo calix benedictionis & panis fiant acci- E
pienti caro & ſanguis Chriſti.q.d.per hoc ſumus vnum cū Chriſto, Quoniam omnes
qui participamus.ſpiritualiter & digne,De vno pane.ſ.corpore Chriſti,&,De vno ca
lice.ſ.ſanguine Chriſti,licet multi ſimus,tamē Sumus vnus panis,vnione fidei & ſpei
& charitatis,Et vnū corpus,illius capitis quod eſt Chriſtus ſumus per ſubminiſtratio
Ambroſius. — nem operū charitatis,id eſt vnum ſumus,vna eccleſia, id eſt vniti vinculo fidei, ſpei,
& charitatis,& mutua operū dei exhibitione.Per vnitatē enī panis, & vnitatē corpo-
ris,fidem & charitatē oportet intelligi:quæ ſi deſint,iudicium ſibi ſumit . Et quia vnū
Auguſtinus — ſumus,vnū ſentire debere dicit,vt fides vna vnū habet ſenſum & opus.Typice autem
Aimo. — vnus panis & vnū corpus eccleſia Chriſti dicitur,pro eo quod ſicut vnus panis ex mul
Auguſtinus. de ſacramentis fidelium. — tis granis & vnū corpus ex multis mēbris cōponitur:ſic eccleſia Chriſti ex multis mē-
bris cōponitur,ſic eccleſia Chriſti ex multis fidelibus charitate copulāte connectitur.
Hoc myſteriū pacis & vnitatis noſtrę,Chriſtus in ſua menſa conſecrauit, qui accipit
myſteriū vnitatis,& qui nō tenet vinculū pacis, nō myſteriū accipit pro ſe ſed contra
ſe.Nulliq; ambigēdū eſt tūc quēq; corporis & ſanguinis dominici participē fieri,quā
do mēbrū corporis Chriſti efficitur:Nec alienari ab illi9 panis caliciſq; cōſortio, etiā
ſi antequā illū panē edat & calicem bibat, de hoc ſeculo in vnitate corporis Chriſti
cōſtitutus abſcedat,quia illius ſacramēti beneficio nō priuatur,quādo ille hoc quod il
lud ſacramentū ſignificat inuenitur.In illo enī ſacramēta corpus & ſanguinem ſuum
cōmendauit nobis,qui etiam fecit ipſos,Nam & nos corpus ipſius facti ſumus. Vide- F
te Iſrael.Similitudo inducitur hic ad intelligendum quod ſupra dictum eſt.q.d. Qui
de vno pane & calice participant,ſunt participes corporis Chriſti,quod per hanc ſimi
litudinem apparet. Videte enim Iſrael ſecundum carnem,id eſt Iſrael carnalem , &
carnalia legis præcepta ſeruantem,& in vmbris ſacrificiorum ſeruitutem,ideo ait ſe-
cundum carnem,quia etiam eſt Iſrael ſecundum ſpiritum. Videte,dico,Nonne,enim
qui edunt hoſtias illas legis.ſ.carnalis Iſrael,Participes ſunt altaris? Sunt vtiq; . Sic
qui edunt carnem Chriſti & ſanguinem eius bibunt,participes eius ſunt.Vel ita poteſt
Auguſtinus — legi,vt Iſrael ſit vocatiui caſus.q.d.Ita eſt de nobis ſumentibus panem & calicem , &
o vos qui eſtis Iſrael,id eſt homines videntes deum, Videte.i. diſcite qualiter ſe ha-
bent ea quæ ſunt,ſecundum carnem,id eſt canalia:ſ.idololatria.Sicut enī nos de vno
pane & vno calice percipientes ſumus conformes corporis Chriſti, ſic Qui edunt ho-
ſtias,idolis oblatas:Sunt participes altaris erroris.i.dæmonis.& nōne? vtiq; eſt ita.

Quid ergo? Dico ꝙ idolis immolatum ſit aliquid? aut ꝙ idolum ſit aliquid?
Sed quæ immolant gentes , dæmoniis immolant, & non deo . Nolo autem vos
ſocios fieri dæmoniorum, quia non poteſtis calicem domini bibere, & calicem
dæmoniorum , non poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ dæmo-
niorum. An æmulamur dominum? Nunquid fortiores illo ſumus? Omnia mihi li

A cent,ſed non omnia expediunt.Omnia mihi licent,ſed non omnia ædificant.

Quid ergo.q.d.Quod dico fugite à cultura idolorum.Quid ergo?Dico, id eſt dicē-
re videor,Quòd idolis immolatum ſit aliquid?magnum.non hoc dico,ſed potius di- Aimo.
co quod ea, Quæ gentes immolant,dæmonijs immolant,nō deo, quia in idolo dia- Augu. contra inimicum legis.
bolus colitur,qui eſt peior idolo'. Et quia ab idololatria prohibebat, vnde locus iſte
ſumpſit exordium,ne putarent ideo non nocere ſi de ſacrificijs ederēt idolorum, quia
idolum nihil eſt,confirmauit & idolum nihil eſſe,& ſe non prohibere iſta, ideo quod
idolum aliquid ſit,ſed quia dæmonijs & non deo immolantur. Non ergo ſe excuſent Auguſtinus
quia idolis inſenſatis dediti non ſunt,dęmonijs magis dediti ſunt, quod eſt periculo- in pſal.xxvi.
ſius. Nam ſi tantum idola colerent,ſicut eos non adiuuarent, ita illis nihil nocerent,
quia nec idola,nec eis immolata aliquid ſunt,id eſt nihil per ſe poſſunt, ſiue ad iuuan
dum ſiue ad nocendum,ſed malis ſpiritibus eſt inſita malitia quædam, & maliuolen-
tia nocendi nobis. Nolo autem vos,dico quod immolant dæmonijs, Ego autem no-
lo vos,qui fideles eſtis,Fieri ſocios dæmoniorum,quod non eſt ex natura rei immola
titię,ſed conſcientia idoli,vel conſcientia fratris qui percutitur exemplo veſtro. Ad Auguſtinus.
hoc genus etiam pertinent conſultationes & pacta quædam ſignificationū cum dęmo Chriſtiana.
nibus placita atq; fœderata,qualia ſunt molimina magicarū artium,aruſpicum, & au doctrina.
B gurum,atq; ligaturæ & remedia quæ fiūt in pręcātationibus,& quibuſdā votis, vel in
quibuſdā rebus ſuſpendendis,& illigandis,nec illi ab hoc genere pernicioſe ſuperſti-
tionis ſegregādi ſunt qui genethliaci ob natalium dierū cōſiderationes, nūc autē vul-
go mathematici vocātur,qui conātur actionū euenta prædicere.Ideo nolo,Quia non
poteſtis bibere calicē domini,ſimul,Et calicē dęmoniorum .i. nō poteſtis ſimul vniri
deo & dæmonio.& prorſus,Nō poteſtis eſſe participes mēſæ dei,& menſæ dęmonio-
rū.i.nō poteſtis eſſe vnum cū deo,& cū dæmonijs.Deinde ſe illis annumerās,ait, An
æmulamur dominū.i.ad iram prouocamus eum vel inuidemus ei,idolothyta comedē
tes?q.d.non debemus hoc facere.Videntur illi æmulari,& inuidere domino, regnum
cuius diminuunt,qui cum ſcandalo fratrum comedunt idolothyta, imitatores diabo- Ambroſius.
li.Zelo enī inuidiæ Satanas idololatriam inuenit,vt homines negādo deū idolis ſer- Ambro.
uiant,& creator ſibi debitum cultū perdat.Sic & iſti vidētur zelare dominū,vnde ma
le cedet eis,cum nō fortiores eo ſint.Vnde ſubdit,Nūquid fortiores ſumus illo, vt va Auguſtinus
leamus ei reſiſtere?Nō omnia mihi licent,& ſi illos peccare dicā qui comedūt idolo-
thyta,nō tamē dico illicitos eſſe hos cibos,quia omnia mihi licēt.De his dicit quę ad
ad eſcam pertinent,ſed nō omnia,Expediūt.i.adiuuant me in curſu, ſed magis impe- Ambro.
diunt.Deinde idem aliter infringit dicens.Omnia mihi licent. Poteſtate liberi arbi-
trij & doctrina legis naturalis.Omnia enim ſecundū legem naturalē licent, quia om- Ambro.
C nia munda ſunt,de cibis enī & carne idolis immolata hic agitur. ideo recte ait,Licēt,
id eſt præcepto domini nullo prohibentur.Vel,Omnia licent,nō quia omnia liceant,
etiā illicita.Sed ecce ponamus omnia licere.Sed nō omnia ędificār,proximos,vt quis
facit dum comedens idolothytum.Et ſcandalum facit proximo.& ideo,

Nemo quod ſuum eſt quærat,ſed quod alterius. Omne quod in macello venit,manducate:nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini eſt terra, & plenitudo eius.Si quis vocat vos infidelium ad cœnā, & vultis ire, omne quod vobis apponitur,manducate:nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit, hoc immolatum eſt idolis,nolite manducare propter illum qui indicauit,& propter conſcientiam.Conſcientiam autem dico non tuam ſed alterius.Vt quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conſcientia?Si ego cum gratia participo,quid blaſphemor pro eo ꝙ gratias ago?Siue ergo manducatis, ſiue bibitis,vel aliud quid facitis:omnia in gloriā dei facite. Sine offenſione eſtote Iudæis & gentibus eccleſiæ dei,ſicut & ego per omnia omnibus placeo,non quærens quod mihi vtile eſt,ſed quod multis,vt ſalui fiant.

Nemo quærat,tantū,quod ſuū eſt,id eſt quod ſibi tātum aliquo modo vtile eſt, Sed

Ambroſius. quod alterius,ideoq; à licitis aliquãdo tẽperãdũ eſt,vt proſit alijs.Et quia omnia lici- D
Ambro. ta ſunt,& tamẽ nõ eſt vtẽdũ ſemper eis,determinat quomodo liceat edere vel nõ ede-
re,dicẽs,Omne quod in macello venit,id eſt,eſt vel venditur,Manducate ſi vultis,ni
hil interrogantes,ſcilicet an immolatitium ſit vel nõ,vel huiuſmodi.& hoc, Propter
conſcientiam,aſtantis infirmi.Dico manducate omnia, quod quidem ſecure poteſtis
facere,quia authoritate teſte,Domini eſt terra & plenitudo eius,id omnia quibus im-
pletur terra,& non poteſt eſſe immundum quod domini eſt.Item, Si quis autem infi-
Ambro. delium vocat vos ad cœnam,& vultis ire,omne quod vobis apponitur mandu-
cate,nihil interrogantes propter conſcientiam.Si quis autem dixerit hoc immolatum
Ambro. eſt idolis,nolite manducare.Quare?Non quia immundus ſit cibus,ſed Propter illum
qui indicauit,ne credat te mandncare ſub veneratione idoli, & glorietur in ſuperſti-
tione ſua:& qui idolis ſeruit,gloriabitur quaſi venereris idola, & confirmabitur in er
rore ſuo,quia videt libenter appetere idolothytum, & fratribus datur malum exem-
plum.Hoc ergo ſapientibus loquor,qui contemnentes idolum quia nihil eſt, mandu-
cabant de ſacrificio cum ſcandalo infirmorum.Dico propter illũ,Et propter conſciẽ-
tiam aliorum.ſ.vt mox determinat dicens,Conſcientiam autem dico non tuam, quæ
Ambro. firma eſt,Sed alterius.ſ.infirmi.Vt qui enim &c.q.d.pro alio dimittendum eſt, quia
ſi aliter facerem,de licito damnabitis eſſem:& de actione gratiarũ,vituperarer ab im- B
peritis qui putatent me ſentire idolum aliquid magnum eſſe:quod ne contingat, ma-
gnopere cauendum eſt.Vt quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conſcientia? id
eſt cur ita ago vt de eo quod libere licet damner propter alium,qui inde aliquod ſuſpi
catur improperium?q.d.Cum ab idoli deuotione conſcientia mea ſit libera,quid opus
Auguſtinus. in pſal.clx. eſt vt puter cauſa venerationis idoli edere?Iudicor enim non diſtare ab idololatria.
Si ergo ego cum gratia,id eſt agẽdo gratias deo,Participo, id eſt edo, Quid blaſphe-
mor,id eſt cur cado in blaſphemiam imperitorũ,Pro eo quod gratias aho.& quia hæc
mala contingunt inde,Siue ergo manducatis ſiue bibitis,vel aliud quodcunq; facitis,
omnia facite in gloriã ddi,id eſt in laudem dei.ſ.cum inuocatione creatoris, vt in acti
bus conuerſatione veſtra laudetur deus.Si enim hæc recte fiunt,laudes dei ſunt.Non
ſolum igitur vox tua ſonet laudes dei,ſed etiam opera tua concordent cum voce tua.
Cum enim voce cantaueris,ſilebit aliquando vita:ſed ſic,cantas vt nũquã ſilicas. Si
enim ore clamas,& fraudẽ cogitas,ſiluiſti à laude dei,& quod grauius eſt in blaſphe-
miam perrexiſti.Cum enim laudatur deus de bono opere tuo,landas deum:& cũ blaſ-
phematur deus de male opete tuo,blaſphemas deum.Si ergo quod manducas & bibis
Aimo. ad refectionẽ corporis ſumis,& reparationẽ mẽbrorũ gratias agens ei qui tibi prębuit
Aimo. mortali & fragili iſta ſupplementorũ ſolatia,cibus tuus,& potus laudat deum, Si ve-
Aimo. ro modum naturæ debitum immoderatione voracitatis excedas,& vinolẽtia te ingur F
Aimo. gites,quãtaſlibet laudes dei ſonet lingua tua,vita blaſphemat. Et ſine offenſiõe eſto-
te Iudæis,qui abhorrent idola:Et gentibus,quæ ſic non arguuntur, ſed in ſuo errore
ſirmatur. Et eccleſię dei,quantũ ad infirmos qui ſunt in eccleſia, quibus fiunt offen-
Auguſtinus. de cor.& gra. dicula,dum eorũ exemplo adhęrẽt his quæ inimica ſunt deo.Eſtote dico vt placeatis
omnibus,Sicut & ego,qui per omnia oĩbus placeo,ſine ſcãdalo cuiuſquã agẽs. hoc eſt
enĩ per omnia oĩbus placere,ſine ſcãdalo cuiuſquã agere ad profectũ aliorũ,vt & illis
& huic ſit vtile.Attende quod hic ait,Omnibus placeo:Alibi vero ait,Si hoĩbus pla-
cerem,Chriſti ſeruus nõ eſſem.Placerem autẽ dixit,quantũ in ſeipſo eſt.i. quantũ ad
eius voluntatem pertinet.Ac ſi diceret,Si placere vellem,ſi placere quęrerem, ſeruus
dei non eſſem.Qui autem hominibus placet propter veritatẽ,iam nõ ipſe illis,ſed ip-
ſa veritas placet.Si autẽ homo propter ſeipſum placet.i.propter priuatam & propriã
gloriam placere quærit,ſuperbia eſt,& ideo non placet.Cum autẽ propter veritatẽ ho
minibus placet,iam nõ homo ſed deus placet.Vtrũq; ergo recte dici poteſt,& ego pla
ceo,& ego nõ placeo. Si enim adſit bonus intellector piuſq; pulſator, patebit vtrũq;,
& nulla inter ſe repugnantia repellet intrantem.Illud etiã nõ moueat quod dico, Pla
ceo omnibus.Nunquid placebat perſecutoribus ſuis?Sed placebat omni generi homi
num quod Chriſti cõgregabat eccleſiam,ſiue iam intus poſitis ſiue introducẽdis in eã.
Et vt oſtendat quod propter veritatem placebat,addit, Mon quærens quod mihi tan
tum,Vtile eſt,ſed quod multis,& non aliquid terrenũ vtile quæro,Sed vt ſalui fiant.

A

CAPVT XI.

IMitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti. Laudo autem vos fratres,
ꝙ per omnia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis præcepta mea
tenetis. Volo autem vos ſcire: ꝙ omnis viri caput Chriſtus eſt: caput
autem mulieris, vir: caput vero CHRISTI, Deus.

Imitatores mei.q.d. Dico vt ſitis ſine offenſione. In hoc, vt nullũ offendatis, Imita
tores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti, & ita per me eritis imitatores Chriſti, qui nullum Auguſtinus in pſal. xxxiii.
offendit, ſed omnes ſaluare venit. In eccleſia nãq; gradus ſunt ordinati maiorũ & mi-
norum, vt illi exemplo pręcedant, hi vero imitatione ſequantur. Sed & illi qui exem-
plo præcedunt, nunquid neminem ſequuntur? Si neminem ſequunť errabunt. Sequun
tur ergo & illi aliquem, id eſt Chriſtum. Laudo autem. Hic agere incipit de velationi
bus in quibus arguit illos ſuas traditiones non ſeruantes, quia illorum aliqui viri vela Ambro.
to capite, & aliquæ mulieres nõ velato orabant aut prophetabant. Vnde ſuccenſet eis
Apoſtolus, quia cum eſſet eis Apoſtolus, immemores erant traditionum eius.q.d. de
alijs culpo vos, ſed hoc, Laudo vos, o, fratres, & ſi de alijs culpo, tamen de hac laudo
quod Per omnia eſtis memores mei, id eſt meę authoritatis. Et mea præcepta tenetis,
tam perfecte, Sicut tradidi vobis, ironia eſt quod ſic loquitur eis Apoſtolus, quia non Ambroſiusi
eius traditionem ſeruabant, nec eius authoritatem ſequebãtur. Ac per hoc, quaſi noui
ter tradidit illis dicens, Volo autem.q.d. Non tenetis præcepta mea. Volo autẽ vos
B ſcire, o, fratres, quiddam vtile ad ſequentia, quod vos non attenditis.ſ. Quod Chriſtus
eſt caput omnis viri, id eſt dominus, quia cum non eſſet, per eũ creatus eſt. Caput au-
tem mulieris eſt vir, quia ex eius coſta, ſed dei virtute formata eſt: & ideo debet ſubijci
viro, de quo per Chriſtum facta eſt. Caput vero Chriſti eſt deus, pater, quia ab ipſo
genitus eſt. Dignum ergo eſt vt filij caput pater dicatur quaſi genitor eius. Vna ergo Ambro.
dictio diuerſam habet intelligentiam. Aliter enim dicitur Chriſtus caput viri, aliter Augu. in libr.
vir caput mulieris, aliter deus caput Chriſti. Vel nomine viri intelligitur hic ſpiritus quæſt. lxxxiii.
non ille ſpiritus ſãctus, qui cum patre & filio incommutabilis manet, & dignis animis
incommutabiliter datur: ſed ſpiritus hominis, qui quaſi animæ maritus animalem af-
fectionem tanquã coniugem regit: de quo dicit Apoſtolus, Nemo ſcit quæ ſunt homi
nis, niſi ſpiritus hominis. De quo etiam dominus ait mulieri Samaritanæ, Vade voca
virum tuum. Hic ergo ſpiritus cum præſens eſt, id eſt intentus eſt, & ſe pietate ſubijcit
deo, intelligit ſpiritualiter quæ dicũtur luce ſapiẽtiæ illuſtratus. Huius viri Chriſtus, Auguſtinus
caput eſt, quia ſpiritus hominis regitur à ſapientia dei quę Chriſtus eſt. Et ſicut in capi cõtra Mani
te ſunt omnes ſenſus corporales, ita & in Chriſto ſunt omnes ſpirituales.i. plenitudo chæos.
gratiarum, de qua accipit vir iſte. Per hoc autẽ eſt, Vir caput mulieris.i. rector anima-
litatis quæ regitur à ſpiritu tanquam mulier à viro. Caput vero Chriſti eſt deus, pater, Idem in eod.
quia filius à patre eſt, & de patre, nõ pater à filio vel de filio. Ille huius principiũ, vn- Auguſtinus
de & caput eius dicit, & Chriſtus principiũ, ſed nõ patris. Hic vero illius imago nulla in ſymbolo.
C ex parte diſſimilis, & oĩno ęqualis fili⁹, patri debet quod eſt hoc, etiã quod patri ęqua
lis eſt, & quod principiũ eſt. Pater vero nulli debet quicquid eſt. Vel dei noĩe hic intel
ligitur trinitas. Sed ſi deus omnia ſimul tria hic intelligitur, quomodo caput Chriſti
eſt deus.i. caput Chriſti eſt trinitas, cũ in trinitate ſit Chriſtus, vt ſit trinitas? An quod Auguſtinus
pater eſt cum filio & ſpiritu ſancto, caput eſt ei, quod eſt ſolus filius? Cum filio enim & de trinitate
ſpiritu ſãcto, pater deus eſt, filius autẽ ſolus homo factus eſt, ſecundũ quam humilita-
tem eius, etiã eo maior eſt pater: & ſecundũ hoc vere dicitur, quia quod illi cũ patre &
ſpiritu ſancto vnum eſt, caput ſit hominis mediatoris quod ipſe ſolus eſt. Si enim men
tem recte dicimus principale hominis.i. quaſi caput humanæ ſubſtãtiæ, cũ ipſe homo
cum mente ſit homo, cur nõ multo cõgruentius verbũ cum patre ſimul deus deus dici
tur eſſe caput Chriſti, quãuis Chriſtus homo, niſi cũ verbo quod caro factũ eſt intel-
ligi nõ poſſit. Eſt ergo deus.i. diuina eſſentia vel trinitas. Caput Chriſti ſecundũ quod Auguſtinus
homo quia diuinitas vtpote creatrix caput eſt creaturę aſſumptę. Hac interpretatione de trinitate
non poteſtas filij minuitur, ſed miſericordia prædicatur.

Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput ſuũ. Omnis

autē mulier orans aut prophetans nō velato capite, deturpat caput ſuū. Vnum D enim eſt, ac ſi decaluetur. Nā ſi non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe eſt mulieri tonderi aut decaluari, velet caput ſuum. Vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam imago & gloria dei eſt: mulier autem gloria viri eſt.

Omnis vir. q.d. Et quia viri caput Chriſtus eſt, ſine alio mediante, & per Chriſtum deus, ideo in ſignum libertatis, vir non debet habere velum quod eſt ſubiectionis ſignum, quia Vir omnis, etiam potens vel ſapiens, Orans, aliquid à deo, Aut prophetans, id eſt ſcripturas referens, Velato capite, quaſi non ſit liberę mentis. Deturpat caput ſuum, id eſt turpe eſt ei illud agere velato capite. In alijs enim vbi opus eſt poteſt velare, ſed nondum ſuo iudici ſe offert, & colloquitur, vbi conditionem ſuam neceſſe eſt profiteri, Omnis autem mulier orans, quæ inferior eſt, & ſubiecta viro, quia vir caput eſt mulieris. Orans aut prophetans non velato capite. ſ. ſine ſigno ſubiectionis quam debet viro, quaſi nihil ſit medium ad deum, Deturpat caput ſuum. Et vere. Vnum eſt enim, id eſt tantūdem eſt ad turpitudinem, Ac ſi decaluetur. Nam ſi non velatur. q.d. non velata idem, ac ſi decaluetur, quod & fiet vtiq; quia aut decaluabitur aut tondebit̄, quod conſtat eam nolle. Et hoc ita ait, Nam ſi non velatur mulier tondeatur. Si vero. q.d. mulier non velata decaluetur, vel etiam tondeatur, ſed, Si turpe eſt mulieri tonderi aut decaluari velet caput ſuum. Vir quidem, qui maior eſt, Non debet velare caput ſuum, id eſt ſubiectionis habere ſignum, quaſi non ſit liber ad deū. Velamen hic intelligendum eſt non omne ſed quoddam, quo vtebantur antiqui & ad
Ambro. huc etiam vtuntur pleriq; alicubi, quo totū caput obuoluebatur, & eſt pene ſimile ve- E
Ambro. lamini mulierum. Quoniam &c. q.d. Vir non debet velare, & honor obſtat ne velet. Quoniam vir eſt imago & gloria dei, quæ non debet abſcondi. Incongruum eſt enim vt imago & gloria dei celetur quæ videtur in viro. Vir enim ad imaginem dei factus eſt non mulier. Sed quæ eſt imago dei in viro? hæc ſcilicet quod vnus deus, vnum fecit hominem: vt ſicut ex eo omnia ſunt, ſic ex iſto omnes homines eſſent, vt vnius dei inuiſibilis vnus homo viſibilis imaginem gerat in terris, vt vnus deus in vno homine authoritatem vnius principij videretur conſeruare ad confuſionem diaboli, qui neglecto vno deo ſibi dominium vſurpare voluit. Inde igitur vir eſt imago dei, quia ſicut ex
Aimo. deo ſunt omnia, ſic ex Adam omnes homines: & ſic conſeruat authoritatem principij, quod ab vno deo ſunt omnia, contra illum qui deus eſſe voluit. Vel in hoc habet ſimilitudinem dei, quia ſicut de latere Chriſti in morte dormientis origo eccleſię fluxit, ſcilicet ſanguis & aqua quibus ſignificantur ſacramenta per quæ ſaluatur eccleſia: ſic de latere Adæ nata eſt ſibi ſponſa, quia inde ſumpta coſta de qua formata eſt Eua. Et ſicut Chriſtus præeſt, & regit eccleſiam, & eccleſia ſubſeruit ei: ita vir præeſt & regit mulierē, & ideo nō habeat vir ſignum ſubiectionis ſed libertatis & prælationis. Et gloria dei eſt vir, quia ex eo eſt, & quia deū principaliter glorificat. Mulier aūt
Auguſtinus. de trinitate. gloria eſt viri. Ex quo ipſa eſt, & cui ſubſeruit. Vel vir dicit̄ eſſe imago dei, quia principaliter creatus eſt ad imaginē dei, in quo naturaliter amplius quam in muliere viget F ratio, quaſi ipſe ſit ratio. Et attende diligenter quod hic dicitur homo imago dei. & in Geneſi legitur, Factus ad imaginē dei: vbi dicitur, Faciamus hominē ad imaginē & ſimilitudinē noſtrā. Et nota etiā quod pluraliter dictū eſt, Faciamus & noſtrā, quod niſi ex relatiuis accipi nō oportet. Nō enī intelligendū eſt, vt facerēt dij, vel vt ad imaginem deorū ſit factus, ſed vt facerent pater & filius & ſpiritus ſanctus. Ad imaginem ergo patris & filij & ſpiritus ſancti, vt ſubſiſteret homo imago dei fact9 eſt, & quia nō omnino ęqualis fiebat illa imago dei, tanquā nō ab illo nata, ſed ab illo creata, huius rei ſignificādæ cauſa ita eſſe imago dei dicitur, vt ad imaginē factus eſſe non ſileatur, quia, nō eſt ei æqualis, ſed quadā ſimilitudine accedit. Non enim locorum interuallo, ſed ſimilitudine acceditur ad deū, & diſſimilitudine receditur ab eo. Homo ergo cū ſit imago, propter imparē ſimilitudinē dictus eſt etiā ad imaginē dei factus. Filius autē imago patris, & nō ad imaginē in quātum deus eſt, quia æqualis eſt patri, cuius ſolius
Auguſtinus de catechizā dis rudib. imago eſt. Homo autem imago trinitatis eſt, & ad imaginem. Vnde, Fecit deus hominē ad imaginem ſuā, vt ſicut deus pręeſt omnibus creaturis per omnipotētiam: ſic homo vniuerſis animalibus terrenis per intelligentiā præeſſet. Et ipſe eſt gloria dei cū

A dei ſapiētiá ſequit̃.Mulier aũt gloria viri eſt,quia facta eſt í adiutoriũ viri nõ ad car-
nalé cõcupiſcētiá,quia nec corruptibilia corpora tũc habebát, antequã eos mortali-
tas inuaderet,ſed vt haberet vir gloriá de ea,cũ eá pręiret ad deũ,&'ſe ei daret imitan
dũ ſanctitate,ſicut ipſe gloria dei eſſet,cũ eius ſapientiá ſequeretur.Vnde ſubdit.

Non enim vir ex muliere eſt,ſed mulier ex viro. Etenim non eſt creatus vir
propter mulierem,ſed mulier propter virum.Ideo debet mulier velamẽ habe-
re ſupra caput ſuum,& propter angelos.

Non enī &c.q.d.Mulier eſt gloria viri,non vir,eius:quod oſtendit ordo creationis:
Quia non eſt vir.ſ.Adam,Ex muliere.ſ.Eua:Sed mulier.ſ. Eua,eſt, Ex viro.ſ. Adá.
Et alia ratio eſt cur mulier eſt gloria viri.Etenim.i.quia,Non eſt creatus vir, ſcilicet
Adam,Propter mulierem.i.in auxiliũ Euæ:Sed mulier.i. Eua,Propter virum, id eſt Ambroſius.
in adiutoriũ viri,& ideo.ſ.vt oſtendatur muliet ſubiecta viro.Et,quia pet eá præuari
catio cœpit,Debet mulier habere velamẽ ſuper caput,vt nõ habeat caput liberum in
eccleſia,ſine velamine.Et hoc propter angelos.i. propter reuerentiá ſacerdotũ, quia
nuncij dei ſunt.vt ſicut ante iudicẽ dñi,ita ante vicariũ eius ſacerdotẽ ſit ſubiecta vi-
ro.Vel,Propter angelos.ſ.ne ſacerdotes in eius faciem inſpiciētes irritentur ad libidi Auguſtinus
nem.Aliter ab illo loco,Quoniam imago &c.Apoſtolus dicit quod vir eſt imago dei. de trinitate.
& ideo velamen capitis ei demit,quod mulieri adhibendum monet, quia ipſa non eſt
B imago dei.Sed quid dicemus ad hæc?cur & mulier non eſt imago dei? videtur vtique
hoc contrariũ eſſe illi,quod in Geneſi dicitur,Fecit deus hominem ad imaginem dei; Auguſtinus.
maſculum & fœminam fecit eos. Quomodo ergo vir eſt imago dei, vt non velet ca
put,& nõ mulier vt velet?Sed credo hoc eſſe í natura humanæ mẽtis,quod dicit Apo
ſtolus.Et myſtice loquitur de velatione:aliter enim niſi aliquod ſecretũ referatur,in-
ane eſt quod dicitur.Sicut enī nõ ſolum veraciſſima ratio, ſed etiam ipſius Apoſtoli
declarat authoritas,homo factus eſt ad imaginem dei,nõ ſecũdum formam corporis, Auguſtinus
ſed ſecundum rationalem mentem in qua dicitur renouari in agnitione dei ab eodem de trinitate
Apoſtolo,Renouamini ſpiritus mẽtis veſtræ,& induite n.h.qui ſ.d.c.eſt.Et alibi,In-
duite nouum hominẽ qui renouatur in agnitione dei,ſecundum imaginẽ eius qui crea
uit eum. Si ergo ſpiritus mentis noſtræ renouamur & ipſe eſt nouus homo qui reno-
uatur in agnitione dei ſecundũ imaginem eius qui creauit eum,nulli dubium eſt homi
nem eſſe factum ad imaginem dei,nõ ſecundũ corpus neq; ſecundum quálibet animi
partem,ſed ſecundũ rationalẽ mẽtem,vbi poteſt eſſe cognitio dei, vbi & nullus ſexus
eſt.ſ.in ſpiritu mentis,ſed idem eſt ibi fœmina cum viro,& mulier cum viro.i.tota il-
la ſubſtátia vna eſt imago dei,quia natura ipſa humana & ad imaginẽ dei facta eſt &
imago dei,& ipſa tota eſt imago dei,quia in vtroq; ſexu imago dei cõpletur,à qua ima
gine fœmina nõ ſeparatur,ſicut nec à gratia renouationis & reformatione imaginis
dei excluditur.Habet vtiq; mulier mentem ſuam rationalem ſecundum quam & ipſa Auguſtinus
C facta eſt ad imaginẽ dei.Nihil ergo fœminam alienat à cõſortio imaginis, quæ & in ſuper Gene.
ipſa prima cõditione hominis habebat mentẽ rationalẽ ſecũdũ quá ipſa etiá facta eſt Auguſtinus.
ad imaginẽ dei.Fecit ergo deus hominem totum ad imaginẽ ſuá,hoc vtiq; ſecundum de trinitate
ſpiritum:ſed propter vnitatẽ cõiunctionis inquit,Fecit deus hominẽ ad imaginẽ dei.
Et ne quiſquá putaret ſolum ſpiritum hominis factum in quo imago dei eſt, ſubiun-
xit,Maſculũ & fœminá fecit eos,hoc ſecundũ corpus,vbi duo eſſe diſcernũtur ſecun
dum ſexum,cum prius ſingularẽ numerũ poſuerit,propter cõiunctionis vnitatem.Eſt
ergo in mentibus eorum cõmunis natura,ſed in ſexu corporis ſignificatur diſtributio
mentis.Eſt enim pars animæ vel mentis eminens,quæ ſe extendit in id quod æternũ
eſt contẽpládo veritatem,& hæc eſt imago dei quę æternis rationibus cõſpiciẽdis vel
cõſulendis adhęret,& ideo nõ eſt cohibēda velo vt ſe inde contineat,& ideo vir non
debet velare caput.Eſt & altera pars animæ inferior quę deriuatur ad actionẽ tẽpora-
lium quadá intentione,& ſic ipſa anima ex qua parte conſulit veritatem & cõſpicit,
imago dei eſt.Ex qua vero intendit ad agenda iſta inferiora,nõ eſt imago dei,quia ve
ro in his rebus corporalibus tẽporalibuſq; periculoſa eſt nimis in íferiora progreſſio,
ideo habet poteſtatẽ ſuper caput qua cohibeat,quod indicat velamẽ capitis mulieris.

Auguſtinus ſuper Gene.

Augu. contra Manichæos.

Quod ergo ad totũ virũ pertinet, imago dei eſt. Quod vero ad eam ſolá pertinet quæ ei in adiutoriũ tribuitur, nõ eſt imago dei: quia nõ eſt imago dei, niſi quod inhęret incõmutabili veritati. In cuius rei figura Apoſtolus dicit virũ tantum eſſe imaginem & gloriá dei, mulierem autẽ gloriam viri. Hoc igitur & ſi in duobus hoíbus diuerſi exterius ſexus figuratũ ſit, tamẽ in eodẽ vno interiori homine intelligitur, cui⁹ ſuperior vis. i. ratio vir dicitur, vel principale mẽtis quia debet regere inferius ſenſualitatẽ. & iſte vir eſt Imago dei, quia inhęret contẽplandę incõmutabili veritati. Et gloria dei, dũ ratio ſubiugat ſibi ſenſualitatẽ: quod tunc ordinatiſſime fit, cũ caput viri Chriſtus eſt. Mulier autẽ gloria eſt viri. Mulier eſt ipſa ſenſualitas, quæ bene ſignificať per mulierẽ, quia in fœmina naturaliter pręualet, quæ ſubſeruiẽdo gloria eſt rationis. Ideoq; dicitur, Non eſt bonũ ſolum eſſe hominẽ. Ad hoc ení bonũ erat vt fieret vt nõ ſolum anima dominaretur corpori quod ſeruilẽ locum obtinet, ſed etiá virilis ratio ſubiugaret ſibi animalẽ partẽ, vt appetitũ animalẽ per quẽ voluptates coporis operamur, habeat mens interior táquá virilis ratio ſubiugatũ, ſic debet vir fœminá regere, nec eam D

Auguſtinus de trinitate.

permittere dominari in virũ. Quod ſi animalis pars ímoderato progreſſu nimis in exteriora prolabitur cõſentiente capite ſuo. ſ. ratione, id eſt nõ eam cohibente atq; refrenante, illa quæ in ſpecula cõſilij præſidet virili portione, peruerſa eſt, & miſera dom⁹ vbi mulier dominatur in virum. Inueteraturq; interior homo inter inimicos ſuos inuidos virtutis. ſ. dæmones, æternorumq; viſio ab ipſo etiam viro cũ cõiuge ad inſtar primorum parentũ vetitum manducante ſubtrahitur, vt lumen oculorum eius nõ ſit cũ illo, & ſic ab illa illuſtratiõe veritatis mox ambo nudati apertis oculis conſcientiæ ad videndũ quá indecori, & inhoneſti ſunt, táquá folia dulcium fructuum ſine ipſis fructibus. i. ſine bonis operibus bona verba contexunt, vt male viuẽtes bene loquẽdo turpitudinem ſuá cõtegant. Da memorię quia ſecũdũ quoſdá ſenſualis motus animę eſt pro ſerpẽte, inferior portio rationis pro muliere, ſuperior portio rationis eſt pro viro. Illecebræ cõſentire eſt cibum vetitũ edere. Si ſola cogitationis delectatio eſt, fœmina ſola comedit: ſi vero mala cogitatio in actũ mittitur, vel voluntas perficiẽdi aſſit, E

Auguſtinus de trini.

tunc etiá vir cũ fœmina cibũ vetitum guſtat. Alij vero nõ improbabiliter ponũt ſenſum corporis pro ſerpẽte: ſenſualitatẽ, pro fœmina: rationẽ, pro viro. Hæc autẽ diſputatio qua in mente vniuſcuiuſq; hominis quęſiuimus quoddam rationale coniugium cõtemplationis, & actionis officijs per quędam ſingula diſtributis, tamẽ in vtroq; mẽtis vnitate ſeruata ad hoc tantummodo audienda eſt vt intelligatur Apoſtolus imaginem dei tantũ viro tribuẽdo nõ etiam fœminæ, quáuis in diuerſo ſexu duorum hominum aliquid tamẽ ſignificare voluiſſe quod in vno hoíe quæreretur. Non. n. q. d. mulier. i. ſenſualitas eſt. Gloria viri, id eſt rationis de qua nõ eſt vir. Non eſt enim vir, id eſt ratio. Ex muliere, id ſenſualitate, vt à ſenſuali portione regatur ratiõalis. Sed mulier, id eſt ſenſualitas eſt ex viro. ſ. vt ab eo regatur. Ac ſi diceret, diſtributio vtriuſque indicat, vt quod ſpirituale eſt regat illud quod animale eſt, & non ediuerſo. Et ſic decet, Etenim, id eſt quia, Non eſt creatus vir, id eſt rationalis, propter mulierem. ſ. vt ſeruiat ſenſualitati, ſed econtrario. Mulier propter virum, id eſt ſenſualitas vt ſubſeruiat rationi, & ideo mulier debet habere velamen ſuper caput. ſ. ad ſignificádum quod F

Aug. de trini.

ſenſualitas debet ſubijci rationi: Propter angelos. Grata eſt enim ſanctis angelis & ſacrata & pia ſignificatio. Nam deus non ad tempus videt nec aliquid noui eſt in ei⁹ viſione & ſcientia, cum aliquid temporaliter & tranſitorie geritur, ſicut inde efficiuntur ſenſus vel carnales hominũ, vel etiam cęleſtes angelorum.

Beda in homelia quadá dicẽda in paſcha.

Angelici enim ſpiritus nobis adeſſe credendi ſunt, maxime cum diuinis mancipamur obſequijs, id eſt cum eccleſiam ingreſſi vel lectionibus ſacris aurem accommodamus, vel pſalmodiæ operá damus, vel orationi incumbimus, vel miſſarum ſolẽnia celebramus. Ideo Apoſtolus monet mulieres habere velamen propter angelos. Nec dubitari vbi corporis dominici, & ſanguinis myſteria geruntur ſupernorũ ciuium adeſſe conuentus qui monumentum quo venerabilile corpus fuerat poſitum, & vnde reſurgendo abſceſſerat tam ſedulis excubijs ſeruarunt.

Verũtamen neque vir ſine muliere, neq; mulier ſine viro, in domino. Nam ſicut mulier de viro: ita & vir per mulierẽ. Omnia autẽ ex deo. Vos ipſi iudicate.

Decet mulierem non velatã orare deum. Nec ipſa natura docet vos, ꝙ vir qui
A dem ſi comã nutriat ignominia eſt illi, mulier vero ſi comam nutriat gloria eſt il
li, quoniã capilli pro velamine ei dati ſunt. Si quis autem videtur contentioſus eſ
ſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque eccleſia dei. Hoc autem præ
cipio, non laudans quod non in melius, ſed in deterius conuenitis.

Verũtamen. Quãuis in primis. i. in prima conditione nõ ſit vir de fœmina, ſed edi
uerſo. Veruntamen, in ſubſequenti gñatione non eſt hoc, quia neq; vir ſine muliere ẽ Ambroſius.
Neque mulier ſine viro in domino. ſ. ſecundum dñm. i. ſecundum operationem dñi,
in quo alter ſine altero nõ creatur, qui etiam primitus creauit ex vno ambos. i. ex vna
materia, quia mulierem de viro formauit, & ambos in natura fecit vnum, & quod vnũ
in natura ſint, confirmat Aplũs. Nã ſicut mulier, prius de viro facta eſt, ita & vir poſt
ea naſcitur per mulierẽ. Oĩa autem, poſtquã gradatim ſingula dixit vt omnia deo vni Ambroſius.
principio ſubijceret, addit, Oĩa aũt. ſ. & corpus & aĩa vtriuſq;, Ex deo, auctore, Sunt, Ambro.
hoc iõ dicit vt neq; mulier de ſubiectiõe doleat, nec vir de exaltatione ſuperbiat. Vel
ita. Verũtñ. q. d. licet per mulierẽ præuaricatio cœperit, & viro ſubiecta ſit, Verũtamẽ
nec vir ſine muliere, nec mulier ſine viro eſt in domino. i. fide Chriſti, quia non ita ſe
B habet vter. i. alter eorum in Chrõ dño, vt admiſſo viro mulier excludatur a ſalute, ne
que admiſſa muliere vir excludatur. Reddit aũt cauſam quod altero admiſſo, alter nõ
ſit excludendus, ſubdens, Nã ſicut mulier de viro ita vir per mulierem, hoc non muta Ambroſ.
tur. Vos aũt. Quia Corinthij eius traditionem non ſeruauerant, propter quod ſuperiꝰ
eis ſuccenſet, vbi dicit. Laudo vos &c. Ideo non ex authoritate traditionis quã negle-
xerant ſuadet veritatem, ſed ex natura quæ docet vt velatæ ſint mulieres in eccleſia,
vbi eas reuelatas eſſe illi patiebantur agentes contra ſacramentum velationis & ordi-
nem creationis. q. d. & cum hæc prędicta ita ſint, vos Ipſi iudicate, iſtud, An decet mu Ambroſius.
lierem non velatam, orare deum? nec ipſa natura docet vos. Natura nos docet, Quod
id eſt quia, Vir quidem ſi comam nutriat, ignominia eſt illi. hic ſecundum legem lo- Auguſtinus
cutus eſt, quæ prohibet virum eſſe comatum. Quod ſi quis opponat de Samuele, & pro de ope. mon
phetis veteris teſtamenti qui capita ſua nõ tondebant, cogitet quid interſit inter illud
velamentum myſticũ & hanc tonſuram. De Nazareis aliud eſt, quibus ſpecialiter prę
ceptũ eſt in Deuterono. vt comã nutriant. Illud. n. velamentũ. i. coma ſanctorũ idem
ſignificabat quod velamen poſitũ ſuper faciem Moſi. i. velamen lectionis veteris teſta
menti. hæc aũt tõſura reuelationem euãgelicæ grãe ſignificat. Coma ergo Samuelis &
prophetarũ pro velamine veteris teſtamenti olim habita, nunc in reuelatione euange Auguſt.
lij deponitur. De qua dicit Apoſtolus, Cũ tranſieris ad Chriſtũ auferetur velamẽ. Mu
C lier, ſi comam nutriat gloria ẽ illi. Ideo gloria eſt mulieri, quia naturaliter hoc habet Ambroſius
pro velamine. vñ ſubdit. Quoniam capilli pro velamine ei dati ſunt. Coma. n. indiciũ
velaminis eſt, iõ naturaliter hoc honeſtũ eſt vt velata ſit mulier, & obediat, vt naturę
volũtas addatur, quæ ad hoc habet velamen vt reã ſe cognoſcat, & ſubditam, & ideo
gloria eſt illi, ſi comam habet, quia naturaliter habet. Ad hoc enim naturalis rõ con-
ſentit, & iõ vir non naturaliter comatus eſt, quia non eſt reuelandus, & lex etiam pro-
hibet virum eſſe comatum. Si quis autem. Poſt rõnem redditã, vt vincat contentioſos
ponit authoritatẽ, quia diſſertione non vult vti, ſed authoritate. q. d. natura, etiã docet
quod trado. Si quis aũt videtur contentioſus eſſe. ſ. qui non vult adquieſcere nobis: di-
cimus quod Nos, Iudæi. i. nos Apoſtoli qui de Iudæis ſumus, Non habemus talem cõ Ambroſius
ſuetudinem, neque eccleſia dei, de alijs gentibus ad fidẽ Chriſti vocata, id eſt nec Mo- Augu.
ſes nec Chriſtus ſic docuit, ſcilicet vt vir velet caput & non mulier. Hoc autem, quod Hieronymus
dictum eſt de velandis capitibus, Ego præcipio obſeruari. Authoritate præcepti vtitur Ambr.
Apoſtolus, vt obtemperent. Valde enim iniquum eſt velle ſibi obtemperari a mino-
ribus, & nolle obtemperare maioribus. Et hic oſtendit quædam eſſe de quibus nõ eſt di-
ſputandum, ſed authori præcipienti adquieſcendum. Vnde ait, Hoc autem præcipio, Auguſtinus
ſcilicet vt non differentis ſolertia requiratur, ſed præcipientis authoritas attendatur. de ope. mõa.
Non laudans quod nõ in melius, &c. Poſtquam egit de velamine capitis vbi plurimũ
a veritate deuiabant, incipit de dominica cœna agere, in qua ipſi ijdem multum peccã

bant.q.d.Quod dictum eſt de velando vel non velando capire,p ræcipio vtiq;. Non D
laudans ſed improbans,quod conuenitis ad dominicam cœná, Non in melius.ſ.vt di
ceret,ſed in deterius,id eſt non ad vſum perfecti onis,ſed ad detrimentum damnatio-
nis,quod ex pluribus poteſt oſtendi.

Primum quidem conuenientibus vobis in eccleſiam,audio ſciſſuras eſſe in
ter vos,& ex parte credo.Ná oportet & hæreſes eſſe,vt qui probati ſunt,ma-
nifeſti fiant in vobis.Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non eſt domini-
cam cœnam manducare.

Primũ quidẽ,ex hoc,quod vobis conuenientibus in eccleſiam dei, quod exigit vni
tatem charitatis,vt ſicut ibi corporaliter conueniunt homines,ita & ſpiritualiter.ſ. af
Ambroſius. fectu charitatis vnia ntur,audio Sciſſuras,id eſt diſcordias eſſe Inter vos. Nota quod
dicendo,Primũ,oſtendit quo primũ malum diſſenſio eſt,vnde cætera oriũtur. Vbi.n.
diſſenſio eſt,nihil rectum eſt,audio ſciſſuras eſſe inter vos.Et.i.etiam. Credo,eſſe, ex
parte.i.in quibuſdam veſtrum,quod non eſt inutile bonis. Ná oportet.i.vtile eſt etiá
Hæreſes eſſe,ſicut erant in his qui dubitabant de reſurrectione. ſciſſuræ autem erant
Auguſtinus. pro donis ſpiritualibus.Videns enim diabolus templa dæmonum deſeri, & in nomen E
de ciui.dei. liberantis mediatoris currere genus humanũ,mouit hæreticos qui ſub vocabulo Chri
ſtiano doctrinæ reſiſterẽt chriſtianæ.Qui enim in eccleſia Chriſti morbidum aliquid
prauumq; ſapiunt,ſi correcti vt ſanũ rectũq; ſapiant reſiſtunt contumaciter, ſuaq; pe-
ſtiſera dogmata emendare nolunt ſed defenſare perſiſtunt,hæretici fiunt,& habentur
in exercitibus inimicis.Et hi etiam ſic malo ſuo proſunt veris catholicis,dum de⁹ vti
tur etiam malis bene,& diligentibus deũ omnia cooperantur in bonum.Oẽs enim ini
mici eccleſiæ vel errore cęcati,vel malitia deprauati proſunt,quia ſi accipiunt poteſta
tem corporaliter affligendi,exercent eius patientiam:ſi vero male ſentiẽdo aduerſan-
tur,exercent eius ſapientiam.Ab aduerſario enim mota quęſtio,diſcendi exiſtit occa-
ſio.Multa quidem ad fidem catholicam pertinentia dum hæreticorum callida inquie
tudine exagitantur,vt aduerſus eos defendi poſſint,& conſiderantur diligentius, & in
telliguntur clarius,& prædicantur inſtantius.Exriterunt plures qui cæleſtium verbo-
rum ſimplicitatem pro voluntatis ſuæ ſenſu non veritatis ipſius abſolutione ſuſcipe-
rent,aliter interpretátes quá dictorũ virtus poſtulet.De intelligẽtia enim hæreſis nõ
Idem in eo. de ſcriptura eſt,& ſenſus non ſermo crimen eſt. Hæreticorum enim genus callidũ nõ
ſpiritu ſapientiæ ſed impatientiæ,dum pacẽ catholicá perturbant,in vſum cedit profi
cientium:ſecundum illud,filius eruditus ſapiens erit,imprudente autem miniſtro vte
Auguſtin. de tur.Vtamur ergo etiam hæreticis non vt eorum approbemus errores,ſed vt catholicá
vera religióe doctrinam aduerſus eorum inſidias aſſerentes,vigilantiores,& cautiores ſimus. Pro- F
ſunt ergo nobis hæretici non verũ docendo quod neſciũt,ſed ad verũ quærendũ & a-
Auguſtinus. periendũ catholicos excitando.Ideoq; diuina prouidentia hæreticos eſſe multos per-
cótra Manic. mittit,vt cũ inſultant nobis & interrogant nos quæ neſcimus,& ſic excutiamus pigri
tiam,& diuinas ſcripturas noſſe cupiamus.vnde ait,Oportet hæreſes eſſe. Nõ vult A
poſtolus nec optat vt hęreſes ſint:ſed quia ſic futurum ẽ,dicit,Et quia hoc vtile ẽ. Ad
quid autem eſt vtile,ſubdit,vt nõ tantum reprobi,qui dicunt ego ſum pauli, ſed etiam
Auguſti. con Qui probati ſunt in vobis.i.inter vos.Sicut illi qui dicunt ego ſum Chriſti,manifeſti
tra Manich. fiant hoĩbus.Hi enim deo probati ſunt,qui bene poſſunt docere, ſed manifeſti hoĩbus
Quid ſit hæ eſſe nõ poſſunt,niſi cũ docẽt.Docere aũt nolunt,niſi eos qui doceri quærũt,ſed multĩ
reticus. ad quærendum pigri ſunt,niſi per moleſtias & inſultationes hęreticorũ quaſi de ſom
Augu. no excitentur.Hęreticus vero eſt qui alicuius temporalis commodi,& maxime glorię
de vti.crede. principatuſque ſui gratia falſas ac nouas opiniones vel gignit vel ſequitur,qui aũt hu
iuſmodi credit,imaginatiõe veritatis pietatis ac illuſus eſt.Cõueniẽtibus &c.Hic re-
darguit eos de hoc quod corpus dñicũ nõ eo ordine ſumebant quo ſumi oportebat. In
ter prádia enim vel poſt prandia euchariſtiam ſumebát quod ieiuni potius facere de-
berent.Huius aũt rei faciendę occaſionẽ ſumpſerunt ex eo quod dñs mấducantibus di
ſcipulis accepit panẽ & bñdixit,& eis tradidit iá celebrato veteri paſcha.q.d. Et quia
in vobis ſciſſurę ſunt,ergo Conuenientib⁹ vobis in vnũ,quod fieri quidẽ debet non tá
corporũ cõſortio quá cordium conglutino.Iam, id eſt ex hoc ſolo quod ſciſſurę ſunt

A in vobis,Non eſt.i.non licet,Manducare dominicam cœnam.Vel, Iam.i.in præſen
ſenti hoc damnũ habetis.ſ.quod Non eſt.i.non licet vobis,Manducare dominicá cœ
nam in futuro peius erit vobis.Dominicam cœnam dicit acceptionẽ euchariſtiæ,quá
non debent pranſi ſumere,vel menſis ſuis miſcere,vt faciebant illi quos arguit Apo-
ſtolus,ſed ieiuni,in honorem tanti ſacramenti.licet enim Chriſtus poſt cœná dederit Auguſtinus
diſcipulis ſuis corpus & ſanguinem ſuum,non ideo tamen calumniandum eſt vniuer ad Ianuariũ.
ſæ eccleſiæ,quod a ieiunis ſemper ſumitur.Nam ſaluator quo vehementius commen
daret myſterij illius altitudinem,vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ
diſcipulorum,a quibus ad paſſionem digreſſurus erat.Quo autem ordine deinceps ſu-
meretur,Apoſtolis per quos eccleſias diſpoſiturus erat,ſeruauit docendum. Auguſt. in eodem.

Vnuſquiſque enim ſuam cœnam præſumit ad manducandũ.Et alius quidem eſurit,alius autem ebrius eſt.Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum?Aut eccleſiam dei comtemnitis,& confunditis eos qui non habent? Quid dicam vobis?Laudo vos,in hoc non laudo.

Vnuſquiſq; enim.q.d.Ideo non licet vobis mádneare,quia,Vnuſquiſque veſtrũ,con-
tendentium ante dominicam cœnam,Præſumit,non ad erogandum pauperibus,ſed,
B Ad manducandum cœnam ſuam.Et alius quidem eſurit,cui nihil datis.Alius autem
ebrius eſt,cum ſobrij eſſe deberetis.Multipliciter tangit eos,qui autem práſi ſumebát
corpus domini,& de prandio ſuo luxurioſo nihil tribuebant eſurientibus, & hoc facie
bant in eccleſia.Nunquid non.q.d.Cœnam veſtram manducatis ante dominicá, nec
pauperibus tribuitis,ſed Nunquid habetis domos ad manducandum & bibẽdum?q.d.
in domibus potius hoc eſſet faciendũ.Aut eccleſiam dei,id eſt domũ orationis,Contẽ
nitis?Quaſi dicat,Quod vere facitis,& ſi non putatis.Et confunditis,id eſt erubeſce-
re facitis,Eos qui non habent,vtiq; facitis. Nota quod in eccleſiam homines ſunt de
quibus dicitur,vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam,hoc tamẽ nomine vocari ipſam Auguſtinus
domum orationis,Apoſtolus teſtatur dicens.An eccleſiam dei contemnitis,& hoc co in lib.quæſt.
tidianis vſus loquendi obtinuit,vt in eccleſiam prodire vel confugere non dicatur,ni Leuitici.
ſi qui ad locũ ipſum parieteſq; prodierit,vel confugerit,quibus eccleſiæ cõgregatio cõ
tinetur.Vel aliter poteſt legi,Vnuſquiſq; enim &c.Notat illos qui munera quæ offe-
rebant altaribus ſibi reſumebant,nec alijs non habentibus communicari ſinebant.Of
ferebant enim diuites panem & vinum abundanter,vt benedictione & conſecratione
ſacerdotali conſecraretur,& dominici corporis & ſanguinis ſacramentum cõfiteretur.
Poſt celebrationem vero ſacri myſterij,& conſecrationem panis & vini ſuas oblatio
nes vendicabant,& alijs non communicantes ſoli ſumebát,vt inde etiam inebriaren-
C tur alijs eſurientibus.q.d.ideo non licet nobis manducare dñicá cœnam,quia, Vnuſ-
quiſq; enim ad manducandum ſuam cœnam,reſumẽs totũ quod obtulit.Et alius qui-
dem eſurit,alius aũt ebrius eſt.Et ita agitis contra ſignificationem, & ordinem ſacra- Ambroſius.
menti.Munus enim oblatũ toti⁹ populi ſit,id eſt vniuerſis cõicari debet.Quia in vno Ambro.
pane oẽs figurantur.Per id enim quod oẽs vnum ſunt,de vno ſumere oportet.Hos er-
go notat qui in eccleſia vbi cauſa vnitatis & myſterij conuenitur,ſuas oblationes cau-
ſa diſſenſionis quam pſeudo ſeminauerunt ſibi vendicabant.Tantas enim diſſenſiões Ambroſius.
inter eos pſeudo ſeminauerant,vt ſuas zelarent oblationes,& vendicarent,cũ vna ea-
demq; prece oĩm oblationes,& benedicerentur,& hoc ita faciebant,vt cæteri vñ offer
rent non habentes,pudore confunderentur,non ſumentes partem, & hoc tá cito age-
bant,vt ſupernæ mentes nihil inuenirent quod ederent.Et dũ ſic agerent domi poti⁹
hæc agenda dicit quam in eccleſia,ſubdens.Nunquid domos &c.quæ patent vſq; ibi.
Quid dicá?q.d.Et cũ hæc facitis,quid dicam vobis?Nõ inuenio quid dignũ ſit vobis.
Laudo vos,in alijs,ſed,In hoc non laudo,id eſt in hoc nihil laudabile inuenio in vo- Ambro.
bis. Vel ita diſtingue literam. Laudo vos in hoc?vtique non laudo. Sed vt corri-
gantur de errore ſuo,formam quæ a Chriſto in hmõi re data eſt,iterat ſubdens.

Ego enim accepi a domino quod & tradidi vobis,quoniam dominus Ieſus in qua nocte tradebatur accepit panem,& gratias agẽs fregit & dixit, Accipite & manducate,Hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur,hoc facite in meam

commemorationem. Similiter & calicem, poſtquam cœnauit dicens, Hic calix D
nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite quotienſcunque bibetis in meam commemorationem.

Ego enim.q.d. Ideo non laudo vos de hoc, quia corpus domini eſt quod ſumere debetis, & in eius commemoratione. Quod & ego & a domino accepi, id eſt didici, & vobis tradidi.ſ. Quoniam dominus noſter Ieſus Chriſtus in qua nocte tradebatur.ſ.iam imminente paſſione, in nocte enim paſſus, id eſt ad patiendum captus & detentus ad lucem reſurrectionis venit. Tunc inquam accepit panem & gratias agens, de reparatiõe hominum ſic futura, Fregit, vnũ oĩbus dedit, vt in vnitate maneát, & dũ fregit, ſpõtaneã ſuã paſſionẽ oñdit. Fregit autem in ſacramento.ſ.ſecundũ quod videbatur, & integrum eſſe a fidelibus credebatur. Et dixit, Accipite & manducate.ſ. vt conformes mihi ſitis. Ipſa enim ſacramentalis aſſumptio capitis & membrorum vnionem deſignat & facit digne celebrata. Dixit etiam, Hoc, quod aliud videtur, Eſt corp⁹ meum. Illud idem ſubſtantialiter. Quod pro nobis tradetur. Non ergo quia non ad ſalutem accipit ideo minus eſt corpus & ſanguis quod accipit. Hoc, quod dixi, Facite, id eſt corp⁹ meũ accipite & manducate. In meam commemorationem, id eſt in memoriam paſſionis & mortis meæ, vt ſicut præceſſi ſequamini. Similiter.ſ. pro noſtra ſalute & exhortatione
Auguſtinus Et calicem accepit poſtquã cœnauit.ſ.iam finito veteri paſcha dicens. Hic calix eſt nouum teſt. in meo ſanguine.q.d. id quod continet hic calix, eſt meus ſanguis, in quo effuſo confirmatur no.teſta. id eſt doctrina euangelica, quia teſtamentum in mortuis confirmatur. Vel, Eſt nouum teſt. id eſt noua promiſſio non temporalis ſed æterni boni. In veteri enim lege carnalia offerebantur, & carnalia iuxta literam promittebãtur E
Auguſtinus. In nouo autem vbi ſacerdos eſt victima, cœleſte eſt quod offertur, & cæleſte eſt quod promittitur. Teſtamentum enim nouum vel vetus, etiam in ſacra pagina accipitur, ſiue doctrina in qua continetur promiſſio, vetus vel nouum, ſiue ipſa promiſſio. Et dicit, Quotienſcunque ſumitis, facite in meam commemorationem, id eſt in memoriam paſſionis meæ & mortis. Oſtendit Apoſtolus ex his verbis, myſterium eucha
Auguſtinus. riſtiæ inter cœnandum celebratum non cœnam eſſe. Medicina enim ſpiritalis eſt quę cum reuerentia deguſtata purificat ſibi deuotum, & memoria eſt noſtræ redemptionis vt redemptoris noſtri memores, maiora ab eo conſequi mereamur. Et quia in morte Chriſti liberati ſumus, huius in edendo & bibendo carnem & ſanguinem memores eẽ
Ambro. debemus, in hoc conſecuti nouum teſtamentum, quod eſt noua lex, quæ obedietẽtem ſibi, tradit cæleſtibus regnis. Teſtamentum ergo ſanguine conſtitutum eſt, quia beneficij diuini ſanguis teſtis eſt. Vnde ad tuitionem corporis & animæ percipimus, quia caro chriſti pro ſalute corporis, ſanguis vero pro anima noſtra ſumitur, Et effuſus eſt ſicut præfigurauit Moſes dicens, Caro, inquit, pro corpore noſtro offertur, ſanguis vero pro anima. Ideoq; non manducandũ eſſe ſanguinem lex præcipit. Et quia de corpore
Ambroſius domini plenior hic tractatus occurrit, breuiter quæ de ſacramento corporis & ſanguinis ſcienda ſunt videamus. Itaq; dominus noſter Ieſus Chriſtus de hoc mundo ad inuiſibilia æternæ maieſtatis tranſiturus celebrato ſacramento veteris paſchæ poſt typicum agnum in vltimo corp⁹ ſuum & ſanguinem in ſpecie panis vini tradidit diſcipulis. Vbi diligenter animaduertendum eſt quare poſt typici agni ſacramentũ ſui corporis & ſanguinis ſacramẽtum dedit Apoſtolis, & quare ſub alia ſpecie: & cum ſub a- F
Nota. lia, quare potius ſub iſta: & cum ſub iſta, quare ſub duplici: deĩde quare aqua admiſceatur: poſt quid a bonis & quid a malis ſumatur: deinde quę ibi videntur eſſe vel fieri, vtrum vere ſint vel non. Sciendum igitur ideo poſt celebratum vetus paſcha, dominũ corpus & ſanguinem ſuum dediſſe diſcipulis, vt oſtenderet veteris legis ſacramẽta ceſſatura, inter quæ præcipuum erat agni paſchalis ſacramentum, & nouæ legis ſacramẽta inſtituenda inter quæ excellit dominici corporis ſacramentum. Ideoq; etiam poſt alia dedit, vt memoriæ diſcipulorum tenacius infigeretur, & ab eccleſia deinceps frequentaretur. Sub alia vero ſpecie ideo tradidit & a fidelibus deinceps ſumendum inſtituit, vt fides haberet meritum quæ non eſt de his quæ videntur. Quia fides non habet meritum cui.h.r, præ.ex. Et ne abhorreret oculus quod teneret manus, & ne ab incredulis nobis inſultaretur, In hac enim ſpecie tradidit quia res huius ſpeciei expreſſam

A habet ſimilitudinem cum vtraque re huius ſacramenti,contenta.ſ.& ſignificata,& nõ
contenta. Res contenta. Res contenta & ſignificata eſt caro Chriſti quã de virgine tra
xit,& ſanguis quem pro nobis fudit. Res aũt ſignificata, & nõ cõtẽta eſt vnitas eccle-
ſiæ in prædeſtinatis vocatis,iuſtificatis,& glorificatis. Hæc eſt duplex caro Chriſti.
Vnde Hiero.ait. Dupliciter intelligitur caro Chriſti,vel illa quæ crucifixa eſt & ſe-
pulta,vel illa ſpiritualis atq; diuina de qua ipſe dicit,Caro mea vere cibus eſt, & ſan- Hierõ.
guis meus vere eſt potus. Et item, Qui mãducat meam carnem in me manet & ego in
eo &c. Sunt itaque tria in ſacramento conſideranda,vnum quod tantum eſt ſacramen
tum,alterum quod eſt ſacramentum & res,tertium quod eſt res & non ſacramentũ. Sa
cramentum & non res eſt ſpecies viſibilis panis vel vini. Sacramentum & res,caro
Chriſti propria & ſanguis. Res & non ſacramentum eſt myſtica Chriſti caro. Porro
ſpecies illa viſibilis ſacramentũ eſt geminæ rei,contentæ ſ.& ſignificatæ. Sacramen
tum vero eſt ſacræ rei ſignum,& ſpecies illa vtranq; rem ſignificat, & vtriuſq; rei ge-
rit expreſſam ſimilitudinem. Nam ſicut panis præ cæteris cibis corpus reficit,& ſuſten
tat,& vinum hoĩem lætificat atq; inebriat,ſic caro Chriſti interiorẽ hoĩem magis cæ-
teris gratijs ſpiritualiter reficit & ſaginat, quem & ſanguis ſpiritualiter lætificat,&
ſic inebriat,vt ſobrium reddat. Vñ,Calix tuus inebrians,quam præclarus eſt. Habet
etiam ſimilitudinem cũ re ſignificata tantũ,quæ eſt vnitas fideliũ. Quia ſicut ex mul-
tis granis conficitur vnus panis,& ex pluribus acinis vinũ in vnũ confluit, ſic ex mul
tis fideliũ perſonis vnitas eccleſiæ conſtat,cuius etiam ſacramentum eſt corpus Chri
ſti propriũ quod de virgine ſumpſit. Quia ſicut corpus Chriſti ex multis membris pu
B ris & ab omni macula peccati immunibus conſtat:ita & vnitas eccleſiaſtica ex multis
perſonis mũdis & ĩmaculatis cõſiſtit. In cuius rei typo facta eſt arca domini de lignis
techni,quæ ſunt imputribilia,& albæ ſpinæ ſimilia. Ecce quare in hac ſpecie dedit.
Cũ aũt totus Chrũs ſub ſpecie panis totus ſub ſpecie vini ſumat̃, cur nõ in vna ſed in
duabus dedit? Iõ vt oſtenderetur Chrũs totã humanã naturã.i.aĩam et corpus aſſum-
pſiſſe,vt vtrũq; redimeret. Panis enim ad corp9 refertur,vinũ ad aĩam, quia vinũ ope
ratur ſanguinem,in quo ſedes animæ a phyſicis eſſe dicitur. Iõ ergo in duabus ſpecie-
bus celebratur hoc ſacramẽtũ,vt aĩæ & carnis ſuſceptio in Chr̃o, & vtriuſq; liberatio
in nobis ſignificetur. Iõ vero apponitur aqua,vt oſtendatur nr̃a redemptio facta per
Chriſti paſſionem,& eius paſſio procurata pro noſtra dilectione. Aqua.n.genus hũa-
num ſignificat. Vñ in Apocalypſi,Aquæ quas vidiſti populi ſunt & gẽtes, quorum ſa
lus non poſſet eſſe ſine paſſione dñi,nec dñi paſſio ſine populi dilectione. Niſi enim
nos diligeret,pro nobis ſe morti non traderet. Poſt hæc videndum vtrũ a bonis & ma
lis corpus Chriſti & ſanguis ſumatur. Verũtñ ante hoc oſtendi oportet verum corpus Auguſtin. de
Chriſti eſſe in altari,quod a quibuſdã incredulis eſſe negatur,quos et ipſa veritas con ſacramentis.
futat dicens,Accipite,hoc eſt corpus meũ:et ſanctorũ authoritates in mediũ deductæ
Ait.n.Ambroſius,Antequã cõſecretur panis eſt et vinũ,vbi aũt verba Chriſti opera- Euſebius.
ta fuerint,corpus et ſanguis Chr̃i efficit̃. Itẽ, Sermo Chr̃i qui potuit ex nihilo facere Emiſenus.
quod nõ erat,non põt ea quæ ſunt mutare in id quod nõ erat? Itẽ Euſebius. Inuiſibi- Gregorius. in li.dialo. iii
C lis ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis et ſanguinis ſui verbi ſui ſecre Aug.de vera
ta poteſtate cõmutat. Item,Eſt quidẽ etiam in pc̃tõribus et indigne ſumentibus vera euangelii.
Chr̃i caro et verus ſanguis,ſed eſſentia,non ſalubri efficientia. Item, Multi accipiunt
corpus dñi indigni:de quibus Aplũs. Qui mãducat corpus dñi,et ſanguinẽ bibit indi-
gne,iudicium ſibi mãducat et bibit. Per quod docemur quã ſit cauendum male accipe-
re bonũ. Ecce.n.factũ eſt malũ,dũ male accipitur bonum,ſicut cõtra Apoſtolo factũ
eſt bonũ cum bene accipitur malum.i.dũ ſtimulus Satanæ ei datur,et patienter portat̃
Ecce ex his ſanctorũ teſtimonijs liquet verũ Chriſti corpus eſſe in altari, et nõ mõ a
bonis,verũ etiã a malis ſumi. ¶ His aũt quędã vident̃ repugnare quæ ſilentio præter-
eunda nõ ſunt. Ait.n.Auguſtinus. Bonus accipit ſacramentũ et rẽ ſacramenti, malus Obiectio.
vero ſacramentũ et non rem. Ad quod dicemus,ſacramentũ hic appellari corpus dñi
de virgine ſumptũ,rẽ aũt ſpũalem carnem Chriſti quæ eſt vnitas fidelium. Bonus er-
go accipit ſacramentum.i.carnem Chriſti propriam et ſanguinem,et rem.i. vnitatẽ fi
deliũ,et grę augmẽtũ. Mal9 vero accipit ſacr̃m.i.corpus Chriſti ſub ſacramẽto, et nõ
rem.i.vnitatẽ eccleſię. Et eſt, Bon9 mãducat ſpũaliter et ſacr̃aliter. malus vero ſacra

mentaliter tantũ. Item, Nõ mãducãs manducat, & mãducans nõ mãducat.i.non manducãs ſacramẽtaliter, manducat ſpũaliter: & mãducans ſacramentaliter, non manducat ſpũaliter. Ad quod videtur illa collecta pertinere, Perficiant in nobis dñe quæſumus tua ſacramenta quod continent, vt quæ nunc ſpecie gerimus, rerum veritate capiamus, per dominum.i. vt ſicut ſub ſpecie ſacramentali carnem Chriſti ſumimus, ita rei veritate.i. ſpũaliter carnẽ Chriſti ſumamus. Vel aliter, Perficiãt in nobis &c.i. per hæc ſacramenta præſta nobis, vt qui Chriſtum ſub ſacramento videmus & ſumimus, in futuro eundem facie ad faciem, ſicut eſt, videamus. Illud quoq; huic veritati cõtraire videt̃ quod veritas dixit. Nõ hoc corpus quod videtis manducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinem quem fuſuri ſunt qui me crucifigent, ſed ſacramentum aliquod cõmendaui vobis. Ex his verbis calumniatores veritatis audaciam ſumunt oblatrãdi nobis, quibus ne amodo errare liceat, illud inuolutũ euoluimus. Nõ hoc corpus &c.i. nõ ĩ hac ſpecie mãducaturi eſtis, ſed ĩ ſacro nõ morſib⁹ diſcerptũ, & laceratũ vt putatis, ſed integrũ & illeſum. Cũ autem panis vel vinũ a ſanctis dicat̃, & a cũctis fidelib⁹ credatur trãſire in ſubſtantiam corporis & ſanguinis, quæ ſit illa conuerſio an formalis an ſubſtantialis quæri ſolet. Quod autem formalis non ſit manifeſtũ eſt, quia forma panis & vini remanet. Vtrũ vero ſit ſubſtantialis perſpicuũ nõ eſt. Quidam enim dicunt ſic ſubſtãtiã in ſubſtantiã tranſire vel cõuerti, vt hæc fiat illa, nec illa auget̃, nec concedunt quod hæc eſſe illa vere dici poſſit. Alij aũt ſic dicunt, hanc in illã tranſire vel conuerti, quia ſub illis accidentibus ſub quibus prius erat ſubſtantia panis & vini, poſt conſecrationem eſt ſubſtantia corporis & ſanguinis, quibus tamen ipſum corpus non afficitur. Nos autem incerta relinquentes, quod ex authoritatibus certũ eſt profitemur.ſ. ſubſtantiam panis & vini in ſubſtantiã corporis & ſanguinis dominici cõuerti, modũ vero conuerſionis ignorare non erubeſcimus fateri. De priori aũt ſubſtantia quædam remanent, ſcilicet color, ſapor, forma, põdus, quæ prioris ſubſtãtiæ accidẽtia fuerunt, quæ nec ipſum Chriſti corpus afficiunt, nec in eo fundantur. Si vero quærit̃ vbi fundentur, dicimus nobis potius videri quod ſint ſine ſubiecto, quam in ſubiecto. E

¶ De fractione etiam illa quæri ſolet, quæ ibi fieri videtur cuius rei vel in qua re ſit: cũ q; ibi non ſit alia ſubſtantia quã corpus Chriſti, ſi in aliqua ſubſtantia eſt, in ipſo corpore eſſe videtur, ſed cõtra, cum ipſum corpus incorruptibile ſit, quia immortale eſt impaſſibile, in ipſo non poſſe eſſe videtur. Vnde & Chrũs redarguit carnalem ſenſum diſcipulorum, qui putabant Chriſti carnẽ ſicut aliam in partes eſſe diuidendã, & morſibus lacerandã. Iõ plures dicunt quod non eſt ibi fractio, ſed v̄r tantũ. Quibus obijcitur quod Ambroſius ait, Nihil falſum putandum eſt in ſacrificio veritatis, vel ſicut fit in magorum præſtigijs, vbi deluſione quadam falluntur oculi, vt videant eſſe quod nõ eſt. Ad quod illi dicunt, Non fallit nos viſus nec fallitur, quod eſſet, ſi crederet̃ ſic frãgi. vt videtur: nec illuſio eſt, quia ad vtilitatem fidei, non ad deceptionem ſic fit. Alij dicunt quod ibi ſit fractio, non quidem in corpore, ſed in ipſa forma panis ſacramentali, quod videtur Apoſtolus velle dicens, Panis quẽ frangimus. Item Auguſtinus, Quãdo Chriſtus mãducatur vita manducatur, nec partes de illo facimus, & quidem in ſacramento ſic fit. Item. Vnuſquiſque partem ſuam accipit, per partes manducatur & manet integer. Ecce ex his patet quod integrum & incorruptũ corpus CHRISTI manducatur, & ſi fractio vel partitio ibi eſt, non in ipſo eſt, ſed in ſacramento eſſe v̄r. Alij dicunt quod ibi ſit fractio & nullius rei, quia ibi nihil frangitur. Sicut.n. ſunt ibi accidentia ſine ſubiecto, ſic mirabiliter poteſt ibi eſſe fractio in accidẽti, & ſine omni re quæ frangatur. Magnum eſt enim & inſcrutabile iſtud myſterium. Vnde Ambroſi⁹. Quid quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ipſe dñi partus ex virgine, credere iubemur, diſcutere non permittimur. Sciendũ etiam quod licet diuerſæ ſint ibi ſpecies panis & vini, non tamen duo ſacramenta dici debent, ſed vnũ, quia ſub vtraq; ſpecie idem ſumitur. Sciẽdum etiam quod in prolatione illorũ verborũ, hoc eſt corpus meum, & hic eſt calix: myſteriũ cõſumatur, & panis in corpus Chrĩ conuertitur. ¶ Solet etiam quæri quale dederit Apoſtolis, dicimus quale tunc erat.i. paſſibile & mortale. ¶ Præterea quæri ſolet ſi nõ eſt ibi ſubſtãtialis cõuerſio vti quibuſdã placet, ſed quodã locutiõis tropo dicatur trãſire vel cõuerti hoc in illud: eo ſcilicet quod ſub illis accidẽtibus ſumatur, ſub quibus erat ſubſtãtia panis & vini, quid.

Obiectio.

Ambroſius.

A de ipſa ſubſtantia panis vel vini factum ſit. Ad quod illi reſpondent, vel in præiacentem materiã reſolutã, vel in nihilũ redactã, quod poteſt ille facere qui de nihilo cuncta creauit. ¶ Solet etiã quæri ſi aqua non apponatur obliuione, vel negligentia, an irritũ ſit. Quod cum de authoritate nobis certum non ſit, ſine aſſertione quod nobis videtur, dicemus. Quod ſi nõ aio introducẽdi hæreſim, ſed obliuiõe prætermittit, nõ iõ minus cõficit. Verũtñ grauiter puniẽdũ eſt, nec Græci aquã addũt. Illud etiã ſciendũ quod a brutis aïalibus corpus Chri non ſumit, & ſi videat. Quid ergo ſumit materia? quid manducat? Forte vel nihil, vel ſubſtantiã panis ſub ſpeciem ſuã reductam. Poſt hæc partes illæ quæ ibi videntur fieri quid ſignificent videamus, Triforme eſt corpus Chriſti pars oblatæ in calicẽ miſſa, corpus Chriſti quod iã reſurrexit mõſtrat, pars comeſta, ambulantem adhuc ſuper terram, pars in altari vſq; ad finem remanens miſſæ, corpora ſanctorum vſq; in finem ſeculi in ſepulchris iacẽtia. Sergiꝰ papa.

Quotienſcunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec veniat, Itaque quicũque mãducauerit panẽ & biberit calicẽ domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Probet aũt ſe ipſum hõ, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit

B indigne, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini.

Quotienſcunq; &c. Hic exponit in quam Chriſti commemorationẽ ſumatur, mortis. ſ. q. d. ideo debetis ſumere in memoriam paſſionis. Quotienſcunq; enim manducabitis panem hunc & calicem bibetis mortem domini, pro vobis factam, annunciabitis .i. repræſentabitis quod vtiq; faciendum eſt, Donec, dominus, Veniat, ad iudiciũ, quia hoc non mutabitur vſq; tunc, ſicut ſacramenta Iudæorũ, & quia in commemoratione mortis debet ſumi. Itaq; quicunq; manducauerit hunc panem, vel biberit calicem dñi indigne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Ecce ex his patet quod ſancta obſunt malis, in bonis ſunt ad ſalutem, in malis ad iudicium: vtique ſanctum eſt quod accipimus, nec ideo reus eſt qui accipit, quia illa res mala eſt quam accipit, ſed quia ille malus male accipit, quod accipit. Quam cauendum eſt igitur male accipere bonum, quia male acceptũ obeſt malis, ſicut ediuerſo, mala patienter portata proſunt bonis vt Paulo angelus Satanæ, Attende quod ait, Qui mãducat & bibit indigne. Indignus eſt qui aliter celebrat myſterium euchariſtiæ quam a Chriſto traditum eſt, & qui non deuota mente accedit ad euchariſtiã vel in voluntate peccandi manens. & ille talis, Reus eſt corporis & ſanguinis domini, quia beneficium eius intuitũ ducit. Vel, Reus eſt &c. id eſt mortis Chriſti pœnas dabit, ac ſi Chriſtum occiderit punietur. Vel, Reus eſt &c. id

C eſt de bono male ſumpto maculam trahet. Iõq; recte Apoſtolus cõſulit ſubdens. Probet autẽ homo, id eſt examinet & purget ſeipſum, vt ſi peccata ſunt cotidiana, vel non ſint mortifera, & dimittat confratri acceſſurus ad altare: & dicat. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. & ſic ſecurus accedens, De pane illo edat, & de calice bibat. Panis eſt ſalutaris, non venenũ mortiferũ quod edis. Sed vide ſi dimittis debitoribus, nam ſi non dimittis mentiris, & ei mentiris quem non fallis, mentiri deo potes, ſed ipſum fallere non potes. Intus enim te inſpicit & examinat Dico probet ſe quiſq;. nam qui aliter agit, mortem ſumit. & hoc eſt quod ſubdit. Qui enim manducat & bibit indigne, vt qui in crimine eſt, vel qui irreuerenter tractat. Iudicium id eſt damnationem, Manducat & bibit, & hoc ſibi non tibi. Secure ergo tolera malum bonus, vt venias ad præmia bonorum: non poteſt te inquinare malus. Nam & Iudas cum Petro conuerſari potuit, ſed eum inquinare non valuit, & ad ipſam dominicam cœnam pariter acceſſit, ſed Petrus accepit ad vitam, Iudas ad mortem. Non &c. q. d. Propter hoc iudicium manducat qui indigne manducat, quia non eſt, Diiudicans, id eſt diſcernens, Corpus domini, Ab alijs cibis, ſed indiſcrete & negligenter ſumit venerationem ſingulariter debitã, nõ exhibẽs. Per hoc docet deuote & cũ timore accedendum eſſe ad communionem, quia dominus eſt cuius caro ſumitur vt gratiã videamur reddere redemptori. Quæritur an cotidie ſit ſumenda euchariſtia an eligendi ſint dies quibus homo purius continentiusq; viuẽs ad tantum ſacramentum dignus accedat. Huic quæſtioni recte reſpondet, qui monet vt præcipue in Chriſti pace permá-

Augu. ſuper Ioan. Ambr. Ambroſius Ambroſius. Auguſtinus ſuper Ioannẽ Auguſtinus. ſuper Ioannẽ Auguſtinus. Auguſti. Quæſtio. Auguſtinus. ad Ianuariũ.

D

neatur, & vt quiſque faciat quod ſecũdũ fidem pie credit eſſe faciendũ. Nã & zachæ9 & Centurio cũ alter Chriſtum in domũ ſuã gaudens receperit: alter vero dixerit, non ſum dignus vt intres ſub tectum meũ, ſaluatorẽ honorificauerunt, licet diuerſo, & quaſi contrario mõ. Ad hanc etiam ſimilitudinem valet quod in antiquo populo vnicuique piorum manna ſecũdũ propriam volũtatem in ore ſapiebat, ſic in ore cuiuſq; chriſtiani, Chriſti corpus vel cotidie, vel certis horis ſumptum. Nam aliquis honorando nõ audet cotidie ſumere, & alius honorando non audet vllo die prætermittere. Cõtẽptũ ſolũ non vult iſte cibus, ſicut nec manna faſtidium, iõ Apoſt. contra eos qui a cæteris cibis ſingulati veneratione hunc nõ diſcernebant, ait. Qui manducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. & addit, Non dijudicans corpus domini. Item quæritur qũo hic aliquis manducans, dicatur iudiciũ mãducare cũ dominus dicat, qui manducat me, ipſe viuet propter me. Ad quod dicimus duos eſſe modos mãducandi, vnũ ſacramentalem quo mãducant tã mali quã boni, Alterum ſpiritualem quo ſoli boni manducant: ſecundum illud, Quid eſt Chrũm manducare? Nõ eſt hoc ſolũ in ſacramento corpus eius accipere, ſed in ipſo manere, & habere Chrũm in ſe manentem Spũaliter. n. manducat, qui in vnitate Chriſti & eccleſiæ quã ipſum ſacramentũ ſignificat manet. Nam qui diſcordat a Chriſto, nec carnem Chriſti mãducat nec ſanguinẽ bibit, & ſi ſacramentũ tantæ rei ad iudicium cotidie accipiat. De hac ſpiritali manducatione ait Auguſtinus, Vt quid paras dentem & ventrem? crede & manducaſti. Iõ inter vos &c. Hic imaginẽ iudicij futuri oſtendit in eos, qui inconſiderate corpus dñi accipiunt, vt hinc cæteri diſcerent non inultum eſſe corpus domini irreuerenter accipere, & exemplo illo territi emendentur. q. d. quia indigne ſumunt.

Auguſtin. in ſer. de blaſ. ſpũs ſancti. Aug. de ver. euangelii. Augu. in li ſer. prouerb. Intellige. Ambro.

E

Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quod ſi noſipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur aũt a domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Itaque fratres mei cũ cõuenitis ad manducandũ, inuicem expectate. Si quis eſurit, domi manducet, vt non in iudicium, conueniatis. Cætera autem cum venero diſponam.

Ideo inter vos multi infirmi, febribus & alijs infirmitatibus. Et imbecilles, lõga inualetudine. Et multi dormiunt, id eſt moriuntur morte corporali, hoc autẽ fit ad correctionem aliorum, Quod ſi vos. q. d. Ita hæc mala ex indigna aſſumptione veniunt. Sed ſi mentis noſtræ tribunal aſcendentes accuſante cogitatione. & teſte conſcientia Noſmetipſos dijudicaremus, pœnitendo & timore tanquã carnifice nos torquẽte, quaſi quidam animæ confitentis ſanguis per lachrymas proflueret. Nõ iudicaremur, id eſt non puniremur a deo. Nam quicunq; ſe iudicauerit non damnabitur. Verſetur ante oculos imago iudicij futuri, & aſcendat homo aduerſum ſe tribunal mentis ſuæ, cõſtituat ſe ante faciem ſuam atq; conſtituto in corde iudicio aſſit accuſatrix cogitatio, & teſtis conſcientia, & carnifex timor, inde quidam ſanguis non confitentis per lachrymas profluat. Poſtremo ab ipſa mente ſentẽtia talis proferatur, vt ſe indignum homo iudicet participatiõe corporis & ſãguinis domini, vt qui ſeparari a regno timet per vltimam ſententiam, ad tempus per eccleſiaſticam diſciplinam a ſacramẽto cæleſtis panis ſeparetur. Indigne enim accipit, ſi tunc accipit cum debet agere pœnitentiam. Ergo ſi prius ſe iudicet, & ſeueritate pœnitentiæ ſe exerceat, vt a ſeipſo iudicatus non iudicetur a domino. Peccata enim ſiue parua, ſiue magna ſint, impunita eſſe non poſſunt quia vel homine pœnitente, vel deo iudicante plectuntur. Ceſſat autem vindicta diuina, ſi confeſſio præcurrat humana. Vnde ait, Si noſmetipſos dijudicaremus, non vtiq; iudicaremur, id eſt non puniremur vel prædictis infirmitatibus, vel pœna æterna. Dum iudicamur autem, quaſi dicat, Dico non iudicaremur, ſed nec iudicium temporalis pœnæ aliis eſt inutile, quia dum iudicamur. His temporalibus pœnis, A domino corripimur, ſecundum alios, quia timore pœnæ noſtræ alij emendantur. In paucis enim eſt omnium emendatio. Vel noſſipſi corripimur pœna noſtra qua iudicamur, id eſt, punimur. Quia eiſdem etiam qui patiuntur pœna propria eſt aliquando purgatio, vt prophetæ Abdo, qui prohibitus ab altero propheta comedit, ſicut legitur in libro Regum, Hæc dicit dominus, quia inobediens fuiſti, & non cu-

F

Ambro. Augu. Auguſtinus Auguſtinus. de pœniten. Augu. Auguſtinus. ad Ianuariũ. Augu. de li. ſ. pro. Ambroſius. Ambr. Auguſtinus. ad Paulinum epiſcopum.

A ſtodiſti mandatum quod præcepit tibi dominus,& reuerſus es, & comediſti panem, & bibiſti aquam,vbi præcepit tibi ne comederes vel biberes,non inferetur cadauer tuum in ſepulchro patrum tuorum. Dictum enim fuerat illi,vt in Samaria prædicaret,& nō ibi comederet. Ipſe tamen comedit ibi. Vnde illud minatur ei dominus per alterū propheta,quia & ſi poſt mortem nō eſt pœna,nihil ſenſuro cadaueri,tamen ſecundum humanum affectum quem habebat ad carnē ſuam,potuit inde terreri vel contriſtati viuus,de eo quod nō erat ſenſurus mortuus,Et per hoc inobedientia potuit puniri, ne ad ſuppliciū tartareum eius anima raperetur. Vnde ſubdit,Vt nō &c.q.d. Ideo iudicamur vel corripimur à domino,Vt nō dānemur cum hoc mūdo.i.cum infidelibus. Nā quaſi infidelis eſt qui incōſiderate ad menſā domini accedit. Itaq; fratres mei,ne ſimilis pœna vobis contingat. O fratres mei cū conuenitis,ad ſimilitudinē dominiceę cœnæ. Ad manducandū corpus domini,inuicem expectate,& ieiuni,dum omnes conueniant vt multorū oblatio in ſimul celebretur,& omnibus miniſtretur. Sed ſi quis eſurierit,& impatiens nō vult expectare, Manducet domi,ſuos cibos.i. pane terreno paſcatur,nec poſt euchariſtiā ſumat. Ideo ita ordinate & ſine ſchiſmate faciendū eſt vobis,vt nō conueniatis in iudicium dānationis. Cætera autē.q,d. Hoc tenete quod dixi, cætera autem de eodem, id eſt quæ ad eiuſdem ſacramenti ordinem pertinent. Cum

B venero diſponam,ſed his carere non poteſtis. Ecce caput veſtræ ſalutis ordine agendum oſtendit,vbi ſi erratur,non leue eſt peccatum. Cætera vero quæ ad ædificationē eccleſiæ pertinent in aduentu ſuo ordinare permittit.

Aliter in hiſtoria.

Idem in eod.

Ambroſius.

Ambro.

Ambro.

Ambro.

CAPVT XII.

DE ſpiritualibus autē,nolo vos ignorare fratres. Scitis autē quoniā cū gentes eſſetis, ad ſimulacra muta prout ducebamini euntes. Ideo notum vobis facio,quod nemo ī ſpiritu dei loquēs,dicit anathema Ieſu. Et nemo poteſt dicere dominus Ieſus,niſi in ſpiritu ſancto.

De ſpiritualibus &c. Poſtquam docuit qualiter myſteriū euchatiſtiæ celebrari oporteat:agit de donis ſpiritus ſancti,pro quorum maioribus alij ſuperbiebant,& minores inuidebant,& deſperabant,quaſi nunquam habituri.de quibus etiam indiſtinctæ ſentiebant,quia maioribus minora præponebant.vt linguas. Atqui etiam ſpiritui ſancto non attribuebant dona quæ habebant,ſed hominibus vel idolis.q.d. de illis poſt diſponam,ſcilicet cum venero. Sed, De ſpiritualibus,id eſt de donis ſpiritus ſancti, Nolo vos,o,fratres ignorare,quod veritas habet,vt nō ſit ſchiſma,ſed pax inter vos. Sci

C tis, antequā dona ſpiritus ſancti diſtinguat, de fonte ſingulari omniū illorum, id eſt de ſpiritu ſancto prius agit. Et dicturus,quia omnia bona ſunt à ſpiritu ſancto, præmittit ſimile in contrario dicens, Scitis,vt experti, Quoniam cum eſſetis gentes,id eſt gentiliter viuentes,vos eratis, Euntes,nomen eſt,quaſi aſſidui,in hoc verbo aſſiduitatem notat. Ad ſimulacra muta,cui impietati ratio repugnat, Prout ducebamini,à maligno ſpiritu. Nota quod ſpiritualia illis traditus apoſtolus priorem conuerſationem eorum memorat,vt ſicut fuerunt,tunc imago idolorum,ita nunc ſint imago dei. Ideo notum &c. Quia rationem ſpiritualium ignorantes per ſingula charismata, hominibus magis quam deo gloriam dabant,neſcientes hæc dona à ſpiritu ſācto miniſtrari, ideo in omnibus oſtendit laudem dei eſſe & gratiam,vt ſicut cum imago idoli fuerunt totum malum,fuit ex homine nō bonum,vt tunc putabant,ita nunc ex ſpiritu dei omnia bona eſſe credantur. Dicit ergo. Ideo notum &c.q.d.quia ſcitis quod malus ſpiritus vos retractos à bono duxit,ad tam irrationabile malum.i.idololatriā. Ideo.i.per hoc facile, Notū vobis facio,quod per ſpiritum dei abſtinetur à malo,& ſit bonum. & hoc eſt quod ait, Hoc inquam notum facio, Quod nemo loquens in ſpiritu dei, cogitādo,loquendo,operando. Dicit ſimiliter tribus modis,ſcilicet corde,ore,& opere. Anathema Ieſu.i,aliquam ſeparationem à Ieſu.i.quodlibet peccatum mortale per quod ſeparetur à Ieſu,operatur,quod eſt dicere per ſpiritum ſanctum. Abſtinetur à malo, tunc qui ſe abrūpit à Chriſti corpore,nō habet hoc à ſpū ſancto. Vel ita,nemo loquēs in ſpiritu dicit animo verbo facto. Anathema,id eſt ſeparationē,vel blaſphemiā,cui,

Ambro.

Auguſtinus ſuper Ioan.

Auguſtinus

Ieſu,vt dicat eũ,vel nõ eſſe à deo,vel minorem deo. Et nemo,quantuſcũq; ſit, Poteſt D
dicere,vere.i.cogitatione,verbo & opere,Ieſus,eſt, Dominus,& ego ſeruus eius ſum.
Niſi in ſpiritu ſancto.i.niſi per ſpiritum ſanctum.Proprie enim dicit ille qui volun-
Augustinus de ſer.in mõ. tatem & mentem ſuam ſono vocis enunciat.Proprie ergo apoſtolus poſuit hoc verbũ
quod eſt,Dicit,ſignificans voluntatẽ & intellectum dicẽtis.Dominus vero idem ver-
bum ſecundũ generalẽ modum dicendi,poſuit dicens,nõ omnis qui dicit mihi,Domi
ne domine intrabit regnnm cælorũ,ſecundũ quem modum etiá dicitur dare, qui nec
vult,nec intelligit quod dicit,ſed ille proprie dicit qui vult, & intelligit quod nemo
poteſt,Niſi in ſpiritu ſancto,quod eſt dicere,bene operari,& omne bonũ eſt per ſpiri-
Ambroſius. tũ ſanctũ:tunc maior nõ deſpiciet minorẽ, quia nihil habet niſi à ſpiritu ſancto. Per
Ambro. hęc apoſtolus illos vehemẽter redarguit qui hoĩbus diuina beneficia tribuebát,oſten-
dens nullũ beneficiũ eſſe humanũ,ſed donũ dei,dum dicit nemo, In ſpiritu loquens,
dicit anathema Ieſu,quæ vox ex humano errore eſt,vt omne falſum,& nemo dicit Ie
Ambro. ſus eſt dominus,niſi à ſpiritu ſancto,à quo eſt omne verũ.Omne enĩ verũ à quocũq;
dicatur,à ſpiritu ſancto eſt.Nõ enĩ adulatione hoĩm Ieſus dicitur dominus, vt eſt in
idolis,quę ex hoĩbus dij vocátur,cũ nõ ſint.Homo enĩ inuenit,vel diabolus, vt deus
dicatur qui nõ eſt,ſed quod Ieſus dicitur dominus,ſpiritus ſanctus veritate profeſſum
eſt.Nõ eſt ergo fauor hominũ & beneficiũ quod Ieſus dominus dicitur,ſed donũ dei, B
qui myſteriũ ſuum hoĩbus declarauit:nec qui hoc dicit pręſtat beneficiũ religioni,ſed
accipit,vt gratia hominũ,cum quod idola dij dicũtur cum nõ ſint. Vnde & antiſtites
Ambroſius. eorũ hominibus ſubiecti ſunt. In regula vero Chriſtiana aliter eſt,quia non pręſtant
religioni beneficium dicentes deum eſſe Ieſum,ſed accipiunt vnde humiliari debent,
vt patiantur ſe argui,non quærant adulationibus deliniri.

Diuiſiones vero gratiarum ſunt,idem autem ſpiritus. Et diuiſione miniſtra-
tionnm ſunt,idem autem dominus.Et diuiſiones operationum ſunt, idem vero
deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpi-
ritus,ad vtilitatem. Alii quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ,alii autem
ſermo ſcientiæ ſecundum eundẽ ſpiritum. Alteri fides in eodem ſpiritu,alii gra
tia ſanitatum in vno ſpiritu,alii operatio virtutũ,alii prophetia,alii diſcretio ſpi-
rituum alii genera linguarum,alii interpretatio ſermonum.

Diuiſiones &c.Præmiſſo fonte gratiarum ipſas gratias diuiſas oſtendit.q.d.Hoc eſt
commune omnibus quod nemo poteſt vitare malum & facere bonum niſi per ſpiritũ.
Ambr. Sed diuiſiones gratiarum.i.gratiæ diuiſæ ſunt. Non ergo minor deſperet,nec maior F
ſuperbia dum audit gratias.Gratias autem hic appellat diuerſos gradus,& ordines qui
Auguſtinus. ſunt in officijs eccleſiæ. Sic enim qui dicit Ieſus & dominus,ex gratia habet:ita in of-
ficijs eccleſiæ,gratia eſt quæ non eſt diuiſa per tres perſonas,ſed indiſcrete trium per-
ſonarum.i.patris & filij & ſpiritus ſancti,vnum eſt opus, quas perſonas ſubſequenter
ſignificat per tria nomina quæ ponit.ſ.ſpiritus dominus deus.Vel gratias hic dicit ip-
ſas virtutes gratis à deo datas,ſicut fidem,ſpem,& huiuſmodi.& eſt,Diuiſiones gratia
rũ.i donorũ ſpiritus ſancti.ſ.virtutes quæ gratis dantur. Idem autẽ ſpiritus eſt dator
omniũ ,'æque quantũ ad ſe benignus omnibus.Et diuiſiones miniſtrationũ ſunt,qui-
bus alij alijs ſubſeruiát.Idem autẽ dominus.ſ.filius dans ſingulis pro arbitrio ſuo. Et
diui.ope.ſnnt,quia & ſunt opera maiora,& opera minora.Idẽ vero,dator.ſ.Deus,pa-
ter.Nota ꝙ prius virtutes ſignificauit,dicẽdo gratiarũ,quarũ effectus ſignificat dicen-
do,Nimis,&,Operationũ.Earũ enĩ effectus ſunt,quantum ad proximos miniſtratio,
quantũ ad ſe,operatio,Quod vero dicit ſingulariter,Spũs;dñs deus,eadẽ prorſus ſub-
ſtátia deitatis intelligiť,ſed trinitas ĩ perſonis.Ne vero pater & filius & ſpũs ſanctus,
alia & alia ſeparatim operari viderẽtur, ex eo quod ſpiritui gratias,& dño miniſtratio
nes,& deo operationes ſuppoſuerat,omnia referens ad vnum deum, ſubdit, Quod
deus operatur omnia,neceſſaria, In omnibus,non vni omnia tribuit,ſed in omnibus
omnia operatur,vt quod non habet,quis in ſe,habeat in alio,& ſic maneat charitas &
Auguſtinus. humilitas.Si eni humilis es & amas vnitatẽ,tibi habet quiſquis in illa aliquid habet,
Super Ioan. tolle inuidiam & tuum eſt quod habeo:liuor ſeparat,charitas iungit. Sicut in huma

A no corpore oculus ſolus videt,ſed non ſibi ſoli,ſic ſpiritum ſanctum habes,ſi eccleſiã
amas. Amas autem ſi in eius compage conſiſtis,& charitate. Hæc charitas eſt donum Ambroſius.
ſpiritus ſancti,quod ſuperat omnia,vt poſt dicet. Vnicuiq; autem.q.d. Diuerſa' ſunt
dona,& non ad meritum alicuius hominis ſingulariter dantur,ſed ad vtilitatem eccle
ſiæ ædificandæ,quod ita ait,Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus.i.gratia, per
quam patet quod in eo eſt ſpiritus ſanctus. Ad vtilitatẽ eccleſię,qui etiã minor qui eſt Auguſtinus.
in ea prodeſt. Nota quod deus cũ ſit natura incorporea & incõmutabiliter viua,æter- ad Dardanũ
na ſtabilitate in ſe ipſo manens totus adeſt rebus omnibus,& ſingulis totus,ſed in qui de præſentia
bus habitat,habent eum pro ſuæ capacitatis diuerſitate,alij plus,alij minus, quos ipſe dei,
ſibi dilectiſſimum templum gratia ſuæ bonitatis ędificat,de quibus exequitur apoſto- Intellige
lus per partes determinans quod dixerat. Alij quidem per ſpiritum,non per meritum,
Datur ſermo ſapientiæ,alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum. Diſtingue in Auguſtinus
ter ſapientiam & ſcientiam. Sapientia eſt in contemplatione æternorum . Et quid eſt de trinitate
in æternis niſi deus?cuius ſolius immutabilis eſt natura. Scientia vero eſt in actione
temporalium. Vnde Iob,Ecce pietas eſt ſapientia. Abſtinere à malis ſcientia eſt. Pie
tatem hoc loco poſuit dei cultum quæ græce dicitur theoſebia. Et quis cultus eſt niſi
amor & cognitio eius,Scientia vero quam dixit eſſe abſtinere à malis?rerum procul-
dubio temporalium eſt,quia in temporalibus mala ſunt,in quibus caute & prudenter
conſeruandum eſt. Cui autem datur ſapientia,quaſi ſol eſt:cui ſcientia , luna in nocte
ſeculi:illi quibus cætera dátur,ſtellę ſunt,quia & hęc in nocte neceſſaria ſunt . Vnde Auguſtinus
in pſalmo. Solẽ in poteſtatẽ diei:lunã & ſtellas in poteſtatẽ noctis. Et nota quod non
B ſimpliciter ait,Alij datur ſapiẽtia,alij ſciẽtia,ſed ait ſermo ſapiẽtię & ſermo ſciẽtiæ.
Per hoc ſignificans,quia nõ ſolũ datur ſapiẽtia.i.de diuinis intelligẽtia, & ſcientia de
humanis,ſed etiã earũ ſermo,vt alijs poſſint eloqui. Alteri,datur, Fides.i. conſtantia Auguſtinus.
fidei vel ſermo,In eodem ſpiritu,Vide quod & fides inter dei munera eſt, nõ ergo ſo- in lib. retra-
la charitas,ſed charitas cum fide à deo nobis eſt. Alij datur,Gratia ſanitatum.i.curan cta.
di infirmos,& hoc in vno,Et eodem,omnibus,Spiritu. Alij operatio virtutum , id eſt
miraculorũ quę ſunt contra naturã. Alij prophetia,ſcilicet prædicere futura. Alij di-
ſcretio ſpirituũ, vt diſcernat quod audit,quo ſpiritu,bono an malo dicatur , quia etiã
diabolus bona ſeductorie dicit , Alij genera linguarum,id eſt loqui diuerſis linguis. Auguſtinus
Alij datur,interpretatio ſermonum,id eſt linguarum vel viſionum,vt Ioſeph,vel ſer
mones ſunt allegoricæ pronuntiationes quæ ſunt in prophetis & in euangelijs.

Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout
vult. Sicut enim corpus vnum eſt,& membra habet multa,omnia autem mem-
bra corporis cum ſint multa, vnum tamen corpus ſunt,ita & Chriſtus. Etenim in
vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus ſiue Iudęi,ſiue gentiles,
ſiue ſerui,ſiue liberi,& omnes in vno ſpiritu parati ſumus. Nam & corpus non
eſt vnum membrum,ſed multa. Si dixerit pes,quoniam non ſum manus,nõ ſum
C de corpore,num ideo non eſt de corpore? Et ſi dixerit auris , quoniam non ſum
oculus,non ſum de corpore,num ideo non eſt de corpore? Si totum corpus ocu
lus,vbi auditus? Si totum auditus. vbi odoratus?

Hæc autem omnia,& ſi diuerſa ſint. Operatur ſpiritus ſanctus vnus,in ſubſtantia cũ
patre & filio. Atq; idem,id eſt inuariabilis. Ecce quod ſupradixit tres operari,hic ſpiri Ambro.
tum ſanctum agere profitetur,quia vnius naturæ ſunt,quod vnus operatur , tres ope-
rantur. Itaq; ſpiritus ſanctus cooperator eſt patris & filij . Ideo autem dixit,vnus atq; Auguſtin. in
idem ſpiritus,ne tot putentur quot opera ſunt,non quod ſine patre & filio ſpiritus ope pſal. cxviii
retur. Inſeparabilis enim eſt operatio trinitatis,ita vt cum operatio patris dicitur,nõ Augu. de blaſ
eam ſine filio & ſpiritu ſancto intelligatur operari: & cum operatio filij,non ſine pa- phemia ſpiri-
tre & ſpiritu ſancto : & cum operatio ſpiritus ſancti, non ſine patre & filio. Vide tus ſancti.
quod apoſtolus dicit hic ſpiritum ſanctum dare dona. Alibi vero dicit,quia datus eſt.
Chriſtus etiã ait,Accipite ſpiritũ ſanctum &c. Ideoq; ammonendi ſunt legentes,quo- Auguſtinus
niam donũ dei iam vident dictum ſpiritũ ſanctum,domino dicente, Accipite ſpiritũ de trinitate

ſanctū. Vt cum audiūt, dici donū ſpiritus ſancti, illud genus locutionis agnoſcāt, quo D
dicit apoſtolus, in expoliatione corporis carnis. Sicut enī corpus carnis nihil aliud eſt
quā ipſa caro, ita donū ſpūs ſancti, nihil aliud eſt quā ſpiritus ſanctus. Auguſtinus de
fide ad Petrū. De ſpiritu ſancto nondū tam copioſe ac diligēter diſputatū eſt à doctis
Intellige. & magnis diuinæ ſcripturę tractatoribus, vt intelligi facile poſſit ei⁹ propriū, quo pro
prio ſit, vt eū nec filiū, nec patrem dicere poſſimus, ſed tantū ſpiritū ſanctū, niſi quod
donum dei eſſe pędicā, vt deū credamus, nō ſeipſo inferius donum dare. In tantum
ergo donū dei eſt, in quantū datur eis quibus datur. Apud ſe autē deus eſt, & ſi nemini
detur, quia deus erat patri & filio coęternus, antequā alicui daretur, nec quia illi dant,
& ipſe datur. Ideo minor eſt illis. Ita enī datur ſicut dei donū, vt etiam ſeipſum det ſi-
Auguſtinus Attende cut deus. Nō enī dici poteſt, nō eſſe ſuę poteſtatis, de quo dictum eſt, Spiritus vbi vult
ſpirat. Cū enī datur à patre & filio, ſua volūtate datur. Et ipſe idem oīa operatur, Di-
uidens ſingulis, nō ipſe diuiſus, Prout vult, ſicut qui deus eſt, qui ſolus nouit, quid cō-
ueniat, & gratis dat, nō ad meritū. Vnde nec minori eſt dolendū de maiori dono alte-
rius, nec maiori ſuperbiendū contra minorē. Auguſtinus de fide ad Petrū. De ſpiritu
ſancto nondū tam copioſe ac diligenter diſputatū eſt à doctis, & niagnis diuinę ſcri-
pturę tract ıtoribus, vt intelligi facile poſſit, eius propriū quo proprio ſit, vt eū nec fi-
lium, nec patrē dicere poſſumus, ſed tantū ſpiritū ſanctū, niſi quod donū dei eſſe præ-
dicant, vt denm credamus, nō ſeipſo inferius donū dare. Sicut ei. q.d. ideo diuerſis do
na diuerſa dat. Quia, Sicut corpus, humanū vnū eſt coniunctione mēbrorū, Et habet
multa, diuiſa, Membra, omnia autem membra, corporis, Cum, id eſt quanuis ſint mul
Auguſtinus. ta, Vnum, tamen, Corpus ſunt, ſubminiſtrando, ita & omnes fideles, Sunt Chriſtus, E
vt non dicam corpus Chriſtus, quia ipſe Chriſtus ſunt, tam minores quā maiores. Ca-
put enī & corpus dicitur Chriſtus propter ineffabilē vnitatē capitis & membrorum.
Etenim vos omnes. Oſtendit quomodo corpus Chriſti vnū ſit. i. quomodo omnes fi
deles vnū ſint. q.d. per hoc vnū ſumus. Etenim, id eſt quia. Nos omnes ſiue Iudæi ſi-
Auguſtinus. ue Gentiles, qni ſunt natione diuerſi. Siue ſerui ſiue liberi, qui ſunt cōditione diuerſi,
Baptizati. i. abluti, In vno ſpiritu ſancto ſumus, ducti, In vnū corpus. i. in hoc vt poſ
ſimus vnū corpus vnanimes, per illum vnū ſpiritum, vt totum corpus hominis vna a-
nima vegetatur: Ita eī vnus ſpiritus ſanctus, facit omnia in mēbris corporis Chriſti, ſi
cut vna anima videt in oculo. audit in aure, & in cæteris omnibus omnia facit, & etiā
Auguſtinus per hoc ſumus vnū corpus, Et, id eſt quia, Omnes ſumus potati, in acceptione diuerſo-
rum donorū ſpiritus. Et hoc, In ſpiritu ſancto, cooperante qui omnia dona ad vnum
efficiendū dirigit. Et ideo nullius perſona vel contēnenda, vel præferēda eſt, quaſi ex
ſe perfecta ſit, nec hominibus gloria dei dāda, quia vnus & idem deus in omnibus ope
ratur. Nam &c. Oſtēdit per ſimilitudinem humani corporis, vnitatem corporis Chri-
ſti, id eſt eccleſiæ habere varietatem officiorum, & diuerſitatem hanc non tollere vni-
Ambroſius. tatem, ſicut humani corporis vnitas, non in ſingularitate conſiſtit, ſed in multis mem
bris vt inuicem ſibi præſtent quod debent. q.d. bene omnes fideles ſunt vnum corpus,
Nam & corpus humanum cui eccleſia ſimilis eſt, non eſt, Vnum membrum, ſed mul- F.
ta, ita in eccleſia non omnes vnius officij, & doni ſunt, Et quia vnus ſpiritus dat om-
nia. Si dixerit pes, id eſt aliquis cui donum inferius datum, Qgoniam non ſunt man⁹
Ambro. id eſt tam dignus vt ille cui operatio virtutum datur. Non ſum de corpore, num. Vel,
Non ideo non eſt de corpore, quia enim de primis non eſt? Non ideo nón eſt neceſſa-
rius, & ſimiliter, Si dixerit auris, id eſt ille qui habet ſcientiam, Quia, Non ſum ocu-
Ambro. lus, id eſt tam dignus vt ille qui habet ſermonem ſapientiæ, Num, vel, Non, ſum, De
corpore, ideo non eſt de corpore? eſt vtiq;, quia ſi non eſt illud poteſt eſſe aliud. Item,
Si totum corpus eſſet oculus, vbi eſſet auditus? id eſt auris. Et, Si totum eſſet auditus. i.
Auguſtinus auris, Vbi eſſet odoratus? id eſt nares per quod intelligitur ille cui datur diſcretio ſpiri
tuū. q.d. ſi in eccleſia omnes eſſēt vnius officij, quomodo impleretur neceſſitas corpo-
ris, cuius gubernationi diuerſis opus eſt.]

Nunc autem poſuit deus membra, vnūquodque eorum in corpore ſicut vo-
luit. Quod ſi eſſent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa
quidem membra, vnum autem corpus. Non poteſt autem dicere oculus ma-

nui,opera tua non indigeo:aut iterum capũt pedibus,non eſtis mihi neceſſatii.
A Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſario-
ra ſunt. Et quæ putamus ignobiliora membra eſſe corporis,his honorem abũ-
dantiorem circundamus. Et quę inhoneſta ſunt noſtra,abundantiorem honeſta-
tem habent. Honeſta autem noſtra nullius egent. Sed deus temperauit corpus,
ei cui deerat abundantiorem tribuendo honorem, vt non ſit ſchiſma in corpore,
ſed in idipſum proinuicem ſollicita ſint membra. Et ſi quid patitur vnum mem
brum, compatiũtur omnia membra, ſiue gloriatur vnum membrum,congau
dent omnia membra. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra de membro.
Et quoſdam quidem poſuit deus in eccleſia,primum apoſtolos,ſecundo prophe
tas,tertio doctores,deinde virtutes. exinde gratias curationũ,opitulatiões, gu
bernationes,genera linguarum,interpretationes ſermonum. Nunquid omnes
apoſtoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? nunquid omnes
vittutes? nunquid omnes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis
loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

Nunc autem.q.d.ſed propter incõuenientia hæc vitanda, Nũc poſuit deus.i.proui
dentia & rationabili voluntate aptauit membra diuerſa in corpore,vt nihil deſit illi,
ita & in eccleſia diuerſas perſonas quibus tribuit munera diuerſa, Et vnũquodq; corũ
mẽbrorũ,ſcilicet maius vel minus poſuit, In corpore.i.in conſtitutione corporis, Si-
B cut voluit,id eſt ſicut ſibi viſum eſt,modo multa mẽbra ſũt in corpore. Quod ſi eſſet
omnia vnum mẽbrũ,vbi,eſſet Corpus.quod nõ niſi diuerſis ſubſiſtere poteſt? q.d.non
modo periret multitudo ſenſuũ,ſed etiam corpus. Ita ſi in eccleſia omnes eſſet vnius
officij,& indignitatis nõ dicerẽtur membra, neq; corpus. Nunc autẽ ne corpus pereat
Multa quidem membra ſunt,vnum autem corpus eſt,de omnibus. Non poteſt au- Ambroſius.
tem.q.d.Diuerſa ſunt membra,ſed maiora non poſſunt dicere minoribus quod eis nõ Ambro.
egeant. Et hoc eſt quod ait, Non poteſt autem dicere oculus manui,opera tua non in
digeo. Quia ſi oculus præuidet,manus operatur. Aut iterum caput pedibus, non po-
teſt dicere, Non eſtis mihi neceſſarij,ita in eccleſia, potior non poteſt dicere inferio-
ri,non es mihi neceſſarius. Poteſt enim aliquid humilis, quod non ſublimis. Poteſt
ferrum quod non poteſt aurum,ipſa etiam dignitas non ſubiectis contemptibilis eſt.
Officium eſt enim per quod dignitas conſtat. Magnus imperator neceſſarium habet
exercitum,ideoq; ſubdit,Sed multo magis membra corporis quæ videntur infirmiora
eſſe, id eſt iuſtiora, Neceſſaria ſunt, aliquando,& ideo ipſa inferiora à ſupetioribus Ambr.
non debent ſperni,ſed amplius honorari:vnde ſubdit,Et quæ putamus ignobiliora eſ Ambr.
ſe membra corporis, his circundamus abundantiorem veſtimentorum ho. Ita & mi-
nus dignus in eccleſia exhortatio neceſſaria eſt, quia illis aliquis honor detur vt fiant Augu.contra
vtiles. Et quæ inhoneſta veſtta ſunt, vt pudenda, Habent abundantiorem hone- Fauſtum
C ſtatem, à vobis celantibus ea. Attende quod ait inhoneſta. Abſit vt in membris
ſanctorum ſit aliqua turpitudo:ſed dicuntur inhoneſta,quia non habent eam ſpeciem
decoris,quam habent ea quæ in promptu ſunt,vel propter legem membrorum quę de
peccato venit,non de prima inſtititutione noſtrę naturæ, vſus membrorum illicitus
turpis eſt,non membra ipſa. Ita & in eccleſia illi qui per aliquod peccatum inhoneſti
ſunt.abundantius adiuuantur cõſolationibus & orationibus vt honeſti fiant. Vel per
inhoneſta mẽbra ſignificantur quidá fratrũ,qui cum ſint inhoneſti egeſtate & habitu,
habent tamẽ abundáter honorẽ,quia ſunt aliquando vitę mundioris. Honeſta autem
veſtra,mẽbra,quæ per ſe ſatis honoris habent, Nullius egent,eorũ quæ illis inhone- Ambroſius.
ſtis fiunt,ſed per ea ſunt alia honoranda,ita & fratribus in quibus ſtudiũ peritę cõuer-
ſationis ornauit honeſtas,nihil eſt quod à nobis addat. Sed deus.q.d. honeſta nullius
egent,& inhoneſta egent. Sed hęc,fecit, Deus qui tẽperauit corpus,qualiter? Tribuen
do,perdigna mẽbra, Abũdantiorẽ.i.ampliorẽ, Honorẽ,ei,mẽbro cui in ſe deerat ho-
nor, Vt,ita Nõ ſit ſchiſma.i.diſcordia, In corpore,humano, vel in eccleſia vbi debet
eſſe vnitas, Sed oĩa mẽbra,potius, Sollicita ſint,in rebus agẽdis, Pro,ſe, Inuicẽ ſollici

ta ſint dico, ita vt tendant, In idipſum, id eſt in id ſollicitudinis, quod ſit ipſum, id eſt D
indifferens vt non minus pro alio quam pro ſe ſollicita ſint, vnde ſubdit, Et ſi quid
Ambroſius. patiatur in aduerſis, vnum membrum, Compatiuntur, id eſt compati debent, Omnia membra, quaſi ſuum ſit malum. Hoc de membris corporis ambiguum non eſt, quia ſi oculus vel pes capitur aliqua ægritudine, totum corpus condolet, ita & nos decet condolere fratribus, ſi quid aduerſitatis emerſerit, & lætari ſi bene ceſſerit. Vnde ſubdit, Siue gloriatur, de bonis, Vnum membrum, omnia membra congaudent, & quaſi quis diceret. Quid ad nos iſta? Reſpondet ſubdēs, Vos autē eſtis corpus, fidei vnitate, Chriſti, id eſt capitis, Et membra, pendentia, De membro, id eſt de Chriſto capite, & commembro noſtro, Vel pendentia à me, Membro cuius prædicatione inſtituta eſtis. Ecce oſtendit aperte noſtram ſe cauſam per membrorum carnalium rationem tractaſſe.

Ambro. Ambr.

Et quoſdam, hic determinat de donis dei quæ ſint altiora & quæ ſint inferiora, quia de his putabant Corinthij quod minus eſſet maius, & quod maius eſſet minus. Et exponit infidelibus diuerſitatem quam dixit eſſe in membris, dum ſubdit, Et quoſdam quidem, id diuerſos, poſuit deus in eccleſia, primum, dignitate & tempore, Apoſtolos,

Auguſtinus. vice Chriſti prædicantes, & omnium ordinatores, & iudices. Secundo prophetas, ſcilicet myſteria ſcripturarū, vel futura reuelantes, & ait de illis qui poſt aduētum Chriſti fuerunt, non qui eum pronuntiauerunt, quos qui vult noſſe, actus apoſtolorum legat. Tertio doctores, id eſt præcepta viuendi dantes, vel qui pueros literis imbuunt. Deinde virtutes, id eſt eos qui miracula faciūt, Exinde gratias curationum, id eſt eos qui infirmos curant. Et, Opitulationes, id eſt eos qui maioribus ferunt opes, vt Titus apoſtolo, vel archidiaconi epiſcopis, Gubernationes, ſcilicet minorum perſonarū prælationes vt preſbyteri ſunt, qui plebi documento ſunt. Genera linguarum. Ecce donū dei eſt multas ſcire linguas. Et nota quod vltimum ponit illud quod illi primum ponebant. Nunquid enim. q. d. Diuerſis hæc dantur, & recte, quia non omnibus omnia danda ſunt, quia ſic non eſſent, quibus hæc officia ſeruirēt. quod ita ait, Nunquid omnes ſunt apoſtoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam curationū habent? nūquid omnes linguis loquūtur? nunquid omnes interpretantur? ſcripturas vel linguas? non vtiq, ſed qui hæc in ſe non habet, amet in alijs, & in his iam hęc habet quæ in ſe non habet. B

Ambr.

CAPVT XIII.

AEmulamini autem chariſmata meliora. Et adhuc excellētiorem viam vobis demonſtro. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. F

Ambr. Aemulamini autem. Explanauit reddita ratione quare diuerſas habeant gratias, nec totum alicui concedatur. Et exemplo humani corporis ſpirituale corpus inſinuatum, ac per hoc in omnibus deum benedicēdum oſtendit. q. d. diuerſa ſunt dona. ſed de his, Aemulamini, id eſt deſiderate, Chariſmata meliora, id eſt vtiliora, non linguas vt ſoletis. Et adhuc, gradatim illos ad vtiliora prouehit. Oſtendens prædictas gratias, nō ſemper ad meritum pertinere, ſed ad honorificentiam dei. Ideoq; nunc meliorem viā eis oſtendit, id eſt charitatem, quaſi dicat, prædictæ gratiæ in corpore Chriſti ſunt. Et

Ambroſius. adhuc. ſ. pręter prædicta, Demonſtro vobis viam, eundi ad deum, id eſt charitatem, Excellentiorem, prædictis, quia maius omnibus donum eſt. Quia prędicta non ſemper ad meritum pertinent, ſed ad honorem dei oſtendendum gentibus. Vnde in fine his qui dicēt, Domine in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, & virtutes fecimus: dicet dominus, Recedite à me nō noui vos operarij iniquitatis. Si linguis hominum lo. Probat quod charitas eſt excellentior alijs, quia hæc alia ſine ea non valent, & ea ſine iſtis valet, quod ita ait incipiens à lingua. Si linguis hominum loquar. quod aliquando datur alicui ad gloriam dei, non ad meritum. Et angelorū diſtingue,

A Linguis hominum, minus ſcientium, Et angelorum, id eſt perfectorum hominum.
Vel, Linguis hominum, omnium, ſcilicet. Et angelorum, quibus angeli præpoſiti
ſignificant minoribus, quod de dei voluntate primum ſentiunt. quod fit aliquibus nu-
tibus aut ſignis. Vel, Linguis angelorum, quibus ſcilicet ad homines miſſi vtuntur.
Si inquam hæc faciam, Charitatem autem non habeam, qua poteſt carere omnibus
linguis loquens, Factus ſum velut æs ſonans, quod inutiliter ſibi cõtunditur. Alijs ve-
ro ſignificat. Aut cymbalum tinniens, quod ſibi non prodeſt. Alios vero delectat, ne-
ſcientes. Et eſt apta comparationis ſimilitudo. Quia ſicut ęramentum & cymbalũ im-
pulſu aliquo non per ſe reſonant, ſic loquens linguis, non per ſe qui neſcit quid loqua- Ambroſius.
tur, ſed virtute ſpiritus, profert ea quibus audientes mulceat. Reſpice ad munera eccle-
ſiæ, vniuerſis excellentius charitatis munus cognoſces. Charitas enĩ fons eſt proprius Auguſtinus
& ſingularis bonorum cui alienus non communicat, quæ charitas, vt oleum nõ po- in pſal.cii.
teſt premi in imo, ſed ſuperexcellit. Attende quãta eſt charitas quæ ſi deſit fruſtra ha-
bentur cætera, ſi autẽ aſſit alicui habentur omnia, vel in ſe, vel in alijs: quam cũ habe- Auguſtinus
re cœperit, ſpiritum ſanctum habebit: quam ſi nõ habuerit, ſine ſpiritu ſancto erit. Et Super Ioan.
ſicut corpus ſine anima mortuum eſt, ſic anima ſine charitate mortua deputabit̃. Hęc
eſt enim veſtis nuptialis qua induti cõuiuę, ſecuri diſcumbunt. Hac veſte pellitur fri-
B gus, quo frigebat Petrus calefaciẽs ſe ad prunas Caiphæ. Hęc ſola eſt quę diuiſit inter Auguſtin. de
filios regni & filios perditionis. Dãtur quidẽ & alia per ſpiritũ munera, ſed ſine chari- miraculis. v.
tate nihil proſunt. Niſi ergo tantũ impertiatur cuiq; ſpiritus ſanctus, vt eũ dei & pro- panum.
ximi faciat amatorẽ, à ſiniſtra nõ tranſfertur ad dexteram, nec ſpiritus ſanctus pro- Auguſtinus
prie dicitur donum, niſi per dilectionem qua cętera tenentur. Vnde dominus ait, Qui de trinitate
habet dabit̃ ei, & qui nõ habet, etiã id quod habet auferet̃ ab eo: quia qui habet chari-
tatẽ, addet̃ ei: qui vero nõ habet, & ſi ad tẽpus habet, hæc dona auferunt. Habet quod
gratiam poſſidendi nomen Chriſtianum, ſed nõ habet charitatẽ vtendi re nominis: &
ideo quod habet auferetur. Et ſi habuero prophetiæ, futurorũ, quã & mali habuerunt,
vt Balaam & Saul, & Caiphas. Et ſi nouerim myſteria omnia, id eſt occulta noui &
veteris teſtamẽti, quæ etiã mali noſcũt, vt Iudas cũ apoſtolis. & diabolus qui vt Icze- Auguſtinus
chiel dicit myſteria diuina nouit, cũ in paradiſo dei illum fuiſſe, & pręcioſos lapides Ambroſius.
habuiſſe teſtatur, ſed nihil illi profuit, quia ſine charitate in ſuperbiã proſiluit. Et ſi
nouerim omnem ſcientiam, diuinam & humanã, vt ſcribæ & phariſæi: vnde dominus Ambro.
ait, Vos habetis clauem ſcientiæ, ſed nec intratis, nec alios intrare ſinitis. Et ſi habue-
ro omnẽ fidem, de omni re vnde eſt habenda. Fidẽ, dico ita perfectã, Vt montes tranſ-
feram, ad literam, vel dæmones à patientibus, Charitatẽ autẽ nõ habuero, nihil ſum, Auguſtinus
id eſt nihil mihi prodeſt ad vitã. Et ſi illa magna ſint, habent illa vtiq; etiã mali, quæ Ambro.
C & confitebuntur in iudicio vbi non audebunt etiam mentiri: quibus non dicetur, non
habuiſtis, ſed non noui vos, quia ſine charitate habuerunt.

Et ſi diſtribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Charitas patiens eſt, benigna eſt. Charitas non æmulatur, non agit perperam, nõ inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, nõ irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Charitas nũquam excidit, ſiue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur. Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus.

Et ſi diſtribuero omnes facultates meas. i. quicquid mihi licet habere, In cibos. i. in
neceſſaria, Pauperũ, nõ diuitum qui reddunt. Et nota quod ait diſtribuero. Per hoc enĩ
cautela eleemoſinæ docetur, vt nõ vni ſed multis detur, vt pluribus proſit. Et ſi tradi-
dero corpus meũ, vt Laurentius fecit, Ita vt ardeam. Vel, At. quod & iactãter fit ali-
quãdo, Charitatẽ autẽ non habuero, nihil mihi prodeſt. Sine charitate quippe hoc po- Auguſtinus
teſt eſſe, ſed nõ prodeſſe: ſicut & opera bona, nõ ex quantitate ſui, ſed ex charitate plus de trinitate
vel minus proſunt. Impar quidẽ facultas eſt multũ vel parũ dãti, ſed nõ impar chari- Augu. in pſal. cxx.

tas,& ideo tantũ eſt dare calicem aquę,quantũ fuit Zachęo dare dimidiũ patrimonij. D
Auguſtinus In charitate dinoſcũtut diſcipuli Chriſti,nõ in prophetia,fide,& alijs. Dilectio enim
Attende. quæ eſt ex deo, & deus proprie ſpiritus ſanctus eſt, per quem in nobis diffunditur deus
charitas, per quẽ nos tota inhabitat trinitas,quo circa,rectiſſime ſpũs ſanctus cum ſit
deus,vocatur etiá donũ dei.Charitas patiẽs eſt &c.q.d.Item charitas ideo dignior eſt,
qui hæc bona affert.Charitas.n.patiens eſt,habitu patientiæ in anima, Benigna eſt,
larga egenis.Charitas nõ æmulatur.i.non inuidet. Quia nõ eam aliena contriſtat feli
citas,ſed alterius bonũ diligit vt ſuum, Non agit perpetam,id eſt peruerſe, Nõ inſla-
Auguſtinus tur,ſi proſpere cedit,Nõ eſt ambitioſa,id eſt non vult alijs præponi, Non quærit quę
ſua ſunt tantũ,ſed quæ aliorũ.Vel,Non quærit quæ ſua ſunt,id eſt ablata ſibi nõ re-
petit,quia nõ eſt amatrix pecuniæ.Non irritatur.i.non prouocatur ad iram, & nõ ſo-
lũmodo nõ nocet alicui,ſed nõ cogitat malũ. Nõ gaudet ſuper iniquitate,ſed dolet vi
dens aliquẽ ruere in iniquitatẽ.Congaudet autem veritati,id eſt operibus iuſtitiæ,vel
Auguſtinus. verbis veritatis.Omnia ſuffert,in actu pro veritate,ſicut in Noe apparet,qui multa ſu
ſtinuit.Omnia credit,quæ veritas ſuadet,ſicut in Abrahá apparuit,qui credidit deo
vocanti & promittenti.Et nota quod ait,Omnia credit,nõ dicit omnibus,quia nõ om
Auguſtinus. nibus,ſed deo tantum credit.Omnia ſperat,quæ veritas promittit,vt apparet in anti-
de quatuor quis patribus.i.in populo Iſrael,qui ſperauerũt habere quod promittebat de⁹.Omnia E
virtutibus ſuſtinet.i. promiſſa omnia patiẽter expectat,ſicut apparet in ipſo capite,id eſt in Chri
Idem ſto,qui patiẽter expectauit gloriá reſurrectionis & aſcenſionis.Hęc ſunt arma quibus
miles Chriſti armatur,cuius armaturæ,quaſi pręcipua arma præmiſit patriam & beni
gnitatẽ.Quarũ altera illata à proximis mala ęquanimiter portat,altera ſua bona pro
ximis deſiderabiliter ĩpẽdit.Mens quippe ſanctorũ in hoc tentationis pręlio, & muni-
ta patiẽtię clypeo & gladio amoris accicta ad mala ferẽda ſumit fortitudinẽ,& ad re-
pẽdenda bona erigit vnitatẽ,quatinus & odiorũ tela potẽter excipiat,& amoris iacula
Auguſt. ſuper valenter reddat.Nõ eni ad bella armatus pergit,qui aut clypeũ ſumẽs gladijs nõ vti-
Ezechi. tur,aut vtens gladijs clypeo non communitur.Vnde & miles dei aduerſitatis bello de
Gregorius. prehenſus,& ſcutum patientiæ debet anteferte,& ad prædicandum promptus amoris
in moralibus iacula inferre vt vincat.Charitas &c.q.d.per hoc charitas eſt dignior. Quia charitas
nũquam excidit,id eſt nec in hoc ſeculo,nec in futuro finietur. & ſi opera eius ceſſent.
Si enim credendo & ſperando diligimus quod nondum videtur,quanto magis cum vi
debitur . Non excidet dico, Siue prophetiæ,futurorum, Ceſſabunt, vel euacuabunt
in futuro,quando omnia præſentia erunt. Siue linguæ ceſſabunt, in futuro. Quid
enim alicui diceretur,vbi omnes eadem intelligent, Siue ſcientia,quæ modo per ſpe-
culum eſt,deſtruetur , cum per ipſam rem erit. Ex parte enim, quaſi dicat, ideo pro-
phetia & ſcientia deſtruentur,quia ex parte ſunt. Ex parte eni,id eſt imperfecte deũ, F
Cognoſcimus,& ex parte,id eſt imperfecte prophetamus.

Cum autem venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Cũ
eſſem paruulus,loquebar vt paruulus,ſapiebam vt paruulus,cogitabam vt par-
uulus. Quando autem factus ſum vir, euacuaui quæ erant paruuli. Videmus
nunc per ſpeculum in ænigmate,tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco
ex parte,tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Nunc autem manent,
fides,ſpes,charitas,tria hæc,maior autem horum eſt charitas.

Ambro. Cum autẽ.q.d.ſciẽtia eſt ex parte & prophetia.Sed omne quod eſt ex parte eſt,eua-
Oppoſitio. cuabit.i.deſtruetur,cũ venerit,Quod perfectũ eſt.i.deſtruetur imperfectio noſtra, nõ
id quod verũ eſt euacuabitur.Deſtructio imperfectionis eſt, quádo id quod imperfe-
ctum eſt,implebitur in verum.Hic opponitur à quibuſdá,quod eadẽ ratione charitas
debeat dici euacuari,quia modo ex parte eſt.i.imperfecta, cõparatione futuri ſtatus.
Ad quod quidá dicunt non ipſam ſcientiá,id eſt ipſum donum ſcientiæ euacuari, ſed
modũ,quia nunc cognoſcimus ęnigmatice,& per ſpeculum.i.vmbratiliter & obſcu-
re,tũc autẽ per ſpeciem,id eſt clariſſime.Sed adhoc inquiũt illi,ſic & modo imperfe-
cte diligimus,tũc autẽ perfectiſſime. Ergo modus diligẽdi euacuabit. Sic ergo chari-

A tas poteſt dici euacuanda vt ſcientia. At quod illi. Verum quidem eſt quod de charitate ſicut de ſcientia omnis imperfectio tolletur. Sed ſicut duo ſunt diligenda, id eſt deus & proximus, ita & duo ſunt principales modi diligendi, ſcilicet vt deus propter ſe, & proximus propter deū diligatur. Hique modi in futuro nō euacuabūtur, ſed modus imperfectionis tolletur. Sciendi autem modus ænigmaticus, & ſpecularis penitus tolletur. Alij dicunt non ſolum modum ſcientiæ, ſed etiam actum, ſiue ipſam ſcientiam quæ nunc eſt, in futuro euacuari. De actu quidem & vſu ipſius ſcientiæ, probabile eſt quod euacuetur. De ipſa vero ſcientia non adeo, ſcientia enim eſt ipſa mentis qualitas, cuius actus eſt viſio ipſa, qua videmus nunc, à qua ad aliam perducemus. Vnde Auguſtinus, Scimus quia cum apparuerit, ſicut ait Ioannes, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicut eſt. Hæc viſio nobis promittitur, ad hanc viſionē erudimur. Ad hanc cor mundamus. Vel ex parte eſſe dicitur cui aliud ſuccedit. At vt ait Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana fidei ſuccedit ſpecies quam videbimus, & ſpei ſuccedit beatitudo ipſa ad quam peruenturi ſumus. Charitas vero augebitur potius, nec ei aliquid ſuccedet. Deſtruetur tamen inquantum ex parte eſt, quia deſinet eſſe ex parte, ſed nec ipſa, nec eius actus deſtruetur. Omne ergo quod ex parte eſt, deſtruetur, vel ex toto, vt fides & ſpes: vel ex parte, vt ſcientia, cuius actus & modus deſtruetur. Et charitas, cuius quidam modus tolletur, ſed non ipſa, nec eius actus, nec quidam modus. Hoc autem quod dixit per ſimilitudinem oſtendit, ſubdens, Cum eſſem paruulus, loquebar vt paruulus, id eſt more paruuli, Sapiebam, humanas res. Vt paruulus, cogitabam vt paruulus. Quando autem factus ſum vir, id eſt perfectæ

Auguſtinus. de ſer. quodā

Auguſtin. in pſal. cxlviii

B ætatis. Euacuaui, id eſt poſtpoſui omnia, Quæ erant paruuli. Similiter & nos. Videmus nunc, de deo, Per ſpeculum, id eſt per imaginem obſcuram. Videmus enim aliquas creaturas, in quibus aliqua ſimilitudo dei relucet, & hoc ſatis obſcure. Et, In ænigmate, id eſt per obſcuram allegoriam. Attende quod addidit in ænigmate, quod vtique multis incognitum eſt, quia eas literas neſciunt, in quibus eſt doctrina de locutionum modis, quos græci tropos vocant, quo vocabulo etiam nos vtimur pro latino. Vt enim ſchemata vſitatius dicimus quam figuras: ita vſitatius tropos quam modos. Eſt autem allegoria, tropus quidam huius tropi, id eſt allegoriæ ſunt plures ſpecies, quarum vna eſt quæ dicitur ænigma. Aenigma vero eſt vt breuiter explicem, nō omnis, ſed obſcura allegoria. Proinde quantum mihi videtur ſicut nomine ſpeciali imaginem ſignificauit, ita nomine ænigmatis ſimilitudinem quamuis obſcuram, & ad perſpiciendum difficilem. Vtrobique igitur nomine ſimilitudines ſignificatæ ſunt, quæ valent ad intelligendum deum. Licet obſcure. Nunc enim imagines veritatis per fidem videntur, tunc res ipſæ. Vel ſpeculum eſt anima, in cuius aliquo modo deum cognoſcimus. Sed in ænigmate, id eſt obſcure. Tunc autem videbimus, Facie ad faciem, id eſt manifeſte à ſimili recto vultu ſe intuentium. Eſt enim quædam viſio huius temporis, erit altera viſio futuri. Iſta eſt per fidem, illa erit per ſpeciem. Et, Nūc, non ſolum alij, ſed etiam ego ipſe, Cognoſco ex parte, id eſt obſcure, imperfecte,

Auguſtinus. de trinitate

Ibidem.

C Tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum, id eſt videbo promiſſa, ſicut videor à promittente, id eſt cognoſcam deum, ſicut & ipſe me cognouit, ſcilicet ſicut ipſe eſt. Hoc eſt præſentem eſſe ad deum, vbi Chriſtus eſt, Vel, Cognoſcam ſicut & cognitus ſum, id eſt ſicut præſcitus ſum cognoſcere, quod eſt ſecretum. Nunc autem, quaſi dicat. Tunc cognoſcam, ſed nunc vt ad id perueniam, Manent hæc tria, quaſi dicat, quæ pauca ſunt, ſed multum vtilia, ſcilicet, Fides, ſpes, charitas, quibus ſcientia & prophetia militant, ſine quibus nullius iuſti eſt vita perfecta, quæ tamen in his, etiam comparatione futuri imperfecta eſt. Maior autem his. Vel, Horum eſt charitas, quæ his diſcedentibus permanebit aucta, cui fides & ſpes hic non poſſunt deeſſe, ſed fides & ſpes ſine charitate poſſunt eſſe, quamuis non ſit pia fides, vel ſpes ſine charitate. Et quia maior alijs eſt charitas. Ergo,

Ambroſius. Ambro.

Auguſtinus de doctrina Chriſtiana. Auguſtinus

CAPVT XIIII.

SEctamini charitatem, æmulamini ſpiritualia, magis autem vt prophetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, ſed deo, Nemo enim audit. Spiritus autem loquitur myſteria. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem & exhortationem, &

conſolationem. Qui loquitur lingua, ſemetipſum ædificat, qui autem prophe- D
tat, eccleſiam dei ædificat. Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem
prophetare. Nam maior eſt qui prophetat quam qui loquitur linguis, niſi forte
interpretetur, vt eccleſia ædificationem accipiat.

Sectamini toto, deſiderio, Charitatem, quæ eſt dulce & ſalubre vinculum mentium
ſine qua diues pauper eſt, & in qua pauper diues. Et, Aemulamini etiam, id eſt deſide
Ambroſius. rate alia, Spiritualia, id eſt alia dona ſpiritus ſancti. Sed poſt charitatem magis autē
deſiderate, Vt prophetis, quam loquamini linguis, id eſt magis prophetias quam lin
Ambro. guas. Et ita vere faciendum dum eſt. Qui enim loquitur lingua, incognita & peregri
na, Non hominibus loquitur, id eſt intelligentiæ hominum. Et ita ex hac re nul-
lus eſt eis profectus, ſed deo cuius laudes dicit, qui & intelligit, ideo non homini-
bus loquitur. Enim, id eſt quia. Nemo, qui ſit, Homo, id eſt carnalis. Audit id eſt
intelligit quæ dicit, Spiritus autem, quaſi dicat. Et quia nemo intelligit, certum eſt
Auguſtinus quod non ipſe homo, Sed ſpiritus ſanctus loquitur, per eum, Myſteria, ſcilicet de
ſuper Gene. deo ſecreta. Vel ita, Qui enim, vt aliter accipiatur lingua, & fiat diſtinctio inter ſpi-
ritum & mentem, quia enim in lingua, id eſt in membro illo corporis quod mouemus,
in ore cum loquimur, ſigna rerum dantur, non res ipſe proferuntur. Ideo trāſlato ver-
bo linguam hic dicit prolationem, vbi ſunt ſignificationes velut imagines rerum, quę
vt intelligantur indigent mente, id eſt intellectu mentis. Dum vero non intelligun E
tur, dicuntur in ſpiritu, non in mente. Mens autem hic accipitur ſuperior vis animæ,
ſpiritus vis eiuſdem, animæ inferior mente, cui rerum imagines imprimuntur. Lingua
ergo eſt quælibet ſignorū prolatio, quo cum intellectus accedit, quę eſt mentis, vel re-
uelatio fit, vel agnitio, vel prophetia, vel doctrina: de quibus ſubſequenter aget. Et ſci
endum quia loquens lingua, aliquando non intelligebat, aliquando intelligebat, ſed
Auguſtinus alijs exponere non valebat, ſed aliquis forte interpretabatur aliquando, & videbat, &
ſuper Gene. intelligebat, & interpretabatur. Vt verbi gratia. Pharao in ſpiritu vidit ſeptem ſpi-
cas, & ſeptem boues, illorūque prolatio, quaſi lingua fuit, ſed non intellexit quid ſigni
ficarent. Ideoque propheta non erat. Proinde cui ſigna per aliquas rerum corporali-
um ſimilitudines demonſtrabātur in ſpiritu, ſi non intelligerentur, nondum erat pro-
pheta. Magiſque propheta dicendus eſt, qui interpretatur quod alius videt, quam is
qui videt, vt Ioſeph magis quam Pharao. Pharao vidit ſpiritu, Ioſeph mente: illius
ſpiritus informatus eſt vt videret imagines: huius mens illuminata, vt intelligeret ve
ritatem. Et ideo in illo erat lingua, in iſto prophetia: quia in illo rerum imaginatio,
in iſto imaginationis interpretatio. Minus eſt ergo propheta qui rerum ſignificatarū
ſolo ſpiritu præuidet imagines, & magis eſt propheta, qui ſolo earum intellectu prædi
tus eſt. Sed maxime propheta, qui vtroque præcellit, vt qui videt in ſpiritu ſignifica-
tiones, & eas mente intelligat, vt Daniel, qui & ſomnum regis quod viderat dixit, & F
quid ſignificaret aperuit. Nam & ipſæ etiam imagines in ſpiritu eius expreſſæ ſunt,
earum intellectus reuelatus in mente eſt. Secundum hoc proſequere literam, quaſi di-
cat. Ideo magis deſideranda eſt prophetia quam lingua, Quia, Qui loquitur lingua,
id eſt qui profert aliqua ſigna ſine intellectu, Non hominibus loquitur, ſed deo. Hoc
non mutatur. Et vere non hominibus. Nemo enim audit. nec hoc mutatur. Spiritus
autem, hominis non mens, Loquitur myſteria. Vel, Spiritu, alia litera, non mente,
Loquitur, ille, Myſteria. Spiritus hic poteſt intelligi animæ vis inferior, cui imagi-
nes rerum & verborum inſigniuntur. Nam &c. quaſi dicat, bene de iſto dico quod nō
Auguſtinus. loquitur hominibus. Nam qui prophetat, mente intelligendo, & interpretationes ape
Auguſtinus riendo, id eſt qui exponit ſcripturas quæ multis occultæ ſunt. Hominibus loquitur, id
eſt intelligentiæ hominum. quod valet, Ad ædificationem, inſipientium, Et exhorta-
tionem, prouectorum, Et conſolationem, deſolatorum. Ideo item melius eſt propheta
re quàm loqui linguis. Quia, Qui loquitur lingua, quod eſt loqui ſpiritu, Semetip-
ſum ædificat, ſi tamen intelligit. Qui autem prophetat, quod eſt loqui mente, Eccle
ſiam ædificat, quantum ad ſe. Quamuis autem ſic prophetiam linguæ præponam, ta-
men, Volo vos omnes loqui linguis, quod eſt donum dei. Et ideo magis volo, non

A prohibeo, Magis, autem volo vos, Prophetare, quam linguis loqui, quia plus prodeſt. Quare magis volo hoc? Nam, id eſt quia, maior eſt, id eſt dignior qui prophetat. Ambroſius Quam qui loquitur linguis, niſi forte interpretetur, id eſt exponere valeat, quod dicit, Ambro. quod raro eſt. Interpretetur dico, Vt eccleſia accipiat ædificationem.

Nunc autem fratres, ſi venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, niſi vobis loquar aut in reuelatione, aut in ſcientia, aut in prophetia, aut in doctrina? Tamen quæ ſine anima ſunt vocem dantia, ſiue tibia, ſiue cithara, niſi diſtinctionem ſonituum dederint, quomodo ſcietur id quod canitur, aut quod citharizatur? Etenim ſi incertam vocem det tuba, quis parabit ſe ad bellū? Ita & vos per linguam niſi manifeſtum ſermonem dederitis, quomodo ſcietur id quod dicitur? Eritis enim in aera loquentes. Tam multa vt puta genera linguarum ſunt in hoc mundo, & nihil ſine voce eſt. Si ergo neſciero virtutem vocis, ero ei cui loquar barbarus, & qui loquitur mihi barbarus. Sic & vos quoniam æmulatores eſtis ſpirituum ad ædificationem eccleſiæ, quærite vt abundetis. Et ideo qui loquitur lingua, oret vt interpretetur. Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus orat, mens autem mea ſine fructu eſt.

B Nunc autem, dixi quod maior eſt qui prophetat quam qui loquitur lingua. Hoc autem in meipſo autem venero videre poteſtis, quod lingua non prodeſt vbi prophetia prodeſt. Quia, o, Fratres ſi venero nunc, quando fideles eſtis ad vos, Linguis loquens, quid vobis prodero? nihil. Quid ergo tunc lingua proderat, quando infideles eratis? Quid inquam prodeſt, Vbi loquar vobis aut in reuelatione, ſcilicet vt exponam vobis reuelationem. Reuelatio eſt vbi per figuras oſtenduntur quædam myſteria, vt in Apocalipſi. Quid ergo prodeſt niſi ſignis, id eſt linguæ acceſſerit intellectus, vt non ſpiritu tantum, ſed & mente agatur? Nihil. Aut in ſcientia, ſcilicet vt exponam ea quæ Ambro. ad ſciendum pertinent, ea ſunt quæ fidem illuminant, vt de natura deitatis. Aut in prophetia, ſcilicet vt exponam ſcripturam quæ de futuris agit. Aut in doctrina, ſcilicet vt exponam ſcripturas quæ mores informant. Vel reuelatio eſt, ſubita aliquarum rerum oſtenſio per ſpiritum facta: vnde poſt ait. Si cui ſedenti reuelatum fuerit &c. Prophetia eſt vt Eſaiæ vel cæterorum, quam ſine humana induſtria ſpiritus ſanctus reuelat. Scientia eſt eorum quæ proprio ſtudio didicit, doctrina eorum quę alio docente aſſecutus eſt. Tamen &c. Per ſimilitudinem quorundam inanimatorum oſtendit linguas ſiue prophetias inutiles eſſe, quaſi dicat. Per me oſtendi linguam nō valere ſine interprete. Per me dico qui ſum rationalis, tamen per inanimata idem poſſum oſtendere. Quia quæ ſine anima &c. Vel ita continua, quaſi dicat. Quamuis linguas appetatis, tamen illa, Quæ ſine anima ſunt vocem dantia, ſcilicet, Siue ti-
C bia, ſiue cithara, niſi dederint diſtinctiones ſonituum, diſtinctos & intelligibiles ſonos. Quomodo ſcietur quod canitur, tibia, Aut quod citarizatur, id eſt quis indicare poterit modos, vel conſonantias cātilenæ. Et enim. Item per aliam ſimilitudinem idem oſtendit, quaſi dicat vere de iſtis neſcietur, quia nec de tuba. Etenim ſi tuba det incertam vocem. Iudæis erat vſus tubæ in feſtis & bellis diuerſis ſonis. Si ergo det incertam vocem, ſcilicet quæ bellum non ſignificet, Quis parabit ſe ad bellum? quaſi dicat. Vox illa neſcitur, id eſt non intelligitur, quod effectus indicat, quia nemo ſe parat ad bellum. Ita & vos, loquentes, Per linguam, quorumlibet ſignorum, vel incognitam, Niſi ſermonem manifeſtum, per interpretationem, Dederitis, qui debetis ad bellum contra dæmones homines hortari, Quomodo ſcient, id eſt intelligent, Id quod dicitur à vobis, nullo modo. Et vere neſcietur, Eritis enim loquentes in aera, id eſt ad aures hominum inanis aeris ictu, non ad corda hominum intellectu. Ideo eritis loquentes in aera, quia tam multa eritis loquentes, Vt puta, multa, ſunt Genera linguarum, in hoc mundo. Multæ quidem ſunt linguæ in mundo, ſed habent proprias ſignificationes vocū vt intelligantur. vnde ſubdit, Et nihil eſt ſine voce. Quod totum eſt dicere, tantum valet hæc locutio, ac ſi omnibus linguis lo Ambro.

queremini,quas nullus vnquam intelligeret,& de omnibus rebus in vnaquaque lin- D
gua,quia nulla res eſt ſine ſua voce,in vnaquaqne lingua . Vel ita diſtingue literam.
Ideo neſcitur. Quia, Eritis in aera loquentes.Nam multa vt puta,multa ſunt . Ge-
nera linguarum,in hoc mundo: Et in ſingulis linguis nihil eſt ſine voce, id eſt quia
loquimini omnibus linguis,& de omnibus rebus . Si ergo quaſi dicat quia alij ſine in
terprete non intelligerent , Ergo ſi, Neſciero virtutem vocis .i. interpretationem
ſignificationis vocis quam profero, Ero barbarus,id eſt non intellectus ei , Cui lo-
quar,id eſt quem inſtruere debeo.Et ille qui loquitur,id eſt qui inſtruit, mihi eſt bar-
barus,id eſt non intellectus . Vel, Qui audit , Alia litera,cui ſenſui poteſt aptari eti-
am illud,Qui loquitur,vt paſſiue accipiatur:vt ſit ſenſus, Qui loquitur,id eſt qui in-
ſtruitur.Vel qui audit,quod eſt idem , Erit mihi barbarus,id eſt nec ipſe me, nec ego
ipſum intelligo. Sic & vos &c.quaſi dicat.Sicut dico de me quod ero barbarus ſine in
terpretatione, Sic & vos,eritis barbari ſine interpretutione:& ideo quærite,Vt abun-
detis,donis,ad ædificationem eccleſiæ,quod eſt per interpretationem.Hoc ideo dico,
Quoniam eſtis æmulatores ſpirituum,id eſt deſideratis dona ſancti ſpiritus .Vel ſub
vna diſtinctione poteſt legi,hoc modo.Sic, id eſt propter hoc ne ſitis barbari,Et vos
vt ego,quærite,Vt abūdetis ad ædificationem eccleſiæ,quoniam æmulatores eſtis ſpi
rituum. Et ideo,quaſi dicat & quia ædificare debetis, Ideo & qui loquitur ling. oret
deum , Vt interpretetur,id eſt interpretandi gratia ſibi detur. Vel , Sic oret, id eſt ſic
loquatur,vt etiam , interpretetur,id eſt exponat . Nam ſi alter fecerit, non valet , &
hoc eſt quod ſubdit,Nam ſi orem,id eſt loquar , Lingua , ſine interpretatione,Spiri- E
tus meus,ſcilicet ſpiritus ſanctus à deo mihi datus, Orat,id eſt facit me loqui . Vel,
Spiritus,id eſt ratio,Orat,id eſt facit me loqui,id quod bonum eſſe putat.Vel ſpiritus
hic vocatur,vis animę inferior mente,vbi corporaliū rerū ſimimilitudines imprimū-
tur,vt verbi gratia.Spūs Pharaonis informatus eſt vt videret imagines.Mēs vero Io
Ambro. ſeph illuminata eſt vt intelligeret . Et eſt, Spiritus meus orat,id eſt vis illa animæ
Auguſtinus. inferior cui impreſſæ ſunt imagines rerum,Facit me loqui,mens autem mea,id eſt al-
ſuper Gene. tera ſuperior vis animæ , Eſt ſine fructu,id eſt ſine intelligentia earum rerum quæ di
co,& ideo inde nō inſtruitur.Ita enim ſit,ſi lingua incognita quis loquatur: vel ſigna
aliquarum rerum ſine intellectu proferat,ſicut ſolent Latini homines gręce cantare,
Ambro. oblectati ſono verborum,neſcientes tamē quid dicant.

Quid ergo eſt? Orabo ſpiritu , orabo & mente . Pſallam ſpiritu, pſallam in
mente.Cæterum ſi bene dixeris ſpiritu, quis ſupplet locum idiotæ? Quomodo
dicet amen ſuper tuam benedictionem? Quoniam quid dicas neſcit . Nam tu
quidem bene gratias agis, ſed alter non ædificatur.Gratias ago deo meo quod
omnium veſtrum lingua loquor. Sed in eccleſia volo quinque verba ſenſu meo
loqui , vt & alios inſtruam , quam decem millia vorborum in lingua . Fratres
nolite pueri effici ſenſibus , ſed malitia paruuli eſtote , ſenſibus autem perfe- F
cti eſtote . In lege enim ſcriptum eſt , Quoniam in aliis linguis & in labiis aliis
loquar populo huic,& nec ſic exaudient me,dicit dominus. Itaque linguæ in ſi-
gnum ſunt non fidelibus, ſed infidelibus ,prophetiæ autem non infidelibus ,ſed
fidelibus.

Quid ergo eſt! vtile.Quid ergo eſt faciendum! Ecce, Orabo.i.loquar, Spiritu.i.vo-
luntate.Vel,Lingua à ſpiritu ſancto data.Orabo & mente.i.intelligentia mētis.Vel,
Auguſtinus Orabo ſpiritu,orabo & mēte,id eſt ita loqui approbabo vt & ſigna rerū formentur in
ſuper Gene. ſpiritu.& eorum intellectus refulgeat in mente.ſicut,Pſallam ſpiritu, id eſt melodia
cātus quod minus eſt.Et,Pſallā mēte.i.ſpiritali ītelligētia,mētis quod plus eſt,.i.ſic
pſallam vt & conſonantiam vocis intelligam,& ſimiliter concordiam in membris ec
cleſiæ eſſe debere.Cæterū,quaſi dicat ita eſt orandū vel ſpallendum vt dixi.Sed ſi ali
ter feceris,ſcilicet, Si benedixeris,id eſt aliqua bona dixeris,Spiritu,id eſt lingua per
ſpiritū data,Quis ſupplet locum idiotę.i.illiterati & rudis.q.d.nullus. Nec etiam ſa-
piens,quia nō intelligit.Deinde aperiēs quis ſit locus idiotę,ſubdit,Quomodo dicet,

A aliquis,Amen.Hic eſt locus idiotæ etiam multum intentus, Super tuam benedictio-
nem,vt intelligat eam,nullo modo.Quoniam quid dicas neſcit. Nota quod hoc ver- Auguſtinus.
bum amen,nec græcum eſt,nec latinum,ſed hebrẹum,& interpretatur verum : cumq́; Super Ioan.
poſſet dici,verum,vbi dicitur amen,nec græcus tamen nec latinus interpres auſus eſt,
vel transferre ne vileſceret nudatum,ſed honorem haberet velamento ſecreti. Nam
& tu.q.d.Ideo dico ſuper ſuam benedictionem.Nam tu &c.Vel ita continua,quaſi di
cat. Hoc noto quod idiota habet locum. Nam hoc non noto,vel arguo, quod agis.
Quia,Tu quidem bene gratias agis,in lingua.Hoc dicit ne donum ſpiritus videatur Ambr.
reprehendere.Agis gratias dico,Sed alter non ædificatur . Et ne forte quaſi æmulis
videretur dicere per inuidiam deprimens in alijs quod in ſe nõ haberet,oſtẽdit omniũ
horũ ſe loqui linguis,ſubdens,Gratias ago.Hic proponit ſe exemplum quod nõ debe
rent loqui linguis,niſi ad ædificationem,ſicut ipſe facit,qui omnes linguas nouit.q.d.
non in vobis vitupero quod ipſe non habeo , Quod,id eſt quia, Ego loquor linguas
omnium veſtrum,id eſt qua loquitur aliquis veſtrum. Et inde. Gratias ago deo meo.
Dico quod omnium linguis loquor,Sed in eccleſia,cui eſſe debeo vtilis, Volò magis
loqui quinq́.i. pauca,Verba meo ſenſu,ſcilicet vt intelligam,Vt alios,de fide & mo-
ribus, Inſtruam,quam decem millia verborum,id eſt infinita verba,In lingua , ſic &
vos,o, Fratres in eccleſia,agite,ſcilicet,Nolite effici,per imperitiam,Pueri ſenſibus, Ambro.
qui verba exprimunt quæ non intelligunt.Nolite,ergo eſſe,Pueri ſenſibus, vt nõ in- Ambr.
telligatis quæ dicitis ſicut pueri, ſed iuxta exẽplum quos proponit dñs dicens, Efficia
mini ſicut paruuli.Eſtote paruuli malitia.Vt,ſcilicet per innocentiá ſitis remoti à ma
B litia,vt ſunt paruuli.Sẽſibus autẽ perfecti eſtote,vt intelligatis plene quod diciris. Et Ambr.
ſtudeatis his qui proſunt fratribus,quod perfectio ſenſus,dicẽte Solomone.Scire legẽ
ſenſus eſt optimus.In lege enĩ.Vel,Quidem.Ratio hic oſtenditur quare nõ deberent
quærere linguas,quia linguæ in ſignum ſunt infidelibus quod ipſi iam nõ ſunt. Et nõ
ſunt ad ædificationẽ quæ in eccleſia eſt neeceſſaria iam infidelibus.q.d.ideo ne quẹra
tis linguas.Quia,Eſt in lege.i.in prophetia Eſaię,quę hic dicitur lex.Scriptũ eſt hoc.
Quoniá &c.Vel,In lege,ſcilicet in Eſaia,Quidem ſcriptum eſt.Hoc.ſ.Quoniam in
alijs linguis,& in alijs labijs.i.diuerſis generibus linguarũ,Loquar,per apoſtolos,Po
pulo huic,ſcilicet Iudaico,& hoc faciam,vt vel ſic exaudiant me, Et nec ſic,id eſt ſi-
gno miraculi . Exaudient me dicit dominus,in quo notat linguas eſſe datas in ſignũ
infidelibus.vnde ſubdit,Itaq́; &c.q.d.quia linguis loquutus eſt,vt hoc ſigno crederẽt.
Itaq́; lingue ſunt in ſignũ,nõ infidelibus,qui crederẽt omnia poſſe deũ, Sed infideli-
bus,ad fidẽ nouitate miraculis mouẽdis.Vel,Ita in lege &c.Dicit linguas in quibꝰ ve Ambroſius.
latur veritas nõ eſſe appetẽdas,quia etiá oĩa velamina legis veteris dominus per pro-
phetá eſſe mutáda dixit,vt fidelibus perſpicua fieret veritas in nouo teſtamẽto,remo-
to legaliũ figurarũ velamine.Et hac ſimilitudine oſtẽdit linguas,quibus obtegitur ve
ritas,nõ eſſe appetẽdas:nec dari propter fideles,ſed infideles:ſicut in veteri lege vela-
mẽ erat,vt indignis & infidelibus velaret̃ veritas.q.d.Ideo ne quęratis linguas, quia, Ambro.
Scriptũ eſt in lege,hoc,Quoniá loquar po.huic,in alijs līguis.ſ.nõ de ſabbato,& neo
C menijs,& circũſione,& huiuſmodi,ſed nouũ teſt.Et alijs labijs.i.alijs verbis.ſ.de ſpi- Ambro.
ritualibus non de terrenis.Et nec ſic exau.me di.dñs.Hoc de his dixit, quos pręſciuit
nõ credituros,quibus propter pctá nõ patet,vel nõ placet veritas.Ex hoc.Itaq́,pater,
quod lingue aliquádo,Iuſi.ſunt nõ fi,ſed infi.quia dũ dat deꝰ loqui linguis ſine inter
pretatione ſignificat̃ propter infid.hoc fieri,ne eis reuelet̃ veritas.Vel ita,Alijs līguis
loqui,& alijs labijs dicit parabolice & obſcure loqui,qualiter incredulis loquit̃ dñs fi-
delibus aũt in reuelatione veritatis.vnde dñs aplis ait, Vobis datũ eſt noſſe myſteriũ
re.d.c.a.in para.Et velamine incognitę linguę obſcurátur ſermones dei, ne videátur
à perfidis,& ideo līgua nõ eſt appetẽda,& cõuenit ĩ parte cũ pręcedẽte lectiõe, vtraq́;
enĩ eſt Ambroſij.q.d.ideo ne quęratis linguas,quia,Scri.eſt in le,hoc. Quoniá.l.po.
huic,maliuolo,In alijs lin.& alijs labijs quá fidelibꝰ & beneuolis,qui aũt in reuelatio Auguſtinus
ne qua indigni ſũt,ſed ĩ parabolis dicit̃ eis euágeliũ.Et ſic nõ exau.me.di.do.ſicut nec
digni ſunt.Itaq́,à ſimili infert.q.d.quia parabolice & obſcure loquit̃ deus perfidis &
maliuolis propter ipſorũ malitiá,Itaq́,per hoc patet, Quod ling.in ſig.ſũt,nõ fi. ſed
ſiſi.i.ſermones dei incognita lingua obſcuri ſunt , ne videátur à perfidis,vt cum au-

diuntur ſignũ ſit,quia propter perfidiam factũ eſt,vt audiẽtes nõ intelligãt. Hoc vtiq; D
ſit infidelibus quibus tegũtur ſenſus. Fidelibus vero cõuenit prophetia , nõ lingua in-
cognita.vnde ſubdit,Prophetiæ autẽ,vt ſenſibus perfecti ſint fideles,datæ ſunt,Non
infidelibus, ne ſanctum detur canibus: ſed fidelibus,vt ædificentur.

Si ergo conueniat vniuerſa eccleſia in vnum,& omnes linguis loquantur in-
trent autem idiotæ aut infideles,nõne dicent quid inſanitis? Si autem omnes pro
phetent,intret autem quis infidelis vel idiota,conuincitur ab omnibus,diiudica-
tur ab omnibus. Occulta enim cordis eius manifeſta fiunt, & ita cadens in faciẽ
adorabit deum,pronuncians quod vere deus in vobis ſit. Quid ergo eſt fratres?
Cum conuenitis,vnuſquiſque veſtrum pſalmum habet,doctrinam habet, apo-
calypſim habet, linguam habet, interpretationem habet,omnia ad ædificationẽ
fiant. Siue lingua quis loquitur ſecundum duos,aut vt multum tres & per par-
tes,& vnus interpretetur . Si autem non fuerit interpres,taceat in eccleſia, ſibi
autem loquatur & deo. Prophetę autem duo aut tres dicant,& cæteri diiudicẽt.
Quod ſi alii reuelatum fuerit ſedenti,prior taceat. Poteſtis enim omnes per ſin-
gulos prophetare, vt omnes diſcant,& omnes exhortentur. Et ſpiritus prophe-
tarum prophetis ſubiectus eſt. Non enim diſſenſionis eſt deus ſed pacis, ſicut &
in omnibus eccleſiis ſãctorum doceo. E

Si ergo, Alia ratio hic oſtenditur,cur non deberent loqui linguis tantum; quaſi di-
cat quia linguæ ſunt in ſignum,& non ſunt ad ædificationem, Ergo ſi vniuerſa eccle-
ſia conueniat in vnum,& omnes loquantur linguis,ſine ĩterprete, Intret autem quis
Ambro. idiota vel infidelis,nonne dicet quid inſanitis! quaſi dicat. Arreptitij nanq; videbun-
tur cum alterum non intelligat. Fit enim tumultus quidam inconditus multitudinis,
quaſi phreneſim patientis. Aut forte quãdam ſeductionem qui audiunt putabunt eſſe
& vnitatem,quæ ideo linguis canatur,quia pudoris ſit ſi reueletur. Sicut fit apud Paga
nos,quibus aliquo modo illa quæ ab eis vocantur,ſacra velãtur, ne ſe vanitatibus cer
nant illudi. Omnis enim impoſtura tenebras quærit,& falſa pro veris oſtẽdit,ſicut Pa
gani,tectis vanitatibus illuduntur. Apud vos autem nihil aſtute fucatum eſt,ſed ſim-
pliciter & aperte vnus laudatur deus,quia ſi nullus ĩtelligeret, poſſet videri ſeductio,
quę linguis caneretur,cum pudor eſſet reuelari. Si autem.q.d. Si omnes loquãtur lin
guis,illud inconueniẽs ſequitur. Si autem omnes,viritim, Prophetent,id eſt exponãt.
Intret autẽ quis infidelis aut idiota,ipſe, Conuincitur,ſuo errore, Ab omnibus diiudi-
catur.i.dãnabilis oſtenditur ab omnibus. Et hoc ideo, Enim.i. quia, Occulta cordis
eius.i.peccata ſua quæ neſciebat eſſe peccata, Manifeſta ſibi fiunt,expoſitionibus illo
rum. Et ita cadens in faciem,id eſt humilians ſe, Adorabit deũ,qui ſe ſibi per vos no-
tificauit, Pronuncians,ore quod habet in corde.ſ. Quod deus vere ſit in vobis. Quid F
Ambro. ergo. Iam incipit determinare quomodo ſit linguis vtendũ.q.d. Quãdoquidẽ hęc eue
niunt de locutione linguarũ, Ergo quid de eis,o fratres,agendum eſt? ſcilicet hoc. Cũ
Ambro. cõuenitis in vnum,vtimini linguis ad ædificationem,ſicut cætera facienda ſunt. Nã
vnuſquiſq; veſtrũ habet aliquod donum,quo poteſt vti ad ædificationem,ideo nullus
ſe excuſet. Verbi gratia, Alius habet pſalmum,id eſt laudem dei per canticum . Vel,
Habet pſalmũ.i.gratiam dei pſalmos intelligit. Alius habet lĩguam, alius doctri-
nam,de moribus. Vel, Doctrinam,id eſt ſpirituale ſenſum per prudentiam. Alius ha
bet apocalypſim.i.reuelationem. Alius habet interpretationem linguarum , vel ſcri-
pturarum. Omnia autẽ,hęc & alia, Ad ædificationẽ fiant,id eſt fieri debent . Siue &c.
q.d. Cætera ſuis modis ad ædificationem agenda ſunt,lingua vero ſic eſt vtendum. Si
ue quis.i.ſi aliquis, Lingua loquitur ſecundum duos,fiat locutio, Aut ſecundum tres,
Ambro. vt multum ſit,id eſt duo vel tres loquantur,& non plures quam tres,vt occupẽt diem
Ambro. loquentes linguis,& nõ ſit locus prophetis ſcripturas differẽtibus, qui totius eccleſiæ
ſunt illuminatores. Dico vt locutio linguę fiat ſecundũ duos aut tres,& hoc idem fiat

A Per partes eccleſiæ. Vel vt vnus poſt alterum loquatur, vel intercîſe, & vbicunq; vel
quandocunq; quis loquatur, Vnus ſit qui interpretetur, id eſt aliquis ſit qui exponat po
pulo. Si autem non fuerit interpres, taceat linguis, loquens. In eccleſia, vbi nihil debet Ambroſius.
eſſe, vbi ædificatio. Sibi autē loquatur, linguis, id eſt tacite oret deum. Sibi loquitur,
qui compungitur ex his quæ dicit. Et hic deo loquatur, id eſt ad honorem dei quem
laudat vel honorat. Prophetæ etiam duo, tantum. Aut tres, dicant ſigillatim, non
plures, ergo debent eſſe qui linguis loquuntur. Ideo dicit duo vel tres, quia ſufficit ſer
mo tot hominum. Et in ore duorum vel trium ſtat omne verbum. Cæteri autem, taci-
te, Diiudicent, quid dicant, an accipiendum ſit an non. Quod ſi aliquid, melius, Re- Ambr.
uelatum fuerit, per ſpiritum ſanctum, Sedenti, id eſt illi qui audiebat, Prior, prophe-
tans, Taceat, & det illi locum vt dicat. Quia datur aliquando inferiori quod non ſu-
periori. Ideo dico vt det locum, Poteſtis enim omnes, etiam ſedens, accepto prophe-
tandi gratia, Prophetare, non tamen ſimul, ne perturbatio fiat. Sed, Per ſingulos, vt
ita ordinato vſu prophetiæ, Omnes, etiam maiores, diſcant, & omnes, etiam mino-
res, Exhortentur, alios, Et ſpiritus, quaſi dicat loquens debet cedere ſedenti, Et, id eſt
quia, Spiritus prophetarum ſubiecti ſunt prophetis, id eſt ſpiritus ſanctus, qui vnus eſt Ambro.
ſed pluraliter dicit, propter multos prophetas quos replet, vel propter plura dona ei9:
ſubiectus eſt prophetis, vt quando volunt tacere, & quando volunt loqui poſſint, &
B non cogit eos, vt Phitonicus clamare aliqua vel ſubticere. Vnde ſi prior non cedit, vi
detur nō eſſe ſpiritus dei. Subiectus etiam dicitur ſpirtus dum ſuggerit, & iuuat bonos
conatus. Non enim, quaſi dicat, Vere ſubiectus eſt. Quia. Non eſt diſſenſiōis deus, id
eſt diſcordię author. Sed pacis, & ideo alter cedat alteri. Diſſentiōis autem deus eſſet,
ſi quos replet ſimul loqui compelleret, quod non facit: potius facit, vt alter alteri ce-
dat: aliter diſſentionis eſſet, & non pacis. Hæc autem de ordinabili vſu linguarum &
prophetiæ, ſicut ī noſtra eccleſia doceo. Et ita vobis dico, Sicut in oībus eccleſijs, etiā
Sanctorū doceo. q. d. nō eſt nouū, vel ſingulare quod vobis dico. Ideo firmiter tenete.

Mulieres in eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas
eſſe, ſicut & lex dicit, Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogēt
Turpe eſt enim mulieri loqui in eccleſia. An a vobis verbum dei proceſſit, aut
ī vos ſolos peruenit; Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quę
ſcribo vobis, quia domini ſunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Ita
que fratres æmulamini prophetare, & loqui linguis nolite prohibere. Omnia au
tem honeſte & ſecundum ordinem fiant in vobis.

C

Mulieres. Quaſi dicat, & ſi dixi quod poteſtis omnes prophetare, Tamē mulieres ta- Auguſtinus
ceant in eccleſijs, vt nec loquantur linguis nec prophetent. Non enim permittitur eis,
ab aliqua authoritate, Loqui, in eccleſia, Sed potius præcipitur, Eſſe ſubditas viris,
quod velum innuit, Sicut & lex dicit, in Geneſi, ſub viri poteſtate erit, & ipſe domi-
nabitur tui. Si quid autem volunt diſcere, interrogent viros ſuos, & hoc domi, tātum.
Turpe eſt enim mulieri loqui in eccleſia, quia contra diſciplinam eccleſiaſticam eſt.
Et quia pro peccato quod induxit mulier, ſemper debet verecūdari. An à vobis. Quia Ambr.
forte de linguis & prophetia quibuſdam apoſtolus non recte locutus fuiſſe videretur, Ambr.
ne aliter ordinare præſumerent, quia & in alijs ſuas inſtitutiones mutauerāt, ſubditur
increpatio qua arguit eos. Quaſi ſuis inſtitutionibus dimiſſis aliquas nouas vellent in
ducere quod non poſſent. Quia ab eis non proceſſit verbum dei, nec ſoli acceperunt.
quod ait ſub interrogatione, ita, An à vobis! Quaſi dicat, nō debetis mutare quod tra- Ambro.
didi. Quia, An proceſſit verbum dei à vobis, ad nos, imo à nobis ad vos. Ideo ita argu-
it eos, quia ſic ſe iactabant Corinthij, quaſi beneficium darent accedentes ad fidē, non
acciperent, & exemplo eorum cæteræ gentes vocarentur ad fidem. Ideo illos iterum Ambro.
arguit ſubdens, Aut in vos ſolos peruenit verbum dei. Quaſi dicat, non, imo, in alios
plures. Et ideo quod alij tenent, tenete. Ideo ſic arguit eos, quia taleſſe præbebant
elatione vanitatis. Quaſi ſi ipſi non obedirenr verbis fidei, nemo credetet. Si quis vi-
detur propheta eſſe, aut ſpiritualis &c. Quaſi dicat, Item ideo mea præcepta tenerē

debetis,quia quæ ſcribo vobis , Mandata domini ſunt, & oportet vt ita, Cognoſcat D
ea eſſe ſi quis vere eſt propheta, aut ſpiritualis vt videtur eſſe . Alioquin ſi contra va
Ambro. dit,ne propheta eſt nec ſpiritualis. Hæc dicens tangit pſeudoapoſtolos,qui pro deſi
derijs hominum non diuina, ſed terrena docebant. Ideo dicit propheta vel ſpiritua-
lis,quia ſunt ſpirituales qui non ſunt prophetæ,qui non habent notitiam de futuris.

Aimo. *Si quis autem* , quaſi dicat mandata ſunt dei quæ ſcribo. *Sed ſi quis ignorat*,hæc eſ
ſe mandata dei,& non vult credere eſſe mandata dei, *Ignorabitur*,à deo in futuro, id
Auguſtinus eſt reprobabitur,& non cognoſcetur eſſe inter prædeſtinatos,vt in euangelio legitur,
Auguſtinus dñs dicturus malis,neſcio vos, id eſt non noui vos eſſe meos,vel inter prædeſtinatos.
Super Ioan. Et recte qui neſcit domini eſſe qui dicit apoſtolus,& ipſe à domino ignorabitur ĩ die
iudicij.Vel ita, *Si quis* &c.ſolitam vult eſſe apoſtolus ſcientiam ſpiritualium quæ do
cet, & ſpiritualiter debere intelligi ſciens, ait, *Si quis* , quaſi dicat . Tenete quod
dixi,& ſpiritualiter,& vere hæc intelligite . Et hoc eſt quod ait , *Si quis videtur* pro-
pheta eſſe,aut ſpiritualis , id eſt ſi quis eſt quod videtur,cognoſcat,id eſt vere & ſpi-
ritualiter intelligat , Quæ ſcribo vobis , quie vere ſpiritualia ſunt . Per hoc innuit
Auguſtinus difficilia eſſe verba epiſtolarum,cum à propheta vel ſpirituali iubet cognoſci. Et no-
ad Eucodiũ. ta quod ait, *Si quis videtur* propheta aut ſpiritualis,quod vtique non eſt ſi non ita eſ-
ſe cognoſcit. Qui enim vere eſt,ita eſſe cognoſcit . & ideo cognoſcat , Quia domini E
ſunt mandata. *Si quis autem*, hæc, *Ignorat,ignorabitur*,non de omnibus quæ ſcri-
pſit,dicit hæc apoſtolus , tanquam iſta pœna ſint illi plectendi , qui non valent di-
ſcernere ineffabilem trinitatis vnitatem. Puſilli enim in Chriſti cruce gloriantes, & ſi
ignorant quæ ſubtiliſſime diſſeruntur, tamen ad gloriam perueniunt, quia nõ perit
vnus de puſillis,pro quibus mortuus eſt Chriſtus. Non igitur hoc dicit de his quæ vix
ad paucorum intelligentiam,eamque exiguam quantuluncunque in hac vita de re tã-
ta eſſe poteſt,perueniunt,ſed de prædictis quæ fidem & mores ædificant,ſcilicet vt lin
guis prophetia præponatur,vt illa non perturbate agantur.Quaſi prophetiæ ſpiritus
etiam inuitos loqui cogeret,vt mulieres taceant in eccleſia,vt omnia honeſte & ſecũ-
dum ordinem fiant.Coercet ergo & ad pacificum ordinem reuocat inquietos,tanto ad
ſeditionem faciliores,quanto ſibi videbantur ſpiritu excellentiæ , cum ſuperbiendo
cuncta turbarent.Et eſt,*Si quis ignorat* , hæc prædicta, ſiue magnus, ſiue paruus ſit.
Ignorabitur.i. improbabitur.Non enim ſi ad ſcientiam referas ignorat deus aliquos
Auguſtinus vel aliqua,qui tamen in iudicio dicet,Non noui vos:ſed eorum improbatio hoc ver-
bo inſinuata eſt. Itaq;.q.d.quia interpretatio ędificat.Itaq;,o,fratres,æmulamini, id
eſt deſiderate,Prophetare,& tamen loqui linguis,Nolite prohibere, ne fiat diſſentio.
Omnia autem,quaſi dicat.Dico nolite prohibere,Sed omnia tam hæc quam alia faci
Ambroſius. te in vobis,non pueriliter ſed honeſte,ſcilicet cum pace.Et ſecundum ordinem prædi
ctum,vt vtilius minus vtili pręponatur. F

CAPVT XV.

NOtum autem vobis facio fratres euangelium,quod prædicaui vobis, quod & accepiſtis,in quo & ſtatis,per quod & ſaluamini,qua ratione prædicauerim vobis ſi tenetis,niſi fruſtra credidiſtis. Tradidi enim vobis inprimis quod & accepi,quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas,& quia ſepultus eſt,& quia reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas,& quia viſus eſt Cephæ,& poſt hoc vndecim. Deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul,ex quibus multi manent vſq; adhuc,quidam autem dormierunt . Deinde viſus eſt Iacobo,deinde apoſtolis omnibus. Nouiſſime autem omnium tanquam abortiuo viſus eſt & mihi.Ego enim ſum minimus apoſtolorum , qui non ſum dignus vocari apoſtolus,quoniam perſecutus ſum eccleſiam dei.

Ambro. *Notũ autẽ*.Finito tractatu de donis ſpiritus ſancti agit de reſurrectione mortuorũ.
Hac vtiq; cauſa,quia cũ ipſo docente recte credidiſſent de ea , poſtea tamen quorum-

A dam prauiloquijs corrupti ab hac fide receſſerant. Ipſam ergo futurã probat primo per
reſurrectionẽ Chriſti, deinde per alia multa.q.d.de ſpiritualibus hucuſq; docui. Sed
modo o fratres facio vobis notum euangelium, de reſurrectione mortuorũ, quod iam
Prædicaui vobis.q.d.non eſt nouum, Quod & accepiſtis, id eſt dignũ acceptatione iu
dicaſtis. In quo & ſtatis, id ſtare datur vobis qui ſine eo caditis. Per quod & ſaluami-
ni, iã exercitudine ſpei, & ſaluabimini in futuro in veritate rei & ſpeciei. Si tantũ reti
netis qua ratione prædicauerim vobis.i.ſi tenetis illud euangeliũ de reſurectione mor
tuorum ea ratione qua confirmaui vobis, id eſt per reſurrectionẽ Chriſti tenetis dico,
niſi fruſtra crediſtis, id eſt aut tenetis reſurrectionem mortuorum, aut in caſſum eſt
fides, quæ nõ accipitur niſi ſpe reſurrectionis. Vel ita, Niſi.q.d.ſaluabimini dico, Ni
ſi fruſtra crediſtis. Illud idem quod prædicaui vobis ad confirmationẽ reſurrectio-
nis mortuorum. Tradidi enim, iſtud, vobis in primis, id eſt inter maxima, & adhuc tra
do, quod & accepi a ſpiritu ſancto nõ finxi.ſ. Quoniã Chriſtus mortu9 eſt, nõ pro ſua
neceſſitate, ſed Pro peccatis noſtris. Et hoc dico, Secũdum ſcripturas, veteris teſtamẽ
ti, quæ mortem Chriſti futuram cecinerunt. Vnde Eſaias, Vt ouis ad occiſionem duct9 Ambroſiut.
eſt. Et item. Tolletur a terra vita eius ab iniquitatibus populi mei. Ductus eſt ad mor
tem, Et, etiam, tradidi quia ſepultus eſt, & hoc ſimiliter ſecundum ſcripturas. Ait enĩ
B Eſaias, Dabit impios pro ſepultura, & diuites pro morte ſua. Et item, Erit (inquit) ſe-
pulchrum eius glorioſum. Et etiam tradidi quia reſurrexit, probata vera morte, & hoc
tam cito, ſcilicet Tertia die, vt ea poteſtate credatur nos poſſe ſuſcitare. Et hoc dixi, Aimo.
Secundum ſcripturas. Inquit enim Oſee, Poſt biduum viuificabit nos, & in die tertio
reſurgemus, & viuemus in conſpectu eius. Si autem mortu9 & ſepultus reſurrexit, ne Ambroſius.
dubitetis mortuos & ſepultos reſurgere. Et, etiam tradidi, Quia viſus eſt, poſt reſurre-
ctionem, Cephæ.i.Petro priuſquam alijs viris, quibus apparuiſſe legitur in Euãgelio. Auguſtinus.
Aliter contrariũ eſſet quod primo mulieribus apparuiſſe legitur. Et poſt hæc, viſus eſt de conſen. e-
Vndecim, Apoſtolis in cõclaui. Alia litera, habet Duodecim, quod per ſynecdochen uange.
accipitur. Vbi enim pars maior eſt aut potior, ſolet eius nomine etiam illud compre- Auguſtinus
hendere quod ad ipſum nomẽ nõ pertinet: qualiter illud dictũ eſt, Nõne ego vos duo lib. quæſt
decim elegi, cũ tamẽ Iudas de electis nõ eſſet: ita & hic dicitur. Hunc enĩ numerũ ve- ſuper Geneſi
rum cũ articulo Græci codices habẽt, vt nõ quicunq;.xij.ſed illi in eo numero intelli-
gantur: ſed vndecim nõnulli codices habẽt, quod credo perturbatos hoĩes emendaſſe,
neutrũ tamẽ veritatati repugnat. Deinde viſus eſt pluſquã quingẽtis fratribus, ſimul,
hoc nõ in euãgelio legitur. Ex quibus multi manẽt vſq; adhuc, qui teſtes ſunt ſi quæri
tis ab eis. Quidam autẽ illorũ, dormierũt.i.mortui ſunt, in hoc teſtimonio permanen- Ambro.
tes. Deinde viſus eſt Iacobo, ſingulariter, nec hoc in euangelio eſt. Deinde Apoſtolis
C omnibus apparuit in aſcenſione. Nouiſſime autẽ omniũ.ſ.poſt aſcenſionẽ, Viſus eſt Ambro.
& mihi, primum de cælo, poſt oranti in templo. Mihi dico, Tanquã abortiuo.i.ſimili
abortiuo, quia coactus eſt ad deũ cõuerti, vt abortiuus cogitur naſci. Vel abortiuus di
citur, quia extra tẽpus natus, in Chriſto apoſtolatũ accepit iam Chriſto in cælũ aſſum
pto. Abortiuus enĩ dicitur qui extra tempus legitimũ & cõgruum naſcitur .i. antequã
debeat, vel poſt. Sic & Paulus hic dictns eſt abortiuus, quia tardius natus eſt in Chri- Ambroſius.
ſto quã debuiſſet. Vel ſimilis obortiuo dicitur, quia minor alijs apoſtolis erat cõſidera Aimo.
tione præteriti ſtatus, vel tẽpore. Vnde ſubdit, Ego enĩ &c.q.d.recte poſt omnes appa
ruit mihi, quia ego ſum minimus apoſtolorum, cõſideratione præteritorũ. & dicit hoc
cauſa humilitatis. Vel minor erat alijs tẽpore vocatione, quia vltimus vocatus eſt, nõ Aimo.
dignitate, labore, prædicatione. Qui etiam, non ſum dignus vocari Apoſtolus, ſi mea Ambroſiūs.
præcedentia attendantur merita. Vnde ſubdit. Quoniam perſecutus ſum eccleſiã dei, Aimo.
firmius teſtimoniũ eſt ab inimico, quod ante fuerat Apoſtolus. Ambro.
Aimo.

Gratia autem dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui. Non ego autem, ſed gratia dei mecum. Siue enim ego ſiue illi, ſic predicauimus, & ſic crediſtis. Si autem Chriſtus prædicatur ꝙ reſurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? Si autẽ reſurrectio mortuorũ non eſt, neq; Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, uanũ eſt prædicatio noſtra,

inanis eſt & fides veſtra. Inuenitur aurem & falſi teſtes dei, quoniam teſtimo- D
nium diximus aduerſus deum quod ſuſcitauerit Chriſtum quem non ſuſcitauit:
ſi mortui non reſurgunt. Nam ſi mortui nō reſurgunt, neq; Chriſtus reſurrexit
Quod ſi Chriſtus nō reſurrexit, vana eſt fides veſtra. Adhuc enim eſtis in pecca
tis veſtris. Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt. Si in hac vita tantum
in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.

Et quaſi quis quæreret, Si non eſt dign⁹ vocari Apoſtolus, cur ergo Apoſtolus? Re
ſpondet. Gr̄a dei ſum id quod ſum.i. Apoſtolus. Deo dat gloriā qui eū elegit, non ſibi
& recte gratiā nominat. Primū.n. ſola gratia dat deus, cū nō præcedant niſi mala me
Auguſtinus. rita, ſed poſt, per gratiā incipiunt bona merita. Meritū.n. fuit in Paulo cū perſequeba
tur eccleſiam dei, ſed malū. Cū ergo haberet hoc meritū malum, redditum eſt ei bonū
Auguſtinus. de gra. & li. arbitrio. pro malo, quod oſtendit cum ait. Gr̄a dei ſum id quod ſum. Et vt oſtenderet etiam li-
berū arbitrium, addit, Et gratia eius, id eſt apoſtolatus, In me nō fuit vacua, id eſt ocio
ſa, quia propter hoc quod perſecutor fuit non minor gr̄a fuit in ei Apoſtolatu. Nō fu
Auguſtinus. Ambro. it vacua dico, Sed abūdātius omnibus illis, ſigillatim laboraui, in tot populis in quot
illi non laborauerunt, hoc tamen magis impletum eſt, quia & de opere manuum vixit
nec euangelio minus fecit. Et ne ipſa voluntas ſine gratia dei puter̄ aliqui ꝺ poſſe, ſub- E
Augu. Auguſtinus. ſuper Ioan. dit. Non ego autē, ſolus ſine gratia operor. Sed gratia dei mecū.i. cum libero arbitrio.
Plane cum data fuerit gratia incipiūt eſſe merita noſtra bona. Per illam tn̄, quia ſi il-
la ſe ſubtraxerit, cadit homo. Siue enim.q.d. mortuus ſurrexit, & vere, quia ſic prædi-
camus.ſ. Chriſtum ſurrexiſſe, Siue ego ſiue illi, alij Apoſtoli. Vel ita continet.q.d. la-
borauimus ego & alij Apoſtoli, & vere, quia in hac prædicatiōe. quod ita ait, Siue enī
ego ſiue illi ſic prædicauimus, vbiq; ſcilicet Chriſtum ſurrexiſſe, & vos ſic credidiſtis.
arguit eos, quia cū hæc fides manifeſta ſit, apud oēs eccleſias, illi inde deſciuerāt. Vel
ita continet.q.d. Vere per gratiā hoc habeo, quia Siue ego ſiue illi, id eſt ego & ille.
Sic, id eſt per gratiam, Prædicauimus. Et, vos, Sic, id eſt per gratiā, Credidiſtis. Si autē
Hucuſq; oſtendit Chriſtum reſurrexiſſe, nūc per reſurrectionē eius probat reſurrectio
nem mortuorum .q.d. Ita conſtat Chriſtum reſurrexiſſe a morte. Si autem, hoc eſt.ſ.
ſi Chriſtus Reſurrexit a mortuis, qui eſt efficiens cauſa reſurrectionis mortuorum,
Quod prædicatur, ab omnibus veris apoſtolis, Quomodo dicunt quidam, in vobis,
Quoniam reſurrectio mortuorum non eſt futura. Si aūt.q.d. Dicunt quidam non eſſe
futuram, ſed ſi hoc eſt.i. Si reſurrectio mortuorum non eſt futura, dicendum eſt quod
neq; Chriſtus reſurrexit, qui totum propter ſuos fecit, hæc pſeudoapoſtoli tradiderant
qui negabant veritatem dicentes Chriſtum nec veniſſe in carnem, nec paſſum, nec re-
Ambroſius. ſurrexiſſe. Si autem. Ne quis neget reſurrectionem Chr̄i, ſubdit inconuenientia dicēs
Si autem Chr̄us non ſurrexit, prædicatio noſtra eſt inanis.i. inutilis. Et fides veſtra, ſi F
Ambroſius. militer eſt Inanis, id eſt inutilis, cum nulla remuneratio ſit futura, quod vos non vul
tis. Inuenimur autem, & non ſolum hoc inconueniens ſequitur, ſed etiam hoc aliud,
quia nos Apoſtoli quibus omnes credunt, Inuenimur falſi teſtes dei, qui de falſa laude
ſua iraſcitur. Quoniam dixim⁹ teſtimonium aduerſus deum.ſ. qui & ſuſcitauit Ieſum
Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſurgūt. Perhorrendū eſt aliquid falſi
Auguſtinus ad Hierony. de deo dicere, & ſi ad laudem dei videatur pertinere, quia non minori ſed maiori for-
taſſis ſcelere in deo laudatur falſitas, quā vituperat̄ veritas. Nam ſi.q.d. Deus non ſu-
ſcitauit Ieſum ſi mortui non reſurgunt, nam non reſurrexit ſi illud eſt, quod ita dicit,
Nam ſi mortui non reſurgunt, neq; Chriſtus reſurrexit. Quod id ſed Si Chr̄us nō re-
ſurrexit, tūc, fides veſtra vana eſt.i. falſa, non tantū inutilis. Adhuc.n.q.d. Vere falſa
eſt fides, ſi Chriſtus non reſurrexit. Quia adhuc.ſ. poſt baptiſmum eſtis, In peccatis ve
ſtris, quæ remiſſa fore credebatis. Sunt hæ veræ connexiones ratiocinatiōis, falſas ta
men habentes ſententias. Hæc aūt & alia ideo inferuntur, vt hic erubeſcat, cuius erro
Auguſti. de doct. chri. rem hæc ſequuntur, quæ etiam ipſe damnat. Ne ergo in hoc errore remaneant, Ergo.
Adhuc ſubdit aliud inconueniēs.q.d. & quia vos eſtis in peccatis, Ergo & qui dormie
runt in Chriſto, id eſt qui mortui ſunt in fide Chriſti, fuerunt in peccatis. Et ideo
perierunt per hoc, verecundiam illis incutit & terrorem. Sic in hac &c. Aliud incōue-
niens hic oſtendit.q.d. & ſi Chriſtus non reſurrexit, Nos ſumus ſperantes in Chri-

A ſto.i.in fide Chriſti. Tātū in hac vita, vt reſurrectionē futurá non ſperemus. & ſi hoc
eſt, Tunc miſerabiliores ſumus omnibus hoībus, vel qui hoc ſeculo fruuntur.

Nunc autem Chriſtus reſurrexit a mortuis primitiæ dormientium, quoniam
quidem per hominem mors, & per hominē reſurrectio mortuorum. Et ſicut in
Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Vnuſquiſque
autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde hi qui ſunt Chriſti, qui in aduen-
tum eius crediderunt. Deinde finis cum tradiderit regnum deo & patri, cū eua
cuauerit omnem principatum & poteſtatem & virtutem.

Nūc aūt.q.d.ſi Chriſt⁹ nō reſurrexit hæc inconuenientia ſequunť, ſed pro his in-
conueniētibus vitandis, nūc apparet, Quod Chrūs reſurrexit a mortuis, qui eſt, primi
tiæ dormientiū.i.mortuorū, qui ideo dicuntur dormiētes, quia facile & integri de mor
te tanquá de ſomni dormitione reſurgent, quorum primitiæ dicitur Chrūs, quia prius
alijs tēpore & dignitate ſurrexit. Quoniá quidē.q.d.per Chriſtum hominē poterūt re
ſurgere, Quoniá per hoīem quidē multo, minorē venit mors, & ſi hoc eſt, ergo, Et per Auguſtinus
hoīem, poteſt fieri, reſurrectio mortuorū. Ecce primitiæ, homo, & homo: homo ad vi ſuper Ioannē
tam, homo ad mortē: & ille non niſi homo, iſte deus & homo. Quis aūt ille, quis iſte,
ſuppōit. Et ſicut.q.d.per quē vēit mors, per quē reſurrectio? Ecce. Et ſicut oēs moriū
tur corporali morte, In Adam, quia eius filij ſunt a quo mortem & mortis meritū tra-
xerunt, Ita & omnes viuificabuntur in Chriſto, quia eius filij ſunt ſpūali regeneratiōe
Attende q̄uo ait omnes mori in Adam, & omnes viuificari in Chriſto, quia nemo ad Auguſtinus
B mortem naſcitur niſi per illum, nemo ad vitam niſi per iſtum. Quia ſicut per Adá om ad Dardanū.
nes mortales in pœna facti ſunt filij ſeculi, ita & per Chrūm, omnes immortales í gra Augu.
tia fiunt filij dei. Nemo quippe ambigit hoc de morte corporis dictū, quoniam de re- ad Optatū.
ſurrectione corporis agebatur. Vnuſquiſq; aūt.q.d.hoc oēs cōiter habebūt.ſ.quod re-
ſurgent, ſed tamen different, Quia vnuſquiſq; reſurget in ſuo ordine.i.in ſua dignita-
te, martyr vt martyr. Apoſtolus vt Apoſtolus, ſic & cæteri. Primitiæ &c. Ordines hic
exponit, vt de re certa, & tempora quando factum ſit, & quando futurum ſit vt reſur-
gant mortui. Primitiæ.i.primus tempore, & maximus dignitate Chriſtus eſt, qui prior Ambro.
reſurrexit vt fidem faceret, & formam daret credētibus. Deinde oēs. Hi qui ſunt Chri Amo.
ſti.ſ.qui in Chrūm credunt, qui minus eo digni ſunt reſurgent poſteriores tempore, &
dignitate minores, & qui ſunt Chriſti exponit dicens. Qui crediderunt in aduentum
eius, id eſt ipſum ad remunerandos bonos venturū. Vel in libro talis litera hť. Dein-
de, Qui ſunt Chriſti in aduentu eius.ſ.reſurgent.i.cum venerit ad iudicium. Deinde,
erit finis, id eſt conſummatio, hoc ponit ad commendationem reſurrectionis, qua im-
pleta & finis erit mundi, & conſummatio omnium. & hoc erit, Cum Chrūs tradiderit
id eſt repræſentauerit, Regnū.i.illos quos in bonis operib⁹ rexit, Deo, creatori ſuo in-
quantum eſt hō, & patri ſuo, inquantū eſt deus. Iō aūt dicitur tradere pr̄i, vt oſtendať
quia alia perſona eſt filius quam pater. Non ergo ſic arbitremur Chrūm traditurū re
C gnū deo & patri, vt adimat ſibi, quod quidam vaniloqui crediderunt. Cū enim dicitur Auguſt.
tradiderit regnū deo, non ſeparatur ipſe vel ſpiritus ſanctus, quia ſimul cū patre vnus de trinitate.
eſt deus filius & ſpiritus ſanctus. Quid ergo eſt, Cū tradiderit regnū deo & patri, quaſi
modo nō habeat regnū deus pater? Sed hoc ita dictū eſt, Cum tradiderit regnū deo &
patri, id eſt cū perduxerit credentes ad contēplationem dei patris, vbi eſt finis omniū,
& requies ſempiterna, & gaudiū, ergo tunc erit finis, cum regnum, id eſt quos redemit
ſanguine filii tradiderit contēplando deo & patri, nō quod ipſe adimat ſibi, quia vnus Auguſtinus.
deus eſt cū patre. Tūc iuſti fulgebūt ſicut ſol in regno patris eius. Regnum fulgebit in ſuper Ioannē
regno, cū regno venerit regnū, quod nūc oramus, cū dicimus, Adueniat regnū tuū. Tra Augu.
det ergo regnū patri, qñ regnū quod ſeminauit cū venit minor patre, perducet ad ſpeciē de trinitate
í qua ęqualis nō receſſit a pr̄e. Fideles quippe ei⁹ quos redēit ſanguie ſuo dicti ſūt hic Auguſtinus.
regnū ei⁹, cui⁹ regnū ēt eſt oīs creata. Sed aliter dr̄ regnū Chr̄i oīs creatura, aliter ec- in pſal. xxi.
cleſia. Regnū Chriſti diciť oīs creatura ſecūdū poteſtatem deitatis, eccleſia vero ſecū Augu.
dū proprietatē fidei, quę de illo eſt. Et eſt ſenſus, Cum tradiderit regnū deo patri id eſt de trinitate.
eum perduxerit illos ad conſpectum deitatis in quibus nunc regnat deus per fidem, Augu. in lib. quæſt. lxxxiii.

quia tunc reuelabitur a filio pater. Vñ nemo nouit patrē, niſi filius, & cui ſi. vo. re. vbi D
Auguſtinus. & eſſentia filij cū patre & ſpiritu ſancto videbitur, quod ſolis mūdis cordis dabitͬ, quæ
in lib. quæſt. eſt ſumma beatitudo. Vel ita, cū tradiderit regnū deo patri. i. cum patrem regnare mō
lxxxiii. ſtrauerit quod modo creditur. Tunc vero per ſpeciem manifeſtationemq; clareſcet, &
tunc erit finis, Cū euacuerit omnem principatum & poteſtatem & virtutem. Dū durat
mundus, angeli angelis præſunt. dæmones dæmonibus, homines hominibus, ad vtili-
tatem viuentiū vel deceptionem: ſed omnibus collectis, iam omnis prælatio ceſſabit,
quia neceſſaria non erit. Hanc autem prælationē dicitur Chriſtus euacuare, quia ſuos
oēs in regno exaltabit, qui hic humiles fuerunt, ſicut ipſe ex humilitate regnat, quā ha
buit. Diſtingue. Principatū, dicit maiores. Et poteſtatem, dicit minores, Virtutē, illos
qui miracula faciunt, vel fortes hoīes. Sed tunc ceſſabit omnis creaturæ prælatio in an
Aimo. gelis & hominibus, ceſſabit timor, regnabit charitas, non erit inter præſidentes & ſub
ditos vlla diſſenſio. Vel ita, Cum euacuerit omnem principatum & poteſtatem & vir-
Auguſti. tutem, quia tunc notum erit omnibus, nihil horum aliquos terrænos vel cæleſtes ha-
buiſſe ex ſe, ſed ab illo ex quo ſunt omnia.

Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eiꝰ. Nouiſſime autem inimica deſtruetur mors. Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius. Cum autem dicat, omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum qui ſubiecit ei omnia. Cum autem ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe filius ſubiectꝰ erit illi qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit deus omnia in omnibus.

Oportet aūt illū. q. d. Tunc aperte regnabit. ſed interim, Oportet illum, regnare oc E
Augu. in lib. quæſt. culte, quia aliter ſcripturę falſæ eſſent: & qui mō regnat, poterit ſuos ſuſcitare. Opor-
lxxxiii. tet regnare dico, Donec ponat, in futuro: Omnes inimicos ſub pedibꝰ. Vel ita. q. d. tra
Aimo. det regnum, euacuabit poteſtatem: ſed oportet illum regnare. i. regnū eius interim ma
Auguſtinus. nifeſtari, Donec ponat oēs inimicos, voluntarios vel coactos, Sub pedibꝰ. i. ſub plena
in lib. quæſt. ſubiectiōe, vel ſub humanitate ſua, vt ipſam reuereanͬ & honorent, & Chrūm hoīem
deū & regem oīm agnoſcant. Et eſt ſenſus, Interim oportet regnū eiꝰ manifeſtari, do
nec eum regnare fateanͬ omnes inimici eius. ſ. & illi qui ex iniuſtis iuſtificantur, & eī
fide ſubduntur, & illi qui ad iuſtorum beatitudinem non pertinent, quia & ipſi eum
Auguſtinus. regnare ipſa regni eius manifeſtatione confuſi fatebuntur. Attende quod ait, Donec
ponat &c. Non. n. ita dictū eſt. quaſi cū poſuerit inimicos ſub pedibus nō ſit poſtea re
gnaturus, ſed ad tātā euidentiam regnū perducet, vt inimici nō audeant negare quod
regnet, quo amplius non erit manifeſtius, & ſi amplius duret. Aliud eſt nō amplꝰ ma-
nifeſtari, aliud non amplius permanere. Non amplius manifeſtari eſt, nō fieri manife
ſtius: non amplius permanere, non eſſe perſeuerantius. Quando aūt manifeſtius erit
regnū Chriſti quā cū oībus claruerit inimicis? Dicendo ergo, Donec, maiorē excludit
manifeſtationem regni nō ampliorem permanentiam, ita etiā dictū eſt, Oculi nr̄i ad
deū, donec miſereatur nr̄i. Non vt tunc auertanͬ cū miſertus fuerit, ſed vt nihil ampli
us inquirant. Inter alia vero cōſtat quod & poteſtatem ſuſcitandi habet, vnde ſubdit.
Nouiſſima autē. Iterū aūt cōmendatio reſurrectionis eſt hic. q. d. Mō regnat Chrūs
& tunc regnabit. Tūc aperte regnabit, ſed interim oportet eū regnare. Sed mors inimi
ca, cui īimicamur, vel ipſa nobis, Deſtrueͬ nouiſſima, quia nō erit quod deſtruaͬ, poſt
quā mortale hoc induerit immortalitatem, quia amplius nō diſſoluenͬ homines ſicut
Auguſtin. li. quæſt. hæretici arbitranͬ. Omnia. n. q. d. Oīa ponet ſub pedibus quod vtiq; poterit, quia ſcri-
ptura dicit, quod deus pater. Subiecit omnia ſub pedibus eius. i. Chriſti, vt etiam mortē
deſtruat. Cum vero qui ſubiecit omnia ſine dubio patrem vult intelligi, ſicut in euan-
gelio multis locis Chrūs refert ad patrē quæ habet, nō ſolū propter formam ſerui, ſed
etiam propter principiū de quo eſt, & de quo æqualis eſt ei, de quo ē. Hæc aūt ſcriptu-
ra quomodo intelligi debeat, oſtendit, ſubdens, Cū autem ſcriptura dicat, illud cōſtat
Augu. ex eiꝰ authoritate quod oīa ſine dubio, Subiecta ſunt ei. ſ. Chrō, Præter eū. i. deitatem
eius qui ſubiecit ei oīa. Qui ſicut ex nullo eſt: ita nulla rōne pōt alicui eſſe ſubiectus.
Ipſe. n. principiū eſt omniū. Cū aūt. q. d. deus nō eſt ei ſubiectus, ſed potius ipſe deo ſe
cundū quod eſt hō, quod ita ait, Cum aūt ſubiecta fuerint illi, id eſt filio. Oīa, tūc ēt ī
ipſa prælatiōe. Ipſe filius, ſecūdū ꝙ hō, ſubiectus erit, cū corpore ſuo quod eſt eccleſia,

A Illi qui ſubiecit,ſibi omnia. Intende quod ait cum fuerint ſubiecta, nõ ideo dicit hoc Auguſtinus in lib. quæſt. lxxxiii.
quin & modo ſubiecta ſint. Et quod ait,& ipſe ſubiectus erit,non hoc ita dicit quin &
modo ſubiectus ſit,ſed quodam genere locutionis vtitur, quod plerunq; loquit̃ ſcrip-
tura,vt quod ſemper eſt tunc in aliquo fieri dicatur,cum cognoſci incipit ab eo, vt cũ
nomen dei ſemper ſemen ſit,dicitur tamen in oratione dominica. Sanctificetur nomẽ
tuum,id eſt ſanctum eſſe innoteſcat. Ita etiam ſupradictum eſt cũ tradiderit.ſ. deo &
patri,id eſt cum patrẽ regnare monſtrauerit,ſimiliter & illud, Euacuabit oẽm poteſta
tem &c.quia tunc omnibus erit notum nihil per ſe habuiſſe poteſtatis terrenos vel cæ
leſtes niſi a deo,ex quo ſunt omnia. Tunc enim nulli ſpes aliqua remanebit in aliquo
principe niſi ĩ deo. Et eſt ſeuſus, Cũ omnia ſubiecta illi fuerint,id eſt ſubiecta eſſe in
notuerit. Tunc & ipſe ſubiectus erit illi,qui ſibi ſubiecit.i. innoteſcet illi ſubiectus eſ
ſe ſecundũ formam ſerui,cui eſt æqualis ſecundum formam dei. Vt ſit.q.d. tunc erit Auguſtinus de ciui. dei.
ſubiectus.ita tamen,vt ſecundũ alteram naturam.ſ.diuinã. Sit deus,vnus cum patre,
& ſpiritu ſancto ens omnia quæ deſiderari poſſunt. In omnibus,membris ſuis. Quia
præmium virtutis erit ipſe qui dedit virtutem,quia deus erit vnde ſatientur. Oĩa ergo
erit,quæ honeſte deſiderantur,quia deus erit vita,& ſalus,& virtus,& copia,& gloria,
& honor,& pax,& finis deſideriorum,& omnia bona. Et hæc erit in omnibus. In qui
buſdam æternis poteſt eſſe aliqua diſtantia,ipſa autem æternitas abſq; diuerſitate mẽ
ſuræ eſt. Et multæ manſiones in vna vita erũt.ſ.variæ meritorum dignitates, ſed vbi
deus erit omnia in omnibus,erit etiã in diſpari claritate per gaudium, vt quod habe-
bunt ſinguli,cõmune ſit omnibus,quia etiam gloria capitis,omnium erit per vinculũ Ambro.
B charitatis. Vel ita vt agat de Chriſto ſecundum diuinitatem, Cum ſubiecta fuerint il Ambro.
li omnia,id eſt cum omnes adorauerint Chriſtum vt deum, Tunc de ipſo ſubiectus fi-
lius erit illi qui ſubiecit ſibi omnia,id eſt tunc Chriſtus ſe deum oſtendet, ſed de deo,
vt vnius principij ſumma & ineffabilis authoritas maneat. Ita oſtendet ſe deũ de deo Ambroſius.
vt tamen ſit vnus deus in omnibus,id eſt in confeſſione omnium ex quo omnia ſunt.
Cum enim diſcet omnis creatura Chriſtum eſſe ſuum caput, Chriſti autem caput eſſe Ambro.
deum,non tantum erit vnus deus, In omnibus,id eſt in confeſſione omnium: ſed etiã
omnis creatura fatebitur ipſum eſſe ex quo ſunt omnia,quia omnia ex ipſo ſunt. Si ve
ro dixiſſet vt ſit deus in omnibus,intelligeretur in omnibus quidem eſſe vel per affe-
ctum vel per communem ſenſum:non tamen omnia ex ipſo eſſe,ſed cũ dixit, Omnia
in omnibus, ſignificauit quia ex ipſo ſunt omnia,& in omnibus ex ipſo quia ab ipſo Auguſt. in lib. quæſt. lxxxiii.
creata ſunt. In ipſis autem qui in oĩm cõfeſſiõe vnus erit deus. Vel ita, Vt ſit.q.d. filio
erunt ſubiecta omnia, ita, Vt ipſe filius ſit deus oĩa in omnibus,id eſt vt nemo eorum
qui ei cohærent amet aduerſus eum ſuam propriam volũtatem. Ipſe eſt finis quem ſu-
pra commemorauit totum breuiter concludens,id eſt per Chriſtum eſt conſummatio,
quam conſummationem breuiter vocauit ibi. Deinde finis,poſt membratim explicãs
quomodo ſit conſummatio cum ait, Cum tradiderit regnum & euacuauit omnem prin
cipatum &c.& eſt vt ſit deus omnia in omnibus,id eſt vt nemo cohærentium ei, amet
aduerſus eum aliquid,& tunc manifeſtum ſit quod dicitur. Quid habes quod non acce Auguſtinus de trinitate
C piſti? Tunc enim manifeſtum erit nihil boni aliquem habere vel habuiſſe niſi a Chrõ
illud etiam nemo æſtimet quod pater ſic ſubiecerit oĩa filio,vt ipſum filiũ ſibi omnia
ſubieciſſe non putet. Inſeparabilis enim eſt operatio patris & filij.

Alioquin quid faciẽt qui baptizantur pro mortuis? Si omnino mortui non re-ſurgunt, vt quid & baptizantur pro illis? Vt quid & nos periclitamur omni hora Quotidie morior propter veſtram gloriam fratres, quam habeo in Chriſto Ieſu domino noſtro. Si ſecundum hominem ad beſtias pugnaui Epheſi, quid mihi prodeſt ſi mortui non reſurgunt? Mãducemus & bibamus, cras enim moriemur Nolite ſeduci. Corrumpũt mores bonos colloquia mala. Euigilate iuſti, & noli te peccare. Ignorantiã enim dei quidam habent. Ad reuerẽtiã vobis loquor.

Alioquin &c. Adhuc aliud inconueniens oſtẽdit,ſi reſurrectio mortuorum nõ eſt futura,quia ſi mortui nõ reſurgẽt,tũc nec Chrũs reſurrexit,& ſi ipſe nõ reſurrexit,tũc in baptiſmo nõ fit remiſſio peccatorũ.q.d.reſurgent mortui. Alioquin.ſ.ſi non eſt re-

ſurrectio mortuorũ futura,Illi qui baptizãtur pro mortuis,id eſt pro peccatis delẽdis D
vel,Pro ſe mortuis,faciendis,ad ſimilitudinem mortis Chriſti,Quid facient,cum nõ
ſint vitam habituri?Iterat idem alijs verbis dicens,Si mortui omnino non reſurgunt
vt nec etiam Chriſtus teſurrexerit,vt quid etiam Baptizantur pro illis,id eſt pro pec-
Aimo. catis cum ipſa non dimittantur ſi Chriſtus non reſurrexit?Vel ita,Alioquin.Fuerunt
quidam imperiti qui baptizabantur pro his qui de hac vita ſine baptiſmo diſceſſerãt,
Ambro. putantes illis prodeſſe.Timebant enim ne aut illi non reſurgerent,aut male reſurge-
Aimo. rent.Ideo ſi quis iſtorum propinquus ſine baptiſmo migraſſet de mũdo,viuus aliquis
Ambro. in nomine illius baptizabatur,putans mortuo prodeſſe.Quod non ſine cauſa comme
morat Apoſto.non enim factũ illorum probat,ſed fixã fidem in reſurrectione oſtẽdit
Aimo. Et eſt ſenſus,Alioquin.ſ.ſi reſurrectio mortuorũ non eſt futura,Illi Qui baptizãtur
pro mortuis,id eſt vice eorum qui mortui ſunt,Quid facient,id eſt,quid proderunt ip
ſis mortuis.i.quid proderit illis qui reſurrecturi non ſunt quod viui baptizantur pro
eis?nihil vtiq;.& Si omnino mortui non reſurgunt,vt quid & baptizãtur pro illis? q.
d.illi.i.mortui,cum peccata non remittantur niſi cauſa futuræ reſurrectionis?q.d. Si
ſtulti adeo certi ſunt de futura reſurrectiõe,vos non debetis dubitare. Vt quid.q.d.ſi
mortui non reſurgunt,Vt quid & nos,qui non ſtulti ſicut prædicti ſed ſapientes vide-
Aimo. mur.Hos enim diſcernit a prædictis dum ait,& nos vt quid inquam & nos. Periclita-
Augu. in ſer.de epi. Iacobi. mur.i.pericula patimur,Omni hora?& non ſolum pericula patior,ſed etiam Morior
quotidie.i.pericula mortis ſubeo,o Fratres propter gloriam veſtram,ſcilicet,vt vos æ
ternam gloriam conſequamini.vel,Per gloriam veſtram,iuro.Ecce Apoſtolus iura-
uit,vt ſciamus quia verum iurare,non eſt peccatum.Sed non ideo in dubijs iurandum E
eſt.& tutius eſt non iurare quam conſuetudine iurandi peierare. Falſum vero iurare
grauiſſimum eſt peccatum.Non eſt contra præceptum iuratio,quæ non eſt a malo iu
rantis,ſed increduli vel infirmi,qui non aliter credit. Quã &c.q.d.per gloriã vel pro
Aimo. pter gloriam dico,non quidem humanam,ſed æternam, Quam,iam, Habeo,ſpe.In
Ambro. Chriſto Ieſu domino noſtro,id eſt dum conſidero quod ipſe per paſſionem eſt glorifi-
catus.Iterum,Si mortui non reſurgunt quid mihi prodeſt ſi ego pugnaui,id eſt diſpu-
Aimo. taui,Ad beſtias Epheſi,id eſt contra beſtialiter viuẽtes in Epheſo. Pugnaui dico agẽs
Ambroſius. Secundum hominem,id eſt rationabiliter,quia hominis eſt credere, non mori hoiem
Auguſt. vt beſtiam.Iterũ,ſi mortui non ſurgunt,hoc ſolũ reſtat,Manducem⁹ & bibamus,cras
de ter.in mõ. enim,id eſt in proximo,Moriemur.Hoc de Eſaia ſumit Apoſtolus, & eſt ibi vox Iu-
dæorum deſperãtium in captiuitate,quod Apoſtolus refert ad illos,qui de reſurrectio
ne dubitabant.hoc.n.dicit propter eos qui quaſi nihil futurum ſit poſt mortem,vẽtri
tantum ſtudent vt pecora,qui fidem aſſerentiũ reſurrectionem irrident dicentes,Quis
inde venit,non audiui vocem cuiuſquã inde venientis ex quo poſitus eſt ibi auus me⁹,
ex quo atauus meus,ex quo pater meus,nullius vocem audiui:quibus reſpõdetur,ſtul-
Auguſtinus. te ſi pater tuus reſurgeret crederes?deus omnium ſurrexit & non credis,qui voluit mo
ri & ſurgere vt oẽs vni crederemus,ne a multis deciperemur:crederes patri iterũ mori
turo,& non credis iam immortali?Qui etiam ſe contrectãdum diſcipulis prębuit,qui F
bus videntibus in cælum aſcendit,cuius fidem de cælo miſſo ſpũ orbis tecepit,qui de-
nique teſtimouiũ habet in cælo,teſtimoniũ in terra,teſtimonium ab angelis,teſtimo-
Ambro. nium ab inferis.Quid ergo remanſit quod non clamet? Deſinant ergo murmura ma-
le loquentiũ,& corrũpentiũ bonos mores colloquijs malis. Nolite.q.d.propter hæc
omnia,Nolite ſeduci,per pſeudo qui de medicina quærunt vulnus,& de ſcripturis co
nantur torquere vinculum,vñ laqueum mortis inijciant.Corrũpũt.n.q.d.nõ ſeduca-
mini,nec etiam placeat vobis colloqui illis,quia,Colloquia,eorum, Mala corrũpunt
bonos mores.i.virtutes etiã necant,dum faciunt non ſperari reſurrectionem. Aſſidui
tas.n.prauiloquij vitiat mentem,& ideo ab his cauendum eſt.Euigilate.q.d.hoc noli
te,ſed potius contra illos,Euigilate, a torpore,& ſic eritis,Iuſti,& poſt, nolite pecca-
re,quod exigit inſtitia dei.ſ.ne peccetis,illis conſentiendo qui ignorant deum. Vnde
ſubdit,Ignorantiam.n.dei quidam habent,illi.ſ.qui mortuos reſurrecturos ſtultũ eẽ
dicebant credere.& hoc,Loquor vobis ad verecundiam,vel,reuerentiam,id eſt vt eis
adquieſcere vereamini,vel verecundemini, id eſt vt pudeat vos credere ignaris.Vel,
Ad verecundiam vobis loquor,id eſt ad vtilitatem veſtram.

Ambro.

C

A Sed dicit aliquis, Quomodo reſurgunt mortui? Quali autem corpore ve-
nient? Inſipiens tu, quod ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur. Et quod
ſeminas, non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum, vtputa tri-
tici, aut alicuius cæterorum. Deus autem dat illi corpus ſicut vult, & vnicuique
ſeminum proprium corpus. Non omnis caro eadem caro, ſed alia hominum, alia
pecorum, alia volucrum, alia autem piſciũ. Et corpora cæleſtia, & corpora ter-
reſtria. Sed alia quidem cæleſtium gloria, alia autem terreſtrium. Alia claritas
ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum. Stella enim a ſtella differt in cla
ritate, ſic & reſurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, ſurget in incor
ruptione. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate,
ſurget in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Si eſt cor-
pus animale, eſt & corpus ſpiritale, ſicut ſcriptum eſt, Factus eſt primus homo
Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Sed nõ
prius quod ſpiritale eſt ſed quod animale, deinde quod ſpiritale.

Sed dicit. Hactenꝰ per rationes probabit mortuorum reſurrectionem futuram, mõ
do per ipſam rerum naturam idem poſſe fieri oſtendit, & illorum damnatæ ſententiæ
quos ignorantiam dei habere dixit, verba profert. q. d. per hæc prædicta probatur re- Ambroſius
ſurrectio mortuorum, Sed, tamen, dicit aliquis, ignorantium deum, Quomodo reſur-
B gent mortui? id eſt quomodo poteſt eſſe vt mortui qui iam cinis ſunt reſurgãt? Ita hoc
dicit, quaſi per naturã hoc fieri non poſſit. Si autem reſurgent, quali corpore venient,
q. d. nõ poterit aliud eſſe quã modo, id eſt paſſibile & mortale. Et quia in naturalium
cognitione per quam noſtram de reſurrectione improbat fidem, ſibi ſapiens iſte videt
cum non ſit, congrue reſpondet ei Apoſto. ſubdens, Inſipiens tu, qui nõ attendis quod
cotidie vides, granum, Quod ſeminas non viuificatur. i. vegetatur, Non prius moriat
id eſt putrefiat, cũ aĩali hoĩe non legis authoritate agit, ſed documenta adhibet, quibꝰ
mortuorũ in melius reformatio futura credatur, manente naturæ gñe. Et corpus quod
ſeminas, nõ ſeminas tale, quod. i. quale, futurũ ẽ. Nõ hoc ideo dicit quin triticũ ex tri-
tico futurũ ſit, ſed quia nemo ſeminat herbã vel ſtipulam, vel quæ in palea multipli- Augu.
cia ſunt tegumenta granorũ, cũ quibus tñ ſemina exurgunt: ideo addit. Sed nudũ gra-
nũ vt puta granũ tritici aut alicuius cæterorũ, ſeminũ. Deus aũt dat illi, grano, corpꝰ,
cũ palea & ariſta, Sicut vult. Sicut ergo nudũ granũ ſeminat, & dei nutu quodam mõ
veſtitum ſurgit, multa ſecum habens integumenta, ita mortuus dei virtute poterit vi-
uere & meliori corpore reſurgere. Et vnicuiq; ſeminũ, dat, propriũ corpus, quod natu- Augu.
raliter debet hĩe, non oĩbus granis idẽ corpus dat, ſed cuiq; propriũ ſecũ ſuũ genus ſuũ,
vt tritico tritici, Vel, Vnicuiq; ſeminũ propriũ corpus dat, quia nõ de alio pullulat gra
nũ quod de terra orit, niſi de eo quod ſeminatum eſt, ita nobis reformabũtur in futuro
nr̃a antiqua corpora, ſicut Iob ait. Quem viſurus ſum ego, & nõ alius. Nõ oĩs. hoc per
C tinet ad differentiã reſurgentium, propter diuerſas glorias fideliũ. q. d. Eadẽ corpora
reſurgent, ſed erit differentia in gloria & dignitate, quãuis de eadem materia ſint, ſicut
Nõ oĩs caro eſt eadẽ caro. i. eiuſdem dignitatis, licet ſit de eiſdem elemẽtis. Et hoc eſt
quod ait, Non omnis caro eſt eadem caro, id eſt eiuſdem dignitatis. Sed alia hominũ
eſt, alia pecorum, alia volucrum, alia autem piſcium. In his iſte ſenſus eſt, Si genera
carnis cum ſint cuncta mortalia, differunt tamen inter ſe, pro diuerſitate animantium Auguſtinus
non mirum eſt ſi in reſurrectione mortuorũ gloria diſtabit. Et ſunt corpora cæleſtia, ad Conſen.
vt volatiliũ, velut ſol, & luna, & ſtellæ. Et ſunt corpora terreſtria, vt pote arborum &
aliorũ quæ terra gignit, iõ cum dixiſſet de carne, ſubdit de corporibus, quia omnis qui
dem caro eſt corpus, ſed nõ ediuerſo vt lignũ. Vel Cæleſtia corpora ſunt, reſurgentia.
Terreſtria vero, antequã moriantur: vt quia Chriſtus cæleſtis eſt, ex eo corpora cæle-
ſtia dicantur, & nõ iã caro dicantur. Ex Adã vero quia terreſtris eſt, terreſtria corpora
Sed alia. q. d. non ſolum terreſtria differunt inter ſe, ſed & a cæleſtibus. quod ita dicit
Sed alia quidem cæleſtium gloria eſt, alia autem terreſtriũ, & etiam ipſa cęleſtia inter
ſe differũt. Quia alia eſt claritas ſolis, alia claritas lunæ, alia claritas ſtellarum. Et ſi

Ambroſius cut iſta & ſi vnius naturæ ſint ſunt tamen diuerſæ claritatis, ſic & homines cum ſint D
eiuſdē gñis, diſſimilis tñ gloriæ erũt in reſurrectiõe, vt claritati ſolis illorũ dignitas
exęquetur, qui centeſimũ numerũ habent. Lunari vero claritati comparetur illorũ di
gnitas, qui ſexageſimũ numerũ habent. ſtellis vero qui triceſimũ numerũ quæſierunt.
Terris aũt ſtellis & oĩm nouiſſimis, perfidorũ reſurrectio ſimilis. Infidelitas.n. nõ po
teſt claram reſurrectionē habere, quia ſicut carbo cinere ſuo coopertus obcæcatur, ita
& hi perfidia & erroris tenebris circundati luce carebũt. Stella enim.q.d.ab illis.ſ.a
Ioan.Dama. ſole & luna differũt ſtellę, quia etiã inter ſe differũt. Stella.n. differt a ſtella in clari-
tate, ſic & differens erit. Reſurrectio mortuorũ.i.ita differēti corpore reſurgent mor-
tui. Nõ ſolũ.n.in gehenna ſuppliciorũ, ſed & in regno cæleſti præmiorũ multæ diffe-
rentiæ ſunt. Vñ dñs ait. In domo pr̃is mei multæ mãſiones ſunt. Hæ ſunt diuerſæ me-
ritorũ in vna vita dignitates, & ſi idem denarius.i. vita æterna ſit oĩbus. Eundē.n.de-
Auguſt. de virginita. nariũ paterfamilias dedit oĩbus qui operati ſunt in vinea, quo denario vtiq; aliquid ſi
Auguſtinus. gnificat̃ quod oẽs cõiter habebũt, ſicuti eſt ipſa vita æterna, ipſum regnũ cælorũ, ipſa
Fulgentius claritas reſurrectionis, & tñ alius alio magis, alius alio minus fulgebit. Ergo & multę
erũt mãſiones & vnus denarius, quia & vna eſt beatitudo, quam illi percipiunt, & diſ-
par retributionis qualitas, & cũ ſint imparis claritatis, tñ deus eſt oĩa in oĩb9. Et quia
deus charitas eſt, per charitatem fiet, vt quod ſinguli habent ſinguli cõe ſit oĩbus. Se-
minat̃, q.d.in differenti gloria reſurgent, ſed hoc oẽs cõiter habebũt, quod incorrupti
Ambroſius. erunt. & hoc eſt quod ait, Corpus ſeminat̃.i.ſepelitur vel mortificat̃. In corruptione.i.
vt corrumpatur. Vel, Seminat̃ in corruptione.i.cõcipitur corruptibile. Et reſurget in
corruptione, id eſt immortale & impaſſibile.i.quãuis hõ ex quo concipitur vſq; ad diſ E
ſolutionem ſit in corruptiõe, & poſt vermibus ſcateat, tñ reſurget in incorruptiõe. Itē,
Seminatur, id eſt morit̃, & ſepelitur corpus. In ignobilitate, id eſt ſine omni honore,
Et ſurget in gloria, id eſt glorioſum. Item, Seminatur, id eſt cõcipitur, In infirmitate,
Ambroſius id eſt tale cui quælibet noceant. Surget in virtute, id eſt in potentia cui nihil noceat.
Ambroſius. Vel. Seminatur.i.ſepelitur, In infirmitate, quia immobile eſt & inregibile, quia nõ va
Aimo. let ſe mouere vel regere. Surget in virtute, id eſt vere viuum & vegetatum. Quid per
Ambro. ſingula? Seminatur corpus animale, id eſt tale quod cibis ſuſtentetur vt viuat, & quod
Ambro. nihil habet ab aĩa, niſi quod ſenſificatur per eam ſicut animalia. Surget corpus ſpũale
id eſt tale quod iam cibis non egeat, tranſiens in naturam ſpũs.i. habens quædam ſpi
Auguſtinus ritualia, & ſpiritui naturalia, quia agile erit, leue, cibis nõ egẽs. Et nota quod ait. Sur-
ad Con[illegible]n. get corpus ſpiritale, non dicit ſpiritus quaſi corpus in ſpũm vertatur, vt quidam pu-
tant. Sicut enim animale corpus non eſt aĩa ſed corpus, ita ſpirituale corpus non ſpiri
tum debemus putare ſed corpus. Vnde & dominus, Talem opinionem diſcipulorum
de ſuo corpore refellẽs dixit. Palpate & videte, quoniam ſpũs carnem & oſ.nõ habet,
ſicut me videtis ha. Iam igitur ſpirituale erat corpus Chriſti, nec tamen ſpiritus erat.
vnde & hic nõ dicit ſpũs, ſed ſpũale, quia tunc ſpiritui plene ſubdetur corpus, nõ iam
repugnabit. Et quia ſpiritui ſimile erit, quia nec aliquam corruptionem patietur, nec a
limentis ege[illegible], vt homo ante peccatum non eguit. Nota quod cum dicit corpus tran- F
ſiturum ad i[illegible]corruptionem, corruptionis facit mentionem, vt oſtendatur maior digni
tas reſurrectionis. Si eſt corpus.q.d. Vere ſurget corpus ſpirituale, quia ſi modo, Cor-
pus eſt, animale eſt, id conſtat quandoque eſſe, Et ſpirituale, ſicut enim animales ſu-
mus quia pater noſter Adam factus eſt carnalis in animam viuentem, ſic erimus in re
Auguſtinus. ſurrectione ſpirituales, quia pater noſter.ſ. Chriſtus factus eſt ſpiritualis in ſua reſur-
rectione in ſpiritum viuificantem. quod ſic exponit. Sicut, vel, ſic enim ſcriptum eſt in
Geneſi, ſcilicet nos eſſe animales ab animali patre procreatos. ſcriptum eſt ibi quod
Primus homo Adam factus eſt in animã viuentem. Hic exponit quid ſit animale cor
pus, cum ait, Factus eſt in animam viuentem, potentem viuere, id eſt vitam dare cor-
pori, tamen per ſuſtentamenta ciborum viuificantē, ſed nouiſſimus Adam, id eſt Chri
ſtus, hoc non de Geneſi ſumitur, ſed addit Apoſtolus, Factus eſt in ſpiritum viuifican
tem. id eſt qui ita corpus viuificaret, vt vltra non egeret aliqua ſuſtentatione, nec eſſet
ſolubile. Hic exponit quid ſit ſpirituale. Hoc enim inter animam viuentem et ſpiri-
tum viuificantem intereſſe voluit, vt illic ſit corpus animale, hic ſpirituale. Anima
Auguſtinus. ad Conſen. enim in corpore animali viuit quidem, ſed non viuificat vſque auferendam corruptio

A nem,In corpore vero ſpũali,quia perfecte adhęret dño,ſic viuificat,vt ſpũale corpus efficiat.Attẽde etiá quare Chriſtus dicit̃ Adam,& nouiſſimus. Adam dicitur,quia de eadẽ materia ẽſt:Nouiſſim9,quia poſt eũ nõ ſuccedit alius,qui ſit caput vel author humani generis,ſicut illi duo fuerunt. Totũ enĩ humanũ genus quodámodo ſunt illi duo hoĩes.ſ.primus Adá & ſecũdus:quia ex illo ſunt nati,ex hoc renati,& ideo vterq; dicitur pater humani generis. Vel,alijs nõ mutatis,ita poteſt legi iſtud,Si eſt corp9,vt probet quaſi à relatiuis,corpus eſſe ſpũale.Et dixi bene ſpũale,quia Si eſt corpus animi, ergo eſt Et ſpũale.Cũ enĩ dicit̃ corpus,fruſtra addit̃ aĩale,niſi ſit aliud ſpũale,ad cui9 diſcrepantiá dicatur aĩale.Quòd aũt ſit aĩale probat per authoritatẽ Geneſis,Quia factus eſt &c.quę nõ mutátur.Vel ita,Si eſt corpus.q.d.bene dixi corpus aĩale & corpus ſpũale.Siquidẽ eſt corpus animale:& eſt corpus Spũale. & quod animale ſit, probat per Geneſim,ibi,Factus eſt primus homo &c.& quod ſit ſpirituale,oſtendit,ibi,Quia nouiſſ.Adam.Horũ verborũ ſenſus nõ mutatur,Sed nõ.Dixit corpora noſtra futura ſpiritualia:ſed nequis dubitet an animale poſſit fieri ſpirituale,probat per ſimilitudinem Chriſti.q.d.Chriſtus factus eſt in ſpiritum viuificantem.Sed nõ prius fuit,in eo, Quod ſpirituale eſt,ſed quod animale prius fuit in Chriſto. Auguſtinus Auguſtinus

Deinde quod ſpirituale. Primus homo de terra,terren9:ſecũdus homo de cę
B lo,cęleſtis. Qualis terrenus:tales & terreni. & qualis cæleſtis tales & cæleſtes. Igitur ſicut portauimus imaginem terreni,portemus & imaginẽ cæleſtis. Hoc autẽ dico fratres,quia caro & ſanguis regnum dei poſſidere nõ poſſunt: neque corruptio,incorruptelá poſſidebit. Ecce myſteriũ vobis dico. Omnes quidẽ reſurgemus,ſed non omnes immutabimur. In monumento,in ictu oculi,in nouiſſima tuba(canet enĩ tuba)& mortui reſurgent incorrupti,& nos ĩmutabimur.

Deinde quod ſpirituale eſt,ſic & de nobis fieri poterit. In Chriſto ergo hoc expertus vnuſquiſq;,hoc ſibi expectet.ſ.vt de animali fiat ſpiritualis. Deinde vnde ſimus animales & vnde futuri ſimus ſpirituales,oſtendit ſubdens,Primus homo.q.d. Vere primus hõ factus eſt in aĩam viuentẽ.Quia prim9 hõ eſt de terra,qui de puluere terrę formatus eſt,& ideo, Etiá terrenus.i.aĩalis & paſſibilis ex natura. Secũdus eſt homo factus in ſpũm viuificantẽ.quia,Secũdus homo eſt de cęlo,quia natura diuina fuit humanæ vnita,& ideo cęleſtis.i.ſpiritualis in reſurrectione. Vel cęleſtis dicit̃, quia non humano ritu ſed diuino nutu cõceptus eſt & natus. Qualis aũt terrenus,pater fuit.i.animalis & mortalis, Tales & terreni.ſ.aĩales ex aĩali,mortales ex mortali. Et qualis eſt cæleſtis pater.i.ſpũalis & ĩmortalis. Tales.i,ſpũales & ĩmortales erũt. Et cęleſtes, quia tales erũt cęleſtes. Igit̃,vt poſſimus eſſe cęleſtes, Sicut portauimus imaginẽ terre
C ni.i.ſicut exẽplo Adæ terrena diliximus:ita & poſt baptiſmum, Portemus imaginem cęleſtis,ſectádo iuſtitiá & veritatẽ,& obedientiá. Hoc autẽ dico &c.q.d.dico vt portemus imaginẽ cęleſtis:ſed ſi nõ portauerimus,nõ erimus cęleſtes.& hoc eſt quod dicit. Hoc autẽ dico vobis,o,fratres quoniá caro.& ſan.i.hoĩes dediti vitijs quę de carne & ſang.oriũtur. Nõ poſſidebũt regnũ dei.& vere,quia Corruptio,peccati quę eſt effect9 carnis & ſanguinis.i.aliquis ſeruiẽs corruptioni peccati, Neq; poſſidebit incorruptelá,i.ĩmortalẽ. Vel noĩe carnis & ſang.hic accipit opera carnis. Per carnẽ.n.& ſanguinẽ ventrẽ & libidinẽ.i.opera carnis quę ibi nõ erũt,ſignificat:nolẽs eos arbitrari ſe talia facturos in regno cęlorũ,qualia fiũt in hac vita,ſicut Iudęi putabãt. Iudęi.n.credebát futurá reſurrectionẽ,ſed more hui9 vitæ vt ibi nuberẽt & generarẽt. Vnde Sadduceis reſpõdere nõ poterát quæſtionẽ proponẽtibus de ſeptemuira muliere.quia carnaliter de reſurrectione cogitabát:quod Apoſtol9 remouet dicẽs,Hoc autẽ.q.d.ex prædictis cõſtat quod reſurgemus. Hoc autẽ dico fratres,quia caro & ſang.i.opera carnis & ſan. Nõ poſ.reg.d.i.nõ erũt in regno dei. Et vere nõ,quia, Corruptio, carnis cuius opera ſunt illa,Non poſſidebit incorp.i.nõ erit in regno incorruptibili. Vel carnis & ſang.noĩe,ipſa corruptio carnis & ſan.intelligit̃:quę vtiq; in regno illo nõ erit,vbi caro ĩcorruptibilis erit. Nõ ergo ſic accipiẽdũ eſt quod ait Aplũs, quaſi carnis ſubſtãtia in regno dei nõ ſit futura.& hoc eſt,Hoc aũt.q.d.cõſtat ꝙ reſurgemus. Hoc autẽ dico fratres.q.c.& ſan.i.corruptio carnis & ſang. Nõ poſ.r.d. Et ne putares ſecũdũ ſubſtátiá hoc dici,aperit ſubdẽs,Neq; cor.q.d.ideo dixi,quod caro & ſang.nõ poſſidebit re-

Ambroſius Auguſtinus in ſer. de requie mortis. Augu. in lib. retracta.

gnum dei,quia corruptio mortalitatis,quæ nomine carnis hic oſtenditur, Non poſſi- D
debit in corruptelam , id eſt incorruptibile regnum. Et quia dixit electos reſurrectu-
ros in gloria,& poſt dixit carnem & ſanguinem poſſidere regnum dei , quomodo hoc
diſtinguendum ſit,aperit. & quaſi quis dicat,quomodo caro erit,& caro non erit , ex-
ponit dicens,Ecce dico,id eſt aperio, Vobis myſterium.i.quiddam quod vobis eſt oc
Ambroſius. cultum.Nominādo enī myſteriū obſcuritatē ſignificat.Nam myſterium græcum eſt,
quod latine dicitur ſecretū,vel occultū:quod eſt illud,hoc .ſ. quod omnes hoīes tam
boni quam mali,Reſurgemus.hoc generaliter intelligitur,ſi dixerimus,quia etiā ſan
Aimo. cti viui reperti Chriſto veniēte morientur.ſic enim reſurgere poterunt.Nō enī reſur-
Auguſtinus. de ciuit. dei. rectio fieri poterit,niſi mors præceſſerit.Si ergo ſāctos qui reperientur Chriſto veniē
te viuentes,eiq; rapientur,crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exi
turos,& ad eadem mox immortalia redituros,generaliter dictū eſſe hoc accipere poſ-
ſumus.ſ.Omnes reſ.ſed nō omnes immutabimur,in gloriam immortalitatis. Vel ita,
Omnes reſ.omnes.ſ.qui in aduentu Chriſti mortui inueniemur. Sed nō omnes , viui
Ambroſius. reperti, Immutabimur,in gloriā,ſed ſoli ſancti dei. Reſurgemus dico,& hoc, In mo
mento.i.in breuiſſimo & minimo & anguſtiſſimo tēporis ſpatio. Et quia in momento
Aimo. eſt mora,licet breuis,addit,In ictu oculi.i.quàm cito oculus icit.i.percutit viſa,vel ici B
tur à palpebra.i.in ſumma celeritate.Per ictum.n.oculi nimiā breuitatē ſignificat, vt
Ambro. per hoc mirabilior oſtēdatur eſſe reſurrectio.& dei potētia ex eius celeritate cōmēde-
tur.Fiet ergo reſurrectio.In ictu oculi.i.quā cito oculi radius trāſit ad remota, & trāſ
uolat media:& ſi ſit ibi prius & poſt,tamē quaſi ſimul ſit, ſic & reſurrectio mortuorū
fiet.& hoc fiet,In tuba nouiſſima.i.per tubā & per vocē magnā,vel manifeſtam,poſt-
quā nō erit alia.Et eſt ſenſus,Reſurrectio fiet,In tuba.i.nouiſſimo ſigno,quod dabit,
vt iſta cōpleātur.Hęc tuba eſt clamor de quo dicit in euāgelio, Media nocte clamor
Auguſtinus. de gratia n.t. factus eſt,ecce ſp.v.e.obuiā ei.Nō.n.tūc veniet cū ſperat,ſed media nocte.i.cū valde
Idem in eod. obſcurū erit.i.occultū,veniet.Et quaſi quis quęreret,An erit ſonus? Reſpō.vtiq;. Ci-
net enī tuba. Tubæ noīe aliquid euidēs & præclarū ſignificare intelligitur, quod vox
archāgeli,& tuba dei alibi dicitur,& vox Chriſti in euangelio dicitur.Quam audient
mortui,qui in monumētis ſunt,& procedēt.Vnde etiā hic ſubdit,Et mortui.i. pecca-
Ambro. tores,vel generaliter omnes mortui, Reſurgent,incorrupti.i.ſine diminutione mem
Ambro. brorū,& nos boni tantummodo immutabimur,in gloria immortalitatis,& impaſſibi-
Auguſtinus litatis.Quomodo autem hoc fiat,vel qualis ſit immutatio iſta,exponit ſubdens.

Oportet enim corruptibile hoc,induere incorruptionē:& mortale hoc,indue
re immortalitatem.Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem :nūc fiet
ſermo qui ſcriptus eſt Abſorpta eſt mors in victoria, Vbi eſt mors victoria tua? F
Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Stimulus autem mortis,peccatum eſt: virtus vero
peccati,lex. Deo autē gratias qui dedit nobis victoriam per dominum noſtrū Ie
ſum Chriſtum. Itaque fratres mei dilecti,ſtabiles eſtote & immobiles:abūdātes
in opere domini ſemper,ſcientes ꝙ labor veſter non eſt inanis in domino.

Oportet enī. Vere īmutabimur,quia oportet pro eo quod bene ſeruiuimus, vel quia
Ambro. nobis promiſſū eſt.Hoc corruptibile corpus induere,vt ornamentum,Incorruptionē,
vt vltra nō eſuriat,vel aliquatenꝰ lędat.Et oportet mortale hoc.i.corpus hoc morta
Auguſtinus. le quod oſtēditur,induere īmortalitatē vt vltra nō diſſoluat. Hęc ergo viſibilis caro
de ſymbolo. ſine dubitatione reſurgere credendū eſt. Videt enī Apoſtolus eā tanquā digito oſtēde
Auguſtinus de ſermone re cū dicit, Oportet corruptibile hoc. dicendo hoc,in eā quaſi digitū intēdit,vt eadē
in monte. caro quę videtur reſurrectura mōſtretur,ſed nō talis.Secundū hoc dicit ſupra , Caro
nō poſſidebit,& eſt:quia nō erit ibi corruptio & mortalitas.i.nō ſecundū has qualita-
tes erit ibi caro,ſed eadē carnis ſubſtantia erit. Cum autē,vel, enim.q.d. Vere induet
immortalitatē,quia tunc,Fiet,id eſt implebitur,Sermo,& nunquā aliter impleretur.
Vel ita cōtinet. Induet immor.Cū autē mortale hoc īduerit immortalitatē,tūc fiet.i.
Aimo. īplebit,Sermo,& nūquā aliter īpleretur:Qui ſcriptus eſt,in Eſaia vel in Oſee,vbi ita
Aimo. legit,Ero mors tua o mors.Sed iuxta.LXX.ſic, Abſorpta eſt.i. deſtructa mors cor-

A poris, In victoria Chriſti.i.in reſurrectione Chriſti. Quod aũt de morte corporis hoc
accipiendũ ſit, nõ de morte animę: & ex eo oſtẽditur quod dixit, tunc fiet, ſignificãs eſ-
ſe futurũ, nõ ait, factus eſt, tanquã de pręterito, ne quis putaret eſſe dictũ de morte in-
teriori, quod iam factum eſt. Vbi eſt, hęc ſunt verba prophetę vel apoſtoli lętantis & Ambroſius.
morti inſultãtis in perſona reſurgentiũ, vt certior ſit reſurrectio. Ait ergo ex perſona Auguſtinus.
reſurgẽtiũ. Vbi eſt, o mors, corporis.ſ. Victoria tua.i.potẽtia, qua oẽs diſſoluebas, qua ad Marcellĩ
omnes ſic viceras, vt etiã dei filius tecũ cõfligeret, teq; nõ vitando ſed ſuſcipiẽdo ſupe
raret: viciſti in moriẽtibus, victa es in reſurgẽtibus: victoria tua qua abſorbueras cor-
pora morientiũ, tẽporalis fuit, victoria qua in corporibus abſorpta es reſurgentiũ, ęter
na cõſtabit. Vbi eſt mors.ſ.diſſolutio Stimulus tuus. Stimulus mortis intelligitur pec
catũ originale, quo in vno peccauimus oẽs, vt moreremur vt vno omnes, quo puncti Ibidem
& venenati ſumus, de quo mors exijt, vt ipſe exponit ſubdẽs. Stimulus autẽ mor. pec.
eſt. Sicut enĩ peccatũ eſt ſtimulus mortis dicitur, quo.ſ.mors facta eſt, nõ quẽ mors fe
cit: peccato enĩ morimur, nõ morte peccamus: ſic dictũ eſt lignũ vitę, nõ quod hoĩs vi
ta faceret, ſed quo vita hoĩs fieret: ſic & lignũ ſcientiæ boni & mali, per quod ſcientia
fieret hominis, nõ quod per ſuã ſcientiã homo fecerit. Vel nomine mortis ſignificatus
eſt diabolus. & eſt. Abſo. eſt m. in vi. id eſt diabolus iam ex parte abſorptus: in futuro
penitus abſorbebitur, propter hoc quod modũ vincendi exceſſit Chriſtũ inuadẽdo, in
B quo nihil habebat. Deinde ex perſona iuſtorũ qui nũc ſunt, & in reſurrectione erunt,
inſultat eis dicens, Vbi eſt o mors.ſ.diabole. Victoria tua, qua genus humanum velut
gregem poſt te trahebas, Vbi eſt mors.ſ.diabole, Stimulus tuus? Stimulus autẽ mortis
peccatũ eſt. peccatũ vero dicitur ſtimulus diaboli, quem.ſ.mors.i.diabolus fecit, nõ à Auguſtinus
quo factus eſt. Vel ita, per mortẽ arbitror hic ſignificari delectationẽ peccãdi, & car- in lib. quæſt.
nalem cõſuetudinẽ quę animã mortificat, quæ ex actu peccati ſit, quo in Adam pecca lxxxiii.
uimus. hanc enĩ mortẽ peccato meruimus, quod peccatũ omnino erat in libero arbi-
trio, cũ in paradiſo nullus dolor denegatę delectationis volũtati bonę hoĩs reſiſtebat
vt verbi grã. Si quis exiſtat quẽ nũquã venatio delectauit, omnino liber ẽ vtrũ venari
velit vel nolit, nec eũ cruciat qui hoc prohibet. At ſi iſta libertate male vſ⁹, venat⁹ fu
erit cõtra prohibẽtis imperiũ, paulatim ſubrepẽs delectatio mortificat animã, vt ſi ſe
abſtinere velit, ſine moleſtia & agone non poſſit. Caro enĩ cõcupiſcit aduerſus ſpiri-
tum, & ſpiritus aduerſus carnem. Nec ceſſabit contentio donec perfecta ſanctitas to- Auguſtinus
tum hominẽ reparauerit. tunc ergo, Fiet ſermo qui ſcriptus eſt. Non modo fit ſed tũc de ver. apoſt.
fiet. Quid tunc fiet? Abſorpta eſt mors, id eſt delectatio peccãdi, In victoria.i.in hoc Auguſtinus
quod ſerui dei vĩcent concupiſcentiã carnis, tunc vincet pax & finietur bellum, nulla in pſal. lxxxiii.
erit à morte cõtentio vt modo eſt. Primo cõcupiſcẽtia carnis ſequẽtes duxit nos, poſt-
C ea retinentes extraxit nos: Deinde accepta gratia cœpit nos nec ducere, nec trahere,
ſed contẽdere adhuc nobiſcum. Poſt contentionem erit victoria, quando oppugnare Auguſtinus
ceſſabit. Ideo ex perſona victorum ſubdit, Vbi eſt mors victoria tua, vel cõtẽtio tua? in lib. quæſt.
Vbi eſt mors ſtimulus vel aculeus tuus? Stimulus autem mors peccatum eſt, quia pec- lxxxiii.
cato facta eſt delectatio. Peccatum enim quaſi ſcorpius eſt, cuius punctione facta eſt
mors: ſed abſorbebitur in futuro, cũ dabitur ſanctis vt peccare nõ velint, nec poſſint.
Virtus vero.i.augmentum, Peccati eſt lex, Hoc ideo addidit, ne quis dicat quẽquam
à lege iuuari: ſed à deo tantum. Data enim lege & carnalis cõcupiſcentia inualuit, &
præuaricatio acceſſit. Lex enim prohibendo auget peccati cupiditatem, niſi diffundat
ſpiritus charitatem. Pro his autem omnibus Apoſtolus agit gratias deo dicens, Deo Auguſtinus
autem gratias, ago, qui dedit nobis victoriam, peccati & mortis. Per dominum noſtrũ de perfectio.
Ieſum Chriſtum, non per legem. Chriſtus enim ait, Cõfidite, ego vici mundũ. Et quia iuſtitiæ.
per Chriſtum vicimus, Itaq; fratres mei dilectiſſimi ſtabiles eſtote, in fide reſurrectio Auguſtinus
nis, Et immobiles, vt à pſeudo moueri non poſſitis. Semper in opere domini abundan ſuper Ioan.
tes, ſpe reſurrectionis. Scientes.i.ſpem habẽtes, Quod labor veſter, quem habetis, In
domino.i.in ſeruitio domini, Non eſt inanis.i.ſine remuneratione. De collectis autẽ, Auguſtinus
poſt alia, de collectis faciẽdis in ſanctos qui erãt Hieroſolymis breuiter monet. quod in ſer. de mõ.
non eſt contra illud, Nolite cogitare de craſtino. Non eſt enim cogitare de craſtino, ſi
quis humano more iſta procuret, ſed ſiquis propter iſta deo militat, vt in operibus ſuis
non regnum dei, ſed iſtorum acquiſitionem intueatur.

p ij

CAPVT XVI.

D

DE collectis autem quæ fiunt in ſanctos: ſicut ordinaui in eccleſiis Galatiæ:ita & vos facite per vnam ſabbati. Vnuſquiſq; veſtrum apud ſe reponat recondens quod ei bene placuerit:vt non cum venero tunc collectæ fiant. Cum autem præſens fuero,quos probaueritis per epiſtolas hos mittam perferre gratiam veſtram in Hieruſalem. Quod ſi dignum fuerit vt ego eam,mecum ibunt. Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertranſiero. Nam Macedoniam pertranſibo. Apud vos autẽ forſitan manebo, vel etiam hyemabo, vt vos me deducatis quocunque iero. Nolo enim vos modo in tranſitu videre. Spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos: Si dominus permiſerit. Permanebo autem Epheſi vſque ad Pentecoſten. Oſtium enĩ mihi apertum eſt magnum & euidens,& aduerſarii multi. Si autem venerit Timothæus, videte vt ſine timore ſit apud vos. Opus enim domini operatur ſicut & ego. Ne quis ergo illũ ſpernat. Deducite aũt illũ in pace, vt veniat ad me, Expecto enim illum cum fratribus. De Apollo autem fratre vobis notum facio, E
quoniam multum rogaui eum vt veniret ad vos cum fratribus,& vtique nõ fuit volũtas eius vt nũc veniret. Veniet autem cum ei vacuum fuerit. Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite & confortamini, omnia enim veſtra in charitate fiant.

De collectis autem quæ fiunt, non in quolibet, Sed in ſanctos, id eſt, ad vſus ſanctorum. & ideo tenendum eſt, Sicut ordinaui in eccleſijs Galatiæ, ita & vos facite, id eſt colligite, Per vnam diem ſabbati.i.ſeptimanæ. Vel, Per vnã ſabbati.i. dominica die. Quia vna ſabbati vel vna ſabbatorum, vel prima ſabbati vocabat̃ apud Iudæos dies quem dominicum appellamus. Colligite dico, Vnuſquiſq; autem veſtrum reponat apud ſe, ne dicatis non eſſe fidelem miniſtrum cui credatis: reponat dico, Quod bene placuerit, non quod grauet eum retendens illud in vſum ſanctorum,& cauens ne iterum illud ſumat. Hic eſt ſenſus horum verborum. Præcipit apoſtolus omnem plebem dominico die conuenire ad eccleſiam,& illuc deferre quod volebat vnuſquiſque dare ad opus ſanctorum,& ne à malis miniſtris deperiret ſi apud eccleſiã dimitteret, præcepit vt ſecum referrent,& tuto loco reponerent, quoadúſque ipſe veniret. & hoc per ſingulos dies dominicos faciebant, quia quod paulatim colligitur, ne graue eſt, & inuenitur multum, Ideo autem hoc præparate, Vt non cũ venero, tunc collectę fiant, quia grauaret eos ſi ſubito totum ſimul darent. Cum autem præſens fuero, Mittam, illos, vel hos, Quos probaueritis, id eſt idoneos iudicaueritis per epiſtolas, id eſt cum epiſtolis meis & veſtris laudatorijs & commendatorijs deferentium & mittentium. Perferre gratiam veſtram, id eſt donum, In Hieruſalem, quod ſi dignum fuerit vt ego eam, ſcilicet ſi magnæ res fuerit, Mecum ibunt. Veniam autem ad vos cum pertranſiero Macedoniam, id eſt per omnia loca tranſiero vſq; Macedoniam. Nam Macedoniam pertranſibo, vbi non eſt opus morari. Apud vos autem forſitan manebo, vel etiam Hyemabo, quia multa corrigenda ſunt ibi: ſicut medicus ibi moram habet, vbi plures ægrotant. Veniam ad vos dico, Vt & vos me deducatis quocunq; iero. Dico manebo apud vos. Nolo enim vos in tranſitu videre. Spero enim aliquantulũ temporis manere apud vos ſi dominus permiſerit. Permanebo autem Epheſi, inde miſit epiſtolam. Vſq; ad Pentecoſten, ideo permanebo ibi, Enim, id eſt quia, Oſtium magnum apertum eſt mihi, id eſt multa corda hominum ad audiendum parata ſunt. Et euidẽs, quia non cotradicunt prædicationi. Et quaſi quis diceret, Quid ergo opus eſt ibi mora ri? Reſpon. Et, id eſt quia, aduerſarij multi ſunt, ibi, qui conantur impedi. Si autem venerit Timothæus, ad vos, Videte vt ſine timore ſit apud vos, forſitan iam ibi timuerat propter cõmotionem pſeudoapoſtolorũ. Opus enim domini operatur ſicut ego, ne quis ergo illum ſpernat. Deducite autẽ illũ in pace, vt veniat ad me. Expecto enĩ illũ cũ fratribus, qui ſecum ſunt. De Apollo autẽ fratre notum vobis facio, quoniã multũ rogaui eũ vt veniret ad vos cum fratribus. Hoc ideo dicit, quia Corinthij hunc requi-

Aimo. Ambroſius. Aimo. Aimo. Aimo. Aimo Aimo Ambro.

F

A ſierant quia ab Apoſtolo ordinatus fuerat epiſcopus illorum:qui cum non poſſet eos ſedare,venerat ad Apoſtolũ Epheſeum:quibus reſpõdet hic Apoſtolus dicens, Rogani &c.Et vtiq; nõ fuit voluntas eius,vt nunc veniret ad vos,quia timet incorrectos. Veniet autem cum ei vacuum fuerit,id eſt oportunum.ſ.cũ vos correcti fueritis. Vos autem vigilate mentis oculis contra aſtutias diaboli. Et ſtate in fide,quia ſtanti non obrepit ſomnus. Viriliter agite.Mulierum enim eſt inconſtantia,Et confortamini in domino,vt in veſtra virtute ſit profectus.Et omnia veſtra.i.correctio,Fiant in charitate,non cauſa inanis gloriæ.Obſecro autẽ.Ordo literæ huius reſpicit,& pẽdet vſq; il luc,Vt vos ſubditi ſitis.q.d.prędicta facite vt dixi.hos aũt imitamini.& hoc eſt. Ambroſius. Ambr. Ambr.

Obſecro autem vos fratres,noſtis domum Stephanæ & Fortunati & Achaici quoniam ſunt primitiæ Achaiæ,& in miniſterium ſanctorum ordinauerũt ſe-ipſos.& vt vos ſubditi ſitis eiuſmodi & omni cooperanti & laboráti. Gaudeo autem in præſentia Stephanæ & fortunati & Achaici,quoniam id quod vobis deerat ipſi ſuppleuerunt.Refecerunt enim & meum ſpiritum & veſtrum.Cognoſcite ergo qui eiuſmodi ſunt.Salutant vos omnes eccleſiæ Aſiæ. Salutant vos in domino multum Aquila & Priſcilla cum domeſtica ſua eccleſia, apud quos & B hoſpitor. Salutant vos omnes fratres.Salutate inuicem in oſculo ſancto.Salutatio mea, manu Pauli.Si quis non amat dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema maranatha.Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcũ. Charitas mea cum omnibus vobis in CHRISTO IESV.Amen.

Obſecro autem vos o fratres qui noſtis Stephanæ domum & Fortunati & Achaici. Hi cum Apoſtolo fuerunt in prædicatione Chorinthiorum,vt & vos ſubditi ſitis his & huiuſmodi.Et omni cooperanti & laboranti in vobis,Ideo ſubditi ſitis,Quoniam, ipſi, Sunt primitiæ Achaiæ,id eſt primi crediderunt in Achaia.Et ordinauerunt ſeipſos in miniſterium ſanctorum,id eſt vt miniſtrarent ſanctis.Gaudeo autem in preſentia Stephanæ & Fortunati & Achaici,id eſt quia præſentes apud vos ſunt, ex quibus vobis eſt profectus.Vnde ſubdit,Quoniam ipſi ſuppleuerunt,docẽdo, Id quod vobis deerat. Et merito gaudeo, Refecerunt enim & meum ſpiritum & veſtrum. meũ vtiq; lætitia,veſtrum charitate.Vel ita.Gaudeo autem in præſentia Stephanæ & Fortunati & Achaici,id eſt quaſi mihi venerunt pro vobis miniſtrare, Quoniam ipſi ſup.id quod vobis deerat:quia miniſtrauerunt mihi,quod vos nõ feciſtis. & merito gaudeo, Refecerũt enim & ſpiritũ meũ,quoniã ſcilicet me pauerunt. Et veſtrum,quibus Apo C ſtolum ſeruauerunt. Cognoſcite ergo,id eſt honorate illos,Qui ſunt huiuſmodi.Salutant eccleſiæ Aſiæ,quaſi dicat,quod ego ſcribo omnes deſiderant. Salutant vos in domino,multum Aquila,& priſcilla,apud quos hoſpitor. Cum domeſtica ſua eccleſia,id eſt fratrum congregatione.Apud quos & hoſp. Salutant vos omnes fratres.Salutate vos inuicem,in ſignum pacis,& hoc, In oſculo ſancto.ſ.vero corde. Et vt ſciant eius eſſe hanc epiſtolam, ſubdit, Salutatio mea ſcripta eſt manu Pauli. Hæc ſalutatio eſt ibi,Gratia domini,ſed præmittit ſimiliter manu ſua ſcriptum hoc. Si quis &c.quaſi dicat,fideles ſaluto, Sed ſi quis non amat dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema,id eſt ſeparatus à deo:vel condemnatus, Maranatha,id eſt donec veniat dominus,vel in aduentu domini, Maranatha enĩ interpretatur dominus venit,& eſt compoſitum,ex Syro & Greco,magiſque Syrum eſt quàm Hebræum.Anathema vero Gręcum,& interpretatur condemnatus vel ſeparatus.Similis ergo Gręco & Syro vtitur verbo. Deinde ſequitur ſalutatio, Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti ſit vobiſcum,& charitas mea ſit cum omnibus vobis,id eſt ea charitate vos inuicem vel deum diligite,qua vos ego vel deum diligo.& hoc facite, In Chriſto,id eſt non ſecundum amorem ſeculi. Amen. Hic ſermo confirmatio eſt benedictionis. Ambro. Auguſtinus. Ambro. Auguſtinus. Ambr. Abroſ.

Argumentum in Secundam epiſtolam ad Corinthios. D

POſt actam à Corinthiis pœnitentiam,cõſolatoriam ſcribit eis epiſtolam Apoſtolus a Troade per Titum.Et collaudans eos hortatur ad meliora:contriſtatos quidem eos ſed emendatos oſtendens.

Epiſtola Secunda ad Corinthios. Cap. I.

PAulus Apoſtolus Chriſti Ieſu per voluntatem dei,& Timothæus frater eccleſiæ dei quę eſt Corinthi,cum omnibus ſanctis qui ſunt in vniuerſa Achaia : gratia vobis & pax a deo patre noſtro & domino IESV Chriſto. Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarum, & deus totius conſolationis:qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, vt poſſimus & ipſi conſolari eos qui in omni preſſura ſunt, per exhortationem qua exhortamur & ipſi ad eo:quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.

PAulus &c.Hanc item epiſtolá ſcribit Apoſtolus Corinthijs, quorum qui- E
dam per pręcedētē epiſtolá & ſi primo cõtriſtati, poſtea tamē emēdati fue
rát,& multa pro noíe Chriſti paſſi.Aliqui vero adhuc eorũ pertinaciter a-
poſtolũ deſpiciebát,& ei pſeudo apoſtolos pręferebát.Quibuſdá ergo Co-
rinthiorũ per primá epiſtolá correcti,cauſa reliquorũ ſcribit hác epiſtolá ſecundá,re
Ambroſius. pellens pſeudoapoſtolos oſtēdēdo deceptionē pręd icationis eorũ,& ſe multis modis
cõmendás.Notat etiá illos í éleemoſynis parcos.præcipit quoq; correctũ fornicatorē
recipi,quē Satanę tradiderat.Et quia etiá boni ibi tribulabantur, ſe eis in exemplum
patiētię proponit,docēs eos non debere ęgre ferre,cum ipſe pro aliorũ ſalute, pericu
lis cotidie & morti ſubiaceat.Eſt ergo intētio eius in hac epiſtola incorrectos corrige
re,& correctos ad vlteriora prouocare,& pſeudo ſui cõmēdatione deprimere.Modus
tractádi talis eſt.More ſolito ſalutationē premittit.deinde de bonis per gratiá collatis
gratias deo agit,loquēs perfectis:poſt ad tolerátiá paſſionis ſuę exēplo,inuitat:poſteæ
pſeudoapoſtolos deprimēdo redarguit,detegēs verſutias eorũ,& ſe multis modis com
mēdat.Tádē ſubdit moralis ammonitio cũ iteratione bñdictionis. Pręmittēs aũt ſa-
lutationē,cõrra pſeudo ſuperbiá,Paulũ:& cõtra eorũdē pręſũptionē,apoſtolũ ſe no-
minat dicēs,Paulus aplũs Ieſu Chriſti.nõ vſurpatiue,ſed Per volũtatē dei. nõ hoin,
quia nõ ab hoibus fuit electus vel miſſus. Et Timotheus frater:qui iuit cũ prima epi
ſtola ad Corinthios,& renũciauit aplõ oía quę fiebát apud illos.& ideo hic ponit, vt
ſciát ea quę faciũt,apoſtolũ nõ latere.Paulus inquá & Timothęus ſcribũt vel mádát F.
Ambro. hác epiſtolá eccleſiæ dei.Quę eſt Corinthi,cũ oibus ſanctis.i.& ſanctis oibus.ſ.preſ-
byteris.vel,Sctís oibus.i.oíbus ſpũs ſancti gratia renatis.Qui ſunt í vniuerſa Achaia
cui9 metropolis eſt Corinthus.& ante alia ſalutát in hũc modum , Gratia ſit vobis &
pax,id eſt remiſſio peccatorũ & tráquillitas mentis, A deo patre noſtro, & domino Ie
ſu Chriſto,ſine quo pater nihil dat.Benedictus, poſt ſalutationem primum perfectis
loquitur de tribulatione proponens ſe exemplum patientiæ & conſolationis à deo ac
ceptæ,ducens laudi, quod alij ign ominiæ . Ait ergo Deus,ſcilicet creator omnium,
Et pater domini noſtri Ieſu Chriſti,ſit Benedictus,& ſi in ſe gloria eius nec poteſt au
geri,nec minui,tamen ſit,Benedictus,id eſt exaltatus in ſuis,in quibus per cognitio-
nem & ipſorum prouectum dicitur exaltari. Dico pater Chriſti,per quod & ipſe eſt
etiam nobis,qui Chriſti filij ſumus.Pater miſericordiarum.ſ.pater dans nobis veniá
peccatorum,& bona opera,& in tribulatione conſtantiá.& ipſe eſt deus, dator toti9.i.
integrę & perfectę,Cõſolationis,quárá decet deũ dare his qui pro Chriſto patiuntur.
Ambro. Bene ergo ait.Deus totius cõſolarionis.i.perfectæ,quia non eſt minus tribulatione ſo
latiũ.& quod ipſe ſit deus cõſolarionis,ex hoc patet,quia ipſe eſt, Qui cõſolatur nos,

A miniſtros,In tribulatione noſtra omni.i,animę & corporis. Adeo cõſolaſ, Vt & nos
ipſi deſolati.i.deſtituti humano auxilio poſſimus per exemplũ conſolationis noſtræ.
Cõſolari eo qui ſunt in omni.i.in qualibet,Preſſura.Preſſura cõſolari dico Per ex-
hortationẽ.i.per talẽ coſolationẽ,quę hortaſ nos ad grauiora tolerãda. Vnde ſubdit,
Quia &,nos.ipſi exhortamur à deo.i.quá de⁹ dedit,nõ ſolũ vt cõſolareſ nos, ſed etiá
exhortareſ ad maiora,& ita noſtra cõſolatio valet etiá alios exhortari, Et vere poſſu
mus cõſolari.Quoniã ſicut paſſionis Chriſti.i.quę pro noíe Chriſti inferunſ.Vel,Paſ
ſiones Chriſti.i.quas ad ſimilitudinẽ Chriſti patimur,Abũdát in nobis,qui ſum⁹ qua
ſi earũ locus,Ita,nõ minus:Per Ieſum Chriſtũ abũdat cõſolatio noſtra,cũ vel hic li-
beramur,vel pietatẽ paternam in flagellis intelligimus, quia flagellat omnem filium
quem recipit.Sed hoc totum pro vobis eſt.Vnde ſubdit,

Siue autem tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute,ſiue cõſolamur pro
veſtra cõſolatione,ſiue exhortamur pro veſtra exhoratiõe & ſalute,que opera
tur tolerãtiã earundẽ paſſionũ,quas & nos patimur , vt ſpes noſtra firma ſit pro
vobis,ſciẽtes quoniá ſicut ſocii paſſionum eſtis , ſic eritis & conſolationis. Non
enĩ volum⁹ ignorare vos fratres de tribulatiõe noſtra quę facta eſt in Aſia,quo
B niã ſupra modũ grauati ſum⁹ ſupra virtutẽ,ita vt tæderet nos etiã viuere . Sed
ipſi in nobiſipſis reſpõſũ mortis habuimus, vt nõ ſim⁹ fidẽtes in nobis ſed in deo
qui ſuſcitat mortuos,qui de tantis periculis nos eripuit & eruit.in quẽ ſperam⁹,
quoniã & adhuc eripiet adiuuãtib⁹ & vobis in oratiõe pro nobis, vt ex multarũ
perſonis facierũ ei⁹ quæ in nobis ẽ donatiõis per multos gratię agãtur pro nobis.

Siue autẽ tribulamur pro noſtra exhortatione eſt,& ſalute,quia noſtro exẽplo mo-
net nos deus pati.vnde ſalus ęterna erit nobis,ſiue cõſolamur ſpe pręmij,quia pietatẽ
paternam intelligimus in flagellis.hoc quoq;,Pro noſtra cõſolatione eſt,vt vos ſimi-
lẽ ſperetis:Siue exhortamur,ad grauiora quod fit vel finitis malis,vel virtute patien-
tiæ data nobis,& hoc,Pro noſtra exhortatiõe eſt,& ſalute.ſ.vt vos ad maiora anime-
mini,& ſalutẽ ſperetis.Pro ſalute dico , Quæ operatur.i.intendit operari in vobis.i.
nos intendimus ꝙ operetur in vobis.Tolerantiã earũdẽ paſſionũ quas & nos patimur
quia debetis exẽplo noſtro pati eadẽ quę & nos patimur. Adeo operaſ,vt ſpes noſtra
qua ſperamus vos paſſuros,Sit firma.Patimur dico,Et hoc pro vobis.i.ad veſtrã vtili
tatẽ.& vere,quia nos ſumus.Sciẽtes,quoniá ſicut,modo eſtis ſocij paſſionũ.q.d.& ĩ fu
turo eritis ſocii cõſolatiõis ęternę,quia ęqua gloria labori noſtro retribuetur.Nõ enĩ,
C Hic exponit tribulationes ſuas,vt cũ ſe ad magiſtri ſui cõparationẽ parua pati cogno
uerint,accepta cõſolatione dolere deſiſtãt.q d.bene dico ꝙ patimur,Nõ enĩ volumus
vos ignorare fratres,quia vobis proficit ſcire de tribulatiõe noſtra. Pſeudo de ſua glo Ambro.
ria gloriãtur,nos vero de tribulatiõe quę Facta eſt,nobis,In Aſia.quid de ea volo vos
ſcire?quoniá grauati ſum⁹ põdere paſſionũ,& hoc,Supramodũ,pręcedẽtiũ tribulatio
nũ,Et ſupra virtutẽ humaná.Ita.i. adeo,Vt tęderet nos,qui de malis ſolemus gaude-
re,Etiá viuere,nõ ſolũ loqui,& cętera facere.& nõ ſolũ tędebat viuere,ſed etiá nos ip
ſi,nõ ſolũ alii de nobis,Habuimus,vel,Accepim⁹ reſpõſum.i.certitudinẽ, Mortis,& Ambro.
hoc,In nobis ipſis,quia noſtra natura nil niſi mortẽ promittebat,vel defectũ. Tantá
inſolentiá iniquitatis ſignificat íſurrexiſſe cõtra fidei pręedicatores, vt mortẽ ante ocu
los haberẽt.ſic ei afflicti fuerãt vt deſperarent de præſenti vita.Ideo autẽ deus permi
ſit tantũ nos affligi,Vt nõ ſimus fidẽtes in nob.Maledictus.n.qui cõfidit in hoĩe, Sed
in deo tantũ,in quo ſecure confidere poſſumus.quia ipſe eſt,Qui ſuſcitat mortuos, cui
miraculo ſimile eſt,quod me de illis pręedictis liberauit.Vñ ſubdit,Qui de rãtis pericu
lis nos eripuit.i.ad ſalutẽ reduxit,& cotidie nos eruit,quia deus præſidia ſua nõ negat
ſuis,in neceſſitate poſitis,In quẽ deũ tendẽtes mẽtis deſiderio, Speramus quoniá &
adhuc,in poſterũ,Eripiet nos,adiuuãtib⁹ nõ ſolũ nobis & aliis,ſed etiá , Vobis in ora
tione facta pro nobis,vt ex multarũ, Quaſi dicat,Dico ꝙ adhuc eripiet,ad hoc vtiq;,
Vt ex perſonis multarũ facierũ.id eſt à perſonis diuerſarũ ætatum ad deum per præ-
dicationem noſtram conuerſis , gratiæ agantur , Deo pro nobis , id eſt pro noſtra

prædicatione qua cõuerſę ſunt. Quod vero dixerat à perſonis multarũ facierũ, expo- D
nit ſubdens.ſ. Per multos fideles, Participes eiuſdem donationis, quę in nobis eſt.i.ha
bentes eandem donationẽ fidei quę in nobis eſt. Perſonas vero multarũ facierũ dicit
infantes, pueros, & cęteras ętates vtriuſq; ſexus. Vel ita, Orationes noſtrę iuuabũt nos
vt per multos fideles gratiæ, Agantur pro nobis deo. Cuius rei gratię? Ecce, Eius dona-
tionis quæ in nobis eſt, id eſt liberationis, & cęterorum bonorũ. Donationis dico, pro
Ambroſius. cedẽtis, Ex perſonis, id eſt honeſtis viris, vt vobis & alijs perſonis dico, Multarũ fa-
cierum.i.diſcretionũ.i.diſcretorũ meritorũ & diuerſarũ virtutũ, vt facies Iob fuit pa-
tientia, facies dauid humilitas, facies Moſi manſuetudo. Vel ſecundũ aliá literá. Alia
Ambro. enim tranſlatio ita habet. Vt in multorum facie eius quę in nobis eſt &c. quę literá
ſic legitur.q.d. Ita orationes noſtrę iuuabunt nos, vt Per multos gratię agantur deo
pro nobis. Gratiæ dico, Eius donationis, quæ eſt in nobis, Hęc nõ mutantur. Agantur
dico, In multorum facie.i.inter multos, & coram multis. Hoc ideo dicit, quia gratia
dei cõſolatur apoſtolos cauſa multorũ.i.omniũ credentiũ, quorũ cauſa etiá preſſuræ
eius ĩgerebãtur, & ideo illi.i.oẽs credẽtes gratia deo referant pro liberatione apoſtoli.

Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, ꝙ in ſimplicita
te cordis & ſynceritate dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia dei conuer
ſati ſumus in hoc mundo, abundantius autem ad vos. Non enim alia ſcribimus
vobis quam quæ legiſtis & cognouiſtis. Spero autem ꝙ vſque in finẽ cognoſce
tis, ſicut & cognouiſtis nos ex parte, quia gloria veſtra ſumus ſicut & vos noſtra
in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Et hac confidentia volui prius venire ad vos. E
vt ſecundam gratiam haberetis, & per vos tranſirem in Macedoniam, & iterũ
a Macedonia venirem ad vos, & a vobis deduci in Iudęam. Cum ergo hoc vo-
luiſſem, nunquid leuitate vſus ſum? Aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito
vt ſit apud me, eſt & non? Fidelis aũt deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos
non eſt in illo, eſt & non, ſed eſt in illo, eſt. Dei enim filius Ieſus Chriſtus qui in
vobis per nos prædicatus eſt, per me & Syluanum & Timothæum non fuit in
illo eſt & non, ſed eſt in illo fuit. Quotquot enim promiſſiones dei ſunt, in illo
eſt. Ideo & per ipſum amen deo ad gloriam veſtram.

Nam gloria.q.d. Ideo & vos & alij debetis orare pro nobis, quia Gloria &c. Vel itá
iũge. Ideo orationes veſtrę poterũt nos iuuare, quia Gloria veſtra hęc eſt.i.illud vn-
de gloriamur, tamẽ honeſtũ eſt.ſ. Teſtimoniũ &c. Vel ita iunge. Ideo nõ diffido de au
xilio dei, quia pura eſt cõſciẽtia, & inde glorior. quod ita ait, Ná gloria noſtra hæc eſt.
id eſt illud, vnde gloriamur. hoc eſt.ſ. Teſtimoniũ cõſcientię noſtrę.i.cõſciẽtia pura,
ab omni ſimulatione nõ remordẽs nos ſed teſtificans, ꝙ Cõuerſati ſumus in hoc mun-
do, vbi tot mala ſunt, in ſimplicitate.ſ, nõ aliud in corde, & aliud in ore habẽtes, & in
ſynceritate.ſ. ſynceritá veritatẽ de deo, nõ etiá legis obſeruantiá prędicátes. quę ſynce-
ritas & ſimplicitas eſt, Dei, quia à deo eſt. Hęc eſt gloria cõſciẽtię quá dixit.ſ. ſimplici F.
tas & ſynceritas. Sicut enĩ impijs eſt magna pœna cõſcientia, ita pijs eſt gaudiũ, non
quaſi inde ſuperbe gloriátibꝰ, ſed totá deo dátibus. ideo recte nõ ait, Gloria noſtra eſt
teſtimoniũ, alienę malitię, vel minoris gratiæ, Sed cõſcientię noſtrę, quę quia occulta
eſt, nõ eſt ſubiecta alieno iudicio, & ideo nullus prę ſumat cõtra eá, vel proferre, vel co
gitare ſententiá. Sic inquá cõuerſati ſumus, & hoc fecimus, Non in ſapiẽtia carnali,
quæ eſt voluptates diligere, labores vitare, vel ſecundum naturas rerum, & nõ contra
Ambro. prædicare, vt pſeudo prædicabant, quorum fucatam prędicationẽ redarguit, iuxta hu
manum ſenſum aptatam. nõ ita inquam cõuerſati ſumus, Sed in gratia dei, id eſt ſecũ
dum quod ſpiritus ſanctus gratis mihi iudicauit. Abundantius autem.q.d. conuerſa-
ti ſumus in hoc mundo ſimpliciter, Abundantius autẽ ſimpliciter conuerſati ſumus.
Ad vos, id eſt erga vos, vel, Apud vos, quibus ceſſimus de iure noſtro, quia cũ ab alijs
acceperit, ab eis noluit accipere. Non enĩ.quaſi dicat. Vere ad vos abũdantius ſeruaui
ſimplicitatẽ, quia nec ĩ prima epiſtola exegi aliquid nec ĩ hac. & hoc eſt quod ait. Nõ
enĩ alia ſcribimꝰ vobis, modo, quàm quę legiſtis, in prima epiſtola. Et cognouiſtis in
experiẽtia operũ. Spero aũt.q.d. Et ſicut hucuſq; de me cognouiſtis, ita & deinceps co

A gnoſcetis.& hoc eſt quid ait,Spero aūt ꝙ cognoſcetis me ī eodē,Vſq; in finē vitę.Co-
gnoſcetis dico ſicut & cognouiſtis nos ex parte,nō ex toto:quia & ſi ſcitis ꝙ abſtinui,
nō tñ ſcitis quāta dilectiōe hoc feci.Nota ꝙ proficere illos ſperat aplūs,ex eo ꝙ iā cœ
perāt meliores effici cognito aplī affectu circa ſeſe,& gloriabanī in eo velut filij ī pře Ambroſius
chariſſimo.Quia glīa.q.d.Vere cognoſcetis. Quia ſumus glīa vřa ſicut & vos nřa.i.
per nos conſequi glīam æternā debetis:& nos,per vos bene iſtructos,quod nō eſſet,ſi
cū offendiculo a vobis acciperē.Quæ glīa apparebit.In die dñi nři Ieſu Chři.i.tēpo-
re iudicij qñ oīa erūt aperta.Et iō dicit dies.Et cōfidētia.q.d.abundātius ſeruaui ſim-
plicitatem ad vos,Et hac confidentia.i.in hoc confiſus,Volui &c. Vel ita iunge.q.d.
Vos eſtis gloria nřa,& nos veſtra,Ex hac confidentia.i.in hoc confiſi,quod per alteru
trum glorificari ſperamus,Volui &c.Vel ita iunge.q.d.Iam quidam veſtrum correcti
ſunt.Ex hac confidentia.ſ.quia munda eſt quorūdā vita, Volui prius venire ad vos
quam irem Macedoniam,quia enim emendata quorūdā vita erat,voluit videre,quos
indignum erat ante videre:ſi ergo non iuit cum voluerit,non fuit ocioſum. Intelligi
enim volebat aliquos inter eos eſſe,propter quos voluntatem ſuam nō impleuerit,qui
operam adhibere debent,vt mō ſe purgent.Non.n.culpa eius eſt, ſed illorū quod nō
iuit,& quia in priori epiſtola promiſerat ſe veturū,& nō venerat,mendax & leuis vi
debatur,quod mō excuſat.Non.n.hoc fecit niſi pro eorum culpa. Volui venire,dico,
Vt qui per primam epiſtolam habueratis gratiam recte fidei,haberetis per meam præ
ſentiam.Secundam gratiam,id eſt confirmationem qui prius fidem habueratis,Volui
venire ad vos,dico,Et per vos,id eſt veſtro ductu.Trāſire Macedoniam, & iterum a
B Macedonia venire ad vos,& vos multipliciter confirmarem,Et a vobis deduci in Iu-
dæam,vt eleemoſynam ferrem ſanctis qui ibi erant.Cum ergo.q.d.ad hoc volui veni
re ad vos,non tamen veni.Cum ergo hoc voluiſſem,& nō feci,Nunquid vſus ſum le
uitate,vt quod propoſuerim non ratione ſed impetu animi eadem leuitate dimiſerim
Aut quæ cogito.facienda vel dimittenda,Secundum carnem cogito,vt pro carnali cō
modo propoſuerim,& quia non erat dimiſerim?Vt per has cauſas ſit, Apud me,id eſt Auguſtinus
in intentione mea,Eſt & non,id eſt affirmatio & negatio,de eodem,id eſt mendaciū.
Eſt.n.mendaciū falſa ſignificatio vocis,cum intentione fallendi.Duo imponebantur
apoſtolo quod & leuis erat,& gřa maioris cōmodi hoc irer dimiſerat:vnde & mendax Ambro.
dicebatur,quod modo purgat,oſtendens ſe non leuiter,ſed ex conſilio feciſſe,nec mē
titum eſſe,quia non erat in intentione ſua cum illud dixit aliter facere. Non eſt enim Auguſt.
iudicandus mendax qui dixit falſum,quod putat verum,quantum in ſe eſt,non fallit in Ench.
ſed fallitur,contra,mentitur ille qui dicit verum quod putat falſum:nec ille eſt liber
a mendacio,qui ore neſciens loquitur verū,ſciens autē non eſſe verum,voluntate mē-
titur.Vel ita,Vt ſit.q.d.nunquid leuitate vſus ſum?aut ſecundum carnem cogito? Vt
ſit apud me,eſt & non.i.vt præponam voluntatem vtilitati.q.d.non eſt apud me, Eſt
& non,id eſt non aliud egi quam ſciui eſſe agendum,quia vtilitas præponenda eſt vo- Ambroſius
luntati.Fidelis autem vel enim.q.d.In hoc non ſum mentiri credendus,quia in nul-
lo alio ſum vobis mētitus. Et hoc credi poteſt. Quia deus eſt fidelis.i.verax qui pro-
C miſit doctores veritatis.Si ergo mendax eſſem qui ſum doctor eius,non eſſet ipſe fide
lis.Et quia fidelis eſt,per hoc patet,quia,In illo &c.Vel ita.q.d.vř apud me eſſe,eſt &
nō.Sed deus qui fidelis eſt,id eſt verax in promiſſiōe.In hoc mihi teſtis eſt, quia in il
lo toto noſtro ſermone,qui noſter ſermo fuit apud vos, non eſt,eſt & non,id eſt men- Ambroſius.
dacium,vt in ſermone pſeudo prædicatorum.Vel,Non eſt in illo,eſt & non,id eſt nō
aliud egi quam ſciui eſſe agendum,quia vtilitas præponenda eſt voluntati. Dei enim
filius quaſi dicat.Vero in noſtro ſermone non fuit,eſt,& non,quia.In illo,dei filio,id
eſt in eius prædicatione.Qui dei filius Ieſus Chriſtus eſt prædicatus in vobis per nos,
ſcilicet per me & Syluanum & Timotheum non fuit,eſt & non,id eſt mendaciū. Sed
eſt,id eſt affirmatio veritatis tantum,Fuit in illo,quod ſi mendaces eſſemus,tūc & ip
ſe,quia quod docuit tantum prædicamus.Vel In illo,dei filio,Nō fuit,eſt & nō, id eſt Ambroſius.
nunquam aliud voluit quam quod vtile eſt.Sed eſt,fuit in illo,quia volūtas eius ſem Ambroſius
per fuit cum vtilitate.Quotquot enim.q.d.verax eſt dei fili9 & vere. Quia promiſſio Ambr.
nes dei quotquot ſunt,ſunt in illo,eſt,vel etiam,alia litera,id eſt veritas & completio Auguſtinus
quia in illo exhibitæ,& adimpletæ ſunt.Ideoq; nō ſunt audiendi,qui non verum ho- ad Fauſtum.

Augu. minem filiũ dei ſuſcepiſſe dicunt,neq; natum de fœmina,ſed falſam carnẽ & imagi- D
de agone nẽ corporis ſimulatá oſtendiſſe vidẽtib9 in quẽ errorẽ prorũpũt,quia timẽt ꝙ fieri nõ
chriſtianorũ. põt.ſ.ne hũana carne veritas & ſubſtantia dei inquinetur,& iõ veritatẽ dicũt eſſe mẽ
titá,& tñ iſtum viſibilẽ ſolẽradios ſuos prædicant per oẽs feces & ſordes ſpargere,&
eos mundos & ſynceros ſeruare.Si ergo viſibilia mũda viſibilibus immundis contin-
gi poſſunt & non coinquinari,quáto magisinuiſibilis & incõmutabilis veritas per ſpi
ritum aíam,& per aíam corpus ſuſcipiens totũ hoíem aſſumptũ ab oibus infirmitati-
bus ſine ſui cõtaminatione liberauit? Mentiuntur ergo illi,non mentitur veritas Chri
ſti, Quia omnes promiſſiones dei in illo ſunt.ſ.eſt vel etiã.i.impletæ & firmatæ. Eſt
Ambroſius. & nõ credendũ vt mendax ſit ille per quẽ pater verax apparuit. Et quia promiſſiones
dei per Chrũm impletę ſunt.Et iõ nos per ipſum dicim9 deo amẽ,quod eſt verbum ve
ritatis.i.dicimus deũ eſſe veracẽ,& ꝙ deus pr̃,& Chrũs ſunt veraces,Eſt Ad gloriam
noſtram,per quos hic manifeſtat̃,quia per hoc probamur vera prædicare.

Qui autem cõfirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos Deus, & qui
ſignauit nos & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Ego autem teſtem Deũ
inuoco in animam meam,quod parcens vobis nõ veni vltra Corinthum: nõ quia E
dominamur fidei veſtræ,ſed adiutores ſumus gaudii veſtri. Nam fide ſtatis.

Qui autem confirmat nos,quaſi gloriá noſtram dico,nõ tñ nobis tribuo, Sed De9
eſt qui confirmat nos,Iudęos, Vobiſcum,quia & gentes cum Iudęis confirmarę ſunt.
confirmatæ dico, In Chriſto.i.in vera pręedicatione Chriſti. Tunc ſi vos eſtis firmi i a
Chriſto,magis conſtat de nobis per quos firmi eſtis.& deus eſt, Qui vnxit nos in reges
& ſacerdotes per ſpiritum in baptiſmo datum. Vnde Petrus ait,Nos ſumus genus ele-
Ambroſius ctum.regale ſacerdotiũ, Et deus eſt, Qui ſignauit nos.i.in libro vitæ ſcripũt. Vel ſi
gnauit nos.i.diſcreuit ab aliis ſigno crucis, Et dedit pignus ſpiritus in cordibus no-
Ambroſius ſtris.i.ſpiritum ſanctũ arram futuræ gloriæ. Si enim adhuc mortalibus ſpiritũ ſuum
credidit,non eſt dubium quin iam immortalibus addat gloriá. Vel,Dedit pignus ſpiri
tus ſanctus.i.dona quæ ſunt pignus ꝙ ſpiritus ſanctus eſt in nobis. Ego autẽ. Hic ape
rit quare ad eos non iuit ſicut dixerat,ne putent ſe contẽptos ad quos ire diſtulit, vt tũc
iret cum iam prope omnes emẽdatos inueniret. His enim loquitur nunc qui videbátur
velle ſe corrigere,ſed operá non dabant vt implerent:id quod pro leuitate vel terreno
Ambroſius. cõmodo nõ dimiſi.ſed Parcẽs vobis,& de hoc, Ego inuoco deum teſtẽ,non ſolum con
tra corpus:ſed & In.i.contra, Animá meá,ſi mentior,de quo.ſ. Quod non veni Co-
rinthum,vltra primam vicẽ. Vel, Vltra.i.poſtquá a vobis diſceſſi.& hoc feci parcens
vobis.ſ.ne cõtriſtarẽ multos aſpere corripiẽdo:in quo pepercit eis,ne eo aſperiore ver
Ambroſius terentur in ſeditionẽ. Vult ergo prius mitigari eos & emendari,& ideo non ex leuitate F
vel ex carnali cogitatione nõ impleuit quæ diſpoſuit. Spiritualis enim tunc diſpoſitũ
Ambroſius. non implet,quando prouidentius aliquid ad ſalutẽ meditatur. Et ne indignentur qua
ſi de domino,eo ꝙ dixerat,parcens vobis non veni,ſubdit Non, ideo dico parcens,
Quia dominemur fidei veſtrę.i.quia dominiũ & coactionẽ patiatur fides vr̃a , quia vo
Ambro. lũtatis eſt non neceſſitatis:ſed ideo dico, Quia adiutores ſum9,ſi vultis cooperari,Gau
dij veſtri,æterni. Vel,Gaudij i.emendationis veſtræ,quia gaudebũt emendati. Bñ di-
Ambroſius. xi fidei veſtræ. Nam fide,quæ per dilectionẽ operatur, Statis nõ domino.

CAPVT .II.

STatui autem hoc ipſum apud me , ne iterum in triſtitia venirem apud vos. Si enim ego cõtriſto vos, & quis eſt qui me lætificet , niſi qui contriſtatur ex me. Et hoc ipſum ſcripſi vobis, vt non cum venero triſtitiam ſuper triſtitiam habeá: de quibus oportuerat me gaudere , confidens in omnibus vobis , quia meum gaudium, omnium veſtrum eſt , Nam ex multa tribulatione & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas:non vt contriſtemini, ſed vt ſciatis quam charitatem habeam abundá tius in vobis. Si quis autem contriſtauit me, non me contriſtauit, ſed ex parte vt non onerẽ omnes vos. Sufficit illi qui eiuſmodi eſt obiurgatio hæc quæ fit a plu

A ribus:ita vt econtrario magis donetis & conſolemini,ne forte abundantiori triſtitia abſorbeatur qui eiuſmodi eſt.Propter quod obſecro vos vt confirmetis in illum charitatem.Ideo enim & ſcripſi vobis vt cognoſcam experimẽtũ veſtrũ, an in omnibus obedientes ſitis,Cui autem aliquid donaſtis,& ego.Nam & ego, quod donaui,ſi quid donaui,propter vos in perſona Chriſti, vt non circunueniamur a Satana.Non enim ignoramus cogitationes eius.

Statui aũt.q.d.parcens non veni ad vos,ſed Statui hoc ipſum.i.hoc idẽ,Apud me quod propoſui cum primá miſi epiſtolam.ſ.Ne iterũ venirẽ ad vos,in triſtitia venirẽ
id eſt vos contriſtans.Vel,Ne iterum venirem ad vos in tribulatione mea , quæ iterũ Ambroſius
eſſet mihi.i.ita vt iterum eſſet mihi triſtitia,ſicut fuit ei auditis eorũ peccatis. Et vere
de peccatis veſtris mihi eſt triſtitia,quia de pœnitentia mihi eſt lætitia.Et vere. Si.n.
ego contriſto vos,corrigendo,increpando quocũq; modo,vel per epiſtolá,vel per pręſentiam.Et hic aliquid addendũ eſt.q.d.& ſi vos me cõtriſtatis, Quis eſt qui lætificat
me,niſi qui contriſtatur ex me?q.d.nullus me lætificat,niſi qui contriſtatur ex me.i.
ſecũdũ meam voluntatem.ſ.vt pœniteat.quod melius fit per epiſtolam quá per præ-
ſentiam.Et hoc ipſum .ſ.ꝙ nemo me lætificat,niſi qui contriſtatur ex me, Scripſi vo- Ambroſius
bis,modo,nunc,Nõ cũ venero habeá,de vobis Triſtitiá,quæ ſit de incorrectione veſtra,Super triſtitiá,quá habeo de peccatis,De quibus.ſ.vobis , Oportuerat me gaude
re,non ſolum nunc,ſed & olim cũ contriſtauiſtis,& ſic grauiter peccauiſtis.Gaudium
autẽ Apoſtoli purificatio eſt populi.Scripſi dico,Confidẽs in omnibus vobis,ꝙ vltra
B non habebo triſtitiá de vobis,quia emendabimini. Videte ergo ne fruſtra confidam,
quod non mecũ gaudiũ erit,& vos debetis facere quod ad gaudiũ meũ ſpectat. Quia Ambroſius.
meũ gaudiũ eſt oĩm veſtrũ.i.qñ gaudeo,vos gaudetis.Ná,&c.q.d.dico ꝙ triſtitiá ha Ambroſius.
bui,& vere,Ná ex multa tribulatione.i.ex multis laboribus.ſ.vigiládo pro vobis orá-
do,& interiori,Anguſtia cordis.ſ.cura & dolore,Scripſi vobis,primam epiſtolam , &
hoc Per multas lachrymas,quæ indicio ſunt qui intra eſſet.Hoc tñ non ideo refero,
Vt cõtriſtemini per memoriam eorum,ſed vt ſciatis quá charitatẽ.i.quod deſiderium
emendatiõis veſtræ Habeo.Vel,Habeá. Charitatẽ dico oſtẽſam In vobis abundãti9,
quá putaueritis:quia oẽs vt ſeipſum diligebat Aplũs,& quos corripiebat Ad hoc.n. Ambroſius
corripiebat vt oſtẽderet quo amore eos diligeret,quorũ peccatis pl9 illis dolebat.Qui
aũt non hoc affectu corripit fratrẽ, cõtriſtat:inſultat enim qui nõ cõdolet fratri.Vel,
Habeam.quam in aliis oſtenſam In vobis,quibus de iure meo ceſſi. Si quis autem.
Hic præcipit fornicatorem illum quem Satanæ tradendũ iudicauerat,recipi,quia correctus erat.q.d.per lachrymas ſcripſi vobis,ſed tamen condonate illi,quod ita ait, Si
quis autem contriſtauit me,ſicut vtiq; fecit ille fornicator,Non me,tantũ, Contriſtauit,ſed etiam vos,Ex parte.i.nõ omnes.Hoc aũt dico Vt non onerẽ vos oẽs.i.vt hoc
onus omnibus nõ imponam,quod reprehẽſorie dicitur. Oẽs.n.triſtes eſſe deberent. Augu.
Vel ideo dico,Ex parte vt nõ omnes onerẽ vos,illos tantũ onerat qui non doluerunt
de peccato,non illos qui doluerunt:quos ſignificat dicendo,Ex parte , & quáuis me &
C vos contriſtauerit. Sufficit,tamen Illi qui eiuſmodi eſt.i.qui tam grauiter deliquit,
Obiurgatio hæc,quia talis facile deſperaret,ſi nimis aſpere in eum animaduerteretur
quá obiurgatio,& ſi tentationis quátitate. vel alio modo non ſatis digna pœna videt Ambroſius.
in hoc tamẽ non eſt parua exiſtimanda Quæ fit a pluribus, quibus congregatis Sata- Ambroſius.
næ tradit9 eſt.Magnũ itaq; dolorẽ patiatur,ſi delictũ ſuũ plures videt horrere:ita ſufficit quod obiurgatus ẽ a pluribus,Vt ecõtrario magis donetis,quia quáto a plurib9 ob Ambro.
iurgatur,tanto magis donandũ eſt ei,Et conſolemini eum,vt per exemplũ Dauid qui Ambr.
multum peccauit,& aliorum quibus indulta eſt venia,& per verba domini per prophe
tam dicentis,Nolo mortem peccatoris,ſed vt magis conuertatur & viuat.Et itẽ. Quacunq; hora ingemuerit peccator,oim iniquitatum eius non recordabor. Et recte,ho- Ambro.
mini pro peccato afflicto ignoſcere & ſubuenire præcipit,quia pœnitentia ſi de vero Ambro.
animo eſt.i.ſi correctus ſtatim in animo dolet,mox habet fructũ.Hæc.n. vera pœnitentia eſt,ceſſare a peccato.Ideo condonetis & cõſolemini,Ne forte qui eiuſmodi eſt
abundantiore triſtitia.i.per nimis aſperam pœnitentiá deſperans,Abſorbeatur, a dia
bolo:vt velit vti ſeculo,hoc eſt enim abſorberi.ſcilicet deſperátem conuerti ad admit

tenda pctá. Propter quod.ſ.ne abſorbeaꝶ, Obſecro vos, ego qui poſſem iubere, Vt cha ritatem quã habuiſtis, eijciendo eũ. Cõfirmetis in illũ, cõdonando ei, quod & debetis facere. Ideo.n.& ſcripſi vobis.ſ. Vt cognoſcam experimẽtũ veſtrũ.i.vt per experientiã cognoſcã quo aĩo feceritis vt expertus ſum in parte obedientiã veſtram. Et cognoſcã in oĩbus ſitis obedientes mihi.q.d.cũ propter eũ recipiendũ ſcripſerint. & propter hoc etiã ſcripſi, vt vos quos expertus ſum mihi obedientes in eiectione, cognoſcã an in oĩbus obedientes ſitis. Cui autẽ.q.d.obſecro vt ei donetis, & donare debetis, Aũt.i. quia, Cui vult donaſtis & ego. quod vere dico, Nam & ego quod donaui, propter vos feci: ſi quid, tamen Donaui. hoc ideo dixi, quia non temere hoc factum eſt & paſſim. D

Ambroſius. Ambroſius Si ergo magiſter petitione diſcipulorũ donauit cui voluerũt pctũm, multo magis diſcipuli prece magiſtri idẽ facere debẽt. Et vt ratũ ei cui donauit oñderet apud deũ, ſubdit, & hoc feci in perſona Chri.i.ac ſi ipſe Chrũs cõdonaret, quia nihil ſine dei ſpũ agebat Aplũs. hoc aũt dicit ne irrita videaꝶ hmõi cõdonatio, quę fit propter amicos, Vt nõ.q.d. Iõ debem⁹ cõdonare, Vt nõ circũueniamur.i.decipiamur A Satana, vt eũ faciat deſperare per nimiã aſperitatẽ. Sæpe.n.propter aſperiores aĩaduerſiões in deſperationẽ infirmos pręcipitat. Et merito ab illo hoc fieri metuo, Nõ.n.ignoram⁹ cogitationes.i.aſtutias eius, qui quos cõſentiendo nequit decipere, facit minis aſperos.

Cum autem veniſſem Troadem propter euangelium Chriſti, & oſtium mihi apertũ eſſet in domino, nõ habui requiem ſpiritui meo. eo quod nõ inuenerĩ Titũ fratrẽ meũ: ſed valefaciens eis profectus ſum in Macedoniã. Deo aũt gratias qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu, & odorẽ notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco: quia Chriſti bonus odor ſumus Deo, in his qui ſalui fiũt, & in his qui pereũt. Aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus? Nõ enim ſumus ſicut plurimi adulterantes verbũ Dei, ſed ex ſynceritate ſicut ex Deo corã Deo in Chriſto loquimur. E

Cũ aũt veniſſem, &c. poſt interpoſitionẽ de recipiendo fornicatore redit ad ipſos, oſtendẽs ꝙ ſicut culpa eorũ fuit quod nõ venit Corinthũ, ſic quod nõ profecit in Troade, dũ apud eos impeditus moratur Titus, ſine quo nõ poterãt ibi proficere, quia forſan lingua eorũ Titus expreſſius vti poterat.q.d.parcens vobis nõ veni Corinthũ. Cũ aũt veniſſem Troadẽ propter euãgeliũ Chri, prædicãdũ, Et oſtiũ mihi eſſet apertũ.i.corda parata ad recipiẽdũ euãgeliũ, & hoc, In domino.i.cooperãte deo, Nõ habui requiẽ ſpiritui meo.i.nõ potui ſatisfacere volũtati meæ, Eo ꝙ nõ inuenerim Titũ fratrẽ meum, qui ibi neceſſarius erat: ſed impeditus apud vos non venit illuc, ſicut & ipſe & ego

Ambroſius. condixeramus. & ideo Aplũs non potuit ſatisfacere ſuo deſiderio, vt eis.ſ.euangelium F

Ambroſius plene traderet propter perſtrepentes in eũ & inſurgẽtes, quia ſolus nõ poterat hęc duo

Auguſtinus de præd.ſcia implere.ſ.& fideles inſtruere, & perſtrepẽtib⁹ incredulis repugnare. Nõ habui requiẽ dico. Sed valefaciẽs eis, qui erant cõuerſi, & in quibus oſtiũ apertũ erat, Profect⁹ ſum Macedoniã, Deo aũt grãs. Hactenus de tribulationibus egit ad earũ tolerantiã illos inuitans, & cuius culpa Corinthũ nõ venerat, dixit: Hic incipit ſe cõmendare & pſeudo deprimere.q.d.profectus ſum Macedoniã, ſed nõ inutiliter, quia ibi quaſi triũphator extiti. Grãs aũt ago Deo qui ſemper triumphat nos.i.triũphare facit In Chro Ie-

Ambroſius. ſu.i.in prædicatiõe Chri qui corda præparat ad credẽdũ, vt calcata perfidia tropheum

Ambr. habeat fides, dũ ex perfidis fiunt fideles. Et manifeſtat per nos, veros apoſtolos nõ per

Ambroſius pſeudo Odorem notitiæ ſuæ.i.Chriſtum qui velut odor procedẽs a pre, notificat eum inuiſibilẽ, ſicut aliqua res quæ nõ vr: per odorem cognoſciꝶ, & in quo loco ſit intelligitur. Vel, Odorẽ notititiæ ſuæ.i.miracula vel doctrinæ verba quib⁹ ad notitiã ei⁹ ve-

Ambroſius. niꝶ. Manifeſtat per nos, miracula operãtes, & verba prædicantes. & hoc In oĩ loco.ſ. vbicũq; pręedicam⁹.i.in toto mũdo. Et bene dixi per nos. Quia, nos Sumus bon⁹ odor Chri, & ſuauiſſimus deo, Et ſi non ita vobis. Odor Chri dicunꝶ Apoſtoli, quia in eorũ vita prædicatione Chrus oſtendiꝶ, non blaſphemaꝶ: ſicut de malis diciꝶ, Nomen dei blaſphemaꝶ per nos inter gentes. Et nota quia ſuæ locutionis modum ſumit Apoſtolus a veteri lege cum dicit bonus odor deo, quia vt olim hoſtia legalis dicebatur ſuauiſſimus odor Deo, ita modo prædicatio vera & ſyncera fama Apoſtolorum.

A Iſte bonus odor ſignificatur noíatis quibuſdam aromatibus & vnguentis. Dicit enim Augu.
dominica ſponſa. Poſt odorem vnguentorum tuorũ curremus. Propter hunc odorẽ di in pſal. xliii.
cit in Euangelio, ꝙ fracto alabaſtro vnguenti domus impleta eſt odore.i.mundus im Auguſtinus
pletus eſt bona fama & doctrina Chriſti & Apoſtolorũ. Odor iſte vegetat diligentes, in ſer. in nat.
necat inuidentes. Vnde ſubdit, In his qui, &c.q.d.bonus odor ſumus Chriſti: vtiq;, Et mart.
in his qui ſalui fiunt, gratia eius. Et in his qui pereũt, iudicio eius: & horũ reſpectu qui Auguſtinus
inde ſaluãtur: & horũ qui contemnentes pereunt, quia bona intentione facimus, & ve ſuper Ioannẽ
ritatem prædicamus. Miro modo hoc fit, vt bono odore, & boni viuãt, & mali moriã- Auguſt.
tur. Quõ tamen fiat, quantũ dominus inſpirare dignabitur, vobis reuelare non dene- de prædeſti.
gabo. Apoſtolus bene agens, bene viuens, iuſtitiam verbo prædicabat. & opere demõ- Auguſtinus.
ſtrabat, ac bonam famã quaqueuſque diſſeminabat, imitãs doctorẽ veritatis Chriſtũ. ſuper Ioan.
quidam aũt diligebant, quidam inuidebant famæ Chriſti vel Pauli, bono odore peri-
bant qui eam diligebant, bono odore viuebant. Noli ergo inuidere, & nõ te occidit bo
nus odor. Bonus vtiq; odor erat quo illi viuebant, & illi peribant. Si enim non eſſet
claritudo ſanctorum, inuidia non reſurgeret impiorum. Cœpit perſecutionem pati o-
dor ſanctorũ: ſed ſi perſequendo frangũt ampullã, odor vnguenti amplius diffunditur
Aliis.q.d.deo ſumus bonus odor, ſed hominibus Aliis quidem ſumus odor mortis.i. Auguſtinus.
inuidiæ & malæ opinionis ducentis eos in mortem æternam, Aliis autem, ſumus O- de nat. mart.
B dor vitæ, id eſt dilectionis & bonæ opinionis ducentis eos In vitam æternam, quia de
noſtra prædicatione veritatis alijs procedit mors, cum per incredulitatem auditur, &
inde ruentibus in æternã damnationem: alijs vita, cum per fidem ſuſcipitur, inde in ſa
lutem æternam proficientibus. Et ad hæc.q.d. Nos ſumꝰ odor Chriſti, & per nos Deꝰ
hæc operatur. Et ad hæc, agenda, Quis.ſ.illorũ pſeudoapoſtolorũ eſt Tam idoneus, Auguſtinus.
ſicut nos veri Apoſtoli.q.d.nullus. Et vere. Non.n.ſumꝰ adulterãtes verbũ dei.i.fal- Augu.
ſa admiſcentes, & pro voluntate non pro prole prædicantes, ſicut Plurimi faciunt. Hic
pſeudoapoſtolos tangit: qui corrupta doctrina veritatem violabant. De quibus Iſaias
ait, Caupones tui vino aquã miſcẽt: ſed Loquimur, verbum Dei, Ex ſynceritate.i.ex
ſynceta intentione, non pro quæſtu, & ſine ammixtione corruptionis, Sicut didicimꝰ,
Ex Deo, qui nos docuit. & hoc facimus Corã Deo.i.cã eius ſolũ, vt ei placeamꝰ, & In
Chrõ, nunquã cũ excedentes, vt faciunt qui de lege agunt legalia prædicantes. Ambro.

CAPVT III.

INcipimus iterum noſmetipſos commendare? Aut nunquid egemus ſi
cut quidam commendatitijs epiſtolis ad vos, aut ex vobis? Epiſtola no
C ſtra vos eſtis ſcripta i cordibꝰ noſtris quæ ſcitur & legitur ab oibꝰ hoi-
bꝰ manifeſtari, quoniã epiſtola eſtis Chriſti miniſtrata a nobis, & ſcripta
nõ atramẽto, ſed ſpũ dei viui, nõ i tabulis lapideis, ſed i tabulis cordis carnalibꝰ.

Incipimus. Et ſciebat Apoſtolus eos accipere ſiniſtre ſuam cõmendationem, ſicut
etiam in prima epiſtola fecerant, quaſi ſuam gloriam quæreret: incipit contra opinio-
nem eorum oſtendere ſe, non ſuam gloriam, ſed dei quærere, dicens. Incipimus, quaſi
ſemper in hoc noui ſimus. Iterũ, ſicut in prima epiſtola. Commendare, iſtis laudibus,
Noſmetipſos non deum.q.d.eſt aliquis qui hoc imponat nobis. Abſit vt hoc faciamꝰ
non vtiq; vane nos cõmendantes, hoc dicimꝰ: ſed ne ab alijs decipiamini id cogimur
memorare. Quod autem non nos commendare intendimus, ex hoc patet, quia nullius
vnquam commendatitias epiſtolas quærimus, nec eis egemus. & hoc eſt quod ſub in
terrogatione ſubdit, Aut, id eſt nunquid egemus, id eſt putatis nos egere commendati-
tijs epiſtolis miſſis ab alijs? Ad vos aut ex vobis, ad alios, Sicut quidam, id eſt pſeudo
apoſtoli, quos nulla virtus commendat. Vtique non egemus, Quia epiſtola noſtra,
id eſt inſtitutio noſtra, Vos eſtis, in quibus ſcientia & vita mea repræſentatur a-
lijs. & ideo commendatitia epiſtola nõ egemus. Et hæc epiſtola Scripta in cordibꝰ no
ſtris, quia ſemper habemus curam de vobis. Quæ, epiſtola Scitur ab omnibus homini
bus. Sciunt enim quia per nos inſtituti eſtis. Et legitur, ab eiſdem, quia in vobis nos
nos imitari diſcunt. Epiſtola noſtra eſtis, & vos idem eſtis. Manifeſtari oibus, quoniã
eſtis epiſtola Chriſti, quia dũ mihi ſimiles in Chriſto. Vel, Epiſtola Chriſti eſtis, quia

Chrũs vos principaliter ſcripſit.i.inſtituit,non ego:quia eo auctore in vobis eſt fides. D
Et hæc epiſtola Eſt miniſtrata a nobis,quia noſtro miniſterio Deus operatur in vobis.& eſt ſcripta,Nõ atramento,ſed ſpũ Dei viui.i.æterni.Quod aũt viuus ſcribit,viuit.i.quod vos eſtis repręſentatio Chri,& mea:hoc firmiter ſcriptũ in cordib9 vr̃is nõ delebitur,vt quod atramẽto ſcribitur,facile deletur.Vel,Scripta ẽ,nõ atramẽto.i. nõ tetris notis hæreticæ prauitatis,vt pſeudo faciunt,qui hæreſes interſerũt, Sed ſpũ dei
Auguſtin. de bap.par. viui.i.ſpũ ſancto docẽte inſtructi eſtis,per quẽ diffunditur charitas in cordibus:qui in euãgelio digitus dei dr̃.Hoc digito deſcripta eſt lex vetus,ſed diſtat,quia lex illa ſcripta eſt in tabulis lapideis:noua aũt lex diffuſa eſt in cordib9.Hæc lex eſt charitas dei
Auguſti. Illa eſt lex operũ,lr̃a occidens pręuaricatorẽ:Iſta eſt lex fidei viuificãs dilectorẽ. Ibi ergo lex extrinſecus poſita eſt qua iniuſti terrerentur :hic intrinſecus poſita,qua iuſtificarent̃.Ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus eſt,vt ſignificaret̃ duritia cordiũ illius.Hic idẽ digitus in cordibus hoĩm operatus eſt,vt voluntas prõpta & intelligentia capax ſignificaret̃.Vñ ſubdit,& hæc epiſtola ſcripta eſt, Nõ in tabulis lapideis.i. nõ in duris cordibus habẽtibus notas,nec ſentiẽtibus vt vetus lex.Lapis.n.nõ ſignifi-
Augu. de gra.& lib. arbitrio cat niſi duriſſimã volũtatem,& aduerſus deũ inflexibilẽ.ſed in tabulis cordis.i.i cordibus latis ex charitate,Et carnalibus.i.mollibus,quia habent effectum implendi,Et ſenſum habentibus,quia intelligunt,non lapideis tanquã ſint ſine ſenſu. E

Fidutiam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum:non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis,quaſi ex nobis:ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt,qui & idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti,non litera,ſed ſpiritu.Litera enim occidit, ſpiritus autem viuificat.

Fidutiã.Dixit ſe non egere epiſtolis,mõ dicit ꝙ nõ cõmendat ſe, ſed Chrũm.q.d. eplã Chriſti & nr̃a eſtis,ſed Fidutiã talẽ.i.dicẽdi talia,Habemus.i.referimus, non ad
Ambro. nos,ſed Ad Deũ.Hoc iõ dicit,vt oſtendat veteres nõ hanc habuiſſe fidutiam ad Deũ quia minor fuit amminiſtratio,& hanc fiduciam habemus per Chrũm per quẽ nobis hæc poteſtas data eſt.Fidutiam habemus dico,& non ita dico nos hr̃e fiduciam, quod ſimus Sufficiẽtes cogitare,ſaltem,Aliquid,boni:quod ſit,Ex nobis.i.ex noſtra parte,
Auguſtinus. de præd.ſan. ſ.nos defendens.q.d.Ex nobis,procedat,ſed ſufficientia noſtra,ex deo eſt.Attendant hoc,& verba iſta perpendant qui putant ex nobis eſſe fidei cœptũ, & ex Deo eſſe fidei ſupplementũ.Cõmẽdans enim iſtam gratiã quæ nõ dat̃ ſecũdũ aliqua merita,ſed efficit oĩa bona merita,inquit,Nunquã ſufficiẽtes ſimus cogitare aliquid &c. Quis enim non videat prius eſſe cogitare quã credere! Nullus quippe credit aliquid niſi prius cogitauerit eſſe credendum,quãquã & ipſum credere nihil eſt aliud quã cũ aſſenſiõe cogitare.Si ergo cogitare bonum nõ eſt ex nobis,nec credere.ſed Sufficientia,qua crede F
re incipimus,ex Deo eſt.Ecce præfert Deum apoſtolicę dignitati.Qui & idoneos,hic
Ambro. item cõmendatio eſt.Commendat enim ſe per dignitatẽ officij.ſ.euangelij,præferens ſe non ſolũ pſeudoapoſtolis qui carnales obſeruantias prædicabant,ſed & ipſi Moyſi miniſtro legis.q.d.Sufficiẽtia noſtra,ex deo eſt.Qui & fecit nos miniſtros noui teſtamenti,pſeudo ſunt miniſtri veteris.miniſtros dico perfectos ſciẽtia & vita,quales non ſunt pſeudo.Noui teſtamẽti dico non exiſtentis In litera tantũ docente:ſed in ſpiritu adiuuante qui per nos.i.miniſterio noſtro datur. Litera.n.q.d.ideo fecit nos Deus miniſtros noui teſtamenti per ſpũm,non per literam,quia Litera,ſine ſpiritu Occidit,dũ facit ſcienter peccare,& addit præuaricationem,& magis incitat,præſertim poſt aduẽtum Chriſti Spiritus autem viuificat , quia facit intelligere ſpiritualiter , & implere
Auguſtinus. de bap.par. quod litera præcipit.Aduerte quam dicat literam quę occidit,cui velut econtrario ſpiritum viuificantem ingerit.Ea certe eſt decalogus in illis duabus tabulis ſcriptus:quia lex ſubintrauit,vt abundaret delictũ.Porro aũt præcepta iſta tam ſunt vtilia facienti
Augu. de bap.par. & ſalubria,vt niſi quis ea fecerit,vitam habere nõ poſſit.Non ergo dicitur litera occidens,eo quod lex mala ſit,ſed quia prohibens peccatum non viuificat hominem , ſed auget concupiſcentiam & peccatum:præuaricationem cumulat,niſi gratia liberet per legem fidei.Apparet igitur literæ vetuſtatem,ſi deſit nouitas ſpiritus, potius reos facere homines cognitione peccati,quam liberare a peccato.Vnde ſubdit,Qui apponit ſcientiam,apponit dolorem:non quia ipſa lex malum eſt,ſed quia mandatum bonũ ha-

A bet tantum in litera demonſtrante non in ſpiritu adiuuante:quod mādatū ſi fit timo-
re pœnę non amore iuſtitiæ,ſeruiliter fit non liberaliter,& ideo nec fit.Non.n.fruct⁹ Auguſtinus.
eſt bonus qui de charitatis radice non ſurgit.Si vero aſſit fides operans per dilectionē
fit delectatio boni:quod nō literæ,ſed ſpūs donū eſt.Litera.n.ſine adiuuante ſpū,Oc
cidit,Cū vero adeſt ſpūs viuificans,hoc ipſum intus conſcriptū facit diligi,quod foris Augu.contra
ſcriptum lex faciebat timeri.Vera ſpōſa Chriſti intelligit quid diſtaret inter literā & Fauſtum.
ſpūm,quæ duo alio mō dicūtur lex & gr̄a:nec reprehenditur lex cum dicitur, Litera
enim occidit &c.ſicut non reprehenditur ſcientia,cum dr̄,Scientia inflat, charitas ve
ro ædificat.Lex ergo bona eſt,ſed cū gr̄a:vt cū charitate ſcientia prodeſt, ſine ea occi
dit.Ita lex ſine gratia occidit,cum ſit virtus peccati,nō tamen etiam ſic,mala eſt.Mul
ta enim ſunt quibuſdam noxia,quāuis nō ſint mala:ſicut & lex licet ſine gr̄a nō viui-
ficet,non tā mala eſt.Quæ cū iubet quod ſine gratia impleri non pōt,indicat homini
quod infirmus eſt,vt demōſtrata infirmitate quærat gratiam.Lex ergo ducit ad fidem Augu.
fides impetrat ſpūm largiorem,qui diffundit charitatem quæ implet legē. ſine ſpū nō ad Anaſtaſiū
eſt volūtas hoīs libera cum cupiditatibus vincatur.Liberū.n.arbitriū,& ad bonum &
ad malū faciendū,confitendum eſt nos habere:ſed in malo faciēdo, libera quidem eſt Auguſtin. de
voluntas:ad bonum autem non eſt libera,niſi liberata fuerit ab illo qui dixit,Si filius corde.& gra.
vos liberauerit, vere liberi eritis.

B Quod ſi miniſtrato mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, ita vt
non poſſent intendere filii Iſrael faciem Moyſi propter gloriam vultus eius,
quæ euacuatur .quomodo non magis miniſtratio ſpiritus erit gloria ? Nam ſi
miniſtratio damnationis in gloria eſt: multo magis abundat miniſterium iuſti-
tiæ in gloria.Nam nec glorificatum eſt quod claruit in hac parte, propter excel
lentem gloriam.Si enī quod euacuatur per gloriam eſt,multa magis quod ma-
net in gloria eſt.

Quod ſi.q.d.fecit nos Deus miniſtros euāgelij,& hæc miniſtratio erit nobis in glo
ria æterna.quod probat per minus.i.per vetus teſtamentum,q.d.vere erit in gloria,
Quod.i.quia,Miniſtratio mortis.i.veteris legis,quæ morte corporali puniebat peccā
tem,vel quæ præuaricatoribus intulit mortem,quos Dei gr̄a non adiuuit ad iuſtitiam Auguſtinus
implendam. Deformata.i.turpiter formata,quia inhoneſta ſecundum literam præci- Auguſtinus.
piebat.Vel deformata.i.plene ſcripta,ſi quis ſpūaliter caperet.In lapidibus.i.in tabu-
lis lapideis.Ad literam,vel in cordibus duris,ad capiendum,vel amādum,Fuit in glo
ria,Moyſi miniſtro illius,Ita vt filij Iſrael non poſſent intendere,aciem viſus ſui, In
faciem Moyſi,quia indigni erant. Tunc enim maculati peccato vultum Moyſi deſcen
C dentis de monte cum lege accepta in tabulis intueri non poterant,quia glorioſa facta
erat facies eius. Vñ ſubdit,Propter gloriam vultus eius.i.fulgorē vultus eius,qui ſigni
ficabat eum clare videre,ad quod illi accedere non poterant. Quæ gloria Euacuatur,
quia in Moyſe ſtatim trāſiuit,& non modo in miniſtris legis veteris eſt. Vel myſtice
poteſt dici,vt per faciem Moyſi intelligatur ſpiritualis intellectus legis:per gloriā fa
ciei intelligantur legales obſeruantiæ,quæ erāt figuræ veritatis.q.d.ita fuit lex Moy
ſi in glīa,Vt filij Iſrael.i.Iudæi,Nō poſſent intendere in faciē eius.i. capere ſpūalem Ambroſius.
intelligētiā legis,quia Chrūm in lege non intelligebāt.& hoc Propter glīam vultus
eius.i.legales cerimonias,quæ propter Chriſtum ſignificandum fiebant:ſed illi adhuc
carnales in eis Chrūm nō intelligebāt quod ſignificabat velamētū poſitū ſuper faciē Auguſtinus.
Moyſi.Quę glīa Moyſi Euacuatᷣ,quia finē figuræ hñt reuelata per Chrūm veritate. Auguſtinus
Et ſic gloria Moyſi euacuatur per legē ſpūs,cū hoīes accepta remiſſiōe peccatorū fa-
cti iuſti aſpicere poſſunt gloriam dei:ſicut Petrus & alij viderunt in monte.Gloria er Ambroſius.
go Moyſi euacuatur,quia figura eſt,non veritas.Gloria Moyſi eſt quaſi ſtellæ in ve- Ambroſius
ſpere,quæ tunc glorioſæ ſunt, Gloria Chr̄i quaſi ſol qui oris ſtellas obſcurat.Gloria Auguſtinus.
vultus Moyſi figura erat veritatis quæ euacuatur,quia veniente imperatore imagines de verbo dni
tolluntᷣ de medio.ibi imago ſpectatur,vbi imperator præſens nō eſt: Vbi aūt eſt,ima- Auguſti.
go remouetur,fulget præſentia imperatoris.Quomodo non magis.&c.q.d.miniſtra-
tio veteris legis fuit Moyſi in gloria,Et ſi,hoc eſt,Quomodo miniſtratio ſpritus.i.no
ui teſtamenti in quo datur ſpiritus,Nō magis erit no.in gloria æterna, quaſi dicat nō

poteſt hoc negari. Ná ſi.q.d. vere in gloria æterna erit, quia dat iuſtitiam ſpũs qui in D
ea datur, quod a minori probat. Ná ſi miniſtratio dánationis.i. veteris teſtamẽti eſt in
gloria Moyſi. Vetus teſtamentũ dicitur miniſtratio damnationis, quia omnes præua-
ricatores cõſtituit, nõ viuificans eos per gratiá: vel quia mortẽ tẽporalẽ inferebat pec
cantibus, Et Si, hoc eſt, Multo magis, miniſterium iuſtitiæ .i. nouum teſtamentũ per
quod datur ſpũs per quem eſt iuſtitia & cõſummatio virtutũ, Abundat in gloria.i. dat
Ambroſius. abundantẽ gloriá miniſtris & obſeruatoribus eius. Vel, Deo magis eſt, In gloria.i. in
laude, quá vetus teſtamẽtũ, quia magis gloria Dei in ſalute eſt quá in morte. Quam-
uis.n. iuſte dánet quod agebatur ſub lege, tamen ad laudem magis proficit ſi indulget
vt poſſit reus ſe corrigere, quod in nouo teſtõ per grãm præſtat. Ná nec.q.d. vere abũ
dat in gloria, quia adeo quod ad eius cõparationẽ illa vetus, nec eſt dicenda gloria. &
hoc eſt quod ait, Ná quod claruit.i. Moyſes, In hac parte, prædicta.i. in facie, Nõ eſt
Ambroſius. clarificatũ. Vel, Gloria propter excellẽtẽ gloriá, quæ eſt de nouo teſtõ vbi puri vidẽt
Ambr. glĩam Dei.i. cõparatiõe hui⁹ excellẽtis gloriæ, quia nulli profuit glĩa vultus Moyſi,
ſed obfuit. & ſi culpa illorum non ſua. Hæc aũt gloria multo maior eſt quę abũdat in
Ambro. grã, vt per eá purificati grã hoíes, abſterſa caligine poſſint videre gloriá dei. Vel ita
lege, Quod claruit nõ eſt glĩa.i. nõ eſt glĩa, In hac parte.i. reſpectu hui⁹ nrę partis.
Quare? Propter excellentẽ glĩam, quæ eſt hic. Illa.n. táta erat gloria, quanta debuit E
credi ſeruo. hæc vero tára quáta eſt genitoris Chriſti, quia Chrũs in glĩa eſt pr̃is: vt tã
tũ interſit inter glĩam Moyſi & Chr̃i, quãtũ inter imaginem & veritatẽ. Si ení quod
euacuat̃.i. vetus teſtamẽtũ, Per gloriá eſt.i. fuit miniſtratũ & receptũ per gloriá Moy-
ſi, ſine qua nõ commendaretur. Mulro magis quod manet.i. nouum teſtamentũ quod
dicitur manens, quia nouo teſtamento non ſuccedet aliud, eſt In gloria, æterna nobis
& quia nos miniſtri noui teſtamenti ſumus, certi de tanta gloria.

Habentes igitur talem ſpem, multa fidutia vtimur. Et non ſicut Moyſes ponebat velamẽ ſuper faciem ſuam, vt non intenderent filii Iſrael faciem eius, quod euacuatur, ſed obtuſi ſunt ſenſus eorum. Vſq; in hodiernũ enim diem idipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatum, quoniam in Chriſto euacuatur. Sed vſq; in hodiernum diem cum legitur Moyſes velamen poſitum eſt ſuper cor eorum. Cum autem conuerſus fuerit ad Deũ, auferetur velamen. Dominus autem ſpiritus eſt. Vbi autem ſpiritus domini, ibi libertas. Nos vero omnes reuelata facie gloriam domini ſpeculantes in eandem imaginẽ tráſformamur a claritate in claritatem tanquam a domini ſpiritu.

Habentes igitur talem ſpem.ſ. videndi gloriam dei, vtimur multa fidncia.i. vſu ex F
ercemus nos in bonis operibus, vnde creſcit nobis fidutia. Tantũ enim videbimus quã
tum credimus: & quia aperta eſt gloria, non celamus ſenſum noſtrum. Sicut Moyſes
qui ponebat velamen per figuras legales ſuper faciem ſnam.i. clarum & ſpiritualem
intellectum: ſed nos aperte dicimus. Ideo ponebat, Vt filij Iſrael non intenderent in
faciem eius.i, ſpiritualem intelligentiam legis, quia non poterant pati cauſa peccati.
Ambro. quod velamen per gratiam modo. Euacuatur.i. remouetur noſtris expoſitionibus, ſed
ſenſus eorum obtuſi ſunt.i. ratio eorũ hebes eſt: nec põt penetrare, quandiu non cre-
Ambro. dunt. Obtuſio.n. hæc cauſa infidelitatis obuenit, ideo conuerſis ad fidem acuitur acies
mentis, vt videant diuini luminis ſplendorẽ. Vſq; in hodiernũ diẽ.q.d. ſenſus Iudæo
rum ſunt obtuſi. Et vere, quia non ſolũ tunc, ſed etiá vſq; in hodiernũ diem.i. etiá ho
die quádo veritas claret. Manet idipſum velamen, quia non aliter mõ intelligunt quá
ante aduentum Chriſti. Manet dico, In lectione veteris teſtamẽti.i. dum legitur eis ve
tus teſtamentum, & intantum manet quod non eſt eis etiam Reuelatum, eſſe velamen
id eſt nec hoc ſciunt quod ſit velamen. Quod euacuatur in Chriſto, id eſt in fide Chri
Auguſtinus. ſti tantum. Vnde in Chriſti paſſione velum templi cõſciſſum eſt, vt ſignificaretur per
Auguſtinus. Chriſti paſſionem reuelari ſacramenta legis & prophetiæ. Velamen ení dicit ad ope-
rationẽ prophetię, vt non intelligeretur. Sed vſq;.q.d. his qui ſunt in Chrõ euacuatur
velamen, Sed ſuper cor eorũ, qui negant Chriſtum. Velamen eſt poſitũ.q.d. pondus.i.
in cordibus eorum eſt cæcitas, deprimens rationem eorum. Cum.i. quáuis, Legitur.i.

exponitur eis Moyſes.i.vetus teſtamentum:& ita duo obſunt eis cum non intelligant
ſcilicet quia & velamen.i.obſcuritas eſt in lectione,& cæcitas ſuper corda.Et hoc Vſ
A que in hodiernũ diem.i.vſq; hodie.Cũ autem,q.d.velamen eſt in lectione veteris te-
ſtamẽti & in corde eorũ,ſed cum aliquis eorum Conuerſus fuerit,credẽdo Ad Deũ,
ſ.ad Chriſtum,Velamen auferet,dato ſpũ ſancto,vt in aqua vinũ latere intelligatur.
Omnis.n.prophetia non intellecto Chrõ inſipidũ & fatuum quiddã eſt,Dñs aũt ſpũs
eſt.Ordo verborũ talis.q.d.Bñ dixi per ſpũm.ſ.auferri velamẽ.Aũt.i.quia, Spũs ſan
ctus eſt dñs.i.põt operari quod vult:& per hoc quos vult illuminat,& quos vult in te-
nebris deſerit.Nota q ſpũs ſanctus hic eſt dictus dñs:& ne quiſquã arbitreť filium ſi-
gnificari nomine dñi,& ſpũm dici propter incorporeã ſubſtantiam,adiungit, Vbi aũt Auguſtinus de trinitate.
quaſi dicat ſpiritus eſt dominus,Vbicunq; autem eſt,per gratiam inhabitantem , Spi-
ritus domini.i.filij per quem datur,Vbi eſt libertas,intelligendi & faciẽdi. Et ideo Iu
dæi qui non habent ſpiritum,non poſſunt libere intelligere vt nos.Vel ita, Iõ cõuer-
ſo ad dñm auferetur velamen,quia dominus.ſ.Chrũs ad quem cõuertentur , Eſt ſpũs
id eſt ſpiritalis eſſentia.Et ideo dat legem ſpũs per fidem in mente,& ita facit ſpirita-
liter intelligere.Vñ ſubdit,Vbi aũt ſpũs dñi .i. lex ſpũs quã dñs dat,non literis ſcri- Ambroſius
ptam,ſed per fidem animis intimatem,Ibi eſt libertas. Nos vero,&c.q.d.illi habent
velamen ſuper cor,Nos vero credentes, Oẽs etiã minores.Reuelata facie.i.expedita
ratione,in qua Iudæis eſt velamen,ſumus Speculantes.i.per ſpeculum rõnis vidẽtes Ambroſius.
B Gloriam dñi.i.glorioſum dñm.Si quæritur qualis eſt hæc ſpeculatio,& vnde dicatur Auguſtinus.
illud occurrit q in ſpeculo non niſi imago cernitur.Vbi quippe ſpeculum eſt apparẽt de tri.li.xv.
imagines rerum.Specula vero eſt.de cuius altitudine longius aliquid intuemur.Specu
lantes ergo dicit a ſpeculo,non a ſpecula,quod in Græco non eſt ambiguum, vnde in
Latinum hæc ſcriptura tranſlata eſt.Satiſq; apparet dixiſſe, Speculãtes.i.per ſpeculũ
rationis quæ eſt imago Dei videntes,non de ſpecula proſpiciẽtes.Hoc ergo conamur
vt per hanc imaginem.i.rationem quæ nos ſumus.i.in qua creati ſumus,videamus vt
cunq; illum a quo facti ſumus,tanquã per ſpeculum.Quod vero ſubdit,In eandẽ ima
ginem trãſformamur,vtiq; imaginẽ Dei vult intelligi.Eandem vero dicens, illam ip
ſam vult intelligi quam ſpeculamur,quia eadẽ eſt imago Dei & gloria Dei,id eſt ima
ginem & gloriam Dei idem accipit.i.Deum glorioſum:ſicut ſupra de imagine creata Auguſtinus.
loquens,pro eodem accepit imaginem & gloriam, dicens, Vir quidem imago Dei & Auguſt.
gloria eſt. Transformamur autem, dixit,id eſt de forma in formam mutamur,& tran in eodem.
ſimus de obſcura forma in lucidã formam,quia & ipſa obſcura imago Dei eſt.Hęc eſt
imago in qua homines creati ſunt,qua cæteris animalibus præſunt,quę creatura in re
bus creatis excellentiſſima cum a ſuo creatore ab impietate iuſtificatur, a deformi for
ma in formoſam mutatur formam.Erat enim etiã inter vitia natura bona. Et ob hoc
addit,De gloria in gloriam,ſcilicet de gloria creationis in gloria iuſtificationis. Vel
C de gloria fidei,vbi filij dei ſumus:in gloria ſpeciei,vbi ei ſimiles erimus , cum videbi-
mus eum ſicuti eſt.Et addit, Tanquã a domini ſpiritu,per hoc oſtendens a gratia Dei
nobis conferri,tam optabilis transformationis bonum. Verum huius imaginis quan-
doque futura eſt perfectio,ad quam conſequendam nos erudit magiſter bonus, dicens
Nos omnes reuelata facie ſpeculantes,id eſt,per ſpeculum rationis intuentes, Gloriã
domini,id eſt glorioſum dominum, Transformamur, id eſt de forma in formam tran
ſimus,ſcilicet de obſcura in lucidam tendentes In imaginem eandem,quæ eſt gloria
quam ſpeculamur,quã ſperamus:vt dei imago.i.dij ſumus,id eſt vt ſimiles gloriæ Chri Augu.
ſti ſimus in æternũ:ſicut Ioannes ait, Scimus quia cum apparuerit,ſimiles ei erimus. Ambroſius
Nos dico euntes, De gloria, Vel Claritate Creationis, In gloriam.vel, Claritatem iu-
ſtificationis.Vel de gloria fidei,in gloriam ſpeciei. Transformamur dico,tanquam a Auguſtinus
ſpiritu domini,ducti,quia hoc beneficium habemus a gratia Dei.Cum autem hac trãs
formatione ad perfectum fuerit hæc imago renouata,ſimiles deo erimus, Vel ita, Trãs Auguſtinus
formamur dico tranſlati A gloria.Vel a claritate, Moyſi, In claritatem. Vel, Gloriã de trini.
Chriſti,tanquã a ſpiritu domini,quaſi quæ gloria eſt talis qualem decet dare ,ſpiritum Ambr.
dei.Tãtum enim dabitur gloriæ,quantum dignum eſt dari per ſpiritum ſanctum. Iõ Ambroſius.
enim dixit, Tanquam a domini ſpiritu,vt oſtenderet eandem gloriam dari quæ ſubli Ambroſius.
mitati congruat dantis.Vel ita,vt per dominum accipiatur pater,& per imaginem in Ambroſius. Ambro.

telligatur filius.Nos ſpeculãtes gloriá dei.i.filiũ qui eſt gloria patris. Tráſformamur D
hoc nõ mutatᷣ:tendentes in imaginẽ eius.ſ.patris.Eandẽ, cũ ipſo.i.in Chrũm, qui dᷣ
imago patris:eadẽ eſt cũ illo in quẽ intendimus.ſ.vt eũ in eſſentia videam⁹, Nos di-
co eũtes A claritate in claritatẽ.i.ab vna clara cognitiõe in aliá clará cognitionẽ.Tá
quá a ſpũ dñi.i.vt illi quos ſpũs Dei ducit.

CAPVT IIII.

IDeo habentes hanc miniſtrationem iuxta quod miſericordiá conſecuti ſumus non deficimus:ſed abdicamus occulta dedecoris, nõ ambulantes in aſtutia,neq; adulterantes verbũ Dei,ſed in manifeſtatiõe veritatis:commendantes noſmetipſos ad omnem conſcientiá hominum coram deo. Quod ſi etiã opertũ eſt euangeliũ noſtrum,in his qui pereunt eſt opertum,in quibus deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium,vt non fulgeat illuminatio euãgelii gloriæ Chriſti,qui eſt imago Dei.

Iõ,&c.q.d.& quia tantam claritatem habemus a ſpiritu.Ideo,nos Hñtes,hanc ad B
miniſtrationem.i.hanc dignitatẽ vt ſpũm alijs miniſtrem⁹. Habẽtes dico,nõ meritis
ſed Iuxta quod míam conſecuti ſumus.i.per míam Dei,Non deficimus, pro aliquib⁹
aduerſis,Sed abdicamus,non ſolũ aperta mala,ſed Occulta dedecoris.i.immũdas co-
gitationes.i.omnia turpia & polluta,quæ fieri & cogitari poſſunt amouemus.Nos di-
co Non ambulantes in aſtutia.i.in hypocriſi,vt pſeudo faciunt,qui videntᷣ humiles.
Neq; adulterantes verbum Dei,per ammixtionem falſitatis,vel pro quæſtu prædicá-
tes:ſed ambulamus In manifeſtatione veritatis,quia manifeſte in nobis videtᷣ veritas
Nos dico,Commendantes.i.commendabiles facientes.Noſmetipſos,ſine cõparatiõe
aduerſariorũ adeo nos commendabiles facimus,vt veritatis noſtræ laus tranſeat:non
ſolum vſq; ad oculũ,ſed etiam vſq; ad Oẽm conſcientiam hoím,intentione mea ma-
Ambroſius nente Coram Deo.i.in beneplacito Dei.Vel hoc dico,Corá Deo.i.teſte Deo, cui ni-
hil occultum eſt.Teſtimonium Dei implorat,vt vel ipſi credatur quo auctore prædi-
Auguſtinus de ver. euan. cat.Attende Apoſtolum implere quod dominus ait,Sic luceat lux veſtra coram hoí-
bus,&c.Et item,Attendite ne iuſtitiá veſtram faciatis coram hoíbus,vt videamini ab
eis.Voluit itaq; nos bona facere in conſpectu hoím,ſed ad laudem Dei tantũ, nõ no-
Auguſtinus ſtram.Audi Apoſtolũ vtrũq; facientem & docẽtẽ.Ait.n.Cõmendantes noſmetipſos,
vt oſtendat ſe implere etiá illud,Luceat lux veſtra corá hoíbus.Et addit,Coram Deo
vt oſtendat ſe implere etiá illud,nõ vt videamini ab hoíbus.Nõ.n.hæc facit vt videa
tur ab hoíb⁹.Quod ſi.q.d.dixi nos prædicare in manifeſtatiõe veritatis.Quod.i.ſed, F
Si etiam opertũ eſt euangeliũ noſtrũ.i.quod a nobis prædicatᷣ. Opertũ eſt etiá in his
qui pereunt.i.culpa eorũ eſt qui perire meruerunt.Verũ eſt.n.quia increduli nõ vidẽt
Ambroſius. ſplendorem veritatis,merito perfidie obcęcati. In his qui pereũ dico,In quibus,pereũ
tibus vel verbis euágelij.Deus huius ſeculi.i.Deus qui nõ ſolũ bonos regit, ſed etiam
Auguſtinus. ad Fauſtum. malos pro merito præcipitat.Excæcauit a naturali rõne.Mentes infideliũ.ſ.qui Chri
Auguſtinus contra inimi cum legis ſto non credũt,quos excæcauit dás eis quod volũt.i.ſinens eos facere quod volũt.i.vt
non credát:quod non facit malitia,ſed iuſtitia.Vel talis põt eſſe ordo verborũ, In qui
bus pereũtib⁹ Deus verus & iuſtus Excæcauit mẽtes infideliũ huius ſeculi.Vel ita.In
quib⁹ De⁹ huius ſeculi.i.diabol⁹ qui eſt princeps mũdi qui ſecularib⁹ principatᷣ.Vel,
Deus ſeculi.i.ſuperbia,vel ingluuies vẽtris,Excæcauit mentes infideliũ.i.cá eſt qua-
re excęcentᷣ.Adeo excæcauit,vt Illuminatio euangelij.i.doctrina euágelij illuminás
Nõ fulgeat.i.nõ appareat eis.quæ tñ lux eſt euágelij,dico Glię Chriſti.i.in quo præ-
dicatᷣ glía deitatis Chriſti:nõ ſolũ infirmitas humanitatis,quod Chrũs imago eſt Dei
Auguſtinus. in lib. lxxxiii. quæſt. patris,quia de illo eſt,cui ẽt æqualis eſt:ſecundum illud,Qui videt me, videt & pr̃em
Sciẽdũ eſt ꝙ imago & æqualitas & ſimilitudo diſtinguẽda eſt:quia vbi imago, conti-
nuo ſimilitudo eſt,non cõtinuo æqualitas:vbi æqualitas,nõ cõtinuo & ſimilitudo, nõ
cõtinuo imago:vbi ſimilitudo,nõ cõtinuo imago,nec ęqualitas.Verbi gr̃a,In ſpeculo
ẽ imago & ſilitudo,nõ tñ æqualitas:quia multa deſũt imagini quę inſũt illi rei, de qua
expreſſa ẽ.poteſt ẽt aliqñ eẽ imago in qua ſit ęqualitas,vt in paretib⁹ & filijs inuenitur

A imago & ſimilitudo & æqualitas,exceptó tẽpore quo pręcedũt parẽtes,quia de parẽte
exprimiť ſimilitudo filij,vt recte imago dicať,& põt eẽ tãta vt recte dicať æqualitas.
Põt ẽt aliqñ eſſe ſimilitido & æqualitas quãuis nõ ſit imago,vt in duobꝰ ouis paribus
Chrus aũt ita dr̃ imago p̃ris,vt nihil horũ deſit,vt nõ ſolum eius imago ſit,qnia de il
lo eſt:& ſimilitudo,quia imago eſt:ſed etiam æqualitas tauta,vt nec tẽporis interual-
lum impedimento ſit,qnia non genetauit Deus filium in tempote.

Non enim noſmetipſos prædicamus,ſed Ieſum Chriſtum dominum noſtrũ.
Nos autẽ ſeruuos veſtros per Ieſum,quoniam deus qui dixit de tenebris lucẽ A
ſplendeſcere,ipſe illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ clarita-
tis Dei in faciẽ Ieſu Chriſti.Habemus autem theſaurũ iſtum in vaſis fictilibus,
vt ſublimitas ſit virtutis Dei,& nõ ex nobis.In omnibus tribulationem patimur,
ſed non anguſtiamur.aporiamur,ſed non deſtituimur.perſecutionem patimur,
ſed non derelinquimur.humiliamur,ſed non confundimur.deiicimur,ſed nõ pe
rimus.Sẽper mortificationemper Ieſũ Chriſtũin corpore noſtro circũferẽtes,vt
& vita Ieſu manifeſtetur in corporibus noſtris.Semper enim nos qui viuimus in
B mortem tradimur propter Ieſum,vt & vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra
mortali.Ergo mors in nobis operatur,vita autem in vobis.

Non.n.&c.q.d.Bñ dico glię Chriſti.Nõ.n.&c.Vel ita cõtinet.Cõmẽdamꝰ nos in
manifeſtatione veritatis & cætera talia facimus: & hoc propter Chrũm.Non.n.præ-
dicamus noſmetipſos,ſed Ieſum Chrũm dñm nr̃m.i.prædicatio nr̃a non tẽdit ad glo
riam noſtram,vel ad lucra nr̃a:ſed ad gloriam Chriſti,quem prædicamus ſaluatorẽ
& dñm noſtrũ eſſe,illũ prædicamus eſſe dñm. Nos aũt dominis eſſe,Seruos.i.mini-
ſtros veſtros.& hoc,Per Ieſum,qui nobis hoc iniunxit.hoc aũt facimus,Quoniã deꝰ
ipſe illuxit in cordibus nr̃is.i.ſe qui eſt lumen,nobis infudit.Qui dixit.i.præcepto ſo Auguſtinus
lo hoc fecit.Lucẽ ſplẽdeſcere de tenebris,quod fuit in ſeparatõe elemẽtorũ.Cœperũt cõtra inimi
enim ex quo confuſa moles cæli & terrę cœpit eſſe,antequã lux facta eſſet qua illumi cos legis &
naretur,quod ſine luce fuerat tenebroſum:poſtea vero accedente luce,quod factũ eſt prophetarũ.
melius tedditut:in quo proficientis hoīs affectio ſignificatur.Vñ Aplũs loquens ad fi
deles ait.Fuiſtis aliquãdo tenebræ,nũc aũt lux in dño.Ille hoc fecit,qui cũ tenebræ Augu.
eſſent ſuper abyſſum,dixit,Fiat lux:Et facta eſt lux.Hæc lux ſignificat lucẽ,quæ mõ
nobis & per nos alijs datur.Ex quo nõ põt intelligi ꝙ tenebræ ſempiternæ fuerint,ſi-
cut quidam legis calũniatores imponunt eiuſdem legis ſcriptori ſenſiſſe:qui potius o-
C ſtẽdit eã cœpiſſe,cũ dixit.In principio fecit Deus cælũ, &c.Terra aũt inuiſibilis erat
& incõpoſita,& tenebræ erant ſuper faciẽ abyſſi.Illuxit dico, Ad illuminationẽ ſciẽ Auguſtinus.
tiæ & claritatis.Vel,Gloriæ Dei.i.vt illuminaret nos ſcia,qua ſciremus Deũ eſſe lu- de bap.par.
men,quo tenebræ noſtræ illuminanť.Scia.n.gloriæ dei eſt,qua ſcimus ipſum lumen Ambroſius
eſſe,quo tenebræ noſtræ illuminanť.Vel ita,Ad illuminationẽ ſciæ claritatis Dei,id
eſt vt illuminemus alios per ſciẽtiã de claritate.i.de eſſentia Dei. Et hoc dedit nobis
In faciẽ Ieſu Chr̃i.i.pet Ieſum Chrũm,qui eſt facies patris,ſine quo nõ cognoſciť.
Habemus aũt.Hactenus egit de altitudine ſcientiæ ſuæ,hic agit de fragilitate carnis
quam refert ad gloriam ſuã:etſi cõtra videať.q.d.deus illuxit nobis ad illuminationẽ Ambroſius.
ſciẽtiæ:ſed iſtũ theſaurũ.i.ſciam iſtam qua alios ditemus,Habemus in vaſis fictilibꝰ
id eſt in corporibus fragilibus.Theſaurũ dicit ſacramentũ Dei,quod fidelibus erogať
perfidis abſcõditur.Et hoc ita,Vt ſublimitas ſit virtutis dei,& non ex vobis, id eſt,vt
tota altitudo dei eſſe videať,& nõ noſtra.In oibus,&c.q.d.vaſa ſunt fictilia.Et vete,
Quia patimut tribulationem in omnibus,quia nullus modus tribulandi abeſt: ſed de
theſauro bene conſcij non anguſtiamut in animo.Deinde aperte quaſdam tribulatio
nes enumerat,dicens,Aporiamur.i.pauperes ſumus adeo vt neceſſaria deſint.Aporos
enim Græce,Latine pauper dicitur.Sed non deſtituimut,a theſauro noſtro. Vel non
deſtuuimut omnino a Deo,quia Deus paſcit nos.Et Patimur perſecutionem,de loco
ad locum.Sed non derelinquimur,a Deo,quin theſaurum cuſtodiat.Humiliamur, id
eſt affligimur.Sed nõ confundimur,id eſt non erubeſcimus.Deijcimur in mortis peri

culū.Sed nō perimus.i.a bono nō ceſſamus.Qui per ſingula Sēper ſumꝰ circūferētes D
id eſt alijs propinātes,& oſtēdētes In corpore nr̄o,nō ſolū in aīo Mortificatiōnē Ieſu
id eſt quā ſuſtinemus pro Ieſu:vel quā priꝰ Ieſus ſuſtinuit.Et hoc iō facimus,vt ſicut
mors Chriſti in nobis apparet,Et vita Ieſu.i.gloria,Manifeſtet̃,etiā inimicis:nō tan
tum in aīabus,ſed etiam in corporibꝰ nr̄is.Semper.n.q.d.mortificatiōnē Ieſu circūfe
rimꝰ.Et vere,quia nos Qui viuimꝰ,virtutibꝰ,vel quibꝰ licet viuere nat̃ali vita.Sēper
tradimur in mortem.i.in pericula mortis,& hoc ſuſtinemꝰ Propter Ieſum.i. pro amo
re Ieſu,vt & vita Ieſu,immortalis & impaſſibilis Manifeſtet̃ in carne nr̄a.licet nūc
Ambroſius Mortali,& iō vr̄ īpoſſibile quod ſperamus.Et eſt ſenſus non timemus mori pro Chri
ſto propter promiſſā reſurrectiōnē.Ergo mors.q.d.Et quia hæc patimur, Ergo mors
operat̃ in nobis,vita aūt in vobis.i.mors dn̄iū exercet in nobis,ſed vos ad voluptates
vitæ tenditis.vel ita,quia per mortē vitā Ieſu cōſequemur,Ergo mors,nō eſt inutilis.
Sed operat̃,magnū quid In nobis.ſed Vita,qua delectamini in terrenis.Operat̃ in vo
bis mortē æternā,Vel ita,vt legat̃ paſſiuæ.Operat̃ ergo.i.propter ſpē vitæ Ieſu,mors
Operat̃.i.a prędictis paſſiōibꝰ efficit̃,In nobis.i.permittimꝰ effici ī nobis,ſed per hoc
Vita,efficit̃ In vobis.i.fides plātat̃ in vobis,per quā viuitis.

Habētes autē eundem ſpiritū fidei:ſicut ſcriptum eſt,Credidi propter quod
locutus ſum,& nos credimus propter quod & loquimur, ſciētes quoniā qui ſu-
ſcitauit Ieſum,& nos cū Ieſu ſuſcitabit,& conſtituet vobiſcū.Omnia enim pro
pter vos,vt grā abūdās per multos in gratiarū actiōe abūdet in gloriā Dei. Pro
pter quod nō deficimus,ſed licet is qui foris eſt noſter hō corrūpatur: tamen is B
qui intus eſt renouatur de die in diem.Id enim quod in pręſenti eſt momētaneū,
& leue tribulationis noſtrę:ſupra modū in ſublimitate æternū gloriæ pōdus ope
ratur in nobis,non contemplantibus nobis quæ videntur,ſed quæ non videntur
Quæ enim videntur temporalia ſunt,quæ autem non videntur æterna ſunt.

Habētes aūt.q.d.ſemper mors operat̃ in nobis.& per hoc patet ꝙ nos habemꝰ eun
dem ſpūm ſc̄tūm quē prophetę habuerunt.qui ſpūs eſt cā Fidei,quia ſpūs grę facit vt
Auguſtinus. habeamꝰ fidem,vt per fidē impetramus orando,vt poſſimꝰ facere quæ iubemur. Cum
Augu. aūt dicit,Eundem ſpiritum fidei,oſtēdit, ꝙ in iuſtis diuerſorū tēporū, eadē eſt fides.
Auguſtinus Ea.n. fides,iuſtos ſaluauit antiquos:quæ ſaluat & nos.i.mediatoris Dei & hoīm.Tē-
pora ergo variata ſunt,ſed nō fides:quia illi venturū Chr̄um,paſſurū,reſurrecturū , &
aſcēſurū crediderūt:nos aūt credimꝰ Chr̄um veniſſe,paſſum eſſe,reſurrexiſſe , in cæ-
lum aſcēdiſſe.Et ꝙ antiquos iuſtos fides ſaluauerit,oſtēdit,dicēs , Sicut ſcriptū eſt.q.
d.habemꝰ eūdem ſpūm quē illi,Hn̄tes aūt eundē ſpūm fidei,quē illi habuerunt. Bn̄
dico ꝙ habuerunt,Sicut ſcriptum ē,de illis patribus in quorū perſona dicit Dauid,
Auguſtinus. Credidi,perfecte,Propter quod locutꝰ ſum:aliter nō perfecte crederet. Nō.n.perfe-
Auguſtinus cte credūt,qui quod credūt,loqui nolūt.Iō ait.Credidi propter quod locutus ſum:ſed
propter hoc dicit ſe locutū eē,quia credidit:& ita duo fecit,quorū alterū alteriꝰ cā ex- C
titit.Credidit.ſ.& locutꝰ eſt,ne fides ſine cōfeſſione eēt inutilis.Habētes iquā Et nos
vt illi credimꝰ futurā vitā.Propter quod loquimur.i.cōfitemur nō timētes mala:quia
ſumꝰ Sciētes quoniā qui ſuſcitauit dn̄m Ieſum a morte,Et nos ſuſcitabit,vt ſimus in
Ambroſius. eadē gloria,Cum Ieſu,hoc dicit propter quoſdā qui negabāt reſurrectiōnē,quos & in
prima eplā arguit.Et in eadē glīa Cōſtituet nos.i.cōfirmabit,vt vltra.ſ.nō moriamur
nec mors nobis dn̄et̃.Conſtituet dico,Vobiſcum,quia oēs vniꝰ fidei participes in vna
domo pacis erunt.In qua conſtituet,non dico nos nobiſcum,ſed Nos vobiſcum , vt
non inferiores,ſed pares nobis ſitis ſi volueritis.Et bene de vobis hoc aſſero.Enim.i.
quia.Oīa,iſta facimus Propter vos inſtituēdos nr̄o exemplo,ita omnia ad vos ſpectāt
vt Gratia Dei abundans,in nobis,abundet & per vos in alijs,& per vos multos abun-
det In actione gratiarum,vt.ſ.vos & alij gratias Deo agatis.Et hoc In gloria Dei , id
eſt ad oſtendendum Deum glorioſum,qui a munere ſuo nullum vult eſſe alienum.Iō
Apoſtolus omnia ſuſtinet,& omnibus fideliter prædicat:vt non paucos ad cœnā per-
Ambroſius. ducat Dei:cuiꝰ contumelia eſt,ſi veniant pauci.Magna enim contumelia eius eſt qui
cœnam facit opulentam,ac multos īuitauit,ſi paucos habet.Propter quod quaſi dicat

A oĩa facimus ad inſtructionẽ veſtrã,Propter quod.ſ.vt nos imitemini:nõ dico pro vita
Ieſu tãtũ nõ deficimꝰ in tribulationibꝰ,Sed licet hõ nr̃.i.caro,Is qui foris eſt.ſ.expo-
ſitus malis corrũpat̃:tñ is qui intus eſt.i.aĩa munita ſpe futuri,cui nõ accedit humanꝰ Ambro.
furor.i.imago Dei,Renouatur,in agnitiõe dei,De die in diem.i.aſſidue. Vel Renoua Ambroſius.
tur de die in diẽ.i.aſſidue purior a vitijs efficit̃ per ignẽ tribulatiõis. Nota ꝙ licet di-
cat his qui foris eſt,& his qui intus:non tñ duo ſunt hoĩes,ſed vnus quẽ totũ Deus fa Auguſtinus.
cit.i.& id quod interius eſt,& id quod exterius eſt. Interiorẽ porro hoĩem pro ſpũ men cõtra Fauſtũ.
tis,exteriorẽ vero in corpore,atq; iſta mortali vita vult intelligi:ſed ad imaginẽ ſuam
nõ fecit,niſi id quod interius ẽ.Nõ ergo fecit hoĩem ad imaginẽ ſuã ſecũdũ hoc quod
habet corpus,corpora lẽq; vitã:ſed ſecundũ hoc quod habet rationalem mentẽ,qua co
gnoſcat Deũ,& oĩbus rõnalibus præponat̃.Nõ ergo corpus tantũ,ſed quicquid etiam
eſt cõe pecori,exterior hõ eſt. Totuſq; ille hõ.ſ.ſecũdũ interiorẽ & exteriorẽ ſui partẽ
inueterauit per pctũm,& pœnæ addictus eſt. Renouat̃ aũt nũc ſecũdũ interiorem ho Augu.
minem: In reſurrectione vero etiam exterior percipiet cæleſtis habitudinis dignita- de trinitate.
tem , vt totum quod factum eſt recreetur & quod factum eſt reficiatur. Nũc vero ho-
mo exterior,ſcilicet corpus,quanto eſt hæc vita diuturnior magis magiſque corrum-
pitur,vel ætate,vel morbo,vel alijs modis. Id enim, quaſi dicat merito non deficimꝰ,
quia Id tribulationis noſtræ,id eſt,minimum,Quod in præſenti eſt,vbi nõ eſt niſi de-
B ſolatio, Et momẽtaneum.i.parũ durãs,Et leue,ad ferendũ, Operat̃ ĩ nobis põdꝰ gliæ
.i.ĩmenſam gliam.Nota ꝙ ſingula ſingulis opponit.Ponit.n.põdus cõtra leue,& glo
riæ contra tribulationis.Pondus dico,A Eternũ,contra hoc quod dixit momẽtaneum
Et ſupra modũ tribulationũ,contra quod dixit,Id t.Et In ſublimitate.i.in cælo, con
tra hoc quod dixit,in præſenti.Paruis.n.laboribꝰ magna reddet̃ merces:& pro leui tri
bulatiõe ſupra modũ ſublimitas glię pẽſabit̃ perpetuę.In nobis dico,Nõ cõtẽplãtibꝰ
i.nõ appetẽtibus ea Quę vident̃,ſed quę non vident̃,ac ſi diceret,Iõ operat̃ in nobis
põdus glię,quia nõ appetimꝰ terrena,ſed cęleſtia.Iõ quę nõ vident̃ appetimus,Enĩ.i.
quia,Quę vident̃,tẽporalia ſunt.i.trãſitoria.Quæ aũt non vident̃,æterna ſunt.

CAPVT V.

SCimꝰ enim quoniam ſi terreſtris domus noſtra huiꝰ habitationis diſ-
ſoluatur,ꝙ ædificationẽ ex Deo habeamꝰ,domũ nõ manu factã , æ-
ternã in cælis.Nam & in hoc ingemiſcimꝰ,habitationẽ noſtrã quæ de
cælo eſt ſuperindui cupiẽtes:ſi tamen veſtiti & nõ nudi inueniamur.
Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo ingemiſcimus grauati,eo ꝙ nolumus ex
poliari:ſed ſuperueſtiri vt abſorbeatur quod mortale eſt a vita.

C Scimꝰ.n.q.d.vere operat̃ pondus glię,quia ẽt in corporibus non tãtũ in aĩabus.& Ambro.
hoc eſt quod ait.Et eſt talis ordo lr̃æ . Scimus.n.ꝙ habemus,ne dicã habebimꝰ:adeo
certi ſumus,quia iã habemus ſpe quod habituri ſumꝰ re.AEdificationẽ.i.corpꝰ ĩmor
tale,firmatũ plene.Ex Deo tãtũ,quia non miniſterio hoĩm fiet.Habebimus dico, Si
domus nr̃a.i.mortalis caro in qua habitat aĩa,Huius habitationis,vbi ſemper inquie-
tat̃ aĩa.Domꝰ dico terreſtris.i.de terra & procliuis ad terrena.Diſſoluat̃ .i. deſtruatur Ambroſius.
pro Chr̃o.Et eſt ſenſus,Scimus ꝙ habebimus corpus ĩmortale,& ſi hoc corpus morta
le per tribulationes diſſoluatur.Et ideo, Quoniam ſic diſſoluitur,vt condirio,& cauſa
ſit præmiſſa.Deinde quod dixerit ad ædificationẽ,exponit,dicẽs.ſ.Domũ aĩę.i.corpꝰ
ĩmortale in quo reſurgẽtes ſemper erimus.Domũ dico, Non manufactã.i.nõ comple
xione hoĩm factã.ſ.nõ hũanę gñatiõis opere productã,nec hũanis fomẽtis auctã , ſed
a deo ineffabiliter compactã.Et æternã,quia ab æterno factã ĩ Dei diſpoſitione.i.ab Ambroſius.
æterno nobis præparatã.Et illã habebimꝰ in cælis.i.inter cęleſtes.ſ.inter ãgelos.Vel
potiꝰ dr̃ æterna,quia ĩ ea ſine fine manebit̃.Per hoc dat fiduciã vt nõ timeamus diſſol
ui de corpore violẽtiã infidelium,quia pręparata ẽ habitatio in cęlis æterna, vt de tẽpo
rali & terrena expulſi ĩ perpetua domo recipiamur.Nã & ĩ hoc.q.d. dico ꝙ habebimꝰ
domũ non manufactã.& inde poteſt videri quod habebimus.Nã nõ ſolũ pro pñti ha-
bitatione,ſed etiã In hoc.i.in conſideratione huiꝰ tãtę gliæ.Ingemiſcimus,ex dilatio
ne deſiderij,quod non faceremus niſi certi.In cuius rei figura.Axa filia Caleph petijt

a pr̃e irriguũſuperius & irriguum inferius vt nos lachrymas eff undamus, nõ ſolũ pro D
præſentis incolatus miſeria,ſed etiam pro dilatione ſupernæ gl iæ. Vnde hic ait, Et in
hoc ingemiſcimus:in quo?in hoc.ſ.Cupientes,ſuper virtutes aię. Indni habitationem
noſtram.i.ædificatione noſtram,quæ de cælo eſt.i.immortalis & impaſſibilis. Et eſt
ſenſus,Iõ ingemiſcimus,quia cupimus ſuper innouationem aię,quã iã accepimus,in-
Ambro. dui nos Habitationem nr̃am.i.dari aĩæ veſtimẽtũ,nõ de terra corruptibile:ſed de cę
Ambroſius. lo.i.immortale & impaſſibile,ad ſimilitudinẽ cæleſtiũ.Si tñ.q.d.cupim⁹ indui. quod
vtiq; fiet,tñ hac cõditione. Dico ſi nos Inueniamur veſtiti.ſ.virtutibus,fide & cæteris
Ambroſius. Poſito.i.depoſito corpore.Et nõ,inueniamur Nudi,virtutib⁹.i.ſi Chrũm veſtiti fueri
Ambroſius. mus corpore depoſito,& non nudi eo.Hoc dico,ne idẽ de nudis putaret᷑. Vel ita, Cupi
mus indui corpore in reſurrectionem,ita Tñ ſi inueniamur veſtiti,gloria promiſſa:
Non nudi,Hoc.n.deſiderant ſancti ne reſurgẽtes recepto corpore nudi.i. alieni a pro
miſſa gloria inueniantur.hoc enim opus eſt, vt induti corpore ſuperinduantur gloria
quæ immutatio in claritatẽ erit.ſ.Nam & qui.q.d.Nos perfectiores pro dilatione ge
Augu. mimus,quia etiam minus perfecti qui carnem fouent,inter quos Apoſtolus ſe cõnũe-
de ciui.dei. rat,ne illi minus de ſe ſentiant.Et hoc eſt quod ait,Nã &.i.etiã nos minores qui ſum⁹
In tabernaculo iſto.i.qui habitationem huius corporis diligimus, de quo non eſſet cu
randũ cum non ſit niſi tabernaculũ ad tẽpus,Ingemiſcimus,deſiderio cæleſtis.& nos
dico,Grauati.i.depreſſi,Eo.ſ.corruptibili corpore:quia aggrauat nũc aĩam corp⁹ cor
ruptibile,& deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Et quia grauatio
Remigius. nis cauſa eſt nõ natura & ſubſtantia corporis,ſed eius corruptio , nolumus corpore ex
poliari ſi fieri põt,ſed etiã immortalitate veſtiri.Et hoc eſt quod ait,Quod nolumus. E
Auguſtin. in pſal. lxxxviii. q.d.grauamur ſarcina corporis,quod corpus tñ Nolumus expoliari.i.nollemus nobis
per mortẽ tolli,ſi fieri poſſet.Sed ſuper.i.adeo,Veſtiri ſtola imortalitatis,Ita vt quod
Auguſtinus. mortale eſt abſorbeat᷑ vita.i.vt vita immortalitatis deſtruat immortalitatem,nõ vt ſu
de ciui.dei. per eam veniat,&c.Senſus eſt,Sic vellemus fieri immortales ſi fieri poſſet, vt iam ve
niret ipſa immortalitas,& mõ ſicut ſumus mutaret nos:quia & ſi a malis ad bona tran
ſeamus,tñ ipſe tranſitus amarus,& habet fel & acetum.i.acre quid tolerandũ. & ſi cor
pus grauat aĩam,& habet incitamenta vitiorũ,& deſideria vitioſa:nõ tamen oĩa mala
ſunt ex eo,nec oĩa vitæ iniquę vitia tribuẽda ſunt carni:ne ab his oĩbus purgemus dia
Auguſti. bolum ,qui nõ habet carnẽ,nec fuit corruptio corporis,qua aggrauat aĩam peccati pri
in ſer.de nat. mi cauſa,ſed pœna:nec caro corruptibilis aĩam peccatricem feci,ſed peccatrix anima
apoſto. carnem corruptibilem fecit.Qui ergo omnia mala animæ ex corpore putant accidiſſe
Aug.de gra. in errore ſunt.Attẽde ꝙ ingemiſcere ſe dicit:& grauari ſub ſarcina corruptibilis car-
nat. nis:& tamen ait.Nolnmus expoliari.Ecce vox nec confeſſio pœnæ.graue eſt corp⁹ et
oneroſum atque corruptibile,gemitur ſub illo,et tamen non libenter deſeritur. Prius
enim mentis ratione cupit diſſolui,et eſſe cum Chriſto:ſenſu autem carnis refugit et
Aug.de nat. recuſat.hoc habet hũanus affectus,hoc ipſa anima neſcio qũo habet in volũtate,quo-
apoſto. niam diligendo vitam odit mortem:et quoniam carnem ſuam non odit, nec ipſi vult
accidere quod odit:et ſi fieri poſſit nõ vult expoliari,ſed ſuperueſtiri. ſicut ait Apoſto
lus,Nolumus expoliari,ſed ſuperueſtiri.q.d. ſub terrena tunica gemo,ad cæleſtem fe F
ſtino:illam volo accipere,iſtam volo ponere.Quid apoſtole dicis?fiet iniuria tanto il
li cæleſti veſtimento vt veniat tibi immortalitas ſuper hos pannos mortalitatis et cor
ruptionis,vt hoc ſit inferius illud ſuperius,hoc interius illud exterius? Nõ ſic,inquit,
dico,non ſic.Nolo itaque expoliari,ſed ſuperueſtiri:nõ tamen ita,vt ſub incorruptio
ne maneat corruptio,ſed Vt abſorbeatur quod mortale eſt a vita in nobis , vt nuſquã
ſit mortalitas,non infra,non ſupra:non intra,non extra.Abſorpta eſt.n.mors in vi-
ctoria,Vel ita,Nam & qui,quaſi dicat,de illo gemimus,ſcilicet quia a beatitudine re
moti ſumus,& non mirum ſi de eo gemimus: Nam de hoc etiam gemimus,quod mi-
nus eſt,ſcilicet,quod hoc corpore exuimur.& hoc eſt quod ait,Nam qui ſumus In ta
bernaculo iſto,id eſt in hac habitatione,quanuis grauati ſimus,Eo,id eſt ſarcina car-
Ambroſius. nis,cum Ingemiſcimus eo,id ideo, Quod nolumus expoliari,corpore, Sed ſuper-
ueſtiri immortalitate,ſi hoc poſſet fieri,ita Vt quod mortale eſt abſorbeatur a vita,
ne vltra poſſit mori.

Qui autẽ efficit nos in hoc ipſum Deus,qui dedit nobis pignus ſpiritus. Au-

A dentes igitur ſemper & ſciẽtes, quoniam dum ſumus in corpore peregrinamur a domino. Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, vt præſentes eſſe ad dominum, & ideo contendimus ſiue abſentes ſiue præſentes placere illi. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vbi referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum.

Qui aũt.q.d.ingemimus deſiderio cæleſtis. Deus aũt eſt qui efficit nos in hoc ipſum.
i.Deꝰ hoc efficit in nobis, Vel ita cõtinet. Nolumꝰ expoliari corpore, ſed tñ Deꝰ effi
cit hoc, vt ĩmortalitatẽ cupiamꝰ, quod ita ait, Qui aũt efficit nos ĩ hoc ipſum.ſ. vt veli
mus immortalitatem: Deus eſt. Vel ita ab illos loco, Nam & qui.q.d. dico nos ſuperin Ambroſius
dui, ſi inueniamur veſtiti virtutibus: quod vtiq; oramus, vt perſeuerantes in fide, veſti
ti inueniamur ſpũ ſancto. Nam & qui ſumus in tabernaculo iſto, grauati paſſionibus
Ingemiſcimus, orando, Eo ꝙ, ideo, quia Nolumꝰ expoliari ſpũ ſancto.i.gemẽdo hoc
oramꝰ, ne ſpoliemur ſpũ ſancto, & ſic gloria ĩduemur. Vñ ſubdit, Sed nolumus ſuper
ueſtiri gloria immortalitatis. Ita vt quod mortale eſt abſorbeať a vita. Tunc.n.ſuper-
indui promiſſa gloria poterimus immortalitatis, ſi exuti corpore non diſpoliati a ſpũ Ambroſius.
ſancto fuerimus. Quid aũt.q.d. nolumꝰ expoliari, ſed ſuperueſtiri. Qui aũt efficit nos
in hoc ipſum.i.qui hanc voluntatẽ in nobis perficit, Deus eſt, qui dedit nobis pignus Auguſtinus
ſpũs.i.dedit nobis ſpũm ſanctum pignus huius reiꝰ implendæ, quo pignore de immor- de bap. par.
B talitate certi ſumus: quá tũc habebimꝰ, qñ ſine hoſte vllo, ineffabili ac ſempiterna pa
ce fruemur. Audẽtes igiť.q.d. Deus facit nos velle immortalitatẽ, facit etiá nos de ea
certos per ſpũm ſanctum. Igitur.i.ideo ſemper ſumus Audentes .i. conſueta audacia
vertentes, Et ſcientes hoc, quod vtiq; cõfirmat noſtrá audaciam. Quid ſcimus? Quo-
niam dũ ſumus in hoc corpore mortali peregrinamur a dño.i.remoti ſumus a dño ſpe Ambroſius.
cie, tñ in mente ipſum habentes per fidem. Quæriť cum alibi ſcriptũ ſit, In ipſo viui-
mus & mouemur, & ſumus: quare hic dicat nos peregrinari a dño? Si.n. vbiq; eſt, quo-
modo ergo peregrinamur a domino? Sine dubio vbiq; eſt, & in eo ſunt omnia, & tamen
dicimur hic peregrinari ab eo: quia & ſi vbiq; Deus eſt, non tamen hic videtur ſicut in
cælis. Peregrinamur ergo non fide, ſed ſpecie. Vnde ſubdit, Per fidem enim, inuiſibili
um, Ambulamus.i.ad deum tendimus. Et Non per ſpeciem.i.nõ per præſentiam eo Auguſt. in pſal.clxiiii
rum. Qui peregrinatur & per fidem ambulat, non eſt in patria, ſed iam eſt in via: Qui
autem nõ credit, nec in patria eſt, nec in via. Sic ergo ambulemus tanquam in via ſi- Augu.
mus, quia ipſe rex patriæ factus eſt via. Rex patriæ Chrũs eſt, & ibi veritas. Hic autem de conſen. e-
via eſt. Quo imus? Ad Chriſtum. Qua imus? Per Chriſtum. Ipſe.n.ait. Ego ſum via, uangeliſtarũ.
& veritas, & vita. Eſt illuminatio per fidẽ, eſt & illuminatio per ſpeciem. mõ per fidẽ
tantum illuminamur, non per ſpeciem. Homini enim vitam mortalem adhuc agenti
nõ poteſt contingere, vt dimoto atq; diſcuſſo omni nubilo fantaſiarũ corporaliũ, ſere-
niſſima incommutabilis veritatis luce potiať, & mẽte penitus a conſuetudine vitæ hu
C ius alienata, conſtáter & indeclinabiliter illi hæreat. Audemus aũt.q.d. ſumus auden-
tes & ſciẽtes hoc, audentes aũt mente. Audemus opere.i.ab actu non quieſcimus, & ſi
durum ſit. Et boná voluntatẽ habemus, quia nõ triſtamur, nõ murmuramus in aduer
ſis. Nos dico cupiẽtes magis Peregrinari.i.remoueri, A corpore, & Pręſentes ad domĩ
num, quá hic morari. Et quia volumꝰ illi hęrere. Ideo, omnibꝰ modis, Cõtẽdimꝰ pla
cere illi, ſiue abſentes, vt nunc eſt, Siue præſentes, vt quádo aſtabimꝰ ei.i. elaboramꝰ
vt hic, & illic placeamus illi. Omnes enim.q.d. cõtẽdimus placere, & ſic expedit. Om
nes enim, & cętera. Vel ita continet, præſentes illi erimus. Et vere, quia Oportet nos
omnes, bonos & malos, Manifeſtari ante tribunal Chriſti, id eſt ante iudicẽ Chriſtũ.
Ad quod? Vt vnuſquiſq;, ſcilicet bonꝰ & malꝰ, Referat, à ſimili meſſorũ, Propria cor
poris, prout geſſit, ſcilicet plus vel minus, Siue bonum ſiue malũ, id ẽ referat ea quæ Augu.
geſſit per corpꝰ.i.per tẽpꝰ corporis: quia nullꝰ mereť, niſi dũ in corpore ẽ. Quẽ ſẽſũ cõ de ciuit. dei.
firmat alia tráſlatio quę ita habet, Vt referat vnuſquiſq; ſecũdũ ea quę per corpꝰ geſ-
ſit. Per corpꝰ quippe dixit, nõ ꝙ oĩa gerát motu corporis, ſed per corpꝰ.i. per tẽpꝰ. quo Auguſti.
quis vixit ĩ corpore. Hic enim omne meritum comparať quo poſſit poſt hác vitá quiſ in Ench.

piá releuari vel grauari. Ná etiá iſta, quæ pro defunctis cōmēdádis frequentat eccleſia D
Auguſtinus. in eodem. non omnibus proſunt, & quare? Nōne pro differentia vitæ quam quiſq; geſſit in corpore, quia etiam hoc meritū ſibi quiſq; dū in corpore viueret comparauit, vt ei poſſint iſta prodeſſe. Cū ergo ſacrificia, vel altaris, vel quarūcūq; eleemoſynarū pro baptizatis defunctis omnibus offerūtur, pro valde bonis gratiarū actiones, pro non valde malis propitiationes ſunt, pro valde malis etiá ſi nulla ſunt adiumenta mortuorū qualeſcūq; viuorū cōſolatiōes ſunt. Quibus autē proſunt, vel ad hoc proſunt, vt ſit plena remiſſio, vel certe vt tolerabilior fiat ipſa dánatio. Oēs ergo adſtabim9 añ tribunal Chriſti vt referat. A ſimili meſſorū ea quæ geſſit per corpus, Vnuſquiſq;, etiam pueri, qui ſi non per ſe, tñ per alios geſſerunt, dū per eos vel crediderunt vel non crediderūt, quando baptizati vel non baptizati ſunt ſecūdū quod iudicanť, non ſecundū quod geſturi erant ſi diu viuerent. Dicit. n. prout geſſerit in corpore, nō vt geſturus erat ſi diu viueret.
Augu. in ſen. proſpe. Fruſtra ergo ſibi hō poſt hoc corpus promittit, quod in hoc corpore comparare neglexit. Et quia ante tribunal ſtabimus.

Scientes ergo timorem domini hoībus ſuademus, deo autem manifeſti ſum9 Spero aūt & in cōſciētiis veſtris manifeſtos nos eſſe. Non iterum cōmendamus E
nos vobis: ſed occaſionē damus vobis gloriandi pro nobis, vt habeatis ad eos qui in facie gloriantur & nō in corde. Siue enim mēte excedimus Deo, ſiue ſobrii ſumus vobis, Charitas. n. Chriſti vrget nos, æſtimantes hoc, quoniá ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo oēs mortui ſunt, & pro oibus mortuus eſt Chrūs: vt & qui viuunt iá nō ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit.

Ambroſius. Scientes ergo timorē dūi. i. quá caſte timēdus eſt Deus, Hoibus ſuademus, vt time-
Aug. de nat. ant, & vt credát & prouideant ſibi: quia quorūdá prauiloquio, dies dūi in dubiū venit. In hoc aūt ſumus Deo manifeſti. i. approbati, quod nō ſunt pſeudo. hoc. n. prædicabat Aplūs quod Deus inſſerat, Spero aūt. q. d. Deo ſum9 approbati. ſpero aūt quátū ī me eſt, in quo nō remanet Nos eſſe manifeſtos. i. approbatos, Etiá in cōſcientijs veſtris, & ſi non ore confiteamini. In his aūt Non iterū commendamus nos vobis. i. non arrogá-
Ambroſius. ter, hoc dicimus: ſicut nec prius cū diceremus, Non ſumus ſicut plurimi &c. Sed, talia
Ambroſius. dicēdo, Damus vobis occaſionē. i. materiam gloriandi cōtra pſeudo, qui per elationē gloriantť in ſe, dicētes ſe ab illis doctos qui cum dño fuerūt. Gloriandi dico pro nobis quia ego Paulus Aplūs ſum, ſicut ij a quib ſe didiciſſe iactát, quod vobis neceſſe ē ad hoc. ſ. vt habeatis, quid poſſitis dicere, Ad eos, reprimēdos qui gloriantť, In facie. i. ī exteriorib9, vt in circūciſione & alijs legalibus: nō In corde. i. ſpiritualibus. Vel, Gloriá- F
tur in facie. i. in conſpectu hoim, vt hypocritæ faciūt: non in cordibus ſuis, vt ſuperbiá reprimát per cordis humilitatē. Siue. n. q. d. de nobis vtiq; poteſtis gloriari, quia quicquid agimus vel honor eſt Dei vel vtilitatis proximi. & hoc eſt ꝙ dicit, Siue. n. mente excedimus. i. ſi nos commēdamus, in quo putamur inſenſati, Deo eſt. i. ad honorē Dei eſt, qui nos ſic exaltauit. Vel, Deo eſt, dimittendū, non ab hoīe iudicandū. Si enim ſu-
Ambro. perbe putať locutus eſt quaſi inſania dum ſe laudat verū dicens, dimittendū eſt Deo. Oīs enim ſuperbia velut inſania hř. Siue ſobrij ſum9, vt non alta dicamus de nobis,
Ambroſius. Vobis eſt. i. ad vtilitatē veſtrá: quia ſi non iactanter, ſed ad gl'iam audientiū intelligiť locut9, Corīthijs proficit. Vel ita, Siue enim. Exceſſum mētis dicit ꝙ mēte leuatur ad
Auguſtin. in pſal. lxxx. intelligēda cæleſtia. Extaſis verbum eſt Grecū. Latine autem vno verbo exponi pōt ſi dicať exceſſus. In exceſſu vero mentis duo intelliguntur, vel pauor vel intentio ad ſuperna, ita vt quodámodo a memoria labanť inferiora. In hoc mentis exceſſu fuerūt omnes ſancti, quibus arcana Dei mundum iſtū excedentia reuelata ſunt. De hoc mentis exceſſu loquitur hic Paulus, ſeipſum inſinuans. q. d. poteſtis de nobis gloriari. Siue enim, id eſt contemplatione rationis, Excedi, omnia temporalia. Deo eſt, qui ſolus co-
Auguſtinus gnoſcit exceſſum noſtrum. Ille enim videt quod videmus in exceſſu mentis: non vo-
Auguſtinus bis eſt qui non poteſtis capere. ideo ſoli deo ſe dicit exceſſiſſe. Excedens enim mente
Auguſtinus. Apoſtolus omnem humanam fragilitatem, omnem ſeculi temporalitatem, oīa quæcū-
in pſal. cxviii. que naſcendo & occidendo vaneſcunt tranſeuntia, habitauit corde in quadam ineffabili contemplatione, vbi audiuit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui: vbi ſi

A ſemper permanere.vellet,te nõ leuaret qui ſublimia videre nõ poteſt. Quid aũt fecit.
Deſcẽdit,& nõ ingratus ei à quo accepit altiora,propter infirmos nõ cõtempſit infe-
riora,ſed eis ſe cõtemperauit.vnde ſubdit,Siue ſobrij ſumus,cõdeſcenẽdo, Vobis eſt, Auguſtinus.
quia ſic loquimur vt capere poſſitis.Iſti ſunt angeli de quibus domin⁹ ait in euãgelio,
Videbitis cęlũ apertũ,& angelos aſcẽdentes & deſcendẽtes ſuper filiũ hominis. Hos
eoſdẽ angelos vidit Iacob in ſcalis aſcẽdẽtes & deſcendẽtes.Charitas enĩ.q.d. pro vo
bis eſt totum.Charitas enĩ Chriſti.i.amor quẽ erga nos Chriſtus exhibuit condeſcen-
dens nobis,Vrget nos,vt oĩa pro vobis faciamus.Nos dico,Exiſtimãtes hoc,quoniam
ſi vnus tantũ intus ſine peccato.i.Chriſtus mortuus eſt pro,Oĩbus:ergo oẽs alij ſunt in Ambr.
peccato.Ergo oẽs mortui ſunt.Et eſt ſenſus,Hoc certiſſime ęſtimamus, quia ſi Chri-
ſtus charitate pro oĩbus mortuus eſt,tunc conſtat oẽs mortuos fuiſſe in Adã pro quib⁹
mortuus eſt Chriſtus,vt eos à morte liberaret,quæ gratia ne inutilis ſit hoĩbus, vt apo
ſtoli eos alliciant, neceſſario ſe laudãt.Per gloriã enĩ & meritũ apoſtolorũ agnoſci- Ambro.
tur gratia & beneficium Chriſti.Vel ita,Si vnus.ſ.ſi ſolus ſufficiens ſine oĩbus legali-
bus,Mortuus pro oĩbus eſt:ergo omnes mortui ſunt vetuſtati per eum,nec alio egent.
Ceſſet ergo lex.Vel ita,Si vnus pro oĩbus,id eſt ſi Chriſtus quantum ad ſe Pro oĩbus
mortuus eſt,& ſi nõ omnibus profuit,ergo,Et omnes hoĩes mortui ſunt. id eſt mori de Ambroſius.
bent pro honore illius.Et etiam pro omnibus,mortuus eſt Chriſtus, Vt & illi qui vi-
B uunt,virtutibus per remiſſionem peccatorum , Iam non viuant id eſt, non ſibi vitam
virtutũ attribuant:ſed,Ei qui pro ipſis mortuus eſt, vt morerentur peccato.Et reſurre Aguſti.
xit,vt in nouitate vitæ ambulemus.Vel ita,vt de vita corporis agat.q.d.ideo mortuus
eſt,vt &,Qui viuunt,in corpore iam,Non viuãt ſibi .i. nõ ſuæ priuatę voluntari.Sed,
Ei.id eſt volũtati ei⁹.ſ.Chriſti.Qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit,id eſt nõ in ſpe
terrenorum,ſed in ſpe reſurrectionis viuant.

Itaq; nos ex hoc neminem nouimus ſecundũ carnem. Et ſi cognouimus ſe-
cundum carnem Chriſtum,ſed nunc iam non nouimus. Siqua ergo in Chriſto
noua creatura,vetera tranſierunt.

Itaq; &c.q.d.Et quia hoc eſt.Itaq; nos ex hoc.i.amodo à deo certi ſumus de gloria
ęterna.Quod neminẽ nouimus.i.laudamus viuentẽ,Secundũ carnẽ.i. ſua quęrẽtem,
nõ quæ chriſti ſunt:tẽporalia,nõ æterna.nec hoc debet facere aliquis,quia , Et ſi co-
gnouimus Chriſtũ eſſe ſecundũ carnem.i.mortalem,per quod putauimus eum tãtum
eſſe hominẽ,Sed nũc iam nõ nouimus,eum mortalẽ.i.& ſi Chriſtus fuit mortalis , per
quod ego eũ putaui eſſe tantũ hominẽ,dũ eram infidelis, tamen iam eſt immortalis,
C & ita ſecuri ſumus de præmio.Et eſt ſenſus,Ideo debent viuere Chriſto nõ ſibi, ſecun Ambro.
dũ carnẽ,quia & ſi Chriſtus vſq; ad crucẽ fuit infirmus.i.iniuriatus,qui pro nobis nõ
dedignatus eſt homo paſſibilis fieri & mori, tamẽ poſt reſurrectionẽ iã nõ eſt infirm⁹ Ambr.
& mortalis,ſed apparet quod nõ eſſe putabatur.Vnde ipſe ait,Cũ exaltaueritis filium
hominis,tũc cognoſcetis,quia ego ſum.hoc memorat ideo,vt oſtẽdat qua deuotione
obſequendũ eſt Chriſto:vt intelligentes quantũ pro nobis fecerit,propenſius illi ſer- Ambr.
uiant.Vicẽ ergo illi reddãt,quaſi deo nõ homini ſolum,pro eis paſſo,& quia Chriſtus
iam nõ eſt ſecundũ carnẽ,Ergo ſi qua creatura in Chriſto eſt noua.i.ſi quis in Chriſto
renatus eſt nouus,Vetera trãſierũt ei,& ecce facta ſunt ei oĩa noua.i.illi iã ſpe tranſijt
mortalitas,& tranſibit reſur.& dabitur noua ĩmortalitas.Vel ita,Itaq;.q.d.quia Chri
ſtus reſurrexit,Itaq; nos ex hoc.i.amodo,adeo certi ſumus de eadẽ reſurrectione, ꝙ,
Neminẽ,fideliũ nouimus eſſe viuentẽ,non dico in re ſed in ſpe,Secundũ carnẽ,id eſt, Ambro.
ſecundum carnis corruptionẽ.Carnẽ quippe hoc loco nõ ipſam corporis ſubſtantiam
quam,& Chriſtus poſt reſurrectionẽ habuit,& nos poſt reſurrectionẽ noſtram habi- Augu.contra
turi ſumus,ſed corruptionẽ mortalitatemq; carnis vult intelligi.Suo quippe more vi Fauſt.
tã noſtrã futurã ita certa ſpe meditatur,tanquã iam adſit,pręſenſq; teneat,quę in Chri
ſto reſurgẽte iã impleta eſt:quę vtiq; vita nõ erit ſecundũ carnẽ,non quin in eadẽ car-
nis ſubſtãtia reſurgamus,ſed nõ in eadem qualitate corruptionis,quæ hic nomine car
nis ſignatur . Quia ergo vitam reſurgentium quaſi pręſentem meditatur,amodo in-
quit,Neminem nouimus ſecundũ carnem.i.tam certam ſpem tenemus futuræ noſtræ

incorruptionis & ĩmortalitatis, vt iá in ipſa notitia gaudeamus ſpe, quaſi in re habere D
mus vitá, quę erit ſine corruptione, ſicut & Chriſti vita iá nõ eſt ſecundũ carnẽ. Vnde
ſubdit, Et ſi cognouimus Chriſtũ ſecũdũ carnẽ.i.ſecũdũ carnis mortalitatẽ ante reſur
rectionẽ: Sed tamẽ, nũc iá.ſ.poſtquá reſurrexit, Nõ noui ipſũ ſecũdũ carnẽ.i. ſecũdũ
Auguſtinus. carnalẽ corruptionis qualitatẽ. Quia Chriſtus reſurgẽs à mortuis, iam nõ morit̃ &c.
Super Ioan. Ideoq; in euágelio ipſe ait, Ad patrẽ vado, & iá nõ videbitis me.i.nunquá vlterius vi-
debitis ſecundũ quod modo ſum: nõ videbitis me humilẽ, ſed excelſum: nõ mortalẽ,
ſed ſempiternũ: nõ iudicádũ, ſed iudicaturũ. Et itẽ ait, Niſi ego abiero paraclet⁹ nõ ve
Auguſtinus niet a.v.id eſt nõ poteſtis capere ſpũm ſanctũ.ſ.quádiu ſecundũ carnẽ me noſſe perſi-
contra Fauſt. ſtitis. Et quia ſumus in Chriſto ſpe, & ſi nõ re, Si qua ergo in Chriſto noua creatura eſt
Auguſtinus. ſicut vere eſt.i.ſi quis populus innouatus eſt per fidẽ Chriſti, Vetera tráſ.ei, & ecce fa-
cta ſunt oĩa noua: quia innouatis fide, tráſit mortalitas ſpe, & adeſt nouitas reſurrecti-
Auguſtinus. onis. Vel ita, Itaq;.q.d.quia ſolus Chriſtus ſufficit ad iuſtitiá & vitá ſine oĩbus legali-
bus, Itaq; nos ex hoc, tẽpore gratiæ, Neminẽ nouimus.i.approbamus viuentem, Secũ
dũ carnẽ.i.qui ſecũdũ carnales obſeruátias viuat. Quia & ſi cog. Chriſtũ ſecũdũ car.
i.quáuis dũ infidelis erá intellexerim Chriſtũ in lege promiſſum eſſe ſecũdũ carnẽ.ſ.
vt legalia obſeruaret, & ſeruari pręciperet, Sed tamẽ nũc iam.ſ. poſt cõuerſionẽ poſt-
quá veritas venit, Non, ita eſſe, Nouimus, ſed vt vmbra ceſſet, & veritas manifeſtet̃.
Auguſtinus Et quia vmbra ceſſare debet, Si qua ergo creatura in Chriſto no.f.eſt. ve.tráſ. ſcilicet
Auguſtinus carnales obſeruantię, & voluptas carnis.i.vetus teſt. & omnia ad veterem hominem
pertinentia, in gentibus idololatria, in Iudęis ſeruitus legis.

Et ecce facta ſunt omnia noua. Omnia autem ex deo qui nos reconciliauit E
ſibi per Chriſtũ, & dedit nobis miniſteriũ recõciliationis. Quoniam quidẽ deus
erat in Chriſto mundũ recõcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & po-
ſuit in nobis verbũ recõciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur tanq̃
deo exhortáte per nos. Obſecramus pro Chriſto recõciliamini deo. Eum qui nõ
nouerat peccatũ pro nobis peccatũ fecit, vt nos efficeremur iuſtitia dei in ipſo.

Et ecce facta ſunt oĩa noua.i.noua venerũt.ſ.nouũ teſt. & oĩa noui hoĩs, & veritas
vnius dei ſucceſſit. Oĩa autẽ.q.d.dixi in Chriſto.i.per Chriſtũ nouá creaturá fieri, &
vetera tráſire: ſed tamẽ oĩa ſunt ex deo patre, qui pater recõciliauit nos ſibi per Chri-
ſtũ.i.per incarnatũ verbum: Et dedit miniſteriũ recõci.no. apoſtolis vicarijs Chriſti,
quod nõ pſeudo. Deus per Chriſtũ reconciliauit, quod vtiq; per Chriſtum fieri potuit.
Ambro. Quoniá quidem deus, pater qui nihil nõ poteſt, Erat in Chriſto, ergo potuit Chriſtus
Ambro. reconciliare, quia pater erat in eo. Sicut ipſe ait, Pater in me eſt, & ego in patre. Per
Ambroſius hoc aũt intelligit̃ pater eſſe in filio, & fili⁹ in patre, quia vna eſt eorũ ſubſtátia. Ibi eſt
enĩ vnitas, vbi nulla diuerſitas eſt, & ideo alter in altero eſt, quia & imago & ſimilitu-
do eorũ vna eſt. Erat in Chr̃o dico, mũdũ.i.electos de mũdo ſibi recõcilíás. Qualiter?
hoc modo recõciliás, Nõ reputás illis.i.nõ puniẽs ęternaliter in illis, Delicta ipſorũ,
tá originaliter quá actualia. Et poſuit.q.d.hoc modo dedit nobis miniſteriũ recõcilia F
tionis, Quia poſuit ĩ nobis verbũ recõ.i.prędicationẽ fidei, per quá recõciliátur hoĩes
Auguſtinus deo. Et quia poſuit in nobis verbũ: ergo fũgimur legatiõe dei, pro Chriſto.i.vice Chri
ſti qui fuit legat⁹ dei. Vel, Pro Chriſto.i.pro honore Chriſti. Et ideo obſecramus vos,
táquá deo vere exhortáte vos per nos, quia vere in nobis loquit̃. Quid obſecram⁹? Ec
ce reconciliamini deo, & hoc pro Chriſto.i.pro amore Chriſti. Vel, Ego obſecro vos
pro Chriſto.i.vice Chriſti, & debetis vel poteſtis hoc facere, quia, De⁹ pater fecit pro
Auguſtinus nobis, eũ qui nõ nouerat pc̃tũm, per experiẽtiá, & ſi per ſciẽtiá: eũ inquá.i. Chriſtũ, Fe
cit peccatũ.i.eũ qui nõ peccauerat. Fecit peccatũ.i.hoſtiá pro pc̃tõ. & trahit̃ hęc locu-
tio à veteri lege. Vſus eſt.n.veteris teſt. pc̃tá dici ſacrificia pro pc̃tis. Vel pc̃tũm dicit̃
Augu. contra ſimilitudo carnis pc̃tí. Vñ dicit̃ alibi, De pc̃tõ dãnauit peccatũ.i.de ſimilitudine car-
Maxi. nis peccati. Quia miſit deus filiũ ſuũ in ſimili car.pec. Et iterũ dicit̃, Mortu⁹ eſt pc̃tõ.
i.ſimilitudini car.pec. quia moriẽdo carnis mortalitate exutus eſt. Et eſt ſenſus, Fecit
eũ pec.i.mortalẽ. ita etiá maledictũ accipit̃ pro morte quę de maledicto venit: vt vete
dictũ in lege intelligat̃, Maledict⁹ oĩs qui pẽdet in ligno. Quid eſt maledict⁹ es?.i.ter-
ra es, & ĩ terrá ibis. Quid eſt quod dicit oĩs? quia etiá ipſe Chr̃s qui cũ eſſet vita, mor

A tuus eſt vera morte,non ficta. Vel,Fecit eum peccatum.i.peccatorem putari in pœna. & hoc vtiq; fecit,vt nos efficeremur nõ modo iuſti,ſed Etiam iuſtitia, per quos alij eſſent iuſti. Iuſtitia dico,Dei,nõ noſtra.& hoc ĩ ipſo ſcilicet deo Chriſto, nõ per aliud. Vel,Efficeremur iuſtitia dei,id eſt iuſtificaremur à deo:quia ex deo tantũ eſt omnis cõſummatio. Et hoc, In ipſo.i.per ipſum Chriſtum. Attende,quia ſicut cum legitur,Domini eſt ſalus,nõ ea intelligitur qua dominus ſaluus eſt,ſed qua ſalui ſunt , quos ipſe ſaluatiſic cum dicitur dei iuſtitia,non eſt illa intelligenda qua deus iuſtus eſt, ſed qua iuſti ſunt homines,quos gratia ſua iuſtificat.

CAPVT VI.

ADiuuãtes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim, Tempore accepto exaudiui te & in die ſalutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile,ecce nunc dies ſalutis. Nemini dãtes vllam offenſionem, vt non vituperetur miniſterium noſtrũ. Sed in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut dei miniſtros in multa patientia: in tribulationibus,in neceſſitatibus,in anguſtiis,in plagis,in carceribus,in ſeditionibus,in laborib⁹,in vigiliis,in ieiuniis,in caſtitate,in ſcientia,in longuanimitate,in ſuauitate,in ſpiritu ſancto,in charitate non ficta,in verbo veritatis,in virtute dei. Per arma iuſtitiæ,a dextris & a ſiniſtris.

B Adiuuantes autẽ.q.d.Chriſtus redemit vos,& reconciliauit. Nos autẽ.ſ.miſſi ab eo,
Adiuuantes vos,vel Chriſtũ. Exhortamur,vos,Ne in vacuũ gratiam dei recipiatis.i.
ne in vacuum cedat vobis gratia quam iam ſuſcepiſtis Gratia dei eſt remiſſio peccato-
rum:quam in vacuũ recipit ille,qui nõ poſt exercet ſe in bonis,vel qui in legalibus cõ
fidit. Et quaſi quis quæreret,Eſt ne gratia? Reſpõ. Eſt vtiq;. Ait.n. dominus in Eſaia,
O homo,Exaudiui te,orantẽ pro peccatis,Tẽpore,gratiæ,Accepto,mihi vel homini
bus,Et in die ſalutis.ſ.quando lux nata eſt mundo.ſ.Chriſtus, auxiliatus ſum tui vel
adiuui te de aſſecutione virtutũ,& perſeuerãtia bonorũ operum. Deinde exponit pro
phetiã dicẽs,Ecce.q.d.Ita dixit dominus in prophetia de tẽpore gratiæ. Et ecce nunc
eſt tẽpus accept.quo morbis mortalibus ſalubris medicina infunditur . Et alijs verbis
idẽ dicit,Ecce nũc dies ſalutis,qui nõ in lege veteri fuit. Vel ideo dicit,Nũc,quia ſta- Ambroſius.
tim ĩ obitu fidelis ſal⁹ datur nõ cras, nõ poſt annũ differt. Exhortamur vos, vos dico, Ambro.
Nemini dãtes. Adeo ſolliciti ſumus circa ſalutẽ ægrorũ, Vllam offenſionẽ, verbo vel
exemplo.& hoc facimus, Vt nõ vituperetur miſteriũ noſtrũ.ſ.miniſteriũ apoſtolatus:
quod vtiq; vituperaretur,ſi nos hoc faceremus.i.ſi quod verbo docemus,operis exẽplo
non exhiberemus. Vel ita, Nemini.q.d.dico vt caueatis,ne in vacuũ recipiatis gratiã:
vos dico, Nemini dantes vllam offẽſionẽ, verbo vel exẽplo. Vt nõ vituperet, per vos
Miniſterium noſtrũ. Sed in omnibus.q.d. Neminẽ offẽdamus,ſed potius vos vt ego,
Exhibeamus.i.offeramus deo, Noſmetipſos,in omnibus, Sicut dei miniſtros, & ſi nõ
C omnes ſimus miniſtri. Ideo dicit, Sicut dei miniſtros,quia dei miniſtri non adulantur
hominibus,vt placeant deo,ſicut pſeudo faciũt ſtudẽtes lucro. In multa.q.d. Exhibea
mus nos miniſtros in oĩbus.ſ. In multa patientia,vt ne parũ moueamur. Patientia di-
co habita, In tribulationibus.i.afflictionibus. Deinde tribulationes per partes exequi
tur.ſ. In neceſſitatibus,victus vel veſtitus . In anguſtijs.i.in animi cura & timore : In
plagis.i.in verberibus, In carceribus in ſeditionibus.i.cõmotionibus populi cõtra ſe.
In laboribus operũ,quia manibus ſuis operabatur,ne cui grauis eſſet: In vigilijs.ſ.no-
cte laborãdo etiã officio ſibi delegato. In ieiunijs,coactis vel ſpontaneis. Sed cum his Ambro.
oĩbus difficultatibus agitẽtur ſancti,mirũ videtur quibuſdã quod dominus ait, Veni- Ambro.
te ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam vos. Tollite iugũ meum,
& inuenietis requiẽ. Iugum enĩ meũ ſuaue eſt. Conſiderãt enĩ eos qui iugũ ipſum in-
trepida ceruice ſubierunt,& qui ſarcinã illã manſuetis humeris acceperunt,tam diffi-
cilia pericula pati, vt nõ à laboribus ad quietẽ,ſed à quiete ad laborẽ vocari videãtur.
Ait ergo aliquis, Quomodo iugũ ſuaue eſt,& ſarcina leuis? Et quomodo dicit, venite Auguſtinus
ad me qui laboratis,& ego reficiã vos:& nõ poti⁹, Venite qui vacatis vt laboretis? Sed

ſciendum quod cum grauia & aſpera ſuſtineāt ſancti, adeſt profecto ſpiritus ſanctus, D
qui in exterioris hominis corruptione, interiorem renouat de die in diem, & guſtata re
Auguſtinus. quie ſpiritali, ſpe futurę beatitudinis omnia aſpera releuat, & ſic etiam in tot duris le-
ue eſt etiā onus Chriſti, & requies eſt intus ſpiritu ſancto viuificante, & ſpe futuri om-
Auguſtinus nia mitigante. Omnia enim ſęua & immania, facilia & prope nulla facit amor. Item,
Ambro. Exibeamus nos vt dei miniſtros, In chaſtitate, mentis & corporis. In ſcientia, ſcriptu
rarum. Vel, vt ſciamus quomodo inter iniquos conſeruandum ſit. Vel ita, In chaſtita
te, habita, In ſcientia, vt.ſ. caſte ſciant, nihil adulterinæ opinionis admiſceant. In lon
ganimitate, expectationis. In ſuauitate, vt blādi & affabiles ſim9. Suauitate dico habi
ta, In ſpiritu ſancto, quia omnia ſyncere facere debemus, vt ſecundum deum ſuaues &
affabiles ſimus: non vt illi, qui per dulces ſermones ſeducunt corda innocentiū, In cha
ritate non ficta, ſicut pſeudo ſimulant charitatem vt decipiant. Ficta vero charitas eſt
in his, qui in aduerſitate deſerunt fratres. Item, exhibeamus nos miniſtros , In verbo
veritatis, prædicando vel loquendo. Item, In virtute dei.ſ. vt non ſperemus in homi-
ne, vel in nobis ſi quid boni eſt, ſed deo attribuam9. Vel, In virtute dei.i. in miraculis:
vt ea faciamus ad vtilitatē, nō ad iactantiam: quia qui prædicta habet, miracula facit
ad conuerſionem hominem, vt miniſter dei. Item, Exhibeamus nos miniſtros dei, mu
nitos, Per arma iuſtitiæ, id eſt per iuſtitiam. quæ loco armorum munit nos. A dextris, E
id eſt à proſperis, ne eleuemur. Et à ſiniſtris.i. aduerſis, ne frangamur.

Per gloriam & ignobilitatē, per infamiam & bonam famam: vt ſeductores,
& veraces: ſicut qui ignoti, & cogniti. Quaſi morientes & ecce viuimus: vt caſti
gati, & non mortificati. Quaſi triſtes, ſemper autē gaudentes: ſicut egentes, mul
tos autē locupletantes: tanq̃ nihil habentes, & omnia poſſidētes. Os noſtrum pa
tet ad vos o Corinthii, cor noſtrum dilatatum eſt. Nō anguſtiamini in nobis, an-
guſtiamini autem in viſceribus veſtris. Eādem autem habentes remunerationē,
tanquam filiis dico, dilatamini & vos.

Iem, Exhibeamus nos miniſtros dei. Per gloriam & ignobilitatem.i. glorioſi ſimus
apud homines vel ignobiles & cōtēpti: vt nec inde inflemur, nec inde ſuccumbamus,
vel doleamus. Nota ꝙ gloria & ignobilitas, partes ſunt proſperorum vel aduerſorū.
Vel, Exhibeamus nos miniſtros per gloriā euangelii, vt prædicemus ea quæ videntur
eſſe glorioſa, & ſunt. Et ignobilitatem, vt nō pudeat prędicare etiā ea verba euangelij
quę quidam horrent. Eodem modo exhibeamus nos miniſtros. Per infamiā, fidei vel
alicui9 alterius rei. Et per bonā famā.i. ſi infamamur de aliquo ſcelere. Vel, Bonā fa-
mā, habemus de aliquo bono opere. Item, Exibeamus nos, habiti, Vt ſeductores apud
quoſdā, quod vtiq; falſum eſt. Et ideo nō ſimpliciter dico, Seductores, ſed addo, vt. & F
inde eſt infamia, & apud alios habiti, nō dico vt, Veraces, ſed ſimpliciter veraces ſine
vt.q.d. quod verū eſt. Et īde eſt bona fama. In his aūt, ita exhibeam9 nos, dico, vt nec
bona æſtimatione ſuperbiamus, nec mala doleam9. Item, Nos ſumus habiti, Sicut qui
Ambro. ignoti ſunt deo.i. à deo rebati ſunt. Et vere ſumus, Cogniti.i. à deo probati. Item, habi
ti ſumus apud alios, Quaſi morientes.i. de vitio in vitium ruētes. Et ecce viuimus, bo-
nis operibus apud opinionē aliorū, & in rei veritate. Vel de vita & morte corporali lo
quitur, habiti ſumus à quibuſdam, Quaſi morientes & ecce viuimus. Inimici enī co-
Ambr. tidie putabant eos non euadere minas iniquorū. Ipſi autē ope dei tuti ſunt à morte prę
ſenti & futura. Item apud alios habiti ſumus vt caſtigati, i. per verba à prędicatione co
erciti. ita vt.ſ. putaremur cedere, apud alios nō caſtigati habiti ſumus, quod eſſet mor-
tificatos eſſe. Ideoq; & pro eo ponit. Et non, ſumus, Mortificati, quia nō vincebantur,
nec cedebant. Mortificatur enī qui in fidei cōfeſſione nō permanet. Vel de morte cor-
porali poteſt intelligi, Facti ſumus vt caſtigati prężuris, quia permiſit eos deus prężu
Auguſtinus ris exerceri, vt merito creſcerēt. Et nō mortificati ſumus, quia nō permittebat deus cor
poraliter occidi. Et ſi enī multi martyres occidūtur, nō tamē moritur eccleſia: ſed ad-
uerſis emēdať. Item, Habiti ſumus apud quoſdā, Quaſi triſtes, de tribulatiōe. ideo ad-
quaſi, quia nō vere triſtes. Semper autē, vere, gaudentes eramus, quia hęc triſtitia gau-
dium operatur. Et tales habiti ſumus apud alios. Item, Habiti ſicut, Egentes, veris bo-
nis, & ſpiritualibus: vel eramus egeſtatē patientes in terrenis. Eramus autem locuple-

tantes multos,ſpiritualib9 diuitijs,& ita ſumus habiti apud alios.Itē,Habiti ſum9 nō
A ſolū,Egentes,ſed etiā.Tāquā,nihil,penit9 boni ſpiritualis vel terreni Habētes,quia
ſibi inſufficiētes putabātur.& ſumus,Poſſidētes omnia.ſ.nō ſolū ſpiritualia ſed etiam
tēporalia:quia timētibus deū nihil deeſt,Hęc fuit gloria apoſtolorū, nihil oīno poſſi
dere,ſine ſolicitudine eſſe,& nō tam res quàm dominos earū poſſidere,quia oīa ad pe
des apoſtolorū mittebantur,ſicut in actibus apoſtolorū legitur, Nota quibuſdā addi,
vel vt,vel quaſi,vel ſicut,vel tanquā:quia hæc ſicut in ſomnijs tranſeūt,ad contraria Auguſtinus
ponūtur ſine quaſi,quia certa ſūt. Triſtitia veſtra habet quaſi,gaudiū nō habet quaſi. ī pſal. xxxviij.
Quare hęc:Quia gaudiū certa res eſt:Triſtitia vero ſicut in ſomnijs trāſit.Si quis enī
ſomnū indicat,addit quaſi,dicēs,quaſi ſedebā,quaſi loquebar,quaſi equitabā, & hu-
iuſmodi.Vbiq; dicit quaſi,quia quod videbat dormiēs,cū euigilauit nō inuenit,Os no
ſtrū,de ſui miniſterij dignitate,& euāgelij veritate,& perſonæ ſuæ cōmendatione , &
multa,& vera,& ex charitate dixit.ideo addi,Os noſtrū.q.d.multa de nobis dixi, ſed
in oībus prædictis,Os noſtrū,o Corinthij Patet,apertione & multitudine & veritate
dictorū,Ad vos,inſtruendos.i.ad vtilitatē veſtram:quia illa omnia ample & diffuſe
dicta ſunt ad vos corrigendos o Corinthij,& non ad meā ſuperbiā.q.d.ſtulti eſtis qui
me dimiſiſtis.Nota ꝙ hæc libere loquitur apoſtolus,& ex pura cūſcientia. Male enī
cōſcia mens loqui trepidat,ſenſum perdit,in verbis errat.Cor noſtrū.q.d. hoc ideo fe Ambroſius.
ci,quia Cor noſtrū dilatatū eſt.i.mēs noſtra plena eſt diuitijs,nec erubeſcit dicere quę Nota
in ſe habet.Et ideo.Nō anguſtiamini in nobis aūt.i.ſed, Anguſtiamini in viſceribus
veſtris.i.ſi quas anguſtias & inopiā ſcientiæ vel boni operis habetis,nō eſt hoc à no-
bis,vt vos putatis qui nobis pſeudo præfertis:ſed à vobis,qui pura corda habetis ad in
B telligendū & cōplendū.Eandē autē.q.d.Anguſtias à vobis patimini.ſed Dico, vo-
bis,Tāquā filijs,& vos,vt nos,Dilatamini,abundātia ſcientiæ & virtutū,& ſpe futu-
ri.Vos dico,Habentes eandem remunerationem,quam & nos.Et vt dilatemini,

Nolite iugum ducere cū infidelibus. Quæ enim particiapio iuſtitiæ cū iniqui-
tate?aut quæ ſocietas luci ad tenebras?Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial?
Aut quæ pars fideli cum infideli ? Qui autem conſenſus templo dei cum idolis?
Vos enim eſtis templum dei viui, ſicut dicit deus , Quoniam inhabitabo in illis
& inambulabo inter eos:& ero illorum deus , & ipſi erunt mihi populus . Pro-
pter quod exite de medio eorum,& ſeparamini, dicit dominus , & immundum
ne tetigeritis,& ego recipiam vos:& ero vobis in patrem , & vos eritis mihi in
filios & filias,dicit dominus omnipotens.

Nolite ducere iugum cū infidelibus.i.nolite ſocij eſſe malorū in malis.i.nolite ſer-
ui fieri libertate amiſſa,cū his infidelibus qui prędicāt carnales obſeruātias,ſi iā ſuſce
piſtis iugū legis,nolite vltra ducere.Quæ enī.q.d.ideo nolite,quia vos eſtis iuſti , illi
iniqui,& ideo in nullo debetis cōmunicare illis.Quæ eī participatio eſt iuſtitiæ cū ini
quitate.q.d.nulla.Aut quæ.q.d.Et ideo etiā nolite,quia vos eſtis lux per ſcientiā,& il
C li ſunt tenebræ per ignorantiā.Et quę ſocietas eſt luci ad tenebras?nulla.Quæ autem
quaſi dicat.Ideo item nolite, quia vos eſtis mēbra Chriſti,illi mēbra diaboli. & Chri
ſtus & diabolus nō cōueniunt,quod ita dicit,Quę autē eſt cōuentio Chriſti ad Belial?
id eſt ad diabolū,qui ſe deū eſſe mentitur.Belial interpretatur apoſtata, cū quo Chri-
ſtus non conuenit,quia illę omnia male,Chriſtus bene agit. Aut quæ, quaſi dicat,&
ideo nolite , quia vos eſtis fideles, illi quaſi infideles. Et Quæ pars eſt fideli cum in-
fideli? Nulla . Vt enim Chriſtus & Belial non conueniunt:ſic fidelis & quilibet infi-
delis. Qui autem . Item, Ideo nolite,quia vos templum dei,in quo eſt ſpiritus ſan-
ctus,& ipſi ſunt in quibus diabolus habitat : & nihil habet templum dei cum idolis.
quod ita dicit , Quis autem conſenſus eſt templo dei cum idolis? nullus.Et, Vos eſtis
templum dei,& ideo non debetis communicare his qui templum ſunt diaboli. In his Ambroſius.
verbis idola prohibet coli,quæ templo dei ſunt inimica , quæ ab vno deo ſeparant.
His omnibus modis oſtendit comunitatem pſeudo eſſe vitādam. Vos enī,quaſi dicat.
Ideo non debetis conſentire,quia Vos eſtis tēplum dei viui,qui vos viuere faciet.Si-
cut dominus dicit,in Ezechiele,Quoniā,ego qui vbiq; ſum per ſubſtantiā, inhabita-

bo per gratiam,In illis.i.excolam eos & puros faciam. Et inter eos inambulabo.i.in D
Ambroſius. corde eornm deambulabo,qnaſi in lato per charitatẽ.Deambulat enim in nobis præ-
ſentia diuinæ maieſtatis , ſi latitudinem inuenerit charitatis,:quam tamen in nobis
non niſi deus facit. Et eſt ſenſus,inter eos inambulabo,id eſt promouebo eos, & per-
ſeueranter proficere faciam. Et deus ero illorũ i.ita benefaciã illis vt videar deus. Et
ipſi erunt mihi populus.i.ita obedient mihi,vt videantur mei,& non mundi. Vel de
corporali conuerſatione Chriſti inter homines agit:& dicit Chriſtus, Inhabitabo in
Ambro. illis,& inter eos inambulabo.i.corporaliter inter eos conſeruabor dicit Chriſtus.Vn-
de Hieremias ait,In terris viſus eſt,& cum hominibus cõuerſatus eſt.Et Ioannes ait,
Verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis. Et hic Chriſtus dominus noſter eſt,&
eccleſia eſt populus eius. Vnde ſubdit,Et ero illorum dominus,& ipſi erunt mihi po-
pulus.& ideo vult eos ſeparari ab omni contaminatione, vt ſuſcipiat eos in filios.Vn
de ſubdit,Propter quod &c.Vtitur hic verbis Eſaiæ,quaſi ſuis-hoc ad literam dictum
Ambroſius. eſt Iudæis habitantibus in Babylone,ne communicarent Babylonijs inter quos habi
tabant,quod apoſtolus ſpiritualiter ad nos refert,quaſi dicat propter quod, quia tem-
Auguſtinus plum dei eſtis:Exite de medio eorum,quia eſtis in medio eorũ nequitię. Exite autem
de ver. euan. non corporaliter ſed ſpiritualiter:vt non taceatis,ſed increpetis eorum ſcelera. Tole-
randi enim ſunt malis pro pace,nec corporaliter ab eis recedendum ſed ſpiritualiter. E
Exire vero eſt,facere quod pertinet ad correctionem malorum quãtum licet, pro gra
du cuiuſq; ſalua pace.Et exieritis , Separamini,ab eis,vt nec conſenſum cum eis habe
atis.Vel,Separamini.i.ſeorſum ſitis,parati cõtra eos ſicut prius pro eis eratis. & hoc
Dicit dñs.q.d.non eſt hoc à me.Et immundum.i.carnales obſeruantias, & quælibet
alia illicita , Ne tetigeritis.q.d.nec etiam tactus ſit.i.delectatio, quæ eſt primus mo-
tus mortalis peccati.Spiritualis receſſio hic intelligenda eſt,ſimiliter & de tactu cor-
Auguſtin. in dis non corporis intelligendum eſt.Diſplicere enim malum non tangere eſt.Non enĩ
eodem. prophetæ qui hæc dicebant populum ſuum dimiſerunt,ſed inter eos habitabant.quos
increpabant,vnum templum cum eis intrabant,eadem ſacramenta celebrabant. Hoc
eſt ergo exire,ore non parcere,ſed redarguere,corripere,monere,hoc eſt ſeparari, con
tra eos ire:hoc eſt immundum non tangere,voluntate non cõſentire. Hæc omnia pro
phetæ fecerunt.Spiritualiter ergo non corporaliter recedere debemus, quia maius ma
lum in ſeparatione bonorum committimus.i.dum corporaliter ſeparamur nos à bo-
Auguſtinus. nis propter malos,quàm fugimus in coniunctione malorum non remanentes.i.quam
ſit illud quod fugimus fugiẽdo communionem malorũ.Spiritualiter ergo quiſq; rece
dat à malis,tali non imputat deus peccata ſua,quia non fecit:aliena non,quia non ap
probauit:non negligentiam,quia non tacuit:non ſuperbiam,quia in vnitate perman-
ſit.Si autem corporaliter recedit,ſuperbus eſt,& ſchiſmaticus. Et ego.q.d.Ita facite F
vt dixi. Et ego recipiam vos,ante eiectos. Et ero vobis,receptis In patrem,meipſum
dans vobis. Et vos eritis mihi.ſ.ad gloriam & ad honorem meum,In filios.i.mihi ſi-
miles , Et filias,hoc ponit, vt etiam debiliores includat.Et hoc, Dicit dominus om-
nipotẽs.i.Chriſtus qui poteſt omnia,quæ pater.

CAPVT VII.

HAs ergo habentes promiſſiones chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore dei.Capite nos.Neminem læſimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus.Non ad condemnationem veſtram dico. Prædiximus enim quod in cordibus noſtris eſtis ad cõmoriendum ,& ad conuiuendum. Multa mihi fiducia eſt apud vos,multa mihi gloriatio pro vobis. Repletus ſum conſolatione , ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Nam & cum veniſſemus in Macedoniam:nullam requiem habuit caro noſtra,ſed omnem tribulationem paſſi ſumus. Foris pugnæ , intus timores . Sed qui conſolatur humiles, conſolatus eſt nos Deus in aduentu Titi . Non ſolum autem in aduentu eius,ſed etiam in cõſolatione qua conſolatus eſt in vobis,referens nobis veſtrũ deſideriũ,veſtrũ fletũ,veſtrã ęmulationẽ pro me, ita vt magis gauderẽ

A Has igitur.q.d.Et quia dñs hoc pręcipit, & bene promittit, Igitur nos habentes has
promiſſiones o chariſſimi.ſ.quod deus habitabit ĩ nobis,& recipiet nos,Mũdemꝰ nos
ab omni inquinamẽto carnis,vt eſt luxuria:Et ſpiritus, vt eſt ira. Inquinamentũ car-
nis multifarie intelligit̃.Ideoq; dixit,Ab omni,quia multa ſunt vitia carnalia,vt oĩa
fugiamus. Nos dico Perficiẽtes,bona operatione,Sanctificationẽ,in baptiſmo cœptá
& hoc,In timore dei,vt deũ vereamur qui ſolus facit. Vel ita lege,ſeũdũ aliã literam,
quæ nõ habet,&,Mundemus nos ab omni inquinamẽto carnis. Hic diſtingue, nos di
co,Perficiẽtes ſanctificationẽ ſp.i.mẽtis;quę tũc fit,ſi ſumus in timore dei.i.ſi timorẽ Ambro.
dei ſequimur. Quia qui ſine deo hoc agit,ſanctus mũdi eſt & nõ dei.& ad hæc ſi for-
ma exẽpli neceſſaria eſt,Capite nos.i.habete nos exẽplũ,non illos pſeudo. Vel ita le-
ge,Mũdemus nos ab omni ĩquinamẽto carnis.i.carnaliũ obſeruationũ,Et perficiẽres
ſctificationẽ,quę eſt,Spũs ſancti,tantũ. Et hoc,In timore dei. Capite nos, in exẽplũ,
quia nos,Neminẽ veſtri lęſimus in properádo,vt pſeudo faciũt. Neminẽ corrũpimꝰ,
admixtione falſitatis tanquá fermẽti. Neminẽ circũuenimus, fraudulẽta veſtrorũ a- Ambr.
blatione vt pſeudo faciũt,qui veſtra bláde auferũt. Pſeudo.n.& nocebát illis corrũpẽ
tes ſẽſum illorũ,& grauabãt ſacculos eorũ circũuẽtione ſerpẽtinę aſtutię. Hæc autẽ,
Nõ dico ad cõdẽnationẽ veſtrá.i.vt abijciá vos qui in his peccauiſti,ſed vt corrigatis
B vos moneo. Diligo enĩ vos ſicut pr ędixi.& hoc eſt quod ſubdit,Prędixi enĩ quod vos Ambro.
eſtis in cordibus noſtris,ſecundũ curá & dilectionẽ:Eſtis,dico,Ad cõmoriendũ & ad
cõuiuendũ.i.ita diligo vos quod veſtra mors in peccatis videt̃ mea,& ſimiliter vita in
virtutibus. Vel ita diligo vos,Ad cõmoriẽdũ & ad cõuiuẽdũ.i. vt mecũ patiamini &
mecũ coronemini. Et ideo moneo vos,quia,Multa fiducia eſt mihi apud vos.i.dũ cõ- Ambroſius.
ſidero quę in vobis ſunt,qui & per primá epiſtolá correcti erát,ideo pro eis gloriatur.
Vnde ſubdit,Multa eſt mihi pro vobis gloriatio,ad alios,videte ne ſit vana:eſt etiam
mihi cõſolatio. Vnde ſubdit, Repletus ſum conſolatione,audita correctione veſtra. Ambro.
Per iam correctos inuitat alios ad correctionẽ.&,Superabũdo gaudio in omni tribu-
latione.i.gaudiũ meũ ſuperat omnẽ tribulationẽ,quę partim erat in animo pro pecca
tis veſtris. Dũ enĩ videt proficere eos pro quibus patit̃,gaudet. Ná & cũ veniſſem. Me
morat hic quę patitur cauſa credentiũ vt eos prouocet ad charitatẽ.q.d. bene dixi in
tribulatione,quę vere magna eſt. Ná cũ veniſſemus Macedonia, nullá habuit requiẽ Ambro.
caro noſtra. Ideo dicit carnẽ nõ habuiſſe requiẽ & nõ animá,quia etiá in aduerſis ani
ma quę in corpore patitur,ſpe futuri quieſcit. Nõ habuit requiẽ dico,Sed omnẽ tribu
lationẽ.ſ.ſecundũ corpus & ſecundũ animá,Paſſi ſumus,& hoc ideo,quia ibi Phito-
nem fugauit de ancilla.& vere omnẽ: quia Foris.i.in corpore ſunt,pugnæ.i.tribula-
tiones.&,Intus.i.in animo ſunt,Timores,ne eccleſię deficerẽt.vel, Foris.i.à perfidis
C qui ſunt extra eccleſiá.ſ.apertis inimicis ſunt,Pugnę.i.tribulationes. De his autẽ ſci-
licet de fidelibꝰ qui ſunt,Intus.i.in eccleſia ſunt,Timores,ne moueátur.vel de his qui Ambro.
ſunt,Intus.i.in eccleſia corpore nõ mẽte,nomine nõ numine.i.de falſis fratribꝰ,ſunt, Ambr.
Timores,quia difficilius tollerátur quá aperte mali. Nulla.n.peſtis efficatior quá fa- Ambr.
miliaris inimicus,& inimici hoĩs domeſtici eius. Sed qui.q.d. Ita grauiter paſſi ſumꝰ, Auguſtinus.
ſed deus,Qui cõſolatur humiles,ſpiritu. Vel,Humiles.i.afflictos,Conſolatus eſt nos
in aduentu Titi,quia coadiutorẽ recepi. Non ſolũ autẽ in aduentu eius,quia.ſ. deſide
ratus aduenit,conſolatus eſt nos deus. Sed etiá in cõſolatione qua Titus cõſolatus eſt
in vobis.i.in veſtra emẽdatione.i.quia vidi Titũ conſolatũ in vobis,& ego cõſolatus
ſum.conſolatus eſt Titus in vobis. Ipſe dico,Referens nobis veſtrũ deſideriũ, de emẽ
datione,& Veſtrũ fletum,de cõmiſſis.& Veſtram æmulationem.i. indignationem cõ
tra pſeudo habitá,Pro me,id eſt pro mea defenſione,Referens,dico,ita,Vt magis gau
derem,de his quæ retulit,quam dolorem de tribulatione mea.

Quoniam etſi contriſtaui vos in epiſtola,non me pœnitet. Et ſi pœniteret,
videns ꝙ epiſtola illa etſi ad horam vos contriſtauit,nunc gaudeo:non quia con
triſtati eſtis,ſed quia cõtriſtati eſtis ad pœnitentiá. Cõtriſtati enim eſtis ſecundũ
deum,vt in nullo detrimẽtum patiamini ex nobis. Quæ enim ſecundũ deũ tri-
ſtitia eſt,pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur:ſeculi autem triſtitia,mor-

tem operatur. Ecce enim hoc ipſum ſecundum Deum contriſtari vos, quantā in D
vobis operatur ſollicitudinem, ſed defenſionem, ſed indignationem, ſed timorē,
ſed deſiderium, ſed æmulationem, ſed vindictā. In omnibus exhibuiſtis vos incō
taminatos eſſe negocio. Igitur & ſi ſcripſi vobis non propter eum qui fecit iniu-
riam, nec propter eum qui paſſus eſt, ſed ad manifeſtandā ſollicitudinē noſtram
quam habemus pro vobis coram deo, Ideo conſolati ſumus.

Quoniā & ſi cōtriſtaui vos. q.d. inde probari poteſt quod gaudeo, quia iā nō pœnitet
me dure vos in prima epiſtola corripuiſſe. Et hoc eſt quod ait, Quoniā & ſi cōtriſtaui
vos ī prima epiſtola, nō modo me pœnitet, quia correcti eſtis: & ſi pri⁹, Pœniteret, dū
indignati eratis. hoc dicit, ne videaī inhumanus, qui de triſtitia aliorū gaudet. Vidēs
quod epiſtola &c. q.d. Nō me pœnitet, ſed potius nūc Gaudeo vidēs quod epiſtola il-
la cōtriſtauit vos. i. quāuis videā quod epiſtola illa cōtriſtauit vos vnde primū dolui,
& me pœnituit, Cōtriſtauit dico, Et ſi. i. quāuis, Ad horā. i. paruo tempore: vnde bonæ
ſpes eſt correctionis eorū, & ideo iam nō pœnitet: ſed gaudet: & vnde gaudeat determi
Ambro. nat ſubdens, Nō quia. q.d. dico quod gaudeo, Non tamē ideo; Quia contriſtati eſtis,
contra me: ſed, Quia contriſtati eſtis ad pœnitētiā, quia ſic aīaduertētes culpā, pœni-
tuiſtis. Et ideo ſe gaudere dicit, quia contriſtati ſunt, nō cū ira quę peiores efficit, ſed E
cū pudore qui corripit. Cōtriſtati enī. q.d. de hac triſtitia gaudeo, quia hęc triſtitia eſt
ſecūdū deū. Et hoc eſt quod ait, Cōtriſtati. n. eſtis ſecūdū deū. i. ſecundū volūtatē dei,
& inſpirationē: ita vt In nullo, nec etiā in aſperis, Patiamini detrimētū ex nobis, quia
oīa noſtra proſunt vobis, etiā quod corripimus, & cōtriſtamus vos. Quę enī. q.d. Vere
non dānū patimur, nā potius commodū: quia triſtitia, Quę eſt ſecūdū deū. ſ. dū pecca
tor triſtis eſt quia peccauit, dū dolet, quia fecit quod deus odit, operaī, Pœnitētiā. i. ſa-
tiſfactionē: quę valet etiā, In ſalutē ſtabilē. i. ęternā. Seculi autē triſtitia, quę non eſt
Ambro. ad corruptionē. ſ. dū peccator dolet, ſe detectū. Operatur mortē, & ideo ab ea cauete.

Ecce enī. q.d. Vere triſtitia ſecūdū deū facit pœnitere ad ſalutē, quia ea quę ducunt
ad ſalutē. i. ſollicitudinē &c. operaī. & hoc eſt quod ait, Ecce enī. q.d. in vobis experti
eſtis quod dico, Quia hoc ipſum. i. tam paruū quid. ſ. Vos contriſtari ſecūdū deum, de
peccato, Quātā in vobis operaī ſollicitudinē, emēdādi quod deliquiſtis, verū eſt: quia
Ambr. qui pœnitet ſollicitus eſt ne denuo peccet: nec hoc ſolū operatur, ſed etiā defenſio-
nē, vt etiā contra pſeudo defendatis me. Vel operaī defenſionē, quia qui pœnitet non
excuſat ſe, ſed confiteī pctūm: quod eſt defendere ſe à gehenna. & non ſolū hoc ope-
ratur, Sed etiā indignationē, contra nos pro malis quæ geſſiſtis: & non tantū hoc, ſed
Ambro. timorē, ne in futuro tale quid contingat: & non tātū hoc, ſed deſideriū in melius pro-
uehi. Deſiderat enī reformari qui ſe ſcit factū per peccatū deformē: & nō tantū hoc,
Ambroſius. ſed, Aemulationē, vt me vel alios bonos imitemini. Habet enī zelū bonorū operū per F
Ambro. ficiendorū qui pœnitet: Sed vindictā, quia peccantē punitis, & etiā voſipſos. Qui enī
pœnitet vindicat in ſe quod deliqui. & vt vniuerſaliter dicā vos contriſtari ſecūdum
deū, In oībus exhibuiſtis vos, duce fide, Incontaminatos eſſe. i. vt ſitis incontaminati,
In negocio chriſtiano agēdo. i. in oībus officijs chriſtianę conuerſationis agēdis, Vel,
Ambro. Exhibuiſtis. i. oſtēdiſtis puniēdo illū qui inceſtū admiſerat, Vos eſſe incontaminatos,
Ambr. à negocio. i. à graui peccato illius qui vxorē patris habuit, cui cōſentiēdo contamina-
Ambr. ti eratis. Igitur &c. q.d. & quia īcontaminati eſtis, Igiī, apparet quod non propter illos
Auguſtinus. principaliter, Scripſi vobis, ſed propter illū qui fecerat, & illū qui ſuſtinuerat īiuriam
quod ita dicit, Igī et ſi ſcripſi vobis, pro illis, rñ, Nō, tātū, propter eū qui fecit īiuriā, vt
eſt ille qui īceſtū fecit, qui vxorē patris rapuit. Nec propter eū. ſ. patrē, Qui paſſus eſt
iniuriā. i. cui rapta eſt vxor, Sed ad manifeſtādā ſollicitudinē noſtrā quā habem⁹ pro
vobis, oīb⁹ emēdādis. i. non pro illis tātū hoc feci, ſed pro emēdatiōe oīm veſtrū. Vel
illos tāgit, quos superi⁹ ī prima epiſtola īiurias & fraudes fratrib⁹ feciſſe dicit. Et oſtē
dit nō magis cā eorū qui peccauerūt ſcripſiſſe remitti eis, quā cauſa eccleſię quę vno
cōtumeliā & fraudē faciēte cōpatiī & īdignaī. Et hoc eſt quod ait igiī & ſi ſcripſi vo-
bis, nō tātū propter eū qui fecit īiuriā. i, fraudē proximo ſuo: nec propter eū, Qui paſſ⁹
eſt, fraudē: ſed ad manifeſtādā ſollicitudinē, quā ha. pro vo. Toti⁹ populi ſollicitudi-
nē ſe habere oſtendit. ſ. iniuſti emendētur, & polluti ſanctificētur, & eccleſiæ reconci-

lientur.& hoc dico Coram deo.i.teſte deo.& ideo.q.d.& quia hoc intendi,& euenit:
A ideo Conſolati ſumus.i.conſolationem accepimus dum correcti eſtis.

In conſolatione autem veſtra abundantius magis gauiſi ſumus ſuper gaudio Titi:quia refectus eſt ſpiritus eius ab omnibus vobis.Et ſi quid apud illum de vobis gloriatus ſum,non ſum confuſus:ſed ſicut omnia vobis in veritate locuti ſumus:ita & gloriatio noſtra quæ fuit ad Titũ veritas facta eſt,& viſcera eius abũdantius in vobis ſunt, reminiſcentis omnium veſtrum obedientiam,quomodo cũ timore & tremore excepiſtis illũ.Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

In conſolatione autem veſtra,quæ eſt de correctione veſtra,& gaudio Titi.Abundantius gauiſi ſumus,quam doleremus de tribulatione:ſed Magis ſuper gaudio Titi: q.d.de vtroq;.i.de correctione veſtra,& gaudio Titi abũdantius ſumus gauiſi,quã triſtaremur de tribulatione:ſed magis abundantius de gaudio Titi,quia gaudebat nõ ſolum de correctis,ſed etiam de aliis quos ſperat corrigendos.Quia refectus ſpiritus ei9 eſt,Titi.Iam enim ſperat bonum de vobis.Refectus eſt dico Ab omnibus vobis, non quia omnes eſſent correcti,ſperat de reliquis.Et ſi quid apud illum de vobis gloriatus ſcilicet commendando vos,Non ſum confuſus,ideo non erubeſco me falſum inueniri:ſed ſicut locuti ſumus vobis omnia in veritate.i.in corripiendo veritas apparet arguentis,dum qui arguuntur ſe emendat:dum enim correcti immutantur,teſtimonium perhibent arguenti.Veram ergo oſtendens Apoſtolus prædicationem ſuam per efficaciam illorum ait.Si in veritate locuti ſumus vobis omnia,ita & gloriatio noſtra,quę
B de vobis Fuit,facta Ad Titum,facta eſt.i.apparuit ei Veritas.i.vera:ideo viſcera.i. intima charitas Eius,ſunt In vobis,quia viri ſancti affectus in omni bono eſt. Sunt dico abundantius,quã ante:quia viderit profectum illorum. Vel,Abundãtius, quam in alijs.Eius Titi dico,Reminiſcentis obedientiam omnium veſtrũ.Oſtẽdit Titum laudaſſe eos,quia ſoliciti erant obedire ei.In Tito aũt apoſtolum reueriti ſunt. Dico aũt reminiſcentis obediẽtiam.ſ.Quo mõ,quã accurate Recepiſtis eum cũ timore,cordis, Et tremore,corporis.Et quia ſic in illo egiſtis,Gaudeo,quod confido de vobis.& hoc, In omnibus,rebus:non ſolum in bona voluntate,ſed etiam in operibus bonis. Nota autem,hic vbi eos laudat,incidenter de eleemoſynis faciendis in ſanctos qui erant in Hieroſolymis ante monet per exemplum Macedonum. Et congrue hic vbi de correctis agitur,mentio fit de collectis:quia ab aliis non quærit,quibus dare ſua vel ſuadere non prodeſt.q.d.Non habui requiem in Macedonia,cum in ea mihi magna data ẽ gratia,quod notum facio vobis:& hoc eſt quod ait.

Ambroſius. Ambroſius Ambr.

CAPVT VIII.

NOtam autẽ facimus vobis fratres gratiam dei quæ data eſt in eccleſiis Macedoniæ, & quod in multo experimento tribulationis abũdantia gaudii ipſorũ fuit:& altiſſima paupertas eorũ abũdauit in diuitias ſim
C plicitatis eorũ.Quia ſecũdum virtutem teſtimonium illis reddo,& ſupra virtutẽ voluntari fuerunt,cum multa exhortatione obſecrãtes nos gratiam & cõicationem miniſterii quod fit in ſanctos.Et non ſicut ſperauimus,ſed ſemet ipſos dederunt primũ domino:deinde nobis per voluntatẽ dei,ita vt rogaremus Titũ:vt quẽadmodũ cœpit,ita & perficiat in vobis:etiã gratiã iſtam.Sed ſicut in oĩbus abũdatis fide,& ſermone,& ſciẽtia,& omni ſolicitudine,inſuper & charitate veſtra in nos:vt & in hac gratia abundetis.Non quaſi imperãs dico,ſed per aliorum ſolicitudinem,etiam veſtrę charitatis. ingeniũ bonum comprobans.

Notam autem facio vobis fratres gratiam dei.i.gratuitum donum dei.Donum aũt dei vocat eleemoſynam dare. Quæ gratia Data eſt mihi in eccleſijs Macedoniæ, quæ eſt illa?hoc.ſ.quod Abundantia gaudij ipſorum,fuit in multo experimento tribulationis,quia non ſolum voluerunt pati.ſed experti ſunt,& inde gauiſi ſunt:& cũ pauperes eſſent,abundanter dederunt.Vnde ſubdit.Et ampliſſima paupertas,&c.Vel abũdantia gaudij ipſorum fuit in multo experimento tribulationis,quia pro tribulatione

Pauli & Sylæ ibi facta,nõ ſunt ſcandalizati,ſed deuote & cũ gaudio acceperũt verbũ D
Ambroſius. vt probatos ſe horũ paſſionib9 demonſtrarẽt,Et paupertas eorũ ampliſſima.i.magna
vel nobiliſſima,benignitate mẽtis,Abũdauit in diuitias ſimplicitatis eorũ.i.maior fa
Ambroſius. cta eſt dum tendit diuitias dare:& hoc ſimplici animo,nõ vt homini placeant. Tenues
qui erant in ſubſtantia facultatũ,ſed diuites fuerũt in dando, quia priua conſcientia
operati ſunt.Et inde Reddo illis teſtimoniũ,quia nemine cogente Voluntarij fuerũt
ad dandũ,Secũdũ virtutẽ,rerũ ſuarũ:& Supra virtutẽ,vt etiá poſt egerẽt.ipſi dico Cũ
exhortatiõe multa obſecrantes nos,cũ timens eis nõ aſſentirem,vt eos permitteremus
Habere grãm,& Cõmunicationẽ miniſterij.i.miniſtrationis,quod miniſteriũ fit In
ſanctos.i.obſecrabant nos vt liceret eis ſua dare,non quaſi propria, ſed quaſi cõia de
quibus miniſtrarent alijs.Et nõ,dederũt ſua,Sicut.i.ea intententione qua ſperauimus
id eſt putauimus,ſed pro culpis redimendis.ſed Primũ dederunt ſemetipſos dño,vt ei
Ambro. obedirẽt,quia emẽdantes errores priſtinos,ac morũ vitia deo ſe vouerunt: deinde fra
tribus ſua dederunt,vel obtulerũt.Aliter nõ erat accipiendũ ab eis,quia munera exce
Ambro. cant oculos,& vim auctoritatis inclinát.Qui vero dát vt nõ arguant,fructũ dádi nõ
habẽt.Iſti vero nõ eo animo dederũt,vt redimẽtes vitia non arguerentur:ſed prius de
derunt ſemetipſos dño,emendatione vite.Deinde,dederunt ſe Nobis,obedientia.ſ.vt
nobis obedirẽt,& hoc Per voluntatẽ dei,qui vult hoĩes ſubdi vicarijs ſuis. & ita inſti-
terunt nobis,vt exẽplo eorũ prouocati,Rogarem9 Titũ vt quẽadmodũ cœpi, in vo-
bis bñfacere,poſtquá correctos vos vidit,ita & perficiat in vobis nõ mõ alia, ſed Etiá
grãm iſtá,eleemoſynarũ in ſanctos,vt.ſ.grã iſta vobis non deſit. Hoc dicit vt incitet
eos ad dádũ.Perficiat in vobis grãm iſtá dico,& nõ quoquo mõ,ſed vt abũdetis etiá E
ĩ hac gratia largitõis eleemoſynarũ,Sicut abũdatis in oĩb9,alijs.ſ.in fide & Sermone
id eſt gratia loquẽdi.Et ſcía,ſcripturarũ,& Omni ſolicitudine,quia in omnibus ſoli-
citi eſtis:inſuper Et charitate veſtra,ſpũali habita In nos. Nõ quaſi.q.d.Rogaui Ti
tum vt perficeret hanc gratiá,ſed nõ hoc dico Quaſi imperans,ne ſitis tranſgreſſores
Vel ita legi poteſt.q.d.nõ ſolũ rogaui Titũ vt perficeret in vobis gratiá iſtá, ſed etiá
Dico,ego ipſe,Nõ quaſi imperans vt abũdetis in hac grã ſicut abũdatis in oĩbus,alijs
ſcilicet in fide,&c.quæ nõ mutant̃,ſed per aliorũ.q.d.nõ imperás dico, ſed potius hoc
dico.Cõprobans.i.comprobare volẽs Bonũ ingenium veſtræ charitatis.i.ſuadere vo
lens vt largi ſitis,& ex diſcretione animi,nõ pro terreno cõmodo faciatis:& hoc volo
cõprobare,& ſuadere vobis nõ mõ per alia,ſed etiá Per ſolicitudinem aliorũ.ſ. Mace
donũ,quibus ſimiles ſitis. Vel pauperũ,de quib9 ſoliciti eſſe debetis. Scitis.n.q.d.pau
peribus dare debetis:& vere,quia Chriſtus ſolicitus fuit de illis.

Scitis eĩ gratiá domini noſtri Ieſu Chriſti:quoniá propter vos egenus factus
eſt,cũ eſſet diues:vt illius inopia vos diuites eſſetis.Et cõſilium in hoc do. Hoc
enim vobis vtile eſt,qui nõ ſolũ facere, ſed & velle cœpiſtis ab anno priore.Nũc
vero & facto perficite,vt quẽadmodum promptus eſt animus volũtatis,ita ſit &
perficiendi ex eo quod habetis. Si enim volũtas prompta eſt, ſecundũ id quod ha F
bet accepta eſt,nõ ſecundũ id quod nõ habet.Nõ enim vt aliis ſit remiſſio,vobis
autẽ tribulatio,ſed ex æqualitate in preſenti tẽpore,veſtra abundátia illorũ ino-
piã ſuppleat,vt & illorũ abundãria veſtrę inopię ſit ſupplementũ,vt fiat æquali-
tas ſicut ſcriptũ ẽ. Qui multũ habuit nõ habũdauit:& qui modicũ,nõ minorauit

Scitis.n.grãm.i.charitatẽ Dñi noſtri Ieſu Chriſti, cuius exemplo hortatur illos:
hanc inquá gratiá Chri ſcitis,Quoniá cũ eſſet diues deus,in ſua maieſtate,per quẽ &
oĩa facta ſunt. Factus eſt propter nos egenus,in mundo.Nota ꝙ nõ ait pauper factus
Auguſtin. in ſermo. de ſa lo.verb. eſt cũ diues fuiſſet,ſed cũ diues eſſet. Paupertatẽ.n.aſſumpſit,& diuitias nõ amiſit: in-
tus diues,foris pauper: latens deus in diuitijs,apparẽs hõ in paupertate,Vt inopia illi9
vos eſſetis diuites,in ſpũalibus. Per illius.n.paupertatẽ abiecimus pannos iniquitatis
vt indueremur ſtolam immortalitatis.Oẽs ergo diuites facti ſunt in pauperem Chrũm
credentes.Nemo ergo ſe contemnat.Pauper in cella,diues in cõſcientia, ſecurior dor
mit in terra,quá auro diues in purpura.Nunc ergo expaueſcas cum tua mẽdicitate ad
illũ accedere,qui ĩdut9 eſt nr̃a paupertate. Qui ſe pauperauit,nos ditauit. Et in hoc.i.ĩ

A conſideratione huius tãti bñficij dei. Do, vobis Cõſiliũ, vt pauperibꝰ eleemoſynas de- Ambro.
tis. Hoc.n.eſt vtile vobis. Plus eſt.n. vtile faciẽti quã illi cui fit. vobis dico, Qui cœpi
ſtis a primo anno.i.a præterito anno: Nõ ſolũ facere, ſed etiã velle, quod plus eſt quã
facere. Nũc vero & facto perficite, vt nõ ſolũ velitis, ſed etiã opere perficiatis. Vel ita
vt ſecũdũ alios dicat eos cœpiſſe facere, & ſecũdũ alios velle.q.d. vobis dico, Qui cœ
piſtis a primo anno nõ ſolũ velle, ſecũdũ quoſdã: ſed etiã facere ſecũdũ alios. Quidã
enim voluerãt, quidã cœperant, nũc vero vterq; perficiũt opere: & hoc ẽ quod ſubdit,
Nunc vero & facto perficite, vt quẽadmodũ prõptus eſt aĩus volũtat.i. ſicut prõpta eſt
diſcretio volũtatis eorũ, quia ex diſcretiõe volũt, ita ſit prõptus aĩus perficiendi. Hoc Ambroſius.
dicit vt volũtas eorũ in opere appareat, ſi vera eſt. perficiendi dico, Ex eo.i. ſecũdũ id
Quod habetis, ſiue plus, ſiue minꝰ. Si.n. volũtas eſt prõpta, dãdo, Secũdũ id quod ha- Ambroſius.
bet, vt neceſſaria retineat, tãtũ accepta ẽ, nõ tãtũ accepta eſt dãdo, Secũdũ id quod nõ
habet.i. vltra vires: iõ ex eo quod habetis vos dare moneo. Nõ.n. volo, vt Alijs ſit re-
miſſio vel refrigeriũ.i. vt alij de veſtris ocioſe viuãt, Vobis aũt ſit tribulatio.i. pauper-
tas. nõ hoc iõ dixit, quin melius eſſet. Infirmis timet, quos ſic dare monet vt egeſtatẽ
nõ patianť, ſed potius volo vt veſtra abundantia, terrenorũ, Suppleat inopiam illorũ
qui oĩa mũdi deſerant. Suppleat dico in præſenti tẽpore, quod tã breue eſt, Et hoc ex
æqualitate, Hoc ideo dicit, vt quãtũ quis habet, diuidat cũ ſanctis: quia nõ plus exigi
B tur, quã ſibi retinere debet, ſicut & zachæus dimidiũ dedit bonorũ ſuorũ pauperibus.
Vel, Ex æqualitate, ſuppleat veſtra abundãtia illorũ inopiã, non vtiq; hæc dico ſecun
dum paritatẽ, ſed vt ſuſtenteť de veſtris rebus, ſicut & vos. Hæc eſt æqualitas, vt qui
accipiũt ſpiritualia, tribuãt carnalia. Ipſa eſt pax Hieruſalem, vt opera miæ corpora-
lia iunganť operibꝰ prædicationis ſpũalibus: & fiat pax dãdo & accipiẽdo. Vñ Aplũs,
Si ſpũalia vobis ſeminauimus, magnũ eſt ſi carnalia veſtra metamus? Vt & illorũ.q.
d. veſtra abundantia terrenorũ ſuppleat inopiã illorũ: vt & ecõuerſo Abundantia, me
ritorũ Illorũ, ſpũaliũ qui diuinis vacant, ſit Supplementũ, veſtræ Inopiæ. Qui enim
viuunt in hoc ſeculo non habent merita ad vitã æternã ſufficientia, niſi iuuentur per
alios, ſed quia pauperes Chriſti quorũ eſt regnũ cælorũ, amicos ſibi & debitores fece-
runt per merita eorũ conſequentur, quod per ſe non potuerunt mereri: vt tũc fiat æqua
litas, non quin differant in claritate, ſed quia id oẽs habebũt, & oĩbus erit ſufficientia: Auguſtinus.
ſicut ſcriptũ eſt, de mãna in ſigno huius rei, Qui multũ.ſ. collegit de mãna.i. ãplꝰ ha
buit quã Gomor, Nõ abũdauit quia qui plus habuit, dedit indigenti: & Qui modicũ.ſ.
collegit.i. minus quã Gomor, Nõ minorauit.i. nõ minus habuit quã Gomor, quia re-
cepit ab eo qui abũdauit. In Exodo aũt ita ſcriptũ eſt, Nec qui plus collegerat, habuit
amplius: nec qui minus parauerat, repperit minꝰ. In quo figurabatur ꝙ qui maiora ha
C bent merita, & qui minora, in æterno conuiuio eandẽ habituri ſunt refectionẽ. Vel ita
Vt fiat.q.d. dico, vt abundãtia veſtra ſuppleat illorũ inopiã, vt illorum abundãtia ve- Ambroſius.
ſtræ inopiæ ſit ſupplemẽtum, vt ita fiat. Aequalitas.ſ. vt ſicut ij miniſtrãt ſanctis, ita
eis reddãt vicẽ i futuro ſancti. ſicut ſcriptũ eſt de mãna in figura huiꝰ rei, qui multum
ſ. collegit, Nõ abundauit: & Qui modicum non minorauit. Plus habent ſancti in ſpe
futuri, minus vero hi qui in tẽpore hoc ſunt diuites: & cum ibi æquabunť vtriq;. vt ſi-
cut hic diuites inopiã ſanctorũ ſuſtẽtãt; ita ibi beneficio ſanctorũ ſuſtenteť, & diui-
tes fiant in æterno bono. Vel ita, Vt fiat.q.d. vr̃a abundãtia ſuppleat illorũ inopiã: ita
vt in voluntate Fiat æqualitas, & ſi nõ in opere: & ſic pariter recipietis ſicut ſcriptum
eſt, de manna in figura huius rei, Qui multũ enim habuerit, & Qui modicum non mi-
norauit: ſic qui multum dat vt diues, & qui parum vt pauper, ſi æqualis volũtas eſt, æ-
qualem mercedem habebunt.

Gratias aũt ago deo, qui dedit eandem ſolicitudinem pro vobis in corde Titi
quoniam exhortationem quidem ſuſcepit: ſed cum ſolicitior eſſet, ſua voluntate
profectus eſt ad vos. Miſimus etiam cũ illo fratrẽ noſtrũ, cuius laus eſt in euan-
gelio per omnes eccleſias. Non ſolum autem, ſed & ordinatus eſt ab eccleſiis co
mes peregrinationis noſtræ in hanc gratiam, quę miniſtratur a nobis, ad domini
gloriã & deſtinatã voluntatẽ noſtrã: deuitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac
plenitudine quę miniſtratur in domini gl'iam. Prouidemꝰ.n. bona, nõ ſolũ coram

deo, ſed etiam coram hoībus. Miſimus aūt cū illis & fratrem noſtrū quem pro- D
bauimus in multis ſæpe ſollicitū eſſe, nūc aūt multo ſollicitiorē: confidentia mul
ta in vobis ſiue pro Tito qui eſt ſocius meus, & in vobis adiutor ſiue fratres no-
ſtri apoſtoli eccleſiarum gloriæ Chriſti. Oſtenſionem ergo quæ eſt charitatis ve
ſtræ & noſtræ gloriæ pro vobis, in illos oſtendite in faciem eccleſiarum.

Grās aūt.q.d.Rogaui Titū vt perficeret grām iſtā, vel ego ipſe hoc cōſulo vobis,
Deo aūt ago gratias, qui dedit ī corde Titi, Eandē, quā ego habeo, Sollicitudinē, pro
vobis, exhortandis, vt abundetis in hac ſimplicitate eleemoſynarū. & vere habuit ſol-
licitudinē, Quoniā quidem ſuſcepit exhortationem veſtrā, ſed cū eſſet ſollicitior ſua
voluntate, quā in mea exhortatione, profectus eſt ad vos: qui primum rogatus excuſa
bat ſe propter veſtra vitia. Miſim⁹ etiā cū illo fratrē noſtrū. ſ. Lucā vel Barnabā, Cu
ius Lucæ laus in euangelio ſcripto. vel cuius Barnabæ Laus eſt in euangelio, prædica
to. Laus eius dico per oēs eccleſias. Nō ſolū aūt, laus eius in euangelio, Sed etiam or-
dinatus eſt ab eccleſiis Iudææ, comes noſtræ peregrinationis. i. prædicatiōis, qua mun
dum circuimus, & factus eſt comes, In hanc gratiam. i. in hanc largitionem eleemoſy
narū, Quæ miniſtrat̄ a nobis. i. cuius nos apoſtoli ſumus miniſtri. & hoc, Ad dñi glo- E
riam. i. vt deus inde glorificet̄, Et ad voluntatē noſtrā, quā volumus vt bene detis, cō-
plendā. volūtatē dico, Deſtinatā, quæ deſtinata eſt & præordinata a deo nobis, adeo ē
neceſſaria. Vel ita, Ordinatus eſt comes peregrinationis noſtræ. i. prædicationis. ſ. In
hanc gratiā. i. in prædicationē gētiū. quæ miniſtratur a nobis. i. cuius miniſter ſum. &
hoc, Ad dñi gloriā, vt. ſ. inde glorificetur dñs. Et ordinat⁹ eſt comes ad cōplendā No
ſtram voluntatem deſtinatā. i. ad cōplendam prædicationē gentiū cui deſtinatus ſum
Deuitantes. q.d. hos prædictos miſimus, deuitātes Hoc, ne quis in hac plenitudine, lar
Ambroſius gitionis eleemoſynarū, Vituperet nos, dicens nos fraudare, Vel, Nequis in hac pleni-
tudine. ſ. doctrinæ & miraculorū, Vituperet nos, tanquā negligentes circa curam ſan-
Ambr. ctorū: vt dicatur, bene prædicat, ſed non eſt memor ſanctorū ſicut, alij apoſtoli, & ſi-
cut ſibi præceptū eſt. Vituperaretur ergo apoſtolus, ſi neglig̃ēter ageret circa ſanctos.
Et iō hoc præmonet vt ſolicitudo eius & prouidētia appareat. quæ plenitudo largitio
nis vel doctrinæ, Miniſtratur a nobis. i. noſtro miniſterio fit. & hoc, Ad dñi gloriā. i.
Ambroſius. vt deus glorificet̄. Prouidemus. n. q.d. bene dico deuitātes, Prouidemus. n. vt opera no
ſtra bona ſint: nō ſolū coram deo. ſ. vt deo placeant, ſed Et coram hoībus, vt etiam ho
minibus bona videant̄. Corā deo prouidet apoſtolus bona, dū facit circa miniſterium
ſanctorū quod deus iubet: corā hoībus prouidet bona, dū bonos mittit ad hoc opus ex-
hortandum, qui probitate ſua eos prouocēt ad dādū, non ſcandalū faciant, ne bona do F
ctrina apoſtoli per improuidos miniſtras in vituperationē caderet. Nota ꝙ recte apo-
Auguſtinus de vita & morte. ſtolus ait ſe prouidere bona corā deo & hominib⁹, propter nos enim cōſcia noſtra ſuf
ficit nobis, propter vos aūt fama nr̄a nō pollui, ſed pollere debet in vobis. Duæ res
ſunt cōſciētia & fama: cōſcia tibi, fama proximo prodeſt. Qui cōſciæ fidēs famam ne
gligit, crudelis eſt. Miſim⁹ aūt cū illis & fratrē noſtrū, Apollo: quē Probauim⁹ ī mul
tis, ſępe Solicitū eſſe de ſalute nr̄a. Nūc autē, cū audiuit vos correctos, Multo ſolici-
tiorē, pro Confidentia multa, habita in vos, vel in vobis, ſiue pro Tito qui de vobis ei
multa retulit, & iō Apollo qui prius rogatus ab aplō & alijs fratribus ire ad eos noluit
mō iuit, quia audiuit eos correctos. Qui. ſ. Titus eſt ſocius meus, & in vobis. i. in veſtra
cōuerſatione adiutor. Siue. q.d. pro confidentia veſtri iuit, & pro Tito & Luca: cū qui
bus libēter ibat, ſiue etiā pro illis alijs hæc fecit, qui ſunt fratres nr̄i, & apoſtoli ecclīa
rū, a quib⁹ fuerat rogat⁹ Vel ſecūdū aliā lr̄am, eodē ſenſu manēte. ſ. ſiue per frēs nr̄os
aplōs ecclīarū, & ꝙ ipſi ſunt aplī ecclīarū. Hoc ē glię dei, Chrī. i. ad glīam Chrī: quia
in eis nō hoīm, ſed Chrī glīa eſt. Oſtēſionē ergo. &c. q.d. quia tales miſim⁹ ad vos. er-
go oſtēſionē quæ eſt charitatis veſtræ & noſtrę glorię, habitę Pro vobis. i. charitatem
veſtram quā oſtendiſtis alijs: & gloriā noſtrā ſimiliter de vobis habitam, quam oñdi-
Ambro. ſtis eſſe verā: nūc oſtēdite in illos quos miſim⁹ ad vos: bñ eos recipiendo, vt bona quę
de vobis audierūt, probēt. Oñdite dico & hæc in facie eccleſiarū, vt. ſ. cæteræ eccleſiæ
agnoſcant vera eſſe bona quæ de vobis audierunt. Vel, In facie eccleſiarum. ſ. vt alij a
vobis accipiant exemplum. Nam &. q.d. de receptione eorum moneo.

A

CAPVT IX.

Nam de miniſterio quod fit in ſanctos ex abundanti eſt mihi ſcribere vobis. Scio enim promptum animum veſtrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones, quoniã & Achaia parata eſt ab anno præterito, & veſtra æmulatio prouocauit plurimos. Miſimus autem fratres, vt ne quod gloriamur de vobis euacuetur in hac parte, vt quemadmodum dixi parati ſitis, ne cum venerint Macedones mecum, & inuenerint vos imparatos, erubeſcam⁹ nos, vt nõ dicamus vos in hac ſubſtãtia. Neceſſariũ ergo exiſtimaui rogare fratres vt præueniant ad vos, & præparent repromiſſam benedictionẽ hãc paratam eſſe: ſic quaſi benedictionem, non quaſi auaritiam. Hoc autẽ dico, Qui parce ſeminat, parce & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnuſquiſq; prout deſtinauit in corde, ſuo, non ex triſtitia aut ex neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit deus.

Nam de miniſterio quod fit in ſanctos ex abundanti.i. ſuperfluũ, Eſt mihi ſcribere vobis. Scio enim prõptum animũ veſtrũ, pro quo de vobis glorior apud Macedo-
B nes, dicens, Quoniam & Achaia, cuius metropolis eſt Corinthus æmulatione Macedonũ ducta, Parata eſt ab anno præterito, & veſtra æmulatio.i. amor & ſtudium, Prouocat plurimos, ad eleemoſynas dandas, quia æmulatione Corinthiorum aliæ eccliæ dum audiunt illos prius erroribus implicatos, poſtea bonæ voluntatis fuiſſe effectos, incitatæ ſunt ad bonum. Quaſi verò quis diceret. Cur ergo præmittis illos? ait, Miſim⁹ autem fratres, vt vos ad hoc hortentur, Sed vt parati ſitis, quemadmodũ dixi illis, vos eſſe paratos. Parati ſitis dico, ne hoc.ſ. Quod gloriamur de vobis, totũ, Euacuetur in hac parte, ſcilicet ſi imparati fueritis, Ideo parati eſſe debetis, Ne cum venerint mecũ Macedones, & inuenerint vos ĩparatos, erubeſcamus nos, qui de vobis gloriamur. Vt dicamus vos erubeſcere, quod magis eſt, id eſt eſſe debet. Si enim non fuerit hoc inuẽtum quod teſtificatus eſt de ijs, & ipſe erubeſcet, & ipſi amplius confundentur. In hac ſubſtantia, id eſt in hac datione eleemoſynarum, quæ pauperes ſuſtentant. Ne ergo hoc ſit, Neceſſarium exiſtimaui rogare fratres, ſcilicet Lucam, Titũ, Apollo. Vt me præueniant ad vos, Et præparent paratam eſſe, quando veniemus, Hanc repromiſſam id eſt ſæpe promiſſam. Benedictionem.i. eleemoſynam: quæ rectè dicitur benedictio: quia cauſa eſt æternæ benedictionis. Paratam dico, Sic vtiq;. Quaſi benedictionem ſcilicet vt ſit opus charitatis & magnum, Non quaſi auaritiam, vt doleat pro dato, & parum ſit quod dant. Hoc autem, quaſi dicat, illi præparent, ego autem cur large detis
C Hoc dico, id eſt præſcribo: Quia qui parce ſeminat.i. dat, Parce & metet, retributionẽ Non parce ſeminat ille qui parum habens parũ largitur, ſi animus promptus ſit dare plus ſi plus haberet. Nota quod non ait dat, ſed ſeminat: quia dare eleemoſynam non eſt amittere, ſed ſeminare, ſcilicet ad tempus carere, vt plus habeatur in futuro. Et qui ſeminat in benedictionibus, vbi plus penſatur animus quam cenſus. De benedictionibus, dei: Et metet, largam ſcilicet retributionẽ. Et ideo vnuſquiſq;, ſcilicet det Prout deſtinauit.i. præordinauit, In corde ſuo.i. in conſilio rationis: quia ſi inuiti darent non prodeſſet eis. Quia qui inuitus dat propter præſentem pudorẽ, nõ habet mercedem, & ideo quiſq; det, Sicut propoſuit in corde ſuo, ſe velle dare, non det Ex triſtitia, aut ex neceſſitate.i. triſtis vel coactus, ſed ſpõte. Hilarem.n. datorem.i. qui ex voluntate bona dat, Diligit de⁹.i. approbat & remunerat, non triſtem & murmurantem Qui enim dat vt careat tædio interpellantis, non vt reficiat viſcera indigentis, & rem & meritum perdit. Quicquid ergo boni facis cũ hilaritate fac, & tunc bene facis: ſi aũt cum triſtitia facis, ſit de te, non tu facis.

Ambroſius

Auguſtin. in xxxviii.

Potens eſt autem deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes: abundetis in omne opus bonum: ſicut ſcriptum eſt, Diſperſit dedit pauperib⁹, iuſtitia eius in ſeculum ſeculi. Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſta-

bit. Et multiplicabit ſemen veſtrũ,& augebit increméta frugum iuſtitiæ veſtrę: D
vt in omnibus locupletati,abũdetis in omnem ſimplicititatem,quæ operatur per
nos gratiarum actionẽ deo.Quoniam miniſterium huius officii nõ ſolum ſupplet
ea quæ deſunt ſanctis,ſed etiam abundat per multas gratiarũ actiones in domi-
no,per probationẽ miniſterii huius,glorificantes deum in obedientia confeſſio-
nis veſtræ in euangelio Chriſti, & ſimplicitate communicatiõis veſtræ in illos &
in omnes,& in ipſorum obſecratione pro vobis, deſiderantium vos propter emi
nentem gratiam dei in vobis. Gratias ago deo ſuper inenarrabili dono eius.

Potens eſt autẽ.q.d. Ego ita moneo vos,ſed deus potens eſt. Vel ita continet. Ego
moneo vos ita,& nolite diffidere,quia Deus potens eſt facere abundare in vobis,vel ĩ
cordibus vr̃is,oẽm gr̃am.ſ.non ſolũ hanc,ſed hanc cũ alijs.i.omnia dona ſpũſancti.
Ita vt vos Semper habentes.i.habere reputantes, Oẽm ſufficientiam in omnibus, id
eſt in omni ſtatu veſtro, Abundetis in omne opus bonum.i.in datione eleemoſynarũ,
Ambroſius ſicut in cæteris. Qui.n.ſolam ſufficientiam eligit,poterit in dei opere abundare, licet
Ambro. enim exiguũ ſit quod parum habens tribuit,abundat tñ quia recto iudicio fit.quia quę
ritur de quanto,& quo animo detur. Et quaſi aliquis quæreret, Eſt ne hoc bonũ.ſ.lar-
gitio eleemoſynarũ? Rñ. Eſt vtiq;. Sicut ſcriptũ eſt,in Pſal. Iuſtus Diſperſit,non vni
omnia conferens,ſed pluribus diuidens:& Dedit,gratis,Pauperibus,non diuitib9 qui
poſſent reddere.& hæc Iuſtitia eius.i.merces iuſtitiæ eius, Manet in ſeculũ ſeculi, vel
in æternum.i.ſine fine. Iuſtus eſt qui bona mundi ſine æterni præmij cõia reputat. Et
nota quod exemplo hoc,ad largiendũ ſanctis inuitat. Si enim huius qui pauperib9 lar E
Ambr. gitur merces magna eſt,quanto magis eius qui miniſtrat ſanctis? Pauperes.n. ſunt &
poſſunt dici etiá qui mali ſunt. Qui aũt.q.d. Nõ ſolũ inde vita daŕ, Sed etiá qui admi
niſtrat ſeminanti.ſ.deus, Semen, vnde eleemoſyna fiat, Et panem.i.neceſſaria vitæ,
Præſtabit ad manducandũ,non ad ſuperfluitatem,& in tantum præſtabit quod etiam
Multiplicabit ſemen veſtrum,vnde plures eleemoſynas faciatis,& iõ hoc timore ne-
mo timeat dare, Et augebit incrementa.i.facultatẽ & voluntatem dandi eleemoſynas
Incrementa dico, Frugum iuſtitiæ veſtræ,id eſt ex quibus procedit iuſtitia & vita. Iu-
ſtitia eſt ſanctitas & bona vita,vñ proueniunt fruges.i.æterna remuneratio. Incremẽ
ta ſunt eleemoſynæ & voluntas dandi,pro quib9 & hic virtutes & in futuro gloria au
gebitur. Vt in omnibus.q.d. Intantũ augebit,& res & voluntatem dandi,vt Vos lo-
cupletati,ſecundum veſtram reputationem In omnibus,id eſt in omni ſtatu veſtro,
Abundetis in ſimplicitatem,id eſt largitionẽ ſimplici animo factam. Simplicitatẽ di-
co, Omnem.i. perfectam, Quæ, largitio, Operatur per nos gratiarum actionem deo,
& ideo facienda eſt.id eſt ipſa largitio eſt cauſa quare aguntur gratiæ deo,cuius largi-
tionis nos ſumus miniſtri. Quoniam,&c.quaſi dicat. Ideo agentur gratiæ deo de dono
largitionis,quia multa in hoc bona ſunt. Et hoc eſt quod ait, Quoniam miniſterium
noſtrum,huius officij veſtri, Non ſolum ſupplet ea quæ deſunt ſanctis,ſed etiam abũ
dat in actione gratiarum,quæ fit,per multos,quia multi agunt inde gratias deo.& hoc
in domino,id eſt operatione domini,qui eos mouit ad agendas gratias,dico quod per F
multos agentur gratiæ deo:& hoc, Per probationem miniſterij huius, id eſt quia lau-
dant hanc miniſtrationem noſtram. Per multos dico Glorificantes deum, non ſolum
de veſtra largitate,ſed etiam inde accepta occaſione. In,id eſt pro,vel de Obedientia
confeſſionis veſtræ,id eſt de fide & confeſſione,& omni bono veſtro. Obedientia dico
habita in euangelio Chriſti,quia obediſtis euangelio Chriſti in ſubiectione mentis,&
Ambro. glorificantes deum Pro ſimplicitate communicationis,id eſt veſtra communia reputa
tis,& hoc ſimplici animo facitis. Vel pro ſimpli.cõi,id eſt quia alij exemplo veſtro
ſua alijs communicant. Cõmunicationis dico factæ In illos, id eſt ſanctos prædictos
& in alios, Omnes, egẽtes, Et ipſorum &c.quaſi dicat,per multos dico etiá deum De
obſecratione ipſorum,ſanctorum facta pro vobis.i.illi multi glorificant etiam deũ de
hoc,quia & ipſi ſancti obſecrant pro vobis. Ipſorum dico Deſiderátium vos videre in
Auguſtinus æterna beatitudine,vel etiam hic,& hoc Propter gratiam dei,id eſt charitatem eminẽ
de ope.mo. tem in vobis. Gratias deo. De alterna indigentia & de alterno ſupplemento indigẽ-
tiæ prouincialium CHRISTI, & militum Chriſti,egit: hinc de rebus carnalibus in

illos:inde autem de rebus ſpiritualibus in iſtos. Ideoq; tanquã ſanctorũ gaudiorũ ſa-
A ginã plenꝰ eructans clamat, Gratias deo.q.d. Et quia hinc tot bona ſunt, Gratias ago
deo ſuper dono eius inenarrabili.i.de charitate quam ſuis donat, quæ non poteſt enar
rari quãtũ vtilis ſit. Vel, Enarrabili.i.quod debet enarrari.

CAPVT X.

IPſe autem ego Paulus obſecro vos per mãſuetudinem & modeſtiam
Chriſti, qui in facie quidem humilis ſum inter vos: abſens aũt confido
in vobis. Rogo aũt vos, ne præſens audeam per eam confidentiã qua
exiſtimor audere in quoſdam, qui arbitrantur nos tanquã ſecundum
carnem ambulemus. In carne enim ambulantes, nõ ſecundum carnem militamꝰ
Nam arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia deo ad deſtructionem
munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduer
ſus ſcientiã dei, & in captiuitatem redigentes oẽm intellectum ĩ obſequiũ Chri
ſti, & in promptu habentes vlciſci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit ve
ſtra obedientia. Quæ ſecundum faciem ſunt videte. Si quis cõfidit ſibi Chriſti ſe
eſſe, hoc cogitet iterum apud ſe, quia ſicut ipſe Chriſti eſt, ita & nos.

Ipſe aũt. Poſtquã admonuit bonos de eleemoſynis in ſanctos faciendis, agit de in-
correctis qui pſeudo ſequebãt, & eũ ferocẽ putabant.q.d.correctos ad eleemoſynas
B inuito. Vos autem, alios qui pſeudo mihi præfertis, Obſecro ego Paulus.q.d. Vere hu-
milis non ſuperbus ipſe qui alios ad eleemoſynas moneo, idem vobis qui illis, obſecro
dico, Per manſuetudinem & modeſtiã Chriſti.i.ſi vultis vt ſim vobis lenis, & cum mo
do puniam vos, ſicut Chriſtus etiam prouocatus lenem animum oſtendit, & in corre-
ctionibus modũ nõ exceſſit. Obſecro ego Paulus qui in facie quidem.i.exterius vt di
citis, Humilis ſum inter vos.ſ.dũ præſens ſum. Abſens aũt.q.d.dũ nõ timeo aliquid
mali mihi fieri a vobis. Cõfido in vobis.i.confidenter ago in vos, aſpere vos redargu-
ens. Rogo aũt. Hic dicit vnde obſecret eos.q.d.nõ ſolũ obſecro vos, ſed etiam Rogo
ne præſens.ſ.cum venero Audeã in quoſdã incorrectos.i.ne præſens audacter puniã
eos, Per eã cõfidentiã qua exiſtimor audere abſens, quia qñtũ putor abſens cõfidere,
tantũ præſens faciã in re, niſi ſe emẽdauerint. Hoc ergo rogat vt tales inueniat ne co-
gatur iraſci, & audere in eos, ſed preſſa ſeueritate lætetur cum eis. Quoſdam dico, Qui
arbitrantur nos tanquã ſecundum carnẽ, i.more carnaliũ. Ambulemus. In carne.n.q.
d. Putant nos ſecundũ carnẽ ambulare, quod facimus, quia licet ſimus ambulantes in
carne.i.licet ſimus degentes in carne, quæ fragilis eſt, Non tamen ſecũdũ carnẽ.i.pro
carnali cõmodo militamus. Non enim militiã a deo nobis datam exercemꝰ ſecũdum
carnẽ.i.pro terreno cõmodo. Et vere non ſecũdũ carnem militamꝰ. Nã arma militiæ
noſtræ.i.virtutes & miracula per quæ in prædicatione militamus, Nõ ſunt carnalia,
debilitate. Sed ſunt potentia deo.i.per deũ, Ad deſtructionem munitionũ.i.vt deſtru
C ant cõſilia hoim ſeu dæmonũ diuerſis calliditatibus munita, Cõſilia deſtruẽtes.q.d.
Vere poſſim deſtruere.nã deſtruimus. Et hoc eſt quod ait.q.d.militamus non ſecundũ
carnem, nos dico, Deſtruentes cõſilia, hoim & dęmonũ. Et oẽm altitudinẽ.i. profun-
ditatem intellectus tam legis peritorũ quã philoſophorũ, Altitudinem dico, Extollẽ
tem ſe aduerſus ſcientiam dei id eſt quæ de deo eſt. Vt dum impugnant partum
virginis & huiuſmodi, Et etiam in captiuitatem redigentes omnem intellectum.i. ca-
ptiuos ducimꝰ omnes ſuperbe agentes, vel intelligentes, dum Chriſto contradicentes Ambroſius.
vincimus, ducentes eos vſq; in obſequium Chriſti.i.vt fidei Chriſti cui ante repugna- Ambroſius.
uerant, humiliter obediãt. non dico etiam in promptu habentes, quia nihil nos remor
det quo minus audeamus Vlciſci oẽm inobedientiam: quod faciemus, Cũ impleta fue-
rit veſtra obedientia, id eſt poſtquam recognouero omnes ex dilectione obedientes. Ambroſius.
Tunc enim vindicat inobedientiã cum illam condemnat per obedientiam: tunc illam
deſtruens quando eos qui reſiſtunt perducit ad fidem. Et hoc eſt digna vltio, vt perfi-
dia ab his quibus defendebatur, damnetur, Quæ ſecũdum faciem &c. quaſi dicat. Mul
ta dixi quibus oſtẽdi potius debere nos ſequi quam pſeudo, & ſi vobis nõ ſufficit quod

dixi,quate me potius quá pſeudo ſequamini.Videte,hæc alia,Quæ ſunt ſecũdũ faciẽ, D
i.ita euidẽtia ſicut ea quæ ſunt ſubiecta oculis.Aperta.n.ſunt quę dicet:hæc.ſ.Si quis
illorũ pſeudo,hoc.n.de præſumentibus dicit,Confidit per aliquid.i.per fidem vel ali-
quid aliud,ſe eſſe Chriſti.i.quod ipſe ſit Chriſti.Hoc iterum cogitet.i. bñ deliberet A
pud ſe,vt vim ratiõis nõ excedat,vel propter odiũ nrm,vel propter honorẽ ſuũ.Hoc
Ambro. inquá cogitet,quia ſicut ipſe Chriſti eſt,ita & nos.i.pet quæcunq; ipſe eſt Chri per ea
dem & nos.Vel ita,Quæ ſecũdũ.q.d.vete nos apoſtoli tales ſumus quales ſupra oſtẽ-
di.Quæ aũt ſunt ſecũdũ fa.videte.i.diligentet opera eorũ cõſiderate,qui in veſtro cõ
ſpectu tãtũ bona agunt,ne forte vos ſeducãt,vt velitis eos præferre nobis.quod nõ de
betis,quia Si quis illorũ,præſumentiũ,Cõfidit per aliqua ſe eſſe Chriſti,Hoc iterũ co
gitet apud ſe,quia ſicut ipſe ẽ Chri,ita & nos.i.per quęcũq; ipſe ẽ Chri,per eadẽ& nos
Cõtra ſuperbos pſeudo hoc dicit,qui de ſe præſumẽtes iſlatiõe animi apoſtolo ſe præ-
ponebant .

Nam & ſi amplius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra quá dedit no-
bis dominus in ædificationem & non in deſtructionem veſtram,nõ erubeſcá. Vt
aũt nõ exiſtimet tanquá terrere vos per epiſtolas:(quoniã quidá epiſtolæ inquiũt
graues ſunt & fortes,pręſentia aũt corporis íſirma,& ſermo cótẽptibilis)hoc co
gitet qui eiuſmodi eſt,quia quales ſumus vetbo per epiſtolas abſentes : tales &
præſentes in facto.Non.n.audemꝰ inſerere,aut cóparare nos quibuſdam qui ſe
ipſos cõmédát,ſed ipſi in nobis noſmetipſos metiẽtes, & cõparãtes noſmetipſos
nobis.Nos aũt nõ in immenſum gloriabimur,ſed ſecundum menſuram regulæ E
qua menſus eſt nobis deus menſurá pertingendi vſque ad vos.

Ná & ſi.q.d.Vere ita ſumus Chriſti ſicut illi.Ná etiá excellẽtius nos ſumꝰ Chri-
ſti per poteſtatẽ,quá illi nõ hñt.& hoc eſt quod ait,Ná & ſi amplius aliquid fuero glo
riatus de nra poteſtate.ſ.apoſtolatus,Quá dñs dedit nobis,nõ illis in ædificationem,
Et nõ in deſtructionẽ vram.i.vt nos in virtutibꝰ ædificemꝰ,nõ vt prana doctrina vel
exẽplo corrũpamus,vt pſeudo faciũt.Nõ erubeſcá,qui & verũ eſt,& nõ ad glotiá me-
am,ſed ad vtilitatẽ veſtrá dr.Vt aũt &c.Hic dici ſe cum pręſens fuerit implete opere,
quod abſens verbo minatr. Hoc aũt dicit occaſiõe illius ſniæ quá ibi dixetat,parati vl
ciſci oẽm inobedientiam,ne putarent eũ abſentẽ tantũ minari , & præſentẽ nihil fa-
cere.q.d.hác poteſtatẽ dedit mihi dñs in ædificationẽ & nõ in deſtructionẽ, ſed tamẽ
vlciſcar.Viderer enim illis iõ debere bládiri,quia poteſtatẽ accepit í ædificationẽ nõ
in deſtructionẽ:ſed vlciſci cõtra opinionẽ quorũdá ſe dicit. Vt aũt.q.d.prõptus ſum
vlciſci,tñ hoc dicẽs exiſtimor, Táquam terrere vos per epiſtolas.& vete exiſtimor,
Quoniá,re veta Quidá inquiũt,epiſtolę quidá graues ſunt.i.põdetoſæ ad intelligẽ-
dũ,& fortes ad terrendũ.Præſentia aũt corporis eſt infirma,nõ audẽs exercere ſeueri-
tatẽ.Et ſermo eſt cõtẽptibilis,quia vt idiota ſine argumentis loquor,vt aiunt. Attẽde
quod Infirma,dicit cõtra fortes:& cõtẽptibilis,cõtra graues.Vt aũt nõ exiſtimet,a vo
bis táquá terrere vos,& opere,quod minor nõ íplere , Hoc cogitet qui eiuſmodi eſt.ſ. F
qui ita de me opinatr.& hoc idẽ ſciatis vos,quia quod minot verbis,impleturꝰ ſum fa-
ctis,quod ita ait.Quia quales.i.quá aſperi,Sumꝰ in verbo,per eplás,dũ ſumꝰ Abſen-
tes,tales erimꝰ & præſentes in facto.ſ. vlciſcentes oẽm inobedientiá. quia ſi vitia vra
palparemꝰ,tũc nõ ædificaremus,ſed deſtrueremus.Nõ.n.q.d. Tales erimꝰ facto,qua
les ſumꝰ vetbo,quia nõ ſumꝰ pſeudo ſimiles,qui vſurpát ſibi poteſtatẽ in diẽ,& vitia
Ambro. palpát.& hoc eſt quod ait,Nõ inſerimꝰ nos quibuſdá.i.pſeudo,qui nõ miſſi a deo cõ-
médát Seipſos,aliquibꝰ artibꝰ,nõ deꝰ eos.i.vſurpát ſibi ptátẽ indigni.quod eſt dicere
Ambr. nõ ponimꝰ nos in nũero illorũ vt poteſtatẽ vſurpemꝰ,ſed a deo electi accepimꝰ,nihil
vltra cõceſſum præſumẽtes.Illi aũt nõ accepta ptáte,ſed vſurpata dñari volũt, nomi
ni ſuo vẽdicátes authoritatẽ.Aut nõ cõparemꝰ nos illis,vt nos ſicut illi adulemur vo
bis & via vra palpemꝰ,quod poſſet facere aliquis etiá hñs recte poteſtatẽ.hoc nõ faci-
mꝰ,iõ,Quia nõ audemꝰ nos iſerere át cõparare eis ne ſicut illi ita & nos pereamꝰ Nõ
Ambroſius. hęc facimꝰ,Sed potiꝰ ipſi,ſumꝰ,Metiẽtes.i.metimut Noſmetipſos i nobis.i.í cóſcijs
nris,an a deo miſſi ſimꝰ attẽdimꝰ,& nõ aliud quá ꝙ iniũctũ ẽ vſurpamꝰ. Tãta.n.ptá
te vtimut,quáta cõceſſa eſt ab authote:nec mẽſurá nec modũ egredimur.& Sumus cõ

A parantes.i.cõparamus,etiam noſmetipſos nobis,quia ſecundũ quod officium noſtrum
exigit facimus quod illi nõ faciunt.Hęc autem nos,agentes.Non gloriabimur.i.non
exercebimus.Poteſtatem in immenſum.i.vltra menſuram noſtram.quod illi faciunt
qui vltra menſuram vſurpando gloriantur.ſed gloriabimur,Secundum menſuram re
gulæ.i.ſecundum menſuram mihi à Deo populum,cuius ego ſum regula ad dirigen-
dum:ſub qua menſura vos eſtis.Vnde ſubdit.Menſurá dico,pertingendi,monitu Dei
vſq; ad vos.Dei enim nutu Corinthijs euangelizare monitus eſt. Paratum enim erat
vnicuiq; ad quos in prędicatione dirigeret,vt ſinguli aliquos populos haberent pro- Ambroſius.
prios,de quorum fide gloriarẽtur.Ad regulam autem apoſtoli,illi omnes pertinebát,
quos in fide fundauerat,qui ad omnes miſſus erat à Deo. Vnde addit,quam menſu-
ram Menſus eſt nobis deus.Qui ergo ei reſiſtit,Deo mittenti reſiſtit.

Non enim quaſi non pertingentes ad vos ſuperintendimus nos, Vſq; ad vos
enim peruenimus in euangelio Chriſti:non ad immenſum gloriantes in alienis la
boribus,ſpem autem habentes creſcentis fidei veſtræ:in vobis magnificari ſecũ
dum regulam noſtram in abundantia:etiam in illa quæ vltra vos ſunt euangeliza
re,non in aliena regula in his quæ præparata ſunt gloriari,Qui autem gloriatur
in domino glorietur.Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt: ſed
quem Deus commendat.

Non enim.q.d.Vere deus eſt menſus.Nõ enĩ,eſt ſuperextẽſio. Et hoc eſt quod ait,
Nõ enĩ ſuperextendimus nos quaſi nõ pertingẽtes ad vos,Superextendi,eſt vltra ex
B tendi,quá cõceditur.Nos autẽ deſtinati ſumus Deo mittente ad vos.Et vere nõ exten
dimus nos,quaſi nõ pertingẽtes:pertingimus enĩ,quia Peruenimus vſq; ad vos in euá
gelio Chriſti.i.in prędicatione euágelij Chriſti.Nos dico,nõ gloriátes,In ĩmẽſum.i. Ambroſius.
in alienis laborib9.ſ.vbi ali9 fũdamẽtũ fidei poſuiſſet, quod eſſet vltra mẽſurá gloria
ri.Sed ſumus habẽtes ſpem creſcẽtis fidęi veſtrę.i.ſperamus per fidem veſtram creſcẽ
tẽ de virtute in virtutẽ.Qui,In vobis.i.per vos,Magnificari,apud alios, quia per vos
tales Apoſtoli veri probamur.Et Habemus ſpem euágelizare ſecũdũ regulá noſtrá.i.
regnũ noſtrũ.i.ſecundum quod à Deo nobis iniunctũ eſt.Euangelizare dico,In abun
dátia.ſ.nõ in paucis locis:immo &,In alia loca quę ſunt vltra vos:nõ tamẽ ſumus ha
bẽtes ſpem.i.nõ ſperam9 Gloriari in aliqua aliena regula.Nec illi qui vltra eos ſunt,
de alieno regimine ſunt. Deinde exponit quid dixerit in aliena regula.ſ.in his,Quæ Ambro.
pręparata ſunt,ab alijs prędicatoribus.quia his prędicabat,quibus nõ erat annũciatũ,
vt gloriá ſuo labore quęreret.Qui autẽ.q.d.Ego gloriabor in prędictis & in alijs, ſed
hoc totũ,vnde gloriádũ eſt,à deo eſt.Et ideo,Qui gloriatur, iuxta admonitionẽ Hie- Ambro.
remię,Glorietur in domino.i.domino attribuat gloriá & cõfidentiá ſuá:cuius gratia Ambroſius.
eſt quod nõ poteſt ille qui nõ habet à deo poteſtatẽ,quia ſuam gloriam quęrit.Nõ eni
q.d.ideo in domino gloriandum,quia Ille nõ eſt probatus,à Deo,vel ab hominibus,
Qui cõmendat ſeipſum.i.qui extra Deum gloriatur ſibi tribuẽdo quod Dei eſt. Vel,
Qui autẽ.q.d.ego nõ gloriabor in aliena regula.ſimiliter autẽ,qui Gloriatur .i. pote-
C ſtatẽ vult exercere,Glorietur in domino.i.poteſtatẽ exerceat in mẽſura ſibi à deo da- Ambro.
ta,quod debet.Non enĩ ille probatus eſt à deo vel ab hominibus.Qui ſeipſum cõmen Ambro.
dat,qui prædicat nõ miſſus,qui non eſt idoneus,ſed pręſumptor & reprobus:Se quem
Deus cõmendat.i.idoneum & dignum oſtendit miraculis & virtutibus.

CAPVT XI.

VTinam ſuſtineretis modicum quid inſipientiæ meæ,ſed & ſupportate
me.Aemulor enim vos Dei æmulatione,deſpondi enim vos vni viro
virginem caſtam exibere Chriſto.Timeo autem ſicut ſerpens Euam
ſeduxit aſtutia ſua,ita corrumpãtur ſenſus veſtri,& excidant à ſimpli
citate quæ eſt in Chriſto.

Vtiná,&c.q.d.Ego glorior de regimine quod videt̃ inſipiẽtia,ſed Vtiná ſine ĩdigna
tione,Suſtineretis modicũ quid,quia plus poſſem gloriari,Inſipiẽtiæ meę.i.gloriatio
nis de regimine quæ videtur vobis,& dicitur inſipientia.Vel inſipientiá hic dicit glo-

riationem ſecundũ carnẽ,quá facit,ne in eo videatur inferior illis:quá ipſe nõ curat, D
Ambro. ſed prodeſt Corinthijs.q.d.glorior de regimine,Sed, Vtiná ſuſtineretis modicũ quid
inſipientiæ meæ.i.gloriationis ſecũdũ carnẽ,quę videtur inſipiẽtia. Quia dictũ eſt,
Non te laudẽt labia tua ſed proximi tui.Hęc autẽ gloriatio ad laudẽ eius videtur per-
tinere.Sed &,&c,q.d.opto vt ſuſtineatis.Sed &,præcipio,Supportate me,vt ſubiecti
prælatũ.q.d.& ſi grauet vos tamẽ patiẽter ferte.Aemulor eni.i.diligo,Vos dei æmu-
Auguſtinus latione.i.ad honorẽ Dei,nõ meũ:nõ zelo ſponſam Dei mei,ſed Deo.Amicus eni ſpõ
ſi ſum.Sponſus igitur zelat ſponſam,amicus vero ſponſi nõ ſibi,ſed ſponſo. Et nota
quo Aemulatio dupliciter accipitur.Aemulatio eni eſt propter alienũ ſtatũ mot⁹ mẽ
tis,vel in malũ,vel in bonũ: hic aũt amoris eſt nõ liuoris,quia diligit eos,De ęmula-
tionẽ.i.quæ ad honorẽ dei eſt,& quá Deus ſpiritu ſuo inſpirat.Per hoc oſtẽdit ea quæ
dicet amore eorũ ſe dicturũ,vt nõ ad laudẽ eius proficiát,ſed ad horũ profectũ. De-
Auguſtinus ſpondi eni.q.d.Et vere diligo vos,quia ego qui ſum amicus ſpõſi, deſpõdi vos anulo
Augu.n.lib. fidei:nõ multis,ſed,Vni:nõ adultero,ſed Viro,legitimo.ſ.Chriſto vero ſponſo. Vos
quæſt.lxxxiii dico exiſtẽtes,Virginẽ caſtá.Attende quod à plurali ad ſingularẽ deſcẽdit,volens in-
Auguſtinus telligi totam eccleſiá virginẽ eſſe,& in oĩbus veris mẽbris virginitatẽ mentis, & ſi nõ
in ſer.quodá. integritatẽ corporis ſeruare.Virginitas carnis corpus eſt intactũ,quę virginitas pauco
rum eſt.Virginitas cordis fides eſt incorrupta,quę virginitas omnium eſt fideliũ.Vn-
de in Apocalypſi.Hi ſunt qui cũ mulierib⁹ nõ ſunt coinquinati,virgines eni ſunt. In
Ambro. mulieribus errorẽ ſignificauit,quia error per mulierẽ cœpit.Ideo ergo ſingulariter di-
xit virginẽ,quia omnes ſunt vna virgo propter vnitatem integrę fidei,ſolidę ſpei,ſyn
cerę charitatis:Virgo ſunt,quia à prauitate erroris & ab opere malo incõtaminati:Ca E
ſta,quia nõ habent æſtum malæ volũtatis.Deſpõdi dico,Exhibere.i. vt exhibeá vos
Deo in die iudicij.Timeo autẽ.q.d.Tales vos deſpõſaui,vt exhibeá vos Deo,Sed ti-
meo ne ſicut ſerpens.i.diabolus,per ſerpentẽ,Seduxit Euam,à paradiſo eá eijciens.Se
duxit dico:Aſtutia ſua.ſ.promittẽdo falſa: Ita,per ſimiles deceptiones, Corrũpantur
ſenſus veſtri.i.intellectus veſtri per ſimiles deceptiões,Et excidát,à ſimplicitate,quę
eſt in Chriſto.i.à paradiſo ſimplicis fidei Chriſti,quę nil alienũ recipit.Iſti eni Corin
thij ſimiles ſunt Euæ, pſeudo ſimiles ſerpenti.i.diabolo,qui per eos inſidiatur. Lux ſi
dei ſimilis eſt paradiſo.Quorũ ergo fides corrũpitur,à paradiſo eijciũtur,quia præpo-
Auguſtinus. nunt mendaciũ veritati.Qui ergo mendaciũ ædificant in hominibus, ab eis pellũt ve
Super Ioan. ritatẽ,& etiá immittunt diabolũ,& ita excludunt Chriſtũ.Si quid eni dixeris contra
fidem,intrat putredo de veneno ſerpentis,& naſcũtur vermes mendaciorũ,& nihil in
tegrum remanet.Ideoq; ſicut patrib⁹ noſtris aduerſus leonẽ opus erat patiẽtia,ſic no-
Augu.in pſal. bis aduerſus draconẽ vigilantia.Tunc enim cogebat,nunc docet.Tunc ingerebat vio
xxxiii. lentias,nunc inſidias.Videbatur tunc fremens,nunc lubricus & oberrans difficile vi-
detur.Ideo timet Apoſtolus ne ſicut per ſerpentem ſeducta eſt Eua, ita per hæreticos
corrumpatur eccleſia à virginitate fidei quam geſtat in corde.Modo ergo anima virgi
nitatem tuá ſerua,poſtea fœcundáda in amplexu ſponſi tui.Sepite ergo vt ſcriptũ eſt
aures veſtras ſpinis.Adhuc enim muſſitat ſerpens & non tacet.quod geſtum eſt in il-
lo paradiſo,hoc geritur in eccleſia.Nemo igitur vos ſeducat ab iſto paradiſo eccleſię. F.
ſufficiat quod illic lapſi ſumus,vel experti corrigamur.

Nam ſi is qui venit alium Chriſtum prædicat quẽ non prædicauimus,vt aliũ ſpiritum accipitis quem non accepiſtis:aut aliud euangelium, quod non recepiſtis,recte pateremini.Exiſtimo enim nihil me minus feciſſe a magnis apoſtolis.Et ſi imperitus ſermone,ſed non ſcientia.In omnibus autem manifeſtus ſum vobis.Aut nunquid peccatum feci meipſum humilias,vt vos exaltemini?Quoniam gratis euangelium dei euangelizaui vobis,alias eccleſias expoliaui accipiens ſtipendium ad miniſterium veſtrum:& cũ eſſem apud vos & egerem,nulli oneroſus fui.Nam quod mihi deerat ſuppleuerunt fratres qui venerunt a Macedonia, & in omnibus ſine onere me vobis ſeruaui & ſeruabo.

Ná ſi his.q.d.timeo ne per illos pſeudo corrũpatur ſenſus veſtri,ſed non debetis eos pati,quia nõ aliud prędicant quam ego,& deterius quá ego. Cur ergo exiſtimatis nos

A inferiores illis? Et hoc eſt quod ait, Nam ſi is qui venit.ſ.nō miſſus. Vel, Qui venit.i.
venditur, quia pro quæſtu tēporali facit. Prędicat aliū Chriſtum quē non prædicaui-
mus.i.& ſi prędicat aliū Chriſtū excellētiorē quá ego, quod eſſe nō poteſt, Aut ſi per
eos, Accipiſtis aliū.i.meliorē, Spiritū quàm nō accepiſtis, per nos: quod vtiq; nō eſt,
ſed potius per nos, nō per illos accepiſtis ſpiritū: aut ſi prædicat vobis, Aliud euágeliū
id eſt aliam de redēptione prædicationē, quę eſſe nō poteſt: Quod, euágeliū, Nō rece-
piſtis, pet nos, Recte pateremini.q.d. Si aliud maius ſit vobis per eos quá per nos, tūc
recte pateremini. Galatis autē anathema dicit, ſi aliud reciperent. Corinthijs autē re- Ambroſius.
ctum eſſe dicit recipere, ſi aliud prædicatū fuerit: ſed aliud hic dicit, quod ſit potius &
maius eo quod ab Apoſtolis traditū fuerit. Galatis autē dicit vt nō reciperent aliud.ſ.
quod vtiq; nō maius eſſet ſed contrariū. Exiſtimo enim. Supra egit de pſeudoapoſto-
lis, nunc de veris prædicatoribus loquitur: quibus Paulus inferior videbatur, quia nō
fuerat cum Ieſu.q.d. Si aliud prædicarent, recte pateremini: ſed quia hoc nō eſt, nō re
cte eos patimini. Et vere hoc nō eſt. Exiſtimo enī me nihil minus feciſſe, in his, A ma Ambro.
gnis apoſtolis.i.quam magni apoſtoli. Et ita cōſtat quod nō minus illis pſeudo feci,
cum nec minus fecerim, quàm magni apoſtoli. Magni apoſtoli vidētur apud iſtos Pe-
trus & alij, quia cū domino fuerūt. Vel pro pſeudoapoſtolis hoc dicit, quibus ſe nō mi
nus eis feciſſe oſtendit. Eccleſia enī Corinthiorū variis erroribus fluctuabat. Aliqui
enī fauebát Apoſtolis qui cū domino fuerunt in carne Paulū deformátes, quia cū do- Ambro.
mino nō fuerit, de quo egimus. Alij fauebát pſeudoapoſtolis, à quibus cōpoſitis verbis
eadē audiebát, quæ ab apoſtolo cōtra quos loquitur.q.d. nō alia prædicant vobis quá
B ego. Et quia poſſet dici, quod & ſi eadē, melius tamē Paulo prędicarēt, remouet.q.d.
Nec aliud prędicát, nec melius. Exiſtimo enī me nihil minus feciſſe.i. vobis me dico
tunc remotū, A magnis Apoſtolis. Et vere nō minus pſeudo feci, vel veris Apoſtolis.
Nam & ſi, ſum, Imperitus ſermone, quia nō orno verba. Vel quia ípeditę linguę ſum,
Sed tamē, Nō, ſum imperitus, Scientia, quia ſcio quicquid magni. Hoc autē quod ait, Ambro.
imperitus ſermone nō ad apoſtolos pertinet, quia nō erát eloquētes: ſed ad pſeudo qui
cōponebant verba quos præferebant Corinthij cauſa accurati ſermonis, cū in religio-
ne vis ſermonis neceſſaria ſit, nō ſonus vocis. Imperitus enī ſermone nō eſt reus apud
Deum, ſed qui nō habet ſciētiá Dei maxime quę pertinet ad ſalutē. In omnibus præ- Ambro.
dictis, Manifeſtus ſum vobis, quia experti eſtis quę per me fiunt. Ideo horum omnium
prędicatorū vos mihi teſtes eſſe poteſtis & debetis. Et ideo peius eſt quod hoc ſciētes
me præponitis illis. Aut nūquid, q.d. nō minus illis feci: aut ſi minus feci, nūquid pec
catū feci.i. nūquid peccaui in hoc? Quoniá gratis.i. ſine ſumptu, Euágelizaui vel præ-
dicaui vobis euágeliū dei.q.d. nō. Et eſt ſenſus, Minus illis nō feci vobis, ſed plus, quia
feci gratis. vnde mihi iraſcimini, & alios mihi præponitis, cum hoc nō ſit peccati ſed Ambr.
gloriæ, gratis prædicaui vobis. Ego, dico, meipſum humiliás, operádo manibus meis,
Vt, ita vos Exaltemini, à morte ad vitá remotis à prędicatiōe pſeudoapoſtolis, & quia Ambr.
nō putatis vos emiſſe licentiá peccandi. His enī duabus ex cauſis ſumptus debitos nō Ambroſius.
accepit. Et quaſi aliquis quęreret, vnde ergo viuebas? Reſpon. Alias eccleſias expolia Ambro.
G ui, nō parua in eis ſe expendiſſe ſignificat. Cum enī dicit Expoliaui, multa accepta & Ambro.
data ſignificat. Expoliaui dico, Accipiens ſtipēdiū, ab alijs, Ad miniſteriū veſtrū.i. vt
poſſem vobis prędicare, & nō accepi etiá ab aliquo veſtrū, nec etiā cū egerem. Et hoc
eſt quod ſubdit, Et cum eſſem apud vos & egerem, nulli fui oneroſus, aliquid accipien
do. Nō fui oneroſus, & ſi egerem & potui abſtinere. Nam quod mihi deerat, poſt ſpo-
lia eccleſiarū, Suppleuerunt fratres qui venerunt à Macedonia, ab his bene correctis Ambroſius.
fuit accipiendū, ne bene ſemināntes amitterēt fructū. quia ſi nō acciperet, illis forte in Ambro.
ſcandalū proficeret. Et vniuerſaliter dicá, In omnibus.ſ. verbis & factis, nō ſolū in ſti
pendijs, Seruaui me vobis ſine onere, quia nō iactaui me de genere cōtra vos, nec ali-
quid huiuſmodi feci. & decætero, Seruabo maxime abſtinendo à ſtipendio debito.

Eſt veritas Chriſti in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in re-
gionibus Achaiæ. Quare? Quia non diligo vos? Deus ſcit. Quod autem facio &
faciam, vt amputem occaſionem eorum qui volunt occaſionem: vt in quo gloriā
tur, inueniantur ſicut & nos. Nam eiuſmodi pſeudoapoſtoli ſunt operarii ſubdo

li, transfigurantes ſe in apoſtolos Chriſti. Et non mirum. Ipſe enim Satanas trāſfigurat ſe in angelum lucis. Non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius transfigurētur velut miniſtri iuſtitiæ, quorū finis erit ſecūdū opera ipſorū. Iterum dico, ne quis me putet inſipiētē eē. Alioquin velut inſipiētē accipite me, vt & ego modicū quid glorier. Quod loquor, nō loquor ſecūdū Deū, ſed quaſi in inſipiētia, in hac ſubſtātia gloriæ. Quoniā multi gloriātur ſecundū carnem, & ego gloriabor. D

Eſt veritas Chriſti in me. q. d. Et vere ſeruabo, quia verax Chriſtus in me loquitur hoc. ſ. quoniam Hæc gloria Chriſti. ſ. quod gratis prædico, quod a licitis abſtineo propter ſalutē veſtrā, Nō īfringet̃ in me in oīb9 regionib9 Achaię, & Quare? putatis hoc
Ambro. fieri. Quia nō diligo vos? ſ. putatis me facere odio quod dicunt ſpeudo, Deus ſit, ꝙ ego
Ambro. diligo vos: & quod pro odio nō facio. Vt ſibi credatur iuramēto firmat, dās teſtē Deū ſuę dilectiōis quā habebat erga eos: quia nō ideo nolebat accipere, quia nō illos diligebat, ſed ideo magis. quia eos amabat. Vnde ſubdit, Quod aūt, &c. q. d. Nō pro odio veſtri illud facio, ſed ideo facio vt amputē occaſionē pſeudo. i. quia diligo vos. Et hoc
Ambro. eſt quod ait, Quod autē facio nunc, Et faciam, ſemper, Vt, meo exēplo, Amputē occaſionem eorum qui per me Volunt, habere Occaſionem, ſumendi veſtra intentio enim & ſtudiū pſeudo apoſtolorū erat in pecuniis accipiēdis. Ideoq; Apoſtol9 accipere renuit, ne illis eſſet forma & occaſio accipiendi. Sciebat enī quod ſi nō acciperēt, nō diu prædicarent. Vnde ſubdit, Vt in quo. q. d. ideo nō accepi vt amputē occaſionē, vt tales B
Ambro. inueniantur ſicut & nos. i. ſimiles nobis. In quo. i. in eſſe ſimiles nobis, Gloriantur erūt ne ſicut & nos? vtiq;. Nā eiuſmodi, &c. Vel ita, Vt in quo gloriāt̃. i. in accipiēdo, inueniātur ſicut & nos. i. ſimiles nobis, Gloria enī eorū eſt in extorquēda pecunia, ſed me nō accipiēte nō accipiēt. Et vere nō. Nā huiuſmodi, &c. Vel ita. Ideo non accipio Vt in quo gloria. i. nō accipiēdo, Inueniant̃ ſicut & nos. i. nō meliores nobis, & cur nō accipiūt? vt videātur boni. Nā huiuſmodi pſeudoapoſtoli ſunt operarii ſubdoli. ſ. callide ſub ſpecie religiōis decipiētes, Trāſfigurātes ſe in apoſtolos Chri. i. exteri9 oſtēdētes ſe eſſe apoſtolos Chriſti, Et nō, eſt hoc, Mirū. Ipſe enī Satanas, qui eſt caput eorum, Transfigurat ſe in angelū lucis, id eſt oſtendit ſe quaſi angelū Dei, ſcilicet Chriſtum, vel aliquem cæleſtem angelnm, vt decipiat: quod ad erumnas huius vitæ pertinet. Tranſfigurat enim ſe ad tentandum eos quos ita erudiri opus eſt, vel ad decipiendum aliquos prout iuſtum eſt. Ac quod magna Dei miſericordia neceſſaria eſt, ne quiſquam cum bonos angelos amicos habere ſe putat, habeat malos dæmones fictos amicos: eoſque tanto nocentiores quanto aſtutiores ac fallaciores patitur inimicos. neque ſancti & fideles vnius veri Dei cultores ab eorum fallacijs & multiformi F
tentatione ſecuri ſunt, in his diebus malignis, vbi iſta ſolicitudo non inutilis, ne cum
Auguſtinus Satanas ſe tranſfigurat, fallendo ad aliqua pernicioſa ſeducat. Nam quando ſenſus
in enchiridiū. corporis fallit, mentem vero non mouet à vera rectaq; ſententia, qua quiſq; vitam fidelem gerit, nullum eſt in religione periculum. Vel cum ſe bonum fingens ea vel facit, vel dicit quæ bonis angelis congruunt etiam ſi credatur, bonus non eſt error, periculoſus aut morbidus. Cum vero per hæc aliena ad ſua incipit ducere, ne quis poſt eum eat, opus eſt magna vigilantia: quod nemo ſine Deo poteſt. & ipſa huius difficultas ad hoc vtilis eſt, ne ſit ſpes ſibi quiſq;, aut homo alter alteri, ſed Deus tantū: quod nobis expedire prorſus piorum ambigit nemo. Et quia Satanas tranſfigurat ſe in angelum, Non eſt ergo magnum ſi miniſtri eius tranſfigurentur velut ſint miniſtri iuſtitiæ. finis quorum, ſcilicet miniſtrorum Chriſti & Satanæ, Erit ſecundum opera ipſorum. Iterum dico, quaſi dicat, Dixi ſupportate me inſipientem, Nunc iterum dico aperte, ne quis putet me inſipientem, in gloria ſpiritualium, quia pro bono facio. Alioquin, ſcilicet ſi in gloria illa ſpiritualium inſipiens ſum, tunc magis, Accipite id eſt accipietis, Me inſipientem, in gloria carnis. Nec ſimpliciter dicit inſipientē, ſed ait velut inſipiētē, quia nec in hoc vere inſipiēs eſt, quia pro bono facit, nec ipſe habet in gloria. Accipite me, dico, quaſi inſipiētē in hoc, Vt ego glorier modicū quid. i. ſecūdū carnē, quę gloriatio modica eſt. Quod loquor. q. d. Ideo velut inſipiēs ſum, quia quod loquor, In hac ſubſtātia gloriæ. i. in gloria carnis, quā quidā putant ſubſtantiam. i. ita

A amant,ac ſi per ea credant ſe ſubſiſtere. Non loquor quantum ad verborum ſpeciem ſecundum Deum,apud quem non ſurgit de carne gloria:quia apud Deum humilitas glorioſa,hæc autem ad carnis tumorem pertinere videntur,vbi inſipientia eſt. Vnde addit,Sed quaſi inſipientia. Inſipientia eſt aliquem laudare ſe:ſed quia hoc apoſtolus non propter ſe facit,ſed propter Deum,ideo ait,quaſi inſipiētia. Quoniã mulri, &c. quaſi quis quæreret,Cur ergo facis? Reſpon. Quia multi gloriantur, & quia ſuffertis eos.quod ita ait,Quoniam multi gloriantur ſecundum carnem.i.ſecundum illa quæ pertinent ad carnem,vt eſt nobilitas & huiuſmodi. Ideo & ego gloriabor etiam ſecun dum carnem. Et non mirum ſi illi gloriantur. Ambroſius.

Libenter enim ſuffertis inſipientes,cum ſitis ipſi ſapientes. Suſtinetis enim ſi quis vos in ſeruitutem redigit,ſi quis deuorat,ſi quis accipit,ſi quis extollitur,ſi quis in faciem vos cædit. Secundum ignobilitatem dico,quaſi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet,in inſipientia dico, audeo & ego. Hebræi ſunt,& ego. Iſraelitæ ſunt,& ego. Semen Abrahę ſunt,& ego. Miniſtri Chriſti ſunt,& ego. Vt minus ſapiēs dico,plus ego. In laboribus plurimis,in carceribus
B abundãtius,in plagis ſupra modũ,in mortibus frequēter. A Iudęis quinquies quadragenas vna minus accepi. Ter virgis cæſus ſum,ſemel lapidatus ſum,ter naufragiũ feci. Nocte & die in profundũ maris fui. In itineribus ſępe, periculis fluminũ,periculis latronũ,periculis ex genere,periculis ex gētib⁹, periculis in ciuitate.periculis in ſolicitudine, periculis in mari, periculis falſis fratis,in labore & ęrũna,in vigiliis multis,in fame & ſiti,in ieiuniis multis,in frigore & nuditate.

Libenter enim.i.volũtarie,Suffertis inſipientes,in hac gloria quod nō debetis. Cum ipſi ſitis.i.eſſe debeatis,Sapiētes,ſed nō eſtis:quod inde hic probatur,quod tales ſuffertis. Suſtinetis enim,hanc iniuriam. Si quis redigit vos,ex libertate Chriſti quæ eſt in charitate,In ſeruitutem,legis,quę ex timore ſeruire facit. Et ſi quis de poteſtate pręſumēs,Deuorat.i.cōſumit veſtra,Et ſi quis accipit.i.decipit laude vt deuoret,Et ſi quis extollitur.i.de nobilitate ſe iactat,Et ſi quis vos cędit.i.deſpicit ĩproperãdo vobis genus. Et hoc,In faciē.i.in pręſentia. In faciē enĩ cęditur,in cuius os iniuria irrogatur. hoc autē dico,Secundũ ignobilitatē,quã nobis obijciũt. Hoc faciebãt quidã Iudęi,qui eo quod eſſēt de genere Abrahę detrahebãt illis eo quod eſſent circũciſi,& ſe præferebant nobilitatē carnis ſibi vendicãtes:quos Corinthij tolerabãt, & apoſtolo præferebant. Quaſi nos.q.d. Ita vos hos ſuſtinetis,& nobis pręfertis, Quaſi nos infirmi fuerimus in hac parte gloriæ. In hac vtiq; nō ſumus infirmi, Quia in quo quis,illorũ gloriari,Audet.i.temere ſe iactare,quia temeritas eſt quod faciũt:Et ego audeo.i. audere poſſũ,ſine temeritate gloriari. In quo audet,dixi,In inſipiētia antē dico illos audere, quia inſipiētia in quo gloriãtur.quia vt magni videãtur de carne ſe iactãr. Aplũs autē ſi quid de ſe dicit,nō pro ſua iactãtia facit,ſed vt eos humiliet. Hebręi,&c. Dico quod in quo quis audet & ego,ita vt in his apparet. Hebręi ſunt,lingua & natiōe,Et ego. Iſraelitæ ſunt,ſecũdũ ritus,& ego. Semē Abrahę ſũt,quia nō eſt de proſelitis,ſed de genere Abrahę,& ego. Miniſtri Chriſti ſũt,per hoc decipiebãt,Et ego,miniſter. Chriſti ſum. Et plus,ego miniſter Chr̃i. Hoc autē vt minus ſapiēs,quã deberē,quia nō eſt hominis ſe laudare. Per hoc oſtēdit ſe coactũ in laudē ſuã prorupiſſe. Nã qui ſpōte ea refert quæ ad laudē eius proficiãt,imprudentē ſe nō dicit. Deinde oſtēdit quõ ſit miniſter Chriſti pluſquã illi,ſubdēs,In laborib⁹.q.d. Ego dico oſtēſus miniſter Chriſti. In laborib⁹ plurimis,quib⁹ pluſquã illi,imo & pluſquã veri apoſtoli laboraui. Hoc ideo dicit,quia & illi pſeudo aliquos habuerũt lobores,vt viderētur apoſtoli:ſed iſte magis laborauit. Occaſiōe aũt inuēta ēt veros aplõs tangit,quibus plus laborauit, ne in ſe videat̃ minor gr̃a. Deinde labores per partes oñdit,ſubdēs,In carcerib⁹,oſtēſus ſum miniſter Chriſti abũdãtius quã illi,Et in plagis.i.in verberibus,quę fuerũt Supra modũ humanæ virtutis vel aliorum,In mortibus.i.in periculis mortis,Frequenter,fui. frequētius.n.pericula ſuſtinuit quã cæteri. Deide exponit plagas,ſubdēs, A Iudæis quin

Ambro. Auguſtinus. Ambro. Auguſtinus Auguſtinus. Auguſtinus. Auguſtinus. Ambro. Ambro.

C (section mark beside "bant. Quaſi nos")

quies.i.quinq; vicibus,Accepi quadragenas,percuſſiones,Vnā minus,ne immiſericor D
des viderētur.Quinquies enī flagellatus à Iudeis ſecundū legē Moyſi, accipiens pla-
gas.xxxix.ſicut ſcriptū eſt in Deuteronomio.Quod ergo per quinq; vices factum eſt,
hic ſummatim refert.Ter virgis cęſus ſum,hęc agētibus paſſus eſt.Itē,Semel lapidat⁹
ſum,in ciuitate Lycaonia.Ter naufragiū feci.i.pertuli.Nocte & die,fui,In profundo
maris.i.in alto mari fui detētus tēpeſtate.Vel ad literam.In itineribus ſępe, oſtenſus
miniſter Chriſti. In periculis fluminū,in periculis latronū,quos diabolus cū in ciui-
Ambro. tate eū occidere nō poſſet,ei excitabat in via,cū tamē nihil ferret quod latrones cupe
rent.In periculis ex gn̄e,meo.i.à Iudęis procuratis:ideo quia lege eorū deſerta ad euā
Ambro. geliū me cōuerti.In periculis ex gētibus,propter vnius Dei prędicationē.Item proba
Ambro. tus ſum miniſter Chriſti,In periculis in ciuitate.i.in cōmotionibus ciuiū cōtra me.Itē
In periculis in ſolitudine,quę erāt vel à ſerpētibus vel à penuria ciborū.Itē in pericu-
lis in mari,quę nō erāt ex mari, ſed ī mari.vt hoc diuerſū ſit à ſuperiori. Superius enī
vocauit pericula quę ex mari fuerūt. Itē probatus ſum miniſter,Periculis in falſis fra
tribus.i.quę ab hęreticis ſunt,qui ſunt falſi fratres:vt illi qui dicūt Paulū legalia tene
re,ſed nō facile alijs aperire.Vnde alibi apoſtolus ait,Ego adhuc in circūciſionē prę-
dico,&c.Itē probatus ſum miniſter Chriſti,In labore.manuū:& Ærūna,morborum &
huiuſmodi,In vigilijs,quę ſunt pro opere vel pro alijs.Itē probat⁹ ſum miniſter Chri B
ſti,in fame & ſiti,in ieiunijs multis,in frigore & nuditate,Cū aplūs ſe cōmemorat la-
boraſſe in fame & ſiti,vbi ergo eſt promiſſio Dei dicētis,Primū quęrite regnū dei, &
Ambro. hęc oīa adijciētur vobis?Videt̄.n.promiſſio dn̄i titubaſſe,cū aplūs dicat ſe laboraſſe
Auguſtinus in fame & ſiti,in frigore & nuditate.Sed nouit ille medicus cui ſemel nos totos cōmiſi
in ſer.de mō. mus,& à quo promiſſionē vitę pręſentis & futurę habem⁹, hęc adiutoria qn̄ apponat
Auguſtinus & qn̄ detrahat,ſicut nobis expedire iudicat ad nos cōſolādos & exercēdos in hac vita.
in eodem.

Præter illa quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omniū
eccleſiarum.Quis infirmatur,& ego nō infirmor?Quis ſcandalizatur,& ego nō
vror?Si gloriari oportet,quæ infirmitatis meæ ſūt gloriabor. Deus & pater do
mini noſtri Ieſu Chriſti ſcit qui eſt benedictus in ſecula, quod non mētior. Da-
maſci præpoſitus gētis Aretæ regis cuſtodiebat ciuitatē Damaſcenorū vt me
compræhēderet, & per feneſtram in ſporta demiſſus ſum per murum,& ſic ef
fugi manus eius.

Pręter illa,vero,Quę extrinſecus.i. in corpore,quę à perſecutoribus patior & alijs
Auguſtinus modis,angit me in animo, Inſtantia mea quotidiana, quæ nec vna hora remittitur.
Quæ eſt illa?ſ.Sollicitudo omniū eccleſiarū,quę ex charitate prouenit.Quanto ergo F
Auguſtinus maior charitas eſt,tanto ſunt maiores plagę de peccatis alienis.Vnde qui apponit ſciē
in pſal.xxviii. tiam,apponit dolorē.Si ergo abundat vitæ charitas,magis dolebis peccantē. Et vide
qualis eſt ſollicitudo apoſtoli,quàm paterna,quàm materna:quæ tanta eſt vt dicat,
Quis,de omnibus fidelibus, Infirmatur,vel in fide,vel in aliqua virtute:Et ego nō in-
firmor?quia ita de illo ſicut de me doleo.Et, Quis ſcandalizatur,aliqua moleſtia tri-
bulationū,Et ego nō vror?igne charitatis qua ei cōpatior.Omnes enī qui ſcandalum
patiuntur frixoriū ſunt habentiū charitatem.i.oſſium quę ferunt carnes.i. perfectorū
Auguſtinus qui portāt & arguunt carnales.Vnde,Et oſſa mea ſicut in frixorio cōfrixa ſunt.Et no
in pſalmo C. ta ꝙ ait vror.Vrunt quidē hoīes tribulationes ſed bonos,nō cōſumptionē imo ad pur
Augu. in lib. gationē.Tribulatio enī tanquam emplaſtrum mordax vrit te,ſed ſanat te:maxime au
ad Manichæ. tem iſte affectus qui hoc verbo vror exprimitur purgat,quia de charitate venit.Et cū
Auguſtinus. hęc ſint,Si oportet gloriari,ſicut vtiq; oportet pro vobis, ego Gloriabor,nō de poten
tia vel genere,vt pſeudo faciunt:ſed de his,Quæ ſunt infirmitatis meæ, & ſi in his vi
deatur eſſe abiectio.& vt vera eſſe oſtendat quæ dixit vel dicturus eſt,iuramēto cōfir-
mat ſubdens,Deus,qui nouit oīa,Et pater Ieſu Chriſti dn̄i noſtri,cuius.ſ.ſeruus ſum,
& vos eidē ſeruire debetis,Qui eſt bn̄dictus.i.laudatus per nos fideles, In ſecula, ſcit
ꝙ nō mētior,in ſupradictis,vel in hoc quod dicturus ſum,ſ.quod mihi contingit.Da
maſci.Quid eſt illum?Ecce,Prępoſit⁹ &c.Ecce iterum infirmitas cōmemoratur.q.d.
hoc accidit mihi,Damaſci ſcilicet Præpoſitus gentis Aretæ regis,qui ſub Areta rege
illi genti præerat,Cuſtodiebat:ammonitione Iudæorum,Ciuitatem Damaſcenorum

vt me cõprehenderet,ne amplius prædicarẽ. Et per feneſtrã in ſporta demiſſus ſum, à
A fratribus,Per murũ.Hoc quidá indigne factũ eſſe dicũt,qnia nõ Dei auxilio libera-
tus eſt.Sed ante nõ eſt neceſſariũ ſuffragiũ dei,quá deficit humanũ:nec debet aliqnis
expectare diuinũ auxiliũ,dũ habet quid faciat,ne videaẽ tẽtare Deũ.Ideo & Apoſto-
lns à diſcipulis per feneſtrã in ſporta demiſſus eſt vnde effugeret.Vnde ſubdit, & Sic
effugi manus ei9,præpoſiti.Videẽ nõ feciſſe ſicut bonus paſtor,ſed vt mercenarius cui Ambroſius.
nõ eſt cura de ouibus,quas lupo veniẽte deſerit.Sed nũquid nõ fuit ei cura de ouibus,
quia fugit? Fuit plane.Eas eni paſtori in cęlo ſedẽti oratiõibus cõmẽdabat,& vtilita- Auguſtinus Super Ioan.
ti earũ ſe fugiẽdo ſeruabat.quod ab ipſo ſũmo paſtore dictũ audierat,Si vos per ſecu- Auguſtinus
ti fuerint in vna ciuitate,fugite in aliá.Quis autẽ credat hoc dñm ita fieri voluiſſe , vt ad ordi .epi.
neceſſario miniſtro ſine quo viuere nequeũt deſererẽtur greges quos ſuo ſanguine cõ-
parauit.nec ipſe Chriſtns hoc fecit,quádo portátib9 parẽtibus í Aegyptũ paruulus fu
git,qnia necdũ eccleſias cõgregauerat,quas ab eo deſertas fuiſſe dicamus.Faciát ergo
ſerui Chriſti miniſtri verbi quod pręcepit vel permiſit,ſicut ipſe Chriſtus in Aegyptũ
fugit.Fugiát omnino de ciuitate í ciuitatẽ,quádo eorñ quiſquá ſpecialirer à perſecuto
ribus quęritur,vt ab alijs qui nõ ita requirũtur nõ deſeratur eccleſia,ſed prębeát ciba-
ria cõſeruis,qnos aliter viuere nõ poſſe nouerũt.Cũ autẽ omniũ.i.epiſcoporũ & cleri
corũ & laicorũ eſt cõmune periculũ, hi qui alijs indigẽt nõ deſerantur ab his quibus
indigent.Aut igitur ad loca munita omnes tranſeát,aut qui habet neceſſitatẽ remanẽ
di,nõ relinquetur ab eis,per quos illorũ eſt eccleſiaſtica ſnpplẽda neceſſitas: vt vel pa
riter viuát,vel pariter ſufferant,quod eos paterfamilias volet pati.

B

CAPVT XII.

SI gloriari oportet, non expedit quidem . Veniam autem ad viſiones
& reuelationes domini.Scio hominem in Chriſto ante annos quatuor
decim ſiue in corpore ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit.raptum hu
iuſmodi vſque ad tertium cælum. Et ſcio huiuſmodi hominem ſiue
in corpore,ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit:quoniam raptus eſt in paradiſum
& audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui.

Item ſi pręter prędicta Gloriari oportet,propter pſeudo veniá narrádo,nõ ad ea quę
infirmitatis ſunt,ſed,ſed ad viſiones,dico,Si oportet gloriari,quod Quidẽ nõ expe-
dit,reſpectu ipſi9 gloriatiõis,ſed propter veſtrã vtilitatẽ & pſeudodepreſſionẽ:& ideo
cũ multa dixerim de laboribus & infirmitaribus meis,nunc,Veniá, narrádo Ad viſio Auguſtinus. Super Ioan.
nes & reuelationes.i.ſecreta quę vidi & plene intellexi:nõ vt Pharao qui vidit & nõ
intellexit.Quę viſiones ſunt,Domini.i.de domino,vel quas dñs aperuit. & quæ ſint
illæ viſiones aperit de ſe,quaſi de alio loqnẽs.Scio hoiem.Cõſuetudo erat eorũ qui ſa
cras literas nobis miniſtrarũt,vt quádo ab aliquo eorũ narrabatur hiſtoria,cũ ad ſeip
ſum veniret tanquá de illo loqueretur.Hoc ení Matthæus fecit,& Ioánes,& Moyſes
C ita ení de ſeipſis locuti ſunt tanquá de alijs.Inuſitatius anrẽ hoc fecit apoſtolns. nõ in
hiſtoria vbi rerũ geſtarũ ſuſcipitur explicádo narratio:ſed in epiſtola ſic inſerẽs ſe or
dini narrationis ſuæ tanquá rerũ geſtarũ ſcripto,nõ tanquam ſuiipſius prędicator.Ni
hil ení deperit veritati quádo & res ipſa dicitur,& dicẽdi iactantia quodámodo vita-
tur.hoc qnippe narrabat quod ad laudẽ dei pertiebat.De ſe ergo quaſi de alio ait,Scio
hoiem,manẽtẽ,In Chriſto.i.cõformẽ Chriſto,quia aliter nõ videret,Raptũ huiuſmo
di vſq; ad tertiũ cęlñ.Hoc aũt accidit illi homini,Anre annos quatuordecí.Quatuor
decim ení anni iam erant tranſacti à tẽpore qno vidit viſionẽ vſq; ad illud quo narra
uit.Modo ergo pro meriris maior erat,& ex eo quod tádiu tacnit, conſtat nõ ſuperbe,
ſed ex neceſſitate dici.Scio,inquá,huiuſmodi hominẽ raptũ,ſed Neſcio, qualiter ſit
raptus.ſ.ſiue anima remanẽte,In corpore,ſiue exrra corp9,eadẽ aſſũpta:ſed De9 ſcit,
qui hoc facere potuit.Hoc ignorauit apoſtol9,vtrũ quádo raptus eſt in corpore fuerit
anima,an oíno de corpore exierit vt corpus mortuũ iaceret,donec peracta illa demõ- Auguſt. ſuper
ſtratione mẽbris mortuis anima redderet,& mortuus omnino reuiuiſceret. Er quia ip Gene. ad lit.
ſa à corpore alienatio,vtrũ oíno mortuũ corpus reliquerit,an ſecundum modũ quen-

dam viuētis corporis vbi anima fuerit,ſed mens eius ad vidēda vel audiēda ineffabi- D
lia illius viſionis arrepta ſit,hoc incertū erat.Et ideo forſitan dixit,Siue in corpore ſi
ue extra neſcio,deus ſcit:hoc neſcio,ſed certiſſime ſcio, Huiuſmodi hominē raptū.i.
cōtra naturā eleuatum,Vſq; ad tertium cælū.ſ.empireum,quod ſtatim factum angelis
ſanctis fuit repletū,& dicitur Empireum.i.igneum à ſplendore,nō à calore.Intelligi
Ambro. tur vero vltra omnia ſydera mūdi fuiſſe raptus,& ideo magnificū,& mirabile eſt quod
narrat.Primū cælum aereum eſt,vnde dicuntur aues cæli.Secundum firmamentum:
vnde in Geneſi,fiat firmamentū,& vocauit firmamentū cælū.Tetium cælum ſpiritua
le,vbi angeli & ſanctę animæ fruuntur, Dei cōtēplatione.Ad quod cū dicit ſe raptū,
ſignificat quod deus oſtendit ei vitā in qua videndus eſt in æternū.Vel tres cęli intelli
Augustinus guntur tria genera viſionū.Et eſt ſenſus,Scio hominē huiuſmodi raptū.i. cōtra natu
ram eleuatum,Vſq; ad tertiū cęlum.i.ad cognitionē deitatis.Nam primū cęlū eſt cor
poralis viſio,cum quędā corporaliter videntur dei munere quę alij videre nequeunt,
vt Heliſeus vidit ignotos choros quando raptus eſt Helias.Et Balthaſar vidit manū
ſcribentē in pariete Rechel,Phares.Secundū cęlū eſt imaginaria vel ſpiritualis viſio
quādo aliquis in extaſi vel in ſomno videt,nō corpora ſed imagines rerū dei reuelatio
ne,vt Petrus vidit diſcum.Tertiū cęlū eſt intellectualis viſio,quādo nec corpora nec
imagines eorū videntur,ſed incorporeis ſubſtātijs intuitus mentis mira dei potentia ſi
gitur.Ad hanc raptus eſt apoſtolus,vt ipſum deum in ſe nō in aliqua figura videret.
Et hæc viſio duabus alijs multo excellentior eſt. Quod ergo nō per corpus videtur
Augustinus in lib. ſuper Geneſim nec imaginabiliter,ſed proprie, hoc ea viſione videtur quę omnes alias ſuperat. Oc-
currunt enī tria genera viſionū,vnum per oculos quibus ipſę literę vidētur. Alterum E
per ſpiritū hominis,quo proxima & abſentia cogitātur.Tertiū per cōtuitū mētis,quo
ipſa dilectio intellecta cōſpicitur.In his tribus generibus illud manifeſtū eſt omnibus
quo videtur cælū & terra,& omnia oculis cōſpicua,Nec illud alterū,quo abſentia cor
poralia cogitātur inſinuare difficile.Cęlum enī & terrā & quę in eis videre poſſumus,
etiā in eis cōſtituti cogitamus.& aliquādo nihil vidētes oculis corporis,animo tamen
corporales imagines intuemur:vel veras ſicut ipſa corpora vidimus & memoria retine
mus,vel fictas ſicut cogitatio formare potuerit.Aliter enī cogitamus quod nouimus,
aliter quod nō nouimus.Tertiū vero illud quod dilectio intellecta cōſpicitur, eas res
cōtinet,quæ nō habent imagines ſui ſimiles,quę nō ſint quod ipſæ. Dilectio enī vide
tur pręſens in ſpecie qua eſt.& aliter abſens in aliqua imagine ſui ſimili,ſed quantum
mente cerni poteſt:ab alio magis,ab alio minus ipſa cernitur.Homo vero vel arbor &
alia corporalia & pręſentia vidētur in ſuis formis,& abſentia cogitātur imaginibus a-
Augustinus. ſuper Gene. nimo impreſſis.Hęc ſunt tria genera viſionū,Primū appellatur corporale,quia corpo
reis ſenſibus exhibeť.Secundū ſpirituale,quia quicquid corpus nō eſt,& tamē ſubſtan
tia eſt,iam recte ſpiritus dicitur.Tertiū vero,intellectuale ab intellectu.Tria igiť iſta
genera viſionū.ſ.corporale,ſpūale,inllectuale,ſigillatim cōſiderata ſunt. Secundum
primā viſionē vidit Balthaſar manū,cōtinuoq; per corporis ſenſū imago rei corpora
liter facta ſpiritu ei9 impreſſa eſt:atq; in ipſo viſo facto & pręterito illa in cogitatione F
permāſit.videbať illud in ſpiritu & nō intelligebať,nec tunc intellectū erat,cū corpo
raliter fieret & appareret:iam tamen ſignū eſſe intelligebať,& id ex mētis officio erat
ſicut & ipſam īquiſitionē qua requirebať quid illud ſignificaret,vtiq; mēs agebat:quo
nō cōperto,Daniel acceſſit:& ſpū prophetico mēte illuſtrata quid illo ſino portēdere
tur aperuit.Melius dicēdus propheta per hoc genus viſionū,quod mētis eſt propriū,
quàm ille qui & ſignū factū corporaliter viderat,& trāſacti ei9 imaginē in ſpū cogitā
do cernebat.Secundū viſionē ſecundam vidit Petrus in extaſi,diſcū plenū varijs ani
malibus,& audiuit vocē,Macta & māduca.Redditus aūt corporeis ſenſibus id ipſum
quod viſum in ſpū memoria tenuerat,in eodē ſpū cogitādo cernebat: quę oīa nō cor-
poralia ſed corporaliū imagines erāt,ſiue cū primū in extaſi viſæ ſunt,ſiue cū poſtea
cogitatę.Cū vero diſceptabať & requirebať quid illa ſignificarent,mētis erat actio co
nāris,ſed deerat effectus donec mens diuinit9 adiuta intellexit, quid illud ſignificaret
hac viſiōe.Quæ dř intellectualis ea cernunť,quę nec cernunť corporea,nec vllas ge-
rūt formas ſimiles corporū,velut ipſa mēs,& omnis animæ affectio bōa. Quo.n.alio
mō ipſe intellectus niſi intelligēdo cōſpiciť?nullo.Ita & charitas,gaudium,pax,fides

A & huiuſmodi,quibus propinquatur Deo,& ipſe Deus,ex quo oía, per quē oia, in quo
oia.Et habēt hę tres viſiones ordinē ſuū.Præſtátior ení eſt viſio ſecunda quá prima,
& tertia quá ſecūda.Hac ení mens ſubuecta rapiť in illá quaſi regionē intelligibiliū,
vbi ſine omni imagine corporis videt perſpicuá veritatē , nullis opinionū falſarū ne-
bulis ſucatam. Ibi virtutes animæ nō ſunt operoſę ac laborioſę.Non enim opere tem
perátiæ libido frenatur,nec opere fortitudinis aduerſa tolerátur, nec opere iuſtitię ini
qua puniūtur,nec opere prudētiæ mala vitantur.Vna ibi & tota virtus eſt amare quod
videa,& ſumma fœlicitas habere quod amas.Ibi beata vita in ſonte ſuo bibitur:inde
aliquid aſpergitur humanæ vitæ,vt in tentationibus huius ſeculi,tēperanter ſortiter,
iuſte,prudenterq; viuatur.Propter illá veritatis viſionē vt in Syna,vel per ſpiritualē
vt vidit Iſaias,& Ioánes in apocalypſi,ſed per ſpeciē nō in ænigmate oís labor ſuſci- Auguſtinus in eodem.
piť. Hoc modo viſionis petiuit Moyſes videre deū.i.in ſubſtátia qua deus, quē multis
figuris viderat,& facie ad faciem ei locutus erat:quia ibi.i.in illa ſpecie qua deus eſt lō
ge ineffabilius & præſentius.i.ſecretius videtur,& arcana dicit.i.reuelat:vbi.i. in qua
claritate ſpeciei nemo viuens in iſtis ſenſibus deū videt.Hoc eſt tertium cælum .ſ.vi-
ſio qua Deus videtur facie ad faciem:& iſte eſt paradiſus,ſi dici poteſt,paradiſorū.Ná
& pręſens eccleſia paradiſus dicitur,& paradiſus dictus eſt ille in quo Adam corpora-
B liter vixit.Ad illud tertiū cęlū raptum ſe dicit Paulus,ſed an in corpore an anima ſe-
parata,ſe neſcire dicit.q.d.Nō humano ſenſu vidi.vt & ſi in corpore anima exiſtēte
viderit,nō ſit contra illud quod dominus dicit Moyſi,non videbit me homo & viuet.
Tunc ení Apoſtolus non vixit homo.i.ſecundū vſum ſenſuum corporis, ſed ablatus
eſt ei omnis ſenſus hominis.Quia neceſſe eſt abſtrahi ab hac vita mentē ipſam, quan
do in illius ineffabilem viſionis lucē aſſumitur,& nō ſit incredibile quibuſdá ſanctis
nondū ita deſunctis,vt ſepelienda corpora remanerent etiam iſtam excellentiá reue-
lationis fuiſſe conceſſam.Cur ergo nō credamus ꝙ tanto Apoſtolo doctori gentium
rapto vſq; ad iſtam excellentiſſimam viſionē,voluit deus demonſtrare vitam, in qua
poſt hanc videndus eſt in ęternū?Et cur non dicatur iſte paradiſus quaſi regio vbi ani
mæ bene eſt,niſi.ſ.ipſam dei ſubſtantiam,verbumq; dei ac ſpiritum ſanctum ineffabi
liter videt? Vnde ſubdit,Et ſcio,&c.Vel ita,Vt per tres cælos intelligantur tres ordi Augu. ad paulinam de videndo deo.
nes angelorum ſecundū Dionyſium,qui tres ordines angelorum conſtituit,ternos in
ſingulis ordinibus ponens.In primo ponit angelos,archangelos,virtutes. In ſecūdo, Auguſtinus. ſuper Gene.
principatus,poteſtates,dominationes.In tertio,thronos,cherubin,& ſeraphin. Quo-
rum tertius ordo vicinius deum contemplatur.Ad quorum ſimilitudinem deum vidiſ
ſe dicitur apoſtolus.Et hoc eſt tertium cęlum,ad quod raptum ſe dicit apoſtolus,vt.ſ.
ſicut illi deum videret.Vel,primum cęlum eſt cognitio cæleſtium corporum: Secun-
C dum,cognitio cæleſtium ſpirituū:Tertium,Cognitio deitatis,ad quam raptus eſt apo
ſtolus.Et nota quod ſimiliter tertium cælum expoſuimus in ſecunda ſentētia:ſed pri-
mum & ſecundum aliter quàm hic,& ideo diſtinguitur hæc ſententia ab illa . Deinde
quaſi aperiens quid tertium cælum dixerit:ſubdit,Et ſcio huiuſmodi hominē raptum.
Nota quod ſe bis raptum dicit,Siue in corpore,ſiue extra corpus,ita.ſ. quòd de corpo
re exierit anima,Neſcio deus ſcit,ſed hoc ſcio, Quoniam raptus eſt in paradiſum, id
eſt in eam tranquillitatem qua fruuntur illi qui ſunt in cæleſti Hieruſalem: & ſic po-
tuit videre quod nunquam corporeis ſenſibus impeditus videre poſſet. Tunc enim fa-
cta eſt ab huius vitæ ſenſibus quædam vehemētiſſima intentionis auerſio.Et tunc au- Auguſtinus
diuit arcana verb.i.percepit intimationē de ſecreta dei eſſentia,quaſi per verba.Quæ
non licet homini loqui.i.verbis explicare.Dixit equidem quod poſſet hominibus di- Auguſtinus
ci,& tenuit apud ſe quod non poſſet dici:ergo & audiatur ad quod poſſumus attingere ſ pſal cxxxiii.
& credatur ad quod non poſſumus.Si diceremus illi,rogamus te explica magnitudinē
ipſius : nonne forte hoc reſponderet nobis , Non eſt,valde magnus quem video ſi à
me poteſt explicari. Deinde ne de ſe glorioſe effari videretur,non fui.Sed rei magni- Ambroſius.
tudinem in ſe commendans ait,

Pro huiuſmodi gloriabor,pro me autē nihil niſi in infirmitatibus meis . Nam
& ſi voluero gloriari,non ero inſipiens . Veritatem enim dicam.Parco autē, ne
quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me,aut audit aliquid ex me.Et ne ma-

ſ

gnitudo reuelationum extollat me,datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus D
Satanæ,vt me colaphizet.Propter quod ter dominum rogaui vt diſcederet a
me:& dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea.

Pro huiuſmodi viſione vel homine,Gloriabor.i.commendabo me,Pro me autem,ſi
li Abrahæ,& huiuſmodi,Nihil gloriabor,niſi forte,In infirmitatibus meis .i.de tribu
lationibus quas patior.Nam.q.d.dico gloriabor,& recte. Nam etſi voluero,de reuela
tione vel infirmitate,non ero,Inſipiens,& ſi videar.Et vere non.Veritatem enim di-
cam,pro veſtra vtilitate:quod in ſequenti oſtendit,Vbi ait,Omnia autem propter ve-
ſtram ædificationem.Parco autem.q.d.poſſem & de pluribus alijs gloriari, Sed par-
co,id eſt parce refero vix pauca,dicens, Ne quis,infirmus,Exiſtimet me, eſſe, Supra
id quod videt me,eſſe,Aut audit,ab alijs.Ex me.i.de me,cum non niſi infirmitas vi-
deatur in me:vel ab alijs qui vident,audiatur.Si ante magna referrem & plura , puta-
rent forte infirmi me non eſſe infirmum,ſed hominem immortalem vel angelũ,& hu
iuſmodi.Ideo ergo parce de ſe loquitur,nequis exiſtimet eum eſſe ſupra id quod videt
Ambroſius vel audit,vt.ſ.pro magnis illis non eſſe homo mortalis,& fragilis videatur. Vel pro
obtrectatoribus hoc dicit,pro quibus non magnifice gloriatur,ne dicant eum ex ela-
tione non ex veritate id facere.Et eſt,Parco autem.i.parce glorior,ne quis detractor,
Exiſtimet me,tendere elationis tumore,Supra id,aliquid,Quod videt in me, aut au-
Auguſtinus. dit ex me.i.vltra id quod limes meritorum meorũ tendit,vel admittit.Et ne, &c.q.d.
de na.& gra. parco multũ gloriari.Ne autẽ aliter puter,Etiam ſtimulus carnis.i. ſtimulus pũgens
Auguſtinus. carnem,a deo,Datus eſt mihi.i.ad meã vtilitatẽ.ſ.ne magnitudo reuelationum extol E
in pſal. viii. lat me in ſuperbiam.Cætera enĩ vitia tantũ in malefacto valẽt:ſuperbia vero ſola in
Auguſtinus. recte factis cauenda eſt,Cũ enĩ quiſq; bene profecerit,ſuperbia tentatur vt perdat to-
de ver. apoſt. tum perfectũ.Non itaq; mirũ,ſi contra capitale vitium, appoſitũ ſibi apoſtolus dicit
Auguſtinus mordax epithima quo tumor curaretur.Quis ergo de ſe ſecurus eſt? Quomodo ſecurus
Augu contra agnus egredietur,vbi aries ſic periclitati metuit? Ecquis eſt ille ſtimulus qui datus eſt?
Fauſt. Angelus Satanę.i.angelus malignus miſſus à deo:& propter aliud,à Satana miſſus ve
nit.Dominus.n.ad cõſeruationẽ humilitatis immiſit.Diabolus autẽ venit vt ad effe-
ctũ traheret.Deus autẽ ad hoc iuſte nõ parcebat,vt eius virtutẽ in infirmitate perfice-
ret,dans colaphizantẽ angelũ.Diabolus enĩ nõ hoc agebat,ne magnitudine reuelatio
nũ Paulus extolleretur,& vt virtus eius perficeretur.Sed à deo traditus erat iuſtus co-
laphizãdus angelo Satanę,qui per eum tradebat iniuſtos ipſi Satanę.Hoc ergo reme-
Ambroſius. diũ datũ eſt apoſtolo à deo,vt tentationibus preſſus nõ extollat.Vnde ſubdit, Vt me
colaphizet.q.d.datus eſt mihi angel9 Satanę,vt,vel,Qui me colaphizet,vt reprimat
omnẽ motũ ſuperbię incutiẽdo tribulationes & dolores.Nã & dolore quodã corporis
trahitur vehemẽter agitatus. dolores autẽ corporũ plerũq; imittũtur ab angelis Sata-
næ,ſed hoc nõ poſſunt niſi permiſſi.Sic & Iob probatus eſt,permiſſus eſt ad eũ probã
in pſal.cxxx. dũ Satanas,& percuſſit eũ vulnere.Immũdus enĩ permittebatur, ſed ſanctus probaba
Augu. in pſal tur.Sic ergo angelus ille Satanę permiſſus eſt,& quaſi libẽter venit colaphizare apo- F
n.o.cxxx. ſtolũ,ſed aplũs curabat.Vel ita,Datus eſt angelus Satanę qui me colaphizet , tentan
do per libidinẽ vt quidã aiunt. Tentatio autẽ cui nõ cõſentitur nõ eſt peccatũ, ſed ma
teria exercẽdę virtutis.Hoc intellige dictũ de tentatione quæ fit ab hoſte, nõ à carne:
quę peccatũ eſt veniale,ſi ei nõ cõſentiatur.Propter quod.ſ.quia grauiter colaphiza-
bar,ego humane timens. Ter.q.d.multotiens rogaui dominum,qui ſolus poteſt face-
re,vt ſtimulus,Diſcederet à me,Quia grauis erat medicina ĩfirmo,& ideo rogauit me
dicũ,vt auferret quod appoſuerat,quia moleſtũ erat:vt cũ medicus apponit vulnerib9
aliquod forte epithima moleſtũ & ardens quo curandus eſt ille cuius viſcera tumebãt:
rogat ille medicũ,cũ illo medicamento cruciari cœperit,vt auferat medicus autẽ con
ſolatur,& monet patientiam,quia nouit eſſe vtile quod appoſuit.Sic & apoſtolus ait,
Rogaui dominũ vt diſcederet ſtimulus.i.rogaui medicũ vt auferret moleſtũ epithima
quod mihi appoſuerat,ſed audiui vocem medici.Et dominus melius mihi prouidens,
Dixit mihi,per inſpirationem vel per angelum,O Paule,Sufficit tibi gratia mea ſci-
licet quod dedi tibi in omnib9,ſcilicet quo feci te de infideli fidelẽ,de perſecutore apo
ſtolũ,& plus omnibus laborantẽ vt arcana videntem:vires quoq; ſtimulos tolerãdi ti

bi addidi. Et noli hoc orare vt diſcedat ſtimulus.

A Nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis pro Chriſto. Cum enim infirmor, tunc potens ſum. Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis. Ego enim a vobis debui commendari. Nihil enim minus feci ab his, qui ſunt ſupra modum apoſtoli. Tametſi nihil ſum, ſigna tamen apoſtolatus mei facta ſunt ſuper vos in omni patientia, ſignis, & prodigiis, & virtutibus. Quid eſt enim quod minus habuiſtis præ cæteris eccleſiis, niſi ꝙ ego ipſe nõ grauaui vos? Donate mihi hanc iniuriam.

Nam, id eſt quia, Virtus perficitur in infirmitate, id eſt perfectio virtutum eſt quę habet infirmitatem contrariam, cum qua legitime certet, quia certãdo acquiritur victoria & ſic fit virtutis conſummatio. Nota quod exauditur diabolus petens Iob tentandum, & non exauditur apoſtolus, petens ſtimulum remouendum. Exaudiuit eũ quem diſpoſuerat damnare, & nõ audiuit eum quem volebat ſanare. Nam & æger petit multa à medico quæ medicus non dat: non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad ſanitatem. Ita & dominus non exaudiuit Paulum ad volũtatem. Non eſt magnum à deo exaudiri ad voluntatem, ſed ad vtilitatem. Aliquando Deus iratus dat quod petitis. Cũ vero ea quæ Deus laudat & promittit ab illo petitis, ſecuri petite. Illa enim propitio deo conceduntur. Quando autem petitis temporalia, cum modo petite, & cum timore illi committite: vt ſi proſint det, ſi ſcit obeſſe non det. Quid enim obſit vel proſit medicus nouit, non ægrotus. Libenter igitur. quaſi dicat, Et quia virtus in infirmitate perficitur, igitur non inuitus, Sed libẽter gloriabor in infirmitatibus meis, ad hoc datis, vt, Virtus Chriſti inhabitet in me, id eſt vt gratia Chriſti confirmetur in me. Propter quod ſcilicet quia ad hoc datæ ſunt infirmitates, non ſolũ in his gloriabor ad alios, ſed etiam. Placeo mihi, id eſt multum delector. In infirmitatibus. & in quibus delectetur exponit. In contumeliis, verborum. In neceſſitatibus, id eſt in penurijs neceſſariorum. In perſecutionibus, quæ fiunt de loco ad locum. In anguſtijs, id eſt, in anxietatibus animi illatis, Pro Chriſto. Et recte in his placeo. Cũ enim infirmor, exterius. Tunc ſum potens, id eſt victor efficior. Verum eſt enim, quia tunc vincit Chriſtianus cum perdere putatur: & tunc perdit perfidia, cũ ſe viciſſe gratulatur. Plaudit ergo Chriſtianus cum illi inſultatur, & ſurgit cum premitur. In his autem omnibus commendationibus, Factus ſum inſipiens, id eſt videor factus inſipiens: ſed veſtra culpa, Quia vos me coegiſtis, qui debuiſtis contra pſeudo comẽdare me. Vnde ſubdit, Ego enim debui à vobis commendari, quod vos nõ feciſtis, & ideo coactus in laudem meam prorupi. Et vere debui. Nihil enim minus feci, vobis, Ab his, ſcilicet Petro, & Iacobo, & alijs, id eſt ad comparationem horum, vel ab his tunc remo-
C tus, Qui ſunt apoſtoli ſupra modum, meum, id eſt digniores quam ego, ſicut quibuſdã videtur: ſed non eſt minor illis, nec in prædicatione, nec in ſignis faciendis: non digni tate minor eſt, ſed tẽpore. Si autẽ de tẽpore ei perſcribendũ putatur, ergo & Chriſto quia ante cœpit Ioannes prædicare, quam Chriſtus: & non Chriſtus Ioannẽ, ſed Ioãnes Chriſtum baptizauit. Non ergo ſic iudicat Deus. Tametſi. q. d. Vere nihil minus vobis, quia tametſi nihil ſum. i. nihil eſſe videor quibuſdã, Tamẽ ſigna apoſtoli, Vel, Apoſtolatus mei facta ſunt in vobis. i. à Deo qui eſt ſuper vos. Vel, Facta ſunt ſuper vos. i. pluſquam digni ſitis: ac ſi diceret, Licet quibuſdã nihil videar, tamen ea feci an ctore Deo, quæ me Apoſtolum deſignãt. Hęc autẽ ſunt ſigna apoſtolatus mei. ſ. quod ego fui in omni, Patientia, aduerſorũ. Patientiã primã memorat quæ ad minores pertinet, quia diu illos portauit, quaſi impatiẽtes ægros, vt habita poteſtate ſignorũ quaſi medicina curaret vulnera erroris eorum. Vnde ſubdit, Et ſignis. q. d. & oſtendi ſigna Apoſtoli. In ſignis & prodigijs. i. in minoribus & maioribus miraculis & virtutibus mentis. ſ. in caſtitate, & alijs. Vel hæc tria ita diſtingue, vt intelligas ꝙ virtus eſt eſt genus ſignorum & prodigiorum, id eſt nomine virtutis omne miraculum accipias.

Auguſtinus.

Ambroſius.

Ambro.

Signũ vero quod in quocũq; tẽpore aliquid ſignificat,& eſt prodigij genus,prodigium D
eſt quod in futuro ſignificat. Vel ſignũ & prodigiũ ſunt in his quę cõtra naturá fiunt.
Virtus vero in his quę nõ cõtra naturá fiunt,vt per impoſitionẽ manus & orationes à
morbo hoíes liberare. Quid enĩ.q.d. Vere nõ minus feci vobis. quia vos non habetis
minus per me quàm alię eccleſiæ per illos:ſed amplius quia, gratis prædicaui vobis.
quod ita dicit, Quid enĩ eſt quod minus habuiſtis prę cæteris eccleſijs .i. quid minus
Ambroſius. habuiſtis per me,quàm cæterę eccleſię per illos, Niſi ꝙ ego ipſe nõ grauaui vos, acci-
Ambro. piendo veſtra. Quòd ſi putatis iniuriam vt imperiti, Donate mihi hác iniuriam.q.d.
Ambro. nõ eſt hęc iniuria,ſed bonũ opus. Vnde laude dignus ſum. Si ergo pro bono opere vos
offendi,ignoſcite mihi. Et quia ſtultus boni accuſator eſt,vt illos imperitos oſtende-
ret,veniam ab eis poſtulat eius facti,de quo laude dignus eſt.

Ecce tertio hoc paratus ſum venire ad vos,& nõ ero grauis vobis . Non enim
quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos. Nec enĩ debent filii parẽtibus theſaurizare, ſed
parentes filiis. Ego autẽ libentiſſime impẽdam & ſuperimpẽdar ipſe pro anima-
bus veſtris, licet plus vos diligens, minus diligar. Sed eſto. Ego vos nõ grauaui,
ſed cum eſſem aſtutus dolo vos cœpi. Nũquid per aliquẽ eorũ quos miſi ad vos,
circunueni vos? Rogaui Titum, & miſi cũ illo fratrẽ. Nunquid Titus vos circũ
uenit? Nonne eodẽ ſpiritu ambulauimus? Nonne eiſdem veſtigiis? Olim putatis
quod excuſemus nos apud vos. Coram deo in Chriſto loquimur.

Ecce .q.d. Non grauaui vos,neq; grauabo. Nam qui primo veni & ſecundo, me ve- E
nire promiſi & paraui. Ecce tertio hoc paratus ſum venire ad vos . Non tertio venit,
ſed tertio venire paratus fuit, Paratus ſum dico,& veniam quidem , Et tunc non ero
Ambro. grauis,accipiendo veſtra . Hoc dicit,ne videatur callide tunc non accepiſſe , vt nunc
abundantius acciperet. Ideo contra obtrectatores oſtendit ſe in ea voluntate manere.
Non enĩ.q.d. Vere nõ ero grauis. Non enĩ quęro quæ veſtra ſunt.ſ.diuitias in auro &
argento,&c. Sed quæro ſaluare, Vos,quod aliter non fieret niſi à ſumptibus abſtine-
rem. Oſtendit ideo accipere nolle ab eis,vt eos lucraretur: vt intelligentes,quia pecu-
niæ præponit eos,tandem cognoſcerent affectum illius erga eos. Non quærebat apo-
Augu. in ſer. de muliere forti. ſtolus datum,ſed fructum,ne quaſi venditos euangelij putaretur:eſt tamen vere mer-
cator domini ſui,nam prorſus vendit. Dat enim ſpiritualia,& quærit non quidem car
nalia,ſed maius precium.i.ipſos homines. Sicut Ioſeph frumenta vendens in Aegy-
pto,non argentum quærebat,ſed ipſos ementes ſeruos regios faciebat,& ſic frumenta
quæ non vendidit. Venditionem ergo iſtam intelligite gratuitam.& aliquis emit gra-
tis. Vnde dictum eſt. Sitientes venite ad aquam,& emite vobis ſine argento. Quando
emis.non argentum das,teipſum das,& ita emis. Nec enim,quaſi dicat, ideo non quæ
ro veſtra,quia ſicut carnales filij non theſaurizant parentibus carnalibus,ita, Nec de
bẽt filij,ſpirituales Theſaurizare,id eſt,diuitias congregare , & ſi neceſſaria præbere,
Ambro. Parentibus,ſpiritualibus. Vos autem theſaurizatis pſeudoapoſtolis . Sed, potius, Pa- F
rentes,ſpirituales debẽt, Filijs ſpiritualibus theſaurizare diuitias vitæ æternæ,& etiã
temporalia impendere,ſicut carnales patres carnalibus filijs faciunt . Carnales vtiq;
patres filijs congregant . nam & ſpirituales dignum eſt vt à filij ſumptus accipiant ad
ſuſtentandam vitam. Hic autem probat ſe nolle accipere , vt transferat cauſam car-
nalis partris ad ſpiritualem.& dicit, non ſolum ſe pro ſalute eorum velle impendere
Ambro. ſua,ſed etiam mori paratum. Vnde ſubdit, Ego autem,vel enim , Libentiſſime , non
inuitus,Impendam, vobis ſpiritualia,& etiam temporalia ad vſus veſtros impẽdam,
ſicut ſupradixit . Alias eccleſias expoliaui accipiens ad miniſterium veſtrum, & poſt
omnia meipſum impendam,ſi opus eſt. Vnde ſubdit , Et ego ipſe ſuperimpendar pro
Auguſt. ſuper epiſtolam. animabus veſtris. Perfecta charitas hæc eſt,vt quis paratus ſit pro fratribus mori. Sed
nunquid mox vt naſcitur iam prorſus perfecta eſt,imo vt ꝑficiatur naſcitur,cum fu
erit nata nutritur,cum fuerit nutrita roboratur,cum fuerit roborata perficitur,cum ad
perfectionem venerit,dicit,Cupio diſſolui,&c. Licet.q.d.dico ꝙ libenter ſuperimpen
dar. Licet plus diligam vos,diligẽs minus diligar,à vobis quàm pſeudo,Sed eſto.q.d.
forte cõceditis quod ego grauaui vos.per meipſum dixi nõ grauaui,ſed obijcitis,quòd

A Cum eſſem aſtutus dolo cœpi vos.i.decepi.i. per alios extraxi multa: quoniã per me
nil vel parũ emungere poterã. Sed nunquid per aliquem eorũ quos miſi ad vos dece-
pi? Vel, Circunueni vos? hoc dicit, quia forte ſuſpicarẽtur ideo eum contempſiſſe, quia Ambro.
parua offerebãtur vt maiora cõſequeretur, & ideo illos miſiſſe vt intimarent eis maio
ra dare: ſed nunquid per aliquẽ illorũ circunuenit illos, vt factũ eſſet ſi dicerent, ſi vul
tis paratum habere Apoſtolũ, qui parua reſpuit, digna date: quod cõpoſitum Apoſtoli
aſtutia intelligerẽt. Ideo Apoſtolus nõ tacẽs, quę ex aduerſo proponi poſſunt, ſe per
oĩa purgat: quia nihil per circũuentionẽ egit apud eos, ſed in ſimplicitate. Rogaui Ti
tũ. q.d. nõ feci hoc doloſe, ſed ſimpliciter. Rogaui Titum venire ad vos, Et miſi cum
illo fratrẽ Barnabã vel Lucam, Et nunquid, Titus, Circunuenit vos? nonne, Eodẽ ſpi
ritu, vel eadẽ voluntate, Ego & ipſe Titus, Ambulauimus? Nonne eiſdem veſtigijs.i.
eiſdem operationibus quæ dicũtur veſtigia, quia per eas apparet volũtas, an bona ſit,
an mala. Vnde, A fructibus eorũ cognoſcetis eos. Olim. q.d. iamdudum forſan, Puta-
tis quod excuſamus nos apud vos.i. quod cauſa excuſatiõis quaſi reus dicam, quod nõ
grauaui vos. Sed, loquimur hoc corã Deo.i. teſte Deo. hoc dico, qui ſcit quod nõ cir-
cunueni vos: & nõ ſuperbe hoc dico, ſed in Chriſto amplificando in vobis.

Omnia enim chariſſimi propter ædificationẽ veſtram. Timeo enim ne forte
cum venero, nõ quales volo inueniam vos, & ego inueniar a vobis qualem non
vultis, ne forte cõtentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, detractio-
nes, ſuſurrationes, inflationes, ſeditiones ſint inter vos. Ne iterũ cũ venero hu-
B milietme deus apud vos, & lugeã multos ex his qui ante peccauerũt, & nõ ege
runt pœnitentiã ſuper immũditia & fornicatione, & impudicitia quã geſſerunt.

Omnia autem, quaſi dicat, vera ſunt quæ dico, Omnia autem, quæ dixi, & de reuela-
tione, & de tribulatione, Propter veſtram ædificationem, dixi: vt pſeudo repellatis, om
nia propter vos feci. Timeo enim ne forte cum venero ad vos, Inueniam vos, tales,
Quales non volo, id eſt incorrectos. Ideo præparate vos vt tales inueniamini quales
volo. Et timeo ne, Ego inueniar, à vobis, Qualem me non vultis, id eſt contriſtans &
puniens: ſed timeo, Ne forte ſint inter vos contentiones, de meritis prælatorum, vt de
baptiſtis. Aemulationes, id eſt inuidiæ, in his qui minus habent. Animoſitates, in re
petitione rerum & vltione. Diſſenſiones, id eſt, odia inde orta. Suſurrones, cum la-
tẽter ſeminãt diſcordias. Detractiões, detrahit quis ei quẽ odit. Inflationes, vt inflabã
tur illi qui maiora dona habebãt. Seditiones, tumult9 ad pugnã. Ne iterũ. q.d. ideo ti
meo ne tales vos inueniã. Ne iterũ humiliet me Deus, id eſt affligat me, Apud vos, cũ
venero ad vos: ita quod, Et lugeã multos ex his, qui poſt baptiſmũ, Ante, epiſtolã pri- Auguſtinus
mã, Peccauerũt, & nõ egerũt pñiam, nõ ſolũ de prædictis, ſed etiã, Super imũditia.ſ. de trinitate
luxuria contra naturã, Et fornicatione, quæ fit cum meretricibus vel coniugatis, Et
impudicitia, quæ fit cum liberis à viro, Quam geſſerunt. q.d. aſſidue fecerunt. Nota Auguſtinus
C ꝙ ait, Nõ egerũt pœnitentiã. Ad pñiam agẽdã nõ ſufficit mores in melius cõmutare
& à factis malis recedere, niſi etiam de his quæ facta ſũt ſatisfaciat domino per pœni
tentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperanti-
bus eleemoſynis. Intuere etiam quod agunt homines pœnitentiam ante baptiſmũ de
peccatis ſuis prioribus, ita tamen vt etiam baptizarẽtur: ſicut Petrus ait in Actibus
Apoſtolorum, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine do-
mini, &c. Agunt etiam homines pœnitentiam ſi poſt baptiſmum ita peccauerint, ve
excõmunicari, & poſt reconciliari mereantur, ſicut agunt in omnibus eccleſijs illi qui
proprie pœnitentes appellantur. Eſt etiam pœnitentia bonorum & humilium fideliũ
pœne quotidiana, in qua pectora tundunt, dicentes, Dimitte nobis debita, &c. Nõ enĩ
nobis ea dimitti petimus, quæ dimiſſa nõ dubitamus in baptiſmo, ſed illa quæ huma-
næ fragilitati quãuis parua tamen crebra ſubrepunt: quæ ſi collecta cõtra nos fuerint,
ita nos grauabũt & opprimẽt, ſicut vnũ aliquod grãde peccatum. Quid enim intereſt
ad naufragium, an grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim ſubrepens
aqua in ſentinam impleat nauem atque ſubmergat? Ideo ieiunia, & eleemoſynæ, &

orationes inuigilant,& quotidianam agere pœnitentiam non ceſſamus, humiliamus animas noſtras dicentes, Dimittere,&c. D

CAPVT XIII.

Ecce tertio hoc venio ad vos,& in ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum. Prædixi ergo & prædico vt præſens vobis & nunc abſens his qui ante peccauerunt & cęteris omnibus, quoniam ſi venero iterum non parcam. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Qui in vobis non infirmatur, ſed potens eſt in vobis. Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi ſumus in illo, ſed viuimus cum eo ex virtute Dei in vobis. Voſmetipſos tentate, ſi eſtis in fide, ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt? Niſi forte reprobi eſtis. Spero autem ꝙ cognoſcitis, quia nos non ſumus reprobi. Oramus autē Deum, vt nihil mali faciatis, non vt nos probati appareamus: ſed vt vos quo bonū faciatis. Nos autē vt reprobi ſimus.

Ecce tertio,&c. q.d. Timeo ne tales vos inueniam. Et cauete, quia, Ecce certū vobis quod hoc, Tertio, apparatu, Venio ad vos. Non ideo dicit tertio, ꝙ iam bis veniſſet, ſed quia bis paratus fuerat. Veniam dico,& tunc, In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum, accuſatorum.i. duobus vel tribus teſtibus approbatis. Si quid quæretur ad iudicandum aliquem,& ſi aſſertione teſtium culpam inuenero, non parcam ſicut prædixi bis, cū præſens fui,& modo prædico vt tunc bis prædixi. Et hoc eſt quod ſubdit, Prædixi enim & prædico, quoniam ſi iterum inuenero, non parcam his qui ante epiſtolam, Peccauerunt,& cæteris omnibus, qui prius peccauerūt. Quidam codices non habent, qui, ſed ſubintelligit. Ideo dicit ſe non parcere, quia poſt correctiones ſi nō ſe emēdāt, nō debet parci eis. Hoc autē, Vt præſens, bis prædixi, ita, Et nūc etiam abſens, prædico. Et quaſi quis quęreret, poteriſne? Subdit, An quæritis experimētum eius Chriſti, qui Chriſtus loquitur, In me,& minas & oīa.i. vultis experiri ſicut Chriſtus poteſt, vt nō dicam ego poſſum, ſed Chriſtus in me qui in me loquitur. Moris eſt diuinæ ſcripturæ perſonæ dei tribuere quod in nobis facit: ſicut apoſtolus ipſam locutionem illi tribuit, cuius munere loquebatur in Chriſto. de quo ſubdit, Qui in vobis.i. inter vos, Non infirmatur ſed potens eſt in vobis.i. nō infirmus: ſed potēs apparuit ex his quę inter eos fecit, cum dona dedit, quod experti nō dubitent ſe ab eo poſſe puniri. Quia viderunt in nomine eius mortuos ſuſcitatos, dęmones fugatos, ſurdis auditū, mutis affatum, claudis greſſum, cęcis viſum eſſe redditū. Et vere potēs eſt, Nam & ſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra.i. humanæ naturę, Sed.i. tamen, Viuit, ex virtute dei id eſt ex ea virtute qua deus eſt. Illa eſt virtus diuinitatis. Talis enim erat illa ſuſceptio, quæ deum hominē faceret,& hominē deum. Nam & nos.q.d. Bene dico ꝙ viuit, & prius infirmus fuerit. Nam & nos, multo minores illo, Infirmi ſumus in illo.i. ad imitationem eius multa patimur. Sed tamē licet infirmi ſumus, Viuemus in illo: vel, Cum illo ex virtute dei.i. per eum habebimus poteſtatem à Deo, In vobis, Iudicādis. & hic & in futuro. Vel ita, Infirmi ſumus in illo, hoc non mutatur, Sed viuit cum eo. id eſt, in ſimili beatitudine cum eo. Et hoc, Ex virtute dei, quod tale eſt, in vobis.i. in conſcientijs veſtris. Huic ſenſui concordat alia litera quæ eſt, Erga vos, vbi habetur, In vobis, quaſi dicat, infirmi ſumus in illo, id eſt multa patimur pro illo, vel ad imitationem eius à perfidis: ſed per hoc, Viuemus cum ipſo ex virtute dei,& ita infirmitas, Erga vos, credentes.i. penes vos. Quia ſi à perfidis infirmabantur apud credentes, non erat hæc infirmitas, ſed profectus, quia hinc potentiores fiunt fideles. Mors ergo illata à perfidis, vita eſt erga credentes: quia virtute dei reſurgent, vt viuant cum Chriſto. Voſmetipſos.q.d.& quia ego non parcam,& puniendi poteſtatem habeo. Ideo, Tentate.i. cōſiderate per actus, Voſmetipſos, vt quiſq; ſeipſum cōſideret. cōſiderate, inquam, Si eſtis in fide: & ſi eſtis in fide, ipſi probate vos, an ſitis in operibus bonis in quibus eſſe debēt fideles. Deinde quaſi ſe cōſiderantibus ait, An nō,&c. q.d. Ideo probate dico, quia, An nō cognoſcetis vometipſos. ſ. quia Chriſtus Ieſus, ex priori inſtitu

Marginal notes: Auguſtinus. in pſalmo.iiii. — Ambroſius. — Auguſtinus de trinitate — Ambro. — Ambro. — E — F

A tione eſt, In vobis, per fidem, & bona opera. Eſt vtique, Niſi forte reprobi eſtis, ab eo
quod prius habuiſtis. Spero autem, quaſi dicat. Cognoſcetis Chriſtum eſſe in vobis, ni
ſi reprobi eſtis: ſed quicqnid de vobis ſit, ſpero, quia ex vita qnam inter vos egi, Co-
gnoſcetis quia nos non ſumus reprobi, nec à fide, nec à poteſtate: ſed tamen, Oramus
Deum, ſine quo nihil boni habetur, Vt nihil mali faciatis, econtrario pſeudo volunt
& orant de vobis. Et non, oramus, vt nos pareamns probati, id eſt potentes in vobis
exercendo poteſtatem in vltionibus: ſed potius oramns, Vt vos faciatis quod bonum Ambroſius.
eſt. Nos autem ſimns, id eſt pareamus, Vt reprobi, quaſi dicat, ſine poteſtate, non ha-
bentes quid vindicemus. Hoc orat Apoſtolus, vt his bene agentibus in eis corripien-
da non inueniat, & ſic reprobi appareant: probati enim videntur dnm iudicant pecca- Auguſtinus
tores. Si ergo non ſint quos iudicent ceſſante auctoritate, quaſi reprobi videntur. At- de cor.et gra.
tende quod ait, oramns, Vt nihil mali faciatis, ſed boni. Intelligēda enim eſt hæc gra
tia Dei, qua ſola homines liberantur à malo, & ſine qua nullum prorſus ſiue cogitan-
do, ſiue volendo & amando, ſiue agendo faciunt bonum, non ſolum vt monſtrante ip
ſa qnid faciendum ſit ſciant, vernmetiam vt præſtante ipſa faciant cum dilectione
qnod ſciunt. Hanc qnippe inſpirationem bonæ voluntatis & operis poſcebat Apo-
ſtolus Corinthijs, cum dicebat, Oramus ne quid mali faciatis, &c. Quis hoc audiat &
non fateatur à domino Deo nobis eſſe vt declinemus à malo, & faciamus bonum? Nō
enim, ait Apoſtolns, monemus, docemns, ſed oramus: quia ſciebat hæc omnia non va Augu.contra
lere, quæ plantando & rigando faciebat in aperto, niſi pro illis exandiret orantem qui pelag.
dat incrementum in occulto. Qnidam vero dicunt nos non debere petere à ſempiter-
B na maieſtate, vt det nobis ambulare in via recta, & perſeuerare in mandatis, & place-
re illi in omni opere bono, & huiuſmodi: Quia, inquiunt, hoc totum in noſtra poteſta
te eſt conſtitutum, & ita benedictiones noſtras quas ſuper nos facimus fratres mei eua
cuant, exinaniunt, elidnnt, ſubſcriptionem noſtram quæ eſt amen. Quid dicis o noue
hæretice? dicis quia non peccare in poteſtate ſic haberemus, vt hoc ſine adiutorio diui
næ gratię implere poſſimus? Plane, inquit, liberū arbitriū ad hoc nobis ſufficit. Quare
ergo dixit Apoſtolus, Oramns? poterat dicere, Monemus, docemus, vel iubemus. quod
ſi diceret, certum diceret, quia & voluntas noſtra agit aliquid. Non enim voluntas no
ſtra nihil agit, ſed ſola non ſufficit. Maluit tamen dicere oramus, vt ipſam gratiam
commendaret, vt intelligerent illi quando non faciunt aliquid mali, non ſolum ſua Ambroſius
voluntate ſe vitare malum, ſed adiutorio Dei implere quod iuſſum eſt. Ergo quan-
do præcipitur, agnoſcite voluntatis arbitrium quando oratur quod pręcipitur, agno-
ſcite gratiæ beneficium. Vtrunque enim in ſcripturis habetur.

Non enim poſſumus aliquid aduerſus veritatē, ſed pro veritate. Gaudemus
enim quoniam nos infirmi ſumus, vos autem potentes eſtis. Hoc & oramus, ve
ſtram conſummationem. Ideo hæc abſens ſcribo, vt non præſens durius agam ſe
cundum poteſtatem quam dominus dedit mihi in ædificationem, & non in de-
C ſtructionem. De cætero fratres gaudete, perfecti eſtote, exhortamini, idipſū ſa
pite. Pacem habete, & deus pacis & dilectionis erit vobiſcum. Salutate inuicem
in oſculo ſancto, Salutant vos omnes ſancti. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti
& charitas dei & communicatio ſancti ſpiritus ſit cum omnibus vobis, Amen.

Non enim, quaſi dicat habemus poteſtatem, ſed ne putetur etiam iniuſte damnari
poſſe. ſubdit, Non enim, qnaſi dicat non valemus iniuſte vti illa poteſtate. Non enī
poſſumus aliqnid aduerſus veritatem, hoc dicit quia non data eſt poteſtas contra iuſti Ambro.
tiam, ſcilicet vt arguat bene viuentem, Sed pro veritate, tuenda, ſcilicet vt vindicēt Ambroſius.
legis inimicum. Gaudemus enim, quaſi dicat non poſſumus contra veritatem, & hoc
effectus indicat. Gaudemus enim, qnaſi dicat nos ſumns infirmi, id eſt non exercentes Ambro.
poteſtatem cum nihil puniendum, Vos autem potentes eſtis. ſ. non timētes iudicium, Ambro.
quia bene agētes & vitia vincentes à vobis repellitis vindictam. & non ſolum gaude-
mus, ſed, Etiam oramus, hoc. ſ. Veſtram conſummationem .i. vt in omnibus perfecti
ſitis. & quia hoc volo & oro, Ideo abſens ſcribo vobis vt præſens nō agam, in vobis, Ambro.

Durius,quàm volo:quod vtiq; poſſem, ſi mala faceretis,ſecundũ poteſtatem ligandi D
& ſoluẽdi,Quam dominus dedit mihi in ædificationẽ & nõ in deſtructionẽ veſtrá.i.
vt vos ædificemini nõ deſtruamini. Nec apoſtolus deſtruit ſi quádoq; arguit. Non enĩ deſtruuntur qui arguuntur vt corrigantur,ſed correcti ædificantur. De cætero.q.d.de malefactis hucuſq; correxi vos, De cętero aũt fratres gaudete.i.hoc agite vñ gaudiũ ſit & vt gaudeatis. Eſtote perfecti,in fide,& vos maiores, Exhortamini, ad idem minores:& vos minores,Idem ſapite,cũ maioribus:& vniuerſi.ſ.maior & minor ſimul Pacem habete,ne ſit prior diſcordia inter vos.& ſi hęc feceritis, Deus dilectionis & pacis.i.Chriſtus qui ait,Pacẽ meá do vobis,pacẽ relinquo vobis. Et itẽ, Mandatũ nouũ do vobis,vt diligatis inuicẽ,Erit vobiſcũ.i.adiuuás vos. Et vt pax ſit inter vos, Salutate voſipſos inuicem in oſculo ſancto,nõ doloſo.& ſic debetis facere,quia ita ſancti omnes optát,& ego impero. Et hoc eſt quod ſubdit,Salutát vos oẽs ſancti deſiderátes, & quaſi mecũ dicẽtes hoc.ſ.Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti.i.Chriſtus gratis cõdonans peccata,per quod iuſtificamur & ſaluamur. Et charitas dei.i. deus pater charita-

Ambroſius. tẽ dans vobis:cuius dilectio miſit Chriſtũ,cuiꝰ gratia ſaluat. Et cõicatio ſãcti ſpũs.i. ſpũs ſanctus qui eſt cõmunis patri & filio,amborũq; vnio,Sit cũ oĩbus vobis, tá correctis vt perſeuerẽt,quá incorrectis vt corrigátur. Vel, cõicatio ſancti ſpũs cũ oĩbus vobis.i.ſpũs ſanctꝰ ita ſit vobiſcũ,vt cõicet & cõferat vobis ,& gratiá Chriſti, & charitatẽ dei. Vt enĩ poſſideamꝰ gratiá ſalutis quá Chriſtus donat cõmunicatio facit ſpũs E

Ambro. ſancti. Hic enĩ dilectos à Deo & ſaluatos gratia Chriſti tueť. Trinitatis hic cõplectio

Ambro. eſt & vnitas poteſtatis. Et eſt dicere, Tota trinitas ſit vobiſcũ,dans gratiá de cõmiſ-

Ambr. ſis & charitatẽ, vt trium perfectio conſummatio ſit hominis in ſalutem. Amen.

Ambro.

Argumentum in epiſtolam ad Galatas.

GAlatæ ſunt Græci. Hi verbum veritatis primum ab Apoſtolo acceperunt,ſed poſt diſceſſum eius tentati ſunt á falſis Apoſtolis, vt in legem & circuncíſionem verterentur. Hos Apoſtolus reuocat ad fidem veritatis,ſcribens eis ab Epheſo.

CAPVT I.

PAVLVS Apoſtolus non ab hominibus,neque per hominem,ſed per Ieſum Chriſtum & Deum patrem qui ſuſcitauit eum a mortuis,& qui mecum ſunt omnes fratres, eccleſiis Galatiæ: gratia vobis & pax a Deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto, qui dedit F
ſemetipſum pro peccatis noſtris vt eriperet nos de pręſenti ſeculo nequam ſecundum voluntatem Dei & patris noſtri, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Miror quòd ſic tam cito transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam Chriſti in aliud euãgeliũ quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui vos conturbant,& volunt cõuertere euangelium Chriſti. Sed licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis pręterq̃ quod euangelizauimus vobis. anathema ſit. Sicut pręd ixi & nunc iterum dico, ſi quis vobis euangelizauerit pręter id quod accepiſtis, anathema ſit.

PAulus Apoſtolus,&c. Hanc epiſtolam ſcribit Apoſtolus Galatis. Galatæ autem ſunt Græci. Galli enim in quádam Græcię prouíciam olim venientes Græcis ſe miſcuerunt. Vnde illa prouincia prius gallogræcia, deinde Galatia appellata eſt. Vnde cum Græci acuti ingenij ſint,illi tamen Galatę ſtulti,& ad intelligẽdũ tardiores erant,ſicut & indociles Galli. Hi veritatem fidei & doctrinæ ab apoſtolo acceperant,ſed poſt vt iudaizarent, à pſeudoapoſtolis tem-

A tati ſunt,multis modis eis perſuadẽtibus vt legem euãgelio adderẽt.Aſſerebãt.n.Chri Ambr.
ſti fidẽ ſine carnalib⁹ obſeruantijs nõ ſufficere ad ſalutẽ,& Petrũ & Iacobum & alios Hierony.
qui cũ dño fuerãt legis obſeruantias cũ euangelio miſcuiſſe:ipſum quoq; Paulum a-
liud in Iudæa facere,aliud in gentibus prędicare.His atq; hmõi Galatas ſubuerterũt,
adeo vt eis aſſentientes in legis obſeruantias tranſirent.Iõ hos Apoſtolus reuocar ad
veritatem fidei Chriſtianę,& doctrinę euangelicæ,ſcribens eis ab Epheſo de gratia de
qua & Romanis ſcripſit,legem ſimiliter venerantibus:ſed Romanis tanquã ſapienti- Hieronymus
bus,altiori ſenſu & profundioribus vſus eſt argumentis.Iſtis vero velut minus ſapien
tibus vſus eſt moderato ſermõe:quibus etiam dicit. O inſenſati Galatę:vt ſic eos reuo
caret.Eſt ergo intentio Apoſtoli in hac epiſtola Galatas verſutijs pſeudoapoſtolorũ
circunuentos, ad fidei religionem & euangelij veritatem reducere.Mod⁹ talis.Salu-
tationem præmittit,vbi cõtra detractores & de operibus legis gloriãtes,de ſua digni-
tate & Chriſti gr̃a breuiter tangit,cõmendans perſonã ſuã quã pſeudo deprimebant:
poſt ſalutationẽ,de leuitate eos redarguit:poſt perſonã ſuã latius cõmendat:deinde le
gẽ multis modis improbat,dicẽs eã nõ eſſe tenendã poſt Chrũm,quia nõ ſolũ nõ pro-
ficit ad iuſtitiã & ſalutẽ,ſed etiã officit:tandẽ cõmendat euangelium & fidem Chriſti,
quod ſufficit ad ſalutem.Præmittens aũt ſalutationẽ prius cõmendat perſonã ſuã di-
cens,Paulus Apoſtolus,non electus vel miſſus Ab hoibus.ſ.ab Anania,vt quidam di Ambro.
cebant vel ab aliis,vt quidam ab apoſtolis electi & miſſi fuerunt,& a Iudæis pſeudo-
apoſtoli,Neq;,cõſtitutus Per hoiem,purũ:Sed per Ieſum Chrũm & dñm patrem.i.a
deo patre conſtitutus eſt per filium,qui eſt ſaluator & rex. Nõ ergo cõtrarius eſt deo a
B quo per filium electus eſt & miſſus,vt dicitur in deſtructionem legis.Imponebatur ei Augu.
illi quod cõtraria deo prædicaret,eo quod legẽ a deo datã deſereret.Vel ita,Neq;,con in lib.retrac.
ſtitutus Per hoiem Chrũm.i.per Chrũm ex parte hoiem.i.mortalem:ſed Per eũ iã Ie Augu.
ſum.i.ex omni parte immortalem iã ſuſcitatũ,qui non vt hõ paulatim hoies, ſed totũ
ſimul eum per ſpiritum docuit:vt per hoc ſit maior,per quod videbatur eſſe minor.
Cæteri autem apoſtoli videbanẽ eſſe maiores,quia priores:iſte minimus, quia nouiſſi- Augu.
mus.Sed inde apparet dignior,quia priores conſtituti ſunt per Chrũm adhuc ex parte in lib.retrac.
hoiem.i.mortalem:nouiſſimus vero Paulus per Chrũm iam totũ dñm.i. ex omni par
te immortalem.Et dominum patrem,qui hoc fecit pet filiũ.Atq; vt aperiret cum dixe Augu.
rit,neq; per hominem:ſubdit,Qui ſuſcitauit eum a mortuis. Et ita dignius conſtituit
me per immortalem Chriſtum,quã alios per mortalẽ:propter immortalitatẽ iam non
homo dicitur Chriſtus deus:propter ſubſtantiã vero naturæ humanæ in qua aſcendit
in cęlũ,etiã mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus dicitur.Paulus inquã , Et
fratres qui mecum ſunt,dolentes de veſtra ſeductione. Teſtes veritatis meæ , quibus
oportet vos credere.& nõ pauci,ſed Omnes.Hoc ideo dicit,quia facile intelligit ſe er
raſſe,qui à multis reprehenditur.Hi ergo omnes mecum mandant,Eccleſiæ Galatiæ
hoc ſcilicet,Gratia,ſit Vobis,id eſt remiſſio peccatorum,Et pax,mentis,& recõcilia-
tio ad deum:& non aliũde,niſi A deo patre & domino noſtro Ieſu Chriſto,qui non
eſt minor patre:quẽ iniurioſe æquatis legi,dum ipſum ſine lege ad ſalutẽ nõ ſufficere
C aſſeritis,ſicut nec legẽ ſine eo.Sed ab ipſo ſine lege gratia eſt & pax,a quo ſecure quæ
rẽda eſt:quia ipſe eſt Qui dedit,id eſt ſponte obtulit,quia non eſt alius qui poſſet ape
rire librũ niſi leo de tribu Iuda,Semetipſum,quia non erat digna hoſtia offerri Pro
peccatis noſtris,delendis:qui eſt initium ſaluationis.Quem ergo locũ habet lex?nul-
lum penitus.Dedit etiã ad hoc,Vt eriperet quaſi vi quadã Nos,peccatis irretitos , qui
rei eramus ſub lege:De ſeculo.i.de cõformitate mundi huius qui nos allicit.i.malorũ
quæ in mundo cõmittuntur:cuiuſmodi ſunt inſipientia,ſpurcitia,& infirmitas: a qui- Hierony.
bus nos eripit ille qui eſt ſapientia,ſanctitas,& fortitudo.Seculo dico Præſenti tanto
plus capit nos dilectio,cũ æterna nõ videanẽ.& Nequã,quod.ſ.ad nequitiã trahit.At
tende quod præſens ſeculũ dr̃ nequã,nõ ideo quod mũdus iſte creatus a deo,malus ſit
ſed quia in eo fiunt mala,ex hoc ſenſu dr̃,Dies mali ſunt,Dies Iacob peſſimi,Mũdus Hiero.
in maligno poſitus.Tempora periculoſa.ſaltus quoq; qui ſunt pleni latronibus,& gla
dius quo cruor effunditur,& calix quo venenum temperatur,mala dicuntur: quia non
ſolũ tẽpora,ſed etiã loca & inſtrumenta malorum traxerunt infamiam,quæ in eis fiũt
Ita & ſeculũ dr̃ nequã,a quo Chrũs nos eripit. Et vt ſit firmus quod de Chriſto dicit,

ſubdit, Secũdũ volũtatẽ.q.d.ꝙ Chrũs dedit ſe & eripit nos: nõ eſt pro meritis noſtris D
factũ: ſed ſecũdũ voluntarẽ dei patris nr̃i.i.ſecundum bñuol ẽtiá dei qui creauit nos: &
beniuolus eſt. Cui.ſ. Chrõ & deo pr̃i vni in eſſentia Eſt glĩa: de hac redẽptione. In ſe-
cula ſeculorũ.i.ſemper.q.d.hoc teſtant̃ præſentes, & futuri teſtabũtur. Amẽ. hoc con
firmationis nota eſt. Attẽde quod in hac ſalutatione prælibauit aplũs, & cõmendatio-
nem ſuá & quid poſſit gr̃a dei, & quod lex nil cõfert. Miror. &c. Hic de leuitate eos re
prehendit, quia ab euágelio indiſcrete tráſierũt ad legẽ. Et quia Galatia tráſlatio dici
tur, cõgrue ex ipſo noíe, huius reprehẽſiõis occaſionẽ ſumit.q.d. Cũ hæc prædicta bo-
Ambr. na ex Chrõ ſint, Miror, quia prius bñ inſtructi fuiſtis, Quod ſic.i.tá vehemẽter, & Tá
cito.i.tá breui tẽpore, quaſi inſenſati a pſeudo Tráſferimini.i.vltra Chrũm in legem
ferimini. Vñ miror? quia mirũ eſt de lætitia cõfugere ad exitia, cũ paulatim proficien-
dũ ſit, A quo aũt & in quid tráſferũtur, oſtendit ſubdẽs, Ab eo, ſcilicet deo.i.a fide ei⁹,
Qui vos auerſos Vocauit, per prædicationẽ In gr̃am Chriſti.i. in bona gratuita quæ
Chrũs dat. Tráſferemini in aliud euágeliũ, in legẽ quæ putat̃ euágelium: & eſt contra
meá prædicationẽ, ſecũdũ quod pſeudo eá ſeruari docẽt: tũ ſecũdũ veritatẽ ſpũalis in
telligẽtiæ nõ eſt alia. Vñ ſubdit, Quod tñ, euágeliũ.i.lex, Nõ eſt aliud ſecũdũ ſpũalẽ
intelligẽtiá, nec vobis aliud videret̃ Niſi ſint.i.eſſent aliqui qui vos cõturbent.i.cõtur
Augu. bent purũ fontẽ veſtri ſenſus. Hi erát pſeudo apoſtoli qui dicebát aliud euágeliũ eſſe
legẽ Moyſi quá Chr̃i euágeliũ: & hoc ad inuidiá apli. Et, illi tales Volũt cõuertere.i.
ad hoc tẽdũt vt cõuertant Euágeliũ Chriſti, penitus in legẽ.i.ſpũalia cõuertere volũt E
in carnalia. Sed licet.q.d.ipſi ad hoc tẽdũt. Sed licet nos, apoſtoli, nõ dico de illis tan-
tũ. Aut angelus, malus, vel bonus, veniẽs, De cælo, vt credibilior ſit, Euágelizaret vo-
bis.i.annũciet vobis aliquid quod putet̃ bonũ: quod ſit nõ dico plus, ſed Præter quam
illud eſt quod Euágelizaui vobis, ſide verũ, vſu honeſtũ, ſide cõmodũ. Anathema ſit.
Augu. Nota quod nõ iõ ait, nos, vel angelus, qui bonus poteſt intelligi, quod hoc contigerit
vnquá, ſed adeo certus eſt de veritate euágelij ſui, quod ẽt ágelus ſi aliud nũciaret, nõ
crederet, ſed anathematizaret. Attẽde etiá quod nõ ait pluſquá accepiſtis: ſed, præter
quá accepiſtis. Ná ſi illud diceret, ſibi ipſe præiudicaret, qui cupiebat venire ad quoſ-
dá quibus ſcribebat: ſicut ad Theſſalonicenſes, vt ſuppleret quæ illorũ fidei deerant.
ſed qui ſupplet, quod minus erat addit, nõ quod inerat tollit. Qui aũt prætergredit̃ fi-
Aug. in pſal. ciu. dei regulá, non accedit in via, ſed recedit a via. Sicut, &c. A maiori infert.q.d. Quádo
quidẽ vos vel angelũ excõmunicarem, magis pſeudo excõicandi ſunt: & hoc eſt, Sicut
mõ Prædixi, de vobis vel angelo. Et nũc iterũ dico, de iſtis.ſ.pſeudo aplís.ſ. quod ſi-
quis illorũ, &c. Vel ita. Et ſicut olim pręſens vobis Pręd ixi, & nunc abſens Iterũ dico
quod ſi quis gñaliter quicũq; ſit euágelizauerit vobis præter id quod accepiſtis, a me,
Anathema ſit. Quare hoc? quia aliud euangelizás de priuato vult pluere nõ de medio
& hoc forte hõ carnali nebula præpeditus, etiá a fonte cõi ad propriá ſuá falſitatẽ re- F
Auguſtinus in lib. quæſt. ductus, poſſit facere, nunquá & angelus. Vere ſi angelus de proprio fluens in paradiſo
nõ eẽt audit⁹, nõ præcipitaremur ĩ mortẽ. media aqua poſita erat oĩb⁹ præceptũ dei, a
qua quodámõ publica erat, & ſine fraude, ſine labe, ſine cœno fluebat. Sed venit ange
lus de cælo lapſus, ſpecies factus, quia inſidioſe iá venenũ ſpargere cupiebat, & emiſit
venenũ de proprio: locutus de ſuo, Guſtate, & eritis ſicut dij: & illi appetentes quod nõ
erant, amiſerũt quod acceperát. Hic videndũ eſt qũo dicat̃ anathema. Hoc verbũ pro
maledicto ponit̃, & vulgo dr̃ deuotatio. Ná deuotare ſe quáquam nemo fere dicit niſi
maledicens. Vñ illud eſt, & anathematizauit eũ, & ciuitates eius: & vocatũ eſt nomen
loci illius anathema. Hinc dictũ eſt, vt anathema deteſtabile aliquid & abominabile
videat̃. Vt.n.nil inde victor in vſus ſuos auferret, ſed totũ in pœná luendam vocaret,
hoc erat anathematizare, quod vulgo dicit̃ deuotare. Origo autem huius verbi, eſt in
græca lingua ab his rebus quæ votæ & perſolutæ.i.promiſſæ & redditæ ſurſum pone-
bantur in templis: & eſt dictũ a poc tou anathene.i.ſurſum ponere.

Modo enim hoíbus ſuadeo an deo? An quæro hoíbus placere? Si adhuc hoí-
bus placerẽ, Chriſti ſeruus nõ eſſem. Notũ.n.vobis facio fratres euágeliũ quod
euágelizatũ eſt a me: quia nõ eſt ſecũdũ hoíem. Neque.n.ego ab hoíe accepi il-
lud neque didici: ſed per reuelationẽ Ieſu Chriſti. Audiſtis eñ cõuerſationẽ meá

A aliquando in iudaiſmo:quoniam ſupra modum perſequebar eccleſiā dei, & ex-
pugnabā illā, & proficiebā in iudaiſmo ſupra multos coætaneos meos in genere
meo,abūdantius æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum.

Modo enim.q.d.ideo dico vt ſit anathema aliud euāgelizās,quia Suadeo ego mō
Hominibꝰ an deo.i.ad honorē hominū ante dei,nō hominū,ſed dei quęro honorem:
ideo dicit,Mō,quia olī dū dixit hominē ex lege iuſtificari,hominis gloriā & inutilē
dei gratiā prædicauit:Hic etiā innit hoc facere illos ſeductores.ſ.pſeudo vt laudaren
tur a Iudęis,quos nō timet offēdere Paulꝰ pro gloria dei:quo veniēte,ceſſat lex. Vn-
de ſubdit,Aut quæro hominibꝰ placere,ſicut quādo literas à principibꝰ ſacerdotū ad
occidēdū Chriſtianos accepi?nō quia Si adhuc hoībus placerē.i.placere vellē vt tūc Ambroſius
volebā,Nō eſſē ſeruꝰ Chri:ꝙ mō ſū:& ideo eos excōmunico.Attēde ꝙ ait,ſi homini
bꝰ placerē &c.Ex his enim verbis quidā putāt ſibi in bene viuēdo ſufficere cōſciētiā
& quid de his exiſtimet aliꝰ,nō valde curāt:ſed cōſciētia corā deo ē neceſſaria, cōuer
ſatio autē corā proximo:quæ ſi negligētiꝰ agitur,lędit excēplo:vt verbi gratia, Si quis
bonæ cōſciētię corā infirmo in idolio comedat,quāuis recte credēs hoc faciat,tamen
perturbatur infirmi cōſciētia. Quid autē prodeſt ſi vēter cōſciētiæ tuę hauſit aquā pu Auguſtinus.
rā,& ille de tua negligēti cōuerſatione bibit turbatā? Alij aquā turbas, paſcua concul in lib.de oui.
B cas:ſed attende ne tibi aquā turbes negligentia conuerſationis tuę. Vn̄ alibi ait Aplūs
Placete oībus per oīa,ſicut & ego omnibus per omnia,placeo. Itē:Sine offenſiōe eſto-
te Iudæis & gētibus & eccleſię dei. Itē,Prouidemꝰ bona,nō ſolū corā deo,ſed etiā co
rā hoībꝰ. Dicet ergo mihi aliquis,Expone mihi quō intelligā iſta quæ diuerſa atq; cō
traria vidētur,videlicet ꝙ hic ait Apoſtolis,Si hoibus placerē,&c.&,Placete hoibus
&c.Si trāquilliꝰ audias,ſi tibi ipſi aquā tuæ mētis nō perturbes,quātū potero fortaſſis
exponam. Sūt ergo homines temerarii iudices detractores,ſuſurrones, murmuratores
quærentes ſuſpicari quod non vident,quærentes etiam iactare quod non ſuſpicantur
contra tales ſufficit teſtimonium conſcientiæ noſtræ,neq; etiam in alijs quibus place
re volumus,gloriam noſtram quærimus vel quærere debemus,ſed illorum ſalutem,vt
nos bene ambulantes imitando non errent,etenim non nos ſed dominum laudēt, qui
nos tales fecit. Nunc ergo vtilitatem vel gloriā noſtram quærimus,cum placere homi
nibus volumus:ſed gaudemus eis placere quod bonum eſt,propter illorum vtilitatem Auguſtinus
non propter noſtram dignitatem. Itaq; Apoſtolus. Et non ſe hominibus recte placere in lib.de ſer.
dicebat,quia in eo ipſo vt deo placeret intuebať,& placendū eſſe hominibus recte prę in monte.
cipiebat,non vt hoc appeteretur tanquā merces recte factorū:ſed quia deo placere nō
poſſet,qui non ſe his quos ſaluos fieri vellet,imitandum præbet. Et ſicut in Apoſtolo Auguſtinus.
iſta contraria videbantur, ſic & in euangelio illa contraria videntur. Dixit enim, in lib. de oui.
C Luceant opera veſtra corā hominibus &c. Et item,Nolite facere iuſtitiā veſtram co
ram hominibus &c. Vbi eos arguit qui ita ventilant opera ſua,vt finem bonorum ope
rum ſuorū in laude hominū ponant:eandēq; laudem,quaſi pro mercede computāt ope
rū ſuorū. Ideo ait,vt videamini ab eis.q.d.nolite ſic facere corā hominibus quicquid
boni facitis,vt videamini ab eis.i.vt ipſe ſit finis boni veſtri videri ab eis:nolite hic fa Ambroſius.
cere finem:vltra porrigite intentionem. Notum enim.q.d.ideo,non ſuaſero.i.nō pla
ceo hominibus,ſed huiuſmodi excommunico,quia euangelium quod prædico non eſt
ſecundum hominem:quod ita ait,Notum vobis facio fratres euangelium quod euan-
gelizatum eſt a me,non eſt ſecundum hominem,docentem me,vel mittentem. hoc di
cit,ne forte dubitent. Et reſpicit hoc ad id quod ſupra dixit,ſuam perſonā commēdās
ſ.non ab hominibus,neq; per hominem. Et vere non eſt ab homine , Neq; ego accepi
illud ab homine,vt nemo me eligeret ad euangelizandum,vel mihi iniungeret. Neq;
didici ab homine docente me:ſed Per reuelatationē Chriſti Ieſu.i.per Chrūm Ieſum
omnia clara eſſe oſtendētem. Audiſtis enim.q.d. Vere non didici ab hoīe,quia neq; an
te conuerſionem,neque poſt:quod non ante,voſipſi ſcitis ex factis illius temporis. Au
diſtis enim conuerſationem meam aliquādo.ſcilicet dum infidelis eram i quam habui
In Iudaiſmo,ſcilicet dū Iudaice viuebam,ſcilicet,Quoniam ſupra modum,aliorum
Proſequebar,fugando eccleſiam dei id eſt Chriſtianos:& Expugnaui illam,id eſt fide
les affligebam pœnis in corpore,Et proficiebam in iudaiſmo.implendo legem & de-

fendendo eam. Proficiebā dico Supra multos,nō dico ſenes,ſed Coætaneos meos qui D
plꝰ Laborabāt quā ſenes:& nō dico ſupra multos proſelitos,ſed qui ſunt In gñe meo,
ſ.Iudæorū:& qui priꝰ in illis legalibꝰ tātū valui:iā illa reliqui : ïōq; vos meo exēplo
ab eiſdē recedite. Abūdātius.q.d.proficiebā in Iudaiſmo ſuper alios:ego dico Etiā a-
bundātius,alijs. Exiſtēs,ī exēplū alijs, Aemulator .i .imitator paternarū traditionū,
quas.ſ.boni patres addiderunt, Vt mearū,quia eas quaſi proprias mihi feci, eis ſtudio-
ſe ſeruiens,in quo arbitrabať obſequi deo. Habebat.n.Aplūs zelū dei,ſed nō ſecundū
Ambroſius ſciam,& prędidit deꝰ eius volūtatē,vel æmulationē,ſed deeſſe ſciam:& præuidit eum
idoneū,quia qui tā fidus erat in re minima,cōſtantior eſſet in re maxima:& ïō.ſ.vt cō
Ambro. ſtantior eſſet in re maxima,præuenit eū vocando per gratiam.

Cū aūt placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris meæ,& vocauit per gra
tiā ſuā vt reuelaret filiū ſuū in me, vt euāgelizarem illum in gentibus, continuo
non acquieui carni & ſanguini, Neque veni Hieroſolymā ad anteceſſores me-
os apoſtolos,ſed abii in Arabiā:& iterum reuerſus ſum Damaſcū. Deinde poſt
annos tres veni Hieroſolymā videre Petrum,& manſi apud eum diebus quinde
cim. Aliū aūt apoſtolorū vidi neminem,niſi Iacobū fratrem domini.

Cū aūt placuit.q.d.añ cōuerſionē apparet me nō didiciſſe,ſed nec poſt didici ab ho
mine euāgeliū,ſed a deo tātū:& hoc eſt quod ait, Cū aūt placuit ei.ſ.deo,qui pro placi
to ſuo fecit,nō pro meo merito, Qui me ſegregauit,ad lrām, De vtero matris meæ, vt
in me.i.in mea cōuerſione Reuelaret filiū ſuū.i.oſtenderet quātæ potentiæ & bonita-
tis eſſet filius ſuus. Vel, Reuelaret filiū ſuū in me.i.in mea intelligētia,vocauit me de E
mala via in bonā:nō per meū meritū,ſed per gratiā ſuā,& ad hoc vtiq; vocauit, Vt e-
uangelizarē illū.i.filiū In gentibus:& ipſe vtiq; qui me naſci fecit:ad hoc ducere me
potuit, Ante.n.quam aliquis naſcať,ſcit deus quis futurus ſit & qualis. Vnde de Hie-
remia legitur, Priuſquam te formarē in vtero,vocaui te. Qui ergo præſcit futuros an-
tequā ſint,cū vult naſci facit vt ſint:& iā natos quos vult per gratiā vocat,vt iuſti ſint
ſicut Paulū vocauit per grām vt annūciaret Chrūm. Vt ergo totū oſtēderet eſſe a deo
ſ.quod eſt,& quod iuſtus eſt,ait: Segregauit & vocauit . Cōtinuo,&c.q.d.vocauit me,
& reuelauit filium ſuū,& cōtinuo prædicaui vt inſtructus a deo:& ïō non aliud tenēdū
quā prædico,nec hoībus credendū,ſed deo qui me vocauit:& hoc eſt quod ait , Conti-
nuo non adquieui,&c. Vel myſtice poteſt intelligi illud, Segregauit me de vtero mr̄is
meæ. Mater.n.intelligiť ſynagoga: vterus matris & ſecretarij,ſunt Phariſæi, de nūe-
ro quorū ſegregatus eſt:& eſt. Cū aūt placuit ei qui me ſegregauit de vtero mr̄is meæ,
id eſt de nūero Phariſæorū,qui erant ſecretarij ſynagogæ, Vt reuelaret filiū ſuū in me
vocauit me per gratiā ſuam ad hoc, vt euangelizarem illū in gētibus,hoc nō mutatur.
Et ego Continuo non adquieui:non ait,non cōtinuo adquieui quaſi non tunc,ſed poſt
adquieuerit:ſed ait, Continuo non adquieui carni & ſanguinis.i.vitijs: ſed potius reſ-
pui vitia. Vel per carnē & ſanguinem accipit propinquos genere.ſ. Iudæos, quibus nō
conſenſit in legis obſeruationem & chriſtianorum perſecutionem. Nec veni Hieroſo
lymam ad anteceſſores meos apoſtolos.i.qui ante me crediderunt:& ita conſtat,quod F
nō ab eis didici euāgeliū,cum ad eos non venerim,quia nō erat opꝰ electo a deo. Sed
abij,prædicare euangelium, In Arabiam,vbi nullus apoſtolorum prędicauerat. Et ite
rum reuerſus ſum Damaſcum,vbi ipſe adhuc rudis prædicauerat. Deinde poſt annos
tres veni Hieroſolymam videre Petrū,non diſcere aliquid ab eo,ſed videre eum pro-
pter affectum apoſtolatus,& vt Petrus ſciret me fore ſibi coapoſtolū. Et apud eū die-
bus quindecim manſi,receptus ab eo vt verax & coapoſtolus. Per hoc oſtendit ſe nul-
lo modo diſſentire ab alijs apoſtolis,vt ſuſurrabāt ſui æmuli. Aliū autē apoſtolū ne
Hiſtoria de minem vidi.& ita conſtat,quod nec ab alijs didici . Neminem vidi dico, Niſi Iacobū
tribus Marijs fratrem domini, Hic eſt Iacobus minor,qui dictus eſt frater domini,ideo quia hic Ia-
Hieronymus cobus filius fuit Ioſeph,qui pater Ieſu dictus eſt:ſed non eſt hoc ratum, cū Ioſeph vir
ad Heluidiū. go fuiſſe credatur. Alia ergo cauſa quærēda eſt,quare frater domini dictus ſit, ſicut Io
ſeph,& Simon,& Iudas. Vnde & in Euangelio dicitur: Ecce pater tuus & mater tua &
fratres tui &c. Vt ergo liqueat quare fratres dicantur , Sciendum quod Maria mater
domini, Ioachim & Annæ filia fuit , quæ nupſit Ioſeph,& ita Ioſeph fuit putatiuus

pater Chriſti. Mortuo autē Ioachim Cleophas frater Ioſeph eādē Annā accepit vxo
rē,& genuit ex ea filiā quā vocauit Mariā,quę nupſit Alphęo,qui genuit ex ea qua-
A tuor filios.ſ.Iacobū,Ioſeph,Simonē,Iudā. Mortuo aūt Cleopha,quidā Salome eādē
Annā duxit,& generauit ex ea filiā,noīe Mariā,quæ nupſit zebedæo, & habuit ex eā
filios.ſ.Iacobū,qui dictus eſt maior,& Ioānē euāgeliſtā. Tres igitur viros Anna ha-
buit & tres filias. Nūc videndū eſt quare Iacobus Alphæi,& minor dictus ſit,& frater
dñi. Minor dictus eſt ad differentiā Iacobi zebedæi,qui maior eſt dictus, non ſecūdū
tempus,ſed quia prius ſecutus eſt dñm. Itaq; Iacobus Alphæi minor dict9 eſt, quia eo
poſterius Chrō adhæſit. Frater vero dñi dictus eſt,vt quibuſdā placet, quia filius fuit
matertere Chriſti,Vel propter ſimilitudinē ſāctitatis, vel poti9 quia nepos fuit patrui
Chriſti.i.Cleophæ. Hebræi.n.germana cōſanguinitate ex parte patrum cōiūctos, fra Beda.
tres vocant. Vñ Hieronymus. Fratres dñi dicit intelligi hunc Iacobum,& fratres eius Auguſtinus
his verbis. Quidā ſequētes deliramenta apocryphorum ſuſpicanī fratres dñi foris ſtā Hiero. cōtra
tes eſſe filios Ioſeph de quadā muliercula:ſed cōſobrinos fratris ſaluatoris hic intelli- Manicheos.
gere debemus.ſ.filios Alphæi & matertere ei9 matris Iacobi minoris,& Ioſeph,& Iu
dæ. Quatuor enim modis in ſcripturis diuinis fratres dicuntur.ſ.natura, gente,cogna Hie. ad Hel.
tione affectu:natura,vt Eſau & Iacob:gente,vt oēs Iudæi fratres dicunī inter ſe. Vn-
de in Deuteronomio,Si.n.is fratrem qui eſt Hebreæus &c. Et item. Conſtitue ſuper
te principem quem dominus elegerit,eū qui ſit de fratribus tuis. Porro cognatiōe fra-
B tres vocantur,qui ſunt de vna familia,cū ex vna radice turba diffunditur, ſecundum
quod Abrahā in Geneſi fratrem appellauerat Loth,dicens, Nō ſit rixa inter me & te
quia fratres ſumus:& Iacob & Laban dicunī fratres. Affectu etiā fratres dicunī,ſecū-
dū quod omnes Chriſtiani fratres vocanī:vt ibi,Ecce quā bonū & quā iucūdū habita
re fratres in vnū. Et dñs ait, Vade,& dic fratribus meis. Porro in cōe oēs hoīes fratres
dicunī:quia ab vno parēte nati ſunt. Illo ergo fratres Chriſti appellatos intelligos co Auguſtinus.
gnatiōis priuilegio. Iacobus frater dñi,vel ex filijs Ioſeph de alia vxore, vel ex cogna
tione Mariæ matris eius debet intelligi.

Quæ autē ſcribo vobis:ecce coram deo quia nō mentior. Deinde veni in par
tes Syrię & Ciliciæ. Eram aūt ignotus facie eccleſiis Iudęę,quę erāt in Chriſto.
Tātū autem auditū habebant,quoniam qui perſequebatur nos aliquando,nunc
euangelizat fidem quam aliquando expugnabat,& in me clarificabant deum.

Quæ aūt,nūc Scribo vobis,de me,Ecce;oībus patet Quia nō mentior,& hoc dico
Corā Deo.i.teſte deo. Iurat Apoſtolus vt credaī quod dicit:quod proficit iſtis.neceſſi
tate cōpulſus iurat,quia niſi hoc faceret,non crederent ei, quibus non expedit vt non Auguſtinus.
credant,immo expedit vt credant. Et video quia plus eſt hoc,quā,eſt,eſt:nō,non: ſed ſuper epi.apo
hoc quod amplius eſt,a malo eſt:& ſi nō a malo iurātis,a malo eſt nō credentis. Ideo- ſto.Iacobi.
C que nō ait,ſi quis amplius facit,malū eſt,ſed quod amplius eſt,a malo eſt. Deinde ve
ni,prædicare In partes Syriæ,& Ciliciæ:erā aūt ignotus facie.i.præſentia corporis,
Eccleſijs Iudææ,quæ erant in Chrō.i.in fide Chrī,per quod patet quod nec eccleſiæ
Iudææ me docuerunt,quæ.ſ.erant per ſe,nō ammixtæ eccleſijs gentiū. Tātū aūt habe
bant auditū,de me.i.quod de me audierant,memoriæ mandauerant,hoc.ſ. Quoniam
qui perſequebaī nos aliqñ.ſ.dū infidelis erat,Nunc euangelizat fidē,Chriſti,quam a-
liqñ expugnabat. Et quia de re difficili magna naſcitur admiratio,ſubdit, Et in me.i. Auguſtinus
in mea conuerſione Clarificabant:vel,Magnificabant dñm.i. magnificū prædicabāt,
qui gratia ſua me conuertit:vel Clarificabant deū in me.i.meo exēplo prædicātes,vel
gratias agētes deo,in quo eis profui.

CAPVT II.

DEinde poſt annos quatuordecim iterum aſcēdi Hieroſolymam cum
Barnaba aſſumpto & Tito. Aſcendi autem ſecundū reuelationem:
& contuli cum illis euāgeliū quod prędico in gentibus. Seorſum autē
his qui videbātur aliquid eſſe,ne forte in vacuum currerem, aut cu-
curriſſem. Sed neque Titus qui mecum erat,cum eſſet gentilis compulſus eſt
circūcidi:ſed propter ſubintroductos falſos fratres qui ſubintroierūt explorare

libertatem noſtram quam habemus in Chriſto Ieſu, vt nos in ſeruitutem redigē D
rent. Quibus neque ad horā ceſſimus ſubiectioni.

Deinde poſt annos quatuordecim, a Chriſti paſſione, qui fuerūt poſt prædicationē
Syriæ & Ciliciæ, cū quæſtio eſſet de lege, vtrū tenēda eſſet ā n nō. Iterū aſcēdi Hiero-
ſolymā, nō ait, iui: ſed, Aſcēdi, pro ſitu terræ. Aſcendi, dico, Cū Barnaba, qui de Iudæ
is erat. Aſſumpto Tito, qui de gētib9. q. d. hinc inde teſtes habui, quib9 patet falſum eſ
ſe, me aliud gentibus aliud Iudæis prædicare. Aſcēdi aūt, nō ſolū mea diſpoſitiōe, ſed
Secūdū reuelationē dei. & nō dico didici ab illis tanquā a maiorib9: ſed, Cōtuli cū eis
tāquā amicis & paribus Euāgeliū Chriſti, quod Prędico in gētib9: hic fecit pro aſſer
Hierony. tione prædicatiōis, quia multis erat ſcrupulus in doctrina apoſtoli, perturbātibus Iu-
dæis. Per hoc ergo quod ait. Et cōtuli cū illis, oñdit ſe nō habuiſſe ſecuritatē euāgelij,
Auguſti. ſi auctoritate Petri eſſet & aliorū roboratū. Aplūs. n. Paulus poſt Chriſti aſcēſionem,
cōtra Fauſtū. de cælo vocat9, ſi nō aplis cōicaret, & cū eis euāgeliū cōferret, quo eiuſdē ſocietatis eē
Augu. appareret, eccleſia illi oīno nō crederet: ſed cū cognouiſſent eū hoc annunciātē quod
contra Fau. illi, & in eorū cōione & vnitate viuētē, accedētib9 etiā per eū talibus ſignis, qualia &
Augu. illi operabanť, ita eū dño cōmendāte auctoritatē meruit, vt verba illius ſic audianť in
ſuper Ioan. eccleſia tanquā in illo Chrō veriſſime loquutus audiať: ſicut ipſe dixit, Nō pro his, in
quit. tātū rogo. i. pro diſcipulis qui cū illo tūc erant, ſed & pro eis qui per verbū eorū
crediturí ſunt in me: vbi oēs ſuos intelligi voluit nō ſolū qui tunc erāt, ſed etiā qui fu
turi erant: quotquot enim poſtea crediderūt in eū, crediderūt per verbū eorū. ſ. aplōrū,
j. per euāgeliū. Quiſquis. n. in Chrūm credit, euāgelio credit, quod dictū eſt, eſſe verbū
Auguſtinus. eorū, quia ab eis eſt primitus ac pręcipue pręditcatū. Iā. n. ab ipſis pręditcabať, qñ per re E
in lib. quæſt. uelationē Chrī ipſum verbū eorū Paulus accepit, & per hoc verbū, & ſi nō per eos. Cū
euang. accepiſſet a deo illud, credidit Paulus: vñ & contulit cū illis euāgeliū, & dextras acce-
pit, quia illud verbū cū eis, & ſi nō per eos habuit. Ipſa. n. collatio vnā doctrinę ſpeciē
excuſſa oī lepre varietate mōſtrauit. Leproſi. n. quos dñs ī euāgelio curaſſe legiť, & mi
ſiſſe ad ſacerdotes vt ſe eis oſtēderēt, nō abſurde intelliguntť, qui ſciam veræ fidei non
hñtes varias doctrinas profitenť erroris. Nulla porro falſa doctrina eſt, quæ non ali-
qua vera intermiſceat. Vera ergo falſis inordinate permixta in vna doctrina ſignificāt
Auguſt. leprā, quę vni9 corporis colore diuerſis locis variat atq; maculat. Vt ergo apoſtoli prę
contra Fau. dicatio ab omni corruptionis lepra libera monſtrareť, cū alijs aplis cōtulit euāgelium
Hierony. Aliter. n. non crederet eccleſia ei, qui non fuerat cū dño. Seorſum aūt. q. d. Contuli cū
Hieronymus illis euāgeliū. Sed ſeorſum. i. ſeparatim contuli Cū his qui videbanť aliquid eſſe. i. ali
Auguſtinus cuius auctoritatis. non publice corā oībus, ne fidelib9 ex Iudæa qui putabāt legē eē ſer
uādā, fidei ſcādalū naſcereť. Seorſum etiā illis expoſuit euāgeliū, cū iā expoſuiſſet co
rani oībus: non ideo quod aliqua falſa dixerit, vt ſeorſum paucioribus vera diceret: ſed
propter infirmos qui non poſſunt oīa capere, quib9 aliqua tacuerat dicēda perfectis.
Aliqñ. n. aliquid veri tacere licet. Ne forte. q. d. contuli cū eis, Ne forte in vacuū curre
rē aut cucurriſſem. i. ne putarer prædicaſſe inutiliter. Prædicationis vero opus appellat
curſum pro torrēti eloquio, ſed Neq;. q. d. nō ſolū ī collatōe probat9 ſum, ſed Etiā Ti F
tus qui mecū erat, cū eēt gētilis. Neq; cōpulſus ē, rōnib9 eorū Circūcidi. i. nō potuit ex
Augu. torqueri a me vt circūcidereť, ſed ſuſcept9 eſt ab aplis ī ſocietatē incircūciſus. Cur er-
go vultis vos Galatæ circūcidi? cur vltro a grā recedēres ad legē trāſitis? Sed propter
Ambro. &c. q. d, Nō ſolū Titus nō eſt cōpulſus circūcidi, ſed neq; ad horā, in aliquo, Ceſſimus
quaſi conuicti de lege, Subiectioni eorū, vt eis ſubijciamur, qui legalia ſaluti neceſſa-
ria prædicabāt. Cū aūt alibi ceſſerit, vt in circūciſione Timothæi: cur non hic ceſſit?
Ambroſius. Rñdet & ait, Propter falſos fratres, qui ſe fingunt amicos, Subintroductos. i. in locum
vbi erāt apoſtoli latēter introductos a Iudęis. Quod. n. infideles per ſe nō poterāt, per
falſos fratres moliebanť, quos ſub ſpecie religiōis imiſerāt, vt explorarēt quæ libertas
eſſet nobis in fide Chrī. Vnde ſubdit, Qui. ſ. falſi fratres Subītroierūt. i. vt ſub habitu
pacis & humilitatis introierūt, aliud quęrendo, aliud fingendo. Explorare libertatem
noſtram, vt ſcilicet accuſatent libertatem noſtram, Quam habemus in Chriſto Ieſu
id eſt in fide Chriſti, non vt eam tenerent, ſed Vt aliqua contentione ab ea Nos redi-
gerent in ſeruitutem legis, id eſt in carnales obſeruantias, a quibus liberati ſumus per
fidem Chriſti, quod ſi eſſet, veritas euangelij apud gentes non maneret, ſed omnes

A indaizarent:& ideo hic vbi aſſertionem prædicationis ſuæ conferebat, nullatenus vo
luit cedere,vt veritas prædicationis monſtraret.Et nota quia in his oĩbus & ſe cõmẽ-
dat,& legem non tenendam comprobat. Vnde ſubdit.

Vt veritas euangelii permaneat apud vos. Ab his autem qui videbantur eſſe
aliquid,quales aliquando fuerint nihil mea intereſt. Deus enim perſonam homi
nis non accipit.

Vt veritas &c.q.d.iõ in nullo ceſſimus,Vt,ita Veritas euangelij permaneret apud
vos. Veritas.n.euangelij,Chriſti eſt gr̃a.Iõ.n.hic non ceſſit circũcidendo Titũ,ne oc
caſionem daret eis,qui ſine illa circũciſione dicebãt,credẽtes ſaluos eſſe non poſſe, &
ad deceptionẽ gentiũ hoc etiam Paulũ ſentire iactabant.Ibi vero vbi nõ obfuit,circũ
cidit Timothæum pro ſcandalo Iudæorũ,ne Iudæis ſic videret̃ circũciſionẽ deteſtari
ſicut idololatria deteſtanda eſt:cum illam deus fieri præceperit,hanc ſatanas perſuaſe
rit.Iõ ergo non fecit in Tito quod in Timothæo,vt oſtenderet illa ſacramenta nec tã
quam neceſſaria debere appeti,nec tanquã ſacrilega debere dãnari. Vel ſecũdũ aliã li
teram. Quidã.n.Latini codices non habẽt neq;,ſecũdũ ꝙ ita poteſt legi.q.d.Titus nõ
eſt cõpulſus circũcidi,Sed,alibi,Ad horã ceſſimus ſubiectioni:vt in circũciſione Ti-
B mothæi.Reddit aũt cãm quare cõpulſus eſt facere quod nolebat.ſ.pro ſcandalo Iudæ Ambro.
orum,præueniens calumnias falſorum fratrũ,qui parati erant cõmouere ſeditionẽ , ſi
illum filiũ Iudææ incircunciſum ordinaret epiſcopum:& hoc eſt quod ait , Ceſſimus,
dico,Propter falſos fratres qui ſubĩtroierũt,in locũ vbi ego cũ Timothæo & aliis erã
Qui introierunt explorare libertatem nr̃am,quam habemus in Chrõ Ieſu.i.vt nos re
digerent in ſeruitutẽ legis:quod cum facere nequirent,populũ contra nos excitare mo
liebant̃:& iõ ceſſimus ſubiectioni eorũ,circũcidendo Timotheum Ad horã ceſſimus Ambroſius
ita Vt veritas euangelij permaneret apud nos,quæ habet quod neq; circũciſio aliquid
confert,neq; præputium,ſed fides:hoc enim erat apud Iudæos,quia credentes circũci-
debant filios ſuos.Attende diligenter quod Ambroſius illã literam improbat,qua di-
citur nec ad horã ceſſiſſe,cũ dicat ſe ceſſiſſe,nec ad horam,ita dicens: Titum ſupra di Ambroſius.
xit,non eſſe compulſum circuncidi:& ſubijcit dicens,Sed propter ſubintroductos fal
ſos fratres,&c.quibus verbis quid iam ſonat niſi quia ad horam ceſſit propter illos? Si
aũt propter illos falſos fratres nõ ceſſit,ſicut legit̃ in quibuſdam codicibus , non volũ
tate nõ ceſſit:nam ceſſurum ſignificauit,ſi illi nõ eſſent:ſed propter illos ſubintrodu-
ctos falſos fratres non ceſſit.Si ergo cedendũ non fuit,quare falſi fratres dicunt̃,quo-
rũ bñficio non fecit quod faciendũ non erat? Ergo ſi hoc eſt,bñficiũ præſtiterũt apoſto
lo,quia horũ cauſa nõ ceſſit,cũ eccleſiæ nõ deberet. Cur igitur exploratores dicti ſunt
C ſi hoc illum facere volebant quod facturus erat? ſed propter iſtos non fecit,ſint autem
non erat facturus,ſine dubio propter iſtos fecit. Lr̃a hic indicat quia ceſſit : & hiſtoria
factũ exclamat. Quõ.n.ad horam negaret ſe ceſſiſſe,cũ probetur propter Iudæos Ti-
mothæum circũcidiſse? Ille.n.poſset defendere ſe nec ad horam ceſsiſse , qui nunquã
inueniret̃ ceſsiſse. Nec ad horã.n.ceſsit qui nunquã ceſsit : quod ſi aliquando ceſsit, Ambroſius.
qũo nec ad horam? Cur etiã dicit ſe ceſſiſse propter falſos fratres,ſi per ſe factur⁹ erat?
aut.n.ceſsurus propter falſos fratres non ceſsit,aut non ceſsurus propter falſos fratres
ceſsit. Vnũ.n.ex his duobus reſtat intelligi. Ceſsit ergo inuitus,nõ ſponte , propter il-
los faciens quod per ſe nõ faceret,hũilians ſe legi circũciſo Timotheo,vt dolus & ſcã
dalum Iudeorum ceſsaret:qui parati erant commouere tumultum & ſeditionem,ſi il-
lum filium Iudææ incircunciſum ſuſciperet,& epiſcopum ordinaret. De filijs aũt Græ
corum non erat ſcandalum,quia epiſtola apoſtolorũ inde data erat,vbi dicebatur non
oportere eos circuncidi. Sed Iudæi credentes circũcidebant filios ſuos,nec epiſtola a-
poſtolorum hoc vetabat,nec de his aliquid ſignificauerat. Vnde nec Titus eſt compul
ſus circuncidi,qui de Græcis vel gentilibus erat : ſed Timothæus filius Iudææ pro-
pter exploratores circũciſus eſt. Per hoc.n.quod illum circuncidit,& non illũ, oſten-
ditur,quia illa legalia nec ſaluti neceſſaria ſunt,nec ſacrilega:ita vt veritas euangelij
maneat.ſ.quia in Chrõ neq; præputiũ neq; circunciſio aliquid valet , ſed fides quæ per
dilectionem operatur. Ab his autem,quaſi dicat,de collatione euangelij refero ad cõ-
mendationẽ meã. Sed quales,id eſt,quam idiotæ Fuerint,ad comparationem meam.

Aliqñ.ſ.dũ in lege erant,antequá eſſent apoſtoli illi,Qui videbanť eſſe aliquid.i.a- D
licuius auctoritatis:quia cũ dño ambulauerunt,& transfiguratiõi eius interfuerũt,Vi-
debanť dico,Ab his.ſ.Falſis,fratribus:quia qui videnť eſſe aliquid,carnalibus hoibus
videntur eſſe aliquid.Ná ipſi nõ ſolũ aliquid,& ſi nõ boni miniſtri dei ſunt,Chrũs in
Auguſtinus illis eſt aliquid,nõ ipſi per ſe:ná ſi ipſi per eſſent aliquid,ſemper fuiſſent aliquid.Qua
les,aũt,Aliqñ fuerũt:quia ipſi & peccatores,& idiotæ ſuerũt,Nil mea itereſt,referre,
i.nil mihi prodeſt in hoc ſtatu miſeriæ,quia præterita nec proſunt nec obſunt.Innuit
tñ ſe præualuiſſe.Dicẽdo.n.Quales aliqñ fuerũt:indicat ſe in legalibus præualuiſſe il
lis:ſed nil tñ ijs profuiſſe,& iõ Galatis nõ ſunt curanda legalia. Deus &c.q.d.Iõ nil
mea intereſt.quia Deus nõ accipit perſonam hois,magná vel paruam.i. ſine perſona
Augu. rum acceptione omnes ad ſaluté vocat,non reputans illis delicta eorum.

Mihi enim qui videbantur eſſe aliquid,nihil contulerunt.Sed ecõtra cum vi-
diſſent quod creditum eſt mihi euangelium præputi ſicut & Petro circunciſio-
nis(qui enim operatus eſt Petro in apoſtolatũ circunciſionis,operatus eſt & mi-
hi inter gẽtes)& cũ cognouiſſent gratiam quæ data eſt mihi. Iacobus & Cephas
& Ioánes qui videbantur colũnæ eſſe,dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocie-
tatis:vt nos in gentes,ipſi autem in circunciſionem:tantum vt pauperum memo
res eſſemus. Quod etiá ſolicitus fui hoc ipſum facere.Cum autem veniſſet Ce-
phas Antiochiam,in faciem ei reſtiti,quia irreprehenſibilis erat. Prius enim quã
venirent quidã a Iacobo,cũ gẽtibus edebat.Cum autem veniſſent, ſubtrahebat E
& ſegregabat ſe,timẽs eos qui ex circũciſione erát. Et ſimulatiõi eius conſenſe
rũt cæteri Iudei:ita vt & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem.

Augu. Mihi.n.vel aũt.q.d.Ideo ad priora non recurro,quia ea quæ modo ſunt,ſufficiunt
mihi,ad cõmendationẽ.ſ.quia illi Qui videbanť eſſe aliquid.ſ.Petrus & alij qui fue-
rũt cũ dño,nil contulerũt.i.addiderunt,Mihi,in quo patet quod nõ illis inferior ſum
quia a dño adeo perfectus ſum,vt nil eſſet quod in collatione meæ perfectioni adde-
rent.Qui enim illis imperitis tribuit ſenſum,dedit & mihi.Vel ita continua.Vere deꝰ
non accipit perſoná hominis:quia ſi ita eſſet,ego Paulus,ante impius, cui tales nil cõ
Augu. ferrent,nõ fuiſſem:ſed fui.Mihi.n.&c. Vel ita iũge,& legiť.Aũt.q.d.illud nil mea in
tereſt referre: ſed hoc dicá,Quod qui videbãtur eſſe aliquid,nihil cõtulerũt mihi.Sed
Ambr. potius,Econtra,opinionẽ inſidiantiũ,Cũ vidiſſent quod euangeliũ præputij, a dño
Creditum eſt mihi,vt fideli,ita principaliter,Sicut & Petro, euangeliũ , Circunciſio-
nis Chriſtus.n.Paulo dedit vt miniſtraret gentibus,qui etiam Petro dederat vt mini-
ſtraret Iudæis:ita tñ diſpẽſatio diſtributa eſt illis,vt & Petrus gentibus prædicaret ſi
cá feciſſet,& Paulus Iudæis.Qui enim.q.d.per hoc viderunt,quia Qui operatꝰ eſt Pe
tro.i.dedit quidque habet,eligendo eum In apoſtolatum circũciſionis.i.Iudæorum,
Augu. Operatus eſt & mihi.i.ad meũ honorẽ,Inter gentes.Cũ vidiſſent,inquam,& cum Co-
gnouiſſent gratiá quæ data eſt mihi,in gentes.ſ.quot miracula feceram , quot gentes F
Augu. conuerteram,Cephas.i.Petrus,Et Iacobus & Ioannes,qui erant honoratiores in apo
ſtolis,quia ſemper in ſecretis cum dño fuerunt, Qui videbanť columnæ eſſe.i.ſuſten-
Auguſtinus. tatio totius eccleſiæ,quæ etiam ipſa colũna & firmamentum dicitur veritatis quá etiá
Auguſtinus. ſapia ædificauit,& cõſtituit in ſeptem colũnis,quo nũero vel vniuerſitas prædicatorũ
quia ſolet poni pro vniuerſo,vel ſeptenaria operatio ſpiritꝰ ſancti inſinuatur. Cũ hoc
inquá,vidiſſent & cognouiſſent,Dederũt mihi & Barnabæ dextras, in ſignum Socie-
tatis.i.conſenſerunt in ſocietatem,& paruerunt volũtati domini,cõſentientẽs vt ego
eſſem primus in prædicatione gentium,ſicut Petrus in circunciſione.Et ſicut alij apo
ſtoli obedirent Petro,ita Barnabas Paulo.Non ergo inuenti ſunt in aliquo diſſentire
ab illo,vt cũ ille perfectum euangelium ſe accepiſſe diceret, illi negarent , & aliquid
vellent tanquam imperfecto addere.Vt nos.q.d.dederunt nobis dextras:ad hoc vtiq;
vt nos,iremus In gentes:ipſi autem in circunciſionem: tantum. hoc addiderunt , Vt
pauperum,qui erant in Hieruſalem.Memores eſſemus, qui rerum ſuarum venditarũ
precia ad pedes apoſtolorum ponerent,Memores,dico,ad opus illorum faciendo col-
lectas.Ecce per hoc patet quod nobis egebant.Quod etiam.q.dicat, Ipſi monuerunt

nos hoc facere, Quòd.i.ſed, ante admonitionẽ illorum ego, Fui etiam ſollicitus.i.ſtu-
A dui hoc ipſum facere, nõ minus diligẽter quàm illi pręceperũt. Eo tẽpoře cũ veniſſet
Petrus Antiochiá, licet hoc in Actibus Apoſtolorũ nõ legatur, in faciẽ ei reſtitit Pau
lus. Vnde ſubdit, Cũ autẽ &c. q.d. ipſi mihi nihil cõtulerũt, ſed ego cõtuli Petro: quia,
Cum veniſſet Cephas Anthiochiá, qui locus Gentium erat, Ego reſtiti ei, tanquá par.
Hoc eni non auderet facere niſi ſciret ſe nõ imparem fore. reſtiti dico eundo, In faciẽ
eius.ſ. quod non animaduertebat indicando: & non in occulto, ſed corá omnibus qui-
bus nocebat. Et non temere hoc fecit, quia, Reprehenſibilis erat.i. dignus reprehẽſio- Auguſtinus.
ne, nõ pro ſe, ſed pro alijs. Et vere, quia hoc modo. Prius eni quàm venirẽt quidá, Iu-
dæi ab Iacobo, eccleſię Hieroſolymitanę epiſcopo, Edebat, Petrus cũ gẽtibus, nõ ha- Auguſtinus
bẽs diſcretionẽ in cibis. Illi qui à Iacobo venerát ęmulatores legis erát, nõie Chriſtia Auguſtinus.
ni, qui ęquo iure Chriſtũ & legẽ venerabátur, quos timẽs nõ miſcebať Gẽtibus, quod Ambroſius.
ſi ſolũ eſſet, nõ eſſet reprehẽſibile, ſicut & ipſe Paulus pro ſcádalo aliquádo ceſſit. Sed
in hoc errabat quod gẽtes iudaizare cogebat ſuo exẽplo, dũ à Gentibus ſe diuidẽs Iu-
dæis ſe adiũgebat. Vnde ſubdit, Cum autẽ illi veniſſent, à Iudęa, Subtrahebat ſe Pe-
trus, latẽter per aliquas occaſiones ad cibis Gẽtiliũ. Et ſegregabat, ſe.i. per ſe gregem
cũ Iudæis faciebat: Timẽs, nõ cibos ſed eos, Qui ex circũciſione erát.i. de Iudæa quia
erant infirmi: vel etiá ſi firmi eſſent, ne pro more ſuo ſcádalizarẽtur. Igitur ne ſcáda
lizarentur, ſed paulatim in fide nutrirẽtur, factus eſt Iudęis tanquá Iudęus, ſimulans
cũ infirmis idẽ ſentire. Et ſimulationi eius cæteri Iudęi, qui erát Antiochię, Cõſenſe-
runt, tanquá diſcerneret cibos, ita. Vt & Barnabas, qui mecũ erat doctor ¦Gentiũ, Ab
eis duceretur, Gentibus ſubtractus, In illá ſimulationẽ, iudaicę comeſtionis, vt quan-
B uis recte crederet de legis in vtroq; populo abolitione: eadẽ tamen intẽtione qua Pe-
trus, ſe à Gẽtibus ſubtraheret, & cũ infirmis idẽ ſentire ſe ſimularet. Hęc autẽ ſimula
tio Gentibus inutilis erat ideoq; Paulus Petrum redarguit. Vnde ſubdit,

Sed cum vidiſſem ꝙ non recte ambularent ad veritatem euangelii, dixi Ce-
phæ coram omnibus. Si tu cum Iudæus ſis gentiliter viuis & non iudaice: quo-
modo gentes cogis iudaizare?

Sed cum vidiſſem, ego ſolus, Quod non recte ambularent, non quantum ad inten-
tionem, ſed, Ad veritatem euangelij, quia per hoc peribat veritas, vt Gentes iudaiza- Auguſtinus.
rent, Dixi Cephę coram omnibus, quia pro omnibus ſanandis dictum eſt, vt omnes il Auguſtinus.
lius obiurgatione ſanarentur. Non enim vtile erat errorem qui palam noceret, in ſe-
creto emẽdare. Huc etiam accedit, quod firmitas & charitas Petri cui ter à domino di
ctum eſt, Paſce oues meas: obiurgationem talem poſterioris paſtoris pro ſalute gregis
libentiſſime ſuſtinebat: valebatque hoc ad magnum humilitatis exemplum, vt in eo
qui primus eſt, diſcant cæteri mites eſſe & humiles. Ipſe enim Petrus quod à Paulo fie
bat vtiliter libertate charitatis, ſancte ac benigne pietate humilitatis accepit: atque
C ita exemplum poſteris præbuit, tanto ſanctius quanto ad imitandum difficilius, quo
non dedignarentur maiores ſicubi forte recti tramitem reliquiſſent, etiam à poſteriori
bus corrigi. Laus itaque iuſtæ libertatis in Paulo, & ſanctæ humilitatis in Petro emi-
nuit. Dixi inquam, Si tu, o Petre, Cum ſis Iudæus, natione & genere, Gentilirer &
non iudaice viuis, id eſt Gentium non Iudæorum ritu viuis, quia ſciebat illam diſſer
tationem ciborum nihil conferre. Ecce qui ante fuit in ritu Iudaico dimiſit. Quid er-
go debent facere qui non fuerunt vt Galatæ! non vtique debẽt recipere. Si inquam
hoc eſt quomodo cogis Gentes, quæ omnia quæ vident in te putant eſſe neceſſaria ſa-
luti, Iudaizare. cogebat quidem non docentis imperio, ſed conuerſationis exemplo,
& de hoc obiurgatus eſt. Hinc diſcant Galatæ Petri authoritate non eſſe iudaizandũ, Auguſtinus
qui in hoc reprehenſus eſt. De hac autem reprehenſione diſſentire videntur Hierony ad Hierony.
mus, & Auguſtinus, ſicut & de legalium poſt Chriſtum obſeruatione. Hieronymus
enim ait Petrum non ideo obſeruaſſe illa legalia, quod vellet ea poſt Chriſtum ſerua-
ri etiam à Iudęis, ſicut vere nec debebant: ſed inuitum feciſſe & diſpenſatorie ſimulaſ
ſe, ne.ſ. Iudæos amitteret: nec in hoc peccabat, quia bona intẽtione id agebat, & ſi illi

peccarent,qui eius quaſi exẽplo iudaizabant,nec fuit reprehenſio vera, quia nil in eo
reprehenſibile erat,ſed diſpenſatoria,vt per hoc ſcirent Gentes non eſſe iudaizandũ, D
videntes tantum Apoſtolum in hoc reprehendi. Auguſtinus vero dicit Petrum ſeruaſ
ſe illa legalia non diſpenſatorie, ſed vere,quaſi eis ſubiectum,ſed non in eis ſpem po
nentem,quæ ab omnibus Iudæis erant ſeruanda. Et eum vere peccaſſe, non illa ſeruã
do,ſed alios ſuo exemplo iudaizare cogendo:vt ſit reprehenſio vera non diſpenſato-
ria. Ait enim Hierony. Ex hoc loco impius Porphyrius Petrum à Paulo reprehẽſum
nobis obijcit,volens & illi maculam erroris,& huic procacitati: incutere,& in cõmu-
ne ficti dogmatis accuſare mendacium,dum inter ſe eccleſiarum principes diſſiderẽt.
quod vtiq; facit non intelligens quo ſenſu Petrus reprehenſibilis fuiſſe,vel ei Apoſto
lus Paulus in faciem reſtitiſſe dicatur. Nam vterq; recte ſentit legem non eſſe tenen-
dam,& in omni gente quicunq; timet deum & operatur iuſtitiam,acceptus eſt illi, ſed
vterq; cauta ſimulatione diſpenſat,ille ſubtractionem,iſte reprehenſionem, vt & Iu-
dæis ſuperbia,& gentibus deſperatio tolleretur. Non igitur vel Paulo vel eis cum qui
Hieronymus. ad Auguſt. bus ante edens ſe ab eis poſtea ſeparabat,Petrus vere reprehenſibilis erat:nec eis Pau
lus procaciter reſiſtebat. Paulus enim in Petro hoc reprehendere non potuit,quod ip-
ſe fecit:nec arguere ſimulationem,cuius & ipſe reus erat:ſed fuit hæc reprehenſio non
vera,ſed diſpenſatoria:nec Petrus peccauit,nec Paulus procaciter arguit. Petrus antẽ
ſicut legitur in Actibus Apoſtolorum author fuit huius decreti, Legem poſt euange-
lium non eſſe ſeruandam,qui poſt viſionem lintei vbi erant diuerſi generis animalia
ad Cornelium intrauit,& cum gentibus comedit:qui etiam quęſtionem de hac re ſol-
uit. Cum enim Paulus & Barnabas iam conuerſis multis gentibus veniſſent Antiochi
am,quidam de Iudæa deſcendentes dicebant, Sine lege Moyſi nemo poteſt ſaluari. E
Tunc vtriq; .ſ. Paulus & Barnabas & illi Iudæi qui hoc dicebant,aſcenderunt Hieru-
ſalem ad apoſtolos. Petrus vero ait, Dedit deus ſpiritum illis ſicut & nobis,& nihil di
ſcreuit inter nos & illos,fide purificans corda eorũ. Quid ergo tentatis demũ impone-
re iugum,quod neq; nos neq; patres noſtri portare potuimus? ſed per gratiã credimus
ſaluari ſicut & illi. Petrus itaq; bene ſenſit de abolitione legis,ſed ſimulauit pro timo-
re Iudæorum ne occaſione gentium à fide recederent,& ſic perderet gregem ſuum. Si
mulauit autẽ Paulus pro ſimili metu,vt in circuncıſione Timothæi, & ipſe qui comã
ex voto nutriuit vt Nazaręi,in Cẽchris ex lege caput totõdit. Poſt multa etiã in Hie-
ruſalem conſilio Iacobi & preſ byterorum purificatus ſecundũ legem in tẽplum intra-
uit.& hoſtiã obtulit. Ecce quomodo Iudæis Iudęus factus eſt. Nõ ergo officioſo men
dacio,ſed honeſta diſpẽſatiõe & Petrũ ſe à gẽtib9 ſegregaſſe,& Paulũ ei reſtitiſſe,ego
immo alij ante me expoſuerunt,vt & Apoſtolorũ prudẽtia demõſtraretur,& blaſphe
mantis Porphyrij imprudentia coerceretur. Auguſtinus vero dicit credẽtes de genti-
bus onere legis liberatos eſſe:de Iudæis vero credẽtes,legi ſubditos eſſe,nec peccare ſi
circũcidunt & ſacrificãt,modo ſpem ſalutis in eis nõ cõſtituãt. nec peccat Petrus ſi iu-
daizat,ſed quia cogit gẽtes iudaizare ſuo exẽplo. in quo ſolo,Paulus reprehẽdit eũ vt
doctor gẽtiũ,vt ſit reprehẽſio vera,nec diſpẽſatoria. Alioquin mẽtitus eſt Paulus. Si
eni hoc fecit Petrus quod facere debuit,mẽtit9 eſt Paulus qui eũ vidit nõ recte ambu- F
lãtẽ ad veritatẽ euãgelij. Quiſquis eñ facit quod facere debet,recte vtiq; facit,& ideo
falſum de illo dicit,qui dicit eum non recte feciſſe,quod nouit eum facere debuiſſe. Si
autem verum ſcripſit Paulus,verum eſt quod Petrus nõ recte ambulabat ad veritatem
euangelij:ego quidem illud Petrum ſic egiſſe credo,vt Gentes cogeret iudaizare. Hoc
enim lego ſcripſiſſe Paulũ quem mentitũ eſſe non credo,& ideo non recte agebat hic
Petrus,quia erat contra euangelij veritatem,vt putarẽt qui credebant in Chriſtum,ſe
ſine illis legalibus ſaluos eſſe non poſſe. Hoc enim contendebant Anthiochiæ in ex
circuncıſione crediderant. Ipſum vero Paulũ credo nõ ita egiſſe quãdo Thimothæũ
circũcidit,vel Cẽchris votũ perſoluit,vel Hieroſolymis à Iacobo monitus,legalia il-
la ſuſcepit,vt putare videretur per illa legalia ſaluẽ poſſe dari,ſed ne illa quę in vm-
bris futurorũ Deus fieri iuſſerat,tãquã idololatriã Gẽtiũ dãnare crederẽt. Hoc eſt enĩ
quod illi Iacobus ait, Vides(inquit) frater quot milia ſunt in Iudæa qui crediderunt
in Chriſto, & hi omnes æmulatores legis ſunt. Audierunt enim de te quod diſciſſio-
nem doceas à Moyſe eorũ qui per gẽtes ſunt Iudęorũ,dicẽs nõ debere circũcidere fi-

lios ſuos,neq; ſecundũ cõſuetudinem legis ingredi,Quid ergo eſt?Vtiq; oportet cõue
A nire multitudinẽ.Audierũt etenim ſuperueniſſe.Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sũt
nobis viri quatuor,votũ habentes ſuper ſe:his aſſumptis,ſanctificate cũ ipſis,& ſcient
oẽs falſa eſſe quæ de te audierát.Nõ vt opinor obſcurũ eſt,& Iacobum hoc ideo mo-
nuiſſe,vt ſciret falſa eſſe quę de illo audierát hi,qui cũ ex Iudęis credidiſſent,tñ ęmu-
latores erát legis,qui ſic ea volebát obſeruari,táquá ſine his in euágelio ſalus credẽti- Auguſtinus
bus eſſe nõ poſſit:Hi ſenſerát,Paulũ vehementiſſimũ gratię prędicatorẽ,& intentio-
ni eorũ maxime aduerſum.Ab æmulis ení nouę legis qui nõ intelligebát quo animo
à Iudęis fidelibus illa tunc obſeruari deberent.ſ.propter cõmendandam authoritatẽ
diuiná & ſacramentorũ illorũ propheticam ſanctitatẽ nõ propter adipiſcendá ſalutẽ
dicebatur Paulus gratiæ prædicator egregius damnare legem Moyſi vt ſacrilegá nec
deo mandante ſcriptá,& ideo huius falſæ criminationis inuidiá diluere volẽs ipſe iu-
daizauit,oſtendẽs nõ eam eſſe ſacrilegam Iudæis,vt eſt idololatria gẽtibus, nec tamẽ
eſſe neceſſariá ſaluti.Porro apoſtoli decreuerát Hieroſolymis,ne quiſquá tũc Iudęos
iudaizare prohiberet,quáuis etiam ipſos Chriſtiana doctrina nõ cogeret . Itaq; ſi poſt
hoc Apoſtolorũ decretũ Petrus habuit illam in Antiochia ſimulationẽ qua gentes co
geret iudaizare,nõ mirũ ſi Paulus cõſtringebat eum libere debere aſſerere, quod cum Auguſtinus
cæteris apoſtolis ſe Hieroſolymis decreuiſſe meminerat.Si autem hoc ante illud Hie ad Hierony.
B roſolymitanũ cõciliũ Petrus fecit,nec ſic mirũ eſt,quod eum volebat Paulus nõ timi
de hoc ſubtegere,ſed fidẽter aſſerere,quod eũ pariter ſentire iam nouerat: vel quia cũ
eo cõtulerat euágeliũ,vel quia in Cornelij vocatione etiá diuinitus eum de hac re mo
nitũ acceperat,ſiue quia antequá illi veniſſent Antiochiá quos timuerat, cũ gentibus
eum cõueſci viderat.Nõ ení negamus Petrum in hac ſentẽtia fuiſſe in qua & Paulus
fuit.Nõ igitur tunc eum quid in ea re verũ eſſet docebat,ſed eius ſimulationẽ qua gen
tes cogebat iudaizare,arguebat.quia ſic illa omnia ſimulatorie gerebátur , quaſi verũ
eſſet quod dicebant quidá.ſ.credẽtes ſine lege nõ poſſe ſaluari,in cuius ſentẽtiæ non
conſenſionẽ ſed ſimulationẽ timore Petrus inciderat,vt de illo vere Paulus ſcriberet,
quod eũ vidiſſet nõ recte ambulantẽ ad veritatẽ euangelij,eiq; veriſſime diceret quod
gentes iudaizare cogebat,quod Paulus vtiq; nõ faciebat:ob hoc illa vetera veraciter
vbi opus erat obſeruans,vt dánanda nõ eſſe mõſtraret,prædicans tamẽ inſtanter non
eis ſed gratia fidei ſaluos fieri fideles,ne ea velut neceſſaria quiſquam ſuſciperet, poſt
paſſionẽ & reſurrectionẽ náq; nomini iam reuelata fide amiſerát tanquá vitá officij
ſui.Verũtamẽ ſicut defuncta corpora deducẽda erát quodãmodo ad ſepulturá,nec ſi-
mulate ſed religioſe,nõ erát deſerẽda cõtinuo,vel inimicorũ obtrectationibus táquá
canum morſibus proijciẽda.Ideo nunc quiſquis Chriſtianorũ quáuis ſit ex Iudęis ea
celebrare voluerit,quaſi ſopitos cineres eruẽs nõ erit pius deductor vel baiulus corpo-
C ris,ſed impius ſepulturę violator.Nam proceſſu tẽporis obſeruationes illę ab oibus
chriſtianis ſunt deſerẽdę.Itẽ ipſũ apoſtolũ Paulũ interrogás,interpello & requiro in
eo quod ſcripſit ſe vidiſſe Petrũ nõ recte ambulare ad veritatẽ euágelij, eiq; ideo reſti
tiſſe,quod illa ſimulatione gẽtes iudaizare cogebat: vtrũ verũ ſcripſerit an nõ, neſcio
qua diſpenſatiua falſitate mẽtitus ſit.Abſit vt eũ mendaciter feciſſe credamus.Omni Augu contra
no ení tenendũ eſt in doctrina religionis nullo modo eſſe mentiendũ,& à ſcriptoribus Iudam.
ſáctarũ ſcripturarũ credendũ eſt omnino abeſſe mẽdaciũ,ne diſpẽſatores Chtiſti ſibi
putent licere pro veritatis diſpẽſatione mẽtiri.Fidelis igitur diſpẽſator Paulus nobis
exhibet ptoculdubio in ſcribẽdo fidem,quia veritatis diſpenſator erat, nõ falſitatis:&
ideo verum ſcripſit dicens ſe vidiſſe Petrũ non recte ambulantẽ ad veritatẽ euange-
lij,eiq; in faciẽ reſtitiſſe,quod cogeret gẽtes iudaizare.Petri itaq; & Barnabę ſimula-
tio,merito reprehẽſa eſt & correpta,ne & tũc noceret,& ne poſteris ad imitandũ vale-
ret.Cui Hieronymus ita reſpõdet,Scribis in epiſtola quod Paulus cũ iam eſſet Chriſti
apoſtolus ſuſcepit ea quę í lege pręcipiũtur celebráda,vt doceret nõ eſſe pernicioſa his
qui ea vellẽt ſicut à parẽtibus per legẽ acceperát cuſtodire,ſi tamẽ in eis nõ cõſtitue-
rent ſpem ſalutis.Eſtq; ſumma ſentẽtię tuę,credẽtes quidẽ de gẽtibus à legis onere li
beros eſſe,ſed credẽtes de Iudęis bene facere ſi ſacrificát & circuncidũt.Sed ſi poſt euá
geliũ bene facit qui iudaizat in ſacrificijs & cęteris , in hęreſim labimur Cherinthi &
Ebionis , qui propter hoc ſunt anathematizati quod euágelio miſcuerũt cultũ legis,

qui dum volunt Iudęi eſſe & Chriſtiani,neutrum ſunt:& ſi tales ſuſcipimus vt in ec- D
cleſia dei faciant quod fecerunt in ſynagoga Satanæ,non illi Chriſtiani fient,ſed nos Iudæos facient. Dicis legis cærimonias his qui ex Iudæis ſunt non eſſe peſtiferas,ego

Hieronymus.

contra pronuncio ꝙ ſunt vtiq; cęrimonię Iudęorum omnibus mortiferæ fidelibus. Finis enim legis Chriſtus eſt. Item, Lex & prophetæ vſq; ad Ioan. Item Hieremias, Cōſummabo teſtamentū nouum ſuper domū, vel domni Iſrael. Non dicit popnlo gentium ſed Iudæis, vt non in vetuſtate literę viuant ſed in nouitate ſpiritus, nec ſunt illæ cęrimonię res indifferentes inter bonum & malum. ſi obſeruandę ſunt, ſalutē afferunt: ſi vero ſalutē nō afferūt, nō ſunt obſeruādæ. Eas obſeruare tu dicis bonū, ego aſſero malū, nō modo eis qui ex gentili, ſed etiam qui ex Iudaico popnlo credid erunt.

Nos natura Iudæi,& non ex gentibus peccatores. Scientes autem quod nō iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti, & nos in Chriſto Ieſu credim⁹ vt iuſtificemur ex fide Chriſti & nō ex operib⁹ legis. Propter quod ex operib⁹ legis nō iuſtificabitur omnis caro. Quod ſi quęrētes iuſtificari in Chriſto, inuenti ſum⁹ & ipſi peccatores: nūquid Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit. Si enim quæ deſtruxi iterum hęc reædifico, præuaricatorem me conſtituo. E

Nos natura &c. Cōmendata authoritate ſua iam rationibus incipit agere, quod carnales obſeruantiæ poſt Chriſtū nō ſunt obſeruādę, oſtendens iuſtitiā, nō ex lege ſed ex gratia fidei eſſe, primo, exemplo ſui & apoſtolorū, & Abrahę, qui ex fide iuſtificati ſunt: deinde ſcripturarū atteſtatione: tandē humana cōſuetudine. De improbatione itaq; legis incipit hęc plene agere. q. d. gentes nō debēt iudaizare. Et vere, quia nos qui valuimus in lege, ſcimus eam nō iuſtificare, & ideo ea dimiſſa ad Chriſtū cōfugimus. quod ita dicit, Nos. ſ. ego & alij apoſtoli, ſumus, Natura Iudæi. i. nō proſeliti, ſed genere Iudæi ſumus, Et nō, ſumus, peccatores ex gentibus. q. d. peccatores quidem ſumus, ſed non vt gentes idololatræ & immūdi. Attende quod ſicut intereſt inter irridētes & irriſores, & inter ſcribētes & ſcriptores, & huiuſmodi: ita ſcriptura peccatores appellare cōſueuit valde iniquos, & grauib⁹ peccatorū ſarcinis oneratos, quod nomē gētibus impoſuerūt Iudęi ex vetuſta ſuperbia, tāquā ipſi iuſti eſſent, cū eſſent & ipſi pctōres. Hoc nomē nō eſt in ſcripturis vſitatū de illis qui cum iuſte & laudabiliter viuant, nō ſunt ſine peccato. Sciētes autē. q. d. ſumus natura Iudæi, & nō peccatores ex gentibus, ſed tamē, Scimus quod homo. i. Iudæus quantūcūq; in lege ſit, Nō iuſtificatur ex operibus legis. i. per opera legalia, quæ ſunt de ſacrificijs & de alijs figuratiuis. Nullo deniq; modo iuſtificaī, Niſi per fidē Chriſti Ieſu. i. qua credītur in Chriſtū. Et quia hoc eſt: ergo. Et nos Iudęi ſicut & gentes, Credimus in Chriſto Ieſu, vt iuſtificemur ex fide Chriſti. Nō ideo dicit ex fide, quod opera bona fruſtrētur, cū deus reddat vnicuiq; ſecundū opera ſua: ſed quia opera ſunt ex gratia, nō ex operib⁹ gratia, quia fides per dilectionē operās, nihil operaretur, niſi ipſa dilectio dei diffunderetur in nobis per ſpiritū ſanctū: nec ipſa fides eſſet in nobis, niſi deus eā daret. Ex fide ergo nos dicit iuſtificari, quia ipſa prima eſt, ex qua īpetrātur cętera. Ex fide iuſtificemur dico, Et nō ex operibus legis, aliquo modo, ſiue ante fidē ſiue cū fide fiant, Propter quod. ſ. quia Iudæus nō eſt iuſtus ex lege: patet quod, Ex operibus legis non iuſtificatur oīs caro. i. gentilis, quia ſi ex illis nō iuſtificaī Iudęus: multo minus, Caro. i. peccator ex gentibus. Quòd ſi. q. d. nos credimus in Chriſtū vt per fidē iuſtificemur. Quod. i. ſed Si, & nos, ipſi Inuēti ſumus, pctōres, ideo quia ſum⁹, Quērētes iuſtificari in Chriſto. i. ſi dicitis, & ſi verū eſt nos peccaſſe eo quod legē dimiſimus: & in Chriſto iuſtitiā quęrim⁹, tūc qui hoc prę cipit. ſ. Chrus, Eſt miniſter peccati. Nūquid Chriſtus eſt peccati miniſter? q. d. Mirū eſt ſi quis hoc dicat. Sed abſit, vt Chriſt⁹ peccauerit qui legē deſtruxit, & deſeri prę cipit. Si eni. q. d. Vere Chriſtus non peccauit hoc pręcipiendo, quia nec ego peccaui deſerendo, & deſtruendo, quia, Si iterum hęc reædifico, quæ deſtruxi. ſ. ſuperbiā gloriantē de operibus legis, pręuaricatorē me eſſe cōſtituo. Videtur forte ex his verbis ſimiliter poſſe obijci, quia ſi fidē Chriſti quam ante oppugnabat nunc ædificet, præuaricatorem ſe conſtituat, ſed illam non deſtruxit, quia deſtrui non poteſt. Hanc autem ſuperbiam vere deſtruxerat, & deſtruebat, & ideo ſi reædificaret præuaricator fieret. F

Auguſti. in pGal. ev.
Auguſtinus.
Auguſtinus.
Auguſtinus ad pauli. epiſ.
Auguſtinus ad Proſpe. & Hilarium.

A Illeení prænaricator eſt qui cũ deſtruxerit rẽ falſá quę deſtrui põt,eá rurſũ ædificat: Auguſtinus
Ille vero nõ eſt,qui rẽ verá cũ conaret̃ deſtruere:& poſtea verá eſſe ac deſtrui nõ poſſe
cognoſceret,reuuit eá vt in ipſa ędificetur.Quod ſi quę.q.d. Dixi quod ex operibꝰ le
gis nõ eſt iuſtitia.& vere.Quod.i.quia etiá nos ipſi qui in lege maiores,Inuẽti ſumus,
nõ opinione habiti,ſed ratione probati fuiſſe,Pctõres,in ea.ſ.dũ ei ſubiecti ſeruieba-
mus.quod inde apparet,quia ſumꝰ Quęrẽtes.i.quęrimꝰ,Iuſtificari ĩ Chriſto,quia cur
in Chriſto quęreremus iuſtificari,niſi quia in lege nõ eramꝰ iuſti?Et ſi hoc eſt.i.ſi nos
qui in ea perfecti eramus fuimus ex ea pctõres:tũc lex vbicũq; poſt Chriſti paſſionem
ſeruat̃,miniſtrat pctũm,& ſi lex miniſtrat peccatũ,tũc ſi Chr̃s legẽ modo miniſtrat;
& peccatũ.Sed nũquid Chr̃s eſt miniſter pcti?Abſit.Nõ.n.miniſter eſt pcti,ergo nec
legis,quod forte videret̃,quia eá adimpleuit.Sed abſit ꝙ ipſe ſit miniſter.i. quod eam
miniſtrauerit,docẽs eá poſt ſuá paſſionẽ ſeruádã. & ſi Chriſtus nõ eſt miniſter legis,
cur vos Galatę eá ſeruaretis?Vel ita,Quòd ſi.q.d.Vere ex operibꝰ legis nõ eſt iuſtitia Berengar.
Quòd.i.quia nos ipſi quęrẽtes iuſtitiá in Chriſto.i.re vera cognouimꝰ nos nõ poſſe iu
ſtificari,niſi tráſeũtes ad Chriſtũ,nos dico,Inuenti pctõres,in lege. & ſi hoc eſt quod
vtiq; eſt,Nũquid Chr̃s miniſter pcti.i.nũquid patit̃ Chriſtꝰ& cõcedit nos relabi ad id
quod eramus?quod ſi pateretur.i.cõcederet,profecto nobis eſſet miniſter pcti.i. prio-
ris ſtatus noſtri ſicut fuiſſet tranſeũtibus ad te miniſter iuſtitię,ſed abſit.Si.n.q.d.Ve-
re Chriſtus nõ eſt miniſter pcti vel legis,ego eni ſequax eius. Deſtruxi,legẽ rationa-
biliter viuẽdo & docẽdo.Etſi,ego,Iterũ reædifico hæc quæ deſtruxi,id eſt legem, Cõ
ſtituo me eſſe præuaricatorem.i.contra legem ſpiritualiter intellectam facio.

B Ego enim per legem legi mortuus ſum , vt deo viuam.Chriſto confixus ſum
cruci . Viuo autem iam non ego:viuit vero in me Chriſtus.Quod autem nũc vi
uo in carne,in fide viuo filii dei,qui dilexit me & tradidit ſemetipſũ pro me.Nõ
abiicio gratiam dei.Si enim per legem iuſtitia: ergo gratis Chriſtꝰ mortuus eſt.

Ego ení per legẽ,ſpiritualiter intellectá,Mortuus ſum legi,ne carnaliter ĩ ea viuá.
Vel,Per legẽ.i.per authoritatẽ legis,ipſam dimiſi,quaſi ei mortuus,nullũ carnalẽ ſen Auguſtinus.
ſum eiꝰ habẽs ĩ qua ſcriptũ eſt,prophetá ſuſcitabit dñs de fratribꝰ vr̃is,ipſũ tanquàm
me audietis.Et itẽ,Cõſũmabo teſtamẽtũ nouũ domui Iſrael . Et holocauſta & pro.p.
nõ poſt tũc dixi,ecce ve.& alia hmõi.Mortuꝰ ſũ legi dico,Vt viuá,nõ mihi ſed,Deo.
i.ad honorẽ dei,quod etiá poſſum, quia, Cũ Chr̃o cõfixꝰ ſum cruci.i,crux Chriſti ex-
tinxit in me ardorẽ pcti,vt iá vltra ad id nõ extẽdar timore dei,quaſi clauis habẽs car
nes affixas.Vñ,Cõfiget.t.c.m.Viuo aũt.q.d.cũ Chriſto crucifixus ſum cruci, ſed pro-
pter hoc viuo virtutibus.i.vigorẽ bene operádi habeo.Viuo dico,Iá nõ ego,ſecũdum
carnẽ,quia iá nõ ſum ille pctõr qui prius erá.Viuit vero in me Chr̃s.i.nouitas Chriſti
apparet in me.Et eſt ſenſus,nõ eſt in me iuſtitia mea,ſed Chr̃i.Ad quid ergo lex ne- Auguſtinus
ceſſaria eſt ? Quod aũt,illud quod dixerat,& quod eſt,& qualiter eſt,& per quid,ex-
ponit.q.d.dico me viuere,Quod aũt nũc viuo.i.bñ operari poſſũ,In carne,corruptibi
li in quę eſt incẽtiuũ vitiorũ.i.quod in igne nõ vror,In fide viuo.i.per fidẽ eſt, nõ per Augu.de ſer.
C laborioſa opera legis.Fide dico,Filij dei,cuiꝰ fides valere põt cũ ſit dei filius.Vt autẽ in ep̃i.Ioan.
oſtẽderet nõ eſſe meriti ſui,ſed gratię Chr̃i,quod in carne viuẽs viuit ĩ fide addit,Qui
dilexit me,& per hoc fides habet efficaciá,Et per dilectionẽ tradidit pro me, nõ aliud
ſacrificiũ,Sed ſemetipſũ,ſolũ qui tátus eſt.Attẽde quod filiꝰ ſe tradidit vt hic dicitur;
& pater eũ tradidit vt alibi ait Aplũs,Qui proprio filio.ſ.nõ pepercit,ſed pro nobis oĩ
bus tradidit illũ.Si pr̃ tradidit filiũ,& filiꝰ tradidit ſeipſũ,Iudas quid fecit? Facta eſt
traditio à pr̃e,fctá eſt traditio à filio,fctá eſt traditio Iuda,vna res fctá eſt.Quid ergo
diſcreuit pr̃em tradẽtẽ filiũ,& filiũ tradẽtẽ ſe,& Iudá tradẽtẽ magiſtrũ?Quia hoc fe-
cit pr̃ & filiꝰ in charitate:Iudas aũt fecit ĩ proditiõe.Videtis quia nõ quid faciat hõ cõ
ſiderádũ eſt,ſed quo aĩo & volũtate faciat.In eodẽ facto ĩuenimus deũ,ĩ quo inueni-
mus Iudá:deũ bñdicimus,Iudá deteſtamur:bñdicimus charitatẽ,deteſtamur iniquitá
tẽ.Deus cogitauit ſalutẽ noſtrá,qua redẽpti ſumus:Iudas cogitauit preciũ quo vendi-
dit dominũ:Filius precium quod dedit pro nobis.Diuerſa ergo intẽtio, diuerſa facta
facit,cum tamẽ ſit vna res,reparatio ex diuerſis:eá ſi metiamur,vnũ conádũ , alterum
dánádũ:vnũ glorificádũ,alterũ deteſtádũ inuenimꝰ.Nõ abijcio.q.d.quia Chriſtꝰ ex
dilectione tradidit ſe & iuſtificauit me ergo, Non abijcio gratiá dei.i. nõ recipio legẽ

Auguſtinus. quod eſſet abijcere gratiam. Vel ſecundum aliam literam,quæ eſt,Non ſum ingratus D
Ambro. gratiæ dei,vt ei compaream aliud.i.legem, vt dicam per legem eſſe iuſtitiam , nec debeo : Si enim per legem.i.per opera legis quibus Iudæi confidebant,Iuſtitia eſt : ergo Chriſtus mortuus eſt gratis, id eſt fruſtra ſine cauſa.

CAPVT III.

O Inſenſati Galatę:quis vos faſcinauit non obedire veritati? Ante quorum oculos Ieſus Chriſtus proſcriptus eſt, & in vos crucifixus . Hoc ſolum a vobis volo diſcere , Ex operibus legis ſpiritum accepiſtis , an ex auditu fidei?

O inſenſati Galatæ.Increpat eos,verba enĩ ſunt iraſcentis,& increpantis,qui per in
Ambro. crepationẽ cõmonet eos,vt rationes ſequentes attẽtius audiant.q.d.nõ ex lege ſed ex fide iuſtitia eſt,& Chriſtus ex dilectione ſe pro nobis tradidit,& cum hęc omnia conſtent,& in his inſtructi fuiſtis,O,dolẽdo dicit,vos Galatę,eſtis,Inſenſati, quia nec ſe
Ambro. circũuẽtos eſſe cognoſcũt.Et cũ prius recte inſtructi fueritis,Quis vos faſcinauit.i.decepit.Veritati nõ obedire? Veritas enim ſe ingerit vobis,& vos ei nõ creditis.&,Quis vos,ita Faſcinauit?Per ſimile hoc dicit.q.d.vt quod ante oculos eſt nõ videatis , ſicut B magicis ludificationibus aliter quædã oculis hominũ oſtẽduntur quàm ſint,& dicuntur illę faſcinationes.Dicitur etiã faſcinus ſiue faſcinatio vulgo quod nocet infantibus.Dicuntur enĩ quorũdã oculi viſu vrẽtes,& hic eorũ actus faſcinatio dicitur:& po
Hierony. teſt fieri vt huic peccato inſeruiant dęmones.Similiter inuidia tanquã faſcinus vrit. Inuidus enĩ nõ modo ſibi nocet cũ aliena felicitate tabeſcit,ſed etiã his in quibus aliqua bona eſſe incipiũt.Vnde in libro qui Sapiẽtia Salomonis inſcribitur, Faſcinatio malignitatis obſcurat bona.Sic factũ eſt vt inuidi tanquã faſcinãtes nocuerint Galatis nuper in Chriſto renatis,vt idẽ Galatę fidei ſtomacho nauſeante cibũ ſpiritus ſancti euomuerint.Quid autẽ ex hac faſcinatione euenerit oſtẽdit ſubdẽs, Ante quorum
Ambro. oculos &c.q.d.Vere faſcinati eſtis,Ante quorũ oculos.i.quorũ reputatione Chriſtus
Ambroſius. tantũ,Proſcriptus eſt.i.dãnatus.Et in vobis,& in veſtris intellectibus falſis Chriſtus crucifixus eſt,vt purus homo ſine ſalute veſtra.In oculis & ſenſibus prudentiũ Chriſtꝰ videtur damnaſſe mortẽ & diabolum,& infernũ,ſecundũ illud Oſee, Ero mors tua o mors &c.Hæc eſt virga Moyſi quæ verſa in ſerpentẽ deuorãt ſerpentes Magorũ.Hic eſt ſummus ſacerdos in lege,in cuius morte qui ſanguinẽ proximi fuderãt ignoranter, & ob id metuẽtes ad ciuitatẽ refugij ſe cõtulerant,abſoluebãtur,& ſecuri fiebant,à metu.Ita Chriſti morte dãnato ſuperbo ſalus noſtra procurata eſt,quod iſinuabat ineffabile nomẽ domini,ſcriptum in lamina aurea ſummi pontificis,quod erat tetragrãmaton.i.quatuor literarũ,quę ſunt ioht.he.vau.eth.i.principiũ paſſionis vitę iſte.ac ſi di F cerẽt.Ille cuiꝰ iſte legalis ſacerdos gerit perſonã.eſt nobis per paſſionẽ author , & reparator vitę per Adã amiſſę.Vñ qui aſcẽdit ſuper occaſũ dñs nomẽ illi. Occaſum enĩ mortis Chriſtꝰ aſcẽdit.i.triũphauit,diabolũ & mortẽ dãnãdo.Sed oculis ſtultorũ vi
Ambroſius detur dãnatus tantũ,& in eorũ ſenſu crucifixus vt homo,in quo nulla ſpes ſalutis ſit. In illis ergo viuit Chr̃s,& ĩ iſtis eſt mortuꝰ.Vel ita,Ante quorũ oculos Chriſtus Ieſus proſcriptus eſt.i.proſcriptio eius ita vobis nota fuit,quaſi ante vos fuiſſet facta, Et in
Auguſtinus. vobis eſt crucifixus.i.in intellectibꝰ veſtris fuit crucifixio,vt ſciretis qualiter facta, & quid cõtulit.Vel ita,Vere faſcinati eſtis,Ante quorũ ocu.i.in veſtra pręſentia vobis videntibus ille tantus,Qui eſt Chriſtus Ieſus,& pro vobis,Crucifixus eſt , & proſcriptus.i.exhęredatꝰ.& hoc, In vobis,ĩ alijs nõ deberetis pati,vt regnũ & hęreditatẽ ſuã
Berengar. amitteret,nedũ in nobis, Sed in vobis etiã proſcriptus eſt.i.hęreditatẽ ſuã amiſit ĩ vobis.i.in vos ipſos.Quod ait,Crucifixus, põdere pronũciatiõis indiget cũ dolore,quod addidit,vt hic maxĩe moueret eos, cũ cõſideraret quo precio emerit poſſeſſionẽ quam in eis amittebat.Vel ita,Vere faſcinati eſtis,Ante quorũ oculos Chriſtꝰ Ieſus proſcriptus eſt.i.dũ per legem Chriſtum Ieſum deſeritis,Chriſtus eſt à vobis proſcriptus ,ſicut à Pilato.i.ita peccatis,ſicut peccauit Pilatus Ieſus proſcribẽdo eũ,& dũ inſufficiẽtẽ creditis,Crucifixus eſt in vobis.i.à crucifixoribus,peccati quantitate non differtis. Hoc ſolũ volo.Poſtquã Galatas ĩcrepando cõmouit,cõmotis eis per ĩcrepationẽ probat quod lex nõ eſt obſeruãda,quia nõ ex ea ſed ex fide veniũt oĩa neceſſaria .ſ. ſpũs,

A iuſtitia,benedictio.q.d.Quãuis ſitis faſcinati & ſtulti,tamẽ, hoc volo à vobis diſcere
quia hoc adeo euidẽs eſt,vt & ſtulti docere queãt.& hoc,Solũ,volo à vobis ſcire,quia
ſi nihil aliud eſſet,hoc ſolũ ad probãdũ quod intẽdo ſufficeret.Quid eſt illud?Ecce cõ
ſtat quia accepiſtis ſpiritũ ſanctũ inhabitãtẽ. & cũ hoc cõſtet quod ſpiritũ accepiſtis,
An ex operibus legis,vbi labor eſt,quę nũquã habuiſtis accepiſti eũ, An ex auditu fi-
dei?i. ex fide quę auditus facilitate venit?Ex fide vtiq;,nõ ex operibus legis . A b apo-
ſtolo enĩ prędicata eſt eis fides,in qua prędicatiõe aduẽtũ & prę ſentiã ſpũs ſancti ſen- Auguſtinus.
ſerãt.ſicut illo tẽpore in nouitate vocationis ad fidẽ,etiã ſenſibilibus miraculis pręſen Auguſtinus
tia ſancti ſpũs apparebat.ſicut in Actibus apoſtolorũ legi?.Hoc autẽ factũ erat apud
Galatas,antequã iſti ad eos peruertẽdos veniſſent.Hic ergo ſenſus eſt, Si in illis ope
ribus legit eſſet ſalus veſtra,nõ dare? vobis ſpũs ſanctus,niſi circũciſis:Sed fuit datus Auguſtinus
vobis antequã opera legis haberetis.Et ſciẽdũ ꝙ nũc de operib9 maxime tractat quæ
ſunt in ſacramentis,quę nõ ſunt neceſſaria: vbi iam gratia fidei eſt. Bipertita enĩ ſunt
opera legis.Nã partim in ſacramẽtis,partim in morib9 accipiũtur.Ad ſacramẽta per- Auguſtinus
tinẽt circuncíſio,ſabbatũ,neomeniæ,ſacrificia,& huiuſmodi ĩnumere obſeruãtię. Ad
mores autẽ,Non occides,nõ mœchaberis,& huiuſmodi.In obſeruãtijs autẽ ſi nõ in-
telligãtur,ſeruit9 ſola eſt:qualis erat ĩ populo Iudęorũ,& eſt vſq; adhuc.Si autẽ obſer
uẽtur illa & intelligãtur,nõ modo nihil obſunt.ſed etiã proſũt ſi tẽpori cõgruãt:ſicut
B à Moyſe & prophetis obſeruata ſunt cõgruẽtia illi populo,cui adhuc talis ſeruitus vti
lis erat,vt ſub timore cuſtodire?.Nihil enĩ tam pręterret animũ quã ſacramẽtũ nõ in
tellectũ,intellectũ vero piũ gaudiũ parit,& celebra? libere ſi opus eſt tẽpori . ſi vero
nõ eſt opus,cũ ſuauitate ſpirituali tãtũ legi?,& tracta?.Omne autẽ ſacramẽtũ cũ intel
ligitur vel ad cõtẽplationẽ veritatis,vel ad bonos mores refer?. Cõtẽplatio veritatis
in ſolius dei dilectione & cognitione fundata eſt.Boni mores in dilectione dei & pro-
ximi.In quibus duobus tota lex pendet & prophetæ.

. Sic ſtulti eſtis, vt cum ſpiritu cœperitis,nunc carne conſummamini?Tãta paſ
ſi eſtis ſine cauſa:ſi tamẽ ſine cauſa?Qui ergo tribuit vobis ſpũm,& operatur vir
tutes in vobis,ex operibus legis an ex auditu fidei?Sicut ſcriptum eſt, Abraham
credidit deo,& reputatum eſt illi ad iuſtitiam.Cognoſcite ergo quia qui ex fide
ſũt, hi ſunt filii Abrahæ. Prouidens autẽ ſcriptura quia ex fide iuſtificat gentes
deus,prænuntiauit Abrahæ,quia benedicentur in te omnes gẽtes.Igitur qui ex
fide ſunt,benedicentur cum fideli Abraham. Quicunq; enim ex operibus legis
ſunt, ſub maledicto ſunt.

C Sic ſtulti.Item hic increpat eos.q.d.Et quia ſpiritus eſt ex fide:ergo vos.Stulti eſtis
& ſic,id eſt adeo,Vt cũ cœperitis,inſtrui,Spiritu ſancto.i.cũ initium habueritis à ſpi
ritu ſancto,nunc cũ prouectiores eſtis,Conſummamini.i. quæritis cõſummari , Car-
ne.i.per carnales obſeruantias,à quibus nec initium iuſtitiæ poterat haberi, & ira or- Auguſtinus.
dinẽ cõfunditis.Ordo enĩ eſt à carnalibus ad ſpiritualia ſurgere,nõ à ſpiritualibus ad
carnalia cadere,ſicut vobis accidit:quia quod bonũ non eſt,non eſt euangeliũ cũ hoc
annunciatur. Tanta &c.q.d.Vos quæritis conſummari carnalibus obſeruantijs , ſed
non conſummamini.immo habita perditis.& ideo tanta,Paſſi eſtis ſine cauſa .i. ſine
vtilitate!Vel hoc ideo dicit,quia multa iam pro fide tolerauerant, & in ipſis paſſioni
bus charitate timorẽ vicerant.ſine cauſa ergo tanta paſſi erãt, qui à charitate quæ in Auguſtinus
eis tanta ſuſtinuerat,ad legem labi volebãt.Si tamen.q.d.Dico vos paſſos ſine cauſa,
non, Tamen affirmo,quia,In vobis,id eſt in poteſtate veſtra eſt, ſi vultis non erit ſi-
ne cauſa,immo proderit.Sine cauſa enĩ factum dicitur ſuperfluũ, quod, nec prodeſt,
nec nocet.Hoc autem prodeſſe poteſt ſi reſipuerint. Hoc dicit ne deſperent . Qui er-
go tribuit &c.Reddit ad illã quã cœperat demõſtrationẽ oſtendẽs ꝙ ſicut illi per ope Auguſtinus
ra legis quæ nunquã habuerũt,non acceperunt ſpiritum ſanctum,ſed per fidẽ:ita & ip Ambr.
ſe nõ per illa opera,ſed per fidẽ habet poteſtatẽ dandi ſpiritum ſanctũ,& operãdi mi-
racula.Quaſi dicat,quia vos non ex operibus legis quę nunquam habuiſtis,accepiſtis
ſpiritum,ſed ex fide : Ergo qui tribuit vobis ſpiritum ſanctum , miniſterio non au-
thoritate,Et operatur virtutes.i.miracula, In vobis,id eſt inter vos ſcilicet ego : facit

Hoc ex operibus legis,an ex auditu fidei.Nō vtiq; ex operibus legis,ſed ex fide: & ſi mihi qui ibi valui nō profūt,cur vos ea quęritis? Quod aūt mihi nō proſint per exēplū veſtri manifeſtat:per vos.n.poteſtis videre φ ego habui opera legis, nō tñ per ea ſed per fidē accepi poteſtatē dandi ſpūm miniſterio nō authoritate, & operādi miracula. De eo quod ſub lege fuerat,poſſet dubitari,ſed per ſimilitudinē iſtorū liquet. Deinde adhibet exēplū patris Abrahā,cui ante circūciſionē fides reputata eſt ad iuſtitiā ſubdēs,Sicut &c.Et oſtēdit hic iuſtitiā eſſe ex fide.q.d.ita ſpūs eſt ex fide ſicut & iuſtitia. Nā ſcriptū eſt in Geneſi,Abrahā credidit deo,& ipſū credere,Reputatū eſt ei ad iuſtitiam.i.ſufficiēs cauſa fuit iuſtitiæ Abrahę,& eſt alijs.Et vocat hic iuſtiā,pc̄torum remiſſionē,& bonæ vitæ obſeruantiā.Cognoſcite.q.d.quia Abraham iuſtus eſt ex fide, D

Ambroſius.

Cognoſcite ergo quia illi qui ſunt ex fide.i.quorū eſſe eſt ex fide.i.qui ex fide credūt ſe iuſtificari & ſaluari,Hi ſunt filii Abrahæ,imitatiōe.i.iuſti.Prouidēs aūt.Oſtēdit ſuperius ex fide eſſe ſpiritū & iuſtitiam. hic oſtendit ex eadē fide eſſe benedictionē .q.d. nō ſolū iuſtitia eſt ex fide,ſed etiam benedictio,quia Scriptura,inducens deū loquentem Abrahæ dicit, O Abrahā Omnes gētes,nō tantū Iudæi Benedicētur, ęterna,beatitudine In te.i.quod eſt in fidei tuę conformitate , quia imitatione fidei eius qua iuſtificatus eſt etiam ante circuncisionē,Iudæi & gentes benedicētur. Vel in te.i.in tuo ſemine,ſcilicet in Chriſto .Et ne alio.i.ad aliū ſenſū vertas verba illa,dicit Moyſen ſic B
ſēſiſſe addēs.Prouidēs &c.q.d. Scriptura,dicit,prouidēs.i.oſtēdēs lōge antequā fieret prouiſum eſſe hoc.ſ.quia Deus iuſtificat,Ex fide,Gentes,nō ex operibus legis.Et ideo prænūciauit Abrahæ.i.oſtēdit prænūciatum eſſe Abrahæ quod ex fide eſt benedictio dicens,Quia in te.i.tuę fidei imitatione Benedicentur,æterna beatitudine Omnes gētes.Et quia authoritas ſcripturę hoc dicit Igitur qui ex fide ſunt benedicētur cū fideli Abraham.i.ſicut Abraham per fidem benedictus eſt.Quicūq; enī.q.d. rectè dico φ illi qui ex fide ſunt benedicētur. Ex operibus enī nō benedicūtur . ſed mali ſunt : quod ita dicit,Quicūq; enī ex operib⁹ legis ſunt,ſicut illi qui per ea putāt ſe iuſtificari, Sub maledicto, trāſgreſſionis,Sunt,vt nequeāt euadere,& ideo illud quod dictū eſt Abrahæ.ſ. In te benedicentur oēs gentes,nō eſt aliter intelligendū , quàm ſupra expoſuit. Non enī ſic intelligi debet,vt dicatur ſicut Iudæi volūt,In te benedicētur oēs gentes, id in tuorū operū ſimilitudine.Ex operib⁹ enī legis nō eſt benedictio,ſed maledictio: quod intelligendū eſt nō de operibus quę ad mores pertinēt,ſed quę in illis obſeruationibus fiebant.Prodeſt enī lex ſcripta in tabulis,in quibus erant tria mādata pertinentia ad dilectionē dei:& ſeptē ad dilectionē proximi : cętera vero ſunt hominum. quod legis authoritate probat ſubdens.

Auguſtinus

Auguſtinus.

Scriptū eſt eī,Maledictus omnis qui nō permāſerit in oīb⁹ quę ſcripta ſunt in libro legis,vt faciat ea. Quoniā autē in lege nemo iuſtificatur apud deū: manifeſtum eſt,quia iuſtus ex fide viuit.Lex autē nō eſt ex fide:ſed qui fecerit ea viuet in illis. Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictū:quia ſcriptū eſt, Maledictus oīs qui pendet in ligno:vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu, vt pollicitationē ſpiritus accipiamus per fidem. F

Scriptum eſt enī.q.d.Illi qui ex operibus legis ſunt maledicti ſunt.& vere,quia ſic, Scriptū eſt,in Deuteronomio,Maledictus eſt omnis qui non permanſerit, nō ſolum cognouerit:non in quibuſdam tantum,Sed in omnibus,pręceptis, Quæ ſcripta ſunt in libro legis.Permanſerit dico,ita,Vt faciat ea.i.non modo velit,ſed opere impleat, quod nullus poteſt facere.Vnde Petrus ait, Quid tētatis imponere nobis iugum,quod neq; nos neq; patres noſtri portare potuimus? Et eſt ſenſus. Quaſi dicat,deus per Moyſen multa quidem pręcepit quæ nullus implere poterit,ſed homini data ſunt in onus ad eius domandam ſuperbiam:qui dicebat,nō deeſt qui impleat , ſed deeſt qui iubeat: & ideo maledicti erant omnes qui ſub lege erant,quia in omnibus erat reatus trāſgreſſionis,à quo abſoluti erāt qui in gratia confidebant,ſpiritualiter ſaltem legem implentes.in quo innuit deſiderandum eſſe ſaluatorem,qui finem ponat his,& liberet non ſolum ab alijs peccatis,ſed etiā à maledicto legis. Cur ergo Galatæ tranſeūt à gratia ad maledictionē? q.d. ſtulte faciūt. Quoniā autem.q.d.ex lege eſt maledictio, φ autē nō ſit ex ea iuſtitia,per authoritatē Abacuc oſtenditur. & hoc eſt quod dicit , Quoniam

A aũt nemo iuſtificať in lege.i.per opera legis, Apud deum,& ſi apud hoies qui fallũtur
Manifeſtũ eſt,ex verbis Abacuc.Ille iuſtificatur apud deũ,qui eũ gratis colit.ſ. nõ cu Auguſtinus.
piditate appetẽdi aliquid ab eo præter ipſum,vel timore amittendi.In ipſo.n. ſolo ve
ra nr̃a beatitudo eſt.Manifeſtũ eſt,dico,quod ait Abacuc.Iuſt9 ex fide viuit. Iuſt9 eſt
aliquis Ex fide,& per hoc Viuit,vita æterna.Lex aũt.q.d, Ex fide eſt iuſtitia & vita,
ſed lex nõ ex fide vt profuturis impleať,ſed timore.Poſſet.n.videri quod opera legis
ex fide fierent,vt pro eis ſperarent æterna:de quibus fides eſt,quod vtiq; nõ faciebant,
ſed ex timore pœnæ illa ſeruabant.Vnde ſubdit,ſed Qui fecerit ea,viuet in illis.Non Augu.
ait qui fecerit eá viuet in ea:cũ præmiſiſſet Lex non eſt ex fide,vt intelligas legem in
hoc loco pro ipſis operibus quæ in illis obſeruationibus fiebant poſitam. Qui aũt viue Augu.
bant in his operibus,timebant vtiq;,ſi ea nõ feciſſent,lapidationẽ,vel crucem, vel ali Augu.
quid huiuſmodi pati. Iõ ait,Qui fecerit ea,viuet in illis,non apud deũ.i. habebit præ-
miũ,ne iſta morte puniať.aliter.n.plecteref.Qui aũt ex fide viuit,cũ hinc exierit,tũc
magis habebit pręſentiſſimũ præmiũ.Nõ igiť ex fide viuit quiſquis præſentia quæ vi Ambro.
dẽť,vel cupit,vel timet,quia fides dei ad inuiſibilia pertinet. Vel.Lex non eſt ex fide, Ambr.
id eſt nil mandat credendum,ſed faciendũ.Alia nõ mutanť.Chrũs aũt.q.d.Ex lege ẽ
maledictio non iuſtitia:ſed Chrũs redemit nos, Iudæos De maledicto legis,ſub quo
eramus.Cur ergo vos Galatę ad idem tenditis? Factus,&c.q.d.redemit nos de maledi
cto legis.Ipſe dico Factus.i.reputatus Pro nobis,nõ ſolũ maledictus, ſed Etiá male-
dictũ:quo verbo ſecũdũ vſum loquẽdi plus quá ſi diceref maledict9,itelligiť.i. valde
pctõr,dũ vt reus occidiť:& dum in ei9 cõtumelia dr̃ cæco illuminato, Tu diſcipulus il
B lius ſis,non diſcipuli Moyſi erimus, Quia ſcriptũ.q.d.Iõ reputat9 eſt maledictũ,quia
ſuſpẽſus eſt in cruce, Quia ſcriptum eſt,in Deuteronomio , Maledictus oĩs qui pẽdet
in ligno,pro ſuis videlicet ſceleribus.Non.n.iõ eſt maledictus,qui crucifixus eſt: ſed
quia in talem inciderit reatũ vt meruerit crucifigi,quod nõ Chrũs,& iõ licet ſit reputa
tus,tñ non fuit maledictus maledictione culpę,& ſi maledictione pœnæ. Maledictio
enim gemina eſt.ſ.culpæ & pœnę.Vnde & maledictum duobus modis dr̃.ſ. actiue &
paſſiue.i.ſecũdũ culpá & ſecũdũ pœná.Oſtẽſo igiť qualiter hic locus accipi poſſit de
maledicto culpę,& de maledicto pœnæ proſequamur.Factus eſt,&c.q.d.Chrũs rede
mit nos a reatu pręuaricationis,qui propter hoc factus eſt pro nobis, rei veritate,Ma-
ledictũ.i.mortalis.Mortalitas aũt ex pctõ eſt,iõq; & ipſa maledictio dr̃,& ex ea ali-
quid maledictũ.Ne autẽ horreas quod dicit Chrũm eſſe maledictũ, cõfirmat authori
tate prophetę Moyſi.ſubdens, Quia,&c.q.d.Vere factus eſt maledictũ, Quia ſcriptũ
eſt,Maledictus eſt.i.vere mortuus.Et vere ſatis eſt miſer.Oĩs qui pendet in ligno.Ad
lr̃am hoc dixit Moyſes de reis mortis,vt reo mortis hoc ſufficeret ſi ſuſpenderef,quia Ambroſius
hęc pœna cęteris abiectior & ignobilior erat.Ideo in Deuteronomio dictũ eſt,Vt qui
ſuſpenſus fuerit,in veſpera deponatur,& oſtendit quare, Quia maledictus omnis qui
pendet in ligno.q.d.ſatis eſt vel ſit ei ad pœnam quod ſuſpenſus moritur reus,& quod
illic eſt vſq; ad veſperam,vt tunc deponať & ſepeliatur:ne ſi diutius ibi ſit,mai9 ſit op
probrium & macula generi eius.Ab hoc ergo maledicto pœnæ oſtenditur Chrũs non
G fuiſſe immunis hac authoritate. Quia ſcriptũ eſt,Maledictus omnis qui pendet in li- Aug. contra Fauſtum.
gno.Maledictus.i.mortuus.Securus ergo ait Aplũs,Factus eſt pro nobis maledictum
Sicut non timuit de eodẽ dicere pro oĩbus mortu9 eſt.Hoc.n.eſt maledict9 quod mor
tuus eſt,quia mors ipſa ex maledicto eſt,& maledictũ eſt oẽ peccatũ, ſiue ipſum quod
fit vt ſequatur ſuppliciũ,ſiue ipſum ſupplicium:quod & vocať peccatũ,quia ex pecca-
to fit.Suſcepit aũt Chrũs ſine reatu ſupplicium nr̃m,vt inde ſolueret reatũ nr̃m,& fi-
niret etiá ſupplicium nr̃m,Vñ alibi apoſtolus ait.Miſit deus filium ſuum in ſimilitu-
dinẽ carnis peccati,vt de peccato damnaret peccatũ in carne.Quod.n.dixerat ſimilitu
dinem carnis peccati,hoc etiam appellat peccatum vbi ait vt de peccato,&c.Quia ení
de peccato mors eſt,illa autẽ caro quanuis ex virgine,tamen mortalis fuit ſeipſo quo
mortalis erat ſimilitudinem carnis peccati habebat. Cur ergo timeret Moyſes dicere
maledictum,quod Paulus non timuit dicere peccatum? Plane hoc propheta dicere dé
buit & prædicare:nec in hoc quod maledictus appellatus eſt qui pendet in ligno,con-
tumelia in deo putanda eſt.Ex parte quippe mortali pependit in ligno.Mortalitas au
tem ex malediction e peccati primi hominis eſt.Si ergo diceret mors maledicta eſt,ne

mo exhorreſceret.Itē.Si diceret peccatū maledictum eſt,nemo miraret̃. Quid aūt pe D
Auguſt. pendit in ligno niſi caro mortali,cuius mortalitas ex pctō veteris homis erat?In eius
pcti & mortis figura ēt Moyſes exaltauit ſerpētē in eremo ſuper lignū.In illa.n.figu-
Auguſtinus contra Fau. ra mors dñi pendebat in ligno.Nec in eo ēt maior inuidia eſt,quod addidit deo, vt di
Hierony. ceret.Maledictus deo oīs qui pēdet in ligno.In hebræis.n.codicibꝰ & noſtris in Deu
Hieronymus terono.nunc hr̃,maledictus eſt deo.In antiquis tñ Hæbræorū codicibus nō hr̃ nomē
Auguſtinus. dei:& puto poſt paſſionē dñi ab aliquo poſitū eē,vt nos qui maledictū a deo credimꝰ
cōtra Fauſtū. Chrūm,infamaret:ſed non eſt hoc in cōtumeliá dñi,qui iō dr̃ maledictus deo quia o-
dit deus peccatū & mortē noſtrá,cum ad delendū eam miſit filiū ſuum.Quid ergo mi
rū ſi maledictus dicitur deo qui in ſe habet quod deus odit.i.quod reprobat & delet
Addit proinde,Oīs,etiá Chrūs:ne futuri hæretici negent eius verá eſſe mortē.Præui-
dit.n.Moyſes hæreticos futuros,& veram dñi mortē negaturos:& iō volentes ab hoc
maledicto Chrūm ſeiungere,vt a mortis etiá veritate ſeiungerēt.Ergo cōtra longe fu
turos hæreticos de longe clamat Moyſes,Sine cā tergiuerſamini o hęretici, quibus di
ſplicet veritas mortis Chriſti.Maledictus.n.oīs qui pēdet in ligno,nō ille aut ille,ſed
Auguſti. oīs oīno,etiá filius dei ſemper viuꝰ ī iuſtitia ſua,mortuꝰ aūt propter delicta nr̃a, ī car
ne ſuſcepta ex pœna nr̃a,ſic & ſemper bñdictꝰ eſt in ſua iuſtitia, maledictꝰ aūt ī mor
te ſuſcepta ex pœna noſtra.Cū.n.ex hoīe & pro hoīe mortē ſuſcepit,ex illo & pro il-
lo etiam maledictū quod mortem comitat̃ ſuſcipere non dedignatus eſt. Ideoque ad-
ditū eſt.Oīs,ne Chrūs ad verá mortē nō pertinere diceret̃,ſi a maledicto penitus ſepa
raretur.Inſipiens quidem honorificentia Chrūm a maledicto quod morti cōiunctum
eſt ſeparat,& ita vere mortuū negat,dicens pependiſſe in ligno ſpecie quadá falſæ car E
Auguſtinus. nis & nō verá mortem in cruce ſoluiſſe.Cōtra quod propheta vere mortuum clamat,
Auguſtinus. cū ait,Maledictus oīs qui pendet in ligno.i.vere mortuus,pœna.n. pcti vel ex bñdi-
ctione venit,vel ex maledictione.Sed ſi ex benedictione venit , optare debes ſemper
eſſe in pœna peccati.Si aūt cupis inde liberari,crede per diuinæ ſentētiæ iuſtitiam ex
maledictione veniſſe:qua dicitur,Si tetigeritis,morte moriemini.Vt in gentibus.q.d.
Ita nos Iudæos redemit a maledicto legis,Vt etiá, In gentibus,quæ non ſub maledi-
ctiōe legis erant,Fieret bñdictio Abrahę,promiſſa.Et hoc ī Chrō Ieſu.i. per Chrūm
fieret,dico,ita,Vt,tandem nos vtriq;.ſ.Iudæi & gentes,Accipiamus pollicitationē ſpi
ritus ſancti.i.beatitudinē æterná,quam ſpūs ſctūs in arrá datus promittit.Accipiamꝰ
dico,per fidem,non per opera legis.

Fratres ſecūdū hoiem dico,tamē hoīs cōfirmatū teſtamentum nemo ſpernit
aut ſuperordinat.Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius . Non dicit &
ſeminibus quaſi in multis,ſed quaſi in vno,& ſemini tuo qui eſt Chrūs.Hoc autē
dico teſtamentum cōfirmatum a deo,quæ poſt quadringentos & triginta annos
facta eſt lex,nō irritum facit ad euacuandam promiſſionem. Nam ſi ex lege hæ
reditas,iam non ex promiſſione Abrahæ aūt per promiſſionem donauit deus.

Fratres ſecūdū hoiem dico.Oſtēdit hucuſq; iuſtitiá,nō ex lege,ſed ex fide eſſe,exē F
plo ſui & Abrahæ,& ſcripturarū authoritate,nūc per humaná cōſuetudinē idē demō
ſtrat.q.d.probaui per rōnes & auctoritates,quod per fidē nō per legē dat̃ ſpūs & iuſti-
tia & btītudo.Mō o fratres dico.i.probo illud idē Secūdū hoiem.i.ſecūdū humanam
cōſuetudinem in qua quáuis ſæpe nō ſit firmitas,Tñ teſtūm hoīs.i.ab hoīe factū,ſuis
hęredibus Firmū eſt,quia nemo ſpernit,vt dicat nō valere,non benefactū eſſe Aut ſu
perordinat,vt aliter de rebꝰ illis diſponat,ſed eſt in auctoritate oīm maxie cū Sit cō-
firmatū,teſtibꝰ & morte teſtatoris,ſimiliter Teſtūm.i.promiſſionē dei,Lex nō facit ir
ritū,quod ſubſequēter dicit aplūs:quod ſi ſolū ſubderet̃,facilis eēt intelligētia in apta
tiōe ſimilitudinis:ſed ex eo aliquátulū obſcurat̃,quia añquá illud īferat pręmittit cui
factū ſit teſtūm a deo.i. promiſſio.ſ.Abrahæ,quod iō facit,vt ex dátis & accipiētis di
gnitate videat̃ icōmutabilis ſpōſio.Et hoc ē quod ait,Abrahę .q.d. ſicut teſtūm hoīs
firmū eſt,ſimiliter promiſſiōes dei firmę ſunt.& quaſi quis diceret Fuerūt ne añ legem
aliquę promiſſiōes factę? Rñ.Fuerūt vtiq;,quia Abrahę,quem nō falleret deꝰ. Dictę
ſunt promiſſiōes a deo.Pluraliter dicit promiſſiōes,quia frequēter idē.i. æterna btītu-
do promiſſa eſt.Et ſemini eiꝰ,Abrahæ.i.Chrō,nō ꝙ ad eū fieret promiſſio, ſed ad eū

pertinebat,quia per eũ promittebat̃ dãda bñdictio. Et quod ſemẽ illud Chrũs ſit nõ a
A lius,notat ex verbis ſcripturæ Geneſis:quæ eſt. In ſemine tuo bñdicent̃ oẽs gẽtes. Nõ
dicit ſcriptura, In ſeminibus,quaſi in multis.i.ſicut faceret,ſi de multis vellet intelli-
gi, Sed dicit in ſemine tuo,qnaſi in vno.i.ſicut quæ de vno vult intelligi, & illud vnũ
eſt Chrũs. Vñ ſubdit, Qui eſt Chrũs. Dicit.n.aplũs, Nõ põt alius inueniri qui oẽs gen
tes bñdixerit. Hoc aũt.q.d.hoc promiſit deus Abrahæ. Hoc aũt teſtũm cõfirmatum a
deo per iuramenta. Dico & affirmo,quod lex non facit irritũ.i.falſum.quod faceret ſi
per eã daret̃ bñdictio. Promiſſio.n.illa nõ dixit quod per legẽ eſſet bñdictio,ſed per
ſemẽ.quod ſi per legẽ bñdictio eſt,fruſtra promiſit ſemẽ,& fruſtra ipſum ſemẽ venit.
Nõ igit̃ per eã bñdictio eſt,quia data eſt poſt multũ tẽpus a promiſſiõe facta Abrahæ
Si ergo de ea eſſet bñdictio,hoĩes illius tẽporis.ſ.Abrahã, Iſaac, & Iacob nõ habuiſ-
ſent eam. Er addit. Quæ,lex, Facta eſt.i.data, Poſt quadringẽtos &.xxx.annos,a pro-
miſſione facta. Si ergo lex iuſtificat,nõ eſt iuſtificatus Abrahã,qui multũ añ legẽ fuit
quod quia dicere non poſſunt,coguntur fateri non legis operibus iuſtificari hoĩem,ſed Augu.
fide,ſimul etiã nos cogit intelligere oẽs antiquos qui iuſtificati ſunt ex ipſa fide iuſti-
catos eſſe:ergo lex Non facit irritũ.i.non infirmat lex promiſſionẽ,ſed quod futura:& Ambro.
quãdo futura ſignificat. Ad euacuandã.q.d.lex nõ facit irritũ quod iã valeret. Ad eua-
cuandã promiſſionẽ,quia falſa eſſet promiſſio,& Deus mendax. Nã ſi.q.d. Vere eua-
cuaret̃. Nã ſi ex lege.i.ex operibus legis dat̃ Hæreditas.i.æterna beatitudo,tunc iã nõ
eſt Ex promiſſione.i.ex eo quod promiſſio dixit,& ita promiſſio excludit̃, & fruſtrat̃
Abrahã:deinde deſtruxit couſequẽs dum ſubdit, Abrahæ aũt.q.d.ſi eſt ex lege nõ eſt
ex promiſſione:ſed eſt ex promiſſione,quod in parte oſtendit,quia De⁹ donauir Abra
B hæ,de quo non eſt dubium quin habeat,& couſtat quod ſine lege fuit. Donauit dico,
per Repromiſſionem.i.per fidem Chriſti ſæpe promiſſi.

Quid igitur lex? Propter tranſgreſſionem poſita eſt,donec veniret ſemẽ cui
promiſerat,ordinata per angelos in manu mediatoris. Mediator autẽ vnius non
eſt,deus autem vnus eſt.

Quid igit̃ lex? Fit hic quæſtio ſatis neceſſaria. Si.n.fides iuſtificat,& priores ſancti Augu.
apud deũ per eã iuſtificati ſunt:quid opus erat legem dari? quod ſic intulit interrogans
& dicens, Quid igitur? Olim cũ exponerem hoc capitulũ,ira diſtinguendum putaui,vt Augu.
interrogatio eſſet. Quid igitur? ac deinde eſſet reſponſio, Lex propter tranſgreſſionẽ, in lib.retrac.
&c,quod quidẽ nõ abhorrer a vero,ſed melior mihi vr̃ iſta diſtinctio, vt interrogatio
ſit. Quid igit lex? & inferatur reſpouſio, Propter tranſgreſſum,&c.q.d.quandoquidẽ
nõ eſt lex ad iuſtiriam vel beatitudinem. Quid igitur lex? i.cur a deo data eſt lex? quæ
eſt eius vtilitas? Deinde ne fruſtra videatur dara,cur data ſit explanat,dicens, Lex po
ſita eſt,in medio.ſ.inter promiſſionem & ſemen cui facta eſt promiſſio.i.inter Abra-
ham & Chriſtũ. Propter transgreſſionẽ,cohibendam.i.vt ſaltem timore ceſſarent ho Augu. Ambroſius.
mines transgredi,& quandoque idem facerent voluntate. Data eſt ergo vt populũ dei
erudiret ſub timore dei,vt dignus fieret excipere promiſſionẽ quæ eſt Chriſtus. Vel po Augu.
C ſita eſt propter transgreſſionem.i.vt homo ſuperbe de ſuis viribus fidens acciperet præ in lib. de pro
cepta,in quibus deficiens,& factus præuaricator,liberatorẽ ſaluatoreq́ requireret. Da fect.iuſt.hois
ta ergo eſt lex,vt ſuperborũ ceruix quos faceret trãſgredi humiliaretur,vt medicus o- Augu.
ptaretur, quæ ſibi tantum tribuebant,& voluntati ſuæ tantum arrogabant, vt liberũ in ſer.de ver. apoſt.
arbitriũ ſibi putarent ſufficere ad iuſtitiã,dicẽtes, Nec deeſt qui impleat, ſed deeſt qui
iubeat. Data eſt ergo lex ad domandã eorum ſuperbiã,illorũque prodendam infirmi-
tatem,data eſt etiam duris in flagellum,data eſt etiam in ſignum futurorum vt futura
figuris atteſtaret̃. Ecce habes quatuor datæ legis cauſas breuiter diſtinctas, quæ in epi
ſtola ad Romanos plenius explicantur,vbi dicitnr, Lex ſubintrauit &c. Poſita eſt,di-
co,vt ſtaret, Donec veniret ſemen.i.Chrũs,& ideo iam lex non eſt tenenda, Cui,ſemi Ambro.
ni, Promiſerat deus,id eſt de quo promiſerat quod per eum benedicerentur omnes gen Augu.
tes:cõtra quem facit qui legem reducit. Lex dico, Ordinata per angelos.i.per Moyſen
& alios miniſtros dei:vel per angelos.i.miniſterio angelorũ hominibus data. In qui-
bus angelis erat vtique pater & filius & ſpiritus ſanctus:& aliquãdo pater, aliquãdo fi
lius,aliquando ſpiritus ſanctus:aliquando ſine vlla diſtinctiõe perſonæ deus per illos

ſigurabatur. Et nota ꝙ nō ait data, ſed ordinata. q. d. ordinabiliter data. ſ. inter tẽpus naturalis legis, de qua cōuicti ſunt ꝙ iuuare nō poterat, & tẽp⁹ gratię ãte quã gratiã cōuīcẽdi erãt de lege. Magno vtiq; cōſilio dei factũ ẽ, vt poſt hoīs caſum illico lex nõ daretur, vel dei fili⁹ mitteret̃. Niſi enim hominis ſuperbia pri⁹ vires ſuas experiretur ſui arbitrii libertati ſufficiẽtiã arrogaret, & legẽ ſuperflue datam, & Dei filiũ fruſtra veniſſe iudicaret. Itẽ, Niſi lex ſcripta ei daretur, per quã quid poſſet probaret, Chriſti aduẽtũ ſuperfluũ iudicaret. Ne igit̃ detrahẽdi vel murmurãdi occaſſionẽ haberet, reliquit eũ de⁹ pri⁹ in libertate arbitrij in lege naturali, vt ſic vires naturæ ſuę cognoſceret, vbi cũ deficeret vidẽs ſibi liberũ arbitriũ nõ ſufficere ad iuſtitiam, nec tñ ſic ſe humiliauit ad poſcẽdã gratiã, ſed ſuperbi, legẽ ſcriptã legi naturæ adiũctã ſibi ſufficere putans clamabat: non deeſt qui impleat, ſed deeſt qui iubeat. Vt igitur & de ipſa conuinceretur, antequã filiũ mitteret, legẽ dedit, quę peccati morbũ detexit nõ cōſumpſit qua data inualuit morbus, aucta eſt infirmitas: non legis, ſed naturę vitio & diaboli inſtantia, vt ita cognita vtriuſq; legis inſufficiẽtia & ſua infirmitate clamaret ad medicũ, & quæreret gratiæ auxiliũ, & ita factũ eſt. Multiplicitas enim infirmitatibus poſt ea accelerauerunt ad medicũ, qui veniens in forma ſerui ſanauit vulnera hoīs languidi. Hic eſt Samaritanus ille qui ad vulneratum qui inciderat in latrones appropinquauit, atque vulnera eius alligauit, quẽ Sacerdos & Leuita immiſericorditer. i. lex vetus & ſacerdotiũ, quia lex neminẽ ad perfectum duxit. Hic eſt etiã Heliſeus ille qui miſit baculũ ad ſuſcitandum filium Sunamitis, per quẽ cum ille reſurgeret, tandẽ venit ipſe Heliſus, & cõtraxit ſe atq; coaptauit puero mortuo, & reſurrexit mortuus. Hic etiã eſt angelus ille in cuius deſcenſu mouebat̃ aqua, & ſanabat̃ vnus. Hic eſt omnipotens ſermo qui a regalibus ſedibus venit, dum medium ſilentium tenerẽt omnia. Primum ſilentium fuit ante legem. Secũdũ ſub lege. Tertiũ erit in gloria. Primũ fuit ignorantia languoris. Secundum deſperatio curatiōis. Tertium adeptio ſanitatis. Ante legem nanq; hõ morbũ non agnoſcebat ſuum, ideoq; ſilebat, nec quærebat remediũ. Vt autẽ lex ſubintrauit & oſtẽdit languidis vulnera ſua, mox ruptũ eſt ſilentiũ, & cœperũt ægri poſcere remedium: ſed opera legis vbi non eſt ſalus ſanari volẽtes, quod quærebãt inuenire nequibant. Tandem igitur conſiderans homo neminem per legem iuſtificari quaſi per diuturnos clamores fatigatus, & deſperãs rurſum loqui ceſſauit, & ſubſecutum eſt ſecundum ſilentium. Tunc igitur oīpotens ſermo patris a regalib⁹ ſedibus forma ſerui indutus in mundũ venit. Samaritanus ad vulneratum appropiauit. Angelus magni conſilij in piſcinam deſcendit. Heliſeus ad ſuſcitandũ mortuũ acceſſit. i. ſummi regis filius, de conceſſu patris ad tolerandã mortẽ paſſionis, de æqualitate maieſtatis ad patibulum crucis, de ſede regali ad officinã peccati, de lumine cæli ad tenebras mũdi vel inferni venit. Et veniẽs locutus eſt pacẽ, dedit grãm, propoſuit miãm, promiſit veniã, & ita rupto ſilentio cœperũt ægri pura fide ac vera confeſſione, quaſi magnis clamoribus flagitare remediũ, & accelerare ad medicũ, per quẽ vulnera ſanarent̃ morbus curaret̃. Recepta vero ſanitate, & donata venturæ immortalitatis fœlicitate, nihil vltra reſtabit petendũ: & tunc erit tertiũ beatũ ſilẽtiũ. Ordinabiliter igitur & ſapienti conſilio lex data eſt, Per angelo, in quibus deus loquebatur. Qui ergo nũc eam reducit, cõtra ordinẽ angelorũ facit. Lex dico, poſita In manu mediatoris. i. poteſtate Chriſti, vt ſtaret dũ vellet, vel ceſſaret cũ vellet: ergo cõtra eũ facit is qui eã deſtruxit. i. cõtra Chrũm, qui cũ ſit deus & hõ, inter deũ & hoīes mediat, dũ eos qui a deo receſſerant per ſe recõciliat. Medius enim nõ eſt niſi inter duos. Receſſeram⁹ a maieſtate dei, & pctõ noſtro offenderamus eũ, miſſus eſt dei filius mediator, qui ſanguine ſuo ſolueret peccata nr̃a quibus a deo ſuperabamur, & interpoſitus redimeret nos. & reconciliaret ei, a quo auerſi peccatis noſtris & delictis tenebamur. Ipſe eſt caput noſtrũ, ipſe eſt deus æqualis patri: ſed deus, vt crearemur: homo, vt recrearemur: deus vt faceret hõ vt reficeret. Mediator aũt. q. d. lex quã habet mediator. Iudæorũ tãtũ eſt: ſed tamẽ ipſe mediator non eſt vnius populi tantum. i. Iudæorum qui legẽ habuerunt, ſed etiã gentium. i. non ſolum Iudæos, ſed etiam gentiles reconciliat Deo: & ideo non quæratis legem vt habeatis mediatorem. Deus autem. q. d. mediator non eſt vnius, ſed tamen eſt Vnus. i. ſufficiens ad omnes reconciliandos deo, quia ipſe eſt Deus, & ideo aliud non adiungatis ei. Vel ita, Lex poſita eſt in manu mediatoris, id eſt in poteſtate

Marginalia: D (beside line 1); E (beside "vit, atque vulnera eius alligauit"); F (beside "miſit veniã"); Augu. in pſal. xc. (beside "te dei, & pctõ noſtro"); Ambro. (beside "men eſt Vnus").

Chriſti qui eſt arbiter duorũ populorũ.ſ.Iudaici & gẽtilis.Mediator aũt.q.d.lex quá Ambro.
A habet mediator vnius populi ẽ:ſed ipſe Non eſt,mediator.Vnius.i.nõ eſt arbiter vniꝰ
populi,ſed duorũ inter ſe:quia duos populos diſcordes pacificauit in ſe lapide angula-
ri.Hinc numerũ deorũ,& famulatum elementorũ,inde ritus legis auferẽs,per quæ di-
ſcordabant,& ſic facti ſunt pacifici.Ipſe.n.eſt pax nr̃a qui fecit vtraq; vnũ,duos popu
los cõdens in ſe.Sed ſecũdũ iſtos,Chrũs nõ eſt arbiter duorũ, qui inducti in legem de
duobus fecerũt vnũ populũ,& vnius populi nullus eſt mediator.Deus aũt.q.d.Chrũs Ambroſius
eſt mediator,non pr̃ vel ſpũs ſanctus,ſed Tñ vnus deus eſt,non plures. Hoc dicit,ne
prædicando Chrũm eſſe deũ.qui ſecundũ quod hõ mediator eſt, vni deo cõtrariũ præ
dicare videreť,quia ipſe homo iuxta quod deus eſt:cum pater vnus eſt deus, pater enĩ
& filius vnus eſt deus.Deus enĩ naturæ nomẽ eſt,& poteſtatis, quá in patre & filio in-
diuiduá manere rõ docet.Vel aliter dici põt,Lex poſita eſt ĩ manu mediatoris,media-
tor aũt non eſt vnius,quaſi inter aliquos vel aliqua medius eſt. Mediator aũt eſſe non Ambroſius.
poteſt inter deũ & deũ,quia vnus eſt deus:ſed inter deũ & hoĩem,quaſi inter duo ex- Ambro.
trema.Sed mediator eſt inquantum hõ. Nam inquantum deus nõ mediator,ſed æqua
lis patri eſt,hoc idem quod pater,cum pr̃e vnꝰ deꝰ.Deꝰ.n.ſupra nos eſt,& nos infra il Aug. in ſer.
lum,& multa interiacent ſpatia,maxime peccati interuallũ lõge nos diſtĩguit atq; ab- de nati.Io.
ijcit.In hac tanta diſtantia vt eſſet nobis via qua veniremus ad deum, accedit hõ, ad
deũ,& fit vna perſona,vt non ſit ſemideus,quaſi parte dei,deꝰ:& parte hoĩs homo,ſed
totus deus,& totus hõ.Et quia mediator eſt inter duo extrema,videreť,vel quod Chri
ſtus nõ eſſet deus,vel quod duo dij eſſent.Ad quod reſpõdet, Etſi mediator nõ eſt vni
us,ſed duarum extremitatũ,tamen eſt deus & vnus cum deo patre per diuiná naturam
B cui mediat per humanam.Nam ſi filius dei in naturali æqualitate patris maneret,nec
ſe exinaniret formá ſerui accipiens,non eſſet mediator dei & hominum,quia ipſa tri- Augu.
nitas vnus deus eſt,eadem in tribus.ſ.in patre & filio & ſpiritu ſancto deitatis æterni-
tate,& æqualitate conſiſtente.Si ergo Chriſtus ſecundum vos o hæretici vnam tantũ
naturam habet,oſtendite vnde ſit medius inter nos & illam,vnde enim medius erit, ſi
vtráq; nõ habuit?quia niſi talẽ dederis inter deũ & hoĩes, qui ita ſit medius vt deus ſit
propter diuinitatis,& hõ propter humanitatis naturá,quõ humana recõcilientur diui
nis,nõ oſtendis.Nam ipſe veniens,prius in ſeipſo humana diuinis ſociauit,per vtriuſ
que naturæ cõionem in vna eademq; perſona.Deinde omnes fideles patri reconcilia-
uit deo,dum ſanati ſunt ab impietate ſuperbiæ,quicunq; humilitatem Chriſti creden-
do dilexerunt,& diligendo imitati ſunt. Augu.

Lex ergo aduerſus promiſſa dei?Abſit. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viui
ficare,vere ex lege eſſet iuſtitia. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt
promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Prius autem quam veniret
fides ſub lege cuſtodiebamur,concluſi in eam fidem quę reuelanda erat. Itaque
lex pædagogus noſter fuit in Chriſto,vt ex fide iuſtificemur.

Lex ergo.q.d.quandoquidem lex eſt poſita propter tranſgreſſionem. Eſt ergo lex
C Aduerſus promiſſa dei?vt pať eam impleatur aliter quá promiſſum eſt? Abſit,non eſt
inimica promiſſionis,ſed confirmat eam.Si enim lex poſſet pręſtare vitam,& id quod Hierony.
repromiſſio ſpoponderat exhibere,vere promiſſio per legem putaretur excluſa.Si enĩ
q.d.Vere non eſt contra promiſſa,quia ex lege non eſt vita.i.æterna beatitudo:quia ſi
inde eſſet vita,tunc & iuſtitia,quod ita dicit,Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuifica
re,id eſt vitam conferre.Vere,non ſolum opinione Ex lege eſſet iuſtitia,ſed nõ eſt ex Hierony.
ea iuſtitia,quia potius condemnat,& ſub peccato concludit.Et hoc eſt quod dicit,Sed
concluſit ſcriptura.i.lex ipſa.Omnia ſub peccato.Lex dicitur ſcriptura,quia manẽs ẽ,
& ſcripta:vel ideo quia non dat ſpiritum viuificantem,ſed tãtum eſt ſcriptura.Et hoc
Concluſit omnia ſub peccato,id eſt Iudæos omnino clauſit ſub peccati dominio.Vi-
cti enim concupiſcentia,& ipſius mandati transgreſſione rei facti ſunt. Vel, Conclu- Augu.
ſit omnia ſub peccato,id eſt oſtendit omnes homines clauſos eſſe ſub peccato. Non ẽ in pſal.xxxiiii.
enim lex data vt peccatũ auferret,ſed vt ſub peccato omnia concluſa oſtenderet.Data Augu.
eſt lex vt ægrũ de morbo conuinceret,qui ſibi ſanus videbatur,vt peccata demõſtrarẽ Augu.
tur,non vt auferrentur.Data eſt vt inueniret ſe homo,nõ vt morbus ſanaretur, ſed vt de verb.apo.

prævaricatione morbo creſcente, medicus quæreret. Qui ergo negat ægritudinẽ ſuam D
ſuperfluũ iudicat ſaluatorẽ. Ergo & in natura nr̃a creatorẽ laudemus: & propter vitiũ
Auguſtinus. quod nobis inflictũ eſt, ſaluatorẽ quæram⁹. Et nota quod idẽ dicit hic, quod in epiſto
Ambroſius. la ad Romanos cõcluſit deus, oĩa in incredulitate vt omnium miſereatur. Notis enim
peccatis per lem cõcluſi ſunt, vt ſe excuſare non poſſint. ſed quærant mĩam. Et quaſi
quis quæreret, replicãs ſuperiorẽ quæſtionẽ, Cur ergo data eſt lex? Rñ. Vt promiſſio
daretᷣ credẽtibus ex fide Ieſu Chriſti. q.d. iõ ſic deus diſpoſuit, vt homines vota ſua &
legis infirmitate accelerarent ad gratiã, & credendo promiſſa conſequerentᷣ. Lex ergo
Augu. data eſt vt gr̃a quæreretᷣ, gratia data eſt vt lex impleretᷣ. Nec.n. ſuo vitio non implebа
de ſpũ & lit. tur lex, ſed vitio prudentiæ carnis: quod vitiũ per legẽ demõſtrandũ, & per gr̃am fuit
ſanandũ. Prius aũt, vel, Enim, de Iudęis ſpecialiter agit oſtẽdẽs quã vtilitatẽ exhibue
rit eis lex. q.d. lex cõcluſit oĩa ſub pc̃tõ, ſed tñ fuit vtilis, quia priuſquã fides veniret,
quaſi ſpõtanea, quam nullũ meritum aduocauit. Cuſtodiebamur, non liberi, ſed ſerui,
Sub lege. i. ſub onere legis. Vel cuſtodiebamur ſub lege, quaſi inuiti. Cuſtodiebamur
Augu. dico, Cõcluſi quaſi in ergaſtulis ſeruire coacti. Cõcluſio eorũ erat timor vni⁹ dei & co
gnitio prævaricationis, & quod prævaricatores ipſius legis inuenti ſunt, non ad perni
ciem, ſed ad vtilitatem valuit eis qui crediderũt. Cognitio.n. maioris ægritudinis & de
ſiderari medicũ vehemẽtius fecit, & diligi ardentius. Cuſtodiebamur dico, vt ſic aſſue
ti duceremur In eam. ſ. tã bonã Fidem quæ tempore Chriſti Reuelanda erat, vbi mul
ta aperta ſunt quæ prius obſcura erant, quia occulta fuit fides in antiquis, quę fides do
Augu. nũ eſt dei, ſicut & gr̃a. In quo.n. noſtrũ prius erat fides, quã veniret gr̃a? Nemo pœni
ad amanthũ tus glorietur ſe fidem ex proprio ſenſu genuiſſe, per quẽ poſſet credere deo, ſed agno E
diſci. Manic. ſcat per gr̃am a deo vnicuiq; reuelatam. Et ſi añ reuelationem fidei, hãc perſcriptã vti
Augu. litatẽ lex tantũ habuit, quid ergo vtilitatis poſt fidẽ habuit? Nihil. Itaq;. q.d. & quia
lex cuſtodiebat ad fidẽ. Itaq; lex fuit pędagogus nr̃, nos quaſi pueros ab illicitis cõpri
Hierony. mens, & ad recta dirigens timore pœnarũ. Pœdagogus.n. paruulis aſſignatur, vt laſci
uiens refrenetᷣ ætas, & prona in vitia teneantur corda, dum tenera ſtudiis eruditur in
fantia, & metu pœnę coercita, pręparatur ad maiora. Et hoc ipſum nomen pędagogi
ſonat cõpoſitũ ab eo ꝙ pueros agat. i. ducat. Lex ergo populo laſciuienti ad inſtar pæ
dagogi appoſita eſt vt cuſtodiret eos, & futurę fidei prępararet. Ecce honor legis, quia
cuſtodiuit vt pædagog⁹: ſed hoc nõ eſt magnũ, quia puerorũ eſt nõ adultorũ. Pædago
gus fuit noſter, dico, Et hoc in Chrõ. i. in inſtitutione Chriſti, qui ideo iſtituit, vt ſic ve
nientes ad fidẽ quaſi pueri ad perfectionem, ex ipſa fide non ex lege iuſtificemur. Vel,
Fuit pædagogus noſter in Chriſto. i. in exequendis præceptis Chriſti, vt ſic Ex fide iu
ſtificemur. q.d. quãdiu fuimus rudes, lex erat nobis pædagogus.

At vbi venit fides, iam non ſumus ſub pedagogo. Omnes enim filii dei eſtis
per fidẽ, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Quicunq; enim in Chriſto baptizati eſtis, Chri
ſtum induiſtis. Nõ eſt Iudæus neque Græcus, nõ eſt ſeruus neque liber, non eſt
maſculus neque fœmina. Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu. Si autem F
vos Chriſti, ergo Abrahæ ſemen eſtis, ſecundum promiſsionem hæredes.

At vbi venit fides. i. poſtquam reuelata eſt fides quæ prius oculta fuerat in antiquis
Iam, id eſt mox. Non ſumus ſub pędagogo, id eſt ſub coactione quæ non eſt neceſſa
ria liberis. Vel, Iam, id eſt in hac vita hoc bonum habemus, quod non ſumus ſub pe
dagogo, & maius in futuro habebim⁹. Omnes enim. q.d. ideo nos Iudæi tempore fidei
pædagogum deſeruimus, quia Omnes, vos gentiles qui non habuiſtis legem, Eſtis filij
dei. Quod ergo veſtro exemplo deſeruimus, vos accipitis. q.d. non debetis hoc facere,
filij dei eſtis. Vos dico, entes, Per fidem in Chriſto Ieſu, id eſt vnum & idem cũ deo, nõ
vtique natura, ſed charitatis copula. Quicunq; enim. q.d. Vere per fidem eſtis in Chri
ſto. Nam quicunq;, id eſt cuiuſque conditionis vel ſexus Baptizati eſtis in Chriſto. id
eſt inſtitutione Chriſti ad ſimilitudinem mortis eius, Chriſtum induiſtis. i. conformes
ei facti eſtis, quod eſt vobis honor, & contra æſtus protectio. Quod autem Chriſtus in
Hierony. dumentum ſit, alibi apoſtolus aperit, dicens. Induite vos dominum noſtrũ. i. Chrũm.
Augu. in lib. Induunt autẽ homines Chrũm. aliquando vſq; ad perceptionẽ ſacramenti, aliquando
de bap. par. etiam vſq; ad vitæ ſanctificationẽ. Et illud primum bonis & malis eſt commune, hoc

alterũ vero propriũ eſt bonorũ,in quo Chrõ .i. in cuius Chrĩ fide,Non eſt Iudæus ne
A que Gręcus,non eſt ſeruus neq; liber,nõ eſt maſculus neq; fœmina.i. propter nihil ho
rũ aliquis dignior eſt in fide Chriſti,& iõ nemo iudaizet,quaſi per hoc ſit dignior.Oẽs
enim.q.d.vere nihil horum eſt per quod aliquis dignior ſit in Chriſto, quia Omnes
vos gẽtiles vnũ eſtis.ſ.nõ differẽtes ĩ aliquo.Vnũ dico,In Chriſto Ieſu.i.in fide Chri
ſti.Si aũt.q.d.vos eſtis in Chriſto.Sed ſi vos Chriſti,eſtis:ergo Semẽ Abrahę .i. iuſti
per fidẽ ſicut fuit Abrahã.Et ſi ſemẽ Abrahę eſtis,quid ergo plus Iudęis ẽ?Nihil.Di
co ꝙ ſemẽ eſtis Abrahę.Et ideo Eſtis hęredes,regni.Et hoc ſecũdũ Promiſſionẽ .i.ſe Hierony
cũdũ fidẽ Chriſti repromiſſi,nõ ſecũdũ carnales obſeruãtias.Nota quod ſupra ſemen Hieronymus
Abrahę dict⁹ ẽ Chriſt⁹,vbi legitur ꝙ promiſſiões dictę ſunt Abrahę,& ſemini eius.
Hic aũt ſemẽ Abrahę dicti ſũt filii Chriſti.i.omnes credẽtes.verũ quotiẽs Chriſt⁹ no
minať ſemẽ Abrahæ corporaliter ſentiẽdũ ẽ,ꝙ ex ei⁹ ſtirpe generetur:quotiẽs aũt nos
qui credim⁹ ĩ eũ dicimur ſemẽ Abrahę,tũc ſpiritualiter ſemẽ fidei accipere debemus.

CAPVT IIII.

DIco, autem quanto tempore hæres paruulus eſt nihil differt a ſeruo
cum ſit dominus omniũ:ſed ſub tutoribus & actoribus eſt, vſque ad
B præfinitum tempus a patre. Ita & nos cum eſſemus paruuli, ſub ele-
mentis mundi huius eramus ſeruiẽtes: At vbi venit plenitudo tempo
ris,miſit deus filium ſuum factum ex muliere, factũ ſub lege : vt eos qui ſub le-
ge erãt redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

Dico aũt,ꝙ lex debet ceſſare:Primũ probat hũanę cõſuetudinis ſimilitudine,deĩde
ipſius legis auctoritate.q.d.mõ nos gentiles & nos Iudæi ſumus Chriſti & ſemẽ Abra
hæ & hęredes,ſed olim nos Iudæi ſub lege eramus dum paruuli fuimus, ſicut hęres fu
turus,& a patre ſubſtitutus,dũ paruulus eſt ſub tutoribus & actoribus eſt nõ differẽs a
ſeruo.Ecce iterũ quare lex non eſt tenenda.Et hoc eſt quod ait,Dico aũt.q.d.non ſo-
lum prędictis modis oſtendiť lex nõ eſſe tenẽda,ſed etiã hac ſimilitudine, quã Dico,
i.vobis propono.ſ.ꝙ Quanto tẽpore hęres paruulus eſt,ætate & ſcia. Nihil differt,a
ſeruo,quia cogiť,& nullã habet poteſtatẽ rerũ ſuarũ.Cũ.i.quãuis.Sit futur⁹.Domin⁹ Ambro.
oĩm,rerũ ſuarũ,Sed,potius,Sub tutoribus,qui eum cõtra hoſtes defẽdãt, Et actorib⁹
ẽ,qui pro eo cauſas agãt,& mores ei⁹ informẽt.Et hoc Vſq; ad tẽp⁹ à patre pręfinitũ.
i.determinatum,in quo libertas ſui & ſuorũ ſibi datur.Poſtquã.n.adultus eſt, liberta
tem ſui & ſuorũ habet,alioquin iure exhæredatur.Verum eſt.n.quia patres eius ordi-
nauerunt,& vſque ad quam ætatem ſubiectus debeat eſſe,& in qua adultus emancipeť
C ſtatuerunt:ita vt quandiu paruulus eſt,libertate ſua vti non valeat,nec dominari qua- Hiero.
ſi hæres,ſed ſimilis prope ſeruis eſt in conditione procuratorũ & actorũ. Hoc exẽplo
probat eos qui ſub lege fuerunt paruulos fuiſſe circa meritum,nec libertatem habuiſſe
cauſa peccati,vnde hanc illis comparationem adaptans,ſubdit,Ita & nos Iudæi, Cũ
eſſemus paruuli,cognitione dei,& viribus reſiſtendi peccato,Eramus ſeruientes,tũ ter
riti minis,tum blanditijs capti.Sub elementis.i.ſub lege quæ per elementa intelligiť,
quia ipſa eſt prima inſtitutio ad fidem & iuſtitiam,ſicut ab elemẽtis principium diſcẽ- Augu. in lib. quæſt.
di aſſumunt paruuli.Elemẽtis dico,Mũdi,bñ lex diciť elemẽta mundi,quia lex nõ cæ no.& ve.teſ.
leſtia & æterna,ſed terrena promittebat,vel tranſitoria,vt eſt mundus. Vel elementis
ſignificanť neomeniæ.i.lunares dies & ſabbatũ,quæ Iudæi obſeruabãt.Si itaq; Iudæi
ſub elemẽtis mũdi erant,quid differunt a Paganis?Pagani nõ ſub elementis ſeruiunt, Ambr.
ſed ipſis elementis.Colunt.n.aſtra,ſolem,lunam,aquam,terram,& hmõi Iudæi vero
ſub elementis deo ſeruiebant,quia hæc ipſe mandata dederat, vt obſeruarent neome-
nias,& ſabbata,& hmõi.In elementis ergo neomenias.i.lunares dies ſignificat & ſab-
bata quæ obſeruabant Iudæi:non quod in elementis ſperarẽt vt Pagani,ſed in his deũ
venerabanť dum paruuli erant,& ad tempus plenitudinis nõ peruenerant. Sicut ergo
paruulus ſub pedagogo eſt & actore et tutore antequã ſit adultus,ita Iudęis adhuc par
uulis lex fuit pædagogus,quia timore compreſſit,et præceptis dei ſeruire coegit. Fuit
ẽt tutor et actor Iudæis quos deus hæredes inſtituit,dum paruuli erant cognitione dei

& viribus reſiſtēdi peccatis:quo tēpore erāt etiā quaſi ſerui,legalib⁹ .ſ. pœnis a malis D
territi,& promiſſionib⁹ tēporaliũ ad bona incitati:nec ſui dñabanṫ,ſed vitia:nec ſuo
rũ..i.hæreditatis æternæ,cũ eſſent horũ dñi a deo inſtituti.His igiṫ fuit lex tutoris lo
co,dũ cõtra malignorũ ſpũum impugnationes & gẽtiliũ perſuaſiones , qui ad idolola-
triā traherēt,illos defendebat ammonēdo,increpādo,aliqñ puniendo,& ſic ęterna bo
na illis cõſeruauit,quoniā ex illis Chrũs multos ab inferno liberauit.Fuit eis & actor
quia cām eorũ apud deũ bñ egit,dũ per ſacrificia & expiatiões deũ eis placauit. & hoc
vſq; ad tēpus præfinitũ.i.vſq; ad aduentũ Chriſti,in quo conſtituit deus vt perfecti &
liberi fierēt,& hæreditatē obtinerent:alioquin exhæredarenṫ.de quo tempore ſubdit.
At vbi venit.q.d.cũ eſſemus paruuli ſub elemētis mundi ſeruiebamus: At vbi.i.nõ fa
tali neceſſitate,ſed ſola dei volũtate Venit plenitudo tēporis.i. poſtquā tēpus præce-
dēs adimpletũ eſt.Plenitudo.n.tēporis eſt cõpletũ tēpus quod pręfinitũ fuit a deo pr̄e
qñ mitteret filiũ.Vel,Plenitudo tēporis,dicitur tēpus gr̄æ,iõ quia ĩ eo plene danṫ do
Ambr. na ſpũs ſancti,& quæ prædicta fuerant de Chrõ implentur:vbi inquā venit illud tēp⁹
Miſit deus filiũ ſuũ.i. viſibilem fecit hoĩbus.Attēde quod ait,Vbi venit plenitudo tē-
poris miſit deus filiũ ſuũ:cui ſimile eſt illud quod Ioānes euāgeliſta ait.Nemo miſit ĩ
illũ manus,quia nõdũ venit hora eius,hoc eſt,quia nolebat.Nõ.n.dñs ſub fato natus
eſt:hoc nec de te credēdũ eſt,nedũ de illo per quē factus es.Nõ eſt.n.hora eius vel no E
ſtra,niſi volũtas eius.Nõ ergo horā dixit qua cogereṫ mori,ſed qua dignareṫ occidi.
Ambroſius . ſuper Ioannē Tēpus.n.expectabat quo morereṫ,quia tēpus expectauit quo naſcereṫ.Iõ multi dicũt
Quare nõ ante venit Chrũs? Quibus rñdendũ eſt,quia nõdũ venerat plenitudo tēpo-
ris moderante illo,per quē facta ſunt tēpora.Sciebat.n.qñ venire deberet,vel etiā pa-
ti,& cætera facere.Ante tñ lõga ſeries præconũ præmittenda erat. Nõ.n.aliquis par-
uus venturus erat,diu fuerat prædicēdus,ſemper tenēdus:quāto maior iudex veniebat
tanto pręconũ ſeries lõgior præcedere debebat.Iõ ait,Vbi venit plenitudo tēporis mi
ſit deus,pater Filiũ ſuũ factũ ex muliere.Nota ꝙ eum qui erat increatus factũ dicit.
Fecit ergo eum pater ex muliere ſub lege.Cũ igiṫ ait, Miſit deus filiũ ſuum factũ ex
muliere,ſatis oſtēdit eo ipſo miſſum filiũ quo fact⁹ ē ex muliere.Quid eſt.n.natiuitas
filij de virgine Maria? Certe aſſumptio formę ſerui. Nā quid ē aliud naſci filio,quam
Augu. in ſer. de trinitate. accipere formā ſerui ĩ vtero virginis? Hoc aũt fecit pr̄,fecit & filius:filius quidē nõ pr̄
natus eſt de virgine Maria,ſed natiuitatē filij de Maria & pater & filius operatus eſt.
Similiter nõ eſt paſſus pater,ſed filius:paſſionē tñ filij & pater & filius operatus eſt.
Tradidit.n.pater filiũ,& tradidit filius ſeipſum.Paſſio hæc vni facta eſt,ſed ab vtroq;
facta ē. Sicut ergo natiuitatē,ita & paſſionē Chriſti,nec pater fecit ſine filio,nec fili⁹
ſine patre.Iudas aũt quid fecit niſi pctũm? Veniamus ad reſurrectionē : nõ reſurrexit
pr̄,ſed filius:reſurrectionē tñ filij operatus eſt pater & filius.Ecce quid eſt miſſum eſſe F
filiũ.Sed quæriṫ vnde & quo miſſus eſt filius.Ego,inquit,exiui a pr̄e, & veni in hunc
mundũ:hoc eſt mitti.De illo tñ euangeliſta dicit,In mũdo erat,& mũdus per eũ fact⁹
eſt,& mũdus eum non cognouit.Deinde cõiungit,In propria venit.Illuc aũt miſſus ē
Augu. in lib.de tri. quo venit,& ſi in hunc mundũ miſſus eſt,quia exiuit a pr̄e,& venit in hũc mũdũ,& in
hoc mundo erat,illuc ergo miſſus eſt vbi erat.Vnde & illud in propheta dicit,Cælum
& terram ego impleo. Quod ſi de patre dictum accipiaṫ,vbi potuit eē ſine verbo ſuo,
ſine ſapientia ſua , quæ pertendit a fine vſq; ad finē for.& d.omnia ſuauiter : ſed neq;
ſine ſpũ ſuo vſquā eſſe potuit. Itaq; ſi vbiq; deus eſt,vbiq; etiā eſt ſpũs ei⁹.Illuc ergo &
ſpũs ſctũs miſſus eſt vbi erat.Quærendũ ergo eſt diligēter quõ intelligaṫ iſta miſſio ſi
ue filij ſiue ſpũs ſancti.Quod quia in epiſtola ad Romanos pertractatũ eſt iuxta hũa
næ capacitatis valitudinē,hic perſtringimus ad alia feſtinantes.Si tamē ſobrie de dei
filio quæ digna ſunt opinemur,ideo miſſum intelligere debemus, quia ex illo incõpre
henſibili inenarrabiliq; ſecreto maieſtatis profundæ,dedit ſe cõprehendendum menti
bus noſtris dei verbum:non ſolũ cũ ſe exinaniret,ſed etiam cũ habitaret ĩ nobis; ſicut
ſcriptũ eſt,Quoniā inhabitabo in illis.Solēt.n.obtendere minorē patre eſſe filiũ,quia
miſſus eſt.Cõſtat aũt eũ nõ minorē eſſe,quia miſſus ē.Cõſiderat.n.quia domin⁹ Chri
ſtus in Iſaia à ſpiritu ſancto dicit ſe eſſe, miſſum. Nunquid ergo ſpiritu minor eſt fi-
lius,quia a ſpũ miſſus eſt? Habes enim ſcriptũ , ꝙ filius a patre & ſpũ eius dicat ſe eſſe
miſſum.Vides ergo ꝙ ſimplicitas ſermonis,non iniuria ſit miſſionis. Miſit ergo deus

filiũ ſuũ factũ ex muliere,forte hoc mouet quod dicit ex muliere,nõ ait ex virgĩe, ſed Aug. in ſer.
A nõ moueat.Vtrũq;.n.de ſcriptura dr̃,& ex virgine,& ex muliere. Ex virgĩe,vt ibi, Ec de trinitate.
ce virgo cõcipiet,&c.Ex muliere aũt,vt hic,quod hõ eſt contrariũ.Mulierẽ.n.pro fœ
mina poſuit more locutionis Hebræorũ.Vſus.n.Hebrææ locutiõis mulieres dicit, nõ Augu.
virginitate corruptas,ſed fœminas:ſicut in Geneſi legiť de Eua, quãdo ipſa facta eſt
Formauit eá mulierẽ,nec adhuc paſſa erat cõcubitũ viri. Itẽ,nõ te offendat quod ait,
Factũ,cũ cõfiteamur natũ.Factũ.n.nõ cõfitemur niſi hoĩem. Deus aũt ſemper faciẽs Auguſtinus.
eſt,fieri neſcit vt ſit,ſed fit vt aliquid alicui ſit:ſicut dr̃,Dñe refugiũ fact9 ẽ nobis, qñ in ſer.de tri.
factus eſt qui nunquá fact9 eſt.Dñs aũt Chrũs hõ factus eſt vt eet hõ.ſ.vt qui creator
ſemper erat,creatura eſſet.Manẽs.n.deus factus eſt homo,vt fieret quod nõ erat,non
vt periret quod erat.Factũ ergo dicit propter ſuſceptionem creaturæ.& addit,Factum
ſub lege.Saluator fieri debebat ſub lege vt circũciſus appareat,quaſi filius abrahę,cui
promiſſus erat,ſignũ habẽs eius cui promiſſus fuerat,ĩ quo impleta eſt circũciſio,& iõ
iá ſignũ ceſſat.Credidit.n.Abrahá ſe habiturũ filiũ ĩ quo bñdicenť oẽs gẽtes, quod iá Augu.
factũ credim9.Factũ,ergo,Sub lege,dixit,quia & circũciſus eſt,& hoſtia legalis pro Ambroſius.
illo oblata.Nec mirũ ſi & illa legis opera ſuſtinuit ex quibus liberaret eos qui eis ſer-
uiliter tenebanť:qui ẽt mortẽ ſuſtinuit,vt ex illa alios liberaret.Factus eſt ergo Sub
lege.i.ſub onere legis,ſicut ſub alijs pœnis.Vñ ſubdit,Vt eos qui ſub lege erant,preſſi
B & rei,Redimeret,a diabolo,a perditione,a pctĩs. Et nota ꝙ duo propoſuit.ſ.factũ ex
muliere,factũ ſub lege,ſed mutato ordine,illis alia duo reſpondet. Ad id.n.quod di-
xit Factũ ſub lege,illud retulit,Vt eos qui ſub lege erant redimeret. Ad illud quod di
xit Factũ ex muliere,hoc aliud refert Vt adoptionẽ.q.d.iõ factus eſt de muliere Vt Augu.
adoptionẽ filiorũ reciperemus.i.bona quæ per gr̃am dantur per quæ ſunt filij.Vel,Re in pſal.xxxi.
ciperemus adoptionẽ filiorũ.i.participes eſſemus diuinę gloriæ.Sicut.n.participat no
ſtra natura,ita ad ſuá videndá nos adoptat.Hinc.n.adoptionẽ recipim9,quod ille vni
cus dei filius nõ dedignatus eſt participationẽ naturę nr̃æ fact9 ex muliere:vt nõ ſolũ
vnigenitus dei eſſet vbi fratres nõ habet,ſed ẽt primogenitus in multis fratribus fieret Augu.
Adoptionẽ aũt dicit,vt diſtincte intelligamus vnicũ dei filiũ:nos.n. beneficio & di-
gnatione filij dei ſumus:ille natura eſt filius qui hoc eſt quod pater.Vnicũ.n.filiũ de9 Auguſtinus.
habet quẽ genuit de ſua ſubſtantia,nos aũt nõ de ſua ſubſtátia genuit. Creatura.n.ſu-
mus quá nõ genuit,ſed fecit:& iõ vt fratres Chriſti ſecũdũ noſtrũ modũ faceret, ado- Augu.
ptauit.Iſte itaq; modus quo nos deus cum iam eſſemus ab ipſo nõ nati ſed conditi & in contra Fau.
ſtituti,verbo ſuo & gr̃a ſua genuit,vt filij eius eſſem9.Adoptio vocať:vnde, Dedit eis
poteſtatem filios dei fieri,&c. Nec dixit acciperemus,ſed reciperemus,vt ſignificaret Augu.
hoc amiſiſſe in Adam,ex quo mortales ſumus. Augu.

C Quonia aũt eſtis filii dei,miſit deus ſpũm filii ſui in corda veſtra clamantẽ Ab
ba pater. Itaque iam non eſt ſeruus ſed filius,quod ſi filius,& hæres per deum.
Sed tunc quidem ignorantes deum his qui natura non ſunt dii ſeruiebatis.

Quoniá aũt.q.d.nõ ſolũ nos Iudæi qui credimus,filij dei ſumus:ſed etiam vos Gen
tiles Eſtis filij dei,quod probat effectus,Quoniá miſit deus,pr̃ Spũm filij,quẽ ſui etiá Ambro.
fili9 mittit In corda nr̃a,tá Iudæorũ.ſ.quá gẽtiũ,qui ſpũs probat nos eſſe filios. Vt.n.
probaremur adoptati eſſe a deo in filios,ſpũm ſuũ dedit nobis,qui ſignũ patris oſtẽdat
in filios,vt quia nos nõ hoc auderem9 dicere.ſ.pro infirmitate & indignitate nr̃a, ſug- Auguſtinus
gerat vt audeamus dicere.Vñ ſubdit,Clamátem.q.d.ſpũm,dico, Clamantem.i.qui fa Ambr.
cit nos clamare:quod nũquá præſumerem9,niſi ſpũs doceret.Quid? Abba quod eſt pr̃
Abba Hebraicũ eſt,idipſum ſignificás quod & pater.& hanc conſuetudinem in pluri Augu.
bus locis ſcriptura ſeruat,vt Hebraicũ cũ verbum interpretatione ſua ponat.Duo ná-
q; ſunt verba quæ poſuit,vt poſteriore interpretareť primũ.Ná hoc eſt Abba quod pa
ter.Elegãter aũt intelligiť nõ fruſtra duarũ linguarũ verba poſuiſſe idẽ ſignificantia
propter vniuerſum populũ qui de Iudæis & gẽtibus in vnitatẽ fidei vocatus eſt,vt He
bręũ verbũ ad Iudæos.Gręcũ ad gentes pertineat.Vtriuſq; aũt verbi eadẽ ſignificatio
ad eiuſdẽ fidei ſpũſq; vnitatẽ.Notádũ quia clamor in ſcripturis nõ magnę vocis emiſ Hierony.
ſio,ſed ſciæ intelligať & intẽtionis magnitudo.Nos ergo clamamus:ſed ille clamare Augu.
dictus eſt qui efficit vt clamemus.Miſit ergo ſpũm filij ſui clamátẽ Abba pater,id eſt de cor.&grã.

Angu. ſuper Ioan. nos clamare faciētē. Et nota ſpūm ēt eſſe filij, & nota hic trinitatem. Sed aliquis for- D
ſan quærit, vtrū & a filio procedat ſpūs ſanctus. Filius.n.ſolius eſt patris filius, & pa-
ter eſt ſolius filij pater. Spūs aūt ſctūs non eſt vnus eorū ſpūs, ſed amborū. Vñ dñs ait
Spūs patris veſtri qui loquitur in vobis. Et aplūs ait. Miſit deus ſpūm filij ſui, & mul
ta alia ſunt teſtimonia, quibus euidenter oſtenditur & patris & filij eſſe ſpūm, qui ī tri
nitate dr̄ ſpūsſctūs. Nec ob aliud æſtimo ipſum proprie vocari ſpūm ſctūm, cū etiam
ſi de ſingulis interrogemur, nō poſſumus patrē & filiū dicere, niſi ſpūm, quoniá ſpiritꝰ
eſt deus. Quod ergo cōitet vocanṫ & ſinguli, hoc proprie vocari oportuit eum, qui non
eſt vnius eorū, ſed in quo cōitas apparet amborū. Cur ergo non credamus quod etiá de
filio procedat ſpūs ſctūs, cū filij quoq; ipſe ſit ſpūs? Si.n.ab eo nō procederet, non poſt
reſurrectionem ſe repræſentans diſcipulis inſufflaſſet eis, dicēs, Accipite ſpūm ſctūm
Quid.n.aliud ſignificauit illa inſufflatio, niſi quod procedat ſpiritus ſanctus de ipſo?
Ad hoc etiá pertinet illud quod ait de muliere fluxū ſanguinis patiente, tetigit me ali-
quis. Ego.n.ſenſi virtutem de me exiſſe, nam virtutis noīe appellari ſpūm ſctūm, ex
eo clarum eſt quod Mariæ angelus dixit, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus
Auguſtinus. in li.3. de tri. altiſſimi obumbrabit tibi. Et dñs eū promittens diſcipulis, ait, Sedete in ciuitate, quo-
uſq; induamini virtute ex alto. Hæc eſt ergo virtus de qua dicit euangeliſta, Virtus de B
illo exibat & ſanabat oēs. Cū aūt de pr̄e & filio procedat ſpūs ſanctus, dicit tñ ipſe fi-
lius illū a patre procedere, quia ad eū ſolet referre, & quod ipſius eſt de quo etiam ipſe
eſt: ſicut alibi ait, Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui me miſit. Si hic intelligiṫ eiꝰ
doctrina quam tñ dicit non ſuá eſſe, ſed patris: quátomagis illic intelligēdus eſt & de
ipſo procedere ſpūs ſanctus, vbi dicit eū de patre procedere? A quo.n.habet filius vt
ſit deus, eſt.n.de deo, deꝰ ab illo habet vt etiá ab illo procedat ſpūs ſctūs. Chrūs dicēs
quē ego mittá vobis a pr̄e: & alibi, quē mittet pater in noīe meo, nō dicēs a me, oñdit
ꝙ totius diuinitatis, vel ſi melius dicitṫ, deitatis prīcipiū pr̄ eſt. Itaq;.q.d.quia ſpūs cla
mat in nobis pater. Itaq; iam.i.a tēpore gratiæ, Non eſt, aliquis noſtrū qui credimus ī
Chrūm. Seruus.ſ.timore ſeruiens. Sed filius.ſ.ex dilectiōe ſeruiens. Quod ſi filius, eſt
Et hæres, erit ī futuro. & hoc Per deum.i.per operationem & mīam dei. Vel hoc iuro,
Per deū. Sed tunc, &c.q.d. Mō eſtis filij, mō dicitis pr̄. Sed tunc quidē, qñ infideles era
tis Ignorantes deū, & ita erit vobis aliqua excuſatio. Seruiebatis eis qui nō ſunt dij in
natura, ſui.ſed opiniōe hoīm dicēdo, Qui in natura non ſunt dij, vná dei veri oſtēdit
Ambro. eſſe naturá.ſ.pr̄is, & filij, & ſpūs ſcti. Quid aūt ē natura deū eſſe, niſi verū deū eſſe? Vñ
alibi aplūs ait, Cōuerſi eſtis ſeruire deo viuo & vero. Natura.n.viuꝰ & verus eſt deus.
Verus ergo deꝰ eſt qui naturaliter deꝰ eſt. Veri ergo dij eſſe nō poterát, quibus hoc na-
turaliter minime ſupperebat. Igitur ſaluator verus deꝰ eſt, qui ſecūdū eſſentiá deus eſt
Aug. in lib.3 de trinitate. Sed dicunt hæretici non natura eſſe in filium, ſed creatū. Quibus rñdēdū, quia ſi natu- F
Didimus in libro de ſpū ſã. ra deus nō eſt filius ſed creatura, nec colēdus eſt oīno, nec vt deꝰ adorádus: dicēte aplō
Coluerūt & ſeruierūt potius creaturæ quá creatori, Sed illi ad hæc replicabūt & dicēt
Quid eſt ꝙ carnē eius quá creaturá eſſe non negas ſimul cū diuinitate adoras, & ei non
minus quá diuinitati deſeruis? Ego dñicá carnē īmo perfectá in Chrō humanitatē, iō
adoro ꝙ a diuinitate ſuſcepta & deitati vnita eſt, vt nō aliū & aliū, ſed vnū eūdēq; deū
& hoīem dei filiū eſſe cōfitear. Deniq; ſi hoīem ſeparaueris a deo, vt Fotinus vel Pau
lus Samoſathenus, illi nūquá ſeruio nec credo, velut ſi quis purpurá vel diadema re-
gale iacēs inueniat, nūquid ea conabiṫ adorare? Cū vero ea rex fuerit induṫꝰ, periculū
mortis incurrit, ſi ea cū rege adorare quis cōtēpſerit. Ira etiá in Chrō dño humanitatē
non ſolá vel nudá, ſed diuinitati vnitá.ſ.vnū filiū, deum verū, & hoīem verum, ſi quis
adorare cōtempſerit, æternaliter morietur.

Nunc autem cum cognoueritis deum, imo cogniti ſitis a deo, quomodo con
uertimini iterū ad infirma & egena elementa, quibꝰ denuo ſeruire vultis? Dies
obſeruatis, & menſes, & tēpora, & annos. Timeo vos ne forte ſine cauſa labora
uerim in vobis. Eſtote ſicut ego quia & ego ſicut vos Fratres obſecro vos, nihil
me læſiſtis. Scitis autē quia per infirmitatē carnis euágelizaui vobis iampridem,
& tentationem veſtrá in carne mea nō ſpreuiſtis neq; reſpuiſtis, ſed ſicut ange
lum dei accepiſtis me, ſicut Chriſtum Ieſum. Vbi eſt ergo beatitudo veſtra?

Nũc aũt.q.d.olim ſeruiebatis falſis dijs cũ ignorabatis verũ deũ.Sed & nunc,cum
A aperta eſt veritas Cũ cognoueritis,vel Cognoſcitis deũ,& ita grauius pctis quá olim.
Quõ iterũ,&c.hic eſt ordo lræ,ſed interponit,Immo cogniti,&c.q.d.dico,cognoue-
ritis deũ quod nõ eſt a vobis,ſed potius quia gratia dei approbati eſtis & amati.& hoc
eſt Immo cogniti eſtis a deo.i.ſuo munere cognitores ſuos nos fecit. Hoc gñe locutio
nis frequẽter vtiť ſcripťa.Vñ i Pſal.ait vir prophetic9,Sic i ſctõ apparui tibi vt vide- Augu.
rẽ virtutẽ tuá. nõ dixit, Apparui tibi vt videres,ſed vt viderẽ. Simile ẽ hoc quod ait in pſal.lxii.
apoſtol9,Nũc aũt cũ cognoueritis deũ,ĩmo cogniti eſtis à deo.Correxit enim ꝙ dixe
rat,cũ ait,Immo cogniti eſtis à deo,vt per hoc ĩtelligam9,nec hoc quidẽ nobis eẽ tri- Auguſtinus.
buẽdũ ꝙ noſcim9 deũ,ſed illi9 miſericordię tribuam9.Cũ dŕ,cognoſcit nos de9,ſic ĩ- de gra.nu.t.
telligẽdũ ẽ.i.cognitionẽ ſui nobis pręſtat.Nõ enim a nobis ẽ ꝙ nouim9 eũ,ſed ab eo. Augu.
Ab ęterno quidẽ nouit quos tũc apoſt.cognitos dicit:ſed tũc cognoſcere diciť,quãdo de ciui.dei.
vt cognoſcať facit,ſicut diciť quieſcere cũ ei9 munere requieſcim9.Nõ.n.tũc cognoue Auguſtinus
rat eos de9 pręcognitos videlicet ante cõſtitutionẽ mũdi,ſed tũc ipſi eũ illi9 munere ſuper Gene-
nõ ſub merito vel ſua facultate cognouerũt:& ideo maluit topice loqui,vt tũc ab illo ſim ad litterá
cognitos diceret cũ eis cognoſcẽdũ ſe pręſtitit:& verbũ corrigere,quaſi hoc min9 re-
cte dixerit ꝙ proprie dixerat:quá ſinere vt hoc ſibi arrogarát ſe potuiſſe ꝙ eis poſſe il
le donauerat.cũ ĩquá cognoueritis deũ Quõ cõuertimini,à fide,Ad elemẽta.i.ad legẽ
initialẽ,ad cultũ dei.Elemẽta dei Infirma & egena.Lex diciť ĩfirma,quia perfecte nõ
B iuſtificat egena: quia quãtũ iuuat,nõ per ſe ſed reſpectu grę facit. Conuertimini dico. Hierony.
Iterũ,vt ante conuerſionẽ ſed nũquid ante cõuerſionẽ Galatę iſti legẽ ſeruauerát, nõ
vtiq; quia gẽtiles erát,& ſuperſtitioſi idololatrię deſeruierát.Ideo dicit,Iterũ quia le
gis obſeruãtia cui tũc dediti erát,erat peccatũ pœne par ſeruituti idolorũ cui vacaue-
rát ante cõuerſionem.Vñ ſubdit,Qnibus &c.q.d. Qũo conuertimini ad elementa qui
bus denuo ſeruire vultis:ideo dicit denuo,vt oſtendat quod non diſtat modo lex poſt
Chrũm ab antiqua idololatria.Dies.q.d.vultis ſeruire elemẽtis.Et vere,quia Iam ob Augu.
ſeruatis dies,iudaico ritu,vt ſabbata & decimam menſis primi vſq; ad quartamdecimá Hiero.
qua agnus ĩmolabatur,& a quartadecima vſq; ad vigeſimam primam eiuſdem menſis
quando azima comedebãtur.Septem etiam ſeptimanas quas ritu Iudaico poſt azima
computant.Dies Iſraelitici Pẽtecoſtes ſeruant,necnon & langorem turbarum, primo
die menſis ſeptimi,decima etiam eiuſdẽ menſis expiationẽ & ieiuniũ , & in quintade-
cima cœnophegiam.Et menſes obſeruatis,vt neomenias . Menſes etiam cuſtodiunt,
quia primum & ſeptimum menſem obſeruant.Et tẽpora,vt tẽpus egreſſionis de Aegy
pto.Tempora etiam colebant qui per annos ſingulos Hieroſolymam veniebant,putá Hierony.
tes ſe implere domini præceptũ,dicentis, Tribus temporibus anni,diem feſtum agetis
mihi,& apparebit maſculinum tuum in conſpectu dei tui.Et annos,ſeptimos. Puto e-
C quidem hoc de ſeptimo remiſſionis anno dici,& de quĩquageſimo quin ab illis Iubile
us dicitur,quem Iudæi aliquando ſuo ordine ſeruare nequiuerũt captiuitate preſſi,qua
ſoluta pro eo ſeptimum annum ſeptimæ decadis coluerunt,qui poteſt intelligi vel ſe-
xageſimus vnus annus quo indulta eſt eis a Cyro & Dario licentia redeundi de Baby-
lonia,vnde cõpletis annis ſeptuaginta redierunt . Vel potius ſeptuageſimus vnus,quẽ
reuerſi in Hieruſalẽ pro quinquageſimo qui Iubileus dicitur obſeruarũt. Timeo.q.d.
hoc iam facitis,peius aũt Timeo.ſ.ne forte Laborauerim in vobis ſine cá.i.inutiliter,
quod eſt ſi legem plene ſuſcipitis:ac ſi dicat,veſtram leuitatem timeo,non aliud . Vel
ita,Qũo iterũ,vt hoc de errore gentiliũ intelligamus:in eo.n.quod dicit,Conuertimi
ni iterum ad infirma & egena elementa,non circuncifis, ſed gentibus loquitur,quibus
hanc ſcribit epiſtolá,nec ad circũciſionẽ vel legem dicit eos reuerti in qua nũquá fue-
rant,ſed ad infirma & egena elemẽta:quibus rurſus vt antea ſeruire volũt:quod de gẽ
tibus intelligere cogimur.Vulgatiſſimus.n.eſt error iſte gentilium, vt vel in agendis
rebus,vel in expectandis vitæ & negotiorũ ſuorũ ab Aſtrologis & Chaldæis notatos
dies,& menſes,& annos,& tempora obſeruent:quos redarguit,dicens,Nũc aũt cũ co- Augu.
gnoueritis deum,quomodo iterũ conuertim,ad infirma & egena elementa quibus de-
nuo vultis ſeruire.i.ad ſuperſtitioſas tẽporũ obſeruatiões.Manifeſtũ eſt.n. volumina
tẽporũ per elementa huius mundi,hoc eſt cælum & terrã,& motus,atq; ordinẽ ſyderũ
amminiſtrari:quæ infirma appellat,ex eo ꝙ infirma & inſtabili ſpecie variantť, egena

vero,eo quod egent ſumma & ſtabili ſpecie creatoris vt poſſint eſſe qũo ſunt. Vel ege- D
Ambroſius. na elemẽta dicit,eo quod ſui inuicẽ egẽt ad regẽdũ mũdum. Dies.q.d. vere ſeruire vul
tis,quia Dies obſeruatis & mẽſes,& tẽpora,& annos. Dies obſeruãt,vt qui dicunt hoc
die nõ eſt aliquid incipiendũ,menſes aũt colũt,qui curſus lunæ perſcrutantes dicũt,ta
li luna non eſt aliquid incohandũ. Tẽpora vero cũ dicũt,mõ eſt initium veris. Annos
aũt cũ dicũt,nouus annus eſt. Calẽdæ ſunt Ianuarij,nõ licet hoc vel illud facere. Sed
nulla debet eſſe ſuſpitio harũ rerũ,quia proſpere põt cedere quicquid ſimpliciter ſub
Ambro. dei deuotione fit. Et nota quod dupliciter erant ſubuerſi Galatæ,vt ad legem & ad pri
Augu. ſtinos errores conuerterent̃:ergo eligat lector vtrã volet ſentẽtiã, dũmodo intelligat
ad tantũ periculũ aĩæ pertinere ſuperſtitioſas tẽporũ obſeruantias, vt huic loco ſubie-
cerit aplũs. Timeo &c.q.d. hoc iam facitis,ſed deterius Timeo .ſ. Ne forte ſine cã la-
Augu. in Ench. borauerim in vobis. Sũt quædã quæ leuiſſima putarentur niſi in ſcripturis demonſtra-
rent̃ opinione grauiora. Quis.n. dicẽte fatue fratri ſuo,reũ gehennæ putaret,niſi veri-
tas hoc diceret? Similiter dies obſeruare & tẽpora nõ putaret̃ adeo graue,niſi aplũs di
Augu. in lib. ad Ianuarium. ceret, Timeo ne forte ſine cauſa laborauerĩ ĩ vobis. Hęc aũt obſeruãt qui certis dieb⁹
vel mẽſibus vel annis volũt vel nolũt aliquid inchoare,quaſi fauſta & infauſta ſint tẽ
pora. Nõ itaq; iſta obſeruem⁹,ne ab apoſtolo iſta audiam⁹, Timeo &c. Eos.n. culpat
quicõſtellatiões ſequũt̃ dicẽtes,nõ proficiſcar,quia luna ſic fert̃. vel proficiſcar vt pro
ſpera cedãt,quia ita ſe habet poſitio ſyderũ. Agã hoc mẽſe cõmerciũ,quia iſta ſtella a
git mẽſem:nõ plãtabo hoc anno vineã,quia biſſextus eſt. Tales culpant̃, nõ quia natu
rales elemẽtorũ effect⁹ in ſyderũ ornatiſſima cõuerſione nouerunt, vt.ſ. tẽpeſtate non
nauigẽt, autũno ſeminẽt: de quib⁹ cũ cõderent̃ dictũ eſt in Geneſi. Et ſint in ſignis, & E
tẽporib⁹,& diebus & menſibus. Eſtote.q.d. Timeo ne ſine cã laborauerim ĩ vobis, ſed
Ambr. Eſtote ſicut ego,ſum qui legẽ dimiſi.& debetis eſſe, Quia ego fui olim ĩ lege,ſicut vos
mõ vultis eſſe,& dimiſi nõ ſine rõne. Vel ita. Eſtote ſicut ego,quia & ego ſicut vos,hõ
Augu. ſum qui de errore correctus ſum,ita & vos poteſtis corrigi. Vel ita, Eſtote ſicut et ego,
quia ego qui legẽ habui,ſum mõ ſine lege ſicut vos. Cũ.n. Iudæus natus ſim,iã illa car
nalia ſpiritali diiudicatione cõtẽno. Fratres, aſpere correctos Galatas recreat aplũs
per bene geſta,apponẽs poſt aſpera ſuauia more ſalutaris medici.q.d. & debetis eſſe ſi
cut ego,quia o fratres,ego Obſecro vos,dico,obſecro & ſecure obſecrare poſſum, vt
quos merito diligo,quia nihil me læſiſtis,& ita non penes vos inimicitiarũ mearũ eſt
cã. Hoc dicẽdo excuſat ſe,quia pſeudo dixerant Paulum Galatis inimicũ,nec voluiſſe
eos docere quæ in alijs eccleſijs prædicabat. Hanc calũniam diluens aplũs inimicitiæ
cãm ſubmouet,cũ ait, Nihil me læſiſtis,ſcitis aũt.q.d. nõ me læſiſtis,ſed potius hono
rifice me recepiſtis cũ cãm ſpernendi habuiſtis.& hoc eſt quod ait. Scitis aũt ꝙ per in
Ambro. firmitatẽ carnis meæ,quia caro mea afflicta erat. Euãgelizaui vobis iãpridem,& pro
tanto tẽpore nõ ſpreuiſtis me. Vñ ſubdit. Et nõ ſpreuiſtis tentationem veſtrã in carne
mea.i. me tribulatũ per quod vos diabolus tentabat,ne crederetis. Tẽtati.n. ſunt cum
tribulationem ſecũdũ carnem pateret̃ aplũs, vtrum timore desererent eũ,an charitate
amplecterent̃. Opportune ergo ac decenter facit eos recolere charitatem ſuam,ne tan
quã inimicũ illum deputent,dicens, Scitis aũt quod per infirmitatem carnis.i. cum pa F
terer perſecutionem Euangelizaui vobis iamp ridẽ,& tẽtationẽ veſtram in carne mea
i. tribulationẽ quã patio in carne,qua vr̃ quales eſtis. Non ſpreuiſtis, tanquam inutilẽ
vel vilem. Neque reſpuiſtis, vt non ſuſciperetis communionem periculi. Diſtingue in
ter illa duo, Non ſpreuiſtis.ſ. poſt conuerſionem, vt inde vilior eſſem. Neq; reſpuiſtis
Augu. ante conuerſionem, vt ob hoc conuerti abhorreretis. Sed excepiſtis ſicut angelum dei
.i. ac ſi angelus veniſſet, vel me angelum dei eſſe crediſtis :imo pl⁹ dicã. Sicut Chriſtũ
Ieſum,ac ſi ipſe Chriſt⁹ veniſſet qui in apoſtolo loquebatur,& ideo venerat ad illos.
Augu. de paſtoralibus. Vbi ẽ ergo? Admirans opus eorũ ſpirituale cõmẽdat vt hoc intuentes in timorem car-
nalem non decidant:& quia mutati erant in deterius increpat eos. Et ſi.n. receperũt eũ
ſicut angelũ,non ideo tamen parcit ſecare vel vrere:quia nõ quærit ſua,ſed quæ Chri-
ſti ſunt:nõ quęrit lac & lanam de ouibus,id eſt cõmodũ ſupplẽdę neceſſitatis & fauo-
rẽ honoris,ſed ſalutẽ ouiũ. quaſi dicat,& quia ita tũc feciſtis, Vbi ẽ ergo beatitudo ve
ſtra,qua dicebamini beati bonis initijs,& quaſi proficiẽdi gradib⁹ feruẽtes.q.d. pudeat
vos eſſe mutatos. Mirum eſt enim quod à bono decidiſtis.

A Teſtimoniū enim perhibeo vobis, quia ſi fieri poſſet oculos veſtros eruiſſetis & dediſſetis mihi. Ergo inimicus vobis fact⁹ ſum, verū dicēs vobis? Aemulātur vos nō bene: ſed excludere vos volūt, vt illos æmulemini. Bonū autē ęmulamini in bono ſēper, & nō tātū cū pręſēs ſū apud vos. Filioli mei quos iterū parturio, donec formetur Chriſt⁹ ī vobis. Vellē aūt eē apud vos mō, & mutare vocē meā quoniā cōfundor ī vobis. Dicite mihi qui ſub lege vultis eſſe, Legē nō legiſtis?

Teſtimoniū.n.q.d. vere beati fuiſtis, vel ſicut angelū, vel Chrūm me excepiſtis. Teſtimoniū.n. perhibeo de vobis, quia ſi poſſet fieri, ad vtilitatē eccleſiæ, Eruiſſetis oculos veſtros, quod inter oīa carius eſt vobis, Et dediſſetis mihi.ſ. ad vtilitatem meæ prędicationis, & iō plus de vobis dolēdū eſt. Nota ꝙ āit, Si fieri potuiſſet, nōne illud fieri potuiſſet quod ait a plūs, nō pōt fieri quod iuſte nō fit. ſic & Iob. Vtinā poſſem me occidere. & dn̄s ad Loth, Nō poterā quicquā facere, donec illo introeas. Nō poſſe ſe dixit quod ſine dubio poterat per potētiā, ſed nō poterat per iuſtitiā. Ergo.q.d. & cū hoc ſit. Eſt ergo credibile quod fact⁹ ſum inimic⁹ verū dicēs vobis? q.d. per hoc videor inimicus, quia verū dico, ſed ſi fallerē, putarer amicus: quia nemo ſe argui vult errātē, iō vobis inimicus videor iuſte reprehendens. Aemulant̄.q.d. ego non ſum vobis inimicus, ſed illi æmulant̄.i. diligunt Vos non bene.i. non vtiliter. Aemulant̄.n. verbum, quia

Angu. cōtra epi. gaudentii.
Angu. de potentia dei.
Ambroſius.

B nō tam cupiūt eos meliores quā ipſos volunt facere peiores, & retrorſum trahere æmulatione peruerſa. Vn̄ ſubdit, Sed volūt excludere, a fide ad legē, vel a dilectione mea, Vt illos æmulemini.i. intuemini in legalibus. Bonū aūt.q.d. illi volunt vt ipſos æmulemini, Sed vos æmulamini.i. diligite & imitamini, Bonum, hoīem, me.ſ. & hmōi. Et hoc In bono.i. propter hoc diligite, quia in eo eſt virtus & bona operatio, nō pro alia re. & hoc facite ſemper, vt perſeueranti gradu ad finē boni operis perueniatis. Vult enī vt ſemper ipſum imitent̄. Vn̄ ſubdit, Et nō tātū.q.d. æmulamini bonū.ſ. me, & hmōi Et nō tantū cū præſens ſum apud vos, ſed perſeuerate in acceptis magis æmulādo me cū abſens ſum. Filioli, hic iterū īcipit oñdere ex ipſa lege quare nō ſit tenēda .q.d. me imitamini, & debetis, quia vos eſtis Mei, nō dico filij, ſed Filioli, qui diminuti eſtis, & perfectionis gradib⁹ īdigetis. Quos iterū, ſicut pri⁹. Parturio.i. cū labore & dolore ad lucem fidei genero, Donec Chrūs, quē deformaſtis, Formet̄ in vobis, vt.ſ. recipiatis ſimilitudinem eius, quā veſtro vitio perdidiſtis. Perpaucorū eſt penſare qui labor ſit in prædicationibus patrū, quātiſue doloribus aīas in fide, & cōuerſatione recta parturiūt Vn̄ aplūs ex perſona matris loquēs ait, Quos iterū parturio, primū per fidē illos genuerat in baptiſmo, ſed poſtea deformati ſunt per pſeudo & infirmi facti, nūc cū dolore reformat eos. Vn̄ addit, Donec Chrūs in vobis reformet̄. Cōcipiēs enim fidē & ſēſū fidei nō aduertētes, formatū Chriſtū ī animis ſuis nugāt̄ habere. Format̄ enim Chriſt⁹

Ambro.
Hieronymus
Hier. ſuper Ezechielem.
Augu. in moralibus

C ī corde credētiū, cū illis ſacramēta grę pādūt̄, & ea quę obſcura videbāt̄ perſpicua fiūt Vel ita, Donec formet̄ Chriſt⁹ ī vobis.i. formoſ⁹ alijs per vos appareat. & hoc ē grau⁹ dictū, quā ſi diceret eos reformari ī Chriſto, quia neſcio quo pacto terribili⁹ īſonat audiētiū aurib⁹. Vellē aūt.q.d. blādis mō verbis vſ⁹ ſū, dicēs fr̄es & filios, ſed Vellē eē apud vos mō, vt duplici gn̄e cōfūderēt̄, & de errore ſuo, & de rubore apoſtoli. Iō ait, Vellē eē apud vos, & mutare vocē meā, ī vituperatiōe, vt digna vobis dicerē quę nolo ſcribere ne permaneāt apud vos. ideo vellē mutare. Quoniā cōfūdor ī vobis.i. apud alios erubeſco pro vobis. Sciēs aplūs maiorē vī habere ſermonē qui ad præſentes fit, cupit vocē apoſtolicā, vocē lr̄is cōprehēſam in præſentiā cōmutare.. Scriptura.n. diuina ædificat electa, ſed multo plus prodeſt ſi de lr̄is mutat̄ in vocē : magnā ſiquidē vim habet vox viua, vox de authoris ſui ore reſonans, quæ ea pronunciatione profert̄ & diſtinguit̄ qua in hoīs corde gn̄ata eſt. Eſt itaque ſenſus, quia cōfundor in vobis, vellē lr̄arū vocē præſens de meo ore proferre, vt vos ſolito ſeuerior ipſe corriperē: quia eplā non pōt vocē obiurgantis exprimere, nō valet iraſcētis reſonare clamorē, & dolorē pectoris apicibus explicare: nō habeo quippe fruct⁹ quos ſolēt de diſcipulis habere doctores, & ſine cā ſemen iactū eſt doctrinæ: ita vt cū Hieremia dicā, Nec profui, nec profuit mihi quiſquā. Vt aūt nō patiar vos perire & errare perpetuo, ex charitate vobis loquar. Dicite mihi &c.. Vel aliter pōt legi hæc lr̄a eodē manēte ſenſu. Filioli. q.d. nō ſolū ex ſupradictis probat̄ lex eſſe dimittēda, ſed etiam authoritas ipſius legis

Hierony.
Hierony.

hoc oñdit.O filioli mei dicite.i.rñdete mihi.Vſq; huc.n.pendet ſnĩa,& interponiṫ il- D
lud.Quos iterũ parturio,donec formeṫ Chrũs in vobis. Vellẽ au.eſ.apud vos mo.&
mu.vo.me.q.cõ.ĩ.vo.nõ mutaṫ ſenſus horũ verborũ.Vos ĩquã o filioli, Qui vultis,eẽ
carnaliter ſub lege dicite mihi.i.rñdete mihi.Legem legiſtis,an nõ? Quicquid eligãt,
probantur ſtulti:ſi non legerunt,non debent recipere quod neſciunt . ſi legerunt,ipſa
probat ſe dimittendam.quod ſi non intelligunt, ſtulti ſunt.Iõ eos interrogat, dicens,
Legem non legiſtis?q.d.legiſtis quidem,ſed non intellexiſtis.

Scriptum eſt.n. Quoniam Abraham duos filios habuit, vnũ de ancilla, & vnũ
de libera.Sed qui de ancilla, ſecũdum carnem natus eſt,qui autem de libera per
repromiſſionẽ.Quæ ſunt per allegoriam dicta.Hæc enim ſunt duo teſtamenta.
Vnũ quidem in monte Syna in ſeruitutem generans,quæ eſt Agar.

Scriptũ eſt.n.quoniã Abrahã.q.d.Iõ quæro an legeritis legẽ, quia ĩ ea quiddã ſcri
ptũ eſt:quod ſi attẽderitis,nunquã ad eã recurreretis.Scriptũ eſt.n.in Geneſi, Quoniã
Abrahã habuit duos filios,Iſmael,& Iſaac.Vnũ de ancilla.Agar.ſ.Iſmael,Et vnum
de libera,Sara.ſ.Iſaac.Sed qui de ancilla,fuit Secũdũ carnẽ natus eſt .i. per nullũ mi
raculũ,ſed lege naturæ natus eſt.Qui aũt de libera per repromiſſionẽ.i.mirabiliter na E
tus ẽ.Attẽde quod ait,Scriptũ eſt,quoniã Abrahã duos filios habuit,cũ plures habue
rit,Poſt mortẽ.n.Saræ,de alia vxore.ſ.Cetura alios genuit,qui nõ pertinent ad hanc
Augu. ſignificationẽ,& iõ multi legẽtes aplũm,librũ aũt Geneſeos ignorãtes putãt ſolos du
os filios habuiſſe Abrahã.Sed hos ſolos cõmemorat aplũs,quia de his duobꝰ ſcriptu-
ra ſpãliter ſingula exequiṫ,innuẽs aliquid egregiũ in his præfigurari. Itẽ attẽde quod
ſubdit,Vnũ de ancilla,& vnũ de libera.Nõ.n.hoc fruſtra diſtixit.Vterq; quidẽ de A
Augu. de ciui.dei. brahã natus ẽ,ſed diuerſa operatiõe,quia qui de ancilla ſecũdũ carnis naturam natus
eſt,quia iuuẽcula de ſene ſolet cõcipere.Qui aũt de libera nõ ſecũdũ vĩ carnis vt vetu
la & ſterilis de vetulo cõciperet,ſed per operationẽ dei qui promiſit. Illũ ergo genuit
demõſtrãs cõſuetudo naturã.Illũ vero dedit promiſſio,ſignificãs grãm. Ibi hũanꝰ v-
ſus oñdiṫ,hic diuinũ bñficiũ cõmẽdaṫ.Natꝰ eſt ergo Iſmael ſicut naſcunṫ hoĩes per-
mixtiõe vtriuſq; ſexus vſitata lege naturæ,iõ dictũ eſt ſecũdũ carnẽ, nõ quia iſta bñfi
cia dei nõ ſint,aut nõ iſta opereṫ deꝰ cuiꝰ opifex ſapĩa attigit:ſicut ſcriptũ ẽ.A fine vſ
Augu. in pſal.ciii. q; ad finẽ for.& d.o.ſu.ſed vbi ſignificãdũ fuerat dei donũ,quod indebitũ hoĩbus gra-
tis grã largireṫ,ſic oportuit dari filiũ quẽadmodũ naturæ nõ debebaṫ ex curſibꝰ. Hęc
aũt quãuis ad lrãm ita fuerint,tñ quia ſecũdũ lrãm ad ſuperiorẽ demõſtrationẽ nõ va
lẽt,ſubdit,Quæ ſunt dicta per Allegoriã.i.per aliũ intellectũ.Allegoria.n.dṙ cũ ali-
quid aliud vṙ ſonare in verbis,& aliud in intellectu ſignificari,ſicut hic . Abrahã enĩ
eſt deus pṙ,qui eſt pṙ multarũ gẽtium,Sic.n.ĩterpretaṫ hoc nomẽ Abrahã.Aba.n.pṙ, F
Ham multarũ,ſubaudiṫ gẽtiũ,quo intelligiṫ deꝰ pṙ.r,interponiṫ cã euphoniæ . Inde
Ambroſius. dṙ Abrahã quaſi Abahã.i.pater multarũ gẽtiũ,quo intelligiṫ deꝰ pṙ. Libera aũt & an
cilla ſignificãt duo teſtamẽta.Vñ ſubdit.Hæc.n.i.ancilla & libera Sunt.i.ſignificant
duo teſtamẽta.Libera ſignificat nouũ teſtũm dãs oĩbus per Chrũm nouã gratiã.Agar
vetus teſtũm.In vtroq; teſtõ genuit deus ſibi filios qui ſeruirẽt.Sed in veteri teſtõ gña
ti ſunt Iudæi ſerui,quia timore pœnæ & promiſſione tẽporalium ſeruiebãt . & hoc eſt
quod ait,Qui de ancilla,fuit.ſ.Iudæi & oẽs ſerui pctĩ.Natus eſt ſecũdũ carnẽ,quę &
Ambroſius pœnas abhorret ,& dulcia amat,quia illi metu pœnę & amore tẽporaliũ ſeruiebant.
Gratia vero noui teſtĩ parit liberos qui ex dilectiõe ſeruiãt,nõ in carnis, ſed opere dei
Ambro. & hoc eſt quod ait,Qui aũt de libera natꝰ eſt.i.liber Chriſtianꝰ populus gratia noui te
ſtamenti generatꝰ,Per promiſſionẽ natus ẽ.i.per virtutẽ & grãm promittẽtis ſub figu
ra veritatẽ.Quis.n.ĩpoſſibilia ſecũdũ naturã crederet,& quę ſuauia ſunt in pñti contẽ
neret,& nõ viſa ſperaret niſi virtus dei hoc in eo operareṫ? Taliter generanṫ Chriſtia-
ni quorũ typus præceſſit in Iſaac.Iſmael.n.Iudæorũ ſignificat natiuitatẽ,vel eorũ qui
ſerui peccati ſunt.Iſaac vero Chrĩanorũ,quia in libertatẽ naſcunṫ.liber.n.fit qui acci
pit remiſſionẽ pctõrũ.Ecce expoſitũ ẽ euidẽter quid ſignificent illa verba legis.Vnde
oñdiṫ lex nõeſſe tenẽda quæ in ſeruitutẽ generabat,ſed noua quæ in libertatẽ parit.
Vñ addit.Vnũ quidẽ.q.d.ancilla & libera ſignãt duo teſtamẽta.Et vnũ quidẽ,datum

eſt In mõte ſyna,ꝙ ĩterpretaẽ mãdatũ.ꝙ ĩ tali loco datũ ẽ.i.ĩ mõte ẽminẽti,ſignificat A ꝙ Iudęi cõtra alias gẽtes eſſẽt ſuperbi de mãdato,vel ipſi eſſẽt ſuperbi & tumidi cõtra ipſũ mãdatũ.Illud teſtamẽtũ,dico,Generãs,hoĩes In ſeruitutẽ,quia pro timore ſeruiebãt Iudęi,vel ſerui peccati erãt.ꝙ teſtamẽtũ eſt Agar.i.ſignificaẽ per Agar& recte Agar enim ĩterprętã alienatio.ꝙ bene cõuenit,quia illud teſtamẽtũ alienat hoĩes ab æterna hæreditate. Ambroſius.

Syna.n.mõs eſt ĩ Arabia qui cõiũctus eſt ei quę nunc eſt Hieruſalẽ, & ſeruit cũ filiis ſuis. Illa aũt quæ ſurſum eſt Hieruſalẽ libera eſt,quæ eſt mater noſtra. Scriptum eſt.n. Lætare ſterilis quę nõ paris,erumpe & clama quæ nõ parturis, quia multi filii deſertæ magis quam eiꝰ quę habet virum. Nos autẽ fratres ſecũdum Iſaac promiſſionis filii ſumus. Sed quõ tunc is qui ſecundum carnem natꝰ fuerat,perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum,ita & nunc. Sed quid dicit ſcriptura? Eiice ancillam & filium eiꝰ.Non enim hæres erit filius ancillę cum filio liberæ. Itaq; fratre non ſumus ancillæ filii ſed libere,qua libertate Chriſtus nos liberauit.

Syna enim.q.d.Vere teſtamẽtum vetꝰ gñat inſeruitutẽ,quia Syna mõs.i.vetꝰ teſtamẽtũ datũ ĩ mõte Syna.Eſt ĩ Arabia.i.ĩ humilitate vel ĩ afflictiõe,quia affligebat homines ſub carnalibus obſeruatiõibꝰ.Arabia.n.interpretatur humilitas vel afflictio. Et bñ dr̃ vetꝰ teſtũm datũ eſſe in Arabia,nõ in terra promiſſiõis vbi Iudæi quaſi filii fuerũt ſed ĩ Arabia vbi quaſi ſerui & alieni fuerũt,qnia vet.teſt.nõ filios ſed ſeruos & B alienos pariebat.deinde vet.teſ.populos cui datũ eſt cõparat,dicẽs,Qui,mõs per oĩa Cõiũctus eſt,& ſimilis.i.vet.teſ.in illo mõte datũ,per oĩa coniũctũ eſt, & ſimile Ei Hieruſalẽ quæ nũc eſt.i.Iudaico populo,qui nũc eſt.i.qui terrena diligit, & pro tẽporalibꝰ ſeruit.Vel,Seruit ſub pctõ,Cũ filijs ſuis, Hæc eſt ſynagoga quæ ſub peccato generat filios.totus quidẽ populus mr̃ eſt,ſinguli aũt ſunt filij.vel filij ſunt proſeliti,qui oẽs timore pœnæ ſeruiũt.& iõ vet.teſ.diciẽ eẽ coniũctũ & ſimile illi populo, quia ſicut vet.teſ.pœnas mĩnabaẽ.& temporalia promittebat:ita ille populus timore pœnæ & amore tẽporaliũ ſeruiebat.Ecce per hęc oĩa patet ꝙ vetus lex non ẽ tenẽda, ſed noua quę ſurſum eſt,quę libera eſt.i.ad ſuperiora nos mittit,& liberos facit:quę data eſt ecclię,quæ ſurſum ẽ,& libera. Vñ ſubdit. Illa aũt.q.d.hæc.i.ſynagoga timore vel ſub peccato ſeruit.Sed Illa Hieruſalẽ quæ ſurſum eſt.i.ecclía de gẽtibꝰ congregata, quæ cũ dño gaudet in ſpe,libera eſt,quia diligit,& ex amore ſeruit. Quæ ẽ mater noſtra.i. credẽtiũ,quia ſinguli verbo eiꝰ & exẽplo inſtructi,ex charitate ſeruiũt.Quod aũt libera ſit & mr̃,authoritate Iſaię probat,ſubdẽs, Scriptũ eſt.n.q.d.vere libera eſt & mr̃, quia ſcriptũ ẽ in Iſaia. Lętare ſterilis quę non paris,erũpe & clama quæ non parturis quia multi filij &c.Ex his verbis & libera mõſtraẽ & mr̃. Lętari.n.& erũpere,& clamare pertinẽt ad libertatẽ:quia Multi filij,hoc pertinet ad matrẽ.Iſaias aſpiciẽs tẽpꝰ Chr̃i,eccliam gẽtiũ añ ſterilẽ nũc fœtoſam alloquiẽ,dicẽs. O eccleſia gẽtiũ Sterilis quę tẽpore legis,Non,virtute miraculi Paris,quia illo tẽpore quaſi nullos genuit. Hierony.

C Quę ẽt nõ parturis,quia neq; tũc conatũ habuit.Lętare,ĩ corde,Erũpe.i.lætitiã mẽtis extra oñde.Et clama.i.gaudiũ tuũ alijs prędica,Quia magis multi.i.plures ſunt,Filij tui,olĩ.Deſertę partu quidẽ nõ dilectõe ſpõſi.Quã eiꝰ.i.ſynagogę,Quę hab; virũ.i.legẽ ad gñandũ.i.quę carnaliter gñat ſub lege.Virũ quippe habuit ſynagoga.ſ.legẽ & fętoſa quõdã fuit ĩ liberis.Sterilis vero ecclía ſine viro chrõ ſine vllo ſpõſi ſermõis alloquio diu iacuit ĩ deſerto.ſed poſtquã accepit illa librũ repudij,& oĩa ornamẽta viri,ĩ idoli vertit ornamẽta,tũc maritꝰ priore cĩgulo putreſcẽte,aliũ lũbis ſuis balteũ,aliud de gẽtibꝰ lũbare cõtexuit:quæ ſtatim ꝓ vt eſt viro cõiũcta cõcepit & peperit. Vñ ĩ Iſaia dñs exclamat,Dilata locũ tabernaculi tui,& protẽde funiculos tuos,&c. Itẽ,Si ẽ gens nata ſimul.Synagoga ergo quę hab; virũ.i.legẽ,deſerta vero & vaga, & ſine vlla legis ptãte viuẽs,gẽtiũ multitudo eſt,quę & ſterilis erat nulliꝰ legitimi verbi proferens germẽ.Sterilis.u.erat in oĩbus gẽtibꝰ ecclía,aũquã iſte fœtꝰ quẽ cernimꝰ orireẽ, hoc aũt quidã iudaizãtes ad antiquã Sarã referũt.hoc aũt de antiqua Sara ſuperflue diceret Iſaias,quę multo añ tẽpore obierat.vel per Hieruſalẽ itelligiẽ hic ſuperna ciuitas cęleſtis curia.Superna eſt.n.ſctõrũ ciuitas,licet ĩ quibuſdã quos hic parit,adhuc pere- Hierony. Hierony. Augu. de ciui.dei.

grinatur,donec regni eius tempus adueniat,quando congregatura eſt oẽs in ſuis cor- D
poribꝰ reſurgẽtes.De hac ergo dicit,Illa aũt Hieruſalẽ quę ſurſum eſt.i.cũ dño gau-
det,Libera eſt,a pc̃tõ & pœna pc̃ti,Quæ ẽ mr̃ nr̃a. Ciuitas cæleſtis,mr̃ nr̃a dicit̃,quia
ad eá vocamur,& iõ cæleſtis dicit̃,quia cælũ ſedes eius eſt:& quos gñat, ibi erũt cũ ea
Ambroſius. Vere mr̃ eſt.Scriptũ eſt.n . Lætare ſterilis quæ nõ paris,erũpe & clama quæ nõ partu
ris.Cæleſtis Hieruſalẽ ſterilis dr̃,quia nõ parit ſecũdũ carnẽ:nec parturit.i. nec dolo-
res patit̃,ſed gñat ſpũaliter ſine paſſione clamans ĩ lætitia quę plures habet filios quá
quæ habet virũ.i.ſynagoga quæ carnaliter gñat. Vñ ſubdit,quia Magis multi ſunt fi-
lij,tui,Deſertæ.A quo?Ab Adá qui deſertæ vita ſecutus eſt mortẽ. Quá eius quæ ha-
bet virũ.i.ſynagoga. Multo.n.plures ſunt Chr̃iani Iudęis,quia Chr̃iani ſupergreſſi
Aug. in lib. quæſt. ſunt nũerũ Iudęorũ .Sterilis ergo dicta ẽ,quia virgo ẽ, quæ nõ carnaliter gñat filios,
ſed per ſolá fidẽ ſpũaliter quę nec parturire dr̃.Quę.n.parturit,dolores patit̃:hęc ex-
clamat in lętitia ſalutis hũanę.Hieruſalẽ vero terrena iõ virũ habuiſſe dicta eſt, quia
noui & ve. teſta. carnaliter gñabat. Parit aũt ciues terrenę ciuitatis pc̃tõ vitiata natura: cæleſtis vero
ciuitatis ciues parit a pc̃tõ naturá liberás gratia,quod ſignificatũ ẽ ĩ duobꝰ filijs Abra
hæ,quorũ vnꝰ de ancilla ſecũdũ carnẽ natꝰ eſt:alter de libera,non ſecũdũ naturá,ſed
per repromiſſionẽ.Negat.n.natura filios tali cõmixtiõe qualis eẽ poterat Abrahæ &
Saræ ĩ illa ætate,ẽt mulieris accedẽte ſterilitate.quæ nec tũc parere potuit,qñ nõ ętas E
fœcũditati,ſed ætati fœcũditas defuit.Quod vero nec ſic affectæ fructus poſteritatis
Aug. nõ debebat̃,ſignificat ꝙ natura humani gñis pc̃tõ vitiata,& iõ iure dánata,nihil veræ
de ciui dei. fœlicitatis in poſterũ mœrebat̃.Iſaac per repromiſſionẽ natus nõ per gñationẽ ſigni-
ficat filios gr̃æ,ciues ciuitatis liberæ,ſocios pacis eternæ.Et quia hoc nõ per gñationẽ
ſed per regñationẽ futurũ erat,iõ tũc ĩperata ẽ circũciſio qñ de Sara promiſſus ẽ filius
Circũciſio igit̃ ſignificat naturá exuta vetuſtate nouatá.& ꝙ oẽs filios & ſeruos verna
culos & emptitios circũcidi iubet,ad oẽs iſtam gratiá pertinere teſtat̃.Octauus aũt dies
Chr̃m ſignificat,qui poſt ſabbatũ reſurrexit,parentũ mutant̃ & noía.Qia reſonát no
uitatẽ,& in vet.teſ.obũbrat̃ nouũ:& in nouo reuelat̃ vetꝰ teſt. Nos aũt.q.d.duo ſunt
filij Abrahę,alter ſecũdũ carnẽ,alter per repromiſſionẽ natꝰ.Nos aũt fratres ſumꝰ fi
lij promiſſionis.i.per gr̃am geniti ſecũdũ Iſaac.i.ad ſimilitudinẽ Iſaac.Iſaac ĩterpre-
tat̃ riſus,quo ſignificát̃ illi qui in lætitia ſeruiũt:nõ ex triſtitia vel ex neceſſitate.Sed
qũo.q.d.nos ſumꝰ filij ſecũdũ Iſaac.Sed qũo tũc is qui ſecũdũ carnẽ natus erat,perſe-
Aug. ſuper Ioan. quẽbat̃ eũ qui ſecũdũ ſpũm,ſc̃tũm natꝰ erat.i.Iſmael perſequebat̃ Iſaac, vel ẽt Eſau
Iacob.Ita & nũc.ſ.qui ſecũdũ carnẽ nati ſunt perſequunt̃ eos qui ſecũdum ſpũm nati
Origenes. ſunt.Qui ſunt ſecũdũ carnẽ nati?dilectores mũdi,amatores ſeculi.Qui ſunt ſecũdum
ſpũm nati?amatores regni cælorũ,dilectores Chr̃i,deſiderátes vitá ęterná,gratis colẽ
tes deũ.Iudæi etiá ſunt ſecũdũ carnẽ nati,qui perſequunt̃ nos qui ſumꝰ ſecũdũ ſpũm
Hieron. quia legẽ ſecũdũ ſpũm nõ ſecũdũ carnẽ cuſtodimus. Per hoc ergo ꝙ patimur,proba- F
mur filij promiſſiõis.Sed quid dicit ſcriptura?q.d.patimur ab illis ſicut Iſaac ab Iſma
Aug. ſuper Ioannem. ele,Sed,nõ ẽ curádũ.Quid.n.dicit.i.refert Scriptura,dixiſſe Sará.Ecce Eijce ancillá
& filiũ eiꝰ.Non puto nos inuenire poſſe vbi Iſmael perſecutus fuerit Iſaac:ſed tantũ
illud ꝙ cũ filiꝰ Aegyptiæ luderet cũ Iſaac indignata ſit Sara,vidit pueros ſimul ludẽ
tes.Et dixit Eijce,&c.Quid eſt hoc?Quid.n.mali fecerat Iſmael puero Iſaac, quia lu
Aug. in ſer. de Agar & Iſmael debat cũ illo?Sed illa luſio illuſio erat,illa luſio deceptionẽ ſignificabat,illũ luſum
Sara intellexit,& aplũs vocauit perſecutionẽ.Quia luſus maioris ad minorẽ illuſio ẽ
Aug. & deceptio,quia ſciẽs ſe hr̃e alia negotia quę intundit,ſimulat quędá puero.i.infirmo
ludẽs cũ illo & fraudes facit.Sic & mõ plus perſequunt̃ qui nos illudẽdo ſeducunt. Et
ſicut Sara intellexit luſum illũ,ita & eccleſia intelligit luſum iſtũ perſecutionẽ. Sed
ſuper Ioan. quid dixit Sara?Eiice ancillá & filiũ eiꝰ , ita qui pertinent ad Agar & Iſmael.i. lex
& Iudęi eiecti ſunt ab eccleſia & a gratia patris,necnõ & hęretici & filij eorũ.Omnes
Aug. in pſal. lxix. etiá qui in eccleſia terrená fœlicitatẽ quęrũt a domino,adhuc ad Iſmaelẽ pertinent.
Ipſi ſunt qui cõtradicũt ſpũalibus proficiẽtibus,& detrahũtur illis,& habẽt labia ini-
Aug. contra pela. qua,& lĩguas ſubdolas:ergo Iſaac cũ Iſmaele viuebat.i.qui pertinẽt ad Iſaac ĩter eos
viuũt qui pertinẽt ad Iſmael.Iſti ſurſum nolũt aſcẽdere,illi deorſum volũt trahere.
Iſti volare ad Deũ volũt,illi conátur pẽnas euellere.Et ſicut iſti pertinẽt ad Iſmael,
& ad verꝰ teſtamẽtũ:ita & antiqui veteris teſtamẽti miniſtri gratiá quęrẽtes,filij ſunt

promiſſiōis pertinētes ad nouū teſt.ſed hoc quod dicit,Eiice,quādo erit?hoc erit cum
A area cœperit ventilari.Vnde ſubdit,Nō enī hæres erit filius ancillæ cū filio liberæ.i. Aguſtinus.
mali cū bonis,Iudęi cū Chriſtianis.Sicut enī nūc in cōuerſatione ſunt diſſimiles, ita
erunt & in futura retributione.Itaq;.q.d.quia patimur à Iudęis,& ab alijs malis,ſicut Ambro.
Iſaac ab Iſmaele,Itaq; fratres mei,nō ſumus filij ancillæ,quia nō ſumus ſerui peccati Ambr.
vel legis,Sed liberę.ſ.cęleſtis Hieruſalē,qui eſt popul⁹ nouus regni cęlorū,& nō alio
modo ſumus filij liberę ſed per eā libertatē,Qua libertate.i.per quā libetatē,Chriſtus
nos liberauit,qui immunis à peccato,ex dilectione obediēs fuit.Libertas ergo qua li-
berati ſumus à Chriſto,eſt remiſſio pc̄tōrū,& fidei per dilectionē operātis iuſtificatio.

CAPVT V.

STate,& nolite iterum iugo ſeruitutis contineri.Ecce ego Paulus di
co vobis:quoniam ſi circūcidamini,Chriſtus vobis nihil proderit. Te
ſtificor autem rurſus omni homini circuncidenti ſe: quoniam debitor
eſt vniuerſæ legis faciendæ.Euacuati eſtis a Chriſto,qui i lege iuſtifi
camini,a gratia excidiſtis.

State,ergo quod lex debet ceſſare hucuſq; oſtendit,& ſimilitudine cōſuetudinis hu-
manę,& legis ipſius authoritate,nunc Galatas hortatur ne ſe iugo legis velint ſubijce
re,& terret periculi comminatione.q.d.Et quia per Chriſtum liberi eſtis, Ergo ſtate,
in firma fide fixo pede permanente in libertate.Et nolite contineri iugo ſeruitutis, id
eſt lege quæ in ſeruitutem generat.& addit,Iterum,non quia prius Galatæ legem cu-
B ſtodierint,ſed dum circuncisionis & legalium obſeruationū iugo ſe ſubijciebant,qua-
ſi ad eoſdem reuertebantur cultus,quibus in idololatria ante ſeruiebant, quia non eſt Auguſtinus.
lenior hæc legis ſeruitus,quàm idololatriæ. Eccleſiæ.q.d.Nolite cōtineri iugo ſerui- ad Hierony.
tutis,nec ſaltem circucisione,quia,Ecce ego Paulus,qui ſum notę authoritatis , Dico
vobis,quoniam ſi circuncidamini Chriſtus nihil vobis,proderit.Decepit ergo Timo-
thęum,& fecit vt nihil ei prodeſſet Chriſtus.Eis itaq; dictum eſt hoc,qui ideo volebāt
circūcidi,quod aliter putabant in Chriſto ſe ſalutari non poſſe.Hoc enim animo,hac
voluntate,iſta intentione quiſquis tunc circuncidebatur : Chriſtus ei nihil proderat.
Illos igitur arguit qui ſe in lege iuſtificari credebant, non qui legitima illa in eius ho-
norem à quo mandata ſunt obſeruabant,intelligentes & qua prænunciandæ veritatis
ratione ſint mandata,& quouſq; debeant perdurare.Illa enim quæ ſignificationis cau
ſa pręcepta ſunt,quæ gratiæ reuelatione latius innoteſcente neceſſe fuerat aboleri,iu- Auguſtinus.
ſtificare neminē poterant:nō ideo tamē fuerant tanquā diabolica gentiū ſacrilegia fu contra Fauſt.
giēda,etiā cū ipſa gratia iam cœperat reuelari quæ vmbri talibus fuerat pręnunciata.
Inde eſt quod Timothæū Iudęa matre & Græco patre natū circuncidit Aplūs,& ipſe
morem hmōi cuſtodiuit,nō ſimulatione fallaci,ſed cōſilio prudēti.Circunciſio enī &
cætera legalia ita natis & inſtitutis nō erāt noxia,licet iam ſignificandis futuris neceſ
ſaria nō eſſent,magis noxiū erat ea quaſi noxia prohibere in his hominibus,vſque ad
quos durare debuerant Gentiles vero ex diuerſo veluti pariete ad eundem lapidem an
C gularem venientes,non erant ad talia cogendi . Si qui vero his qui ex circunciſione
venerāt talibus ſacramentis adhuc dediti erant vltro vellent ſicut Timothęus confer
rę congruentiam.non erant prohibendi:ſed ſi in his confidebant,erant perditi ſicut &
Iudæi. Vnde eſt illud Apoſtoli . Dico vobis, quia ſi circuncidamini,vt ſpem ſalutis
in circunciſione habeatis, Chriſtus nihil proderit vobis , Licebat ergo his quos fides
quæ reuelata eſt eis,iam imbutos inuenerat illa tenere, ne videātur improbata potius
quàm terminata . Gentibus vero non ſunt imponenda , ne videantur aut non cauſa
promittendi Chriſti inſtituta,aut adhuc promittere,ſed ceſſando iam appareāt ſigna
futuri fuiſſe,quæ cum honore paulatim deſerendo erant ſepelienda , non vt ſacrile- Auguſtinus ad Hierony.
gia Gentium fugienda . Poſtea vero tanquam cum honore ſepulta ſint, à Chriſtianis
omnibus irreparabiliter deſerenda . Hieronymus autem iſta legalia poſt Chriſti paſ-
ſionem ſiue in eis ſpes ponatur ſiue non,obſeruantibus noxia eſſe dicit, niſi diſpenſa-
torie cuſtodiantur: & ſecundum hoc ita hic locus exponitur . Si circunci.Chriſtus ni-
hil proderit vobis,quia circunciſio iam non ſolū nō prodeſt , ſed etiam obeſt. Ante-
quam noua inciperet pręedicatio, oportuit circuncidi:nunc autem lege fidei ſucceden-

te nihil proderit fideli addita circūciſio ſed oberit,maius enī malum eſt ex libero fieri D
ſeruū,quā naſci. Teſtificor.q.d.Si circūcidamini nihil vobis proderit Chr̄us, nec hoc
ſolū malū vobis ecit,ſed etiā,Teſtificor rurſum,ſicut olim ante fidem,Omni homini,
Ambroſius. Iudęo vel gentili,Circūcidenti ſe,pro habēda iuſtitia.Quoniā debitor eſt vniuerſæ le
gis faciendæ.i.ex debito omnia legalia debet implere,quod exigit circūciſio. Vt enim
baptiſmus ſuā,ſic circunciſio ſuam exigit iuſtificationē. Hoc ideo ait, vt vel terrore
tam innumerabiliū obſeruationū quæ in lege ſcriptę ſunt,ne oēs implere cogerētur,
quod nec ipſi Iudęi,nec patres eorū implere potuerunt,ſicut Petrus ait, abſtinerent ab
his quib⁹ eos aliqui ſubijcere cupiebāt.Euacuati.q.d. Vere Chriſtus nō proderit vobis,
Ambro. quia vos qui gratia Chriſti pri⁹ eratis pleni,Euacuati eſtis à Chriſto.i.virtutib⁹ Chri
Auguſtinus ſti.Vos dico,In lege iuſtificamini.i.creditis iuſtificari.Aliter enī nō noceret circunci-
Auguſtinus. ſio.Euacuati eſtis dico,Et excidiſtis à gratia,futura.i.īdigni eſtis beatitudine æterna.
Vel,Excidiſtis à gratia,iam habita.i.gratiā amiſiſtis . Qui enī in lege iuſtificari vult
poſt fidem,amittit gratiam:quia ad hoc venit donum dei & gratia , vt ceſſante onere
legis iuſtificet credentes:quod qui reducit,hanc perdit.

Nos enim ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus . Nam in Chriſto Ieſu
neque circūciſio aliquid valet ne ,quę præputium, ſed fides quæ per charitatē B
operatur.Currebatis bene.Quis vos impediuit veritati non obedire?Nemini cō
ſenſeritis . Perſuaſio hæc non eſt ex eo qui vocauit vos. Modicum fermentū to-
tam maſſam corrumpit. Ego cōfido in vobis in domino quod nihil aliud ſapietis.
Qui autem conturbat vos,portabit iudicium quicunque eſt ille.

Auguſtinus de ſpir.& lit. Nos enī.q.d.qui in lege cōfidit amittit gratiā,quod ecōtrario poteſt videri.Quia nos
expectamus ex fide ſpem iuſtitię.i.iuſtitiā & ſpem.i.ęternā beatitudinē.Vel,ſpem iu-
Auguſtinus ſtitię.i.quā ſperat iuſtitia.ſ.vitā ęternā.Vel,Spem iuſtitiæ.i.qua ſperatur ipſa iuſtitia.
Auguſtinus. Fides enī eſuriens & ſitiens iuſtitiam,ſperat in ea renouari & proficere.Vel,Spes iuſti
Hierony. tiæ,Chriſtus eſt,ex quo ſperatur ipſa iuſtitia.Expectamus dico,& hoc facimus,Spiri-
Hierony. tu.i.per ſpiritū ſanctū qui nō fallit.Hoc dicit ne putaremur falli. Nā in Chriſto &c.
q. d. Recte dico ex fide eſſe iuſtitiā,quia nō eſt ex alio,Nā his qui ſunt,In Chriſto Ie
ſu neq; circūciſio aliquid valet neq; prępútiū,ęquatur prępútio circūciſio. His.n. qui
Auguſt ſuper epiſt Ioan in Chriſto valūt viuere virtutes appetēdę ſunt,& vitia fugiēda:media vero, quę inter
virtutes & vitia ſunt,nec fugiēda ſunt,nec appetēda,vt circūciſio & prępútiū quę ni-
Augu.de ver. domi. hil volent in Chriſto,Sed fides,nō vtiq; ocioſa.Quia fides ſine operibus mortua eſt.i.
nō ſaluat,Sed quę operať per charitatē,dei & proximi. Opus fidei,ipſa dilectio:ſine
dilectione inanis eſt fides,cū dilectione,Chriſtiani eſt.Alia.i.fides ſine dilectione,dę F
monis.Nam & dęmones credūt & cōtremiſcūt:qui autē nō credunt,tardiores ſunt &
peiores quā dęmones.Sed multū intereſt vtrū quis credat ipſum Chriſtū eſſe, an cre-
dat in Chriſtū.Nam ipſum eſſe Chriſtū,dęmones crediderūt.Ille enī credit in Chri-
ſtū,qui ſperat in Chriſtū,& diligit Chriſtū.Currebatis.Hic laudat Galatas, & eos per
Ambro. quos inducti ſunt,vt iudaizare vellent,vituperat.& ne illis cōſentiāt monet.q.d. Fi-
des operās per dilectionē valet,& hæc olim fuit i vobis,quia olim,Currebatis,per ope
Ambro. ra fidei proficiēdo,& hoc,Bene,quia ex dilectiōe faciebatis,Ergo quis vos faſcinauit
Ambro. vel impediuit nō obedire veritati,quæ vltro ſe ingerit.Exercitiū illorū in opera fidei
Ambro. bonū fuiſſe teſtatur,ſed nequitia malorū impeditos ne curſum ſuum efficacia perſeue-
rante cōſummarent.Vnde vt nulli eorū credāt hortatur,ſubdens,ſed vos, Nemini il-
lorū deinceps,Cōſenſeritis,ſalrē eos audiēdo qui opera legis ſeruāda ſuadēt, euāgeli-
cæ veritati obedire nō ſinentes.Perſuaſio enī.q.d.ideone cōſenſeritis, quia perſuaſio
hæc qua volunt vos mittere ſubiugū legis, Nō eſt ex eo.ſ.deo,Qui vocauit vos,ad vi
tam,ſed ex diabolo.Ideo etiam ne conſeritis,quia,Modicū fermentū.i.illi pauci & aci
Auguſtinus. di qui ad illos veniebant vt iſta ſuaderent.Vel Modicū fermentū.i.hæc perſuaſio,vel
Modicū fermē.i.hæc circunciſio,& pauca legis,Corrumpit totam maſſam.i. congre-
gationē fidelium vel virtutum.Senſus itaq; iſte eſt,ne putetis paucorū hominū inūdi
as cōtemnendas. Vt enī ſcintilla res parua eſt,& pene dum cernitur non videtur,ſed ſi
fomitem cōprehenderit,& nutrimenta ſui inuenerit,mœnia, vrbes latiſſimas, ſaltus,

regioneſq; cõſumit:& ſicut fermẽtũ res modica videtur & nihili, ſed cũ farina cõſper
A ſum totá maſſam ſuo vigore corruperit,in illius vim tráſit omne quod mixtũ eſt:ita &
doctrina peruerſa ab vno incipiẽs,vix duos aut tres,primũ in exordio reperit audito-
res,ſed paulatim vt cancer ſerpit in corpore,& iuxta vulgare prouerbiũ,Vni9 pecudis
ſcabies totũ cõmaculat gregẽ.Igitur & ſcintilla cũ apparuerit,extinguẽda:& fermẽtũ
à maſſa vicina ſemouẽdũ, & ſcabioſum animal à caulis onium remouendũ.Hæc hor-
tor vos.Et ego confido in vobis,quod olim boni fuiſtis, nec ſimpliciter dico in vobis
ſed addo,In domino,deo.ſ.operáte cõfido inquá,Quòd nihil aliud ſapietis,quàm do
cui.Ideo dicit ſe cõfidere de his,quia nõ ſpõte,ſed circũuenti errabát , & ideo oſtenſa Auguſtinus
modo vera via,facile credit eos reuerti.Qui autẽ.q.d.Cõfido í vobis,ſed ille,Qui cõ-
turbat vos.q.d.purũ fontẽ intellectus veſtri,vt.ſ.mutato ordine de ſpiritualibus ſitis Auguſtinus
carnales,Portabit iudiciũ.i.ſuſtinebit dánationẽ.Quicũq; eſt ille,etiá ſi carne ſit fili9
Abrahę,pro nullo parcetur ei.Occulte inquiũt Petrũ lacerat, cui ſupra in faciẽ ſe re- Ambroſius.
ſtitiſſe ſcripſit,quod nõ recto pede íceſſerit ad euágelij veritatẽ:ſed nec Paulus tá pro Hierony.
caci maledicto de eccleſię principe loquereſ,nec Petrus dignus erat vt portaret iudi-
ciũ eccleſię cõturbatę.ex quo arbitrãdũ eſt de aliquo dici,qui vel cũ Apoſtolis fuerat,
vel de Iudæa venerat,vel ex Phariſæis crediderat,vel certe magnus ſit apud Galatas
ęſtimatus,vt portet iudiciũ eccleſiæ cõturbatæ.Sicut.n.qui errantẽ cõuerti facit remu
nerandus eſt:ita & qui rectũ incedẽtẽ iter flectit in deuiũ,damnationẽ cõſequitur. Ambro.

Ego autem fratres ſi circunciſionem adhuc prædico:quid adhuc perſecutio-
nem patior?Ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis. Vtinam & abſcindátur qui
B vos cõturbant. Vos enim in libertatem vocati eſtis fratres : tantum ne libertatẽ
in occaſionem detis carnis:ſed per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem. Omnis
enim lex in vno ſermone impletur, Diliges proximum tuũ ſicut teipſum. Quod
ſi inuicem mordetis & comeditis, videte ne abinuicem cõſumamini. Dico autẽ
in Chriſto. Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.

Ego autẽ.q.d.Ille portabit iudiciũ qui cõturbat vos. Ego autẽ, nõ cõturbo vos o fra Auguſtinus
tres,prędicádo legalia,quia,Si circũciſionẽ prædico adhuc,vt olim feci,& vt mihi im
ponitur.Intelligẽdũ eſt ení quod imponebatur ei à pſeudo iſtá ſeruitutẽ Galatis per-
ſuadere volentibus,quod alibi circunciſionẽ prædicaret,ſed nõ eis facile aperire ſentẽ
tiam ſuá vellet.Si inquá hoc ago,quid adhuc perſecutiones patior?q.d. nulla alia cau
ſa potior à iudæis Perſecutiones enim creberrimas ſuſtinuit à Iudæis, eo quod doce- Ambroſius,
ret credẽtes de Gentibus nõ debere circuncidi.Et ſi eam prædico,Ergo euacuatum eſt Hierony.
ſcandalũ crucis,nõ iraſcuntur Iudæi de cruce,ſi aſſero circũciſionẽ iuſtificare, Scan-
dalum erat Iudæis prædicatio crucis,quia ſabbatũ & circunciſionẽ euacuabat, ſi vero
admitteret circũciſionẽ,nõ eſſe ſcandalũ,& pacifici eſſent ei.Vtiná.q.d.ipſi vos con-
turbant.Et vtiná abſcindátur qui vos cõturbant,hæc nõ tam furoris in aduerſarios,
quàm dilectionis in eccleſiá verba ſunt. Nõ ení tá maledixit eis quàm orauit pro eis
C Sub ſpecie náq; maledictionis elegáti ambiguo vſus,bonũ eis optat,cũ ait. Vtiná ab- Hierony.
ſcindátur qui vos cõturbant.Non tantum circũcidantur,Sed abſcidátur , vt ſint ſpa- Auguſtinus.
dones propter regnũ cęlorũ,& deſinant carnalia ſeminare. Sũt enim quidá ſpadones
propter regnũ cęlorum.Vel ita,ipſi vos conturbant,ſed, Vtinam qui vos conturbant
abſcindátur,nõ carnaliter:ſed vim generádi perdát,vt in vobis vel alijs nihil profici-
ant,nõ ſolũ circũciſi ſed etiá abſciſi,vt nullam omnino potentiá generandi habeát.&
merito hoc opto ne vos redigát in ſeruitutẽ legis.Vos eni fratres vocati eſtis, à deo, in
libertatẽ,vt nõ timore ſed amore ſeruiatis, & qui prius peccatis obnoxij eratis, gratiá Ambro.
dei accipiẽtes liberi ſitis.& cum hoc ſit,hoc,Tantum,neceſſarium eſt, Ne detis liber
tatẽ in occaſionẽ carnis.i.ne libertate abutamini,vt quia liberi eſtis & metus legis vo Auguſtinus
bis nõ incumbit,ideo deſideria carnis ſequamini:quia tunc eritis ſerui. Et eſt ſenſus,
Cauete ne audito noíe libertatis,ípune vobis peccandũ eſſe arbitremini, Sed per cha-
ritatẽ ſpiritus.i.quæ procedit de ſpiritu ſancto,Seruite inuicẽ, quia tunc liberi eritis.
Nota quia nõ per affectũ carnis charitas eſt habenda.ſed per ſpiritum,vt ſubiecti ſint

Ambroſius. Auguſtinus. Ambro. Auguſtinus Ambr. Auguſtinus. Ambro. Ambro. Ambroſius. Auguſt.cõtra Iulian.

inuicem.Omnis ení.q.d.Ideo charitas eſt habenda,quia,Omnis lex impletur in vno D
ſermone.i.in vno pręcepto charitatis,quia qui illud pręceptũ ſeruat,nec mala agit,&
quátũ poteſt bona facit,in quo præcepto impletur?in iſto, Diliges proximũ tuũ ſicut
teipſum.Hoc ſcriptũ eſt in Leuitico.In quo recte dicit impleri legem vniuerſam, cũ
tamen duo ſint pręcepta charitatis in quibus tota lex pẽdet & prophetę, quia dilectio
dei in dilectione proximi cõtinetur,& ideo in hoc pręcepto perfectio ſalutis eſt, quia
ſine proximo nõ diligit deus.Qui.n.nõ diligit proximũ ſuũ quẽ videt,deũ quẽ nõ vi
det quõ poteſt diligere?Item,Diligere proximũ.i. omnẽ hominẽ táquá ſeipſum quis
poteſt niſi deũ diligat,cuius præcepto & dono dilectionẽ proximi poſſit implere? Cũ
ergo vtrũq; præceptũ ita ſit,vt neutrũ poſſit teneri ſine altero:vnũ eorũ cõmemorare
ſufficit.Et nota quod ait,Sicut teipſum.Sicut non poteſt proximum diligere,qui non
diligit ſe.Se autẽ nõ diligit qui diligit iniquitatẽ.Qui eni diligit iniquitatẽ,odit ani-
mã ſuam.Nota etiam quod air,Omnis lex.nam.& illa quæ ad bonos mores pertinẽt,
& illa quæ in ſacramentis ſunt,cum bene à liberis intelliguntur,nec carnaliter obſer
uantur à ſeruis,ad charitatẽ referantur neceſſe eſt.Quòd ſi.q.d.in dilectione proximi
lex impletur.Quòd ſi inuicem mordetis.i.in aliquo detrahitis,Et cõmeditis .i. totum
deuoratis omnia vituperádo ex inuidia,Vel,Criminamini,crimina vobis imponẽtes,
Videte ne ab inuicem cõſummamini,ſciſſa Chriſtianę religionis per vaná gloriá va-
namq; victoriá vnitate.Occaſione charitatis hoc vitiũ eorũ tetigit,quia diſſenſio ini-
mica eſt dilectionis. hoc enĩ maxime vitio cõtẽtionis & inuidiæ, pernicioſa inter eos
iurgia nutriebátur,quibus cõſumitur ſocietas & vita.Dico autẽ.Poſtquá à lege facto-
rum eos prohibuit in qua ſunt præcepta carnalia,nũc vt vitijs carnis ſe cõtineát, præ- E
cipit,& oſtẽdit quàm ſufficiens eſt fides Chriſti ſine lege,quia per eam vincũt carnẽ,
& eius opera,& ſequuntur ſpiritũ.q.d.ne detis libertatẽ in occaſionem carnis, ſed per
charitatẽ ſpiritus ſeruite.Hoc autẽ dico,poſſe eſſe vobis in Chriſto.i.per fidẽ Chriſti,
& nunquá aliter.In qua fide,Ambulate.i.proficite bene operando. & hoc, Spiritu, id
eſt ratione vel potius ſpiritu ſancto.Non enim hoc poteſt ſpiritus hominis per ſe.Et,
tunc,deſideria carnis.i.delectationes,quas caro ſuggerit,non,Perficietis. non ait non
feceritis,vel non habueritis,quia ea non habere non poterant:Sed non perficietis, id
eſt non opera eorum conſenſu voluntatis implebitis.

Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum,ſpiritus autẽ aduerſus carnẽ. Hæc
enim ſibi inuicem aduerſantur, vt non quæcunq; vultis illa faciatis. Quod ſi ſpi-
ritu ducimini,non eſtis ſub lege.Manifeſta ſunt autem opera carnis,quæ ſũt for
nicatio,immunditia,impudicitia,luxuria,idolorum ſeruitus, veneficia,inimici-
tiæ,contentiones,æmulationes,iræ,rixæ,diſſenſiones,ſectę,inuidię,homicidia,
ebrietates,comeſſationes,& his ſimilia,quę prędico vobis ſicut prędixi: quoniá
qui talia agunt,regnum dei non conſequentur.

Auguſtinus de ver.apoſt. Aguſtinus. Augu. in ſer. de cont. Auguſt.ſuper Geneſim

F
Caro ení,vel aũt.q.d.Dico nõ perficietis,ſed hoc graue eſt,quia, Caro concupiſcit.
Vel ita cõtinua,ideo ita agite,quia grauis pugna eſt.Et hoc eſt quod ait,Caro eí cõcu-
piſcit.q.d.Sempe noua in hoc exiſtẽs,Aduerſus ſpiritũ,hoc in bonis manifeſtũ eſt in
quibus eſt ſpiritus dei.Spiritus autẽ.q.d.ſed nõ eſt diffidẽdũ,quia,Spiritus.i.ratio gra
tia dei adiuta cõcupiſcit aduerſus carnẽ.Videte quale bellum propoſuit,qualẽ rixam,
hoc intra teipſum ſentis.Nec ení nullũ eſt vitium,cum caro cõcupiſcit aduerſus ſpiri
tum·cui vitio cõtraria virtus eſt,cũ ſpiritus cõcupiſcit aduerſus carnẽ.Caro autẽ dicta
eſt cõcupiſcere,quia hoc ſecundũ ipſam agit anima:ſicut auris dicitur audire, & ocu-
lus videre. cum potius anima & per aurem audiat,& per oculum videat. Caro ení ni-
hil niſi per animá cõcupiſcit,ſed cõcupiſcere dicitur,cum anima carnali cõcupiſcẽtia
ſpiritui reluctatur.Carnẽ igitur concupiſcentem dicit carnalẽ delectationẽ, quam de
carne & à carne ſpiritus habet,aduerſus delectationẽ quá ſolus habet.Ipſius autẽ car-
nalis cõcupiſcẽtię cauſa nõ eſt in anima ſola,nec in carne ſola.Ex vtroq; ení fit, quia
ſine vtroq; delectatio nulla ſentit̃. Hęc ení.q.d.Hęc cõtra ſe cõcupiſcunt, quia vſq;
adeo,Hęc ſibi inuicem aduerſantur,vt nõ quęcunq;,bona vel mala, Vultis illa facia-

A tis,id eſt facete permittamini,& meliori in hac pugna cócedendũ eſt.i.ſpiritui,quo vo lumus bona,& ſi oīa non perficiamus.Volumus enī vt nullæ ſint concupiſcentię, ſed hoc nõ perficimus.Quòd ſi ſpiritu.q.d.Hęc duo pugnã.Quòd ſi ſpiritu ſancto gubernatore rectore ſpiritus veſtri,Ducimini,hoc dicit ne deſides ſint in pugna . ſi inquam hoc eſt,Nõ eſtis ſub lege,quę erratibus,& male agẽtibus poſita eſt:qui autẽ ducẽ habet ſpiritũ ſanctũ,nõ errat.Attẽde quod ait,Si ſpiritu ducimini &c . Ex quo apparet eum ſpiritũ ſanctũ non habere qui ſub lege eſt non diſpẽſatiue,ſed vere,vt tu intelligis.Magna mihi videtur quęſtio quid ſit eſſe ſub lege,ſic, quẽadmodũ Aplũs culpat hos damnab iliter dicit eſſe ſub lege quos lex facit reos,nõ implẽtes legẽ,dum neſciẽtes gratiã ſuperba elatione de ſe pręſumũt.Sub lege eſt qui timore ſupplicij quod lex minat̃ nõ amore iuſtitię, à malo opere ceſſat,reus volũtate,nõdũ liber nec alien9 à volũtate peccádi:quia vellet ſi fieri poſſet nõ eſſe quod timeat, vt libere faceret quod occulte deſiderat.Et eſt ſenſus,Si ſpiritu du.hoc cõmodi iã habetis, Quod nõ eſtis ſub lege,quę timorẽ incutit,nõ amorẽ tribuit.& ideo hęc pars iam eligẽda eſt, qua liberamur à lege.Manifeſta ſunt.Opera carnis incipit enumerare.vt intelligãt ſe ſi ad operãdũ iſta deſiderijs carnis nõ cõſenſerint,tunc duci carne non ſpũ.q.d.hæc ſibi aduerſãtur.Opera autem carnis manifeſta ſunt.i.per ſe apparent mala. Quę ſunt fornicatio, opus.ſ.luxuriæ,Immunditia,& ſi non opere impleatur:vel quæ eſt contra naturã,Im-

B pudicitia,non pudice viuere. Luxuria,quælibet ſuperfluitas,Idolorũ ſeruitus, veneficia,inimicitiæ,perſeuerãtes.Contentiones,in verbis,Aemulationes,quando duo tendunt ad idem.Ira.ſ.ſubita tẽpeſtas animi. Rixa,quãdo ex ira inuicem ſe percutiunt. Diſſenſiones,quãdo partes faciunt in eccleſia.Sectæ,quæ græce dicuntur hæreſes.Inuidiæ,de alienis bonis,Homicidia,ebrietates,aſſiduę,Cõmeſſationes,ſuperfluę.& his ſimilia.Attende quod non hæc oia quæ enumerata ſunt in operibus carnis quæ manifeſta eſſe dixit,ad voluptatem carnis pertinẽt:ſed vitia ſunt animi,vt inimicitię , iræ. Credere etiã oia mala accidere animę ex carne,error eſt.Non enĩ oĩa vitæ iniquæ vitia tribuenda ſunt carni,ne ab his oibus mũdemus diabolũ qui carnẽ non habet . Sed carnis noĩe totũ hominẽ ſignauit,qui viuendo ſecundũ ſe.i.ſecundũ carnẽ in hæc cadit.Non enĩ habendo carnem ſed viuendo ſecundũ ſe.i.ſecundũ hominem,factus eſt homo ſimilis diabolo,quia & ille ſecundũ ſe viuere voluit,quando in veritate non ſtetit.Vt autẽ ab his pœnę cõminatione deterreat,addit, Quæ nunc prædico vobis , aute iudicium dum licet pœnitere,Sicut prædixi,etiam ante hanc epiſtolam , Quoniã qui talia agunt,regnum dei non conſequẽtur,vel poſſidebunt:non ait, qui hæc omnia fecerint,aut ſimul habuerint:ſed, Qui talia agũt,quia etiam ſingula regnum dei tollũt. Hæc autem apoſtoſtolica ſententia falſa eſt,ſi tales poſt quãtalibet tempora liberati, regnum dei poſſidebunt,ſed quia falſa non eſt,profecto regnum dei non poſſidebunt.

C Et ſi in regno dei nunquam erunt,æterno ſupplicio tenebũtur,quia nullus medius locus eſt vbi non ſit in ſupplicio,qui illo non fuerit reſtitutus in regno.

Auguſtinus. de ver. apoſ.
Ambro. Hierony.
Auguſti. ad Hieronym.
Auguſtinus. de na.& gra.
Auguſtinus de ciu.dei

Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia , lõganimitas bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, cõtinẽtia, caſtitas. Aduerſus huiuſmodi nõ eſt lex. Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerũt cũ vitiis & concupiſcentiis. Si viuimus ſpiritu, ſpiritu & ambulemus. Nõ efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

Fructus autẽ.q.d.Hęc quę enumeraui ſunt opera carnis,ſed iſta ſunt opera ſpũs,quę ſequũtur,quę tamẽ non nominat opera ſed fructus,quia propter ſe appetẽda ſunt . Et hoc eſt quod ait, Fructus autẽ ſpiritus.i.ſpiritus ſancti vel gratia rationis illuminatæ, Eſt charitas,quæ de terra ad cęlũ euocat,Gaudiũ.ſ.puritas cõſcientię & elatio animi ſuper his quæ digna ſunt exultantis.De quo legitur.Non eſt impiis gaudere dicit dominus.Pax quãdo ſe non inquietant.Patiẽtia,aduerſariorum.Longanimitas, expectationis.Bonitas.i.dulcedo animi.Benignitas.i.largitas rerũ.Mãſuetudo,quod non intractabilis,ſed potius tractabilis eſt quis. Fides de inuiſibilibus certitudo. Modeſtia quod modũ in dictis vel in factis ſeruat. Cõtinentia,quod etiã à licitis ſe abſtinet.Caſtitas,quando recte vtitur licito.Attẽde quod in enumeratione fructuum ſpiritus, ca-

Hierony.

taſſe eſt declinare à bono. Peccatũ eſt facere malũ, vel ſicut in laudabili vita, aliud eſt
A declinare à malo, aliud facere bonũ, quod admonemur dicẽte ſcriptura, Declina à ma
lo & fac bonũ, ita in dãnabili aliud ſit declinare à bono, aliud facere malũ: & illud de Auguſtinus
lictũ, hoc peccatũ ſit. Peccatũ ergo eſt perpetratio mali. Delictũ deſertio boni, quod
& ipſũ nomẽ oſtẽdit. Quid enĩ aliud ſonat delictũ niſi derelictũ? & quid derelinquit Auguſtinus
qui delinquit niſi bonũ? Vel poteſt videri illud eſſe delictũ quod ignorãter fit: Pctũm
quod à ſciẽte cõmittitur, indifferẽter tamẽ plerũq; ponũtur, vt & peccatũ nomine deli Auguſ. in lib.
cti, & delictũ nomine peccati appelletur. Præoccupatio autẽ eſt dum vel ad horã nõ cõtra menda.
videtur quid agendum ſit, vel qui viderint vincuntur, vt. ſ. malũ fiat cũ latet veritas,
vel cum cõpellit infirmitas. Conſiderans. q. d. Ita fac vt dixi tu quiſquis, Conſiderans
teipſum, quod & tu fragilis es, Ne & tu tenteris, id eſt ne deo permittente in ſimile ca- Auguſtinus
das. Nihil enĩ ad miſericordiã ſic inclinat quàm proprij periculi cogitatio, ita eos nec Auguſtinus
deeſſe voluit fratrũ correctiõi, nec ſtudere certamini. Ideoq; ne ſibi videatur quiſq; in-
ſtruere etiã cũ proterue exagitet, irrideátq; peccantẽ, aut ſuperbe tanquã inſanabilẽ de
teſtatur, In ſpiritu, inquit, mãſuetudinis inſtruire illũ, Conſiderãs teipſum, ne & tu tẽ-
teris. Aliter. q. d. Dico leuiter inſtruite, & etiã, Portate onera. Alter, portet, Alterius,
infirmitatis, Onera. i. ſubuenite vobis inuicẽ orationibus, & alijs hmõi, quaſi ſit ſarci-
na veſtra. Et ſic adimplebitis legẽ Chriſti. i. charitatẽ. ex charitate enĩ Chriſtus peccata Auguſtinus.
noſtra tulit, qui etiã præcepit vt nos inuicem diligamus. Nam &c. q. d. Ita facite vt di Auguſtinus
xi. nam ſiquis aliter fecerit ſeipſum ſeducit. Et hoc eſt quod dicit. Nam ſi quis exiſti-
mat. i. in mente ſua ſuperbe iudicat, Se eſſe aliquid, magnum cõparatione peccantis,
Cum tamẽ nihil ſit, ex ſe, vel nihil ſit cõparatione ſpiritualis qui totũ dat gratiæ, ipſe Auguſtinus
B ſe ſeducit. i. diuidit à veritate: non eum ſeducunt laudatores eius, ſed ipſe potius, quia Ambro.
cũ ipſe ſibi ſit præſentior quàm illi, mauult ſe in illis quærere quã in ſeipſo, ideo ſub-
dit. Opus autẽ. q. d. Nõ ita putet aliquis, ſed potius, Vnuſquiſq; probet. i. diligenter in-
ſpiciat, Opus ſuũ, nõ peccatũ alteriꝰ: vt Phariſęus qui dicebat, Nõ ſum ſicut cęteri ho
minũ, qui nõ re ſed fallaciter iuſtꝰ erat. Probet opus ſuũ, dico. Et ſic. i. ſi actꝰ ſuos cõſi Ambro.
deret, ſciẽs quid boni habet, ſe à deo accepiſſe: & ſi quid mali eſt, à ſe fore: Habebit glo Auguſt. ſuper
riã in ſemetipſo. i. gloriabitur in deo quẽ habet in ſe portãs oleũ ſecũ, Et nõ in altero, Ioannem.
ſic enĩ fiet, vt deꝰ qui eſt in eo ſit gloria eiꝰ, & nihil aliud. Vel, In ſeipſo. i. intus in cõ Hierony.
ſciẽtia ſua pura, Habebit gloriã. i. gloriabiť & gaudebit. Et non in altero. i. in alterius
laude. ſ. cũ alter eũ laudat. Qui enĩ cõſciẽtiã boni operis habet, nõ debet de hoc apud
aliũ gloriari, & laudẽ ſuã foras fũdere, ſed ĩ ſemetipſo hũiliter gloriari. Vel ita, Et ſic
id eſt ſi actꝰ ſuos cõſideret, ſciẽs neminẽ debere gloriari ſe mũdũ habere cor, In ſeipſo Ambro.
habebit gloriã & non in altero. i. in ſui non alterius conſideratione gloriabitur. Nul- Ambroſius
li enim ſe anteponit, nec quẽquã iudicat vt vere ſit iuſtus. Qui enĩ vere iuſtus eſt, alte Ambr.
rum ſibi pręponit, quia plus ſua mala ſcit quàm alterius, quorum cognitio ſibi gloria
eſt. Gaudet enim dum cognoſcit morbum ſuum quem ſanare deſiderat.

Vnuſquiſque enim onus ſuum portabit. Communicet autem is quis catechi
C zatur verbo, ei qui ſe catechizat in omnibus bonis. Nolite errare. Deus non irri
detur. Quæ enim ſeminauerit homo: hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in
carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpi-
ritu metet vitam æternam.

Vnuſquiſq;. q. d. Dico quod vnuſquiſq; probet opus ſuũ, quod & debet. nã de ſuo iu- Augu. de cõſi
dicabiť. Vnuſquiſq;. n. onus ſuũ. i. peccatũ, Portabit, in pœna. Quod hic diciť, cõtra- euan.
rium videtur pręcedẽtibus, vbi ait, Alter alterius onus ſuũ portabit, quod nõ eſt, quia
nomẽ oneris diuerſis modis accipitur. Multa enĩ ſunt verba quę diuerſis locis cõgruẽ-
ter poſita varie intelligũtur, ſicut hic: niſi enĩ oneris nomẽ ſub diuerſis ſignificationi-
bus acceperis, proculdubio putabis eundẽ ſibi in loquẽdo eſſe contrariũ, & hoc tã vici
nę poſitis verbis: qui cũ pauloãte diceret, Alteriꝰ onera portabit: hic dicit, Vnuſquiſq;
onus ſuũ portabit, Sed alia ſunt onera participãdæ infirmitatis, de quibus ſupra egit:
alia reddẽdę deo rationis de actibꝰ noſtris, de quibus hic agit. Illa cũ fratribus ſuſten- Auguſti. de
tanda communicãtur: Hęc propria ab vnoquoq; portãtur. Hęc onera, pctã ſunt: Alia ver. apoſt.

ergo ſunt in quibus quiſq; propriũ portat, nec portat cũ alio, nec proijcit in alterum: D
Alia quę cũ alijs & pro alijs portãtur. Itẽ propter diuerſos hoĩes hęc dicit, Contra eos
enĩ qui putant hoĩem alienis inquinari peccatis, dicit, Vnuſquiſq; onus ſuũ portabit.
Alieno quidẽ peccato nullus inquinatur, niſi cõſentiẽdo vel imitãdo fecerit ſuũ. Itẽ,
cõtra negligẽtes qui nullũ curant corrigere ſecuri quod alienis nõ cõtaminentur pec-
catis, dicit, Inuicem onera portate. Onera infirmitatis inuicẽ portam⁹, dũ lenitate irã
alterius ſuſtineamus, & dũ ei qui lęſit ſi petit indulgemus, & hmõi. Vel per onus intel
ligitur bonũ opus. In ſcripturis enĩ onus & in bonã & in malã partẽ accipitur. Et eſt,
Hieronymus. Vnuſquiſq; onus ſuũ portabit. i. offerret deo in die iudicij manipulos operũ. Vnde ve
nientes autẽ ve. cũ ex. p. m. ſuos. Et accipitur hoc de bonis tãtũ. Vel de bonis & malis
ita poteſt dici. Vnuſquiſq; bonus vel malus. Portabit onus ſuum. i. mercedẽ operũ ſuo
rum referet. Communicet autem. Superius ſpiritualibus prælatis dixit qualiter debeãt
ſe habere erga ſubditos, hic ad ſubditos loquitur, docens quomodo ſe debeant habere
erga magiſtros. q. d. prælati ita ſe habeãt vt dixi. Is autẽ qui catechizatur. i. inſtruitur,
& ũ ſolo, Verbo, non exemplo, Communicet ei in omnibus bonis, quæ ille dicit, non
in malis ſi ea agit, vt lex ſit tibi dux non homo. i. qui verbum audiens eſt, communem
ſe doctori exhibeat recipiendo & opere implendo quæ ille dixerit. & nequis dicat, nõ
debeo agere, niſi quod in illo video, ſubdit, Nolite errare, quia error eſt hoc dicere, &
ſi inde vos excuſatis apud homines, Deus, tamen, non irridetur. i. nõ poteſt falli. Cer-
tum eſt enim deo impoſturam fieri non poſſe, ſed ab eo quiſq; capit quod meretur. Et
vere non fallitur, quia reddet ſingulis pro meritis. Quę etiam ſeminauerit. Vel aliter
Ambroſius. poteſt dici vt moneat ſubditos largiri temporalia prælatis à quibus accipiũt ſpiritua- E
lia. Diſcipulos igitur ad magiſtrorum refrigeria hortatur dicens, Is autem qui cate-
chizatur, id eſt inſtruitur, Verbo comm. ei qui ſe catechizat in omnibus bonis ſuis, id
eſt omnia bona ſua faciat ei communia. Vſitatum enim præceptum eſt, vt prædicato-
ri verbi dei præbeat neceſſaria ille cui prædicatur, quæ bona appellatione recte ſigni-
ficauit: ſicut & dominus in euãgelio cum diſcipulis loquens ait, Cum mali ſitis noſtis
bona data dare filijs veſtris. His potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorum & tem
Hierony. porum, vel quarũlibet rerum oportunitatibus cõſtrictius tibi iunguntur. Præuidẽs au
tem quoſdam obtendere paupertatem, & præceptum velle eludere, addit, Nollite erra
re, deus non irridetur. q. d. Nemo vane ſe excuſet, quia deus non poteſt falli, Scit enĩ
corda noſtra, non ignorat facultates. Excuſatio veriſimilis hominem poteſt placare
deum non poteſt fallere. Et vere non. Quæ enim ſeminauerit homo, prę ſentis vitæ la
bore, Hæc & metet. i. horum mercedem recipiet. Et vere, Quoniã qui ſeminat in car-
Ambroſius. ne ſua, vt de carne, id eſt qui ſeminat carnalia vitia & fouet, & qui omnia quæ facit,
Auguſtinus & ſiqua bona videantur. ideo facit vt carnaliter ei bene ſit. & qui de lege carnaliter ſen
Hierony. tit, De carne & metet, conuenienrẽ meſſem. ſ. Corruptionẽ, nihil enim melius cõuenit
Ambro. carni quã corruptio. Qui autẽ ſeminat in ſpiritu. i. qui ſpiritui dat aſſenſum ex fide cũ
Auguſtinus charitare ſeruiendo iuſtitiæ & legem ſpiritualiter intelligendo, De ſpiritu & metet, cõ
Hierony. uenientem meſſem. ſ. Vitam æternam. Nota quod homo conſtat ex ſpiritu & carne.
Ambro. Ideo ſeminat in ſpiritu & carne. Porro homo etiam Chriſtianus ad comparationem F
Auguſtinus ſpiritus ſancti caro eſt. Illud etiam obſeruandum, quod cum dicit, qui ſeminat in car-
ne, addit, Sua: cum vero dicit, In ſpiritu, non addit ſuo: quia ſemen carnale ex homine
eſt, ſemen vero ſpirituale ex ſpiritu dei eſt. Meſſis vero hæc in fine promittitur. ideo
quod in ſeminando perſeuerantia opus eſt. Vnde addit,

Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim ſuo metem⁹ nõ defi
cientes. Ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maxime autẽ
ad domeſticos fidei. Videte qualibus literis ſcripſi vobis mea manu. Quicũq; enĩ
volunt placere in carne, hi cogunt vos circuncidi, tantum vt crucis Chriſti perſe
cutionem non patiantur. Neque enim qui circunciduntur legem cuſtodiunt, ſed
volunt vos circuncidi, vt in carne veſtra glorientur.

Bonũ autẽ. q. d. Ita ſe habeãt prælati erga ſubditos, & ſubditi erga prælatos, vt dixi,
Vtriq; autẽ. ſ. prelati & ſubditi. Nõ deficiamus facientes bonũ, quia non debet defice-
re operãdo, qui nõ deficiet in metendo. Si homo non impoſuerit finem operi, nec deus

ĩponet remuneratiõi:quãtũ perſeuerauerim⁹ ĩ operib⁹,tãtũ metem⁹,in fruct⁹:& quã-
A tũ auiditas inquirẽtis ſe dilatauerit,tãtũ ſe aperiet ad præmiũ man⁹ retribuẽtis : quia
ſic recipiet quiſq;,quõ facit:quia qui fortis erit ad ſeminãdũ,fortis erit ad metẽdũ.Vn
de ſubdis,Tẽpore enim ſuo.i.cõueniẽti.Metem⁹ nõ deficiẽtes.Nota ꝙ ait ſuo tẽpore,
nõ vtiq; de⁹ ſtatim facit quicquid ad ſalutẽ oratur:nec ideo denegat quia differt, ſed
tẽpore ſuo.i.cõgruo præſtat.Et quia metem⁹ indeficiẽtes,Ergo dũ habem⁹,in hac vi-
ta tẽp⁹ ſeminãdi,Operemur bonũ.Tẽp⁹ ſeminãdi ẽ præſens vita qua currim⁹,in hac Hierony.
licet nobis ꝙ volum⁹ ſeminare:cũ vero trãſierit,operãdi tẽp⁹ auferetur. vñ operami-
ni dũ dies eſt,veniet nox quãdo iã null⁹ poterit operari.Operemur bonũ dico,Ad om
nes,vt ſit perfecta dilectio.Maxime autẽ ad domeſticos fidei.i.ad eos qui ſunt de fa-
milia noſtra per fidẽ.i.ad Chriſtianos.Omnib⁹ enim pari dilectiõe vita ęterna optãda
ẽ,& ſi nõ omnib⁹ eadẽ poſſint exhiberi dilectiõi officia,quę fratrib⁹ maxime exhiben
da,quia faciliores & propẽſiores in bono circa fratres eẽ debem⁹,quia ſum⁹ inuicẽ mẽ
bra.Si enim in cũctos libertatis frena laxantur,maxime in domeſticos.i. in Chriſtia- Augu.
nos,qui habẽt eũdẽ patrẽ,eiuſdẽq; magiſtri appellatione cẽſentur.Omnib⁹ igit̃ ĩpẽdẽ in pſal.cxi.
da ẽ miſericordia,in quo pręponẽdi ſunt iuſti qui ſunt ex fide.Quod aũt omnib⁹ etiã
inimicis noſtris qui ſcelerati ſunt,& perſequẽtib⁹ eccleſiã benefaciendum ſit,eſtis eſt
de⁹ qui dicit,Bñfacite his qui od.vos.Diligite ĩimicos veſtros. Vbi manifeſte oſtẽdit
viſcera miſericordiæ peccatorib⁹ nõ eẽ claudẽda,nec etiã ſi aduerſum nos hoſtilẽ ani
mũ gerãt,quia & ipſi hoies ſunt.& hoc,exẽplo dei patris aſtruitur , qui ſolẽ ſuũ facit
oriri ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.Sũt tamen qui æſtimãt ele
emoſynas tantũ iuſtis præbendas,pctõtibus aũt nihil dari oportere: ne contra deũ co
B nemur,ſi eis volumus ſubuenire quos ipſe vult punire. Adhibẽt etiam teſtimonia ſan
ctæ ſcripturæ. Dicit.n.ſcriptura,Da mĩam,& ne ſuſcipias peccatorẽ,& impijs & pec-
catoribus redde vindictam.Benefac humili & ne dederis impio,quia & altiſſim⁹ odio
habet peccatores,& impijs reddet vindictam.Hæc verba qũo accipienda ſint non in-
telligentes,deteſtabili crudelitate induuntur.vñ nos oportet hæc charitati veſtræ ex-
planare,qualiter intelligenda ſint.Illa ergo ob hoc dicta ſunt, ne cuiquã peccatori iõ
benefacias quia peccator eſt:ſed quia hõ eſt,vt non ſis ad iudicãdum remiſſus , nec ad
ſubueniendũ inhumanus,Ita vtrunq; præceptũ tenebis,odias etiam in illos quod de⁹
odit.i.quod mal⁹ ẽ,& corripe & perſequere,vt perimas quod hõ fecit,& cõſerua quod
hõ eſt.Peccatũ quippe hõ fecit,hoiem vero deus:& nõ ſuſcipias peccatorem , vt velis
ſaluũ eſſe in eo quod malus eſt,ſed quia hõ:vt nulli homini claudatur mĩa,nulli pec-
catori relaxetur impunitas.Perſequamur ergo in malis propriam iniquitatem, miſere
amur in eiſdem cõmunem conditionem.Videte &c.Poſtquã ad meliora opera horta- Augu.
tus eſt eos,redit ad illud vnde prius agebatur,ne.ſ.legales obſeruãtiæ teneant̃ neq͡uis Auguſtinus.
aũt ſub noie eius fallat incautos cauet,finem epiſtolæ manus ſuæ adnotatione cõplẽs Hiero.
Ab hoc.n.loco, manu ſua vſq; ad finem ſcripſit.q.d.vt firmius prædicta teneatis, Vi-
dete qualibus ſcripturis ſcripſi vobis mea manu,vt ſciatis hãc epiſtolam a me miſſam
&per hoc magis obediatis.Quicunq;.n.q.d.opus fuit vt ſcriberẽ, quia pſeudo inſtant
C & hoc eſt. Quicunq;.n. volunt placere,Iudæis infidelibus,In carne.i.in carnalibus ob
ſeruantijs,Hi cogunt vos circũcidi,improbitate non ratione ducunt.& id propter hoc
Tantum faciunt,Vt nõ patiantur,ab infidelibus Iudæis,Perſecutionem Chriſti.i.quę
pro cruce Chriſti infert.Iſti erant pſeudo qui ſic Chriſtũ prædicabãt, vt etiam legem Ambro.
ſeruandam docerent:crucem prædicabant,vt a fidelibus quæſtum acciperẽt:legem,vt
Iudæis placerent.Vel forte hoc ideo dicit,Quia Romani.ſ.Caius Cæſar,& Octauia-
nus Auguſtus,leges promulgauerunt,vt Iudæi vbicunq; eſſent,proprio ritu viuerent, Hierony.
& patrijs cærimonijs deſeruirent.Quicũq; igitur circuncifus erat,licet in Chrm̃ cre-
deret,quaſi Iudæus habebatur in Gentibus:qui vero incircũciſus ſe non eſſe Iudæum
præputio præferebat,perſecutionibus tam Gentilium quã Iudęorum fiebat obnoxius.
Has igitur perſecutiones hi qui Galatas deprauauerãt declinare cupientes,circũciſio-
nem pro defenſione diſcipulis perſuadebant.Nam nec Iudęi perſequi eos poterãt nec
Gentiles,quos videbant & proſelitos circuncidere,& ipſos legalia obſeruare . Neque
enim qui circunciduntur.Quaſi dicat,Vere ideo tantum faciunt, vt vitent perſecutio-
nem.non enim pro amore legis hoc faciunt.Neque enim qui circunciduntur, legẽ cu-

Augu. ſtodiũnt. Illã dicit cuſtoditionẽ legis.ſ.non occidere,non mœchari, & alia hmõi, ad bonos mores pertinentia:quæ niſi charitate & ſpe æternorũ bonorũ quæ per fidem ac cipiuntur,impleri non poſſunt,vt iam dictũ eſt,Sed volunt vos circũcidi vt in carne vr̃a.i.de carnali circuncisione in qua dolor eſt vobis,gloriẽtur apud Iudæos, eo quod tam multo proſelitos faciunt. D

Augu. Ambro. Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti per quẽ mihi mundus crucifixus eſt & ego mundo. In Chrõ.n.Ieſu neque circuncisio aliquid valet neque præputiũ,ſed noua creatura. Et quicunque hanc regulã ſecuti fuerint,pax ſuper illos & mĩa & ſuper Iſrael dei. De cætero nemo mihi moleſtus ſit. Ego.n.ſtigmata domini Ieſu in corpore meo porto. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro fratres. Amen.

Augu. de ver.apo. Augu. Augu. in ſer.de paſ. Chriſti. Augu. ſuper Ioan. Augu. de ver.apo. Mihi aũt abſit.q.d. Illi in carne gloriant̃,Mihi aũt abſit gloriari, niſi in cruce dñi noſtri Ieſu Chriſti. Ecce vbi mundi phũs erubuit,ibi Apoſtol9 theſaurũ reperit:quod illi viſum eſt ſtultitia, Aplõ factum eſt ſapiẽtia & gloria. Noli ergo erubeſcere de cru ce Chriſti,recole frontẽ tuã,ne linguã expaueſcas alienã:de qua cruce vt nõ erubeſce remus,eã in ipſa fronte.i.pudoris domicilio locauimus.Iõ enim crux in fronte creden tium,vbi ſedes eſt verecundiæ figitur,vt de noĩe eius fides non erubeſcat,& magis dei gloriam quã hoĩm diligat. Signum veteris teſtamenti circuncisio in latẽti carne,ſignũ noui teſti crux ĩ libera fronte. Ibi.n.occultatio,hic reuelatio eſt:ibi ſub velamine,hic reuelata facie. Crucem aũt vt ĩ ea gloriemur dñs ſuo geſtans humero, pro virga regni nobis commendauit,quod eſt grande ludibrium impijs,grande myſterium pijs, Hic er go opprobrium & deformitatem Chriſti nõ erubeſcamus,ſed veneremur. Deformitas enim Chriſti te format,niſi deformis ille eſſe voluiſſet,tu formã quã perdidiſti nõ re cepiſſes. Pẽdebat enim in cruce deformis,ſed deformitas ill9 pulchritudo noſtra erat In hac ergo deformitate gloriemur,cuius ſignũ in fronte portam9. De hac deformita te nõ erubeſcamus,ſed gaudeamus cũ Aplõ qui dicit ſe gloriari ĩ Chriſti cruce. Poterat dicere in ſapiẽtia,in poteſtate,in maieſtate:& verũ diceret. Sed ẽ magnũ in ſapiẽtia dei vel maieſtate vel poteſtate dei gloriari,ſed ĩ cruce.vñ impius inſulta,irridetq; phi loſophus. Et quaſi quis diceret, Cur gloriaris in cruce? quid enim prodeſt? Ecce quid. B

Augu. Augu. Per quẽ.i.Chriſtũ crucifixũ. Mihi mũdus crucifixus,eſt vt me non teneat. Et ego mũ do. vt eũ non teneã. Quia nec ego in mũdo aliquid cupio,nec ipſe aliquid ſuũ in me cognoſcit:ſicut dñs ait, Venit princeps mũdi huius,& in me non habet quicquã. Et ẽ ſenſus, Per crucẽ Chriſti mũdi concupiſcẽtię non habẽt in me dominiũ,nec mũdus iã ſe mihi ingerit,& ego contra eum ſum fortis. Et nota quia non ſine cauſa vtrũq; dixit, ſcilicet & ſibi mũdũ crucifixũ & ſe mũdo. Plerũq; enim contingit vt homo mũdũ mẽ te non teneat,ſed tñ mũdus eũ ſuis cupiditatibus vel occupationibus aſtringit. & mor tuus eſt homo mundo,& mũdus eũ quaſi viuus concupiſcit,dũ alio intẽtũ in ſuis actibus rapere contẽdit Sed nec Paulus mũdũ cupit nec mũdus eũ,vt in duobus mortuis neuter neutrũ videt. Quia ergo nec Paulus mũdi gloriã quęrebat,nec à mũdi gloria ip ſe quęrebat:ideo & ſe mũdo,& ſibi mũdũ crucifixũ eſſe gloriabatur. In Chriſto enim. q.d. Ideo ſolũ ĩ Chriſto glorior, Quia in Chriſto Ieſu neq; circũciſio aliquid valet,ne q; præputiũ.q.d.ęqualia ſunt deo pręputiũ,& circũciſio. Sed noua creatura.i.regñatio & noua vita. Nouã enim creaturã dicit nouã vitã per fidẽ Chriſti. Ego ĩ cruce glorior & quicũq; fuerint ſecuti hác regulã.i.rectitudinẽ gloriãdi. Pax.i.trãquillitas mẽtis, Et miſericordia,de peccatis.i.peccatorũ remiſſio,erit a deo, Super illos,gẽtiles: Et etiam Super Iſrael.i.Iudęos,nõ vtiq; carnales,ſed qui ſũt Dei.i.ſpirituales. Duas enim par tes hic ſignificauit ſuper quas manet pax & miſericordia dei.ſ.Gẽtiliũ fideliũ, & Iudæorum credẽtium. Et de cętero.i.amodo. Vel De cætero,ita vt ſint duæ dictiones.id eſt de alio præter fidem.ſ.de legalibus, Nemo ſit mihi moleſtus,vt iterum cogar ſcri bere de eodem. Vñ dicit Ambro. Non vult per turbulentas contentiones tædium ſibi fieri,de re,quæ tum ſatis erat expoſita. Vel ſicut in Græco legitur. De cætero nemo laborem mihi exhibeat, vel præſtet,ſcilicet vt rurſus in vobis neceſſitatẽ habeam laborandi. Laborem enim præſtat magiſtro qui aliter ſentit quã docuit. Dico vt nemo ſit moleſtus mihi,cui vtiq; non eſt faciẽda moleſtia. Ego enim porto in corpore meo F

Auguſtinus Ambr.

A pro fidelibus Stigmata domini Ieſu,id eſt ſigna militiæ Chriſti, quæ me comprobant eſſe militem.ſ.paſſiones,tribulatiões &c.quod nõ pſeudo faciũt.q.d.quod vos nõ attẽditis.Stigmata ergo appellauit quaſi notas pœnarum de perſecutionibus quas patiebatur.Stigma.n.dicitur punctum vel nota aliquo ferro facta.Et eſt ſenſus. Iõ nõ debet fieri mihi moleſtia,quia ego habeo alios conflictus,& certaminina quæ in perſecutionibus quas patior mecũ dimicãt.Gr̃a.Ecce cõcluſio epiſtolæ,quaſi ſubſcriptio, qua & in nonnullis alijs epiſtolis vtitur.q.d.vt prædicta teneatis.Gr̃a,nõ diſſentio, nõ legis ſeruitus,non rixa,non iurgiũ,Sed gratia domini noſtri Ieſu Chriſti o fratres,ſit Cum ſpiritu veſtro.i.cũ rõne veſtra,vt veritatem ſemper intelligatis.Amen.Per hoc verbũ Hebræum vera eſſe quæ locutus eſt oſtendit. Augu. Augu. Auguſtinus. Hiero.

Argumentum in Epiſtolam ad Epheſios.

Epheſii ſunt Aſiani.Hi accepto verbo veritatis perſtiterunt in fide.Hos collaudat Apoſtolus ſcribens a Roma de carcere per Tychicum diaconem.

CAPVT I.

B PAVLVS Apoſtolus Chriſti Ieſu per voluntatem Dei omnibus ſanctis qui ſunt in Epheſi, & fidelibus ĩ Chriſto Ieſu:gratia vobis& pax a Deo patre noſtro, & domini Ieſu Chriſto.Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti,qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati ĩ cõſpectu eius in charitate.

PAVLVS Apoſtolus.Hanc epiſtolam ſcribit apoſtolus Epheſis. Epheſij aũt ſunt Aſiani:hi per Paulum non fundati, ſed confirmati fuerant in fide.Eos.n.non fundauit Apoſtolus in fide,ſed cõfirmauit multa pro eis paſſus a perfidis,qui poſt confirmationẽ firmiter ſteterãt ĩ fide, & in bonis operibus.His ſcribit Apoſtolus a Roma de carcere per Tychicũ cõfortatoriam epiſtolã, cum vlterius nõ eſſet eos viſurus:& ſciens eos eſſe bonos,non arguit de culpa,ſed ne relabantur timendũ erat.Qui enim ſtat cadere poteſt,& quia nullus a deo perfectus eſt qui creſcere non poſſit,eos ad vlteriora hortatur:& ne recedant a fide pro ſuis tribula-
C tionibus,ſcilicet Apoſtoli,teneantq; ſuas ordinationes,& præſertim ne perfectio erigat eos in tumorem,oſtendit de quo ſtatu ad quem dignum vocati ſunt,dicẽs. Omnia beneficia eis vel Apoſtolis ipſis, vel toti humano generi per ſolam dei gratiam collata fore.Eſt igitur intentio Apoſtoli in hac epiſtola,Epheſios in bonis habitis confirmare,& ad vlteriora prouocare,nec non & ad humilitatem actionemq; gratiarũ informare.Modus tractandi talis eſt.De more ſuo ſalutationem præmittit.Deinde gratias agit deo,exponens prius beneficia hũano generi præſcita,poſt ipſis Apoſtolis ſpecialiter indulta.Deinde Epheſis ipſis oſtendens,a quo,& ad quid vocati ſint.Deinde Chriſti dignitatem & prælationem oſtendit,poſtea ad patientiam, & charitatem eos inuitat:vnitatem fidei & eccleſiæ commendans,& dona gratiæ connumerans.Tandem ad certamen exhortans contra principes tenebrarum,militiæ Chriſtianæ armaturam deſcribit.Prius ergo ſalutans,& ſe noto nomine ſignificans,ait,Paulus Apoſtolus Chriſti Ieſu,non meis meritis,ſed Per voluntatem dei,ita & vos per eam habetis quicquid boni eſt vobis.Paulus inquam ſcribit vel mandat,vel ego Paulus ſcribo ſiue mando Omnibus qui ſunt Epheſi ſanctis,exercitio virtutum,Et fidelibus,fide recta Quæ eſt in Chriſto Ieſu.Recte illa duo poſuit.Tũc enim prodeſt ac credit̃ bõa vita,ſi fides eſt in Chriſto Ieſu:tunc vere ſancti ſunt,ſi fideles ſunt in Chriſto.Vel diſtingue ĩter ſanctos & fideles,vt ſanctos intelligas maiores & perfectiores,fideles minus perfectos. Scribit ergo Sanctis,id eſt perfectis.& non ſolum eis,ſed etiam fidelibus,qui ſi non

ſancti ſunt,vel in fide ſani,& quod ſancti ſunt & fideles.hoc eſt in Chrõ Ieſu.i.opere
Chriſti nõ meritis ſuis.Et in ſcribẽdo añ alia ſalutat dicẽs,Grã iuſtificationis.Et pax D
id eſt trãquillitas mẽtis,& recõciliatio ad deũ,ſit vobis, A deo pr̃e noſtro,per quẽ oĩa
cõdita ſunt & reſtaurata,& domino Ieſu Chriſto ſine quo nulla bona dant̃ vobis,Bñ
dictus,præmiſſa ſalutatione incipit a gratiarũ actione innuẽs eſſe a deo:quia aliter be
Ambr. nedicitur deus ab hoĩe,aliter hõ a deo:vnũ quidẽ bñdictionis verbum eſt,ſed pro con
Aimo. gruentia perſonæ varie debet intelligi:ſicut & facere dicit̃ deus & hõ,ſed deus nutu ſo
Ambroſius. lo impoſſibiliter facit,hõ vero conatu & labore:ita deus benedicitur ab hoĩe cũ laudi
bus dignis extollitur,hõ aũt a deo cũ deus ei gratiæ ſuæ dona impartit,non meritis ei⁹
ſed mĩa ſua.Ait ergo.De⁹,ſit,bñdictus,corde,ore,opere,& a me & a vobis,& a bonis
Deus dico,qui eſt Pater,gñatione,Dñi noſtri Ieſu Chriſti,pro quo,nobis benefacit.
Qui benedixit nos.Poſt actionẽ gratiarũ enumerat bñficia quæ a deo per Chriſtũ to-
ti hũano generi ſunt data,& diſtinguit duas dei præordinationes,& earũ effectus,quo
rũ altera eſt de præſenti ad iuſtitiã,altera de futuro ad coronam,nec dicunt̃ duæ,quin
vna dei ſit prædeſtinatio quæ eſt ipſe deus:ſed quia de duobus eſt ipſa dei æterna præ-
ordinatio.ſ.de præſenti in iuſtitia,& de gloria in futuro.Deus.n.ante mũdi cõſtitutio
nẽ,cũ nullos quicquã meruerat præordinauit,quod in tẽpore gratiæ aliquos a perditis
ſepararet,& iuſtos & immaculatos faceret:præordinauit etiã quod & illos iuſtos ad æ
ternam beatitudinẽ perduceret.harũ præordinationũ alterã hic implet.i.quia iuſtos fa
cit:alteram in futuro implebit,quæ erit oĩm perfectio , a qua cõſummatiõe oĩm inci-
pit,oſtendens effectum eius.& vtens præterito pro futuro pro rei certitudine, cum ait,
Ambroſius. Qui,deus,benedixit.i.benedicet,Nos,noſtris meritis maledictos .i. in futuro exalta-
bit,dando immortalitatẽ.Vñ ſubdit,In omni benedictione ſpũali.i. exaltabit oĩmo- E
da exaltatione,& perfecta,quæ tota erit ſpũalis etiam in corporibus quæ tũc habebũt
naturam ſpũs,quia erunt agilia & habilia,cibo nõ egentia,quæ ſpũi naturalia ſunt.
Benedictione dico habita In cæleſtibus.i.in cælo.& hoc fiet, In Chriſto.i.operante
Chriſto.Sicut,poſuit effectũ ſecũdæ præordinationis.ſ. quæ erit de futuro , hic ponit
primam præordinationem quæ eſt de præſenti tangẽs effectũ eius.q.d.benedicet nos
in futuro,quod & ſi videt̃ ex meritis,ita tñ gratis erit,ſicut & prima præordinatio gra-
tuita eſt,quia merita quę præcedunt futurã vitam ex gratia ſunt,& dona dei ſunt.Co-
ronat.n.in nobis deus dona ſua,non quæ ex nobis ſint merito.Et hoc eſt quod ait, Ita
gratis hoc faciet,ſicut gratis nos elegit,prædeſtinãdo.& hoc in ipſo.i.per ipſum Chri
ſtum.Elegit dico añ mundi conſtitutionem.i.antequam eſſemus. Ne quis ergo putet
animas cũ deo fuiſſe æternas,& tunc aliquid meruiſſe,iuxta errorẽ illorũ qui ante hęc
viſibilia dicunt fuiſſe quaſdam aĩas ſctãs,& ideo tunc fuiſſe electas:ſed aperte oſtẽdit
Augu. hoc falſum eſſe dicens.Elegit nos ante conſtitutionem.Quõ aũt eligeret eos qui non-
de prædeſ.ſ. dũ erãt niſi prædeſtinando?Elegit ergo prædeſtinans nos:& ſicut non elegit eo quod
tunc ſancti eſſemus,ita nec iõ quia ſancti futuri eſſemus:ſed potius elegit nos ad hoc,
Vt in tempore grãe Eſſemus ſancti,per bona opera.Non ergo quia futuri eramus ele-
git,ſed vt eſſemus ſancti.Iõ quippe tales futuri eram⁹, quia elegit ipſe prædeſtinãs,vt
tales per gratiã eius eſſemus.Sed Pelagianus veritati reſultãs ait,Præſciebat deus qui F
eſſent futuri ſancti,& immaculati per liberę voluntatis arbitriũ , & iõ eos in ſua præ-
ſcientia quales futuros eſſe præſciuit elegit.Elegit,inquit,antequã eſſent prędeſtinãs
filios quos futuros ſanctos præſciuit:nec fecit,nec ſe facturũ,ſed ipſos facturos eẽ prę
uidit.Quem confutat Aplũs dicens,Vt eſſemus ſancti,virtutib⁹,Et immaculati,a ma
Aimo. lis,A crimine,& hoc In cõſpectu eius,nõ hoĩm.i.intus vbi ipſe conſpicit , non extra
Ambroſius vbi hoĩes videm.Vel,In conſpectu eius.i.vt eũ cõſpiciamus & hoc nõ fecit ipſe meri
tis noſtris,Sed in charitate ſua.Amor.n.dei hoc fecit. Vel ita dico,vt eſſemus ſancti
& immaculati,& hoc In charitate.i.per charitatem noſtram qua diligimus Deũ. Po-
teſt enim intelligi vel de charitate dei qua diligit hoĩes,vel de charitate ipſorum ho-
minum qua diligunt deum.

Qui prędeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum
ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ in laudẽ glorię gratię ſuę, in qua gratifica
uit nos in dilecto filio ſuo, in quo habemus redemptionem per ſanguinẽ eius, re

A miſſionē peccatorum ſecundum diuitias gratiæ eius, quę ſuperabundauit in no-
bis in oī ſapientia & prudentia, vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis
ſuę ſecundum beneplacitum eius quod propoſuit in eo in diſpēſatione plenitudi
nis tēporum inſtaurare omnia in Chriſto quę in cælis & quę in terra ſunt in ipſo.

Qui prædeſtinauit. Poſita prædeſtinatione quæ pertinet ad iuſtitiā & ſanctitatem
vitæ præſentis, ponit̃ hic alia prædeſtinatio pertinens ad vitā æternā, cuius effectū ſu
pra notauit.q.d. Elegit nos vt hic eſſemus ſancti: ipſe vtiq; Qui prædeſtinauit nos.i.
gr̃a ſola prǫelegit.i. volūtate gratuita In adoptionē filiorū.i. ad bōa quę filij habituri
ſunt. Filij aūt ſunt credentes in eum. & hoc eſt quod ſubdit, Per Ieſum.q.d. quod ipſi
filij ſunt, hoc nō eſt per merita, ſed per Ieſum Chr̃m. Prędeſtinauit nos dico vēturos
In idipſum.i. eadē habituros cū Chrō, prædeſtinauit dico, nō nr̃o placito, ſed Secūdū
propoſitū volūtatis ſuæ.i. ſecūdū bonā volūtatē, longe antequā impleret̃ in nobis prę
deſtinatio, habitā, vel oībus palā propoſitā, & oſtēſam. Prædeſtinauit nos dico & ſan
ctificauit. & hoc In laudem glorię gratiæ ſuę.i. vt laudemus glorioſam gratiā.q.d. glo
ria gratiarū eſt ęterna adoptatio, In qua gratia gratificauit nos.i. gratos nos ſibi fecit.
Hic notat̃ effectus primæ pręordinationis quę pertinet ad iuſtitiam. Gratificauit dico
In dilecto filio ſuo, pro quo nos diligit. Diligens.n. ſuum vnigenitū, etiam illis quos
B diligit, & quibus vult filius dinina dona largit̃, In quo. Ecce hic oſtēdit per quē facti
ſumus grati, dicens, In quo, filio habemus redemptionē, vt poſſimus reuerti a captiui-
tate qua ſeruiebamus diabolo venundati ſub peccato: habemus, inquā, per ſanguinem
eius, qui noſtrę redēptionis eſt preciū. Et habemus remiſſionē pec. In baptiſmo dupli-
cem gr̃am oſtēdit, quia & redemit, & peccata noſtra non imputauit. & hoc pręſtitit no
bis, Secūdū diuitias gr̃æ eius.i. ſecūdū diuitem & copioſam gratiam ſuam quia omnia
dimittit, & totū ius inimici deſtruit. Quæ ſuperabūdauit. Hactenus egit de his quę to
ti humano generi collata ſunt, mō agit de his quę ſingulariter Apoſtolis dedit.q.d. di-
co diuitias gratiæ, quę gratia cū oībus abundaſſet fidelibus, In nobis, apoſtolis, Super-
abundauit.i. pluſquā in alijs abundauit, vt verbi gratia in hoc.ſ. In omni ſapientia, id
eſt in omni de diuinis notitia. Et prudētia.i. prouidentia temporaliū. In omni dico, ita
Vt notum faceret nobis ſacramentū voluntatis ſuę. Volūtatē ſuā ſecretā alijs.i. illud
quod ſecreta voluntate facere volebat. & quid illud ſit ſupponit.ſ. inſtaurare omnia,
& hoc non meritis noſtris, ſed ſecundum bonū placitū eius.i. ſecundū bonā voluntatē
ſuam, vt bona fieret ſubueniret. Quod, bonū placitū vel ſacramentū Propoſuit.i. lon- Auguſtinus
ge antequā fieret poſuit, vel oībus palam obtulit. illud dico implendū, In eo, filio.ſ. nō de præd
in alio.i. In Chrō, & nō in alio tēpore implendū, ſed In diſpenſatiōe pleni.te.i. in ple
nitudine temporis diſpenſati a deo.i. in hoc tēpore gr̃ę, quo implere quę cęteris tēpori
C bus promiſſa & figurata ſunt, diuina prouidentia rōnabiliter diſpēſauit. Si enim igna-
ri penitus eſſent hoīes, non prædocti non reciperent Chr̃m: & niſi prius de naturali
& doctrinali lege eſſent conuicti, ſuperbi paruipenderent Chriſti aduentum. Ne ergo
quęratur cur in hoc tempore potius quam in alio voluerit implere ſecretū ſuæ volunta
tis.ſ. Inſtaurare.i. ad primum ſtatum reducere, Omnia, per peccatū deſtructa. Et quę Augu.
in cęlis ſunt.i. angelos, Et quę in terris ſunt.i. hoīes: nō ꝙ pro angelis mortuꝰ eſt Chri in Enchi
ſtus, ſed iō etiā pro angelis fit quicquid hoīm per eius mortē redimit̃ & liberatur a ma
lo, quia cum eis quodammodo reditur in gratiam poſt inimicitias quas inter homines
& ſanctos angelos peccata fecerunt: et ex ipſa hominum redēptione ruinæ illius ange
licę damnum reparatur: & vtiq; nouerunt angeli ſancti docti de deo, cuius veritatis ę-
terna contemplatione beati ſunt, quanti numeri ſupplementum de genere humano in
tegritas illius ciuitatis expectet. Inſtaurantur autē quę in cęlis ſunt, cum id quod inde
cecidit in angelis reddit̃ ex hoībus. Inſtaurātur etiā quę in terris ſunt, cum ipſi homi-
nes qui prædeſtinati ſunt in æternam veritatem, a corruptionis vetuſtate renouantur
Et eſt ſenſus, Voluit inſtaurare.i. ſnpplere, Quæ in cælis ſunt.i. numerum angelorum
diminutum implere. Et quæ in terris ſunt.i, homines qui per peccatū deprauati erant
renouare. Vel, Quæ in cælis ſunt.i. animas ſanctorum quę iam in cælis, & Quę in ter.
i. ſanctos qui adhuc in terra ſunt. & hoc in Chriſto.i. per ipſum Chriſtum. Chriſti enī
aduentus ſalus eſt, & ſanctis qu: iam cum Chriſto ſunt, & illis qui adhuc futuri ſunt.

In quo etiã nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundũ propoſitũ eius qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt ſimus in laudem gloriæ eius nos qui ante ſperauimus in Chriſto. In quo & vos cum audiſſetis verbũ veritatis euangelium ſalutis veſtrę, in quo & credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto qui eſt pignus hæreditatis noſtrę in redemptionem acquiſitionis in laudem gloriæ ipſius. D

In quo &c. Ne apoſtoli in quibus ſuperabundat gr̃a viderent̃ meruiſſe alijs, oſtendit eos ita gratis vocatos nõ meritis ſicut fuerũt alij, dicens, In quo Chrõ. i. per quem Chrũm Etiam nos, apli vt vos alij Sumus vocati, per interiorẽ gr̃am: & hoc non meri-
Augu. in pſal. cxxx. tis, Sed ſorte. i. diuina electione. Sors. n. dicit̃ diuina gr̃a, qua ſalui facti ſumus: quę be-
ne dicitur ſors, quia hominis non eſt electio, ſed voluntatis dei, qui nulla noſtra me-
Auguſtinus rita inuenit, ſed ſorte voluntatis ſuæ nos ad ſalutẽ vocauit: quia voluit, nõ quia digni
Augu. fuimus. Hæc eſt ſors vñ illa tunica dñi deſupertexta, quæ charitatem ſignificat, ſorte ſuper eam miſſa prouenit: quia dei gr̃a, charitas inſpiratur, nõ meritis vocati ſumus.
Augu. de prædeſ. ſ. Nos dico Prius prædeſtinati. i. per gr̃am preparati, & electi: & hoc nõ ſecũdũ merita, Sed ſecũdũ propoſitũ eius, qui etiã ĩ aplis, Opera oĩa, ẽt velle bonũ. Ipſe ergo vt crede- B
re incipiamus operat̃. Nõ. n. quia credimus ſed vt credamus elegit nos & operatur oĩa & hoc ſecũdũ Conſilium voluntatis ſuæ. i. ſecundũ voluntatẽ ſuam, quæ eſt ex ratiõe q. d. quare nos magis elegit ad officium prædicationis & apoſtolatus neſcimus, ſed ta-
Augu. Ambro. men conſilio fecit non temere: & ad hoc vos elegit, Vt ſimus in laudem gloriæ eius. i. vt per nos alij laudent gloriã eius, vt exemplo noſtro nemo iam glorietur in hoĩe. Verum eſt. n. quod ait, Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Laus aũt glorię dei eſt, cũ multi acquirunt̃ ad fidẽ: ſicut gloria medici eſt cũ multos curat. Simus inquã in laudẽ eius nos apli, Qui añ oẽs alios quib9 Chrũs prędicauit, & qui per eũ cõuerſi ſunt, Sperauimus in Chrõ, & iõ tales eſſe debemus, per quos alij laudant. In quo &c. Expoſitis his quæ aplis quæ collata ſunt, mõ venit ad ea dedit Epheſis. q. d. ſperauim9 ĩ Chrõ.
Hierony. In quo Chrõ. i. in cui9 fide, Et vos, Epheſij eſtis, Cũ audiuiſſetis. i. per hoc ꝙ audiuiſtis & poſtquã audiuiſtis, nõ añ. Cũ. n. & cãm notat hic & tẽpus. Cum audiuiſſetis dico verbũ veritatis. ſ. Euãgeliũ ſalutis veſtræ, quod ſalutẽ annunciat, & ad ſalutem vocat. In quo Chrõ. i. in cuius operatione, Et vos, credentes, Signati eſtis. i. diuiſi a grege diaboli. Vel, Signati eſtis, imagine dei reformata ĩ vobis. Vnde, Signatũ eſt ſuper nos lu. v. t. d. Et hoc Spũ ſancto promiſſionis. i. per ſpũm ſanctum qui promiſſus erat, vel qui promiſit hæreditatem, & eſt arra eius. Vnde ſubdit, Qui eſt pignus hæreditatis noſtrę
Augu. in ſer. de viſione dei. Diffuſa eſt. n. charitas in corda noſtra per ſpũm ſanctum. Quid eſt enim ſi diffuſa eſt charitas? ecce iã ex quantulocũq; pignore deambulat deus in nobis, & ſic pignus acce- F
pimus. Quidam tamen codices melius habent arram, eandem quippe rem interpretes dicere voluerunt. Intereſt tamen aliquid in loquendi vſu inter arram & pignus. Pign9 enim qñ datur, ſoluto eo pro quo ponit̃, aufertur: Arra vero ẽ cũ de ipſo datur aliquid quod non eſt auferendum, ſed complendũ. Si ergo charitatẽ mõ deus tanquã pignus dedit nobis per ſpũm, qui datus eſt re promiſſa reddita, auferendũ eſt a nobis pignus? Abſit, ſed hoc quod dedit implebit, iõ melius hr̃ arra quã pignus. Dedit nobis ſpũm, ad hoc vtiq;. ſ. In redẽptionem acquiſitionis. i. ad hoc vt ſanguine eius redempti a iure inimici, & vltra nõ dominet̃ nobis inimicus. Acquiramus deum, vel acquiramur a deo Ad hoc. n. redemit vt habeat, non vt perdat nos. Et in laudem gloriæ ipſius. q. d. & ad hoc dedit nobis ſpiritum, vt laudetur ipſe deus.

Propterea & ego audiens fidem veſtrã quę eſt in Chriſto Ieſu, & dilectionẽ in omnes ſanctos, nõ ceſſo gratias agẽs pro vobis, memoriã veſtri faciẽs in orationibus meis, vt deus domini noſtri Ieſu Chriſti pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis in agnitionem eius illuminatos oculos cordis veſtri, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis, & quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credimus ſecundum operationẽ potentiæ virtutis eius, quã operatus

eſt in Chriſto ſuſcitans illum a mortuis,& conſtituens ad dexteram ſuam in cę-
A leſtibus ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutẽ & dominationem,
& omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo,ſed etiam ĩ futuro,&
oĩa ſubiecit ſub pedibꝰ eiꝰ:& ipſũ dedit caput ſupra oẽm eccleſiã quę eſt corpꝰ
ipſius,& plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur.

Propterea.Enumeratis beneficijs hũano gñeri vel apoſtolis vel Epheſis collatis quid
de beneficijs Epheſijs datis ſẽtiat Apoſtolꝰ ſubdit,ſcilicet ꝙ gratia agit,& rogat ſuper
addi ne illi ſuperbiãt,ſed vltra tẽdãt.q.d.cũ audiuiſſetis euãgeliũ credidiſtis,Propter
ea ego audiẽs fidẽ veſtrã,quę ẽ ĩ Chrõ Ieſu.i.in qua Chriſtũ creditis ſine admixtione
legis,Et dilectionẽ veſtrã,id eſt opera charitatis oſtẽſa.In omnes ſanctos,non ceſſo
agẽs pro vobis gratias deo.q.d.bene noui quales eſtis,& ĩde nõ vos ſed deũ laudo qui
hoc fecit.Ei enim qui fecit aguntur gratię:ideo ait.Non ceſſo pro vobis gratias agẽs.
ſcilicet de habitis:ego etiam Faciens memoriam veſtri in orationibus meis, in quibus
oro deũ vlteriora vobis implorãs.vñ cõgrue pro iã datis pręmittiẽ gratiarũ actio. Qui
enim orãdus eſt vt faciat,illi eſt gratiarũ actio reddẽda cũ fecerit,hoc autẽ in oratio-
nibꝰ meis pero,vt Deꝰ dñi noſtri Ieſu Chriſti & pater glorię.i.Chriſti,Det &c.Diſtin
gue,deꝰ pater,& deꝰ Chriſti eſt & pater:ſed deus Chriſti eſt ſecũdũ humanitatẽ, quia Augu. ad Vitalem.
Chrũs eſt hõ & natus ex fœmina.Vnde in pſal.dicit,De ventre matris meę deus meꝰ Augu.
B es tu.Oſtendens patrẽ eſſe deũ ſuũ,quia homo factus eſt.homo.n.de ventre matris na cõtra Max.
tus,& ſecundum hominem de virgine natus eſt deus,vt non ſolum pater illi eſſet qui
eum de ſeipſo genuit,ſed etiam eius deus eſſet quem de ventre matris hoĩem creauit.
Qui ergo pater eſt filio ex vtero ſuo,de ventre matris deus eius eſt,non de ſuo.Vñ ipſe
dñs ait,Aſcendo ad patrem meũ & patrẽ veſtrũ,deũ meum & deum veſtrum. Hoc igi
tur dico,Vt deꝰ Chriſti & pater det vobis,ea quæ ſequũtur.q.d.ad impetrandũ illa nõ
obtẽdo merita,ſed quod deus & pater Chri eſt.hoc in quã precor, Vt det vobis,& ſi iã
ſapientes eſtis,Spũm ſapientiæ & reuelationis in agnitione eius .i. ſpũm ſanctum qui
det vobis ſapientiã de cæleſtibus plenius quã mõ habeatis:ita vt non obſcure,ſed cla
re & ſine velo eum agnoſcatis.ſ.Det.i.faciat,Illuminatos oculos cordis veſtri.i. ratio
nis,quæ eſt imago dei,in qua renouatis in agnitione Dei.In imagine ergo ſua cogno-
ſce authorem eius qui corporali ſenſu non attingitur. Ne ergo puretis corporeo ſenſu
Deum attingi,ſed oculis mentis ipſum cognoſcite,& auribus mentis ipſum audite.In
corpore enim diuerſa membra ſunt. Alibi audis,alibi vides in corde autem tuo, vbi
diuerſa membra non inueniuntur,ibi audis vbi vides. Ad hoc illuminet oculos, Vt
ſciatis plenius quam modo,Quæ.i.quanta ſit Spes vocatiõis eius.i.res ſperata ad quã
vocar credentes.Hoc dicit vt propẽſiores ſint:quia cũ plene ſcierint quis fructus cre-
dentium,propenſiores fient circa excolendã religionem.Deinde quid noĩe ſpei intel-
C lexerit,aperit ſubdens,Et,ſciatis,Quæ,ſint,Diuitiæ &c.Hæc eſt ſpes.Spes.n. accipit Ambr.
rem ſperatam.Vel ita vt ſpes propria accipitur &c. Vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis
eius.i.quantum valet ſpes vitæ æternæ ad quã vocat:& ſciatis quæ ſit adimpletio eius
ſpei:quod ita ait,& Quæ ſint,Diuitiæ gloriæ eius,hæreditatis.i. glorioſę hęreditatis,
ſcilicet æternæ beatitudinis,quæ dicitur hęreditas, quia firmiter habebitur quæ erit
In omnibus,ſanctis,communiter. Et,ſciatis etiam, Quæ ſit ſuperemiuens magni-
tudo gloriæ futurę.In nos Apoſtolos.i.quod nos apoſtoli præ alijs habebimus gloriã
non vt ſtetis & habeatis,ſed tendatis ad illud maius quod habebimus.Quoddã.n.in-
crementum gloriæ habebunt ſummi doctores vltra illud quod cõmuniter omnes ha-
bebunt.Habebunt enim omnes eundem denarium,ſed differet ſtella a ſtella in clari-
tate,& erunt diuerſæ manſiones in domo patris:& inter alios clarius fulgentes, Apo-
ſtoli altius ſedebunt.Vnde in tabernaculo dñi,ſuper menſam facta eſt corona in ter-
ra ſimul alta digitis quatuor & operiẽs totam menſam,& ſuper eam altera corona au-
reola.Per coronam altam digitis quatuor quæ menſam operiebat,gloria vitæ æternæ
ſignatur,qua omnes electi fruentur,quæ in quatuor libris euãgelij digito dei, id eſt ſpi
ritu ſancto ſcriptis annunciatur:& erat in terra ſimul pro diuerſitate meritorum. Co-
rona aureola,ſuper illam,eſt perfectio remunerationis eorum qui in doctoribus excel
lunt.Ideo Apoſtolus ait,Quæ ſit ſupereminens mag.gloriæ ĩ nos, quæ magnitudo eſt

Virtutis eius.i.in virtute dei danda nobis. Qui credimus,de illa beatitudine. Secundũ D
operationẽ potentiæ virtutis eius,quá operatus eſt in Chrõ.i.ſecundũ quod potenter
operatus eſt in Chrõ cuius mẽbra ſumus,& iõ eadem cum illo nos habituros credim⁹,
operatus inquá in Chrõ,ita.ſ. Suſcitás illũ a mortuis,& cõſtituẽs illũ ad dexteram ſu
Augu. de agone Chriſtianorũ am.i.in æterna beatitudine. Non eos audiamus qui negant ad dexteram patris ſedere
filiũ,dicentes, Nunquid deus pater habet lat⁹ dexterũ vel ſiniſtrũ,ſicut corpora? Nec
nos hoc de deo ſentimus. Nulla.n.forma corporis deus finitur & cõcluditur. Sed dex
tera dei eſt beatitudo æterna quæ ſanctis datur , ſicut ſiniſtra eius dr̃ miſeria perpetua
quæ impijs dat̃. Et eſt. Cõſtituens illũ ad dexterá ſuá.i.oſtendens hoíem Chrũm æter
naliter beatũ In cęleſtibus.i.in cælo. Exẽplũ aũt glíæ ſanctorũ cõſiſtit in reſurrectio
ne Saluatoris,vt í ea cognoſcát fideles,quid eis promiſſum eſt. Simili.n. mõ extollẽt
Idem in codẽ ſupra cælos cũ Chriſto:ſicut ipſe dicit,Pr̃ volo vt vbi ego fuero,& hi mecũ ſint. Quia
& corpus eius quod eſt eccleſia in ipſa dextera.i.in ipſa beatitudine erit. Qñuis.n.cor
pus noſtrũ non ibi ſit,tñ ſpes noſtra iá ibi eſt. Iõ & dñs poſt reſurrectionẽ iuſſit diſci-
pulis ſuis piſcátibus vt in dexteram partem mitterẽt retia,qui etiá dixit agnos ad dex
teram,hœdos ad ſiniſtram ſe poſiturũ. Vel ita. Cõſtituẽs.i.ſtabiliter ſtatuẽs, Illum ho
Ambro. minẽ Chrũm, Ad dexterá ſuá.i.in ſede iudiciaria,in poteſtate iudicádi. Quia.n.oẽ iu-
diciũ pr̃.d.fi.iõ ad dexterá dei ſedere dicit̃ quaſi iudex. Vñ ait Iudæis, Amodo videbi-
tis filiũ hoís ſedere ad dexterá dei &c. Et cõſtituẽs illũ in cæleſtib⁹, Et ſupra oẽm pri-
cipatũ & poteſtatẽ & virtutẽ & dñationẽ.i.ſupra dignitatem horũ ordinũ angelicorũ
& nõ ſolum ſuper hos quatuor,ſed etiá ſuper oẽ nomẽ quod notat̃ non ſolũ in hoc ſe-
culo,ſed etiam in futuro.i.ſuper oẽ noíabile quod vel iá ſcitur vel í futuro ſciet̃. Hoc E
dicit propter incarnationẽ filij dei,vt etiá hõ factus ſuper oẽs cælos eſſe dicatur, & ſu-
per oẽm creaturá,hñs nomẽ dei per naturá nõ per adoptionẽ. Et ne videret̃ præeſſe oĩ
creaturæ dignitate tantũ,& nõ ptáte ſubdit, Et oía.q.d.nõ ſolũ pręeſt oíb⁹ dignitate,
ſed & ſub ea ſunt. Et.i.quia,oía ſubiecit,deus pater ſub pedibus eius, & ſubiecit ei ple-
ne vt per pedes plena ſubiectio notet̃:quæ oía merito ſunt ei ſubiecta, quia per eũ fa-
cta ſunt. Vel, Sub pedibus ei⁹.i.ſub humanitate eius,quę ſignificat̃ per pedes. Quia ſi-
cut pes eſt inferior pars corporis,ita in Chrõ inferior natura eſt humanitas,quá ẽt an-
geli adorant,& ipſi hoí Chrõ oía ſubſunt. Et ipſum. Poſtquá cõmemorauit dignitatẽ
Chr̃i,redit ad nos,oñdẽs dignitatẽ eius ad nos pertinere.q.d. Ita exaltauit de⁹ Chrũm
& hęc eius exaltatio ad nos pertinet,quia ipſe talis eſt caput,& nos corp⁹ eius. & hoc
eſt quod ait.q.d. Hoc quod dixi de chrõ ad nos pertinet. Et.i.quia. Ipſum,qui adeo al
tus ẽ Dedit,de⁹,caput,í quo ſunt oẽs ſpũales ſenſus ecclię.ſ.dona gr̃ę. Illũ inquá de-
dit eẽ caput Supra oẽm ecclíam,quę in cælo,& quę in terra eſt, dũ cõfitentur hũc eẽ
per quẽ facti ſunt. Subijciũt̃.n.illi quaſi capiti,ex quo trahũt originẽ. Ab ipſo.n.facti
ſunt ſecũdũ deitatẽ,& ita ſecũdũ deitatẽ caput eſt ecclię, ſecũdũ quá dedit ei eẽ caput
illũ añ oía gignẽdo. Eſt ẽt & proprie dr̃ caput ſecũdũ hũanitatẽ,ſecũdũ quá coniũgit̃
ei ecclía,& natura & gr̃a. Ná in eo plenitudo gr̃ę fuit,de cuius plenitudine nos accepi
mus. Nullũq; maius donũ pręſtare deus poſſet hoíbus,quá vt verbũ per quod cõdidit
Augu. in pſal.lxxv. oía,faceret illis caput,& illos ei tanquá mẽbra coaptaret:vt eẽt filius dei & filius hoís F
vnus deus cũ patre,vnus hõ cũ hoíbus. Quę,ecclía,eſt corpus illi⁹.i.vnita ei gr̃a & na
tura. Et plenitudo eius.i.implẽs eũ vt habeat mẽbra oía. Et vere eſt plenitudo ei⁹ quia
ipſe eſt, Qui adíplet̃,per eos. Cum.n.regreſſi ad cõfeſſionẽ flectuut genu chriſto adim
plet̃,quia recedentibus euacuari vr̃. Per eos adimplet̃ dico,tamen ens Omnia in omni
bus,hic vel in futuro,quia membra nihil ei conferunt,ſed ipſe oía mẽbris:qui ideo dr̃
eſſe omnia in omnibus,quia omnia ab ipſo ſunt in eis,cuius virtute ſunt quod ſunt.

CAPVT II.

ET vos conuiuificauit cum eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris,
in quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſeculum mundi huius, ſe-
cundum principem poteſtatis aeris huius: ſpiritus qui nunc operatur
in filios diffidentiæ: in quibus & nos omnes aliquando cõuerſati ſum⁹
in deſiderijs carnis noſtræ facientes voluntatem carnis & cogitationum, & era-
mus natura filii iræ ſicut cæteri.

A Et vos. Hic commemorat priora .ſ. quales fuerit ante fidem,& quid modo per gra-
tiam facti ſuut,vt in bonis quæ nunc habent humilientur.& certum ſit quod ſi inimi
cis hæc data ſunt,magis amicis dabuntur ea quæ apoſtolus optat eis .ſ. quod Chriſtus
eſt caput omnis eccleſiæ.Et noſtrum,quia nos,Conuiuificauit cum.i.quamuis,Eſſetis
mortui delictis & peccatis &c.Vel ita cõtinua,vt à ſuperiori ſumas verbum quod ſub
intelligitur.q.d.nos qui credidimus habemus ſpem hæreditatis. Et vos .ſ. credidiſtis.
Deus autem conuiuificauit nos cum.i.quãuis,Prius eſſetis mortui. Vel ita continua,
Deus ſuſcitauit Ieſum,Et vos.i.ſuſcitabit. Cum.i.quãuis,Eſſetis,olim ante fidẽ mor
tui.ſ.nec etiam ſentientes mala noſtra.Mortui dico,Delictis.ſ.dimittendo quæ iuben
tur,Et peccatis veſtris.ſ.agendo prohibita,In quibus delictis & peccatis, Aliquando
ſcilicet ante fidem,longo vſu,Ambulaſtis,de alio ad aliud declinantes.Ambulaſtis di Ambroſius.
co,Secundum ſeculum.i.conuerſationem & ſpeciem,Huius mundi,cuius ſpecies nos
alicit.Et ſecundum principem ſpiritus.i.ſpirituũ.Ponitur enĩ ſingularis genitiuus pro
plurali.Ille eſt Beelzebub qui eſt princeps malignorum ſpirituũ.Vel in tranſitiue ſe-
cundum aliam literam,quæ eſt ſecundum,Principem ſpirituũ,principẽ dico,poteſta-
tis aeris huius.i.qui habet poteſtatẽ in hoc aere caliginoſo,nõ cũ hoĩbus in mũdo,qui
ad iſta caliginoſa de apparatu ſupernorũ angelorũ cũ angelis apoſtatis lapſus eſt tan
quam ad carcerẽ.Caliginoſus enĩ aer infernus eſt dæmonũ vſq; ad iudiciũ.Vnde in ca
B nonica epiſtola dicitur,Carceribus caliginis inferni retruſus in iudicio ſeruaretur peri Ambro.
mendus.Spiritum ergo erroris dicit prĩcipem aeris,quia in hoc aere dominatur. Hãc Ambro.
enĩ partẽ ſibi vſurpauit ad exercẽdã dominationẽ:& quia ita vicini ſunt nobis,& ſpiri
tus inuiſibiles ſunt,magis ſunt timẽdi.Qui principes,Nũc etiã adhuc Operãtur,quã-
tum deus ſinit,In filijs diffidentiæ.i.in eis qui diffidunt de æternis, vel de quorũ ſalu-
te nos diffidimus,& ideo erepti ei ſint grati ereptori Chriſto.Qui intraui in domũ for- Auguſtinus ad vitalem.
tis in ſuo dominatu genus humanũ habẽtis,& prius ipſum alligauit.i.eius coercuit &
cohibuit poteſtatẽ,poteſtatis ſuę fortioribus vinculis:& ſic eripuit vaſa ei⁹ quęcũque
prędeſtinauit eripere.Arbitriũ eorũ ab eius liberãs poteſtate,vt illo nõ impediẽte cre
dã in iſtũ libera volũtate.Proinde hoc opus eſt gratię quã attulit ſecundus Adam,nõ
naturę quã corrupit primus Adam.Filios autẽ diffidẽtię regit prĩceps iſte.i. diabolus
ad arbitriũ ſuũ,quod nec ipſum habet liberum ad faciendũ,ſed in maximã maleuolẽ
tiã ſuis ſceleribus obduratũ.Vnde nemo ſane fidei credit vel dicit hos apoſtatas ange-
los ad priſtinã pietatẽ correcta aliquãdo volũtate cõuerti.Quid autẽ operatᷣ hic prin-
ceps in filios diffidẽtię niſi opera ſua mala?& ĩ primis maximeq; ipſam diffidẽtiam & Auguſtinus. in pſal.xxvi.
infidelitatẽ qua ſint inimici fidei,per quã ſcit eos poſſe mundari?In quã ergo obſtina-
tionẽ cũ deus plerũq; facere dicitur nõ inſtigãdo & inſpirãdo,ſed deſerendo facit.vt il
C li.i.ſpiritus maligni operẽtur in filijs diffidẽtiæ,quod deus debite iuſteq; permittit. In
quibus,peccatis.Et nos oẽs Iudęi.ſ.vt gentes,Aliquãdo conuerſati ſumus, agentes vi
tam noſtrã,In deſiderijs carnis noſtræ.i.in malis cõcupiſcẽtijs quæ ex carne ſunt &
etiã, Faciẽtes,actu,Volũtates carnis.i.ea in quibus caro delectatᷣ,vt eſt luxuria, & hu
iuſmodi.& volũtatẽ,Cogitationũ,vel,Mentium.i.ea in quib⁹ caro nõ delectatur,ſed
anima cogitat,vt ſunt hæreticæ prauitates,& alia huiuſmodi. Et eramus,nos Iudæi, Hierony. ſu
Sicut & cæteri.i.gẽtiles.Filij irę.i.debitores æternæ pœnæ.& hoc, Natura.i. per pa- per Ioan. de
tres.Adam.ſ.& Euã.i.per peccatũ originale ab eis traductũ.Cæcitas enĩ in primo ho cæco nato.
mine per peccatũ cõtingit,de quo oẽs originẽ duximus,nõ ſolũ mortis,ſed etiã iniqui Auguſtinus
tatis.Ideo Aplũs ait,Eramus natura filij iræ.i.filij vindictæ, filij pœnæ, filij gehẽnę. in enchiridiũ.
quomodo natura?quia peccãte primo hoĩe vitiũ pro natura inoleuit. Tenebatur enim
iuſta dãnatione genus humanũ,& erãt oẽs filij iræ.de qua ira dominus dicit, Qui non Auguſtinus.
credit in filiũ,nõ habet vitã,ſed ira dei manet ſuper eũ.Nõ ait venit,ſed manet. Cum in pſal.ci.
hac quippe ira oĩs homo naſcitur.Ipſa eſt enĩ illa ira cum qua omnes nati ſumus, cui
naſcẽdo hęſimus,ira de propagine ĩiquitatis,de macula peccati.Et nota quod ipſa ve
re ac proprie natura hoĩs dicitur,qualis ſine vitio primitus cõdita eſt. trãſlatitio autẽ
verbo vtimur vt naturã dicamus etiam quali naſcitur homo:ſecundũ quã locutionem
dicitᷣ hic,Eram⁹ natura filij iræ,ſicut & cęteri.ac ſi dicat,Cũ hæc prędicta fuerĩt in no
bis ſicut in gẽtibus,nõ deſperet gẽtilis quin par Iudęis fiat,quia nos ſicut ille eramus fi
lij irę. In hac ira cum eſſent hoĩes per originale peccatum,tanto grauius & pernicio-

ſius,quãto maiora vel plura inſuper addiderant,neceſſarius erat mediator.i.recõcilia- D
tor qui hanc iram ſingularis ſacrificij oblatione placaret.Vnde ſubdit,

Deus autem qui diues eſt in miſericordia propter nimiam charitatem ſuam
qua dilexit nos,& cum eſſemus mortui peccatis,conuiuificauit nos i Chriſto,cu
ius gratia eſtis ſaluati,& conreſuſcitauit & conſedere fecit in cæleſtibus,i Chri
ſto,Ieſu,vt oſtenderet in ſeculis ſuperuenientibus abũdãtes diuitias gratię ſuæ
in bonitate ſuper nos in Chriſto Ieſu. Gratia enim eſtis ſaluati per fidem,& hoc
non ex vobis.Dei enim donum eſt,non ex operibus,vt ne quis glorietur. Ipſius
enim ſumus factura,creati in Chriſto Ieſu i operibus bonis,quæ pręparauit de⁹
vt in illis ambulemus.

Deus autem.q.d.quãuis eſſetis mortui,deus tamen,Conuiuificauit nos, Deus autem,
& non alius.& hoc eſt, Deus autem qui diues eſt in miſericordia,qui actualia & ori-
ginalia dimittit . ipſe inquam non propter meritum , ſed propter nimiam charita-
tem,ſuam , Qua dilexit nos.i.Iudæos & gentes.non modo poſtquam iuſti fuimus,ſed
etiam,Cum eſſemus mortui peccatis conuiuificauit nos in Chriſto.i.à ſimili Chriſti,
Auguſtinus. quia ſicut Chriſtum à vetuſtate pœnæ,ita & nos à vetuſtate culpæ mundauit . Vel ſe-
cundum aliam literam,Cõuiuificauit nos.ſ.Iudæos.& hoc in Chriſto .i. per gratiam
Chriſti:& ſecundum hoc ita cum ſuperioribus iungit literam,ibi,Deus autẽ.q.d.Nos
aliquando male conuerſati ſumus,ſed Deus qui diues,&c.cõuiuificauit nos , Iudæos,
In Chriſto.i.per gratiam Chriſti.& ſicut nos ſimiliter & vos gentiles conuiuificauit, E
Auguſtinus contra Fauſt. & hoc eſt quod ſubdit,Cuius,Chriſti,Gratia,& vos gentiles,Eſtis ſaluati,ſicut nos Iu
dæi.& vtroſq;,Conreſuſcitauit. i. cum Chriſto iam ſuſcitauit. Spe tanquam perfectũ
enuntiat quod futurum eſt,quia ſpe certa quod futurum eſt,iam tenemus:ideo iam ve
lut perfectũ eſſet,ſic loquitur.Vnde etiam ſubdit,Et cõſedere fecit,vt iudices , nos &
Auguſtinus vos,In cęleſtib⁹,nõ inaniter ſed fideliter iam cõputat factum quod futurũ eſſe nõ du-
bitat.Certe enĩ in cęleſtibus Chriſtus iam ſedet,nondũ autẽ nos,ſed ſpe certa tenem⁹.
Fecit dico,per hoc,Quod ſumus in Chriſto Ieſu.i.in fide Chriſti,Vt,&c.q.d. Ita hæc
Ambroſius. in ſpe fecit,vt in re cõpleret in die iudicij:quod ita dicit, Vt oſtenderet, in re, In ſecu
lis ſuperuenientibus, id eſt in die iudicij.Abũdãtes diuitias gratię ſuę .i. abũdantia,
dona gratiæ.In futuro.n.ſeculo apparebit donũ dei in remuneratione credẽtiũ, quod
oculus nõ vidit,nec auris audiuit. Et hę ſũt abũdãtes diuitię nõ tãtũ quãtũ mens inue
ſtigare nõ poteſt.Vel ita,vt de pręſenti accipiatur,ſic.q.d.ideo cõuiuificauit nõ prius
mortuos,Vt oſtẽderet in ſeculis ſuperueniẽtibus.i.poſteris noſtris, Abundantes diui-
tias gratiæ ſuę.i.abũdantia dona gratiæ quę hic largitur. Deinde vtranq; ſententiam
progredere ſimul.q.d.diuitias,dico,datas vobis hic vel in futuro:non meritis noſtris,
Auguſtinus. ſed,In bonitate dei:diuitias dico,exiſtẽtes,Super nos.i. ſuper intellect⁹ noſtros , quia
plene capere nequimus. Datas dico,in Chriſto Ieſu.i.per Chr̃m.Et bene dixi ĩ bonita
te.Gratia.n.pręeũte.i.gratuita dei volũtate,Saluati eſtis per fidẽ, quia cooperatur fi- F
des bona dei volũtate.Et hoc.i.fides,Nõ eſt ex vobis.i.ex vi naturę veſtrę, Quia do-
num dei eſt,pure:Nõ,partim, Ex operibus,ita, Vt nequis.i.nemo,Glorietur.i.extolla
tur de operibus.Nõ hoc ideo fecit quod opera bona pia cogitatione facta fruſtrentur,
cũ deus reddat cuiq; ſecundũ opera ei⁹,ſitq; gloria operãti bonũ:ſed quia opera ex gra
tia,nõ ex operibus gratia.Bonũ eſt igitur homini vt de viribus liberi arbitrij ſui non
pręſumat,quia ille qui putauit ſine eius adiutorio ſe poſſe cuſtodire quod dedit,profe-
ctus in lõginquã,vt viuẽs prodige cũcta cõſumpſit , & miſeria attrit⁹,& in ſe reuerſus
dixit,Surgã & ibo ad patrẽ meũ. Quã cogitationẽ bonã nõ habet,niſi & ipſam illi in
Aug.i ſer. de ver. apoſt. oculto pater miſericordiſſim⁹ inſpiraſſet.iõ recte ait,Et hoc nõ ex vobis,ſed dei donũ
eſt:nõ ex operibus,ne forte dicas promerui,& ideo accepi.Nõ putes te promerẽdo ac-
cepiſſe qui nõ promereris,niſi accipiſſes.Gratia pręceſſit meritũ tuũ,nõ gratiã ex me-
Auguſtinus rito,ſed meritũ ex gratia,nã ſi gratia ex merito emiſtis,nõ gratis accepiſtis,oĩa merita
pręcedit gratia,vt dona dei cõſequãtur merita mea.Et ne quis aliter intelligeret,pro-
pter arrogantes,& ſuã iuſtitiã cõſtituere volẽtes,planius aperit ſubdens,Ipſius ei.q.d.
nemo debet de ſe gloriari,quia nos creati in Chriſto Ieſu.i.in fide Chriſti,&, In operi

A bus bonis ſimus factura ipſius.i.opus dei.Vel ita,Nos ſum⁹ creati factura.i.per factu
rá Ipſius.i.per operationē dei,In Chriſto Ieſu.i.in fide Chriſti,& In operibus bonis.
Vel ita, Nos ſumus factura ipſius.Nos dico,Creati in Chriſto Ieſu.i. per Chriſtũ Ie-
ſum, In operibus bonis.Nõ vtiq; illa creatura qua hoĩes facti ſum⁹,ſed ea de qua ille Aimo.
dicebat,qui iá vtiq; homo erat,Cor mundũ crea in me deus,&c.Hac creatiõe forma- Auguſtinus
mur & creamur, In operibus bonis,quæ deus Pręparauit,antequá ad ea ſurgere poſſe de gra.& li:
tis.Præparauit dico,vt in illis Ambulemus,proficiendo:nõ vt cõſiſi grǣ, deinde otio ar.
ſi ſimus.In his verbis aperte monſtrat apoſtolus ipſam dei prædeſtinationē, eiuſdēq;
effectũ.i.gratiá quæ apponit, Ait enim, Creati ſumus in Chrõ & in operibus,hoc eſt Auguſtinus
gratia. Quod aũt ſequit, Quæ præparauit, hoc eſt prædeſtinatio, quia prædeſtinatio de prædeſtin.
eſt gratiæ præparatio.Gratia vero eſt ipſa donatio, quæ eſt ipſius prædeſtinatiõis effe ſanct.
ctus,quæ prædeſtinatio ſine præſcientia nõ poteſt eſſe, poteſt autem eſſe ſine prędeſti
natione præſciētia.prædeſtinatiõe quippe deus ea præſciuit quæ fuerat ipſe facturus,
præſcire autē potés eſt etiá quæ ipſe nõ facit,ſicut quęcũq; peccata,quia & ſi ſint quę-
dá ita peccata vt ſint etiá pœnę pctõrum: Vnde dictũ eſt,Tradidit eos deus in repro-
bum ſenſum:Nõ ibi peccatũ dei eſt,ſed iudiciũ. Prędeſtinatio igitur dei in bono eſt,
eiuſq; effectus bonus eſt. Ille itaq; operatur hominē bonum & cuſtodit qui incõmuta
biliter bonus eſt,ſemperq; ab illo fieri & perfici debemus ei inherentes.

Propter quod memores eſtote quod aliquádo vos qui gentes eratis in carne
qui dicebamini præputium ab ea quæ dicitur circuncíſio in carne manufacta,qui
B eratis illo in tempore ſine Chriſto alienati a cõuerſatione Iſrael,& hoſpites te-
ſtamentorum,promiſſionis ſpem non habentes,& ſine deo in hoc mundo.Nunc
autem in Chriſto Ieſu vos qui aliquádo eratis longe, facti eſtis prope in ſangui
ne Chriſti.Ipſe enim eſt pax noſtra,qui fecit vtraque vnũ,& medium parietem
macerie ſoluens inimicitias in carne ſua, legem mandatorum decretis euacuás,
vt duos condat in ſemetipſo, in vno nouo homine faciens pacem, vt reconciliet
ambos in vno tempore duo per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo, &
veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuiſtis,& pacē his qui prope , quo
niam per ipſum habemus acceſſum ambo in vno ſpiritu ad patrem.

Propter quod.Cõtulerat ſupra iudęos & gētes,oſtēdēs quod vtriq; ſub peccato,nunc
oſtēdit gētes fuiſſe indigniores,& improperia Iudęorũ perpeſſas,vt modo ęquales Iu
dęis magis obnoxii gratię dei.q.d.prędicta bona habetis a deo: Propter quod.i,quia
hęc habetis,& vt ſciatis,oia eē a gratia dei,Memores eſtote,vt magis grati ſitis Quod
vos,Epheſii Aliquando.i.ante cõuerſionē , Eratis gētes.i.quales gētes .ſ.veteres pec
catores Degētes in carne.i.in carnalibus,Qui dicebamini prępurium.i.immũditia.&
hoc Ab ea,circuncíſione quę non vere eſt, ſed Dicitur circuncíſio,quia facta ē manu Ambroſius.
C humana,nõ a deo In carne,nõ in ſpiritu . & memores eſtote Quod vos,qui nũc tales Aimo.
eſtis,Eratis illo tēpore,malo.ſ.ſine Chriſto.i.ſine promiſſiõe Chriſti,quę tunc fiebat
Iudęis.Eratis Etiá alienati a cõuerſatione Iſrael:quibus gētibus.ſ.nõ cõtebanť Iudęi Aimo.
& ſi aliqando legē & prophetas accepiſtis, Dicebamini,vel eratis Hoſpites teſtamēto
rũ.i.aduētitii.Hoſpes quaſi hoſtii pes eo quod cũ ſuſcipiebatur ĩ domo ponebat domi Aimo.
nus domus,& qui ſuſcipiebatur pedē ſuper hoſtiũ, & datis dextris,iurabat quod pacifi
cus eius eſſet ingreſſus.Eratis Etiam nõ habētes ſpē promiſſionis, factę filiis Abrahæ Aimo.
vt de æterna hæreditate.Et ſine deo.i.ſine dei notitia eratis,In hoc mũdo, tam malo.
Nunc autē.ſ.in hoc tēpore gratiæ vos qui,Aliquando eratis longe,nõ loco ſed meri-
to,& à deo,& ab Iſrael qualitate cõuerſatiõis,quáuis eſſetis lõge tamē,Facti eſtis pro
pe,deo.& nõ carnalibus ſed ſpiritualib⁹ Iudæis.& hoc,In Chriſto Ieſu.i.per Chriſtũ
& nõ quoquo modo per Chriſtũ,ſed,In ſanguine Chriſti.i.per ſanguinē eius. In qui-
buſdá codicibus reperiť eſſe ſcriptũ.Qui,ibi.Vos qui gētes eratis,& ſecundum hoc ſu
ſpēſiue legiť,vſq; ibi,Nunc aũt.eodē tamē manēte ſenſu,hoc modo,Memores eſtote
quod vos qui ali.g.&c.Qui dicebamini qui eratis,&c.Nunc vos qui aliqñ eratis, lõge
facti eſtis prope,nõ per vos,ſed In Chriſto Ieſu.i.per Chriſtũ,& per ipſũ : nõ quoquo

modo,ſed In ſanguine Chriſti.& recte dico in Chriſto.Ipſe enim eſt pax noſtra inter D
nos ipſos.ſ,Iudæos & gentes,& ad deũ qui & duos populos inter ſe pacificauit,& ideo
Auguſtinus in lib.retract. reconciliauit.Vnde ſubdit,Qui fecit vtraq;.ſ.vtrũq; populum,vnum in fide & mori-
bus.Ipſe enĩ eſt lapis angularis,in quo duo populi tanquam parietes de diuerſo angu-
lo venientes ſibimet quaſi in pacis oſculo copulãtur,quos per hoc vniuit, quod ſequi-
tur,Et.i.quia eſt,Soluẽs mediũ parietẽ macerię.i.obſtaculũ quod erat inter illos duos
populos,hinc ex lege,inde ex idololatria ſoluit,remouẽs legẽ à Iudæis,& idololatriã
à gentibus:qui paries dicitur macerię,quia nõ erat ſtabilis neq; robuſtus.Eſt enim ma
ceria congeries lapidum ſine cęmento,vt fit circa hortos.Paries vero macerię eſt qui
facile deſtrueretur veniẽte gratia,quæ & legem amouit,& corda gentiũ ab idololatria
conuertit.Medius autẽ erat vt neuter populus alteri concordaret.Stante autẽ hoc pa-
riete erant inimicitiæ,ira,inuidiæq; inter eos,quæ abolitæ ſunt deſtructo pariete.Vn-
de ſubdit,Et per hoc eſt ſoluens.Inimicitias in carne ſua,aſſumpta vel immolata,Le
gem,Hic exponit parietem quantum ad partem Iudæorũ.q.d.Ipſe dico, Euacuans le
Aimo. gem mandatorum.i.euacuans legem veterem,quantũ ad ea quę mandabat.i.ad carna
les obſeruantias,non quantum ad veritatem quam præſignabat.Euacuans dico , De-
Aimo. cretis.i.præceptis euãgelij quæ ex ratione ſunt.ideo euacuauit vt Duos,populos prius
diuiſos per legem,Cõdat in ſemetipſo.i.coniungat in fide eius.Ipſe dico, Faciẽs pacẽ
Ambroſius. deſtructis inimicitijs.Faciens dico,In vno nouo homine.i.in ſe ſolo à quo non aliun
de eſt nouitas. & item ideo exacuat,Vt reconciliet ambos deo,poſitos,In vno corpo-
Aimo. Ambroſius. re,eccleſiæ.quaſi dicat,ſublata inimicitia,& lege euacuata,facis pacem inter ipſos, &
ambos reconciliat deo patri.Per hoc autem reconciliat deo quod pro peccatis ſe obtu E
lit,& per euangelium illuminauit:quæ duo conſequenter oſtendit ſubdens,Ipſe dico,
ĩterficiens,In ſemetipſo inimicitiam,quæ erat inter deum & homines,id eſt peccata di
miſit, In ſe vero non aliter interfecit inimicitiam,quam,Per crucem,id eſt per mor-
Ambro. tem . Omnibus enim profecit mors ſaluatoris. Et veniens, id eſt per aſſumptam hu
manitatem apparens , Euãgelizauit , & ſi non in ſua perſona , ſed in Apoſtolis, Vo-
bis,gentilibus,Pacem,ad Deum fieri per ſe.Vobis dico,Qui longe fuiſtis,à deo, quia
idololatrę & ſine lege erãt. Non enĩ regione à deo longe eſt quiſq;,ſed affectu.Amas
deum,prope es. Odiſti deum,longe es,Et eandem pacem annunciauit, His qui prope
erant.i.Iudæis qui vnum deum colebant,& legem à deo acceperant.

Ergo iam non eſtis hoſpites & aduenæ,ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei, ſuperædificati ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum ipſo ſũmo angulari lapide Chriſto Ieſu,in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in tẽplum ſanctum in domino . In quo & vos coędificamini in tabernaculum Dei in ſpiritu ſancto.

Ergo iam non eſtis,&c.q.d.annunciauit pacem,& etiam fecit. & quod fecerit , effe- F
ctus indicat.Quoniam ambo habemus acceſſum,id eſt facultatem accedendi , Ad pa
trem,& hoc,In vno ſpiritu.i.per eundem ſpiritum qui per Chriſtum omnibus datur.
& quia gentes acceſſum habent ad patrem:ergo o vos gentiles,Iam.i.à tempore fidei.
Non eſtis hoſpites,id eſt indigniores in fide Iudæis,ſicut olim recepti in lege , Et ad-
uenæ,id eſt extranei à deo . ſed eſtis ciues ſanctorum, non carnalis Iſrael, id eſt eiuſ-
dem iuris & dignitatis in domo dei cum ſanctis,Et domeſtici, id eſt familiares Dei,
Auguſtinus in lib.ſenten. quibus.ſ.arcana reuelat,quaſi de Babylonia tranſlati eſtis ad Hieruſalem.Duas quip
pe ciuitates in toto mundo faciũt duos amores,Hieruſalem facit amor dei, Babylona
amor ſeculi.Interroget ergo ſe quiſq; quid amet, & inueniet vnde ſit ciuis.Nos dico,
Superędificati.i.inixi,& de bono in melius prouecti.Super fundamentũ apoſtolorum
Aimo. & prophetarũ.i.ſuper Chriſtum qui eſt fundamentum,pręter quod nemo poteſt aliud
ponere.Dicuntur tamen & Apoſtoli & prophetę fundamẽtum. Vnde ait, propheta in
Pſalmo lxxxvj,Fundamẽta ei9 in mõtibus ſanctis.Sed Chriſt9 eſt primũ & maximũ
fundamẽtũ:qui ſicut aperte dicit ſanctus ſanctorum , ſic figuratę fundamentũ funda-
mentorũ.Si ergo ſacramẽta cogites,Chriſtus eſt ſanctus ſanctorũ.ſi gregẽ ſubditũ co

A gites, Chriſtus eſt paſtor paſtorum. ſi fabricam cogites, Chriſtus eſt fundamentum fun damentorum. Vel, Super fundamentum .i. doctrinam, Apoſtolorum & prophetarum, id eſt ſuper nouum teſtamentum. & vere, quia quod apoſtoli prędicauerunt, prophetæ futurum prædixerũt. Et ne apoſtoli vel prophetæ in quibus fundata eſt ciuitas dei tenerent ſe in ſe, ſubdit, Ipſo ſummo angulari, exiſtente Chriſto Ieſu. In Chriſto enĩ totum innititur primo fundamẽto, in quo omnis iſta compages incumbit, vt nuſquam cadat: quod fundamentum in ſummo eſt & non in imo, vt fabricator poteat ergo fundamentum & lapis angularis Chriſtus eſt. & ab imo ſurgens ſummitatem tenet, qui dicitur lapis propter firmitatem, quia firmitatem ſuſtinet. & ſummus, quia cõſummat. & angularis, quia duos parietes de diuerſo venientes, Iudæorum. ſ. & gentiũ cõpaginat. Vnde ſubdit, In quo, Chriſto .i. per quem Chriſtum. Omnis ędificatio, tam de Iudæis, quàm gentibus. Conſtructa, in fide, Creſcit, per augmentum virtutum. Nemo enĩ tam perfectus eſt qui nõ poſſit eẽ perfectior. Creſcit dico, In templũ .i. vſq; quo ſit tẽplum dei, Factum, remotione vitiorum, in domino .i. in operatione domini. in quo .i. per quẽ Chriſtum. & vos epheſij, vt alij. Coędificamini, .i. ad ſimilitudinem aliorum ædificamini, In tabernaculum dei, vt ſitis habitaculum dei, & hoc in ſpiritu operante.

Ambroſ.

Auguſtinus.

Auguſtinus.

CAPVT III.

B HVius rei gratia ego Paulus vinctus Chriſti Ieſu pro nobis gentibus, ſi tamen audiſtis diſpẽſationem gratiæ dei quæ data eſt mihi in vobis, quoniam ſecundum reuelationem notum mihi factum eſt ſacramentum, ſicut ſupra ſcripſi in breui prout poteſtis legentes intelligere prudentiam meam in miniſterio Chriſti. quod aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicuti nunc reuelatum eſt ſanctis apoſtolis eius & prophetis in ſpiritu, eſſe gentes cohæredes: & concorporales, & comparticipes promiſſionis in Chriſto Ieſu per euangelium: cuius factus ſum ego miniſter ſecundum donũ gratię dei quæ data eſt mihi ſecundum operationem virtutis eius. Mihi enim omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc, in gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti, & illuminare omnes quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi à ſeculis in deo quę omnia creauit, vt innoteſcat principatibus & poteſtatibus cæleſtibus per eccleſiam multiformis ſapientia dei, ſecundum prefinitionem ſeculorum quam fecit in Chriſto Ieſu domino noſtro, in quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem eius.

C Huius rei gratia. Oſtenſo quod per Chriſtũ facta eſt pax & recõſiliatio, hic ponit per quẽ ipſi ſint coædificati, quia deus. ſ. reuelauit Paulo ſalutẽ ad gẽtes pertinere, & miſit prędicare, & facit pati pro eis vt magis ſint deo grati. Ab vltimo aũt incipit, dicẽs, Huius rei gratia .i. pro hac re mihi grata vt vos coædificemini, vel pro gratia dei implẽda in hac, re, Ego Paulus, qui tantus ſum, ſum modo Romę. Vinctus Chriſti Ieſu .i. pro Chriſto Ieſu, & pro vobis gẽtibus. ſ. quia gẽtibus prędicaui verbũ ſalutis. Pro vobis dico, Si tñ audiſtis .i. intellexiſtis, diſpẽſationẽ gratię dei. q. d. mihi ĩ vobis .i. apoſtolatũ diſpẽſatum mihi à deo, qui ſcit quare me ad hoc officiũ elegit. Per hoc vult eos ſcire, quia dei iudicio à Chriſto miſſus eſt prędicare gentibus myſteriũ gratię dei. Vel, Si aũt diſpẽſationẽ gratię quę data eſt mihi in vobis .i. apoſtolatũ quẽ diuerſis diuerſa pẽſamus. q. d. patet me pro vobis vinctũ eſſe, ſi ſcitis me eſſe apoſtolũ noſtrũ quod nemo ignorat, & cũ pro apoſtolatu vinctus ſim, tamẽ .i. maxime pro vobis. Quoniá. q. d. data eſt mihi diſpẽſatio in vos, quia mihi intimatũ eſt diuinũ occultũ, & hoc eſt, Quoniã ſecũdũ reuelationẽ .i. nõ obſcure, ſed aperte, votũ factũ eſt mihi, à deo, Sacramẽtũ .i. occultũ dei, Sicut ſupra ſcripſi in breui .i. in breuitate, vbi dixit ipſe eſt pax noſtra. ibi nãq; myſteriorũ ſibi reuelatorũ ſũmá permodico ſermone perſtrinxit, nõ tam totum quod nouerat proferẽs, quá oſtendẽs ex modico quid taceret. Vnde ſubdit, Prout. q. d. & ſi breuiter ſcripſi, tamẽ aperte, prout poteſtis, attẽte Legẽtes ĩtelligere. Quid. ſ. Prudẽtiá meá .i. ſciẽtiá, In, agnoſcẽdo Myſterio Chriſti .i. ĩ cognoſcẽdo hoc occulto, quo gẽtes, ſaluádę ſunt per Chriſtũ, Quod, myſteriũ Non eſt agnitũ, alijs generationibus

Aimo

Hierony.

nibus præteritis.ſ.quibuſlibet,Filijs hoim.i.rationabiliū:ita plene,Sicuti nunc. Vel D
ita,Alijs generationibus.i.alijs tēporibus,Nō eſt agnitum filijs hominū,ita plene, Si
cuti.i.quā plene,Nunc,cū impleri videtur,Reuelarū eſt in ſpiritu.i.per ſpiritum,San
ctis apoſtolis eius & prophetis,nouis qui interpretantur ſcripturas , qui explanant le-
gem.Priores quidē prophetæ pręſcierunt olim de gentibus quod vocandæ eſſent & fu
turę participes dono dei.Hoc eni ſignificauerūt in multis ſcripturæ locis:ſed hoc la-
tuit eos quod ſine lege per fidē Chri eſſet illis.ſ.ſine circūciſiōe,& ſabbatis, & neome
nijs,& hmōi,hoc eſt autē myſterium quod reuelatum eſt.ſ. Gentes eſſe cohæredes, in
futuro,in patria cęleſti,Et cōcorporales,modo i eccleſia cum Iudæis,Et cōparticipes
promiſſionū eius,dei,quia ad eos pertinet vt ad Iudęos promiſſio à deo facta Abrahę,
Aimo de hęreditate & concorporatione.& hoc totū factū eſt,In Chriſto.i.per Chriſtū.i.per
incarnationē Chriſti,& per euangeliū.i.per meā prędicationē.Non eni prodeſt incar
natio niſi prædicetur.Cuius,euangelij,ego ſum factusminiſter:nō eni eſt meū,ſed dei
& ita mihi nullæ gratiæ reddendæ,ſed deo.Factus ſum miniſter,dico non meis meri-
tis,Sed ſecundum donum gratiæ dei quæ data eſt mihi ſecundum opera vir.eius. Ma-
gna enim virtus eius eſt,qua fecit quod perſecutor ſit apoſtolus.hoc enim eſt vt quod-
libet miraculum.Vel ita,hoc eſt ocultum dei.ſ.Gentes eſſe cohęredes, & concorpora-
les,& comparticipes promiſſionis eius. ſ.dei patris:quod donum deus dedit in genti-
bus,In Chriſto.i per Chriſtum.& hoc, Secundum operationē virtutis eius.i. per hoc
quod potenter operatus eſt ſuſcitando Chriſtum à morte:quod cognitum eſt,Per euā-
gelium.i.poſt meam prædicationem,Cuius factus ſum,&c.quæ nō mutantur. Per prę
Ambroſius. dicationem aſſerit cognitum eſſe donum dei quod deus dat gentibus, iuſta operatione E
virtutis.Operatio virtutis eius eſt,quia ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis deuicta
Auguſtinus. morte,in quo omnes ſalui facti ſunr ſine operibus legis. Huius autem gratię magnitu
dinem cum ſua cōparans paruirare repetit,Mihi,inquam,Omnium ſanctorū minimo
humiliat ſe cum ſe minimum dicit ſciens humilitatem profectum habere . Non ergo
Hierony. de poteſtate minimū dicit,ſed pro prioribus humilior eſt. Nam tantam gratiam ſibi
datam dicit,vt donum præteritis ſeculis ignotum aſſerat ſibi conceſſum manifeſtare
Ambro. gentibus.Mihi,inquā,Minimo data eſt hæc.i.tam magna,Gratia.ſ. In gentibus .i.in
rer gentes,Euāgelizare inueſtigabiles,vel,Ineſtimabiles diuitias.i. multa dona Chri-
ſti quę prorſus intelligi vel inueſtigari nō poſſunt.Et illuminare,per prædicationē &
miracula,quaſi quadam declaratione,Oēs,credere volēres de hac re.ſ.vt intelligant,
Quæ ſit diſpēſatio ſacramēti.i.quāmirabilis,& ex quāta dilectione ſit facta adimple
Aimo. tio arcanę redēptionis.hæc ſunt diuitiæ ineſtigabiles.Idē eni appellat ſacramentum
quod ſupra diuitias.Sed quare ſi inueſtigabiles ſunt illę diuitię,qūo aplūs easeuāgeli
zauit,nā inueſtigabilis res eſt quæ nō poteſt cōprehēdi.Ad quod dicit,quia in ſui na-
tura inueſtigabiles ſunt:ſed per gratiā & reuelarionē ſancti ſpūs, inueſtigabiles ſunt
fidelibus.Myſterij dico.Abſcōditi à ſeculis.i.celati ab oim ſeculorū creaturis. & exi-
ſtentis,In deo.i.in ſola notitia dei.Qui oia creauit vt innoteſcat.q.d.datum eſt mihi
Aimo. euāgelizare & illuminare.& videte quantū hoc eſt,quia per hoc aliqui accreuit ange- F
lis qui multa ſecreta in his didicerūt. Et hoc eſt quod air , Euangelizare dico, ita, Vt
multiformis ſapiētia dei,de reparatiōe hominū,Innoteſcat per eccleſiā,quæ dona dei
recipit.i.per aplōs in eccleſia prædicāres.Principibus & poteſtatibus.i.diuerſis ordini
bus angelorū,qui ſunt,In cęleſtibus.i.in cęlo,vbi & nos erimus.Dicit nāq; beat9 Hie
ronymus angelicas dignitates ſupramemoratū myſteriū ad purum nō intellexiſſe, do
Aimo. nec cōpleta paſſio Chriſti,& aplōrū prędicatio per gentes dilatata.Vnde in Iſaia,An
geli admirāres dixerūt,Qui eſt iſte qui venit de Edom!& in Pſalmo,Quis eſt iſte rex
glorię!Nō ſolū ergo patriarchis & prophetis,Sed principatibus & poteſtatibus in cę-
Hierony. leſtib9 multiformis ſapiētia per eccleſiā,eſt reuelara.Quę recte dicta eſt multiformis
& in Gręco multiuaria.ſ.nō ſolū varia,ſed multa varietate diſtincta . Videamus qūo
Aimo. Hierony. ſit multiformis.Immēſus eſt Chrus,ſe cōcipitur:vagit infans in pręſepio,ſed ab ange
lis laudat in cęlo:Hęrodes perſequit,ſed Magi adorāt ignorāt,Phariſęi,ſed ſtella de
mōſtrat:baptizat à ſeruo,ſed vox tonātis patris audit:timet pati,ſed ſpōte ad paſſio-
Hierony. nē venir:vult trāsferri calicē,ſed Petrū qui calicē tiebat accuſat.Qui hac veritare di-
ſtricti9!Mulnformis ergo dicit dei ſapiētia,quaſi multiplex multas ſpecies & formas

habens,quam principes & poteſtates per eccleſiam agnouerunt. Vel ita,Quę ſit diſpē
A ſatio ſacramēti dei, hoc non mutatur. Sacramenti dico,Abſconditi à ſeculis , non in
ſeculis,ſed,In deo,qui omnia creauit. Habet enim deus in ſeipſo abſconditas quorū-
dam factorū cauſas,quas rebus conditis non inſeruit,eaſq; implet:non illo opere pro- Auguſtinus ſuper Gene.
uidentię quo natura ſubſtituit vt ſint,ſed eo quo illas amminiſtrat vbi voluerit , quas
vt voluit condidit:ibi eſt & gratia per quam ſalui facti ſunt peccatores. Nō enim per
naturam vitio deprauatam,ſed per dei gratiam reſtauratur. Propterea myſterium gra
tiæ abſconditū dixit, non in mundo in quo abſconditæ ſunt rationales cauſæ omniū
rerum quæ naturaliter fiunt,ſicut abſconditus erat Leui in lumbis Abrahæ quādo de
cimatus eſt:ſed in deo in quo abſconditæ ſunt cauſæ eorum quæ per gratiam fiunt,ſiue
eorū quæ ad hæc ſignificanda mirabiliter non naturaliter fiunt. Vt quod de oſſe viri
dormientis mulier facta eſt,& in locum coſtę non coſta,ſed caro ſuppleta eſt. Non ha
buit hoc prima rerum conditio vt fœmina ex eo ſic fieret:ſed tantum hoc habuit,quia Auguſtinus.
ſic fieri poſſet,ne contra cauſas quas voluntate inſtituit,mutabili voluntate aliquid fa
ceret. Ideoq; abſconditum erat in deo quod fieret. Sic cauſæ oīm quę ad ipſius Chri-
ſti aduentū prænuntiandū in rerū natura pręter vſitatū naturę curſum,mirabiliter fa-
cta ſunt in deo quę adminiſtrātib⁹ angelis facta eſſe credūtur. Vñ ſubdit, Vt īnoteſcat
dico,abſcōditi à ſeculis in deo,ita tamē, Vt ſapiētia dei innoteſcat, à ſeculis.ſ.à princi
pio ſeculorū, Princibus & poteſtatibus,quę ſunt, In cęleſtibus. Non ſane indiget deus
nuntijs propter inferiorū ſcientiā.ſ. vt hęc inferiora ab eis diſca qui ſtabiliter & incō-
mutabiliter nouit omnia. Habet autē nuntios propter nos & propter ipſos,quia eis bo
B nū eſt deo aſſiſtere vt eū de inferioribus cōſulāt,& iuſſis eius obediāt:nō latuit eos my
ſteriū regni cęlorū quod opportuno tēpore reuelatū eſt pro ſalute noſtra , quo ex hac
peregrinatione liberati eorū cœtui cōiungamur. ſic ergo abſconditū fuit hoc à ſeculis
in deo, vt tamē, Innoteſcat principatibus & poteſtatibus in cęleſtibus & ſapientia dei,
quia ibi primitus eccleſia fuit:quo poſt reſurrectionē & iſta eccleſia cōgregāda eſt, vt
ſim⁹ æquales angelis dei. Illis ergo à ſeculis innotuit,quia oīs creatura nō ante ſecula
ſed à ſeculis. Ab ipſa enī exorta ſunt ſecula,& ipſa à ſeculis,quia cū eis cœpit . Filius
vero ante ſecula,per quē facta ſunt ſecula. Vnde in perſona ſapiētię, Ante ſecula fun-
dauit me. Addit. Per eccleſiā multiformis,& eſt ordo verborū, Data eſt mihi,gratia.ſ.
Illuminatę,oēs Per eccleſiā.i.in eccleſia,de hac re, Quę ſit diſpēſatio ſacramēti à ſe-
culis in deo,quod oīa creauit. Abſcōditi dico,ita tamē, Vt ſapiētia dei innoteſcat prin
cipibus & poteſtatibus in cęleſtibus,quę ſapientia eſt, Multiformis,nō in ſui natura, Aimo
ſed, Secundū prępfinitionē ſeculorum . Quę enī in ſui natura ſimplex eſt ſecundū ea
quę agūtur in ſeculo quę deus pręfiniuit.i.prędordinauit,eſt multisformis cū varientur
multiformiter. Et ne videātur ſibi cōtradicere in prędictis ſentētijs ſacrę paginæ do-
ctores,ita poteſt determinari quod dictū eſt, vt illis qui maioris dignitatis ſunt,& per
quorū myſteriū illa nūtiata ſunt,cognita fuerint ex parte, vtpote familiaribus nūtijs:
Illis vero qui minoris dignitatis ſunt.incognita eſſent, Quā,prępfinitionē, Fecit deus,
pater.i.prędordinauit cōplēdā, In Chr̄o,vel, Fecit.i.cōpleuit, In Chriſto.i.dño noſtro,
C id eſt per Chriſtū. In quo,Chriſto cū per eū pater ipleuerit, Habemus fidutiā,cōtra tri
bulationes. Vel, Fidutiā.i.certitudine futurę hęreditatis, Et acceſſum,in re ipſa ad pa
trem.& hoc, In confidetia.i.metito confidentiæ habitæ, Per fidem eius.

Propter quod pero ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis,quę eſt glo
ria veſtra. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chri
ſti,ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur , vt det vobis ſecundū
diuitias gloriæ ſuæ virturem corroborari per ſpiritum eius in īteriori homine
Chriſtum habitare per fidem in cordibus veſtris in charitate radicati & fundati,
vt poſſitis compræhendere cum omnibus ſanctis quæ ſit latitudo,& longitudo,
& ſublimitas,& profundū. Scire etiā ſupereminentē ſcientiæ charitatē Chriſti,
vt impleamini omnē plenitudinē dei. Ei autē qui potēs eſt oīa facere ſuperabun
danter quā petimus,aut intelligimus ſecundū virtutē quæ operatur in nobis, ipſi
gloria in eccleſia & in Chriſto Ieſu in oēs generationes ſeculi ſeculorū, Amen.

Propter quod.i.quia habetis acceſſum & alia bona,quæ ſupra dicta ſunt, Peto ne de D
ficiatis,à fide & bona operatione,In tribulatiõibus meis.i.propter tribulationes meas,
Ang.i ſer. de ver. apoſt. quę ſunt,Pro vobis probãdis,Quę eſt gloria veſtra.ſi vos ſtatis in eis & non deficitis,
Huius rei gratia.q.d.vos peto vt nõ deficiatis,& ideo ſupplico deo patri vt gratia co-
operetur vobis.& hoc eſt quod ait,Hu9 rei gratia.ſ.ne deficiatis à fide, Flecto genua
Aimo. mea, &c.Attende quod dicẽs,peto ne deficiatis,oſtẽdit eos habere proprię voluntatis
arbitriũ,ſed ne illud ſufficere putent,addit,Huius rei gratia flecto genua mea.i.hũmi
lio ſenſum mẽtis meę.Vel exteriora corporis genua flecto,Ad patrem dñi noſtri Ieſu
Ambroſius. Chriſti,in Gręco habet̃ tantũ,Ad patrẽ.Quòd autẽ in latinis codicibus additum eſt,
Aimo Domini noſtri Ieſu Chriſti,bene cõuenit,quia orabat vt merito eius obtineamus, cui
proprie & naturaliter eſt pater,nobis autẽ adoptiue.Ex quo,deo patre,Omnis paterni
tas in cęlis & interra noiatur.i.ex cui9 diſpoſitione ſunt nobis patres,& in cęlis ange
li nobis prouidẽtes, & i terra pręlati.Et nota quod nõ ait,eſt,Paternitas,ſed,Noiatur
quia nec homo,nec angelus vere eſt pater,vt deus qui eſt pater oim creatione, & fide-
lium recreatione,quos adoptauit in filios.Sicut.n.deus qui ſolus vere eſt,& ſolus vere
bonus eſſentię & bonitatis ſuę nomẽ cęteris impartit:vt ipſa quoq; eſſe & bona dican
Aimo. tur,ita & ipſe qui ſolus pater eſt omniũ rerũ creatione & fideliũ regeneratione, pater-
nitatis nomẽ cęcis dedit.Vel noiatur.i.noiabilis eſt.Ab illo eni qui eſt pater oim, & B
angeli in cælo,& hoies in terra acceperũt,vt patres aliorũ vocarẽtur.Et nota quod ip
ſe etiã Chriſtus dei vnigenitus per naturá,adoptionis beneficio patrẽ ſe ſignificat, di-
cens,Fili dimittũtur tibi pctá tua.Et itẽ,Filioli mei adhuc mod.vo.ſum. Similiter &
ſpũs ſanctus per quẽ iuſti adoptãtur in filios.Homo aũt dicit̃ pater,vel natura, vel au
ctoritate exẽpli,vel ratione beneficij.Ad patrẽ igitur Chriſti flecto genua mea,Vt det
vobis ſecundũ diuitias glorię ſuę.i.ſecundũ copiã maieſtatis ſuę , Virtutẽ.i.conſtan-
tiam.i.det vobis vt nõ deficiatis.Inde eni.i.ex virtute erit non deficere .ſ. Det vobis,
Corroborari in interiori homie.i.det vobis virtutẽ qua ſitis roborati i interiori hoie,
qui ab hoſtibus nõ poteſt contingi.& hoc,Per ſpiritũ eius.i.per ſpiritũ ſanctũ, & pri-
us det,Chriſtũ per fidẽ habitare in cordibus veſtris,quod ad hoc proficit vt ſecuri de
auxilio eius ſitis,dum per fidẽ habitat in vobis,vt cũ fidẽ habemus ipſum habere vi-
Auguſtinus Super Ioan. deamur.Fides eni in nobis,Chriſtus eſt in nobis.Fides tua de Chriſto, Chriſtus eſt in
corde tuo.Non ſine cauſa cũ dixerit,Det vobis virtutẽ,addit,& det Chriſtũ habitare
in vobis.Sunt eni aliquãdo fortes hæretici,in quibus Chriſtus nõ habitat. In charita
te.Ordo verborũ talis eſt,Oro etiã vt,In charitate radicati.i.firmiter plantati,ad ſimi
litudinẽ arboris,quæ quanto plus terræ figitur,tanto plus trahit humorẽ & creſcit, &
vberius fructũ reddit.Et fundati,ad ſimilitudinem domus,quia in eis ſpiritus ſanctus
Auguſtious de gra. no .t. habitat.Poſſitis cõprehẽdere.i.perfecte intelligere, Cum oibus ſanctis.i. ſicut omnes E
ſancti.Hæc eſt cõmunio diuinę cęleſtiſq; reipublicę.hi nõ ſua quęrũt, ſed quæ Chri-
ſti ſunt.i.nõ cõmoda priuata ſectãtur , ſed in cõmune vbi ſalus omniũ eſt conſultant,
Quid poſſitis cõprehendere?Quę ſit.i.quãta eſſe debet,Latitudo charitatis,quę debet
vſq; ad inimicos extendi,& cũ hilaritate bene operari:quia qui triſtis dat,perdit quod
Auguſtinus de ver. apoſt. dat.Opus ergo eſt latitudine charitatis,ne pereat quicquid boni facis : ſed quia abun-
dante iniquitate refrigeſcit charitas,opus lõgitudine.Vnde ſubdit, Et,quę ſit longitu
do,charitatis,Hęc eſt perſeuerãdi lõganimitas,vbi quodãmodo ſtãdo perſeverat̃.Vn
de,Qui perſeuerauerit vſq; in finẽ,ſaluus erit.Et,quæ ſit,Sublimitas,charitatis. Hæc
Auguſtinus eſt quę ſurſum cor dirigit,vt deus in pręmiũ expectetur . Nam ſi bene operaris etiam
ad inimicos & hilariter tribuis,habes latitudinẽ:& ſi in his vſq; in finẽ perſeueras,ha-
bes longitudinẽ.Sed ſi oía hæc nõ propter mercedẽ ſuperiorẽ vel ſupernã facis altitu
dinem nõ habes:& illa iam nec latitudo erit,nec lõgitudo. Nam altitudinẽ habere,eſt
cogitare deũ,amare deum,& gratis amare ipſum adiutorẽ,ipſum conatorẽ: poſtremo
ipſum præmiũ deputare,nõ aliud ab ipſo quam ipſum expectare:ſi amas, gratis ama:
ſi vere amas,ipſe ſit merces quẽ amas.Et,quid ſit,Profundũ charitatis.i.poſſitis intel
Auguſtinus ligere ocultũ iudiciũ dei eſſe,quare iſti dat,illi nõ.De profundo.n.iudiciorum dei quæ
perſcrutari contẽplariq; nequimus,procedit omne quod poſſumus. Quod poſſum vi-
deo,vñ poſſum nõ video,niſi quia noui eſſe à deo:quare illi & nõ illi det,multum eſt a
me:abyſſus,& profũdũ eſt.Nunc ergo ipſa charitas in bonis operibus exercitur ad ſub

ueniendum alijs,& vſq; ad inimicos porrigitur:& hęc latitudo eſt. Nunc longanimi- Auguſtinus de gra.n.t:
A tate aduerſa tolerat:& in eo quod veraciter tenuit, perſeuerat: & hæc longitudo eſt.
Hoc autem totum propter adipiſcendam vitam æternam,facit quę illi promittitur in
excelſo:& hæc altitudo eſt.Exiſtit vero ex occulto iſta charitas, & hoc eſt profundũ.
Profundum enī eſt voluntas dei,cui cauſæ non inueſtigãtur,cuis gratia ſumus ſalui fa
cti,nõ ex operibus iuſtitię quæ fecimns nos,ſed ſecundũ eius miſericordiam.Volunta
rie quippe genuit nos verbo veritatis.& hæc volũtas eſt in abdito, cu9 ſecreti profun
ditatē quodámodo aplũs expaueſcens clamat.O altitudo ſapiētiæ & ſcienriæ dei, hoc
eſt profundũ.Altitudo enī cõmune nomē eſt excelſo & profundo:ſed cũ in excelſo di
citur ſublimitatis eminentia cõmendaturicũ antē in profundo, difficultas inueſtiga-
tionis & cognitionis.Et ſciendũ quia in his verbis figura & myſterium crucis oſtēdi- Auguſtinus ad Ianuariũ:
tur.Qui enī quia voluit mortuus eſt,qũo voluit mortuus eſt. Nõ fruſtra igitur mortis Aug.i ſermo: quodam.
tale genus elegit in quo latitudinis huius,& longitudinis,& altitudinis, & profundita
tis magiſter tibi exiſtere.Qui dixit,Tolle crucē tuá,& ſequere me. Tollitur crux cũ
ſpiritu facta carnis mortificãtur:quãdiu autē euacuatur corpus peccati, quandiu exte-
rior homo corrũpitur,vt interior renouetur de die in diē,tēpus eſt crucis. In cuius er-
go poteſtate erat mori vel nõ mori,& ſic vel ſic mori,nõ fruſtra crucem elegit, vbi te
huic mundo crucifigeret.Nam latitudo eſt in cruce tranſuerſum lignũ,vbi figunť ma
nus,quod ad bona opera pertinet,quia ibi extendũtur manus.Lõgitudo eſt in ea parte
ligni quę ab ipſo tráſuerſo ad terra tēdit,& ab ipſo ligno vſq; ad terrá cõſpicua eſt:ibi
corpus crucifigiť,& quodámodo ſtat,& ipſa ſtatio perſeuerētiá ſignificat. Altitudo au
tem in illo ligno eſt,quod ab eodē tráſuerſo ſurſum verſus ad caput eminet,per quod
B ſignificatur ſuperiorũ expectatio. Profundũ vero eſt in ea parte ligni,quę nõ apparet Auguſtinus ad Paulinum de diuidendo deo.
quę fixa terrę occultať,vnde illud ſurgit,quod profũditatē ſignificat gratuitę gratię,
in qua multorũ ingenia cõteruntur id veſtigare conátia, Hęc ergo verba apoſtoli ſic
ītelligere ſoleo,oro vt poſſitis ītelligere quę ſit latitudo charitatis,lõgitudo,&c.i.quod
ſit myſteriũ crucis.Sacramēto enī crucis,horũ verborũ intellectus coaptať:vt ſit ſen-
ſus,Quæ ſit latitudo,in operib9 charitatis,quę extenditur vſq; ad inimicos diligēdos
ſicut Chriſtus fecit,qui orauit pro inimicis,quod oſtēſum in cruce ſua fuit, quæ in la-
tum tenſa eſt à dextra in ſiniſtrá,vbi manus fixę per quas opera ſignãtur,quę in hilari
rate decer eſſe,& Quę lõgitudo,charitatis.ſ.quod vſq; in finē durare debet. Vnde dici
tur de Chriſto,Cum dilexiſſet ſuos vſq; in finē dilexir illos,quod ſignificatũ eſt per lõ
gitudinē crucis,à ſurſum vſq; deorſum.& Quę ſublimitas,charitatis.i.quo tendat cha
ritas.ſ.ad ęterná beatitudinē,quę notatur per partē crucis ſuperpoſitá,Et,quod, Pro-
fundũ,charitatis quod totũ portat, vt pars crucis fixa in terra.ſ.in abſcondito,quod
nõ videtur.i.miſericordia dei,quę occulto dei iudicio prouenit,per quá charitas in no
bis longa, lata eſt.ſ.& alta.Ex occulta enī dei volũtate vocať homo ad participatio- Auguſtinus in eodem.
nem tantæ gratię,alius ſic,alius autē ſic.Vel profundũ charitatis ſunt eccleſiaſtica ſa-
craméra quę ſunt profunda & inueſtigabilia,& ſunt fundamentũ charitatis, ſine qui-
bus nõ valet charitas.Intelligētes igitur per myſteriũ crucis mundo crucifigamur,ex-
C tendentes manus in latitudine bonorũ operũ,& in longitudine vſq; in finē perſeuerá
tes,atq; habētes cor ſurſum vbi Chriſtus eſt:totũq; hoc nobis,ſed illi9 mię tribuentes,
cuius profunda iudicia omnē ſcrutatorē fatigant. Scire.q.d.oro vt poſſitis,Etiá ſcire.
ex parte vt imitemini,Charitatem Chriſti, qua nos dilexit,quę noſtram ſuperat.Su-
pereminentem ſcientiæ humanæ.i.quę ſupereminet,& excedit ſciētiá humaná, quia
plene ſciri nõ poteſt quáta charitate dilexerit.Vel ita,Scire charitatem Chriſti.i.quæ
habetur cum ſcientia Chriſti eſſe ſupereminens intelligitur.ſ.alij charitati. Charitas
eni ſcientiæ.i.quæ habetur cum plena ſcientia,Supereminet alij charitati,quia quan-
ro melius intelligitur deus,tanto plus diligitur:ideo oro vos ſcire iſta,vt per has ſcien
rias,Impleamini,bono,eundo,In omnē plenitudinē dei.vt hic virtutũ,poſtea beatitu
dinis habeatis plenitudinem.Hanc plenitudinem dei quidá in his verbis ſic intellexe
runt,vt putarent nos hoc idem futuros quod deus eſt,dicentes.Si aliquid minus quàm
deus habebimus & minores erimus,quomodo implebimur in omnem plenitudinem
dei! Sed quoniá īplebimur,profecto erimus deo ęquales Deteſtádus eſt error iſte.Nõ
eni ſic īplebuntur vt ſint & ipſi plenus de9,ſed vt perfecti ſint pleni deo.Vel ita, oro,

Vt poſſitis cōprehēdere quę ſit latitudo,lōgitudo,& ſublimitas & profundū dei.i.im- D
Ambroſius. mēſum & inęſtimabilē cognoſcere deū,omnia excedētem maieſtate virtutis ſuæ. Cū
autē hoc dicit ſignificat,quod ſicut in ſphęra tāta lōgitudo quāta latitudo,& tāta altitu
do quantū & profundū:ita & in deo oīa ęqualia ſunt immēſitate infinitatis, imo vnū
& idē prorſus. Et eſt ſenſus, Quę ſit latitudo,&c.i.& quę ſit imēſitas dei oīa excedens
& implēs,nō in eis clauſa,ſed oīa intra ſe habēs,vt ſolus ineffabilis & infinitus habea
tur. Scire,&c. poſt immēſitatem patris vult eos ſcire charitatē Chriſti eſſe ſuper ſciē-
Ambroſius. tiá hoim.& hoc,vt poſitis etiá,Scire charitatē Chriſti.eſſe Supereminētē ſciētię hu-
manę. Nemo.n.poteſt charitatis eius magnitudinē colligere.ſ.quod deus factꝰ eſt ho
mo,quod iuſtus pro ipijs,dn̄s pro ſeruis,creator pro creatura morit̄,&c,hmōi:ideo vo
lo vos ſcire iſta, Vt ipleamini in omnē plenitudinē dei.i.vt cōfeſſiōe & gratiarū actio
ne,ſicut patri ita & filio honorē exhibeatis,vt ſit plena diuinitatis profeſſio in vobis,
quia tūc nihil deeſt Chriſtiano cū patrē & filiū ſic cognoſcit:aliter nō eſt integra pro
feſſio deitatis,quia fides,nec in ſolo patre integra eſt,nec in ſolo filio perfecta. Ei aūt.
q.d. hoc oro vobis,ei autē ſit gloria qui poteſt facere.& hoc eſt quod ait, Ei aūt qui po
teſt oía facere.i.cōplere in vobis, Superabūdāter quá petimus aut intelligimus.i.pluſ-
quam nos petere ſciamus aut pręſumamꝰ. Ideo dicit. Petimus aut intelligimꝰ quia plꝰ
Aimo. intelligimꝰ quá petamꝰ.pōt hoc in nobis,dico, Secūdū virtutē quę operat̄ in nobis.i. B
ita poteſt hic in vobis ſicut iam fecit in nobis aplís, Ei,inquam, Ipſi.i.ſoli, nō homini
qui nihil ex ſe pōt, Sit gloria,pro his quę fecit, In eccleſia,& ī Chr̄o Ieſu.i.pro his glo
rioſus appareat,nō ſolū in pręſenti,ſed etiá, In oēs gn̄ationes ſeculi ſeculorū. Vel ita
lege literá, Ei autē qui poteſt oía,iſta quę peto, Facere.i.cōplere. Potēs eſt,dico, ſecū-
dū virtutē quę operat̄ in nobis hoibꝰ. Bona operat̄,dico, Superabūdāter quá petimus
aut intelligimus. Potēs.n.eſt deꝰ hęc facere ſecūdū virtutē quę operat̄,in qua ſūt quę-
dá quę nemo peteret vel intelligeret,vt.ſ.deus hō fieret,& pro hoibꝰ moreret̄,& hmōi
alia. Ei,inquá,ipſi ſit gloria in eccleſijs & in Chriſto Ieſu,hoc nō mutatur. Sit gloria,
dico, In omnes generationes ſeculi ſeculorū.i.ſeculi omnia continentis Amen.

CAPVT III.

OBſecro itaque vos ego vinctus in domino, vt digne ambuletis voca-
tiōe qua vocati eſtis,cum omni humilitate & manſuetudine, cum pa
tientia ſupportantes inuicē in charitate. Solliciti ſeruare vnitatē ſpi-
ritus in vinculo pacis. Vnū corpus & vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis
in vna ſpe vocationis veſtræ. Vnus dominus, vna fides, vnum baptiſma. Vnus
deus & pater omnium,qui ſuper omnes,& per omnia,& in omnibus nobis.

Obſecro itaq;. Hactenus oſtēdit omnia gratię dei tribuēda:hinc de moribus admo- F
net, vſq; ad finē.& prius cōiter oēs poſt per ſingulos ordines.q.d.quia deꝰ poteſt om-
nia facere,vel vt ei ſit à vobis gloria,itaq; obſecro vos,ego Paulus, Vinctus,cui cōpa-
tiendū eſt. Vinctus,dico, In dn̄o.i.propter dn̄m, Vt ambuletis,de bono in melius pro
ficiendo, Digne vocatiōe quę vocati eſtis.i.ita ambuletis vt cōueniat meę prædicatio-
ni ambulatio veſtra,ita.ſ.cū omni humilitate.i.interiori & exteriori. Et cū māſuetu-
Aimo. dine,vt tractabiles ſitis,& cū patiētia,aduerſorū, Supportātes vos inuicem,ſi à fratre
Auguſtinus. ad eudoxi. oritur molęſtia:vel alter alterius onera portate.& hoc non ficte,non pro terreno com
modo, Sed in charitate. Ipſa eſt enim actio recti itineris,quæ oculos ſemper ad deū
habet. Talis actio nec frangitur negotio,nec frigida eſt, nec turbulenta eſt:nec mar-
cida,nec audax:nec fugax,nec præceps,nec iacens. Ita ergo ambulate,& ſitis, Sollici-
ti,id eſt ſtudioſi,cauti,attenti,ſeruare vt ſacroſanctum, Vnitatem ſpiritus,id eſt vnita
tem eccleſiaſticam,quam facit ſpiritus ſanctus.ſ.vt vnum corpus ſitis opere ſpiritus
ſancti. Vos dico degentes,in vinculo pacis,id eſt pacem ſeruantes:quæ dicitur vincu-
lum,quia pax iſta eſt nutrimentum ſpiritualis vnitatis. Hęc autem pax eſt,ſi bona no
ſtra inuicem diligamus:ſi peccata quæ ſine damno tritici,aut cum ſpe ſalutis corrigen
dorum eradicari non poſſunt,vſque ad meſſem vltimam toleramus:ſi etiam perfectio
nis opera quæ cum fieri licet, ne infimi ſcandalizentur, non facere diſpenſamus, &
huiuſmodi. Vnum,quaſi dicat, debetis ſeruare vnitatem ſpiritus, ita vt ſitis, Vnum
corpus,ſubueniendo proximo: Et vnus ſpiritus,cum Deo idem volendo. Vel, Vnus

ſpūs cum fratribus cum quibus idem velle & idē nolle debetis. Vel ita, debetis ſeruare
A vnitatem ſpūs, quia Vnū corpus, eſſe debetis, multorū adunatione mēbrorū : poteſtis,
quia vnus ſpūs. ſ. habitat in vobis, quo vnū corpus efficimur. Vnū corpus enim effici-
mur propter ſocietatē quā facit ſpūs ſāctꝰ, nō ſine patre & filio. Eccleſia vtiq; accepit Aimo.
hoc donū, vt in ſpū ſancto fiat remiſſio pctōrū, quā remiſſionem cū trinitas faciat, pro Augu.
prie tamen ad ſpūm ſanctū intelligitur pertinere. Ipſe eſt enī ſpūs adoptionis filiorū, de blaſ. ſ. ſ.
ipſe patris & filij amor & cōnexio. Ad ipſum ergo pertinet ſocietas, qua efficimur v-
num corpus vnici filij dei. Sicut. n. vnum corpus hominis ex multis conſtat membris, Augu.
& vegetat omnia membra vna anima, faciens in oculo vt videat, in aure vt audiat, & in ſer. de pen.
ſic cæteris: ita ſpiritus ſanctus membra corporis Chriſti quod eſt eccleſia, continet &
vegetat. Et ſicut humani corporis membrum præciſum forma quidem qua cognoſcit
retinet, ſed nequaquā ſpūs ſequitur quo præter vnitatem viuat: ſic quicunq; a prædi-
ctę pacis vnitate diuiſus eſt ſacramentum quidem tanquā formam retinet, ſed ſpiritu
præter vnitatem non viuit. Fruſtra ergo foris de forma gloriatur, niſi intus ſpiritu ve-
getatur. Propter hanc ſocietatem illi in quos primitus venit ſpiritus ſanctus, linguis Augu.
omnium gentium ſunt locuti, quia per linguas conſocietas humani generis conſtat: & de blaſ. ſ. ſ.
ſic per linguas gentium figurabatur iſta ſocietas membrorū Chriſti futura in omnibꝰ
gentibus: vt quemadmodum tunc ille apparebat accepiſſe ſpiritum ſanctū qui loque-
batur linguis omnium gentium, ita nunc ille ſe cognoſcat accepiſſe ſpiritum ſanctum
qui in vnitate eccleſiæ conſiſtit, quæ linguis oīm loquitur. Sicut voc. &c. q. d. ita debe-
tis eſſe vnum corpus, Sicut vocati eſtis. addidit. ſ. In vnam ſpem vocationis veſtrę. i.
ad vnā rem ſperatā, quæ eſt effectus vocationis Vnus dn̄s. q. d. debetis ſeruare vnitatē
B quia vobis vnus dn̄s non tres pro quorum diuerſis volūtatibꝰ vos oporteat diſcordare
Et vna fides, de deo. recole quia fides dr̄, & id quod creditur, & id quo credit̄. Si ergo fi
des hic accipit̄ pro eo quod credit̄, hic eſt ſenſus, Vna eſt fides. i. fidem iubemini crede
re, & eodē modo operari, quia vnū & idē eſt quod credit̄ a cunctis fidelibꝰ: vn̄ fides ca
tholica dicitur vniuerſalis. Vel accipit̄ hic fides qua creditur. Aliud. n. ſūt ea quę cre-
dunt̄, aliud fides qua creditur. Illa quippe in rebus ſunt, quę vel eſſe, vel fuiſſe, vel futu Augu.
ra eſſe credunt̄: hæc aūt in aīo credētis ei tantū cōſpicua cuius eſt, quāuis ſit & in alijs in lib. de tri.
nō ipſa, ſed ſimilis. Vna ē ergo fides, nō numero ſed gn̄e, quia ſimilis ī oībꝰ: quēadmo-
dū duorū idē volētiū dicit̄ volūtas vna, & duorū ſimillimorū facies vna. Et Vnū ba-
ptiſma. i. æquale a quocūq; det̄, nec poteſt iterari. & vobis eſt Vnꝰ deꝰ. i. creator Oīm
& pater, procurādo & gubernādo: & ideo nemo poteſt ſe alteri prę ferre, quia vnū habe
mus creatorē & recreatorē. Qui deꝰ, eſt Super omnes creaturas. i. pręcedit omnes crea
turas. q. d. cuius dignitas vos inuitat. Et per omnia, diffuſꝰ, quia vbiq; ē, & ideo timēdꝰ
cū nuſquā poſſit euitari. Et in omnibus nobis, per gratiā, qui vnitatē ſeruamus. Et no
ta nō ſingulariter de aliqua perſona, ſed cōmuniter de oībꝰ. i. de trinitate hęc accipi,
iuxta illā quę pręceſſit expoſitionē. Vel poteſt hoc legi ita vt fiat diſtīctio perſonarū Aimo.
Qui, &c. q. d. vnꝰ ē deꝰ & pater, cū ſint tātū tres perſonæ, pater, & filꝰ, & ſpiritꝰ ſan-
ctꝰ. & hoc ē, Qui. ſ. pater ē Super omnes, quia nulli debet ꝙ ē, & omnes creaturas ex-
C cellit, Et, filꝰ ē Per omnia, per quē reparatorē oīa opera noſtra ſūt, & per ipſū oīa fa
cta, Et ſpiritus ſāctꝰ eſt In omnibus nobis, fidelibꝰ per gratiā, & in omnibꝰ creaturis
per eſſentiam. Vnde, Spiritus domini repleuit orbem terrarum.

Vnicuiq; autem noſtrū data eſt gratia ſecundum menſurā donatiōis Chriſti,
Propter quod dicit, Aſcendens in altū captiuā duxit captiuitatē, dedit dona ho-
minibus. Quod autē aſcēdit quid eſt, niſi quia & deſcēdit primū in īferiores par
tes terrę qui deſcēdit, ipſe ē & quia aſcēdit ſuper omnes cęlos, vt adimpleret oīa.

Vnicuiq; aūt. Monuit ſeruare vnitatē qua oēs dicimur vnū corpꝰ, & ne vnitas tollat Ambroſius
ſubiectionē, ſubdit diuerſa eē dona ī hoībꝰ, ꝙ nō ē cōtrariū prædictæ vnitati. Quod
enim diuerſa dona ſūt ī hoībꝰ nō ſicut vnitati, ſed facit quaſi vnū corpꝰ eē debemus.
Vnicuiq; aūt noſtrū, diuerſa data ē gr̄a. i. gratuitū donū, Secūdū mēſu. don. Chr̄i. i. ſe
cūdū ꝙ dator Chriſtꝰ mēſurat: alij hoc, alij illud. Chriſtꝰ, cui ad mēſurā nō dedit deꝰ
quia gr̄a plenꝰ eſt, ad mēſurā dat, hoībꝰ, Mēſura ē diuiſio quædā diuinorū. Aliud. n.
habet ille, aliud iſte: & ꝙ habet iſte nō habet ille. Propter ꝙ. ſ. ad probādū ꝙ Chriſtus

Augu. i pſal. lxxvii.

hō dat diuerſa dona, Dicit ſpirit9, in Pſalmo, Aſcēdēs.q.d. Vere Chriſt9 ſecūdū ho- D
minē dat dona. Nā propheta dicit, ꝙ Chriſt9 aſcēdēs in altū loco & dignitate, Captiuā duxit captiuitatem.i.eos quos diabolus captiuauerat a paradiſo, & proprios mundi & inferni fecerat: iterū captiuos fecit Chriſtus dū ad cælū reducūtur. Ipſos itaq; homines appellauit captiuitatē, quia captiui tenebātur ſub diabolo: ſicut militia cū dicitur, intelliguntͬ qui militāt. Eādē captiuitatē a Chrō captiuā dicit, vt ſit captiuitas fœlix. Pñt.n. hoīes ad bonū capi. Vñ Petro dictū eſt, Ex hoc iā eris hoīes capiēs. Captiuati ergo dicūtur, quia capti: & capti, quia ſubiugati, ſub leue iugū miſſi, liberati, a peccato ſerui facti iuſtitiæ. Et dedit hoībus, rationalibus, Dona.i.ſpiritū ſanctū. Notiſſimū eſt dominū Ieſum cū poſt reſurrectionē aſcēdiſſet in cęlū, dediſſe ſpiritū ſanctū, quo impleti credentes, loquebantur omnibus linguis. In Pſalmo tamē ita legitͬ, Accepiſti dona in hoīb9. Sic.n. plures codices habēt, & maxime Græci, & ex Hebręo ſic interpretatū habem9. Dona autē dixit apoſtolus ſicut propheta, nō donū. ſed cū propheta dixerit, accepiſti in hominibus: Paulus apoſtolica auctoritate maluit dicere, Dedit hoīb9, vt ex vtroq; verbo, vno, prophetico, altero apoſtolico, quia ī vtroq; ē diuini ſermonis auctoritas, ſenſus pleniſſim9 redderetͬ. Vtrūq;.n. verū eſt, quia dedit hoībus, & quia accepit in hominib9: dedit hoīb9 tāquā caput mēbris ſuis: accepit ī hoīb9 idē ipſe vtiq; ī mēbris ſuis. Ipſe ergo Chriſt9 & dedit, de cęlo, & accepit in terra. dedit, quia de9 cū patre, ſecūdū ꝙ ait: accepit, quia ipſe in ſuis ē ī eccleſia, ī qua accipit. hoc ē ī hominib9 accipere, Nec moueat ꝙ ait dona nō donū, cui etiā cōcordat propheta, procul dubio ſpiritus ſanctus donū dei eſt: de quo dominus ait Samaritanæ, Si ſcires donum dei, &c. Sed ideo pluraliter dona ambo dixerūt, quia per donū ꝙ eſt ſpiritusſanc. mul- E
ta dona quæ quibuſq; ſint propria diuiduntͬ. Nō.n. ſinguli quiq; habēt oīa, ſed hi illa alii alia, quāuis ipſum donū a quo vnicuiq; propria diuidētur, idē habēt.i.ſpiritū ſāctū. Vnde alibi. Omnia hęc, inquit, operatͬ vnus & idē ſpiritus diui. ſin. prout vult, vt vna aīa in omnibus mēbris agit oīa Quod autē, proſequitur ſuperiorē probationē.ſ.ꝙ Chriſtus ſecūdū hominē dat, quia propheta dicit quod aſcēdēs dedit. Dixit propheta aſcendens, Sed quid eſt, hoc quod Aſcendit, id eſt quod aſcendiſſe dicitur, Niſi quia & primum deſcendit, reſpectu cuius dixit aſcendit. Deſcendit dico. In inferiores partes terræ.i. ad inferos, cuius probatio præmiſſa, quia duxit captiuitatem quā inde traxit. Ex ſnīa.n. tenebantͬ apud inferos, quæ ſententia ſaluatorē tenere non po-

Augustinus in lib. xv. de trinitate.

Aimo.

tuit, quia ſine pctō fuit. Et eſt ordo probationis talis, Propheta dicit quod aſcendens dedit, & aſcendere dixit reſpectu deſcēſionis, & ita innuit quod & deſcendens dedit.

Ambr.

Et conſtat quod ſecundum humanitatem Chrūs deſcendit & aſcendit, ergo ſecundum hūanitatem dedit. Secūdū deitatē qui vbiq; eſt, non aſcendit loco nec deſcēdit, ſed ſecūdū animā ad inferos deſcendit: ſecundum corpus & animam ad cælos aſcēdit, & ita ſecundum humanitatem dedit. Caue quō intelligas Chrūm ſecundum humanitatē dediſſe. ne ſit contrarium prædictæ auctoritati, vbi dicitur, quia ſecundū ꝙ deus dat. Ita

Aimo.

ergo diſtingue, Dat Chriſtus ſecundū humanitatem.i. hō ipſe Chrūs dat, non tamē ex eo, quia homo ſed quia deus Qui deſcendit.q.d. & quia ita innuūt verba prophetæ, ergo Ipſe qui deſcendit, eſt & qui aſcendit.i. idem eſt qui deſcēdit ad inferos, & qui aſcē- F
dit ſuper omnes cælos. Vel ita ab illo loco. Quod aūt.q.d. Chrūs aſcēdēs, quod eſt ſecundum humanitatem, dedit dona, ſed Quid eſt quod, hūanitas Aſcēdit.i. quō humanitas aſcendere poterat? Niſi quia, & deitas, Primū deſcendit in partes terræ, quę ſunt, Inferiores, aere, vt humanæ naturę vniretur. Deſcēdit quidem diuinitas nō localiter ſed per inexanitionē: & quia dixerat humanitas aſcendit, & deitas deſcēdit, ne iō viderentur duo: ſubdit, Qui deſcendit.i. deus: & qui aſcēdit ſuper oēs cælos.i. hō, Ipſe Chriſtus eſt, id eſt vna & eadem perſona eſt. Vnde dominus, Nemo aſcendit in cælum, niſi

Ambr.
Aimo.

qui d.d. &c. Aſcendit, dico, Vt adimpleret omnia, quæ de ſe in lege & prophetis erant prædicta. Vel impleret omnia donis ſuis, & ita impleuit omnia.

Et ipſe dedit quoſdam quidē apoſtolos, quoſdam autem prophetas: alios vero euāgeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſummationē ſanctorum in opus miniſterii in ædificationē corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatē fidei & agnitionis filii dei in virū perfectū, in mēſurā ætatis plenitudinis

Chriſti, vt iã non ſimus paruuli fluctuantes, & circũferamur omni vento doctri
A nȩ in nequitia hominum, in aſtutia ad circunuentionem erroris.

Et ipſe dedit quoſdã quidẽ apoſtolos. ſ. vicarios prȩdicationis ſuæ, Quoſdã prophe-
tas, qui de futuris prophetarunt, vel potius ſcripturarũ interpretes. In nouo. n. teſtamẽ
to prophetæ dicuntur explanatores ſcripturarũ, tñ fuerunt quidã primordio fidei futu
ra prædicẽtes, ſicut Agabus ſeptẽq; filiæ Phillipi. Alios vero euangeliſtas, vt fuerunt Ambro.
Marcus, & Lucas, & ſeptẽ diaconi ſub apoſtolis. Euãgeliſtæ. n. diaconi ſunt, quia &
ſi nõ ſint ſacerdotes, tñ euãgelizare poſſunt. Alios aũt paſtores & doctores, vt epiſco- Aimo.
pos, qui verbo etiã & exẽplo docere debent, & ideo coniunxit: quos tanquam vnũ ali
quid duobus nominibus cõplexꝰ eſt, vt intelligerent paſtores ad officiũ ſuũ pertinere Aimo.
doctrinã. Paſtor. n. nõ ẽ niſi habeat doctrinã, qua paſcat gregẽ. Ecce quõ alij plꝰ, alij Aimo. Auguſtinus
minus dedit. Hominibus dat ad mẽſurã: ipſe vero nõ ad menſurã accipit. Hos aũt om ad Paulinam
nes dedit in opꝰ miniſterij. ſ. vt quiſq; poſſet plene facere opus miniſtratiõis ſibi crȩdi
tæ. Si enim vnus omnia nõ perfecte ageret ſingula, & hoc miniſteriũ erat neceſſariũ
ad cõſummationẽ Sãctoriũ. i. vt cõſummẽt qui iã ſancti ſunt. & ĩ ædificationẽ Corpo
ris Chriſti. i. vt ædificent eos in corpus Chriſti, qui adhuc alieni ſunt. Donec omnes,
&c. q. d. tã diu durabit iſta prælatio & ordinatio, donec ĩ die iudicij nos Omnes, qui ſu
B mꝰ In vnitate fidei. i. ĩ vna, & non diſcrepanti fide Et vnitate agnitionis filij dei. i. in
vna & non differenti agnitione filij dei. Vel, In vnitate agnitiõis filij dei id eſt virtuti
bus quibꝰ agnoſcitur filius dei eſſe in nobis, vel quibus agnoſcemus eũ in futuro, Do-
nec, inquam nos Omnes occurramus, nobis inuicẽ de diuerſis partibus mundi, vel ip-
ſi capiti Chriſto. q. d. deſiderio currẽtes ad gaudiũ. Et donec idẽ fiat, durabit prælatio,
nõ poſt: & ideo nõ eſt grauiter ferẽda. Nos dico, proficiẽtes & creſcentes In virũ perfe Aimo.
ctum & in mẽſurã plenitudinis Chriſti. i. veſtrã, creſcẽtes, vt vnuſquiſq; ſit perfectus Aguſtinus.
vir. Omnes antẽ dicit prouehendos in virũ nõ ſexu, ſed perfectione virtutis. Hi enim de ciui. dei.
paruuli ſunt viribus corporis & animi. Et ſit vnuſquiſq; habẽs Aetatẽ, eãdẽ, ĩ qua æta
te Chriſtꝰ plenitudinẽ annorũ & corporis habuit, in qua de hoc mundo exiuit: quȩ eſt
menſura & meta ætatis, vltra quam nec accreſcit naturaliter aliquid homini. Omnes
enim in eadem ætate reſurgent in qua CHRISTVS mortuꝰ eſt, & reſurrexit, cuiuſ
cũq; ætatis mortui fuerit. Et nõie viri cõprehẽdũt mulieres, cum ait, In virum perfe
ctum. Et quia in eadẽ etatẽ oẽs reſurgent qua Chriſtus mortuus eſt: iõ conueniẽter nõ
ait in mẽſurã, corporis ſtaturæ, ſed ætatis, quia vnuſquiſq; recipiet ſuã mẽſurã corpo-
ris, vel quã habuit in iuuentute ẽt ſi ſenex obijt, vel habuit, vel fuerat habiturus, ſi ãte
fuerat mortuus. Aetas vero erit illa ad quã peruenit ipſe Chrũs. i. iuuenis, vt circa. xxx
annos. Non eſt aũt fas dicere quod in reſurrectiõe accedat corpori magnitudo quam
C non habuit, nec maiora corpora redigẽda ſunt ad modũ dñici corporis. Periret. n. mul
tum de illis corporibus cũ nec periturus ſit capillus: ſicut dñs ait, Nec capillus de capi-
te veſtro peribit. Nihil. n. detractũ quolibet modo de corpore hũano periturũ ẽ, ita. n. Auguſtinus in enchi.
modificabit̃ illa in vnoquoq; corpore materies, vt aliquid ex ea non pereat: & quod ali
cui defuerit, ille ſuppleat qui de nihilo fecit quod voluit: & ſi quid ĩ parte aliqua enor
miter abũdauit, per totũ ſpargetur. Indecorũ quippe ibi nihil erit, ſed quicquid futu-
rum erit, hoc decebit. Reſurgẽt ſanctorũ igit̃ corpora ſine vllo vitio, ſine vlla defor-
mitate, neq; illa terrena materies, quȩ diſcedente aĩa fit cadauer, ita reſurrectiõe repa-
rabitur, vt ea quæ dilabunt̃, quãuis ad corpꝰ redeãt vñ dilapſa ſunt, ad eaſdẽ quoq; cor
poris partes vbi fuerunt, redire neceſſe ſit. Alioquin capillis & vnguibus immoderata
& indecens magnitudo redderet̃. Vel ita põt intelligi, Virũ perfectũ appellat Chrũm
cũ omni corpore ſuo, quod non erit perfectum quouſque oẽs electi compleantur. Cõ-
pleto aũt nũero electorum fiet, quod hic dicitur, Donec occurramus, capiti Chr̃o In
virum perfectum, id eſt ita quod nos oẽs. ſ. caput, & membra ſimus vnus perfectus vir
cui nihil deſit, & nihil plus addendum ſit: ideo perfectus, quia tũc proficiemus In mẽ
ſuram ȩtatis plenitudinis Chriſti. i. quia erit menſura & meta ætatis, meta, vt nihil priꝰ
addatur numero vel viribus: menſura, quia tunc erit plenius Chriſtus oẽs habens quõ
per ſingulos omnes ſcit, & omnes in eo erunt immortales, et beati cum eo, et tunc non
erit neceſſaria prȩlatio. Sed vſq; ad illud tempꝰ hos prædictos miniſtros dedit: ad hoc

vtiq;, Vt iam, ſicut olim, Non ſimus paruuli, ſenſu: & Fluctuantes.i.titubantes veſtra D
debilitate, & non Circunferamur, alio vrgēte Omni vento doctrinę.i.praua doctrina
Doctrina prauorū eſt quaſi vent⁹ & tēpeſtas. Doctrinę dico, factæ In nequitia homi
nū, pro qua creati ſunt. Et factę In aſtutia.i.per hoīes malignos in ſe, & ad ſupplicū
Ambroſius. deceptionē aſtutos, quorū doctrina ſit ad circūuētionē erroris, vt ſub prætextu verita
tis magis decipiat trahens ad errorem.

Veritatē aūt faciētes ī charitate creſcam⁹ ī illo per oīa qui ē caput Chriſt⁹, ex
quo totū corp⁹ cōpactū & cōnexū per omnē iūcturā ſūminiſtratiōis ſecūdū ope
rationem ī menſurā vniuſquiſq; membri augmentū corporis facit, ī ędificatio-
nem ſui in charitate. Hoc igitur dico & teſtificor in domino, vt iā nō ambuletis
ſicut & gentes ambulāt in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratū habentes intel
lectū, alienati a vita dei per ignorantiam quę eſt in illis propter cęcitatem cordis
ipſorū, qui deſperantes ſemetipſos tradiderūt īpudicitię in operationem immū
ditię omnis, in auaritiam, Vos aūt nō ita didiciſtis Chriſtū, ſi tamen illū audiſtis,
& in ipſo edocti eſtis ſicut eſt veritas in Ieſu. Deponite vos ſecundum priſtinam
conuerſationem veterem hoīem qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris.

Veritatē aūt.q.d.nō tales ſimus, ſed potius faciētes actu, Veritatē.i.bona ſecūdū do
ctrinā. & hoc In charitate.i.nō ficte, vel ex timore. Creſcam⁹, aſſertione fidei, per om
nia.i.in omni ſpūali dono. & hoc In illo.i.illo operante, Qui ē caput noſtrum.i. no-
bis præuidens, Et Chriſtus.i.regere potens. Chriſtus enim dicitur vnctus, & in ve- E
teri teſtamēto reges vngebātur, Dico, in illo, & bene. Ex quo.i.per quē, Totū corpus.
id eſt eccleſia, eſt Cōpactū, per fidē, Et cōnexū, vinculo charitatis. Vn̄ ſubdit, Per om
nē iuncturā.q.d.cōpactū eſt & connexum. & hoc Per omnē iuncturā ſubminiſtratio
nis.i.per fidē & charitatē quæ coniungant & faciant ſibi inuicem membra miniſtrare
Summiniſtrationis dico exhibitę, nō ſolū volūtate, ſed etiā Secundum operationem,
factæ, In.i.iuxta Menſurā vniuſcuiuſq; mēbri.ſ.quod vnūquodque membrum poteſt
operari per gratiam ſibi datam. Et vere, per Chriſtum corpus eſt compactum & con-
nexum: quia ipſe Facit augmentum corporis id eſt augmentat illos qui iam ſunt cor-
pus Ipſe, dico, tantum dominus in ædificationem ſui, quia illos qui nō ſunt corpus,
ædificat in ſuā ciuitatē vel ſocietatē. & hoc totū facit In charitate.i.ex dilectiōe, quo
peracto erit mēſura ætatis. Hoc. Hic admonet Epheſios vt caueant ſibi a conſuetudi-
ne antiquę gētilitatis.q.d.quia deus tot auxilia dedit ad cuſtodiā vnitatis, & quia cre-
ſcere poteſtis & ei occurretis, ergo Dico, nō obſecro vt ſuperius, ſed dico, Et teſtificor
in dn̄o.i.præcipio ſub teſtimonio dn̄i. Hoc.ſ.Vt iā.ſ.a tēpore fidei, Nō ambuletis.i. vi
uatis, Sicut gentes ambulant, quę.ſ.ambulant In vanitate ſenſus ſui, quia tranſitoria
amant: quæ ſenſualitas ſuggerit Habētes intellectū, naturalē Obſcuratū a tenebris,
id eſt nō parū obſcurū, & iō minus mirū eſt ſi in vanitate ambulant, quā de vobis quī
eſtis illuminati, & ſpūm vitæ habetis. Oīs qui intelligit quadā luce interiore, illuſtrat̄
Augu. in pſal. lxi. Eſt ergo quędā lux intus, quā nō habent qui nō intelligūt. Gētiles, dico, Alienati a fi- F
de dei.i.ſine ſpe immortalitatis. Vel a vita dei.i.& a deo qui eſt aīæ vita, quia de⁹ deſe
Augu. rit eos. Duæ quippe ſunt vitæ, vna corporis, altera aīę: & ſicut vita corporis eſt aīa, ſic
in lib. ſent̄. aīæ vita eſt deus: & qūo ſi aīa deſerat, morit̄ corp⁹: ſic aīa morit̄ ſi deſerat de⁹. Aīa re
cedēs a luce iuſtitię quāto magis quærit quid inueniat contra iuſtitiā, tāto plus repelli
Ambro. tur a luīe veritatis, & in tenebroſa demergit̄. Alienati dico. Per ignorātiā.i.quia igno
rant vitā dei, quę ignorātia eſt permanēs In illis propter cæcitatē vel duritiā cordis ip
ſorū, quia prædicatiōi oculos cordis clauſerūt, qui etiā pro ſua turpitudine deſperan-
tes de futura vita. Vel ita, Indolorij, alia litera quę ex gręco trahit̄.i.ex peccato nō do
lētes ſemetipſos tradiderūt per volūtatē ad malitiā liberā. Impudicitiæ.i.fornicatiōi.
Hieronymus & deinde tradiderūt ſe In operationē immunditiæ oīs, vt nihil oīno quod immundū
ſit, prętermiſerunt. & hoc in auaritia.i.vehementi & inſatiabili deſiderio, quia nūquā
luxuriādo ſatiant̄, quorū voluptas termino caret, vt etiā vltra conceſſos nuptiarum fi
nes turpitudinē operentur. Vel ſicut alij dicūt. Et auaritię, vel, In auaritia, & accipitur
per ſe de alio vitio: vt ſit ſenſus, Tradiderūt ſemetipſos, in operationē Omnis immū

ditiæ,& tradiderũt ſe Auaritiæ. Vel ita. Ipſi dico degẽtes In auaritia. Vos aũt .q.d. gẽ
A tes ita ambulãt. Vos autẽ nõ didiciſtis Chriſtũ ita eẽ, imitandũ: ſed T ñ illũ audiſtis.i.
eius prædicationẽ intellexiſtis, vel eũ interius loquẽtẽ audiſtis. Et in illo docti eſtis.i. Ambro.
ſi illũ ita audiſtis ꝙ in illo veritatẽ edocti eſtis vel ſitis, ſicut veritas eſt in Ieſu. Hoc
ideo dicit, quia ſunt quidã in eccleſia qui ſub nomine Chriſti non ſequunt̃ veritatem
Chriſti quã docuit.ſ. Hãc deponere.i. vt deponatis Vos,&c. Vel ſecũdũ aliã literã .q.
d. hæc eſt veritas quã docuit vt deponatis vos.& ideo Deponite vos, nõ ſecũdũ ſubſtã
tiã corporis vel animæ, ſed Secũdũ priſtinã cõuerſationẽ.ſ. deponite Veterẽ hominẽ
qui corrũpit̃ & ſi delectet̃. Corrũpit̃ dico, Secũdũ deſideria, nõ ſolũ ſecũdũ opera & iõ
deponite etiã deſideria quæ ſunt Erroris.i. ab errore veniũt, vel ad errorẽ ducũt. Nõ Ambro.
nulli putãt ꝙ vetꝰ hõ corpꝰ ſit,& nouus aĩa: ſed corpus, exterior hõ eſt, aĩa, interior,&
interiori agitur hæc nouitas & vetuſtas. Cũ ergo dicit, Deponite vos,&c. Nõ hoc iu-
bet vt corpus deponatur, ſed vt vita in melius cõmutetur. Homo itaq; ſi vitia priſtina
ſequitur, vetus dicitur, ſi ante in nouitate vitæ ambulat alienꝰ a ſeculi errore, nouꝰ di
citur, eo igitur qui corrũpitur, vetereſcit. Ideo ait, deponite Veterẽ hominẽ.i. vetuſta
tẽ, quia hoc interior fit vetꝰ & corrũpitur. Vnde addit, quia & ſi delectetur, tñ corrũpi
tur ſecũdũ interiorẽ per Deſideria erroris, hæc eſt vetuſtas. Hanc igitur vetuſtatem
quatenus vobis datur deponite.

Renouamini aũt ſpiritu mẽtis veſtrę,& ĩduite nouũ hoĩem qui ſecundũ deum
creatꝰ ẽ ĩ iuſtitia & ſãctitate veritatis. Propter ꝙ deponẽtes mẽdaciũ loquimini
veritatẽ vnuſquiſq; cũ proximo ſuo, quoniã ſumꝰ iuicẽ mẽbra. Iraſcimini & no-
B lite peccare. Sol non occidat ſuper iracũdiã veſtram. Nolite locũ dare diabolo.

Renouamini autẽ, quotidie Spiritu mẽtis veſtrę.i. per ſpiritũ ſanctũ qui ducit ad ra Aimo
tionẽ. Vel, Per ſpiritũ.i. Mẽte veſtra.i. ĩ mẽte ſpirituali. Vel, Per ſpiritũ mẽtis veſtrę.
i. ſpiritu qui ẽ mẽs, vel ratio, vel intelligẽtia, vel ſi quo alio vocabulo cõmodius ap- Augu. ſuper Gene.
pellatur. Imago dei eſt qua præeſt hõ cæteris animalibus, quæ creata in agnitione dei
poſtquã peccato deſipuit in eadẽ renouatur, vt incipiat illa imago ab illo reformari, Auguſtinus de ciui. dei
a quo formata eſt. Nõ.n. reformare ſeipſã poteſt, ſicut potuit deformare, quæ in ipſa
agnitione dei creata eſt antequã delicto vetereſceret, ſed poſt lapſũ peccati in eadẽ re Aug. ſuper Geneſim.
formatur. Satis ergo oſtẽditur vbi hõ ſit creatus ad imaginẽ dei.ſ. nõ in corporis linia
mẽtis, ſed forma quadam intelligibili mẽtis illuminatę. Cũ ergo dicit, Spũ mẽtis vr̃ę,
nõ ibi duas res intelligi voluit, quaſi aliud ſit mẽs aliud ſpũs mẽtis, ſed quia mẽs ſpũs Augu. de trinitate.
eſt. Simile dictũ eſt in expoliatiõe corporis carnis.i. carnis quæ corpus ẽ. Et induite,
opere Nouũ hominẽ.i. aſſumite ſimilitudinẽ noui hominis.i. Chriſti. de quo alibi, In
duimini Ieſum Chriſtũ. Quo vere induitur quicunq; mentis informatione ei confor- Aimo.
matur. Chriſto enim induitur qui per fidem in Chriſto renaſcitur, vitę ęmulus quam
tradidit Chriſtus, Qui, nouus hõ.ſ. Chriſtus, Eſt creatus ſecũdũ deũ.i. nõ humana na Ambro.
tura, ſed dei potentia. Conceptus enim in vtero virginali opere ſpiritus ſancti de ſemi
ne mulieris, ſine ſemine viri. hoc nouum fuit. Vnde Hieremias. Nouum faciet domi-
nus ſuper terram, mulier circundabit virum gremio vteri ſui. Creatus eſt, dico, In iu-
C ſtitia, ſcilicet in communi operatione, Et ſanctitate, perfecta, Veritatis, vt hypocriſis
ſed quia iuſtus eſt communiter omnibus bona pręſtanda. Et vere ſanctus vt ſit etiam Aimo
ipſa ſanctitas. ſicut iuſtitia & veritas. Vel ita, Qui ſecundum deum, quaſi dicat, Reno
uamini ſpũ qui ſpũs, Creatus eſt ſecundũ deũ, id ẽ ad imaginẽ dei. In iuſtitia, ſcilicet Aimo.
Et veritatis, ſed peccando iuſtitiam & ſanctitatem veritatis amiſır. Propter quod, hęc
imago deformis & decolor facta eſt, ſed formam recipit cum formatur & renouatur.
Propter quod, exequitur per patres veteris & noui hominis. Propter quod quia ſcili-
cet vetus homo deponendus & nouus induendus, vos Deponentes mendaciũ, quod
eſt pars vetuſtatis, Loquimini veritatem quę eſt pars nouitatis, Vnuſquiſque cum
proximo ſuo.i. cũ quouis hoĩe, etiã cũ gẽtili vel Iudęo, quia oĩs hõ proximꝰ cõditiõe
primę natiuitatis, vel ſpe cõuerſionis oĩs hõ antequã ſit Chriſtianus debet putari pro
ximus. Si enim noſti qualis ſit futurus apud deũ, forte qui modo Iudęus eſt, vel pa-
ganus, vel hęreticꝰ, per miſericordiã dei ita conuertetur ad deum, vt inter ſanctos re
cũbat. Quoniã ſumus,&c. q.d. decet loqui veritatẽ, Quoniã ſumus mẽbra, alter alte-

rius Inuicẽ, ſubſeruiẽdo. Deinde multas veteris hominis a quibus dehortatᷣ,& econ D
trario multas noui ad quas hortatur.parte enumerat,dicens,Iraſcimini,& nolite pec
care.q.d.inuitus tolero quod vitari non poteſt.ſ.de ira ne veniatis ad actũ peccandi.
Si ergo ſurgit motus animi qui iam propter pœná peccati nõ eſt in poteſtate noſtra,
Aimo. ſaltem ei nõ cõſentiat ratio.Permittit quidẽ apoſtolus iraſci quod eſt humana tẽtatio
ſed prohibet irá ad effectũ deducere.Vel ita,Iraſcimini,cõtra peccátes.quod eſt natu
ralis mot⁹ animi qui ſolet ad profectũ pertinere delinquẽtiũ:ideo iraſcẽdũ eſſe dicit,
oſtẽdẽs hác irá eſſe boná,ſed monet modũ excedẽdo peccẽt,ſubdẽs, Nolite peccare,
aſperius arguẽdo & onerádo peccátẽ.Vnde Salomon,Noli nimis iuſtus eſſe,quia eſt
qui perit in iuſtitia ſua.Tẽperáda eſt ergo iuſtitia vt imitemur deũ qui ſuffert iniquos
vt aliqui ex eis corrigátur.& Sol nõ occidat ſuper iracũdiá veſtrá.i.ipſa ira nõ duret
ad occaſum ſolis. Intelligitᷣ quidẽ ſimpliciter & ſecũdũ tẽpus,quia ſi ex ipſa infirmi-
tate quá portam⁹ ſubrepit ira Chriſtiano,nõ debet diu teneri & fieri pridiana.eijciẽda
eſt de corde antequá occidat lux iſta inuiſibilis.Vult ergo aplũs vt ira nõ duret, quia
Ambroſius. ſi durat,datur occaſio diabolo.Irat⁹ .n.male cogitat,& ſic diabolus ſe inſerit vt mala
peragat.Vnde ſubdit,Nolite loc.Vel ita melius,Sol.i.ſpẽdor rationis:vel, Chriſtus,
Non occidat ſuper iracũdiá veſtrá.i.nõ per irá quaſi per mõtẽ interpoſitũ obſcuretur
vobis,Noſter ſol iuſtitię & veritatis Chriſt⁹ ẽ,cui⁹ veritate anima illuſtratᷣ cũ i hoĩe
habitat per fidẽ.ideo ait,Sol nõ occidat ſuper iracũdiá veſtrá.i.cauete ne Chriſt⁹ qui
eſt ſol iuſtitiæ per iracũdiá mẽtẽ veſtrá deſerat,qui cũ ira nũquá habitat.& ſi quis ẽt
vos irritat,ꝙ ẽ tẽtatio diaboli, Nolite locũ dare diabolo,perſeuerádo i ira,Vel ira,vt
& de bona ira intelligatᷣ.Iraſcimini,vobiſmetipſis de pręteritis peccatis ꝙ ẽ pœnitẽ- E
tiæ,Et nolite peccare.i.vlteri⁹ peccare deſinite.q.d.volo vos iraſci vt nõ peccetis. vt
aũt nõ peccetis quib⁹ habetis iraſci,niſi vobis?Quid ẽ enim homo pœnitens,niſi ho-
Augu. mo ſibi vt accipiat veniam,de ſeipſo exigit pœná,& eſt ſenſus, Iraſcimini & nolite
peccare.i.indignamini vobiſipſis táta vehemẽtia vt peccare deſiſtatis,quia ſuper hác
iram nõ occidit ſol iuſtitiæ,ſed potius illi irradiat.Vnde ſubdit,Sol non occidat ſu-
per iracundiá veſtrá.i.ſol non occidet ſuper iracundiá veſtram.& Nolite locũ, etiam
intrádi ad vos,Dare diabolo,per malá cupiditatẽ, vel timorẽ.Duæ enim ſunt portæ
Auguſtinus per quas diabolus ĩtrat,ſcilicet cupiditas,& timor.Si cupis aliquid terrenũ,hac intrat
in pſal.[illegible]i. diabolus:Si times aliquid terrenum,& hac intrat,eiſdẽ in cõtrario verſis,deus intrat
Si enim cupis regnũ cælorum,& times ignem gehennę, aperis valuas Chriſto,& in-
trat Chriſtus.Illi ergo ſunt claudendæ, iſti aperiendæ.

Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibus ſuis
quod bonum eſt,vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti.Omnis ſermo ma
lus ex ore veſtro non procedat:ſed ſi quis bonus ad ædificationẽ fidei,vt det gra
tiam audientibus. Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei,in quo ſignati eſtis
in die redẽptionis.Omnis amaritudo,& ira,& indignatio, & clamor,& blaſphe
mia tollatur a vobis,cum omni malitia.Eſtote autem inuicem benigni, miſeri- F
cordes,donantes inuicem,ſicut & deus in Chriſto donauit vobis.

Qui furabatur,quod itẽ pars eſt veteris hoĩs,Iá non furetur.i.nõ aliquo dolo quid
auferat.Magis aũt laboret,vnuſquiſꝗ,Operando,non ſolum per ſeruos,ſed etiá Ma
nibus ſuis.Operando dico,non praua opera lucri,ſed Quod bonũ eſt vt habeat, non
tantum vnde iuuet,ſed etiam Vnde tribuat neceſſitatẽ patienti. Oĩs ſermo malus nõ
procedat de ore veſtro,& ſi fuerit corde conceptus.In dei nanꝗ ſeruo omnia bona de
bẽt videri,nec ex aliqua parte puritas eius debet maculari.Sed ſi quis,quaſi dicat ma
lus ſermo nõ debet procedere de ore,ſed nec etiá ſermo bonus inutiliter dicẽdus ẽ. &
Auguſtinus. hoc eſt ꝙ ait,Sed ſi quis,ſermo,Bonus eſt valẽs Ad ædificationẽ fidei, ita optime &
ſuper Gene. circũſcripte procedat Vt det gratiam,id eſt vt ſit grat⁹ audientibus.Et nolite contri-
ſtare,per inobedientiam,Spiritum ſanctum dei, id eſt prædicatorem veritatis,quod
eſt ſpiritũ ſanctũ cõtriſtare quantũ ad vos.Ná ſpirit⁹ ſancti ſubſtátia qua ẽ quicquid
ipſe ẽ,nõ põt cõtriſtari cũ ipſa ſit ęterna & icommutabilis beatitudo:ſed quodá locu
tionis tropo vſus eſt aplũs,quo ea quæ nõ accidũt deo tanquá illi accidát, loquimur,

A figurátes eũ facere vt nobis accidát. Non ergo tenendũ eſt aliquid tale accidere ſpũi
ſancto, qui in ſe immutabilis eſt: ſed ĩ ſanctis habitat, vt eos impleat charitate, qua fa
cit eos gaudere de profectibus aliorũ, & contriſtari de lapſibus vel pctis eorũ, de quo-
rum fide & pietate gaudebát: quæ triſtitia laudabilis, quia venit ex charitate, quá infun
dit ſpũs ſctũs. & iõ dicit cõtriſtari, quia hoc facit in ſuis, cuius dono tá boni ſunt vt e-
os mœſtificent mali: & hi maxime quos bonos fuiſſe vel nouerunt, vel crediderunt.
Hoc locutiõis mõ dr deus ſcire, qñ nos ſcire facit, & quieſcere ab operibus, quæ valde
fecerat bona, quia nos facit requieſcere cũ bona fecerimus. Vel ita, Nolite contriſtare
ſpũm ſctũm dei. i. a vobis per mala opera fugare. Cum bñ agimus gaudet in nobis ſpi
ritus ſctũs, datus nobis, vidẽs monita ſua proficere vtilitatibus noſtris. Gaudet ergo. i.
habitator manet in nobis, ſi de eo proficimus. Aliter triſtat. i. deſerit nos. Nõ. n. ſic tri-
ſtatur vt patiatur, cũ impaſſibilis ſit: ſed triſtari dicitur quia a nobis recedit. Sicut con
triſtatur hõ cũ de propria domo expellitur quá ſibi ædificauit, ita ſpũs ſanctus contri
ſtari dicit cũ de hoĩe quem ſibi mundauit in baptiſmo, per praua opera eijcitur. In quo
q. d. nolite cõtriſtare ſpũm ſanctum, quod nõ debetis, quia ipſe eſt In quo. q. cuius gr̃a
vos. Eſtis ſignati. q. d. cera in ſigillo eius imagine vobis relicta. i. forma nouitatis im-
preſſa vobis. Vel, Eſtis ſignati. i. diſcreti a malis. & hoc In die redemptionis. i. baptiſ- Aimo.
mi. Oĩs, etiá, Amaritudo, in dictis vel in factis mordacibus. Et ira. i. ſubitus furor. Et Ambro.
B indignatio, quæ eſt ſi minor ſublimatur: hæc de ira venit. Et clamor. i. contentio, quæ Auguſtinus
venit de indignatione, & eſt vox quaſi inſani. Et blaſphemia, quæ fit in deum vel in in lib. contra
ſanctos. Blaſphemia eſt per quá de deo falſa dicuntur. Hæc, inquá, oĩa Tollátur a vo mendocium.
bis, quia perniciem poſſunt præſtare, niſi amoueant. hæc etiá ſi fiant accidentib9 cau-
ſis, tamen temperanda ſunt. Et quia illis preſſis potera malũ in corde retineri, addit,
Tollant cũ oĩ malitia cordis. Eſtote. Item partẽ noui hoĩs hic oſtendit. q. d. Illa tollá
tur a vobis, Eſtote inuicẽ benigni. i. largi de facultatibus veſtris. Et miſericordes, affe
ctu & cõpaſſione mentis. etſi non eſt quod detur. Et donátes inuicem, in vos commiſ-
ſa. ſ. ſi alter in alterũ peccet cõdonate: alioquin deus repetit remiſſa. Si eni in his cõtẽ
ptus fuerit, ſine dubio reuocabit ſententiá, per quá miam dederat. ſicut in euágelio de
nequá ſeruo legitur, qui in conſeruum ſuum impius deprehenſus eſt.

CAPVT V.

Eſtote ergo imitatores dei ſicut filii chariſſimi, & ambulate in dile-
ctione ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro no-
bis oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. Fornicatio au-
tem & omnis immundítia aut auaritia nec nominetur in vobis, ſicut
C decet ſáctos, aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas quæ ad rem nõ per
tinet: ſed magis gratiarum actio. Hoc enim ſcitote intelligentes, quod omnis for
nicator, aut immũdus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hære-
ditatem in regno Chriſti & dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis, propter hæc
enim venit ira dei in filios diffidentiæ.

Eſtote ergo donantes inuicem dico, Sicut & deus in Chriſto. i. per Chriſtum. Dona
uit, nobis: & quia donauit, Eſtote igitur imitatores dei, inuicem vobis donando. & tũc
eritis Sicut filij chariſſimi. & non ſolum condonate, ſed etiam ambulate, operum ex
hibitione, In dilectione, ponentes animas pro fratribus ſi opus eſt. & hoc ita ſynce-
re, Sicut CHRISTVS dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem
deo, dum iniuriatus eſt ſputis, collaphis, & huiuſmodi. Et hoſtiam dum occiſus eſt in
cruce. Et illa hoſtia non figuraliter ſicut legalia ſacrificia, ſed vere eſt Deo in odorem
ſuauitatis. verbo legis alludit, quia hic eſt de quo dicebatur in lege. Non enim pro-
pter ſe illæ hoſtiæ dicebantur offerri in odorem ſuauitatis, ſed quia illum ſignificabát,
qui vere offertur in odorem ſuauitatis: quia pro iuſtitia eſt occiſus quam exequebatur,
& vſque ad mortẽ conſeruauit. Sed ſi mors CHRISTI Deo fuit odor ſuauis, er- Ambroſius
go mortem eius libenter accepit: non ergo peccauerunt qui illum crucifixerunt. Sed Ambroſius
non eſt ita, quia iniuſte iuſtum occiderunt, qui in patris & ſua voluntate occiſus

Auguſt. ſuper Ioan. oblatus eſt:ſicut & Iudas quid habet niſi p̄ctūm in tradēdo Chrūm? niſi tā ſe traderet D
Chrūs,nec eū traderet Iudas.Tradididit Iudas Chrūm,tradidit ſe Chrūs:ſed ille age bat negociū ſuæ venditionis,iſte noſtræ redēptiōis.Iō ille impie deliquit, hic miſericorditer egit.Fornicatio aūt,quæ eſt cū liberis a viro,Et oīs immūditia.ſ.incontinentia pertinens ad libidinē quocūq; mō fiat,Aut auaritia.i.imoderata cupiditas habēdi Nec noīeť in vobis.i.nec etiā ſuſpicio ſit de vobis probabilis, Sicut decet ſanctos,aut turpitudo,vt in oſculis & in amplexibus.Aut ſtultiloquiū,vt plana verba. Aut ſcurrilitas,quæ a ſtultis curialitas dicit.i.iocularitas quæ ſolet riſum mouere, Quæ ad rē.i. ad vtilitatem,Non pertinet,quāuis magno labore agatur.Sed magis noīeť in vobis, Actio grarū.Nec debenr illa noīari.Hoc enim ſcitore,mentis rōne,& etiā Intelligētes,quod ſcripturæ inde dār,ꝙ omnis fornicator,aut immūdus,aut auarus non habet hæreditatem in regno Chriſti & dei.i.in regno cælorū quod eſt patris & filij. Sed attēde ꝙ dicens,Auarus,adiunxit,Quod eſt idolorū ſeruitus,æquans auaritiā idololatriæ quia illū auarū ſignificat,cuius deus nummus. Vel iō auaritia æquata eſt idololatriæ, quia ſicut idololatra Dei honorificētiā vſurpat & ſibi vendicat:ita auar⁹ res dei quas vult ſeruare indigentibus,vſurpat ſibi & recōdit.Vel auarus hic accipiť adulter qui ſibi res alienas vſurpat.i.alienā vxorē.Nemo.q.d.Dico ꝙ tales nō habebūt regnū dei, & contra hoc quod doceo.Nemo vos ſeducat,promittēs impunitatem ex mīa dei.Vel E
prædicans naturalia.Seducat dico Inanibus verbis,oēs eorū rōnes ſunt inania verba. Propter hoc,vel propter hęc.ſ.fornicationem & alia prædicta vitia, Venit ira dei in filios diff.i.diaboli de quibus diffidimus.Vel qui diffidiť de vita æterna.

Aimo Nolite ergo effici participes eorū.Eratis.n.aliquādo tenebrę,nūc aūt lux ī domino.Vt filii lucis ābulate.Fruct⁹ ei lucis ē in oī bonitate & iuſtitia & veritate. Probātes quid ſit beneplacitū deo.Et nolite cōicare operib⁹ īfructuoſis tenebrarū,magis aūt redarguite.

Ambro. Quę ei ī occulto fiūt ab ipſis,turpe ē & dicere.Oīa āt quę arguūtur,a luie manifeſtātur.Oē ei quod māifeſtatur lumē ē.Propter quod dicit,Surge qui dormis & exurge a mortuis,& illuiabit te Chrūs. Videte itaq; frēs qūo caute ābuletis,nō quaſi īſipiētes,ſed vt ſapiētes,redimētes tēp⁹,quoniā dies mali ſūt.Propterea nolite fieri īprudētes,ſed itelligētes quę ſit volūtas dei.

Nolite ergo effici participes.i.ſimiles eorū.ſ.imitando opera illorū, quia ſi fueritis ſocij in opere,eritis & in pœna.Nec debetis eſſe.Eratis.n.aliqñ tenebrę.i.per ignorantiam peccantes.Et filij diaboli,principis tenebrarum:& ideo non mirū,ſi tunc ī nobis hæc mala erāt.Nūc aūt eſtis lux.i.ex diſcretione bene operantes Et iuſtificati,per fidem,& baptiſmū.Et filij dei,per adoptionem,qui eſt lux vera.& hoc, In domino,in vobis.Tenebræ quidem fuiſtis in vobis,lux aūt eſtis in dño,qui illuminat omnē hominem venientem in hunc mundū.Ideo non addidit in domino,cum ait fuiſtis tenebræ:ſed cum ait,Nunc aūt lux,& quia eſtis in dño,Ideo ambulate, bono operum greſſu Vt filij lucis.i.viuite vt filij dei.ſ.ſancte & immaculate.Hic enim fructus lucis eſt F
id eſt hæc ſunt opera lucis.ſ.viuere,In omni bonitate,vt boni in vobis ſitis.Et iuſtitia vt proximis quod iuſtum eſt vt faciatis.Et veritate vt vera loquamini. Vel bonitatē per patres exponit.Iuſtitia enim & veritas ſunt partes bonitatis.Et eſt ſenſus in omni bonitate,Et,per idem.Iuſtitia & veritate.ſ.iuſte viuatis & vera loquamini. Probātes, quaſidicat.Ambulate dico Prius probantes,& ratione diſcernentes.Quod vel quid ſit beneplacitum deo,quaſi dicat.Omnia opera veſtra ita ſint circunſpecta vt beneplaceant deo.Nolite,quaſi dicat,vt filij lucis ambulate,Et nolite communicare operibus

Auguſtinus de ver. apoſt. infructuoſis tenebrarum.ſ.malorum hominū.i. a malis corde ſemper diſiungamini. Ad tempus cauete,copulamini corpore,tolerate paleam in tritura,tolerate in area:quod.n.toleretis in horreo nō habebitis.veniet vētilator qui diuidet bonos a malis:etiā corporalis ſeparatio,quā debet ſpūalis præcedere.iō air.Nolite cō.o.īf.i.malis etiā cū bōis ſit pars malorū,Magis aūt red.i.nō ſitis negligētes ī corrigēdis vrīs,ad curā.ſ. vrām,quoquomō pertinētib⁹.tā leni aio,vt ait alibi Apo.Hoc agite vt foris terribiliť

Auguſtinus de ver. euan. perſonet īterpretatio,& it⁹ lenitatis teneať dilectio.Atrēde ꝙ duo cōiūgit,vt.ſ.nō cōicēr cōſētiēdo,& redarguāt.His.n.duob⁹ modis nō te macular mal⁹.ſ. ſi nō cōſenſeris & redarguis.vtrūq; cōplex⁹ apo.q.Nō cōi.i.nolite cōſētire,laudare,& approb.& quia

A parũ eſt non conſentire, addit, Magis autem redarguite.i.reprę hendite, corripite, coer Ambroſius.
cete. Et eſt ſenſus, Non ſitis conſentientes malis approbando, neq; negligẽtes non ar
guendo, neq; ſuperbientes inſultanter arrogando. Quę aũt vel enim.q.d. Dico non cõ
municate neq; debetis. Autẽ.i.quia turpe eſt nõ ſolum facere, ſed etiã dicere. Quæ ab
eis fiunt in occulto, loco.i.non palam ſed occulte, & in hoc apparet quod turpia ſunt.
Vel, In occulto.i.in cogitatione. Omnia aũt vel enim.q.d. Turpe eſt dicere quæ faci-
unt, ſed tamẽ redarguenda ſunt, quia ſic manifeſtãtur ſępe per confeſſionẽ. & hoc eſt,
Omnia aũt quę arguuntur a lumine.i.a bonis & ſanctis hominibus qui ſunt filii lucis, Aimo.
ſępe Manifeſtãtur, par confeſſionẽ & pœnitentiã, & ideo redarguendũ eſt. Omne enĩ,
malum quod ſic manifeſtatur.i.per cõfeſſionẽ & pœtentiã, Lumen eſt.i.in lumẽ verti
tur, quia bonum eſt vt peccatũ per confeſſionẽ & pœnitentiam manifeſtetur. Vel, Lu
men eſt.i.nõ eſt ambiguum, nec poteſt excuſari quod palã dictum eſt. Vel ita: Omnia
enim.q.d. Ideo arguite, Omnia enim quę arguuntur a ſanctis.i.illi mali cũ arguũtur
a ſanctis, Manifeſtantur, ſibijpſis qui mali ſunt. Tunc enim vidẽtur ſibi & alijs pecca Ambroſius.
tores cũ obiurgantur, & ideo arguendi ſunt, quia ſic incipiũt eſſe lumen. Vnde ſubdit,
Omne aũt vel enim, quod manifeſtatur.i.malus cũ ſibi innoteſcat eſſe malus, Lumen
eſt.i.per pœnitentiã incipit conuerti ad bonũ. Propter quod.ſ.quia ſit lumẽ, dicit ſpũs
ſanctus per me, O tu, Qui dormis.i.qui torpes in peccato iacendo, & neſcis te eſſe in
B peccatis oblitus dei, Surge, per confeſſionẽ, Et exurge, per ſatiſfactionem. A mortuis.i.
a futura damnatione. Et illuminabit tibi, hic per fidẽ & ſpem, & in futuro per ſpeciẽ, Aimo.
Chriſtus, qui eſt ſol iuſtitiæ. & quia prodeſt redarguere, Videte itaq; fratres quomõ.i. Auguſtinus.
quodam moderamine, Caute ambuletis, viuendo & redarguendo. Non quaſi inſipien
tes.i.indiſcreti: ſed Vt ſapientes.ſ.oibus prouidentes. vos dico Redimentes tempus.i.
præparãtes vobis opportunitatẽ ſeruiendi deo & vacãdi diuinis. quod neceſſe eſt, quia
Dies mali ſunt.i.hodie ſunt mali homines. Dies mali dicũtur pro duabus rebus.ſ.pro
malitia & miſeria hominũ. Cæterum dies iſti quantũ pertinet ad ſpatia horarum ordi Augu.in ſer.
nati ſunt. Ducunt enim vices, agunt tempora. Oritur enim ſol & occidit, tranſeunt tẽ de ver. euan.
pora, cui moleſta ſunt tempora ſi homines ſibi non ſunt moleſtiæ. Dies ergo dicuntur
mali, vt dixi, propter malitiam hominũ, & miſeriam: ſed miſeria hominis communis
eſt, non debet malitia eſſe cõmunis. Ex quo enim lapſus Adam de paradiſo expulſus,
nunquã dies niſi mali: quod oſtendit puer qui naſcitur, quia a ploratu incipit, nec ride
re poteſt: ſtatim natus plorat, propheta.ſ.ſuæ calamitatis. lachrymæ enim teſtes ſunt
miſeriæ: nondũ loquitur, & iam prophetizat. Quid? in labore ſe futurũ, vel timere etiã
ſi iuſtus fuerit, in medijs certe tribulatiõibus politus ſemper timebit. Redimanus ergo
tempus. Quid eſt tẽpus redimere? Redimit ille tempus qui perdit.i.dat de ſuo vt vacet
C deo non litibus, quaſi det nummũ pro vitio. Das enim nummũ & emis panẽ vel vinũ,
vel aliquid aliud: das & accipis, aliquid amittis, & aliquid acquiris. Sicut ergo perdis
nũmos vt emas tibi aliquid: ſic perdas de tuo, vt emas tibi quietẽ, hoc eſt tempus redi-
mere. Vnde dominus ait, Si quis vult iudicio tecũ cõtendere, & tunicam tollere, dimit
te ei & pallium, vt habeas quietũ cor, ne perdas tempus vacandi deo tuo, a quo vult te
auocare damno & litibus. Vel ita, Sitis redimentes tẽpus.i. quod minus feciſti in vno
tẽpore, reſtituite in alio, dimidiãtes dies quos impii non dimidiant. Alii enim dimidi
ant, alij implẽt dies, alij nec incipiunt.i.alij moriũtur in Aegypto, alij in terra ſancta,
Nec mirũ ſi minus feciſtis, Quoniã dies mali ſunt.i. In hac vita multa occurrũt impe
dimenta, nec poſſunt agi pro libito. Propterea.ſ.quia mali ſunt dies, Nolite fieri im-
prudentes.i. inconſiderãtes, ſed potius eſtote, Intelligentes quę ſit voluntas dei, id eſt,
quod deo placeat, quærite cui placet, vt omnia prouide & cum modeſtia agãtur, nihil
perturbate & cũ ſtrepitu. Et vos qui huic prudentię operam datis.

Et nolite inebriari vino in quo eſt luxuria, ſed implemini ſpiritu ſancto, loquẽ
tes vobiſmetipſis in pſalmis, hymnis & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallẽ
tes in cordibus veſtris domino gratias agẽtes ſemper pro omnibus in nomine do
mini noſtri Ieſu Chriſti deo & patri. Subiecti inuicem in timore Chriſti. Mulie-
res viris ſuis ſubditę ſint ſicut domino, quoniam vir caput ẽ mulieris, ſicut Chri
ſtus caput eſt eccleſiæ, ipſe ſaluator corporis eius. Sed ſicut eccleſia ſubiecta eſt

Chriſto & mulieres viris ſuis in oĩbus. Viri diligite vxores veſtras ſicut & Chri D
ſtus dilexit eccleſiam & ſeipſum tradidit pro ea vt illam ſanctificaret, mundans
eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiá non ha
bentem maculam aut rugá aut aliquid huiuſmodi: ſed vt ſit ſancta & immacu-
lata. Ita & viri debent diligere vxores ſuas, vt corpora ſua. Qui ſuam vxorē dili
git, ſeipſum diligit.

Nolite inebriari vino, nihil enim eſt quo minus conueniat alios arguēdi quá inebria
Ambro. ri vino, In quo ē luxuria. i. ex quo procedit malus mot9, vnde tollitur authoritas argu
endi. Sobrij enim poſſunt habere fidutiá arguēdi, quia bona conuerſatio terrorem in
Hierony. cutit delinquenti: ideo temperandũ eſt a vino in quo eſt luxuria, & ebrietas cauenda,
Quia venter æſtuans vino cito deſpumat in libidinē. Sed impleamini ſpiritu ſancto,
i. donis ſpiritu ſancti. Loquentes. q. d. hoc mõ poteritis impleri ſpiritu ſancto, ſi vos e
ſtis loquētes, Vobiſmetipſis. i. ſi vos intelligitis, & ſi vos intus inſtruitis de his quę di-
citis, In pſalmis, qui ad boná operationē commonent, Et hymnis, quæ de dei laudib9
dicũt. Et canticis ſpiritualibus, quæ de æterno gaudio ſunt. & iõ ſpiritualiter intelligē
da ſunt, quia ſpũalia ſunt quæ docent, & implenda ſunt opere. Vnde ſubdit. Cantátes.
q. d. debetis loqui vobis. i. inſtruere vos de his. & poſt locutionē horũ, eſtote ipſo actu,
Cantantes. i. deum laudantes, & de æternis exultantes, ſicut hymnus & canticũ docēt.
Et pſallentes, bono opere, vt Pſalmus docet. & hoc, In cordibus veſtris. i. ſpontanea
Ambro. voluntate. Er hoc totũ facite, Domino. i. ad honorē dñi. Et eſtote gratias, ſemper. Agē
tes pro omnibus, donis, vel pro oĩbus. ſ. proſperis & aduerſis Deo & patri. i. deo, quia E
deus creádo, & quia pater eſt Chriſti natura, nobis adoptionis gratia: & hoc. exultádo
Ambroſius. in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Per quem nos adoptauit. i. filius eius proprius,
Aimo. per quē cognouimus eum. Et eſtote ſubiecti inuicē, non ſolũ auditores prælatis: ſed e-
tiá prę lati ſubditis, in charitate eis ſeruiendo, & humiliter curá gerendo. ná & ſi digni
tas maior, adminiſtratoria tamen eſt. Vnde Apoſtolus, Omnium me ſeruũ feci. Eſt er
go maiorũ ſalua tñ dignitate, ſeruire ſicut minorũ eſt obedire, Hæc aũt tam minorũ
quá maiorũ, Ordinata ſubiectio debet eſſe, In, caſto Timore Chriſti, qui humilitatē
mandauit. Mulieres, Hucuſq; cõiter de omnibus egit, nunc ſingulis ordinibus ſuadet:
Ambr. q. d. Hucuſq; communiter monui, & præter communia ſpecialiter dico, Vt mulieres
viris ſuis ſint ſubditæ, ſicut domino. i. ea ſimplicitate qua domino ſubiectę ſunt: ſicut
Sara ſubdita erat viro, quæ dñm vocabat Abraham. Et bene vtiq; debēt eſſe ſubiectæ,
Quoniam vir caput mulieris. i. rector & actor, a quo mulier ſumpſit initiũ: ſicut Chri
ſtus caput eccleſiæ, qui eſt rector & author eccleſiæ, ꝙ plus eſt. Ipſe Chrũs etiá, Eſt ſal
uator corporis eius Chriſti. i. eccleſiæ, quod non eſt vir mulieris. Sed vt. q. d. Chriſtus
eſt ſaluator eccleſiæ, quod nõ vir eſt muileris. Sed tamē, Vt eccleſia ſubiecta eſt Chri
ſto: ita & mulieres, ſubiectæ ſint, Viris ſuis in oĩbus, quæ non ſunt contra deum: Vos
autē viri diligite vxores veſtras, quarũ caput eſtis, Sicut & Chriſtus dilexit eccleſiá,
cuius caput eſt: & adeo dilexit, quod Tradidit ſemetipſum pro ea, ita & vos pro vxori
bus veſtris facite ſi ſit opus. tradidit dico Vt ſanctificaret illá, iuſtitia bonæ vitæ, Pri- F
Aimo. us mũdans eá, a peccatis. & hoc, Lauacro aquæ, ſanctificatę In verbo vitæ. i. quo datur
vita: quo accedente ad elemētum, fit ſacramētum: quo ſanctificatus hõ accipit vitam
æterná, quod vtiq; fecit Chriſtus vt ipſe per hoc Exhiberet ſibi. in futuro, Eccleſiá glo
rioſam. i. in aĩo & corpore rutilantem gemina ſtola decoram. eccleſiam dico Non ha
Ambroſius bentem vel nunc vel tunc, Maculam. i. aliquod criminale peccatum. Neq; rugam. i.
peccatũ mortale intus latens ſicut eſt dolus. Duplicitas enim ruga dicitur. & ē ſenſus,
Non habens maculam neq; rugam, id eſt mundam & ſimplicem. Vel, Non habens
maculam neque rugam, quia per actionem boná munda eſt a macula, & per ſpem ten
ſa ad ſuperiora. Proinde veſtis eius in monte tanquam nix dealbata, effulſit quæ ſigni
ficabat eccleſiam omni macula peccati mundatam, quæ per Chriſti in ligno crucis ex
tenſionem extenſa eſt a ruga, & deſiderio ad cæleſtia. Aut, non habētem, Aliquid hu-
iuſmodi, id eſt peccatum aliquod pro quo ſit damnabilis, Sed vt. q. d. Dico exhiberet
ſibi eccleſiam non habentem maculam neq; rugam, Sed, potius talē, Vt ſit ſancta, hic
per bona opera, Et immaculata, id eſt abſtinentia mali. Vel de futuro, vt tunc ſit ſan

A ɫta per gloriam fuetur. Et immaculata, per corruptionis remotionẽ. Sicut ergo Chri-
ſtus fudit ſanguinem vt lauaret maculam eccleſiæ, & extendit ſe in cruce, vt tolleret
rugam, ſic & viri ſi opus eſt debẽt mori pro ſaluádis vxoribus, & verbo vitę eas inſtrue
re, vt exhibeant eas deo. Item, Ita etiá debent viri diligere vxores ſuas, vt corpora ſua
i. ſeipſos, quia ambo vna caro ſunt, & mulier portio corporis viri eſt. Bene dixi vt dili
gant vxores ſicut ſua corpora, quia Qui diligit vxorẽ ſuam, diligit ſeipſum, quia vxor
corpus viri eſt, & vir caput vxoris.

Nemo enim vnquá carnẽ ſuá odio habuit, ſed nutrit, & fouet eá ſicut & Chri
ſtus eccleſiam, quia mẽbra ſumus corporis eius de carne eius & de oſſibus eius.
Propter hoc relinquet homo patrẽ & matrem ſuam, & ad hærebit vxori ſuæ, &
erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico, í Chri
ſto & in eccleſia. Verũtamẽ & vos ſinguli vnuſquiſq; vxorẽ ſuam ſicut ſeipſum
diligat: vxor autem timeat virum ſuum.

Nemo enim. q. d. Vere debet diligere vxorem ſuá quia caro ſua eſt. Nemo enim vn
quá carnem ſuam odio habuit, quia & ſi ſanctus macerat carnẽ non eam odit, ſed pec
catũ quod in ea eſt. Qui ergo maunlt eſſe ſine corpore, nõ corpus ſed corruptiones eius
& pondus odit. Non iraq; nullum corpus, ſed incorruptũ & celeberrimũ corpus vult
B habere. Qui ergo continentia quadam & laboribus perſequitur corpus ſuum, non id
agit vt non habeat, ſed ſubiugatũ & paratũ ad opera neceſſaria. Nemo odit carnẽ ſu- Auguſti. de doc. Chri.
am dico, ſed nutrit eam cibo & potu, Et fouet, indumentis: ita & vxorem ſuam non de
bet vir odio habere ſed fouere quia caro eius eſt, & de corpore ſuo facta. Sicut. q. d. Ita
diligat & nutria vir vxorem ſuam, Sicut & Chriſtus nutrit & diligit eccleſiam, vt car
nẽ ſuá. Et eſt ſeuſus, Ita debet vir facere de vxore quæ caro eius eſt, quia ſic Chriſtus Ambroſius.
nutrit eccleſiam vt catnẽ ſuam cibo corporis ſui: & fouet eam ſpiritualibus indumẽtis
præceptorũ, virtutum, bonorum operũ. & bene Chriſtus diligit & nutrit eccleſiam vt
carnẽ ſuam, quia corpus eius eſt, Et huius corporis ſumus membra oẽs, fideles, & alii
De carne eius. i. infirmi qui indigent ſuſtentari fortibus vt caro ſuſtẽtatur oſſibus, &
alij. De oſſibus eius. i. perfecti & fortes. In cuius rei figura Adá qui erat forma futuri, Aimo.
cũ de coſta ſuam factam mulierẽ vidiſſet, in Geneſi dixit, Hoc os de oſſibus meis, & c. Auguſtinus
d. c. m. Sicut enim Eua ab Adam facta traxir ab eo carnẽ & oſſa, ira nos a Chriſto inſti
tuti, alij ſumus vt oſſa. ſ. robuſti, alij vt caro. ſ. infirmi. & ideo ait, Ex carne eius. i. infir
mi ſumus a ſimili infirmitatis eius quá habuit in hoíe. Propter hoc, oſtẽdendũ. ſ. quá
tum Chriſtus dixit eccleſiam, eſt ſcriptũ in Geneſi, Relinquet Chriſtus hõ patrem, for
mam ſerui accipiẽdo. Non enim ideo hæc dicir quia Chriſtus deſeruerit, & receſſerit
C a parre: ſed quia non in ea forma apparuit hoibus in qua æqualis eſt patri. Et matrem Auguſt. ſuper Ioannem.
ſuam. i. ſynagogam, de qua ſecundũ carnẽ uatus eſt. Et adhærebit vxori. i. ſociabit ſe
ecclſię. Et duo. ſ. Chrũs & eccleſia Erunt in carne vna. i. in vna volũtate. Et vna vtiq;
caro ſunt Chrũs & eccleſia, quia qui deus erat apud patrẽ, a quo & facti ſumus, factus
eſt per carnẽ particeps noſtri, vt illius capitis corpus eſſemus. & vtiq; ſi caput eſt, habet Auguſtinus.
corpus: corpus eius eſt ſancta eccleſia quę cõiũx eius eſt, cui dicit Apoſtolus, Vos autẽ contra Fauſt.
eſtis corpus Chriſti & mẽbra. Totus itaq; Chrũs eſt caput & corpus táquá integer vir, Auguſti. in
quia & fœmina de viro facta eſt, & ad virũ pertinet, ita Chrũs vt eſſemus vnũ cũ illo pſal. cxxxvii.
caput noſtrũ eſſe voluit accipiendo carnem ex nobis, in qua moretetur pro nobis. Dor Auguſtinus.
mit Adam vt fiat Eua, moritur Chrũs vt fiat eccleſia, dormiẽdo Adam fit Eua de late de ver. euan.
re, mortuo Chriſto lancea percutitur latus vt profluant ſacramẽta quibus formetur ec Augu. ſuper Ioannem.
cleſia. Reliquit ergo Chrũs patrem, quia nõ in eadẽ dignitate apparuit hominibus in Auguſt. cõtra
qua eſt apud patrẽ. Et ſciendum quia hæc primi hominis fuiſſe ſcriptura Geneſi teſta- Manich.
tur. Chriſtus vero in euágelio dei verba declarat eſſe dicens, Num legiſtis, quia qui fe Auguſtinus
cit ab initio maſ. & fœm. f. e. & dixit, propter hoc relinquet homo & c. Vt ſcias per ſuper Geneſi.
extaſim ſoporis qui præceſſit in Adá, in qua angelice interfuit, ingreſſus í ſanctuariũ
dei vt intelligerer in nouiſſima, hoc eũ diuinitus tanquá prophetá dicere potuiſſe. Et
vt oſtẽderet quid in his verbis quæreremus, vt nõ cõiecturis noſtris aliquid auſi dice-
re videamur, ſubdit & exponit ſacramẽtum hoc magnum eſt. Et ne aliquis putaret in
viro eẽ & vxore ſecũdũ vtriuſq; naturalis ſexus copulationẽ corporalẽq; mixturá, ad-

Augu. dit,Ego dico, In Chriſto & eccleſia. Secundum hoc ergo quod in Chriſto & eccleſia D
Augu. accipitur quod dictū eſt,non iam duo ſed vna caro ſunt: & quō ſponſus & ſponſa di-
cūtur,ſic caput & corpus. Siue ergo dicam caput & corpus,ſiue ſponſus & ſponſa vnū
Auguſtinus. intelligite,Fit enī ex duobus quaſi vna quædā perſona.ſ.ex capite & corpore ex ſpon
in pſal.xxx. ſo & ſponſa:quā vnitatē mirā & excellentē cōmendat Eſaias,in quo Chriſtus loquēs
ait,Sicut ſponſo alligauit mihi mitrā,& ſicut ſponſam ornauit me ornamento. Huius
ſpiritualis vnitatis ſacramentum fuit illud quod in Geneſi de vnione coniugij,
ad literam dicitur. Vnde & quod hic ad literam dicitur,ad literā poteſt accipi,ſic.q.d.
quia diligit vir vxorem ſuam,Propter hoc.i.propter hanc dilectionem,Relinquet ho
Aimo. mo patrem & matrem,& adhærebit vxori ſuæ. Ita ad literam ſæpe fit. Et erunt duo in
Aimo. carne vna.i.carnali commercio.ſ.quando ſimul miſcentur carnali coniūctione. Hoc
Moſes ad literam de vnione coniugii dixit quod eſt ſignū magnæ rei.ſ.ſignū coniun-
ctionis Chriſti & eccleſiæ. vnde ſubdit, Sacramentum hoc magnum eſt,ego dico,in
Chriſto,& in eccleſia.i.cōiugalis copula ſignū ſpiritualis vnitatis Chriſti & eccleſię.
Veruntamen . q.d. Et ſi hoc non ſolum ad literam dicitur,ſed eſt ſignum alterius rei,
Veruntamen & vos ſinguli.ſ.vnuſquiſq; Vir,ſecundum literam,Diligat vxorem ſu-
am ſicut ſeipſum,ſequens moralitatem hiſtoriæ. Vxor autem,non ſolum diligat , ſed
etiam Timeat virum,id eſt ſubdita ſit viro. E

CAPVT VI.

Filii obedite parentibus veſtris in domino:hoc enim iuſtum eſt . Ho-
nora patrem tuum & matrem tuam,quod eſt mandatum primum in
promiſſione,vt bene ſit tibi,& ſis lōgęuus ſuper terrā. Et vos patres
nolite ad iracūdiam prouocare filios veſtros,ſed educate illos in diſci
plina & correptiōe domini. Serui obedite dominis carnalibꝰ cū timore & tremo
re,in ſimplicitate cordis veſtri ſicut Chriſto,non ad oculum ſeruientes quaſi ho
minibꝰ placētes,ſed vt ſerui Chriſti faciētes volūtatē dei ex animo cū bona volū
tate,ſeruiētes ſicut domino & nō hominibꝰ:ſciētes quoniā vnuſquiſq; quodcun
q; fuerit bonum,hoc recipiet a domino ſiue ſeruus ſiue liber. Et vos domini eadē
facite illis,remittentes minas:ſcientes quia & illorum veſter dominus eſt in cælis
& perſonarum acceptio non eſt apud deū. De cętero fratres confortamini domi
no,& in potentia virtutis eiꝰ. Induite vos armaturā dei,vt poſſitis ſtare aduerſus
inſidias diaboli : quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnē & ſanguinem
ſed aduerſus principes & poteſtates aduerſus mundi rectores tenebrarū harum,
contra ſpiritualia nequitię in cæleſtibus. Propterea accipite armaturā dei,vt poſ F
ſitis reſiſtere in die malo,& in omnibus perfecti ſtare. State ergo ſuccincti lum-
bos veſtros in veritate,& induti loricam iuſtitię,& calciati pedes in præparatio
nem euangelii pacis,

Vos aūt filij obedite,tanquā ſubiecti Parētibus veſtris,carnalibus.& hoc,In domi-
no.i.ſecundū fidē domini & iuſtitiā,& debetis hoc facere. Hoc enim iuſtū eſt,quia prę
ceptū legis eſt in qua dominus hoc pręcipit dicens,Honora patrē tuū,& matrem tuā.
Augu. Honorare patrē eſt ei reuerētiam exhibere,& neceſſaria ſubminiſtrare. Quod manda
de decē cor. tum eſt primū,inter mandata quæ ad hominē pertinentia ſcripta ſunt in ſecunda ta-
bula . Ad duo nanq; præcepta charitatis.ſ.dilectionis dei & proximi pertinet decalo
gus. Ad primū præceptum.ſ.dilectionis dei tres cordæ pertinēt.i.tria mandata,quia
deus trinitas eſt. Ad alterū vero præceptū.ſ.proximi,ſeptē cordæ.i.ſeptem mandata,
& illa tria mādata ad deū pertinētia in prima,& alia ſeptē ad proximū,in ſecūda ſcri
pta erāt:inter quæ hoc merito primū eſt,quia ſicut deus principaliter principiū eſt ho
minis,ſic pater ſecūdario cuiꝰ mādati addit̄. promiſſio,ꝙ nō ē in alijs. Vnde ſubdit,&
hoc mādatū eſt In promiſſiōe,hac.ſ.vt i præſenti Bene ſit tibi,i carnalibꝰ & ſpiritua-
libus. Et ſis longęuus,in vita æterna fundatus,Super terrā,viuentiū. Et vos patres no
lite prouocare filios iracundiam,quia ſic legē non cuſtodiēt. In ira enim nemo agno

ſcit quid ſit vtile. Sed educate illos, dũ pueri ſunt, ne legẽ cõtẽnant. Vt diſciplina, ver
A borũ, & correctione verberũ, vt proficiant in rebus dñi. Vos, aũt, Serui, obedite dñis,
non ſolum ſpũalibus & bonis, Sed etiam carnalibus. Seruitus cępit ex pctõ. prima.n.
ſeruitutis cá pctũm eſt, vt homo homini vinculis conditionis ſubderet̃: quod non fuit
niſi deo iudicáte, apud quẽ non eſt iniquitas: & nouit diuerſas pœnas meritis diſtribue
re delinquentiũ. Obedite inquá, Cũ timore.i.cũ reuerentia, quod faciũt filij: Et tremo-
re, quod ſeruorũ. & hoc in ſimplicitate cordis veſtri, vt ſicut oſtẽditis extra, ſic ſit í vo- Augu.
luntate veſtra vt ſi nõ poteſtis a dño liberi fieri, libere ſeruiatis. liberam enim quodá- de ciui.dei.
modo facit ſeruitutem qui ſeruit nõ timore ſub dolo, ſed fideli dilectione: donec tranſ
eat iniquitas: & omnis euacuetur poteſtas. Ita ſimpliciter obedite, Sicut, obedire debe-
tis Chrõ, quia ipſe hoc præcipit ad cõſeruationẽ hũilitatis. obedite dico, Nõ ſeruiẽtes
ad oculum.ſ.dum videmini, Quaſi hominibus placentes, ſicut illi faciũt qui quærunt
hoĩbus placere: Sed vt ſerui Chrĩ. Cũ.n. Chrõ iubente ſeruis, non tantũ.ſ.hoĩ ſeruis,
ſed Chrõ, Facientes voluntatem dei & animo, ita.ſ. vos dico Cum bona voluntate, ſer
uientes dñis veſtris, ſicut dño.i. ita vt in eo putetis vos ſeruire deo & non hominibus.
Tantũ vos dico Scientes quod vnuſquiſq;, quodcũq; bonũ fecerit, hoc percipiet a dño
ſiue liber ſit, ſiue ſeruus. non.n. minus recipiet ſeruus quá liber. Et vos dñi facite illis,
ſeruis veſtris, Eadẽ.i.ſimilia in bona volũtate: Remittentes illis, ſiquando peccát, nõ
ſolum verbera, ſed etiam Minas, ſciẽtes, Quod dñs illorũ & veſter eſt in cælis: & quia
Perſonarũ acceptio non eſt apud deũ, dñs.n. iuſtus iudex cauſas diſcernit, non perſo-
nas: iõ in qua menſura quis menſurauerit, remetiet̃ illi. Decætero poſt ſpecialia pręce Ambr.
pta quibus admonuit ſingulos ordines in cõi admonet omnes.q.d. Hucuſq; iuui vos
B in verbo & opere: & iam Decætero.i. deinceps in futuro, in reliquo tempore O fratres
in fide & dilectione, Confortamini, contra bellum diaboli, In dño.i. in auxilio domi-
ni, & in potentia virtutis eius, quia ipſe dat potentem virtutem pugnare volentibus: &
vtique ita debetis confortari. Induite vos armaturá dei, id eſt virtutes, Vt poſſitis ſta- Aimo.
re, firmi. Aduerſus inſidias diaboli, quia ex occulto molitur mala. Et neceſſe eſt vt ſte-
tis, Quoniam eſt nobis colluctatio, quaſi vicinum eſt bellũ, & de prope. Et non eſt ad-
uerſus carnem & ſanguinem tantum, id eſt non contra hoſtes qui viſibiles ſunt & fra-
giles, vel contra vitia tantum quæ ſunt ex carne & ſanguine: Sed aduerſus principes.i.
dæmones, qui principant̃ alijs. Et poteſtates, id eſt contra eos, qui etiam ſuper hos pñt
qui alijs præſunt. Certum eſt.n. quia exitia famulis dei a diabolo irrogátur, ſiue per ſe, Augu.
ſiue per miniſtros, cuius altitudo grádis eſt. Dico quod colluctatio eſt vobis aduerſus in pſal.lxxvi.
dæmones, qui itaq; timendi ſunt, quia mundanos regunt. Vnde exponendo quod dixe
rat, ſubdit.ſ. Aduerſus rectores mundi, id eſt aduerſus diabolũ & angelos eius quos re
ctores mundi dicit, quia ipſi regunt dilectores mundi. Non enim regunt mundum qui
conſtat ex cęlo & terra, ſed mũdum peccatores dicit. de quo alibi, Et mundus eum nõ
cognouit. Talem mundũ illi regunt contra quos habemus perpetuas inimicitias, quia
& qui patiuntur homines importunos, illi faciunt: inſtigant enim & inflamant homi-
nes, & tanquá vaſa ſua mouent, & velut organa tangunt: contra eos habemus occultá
luctam, ad quam nos armat Apoſtolus. Et ne putarentur hunc mundum viſibilem re-
C gere, ſubdit, quid mundi nomine intellexit.ſ. Tenebrarũ rectores.i. peccatorum, Ha-
rũ.ſ. tam malarũ.i. rectores ſunt eorum quos præcipitant in tenebroſa opera.q.d. non
dominantur dæmones mundo qui conſtat ex cælo & terra, ſed peccatoribus. & adhuc
ſpecialius determinat.ſ. Contra ſpiritualia nequitiæ, id eſt contra ſpirituales & nequá
hoſtes, quare timendi ſunt hoſtes, contra quos bellum habemus, quia ſpirituales & in-
uiſibiles: & quia nequam, & non pro parua re pugnant nobiſcum, Sed in cæleſti-
bus.i. pro cæleſtibus.ſ. pro cæleſti hæreditate tollẽda. vel cæleſtia dicit virtutes in qui
bus pugnam patimur dęmonum. Et eſt, lucta eſt nobis Contra nequam ſpiritus, quo-
rum certamen patimur, In cæleſtibus, id eſt in virtutibus. vel cæleſtia dicit hunc calí
ginoſum aerem. Et eſt ſenſus, Eſt nobis colluctatio contra ſpiritus nequam.i. contra
dæmones nequam, qui ſpiritus nequam Sunt in cæleſtibus, id eſt in hoc inferiori ae-
re. Vnde dicitur. Aues cæli. Aduerſus tales nobis eſt lucta qui ſunt rectores, quia quõ Augu.
modo eos qui ſunt lux CHRISTVS gubernat & regit, ſic eos qui tenebrę ſunt ad om Ambroſius.
ne malum diabolus pręcipitat & inſtigat. Hoc ergo nos hortatur Apoſtolus, vt non Augu. de ver.apo.

contra hominem malum, immo pro illo, ſed contra diabolum qui cum illo operatur: D
& in illo, oremus: & quicquid poſſumus faciamus, vt diabolus expellatur & angeli ei⁹
& homines liberentur. Ipſi enim dæmones quaſi æquites pugnant in ſuis equis, homi
nibus.ſ. Equites ergo occidamus & equos poſſideamus, ergo bellum gerimus aduerſus
rectores tenebrarũ.i.infidelium.hoc, vnum prælium eſt. Alterum autem cuiq; in ſeip
ſo eſt, & hoc graue bellum, & moleſtius: in quo quiſquis victor extiterit, illos quos vi
det inimicos.i.principes mundi continuo ſuperabit: & ſi illos vicerimus qui ſunt prin
cipes malitiæ, & quorum inſtinctu vitia carnis contra nos ſæuiunt, tunc facile ſupera
re poterimus omnes miniſtros illorum. Superato.n.principe exercitus facile fugatur:
ſicut ex libro Iudith oſtenditur, vbi narratur quod Oloferne principe militiæ interẽ-
pto, multitudo exercituum in fugam verſa, & a Iudæis facile ſuperata. Vt autem vin-
cere valeamus, ſpiritualis armatura aſſumẽda eſt, Propterea &c.q.d.quia tales hoſtes
habemus & de tanta re, Propterea accipite contra eos armaturam dei.i. qua deus ſuos
armat, & iõ accipite. Vt poſſitis reſiſtere, malis & ſpiritualibus nequitijs. In die malo,
id eſt in hac vita, vbi eſt tentatio. Aliter enim non poſſetis reſiſtere, niſi habita arma-
tura virtutum, Et vt perfecti virtutibus, poſſitis ſtare In oĩbus.ſ.proſperis & aduerſis,
& quia armatura dei neceſſaria eſt, State, ergo viriliter, quotiens prouocamini. Succin
cti lumbos veſtros.i.carnales concupiſcentias, cingulo caſtitatis, ſuccingentes vel fre E
nantes, & hoc non in ſimulatiõe, Sed in veritate, vt vere propter Chriſtum luxuriam
refrenetis, quæ in lumbis maxime viget. Vel, In charitate, hoc facite.i.per charitatem
Et eſtote induti lorica iuſtitiæ.i.iuſtitia ſit vobis lorica cuiq; ſecundũ ius faciendo, ne
pateat locus hoſti. Et eſtote calciati pedes.i.affectiones veſtræ ſint munitæ virtutibus
ne a vitijs pungantur. & hoc, In præparatione euangelij, vt ſitis ita præparati ad præ-
dicandum euangelium vel ad complendum præcepta euangelij. Euãgelij dico, Pacis.
ſ.quod nunciat pacem inter deum & homines. Calciamenta hæc virtutum debent ha-
bere prædicatores, ne ille qui prædicat pede mentis terram tãgat.i. pro terrenis faciat.
Hac ſignificatione Marcus dicit, ſandalijs vel ſoleis calciari, vt neq; pes ſit tectus ne-
que nudus ad terram.i.ne occultetur euangelium, nec terrenis innitatur.

Augu. in pſal. cxiiii. Aimo. Aimo. Augu. de conſenſu euange.

In omnib⁹ ſumẽtes ſcutũ fidei i quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea ex-
tinguere: & galeã ſalutis aſſumite, & gladiũ ſpiritus quod ẽ verbũ dei, per om-
nem orationẽ & obſecrationẽ orantes omni tẽpore in ſpiritu. & in ipſo vigilãtes
in omni inſtantia & obſecratione pro omnibus ſanctis, & pro me vt detur mihi
ſermo in apertione oris mei cũ fiducia notum facere myſteriũ euãgelii, pro quo
legatione fungor in catena iſta, ita vt i ipſo audeam prout oportet me loqui. Vt
autem & vos ſciatis quę circa me ſunt, quid agã omnia vobis notat faciet Tychi F
cus chariſſimus frater & fidelis miniſter in domino, quem miſi ad vos in hoc ip-
ſum vt cognoſcatis quæ circa nos ſunt, & conſoletur corda veſtra. Pax fratrib⁹
& charitas cum fide a deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Gratia cũ omni
bus qui diligunt dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum in incorruptione. Amen.

Vos dico, In omnibus, prælijs, Sumentes ſcutum fidei, id eſt fides rerum, quas non
vidimus, quæ excipit inimicorum tela, & repellit tanquam ſcutum. Fides enim ſcutũ
eſt, ſub qua vel quo iuſtitia quæ interiora transfigi non ſinit, tuta eſt, ſicut ſub munimi
ne omnium virtutum quod protenditur ante omnia arma, quod prius impugnat diabo
lus. Vnde. Prima petit campum dubia ſub ſorte duelli, pugnaturo fides. Hãc igitur ſu
mite vt ſcutũm, In quo poſſitis extinguere omnia tela. id eſt aſſultus Nequiſſimi dia
boli. Tela, dico, Ignea, quia de vitio in vitium incendunt. Et aſſumite galeam ſalutis,
ſpe ſupernæ ſalutis gaudentes. Galea enim eſt ſalus æterna, cuius memoria & ſpecies
mentem obuoluit, ne deficiat, & talibus armis ſplendidiſſimis, id eſt ſpiritualibus,
& inſuperabilibus armati, hoſti non ceditis. Ad ipſum enim hoſtem feriendum &
fugandum aſſumite etiam Gladium ſpiritus, id eſt quem dat ſpiritus ſanctus.
Quod verbum Dei eſt. Eſt enim verbum Dei gladius bis acutus, docens de tempora-
libus & de æternis: illorũ cõſolationẽ in veteri iſtorum in nouo teſtamento promit-

Augu. in pſal. cxix.

A teus. Quod enī temporaliter nobis promiſſum eſt, ad vnā partem gladij: quod vero in ſempiternū, ad alteram partē gladij pertinet. Nā & ideo duo teſtamēta dicūtur, quia vetus terrena promittit, nouū ęterna. De hoc gladio dn̄s ait, Nō veni mittere pacem ſed gladiū. Iſte gladius vere acutus eſt, quia eū quē ferit à mūdo diuidit. Et quia armatura hæc nō eſt niſi à gratia, ſubdit, Per oēm &c. q. d. State in bello, & ī eo ſitis orātes, Per omnē orationē obſecrationē. i. per omnia quę orāda ſunt, ſine adiuratione, & per omnia quæ cū adiuratione petenda ſunt. orantes dico, nō horarie, ſed omni tēpore, & nō verbotenus. Sed in ſpiritu. i. in mēte. In ſpiritu orat, qui mūda cōſciētia & integra fide orat. In carne eī orat, qui polluta mēte precat̄, iterum peccaturꝰ nō caſu, nō ſubreptione, ſed de propoſito. Et In ipſo, ſpiritu ſitis, Vigilantes. i. ſolliciti, & non remiſſe: Sed in omni inſtantia, vt. ſ. omnibus virtutibus inſtent, & ſitis vigilātes, In obſecratione facta pro omnibus ſanctis & pro me: ſcilicet, Vt detur mihi ſermo, à deo, quem Ambroſius.
tribulatio nō obtundat. detur, inquam, In apertione oris mei, id eſt verbi mei. i. vt aperte valeam reſerare myſteriū euāgelij. i. ſecreta incarnationis & paſſionis, ne preſſura tribulationū ipſa formidine acumē doctrinæ obtūdat. ita, Vt cū fiducia. ſ. libere abſq; impedimēto poſſim, Notū facere, illud myſteriū euāgelij, pro quo, myſterio euāgelij, Fungor legatione, nūc Romę etiā, in catena, poſitus: quia nō pro catenie ceſſo à legatione. Dico poſſim cū fiducia notū facere euāgeliū, & cum fiducia, vt in ipſo euangelio
B prędicando, Audeā loqui, inter mala omnia. Prout oportet me loqui. Et ne auditis tribulationibus mouerētur, dicit Tychicū omnia eis notificare, ſubdes, Vt autem & vos ſciatis ea quę circa me ſunt, Hoc, quia multæ ei erāt tribulationes quę quaſi eū circundabāt: vel ideo dicit, Circa, quia interiora nō tangebāt: Vt inquā illa ſciatis, &, Quid agam. i. quàm cōſtans ſim inter illa omnia. Omnia nota vobis, faciet Tychicus, Frater meus in fide chariſſimus, vt libēter & bene audiāt verba Tychici hūc commēdat: Vnde etiā ſubdit, Et eſt fidelis miniſter in dn̄o, id eſt in his quę ſunt dn̄i, & ideo audite eū, quē miſi ad vos, In hoc ipſum, id eſt propter hoc ipſum vt cognoſcatis per eum, Quæ circa nos ſunt, & cōſoletur corda veſtra. Et vt prædicta ſicut docui fiant, Pax ſit fratribus & charitas cum fide. Pacem optat eis quæ eſt ianua dilectionis, quia per pacem manebunt in charitate quæ eſt in fide. & hoc, A deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto, & gratia ſit, Vobis, cū omnibus. i. & omnibus, Qui diligunt dominū noſtrum id eſt Chriſtum. Diligunt dico, In incorruptione. i. in integritate fidei, ad ſimilitudinē ſponſæ quę non admittit corruptorem. Vel, Gratia ſit vobis in incor. i. in vita æterna, Cum, id eſt & omnibus. Qui diligunt dominum noſtrum. i. Chriſtum.

Argumentum in Epiſtolam ad Philippenſes.

C PHilippenſes ſunt Macedones. Hi accepto verbo veritatis perſtiterūt in fide: nec receperunt falſos apoſtolos. Hos collaudat apoſtolus, ſcribens eis à Roma de carcere per Epaphroditum.

CAPVT I.

PAVLVS & Timothæus ſerui Ieſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſti Ieſu, qui ſunt Philippis cum epiſcopis & diaconibus. Gratia vobis & pax à deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto. Gratias ago deo meo in omni memoria veſtri ſemper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens ſuper communicatione veſtra in euangelio Chriſti à prima die vſque nunc, confidens hoc ipſum quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu.

PAulus & Thimothæus. Hanc epiſtolam ſcribit Apoſtolus Philippenſibus. Philippenſes autem ſunt Macedones, qui accepto verbo prædicationis ab Apoſtolo firmi

in ſide fuerunt, nec pſeudoapoſtolos receperunt. Vnde eos laudat Apoſtolus. Hi Pau D
Ambroſius. lo per Epaphroditũ aliquẽ ſubſtantiá Romam miſerant, quem cũ hac remiſit epiſto-
la:in qua cũ pręſens non poteſt, munit eos contra duplex bellum.ſ.tribulatorum &
pſeudoprædicatorũ, vt omnia aduerſa pro Chriſto ſuſtineant,& cũ humilitate,ſicut
& Chriſtus fecit: & legalia a pſeudoapoſtolis nunquá recipiant. Is nec ſe Apoſtolum
nominat,quia nunqná de eo minns vel contra eũ ſenſerant. Ideo ergo dignitatem ſup
primit,quia de eo recte ſentiebát. Et eſt intẽtio apoſtoli in hac epiſtola cohortari Phi
Ambro. lippenſes ad patientiá contra tribulationes,& ad cõſtantiá cõtra pſeudoprędicatores
Modus talis. More ſolito ſalutationẽ pręmittit. Deíde gratias agit deo pro eis,implo
rás eis maiora bona, vt virtutibus creſcentes ad perfectionẽ perueniant. Deinde ad pa
tientiá tribulationem monet exẽplo ſuo & Chriſti,& poſtea vt ſibi caueát a verſutiis
pſeudoapoſtolorũ, tádem mortalẽ admonitionẽ interſerit,& prope finẽ de gratia quá
ſibi Romá per Epaphroditũ miſerát gaudere ſe dicit. Præmittẽs ergo ſalutationẽ ait,
Paulus & Timothæus. Timothęum apponit,quia hunc erat ad eos miſſurus,per hoc
Ambro. eũ quodammodo cõmendans,vt eadem quæ ſcribit ab eo bene accipiant. Serui Ieſu
Chriſti. Nomen dignitatis tacet quod eſt Apoſtolus,quia nõ erat opus authoritate cũ
Ambro. de illo recta ſentirent. Conditionẽ fatetur,quia caſto timore Chriſto ſubditi vere libe
Auguſtinus Super Ioan. ri ſunt. Sicut enim duo ſunt timores qui faciunt duo genera timentiũ:ſic duæ ſeruitu E
tes quæ faciunt duo genera ſeruorũ. Eſt enim timor quẽ perfecta charitas foras mittit.
Eſt etiá ſeruitus ſimul cum eo foras mittenda. & alius timor caſtus permanẽs in ſeculũ
ſeculi:cui adiũcta eſt alia ſeruitus,qua miro & ineffabili modo ſed tamen vero ſic ſer-
ui ſumus,vt liberi ſimus ſerui.ſ.timore caſto,ad quẽ pertinet ſeruitus intrás in gaudiũ
domini ſui,nõ ſerui,timore foras mittẽdo,ad quẽ pertinet ſeruitus,non manens ingter
nũ in domo. Seruos igitur dixit,vt & ipſi quibus ſcribit pro domino ferant dura. Chri
ſti, vt cõtra pſeudo ſtent. Scribit hanc epiſtolá Omnibus ſanctis.i.in baptiſmate ſan
ctificatis. Qui ſunt Philippis,quæ eſt ciuitas Græcię quam ædificauit Philippus pater
Alexandri adoptiuus,vocans eá Philippis a nomine ſuo. Sanctis dico, In Chriſto Ie
ſu.i.operante Chriſto Ieſu.vel fũdatis, In Chriſto.i.in fide Chriſti.ſ.qui credũt ẽt ho
minẽ eſſe. Scribũt ſanctis dico, Cũ.i.& Epiſcopis & diaconibus. Epiſcopos etiá pre-
ſbyteros dicit. Nõ enim plures epiſcopi in vna ciuitate eſſent:neq; preſbyteros inter-
mitteret, vt ad diaconos deſcẽderet:& ſignificat per epiſcopos & diacões,maiores,per
ſanctos minores. Et ẽ ſenſus, Scribũt Sáctis & epiſcopis,& diaconib9.i.minoribus &
maioribus. quia pręmittit minores,ad humilitatẽ inuitat:& quia hos ſubnectit,oſten-
dit nõ eſſe aliquẽ a deo perfectũ qui nõ ídigeat hac admonitiõe. Vel Paulus ſcribit &
Timothæus, Omnibus ſáctis,qui ſunt Philippis.ſcribit dico, Cũ epiſcopis & diaconi
bus,quia eorũ bonũ pariter optabant,& in ſcribendo pręmittitur ſ[illegible] tio,in hũc mo
dum. Gratia.ſ.remiſſio peccatorũ Sit vobis pax.ſ.tranquilitas [illegible] .cis & reconcilia- F
tio ad deũ. A deo patre noſtro & dño Ieſu Chr̃o. Gratia &c. Primũ agit gratias deo cu
ius nutu omnia bona oib9 accidũt.q.d. Agite quę agitis quia talia ſũt. Vñ, Gratias
ago deo omniũ meo,priuato beneficio.i.íde laudo deũ qui mihi facit ꝙ in vobis vo-
lo.ago dico. In oí memoria veſtri.i.quotiẽs memor veſtri fio ꝙ vtiq; ſum, In oib9 oro
nib9 meis,habitis Sẽper, cõgruis tẽporib9.gratias dico, Pro oib9 vobis.ſ.prȩlatis &
ſubditis.& hoc cũ gaudio,nõ triſtis de culpa vera.ego dico Faciens depredicationẽ.i.
deprecás vt ſtetis.gaudeo dico habito Super.i.de cõmunione veſtra.quę ẽ In euáge-
lio Chriſti.i. quia vos cõmunicaſtis in fide & operib9 euágelij. Vel veſtra cõmunia fe
ciſtis í euágelio exaltádo,& hoc a Primo die,cõuerſiõis veſtrę, Vſq; nũc,& ideo amo
do magis ſtádũ ẽ, Cõfidẽs.q.d.deprecor vt ſtetis:& Sũ cõfidẽs.i.cõfido Hoc ipſũ fie-
ri à vobis ꝙ precor,& non aliud,videte ne fruſtra. Cõfido dico nõ in vobis,ſed in deo
Quia deus,operás, Cœpit in vobis op9 bonũ:cooperás, Perficiet. Cooperando enim.i.
cũ deus in nobis perficit,quod operádo incipit quia ipſe vt velimus operatur incipiẽs,
qui volentibus cooperatur perficiẽs. Vt ergo velimus,operatur:cũ inde volumus,& ſic
volumus vt faciamus,nobis cooperatur:tamen ſine illo vel operáte vt velimus, vel
cooperante cũ volumus,ad bona pietatis opera nihil valemus. Perficiet dico, Vſq; in
diem Chriſti Ieſu,id eſt vſque ad finem quo deus videbitur. Vel, Perficiet in nobis,
per ſucceſſionem. Vſque in diem Ieſu Chriſti,id vſque ad communem iudicij diem.

A Sicut eſt mihi iuſtum hoc ſentire pro omnibus vobis,eo ꝙ habeam vos in cor
de & in vinculis meis & defenſiōe & confirmatione euangelii,ſocios gaudii mei
omnes vos eſſe. Teſtis enim mihi eſt deus quomodo cupiā omnes vos eſſe in vi-
ſceribus Ieſu Chriſti. Et hoc oro,vt charitas veſtra magis ac magis abūdet i om
ni ſciētia,& in omni ſenſu,vt probetis potiora,vt ſitis ſynceres & ſine offenſa in
diē Chriſti,repleti fructu iuſtitię per Ieſum Chriſtum in gloriā & laudem dei.

Sicut &c.q.d.Ita gratias ago & deprecor,& confido de vobis,Sicut eſt mihi inſtum
hoc ſentire pro omnibus vobis,id eſt ſicut iuſtum eſt me ita velle de vobis. Aliud enī
non debui ſentire de tam bonis.& exponit cauſam,eo Quod habeam vos,non in ſolis
labiis.ſed, In corde,id eſt in intimo affectu charitatis', qua deſidero Vos omnes, etiā
minores. in futuro eſſe ſocios,id eſt vt in futuro ſitis ſocij. Gaudij mei,id eſt remune-
rationis vitæ æternæ. Et hoc deſidero, dum laboro, In vinculis meis,& in defenſione
euangelij,contra impugnatores. Et confirmatione,infirmorum in doctrina Euange-
lij. Et eſt ſenſus, Memor veſtri ſim, & bonum vobis deſidero ſiue ſum vinctus.ſciēs
quoque vos eſſe victos:ſiue ſim defendens euangelium,quod & vos facitis:ſiue confir
mem infirmos in euangelio. Teſtis enim mihi eſt deus &c. Ideo pro omnibus precor,
B quia cupio vos omnes eſſe,In viſceribus Chriſti,ſcilicet vt à Chriſto diligamini qua-
ſi eius viſcera. & inde teſtis eſt mihi deus. Et hoc eſt quod ait, Teſtis enim mihi eſt
deus quomodo,id eſt quanto affectu, Cupiam vos omnes eſſe in viſceribus Chriſti,
id eſt in intimo Chriſti amore,vt ab eo perfecte diligamini, Vel eo affectu diligatis
deum & proximum quo Chriſtus,qui animam ſuam pro fratribus poſuit. Vel refertur
ad illud quod ſupra dixit,cum dixit ſe deſiderare illos eſſe ſocios gaudij ſui, & deter-
minat hic quomodo deſiderat,ſcilicet non humana cupiditate,non carnis affectu ſed
Chriſti amore. Et hoc eſt quod ait, Teſtis enim mihi eſt deus quomodo volo vos om
nes e.par.gaudij æterni. Cupiam,dico,non carnali affectu, Sed in viſceribus Chriſti,
id eſt in amore Chriſti,dicit ſe deſiderare amore Chriſti non humano, vt eos partici-
pes habeat in domino. Et hoc etiam oro,vt Charitas veſtra magis ac magis abundet,
id eſt creſcat. & hoc, In ſcientia & in omni ſenſu,ſcilicet vt ſciant in quibus deum
& proximum diligere debeant,& cum ſcierint habeant ſenſum & memoriā & aduer-
ſionem in omnibus rebus:ita,vt Abundet,id eſt in tantum creſcat charitas veſtra in
ſcientia, Vt probetis,id eſt vt probare & diſcernere ſciatis non ſolum quæ ſunt bona
& quæ mala,ſed etiam inter bona quæ ſunt Potiora, vt poſt probationem & diſcre-
tionem, Sitis ſynceres,in vobis,id eſt ſine operibus corruptionis:& quantum ad pro-
ximum, Sine offenſa: & hoc perſeueranter, Vſque in diem Chriſti,id eſt vſque ad fi
C nem vitæ.& quia non ſufficit abſtinere à malo niſi fiat quod bonum eſt,addit,Reple-
ti.quaſi dicat,Non ſolum ſitis ſine malis,ſed etiam ſitis Repleti, fructu iuſtitiæ,id eſt
bonis operibus quæ ſunt fructus,quæ eſt habitus animi. Repleti dico non viribus ve-
ſtris, Sed per Ieſum Chriſtum. Vos dico per hoc tranſituri In gloriam & laudem dei
id eſt gloriam æternam vnde laudetis deum. Vel ita, Repleti. quaſi dicat, Oro vt a-
bundet charitas veſtra & ſynceritas,vt per hæc ſitis repleti hic & in futuro, Fructu, id
eſt mercede iuſtitiæ.& hoc Per Ieſum Chriſtum:& adeo ſitis repleti vt ſitis in gloriā
& laudem dei,id eſt vt ſitis gloria & laus dei,vt pro vobis,ſcilicet dicatur, Mirabilis
deus in ſanctis ſuis.

Scire autem volo vos fratres,quia quæ circa me ſunt,magis ad profectū ve
nerunt euāgelii:ita vt vincula mea manifeſta fierēt in Chriſto in omni prætorio
& cæteris omnibus,vt plures e fratribus in domino confidentes in vinculis meis,
abundātius auderent ſine timore verbum Dei loqui. Quidam quidem & pro-
pter inuidiam & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem
Chriſtum prædicant. Quidam ex charitate,ſcientes quoniam in defenſione euā
gelii poſitus ſum. Quidam autem ex contentione Chriſtum annunciant nō ſyn
cere:exiſtimātes preſſurā ſe ſuſcitare vinculis meis. Quid enī? Dū oīmodo ſiue

per occaſionē ſiue per veritatē chrūs annūcieť,& ĩ hoc gaudeo, ſed & gaudebo D
Scire aūt. Hactenus cōiter locutus eſt oſtēdens ſuá erga illos charitatē,inde ſpecia-
liter ea,quę tolerantiá ſuadēt. Et quia ſuperius dixit ſe cupere hos fore participes gau
dii ſui,ideo quid profecerit ſuperędificatio ei⁹ inſinuat eis quaſi charis,& gratias agēs,
precatur hoc eis , confidens, vos autem o fratres volo ſcire,quia dixi vos ſocios gau-
Ambro. dij mei:hoc.ſ.quia Ea quę circa me ſunt.i.exterior vndiq; me circundás abūdātia paſ-
ſionū.Vel ideo ait circa me,quia nō ad īteriora pertingūt, Magis venerūt ad profe-
Ambro. ctū euágelij,quá ad detrimētū vt mali intēderūt ad profectū.Venerūt dico Ita vt vī
cula mea fierēt manifeſta in Chrō.i.vtilitas vinculorū appareret in Chrō,qui propter
vincula plus annūciatur.Vel.Vincula mea fierēt in Chrō.i.manifeſtū fieret quod vī
cula ipſa mihi eſſent In Chriſto.i.pro Chrō.i.quod propter eū vinctus eſſem non pro
aliquo crimine,quia nāq; patiērer quelibet mala ſuſtineo,patet nō eſſe ſcel⁹falſitatis,
qnod in me iuſta vindicta percellat:ſed quandá veritatē,quá ſuſtinēdi fortitudo ma-
Airno gnificat.Manifeſta fierēt dico in oī prętorio,quo maiores cōueniūt:Et in cæteris oīb⁹
Hierony. locis.Cū enim Apoſtolus Romę vinct⁹ retruſus eſſet in carcere in domo imperatoris
& doceret euágeliū,& infirmos curaret,multaq; miracula patraret,& multi per eū cre
derēt,in rantū vt domū perſecutoris eccleſiá faceret redēptoris:& tūc manifeſtū ē In
prętorio & in oībus locis.i.īperatori & oībus cōſulib⁹,& prīcipib⁹ & minoribus,pro-
pter Chrūm talia ſuſtinere.Ita pro euágelio ea ſuſtineo Vt plures e fratrib⁹, nō in ſe,
ſed In dño,cōfidētes vīculis meis.i.in cōſideratiōe vinculorū meorū, Abūdātius,quá
ante auderēt,cōtra pugnātes Loqui verbū dei ſine timore.q.d.meo exēplo audēt cōfi
dēter prędicare ita dicētes,ſi vinctus loquiť,cur nō poti⁹nos Cōſtātia enim ei⁹multos E
aīauit,vt nō timerēt euágelizare,Alij aūt, Quidá,diuerſi a prioribus quia mali ſunt
prędicār,Quidē Chrūm,& hoc faciūt,Propter īuidiá,& cōtētionē.i.quia inuidēt mei
Ambro. apoſtolar⁹glorię & cōtēdūt habere. Quidá aūt,ab his diuerſi quia cū bōi ſint prędicāt
Chriſtū,& hoc Propter boná voluntate.ſ.vt alios ſaluēt.i.pro dilectiōe dei & proxi-
mi,& Exēplo,meæ bonę volūtatis.Quidá nō diuerſi ab his,quia & hi boni ſunt Præ
dicāt Chriſtū.& hoc Ex charitate priuata,ad apoſtolū,vt vice eius vincti ſupplerent:
Scientes,quoniá poſitus ſum,invinculis in defenſione.i.pro defenſione Euágelij.Vel
poſit⁹.i.firm⁹,& ſtabilis Sū in defenſiōe euágelij.Quidá aūt,ab his diuerſi quia mali
annūciant Chriſtū ex cōtētiōe.i.ex priuato odio,quia aliqñ mecū cōtēderūt & cōfuta
ti ſunt.& ne viderētur correcti,addi Non ſyncere.i.nō puro aio,Sed exiſtimātes ſuſci
tare preſſurá vinculis meis.i.exiſtimantes hoc vt ſi quis de prædicatiōe eos accuſet in
me authorē eius vindicēt.Aſtutia ergo ſimulatiōis iſti Chriſtū annūciabāt,vt poſſent
ſeditiones excitare Apoſtolo quaſi authori,qui multos aggregauerat ſuo collegio,Ec
Ambroſius. ce quatuor ſpecies doctorū diſtinxit,duas bonorū,& duas malorū,qui oēs annūcient
Chriſtū,ſed nō eodē aīo.Mali aūt nō ſimplici nec veraci aīo Chriſtū annūciabār,bōi
vero puro aīo & fide ſyncera:oēs tñ euágelio proficiebāt.vñ malos tolerādos dicit,ſub
dēs,Quid enim.q.d.Nō ſolū ego & alij veri doctores laboram⁹ ad profectū euágelij
Auguſtinus. ſed etiá mali.Qui nō bono aīo prędicāt ſunt ad profectū,& ideo tolerādi.Quid enim
refert qua intētiōe prędicēt,dū oīmodo,Siue per occaſionē,terrená,Siue per veritatē F
i.vero aīo vt boni faciūt.Chriſtus.i.veritas Chriſti nō falſitas,Annūcietur.Veritatē
quippe annūciabāt quidá etiá ſi nō veritate.i.nō vero aīo.Terrenis enim cupiditatib⁹
cōſulētes regē cęlorū annūciabār,habētes in lingua veritatē,ſed nō in pectore caſtita
tē,qui ſunt vtiles eis quos īſtruit dñs.Vñ ait,Quę dicūt facite,quę aūt faciūt nolite fa
Auguſtinus. in pſal.xc. cere.Ex occaſiōe enī euágelizāt quęrētes ab hoīb⁹ſua cōmoda,vel pecuniarū,vel ho-
Auguſtinus. noris,vel laudis humanę,qūolibet volētes accipere munera,nō tá ſalutē eius querētes
de ver. euan. cui annūciatur cōmodū ſuū.Qui vero audit ſalutē,ſi in illū crediderit quē illi annū-
ciāt,qui annūciat habebit detrimētū,cui annūciatur habebit lucrū,quia annūciat euá
geliū.ſ.rectá fidē,ſed nō recte:& ideo nō eſt rect⁹:quod annūciatur rectū eſt,ſed qui
annūciāt nō eſt rectus.Quare?quia aliud quęrit in eccleſia quá deū:ſi deū quęreret,eſ
ſet caſtus.Quiſquis a deo pręter deū aliquid quęrit,nō caſte deū quęrit.Tres inueni-
mus perſonas,ſi verba euágelij diligētes iueſtigamus,paſtoris mercenari,furis.Paſtor
veritate, veritatē annūciat.Mercenarius vero occaſione veritatē annūciat,aliud quæ
rens,& tamē ille Chriſtū annūciat.Et ille fur & latro,veritatē negat & tollit.Diligen

A latro. Ideo Apoſtolꝰ nõ prohibet mercenarios,ſed permittit,quia & ipſi vtiles ad aliqua. Et in hoc gaudeo,nũc ꝙ Chrũs annũciať per occaſionẽ,nõ ſolũ per veritatẽ.i.de hoc nũc gaudeo ꝙ veritas Chri prędicať,quęcũq; ſit prędicãtiũ ĩtẽtio. Et nõ ſolũ nũc ſed Et poſt gaudebo.ſ.ĩ futuro. Vel ita,Supra dixit tribulatiões ſuas eẽ ad profectũ euãgelij, hic dicit ſibi eẽ ad gaudiũ.q.d.nõ ſolũ alij ẽ profectꝰ de malis,ſed & mihi eſt gaudiũ. Et hoc ẽ ꝙ ait,Et ĩ hoc gaudeo.ſ.ꝙ tribulatiões ſuſtineo pro Chro,Sed & gaudeo.ideo de malis meis gaudeo,vel pro profectu euã.quia ĩde mihi ſalꝰ & hoc ẽ ꝙ ait.

Scio.n.quia hoc mihi proueniet ad ſalutẽ,per veſtrã orationẽ & ſubminiſtrationẽ ſpiritꝰ Ieſu Chriſti:ſecũdũ expectationẽ & ſpẽ meã,quia ĩ nullo cõfundar ſed in omni fiducia ſicut ſẽper & nũc magnificabitur Chriſtꝰ ĩ corpore meo ſiue per vitã ſiue per mortẽ. Mihi.n.viuere Chriſtꝰ ẽ,& mori lucrũ. Quia ſic viuere in carne,hic mihi fructꝰ operis ẽ,& quid eligã ignoro,coartor aũt,e duobꝰ deſideriũ habẽs diſſolui,& eẽ cũ Chriſto multomagis meliꝰ permanere aũt ĩ carne neceſſariũ propter vos, Et hoc cõfidẽs ſcio,quia manebo & permanebo oĩbus vobis ad profectũ veſtrũ & gaudiũ fidei,vt gratulatio veſtra abũdet in Chriſto Ieſu in me,per meũ aduẽtũ iterũ ad vos. Tãtũ digne euãgelio Chriſti cõuerſamini,vt ſiue cũ venero & videro:vos:ſiue abſẽs audiã de vobis,quia ſtatis ĩ vno ſpiritu vnanimes,collaborãtes fidei euãgelii:& in nullo terreamini ab aduerſariis quæ eſt illa cauſa perditionis,vobis aũt ſalutis. Et hoc a deo. Quia vobis donatũ eſt pro Chriſto non ſolum vt ĩ eũ credatis,ſed vt et iã pro illo patiamini, idẽ
B certamen habentes quale & vidiſtis in me,& nunc audiſtis de me.

Scio.n.quia hoc.ſ.pati pro Chro,vel euãgelij ex mea prędicatiõe profectꝰ, Veniet mihi,ĩ futuro in ſalutẽ æternã,ꝙ illi putãt ad mortẽ. Proueniet dico nõ ſolũ Meo merito,ſed etiã Per veſtrã orationẽ.i.adiuuãte me veſtra oratiõe,& per Subminiſtrationẽ ſpũs Ieſu Chriſti.i.per ſpũm ſãctũ qui ſua me quaſi ruiturũ colũna fulcit .i. auxiliũ prębẽte & ſubminiſtrãte mihi ſpũ ſãcto. Proueniet mihi dico,In ſal.quę ſalꝰ erit, Secũdũ expectationẽ & ſpẽ meã .i.erit tãta quãtã ſalutẽ expecto,& in pręſenti ſpero Et hoc firmiter ſpero,quia In nullo,ſtatu.ſ.proſperis & aduerſis Cõfũdar, vt aliquo mõ cedã a prędicatiõe. In nullo dicit ſe cõfũdi,quia & ſpes promiſſiõis magna eſt,& res vera & honeſta. Nõ cõfundar dico Sed in omni fiducia,quæ ſicut ſẽper,a tẽpore cõuerſionis fuit,Ita & nũc eſt,dũ in vinculis laboro,Chriſtꝰ.i.fama & gloria Chriſti, Magnificabitur: apud gentes. Et in corpore meo,ꝙ fragilius eſt. Magnificabitur dico,Siue per vitã,qua mihi cõceſſa eũ prędicabo. Siue per mortẽ,qua perſeuerãdi in eo & pro eo moriẽdi famã dabo. Et eſt ſenſus,Magnificabo Chriſtũ ſi vixero,docẽdo: ſi moriar,exẽplũ relinquẽdo. Mihi.n.q.d.recte per vitã magnificabo,quia Chriſtꝰ ẽ mihi viuere,quia cauſa eius viuo,vt eũ magnificẽ nõ ob aliud,per mortẽ meã magnificabitur:& recte,Quia mori eſt mihi lucrũ,quia Chriſtꝰ mortis meę præmiũ eſt. Vel,Ipſum mori,ẽ mihi Lucrũ, quia per mortẽ ab his miſerijs liberať,& ad beatitudinẽ trãſit,& per mortẽ multos lucrať deo. Quod ſi.q.d.Chriſtꝰ ẽ mihi viuere vt eũ magnificẽ,Quod ſi viuere hic mihi fructus operis.i.iã dignus fructus de meo opere.ſ.magnificare Chriſtũ,ꝙ opus facio dũ mihi datur Viuere in carne:ſi inquã hoc eſt,Ecce ignoro.i.neſcio quod eligã nedũ appetã.ſ.mori an viuere.q.d.niſi hic fructꝰ eẽt nõ ẽ dubiũ quĩ mori eligerẽ,niſi Chriſtũ haberẽ præmiũ,& iõ ne dubitetis Philip.mori pro Chriſto. Vel ita. Mihi viuere.q.d.merito magnifico Chriſtũ,ſiue vita ſiue morte,quia Chriſtꝰ ẽ mihi viuere.i.eſt mihi vita hic & in futuro:hic per fidẽ & ſpẽ,ĩ futuro per ſpeciẽ pro hac vita mortale corpꝰ tradit,vt recipiat ipſũ ĩmortale ĩæternũ. Vñ ſubdit,Mori pro Chriſto eſt mihi lucrũ. Quod ſi.q.d. Chriſtus eſt mihi vita hic & in futuro, quod vtiq; eſt per bona opera. Quod,id eſt ſed Si viuere,id eſt bene operari In carne, quod mirũ videtur,cũ ĩ carne nõ habitet niſi peccatũ. Eſt mihi fructus operis.i.mihi tã fructuoſũ opus,per quod.ſ.Chriſtꝰ ſit mihi vita hic & ĩ futuro. Ecce igno.quid eligã mori.ſ.an viuere. Coarctor.n.vel autẽ.q.nõ ſolũ ignoro quid eligã de duobus, ſed etiam Coarctor de duobꝰ, Vel,ita iũge. Ideo ignoro,quia Coarctor de duobus.i.ex deſiderio diſſoluẽdi & neceſſitate viuẽdi. Nõ.n.ita diſtinguẽdũ vt dicať,Coarctor, & poſtea ſe

Ambro.
Aimo.
Ambroſius.

C

ſequatur,e duobus deſiderium habens.ſ.diſſoluendi,& in carne manendi,quia ex ipſo
ſermonis textu dijudicatur:quoniam ſequitur diſſolui,& eſſe cum Chriſto multo me- D
lius eſt.Appatet enim eum eius quod optimum eſt dicere ſe habere concupiſcentiá,vt
Augusti.de doc.Chri. cum e duobus compellatur,alterius tantum hoc habeat concupiſcentiam, alterius ne-
ceſſitatem.Sic ergo diſtinguendum eſt . Coarctor vel compellor e duobus. Deinde
ſequitur,ego dico,Deſiderium habens,vel concupiſcentiam diſſoluendi,ab his miſe-
rijs,quibus quaſi compedibus vinctus ſum,& cum Chriſto eſſe præſentialiter.Et qua-
ſi quis quæret quare huius rei potius habeat concupiſcētiam? ſubdit,Quia multo me-
lius eſt,quantum ad me,& quaſi iterum diceretur,cur ergo e duobus compelleris? ſub
dit,quia eſt manēdi neceſſitas,dicēs,Permanere aūt ī carne neceſſariū eſt propter vos
nō propter me.q.d.illud eſt mihi melius,hoc neceſſariū vobis,iō illud cupio,hoc non
recuſo. Sunt quidá hoíes imperfecti,qui cū patientia moriuntur:& ſunt quidam perfe
cti,qui cum patientia viuunt.Qui adhuc deſiderat vitam iſtá cū illi venerit dies mor-
tis,patienter tolerat mortem.luctatur aduerſum ſe vt ſequatur voluntatem dei,& hoc
Augu. ſuper Ioannem. potius agit aío quod elegit deus,non quod elegit voluntas humana,& ex deſiderio vi
tæ præſentis fit lucta cum morte,& adhibet patientiam & fortitudinem vt æquo ani-
mo moriatur,iſte patienter moritur.Qui vero deſiderat ſicut Apoſtolus diſſolui & eſ
ſe cum Chriſto,non patienter moritur ſed patienter viuit,delectabiliter moritur . Vi-
de Apoſtolum patienter viuentem.i.cū patientia:hic non amare vitam ſed tolerare.
Vnde ait.Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto multo melius eſt. Tedium enim illi erat
manere in carne,& ex duobus patiebatur angorem.Alterū optimū ducebat,vnde paſ-
ſioni appropinquans vehementi9,glorificabatur,dicēs,Bonū certamē certaui,de reli-
quo repoſita eſt mihi corona &c.Vel ita pōt diſtigui.Quid eligá ignoro.Coarctor.n. E
deſideriū habens e duobus.i.diſſoluendi & in carne manendi,& hoc eſt habens deſide
Auguſtinus in pſal.xcui. rium &c.i.quia Deſiderium & eſſe cum Chriſto multo melius eſt,ſed manere in carne
neceſſarium eſt propter vos.Et,ego Confidens in hoc.ſ.quia neceſſarium eſt me mane
re propter vos,Scio quod manebo &c.Ecce ſciens melius eſſe & eſſe cum Chriſto,ſed
neceſſariū eſſe vt maneret in carne propter inſtructionem credentium,& profectum fi
deliū,non quod ſibi tutius eſt elegit,ſed quod multis expedit:oſtendens quantum affe
ctum habeat circa eos,hoc ſecutus quod proficeret per charitatem quá ante poſuit oí-
bus.Vel ita,Et,ego,Scio,non dubie,ſed Confidens,in mía dei,hoc.ſ. quia Manebo.i.
Ambroſius. nō parum quidē ſed diu Permanebo omnibus,vobis minoribus & maioribus.ſ. ad pro
fectum veſtrum vt creſcatis per bona,& Ad gaudium fidei,vt.ſ.de fide veſtra gaudea-
mus,vel vt vos de fide gaudeatis in ea proficientes,quæ non eſt niſi vbi eſt munda con
ſcientia.& ita gaudeatis vt proficiatis,vt Gratulatio vr̄a abundet in Chrō Ieſu.qui bū
fecit vobis,qui me vobis incolumen reddidit,& liberatum a vinculis.i.vt abundanter
agatis gr̄as Chr̄o cū gaudio.In me.i.pro me liberato & ſeruato vobis.ſ.Per meum ad-
uentum iterum futurum,Ad vos confirmandos,& veniam vtiq; ad vos ſi tantū mō di
Aimo. gne conuerſamini euangelio Chriſti.i.diſciplina dominica,quia ſecundum meritū ve
ſtrū dabit̄ mihi vita ad opus veſtrū,& ita digne, Vt ſiue cū venero & videro vos,ſiue
cū abſens fuero audiam de vobis,hoc.ſ.Quod ſtatis,in fide & deuotione contra aduer
ſarios,& hoc in vno ſpū ſctō,cui nō hæret cōtrarius ſpūs,& ſicut ipſe vnus ita & vos F
vnanimes eſſe debetis.Vn̄ ſubdit,Vos dico vnanimes,voluntate,Et collaborantes,a-
ctu fidei euágelij.i.totis viribus laborátes ad íplenda ea quæ fides Chr̄i exigit. Oís.n.
pugna vnanimiter aggreſſa victoriá parit.Et poſt hæc in nullo terreamini ab aduerſa
rijs qui vos terrent per aſpera quæ ē illis cá perditiōis ęternæ vobis aūt cá ſalutis ęter-
nę. & hoc etiá ꝙ patimini nō a vobis eſt,ſed A deo,quia pro merito Chriſti qui pr̄i o-
bediuit hęc inter alias gr̄as data eſt vobis.Vnde ſubdit,quia Donatum eſt vobis quaſi
præmium pro Chriſto quem diligitis.Quid,hoc.ſ.non ſolum, Vt in eum credatis,ſed
Augu.de gra & lib.abi. pro illo patiamini.Vnde maior gloria erit.Vtrunque ergo ad dei gratiam pertinet , &
fides credentium & tolerantia patientium,quia vtrunque dixit eſſe donatum.Vos dico
Habentes idem certamen,contra hoſtes quale & vidiſtis in me dum apud vos præſens
fui,qn̄ verberatus ſum nudus pro muliere Phitoniſſa,a qua ſpūm malignū excluſi quę
magnū quęſtū præbebat,vel ſtabat dn̄is ſuis. Quale nunc audiſtis de me,dum abſens
ſum vobis.q.non hortor vos ad id quod ipſe horream,ſed quod in me impleo.

A

CAPVT II.

SI qua ergo cõſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſeratiõis, implete gaudium meum, vt idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentiẽtes. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes, non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum. Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, Qui cũ in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinẽ hoĩm factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortẽ, mortem autem crucis.

Si qua ergo. A prædictis infert. q. d. Et quia pati eſt donũ dei, & quia patior & quia
vtile eſt vt ſupradictum eſt, ergo qui iam me feciſtis gaudere de cõmunione veſtra in
euangelio Chriſti implete gaudiũ meũ addita ſuſtinentia tribulationis & cæteris quæ
ſequuntur, & hoc eſt quod ait, Si qua ergo cõſolatio, eſt ĩ vobis, In Chriſto. i. ſi vultis
habere conſolationem in rebus Chriſti. i. remiſſiõe pctõrum, & in alijs donis, vel ſi cõ
ſolari me vultis ſi quod ſolatiũ Charitatis. i. ſi vultis vt charitas eccleſiarum quæ orãt
& bona agunt pro fratribus ſit vobis ſolatium & cõfortatio in aduerſitatibus veſtris:
& Si qua ſocietas ſpiritus, ſancti eſt vobis, id eſt ſi vultis habere vnionem quam facit
ſpiritus ſanctus: in omnibus fidelibus, propter hanc ſocietatem illi in quos venit primi
B tus ſpiritus ſanctus linguis omnium gentium loquebantur: & ſi qua viſcera miſeratio Auguſtinus
nis, ſunt in vobis. i. ſi pius affect9 eſt in vobis de quo procedat miſeratio, Implete gau de blaſp. ſ. ſ.
dium meum. Gauiſus quidẽ de fide veſtra, & implete gaudium vt cõſtanter patiami- Ambroſius.
ni. Vel ſecundum aliam literam, Si qua ergo exhortatio eſt in Chriſto, id ẽ ſi vera ex-
hortatio ſpei in Chriſto ſpei in Chriſto apud vos qua nos inuicem conſolamur: & Si
quod ſolatium charitatis, cõis eſt vobis: & Siqua ſocietas ſpũs ſan. eſt vobis per quam
iungimur in vno nouo corpore: & Siqua ſunt viſcera miſerationis. i. affectus pietatis
erga me. i. ſi in aĩo veſtro ſũ, ſicut vos ĩ meo: Implete gaudiũ. Tũc illa vera ſũt ſi hoc
fit: hæc quæ ſupra numerauit, tũc vera probãdo ſignificãt, ſi iſta quę ſubter mãdat fue
rint ſeruatã: in quib9 nõ videtur probati, ſi nõ ſit quod ſubdit. ſ. nõ ĩpleãt gaudiũ &c.
ſeruẽt. Implete gaudiũ dico, ita vt nõ mõ patiamini, ſed Vt idẽ ſapiatis, nõ diuerſa in
fide. Habẽtes eãdẽ charitatẽ, ad omnes, Vnanimes, vnius volũtatis Idipſũ ſẽtiẽtes, vt
mala cuiuſq; ſint omniũ, Nihil per cõtẽtionẽ, agẽtes, vt alius alij cõtẽdant præponi.
Nota quoſdã cõtẽtioſos fuiſſe inter eos. Vel nihil per cõt. vt bona dicãt, nõ cõtẽtioſis
verbis loquantur: vt nihil agẽtes, Per inanẽ gloriã. i. propter famã ſeculi, quę ĩnanis
eſt. Sic eos cõſtringit, vt ſi hęc nõ cuſtodiãt, nec in prædictis probati videãtur: quia ĩ
illis nolẽt ſe improbatos videri, iſta quoq; ſeruẽt vt perfecti ſint. Sine dubio. n. aliqui
erãt inter eos diſſentiẽtes, inquieti, inanis gloriæ cauſa cõtẽdẽtes, pacẽ eccleſiæ rũpẽ-
C tes. Sed ĩ hũilitate, ſitis degẽtes, vt de vobis hũilia ſẽtiatis. Et ſint arbitrãtes. i. ĩ cordi
b9 ſuis dijudicãtes alios, Sibi, eẽ, Superiores. i. digniores apud deũ. & hoc Inuicẽ alter
ſ. alterũ reputet digniorẽ. Nõ ita hoc debem9 æſtimare vt nos æſtimare fingam9, ſed Auguſtinus
vere exiſtimemus poſſe aliquid eſſe occultũ in alio, quo nobis ſuperior ſit, & ſi bonũ lxxxiii. quæſt.
noſtrũ quo illo videmur ſuperiores eſſe nõ ſit occultũ. Nõ quæ ſua. Hic docet quõ vi
tent contẽtionẽ, & inanẽ gloriã, & quõ arbitrẽt alios ſuperiores. ſ. ſi cõſiderauerint nõ
ſua bona, Sed aliorũ. q. d. vt hæc prædicta faciãt, Nõ ſint cõſiderãtes, ſinguli quæ ſua
ſũt, bona vel mala, Sed quę aliorũ ſũt. Illa. n. prædicta poſſũt illi facere qui nõ ſua tã
tũ attẽdũt, ſed quę aliorũ ſũt, vt Chriſtus qui pro alijs tãta tulit, neq; vlla res officioſũ
iſtud obſequiũ facit libẽter impẽdi, niſi cũ cogitamus quãta pro nobis tulerit dñs. Vñ
admonẽs ſubdit. Hoc. n. ſẽtite in vobis. q. d. Ad patiẽtiã & humilitatẽ vos inuito, &
vt quæratis quæ aliorũ ſũt nõ veſtra, & vt hoc ſeruetis, exẽplũ Chriſti aſſumite. Hoc Idem in eodẽ
enim ſentire in vobis. i. debetis ſentire in vobis Quod & in Chriſto Ieſu, fuit, vt ſicut
Chriſtus non attendit quæ ſua ſunt, ſed veſtra, in eo quod carnem aſſumpſit, & ſine
peccato cũ eſſet, peccata noſtra ſuſcepit, ita & nos ad eius imitationem inuicem one-
ra noſtra portemus. Qui cum in, & cætera. Hic oſtendit in quo CHRISTVM

imitari debemus.ſ.in humilitate:ſed antequã humilitatẽ Chr̃i oſtẽdat,pręmittit alta D
dę Chriſto,vt hi in quib⁹ loc⁹ ẽ abiectiõis nõ dedignent̃ hũiliari,cũ Chriſt⁹ adeo al
tus tãtũ ſit humiliat⁹.cui⁹ altitudinẽ oſtẽdit dicẽs,Qui Chriſt⁹ cũ,nõ dico accepiſſet
ſed Eſſet in forma dei patris.i.in plena eſſẽtia & ęqualitate patris,Arbitratus ẽ.i.cer
tiſſime ſciuit,Se eſſe æqualẽ deo patri,Nõ faciẽs Rapinã,i.nõ vſurpãdo ꝙ nõ ſuũ eſ
Augu. ſet vt diabolus fecit,& primus hõ.Sed Chr̃us nõ vſurpauit æqualitatẽ dei,quia vere
ſuper Ioan. erat ęqualis per naturã.In ea erat æqualitate,in qua natus erat.n.Chriſtus æqualis pa
Augu. tri natus,nõ factus.Ideo nõ erat illi rapina,quia natura erat illi æqualis a quo genitus
in pſal. cxxx. eſt,Vel,Nõ ẽ arbitratus eẽ ſe æqualẽ deo,ſecũdũ humanitatẽ.ſ.ꝙ eẽt facere Rapinã.
i.nõ ſuũ pręſumere,Sed ſemetipſũ.Oſtẽſa altitudine ſubdit de humilitate.q.d. æqua
lis erat deo patri,Sed quãuis eſſet in forma patris,manẽs vtiq; ꝙ erat Exinaniuit ſe
metipſũ,quõ!nõ ſubãm euacuãs,nõ formã deitatis,mutãs Sed formã ſerui accipiẽs nõ
formã dei amittẽs.Forma ſerui acceſſit,nõ forma dei diſceſſit.Exinaniuiſſe ſe ergo
ab inuiſibilitatis ſuę magnitudine ſe viſibilẽ demõſtraſſe,per formã ſerui ſuſceptã.
Augu. ſuper q.n.dignitate ſe exuit,dũ formã ſerui ſibi vniuit forma dei.Etne putares formã ſerui
Ioannem. in eo.ſ.Chriſto fieri ĩmortalẽ addit.Factus ẽ,ſecũdũ formã ſerui,qui erat infectus ſe
cũdũ formã dei.Factus ĩquã,In ſimilitudinẽ ho.i.mortalis & paſſibilis,vt alij hoĩes.
Per hoc ergo ꝙ hõ factus ẽ,& in ſimilitudinẽ hoĩm,ſe exinaniuit,ipſe ẽ Chriſt⁹,& fa E
cto & factus.Vide factorẽ,Oĩa per ipſũ facta ſũt.Vide factũ,ĩ ſimilitudinẽ hoĩm fa
ctus Videm⁹ ergo Chriſtũ Ieſũ,& deũ & hoĩem,& factorẽ rerũ & factũ ĩ reb⁹,& crea
Augu. torẽ hoĩs,& creatũ hoĩem.Deus Chr̃us æqualis ẽ patri,tãtus ẽ quãtus ille, talis ẽ qua
in ſer.quodã lis ille,hoc eſt ꝙ ille,non hic eſt qui ille quia ille pr̃,hic filius, ſed hoc eſt quod ille,
Augu. quia ille deus & ille,ille omnipotens & ille,ille immutabilis & ille.Ideo non rapi
de ver. euan. na erat æqualis deo, quia natura erat natus & ſemper natus ſicut eſt natus, & ſemper
natus,& ſicut ſemper natus,ita ſemper æqualis.Nõ itaq; inæqualẽ genuit,vel æquali
tatẽ iã nato addidit,ſed gignẽdo eã dedit,quia æqualẽ nõ imparã genuit.Nõ igitur
ĩmerito ſcriptura vtrũq; dicit.ſ.& æqualẽ pr̃i filiũ,& patrẽ maiorẽ filio, illud propter
formã dei,hoc propter formam ſerui,propter quam non tãtum patre ſed etiam ſeipſo
Auguſtinus. & ſpũ ſancto minor fact⁹ ẽ,& ẽt minorat⁹ ẽ paulomin⁹ ab ang.ergo & hõ fact⁹ eſt &
de trinitate permanẽs deus.Hõ enĩ aſſumptus eſt a deo,nõ in hoĩe cõſumptus eſt deus,iõ valde rõ
nabiliter,& p̃reminor eſt hõ Chr̃us,& patri æqualis ẽ idẽ ipſe de⁹ Chr̃us.Chr̃us enim
dei fili⁹ & deus eſt & hõ:de⁹ ab ęterno, hõ in ſeculo:deus,quia dei verbũ·hõ,quia in
vnitate perſonę:acceſſit verbo,aĩa rõnalis & caro.Cũ.n.eſſet vnicus dei filius nõ gr̃a
Auguſtinus. ſed natura,vt eẽt etiã plen⁹ gr̃a factus eſt & hoĩs fili⁹,vnus dei filius,ideq; hoĩs filius:
in Ench. nõ duo filij,de⁹ & hõ,ſed vn⁹ dei fili⁹:de⁹ ſine initio,hõ a certo initio. Sicut.n.nõ au
get̃ nũerus perſonarũ cũ caro accedit aĩę,vt ſit vnus hõ:ſic non auget̃ nũerus perſona F
rũ cũ hõ accedit verbo vt ſit vn⁹ Chr̃us.Legit̃ itaq; de⁹ hõ,vt intelligamus hui⁹ per
ſonę ſingularitatẽ,vt nõ ſuſpicemur in carnẽ mutatã diuinitatẽ. Non.n.in illa ſuſce
Augu. ptiõe alterũ eorũ in alterũ cõuerſum & mutatũ eſt:nec diuinitas quippe in creaturam
de trini. mutata ẽ,vt deſiſteret eẽ diuinitas,nec creatura in diuinitatẽ mutata ẽ,vt deſiſteret eẽ
eſſe creatura.Et habitu.q.d.Factus eſt ĩ ſimilitudinem hoĩm,& etiã ſuo Habitu.i.ſua
cõuerſatione,Inuẽtus ẽ,alicui volẽti experiri,Vt,alius.Hõ,quia comedit,bibit, ſedit
&c.Vel ita,Habitus in ea re dr̃,quæ vt habeat̃ accedit vel accidit. Verũtñ hoc inter
eſt,quia quædã eorũ quæ accidunt vt habitũ faciant non mutant̃,ſed ipſa mutãt in ſe
integra & inconcuſſa manẽtia,ſicut ſapĩa accidens homini,non ipſa mutat̃,ſed homi
nẽ mutat,quẽ de ſtulto ſapientem facit.Quædã vero ſic accidũt vt mutẽt,& mutent̃,
vt cibus qui amittẽs ſuã ſpeciem in corpus vertitur,& exilitatẽ atq; lãguorẽ in robur
atq; valẽtiã cõmutat.Tertiũ genus eſt cum ea quæ accidũt nec mutant ea quibus acci
dunt,nec ab eis ipſa mutantur,ſicut anulus in digito poſitus,quod genus rariſſime in
uenitur.Quartum genus cum ea quæ accidunt mutantur non a ſua natura ſed quodã
modo formantur,& aliam ſpeciem & formam accipiunt,vt eſt veſtis quæ deiecta atq;
depoſita non habet eam formam quam ſumit induta.Induta enim mẽbris accipit for
mam quam non habet exuta.Quod genus congruit huic operationi.Deus enim filius
ſemetipſum exinaniuit non formã ſuã mutans,ſed formam ſerui accipiens:neq; con
uerſus aut trãſmutatus in hoiem,amiſſa incommutabili ſtabilitate,& in ſimilitudinẽ

A hominum factus eſt ipſe ſuſceptor verũ hominẽ ſuſcipiẽdo. Hic enim ſimilitudo veri Aimo.
tatẽ exprimit, Et habitu inuentus vt hõ.i.habendo hominem: inuẽtus eſt vt homo eis
quibus in homine apparuit. Quod dicit vt homo, tale eſt, quale & illud, quaſi vnigeni
ti a patre. Veritatẽ enim exprimit. Habitus aũt iſte nõ eſt ex primo genere. Non enim Auguſtinus
manens in ſe natura hominis, naturam dei mutauit, nec ex ſecundo. Non enim muta
uit homo deum, & mutatus eſt ab illo, nec ex tertio. Non enim ſic aſſumptus eſt hõ, vt
nec ipſe mutaret deũ, nec ab ipſo mutaretur: ſed potius ex quarto. Sic enim aſſumptus
eſt, vt cõmutaretur ineffabiliter & excellẽtius atq; coniunctius, quã veſtis cum ab ho
mine induitur. Noĩe ergo habitus ſatis ſignificauit qualiter dixit In ſimilitudinẽ ho-
minum factus, quia nõ tranſmigratione in hominẽ: ſed habitu factus eſt, cum indutus Augu.
eſt hominẽ, quem ſibi vniens, quodammõ atq; conformans immortalitati ęternitatiq; in eodem.
conſociaret. Non ergo oportet intelligi verbũ mutatũ eſſe ſuſceptione hoĩs, ſicut nec
mẽbra veſte induta mutantur, quamuis ſuſceptio illa ineffabiliter ſuſceptũ ſuſcipiẽti
copularet. Habitus ergo ẽ ſuſceptio hominis, quaſi veſtis quæ nõ mutat, quod veſtitur
ad commendationẽ maioris humilitatis. & ait, Et Humiliauit ſemetipſum, tã altum,
Factus obediẽs, patri, non ſolũ ſuſtinendo conuitia & opprobria. ſed etiã Vſq; ad mor
tem. Quanta humilitas? humiliauit ſe Chriſtus vſq; ad incarnationẽ, vſq; ad mortali
tatis humanę participationẽ, vſq; ad diaboli tentationẽ, vſq; ad populi irriſionẽ, vſq; Augu.in ſer.
ad ſputa, & vincula, & alapas, flagella, vſq; ad mortẽ. Et ſi parũ eſt hoc, aliquid de ge- quodam
nere mortis addendũ eſt. Mortem aũt, non quãlibet, Sed crucis, quæ ignominioſior.
eſt. Ecce habemus humilitatis exẽplũ, ſuperbię medicamentũ. Quid ergo intumeſcis Auguſtinus
homo? O pellis morticina, quid tẽderis? O ſanies fœtida, quid inflaris, Princeps tuus
B humilis, & tu ſuperb9: Caput eſt humile, & mẽbrũ ſuperbũ: Abſit. Propter quod, Oſtẽ
dit humilitatẽ Chriſti quæ maxime in paſſione apparuit, nunc incipit de claritate eius
ſecundum hominẽ quæ ab eius reſurrectione ſumpſit exordium. Vt enim Chriſtus re
ſurrectione clarificaretur, prius humiliatus eſt paſſione: humilitas, claritatis eſt meri-
tum: claritas humilitatis eſt præmium. ſed hoc totum factũ eſt in forma ſerui. In for- Ambro.
ma enim dei ſemper fuit, & erit claritas. Quid ergo inquantum humilitas mereatur,
oſtendit hic vt magis hanc appeteremus calcata iactantia.

Propter quod & deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper o-
mne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, &
infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria
eſt dei patris.

Propter qnod.ſ.quia tam humiliter Chriſtus paſſus eſt moriẽdo, Et deus, pater Exal Augu.
tauit illũ, donando immortalitatẽ, impaſſibilitatem. Exaltauit ergo ſecundũ humanã
naturam quę glorioſior facta eſt in reſurrectiõe, in quo & natura diuina põt dici exal
tata ſecundũ oſtẽſionẽ. quia cœpit ſciri quod erat: ſicut in aſſumptione infirmitatis di
citur exinanita, quia nõ apparuit quod erat. Et donauit, per gratiã Illi, homini Chri-
ſto Nomen quod eſt ſuper oẽ nomẽ.i.honorificentiã.ſ.quod vocatur deus. hoc & ante
C reſurrectionẽ habuit: ſed poſt reſurrectionẽ quod erat, ĩ euidẽti poſitũ eſt vt ſcirẽt ho-
mines & dæmones: & tũc res dicitur fieri quãdo innoteſcit. quod ergo a cõceptione ac
ceperat, diciẽ ei donatũ poſt reſurrectionẽ propter manifeſtationẽ. Sed quęriẽ, cui do
nauerit, vtrũ hoĩ, an deo, Homini donauit nomen quod eſt ſuper oẽ nomen, non deo:
neq; eni cũ in forma dei eſſet, non excelſus erat: aut nõ ei genua flectebãt, cęleſtia, ter Quæſt. Aug.
rena, & inferna. Sed cũ dicitur, Propter quod illũ exaltauit, ſatis apparet propter quid cõtra Maxi.
exaltauerit.i.propter obediẽtiã vſq; ad mortẽ crucis. In qua ergo forma Chr̃s crucifix9
eſt, ipſa exaltata eſt ipſi donatũ eſt nomẽ quod eſt ſuper omne nomẽ, vt cũ ipſa forma
ſerui, nominetur vnigenitus dei filius. Hoc ergo illi datũ eſt vt homini ſecũdũ quẽ fa
ctus eſt filius obediẽs vſq; ad mortẽ, quod iã habebat idẽ ipſe dei filius, de9 de deo na-
tus æqualis patri. Nunquid enim antequã reſurgeret, imo etiã antequã hõ fieret, non
erat altus dei filius, dei verbũ, deus apud deũ. Donauit ergo ſecundum hominẽ Chri- Auguſtinus
ſto, ſecundũ carnẽ mortuo, reſurgẽti, aſcẽdenti? Vt in nomine Ieſu omne genu flecta
tur, cæleſtiun, terreſtriũ, & infernorũ.i.vt imperio eius ſubijci fateantur Angeli & ho
mines, & dæmones. Sedet enim Chr̃s ad exteram patris poſt reſurrectionẽ & aſcẽſio

nem.Factū eſt hoc iá,nec videmus,ſed credimus,& legimus.Vnde & eo ipſo quo erat D
filius Dauid Chriſtus,factus eſt dominus Dauid. Illud enim quod natū eſt ex Dauid,
ita honoratū eſt vt eſſet dominus Dauid:ergo in carne quam accepit in qua mortuus ē
in qua & aſcēdit,& ſedet ad dexteram patris:in eadē ipſa ſic honorata,ſic clarificata,
& in cæleſtē habitum mutata:& filius eſt Dauid,& dominus Dauid,qui eſt dominus
Ambro. cæleſtium,terreſtriū,& infernorum.Vel ita quibuſdá videtur,homini datū eſt nomē
quod eſt ſuper oē nomē,quod nullo genere,nulla ratione cōuenit.Hoc eſt enim donū
patris.ſ.eſſe filium:nomen eius ſuper oē nomen,hoc eſt eſſe deum,quod non per ſolá
appellationem,ſed per naturá eſt ſuper oē nomē:hoc nomen non eſt datum homini.
Si enim ſecundum quod hō erat hoc accepit,tunc ipſe dei filius deus ſibi dedit hoc no
men.Quare ergo pater dicit dediſſe quod diuinitas filij poterat homini præſtare?Sed
forte dicetur quia a deo patre ſunt omnia,ideo ipſe dicitur dediſſe.Si ergo a patre oía,
quare non dicatur cuncta filio ſuo per generationē dediſſe,cū ſibi æqualē genuit?Itē
donatū illi ſignificat qui ſe exinaniuit,qui formá ſerui accepit.Sed nunquid poterat
Auguſtinus ſe exinaniſſe homo res infirma?Nūquid in forma dei erat ante incarnationē?Quod ſi
non erat,nō accepit formá ſerui,nec ſe exinaniuit:quia qui erat in forma dei,ſe exina
niuit formá ſerui accipiēs:ergo homini nō eſt donatū nomē dei,ſed ei qui æqualis eſt
patri qui ſe exinaniuit,cuius ſunt omnia patre.Illi donauit,deus a pater, Nomē quod E
eſt ſuper oē nomen.i.eſſe deū per naturá,quando ab eo plenus deus natus eſt.Quomō
ergo dicit apoſtolus Propter quod exaltauit & donauit illi nomē,quia poſt crucē ma-
nifeſtatur quid a patre cum generaretur accepit. Cum aūt a creatura cœpit ſciri illius
maieſtas,illius diuinitas poſt crucē,paſſionē,& reſurrectionē reuelata eſt hominibus.
Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur,cæleſtiū,terreſtrium,& infernorum.Hic ape
rit cui datum ſit nomen dei.Cui oís creatura flectit genua.i.deo.Sed forte dicitur quo
hō adoptione deus eſſet,& ſic Chriſtus ex parte verus deus,& ex parte adoptiuus erit.
Adoptiuo aūt flectit genua creatura,ſed deo vero cauſa creaturę.Conſtat aūt Chriſtū
verum deum eſſe,cui flectitur genu non adoptiuū.Tandem in fine,Omnis lingua,bo
norum & malorum confiteatur ſponte vel inuite , Quia dñs noſter Ieſus Chriſtus in
Aguſtinus. gloria dei patris.i.æqualis patri,quod hic quidá negant. Quomodo poteſt fieri vt hō
ſit in gloria dei patris,etiam ſi adoptiuus deus ſit homo in gloria dei patris non poteſt
eſſe?Nam hoc ei competit quia natus eſt de deo:quia in gloria dei patris eſſe eſt nihil
differre ab eo,vt vna gloria ſit patris & filij per naturam, per cōem ſubſtantiá & vir-
tutē.Caue qualiter intelligas virorū illuſtrium,Ambroſij & Auguſtini verba præmiſ
ſa,ne ſibi contraire putātur.Scito ergo quia eſt donatio naturalis,& donatio gratuita.
Naturali donatione dedit pater nomen quod eſt ſuper omne nomen deo filio homini.
i.Chriſto,ſecundum quod deus,non ſecundum quod homo:nec fuit aliud dare,quam
ſibi æqualem generare.Gratuita vero donatione dedit homini Chriſto,non deo:quia F
Chriſtus non inquantum deus,ſed inquantum homo per gratiam accepit nomen dei,
nec per gratiam adoptionis,ſed per gratiam vnionis,vt non ſit adoptiuus deus,ſed ve
rus deus cui flectitur omne genū.

Itaque chariſſimi mei ſicut ſemper obediſtis, non in præſentia mea tátū , ſed
multomagis nunc in abſentia mea cum metu & tremore veſtram ſalutē ope-
ramini.Deus ē enim qui operatur in vobis,& velle & proficere pro bona volū
tate.Omnia autē facite ſine murmurationibus & hæſitationib9, vt ſitis ſine que
rela,& ſimplices filii dei ſine reprehenſione in medio nationis prauę & peruer-
ſæ,inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo verbū vitæ cōtinentes ad gloriá
meam in die Chriſti,quia non in vacuum cucurri,neque in vacuū loborauí.Sed
& ſi æmulor ſupra ſacrificium & obſequiū fidei veſtræ,gaudeo & congratulor
omnibus vobis.Idipſum autem & vos gaudete , & cōgratulamini mihi

Itaq;,&c.q.d.quia Chriſtus humilis,ita per obediētiá exaltatus eſt.Itaq; fratres mei,
in fide & dilectione,Sicut ſemper obediſtis,domino & mihi,ita nūc obedite, Non in
Aimo. præſentia mea tantū,ſeruientes, Sed multo magis nunc in abſentia mea,quia minus
ſubuenio vobis,& Operamini.i.operibus mereamini,& Præparate veſtrá ſalutē.i.vi

A tā æternā.& hoc Cū metuamini:& tremore corporis.i.magno & manifeſto timore,nō
præſumptione. Vel cū metu.i.cū humilitate non ſuperbe,quia qui timet ſēper humi-
lis ē ne cadat:Et tremore,manifeſto.Deus.n.q.d.ideo timēdū ē,quia nō vos ſed de9
operatur& hoc,De9.n.ē qui operatur in vobis,& velle bonū,& perficere bonū ꝙ vul-
tis.& hoc Pro bona volūtate ſua,nō pro meritis noſtris.Nos ergo volumus, ſed deus
operatur in nobis & velle:nos operamur,ſed deus in nobis operaẗ & operari:hoc nos
expedit & credere & dicere,quia piū eſt & verū, vt ſit humilis cōfeſſio,& totū deẗ deo August.
Per propriū.n.arbitriū niſi dei gratia adiuuetur,nec ipſa bona volūtas in hoīe eē po de bo.perſe.
teſt.Omnia autē,Adiūgit hic patiētiā humilitati.q.d.nō ſolū cū metu operamini,ſed
etiā Oīa facite ſine murmuratione.i.nō negligēter & indeuote.Et ſine hęſitationibus Augu.
vt nō hæſitetis pati pro Chriſto,ſed prōpti ſitis:ita omnia facite Vt ſitis ſine querela ad Iulianum.
quātū ad proximū,vt.ſ.proxim9 de vobis nō poſſit cōqueri:& quātū ad vos,ſitis Sim
plices,nō duplices vt qui duob9 dñis ſeuire volūt.Cōtra ꝙ dictū eſt,Nō poteſtis deo
ſeruire & mammonę.Simplices,dico,ſicut Filij dei.Sicut deus ſimplex eſt, ita & filij
eius puro ac ſimplici animo debēt incedere,& etiā quātū ad exteros eſtote Sine repre
hēſione,vt nō ſit in vobis ꝙ pateat reprehenſioni.& hoc ideo hortor,quia eſtis In me
dio prauę nationis,per opera,& Peruerſæ,per diuerſas ſectas.i.malorū,qui rectū or- Aimo.
dinē deprauāt & peruertūt:qui dicūtur natio,quia nō ſūt renati ex aqua & ſpiritu ſan
B cto.Inter quas lucetis.i.lucere debetis doctrina & vita.i.ad hoc eſtis cōſtituti vt lucea
tis,& ideo decet vos eſſe ſine reprehenſione.Lucetis,dico,Sicut luminaria, fixa in cæ
lo lucent In mundo,ſic & vos ſol mūdi eſtis quos illuminat lux vera.& hoc ideo quia
eſtis Continentes verbum vitę,id eſt quia eſtis vaſa euangelij,ſicut illa dicuntur con
tinere rationem vitæ animalis.Luminaribus bene ſanctos comparat.Sicut enim ſtel-
las cæli non extinguit nox,ſic mentes fidelium adhærentes cælo ſacræ ſcripturæ non
obſcurat mundana iniquitas.Et ſicut illa quicquid agatur in terra etiam ſi qui mentiā
tur de ipſis,ſuos tamen in cælo curſus non obliquant nec tardāt, ita ſancti quorum cō
uerſatio in cælis eſt,propter mala mundi quæ deſpiciunt,vel falſa quæ confingantur
in ipſos,lucem verbi & vitæ exemplum nullo modo interpolant.Ita facite vt dixi,ꝙ Auguſtinus
vtique erit Ad gloriam meam nedum veſtram futuram In die Chriſti.i.quando vide- ex lit. ſeu ci
bitur Chriſtus.Et vere gloriam habeo,Quia nō in vanum.i.ſine fructu,Cucurri,in fa proſpera.
cile conuerſis,Neque in vanū laboraui,indifficile cōuerſis.& non ſolum tūc habebo
gloriam,Sed etiam modo gaudebo intus in mēte,quia certa me manet merces.Et con
gratulor,id eſt gratias ago Vobis omnibus,etiam Si immolor ſuper ſacrificium & ob
ſequium fidei veſtræ,quaſi dicat iam obtuli deo fidem & opera veſtra,ſed etiam ſi ip-
ſe pro vobis offeror,Gaudeo,ita & vos,ſi pro me immolamini gaudete.& hoc ē quod
ſubdit,Propter idipſum autem & vos gaudete & congratulamini id eſt gratias agite
C Mihi,ſicut ego vobis ſi immolor pro vobis.

Spero autem in domino Ieſu Timotheum me cito mittere ad vos, vt & ego
bono animo ſim cognitis quæ circa vos ſunt.Neminem enim habeo tam vnani-
mem qui ſyncera affectione pro vobis ſollicitus ſit. Omnes enim quæ ſua ſunt
quęrunt,non quę Ieſu Chriſti.Experimentum autem eius cognoſcite,quoniam
ſicut patri filius mecum ſeruiuit in euangelio. Hunc igitur ſpero me mittere ad
vos , mox vt videro quæ circa me ſunt.Confido autē in domino,quoniā & ipſe
veniam ad vos cito.Neceſſarium autem exiſtimaui Epaphroditum fratrē & co
operatorem & commilitonem meum veſtrum autem apoſtolum, & miniſtrum
neceſſitatis meę mittere ad vos quoniā quidē omnes vos deſiderabat, & mœſt9
erat propterea quod audieratis illum infirmatū.Nam & infirmatus eſt vſq; ad
mortem,ſed deus miſertus eſt eius.Non ſolum autem eius,verumetiam & mei
ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem,Feſtinantius ergo miſi illum , vt viſo illo
iterū gaudeatis,& ego ſine triſtitia ſim.Excipite itaq; illū cū omni gaudio in do
mino,& eiuſmodi cū honore habetote, quoniā propter op9 Chriſti vſq; ad mor
tē acceſſit,tradēs animā ſuā, vt ipleret id qđ ex vobis deerat ergo meū obſequiū

Spero aũt.q.d.non ſolum literis hoc moneo,ſed Etiam ſpero in dño Ieſu.i.per mi D
ſericordiam domini Ieſu Timothæũ me,mittere ad vos,& hoc Cito, adeo neceſſariũ
eſt vt veniat,& adeo attentus eſt erga vos . Mittere,dico, Vt & ego bono animo ſim,
his cognitis quæ circa vos ſunt:ſicut vos eritis bono animo cognitis his quæ circa me
ſunt,iõ illũ & nõ aliũ volo mittere.Etenim.i.quia Neminẽ habeo,nũc, Tá vnanimẽ
id eſt qui ita concordet meæ voluntati in hoc negotio,Qui,ita,Syncera affectiõe pro
vobis ſollicitus ſit.hoc.n.tẽpore multi cũ Apoſtolo mercenarij erant,filij vero vel pa
ſtores nulli niſi Timothæus. Et vere,Oẽs.n.quærunt,in vobis Quæ ſua ſunt,non quę
ſunt Ieſu Chriſti.Negligentes.n.erant de diſciplina & conuerſatione fratrũ. Non.n.
Ambro. deuoto aĩo prędicabant,ſed propter propria lucra. Hi ſunt mercenarii qui ſunt tolerã
di,quia eadem habent in ore quæ & paſtores,qui vtique ſunt diligendi.Fures vero &
latrones qui occidũt,ſunt cauendi.Experimentum aũt.q.d.hunc mittam ad vos , vos
aũt cognoſcite in vita & doctrina.Experimentum eius.i.ipſum quem nos experti ſu-
mus & bonum cognouimus.Quoniã,ipſe obediens mihi ſicut filius patri mecum ſerui
uit,deo in euangelio,in quo potui experiri eum.Et quia expertus ſum,Hũc igitur ſpe-
ro me mittere ad vos,mox vt videro,quẽ exitum ſint habitura quæ circa me ſunt.Con
fido aũt in domino,quoniam & ipſe cito veniã ad vos.Hæc manifeſta ſunt,aperta per
ſtringamus vt in obſcuris immoremur.Interim aũt exiſtimaui neceſſarium, fore Mit E
tere ad vos Epaphroditum fratrem meũ,in fide,Et cooperatorem,in prędicatione,Et
commilitonem,in aduerſis.Veſtrum autem apoſtolũ.i.doctorem,Et miniſtrũ neceſſi
tatis meæ,qui mihi neceſſaria miniſtrauit,& iõ mittere volui.Sunt etiam aliæ cauſæ,
ſcilicet quoniam quidem deſiderabat vos omnes videre & mœſt⁹ erat,nõ de ſe,ſed de
vobis pro eo dolentibus.& hoc eſt quod ſubdit,Propterea quod audieratis eum infir-
matum.i.verberatum miniſtratione , vnde dolebatis . Nam,&c.quaſi quis diceret,cur
Aimo mœſtus erat quia audierant illum infirmatum.ſ.cum poſſent decipi.Reſpon.Quia nõ
ſolum fama,ſed etiam in ipſa re infirmatus eſt.& ita confirmaretur auditus eorum ma
gis ac magis,& dolor augeret̃ niſi cito ad eos veniret.& hoc eſt quod ſubdit, Nam &
infirmatus eſt,non vtiq; ex verberatione,ſed ex ægritudine.& hoc Vſque ad mortem,
id eſt ad mortis periculum.Sed deus miſertus eſt eius,ſanando eum , Non ſolum autẽ
eius verunetiã & mei,vel noſtri, quibus eum ſeruauit.In hoc miſertus eſt mei Ne ha-
berem triſtitiam,de morte,Super triſtitiã,de infirmitate,quę nocebat vobis. Et quia
Ambroſius. deus miſertus eſt eius & noſtri,Ergo feſtinantius,quam eſſet propoſitum, Miſi illum
ad vos,vt viſo illo iterũ gaudeatis,pro cuius abſentia triſtari vos noui:Et ego ſine tri-
ſtitia ſim,quam habebam de vobis triſtib⁹.& quia miſi eum, Itaq; excipite illum cum
gratia,vt per bona opera oſtendatis vos gaudere de eo.Gaudeo,dico,quod fit in domi
no.i.quod ſit ſpirituale,Et,quia eiuſmodi eſt,Cum omni honore habetote . Abſoluta
ſunt hæc,nec egent interpretatione.Et debetis,Quoniam propter opus Chriſti.i.vt fa F
ceret opus quod Chriſtus docuit , & fecit qui venit miniſtrare & non miniſtrari. Ac-
ceſſit vſq; ad mortem.i.periculo mortis:non coactus,ſed ex voluntaria deliberatione
Tradens animam.i.vitam ſuam Vt impleret id quod ex vobis deerat erga meum offi-
cium:rem quippe dediſtis,ſed qui mihi ferret de vobis,non erat.

CAPVT III.

DE cętero fratres mei gaudete in domino,eadẽ vos ſcribere mihi quidem non pigrũ, vobis autẽ neceſſarium . Videte canes, videte malos operarios, videte conciſionem.Nos enim ſumus circunciſio qui ſpiritu ſeruimus deo,& gloriamur in Chriſto Ieſu & non in carne fiduciã habentes,quanquam & ego habeam confidentiam ĩ carne Si quis alius videtur confidere in carne,ego magis circunciſus octaua die ex genere Iſrael de tribu beniamin, Hebræus ex Hebræis,ſecundum legem Phariſæus ſecundum æmulationem perſequens eccleſiam dei:ſecundum iuſtitiam que in lege eſt conuerſatus ſine querela.

De cętero.Hucuſq; cõtra tribulatiões maxime exhortat⁹ ẽ eos:de cætero cõtra pſeudoapoſtolos monet ne legalia ab eis recipiant,ſed fidẽ Chriſti ſolam ſufficere credát. Et ĩcipit hic agere de ſynceritate fidei quaſi de tolerátia & quibuſdá alijs.Hucuſq; mo

A nui Decætero.i.deinceps,O fratres mei,in fi de,dico,Gaudete in dño.i. gaudium om-
nis boni habeatis In domino,non in carnalibus obſeruantijs. Hoc qnidẽ præſens di-
xi vobis,ſed Eadem ſcribere vobis quæ præſens dixi.ſ.vt í dño tantũ gaudeatis,Mihi
abſenti quidem non eſt pigrũ,vobis aũt neceſſariũ eſt,cõtra inſtantes pſeudo:iõ dicit
neceſſariũ ſcribere qnæ præſens dixerat,quia ſcriptura diutius manet quam prolatio.
Videte,& vt in domino gaudeatis,Videte.i.cognoſcite illos eſſe canes,nõ ratione,ſed Augu.
conſuetudine cõtra inſolitam veritatem latrantes . Hæc eſt enim canum natura vt cũ de gra.n.t.
quibus habent conſuetudinem ſiue boni ſiue mali ſint,non ad eos latrẽt : inſolitorum
autẽ perſonis viſis etiam innocentibus irritent. Bñ ergo comparat canibus,quia ſicut
canes magis ſequuntur conſuetudinem quam rationem,ita pſeudoapoſtoli conſuetu-
dinem legis tenent,& contra veritatem irrationabilitet latrant.& mordent. Et Vide-
te.i.cognoſcite illos eſſe malos operarios. Mali operarij ſunt qui zizania errorum ſu-
perſerunt generoſo ſemini euãgelij,quibus frumenta enecant. Videte.i.cognoſcite il-
los eſſe,non dico circuncisionem,ſed Conciſionẽ,cõciſi ſunt,quia a Chrõ cæſi ſunt,&
alios cędũt.i.ſeparant. Nos.n.q.d.bñ hos noĩno conciſionẽ,& non circũciſionẽ,Nos
enim,fideles tantũ ſumus,vere circũciſio. Credentes.n.circũcidunt cot ſuum,vt ampu
tata erroris nebula aſpiciant & cognoſcant deum creaturę,Nos,inquam,Qui.ſ.ęa ſer Auguſtinus
uitute quæ Græce latria dr̃,Seruimus deo,& hoc nõ in carne,ſed Spũ.i.ratione ab oĩ-
B bus expedita,quia ſpiritus regit,caro domatur. Carne.n.ſeruit deo,qui de rebus carna-
libus ſperat placere deo. Cũ vero caro ipſa ad bona opera ſpũi ſubditur , ſpũ ſeruimus
deo qui carnem domamus vt ſpiritus obtemperet deo. Spirit9 enim regit,caro regitur:
nec ſpiritus bene regit,ſi non regatur. In nõnullis codicibus inuenimus ſcriptum , Ita
qui ſpũi deo ſeruimus. Per hoc notat ſpũm ſctũm eſſe cui latria exhibetur.ſ.ſeruit9 ſo Augu. de trini.
li creatori exhibenda. Alia eſt ſeruitus qua per charitatem iubemur ſeruire inuicem, Augu.
quæ Græce dicitur dulia. In pluribus etiá codicibus Latinis,in Græcis vero oĩbus vel in ſer. quodá
pœne omnibus,reperitur ita ſcriptũ,Qui ſpiritui dei ſeruimus. Attẽde etiam cum nõ
dixerit,nos habem9 circũciſionem,ſed Nos ſumus circunciſio,ſic accipi : hoc voluit
ſignificare apoſtolus,Nos ſumus iuſtitia. Circũciſio enim iuſtitia eſt. Magis autẽ com
mendat quod dicit,dicendo,Nos eſſe circunſionẽ.i.iuſtitiá,quá dicẽdo nos eẽ circũci
ſos.i.iuſtos:ſic tamen vt cum iuſtitiá dicit eſſe,iuſtos eſſe intelligam9. Et gloriamur í
Chriſto Ieſu,maxime, quia nr̃a gloria tátũ Chrũs ẽ. Et nõ ſum9 habẽtes fiduciá.i.ſpẽ Aimo.
ſalutis,In carne.i.in carnali circũciſiõe,vel i Genere. Reſpexit quoſdá in carne fidẽ Augu.
tes,ipſi erát qui de circũciſiõe carnis & alijs carnalib9 obſeruátijs,necnõ etiá de gene in eodem.
re gloriabát̃. Et ne videat̃ apoſtolus nõ poſſe fidere in carne,& contẽnere ꝙ nõ habet
ſubdit,Quáquá ego habeam.i.habere poſſim Confidentiá in carne,ſiqua eſſet.& vere
C poſſim,quia pl9 alijs.& hoc ẽ ꝙ ſubdit,Si quis alius,a me qui vos decipit,Videt̃ cõfi-
dere in carne,quaſi inde iuſtus ſit,Ego magis videor,debere confidere quá illi pſeudo,
quia Ego ſum circũciſus octaua,die,à natiuitate mea.q.d.nõ maior circũciſus ſũ,ſed
habeo circũciſionẽ octaua die,vt lex Moyſi pręcipit hominẽ.ſ.octaua die circuncidi
cultello petrino. Innuẽs ꝙ poſt tẽpus.vii.dierũ in octauo.i.in æterno die a Chriſto pe
tra perfecte circũcidemur ab omni corruptione pœnę & culpę:& ſũ Ex genere Iſrael.
.i.nõ proſelitus,nõ aduena ad populũ dei,ſed parẽtib9 natus Iudęis:& ſum nõ de mi-
nori tribu,ſed De tribu Bẽiamin,quæ non fuit de concubinis,quæ tribus adhæſit non
recedẽs a tẽplo quando facta eſt ſeparatio in ſeruo Salomonis. Tũc enim tribus Iuda
quæ erat regia,& tribus Beniamin,& tribus Leui quæ erat ſacerdotalis remanſerunt
ſimul non recedentes a Hieruſalẽ & a tẽplo:& ego natus Ex Hebręis,parẽtibus,ſum
Hebręus.q.d.non deuiaui a gẽte mea. Nota ꝙ Hebręi dicũtur pro Abrahęi mutata li
tera ab Abraham,vnde origo trahitur,non ab Eber. Hoc aũt Auguſtin9 retractat ita Augu.
dicens,Quod dixi ex Abraham cœpiſſe gentem eorum,ieſt quidem & hoc credibile,
vt Hebræi velut Abrahæi dicti eſſe videantur. Sed ex illo verius intelligantur appel
ti qui vocabatur Eber,tanquam Hebræi. Et ſum Secundum legem,in qua egregius
fui. Phariſæus.i.non contemptibili plebi ammixtus,ſed nobilitate ab aliis ſegregatus
atque primarius. Primarii enim quidam,& quaſi ad nobilitatem iudaicam ſegregati
erant,non contemptibili plebi mixti,qui dicebantur Phariſæi. Nam dicitur hoc ver-
bum quaſi ſegregationem interpretati i qui ſicut latine egregius dicitur , qua ſi a

grege ſeparatus.& fui Secundum æmulationem.i.dilectionem legis, Perſequẽs eccleſiam dei. Quicquid enim erat quod legi meæ aduerſarium videretur impatienter fere bam acriter inſequebar. Hæc apud Iudæos erat nobilitas, ſed apud Chriſtum quæritur humilitas. Iō ibi iſte ſaulus dicebatur a Saule cuius erat procera ſtatura: hic autẽ Paulus.i.modicus dicitur.& ſecundum Iuſtitiam, nō veram, ſed Quæ in lege eſt, quæ manus comprimit, non animum: quæ timore, non amore ſeruire facit. Conuerſatus D
Augu. ſine quærela.i.ſine clamore de me facto. Nota quod dicit ſe ſecundum iuſtitiam legis conuerſatum: idem tamen alibi ait, In quibus & non ambulauimus aliquando in deſiderijs carnis, facientes voluntatem carnis, & eramus natura filij iræ. Talis iuſtus erat
Augu. ſecundum legem, malum erat talem iuſtitiam ſectari: quia quod in eo fuit ſine quærela, hoc de illo magnam faciebat quærelam.

Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus propter Chriſtũ detrimenta, Veruntamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Ieſu Chtiſti domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora vt Chriſtum lucrifaciam, vt & inueniar in illo non habẽs meam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed illam quę ex fide eſt Chriſti Ieſu, quę ex deo eſt iuſtitia in fide ad cognoſcendum illum, & virtutem reſurrectionis eius, & ſocietatem paſſionis illius, configuratus morti eius, ſi quo modo occurram ad reſurrectionem quæ eſt ex mortuis, non quod iam acceperim, aut quia iam perfectus ſim.

Sed quæ mihi &c. Hæc oĩa prædicta habui, ſed quę mihi fuerunt, ante Chrũm, Lucra, vt ſigna veritatis. Hæc ſum arbitratus, ſi poſt veritatem ſequerer, Eſſe detrimẽta, E
Ambroſius ſcilicet quicquid boni eſt deterentia.& hoc propter Chriſtum.ſ.ne aduentum Chriſti oſtenderem, vel nōdum factum eſſe, vel ſuperfluum. Inania enim erant hæc omnia & impedimenta ne accederetur ad gratiam. Veruntamen.q.d.non ſolum propter Chriſtum habendum, ita arbitratus ſum, Veruntamen.i.ſed etiam ſi ipſum non poſſem aſſequi. Aeſtimo omnia detrimentum eſſe, propter hoc ſolum.ſ. Propter ſcientiam dñi noſtri Ieſu Chriſti.i.quam de Chrō habemus, Eminentem, cæteris ſcientijs, vel quæ eminet in eo pluſquá in alijs. Vel ad eundem ſenſum pōt hęc litera iungi, cum priori verſu.q.d.hęc omnia prędicta legis habeo. Verũtamen.i.ſed tamen non partim, ſed Omnia exiſtimo eſſe detrimenta.& hoc Propter eminentem ſcientiam.i.Chriſti domini, hoc non mutatur. Propter quem, Chriſtum honorádum.i.propter Ieſu Chriſti dilectionẽ & honorẽ, Non ſolum æſtimo ea detrimenta, ſed etiam feci, docendo & ſpiritualiter viuendo, vt alijs appareret Omnia, eſſe Detrimentum, & quod plus eſt Arbitror illa legalia non tantum eſſe detrimenta bonorum, ſed etiam Vt ſtercora, quia inquinant iam obſeruãtem.& hoc ideo vt in futuro Chriſtum lucrifacerem .i. Chriſtum habeam præmium.& hic Inueniat, rationabiliter attendenti membrum In illo, capite id eſt ſim membrũ illins ei charitate copulatus: quod aliter nequit fieri, niſi illa exiſtimem vt ſtercora. Quomodo autem poteſt in illo eſſe vt membrum, ſubdit, Inueniar, dico, Non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt. Illa eſt iuſtitia qua quis pœnas timet non amat iuſtitiam. Quiſquis enim timuerit, & ſuis viribus legẽ implere putauerit, & fecerit quod iubet lex non amádo iuſtitiá. ſed timendo pœnam, fit quidem ſecũdum iuſtitiam quæ ex lege eſt iuſtus. de qua iuſtitia alibi dicitur. Suam volẽtes iuſtitiá cōſtituere, iuſtitiæ dei.i.gratię non ſunt ſubiecti. Sed ſi ex lege iuſtitia eſt, qũo eſt tua? F
Aimo. Nunquid tu tibi impoſuiſti legem? Deus legem dedit & impoſuit. Deus te legi ſuæ ob-
Augu. temperare pręcepit: ſed & tua eſt, quia de lege præſumis tua voluntate te legem poſſe implere, exiſtimans quia illa legalia manibus operaris. Non habens meam, dico, Sed illam, iuſtitiam Quæ eſt ex fide Chriſti, quæ impetrat a deo, quæ tollit timorem & dat amorem, quam deus ſolus operatur in nobis. Melius eſt enim iuſtum eſſe, quam hominem eſſe. Si ergo hominem te fecit deus, & iuſtum te facit quod melius eſt: non tu te, ſed ſine te fecit te: non enim adhibuiſti aliquem ſenſum vt te faceret. Qui ergo fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te: fecit te neſcientem, volentem iuſtificat: & cum iuſtitia vera ſit ex fide, quid ergo opus eſt lege? Omnino tollenda eſt ſecundum verbum legalium figurarum. Quæ iuſtitia ex fide eſt ex Deo, non eſt ex nobis: & ſi fides noſtra ſit & iuſtitia, hæc ſcilicet ens in fide. Sicut enim ex fide nata eſt,

A ita exiſtere non habet niſi in fide. Deinde ſubdit commẽdationem fidei per multa quę
facit. Facit.n.& in alia vita cognoſcere deum perfecte qui hic fide creditur : & habere
reſurrectionẽ, quæ noſtra reſurrectio eſt virtus & efficacia reſurrectiõis Chriſti : & in
hac vita habere ſocietatẽ Chriſti in patiendo: niſi enim per fidem nemo tanta paterẽt
& configurationẽ mortis eius, vt.ſ.moriaꝛ pro Chriſto ſi opus fuerit, ſicut ipſe pro no-
bis.& hoc eſt quod ait, Fide, dico, valente ad cognoſcendum illum, perfecte, in futu-
ro. Hoc videtur dicere de fide non habente tempus operandi, quæ tãtum ad hoc valet.
Et valẽte ad virtutẽ reſurrectionis eiꝰ.i.ad veram reſurrectionis efficientiam, quæ eſt
virtus & effectus reſurrectionis Chriſti.& in hac vita Valet ad ſocietatem paſſionum
eius.i.ad hoc vt ſocij ſimus Chriſti in patiendo. Quæ, ſocietas Eſt ex charitate, hoc di
cit de fide hñte tẽpus operãdi. Inueniar, dico, in illo: ego dico Configuratus morti eius
ſ.moriar pro illo ſi opus ſit, imitator mortis eius & paſſionis. Vel ita, In fide, ad cogno Aimo.
ſcendum.q.d.qui in lege putat ſe iuſtificari, nõ agnoſcit Chrũm: ſed ego volo iuſtifica
ri in iuſtitia quę ex fide eſt, quæ ex deo eſt, quæ eſt in fide. Ad quid ? Ad cognoſcendũ
illũ.i.vt ego agnoſcam illum.ſ.cur natus, cur paſſus. Et ad cognoſcendũ Virtutẽ reſur
rectionis eius.i.vt agnoſcam quæ eſt virtus reſurrectionis ſuę.ſ.iuſtificatio credentiũ.
Ex illius.n.reſurrectione iuſtificamur, tanquã enim a petra circũcidamur. Reſurrexit
enim, Chriſtus, Propter iuſtificationẽ noſtram.i.vt iuſtus nos faciat. Et agnoſcam So
cios paſſionis eius.i.fructũ qui venit ex ſocietate paſſionũ eius. Illã ergo bene noſcit,
qui per eam ad cęli gaudia peruenire credit. Ego, dico, Configuratus mortis eius, hoc
non mutatur. Si quõ.q.d.quęro iuſtificari ex fide, & configurari morti eius Chriſti. E-
B go, dico, tentans Si quõ, hoc iõ dicit, quia difficile eſt. Occurrã deo, retribuens ei quod
mihi retribuit.ſ.calicem paſſionis. Vnde propheta, Quid retribuam dño pro omnibꝰ.
&c. Ego, dico, pro hoc Venturus ad reſurrectionem, verã & glorioſam. Vel tentans, Aimo.
Si quõ &c. In aera Chriſto, in iudicio quod tantum ſanctorum eſt prius veniẽs Ad re
ſurrectionem veram, Quæ eſt, non inter mortuos, ſed longe Ex mortuis. Qui aũt licet
omnes reſurgant in die iudicij, ſoli tamen iuſti glorioſe mutabuntur, & occurrent dño
in aera deportati ab angelis. Impij vero manebunt in terra, quouſq; percipiant terribi
lem ſentẽtiam iudicis, Et ne videaꝛ ſuperfluum apoſtolum tot pati, cum fidem & alia
bona habeat, ſubdit, Non quod.q.d.merito iam pro illa gloria tantũ laboro, quia non
dico Quod iam acceperim, aliquid gloriæ: quia ſi aliquid gloriæ accepi, nihil eſt ad cõ
parationem futuræ, Aut ſi quid iam, accepi de cognitione Chriſti: non dico quod in il
la Iam perfectus ſim.& ſi ita eſt de me, quid de alijs? Hoc de ſe, ne illi quos in hac epi-
ſtola laudat, & in quorum fide & deuotione ſe gaudere teſtatur, vt homines inflatione
extollanꝛ: ſed laborent addere vt ipſe facit, qui tantus eſt. Si.n.ipſe qui tanta prędıtus
eſt dignitate adhuc deeſſe ſibi ad perfectionem confitetur, quãto magis hi elaborandũ
eſſe ſibi intelligere debent, vt iuſtificationẽ merita & perfectionis metam adipiſcãtur.
Nemo ergo fidelium etſi profecerit, dicat, ſufficit mihi. Qui enim hoc dixit, hæſit in,
via ante finẽ, quẽ currẽs intuebatur apoſtolus, & de ſua imperfectione confitebatur, Augu.
aliud in ſe intuẽs, aliud alibi quęrens. Per fidem enim ambulat, non per ſpeciem. Vel ex lib. ſentẽ.
C ita.q.d.ideo tẽto, Si quomodo occurram ad reſurrectionẽ, quia non eſt verũ ꝙ Acce- proſperi.
perim iam virtutem reſurrectionis, aut quod iam Perfectus ſim, in cognitione dei.

Sequor autem ſi quomodo comprehendam in quo & comprehenſus ſum a
Chriſto Ieſu. Fratres, ego me non arbitror comprehendiſſe. Vnum autẽ, quæ
quidem retro ſunt obliuiſcẽs: ad ea vero quæ ſunt priora extẽdens meipſum ad
deſtinatum perſequor ad brauium ſupernę vocationis dei in Chriſto Ieſu.

Sequor autẽ.q.d.non accepi, nec perfectꝰ ſum, ſed Sequor, non paſſibꝰ corporis, ſed
mẽtis affectibꝰ & vitę moribꝰ, vt poſſim eẽ perfectꝰ iuſtitię poſſeſſor, qui recto itine-
re de die in diẽ ſpirituali renouatione proficiẽs iã perfectus ſum factus eiuſdẽ iuſtitiæ
viator: perfectꝰ enim erat viator, ſed nõdũ ipſiꝰ itineris perfectiõe peruẽtor. Ideo ait,
Sequor, proficiẽdo, tẽtãs Si quõ cõprehẽdã.i.ſi aliquo modo potero perfecte cogno-
ſcere chriſtũ qui eſt ſumma beatitudo. Ecce quanta eſt fides quę tã grande petit. com
prehendam, dico, in eo modo cognitionis In quo deprehenſus ſum a chriſto Ie-

ſn,vt.ſ.videā eum ſicut eſt,ſicut ipſe me videt ſicut ſum,Vel ita, Cōprehēdā,dico,nō D
Ambro. merito meo,ſed in eo In quo cōprehēſus ſum,a dn̄o.i.per miam dei per quā a præſcie̅
tia dei requiſitus inuentus ſum. Vel ita.q.d.comprehendā,dico,in eo mō videndi, In
quo ēt nūc Comprehēſus ſum a domino Ieſu,vt.ſ.videam eum in ea claritate in qua
mihi apparuit in via quando me comprehendit.Fratres,&c.Illud quod dixerat,euide̅
tius aperit:& quid illud ſit,quod nondum comprehendit,ſed ſequit̃ vt cōprehendat,
determinat:& quaſi mirantibus illis,quid dicat cum ait,non accepi , nondū perfectus
ſum,ait,Fr̄es.q.d.recte dico,ſequor vt comprehēdā,quia Ego,qui melius noui quam
Augu. vos,vel alij,Nō arbitror me cōprehendiſſe,quicquid alij putent de me.Ego non arbi-
tror de me cōprehēdiſſe,vnū.ſ.Multa quidē habeo,Vnū aūt nōdū habeo,hoc vnum.,
Vna etiam dr̄ in pſalmo,Vnam petij a domino,& quaſi diceret̃, Quid ergo agis apo-
ſtole?nōdū apprehendiſti?nondū perfectus es?Quid ergo agis?Quid mihi mutandum
proponis?inquit,Quæ quidem retro ſunt.Vel ita.Non arbitror me comprehendiſſe.
Hic diſtingue,non cōprehendi.Vnum aūt,de me vobis aſſero,quod ego obliuiſcēs ea
quidem quæ retro ſunt,ad ea vero quæ priora ſunt me extendēs,& perſequor,&c. Vel
ita,ab illo loco Fratres.q.d.nō cōprehēdi.Et vere,quia o Fratres, nec arbitror me cō
prehēdiſſe,ſed perſequor:non vtiq; tria vel duo,Sed vnum,ſummum bonū: quod ve-
Augu. re eſt vnū,in quo ſunt omnia bona.Hoc eſt illud vnū de quo Philippus ait. Dn̄e oſtē
de nobis pacē,& ſufficit nobis.Perſequor,dico,qualiter?hoc mō: obliuiſcens quidē.i.
dās obliuioni,Quæ retro ſunt.i.terrena quæ reliqui,Ad ea vero quæ ſunt priora.i. ad
cæleſtia quæ terrenis priora ſunt.Extēdens me,tota intentione & deſiderio nondū ha
bitæ rei.Extendebat.n.ſe ad cæleſtia ſecūdū intentionē,non ſecūdū peruentionē,nō E
Augu. in lib. conf. ſecundum apprehenſionē.ſic & nos non relabamur amore vnde iam tranſiuimus , nec
remaneamus in illis in qua iam venimus,curramus,intendamus.In via.n.ſumus,non
reſpiciamus retro:ſed in anteriora extēdamus intentione & deſiderio.Vita.n.Chriſtia
ni boni,ſecūdū deſiderium eſt.Quod aūt deſideras,nondum vides:ſed deſiderando ca
pax efficiaris,vt cū venerit quod deſideras,implearis.Sicut.n.ſi velles implere aliquē
ſinum,& noſti quam magnū eſt quod dabit̃,extendes ſinū vel ſacci,vel vtris, vel ali-
cuius rei,& extendendo facis capaciorem:ſic deus differēdo rem,extendit deſiderium:
deſiderando,extendit animum:extendendo,facit capacem. Deſideremꝰ ergo quia im
plendi ſumus.Hæc eſt vita nr̄a vt deſiderando exerceamur:tantū aūt nos exercet de-
Augu. in pſal. lxxx. ſiderium ſanctū,quantum deſideria nr̄a amputabimus ab amore ſeculi.Iō dicit,Obli-
uiſcens quę retro ſunt.i.cūcta tēporalia,& Extēdens meipſum ad ea quæ ſunt priora,
Ambr. appetens æterna.Extenſio enim illa eſt appetitio terrenorum.Vel ita,Obliuiſcēs quę
retro ſunt.i.merita iā pręterita priora.ſ.acta,non quia mala ſint,ſed quia parua ad me
ritum collocandū:ſed ad potiora extenſus eſt,vt ſemper proficiat in meliꝰ.Vn̄ ſubdit.
Augu. Ad ea vero quæ ſunt priora meipſum extendens.i.priora mala . Ad ea vero quæ ſunt
priora meipſum extendens.i.ad promiſſa bona.Pręterita.n.mala poſt tergum oportet
ponere,vt in ea quæ nobis promittunt̃ intendamus.Ergo nec ex præterita vita,nec ex
præſenti delectari debemus:reuocandus eſt animus a recordandis cum quadam dele- F
ctatione pręteritis malis,& cum quadā cōcupiſcentia fruēdi ne redeamus corde in Ae
gyptum.Vitam igitur præteritam malā obliuiſcere,ſi te delectauit aliqn̄ vanitas,non
nō te delectet.Perſequor,dico,couſque donec veniam Ad deſtinatum præmiū.i. Ad
brauium.i.ad pręmium quod eſt mihi deſtinatū & promiſſum a deo,vel ad quod pro-
poſui me currere.Brauium,dico,Supernæ vocationis dei,in Chriſto Ieſu.i. æternę vi
tę,ad quam in ſupernis dandam vocat me deus per filium ſuum Ieſum Chriſtum,& iō
digna eſt res & certa.

Quicunque ergo perfecti ſumus hoc ſentiamus,& ſi quid aliter ſapitis, & hoc vobis deus reuelabit.Veruntamen ad quod peruenimus,vt idem ſapiamus, & in eadem perueniamus regula.

Auguſtinus in pſal. cxxx. Quicunq; ergo.q.d.& quia ego ita curro,& ita de me ſentio.ſ.quod adhuc perfe-
ctus ſum:ergo & vos Philippēſes hoc ſētite,ſed ſe eis enūerat,dicēs, Quicūq; ergo ſu
mꝰ perfecti,curſores vel viatores,cōparatiōe aliorū,Hoc ſētiamꝰ.q.d.nō loquor īper
fectis quibus nō valeo loqui ſapientiā,qui adhuc lacte potātur,non ſolido cibo paſcū

tur:ſed illis dico,qui iá dicuntur eſſe perfecti,qui máducát ſolidũ cibũ, quia intelli-
A gunt æqualitatẽ verbi cũ patre:ſed non ſic vidẽt adhuc,quõ vidẽdũ eſt facie ad faciẽ
Certa enim fides vtcũq; inchoat cognitionẽ. Cognitio enim perfecta nõ perficiť, niſi
poſt hác vitá,cũ videbimus facie ad faciẽ.Hoc ergo ſapiamus vt nouerimꝰ tutiorẽ eẽ
affectũ vera quęrẽdi,quá incognita pro cognitis pręſumẽdi.Sic ergo quærámꝰ táquá Auguſtinus de trinitate
inuẽturi,& ſic inueniamus táquá quęſituri.De credendis,nulla infidelitate dubitemꝰ
de intelligendis,nulla temeritate affirmemus.In illis authoritas tenẽda ẽ, in his ve
ritas exquirẽda.Et ſciẽdũ,quod iuſtitia qua iuſtꝰ ea fide viuit, nunc vera iuſtitia eſt.
Quę licet non immerito in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate pefecta dicať,ta
men eſt parua ad illá magná quá ceperit æqualitas angelorũ.quá qui nõdũ habebat,
& propter illá quæ iá inerat,perfectum:& propter iſtam quæ adhuc deerat, imperfe- Auguſtinus.
ctum ſe eſſe dicebat:minor iſta iuſtitia facit meritũ, maior illa,pręmiũ.Ideo qui iſtá in li.1en. pro
non ſequitur,illá nõ aſſequitur.Vnde ait,Quicunq; perfecti ſumus.i.perfecti currimꝰ ſperi.
Hoc ſentite,quod nõdũ perfecti ſumus vt illic perficiamur,quo perfecte adhuc curri
mus,vt cũ venerit quod perfectũ eſt,deſtruatur quod ex parte eſt.i.iá non ex parte ſit
ſed ex toto,quia fidei & ſpei res ipſa quæ videať ſuccedet.Charitas vero quæ in his tri Aguſtinus.
bꝰ maior eſt non auferetur,ſed augebitur & implebitur.In qua plenitudine,illud præ de perfecta
ceptũ charitatis implebitur. Diliges dominũ deũ tuũ ex toto corde tuo,& ex tota ani iuſtitia hoĩs:
ma tua,&c. Ná cũ eſt adhuc aliquid carnalis cõcupiſcentiæ, nõ omnino ex tota aĩa
diligitur deus.Caro autẽ non dicitur cõcupiſcere,niſi quia carnaliter anima concupi-
ſcit. Tunc vero erit intus ſine omni peccato,quia nulla lex erit in mẽbris repugnás le
gi mẽtis. Tunc prorſus toto corde,tota anima,tota mẽte diliget deũ, quod ẽ ſummũ
B præceptũ,Cur ergo non pręcipitur homini iſta perfectio,quanuis eam in hac vita ne-
mo habeat? Non enim recte curritur,ſi quo currendum ẽ neſciatur. Quomodo autem
ſciretur,ſi nullis pręceptis oſtenderetur? Et ſiquid.quaſi dicat,ita ſentite ſicut dixi,&
ſi hoc feceritis,hoc vobis dabit deus. Quod ſi quid modo aliter ſapitis quam ſapiẽdũ
ſit in futuro,quia modo per ſpeculum videtis,& hoc Reuelabit vobis deus,quia clare
facietę cognoſcere,& ſe & alia oĩa quę obſcure mõ videtis, Vel ita.q.d.ita ſentite vt di
xi. Et ſiquid aliter ſapitis, id eſt imperfecte de deo & alijs. Et hoc,quod modo aliter
ſapitis,& de deo,& de omnibus,id eſt etiam hanc imperfectam cognitionem Vobis
deus per ſpiritũ ſanctũ reuelauit. Vel ita,quaſi dicat ita ſentite,vt dixi. Et ſiquid ali-
ter ſapitis,quam ſapiendum ſit,vt paruuli ſenſu,id eſt ſi perfectam cognitionem de
CHRISTO vos habere putatis, ſi ſurrepit vobis quod aliquid magni ſitis,& hoc
idem male vos ſapere, per miſericordiam ſuam Vobis reuelabit deus, ſimiliter
& de alijs erroribus. Probata vita vos liberabit, non ſtatim æternum brauium da- Augu.
bit. Hoc,inquam,faciet,ſi humiliter ſapietis,& de vobis ſenſeritis. Qui enim in pa- in pſal. cxxx
ce chatolica manet. Et ſiquid aliter ſapitis quam oportet,deus humili reuelabit. Si au
tẽ illud ſuperbus defendit & pertinaciter aſtruit contra pacem eccleſiæ,deus abijcit,
quia,ſuperbis reſiſtit deus humilibus dat gratiam. Veruntamen,modo.quaſi dicat,im
perfecti ſumꝰ,aliter ſapimus modo,Sed tamen, neceſſe eſt Vt,omnes de illo Idẽ ſa-
piamus,credẽdo Ad quod peruenimus,fide & ſciẽtia,& etiá opere compleamus. Vnde
C ſubdit. Vt in eadẽ regula,id eſt rectitudine viuendi Permaneamus,& ſic reuelabit deꝰ Ambroſius.
quod aliter ſapimus. Vel ita,ab illo loco. Et ſiquid.quaſi dicat,ita ſentite,vt dixi. Et ſi
quid aliter ſapitis,id eſt ſiquid melius ad cultũ dei excogitaueritis:& hoc donum dei
eſſe ſciatis,quia Hæc reuelabit deus vobis.ſed ne qua pręſumptio inde oriretur, ſub-
dit,Verũtamẽ.q.d.& ſi aliter ſapitis. Veruntamen,teneamus Id ad quod peruenimus
vt.ſ.idem ſapiamus,& in eadem regula fidei,& doctrinę,& vitæ Permaneamus. hoc
eſt,non extra regulá diſciplinę ſapere,ſed quod commune ſit & modeſtum in euágeli
ca veritate,& hic,ſcilicet fide & regula viuendi.

Imitatores mei eſtote fratres,& obſeruate eos qui ita ambulát ſicut habetis
formam noſtram. Multi enim ambulant quos ſępe dicebam vobis nunc autem
& flens dico inimicos crucis Chriſti,quorum finis interitus,quorum deus ven-
ter eſt,& gloria in confuſione ipſorum qui terrena ſapiunt. Noſtra autem con
uerſatio in cælis eſt. Vnde etiam ſaluatorem expectamus dominum noſtrũ Ie-

ſum Chriſtū, qui reformabit corpus humilitatis noſtrę cõfiguratū corpori clari D
titatis ſuæ, ſecūdū operationē virtutis ſuę quę etiā poſſit ſubiicere ſibi omnia.

Eſtote imitatores, o Fratres, ī fide & dilectione: vt ſicut ego credo, operor & doceo,
Aimo. ita & vos faciatis, & ſi me pręſentē nõ habetis, Obſeruate. i. diligēter inſpicite & imi
tamini eos Qui ita ambulāt ſicut habetis formam noſtrā, id eſt imaginem vitę noſtrę
ſcilicet qui ita credūt, viuunt, docēt. Sicut ego .i. mihi ſimiles imitamini. Vult illos
Ambroſius. eſſe ſollicitos ne prauorū hominū ſubtilitate capiātur. Et notēt quencūq; qualiter cõ
uerſetur & doceat, vt his iungantur in quibus ſenſus magiſtri ſui agnouerunt. Multi
enim, &c. q. d. dico vt eos obſeruetis qui ita ambulant. Multi enim ſūt, qui aliter Am
bulant, non ſentiētes nobiſcum de legis abolitione: ſed legem cum euangelio tenen-
dam eſſe prædicantes. Quos ſæpe, dum præſens eram apud vos. Dicebā inimicos cru
cis Chriſti. Nunc autē idē dico, & flens, tum pro illorū perditione, tum pro ſimpliciū
ſubuerſione. Illos inimicos crucis eſſe dicit, quia qui carnales obſeruātias inducunt,
crucem ſuperfluam aſſerunt, Quorum finis, eſt æternus Interitus. i. in fine eorum, erit
eis æterna pœna, Quorum deus eſt ipſe vēter eorū. Quicquid faciunt, pro vētre fa-
ciunt, quaſi ipſum ventrem colētes. Hoc enim ab homine colitur, quod cęteris plus di
Auguſtinus. ligitur. Vnde quia deus maior eſt in omnibus rebus & melior, plus omnibus diligēdus
in li. ten. pro eſt vt colatur. Illi autem ventrem deum faciunt, qui ita laborant de edendis, quaſi in
ſperi. eſca eis ſit ſalus: vel venter deus ſit. Et gloria, alia litera eſt. In pudēdis ipſorū. i. ipſi
Ambroſius gloriantur in pudendis circūciſis. Qui tales ſapiunt. Hoc eſt enim terrena ſapere. ſ. in
talibus gloriari. Qui autē ſpiritualia ſapit, in fide, & ſpe, & charitate gloriať. Vel ita
Quorū deus venter eſt. i. eſcas quæ vētri ſunt, deū faciunt, dū eas iuſtificare homines
dicunt. & Gloria eorū eſt in cõfuſione ipſorum. i. in talibus, vnde cõfundi & erubeſce
re poſſunt, dū per animalia ſe iuſtificari credūt. Vel, Gloria eorū, tēporalis eſt In cõfu
ſione ipſorum. i. perducet eos ad confuſionem æternam. Qui terrena ſapiunt, quia in
terrenis nil niſi quod vident intelligūt legalia, non ſpiritualiter ſed terrenę intelligē
tes. Noſtra autem conuerſatio. quaſi dicat, illi ita praue ambulant: ſed Noſtra cõuer-
Aimo. ſatio, & ſi adhuc ſimus in terra, Eſt in cęlis, vbi eſt ſpes vera, id eſt viuendo & intelli-
gendo ſimiles angelis, propter quod pręter commoda quæ iam habemus, deum expe
Ambroſius. ctamus. & hoc ē quod ſubdit, Vnde etiam dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſalua
torem, animarum iam & quandoque corporum Expectamus, venturum, Qui cum ve
nerit, Reformabit. quaſi dicat hoc de eo Expectamus, quod ſicut iam reformauit ani
mas, ita reformabit corpus Humilitatis, id eſt deiectionis Noſtræ, quod per mortem
in puluerem & vermes humiliamur. Reformabit, dico, ita quod erit Configuratum
corpori claritati eius. i. aſſimilabiť corpori ipſius in claritate quā habuit in trāſfigura
Aimo. tione, vel in reſurrectione. Quod vtique facere poteſt Secundum operationem, id eſt
potentiam operandi Qua poſſit, non ſolum corpus reformare, ſed etiam Subijcere ſi-
bi omnia, id eſt hoc poteſt facere ſecundum potentiā operādi, qua ſibi ſubiecit omnia
& quia reformabit corpus noſtrum. F.

CAPVT IIII.

ITaque fratres mei chariſſimi & deſiderantiſſimi, gaudium meum &
corona mea, ſic ſtate in domino chariſſimi. Euchodiā rogo & Synticē
deprecor, idipſum ſapere in domino. Etiam rogo & te Germane cõ-
par, adiuua illas quæ mecum laborauerunt in euangelio cum Clemen
te, & cæteris adiutoribus meis quorum nomina ſunt in libro vitæ. Gaudete indo
mino ſemper, iterum dico gaudete. Modeſtia veſtra nota ſit omnibus homini-
bus. Dominibus enim prope eſt. Nihil ſolliciti ſitis, ſed in omni oratione &
obſecratione cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud deum.
Et pax dei quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligen-
tias veſtras in CHRISTO Ieſu

A Itaq; fratres mei chariſſimi & deſideratiſſimi.i.quos videre multũ deſidero. Vel,
Deſideratis.i.qui me valde videre deſideratis:qui eſtis Gaudium meũ.ſ.de quorũ fide
& opere gaudeo. Et corona,mea in futuro.i.per quos etiá in pręſẽti lętificor,& in futu
ro coronabor. Diſcipulus.n.in agone victoribus,dignus erit corona magiſtri. Sic ſtate
in dño,ſicut me & mihi ſimiles ſtare ſcitis:vel ſicut eſtis modo, & tũc eritis Chariſſi- Ambroſius.
mi. Euchodiam &c.q.d.oẽs moneo,ſed ſpecialiter Euchodiam rogo & Synticem de-
precor,quia plus de ea timeo. Sapere idipſum,quod dico non aliud:quia illud quod di
co,Eſt in domino.i.ſecundum dominũ. Has etiam mulieres ſpecialiter rogat,quia hę
religioſę prædicatores ſuſcipere ſolebant.& o Germane,propriũ nomẽ qui es Cõpar,
id eſt coadiutor meus in euangelio prædicando,Etiá te rogo adiuua,confortádo illas
præmemoratas mulieres,ne deficiant. Quæ in euangelio mecũ laborauerũt,mihi mi-
niſtrando neceſſaria.& etiá. Quorũ noĩa.i.merita & præmia qui veritatẽ tenent, Sũt
ſcripta in libro vitæ.i.in prædeſtinatiõe dei:quia ſi diſcreti ſunt meritis,diuerſas mã-
ſiones habebunt in æterna domo pro diuerſitate meritorũ. Vñ in domo patris mei mã
ſiones multæ ſunt. Liber vitę eſt prædeſtinatio dei,in quo oẽs ſaluandi præſcripti ſũt.
Et eſt ſenſus. Nolite o Philippenſes grauiter ferre quod oẽs vos in epiſtola ſingulatĩ
non nominaui,quia etſi in ea non eſtis ſcripti,in libro tñ vitæ continemini. Gaudete ĩ Aimo
B dño ſemper. Lætatus in fide & in operibus eorum apoſtolus vt alacriores ſint,optat e-
os in hoc ſtudio proficientes,gaudere in domino ſemper,& ideo iterat vt ſe in eis vera
affectione gaudere oſtendat,quaſi dicat,nomina eorum ſunt in libro vitæ,& vt idẽ eẽ
vobis certiſſime credatur, Gaudete,non ad horam:ſed Semper:non in ſeculo,ſed In
domino,id eſt omne,vnde gaudendum eſt,ſtatuite in domino,non extra. Sicut enim
homo non poteſt duobus dominis ſeruire,ſic nemo poteſt in ſeculo gaudere & in dño. Auguſtinus.
Amicus enim huius mundi,inimicus dei reputabitur. Multum inter ſe hæc duo gene-
ra differunt gaudiorum:ſuntque omnino contraria,nec ſimul in eodem eſſe poſſunt. Auguſtinus.
Vincat ergo gaudium in domino,donec finiatur gaudium in ſeculo. Illud ſemper au- de ver. euan.
geatur,hoc ſemper minuatur,donec finiatur. Quid eſt ſeculi gaudium? breuiter dico,
Seculi lætitia eſt impũita nequitia,ſcilicet luxuriari,in ſpectaculis nugari,ebrioſitate
ingurgitari,turpitudine fœtere,nihil mali pati. Ecce gaudium ſeculi,nec caſtigari fa-
me,vel belli timore,vel morbo,vel aliqua aduerſitate:ſed omnia in rerũ abũdátia, in
pace carnis,ĩ ſecuritate mẽtis malę agere, Ecce gaudiũ ſeculi. Magnę ergo miſericor
dię eſt,nequitiá ĩpunitá nõ relinquere,ne gaudiũ ſit in ſeculo:& ne cogať in extremo
gehẽnę damnare,mõ flagello dignať caſtigare:bonũ ẽ nobis vt ſubueniat caſtigádo.
Ergo Gaudete in domino,nõ in ſeculo.i. in veritate,nõ iniquitate:in ſpe æternitatis,
nõ ĩ flore vanitatis.& hoc adeo nobis ẽ neceſſariũ.ꝙ Iterũ dico, gaudete in domino, Ambro.
C nõ vt quędá alia ſemel. Ideo hoc facite,quia hęc eſt Modeſtia,& rectus mod9 vt ĩ do
mino ſit omne gaudiũ.& hæc Modeſtia ſit, Veſtra:& per vos ſit Nota omnibus ho-
minibus,vt per vos alii diſcát hoc. Vel ita, Gaudete,dico,& Veſtra modeſtia,morũ.i.
rationabilis cõuerſatio ſit oĩb9 hoĩb9.ſ.fidelib9 & infidelib9:fidelib9,vt imitẽť:infi-
delibus,ne poſſint reprehẽdere & aliqui cõuertátur. Exẽplo eorũ vult alios acquiri.
Cũ.n.lucebũt opera illorũ,nõ deerũt qui imitẽtur bonũ illorũ:& debetis facere ꝙ mo
nui,quia Dominus prope eſt.i.paratus dare quicquid opus eſt in ſpiritualibus vel tem
poralibus.& Ideo nihil,id eſt de nulla re Solliciti ſitis.i.timidi,id eſt ſepoſita mundi
ſollicitudine promiſſa dei præ oculis habete. Sed in omni oratione & obſecratione.i.
in prece quæ cõmuniter fit pro quibuſlibet hominibus,& de quibuſlibet rebus,vel ſim
pliciter,vel cũ adiuratione. Petitiones veſtræ,de rebus neceſſariis quas vultis impetra
re,facite Cum gratiarũ actione. Qui.n.vult aliquid impetrare,grat9 debet eſſe de prę
teritis. Et ille,inquá,petitiones Innoteſcant apud deũ.i.ita ſint vehementes, non te-
pide,vt ad deũ perueniát.i.compleantur. Diſtingue. Oratio & obſecratio communi-
ter fiunt ab aliquibus pro ſe vel aliis,& de quibuſlibet rebus. Petitio eſt de reb9 nomi
natis neceſſariis, Vel ita, Petitiones veſtræ innoteſcant,vobis eſſe Apud deum,per to
lerantiá,nõ apud homines per iactantiá. Non enim ſic eſt accipiendum tanquá deo Auguſtinus
innoteſcant eſſe apud deũ Hæc notitia fit aſſiduitate orationis & vigiliæ. Vel innote- ad probá in
ſcát,angelis qui ſunt Apud deũ,vt quodámodo eas offerát deo,& de his cõſulať & ꝙ li.de orando
deo iubẽte implẽdũ eſſe cognouerint,hoc nobis vel euidẽter,vel latẽter reportẽt. Vñ Deo.

& angelus loquens hominibus,ait,Cum orareris,orationem veſtram obtuli deo. Ad D
oía quippe ſcienda ſufficit deo ſua perfectio.habet tamen nuntios.i.angelos, non qui
ei quod neſcit annuntient: non enim ſunt vlla quæ neſciat, ſed bonum eorum eſt de
operibus ſuis eius conſulere voluntatem.& hoc eſt quod dicuntur annuntiare: non vt
ipſe ab eis diſcat,ſed vt ab illo hic per verbum eius ſine corporali ſono nuntiēt, etiam
quod voluerint ab eo miſſi ad quos voluerit:totum ab illo per illud verbum eius audiē
Augu. tes.i. in eius veritate inuenientes quid ſibi faciendum,quid,quibus,& quando nuntiá
in eodem dum ſit.Non ergo dicitur angelus oratiões iſtas noſtras offerre deo,quaſi deus tūc no-
Augu. nerit qnid velimus,vel quo indigeamus,quia omnia antequam fiát, ſicut & poſtquam
de gra.no.t. facta ſunt nouit.Sed quia neceſſe habet rationabilis creatura obtemperás deo,tempo-
rales cauſas ad æternam veritatem referre,ſiue petendo quid erga ſe fiat, ſiue conſulen
do quid faciat:in quo & conteſtatur quod non ſibiipſa ſit bonum quo beata fiat, ſed in
commutabile,cuins participatione etiam ſapieus efficitur.Et pax dei.q.d. vos moneo
vt petatis & dominum ſine quo humanus labor iuutilis eſt,oratio vt præſtet effectū,&
hoc eſt quod ait, Et pax dei quæ exuperat omnem ſeuſum,id eſt intellectum,& vtiq;
Auguſtinus. noſtrum,non eorum qui ſemper vident faciem patris,id eſt angelorum. Vel ſi nec ip-
ſos excepiſſe intelligitur angelos ita dictum eſſe accepimus: quia pacem dei qua ipſe
deus pacatus eſt,ſicut eam deus nouit,nec nos ſic eam poſſumus noſſe, nec vlli angeli:
ſuperat enim omnem intellectum præter ſuū.Et eſt ſenſus, Pax dei quæ exuperat om
nem ſenſum,id eſt deus qui eſt ſumma pax,quæ nec cogitari poteſt,& ideo extra eum
nullo opus eſt.Cuſtodiat corda veſtra,& intelligētias vr̄as in Chriſto Ieſu,id eſt volū
luntates & intellectus veſtros,ita vt extra ipſum nihil intelligatis vel appetatis. No- E
ta quod præmiſit de aſſiduitate & vigilantia orationis.& poſt ſubdit de cuſtodia pacis
quia adhibita aſſidnitate orationis,tunc demum pax cuſtodit corda in Chriſto. hoc iō
dicit,qui cum deo habent pacem,non timeut meutem aduerſam.

Decætero fratres,quæcunque ſunt vera,quæcūque pudica,quæcūque iuſta
quæcūque ſc̄tá,quæcūq; amabilia,quæcūque bonæ famę:ſi qua virt⁹, ſi qua laus
diſciplinę hæc cogitate,quæ & didiciſtis,& accepiſtis,& audiſtis, & vidiſtis í me
Hæc agite,& deus pacis erit vobiſcum. Gauiſus ſum autem in domino vehemē
ter,quoniá tandem aliquádo refloruiſtis pro me ſentire, ſicut & ſentiebatis. Oc
cupati aūt eratis.Nó quaſi propter penuriá dico.Ego enim didici in quibus ſum
ſufficiens eē.Scio & humiliari, ſcio & abundare.Vbiq; & in omnibus inſtitutus
ſum,& ſatiari,& eſurire,& abundare,& penuriá pati Oía poſſū, in eo qui me
confortat. Veruntamen bene feciſtis,communicantes tribulationi meæ.

Decætero. Hactenus contra perſecutores,& pſeudoprædicatores monuit. In con-
cluſione quæ ad perfectionem ſunt exponit.q.d.hucuſq; monui ad tolerátiam & ad
cautelam.Decætero autē o fratres,moneo vos ad hoc Cogitate.i.in memoria verſa- F
te,Hęc,quę ad perfectionem pertineut.ſ.Quæcūq; ſunt vera,quęcūq; pudica.i.quæ-
cunq; ad verá ſunt fidē,tum quia in eis eſt veritas,tum quia per ea pudicitia cum deo
Auguſtinus. ſeruatur.Quæcūq; ſunt Iuſta ad proximum:Quæcunq;,ſunt Sancta,in propria vita:
ad Iulianū. & vt minus Quæcunq;,ſunt Amabilia.i.digna amari,vt modeſtus inceſſus,humilis
ſermo & huiuſmodi.& Quæcunq;,ſunt Bonæ famę,quia ita decet illos ſanctos eſſe,
& iuſtos:& vt de eis non habeatur mala opinio,ſed bōa,vt proſint alijs.Nobis enim
noſtra vita neceſſaria eſt,alijs fama noſtra.Proinde quiſquis a criminibus flagitiorū
vitam ſuam cuſtodit,ſibi bene facit.Quiſquis autem etiá famam in alios, miſericors
eſt.Quę bonę famę ſunt,dico,Siqua tamen virtus eſt in eis,vel ſiqua laus diſciplinę
Chriſtianę.Non enim curanda eſt bona fama de virib⁹,vel de ſcientia mundi,vel de
alijs ſecularibus. Vel ita diſtingue,vt hoc,Siqua laus,referatur ad famam.& hoc, Si
qua virtus, referatur ad alia prædicta, hoc modo, Cogitate quęcunque ſunt vera,
& cætera,ſiqua virtus eſt in eis.Et cogitate quæcunque bonę famę,ſiqua laus diſcipli
nę,eſt in eis,hoc,inquam,cogitate Quę,omnia Didiciſtis, me vos docente: & ac-
cepiſtis,vt digna teneri. Item hęc ideo cogitanda ſunt, quia Et audiſtis, ab alijs.

& audiſtis per vos Eſſe in me,hoc igitur agite,nõ ſolũ cogitate,ſed actu ĩplete. Deus
A. dator pacis erit vobiſcũ.i.adiuuans vos hæc facere.Gauiſus autem , hic cõmemorat
quod ſibi ſępe neceſſaria miſerunt.Vnde alacritatẽ ſuam propenſiorem factam oſtẽ
dit,quia in quo negligentes facti fuerant adhibita ſolertia iterauerũt, vt memores fa Ambroſius.
cti apoſtoli ſui fructus ei mitterent in horreo cæleſti cõdẽdos.quaſi dicat,Ad futura
vos hortor.Et pręteritis autẽ Gauiſus ſum vehemẽter,& hoc in dño,nõ in dono pro
pter donũ.Vnde,Quoniá tandẽ poſt.ſ.poſt multa tempora.Aliquádo,ſcilicet in ali
quo tempore,quia non omni potuerant.Refloruiſtis,id ẽ iterum ſicut olim floruiſtis
miniſtrando mihi neceſſaria,quæ miniſtratio dicitur flos,qui in fructus æternæ vitæ
euenit.Vel,Repullulaſtis,a ſimili arborum,quia ſterilitate aruerant,& quia marcue
rant.Refloruiſtis,dico,ita vt oſtẽderetis vos Sentire,miſericordi compaſſione. quod
pungebat me:Sicut & olim ſentiebatis.Sentire,dico,Pro me,id eſt ad meá humilita-
tẽ,quia mihi prodeſt noſtra cõpaſſio.Hęc cõmemorare valet ad incitationem.ne au
tem viderentur aliqua mala cauſa intermiſiſſe,addit,Occupati autẽ.quaſi dicat , nõ
refloruiſtis,ſed Ante eratis occupati.i.impediti aliquibus aduerſis. Quod autem gauiſ
ſus ſum,Non quaſi dico propter penuriá,id eſt quaſi pro rebus meá penuriam conſo-
lantibus,ſcilicet vt de penuria triſtis,de ipſius gaudeam ſupplemento. Oſtendit ꝙ nõ
ſui cauſa in hoc opere eorum gaudet,ſed propter profectũ eorũ.Ná de huiuſmodi nec
triſtari,ſolet,nec gaudere.Vnde ſubdit.Ego enim didici.i.in conſuetudine habui,Suf
ficiens eſſe ſemper,id eſt contentus his In quibus ſum,quia ſcio humiliari, quia inde
nõ frangor:Et abundare,quia inde non erigor.Et inſtitutꝰ ſum,a deo nõ per me ,qua
liter debeá me habere.Vbiq;.i.in omni loco coram principibus,vel quibuſlibet.Et in
B omnibus.i.in omni genere rerũ,id eſt inſtitutus Sum ſatiatus,ita vt non noceat ſatie-
tas.Et eſurire,ita ne deficiam.Et penuriã pati,quia nec de penuria contriſtor , nec de
abundantia exulto:ſciens quia abundantia frequẽter extollit,& penuria tolerata diui
tias cæleſtes acquirit.Omnia,&c.q.d.non ſolũ ſcio iſta,ſed etiam poſſum exequi eo
confortáte qui me docuit.& hoc eſt ꝙ ait,Oía poſſũ facere in eo.i.per eiꝰ auxiliũ Qui
me cõfortat.i.in Chriſto qui mihi poſſibilitatẽ tribuit.Veruntamen.q.d.pro rebus da Auguſtinus
tis non gaudeo quibus carere poſſem.Veruntamẽ bene feciſtis quátũ ad vos quicquid in lib.conf.
iuſtum eſt facitis.& Communicantes,veſtra bona Tribulationi meæ.Inde gaudet,in
de paſcitur,quia illi bene fecerunt:non quia eius anguſtia relaxata eſt.

Scitis aũt & vos Philippenſes ꝙ in principio euangelii quando profectus ſum
a Macedonia,nulla mihi eccleſia cõmunicauit in ratione dati & accepti,niſi vos
ſoli:quia & Theſſalonicã ſemel & bis in vſũ mihi miſiſtis.Non quia quęro datũ
ſed requiro fructũ abundantem in ratione veſtra,Habeo autem omnia, & abũ
do.Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito,quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis,
hoſtiam acceptam,placentem deo Deus autem meus impleat omne deſideriũ
veſtrum ſecũdũ diuitias ſuas in gloria in Chriſto Ieſu. Deo autẽ & patri noſtro
C gloria in ſecula ſeculorũ amen.Salutate omnem ſanctũ in Chriſto Ieſu.Salutát
vos qui mecum ſunt fratres.Salutant vos omnes ſancti maxime autẽ qui de Cæ
ſaris domo ſunt.Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro, Amen.

Scitis autem,vos mihi communicauiſtis,ſed alij non.& hoc eſt quod ait, Scitis au-
tem & vos Philippenſes quod in principio euangelij quando profectus ſum in Mace- Ambroſius.
doniam nulla mihi eccleſia communicauit temporalia,niſi vos ſoli . Hæc memorat,
vt talibus operibus quaſi laude dignis magis ſtudeant.Non communicauit, dico . In
ratione dati & accepti,vt ſcilicet rationabiliter conſideraret,quod deberẽt dare carna
lia qui accipiebant ſpiritualia.Niſi vos ſoli,dico,qui non ſolum quando vobis prædi
caui mihi communicauiſtis:Sed etiam Theſſalonicam mihi ſemel & bis miſiſtis ne- Auguſtinus
ceſſaria in vſum,pręter quem nihil quęrendum eſt.Non quia.q.d.dico vobis bene fe- de paſtori.
ciſſe,non vt ego ĩplear,ſed vt vos inanes nõ ſitis.& hoc ẽ quod ait nõ,nõ iõ dico hoc,
Quia quęro datum.i.vt explear datis rebus,Sed requiro fructũ.i.bonam & rectam vo
luntatem bonæ operationi adiunctam.Non enim tam gaudet ſubuẽtũ eſſe ſuæ neceſ

Auguſtinus. in lib. confeſ. ſitati,quam illorum gratulatur fœcunditati. Diſcerne inter datum & fructum. datum D
eſt,res ipſa quæ datur,vt nummus,potus,cibus,& huiuſmodi. Fructus auté,opera bo-
na,& recta voluntas datoris. Vñ dominus in euangelio nõ ait ſimpliciter, Qui recipit
iuſtũ vel prophetam:ſed addit,in nomine iuſti vel prophetę : ſuſcipere prophetá vel
iuſtum,datum eſt in nomine iuſti,vel prophetæ:hoc facere, fructus eſt. Heliá pauiſſe
leguntur coruus & vidua:ſed per coruum qui nõ in nomine iuſti, dato paſcebatur:per
viduam fructu,quæ ſciebat quod hominem dei paſceret,& propter hoc paſceret. Nõ
igitur quęro datum,ſed fructum donationis,abundáté in ratiõe veſtra:vt ſcilicet pro
opere miſericordiæ,ratio veſtra habeat gratiam ſpiritus ſancti. Abundáte,vero dicit,
quia hoc eſt bonum,vnde bona proueniunt. Vel ita, Requiro fructũ abũdanté in rati
one veſtra,id eſt vt fructus iuſtitiæ veſtræ abundans ſit, cum rationẽ deo reddetis de
factis veſtris. Habeo autem,quaſi dicat,non quæro datũ,ſed Tamẽ habeo omnia,quę
miſiſtis. Et abundo,non in vno vt alio egeam,ſed Repletus ſum acceptis ab Epaphro
dito,muneribus,Quæ miſiſtis mihi in odorem ſuauitatis, quia iſta quæ miſiſtis placẽt
deo,vt odor ſuauiſſimus. Comparatur enim orationi,quæ eſt incenſum dei. Vnde dici
tur,Date eleemoſynam,& ipſa orabit pro vobis ad dominum. Miſiſtis illa,dico ſcili-
cet Hoſtiam acceptam,placentem deo:quia hęc eſt hoſtia,qua datur vobis vincere ho
ſtes quam accepit deus placide. Deus autem. q. d. vos me repleuiſtis: Deus autem meus E
Ambroſius. impleat omne deſiderium veſtrum. q. d. vt mihi feciſtis,ita ſit vobis, Impleat,dico, Se
cundum diuitias,id eſt ſecundum quod diues eſt:& plus poteſt dare, quam quis merea
tur. Impleat,dico,non in terrenis,ſed in gloria,ęterna. & hoc in Chriſto Ieſu, per quẽ
omnia. Vel ita,Impleat,dico,Quod eſt in gloria,quæ eſt in Chriſto Ieſu,id eſt in glo-
ria Chriſti. Gloria enim Chriſti eſt implere deſideria ſuorum. Deo aũt,quaſi dicat,de-
us impleat. Inde aũt ei gratiæ agantur. & hoc quod ait, Deo autem & patri noſtro, ſit
Gloria,vſque In ſecula ſeculorum,Amen. Salutate omnem ſanctum. Sanctum,dico,
In Chriſto Ieſu,quaſi dicat,quod ſanctum eſt a Chriſto Ieſu. Salutant vos qui mecũ
ſunt fratres: Salutant omnes ſancti,maxime autem qui de domo Cęſaris ſunt. Omnes
ſignificat propenſiorem affectum habere circa illos. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti
ſit cum ſpiritu veſtro,id eſt cum ratiõe veſtra,vt ſana ſit ſemper, & in ſpiritualibus a-
bundet,Amen.

Argumentum in Epiſtolam ad Coloſſenſes.

COloſſenſes,& hi ſicut Laodicenſes ſunt Aſiani, & ipſi præuenti erát
a pſeudoapoſtolis. Nec ad hos acceſſit ipſe apoſtolus, ſed & hos per
epiſtolam corrigit. Audierant enim verbum ab Archippo,qui & mi-
niſteriũ in eo accepit. Ergo apoſtolus iam ligatus ſcribit eis ab Ephe- F
ſo per Tychicum diaconem, & Oneſimum acolythum.

CAPVT I.

PAVLVS apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem
dei,& Timothæus frater, his qui ſunt Coloſſis ſãctis
& fidelibus fratribus in Chriſto Ieſu: Gratia vobis
& pax a deo patre noſtro. Gratias agimus deo &
patri domini noſtri Ieſu Chriſti ſemper pro vobis orã
tes, audientes fidem veſtram in CHRISTO Ie-
ſu,& dilectionem quam habetis in ſanctos omnes pro
pter ſpem quæ repoſita eſt vobis in cælis,quam audi-
ſtis in verbo veritatis euangelii quod peruenit ad vos
ſicut & in vniuerſo mũdo eſt:& fructificat & creſcit,ſicut in vobis ex ea die qua
audiſtis & cognouiſtis gratiam dei in veritate, ſicut didiciſtis ab Epaphra chariſ-
ſimo conſeruo noſtro, qui eſt fidelis pro vobis miniſter Chriſti Ieſu. Qui etiam
manifeſtauit nobis dilectionem veſtram in ſpiritu.

A PAulus apoſtolus. Hanc epiſtolam ſcribit apoſtolus Coloſſenſibus. Coloſſenſes aũt ſunt Aſiani, quibus non ipſe apoſtolus prędicauit, ſed eius diſcipuli Archippus, & Epaphras. Archippus vero in eos miniſteriũ acceperat. Epaphras autẽ ab eis oriũdus ab aplõ inſtructus, doctrinã Archippi cõfirmauerat. Archippo ergo prædicãte & prę dicationẽ eius Epaphra confirmante, gratiam Chriſti didicerant. Superuenerunt autẽ pſeudoapoſtoli qui eos euertere nitebantur, carnales obſeruantias prædicantes, & philoſophicis diſputationibus ſimplicitatem eorum irretire conantes. His igitur ſuperuenientibus, & carnales obſeruantias prædicantibus, in dubium illis venerat, quibus potius credendum eſſet. Vnde Paulus, cuius auctoritas celebris erat, quaſi medius iudicat quæ potius ſint tenenda, ſcribens eis ab Epheſo. Deſcribit autem Chriſtum & eius beneficia oſtendens quomodo ſufficiens eſt ad omnia. Carnalia vero prorſus improbat, vt deinceps ſyncere fidem Chirſti teneant. Inſtruit etiam illos moraliter, confirmans quicquid illi, ſcilicet Archippus & Epaphras, docuerant. Et eſt intentio eius in hac epiſtola confirmare Coloſſenſes in eadem fide & doctrina, quam a diſcipulis eius acceperant, & non in aliquo præter Chriſtum ſpem ponendam eſſe docere. Modus tractãdi talis eſt, Solito more ſalutationem præmittit: qua præmiſſa, de bonis eorum gratias agit: & fidem & dilectionem eorum commendans, orat vt perficiantur in Chriſto, cuius beneficia & primatum ſecundum vtranque naturam commẽdat. Deinde ſui miniſterii dignitatem commemorans, monet ne per philoſophiam vel legis cærimonias ſeducti, a Chriſto recedant. Tandem & omnes ſimul & ſeparatim ſecundum ætates, & ſexus & conditiones moraliter inſtruit. In fine, Archippum commonet, ſollicitũ fore ſuſcepti miniſterij. Præmittens autem ſalutationem, ait, Paulus, Cognito omnibus nomine, Apoſtolus Ieſu Chriſti: nota omnibus dignitate. Recte hic apoſtolum ſe nominat, quia etiam his Apoſtolus erat, quibus per diſcipulos ſuos prædicauerat. Ecce auctoritas dicendorum. Apoſtolus, dico, non per iram, ſed Per voluntatẽ dei, quod non pſeudo ſunt. Et Timothæus frater, qui eſt vir magnæ authoritatis. hæc ſcripſit, his fratribus qui ſunt Coloſſis, & ſanctis, & fidelibus, id eſt & maioribus & minoribus & quod ipſi ſunt ſancti & fideles, hoc eſt, In Chriſto Ieſu, id eſt per gratiam Chriſti, non vi legis. Et in ſcribendo prius ſalutat, hoc modo, Gratia ſit vobis, id eſt remiſſio peccatorum, Et pax, mentis & reconciliatio ad deum, A deo patre noſtro. Gratias &c. Oſtendit bona eſſe quæ receperunt dum gratias pro eis agit, dicens, Gratias agimus deo patri: quia enim deus & pater eſt, & poteſt, & vult. Patri, dico, Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem nobis omnia bona præſtantur. Nos, dico, etiam Semper orantes pro vobis, vt creſcatis in melius. Audientes. Ecce hic oſtendit vnde gratias agit. Et eſt ordo. Gratias agimus Audientes fidem veſtram, eſſe In Chriſto Ieſu, qua creditis Chriſtum deũ & hominẽ eſſe: Et, audientes Dilectionẽ quam habetis, non vtiq; otioſam, ſed operis exhibitione prouenientis ex ea oſtenſam: In omnes ſanctos, & hoc nõ pro humana laude, vel pro terreno emolumento: ſed Propter ſpem. i. rem ſperatam, Quæ, tamen modo nõ apparet, ſed Repoſita eſt vobis, ab æterno reddẽda In cælis. Et quaſi quereretur, quomodo ergo tam latens ſperatur? ſubdit, Quam, vt certã haberetis In verbo audiſtis quod vtiq; tenendũ eſt: quia eſt verbum Veritatis euangelij. i. & ple ne verum, & bonum nuntiũ, Ne ergo alibi illã ſpem quęratis, quam prius intellexiſtis: Quod, euangelium: non vos primi habuiſtis, ſed per alios Peruenit ad vos, nec ſoli habetis. Vnde ſubdit. Sicut, &c. q. d. peruenit ad vos, dico, ita pure & vere Sicut, per me & alios venit in vniuerſum mundum. Et, adhuc eſt manens In vniuerſo mundo. quaſi dicat non eſt vobis minus factum, quam alijs eccleſijs. Et, cum ſit in mundo euangelium, Fructificat ibi. i. homines fructificare facit per bona opera. Et creſcit. i. excreſcere facit augmento ſcientiæ, & numero fidelium. & non id facit per hoc quod alij plus habeant, quam vos: ſed ita hoc facit Sicut eſt in vobis. & ideo nil debetis ſuperaddere, Eſt in vobis, dico, Ex ea die, qua primum per Archippum Audiſtis, credendo: & Cognouiſtis, diſcernendo. quaſi dicat: non ſuperuenientes, ſcilicet pſeudo audiſtis & cognouiſtis: ſed per primos, ſcilicet per Archippum & Epaphram. Quid audiſtis? ſcilicet Gratiam dei in veritate, id eſt quod totum ſit vere ex deo. Sicut, &c. quaſi dicat ita a prima die audiſtis veritatem ab Archippo, Sicut, poſtea Didiciſtis, veritatem eſſe ab Epaphra, prædicationem Archippi confirmante: vt in ore duorum vel trium &c

Ambroſius.

B

C

Epaphra,dico,Chariſſimo conſeruo noſtro,quia nobiſcum prædicator eſt.Qui eſt fi-
delis miniſtet Chriſti Ieſu.i.a Chrõ electus,vel qui dona Chriſti miniſtrat,vel Chri- D
ſto offeit bonorũ operum veſtrorũ ſacrificia. & hoc non pro rebus veſtris,ſed Pro vo
bis.i.pro ſalute veſtra:quia ſalutẽ veſtrá deſiderans,cœpit adiuuare Archippum. Qui
etiam manifeſtauit nobis dilectionẽ veſtrã,habitam ad deum & ad proximũ,fundatã
eſſet In ſpiritu,nou in carne,quia pro ſpiritualibus non pro carnalibus diligitis.

Ideo & nos ex qua die audiuimus,non ceſſamus pro vobis orantes, & poſtulã
tes vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni ſapientia & intellectu ſpiri
tali, vt ambuletis digne deo per omnia placentes,in omni opere bono fructificã
tes & creſcentes in ſcientia dei, in omni virtute confortati ſecundum potẽtiá cla
ritatis eius in omni patientia & longanimitate cum gaudio gratias agentes deo
& patri,qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

Ideo & nos.Supra dixit ſe orare pro illis.Ecce hic oſtendit quid orat.q.d.quia tales
eſtis,Ideo & nos ex qua die andiuimus,hoc de vobis Non ceſſamus pro vobis orantes
& poſtnlantes,quaſi pro meritis quæ pro vobis exhibemus,Vt impleamini in aguitõe
volũtatis eius.i.plene cognoſcatis quid densvelit,& quid nõ,& hoc per partes exequi
tur.ſ.impleamini In omni ſapiẽtia,rerũ quæ ſunt actiuę vitę, Et intellectu ſpũalia.i.
cognitiõe ſpiritualiũ rerũ quæ ſunt contẽplatiuę vitę. Et magnũ eſt vtiq; plene ſcire
quid deus velit in oĩbus rebus actiuę vel contẽplatiuæ vitæ.Impleamini,dico,ita Vt,
poſtea Ambuletis bene operando.i.agatis opera bona,Digne deo.i.ita vt deceat deũ.
ſ.vt faciatis prout diuini honoris dignitas exigit.Vel,Digne deo.i.ita vt ſitis digni eo E
præmio,ita.ſ.ambuletis Pro omnia,negotia actiuę vitę & contẽplatiuę.Placẽtes,deo
Ambroſius. & In omni bono opere fructificantes,in maius:& per hanc vitæ puritatẽ Creſcẽtes in
ſcía dei.i.in cognitione deitatis. Incrementũ operũ eorum cum ſciẽtia fieri vult vt nõ
ignorent fidei ſuæ ſpem.i.rẽ ſperatam quá crederent.Tunc enim firmi & ſtabiles erũt
ſi aduertãt quæ pro fide promiſſa ſunt.In omni,&c.Oramus vt ita impleamini & pro
moueamini,& poſt hanc promotionẽ oramus ne relabamini. Vos,dico, Confortati,a
deo In omni virtute.i.caſtitate,& cæteris.Confortati,dico, Secundum potentiá clari
tatis eius.i.ab eo qui vos illuminare potuit.Vel ita,Confortati,dico,Secundum poten
tiam claritatis eius.i.ſecundũ quod ille bene poteſt vos confortare qui eſt claritas pa-
tris.i.filius.vel ſecundum quod vobis clará cognitionem dedi.Vos,dico,manentes In
omni patientia,contra aduerſa habita,Et in longanimitate,diutini laboris.& hoc Nõ
ex triſtitia,vel ex neceſſitate,ſed Cũ gaudio gratias,&c. Hactenus dixit vnde gratias
egit,& quid orat eis.Hic iá incipit oſtendere quod lex non prodeſt,ſed nocet:& Chri
ſtus ſufficit ad omnia bona:quod poſſunt ſcire ex eo,quia ipſe & alij apoſtoli qui in le
galibus fuerant,eis,dimiſſis ad Chriſtum confugerant.q.d.pro vobis oramus.Vos,di
co,Gratias agentes deo & patri,qui ſolus poteſt recreare,quia deus:& vult,quia pater.
qui etiá vos,gentiles,ſicut nos Iudęos Fecit dignos in patrẽ ſortis ſanctorum.i.in par
Augu. ticipationẽ hęreditatis,quæ ſorte datur ſanctis.i.diuina voluntate.Voluntas enim dei
in pſal.xxx. in humano genere ſors eſt apud quẽ non eſt iniquitas,ſed omnia fecit per iuſtitiam,& F
ſi occultam:per quá hæreditas æterna datur,quibus vult.Vnde & ipſa hæreditas ſors
Ambroſius dicitur,quæ non meritis ſed electione diuina datur ſanctis.ſ.patriarchis & prophetis,
& ideo per gratiam non per legẽ quærenda eſt.Per gratiam enim dignatus eſt aduoca
re & inducere gentes im promiſſionem Iudæorum.Dico,quod nos fecit dignos:& hoc
non in lege, ſed In lumine.i.per eũ qui eſt lumen de lumine,cuius gratia illuminátur:
quod lex non potuit præſtare.Vel,Dignos nos fecit,ponendo nos In lumine,in clara
cognitione,a qua deuians cadit in tenebras.

Qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnũ filii dilectio-
nis ſuæ,in quo habemus redemptionem & remiſſionẽ peccatorum, Qui eſt ima
go dei inuiſibilis,primogenitus omnis creaturæ:quoniam in ipſo cõdita ſunt vni
uerſa in cælis, & in terra viſibilia & inuiſibilia. Siue throni, ſiue dominatio-
nes,ſiue principatus,ſiue poteſtates,oĩa per ipſum & in ipſo creata ſunt.Et ipſe

A eſt ante omnes,& omnia in ipſo cõſtãt. Et ipſe eſt caput corporis eccleſię:qui eſt
principium primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibꝰ ipſe primatũ tenẽs. Quia
in ipſo cõplacuit omnem plenitudinẽ inhabitare, & per eũ recõciliari omnia in
ipſum,pacificãt per ſanguinẽ crucis eiꝰ, ſiue, quæ in terris, ſiue quę ĩ cælis ſunt.

Qui eripuit nos &c.q.d. Qui ita dignos nos fecit,quod in baptiſmo,Eripuit nos,ſi
militer & vos,De poteſtate tenebrarũ.i.ignorãtiæ peccatorũ,dæmonũ qui vere domi
nabãtur nobis. Diabolus enim & angeli eius captiuauerant prædeſtinatos ad dei glo
riã,a redemptore aũt noſtro foras miſſi qui dominari infidelibus ſolebant intrinſecꝰ
fideles oppugnant extrinſecus,ſed non expugnãt. Et tranſtulit, nos de mundo, In re- Auguſtinus in pſal. v.
gnũ filij.i.vt eſſemꝰ regnũ filij. De quo ipſe dicit, Regnũ meũ nõ ẽ de hoc mũdo. Nõ
ait nõ eſt hic,ſed nõ eſt hinc.quia peregrinaẽ quidẽ in mũdo:ſed eſt ĩ mũdo. Regno Auguſtinus ſuper Ioan.
enim ſuo dicit,de mũdo nõ eſtis,ſed ego elegi vos de mũdo. Erãt de mũdo qñ ad mũ-
di pricipẽ pertinebãt. Vel ita, Eripuit nos de poteſtate tenebrarũ.i.de inferno in quo
tenebamur a diabolo tã ex proprio quã ex delicto Adæ. Et trãſtulit,nos, In regnũ.ſ.
quando attollens nos de imo tartari,induxit in cælũ cũ vero filio ſuo. Iam enim cre-
dentes qui fixa mẽte deuoti ſunt exeuntes de ſeculo,duce dextræ patris angelo,inducũ
tur in cælũ. Filij dico, Dilectionis ſuæ,quos.ſ.diligit. Ita & nos per eũ diliget:ſine eo
B odioſi erimus. Attende diligenter ꝙ dicit, Filij charitatis ſuæ. Si charitas qua pater di Augu.in.xv de ciui.dei.
ligit filiũ,& patrẽ diligit filius,ineffabiliter communionẽ demonſtrat amborũ, quid
conuenientius,quã vt ille proprie dicatur charitas,qui ſpiritus eſt cõmunis ambobus
Alioquin ſi in illa trinitate ſolus ſpiritꝰ eſt charitas,profecto & filius non ſolius pa-
tris,ſed etiã ſpiritus ſancti filius inuenitur, Non enim dixit filij ſui,quod ſi diceret ve
riſſime diceret:ſed ait, Filij charitatis ſuæ. Filius ergo eſt etiã ſpiritus ſancti, ſi nõ eſt
in illa trinitate charitas dei,niſi ſpiritus ſanctus:quod cum ſit abſurdiſſimum, reſtat
vt non ſolum ibi ſit charitas ſpiritus ſanctus,ſed propter illa de quibus ſatis diſſerui,
proprie ſic vocetur. Quod vero dictũ eſt, Filii cha. ſuæ. nihil aliud intelligaẽ quã filiũ
ſui dilecti,quã filii ſubſtãtiæ ſuæ. Charitas enim patris eius natura atque ſubſtãtia eſt
vt ſæpe diximus.& ideo filius charitatis eius,nullus eſt alius quã qui de ſubſtãtia eius
eſt genitus. In quo habemus &c.q.d. tranſtulit nos in regnum filii per quẽ & redemit
nos.& hoc eſt quod ait, In quo, filio, nos Iudæi. Habemus redemptionem. Aliter non Auguſtinus de trini.
iremus in cælũ. Redemptio eſt deſtructa poteſtate diaboli,facultas libertatis, quæ vo
bis eſt data fuſo illius ſanguine qui nullũ habuit peccatũ. Vt quia diabolꝰ illos merito
tenebat quos peccati reos conditione mortis obſtrinxit,hos per eũ merito dimitteret,
quẽ nullius peccati reũ immerito pœna mortis affecit. Hac iuſtitia victus,& hoc vin
culo vinctus eſt fortis,& ideo nõ eſt opus aliis hoſtiis:quia per eum. Habemus redem
C ptionẽ & remiſſionẽ peccatorũ. Cotidie ſi peccamꝰ,& non eſt opus aliis. & bene hæc
per eũ fuit,quia ipſe eſt, Qui ẽ imago,dei patrs.i.plene ſimilis patri,& de patre. Ima- Auguſt. de decem chor.
go ergo patris eſt,quia de ipſo eſt,& nihil diſtat ab ipſo. Nõ ita hõ eſt imago dei. Hõ
enim eſt imago dñi imitando, ſed non qualis imago eſt filius. Aliter.n.eſt imago dei
in filio,aliter in homine: ſicut aliter eſt imago regis in nũmo, aliter in filio, Nos ſu-
mus nummꝰ,in quibꝰ imago dei eſt:Chriſtꝰ ẽ filiꝰ,qui hoc eſt quod pater. Nulla ima
go dei coli debet,niſi illa quæ hoc eſt quod ille:nec illa pro illo,ſed cum illo. Imago
dei,dico, Inuiſibilis.i.incõprehenſibilis,nec cœpit cum creatura,imo ipſe Primoge- Auguſtinus ad Ianuariũ.
nitus omnis creaturæ.i.ipſe ſolus,& ante omnẽ creaturã eſt genitus. Alia ſunt creatu
ra ante quæ omnia ipſe eſt genitus. Hic oſtenditur cogternus patri. Et vere genitus eſt
ante omnẽ creaturã,quia In ipſo.i.per ipſum, Vniuerſa condita ſunt. Ecce hic oſtẽdi
tur coomnipotens patri & ita in nullo filius minor eſt patre. Vniuerſa dico,quæ ſunt
In cęlis & in terra viſibilia. vt ſol & luna. Et inuiſibilia, vt angeli & animæ. Siue thro
ni,ſiue dominationes,ſiue principatus,ſiue poteſtates,etiam hæc altiſſima,per eum fa
cta ſunt. Omnia,prorſus. Per eũ creata ſunt,quia etiam elementa vnde omnia. Et in
ipſo ſunt,id eſt ipſo authore viuũt. Vel, Omnia per ipſum creata,ſunt,& ita per ipſũ,
quod ante erant vita in ipſo. Vel ita. Per ipſum omnia creata ſunt & omnia In ipſo
ſunt,id eſt eum non excedunt,quia immenſus eſt.& ideo extra ſubſtantiam eius eſſe
non poſſunt. Et ipſe, non modo æternitate,& potentia,ſed etiam dignitate, Eſt an-

te omnes,nullus eſt ei æqualis,etiã ſecũdũ quod hõ eſt.Et ſicut omnia creauit, ita Et D
ipſo conſtant omnia.Qui omnibus ſecũdũ diuinitatẽ infuſus omnia ſuſtinet & regit.
Et cũ talis ſit ipſe ſecundũ etiã hominis naturã,Eſt caput corporis,ſui.ſ.eccleſię quæ
vnita eſt Chriſto gratia & natura vt capiti.Dũ igitur dicit̃ caput corporis.i. eccleſiæ,
quia ita ſe habet ad eccleſiã,ſicut caput ad corpus.Prouidet enim eccleſiæ,& regit eã,
& in ipſo ſunt omnes ſpirituales ſenſus eccleſiæ,vti in capite omnes ſenſus corporis.
Sicut.n.aïa totũ corpus noſtrũ animat viuificat,ſed in capite omnibus ſenſibꝰ ſentit,
ideoq; capiti cũcta ſubiecta ſunt ad operãdũ:illud aũt ſupra locatũ eſt ad conſulẽdũ,
quia ipſius animæ quę conſulit corpori,quodãmodo perſonã gerit caput:ibi.n.omnis
ſenſus apparet:Sic in vniuerſo populo omniũ ſanctorũ,tãquã vni corpori,caput ẽ hõ
Chriſtus.quos omnes ab Abel vſq; ad vltimũ iuſtũ ſapientia dei illuminat, quæ ple-
nius fuit in Chriſto.Aliter enim cæteri ſapientes ſunt,aliter hõ Chriſtus,ipſius ſapiẽ-
tiæ per quã ſiũt ſapiẽtes quicunq; hoïes:nõ ſolũ beneficiũ habet,ſed etiã perſonã gerit
veritate ipſius & gratia plenus:& ideo omniũ qui de plenitudine eius recipiunt,caput
eſt.Ex quo apparet,quod ſapiẽtia dei.i.verbũ nõ ſic aſſumpſit illũ hominẽ vt cęteros
ſed multo excellentius,multoq; ſublimius,quõ ipſum ſolũ aſſumi oportuit,in quo ſa
pientia hominibus appareret,ſicut eam viſibiliter decebat oſtẽdi. De cæteris.n. ſapiẽ
tibus recte dici,quod habeãt in ſe verbũ dei per ꝙ facta ſunt omnia:ſed de nullo eo- E
rũ recte dici poteſt,Verbũ caro factũ eſt.Hõ ergo excellẽtius aſſumptus,quaſi perſo
nã ſapiẽtiæ dei gerit,vt caput,in quo omnes ſenſus,perſonã animæ quæ totũ corpꝰ
viuificat.Sed cũ eccleſia ab Abel cœperit,quomodo homo Chriſtꝰ caput ẽ eorũ qui
tũc fuerũt?Bene,quia ipſe Qui ẽ principiũ eccleſiæ,ſecũdũ diuinitatẽ.i.fundator ec-
cleſiæ,quia omnes iuſtos qui ab Abel vſq; ad vltimũ iuſtũ generantur virtute diuini
tatis & miſericordiæ ſuæ dono illuminauit.Secũdũ humanitatẽ etiã poteſt dici prin
cipiũ eccleſiæ.Quia ſuper fidẽ humanitatis eius fundata eſt.Et bene.Ipſe eſt caput
& principiũ.i.rector & fundator,quia ipſe eſt Primogenitus ex mortuis.Primus mor
tuorũ ad immortalitatẽ reſurgẽs.Sicut enim natus eſt ante omnia de deo,vt oïa crea
ret,ſic iterum de virgine natus homo primus reſurrexit,vt quæ creauerat reſtauraret,
vt ſemper ſit primus & princeps.Vnde ſubdit,Vt,per hoc Sit ipſe in omnibus,tã prio
ribus.quã ſequentibus,Tenẽs primatũ.i.dominiũ,quia poteſt alios ſuſcitare.Et bene
primatum habet,non ſolũ quia primogenitus eſt, ſed etiã quia Cõplacuit, trinitati.
Omnem plenitudinẽ inhabitare,& per eũ recõciliari omnia.i.placuit trinitari, quod
in ipſo oïs plenitudo ſcientię & virtutũ non mõ eſſet,ſed habitaret.Et reconciliaret.
omnia.i.Iudæos & Gentes.Attende ꝙ plenitudo recte dicitur in ipſo eſſe & manere
quia omnia poteſt per ſe,ſic dedir per ſe vt nihil exceptũ ſit,quod per eum non poſſit
præſtari.Vnde ait.Sicut pater vitã habet in ſe,ſic dedit & filio vitã habere in ſemet-
ipſo.Sicut enim ſuſcitat mortuos & viuificat:ſic & filiꝰ quos vult viuificat.& ſic oſtẽ F
ditur perfectus deus eſſe.Omnia,dico,tendentia In ipſum,qui eſt lumen verũ & ęter
num.i.æterna veritas.Vel,Reconciliari ĩ ipſo,oblato deo placuit per ipſum reconci
liari omnia.Et ipſe eſt,Pacificans.i.pacificauit non gratis,non per aliã hoſtiam,ſed
Per ſanguinem crucis eius.i.per mortem crucis eius,quæ eſt turpior mors.Pacificauit
dico Siue quæ in cęlis,ſiue in terris ſunt.i.cęleſtia & terreſtria,quia pater homini in
troitus in cælum.Vel,Quę in cęlis ſunt,id eſt ſanctos,qui iam ſunt in cęlo,& Quę in
terris,id eſt,ſanctos,qui adhuc in iſta vita ſunt.

Augustinus de agone Christianorũ

Ambro.

Et vos cum eſſetis aliquando alienati,& inimici ſenſu in operibus malis,tunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem,exhibere vos ſanctos & immaculatos & irreprehenſibiles coram ipſo,ſi tamen permanetis in fide fundati & ſtabiles & immobiles a ſpe euangelii quod audiſtis,quod prædicatum ẽ in vniuerſa creatura quæ ſub cęlo eſt,cuius factus ſum ego Paulus miniſter, qui nũc gaudeo in poſſeſſionibꝰ pro vobis:& adimpleo ea quæ deſũt paſſionũ Chriſti in carne mea pro corpore eius quod eſt eccleſia.Cuiꝰ factꝰ ſum ego miniſter ſecũdum diſpẽſationem dei,quæ data eſt mihi in vobis,vt impleam verbum dei: myſterium quod abſconditum fuit ad ſeculis & generationibus,nunc autem ma

manifeſtatũ eſt ſanctis eius, quibus voluit deus notas facere diuitias glorię ſacra
A menti huius in gẽtibus, quod eſt Chriſtus in vobis ſpes glorię, quem nos annun
ciauimus corripientes omnem hominem, & docẽtes in omni ſapiẽtia vt exhibea
mus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu: in quo laboro certãdo ſecũdũ
operationem eius, quam operatur in me in virtute.

Et vos cum &c. q.d. Et vt ſpecialiter loquar, Et vos, o Coloſſenſes, pacificauit & re
cõciliauit deo, Cũ. i. quãuis eſſetis, Aliquãdo alienati a deo. i. nihil cũ deo habẽtes, Et
inimici, cõtradicẽdo. & hoc, Senſu, quia putabatis bene agere. Vel ſecũdũ aliã literã
poteſt legi, quod idẽ valet. Cũ eſſetis aliquãdo & inimici ſenſus. i. conſilii eius, quia
nõ receperũt quæ per Moyſen mãdauit de9 deuotis idolis ſuis. Vos, dico, degẽtes actu
In operibus malis: Nunc autem. q.d. Aliquãdo tales eratis: Nunc autẽ, & in hoc tem
pore gratiæ nõ in alio, reconciliauit vos remiſſione peccatorũ, In corpore carnis eius
id eſt fragilitatis ei9. i. in corpore ſuo paſſibili & mortali. & hoc, Per mortẽ eius. Recõ
ciliauit dico, Exhibere vos, ad hoc. i. vt tãdẽ exhibeat. i. repręſentet vos Sanctos, vir
tutibus, Et immaculatos, a peccatis. Et, vſq; adeo quod Irreprehenſibiles, quia tũc ni
hil mali erat ĩ eis. Irreprehẽſibiles dico. Corã ipſo, qui omnia videt. Vel repręſentet,
Corã ipſo, quia tunc ei pręſentes eritis, videntes eum ſicut eſt facie ad faciẽ, de quo dif
fidendũ nõ eſt. Si.n. mortalis & mortuus poteſt reconciliare, iã immortalis poteſt o
mnia facere. Si tamen &c. Hic monet quod ĩ fide Chriſti & ſpe perſeuerãt. Ideo enim
tot & tanta dixerat de Chriſto, vt ponant ſpem in eo ſolo, in quo omnia bona ſunt, nõ
alicui elementorũ, vel angelorum ſe ſubijciendos putent. Hic enim ſolus colẽdus, &
ad hũc nõ ẽ æſtimandus quiſquã. q.d. Exhibeat vos dico, Tamen, hac cõditiõe. Si per
B manetis in fide fundati. i. firmi, nõ fluctuantes. Et ſtabiles, vt per vos nõ recedatis. Et
ĩmobiles, alio impellente a ſpe Euãgelij. i. ſi eſtis ſtabiles ĩ ſpe pręmij, & ab ea immo
biles, quę promittitur in euãgelio. Si hęc fecerint, exhibebũt eos deo. Aliter enim nõ Ambroſius
prodeſt eis Chriſt9. Quod euãgeliũ tenere debetis, quia Audiſtis. i. ĩtellexiſtis. & pri9
eſt reuerti. Melius eſt. viã veritatis non agnoſcere, quã poſt agnitã retroire. Quod,
euãgeliũ Pręedicatũ eſt, & manet, In vniuerſa creatura quæ ſub cælo eſt. i. in vniuer
ſis hominibus qui ſunt noua creatura, quotquot vbicunq; ſunt. Vel ita, Pręedica. ĩ vni
uerſa creatura noua hoc non mutatur. Quæ, tñ noua creatura modo Eſt ſub cęlo, ad Ambroſius.
huc peregrina, ſed tandem perueniet ad gloriam. Cuius euangelij pręedicãdi, Ego Pau
lus factus ſum miniſter, & ita poteſtis ſcire quod verum eſt. Qui nũc, Epheſi poſitus
in carcere pro euangelio, Gaudeo in paſſionibus, quia non credentes proficiunt.
Quas ſuſtineo, Pro vobis, confirmandis in veritate euãgelij. Et adipleo ea paſſionum
Chriſti quę deſunt. Suas paſſiones dicit eẽ Chriſti: quia noſtrę paſſiões, qui ſum9 Chri
ſti mẽbra, Chriſti ſunt. Quaſi enĩ vnus hõ vna perſona ẽ caput cũ corpore. i. ſaluator Augu.
cũ saluãdis. Si ergo ĩ mẽbris Chriſti es, quicquid pateris ab eis qui nõ ſunt in mẽbris in pſal. clxi.
Chriſti, deerat paſſionibus Chriſti. Ideo additur, quia deerat, menſurã implens, nõ ſu
perfundens. Tantũ pateris, quantum ex paſſionibus tuis inferendũ erat vniuerſæ paſ
ſioni Chriſti: qui paſſus eſt in capite noſtro, & patitur in membris ſuis. Ad cõem hanc
C quaſi rẽpublicã noſtrã quiſquis pro modulo ſuo exoluit quod debet, & pro poſſeſſiõe
virium noſtrarũ quaſi canonẽ paſſionũ inferimus paratoria plenaria noſtra paſſionũ
non erit, niſi cum ſeculum finitũ erit. Vel, Ea paſſ. Chriſti. i. quæ Chriſt9 ſuſtinuit, vel
quæ me ſuſtinere præcepit. quæ adhuc, Deſunt adipleo. i. paratus ſum pati. & hoc non
in meis, Sed in carne mea. Vel, deſunt non in carne ipſius Chriſti, Sed in carne mea.
Et hæc patior, Pro corpore eius, multiplicãdo, quod Eſt eccleſia. q.d. nõ de alio corpo
re dico niſi de illo quod eſt eccleſia, Cuius, corporis, Ego factus ſum miniſter, vt ei mi
niſtrẽ ſpiritualia. Miniſter dico. Secundũ diſpẽſatione dei, quę data eſt mihi in vobis,
i. ad hoc factus ſum miniſter, vt ei demũ diſpenſem actu per gratiã apoſtolatus mihi
crediti a deo in vobis, Vel ita, Cuius, euangelij, Ego factus ſum miniſter, ſecũdũ diſpẽ
ſationem dei. i. ſecundũ gratiã apoſtolatus mihi a deo diſpẽſati. Quæ dara eſt mihi in
vobis. Tantũ eſt enim quod a meis diſcipulis pręedicatũ eſt vobis, quantũ ſi a meipſo.
Miniſtrum euangelij inter Gentes, a deo per Chriſtum factũ ſe eſſe dicit. Ad quid au
tem: oſtendit. ſ. Vt myſteriũ, a deo ſuſceptum per idoneum ſeruitium, Impleatur, quod

ſignotũ eum a ſeculis fuit.ſ.myſteriũ natiuitatis ex deo,& natiuitatis ex Maria,& ſal- D
uationis Gentium & totius operis Chriſti.Vñ ſubdit.Et imple.q.d. Data eſt mihi di-
ſpenſatio ad hoc,Vt imple.& impletũ oſtendam,Verbũ.i.diſpoſitionem vel ordina-
tionẽ Dei.i.quod deus præordinauit de vobis Gentibus,vos.ſ.per Chriſti incarnatio-
nem ſaluari.Hoc dicit,ne videatur ſalus non eſſe promiſſa Gentibus.Quod verbũ ẽ
Augustinus. in lib.confeſ. Myſteriũ.i.occultũ.Quia ſi erat notum,in principio erat verbum,nuſquá erat lectũ,
verbum caro factũ eſt &c.quæ ad ſacramentum incarnationis pertinẽt.Vnde,Abſcõ-
diſti hæc a ſapientibus,& reuelaſti ea paruulis.Quoſdam.n. Platonicorum libros ex
Græca lingua in Latinam verſos vidi,& ibi legi,non quidem his verbis,ſed hæc qui-
dem omnino multis & multiplicibus ſuaderi rationibus,quod in principio erat verbũ
& verbum erat apud deum:ſed quod verbum caro factum eſt,non legi,Indagaui quip
pe in libris varie dictum,quod filius ſit in forma patris:ſed quod exinaniuit ſe,nõ ha-
betur in illis.Recte ergo illud verbum dicitur myſterium.i.occultum. Quod abſcõdi
tum fuit a ſeculis.i.a principio ſeculorum:& abſconditum fuit Generationibus,oibus
non cuidá parti tantum,niſi cui per ſpũm ſanctum reuelauit. Nunc aũt.i.in tempore
gr̃æ,Manifeſtatũ eſt,nõ oibus,Sed ſanctis eius, humilitate paruulis. Nec his oibus
plene innotuit,ſed his tãtũ,Quibus voluit de⁹,ex ſola gr̃a,Notas facere diuitias glo-
riæ ſacramenti huius.i.copioſam gloriam tá digni ſacramẽti,in quo ſunt multa.ſ.fi- B
des,remiſſio,iuſtitia,dona ſpũs ſancti,futura beatitudo:& iõ dicit diuitias,ſacramen-
ti dico,exiſtentis,In Gentibus:quod,ſacramentum,Eſt Chrũs in vobis,Gentibus.i.il
lud ſacramentum eſt Chriſti incarnatio per quá ſaluant̃ Gentes.Ita eſt in vobis,vt ſit
ſpes gloriæ i.vt per eũ ſperetis gl̃iam ſine lege.Quẽ.i.qualẽ Chrũm,Nos,Apoſtoli
Annunciamus,quod ſine lege ſaluat Gentes.Nos dico,Corripientes.i.arguentes,non
ſolum vos,Sed oẽm hoiem,qui deuiat a veritate quá nouit.Et docẽtes oem hoiem.ſ.
eos qui ignorant veritatẽ.Vel contradicẽtes corripimus & cõuincimus, & obedientes
docemus.docentes dico.In oi ſapia,nõ ſumus cæci vt pſeudo:ſed docem⁹,In omni ſa
pientia.Vera ſapientia eſt in diſciplina dñica.ſ.cũ Chrũs agnoſcitur:quod Aplũs ma
gna cum diligentia agere teſtatur,vt erudiens hoiem in hac ſapientia,cõſummatũ ex-
hibeat eum deo.Vnde ſubdit.Vt exhibeamus.i.offeramus deo in ſacrificiũ, Oẽm ho-
minem,tá Iudæum quá Gentilẽ.Perfectũ,non in lege.Sed in Chrõ Ieſu.i.in intelle-
ctu myſterij Chriſti.In quo.i.in qua re.ſ. vt oiſ ſit perfectus in Chrõ. Et laboro certá
do contra rebelles.Secũdũ operationẽ ei⁹,quá operatur, In me virtute,miraculorũ.i.
certo contra perfidos adiuuátibus me ſignis virtutũ, per quæ vita infidelitatis cõpri-
mitur,vt qui verbis contradicunt,virtuti cedant.q. d. Labori meo adiungit deus mira
cula ad confirmationem.

CAPVT II.

VOlo enim vos ſcire qualem ſollicitudinẽ habeá pro vobis, & pro his E
qui ſunt Laodiciæ,& quicunque non viderunt faciem meam in carne
vt conſolentur corda ipſorum,inſtructi in charitate,& in omnes diui
tias plenitudinis intellectus in agnitione myſterii dei patris & Chriſti
Ieſu,in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi.

Volo.n.q.d.Ideo hoc refero de me vobis,quia Volo vos ſcire qualem ſollicitudi-
nem habeam pro vobis,vt ea ĩtellecta quæratis in Chrõ perfecti fieri.& recte ait, Pro
vobis.Non enim minus pro his quos non vidit ſollicitus erat,quá pro his quibus pręſens prædicauit:nec minori affectu diligebat quos non viderat,quá cæteros apud quos
erat.Et non ſolum pro vobis,ſed etiam pro his,Qui ſunt Laodiciæ,quia & hi a pſeu-
doapoſtolis pręuenti erant.& pro his adiacentibus vobis.Quicunq; non viderũt faciẽ
meam in carne,& ſi ſcientiam audierunt.Et ad hoc intendo vt ipſi vobiſcum conſolẽ
tur corda ſua:ipſi dico Inſtructi in charitate,quá de⁹ ad nos habuit,qui pro nobis filiũ
tradidit.hoc ſi quis attendit,poteſt ſe in hac miſeria conſolari,quia perpendit calcata
ſuperbia,per humilitatem,ad patriam poſſe reuerti.Vitiorum náq; omnium,ſuperbia
Auguſt de ſpũ & litera cauſa eſt.Ad hanc conuincendam atque auferendam talis medicina cęlitus venit: ad
elatum hominem per ſuperbiam Deus humilis deſcendit per miſericordiam, grati-
am claram manifeſtamque commendans in ipſo homine. Quem tanta præ patri-

A cipibus ſuis charitate ſuſcepit. Neq; enim ipſe ita verbo dei cõiunct9, vt ipſa cõiũctio ne vnus filius dei, & idem ipſe vnius filius hominis fieret, præcedẽtibus ſuæ volũtatis metitis fecit. Vnũ enim illũ eſſe oportebat: eſſent autẽ plures, ſi hoc fieri poſſet, nõ per dei ptopriũ donũ, ſed per hominis liberũ arbitriũ. Hoc ergo præcipue ad hmnilitatẽ nobis cõmẽdatur. Et inſtructi in agnitione dei. inſtructi dico, per hoc tẽtãdo, In oẽs diuitias plenitudinis & intellectus. i. in omnes copias intellectus plenitudinis, vt perfecte de diuinis & humanis ĩtellectũ habeãt, vt de anima, & de ſupernis ſpiritib9. Aliter enim ad cognitionẽ dei nemo aſcẽdit. Ideo dicit, Diuitias, vt de omnib9 intellectũ plene habeãt. Dico, Inſtructi, in agnitiõe dei, nõ dico quãtũ ad opera, ſed in agnitiõe myſterii dei, vt ſciatis. ſ. quod eſt ſecretũ, & a paucis cognitũ de eſſẽtia dei. Dei, dico, Patris Chriſti Ieſu, vt ſciatis. ſ. quod alia perſona eſt pater a filio quãuis vnũ & idẽ ſit in ſubſtantia cũ illo. Ad quã cognitionẽ ſi tenditis, ad Chriſtum tantũ recurrite, quia ipſe eſt In quo ſũt omnes theſauri. i. omnes copiæ, Sapiẽtiæ, de diuinis. Et ſciẽtiæ, de humanis. Sed abſconditi, & ideo ne mirẽ in ſi in Chriſto eſtis, & eas nondũ inueniſtis, quia non omnibus patent niſi his qui petunt & pulſant. Vel alijs non mutatis, ita poteſt legi illud. Conſolentur corda ſua, dico, Inſtructi in charitate, & in omnibus diuitijs. Alia litera. Pleni intellectus. Ad quid? Ad cognoſcendũ Chriſti, quia eſt in Chriſto. Alia lit. i. verbum caro factum, per quod humiliatũ ſuperbi redimuntur: & cum lego verbum caro factum eſt, in verbo intelligo verum dei filiũ, in carne agnoſco verũ hoĩs filium, & vtrumq; ſimul deum & hominẽ vnam perſonam ineffabilis gratiæ largitate coniunctum: & ideo verbum caro factum, quod eſt Chriſtus Ieſus, habet theſauros ſapientiæ & ſcientiæ. Vnde ſubdit, In quo ſunt omnes theſauri ſapientię & ſciẽtię abſconditi. Hæc duo inter ſe ita diſtãt vt ſapientia de diuinis, ſcientia de humanis accipitur. Vtrumq; in Chriſto agnoſco. Et ſapientiã in eo quod verbũ eſt apud deum, & ſcientiã in eo quod nobiſcum homo eſt. Omnia enim quæ pro nobis verbum caro factum tẽporaliter fecit & pertulit, ad ſcientiam pertinent. Quod autem verbum eſt ſine tempore & loco, patri coæternum, & vbiq; totum, ad ſapientiam refertur. Sciẽtia ergo noſtra Chriſtus eſt ſapientia noſtra, idem Chriſtus eſt. Vnde, Plenum gratiæ & veritatis. Aliter totum ſecundum aliam literam, quæ eſt, Vt conſolationem accipiant corda eorum, cum fuerint inſtructi in charitate in oẽs diuitias plenitudinis intellect9 ad agnitionem myſterij dei in Chriſto Ieſu. In quo &c. Vult Apoſtolus aios eorum fouere in charitate, & vt prompti fierent per epiſtolam agnitionem recipere ſacramenti dei, in Chriſto aduertẽtes has eſſe ſapiẽtiæ & ſcientiæ diuitias, ſi agnoſcatur Chriſt9 in deitatis ſuæ plenitudine adorandus. Et eſt ordo, Ad hoc tendo, Vt corda ipſorũ cõ. ac. quod erit, cum fuerint inſtructi in charitate, dei & proximi: & cum fuerint inſtructi, Ad cognitionem m. d. in Chriſto. i. in agnitionem Chriſti, in quo eſt omne myſteriũ. Oẽ. n. myſterium ſacramenti dei in Chriſto eſt, vt qui eũ cognoſcit, oĩm notitiam etiã habere videatur. Vñ addit, Ipſi dico per hoc tendentes. In oẽs diuitias plenitudinis intellectus. Diuitiæ. n. ſapientię & ſciẽ ſunt, ſi Chriſtus agnoſcatur, quia omnium potentiarũ virtus in eo eſt. Ex eo. n. habent oẽs, quare & caput oĩm dicitur, vt per ipſũ omnes ſubſiſtere videantur. Vnde recte ſubditur. In quo ſunt omnes theſauri ſapiẽtię & ſcientię abſconditi. Oĩs. n. ratio ſcientię totius creaturæ ſupernæ vel terrenę in eo ẽ qui eſt caput & author oĩm cęleſtiũ & terreſtriũ: vt qui hunc nouit, nihil vltra quęrat, nec ſapientiam nec virtutem, quia agnouit eum in quo perfecta virtus eſt perfectaq; ſapientia. Quicquid alibi quęritur, hic perfecte inuenitur. Nã quid ſapiẽtius Salomone? Quid prudentius Daniele? Quibus ideo prę ceteris deus ſapientiã dedit, vt in Daniele & Salomone oſtenderet infidelibus, ſe auihorem eſſe ſapientię totius. Quod infideles non putant, quia non legunt in euangelijs & prophetis aſtrologiam, geometriã & alia huiuſmodi. Quę ideo deſpecta ſunt a noſtris, quia nihil ad ſalutẽ pertinent, ſed magis mittunt in errorem, & a deo auocant, vt dum his ſtudent diſputationum ratiocinationibus curam animæ ſuę non agant. Qui vero Chriſtum nouit, theſaurum ſapiẽtię & ſcientiæ inuenit, quia id nouit quod vtile eſt.

Auguſtinus de trinitate

B Auguſt. de hoie aſſũpto

C

Hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonum. Nã & ſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcum ſum gaudens & videns ordinẽ veſtrũ, &

firmamentum eius quæ in Chriſto eſt fidei veſtræ. Sicut ergo accepiſtis Ieſum D
Chriſtum dominum noſtrũ, in ipſo ambulate, radicati & ſuperædificati in ipſo,
& confirmati in fide ſicut & didiciſtis, abundantes in illo in gratiarum actione.
Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam & inanem fallaciam ſecundũ tra-
ditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum.

Hoc autẽ &c. Cõmendata ſui myſterij dignitate, monet eos ne malorũ colloquijs &
aſtutia iniquitatis ſenſus eorũ recederet a Chrõ.q.d. volo vt ſitis inſtructi: hoc aũt di-
co vt non ſolum tendatis ad ea quæ nondũ habetis: Sed vt nemo, quantũcũq; ſapiens
vos decipiat, In ſublimitate, vt videtur: quæ ſubtilitas vel ſublimitas non eſt niſi Ser-
monum.i. niſi in verbis. Quia ſapientes mundi arte quadã, minutijs diſputationũ irre
tire geſtiunt animas ſimpliciũ, vt traditione mundanarũ rerũ abſtrahãt eos a ſpe quæ
eſt in Chrõ. Nã & ſi.q.d. Ne decipiat, dico, & recte: video enim ſpũ, quod apud Vos ge
Ambroſius. ritur. Et hoc eſt quod ait, Nam & ſi, a vobis, Corpore abſens ſum, ſed tamen, Vobiſcũ
ſum ſpiritu. Sicut & ſpũs Heliſei fuit cũ Iezi in via euntis ad Naaman Syrum, vt ac
ciperet ſub nomine quæ ipſe non mandauerat: quanto magis Apoſtolus ea quæ dixit
poterat videre in ſpiritu. Maior enĩ gratia fuit in apoſtolis quã in prophetis. Ideo ait,
Spiritu vobiſcũ ſum. Sanctis enim datũ eſt in ſpiritu videre remota. Ergo ſibi caueãt
illi quorũ actus magiſtrum non latent. Vobiſcũ ſum, dico, Gaudens & videns.i. quia
video, Ordinem veſtrũ.i. quõ vnuſquiſq; veſtrũ ſecundum ordinẽ ſuum viuit. Et, Vi-
dens firmamentũ.i. ſtabilitatẽ Eius fidei veſtræ quæ in Chriſto, eſt, nõ in lege. Per hoc
promptiores eos facit circa euangeliũ, quia gaudere ſe dicit in diſpoſitione conuerſa- E
tionis illorũ & fidei ſtabilitate, vt ſcientes vnde placeatur deo, in eo fierẽt firmiores.
Ambro. Et quãdoquidẽ bene ſtatis, Sicut ergo, fidei fundamẽto, Accepiſtis, bona enim fuit ac
ceptio. Accepiſtis inquã Ieſum Chriſtũ dominũ noſtrũ, ita, Ambulate.i. proficite non
extra eũ, Sed in ipſo. Ambulate, dico, vos minores. Radicati, in actiua vitą vt arborũ
ad fructificandũ. Et, vos maiores qui in contẽplatione eſtis, Super, alios, Aedificati. &
hoc, In ipſo.i. in tẽplo dei, vnde.ſ. alijs loquatur. & ambulate In actione gratiarũ con
firmati in fide, ambulate, dico, Sicut & didiciſtis.i. ſicut accepiſtis, non aliter, & didici
Augu. in ſer. quodam ſtis, cognitione, & habetis materiã gratiarũ. Vos dico, Abundantes, donis in illo, qui
ſolus dat incrementũ: & in hac ambulatione, Videte ne quis vos decipiat per philoſo
phiam, terrenã, per quã ſolent ſeduci, qui cupiunt prudentes iudicari in mundo, & ean
dem ſignificationẽ ſubdens, Per inanem fallaciã. Terrena enim philoſophia argutijs
& ſubtilitate minutiarũ componitur, & decipit, dum veriſimilibus cauſis & cõmenti-
tijs rebus nil tam verũ æſtimatur quã conſpicitur, & intelligitur in elementis. quæ ter
rena philoſophia. Secundũ traditionem hoĩum, agentium. Secundum elementa mun
di, & non ſecundum Chriſtum, in aliqua parte.i. non eſt a deo ordinata, ſed ab hoĩbus
tradita. Tradiderunt enim philoſophi quos homines vocat, deũ non poſſe fieri creatu
ram, hominẽ nõ poſſe naſci de virgine, vel mortuũ reuiuere: conſiderantes elemẽta.i.
has creaturas viſibiles, in quibus ex cõmixtiõe ſeminis animalia generantur, & quod
moritur non iterũ viuit. Ideo monet traditionem iſtã cauere velut inanẽ, & fallacem. F
Philoſophiam dicit non a deo ordinatã, ſed ab imbecillitate ratiocinationis humanæ
quę potentiã dei intra conſcientiam ſuam coarctat non aliter credens facere vel poſſe
quam carnalis ratio ſuadet, quæ oĩno cauenda eſt, quia mundi cultrix eſt non dei, & a
Chriſto retrahit in quo perfectio diuinitatis eſt, quia omnia habet quæ pater. Vel dum
ait, Secundũ elemẽta, illos tangit, qui quaſi prudentius exponunt idola dicentes. Iuno
eſt aer. Neptunus eſt mare. Ideo cum diceret, Secundum philoſophiam, & inanẽ falla
ciam, addit, Secundũ elementa mundi, quaſi admonens non qualeſcunq; adoratores ſi
mulacrorũ, ſed quaſi doctiores interpretatores ſignorũ, cauendos eſſe. Vel fallaciam
appellat quod de lege dicũt pſeudo prædicatores: & illa dicitur inanis, quia in hac fal
ſitatẽ nulla eſt vtilitas, quod ſolet eſſe aliquando in falſis. Philoſophiam dicit ea qui-
bus hoc probare volũt, quod aſſerunt. Et eſt ſenſus, Videte nequis vos dicipiat, trahen
do ad legis obſeruantias, Per prophetiam.i. per rationes conquiſitas ad probandũ vel
improbandũ, quod de lege dicitur. Et per inanem fallaciã.ſ. per illud quod probatur.
Nequis dicipiat dico, agens, Secundum traditiones hominũ.i. legalia. poſt exhibitam

A enim veritatẽ:lex nõ eſt traditio dei ſed hoĩm:& agens ſecundum elementa mundi.i.
ſecundum literalem ſenſum,qui & de mundanis eſt. Et non ſecundum Chriſtum.

Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & eſtis in illo
repleti qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis. In quo & circuncisi eſtis cir
cũciſione non manufacta in expoliatiõe corporis carnis, ſed in circũciſione Chri
ſti conſepulti ei in baptiſmo, in quo & reſurrexiſtis per fidẽ operationis dei qui
ſuſcitauit illum a mortuis, Et vos cum mortui eſſetis in delictis & præputio car-
nis veſtræ conuiuificauit cum illo donans vobis omnia delicta, delens quod ad-
uerſus nos erat chirographum decreti quod erat contrarium nobis.

Quia in ipſo,Chrõ. Inhabitat plenitudo diuinitatis omnis.i.omnino inhabitandi, Auguſtinus ad Dardanũ.
vt etiam perſonaliter ſit eĩ vnitus quod non eſt in aliqua creatura. Deus quidem vbi-
que præſens eſt,& vbiq; totus præſens,nec tñ vbiq; habitans ſed in templo ſuo tantũ
& capitur habitans ab alijs amplius ab alijs minus,ſed de ſolo capite nr̃o dicit̃. Quia ĩ
ipſo inhabitat plenitudo diuinitatis.& hoc,Corporaliter,non hoc ideo dicit, quia cor
poreus ſit deus,ſed verbo tranſlato vſus eſt quia in templo manufacto olim non cor-
poraliter,ſed vmbraliter habitauit.i.præfigurantibus ſignis. Oẽs.n. illæ obſeruantiæ
vmbrę fuerunt futurorum. Non ergo quia diuinitas corpus ſit,ſed propter vmbrarum Auguſtinus
B cõparationem legaliũ,dixit. Corporaliter.i.completiue,quia in illo implentur omnia ſuper Gene.
vt quodammõ ſit corpus & impletio:vmbrarũ legis.i.ſignificationum illarum ipſe ſit
veritas. Sicut ergo ipſe figuræ tranſlatiue non proprie dictæ ſunt vmbrę: Ita cum ait
plenitudinem diuinitatis in Chriſto habitare corporaliter,translatio verbo vſus eſt.
Qui ergo dicit carnales obſeruantias neceſſarias,dicit Chriſtum non eſſe corpus vm-
brarum,nec deum ad omnia ſufficiẽtem. Vel certe iõ dicit, Corporaliter,quia in Chri- Augu.
ſti corpore quod ſumpſit de virgine tanquã in tẽplo habitat deus. Quid ergo intereſt ad Dardanũ.
inter caput & membra cætera, quæ etiã templum eius ſunt? quia in capite nr̃o habitat
omnis plenitudo diuinitatis,ita quod omni gratia plenus eſt,ſed non ita habitat ĩ ſan
ctis,ſicut & in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis membris, ſed non quantum in ca-
pite. Ibi enim auditus,viſus eſt,& olfactus,& guſtus & tactus. in cæteris autem ſolus
eſt tactus. Ita in CHRISTO habitat omnis plenitudo diuinitatis, quia ille eſt ca-
put in quo ſunt omnes ſenſus. in ſanctis vero quaſi ſolus tactus eſt,quibus datus ſpiri-
tus ad menſuram. Præterea eſt aliud quo interſit plane inter illud caput, & cuiuslibet
membri excellentiam,quia ſingulari quadam ſuſceptione hominis factus eſt hõ ille
vna perſona cum verbo. De nullo.n.ſanctorum dici potuit vel poteſt,vel poterit, ver-
bum caro factũ eſt. Nullus ſanctorũ qualibet præſentia gratiæ,vnigeniti nomen acce
C pit. Vt quod eſt ipſum verbũ ante ſecula,hoc ſimul cum aſſumpto homine diceretur,
& eſt ſumma oĩs intelligẽtiæ talis. In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis cor-
poraliter.i.veraciter & ſolide. Et eſtis.q.d. In eo habitat diuinitatis plenitudo. Et in il
lo,qui ita plenus eſt. Vos eſtis repleti,donis ſpiritus ſancti,quod non ſunt elementa.
In credentibus.n.ſpirit9 ſan.habitat, ꝙ elemẽtis concedi non potuit,quia indignum
erat inuiſibilem & incorporeum habitare in ſubſtantia viſibili & inuiſibili. Audiant
ergo & veniant cultores elementorum & credant in Chriſtum vt fiant maiores eorum
quos nunc colunt. Iõ ait, In illo repleti eſtis,qui crediris in Chriſto omnem plenitudi
nem habitare:quod negantes contra Chriſtum ſunt. Qui, Chriſtus, Eſt caput,non mõ
hominum,ſed etiam Principat9 & poteſtates,angelicę. Et vos ergo replere põt,qui ſu
pernos ciues replet. In quo. Monuit ne per prophetiam a Chriſto recedant, nunc mo-
net ne a pſeudoapoſtolis ſeducti cærimonias legis recipiant.q.d.eſtis repleti in illo,
In quo,non ſolum donis repleti eſtis,ſed etiam Eſtis circunciſi.i.purificati ab errore
& mũdo. Circũciſi,dico, Circunciſione non manufacta,id eſt opere humano i vos dico
manentes, In expoliatione corporis carnis.i.expoliari a corpore ſecundum quod erat
carnis.i.carni ſubiectum,carnis ſeruiẽs deſiderijs:ſed modo ſecundum ꝙ ſpũs ſpirita
le,ſpiritui ſeruiendo.i.in ſpiritu eſtis ſeruientes non in carne,a terrenis ad cæleſtia,
ab humanis ad diuina,ab errore ad diuinitatem conuerſi. Vel ita, Eſtis circunciſi cir-
cunciſione non manufacta,ſicut fiebat legalis circunciſio.ſ.non facta, In expoliatiõe
cutis. Alia litera, Carnis,quia ibi.ſ.in carnali circunciſione nihil fit niſi quod cutis au

fertur. In eodẽ ſenſu pōt legi litera nr̃a ſic, nō manufacta, In expoliatiōe corporis car D
Augu. de trini. nis.i.corporis quod eſt caro. Nō igitur duas res intelligi voluit, quaſi aliud ſit caro, a-
liud corpus carnis: ſed quia corpus multarũ rerũ nomen eſt, quarũ nulla caro eſt, quia
non oẽ corpus caro eſt. Non inquá tali circũciſione circũciſi eſtis, Sed in circũciſione
Ieſu Chr̃i.i.circũciſione ſpirítali, vbi oía vitia amputata ſunt, quia ſolus Chrũs facit.
Cõſepulti. Itẽ, Hoc in Chrõ cõſecuti eſtis, quia eſtis cõſepulti. In baptiſmo.i.ad ſimi-
litudinẽ ſepulturę eius, baptizati.ſ.vt iá nō videanᷣ quod fuerũt.ſ.veteres pc̃tõres, ſed
noui iuſti: ſicut Chrũs in ſepulcro poſit⁹ nō videbaᷣ. In quo, Chrõ, Et reſurrexiſtis, in
nouitate vitæ ãbulando, & hoc nō per aliud. Sed per fidẽ operatiōis dei.i.quá deus ope
ratur in eis. Vel, per fidem operationis dei.i.per fidẽ dei, de quo credũt quod exemplo
Chriſti ſuſcitabit illos. Vnde ſubdit, Qui ſuſcitauit illũ.i.Chrũm. A mortuis, hoc pre
mittit ad probandũ quod reſurgent illi etiá immortales. Vñ ſubdit, Et, per hoc, Vos
etiá Gentiles iá certitudine ſpei, Cõuiuificauit.i.ſecũdũ corpus & aíam viuificauit.
Cum illo Chriſto.i.ad ſimilitudinẽ eius, Conuiuificauit dico, Cum.i.quãuis prius. Eſ-
ſetis mortui in delictis, non ſentientes mala veſtra. Delicta dicit, quod reliquerunt le
gem naturæ. Et, mortui, In præputio carnis veſtrę.i.in originali pc̃tõ, quod ſignificat
Auguſtinus præputiũ. Vel præputiũ vocat delicta carnalia, & ponit præputiũ pro eo quod ſignifi-
cat.i. delicta carnalia a quib⁹ expoliãdi ſum⁹. Mortuos viuificauit dico, Cõdonás vo E
bis, gratis, oía delicta, & originalia & ſuperaddita, quod ſignũ eſt quod & pęná tollet.
Et non ſolum vobis Gentibus donauit delicta, ſed etiam nobis Iudæis præuaricatio-
nem, quæ fuit ex lege, dimiſit. & hoc eſt, ipſe dico, Delens chirographũ decreti.ſ.legis
.i.memoriá tranſgreſſiōis quæ erat ex decreto.i. ex lege, Quod, chirographũ, Erat ad-
uerſum nos, & cõſcia.n.veſtra, & diabolus ad accuſandũ nos erat memor tranſgreſſio
nis illius. & ita hæc memoria erat aduerſum nos.ſ.nocens nobis, & nos cruciás. Sed &
Hierony. hoc in baptiſmo abluto & deleto, nec conſcientia noſtra timet, nec diabolus quod ob-
ijciat habet. & nō ſolũ chirographũ decreti erat aduerſum vos, ſed etiá ipſum decretũ,
i. vetus lex. Vñ ſubdit, Quod erat.q.d.chirographũ decreti, dico Quod, etiá decretũ,
.i.lex. Erat contrarium nobis, cum non adiuuaret, ſed amplius reos faceret.

Et ipſum tulit de medio affigens illud cruci, & expolians principatus & pote-
ſtates, traduxit confidenter palam triumphans illos in ſeipſo. Nemo ergo vos iu
dicet in cibo aut in potu aut in parte diei feſti aut neomeniæ, aut ſabbatorũ quæ
ſunt vmbra futurorum, corpus aũt Chriſti.

Et ipſum chirographum vel decretum, Tulit de medio, oím.i.de cõi, vt nullus cre
dentium vel chirographum timeret, vel vltra legem obſeruaret. Tulit dico, Affigens
illud decretum, Cruci, vt iam ceſſet cum omnia ſacrificia legis carnalia in oblatiõe ve F
ri agni ſunt adimpleta. Quis ergo illud reſtituit? q.d. nullus debet illud reſtituere, & ſi
cut nos a lege & a legis præuaricatione liberauit, ſic & patres antiquos ab inferno libe
rauit, nequis putet eos per legem ſaluatos. Et hoc eſt quod ſubdit, & ipſe expoliás prin
cipatus, infernales. Et poteſtates, auferendo Abraham, Iſaac, & cæteros iuſtos, Tradu
xit ſuos.i.longe ab hoc regno ad cælos duxit: ipſe dico, prius Confidenter.i. cum ma-
gna fiducia, cum ſpe victoriæ, vt deus homo ſine peccato, Triumphans.i.expugnans
Illos, in cruce.ſ.infernales principes, quod non eſt in abſcondito, ſed palá. Siquis enĩ
perfectionem eccleſiæ reſpicit, aperte videtur antiquus hoſtis victus. Triumphans di-
Auguſtinus. de trinitate. co, In ſemetipſo, oblato, non alio ſacrificio. Morte ſua quippe vno veriſſimo ſa-
crificio pro nobis oblato, quicquid culparum, vnde nos prícipatus & poteſtates ad luẽ
da ſupplicia iure detinebant, extinxit. Vnde ergo accepit diabolus exterius poteſtatem
dominicæ carnis occidendæ, inde interior qua nos tenebat poteſtas eius occiſa eſt. Vel
ita, ab illo loco. Delens &c.q.d. vobis Gentibus condonauit omnia delicta. Ipſe dico.
Delens, etiam Chirographum decreti quod erat aduerſus nos. Decretũ Dei fuit quod
Adæ præcepit, ſcilicet de ligno ſciẽtiæ boni & mali ne comedas. Huius decreti viola
ti chirographum, id eſt memoriam deleuit Deus, quando peccatum primi paren-
tis per ſanguinem abluit, & illa memoria erat contraria nobis, ſed ipſam tulit de
medio Affigens cruci. Vel chirographum dicit peccatum Adæ, quod quaſi cautio-

A nem contra nos tenebat diabolus. Decretum eſt ſententia omnibus hominibus aduer-
ſa, qua. ſ. dictum eſt, Morte moriemini, ſed illud chirographum dñs tulit. & hoc eſt,
Condonauit nobis omnia delicta. Ipſe dico, Delẽs chir. quod erat cõtra. nob. i. pctũm
Adæ, cuius rei eramus. Chirographũ dico, Decreti quod erat contrariũ nobis. i. de quo
data eſt ſententia cunctis hominibus contraria. Et ipſum, chirographũ, Tulit de me-
dio affigens illud cruci, non ſolũ alia. Niſi hoc & alia tolleret, nõ liberaremur a mor-
te, vel inferno. Dum innocens occiditur, peccatũ crucifigitur. i. mortificatur. Crux enĩ
non ſaluatoris mors eſt, ſed peccati. Innocẽs. n. dũ occiditur, reos illos facit a quibus
occiditur: ſed peccatum humani gñis occidit, per quod & principatus & poteſtates ex-
poliat. Vñ ſubdit, Et expolians principatus & poteſtates animabus quas tenebant ca
ptiuas, quibus eos expoliauit illarũ abluendo pctá. & expolians inquã, Traduxit, prin
cipatus & poteſtates. i. ab eccleſia exterminauit, ne fidelibus nocere poſſent, vt ante. Ip
ſe dico poſt crucis triumphum, Confidenter & palam. ſ. cum angelicis legiõibus ad in Augu.
ferna deſcendens. Et triumphans. i. vincens. Illos. ſ. prĩcipes inferni. In ſemetipſo. i. contra Fau.
pręſentia ſuæ maieſtatis. Vel ſecundum literam. Exuens ſe car. prin. & po. exempla-
uit fiducialiter triũphans eos in ſemetipſo, Nomine carnis hoc loco mortalitas intel-
ligitur. iuxta illud, Caro & ſanguis non poſſidebunt regnũ dei. Per hanc immortalita
tẽ nobis inuidæ poteſtates dominabanĩ. Hac igitur mortalitate Chrũs in reſurrectiõe
ſe exuens, diabolicas poteſtates quæ per hanc immortalitatem dñabantur dicitur exẽ
plaſſe, quia in ſeipſo capite noſtro præbuit exemplũ, quod in toto corpore eius. i. eccle Augu. de agone
ſia ex diaboli poteſtate liberanda, in vltima reſurrectione complectitur. In ipſo quo- Chriſtianorũ
B que vincuntur inimicæ nobis inuiſibiles poteſtates, vbi vincuntur inuiſibiles cupidita Auguſtinus.
tes. Fuſo. n. ſanguine ſine culpa, oĩm culparum chirographa deleta ſunt, quibus debito de bapt. par.
res qui in eũ credũt a diabolo antea tenebantur. Vñ qui pro multis effundetur. Et quia
hæc omnia in Chrõ nobis donata ſunt, Ergo, deinceps, Nemo vos iudicet. i. damnabi-
les faciat In cibo aut in potu, ſumpto vel nõ ſumpto ritu Iudæorum, Aut in parte diei
feſti, nõ celebrata cũ lex pręcipiat celebrari. i. nemo vos dãnet, de hoc quod nullá par
tẽ diei feſti obſeruetis. Verbi grã. ſ. Aut neomenię aut ſabbatorum, quę Omnia ſunt, Auguſtinus. cõtra Fau.
Vmbra futurorum, id eſt aliqua ſigna a re pendentia, quæ in figura futurorum tunc
fiebãt, & erat peccatum non obſeruare quæ præcipiebantur, & vnũ ſolũ non obſerua-
tum tunc damnabat. Nunc autem non eſt peccatum, quia tunc erant præcepta, nunc
teſtimonia. Illud enim erat tempus ſignificãdi: hoc, manifeſtandi. Ergo ipſa ſcriptu
ra quæ tunc fuit exactrix operũ ſignificantiũ, nunc teſtis eſt rerũ ſignificatarũ: & quæ
tunc obſeruabatur ad prænunciationem, nunc recitatur ad confirmationem. ergo nõ
mãducare azymũ per ſtatutos. vij. dies, tempore illo peccatũ fuit tempore autem iſto,
non eſt peccatũ: ſic & de cæteris. Tunc enim fuerunt iſta præcepta, nunc autem, teſti-
monia & cõfirmatio veritatis. Hęc oĩa fuerũt vmbra. Corpus autem. i. veritas huius
vmbræ, Eſt Chriſti. i. ad Chriſtũ pertinet, quia per eũ impleta. Vel iſta oĩa ſũt Corp⁹
Chriſti id eſt ſignificant corpus Chriſti, vel quod ſumpſit de virgine, vel quod eſt ec-
cleſia. Et quia ſunt vmbra.

C Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione angelorum quæ non vi-
dit, ambulans fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput ex quo totũ
corpus per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum & conſtructum creſcit in
augmentum dei. Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi,
quid adhuc tanquam viuentes mundo decernitis? Ne tetigeritis, neque guſtaue
ritis, neque contrectaueritis: quæ ſunt omnia in interitu ipſo vſu ſecundum præ
cepta & doctrinas hominum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in
ſuperſtitione & humilitate, & ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad ſa
turitatem carnis.

Nemo vos ſeducat volens, id eſt amans ſuadere vobis ea, Quę non vidit, id eſt quæ
non intellexit, ſcilicet legis cærimonias, quarum rationem ignorat. Seducat dico. In
humilitate & religione, angelorum: quia videntur quaſi nuncij dei per ſpeciem & hu
militatem religionis. Et hęc ſunt quibus poſſunt homines facile ſeduci. & ille qui hoc

facit,eſt Ambulans fruſtra,quia quicquid agit perdit,quia ſine Chriſto rectore eſt.ip D
ſe dico,Inflatus.i.ſuperbus ſenſu non rõnis,ſed Carnis ſuæ.i.ſenſualitatis, quia nõ in
telligit aliud quã ſenſualitas capit.Vñ erubeſcendũ eſſet non tumendũ.Et,eſt, Nõ te
nens Chriſtũ veritate & gratia plenũ oĩm ſcripturarũ,Caput,contra quod dicunt qui
legem prædicant.Ex quo,capite.i.de cuius plenitudine accipiendo , Totum corpus.i.
eccleſia.Per nexus,charitatis.Et,per,Coniunctiones,fidei,ſpei,& operum,in quib9 fi
deles coniuncti ſunt,& ſimiles,Subminiſtratũ, eſt.Et conſtructum.Diſtingue,& red
de ſingula ſingulis.Conſtructũ,in vnum,Per coniũctiones.ſ.quia idem credunt,& ea
dem operantur.Et ſubminiſtratũ,in ſubſeruiendo.Per nexus.i.per charitatẽ ſine qua
membra non cohærent,nec inuicem ſeruiunt nec viuũt.& ſicut Creſcit,virtutibus &
membris.& hoc,In augmentum dei.i.quantũ deus prouidit.Vel, In augmentũ dei,di
cit,quia quaſi augetur deus,hoĩbus ab errore redeuntibus,ſicut minuebatur deſerenti-
bus.Qui.n.per errorem deſeruerant deum,minuebant copias diuitiarũ eius negando
Ambro. ſe eſſe eius.Cũ vero redeũt,incrementũ faciũt deo,quia ex perditis acquiruntur.Si er-
go,vel aũt.Hactenus monuit ſtantes ne ſeducerent̃ a pſeudo:nũc aggreditur illos qui
aliqua de lege ſeruabant,ſub increpationis forma dehortans eos a lege.q.d.vos ſtãtes
videte ne ſeducamini,ſed vos alij qui legalia recepiſtis,dicite,quare legẽ ſeruatis ? &
hoc eſt quod ait,Si ante mortui eſtis,non miſera a Chriſto ſed felici morte.Ab elemẽ E
tis mũdi.i.ſeparati a lege,quæ eſt inſtitutio puerorũ qui mundana petũt. Mortui dico
per hoc quod eſtis Cũ Chriſto,quid adhuc.ſ.veritate nota & recepta. Tanquã viuen-
tes in mundo.i.vt Iudæi qui mũdo viuũt,& non deo, Decernitis,ſeruãda legalia. de-
cernitis dico,dicentes alij alijs,Iſta ne terigeritis &c.Vel ita,Si ergo. Elementa dicit
creaturas huius mundi.q.d.quia Chriſtus omnia delicta deleuit. Ergo:per hoc quod
vos Eſtis cũ Chrõ.i.quia fidem Chriſti accepiſtis,Mortui eſtis.i.ex toto ſeparati a pec
cato.& Ab elementis mundi.i.ab omni ſuperſtitione & abſtinentia creaturarũ mundi.
Vel ita põt accipi.cum Chriſto, id eſt, ſicut Chriſtus:vt ſit ſenſus,Si,inquit, Mortui
eſtis,a peccato,& Ab elementis cum Chriſto.id eſt,ſicut Chriſtus, Qui adhuc tan-
quã viuentes mundo decernitis,a quibuſdã ſuperſtitioſe abſtinẽdũ:quia ſi prius dum
eratis ignari hoc faciebatis,cur veritate propalata idẽ facitis? Decernitis dico,dicẽtes
iſta;Ne tetigeritis,vt cadauer,vel locũ ĩ quo ſederit mulier mẽſtruata.Neq; guſtaue-
Ambro. ritis,vt porcũ,vel piſces nõ habẽtes ſquamas,Neq; contrectaueritis,quodã ſtudio, &
delectatione.q.d.non debetis hoc decernero.Quæ oĩa ſunt, ducẽtia In interitũ.i. du
cũt ĩ mortem,In ipſo vſu.i.ſi quis vtat̃ eis Iudaice,vt ab his abſtineat,illis vtatur, cre
dẽs inde iuſtificari.Iſta dico iam exiſtẽtia,Secũdũ pręcepta & doctrinas hominũ, nõ
dei.Poſtquã enim veritas venit,iã nõ pręcipit deus hęc ſeruari,ſed Phariſęi & autho
ritate hæc præcipiunt,& rationibus docent.Non ergo ideo dicuntur eſſe in interitum F
quod verum ſit ea eſſe mala,ſecundum quod a deo præcepta ſunt,ſed ideo vſus illorũ
& cultura interimit, quia ſunt præcepta & doctrinæ hoĩum nõ dei, exhibita veritate.
Quę ſunt quid habẽtia rationẽ.i.ſpeciẽ,Sapiẽtiæ,quia prætendunt ſuperſtitionem,&
humilitatẽ.Vnde ſubdit,In ſuperſtitione . quaſi dicat per hoc habẽt ſpeciẽ ſapiẽtiæ,
Hierony. quia Sunt in ſuperſtitione.id eſt in religione quæ ſupramodũ eſt.Et, quia ſunt In hu-
militate,quia humiles ſe oſtẽdunt qui illa obſeruant.Et quia ſunt, Non ad parcendũ
corpori,quia dicunt ſe non parcere corpori:& ſunt Non in honore aliquo, quia dicũt
ſe non curare de honore humano.& quia non ſunt,Ad ſaturitatẽ carnis,quia multa ſi
bi ſubtrahunt,alios guloſos dicunt.Vel ita,Quæ ſunt quidẽ habentia ſapientiæ ratio-
nem.Hæc legalia habent rationem ſapientiæ,non in veritate,ſed In ſuperſtitione, id
eſt in falſitate quæ eſt ſuperabũdãs vbi nulla vtilitas eſt,ſcilicet per mundanam ſapiẽ
tiam.& ſunt,In humilitate,non illa quæ virtus eſt,ſed ſicut ex Græco itelligit̃ , quia
mens ſentit humilia,id eſt vilia & terrena ,id eſt in dilectione animæ ſunt . Et ſunt,
Non ad parcendum corpori , quia & in illis obſeruationibus multus labor eſt,qui eſt
inanis.& non ſunt In aliquo honore,dei ſcilicet,cuius conſilium irritum dicitur, nec
ſanctorum,quorum fides deſtruitur.& non ſunt Ad ſaturitatem carnis,quia multa eis
ſubtrahuntur.Vel ita,Quę ſunt quidem habentia rationem.ſa.i. putãt ſe habere ra-
tionem ſapiẽtiæ,qui illa tradunt.ideo quia illa traditione ſunt In ſuperſtitione.i. ĩ ſi
mulata religione,quia traditioni humanæ nomen religionis applicant.vt religio ap-

A pelletur,cum ſit ſacrilegiũ,quia quod contra authorũ eſt,ſacrilega mẽte inuẽtũ ẽ.Si mulata ergo ibi eſt religio vt videantur vera quę falſa ſunt.& illa traditio vel religio Eſt ĩ humilitate,quia mẽtes ĩ terra humiliat, ne erigãtur ad ſuperna.Et, ẽ Nõ ad par cẽdũ corpori.i.obeſt corpori,cuius caput ẽ Chrũs.i.eccleſię.& Nõ eſt in honore ali quo,illis,quia truncati ſũt a capite Chriſto,toto ſe dãtes mũdo,& explẽtes ſenſũ car nis.vñ ſubdit,& eſt Ad ſaturitatẽ carnis.Sagina enim carnalis ſenſus ẽ, traditio hu mana,quæ hoc dicit ſufficere quod carnis tradit prudentia.

CAPVT III.

IGitur ſi conſurrexiſtis cum Chriſto, quę ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens,quæ ſurſum ſunt ſapite , non quæ ſuper terram.Mortui enim eſtis,& vita veſtra abſcondita eſt cũ Chri ſto in deo:cũ autem Chriſtus apparuerit vita veſtra,tunc & vos appa rebitis cũ ipſo in gloria . Mortificate ergo mẽbra veſtra quæ ſunt ſuper terrã fornicationẽ,immunditiam,libidinẽ,cõcupiſcentiam malam, & auaritiam, quę eſt ſimulacrorũ ſeruitus.

Igitur &c.q.d.quia mortui eſtis ab elemẽtis,& quia hæc nõ valẽt.Igiť ſi,iã Cõſur rexiſtis.i.animo & corpore reſurrexiſtis:animo,in re,corpore,in ſpe.& hoc,Cũ Chri

B ſto.i.à ſimili Chři.Quęrite,& cogitate,nõ carnalia.quę ſignãť per carnales obſeruã tias Sed quę ſurſũ ſũt nõ loco ſed merito excellẽtię ſuę,ne ĩ hui⁹ mũdi parte figamus animũ,quo vniuerſo nos exuere debemus.ideo dici, Quęrite quę ſurſũ ſũt .ſ. ſpiritua lia,quę ſũt,vel gloria ęterna,vel quę ad eã ducũt.quę ſurſũ ſunt dico, Vbi Chriſtus eſt ſedens in dextera dei.i.regnãs in ęqualitate patris,& ita,in ſũma excellẽtia, & per hoc certũ eſt,ꝙ per eũ ad excelſa peruenire poteſtis.Quęrite dico,quę ſurſũ ſunt.i.in uẽta aũt iocũda habete.Et hoc ẽ ꝙ ſubdit,Sapite,intelligẽtia & charitate quę ſurſum ſũt.Non quę ſuper terrã ſunt.i.nõ quę fundãtur in terra,quia ab his mortui eſtis.Vn de ſubdit,Mortui enim.q.d.ideo quę ſurſum ſunt quęrite nõ quæ ſuper terram, quia Mortui eſtis,mundanis & caducis.Et vita veſtra,modo, Abſcõdita eſt omnibus hic peregrinantibus,ſed maxime carnalibus,atq; terrenis,& iõ quærenda eſt.Abſcondita eſt dico,Cũ Chrõ,qui eſt vita veſtra.quæ vita eſt In deo, patre,cũ quo Chrũs idẽ eſt. Cũ aũt Chrũs,qui eſt Vita noſtra apparuerit.i.reuelabitur vobis,vt eũdem cũ pře de um videatis Tunc & vos,vobis & alijs.Apparebitis,entes,Cum ipſo in gloria.Atten de in his verbis apoſtoli explicari illa duo quæ in euangelio dñs ait.Tempus amatorũ mũdi,dicẽs,ſemper eſſe paratũ,tẽpus vero ſuũ & ſuorũ nõdũ eẽ paratũ . Tẽpus.n.glo riæ noſtræ nondũ venit quia nõdũ venit æſtas.i.Chriſti aduentus, vbi diſcernanť ar bores fructuoſæ a ſterilibus:ſedgloria amatorum mundi ſemper eſt parata. Iõ apoſto

C lus ait, Vita veſtra abſcondita eſt,hoc eſt tempus veſtrum nondum aduenit,ſed tẽpus terrena amantium ſemper eſt paratum.Et addit,Cum autem Chriſtus apparuerit. Ac ſi diceret,hoc eſt tempus veſtrum.Cum ergo nobis inſultant amatores ſeculi, dicam⁹ quod Chriſtus dixit,quia propter nos & ipſe dignatus eſt hoc dicere.Tempus veſtrum ſemper eſt paratum,tẽpus meũ nõdũ aduenit. Mortificate. Poſt rõnes de plenitudine Chriſti oſtenſas,generalis exhortatio ad oẽs de moribus ſubditur,vbi mõet ne ad prio rem cõſuetudinem redeant.q.d.apparebitis cũ Chriſto in gloria, vt hoc ſit, Ergo mor tificate membra veſtra.i.partes veteris hominis.ſ.peccata.Omnia peccata ſimul ſunt quaſi vnũ corpus:ſingula ſunt mẽbra.Vel,Mẽbra.i.mẽbrorum concupiſcentias.Quę ſunt ſuper terram.i.terrenis & carnalibus dominãtur.ſ.fornicationẽ &c. Deſcribit de licta quæ membra appellat, vt poſt acceptam veritatis rõnem bonæ vitæ operam da rent.Multum enim obeſt ſcire rationem veri,& non eam factis exequi. Qui.n.ſcit vo luntatem domini ſui,& non facit,vapulabit multis . Fornicatio eſt omnis concubitus præter legitimum connubium.Immunditiam,quæ eſt contra naturam.Libidinem,ſci licet ardorem,per quaſlibet turpitudines diſcurrentem . Concupiſcentiam malam,de aliena vxore,vel de alia re.Et auaritiam,quæ ſi non corpus,tamen animam contami nant. Quæ eſt idolorũ ſeruitus,id eſt tam fugienda ſunt ſicut idololatria,cui ſimile & par vitium eſt,quia rebus etiam pro deo ſeruit.Sub vno autem nomine duo peſſima & impia vitia prohibet,idololatriam & auaritiã.& recte idololatriæ cõparat auaritiam

[Margin: Auguſt de quæſt.lxxxiii. — Ambroſius — Augu. ſuper Ioan. — Ambroſius — Ambro.]

quę nõ eſt diſpar malitia,quia radix eſt omniũ malorũ,& pœne vno explêtur opere,
quia ſicut idololatria vni deo nititur auferre gloriá,nec ſolus nomen deitatis habeatı D
ita auarus in dei res ſe extendit,vt ſolus vſurpet quæ deus omnibus fecit. Vtraq; igi-
tur deo inimica ſunt,quia negant deo quæ eius ſunt.

Propter quę venit ira dei ſuper filios incredulitatis in quibus ambulaſtis ali
quando cũ viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia,iram, indigna
tionem,malitiam,blaſphemiam,turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mẽti
ri inuicem, expoliãtes vos veterem hominem cum actibus ſuis,& induentes no
uum eum qui renouatur in agnitionem dei ſecũdum imaginem eius qui creauit
eum,vbi non eſt Gentilis & Iudæus, circunciſio & pręputium,Barbar⁹ et Scy
tha,ſeruus et liber,ſed omnia et in omnibus Chriſtus.Induite vos ergo ſicut ele
cti dei ſancti et,dilecti viſcera miſericordię,benignitatẽ humilitatem, modeſtiã
patientiã,ſupportãtes inuicẽ et donantes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem
habet querelam:ſicut et domin⁹ donauit vobis,ita et vos. Super omnia autem
hæc charitatẽ habete quod eſt vinculum perfectionis,& pax Chriſti exultet in
cordib⁹ veſtris.in qua & vocati eſtis ĩ vno corpore,& grati eſtote. Verbũ Chri
ſti habitet in vobis abundãter:in omni ſapientia docẽtes & cõmonentes voſmet
ipſos in pſalmis & hymnis & canticis ſpiritualib⁹ in gratia cãtantes ĩ cordibus ve
ſtris deo.Omne quodcunq; facitis in verbo aut in opere, oĩa in nomine domini
noſtri Ieſu Chriſti,gratias agẽtes deo & patri per ipſum. E

Propter quæ.ſ.prędicta mala.Venit ira dei ĩ filios diffidẽtiæ.i.incredulitatis.Quid
Ambroſius ergo erit de eis quos ignorãtia nõ excuſat.q.d.graui⁹ puniẽt.In quib⁹,vitijs. Et vos
aliquãdo,vt alij Ambulaſtis,& ideo turpi⁹ eſt,ſi modo reditis ad eadem. Ambulaſtis
dico, Cum viueretis,id eſt cum vitam eſſe putaretis In illis.Hæc memorat vt ſe eua-
ſiſſe gaudeant,& decætero ſibi caueant.Vnde ſubdit,Nunc autem.q.d. olim ambula-
ſtis in illis.Nunc autem,cum Chriſtum recepiſtis.Et vos,vt omnes alij fideles,depo-
nite non ſolum ſupradicta grandia vitia,ſed etiam Omnia,alia,ſcilicet,Iram,quæ eſt
ſubitus animi motus.Poſt maiora,prohibet minora,ne videantur hæc non eſſe pericu
loſa:addit,Indignationem,de alio ſublimato:Malitiam,effectũ iræ,ſcilicet indigna-
tionis.Malitia enim eſt qua quis molitur damnum alicui:Blaſphemiam,in fratrẽ vel
deum:Turpem ſermonem vel turpiloquium,deponite De ore veſtro,& ſi in corde ſit
conceptus.Quid per ſingula? Nolite mentiri inuicem,ſcilicet alij alijs. Sunt qui non
habent conſuetudinem ebrietatis,qui tamen aliquando inebriantur: ſicut ſunt qui nõ
habent conſuetudinem mentiendi, & tamen aliquando mentiuntur,ſic & in alijs fit.
Prohibet ergo aliquando mentiri,& præcipue mentiri aſſidue. Dico nolite mentiri:
vos dico,Expoliantes vos veterem hominem,id eſt habitum peccatorum. Cum acti-
Augu. bus ſuis, vt nec actus peccati interdum aſſit. Homo enim vetus nihil eſt aliud quam F
cõtra Fau. vita vetus, quæ eſt in peccato, in quo ſecundum Adã viuitur.Et induẽtes,habitu vir
tutum qui non caret actibus Nouũ hoĩem,id eſt rationalem mentem.Qui,nouus Hõ
renouatur in agnitione dei,magis & magis creſcit,& acquirit cognitionẽ dei.& illa re
nouatio fit Secundum imaginem.i.in imagine Illius.i.in ratione quæ eſt imago dei.
Qui creauit eum.ſ.nouum hominem in agnitionem ſui. Satis oſtendit vbi homo ſit
Auguſtinus creatus ad imaginem dei,quia nõ corporeis lineamentis,ſed forma quadam intelligi-
ſuper Gene. bilis mentis.Sicut enim poſt lapſum peccati homo in agnitionem dei renouatur ſecũ
dum imaginem eius qui creauit eum:ita in ipſa agnitione creatus eſt, antequã delicto
veteraſceret.vnde rurſus in eadem agnitione renouatur.Vnde ſupra,Renouamini ſpi
ritu mentis vr̃æ. Si ergo ſpũ mentis renouamur,& ipſe eſt nouus homo qui renouatur
in agnitione dei nulli dubium eſt,non ſecundum corpus,nec ſecũdũ quamlibet partẽ
animi,ſed ſecundum rationalẽ mentem,vbi eſt agnitio dei,hominem eſſe imaginem
dei,vel factũ ad imaginẽ dei.Iſta autẽ renouatio reformatioque mentis dicitur fie-
ri,vel ſecũdũ deũ,vel ſecũdũ imaginẽ dei:ſed ideo dicitur ſecundũ.deũ,ſicut in epi-

A ſtola ad Epheſios legitur.ne ſecundum aliam creaturam putetur fieri,ſecundū imagi-
nem dei,iō,vt in ea re intelligatur fieri.Hæc renouatio vbi eſt imago dei.i.in mēte nō
quod ſit alia imago ſecūdū quá ſit,alia quæ renouať,ſed ipſa:ſicut dicimus aliquem fi-
delem qui de corpore abſcedit,mortuum eſſe ſecūdū corpꝰ nō ſecūdū ſpūm, quia cor
pore vel in corpore mortuus eſt, non aía vel in anima.Sic aliquis dicitur pulcher vel
fortis ſecundum corpus,non ſecūdū aíam.Et nota quod alia eſt imago iſta quæ reno-
uatur in agnitionem dei,alia eſt imago illa,ad quá factus eſt primus homo non muli-
er.Vnde ſupra ad Corinthios,Vir eſt imago dei & gloria:mulier autē gloria viri.Illa
imago.ſ.eſt,vt qūo ex vno deo omnia,ita ex vno hoíe omnes homines eēnt. Hæc aūt
imago quam de agnitione dei dici creari,& in fœmina eſt ſicut in viro.Vel ita, Secun
dum imaginem.q.d.dico vt expolietis veterem hoíem,& induatis nouum.& hoc quod
dico,eſt Secundum imaginem eius,qui creauit eum.ſ.nouum hoíem.i. ſecūdum ratio
nem quæ eſt imago dei.q.d.aliud non moneo vos niſi quod ratio veſtra ſuadet.Hæc ē
imago ad quá deus creauit hominem.ſ.vt rationalis eſſet, & cæleſtia ſemper diligeret
Vbi.ſ.in quo nouo homine . Non eſt mas & fœmina.i.diſcretio maſculi & fœminæ
Secundum corpus enim ſunt maſculi & fœminę,ſed ſecundū ſpiritum mentis,non in Auguſtinus
quo renouamur,ſecūdū imaginem creatoris.& in eo, Non eſt Gētilis & Iudęus.i.exce
ptio vel acceptio Gētilis vel Iudęi.Nullus.n.vt indignus excipiť, nec aliquibꝰ officit
vel proficit apud deū,quod de his vel illis nati ſunt.Neq; ibi eſt circūciſio & pręputiū
.i.nō aliqui ibi ſunt digniores eo ꝙ ipſi hęc habeár,vel eo minꝰ digni quia nō habēt:
& ibi nō eſt Barbarꝰ & Scytha,ſeruꝰ & liber.i.non propter iſta aliquis ibi dignior eſt
vel minꝰ dignꝰ.Et ē ſenſus,In nouo hoíe nulla exterior diuerſitas alicui pręiudicat.ſ.
B nec ſexuū,nec nationū,nec obſeruationū,nec linguarū,nec cōditionū:Sed Chrūs,eſt
Oía.i.oēs partes noui hoís , ſunt opera Chriſti. Et,ipſe Chrūs eſt in oíbus,fidelibus,
qui per eum noui ſunt.Induite ergo.q.d.Et quia Chrūs eſt oía & in oíbus. Vos ergo o
Coloſſenſes qui eſtis Sicut.i.vere Electi dei.ſ.quos deus ab æterno elegit . Et ſancti,
ſacramentorum participatione,Et dilecti a deo.i.quia iam ſancti eſtis, & quia dilexit
deus vos,Induite viſcera miſericordię,i.affectum pietatis erga omnes. Deinde ſubdi-
tur executio miſericordiæ cum additur, Benignitatem, animi ad benefaciendum pa-
rati: Et humilitatem , vt ſitis humiles corde & habitu : & .Modeſtiam,vt in omni
bus modū ſeruetis:& Patientia,in aduerſis tolerádis.Supportantes inuicē,vt alter al
terius onera portet.Et donátes vobiſmetipſis,ſi aduerſus aliquem habet quęrelá.i.ſi al
ter alterū offēdit,nō ſolū nō iudicet,ſed & donet.Sicut & dñs donauit vobis,ita inte-
gre & pure. Et vos condonate alijs.In cuius rei ſacramento lauit Chriſtus pedes diſci
pulorū,& dixit,Exemplū dedi vobis vt & vos ſimiliter faciatis.Inuicem itaq; nobis Auguſtinus. ſuper Ioan.
delicta donemus,& pro noſtris delictis inuicē oremꝰ,atq; ita quodámodo iuicē pedes
noſtros lauemꝰ.Et nota quia vt lucrū poſſint habere ad hæc eos faciēda monet , quæ
meritū collocát apud deū.Ab illicitis abſtinere facit timor,vereť. n.ne mala faciens Ambroſius.
pœnis ſubdať.Hęc quę nūc faciēda monet ad profectū meritorū pertinēt.ex volūta-
te.n.fiunt non ex neceſſitate.Qui ergo ab illicitis abſtinet,laudē habet:qui vero a lici
C tis ſe tēperat,laudē habet & pręmiū.Super omnia autē.q.d.Hæc omnia ſeruate. Su-
per omnia aūt hęc charitatē habete,id eſt ſtudioſius omnibꝰ alijs petite charitatē.Ma
gis enim eſt ſtudendū ei virtuti,quę maior omnibus eſt, Vel,Habete charitatē , quę ē
Super omnia hęc.Ipſa eſt enim eminentior via quę ſupereminet ſcientię & omnibus
pręceptis . Hęc eſt veſtis domini incōſutilis deſuper contexta.Inconſutilis,ne aliquá Ambro.
do diſſuatur quę ad vnū peruenit,quia charitas,in vnū oēs colligit. Habete charitatē Augu. ſu; ec Ioannem.
dico, Quod,donū.ſ.charitas eſt, Vinculū perfectionis.Cętera.n.perfectū faciūt,cha-
ritas etiá omnia ligat,ne abeant.Et pax Chriſti.i.quá Chriſtus habuit in ſe,& haberi
pręcepit,vel quá inter deū & hominē fecit, Exultet í cordibus veſtris,id eſt ſit in cor
dibus veſtris cauſa exultationis.quod vtiq; erit,ſi habeať charitas,quę verá habet pa
cem,quam puro corde cuſtodit.Pax enim dici poteſt,& ſi nō habet charitatē . Chari-
tas vero ſemper ſecū habet pacē,quam facit.In qua,pace.Vocati eſtis per eam poſiti, Ambroſius.
In vno corpore,eccleſię.Pax enim neceſſaria ē ad vnitatem corporis quam facit cha
ritas. & de his omnibus,Grati eſtote deo docēres,& vos & alios quem ignoratis per
vos. Et commonentes voſmetipſos,de ſcitis , vt doctrina fiat illis qui neſciunt.

& cõmonitio illis qui ſciunt,ſed pigri ſunt.Docentes,dico,& cõmonentes de his quæ D
continẽtur In pſalmis,qui de moribus agunt.Et in hymnis,qui de laudibus dei agũt.
Et canticis ſpiritualibus,qui ſunt de æterno bono.& his docti & commoniti, Eſtote
cantantes domino id eſt ad honorem domini.& hoc nõ ſolũ labijs.Sed in cordibus
veſtris,id eſt cum intellectu,vel attente.& hoc,In gratia.i.in conſideratione benefi-
ciorum dei.Per quid autem hæc poſſint,in ſerie pręmiſit,dicens,Verbum &c.q.d. vt
prudenter doceatis,& cõmoneatis,Verbũ Chriſti habitet in vobis abundanter .ſ. In
omni ſapientia.ſ.vt omniũ ſcripturarũ intellectum habeatis.Omne &c. Quia præce
pit ſupra deum laudari in corde,& verbis nũc & factis nomen dei laudari & exaltari
hortatr̃,vt ſic verba noſtra & opera careant reprehenſione, vt magnificetur dominus,
cuius magiſterio inuituperabiles ſunt diſcipuli.q.d.docete & commonete. Et præter
ea,Omne quodcũq; facitis in verbo aut in opere facite.In nomine,domini noſtri Ie-
ſu Chriſti.i.ad gloriam Chriſti,non veſtram,& nõ ſolũ quæ facitis verbo vel opere,
ſed etiam omnia,ſint ad gloriã Chriſti.i.etiã cogitatiões.& ſi alia aliqua ſint. Vel ita
Quodcũq; facitis in verbo aut in opere,facite.Omne.i.perfectum,deo attribuendo,&
hoc eſt quod aperit ſubdens,facientes , Omnia in noĩe dñi Ieſu Chriſti.i.ad gloriam
Chriſti.vos dico tunc vere Agentes gratias,non legi,ſed Deo & patri per ipſum, Chri
ſtum,per quem dedit deus omnia.Tunc enim agimus gratias deo per Chriſtum,ſi mo E
Ambroſius. dum præceptorum eius cuſtodiamus.

Mulieres ſubditę eſtote viris ſicut oportet in domino. Viri diligite vxores
veſtras & nolite amari eẽ ad illas.Filii obedite parentib⁹ per oĩa:hoc.n placitũ ẽ
in domino.Patres nolite ad indignationẽ prouocare filios veſtros, vt nõ puſillo
animo fiant.Serui obedite per oĩa domini carnalibus,nõ ad oculũ ſeruiẽtes,qua
ſi hoĩbus placẽtes,ſed in ſimplicitate cordis timentes deũ.Quodcũq; facitis , ex
aĩo operamini,ſicut domino & nõ hominib⁹:ſcientes ꝙ a domino accipietis re-
tributionem hæreditatis.Domino Chriſto ſeruite.Qui enim iniuriam facit, re-
cipiet id quod inique geſſit,& non eſt perſonarum acceptio apud deum.

Mulieres,de moribus oẽs monuit hucuſq; communiter,nunc tranſit ad ſingularia
præcepta monens diuerſos ſeparatim,vt inuicem ſibi ſeruiant, non ſolum obediendo
Auguſtinus in iii ſen. vt mulieres viris,& filij parentibus,& ſerui dominis,ſed etiam conſulendo vt viri mu
Proſperi. lieribus,patres filij domini ſeruis.Hæc eſt.n.pax domeſtica, & cohabitãtiũ ordinata
Aug. ſuper a deo concordia,& clara iuſtitia.vt.ſ.qui excellunt ratione,excellant dominatione.
Geneſim. Hanc concordiã docet dicẽs,Mulieres ſubditæ eſtote viris:ſicut oportet.i. tã perfecte
Ambroſius ſicut deus mandauit.& hoc in domino,nõ contra dominũ. Et vos viri diligite vxores
veſtras,& nolite eſſe amari.i.acerbi,Ad illas.Per hoc rigorem dominij emollit,vt po F
teſtate qua præualet quis in dominatu vxoris,non nimis ſeuere vtatur.Et vos Filij o
bedite parentibus per omnia,hoc.n.placitum eſt.i.placet deo ſi per omnia obeditis:ita
tñ ſi in domino Obeditis.Et vos,Patres nolite prouocare filios veſtros ad indignatio
nem contra vos.Vel,Ad iracundiam.Alia litera.Vt non puſillo animo vel puſillani-
Aug. mes fiant,ſcilicet non potentes diutius pati.Modeſtos præcipit patres filijs,ne coarcta
in iiii.ſen. ti ab illis delinquant in illos,& deum offendant.Ira.n.inconſiderata res eſt,ita vt ali-
Proſperi. qñ nec ſibi parcat qui iraſcitur.Et vos,Serui obedite per omnia, ſed non contra domi
nũ,Dominis,non dico ſpiritualibus tantum,ſed etiam carnalibus, qui ſecundum car-
nem dominantur.Vos dico,Non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus,non deo Pla
centes.i.placere nolentes:ſed ſeruite, In ſimplicitate cordis,id eſt pura intentione , vt
quales eſtis in corde,tales extra ſitis.Vos dico, Timentes deum,quem non poteſtis fal
lere.Et quodcunq; facitis,operamini,non quaſi timentes pęnam ex deo ſed ex animo,
.i.ex voluntate. Sicut domino,ſeruiretis & non hominibus . Eam.n.deus innocẽtiam
probat,qua homo non metu pœne fit innocẽs,ſed amore iuſtitiæ.Nam qui tantum ti-
more non peccat quãuis non noceat alijs,ſibi tamen plurimum nocet : ſimulata inno-
centia,non eſt innocentia:ſimulata æquitas,non eſt æquitas:ſed duplicatum peccatũ,
in quo eſt & iniquitas & ſimulatio.Operamini,dico, Scientes,quod pro hac humilia-
tione Recipiens a domino retributionem hæreditatis æternæ,& præter alios dominos

A Domino, dominantium.ſ.Chriſto ſeruire, in his quæ iubet. Qui enim.q.d.ita eſt ſerui
endum vt dixi, non pro crudelitate dominorum dimittendum, quia Qui facit iniuriã,
ſiue dominus ſit ſiue ſeruus: Recipiet id quod inique geſſit.& hoc ideo ſ. Quia non eſt
perſonarum acceptio apud deum, nulli parcetur pro maioritate ſua.

CAPVT IIII.

DOmini quod iuſtum eſt & æquũ ſeruis pręſtare: ſcientes quod & vos
dominum habetis in cælo. Orationi inſtate vigilantes in ea, in gratia-
rum actione orantes ſimul & pro nobis, vt deus aperiat nobis oſtium
ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti: propter quod etiam vin-
ctus ſum, vt manifeſtem illud ita vt oportet me loqui. In ſapiẽtia ambulate ad
eos qui foris ſunt tempus redimentes. Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit cõ-
ditus: vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuiq; reſpondere. Quæ circa me ſunt
omnia vobis nota faciet Tychicus chariſſimus frater, & fidelis miniſter, & cõſer
uus in domino, quem miſi ad vos ad hoc ipſum, vt cognoſcat quæ circa vos ſunt,
& conſoletur corda veſtra cum Oneſimo chariſſimo & fideli fratre, qui ex vobis
B eſt, qui omnia quæ hic aguntur nota facient vobis. Salutat vos Ariſtarchus con-
captiuus meus, & Marcus conſobrinus Barnabæ, de quo accepiſtis mandata. Si
venerit ad vos, ſuſcipite illum. Et Ieſus qui dicitur iuſtus, qui ſunt ex circuncіſio
ne. Hi ſoli ſunt adiutores mei in regno dei, qui mihi fuerunt ſolatio. Salutat vos
Epaphras, qui ex vobis eſt ſeruus Ieſu Chriſti, ſemper ſollicitus pro vobis in ora
tionibus, vt ſtetis perfecti & pleni in omni voluntate dei. Teſtimonium enim illi
perhibeo quod habet multum laborem pro vobis, & pro his qui ſunt Laodiciæ,
& qui Hierapoli. Salutat vos Lucas medicus chariſſimus, & Demas. Salutate
fratres qui ſunt Loadiciæ & Nympham, & quæ in domo eius eſt eccleſiam. Et
cum lecta fuerit apud vos epiſtola hæc, facite vt & in Laodicẽſium eccleſia lega
tur, & ea quę Laodicenſium eſt, vobis legatur. Et dicite Archippo, Vide miniſte
riũ quod accepiſti in domino, vt illud ĩpleas. Salutatio mea manu Pauli, Memo-
res eſtote vinculorũ meorũ. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcũ. Amen.

Domini quod iuſtum &c.q.d.& vos Domini præſtate ſeruis quod iuſtũ eſt, pro ſerui
tio. Et æquum, per naturã, vt.ſ.homines reputetis. Scientes quoniam & vos dominum
habetis in cælo, quaſi non impotentem, & ideo talia exigite qualia vultis a vobis exi- Auguſtinus
C gi, ita faciunt viri iuſti. Boni enim ex fide viuentes, etiã adhuc ab illa ciuitate peregri de ver. euan.
nantes, qui imperant, ſeruiunt eis, quibus videtur imperare, quia nõ cupiditate ĩperant
dominandi, ſed officio conſulendi, & beneficia prouidendi, Orationi.q.d.ſingulatim
diuerſos monui. Cõiter autem oẽs vos moneo, Inſtate orationi vigilantes in ea.q.d.
etiã nocte inſtate, vel Vigilantes.i.non pigri. In ea oratione facta de futuris. Vos dico
manentes in actione gratiarũ de pręteritis. inſtante, dico, Orantes ſimul & pro nobis,
vt deus aperiat nobis oſtium ſermonis.i.os meum faciat apertum, quod ad hoc datum
eſt vt inde prodeat verbum. Os autem apertum eſt quando multa & magna dicit.&
ad quid velit ſibi aperiri os, oſtendit dicens.ſ. Ad loquendum myſterium Chriſti, id
eſt ad exponendum illud, quod eſt ſecretũ de Chriſto, id eſt natiuitatem, paſſionẽ, &c.

Propter quod opus.ſ.quia Chriſti ſecreta expono, Vinct9 ſum. Dico aperiat mihi os
ad loquendũ myſteriũ, & ita loquendũ Vt manifeſtem, aperte Illud, quod abſcondi-
tũ eſt infidelibus Ita cõſtanter & diſcrete, Vt oportet me, qui Aplũs ſum, Loqui. Vos
etiam ipſi, In ſapientia, dei, quam habetis, Ambulate. id eſt proficite vſq; Ad eos, illu-
minandos. Qui ſunt foris.i.extra eccliam. Caute conuerſandum eſt inter perfidos ne
ſcandalizentur, ne fiat eis occaſio blaſphemandi, & ne incitentur ad perſequendũ. Sa
piẽter ambulate dico, Non impedientes ſed redimentes tempus.i.aliquibus modis prę
parantes oportunitatẽ prædicãdi eis: & habito tẽpore, Sermo veſter ſemper ſit in gra-
tia, id eſt talis vt gratus ſit auditoribus. Vel, In gratia, prædicanda, non in lege
& ſit. Conditus ſale, ſapientiæ: ita, Vt ſciatis quomodo oporteat vos reſpondere vni-

cuiq;,quia aliter idiotæ,aliter literato,& alijs perſonis aliter & aliter reſpondendū eſt. D
Omnia autem quæ circa me ſunt.i.tribulationes quæ vndiq; ſunt,vel quæ non pertin
gunt vſq; ad animam:Nota faciet,& ideo nō fuerit opus ſcribi. Tychicus,per hunc cre
ditur miſiſſe epiſtolam, Chariſſimus frater,in ſide. Et ſidelis miniſter,in prædicatio-
ne. Et conſeruus,in aduerſis,& hoc,In domino.i.propter dominum. Quæ,ego,Miſi
ad vos ad hoc ipſum.i.ad ſimile aliquid.ſ. Vt cognoſcat quæ circa vos ſunt.Cauete er
go vobis,magis ſibi cauere debet qui ſe videt cognoſci. Miſi dico,Cum Oneſimo cha-
riſſimo noſtro & ſideli fratre qui eſt ex vobis,qui.ſ.& Tychicus,Omnia nota facient
vobis,quæ hic aguntur, Salutat vos Ariſtarchus concaptiuus meus.i.particeps,& ſoci
us laborum meorum.Et Marcus conſobrinus Barnabę:de quo, Marco vel Barnaba,
Accepiſtis mandata,iſta.ſ.quod diſceſſiſſet a me,& ideo non reciperetis illum:ſed Si
Ambroſius. modo venerit ad vos,excipite illū.Vel,Accepiſtis mādata.ſ.quod redijt ad me. & iō.
Si venerit ad vos exc.illum.Et Ieſus,ſalutat vos,Qui dicitur iuſtus.qui.ſ.iſti prædi-
cti,Sunt ex circunciſione,& idem tamen mecum aſſerunt de gratia.Hi ſoli,de Iudęis,
Sunt modo adiutores mei in regno dei,prædicando,Qui mihi,poſito in tribulatione,
Sunt ſolatio,vicem meam ſupplendo. Salutat vos Epaphras qui ex vobis eſt ſeruus
Chriſti Ieſu,non legis. Semper ſollicitus pro vobis in orationibus,in quibus pro vo-
bis orat,Vt ſtetis.i.perſeueretis.Perfecti & pleni in omni volūtate dei.ſ.velitis omnia
quæ deus vult, & nihil adiungatis præter ea quæ deus vult. Et vere ſollicitus eſt pro
vobis.Teſtimonium enim,illi Perhibeo,quod habet multū laborem pro vobis , non
ſolum orando,ſed etiam alijs modis.Eſtote ergo & vos pro nobis ſolliciti,& non ſo-
Ambroſius. lum pro nobis,ſed etiam Pro his qui ſunt Laodiciæ,& qui ſunt Hierapoli.Salutat vos E
Lucas,euangeliſta,Marcus chariſſimus,&Demas.Salutate fratres qui ſunt Laodicię,
& ſpecialiter,Nympham,quæ prædicatores recipit & ſuſtentat. Et quæ in domo eius
eſt eccleſiam.i.familiam.Et cum fuerit lecta apud vos hęc epiſtola,facite vt,&in Lao
dicenſium eccleſia legatur,& vobis legatur ea,vel vos legatis eam quæ Laod.i.quam
ego illis miſi,vel quā ipſi mihi miſerunt,vt videatis hic eſſe reſponſum quæſtionibus
illis.Ex hoc loco intelligimus quod generales ſunt inſtructiones apoſtoli,& ad homi
num profectum ſcriptæ ſunt epiſtolæ.Et,ipſi vos qui ſpiritu erraſtis olim, Dicite Ar
chippo vide miniſterium.i.eſto ſollicitus circa miniſterium.Quod accepiſti in domi-
no.i.in his rebus quæ ſunt domini.Vt illud impleas,vt ſicut per inobedientiam iſtorū
ceſſauit,ita per correctionem accingatur.Et nota quod præpoſitū eorum per eos ipſos
cōmonet,vt qui regendam eccleſiam eorum accepit ſit ſollicitus de eis . & quia plebis
cauſa ſcribitur epiſtola,ideo non ad rectorem deſtinatur,ſed ad eccleſiam. Salutatio.
q.d.vt ſciatis a me miſſam epiſtolam.Salutatio mea manu Pauli, ſcripta eſt.Et ante-
quam ſalutationem ponat,præmittit exhortationem dicens,Memores eſtote vinculo
rum meorum,id eſt in mente habete qua cauſa patiar,ſcilicet quia ſolam ſidem prædi
co.Hoc dicit vt tales ſe prebeant,pro quibus non ægre ferat ſe pati iniurias,vt ſimpli-
citer patiantur:vel vt pro eo orent,vt neceſſaria miniſtrent.Quæ autem ſit ſalutatio,
oſtendit addens,Gratia domini Ieſu ſit vobiſcum.Amen.

A

Argumentum in epiſtolam ad Theſſalonicenſes primam.

THeſſalonicenſes ſunt Macedones, qui accepto verbo veritatis perſtiterũt in fide, etiã in perſecutione ciuiũ ſuorũ. Præterea nec receperũt falſos apoſtolos, nec ea quæ a falſis apoſtolis dicebantur Hos collaudat apoſtolus ſcribẽs eis ab Athenis, per Tychicum diaconem, & Oneſimum acolythum.

CAPVT I.

PAVLVS & Syluan⁹, & Timothę⁹, eccleſię Theſſalonicenſium in deo patre noſtro & domino noſtro Ieſu Chriſto, gratia vobis, & pax. Gratias agim⁹ deo ſemper pro omnibus vobis, memoriã veſtri facientes in orationibus noſtris ſine intermiſſione: memores operis fidei veſtræ, & laboris, & charitatis, & ſuſtinẽ
B tię ſpei domini noſtri Ieſu Chriſti, ante deum & patrem noſtrum.

PAulus & Syluanus, &c. Hanc epiſtolam ſcribit apoſtolus Theſſalonicẽſibus. Theſſalonica metropolis eſt Macedoniæ, quæ eſt prouincia Græcorũ
Theſſalonicenſes ergo ſũt Macedones, qui facile ab apoſtolo conuerſi, nec
per tribulationes, nec per pſeudoprædicatores potuerunt moueri a fidei ve Aimo.
ritate Hos collaudat apoſtolus, eo quod in accepta gratia permanentes ad profectum
præmii virtutibus aucti ſunt meliora ſectando. Tantæ enim fidei imbiberant ſpiri-
tũ, vt ſpe futurorũ etiã a ciuib⁹ ſuis nõ credẽtibus, pericula deuoto aío pro noíe Chri
ſti ſuſtinerẽt. Erãt tñ inter eos aliqui otioſi & curioſi: aliqui ẽt de reſurrectiõe min⁹ ſẽ Ambro.
tiẽtes, & ideo nimis temere de morte amicorum dolentes, aliqui etiã eorũ erant forni
catores. Hos ergo ĩ hac epiſtola corrigit apoſtol⁹, & perfectos monet nõ cedere aduer
ſis pſeudoapoſtolis, & vt alios corrigant. Scripſit aũt ab Athenis. Et eſt intentio Apo
ſtoli in hac epiſtola prauos & incorrectos corrigere, & bonos ad perſeuerentiã aliorũ
que correctionem cohortari. Modus talis eſt, De more ſuo ſalutationem præmittit:
qua præmiſſa de bonis eorum gratias agit: commemorans non ſolum fidem & opera, Aimo.
ſed etiam conuerſionis modum & malorum ſuſtinentiam. & vt ad perſeuerandũ ma-
C gis eos prouocet, de ſuis quoq; laboribus & euangelij veritate, & prudenti inter eos cõ
uerſatione, & quanto affectu eos deſideret videre, interſerit. Deinde prauos, vt a luxu
ria, & otio, & curioſitate contineant, obſecrat: & mortuos reſurrecturos cõfirmat. Cir-
ca finem moralis eſt inſtructio. Præmittit aũt ſalutationem, dicens. Paulus, & Sylua-
nus, & Timothęus. Hi coadiutores fuerunt apoſtoli in illis inſtruendis, & in profectu
illorum pariter gaudebant, & ideo nominibus illorum præſcribitur ſalutatio, ſed ſen-
ſus & verba epiſtolæ ſolius apoſtoli ſunt. Hi, inquam, ſcribunt Eccleſiæ Theſſaloni-
cẽſiũ, cõgregatẽ, In deo patre & dño Ieſu Chro. q. d. quod ẽſt ecclía in vnitate fidei cõ
gregata eſt, deo patre operante, & Chriſto eius filio, & ante alia ſalutant in hunc mo-
dũ. Gratia, ſit Vobis & pax. Expoſita, ne exponas, ne actũ agas. Poſt ſalutationẽ pri-
mum cõfirmat bonos de profectu illorum, referens gratias deo a quo ſunt omnia bona Ambro.
hoc modo, Gratias agimus deo ſemper pro omnibus vobis, quia ſunt bona quæ in vo
bis ſunt, & a deo ſunt. Nos, dico, Facientes memoriam veſtri in orõnib⁹ noſtris vt per
ſtetis in bono. Orõnibus, dico, habitis Sine intermiſſiõe, certarum horarũ. Vñ autem
gratias agat, oſtendit, ſubdens. Nos, dico, Memores operis. i. confeſſionis Fidei veſtrę
Propriũ. n. opus fidei eſt confeſſio, Et laboris, veſtri, quem habuerunt pro ſe & pro pro
ximis: Et charitatis, habitæ in deũ & proximum. Et ſuſtinentiæ, habitæ contra mala
quæ ſuſtinentia eſt Spei, quia eam facit ſpes glorię. Non enim tanta mala poſſent ſu-
ſtinere, niſi ſpes eos confirmaret quæ ſpes non fruſtratur, quia eſt Domini noſtri Ieſu
Chriſti, qui bene poteſt & vult implere. Spei, dico, Exiſtentis ante deum & patrem no

ſtrũ,quia ita certi eſtis,ac ſi iã videatis eũ,& ita eos animat.Vel,Ante deũ ,exiſtit, quia ei bene placet,non ad aſpectum hominum.& eo auctore eſt. D

Scientes fratres dilecti a deo electionẽ veſtrã,quia euangeliũ noſtrũ nõ fuit ad vos in ſermone tantum,ſed & in virtute & ſpiritu ſancto, & in plenitudine multa ſicut ſcitis quales fuerimus in vobis propter vos.Et vos imitatores noſtri facti eſtis & domini,excipiẽtes verbũ in tribulatione multa cũ gaudio ſpiritusſancti,ita vt facti ſitis forma omnibus credẽtibus in Macedonia & in Achaia. A vobis enim diffamatus eſt ſermo domini, non ſolum in Macedonia & in Achaia ſed & in omni loco fides veſtra quæ eſt ad deum profecta eſt,ita vt non ſit nobis neceſſe quicquã loqui. Ipſi enim de nobis annunciant qualẽ introitũ habuerimꝰ ad vos,& quõ cõuerſi eſtis ad deũ à ſimulacris ſeruire deo viuo & vero,& expectare filiũ eiꝰ de cęlis q̃ ſuſcitauit ex mortuis Ieſũ,qui eripuit nos ab ira vẽtura.

Scientes,quaſi dicat,de his agimus gratias deo,quia ſcimus quod dilexit vos, & elegit ſola gratia.& hoc eſt quod ait,Agimus gratias deo.Sciẽtes,o Fratres dilecti a deo electionem veſtram,id eſt quod dilecti & electi eſtis a deo:quod per hoc ſcimus,quia euangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantum,id eſt, in oſtenſione verbo-
Aimo. rum, ſed In virtute miraculorum, quia multa fecit apud eos miracula, doctrinam eius confirmantia. Et in ſpiritu ſancto,quia per me recepiſtis dona ſpiritusſancti, & non parce,ſed In plenitudine multa. Hoc ideo dicit vt in nullo videantur ſibi minores eccleſiis Iudęorum, & gaudeant in dono dei qui participes illos facere dignatus E
eſt promiſſionis Abrahę.Sicut,&c.q.d.ita iſtud diuinum ſcimus,ſcilicet quod eſtis a deo electi,Sicut,vos ſcitis,iſtud viſibile.ſ.Quales.i.quã afflicti Fuerimus in vobis id eſt inter vos.& hoc Propter vos.i. pro veſtra ſalute.quaſi dicat per hoc etiam quod
Ambroſius. nos paſſi ſumus:in exẽplum vobis patet quod deꝰ & vos dilexit & elegit.Et vos.q.d. nos paſſi ſumꝰ in exẽplũ vobis,Et vos facti eſtis imitatores noſtri & dñi,qui ſuſtinuit crucem.Probra enim & iniurias a ciuibus ſuis tolerarunt ſpe futurorum,vnde æmuli dicuntur apoſtolorũ & ipſius domini,quia & dominus eadẽ a Iudęis paſſus eſt,& apoſtoli dominum ſequentes perſecutiones paſſi ſunt gaudẽtes,quia habiti ſunt digni pro
Aimo. noĩe dñi contumelias pati. Vos, dico, Excipientes verbum in tribulatione multa,noſtra.ſ.& veſtra,quia tribulatio non fecit vos dimittere verbum.Excipiẽtes,dico,Cum gaudio ſpiritusſancti,quod.ſ.fecit in vobis ſpiritꝰ ſanctus.Imitatores noſtri facti eſtis Ita vt ſitis facti forma.i.exemplũ confeſſionis & doctrinæ Omnibus credentibus, qui ſunt In Macedonia & Achaia,qui exẽplo veſtro non timent confiteri. Et vere forma
Aimo facti eſtis oĩbus.A vobis enim diffamatus.i.diuulgatus eſt,Sermo domini.i. ab exem-
Ambroſius. plo patientiæ veſtrę hoc proceſſit,quod alij verbum dei aperte prædicant.Diuulgatus eſt,dico,quia non ſolum In Macedonia & in Achaia,ſed in omni loco,adiacenti vobis & vicino,non ſolum ſermo,Sed fides veſtra,id eſt profectio fidei, Profecta eſt, id eſt proceſſit,Quæ,fides eſt,Ad deum,tantum,vt eſt in martyribus quod non eſt fides, eſt minus perfectorum qui & quæ mundi ſunt,cogitant. Proceſſit dico,Ita vt non ne- F
ceſſe ſit nobis quicquam loqui de vobis,ad alios incitandos.Ipſi enim de vobis, id eſt omnes alij Annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos,id eſt quam afflicti fuerimus quando venimus ad vos:& tamen Quomodo,id eſt quam vehementer Conuerſi eſtis,licet nos afflicti fuerimus,dico,Ad deum a ſimulacris,ad veritatẽ a ſimulatione,ad vnum a multis.Conuerſi eſtis dico,dico,Seruire deo viuo & vero, & ſeruiendo expectare filium eius venturum De cælis,id eſt a deo cõuerſi eſtis vt ſeruiatis deo ita pure,vt cõuenit ſeruire viuo & vero,qui in veritate eſt deus,& viuit æternaliter. Et in hac ſeruitute expectetis videre filium dei quando veniret, & non aliud deſideretis dari vobis quam videre Chriſtum ſecundum diuinitatem quem mali non videbunt. Vnde dicit ſcriptura, Tollatur impius ne videat filium dei. Quem, filium Suſcitauit,pater Ex mortuis.Ipſum.dico,per hoc factum ſuis dominum Ieſum,id eſt regem & ſaluatorem ſuorum. Qui,filius Eripuit nos ab ira ventura, quia & in baptiſmo dimittit peccatum,& in futuro liberabit a pœna.

CAPVT II.

A

NAm & ipſi ſcitis fratres introitum noſtrum ad vos,quia nõ inanis fuit,
ſed ãte paſſi multa & cõtumelijs affecti ſicut ſcitis in Philippis, fiduciã
habuimus in deo noſtro loqui ad vos euangelium dei in multa ſollicitu
dine. Exhortatio enim noſtra non de errore,neq; de immunditia,neq;
in dolo:ſed ſicut probati ſumus a deo vt crederetur nobis euangelium ita loqui
mur:non quaſi hominibus placentes,ſed deo qui probat corda noſtra. Neq; enim
aliquando fuimus in ſermone adulationis ſicut ſcitis,neq; in occaſione auaritiæ,
deus teſtis eſt:nec quærentes ab hominibus gloriam neq; a vobis,neq; ab aliis cũ
poſſemus vobis oneri eſſe vt Chriſti apoſtoli. Sed facti ſumus paruuli in medio
veſtrũ tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos:ita deſiderantes vos cupide,voleba-
mus tradere vobis,non ſolum euangelium dei,ſed etiam animas noſtras,quoni-
am chariſſimi nobis facti eſtis,

Nam ipſi. Hic de laboribus ſuis commemorat.q.d.ideo dico qualem introitum ha-
buerimus,& eius qualitatẽ non expono,quia non eſt neceſſe. Nam,vos Ipſi,o Fratres
ſcitis introitum noſtrũ ad vos.hoc de illo ſcitis,quia Non fuit inanis.i.facilis.i.non
fuit in proſperitate Seculari,quæ inanis eſt ſed fuit In multa ſollicitudine,pro aduer-
ſis quæ ſuſtinuimus.& propterea Habuimus fiduciam,non in aduerſis qui fragiles ſu-
mus:ſed In deo noſtro loqui ad vos euangelium dei,ſic & vos facite. Cõfidite.ſ.in deo
B non in vobis. Nos dico, Antequam,ad vos veniremus Paſſi,multa, Et contumelijs Ambroſiu
affecti in Philippis ſicut ſcitis. Ecce antequã veniremus ad vos & poſt paſſi ſumus , vt
non liceret confidere in nobis,& ita eſſet labor noſter inanis Hãc preſſurã quamnũc
memorat paſſus eſt in Philippis propter ſpiritum phitonem quem a puella deiecerat.
Vel ita. Hoc de introitu modo ſcitis,quia Non fuit inanis.i.propter nulla mala ceſſa Ambroſiu
ui loqui verbum dei,quod eſt ſignum deuoti & fidelis prędicatoris.ſ.ne in preſſura lo
qui verbum dei timeat. Inanis enim eſt ille qui terrore pręſenti,formidinẽ patitur prę
dicandi. Non fuit inanis,dico,Sed,licet Ante,eſſemus Paſſi & contumelijs affecti in
Philippis ſicut ſcitis,& apud vos In multa ſollicitudine.i.multum ſolliciti:nec tamen
extimuimus,Sed habuimus fiduciam in deo noſtro loqui ad vos euangelium dei. Per
hæc de ſe relata,& per illorum bene cœpta monet illos permanere in patiẽtia,Exhor
tatio enim. Hic contra pſeudoapoſtolos videtur incipere,commemorans de euangelij Aimo.
veritate, Deinde de ſua inter eos prudenti conuerſatione.q.d.merito habuimus fidu-
tiam in domino,quia Exhortatio noſtra.i.prædicatio qua exhortamur alios. Non,eſt Aimo.
De errore.i.de mendacio,ſed de veritate. Neq; de immunditia,ſicut ſunt carnales ob
ſeruantiæ poſt Chriſtum,vel vſus mulierum,& quorundam aliorum:quæ quidam prę
dicabant, Neq; in dolo.i.in fraude,& aſtuta hypocriſi:etiam veritas eſt quandoque in
dolo , quando.ſ.non amore veritatis & vtilitate auditorum prædicatur, ſed vt gloria
C vel aliquod lucrum acquiratur. Non in dolo,dico,Sed,potius Ita,vere & pura inten- Auguſtinus
tione Loquimur ſicut probati,& electi Sumus a deo,ad hoc Vt crederetur nobis,ſicut in lib. ſentẽ.
fidelibus, Euangelium. Loquimur,dico, Non quaſi hominibus placẽtes.i.placere quę proſperi.
rentes,quia nec ſpeciẽ placentis habemus. Sed,placentes Deo,quod Probat corda no
ſtra.i.probata facit,vt ſibi nõ hominibus placeamus,quod niſi ipſe operetur in nobis,
vitare nequimus. Quas enim vires nocẽdi haberet humanæ gloriæ amor non ſentit,
niſi qui ei bellũ indixerit:quia & ſi cuiq; facile eſt laudem non cupere dũ negatur,dif-
ficile eſt tamen ea non delectari cum offertur.& vere non quæro hoibus placerę. Nec
enim aliquando fuimus in ſermone adulationis,per quod alij placent hominibus, Si-
cut ſcitis.& vere non eſt in dolo prædicatio noſtra,quia Neq; in occaſione auari,non
dico in auaritia:ſed nec feci,nec dixi etiam in quo eſſet occaſio auaritiæ.& inde Deus
teſtis eſt,mihi qui nouit corda hoc enim non ita patet, Auaritiam non ſectamur,nec Ambroſius
gloriam.& hoc eſt, Neq; etiam ſumus quærentes gloriam ab hominibus,neq; a vobis,
neq; ab alijs,ſed a deo tantum. In hoc tangit pſeudoapoſtolos,qui ſe potius quam do
ctrinam domini commendari volebant. Apoſtolus autẽ qui gloriam non ad præſens,

ſed in futuro quęrebat,ſe humilem faciebat,vt dei prędicatio exaltaretur.Cum poſſe- D
mus.q.d.dico quod nõ in occaſione auaritiæ prædicauimus.Cum.i.quamuis poſſemus,
quod non pſeudo,Eſſe vobis oneri,vt nobis miniſtraretis neceſſaria.Poſſemus,dico,
Vt Chriſti apoſtoli.Intantum grauat pſeudo cauſam,vt ſe abnuere dicat cũ liceret illi
ſubſidia requirere,ad comprimendum illos,quibus non facultas erat,nec pudor poſcẽ
Ambroſius. di.Apoſtolicæ aũt poteſtatis debitum vocat onus,propter pſeudoapoſtolos,qui illud
indebite vſurpantes importune a plebibus exigebant.Sed facti.q.d.nihil horũ quæri
mus:Sed,potius Facti ſumus paruuli.i.humiles,In medio veſtrum.i.cõmuniter ad o-
mnes vos.& hoc pro bono:& ita ſollicite fecimus Tanquá ſi nutrix foueat filios ſuos,
non alienos.Alienos enim quádoq; nutrit mulier pro mercede,non ex amore,propri-
os vero ex dilectione.Ideo congrue ait,Tanquá ſi nutrix foueat filios ſuos,in hoc enĩ
Aimo. notatur labor,& humiliatio,& dilectio,quia non pro mercede fit.Hoc aũt ad intelligẽ
dam charitatem ſuá erga eos ſe dixiſſe ſignificat.dicens,Ita nos in toto labore noſtro
deſiderantes,non veſtra,ſed Vos.i.veſtrã ſalutem Cupide volebamus tradere vobis,
non ſolum euangelium dei,ſed & etiá animas noſtras,pro aſſertione euangelij,& hoc
ideo Quoniam chariſſimi nobis facti eſtis,fidem dei recipiendo,& vos bene nobis ap
plicando.& recte dico quod facti ſumus paruuli ſicut nutrix.

Memores enim facti eſtis fratres laboris noſtri & fatigatiõis,nocte & die ope E
rantes,ne quam veſtrum grauaremus, prædicauimus in vobis euangelium dei.
Vos teſtes eſtis & deus, quá ſancte & iuſte & ſine querela vobis qui credidiſtis
affuimus:ſicut ſcitis qualiter vnumquemque veſtrũ ſicut pater filios ſuos depre
cantes vos & cõſolantes, teſtificati ſumus vt ambularetis digne deo qui vocauit
vos in ſuum regnum & gloriam.Ideo & nos gratias agim⁹ deo ſine intermiſſio
ne,quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus dei:accepiſtis illud non vt
verbum hominum,ſed ſicut eſt vereverbum dei,qui operatur in vobis qui credi
diſtis.Vos enim imitatores facti eſtis fratres eccleſiarum dei quæ ſunt in Iudęa
in Chriſto Ieſu,quia eadẽ paſſi eſtis,& vos a contribulibus veſtris,ſicut & ipſi a
Iudæis qui & dominum occiderũt Ieſum & prophetas,& nos perſecuti ſunt, &
deo non placẽt,& omnibus hominibus aduerſantur,prohibẽtes nos gentibus lo-
qui vt ſalui fiant,vt impleant peccata ſua ſemper.Peruenit enim ira dei ſuper il
los vſq; in finẽ.Nos autem fratres deſolati a vobis ad tempus horæ,aſpectu non
corde abundantius feſtinauimus faciẽ veſtram videre cum multo deſiderio,quo
niam voluimus venire ad vos,ego quidem Paulus & ſemel & iterũ,ſed impedi
uit nos Satanas.Quæ eſt enim noſtra ſpes,aut gaudiũ,aut corona gloriæ?Non- F
ne vos ante dominum noſtrum Ieſum Chriſtum æſtis in aduentu eius?Vos enim
eſtis gloria noſtra & gaudium.

Memores enim eſtis o fratres laboris noſtri & fatigationis.Hoc addidit,quia eſt la-
bor ſine fatigatione.Et recte dixi fatigationis & laboris, quia Predicauimus vobis e-
uangelium dei operantes manibus noſtris nocte & die,ne quem veſtrum grauaremus,
accipiendo aliquid ab eo.hoc etiam faciebat vt pſeudo repelleret a prædicatione.Vos
enim.q.dic.ita ante conuerſionem nos habuimus erga vos ſicut & poſt conuerſionem.
Vos eſtis enim,& teſtis eſt deus quam ſancte, quantum ad vos: Et iuſte,quantum ad
proximum,faciendo debita: Et ſine querela ſcilicet non faciendo indebita,Affuimus
vobis qui credidiſtis,quando adhuc erant educandi.& ita hoc ſcitis Sicut ſcitis, hoc
aliud.ſ.Qualiter vos deprecantes vnumquemque veſtrum. Deprecantes,dico,Tan-
quam pater filios ſuos,id eſt tanto affectu,quanto pater filios. Et conſolantes vos,ſi
quis veſtrum de peccato, vel de alio ſollicitus erat. Teſtificati ſumus.i.ſub teſtimo-
nio ipſorum ſanctorum adiurauimus , Vt ambularetis , proficiendo, Digne deo.ſe-
quentes in operibus voluntatem eius,quod vtique debetis,quia ipſe eſt Qui vocauit,
Ambroſius. vocatione quæ eſt ſecundum propoſitum.Vos,cum eſſetis aduerſi In ſuum regnum
& gloriam ſcilicet vt eſſetis de regno ſuo quos hic regeret,& poſt in gloria coronaret.

A Ideo.ſ.quia vocauit nos,Et nos,non ſolum vos Agim9 gratias deo,quia hoc fecit de-
us Agimus,dico.Sine intermiſſione.Vocauit,dico,quia vos cito & firmiter recepiſtis.
quod ita ait,Quoniam cũ accepiſſetis a nobis verbum auditus dei.i.cũ accepiſſetis ſo
lo auditu verbum quod de deo eſt. Vel , Verbum auditus dei.i.quod audiuimus a deo
loquente in nobis.Vel,in quo auditur deus:cum,inquã,accepiſſetis.Accepiſtis illud,
non vt verbum hominũ.ſ.quaſi a ſapientibus eſſet, Sed ſicut verbum dei,vt vere eſt. Ambroſius
Tanta enim deuotione ſuſceperunt verbũ vt probarent ſe intellexiſſe dei eſſe doctri-
nam.Qui deus Operatur in vobis,quotidie opera bona Qui credidiſtis,venturi per ſi
dẽ In idipſum,quod credidiſtis Vos enim,Multa dixit contra pſeudo:hic iã monet ne
pro ſua vel apoſtolorũ tribulatione moueantur.q.d.in vobis operatur.& hoc effectus
indicat.Vos enim,o Fratres facti eſtis imitatores eccleſiarum dei quæ ſunt in Iudæa,
ædificatę In Chriſto Ieſu.i.in fide & inſtitutiõe ipſius Chriſti,imitatores facti eſtis,i
hoc vtiq;,Quia eadẽ paſſi eſtis.& vos a cõtribulibus veſtris,ſicut & ipſi,qui in Iudæa
ſunt, Paſſi ſunt a Iudæis,qui Iudæi adeo aſperi fuerunt, Quod & Chriſtũ dominũ oc
ciderunt,& prophetas,& nos,apoſtolos Chriſti perſecuti ſunt.Nos,dico,in quo putãt
ſe obſequi & placere deo,Et tamen Deo non placent,& omnibus hoibus.i.ſaluti oĩm
hominum Aduerſantur prohibẽtes nos loqui gentibus,vt ſalui fiant.Ideo hoc faciunt
Vt ſemper impleant peccata ſua.i.vt in peccatis permanendo ipſa peccata ſua & parẽ Aimo.
B tum conſumment:ſecundũ illud.Qui in ſordibus eſt,ſordeſcat adhuc:& vindictã pec
catis ſuis & parentũ debitam in ſe prouocẽt, Quadraginta quidẽ annos poſt paſſionẽ
domini dedit deus Iudeis ad pœnitentiã.Illis tranſactis cum nollent credere,cõpleta
ſunt peccata eorũ.Vnde dixit eis dominus,implete menſurã patrum veſtrorum. Quã
do aũt hęc dixit apoſtolus.Hieruſalẽ necdũ erãt impleta peccata,ſed cõpleta ſunt ve
niẽtibus Romanis.Vnde ſubdit,Peruenit enim.q.d.quod impleuerũt peccata,effect9 Aimo
indicat,quia Peruenit ira dei.i.vindicta dei,Super illos.ſ.opprimẽs illos Vſq; in finẽ.
Ira dei eſt aduentus Romanorũ quando perditi ſunt gladio,fame,peſtilẽtia,captiui-
tate,quę ira durat eis vſq; in finẽ ſeculi,quia ſemper erunt captiui.Vel ſicut quidã co-
dices habẽt,Præuenit ira dei.i.vindicta dei ante venit in hoc ſeculo Super illos , quæ
durabit Vſq; in finem,quæ ideo dicitur præuenire,quia vindictã futuri iudicij in quã
illi æternaliter puniãtur,præuenit hæc temporalis pœna,& poſt ſequitur æterna.Vel
de vindicta interiori agit.qua deus puniuit eos exęcando.q.d.ideo Implent.i.conſum
mant peccata,quia Peruenit ira.i.vindicta cæcitatis Super illos,opprimẽs illos vt ex Aimo.
cęcentur.& hoc Vſq; in finem.i.vſq; in æternã pœnã,Vel,Vſq; in finẽ ſeculi , quia in
fine ſeculi conuertentur Iudæi, quando Abrahã reuertetur ad pueros expectantes cũ
aſino.Nos aũt.Hic cõmemorat quanto effectu eos videre deſiderauerit.q.d.vos mul-
ta paſſi eſtis.Nos autẽ,o Fratres deſolati a vobis.i.cauſa veſtra,non noſtra,Ad tẽpus
C i.antequam ſciremus conſtantiam veſtrã. Nos,dico,remoti a vobis, Ore.i.ſermone,
Aſpectu.i.præſentia corporis:Non corde.i.dilectionis affectu.q.d.os & aſpectus ceſ-
ſant,quia vos alloqui nõ poſſum,nec videre:ſed cordis affectus & ſollicitudo nunquã
ceſſat.Nos,dico,deſolati Abundantius,quã ſi nihil pateremini:Feſtinauimus,& ideo
ſtate Videte faciem veſtram,propter maiorẽ inſtructionẽ,vt plene vos inſtruã,in quo
vobis mala fierent.Feſtinauimus videre,dico,Cum multo deſiderio, exhortandi vos.
Et vere feſtinauimus.Quoniam quidẽ,nos omnes Voluimus venire ad vos.Ego qui-
dẽ Paulus,qui plus alij curo,Et ſemel & iterum,volui venire.Sed Satanas,qui ſaluti Ambroſius
aduerſatur,Impediuit nos.Ideo magis cauete & timete, quo deus permiſit apoſtolum
impediri,ne veniret ad eos.Ad maiorẽ iſtorum eſt,ſi ſteterint eo abſente. Quæ enim.
q.d.ideo venire volui,vel ideo Satanas impediuit,quia Quæ eſt ſpes noſtra,hic ĩ præ
ſenti,Aut,in futuro quod erat Gaudium.ſ.præmium,quod erit cõmune omniũ bono-
rum.Aut corona gloriæ.ſ.præmium quod tantũ erit victorũ.Nonne vos,ſi ſteteritis
Ante dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum.i.in beneplacito dei.Vel quia Vos,eſtis An-
te dominum noſtrum,bene firmati. Nõne,inquam,Eſtis.i.eritis,Corona noſtra in ad
uentu eius.i.quando dominus venerit.q.d.eritis.Manifeſtum enim eſt quod perfectio
diſcipulorum gaudiũ & corona eſt magiſtrorum.Hi ſunt enim qui labores fructuum
ſuorũ edituri ſunt.Fructus enim magiſtri eſt obedientia diſcipuli,cuius bona conuer
ſatio,coronam dat magiſtro iudice Chriſto.Et vere tunc eritis corona noſtra.Enim.i.

quia & modo Vos eſtis gloria noſtra,apud alias eccleſias.& eſtis Gaudium, noſtrum apud nos.Et ſi modo gloria nobis eſtis,quid eritis nobis apud verum iudicem? D

CAPVT III.

PRopter quod non ſuſtinentes amplius,placuit nobis remanere Athenis ſolis,& miſimus Timothæum fratrem noſtrum & miniſtrum dei in euangelio Chriſti,ad cõfirmandos vos & exhortandos pro fide veſtra,vt nemo moueatur in tribulationibus iſtis.Ipſi enim ſitis quod in hoc poſit[i] ſumus.Nam & cum apud vos eſſemus prædicebamus vobis paſſuros nos tribulationes,ſicut & factum eſt,& ſcitis.Propterea & ego amplius non ſuſtinens miſi ad cognoſcendum fidem veſtram,ne forte tentauerit vos is qui tẽtat & inanis fiat labor noſter.Nunc autem veniente Timotheo ad nos a vobis,& annunciante nobis fidem & charitatem veſtram:& quia memoriam noſtri habetis bonam,ſemper deſiderantes nos videre,ſicut & nos quoque vos:ideo conſolati ſumus fratres in vobis,in omni neceſſitate & tribulatione noſtra per fidem veſtram,quoniam nunc viuimus,ſi vos ſtatis in domino.Quam enim gratiarum actionem poſſumus deo retribuere pro vobis in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante deum noſtrum,nocte ac die abundantius orantes, vt videamus faciem veſtram,& compleamus ea quæ deſunt fidei veſtræ?Ipſe autem deus, & pater noſter,& dominus Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtrã ad vos.Vos autẽ dominus multiplicet et abundare faciat charitatem veſtram inuicem & in omnes, E quemadmodum & nos in vobis ad confirmanda corda veſtra ſine querela in ſanctitate ante deum,et patrem noſtrum in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti cũ omnibus ſanctis eius,Amen.

Propter quod.ſ.quia eſtis gloria noſtra,vel quia ſumus deſolati pro vobis,Non ſuſtinentes amplius,ignorare ſtatum veſtrum,quia quaſi pondus erat,dũ neſcirem de conſtantia veſtra, Placuit nobis ſolis.ſ.mihi & Syluano Remanere Athenis, & miſimus Timothæũ fratrem noſtrum & miniſtrum dei in euangelio Chriſti,prędicando, Ad confirmandos vos,addendo ſiquid deerat vobis:Et exhortandos vos,vt in quibus eratis bonis,ſtaretis.& hoc Pro fide veſtra,defendenda,Vt nemo,veſtrum Moueatur, ab integritate fidei In tribulationibus iſtis,tranſitorijs. Ipſi enim.q.d. Nemo debet mori propter tribulationes,quia ad hoc deſtinati ſumus,quod ita ait, Ipſi enim ſcitis quod in hoc.i.in ferendis tribulationibus Poſiti ſumus,a Chriſto.i.deſtinati.Vel, In hoc.i.in tribulationibus Poſiti,ſtabiles Sumus,& vere in hoc poſiti ſumus.Nam cum apud vos eſſemus,prædicebamus vobis nos paſſuros tribulationes, ſicut patet, & factum eſt & ſitis, ſi nos præſciuimus & non fugimus,tunc & vos patimini qui hæc ſitis. Propterea.ſ.quia & nos paſſi ſumus, ne pro nobis terreamini,non ſolum propter alia

Ambro. quæ ſupra dixi. Et ego amplius,non ſuſtinens neſcire quid ageretur apud vos, Miſi F Timothæum,creatum ab apoſtolo epiſcopum Ad cognoſcendum fidem veſtram,ne forte is qui tentat.i.cuius officium eſt tentare.ſ.diabolus Tentet vos.i.deceperit: hoc de infirmis timendum erat.Et ne inanis fiat labor veſter.i.quicquid boni hucuſq; feciſtis.Nunc autem,q.d.miſi Timothæum ad cognoſcendum fidẽ veſtram.Nunc autem veniente Timothæo a vobis ad nos,& annunciante nobis fidem & charitatẽ veſtram, in aduerſis.ſ.quod non pro veſtris nec pro meis tribulationibus moti eſtis a fide & charitate dei.& quia Habetis bonam.i.vobis vtilem Memoriam noſtri.ſ.quod pro tribulationibus non voluimus.Vos,dico,Semper deſiderantes videre nos,pro exemplo.& vt de vobis gratularer,Sicut nos quoque,deſideramus Videre vos,ideo ſcilicet quia annunciauit hæc non pro præſentia eius : nos qui prius eramus deſolati, Conſolati ſumus.i.conſolationem accepimus.o Fratres in vobis.i.pro vobis, In omni neceſſitate.i.penuria,Et tribulatione noſtra.& quomõ dixerit pro vobis,exponit,ſubdens. ſ.per fidem veſtram quam audiuimus firmam.Vel,Per fidem veſtram,iuro.Conſolati ſumus,dico,& vere,Quoniam nunc,in hac miſeria Viuimus,quaſi in cælo eſſemus.

Si vos ſtatis,recti & firmi In domino.i.in fide domini,Quam enim.q.d.vere conſola
A ti ſumus,nam adeo,quod nõ dignas grates agere poſſumus.& hoc eſt quod ait,Quam
enim gratiarum actionem poſſumus deo retribuere pro vobis? Nihil enim eſt tam di-
gnum quod ſufficere poſſit ad compenſationem acquiſitæ ſalutis gentium.Nos dico,
poſiti In omni gaudio quo gaudemus.q.d.quod non cito tranſit. Propter vos, ſtantes Ambroſius.
Ante deum noſtrũ.i.in beneplacito dei.Nos,dico,Nocte & die orantes,vt videamus
faciem veſtram,& compleamus ea quæ deſunt fidei veſtrę:quæ olim non potuimus do
cere vos,quia eratis paruuli.Orantes dico,Abundantius,quam antea quia modo plus
poſſet addere eis.Nos oramus videre vos:Ipſe autem deus,qui poteſt,Et pater veſter,
qui vult bonum:Et dominus Ieſus Chriſtus,per quem omnia facit pater,Dirigat.i.fa
ciat directam,& ab impedimentis liberam Viam noſtram ad vos.Sine autem,veneri
mus ſiue non Dominus multiplicet vos,in numero fidelium & virtutum, Et abunda-
re faciat charitatem,vel veritatem Veſtram inuicem,inter vos:Et in omnes,etiam ini
micos:ita perfecte,Quemadmodum & nos in vobis,abundamus charitate.Dico vt fa
ciât charitatem veſtram abundare,ad hoc.ſ.Ad confirmanda corda veſtra , ita vt ſitis
Sine querela,ſ.ne vos de malis conqueramini.Vel ita,innocẽtes ſitis ne quis de vobis
poſſit conqueri.& vt ſitis In ſanctitate.i.in virtutum conſummatione.Per hoc exiſtẽ
tes Ante deum & patrem noſtrum.i.in beneplacito dei,non ad aſpectum hominum.
Vos,dico,poſiti mente In aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus ſanctis.i.
ſicut faciunt omnes ſancti.Vel exiſtentes Ante dominum noſtrum.i.in beneplacito
dei,vſq; In aduentu domini noſtri Ieſu Chrĩ,qui erit Cum omnibus ſanctis.i.cum qui
bus veniet ad iudicium.Amen,q.d.hoc vere erit.
B

CAPVT III.

DEcætero ergo fratres rogamus vos & obſecramus in domino Ieſu,
vt quemadmodum accepiſtis a nobis quomodo oporteat vos ambula
re & placere deo:ſic & ambuletis,vt abũdetis magis.Scitis enim quę
præcepta dederim vobis per dominum Ieſum.Hæc eſt enim volun-
tas dei ſanctificatio veſtra , vt abſtineatis vos a fornicatione,vt ſciat vnuſquiq;
veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore,non in paſſione deſide
rii,ſicut & gentes quæ ignorant deum.Et ne quis ſupergrediatur neq; circumue
niat in negotio fratrem ſuum,quoniam vindex eſt dominus de his omnibus ſicut
prædiximus vobis,& teſtificati ſumus.Non enim vocauit nos deus in immũditi
am,ſed in ſanctificationem.Itaq; qui hæc ſpernit,non hominem ſpernit,ſed de-
um,qui etiam dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis. De charitate autem fra-
ternitatis,non neceſſe habuimus ſcribere vobis.Ipſi enim vos a deo didiciſtis,vt
diligatis inuicem.Etenim illud facitis in omnes fratres,in vniuerſa Macedonia.
Rogamus autem vos fratres vt abundetis magis,& operam detis vt quieti ſitis,
C & vt veſtrũ negotiũ agatis,& operemini manibus veſtris ſicut præcepimus vo-
bis,& vt honeſte ambuletis ad eos qui foris ſunt,& nullius aliquid deſideretis.

Decętero ergo.Hactenus patiẽtiá perfectis in ſua vel illorũ tribulatione ſuaſit,nũc
de munditia minoribus ſuadet exhortans eos ad continentiá.q.d.quia abũdamus cha Aimo.
ritate in vobis.Decętero ergo,o Fratres rogam9 & obſecramus.Conſuetudo eſt apoſto
li vt verba duplicet vel triplicet vnũ habentia intellectũ,ſicut hic Rogamus,dico,In
domino Ieſu.i.ſi eum amatis,Vt.ſ.Ambuletis,perſeuerando in bono,vt etiam Abun
detis magis.i.magis ac magis creſcatis in fide & bonis operibus.Ambuletis,dico, Sic, Aimo
vtiq;,Quemadmodũ accepiſtis a nobis quomõ oporteat vos ambulare.i.viuere, & hu
ius vitę curſum perducere,in his ſine quibus nõ eſt ſalus:Et placere deo,in his quæ cõ
ſilio perfectionis adduntur.Ille enim placet deo qui fidẽ rectá,quá executione virtu- Aimo.
tum & perfectę operationis decorat.Vel ſecundũ aliam literá quæ eſt,Sicut & ambu- Ambroſius.
latis vt abundetis magis.Et eſt ordo,Rogamus,vt ambuletis ſubaudi,Quemadmodũ

Aimo. accepiſtis,audiendo & intelligendo,A nobis.i.a me,& a Syluano.Quomodo oporteat vos ambulare & placere deo,ſicut & ambulatis,recte conuerſando.& rogamus Vt abundetis magis.hoc non mutatur.Scitis enim.q.d.ideo moneo vos abũdare & placere deo,quia ſcitis Quæ præcepta.i.quam honeſta & quam vtilia Dederim vobis.Illa, dico,hominibus oſtenſa Per dominũ Ieſum.Author ipſe commendat ea,& vere bona ſunt.Hoc eſt enim voluntas dei,hoc eſt præceptũ dei,hoc eſt quod deus vult,quia vobis prodeſt:nõ ipſi.ſ.Sanctificatio veſtra.i.vt vos ſanctificetis bene operãdo:& Vt abſtineatis.q.d.lõgeremoti.Vos,qui Chriſti eſtis,A fornicatione,omni.ſ.carnali & ſpũali.ita abſtineatis,Vt ſciat vnuſquiſq; veſtrum ſuum vas.ſ.corpus ſuum quod eſt vas animæ,Poſſidere,coercendo In ſanctificatione,virtutum,Et honore,ne inhonoretur aliqua turpitudine:ſed ſicut ſtudet officiorum ſuorum vaſa munda ſeruare,ita mẽbro D

Aimo. rum ſuorum officinas ſtudeat per continentiã honorabiles exhibere.Vel ita,Vt ſciat q.d.i.ab illicito abſtinete,vt nec licito abutamini:Sed ſciat vnuſquiſq; veſtrũ poſſidere vas.i.vxorem dominando ei.hoc,In ſanctificatione.ſ.abſtinendo a coitu:Et honore.ſ.nõ turpiter abutendo.Ea poſſideat in ſanctificatione,dico,& Non in paſſione deſiderii,vt nec ſaltẽ deſiderium ſit quod eſt paſſio & læſio animæ:Sicut & gentes faciunt,quibus non debetis eſſe ſimiles:quia ipſe ſunt Quę ignorant deum.Et hęc præcepta dedi Nequis,violentia Supergrediatur,neq; dolo circunuenia fratrẽ ſuum in ne E
gotio,priuato vxoris.vel inquolibet negotio.Ideo abſtinete ab his,Quoniam vindex eſt dominus de his oĩbus.i.de fornicatione.deſiderio,adulterio,vel fraude.Vindex eſt dico,ſicut prædiximus vobis.Et teſtificati ſumus.i.ſub teſtimonio ſcripturarũ proba-

Aimo. uimus.Non enim.q.d.ideo ab iſtis abſtinendum eſt,quia Non vocauit nos deus in immũditiã.ſ.vt immunditiæ ſeruiamus,Sed in ſanctificationẽ.i.vt ſancte viuamus. Et quia deus vocauit non in immunditiã,Itaq; qui hæc ſpernit,quæ prędiximus,Non hominem,ſolũ Spernit,ſed deum:cuius præcepta ſunt, Qui loquitur per eos meum, qui

Ambroſius. etiã ad hæc peragenda,Dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis.Ne ergo tantum auditorem ſpernatis,qui in corpore ſubdito peccatis non habitat.Vel,Dedit ſpiritũ ſuum ſanctũ in nobis,apoſtolis,vt maior eſſet nobis anthoritas arguendi:cõtra cuius authoritatẽ agi,non eſt tutũ.De charitate aũt.q.d.de his prædictis fuit opus vt ſcriberẽ vobis:ſed De charitate fraternitatis,qua fratres diligatis,Nõ habuimus neceſſe ſcribere vobis,ideo nõ fuit neceſſe ſcribere.Enim.i.quia,Vos ipſi didiciſtis a deo.i.præcepto ipſius Chriſti,dicẽtis,Mandatum nouũ do vobis,Vt diligatis inuicem,Vel,Didiciſtis a deo,per inſpirationẽ,vel per effectũ,quia ipſa miſertꝰ eſt nobis.Et,ideo etiã nõ fuit neceſſe, Enim.i.quia vos Facitis illud.ſ.opus dilectionis In omnes,fratres,qui ſunt In vniuerſa Macedonia. Rogamus aũt.q.d.facitis opus dilectionis,ſed tamẽ Rogamus vos,o Fratres vt magis abundetis,in charitate.Et; operam detis vt quieti ſitis,a curioſitate.Et nota quod ait,Operam detis.q.d.difficile eſt dimittere conſuetudinẽ. ſed co F
gite vos etiam Vt veſtrum negotiũ agatis,dimiſſis alienis,quod nobis vtile eſt in emẽdatione vitæ veſtræ. Et operemini manibus veſtris,quod adiuuat vos quietos eſſe.illud enim malum ex otio venit.& hæc faciatis ita,Sicut pręcipimus vobis,& ideo operemini manibus, Vt honeſte ambuletis ad eos qui foris ſunt:& nullius aliquid deſideretis.q.d.ideo opus eſt agendum non otiandum,quia & honeſtum eſt,& quaſi lux ad infideles,Et non deſiderabitis rem alterius,nedum rogetis vel tollatis aliquid.

Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus,vt non contriſtemini ſicut & cæteri qui ſpem non habent.Si enĩ credimus quod Ieſus mortuus eſt & reſurrexit,ita & deꝰ eos qui dormierunt per Ieſum adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini quia nos qui viuimus,qui reſidui ſumus in aduentu domini non præueniemus eos qui dormierunt.Quoniam ipſe dominꝰ in iuſſu & in voce arcangeli.& in tuba dei deſcendet de cælo,& mortui qui in Chriſto ſunt,reſurgent primi.Deinde nos qui viuimꝰ,qui relinquimur,ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera , & ſic ſemper cum domino erimus. Itaque conſolamini inuicem in verbis iſtis.

Nolumus autem vos,&c.Poſt exhortationem de continentia,& poſt correctionem a
A curioſitate mortuos reſurrecturos confirmat,& per Chriſti reſurrectionem,& ſua au-
thoritate:quaſi dicat,non ſolum hæc prędicta volumus vos ſcire,ſed etiam nolumus
vos ignorare,iam De dormientibus,id eſt de mortuis,quia reſurrecturi ſunt.Vnde &
mortuos recte dormientes appellat ; quia quaſi dormientes integri , & cito de ſomno
mortis reſurgent. Vt non contriſtemini,inconſolabiliter de morte amicorum , Sicut Aimo.
& cæteri,id eſt infideles, Qui ſpem non habent reſurrectionis & incorruptionis ęter-
næ.Ammonet nos apoſtolus,vt de mortuis chariſſimis noſtris nõ contriſtemur,ſicut
& cæteri qui ſpem non habent.Non ait,tantum,Vt non contriſtemini,ſed addidit.Si
cut & cæteri qui ſpem non habent,id eſt reſurrectionis.Neceſſe eſt enim vt contriſte
ris,ſed vbi contriſtaris,conſoletur te ſpes:nam ideo & dormientes eos appellat ſcriptu
ræ conſuetudo veriſſima,vt cũ dormiẽtes audimus,euigilaturos minime deſperemus.
Eſt ergo de mortuis eis qui diliguntur quędam triſtitia quodammodo naturalis.Mor
tem quippe horret natura,nec mors homini accideret,niſi ex culpa pręcedẽti.Hinc igi
tur neceſſe eſt vt triſtes ſimus,quando nos morientes deſerunt quos amamus.Quia &
ſi in æternum nouimus eos non relinquere nos mãſuros,ſed aliquantulum præcedere
ſequuturos:tamen mors ipſa quam natura refugit cũ occupat dilectum , contriſtat in
nobis ipſius dilectionis affectum.Contriſtamur ergo in noſtrorũ mortibus neceſſitate
amittendi,ſed cũ ſpe recipiendi.Inde angimur,hic cõſolamur,inde infirmitas animũ
afficit,hinc fides reficit:inde dolet humana conditio,hinc ſanat diuina promiſſio.Mo
uere autem poteſt quomodo dominus flebat mortuum,continuo eo iubente victurum:
non mortuum flebat quem ipſe ſuſcitauit,ſed mortem quam homo peccando contra-
B xit.Si enim peccatum non præceſſiſſet,ſine dubio mors non ſubſecuta fuiſſet.Secuta
eſt ergo & mors corporis,quam præceſſit mors animæ.Mors animæ præceſſit deſeren
do Deum,& mors corporis ſequuta eſt deſerente anima. Hac deſeruit deum volens,
hac coacta eſt deſerere corpus nolẽs.Ac ſi illi diceretur:Receſſiſti ab eo quem dilige
re debuiſti,recede ab eo quod dilexiſti.Quis enim vult mori prorſus? Nemo,& ita ne
mo,vt Petro diceretur,Alius te cinget,& ducet quo tu non vis. Si nulla eſſet mortis
amaritudo,nulla eſſet martyrum fortitudo.Ideo non ait tantum,Vt non contriſtemi-
ni,ſed addidit, Sicut & cæteri qui ſpem non habent. Proinde pompa funeris,agmi- De pompis exequiarum.
na exequiarum, ſumptuoſa diligentia ſepulturæ , monumentorum opulenta con-
ſtructio,viuorum ſunt qualiacunque ſolatia , non adiutoria mortuorum. Oratio- De adiutoriis mortuorum.
nibus vero ſanctæ eccleſiæ , & ſacrificio ſalutari , & eleemoſynis quæ pro eorum
ſpiritibus erogãtur , non eſt dubitandum mortuos iuuari,vt cum eis miſericordius
agatur a domino quam meruerunt eorum peccata.Hoc enim a patribus traditũ vni-
uerſa obſeruat eccleſia,vt pro eis qui in oratione corporis & ſanguinis domini defun
cti ſunt,cum ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorantur, oretur,ac pro illis quo
que id offerri commemoretur.Cum vero eorum cõmendãdorum cauſa opera miſeri Quid proſit
cordię celebrentur,quis eis dubitet ſuffragari,pro quibus orationes deo nõ inaniter qualiter proſit defunctis.
erogantur? Non eſt ambigendũ iſta prodeſſe defunctis,ſed talibus qui ita vixerũt an
C te mortẽ,vt poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortem . Nam qui ſine fide operante per
dilectionem,eiuſque ſacramentis de corporibus exierũt,fruſtra illis à ſuis huiuſmodi
pietatis impenduntur officia,cuius dum hic eſſent fidei pinore caruerunt,non miſeri
cordiam ſibi theſaurizantes,ſed iram.Non ergo mortuis noua merita comparantur,
cum pro eis boni aliquid operantur ſui:ſed eorum pręcedẽtibus meritis conſequẽtia
iſta redduntur.Non enim actum eſt niſi cum viuere hic deſtitiſſent:& ideo iſtã finiẽs
quiſque vitã,niſi quod meruerit in ipſa,non poterit habere poſt ipſam. Permittantur
itaque pia corda de ſuorũ charorũ mortib9 cõtriſtari dolore ſanabili: & conſolabiles
lachrymas fundant conditione mortali,quas tamen reprimat fidei gaudiũ,qua credũ
tur fideles quando moriũtur, aliquãdo tandẽ a nobis abire,& ad meliora tranſire.Sit
pro virib9 cura ſepeliẽdi & ſepulcra conſtruẽdi,quia hæc ĩ ſcripturis ĩter opera bona
deputata ſunt:nec ſolũ in corporibus patriarcharum & aliorum ſanctorũ , ſed etiam
in ipſi9 domini corpore laudati ſunt qui iſta fecerunt. Impleant igitur hæc hoĩes erga
ſuos officia poſtremi muneris, & ſui humani lenimenta mœroris. Verum illa quæ ad-
iuuant ſpiritus defunctorum.ſ.oblationes,erogationes eleemoſynarum multo pro eis

obſeruantius abundantiuſq; impendant. Poterat enim deus hæc donate credētibus, vt D
Augu. in lib. de bapi. par. nec iſtius experirentur corporis mortem: ſed ſi hoc feciſſet, carni quædá fœlicitas ad-
deretur, minueretur aūt ſidei fortitudo. Sic enim homines mortem iſtam timerent, vt
non ob aliud fœlices diceret eſſe Chriſtianos, niſi quòd omnino mori nō poſſunt. Ac
per hoc nemo propter vitam futurá ad Chriſti gloriam feſtinaret, ſed propter mortis
moleſtiá remouendam, & ſic delicate quodammō crederetur in Chriſtum. Plus ergo
gratiæ pręſtitit fidelibus ſuis. Quid. n. magnū eſſet videndo non mori eos qui crederēt
credere & ſe non moriturū? Quanto maius eſt, quáto fortius, quáto laudabilius ita cre
dere vt ſe ſperet moriturū, quia ſine fine victurum? Vnde & cari eius ſuperſtites cōſo-
Augu. in ſer. de ver. apo. lari queūt in triſtitia mortis amici. Qui enim mirum ſi contriſtaris, vbi corpus quod
viuit ex anima, fit exanime diſcedēte anima? Qui ambulabat, iacet: qui loquebatur, ta
cet: clauſi oculi, lucem non capiunt: aures nulla voce pateſcunt: oīa membrorum offi-
cia conquieuerunt: non eſt qui moueat greſſus ad ambulandū, manꝰ ad operandū, ſen
ſus ad percipiendū. Nonne iſta eſt domus quá neſcio quis inuiſibilis habitator orna-
bat? Diſceſſit qui non videtur, remáſit quod cū dolore videatur: iſta eſt cauſa triſtitiæ,
ſed huius triſtitiæ ſit conſolatio, quod ſequitur, Si enim, &c. q. d. non inconſolabiliter
debetis cōtriſtari. Enim. i. quia, Credimus quod Ieſus mortuus eſt, hoc videtur obeſſe
reſurrectiōi. ſed attēde quod ſequitur, Et reſurrexit, & ſi hoc eſt, debemꝰ credere quod E
ſicut Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, ita Et deus eos qui dormierunt, morte, Per Ie
ſum adducet. i. in fide Ieſu. Vel, Per Ieſum, ſemper euntes. i. qui eū ſequēdo venerunt
Aimo. ad ſomnum mortis. q. d. non ſolū illos qui viui inuenientur, ſed etiá mortuos de quibꝰ
dubitatis: non ſolum ſuſcitabit, ſed etiá Adducet: & ſi incinerati ſunt, tamē Adducet,
vt ſint cum eo, immortales, & in eadē beatitudine. Miram rem ait apoſtolus, Chriſtum
enim qui iam viuit, & reſugens a mortuis, iá non moritur, dicit mortuū: & electos mor
tuos, dicit dormientes. Chriſtum ergo appellat mortuū, vt dum audimꝰ illum mortuū
fuiſſe, & reſurrexiſſe: nos quoq; ſperemus reſurrecturos per virtutem diuinitatis eius.
Electos autem ideo dicit dormiētes, quia nemo tá facile poteſt ſocium excitare a ſom
no, quam facile omnes excitabuntur a ſomno mortis. Hoc enim. q. d. & vere adducet.
Aimo. nam hoc ordine quod viui teperti, non præuenient mortuos, & ſi illos magis putatis
cum Ieſu adducendos. & hoc eſt quod ait, Hoc enim dicimus vobis in verbo domini,
quia hoc deus nos docuit, Quia nos qui viuimus & qui reſidui ſumus in aduentu do-
mini non præueniemus, reſurgendo, Eos qui dormierunt, longo tempore. i. illi de no-
bis qui viui inuenientur, & qui omnibus præcedētibꝰ ſanctis, vel qui erūt reſidui tor
mētis Antichriſti, vū ſunt digniſſimi, nō pręueniēt mortuos: adeo erit feſtinata reſur
rectio mortuorū. Et nota quod ait, Nos qui viuimus. Sic. n. vidētut hæc verba apoſto
li ſonare, quaſi apoſtolus ſuo tēpore demōſtrauerit diē iudicij venturū. Quocirca &
Theſſalonicēſes legētes hanc epiſtolá, putauerunt tempore apoſtoli diē iudicij vētu F
rum. Vñ & alia ſcribitur epiſtola, vbi hortatur eos ne terreantur, quaſi inſtet dies do
mini. In perſona ergo electorū loquitur qui viui in corpore. inueniēdi ſūt ī aduētu do
mini: & ſe illis vltimis ideo cōmemorat, quia cū eis vnū corpus ē, & apoſtoli illis vl-
timis ſimiles ſunt in paſſionibus. Et vere viui reperti non præuenient mortuos in re-
ſurrectiōe, quin potius Mortui qui in Chriſto ſunt, id eſt qui ī Chriſto iterū quieſcūt
Primi reſurgēt, quod poterit Chriſtus facere, Quoniam ipſe dñs eſt: & ipſe Deſcen
det In propria perſona De cælo, localiter. Vel, De cælo, id eſt de occulto. Deſcēdet,
dico non humilis, vt prius: ſed In iuſſu, id eſt īperio. i. iubēs vt dominus: Et in voce,
qua dicet. Surgite mortui. Voce, dico, Archangeli, ſcilicet ſuiipſius archágeli, vel an
gelorū, quę faciet reſurgere mortuos: de qua voce addit, Et ī tuba, Tuba náque erit ma
gna vox angelorū quæ dicitur tubæ, quia manifeſta etit: vel ideo in tuba dicit̄ deſcēde
re, quia manifeſte veniet. Vñ, Videbit omnis caro ſalutare dei. Vel ideo ait, In tuba,
Aimo. quia quaſi ad bellū veniet ſicut tuba in bellis ſonat, quia tunc inimicos debellabit: &
ſicut tuba in feſtis ſonat, ſic amicos ad ſolennitatē æternæ gloriæ inuitabit. Vox er-
Ambroſius go illa erit quaſi tubę ſuos excitás, & malos terrēs: quę tuba erit Dei. i. Chri. Vel, Dei
erit, quia ei deꝰ dabit efficaciá. Dico quod mortui reſurgēt primi, Deinde nos qui viui
mꝰ, & Qui relinquimur. i. illi qui de nobis viui erunt, & reſidui Antichriſto. Rapie-
mur, ab angelis, Simul cum illis, qui nos præceſſerunt ad requiem, In nubibus, quia

nubes ſuſcipient eos vel nos vt Chriſtum in aſcenſione nubes ſuſcepit. Vnde aſius in- Aimo.
A terpres dicit, Rapiemur baiulis nubibus. Rapiemur, dico, Obuiam Chriſto in aera. in
ipſo aũt raptu mors erit eorum & reſurrectio. Vt quaſi anima per ſoporem egreſſa de Ambroſius.
corpore, eidem in momẽto reddatur. Videtur tamen apoſtolus quantum ad verba per- Auguſtinus.
tinet, aſſerere quoſdam in fine ſeculi adueniente Chriſto cũ futura eſt reſurrectio mor
tuorum, non eſſe morituros, ſed viuos repertos in immortalitatẽ repente mutãdos: ſed
vellem de his verbis potius audire doctiores. Quæri enim ſolet vtrum illi quos viuos
inuenit Chriſtus, nunquam omnino morituri ſint, an ipſo temporis puncto quo rapiẽ
tur obuiam Chriſto ad immortalitatẽ mira celeritate ſint trãſituri. Non enim dicẽdũ Auguſtinus de ciui. dei.
eſt fieri non poſſe vt ſuper aera in ſublime portentur in illo ſpatio, & moriãtur & reui
uiſcant. Ad hunc aũt ſenſum quo æſtimemus illos quos hic viuos inuenturus eſt domi Auguſtinus in eodem
nus in ipſo paruo ſpatio, & paſſuros mortem, & accepturos immortalitatẽ, Apoſtolus
nos vrgere videtur, vbi dicit, In Chriſto omnes viuificabimur. Et alibi, Quod ſeminas
non viuificatur, niſi prius moriatur. Cur autem nobis incredibile videatur illã multi-
tudinem corporum in aere quodãmodo ſeminare, atq; ibi protinus immortaliter & in
corruptibiliter reuiuiſcere cum, credamus in ictu oculi futuram reſurrectionem, & in
membra ſine fine victura tanta ſubtilitate, tanquam inæſtimabili velocitate reditutũ
antiquiſſimorum cadauerum puluerem! Nec ab illa ſentẽtia illos arbitramur futuros
immunes qua dictum eſt, Terra es, & in terram ibis. i. hoc ibis amiſſa vita, quod eras
antequam ſumeres vitam. Hoc eris exanimatus, quod eras antequam eſſes animatus.
Nos ergo electi, Rapiemur obuiam Chriſto in aera. & ſic. i. immortales facti, Semper
cum domino erimus. Quod enim ait, Et ſic ſemper cum domino erimus, non ita acci-
B piendum eſt, quaſi in aere nos dixerit cum domino ſemper manſuros, quia nec ipſe ibi
manebit: ſed ita, Et ſic. i. habentes corpora ſempiterna. Semper erimus cum domino,
vbicunq; cum illo fuerimus. Habent autem omnes animæ cum de ſeculo exierint di- Auguſtinus de ciui. dei.
uerſas receptiones, habent gaudium bonæ, tormenta malæ: ſed cum facta fuerit reſur
rectio, bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum Augu. ſuper Ioannem.
corpore torquebuntur. Itaque. &c. quaſi dicat, quia omnes reſurgemus, & cum Chriſto
erimus. Itaq; cõſolamini. de morte amicorum, Inuicem, alter alterum. In verbis iſtis,
tantæ ſpei. Pereat contriſtatio, vbi eſt tanta conſolatio. Detergatur luctus ex animo, fi Nota.
des expellat dolorem. In tanta ſpe nõ decet eſſe triſte templum dei, ibi habitat bonus
conſolator, ibi qui nõ fallit promiſſor. Quid enim mortuum diu plangimus? inquies:
quia mors amara eſt, ſed per illam tranſiuit & dominus. Conſolemur ergo nos: ſed di-
ces, Poteſt non condolere cor humanum, defuncto chariſſimo? Imo melius cum dolet
ſanatur cor humanum, quam non dolendo fit inhumanum. Maria enim dominum
quærebat, & mortuum fratrem dolebat.

CAPVT V.

DE temporibus autem & momentis, fratres non indigetis vt ſcribamus
vobis. Ipſi enim diligenter ſcitis, quia dies domini ſicut fur in nocte ita
C veniet. Cum enim dixerint, pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuper
ueniet interitus, ſicut dolor in vtero habentis, & non effugient. Vos
autem fratres non eſtis in tenebris, vt vos dies ille tanquam fur comprehendat.
Omnes enim vos filii lucis eſtis, & filii diei. Non ſumus noctis neq; tenebrarum.
Igitur non dormiamus ſicut & cæteri, ſed vigilemus & ſobrii ſimus. Qui enim
dormiunt: nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt. Nos autem qui di-
ei ſumus, ſobrii ſimus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam ſpem ſalutis;
quoniam non poſuit nos deus in iram, ſed in acquiſitionem ſalutis per dominum
noſtrum Ieſum Chriſtum qui mortuus eſt pro nobis vt ſiue vigilemus, ſiue dor-
miamus, ſimul cum illo viuamus. Propter quod conſolamini inuicem, & ædifica
te alterutrum, ſicut & facitis.

De temporibus aũt. q. d. de reſurrectione indiguiſtis vt ſcribem vobis: ſed De tempo

Aimo. ribus.i.aduẽtus domini.i.an ęſtate, vel hyeme:an die,vel nocte.& de Momẽti.ſ.quã D
hora diei vel noctis vẽturus ſit Chriſtus.Non indigetis,o Fratres,vt Scribam vobis,
quia nihil ſcriberẽ,niſi quod ſcitis.ſ.clam venturũ.& hoc eſt quod ait,Vos Enim ipſi
diligenter,inquirẽdo ſcripturas,Scitis quia dies domini.i.tẽpus aduẽtus domini,quod
dicitur dies,non pro tempore diei, ſed quia tunc oĩa aperta erunt.& dicitur Domini,
quia hic eſt dies hominum pro libitu ſuo agentiũ,ſed tunc erit dei in virtute iudicãtis.
Dies , inquam,ille ita improuiſus Veniet,malis:tunc , quod etiã in obitu cuiuſq; ſit,
Sicut fur , venit:non dico die,ſed In nocte,cũ latentius venit,& homines dormiunt:
tuncoĩa ſurripit,vt qui diuitem ſe putabat dormiens,euigilans nihil inueniat.Ita mul
Aug. in epiſ. ad Iſichium ti bene ſecurii,nihil boni ſe habere tunc inuenienti:propter hoc cœpit agere de tẽpori
bus vt moneret cauere ſibi ne ita deprehẽdantur.Non ergo poſt quantum tẽporis hoc
futurum ſit,ſed quomodo futurum ſit,opus eſt ſcire:vt curent filij lucis eſſe , & parato
corde vigilare,qui nolunt ab illa hora ſicut a nocturno fure cõprehẽdi.Nam ſi ad ca
uendum hoc malũ.i.ne hora domini tanquã fur inueniat imparatum, opus eſſet noſſe
tẽporum ſpatia,nõ diceret apoſtolus non eſſe opus vt hoc ſcriberet,ſed hoc potius ſcri
bendum eſſe iudicaret.Nunc aũt non illis eſſe opus monſtrauit, quibus ſufficiebat vt
Auguſtinus. ſcirent imparatis atq; dormiẽtibus horam domini ſicut furem eſſe venturam,atq; hoc
ſciendo vigilarẽt.Cum enim.q.d.vere ſicut fur veniet:quia incautus veniet.& hoc eſt
quod ait,Cum enim.Carnales nõ areſcentes prę timore & expectatione, ſed madeſcẽ
tes prę libidine,Dixerint,pax eſt,nobis,nũc in præſenti.Et ſecuritas,de futuro: Tunc
repentinus eis ſuperueniet interitus , id eſt ſubitanea perditio diei iudicij. Nam ſicut
in verbis prophetæ Danielis inuenitur , regnabit Antichriſtus & miniſtri eius tribus E
annis & dimidio,& interficientur ab illo Helias & Enoch, ſicut in Apocalypſi habe-
tur:tunc erit talis tribulatio,qualis ante non fuit , nec poſt erit:& poſtea interficietur
Antichriſtus a Michaele,& maxima pars ſuorum.Poſt mortem vero Antichriſti,quã
draginta dies concedentur bonis ad pœnitentiam qui titubauerunt in perſecutione il-
la.Miniſtri autem Antichriſti gaudebunt illis diebus ducentes vxores,& conuiuia cę
lebrantes,& ioca diuerſi generis exercentes ac dicentes,licet princeps noſter mortuus
Ambroſius ſit,modo habemus pacem & ſecuritatem:& cum talia dixerint.ſuperueniet eis interi-
Aimo. tus ita grauis & ſubitus,Sicut,eſt Dolor,mulieris,vel mulieri Habentis , vel habenti
In vtero,quæ tamen euadit:ſed illi non effugient pœnam æternam.Vos autem,quaſi
dicat,illis erit improuidus dies domini,ſed vobis non,quia Vos,o Fratres non eſtis in
tenebris,ignorantiæ & infidelitatis, Vt vos dies illa tanquam fur comprehendat,ad
mortem æternam. Et vere non eſtis in tenebris. Omnes enim vos eſtis filij lucis , id
eſt fidei: Et filij dei,id eſt virtutum.Fides eſt lux quæ facit diem,id eſt habitum vir-
Ambroſius. tutum : contra ,tenebræ ſunt infidelitatis : nox , eſt habitus vitiorum. Vnde ſubdit ,
Et non eſtis,filij Noctis neq; tenebrarum,Hoc addidit , Ne quis putet partim poſſe
eſſe diei,& parti noctis .Nemo enim duobus dominis ſeruire poteſt . Igitur non dor-
miam⁹,&c.Cõmonet ne ſecuri de nomine ſaluatoris negligẽter agam⁹.Ideoq; tribus
nos propugnaculis,id eſt fidei,& charitatis munit:quaſi dicat,& quãdo non ſum⁹ filii F
mortis.Igitur non dormiamus,id eſt in præſẽtibus torpeamus, Sicut cæteri,carnalib⁹
dediti:Sed vigilemus & ſobrii ſimus ,id eſt vigilet mens noſtra attendens hęc caduca
& ſobrie eis vtamur:non quaſi bonis noſtris,ſed ad ſuſtentationẽ datis.Qui eni quaſi
dicat,vere nos qui non ſumus filii noctis,non debemus dormire : quia illi Qui dormi
unt,carnis torpore,Nocte.i.per noctem,Dormiunt.i.vitia & peccata ſua traxerunt
eos ad hoc,vt obliti vitæ æternæ in iſtis quieſcãt:Et qui ebrii ſunt,his temporib⁹ ĩmo
derate vtẽdo,Nocte ebrii ſunt.i.ex nocte vitiorũ hæc habẽt,illi per noctẽ hęc habẽt.
Nos aũt qui diei ſumus.i.virtutibus lucentes:non ſolũ vigilemus , ſed Sobrii ſimus,
moderate his vtentes,& ad pugnam cõtra hoſtes parati.Per hoc ſimus ſobrii, quia Su
mus induti loricam fidei & charitatis,& galeam ſpem ſalutis.Recte loricæ fidẽ com-
parat & charitatem, & galeæ ſpem. Sicut enim lorica munit vitalia,ita fides & cha-
ritas vos muniunt contra appetitum terrenorum. Si enim attendimus quod Chriſtus
pro nobis paſſus eſt,& reſurrexit,& nobis vitam parauit,qui ſunt quaſi coherentes ha-
mi fidei,ſi & charitati inſiſtimus,nunquam mentes noſtras vincet tẽporalis appetitus
ſed etiam ſpes æternæ ſalutis ad ſuperna tendens vt galea mentem obuoluit,non lęde

A detur̃ temporali appetitu.Quoniá non.q.d.vere per ſpem veniemus ad ſalutẽ,Quo-
niá nõ poſuit nos deus in iram,ſed in acquiſitione ſalutis.i.nõ poſuit nos deus in fide
& ſpe,vt habeamus irá.i.pœnã æterná,ſed vt acquiramus ſalutem bñ operando. Nõ
enim otioſis dabitur ſalus.& hoc Per dominũ noſtrũ Ieſum Chrũm,ſine quo,nec ſpes
nec ſalus,nec aliud nos iuuaret.Qui,Chriſtus, Mortuꝰ eſt pro nobis,vt ſi dormiamꝰ
id eſt ſi mortui fuerimus,Siue vigilemus,in carne viuamus,Simul cũ illo.i.ad ſimili- Aimo.
tudinẽ eius iuncti viuamus.Propter quod.i.quia hæc ſpes eſt nobis.Cõſolamini , vos
in hac miſeria Inuicem alij alios de morte ſuorũ dolentes,Et ædificate,neſcientes,Al
terutrũ.ſ.alius alium,Sicut & facitis,vt non minus poſt,quá modo faciatis.

Rogamus autem vos fratres,vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præ-
ſunt vobis in domino,& monent vos,vt habeatis illos abũdãtius in charitate pro
pter opus illorũ,& pacẽ habete cum eis.Rogamus aũt vos fratres,corripite in-
quietos,conſolamini puſillanimes,ſuſcipite infirmos,patientes eſtote ad omnes
Videte nequis malum pro malo alicui reddat,ſed ſemper quod bonum eſt,ſecta
mini in inuicem,& in omnes,Semper gaudete,ſine intermiſſione orate,in omni
bus gratias agite,Hæc eſt enim voluntas dei in Chrõ Ieſu in omnibꝰ vobis. Spi
B ritũ nolite extinguere,prophetias nolite ſpernere.Omnia aũt probate , quod bo
num eſt tenete,ab omni ſpecie mala abſtinete vos.

Rogamus autem.Hucuſq; communiter ad omnes locutus eſt,nunc ad ſubditos ſpecia Aimo
liter,moraliter eos inſtruens de honorificentia prælatis exhibenda.q.d.oẽs hoc facite
quod dixi.Vos autem.minores fratres,& ſi ſubditi ſitis,Rogamus vt noueritis.i.oſtẽ-
datis vos noſſe.Eos qui laborant inter vos.i.in regimine veſtro & doctrina , Et præ- Ambro.
ſunt vobis dignitate.Et hoc in domino.i.ordinatione domini, Et,ſui officij debito, Ambroſius.
Monent vos,vt pares ad recta ita noueritis eos:Vt habeatis illos in charitate abundá Nota.
tius cæteris.Vult vt ex charitate honorent præſbyteros neceſſaria eis miniſtrando,&
reuerentiam dignitati exhibendo.Quid enim prodeſt honorem ſine fructu habere?
Sicut diuitiæ negligentiá pariunt ſalutis,ita egeſtas dum ſaturari quęrit,a iuſtitia de-
clinat.Ideo in alia epiſtola præcipit præsbyteros duplici honore eſſe honorandos, Et
ſi, quandoque grauiter increpant,vel puniunt,Habere pacem cum eis propter opus il
lorum,id eſt ſcientes opus illorum hoc exigere quod faciunt.Rogamꝰ.Hic ammonet
prælatos vt ſubiectorum improbitatem & impatientiam patienter ferant,dum in ali-
quo contra eos murmurant,quaſi dicat hæc minores debent maioribus facere. Vos au
tem,prælatos & maiores tamen fratres rogamus,hoc Inquietos,id eſt curioſos, & gi-
C rouagos,Corripite,a quo qui ceſſat ne perdat quod illi dare ſolebat,mercenarius eſt.
Et conſolamini puſillanimes,contra aduerſa,vel deſperátes pro peccatis. Et infirmos Augu.
in fide Suſcipite,vt medici ad ſaluandũ.& ſi in hoc officio aliquid vobis infertur, Pa de cor.&grã.
tientes eſtote ad omnes,& non ſolum patiamini,ſed etiam Videte ne quis malum pro
malo alicui reddat .q.d. nec bonũ pro malo ſubtrahatis,vt negligatis corripere. Tũc
enim malum pro malo redditur,ſi corripiendus non corripitur,ſed praua diſſimulatio
ne negligitur Sed ſemper,ſcilicet in proſperis & in aduerſis.Sectamini quod bonum
eſt,id eſt vtile.Sectamini,dico,Inter vos inuicem & in omnes , etiam non credentes:
& non modo patiamini,ſed etiam Semper gaudete,quicquid fiat vobis.Vnde alibi,
In tribulatione gaudentes.vel hoc ad omnes generaliter dicit,Semper gaudete,ſpe.&
Sine intermiſſione,certarum horarum Orate etiá pro perſequentibꝰ,Vel, Sine inter Aimo.
miſſione orate,id eſt ſemper iuſte viuite,& æterna deſiderate.Iuſtus enim nunquá de- Auguſtinus
ſinit orare,niſi deſinat iuſtus eſſe.Semper orat , qui ſemper bene agit.Ipſum enim de- in pſal.xxxiii
ſiderium bonum,oratio eſt:& ſi continuum eſt deſiderium,cõtinua eſt & oratio.& In
omnibus,etiam in aduerſis Gratias agite,deo.Hæc enim omnia facere, Eſt voluntas
dei,id eſt placet deo.Voluntas,dico,Oſtenſa in Chriſto Ieſu,quia hoc docuit deus per
Chriſtum.Vel in Chriſto eſt,oſtenſa,hæc Voluntas dei,quia hæc fuerunt in Chriſto
Ieſu in quo nihil diſplicuit per Ieſum Chriſtum,Non tantum hic eſt oſtenſum,ſed e-
tiam factum,In omnibus vobis,ſcilicet maioribus & minoribus,& quia voluntas dei
eſt facere hæc omnia:ideo vos maiores qui per ſpiritum ſanctum habetis donum in-

telligẽtiæ.Nolite extinguere ſpiritum.i.donũ abſcondere ſpiritusſ.quo merito & vos D
illud perderetis.Huic ſenſui cõcordat alia litera.ſ.Gratiam nolite celare,& vos ſubdi
ti Nolite ſpernere,illorum Prophetias.Ecce quid dixit ſpũm.Vel,Spũm nolite exti-
guere.i.ſpũs ſctũs ad horá quid reuelat,nolite prohibere loqui quod ſentit. Quia de⁹
Ambro. qui os aſinæ aperuit,reuelat ſæpe minori quod melius eſt,Vel,Spiritum ſanctum noli
Aimo. te extinguere.i.malis operibus a vobis excludere.Non hoc iõ dicit,quod ſpũſſ.qui ve
Auguſtinus nius ſubſtantiæ eſt cum patre & filio extingui poſſit:ſed quantum in ipſis eſt,extincto
Augu. ad Boniſa. res eius merito vocant̃ qui ſic agũt vt extinctũ velint. Spũm ergo ſctũm qui datus eſt
nobis,non quantũ in ſe eſt,ſed in nobis extinguimus,dũ peccádo a nobis fugamus. &
Aimo. Prophetias nolite ſpernere.i.ſi quis dicta prophetarum explanat,& ad ædificationem
prædicat,nolite eum deſpicere,neque contemnere,nõ tñ oia indiſcrete recipiatis:Sed
probate.i.ratiõe diſcutite Oia,probáda:ſed certa enim nõ egent diſcuſſione,& Quod
bonum eſt.i.bonum eſſe inuenitur. Tenete & abſtinete vos ab omni ſpecie mala.i. ab
omni re quæ ſpeciem mali prætendit,vt a praua expoſirione .q.d. ſiquis ſpeciem mali
prætendit:& ſi non ſit malum,nolite præcipiráter agere. Solet.n.ſpũs mũdi fallaciter
Ambroſius dicere bona,& inter hæc ſubĩducere praua,vt per hęc quæ bona ſunt, accipiant̃ & ma
la:ideo monet omnia probare,& quicquid ſobrie & bene dictũ fuerit retinere.

Ipſe autẽ deus pacis ſanctificet vos per omnia , vt integer ſpiritus veſter &
anima & corpus ſine querela in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Fi-
delis ẽ qui vocauit vos,qui etiá faciet. Fratres orate pro nobis . Salutate fratres
omnes in oſculo ſancto Adiuro vos per dominum vt legatur epiſtola hæc omni E
bus ſanctis fratribus .Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum, Amen.

Ipſe autẽ.q.d. ego prælatos & ſubditos ita moneo:Ipſe autẽ de⁹ , dator Pacis.q.d.
qui poteſt inquietudinẽ remouere, Sáctificet vos per oia,quę docui:ita .ſ. Vt ſpũs ve-
ſter,de quo alibi,Renouamini ſpiritu mẽtis veſtrę,qui.ſ.ẽ mẽs quę ſeruit legi dei.Ser
Aimo. uet̃ integer.i.ratio veſtra Seruet̃ integra,nõ cõſentiẽdo carni.& hoc vſq; In aduentũ
dñi noſtri Ieſu Chriſti.i.vſq; ad finẽ vitæ veſtrę.Et aĩa.i.ſenſualitas ſeruet̃ integra,
ſeruiẽdo rationi.Et corpus,ſeruet̃ Sine querela,vt.ſ.nihil agatis eius miniſterio , vñ
Ambroſius. aliquis conqueratur.Hęc tria ideo profuit,vt tot⁹ hõ ſit perfect⁹.Aliquádo.n.inquina
tur anima per cogitationẽ malã & eſt mũdũ totũ corpus ideoq; ſpiritũ in hoĩe mundũ
dicit eſſe debere.ſi autẽ mala vita vel cogitatio intercedat,non erit integer ſpirit⁹.Et
Augu.in lib. de perfect. nota quod ait,Sine querela,nõ ſine peccato.Aliud eſt.n.eſſe ſine peccato,quod de ſo-
lo in hac vita vnigenito dictũ eſt:Aliud eſſe ſine querela,quod de multis iuſtis etiá in
hac vita dici potuit,quia eſt quidá mod⁹ bonę vitę,de quo etiá in iſta cõuerſatiõe iuſta
querela eſſe nõ poſſit.Quis.n.quęrit̃ iuſte de hoĩe qui nemini malũ vult,& quib⁹ fide
liter cõſulit?nec cõtra cuiuſquã iniurias tenet libidinẽ vindicandi?vt veraciter dicat,
Dimitte nobis,ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et tñ eo ipſo quod hic di-
cit,ſine peccato ſe non eſſe,declarat.In multis.n.offendimus omnes.Item,nota quod F
Auguſtinus in ſer.ſymb. tria poſuit quib⁹ hõ cõſtat.i.ſpũm,aĩam,& corpus .ſ. illud quo intelligimus , & illud
quo viuimus,& illud quo viſibiles & contractabiles ſum⁹:quæ rurſus duo dñr,quia ſę
pe anima cum ſpũ nominatur.Vel ſpiritus ponit̃ hic pro donis ſpiritusſancti. Et ẽ ſen
Aimo. ſus,Iſta ſanctificet vos,Vt ſpiritus veſter ſit integer.i.vt gratia ſpiritusſancti quę data
eſt vobis in baptiſmo,Seruet̃,integra & incorrupta,ne veſtro vitio & immunditia cor
rũpatur,vel minuatur,vel fugetur.Nam dũ agit homo quæ odit ſpiritus ſanctus,rece
dit ab eo eius gratia penitus,vel minuitur.Et aĩa ſeruetur,munda,Et corpus ſine que-
rela vſq; in aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti fidelis.q.d.oro vt ſanctificet, & ſan
ctificatos ſeruet:nec inde dubitandũ eſt,quia deus eſt Fidelis.i.verus in promiſſis,Qui
vocauit vos,ad vitá,Qui etiam faciet,in vobis.i.perficiet opus gratię implẽdo promiſ
ſa.Fratres orate pro nobis.Salutate,ex noſtra parte Fratres oẽs in oſculo ſancto,non
ſimulato,ſed Sancto,quod eſt ſignum dilectionis.Salutate,dico,& epiſtolá oſtẽdite.
& inde Adiuro vos per dominũ.ſ.Vt legatur epiſtola hæc omnibus fratribus ſanctis.
i.in baptiſmate ſanctificatis.Vel,Sanctis.i.perfectis,vt inde proficiant,& vt in bonis
operibus proficiatis.Gr̃a domini noſtri Ieſu Chriſti,ſit Vobiſcum,Amen.

A Argumentum in epiſtolam ad Theſſalonicenſes ſecundam.

AD Theſſalonicenſes ſecundam ſcribit epiſtolam apoſtolus, & notum facit eis de temporibus nouiſſimis, & de aduerſarii deiectione, Scribit hãc epiſtolam ab Athenis per Titum diaconem & Oneſimum acolythum.

CAPVT. I.

PAVLVS, & Syluanus, & Timothæus, eccleſiæ Theſſalonicenſium in deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto, gratia vobis & pax à deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto. Gratias agere debem⁹ ſemper deo pro vobis fratres ita vt dignum eſt, quoniam ſupercreſcit fides veſtra, & abundat charitas vniuſcuiuſque veſtrum in inuicem, ita vt & nos ipſi in vobis gloriemur in eccleſiis dei pro patientia veſtra, & fide & in operibus, & perſecutionibus veſtris, & tribulationibus quas ſuſtinetis in exemplũ iuſti iudicii dei, vt digne habeamini in regno dei pro quo & patimini: ſi tamen iuſtum eſt apud deum retribuere retributionẽ his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiem nobiſcum in reuelatiõe do
B mini Ieſu de cælo cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam his qui non nouerunt deum, & qui non obediunt euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie domini, & a gloria virtutis ei⁹: cum venerit glorificari in ſanctis ſuis, & ammirabilis fieri in omnibus qui crediderunt, quia creditum eſt teſtimonium noſtrum ſuper vos in die illo. In quo etiã oramus ſemper pro vobis vt dignetur vos vocatione ſua deus, & impleat omnẽ voluntatem bonitatis ſuæ, & opus fidei in virtute, vt clarificetur nomen domini noſtri Ieſu Chriſti in vobis, & vos in illo, ſecundum gratiam dei noſtri & domini Ieſu Chriſti.

PAVLVS & Syluanus, &c. Hãc epiſtolam item ſcribit Aplũs Theſſalonicenſibus. Orta.n.apud Græcos grauiori tribulatione item monet eos ad
patientiam, oſtendens iuſtũ dei iudiciũ vt boni gloriã conſequantur, & ma Ambro.
li pœnam. Et quia in prima epiſtola quædã dixit de aduentu domini, de reſurrectiõe mortuorũ, vnde putabaꝫ dies domini inſtare, nũc aliam ſcribit epiſtolã in qua idem ſignificat licet obſcure. Nec.n.aperte põt de abolitione Romani regni, & de antichriſti apparentia & damnatione, & de quorundam fratrũ inquietudine. Scribit etiã non inſtare diem dñi, ſicut occaſione prioris epiſtolæ videbatur. Cũ
C enim Theſſalonicenſes priorẽ epiſtolã legẽdo perueniſſent ad illũ locũ, vbi dicit apo Aimo.
ſtolus, Mortui in Chriſto in aduentu eius reſurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui reſuſcitati ſumus, ſimul rapiemur cũ illis, cõturbati ſunt nimiũq; perterriti, putantes vicinum eſſe diem dñi, & timentes ne dãnarenꝫ cum diabolo, eo quod tarde ad fidem venientes imperfecti eſſent. Ideoq; hoc comperto ſcripſit eis non imminere diẽ iudicij ſuo tẽpore, ne apoſtolus in hoc mentitus per omnia reprobaretur, vel ne diabolus hoc expectantibus aliqua fraude illuderet. Corrigit etiam aſperius inquietos. Et ẽ intentio apoſtoli in hac epiſtola bonos & quietos ad patientiam monere, & inquietos corrigere, & quę obſcure in pręcedenti epiſtola dixerat hic aliquatenus aperire. Modus talis, Primũ ſalutat, deinde gratias agit de bonis eorũ, poſtea monet ad patiẽtiã & ad conſtãtiã. Inde aſſerit quod aduẽtũ Chriſti antichriſt⁹ præuenit, & aliqua aduẽtus Chri ſigna licet obſcura denũtiat, agẽs de abolitiõe Romani regni, & de interfectione
antichriſti: circa finẽ vero vt curioſos atq; otioſos corripiãt obſecrat. Præmittit aũt ſa Ambro.
lutationem, dicens, Paulus & Syl. & Timot. Iſti tres ſunt quorum nomine ſcribiꝫ hæc & prima epiſtola, ſcribunt Eccleſiæ Theſſalonicenſium, exiſtenti In deo patre noſtro

& domino Ieſu Chrõ. Et ante alia ſalutat more ſolito, Gratia, ſit Vobis & pax à deo D
patre noſtro & dño Ieſu Chriſto. hæc ſupra expoſita ſunt. Gratias, hic agit gratias deo
de bonis eorum, ne forte de tanto bono eorũ quod ex deo habebant, extollerẽtur, tan-
quã à ſeipſis habẽtes. q. d. quod tenetis tenete quia bonum eſt: de quo debemus ſemper
Auguſtinus, de gra. & lib. arbitrio. gratias agere deo, & nunquã ſoluere poſſumus vt dignum eſt. & hoc eſt quod ait, Fra-
tres, ſemper debemus pro vobis gratias agere deo, a quo hæc bona ſunt, nõ a vobis A-
gere, dico, ita Vt dignum eſt, quia pro magis bonis magnæ gratiæ agẽdæ ſunt. Inde de
bemus gratias agere deo, Quoniã fides veſtra ſupercreſcit. i. ſuper hoc quod olim fuit
creſcit magis ac magis, non decreſcit in tribulationibus. Et charitas vniuſcuiuſq; vẽm
abundat in, vos Inuicem, vt. ſ. & qui diligitur diligat alios, & mutuis obſequijs chari-
tatem oſtendat. Creſcit, dico, & Ita. i. in tantum creſcit, Vt noſipſi, apoſtoli qui non de
paruo gloriaremur, In. i. de Vobis gloriemur in eccleſijs dei, quibus de vobis dam⁹ ex
emplum. Videte ne ſitis exempla defectus. De vobis gloriamur, dico, & maxime Pro
patientia veſtra & fide, ſeruata In oĩbus perſecutionibus, quæ ſunt de loco ad locum:
Et tribulationibus. i. tormentis. Quas tribulationes & perſecutiones Suſtinetis in exẽ
plũ iuſti iudicij dei. i. quæ tribulatiões oſtendũt, quid in iudicio futuro patiẽtib⁹ & in
Auguſtinus contra Fau. ferentibus ſit dãdũ. Si. n tam ſeuere punit deus pctã in pœnitentibus, quid faciet indu
ratis? Iõ dicit preſſuras iuſtorũ exẽplũ eſſe iuſti iudicij dei, vt intelligatur quod nõ par B
cet impijs tanquã ſarmẽtis præciſis ad combuſtionem, qui nõ parcit iuſtis propter pro
ficiendam purgationẽ. Vñ Petr⁹ ait, Si initiũ a nobis, quis finis erit eis qui non credẽt?
Et ſi iuſtus vix ſaluabitur, peccator & impius vbi parebũt? Suſtinetis, dico, ideo Vt di-
gni habeamini. i. inter alios glorioſi In regno dei. i. æterna beatitudine, vel in eccleſia
Aimo præſenti quã hic regit. & ideo dicitur regnũ dei, Pro quo. ſ. vt digni ſitis, non ſolũ ope
ramini bona, ſed etiam Patimini, mala. Iuſti iudicij, dico, Si tamen iuſtũ eſt, &c. quod
Ambroſius conſtat eſſe. Non. n. ponitur hic, Si tñ pro dubitatione, ſed pro affirmatione. q. d. quo-
niam iuſtum eſt. Vnde alius interpres ait, Siquidem iuſtum eſt. q. d. bñ dico iuſti iudi-
cij. Siquidẽ iuſtum eſt apud deũ. i. in ſimplici & pura natura iuſtitiæ dei. hoc. ſ. Retri-
buere tribulationem his qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini cũ nobis requiem,
Ambroſius. id eſt æqualem nobis. Quid. n. iuſtius quam vt qui in ſeculo bonos deprimunt, & perſe-
cutionibus affligunt, in futuro patiantur eadem quæ faciunt? Illi aũt ſint in requie, qui
magnã tribulationẽ paſſi ſunt pro regno æterno? Vel ita. Quas ſuſtinetis, & agit de iu
dicio præſenti, quo ſinit deus malos affligere bonos & proſperari: bonos vero facit ad
uerſa pati. q. d. gloriamur pro patientia tribulationum quas ſuſtinetis In exẽplum iu-
ſti iudicij dei. i. ideo gloriamur, quia ſuſtinetis ita vt ſitis exẽplũ & documentũ alijs,
quod iuſte iudicat deus dũ ſuos permittit affligi, & malos proſperari. Vident enim vos
Ambroſius. ex malis in melius proficere, illos ex proſperis deteriores eſſe: & ita eſtis eis exẽplũ ne
fatigẽtur dũ corripiuntur a deo qui flagellat o. ſ. quẽ re. apud quem eſt iuſtũ vt incipi- F
at a domo eius iudiciũ. Vnde Petrus ait, Tempus eſt vt incipiat iudicium a domo dei,
vt digni habeamini in regno dei pro quo & patimini. hoc non mutatur. Si tamen. q. d.
iuſti iudicij, dico, quod & reſpectu præſentium videri poteſt, dum boni meliores, mali
deteriores efficiunt: tamen hac conditione, dico, iuſti iudicij. Si tamen iuſtum eſt apud
deum retribuere tribulationem his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiẽ
nobiſcũ, q. d. iuſtum apparet iudicium quo in præſenti iudicat deus, ſi attendatur iudi-
cium futurum: vbi manifeſte omnibus patet iuſtitia dei, dũ reddet ſingulis ſecũdũ me-
rita, per quod & præſentia iuſta eſſe probantur finaliter. ſ. ſi iuſtum eſt dari his pœnam
vobis requiem. Si quis enim finẽ hunc attendit, non iniuſtum dicit eſſe bonos purgari,
malos ſordeſcere, ſicut vtriq; ex vita ſua meruere. Simile huic dicit Dauid, Exiſtima-
bam vt cog. hoc, labor, eſt añ me do, in in. ſ. d. & in. in. no. e. ſed tamen ex præſentibus
videri põt. Vñ ſubdit. Verũtamen propter dolos pa. e. de. e. dum al. In reuelatione.
Aimo. Hic incipit oſtendere quã horribilis tribulatio illis, & quam iocunda requies iſtis futu
ra ſit. q. d. iuſtum eſt illis dare pœnam, vobis requiem: quod vtique fiet, In reuelatione
id eſt in manifeſtatione Domini Ieſu, venientis de cælo, ad iudicium Cum angelis vir
tutis eius, id eſt quorum miniſterio virtus dei apparebit, dum bonos eligent, malos
foras mittent, & tunc gloria his, & terror illis erit. Domini Ieſu, dico, venien-
tis, In flãma ignis, non quod ſit flamma circundatus, ſed per effectum: quia inimi-

cos exuret. Vel ideo dicit, In flamma ignis, quia ignis erit in mũdo qui pręcedet eũ tã
A tum ſpatiũ aeris occupans, quantum occupauit aqua in diluuio i qui ardebit terrá &
craſſitudinem eius, & purgabit electos. Domini Ieſu dico, Dantis.i.inferẽtis vindictã
His qui non nouerunt deum, id eſt qui fidem non receperunt, vt Pagani: & his Qui
non obediunt euangelio: cui eſſet obediendum, quia Eſt domini noſtri Ieſu Chriſti,
id eſt his qui non exequuntur quæ receperunt, vt hęretici, & falſi Chriſtiani. Alij enĩ Aimo.
ſunt qui neſciunt legem, alii qui ſciunt. Deinde aggrauat pœnas eorum, ſubdẽs, Qui, Aimo.
vtriq;.ſ.ſcientes & neſcientes, Dabunt pœnas.i.ſuſtinebunt. Dare enim ponitur ali- Aimo.
quãdo pro ſuſtinere, ita & hoc, & cõgrue. Qui enim patitur dat ei quem offendit pœ
nas quaſi gratas, Dabunt pœnas, dico, non corporis & animæ diſſolutione terminabi-
les, Sed æternas in interitu, quia ſemper ſentiant pœnas, non tamen penitus deficiẽt.
ipſi dico tũc remoti, A facie domini & a gloria virtutis eius, ne.ſ. videant eum & glo-
riam: quã, ſcilicet virtus ſua dabit ſanctis. Et hæc prædicta fient, Cum venerit Chri- Ambro.
ſtus glorificari in ſanctis ſuis, ita enim eos glorificauit quod glorioſus in eis appare-
bit. Ecce quæ eſt gloria ſanctorũ. Et cũ venerit admirabilis. Fieri in omnibus, etiam
minoribus Qui crediderunt, etſi tempus operandi non habuerũt. Ipſe enim clarus &
mirabilis videbitur in credentibus, ſeuerus aũt apparebit in incredulos, cum eos pœ-
nis æternis coarctabit. Et eſt horũ verborũ breuis ſenſus. Veniet punire malos, & glo Ambro.
rificare bonos: quia Creditũ.q.d. ideo vobis tribulatis dabit requiẽ nobiſcũ, quia Teſti Ambroſius
moniũ noſtrũ in die.i.de die illo, reuelationis dñi Creditũ eſt.i. quicquid diximus cre
didiſtis de illo die iudicij, & gloria bonorũ, & pœna malorũ, Vel, Teſtimonium no-
ſtrũ creditũ in die illo.i. propter illũ diẽ, vt tũc liberemini. Creditũ eſt dico, Super vos Aimo.
B id quamuis ſuper humanũ ſenſum eſſet. Vel creditũ eſt ita, quod erat Super vos.i.vo-
bis dominans, non quærentibus rationem. In quo, etiã ordo verborũ talis eſt, In quo,
die, Vt dignetur vos vocatiõe ſua deus noſter.i.vt dignos vos iudicet deus quos vocet
ad regnum per gratiam. Oramus etiam ſemper pro vobis. Vel ita, In quo.i. pro cuius
diei periculo vitando, etiã oramus Sẽper pro vobis, pro vitando.n. periculo illius diei
ſemper eſt orãdũ. & oramus, Vt dignetur vos vocatione ſua deus noſter, hoc non mu-
tatur. Et, etiã oramus vt hic interim Impleat omnẽ voluntatẽ bonitatis.i.vt plene fa
ciat vos velle omne bonum: & impleat in vobis Opus fidei.i.confeſſionẽ quæ proprie
eſt opus fidei. Impleat in vobis dico, & hoc In virtute, conſtantię, vt.ſ.det conſtantiã,
qua habita a confeſſione nullo mõ flecti poſſunt. Vel, Opus fidei, eſt omne bonũ quod
fides exigit. Et eſt, impleat Opus fidei.i.oĩa bona ſine quibus fides mortua eſt. & hoc,
In virtute, perſeuerãtiæ, vt.ſ.det vobis perſeuerantiã vſq; in finem. Ita impleatur, Vt
clarificeť in vobis, in hac vita, Nomẽ domini Ieſu Chriſti, celebri fama & honore: Et
vos, in futuro clarificemini In illo, & hoc non ſecundũ merita veſtra. ſed Secũdũ gra-
tiam domini noſtri Ieſu Chriſti.i. pluſquã digni: vel ſicut homo Chriſtus clarificatus.

CAPVT II.

C Rogamus autem vos fratres per aduentum domini noſtri Ieſu Chri-
ſti, & noſtræ congregationis in ipſum, vt nõ cito moueamini a veſtro
ſenſu, neq; terreamini neq; per ſpiritum neq; per ſermonem, neque
per epiſtolam tanq̃ per nos miſſam, quaſi inſtet dies domini. Ne quis
vos ſeducat vllo modo. Quoniam niſi venerit diſſenſio primum: & reuelatus fu
erit homo peccati filius perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſupra oẽ quod
dicitur deus, aut quod colitur: ita vt in templo dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam
ſit deus. Non retinetis quod cum adhuc eſſem apud vos, hæc dicebam vobis.

Rogamus aũt vos. Hucuſq; dixit ſe pro eis gratias agere & orare: hic determinat de
die iudicii, obſecrans eos ne leuiter & facile de aduentu domini quaſi iminenti opinio
nẽ recipiant, vel terreantur.q.d. non ſolũ pro vobis oramus, ſed etiã Rogamus vos, o Ambroſius.
Fratres per aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, ad iudicium.i.ſi vultis vt vobis pro
ſit aduentus Chriſti, venturus: Et per aduentum noſtræ congregationis.ſ. omniũ ſan- Aimo.
ctorum, id eſt ſi vultis eſſe in noſtra congregatione. Cõgregationis dico, venturæ vel

tēdentis In idipſum,id ē ad Chriſtū, vt ad corp⁹ cōgregētur aquilæ. Vel, In idipſum D
i.in idētitatem, vt mente & corpore vniamur qui modo in diuerſum tendimus. Quid rogam⁹? Vt nō cito moueamini a veſtro ſenſu.i.a puro intellectu.q.d. nec parū ēt titubetis ſi.n.moueamini cito ē quia nihil vobis inferꝰ ꝙ diu duret, quia tēp⁹ prope eſt. Neq; terreamini.q.d.pro vicino periculo.i.quaſi īſtet dies dñi. Non terreamini dico Neque per ſpiritum, malignum.ſ.ſi malignus ſpiritus quaſi angelus lucis apparens in viſione, hoc vobis perſuadeat. Vel ſiquis dicat ſe per ſpiritum ſanctum reuelantē hoc
Aimo. cognouiſſe quod dies iudicij immineat, nolite credere, neq; terreamini, Per ſermonem
Ambroſius alicuius pſeudo apoſtoli qui hoc exponat de ſcripturis, Neq; per epiſtolā tanquā per nos miſſam.i.ſub nomine meo miſſam. Solent enim tergiuerſatores, vt fallāt, ſub no-
Auguſtinus ad Heſichium. mine alicuius clari viri epiſtolā fingere, vt authoritas nominis poſſit cōmēdare quod per ſeipſum recipi non poſſet. Quid per ſingula? Nequis vos ſeducat vllo mō, alio, ēt à prędictis terrefaciēs vos, quaſi Inſtet dies domini. Non quia velit illos eſſe paratos vt habeant ſuccinctos lumbos, & lucernas ardentes in manibus, expectantes quādo reuertatur dominus a nuptijs. In quo enim queq; inuenerit ſuus nouiſſimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouiſſimus dies: quia qualis in die iſto quiſq; moritur talis in die illo iudicabitur: & ideo vigilare debet omnis Chriſtianus ne imparatū eū
Ambro. inueniat dñi aduentus. Imparatum autem inueniet dies ille, quē imparatū īueniet vi- E
tæ huius dies vltimus. & ideo nō ait, ne terreamini, vel ſeduceminiſ ſed addit, Quaſi inſtet dies dñi, hoc dicit, ne ipſa perturbatione dum incauti inuenirentur currāt adorādum diabolū, qui hęc ideo agebat, vt ſub Chriſti nomine apparens, faceret ſe adorari. quod vt non poſſit facere impudentiſſimus Satanas, tempus & ſigna aduentus domini Apoſtolus reſcribit, quia non prius veniet dominus quā regni Romani defectio fiat,
Auguſtinus. Aimo. & appareat Antichriſtus. Et hoc eſt quod ſubdit. Quoniā vbi.q.d.quidā volūt vos ſeducere quaſi inſtat dies domini, ſed nō īſtat dies domini. Quoniā nō veniet dominus ad iudiciū, Niſi primum venerit diſceſſio, id eſt niſi prius gens a Romano diſcedat imperio: nō quod ſtatim poſt veniat domin⁹. Occulte loquiꝰ de deſtructiōe Romani imperij, ne forte ſi aperte hoc diceret, īcitaret eos ad perſecutionē ecclię, vel hoc dicit de ſpirituali imperio Romanę eccleſię. Vel de diſceſſione a fide. Et eſt ſenſus, Nō veniet
Auguſtinus de ciui.dei. domin⁹ ad iudiciū niſi prius venerit diſceſſio eccleſiarū a ſpirituali obediētia Romanę
Aimo. eccleſiæ, vel hoīm a fide. Quidā codices habēt. Niſi venerit refuga primū, quod nulli dubiū eſt de Antichriſto eū dixiſſe quē refugam vocat vtiq; a dño deo. Si enim hoc de oībus impijs merito dici poteſt, quanto magis de iſto, quē etiā deſcribens ſubdit, Et, niſi Reuelatus.i.manifeſtatus, Fuerit, cuius ſpes iam præcedit Homo, non deus totus, Peccati, ſeruus author & fons.i.Antichriſtus qui eſt Filius perditiōis.i.diaboli qui perdit homines, per quē perditio venit in mundum, cuius filius dicitur Antichriſtus: non per naturam ſed per imitationē. Vel, Filius perditionis, dicitur quia ipſe perdēdus eſt F
& alios perdens, Qui aduerſatur, Chriſti & mēbris eius. vnde Antichriſtus dicitur. & Extollitur.i.effert, ſe, Super omne quod dicitur de⁹, vel falſa opiniōe, vt dij gētiū: vel beneficij gratia, vt ſancti. Aut quod colitur, vt Deus trinitas. extollitur dico: ita, Vt ſedeat in templo dei.i.in eccleſia. Vel, In tēplo, a Romanis deſtructo, quod Iudęi tūc reędificabunt. Naſceꝰ quidē Antichriſtus in Babylone de tribu Dan, iuxta quod Iacob ait, Fiat Dan coluber in via, & Ceraſtes in ſemita: & cū venerit Hieroſolymā, circūcidet ſe dicēs Iudęis, ego ſum Chriſtus promiſſus: tunc confluent, ad eū oēs Iudæi & reædificabūt tēplū a Romanis deſtructū, ſedebitq; ibi dicens ſe eſſe deū. Vel ita, Nōnulli non ipſum principē tantū, ſed vniuerſum corpus eius.i.ad eū pertinentē hominum multitudinē ſimul cū ipſo principe ſuo, hoc loco intelligi volūt: rectiuſq; dici putant, ſicut & in Gręco eſt non in tēplo, Sed in templū dei ſedeat.i.quaſi ipſe cū ſuis ſit templum dei quod ē eccleſia: ſicut dicitur: ſedet in amicū.i.vt amicus. Sedeat dico, Oſtendens ſe tanquam, ipſe, Sit deus. Nam ſicut in Chriſto omnis plenitudo diuinitatis habitauit: ita in Antichriſto plenitudo malitię & omnis iniquitas habitabit, quia in ipſo erit caput omnium malorum.ſ.diabolus, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.

Et nūc quid detineat ſcitis vt reueletur in ſuo tēpore. Nam myſteriū iā operatur iniquitatis, tantum vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat.

A Nonne &c.q·d.ita debetis credere vt ſcribo vobis,quia olim vobis idē dixi:& hoc ē
quod dicit ſub interrogatione,Nōne retinetis?quod hęc eadē quę nūc vobis in epiſto
la ſcribo,Cū adhuc eſſem apud vos,præſenti ſermone,Dicebā vobis,de aduētu Anti-
chriſti,& de die iudicij.Et quid.q.d.hæc retinetis,Et,etiā,Quid nūc detineat, Anti-
chriſtū.i.quid ſit in mora eius,quę ſit cauſa dilationis eius,quare nondū veniat,Scitis
ſcilicet quia nondū eſt diſceſſio.Detineat,dico,ita tamē Vt reueletur .i. vt manifeſtus
fiat In tempore ſuo.i.ſibi congruo,& a deo diſpoſito.ſ.poſtquā facta fuerit diſceſſio,
& ideo recte ait,ſuo tēpore.Cōpleta enim acceſſione ad Romanū imperiū,& ad Ro- Aimo
manæ eccleſię obedientiā aderit diſceſſio ab vtroq; imperio,qua impleta aderit ini- Berenga:
quus.i.Antichriſtus.Similiter impleto tempore miſericordię, quo plenitudo gentiū
intrat ad,fidē,reuelabitur diſceſſio a fide quando refrigeſcet charitas multorū & abū-
dabit iniquitas,& tūc veniet Antichriſt9, & ſic inſtabit dies dñi.Nā myſteriū.q.d.ve
re reuelabitur in ſuo tempore,quia Iā, in nō ſuo,Myſteriū iniquitatis.i.ſecreta iniqui
tas Operatur.i.mali & ficti qui ſunt in eccleſia.q.d.iam inipſis initiis acceſſiōis īuenit
iniquitas:ſed myſtica.i.pietatis noīe palliata,vt velint haberi miniſtri Chri, cū ſint Auguſtinus:
pſeudo.Vel ita.Vere reuelabitur.Nā,diabolus iā operatur Myſteriū iniquitatis. My
ſteriū gręce latine dicitur occultū & ſecretum Myſteriū ergo iniquitatis appellat īter
fectionē ſanctorū & perſecutionē,quā inferebat Nero & princeps ei9 fidelib9 Chriſti
B quorū iā factū quaſi Antichriſti videbatur.quod ideo appellatur myſterium,quia iam Aimo.
tunc diabolus occulte per Neronē & alios operabatur occidendo martyres, ſicut tunc August inus
aperte operaturus eſt per Antichriſtū interficiēdo Heliā & Enoch alioſq; plurimos. Aimo Ambr.
Iſtud myſteriū iniquitatis cœptū ē a Nerone,qui inſtigāte patre ſuo diabolo,zelo ido
lorū interfecit Apoſtolos.Et ſūt Nero & alij vmbra futuri.ſ.Antichriſti,ſicut Abel
& Dauid fuerūt figura.Chriſti.Tātū vt qui tenet &c.Quia illos ſcire dixit quid deti
neat,aperte non exponit:& ideo nos qui neſcimus quod illi ſciebant peruenire cum
labore ad id quod ſenſerat Apoſtolus,cupimus nec valemus præſertim , quia & illa
quæ addidit hunc ſenſum faciunt obſcuriorem.Qui enim eſt ? Iam myſterium ope- Augu.
ratur iniquitatis tantum,vt qui tenet nunc teneat,donec de medio fiat . Ego prorſus de ciui.dei.
quid dixerit me fateor ignorare , ſuſpiciones tamen nominum quas legere vel au
dire potui non tacebo . Quidam ſuſpicantur hoc de imperio dictum fuiſſe Roma
no,& ideo Apoſtolū non id aperte ſcribere voluiſſe,ne calumniam.ſcilicet incurreret
quod Romano imperio male optauerit,cum ſperaretur æternū: vt hoc quod dixit, Iā
enim myſteriū operaē iniquitatis,Neronē voluit intelligi,cuius iam facta velut Anti
chriſti videbantur.Vnde nōnulli ipſum reſurrecturū & futurū Antichriſtū ſuſpicātur
:Alij vero nec occiſum putāt,ſe potius ſubtractū,vt putaretur occiſus,& viuū occulta
ri,in vigore ipſius ętatis in qua fuit cū crederetur extinctus,donec tēpore ſuo reueletur
C & reſtituaē in regnū.Sed multū mira mihi eſt hęc opinantiū tanta præſumptio.Illud
tamē quod ait,Vt qui tenet &c.non abſurde de Romano imperio creditur dictū donec
tollaē,vt ſit ſenſus,Tantū hoc reſtat antequā reueletur iniquus ille,Vt qui tenet nunc
Romanum imperium Teneat.i.qui modo imperat imperet.Donec de medio fiat.i.de
medio mundi tollatur illa poteſtas,quia omnes vndiq; Romā quaſi ad caput confluc- Auguſtinus de ciuitate dei.
bant.Vel ita,Tantū,hoc reſtat,Vt qui tenet nunc,fidem,Teneat,donec,ipſa,De me.
fiat.i.donec ipſa refrigeſcat.Vel ita,Tantū,hoc reſtat,Vt qui nunc tenet,id detinet il
lum.ſ.acceſſio ad fidem Teneat.i.detineat.Donec de medio fiat.i.donec ipſa tollatur
de medio.Vel ita,Tantū,hoc teſtat,Vt qui tenet nunc.i.detinet illum.ſ.iniquitas quę
nunc occulta eſt, Teneat.i.detineat. Donec,iniquitas quæ modo eſt myſtica Fiat de
medio,id eſt aliquid de communibus,vt non erubeſcat homo adulterari,furari,& alia
huiuſmodi facere:ſicut nec ambulare,nec loqui.Vel ita,Quidam putant hoc eſſe di-
ctum de malis & fictis qui ſunt in eccleſia tandiu donec perueniant ad tantum nume
rum qui Antichriſto magnum faciant populum.& hoc dictum eſſe myſterium iniqui
tatis,quia videtur occultum,& de hoc dictum eſſe,Quid detineat ſcitis &c.ait , Vt qui
tenet non teneat. Dicunt Apoſtolum hortari fideles vt in fide quam tenent tenaciter
perſeuerent, donec exeat de medio eccleſiæ myſterium iniquitatis,quod nunc occul-
tum eſt.Et eſt ſenſus,Tantū,hoc intelligitur agendum,Vt qui tenet nunc,fidē,Teneat.
i.firmiter in ea perſeueret:Donec myſteriū iniquitatis.De medio fiat.i.donec qui mo-

dọ ĩ eccleſia ficti ſunt ab eadẽ manifeſte recedãt. de qualibus Ieſus ait, De nobis exie rũt, ſed ex nobis nõ erãt. Sicut ergo ante fidẽ exierũt multi hęretici de medio eccleſię D
ita nũc aperte inde exibũt oẽs qui nõ ad Chriſtũ, ſed ad illũ Antichriſtũ nouiſſimum pertinebunt. Vel ita, Tantũ, hoc reſtat, Vt qui tenet nũc. i. detinet illũ. ſ. diſceſſio quæ nondum facta eſt. Teneat, id ẽ detineat, donec ipſa diſceſſio Fiat de medio, id eſt manifeſte appareat.

Et nunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui, eum cuius eſt aduentus ſecũdum operationem. Satanę in omni virtute & ſignis & prodigiis mẽdacibus, & in omni ſeductione iniquitatis his qui pereunt: eo ꝙ charitatẽ veritatis nõ receperunt vt ſalui fierent. Ideo mittet illis deus operationẽ erroris vt credant mendacia, vt iudicentur omnes qui non crediderũt veritati, ſed cõſenſerũt iniquitati. Nos aũt debem⁹ gratias agere deo ſemp pro vobis fratres dilecti a deo: ꝙ elegerit nos deus primitias in ſalutẽ in ſanctificatione ſpiritus & in fide veritatis, ĩ qua & vocauit vos per euãgeliũ noſtrũ ĩ acquiſitione glorię domini noſtri Ieſu Chriſti. Itaque fratres ſtate, & tenete traditiões quas didiciſtis, ſiue per ſermonẽ, ſiue per epiſtolã noſtram. Ipſe autẽ dominus noſter Ieſus Chriſtus & deus & pater noſter qui dilexit nos, & dedit conſolationẽ æternã & ſpem bonam in gratia, exhortetur corda veſtra, & confirmet in omni opere & ſermone bono. E

Aimo. Et tũc. ſ. iã reuelata diſceſſiõe a deo vero, & refrigerata multorũ charitate, ex abũdãtia iniquitatis quaſi parata ſibi ſede, Reuelabitur. i. manifeſtabiť, Ille iniquus. ſ. Antichriſtus qui nec mõ nec tũc eſt timendus, quia ſequitur. Quã dñs Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui. i. virtute ſpũs ſancti qui diciť ſpirit⁹ oris ſui quia ab eo procedit, Vel, Inter. e. ſp. o. ſ. i. præcepto & virtute. ſ. potẽtia iuſſiõis ſuæ, ſiue per ſe occideret eum ſiue
Aimo. per Michaelem. Occidetur autem vt doctores tradunt in monte Oliueti in papilione, & in ſolio ſuo, in illo contra quem dominus aſcendit ad cælos. illo autẽ interfecto nõ ſtatim veniet Chriſtus, ſed vt ex libro Danielis intelligitur, concedentur electis ad pęnitẽtiam dies. xlv. quantũ dñs poſt futurus ſit penitus ignoratur. Et quomodo tenebræ ſolis fugãtur pręſentia: ita & dñs, Deſtruet, eũ. ſ. Antichriſtum cũ omnibus membris ſuis dicẽs, Ite maledicti in ignem æternũ. Deſtruet dico, Illuſtratione aduentus ſui. i.
Aimo. in claro aduẽtu ſuo. Cuius, Antichriſti aduẽtus eſt, Secundũ operationẽ Satanę. Quia diabolo inſtigante & cooperante qui illum poſſidebit totum faciet, nõ tamẽ ſine ſenſu vt phręnetici qui culpam non habent de malis: ita ſi vexaretur a diabolo tanquã phręneticus nõ ei imputaretur quicquid ageret. Et illius aduentus erit in oĩ virtute humanę poteſtatis & diuitiarũ, Et ſignis, minoribus, Et prodigiis, maioribus, Sed mẽdacib⁹. Quia per magicam artẽ non veram faciet illa, & per phantaſiã deludet homines, ſicut Simon Magus deluſit illum qui putans eũ occidere arietem decollauit pro eo. Et ideo
Auguſtinus de ciui. dei. etiã mendacia dicuntur, quia mẽdacia confirmant. ſ. illũ eſſe deũ. Ambigi ergo ſolet F
vtrũ vel ideo dicta ſint mendacia, quia nõ vera vt vidẽtur ſed phantaſtica erunt. i. quia
Auguſtinus mortales ſenſus per phantaſmata decepturus eſt: vt quod nõ facit, facere videatur. Vel ideo, quia & ſi vera ſint dei permiſſione, ad mendaciũ trahent. Tunc enim ſoluetur Satanas, & per illum Antichriſtus in omni ſua virtute mirabiliter quidẽ ſed mendaciter operabitur. Et, erit aduẽtus illius In omni ſeductione iniquitatis his qui pereunt, quia minis, blanditijs, & omnibus alijs modis ſeducet eos qui perditioni dediti ſunt. Eo. i. ideo, Quod non receperunt charitatem veritatis. i. Chriſti, in quo implentur promiſſa omnia. i. ideo quia non receperunt Chriſtum, qui charitatem omnibus oſtendit, & ve-
Aimo. Auguſtinus. ritatem impleuit. Non receperunt charitatem dico, Vt ſalui fierent. i. qua ſaluarentur recepta. Et ideo. ſ. quia non receperunt veritatem, Mittet illis deus, id eſt permittet venire ad eos. Operationem erroris. i. eum qui eſt ipſa malitia, quia eſt pater omnis malitiæ & iniquitatis, Vt credant mendacio. ſ. quod Antichriſtus ſit deus, Vt omnes qui non crediderunt veritati, id eſt Chriſto qui vere deus eſt. Sed conſenſerunt iniquitati, Antichriſti tandem aperte, Iudicentur, qui interim occulte iudicantur. Vnde ait,

A Mittet illis deus &c. Quia deus diabolũ iſta facere permittit, iuſto ipſe iudicio, quã-
uis faciat ille iniquo & maligno conſilio: proinde iudicati ſeducentur, & ſeducti iudi-
cabũt: ſed iudicati iudicio dei occulte iuſto & iuſte occulto, ſeducẽt. Seducti aũt iudi-
cabũtur nouiſſimo manifeſtoq; iudicio per Chriſtũ iuſtiſſime iudicaturũ & iuſtiſſime
iudicatũ. Nos autẽ. q. d. De illis ita fiet. vos aũt venietis ad ſalutẽ, quia recepiſtis veri
tatẽ. Vñ gratias agim⁹ deo. Et hoc eſt quod ait, Nos aũt fratres dilecti a deo debem⁹
agere gratias deo ſemper pro vobis, eo Quod, ab æterno, Deus elegit nos, & vos, Pri-
mitias, fidei, vt. ſ. non in periculoſo tempore vltimo, ſed in primitiua eccleſia credere-
mus in Chriſtũ atq; fidẽ confiteremur. Elegit dico, In ſalutẽ æternã. Vel, Elegit nos,
apoſtolos, Primitias omniũ credentiũ, quia apoſtoli, primũ crediderũt. & hoc, In ſa-
lutẽ, omniũ gẽtiũ. Nos & vos dico poſitos, In ſãctificatiõe ſpũs ſãcti, quia ſpũs ſãct⁹
in baptiſmo ſanctificat. Et in fide veritatis. i. Chriſti. per quid autẽ ad fidẽ venerint,
ſubdit dicẽs, In quá, fidẽ: ſicut gratis elegit nos ab ęterno: ita Et, gratis, Vocauit, nos
auerſos, Per euãgeliũ noſtrũ. Vocauit dico, In acquiſitionẽ domini noſtri Ieſu Chri-
ſti. i. vt per fidẽ acquiratis gloriã quã habet Chriſtus. Vel, in acquiſitionem dñi noſtri
Ieſu Chriſti. i. vt ſitis acquiſitio in qua Chriſtus glorificetur. Itaq;. q. d. quia hæc bo-
na ſunt nobis, & nõ inſtat dies dñi, Itaq; fratres ſtate, immobiles in fide. Et, vt ſtetis,
Tenete traditiones quas, a nobis Didiciſtis, vſq; ad intellectum, Siue per ſermonem
B præſentem. ſiue per epiſtolam noſtram. Ipſe aũt. q. d. Ego moneo vos. Sed ipſe de⁹ no
ſter Ieſus Chriſtus & deus pater, eius & Noſter, qui dicitur deus, potentia qua creator
eſt vniuerſorum: & pater, affectu, id eſt dulcedine charitatis. Qui dilexit nos dando
filium ſuum pro nobis. Vnde ſubdit, Et dedit conſolationem æternam, id eſt Chriſtũ
qui eſt conſolatio nobis contra miſeriam huius ſeculi, & in futuro. Vel, Dedit conſo-
lationem æternam, promittẽdo regnũ cælorum. Et dedit ſpem bonam, ſcilicet quod
de iſto exilio ad patriã veniemus. et hoc, In gratia, id eſt per gratiam, quam dedit, ſpe
ramus. Vel hæc omnia dedit non merito noſtro, ſed In gratia, ſua. Ipſe inquam qui iã
tot fecit, Exhortetur corda veſtra. i. voluntates, Et affirmet, contra impugnatores, in
omni opere bono & ſermone bono.

Occultum iudicium quod merito vnius peccati eadit in aliud. Aimo.

CAPVT III.

DE cętero fratres orate pro nobis vt ſermo dei currat, & clarificetur ſi
cut & apud vos, & vt liberemur ab importunis & malis hominib⁹. Nõ
enim omniũ eſt fides. Fidelis autẽ domin⁹ ẽ, qui cõfirmabit vos & cu-
ſtodiet a malo. Confidimus autẽ de vobis fratres in domino, quoniã
C quæcunq; præcipimus & facitis, & facietis. Domin⁹ autem dirigat corda ve-
ſtra in charitate dei & patientia Chriſti. Denunciam⁹ autem vobis fratres in no
mine domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante in
ordinate, & non ſecundum traditionem quam acceperũt a nobis. Ipſi enim ſci-
tis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam non inquieti fuimus inter vos
neque gratis panem manducauimus ab aliquo, ſed in labore & fatigatione noctẽ
& die operantes, ne quem veſtrum grauaremus. Non quaſi non habuerim⁹ po
teſtatem, ſed vt noſmetipſos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam
& cum eſſemus apud vos hoc denunciabamus vobis, quoniam ſi quis non vult
operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quoſdam ambulantes inquie
te, nihil operantes, ſed curioſe agentes. His autem qui eiuſmodi ſunt denuncia
mus & obſecramus in domino Ieſu Chriſto, vt cum ſilentio operantes, ſuum pa
nem manducent. Vos autem fratres nolite deficere benefacientes. Quod ſi
quis non obedierit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & non commiſcea
minicum illo vt confundatur. Et nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite
vt fratrem. Ipſe autem deus pacis det vobis pacem ſempiternam in omni loco.
Dominus ſit cũ oĩbus vobis. Salutatio mea manu Pauli, quod eſt ſignũ in omni

epiſtola. Ita ſcribo. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cũ omnibus vobis. Amen. D

Dæ cętero, o, fratres orate pro nobis, vt ſermo dei. i. euãgeliũ quod dedit deus nobis
vel quod de deo agit, Currat, ſine impedimento ad omnes gentes vt multi velociter
cõuertãtur. Et clarificetur. i. clarus & intelligibilis fiat hominibꝰ. Currat dico, Sicut
Ambroſius Aimo. & apud vos, cucurrit. Orandũ eẽ hortatur vt dignetur deus doctrinã ſuã infatigabili
curſu dirigere & transfundere per ora apoſtolorũ ĩ aures audientiũ, & ab auribꝰ ĩ cor
da vt cõpeſceret & ſedaret ſeditiones malorũ hominũ. Vñ ſubdit, Et vt liberemur ab
hominibꝰ. ſ. a ſpeudo ne nos ſeducant, vel nobis inſidias tẽdãt. Importunis. i. impro-
bis in diſputando. Et malis, quia falſa prędicant. Vel, Vt liberemur ab importunis ho
minibus. i. infidelibus qui reſiſtunt verbo veritatis, nec ſtant in portu quietis, Et malis
ſcilicet qui perſequũtur fideles. Ideo dico liberemur, Enim. i. quia Nõ omniũ ẽ fides.
i. nõdũ acceperunt omnes fidẽ per me qui accepturi ſunt. Vel ita, Vere importuni ſunt
& mali. Non enim omniũ, illorũ eſt. Fides, id eſt omnes ĩportuni nõ habẽt fidẽ, quia
eorũ nullus fidẽ habet, ſed eſt error quod tenẽt, ſed vos qui habetis fidẽ confirmabit
deus. Vnde ſubdit, Fidelis aũt. Vel ita. Nõ enim. q. d. Ideo hortor vos orare vt ſermo
Augu. ad Vitalem dei currat & clarificetur, quia Nec etiã vobis orantibꝰ, Omniũ eſt fides. i. non omnes
ſunt credituri, ſed tãtũ pręordinati in vitã æternã, prædeſtinati ĩ adoptionẽ filiorum. E
Ideo autẽ deꝰ per orationes credẽtiũ, nondũ credẽtes credere facit, vt oſtendat quia ip
ſe facit. Nemo eſt. n. tã imperitus, tã ingenio tardus, qui non videat deum quod roga-
ri ſe præcipit, vt faciat. Et ſciẽdũ quia poſſe habere fidem ſicut poſſe habere charitatẽ
Auguſtinus in lib. ſentẽ. Proſperi. natura eſt hominũ: habere autem fidẽ ſicut charitatem, gratia eſt fidelium: ſed cum vo
luntas credendi aliis præparatur a deo, diſcernendũ eſt quid veniat de miſericordia,
qua gratis liberat, & veritas, quia iuſte iudicat. Fidelis autem. q. d. Orate vt liberemur.
qua gratis liberat, & veritas, qua iuſte iudicat. Fidelis autem. q. d. Orate vt liberemur.
Deus autem qui fidelis eſt. i. verus in promiſſis. Confirmabit vos, ne ĩportuni decipiãt
Et a malo cuſtodiet vos, Confidimus autem. q. d. Hæc omnia vobis diximus nõ puto
fruſtra. Sed confidimus de vobis, o, fratres in domino, qui in vobis operabitur. Quo-
niam quæcunq; præcipimꝰ, vobis, Facitis & facietis. Vt aũt hoc ſit, Dominus dirigat
corda veſtra. i. volũtates. i. ſi quid torpitudinis in vobis eſt, auferat. Volũtatates dico
dirigat vt exiſtãt In charitate dei. ſ. quã deꝰ dat, vel vt deũ diligatis. Et patiẽtia Chri,
ſcilicet vt patientes ſitis ſicut & Chriſtus fuit Denunciamus autem. Incipit hic de cu-
rioſis & ocioſis, monens bonos vt eos corripiant, quaſi dicat, quod pręcipimus facietis,
ſed qui noluerit facere, excommunicetur. Et hoc eſt quod dicit, Denunciamus autem vo
bis, o fratres in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, id eſt per Ieſu Chriſti authoritatẽ
præcipimus, vel in honore Chriſti, quia honor Chriſti eſt ſi morbida ouis excluditur
Vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, id eſt non communicetis eis F
qui ambulant inordinate, id eſt aliter quã ordo naturæ exigit. Et, ambulante Non ſe
cundum traditionem quã acceperunt a vobis. i. non ſecundum doctrinam qua tradidi
mus eis. Ipſi enim. q. d. Ideo debetis vos ſubtrahere, quia Vos ipſi ſcitis quemadmodũ
id eſt in quibus Oporteat imitari nos, & cum illi hæc non faciant, debetis vitare eos.
Et vere oportet imitari nos, quia boni ſumus: quod ita ait, Quoniam non inquieti fui
mus inter vos. neque gratis. i. ſine labore proprio. Manducauimus panem ſumptum,
Ab aliquo. Vel ita. Ipſi enim ſcitis. q. d. Vere non ambulant ſecundum traditionẽ no
ſtram. Ipſi enim ſcitis quemadmodum oporteat imitari nos. i. quomodo me habui in
quo habitandus ſum, quod in illis non videtis. q. d. non eſt quod exponam vobis eam
traditionẽ, quia eam ſcitis. ſ. Quoniam, id eſt quod Nõ inquietus fui inter vos, vt illi
qui aliena negocia currãt vagantes hac & illac. Nec gratis panẽ mand. ſumptũ, Ab
aliquo, ſed fuimus In labore, cõtra gratis. Et fatigatione. q. d. ille labor fuit vſque ad
fatigationẽ. Nos dico, Nocte & die operantes, contra hoc quod ſupradixit ab aliquo
Operantes dico, Ne quem veſtrum grauaremꝰ. & ne quis diceret eum ideo non acce-
piſſe, quia nõ haberet poteſtatẽ, ſubdit, Nõ, ideo nõ accepimꝰ, Quaſi nõ habuimꝰ po
teſtatẽ, accipiẽdi, cũ iſti multomagis debẽt viuere de labore ſuo qui nõ habẽt hãc po-
teſtatem. Non ideo inquã non accepimus, Sed, ideo, Vt daremus noſmetipſos formã
vobis ad imitandum nos id eſt vt imitamini nos, & otium dimitteretis. Ecce pro alia

cauſa hic,quam apud Corinthios abſtinuit.Hic.n.pro exẽplo dando abſtinuit,ibi pro
A repellendis pſeudo.Et notandũ quia non ſolũ verbis docebat,ſed hortabatur & factis
Idonei enim magiſtri eſt ea quæ verbis docet operibus implere. Et ſi enim manifeſta Ambro.
vera eſſe non ignorentur quæ docentur,tamen ſi negligi cœperint a magiſtro, nõ faci
cile proficient audientibus.Magis enim opera ſuadent quam verba: ideoque magnis
præconijs remunerandi ſunt qui negligentibus magiſtris de ſolis verbis proficiunt.
Apoſtolus ergo forma erat his qui tenues erant ſubſtantia in plebe,vt dicerent liber-
tatem ſuam non amittere.Vnde & Salomon,Raro,inquit,inferes pedem ad amicum
tuum ne ſatiatus tui oderit te. Qui enim frequenter ad alienam menſam conueni-
ret ocio deditus, aduletur neceſſe eſt paſcenti ſe,cum religio noſtra ad libertatem ho
mines aduocet. Vnde ſubdit,Nam &c.quaſi dicat.Operabar inter vos ad exemplum
veſtrum.Et vere,ſic enim faciẽdum docebam. Et hoc eſt quod ait, Nam & cum eſſe-
mus apud vos,hæc denunciabamus vobis,quoniam ſi quis non vult operari non man Augu.
ducet.Dicunt quidam de operibus ſpiritualibus hoc Apoſtolum præcepiſſe. Alioquĩ de ope.mo.
ſi de corporali opere hoc diceret,in quo vel agricolæ vel opifices laborant, videretur
ſentire aduerſus dominum qui in euangelio ait,Nolite ſolliciti eſſe quid manducetis
ſed ſuperflue conantur & ſibi & cæteris caliginem obducere,vt quod vtiliter charitas
monet,non ſolum facere nolint,ſed nec intelligere:cũ in multis alijs locis epiſtolarũ
ſuarum quid hinc ſentiat Apoſtolus apertiſſime doceat.Vult enim ſeruos dei corpora
liter operari,vnde viuant,vt non compellantur egeſtate neceſſaria petere, nec eſt con
tra illud quod prædictum eſt,Nolite ſolliciti eſſe quid mand.Non enim hoc ideo di-
ctum eſt vt iſta non procurent quantũ neceſſitati ſat eſt.Vnde honeſte potuerint, ſed
B vt non iſta intueantur,& non propter iſta faciant quicquid in euangelij præconio fa-
cere iubentur.Audiuimus enim.Hic oſtenditur ratio,cur laboris ſui mentionem fece-
rit,quaſi dicat hoc ideo præcipio,quia audiuimus enim inter vos quoſdam ambulãtes
inquiete,nihil operantes:ſed de alienis, Carioſe agentes,hoc modo merentur paſci, Ambroſius.
quod factum abhorret diſciplina dominica.Eorum enim deus venter eſt qui fœda cu
ra neceſſaria ſibi prouident.His autem qui eiuſmodi ſunt denunciamus,& obſecram9
in domino IESV CHRISTO vt cum ſilentio,ſcilicet nõ rumoroſi Operãtes
manducent panem ſuum,id eſt proprij laboris:ne autem hac occaſione miniſtrare ceſ Auguſtinus.
ſarent pauperibus,addidit.Vos autem fratres nolite deficere benefacientes pauperib9
quia & ſi operentur,poſſunt tamen nonnullis indigere,& ideo monet ne illi qui habẽ
bant vnde ſeruis dei neceſſaria præberent,hac occaſione pigreſcerent.Non enim in rẽ
prehenſionem venit qui humanus eſt in largiendo,ſed hic qui cum poſſit laborem fer
re,ocioſe vult vitam agere.Quod ſi quis,quaſi dicat.Præcipimus vt operentur &c.
Quod id eſt ſed,ſi quis non obedierit,huic,Verbo noſtro,mandato vobis,Per epiſto-
lam,hunc notate,id qui ſit mihi ſignificate.Vel,Notate,id eſt reprehendite. Vel ita,
Si quis non obedierit verbo noſtro per epiſtolam,veſtram Hunc notate,nobis,& nos
aſpere increpabimus illum,Et non commiſceamini cũ illo vt confundatur,id eſt eru-
beſcat abiectus ab omnibus,vt ſic ſe ſubijciat præceptis Apoſtoli. Et,tamen Noli-
C te æſtimare, eum,Quaſi inimicum,vt odio habeatis eum, Sed, ex dilectione, Corri-
pite eum, Vt fratrem. Ipſe autem deus pacis det vobis, hic & in futuro, Pacem
ſempiternam in omni loco,ſcilicet & apud domeſticos & apud extraneos. & vt pa-
cem habeatis, Deus ſit cum omnibus vobis. Salutatio mea manu Pauli, ſcripta eſt
Quod eſt ſignum in omni epiſtola.Ita ſcribo,quomodo?Gratia dñi noſtri Ieſu Chri- Aimo.
ſti,ſit Cum omnibus vobis.Amen.Propter adulteratores ſcripturarum manu ſua in fi Ambroſius.
ne omnium epiſtolarum ſalutationem ſe ſubſcribere teſtatur,vt ſub nomine eius epi-
ſtola nulla accipiatur,quæ non fuerit manu eius ſubſcripta.

Argumentum in epiſtolam ad Timothæum primam. D

TImothæum inſtruit & docet de ordinatiõe epiſcopatus & diaconii & omnis eccleſiaſticæ diſciplinæ: ſcribens ei a Laodicia per Tychicum diaconem.

CAPVT I.

PAVLVS Apoſtolus Ieſu Chriſti ſecundum imperiũ dei ſaluatoris noſtri & Chriſti Ieſu ſpei noſtrę, Timotheo dilecto filio in fide, gratia & miſericordia & pax a deo patre & Ieſu Chriſto domino noſtro. Sicut rogaui te vt remaneres Epheſi cum irem ĩ Macedoniã, vt denunciares quibuſdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis & genealogiis interminatis quæ quæſtiones preſtant magis q̃ ædificationem dei quæ eſt in fide. Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta.

Hierony. PAVLVS &c. Hanc epiſtolam ſcribit Apoſtolus Timothęꝰ aũt iſte fuit B
filius mulieris fidelis, patre Gentili procreatus: & cũ nõ eſſet circunciſus, &
eſſet ipſe Gentilis, huic dabãt bonũ teſtimoniũ fratres qui erant Lyſtris &
Aimo. Iconij. Hunc voluit Paulus proficiſci ſecum, & iõ circũcidit propter Iudæ
Ambroſius os qui erant in illis locis. Eratq; eruditus tam diuinis ſcripturis quam libe-
ralibus artibus. Hũc Aplũs creauit epũm, & iõ eũ cõmonet vt ſollicitus ſit in ecclíaſti
ca ordinatione. Timotheo.n. in Aſia relicto epõ ſcribit Paulus de epiſcopali officio,
ſ. qũo pſeudoapoſtolis reſiſtat, & qũo eccleſiam inſtruat, quales præsbyteros & diaco
nes ordinet, quales viduas honoret, qũo in eccleſia ſe habeat, vel quõ eam regat. Et eſt
intentio Apoſtoli in hac epiſtola inſtruere Timothæũ de epiſcopalis dignitatis offi-
cio. Modus talis. Primo ſalutat eũ, deĩde monet, vt pſeudoapoſtolis reſiſtat, poſtea in
ſtruit de epiſcopali officio docens quales debeat ordinare præsbyteros & diacones, &
quales debeant eſſe mulieres eorũ: deinde quales viduas recipere debeat: poſtea de mo
do correctionis inſtruit eum. In fine autem monet vt vitet prophanas nouitates, præ-
mittit vero ſalutationem dicens, Paulus aplũs Chriſti Ieſu. Nomẽ dignitatis præpo-
nit, vt hac authoritate Timotheus munitus, reſiſtat pſeudoapoſtolis. Apoſtolus dico,
Secundũ imperium.i. ſecundũ iuſſionẽ & voluntatem Dei, patris Saluatoris noſtri &
Aimo. Ieſu Chriſti, & ſpei noſtræ.ſ. per quem ſperamus gloriã. qui ergo Apoſtolo reſiſtit, im
Aimo. perio dei patris qui ſaluat, & Chriſto ex quo eſt ſpes gloriæ, repugnat. Salutem autem F
refert ad patrem & ſpem noſtram ad Chriſtũ: iõ quia pr̃ dedit nobis ſalutem per filiũ
ſuum, quem dignatus eſt mittere nobis, & per ſpũm ſctũm quẽ nobis tribuit in baptiſ-
mo & alijs ſacramentis. Per Chriſtum vero habemus ſpem.i. expectationem futurorũ
bonorum: quia ſicut ille reſurrexit a mortuis, & aſcendit ad cælos: ita per ipſum ſpera-
mus reſurrectionem, & ad gloriam ęternæ beatitudinis aſcenſionem. Paulus inquam,
ſcribit, Timothæo dilecto filio ſuo in fide: & ante alia ſalutat in hũc modũ. Gratia &
mĩa & pax, ſit tibi. A deo patre & Chriſto Ieſu dño noſtro. Attende quod in hac ſalu-
tatione tria ponit quæ ei optat, cũ in alijs tantũ duo poſuerit. Mĩa hic accipitur quod
in alijs epiſtolis dicit̃ gratia.i. remiſſio peccatorũ. Pax eſt tranquillitas aĩ & pręliba-
tio ęternę pacis. Hãc cõmuniter omnibꝰ optare ſolet. gratia vero quã hic addit epi-
ſcopis optat̃.i. donatio ſpũs ſãcti, quo miniſtri dei armant̃. Sicut rogaui te. Poſt ſalu
tationẽ priꝰ de pſeudo repellẽdis ĩcipit hic, legẽ adhuc tenẽdã docẽtibꝰ. q.d. o Timo-
thæe ita.ſ. fac Sicut rogaui te, quaſi cõpai ẽ, nõ dico pręcepi quaſi minori: quod facit a-
Ambro. poſtolꝰ propter affectũ charitatis, & vt formã hũilitatis illi oñderet. Ita ergo & nõ mi
nꝰ quã rogaui facito. Quid rogaui vt remãeres epheſi ad ordinãdã ecclíam. Epheſus ẽ
ciuitas metropolis Aſię. Cũ ire ĩ macedoniã, iõ rogaui te ibi remanere. Vt denũciares
Aimo. quibuſdã, diſcretis a catholica fide, tã doctioribꝰ quã mĩoribꝰ Ne, doctores Aliter do
Aimo. cerẽt quã nos: Neq;, ſubditi, Intẽderẽt fabulis, Iudęorũ, qui dicũt duas mulieres fuiſſe

primo homini: Euam: & alteram ex qua dicunt multos filios eſſe natos quod nunquã
A ſacra pagina narrat. Vel fabulas hic dicit doctrinã illorum qui legẽ cum gratia prædi
cant eſſe neceſſariam. Quod enim dicũt de lege fabula eſt non res. Ideo epiſcop9 coe Ambroſius
piſcopum ſuũ obſecrat, ne pateretur Iudæos iudaizantes aliter docere populum quã
ipſe tradiderat, nec ſubditos, Intendere fabulis eorum & genealogijs, quibus narrãt
ſe eſſe de genere Abrahæ & Dauid, quaſi eis ſalus debeatur. Vel quibus narrãt Chri-
ſtum non eſſe de Dauid. Genealogijs dico, interminatis. i. quæ ſine termino ſunt, vel
prohibitis a deo. Hęreticus quidẽ inimicus legis & prophetarũ, exiſtimat apoſtolum Augu.
hoc loco diuina eloquia fabulas appellaſſe ſicut & alibi cũ ait, prophanas & aniles fa
bulas deuita. Quis ita niſi hæretic9 multũ cęc9 erraret? Cur ergo ipſe idẽ fecit, ſi hęc
eſſe aniles fabulas indicauit? Cur dicit Abraham duos filios habuit, & alia huiuſmo-
di. Sed melius dicitur quod Iudæi præter legitimas ſcripturas habent traditiões ſuas
non ſcriptas, quas memoriter tenent, & alter in alterum loquendo tranſfundit, quas
deuteroſin vocant, vbi dicunt duas vxores deũ primo homini creaſſe, ex quib9 texũt
genealogias infinitas, parientes infructuoſiſſimas quæſtiones. Illas autem dicit fabu-
las. i. fictiones & excogitationes, ad quas etiam pertinebant illa de quibus dñs ait, Ir
ritũ feciſtis pręceptum dei, vt traditionem veſtrã ſeruetis, vbi arguit Iudæos quod de Aimo.
parentibus nõ honorãdis impietatẽ docerẽt filios ſuos. Moſes aũt dicit, Honora patrẽ Auguſtinus.
B tuũ, & matrẽ tuã. Vos autẽ dicitis, Si dixerit homo patri vel matri corban quod ẽ do
num quodcũq; eſt ex me tibi profuerit: & vltra non dimittitis eum quicquã facere pa
tri ſuo vel matri, reſcindentes verbum dei per traditionẽ veſtram, & huiuſmodi mul
ta facitis. Vbi euidenter Chriſtus oſtẽdit, & illã dei eſſe legẽ quã prophanus iſte blaſ
phemat, & Iudęos habere ſuas traditiões a libris propheticis & legitimis alienas, quas
appellaſſe apoſtolũ fabulas prophanas & genealogias interminatas nõ hęretic9 ſed
catholic9 lector intelligit. Quę, fabulę. Magis parãt quęſtiões. i. lites: Quã ędificatio
nẽ, iuſtitię, Dei. i. nõ ædificãt homines i iuſtitia dei, Quæ, ędificatio iuſtitiæ eſt, In fi-
de. Finis autem. Vel, Enim. q. d. Vere ẽ in fide ędificatio iuſtitię dei, quia ex fide ẽ ſpes
& inde ẽ charitas, quæ eſt impletio legis. Et hoc eſt quod dicit, Finis. n. &c. Vel ita,
Finis aũt. q. d. docent & intẽdunt fabulis & genealogiis, ſed finis & adimpletio legis ẽ Aimo.
charitas. quare non eſt opus alijs. Et hoc eſt quod dicit, Finis aũt præcepti. i. impletio
& cõſummatio Eſt charitas. Finis dicitur terminus. Finis etiã dicitur conſumptio. Fi-
nis quoq; dicitur impletio & conſũmatio. Aliter enĩ dicitur, finitur panis, aliter finitur
tunica, aliter finitur hic vel ibi ager: finitur panis mãducãdo, finitur tunica texẽdo, &
ibi ſonat finis & illic: ſed panis finitur vt cõſumatur, & tunica vt cõſummetur: panis fi
nitur vt non ſit, tunica vt perfecta ſit. Sic ergo charitas eſt finis. i. perfectio pręcepti. i. Aimo
pręceptorum oĩm, quorum impletio eſt dilectio, & ea gemina eſt. ſ. dei & proximi. To Auguſt. de
C tã enim magnitudinem & amplitudinẽ diuinorũ eloquiorũ ſecura poſſidet charitas, doct. chriſ.
qua deũ proximumq; diligimus, quę radix eſt oĩm bonorũ. Vnde in his duobus mãda
tis tota lex pendet & prophetæ. Si ergo non vocat oẽs paginas ſanctas perſcrutari, o-
mnia inuolucra ſermonũ euoluere, omnia ſcripturarũ ſecreta penetrare, tene charita-
tem vbi pendent omnia, quia finis omniũ eſt dilectio Dei & proximi, nullum rerum
diligendarũ genus in his duobus pręceptis prætermiſſum eſt. Cum enim pręcurrat di-
lectio Dei, & ſequatur dilectio proximi, de dilectiõe tua nihil dictum videtur. Sed cũ
dictũ eſt, Dilige proximum tuũ ſicut teipſum, ſimul & tui abs te dilectio prætermiſſa
non eſt. Ille autem ſancte & iuſte viuit qui ordinatam habet dilectionem, ne aut dili-
gat quod non eſt diligendum, aut non diligat quod eſt diligendum: aut æque diligat
quod minus vel amplius diligendum eſt, aut minus vel amplius diligat quod æque di
ligendum eſt. Omnis homo inquantũ peccator eſt, non eſt diligendus: inquantum ve-
ro homo eſt, diligendus propter deũ eſt, Deus vero propter ſeipſum, & deũ quiſq; am-
plius debet diligere quã ſeipſum. Itẽ amplius alius hõ diligendus eſt quam corpus no
ſtrum quia propter deũ omnia iſta diligenda ſunt: ſed cum oĩbus prodeſſe non poſſis,
his potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorũ & tẽporum vel quarumlibet rerũ op
portunitatibus conſtrictius tibi quaſi quadã ſorte iunguntur. Omniũ igitur hęc ſum-
ma eſt, vt intelligatur legis & omnium diuinarum ſcripturarum plenitudo, eſſe dile-
ctio rei qua fruendum eſt, & rei quæ nobiſcum ea rei frui poteſt, id eſt dei & proximi.
D

Prçcipitur enim de⁹ diligi & proxim⁹, vt autē quiſq; ſe diligat alio ſpeciali prçcepto D
Auguſtinus. in pſal. xxxi. nō eſt opus. Charitas iſta amor dei & proximi eſt. Amor hui⁹ ſeculi cupiditas dicit. minuit cupiditas charitate creſcente. Cupiditas ergo refrenet, charitas excitet. Quia charitas eſt finis præcepti, id ē ad charitatē refertur omne præceptū, quod vero timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali fit, vt nō referatur, ad charitatē, nōdū fit quēadmodū fieri oportet, quāuis fieri videatur. Tunc ergo & prçcepta & cōſilia recte fiūt cū referūtur ad diligendū deū, & proximū propter deū. De corde &c. Hic diffinit charitatē & nō alibi, vt nec vbiq; nuſquā diffinita ſit. q. d. charitas ē finis præcepti. Qualis charitas? procedens De corde puro, id eſt de puro intellectu, vt nihil niſi de⁹ diligatur. Et, de Conſcientia, id eſt ſpe, Bona. Conſcientia hic ponitur pro ſpe. ille enim ſe ad id quod diligit peruenturū eſſe deſperat, cui malæ conſcientiæ ſcrupulus ineſt. Ille enim ſperat qui bonā conſcientiā gerit. quē vero pūgit mala cōſcientia retrahit ſe
Auguſtinus. in pſal. xxxi. à ſpe. Addit. Et, de Fide nō ficta. i. ſimulata, in qua. ſ. quis nō ſibi quælibet fingit, ſed catholica. Vel, Fide non ficta, id eſt fictili & fragili, ſed contra aduerſa forti.

A quibus quidam aberrantes conuerſi ſunt in vaniloquium volentes eſſe legis doctores, non intelligentes neq; quæ loquuntur, neq; de quib⁹ affirmāt. Scimus autem quia bona eſt lex ſi quis ea legitime vtatur, ſciētes hoc quia lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis, & nō ſubditis, impiis & peccatorib⁹, ſceleratis, & cōtaminatis, patricidis & matricidis, homicidis, fornicariis, maſculorum cōcubitoribus, plagiariis, mendacibus, & periuris, & ſi quid aliud ſanç doctrinæ aduerſatur, quæ eſt ſecundum euangelium glorię beati dei quod creditum ē mihi. Gra- E
tias ago ei qui me cōfortauit in Chriſto Ieſu domino noſtro, quia fidelē me exiſtimauit ponens in miniſterio. Qui prius blaſphemus fui & perſecutor & contumelioſus, ſed miſericordiam dei conſecutus ſum, quia ignorans feci ĩ incredulitate. Superabundauit autem gratia domini noſtri cum fide & dilectione, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Fidelis ſermo, & omni acceptiōe dignus, quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundū peccatores ſaluos facere, quorū primus ego ſum. Sed ideo miſericordiam conſecutus ſum, vt in me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus oēm patientiam ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternā. Regi autem ſeculorum immortali inuiſibili ſoli deo honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

A quibus. improbat hic aduerſarios qui legalia tradebant dicens, A quibus, ſcilicet fide, ſpe, & charitate. Quidam aberrantes conuerſi ſunt in vaniloquium, de legalibus putātes ea ſeruari debere poſt Chriſtum, neſcientes myſterium legis, & prophetarum, ſcilicet quod vſq; ad Chriſtum ſeruari debent. Illi, dico, Volentes eſſe doctores, legis,
Augu. ſuper Gene. quod deterius eſt. Non intelligentes neq; ea quæ loquuntur. i. quæ affirmant. Neque, ea De quibus, id eſt per quæ, Affirmant, vt ſint teſtimonia prophetarum. Vel econuerſo. ſ. Non intelligentes neq; quæ loquuntur, ad probandum quæ intendunt. Neq; de F
quibus, ea affirmant. i. quæ probare intendunt. Si quando enim de praua & falſa opinione ſua reprehendi & conuinci cœperint, ad defendendū id quod leuiſſima temeritate & apertiſſima falſitate dixerūt, de ſanctis libris multa verba pronunciāt volentes eſſe legis doctores, cū tamen non intelligant quæ loquuntur, vel de quibus. Et ne videretur legem incuſare, addit, Scimus autem. q. d. illi non intelligunt: nos Autem, intelligimus, nam vt hoc in aliquo oſtendatur. Scimus quia lex bona eſt ſecundū eos vero qui carnaliter tantum intelligunt non eſt bona: quia bona tantū eſt, Si quis, iuſtus vel
Ambroſius. iniuſtus, Vtatur ea legitime. i. ſpūaliter ſicut ipſa docet, vt. ſ. per eam agnoſcat morbū, & quærat medicū. Legitime etiā vtitur, qui ſcit eam ad tēpus datam, & ſub Chriſto deſeri. nā iuſtis per remiſſionem nō eſt opus lege a qua liberi ſunt per Chriſtū. Et ne iterū videatur eā inducere ſubdit inde, Scienter, etiā Hoc, quod non illi ſciunt. ſ. Quod iuſto non eſt lex poſita. i. impoſita, vt ſupra eū ſit, vt ei dominetur. In illa enim eſt potius quā ſub ipſa & cū ipſa, quia amicus iuſtitiæ eſt, cuius inimicus eſt qui pœnæ timore non peccat. Amicus vero qui eius amore non peccat, & tunc vero timet peccare.

Vel,Non eſt lex poſita iuſto,id eſt data pro iuſto,quia nõ ex ea iuſtus ẽ ſed ex fide,&
A cũ iuſt⁹ ſit ex fide,quid ei ẽ neceſſaria lex?ſed ideo data ẽ,vel vt reũ puniret,vel pec-
care volẽtẽ coerceret:iuſt⁹ tñ & ſi ea nõ egeret,vtitur,vt ſic eſſet in authoritate alijs,
& futura atteſtaret factis.Quõ autẽ bona eſt lex ſi nõ iuſto eſt poſita?Sed ſciẽdũ quia
iam iuſtus nõ eget pędagogo,ſed iniuſtus vt fiat iuſtus.& lege legitime vtendi multi Auguſt. de
plex eſt modus,vt ſecundũ aliud iuſt⁹,& ſecũdũ aliud iniuſtus recte dicatur legitime ſpũ & litera
vti lege,Iniuſtus enim lege legitime cũ intelligẽs quare ſit data,eius comminatione
tãquã pędagogo perducitur ad gratiã per quã iuſtus fiat.Iuſtus vero etiam ea legitime
vtitur, cũ eã tenẽdo imponit iniuſtis,vt cũ in ipſis cœpit inolitę cõcupiſcẽtiæ mor-
bus incentiuo prohibitionis,& cumulo præuaricationis augeri,confugiant ad iuſtifi-
cantẽ gratiã,& per eã ſuauitate iuſtitiæ delectati pœnam literæ minantis euadant.ita
non ſunt cõtraria nec inter ſe repugnãt hæc duo,ſcilicet quod lex bona eſt eaq; legiti-
me vtitur iuſt⁹,& tamen iuſto poſita non eſt, quia non ex ea iuſtificatus eſt,ſed ex le-
ge fidei.Lex non eſt ipoſita iuſto,dico,Sed iniuſtis,qui cõtra legẽ naturę agũt.Et nõ
ſubditis,deo,cũ bene moneretur a ratione.Qui autẽ ſint iniuſti & nõ ſubditi,per par
tes exponit dicẽs.ſ.Impijs,cõtra deũ,Et peccatoribus,in ſe & in proximũ. Et ſcelera
tis,quibus ſcelus per ſe placet.Et cõtaminatis,qui vel fauore aliquo vel timore con-
ſentiunt.Vel,Peccatoribus,in ſe:Sceleratis & contaminatis,in proximũ : Parricidis
& matricidis,quia lex naturæ in his obſoluerat,literis ẽ reformata eis coercendis: Et
homicidis, & fornicarijs,maſculorum cõcubitoribus,plagiarijs,qui plagas cuiuſlibet
generis inferũt proximis:Mendacib⁹,periuris,& ſi quid aliud eſt,quod aduerſatur ſa
nę doctrinę.ſ.morali & legi naturali.Quę,ſana doctrina ẽ nõ cõtra,Sed ſecũdũ euã
B geliũ.Omnis enim veritas concordat euãgelio.Euãgeliũ dico,Gloriæ beati dei id eſt
quod prædicat,vel gloriã.Quod euangelium,Creditũ ẽ mihi,vt fideli . Gratias ago.
Hic oſtẽdit mala ſibi fuiſſe in lege:bona vero ea dimiſſa.ſ.quod fidelis eſt, & poſitus
eſt in miniſterio.vnde fortis eſt.q.d.creditum eſt mihi euangeliũ. Vnde,Gratias ago
ei qui me confortauit,id eſt qui mẽtẽ meã roborauit quæ prius impoſſibile putabat eſ
ſe quod de domini poteſtate & gemina natiuitate & reſurrectione & ſpe pręGdicabatur:
ſed coroborauit me adeovt hęc credã,& vt nec mors nec vita ſeparet me a Chriſto.cõ
fortauit dico , In Chriſto Ieſu domino noſtro,inde gratias ago quia certa præſcien-
tia.Exiſtimauit.i.præuidit,Me fidelem,in ipſo,cum ſub lege fuiſſem infidelis.Ipſe di
co,Ponens me in miniſterio,prædicandi euangelium.Sed vtrum fuerunt mihi per le-
gem:non quia ego ſum,Qui prius,ſcilicet dum eſſem ſub lege,fui blaſphemus in deũ,
Et perſecutor,ſanctorum,& Contumelioſus,cõprehenſis inferẽs cõtumeliã,Sed con
ſecutus ſum miſericordiam dei.i.remiſſionem per dei miſericordiam non per merita Auguſtinus.
mea de eo.ſ. Quod ignorans feci.i.de peccato quod ignoranter commiſi. Vel ita vt in pſal.l.
cauſa notetur.q.d.miſericordiam conſecutus ſum,eo facilius quia Ignorans feci.Cõ-
ſequuntur miſericordiam dei & qui ſcienter peccant vt Dauid,& qui ignoranter quod
facilius ignoſcit,Ego dico degẽs, In incredulitate,dum ſub lege eram.Sub lege enim
ignorantia erat,& ideo incredulitas:modo contra , ſcilicet fides & cognitio veritatis.
C Ecce patet quia non ex leuitate dimiſit priora . Superabundauit autem.quaſi d.non
ſolum miſericordiam remiſſionis conſecutus ſum , ſed fidem & dilectionem & gratiã
diuerſorum donorum.Et hoc eſt quod dicit,Superabundauit aũt gratia domini noſtri
Ieſu Chriſti,qua dona diuerſa dedit,Cum fide & dilectione.i.cũ perfectione fidei & di
lectionis.Non enim ſine fide & dilectione miſericordiã conſecutus eſt,quia nulli da-
tur remiſſio peccarorum ſine fide & dilectione.Superabundauit autem dicit,quia ma- Augu.in ſer.
iora bona fuerunt quã olim mala.Vel ita, Superabundauit gratia domini noſtri Ieſu de ver.apo.
Chriſti,cum,id eſt In fide & dilectione quæ eſt in Chriſto Ieſu,non in lege.i.quia nõ
ſolum peccara dimiſit,ſed etiam fidem & dilectionem dedit de quibus nulli eſt ambi-
guum,quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum tam miſerum , quaſi paſſibilis cum
aliis.Ad quid?Saluos facere peccata.quoſcunq;, etiam paruulos,quia etſi a baptizatis
nati ſunt,carne tamen nati ſunt non ſpiritu,non eo quod renouatur. Nulla cauſa ve-
niendi fuit Chriſto domino niſi peccatores ſaluos facere,tolle morbos, tolle vulnera,
& nulla cauſa eſt medicinæ.Si venit de cælo magnus medicus,magnus per totum or-
bem terræ iacebat ægrotus . Ipſe ægrotus genus humanum eſt , quod totum perierat,

ex quo peccauit vnus,in quo erat totũ:ſed venit vnꝰ ſine peccato,qui ſaluos faceret à D
peccato. Venit.n. filiꝰ hoīs quęrere & ſaluare ꝙ perierat. Venit per ꝙ hõ erat nõ per
ꝙ deꝰ erat ſēper hic erat,qui dixit,Cęlũ & terrá ego ípleo.ergo & í mũdo erat & venit
Hic erat per diuiná maieſtatē,venit per humaná infirmitatē.Quare venit?peccatores
ſaluos facere.Nõ eum de cælo ad terrá merita noſtra,ſed peccata traxerũt.Vnde, Et
vocabis nomē eiꝰ Ieſum.Quare? Audi.Ipſe.n.ſaluabit populũ ſuũ.Vñ?a peccatis eo
rum.Nunquid ad iſtum populum pertinēt paruuli?pertinent plane.ſic credite cũ iſta
fide paruulos ad gratiam Chriſti portate.Quid mihi dicis?ſanus eſt?non habet vitiũ
quare cũ illo curris ad medicum,ſi non habet vitium?Si ſanus eſſet non clamaret Ie-
ſus,Sinite paruulos venire ad me,qui venit peccatores ſaluare facere.Et ſermo,iſte ē
Fidelis.i.verus,Et dignus acceptione,id eſt acceptabilis,quia vtilis eſt:& non vna tã
Augu.in ſer. de ver.apo.
tum,Sed omni,quia hic & in futuro ſaluat corpus & animá:ſed corpus in futuro, ani
mam hic & in futuro.Vel,Sermo,iſte eſt Humanus.Alia litera,vt non dicam diuinꝰ
quia ſi homo qui hoſpitio ſuſcipit hominem humanus dicitur, quanto magis huma-
nus eſt qui in ſeipſo ſuſcipit hominem:& ideo ſacramenti huius ſermo quanuis ſit di-
uinus,recte tamē dicitur eſſe humanus.Fidelis(inquá)vel humanus ſermo eſt iſte.ſ.
quia Ieſus venit in hunc mundum tam miſerum.Peccatores ſaluos facere. Quorum.
i.inter quos,Ego,qui in lege fueram Sum primus,id eſt maximus,peior enim omni- E
bus ſum,quia perſecutor quo non erat peior.Nemo enim acrior inter perſecutores:er
go nemo peior inter peccatores.Primus ergo erat non ordine tēporis,ſed magnitudi-
ne iniquitatis.Sed ideo miſericordiam conſecutus ſum vt Ieſus oſtenderet in me pri-
mo,id eſt maximo peccatore,Vel,Primum,id eſt maxime oſtenderet in me.Vel,Pri-
mum,id eſt ante.Oſtenderet in me,quam in aliis perſecutoribus.Quid?Omnem,id ē
perfectam Patientiam,qua ſuſtinuit tantum,& in poſterum nullam reſeruat iram,ſi-
cut in piis quos diu patitur.Oſtenderet dico,Ad informationem eorum qui crediturí
August.cõtra Maximium.
ſunt illi,id eſt vt mei exempli forma præbita,nullus deſperet de immanitate ſceleris
qui credit illi.Quid enim faciet amico,qui hoc fecit inimico?Credituri ſunt,dico,ten
dentes In vitam æternam id eſt vt habeant vitam æternam. Regi autem ſeculorum
quaſi dicat,prędicta fecit nobis deus,ſed pro prædictis ſit honor,a creaturis. Et glo-
ria,in eſſentia.Cui?Regi ſec.i.trinitati,Immortali.i.immutabili,Inuiſibili.i.incõpre
henſibili,Soli deo.i.qui ſolus eſt deus natura,& ſolus creat,quod de ipſa trinitate in-
Auguſtinus de trinitate
telligitur non de ſolo patre,vt quidá volunt.quia non ait,ſoli patri ſed ſoli deo.Vnus
enim & ſolus deus nobis prædicatur,ipſa trinitas & vnigenitus:quippe ſecundũ quod
eſt deus apud deũ,& ſpũs ſanctꝰ in ſua natura eſt ímortalis & inuiſibilis.Et nota quia
de ſolo deo qui eſt ipſa trinitas,non eſt dictũ ſoli inuiſibili,cum ſint etiá quædá crea-
turę inuiſibiles.Sed inuiſibili ſoli deo,quia ſunt dij falſi íuiſibiles,& ideo dictũ eſt in
uiſibili deo.Eſt enim quędá creatura inuiſibilis,non tamē deus eſt nobis:& ideo dictũ F
eſt,Inuiſibili ſoli deo,vt ſit ordo,ſit Honor & gloria ſoli deo in.i.qui ſolus deꝰ eſt in
uiſibilis,non qui ſolus eſt inuiſibilis.Inuiſibilis ab hoībus eſt deus in natura,ſecundũ
illud.Deum nemo vidit vnquá:quod de ipſa ſubſtantia ſumma ſummeq; diuina & in
cõmutabili vbi pater & filius & ſpũs ſanctus vnus & ſolus deus eſt, per ſanam fidē in
telligitur.Viſiones aũt illæ patribus exhibitæ per creaturam commutabilē Deo incõ-
mutabili ſubditá factæ ſunt non proprię ſicut eſt,ſed ſignificatiuæ,ſicut pro rerũ cau-
ſis & tēporibus oportuit.Videtur enim deus cũ vult & ſicut vult non ſicut eſt,ſed qua-
li ſpecie vult apparere.In futuro autem videbũtur eũ ſicut eſt.i.ſanctam trinitatē quę
eſt vnus veruſq; deus immortalis,inuiſibilis in ſua ſubſtantia. Pater igitur & filius &
ſpiritus ſanctus vnus deus eſt,& rex ſeculorum omnium.ſ.præteritorum præſentium
et futurorũ,homo vero aſſumptꝰ a verbo ex eo tempore rex eſt futurorũ ex quo aſſum
ptus eſt a verbo.nam præteritorum ſeculorum non fuerat rex ille homo quia nõ erat.
Sit Honor.inquam,Et gloria in ſecula ſeculorum.Amen.

Hoc præceptum commendo tibi fili Timothæe ſecundum præcedētes inter
prophetias,vt milites in illis bonam militiam habens fidem & bonam cõſcientiá
Quam quidam repellentes circa fidem naufragauerũt,ex quibus eſt Hymenęꝰ
& Alexander,quod tradidi Satanæ vt diſcant non blaſphemare.

Hoc præceptum. Poſtquam demonſtrauit quæ & quáta ſint beneficia dei patris &
A Chriſti erga peccatores, quomodo populum imbuat diſciplina eccleſiaſtica oſtendit,
quaſi dicat quia omnis ſalus eſt a Chriſto, non ex lege, ideo O Thimothæe tibi, quaſi
ituro ad bellum, hoc præceptum commendo, quaſi non licet tibi diſſimulare: commē
do dico ſecundum præcedentes In te prophetias, id eſt ſecūdum ſcientiam prophetarū
quæ in te fuit antequá ordinatus epiſcopus eſſes. Vel ſecundum quod ſpiritus ſanctus
oſtendit mihi de te. Quid præcipio? Vt milites, actu, id eſt in Illis, prophetijs exponē
dis, & opere implendis, Bonam. i. vtilem multis, Militiam, id eſt conſuetudinem docē
do te & alios, & perficiendo opere quod prædicas ore, qui bene potes hoc facere. Tu di
co, Habēs fidē rectá, Et boná conſcientiam, ne docens erubeſcat malæ vitæ conſcius.
Erubeſcibile enim eſt aliud agere, & aliud prædicare. Quam, conſcientiam bonam,
Quidam flagitijs, Repellentes naufragauerunt, alios, & ſecum iungentes Circa fidem
ſcilicet prope, ſed non intra, id eſt etiam fidem perdiderūt. Naufragium dicitur nauis
fractio. & ſicut ille ſubſtátiam ſuam perdit qui naufragium patitur, & inſuper ipſe pe- Aimo.
rit ita qui bonam conſcientiam repellunt, fidei veritatem perdunt, & inſuper pereunt
æternaliter. Ex quibus, ſcilicet pſeudo doctoribus qui fidem perdiderūt, eſt Hymenę9
& alexander, Nomina propria ponit vt ambiguum ſecet. Quos tradidi Satanę, id eſt
vtrunq; excommunicaui, ſic & tu excommunica. Et nota quod ait tradidi Satanæ,
B quia illo ad corruptionem hominum vtebatur illa poteſtas apoſtolica. Præuaricato-
res enim angeli cum principe ſuo diabolo recte dicuntur procuratores vel actores di-
uinæ prouidentiæ. & diabolus magiſtratus huius mundi dicitur, ſed magiſtratus ſub
tanto imperatore non facit, niſi quantum illi permittitur: & procuratores actoreſque
huius mundi nihil faciunt niſi quantum dominus ſinit: ideo ait, Tradidi Satanæ vexá
dos, quia nihil poteſt Satanas, niſi permiſſus qui vexat ſibi datos. Tantæ autem pote-
ſtatis erat Apoſtolus, tantamq; gratiam habebat, vt recedentes a fide ſolo verbo trade
ret diabolo. Traditio autem hæc eſt, quia commotus Apoſtolus blaſphemijs eorū ſen
tentiam protulit in eos. Diabolus autem qui ad hoc paratus eſt, vt auerſos a deo acci-
piat in poteſtatem, audita ſententia corripit eos. quod ideo fecit Apoſtolus, non vt pe
reant, ſed vt Sic, correcti, Diſcant non baſphemare: & intelligant ſe ideo pœnis aſtrin
gi, quia blaſphemauerunt. Vnde in euágelio dominus dicit inter cætera. Iam noli pec
care ne deterius tibi contingat, oſtendens cauſam peccati, aliquádo infirmitates infer
ri corporibus, & quia miniſtro diabolo fiunt, declarauit dominus dicens inter multa,
Hæc autem cum ſit filia Abrahæ quam alligauit Satanas decem & octo annis, non-
ne oportuit ſolui a vinculo die ſabbati? Ideo Apoſtolus ait, Quos tradidi Satanæ, vt,
per hoc, Diſcant non blaſphemare, vt hoc modo excludatur a Satana regnum Satanę Auguſtinus.
Nulla enim creatura eſt, ſiue quæ in veritate manet dans gloriam deo, ſiue quæ in ve-
C ritate non ſtetit quærens gloriá ſuam, quæ velit nolit diuinæ prouidentiæ non ſeruiat
ſed volens, facit cum ea quod bonum eſt i le illa vero quæ hoc non vult, fit quod iuſtū
eſt, nec tamen ei rependit quod de ipſa iuſte fit, ſed quo animo ipſa facit, quia nec libe-
ram voluntatem rationali creaturæ deus negauit, & tamen poteſtatem qua iniuſtos iu
ſte ordinat, ſibi retinuit.

CAPVT.II.

OBſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtu
lationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibns, pro regibus &
omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt, vt quietam & trauquillam
vitam agamus in omni pietate & caſtitate.

Obſecro igitur. Hactenus egit de pſeudoapoſtolis, hic de orationibus atq́ue Timo-
thęo hæc verba dirigens in illo omni eccleſiæ formam tradidit, quomodo debeat miſ
ſarum ſolēnia celebrare, & pro omnibus ſupplicare. Quaſi dicat, quia Chriſtus venit
ſaluare peccatores, & quia in hoc militare debes, igitur doce orate vt impetretur quod
faciendum eſt. Et hoc eſt quod ait, Obſecro igitur. Vel, Exhortor primo omnium, id
eſt ante omnia, Fieri obſecrationes, vel precationes, orationes, poſtulationes, vel inter

D

pellationes,gratiarum actiones. Ordo miſſæ hic oſtenditur,quod eſt ſpeciale genus o rationis.Obſecrationes vel precationes ſunt omnia illa quæ fiunt iuxta & ante conſe- crationem,id eſt quicquid præcedit in miſſarum ſolennijs vſquead illum locum vbi incipit ſacerdos conſecrare myſteria corporis & ſanguinis domini.Obſecrationes igi- tur vel precationes accipimus quas facimus in celebratione ſacramentorum, antequã illud quod eſt domini menſa incipiat benedici.Orationes ſunt quas fundit ſacerdos ĩ ipſa conſecratione eucharistiæ,id eſt cum benedicitur & ſanctificatur quod eſt in do- mini menſa.Poſtulationes vel interpellationes ſunt cum populus benedicitur ab epi ſcopo,.qui ſuper eũ inuocat nomen domini,quod tractum eſt ex veteri teſtamẽto.Per Moyſen enim dicit dominus ſacerdotibus,Inuocabitis nomen meum ſuper filios Iſra el,& ego benedicam eis.Vel poſtulatione ſunt,quãdo quaſi debito aliquid poſtulatur, vt quod hic geritur in æterna vita perficiatur.Gratiarum actio eſt de peractis,quæ to- tum concludit quaſi totum ſit a deo,vt benedicamus domino. Vel obſecrationes ſunt adiurationes pro rebus difficilibus,vt pro conuerſione impij & pro remouendis malis Orationes ſunt,vt quando iam conuerſis virtutes & bona orantur.Gratiarum actiões ſunt de omnibus.Hęc inquã fieri obſecro Pro hominibus,generaliter vt ſequamur cle mentiam dei,qua vult.i.conſulit,& hortatur omnes ſaluos fieri,& ſi ſecũdum iuſtitiã quoſdam reprobat.Vnde Hieronymus ait, In his qui pereũt oſtendit iudiciũ, vt ſalua tis miam.Vel,Pro omnibus hominibus,id eſt pro hominibus omnis generis:& ſpecia liter pro Regibus,& ſi mali ſint.Et,pro Omnibus qui conſtituti ſunt in ſublimitate, vt ducibus & comitibus,& ſi mali ſint,quia ex omni genere hominum colligenda eſt eccleſia,& de his qui faſtu & ſuperbia ſeculari a fide & humilitate videntur oberrare. E
Quare autẽ pro regibus & ſublimibus orare velit,reddit cauſam ſubdens.Vt quietatẽ q.d.ideo pro principibus etiam malis volo fieri orationes,quia hoc etiam nobis prode rit ad hoc,Vt agamus vitam quietam,a perſecutione:Et tranquillã,id eſt ſine inquie- tatione aliqua quod prodeſt teneris in eccleſia.Agamus dico,in omni pietate.i.in cul- tu & religione diuina.Et caſtitate.i.in integritate fidei.Ad hoc enim nobis neceſſaria pax illorum.Vtimur & pace Babylonis quandiu permixtæ ſunt ambæ ciuitates.ſcili- cet Hieruſalem & Babylonia,ex qua ita per fidem populus dei liberatur,vt apud eam interim peregrinetur.Ideo Apoſtolus admonuit eccleſiã orare pro regibus & oĩb⁹ ſu blimibus eodem ſpiritu ſancto afflatus,quo & Hieremias qui miſit epiſtolam Iudæ- is qui erant in Babylone vt orarent pro vita regis Nabuchodonoſor filiorumque eius & pro pace ciuitatis,inquiens,quia in pace illorum erit pax veſtra.Hoc autem figura- te ſignificabat eccleſiam in omnibus ſanctis eius qui ſunt ciues cæleſtis Hieruſalem ſeruituram ſub legibus ſeculi huius,ideoque Apoſtolus eã monet pro eis orare vt quie tam vitam agant.In pace enim principum quies & regimen ſeruatur eccleſiarum. Nã in bellis tranquilitas diſſipatur,tepeſcit pietas,diſtrictio ſoluitur:qua ſoluta,infirmo- rum caſtitas violatur. In pace Babylonis pax noſtra eſt, vtique temporalis quæ bo- nis & malis communis eſt,dum inter Babylonios tenemur captiui,quibus & ſeruire iubemur & tributa reddere, ſicut filij Iſrael ſub Babyloniæ regibus ſeruiebant. Pax F
aũt noſtra propria, & hoc eſt cum deo per fidem, & in æternum erit cum illo per ſpe- ciem.Et ne quis putaret hęc non eſſe facienda pro his per quos patitur eccleſia addit.

Ambroſius
Auguſtinus
Aimo.
Aim.
ad Paulinum
Aimo
Auguſtinus
Auguſt. de de ciui.dei.
Auguſt. de catechizan- dis rudibus
Nota.
Auguſtinus
Auguſtinus
Auguſtinus
Auguſti. de ciuitate

Hoc enim bonum eſt & acceptum coram ſaluatore noſtro Deo: quia omnes homines vult ſaluos fieri,& ad agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus,qui dedit redemptio- nem ſemetipſum pro omnibus. Cuius teſtimonium temporibus ſuis confirmatũ eſt,in quo poſitus ſum ego prædicator & Apoſtolus. Veritatem dico,non men tior,doctor gentium in fide & veritate.Volo ergo viros orare in omni loco,le- uantes puras manus ſine ira & diſceptatione. Similiter & mulieres in habitu or nato,cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut au ro,aut margaritis, vel veſte præcioſa, ſed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.

Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri non per
A mitto, neq; dominari in virum, ſed eſſe in ſilẽtio. Adam enim primus format⁹ ẽ.
deinde Eua, & Adam nõ eſt ſeductus, mulier autẽ ſeducta in pręuaricatiõe fuit
Saluabitur autem per filiorum generationem, ſi permanſerit in fide & dilectiõe
& ſanctificatione cum ſobrietate.

Hoc.n.bonũ ẽ, &c.q.d. Ideo moneo orare pro illis omnib⁹, quia Hoc.ſ.pro oĩbus
orare, Eſt bonũ.i.vtile eccleſię, Et acceptũ.i.gratũ, Corã deo, cũ membra Chriſti ex
omni genere hominũ ſint colligenda. & vt tolleret diſparationẽ, addidit, Saluatore
noſtro, qui vult oẽs hoĩes, ſicut & nos Saluos fieri, & venire ad agnitionẽ veritatis, id Auguſtinus.
eſt Chriſti qui eſt via, veritas, & vita. Si deus qui omnipotens dicit omnes hoĩes vult Auguſtinus.
ſaluos fieri, cur non impletur hæc eius voluntas? ſed in hac locutione ſenſus & condi-
tio latet. Vñ Petrus ait, Omnis ſcriptura indiget interpretatione. Vult ergo deus oẽs Ambro.
ſaluos fieri, ſi accedant ad eum. Non enim ſic vult vt nolentes ſaluentur, ſed vult eos
ſaluari, ſi & ipſi velint. Aliter non vllũ excepit a ſalute & cognitione. Vel ita, Cũ le- Ambroſius
gitur quod vult omnes homines ſaluos fieri, quãuis certũ ſit nobis nõ oẽs ſaluos fieri:
nõ tñ ideo debem⁹ oĩpotentiſſimę dei voluntati aliquid derogare, Nõ ẽ.n. credẽdus Augu. in Ench.
omnipotens aliquid voluiſſe fieri quod factũ nõ ſit, ſed ita intelligere debemus quod
ſcriptũ eſt. Vult omnes homines ſaluos fieri.i.nullus ſit ſaluus niſi quẽ, vult, nõ quod
nullus hominũ ſit niſi quẽ ſaluũ fieri, velit, ſed quod nullus ſaluus fiat niſi quẽ velit
& ideo rogandus vt velit, quia neceſſe eſt fieri, ſi ipſe voluerit. Sic ẽt intelligim⁹ & il-
lud, Qui illuminat omnes homines, nõ quod omnes illuminet, ſed quia nullus illumi-
B natur niſi a deo. Et illud ſimiliter intelligitur, Omnes in Chriſto viuificantur, quia
ſine eo nulli viuificantur, Vel ita, Qui vult omnes ſaluos fieri, non quod nullus ho-
minum eẽ ſaluum fieri nollet, qui virtutes miraculorum facere noluit, apud eos quos
dicit acturos fuiſſe pœnitẽtiã ſi feciſſet, ſed vt oẽs hoĩes omne genus hominũ intelli-
gam⁹, per quaſcũq; differẽtias diſtributũ. Et eſt ſenſus. Vult oẽs hoĩes ſaluos fieri.i.
de omni gñe hominũ, quia Iudæos, gẽtes, reges, priuatos, diuites, pauperes, doctos ĩdo
ctos, & ſi quid aliud differẽtiarum eſt in hoĩb⁹ colligit eccleſia. Iſto locutiõis mõ dñs
vſ⁹ ẽ, vbi ait Phariſęis, Decimatis mẽtã, & rutã, & anetũ & omne ol⁹.i.omne olerũ ge Auguſtinus.
n⁹. Poteſt etiã ſic ĩtelligi. Vult oẽs ſaluos fieri.i.facit oẽs velle, & quocũq; alio mõ in de cor. & gra.
telligi poteſt, dũ mõ credere nõ cogamur aliquid omnipotẽtẽ voluiſſe fieri, factumq; Augu.
non eſſe, quia omnipotens velle inaniter nõ poteſt, quodcũq; voluerit eſſentię ſuę vo in Ench.
luntate. Vel ita: Vult, per miſericordiã, id eſt conſulit hortatur & iubet, Omnes hoĩes Augu.
ſaluos, fieri, & ſi reprobet, quoſdam per iuſtitiã, Et ne quis putaret bonã vitã & cultũ ad Iulianũ.
vnius dei eſſe ſalutem ſine participatiõe corporis & ſanguinis Chriſti, Vnus (inquit)
deus, vnus mediator & cætera vt omnes homines ſaluari nũquam fiat, niſi per media
torem non deum verbum quod ſemper erat, ſed carnem factum. Inſiſte literæ, & iun-
ge ſic. Vnus deus enim, quaſi dicat. Vere omnes homines vult ſaluos fieri, quia Vnus
eſt deus creator omniũ ſcilicet ſancta trinitas, Vnus eſt mediator dei & hominum .i.
C ad cõponendam pacem quaſi medius arbiter.ſ. Chriſtus Ieſus pro omnib⁹ factus Ho
mo, vt ſic eſſet mediator. Non.n.aliter quam per hominẽ mediat. Hic eſt arbiter ille
quẽ Iob deſiderat dicẽs, vter eſſet nobis arbiter. Mediator aũt inter deũ & hoĩes opor-
tebat vt haberet aliquid ſimile deo, & aliquid ſimile hoĩbus, ne per oĩa ab hoĩbus ſi-
milis, lõge eſſet a deo, aut per omnia deo ſimilis longe eſſet ab hoĩbus, atq; ita media
tor nõ eſſet. Verax itaq; mediator Chrũs inter mortales pctõres & immortalẽ iuſtũ ap Auguſtinus in lib. confeſ.
paruit mortalis cũ hominibus, iuſt⁹ cũ deo: & ideo Chrũs mediator dei & hominis di
ctus eſt, quia inter deum immortalem & hominem mortalem eſt deus hõ reconciliãs
hominem deo. intantum mediator inquantum hõ eſt. inquãtũ autẽ verbum non me
dius eſt, æqualis deo, & deus apud deum, & ſimilis vnus deus. Vnde dicit Auguſtinus,
Huius medij beata mortalitas interueniendo perducat, quem neq; non fieri mortalẽ
oportebat neque permanere mortalem. Mortalis quippe factus eſt non infirmata ver-
bi diuinitate, ſed carnis ſuſcepta infirmitate. Boni autem angeli inter miſeros morta-
les & beatum immortalem medij eſſe non poſſunt, quia ita ſunt ipſi beati & immorta
les cum deo, vt non ſint immortales vel miſeri cum hoĩbus. Mali autem angeli quodã

mō medij ſunt,quia immortales,ſunt cū deo,miſeri cū hoibꝰ :ſed nō veri & boni me D
dij,quia ad hoc ſe interponit malus angelus medius īmortalis & miſer,vt ad beatam,
immorralitatē tranſire nō ſinat.cui cōtrarius eſt bonus mediator,qui & mortalis ad tē
pus eſſe voluit,& beatus in æternitate perſiſtere potuit,qui nō ſe interpoſuit vt ad bea
tā immortalitatē tranſire non ſineret:ſed ad hoc ſe interpoſuit mortalis & beatus,vt
mortalitate rranſacta,ex mortuis īmortales,& ex miſeris beatos faceret. Aliꝰ eſt ergo
medius malus qui ſeparat amicos,alius bonꝰ qui recōcihat inimicos.i. Chriſtꝰ, Qui
dedir ſemetipſum redemptionē,in hoc indicaт omnes velle ſaluare. Dedit dico, Pro
omnibus nullū excepit qui velit Cuiꝰ,rei, Teſtimoniū tēporibꝰ ſuis cōfirmatū eſt.i.cu
ius rei & teſtes præceſſerūt.ſ. Prophetæ,& cōgruo tēpore totū completū eſt, In quo.i.
hæc res teſtibꝰ approbata eſt.ſ.angelis & apoſtolis. Vel ita, Cuiꝰ,rei, Te.tē.ſ. cōfir.i.
in qua re prędicáda, Poſitꝰ ſum ego,a deo, Prædicator & apoſtolus,quod plꝰ eſt. Præ
dicator enim nomen eſt actus. Apoſtolus aūr nomen dignitatis. Et ī his.ſ.quod Chri-
ſtus dedit ſe,quod ego ſum apoſtolus Veritatē dico, Et non mentior, in aliqua parte
cui credi oportet:quia ſum Doctor gentium in fide & veritate,pręceptorum dei,quia
fidem docebat, & præcepta dei vera, Vel, In veritate futura, quæ eſt res & mer-
Augu. ſuper Ioannem. ces fidei. Quæris mercedem: fides præcedat. Credimus enim vt cognoſcamus,
non cognoſcimus vt credamus, Quid eſt enim fides niſi credere quod non vides? Fi-
des ergo ē quod non vides credere,veriras quod credidiſti videre. Volo.q.d.quia ſum
doctor gentium,vel quia bonum ē orare, Ergo volo viros orare in omni loco.ſ.vbi-
cunq; ſiut non ſolū in eccleſia nō deprimētes ad terrena, Sed leuantes ad ęterna, Pu-
ras manꝰ.i.bonū affectū cordis qui deū amat.& hoc, Sine ira.i.odio alicuius Et diſce E
ptatione.i.hęſitatione. Vbi eſt enim tempeſtas iræ vel hæſitatio,non placet Deo, Di
ſtingue, Ira eſt ad proximum: Diſceptatio ad deū. Similiter & mulieres, volo vt orēt
& manus leuent ſine ira & diſceptatione exiſtentes, In habitu ornato.ſ.religionē ca-
rū ornanre, Eas mulieres dico, Ornanres ſe,alijs virtutibus, Cum verecundia, vultus,
vt nō ſit attritę frontis vt meretrices, Et ſobrietate,mētis: Et non,ornantes ſe, In cri-
nibus tortis.i.criſpis,& nō ornátes ſe. Aur auro,aut margaritis,vel veſte precioſa. Vel
ita,nō ornáres ſe, In crinibꝰ tortis aut auro,aut margaritis,vt crinibꝰ hęc īrorta ſint.
Vel nō ornátes ſe, Veſte precioſa,vt his oībus vltra perſonæ ſuæ modulū & mores,oc
caſione mouēdæ cōcupiſcētiæ ſtudeát. Sed potius per omnia Bona opera,ſint promit
tētes & indicantes extra, Pietatē,animi, Quod decet mulieres. Vel ita, Sed ſint orná-
tes ſe per oīa bona quia decet mulieres, Promittētes pietarē, Quę.n.vulr andiri incli
nare ſe debet amota a ſe pompa,vt miſericordiá dei prouocet. Habitus.n.ſuperbꝰ nec
īpetrat,nec recta de ſe facit credi. Mulier &c. Orádi officiū dixit cōuenire oībꝰ & ex
poſuit,& qualiter,& pro quibꝰ,& quare,& quod vbiq; orádū ſit.nūc dicit ꝙ docēdi of
ficiū ſolis viris cōueniat,& quales ad illud debeát ordinari,determinat.q.d. Orare cū
Ambro. viris eſt cōmune mulieribus,ſed nō loqui,potius, Mulier in ſilentio.ſ.nil interrogás
Diſcat quod ignorat, Cū omni ſubiectione.i.nō erecta,& hmōi. Docere aurē, virū in
eccleſia. Mulierem non permitto,ſi enim loquitur magis irritat ad luxuriá,& irritaт.
Neq;,permitto mulieri, Dominari,aliqua prælatiōe ſpirituali In virū,etſi in ſuo ſexu F
Sed eſſe in ſilentio vr non cōfabuletur cū vicina, Ecce non ſolum habitum humilem
& honeſtum habere mulierem docuit,verum etiam docendi authoritatem ei negauit,
& ſubiiciēdá viro pręcepit vt tá habitu quá obſequijs ſub ptáte ſit,viri,ex quo trahit
originē. Adam.n. Cur mulier ſubiecta ſit cauſam reddit,quia.ſ.poſterior eſt facta,&
prior fuit in culpa,quaſi dicar,nō permitto mulieri dominari in virum, ſed præcipio
ſubiici,& hoc ordo creatiōis oſtendir, ſcilicet quod mulier viro ſubſir. Adá enim pri-
Auguſtinus. ſuper Gene. mum formatꝰ eſt,deinde Eua & Adam nō ē ſeductꝰ,prior ſcilicet & eo mō quo Eua
Mulier aūt ſeducta,viro cōſenſu fuit, In præuaricatione.i.fecir virum præuaricari a-
ctu:hæc ſi dominaretur,facilius ſeducererur. Nota quod ait. Adam non eſt ſedu.cū eū
præuaricatorem Apoſtolus dicat in ſimilitudinem præuaricationis Adæ,ſeductum ta
men negat. Vnde & interrogatus nō air,mulier ſeduxit me,ſed dedit mihi & comedi.
Mulier vero air, Serpens ſeduxit me. Hanc aūr ſeductionē proprie appellauit Apoſto
lus,per quá id quod ſuadebaт cum falſum eſſet verum putatum eſt.ſ. quod deus lignū
illud ideo tangere prohibuerit, quod ſciebat eos ſi tetigiſſent, ſicut deos futuros,

A tanquam eis diuinitatẽ inuideret qui eos homines fecerat:ſed etiá ſi virum propter ali
quam mentis elationem quę deũ internorũ ſcrutatorẽ latere non poterat, ſollicitauit
aliqua experiẽdi cupiditas,cũ mulierẽ videret accepta illa eſca nõ eſſe mortuá:non ta
men eũ arbitror ſi iá ſpirituali mẽte prędítus erat,vllo modo credidiſſe quod diabolus
ſuggerebat.Ideo ait,Adam nõ eſt ſeductus,prior.ſ.nec in eo in quo mulier,vt.ſ.illud
crederet eſſe verũ.Eritis ſicut dij,ſed putauit vtrumq; poſſe fieri,vt & vxori morẽ gere
ret,& per pęnitentiá veniá haberet.Minus ergo peccauit qui de pœnitẽtia & miſericor
dia dei cogitauit.Poſtquá enim mulier ſeducta mãducauit,eiq; dedit vt ſimul ederet;
noluit eá cõtriſtare,quá credebat ſine ſuo ſolatio cõtabeſcere,& a ſe alienatá omno in
terire.Non quidẽ carnali victus concupiſcẽtia quam nondũ ſenſerat,ſed amicali qua Aimo.
dá beneuolentia,qua plerunq; fit vt offendatur deus,ne offendatur amicus:quod eũ fa
cere non debuiſſe diuinę ſentẽtię iuſtus exitus indicauit:ergo alio quodammõ etiá ipſe
deceptus eſt.Inexpertus enim diuinę ſeueritatis in eo falli potuit, vt veniale crederet
eſſe cõmiſſum:ſed dolo illo ſerpẽtino quo mulier ſeducta eſt,nullo mõ illum arbitror
potuiſſe ſeduci.Saluabitur aũt.q.d.in eccleſia non debet mulier docere:ſed tamẽ Sal Aimo
uabitur per filiorũ generationem,ſi permanſerint in fide.i.augmentũ ſalutis habet,ſi
filios generat deo quotidie inſtruẽndo,vt maneát In fide & dilectione,dei & proximi: Auguſtinus
Et ſãctificatione,quá in baptiſmo perceperunt,Cũ ſobrietate.i.tẽperãtia cõtra ęſtũ vi de ciui.dei.
B tiorum.Vel ita Saluabitur aũt.q.d.& ſi mulier fuerit cauſa peccati tamẽ Saluabitur, Auguſtinus
non ſolũ virgo & continens,ſed etiá nupta.& ſi nunquam ab opere nuptiarum ceſſans in eodem.
ſed Per generationẽ filiorum,incedẽs,ab hoc mundo exierit.Saluabitur,dico,Si tamẽ
Permãſerit in fide & dilectione & ſanctificatione,vt præter propriũ virum alterũ nõ
cognoſcat.Cum ſobrietate.i.tẽperantia,vt proprio viro etiá tẽperate vtatur. Vel ita,
Saluabitur autem,&c.Videtur autẽ ex his verbis obeſſe mulieri,ſi vel filios nõ habu
erit:vel ſi quos habuerit,& in bonis moribus permanere voluerint:ſed alibi dicit apo Auguſtinus
ſtolus.Beatior erit,ſiue virgo,ſiue vidua ſi ſic permanſerit.Vnde poteſt intelligi,cum in pſal.xxxiiii.
ait,Saluabitur mulier per generationẽ filiorum,occulte rei myſteriũ figuraſſe:ſed filij Auguſtinus
mulieris ſunt opera carnis quæ maxime in officijs miſericordię frequẽtari ſolẽt:opera
vero miſericordiæ nihil proſunt,ſiue paganis,ſiue Iudęis qui Chriſto non credunt,ſi
ue quibuſcunq; hæreticis vel ſchiſmaticis:vbi fides & dilectio , & ſobria ſanctificatio
nõ inuenitur.Et ideo addit,Si permanſerint.Alioquin ſi ad literá accipiatur,quaſi in
ane eſt quod ait,Saluabitur mulier per generationem filiorum.Nonne magis & conti
nens?Nonne magis virgo dei?Sed mulier typus eſt carnis,Adá rationis,quæ pẽnis vir
tutum volat ad deum,vt paſſer ad domũ.Vnde propheta.Paſſer inuenit ſibi domũ, &
turtur nidũ,vbi rep.p.ſ.Paſſer eſt ratio,turtur eſt caro,quę generat filios.i.opera bõa,
C quæ tamen non proſunt paganis, & huiuſmodi,non tantũ in fide & dilectione. Hæc
eſt turtur quæ pullos reponit in nido, non abijcit eos vbicunq;.i.opera bona facit:ſed
in nido.i.vnitate eccleſiæ in fide catholica.Hæc eſt quæ prima ſeducitur,& ſeducit vi
rum,quaſi per carnẽ ſeducitur ratio,ſicut per Euam ſeductus eſt Adam.Sed,tamẽ Sal
uabitur,caro per ſpiritualem Generationem filiorum.i.bonorũ operum,Si tamẽ,Filij
i.opera Permanſerint in fide,& dilectione,& ſanctificatione cum ſobrietate.

CAPVT III.

Fidelis ſermo.Si quis epiſcopatum deſiderat , bonum opus deſiderat,
Oportet enim epiſcopum irreprehenſibilem eſſe vnius vxoris vi-
rum,ſobrium,ornatum,prudentem,pudicũ, hoſpitalem ,doctorem,
non violentum,non percuſſorem,ſed modeſtũ , non litigioſum,non
cupidum:ſed ſuæ domui bene præpoſitum,filios habentem ſubditos cum omni
caſtitate .

Fidelis.i.verus Sermo,eſt iſte quẽ dixi,& quẽ dicturus ſum.Siquis &c. Dixit ꝙ vir Hierony.
põt præeſſe & determinat quis.ſ.qui deſiderat operari & prodeſſe multis nõ ſuperbe
dñari,ſed qui ſit irreprehẽſibilis.Et hoc ẽ quod ait,Si quis deſiderat epiſcopatũ,bonũ
opus deſiderat,opus vere,non dignitatem:laborem,non delitias:nõ creſcere faſtigio,
ſed hũilitate decreſcere:vt fiat ſeruus & miniſter hominũ propter Chriſtum,vt etiam

intermiſſa Rachele decora facie:ſed non relicta cũ Iacob intret ad Lyam,oculis lip- D
Auguſtinus de ci. dei. pam,& de monte cum Moyſe deſcendat ad cãpos.i.de otio cõtẽplationis ad laborem actionis.Non enim ſic eſſe debet quiſq; otioſus, vt in eodẽ otio vtilitatem nõ cogitet proximi:nec ſic actuoſus,vt contẽplationem non requirat dei.In otio non iners vacatio delectare debet,ſed vel inquiſitio,vel inuẽtio veritatis,vt in ea quiſq; proficiat,& quod inuenerit alteri nõ inuideat.In actione vero non amãdus eſt honor in hac vita ſiue potentia,quia omnia vana ſunt ſub ſole, ſed opus ipſum quod per eundẽ honorem
Augu. in enchi. vel potentiã fit,ſi recte & vtiliter fit.ſ.vt valeat ad ſalutẽ ſubditorum.Ideo ait,Si quis epiſcopatũ deſiderat,bonũ op9 deſiderat.Exponere voluit quid ſit epiſcopat9,quia nomen eſt operis nõ honoris.Græcũ.n.eſt,& inde ductũ vocabulum: quod ille qui pręfi
Auguſtinus. in eodem citur illis quibus pręficitur ſuperintendit,curã eorũ.ſ.gerẽs.Scopos.n.intẽtio eſt,inde epiſcopus latine ſuperintendẽs dicitur,vt intelligat ſe non eſſe epiſcopũ qui pręeſſe dilexerit,nõ prodeſſe.Epiſcopat9.n.eſt ſuper ſuã & aliorũ vitã intẽtio.Itaq; a ſtudio cognoſcendę veritatis nemo prohibetur quod laudabile pertinet otiũ.Locus vero ſuperior ſine quo regi popul9 nõ poteſt,& ſi ita teneatur & amminiſtretur vt decet, tñ indecenter appetitur.Ideo otiũ ſanctum quęrit charitas,veritatis negotiũ iuſtũ ſuſcipit ne
Auguſtinus. ceſſitas charitatis,quã ſarcinã ſi nullus imponit,percipiẽdę atq; intuẽdę vacãdũ eſt veritati:ſi aũt imponitur,ſuſcipiẽda eſt propter charitatis neceſſitatẽ:ſed nec ſic deſerẽ- E
Hierony. da ẽ delectatio veritatis,ne ſubtrahatur ipſa ſuauitas,& opprimat iſta neceſſitas.Qualis aũt epiſcopus debeat eſſe,deſcribit ſubdens, Oportet.q.d.opus eſt quod quis in epi-
Hierony. ſcopatu deſiderat:vt aũt bene operari poſſit,Oportet epiſcopũ.i.eũ qui eligitur ordinã-
Hierony. dus,Irreprehenſibilẽ eſſe.Idẽ eſt quod ad Titũ dicit ſine crimine eſſe.Res pene cõtra naturã eſt,vt aliquis ſit ſine peccato:ſed hoc ita vult intelligi,Irreprehenſibilẽ.i.non obnoxiũ reprehẽſioni,vt talis eligatur cuius cõparatione cęteri grex dicantur.Vnius vxoris virũ.i.monogamum poſt baptiſmũ.ſi enim & ante baptiſmum coniugẽ habuit quæ obierit,non ei imputatur cui prorſus nouo nec ſtupra,nec aliqua quæ ante fuerũt obſunt.Sobriũ.Nam & miniſtri tẽpli prohibentur vinũ & ſicerã bibere,ne ebrietate
Hierony. grauentur corda eorũ.Et vt ſenſus vigeat ſemper & tenuis ſit Prudentẽ,in oĩbus agendis.Hoc dicit contra eos qui ſub nomine ſimplicitatis excuſant ſtultitiã ſacerdotũ.Ornatum,virtutibus,vel motu,& inceſſu,& habitu,& ſermone cõmuni.Pudicum.i.verecundum.Hoſpitalẽ.ſ.qui in hoc ante cõſueuit.Doctorem.ſ.qui habet gratiã docendi, quia innocens abſq; ſermone cõuerſatio quantũ exẽplo prodeſt,tantum ſilẽtio nocet. nã latratu canum & baculo,lupi arcendi ſunt.Vnde maledictus canis nõ volens latra-
Hierony. re.Nõ vinolentũ,qui hoc frequenter agat,quia venter ęſtuans mero cito deſpumat in
Aimo. libidinẽ.Noe ebrietate nudauit fœmora ſua,Loth quem Sodoma nonvicit,vina vicerunt.Non percuſſorẽ.i.ita iraſcibilẽ & perturbati ſenſus,vt percutiat qui debet eſſe pa- F
tiens,vt eum ſequatur qui poſuit dorſum ad flagella.i.Chriſtum. Sed modeſtum, qui modum animi ſeruet.Non litigioſum.ſ.qui hoc ſoleat facere.Nihil enim impudẽtius eſt arrogantia ruſticorũ,qui garrulitatem auctoritatẽ putant,& parati ad lites in ſubiectos tumide intonant.Non cupidum,vt apoſtoli qui pręter victum & veſtitum nihil quærebant.Morbo cupiditatis pœne omnes laborant,ideo præcipit epiſcopũ non eſſe cupidum,quia facile a iuſto deuiaret.Domui ſuę.i.familię.Bene præpoſitum , non vt opes augeat,vel huiuſmodi alia faciat,ſed vt quod populis præcepturus eſt:prius autem domeſticis exigat ſic.ſ.Filios habentem ſubditos in omni caſtitate,ne imitẽtur filios Heli qui in veſtibulo templi cum mulieribus dormiebant, & religionem prædam putantes quod in hoſtijs erat,in ſuas delitias conuertebant.

Si quis autem domui ſuæ præeſſe neſcit , quomodo eccleſiæ dei diligentiam habebit?Non neophytum,ne in ſuperbiam elatus in iudicium excidat diaboli. Oportet autem & illum teſtimonium habere bonum ab his qui foris ſunt,vt non in opprobrium incidat,& in laqueum diaboli, Diacones ſimiliter pudicos,nõ bilingues,non multo vino deditos,non turpe lucrum ſectantes:habentes myſteriũ fidei in conſcientia pura.Et hi autem probentur primum,& ſic miniſtrẽt,nullum crimen habentes.Mulieres ſimiliter pudicas non detrahentes,ſobrias,fideles in

A omnibus. Diacones ſint vnius vxoris viri, qui filiis ſuis bene præſint, & ſuis do-
mibus. Qui enim bene miniſtrauerint, gradū bonum ſibi acquirent, & multam
fidutiam ī fide quę eſt in Chriſto Ieſu. Hęc tibi ſcribo fili Timothęe, ſperās me
ad te venire cito. Si autē tardauero, vt ſcias quō oporteat te in domo dei con-
uerſari, quę eſt eccleſia dei viui, columna & firmamentū veritatis. Et manifeſte
magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatū
eſt in ſpiritu: apparuit angelis, prędicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo,
aſſumptum eſt in gloria.

Siquis autē.q.d.oportet domui ſuæ eſſe bene præpoſitum. Siquis autē pręeſſe neſcit
domui ſuę, minori: de qua & familior cura ſit, Quō habebit diligētiā eccleſię dei, quę
maior eſt vbi tot & alieni ſunt? nullo mō. Non neophytum.i. rudē nouiter renatum, Aimo.
nouiter conuerſum. hoc tam manifeſtum teſtimoniū pauci cuſtodiunt. Nam heri ca- Hierony.
techumin9, hodie pontifex eſt, heri in theatro, hodie ī eccleſia, veſpere in circo, hodie
in altari: dudum fautor hiſtrionū, nunc conſecrator virginū. Quare autē nō neophy Ambro.
tum, ſupponit. Ne elatus in ſuperbiā, præ cæteris digniorē ſe putans nouitate poteſta
tis inflatus quaſi eo indigeat religio: Incidat in iudiciū diaboli.i. ruat per arrogātiā Hierony.
B ſicut diabolus. Neſcit enim monētaneus ſacerdos humilitatē & modos perſonarū, vel
ſeipſum cōtinere: non ieiunauit, non fleuit, non ſe correxit, non pauperib9 erogauit: ī
arrogātiā quę eſt ruina diaboli incidunt, qui puncto horę necdum diſcipuli ſunt ma-
giſtri. Oportet autē illū teſtimoniū habere, nō ſolū a fidelibus, ſed etiā Ab his qui fo- Hieronymus
ris ſunt.i. ab infidelibus. Hæc clauſula cōgruit principio.ſ. irreprehēſibilē eū eē opor
tet nō ſolū a domeſticis, ſed etiā ab alienis.ſ. Iudæis, Gētilibus, hęreticis, vt qui reli-
gioni detrahūt, eius vitæ detrahere nō audeāt. Qualis ergo deſcript9 ē oportet epiſco
pū eſſe, vt Non incidat in opprobriū.i. in cōtemptum apud infideles vel fideles. Et ſic
incidat in Laqueum diaboli.i.ī odium & in alios diaboli laqueos. Diacones, &c. Hic
deſcribit quales debant eſſe diacones, de preſbyteris tacere videtur, ſed nomine epiſco Aimo
pi eos comprehendit. Niſi enim epiſcopos pro preſbyteris acciperet, non de eis dimit
teret, deſcēdēs ad diacones, quib9 ait, Diacones, oportet eē pudicos, Nō bilingues, vt Ambroſius
qui ſeminant diſcordias, Non multo vino deditos.i. ebrioſos Non turpe lucrum ſectā
tes, vt qui frequenter hoc agunt. Turpe lucrum eſt emere, & pluris vendere. Turpe eſt
huic profeſſioni quęſtibus ſtudere: Habentes myſterium fidei.ſ. vt ſciant quod de fide
alijs eſt occultum. Illos, dico, manentes In cōſcientia pura, & hi autem probentur pri-
mum: quia non ſimpliciter ait hi, ſed ait, & hi.in hoc innuit epiſcopos probādos eſſe.
C Et ſic.i. tales inuenti.ſ. Nullum crimen habētes miniſtrent. Mulieres, loquens de dia
conis interſerit de mulieribus ordinandorum, docens quales debeant eſſe. Ait ergo,
Mulieres, ordinandorum, Similiter, oportet eſſe Pudicas, mente & corpore Non detra
hentes, vt ſępe faciunt mulieres: Sobrias, fideles in omnibus, dictis & factis: quia ſi ma
læ ſunt, viri eis tegendis neceſſarij non ſunt tollendi. Et nota quod cū ſanctū præcipit Ambro.
creari epiſcopum & diaconum, vtiq; plebē non vult diſparem eſſe iuxta id quod domi
nus ait. Sancti eſtote. quoniam ego ſanctus ſum. ideoq; etiam mulieres quæ in infimo
gradu ſunt, vult eſſe ſine crimine vt munda ſit eccleſia. ſed Cathaphrygę occaſiōe ho
rum verborū, quia.ſ. vbi de diaconis agit, de mulieribus loquitur, dicūt diaconas debe
re ordinari, quod contra authoritatem eſt. Diacones poſt īterpoſitionē de mulieribus,
iterum de diaconis dicit, Diacones ſint viri vnius vxoris, quam deus decreuit homini Ambroſius.
cum qua benedicitur, non cum ſecunda. Qui bene pręſint filijs ſuis, & domibus ſuis.i.
familijs, quia tales bene miſtrabunt in eccleſia, quod vtiq; magnum eſt. Qui enim be-
ne miniſtrauerint acquirent ſibi gradum, excellentiorem.ſ. vt epiſcopi fiant. Bonum
ſ. vtilem ſibi & alijs hominibus, Et multam fidutiam, æternæ gloriæ. & hoc In fide.i.
per fidem. Quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hæc tibi ſcribo fili Timothæe, ſperans me cito ve
nire ad te, tñ hæc quæ ſcribo adeo ſunt neceſſaria. Si aūt tardauero, ſcribo hęc, Vt ſci
as quomodo oporteat te conuerſari, ſecundū diuerſitates ſingulorū In domo dei, Ideo
caute in ea agendum eſt, quia domus dei eſt, Quę eſt eccleſia.ſ. multorum conuocatio
ad vnius dei cultum: tanto cautius in ea agendum eſt, quia ibi multi ſunt. Eccleſia, di-

Eſt enim cauterium vel cautere,ferrum,a cauãdo dictum , quo corrumpitur & vritur
A cutis : & vt de multis mendacijs quæ in hypocriſi loquuturi ſunt , aliqua exemplicã
ponantur,ſubdit.Prohibentium.q.d.loquentium.Mendacium,dico,vt hoc.ſ.Prohi-
bentium nubere.i.nuptias celebrare,quas dicunt eſſe inſtitutas a malo authore.& præ
cipientium Abſtinere,a cibis,quaſi immundis:non cauſa caſtigationis corporum, ſed
vt videantur abſtinentes & boni.Quos cibos,vt illi mentiuntur principes tenebrarũ Auguſtinus
cauere,ſed Deus creauit,hæc doctrina dei eſt,illa dæmoniorum eſt.Creauit,dico,Ad contra Fau.
percipiendum cũ gratiarũ actione.i.vt hõ propter quem omnia creata ſunt, percipe-
ret,& inde gratias ageret.Creauit ad percipiẽdum,dico,Fidelibus,& his qui nouerũt
veritatem.i.his qui bene credunt de cibis,& qui quod credunt intelligũt,quod nõ om
nes.Veritatem,dico,hanc.ſ.quia omnis creatura dei bona eſt,in ſui natura. Et nihil
reijciendum eſt quod percipitur.i.quod ſolet percipi,Cum actione gratiarum. Teſta-
mento veteri vbi cibi quidam carnium prohibentur, non eſt contraria iſta ſententia:
Ibi enim quædam animalia dicta fuerunt immunda,non natura,ſed ſignificatione:
Vt verbi gratia,ſi de porco & agno requiratur,vtrunque natura mũdum eſt, quia om
nis creatura dei bona eſt.Omnia quippe quæ naturalia ſunt in ordine ſuo bona ſunt:
quadam tamen ſignificatione agnus mundus,& porcus immundus dicitur.Et vere ni-
hil reijciendum eſt.Sanctificauit enim,cibus,ne diabolus per eum noceat.i.ſanctus ſit
cibus & ſalubris,non noxius animæ vel corpori Per verbum dei.i.per filium,per quẽ
creauit pater,Et orationem.Verbum.n.ſanctificat,& oratio impetrat. Diabolus vero
per cibum tentat.Hæc quæ dixi de creaturis & de nuptijs,Præponens.i.anteponens.
Vel,præponens.i.publice ponens.Fratribus bonus eris,re & opinione, Miniſtri Chri
B ſti Ieſu,qui bene potes hoc facere.Tu,dico,enutritus ab alijs Verbis fidei & bonæ do Aimo.
ctrinæ,in moribus,Quam,etiam tuo ſtudio aſſecutus es ab infantia,hæc pręponę. In
eptas autem fabulas,vbi nec aptitudo eſt:Et inanes.ſ.quæ ſunt ſine fructu,& ſi ibi vi-
deatur eſſe ratio vt in legalibus.Vel,Aniles.ſ.quas ſolent anus narrare iuuenculis,De
uita.Et quia non ſufficit illa vitare niſi vera confirmet,addit , Exerce autem.q.d.illa
præpone fratribus,ſed exerce teipſum ad pietatem.i.ad cultum & ad religionem omni
potentis,& ad opera miſericordiæ.Nam,&c.q.d.ideo de pietate moneo,quia Corpora Ambro.
lis exercitatio,in qua te fatigas,ieiunando,vigilando,abſtinendo,quæ ſunt frena car-
nis ad modicum eſt vtilis,niſi huic addatur pietas.Ad hoc enim tantum valet, vt quę Ambro.
dam faciat vitari vitia,quibus vitatis careat pœna illis debita,ſed nõ omni. Pietas au
tem quæ operatur bona fratribus,valet ad promerendum deum.Omnis.n.ſumma di-
ſciplinæ Chriſtianę in pietate & miſericordia eſt,quam aliquis ſequẽs ſi lubricum car
nis patitur,ſine dubio vapulabit, ſed non tamen peribit . Siquis autem ſolũ exercitiũ
corporis habuerit,perẽnas pœnas patietur . Nota quia ex his verbis datur intelligi ꝙ
vigilijs,ieiunijs,et operationibus,Timothæus exercebat ſe non adeo intentus operibꝰ
miæ.Pietas autem.q.d.exercitio corporis parũ vtilis eſt,ſed Pietas, qua.ſ.aliquis ſa- Auguſtinus
luti omnium ſtudet,Eſt vtilis ad omnia,in hoc.ſ.quem, Habens.i. quia habet pietas. in pſal.cxlvi.
Promiſſionem vitæ quæ nunc eſt,vt hic bonis abundet ſpiritualibus, & temporalium
ſufficientiam habeat.Et futuræ,vt in futuro vitam habeat æternam.Vnde dominus in
C euangelio ait,Accipiẽt in hoc ſeculo ſepties tantũ.i.multiplicationũ diuitiarũ,& glo-
riæ,& in futuro ſeculo vitam æternam.Non.n.nos deſerit etiam in temporalibus ne-
ceſſarijs:ſicut ipſe ait,Primum quęrite regnum dei,& hæc omnia adijciẽtur vobis. Iõ
ait,Habens promiſſionem vitæ,quę nunc eſt,& futuræ.ſ.habens hic diuitias et gloriã
et in futuro vitam æternã.Vnde Salomõ in Cãticis,Leua eius ſub capite meo, et dex- Auguſtinus
tera illius amplexabitur me.Vnde etiam alibi,de ipſa ſapientia idẽ ait . In dextera eiꝰ in eodem.
anni vitæ,et in ſiniſtra eius diuitiæ et honor.

Fidelis ſermo & omni acceptione dignus . In hoc enim laboribus & maledi-
cimur,quia ſperamus in deum viuum qui eſt ſaluator omnium hominum, maxi
me fidelium.præcipe hæc & doce.Nemo adoleſcentiam cõtemnat : ſed exem-
plum eſto fidelium in verbo,in conuerſatione, in charitate,in fide , in caſtitate.
Dũ venio attẽde lectioni,exhortationi,& doctrinæ. Noli negligere gratiã quæ
in te eſt , quæ data eſt tibi per prophetiã cum impoſitione manuum preſbyterii

A uit, ſi hoſpitio recepit, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi tribulationem patientibꝰ ſub
miniſtrauit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt.

Seniorem.q.d.& ſi inſtandum ſit,tamen cum diſcretione.& qualiter ſeniorē.ſ.æ-
tate vel moribus.Ne increpaueris,proprietatis honorem,ne indigne ferens ſe a iunio
re correctum magis exaſperetur,quá proficiat,Sed obſecra vt patrem,vt facilius ſuſci
piat ammonitionem.Poteſt.n.cōmonitus vereri,ne poſtea corripiatur,quod turpe eſt Ambro.
ſeniori. Senior tamen ſtultus,vt ait beatus Gregorius,vehementer eſt increpandus.
Iuuenes,obſecra,Vt fratres.ſ.cum affectu dilectionis,vt videntes amoris cauſa ſe cō- Aimo
moneri,facilius ſe corrigant.Anus vt matres,vt cum miti ſermone doceátur,& ſic ho
norifice proficiant,Iuuenculas,vt ſorores,vt prompte poſſint bonæ conuerſationis ſu Ambroſius.
ſcipere diſciplinam.& hæc fac In omni caſtitate,vt nec nutus contra eas fiat. In allo
quio iuuēculorum recte iuuenis de caſtitate monetur.Viduas quæ,tamen Veræ viduæ
ſunt.i.ſicut a viro ita a mundi amore deſtitutæ.Honora,ſumptibus eccleſiæ ſuſtentá- Ambro.
do & ſolatijs fouendo.Siqua autem.q.d.veras viduas honora : non tamen omnes ve-
ras,ſed potius Siqua,vera Vidua habet filios aut nepotes , primū diſcat regere domū
ſuam,in quo probabit,vt tūc demū digna ſit vidua ecclíæ nūcupari. Præire.n.debent
merita,vt debitus honor tribui videatur.Et mutuá vicē reddere parentibus,qui eam
aluerunt.ideo debet hoc facere.i.quia hoc.ſ.paruulos regere,non ſolū in eccleſia ſer-
B uire acceptū eſt corá deo.Quæ autē.q.d.quę habet filios,eos regat.Quæ autē vera vi
dua eſt & deſolata.i.nō eſt habēs domum, Speret.i.ſperare debet,In deo.i.recipi de-
bet in eccleſia.Et inſtet.i.inſtare debet Obſecrationibus,quæ ſunt pro remotione to-
tius mali,Et orationibus,quę ſunt pro adeptione bonorū,Nocte ac die.Nam ſi aliter
facit,mortua eſt.Vn̄ ſubdit,Nam &c.& debet eſſe irreprehenſibilis tantū, & addidit,
Et hoc præcipe,&c.Vel ita,Quæ autem.Viduá filios vel nepotes habentem non faci Ambroſius
le admittendam ad ſtipendia eccleſiæ docuit,quia & ſi pie & ſollicite domū ſuá guber
nauerit,iuſtū eſt & neceſſe vt propinqui ſui ei neceſſaria miniſtrent. Si vero deſolata
eſt & vera vidua,ſuſcipi debet in ecclía. Quæ aūt vera vidua ſit deſcribit,& hæc ē dif
finitio veræ viduæ.q.d.veram viduam recipe.hæc Aūt,vera eſt,Quæ vere vidua ē &
deſolata ſperat í deū,& inſtat obſecrationibꝰ,& oratiōibꝰ nocte & die.Vere vidua &
deſolata,vel a ſuis contempta ſperat in deo.Videns enim ſe ex nulla parte habere ſuf Ambroſius.
fragiū toto animo deuota deo, de quo ſolo ſperat auxilium vitæ & ſalutis.Nam &c.
q.d.illa quæ ſperat & inſtat,vera vidua eſt,nam alia non.& hoc eſt quod ait,Ná quę
in delitijs,huius mundi eſt,Viuens,communi vita,Mortua eſt,in anima.Viduam ta-
lem eſſe debere ſignificat,vt oſtendat ſe ideo ſecundas nuptias contempſiſſe vt inſta-
ret diſciplinæ dominicæ.ſi enim ſub nomine viduæ delitijs vel luxuriæ vacet,viuens
C mortua habenda eſt.quia genꝰ impoſturæ eſt honorem viduæ habere velle,& non ob
ſequi deo,& aliud agere,& aliud profiteri,cum profiteatur religionem. Et his viduis,
Præcipe,hoc vt non ſint in delitijs,Et vt ſint irreprehenſibiles,quia non eſt eis occa-
ſio mundi tantam diligentiam actuum vel morum.Viduam vult habere, vt reprehen Ambro.
di non poſſit.Amota.n.a ſpe mundanæ conuerſationis & corporis curandi officio, ad
deum ſe contulit,vt probabilem agat vitam.ſublatis enim occaſionibus mundi quę a-
ditus ſolent aperire peccatis,poteſt bona conuerſatio incolumis permanere.Siquis au
tem.q.d.Vera vidua,ſi domū habet,eam regat:ſi aūt hoc negligit,infideli deterior eſt
& hoc eſt quod ait,Si quis autem non habet curá ſuorū & maxime domeſticorum , vt
ſunt patres & fratres,& hmōi.Fidem denegauit operibus,& ſi non verbis,quia proxi-
mum non diligit:Et eſt deterior infideli,quia hic nondū veritatē nouit vel promiſit.
Et nota quod ait domeſticorū,qui tam domeſtici cuiq; ſunt vt parentes filijs, vel parē
tibus filij.Ideo ipſe magiſter ſanctorum inſinuans quod a pijs filijs cura impendenda Augu.
eſt parentibus,de ſeipſo exemplum conſtituit,quando de cruce matrē Ioanni commē ſuper Ioan.
dauit,& alterum pro ſe quodammodo filium ei prouidit. Vidua, vt iam dictum eſt ve-
ra & deſolata,Eligat̄,quæ ecclię paſcatur alimonijs.& ſi huiꝰ ętatis ſit.ſ.nō minꝰ quá
Sexagita annorū, in qua ætate extinctus eſt fomes libidinis,& Quę fuerit vxor vniꝰ
viri,propter ſupradictum ſacramentum,In operibus bonis teſtimoniū habens, ſi fi-
lios educauit,fideliter,Si hoſpitio recepit,pauperes,Si lauit pedes ſanctorū, prædica
torū,quos tunc ſuſcipere periculoſum erat.Faciamꝰ hoc inuicē humiles,quod humili-

ſi non humilietur inopia,& creſcit in illo authoritas,cũ videt ſe etiam in præſenti la-
A boris ſui fructũ percipere:non vt abundet,ſed vt non deficiat,Tanta enim merces de-
bet eſſe euangelizanti regnũ dei,vt non contriſtetur,nec extollatur.Neceſſitatis ergo
eſt accipere vnde viuitur,charitatis eſt prębere:non tamen venale eſt euangeliũ vt pro
his prædicetur.Si enim ſic vendunt,magnam rem vilipendunt.Accipiant ergo ſuſten
tationem neceſſitatis a populo,mercedem diſpẽſationis a domino.Non enim a popu
lo redditur quaſi merces illis qui ſibi in charitate euangelij ſeruiunt,ſed tanquam ſti-
pendium datur:quo vt poſſint laborare.paſcãtur.& ille duplex honor exhibendus eſt
quidem omnibus præſbyteris, ſed Maxime,his Qui laborant in verbo.i.in exhorta-
tione ſcientium & doctrina neſcientiũ. Deinde de exteriori honore probat authorita
te ſcripturę,ſubdens,Dicit enĩ ſcriptura,Non alligabis,os vel,Infrenabis boui tritu-
ranti.ſ.prædicatoribus.i.prohibebis pręedicatoribus ſumere neceſſaria.Et,vt dominus
in euangelio dicit,Dignus eſt operarius mercede ſua.Vnde vires reparet in labore.

Aduerſus preſbyterum accuſationem noli recipere , niſi ſub duobus aut tri-
bus teſtibus,Peccantes coram omnibus argue,vt & cæteri timorem habeant.
Teſtor coram deo & Chriſto Ieſu & electis angelis,vt hæc cuſtodias ſine pręiu
dicio,nihil faciens in alteram partem declinando. Manus cito nemini impoſue-
ris,neq; communicaueris peccatis alienis.Teipſum caſtum cuſtodi,Noli adhuc
aquã bibere.ſed modico vino vtere propter ſtomachũ tuum,& frequẽter tuas
infirmitates. Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iu-
B dicium,quoſdam autem ſubſequuntur.Similiter & facta bona manifeſta ſunt,&
quæ aliter ſe habent,abſcondi non poſſunt.

Aduerſus autem,quia ſolet qui corripit non amari,& ideo habita occaſione facile ac
cuſatur:contra hoc monet,dicens,Aduerſus,autem Preſbyterum noli accipere accuſa
tionem,niſi Sub duobus aut tribus teſtibus. Duo ſufficiunt, ſi a deo probata ſunt.hoc
ideo dicit,quia non facile eſt accuſanda perſona tã alti ordinis,vt ſit vice Chriſti.Pec
cantes autem.i.hoc teſtimonio,ſcilicet duorum vel trium conuictos peccaſſe.Vel,Pec
cantes,qui manifeſti ſunt,Argue coram omnibus vt cæteri,ſcilicet preſbyteri vel ſub
diti Timorem habeant,Chriſtũ dominum,& Paulum ſeruum eius audiamus.Domi-
nus dicit in euangelio,Si peccauerit in te frater tuus,corripe illũ inter te & ipſum ſolũ.
Apoſtolus dicit,Peccantes corã omnibus argue,cõtrouerſia hic videtur.Apoſtolo ſuo
contrarium locutus eſſe videtur dominus,ſed non eſt , quia & in illo ipſe locutus eſt. Augu.in ſer.
Chriſtus ergo vtrunq; dixit,vnum ore ſuo,altum ore ſui præconis.Verum ergo eſt ali euan.
quando illud eſſe faciendum,aliquando illud.Sed diſcernere debemus quando illud, Auguſtinus
& quando illud.Aliquando enim debes corripere peccantem inter te & ipſum ſolum, in eodem.
vt dominus in euangelio ait , Aliquando coram omnibus vt cæteri timeãt illud, & ſi
aliquando illud,aliquando illud fecerimus concordiam ſcripturarum tenebimus,atq;
C in faciendo non errabimus.Sed dicit mihi aliquis,quando faciam illud,quando illud
Intendite & videte quid quando facere debeamus,ſed vtinam facere pigri non ſimus.
quando in te peccauerit,corripe eum inter te & ipſum ſolum.Quare?quia in te pecca-
uit.Quid eſt in te peccauit?Tu ſcis quod peccauit.Quando ergo in te peccauit , id eſt
quando tu ſcis quod peccauit,tunc ſecreto argue:ne ſi publice argueris , non ſis corre-
ctor ſed proditor:vt iuſtus Ioſeph de maria fecit ſolus ſuſpicans adulterium.Quan-
do autem palam peccatur,palam arguendum eſt,vt autem preſbyter non accuſetur.
Teſtor coram deo,patre Et Chriſto Ieſu,qui iudicabit,Et angelis eius electis, ad hoc
vt ſeparent bonos a malis,Vt hæc cuſtodias,quæ pręcepi,& quę ſequuntur:& Sine prę
iudicio,id eſt præ examinatione Nihil facias,a iuſtitia Declinando in aliam partem.
quaſi dicat,antequã aliquid facias præ examinata,& ab examinatione nõ declines in
aliud quam examinatio inuenit.& poſt hæc omnia Manus nemini cito impoſueris.i.
non cito ordines,ſed ſæpe proba.& ſi ſapiens,& ſi religioſus videatur,& ſi inconſide-
rate ordinas,Neque communicaueris,conſenſu,Peccatis alienis,quę poſt ordinatio-

E

A Quicunque. Monet ſeruos nō cōtēnere, ſed revereri dominos ſuos, dicēs, Et Quicunque, & ſi ſint iniſti, & ſi ſapiētes ſint, Serui ſub iugo, i. fideliū, quibus videtur ſuperiores. Arbitrentur dominos dignos omni honore, bene ſeruiēdo eis. Sciēdū eſt quoſdā prædicaſſe cōmunē omnibus in Chriſto eſſe libertatē, quod de ſpirituali libertate vtique verū eſt, nō de carnali, vt illi intelligebāt: ideo cōtra eos loquitur hic apoſtol9 iubēs ſeruos dominis eē ſubditos. Nō ergo exigāt ſerui Chriſtiani quod de Hebræis dicit, Sex annis ſeruiāt, & gratis dimittantur liberi, quod myſticū ē. & quare hoc præcipiat apoſtol9, ſubdit, Ne blaſphemet nomē domini, quaſi aliena inuadētis: Et doctrina, Chriſtiana, quaſi iniuſta, & cōtra leges prędicet, ſed poti9 per obſequia ſeruorū fideliū domini infideles cōuertātur. Qui aūt habēt fideles dominos non contemnant eos, ideo quia Fratres ſunt, i. in Chro pares. Sed magis ſeruiant, quia fideles ſunt & dilecti deo, Qui, domini, Sūt participes, beneficii ſeruorum præſentis vel futuri. Hæc, de ſeruis. Doce, neſcientes, Et exhortare, ſcientes. Si quis autem aliter docet. ſ. vt omnes ſint liberi, Et nō acquieſcit ſanis ſermonib9 dñi noſtri Ieſu Chriſti, dñi ei obiicit Chriſtum dixiſſe, Reddite Cęſari quæ ſunt Cęſaris. Et itē, Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde. Et nō acquieſcit ei doctrinę, noſtræ, Quę eſt ſecūdum pietatē. ſ. quæ non facit odioſam Chriſtianitatē: iſte talis eſt. Superbus, ſuperbia nō ratio ducit eū. & ideo Augu. in lib. quæſ. Exodi.

B elatus eſt nō patiens ſe vinci, quippe cū ad fauorē quærendum in conflictum prorumpit, quod a māſuetis & bōis vitatur. Et eſt Nihil ſciēs, de his quæ veritas habet, & nō eſt efficax: Sed languens circa quæſtiones & pugnas verborū. i. inexpeditus ad ſoluendū, ſed ſemper circa. Vñ recte ait, Languens, non enim recuſando fidem penitus moritur, nec ad veritatis ſcietiā cōualeſcit, ſed quaſi repetitis acceſſionib9 languet circa quęſtiones & pugnas verborum. Quæſtio. n. erat an aliquis eſſet ſeruus, cū omnes ex eiſdem patribus ſint orti, & omnes Chriſtus redemit. Itē, verborū pugnę videbantur, quia dominus dicit, Si filius vos liberauit, vere liberi eritis. Hæc. n. verba videntur repugnare verbis apoſtoli, ſed ſenſus cōcordat. Ex quibus, ſcilicet pugnis & quæſtionibus oriuntur, Inuidię & cōtentiones, quia qui ſeruos habent, inuident & contendunt, & Blaſphemiæ, in deum, quia aliena tollit ſibi, & Suſpitiones malę, quaſi hāc libertatem finxerimus ad lucrum: & Conflictiones, pſeudoprędicatorum contra alios. ſ. Hominum mente corruptorum, quorum. ſ. ratio corrupta eſt, Et qui priuati ſunt a veritate. i. a vera rerum cognitione, & ſcripturarum intelligentia. Hominum, dico, Exiſtimantium quæſtum eſſe pietatem. i. qui ideo opus pietatis faciunt. i. prædicant vt lucrum temporale ab auditoribus accipiant, quia pro quæſtu prędicant, non pro futuris. Aimo. Eſt autem. q. d. putant quod pietas ſit quæſtus, ſed pietas eſt longe alius quæſtus: quia Eſt quæſtus magnus. ſ. æternus Pietas cum ſufficientia, quam habet ille cui ſua parua Ambroſius.

C ſufficiunt, quando homo plus non deſiderat habere quam neceſſe eſt, quod decet. Nihil enim naſcendo, Intulimus in hunc mundum, haud. i. nec Dubium eſt, quia Nec, moriendo Poſſumus auferre quid, id eſt aliquid de Mundo. Vnde Iob, Nudus exiui de vtero matris meę, nudus reuertar &c. Habētes, quaſi dicat, & ſi nihil intulerimus, vel ablaturi ſimus, non tamen omnino abijcienda ſunt hæc temporalia: ſed Habentes alimēta & indumēta quibus tegamur his contenti ſimus, quia qui vltra tendit, malum inuenit. Vnde ſubdit, Nam qui volunt diuites fieri. Nam, dico, qui ſunt diuites, ſed qui volunt eſſe. Incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, ipſo actu. Non eſt enim genus mali quod nō ex cupiditate aliquādo proueniat, quia radix eſt omnium malorum, Et nota quod hoc dicitur his qui volunt diuites eſſe, & non ſunt. Illis autem qui iam diuites ſunt, aliud dicitur in ſequenti. ſ. nō ſuperbe ſapere, ſed dare pauperibus. & addit. Et, incidunt In deſideria multa, quæ diuitiæ nutriunt Inutilia & nociua, quod peius eſt. Et quomodo nocent oſtēdit, ſubdens, Quæ, deſideria, Mergunt homines in interitum, corporum, Et perditionē, animarum. Radix enim, generalis Omnium malorum eſt cupiditas, plus habendi quam oportet. Hac & diabolus cecidit, & primi homines. Aliqui libri habent, Radix omniū malorum eſt auaritia, quæ proprie eſt amor pecuniæ. Vnde & in Gręco habetur philargia. Si ergo auaritia habetur in libro quæ proprie eſt pecuniæ amor, cum radix omnium malorum dicatur: ſpecies ponitur pro genere, quod eſt cupiditas. Et alibi dicit ſcriptura, Quod ſuperbia eſt radix omnium malorum quæ non videntur conuenire. Sciendum vero vtrunque vere dictum eſſe, ſi Auguſtinus. Auguſtinus in pſal. cxxxvi. Auguſtinus. ſuper Gene.

peccatorum genera attendantur. Nullum enim genus peccati eſt quod aliquando nõ proueniat ex ſuperbia, nullum quod aliquando non proueniat ex cupiditate. & eſt vti- D
Auguſtinus. que aliquis homo qui ex cupiditate ſit ſuperbus, & aliquis eſt qui ex ſuperbia ſit cupidus. Eſt enim homo qui non eſſet amator pecuniç, niſi per hoc putaret ſe excellẽtiorẽ eſſe, & eſt qui nõ amaret excellere, niſi putaret per hoc maiores diuitias habere. Quã cupiditatem, Quidam appetentes. Qui enim pecuniam appetit, cupere appetit. Errauerunt a fide, omnino Chriſtũ deſerentes. Et inſeruerunt ſe doloribus multis. hoc cõſtat in auaris qui tãto plures ſollicitudinũ cruciatus ſuſtinent, quanto amplius deſiderant, vel quæ habitu tranſeunt, vel quæ habere non poſſunt.

Tu autem o homo dei hæc fuge. Sectare vero iuſtitiam, pietatem, fidẽ charitatem, patientiam, manſuetudinem. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es & confeſſus bonam confeſſionem coram multis teſtibus. Præcipio tibi corã deo qui viuificat omnia, & Chriſto Ieſu, qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato bonam confeſſionem, vt ſerues mandatum ſine macula, irreprehenſibile vſque in aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens rex regum, & dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem, quem nullꝰ hominum vidit, ſed nec videre poteſt. Cui honor & imperium ſempiternum. Amen.

E

Ambroſius. Tu aũt, o Timothæe, quia Homo es, id ẽ rationalis, & quia Dei es, Fuge hæc. Nihil enim tã aſperũ, tamq; pernitioſum, quam ſi vir eccleſiaſticus, maxime qui ſublimẽ tenet locũ, diuitijs huius ſeculi ſtudeat, quia non ſolũ ſibiipſi, ſed & cæteris obeſt, quibus contrariã dat formã. Sectare vero iuſtitiam, faciendo vnicuique quod ius exigit quod non cupidus facit. Pietatem, vt egenti condeſcendas, quod non cupidus. Fidem, veram. Qui veram fidem de deo habet, non cupit in miſerijs fieri diues, nec pluris eſt ei
Ambroſius. mundus quam deus, Charitatẽ, dei & proximi qua penitus caret cupidus. Patientiam
Aimo. manſuetudinem, quibus caret cupidus, quia nec patienter fert aduerſa, nec alijs eſt manſuetus. Certa. q. d. hæc in te habe pro alijs, ante Certa certamen, quaſi dicat, aſſidue certa. Certamen, dico, Bonum. ſ. quod prodeſt alijs. quaſi dicat, certamen tale certa, vt proſit alijs cum diſcretiõe factum. Certamen, dico, Fidei. ſ. quod pro fide, & pro his omnibus. Apprehende vitam æternam. i. non quçras niſi vitam æternam. quod debes, quia in eam vocatus es, & non in aliud. & hoc eſt quod ſubdit. In quam habendam, Vocatus es, &, etiam ideo debes, quia Confeſſus, es iam Coram multis teſtibus, vel in ordinatione, vel in prædicatione. Bonam confeſſionem. i. illud quod fides exigit, Pręcipio tibi. Præcepta dat rectori eccleſiæ magna vigilantia atq; prouidentia. In Timothæo enim omnibus ſucceſſoribus proſpectot loquitur, quaſi dicat, non ſolum ex-
Augu. contra Maximinũ. hortor, ſed etiam Præcipio tibi coram deo, patre, Qui viuificauit omnia, in quibus vita eſt, ita & te, & coram Ieſu Chriſto, vt eum imiteris. Qui, cum eſſet Sub Pontio Pilato reddidit teſtimonium. ſ. Bonam confeſſionem, id eſt imminente morte non negauit veritatem, ſed quod dixerat affirmauit, ſcilicet ſe conſilium dei, quæ fuit bona & honeſta confeſſio. Præcipio, inquam, vt Serues mandatum. i. illud quod deus & ego tibi mandauimus. quod eſt Sine macula & irreprehẽſibile, quia lex domini eſt immaculata, nec etiam habilis eſt reprehendi. Serues, dico, Vſq; in aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti. i. donec tibi adueniat Chriſtus in morte. Quem, aduentum Chriſti, Suis. i. congruis Temporibus oſtendet, ſanctis quibuſcunq; Beatus & ſolus potens, hoc non de patre tantum intelligendum eſt, ſed de deo qui eſt ipſa trinitas, quæcunq; pater facit hæc & filius, ſimiliter facit & ſpiritus ſanctus. Deus ergo trinus intelligitur, cum ait, Beatus & ſolus potens, ſolus enim ipſe beatus eſt & potens in ſe, qui etiam ſuos faciet bonos & potentes, & reges ſui & dominos imperiorum. Vnde ſubdit, Rex regum & dominus dominantium, qui ſolus per naturam habet Immortalitatem, id eſt immutabilitatem, & dabit ſuis per gratiam. Et habitat lucem. Per ſimile hoc di- F

cit,id eſt ipſe eſt lux cuius ſui participes erunt. Lucem,dico, Inacceſſibilem, quia nul-
A lus eam accedet ex ſe,ſed cui datur dono eius:quod intelligebat propheta,dicens. Ac-
cedite ad eũ & illuminabit, & ita inacceſſibilis eſt lux illa,quia ipſe eſt Quem nemo
hominum vidit,ex ſe,ſed deus factus videt,cum de luce ageret:nũc de ipſo deo loqui
tur,quia idem ẽ ipſe & lux: ſed nec videre poteſt homo in hac vita,poſt autem videbit
Nihil hic dictum eſtquod non conueniat trinitati,quia ſecundum veritatem trinitas August.cõtrã
vnus deus eſt. Beatus & ſolus potens rex regum & dominus dominantiũ qui ſolus ha- Maximium.
bet immortalitatem,quia ſolus per naturá eſt immutabilis,quia nec cuiuſquá gr͞a ſed
natura ſua nec potuit,nec põt aliqua cõuerſione mutari, nec potuit nec poterit aliqua
mutatione peccare. Cuicunque vero creaturę rationali præſtatur vt peccare non poſſit Auguſtinus,
non eſt hoc proprie naturæ,ſed dei gratiæ. Solus ergo deus habet immortalitatem, Et de trinitate
lucem habitat inacceſſibilem,quam nec homo videt,nec videre poteſt,nec inde ſepa-
ratum filium oportet intelligi, quia filius vita æterna eſt cum patre. & ideo recte in- Auguſtinus
telligitur quem ſecundũ naturá quà deus eſt nemo vidit,nec videre poteſt,ſed poterit
aliqñ ſi de illis eſt,de quibus dr̃, Beati mũdo corde,quoniá ipſi deum videbunt. Cui
deo.i.patri,& filio,& ſpũ ſancto,eſt Honor,a creaturis,& Gloria,in ſe, Et imperium,
quia omnia poteſt,& hæc etiam ſuis dabit,& hoc in Sempiternum, Amen.

Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto
diuitiarum: ſed in deo viuo qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum, bene
agere, diuites fieri in bonis operibus, facile retribuere, cõicare, theſaurizare ſibi
B fundamentum bonum in futurum, vt apprehendat veram vitam. O Timothęe
depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppoſitiões falſi no
minis ſcientiæ: quã quidã promittentes circa fidẽ exciderunt. Gratia tecũ, Amẽ.

Diuitibus. Supra egit de his qui volunt diuites fieri,dicens eos incidere in tentatiõ
nẽ & laqueum diaboli. Hic agit de his qui diuites ſunt monens non ſperare in diuitijs,
& quia dixit mala venire ex cupiditate,& contra ſuaſit,ne viderentur diuites omninò
abiecti determinat.q.d.licet cupidi incidant in laqueum diaboli,tamen non ſunt peni
tus abijciendi diuites,ſed potius præcipe Diuitibus huius ſeculi,quia ſunt & ſpiritua-
les diuites,id eſt his qui in hoc ſeculo abundant pecunia. Quid? non diuites non eſſe,
ſed non ſublime ſapere,nec ſperare in incerto diuitiarum,id eſt non inde ſuperbire, &
in eis ſpem non habere,quia incertæ ſunt,& ideo non eſt ſuperbiendũ inde,ſed timen Auguſtinus
dum. Nota quod non expauit apoſtolus diuitias,ſed morbum diuitiarum,id eſt ſuper- in ſer.de verb
biam quæ eſt vermis diuitum. Grandis animus eſt qui inter diuitias iſto morbo non tẽ euang.
tatur.magnus eſt qui non ſe ideo magnum putat,quia diues eſt. Qui autem ideo ſe ma
gnum putat,ſuperbus & egenus eſt.in carne crepat, in corde mendicat, inflatus eſt,
non plenus. Et ne ſe ſpem perdidiſſe arbitrentur,quia dixerat, Neque ſperare in incer
to diuitiarum,adiecit, Sed, præcipe ſperare In deo, viuo, Qui præſtat nobis omnia a-
bunde,ſcilicet ſine diminutione Ad fruendũ,in æternitate, non modo ad vtendum in
C hac vita. Temporalia enim dat ad vtendum,æterna ad fruendum:illa, vnde bona fa- Auguſtinus
ciamus:iſta,vnde boni efficiamur. Si vero quid faciant de ſuis diuitijs,quærant. Præ-
cipe,diuites, Bene agere,& Diuites fieri in operibus bonis,id eſt præcipe illos bene o-
perari,ita vt diuites ſint in operibus. Et,præcipe illis Tribuere,ſua.& hoc Facile,etiã
vel ita,& ad hoc ſint faciles.& præcipe illis Cõmunicare,id eſt communia putare quę
habent,& Theſaurizare ſibi fundamentum bonum,id eſt virtutes firmas, non tantum
opera.et hoc in futurum,id eſt in opus,nõ alicuius præſentis,ſed futuri boni. ad quod
diuitiæ præmittuntur,non perduntur:ita hęc præcipe facere. Vt,id eſt cum Apprehen
dant veram vitam,ſcilicet æterná quæ non eſt fugitiua & vana,vt hęc vita. Quid plu
ra? O Timothæe,per nomen ammonet proprium reddens eum attentum. Cuſtodi de-
poſitum.ſ.quod deus & ego tibi commendauimus Deuitans,vt poſſis illud cuſtodire:
Nouitates vocum,non omnes,ſed prophanas,quæ ſunt contra religionem,vt eſt hy-
poſtaſis,quæ vox habet ſe ad perſonam & ad ſubſtantiam. Vnde & hæretici ſub huius
vocis multiplicitate inducere volebant tres eſſe ſubſtantias. Aliæ vero nouitates non
ſunt vitandę. Sunt enim doctrinæ religionis congruentes verborum quædam nouita-

Augu. ſuper Ioannem. tes,ſicut ipſum nomen Chriſtianum quod quando dici cœperit ſcriptū eſt. In Antiochia enim primum poſt Aſcenſionem domini appellati ſunt Chriſtiani: ſicut legit̃ in Actibus Apoſtolorum. Aduerſus etiam impietatem Arrianorum nouum nomen patres homouſion condiderunt,ſed non rem nouam tali nomine ſignificauerunt. Hoc enim vocatur homouſion,quod eſt vnius eiuſdemque ſubſtantiæ,Nam ſi omnis nouitas prophana eſſet,non a domino diceretur,Mandatum nouum do vobis,vt teſtamentum appellaretur nouum,nec cantaret vniuerſa eccleſia canticum nouum. Et,deuitás etiam oppoſitiones ſcientiæ falſi nominis, id eſt quæ falſo nomine ſcientia dicitur. Quam, ſcientiam, Quidam promittentes, qui fidem quaſi imperitiam rident, Exciderunt,a fide,ſemper manentes circa fidem,& nunquam intus. Nihil enim ſic amant iſti quam ſcientiam promittere:& fidem rerum verarum quam paruuli credere præcipiuntur,velut imperitiam deridere.Et vt hęc cuſtodias,Gratia ſit tecum Amen. D

Augu. in eodem

Auguſtinus, in eodem.

Argumentum in epiſtolam ſecundam ad Timothęum.

ITem Timothęo ſcribit de exhortatione martyrii, & omni regula veritatis,& quid futurum ſit temporibus nouiſſimis,& de ſua paſſione, ſcribens ei ab vrbe Roma. E

CAPVT I.

PAVLVS apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem dei ſecundum promiſſionem vitæ quæ eſt in CHRISTO Ieſu, Timothęo chariſſimo filio: gratia & miſericordia,& pax a deo patre noſtro & CHRISTO Ieſu domino noſtro.Gratias ago deo meo cui ſeruio a progenitoribus meis in conſcientia pura, quod ſine intermiſſione habeam tui memoriam in orationibus meis nocte ac die deſiderans te videre, memor lachrymarum tuarum vt gaudio implear: recordationē accipiens eius fidei quæ eſt in te non ficta, quæ & habitauit primum in auia tua Loide,& matre tua Euticie:certus ſum autem quod & in te. F

Aimo. PAVLVS APOSTOLVS Paulus iam a mundo tranſiturus hanc ſecundam epiſtolam item ſcribit a Roma de carcere Timothæo infirmitatibus & aduerſitatibus iam fatigato,vt conſtanter laboret in dei gratia ſibi credita,exhortans eum ad martyrium multis modis,& vt perſeueret in officio recte prædicationis & ſancta operatione,& prædicens quod futurum ſit nouiſſimis temporibus, & de ſuo obitu.Et eſt intentio Apoſtoli in hac epiſtola exhortari Timothæum ad ſui officij diligentem executionem, & ad palmam martyrij,& quædam adhuc addere de epiſcopali officio.Modus talis, Primo ſalutat,deinde gratias agit de bono quod habet,vbi ſuum videndi eum deſiderium oſtendit.Poſtea monet eum ad prædicandum, & ad patientiam martyrij, ſuo,& alijs modis. Inde dicit, quales futuri ſunt in nouiſſimis diebus,tandem de tempore reſolutionis ſuæ inſtanti. Præmittit autem ſalutationem, dicens, Paulus Apoſtolus CHRISTI IESV, cuius officij tu es particeps. Perfice ergo debitum officij opus. Apoſtolus, dico, Per voluntatem Dei, non meis meritis: quaſi dicat, & tu ſimiliter gratis miſſus es, & ideo prædicandæ gratiæ magis es obnoxius. Apoſtolus ſum, dico, nec ſine ſpe præmij, imo Secundum promiſſionem vitæ, non huius, ſed quæ eſt In IESV. pro hac promiſſione legitime certo. Hanc meis ſequacibus promitto. Paulus,inquam

ſcribit epiſtolam Timothæo chariſſimo filio,& ante alia ſalutat in hunc modũ,Gra-
A tia ſcilicet donatio ſpiritus ſancti qua miniſtri armantur: Et miſericordia,ſcilicet re-
miſſio peccatorum. Et pax,ſcilicet tranquillitas mentis,& prelibatio æternæ vitæ, ſit
tibi A deo patre & Ieſu Chriſto domino noſtro.Gratias ago.Agit gratias de bono ei9
cõmendans fidei gratiã quæ in ipſo eſt.Ait ergo,Gratias ago deo meo,de hoc Quod
ſine intermiſſione habeo memoriam tui,in orationibus meis.ſ.orans tibi maiora do-
na.i.de hoc gratias ago quod tam bonus fuiſti cui9 ſemper ſim memor.Hæc eſt ſapiẽs
exhortatio ad vlteriora.Deo meo,dico,Cui ſeruio,quẽ & tu ſequere.Seruio,dico,edo
ctus A progenitoribus meis.i.ab antiquis patribus.ſ.Abrahã,Iſaac,& Iacob, & aliis
qui vnum deum vera fide coluerunt,quia vna fides eſt vtrorũque.ſ.antiquorũ & mo-
dernorum iuſtorum.Seruio,dico,In cõſcientia pura,ſic ſit & tua.Ego,dico,Nocte ac
die deſiderans videre,te.quia meus viſus eſſet tua confirmatio,& ſic qui gaudeo de te
bono,impleret gaudio de te perfecto.Vnde ſubdit.Vt gaudio,quaſi dicat, ideo deſide
ro te videre,vt Implear gaudio,de tua perfectione,& ideo quia Memor ſum lachry-
marum tuarum.Fleuit enim Timothæus a Paulo dimiſſus paratus cum eo ire ad om
nia pericula.quod ergo præſens habuit,abſens teneat.Ego,dico accipiens ,id eſt etiã
habens Recordationẽ eius fidei quæ eſt in te non ficta,id eſt non inuentitia vel fragi-
lis,quia etiam commoneat te,cum etiam in feminis fuerit firma.Vnde ſequitur,Quę
fides,Et habitauit primum in auia tua Loide,& matre tua Euticie,parentum eius ſyn
ceritatem fidei memorat,vt fortiorem homo faceret.Certus ſum autem quod & in tẽ Ambroſius.
habitat eadem fides.& ideo ferueat. Aimo.

B Propter quam cauſam admoneo te, vt reſuſcites gratiam dei quæ eſt in te,per
impoſitionẽ manuũ mearũ.Non.n.dedit nobis de9 ſpiritũ timoris, ſed virtutis,
& dilectionis & ſobrietatis.Noli itaque erubeſcere teſtimoniũ domini noſtri,ne
que me vinctum eius, ſed collabora euangelio ſecundum virtutẽ dei qui nos li-
berauit & vocauit vocatione ſua ſancta:non ſecundum opera noſtra ſed ſecun-
dum propoſitum ſuum & gratiam,quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tem
poralia ſecula. Manifeſtata eſt autem nunc per illuminationem ſaluatoris noſtri
Ieſu Chriſti,qui deſtruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam & incor-
ruptionem per euangelium,in quo poſitus ſum ego prædicator ,& Apoſtolus,
& magiſter gentium.Ob quam cauſam etiam hæc patior, ſed non confundor.
Scio enim cui credidi,& certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in
illum diem.Formam habe ſanorum verborum quæ a me audiſti in fide & dilecti
one in Chriſto Ieſu.Bonum depoſitum cuſtodi per ſpiritum ſanctum ,qui habi-
tat in nobis. Scis enim hoc quod auerſi ſunt a me omnes qui in Aſia ſũt,ex quib9
eſt Phyletus & Hermogenes. Det miſericordiã dominus Oneſiphori domui,
quia ſæpe me refrigerauit , & catenam meam non erubuit: ſed cum Romam
C veniſſet ſollicite me quæſiuit,& inuenit. Det illi dominus inuenire miſericordiã
a deo in illa die, Et quanta Epheſi miniſtrauit mihi,tu melius noſti.

Propter quam cauſam,Cõmendata fide illius ad eã ſine timore & erubeſcentia prę
dicandã exhortat̃.q.d.Propter quã cauſam.ſ.quia fidem habes,& fuiſti talis,& tã bo
ni parentes tui fuerunt. Ammoneo te vt reſuſcites gratiam dei.ſ.gratiam epiſcopalẽ
timore quaſi ſopitam a deo tibi collatam, Quæ eſt in te per impoſitionẽ manuũ mea
rum,quæ te mihi ammonet obedire. Non enim.q.d.moneo vt reſuſcites gratiam dei,
quod vtiq; potes.dedit enim nobis deus ſpiritum virtutis & dilectiõis . & hoc eſt quod Auguſtinus.
ait,Non enim dedit nobis,tibi vt mihi,Spiritum timoris,Quo turbatus,Petrus nega de gra.& libe
uit Chriſtum.Hunc enim potius auferri voluit a nobis,cum dixit. Nolite timere eos arbitrio.
qui occidunt corpus. Huius timoris non accepimus ſpiritum, ſed illius de quo domi-
nus ait,Eũ timete qui põt corpus & aiam perdere in gehẽnã.Spũs.n. ſctũs dat timorẽ
nõ mundi,ſed dei qui poteſt perdere in gehennam.Non dedit,inquam, Spiritum ti-
moris ſed virtutis.i.fortitudinis contra aduerſa quæ timorẽ pellat,quæ venit ex dile

ctione dei & proximi,de qua addit,Et dilectionis,quá ſobrietas pręcedit,de quá ſub D
dit:Et ſobrietatis.i.diſcretionis.Ecce a ſummo dono.i.a dilectione,ad vnũ deſcẽdit
id eſt ad ſobrietatẽ,Noli itaq;,prius monuit non timere,ad quod valet virtus,Hic mo
net non erubeſcere ad quod valet dilectio & diſcretio.q.d. quia dedit ſpiritũ dilectio
nis & diſcretionis.Noli itaq; erubeſcere teſtimonium domini noſtri.i.non erubeſcas
Ambroſius. teſtari hominibus dominũ eſſe crucifixũ,quia ſurrexit.Conſtantiá habẽdá,docet,nec
erubeſcẽdum eſſe in profeſſione.Non eſt.n.vnde erubeſcatur in ea:quia ſi viſus ẽ hõ
Chriſtus, geſtis tñ apparuit deus:& ſi crucifixus eſt, reſurrexit tñ a mortuis:& multis
videntibus ſuſcipiẽte eũ nube,in cælũ aſcendit.Vbi ergo putatur imbecillitas,ibi ap-
paret potentia,Neque,erubeſcas Me vinctum,pro prædicatione euangelij eius; quia
nec in hoc rubor eſt,Sed conlabora,mihi in prædicando Euangelio crucis.Vel,Con-
Ambroſius labora,mecum Euangelio,id eſt ad honorem euangelij,quod potes Secundum virtu-
Aimo tem dei,& debes,quia ipſe Qui liberauit nos pręcio ſanguinis ſui.Vicem ergo redde-
Ambr. re liberanti conuenit,cuius beneficijs cum digne reſpondere non valeamus, vel lega-
tionem eius fideliter & inſtanter agamus.Et vocauit,nos Vocatione interiori,Sua,id
eſt ſibi ſoli conuenienti,& Sancta,quia ad ſancta vocat.Vocauit,dico,Non ſecundũ
opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, id eſt ſecundum quod per
gratiam quidem præuiderat.Quæ,gratia.Data eſt nobis in Chriſto Ieſu,id eſt pręui
ſa eſt dari nobis per Chriſtum,Ante tempora ſecularia.Manifeſtata eſt autem nunc,
in completione Per illuminationẽ ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, id eſt per prædica-
tionem Chriſti,illuminãtem auditores.Quæ vero ſit illa gratia aperit,ſubdẽs, Qui,
Chriſtus,Deſtruxit quidem mortem vtráq; animę & corporis.Hæc eſt illa gratia,ſci E
Ambro. licet deſtructio mortis,& ideo mors non eſt timenda pro fide Chriſti,illuminauit aũt
id eſt in luce poſuit,Vitá & incorruptionẽ.i.vitam incorruptibilẽ.& hoc Per euange
lium,id eſt per prædicationem euangelij.Ecce quam neceſſarium eſt euangelium, In
quo.ſ.euágelio,Ego poſit9 ſum quaſi immobilis Prædicator,nomẽ actus Et aplũs ha
Ambro. bẽs poteſtate apoſtolicá,Et magiſter gẽtiũ.ſ.quotidie docẽs gẽtes.Ob quá cauſam.ſ.
quia prædico,& Hęc patior,Quæ mõ Romę ſuſtineo,Sed non confundor.i. deficio
vel erubeſco.Securus,quia pro tribulationibus magna ei promiſſa merces eſt,nõ con
Aimo. funditur ſed gloriatur in preſſuris.Quo autẽ hæc ſpectẽt,ibi aperit, Formam habens
Augu. &c.Scio enim.q.d.ideo non confundor,quia Scio,quod deus eſt ille,Cui credidi Vel,
Ambroſius Scio cui credidi.i. cui mea commiſi.ſ.Chriſto.Et certus ſum quia potẽs eſt ſeruare de
poſitũ meum.i.ſalutẽ meá quam ei commẽdaui.ſ.in ſpe & fide illius collocaui In il-
lo die.ſ.iudicij Spe & magnificentia ſaluatoris ſecurus eſt,quia quod commendat illi
in tuto eſt.Illi autem commendat ſalutem ſuam,vt hic pro illo patiens, ſalutem inue
niat penes illum cum cœperit iudicare,vt puniens infideles iſtum dignum æterna vi-
ta pronuntiet.Vel,Potens eſt ſeruare depoſitum meum,i.euangelium quod mihi com
mendauit,vel quod ei commiſi ſeruãdum vſque In illum diem,deceſſus mei. Formã
Hic oſtendit quo de ſe prædicta ſpectent.q.d.ita laboro & iuſto officio mihi credito
ſimiliter & tu Habẽs formá ſanorũ verborũ quæ a me,non a quocũq; Audiſti.Habẽs F
Aimo. dico,In fide & dilectione.i.habẽs bona verba cũ fide & dilectiõe,quę eſt In Chriſto
Ieſu.i.ſicut Chriſt9 iſtituit.Hæc inquá,habẽs per quę potes cuſtodire,Cuſtodi,diligẽ
ti executiõe,Bonũ depoſitũ.i.officiũ tibi cõmiſſum,ꝙ potes Per ſpũm ſctũm qui habi
tat ĩ nobis.ſ.ĩ te vt ĩ me.Quidá libri hñt.Formá habe,ſecũdũ hoc ſic cõtinuo lĩam,
Aimo. q.d.cõlabora euágelio,quod vt recte facias.Habe formá ſanorum verborum,&c.non
mutatur ſententia:& Cuſtodi bonum depoſitum,nec hic muteẽ ſenſus.Scis enim hoc
Ambro. q.d.iõ opus eſt vt cuſtodias,Quia,tu Scis hoc quod omnes illi qui auerſi ſunt a me.i.
qui receſſerunt a me,Modo ſunt in Aſia,ex quibus eſt Phyletus & Hermogenes,a quĩ
bus tibi maxime cauendum eſt.Hi quos memorat ſimulatione pleni erãt.ſimulate enĩ
fuerant cũ aplõ,vt addiſcerent vnde calumniá illi facerent,ſed poſtquá viderũt ſe ma
nifeſtos,receſſerunt ab eo.Det &c.q.d.illi receſſerũt a me,ſed Det domin9 miſericor-
diá domui,id eſt familię,Oneſiphori, Aſiani, quia Sæpe me refrigerauit miniſtrádo
mihi neceſſaria.hunc imitare tu.Et catenam meam non erubuit, ſicut hi qui receſſe-
runt a me.Sed cum veniſſet Romá ſollicite me quęſiuit,vt ei liceret ad me ingredi, &
Inuenit,me,& ideo Det illi deus,pater Inuenire miſericordiá a domino.i.a filio,In

A illo die iudicij:& non ſolum Romæ,ſed Etiam Epheſi,multa miniſtrauit mihi:& quã
ta tu qui aderas,Noſti melius,alijs pluribus. Vel,Melius,quam hæc.

CAPVT II.

TV ergo fili mi confortare in gratia quæ eſt in Chriſto Ieſu,& quæ au
diſti a me per multos teſtes,hæc commenda fidelibus hominibus, qui
idonei erunt & alios docere. Labora ſicut bonus miles Chriſti Ieſu.
Nemo militãs deo implicat ſe negotiis ſecularibus,vt ei placeat cũi ſe
probauit. Nã & qui certat in agone,non coronabitur niſi legitime certauerit.
Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere. Intellige quę di
co,dabit enim tibi dominus in oĩbus intellectum. Memor eſto dominum Ieſum
Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis,ex ſemine Dauid,ſecundum euangeliũ meum
in quo laboro vſq; ad vincula quaſi male operãs,ſed verbũ dei non eſt alligatum,

Tu ergo.q.d.quia illi ſunt auerſi & exẽplũ habes illius Oneſophori. Tu ergo fili mi
confortare,& magis exemplo Oneſophori,In gratia,fidei & ſapientiæ in te ſeruãda,
& alijs annuncianda:quæ data eſt,In Chriſto Ieſu,& etiam coadiutores conſtitue.vn Ambr.
de ſubdit,& Quæ audiſti,a me confirmata,Per multos teſtes.ſ.per prophetas,Hæc cõ
B menda hominibus fidelibus,id ſanę fidei,Qui idonei erũt vita & ſcientia & facundia,
Et alios docere. Illis enim debet committi prędicatio dei qui apti ſunt illi officio.& tu
ipſe,Labora,in prædicando euangelio contra hoſtes fidei. Sicut bonus miles Chriſti.
Si autem bonus miles eſſe vis nõ implices te ſecularibus negocijs,quia Nemo,in ſpiri
tualibus, Militans deo,qui non poteſt diuidi duobus contrarijs ſeruis,ſicut nemo põt Auguſtinus
ſeruire duobus dominis,Implicat ſe ſecularibus negocijs,quibuſlibet, vel ſpecialiter in li. de opei
negotiũ ſeculare appellat,vt quaſi mercatũ faciens quis de ſpiritualibus carnalia quę- mona.
rens.& eſt hęc diffinitio boni militis,vt ergo ſit bonus miles non implicet ſe ſeculari
bus negocijs. Hoc ideo dicit apoſtolus ſcribens Timothęo,ne forte cũ indigeret Timo
thęus,& nollet victu cotidiano ab eis ſuſtentari quibus euangeliũ miniſtrabat, nec in
opere corporali laborare poſſet,aliqua negocia ſibi quęreret quibus animi eius ĩplica-
rentur. Nã & illa negocia ſunt ſecularia cũ animus occupatur colligẽdę cura pecunię
ſine labore corporis,vt faciunt negociatores,& huiuſmodi. Cura enim non manibus
operãtur,ideoq; ipſum animũ ſuum occupant habendi ſollicitudine; quod ne iſte face
ret quia infirmus laborare non poterat,prohibet,dicens,Nemo militans deo implicat
ſe negotijs ſecularibus, vt placeat ei.ſ.deo. Cui ſe probauit.i.deuouit,& per pręterita
in electione probabilem oſtendit. Nam & qui.q.d. Ideo labora ſicut bonus miles,vel
C ideo nemo ſe implicet ſecularibus negotijs,quia aliter non datur corona niſi legitime Amb.
militet,vt in agone fit. Nam & ille qui certat in agone,quolibet, Non coronabitur ni
ſi legitime certauerit,id eſt prout expetit lex agonis, quod nemo poteſt niſi ab omni-
bus quæ illum agonem impedire poſſunt abſtineat. Et quaſi ille quæreret, vnde ergo
viuam cum fodere non poſſim,& mendicare confundar? ſubdit, Laborantem agrico- Ambroſius
lam.q.d.& ſi non implices te negotiis,eſt tamen vnde potes viuere quia Oportet labo Amo.
rantem agricolam. Vel ita continua.dico labora, & quamuis ita moneam te laborare, Auguſt. de
non tamen viuas de opere tuo,quia infirmus es,& minus ſufficiens verbo dei:quia O- ope.mona.
portet laborantem agricolam.ſ. prædicatorem qui in agro eccleſiæ ligone verbi dei
excollit corda auditorum,Primum percipere,id eſt ſumere,De fructibus.i.neceſſaria
ab auditoribus,quia dignus eſt operarius mer.ſua. Vt agricola vel vinitor primos fru-
ctus laboris ſui deguſtat,ita Apoſtolus,prius iubet eũ ſumere qui primus eſt,& ſic cęte-
ris diſtribuere. Primum enim debet ille ſuam neceſſitatem implere ex his quę accipit,
& poſt alijs de his quæ ſuperſunt miniſtrare. Caſtum itaq; euangeliſtã non ad hoc euã
gelizantem,vt euangelium vendat,ſecurum facit:& vult vt intelligat quod neceſſaria
ſibi ſumere ab eis in quibus deo militat,& quos tanquã cultor vineam exercet,vel tan
quam gregem paſcit,non eſt mendicitas ſed poteſtas. Timothæus autem tantæ abſti-
nentiæ fuit,quod etiam a licitis ſe temperans volebat de labore manuum viuere,cum
dominus decreuerit,vt qui euangelium annũciat,de euangelio viuat. Intellige.q.d.di
co vt accipias neceſſaria a ſubditis,& in hoc ſi videor cõtraria,& contra hoc quod ipſe

ego facio, dicere, Intellige quæ dico.i.diſcerne quid quare dicitur. Ideo enī dico, vt ac D
cipias, quia tu infirmus es. ideo ego abſtineo quia mihi de acceptiōe ſcandalū eſt. Intel
lige dico quod potes, Dabit enim tibi deus in omnibus intellectū, non ſolum in his.
Memor. q. d. certans legitime coronabitur, & vt legitime certes, Memor eſto dominū
noſtrum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis, natū Ex ſemine Dauid.i.de progenie
Dauid. Et hoc, ſecūdū euangeliū meū.i.ſecūdū prædicationē meā, & ſi peruerſi negēt
Aimo. Augustinus Hæc nō propter Timotheū memorat, ſed propter hereticos quos præuidit futuros &
iſta negaturos, In quo, euāgelio prædicādo, Laboro vſq; ad vīcula, ſic & tu facias: ego
dico habitus, Quaſi male operās, hic contumeliā notat quæ ei ingerebatur. Sed verbū
dei nō eſt alligatum in me, & ſi corpus.i.licet ego ſim alligatus corpore, tamen verbū
dei non eſt alligatum, quia & ſermone preſentes & literis abſentes docere non ceſſo.

Ideo omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutē conſequantur, quę eſt in
Chriſto Ieſu cum gloria cœleſti. Fidelis ſermo. Nam ſi cōmortui ſumus, & con
uiuemus: ſi ſuſtinebimus, & cōregnabimus: ſi negauerimus, & ille negabit nos: ſi
non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Hęc cōmone te
ſtificans coram deo. Noli contēdere verbis, ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuer
ſionem audientium. Sollicite autem cura teipſum probabilem exhibere deo ope E
rarium inconfuſibilem: recte tractantem verbum veritatis. Prophana autem &
inaniloquia deuita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum vt
cancer ſerpit. Ex quibus eſt Hymenæus & Philetus qui a veritate exciderunt, di
centes reſurrectionem eſſe iam factam, & ſubuerterunt quorundam fidem.

Et ideo.i.pro euāgelio, vel quia memor ſum Chriſtum reſurrexiſſe, Suſtineo oīa, in
cōmoda maxime Propter electos, & ſi omnibus nō proſim, Vt & ipſi mecū cōſequan
tur, hic Salutē animę quę eſt In Chrō Ieſu.i.per Chriſtū patratur. & hoc, Cū gloria cę
leſti, quę poſt hanc vitā gloria dabitur. q. d. hic conſequant̄ ſalutē iuſtificatiōis, & poſt
hanc vitā gloriā cęleſtē. Et fidelis.i.verus Sermo, eſt iſte.ſ.quia conſequētur electi ſa
lutē & gloriā, & vere: nā & mortui mūdo ſicut Chriſtus veteri hoī, & ſuſtinētes.ſ.mar
tyres conſequent̄ ſalutē. Et hoc eſt quod ait, Nā ſi, nos, Sumus cōmortui.i.ſi nos ſum⁹
mortui mūdo vel peccatis in baptiſmo, ſicut Chrūs veteri homini, vtiq;, Et cōuiuemus
i.cū illo viuemus in æterna vita. Et ſi ſuſtinemus. pro Chrō tribulationes. & paſſiones,
Et cōregnabim⁹, cū illo in ęterna beatitudine. Vel ita, Fidelis ſermo, nā ſi: ita ordina
literā, & continua, quia vt ſuſtineas memor eſto Chriſtū reſurrexiſſe, Nā ſi cōmortui
ſumus, Chrō in ipſa morte, Et cōuiuemus, & ſi ſuſtinem⁹, in ipſa paſſione, Et cōregna
bimus, in gloria cū eo. Et iſte ſermo fidelis eſt, ſi negauerimus, eū corā hoībus, Et ipſe
negabit vos, corā patre dicēs, Neſcio vos. hoc ē cōtrariū illi quod ipſe ait, Qui me cō F
feſſus. f. c. h. c & e. e. co. p. m. Et ſi, nos, Non credimus, quod puniat malos ſtulte cōfiſi
de miſericordia eius. Ille, tn̄.ſ.Chrūs, Permanet fidelis, in dictis ſuis & in eo etiā quod
dixit, Qui nō crediderit condēnabit̄. Et vere fidelis eſt, quia nō pōt Negare ſeipſum,
qui eſt veritas quod faceret ſi dicta ſua nō impleret. hoc aūt quod ſeipſum negare non
Augu. ſuper Ioannem. pōt laus eſt diuinæ voluntatis, ſic quod quidā nō poſſunt credere culpa eſt voluntatis
humanæ. Hęc aūt, prędicta.ſ.vt patiaris &c. Cōmoneo, te. Vel ſecūdū aliā literā, Hæc
cōmoneo, alios tibi cōmiſſos Teſtificans corā deo.i.teſtē deū inuocans. Noli. q. d. hoc
fac. Sed noli cōtendere verbis. Ad nihil enim vtile eſt niſi ad ſubuerſionē audientiū,
quia cōtētio nil pōt niſi ſubuertere audiētes, dū verboſus par vel ſuperior videt̄ catho
lico. Cōtētio min⁹ ſtabilitis ſæpe gn̄at ſcrupulū. ſolēt enī in cōtētione talia opponi eli
mato maliuolētię argumēto, vt moueār aīos inſipiētiū fratrū. Nec pōt eſſe quin cōten
tio extorqueat aliquid quod dicatur cōtra cōſcientiā, vt intus in aīo perdat, & foris vi
ctor accedat. Nemo enim parit̄ ſe vinci, licet ſciat vera eſſe quæ audit. Collatio ergo
inter dei ſeruos eſſe debet, nō altercatio. Sollicite aūt cura exhibere teipſum deo. hoc
propter te, Probabilē.i.probatū & laudabilē in cōſpectu tuorū, hoc propter proximū,
Operariū, in operibus vitæ agēdis, Inconfuſibilē.ſ.qui nō erubeſcat euangeliū, vel nō
deficiat. recte Tractantē verbū veritatis.ſ.ſecundū cōpetentiā ſingulorū, vt altis ſpūa
lia, lac diſtribuat paruulis, Prophana, quæ verba vt hæreſes. Et inaniloquia.ſ.quæ

A ſine fructu ſũt,& ſi nõ ita mala ſint. Deuita quia aliquibꝰ nocẽt. Vñ ſubdit. Multũ.n.
pro ficiũt.i.efficacia ſũt, Ad ípietatẽ.i.cõtra cultũ dei. Et ſermo eorũ.i.hæreticorũ, Vt Aimõ.
cancer ſerpit.i.a paruo vſq; ad maiꝰ paulatim tẽdit quæ ſana ſũt corrũpẽdo,& ita ad
impietatẽ trahẽdo.ex quibꝰ eſt, Hymenęus & Philetꝰ, horũ prodit nomina vt ab his
ſpecialiter caueat:quos & prophanos & impios deſignat,& errãtes a veritate. Vñ ſub
dit, Qui exciderunt a veritate,in qua olim fuerunt,ideo adhuc eis creditur,vñ ẽt ma-
gis noxij ſunt,ſed ab ea exciderunt, Dicentes reſurrect.corporũ Iã factã eſſe, vt non
ſperetur alia,quod dicebant occaſione verborũ illorũ quæ in euangelio continẽt.ſ.
multa corpora ſanctorũ qui dormierant ſurrexerunt,& negabant reſurrectionẽ gene-
ralẽ quæ adhuc futura eſt. Vel ita,vt de reſurrectiõe animæ accipiatur. Duæ.n. ſunt
reſurrectiones,prima eſt quæ fit in anima,quæ per fidẽ et baptiſmũ viuificatur. Vnde,
Qui crediderit in me trãſibit de morte ad vitã. Altera erit corporũ,quę erit in die iu-
dicii. De illa reſurrectione quæ fit in anima per fidem loquitur hic Apoſtolus cum
ait, Dicẽtes reſurr.mentiũ, Iã eſſe factã,in baptiſmo et fide,et nullã corporũ reſurre-
ctionẽ futurã. Omnes.n.ſectę quę aliquã religionẽ promittunt cõcedunt reſurrectio- Auguſtinus
nem mentiũ in fide, Aliter enim non videntur audiẽdi. Volẽtes ergo credi ſibi,oẽs ẽt ſuper Ioan.
qui inſtituerunt alicuius falſę religionis ſectam negare iſtam reſurrectionem mentiũ
non potuerunt,omnes de illa conſenſerunt:ſed corporum reſurrectionem multi ne-
gauerunt,ſicut iſti quos nominat Apoſtolus, Et ſubuerterunt fidem quorundã, & ideo
magi vitandi ſunt.

Sed firmum fundamentum Dei ſtat habens ſignaculum hoc. Cognouit domi
B nus qui ſunt eius,& diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini. In
magna autem domo non ſolũ ſunt vaſa aurea & argentea,ſed & lignea & ficti
lia,& quædam quidem in honorem,quædam autem in contumeliam.

Sed,ideo non pro eis deſperãdũ ẽ,quia Firmũ ſtat fundamẽtũ dei.i.illi quos ele-
git deus,& ímobiliter in fide fundauit,qui perit,inde nõ erat. Fundamẽtũ,dico: Ha-
bens hoc ſignaculũ.i.habens hoc in ſignũ amicis & inimicis. Amicis,vt accedant:ini Auguſtinus
micis,vt territi fugiant. Vel, Habens hoc ſignaculum.i.hoc habet menti impreſſum.ſ. de bapt. par.
Quod nouit dominus qui ſunt eius.i.amat & defendit præſcitos ſuos:in quo pręſcien
tia notatur,qua quos pręſciuit futuros eſſe conformes imaginis filii ſui,pręde ſtinauit,
vocauit,iuſtificauit,glorificauit. Numerus talium eſt hortus concluſus,fons ſignatus,
puteus aquæ viuæ,paradiſus cum pomorum fructibus. Ex hoc numero quidam ſpiri-
tualiter viuunt,& ſuper eminentem viam charitatis ingrediuntur. Quidam vero ad-
huc carnales ſuos prouectus inſtanter exercẽt:& vt ad cibos ſpiritualium fiant idonei
ſanctorum myſticorum lacte nutriuntur:& quæ in prauis moribus populari etiam iu-
dicio manifeſta ſunt,in dei timore vitant:& regulam fidei diligenter inquiſitam firmi
ter tenent,& ſi ab ea deuient,cito authoritate catholica corriguntur,quãuis in eius ver
bis pro ſenſu carnali varijs adhuc phantaſmatum concurſibus fluctuent. Sunt etiam
ex eo numero quidam qui adhuc nequiter viuunt,aut etiam in hęreſibus vel in genti
C lium ſuperſtitionibus iacent,& tamẽ etiam illic nouit dominus qui ſunt eius. Nam in
illa ineffabili præſcientia dei multi qui foris videntur,intus ſunt,& multi qui intus vi
dentur,foris ſunt. Ex illis ergo omnibus qui,vt ita dicam,intrinſecus & in occulto in Auguſtinus
tus ſunt.i.quos nouit dominus,nemo in æternam damnationem ſeducitur:quia nouit de ciui. dei.
deus, Qui ſunt eius,nondum apparuit iudicium,ſed iam factum eſt in notitia dei. No
uit enim qui permaneant ad coronam,& qui ad flammam nouit triticũ & paleam. De
inde alteram partẽ ſignaculi ponit de libro Eſaiæ ſubdens, Diſcedat ab iniquitate,&
ſi non ab iniquis hoĩbus quibus admixtus eſt in corpore. Omnis,qui vere, Nominat
vel inuocat nomen domini. Nota quod ait diſcedat. Eſaias enim videns in hoĩe libe-
rum arbitriũ,ita admonet diſcedere ab iniquitate dicens, Diſcedat &c,& per hæc dico
ſ.quod homo libero arbitrio diſcedit ab iniquitate,& quod deus præſcitum munit,ap
paret hoſtibus & amicis quod ipſe ſit Dei,hoc eſt ſignaculũ. In magna autẽ.q.d.qui-
dam ſunt ſubuerſi,quidã ſunt ſignati:& nõ mirum quia In magna domo.i.in eccleſia
ſunt ſimul modo, Non ſolũ vaſa aurea & argentea.ſ.boni dei diſpenſatores recipiẽtes
Sed & lignea & fictilia.i.mali:qui & ſi ad cõtumeliam ſint,vtilia tamẽ ſunt honeſtis

ad purgationem. Vnde ſubdit, Et quædam quidem ſunt in honorem. ſ. boni qui purgantur per malos. Quædam autem in contumeliam, id eſt mali qui ſunt purgatorium bonorũ. Sicut enim vaſa lignea & fictilia valent, vt purgẽtur argentea & aurea: ſic mali proſunt ad profectum bonorum. Magna ergo domus eſt eccleſia in quo ſunt vaſa aurea & argentea. i. boni & fideles & ſancti dei ſerui vbiq; diſperſi & ſpirituali vnitate deuincti in eadẽ cõmunione ſacramentorũ degentes & vaſa lignea & fictilia. i. illi qui ita ſunt in domo, vt non ſint in compage domus, nec in ſocietate pacifica, & tamẽ adhuc corpore ſimul ſunt cũ bonis. Nam ante tempus vltimæ ſeparationis nullo mõ propter cõmixtionẽ malorũ recedẽdũ eſt ab vnitate eccleſiæ, vt ante ventilationem areę ſimul ſint triticũ & zizania, grana & palea, quia non conceſſit dominus apoſtolis zizania a tritico ſeparare. Quis ergo hęc audeat? Ecce per vaſa aurea & argentea boni & electi & ipſi idem ſunt. Vaſa in honorem, quia ad honorem, & ad gloriam patriæ cæleſtis ſubleuantur per vaſa lignea, & ſic intelliguntur ficti & reprobi. & ipſi idem ſunt, Vaſa, in contumeliã, quia demergunt in ſuppliciũ damnationis. Vel per vaſa aurea & argentea intelliguntur omnes boni, ſiue perſeuerantes, per vaſa lignea & ſic intelligũtur omnes mali, ſiue qui ad tẽpus mali ſunt, ſiue pertinaces & de vtriſque, Quędam ſunt in honorem, quiã de bonis & malis quidã electi ſunt ad gloriam, & ſimiliter de vtriſque, Quædã ſunt in contumel. quia & de bonis & de malis quidã ſunt reprobi.

(Marginal notes: Auguſtinus de bapt. par. — Aimo — Aimo. — Aimo. — D — E)

Siquis ergo emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorẽ ſanctificatum, & vtile domino ad omne opus bonum paratũ. Iuuenilia autẽ deſideria fuge, ſectare vero iuſtitiam, fidem, ſpem & charitatẽ, & pacẽ cũ his qui inuocant dominũ de corde puro. Stultas autẽ & ſine diſciplina quęſtiones deuita, ſciens quia generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes docibilẽ, patiẽtẽ, cũ modeſtia corripientem eos qui reſiſtunt veritati: nequando deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.

Si quis ergo. q. d. Quædam ſunt in honorem, quædam in contumeliam: & qui alterũ horum eſt, Siquis ergo ab iſtis, qui ſunt in contumeliam, Emundauit ſe, recedendo ab iniquitate eorum, non ab eis. Erit vas in honorem ſanctificatum, fide & operibus: vel, Sanctificatum. i. mundum, Et vtile, acquirendo alios, Domino, & ad omne opus bonum paratum. q. d. non perit propter hoc quod cum illis eſt corpore, Iuuenilia autem q. d. Aliorum prophana & inaniloquia deuita. In te autem iuuenilia deſideria fuge, luxuriam, & immunditiam, & alia huiuſmodi. Sectare vero iuſtitiam, in iudicio: Fidem veram: Charitatem, dei & proximi: vel, Caſtitatem, Pacem. i. quietem, Cum his qui inuocant dominum de corde puro. i. cum fidelibus. Vel ita, Cum his. q. d. hæc omnia ſectare. Cum his. i. ſicut hi, Qui inuocant dominum de corde puro. i. pura conſcientia. hæc ſectare. Stultas autem quęſtiones. i. inutiles, Et, quæ, Sine diſciplina ſunt. i. in quibus non eſt prouentus ſcientiæ, & ſi non ſtultæ ſint, Deuita. Non omnes quæſtiones vitandæ ſunt, ſed inutiles. Et ſine diſciplina. Deuita dico, Sciens quia generant lites, non ædificationem. Seruum autem domini non oportet litigare. i. tempus litibus expendere. Satis obſtrepunt contradicentes, ne ergo ſeruus dei ſibi obſtrepat ſtudio altercandi, & contendendi, ait, Seruum domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe, id eſt tractabilem ad omnes, etiam ad malos, vt attrahat eos. Docibilem. ſ. qui facile doceat vel doceatur ſi opus eſt in aliquo, patientem quælibet aduerſa, Cum modeſtia. i. mentis lenitate. Corripientem eos qui reſiſtunt veritati, quia non eſt ceſſandum a correctione erroris alterius. Ecce patet quia nec deeſſe voluit nos factũ correctioni, nec ſtudere certamini. Multi enim homines cũ a ſomno excitãtur, litigare volunt, aut rurſus dromire cum litigare prohibentur. Corripientem dico, quia ad hoc correctio vtiq;, Nequando. i. vt aliquando, Det, &c. vel tunc valet correctio. Nequando. i. ſi aliquando, Deus det illis pœnitentiam, aliter non prodeſt correctio, niſi ſupernus medicus reſpiciat. i. niſi faciat vt peccati ſui quenq; pœniteat quæ: pœnitentia pudore & timore diſplicendi alijs interdum impeditur, dum plus delectat hominem aliorum exiſtimatio quã iuſtitia, qua ſe quiſq; humiliat pœnitendo. Ideoq; nõ ſolum cum agitur pœni-

(Marginal notes: F — Augu. de ſer. in monte. — Augu. d: cor. & gra.)

A tentia, verum etiam vt agatur, dei mīa neceſſaria eſt: vt enim Petr9 amare fleret, reſpexit eum dñs, & iō Apoſtolus hic dicit, Det illis deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, quam modo impugnant, Et, ea cognita, Reſipiſcant a laqueis diaboli.i.recedāt ab erroribus diaboli quib9 illaqueati tenent̃, & redeant ad bonū vt ſapiāt veritatem. Nam reſipere eſt quaſi re ſapere. A quo.ſ.diabolo non modo ligantur, ſed Etiam captiui tenentur, quaſi extra patriam ad ipſius Voluntatem, exequendam. Aimo Aimo. Auguſtinus.

CAPVT III.

HOc autem ſcito, quia in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectiōe, ſine pace, criminatores, incōtinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quam dei, habentes ſpeciē quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita. Ex his enim ſunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quę ducuntur variis deſideriis, ſemper diſcētes, & nūquā ad ſcientiā veritatis peruenientes. Quēadmodū aūt Iannes & Mābres reſtiterunt Moyſi, ita & hi reſiſtūt veri-

B tati, hoīes corrupti mente, reprobi circa fidem, ſed vltra non proficiēt.

Hoc aūt.q.d. Dixi prophana & ſtulta deuita: ad ipſa aūt vitanda, Scito quoniam in nouiſſimis diebus inſtabant, ſanctis, Tempora periculoſa, vel ſæua. Hæc eſt autē cauſa periculi, Et.i.quia, Erunt homines amantes ſeipſos, non deum, vt Petrus qui ter interrogatus a domino, ter confeſſus eſt ſe eum diligere, dicens, Tu ſcis quia amo te, vnde & dominus oues ei paſcendas tradidit, quia in paſcendis ouibus vera monſtratur dilectio, ſi quis ibi non quærit ſua ſed quæ Ieſu Chriſti ſunt. Ex eo aūt quod ſeipſos non deum amant quaſi ex radice hæc quæ ſequuntur mala oriuntur.ſ. quod erunt Cupidi, pecuniæ, Elati, ad dominū, Superbi, de honoribus ſibi impēſis a ſubditis. Blaſphemi, in deum per hæreſes. Non obedientes parentibus, carnalibus vel ſpiritualibus: Ingrati, de bonis vt qui corrigentibus mala pro bonis reddunt: Sceleſti in grauibus perpetrādis, vt quando modum peccandi tranſcēdunt.ſ. ſuas vel aliorum animās interficiētes: Sine affectione, ad aliquem ſine qua ſunt non cōpatiendo infirmis: Sine pace.i. inquietantes alios: Criminatores, id eſt crimina alijs imponentes, vel detractores famam ſanctorum maculare conantes: Incontinentes, gulæ vel libidinis, non refrenando malas cupiditates, Immites, id eſt crudeles exercendo lites: Sine benignitate, id eſt largitate, dum neſciunt ſubuenire alijs: Proditores, ſecretorum alterius, dum indicant inimicis

C piorum quæ occultanda nouerunt, Proterui vel procaces, habitu vel verbis pudorē nō ſeruantes ſed humanam verecundiam inuerecunde agitantes, Tumidi, inflato corde, Cæci, non intelligentes quæ loquuntur, neque de quibus agunt, Voluptatum quarum libet Amatores magis quam dei, id eſt carnales lætitias ſpiritualibus præponentes, Habentes quidem ſpeciem pietatis, id eſt religionis, quia eadem ſacramenta habēt cū pijs, & ideo periculoſi ſunt. Virtutem autem eius, pietatis, id eſt charitatem, Abnegantes, factis. Virtus pietatis eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & de fide nō ficta, hæc eſt virtus quam nihil vincit, nullus ignis, nulli fluctus ſeculi, nulla flumina tentationis eam extingunt, de hac dicitur, Fortis eſt vt mors dilectio. Sicut enim mors quando venit ei reſiſti non poteſt, ſic contra violentiam charitatis nihil poteſt mundus. Econtrario data eſt ſimilitudo. Quomodo enim mors ad auferendum violentiſſima eſt: ſic charitas ad ſaluandum violenta eſt. Vel ſecundum aliam literam, Veritatem autem eius, id eſt rem pietatis, Abnegant, idem ſenſus, Et hos, tales, Deuita. Ecce quare incœpit de nouiſſimis temporibus. Ex his enim, quaſi dicat benedico vt tales deuites, quia iam horum prænuncij quidam ſunt. plures autem in fine futuri ſunt. Et hoc eſt quod ait, Ex his enim ſunt qui penetrant domos. Ad literam. Ingrediebantur enim in domos mulierum, & decipiebant eas. Vnde ſubdit, Et captiuas ducunt, id eſt ſubdolis & verſutis verbis ſeducunt, Mulierculas, prius & per eas viros earum, vt diabolus prius Euam ſeduxit, & per eam Adam. Vel, Penetrant domos.i. rimantur proprietatem cuiuſq;, & quos idoneos inueniunt ducūt captiuos. Vnde ſubdit,

Auguſtinus. Auguſtinus. Aimo Auguſtinus contra Fauſt. Auguſtinus in pſal.xlvi. Aimo. Ambro. Ambroſius

D Et mulierculas ducunt capt.i.viros ſeductiles,quaſi mulieres ſeducunt, Mulierculas dico.Oneratas peccatis,& ideo erant dignæ ſeduci.Vñ ſubdit, Quæ ſeducunt varijs deſiderijs,quia ſemper noua deſiderijs ſunt.Semperdiſcentes & nunquã ad ſcientiam veritatis peruenientes:quia ſemper ambulant,& nunquã ad eam viam perueniunt. Nos aũt ſemper ambulemus in via donec eo veniamus quo ducit via: nuſquã in illa remaneamus,donec perducat vbi maneamus,atq; ita & quærendo tendimus, & inueniendo ad aliquid peruenimus.Quemadmodum aũt.q.d.Tales ſeducũt: veritati aũt ſemper reſiſtunt.Et hoc eſt quod ait,Quemadmodum aũt Iannes & Mambres reſtiterũt Moyſi,ita & hi reſiſtũt veritati.Iannes & Mãbres duo fratres fuerũt magi Pharaonis,horum nomina non inuenit Apoſtolus in diuinis libris, ſed in apocryphis de quibus hoc ſumitur.Hi aũt reſtiterunt Moyſi vſq; ad tertium ſignũ, in quo defecerũt dicentes,Digitus dei eſt hic:Et ſicut illi reſtiterunt Moyſi,Ita & hi.ſ.hæretici,Reſtiterunt veritati:hoĩes,Corrupti mente,id eſt,corruptæ rõnis: Et reprobi,operibus ſemper exiſtentes,Circa fidem,& nunquã in fide,Sed vltra.ſ.poſt hæc præſentia Nõ proficient,ſeducendo,quia in breui deficient ſuperati a catholicis.

Auguſtinus ſuper Ioan.

[1] Inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus,ſicut & illorum fuit.Tu autẽ aſſecutus es meam doctrinam:inſtitutionem,propoſitum,fidem, lõganimitatẽ, dilectionem,patientiam,perſecutiones,qualia mihi facta ſunt Antiochiæ, Iconii,Lyſtris,quales perſecutiones ſuſtinui,& ex omnibus eripuit me dominus.Et omnes qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu,perſecutionem patientur.Mali autem homines & ſeductores proficient in peius:errantes & in errorem mittentes Tu vero permane in his quæ didiciſti,& credita ſunt tibi, ſciens a quo didiceris & quia ab infantia tua ſacras literas noſti,quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutẽ per fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu.Omnis enim ſcriptura diuinit⁹ inſpirata,vtilis eſt ad docendum,ad arguendum,ad corripiendum,ad erudiendũ in iuſtitia,vt perfectus ſit homo dei ad omne opus bonum inſtructus.

Inſipientia.n.eorum,quę modo putatur ſapientia.Oĩbus erit manifeſta, per bonos præſertim per Ioannem apoſtolũ,per quem in Aſia deſtruẽdos hæreticos prędicit hic Manifeſta erit dico,Sicut &,in pręſenti,Illorum,Magorum, Fuit,iniquitas manifeſta per Moyſen.Nota quod animoſitas hæreticorum ſemper inquieta eſt, quos Magorum Pharaonis habere conatum declarat hic Apoſtolus comparãs eos magis Pharaonis.Quos Hieremias perdici inſipienti auiculę comparat dicens,Clamauit perdix, cõgregauit quæ nõ reperit:fecit diuitias non cum iudicio in medio dierum eius derelinquunt eam,& in nouiſſimis ſuis erit inſipiens.Perdix contentioſum animal eſt:ſimiliter & hæretici ſunt contentioſi qui non amant diſputare,ſed quoquomõ ſuperare impudentiſſima peruicacia.Et ſicut perdix clamat,& congregat quæ nõ peperit:ita & hæreticus Chriſtianos iam per Chriſti euangeliũ natos inuenit,& illos diuitias ſuas facit: non ſano cum iudicio,ſed cum temeritate inconſiderata. Non enim intelligit ibi eſſe E veram & ſalubrem & quodammodo germanam atque radicalem Chriſtianam ſocietatem.vnde iſtos ſeparauit quos ad ſuas diuitias congregauit:ſed poſtea derelinquitur & eſt inſipiens,quia qui primo per pollicitationem & oſtentationem excellentis ſapiẽtiæ ſeducebat:erit inſipiens,id eſt apparebit inſipiẽs.eis enim quibus primo ſapiens erat,tunc erit inſipiens,cum apparebit,quia dementia eius nota erit omnibus,vt hic dicitur.Sed vltra non proficient. Inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus. Tu aũt.q.d.Illi contradicunt veritati.Tu aũt aſſecutus es meam doctrinam.i.habes ſcientiam per meam doctrinam,& ideo potes illis reſiſtere.Et inſtitutionem,bonorum operũ.Et propoſitum,meũ quia tendis quo ego:Et fidem,inuiſibilium:Et longanimitatẽ in expectatione promiſſorum:Et dilectionem,dei & proximi:Et patientiam,de aduerſis:Et perſecutionem,de loco ad locũ:Et paſſiones,tormentorum. Qualia.q.d.tales tibi illatæ ſunt paſſiones & perſecutiones:Qualia,tormẽta mihi facta ſunt.Antiochię Iconio,Lyſtris,& quales perſecutiones ſuſtinui,& ex omnibus.q.d.Ego ſuſtinui perſecutiones & tribulationes,Et ex omnibus eripuit me dominus,ſic & te eruet: Nec ſolus ego patior,ſed & omnes qui volunt pie,id eſt religioſe ac iuſte Viuere in Chriſto,

Auguſt. ad Ianuarium. Augu. contra Fau.

A qui venit pati,Patiēter,in corde vel corpore a diabolo,vel a malis hominibus vel a Auguſtinus
ſuis concupiſcentijs,vel pro dolore peccantiū.Perſecutionē,hoc ſemper fit,ſed maxi Aimo).
me primo tempore eccleſiæ:& ſicut omnes qui pie volunt viuere perſecutionē patiun
tur ita neceſſe eſt,& tibi ſi pie viuere.vis.Pie viuit ille in Chriſto qui dicit,quis infir- Auguſtinus.
matur,& ego nō infirmor?Quis ſcandalizatur,& ego non vror : Aliorū infirmitates in pſal.liiii.
& ſcandala ſunt illi perſecutiones.Quid enim ſic perſequitur vitam bonorū quā vi- Augu. ad Sebaſtia.
ta iniquorū,nō mō cū cogit imitari quod diſplicet,ſed etiam cū cogit dolere quod vi
det,quia coram pio viuens impie,& ſi non obligat conſentientem,cruciat tamen ſen
tientem.Vnde,Vidi præuaricātes & tab.Hæc eſt perſecutio quam patiūtur omnes pij
ſecundū apoſtolicam ſententiam.Mali aūt homines.q.d.boni patiuntur , Sed homi-
nes mali,in ſe,Et ſeductores,aliorū.q.d.qui huius officij ſunt,Proficient in peius,ita.
ſ.ipſi dico.Errantes a bono,Et alios, In errorem mittentes,ipſo actu.Quales ſunt il Auguſtinus de paſto.
li qui timentes hos lædere coram quibus loquuntur,non ſolum non præparant ſe ad
imminentes tentationes,ſed etiam promittunt felicitatem huius ſeculi quam deus in
ſeculo non promiſit.ille prædicit labores ſuper labores vſq; in finem venturos ipſi ſe-
culo,tu proſpera:ille ad confortandum cor tuum venit pati,mori , ſputis illini, ſpinis
coronari,opprobria bibere,ligno configi.Omnia hæc ille tulit pro te,tu nihil pro illo
ſed pro te ille confortans infirmum vt cum crediderit non ſperet proſpera huius ſecu
B li,ait,Fili accedens ad ſeruitutem ſta in iuſtitia & ti.& præpara animam tuam ad ten
tationem.Tu vero.q.d.mali errant & in errorem mittunt:Tu vero permane, firmus
In his quæ didiciſti,a deo vel a me:Et credita ſunt tibi,vt fideli diſpenſatori,vt alijs
annuncies.permanens dico,Sciens.i.memoriter retinēs.A quo.i.a qua,Vero, docto-
re.ſ.a me Didiceris,& ideo nō debent tibi venire ī dubiū,& ideo etiam permane,quia
Ab infantia,tua noſti ſacras literas,legis & prophetarū.Ecce facultas.Quę literę ſpi
ritualiter intellectæ poſſunt.Te inſtruere,ad ſalutem obtinendam, Per fidem , quam
ipſæ docent.quæ fides,eſt,In Chriſto Ieſu,multū ſignificat prodeſſe veteris teſtamen
ti habere notitiam vbi Chriſti perſona & incarnatio inſinuatur,quæ ad ſalutem homi
nū valet.Omnis enim.q.d.vere ſcripturæ valent ad ſalutē quia valēt ad cauſas ſalu-
tis,Omnis enim ſcriptura,cui9 author de9 eſt.Inſpirata,alicui,Diuinit9.i.per ſpiritū
ſanctū,Vtilis eſt ad docendū,neſcientes,Ad arguendū.i.ad conuincendū de malo ne
gligentes:Ad corripiendum,id eſt ad increpandū duriter in malo perſiſtētes.Ad eru
diendum dico.& hoc,Ad iuſtitiā vel in iuſtitia.i.vt iuſtū faciat:ita vt homo dei . In-
ſtructus ad omne bonum opus ſit perfectus.Et quia ſic potes.

CAPVT IIII

C TEſtificor corā deo & Ieſu Chriſto qui iudicaturus eſt viuos & mor-
tuos,& per aduentum ipſius & regnum eius, prædica verbum,inſta
oportune importune:argue,obſecra,increpa in omni patientia & do
ctrina.Erit enim tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt,ſed
ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus : & a veritate
quidem auditum auertent:ad fabulas autem conuertētur.Tu vero vigila,in om
nibus labora : opus fac euangeliſtæ, miniſterium tuum imple,ſobrius eſtò. Ego
enim iam delibor, & tempus reſolutionis meę inſtat.

Teſtificor.i.adiuro Te corā deo.i.teſte deo patre,,Et Chrō Ieſu qui iudicatur9 eſt
viuos.i.illos qui viui reperienī qui reſidui erunt tormentis Antichriſti:Et mortuos.ſ.
eos qui mortui reperienī.Vel,Viuos.i.iuſtos,Et mortuos.i.malos:Et per ipſius aduē-
tū,priorem cui debes grates agere,vel futurū qui timendus eſt.Et per regnū,eius ęter Auguſtinus
num.i.vt tu conregnes æternaliter,Prædica verbum & inſta.i.inſtanter prædica ita.ſ. ſuper epi.ad
Oportune,quantū ad eos quibus placet,Et importune,nolētibus:tu oportune quidem Galathas.
agis ſed importunus videris ei qui libenter non audit,quod tñ aliqñ ei prodeſt.Tu er- Aimo.
go ſciens hoc illi eſſe oportunum,quod ei videtur importunum,dilectionem curāq; ſa Auguſtinus
nitatis eius aīo teneas manſueto & modeſto, Multi enim quauis perturbatiōes a me de trinitate
dico vidētur abſcedere paulatim tñ verbi vigore per medullas penetrante ſanati ſunt
cū ſcriptura dicat,In multiloquio non effugies,peccatū,nō eſt dicēdum iſtum multū

eſſe locutũ,& ſi Apoſtolꝰ dicat inſta oportune importune, In tãtiloquio.n.nõ eſt mul D
tum quod eſt neceſſariũ.Et argue,de peccatis negligẽtes. Vel ita poteſt diſtingui. Iſta
oportune importune argue. Deinde cętera cõtexuntur, Obſecra.i.ad iura volentes, In
crepa,aſperis verbis perſiſtẽtes.& hoc, In omni patientia,repugnantium: Et doctrina
Aimo. accipiẽtiũ ita vt patiẽter ſuſtineas repugnãtes,& doceas accipiẽtes. Et nota quod huic
acriori perſuadet Apoſtolꝰ patiẽtiã, Tito nimis patiẽti perſuadet ĩperiũ. Erit.n .q.d.
mõ eſt hoc neceſſe.ſ.vt prædices. Erit.n.tẽpus,cũ multi, Nõ ſuſtinebũt ſanã doctri-
nã,nõ ferent ſaltẽ audire quaſi onus ſit eis: Sed coacervabũt,ſibi multos, Magiſtros
Ambroſius ſecundũ deſideria ſua.i.qui ea doceãt quæ volũt. Prophetia eſt apoſtoli qui præſcius
futurorũ in doctrina præcipit eſſe inſtandũ:vt cõtra hoc quod futurũ erat præparare
tur eccleſia. Tales enim dicit futuros,qui pro deſiderijs ſuis doceri velint,vt a magi-
ſtris conſtantibus & veracibus ad hos conuertantur qui illos doceãt quę libenter au-
deãt:quia veritas illis aſpera videbitˀ,vt relicta vera doctrina fabulis vacent. Ipſi di-
co,Pruriẽtes auribus,deſiderio audiẽdi nõ tñ bona. Et a veritate quidẽ,quę ẽ eis aſpe
Ambro. ra, Auditũ auertent,ad fabulas autẽ conuertentur,quas docent magiſtri quos ſibi coa
Auguſtinus cervant. Hos magiſtro Salomõ vult intelligi per mulierẽ:de qua ait, Mulier inſipiẽs
ſuper Ioan. & audax inops panis conuocat prætereuntes,dicẽs, Panes occultos libenter attingite
& aquę furtiuę dulcedinẽ. Hęc.n.mulier vanitas ẽ ĩpiorũ,quę cũ ſit inops panis pro E
mittit panes.i.cũ ſit ignara veritatis promittit ſcientiã veritatis,quã ipſa occultatiõe
contendat, & quaſi condit vt libentius audiatur cuius prohibitã furantur ſeducti au-
dientiam. Hæc enim occultatio facit quaſi pruritũ in auribus ſpiritualiter fornicãti-
bus,ſicut pruritu libidinis corrũpitur in carne integritas caſtitatis. Nefarij enim do-
ctores ipſa occultatione condiunt ſua venena curioſis,vt ideo exiſtimẽt eos dicere ali
quid magnũ quia habent ſecretũ & ſuauius hauriant inſipientiã quã putãt ſciẽtiã,dul
ciuſq; audiũt quæ palã in eccleſia dici crediq; prohibẽtur. Mulier illa propter illicita
atq; punienda ſecreta nõ ſolũ inſipiens, verũetiã audax nuncupatur. Sub Chriſtiano
enim vocabulo multas ſceleſtes hæreſes cõdidit,nefandas fabulas finxit,& vtinã ta-
les quales in theatris cantantur,ſiue rhythmica ſcurrilitate ridentur, & non tales qua
les aduerſus deum fingere potuiſſe illam dolemus inſipientiam,& miramur audaciã.
Tu vero.q.d.ita futurũ eſt vt dixi. Tu vero,dũ tẽpus habes, Vigila,in diſciplina eccle
ſiaſtica in ſcripturis explanandis, Et in omnibus.i.in omnis modi hominibus docen-
dis Labora,& opus fac euangeliſtæ.i.quod ore pręDicas hoc opere teſtare,vt retor-
queatur os turturis ad axellas,& ſint mala punica & tintinnabula in extremis oris ia-
cinctinæ tunicę. Opus fac dico in tãtũ vt impleas miniſteriũ,vñ addit, Miniſteriũ tuũ
epiſcopatus.ſ. Imple,ſciẽtia,vita, & doctrina:& vt ĩpleas, Sobrius eſto.i.in omnibꝰ
modũ ſerua per quod implere poteris,quia hęc virtus temperat omnes alias, Hęc ideo
Aimo. maxime dicit,ne ſe nimis affligeret propter prædictũ præceptũ. Ego enim.q.d. vigila F
Ambro. labora,& ſic te oportet facere,ideo quia ego iã delibor,id eſt incipio deo offerri,grata
hoſtia. Libare dicimꝰ deguſtare,vel fundere,vel immolare. inde cõponitur delibare,
quod hic ponitur pro ipſa immolatione. Paſſionem enim ſuam delibationem appel-
lat. Deo enim immolatur qui pro iuſtitia eius patitur. Vnde ſubdit, Et tempus meæ re
ſolutionis.i.mortis, Inſtat,id eſt prope eſt. Et quaſi aliquis quæreret. Vnde hoc ſcis?
Reſpon. Ecce quia gratia dei præueniente.

Bonum certamen certaui,curſum conſummaui: fidem ſeruaui: In reliquo re-poſita eſt mihi corona iuſtitię,quã reddet mihi dominꝰ ĩ illa die iuſtꝰ iudex. Non ſolũ autẽ mihi, ſed & his qui diligũt aduẽtũ eius. Feſtina ad me venire cito. Demas me reliquit diligens hoc ſeculũ,& abiit Theſſalonicam, Creſcẽs in Galatiam, Titus in Dalmatiam, Lucas eſt mecum ſolus. Marcũ aſſume & adduc tecum, eſt enim mihi vtilis in miniſterio. Tychicum autem miſi Epheſum. Penulam quam reliqui Troade apud Carpum veniens affer tecum, & libros: maxime autem membranas.

Bonũ certamẽ certaui, hactenus.i.expleui quod debui. Et curſum cõſummaui.i.firmiter locaui, Vel ita cõtinua,q.d.in proximo ſum migraturus. Sed bonũ certamẽ cer-

A tani contra rebelles.q.d.hoc exẽplũ tibi relinquo.Et curſum, meæ prædicationis quã
cucurri,vbi facilis trãſitus erat.Cõſummaui,firmiter locata eccleſia,& in omnibꝰ ad-
uerſis Fidẽ quæ eſt caput Chriſtianæ religionis,Seruaui,quę non põt haberi niſi deo
miſerante,quia donũ dei eſt.vnde alibi ait,Mĩam cõſecutꝰ ſum:non quia fidelis erã,
ſed vt fidelis eſſem.Apoſtolũ ergo inuenimus ſine vllis meritis bonis immo cum mul
tis meritis malis dei gratiam conſecutum,reddẽtis bona pro malis qui ſua iam propin Auguſtinus de gra.& libe. arbitrio.
quante paſſione bona merita ſua cõmemorat:poſt quæ conſequitur coronam,qui poſt
mala merita cõſecutus eſt gratiam:quæ niſi prius gratuito donaret̃,corona debita nõ
redderetur.ergo non merita ipſius tanquã ipſius ſunt.i.ex ipſo ei comparata,ſed dona
dei ſunt.Attende quod ait,Certamen certaui,curſum conſummaui, quomodo hoc di
cere potuit cui adhuc reſtabat ipſius paſſiõis quã ſibi impendere dixerat tã magna con
flictatio,tã moleſtũ certamen,ad cuius conſummãdũ curſum , adhuc illud deerat vbi Augu.
erat futurus acrior & crudelior inimicus,ſed hoc dicit nõ re plena ſed ſpe firma, quia
de victoria futuri certaminis , & curſus cõſummatiõe certũ eũ ſecurũq; iã fecerat,qui
ſibi paſſionẽ iam imminere reuelauerat,& iõ quod futurũ eſſet præſumpſit, tanquam
factũ fuerit indicauit.Hoc igitur totũ nos dicimus tunc fuiſſe adhuc perficiendũ, quia
de dei promiſſione præſumens totum ita dicebat tanquam fuiſſet effectũ. Vnde & de
præmio ſecurus adiũgit,Et in reliquo.i.ĩ futuro corona iuſtitiæ repoſita eſt mihi,quã
ſcilicet nullus auferat,idem tibi ſperare potes.Quã reddet mihi dominus in illa die,
quia ipſe eſt iuſtus iudex,vtiq; iuſtꝰ retribuendo bona pro bonis , quia priꝰ miſericors
retribuendo bona pro malis:& ipſa tñ iuſtitia qua retribuunt̃ bona pro bonis non eſt
ſine mĩa.Et nota quod ait reddet.Si.n.fides gratia eſt & vita æterna : quaſi merces eſt
B fidei.Videtur quidem deus vitam æternam tanquã debitam reddere,cui debitam? fide Auguſtinus in pſal.cxxxiiii.
li,quia promeruit illã per fidem,ſed quia fides gratia eſt & vita æterna eſt gr̃a pro gr̃a
Reddet mihi dico,Non ſolũ aũt mihi,ſed & his qui diligunt aduentũ eius mali timẽt Augu. ſuper
aduentũ eius,quia ibi dãnandi ſunt,boni vero diligunt,quia ibi ſaluãdi ſunt. Feſtina Ioannem.
q.d.quia tẽpus reſolutionis inſtat,Feſtina cito venire ad me,& etiã ideo quia quos me
cum habere ſolebam modo non habeo.Demas enim,proprium nomẽ, Me dereliquit
tempore aduerſitatis:Diligens hoc ſeculum,& abijt,Theſſalonicam.Creſcẽs,abijt in
Dalmatiã,miſſus a me in miniſteriũ.Et Titus,abijt,In Dalmatiam,miſſus a me.Lu-
cas eſt mecum ſolus,Marcum aſſume & adduc tecum.Eſt enim mihi vtilis in miniſte
rium.Tychicum autem miſi Epheſum,penulam quam reliqui Troade apud Carpum
veniens affer tecum & libros,quos ibi dimiſi.Maxime autem membranas, vt ibi ſcri-
bam epiſtolas meas.Hæc penula ſecundum Aimonem data fuit patri Pauli in inſigne
a Romanis quando ſuſceptus eſt in ſocium & ciuem Romanum.Vnde & Paulus ſe ci-
uem Romanum appellat.Penula enim erat veſtis conſularis qua induebantur conſu-
les Romani ingrediẽtes in curiam:de qua ſi quæritur, vnde Apoſtolo acciderit, reſpõ
deo Romanos hanc habuiſſe conſuetudinem quando monarchiam totius orbis ſibi ac
quirebant,vt quęcunq; gens cum pace & coronis eis occurriſſet,darent eis libertatem,
intantum vt fratres illorum dicerentur ciueſq; Romani appellarentur: dabantq; pote
C ſtatem ædificandi curiam & habendi conſules,ſicut & ipſi habebant. Pater igitur Pau
li de Giſcalo oppido Iudæę vbi natus fuerat translatus in Tharſum Ciliciȩ quodã tẽ-
pore venientibus Romanis per Ciliciam,occurrit eis ipſe cum alijs, Tharſenſibus vt-
pote nobilis,exceperuntque eos cum pace.Tunc Romani cõceſſerunt eis prędicta, ibi
que pater Pauli penulam accepit,poſt cuius mortem ob recordationem eius hãc veſtẽ
ſibi Paulus retinuit.Vel penula hic dicitur volumen legis.Vnde Hieronymus ait,Vo
lumen Hebręorum replico,quod Paulus iuxta quoſdam penulam vocat.

Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit . reddet illi dominus ſecundum opera eius,quem & tu deuita. Valde enim reſtitit verbis noſtris.In prima meã defenſione,nemo mihi affuit,ſed omnes me dereliquerunt, non illis imputetur. Dominꝰ ãt mihi aſtitit,& cõfortauit me,vt per me prędicatio ĩpleatur & audiãt oẽs gẽtes, qa liberatꝰ ſũ de ore leõis. Liberauit me dominꝰ ab oĩ opere malo & ſaluũ faciet in regnũ ſuũ cęleſte:cui gloria in ſecula ſeculorũ. Amẽ.Saluta Pri-

ſcillam & Aquilam,& Oneſiphori domum. Eraſtus remanſit Chorinthi, Trophimum autẽ reliqui infirmum Mileti. Feſtina ante hyememvenire. Salutant te Eubolus & Pudens,& Linus,& Claudia,& fratres omnes. Domin⁹ Ieſus Chriſtus cum ſpiritu tuo. Gratia vobiſcum. Amen. D

Alexander.q.d.illi reliquerunt me. Alexander aũt ærarius,id eſt faber vel cuſtos ærarij. Multa mala mihi oſtendit,id eſt fecit Athenis. Iſte Alexander quem ſupradixit reuerſum ad apoſtaſiã,qui fabricabat ędes Dianę apud Athenas,& oẽs cõtra Apoſtolum commouit. Vnde ſubdit, Reddet ei dominus ſecundum opera eius,non ait reddat ſed reddet,quod verbum prænunciantis eſt,non imprecantis. Indicat enim non optat. Quem & tu deuita, valde enim reſtitit verbis meis,& in prima mea defenſione.i. quando primo cœpi defendere euangelium contra illũ nemo mihi affuit adiutor. Per hoc quod dicit, In prima, innuit ſe ſæpe congreſſum contra illum: vel preſſuram & tribulationem ſibi illatam defenſionem appellat. Tribulatio enim Chriſtianis defenſio eſt,quia defendit eos in die iudicij. Nemo mihi affuit dico,Sed oẽs mei dereliquerunt me,non illis imputetur,quia hominis eſt timere. Nota quod non orat pro Alexandro qui inuidentia fraternitatem impugnando peccauerat,ſed pro his qui non abruperant amorem.ſ.timore ſuccubuerãt,orat vt eis ignoſcatur. Multum enim intereſt qui hoc modo,& eos qui illo modo peccant. Dominus autẽ aſtitit mihi,& cõfortauit me,quanto plus ab hominibus relictus ſum,Confortauit me dico, Vt per me prædicatio impleatur,& audiant omnes gentes quod liberatus ſum etiã de ore leonis, id eſt Neronis de cuius manibus liberatus eſt a domino quando venit Romam adductus ab his qui præerat Iudææ ob hoc quia Cæſarem appellauit. Nam cũ veniſſet Romam duobus annis manſit in libera cuſtodia & poſt etiam tranſiuit ad nationes quæ erant in circuitu Romæ,Vel, De manu leonis,id eſt diaboli:qui ſicut ait Petrus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret:qui cum non poteſt a iuſtitia remouere Apoſtolum,vel de vita vult tollere ne alijs prodeſſet:quod quia non, poteſt inſultat ei Apoſtolus,dicens, Liberauit me etiam dominus ab omni opere malo, & ſaluum me faciet,ducens,In regnum ſuum cæleſte,idem tibi ſperare licet. Cui eſt gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Saluta Priſcam & Aquilam, Aquila erat vir Priſcæ: apud iſtos hoſpitabatur Apoſtolus. Et Oneſiphori domum.i.familiam. Araſtus remanſit Corinthi: Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.i.ideo hos nominat vt veniens per eos viſitet. Feſtina ante hyemem venire,propter hymbres & frigora commonet,vt autumno veniret. Salutant te Eubolus & Pudens.& Linus, & Claudia,fratres omnes. Poſt ſalutationem fratrum ipſe ſalutat,quaſi ſubſcribens hoc modo, Domin⁹ Ieſus,ſit,Cum ſpiritu tuo,& caue ne admonitus iraſcaris,ſed potius,Gratia,ſit,Vobiſcum.i.maneat noſtra dilectio,Amen.i.fiat,vel vera ſunt quæ hactenus dixi. F

Margin notes: Ambroſius. Augu. de ſer. in monte. (beside "dereliquerunt me") B; Aimo. (beside "id eſt Neronis"); Ambro. (beside "re Apoſtolum")

A Argumentum in epiſtolam ad Titum.

TITVM cõmone facit & inſtruit de conſtitutione preſbyterii,& de ſpirituali conuerſatione,& de hęreticis vitandis,qui traditionibus Iudaicis credunt,ſcribens ei a Nicopoli.

CAPVT I.

PAVLVS ſeruus dei, Apoſtolus autem Ieſu Chriſti ſecundum fidem electorum dei & agnitionẽ veritatis quæ ſecundum pietatem eſt in ſpem vitę æternæ, quam promiſit qui non mentitur deus ante tempora ſecularia:manifeſtauit autem temporibus ſuis verbũ ſuum in prædicatione quæ credita eſt mihi ſecundum præceptum ſaluatoris noſtri Dei, Tito dilecto filio ſecundnm communem fidem.Gratia & pax a deo patre & Chriſto Ieſu ſaluatore noſtro.

PAVLVS ſeruus Chriſti &c.hanc epiſtolá ſcribit apoſtolus Tito, quem creauit epiſcopum cõmonens eũ fore ſollicitũ in eccleſiaſtica diſciplina. Tito enim relicto Cretę epiſcopo ex humilitate & ſimplicitate nimis patiẽti.A Nicopoli ſcribi de epiſcopali officio ĩperioſe & poteſtatiue tractando Ambro.
B præſcripta'ei ſua authoritate vtili.Debet enim pontifex habere maternã pietatẽ & patris ſeueritatẽ vt ſit fortis ſuperbis,& ſuauis modeſtis, vt non habens timoris angulũ nec elationis ſupercilium,vrat,& luceat:vnde in veſte legalis põtificis erat coccus biſcinus,qui habet ſpeciẽ ignis.Ignis aũt duo facit,vrit,& lucet:ita & pontifex gladio prædicationis.ſ.ignito eloquio vrere debet mordaci increpatione & metuẽda minatione, & lucere blandis fouendo,& delectabilia promittendo.Ideo de mána dicitur quod indurabatur ad ignẽ,& liqueſcebat ad ſolẽ.Et baculus põtificalis ab inferiori pungit,& in ſummo in anteriora extendiť,in ſe rediens,quia eccleſiaſticus doctor gladio verbi pungere debet.i.aſpere redarguere peccátes,quod eſt ex inferiori natura,&correctos ĩ anteriora dirigere,ita tamen vt ad propriá conſcientiá ſui conſideratione redeat,ſi forte in ſe habeat quę alijs annunciat.Eſt igitur intentio Apoſtoli inſtruere Titũ de epiſcopali officio atq; monere vt id imperioſe tractet,& hæreticos vitet.Modus talis,primo ſalutat,deinde inſtruit eũ de epiſcopali officio docens eũ quid agere debeat,& quales epiſcopos per ciuitates cõſtituere.Deide qualiter diuerſos vel ſexu vel ętate,vel cõ Auguſtinus de ciui dei.
ditione inſtituere debeat.poſtea monet eũ deuitádis hęreticis.Præmittit aũt ſalutationẽ dicens,Paulus nomine,Seruus,cõditione,non tũ peccati miſera ſeruitute,ſed Dei, quadá nobilitatẽ,qualiter Moyſes & Dauid ſerui ſũt appellati,& Maria ancilla.Apoſtolus aũt Chriſti Ieſu.q.d.Humilitas non tollit poteſtatem & dignitatẽ. Apoſtolus
C dico,Secundum fidẽ electorũ dei,tenens & predicans fidem quá tenens,vel qua ſaluátur electi dei,& ideo pro ea laborandũ eſt.Et ſecundum agnitionẽ,veritatis,Quæ,veritas eſt,Secundũ pietatẽ.i.Chriſti religionẽ.hoc ideo dicit quia eſt veritas,& in libe- Auguſt.cõtrá Manich.
ralibus artibus,ſed quæ nihil pertinet ad Chriſtianá religionẽ.Aplũs Chriſti ſum dico,Et in hoc in ſpẽ vitę æternę.i.per hoc ſperans vitá ęterná.hęc eſt res,hic ẽ fructus apoſtolici officij.per hoc cõmendat apoſtolicũ officiũ,nõ tepidius eſſe agendũ.Quam vitá ęterná?Deus ante tẽpora ſecularia,vel ęterna,quod idẽ eſt.i.ante oĩa tẽpora,Promiſit,quõ,Promiſit,cũ nondũ eſſẽt hoĩes quib⁹ promitteret,quia ĩ eius ęternitate,& in ipſo verbo eius eidẽ coęterno iá prędeſtinatione fixũ erat.Promiſit,ergo,ante tẽpora, quia in ſe ęterno ſic fixũ erat antequá tẽpus eẽt quod cũ creaturis cœpit.Nõ ergo poſſum⁹ dicere fuiſſe aliquod tẽp⁹ qñ deus nõdũ aliquod fecerat.Ideo ait,Quá pro.d.a.t.ſ.q.d.non eſt recẽs promiſſio,ſed ante tẽpora oĩm ſeculorũ,addit,Qui nõ mentiť.i. quia verax eſt,per quod certa oſtendiť promiſſio vitę,quę quanto certior eſt tanto miniſter debet ſollicitior eſſe.Vt,ante certius ſit Manifeſtauit ſuis tẽporibus.i.cõgruis.ſ. Verbum ſuum.i.filiũ,hæc eſt vita ęterna.Manifeſtauit dico,non ſolũ rei effectu,ſed

etiam In prædicatione quæ credita eſt mihi vt fideli cui tuo Tite comparticipas. Cre- D
dita eſt mihi prædicatione dico,& hoc, Secundum pręceptum ſaluatoris noſtri dei,cui
in ſalute hominũ minus obedimus,ſi quomodo remittimur. Paulus inquã ſcribit hanc
epiſtolam, Tito dilecto filio ſuo ſecundum cõem.i.catholicam, Fidem,non priuatam
alicuius. Catholicon enim Græce, Latine dicitur cõe,vel vniuerſale. Et in ſcribendo,
primum ſalutat in hunc modũ, Gratia,ſit, Tibi & pax a deo patre & Chriſto Ieſu ſal-
uatore noſtro,manifeſta ſunt hæc.

Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & cõſtituas per
ciuitates preſbyteros ſicut & ego diſpoſui tibi, ſi quis ſine crimine eſt, vnius vxo
ris vir, filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ, aut non ſubditos. Opor
tet enim epiſcopum ſine crimine eſſe ſicut dei diſpenſatorem, non ſuperbũ, non
iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidũ, ſed hoſ
pitalem, benignum, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem , amplectentẽ eum
qui ſecundum doctrinam eſt fidelem ſermonem, vt potẽs ſit exhortari in doctri
na ſana, & eos qui contradicunt arguere.

Huius rei, primo dicit quid agere debeat,& quales ordinare preſbyteros ita incipiens
Huius rei gratia reliqui te Cretę,cum inde recederẽ: Vt corrigas mala, in peccãtibus,
addendo bonis, Ea quæ deſunt, ad perfectionẽ, Et nota quod dum hæc recolit Apoſto
Auguſtinus. ad Boniſac. lus ſicut ei diſpoſuerat monet exequi. Et, ideo reliqui te, Vt cõſtituas, per ſingulas Ci-
nitates preſbyteros.i.epiſcopos, vt paſtoralis curę onus facilius ſuſtineatur per multos
diuiſum. Conſtituas dico, Sicut ego tibi diſpoſui.i.quales cõſtituendos docui.ſ.Si quis
eſt, non dico ſine peccato. Sed ſine crimine.i.ſine peccato criminali, vel infamia crimi
nali, Si dixiſſet ſine peccato, nullus in eccleſia recte poſſet ordinari miniſter. Multi
enim baptizati fideles ſunt, ſine crimine. Sine peccato vero in hac vita neminẽ dixe-
Auguſtinus Super Ioan. rim, non quia peccati aliquid remaneat quod in baptiſmate nõ dimittatur, ſed quia in
nobis in huius vitę infirmitate manentibus cotidie fieri nõ quieſcunt, quę fideliter orã
tibus cotidie remittantur. Quãlibet valde iuſtũ diſcutias in hac vita, quamuis iã ſit di
gnus iuſti vocabulo, nõ eſt tamen ſine peccato. Vnde Ioannes, Si dixerimus, quia pec
catum non habemus nos ip.ſe.& ver.i.n.non eſt. Sed plane multi iuſti dicti ſunt ſine
querela, quod intelligitur ſine crimine. Nulla.n.querela iuſta eſt de his qui nõ habẽt
crimen. Crimen ergo eſt graue peccatũ accuſatione & dãnatione digniſſimũ, vt homi
Hierony. Arguſt. de coniugali. cidium adulteriũ, aliqua immunditia fornicationis, furtũ, fraus,&c. huiuſmodi , quæ
cum cœperit homo non habere, incipit caput eius erigere in libertatẽ, ſed iſta inchoa-
ta eſt nõ perfecta libertas. Vnius vxoris vir. Poſt baptiſmũ, quando nouo homini nec
ſtupra nec aliqua quę ante fuerant obſunt. Huic ſentẽtiæ Auguſtinus contradicit his
verbis, Acutius intelligunt qui nec eũ qui catechuminus vel paganus habuit alteram
ordinandũ eſſe cenſuerunt, quia de ſacramento agitur non de peccato. nã in baptiſmo
oĩa peccata dimittuntur, & qui dixit, Si nupſerit virgo non peccat, ſatis declarauit nu
ptias non eſſe peccatum: propter ſacramenti autẽ ſanctitatem, ſicut fœmina etiã ſi ca- F.
techumina vitiata fuerit non poteſt poſt baptiſmum inter dei virgines conſecrari: ita
non abſurde viſum eſt bigamũ non peccaſſe, ſed formam quandã ſacramenti amiſiſſe,
non ad vitæ bonę meritum, ſed ad ordinis eccleſiaſticæ ſignaculum neceſſarium. Et ſi
cut plures antiquorum patrum vxores ſignificauerũt futuras ex omnibus gentibus ec-
cleſias vni viro ſubditas.i.Chriſto , ita noſter antiſtes.i.epiſcopus vnius vxoris vir ſi-
gnificat ex omnibus gentibus vnitatem vni viro ſubditam.i.Chriſto. Itaq; ſicut duo-
bus pluribus ve dominis ſeruire, ſic ab vno viro in alterius tranſire cõnubiũ non licet,
quia apoſtatare ab vno deo, & ire in alterius adulterinam ſuperſtitionẽ ſemper eſt ma
lum. Et ideo ait, Vnius vxoris vir, in quo ſpes cõtinẽtiæ eſt ſacramentum. Filios ha-
bens fideles.i.ſanę fidei, Non in actione luxuriæ, aut non ſubditos.i.nec ſaltem de lu-
xuria accuſatos, vel ſibi non ſubditos. Alioquin nec ſpes eſt in eo corrigendi alios, nec
frontem habet ad alios, talium cohabitator, Oportet enim. quaſi dicat, talis debet con
ſtitui epiſcopus. Oportet enim, id eſt neceſſe eſt ad tractationem officij, Epiſcopum
eſſe ſine crimine, id eſt irreprehenſibilem , Sicut dei diſpenſatorem , cum dicit

epiſcopum,aperte oſtendit preſbyterorum nomine epiſcopos ſuprafuiſſe deſignatos.
A Non ſuperbum,non iracundum,non percuſſorem,id eſt non aliorum mentes aliter quam oportet loquendo percutientem. Vel ad literam,Non ferocem, non crudelem, Non cupidum turpis lucri,id eſt ſecularis,Sed hoſpitalem, benignum , ſobrium , iuſtum,proximo:Sanctum,deo,Continentem,ſe ab illicitis,id eſt ab ira,ſuperbia,& cęteris. Amplectentem,amore,Eum ſermonem qui eſt ſecundum doctrinam fidelem,id eſt veracem:ita hæc habeat,Vt potens,ſit vita & ſcientia,Exhortari,ſcientes,In doctrina ſua,& redarguere eos qui contradicunt,veritati obloqnendo vel male viuendo Contradicentes enim non vno modo intelligendi ſunt.pauciſſimi quippe nobis contradicunt loquendo,ſed multi male viuendo.Quis enim audet apertiſſime loquendo contradicere veritati:Non cõtradicũt multi lingua,ſed vita,quos redarguere magnũ opus eſt,grandis ſarcina,cliuus arduus, Auguſtinus de ver.apo.

Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui,& ſeductores:maxime qui de circunciſione ſunt,quos oportet redargui,qui vniuerſas domos ſubuertũt,docẽtes quæ non oportet turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis proprius ipſorum propheta,Cretenſes ſemper mendaces,malæ beſtiæ ventres pigri. Teſtimoniũ hoc verum eſt.Quam ob cauſam increpa illos dure vt ſani ſint in fide , nõ inten
B dentes Iudaicis fabulis & mandatis hominum auerſantium ſe a veritate , Omnia munda mundis,coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mũdũ,ſed inquinatæ ſunt eorum & mens & conſcientia.Confitentur ſe noſſe deũ, factis autem negant,cum ſint abominati & incredibiles & ad omne opus bonum reprobi.

Sunt enim.Quaſi dicat,Bene dixit eos qui contradicũt.Sunt.n.incerti,Multi & inobedientes,in ſe:Et vaniloqui,ad alios:Et ſeductores,circũuẽtionibus,& cuiuſcunq; generis fraudibus,Et maxime qui de circunciſione,ſunt.i.de Iudæis qui ſub nomine Chriſti iudaizare docebant.Renati.n.in Chriſto non puri erãt Chriſtiani,quia partim legẽ,partim Chriſtum venerari volebant:de quibus ſubdit, Quos oportet redargui.ideo,quia ipſi ſunt,Qui ſubuertunt vniuerſas domos.i. totam familiam . Docentes quæ non oportet.& hoc faciunt,Gratia turpis lucri.ſ.terrenæ rei.i:pro terrenis acquirendis. Vel, Gratia turpis lucri.i.vt proſelitos faciant:ſicut dominus dicit Phariſæis & ſcribis,Circuitis mare & aridã vt faciatis vnum proſelitũ.Dixit, Quaſi dicat, Vere tales ſunt,ſicut dixit,Quidam ex illis,qui eos nouerat.Iſte fuit Pigmenides Cretẽſis in cuius libris hoc inuenitur,qui homo inter prophetas dei nõ inuenitur,nec eius prophetia ad illa eloquia dei pertinet quæ Iudęis ſunt credita.Et ideo nomen eius nõ Auguſtinus
C commemorauit Apoſtolus,ſicut ſolet cõmemorare prophetas dei,dicens,ſicut & Dauid dicit vel Eſaias:vel tacitis nominibus illorum dicit,ſicut ſcriptũ eſt,& ea ſcriptura intelligitur in qua eſt authoritas dei.Homo autem ineruditus,canis rabioſus,auſus eſt dicere iſtum de prophetis Iudæorum fuiſſe,de quo ait Apoſtolus.Dixit quidam ex illis propri⁹,quia verum dixit,& ſi poeta eſſet.Propheta dico,Illorum,nõ dei,Et proprius,illorum,quia eorum naturã bene aperuit.Quod vtiq; ad hoc dictum eſt , ne dei propheta putaretr.Nõ ergo Iudæorũ ſed Cretenſiũ proprius erat propheta,qui dixit, Certenſes ſemper,ſunt Mendaces & malæ beſtiæ.i.ſanguinem ſitientes:Et ventres pigri,id eſt guloſi,& ideo pigri.Et ne minus credas ei quia Gentilis erat,eius verba commendat Apoſtolus dicens, Teſtimonium hoc verum eſt.Sciendum quod licet diuinæ authoritati vnde voluerit quod verum inuenerit teſtimonium ſumere,ſicut & Paulus, vt legitur in Actibus Apoſtolorum cum loqueretur Athenienſibus ait de deo,In illo viuimus,mouemur,& ſumus,ſicut & quidam ſecundum vos dixerunt. Et de Athenienſis arę inſcriptione ait,Inuenit aram in qua ſubſcriptum eſt,de ignoto deo.Ita diuina authoritas vndecunq; ſumit quod neceſſarium inuenit,ſed non ideo omnia ibi quę inſcripta ſunt,accipienda confirmat.Vnde in lege præceptum eſt Iudæis , vt ſi mancipium gentile emerent , eius pili raderentur , & vnguium incrementa abſcinderentur : deinde ad vſus domeſticos aſſumeretur:ita vanis atque ſuperfluis Gentilium ſuperſtitionum & poeticarum ſententijs abraſis & deciſis , quod purum repertum fuerit ad miniſterium domus Dei aſſumendum eſt. Sequitur , Quam ob cauſam

docent.q.d.quod nõ oportet.Quam ob cauſam increpa illos, non vt ſoles molliter, D
Sed dure,ideo vt ſani,Sint in fide,id eſt vt recte credant,Non intendentes Iudaicis
fabulis,literalis obſeruantiæ,in qua nemo iuſtificatur apud deum.Et mandatis homi
num,quia mandata legis poſt manifeſtam veritatem,iam hominum, & non dei man
data ſunt.hominum dico,Aduerſantium vel auertentium ſe a veritate,ſpiritualis in•
telligentiæ.Quicquid enim aduerſus veritatẽ opponitur.humana intentio eſt. Ideo
mandata hominum,& fabulas appellat quæ narrant,quia neſcientes ſcripturarum &
Ambro. interiora verborum legum,colorem ſequuntur,non ſaporem.Putant enim nunquam
recedendum eſſe ab his quæ Moyſes tradidit, vt puta de eſcarum differentia. Vnde
ſubdit,Omnia enim.quaſi dicat.Vere auertunt ſe a veritate,quia Omnia humanis vſi
bus conceſſa,Munda,ſunt,Mundis,ſcilicet illis qui fide bona ſumunt & iuſti ſunt:
quod ipſi negant ideo,quia in lege quædam Moyſes prohibuit,& ab immundis mun
Auguſtinus da diſcernit.hoc autem non ſecundum naturas quas deus creauit intelligi voluit, ſed
contra Fau. ſecundum ſignificationes.Omnia ergo munda ſunt mundis ſecundum naturam, in
qua creata ſunt.Vnde in Geneſi,Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona,
ſecundum ſignificationes tamen quædam immunda ſunt Iudæis,nec omnia nobis a•
pta ſunt,vel propter ſalutem corporum,vel propter conſuetudinem humanæ ſocieta
tis.Cum ergo ſua cuique redduntur,& naturalem ordinem ſeruant.Omnia ſunt mun
da mundis,contaminatis,autem per peccata:Et infidelibus, ſcilicet qui non credunt
in deum vel deo,Nihil mundum,quia non ſunt digni donis dei,ſed Et mens,id eſt in
tellectus,Et conſcientia eorum inquinatæ ſunt.quaſi dicat non ex cibo eſt inquina•
tio eorum,ſed ex malo intellectu & conſcientia peccatorum.Et vere mens & conſciẽ B
tia eorum inquinatæ ſunt,quia Confitentur,quidam verbis,Se noſſe deum,factis aũt
negãt.Vt enim Ioan.ait,Qui dicit ſe noſſe deũ,& mandata eius nõ cuſtodit mendax
eſt.Si negatio non tantũ linga ſit, ſed & factis certe multos inuenimus Antichriſtos,
Auguſtinus quĩ ore confitentur Chriſtũ,& moribus diſſentiũt ab eo.Quiſquis factis negat Chri•
ſuper Ioan. ſtũ,Antichriſtus ẽ.Tales ſunt oẽs mali catholici, qui nõ verbis ſed factis negãt,No
lite ergo eſſe tanquã de fide ſecuri,adiungite fidei rectæ vitã rectã,vt Chriſtũ cõfitea•
mini,& verbis vera dicẽdo,& factis bene viuendo.nã & ſi confitemini verbis,& nõ fa
ctis,fides talium morum,prope fides eſt dæmoniorũ.Cum ſint.q.d.confitentur, ſe noſ
ſe deum Cum tamen, Sint abominales.i.deo odibiles: Et incredibiles.i.nec habiles
credere:Ad omne opus bonum reprobi.i.a deo reprobati, vt & non habeant gratiam
ad bene operandum.Tu autem.q.d.illi docent quod non oportet.

CAPVT II.

TV autem loquere quæ decent ſanam doctrinam.Senes vt ſobrii ſint,
pudici,prudentes,ſani in fide,in dilectione,in patientia. Anus ſimili-
ter in habitu ſancto, non criminatrices: non multo vino ſeruientes:
bene docentes vt prudentiam doceant.Adoleſcentulas, vt viros ſuos F
ament:filios ſuos diligant,prudentes,caſtas,ſobrias,domus curam habentes,be
nignas,ſubditas viris ſuis,vt non blaſphemetur verbum dei. Iuuenes ſimiliter
hortare vt ſobrii ſint.In omnibus teipſum præbe exemplum bonorum operum
ĩn doctrina,in ĩtegritate,in grauitate,Verbum ſanum irreprehẽſibile,vt is qui
ex aduerſo eſt vereatur,nihil habens malum dicere de nobis,

Tu autem loquere ea quæ decent ſanam doctrinã.i.doctrinam ſanę fidei.Hæc ſunt
quę ad bonos mores pertinẽt.ſ.hortare,Senes,vt ſobrij ſint:pudici,ne luxuriẽt:Prudẽ
tes,prouidentes fidei neceſſaria:Sani in fide.ſ.vt habeant integrã fidẽ ſimiliter,vt ſint
ſani, In dilectione dei,& proximi,in ordine ipſo charitatis.& ſint ſani, In,patientia,
tẽtationũ & tribulationum,hortare etiam anus ſimiliter,eſſe,In habitu ſancto vt.ſ.ea
rum inceſſus,motus,vultus,ſermo pręferant ſanctitatẽ.Non criminatrices,i.crimina
alijs imponẽtes,quod ſolẽt facere adoleſcentulis.Non multo vino ſeruientes,ſolent
enĩ eſſe quędã quę corporis frigeſcẽte luxuria vino ſe pro libidine dederũt.Bene docẽ

tes,non quidem publice viros ſed priuate,Adoleſcentulas,ita tamen vt doceant ipſas
A adoleſcentulas,Prudentiá.ſ.vt ament viros ſuos.Vel ita diſtingue, Bene docẽtes,ita
vt prudentiá doceant.Hic diſtingue.Deinde ſequitur,Adoleſcentulas ,hortare,Vt vi
ros ſuos,quos carnali affectu naturaliter diligunt,Ament,etiá pudica dilectiõe , vt.ſ.
cũ pudore viris debitũ potius reddant quá exigant.Et filios,ſuos Diligát non modo
carnali,ſed etiam ſpirituali amore doceant etiam eas eſſe,Prudentes, mentis intelli-
gentia,Caſtas,corporis continentia:Sobrias,in cibo & potu.Domus,ſuę,Curá haben
tes,Benignas ſubiectas viris ſuis,vt non diuitiis vel nobilitate perflatæ,viris ſuis im-
perare deſiderent.Subiectę ſint viris ſuis dico,ita Vt verbum dei,id eſt doctrina euan
gelica,Nõ blaſphemetur,ſi habent viros infideles quibus propenſius propter timorẽ
dei obſequi debent,& congaudere,vt hoc videntes non blaſphement nomen domini
Vel poteſt hoc referri ad ſenes & ad oía ſuperiora.q.d.Hortare ſenes & anus & adole
ſcentulas,vt ita ſe habeant vt dixi quod debent facere.ideo vt non blaſphemetur no-
men domini,quod fit ſi male habeant.Iuuenes ſimiliter hortare,vt ſobrij ſint, quia iu
uentus ſolet modum egredi.immo promptior ſolet eſſe ad lapſum,ideo ſalubrius reti-
naculis contineri iubetur,vt infrenata diuinis legibus gubernetur,quod vt facilius ſit Hierony.
magiſtrum iubet eſſe,formam ſubdens,Et in omnibus imple teipſum exemplum bo-
norum operum,vt.ſ.quod docet verbis,oſtendat factis,vt hi qui prophani ſunt & ini Ambro.
mici dei,erubeſcant,videntes quia quæ docet vera eſſe probat factis.Aliter paſtor oc
cidit oues quantum in ſe eſt.& ſi illę viuunt.Mali enim paſtores non parcunt ouibus
qui non modo languentes & errantes non curant, ſed etiam fortes & pingues necant
quantũ in ipſis eſt.& ſi ille viuunt,de miſericordia dei viuunt,tamen quantum ad pa-
B ſtores malos pertinet,occidunt.Quomodo?male viuendo,malum exemplum præben
do.Attendens enim ouis præpoſitum ſuum male viuentem,oculos a regulis dei decli
nantẽ & in hominẽ intendentem,incipi dicere apud ſe,Si præpoſitus meus ſic viuit,
ego qui ſum qui non faciam quod ille facit?Omnis ergo qui male viuit in cõſpectu eo
rũ quibꝰ præpoſitꝰ,ẽ quátũ i ipſo ẽ occidit eos.ideo ſeruo dei eminẽti i mẽbris ſummi
paſtoris dictũ eſt,In omnibus præbe teipſum exẽplum bonorum operum.ſ.in doctri
na,recta:In integritate,vitæ & corporis:In grauitate,ne leuis ſis ſed authenticus. Et Ambro.
verbum,tuum ſit,Sanum & irreprehenſibile,quod non valet reprehendi loco dictum
& tempore:Vt is qui ex aduerſo eſt.i.qui vobis cõtrarius,Vincatur vel vereatur nihil
habens malum dicere de vobis.

Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe in omnibus placentes ,non contradicentes,
non fraudantes, ſed in oíbus fidẽ boná oſtẽdẽtes , vt doctriná Saluatoris noſtri
dei ornẽt in oíbus. Apparuit eni gratia ſaluatoris dei noſtri oíbus hoíbus , eru-
diens nos vt abnegátes impietatẽ & ſecularia deſideria ſobrie & iuſte & pie vi-
uamꝰ in hoc ſeculo,expectantes beatá ſpem & aduẽtũ glorię magni dei & ſalua
toris noſtri Ieſu Chriſti , q dedit ſemetipſũ pro nobis vt nos redimeret ab omni
iniquitate, & mũdaret ſibi populũ acceprabilẽ , ſectatorẽ bonorũ operũ.Hęc lo
G quere & exhortare,& argue cum omni imperio,Nemo te contemnat.

Seruos,etiam hortare,Subditos eſſe dominis ſuis,quibuſlibet tá bonis quam malis:
Subditos dico,In omnibus,quæ nõ ſunt contra deum,Et placentes.Vel ita diſtingue,
In oíbus placentes non contradicentes,hoc modo poterunt placere.ſ.ſi nõ muſſitaue
rint cum domini aliquid iuſſerint:Non fraudátes aliquid,de debito ſeruitutis:Sed in
omnibus,etiá in minimis,Fidem bonam oſtendentes , vt doctrinam,hoc referunt ad
omnia prædicta.ſ.ad ſenes,& anus,& ſeruos,&c.Quaſi dicat,Hortare oẽs prędictos,
vt ita ſe habeant vt præſcriptũ eſt,Vt,ita Ornent in omnibus,actionibus ſuis.Doctri
nam Saluatoris domini noſtri,bonis operibus & fide doctrinam dicit ornari domini-
cam.Ornamentũ enim doctoris vel paſtoris eſt honeſta vita diſcipuli.Apparuit enim
q.d.Omnes monendi ſunt,vt ornẽt,quia omnibus natus eſt Chriſtus, nullũ excludit.
Et hoc eſt quod ait,Apparuit eni,per carnẽ,Gratia dei & Saluatoris noſtri dei.i.deus
& Sal.noſter.ſ.dei filius etſi inuiſibilis ſit in forma dei , tamen per gratiá apparuit in

forma ſerui,& hoc,Omnibꝰ hominibꝰ.i.ad vtilitatē omnis generis hominū ſine quo D
nō profuiſſet nobis naſci:Erudiens nos,exēplo vitæ & doctrina,ī quo eū ſequi debes.
ſ.vt erudias.Erudiens nos dico ad hoc,Vt,nos,Abnegantes.i.fugientes Impietatē,va
næ culturæ & ignorātiā:Et deſideria ſecularīū,quę a mūdi huius principe ſuggerun-
tur.Sobrie in nobis:Et iuſte,ad proximū:Et pie,ad deū.Viuamus in hoc ſec.tā fragi-
Ambro. li.Nos dico,Expectantes,vt certi & ſolliciti,Beatā ſpē.i.gloriā æternā,Et aduētū,
vel manifeſtationē glorię magni dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti,qui nō ī infirmi
tate vt prius,ſed in gloria & poteſtate veniet,pręmia daturus ſecūdū merita,qui ī pri-
mo aduētu adeo humilis fuit.quod nō ſolū erudiuit,Sed dedit.i.tradidit morti,Se-
met ipſum pro nobis,per hoc ſecuri ſumꝰ de ſpe.Dedit dico,Ad hoc vt redimeret nos
per ſanguinē ab omni iniquitate tā originali quā actuali.Et mūdaret,in baptiſmo a
culpa & pœna,Populū ſibi acceptabilē,vel peculiarē.i.propriū,Sectatorē bonorum
Ambro. omniū.Ad hoc redemit nos Chriſtus,vt puram vitam ſectantes,& repleti operibꝰ bo
nis regni dei hæredes eſſe poſſimus.Hæc loquere,neſcientibus:Et exhortare,ſcientes
Et argue,negligentes vel rebelles:& hoc,Cum omni imperio,id eſt poteſtate,quia
iam non aſpere hoc accipitur,cum pro ſalute fieri ſciatur ita cum imperio,Vt nemo
contemnat pro ſimplicitate.

CAPVT IIII. B

ADmone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe,dicto obedire,
ad omne opus bonum paratos eſſe neminem blaſphemare:non litigio
ſos eſſe,ſed modeſtos,omnem oſtendentes manſuetudinem ad om-
nes homines.Eramus enim aliquando & nos inſipientes,increduli,er
rantes,ſeruientes deſideriis & voluptatibus variis,in malitia,& inuidia agen-
tes,odibiles,odientes inuicem,Cum autem benignitas & humanitas apparuit
ſaluatoris noſtri dei,non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos,ſed ſecundum
ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit,per lauacrum regenerationis & renouatio
nis ſpiritus ſancti,quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtū ſaluatorem no
ſtrum,vt iuſtificati gratia ipſius hæredes ſimus ſecundū ſpem vitę æternę.Fide
lis ſermo.Et de his volo te confirmare,vt curent bonis operibus præeſſe qui
credunt deo.Hæc ſunt bona vtilia hominibus.Stultas autem quæſtiones,& ge-
nealogias,& contentiones,& pugnas legis deuita.Sunt enim inutiles & vanæ.
Hereticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita,ſciens quia
ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt,& delinquit,cum ſit proprio iudicio condēnatus.
Cum miſero ad te Artemā,aut Tychicum,feſtina ad me venire Nicopolim.Ibi F
enim ſtatui hyemare,Zenam legiſperitum,& Apollo ſollicite pręmitte,vt nihil
illis deſit.Diſcant autem & veſtri bonis operibus pręeſſe ad vſus neceſſarios,vt
non ſint infructuoſi.Salutant te qui mecum ſunt omnes.Saluta eos qui nos amāt
in fide.Gratia dei cum omnibus vobis.Amen.

Admone.q.d.& ſi tu habes imperium ſpirituale,tamen Admone illos ſubditos eſſe
principibus.ſ.regibus & ducibus,Et poteſtatibus,minoribus,Et obedire dicto,illo-
rum non quidem ad malum,ſed admone,Paratos eſſe ad omne opus bonum,id eſt obe
Ambroſius dire illis in domino.Et admone neminē blaſphemare,& ſi premuntur ab illis.q.dicat
Ambro. Admone vt ad malum tardi ſint & ad bonum parati,ſcientes quid ſingulis perſolui
oporteat,quia ſingulis paratur merces.Non litigioſos eſſe ſed modeſtos,omnem man
ſuetudinem oſtendētes ad omnes homines,bonos vel malos Chriſtianos omnibus ho
minibus bonos vult videri.ſic enim poſſunt perfidi ad futuram ſpem vocari.Eramus
enim.q.d.hoc ideo debemus,quia & nos aliquando fuimus quod ipſi;ſic & poterūt eſ-
ſe quod nos ſumus per eandē gratiam.Et hoc eſt quod ait,Eramus enim & nos aliqū
inſipientes,& ſi philoſophi eſſent quidā veſtrum,vera tamē ſapientia carebant.Et era
mus increduli errantes,per mala:Et ſeruiētes deſiderijs,animi.Et voluptatibus,carnis
Varijs,agentes vitam noſtram In malitia,id eſt in mala nocendi voluntate:Et inui-

dia,de aliorum ſucceſſib⁹:& ſi nocere non licuit.Odibiles,deo,vel alijs noib⁹:& In-
A uicem odientes,alios.Cum aũt benignitas & humanitas ſaluatoris noſtri dei.i.cũ be-
nignus & humanus deus ſalnator noſter Apparuit mũdo per carnem,vel nobis per fi-
dem.Non ex operibus,&c.Vel ita,Cũ benignitas & humanitas.i. larga mĩa & clemẽ
tia Dei ſaluatoris noſtri apparuit.i.illuxit hominibus.Saluos nos fecit, iam ſpe futu-
ræ ſalutis.Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos,quia nulla bona feceramus,Sed Ambro. Auguſtinus
ſecundum ſuam magnam Miſericordiam,ita forſitan & illis faciet qui adhuc incre-
duli ſunt.Saluos fecit,dico,Per lauacrum regenerationis.i.per baptiſmum in quo de-
poſito veteri homine,generatur nouus.Et renouationis ſpiritus ſancti , quia quotidie
magis ac magis renouamur per ſpiritum in baptiſmo datum. Quem,ſpiritum.ſ.Ef-
fudit in nos abunde.ſ.ad remiſſionem omnium peccatorum,& copiam virtutũ. & hoc
per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum:ad hoc Vt iuſtificati gratia ipſius hæredes ſi
mus,interim in præſenti Vitæ æternæ,& hoc Secundum ſpem, & ſi nondum ſecundũ
rem.Et iſte Sermo.ſ.quod Chriſtus ſaluauit & hæredes fecit.Eſt fidelis,id eſt verax.
Et de his,prædictis,Volo te confirmare alios vt curent in operib⁹ bonis præeſſe,alijs
multis Qui credunt deo . Vel ita,Volo te confirmare,ſcilicet Eos qui credunt deo
vt curẽt in operibus bonis præeſſe,alijs multis vel ſibijpſis.Ideo volo te de prædictis
confirmare alios,quia Hæc,prædicta ſunt bona,in ſe,Et vtilia,alijs Hominib⁹. Stul
tas autem,quaſi dicat,de his confirma.Stultas autem quęſtiones,vbi nec ſalus,nec vti
lis ſcientia.Et genealogias,id eſt originum enumerationes:Et contentiões,quas de le
ge faciunt,vt de cibis quos alij aſſerunt diſcernendos,alij non:Et pugnas legis,vt quã
do in emendata ſcriptura de annis Matuſalę,& de huiuſmodi alijs contraria, vel im-
B poſſibilia ſentire videtur,deuita,Sunt enim inutiles.i.ſine fructu: Et vanæ.i.falſę.Et
non ſolum hæc deuita,ſed etiam Hæreticum hominem poſt primam & ſecundam cor
rectionem,id eſt poſtquam bis feceris correctionem.Deuita,hæretici ſunt qui per ver
ba legis legem impugnant.Proprium enim ſenſum aſtruunt verbis legum,vt prauita-
tem mentis ſuæ legis authoritate confirment.qui vitandi ſunt,quia frequentius corre- Ambro.
cti exercitatiores eſſent ad malum.Deuita,dico,Cur?Ecce,Sciens quia qui huiuſmo-
di eſt.i.incorrigibilis.Subuerſus eſt,id eſt perditus,Et delinquit,quia ſcienter peccat,
Proprio iudicio condemnatus . proprio iudicio ſe condemnat,qui errorem laudat,
& veritatem vituperat.Cum miſerõ ad te Artemam vel Tychicum qui interim proui-
deat Cretẽſibus dum ad me veneris.Feſtina venire ad me Nicopolim , ibi enim ſtatui
hyemare.Ideo dicit vt feſtinet poſt epiſtolam datam venire,quia vult eum videre cau Ambroſius
ſa affectus,& vt plenius confirmet in eccleſiaſtica diſciplina.Zenam legiſperitum, iõ
hoc dicit,non quia peritior ſit Apollo,ſed quia huius profeſſionis fuerat in ſynagoga:
Et Apollo, quia perfectus erat in ſcriptura . Sollicite præmitte,ita ſollicite , vt nihil
deſit illis.i. vt quæ ad viaticum neceſſaria ſunt eis,habeant apud ſuos,ne quærant alie
na.Et quaſi quis quæreret,Vnde autẽ tes erit illis?Vnde habet Titus quod eis ad via-
ticum largiatur?Reſpondet,Diſcant autem & veſtri,id eſt Cretenſes vt alij Præeſſe,ſi
bijpſis in bonis operibus dando miniſtris.Non dico ad quælibet,ſed Ad vſus neceſſa
C rios,& hoc ideo vt non ſint Infructuoſi,& iuxta parabolam arboris quæ non facit fru Ambro.
ctum bonum excidatur,& in ignem mittatur.Ideo iubet illis ſumptus neceſſarios dari
quia dignum erat vt qui ſpiritualia tradebant,non illis deeſſent carnalia.Apollo epi-
ſcopus fuit Corinthiorum qui propter ſeditionem concitatam aduerſum ſe a pſeudoa-
poſtolis diſceſſerat,cum Zena ſocio ſuo ad Titum Cretenſem epiſcopum, ſed Corin-
thijs iam ſedatis per epiſtolas Pauli mandat Tito vt priuſquã veniat Nicopolim,præ
mittat eos ita ſollicite vt nihil in viatico illis deſit.Salutant te omnes qui mecũ ſunt,
propter compendium ſimul omnes conſultatores ſignificat. Saluta eos qui nos amãt,
non ficte,ſed In fide,id eſt fideli affectu. Deinde generaliter omnes ſalutat,dicens,
Gratia dei,ſit Cum omnibus vobis,Amen.

Argumentum in epiſtolam ad Philemonem. D

P Hilemoni familiares literas facit pro Oneſimo ſeruo eius, ſcribẽs ei ab vrbe Roma de carcere per ſupraſcriptum Oneſimum.

CAPVT I.

Ambroſius PAVLVS vinctus Chriſti Ieſu & Timothæus frater Philemoni dilecto adiutori noſtro, & Appiæ ſorori chariſſimæ, & Archippo commilitoni noſtro, & eccleſiæ quæ in domo tua ẽ: gratia vobis & pax a deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Gratias ago Deo meo ſemper memoriã tui faciens in oratiõibus meis, audiens charitatem tuam & fidem quam habes in domino Ieſu, & in omnes ſanctos, vt communicatio fidei tuæ euidens fiat in agnitione omnis operis boni in B CHRISTO IESV.

PAVLVS vinctus, &c. Hanc epiſtolã ſcribit Apoſtolus Philemoni Coloſſenſi, qui nulla eccleſiaſticæ miniſtrationis prædítus erat dignitate, ſed vir laudabilis in plebe, cui familiares literas mittit pro Oneſimo ſeruo ſuo qui cum damno eius fugerat: ſed ab apoſtolo audito euangelio baptizatus eſt, cui & veniã deprecatur apoſtolus, ſcribens ei a Roma de carcere. Et eſt intentio apoſtoli implorare veniã Oneſimo apud Philemonem. Modus talis, Prius ſalutat illum cum vxore & filio. Deinde agit gratias deo de bonis eorum cõmendans fidem & charitatem eorũ. Poſtea Philomenem obſecrat, cum ei imperare poſſet, vt Oneſimo parcat, & gratias deo agat: quia talem illum recipit vt non ſeruum ęſtimet, ſed dilectiſſimum fratrem. Deinde dicit, vt paret ſibi hoſpitium ſperanti ad ipſum venire Præmittit vero ſalutationem, dicens, Paulus vinctus Ieſu Chriſti. i. pro Chrõ Ieſu.

Ambro. Non dicit apoſtolus quod eſt nomen dignitatis, ſed Victus, quod eſt nomen humilitatis. quia non imperat, ſed orat. Eſt. n. hic interceſſio pro Oneſimo, ideo quæ humilitatis ſunt, commemorat incipiens ab iniuria ſua vt dignitatem ſuæ epiſtolæ faceret. Sicut enim peccati cauſa vinciri opprobrium eſt, ſic contra pro Chriſto cuſtodiæ vincula ſuſtinere maxima gloria eſt. Eo. n. tempore in cuſtodia erat, ideo ait, Paulus vinct9 Ieſu Chriſti, quaſi dicat cuius debes miſereri, non eſſe cauſa doloris: quod eris ſi im-

Hieronymus miſericors filium cruciaueris. Et Timothæus frater, &c. Cuius etiam cauſa debes miſereri, ſcribunt hanc epiſtolam Philemoni dilecto, prouentu virtutum. Vel ſicut in Gręco habetur. Diligibili, qui ſcilicet diligi meretur: Et adiutori noſtro, miniſterio prædicationis, Et Appiæ vxori eius cui ſcribit vt hæc virum exoret Chariſſime ſorori, in fide non ficta, Et Archippo, filio eius Coloſſenſium miniſtro, vt & hic patrẽ exoret cõmilitoni noſtro qui mecum laborat in eadẽ militia: Et eccleſiæ quæ in domo tua, vel, Eius eſt. i. toti familiæ eius, vt & hi orent eum, & ante alia ſalutat in hunc modum, Gratia, ſit Vobis id eſt remiſſio peccatorum, Et pax mentis, & reconciliatio ad deũ A deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto. gratias, poſt ſalutationẽ gratias de bonis agit commendans fidem & charitatem eius: quæ ideo commemorat, vt memorata bonitas moueat eum ad veniam. Ait ergo, Gratias ago deo meo ſemper memoriam tui faciens in orationibus meis. Vnde autem gratias agat, aperit, ſubdens, Audiens charitatem tuam & fidem. i. commendationem fidei & charitatis tuæ. Quam, fidem & charitatẽ habes in domino Ieſu: Et in omnes ſanctos, vel In omnibus ſanctis, quia in Chriſtum credebat & eligebat, & ſanctis credebat & diligebat, & per opera fidei & charitatis Chriſto ſeruiebat & ſanctis, Vt communicatio, quaſi dicat, fidem habes & charitatem in Chriſto & in ſanctis, ita Vt cõmunicatio fidei tuæ euidẽs fiat, id eſt vt fides tua communicans fidei noſtræ, vel quod alijs ex fide tua communicas euidẽs ſit. & hoc in agnitione omnis boni in Chriſto Ieſu, id eſt ita euidens ſit vt hoc merito cognoſcatur

A omne bonũ eſſe in te per Chriſtũ.i.oĩm bonorũ ſufficientia. Vel ita Memoriá faciẽs
tui,& gratias ago in orationibus habitis de hoc,vt Oẽs fidei tuæ.i. operatio fidei qua
ſeruis Chriſto & ſanctis,euidens fiat In agnitione omnis boni,quod eſt In Chrõ Ieſu
id eſt cum cognitiõe boni æterni,vt illud expeteretur in pręmium.Hoc.n. orat Apo-
ſtolus vt operatio illius cum cognitione fiat bonitatis .i. vt tali mente operetur,vt in Ambr.
futurum expectet præmium ipſum Chriſtum non retributionem temporalium.

Gaudium enim magnum habui,& conſolationem in charitate tua quia viſcera
ſanctorum requieuerunt per te frater. Propter quod multam fidutiã habens in
Chriſto Ieſu imperandi tibi quod ad rem pertiner: propter charitatẽ magis ob-
ſecro cum ſis talis vt Paulus ſenex: nunc autem & vinctus Ieſu Chriſti, obſecro Ambroſius
te pro meo filio quem genui in vinculis Oneſimo, qui tibi aliquando inutilis fuit
nunc aũt & mihi & tibi vtilis, quem remiſi tibi. Tu autem illum vt mea viſcera
ſuſcipe. Quẽ ego volueram mecum detinere, vt pro mihi te miniſtrater in vincu
lis euangelii. Sine conſilio autem tuo nihil volui facere, vti ne velut ex neceſſi-
tate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium. Forſitan enim ideo diſceſſit ad horam
B a te, vt in æternum illum reciperes: iam non vt ſeruũ, ſed pro ſeruo chariſſimũ
fratrem maxime mihi. Quanto autem magis tibi & in carne, & in domino? Si er
go habes me ſocium, ſuſcipe illum ſicut me. Si autem aliquid nocuit tibi aut de-
bet, hoc mihi imputa. Ego Paulus ſcripſi mea manu. Ego reddam, vt non dicam
tibi quod & teipſum mihi debes. Ita rater ego te fruar in domino, refice viſce
ra mea in Chriſto. Confidens in obedientia tua ſcripſi tibi, ſciens quoniam & ſu
per id quod dico facies. Simul autem para mihi hoſpitium: nã ſpero per oratio-
nes veſtras donari me vobis. Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Chrõ
Ieſu, Marcus, Ariſtarchus, Demas, & Lucas auditores mei. Gratia domini no-
ſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro, Amen.

Gaudium.n.q.d.iam hoc oro,quia Gaudium magnũ habui in corde. Et cõſolatio-
nem in aduerſis, In charitate tua,quæ nõ ſolo virtutis habitu in corde viguit, ſed etiã
extra in opere manifeſtata eſt:hac.ſ. Quia in ſancta ſanctorum.i. filij ſanctorũ cha-
riſſimi,vel erga te propenſi ſanctorum affectus interni. O Frater per te,digne illos re
cipientem a ſuis laboribus quodammodo reſpirantes Requieuerunt, quia ſanctorum
neceſſitatibus vtenſilia miniſtrauit:& ita ſanctorum affectus erga illum propẽſius eo
C conſolante quieuit,& refrigeratus eſt. Propter quod.ſ.quia ſeruis alijs & ad benefaciẽ
dum promptus es,multomagis mihi ſeruire debes. Ego multam habens fidutiam, non
dico poteſtatem In Chriſto Ieſu.i.per Chriſtum Ieſum. Imperandi tibi quod pertinet
ad rem.i.ad tuam vtilitatem. Non dico contra licita.q.d. fidutiam habeo imperandi,
quod eſt vtile tibi & mihi. Non dico me habere poteſtatem imperandi tibi contra hoc
quod licet tibi. Habens,inquam,fidutiam imperádi Propter charitatem,meá,vel tuá.
Magis obſecro cum ſis talis, vita & ætate, Vt ego Paulus qui ſenex ſum, & iõ non im Ambroſ.
pero tibi,ſed obſecro,vnde ſupra,ſeniorem ne increpaueris,ſed obſecra vt patrẽ. Nũc
autem.q.d.ſenex ſum,dico. Non ſolum autem ſenex,ſed Et nunc vinctus Chriſti Ie-
ſu,per quod magis debes moueri. Obſecro, inquam, Te de me filio Oneſimo. Magnũ
eſt & laudabile,non de humili viro,ſed de ſublimi viro ſi ſe inclinat & obſecrat. Filio
meo, Quem genui,in fide cum eſſem In vinculis,& ideo tenerius eum diligo Qui tibi
aliquando,dum infidelis erat, Fuit inutilis,tua tollendo, Nunc autem,vtilis eſt, Et ti
bi,& mihi ſeruiendo,ſcilicet mihi & per me tibi.cuius eſt quicquid tuus ſeruus mihi fe
cit, Quem remiſi tibi. Tu autem ſuſcipe,id eſt recipe illum, Vt mea viſcera,vt meum
chariſſimum filium. Vel, Vt mea viſcera,id eſt meum in eo recipe affectum. Oneſi-
mum profugum decurrentem ad diuinum auxilium cum eſſet in cuſtodia baptizauit
Apoſtolus videns in illo vtilitatis ſpem:quem ſic commendat vt ſuum animum in il-
lo ſignificet recipit. Quem ego volueram mecum retinere,vt pro te mihi miniſtra-
ret in vinculis euangelij,ſine conſilio autem.i.conſenſu Tuo nihil volui facere,vt be

num tuum,ſcilicet quod tuus mihi ſeruit.Ne,id eſt nõ eſſet. Velut ex neceſſitate,id eſt D
Augu. contra velle tuum,Sed voluntarium,vt tamen velit deus facit,qui operatur in nobis
de perfect. iuſtitiæ homi. velle & operari pro bona voluntate. Forſitan enim,quaſi dicat,ideo ſuſcipe illũ,quia
vtilis fuit fuga eius. Forſitan enim ideo diſceſſit ad horam a te , vt reciperes illum in
æternum,ſcilicet hic & in futuro. Dicendo forſitan,ſententiam tẽperat. Hoc ideo di-
cit,quia omnia humana ſunt dubia,& potuit alia cauſa eſſe,quare deus ſic fieri diſpo-
ſuerit ſiue permiſerit. Reciperes illum,dico,Iam,non tantum Vt ſeruum:ſed pro ſer-
uo quod ante erat,Fratrem chariſſimum. Vel ſecundum aliam literam, Reciperes il-
lum,dico,Iam non,tantum Vt ſeruum,ſed vt fratrem chariſſimum plus ſeruo.fratres
enim plusquam ſerui chari ſunt. Illum dico,Maxime mihi,charum. Quanto autem
magis,quam ante,vel quã mihi,tibi caſtus eſſe debet,Et in carne.ſ.quia ſeruꝰ tuus eſt
Et in domino,quia fidelis frater eſt. Vel ita frater ẽ,& maxime mihi magiſtro tuo fra
ter eſt. Oneſimo enim offenſo proprio domino confugit ad apoſtolum, ad hoc vt obli
teratis peccatis vtilis reuerteretur,intantum vt non domino ſuo æqualis fieret meritis
Ambroſius. ſed ipſi magiſtro ſuo frater. Et ne Philemon,quia dominus erat contra ſeruum ſuũ in
flaretur,humiliat eum,dicens illum ei fratrem,& in carne,quia ex vno Adam ſumus
Ambroſius omnes:& in domino,per fidem.& hoc eſt quod ſubdit. Quanto autem magis,quã an-
te,Tibi,frater eſt. Et in carne per conditionẽ primæ natiuitatis,Et in domino,per fi-
dem quæ omnem ſuperbiam amputat.& quia ita eſt,Ergo,id eſt ideo, Si habes,id eſt
ſi habere vis Me ſocium ſuſcipe illum ſicut me:ſi enim non ſuſcipis,non es ſocius,Si
autem aliquid nocuit tibi aut debet,hoc mihi imputa. Nunc excuſationem omnem cõ
uellit,cum ſibi imputandum eſſe dicit,ſi vel læſit,vel debet aliquid. Et vt magis cre- E
datur quod dicit,addit,Ego Paulus ſcripſit manu mea,ego reddam,tibi,vel hic,vel in
Ambro. futuro. Reddam tibi,dico,Vt non dicam tibi quod,non modo tua,ſed etiam Teipſum
debes mihi,ad ſeruiendum.q.d.minus exigo a te quam debes. Deinde ſupponitur ad-
Ambr. iuratio,cum ait,Ita,o Frater ego fruar te in domino.i.gaudebo de te in regno dei ſi fe
ceris quod rogo. Quid eſt illud? Ecce Refice viſcera mea.i.filium vel affectum me-
um In domino,id eſt propter dominum. Deinde blanditur ei,dicens, Ego Confidens
in obedientia tua ſcripſi ſciens quod facies ſupra id quod dico. Prouocat eum ſic blan
diendo, vt amplius faciat quam poſtulatur ab eo. Solet enim fieri,vt qui de ſe videt be
ne ſentiri,meliorem ſe præbeat. Deinde vt ſollicitiorem eum faciat, & ad obediendũ
promptiorem venturum ſe ad illum ſignificat,ſubdens:Simul autem & para mihi ho
ſpitium,vel hoc poteſt eum mouere ad veniam. Ideo,dico,para. Nã ſpero per oratio-
nes veſtras me donari vobis. Hoc dicit vt magis obediant. Solent enim abſentes con-
temni. Salutare Epaphras & captiuus meus in Chriſto Ieſu,& Marcus,& Ariſtarchus
Demas & Lucas adiutores. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti,ſit Cũ ſpũ tuo,Amen.

A Argumentum in Epiſtolam ad Hebræos.

IN primis dicendum eſt,cur Apoſtolus Paulus in hac epiſtola ſcriben da non ſeruauerit morem ſuum,vt vel vocabulum nominis ſui, vel ordinis deſcriberet dignitatem.Hæc cauſa eſt, quod ad eos ſcribens qui ex circunciſione crediderant,quaſi gentium Apoſtol⁹ & non Hebręorum:ſciens quoque eorum ſuperbiam,ſuamque humilitatem ipſe demonſtrans, meritum officii ſui noluit anteferre. Nam ſimili modo etiam Ioannes Apoſtolus propter humilitatem in epiſtola ſua nomen ſuum eadem ratione non prætulit.Hanc ergo epiſtolam fertur Apoſtolus ad Hebręos conſcriptam hebraica lingua miſiſſe,cuius ſenſum & ordinem retinens Lucas euangeliſta poſt exceſſum Apoſtoli Pauli Græco ſermone compoſuit.

CAPVT I.

B MVLTIFARIAM multiſque modis olim deus loquens patribus in prophetis: nouiſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in filio,quem conſtituit hęredem vniuerſorum,per quem fecit & ſecula.Qui cum ſit ſplē dor glorię & figura ſubſtantię eius, portanſque omnia verbo virtutis ſuę purgationē peccatorum faciēs ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis,tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit.Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu,ego hodie genui te;Et rurſum, Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium.Et cum iterum intro ducit primogenitum in orbem terrę dicit,Et adorent eum omnes angeli dei.Et ad angelos quidem dicit,Qui facit angelos ſuos ſpiritus,& miniſtros ſuos flammam ignis.

MVLTIFARIAM,vel Multifarie,&c.Paulus doctor egregius, gen-
C tium apoſtolus miniſterium ſuum volens honorificare iuxta quod in epiſtola ad Romanos ait,quādiu ſum Apoſtolus gentium honorificabo miniſterium meum tentans ſi quomodo ad æmulandum prouocem carnem meam.Hebræis hanc epiſtolam ſcripſit,agens de eminentia Chriſti ſecundum vtrá que naturam,& legis Moſaicæ inutilitate,aſtruens multis modis fidem Ieſu Chriſti abſque legalibus fieri ad iuſtitiam & ſalutem.Legalia vero poſt paſſionem nō modo non proficere,verumetiam officere. Quorundam Hebræorum ſuperſtitioſam traditionem excludens,qui CHRISTVM confitentes legales obſeruantias tenendas putabant,& in hunc errorem quoſdam etiam qui de gentilitate venerant ad CHRISTVM ſua authoritate induxerant.Ideo apoſtolus prouidens gentibus ne deinceps in hunc errorem Hebræorum authoritate trahantur.Iudæos quoque ad ęmulandum prouocans,quod eſt honor miniſterij ſui gratiam dei hic commendat per Chriſtum verum pontificem,hoc tempore fidelibus factam legem oſtendens reprobatam, Ad vltimum etiam de moribus inſtruit. Præſentis igitur tēporis eminentiam oſtendit,dicens dominum vnigenitum ſuum nobis miſiſſe,& in eo nobis locutū vt auditorū mētes erigeret.i.fidelium quibus ſcribit Iudæorū,ne quia multis malis quæ illis acciderāt valde afflicti & cōtriti erāt,putarēt ex hoc ſe inferiores cæteris ac miſeriores exiſtere Ideoq; vt eos cōſoler atq; erigat, maiori gratia præditos in initio epiſtolę ſuę declarat quia antiquis quidē prophetę miſſi ſunt, nobis aūt fili⁹,& illis ſerui & cōſerui locuti ſunt nobis aūt dn̄s.Quidā tn̄ veritatis calumniatores hanc epiſtolam non eſſe

Chryſoſto.

res quod prudenter aſtruit,dicẽs,Nouiſſime locutus,deus,Nobis,filijs illorũ patrum
A ne aliud putetur nobis locutus quam illis quod poterat videri ſi alij loqueretur genti.
Locutus eſt,inquã,In filio.i.per filiũ vnicũ,qui maior eſt prophetis. Eſt.n.dñs pro-
phetarum impletor & ſanctificator prophetarũ. Sicut.n.propheta Chriſtꝰ ẽ & domi
nus prophetarũ,ſic & angelus eſt & dñs angelorũ.nã & dictꝰ eſt magni cõſilij angelꝰ
& Moyſi dictũ eſt de deo.Suſcitabo eũ prophetã ſimile tui,ſi Chrũs nihil annuncia-
ret,angelus non diceretur:ſi nihil prophetaret,propheta non diceretur.ex eo quod prę
ſens annunciauit,angelus erat:ex eo quod futurũ prædixit,propheta erat:ex eo quod
verbũ dei caro factũ eſt,& angelorũ,& prophetarũ dominꝰ, vnde & eum ſecundum Augu. ſuper Ioannem.
vtranq; naturã cõmendat,ſubdens,Quem conſtituit.Hic cõmẽdat,eũ ſecũdũ huma-
nam naturã,quia quãuis cũ patre ſecũdũ diuinitatẽ omnia poſſideat,tamen ſecũdũ hu
manitatẽ recte dicitur hæres conſtitutus,ſecundũ illud,Dabo tibi gẽtes hæreditatem
tuam.& hoc eſt quod ait,Quem,Chriſtum deus pater Conſtituit, iam immutabilem
Hęredem vniuerſorũ.i.poſſeſſorẽ omnis creaturæ.Non iam portio domini tantum
Iacob & pars eius Iſrael,ſed omnes prorſus nationes mundi. Hæredis antẽ vtitur no
mine,vt duo quædam per hoc aſtruat & oſtẽdat ſcilicet quod propriꝰ ſit filius,& quod
donationis illi nulla contingat amiſſio . Dicendo ergo hæredem notat, quia fi
lius eſt & nunquã perdit quicquã de oĩ dato pr̃is,in hoc etiã quod dixit hæredẽ,hũili- Chryſoſtō:
tatis demonſtrauit edictũ.Deinde ad ſuperiorẽ gradũ altioreq; trãſcẽdit, ſubdẽs, Per
quẽ,vt per verbũ patri coæternũ Fecit,nõ ſolũ æterna.i. inuiſibilia & ĩmutabilia quæ
minus nobis ſunt nota,ſed Etiam ſecula.i.viſibilia & mutabilia.Attẽde qualiter hic
duas rectas vias ingreditur,vna quidẽ reuocans nos a nefando errore Sabellij,alia ab
B Arrianicæ impietatis errore,ne putetur pater vel vnicũ non habere, vel extraneus a
patre ſubſiſtere.Sunt enim quidam qui eum extraneum eſſe delirent, quod male vi-
ſum eſt Arrio.alij qui non alterum patrem,alterum filium ſuppingere moliuntur,ſed
eundem aliquando patrem,aliquando filium.Integra ergo commonet ratione,& quia
dei filius eſt,& quod non ab eo alienus exiſtat.Qui cum ſit ſplendor, hic ſecundum
diuinam naturam commendat Chriſtũ,oſtendens eũ coæternum & coæqualem patri
eiuſdemq; cũ eo ſubſtantiæ,ſed alter in perſona,hoc aũt cum religioſitate accipere de
bemus.& ſi quid abſurdum fortaſſe occurrerit,ab acie mẽtis abigere,vbiq; ſiquidẽ reli
gioſo nobis opus eſt intellectu:maxime vero vbi de deo,vel loquimur aliquid, vel au
dimus,quia nec ad loquendũ de igne,de deo,lingua ſufficit,nec ad percipiendũ pręua
let intellectus.Multa enim de deo intelligimus,quæ loqui penitus non valemus.Mul
ta itẽ loquimur,quæ intelligere nõ ſumus idonei.Verbi gratia.Quod vbiq; deus ẽ,ſci
mus & dicimus:quomodo aũt vbiq; ſit intellectu,non ſapimus.Itẽ quod eſt ĩcorporea
quędã virtus quæ omniũ eſt,cauſa bonorũ ſcimus:quomodo aũt vel quæ iſta ſit,peni-
tus ignoramus.Sunt etiam quædã quę dici non poſſunt quãuis mẽte capiantur,vt etiã
ipſũ Paulũ videamus in quibuſdã talibus quaſi infirmari,& nõ integra proponentẽ ex
empla:ſicut hic,cũ ait,Qui cum ſit ſplẽdor,&c.vtens in proprijs nominibus,quia pro
pria reperire nõ poterat,& rerũ tẽporalium ſimilitudine ad oſtendendũ veritatẽ ęter
C norum.i.patris & filij coæternitatẽ,quãuis tẽporalia integra collatiõe æternis cõpara
ri nõ poſſunt.In æternitate enĩ ſtabilitas eſt,in tẽpore aũt varietas,in æternitate oĩa
ſtant,in tẽpore alia accedũt,alia ſuccedunt.Quid enĩ poſſumꝰ in creatura inuenire co
æternũ,cũ in ea nihil inueniamus ęternũ?Inuenis patrẽ ęternũ in creatura,& inuenio
cogternũ filiumniſi aũt inuenis æternum in creatura,ſufficit ad ſimilitudinẽ vt inuenia
mus coæuũ.Aliud eſt enĩ coæternũ,aliud coæuũ.Coæuos dicimus eos qui eãdẽ habẽt
menſurã tẽporũ,nõ alter ab altero tẽpore pręceditur,ambos tñ eſſe cœpiſſe dicimus.
Et ſi poterimus in creaturis inuenire aliqua coęua,non tñ generans, & gñatũ ſicut in
trinitate generanti coęternũ vnigenitũ. In creaturis enĩ non ex eo tẽpore incipit gña
tũ,ex quo generãs:in creatore vero nõ præceſſit genitor genitũ.Non poſſunt ergo cõ
parari tẽporalia æternis integra collatione,ſed tamẽ poſſunt ex aliqua tenui & parua
ſimilitudine coæua coęternis cõparari.Inueniamus itaq; coęua,nã de ſcripturis mone
mur ad has ſimilitudines.Legimus enim ſcriptũ de ipſa ſapiẽtia,Cãdor eſt lucis æter-
næ.Itẽ,Speculũ eſt ſine macula dei maieſtatis.Ecce ipſa ſapiẽtia dicta eſt Candor lu
cis æternæ.i.imago patris & ſpeculũ.Hinc accipiamus ſimilitudinẽ vt inueniamus co

ęua,ex quibus intelligamus coæterna,quia coæua in creaturis inueniri poterunt,vtēs D
nominibus rerū tēporaliū. Dixit,Candor eſt lucis æternæ.& hoc ait,Splendor glorię
Coæternus eſt enim patri filius,vt coæuꝰ eſt ſplendor igni:ex quo & eſt. Ignis.n. lucē
fundit,lux ab igne funditur. Quid.n.a quo exiſtat ſi quæramus.ſ.fulgor ab igne, vel
ignis a fulgore,omnis anima mihi reſpondet. Voluit.n.deꝰ inſeminare omni animæ
initia intellectus,& ſapiētiæ. Oīs ergo aīa reſpōdet,& nemo dubitat quod ſplēdor de
igne exiſtit,nō ignis de ſplēdore. Ponamꝰ ergo ignē velut patrē,ſplēdorē tāquā filiū
quia iā prælocuti ſumus nos coæua quærere in creaturis,per quæ coęterna in creatore
aſtruamꝰ.ſi lucernā accēdere cupio:nōdū ē ibi ignis nec ſplēdor mox aūt vt accēdero
ſimul cū igne & ſplēdor exiſtit. Da mihi ignē ſine ſplēdore,& credo tibi patrē fuiſſe ſi
ne filio: dicta ē a vobis vt potuit tāta res dici,illa tū ieffabilia ſint. Poteſt ergo ſēper eē
generās,deo& ſēper cū illo ꝙ de illo eſt natū:ergo filiꝰ dei ſecūdū hoc dicit̄,Splēdor
gloriæ,quod ei ſemper pater eſt,quod habet de quo ſit,non ſecundū hoc quod priꝰ eſ
ſet pater,& poſtea filius:ſemper enim pater,ſemper filius de patre eſt: ſemper igitur fi
liꝰ natꝰ,ſēper pr̄ ē ſēper de illo imago. Ecce nō potuiſti coęterna īuenire ī creaturis,
& īuēiſti coęua. quare proportiōe intelligis coęternū filiū ęterno gignēti.quod enim
eſt tēporali coęuum,hoc eſt ęterno coęternū. Sed attēde quod.ſ.cum in his.ſ.in igne
& ſplēdore ſit coęuitas,nō tamē eſt ibi omnimoda ęqualitas quia ſplēdor qui fundit̄ E.
de igne,minus lucet,quam ipſe ignis. Habēt ergo iſta ſimilitudinē,ſed nō omnimodā
ęqualitatē. Ideo dicit aliquis,talis eſt omnino filius ad patrē,qualis ad ignē ſplendor
nō omnino,ſed ęqualitas omnimoda eſt hic. Ex aliorū.n. proportione temporalium
quorum alterum eſt ex altero,& ſi nō coęuum,tamē cōſubſtātiale filius patri conſub-
ſtātialis oſtenditur, Naſcitur.n.hō de homine,& equus de equo,nec eſt horū alter al
Auguſtinus. in eodem teri coęuus,quia natus ab eo de quo natus eſt tempore pręceditur,ſed tamē & ille ho-
mo,& iſte hō,& ille equus,& iſte equus.i.eiuſdē quę ſubſtātię ſunt,diuerſa ſunt tēpo
re,nō diuerſa natura. Similiter & de deo patre,deꝰ filiꝰ natꝰ eſt.& cū ſit ei coęternus,
eſt ēt eiuſdē naturę,nō minor eo,quia eſt deus de deo,vt hō ex hoīe natꝰ,eiuſdē ſubſtā
tię ē,& equus ex equo. Ecce aliud ſimilitudinis genus ē adductū, quid hic inuenitur?
quid laudatur? Certe æqualitas ſubſtantiæ hic laudatur. Quid aūt deeſſe? ęqualitas tē
poris. In illo aūt genere ſimilitudinis quod dedimus de ſplēdore ignis æqualitatē na-
turę nō inuenis,ſed coæuitatē. Quid ibi laudat̄: Coæuitas. Quid deeſſe? qualitas natu
rę. Cōiunge quæ laudas. In creaturis enī deeſſe aliquid quod laudas , in creatore nihil
deeſſe pōt:quia quod inuenis in creatura a creatore artifice proceſſit. In primo gn̄e ſimi
Ambroſius. litudinis.i.in coęuis inuenis & laudas coęuitatē,pro coęuitate tribue deo coęternitatē,
vt coæternus ſit natus ei a quo natus. De alio aūt ſimilitudinis genere tribue deo ęqua
litatē,naturæ.i.æqualitatē naturæ quā laudas in homine,crede eſſe in eo qui fecit ho- F
minē,quod de hoīe natū eſt hō eſt.& quod de deo natū eſt,nō id erit ꝙ ille de quo natū
eſt? Totū ergo quod laudabile eſt in creaturis quibus aliquid deeſſe ſimul eſt in crea-
tore,cui nihil deeſſe:ibi tamen quæ inuenimus.i.homo & homo duo hoīes ſunt.hic ve
Chryſoſto. ro pater & filius vnus deus. Ideo Apoſtolus ait, Qui.filius eſt Splēdor glorię.ſ.patris
i.ex patre natus eſt ei coęternus quia eſt lumē de lumine patrē reuelās, & eiuſdē eſt cū
Chryſoſto. eo glorię.i.eſſentiæ,quia vnū & idem cum patre eſt. Pater enim eſt gloria,& filius idē
cum eo:& eum notificās homo factus, vt radius ſolē. Per ſplendorē enim & propinqui
tatē declarauit eſſentię,& oſtendit quod nobis patrē inſinuat,& quod aīas noſtras illu
minat. Et,eſt Figura,vel character ſubſtātię eius.ſ.patris.i.plena oſtenſio eſſentię pa
tris,cōſimilis per oīa conſubſtātialis,& ī perſona alius.per hoc enim quod dicit Figu
ra ſubſtātię,aperte oſtēdit,quia filiꝰ perſonaliter alter eſt quā pater, vt figura ab eo cuiꝰ
eſt figura diuerſa ē:ſed filiꝰ ęqualis eſt patri,quia nec pater diſſimilis:ſicut ipſe ait,Pa
ter in me eſt,qui videt me,videt & patrē. Attēde quod hęc noīa.ſ.lumē & gloria quā-
doq; ad diuinā naturā referuntur quandoq; ad perſonā.& quando ad perſonā referun
tur,modo ad patrē modo ad filiū referuntur. Dicimus enim,pater eſt lumē , filius eſt
lumen:ſimiliter pater eſt gloria,filius eſt gloria,& hi duo vna gloria,vnū lumen,non
duo:& dicitur filius gloria de gloria, ſicut lumē de lumine,& principiū de prīcipio,&
deus de deo:non tamen duo dij,ſed vnus:non duo principia,ſed vnū. Splēdor,autem.
Et figura,ſicut & imago proprie ad perſonā filij referuntur & relatiue dicuntur. Por-

táſq;.Supra dictũ ē quia per ipſum fecit oĩa.hic ei nũc ſummã authoritatis attribuit Augu.
A ex eo quod cũ authoritate cuncta gubernat.& continua. ſicut.n.ab eo creata ſunt oĩa in lib.ſen.
ita per eũ imutabilẽ conſeruantur.Creatoris autẽ omnipotentia cauſa eſt ſubſiſtendi proſperi.
omni creaturæ,quæ virtus ſi ab eis quæ condidit regẽdis aliquãdo ceſſaret,ſimul om
niũ rerũ ſpecies & natura conciderent.ideoq; dñs ait.Pater me⁹ vſq; nunc operatur,&
ego operor,per illud cõtinuationẽ quandã operis eius qui ſimul omnia cõtinet, atq;
amminiſtrat oſtendens.In quo opere etiã ſapiẽtia ipſius perſeueret,de qua dicit, Pertingit a fine vſq; ad finẽ for.& diſ.o.ſua.Deus ergo omnipotens icõmutabili æternitate,veritate,voluntate.ſemper idẽ mouet per tẽpus creaturã ſpiritualẽ.mouet etiam Augu. ſuper Geneſim.
per tẽpus & locũ creaturã corporalẽ vt eo motu naturas quas condidit, amminiſtret.
Cum ergo aliquid tale agit,nõ debemus opinari eius ſubſtãtiã quę de⁹ ē tẽporibus lociſq; mutabilẽ,ſiue per tẽpora & loca mobilẽ,cũ ſit ipſe & interior oĩ re, quia in ipſo
ſunt omnia,& exterior omni re,quia ipſe ē ſuper omnia,& antiquior oibus,quia ipſe
eſt ante omnia,& nouior oib⁹,quia idẽ ipſe eſt poſt omnia.ſ.poſt omniũ initia. Ideo
que eius poteſtatẽ cõmẽdãs apoſtolus ait,Et ipſe filius eſt. Portans.i.cõtinens & gubernans.Omnia verbo.i.ſolo imperio.Virtutis ſuæ.i.potẽtię & bonitatis ſuæ quę nõ
minor apparet gubernãdo quã creãdo.omnia enim cõtinet bonitate,& maieſtate ſua
Et nota per ſimile dictũ eſſe portans oĩa verbo,vbi.ſ.hoc enim dicẽdo facilitatẽ con
tinendi voluit deſignare per metephorã illorũ, quę ſine vllo labore verbo vel digito
mouent aliquid vel efficiũt,ita Chriſtus molẽ creaturæ magnitudinemq; ſine labore
continet & gubernat.Item,Attende quod cũ hic dicat apoſtolus Chriſtũ omnia continere, ſupra dixit patrẽ per eũ omnia feciſſe, vbi ait,Per quẽ fecit,tãquã facere ipſe Chryſoſto.
B nõ poſſet.ſi.n. porrexiſſet pater dexterã,vel tãquã aliquod inſtrumẽtum fuerit patris
operantis,ſed ſi ab eo gubernantur omnia,nonne ab ipſo facta ſunt? Non ergo vt tu
hæretice ſuſpicaris inaniter,tanquã aliquod inſtrumẽtũ exiſtit,neque per eũ pater di
citur feciſſe,tãquã ipſe facere non poſſet,ſed ſicut dicitur pater iudicare per filiũ,quia
iudicẽ genuit,ſic etiã dicit operari per filiũ,quia eũ conſtat opificẽ genuiſſe, Si enim
cauſa eius pater eſt,ſecundũ quod pater eſt multo amplius eorum cauſa eſt quæ per filium facta declarantur,Purgationem peccatorum faciens,& cætera.Poſtquam oſten
dit eius excellentiam qua cuncta creauit & gubernat,humilitatis eius benignitatẽ hic
commendat.Commonet enim nos crucis,mox & reſurrectionis,& aſcenſiõis,vbi ait,
ſedet,&c.hoc autem quod hic dicit iam ad nos pertinet quos a peccato purgat.q.d.
Chriſtus eſt ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ.qui Cum,talis & tantus Sit,eſt etiã Chryſoſto.
per humanitatem Faciens purgationem peccatorum.i.ſecundum humanitatem,crucis paſſionem & mortem pertulit,per quã a peccatis non Purgauit,&c.Sedet,poſtquã
per naturam,& poteſtatem,& benignitatem Chriſtum commendauit,commendat eũ
per dignitatem.q.d.crucem ſuſtinuit,vt nos a peccatis purgaret.& ipſe qui ita humiliatus eſt,Sedet,id eſt quieſcit & regnat ſublimatus Ad dexteram maieſtatis eius, id
eſt ad æqualitatem patris,et locatus non in paradiſo,vnde Adam excidit, Sed in excelſis,id eſt ſuper omnia loco et dignitate.In excelſis enim dicens,non in loco con
C cludit deum,ſed oſtendit hominẽ Chriſtum omnibus altiorem,et omnibus eminẽtiorem,ſicut et per dexteram non dominum deformauit,ſed ſimilitudinem honoris demõſtrauit.Cõſeſſus enĩ nihil demõſtrat aliud,niſi honoris æqualitatẽ.Cõtẽplare ſapientiã Pauli,imo non ſapiẽtiã Pauli,ſed ſpiritus ſancti mirare gratiam.Non enim
ſuã intelligentiã mente propria procreauit,ſed ſpiritus ſancti infudit. Attende ergo
per quales apoſtolica ſapiẽtia eos ſubleuat gradus,et qualiter eos ad ipſum apicẽ pietatis adducit,vbi item antequam deficerent,et eos obſcuritas occuparet,vide quõ eos
ad inferiora reuocauit.Quandoq; enim quæ ſunt humilitatis eloquitur, quandoq; ve
ro altiora inſonat,nec ſemper in humilibus remanet,nec in excelſis perdurat,ſed ve
luti quibuſdã gradib⁹ nũc ad altiora faſtigia ſubleuatur,nunc ad inferiora declinatur
Sicut.n.qui infantulum quempiã ad excellentiora vult paulatim ſenſimque ſubrigere,gradatim hoc facit ab inferioribus ad ſuperiora cõſcendens,deinde cũ ſurſum per
uenerit,obſcuritatibus ac defectionib⁹ eũ fatigari vidẽs, poſt alta deponit eũ ad inferiora quo reſpirare atque recreare animũ valeat,poſt item cũ,refectus fuerit,ad alia
alta ſuſtolit,ita circa Hebræos beatus facit Paulus,quos paulatim ad notitiã dei eri-

git,inter alta memotans humilia,vbique magiſtri ſui veſtigia ſequẽs,nam & ipſe ſic D
faciebat. Aliquãdo quidẽ in altiora diſcipulos ſuos ſubleuabat,aliquãdo eos ad infe-
riora,ĩbecillitatis eorũ gratia reuocabat, nequaquã eos prolixo tempore in altera par
te permanere permittens,ita in hac tota ſerie facit apoſtolus.prius.n. alta cõmemorat
dicẽs,In filio,vbi proprius intelligitur filius,qui eſt ſuperior & excellẽtior vniuerſis
deinde deſcẽdit ad humilia,ſubdẽs,Quẽ conſtituit hęredẽ.Deinde ad alta redit di-
cens,Per quẽ,poſtea ad altiorẽ omnibus gradũ venit,dicẽs,Qui cũ ſit ſplẽdor. Dein-
de humilia loquitur,Purgationẽ peccatorũ faciens,inde ad alta narrando reuertitur.
Sedet ad dexteram maieſtatis. Tanto melior. Hic cõparat Chriſtũ angelis,& præfert
Chyſoſto. eis. In Pſalmo tamẽ ait,Paulo min⁹ minoratus eſt ab angelis,hic eiſdẽ melior dicit,
& ſicut illud ſecundũ humanã naturã,ita & hoc ſecũdũ diuinã dictũ eſſe poſſet intel
ligi,niſi adderet Effectus,per quod aperit quod hic loquitur de eo ſecũdũ carnẽ.nam
ſecũdum hoc quod patris ſubſtantię conſubſtantialis agnoſcitur,non eſt factus ſed
nat⁹. De eo ergo ſermo verſat,ſecũdũ humanã naturã,ſecũdũ quã & minor fuit an-
gelis paſſiõe,& maior ac melior etiã gratiæ plenitudine,de qua etiã ipſi angeli ad mẽ
ſurã accipiũt,Ideo ait & ipſe Chriſt⁹. Tãto melior.i.dignior Angelis,ẽ Effect⁹.i.eui
dẽter ſecũdũ hominẽ fact⁹. Quãto differẽti⁹ nomẽ.i.differẽtiorẽ honorificẽtiã quã
ante.ſ.Hereditauit .i. firmiter habuit,quando reſurrexit & aſcẽdit.& quia hoc poſſet
Chryſoſto. habere,& nõ pręillis.addit Pręillis. Nã dũ mortalis fuit differẽs nomẽ habuit ,quia
angeli miniſtrabãt ei,poſtquã ĩmortalis magis differẽs,quia honorabilior atq; pręcla
rior illis per oĩa extitit.ideoq; addit,Pręillis.vel,Hæreditauit.i.habuit Nomẽ diffe-
rẽtię.& hoc Pręillis.i.nomẽ valde differẽs a noĩe angelorũ,hoc ẽ nomẽ quod ſuper E
oẽ nomẽ.ſ.de⁹,ſiue fili⁹ dei.ꝙ re vera digni⁹ ẽ illo quo illi dicunt angeli.i.nuncij. Fi
lii.n.nomẽ proprietatẽ oſtẽdit,nõ adoptionẽ,quia niſi eẽt propri⁹ fili⁹, nõ poſſet ex
Chryſoſto. hoc aplũs amplitudinẽ honoris aſſerere.propri⁹ aũt filius ẽ de ipſo patre genit⁹.ſi aũt
adoptiõis gratia eẽt filius,nõ ſolũ patre,ſed ẽt angelis minor eẽt.Cui.n.q.d.vere præ
angelis nomẽ habuit.Cui.n.angelorũ,vtiq; nec etiã maiorib⁹ Dixit aliquãdo, nec ẽt
poſtquã cõfirmati ſunt quidã aliis cadẽtibus.hoc.ſ.Filius ,ecce nomẽ Meus.i.conſub
ſtãtialis non adoptiuus. Es tu,& vere,quia Ego hodie.i. æternaliter Genuite. genui
dicit ne nouũ putetur.ſ.ne mõ videretur incipere. Hodie dicit,ne prætetita generatio
Auguſtinus in pſal.ii. videretur quanquã enim poſſit etiã ille dies intelligi quo Chriſtus ſecundũ hominẽ
natus eſt,tũ quia hodie præſentiã ſignificat,atq; in æternitate,nec præteritũ quicquã
quaſi eſſe deſierit,nec futurũ quaſi nõdum ſit,ſed pręſens tantũ,quia quicquid æternũ
Chryſoſto. eſt,ſemper eſt,diuin⁹ accipit de ſempiterna generarione ſapiẽtiæ dei,quam fides ſyn
cerrima & catholica prædicat. Ex his ergo verbis nihil aliud manifeſtat , niſi quia ex
ipſa eſſentia pr̃is genitus eſt. Et rurſus. De eodẽ Eſaias ait ex perſona patris. Ego ero
illi.i.ad honorẽ illi⁹ in patrẽ. Et ipſe erit mihi.i.ad honorẽ meũ In filiũ.hoc & ſem-
per eſt.ſed ideo dicitur erit,quia ab omnib⁹ id ſcietur in die iudicij. Quodam.n.modo
locutionis dicit ſcriptura rẽ eſſe vel fieri,cũ innoteſcit. Põt tamen & ſecundum carnẽ
Chryſoſto. hoc accipi dictũ. Etenim caro cõicat altioribus,ſicut & diuinitas humilibus cõmuni- F
care dignata eſt. De incaruatione igitur filij hoc dicitur quod oſtẽditur, ex eo quod di
Ambro. cit Ero,ſignificans futurum eſſe. Dicit ergo deus pater per prophetam , Ego ero illi,
ſcilicet homini de virgine naſcituro. In patrem:& ipſe qui naſcetur Erit mihi in filiũ
Vnde angelus ad Mariam,Quod naſcetur ex te ſanctum,vocabitur filius dei. Et cum
iterum introducit. Adhuc authoritate ſcripturæ aperit filium digniotem angelis. Et
nota quod Chriſtus aduentum ſuum carnalem exitum vocat , dicens. Exijt qui ſemi-
Chryſoſto. nat &c. Et item,Ego a patre exiui,& veni in mundum . Paulus vero introitum vocat
aduentum Chriſti, dicens,Cum introducit. Aſſumptio ergo carnis,exitus & introitus
appellatur,recte vtique. Foris enim eramus a deo,ſicut qui ſunt exrra regales aulas in
vinculis colligati,& qui habent apud regem pro culpis aliquibus offenſam.qui autem
noluerit iſtis veniam impetrare,non primum ipſos in aulam regis inducit,ſed ipſe fo
ras egreditur,ibique cum eis loquitur vſquedum eos correctos reddat,& dignos effici-
at,quo regis vultui præſentari mereantur,ſic etiam CHRISTVS effecit. Egreſſus
quippe ad nos,id eſt carnem ſumens,& collocutus nobis cum præcepta regis innotuit
& ſic nos a peccatis emũdans,& ad deum conuertẽs in aulam regalem velut mediator

optimus introducit.Ideo exitus & introit⁹ vocatur carnis ſuæ aduēt⁹,de quo dicit,Et
A iterū ītroducit,ſcriptura.ſ.iterū introducēdū dicit.Ideo ait,Iterū,quia ſępe dicit in-
troducēdū.Introducit,inquā, Primogenitū,patris.i.ante oēs creaturas genitū de pa-
tre ſecūdū deitatē In orbē terrę,quaſi hęredē in poſſeſſionē.Et cum introducit,dicit.
Vel ita,& ipſe pater.Iterū introducit primogenitū in orbē terrę.i.viſibilē carne aſ-
ſumpta fecit apparere in mundo,qui ante inuiſibilis erat in mundo.& ideo ait, Iterū
quę aſſumptio carnis dicit̄ exit⁹ a patre,& introductio in hæreditatē vbi videt̄ adora
ri Vū addit.Et cū,introducit,Dicit & adorent.Vel ita,Et iterū,dicit,pater de eodē fi
lio.Cū introducit primogenitū ī orbē terrę.i.cū oſtendit filiū ſuū.ſ.vſq; ad corda ho-
minū ducēdū per fidē.Quid dicit?Et adorent eū.Qui paſſus eſt & mortuus.Nō.n.de Chryſoſto.
deo verbo iſta dicuntur,ſed de homine ſuſcepto.Adorēt,inquā,Omnes angeli dei,ſe
cūdū humanitatē iubent̄ angeli adorare Chriſtū,ex quo eū tāto meliorē angelis de- Chryſoſto.
monſtrat,quāto ſeruis dominū cōſtat eſſe meliorē:ideo Chriſtū ſecūdū carnē iuſſit a
cūctis angelis adorari,dicēs,Adorēt eū oēs angeli dei,quod iuſſioni ei⁹ obtēperāt.Et
iterū dicit,pater de filio.hoc Quidē ad angelos,pertinēs. Qui,filius,Facit ſpūs,cęle
ſtes Angelos.i.legatos,Suos &,etiā Flāmā ignis.i.ſeraphin qui ſunt de ordine ſupe-
riorū.Facit miniſtros ſuos.Quāuis.n.nō videam⁹ apparitionē angelorū,abſcōdita ē
enī ab oculis nr̄is,& ē in quadā republica magna īperatoris,dei,tn̄ eē angelos nouim⁹ Auguſtinus
ex fide,& multis apparuiſſe legim⁹ & tenem⁹,Spūs aūt ſunt āgeli,nec eo ſpūs ſūt quo in pſal.xxxi.
āgeli cū mittūt̄,ſiūt angeli.Angel⁹.n.officij nomē ē nō naturę:nomē naturę ſpūs eſt,
ex eo ꝙ eſt,ſpūs eſt,ex eo quod agit,angelus eſt,ſic nomē naturæ eſt hō,nomē officij
miles.Homo ergo fit miles non miles homo,ſic eos qui erant ſpiritus conditi a crea-
tore deo facit angelos mittendo nunciare quod iuſſerit.Et vtitur omnibus ad incom-
mutabile arbitrium ſententiæ ſuæ,ſiue bonis per eius gratiam , ſiue malis per propriā
voluntatem.Ac per hoc voluntas dei ē prima & ſumma cauſa omnium corporalium Augu.
ſpecierum atque motionum,Nihil enim viſibiliter fit & ſenſibiliter,quod non de in- de trinitate
teriore inuiſibili atque intelligibili aula ſummi imperatoris,aut iubeatur,aut permit-
tatur ſecundum ineffabilem iuſtitiam.Vel ita diſtingue, vt angeli dicantur quando Ambro.
leuia nuncia mittantur:quando vero mittuntur ad vindictam,dicuntur ignis ardens.
i.ſeraphin.& hoc eſt quod ait,Facit ſpiritus angelos ſuos,cū lęta & leuia nunciant.Et
miniſtros ſuos,ſicut Flammā ignis,dum ad exercitiū vindictę mittit, vt in Sodoma,
& in alijs plurib⁹ locis.Et ſicut ſecūdū literā fit in creaturis,ſic in eccleſia figuratę fit
vbi ſpūs.i.ſpūales facit angelos ſuos.i.nuncios verbi ſui,& miniſtros ſuos flāmā ignis Ambro.
quia miniſtri eccleſię etiā ignis ſunt,dum ſpiritu feruent,& vitia noſtra vrunt.Fœnū Auguſtinus
etiā tuum intendunt.i.vitia tua curant miniſtri dei qui prędicant verbum dei.

Ad filium aūt, Thronus tuus deus in ſeculū ſeculi, virga æquitatis, virga regni
tui. Dilexiſti iuſtitiā & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te deus deus tu⁹ oleo
exultationis præ participibus tuis. Et tu in principio domine terram fundaſti: &
opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanebis, & omnes
G vt veſtimentum veteraſcēt. Et velut amictum mutabis eos & mutabuntur.

Ad filium autē.Hic per dignitatē ſimul & poteſtatē cōmendat Chriſtū.q.d.illud per
tinens ad angelos dixit.Hoc autē,pertinens Ad filiū,ait dn̄s per prophetā , O Deus,
fili.Thron⁹ tuus.i.regnū vel iudicium:de quo in euangelio,Omne iudiciū dedit pater
filio.i.regia dignitas,vel iudiciaria ſedes,Permanet in ſeculū ſeculi,quia & ſemper re Ambr.
gnabit,& nouiſſimū iudiciū ſemper ſtabit.Vnde in euangelio.Ibunt hi in ignē ęternū
& illi in vitam æternam, & merito permanet thronus tuus, Et.i.quia Virga regni tui.
i.regimen et diſciplina,qua bonos regis,et malos percutis,vel conteris Cum virga æ-
quitatis.i.regula directa et inflexibili,quæ alibi dicitur virga ferrea,per quā prauitate
diſtortus ſi ei hærere velit,dirigitur.Dilexiſti.q.d. Item ideo merito permanet thro-
nus tuus,quia Dilexiſti,ex amore,Iuſtitiam.i.omne bonum.Et, contra Odiſti iniqui-
tatem.i.oē malū:nō ſimul vtraq; tibi ſint,ſed alterū diligis & amplecteris,alterum ve
ro odis & perſequeris.& Propterea.ſ.vt hęc tibi eſſent.i.vt diligeres iuſtitiā & odires
iniquitatē.Vnxit te,vel propterea.ſ.quia dilexiſti iuſtitiā & odiſti iniquitatē.Hoc prę

mium inde datũ eſt.ſ.Deus,deus tuus.ſ.pater per ſe,nõ per miniſtros vnxit te ſecũdũ D
hominẽ,quia deitas nullo indiguit.Nota quod repetitur deus ex magna dilectione,
vel ſecũdũ Auguſt.Alter caſus eſt vocatrix,alter nominatrix,vt ſic dicat̃,O Tu de⁹
fili Vnxit te deus tuus.ſ.pater.in latino putatur idẽ caſus nominis repetitus, ſed ĩ grę
Ambr. co euidẽtiſſima diſtinctio,eſt,qua alter nominatrix alter vocatrix ĩtelligit̃.O tu Deus
vnxit te deus,vngitur deus a deo.Quis eſt ergo deus vnctus a deo? Chriſtũ intellige.
Chriſtus.n.dicitur a chariſmate.Chriſma.n.Gręce,Latine dicitur vnctio.Hoc nomẽ
Chriſtus vnctionis eſt,nec vngebantur alibi reges & ſacerdotes,niſi in illo regno Iu-
dęorũ.Per hoc ergo quod dicit eũ eſſe vnctũ regẽ,& ſacerdotẽ ſignificat,vnctus ergo
eſt deus a deo,& ipſe deus vt vngeretur,homo erat. Ita homo erat vt deus eẽt,ita deus
Auguſtinus. erat vt hõ eẽ nõ dedignaretur.Deus ergo vnctus eſt,quia hõ deus.Sed quo oleo?non
Augu.contra Maximinũ. niſi ſpirituali.vñ ſubdit.Vnxit,dico,Oleo lętitię,vel exultationis:quia immunis fuit
a peccato.vñ & cõſcientia hilaris fuit ei.Vnxit ergo eum deus pater, nõ viſibili & cor
porali oleo,ſed ſpiritu ſancto,quẽ ſcriptura nomine olei exultatiõis figurata, vt ſolet
Augu. ſuper Ioan. locutione ſignificat.Hac vnctione filius qui ſic homo factus eſt vt maneret deus,ple
Ambr. nus erat ſpiritu ſancto,vt in euangelio legitur.Ieſus aũt plenus ſpũ ſctõ reuerſus ẽ a
Iordane.Ideo addit,Pręparticipib⁹.i.pręomnibus ſanctis,Participes enim eius ſunt
oẽs ſancti,ſed ille ſingulariter ſanctus ſanctorũ,ſingulariter vnctus,ſingulariter vñ E
oẽs Chriſtiani vnguntur.Et tu in principio,poſt humanitatis excellentiam iterum re
dit ad æternitatẽ filii oſtendendá vtẽs authoritate prophetæ,qui de filio & ad filiũ ait.
ita Et tu,o Domine,fili dei in principio rerũ.i.antequam res eſſent.Fundaſti, terram
ad literá.Ideo dicit ĩ principio,quia creator ante creaturam extitit ſine vllo initio.q.
d.noui æternitatem tuá qua præcedis omnia quæ feciſti qui dixiſti,Ego ſum qui ſum,
& Cæli,ſimul cum terra,Sunt opera manuũ tuarum.hoc ita dicit,quaſi ſpecialiter in
eis operatus ſit.Manus autem eſt virtus iuſſionis.i.potentia voluntatis,qua vt voluit
facta ſunt opera.Ipſi autem,cæli.ſ.aerei Peribunt,ab eo quod ſunt dum immutabun-
tur creaturæ in melius Nouiſſimi enim cæli qui per diluuiũ perierunt,ſicut Petrus ait
Igne peribunt.exercuit.n.aqua,& totá iſtam capacitatẽ vbi aues volitant occupauit,
Ambroſius ac ſi vtiq; cęli perierũt,propinqui terris.De cęlis ergo vnde dicit̃ aues cæli,non eſt du
bium quin diluuio perierint,& igne perituri ſint.De ſuperioribus aũt cælis cælorum,
vtrũ & ipſi perituri ſint igne,quæſtio eſt & diſceptatio ſcrupuloſior ĩter doctos,& erit
incendiũ mundi non incendẽs ſanctos dei.Quod enĩ fuit caminus ignis tribus pueris
hoc erit ardens mundus iuſtis in trinitate ſignatis.Tu autẽ.q.d.cæli mutabuntur. Tu
aũt permanebis,hoc dicit:vt ſicut æternus eſſe oſtẽditur,quia eſt ante oĩa,ſic oſtenda-
tur,quia permanet idẽ poſt mutata.Et omnes,ſiue cæli aerii,ſiue terra,Veteraſcent vt
Auguſtinus veſtimentũ.i.ſicut humana corpora longęuitate veteraſcũt.Corpus enĩ humanũ,quaſi
veſtimentũ animæ eſt.Veteraſcere aũt dicitur illud quod more veſtis paulatim cõſu- F
mitur,ſicut caro humana quę tamen in melius immutabitur,ſic cęli meliorẽ formam
recipiẽt.Et mutabis eos.ſ.cælos.Velut amictũ,per hoc ſignificat mutationẽ cæli.Vn
de Ioánes in Apocalypſi,Vidi nouũ cælum,& nouá terrá.Et recte cęlos amictui com
parat,quia terrá cingunt.Tam facile enĩ mutat deus cælos,ſicut amictus extẽditur &
plicatur:& poſt mutationẽ,ſic manebũt cæli.Vnde ſubdit,Et mutabũtur.i.mutata ſic
permanebũt,quia facta dei iam ſub æternitate ſtabunt,nec ad corruptionẽ reuertẽtur.

Tu autem idem ipſe es,& anni tui non deficient.Ad quem autem angelorum
dixit aliquando,Sede a dextris meis:donec ponam inimicos tuos,ſcabellum pe-
dum tuorũ?Nonne omnes ſunt adminiſtratoru ſpiritus in miniſteriũ miſſi pro-
pter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis?

Tu aũt,o fili dei,Idẽ ipſe es.i.ĩmutabilis es.contra hoc quod ſupradixit veteraſcẽt.
Et anni tui non deficiẽt.i.æternitas tua non deficiet,cõtra hoc quod dixit peribũt.Et
eſt ſenſus,Tu nõ mutaris nec deficis,quod ad filiũ dictũ eſt,ac per hoc etiá deo filio cõ
uenit dicere,Ego ſũ qui ſum.Et itẽ,Ego dominus & nõ mutor:quod tu hęretice,ideo
ſoli patri aſſignaſti vt filius in ſubſtátia ſua crederet̃ eſſe mutabilis,tanquá ita ſuſcepe
rit hominẽ vt in hominẽ verteretur,Hanc tantam blaſphemiá non emẽdabis,niſi cre
dideris in aſſumptione hoĩs acceſſiſſe filio quod non erat,& nõ deceſſiſſe vel defeciſſe

quod erat. Vel myſtice totum poteſt legi,& diriguntur verba ad patrẽ, vbi tamẽ & fi-
A lius commendatur.q.d.vnxiſti pater filiũ.& Tu,o Domine,pater a quo vnct9 eſt fili9
In principio.i.per filiũ tuũ qui eſt principiũ de principio,ſecũdũ quod ipſe ait in euã
gelio,Ego principiũ qui & loquor vobis.Fundaſti terrã.i.ſtabiliſti eccleſiã populorũ
.ſ.minores in eccleſia,Et cæli.i.maiores vt apoſtoli.Sunt opera manuũ tuarũ,quia in
eis quaſi ſpecialiter operatus eſt,plura eis conferendo,Et ipſi cæli peribũt.i.morte de Augu.
ſtruetur,& quicquid ex ſe deſtruet,Tu autẽ,in illis Permanebis.i.iuſtitia tua , & quæ
in eis operaris permanebunt.Et oẽs.ſ.maiores & minores.Veteraſcẽt.i.paulatĩ corrũ
pentur.Sicut veſtimentũ.i.ſecũdũ veſtimentũ.i.ſecũdũ corpus quod animã quaſi ve-
ſtimentũ circũdat.Et mutabis eosvelut amictũ.i.ſecũdũ corpus quod mutabis immor
talitate,non tale erit quale fuit.ita peribunt cæli & mutabũtur ſecũdũ corpora , & nõ
tãtũ ſecũdũ corpus,ſed etiam ſecũdũ aĩas mutabuntur quæ tunc glorioſiores erũt.Tu Ambr.
autẽ idem ipſe es,in eis per filiũ tuũ.i.immutabili ſpecie eris in eis per hoc quod filio
crediderunt.Et anni tui non deficient,in eis.i.æternitas tua.Ad quem autem ; iterum
de gloria humanitatis agit.q.d.non ſolũ per pręmiſſa oſtenditur Chriſtus maior ange
lis,ſed etiã per hoc,quia pater Dixit ei,ſede.i.victor,quieſce & iudica,A dextris meis
id eſt in potioribus meis,& mihi ſecundum diuinitate æqualis.Ecce victori filio con-
feſſus offert a patre.Sede,dico,Quoadusq; inimicos tuos ponã , quod fit quotidie dũ
B aliqui conuertuntur.hoc & ſi paulatim agit,indeſinenter tamẽ agitur ,Scabellum pe- Ambroſius.
dum tuorum.i.plene tibi ſubiectos.Per hoc enim quod ait ſcabellũ pedum plenã ſub
iectionem ſignificat.Vel per pedes intelligitur humanitas Chriſti quæ inferior natura
eſt in illo.Er eſt ſenſus,Donec ponam inimicos tuos,ſcabellum pedũ tuorũ.i. ſub hu
manitate tua vt ipſam reuereantur,& ſuper ſe ſentiãt.Vel,Sede quoadusq; ponam, id
eſt æternaliter,ſicut æternaliter Ponam inimicos tuos,ſcabellũ pedum tuorum,id eſt
ſubiectos potentię diuinitatis.Per pedes enim ſtabilitas ęterna ſignificatur, quę quaſi Chryſoſto.
veſtigiis poſitis virtute omnipotentiæ cõſiſtit.Ad quem autem angelorum dixir hoc
aliquando,nulli hoc dixir,quia Omnes ſpiritus ſunr,ex officio Amminiſtratorii,filii
miſſi,actualiter,In miniſterium,quacunq; placet filio,tñ ſemper aſſiſtũt ei qui vbiq;
eſt.Miſſi,dico,Propter eos qui capient hereditatem ſalutis.i.propter homines quibus
promittitur hęreditas æternę vitę,quibus licet minoribus imperio Chriſti ſeruiunt.Et Chryſoſto.
nonne ita eſt?eſt vtiq;.Intellige igitur quantus honor nobis exiſtit,vt ad nos ſicut ad
amicos miniſtros angelos ſuos deſtinet deus.Quanuis enim multũ interſit inter ange
los & hoĩes,propinquos tamen eos nobis fecit,quia noſtræ ſaluti ſtudent,propter nos
diſcurrunt,nobis ſuo funguntur officio.Hoc eſt opus angelicũ angelicę functionis of
ficiũ,vt omnia fiant pro ſalute proximorũ.magis autẽ hoc eſt opus Chriſti,quia ange
lis nobis ſuperioribus præcepit ad noſtram ſalutem ſuum exhibere miniſterium.

C

CAPVT II.

PRopterea abundantius oportet obſeruare nos ea quæ audiuimus , ne forte pereffluamus.Si enim qui per angelos dictus eſt ſermo, factus eſt infirmus,& omnis pręuaricatio & inobedientia accepit iuſtam mercedis retributionẽ:quomodo nos effugiemus ſi tantam neglexerimus ſalutem?Quæ cum initium accepiſſet enarrari per dominum ab eis qui audierũt in nos confirmata eſt:conteſtante deo ſignis & portentis & variis virtutibus , & ſpiritus ſancti diſtributionibus, ſecundum ſuam voluntatem. Non enim angelis ſubiecit deus orbem terræ futurum,de quo loquimur.

Propterea,poſtquam locutus eſt de filio dei multa quæ ad eius commendationem valent,hortatur eos quibus ſcribit vt diligenter animaduertant & cuſtodiant ea quæ per illum annunciata ſunt eis.& ad hoc rẽdunt omnia præmiſſa.q.d.quia Chriſtus maior eſt prophetis & angelis,Propterea oportet nos abũdãtius obſeruare ea quę audiuimus a filio dicta in euangelio,quam quæ de lege,vel de alijs a prophetis , vel angelis dicta ſunt qui miniſtri legum fuerunt.Nomen tamen legis obticuit,quia in aſtructione ſua quam in prætoribus fecit,manifeſtũ hoc.facit & quaſi quis quereret quare magis opor

ter? ſubdit, Ne forte peteffluamns.i.ęternaliter puniamur. Flnimus per pœnas morta
lis naturæ, efflnim9 peccata addendo, pereffluimus in æterná dánationem. Hinc ſua- D
det verba Chriſti audiēda per pœná quę erit negligēribus. Si.n.quod pnniemur ſi nõ
obſeruamns verba Chriſti, probat per minns.ſ.per verba qnæ dicta ſnnt ab angelis
quæ ſnnt minns digna qná verba Chriſti.q.d.dico ne forte pereffluamus quod vtiq;
erit. Enim.i.quia, Sermo dei qui per angelos dictus eſt, ad Moyſen, & ad cęteros, Fa-
ct9 eſt firmus.ſ.verus, vt lex per miracula & minis & promiſſis cõfirmata ē, in qua tñ
nõ erat ſal9. Et oīs prævaricatio, quod ē cõtra vetita facere. Et inobediētia, qnod eſt
præcepra dimittere. Accepit iuſtá retributionē.ſ.quátū meruit.i.ſecūdū quod meruit
Mercedis, vr pro qualitate factorū ſit qualitas pœnę. Attēde ſingula verba. Oīs præ-
Chyſoſto. uaricatio, dicit vt oſtēdat quod pro ſingulis peccatis ſit reddēda pœna, ac ſi diceret, nõ
ſolū oīs prenaricator pnnietur qui mnltorū peccatorū reus eſt, ſed pro omni pręuari-
catione vel inobediētia ſuá recipiet pœná. Iuſtá, dicit ne putetur perire iuſtitia per mi
ſericordiá. Qnod vero ait, Retributionē, hoc ad pœnæ quantitatē refertur, qnæ ęqna
lis peccato erit, qnia ſecundū qnod mai9 vel min9 ē peccarū, maior vel minor erit pœ
na, qnod vero ait, Mercedis, hoc ad qualitatē pœnę refertur, vt qui libidinis igne pe-
rierit: igne crucietur. Qnõ.q.d.& ſi ſermo angelorū factns eſt firm9, & ſi oīs pręuarica
tio punit̄, Quõ nos, qnibus filins dei ipſe gratia per qná ſalus eſt, locutus eſt. Effugie-
Chryſoſto. mus, gehēná. Si neglexerimns, ſaltē quod minus eſt qná pręuaticari. Tátá.i.īdeficiē
tme, Salutem, in euágelio factam, non ráta erat ī veteri teſtamento. Ibi:n.ſermo, hic
vero ſalus eſt Quę cū&c. Oſtēdit hic inexcuſabiles eſſe illosqui cõtēnunt ſalntem.i.
Chr̄i ſermonē qui eſt cauſa ſalutis.q.d.non effugiemus ſi neglexerim9 ſalntē. Quę, ſa
lns, Cū accepiſſet initiū nõ cõſtitutionis, quia ab ęterno erat, ſed enarrandi.& hoc Per E
dñm angelorū, ſcilicet Chr̄m, vnde alia edirio ſic habet, ſcilicet per Chr̄m, non longe
poſt initium narrationis, Ab eis, ſcilicet apoſtolis, Qni audierunt, ab ipſo ore CHRI
S T I, Confirmata eſt in nos, ſcilicet Iudęos, Qnomodo? Deo conteſtante, authori-
tati apoſtolorum. per qnę Signis, minorib9, vt eſt morbos depellere, qnod medici poſ
ſunt: Et portētis, maioribns qnæ contra naturá ſiunt: Et variis virtutibus, qnæ nõ ſiunt
prǫter naturam. Vel de virtutibns animi dicit.ſ.qnod caſti ſnnt & humiles illi qni prę
dicant, &c. hniuſmodi haber. Et ſpiritus ſancti diſtribntionibus, qnia alijs genera lin-
guarū, alijs alia dona dabat. Per hæc affluentiá ſignificat gratiarū qnæ non erat apnd
antiqnos, neq; tanta ſigna, neq; tá diuerſa prodigia. per qnod oſtēdirur quod nõ ſimpli
citer eſt eis creditū, ſed per ſigna & prodigia. ideoq; dū credimns, nõ illis, ſed deo nos
credere declarat̄. Diſtributionibus, dico, factis, non ſecundū meritū hominū, ſed Se-
cundnm ſuá, ipſius ſpiritus ſancti, Voluntatē.i.ſecundum placitū ſuæ miſericordiæ.
Vnde alibi, hæc oīa operatur vn9atq; idē ſpiritus diuidēs ſingula prout vnlt. Non enī,
dixit negligētes dignos eſſe pęna qni contēnunt gratiá per apoſtolos, & miracula, &
dona confirmatá. hic dicit Chriſtū eſſe potentē vindicare, & ſnos per paſſionē mortis
Chryſoſto. ſaluare.q.d. vere non effugiemns ſi neglexerimns ſalntē Chriſti, cū pro ſermone ange
lorum non obſeruato pnniti ſunt Iudæi. Qnia, filios Subiecit dens orbem terrę, qnod
Non, fecit Angelis, qnorū miniſterio, & ſi mnlta ſiunt in orbe, oīa tamē ſpectát ad im F.
periū. ſed hoc.ſ.vt ſubiiciatnr, Futurū eſt ei de qno loqnimnr.i.Chriſto.& hoc ē qnod
ait, Orbē, dico, futurū ſnbiectū ei De qno loqnimnr.ſ.Chriſto. Vel ita, Deus ſubiecit,
non angelis, ſed filio. Orbem terrę futurū. ita hic dicit fnturū, ſicut alibi dixit, Qni cū
forma futuri: de Adam & Chriſto loqnens, & reſpectu temporum Adę futurum ſecun
dum carnem Chriſtum dicit, ſic etiam nnnc futurum orbem dicit quantū ad Chriſtum,
Futurus quippe erat orbis quantum ad filinm dei qui ſemper erar, & ne de altero orbe
diſputare intelligeretur, addit, De quo, orbe Loquimnr. Hoc addit ne mentem andi-
toris errare relinqueret, dum alius quæreretur orbis. Hunc ergo orbem futurum non
angelis, ſed Chriſto ſubditum dicit, qnod cõprobat authoritate Danid, qui futura qua
ſi præterita refert: vt pote admiſſns dininis conſilijs vbi omnia etiam futura ſunt fa-
cta: ſecundum illnd Eſaiæ, Qni fecit qnæ futura ſunt: ſed præſtat vt de Chriſti humili
tate ne per ea dubitetur de exaltatione: & non tantum de hnmilitate Chriſti, verum-
etiam & totius generis humani: oſtendens hominem per ſe miſerum & abiectum, ſed
per dei gratiam exaltatum. Vnde ſubdit.

Teſtatus eſt autem in quodam loco quis dicens. Quid eſt homo quod memor
A es eius: aut filius hominis quoniam viſitas eum? Minuiſti eum paulo minus ab an gelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. In eo enim quod omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia ſubiecta ei.

Teſtatus eſt aũt.q.d.nõ ſolum ego hoc dico, ſed etiam hoc idẽ Teſtatus eſt quis.ſ.notus, egregius prophetarũ excellẽtiſſimus.ſ.Dauid. In quodã.ſ.noto nobis nõ abſcondito Loco, ſcripturæ ſacræ in Pſalmo.ſ.viii. Dicẽs, Quid eſt homo, cũ deſpectu legẽdũ eſt, Quod memor es ei9, aut filius hoĩs, &c. Diſtat inter hominẽ & filiũ hominis quod innuit diſiunctio. Oĩs enim filius hoĩs homo, ſed nõ omnis hõ filius hominis põt intelligi. Adam enĩ homo fuit, ſed nõ filius hoĩs. ſic homines dicuntur qui portant eius imaginẽ: qui aũt portant imaginẽ Chr̃i, filij hominũ potius appellant̃, & ille vet9 homo dicitur, & iſte nouus. Homo igitur hoc loco terrenus eſt, filius aũt hoĩs cęleſtis eſt, & ille longe ſeiunctus eſt a deo, hic aũt pręſens eſt deo, & ideo illius memor eſt tanquã in lõginquo poſiti. hũc viſitat quẽ vultu ſuo.i.gratię ſuę pręſentia illuſtrat. Deſpectiue ita q. Hõ.ſ.peccator terrenus. Quid eſt, quantũ ad hoc Quod eius, quaſi lõge poſiti. Memor es, tẽporalẽ præbendo ſalutẽ qua ſaluas homines cũ iumẽtis: Aut filius hoĩs.i.homo ſpiritualis, & cæleſtis. Quid eſt, quantũ ad hoc, Quoniã eum, quaſi infirmũ Viſitas, præſentia gratię, & non ſolũ homini filius indiguit viſitari, ſed etiã dei filius, quia Minuiſti.ſ.dei filium. Vel ita, vt per hominẽ intelligantur boni. præcipue qui ante ad uentũ Chriſti fuerunt, per filiũ hominis Chriſtus. & legitur itẽ cum deſpectu hoc mo- Auguſtinus. Ambro.
B do, Homo, bon9 ac iuſtus. Quidẽ.q.d.deſpect9, fragilis, peccator. quãtũ ad hoc Quod memor eius es. Memor eſt deus hoĩs quando peccata dimittit, Aut filius hominis, iam ſurgit.i.a mẽbris ad caput aſcẽdit, cũ ait, Filius hominis.i. Chriſtus, qui non ex duob9 hominibus, ſed de virgine natus eſt. Filius, inquã, Hominis, quid eſt quãtum ad hoc, Quoniã viſitas eũ.i.hominẽ per ipſum filiũ hoĩs, quaſi per medicũ infirmum? Nota verborũ proprietates ſupradixit, Memor, vbi agit de iuſtis qui fuerũt ante Chriſti ad uentũ, quorũ quaſi memor fuit quãdo patriarchis decæ lo miſertus. Hic aũt ponit Viſitas, vbi agit de incarnatione, cum verbũ caro factũ eſt, cũ medicus ad infernos venit. Minuiſti.q.d.per filiũ hominis.i.Chriſtũ, viſiras hoĩem, & Eum, tamẽ.i. Chriſtũ, Minuiſti. Vel ita vt per hominẽ & filiũ hoĩs intelligat̃ Chriſtus hõ, cuius fuit de9 memor in conceptione donando immunitatẽ peccati, & viſitauit in reſurrectione dãdo gloriã immortalitatis, & legitur ammiratiue hoc modo, Homo, Chrũs. Quidẽ.ſ.quã magnũ quid & dignũ per hoc Quod memor es eius faciẽdo eũ immunẽ a peccato. Aut.i.&, Filius hominis.ſ.idẽ ipſe Chrũs qui eſt hõ de homine, vt de9 de deo. Quid eſt.ſ.ſecũdũ quã excellẽtiſſimũ. quid per hoc, Quoniã viſitas eũ, reſuſcirãdo. Minuiſti.q.d. viſitaſti Chriſtũ hominẽ. & per hoc indiguit viſitari. quia tu Minuiſti eũ, per paſſibilẽ naturã: Minoratus enĩ eſt dũ ſe exinaniuit formã ſerui accipiẽs: ergo propter ipſam infirmitatẽ carnis quã dei ſapientia geſtare dignata eſt. & paſſionis humilitatẽ recte dicit̃, Mi-
C nuiſti ab angelis, quia mortalis & paſſibilis, ſed Paulo minus, quia etſi paſſibilis, tamẽ imperabat angelis, & quia ſine peccato erat: ſed poſt ſimilitudinẽ triumphantis, Coronaſti eũ.i.vndiq; circundediſti. Gloria, in reſurrectione & aſcenſione. Et honore.i.in cõceſſu patris. Vel, Gloria.i.claritate immortalitatis. Et honore, quod ſibi flectitur oẽ genu. Et conſtituiſti eũ, vt ſtabilẽ. Super opera. ſed addit, Manuum tuarũ.i.ſuper digniora etiã opera.i.ſuper homines & angelos quæ per excellentiã dicuntur opera manuũ. & non ſolũ conſtitutus eſt ſuper opera vt dignior, ſed etiã Oĩa ſubieciſti ſub pedibus ei9.i.poteſtati eius & dominio vt adorẽt illũ & vereant̃. Poſſet enĩ ſuperior eſſe, & tamẽ oĩbus non dñari. Ideo ait, Subieciſti oĩa ſub pedibus ei9. nulla enim creatura erit nõ ſubiecta, cui primates vt ita dicã ſpũs ſubiciũtur. In eo enim, vel aũt, exponit ſenſum Dauid prophetę quẽ in prędictis verbis habuit, q.d. Dauid ait, Omnia ſubieciſti. In eo aũt, quod ſcriptura Subiecit ei oĩa.i.ſubiecta ei oſtẽdit omnia nihil dimiſit. Nõ ſubiectũ ei.i.nihil excepit de oĩbus. dũ enim dicit omnia nec terrena excipit, nec cæleſtia. Vel ita cõtinua ſecũdũ literam quæ habet Enim.q.d. bene dico orbẽ terrę futurũ ſubiectũ Chrõ, quia In eo, quod ſcriptura dicit, Ei oĩa ſub.i. dicit ei ſubiecta eſſe oĩa.

Nihil dimi.nõ ſubiectum,non mutatur ſententia:quá eandẽ ſententiá alia etiá litera D
confirmat quæ eſt,In eo enim quod dicit omnia ſubiecit,nihil dimiſit ei nõ ſubiectũ.
Nunc aũt.q.d.ſcriptura dicit,omnia ſubieciſti, ſed tamẽ nondũ omnia ſubiecta ſunt
ei.& ideo congrue ſupradixit orbem futurũ ſubiectum.& hoc eſt quod ait, Nunc aũt.
Et ſi ſcriptura dicat omnia,Tamen necdũ videmus omnia ſubiecta ei,voluntate quę
ſubijciẽda ſunt.quotidie enim aliqui ſubijciũtur ei,ſed nõ oẽs qui ſubijciẽdi ſunt ſubij
cientur,donec in iudicio.Diſtingue cũ ait,Nihil dimiſit non ſubiectum.hic vniuerſa
lem ſubiectionẽ.ſ.ſiue voluntariá ſiue neceſſariam deſignat. Cum vero ait,Necdũ vi
demus,&c.hic tantum voluntariam fideliter credentium in eum.

Eum autem qui modico quam angeli minoratus eſt,videmus Ieſum propter
paſſionem mortis gloria & honore coronatum,vt gratia dei pro omnibus guſta
ret mortem. Decebat enim eum propter quẽ omnia,& per quẽ omnia,qui mul
tos filios in gloriam adduxerat,auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſum
mari,Qui enim ſanctificantur,ex vno omnes.

Eum aũt.q.d.necdũ videmus omnia ſubiecta ei,ſed tamẽ pars prophetię iá impleta
eſt,quia Videmus eũ,&c.in quo cõſtat quod cõplebitur alia,& ideo nec doleatis de ad g
uerſis,Eum,inquá,Qui modico minoratus eſt quá angeli,videmus,iam Ieſum.i.ſal-
uatorẽ,& Coronatũ gloria & honore.hoc vtiq; merito.ſ.Propter paſſionẽ,non quáli
bet,ſed Mortis.Hic iam incipit oſtẽdere,nõ pro potẽtia tantũ vel vltione verba Chri
ſti eſſe audienda,ſed pro dilectione qua dilexit nos,vt pro nobis moreretur.Vnde ad-
dit,Vt gratia dei,&c.Vel ita lege,Videmus eũ iam Ieſum,& coronatũ gloria & hono
Augu.contra Maxim inũ. re,qui modico quá angeli minorat⁹ eſt,nõ ſecũdũ naturá humanę mẽtis,ſed Propter
paſſionẽ mortis.Maiores quidẽ angeli poſſunt dici hoĩe,quia maiores ſunt hoĩs cor-
pore,maiores ſunt & animo,ſed in eo tantũ quod peccati originalis merito corrupti-
bile corp⁹ aggrauat ipſum animũ.Natura vero humanę mẽtis qualẽ Chrũs aſſumpſit
quæ nullo peccato potuit deprauari.ſolus maior eſt deus. Propter quid ergo modico
quá angeli minoratus dicatur,aperuit cũ ait,Propter paſſionẽ mortis.Minor ergo an
gelis fuit,nõ propter naturá hoĩs,ſed propter paſſionem mortis.natura vero hominis
Auguſtinus. quæ mẽte rationabili & intellectuali creaturas cęteras antecedit,de⁹ ſolus eſt maior.
Minor ergo angelis fuit corpore,nõ mẽte.Quod aũt videtur tibi nihil magnũ de deo
patre dici,ſi forma ſerui maiorẽ qua maiores videntur angeli,nõ recte cogitas,nec at-
tendis quẽ locũ habeat in rebus humana natura quæ cõdita eſt ad imaginẽ dei,cui ta-
men iniuria facta non eſt.Cũ Chriſtus dicebat,Pater maior me eſt,qui non carni ſuæ
ſolũ,ſed etiá menti quá gerebat humanæ deũ patrem præferebat:quæ tota ſine dubio
forma agnoſcitur ſerui,quoniá ſeruit tota creatura creatori.Vt gratia dei.q.d.minora F
tus eſt ab angelis.& hoc ideo Vt gratia dei.i.ipſe qui eſt gratia dei,quia gratis dat,vel
quia gratis datus eſt nobis,Guſtaret mortẽ.Vel ita,vt ſit ablatiui caſus hoc modo,Vt
Chryſoſto. gratia dei.i.per gratiá dei qua hõ nõ meruit.Ipſe guſtaret,proprie dixit guſtaret,quia
amara eſt mors,vel quia cito tráſijt.Breue náq; interuallũ in illa faciens cõfeſtim ſur
rexit,ſicut qui guſtat breuiter experitur.Guſtaret,dico,Pro oĩbus.ſ.prædeſtinatis quí
per eius mortẽ redẽpti ſunt & ſaluati.Vel Pro oĩbus , hominib⁹ generaliter mortu⁹ ẽ
quia oĩbus preciũ ſuffecit.Ideo proprie dixit Pro oĩbus,quia nõ pro fidelib⁹ tantũ,ſed
pro mũdo vniuerſo mortu⁹ eſt.& ſi eni oẽs nõ credũt,ipſe tamẽ ꝙ ſuũ eſt impleuit.Di
Chyſoſto. cebat ení.q.d.minorat⁹ eſt Chrũs vt guſtaret mortẽ quod cõuenientiſſimũ erat.Dice
bat ení eũ.ſ.deũ patrẽ propter quẽ glorificádũ oĩa facta ſunt,& per quẽ authorẽ Oĩa,
facta ſunt,Qui multos filios,adoptiuos Adduxerat.i.ad ducẽdos pręuiderat In gloriá
æterná decebat Cõſummare.i.perficere in gloria beatitudinis,quod incepit in reſurre
ctione quádo ímortalitatis gloria ſublimatus ẽ,& auctũ eſt in aſcẽſione qñ aſcẽdit ad
dexterá patris:& perficieť in iudicio quando ei oĩa ſubijciẽtur,& erit omnia in oĩbus.
Decebat,inquá,eũ cõſummare Auctorẽ ſalutis eorũ,filiorũ.i.Chriſtũ qui eſt fili⁹ per
naturá,cui⁹ cohęredes erim⁹ qui ſum⁹ adoptiõe filij.Vide quantũ eſt in medio noſtrũ,
& ille fili⁹ eſt,& nos filij ſum⁹,ſed diſtat:quia ille ſaluat,nos ſaluamur:ille ſanctificat
nos ſáctificamur.Modo cõiungit nos ſcriptura,mõ diſiungit.Multos inquit,filios hic
coniunxit,auctorẽ ſalutis eorũ hic diſcreuit.Conſummare,dico,& hoc Per paſſiones

mortis,quæ mors ſanandę noſtrę miſerię conuenientiſſimã fuit,ac valde neceſſaria,
A quia aliter niſi Chriſtus moreretur.ſ.hõ nõ redimeretur & non redẽptus periret.quod
ſi eſſet,fruſtra facta eſſent omnia.cætera enim homini ſeruiunt,hõ deo,nec in aliqui
bus deus glorificaretur,cũ ad hæc omnia facta ſint,falſa eſſet etiã eius prędicatio, de
filijs adducendis.Qui enim,probat quod pro noſtra liberatione decuit Chriſtũ pati.
videtur enim indecens quod author ſalutis pateretur, ſed non dedecet,quia ex deo pẽ
det,& idem ei ſubiectus vt alij homines,& ideo conuenit ei pati opus eſt,& quod op9
fuerit poſtea dicit ibi,Quia ergo &c.q.d.decebat patrẽ cõſummare Chriſtũ per paſſio
nẽ nec dedecebat Chriſtũ pati.Qui enim ſanctificat,prædeſtinatos.i.Chriſtũ Et ſan
ctificantur per eũ.i.nos Omnes,ęquę ex vno deo pendent & ſunt.Ecce iterũ quõ con Chryſoſto.
iungit dicens eſſe ex vno,Item,Intuere quãtũ intereſt,ille quidẽ ſanctificat, nos ſan-
ctificamur.Licet ergo ex vno ſimus verũtamẽ multũ intereſt,Ille.n.eſt ex patre ſecũ
dum deitatem vt proprius filius,id eſt ex eius eſſentia genitus.nos autem adoptiui.

Propter quam cauſam non confunditur fratres eos vocare dicẽs, Nunciabo
nomen tuum fratribus meis,in medio eccleſiæ laudabo te.Et iterum, Ego ero
fidens in eum.Et iterum, Ecce ego & pueri mei,quos dedit mihi deus.Quia er
go pueri communicauerunt carni,& ſanguini,& ipſe ſimiliter participauit eiſ
dem, vt per mortẽ deſtrueret eum qui habebat mortis imperium,ideſt diabolũ,
& liberaret eos qui timore mortis per totam vitã obnoxii erant ſeruituti.Nuſ-
quam enim angelos apprehendit,ſed ſemen Abrahę apprehendit.Vnde debuit
B per omnia fratribus ſimilari,vt miſericors fieret & fidelis pontifex ad deũ.vt re
propitiaret delicta populi In eo enim in quo paſſus eſt ipſe & tentatus,potẽs eſt
& eis qui tentantur auxiliari.

Propter quam,probat quod ex vno ſunt omnes dicens,Propter quã,cauſam,id eſt
quia vtrumq;.ſ.caput & membra ſunt ex eodem,nõ confunditur,vel erubeſcit Chriſtus
licet a peccato immunis.Vocate eos fratres,qui peccando facti ſunt degeneres, dicẽs
in pſalmo,O pater,Nunciabo,vel narrabo,poſt reſurrectionẽ,Nomẽ tuum,id eſt fa-
mam & gloriam deitatis,Fratribus meis,& ego poſitus,In medio eccleſię,vt columna
Laudabo te,vel in medio ec.id eſt in toto orbe circũquaq;,Laudabo te.Attẽde quod
cum dicit non erubeſcit fratres vocare,oſtendit quod non eius naturæ eſt fraternitas
noſtra ſed miſericordiæ & humilitatis.Quod aũt fratres ſimus probat per prophetam
ne putetur nouum.Et iterũ,Authoritate Eſaiæ ſe ex deo eſſe & pendere oſtendit,Ego
Chriſtus vt verus homo,Ero fidens,ſecundum humanitatem,In eũ.ſ.deũ patrẽ quod
non faceret niſi a deo eſſet,Et iterum,eandem ſubiectionem ad deum & humanę na-
turę communitatem nobiſcum demonſtrat dicens,Ecce ego,præſto ſum ſeruire. Et
pueri mei.ſ.apoſtoli & alij fideles quos mihi tanquã capiti membra in vnitate natu-
ræ & gratiæ dedit dominus,& in hoc patet quod ex deo ſunt,quia Ego & pueri com-
municauerunt,carni & ſanguini,& ipſe ſimiliter participauit eiſdem, probauit quod
C decuerit Chriſtum pati,ſi opus eſſet,quod aũt opus fuerit hic demonſtrar, quia pueri
communicauerunt carni & ſanguini.q.d.conſtat quod ex deo eſt ipſe Chriſtus ſancti
ficans & ſanctificati,& ita nõ dedecet eum pati ſit opus,ſed quid fuit opus pati? Ecce
quia Pueri commu.Et hoc eſt quod ait.q.d.ex vno deo ẽ ipſe cũ ſanctificatis, & quia
Pueri,qui ſanctificandi erant,Communicauerunt carni & ſanguini.i.animæ.i. homi
nes erant corruptibiles conſtantes ex corpore & anima,quæ per ſanguinẽ accipitur.
Ergo.i.ideo & ipſe Chriſtus,Participauit eiſdem,id eſt pueris,quia fact9 ẽ puer cõſtãs
ex anima & carne.vel Participauit eiſdẽ,id ẽ carne et ſanguine.ſ.anima.et hoc;Simi-
liter,id eſt ita quod fuit homo paſſibilis et mortalis vt poſſet mori.Ecce vera in Chri
ſto fraternitas,et non ficta humanitas,Vt per mortẽ,ſuam,Deſtrueret eum qui habe Augu. de bapt. par.
bat mortis imperium.i.diabolum authorẽ mortis,quia peccati.ex quo proceſſit mors.
Hoc enim teſtimonio ſatis monſtratur etiam mortem iſtam corporis principe atque
authore diabolo,id eſt ex peccato quod ille perſuaſit accidiſſe.Nec enim ob aliud po
teſtatem habere mortis veriſſime diceretur.vnde ille qui ſine vllo peccato vel origina
li vel proprio moriebatur,dixit,Ecce venit princeps mũdi huius,id ẽ diabolus qui ha

bet poteſtatē mortis,& in me nihil inueniet.ſ.peccati,propter quod hoíes mori fecit D
nihil ergo ínenit diabolꝰ í Chriſto vt moreretur,ſed pro voluntate patris mori Chri
ſtus voluit,non habens mortis cauſá de peccato ſub authore peccati,ſed de obediētia
& iuſtitia factus obediens vſq; ad mortē,per quá nos redemit a ſeruitute diaboli In
cideramus.n.in principē huius ſeculi qui ſeduxit.Adá & ſeruū fecit,& cœpit nos tan
quá vernaculos poſſidere.Sed venit redēptor,& victus ē deceptor.Et quid fecit redē
ptor captiuatori noſtro? Tetendit muſcipulá,crucē ſuá poſuit ibi quaſi eſcá,ſanguinē
ſuū.Ille autē ſanguinē fudit non debitoris,per quod iuſſus eſt reddere debitores. Fu-
dit ſanguinē innocentis,& iuſſus eſt reddere a nocentibus.Ille quippe ſanguinē ſuū
fudit,vt peccata noſtra deleret.Vnde ergo diabolus nos tenebat deletū eſt ſanguine
redemptoris.Nō.n.tenebat niſi vinculis peccatorū noſtrorū,iſtæ erant catenę capti-
uorū. Venit ille,alligauit fortē vinculis paſſiōis,intrauit in domū eius.i.in corda eo-
rū vbi ipſe habitabat,& vaſa eius eripuit.Nos ſumus,vaſa iſta impleuerat ille amari-
tudine ſua,quá noſtro redēptori in felle propinauit.Saluator aūt noſter eripiens va-
ſa eius,& ſua faciens,fudit amaritudinē & ípleuit dulcedine.Participauit ergo pueris.
i.factus eſt hō paſſibilis & mortalis vt ſic vinceret diabolū. Niſi.n.hō eēt qui diabo-
lū vinceret,nō iuſte ſed violenter hō ei tolli videretur,qui ſe illi ſponte ſubiecit , ſed
ſi eū hō vincit,iure hominē perdit,& vt hō vincat,neceſſe eſt vt deus in eo ſit,qui fa- E
ciat eū ſine peccatis eē.Si.n.per ſe hō eēt vel angelus in hoíe facile peccaret,cū vtrá
que naturá per ſe cōſtet cecidiſſe.Factꝰ eſt hō dei filiꝰ hominis filiꝰ paſſibilis & mor
talis.Vt per mortē deſtrueret diabolū,deletis peccatis,per quę ſub illo captiui eramꝰ
per eá dē mortē,Liberaret eos,qui timore mortis,corporalis,Per totá,hác , Vitā erát
obnoxii.i.ſubditi.Seruituti,diaboli & peccati.Hic quiddá mirabile demonſtrat,quia
per quod poteſtatē habebat diabolus per hoc victus eſt,& quæ fuerant arma illi forti
aduerſum mūdū per ea illū Chriſtꝰ percuſſit,in quo magnitudinē virtutis eius & ſol-
lertię íſinuat.Mors.n.erat arma per quę vincebat diabolus,& per eá victus eſt a Chri
ſto.Vnde,Ero mors tua o mors,& per eá liberauit obnoxios ſeruituti . Intuere quátū
bonū operatur mors Chriſti.liberauit eos qui timore mortis obnoxii erant ſeruituti.
Serui ſiquidē erant qui mortē timebant,& omnia patiebantur ne morerētur.nunc aūt
ſancti per Chriſtū ad regnū tranſituri irrident eá.Vñ Apoſtolꝰ,Cupio,diſſolui & eē
cū Chriſto.Vnde & beatꝰ Iob ait,Pellē pro pelle,& omnia quæ habet homo dabit pro
anima ſua Et eſt victoria fidei,quæ vtiq; defuiſſet ſi credentes immortalitas mox con
ſecuta eſſet.Poterat quidē hoc deus dare credentibus vt nec iſtius experirētur corpo-
ris mortem,ſed ſi hoc feciſſet carni quædam felicitas adderetur minueretur autē fidei
fortitudo.Sic enim homines mortem iſtam timent,vt non ob aliud felices dicerent
Chriſtianos,niſi quod mori omnino non poſſent,ac per hoc nemo propter illam bea-
tam vitam quæ futura eſt ad Chriſti gratia feſtinaret,ſed propter renouandam mortis F
moleſtiam delicatius crederetur in Chriſtum,eſſetque fides eneruis & debilis , Quid
magnum eſſet credere videndo nō mori eos qui crederent? Credens enim omnino nō
moriturus.Quáto fortius ita credere,vt ſe ſperet moriturus ſine fine victurum.Exem
plo Chriſti qui poſt mortem reſurrexit in gloria,& beata ſine fine vita viuit. Deſide-
remus ergo vitá Chriſti,quia tenemus pignus mortem Chriſti quomodo non dabit no
bis bona ſua qui paſſus eſt mala noſtra? In terris iſtis,í ſeculo iſto maligno quid abū
dat niſi naſci laborare & mori? hæc ſunt mercimonia regionis noſtræ,ad tales merces
mercator ille deſcendit,& quia oís mercator dat & accipit,dat quod habet & accipit
quod nō habet,ēt Chriſtꝰ in iſta mercatura dedit & accepit.Sed quid accepit.Quid
hic abundabat,niſi naſci,laborare & mori,& quid dedit? Renaſci,reſurgere & inęter
nū regnare.O bone mercator gratias agimꝰ,quia emiſti nos,ſáguinē tuū bibimꝰ, euá
geliū legimꝰ iſtēm nēm ſerui tui ſumꝰ,creatura tua ſumꝰ,feciſti,nos redemiſti nos.E-
mere pōt quis ſeruū ſuū,creare nō pōt:dñs aūt Chrūs & ſeruos ſuos creauit vt eſſent,&
redemit per mortē ne ſemper captiui eſſent:ſicut & mortē guſtauit ,vt timorē mortis
fideles vincerēt.Vt.n.medicꝰ nō hñs neceſſitatē ex cibis qui ægroto præparátur gu-
ſtare,ſed ille cōſulēs ei vel cōſolás eū,primū de cibis illiꝰ deguſtat vt perſuadeat ægro
to prōptiꝰ illos cibos accipere,ſic ēt dñs cū oēs hoíes mortē timerēt perſuadēs eis vt ſi
dutialiter ad mortē accederēt,& ipſe guſtauit mortē,nullá mortis hñs neceſſitatē. Vel

A ita,Et liberaret,& agit de timore pœnæ quo Iudæi ſub lege ſeruiebant, quos euacua-ta lege per gratiam legis onere & ſeruili timore liberauit.q.d.factus eſt Chriſt⁹ hō, vt per mortem deſtrueret diabolum,& per eandem mortem legem euacuaret,vt ea ena cuata, Liberaret eos.i.Iudæos liberos faceret per grām,Qui timore mortis,corporis vel aïæ.Per totā vitā obnoxij erant ſeruituti,legis.i.timore pœnarū ſerui erant legis, quia timore pœnarū corporis vel aïæ ſeruabāt legē,quos Chrūs liberauit vel ab īfer no vel a iugo legis.Nūquā.n.q.d.participāt eis,vt hoïes ſc̄tificaret & liberaret,& re-cte hęc cauſa apponit̄,quia ſi nō eſſet eos liberatur⁹,nō eis participaret quod in ange lis apparet,quia nuſquā apprehendit angelos.i.in nulla ſcriptura legitur apprehēdiſ ſe angelicā naturā vt angelos redimeret.Sed,hoc legitur,Quod ſemē Abrahæ.i. car nē de Abrahā vt filios eius ſaluaret.nō dico aſſumpſit,Sed apprehendit.q.d. lōge fu-gientem conſequens in quo humanæ naturæ dignitas intelligi poteſt & mīa & gratia qua hoc facit:& cura quā de nobis habuit.fugientē quippe ante ipſum humanā natu-rā & lōge fugiētē,longe.n.eramus,inſecutus apprehēdit.non angelicæ naturæ data ē hæc dignitas vt deus ei in vnā perſonā iūgeretur,& re vera magnū & mirabile & ſtu-pore plenum eſt carnem nr̄am ſurſum ſedere & adorari ab angelis & archangelis,hoc ergo ſępius in mente verſans exceſſum patior magna de gn̄e hūano imaginās. Vn̄.ſ. quia ſemen Abrahæ apprehendit,Debuit ſimilari per omnia fratribus,vt.ſ. paſſibilis vt mortalis eſſet.& cætera hmōi in quibus ſimulatus eſt fratribus.ſ.quod natus, ꝙ edu catus,quod creuit,quod paſſus eſt & mortuus,qui ſupra paternæ ſubſtantiæ figura di-ctus eſt debuit ſimilari duo,ideo vt Fiet,actu miſerendi,Miſericors,quod erat in natu ra.Et fidelis.ſ.nullū fallēs.Pōtifex.i.mediator & pons,Ad deū,ſeipſum offerēs ei ſa-crificiū vt Repropitiaret.i.prope vocat⁹ remoueret, Delicta populi,qui bene pōt hoc facere.In eo.n.in quo paſſus eſt ipſe.i.in inferiori ſubſtātia.ſ.in carne in qua paſſus ē a Pilato.Et tētatus,a diabolo. Vel expertus. Alia litera. Potens eſt & eis qui tentātur auxiliari.De incarnato hoc dicit qui in carne quā ſuſcepit multa ſęua paſſus eſt,nouit ꝙ per experimētū quæ eſt iſta tribulatio & tentatio patientiū,nō ſicut deus ſolū nouit paſſiōes nr̄as ſed etiā ſicut hō cognouit per experimentū,per hoc.ſ.ꝙ tentatus & paſ-ſus multa nouit cōpati.licet quidē impaſſibilis ſit ſecūdū quod deus. Et eſt ſenſus,Pō tens eſt eis auxiliari qui tentant̄.i.cū multa alacritate protēdit manū ad cōpatiēdū ten tatis,perfecteq; nouit id facere.Nota quod ait,Tētat⁹,tētat quidē de⁹, tentat hō,tētat diabolus.Tentat deus vt probet:diabolus vt decipiat:hō vt ſciat quod neſcit.

Chryſoſt.

Ambroſius

CAPVT III.

C Vnde fratres ſancti, vocationis cæleſtis participes conſiderate apoſto lum vt pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum,qui fidelis eſt ei qui fe-cit illum,ſicut & Moyſes in omni domo eius. Amplioris enim gloriæ iſte præ Moyſe dignus eſt habitus,quāto ampliorem honorem habet domus,qui fabricauit illam.Omnis nanque domus fabricatur ab aliquo.Qui aūt omnia creauit deus eſt.Et Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius tanquā famulus in teſtimonium eorum quæ dicenda erant.Chriſtus vero tanquam fili⁹ in domo ſua.Quæ domus ſumus nos ſi fiduciam & gloriam ſpei vſque ad finem firmam retineamus.Quapropter ſicut dicit ſpiritus ſanctus, hodie ſi vocem ei⁹ audieritis nolite obdurare corda veſtra,ſicut in exacerbatione ſecundum diē tē-tationis in deſerto:Vbi tentauerunt me patres veſtri, probauerunt & viderunt opera mea quadraginta annis. Propterea quod infenſus fui generationi huic,& dixi, ſemper hi errant corde.Ipſi autem non cognouerunt vias meas,quibus iu-raui in ira mea ſi introibunt in requiem meam.

Vn̄ &c.ex oībus ſuperioribus infert,id eſt quia potens,& quia pro nobis paſſus, & quia pōt auxiliari. Vn̄,o vos Fratres ſancti participes vocationis cæleſtis.i. vocati ad cæleſtia.i.ad cæleſtem hæreditatem habendam cum Chriſto.Conſiderate,diligendo; & quę pręcipit operando.Ieſum Chriſtum.Alio enim non egemus Apoſtolorū.ſ.quē nobis deus miſit,Et pontificem.ſ.per quem itur ad deum.Idem eſt enim pontifex qui

mediator.pontifex dico,Confeſſionis noſtræ.ſ.quem nos confitemur. vel Confeſſiōis D
id eſt fidei.ſ.in quem credimus,Qui fidelis &c.Hic incipit cōparare Chriſtum Moyſi
ſicut ſupra comparauit eum prophetis & angelis.Moyſi vero ita comparat , vt ſit præ
Moyſe fidelis,quia nō ſuá ſed patris gloriam quæſiuit:non eius mandata abſcondit.
Moyſi ergo eum conferens,ait,Qui Chrũs,Fidelis,eſt ſecũdũ hoīem , Ei.ſ.deo patri.
Qui fecit eum ex ſemine Dauid ſecũdũ carnē:fidelis eſt dico,Sicut & Moyſes, fidelis
fuit.In omni.i.in tota Domo,Iudæorũ.quæ domus eſt,Eius.ſ.patris vel Chriſti non
Moyſi,quia Moyſes miniſter fuit non dn̄s.Vel ita,Qui,Chrũs Ieſus.Fidelis eſt ei qui
fecit illũ.ſ.deo patri non tátũ in quadá,ſed In omni domo,Iudæorũ.ſ.& gentium: ſi-
cut Et Moyſes fidelis,fuit in vna.Et in omni domo dico,Eiꝰ.ſ.patris vel Chriſti.Am
plioris.n.q.d.quia Chrũs fidelis fuit effectus indicat quia Iſte,ſcilicet Chrũs, Habitꝰ
eſt dignus gloriæ,vt Moyſes,quia etiá habitus eſt dignus amplioris,gloriæ,Prę Moy
ſe,id eſt quam Moyſes.Vel,Habitus eſt dignus amplioris,quá Moyſes.Ipſe dico ens,
præ Moyſe,in merendo quia plus meruit quá Moyſes, & táto amplioris gloriæ dignꝰ
eſt.Quanto habet ampliorē honorē domꝰ.i.in domo vel de domo facta.ille Qui fa-
bricauit illá,vt dn̄s quam qui diſpēſat in ea vt famulus.quod de ſpirituali domo intel
ligendũ eſt.ſ.non de templo vel tabernaculo ſed de populo. Et nota quod non dixit
quidem Moyſes eſt ſeruus,Chriſtus vero eſt dominus,ſed latenter hoc ſignificauit.Si
enim domꝰ erat populus,ipſe autem erat de populo.igitur erat de domo: & nobis vſus
eſt dicere de ſeruo,ille eſt de domo illius.Omnia nanq;.q.d.fabricauit dico. Et recte,
per ſe enim non poteſt fieri,ſed ab aliquo.Omnis nanq; domus fabricatur ab aliquo,
an ideo a Chrō?vere,quia deus eſt qui oia creauit.Et ſi oia,ergo & domum.Et hoc eſt E
quod ait.Qui aũt.q.d.domus ſit ab aliquo,Qui aũt,& domũ, Et oia creauit,deus eſt,
vtriuſq; enim domus.ſ.quá rexit Moyſes & Chrũs factor eſt deus quē conſtat præ om
nibus eſſe:ita Chrũs quia deus eſt & creator præ Moyſe eſt,Et Moyſes, oſtendit Chri
ſtum dignũ ampliori gloria quam Moyſes,quia Chrũs fabricator eſt domus nō Moy-
ſes.Hic alia rōne idē oſtēdit,quia Chrũs filius.Moyſes famulꝰ eſt qui & carnalia car-
nalibus tradebat . Chriſtus vero ſpũalia.q d.ideo etiam amplioris gloriæ vel gratię
dignus eſt, Et.i.quia Moyſes quidē fidelis erat in tota domo,nō ſua:ſed Eius.ſ.dei pa
tris vel Chriſti,Tanquam famulus,qui non adeo diligit domũ ſicut ille cuius eſt pro-
pria.& hoc non vt gratiam daret,Sed in teſtimoniũ eorũ quę dicēda erant.i.vt teſtare
tur ea quæ cōueniebant dici carnalibus qui nōdũ ſpũalia capere poterát. Chrũs vero,
fidelis eſt,Tanquá filiꝰ,qui hæres eſt,In domo,cũ ipſo patrę,Quæ domꝰ,Chriſti, Su
mus nos renati,Si fiduciá ſpei.i.ſpē cũ fiducia.ſ. nō dubiá,Et glorioſam ſpē.ſ. quæ eſt
de cęleſti iucũditate,Retineamꝰ firmá.i.perdurátē Vſq; ad finē vitæ,qn̄ habebit̃ quod
mō ſperat̃.Quapropter,ſicut ſupra cũ præ angelis & prophetis Chrũm cōmēdaſſet in
multis,ſubintulit nos oportere ſeruare quæ ab illo audiuimus,ita nũc cōmendato etiá
ipſo prę Moyſe.Hic incipit terrere ne ſint increduli Chrō per patrũ ſimilitudinem, &
poſt ne amittá requiē,bládit̃ etiá per opportunitatē tēporis.q.d.nos ſumꝰ domꝰ dei.
Quapropter.ſ.quia hoc mō ſumus Chriſti. Videte fratres ne forte &c.Hucuſq; verbo F
rũ ordo dirigit̃.Vel talis pōt eſſe verborũ ordo.Quapropter.ſ.quia ſumꝰ Chriſti, No
lite obdurare corda vr̃a,& ita hoc dico,Sicut dicit ſpũs ſanctus,in Dauid.Hodie.i.in
tempore gr̃æ,quod præſens erat Dauid ī ſpũ,Si vocē eiꝰ.ſ.Chriſti per ſe loquētis, Au
dieritis,quod vere erit.Nolite ob.c.v.Aliqn̄.n.audiſtis vocē illiꝰ per moyſen,& obdu
raſtis corda vr̃a.per pręconē locutꝰ eſt,qn̄ obduraſtis corda:per ſe nũc loquit̃.Molle-
ſcát ergo cor.v.qui precōes an̄ ſe mittebat ipſe vēire dignatꝰ eſt,ore ſuo hic loquit̃,qui
loquebat̃ per ora propharũ.ſi ergo tũc duri fuiſtis,mō eſtote molles. Nolite ob.c.v.di
co agētes ſicut pr̄es vr̄i fecerũt,In exacerbatiōe,facta ſecũdũ diē.i.in die Tētatiōis,fa
ctę In deſerto.i.ſicut pr̄es veſtri obdurati ſunt in die tētatiōis,hoc eſt vna die de exa-
cerbatiōibus,quæ tētatio facta eſt in deſerto,vbi magis eguerunt auxilio: ita & vos in
deſerto huiꝰ mũdi cauete ne tētetis deũ,ne pereatis ſicut illi in deſerto qui deũ tētaue-
Auguſtinus in pſal. cxliiii runt.Recolitis certe fratres ꝙ ille pplũs tētauerit deũ,& acceperit diſciplinā, & rectꝰ
ſit ī deſerto táquá ab optīo ſeſſore frenis legũ,& pręceptorũ nō deſiſtēte ēt emēdatio-
nis virga qua percuſſi ſunt pro amaricatiōe.Hiſtoria eſt ſatis nota de eo,quod miſerũt
exploratores videre terram, & cum audirent ex eis ibi eſſe inexpugnabiles , & gigan-

tæ ſtaturæ viros obliti virtutis dei totiens probatæ,dixerunt,Redeamus in Aegyptũ
A ad ollas carnium.vnde iurauit dñs quod non intrarent in terram promiſſionis quæ eſ
ſet eis requies laborum,& ſic omnes perierunt præter duos.ſ.Caleph & Ioſue.Et ſciẽ-
dum quod in hac ſerie tres requies cõmemorat,duas ſignificantes,& tertiam ſignifica
tam,vnam ſabbati quo requieuit dñs.Secũdam in Palæſtina. Tertiam veram quæ in
cælo eſt,de qua hic dicit , loquens ad veros Iſraelitas dicens fidelibus qui Chriſtum
loquentem erant audituri,nolite eſſe duri Chriſto loquenti ſicut ſpũs præmonuit lo-
quens in Dauid,ne ſimilia patribus veſtris patiamini,qui per Moyſen vocem dñi tũc
audierunt.vos autem modo per ipſum Chriſtum.Et hoc eſt quod ait,Nolite obdura-
re corda veſtra ſicut in exacerbatione ſecundũ diẽ tentationis in deſerto,vbi.i. in quo
deſerto,Tentauerunt me,ſpũm ſanctum.ſ.qui in Dauid loquebatur,Patres veſtri,ſe-
cundũ carnem videte ne ſecũdũ ſpũm:patres veſtri erant ſecundũ carnẽ:ſed ſi nõ imi
tatis fueritis,patres veſtriſecundũ ſpũm non erunt.Et probauerunt,me.i.probabilem
inuenerunt,Et.i.quia,Viderunt &c.Vel probauerunt.i.curioſitatis cauſaexquiſierunt
an poſſem,Et viderũt,oculis,Opera mea,magnæ virtutis.Quadraginta annis,in qui-
bus me omnia poſſe experti ſunt.Propter quod.ſ.quia tentauerunt , Fuit offenſus,vel
inoff.i.valde & implacabiliter iratus.Vel,Proximus,adhibendo correctionis flagel-
la,Generationi huic,tuam malæ.Et dixi,de illis,Semper errãt corde.i.ex propria de
liberatione quia ſerio peccant,Ipſi vero.q.d.Ego ſic monebam per prophetam, ſed li
cet ſic monerẽ,tamen ipſi non cognouerunt vias meas.i.noluerunt cognoſcere opera
mea:& iõ,Si introibunt in requiem meam.ſ.terræ promiſſionis.Apoſiopeſis.i.non in
trabunt.Hoc dico,Sicut iuraui.i.firmiter ſtatui,In ira mea.i.quando iratus fui. Iurat
B enim quandoque nõ iratus.iraſci tamen dicit per figurá quæ dr antropoſpatos.

Videte fratres , ne forte ſit in aliquo veſtrum cor malum incredulitatis diſce-
dendi a deo viuo. Sed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies donec hodie
cognominatur , vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati . Participes enĩ
Chriſti effecti ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſque ad finem firmũ reti-
neamus,dum dicitur , hodie ſi vocẽ eius audieritis nolite obdurare corda veſtra
quẽadmodum in illa exacerbatione . Quidam enim audientes exacerbauerunt,
ſed non vniuerſi qui profecti ſunt ab Aegypto per Moyſen . Quibus autem in-
fenſus eſt quadraginta annis?Nonne illis qui peccauerunt,quorũ cadauera pro-
ſtrata ſunt in deſerto?Quibus autem iurauit non introire in requiem ipſius, niſi
illis qui increduli fuerunt?Et videmus quia non potuerunt introire in requiẽ ip-
ſius propter incredulitatem.

Videte &c.q.d.quia propter incredulitatem patribus veſtris requies negata eſt : er-
go videte o Fratres ne forte,quaſi dicat quod facile poteſt contingere ſit:in aliquo ve
ſtrum.In aliquo dicit quia de multis non dubitat quin perfecti ſint inter eos . ſit in- Chryſoſt.
quam,Cor incredulitatis,id eſt cor incredulum vt putetis Chriſtum non ſufficere ſine
lege quod eſt Malum,quia ſic ruit homo in multa peccata. Infidelitas enim malignã
C vitam procreat, ſic anima in profundum malorum veniens contẽnit,nec hoc leue eſt,
quia hoc eſt diſcedere a deo.& hoc eſt Chriſtum tentare.Vnde ſubdit, Hoc eſt cor di-
ſcedendi a deo viuo.q.d.a quo qui diſcedit vitam perdit,quia in eo ſolo vita eſt i con-
tra,qui accedit vitam inuenit.Sed potius adhortamini,de incremento virtutum,Noſ
metipſos,alij alios,vel vnuſquiſq; ſeipſum,Per ſingulos dies donec.i.quandiu.Cogno
minatur hodie.i.tempus gratiæ de quo agebat propheta ſuperius in pſalmo , quia non
minus modo patratur credentibus gratiæ ad ſalutem quam ipſo præſente Chriſto . Si
quis enim peccat,vſquequo eſt hodie poteſt reuerti.Nemo ergo deſperet dum viuit.
Adhortamini dico,vt Non obduretur quis ex vobis fallacia,diaboli ente cauſa Pecca
ti.Sciatis enim ꝙ diabolus fallit eum qui obduratur,vnde poſt cadit in peccatum.Par
ticipes enim.q.d.debetis hortari vos & nõ eſſe duri,quia non eramus facti ſumus per
gratiá. Et hoc eſt quod ait , Participes enim Chriſti.i.habẽtes partem cum ipſo Chrõ
in hæreditate,Effecti ſumus per gratiam,qua vniti ſumus ei vt membra capiti , Ipſe Ambro.
enim eſt caput noſtrum,& nos membra eius facti ſumus.participes dico , Tamen,hac

conditione,Si,nos,Vſq; ad finem,vitæ,Retineamus firmũ,vt nunquá deſeram⁹,Ini- D
Remigius. tiũ ſubſtantiæ eius.i.fidem quę eſt initiũ bonorũ per quá in nobis exiſtit deus per quá
deificamur,& diuinæ ſubſtátiæ participamus.Retineamus vſq; ad finẽ,dico,Dũ.i.quá
diu dicitur nobis,hodie ſi vocẽ eius audieritis nolite obdurare corda vẽa quẽadmodũ
ſua.ſ.obdurauerunt patres.In illa exacerbatione,hoc.ſ.de patribus addidit,vt per pa-
tres eorum deterreat eos.Quidá.n.q.d.Nolite obdurare vt patres in exacerbatiõe: &
Ambroſius bene hoc dico quia quidam illorum,Audientes,vocem dei in deſerto de requie in ter-
ra Palęſtina futura,Exacerbauerunt,deũ.i. increduli & duri fuerunt, & ideo perierũt.
Hoc iõ dicit,nequis putet ſatis eſſe audire de requie,quia & illi omnes audierũt,ſed nõ
omnes peruenerunt,ſed quidá qui nõ exacerbauerũt:de quibus ſubdit, ſed Nõ vniuerſi
i.nõ oẽs exacerbauerũt vt Caleph & Ioſue.& his ſimiles.Non oẽs dico, Qui profecti
ſunt ab Aegypto per Moyſen,ita vos a tenebris vitiorũ & ignorátię profecti eſtis per
Chriſtum.Quibus autem,horum ſupradictorum,ſcilicet vel exacerbantibus, vel nõ,
infenſus eſt.Quadraginta annis,hunc numerum annorum iterum commemorat,quia
hoc numero notatur tota vita noſtra.Quadragenarius.n.indicat integritatem ſeculo
rum.Infenſus ergo,dicitur illis,Quadraginta annis,quia iraſcitur vitæ ſuæ vſq; in fi-
nem peccantibus.Deinde ſubdit reſpondens ſuæ interrogationi, Nonne infenſus eſt,
illis Qui peccauerunt?q.d.non eſt dubium.Quorũ cadauera,ſine ſepultura,Proſtra- B
ta ſunt,beſtijs & auibus,In deſerto.q.d.In hoc apparet ira dei,& ideo vobis impunita
tem nõ promittatis,ſi increduli fueritis.Quibus autem.q.d.non ſolũ proſtrauit incre
dulos ſed etiam iurauit quod non intrarent in requiẽ. Et hoc eſt quod dicit ſub inter-
rogatione.Quibus autem iurauit non introire,vel vt nõ introirent in requiẽ ipſius æ-
ternam quæ ſignificabatur per terram promiſſionis,Niſi illis qui increduli fuerunt,do
mino promittenti,illis vtiq; & non alijs . Et videmus.q.d. iurauit dñs non introire in
requiẽ,Et ita videmus.i.aperte ſcimus eueniſſe.Quia non potuerunt,illi , Introire,in
requiẽ æterná,ſicut nec & in terrá promiſſionis.& hoc,Propter incredulitatẽ. Et quia
illi perdiderunt requiem propter incredulitatem?

CAPVT IIII.

Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi ne requiem
eius,exiſtimetur aliquis ex nobis deeſſe.Etenim & nobis nunciatum
eſt quemadmodum & illis,ſed non profuit illis ſermo auditus nõ ad
mixtus fidei ex his quæ audiuerũt.Ingrediemur enim in requiẽ qui
credidimus,quemadmodum dixit,Sicut iuraui in ira mea,ſi introibunt in requiẽ
meam.Et quidem operibus ab inſtitutione mundi perfectis. Dixit enim in quo-
dam loco de die ſeptima ſic.Et requieuit deus die ſeptima ab omnibus operibus F
ſuis.Et in iſto rurſum,Si introibunt in requiem meam.

Timeamus ergo.q.d.ſi non amore vel timore hoc faciamus.Timeamus,inquá,Ne
forte aliquis ex nobis exiſtimetur , vero iudicio & ſi impudenter præſumat deeſſe a re
quie.& hoc,Relicta pollicitatione introeundi in requiẽ eius, veram,quá terrá promiſ
ſionis ſignificauit, id eſt per hoc quod relinquatur & cõtẽnatur promiſſio dei qua pro
miſit intrare in requiem cæleſtem, vel quá in baptiſmo deo facimus:quæ ſeruata facit
nos intrare in requiem.Et enim quaſi dicat.Dico timeamus & merito,quia non poſſu
mus nos excuſare,quaſi de non dicta re.Et enim &c.Vel ita continua,quaſi dicat dico
timeamus nequis ex nobis quaſi ad nos pertineat,& recte. pertinet enim ad nos . Et e-
nim & nobis,tempore gratiæ , Nunciatum eſt,de æterna requie per filium, Quem-
admodum , per famulum nunciatum eſt de terra & cœleſti per figuram terræ pro-
miſſionis , & ingrediemur credendo ſicut illi perdiderunt non credendo. Vnde
ſubdit , Sed non &c . quaſi dicat illis nunciatum eſt. Sed non profuit illis ſermo
pro miſſus requie. Auditus,tantum quia, Non,fuit,Admixtus fidei,id eſt,quia non
fuit creditus vt ſermo & fides ſimul iungerentur. Non fuit creditus dico,Ex his , id ẽ
propter hęc,Quæ audierunt,ab exploratoribus,id eſt propter hęc quæ audierũt ab ex
ploratoribus qui mala retulerunt non crediderunt . Egreſſi enim de Aegypto cum
multam viam perábulaſſent,& multa iudicia virtutis dei accepiſſent i Aegypto, i ma

ri rubro.in eremo conſiliũ fecerunt mandare ſpeculatores qui deberent inſpicere natu
rá terrę.illi vero eũ perrexiſſent reverſi ſunt,provinciá quidẽ magnorũ fructuũ virorũ
A inexpugnabiliũ & fortiũ procreatricem eſſe dicentes:quibus auditis obſtupuerũt, qui
eos miſerant non credentes verá dei promiſſionẽ.Vel ita,Non profuit illis ſermo nõ
admixtus fidei,ſumptę,Ex his quæ auditus,a domino per Moyſen promittentẽ eis ter
ram promiſſionis.Ingrediemur enim.q.d.vobis annunciatũ eſt de requie,& hoc indi-
cat effectus.Ingrediemur enim.Vel ita continua, Vere illis qui non crediderunt non Remigius
profuit ſermo,quia nobis qui credimus prodeſt.Ingrediemur enim nos qui credidimꝰ
in requiẽ,veram.Nos qui credidimꝰ ingrediemur,Quemadmodũ,ex oppoſito,Dixit,
ſpiritus ſanctus in pſalmo,de incredulis per quod patet quod qui credunt intrabunt.
Quid dixit?hoc.ſ.Si introibunt in requiem meá. Apoſiopeſis.i.non intrabunt.Sicut
iuravit in irã,Illi enim nec Palęſtinam nec in verá requiẽ introierunt.nos aũt introi-
bimus in veram requiẽ.Et quidem.Quia dixerat nunciatũ eſſe de requie dicit,quãdo-
ſ.& ante legem poſt perfectionem operũ.ſ.ſex dierum , per requiẽ ſabbati,& ſub lege
quando per terrá promiſſionis deſignabatur,& in tẽpore gratię ſpiritu ſancto dicente
in David.Hodie &c.q.d.nunciatũ eſt de requie illa, Et ſic quidẽ,in illius requiei deſi
gnatione,Dixit,ſpiritus ſanctus,quando nondũ erat cõpletio illius verę requiei & ſi-
gnificatę,quia ea nullus adhuc poſitus erat,In quodam.ſ.egregio,Loco,ſcripturæ,De
die ſeptima,per quam ſignificatur æterna requies.Et requievit deus,a nova operatione
cessando,Die ſeptima ab oibus operibus ſuis,vt iam non nova crearet opera, ſecundũ
B ſpeciem vel materiá , ſed de materia tunc facta & ad ſimilitudinẽ tunc factorum ope-
raretur.Requievit dico,Operibus perfectis,poſt quod poterat requieſcere quæ fecit in
choando,Ab inſtitutione mundi.i.ex quo mundus cœpit inſtitui quia ipſe omnia fe-
cit.Notandum quod dicit operibus perfectis , quod fuit facto homine pro quo omnia
facta ſunt,& ipſe ad deũ glorificandũ factus eſt.Requievit deꝰ die ſeptima.Sex eni die
bus fecit deus omnia in materia vel ſimilitudine vt poſtea nihil fieret niſi de materia
ibi facta,vel ad ſimilitudinẽ factorum.Septima quievit,quæ ſignificat veram requiẽ,
ſic &.vi.ætate homo Chriſtus natus eſt in mũdo ad laborẽ,Et ſexta die,& ſexta hora
diei paſſus eſt.Septima vero die in ſepulcro quievit,ſic & nos dũ ſub operibus ſex die-
rum vivimus operamur,inde exeuntes quieſcemus vel eodẽ verborũ ſenſu manẽte ita
põt legi,vt ſit ibi enim,Dixit enim,& ſubintelligitur nunciatũ eſt,hoc modo,Et qui-
dem.q.d.nunciatũ eſt de illa requie,Dixit enim,ſpiritus ſanctꝰ,In quodá loco de die
ſeptima ſic & requievit de die ſeptima ab oibus operibus ſuis,nõ mutantur hęc.Et at-
tẽde quod hic agit de pria requie quę ſignificat.Et in iſto.q.d.ibi tágit ſpũs ſanctus de
vera requie per ſignũ & figurá Septima die.Et ĩ iſto rurſum loco,dicit ſpiritus ſanctꝰ,
de eadem vera requie per ſignũ & figurá requiei terrę promiſſionis.Si introibunt.i.nõ
introibunt,In requiẽ meam.ſ.in terrá promiſſionis , quæ ſignificat verá requiẽ quam
C Moyſes promiſerat ſub figura.Et nota quod hic agit de ſecunda requie quę ſignificat.
Quoniam ergo,Diligenter attende prædicta & ordinem ſequentiũ.Ecce bis.ſ.per diẽ
ſeptimá & per terrá promiſſionis requies cæleſtis ſignata eſt & promiſſa.& quia hoc ẽ
ergo Iterum,vel rurſum.i.ſub eiuſdẽ requiei deſignatione Terminat , ſpiritus ſanctus
& diſtinguit,Diem quendá,quo prænunciata impleantur.i.tempus gratiæ,Egregium
ſ.in adventu Chriſti,Dicendo in David,hodie,quia David futuris tempore gratię re-
præſentat verba patribus dicta.& hoc poſt Tantũ temporis,ex quo illa patribus dicta
ſunt,In deſerto,vnde patet non de terra promiſſionis agi,quę iam dudum habebatur.
In hoc enim patet quod hæc eſt alia requies de qua dicit David , hodie , quam illa ad
quam Ioſue duxit.Sicut iam &c.q.d. Quod terminat diem quandam dicendo hodie
Sicut iam ſupradictum eſt hodie.i.tempore gratiæ. *Si vocẽ eius audieritis*,ſicut vere
audieritis,Nolite obdurare corda veſtra,quemadmodum fecerunt patres in illa acer-
batione.Et nota quod dicendo,Diem quandam & hodie, agit de tertia requie ſignifi-
cata,& quando datur:quamvis obſcure quæ per Chriſtum credentibus promiſſa eſt da
ri.ideo terminat diem intrationis.

Quoniam ergo ſupereſt introire quoſdam in illam, & hi quibus prioribus an
nunciatum eſt non introierunt propter incredulitatem, iterum terminat diẽ quẽ

dam hodie in Dauid dicendo poſt tantum temporis, ſicut ſupra dictum eſt. Hodie ſi vocem eiꝰ audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Nã ſi eis Ieſus requiem præſtitiſſet, nunquã de alia loqueretur poſthac die. Itaq; relinquitur ſabbatiſmꝰ populo dei. Qui enim ingreſſus eſt in requiem eius, etiam ipſe requieuit ab operibus ſuis, ſicut & a ſuis deus. Feſtinemus ergo ingredi in illam requiem, vt ne in idipſum quis incidat incredulitatis exemplum. Viuus enim eſt ſermo dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus. D

Quoniam ſupereſt.i.reſtat poſt promiſſionẽ, Quoſdam.ſ.egregios, Introire in illã, ſ.requiem æternã, quæ ſignificatur per terram promiſſionis, & niſi videret intraturos quoſdã non terminaret diem. Dauid nẽpe licet eſſet ſub lege, mente tamen poſitus in tẽpore gratiæ dicens hodie, tertio nũciat requiem, illo tẽpore conſummandã. & quaſi aliquis quęreret qui opus erat illis dicere. Nolite obdurare corda veſtra. Reſpond. ſubdens, valde opus erat. Et.i.quia Hi quibus prioribus nunciatũ eſt, non introierunt in veram requiẽ quã terra promiſſionis deſignabat, ad quã etiã non peruenerunt. & hoc, Propter incredulitatẽ, ſuã.ſ. Vel alio verborum ordine poteſt legi hęc litera. Quoniã ergo.q.d. & hoc & illo mõ promiſſa & ſignata requies cęleſtis: ergo ſupereſt, Quoſdã introire. Et quoniã, hoc eſt & quia hoc nõ ſufficit ad inferendũ quod illaturꝰ eſt addit aliud.ſ. Et hi. &c. vt ex his duobus tertiũ neceſſario inferatur hoc mõ.q.d. & quia hoc eſt.ſ. Quoniam ſupereſt quoſdã intrare. & quia hi, Quibus prioribus nunciatũ eſt nõ introierũt propter incredulitatẽ, ideo determinat diẽ quendã, quia neceſſariũ erat. Dicendo, in Dauid hodie, Poſt tãtum tẽporis, ex quo illa dicta ſunt patribus & filij Iſrael in terram promiſſionis intrauerãt, vnde patet, quod hęc eſt alia requies. Sicut &c. quę nõ mutantur. Nã ſi.q.d. Vere hęc eſt alia requies quã illa ad quam duxit Ioſue. Nam ſi illa eſſet, nõ loqueretur Dauid de alia, ſed locutus eſt. ergo certũ eſt eſſe aliã ad quã Chriſtus duxit, quæ per illã in Palęſtina ſignabatur. Et hoc eſt quod ait, Nã ſi eis &c. Vel ita continua. Vere ſupereſt quoſdã introire, ſicut Dauid terminat, Nã ſi eis.i.filijs Iſrael. Ieſus.i.Ioſue qui duxit in terrã promiſſionis, Preſtitiſſet.i.ſi ipſe præparans vt dux dediſſet, Requiẽ, veram. Nunquã, nullo tẽpore. Poſt hac.i.in præſenti tempore, Loqueretᷣ, ſpiritus ſan. in Dauid. De alia die.i.de tẽpore gratię.q.d. quo deberet dari. Vel nunquam poſt loqueretur de alia.ſ.requie pręter terrã promiſſionis, dicẽdo Hac die, qui ſupradixit hodie, ſed locutꝰ eſt de alia. Itaq; relinquitur.i.reſeruatur a deo promittẽte, Populo dei, futuro. Sabbatiſmꝰ.i.plenę quietis feriatio & iocũditas ſignificata per ſabbatũ quo requieuit dñs, & in lege obſeruabatur. Tunc ergo enim pefecte vacabimus gratia maiore referti, & deo pleni. Et ſciemus perfecte quia ipſe eſt deus: ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quid erit in fine ſine fine, nã quis alius noſter eſt finis, niſi peruenire ad regnũ cuius nõ eſt finis? & vere requies perfecta eſt quã dominus promittit, quę & per requiẽ ſabbati figurata eſt. Qui enim ingreſſus eſt in requiẽ eius dei.i.quã deus promittit, & dat ſuis, Ipſe requieuit ab operibus ſuis, quibus hic laborauit: ita perfecte. Sicut deus ab operibꝰ ſuis. Et quia hoc, & vera requies: Feſtinemus ergo ingredi, per fidẽ & bona opera, In illam requiẽ vt ne quis.i.vt nõ aliquis noſtrũ, Incidat in idipſum exẽplũ incredul.i.in eãdẽ incredulitatẽ in qua patres fuerũt, quę eſt vobis exẽplũ. vnde peiꝰ eſt niſi caueatis. Vel Incidat i idipſum inc. exẽ.i.i pœnã talẽ qualẽ illi per incredulitatẽ meruerũt. Exẽplũ aũt dicit vt mẽtẽ noſtrã illic habeamus, ne ſimiliter excidamꝰ. Et vt magis terreat addit, Viuus enim eſt.q.d. debemꝰ feſtinare in illã requiẽ & cauere nobis a pœna patrũ incredulorũ, Quia ſermo dei.i.filius dei qui a regalibꝰ ſedibus venit, Eſt viuꝰ, quẽ infideles mortuũ putant: ſed vere viuꝰ eſt, & ita in eos viuetis.i.qui illos iudicauit vobis iudex eſt.ſ.filius dei cui qui obedit, mortẽ nõ videbit in æternum. Iſte eſt efficax.i.potens omne quod vult facere ſaluando vel damnando: & cũ ſit potens, eſt, etiã ſapiens. Et.i. quia eſt Penetrabilior.i.perſpicacior, Omni gladio ancipiti.i.omni ingenio quod circũcipit carnalia & ſpiritualia.i.in omni ingenio carnali vel ſpirituali. & eſt Pertingens.i.ex tota cõſideratione perueniẽs.i.pertingit ſermo dei cognitione inſuperabili,

E F

Auguſtinus de ciuitate dei.

A Vſq; ad diuiſionem.i.ſeparationẽ & diſcretionem animæ.i.ſenſualitatis, Ac ſpiritus.i.
rationalitatis,quia cognoſcit dei filius quõ diuidatur ſenſualitas a ratione,& ipſa ea-
dem a ſe dũ plus dedit a infirmis rebus inferior eſt,& ab his reuocata dignior, ſicut ẽt
videt quõ ſpũs a ſe diuidatur,dũ vel in dẽũ inhiat de diuina vſia cogitans vel iuferius
cæleſtia conſiderat,vel in terra iuferius de mundanis recte agendis pertractat,vel etiá
quõ ſpiritus.i.ratio a ſenſualitate ſecernitur,dum quod in ſe.i.in ratione inferius eſt,
ſuperat quod in illa alterius eſt.

Compagũ quoq; ac medullarũ,& diſcretor cogitationũ & ĩtẽtionũ cordis. Et
nõ ẽ vlla creatura íuiſibilis í cõſpectu eiꝰ,oĩa aũt nuda & aperta ſunt oculis eius
ad quẽ nobis ſermo. Habentes ergo põtificẽ magnũ qui penetrauit cęlos Ieſum
filiũ dei,teneamus ſpei noſtrę cõfeſſionẽ. Nõ enim habemus pontificem qui non
poſſit compati infirmitatibus noſtris tẽtatum autem per omnia pro ſimilitudi-
ne abſque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratię eius , vt miſe
ricordiam conſequamur,& gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

Compagũ quoq;.q.d.& ipſe eſt pertingens etiá vſq; ad diſcretionem. Compagum
quoq; & medullarum. Cõpageſq; dicitur iunctura ipſiꝰ ſenſualitatis,& ratiõis,quá vi
B det filius dei.ſ.quõ inter ſe cohęreát in aliquo,vel quõ hæc & illa.i.ratio & ſenſuali-
tas in ſuis differentiis conueniant,dũ ſuperior differentia ſenſualitatis conſentiendo
conuenit cum differẽtiis rationis quę ſunt tres vt iam oſtenſum eſt. Vel inferior diffe
rentia rationis preſſa & captiua aliquando conſentit inferiori differentiæ ſenſualita-
tis. Medulla vero quę interior ẽ dicit̃ quicquid íteriꝰ vel ſubtiliꝰ ẽ in aía vel ſpiritu,
quod etiá videt filiꝰ dei. Et,vniuerſaliter dico,nõ in parte,ipſe ẽ Diſcretor cogitatio
nũ & intẽtionũ cordis.i.ẽt diſcreuit cogitatiões cordis.ſ.Quę,diuerſi diuerſa cogitát.
Diſcreuit etiá intentiones earũ cogitationũ.ſ.quo ſingulę tendant an ad bonũ an ad
malũ, Et,vt amplius dicá, Nõ eſt vlla creatura,terrena vel cæleſtis. Inuiſibilis in cõ
ſpectu eius.i.in præſentia deitatis. Vel ita ab illo loco, Et pertingens ẽ ſermo dei vſq;
ad.di.a.ac.ſp.i.ad diſcretionẽ carnaliũ & ſpiritualiũ peccatorũ. Anima.n.viuimꝰ cũ
beſtijs ſpiritu intelligimus cũ angelis,ideoq; per animam intelliguntur carnalia pec-
cata.i.quę actu fiunt corporis,vt luxuria,per ſpiritũ ſpiritualia.i. quæ mentis ſunt vt
ſuperbia. Diſcernit ſermo dei inter carnalia peccata & ſpiritualia,id eſt diſcernit quid
quis agit,& etiá quo animo. Vñ ſubdit, Cõpagũ quoq; & medullarũ & diſcretor cogi-
tationũ &c. Vel ita,vt per animá accipiantur carnales cogitationes,& malę,per ſpiri
tum ſpirituales cogitationes,& bonę, Et eſt ſenſus, Pertingens vſq; ad diſcretionem
animę ac ſpiritus.i.vſq; ad diſcretionẽ carnaliũ & ſpiritualiũ cogitationũ . Cõpagum
C quoq;.& eſt ordo verborũ talis, Et, ipſe eſt Diſcretor cogitationũ & intent.quod ipſe
apertius dicit ſubdens.ſ. Cogitationũ & intentionũ cordis. Compages enim dicit con
iunctiones cogitationũ.i.cogitationes quæ ſibi iunguntur,quando altera alterá ſequi-
tur. Medullas dicit ſubtiles intentiones earũ.ſi.n.cogitatio cogitationi coniungitur,
ipſe nouit ꝙ ſit ſecũdũ deũ,& quæ ſecũdũ ſeculũ. Nouit quoq; quo ſe vergat ĩtẽtio ea
rũ. Et nõ eſt vlla creatura inuiſibilis in cõſp.hoc nõ mutat̃. Omnia autem.q.d. Dico
ꝙ nulla creatura eſt inuiſibilis,ſed potius Omnia.ſ.cęleſtia & terrena, Sunt nuda.i.di
ſcooperta & reuelata,& etiá Aperta.i.manifeſta,quæ ex oi parte plene viſa Oculis .i:
viſioni Eius.ſ.filii dei.& quaſi aliquis diceret,quid ad vos de his omnibus? ſubdit, Ad
quẽ,dei filiũ, Nobis ẽ ſermo.i.cui oportet nos reddere rationẽ de operibꝰ & cogitatiõi
bꝰ & intẽtiõibus veſtris. Habẽtes ergo.hic ĩcipit agere de põtifice Chrõ,oſtẽdẽs quõ
ſit ſufficiẽs ad oía,& quõ dignior veteri ſacerdote quẽ & imurat,& legẽ quę ſub illo ẽ
per meliorẽ legẽ ſuá,& quõ neceſſariꝰ nobis ſit ad iuſtitiá & ſalutẽ.q.d. Quia talis ſer
mo dei eſt, Ergo teneamus confeſſionẽ.i. fidẽ cordis cũ cõfeſſione oris,vt fides ſit etiá
in ore quę fides & confeſſio eſt, Cauſa ſpei noſtrę.i.futuræ beatitudinis quam ſperamꝰ
& merito tenere debemꝰ,quia idẽ ipſę ſunt,imo dei põtifex nobis eſt qui obtulit ſe ſe
cũdũ quod homo, & hoc ẽ quod ait, Nos dico, Habentes pontificem magnũ.ſ.qui eſt
ſuper omnes pontifices, Qui penetrauit.i.penitus intrauit vt ſequi poſſimus,non dico
ſancta ſanctorũ templi,ſed Cælos,quem.ſ. Ieſum filiũ dei.q.d.qui eſt etiá ſaluator &
filius dei. Non enim.q.d. Dico teneamus & tenere debemus,quia cum ſit potens , ẽ ẽt

miſericors noſtrā expertus infirmitatem,& hoc eſt quod ait tenere debemus,quia Nō D
habemus pontificem qui non poſſit,id eſt qui non nouit,Cōpati.i.condeſcendere. per ſimile hoc dicit,ſicut medicus infirmo,Infirmitatibus.i.fragilitatib9,Noſtris.Hoc dicit ne pro prioribus deſperent quæ ad eius pertinent altitudinē.& ſi.n.ita ſit altus tñ poteſt compati,hoc dicit ne ideo quia altus ēſt,videatur eos abiicere.Tētatū aūt.q.d. Nonhabemus talem qui non poſſit cōpati ſed potius,Tentatū,a diabolo,& hominibus,quia irriſus & crucifixus fuit,& ideo pōt cōpati,Tentatū dico per omnia genera tentationum.& hoc,Pro ſimilitudine,carnis.peccati.i.quia ſimilis adhuc erat hominibus ſecūdum vel pro Similis.i.vt exēplū daret aliis ſimil ia,ſuſtinēdi,ens tñ Abſq; peccato,& ideo poteſt liberare.Ex eo enim quod tentat9 eſt,ſcit cōpati,ex eo vero ꝙ ſine peccato eſt,potens eſt liberare.Impoſſibile ē enim ſcire afflictorū afflictionem homini qui afflictionis experimentū non habuit,& ſenſibiliter omnia non ſuſtinuit. Chriſtus vero ſcit non ſolum per hoc quod deus ſecundum quod omnia nouit,ſed per hoc quod homo & ſimilia ſuſtinuit.Adeamus ergo,& quia habemus pontificem qui poteſt compati nobis ergo adeamus fide,intentione,& opere.Cū fiducia.i. fiducialiter licet peccatores ſimus,quia compatiens eſt,non dico ad tribunal iudicij,ſed Ad thronum gratiæ eius.i.Chriſtū ī quo regnat gratia.Vt,per eum , conſequamur miſericordiam.i.remiſſionē peccatorū præcedentiū,Et,de reliquo,Inueniamus gratiā in auxi- E
Chryſoſto. lio opportuno.i.inueniamus gratiā per quā auxiliemur,ne recedam9 vel recid.in hac vita.Nunc enim tempus auxilii,nunc eſt tē pus donorum,cum poſt baptiſmum pec-
Chriſoſto cantes per gratiam inuenire pœnitentiam poſſunt.Cum autem thalamus fuerit clauſus cū intrauerit rex videre recūbentes,cū ad ſinū patriarchæ venerint qui eo facti fuerint digni,tunc malis erit deſperationis tēpus,nūc autem dum adhuc agon permanet, & palma pendet,non eſt deſperandū ſed cū fiducia.i.ſine dubitatione accedendum,vt per gratiam inueniatur auxilium opportunum.eſt enim auxilium quod non congruit.

CAPVT. V.

OMnis nanque pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his quæ ad deum,vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis.Qui condolere poſſit his qui ignorant & errant, quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate,& propterea debet quemadmodum pro populo,ita etiam & pro ſemetipſo offerre pro peccatis.Nec quiſquam ſumit ſibi honorem,ſed qui vocatur a deo tanquam Aaron,ſic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt pontifex fieret,ſed qui locutus eſt ad eum.Filius meus es tu: ego hodie genui te.Quemadmodum & in alio loco dicit.Tu es ſacerdos ī æternum,ſecundum ordinem Melchiſedech,Qui in diebus carnis ſuæ præces ſuppli- F.
cationeſque ad eum qui poſſit illum ſaluum facere a morte,cum clamore valido & lachrymis offerens,exauditus eſt pro ſua reuerentia.

Chriſoſto
Ambroſius. Oīs nanque.Vult oſtendere iam Apoſtolus quod multo melius teſt.no.quam vetus.
Ambro. Hoc autem facit longius a ſuperioribus inſtruens & præſeminans quaſdā ratiocinationes & quia ſpūalia nō ſic introducunt infirmos vt corporalia,ideo de his incipit agere,volens oſtendere nouū teſt.eſſe melius veteri,et ponit quædā cōia Chriſto cum ſacerdotibus veter.legis,quædā vero altiora pertinentia ſoli Chriſto,quædam humilioraillis tantum ſacerdotibus conuenientia,quaſi per eū oīa poſſimus conſequi gratiā et miſericordiā.quod a minori oſtenditur.Omnis nāque pontifex,ſecūdum legē, Ex hominibus,id eſt ex numero hominum,aſſumptus ad aliquid dignius per quod valet alios iuuare.Pro hominibus conſtituitur,vt per eum impetrent a domino miſericordiam.Conſtituitur dico,In his quæ ſunt ad deum offerendis,ſcilicet in muneribus, hoſtiis,præcibus,quæ ducunt ad deum,id eſt vt offerat deo Dona , ſcilicet primitias et huiuſmodi,Et ſacrificia,de animalibus.Pro peccatis , dimittendis . Qui condolere.quaſi dicat,ex hominibus ſumitur,et talis,Qui poſſit conſueta bonitate, Condolere his qui ignorant,id eſt ex ignorantia paccant . et his Qui errant, id eſt ſcienter peccant.Et merito condolere debet,Quoniā et ipſe,vt illi,Circundatus ē infirmitate

A peccati,non ita Chriſtus,& ideo plus poteſt iuuare quã legalis ſacerdos,qui circũdatꝰ Chryſoſto.
eſt infirmitate.Et propterea.ſ.quia infirmus eſt,vt alii,Queadmodũ,id eſt qua neceſ
ſitate.Et pro ſemetipſo,ſimili aliis debet offerre.& quæ ſit illa neceſſitas aperit ſub-
dens.ſ.Pro peccatis ſuis,& aliorũ.q.d.non ſolũ debet offerre,vt iuſtus ſeruetur,ſed vt
& ipſe & alii peccatores recipiantur,hoc non conuenit Chriſto. Chriſtus enim nõ ni
ſi pro ſuis membris obtulit.Nec quiſquã.q.d.per hoc iterũ poteſt ille pontifex prodeſ
ſe,ſic etiã & Chriſtus,quia Quiſquã non ſumit ſibi honorem,vt ſibi imputandum ſit
ſed deo qui vocat,ſed ille recte ſit pontifex,Qui vocatur a deo,id eſt qui recte eligit
a deo vocatur,Tanquã Aaron,qui indicio virgæ & incendio æmulorum electꝰ eſt, &
monſtratus placere deo. In his verbis percutit cupidos qui non vocátur ſed ingerunt
ſe,Ita & Chriſtus,homo non Clarificauit,per ſuas virtutes,Semetipſum,vt ſibi ſume
ret .i.ſibi tribueret.Non clarificauit,dico,Ita vt pontifex fieret,ſicut ipſe ait,Ego nõ
glorifico meipſum,ſed ille clarificauit eum in baptiſmo & pontificẽ cõſtituit. Qui ali
bi locutus eſt ad eũ,dicens in pſalmo,Filius meus es tu,quod idẽ dicturus erat ei in Ambr
baptiſmo & in trãſfiguratione,& addit,Ego hodie genui te,mihi conſubſtantialem,
quia idem eſt cum patre in ſubſtãtia. Clarificatus eſt enim filius a patre cũ dixit .Hic
eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui,quæ clarificatio longe ante per
B prophetam prædicta in pſalmo,vbi ait,Filius meus es tu,ego hodie genui te,perquod
videtur dignus eſſe Chriſtus,in quo pſalmo oſtenditur rex & ſacerdos.Queadmodũ.
q.d.ſic illud locutus eſt pater de generoſa Chriſti natiuitate, Quemadmodum in alio
loco de põtificatu eius,Dicit,pater.Tu,tam dignus es Sacerdos.i.docens & orans, &
offerens.& hoc,Inæternũ,nõ ad tempus vt Aaron:& hoc,Secundum ordinẽ Melchi-
ſedech,id eſt ſecundum dignitatẽ & ritũ ordinis,id eſt ſacerdotii Melchiſedech , qui
non temporalis fuit,ſcriptura ſubiiciente initium,& finem vitæ eius in figura Chriſti
qui caret initio & fine.Et ſicut ille obtulit in pane& vino,& ſemel,ſic & Chriſtus ſub
ſpecie panis & vini corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis tradidit,Sacerdos autẽ Chri
ſtus eſt non ſecundum id quod natus eſt de patre deus apud deum,coæternus gignen-
ti ſed propter carnem aſſumptã,propter victimã quã pro nobis obtulit.Et.q.quis quę
rat quid egit pontifex?ſubdit,ecce,Qui,Chriſtus,In diebꝰ carnis.i.mortalitatis,Suę
obtulit Preces,ſupplicationeſq;,ad eũ.ſ.deum.Qui poſſet ſaluum facere illũ,qui pre- Augu.i pſal.
cabatur.A morte.i.eũ reſuſcitare,& quia hoc tẽpore mortalitatis fecit,quid ergo poſt cix.
faciet?multo magis.Has autem preces & ſupplicatiões obtulit Chriſtus imminẽte paſ
ſione quando orauit prolixius,& totum fecit pro nõbis non pro ſe : quia non timore
mortis neceſſario,ſed cauſa noſtræ ſalutis orauit.Obtulit preces dico,Cum clamore
valido,id eſt cum intentione efficaciſſima,vt quando prolixius orabat,Et lachrymis.
C hoc non in euangelio legitur,credẽdũ tñ eſt eſſe factũ.Et iſto offerẽs exauditꝰ ẽ, quia
quod quæſiuit accepit in reſurrectione & aſcenſione.& hoc,Pro ſua reuerẽtia .i. ſicut
ſua religio meruit,quia amplius oĩbus deũ reueritꝰ eſt.Hoc ideo dicit vt certi ſimꝰ nos
conſecuturos miſericordiã per eũ.per hoc enim patet quod per eũ poſſumus conſequi
miſericordiã cũ ſit iã ad dexterã patris.Vel preces & ſupplicatiões Chriſti dicit actio
nem & vitam Chriſti, cuius omnis actio fideliũ inſtitutio & ad deũ oratio.Quicquid
enim egit Chriſtus preces & ſupplicationeſq; fuerunt pro hominibꝰ ſanguinis effuſio
clamor fuit validus,in quo auditus eſt pro reuerentia eiuſdem paſſionis . Reuerentia
eius quod ſine peccato paſſus eſt pro ſola charitate.Per hoc ergo illum curam de no-
bis habere aſſerit,& excellentiam charitatis eius oſtendit.

Et quidẽ cũ eẽt filius didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam,& conſummatꝰ
factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ,appellatus a deo
pontifex iuxta ordinem Melchiſedech. De quo nobis grandis ſermo & ĩterpre
tabilis ad dicendum,quoniam imbecilles factis eſtis ad audiendum. Etenim cum
deberetis magiſtri eſſe propter tempus,rurſum indigetis vt vos doceamini quæ
ſint elementa exordii ſermonum dei,& facti eſtis quibus lacte opus ſit,non ſoli
do cibo,Omnis enim qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ . Par-
uulus enim eſt. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus,eorum qui pro ipſa conſue
tudine exercitatos habent ſenſus,ad diſcretionem boni ac mali.

Et quidẽ.q.d.Exaudit⁹ eſt,& merito quidẽ,quia Cũ.i.quãuis,Eſſet fili⁹ dei, naturã deitatis vn⁹ de⁹ cũ patre,tñ ſecũdũ ꝙ hõ.Didicit.i.expertus eſt,Obedientiã ex eis .i. per ea quæ paſſus eſt. Vel.Didicit.i.volũtarie ſuſcepit obed.Ex.i.in his. Quæ paſſus eſt,vſq; ad mortẽ.q.d.nõ ſolũ preces,& ſupplicatiões obtulit, ſed etiã obediuit patri vſq; ad mortẽ,& quia obediuit exauditus,quod notat ſubdẽs,Et ideo cõſummat⁹ eſt. i.ad perfectionẽ ductus quando in dextera dei collocatus eſt,& ipſe qui conſummat⁹ eſt per obedientiã paſſionis,Factus eſt,ſufficiẽs,Cauſa ſalutis æternæ.i.gloriæ,Aeternæ omnibus obtẽperantibus ſibi,tãtũ.n.valet ei⁹ paſſio ꝙ omnib⁹ ſufficit ad ſalutem quæ ſalus bene poteſt per eũ eſſe,quia Ipſe appellatus eſt a deo,qui realiter hoc oſtenditnon mentitur.Pontifex iuxta ordinẽ Melchiſedech.De quo.i.de qua re.ſ.quõ ſecũdũ ordinẽ Melchiſedech ſit ſacerdos,& nõ ſecũdũ ordinẽ Aarõ faciẽd⁹ eſt,Sermo grandis.i.profundus & ſubtilis,Et interpretabilis.i.nõ habilis ad interpretandũ. Ad dicendũ.i.ad exponẽdũ vobis ſermo enim de incarnato filio difficilis ad interpretandũ.Vel,Interpretabilis,quia multa ſunt in eo ſacramẽta exponenda de perſonę.ſ.dignitate & æternitate,& de ritus & etiã tribus mutatione,& de ſacrificii eius & teſtamẽti excellentia & nouitate,& de legis atque ſacrificiorũ illius temporis reprobatione. Et de aliis multis,de quibus,vt dictũ eſt nobis,grandis eſt ſermo & ininterpretabilis ad dicendum.i.non habilis ad interpretandũ vobis.Nõ ideo hoc dico quin ego hoc poſſim interpretari,ſed Quoniã,vos facti,Eſtis imbecilles.i.debiles ſenſu ad audiendum.i.ad intelligendũ profunda myſteria. Vel ita continua,iam dico grandis, Quoniam vos imbecilles facti eſtis ad audiendũ.i.ad intelligendũ,Et enim,interſerit hic increpationẽ de infirmitate eorũ,vt alta de Chriſto laborent intelligere.q.d.Vere imbecilles facti eſtis,Et enim.i.quia Cum deberetis eſſe magiſtri,aliorum,Propter tẽpus quia prius vobis annunciatũ eſt de Chriſto,& quia exercitati eſtis in lege & prophetis ab antiquo,Indigetis rurſus.ſ.vt a principio catechizationis veſtrę,Vt vos doceamini, ſicut pueri quibus prima elementa literarum dantur ad legendum.Quæ ſunt elementa exordii ſermonũ dei.Exordiũ ſermonũ dei eſt ſimplex doctrina.i. ſymbolum fidei,elementa eius,ſunt materia quã cõtinet,vt natiuitas.paſſio.Et facti eſtis.i.ad hoc redacti,Quibus opus ſit lacte,ad ſimilitudinem infantiũ.i.humili ſermone.Nõ etiã ſolido cibo,qui cõſumat cor.i.doctrina quę de eſt arcanis dei.Omnis.n.q.d.Ideo nõ eſt vobis opus ſolido cibo quia eſtis participes lactis.i.ſimplicis doctrinæ. Oís.n.qui eſt particeps lactis,ꝙ eſtis vos.i.cuius pars eſt lac,id eſt qui lacte nutritur, Expers eſt ſermonis iuſtitiæ.i.illius qui iuſtis & perfectis conuenit.& hoc ideo, Enim.i.quia, Paruulus eſt,vt vos in fide tenelli eſtis,& eſt apta comparatio.Vt enim paruulus non diſcernit cibos,& perit ſumendo noxio, ſic indoctus qui nec etiã minorũ nedum maiorum valet apprehendere rationẽ . qui enim non capit,verbum caro factum eſt:quõ capiet In principio erat verbũ?Mente adhuc paruulis & lacte nutriendis percipere talia non valentibus,omnis de hac re ſermo quo agitur,vt nõ ſolũ credatus verũetiã intelligatur,ſciatur quod dicitur,oneroſus eſt:facilius illos premit,quam paſcit.ex quo fit vt ſpirituales iſta carnalibus non omnino taceant,propter catholicam fidẽ,quæ omnibus eſt prędicanda:nec tñ ſic differant,vt valentes eam perducere ad intelligentiam nõ capacẽ,facilius faſtidiri,faciant in veritate ſermonẽ quã in ſermone percipi veritatem perfectorum.Quaſi dicat,Paruulus eſt particeps lactis,ſed Perfectorũ,ſenſu,& opere eſt.Solidus cibus,de quo alibi ait,Sapientiam loquimur inter perfectos quos autem perfectos hic intelligi velit.declarat,ſubdens,ſcilicet eorum,Qui habent ſenſus,id eſt intellectus non modo naturaliter acutos,ſed etiã Exercitatos pro cõſuetudine,id eſt quia conſueti ſunt ſtudio & lectione ſcripturarũ exercitatos,Ad diſcretionem boni ac mali,inter ſe,vel,Boni,a minus bono,Et mali, a minus malo. Ecce hic oſtendit quid ſit ſolidus cibus, id ẽ ſeparare bonum a malo quod perfectorum eſt qui habẽt ſenſus exercitatos,Qui autẽ inualida & in exercitata mẽte hoc nõ poſſunt profecto niſi fidei quodã lacte teneantur,vt & inuiſibilia quæ nõ vident & itelligibilia quę nõdũ itelligũt,credãt,facile ad vanas & ſacrilegas fabulas promiſſiõe ſciẽtiæ ſeducũt,vt ẽr bonũ & malũ nõ niſi corporalib⁹ imaginib⁹ cogitẽt,& ipſum deũ nõ niſi corpus aliquod eſſe exiſtimẽt,& malũ niſi ſubſtãtiã putare nõ poſſint,cum ſit poti⁹ ab immutabili ſubſtãtia mutabiliũ ſubſtantiarũ quidam defectus,quas fecit ex nihilo

D

E

F

Augu. ſuper Ioannem.

A ipſa immutabilis & ſumma ſubſtātia quæ eſt deus: quod profecto quiſquis nō ſolū cre
dit verum etiā exercitatis in exterioribus aī ſenſibus intelligit, percipit, noui, nō eſt iā
metuēdū ne ſeducatur ab eis qui malū putādo eſſe ſubſtantiā quam non fecit deus, mu
tabilē ſubſtantiā faciunt ipſum deū, ſicut Manichæi, vel ſiquę aliȩ peſtes ita decipiūt.

CAPVT VI.

QV apropter intermittentes inchoationis Chriſti ſermonē, ad perfectio
nem feramur non rurſum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab ope
ribus mortuis, & fidei ad deum baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis
quoq; manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & iudicii æterni. Et
hoc faciemus, ſi quidem permiſerit deus.

Quapropter, duriter eis increpatis & culpatis eo quod velint ſemper eadē ipſa diſce
re iterū blanditur ſeipſum eis connumerādo, hortans eos ad perfectionē. Quapropter
ſ. quia perfectorū eſt ſolidus cibus nos a modo Itermittentes, vel remittentes. i. dimit-
tentes cum iam aliquid ſumus & ſi nondum perfecti, Sermonē inchoationis Chriſti. i.
quo Chriſtus inchoat eſſe in nobis. ſ. de initio fidei, quo rudes catechizandi ſunt, vt eſt
ſymbolū fidei, & dñica oratio. feramur, nos docendo, vos audiendo. ideo dico feramur
me vobis annumerando, quia veſtrū portari mecū reputo. Feramur dico, Ad perfectio
B nem, Chriſti, ſecundū intelligentiā & opera bona. Non rurſum iacientes &c. q. d. fera
mur ad perfectionē. Iacientes fundamentū, Quod prius dixit ſermonē inchoationis,
hic appellat fundamentū: eo quod ad religionē Chriſtianā venientibus prius proponi
tur & ſuper hoc quod perfectionis eſt ędificatur. hoc autē fūdamentum diuidit in ſex,
quæ ſunt inchoatio. ſ. pœnitentia, fides, baptiſmū doctrina, & impoſitio manuū, & re-
ſurrectio, & iudiciū. q. d. Vos dico, Iacientes fundamentū pœnitentiæ. i. iacientes pœ-
nitentiā. q. d. lapidem in fundamento quę. pœnitentia, Ab. i. de Operibus mortuis. i. de
peccatis, vel de hoc quia priora bona opera peccādo fecerūt irrita. Mortua enim opera
dicit peccata, quia occidunt animas. vnde in lege prohibebatur tangere mortuū. Tan
git enim mortuū qui facit peccatū, vel priora bona perſequēs malū. mortua. Pœnitere
aūt ab his eſt fundamentū quo nihil boni ædificabitur. Quid eſt autē a mortuis operi-
bus pœnitere niſi ab his quæ oportet mortificari vt viuamus? Et iacientes fundamētū
fidei, quę ſit, Ad deū, vt. ſ. oēs partes fidei habeant, & non aliunde putent eſſe iuſtitiā.
Contra hāc fecerūt qui in lege iuſtitiā quęrunt, & fundamētū, Etiā doctrinę baptiſma
tū, pluraliter dicit, quia eſt baptiſmus in aqua, in pœnitētia, in ſanguine, quia ſic mun
datur hō a pecatis per pœnitentiā vel ſanguinis effuſionē ſicut per lauacrū baptiſmi. Auguſti. de
Vnū tamen dicit eſſe baptiſma, qua vna forma nec iterari pōt: vna enim eſt triū perſo fide & ope.
narū operatio. Non ergo ideo dicitur baptiſmus fieri in pœnitētia vel in ſanguine: ꝙ
C ſacramentū baptiſmi celebratur niſi in aqua accedente verbo: ſed quia vicē baptiſmi
ſupplet effuſio ſanguinis, pro nomine Chri, etiā fides & pœnitētia ibi dūtaxat vbi arti
culus neceſſitatis nō contēptus religionis ſacramentū baptiſmi excludit. Ideoq; ſic in
telligendū illud eſt, Niſi quis renat⁹ fuerit ex aqua & ſpiritu ſan. nō intrabit in regnū
cælorū. i. qui non fuerit renatus ea regeneratione qua renaſcūtur illi qui renaſcuntur
ex aqua & ſpiritu ſancto nō ſaluabitur. Ea vero renaſcuntur hoīes diuerſis modis. Alii
per pœnitentiā, alij per effuſionē ſanguinis, alij per baptiſmū, ideo pluraliter dixit ba
ptiſmatū. Fundamentū quoq;, Impoſitionis manuum, quia niſi quis credat quod per
manus impoſitionē detur ſpūs ſan. ad remiſſionē & corroborationē nō eſt fundatus, ac
fundamentū, Etiam reſurrectionis mortuorum, quia niſi quis credat quod reſurrectio
Chri facit reſurrectionē mortuorū nō habet, quod ſuperædificet. & fundamentū Iudi
cii æterni, quia quicquid ibi ſtatuet in ęternū durabit. quod iudiciū qui non credit nō
habet fundamentū, hæc illi quos ſupra arguit Apoſtolus nō integre credebant. Si enī
ſcirēt oīa in baptiſmate dimitti, & per impoſitionē manuū ſpūm ſanctū dari, lex ſuper
flueret nec præter Chrm aliquid quęreret, ſi ſcirent eū reſurrecturos mortuos & viui-
ficandos & iudicādos. Et nota hæc ſex recte dici fundamentū, Sicut enī eū qui ad do-
ctrinā literarū inducitur elementa oportet primū audire: ſic Chriſtianū hæc ſcire inte
gre, & nil dubitare de iſtis ſine quibus vita nō aderit integra. Ideoq; quicunq; aliquos
ad fidem conuertit, prius facit pœnitere, in deum credere, baptizari in remiſſionem

peccatorũ,cõfirmari per impoſitionẽ manuũ , ac reſurrectionẽ & diẽ iudicii præſtola D
ri.Hæc igitur omnia pertinent ad initia neophytorum . Hæc omnia niſi pręceſſerint
in fundamẽto,nemo poteſt bene operari. Et quia hęc omnia illis neceſſaria ſũt: dicit
feramur ad perfectionẽ.Iaciẽtes dico,Nõ rurſus,id eſt non ſicut olim.i.non ita negli
genter vt olim,vt ſic prius ceciderunt ſic iterum cadãt. Vel ita,Feramur ad perfectio-
Aug. de fide & opere Remigius. nem.Non rurſus.i.non aplius niſi modo,Iacientes fundamentũ pœnitentiæ &c.id ẽ
ita modo iaciamus, vt amplius iacere non ſit opus.Ecce in iſtis non ſolum vitam, ſed
etiam aliud culpa veluti commotis & opus habentibus fundamentum cõſtituere ,cæ-
tera non mutantur.Et hoc,q.d.Feramur dico ad perfectionẽ.& hoc, Faciamus,id eſt
ad perfectionem feramur.Siquidem promiſerit deus , id eſt ſi in hac vita ſpatiũ pœni
tẽdi dederit.Ne vero quis exiſtimet ſecũdũ vel tertium baptiſmum poſt peccatũ poſ-
ſe fieri,& lapſos poſt perceptionẽ ſacramentorũ poſſe per baptiſmũ renouari , ſubdit,

Impoſſibile enim eſt eos qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum
cœleſte,& participes facti ſunt ſpiritus ſancti:guſtauerunt nihilominus bonum
dei verbũ virtuteſq; ſeculi venturi,& prolapſi ſunt:rurſus renouari ad pœniten
tiam,rurſum crucifigentes ſemetipſis filium dei,& oſtentui habentes.Terra eni E
ſæpe venientem ſuper ſe bibens imbrem,& germinans herbam opportunã illis
a quibus colitur,accipit benedictionem a deo,proferẽs autem ſpinas ac tribulos
reproba eſt,& maledicto proxima:cuius conſummatio in combuſtione.Confidi
mus autem de vobis dilectiſſimi meliora & vicinora ſaluti:tametſi ita loquimur.
Non enim iniuſtus deus qui obliuiſcatur operis veſtri & dilectionis quam oſten
diſtis in nomine ipſius,qui miniſtraſtis ſanctis & miniſtratis.Cupimus autẽ vnum
quenque veſtrum eandem oſtentare ſollicitudinem ad expletionem ſpei vſq; in
finem,vt non ſegnes efficiamini,verum imitatores eorum qui fide & patientia
hęreditabunt promiſſiones.Abrahæ nanq; promittens deus quoniam neminem
habuit per quẽ iuraret maiorem:iurauit per ſemetipſum dicens,niſi benedicens
benedicam tibi,& multiplicans multiplicabo te.& ſic longanimiter ferens,ade-
ptus eſt repromiſſionem.

Impoſſile eſt.q.d.Dico feramur ad perfectionẽ,ſed nemo putet poſt lapſum peccati
per baptiſmnm ſecundo vel tertio poſſe renouari.Impoſſibile eſt enim , non tantum
difficile nequis in hoc diffideret, Impoſſibile eſt inquam eos qui ſemel ſunt,Illumi-
nati,per fidem & baptiſmũ & per ſpiritum ſanctum.Et,per ipſam fidem,Guſtauerunt
i.quaſi ſuauem guſtum & iocundum perceperunt,Donum cæleſte.i.remiſſionem pec F
catorum in baptiſmo.Et,qui etiam,Participes facti ſunt ſpiritus ſancti,habẽtes gene
ra linguarum & alia dona,Et guſtauerunt bonum dei verbum.i.diuinitatem Chriſti
vel euangelicam doctrinã nihilominus,quã vos.vel, Nihilominus quã facti ſunt,par
ticipes ſpiritus ſanct.virtuteſq; ſeculi futuri.ſ.guſtauerunt.i.qui impaſſibilitatem &
immortalitatem futurã ſpe guſtauerũt:& poſt hęc omnia,Prolapſi ſunt.i.grauiter pec
cando lapſi ſunt:eos inquã qui etiã hęc bõa habuerũt nedũ penitus malos impoſſibile
eſt,Rurſus,iuſtitia recuperata,Renouari, per baptiſmũ motos.ſ.Ad pœnitentiã.Ne-
Remigius. gat hic Apoſtolus iterationẽ baptiſmi ſed non excludit pœnitentiã.Et eſt ſenſus.Im
poſſibile eſt eos motos ad pœnitentiã qui hoc acceperunt ſemel:rurſus renouari.i.ba
ptizari.i.vt baptizentur poſt pœnitentiã.Renouari enim eſt nouum fieri.Nouum aũt
facere lauacri eſt.Vnde,Renouabitur ſicut aquila iu.t.hoc fit in baptiſmo,cuius virtꝰ
in cruce Chriſti cõſtat.Vnde ſubdit,Rurſus crucifigentes.q.d.illos dico ſi rebaptizen
tur,Rurſus crucifigentes filium dei,& oſtentui habẽtes.i.irriſioni.& hoc ſibimetipſis.
Hierony. i.quantum ad ſeipſos.Non enim in re crucifigunt Chriſtum,ſed ſimiles ſunt irriſori-
bus & crucifixoribus:quia vna mors Chriſti vnum baptiſma conſecrauit,quod ſufficit
contra omnia peccata etiam ſequentia,ſi pœnitentia de eis agatur:ſicut illa mors ſuffi
cit ad omnia peccata tollenda.Qui vero iterat baptiſmũ quaſi illa vna mors,& vnum
ex ea baptiſma nõ ſufficiat:iterat & mortẽ,& vt ex ea iterata fiat iterata remiſſio quod

A impoſſibile eſt.Sicut enim impoſſibile eſt ſecundo crucifigere Chriſtum : ita ſecundo
per baptiſmũ mori peccatis, Facti enim ſumus per baptiſmũ conformes ſimilitudinĩ
mortis eius,& conſepulti ei ſumus per baptiſmũ.Proinde quia in baptiſmo ſumus con
formes morti eius & ſepulturæ, qui putat ſecundo baptizari,ſecundo quantum ad ſe,
Chriſtum crucifigit,quod eſt eum habere oſtẽtui. Vt enim ſemel mortuus eſt in carne
ita nos in baptiſmo ſemel peccaris morimur,nõ ſecũdo vel tertio.Baptiſmus enim ni-
hil aliud eſt quá interitus eius qui baptizatur & reſurrectio.Vel ita,Rurſus cruci.& re
fertur ad hoc quod prędixit,Prolapſi ſunt.q.d.ĩpoſſibile eſt eos qui poſt baptiſmũ gra
uiter lapſi ſunt rebaptizari propter quod debent ſibi cauere ne prolabantur.& in pc̃tís
iacẽtes ſunt,Rurſus crucifigentes & oſtẽ.habentes fi.dei cuius gratia contemnitur . &
hoc,ſibimetipſis.i.quantũ ad ſe.In ſe enim crucifigunt filium dei,& cotumeliæ habẽt
qui gratiá eius vilipendẽtes in peccatis iacent,& oſtenditur hic ratio cur non debeant
prima fide relicta in peccatũ cadere.non enim vltra poſſunt rebaptizari in remiſſionẽ
peccatorũ,& inſuper contemnunt & oſtentui habent dei filiũ.Terra enim.q.d.Impoſ
ſibile eſt poſt lapſũ aliquẽ rebaptizari,quia imbrẽ bibere põt.i.Chr̃i doctriná qua per
pœnitentiá tantũ fructificet.& hoc eſt quod ait,Terra enim &c.Poteſt etiá alirer hoc
capitulũ intelligi,vt dicatur impoſſibile fore eos qui peccauerũt per pœnitentiá reno
uari poſt hanc vitá.q.d.dico quod feremur ad perfe.ſi deus dederit nobis ſpatiũ pœni
B tendi in hac vita,& hoc recte dixi.ná in alia impoſſibile eſt per pœnirentiá renouari.
Et hoc eſt quod ait,Impoſſibile enim eos qui ſemel illuminati,& hæc quæ ſequuntur
bona habuerunt,& poſt hæc oía,Prolapſi ſunt,rurſus.ſ.poſt hanc vitá,Renouari,ad.
i.Per pœnit.quia licet hic,nõ ibi,ideo impoſſibile eſt eos renouari in alia vira per pœ
niten.quia impoſſibile eſt eos.Rurſus eſſe crucifig.ſemetip.fi. & oſten.habẽ.i.quia nõ
poſſunt efficere vt valeat ſibi iterũ crucifixio Chriſti,ſi carnẽ ſuá crucifigerẽt cũ vitijs
& concupiſcentijs,quod hic licet non ibi:neq; poſſunt habere Chriſtũ oſtenſioni vt eũ
imitentur in nouitate vitę.Terra enim.q.d.Vere in alia vita impoſſibile eſt renouari,
quia hic tantũ vbi bibit imbrẽ.Terra enĩ.Vel ita cõtinua.Dixerat ſupra.Fera.ad per
fect.ſubdens,& hoc faciemus,nũc addit,& iuſtũ eſt hoc facere,quia Terra.i.mẽs audi
torũ.ſ.proficiens anima:Bibens,a ſimili aridæ terrę,Imbrẽ.i.doctriná ſanctam,rorẽ
cęlorũ,quod ſitienti terrę,Pluunt cęli.i.predicatores verbi veritatis.Imbrem dico,Su
perueniẽtẽ,a deo,Super ſe,ſępe venit:quia ſi rata,eſt nõ ſufficit:ſi aſſidua,vileſcit.Et
imbre irrigata,Generans herbá.ſ.fidẽ & bona opera,Opportunam.i.congruá,nõ ſolũ
facientibus,ſed etiá Illis quibus colitur.i.prędicatoribus illorũ qui glorificabuntur in
de qui ſunt cultores terrę,quia vomere ſpirituali arbuta criminis cõſcindunt,& falce
verbi dei noxia pręcidũt.Vel illis,A quibus coli.i.ipſis eiſdẽ qui ſe colũt in bõis operi
bus imitádo maiores:ſecundũ illud,Et fecerũt fructũ natiuitatis,quia patres ſuos qui
C ipſos in fide genuerunt imitantur. Terra,in qua Bibens imbrẽ & generans herbá acci
pir benedictionẽ a deo,hic augmentũ virtutum & in futuro pręmiũ,aliter niſi benedi-
ctionem a deo perciperet nõ generaret lętũ fructũ.Et nota quia in his verbis ſignificat
illos.Apoſtolus quibus ſcribit ſæpe bibiſſe per legẽ & prophetas verbũ cęleſtis doctri
næ,& nec ſic fuerunt prompti germina fidei proferre.Proferens aũt.q.d.terra bona ac
cipit benedictionem.Terra aũr Proferens,in apertũ vt videantur. Spinas.i.pc̃tá quę
pungunt,Ac tribulos.i.grauiora peccata quę acutius pungũt.i.mens vitio ſuo ad mala
fœcunda.Reproba.i.reprobata eſt a deo,Maledicto.i.dãnationi,Proxima,nondũ in
cidit in maledictionẽ ſed etiá proxima eſt & adhuc licet reuerti.Cuius conſummatio.
i.finis ſi perſeuerat,in cõbuſtione,æterni iudicij vel incendij. Confidimus autem.q.d.
Duriter vos increpui,& terrui,Sed o dilectiſſimi cõfidimus de vobis,quia talis affectio
nis eſtis,Meliora,quam combuſtionem,Et vicinora,ſaluti quam ſint ſpinæ & tribuli,
Tametſi ita loquamur,dure terrendo & increpando , quaſi non dicimus hæc putando
vos eſſe tales.ſ.ſpinis plenos.ſed timẽdo ne tales ſitis,terreo verbis nę ipſa re doleatis.
Et nota quod ait, Confidimus de vobis.quia enim de pręſenti non haber vnde laudet
de ſpe futurorum eos attollit,ad quam per præterita allicit,& recreat animos eorũ,&
confortar antiqua eis in mentem reuocans: & facit eos non exſtimare deum oblitũ bo
norum quæ fecerunt.Vnde ſubdit,Non enim.Quaſi dicat,Ideo de vobis confidimus
quia olim multa bona operati eſti,pro quibus ſi pœnitetis,de malis benefaciet deus vo

bis. Sicut enim priora bona perſequentia mala mortua fuerunt, & irrita facta: ita ipſa D
eadem per pœnitentiam, & alia bona ſequentia mala reuiuiſcent. & hoc eſt quod ait, Non enim iniuſtus eſt deus, vt obliuiſcať veſtri operis, boni. & Dilectionis quá oſtendiſtis. ſ. ex qua bona opera illa feciſtis, In nomine ipſius. i. ad honorem dei. Et recte dixi operis, quia Miniſtraſtis, olim, adhuc Miniſtratis ſanctis, hoc eſt opus quod dixi magna teſtificatus eſt. Tria enim bona commẽdat in eis. ſ. quod oĩa ſua fecerunt conmunia ſanctis, ecce opus: & hoc ex dilectione fecerunt quę informat actiones, ecce alacritas: & hoc ad gloriá dei, ecce recta & pura intẽtio. Ecce triplex bonum, Cupimus aũt. q. d. per præterita vos laudo. De futuro autem bonum vobis cupio. Et hoc eſt, Cupimus autẽ vnumquenq; veſtrum oſtentare. i. frequenter oſtendere. Vſq; in finem vitæ veſtræ eandem Sollicitudinem, miniſtrandi ſanctis. & hoc, Ad expletionem, ſpei. i. vt in futuro compleatur in vobis quod modo ſperatis. Multam dilectionẽ erga illos oſtendit, & eandem circa ſingulos curam demonſtrat, & maiorũ enim & minorum curam ſimiliter gerit, & oẽs diligit: ita cupimus vos oſtentare ſollicitudinem. Vt non ſegnes efficiamini, in hac ſollicitudine: verum imitatores eorũ. i. ſ. ſanctorum, Qui, non per genus ſed per Fidem & patientiam. i. merito fidei & patientiæ, Hæreditabunt. i. hæreditate poſſidebunt, Promiſſiones. i. promiſſam ſępe beatitudinẽ. & quaſi aliquis quęreret, An ſunt factæ promiſſiones? Reſpon. & factas eſſe, & quæ ſint, dicẽs, E
Chriſoſto Abrahæ nãq; &c. Sciebat placere Iudæis promiſſiones patrum memorari. vnde modo his laudibus extollit eos quos ſupra obduratorũ exemplo terruit. in hoc maxime Abraham elegit, cuius filij ſunt ſi credunt. q. d. Et vere facta eſt promiſſio. Abrahæ nanque promittens deus iurauit per ſemetipſum, ideo per ſe, Quoniam neminem habuit maiorem ſe per quem iuraret. Iurauit inquam dicens, o Abraham, niſi hic Benedicens benedicam te, incremento virtutum. Et multiplicans multiplicabo te in futura beatitudine magnitudine gloriæ, Apoſiopeſis ẽ hic, defectio. q. d. ſi hoc nõ fecero nõ mihi credať de aliquo. Vel ita diſtingue, Benedicẽs benedicam te. ſ. aſſidue i his qui ſunt ſtellę Et multiplicans multiplicabo te, ſine fine, in his qui ſunt arena. Et ſic Abraham certus, Longanimiter ferens. i. inter multa aduerſa diu patienter expectans, tandem Adeptus eſt repromiſſionem, id eſt ſæpe promiſſam benedictionem, id eſt æternam beatitudinem. Ecce hic tria dicuntur. ſ. promiſſio facta Abrahæ, & per iuramentum firmata, & in Abraham iam impleta.

Homines enim per maiorem ſui iurant, & omnis controuerſiæ eorum finis ad confirmationem, eſt iuramentum. In quo abundantius volens deus oſtẽdere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandũ, vt per duas res immobiles quibus impoſſibile eſt mentiri deum, fortiſſimum ſolatium F
habeamus qui cõfugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedẽtem vſq; ad interiora velaminis, vbi præcurſor pro nobis introiit Ieſus ſecundum ordinem Melchiſedech: pontifex factus in æternum.

Homines enim. q. d. Ideo iurauit deus, quia Homines iurant, iurando enim humanę condeſcendit infirmitati, & ideo per ſe cũ maiorem non habuit, quia hoĩes per maiorẽ iurãt. Et hoc ẽ quod ait, Ideo iurauit dominus per ſe, quia homines iurãt, Per maiores ſui, id eſt per deũ qui ſolus verax eſt ex ſe. Et finis omnis cõtrouerſiæ, id eſt altercationis eorum eſt iuramentũ, valens, Ad cõfirmationem, alterius partis. Si autem homini qui mendax eſt per iuramentum creditur, quanto magis deo credendum eſt qui mẽtiri non poteſt? In quo, id eſt propter quod ſcilicet quia ſic inter homines eſt, De9 volẽs oſtẽdere abũdantius hæredibus pollicitationis ſuæ, id eſt his qui liberaturi erãt quod promittebatur, Immobilitatem conſilii ſui, quod erat de ſaluandis per gratiá ſuá electis. quod recte dicitur conſilium dei, quia vix aliquis nouit per fidẽ Chriſti ſaluari homines: volens inquam, Hoc interpoſuit, inter promiſſionem & inpletionem, Iuſiurandum, condeſcendens conſuetudini hominum vt certos faceret. Et nota quod ait, Abundantius, Abundanter enim oſtendit per promiſſionem, Immobilitatem con-

ſilii ſui.ſ.abũdantius per iuramẽtũ interpoſuit. Iuramentũ,dico,Vt per duas res imo•
A biles.i.per promiſſionẽ & iuramentum in Quibus impoſſibile eſt deum mẽtiri habea
mus,in procellis tentationum Fortiſſimum ſolatium.ſ.quod in omni aduerſitate nos
faciat fortes,volentes ad horam pati vt in æternũ regnemus.qui in aduerſis confugi•
mus Ad tenendã ſpem,non pro aduerſis deferendam. Fugit ille ad ſpem,qui ſpe bea•
titudinis tribulationes ſpernit,Spem,dico,iã Propoſitam nobis in Abraham & im• Ambro.
pletam. Vel,Proprio.i.omnibus oblatam,Quam ſpem habemꝰ ſicut anchorã animę
Sicut.n.anchora nauẽ,ſic ſpes tenet animã: non emergatur,in ſalo huius mundi con• Auguſt. in
ſentiendo iniquitati. Si ergo videris fluctuare in mari iſto,noli abrũpi ab anchora,an pſalmo.ciii.
tequam intres in portum,fluctuat nauis in anchoris,ſed non longe a terra proiicitur:
nec in ęternum fluctuabit,& ſi ad tẽpus fluctuet. Anchora ergo animę,ſpes eſt. Vñ ait
Quam habemus ſicut anchoram animæ tutã,quæ tribulationum impulſu nõ deſtrua
tur,Ac firmam,quæ nec etiam titubet. Et incedentẽ.i.nos incedere facientẽ, quia in•
troducit,nos in rem.i.vſq; ad interiora velaminis.i.ad interiorem & velatam beati•
tudinem quam nemo vidit ſicut eſt in hac vita. Vbi.i.in quæ interiora Præcurſor Ie•
ſus introiuit,pro nobis introducẽdis.& ita patet nos poſſe ſequi. Ad hoc enim ipſe prę
currit vt nos ſequamur qui benedicitur curſor,quia nulla culpa eum impediuit: ſecun•
dum illud, Exultauit vt gigas ad currãdam viam. Et alibi, In via peccatorum non ſte
tit. Et præcurſor,quia ante nos,& pro nobis cucurrit. Ipſe,dico,factus põtifex in ęter•
nũ,Secundum ordinẽ Melchiſedech,non ſecũdũ ordinẽ Aaron. Vnde oportet Chri•
ſtianos quorum eſt pontifex ſuperiores eſſe Iudæis,quantum diſtat inter Chriſtum &
Aaron,& melius ſacrificium habere.ſ.rationabile obſequium quod ducit in cælũ,non
B pecudes,vel boues non ſanguinem & adipem,quæ ſecundum carnẽ offerũtur,ſed pro
eis introducendum eſt rationabile obſequiũ. Quid autẽ eſt rationale obſequiũ? quod
per animam & ſpiritum offertur,vt ſunt virtutes. Spiritꝰ enim deus eſt,& eos qui ado
rant eum in ſpiritu & veritate adorare oportet.ecce qualiter ſacrificiis placatur deus,
hæc igitur offeramus,illa quidem diuitiarum ſunt & diuitum,hęc autem virtutes: illa
extrinſecus,iſta intrinſecus: illa quilibet operari poteſt,hæc autem pauci: quãto enim
melior eſt pecore homo tanto hoc ſacrificium illis. hic enim animam tuam in ſacrifi•
cium offers,ibi pecora offerabantur.

CAPVT VII.

HIc enim Melchiſedech rex Salem ſacerdos dei ſummi, qui obuiauit
Abrahæ regreſſo a cæde regum,& benedixit ei,cui & decimas om-
nium diuiſit Abraham. Primũ quidẽ qui interpretatur rex iuſtitiæ,de-
inde autem & rex Salem,quod eſt rex pacis,ſine patre,ſine matre,ſi-
ne genealogia,neq; initium dierum,neque finẽ vitæ habens, aſſimilatꝰ autem fi
lio dei,manet ſacer in perpetuum.

Hic enim,&c. Interpoſitis multis de correctione eorũ illũ grandẽ ſermonẽ de ſacri
ficio Chriſti quẽ ſuperius tetigit,iã hic incipit exequi,oſtendẽs quõ Ieſus ſacerdos ſit
C ſecũdũ ordinẽ Melchiſedech,vſq; ibi, Aſſimilatus autẽ filio.q.d.bene dico ꝙ Chrũs
eſt ſacerdos ſecundum ordinẽ Melchiſedech. Hic.n.Melchiſedech,fuit Rex Salẽ &
ſacerdos dei ſummi.ſ.qui non per hominẽ,ſed per deum conſtitutus eſt qui obuiauit
Abrahæ. Regreſſo a cæde regum. Sicut in Geneſi legitur quatuor reges aduerſus quin
que pugnauerunt,eoſque vicerunt,ſub quinq; deuictis degebat Loth,& captus a qua•
tuor. Quod cum audiſſet Abraham cum ccc.x.& viij.vernaculis perſecutus ẽ eos atq;
percuſſit,reduxit,Loth,& omnẽ ſubſtãtiã quam ceperãt, Huic igitur Abrahę redeun
ti occurrit Melchiſedech Et benedixit ei,Abrahæ. Cui,Melch.& Abrahã Decimas.
Omnium,non dico,dedit,ſed diuiſit,quia de præcipuis donauit. Tradunt Hebræi iſtũ Hierony.
Melchiſedech fuiſſe Sem filium Noe.& quando Abrahã natus eſt.ccc.nonaginta an
nos habuiſſe,& Abrahæ vt nepoti obuiaſſe,& panem in refectionem eius, & ſuorum
protuliſſe,& vt ſacerdotem dei decimas accepiſſe. Salem plerique dicunt fuiſſe Hieru
ſalem,ſed fuit oppidum regionis Sichem,quod & hodie Salem dicitur,vbi ex magni
tudine ruinarum palatium Melchiſedech oſtenditur. Vnde in euangelio, Erat Ioan•
nes baptizans in Ennon, iuxta Salem. Et iſte Quidem primum, dictus eſt Mel•

chiſedech,Quod interpretatur rex iuſtitiæ.Melchos enim,vel Melchi,dicitur rex Se D
dech,iuſtus vel iuſtitia.inde Melchiſedech.i.rex iuſtitię.Deinde aũt,dictus eſt Rex
Salẽ ꝙ eſt rex pacis.Salẽ.n.ĩterpretatur pax.Ipſe,dico,Ens ſine patre,& ſine matre:
nõ ꝙ nõ habuit,ſed quia ſcriptura prouide nõ memorat in figura Chriſti.Sine genea-
logia.i.nõ habẽs prolẽ,Neq; habẽs initiũ dierũ,quod ſcriptura dicat,Neq; fine vitæ,
Chryſoſto. ſcriptura in figura Chriſti ſubticente.Ideo ergo hoc dicitur non habere,quia non eſt
ſcriptũ illa habuiſſe.In omnibus autẽ his pręmiſſis Aſſimilatus eſt filio dei,& quõ at
Remigius. tẽdamus,Dictus eſt Melchiſedech,Melchiſedech dicitur rex iuſtitiæ.hic eſt Chriſt⁹
qui filios per iuſtitiã regit inter procellas ſeculi:ſimiliter rex Salẽ.i.pacis Chriſtus eſt
quia quos hic in iuſtitia regit in pace æterna regere nõ deſinit.Ipſe ẽt eſt ſacerdos dei
ſummi qui ſe in ara crucis obtulit.ipſe etiã obuiauit Abrahæ regreſſo a cęde regũ.i.
obuiat & occurrit dando gratiã cuiq; fideli.poſt cędẽ quatuor principaliũ vitiorũ qua
tuor virtutibus oppoſitorũ,quæ per quinq; ſenſus ſubintrant & dominantur,ſicut qua
tuor reges per quinq; victos vinctũ Loth tenebant,& benedicit ei.ſ.fideli dando icre
mentũ fidei & boni operis.Dat etiã panẽ & vinũ.i.corpus & ſanguinẽ ſuũ quo paſti a
præteritis mundantur,& in futurũ cõfortantur.Cui Abrahã.i.fidelis dat decimas.Om
niũ.i.omnẽ perfectionẽ ſuã ei attribuit.Itẽ diligẽter attende quæ ſequũtur quõ Chro
conuenient.Primũ,quidẽ dictus eſt Melchiſedech.i.Rex iuſtitiæ.hoc vere Chrũs qui
Chryſoſto iuſtos facit & regit.Deinde autẽ rex Salẽ.i.rex pacis.& hoc vere Chriſtus qui pacifi-
cauit quæ in cælo & quæ in terra ſunt. Quis hõ eſt rex iuſtitiæ & pacis niſi Chriſtus?
Nullus,Itẽ,nota prius dicturus rex iuſtitiæ,poſt rex pacis,quia Chriſt⁹ regit pri⁹ ſuos
hic in iuſtitia,poſt in futuro reget eos in pace æterna.Ipſe ẽ etiã ſine patre ſecũdũ car E
nem,& ſine matre ſecundum deitatem,& ſine genealogia,quia filios carnis non ha-
buit,neque habẽs initium:neque finẽ,& in his omnibus ſimilitudo eſt huius & illi⁹:&
Chryſoſto. ſi ergo omnes patriarchę & prophetę fuerunt figura Chriſti,Melchiſedech tñ ſpecia-
Ambro. lius,quia non de genere Iudæorũ,vt quidam dicunt,pręceſſit ĩ typum ſacerdotij Chri
ſti,qui dicitur ſacerdos ſecundum ordinẽ Melchiſedech multis modis,quia ſol⁹ rex
& ſacerdos fuit,& ante circũciſionẽ funct⁹ ſacerdotio,vt nõ gẽtes a Iudæis,ſed Iudęi
a gentibus ſacerdotium accipierent.& non fuit vnctus oleo viſibili vt Moyſes iſtituit
ſed oleo exultationis & puritate fidei,nec animalia immolauit,ſed pane & vino Chri
ſti ſacerdotium dedicauit.non vere ſine patre & matre cum Chriſtus ſecundũ duas na
turas,& patrem habuit & matrem,ſed quia in Geneſi inducitur ſubito occurriſſe Abra
hę,& nec ante nec poſt genealogia eius inuenitur vel nomẽ:huius autem,exemplo af
firmat apoſtolus quod ſacerdotiũ Aaron & principiũ habuit & finẽ,ſed eccleſię ſacer
dotium,& in pręteritum & in futurum ſit æternum,quia nec alius præceſſit ante Mel
chiſedech,nec poſt Chriſtum ſuccedet,vel poſt Chriſtum,nec olim ſucceſſit,nec in fu
turo ſuccedet alius.In omnibus autẽ Aſſimilatus eſt filio dei,manet ſacerdos in ęter
num,vel in perpetuum,quia ſcriptura obticet quod alius ei ſucceſſiſſet. Vel myſtice
per eum loquitur de ſacerdotio Chriſti,Manet ergo ſacerdos in æternum, non in ſe,
ſed in Chriſto,id eſt ſacerdotium eius in Chriſto,& in eccleſia durat ĩ æternum, quia
non alius ei ſuccedit vt Leuitico. F

Intuemini aũt quãt⁹ ſit hic,cui & decimas dedit de pręcipuis Abrahã patriar-
cha.Et quidẽ de filiis Leui ſacerdotiũ accipiẽtes,mãdatũ habẽt decimas ſumere
a populo ſecũdũ legẽ.i.a fratrib⁹ ſuis,q̃q̃ & ipſi exierint de lũbis Abrahæ.Cui⁹
aũt generatio nõ annumeratur in eis,decimas ſumpſit ab Abrahã:& hũc q habe
bat repromiſſiones,benedixit.Sine vlla autẽ cõtradictione, q̃d min⁹ eſt a melio
re benedicitur.Et hic quidẽ decimas morientes hoĩes accipiũt:ibi autẽ cõteſta-
tur,quia viuit.Et vt ita dictũ ſit per Abrahã & Leui qui decimas accepit, deci
matus eſt.Adhuc enim in lumbis patris erat,quando obuiauit ei Melchiſedech.

Intuemini autem.Commemoratis quibuſdam quibus aſſimilatur Melchiſedech dei
filio,id eſt Chriſto adhuc immoratur in commendanda dignitate ipſius & excellen-
tia ſacerdotii eius pręferens eum ipſi Abrahæ patri omnium & omnibus leuitis.quaſi
dicat talis fuit Melchiſedech.Intuemini autem,etiam ex factis Quantus ſit hic,id eſt
Melchiſedech ,cui Abraham patriarcha, id eſt princeps patrum noſtrorum Deci-

mas dedit,tanquam minor maiori.& hoc De præcipuis ſnis,hoc eſt propter quod ſu-
A perius dixit diuiſit.Ecce hic Melchiſedech præfertur Abrahæ quē Iudæi extollūt,de Ambroſius
quo gloriantur quē Chriſto Iudæi præponere voluerunt,dicētes,Nunquid tu maior
es p.n.Ab.&c.& quidem hic præfert eum leuitis.q.d.hoc mō intuemini quantus ſit.
Et.i.quia,aliqui Quidē de filiis Leui accipientes ſacerdotiū.Aliter.n.nō auderent ſu
mere,non dico ſumunt decimas,ſed Habēt mandatū,in lege,ſine cuiꝰ authoritate nū
quā pręſumerēt Sumere decimas,non ab aliquo ſummo viro vel alieno, ſed A popu
lo,humili,& ſibi carnis coniunctione coniuncto.i.A fratribus ſuis,in quibus melius
licet confidere.Sumere,dico,nec abſoluta licentia,ſed Secundū legē.i.non aliter quā
præcipit lex.Hic autē ſecūdū nullā legē accepit a patriarcha cū eſſet alienigena,& in
hoc dignior.Quāquā.q.d.in hoc quod ſumunt decimas pręſunt.Quāqnā & ipſi exie
runt de lumbis Abrahę.i.pares ſint in genere.Tāta eſt quippe ſacerdotii excellentia,
vt etiā ſimiles genere,& eūdē habentes progenitorē,multo amplius digniores ſint fra Chriſoſtō
tribus ſuis.Vnde Abraham patriarcha incircunciſo alienigenę decimas non dediſſet,
niſi excellentior eſſet,in quo & iſti Leuitici ſacerdotes decimas non dediſſet ſoluere
quia decimati ſunt in eo.Cuiꝰ autem quaſi dicat filii Leui a fratribus accipiūt,ſed Mel
chiſedech,Cuius generatio non annumeratur in eis.i.in Iudæis.q.d.qui erat alienige
na abſq; mandato ſua authoritate,Sumpſit decimas quaſi excellētior Ab Abrahā,pa
triarcha,Et benedixit hunc.ſ.Abrahā tam magnū Qui habebat.i.cui factę ſunt Re-
promiſſiones,gentiū in ſuo ſemine benedicendarū.q.d.benedixit eū etiā tēpore maio
ris dignitatis,Benedixit,dico,Sine vlla iā contradictione.quod minus eſt benedici-
tur a maiori.Proinde typus Chriſti melior eſt promiſſiones habēte,quia hoc videtur
B minus quod benedicitur ab aliquo ex cōmuni omnium iudicio,& ſine vlla contradi-
ctione.Et ſi ergo in acceptione decimarū contradicitur,quod non ideo ſit maior quia
filii Leui accipiunt a fratribus,hic tamen non poteſt contradici.Et hic.q.d.hoc etiam
modo intuemini dignitatē in Melchiſedech.Et.i.quia.Hic quidē.i.in ſacerdotio Le-
uitico Homines morientes accipiunt decimas.Ibi autem,vbi agitur de Melchiſedech.
Scriptura conteſtatur.i.mecū teſtatur.Vel,Conteſtatur.i.idem in multis locis teſta-
tur,ſcilicet Quia viuit,quia de morte eius nihil dicit in figura Chriſti.Gerebat enim
typum pontificis noſtri cuius excellentia poteſtatis per illius ſimilitudinē oſtenditur
Per Melchiſedech.enim in quo rei futuræ figura præceſſit decernitur ſacerdotiū Chri
ſti a ſacerdotio Leui.in cuius Chriſti figura dicitur.quod Melchiſedech viuit.Vnde di Chryſoſto.
citur Chriſtus,Sacerdos in æternum ſecundum ordinē Melchiſedech qui ſeipſum ob
tulit,non ex aliqua neceſſitate ſed ex voluntate proprie poteſtatis.Et vt ita.q.d. hoc Augu. ſuper
etiam modo dignior eſt Melchiſedech,quam Leui.Etiam.i.quia.Leui.i.Leuiticus or- ſuper Ioan.
do.qui a fratribus Decimas accipit decimatus eſt id eſt decimas dedit Melchiſedech, Ambroſius.
& hoc per Abraham,quaſi per materialem cauſam,Vt ita dictum,ſit per quendam .ſ.
tropum .i.figuram loquendi,non enim proprie in ſua perſona Leui decimas dedit,ſci-
licet circunciſus ſacerdos incircunciſo.Adhuc enim.q.d.bene dixi per Abrahā Ad-
huc enim,ſcilicet quando Abrahā decimas dedit,Erat Leui in lumbis patris,ſcilicet,
C Abrahæ,Quando Melchiſedech occurrit,vel obuiauit ei.ſ.patri Leui.i.Abrahæ,&
ideo in eo decimatus,Sicut enim Adam peccante qui in lumbis eius erant decimari,
ſunt,ſed hoc non ſequitur in Chriſto,licet in lumbis Adæ & Abrahæ fuerit,quia non
ſecundum concupiſcentiam carnis inde deſcēdit.Cum ergo Leui & Chriſtus ſecundū
carnem eſſent in lūbis Abrahæ quando decimatus eſt, ideo pariter decimati nō ſunt,
quia ſecundum aliquem modum non erat ibi Chriſtus quo erat ibi Leui,ſecundum ra
tionē quippe illam ſeminalem ibi fuit Leui.qua ratione per concubitū venturus erat
in matrem ſecundum quam rationē non ibi erat corpus Chriſti,quāuis ſecūdū ipſam
ibi fuerit Marię caro, Leui ſecundum concupiſcentiam carnalem.Chriſtus autē ſecū
dum ſubſtantiam corporalem inde venturus erat.Cum enim ſit in ſemine,& viſibilis
corpulentia,& inſenſibilis ratio vtrunque cucurrit ex Abrahā,vel etiam ex ipſo Adā
vſque ad corpus Mariæ,quia & ipſum eo modo conceptum eſt & exortum eſt i Chri-
ſtus autem viſibilē carnis ſubſtātiam de carne virginis ſumpſit.Ratio vero cōceptio
nis eiꝰ nō a ſemine virili,ſed lōge aliter ac deſuper venit.Proinde ſecundū hoc ꝙ de
matre accepit,etiā in lūbis Abrahæ fuit.Ille eſt ergo decimatꝰ in Abrahā qui ſic fuit

in lumbis eius, ſicut in lumbis ſui patris etiã ipſe Abrahã fuit. i. qui ſic eſt natus de pa- D
tre Abrahã, ſicut de ſuo patre natus eſt Abrahã per legẽ. ſ. in mẽbris repugnantẽ legi mentis & inuiſibilẽ concupiſcentiã, quãuis eã caſta & bona iura nuptiarũ nõ ſinãt valere, niſi qnãtũ ex ea poſſunt generi ſubſtituẽdo proſpicere. Ille autẽ nõ ibi decimatꝰ eſt cuius caro inde nõ feruorẽ vulneris, ſed materiã medicaminis traxit. Nã cum ipſa decimatio ad præſignandã medicinã pertinuerit, illud in Abrahæ carne decimabitur quod curabatur, non illud vnde curabatur. Eadẽ. n. caro Abrahæ vel ipſius primi hominis ſimul habebat, & vulnus præuaricationis, & medicamentũ vulneris. Vulnꝰ prȩuaricationis in lege mẽbrorũ repugnãte legi mẽtis quæ per omnẽ inde propagatã carnẽ ſeminali ratione quaſi tranſcribitur. Medicamẽtũ aũt vulneris in eo quod inde ſine opere cõcupiſcẽtiali in ſola materia corporali per diuinã cõceptionis, fornicationiſque rationem de virgine aſſumptus eſt.

Si ergo cõſummatio per ſacerdotiũ Leuiticũ erat (populꝰ. n. ſub ipſo lege accepit) quid adhuc neceſſariũ fuit ſecũdũ ordinẽ Melchiſedech aliũ ſurgere ſacerdotẽ: & nõ ſecũdũ ordinẽ Aarõ dici? Trãslato. n. ſacerdotio, neceſſe eſt vt & legis translatio fiat. In quo. n. hȩc dicũtur de alia tribu ẽ, de qua nullꝰ altario prȩſto fuit. Manifeſtũ eſt. n. ꝙ ex Iuda ortus ſit dominꝰ noſter, in qua tribu nihil de ſacerdotibus Moyſes locutus eſt. Et amplius adhuc manifeſtum eſt, ſi ſecũdũ ſimilitudinẽ Melchiſedech exurgat alius ſacerdos, qui nõ ſecũdũ legem mandati carnalis factus eſt, ſed ſecũdũ virtutẽ vitæ inſolubilis. Cõteſtatur. n. quoniam tu E
es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.

Si ergo, &c. Prætulit hactenus ſacerdotiũ Chriſti quod eſt ſecundũ ordinem Melchiſedech, Leuitico nũc addit. ſ. ꝙ ſacrdotiũ Chriſti Leuiticũ deſtruit, quo deſtructo neceſſario etiã deſtruitur lex, quia ſub illo data eſt. q. d. quia Chriſtus ẽ ſacerdos ſecũdũ ordinẽ Melchiſedech. & hoc ſacerdotiũ prȩeſt Leuitico. Ergo, ſi potes o Iudȩȩ ſolue hoc Si conſummatio. i. perfectio Erat per ſacerdotiũ Leuiticũ, quia Aaron de Leui fuit. Quid adhuc, poſtquã conſummaret Neceſſarium, fuit dici a Dauid propheta Aliũ ſecũdũ ritũ. & ſecũdũ tribũ Sacerdotẽ, qui a peccato liberaret, ꝙ nõ iſti, Surgere ſecundũ ordinem Melchiſedech. hoc non diceretur ſi illud melius eſſet, & Nõ dici ſecundũ ordinẽ Aaron, ĩ aliquo? hoc addidit ne vtrunq; tenere putes. q. d. ſi Leuiticũ ſacerdotiũ conſummabit, fruſtra ſurgeret alius ſecundũ ordinẽ Melchiſedech, ſed ſurgit alius quod ibi notatur, Translato enim ſacerdotio, & quod alius ſurgat ſubſequenter probat, & per tribũ, & per ritũ: per tribũ, ibi, In quo. n. hæc dicuntur, per ritũ ibi, & amplius, Adhuc manifeſtũ eſt, & ſic conſtat aliũ ſurgere, ergo illud nõ cõſummabat Inſiſte literæ, Tranſlato. q. d. ſi Leuiticũ ſacerdotiũ cõſummaret, fruſtra alius ſurgeret ſacerdos, ſed ſurgit alius. transfertur. n. ſacerdotiũ, & Trãſlato ſacerdotio neceſſe eſt vt legis trãſlatio fiat, quia. n. ſimul ab eodẽ, & ſub eadẽ ſpõſione vtraq; data ſunt, ꝙ de vno dicitur, neceſſe vt de altero intelligatur, & merito tranſlato ſacerdotio transfertur lex. Populus. n. accepit legẽ ſub ipſo ſacerdotio, quia in manu ſacerdotis eſt lex F
& per eũ impletur lex quȩ dicitur conſummare. Vel ita põt legi. Si ergo. De Melchiſe-
Chryſoſto. dech oſtendit quanto melior eſſet Abrahã, & multã differentiã prȩdicauit. hic iã inci-
Ambro. pit veteris & noui teſtamẽti differẽtias dare, quia illud imperfectũ ẽ, hoc aũt perfectũ
Chryſoſto. & recta via progreditur, oſtendens quia melius eſt ſacerdotiũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedech Leuitico. q. d. quia Chriſtus eſt ſecũdũ ordinẽ Melchiſedech, ergo reſponde o Iudȩȩ, Si conſummatio. i. perfectio, eſt Per ſacerdotium Leuiticũ, quod vtiq; deberet eſſe. Populus. n. ſub ipſo accepit legem quidem adhuc neceſſarium fuit, dici a prophe-
Ambr. ta Alium ſurgere ſecundum ordinem Melchiſedech, & non ſecundum ordinem Aa-
Chryſoſto. ron? q. d. non fuit neceſſarium. Tranſlato enim. q. d. dico quod populus ſub ſacerdotio legem accepit. Si ergo tranſlatio eſt ſacerdotii neceſſario legis, nõ poteſt enim ſacerdos ſine teſtamento, & lege, & præceptis eſſe. tranſeundum ergo eſt a lege ad euangelium. & hoc eſt ꝙ ait, Trãslato. n. q. d. ideo dico legem ſub ſacerdotio datam, quia ſic noto, quod Tranſlato ſacerdotio. i. deſtructo, Neceſſe eſt vt & legis fiat trãslatio. i. vt
Hierony. lex deſtruatͬ, quȩ nõ niſi ſub eo. Hȩc trãslato ſacerdotij prȩfigurata fuit ĩ Samuele, qui

cum non eſſet de tribu Leuitica,ſed de tribu Effraim electus eſt ſacerdos a domino re
A probatis filijs Heli domino dicēte,Qui honorauerit me,honorabo eū:& qui me inho
norauerit,inhonorus erit.In quo enim,&c.q.d.Vere transfertur ſacerdotiū ſurgit ali-
us,quod idē eſt dicere,quia & per ritum & per tribū.Primum de tribu oſtendit,poſtea
de ritu.q.d.vere ſecundum cibū alius ſurgit.Chriſtus enim in quo.i.in cuius cōſidera
tione Hæc dicuntur.ſ.Tu es ſacerdos in ęternū,&c.De alia tribu eſt,nō de tribu Leui
De qua,alia Nullus præſto fuit altario.i.acceſſit adminiſteriū altaris.& vere de alia
Manifeſtum eſt enim quod dominus noſter.ſ. Chriſtus Ortus ſit ex Iuda,de tribu ad
tribuum. tranſlatū eſt ſacerdotium de ſacerdotali ad regalē,vt eadem ſit ſacerdotalis
& regalis,vt fuit Melchiſedech rex & ſacerdos.& ituere myſteriū.Primū fuit regalis,
poſtea ſacerdotalis facta eſt:ſic Chriſtus rex erat ſemper.Sacerdos aūt factus eſt quan Chriſoſt.
do carnē ſuſcepit,quando ſacrificiū obtulit.In qua tribu,Nihil de ſacerdotibus Moy
ſes locutus eſt,vt de ea aliquis eſſet ſacerdos,Et amplius,quá per tribum Adhuc mani
feſtatum eſt,quod trāsfertur ſacerdotiū,& ſurgit alius.Hæc eſt enim firmior probatio
per ritū,quia ſi tribus in Samuele mutata erat,nō tamen ritus.& vere manifeſtum eſt.
Si.i.quia,Alius ſacerdos exurgit ſecundū ſimilitudinē.i.ritum Melchiſedech,vt enī
ille panē & vinum obtulit Abrahæ,ita hic diſcipulis in eiſdem ſpeciebus carnē & ſan
guinē dedit.Exurgit alius,dico,Qui,alius,Non eſt factus,ſacerdos Secundū legē car Chryſoſto.
nalis mandati.i.ſecundum præceptū legis, quæ lex ſolummō mandabat,& promitte-
bat carnalia:Sed ſecundū virtutem vitæ inſolubilis.i.ſecundum deitatē quæ in eo eſt
per quam dat vitam æternā ſuis,ſicut placuit deitati.Vel ita,Non eſt factus,ſacerdos
Secundum legem carnalis mandati.i.ſecundū carnalē intellectum legis vt faceret ſe-
B cundum carnales oſeruantias,Sed ſecundum virtutē vitæ inſolubilis.i.ſecundū ſpiri Chryſoſto.
tualem intellectum ipſius legis,quę exequentes vitam habēt æternā.Ecce diſtat inter
ſacerdorium & ſacerdotium:illud carnale,hoc ſpirituale:illud temporale,hoc ęternū. Ambroſius
Conteſtatur autem,quod ſecundum otdinē Melchiſedech.ſit ſacerdos,probat autho-
ritas.Conteſtatur enim, Dauid mecum,vel cum alijs multis ſcripturis quod Chriſtus
eſt ſacerdos,ſecūdum ordinem Melchiſedech.ſed fidelius ponit ipſa verba Dauid,di
cens,Quoniam tu es.q.d.vere conteſtatur.Quoniam,dicit tu es ſacerdos in æternum
ſecundum ordinem Melchiſedech.Vel ita,Bene dixi ſecundum virtutem vitæ inſolu
bilis.Conteſtatur enim,deus pater iureiurando de filio, Quoniam,dicit de eo,Tu es Ambro.
ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.

Reprobatio quidem fit pręcedentis mandati propter infirmitatem eius & in-
utilitatem.Nihil enim ad perfectum adduxit lex.Introductio vero melioris ſpei
per quam proximamus ad deum:& quantum eſt,non ſine iureiurando.Alii qui-
dem ſine iureiurando ſacerdotes facti ſunt:hic autem cum iureiurādo per eum
qui dixit ad illum.Iurauit dominus & non pœnitebit eum,tu es ſacerdos in æter
num.Intantum melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus.Et alii quidem plu
res facti ſunt ſacerdotes:idcirco quod morte prohiberentur permanere:hic aūt
C eo quod maneat in æternum ſempiternū habet ſacerdotium.Vnde & ſaluare in
perpetuum poteſt accedens per ſemetipſum ad deum,ſemper viuēs ad interpel
landum pro nobis.Talis enim decebat vt nobis eſſet pontifex:ſanctus,innocens,
impollutus,ſegregatus a peccatoribus,& excelſior cælis factus.Qui non habet
neceſſitatem quotidie,quemadmodum ſacerdotes prius pro ſuis delictis hoſtias
offerre,deinde pro populi.Hoc enim fecit ſemel ſe offerendo.

Reprobo quidē.Oſtendit ſacerdotiū eſſe tranſlatum ex tribu & ritu,pro quo conſtat
legem quoq; eſſe tranſlatā,ſed quia forte ad transferendæ legis demonſtrationē ſacer
dotij tranſlatio ſufficere non videretur,ſupponit hic cauſam,quæ oīm hominū animis
ſatisfacit ſi cauſam alicuius rei cognouerint.Oſtendit enim quare vetus teſtamētū ſit
deſtructum,cū deus illud dederit,& nouū ſubſtitutū:quia.ſ.tēpore ſui ſtatus,illud fuit
infirmū,& nunc prorſus inutile.Hoc aūt perficit quod valet ad laudē noui ſacerdotis.
Ait itaq; ſic,Reprobatio quidē ſit,vt ſit locus gratiæ. Præcedentis mandati.i.veteris

legis. Et bene ait Præcedentis, quia aliud debet ſequi. Reprobatio fit, dico, & non dico D
propter malignitatem eius, nec propter malitiá, ſicut hæretici inſurgentes mihi impo-
nunt: ſed Propter infirmitaté eius, quá habuit dũ ſtetit, quia etſi aliquid tunc fecit, non
plene iuſtificauit, Et inutilitaté, quam modo habet, non ſolũ enim infirma, ſed etiam
damnata eſt, nec ſi tenetur: quia poſt aduentũ Chriſti inutile erat fieri ea quæ olim fie
Auguſtinus bant, vt hæc prędicetent. Circuncíſio enim, &c. huiuſmodi priori populo per teſtamẽ
Auguſt. in tum vetus diuinitus data ſunt ad ſignificationem futurorũ quæ per Chriſtũ oportebat
Epiſtola ad impleri, quibus aduenientibus remanſerũt illa Chriſtianis tantũ legenda ad intelligẽ
Hierony. tiam pręmiſſę prophetiæ, nõ aũt neceſſario faciẽda. q. d. adhuc expectandũ eſſet vt ve
niret reuelatio dei quę his ſignificabatur eſſe ventura. Proinde nunc quiſquis Chriſtia
norũ ſimiliter ea celebrare voluerit quaſi ſopitos cineres eruens, nõ erit pius deductor,
vel baiulus corporis, ſed impius ſepulturæ violator, Nihil enĩ. q. d. vere infirmata fuit
lex, Tunc nihil enim ad perfectũ adduxit lex. i. neminẽ in iuſtificatione perfecit. & ſi
enim tũc aliqui perfecti fuerunt, nõ tamen ex ea, vel per eá ſed per fidẽ venturi. Intro
ductio vero. q. d. illa reprobatur. Introductio vero fit, per prędictũ pontificé. Melioris
ſpei. i. melioris legis per quá ſperatur gloria ęterna. Ibi enim ſperabátur tẽporalia, hic
cælum. Per quá, ſpem Proximamus ad deũ, & quantum eſt hoc? pertinet ad cõmenda-
tionẽ noui ſacerdotis, decus ordinationis qualitate hic agitur. q. d. per multa eũ cõmen
dauimus. & adhuc aliud dico, Et quantũ eſt, hoc. ſ. quod non ſine Iureiurando, Ieſus
factus eſt ſacerdos? Alij quidẽ. i. Leuitici. q. d. quandoq; mutandi, Sine iurando facti
ſunt ſacerdotes. Hic aũt. i. Ieſus factus eſt ſacerdos, Cum iureiurando, facto Per eũ. ſ.
per deum patrẽ, Qui dixit ad illũ. ſ. Ieſum. hoc. ſ. dixit, Tu es ſacerdos in æternum, & E
quod in æternum Iurauit dominus, hoc dixit propheta. i. inconcuſſa veritate firmauit.
Et non pœnitebit eũ. & hoc itẽ dixit. i. non mutabit factũ. Intantum, &c. Ex laude ſa-
cerdotis infer cõmendationem legis, dicens, Intantũ. i. per hæc quæ tanta ſunt. ſ. quod
cum iurando factus eſt ſacerdos, & quod per eũ approximamus ad deũ. certũ eſt quod
Ambro Ieſus factus eſt ſponſor. i. aſſertor Melioris teſtamenti, quá ſit vetus. Vt enim ſacerdo
tium Chriſti præeſt Leuitico, ita & lex eius præeſt veteri. Melius eſt ergo nouum teſta
mentũ quá vetus, quia meliora. i. æterna promittit vetus tẽporalia. Et alij. hoc iterum
mõ dignior eſt Ieſus. Et. i. quia. Alij quidẽ. i. Leuitici, Plures facti ſunt ſacerdotes ſe-
cundũ legẽ idcirco quod morte prohiberentur permanere, in vita. Hic aũt. i. Ieſus. Eo
quod permaneat in æternũ ſempiternũ habet ſacerdotium: & ſicut ille permanet, ita
& lex quá attulit, in qua eſt vera remiſſio & perpetua gratia. quod quia vetus lex non
potuit, excluſa eſt: quod aũt permanet in æternum, oſtendit ex pontifice, quia vnus eſt
quod non eſſet, niſi eſſet ímortalis: ſicut in lege multi erát, quia mortales. Vnde. ſ. quia
manens ſempiternũ habet ſacerdotiũ. Et ſaluare in perpetuum põt accedens, vel acce
Chryſoſto. dentes. Oſtenſo quod per ſacerdotiũ Chriſti, vetus ſacerdotium deſtruitur & lex, com
mendat actum ipſius deprimendo per contrariá operationẽ veteris ſacrificij. q. d. ſalua
re põt in perpetuum. Ipſe, dico, Accedens ad deum, non per aliũ pontificẽ, nec per alie
nas hoſtias, ſed Per ſemetipſum, ſacerdotem & hoſtiá. Ieſus ipſe accedit ad deũ per ſe
viuam hoſtiam. Vel ſecundũ aliam literá, poteſt ſaluare quos? Accedentes ad deũ, nõ F.
per alium, ſed Per ſemetipſum, ſecundum quod ipſe ait Nemo venit ad patrẽ, niſi per
me: ideo poteſt ſaluare, quia eſt Semper viuens, quod nõ alij ad interpellandũ pro no-
bis repręſentatione ſui. Ex ea natura qua pontifex eſt. i. humana quá cælis intulit, in-
terpellat pro nobis. Talis enim. q. d. dico quod per ſe eſt accedẽs ad deũ, & merito. Eſt
enim ſanctus, interius poſitione virtutũ & mente, Innocens, manibus quantũ ad proxi
mum, & impollutus, corpore per remotionẽ malorum, & nõ modo eſt impollutus, ſed
etiam ſegregatus A peccatoribus. i. immunis ab omni peccato. quia ſemper ſine pecca
to. Vel Segregatus a peccatoribus. i. a prioribus ſacerdotibus, quibus diſſimilis eſt, Et
factus eſt excelſior cælis. i. omni cæleſti creatura, quia eũ omnes angeli adorát, & De-
cebat vt talis pontifex eſſet nobis, filijs: ſerui alios pontifices habuerunt: Qui, cũ talis
ſit non habet Quotidie neceſſitatem, nõ quod aliquando egeat, ſed hoc dicit vt remo
ueat, quod legalibus ſacerdotibus conuenit. Non habet neceſſitatẽ, dico, prius pro ſuis
Delictis hoſtias offerre, deinde pro populi, quẽadmodũ facit Leuitici qui tantũ iſtius
figura fuerunt, qui non hanc habuit neceſſitatem ſacerdos incõmutabilis. Hoc enim.

q.d.vere non habet neceſſitatem hanc. Hoc enim.i.offerre Fecit, offerendo ſeipſum
A nō pro ſuis,ſed pro populi delictis.& Hoc ſemel.quia ſufficit omnibus vna oblatio,& Ambroſius
non eſt opus iterari. Adeo enim magnum eſt ſacrificiũ, quod licet vnum & ſemel oblatum ſit,tamen ſufficit ad æternitatem.

CAPVT VIII.

LEx enim homines conſtituit ſacerdotes infirmitatem habentes, ſermo autem iuriſiurandi qui poſt legem eſt, filium in æternum perfectum. Capitulum autem ſuper ea quę dicũtur. Talem habemus pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cælis, ſanctorum miniſter,& tabernaculi veri:quod fixit deus & non homo. Omnis enim pōtifex ad offerendũ munera,& hoſtias conſtituitur. Vnde neceſſe eſt & hunc habere aliquid quod offerat. Si ergo eſſet ſuper terram,nec eſſet ſacerdos,cum eſſent qui offerrēt ſecundum legem munera,qui exemplari & vmbre deſeruiunt cæleſtium,ſicut reſponſum eſt Moyſi cum conſummaret tabernaculum. Vide (inquit)omnia facito ſecundũ exemplar,quod tibi oſtenſum eſt in monte. Nunc autem melius ſortius eſt miniſterium quanto & melioris teſtamenti mediator ē, quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt. Nam ſi illud prius culpa vacaſſet,non vtiq; ſecundi locus inquireretur.

Lex enim.q.d.Leuitici ſacerdotes habēt neceſſitatē quotidie & nō Chrūs.Et recte, quia illi infirmi.hic aũt ſemel ſufficit.quia filius perfectus.& hoc eſt,Lex enim cōſti- Remigius.
B tuit homines ſacerdotes habentes infirmitatē,peccandi & moriendi,& ideo pro ſe offerebant.Sermo aũt iuriſiurandi qui poſt legē,dictus eſt.per Dauid,conſtituit ſacerdotem duraturũ In æternum ipſum Filium,gratia & veritate perfectũ.Capitulum.Cum pauca,dixiſſet de huius pontificis dignitate breuiter cōplectitur dignitatem eius ſupra quam prius dixit.Capitulũ eſt breuis multorũ cōplectio ſic dicta, eo quod breuiter totam ſummā capiat.q.d.Multa de eo dixi,ſed modo facio Capitulũ ſuper ea quę dicuntur.i.dignius laudē Chriſti continens quā prædicta. Talem.Ecce hic incipit capitulũ, & finit ibi, Deus & non homo.Faciens ergo capitulũ ait,Talem habemus pontificē, qui non dico ſedit,ſed Conſedit,quia deus eſt qui hō gigas geminæ ſubſtantiæ in quo duę naturæ vnitæ ſunt.Conſedit.q.d.iam diu eſt quod quieſcit & regnat ſecundũ naturā diuinitatis in dextera Sedis magnitudinis.i. in æqualitate ſedentis deitatis.ſ.dei patris qui quieſcit & iudicat.& Secundũ humanā naturā,locatus In cælis.ſ.vel ſuper materiales cęlos,vel ſuper thronos & dominationes.& ibi eſt Miniſter ſanctorũ,quia ſanctis miniſtrat ibi vitam æternā,& his qui ſunt hic alia bona inde miniſtrat.Sanctorũ,dico, Et, pro.i.Tabernaculi veri.q.d.non eſt miniſter vmbratilium ſanctorũ, ſed Tabernaculi veri, quod eſt animæ ſanctorũ quibus dat gaudia æterna in cælo,& hic gratię munera.miniſter ergo eſt ſanctorũ hic vel in futuro.Quod,tabernaculũ.i. cæleſtē eccleſiā & præſentē Fixit deus & nō hō.Et nota quod ait.In dextera ſedis magnitudinis. Hoc enim ptātis & maieſtatis diuinæ indiciũ eſt. Itē nota quod ait,Mini- Remigius.
C ſter ſanctorũ,hoc miſericordiæ multę et amoris quē nobis impēdit.Per hęc ergo duo, et potēs,et miſericors oſtenditur.Vel ita,Conſedit in dextera ſedis magnitudinis,hoc non mutatur.ipſe dico,exiſtens in cęlis Miniſter ſanctorũ,quia ibi miniſtrat gloriam per ſancta ſanctorũ ſignificatam,Et miniſter veri tabernaculi.i.veritatis quam tabernaculum pręſignabat.ſ.iuſtitiam in pręſenti eccleſia, et gloriam in futura,quę vtraq; eſt verum dei tabernaculum.Quod,verum tabernaculum Fixit deus,vt in æternũ permaneat.Vmbratile vero erat nō fixũ.ſed probatile.Et non homo.hoc addidit,quia et vetus poſuit deus,ſed per miniſtrũ hominem.Omnis enim pontifex conſtituitur ad offerēda munera,vt panes et thus,et huiuſmodi.Et hoſtias,de animalibus.Vnde.ſ.quia omnis conſtituitur ad offerendum, Neceſſe eſt et hunc.ſ. Chriſtum, Habere aliquid quod offerat ſcilicet carnem ex nobis quam prius non habuit.Si ergo,etc. Huius capituli litera minus continens eſt et deciſa,ideoq; caliginem ingerit.q.dicat dico quod neceſſe eſt Chriſtum aliquid habere quod offerat,et cum neceſſe ſit,eũ habere aliquid Chryſoſto.

ritatem Quod tibi oſtenſnm eſt in monte,quia oſtendit ei deus viſu in monte, quid
eſſet facturus. Nunc autem,quaſi dicat,illi deſeruiunt exemplari & vmbræ,ſed Ieſus
A melius habet miniſterium,quia & in ſpiritualibus miniſtrat,& ſpiritualia dat. Quod
nũc,patet.q.d. cũ oſtenſum ſit non offerre ſuper terram.& hoc eſt quod ait,Nũc au-
tem.ſ.in hac nouiſſima ætate Ieſus ſortitus eſt melius miniſterium, ſacerdotij quam
fuit in veteri lege,& tanto vtique melius quanto eſt melior lex eius veteri. & hoc eſt
quod dicit,tanto melius miniſterium,Quanto & melioris teſtamenti,quia ęterna pro
mittit. Mediator.i.dator medius inter deum & hominem. Ecce iam a ſacerdotio & ſa-
crificio tranſit ad differentiam teſtamentorum veteri præferens nouum. Quod, teſta-
mentum nouum Sanctũ eſt.i.confirmatum eſt vt duret In melioribus repromiſſioni-
nibus,quam eſſent promiſſiones veteris teſtamenti. Si enim diſcernimus duo teſtamē
ta,vetus & nouum,non ſunt eadem ſacramenta in vtroque,nec eadem promiſſa, ea-
dem tamen pleraq; pręcepta : diſcuſſa enim præcepta omnia fere eadem inueniuntur
in euangelio,moralia vtiq; eadem,vt non occides,&c.huiuſmodi. Cęrimonialia ve
ro non eadem:ſacramenta non eadem,quia illa promittebant,hæc dant ſalutem ſimi
liter promiſſa non eadem ibi promittebantur terrena,hic cæleſtia. Nam ſi,&c. Probat Augu.in pſal lxxxiii.
quod teſtamentum Chriſti melius eſt veteri,quia illud non vacat culpa hoc vacat. ſi
enim illud vacaſſet a culpa,non daretur ſecundum:ſed datur,& ita apparet illud fuiſ-
ſe imperfectum,hoc perfectum.& hoc eſt quod ait, Nam ſi illud prius,teſtamentũ Va
B caſſet a culpa.i.perfecte mandaret hominē.i.ſi inculpabiles eſſent eius obſeruatores.
Non vtique ſecundi locus,id eſt opportunitas Inquireretur,a deo qui prius paulatim
inſtruxit per legem,& ædificauit per prophetas,vt poſt daret perfectum teſtamentum
quod cõſummaret. Et nota quod ait,Si vacaſſet a culpa Ita enĩ hoc dicit quaſi ipſum Remigius.
habeat culpam quod videtur,dum præcipit ſine gratia & præuaricatores conſtituit. Si
quæratur a nobis cur non eo ritu colamus deum quo coluerũt eum Hebræi patres. Re
ſpondemus,Aliud deum nobis præcepiſſe per patres noui teſtamenti neque hoc cõtra
vetus teſtamentum eſt, cum & in illo idem ſit ante prædictum,ſic enim prænũciatum
eſt per prophetã Hieremiam. Vnde ſequitur. Auguſ.contra Fauſtum

Vituperans enim eos dicit, Ecce dies venient dicit dominus, & conſummabo
ſuper domum Iſrael,& ſuper domum Iuda teſtamentum nouum,non ſecundũ
teſtamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum vt
educerem illos de terra Aegypti, quoniam ipſi non permanſerunt in teſtamen
to meo,& ego neglexi eos dicit dominus. Quia hoc eſt teſtamentum quod diſpo
nam domui Iſrael poſt dies illos dicit dominus,dando leges meas in mente eo-
rum,& in corde eorum ſuperſcribam eas,& ero eis in deum,& ipſi erunt mihi
C in populum.

Vituperans enim.quaſi dicat,Si illud vacaſſet a culpa,non inquireretur locus ſecun
di,ſed inquiritur. Hierem. Enim vituperãs eos,qui in lege erãt, Dicit,ecce dies veniũt
id ē paulatim appropinquant.tempus Chriſti dies vocat,quia pulſis tenebris lux quæ
illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,mundo apparuit. Dicit,do
minus & conſummabo,id eſt cõſummans,dabo & implebo Teſtamentum nouum,in
quo fiet quod promiſſum eſt Abrahæ. Conſummabo,iquam, Super domum Iſrael,&
ſuper domũ Iuda.i.ſuper Iudæos qui in duo regna diuiſi fuerunt poſt Salomonem,
ſuper quos dicit ſe conſummaturum nouum teſtamentum,ſcilicet vt dominetur eis,&
ipſi ei obediant: Non ſecundum quaſi dicat,conſummabo teſtamentum nouum, di- Remigius
co,quod Non,ſit Secundum teſtamentum quod fecit patribus eorum,id eſt quod non
ſit de terrenis,ſicut illud vetus,ſcilicet lex data in monte Syna,& quia quibuſdam pa
trum ſpirituale teſtamentum fecerat vt Abraham,determinat,dicens, In die quando
apprehendi illorum manum,quaſi dicat,per ſe de lecto ſurgere nõ valentium,vel qua
ſi nutrix paruulorum, Vt educerem eos de terra Aegypti,id eſt non erit ſecundum le-
gem quæ poſt exitum de Aegypto data eſt. Quod enim ante legem Abrahæ dixit, ſci
licet in ſemine tuo benedicentur omnes gentes,illud compleuit in euangelio. Illa enĩ
ſpiritualis promiſſio fuit pertinens ad gratiam. Ecce hic prophetatur non perſeueratu

rum vetus teſtamentum,ſed futurum nouum. Cunque multis locis hoc idem ſignifice D
Auguſ.contra Fauſt. tur & prænuncietur,non ita tamen ipſum nouum legitur expreſſum.Nempe in veteri
bus libris,aut nuſquam,aut difficile præter hunc propheticum locum legitur facta cõ
Auguſt.de bap.par. memoratio teſtamenti noui vt ipſo nomine appellaretur.Conſidera igitur diligenter
differentiá inter duo teſtamenta.i.vetus & nouum.Ibi eſt litera quæ ſola occidit, hic
eſt ſpiritus qui viuificat.illud vetus,quia a vetuſtate peccati non liberat hoc nouum,
quia innouat.Si autem a nobis fuerit quæſitum,cur illius teſtamenti authoritatem te-
neamus , cuius ritum non obſeruamus.Ad hoc reſpondemus,quod eam legi & accipi
oportet ne prophetias extinguamus,quia in vmbra facta ſunt omnia illa futurorũ:ſi-
Auguſ.contra Fauſt. cut ait apoſtolus.Hæc in figura contingebant illis, & cætera.Cur ergo aliquid tale le-
gitur in inſtrumento veteris teſtamenti quale a nobis obſeruari, vel iuſſum non eſt in
nouo teſtamento, vel etiam prohibitum:quid ſignificet quærendum eſt,non reprehen
dendum,quia eo ipſo quo iam non obſeruatur non damnatur,ſed impletum probatur
Sed Quoniam.quaſi dicat Apprehendi manum eorum quaſi paruulorum.Sed Quo-
niam ipſi non permanſerunt in teſtamento,in eo,id eſt in lege data in ſynagoga,quia
fecerunt vitulum in Oreb,& ad.ſcu.Ecce quomodo vituperauerunt eos:ideo,inquam
Auguſt.de bap.par. quia non permanſerunt,Et ego neglexi eos.Et ne indignemini ſi dico vos neglectos,
quia Dominus dicit,in me.Patenter vitio eorum deputat quod non permanſerunt in
teſtamento dei,ne lex quam tunc acceperunt culpanda iudicetur.Ipſa enim eſt quam
non venit Chriſtus ſoluere ſed implere,non tamen ea iuſtificat ſed gratia.Hoc quip-
pe agit viuificans ſpiritus,ſine quo litera occidit.Vnde igitur illud vetus teſtamentum
hoc nouum dicitur?cum lex impleatur per teſtamentum nouum pro veteris hominis E
noxa,quæ per literam iubentem & minantem non ſaluatur.Dicitur illud vetus . hoc
autem dicitur nouum propter nouitatem ſpiritus qui hominem ſanat a vitio vetuſtatis
quod euidenter aperit,ſubdens,Quia hoc eſt.q.d.vere teſtamentum nouum dabo, &
non ſecundum illud,ſcilicet vetus,quia hoc eſt teſtamentum Quod diſponam , id eſt
ordinabiliter Domui Iſrael,id eſt omnium videntium deum:nõ vtique,ſed Poſt dies
illos,a me præfinitos:& credite hoc, quia Dominus dicit,per ſpiritum ſanctum in me
loquentem,Dando,vel dabo,quaſi dicat hoc eſt teſtamentum quod conſummabo,ſci
licet,Dabo,per ſpititum ſanctum Leges meas.Ecce teſtamentum . Vel ita ſecundum
aliam literam.Diſponam teſtamentum,dico,ita.ſ.Dando leges meas.Ecce teſtamen
tum.In mentes,id eſt intelligentias illorum.Non in tabulis lapideis ſicut vetus in la-
pide ſcriptum fuit.Et etiam In corda eorum , id eſt in voluntates, quia intelligent,&
voluntate ſeruabunt.Super ſcribam eas.Scribam,vt,ſcilicet in æternum maneant.Su
Auguſt . de ſpũ & lit. per.quaſi dicat quod ſupereſſe debet eiſque dominari.Iſtam hic commendat diſtantiá
Auguſt.de bap.par. quod leges ſuas daturus eſſet deus in mentes eorum quæ pertinent ad nouum teſtamẽ
tum,& in eorum cordibus eas ſcripturas non vtique atramento,vt alibi ait apoſtolus:
ſed ſpiritu dei viui. i.ipſa præſentia ſancti ſpiritus qui eſt digitus dei,quo pręſente dif
funditur charitas in cordib⁹ quę eſt plenitudo legis & finis pręcepti.nam quia promiſ
ſa veteris teſtamenti terrena ſunt,nunc ipſius cordis bonum promittitur,ſcilicet men F
tis bonum,ſpiritus bonum.i.intelligibile bonũ,cum dicitur,Dabo leges meas í mẽtẽ
illorũ & í corda eorũ ſuperſcribá,eas per quos ſignificauit eos nõ forinſecus terrẽtẽ le
gẽ formidaturos,ſed intrinſecus habitátẽ ipſam legis iuſtitiá dilecturos.vnde & hæc
Augu .in eo. merces additur.Et ero.q.d.ſcribá legem meam in mentibus eorum.Et ſic Ero illis in
deum,& ipſi erunt mihi in populum:quia dicetur,vere deus in iſtis eſt, & iſti ſunt po-
pulus dei,hoc eſt viuent ex me & mihi,& hoc quidem in hoc mundo.

Et nó docebit vnuſquiſq; proximũ ſuũ,& vnuſquiſq; fratrẽ ſuũ,dicẽs cogno
ſce dominũ,quoniã omnes ſcient me a minore vſque ad maiorẽ eorũ.quia propi
tius ero iniquitatib⁹ eorũ,& peccatorũ eorũ iã nõ memorabor.Dicẽdo autẽ no
uum,veterauit prius.Quod autem antiquatur & ſeneſcit,prope interitum eſt.

Et,in futuro Non docebit vnuſquiſq; proximum ſuũ,quẽ amat,Et vnuſquiſq; fra-
trem ſuũ,quem plus diligit,Dicens ita.Cognoſce dominum.Ideo alter alterum non
docebit,quia Omnes,in futuro,Scient.i.videbunt Me,ſicut ſum quod ẽ perfectio, vt

A alter,ſcilicet alterum non doceat. Scient,dico, A minore vſque ad maiorem eorum Non intereſt ſi dicatur econuerſo,ſcilicet a maiore vſque ad minorem,ſicut dictum eſt,A minore vſque ad maiorem,quod intelligi diuerſis modis poteſt,vt maiores dicantur,vel tempore,vel dignitate,id eſt tempore priores,vel intelligentia digniores Maiores ergo intelliguntur,vel priores qui nos poſteriores expectauerunt i denario accipiendo,vel ſcientia,vel virtute.qui ſcilicet intelligere valuerunt lumen incorporeum atque incommutabile quantum in hac vita poteſt quod minores tantummodo credere potuerunt.Cum ergo venerit quod perfectum eſt & euacuatum fuerit quod ex parte eſt,tunc qui aſſumpta carne carni apparuit,oſtendet ſeipſum dilectoribus,tunc omnes ſcient eum a minore vſque ad maiorē,quia etiam minimus tunc perfecte ſciet eum per ſe non a maiore inſtructus.Hęc eſt ergo diſtantia veteris & noui teſtamenti, quod illud in lapide ſcriptum eſt,hoc in corde,ibi merces terra,hic viſio dei. Vel ita ab illo loco præcedentibus non mutatis,Et non docebit.q.d.Ego ero illis deus,& ipſi mihi populus.Et iſtud nouū factū exiſtet quod in veteri teſtamēto nō legitur factū ſcilicet,Non docebit vnuſquiſq; proximū ſuū,& vnuſquiſq; fratrē ſuū,quia quod latebat in litera,& diſcebat populus per traditiones magiſtrorum,hoc ſpiritus adueniēs repente docuit apoſtolos.& hoc eſt quod propheta dicit,Non docebit vnuſquiſq; proximum ſuum,& vnuſquiſque fratrem ſuum,dicens,cognoſce dominum.Quare non?

B quia oēs ſciēt a minore vſq; ad maiorē eorū,ſicut in euangelio legitur, Tūc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas.& ideo hæc omnia in vtraque vita faciam,eis, quia propicius ero iniquitatibus eorum,& peccatorum illorū iā nō memorabor,ad pęnam æternā.Diſtingue,Iniquitates dicit peccata quę faciūt homines cōtra proximos, & peccata quæ in ſeipſis.Vel idem eſt.i.pro eodē accipitur hic iniquitas & peccatum ſed diſtinguitur inter propicius ero,& memorabor,quia propici⁹ ē dū hic nō punit,& in futuro iam non memorabit quando non puniet.Sciendū vero quod in quibuſdā libris vbi ſcribimus Peccatorū, inuenitur ſcriptū peccatum,& tunc de originali accipitur.Quare autē hanc de Hieremia authoritatem adduxerit,aperit,ſubdēs,Dicēdo autem.q.d.propheta dixit nouum.Dicendo aūt nouum veterauit.i.vetus oſtendit Prius Vel Veterauit.i.vetus factū eſt prius teſtamentū.& ſi vetus,ergo finiendum.vnde ſubdit,Quod autē antiquatur,vt eſt in inanimatis,Et ſeneſcit,quod fit in animatis. Prope interitum eſt,antiquatio enim & ſenectus ſunt præuncij mortis.

Auguſt de ſpū & litera

Augu.

Chryſoſto.

CAPVT IX.

C HAbuit quidem & prius iuſtificationes culturæ, & ſanctum ſeculare. Tabernaculum enim factum eſt primum,in quo erant candelabra,& menſa,& propoſitio panum quæ dicitur ſancta.

Habuit quidē,Hucuſq; differentiam teſtamentorū oſtendit,& quod veteri nouū ſupereminet,& illud immutat.Nunc idē oſtendit ex ipſo tabernaculi ſchemate.q.d.vetus teſtamentū eſt prope interitum,tamen Habuit,olim Quidem prius,teſtamentum Iuſtificationes,nō veras & ſpūales,ſed pro modo Culturę,carnales,& habuit Sanctū, non ſpirituale,ſed Seculare.i.mutabile & putatiuū quod putabatur ab hoib⁹ ſanctū. & vere habuit ſanctum ſeculare,quia tabernaculum primū & ſecundum. Tabernaculum factum eſt primū,&c.vſq; ibi,Quæ parabola eſt inſtantis,tēporis,quia de tabernaculo loquendi locus ſe obtulit de eo quædā ſub compendio videnda ſunt.Sciendū eſt igitur tabernaculū triginta cubitos habuiſſe in longitudine & decem in latitudine, totidem in altitudine.Velum aūt habebat ex quatuor precioſis coloribus contextū,& quatuor deauratis columnis appenſum quod ſeparabat in viginti & decē cubitos.i.inter ſancta quæ forinſecus erant,& ſancta ſanctorū interius poſita.Habebat enim ſanctum exterius viginti cubitos longitudinis,& ſanctū interius.i.ſanctū ſancti.x. & vocat apoſtolus illud primū tabernaculum,hoc aūt ſecundum tabernaculum.In primo autē tabernaculo erat candelabrū aureū:ſed apoſtolus dicit cādelabra pluraliter,quia licet vnum eſſet,ſeptē habebat brachia. Erat enim in medio haſtile per quatuor loca

Chryſoſto.

Augu. in lib. quæſ.

cyphos,ſpheras,&·lilia.a quo procedebant brachia,tria a dextera parte,& tria a ſini- D
ſtra habentia per tria loca cyphos,ſpheras,& lilia.In eodẽ ẽt erat mẽſa quadrata, vt
altare,& habebat quatuor pedes,& erat poſt ĩtroitũ tabernaculi quę erat de lignis Ce
thym & inaurata auro puriſſimo,quæ habebat labiũ aureũ per circuitũ,ac deſuper co
ronã aureã interraſilẽ altã digitis quatuor,& ſuper illã alterã coronã aureolã , habe-
bat etiã per ſingulos angelos circulos aureos,quib9 imittebãtur vectes vt poſſet por-
tari,qui erãt de lignis cethym,& auro circundati,& ſuper mẽſam erãt duodecim pa-
nes deo propoſiti qui erant de ſimila,& ſingulis ſabbatis oẽs mutabãtur.Si vero ante
ſabbatum aliquis erat neceſſarius nõ poterat ſumi,niſi alius ſtatim loco eius ſubſtitue
retur.Et ſuper panes erat patena aurea,& pugillus lucidiſſimi thuris.In eodẽ quoq; ta
bernaculo erat altare incenſi,vbi.ſ.adolebat̃ incenſum ſuper cineres calentes , qui il
lucdeferebãtur ab altari ſacrificiorũ,quod erat extra tabernaculũ in atrio ſub diuo,&
erat quadratũ quinq; cubitis latũ,& totidẽ lõgũ.Primũ tabernaculũ dicit̃ ſancta pro
veneratione illius tẽporis,& quia ſignificat præſentẽ eccleſiã quæ eſt ſancta.Secũdũ
vero dicit̃ ſancta ſanctorũ,quia in maiori veneratione habebatur, & quia ſignificat
ſupercæleſtẽ eccleſiã,vbi nihil peccati ẽ.In quo erat thuribulũ aureũ,& arca teſtamẽ
ti intus & foris auro operta:in qua erant tria.ſ.vrna aurea habẽs manna & virga Aa
ron,quę fronduerat,& tabulæ in quibus lex ſcripta fuit,& ſuper arcã erat propiciato-
rium.ſ.tabula eiuſdẽ longitudinis & latitudinis cui9 arca.& erat tabula de puriſſimo
auro quæ dicebatur propiciatoriũ ſiue oraculum,quia ibi angelus dei Moyſi apparuit
loquens quando propiciaturus erat deus filijs Iſrael,& ſuper propiciatorium erãt duo
cherubin ſiue ſeraphin.i.imagines glorioſiſſime decorata, ac ſeſe contuentia verſis E
vultibus in propiciatorium.Arca autem erat de lignis Cethym habens cubitos duos,
& dimidium in lõgitudine,vnum & dimidium in latitudine tantundem in altitudine
et in vnoquoq; angelo aureũ anulum,duos a dextris,et duos a ſiniſtris,in quibus aſſi-
due erãt ad portandum vectes de lignis Cethym auro puriſſimo deaurati, propiciato-
rium erat tabula ſuper arcam eiuſdem longitudinis & latitudinis,ſuper quam ſtabant
Augu. in lib. cherubin in quẽ ſemper aſpiciebant.Ad hoc ſanctum ſanctorũ niſi ſummo ſacerdoti
quaſ. Exodi non licebat intrare cũ ſanguine ſemel in anno.& ſi forte aliquãdo exigebat neceſſitas
pro peccato ſacerdotis vel vniuerſę ſynagogę:in priori aũt tabernaculo quotidie intra
bant ſacerdotes ritum ſacrificiorũ explentes.Hoc autem totum parabola eſt & vmbra
cæleſtiũ.Primum enim tabernaculũ præſens eccleſia eſt,quę recte dicitur tabernacu
lum,quia in ea militatur deo antequã veniatur ad cælum.Tabernaculũ nanq; proprie
belligerantiũ eſt candelabrum aureum.i.Chriſtus fulgens virtute & ſapientia in me-
dio fideliũ,quia & ipſi candelabra aurea ſunt, quia ſapientia lucent.Aurum enim ſa-
pientiam ſignificat,ipſe Chriſtus ſtipes ẽ qui portat tria brachia a dextris,& tria a ſini
ſtris:quia ipſe ẽ vitis vera,in qua fundati ſunt tres ordines palmitũ.i. fidelium.illi qui
tempore gratię ſunt,dextri ſunt.i.digniores:qui vero ante gratiã quaſi ſiniſtri fuerunt
hi tres ordines fideliũ ſignificati ſunt in tribus viris quos Ezechiel ſaluandos vidit.ſ.
Noe,Daniel,& Iob.i.rectores,continentes,coniugati.Iſti etiã ſunt qui ſecundũ euan
gelium dicuntur eſſe,& in agro,& in lecto,& in mola.Legitur enim ibi,Et erunt duo F
in agro,vnus aſſumetur,& alter relinquetur:& duo in lecto,vnus aſſumetur,& alter re
linquetur:& duo molentes in mola,vnus aſſumetur,& alter relinquetur.Per illos qui
ſunt in agro,ſignificantur rectores,ſicut & per Noe:Per illos qui ſunt in lecto,cõtinẽ
tes ſicut & per Daniel.Per eos vero qui ſunt in mola coniugati ſicut & per Iob.Pri
ma pars haſtiliũ erat quaſi calami aurei.poſt erant cyphi,inde ſpherulæ aureę, tãdem
lilia.Calami ſunt ſancti qui in humidis diuini fontis nutriti ſunt,& ſunt cõcaui ad re
cipiendũ & ad transfundendum liquorẽ gratiæ alijs:ipſi ſunt etiã cyphi dum alijs pro
pinant quod biberunt,ſapientiam.ſ.& ſcientiã dei:inde ſpherulæ.i.rotundi,& perfe-
cti,& volubiles cõtra aduerſa& proſpera,per quos nihil detineat,donec veniãt ad lilia
æternę iocunditas qui non habẽt timoris angulũ,nec elationis ſupercilium.Super his
ponebantur ſeptẽ lucernę.i.ſeptẽ dona ſancti ſpiritus quæ in Chriſto pleniſſime mã-
ſerunt,& fidelibus ſecundũ voluntatẽ eius diſtributa ſunt.Mẽſa ad hoſtiũ diuina ſcri
ptura eſt,quæ permanet,quęq; intrãtibus proponit̃.Quæ dũ æterna gaudia,& quõ ad
ipſa perueniatur,oſtẽdit,cibũ vitę ſuggerit.In ea panes mũdi erãt.i.duodecim apoſto

A li & eorum vicarij qui thus orationis deo offerũt:quorũ ſi quis moritur,ſtatim loco ei9 alius ſubſtituẽdus eſt,ſed in ſeptima ætate oẽs auferentur. Secundum poſt velũ eſt eccleſia cęleſtis quę velatur quãdiu hic viuimus. Thuribulũ Chriſtus igne charitatis plenus interpellãs ſemper pro nobis. Arca. Chrũs in quo oẽs theſauri ſapientię & ſciẽtię ex omni parte aurea,quia in cogitatione,& ſermone.& opere eius nõ niſi puraveritas. Longitudo perſeuerãtia doctrinæ quę per cubitũ vnũ,& operationis quę per cubitũ alterũ deſignatur,ad cuius perfectionẽ humanus intellectus imperfectus eſt quod ſignat dimidius. Latitudo perfectio charitatis,altitudo perfectio ſpei, ad quã nos dimidij.i. imperfecti ſumus quatuor anuli. Quatuor euãgeliſtæ perfecti,per quos Chrũs portat per quatuor mundi partes,quibus ſemper adheret vectes aurei.i.prędicatores ſapiẽtia fulgentes ſemper parati contra hoſtes. In arca vrna habẽs manna.i.aĩa Chr̃i cõtinens plenã ſapientiã qua reficiuntur & angeli. Virga ſacerdotalem poteſtatẽ Chriſti ſignificat. Tabulæ.quod ipſe eſt dator legis. Propiciatorum Chriſtus qui propiciatur nobis. Duo cherubin oẽs ordines cæli qui in eo cõſiſtunt,qui inuicẽ dilectione cõnexi ſunt: qui etſi ſapiẽtes,tamen eũ abumbrant quãtum in ſe eſt. In primo aũt tabernaculo quotidie introibant ſacerdotes ſacrificiũ intus cõſummantes,quia in pręſenti eccleſia quotidie debent ſe offerre fideles carnẽ ſuã cũ vitijs & cõcupiſcẽtijs mortificãres. In ſecũdo aũt introibat ſummus pontifex cũ ſanguine ſemel in anno, benignitatis effuſo ſanguine in remiſſionẽ peccatorũ:in interiora cæli introiuit ianuã paradiſi ante clauſam fidelibus patulã faciẽs. His decurſis inſiſte litere. Tabernaculũ enim. Oſtendit quã neceſſarius erat Chriſtus, cũ per oĩa illa legalia nullus introiret in cælũ.q.d.prius teſt. habebat ſanctũ ſeculare.& vere quia tabernaculũ primũ & ſecundũ. Factum eſt enim primum tabernaculũ.i.ſanctũ quod extrinſecus erat,quod intus habuit altare incenſi ante fores ſub diuo altare holocauſtorũ quod dicitur tabernaculũ,qui ad tempus durauit quod fuit factũ in figura huius ſeculi.i.eccleſiæ pręſentis,in qua quotidię miniſtrãt ſacerdotes accẽdentes lumen doctrinę,& paſcentes populũ pane dei qui ſuper mẽſam eſt ſacræ ſcripturæ,a ſabbato ſpei,vſq; ad ſabbatũ ſpei,in quo erãt Candelabra & mẽſa,& propoſitio panum quod dicitur ſancta,pro veneratione illius tẽporis,& maxime quia ſignificabat præſentẽ eccleſiã in qua ſunt candelabra .i. Chriſtus & eius fideles: luce virtutis & ſapientiæ fulgentes,& mẽſa ſacræ ſcripturæ cui ſtudio inhęrent duodecim apoſtoli eorũq; vicarij,vel candelabra ſunt dona ſancti ſpiritus quę in eccleſia lucent. Panis ſuper mẽſam.i.verbũ ſacræ ſcripturę præſto eſt ſabbato ſpei,vbi in Chriſto a turbine ſeculi tuti ſumus vſq; ad ſabbatum plenę quietis vbi ſpes implebitur.

Hieronyi.

B

Augu. in lib. quaſ. Exodi

C Poſt velamentum autem ſecundum tabernaculum quod dicitur ſancta ſanctorum aureum habẽs thuribulum,& arcam teſtamenti circuntectam ex omni parte auro,in qua vrna aurea habens manna,& virga Aaron quæ fronduerat,& tabulæ teſtamenti,ſuper quæ erant cherubin gloriæ abumbrantia propitiatorium de quibus non eſt modo dicendum per ſingula. His vero ita compoſitis,in priori quidem tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes,in ſecundo autem ſemel in anno ſolus pontifex non ſine ſanguine quem offerret pro ſua & populi ignorantia:hoc ſignificãte ſpiritu ſancto,nondum propalatam eſſe ſanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente ſtatum.

Poſt velamentum aũt erat ſecundum tabernaculum,quia velo interpoſito diuiditur primum a ſecundo. Tabernaculũ vero ſecundũ ſignificat cęlum,intra quod Chriſtus ſacerdos noſter intrauit nõ ſine ſanguine.vel tabernaculũ quod foris erat ſignificauit vetus teſtamentũ,& eſt figura figuræ,quia figura eſt veteris teſtamenti. Tabernaculũ vero quod intus erat ſignificabat nouũ teſtamentũ,& erat figura veritatis,quia noui teſtamenti. Hanc autẽ allegoriã non proſequimur ſecundũ ſeriem literæ,ſed precedentem. Quod dicitur ſancta ſanctorũ,pro maiori veneratione illius tẽporis. vel quia ſignificat cæleſtẽ eccleſiam. Habens thuribulũ aureum, quo ſignificatur Chriſtus igne charitatis plenus,in quo offeruntur orationes ſanctorũ. Et arcã teſtamenti.i.quę cõtinebat teſtamẽtũ. Circuntectã auro ex oĩ parte.i.in circuitu.nõ extra tantũ,ſed etiã in-

tus,quæ ſignificat Chriſtũ,in cuius cogitatione,& ſermone,& opere,nõ niſi pura veri D
tas fuit.In qua,arca erat Vrna aurea.ſ.gomor Habẽs manna,in memoriá antiqui be-
neficij:qua figuraŧ anima Chriſti plená habẽs ſapientiá qua reficiunŧ & angeli.Et vir
ga Aaron quę fronduerat,per quá ſignificaŧ ſacerdotalis ptás Chriſti,Et tabulæ teſta
mẽti,in quibus lex ſcripta fuit,quibus ſignificatur quod Chrũs dator legis eſt.Vel per
arcá ipſa caro Chriſti intelligitur in qua mána eſt diuinitatis,& tabulæ duorum teſta
mentorũ,quorũ Chrũs author eſt,& virga pro ſacerdotio.Vrna eſt populus in quo eſt
Chrũs,panis qui de cęlo deſcẽdit.Solus eni populꝰ pane cęli paſcitur,qui in Chrõ cõti
netur.Super quod eá,arcá erát Cherubin gloriæ.i.glorioſe decorata.ſ.duo angeli glo
rioſi & decori.Obumbrátia,alis connexis.Propiciatoriũ.i.tabulá quæ ſuper arcá erat
duo cherubin angelos cæli ſignificat,qui charitate cõnexi ſunt & ſciẽtia pleni.Cheru
Ambroſius bin enim interpretaŧ plenitudo ſcientię.Propiciatoriũ ſuper arcá Chrũs eſt,quia ipſi
Chriſto ſpecialiter a deo patre datũ eſt,vt eſſet propiciatio pro peccatis noſtris.Põt &
Augu. ſuper Exodum. aliter hoc intelligi.Magnũ eteni hic ſacramẽtum eſt,aurũ quippe ſignificat ſapientiá
arca ſignificat ſecretũ dei.In arca iuſſa ſunt poni lex,& mána,& Aaron.In lege,pręce
pta ſunt:in virga:ptás ſignificatur,in mána gratia,quia non niſi cũ gratia poteſtas eſt
faciendi pręcepta.Verũ quia lex a quouis proficiẽte non ex oī parte impletur,deſuper
eſt propiciatoriũ.Ad hoc eni opus ē vt deus ſit propicius,& ideo ſuperponitur,quia ſu E
perexultat miſericordia iudicio. Duo cherubin propiciatoriũ pẽnis obũbrát.i.veládo
honorant,quoniá myſteria iſta ſunt,& inuicẽ ſe attẽdunt,quia cõſonát, Hęc eni ſunt
duo teſtamenta,quia cherubin in tẽpore ple.ſci.quá cõtinent duo teſtamẽta quę obum
Auguſtinus brant propiciatoriũ,quia miſericordiá dei in qua ſpes,vel conciliant, vel cõmẽdant.
Vel per duo cherubin quæ interpretatione multitudinem ſcientiæ habent , rationalis
creatura ſignificatur.ſ.angelica.Ideo duo ſunt vt ſocietatẽ charitatis cõmendẽt,ideo
pẽnis propiciatoriũ obumbrát,quia deo nõ ſibi tribuũt pẽnas.i.deũ honorant virtuti-
bus quibus præibant,& vultus eorũ nõ ſunt niſi in propiciatoriũ,quia non eſt eis ſpes,
niſi in dei miſericordia.De quibus.q.d.vetꝰ teſtamentũ habuit ea quę numerata ſunt,
& huiuſmodi alia.De quibus.ſ.his,& hmõi Non eſt modo dicẽdum per ſingula,quia
pauciora ſufficiunt ad executionẽ noſtrę demonſtrationis.His vero.q.d.de illis nõ eſt
dicendũ per ſingula::ſed hoc dicẽdum eſt quod ſequitur.His,tabernaculis,Ita,cõpoſi
tis,In priori quidẽ tabernaculo,quod minus erat.i.minoris venerationis,& ſignifica-
bat præſentẽ eccleſiá, ſemper quotidie Introibát ſacerdotes cõſummátes ſacrificiorũ
officia.ſ.intus incẽſum ponẽtes,& extra ſacrificia,Ecce quod ſupra dixit ſanctũ ſecu-
lare.ſ.ſecularia ſacrificia quę nõ ducunt ad perfectionẽ.In ſecũdo aũt,tabernaculo Se
mel in anno ſolus põtifex,introibat:Nõ ſine ſanguine,ſępe quidẽ ſine ſanguine intro
ibat,ſed cũ ſanguine nõ niſi ſemel.Iſte ex parte ſignificat Chriſtũ,qui ſemel ingreſſus
Ambro. eſt in cælum,quẽ nõ mox ſequimur:quod ſingulis annis intrabaŧ,ſignificabat nõdum F
veniſſe perfectionẽ.Nõ ſine ſanguine dico,Quẽ offerret pro ſua & populi ignorátia,
Chrũs aũt pro populo obtulit, pro ſe vero nõ niſi in mẽbris ſuis.Vnde ipſe ait.Verba
delictorũ meorũ.i.delictorũ ſui corporis.Delicta enim nr̃a ſua dicit,quia ea ſuſcepit,
nõ ad habendũ,ſed ad delẽdũ.Attẽde quod ait,In priori tabernaculo ſẽper introibác
ſacerdotes,quia hic quotidie debẽt ſe fideles ſacrificare.Aliter eni ad cęleſtẽ patriá nõ
poterũt peruenire,Pontifex qui ſemel in anno cũ ſanguine introibat,Chrũs eſt,qui an
no benignitatis ſemel in cælũ intrauit per ſanguinẽ ſuũ quẽ pro peccatis hoim fudit.
Hoc ſignificáte.q.d.illa prędicta fiebát ī veteri teſtamẽto.Hoc ſignificáte,in iſtis,Spi
ritu ſancto,qui ita fieri inſtituit.ſ.Viam ſanctorũ,ſecũdorũ, Nõdum.ſ.donec Chrũs
venit ,Eſſe propalatá.i.nondũ licere,ad cæleſtia introire quouſq; Chriſtus venit,poſt
cuius aduẽtum & cælũ adhuc inacceſſibile eſt mortalibꝰ ſecũdũ corporis cõditionem
Ante vero etiá ſecũdũ aīas,ſed patiẽter expectáda eſt reſurrectio ,in qua etiá corpori
bꝰ per Chriſtũ patebit ī cælũ acceſſus.Vel,Nõdũ eſſe propalatá viá ſanctorũ,ſecũdo
rũ.i.Chriſtũ.vel ſpiritualẽ intelligentiá.Via eni ſanctorũ Chriſtus eſt,qui ducit in cę
lum:vel ſpũalis intelligẽtia per quá aſcẽditur in interiora cęli.Adhuc.q.d.hoc ſignifi
cabat ſpũs ſanctus.Priore tabernaculo adhuc habente ſtatũ.i.carnalibus obſeruátijs
adhuc ſtatum habẽtibus,quod aũt hæc de ſacrificiis conſummandis,vel in primo,vel
in ſecundo tabernaculo ſecundum ſignificationem dicta ſunt aperit,ſubdens.

Quæ parabola ẽ tẽporis inſtãtis, iuxta quã munera & hoſtię offerũtur, quę nõ
A poſſunt iuxta conſcientiã perfectũ facere ſeruiẽtẽ, ſolũmodo in cibis, & in poti-
bus, & in variis baptiſmatibus, & iuſtitiis carnis, vſq; ad tẽpus correctionis im-
poſitis. Chriſtus autẽ aſſiſtẽs pontifex futurorũ bonorũ perãplius & perfectius
tarbernaculũ nõ manufactũ. i. non huius creationis, neq; per ſanguinẽ hircorum
aut vitulorũ, ſed per propriũ ſanguinẽ introiuit ſemel i ſancta, æterna redẽptio
ne inuenta. Si enim ſãguis hircorũ & taurorũ, & cinis vitulæ aſperſus inquina-
tos ſanctificat ad emũdationẽ carnis, quanto magis ſanguis Chriſti qui per ſpiri-
tum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum deo, emundauit conſcientiam
noſtram ab operibus mortis ad ſeruiendum deo viuenti?

Quæ eſt parabola, id eſt myſtica ſimilitudo Inſtantis tẽporis, id eſt tẽporis gratiæ
quod nunc eſt, Iuxta, quam, parabolam. Munera & hoſtiæ offeruntur, a ſacerdotibus
figuratiuis. Diſtingue inter hoſtias & munera. hoſtiæ ſunt de animalibus, munera de
alijs, ſcilicet de thure, de ſimila, de panibus, & hæc iuxta parabolã offeruntur, quia &
hæc aliquid deſignant in inſtanti tempore. Quæ. ſ. munera & hoſtiæ non poſſunt fa-
cere Seruientem, deo Perfectum, id eſt plene mundatum. & hoc Iuxta conſcien
B tiam, id eſt inconſcientia intus, & ſi ad viſus hominum extra. Vel, Iuxta conſcientiã
id eſt teſte conſcientia. Seruiẽtẽ deo, dico, Solummodo in cibis & in potibus, diſcernẽ
dis. Et variis baptiſmatibus. i. ablutionibus. Et in aliis Iuſtitiis carnis, non ſpiritus.
His omnibus, dico, Impoſitis, quaſi in onus ad refrenendas tranſgreſſiones, Vſque ad
tẽpus correctionis. i. vſque ad tempus gratiæ quo melius corrigendi erant, qui vſque
huc ſub pædagogo fuerunt, & ideo non poterant illa perfectum facere. Non tamen
eo tempore debebant ceſſare. Chriſtus autem de ſufficientia vnius & veri ſacrificii no
ui teſtamenti plene hic tractat, per quod & remiſſionem peccatorum, quam in verbis
Hieremiæ ſupra tetigit, præſtari dicit, & ſalutem. q. d. hæc prædicta legalia non poſ-
ſunt facere perfectum, ſed Chriſtus aſſiſtens pontifex, patri, ad interpellandum pro
nobis: vel fidelibus ad auxiliandum dator. Bonorum, non præſentium, vel carnalium
ſed Futurorum, id eſt præſentis iuſtitiæ, & æternæ beatitudinis, quæ tempore legis fu
tura erant. Chriſtus, inquam, Introiuit tabernaculum, id eſt cælum. nomine nempe ſi
gnificantis, id eſt tabernaculi, deſignat ſignificatum, id eſt cælum. Peramplius, quia
plures capit quam illud terrenum. Et perfectius, quia ibi eſt æterna beatitudo. Taber
naculum non manufactum, non dico non factum operatione dei, ſed hominis, vnde
exponendo ſubditur, Id eſt non huius creationis, cuius fuit illud in eremo, id eſt hu-
manę, ſicut fuit illud vetus quod fixit homo, ſed longe aliter a deo factum eſt. Introi Augu. ſuper
C uit, dico, Neque per ſanguinem taurorum, hircorum, aut vitulorum, effuſum, vt in ve Exodum.
teri teſtamento fiebat, Sed per proprium ſanguinem introiuit in ſancta. i. in cæleſte
tabernaculum. ſ. in ſancta ſanctorum. i. cæleſtia. Introiuit, dico, Semel per ſanguinẽ,
dico fuſum Semel, quia non eſt opus iterari, quia perfectum eſt, Vel ita, vt per taber-
naculum accipiatur Chriſti caro quam pro nobis obtulit, in qua & diabolũ expugna-
uit. Eſt enim Chriſtus rex & ſacerdos, rex pugnauit pro nobis ſacerdos obtulit ſe pro
nobis, quando pro nobis pugnauit quaſi victus eſt, imo vero tunc vicit, crucifixus eſt
enim, & de cruce in qua erat fixus, diabolum occidit, & inde rex noſter. Sacerdos autẽ
quid pro nobis obtulit? nihil mundum inuenit in hominibus quod offerret, pro eis ſe-
ipſum obtulit. Ecce munda, & fœlix, & vera victima. Carnem vero de vtero virginis
accepit vt mundam offerret pro immundis. Hanc vocat tabernaculum, dicens, Chri-
ſtus pontifex, dator Futurorum bonorũ introiuit ſemel in ſancta, neque per ſanguinẽ
taurorum hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem. Ipſe, dico, Perfecti9
tabernaculum & perãplius non manufactum, id eſt non huius carnis, id eſt per carnẽ
quæ plura bona confert & perficit, quæ & ſine ſemine viri concepta eſt et formata. Aſ
ſiſtens, ad interpellandum. Dico quod introiuit in ſancta per proprium ſanguinem
per hoc Inuenta, a nobis, vel a Chriſto nobis Aeterna redẽptione, quia redempti ſunt
æterni, quæ redẽptio nõ potuit iueniri in illis legalib9 ſacrificiis. Si. n. quod per Chri
ſtũ potuerit eẽ redẽptio, a minori probat, quia per illa legalia fiebat mũdatio corpora

liſ.q.d.vere per Chriſtũ põt eſſe redẽptio.Enim.i.quia. Sãguis hircorũ & taurorũ,& D
Auguſtinus cinis vitulę aſperſus,qui ſignificat memoriã paſſiõis Chriſti,Inquinatos,cõtactu mor
tuorũ,Sãctificat.i.a peccato mũdat.i.a pœna.Vñ ſubdit,Valẽs ad emũdationẽ non
Auguſtinus aĩæ,ſed Carnis,quia a pęna legis liberat.Oĩs.n.aĩa hoĩs qui mortuũ tetigerat,ĩmũda
erat ſeptẽ dieb9,purificabať aũt die tertio & die ſeptimo,& mũd9 erat.& hic nihil a-
liud ĩtelligẽdũ video eẽ ĩquinationẽ,niſi cõtactũ mortui hoĩs.Vel, Sãctificat ĩquina
tos.ſ.a corporali macula lepręValẽs ad emũdationẽ carnis.i.vt caro emũdata ſit pro
pter legis præceptũ,ſed ĩ Chr̃o ẽ perfectio.Vñ ſubdit,Quãto magis.q.d.Etſi, hoc eſt
Quãto magis ſanguis Chr̃i qui obtulit deo ſemetipſum ĩmacula tũ,ali9 ſanguis nõ ẽ
ĩmaculat9.Obtulit,dico,Per ſpũm ſc̃tũm,oĩa ei dictãtẽ.Vel ĩmaculatũ,dico, Per ſpi
ritũ ſc̃tũm,de quo cõcept9 & ĩmunis a peccato fuit.Emũdabit,nõ carnẽ tãtũ, ſed etiã
interiorẽ Conſcientiã noſtrã ab operibus mortuis.i.a peccatis,quę qui tangit conſen-
tiẽdo inquinatur, ſicut qui tangebat mortuum coinquinabatur, nec intrat iſte in cæ-
lũ,ſicut nec ille in tẽplũ emũdabit a peccatis.Dico,Ad ſeruiẽdũ:deinceps per iuſtitiã
Deo viuenti?q.d. multo magis.Et nota quod duo efficit ſanguis Chriſti a peccato.ſ.
mũdat,& reſtituta libertate facit ſeruire deo qui dat viuere,qui eſt vita ex ſe viuẽs:ne-
Aug. in lib. quæſ.Num. mo ergo poteſt ei ſeruire qui mortua opera habet,vel facit.hoc merito Chriſt9 pręſtat
in cui9 figura illa legalia pręceſſerũt.Hirc9.n.ſignificat Chriſtũ propter ſimilitudinẽ E
carnis peccati,& taurus qui a duorũ teſtamẽtorũ cornib9 vẽtilat inimicos.De iuuẽca
aũt rufa cui9 cinerẽ ad aquã aſperſiõis eorũq; mũdationẽ qui mortuũ tetigerũt profi
cere lex mãdauit,nõ eſt tacẽdũ.Euidẽtiſſimũ.n.in ea ſignũ noui teſtamenti pręfigu-
ratur.De hac legiť in libro Numeri dominus dixiſſe Moyſi,Loquere filiis Iſrael,&
accipiant a te iuuẽcã rufam ſine vitio,quę nec habet in ſe vitiũ,& nõ eſt impoſitũ ſu-
per eã iugũ,& dabis eã ad Eleazar ſacerdotẽ,& eiicient eã extra caſtra in locũ mũdũ,
& occident eã in conſpectu eius, & accipiet Eleazar ſanguinem eius,& aſperget con
tra faciẽ teſtimonii ſepties,& cremabunt in cõſpectu eius,& ei9 pellis cũ carne,& ſan
guis cũ ſtercore eius cõburetur,& accipiet ſacerdos lignũ cedrinũ,& hyſopũ,& cocci
nũ,& mittet in mediũ cõbuſtiõis iuuencę,& congregabit hõ mũdus cinerẽ iuuẽcę,&
ponet extra caſtra ĩ locũ mũdũ,& erit filijs Iſrael,& Proſelitis legitimũ ſempiternũ
ex iſto cinere fiebat aqua aſperſionis,vñ mundabantur a contactu mortuorũ, Ait.n.
Omnis.n.aĩa hoĩs qui tetigerit mortuũ,ĩmũda erit ſeptẽ dieb9.hic purificabitur die
tertio & ſeptimo,& mũdus erit,ſi vero nõ purificatus fuit, non erit mundus. Omnis
Auguſt.in Exodum. qui tetigerit mortuũ & mortuus fuerit non purificatus,tabernaculũ domini polluit,&
exercetur anima illa ex Iſrael.Item ait,Et accipiens hyſopũ tinget in aqua vir mun
dus,& aſperget ſuper domum,& ſuper vaſa,& ſuper animas.Vitula rufa,ẽ caro Chri-
ſti infirma. Fœmineus enim ſexus poſitus eſt propter infirmitatem carnalem. Rufa
eſt,quia paſſione caro Chriſti cruentata eſt.Hanc accipiunt a Moyſe qui eſt figura le- F
gis,quia ſecundum legem ſibi viſi ſunt occidere Chriſtum,qui ſecundum ipſos ſabba
tum ſoluebat,& obſeruationes legitimas prophanabat.Sine vitio ẽ iuuenca,quia im-
munis a peccato caro Chriſti.Ad confirmationem autem repetit,dicens,quæ non ha
bet in ſe vitium,vel ad determinationem,ſcilicet quod & ſi in aliis qui ſunt membra
eius habeat vitium,in ſe tamen non habet,& non eſt poſitũ ſuper eam iugũ,quia non
eſt ſubiugata iniquitati,imo ei ſubiugatos inueniens liberauit,& eorum vincula diru-
pit,& poteſtatem ponendi animam,& iterum ſumendi habuit.Non ad Aaron,ſed ad
Eleazar data dicitur,quia non ad tẽpus quod tunc erat, ſed ad poſteros illius ſacerdo
tii domini paſſio erat prouentura.Eiecta eſt extra caſtra,ſic & dominus extra ciuita-
tem eiectus eſt,& eiecta eſt in locum mundum,quia dominus non habuit cauſam ma
lam. Occiſa eſt in conſpectu Eleazar,ſic occiſa eſt caro Chriſti in conſpectu eorum
qui futuri in nouo teſtamento domini ſacerdotes.Eius ſanguinem aſperſit contra fa-
ciem teſtimonii ſepties,quia Chriſtus ſecundum ſcripturas fudit ſanguinẽ in remiſ-
ſionem peccatorũ:ideo contra faciem teſtimonii,quia non aliter declaratum eſt: quã
fuerat diuino teſtimonio prænunciatum, ideo ſepties,quia ipſe numerus ad munditiã
pertinet ſpiritualẽ.Extra caſtra iuſſa eſt cremari,puto,quia continuatio ſignum eſt re
ſurrectiõis.Natura.n.ignis vt in ſuperna moueať,& in eũ cõuertiť quod cremať, & ip
ſũ verbũ cremare de Gręco ĩ Latinũ ductũ,ſecũdũ Gręcũ a ſuſpẽſiõe diciť.In cõſpe

ctu Eleazar cremata dicit̃,quia illis apparuit reſurrectio Chriſti,qui futuri erant rega
A le ſacerdotiũ.Pellis eius cũ carne & ſang.cõſt.combuſta dicuntur,quia nõ ſolũ ſubſtá
tia mortalis corporis Chriſti,quæ pelle,carnib⁹,&ſanguine intimata eſt,ſed etiá cõtu
melia & abiectio plebis,quæ nomine ſtercoris ſignificatur conuerſa eſt in gloriá,quá
combuſtionis flãma ſignificat. In mediũ cõbuſtionis mittit ſecerdos lignũ cedrinum
hyſopũ,& coccinũ.Lignum cedrinũ eſt ſpes quæ in ſupernis firmiter habitat:hyſop⁹
fides,quæ cũ ſit humilis radicibus hęret in petra.Coccinũ eſt charitas quia feruorẽ ſpi
ritus igneo colore teſtatur.Hæc tria debent mitti in mediũ combuſtionis.i.in reſurre
ctionẽ Chriſti,vt cũ illo abſcondita ſit vita veſtra,Cinis aũt.i.reliquię combuſtionis
& interfectionis fama eſt quæ ſecuta eſt poſt paſſionẽ,& reſurrectionẽ Chriſti.Hunc
cinerem hõ mundus cõgregabat,& in locũ mundum extra caſtra reponebát,quia hæc
fama apud eos maxime claruit,qui non erant de cõſortio Iudæorũ,& erant mundi ab
interfectione Chriſti,& extra celebrationẽ Iudaicę cõſuetudinis.Ex iſto cinere fiebat
aqua aſperſionis per quá ſignificatur baptiſmus qua mũdabantur homines a contactu
mortuorũ,quia ab iniquitate huius moribundæ vel morticinę vitę per baptiſmũ Chri
ſti mundamur.Illa aqua tam proſeliti quá Iudęi mũdabantur,quia baptiſmus Iudæis
& Gentibus prodeſt.Hyſopo quæ fidẽ ſignificat aqua illa aſpergebatur,quia fide mun
dantur corda,& ſine fide non prodeſt baptiſmus. A viro mundo hoc fiebat quia vere
mundi debent eſſe miniſtri eccleſiæ,qui perſonam domini portant.

Et ideo noui teſtamenti mediator eſt,vt morte intercedente in redemptionem
earum præuaricationum quæ erant ſub priori teſtamento repromiſſionem acci
B piant qui vocati ſunt æternæ hęreditatis. Vbi enim teſtamentũ, mors neceſſe eſt
intercedat teſtatoris. Teſtamentum enim in mortuis confirmatũ. Alioquin non-
dum valet,dum viuit qui teſtatus eſt. Vnde nec primũ quidem ſine ſanguine de
dicatum eſt. Lecto enim omni mendato legis a Moyſe vniuerſo populo,accipiẽs
ſanguinem vitulorum & hircorum cum aqua,& lana coccinea & hyſopo,ipſum
quoq; librum,& omnem populum aſperſit dicens, Hic ſanguis teſtamenti,quod
mandauit ad vos deus. Etiam tabernaculum,& omnia vaſa miniſterii, ſanguine
ſimiliter aſperſit. Et omnia pene i ſanguine ſecundum legem mundantur,& ſine
ſanguinis effuſione non fit remiſſio.

Et ideo,quaſi obtulit Chriſtus ſemetipſum,Et mediator eſt.i.medius inter deũ & ho
mines dator eſt,No.teſt.q.d.pontifex nobis eſt & dator nouæ legis,ſine qua nec ſcire
mus quæ deus vellet nos operari,nec quæ ſperaremus.Noui teſta.dator eſt dico,Ideo
vt qui a deo,Vocati ſunt.i.ab æterno electi,Accipiant repromiſſionẽ æternæ hæred.
i.hęreditatẽ æterná frequenter promiſſam.& hoc,Morte Chriſti,ſine qua lex nõ iuua
ret,Intercedente.i.interueniente inter diſpoſitionẽ & cõpletionem quæ mors erat ne-
ceſſaria.In redemptionẽ,non mõ Gentiliũ,ſed etiam earũ,Pręuaricationum quę erát
ſub priori teſt.i.quas faciebat lex non ſoluebat.tátũ vtiq; fuit peccatũ noſtrũ vt ſalua
C ri non poſſemus vbi vnigenitus dei pro nobis moreretur debitoribus mortis:ſed ſic di
gnos nos fecit teſtamẽti & promiſſę hęreditatis, & ita teſtũm factũ firmũ ſicut ſubſe
quẽter oſtẽditur.Ecce patens inter teſtamẽta diuerſitas.Inter vetus enim teſt. & no.í
quibus non ſolũ ſacramenta ſunt diuerſa ſed & promiſſa,diſtinctio eſt paſſio Chriſti í Augu. in lib. de ſacrificio veſpertino.
cuius morte cõſtat non terrena ſed ęterna promitti.In morte enĩ vnigeniti neceſſe eſt
magna aſperari.Vbi enim dixit quod Chrũs eſt dator no.teſt.morte intercedẽte,nunc
quod per confirmationẽ eiuſdẽ oportuerit eũ mori,probat cõſuetudinẽ humanę legis.
Poterát enĩ infirmi ex eo ꝙ Chrũs mortuus eſt nõ credere promiſſiões,& ideo hoc pro
bat humana cõſuetudine.q.d.recte dixi morte intercedẽte,quia Vbicunq; eſt teſtamẽ
tũ,neceſſe eſt vt mors,Teſtatoris intercedat.i.interueniat ante cõfirmationẽ.& vere,
Teſtamentũ enim ſemper confirmatũ eſt in mortuis,per mortẽ teſtatoris, ſic & nouũ
teſt.i.promiſſio æternæ vitæ & doctrina euágelica.Vtrũq; enĩ nouũ teſt.dicitur,Chri
ſti morte confirmatũ eſt.Sicut ergo teſt.morte teſtatoris confirmatur,ſic & tempus in
aſſertione eorũ quę teſtabatur ſe daturũ voluit mori,nequis de eis dubitaret,nec aliter
poterat nobis eſſe vita.morte etiá euangelium in nobis confirmauit, vt quia pro nobis

mortuus eſt,præcepta eius diligamus & in authoritate habeamus, & per mortẽ gratiã nobis impetrauit qua cõplere poſſim9.Alioquin.q.d.morte cõfirmatur teſt.Dũ.i.quã diu,Viuit,ille.Qui teſtatus eſt, pôt enim mutare ſi vult. Vnde.ſ.quia teſt.morte firmatur,Nec primũ qnidẽ teſtamentum.Dedicatum eſt.i.firmatũ, roboratũ,Sine ſanguine,& hoc in figura futuri,quod ſanguine Chriſti confirmatũ eſt,& vere nõ ſine ſanguine vet9teſtamẽ.cõfirmatũ eſt. Lecto enĩ prius a Moyſe vniuerſo populo oĩ mãdato legis vt totũ cõfirmaret. Lecto inquã,Accipiens,ipſe Moyſes,Sanguinem hircorum & vitulorũ,mixtum,Cũ aqua,quę ſignificat mundationẽ futurorũ per aquam baptiſmi.Simul enim aquam & ſanguinẽ accepit,quia noſtrũ baptiſma ibi figuratum eſt,& paſſio Chriſti quæ ſimul ſunt,alterũ enim ſine altero non valet.Accipiens inquã cum aqua,Et cũ lana coccinea, & cũ hyſopo de quibus aſperſoriũ fecit.ipſum quoq; legis. Et omnẽ populum aſperſit dicens,Hic eſt ſanguis,confirmator Teſtamenti.i.fuſus ad confirmandũ teſt.Quod mandauit ad nos deus.Ecce quam proprie prædixit Moyſes verba quibus poſtea Chriſtus vſus eſt in cœna quando corpus & ſanguinẽ ſuũ diſcipulis ſuis tradidit.Et etiã tabernaculũ,ſicut librũ,Et omnia vaſa miniſterii.i.quæ pertinebãt ad miniſteriũ tabernaculi.Sanguine ſimiliter aſperſit.ideo ſanguine,Et.i.quia Secundũ legem omnia pene mundantur in ſanguine.Pene dicit,quia quędã vaſa ſola aqua baptizabãtur,ſed in nobis ſine ſanguine Chriſti nihil mundatur interius,& quicquid de aliis ſit,Remiſſio peccati non ſit,in veteri lege ſine effuſione ſanguinis, facta in ſacrificio aliquo.Hęc determinatio ideo apponitur quia per quã aſperſionis quę ſiebat de cinere vitulæ rufæ ſiebat remiſſio peccatorũ aliquãdo,quando nõ effundabatur ſanguis,ſed tamen effuſus erat in immolatione vitulæ. In illis aũt ſacrificijs quamuis magis ea peruerſo populo fuerint congruẽter impoſita quã deo deſiderãti oblata,figuræ tamen veritatis fuerũt quæ Chriſtus eſt,cuius ſanguine redẽpti,& mundati ſumus. quia noſtra emũdatio & dei propitiatio nobis ſine ſanguine nulla eſt.Sicut ergo Moyſes ſanguinẽ prędictorum animaliũ accepit,vt eo aſpergeret & mundaret prędicta:ſic videtur Moyſes.ſ.Chriſtus data noua lege ſuũ ſanguinẽ,qui vitulus dict9 eſt propter virtutẽ crucis,cuius cornibus impios ventilauit,& hyrcus pro ſimilitudine carnis peccati,& quia hoſtia pro peccato eſt,congreſſum cũ aqua de ſuo latere,ad hoc opus accepit per aquã.ſ.baptiſmũ ſignificans precio ſanguinis nos redimẽs. lana coccinea quæ ignei coloris eſt ſignificat ignẽ dilectionis Chriſti.Charitas enĩ Chriſti nobis eſt lana de qua veſtẽ faciamus.i.qua induamus.Hyſopus qui valet cõtra tumorẽ pulmonis humilitatem Chriſti ſignificat,qui per feruorẽ dilectionis & humilitatẽ pro noſtra redẽptione ſanguinem ſuũ fudit,eo ſanguine librũ.i.euangelium ſanctificauit.i.cõfirmauit,& populũ fideliũ abluit dicẽs,Hic eſt ſang.n.teſt.cõfirmator,quod mãdauit ad vos deus.aſperſit tabernaculũ.i.eccleſiã de qua dicit Apoſtolus,Templũ dei ſanctum eſt quod e.v.& aſperſit o.va.miniſterij.i.habentes officia in eccleſia. Quia oẽs doctiores eccleſiæ in quibus continentur myſteria ſua & ſanguine redemit,& redẽptis ſapientię, & ſcientiæ ſpiritũ tribuit,& omnia mundantur per ſanguinem Chriſti,& ſine eo nullius ſit peccati remiſſio.Poteſt etiã per prędicta populus dei ſignificari.Ipſe eſt enim liber & tabernaculũ & vaſa pro quo effuſus eſt ſanguis precioſus.Inquit enim,Qui pro multis effundetur, hi ſunt populus dei.i. electi qui ſpiritualiter mundantur fuſo ſanguine in remiſſionem peccatorũ,alia non mutantur.

Chryſoſto.

Auguſtinus contra Fauſt.

D

E

F

Neceſſe eſt ergo exemplaria quidem cæleſtium his mundari,ipſa autem cęleſtia melioribus hoſtiis q̃ iſtis,Non enim in manu facta ſancta Ieſus introiuit exẽplaria verorum,ſed in ipſum cælum,vt appareat nũc vultui dei pro nobis.Neq; vt ſæpe offerat ſemetipſum,quemadmodum pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno.Alioquin oportebat eum frequẽter pati ab origine mundi.Nunc autem ſemel in conſummatione ſeculorum,ad deſtitutionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit.Et quemadmodum ſtatutum eſt hominibus ſemel mori,poſt hoc autem iudicium,ſic & Chriſtus ſemel oblatus eſt,ad multorũ exhaurienda peccata,ſecundo ſine peccato appatebit omnibus expectantibus ſe in ſalutem.

Neceſſe eſt.q.d.quandoquidē Moyſes ita fecit,& lex ita præcipit,Ergo neceſſe ē exē
A plaria quidē.i.figuras,Cæleſtiū.i.eccleſiæ quę ad cælū ducitur.i.ſanctorū de quib⁹ di
citur,Veſtra cōuerſatio in cælis eſt:Mūdari,corporaliter his pædictis.Ipſa aūt cęle-
ſtia.i.ſignificata per illa.ſ.eccleſiā quæ licet ſit in terra tñ cæleſtis eſt,Neceſſe eſt mū
dari meliorib⁹ hoſtiis quā iſtis.i.hoſtia Chriſti pluraliter tñ dicit Hoſtijs,quia Chrs Hierony.
eſt oēs illę hoſtię,quia in omnibus ſignificat⁹ eſt,Chriſtus ergo qui in illis ſignifica- Remigius.
tus eſt,nō indiguit mūdari,ſed omnes ſui,ſed tñ ſigna eius quia in tabernaculo vſum
miniſtrationis præſtabant,ſanguine mūdara ſunt.Nō.n.Probat ꝙ Chriſtus mūdauit
cæleſtia.i.homines ſuo ſanguine mundatos fecit cæleſtes.i.cęleſtiū participes.nā ip-
ſe per hoſtiā ſuā,Introiuit in cælū.Non enim introiuit Ieſus in manufactis ſanctis
vel ſanctorū,cur non?quia illa non ſunt vera ſancta ſed tātū,Sūt exēplaria.i.figuræ
verorū ſanctorū,& verus ſacerdos nō in vmbratilia,ſed in vera intrare debuit.vñ ad
dit,Sed,introiuit,In ipſum cælū,per illa ſignificatū,ad quid? vt nūc.ſ.poſt cōſumma-
tionē Appareat vultui.i.pręſentiæ Dei pro nobis.i.vt pro nobis īterpellat,ibi, vt præ
ſentia dei videatur ſicut eſt,& poſt ſe trahat nos ad eādē videndā. Ecce aperte in his
verbis exponit Apoſtolus meliores hoſtias quæ eſt vna.i.Chriſtus, & nota quia vſus
loquendi ſic vellet & approbaret ſcriptū eē hic.ſ.in manufactis ſanctis exēplaribus
verorū vel in manufacta ſancta exemplaria verorū qualiter & in codicib⁹ Gręcis re-
peritur,Neq; vt ſæpe,probauit.quia Chriſtus per hoſtiā ſuam cæleſtia mundauit,mō
probat quod melioribus hoſtiis.i.quod ſua hoſtia fuerit dignior & efficacior omnibus
aliis quia illæ hoſtię ſępe,iteratę ſunt,ſine cōſummatione,hæc ſemel oblata ad patriā
reducit,quaſi nūc apparet vultui dei.Neq; vero ita vt ſæpe offerat ſemetipſum.i.ſæpe
B patiatur in cruce,quia ſufficit omnib⁹ ſemel oblatus & non eſt opus per ſingulas gene
rationes iterari,quod ſi his non ſufficeret,neq; antiquis qui ſimilirer erant redimendi
quod ſubſequenter oſtendit,Quēadmodū.q.d.non apparet vt ſæpe ſe offerat.Quēad
modū pōtifex legis ītra ſancta ſanctorū per ſingulos annos in ſanguine alieno . Chri
ſtus autem ſemel in cælo in ſanguine ſuo.Intuere quantæ differentiæ ſunt inter vetus Ambroſius.
& nouum teſt.pro exemplari.i.tēplo ꝙ ibi erat,eſt hic cælum.Differt etiā magn⁹ ſa-
cerdos quia conſiſtit vultui dei ſemper viu⁹ ad interpellādū pro nobis.Ibi ſępe offere
bat,hic ſemel,ibi in ſanguine alieno,hic in proprio.Idem ergo eſt ſacerdos & hoſtia.
Alioquin .q.d.Non ſępe offert dico, Alioquin.i.ſi oporteret eū ſępe ſe offerre.Opor
tebat eum frequenrer pati.incipiendo,Ab origine mūdi,quod vtiq; non fuir op⁹,quia
ſuffecit vna eius oblario.Si enim ſemel oblatus non ſufficeret omniū credentiū in ſe
peccata exhaurire,oportuiſſet eum pati ſępius ab origine mundi,quod ne fieret ſemel
paſſus ē in cōſummarionē ſeculorū.Vñ ſubdit,Nūc aūt,per incōueniēs prędictū con
ſtat Quod apparuit,patri,per hoſtiā ſuā,non ſæpe,Sed ſemel,oblatam ad deſtructio
nem Peccati.ſ.vt reatus dimittatur:vt vitiū iam non dominetur in nobis quod nulla
alia hoſtia facere potuit.In conſummationem ſeculorū:in vltima ætare ſeculi in qua
ſunt omnia adimpleta quæ ante eranr imperfecta,& ideo non opus fuit vt inciperet pa
ti ab origine mundi.Et quemadmodum. Item per hoc probatur quod niſi ſemel pati
debuit,quia lex naturæ hoc omnibus hominibus ſtatuit.q.d.lex etiā naturalis oſtēdit
C quod per inconueniens probatum eſt.Etiam,id ē quia Quemadmodum ſtatutum eſt
hominibus lege naturę.Semel mori,poſt hoc autem,id eſt poſt ſemel mori reſtat Iu-
dicium,in quo accipient ſecundum quod meruerunt:id eſt vt iudicentur ſecundū me-
rita,non reſtat vt iterum ſurgant & iterum moriantur,ſit & Chriſtus eadem neceſſita
te & iure naturæ,Oblatus eſt,non ſemel ſed ſępe,aliter eſſet miſerabilior omnib⁹ ho
minib⁹,nō ē intelligēdū,ꝙ aliqua peccati ſui neceſſitate oblatus ſit,etiā ſemel immo
ſola voluntate.Verū vt hō ſemel moritur neceſſitate & iure naturę ampli⁹ non mori
tur,ſic & Chriſtus eodē iure ſemel oblatus nō poteſt amplius mori,ſed nec indigemus
quia illa vna oblatio ſufficit,Ad exhauriēda pec. Nō dico omniū,Sed multorū,quia
nō omnes credūt.Secūdo,autē aduentu veniens ad iudiciū . Apparebit expectātibus
ſe in ſalutem eorū,quia non neceſſitate ſed voluntate pro peccatis mortu⁹eſt.Appa-
rebit dico,Sine peccato.ſ.ſine ſimilitudine carnis peccati,ſed potius in carne glorio-
ſa.Vel,Apparebit.ſ.pec.i.ita quod runc nō erit hoſtia pro peccato ſed iuſtitia i remu
nerando vel dānando,& ſi nec in die irę hoſtia erit multo minus in aliis temporibus.

CAPVT X. D

VMbram enim habens lex futurorũ bonorum, non ipſam imaginem re
rum, per ſingulos annos, eiſdem ipſis hoſtiis quas offerunt indeſinen-
ter, nunq̃ poteſt accedentes perfectos facere. Alioquin ceſſaſſent of-
ferri, ideo ꝙ nullam haberent vltra conſcientiam peccati cultores ſe-
mel mundati. Sed in ipſis commemoratio peccatorum per ſingulos annos fit. Im
poſſibile enim eſt ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideo ingre-
diens mundum dicit. Hoſtiam & oblationem noluiſti corpus autem aptaſti mihi.
Holocauſtomata & pro peccato non tibi placuerunt.

Vmbram enim. Probauit quod ſemel mortuus eſt Chriſt⁹, ſed quare vel ſemel, quia
Chryſoſto. lex nõ poterat perfectos facere ideo agnus ſine macula erat offerend⁹. q. d. oblatus eſt
Chriſtus ad exhaurienda peccata, & ita opus erat, quia Lex habẽs vmbrá futurorũ bo
norũ. i. extraneá ſimilitudinẽ eorũ bonorũ quę futura erant, Nõ ipſam imaginẽ rerũ
quæ melius exprimit rem quam vmbra. i. non ipſam veritatẽ, vt in pictura vſquequo
ponat quis colores, vmbra quædam eſt. ſubtractio enim vmbra quædam non imago,
cũ vero flores ipſos colorũ quis impoſuerit, tunc imago efficitur. Lex ergo vmbrá ha
bens non imaginem Nunquá poteſt facere perfectos virtutibus, & beatos pontifices
accedentes, Per ſingulos annos, in ſancta ſanctorũ, Cũ iiſdẽ hoſtijs, quas lex pręcipit
Quas offerunt indeficienter. i. licet indeſinenter offerrẽt & ſemper facerẽt. Alioquin
id eſt ſi perfecti fierent. Ceſſaſſent, illæ hoſtię, Offerri. ideo vtiq;. Quod cultores ſe- E
mel. i. perfecte vna hoſtia mũdati, Nullam conſcientiá peccati, ſed illis ſemper obla
tis ſemper habent. Vna autẽ hoſtia Chriſti perfectos facit, etiam ſi milies peccant, nõ
indigent alia quia ſufficit ad omnia & omnem conſcientiá a peccato lauat, quod non
vetus. Si enim hoc faceret vetus non eſſet opus iterari. Sicut medicamentũ cũ fuerit
forte, & ſalutis efficax, & valens cunctá valitudinẽ replere ſemel impoſitũ totũ ope-
ratur, ſi vero ſemper apponitur manifeſtũ indiciũ eſt non contuliſſe, ſic, quia illis ſa-
crificijs nemo curabatur frequenter offerebantur, quia enim prima hoſtia nil valebat
ideo ẽt ſecundo offerebatur, quę quia nil proficiebat offerebatur & alia. erat enim ho-
ſtiarũ frequẽtatio non culparũ conſumptio. Sed potius in ipſis, hoſtijs, Per ſingulos
annos, oblatis, Fit cõmemoratio peccatorum, quia pro eis offeruntur, & ita conſtat ha
bere peccatũ offerentes illas hoſtias in quibus Eſt cõmemoratio peccatorũ, nõ abſolu
tio infirmitatis, accuſatio non virtutis oſtenſio. propter infirmitatem ergo oſtẽdendá
& vt memoria peccatorũ fieret, íperauit deus illa ſemper offerri. Quid ergo nos? Nõ
Chryſoſto. Ambro. ne per ſingulos dies offerimus? offerimus quidem. Cæterũ & ſi nos cotidie offeramus
ad recordationẽ mortis eius faciamus, & vna hęc hoſtia eſt non multæ, quia ſemel tan
tum oblata eſt. Hoc aũt ſacrificiũ exẽplũ eſt illius, inidipſum ſemper offerimus, nec a
multis hominibus multi Chriſti offeruntur, ſed vnus vbiq; eſt Chriſtus, & hic plenus
exiſtens, & illic plenus. vbiq; vnũ eſt corpus quod offertur, ita & vnum ſacrificiũ non
multa pontifex noſter hoſtiam mundátẽ, nos obtulit: ipſam nos offerimus, & nunc & F
tũc oblata nunquá conſumi poteſt. quod nos agimus, recordatio ſacrificii eſt. nec cau-
ſa ſuę infirmitatis repetitur, quia perficit hominẽ ſed noſtræ, quia cotidie peccam⁹. In
legalib⁹ ergo hoſtiis erat cõmemoratio nõ abolitio. hic aũt peccatorũ deletio & virtu
tis cõſummatio, & infirmitatis noſtrę oſtenſio, & cęlebratur duabus de cauſis. ſ. & pro
noſtra íſirmitate, vt dictũ ẽ, & vt maior Chr̃i dilectio noſtris íſigat̃ mẽtib⁹ cũ recoli-
m⁹ quáta pro nobis geſſit. Impoſſibile ẽ. q. d. í ipſis cõmemoram⁹ nos eẽ í pc̃tõ Ná im
poſſibile ſanguine taurorũ & hircorũ auferri, peccata. Ideo &c. q. d. quia Chr̃i hoſtia
ſufficit, & vetus teſt. perfectũ non facit. Ideo, ad confirmandum nos, Deus ingrediens
mundum. i. homo factus per quod viſibilis in mundo apparuit, Dicit, verbis vel rebus
loquens patri ſic, o pater, Hoſtiam, de animalib⁹, Et oblationem, de aliis, Noluiſti, a
tẽpore paſſionis. Corpus autẽ. quod præ omnibus ſacrificiis eſt. Aptaſti mihi. i. aptũ &
idoneũ corpus mihi dediſti, quia ſine peccato, & paſſibile & mortale quod valeat of-
ferri in redẽptionẽ omniũ. Ablata ergo ſunt ſigna quia exhibita eſt veritas tũc cũ tẽ-
p⁹ fuit, vt illa auferrẽtur, & veritas veniret, nec vnquam in odorib⁹ illis delectat⁹ eſt

A dominus niſi in fide & deſiderio offerẽtis, præcepit tamen hæc ſibi offerri poti⁹ quam offerrẽtur idolis, ĩpoſuitq; in ceruitatẽ nec in iuſtificationẽ. & vt figura eſſet futuri, de quorũ reprobatione adhuc addit, dicẽs, Holocauſtomata, quę aliis ſacrificiis digniora videbantur quæ tota comburebantur, Et pro peccato, fiebant. quædá enim nõ pro peccato fiebant. Illa inquá quæ cæteris erant digniora, Non tibi placuerunt, ex quo veritas venit. A tempore enim paſſionis in qua conſummatio omniũ hoſtiarũ cœperunt illa diſplicere: ante nũquá ea deſtruxit, ſed illis ſubdit⁹ fuit, dũ in tẽplo cũ hoſtis fuit pręſentatus. In figuris illis veritas prę nũciabatur. celebrabát figuras futuræ rei, multi ſcientes, ſed plures ignorantes: quæ ceſſate debebant re exhibita. vnde ſubdit, Hierony. Auguſtinus in pſal. xxix.

Tunc dixi, Ecce venio, In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam deus volũtatem tuam. Superius dicẽs, quia hoſtias & oblationes & holocauſtomata & pro peccato noluiſti, nec placita ſunt tibi quæ ſecundum legem offeruntur, tũc dixi, Ecce venio, vt faciá deus voluntatẽ tuá: aufert primũ vt ſequens ſtatuat. In qua voluntate ſanctificati ſumus, per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel. Et omnis quidem ſacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans, & eaſdem ſæpe offerẽs hoſtias quæ non poſſunt auferre peccata. Hic autẽ vnam pro peccatis offerens hoſtiam
B in ſempiternum ſedet in dextera dei, de cætero expectans donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius. Vna enim oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Conteſtatur autẽm nos & ſpiritus ſanctus. Poſtquá enĩ dixit, hoc autem teſtamentum quod teſtabor ab illos, poſt dies illos dicit dominus, dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentib⁹ eorum ſuperſcribam eas & peccatorum & iniquitatum eorum iam non recordabor amplius.

Tunc. ſ. qnado vidi omnia illa tibi diſplicere tibi, & corpus idoneũ ad hoc mihi datũ, Dixi ecce, ſine aliqua retardatione venio ad me offerẽdũ ipſe offerẽs, ipſe oblatio ẽ cuius rei ſacramentũ coridianũ voluit eſſe eccleſię ſacrificiũ: huius veri ſacrificii multiplicia variaq; ſigna erant ſacrificia priſca. Per illa multa ſacrificia hoc vnum ſignificabatur, quaſi multis verbis vna res diceretur vt ſine faſtidio multũ cõmẽdaretur, huic ſummo veroq; ſacrificio cuncta ſacrificia ceſſerũt, vt in ipſo ſacerdote ac ſacrificio fieret peccatorũ remiſſio. i. per hoiem Chriſtũ Vñ ait, Venio, ad me offerẽdũ, Vt faciá, & compleam, Voluntatem tuam. ſ. vt quod lex non potuit per me cõpleatur: quia tu es deus meus, inquantũ homo ſum. ideo venio ad implendam voluntatem tuam. Quia ita ſcriptum eſt. i. pręfinitum, De me in capite libri, id eſt conſilio deitatis quæ eſt meum
C caput, qui ſum liber humani generis in quo legát omnia ſibi neceſſaria, & ideo nõ eſt opus lege. Vel ſcriptũ eſt in ca. li. i. in primo pſal. Beatus vir qui caput pſalterii dr. Superius dicens, quid ſentiat de illa ſcriptura Apoſtolus aperit hic quaſi dicat non ſolũ notat veteres hoſtias hęc authoritas nõ feciſſe perfectos, ſed ſolá oſtiá Chriſti etiá abolitionẽ vet. teſt. & conſtitutionem noui, ſi diligenter notátur verba, quia ſuperi⁹ propheta, Dicens oblationes & holocauſta, & pro peccato iam Noluiſti, & ſi prius, Nec placita ſunt, tibi, Quæ tamen offerentur ſecundum legem, hoc dicit ne viderentur ideo diſplicere, quia nõ ſecundũ legẽ offerentur. hæc in quam dicens addit, Tunc dixi, Ecce venio vt faciam deus voluntatem tuam. & hęc dicens, Aufert, primũ ſacrificiũ & cũ eo vetus teſt. quod per Moyſẽ datũ eſt, vt ſtatuat quaſi ſtabile, Sequẽs. i. nouũ ſacrificiũ, & cũ eo no. teſt. i. euangeliũ. In qua voluntate. i. in ſui oblatione ſecũdũ voluntatẽ dei facta, Sanctificati ſum⁹. i. peccatorum purgatione facta reconſiliati deo. ſ.

Per oblationẽ corporis Ieſu Chriſti, ſemel factam, & ideo hoc ſtatuto primũ cadit quia hoc nõ potuit præſtare. Et omnis. Amplius exponit virtutẽ huius hoſtiæ & ne videretur ſanguis per pontifices ſemel in anno oblatus min⁹ profuiſſe, Et ſacrificia cotidie, facta per ſacerdotes perfectos facere, hoc addit. q. d. Põtifex per ſingulos annos offerẽs nõ peruenit ad conſummationẽ: ſicut etiam Omnis quidẽ ſacerdos, legis, pręſto eſt vt ſpõtane⁹, Cotidie miniſtrás, oratiões & muncra multa, & eaſdẽ hoſtias de animalibus, Sæpe offerẽs, quia nõ integre mundant. Vnde ſubdit, Quæ nũquá. i. nullo tẽpore quantũcũq; fiát, Poſſunt auferre peccata, a cõſcientia. Nota quod miniſtrare eſt fa-

malorum,ſedere eſt dominorum.ideo illos famulos oſtendit apoſtolus, Chrũm vero D
dñm quem ſubſequenter dicit ſedere.ſubdens,Hic aũt.ſ.Chriſtus, cuius hoſtia ſuffici
ens eſt.Pro peccatis,omnium offerens,Vnam hoſtiá,quæ ſaluare poteſt peracta obe-
dientia,Sedet.i.quieſcit & regnat,In ſempiternum in dextera dei.i.in potioribus bo-
nis.non enim iterum laborare,& iterum offerre eget,Bene ergo pôt conſummare qui
ſic meruit exaltari.Sedet dico,De cætero. i.de eo quod reſtat.ſ. de gloria bonorum &
pœna malorum,Expectans,non ita vt aliquid pro ſua vel ſuorũ imperfectione patia-
tur,ſed ſine ſui paſſione differt & tolerat,Donec ponantur inimici eius ſcabellum pe-
dum eius.i.plene ſubijciant̃ & appareant,ſubiecti ei,hoc & mõ poteſt facere,ſed pati-
tur vſq; ad cõe iudiciũ,niſi inimici vere ſcabellũ eius erunt, quia & ſi mõ repugnát ei,
& non videantur ſubijci tunc omnibus apparebunt ei ſubiecti cuius imperio ſuberunt
pœnis. Vna.n.ideo vná tantũ obtulit hoſtiam,Quia vna oblatio eſt, & a peccato ſan
ctificauit electos:Et ſanctificatos,in omnibus virtutibus,Cõſummauit.& hoc,In ſem
piternũ.ſ.quandiu durabit hoc ſeculum.Conteſtatur autem.q.d. Non ſolum ego hoc
affirmo,Sed etiam ſanctus ſpiritus conteſtatur nobis.i.verba noſtra confirmat de ſan.
ctificatione.Poſtquam.n.q.d. Vere teſtatur,vera enim quę promittit,& non niſi iuſta
præcipit.i.no.teſt.poſtquá dixit ſpũs ſan.in Hieremia.Hoc aũt eſt teſt.no.ſ. quod te-
ſtabor ad illos,poſt dies mihi pręnũciatos,Dicit dñs,addidit,Dádo.q.d.poſtquá illud
dixit.ſ.ꝙ nõ valet ad probationẽ noſtrá, adiecit hæc alia quæ corroborát vtrũq; quod
diximus.ſ.Dando leges meas,quod pertinet ad conſummationẽ.Et iterũ , Peccatorũ
eorũ iam non record.amplius,quod pertinet ad ſanctificationẽ, & ita per authoritatẽ
Hieremiæ,cõfirmat vtrunq; quod dixerat.literam ſic proſequere,teſtabor dico. Dádo B
leges meas, non ſicut patribus dedi in tabulis lapideis,ſed in cordibus id eſt intellecti
bus illorum,Et in mentibus.i.in voluntatibus,Eorũ ſuperſcribá eos.ſ.præcepta mea
non dicit ſcribam,ſed ſuperſcribá,quia leges ille ſuper vires hoīs ſunt in quarũ.ſ.cõ-
pletiõe nullus ſufficeret niſi ope gratiæ.Ecce in his dr̃ quod cõſummat virtutibus, de-
inde ſubdit ſe ſanctificatione dicens,Et pc̃torum,quæ in ſe,Et iniquitatum eorũ,quæ
contra proximum fiunt.Iá.i.poſt tempus gratiæ,Non recordabor,ad æterná pœnam
Amplius.ſ.nec in futuro.Ecce hic dr̃ quod ſanctificat.Vel ita diſtingue literam eadẽ
manente ſententia.Poſtquá dixit hoc eſt teſt.quod te.ad il.poſt di.il.dicit do. Teſta-
bor dico,Dabo leges meas in cordibus eorũ,& in mentibus eorũ ſuperſcribá eas,ſubin
tulit Et peccatorum & iniquitatum eorum iam non recordabor am.& ideo iam nõ eſt
neceſſaria hoſtia.quod aperit ſubdens.

Vbi autem horum remiſſio,iam non eſt oblatio pro peccato. Habẽtes itaque
fratres fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti,quá initiauit nobis viá
nouam & viuentem per velamẽ.i.carnẽ ſuá,& ſacerdotem magnũ ſuper domũ
dei,accedamus cũ vero corde in plenitudine fidei aſperſi corda a conſciẽtia ma
la, & abluti corpus aqua munda,teneamus ſpei noſtræ confeſſionẽ indeclinabi-
lem. Fidelis.n.eſt qui repromiſit.Et conſideremus inuicem in prouocationẽ cha
ritatis & bonorum operum,non deſerentes collectionem noſtrá , ſicut conſuetu F
dinis eſt quibuſdam, ſed conſolantes,& tanto magis,quanto videritis appropin-
quárem diẽ. Volũtarie enim peccantibus nobis,poſt acceptá notitiam veritatis,iá
nõ relinquitur pro peccatis hoſtia,terribilis aũt quędá expectatio iudicii,& ignis
æmulatio,quæ conſumptura eſt aduerſarios. Irritam quis faciens legem Moyſi
ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur,quãto magis putatis de
teriora mereri ſupplicia,qui filiũ dei cõculcauerit,& ſanguinem teſtamenti pol
lutum duxerit,in quo ſanctificatus eſt,& ſpiritui gratiæ cõtumeliá fecerit.Sci-
mus enim qui dixit, Mihi vindictam,& ego retribuam.Et iterum, Quia iudica-
bit dominus populum ſuum. Horrẽdum eſt incidere in manus dei viuẽtis. Reme
moramini aũt priſtinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen ſuſtinuiſtis
paſſionum,& in altero quidem opprobriis & tribulationibus ſpectaculum facti,
in altera autem ſocii taliter conuerſantium effecti.

A Vbi autē. Hic oſtēdit quod non ſolū ex hac authoritate videri poteſt, quod Ieſus
ſāctificat & cōſummat, ſed etiā quod oblatio iā poſt tēpus gratiæ nō eſt facienda pro
peccato, quia facta ē remiſſio.q.d.Ecce hic dicitur remiſſio peccatorū facta. Vbi aūt
horū iā remiſſio nō eſt faciēda. Oblatio pro peccato.i.ceſſat oblatio legalis. Habētes
itaq;. Finito grandi ſermone de pōtifice magno eiuſq; noua lege & ſacrificio, quæ ve
teribꝰ prętulit, ſubditur moralis inſtructio, in qua eos hortatur ad multa ſed maxime
ad fidē, patiētiā, pacē, mūditiā, & fraternitatis charitatē, & infert ex oībus ſuperioribꝰ Chryſoſtō
q.d. quia vna hoſtia cōſūmat, & quia nobis eſt.ſ.or.m. & quia oſtēſa eſt tāta diſtātia,
quod illa minora hæc maiora ſunt: itaq;, O fratres, habemus, Fidutiā in introitū ſan
ctorū in ſanguinē Chriſti.i.certi ſumus quod intrabimus in ſancta ſanctorū cæleſtia
per ſanguinē Chriſti, Quā viam.i.quē introitū, Nuntiauit, Nobis Chriſtus, qui pri
mus aſcendit, & per hoc certi ſumus de nobis. Viā, dico, Nouā. quia nullꝰ ante illū in
trauit, Et viuentē.i.permanētē, peruiā, quia poſtea nulli fideliū clauſa fuit, & illā viā
aperuit, & per viā conſeruauit. Per velamen.i.per carnē ſuā quæ dicitur velamē, quia
ipſa caro velabat, & celabat deitatē. Vel ideo dicitur velamē, quia ſub velamine fidei
ſumitur a fidelibus.q.d.per hoc permanet via illa peruia, quia ſumunt fideles, vt viati
cū carnē Chriſti velatā omni ſēſui. Videtur eni panis, & tamen vere eſt caro Chriſti
quod fit vt augeatur fidei meritū, quia nō habet fides meritū cui humana ratio.i.huma
B nus ſēſus prębet experimētū. Per velamē ergo.i.carnē quæ velata ſumitur, permanet
via peruia, & per hoc quod ille ſacerdos ſēper interpellat pro nobis, Vn̄ ſubdit, Et per
ſacerdotē, ſcilicet Chriſtū prę omnibus, Magnū ſuper domū.i. populū Dei, & hanc,
Habētes, fidutiā, Accedamus. Vel ita, Et ſacerdotē magnū.q.d. Habemus hanc fidu
tiā, & hanc habentes, & habentes ſacerdotē magnū ſuper do.dei.ſ. qui ſemper viuit
ad interpellandū pro nobis, Accedamus, ad introitū ſanctorum, Cū vero corde.i.cū
vero intellectu & nō ſimulato. & ſi hoc nō poteſt eſſe, ſaltē accedamus in plenitudine
fidei.i.in plena fide. Quia nihil horū iā eſt viſibile, nec ſacerdos nec hoſtia, quod & de
bemus, & poſſumus, quia ſumus Aſperſi corda.i.ſpirituali aſperſione habemus corda
mūdata, A cōſciētia mala.i.a cōſciētia prauitatis. Illi vero corpora tātū hn̄t abluta,
Et abluti ſumus corpus aqua mūda.i.peccatū corporale.ſ. originale, quod per carnis
cōcupiſcētiā trahitur ablutū eſt aqua baptiſmi, per hoc oſtēditur quod nō fides ſola,
ſed bona vita cū virtutibus quęritur. inde hortatur ad ea quæ cōueniūt fidei, ſubdens
Teneamus.q.d.& quicquid occurrerit, Teneamꝰ indeclinabilē, vt nō ad terrena decli
nemus, Cōfeſſionē ſpei noſtræ, quæ eſt de æternis.i.teneamus cōfeſſionē, & ſpē quæ ē
cauſa eius, quæ ſpes nō ē vacua nō cōfundit. Fidelis enim eſt.i.verax in pormiſſis deꝰ
qui repromiſit ea quæ ſperamus: & ſicut deus fidelis eſt in promiſſis: ita nos ſibi vult Ambroſius
fideles eſſe in promiſſis noſtris. Teneamus dico, Et cōſideremus, inuicē. alter.ſ.alterū
C nō vt inuideat & inſidietur, ſed In prouocatione charitatis, quæ in animo ē, Et bono
rū operū.ſ.vt alter alterius exēplo prouocetur ad dilectionē, & bene operandū. Et eſt
ſenſus, Fidē & cōfeſſionē habeamus quantū ad nos, & cōſideremus inuicē.ſ.perfecti
minores eos hortādo & minores perfectos imitādo eos. Cōſideremus nos inuicē dico,
Nō deſerētes, tēpore perſecutionis, collectionē noſtrā.i.collectos in fide nobiſcū, ſi
cut eſt Cōſuetudinis quibuſdā veſtrū, qui vel timore perſecutionis cedūt, vel propria
præſūptione a peccatoribus vel imperfectis, vt iuſti videantur recedūt. Culpat ergo
ſcindētes vnitatē charitatis, quaſi inter alios nō poſſent habitare cauſa ſāctitatis ſuæ
qui potius ſuo exēplo debuerunt cōſolari alios. Vnde ſubdit, ſed potius Cōſolātes eos
conſolatur laborantē qui pariter in labore conſiſtit, quia ſubleuatio laboris eſt viſio
collaborātis, vt in itinere fit: & tāto magis cōſolemur, Quāto, magis, Videritis, diem
retributionis per paſſionē, Appropinquātē.q.d. quo propiores eſtis fini & præmio re
tributionis, aut tāto magis inſtate, ne quis culpa veſtra, deſit. Volūtarie eni.q.d.chari
tas vtiq; tenēda eſt, & a malis ceſſandū, Volūtarie eni peccātibus nobis, id eſt nobis in
volūtate peccādi manētibus: Nō relinquitur hoſtia, pro peccatis, id ē nō prodeſt Chri
ſtus qui eſt hoſtia pro peccatis. nō relinquitur dico iā.ſ.in hoc præſēti per quod cōſtat
quod nec in futuro. nō relinquitur iā dico, Poſt acceptā notitiam veritatis.i. poſtquā
veniſſemus ad fidē per quā quidā ſecuri ſunt, quaſi nūquā perituri ſint. Et attēde quod

non ait volẽtibus peccare, Sed volũtarie peccantibus, quia volũtarius eſt qui in aliquo D
aſſiduus eſt, volens qui ad tempus. per hoc ergo ſignificat perſeuerantes vſq; in finem
Vel ita, Iá non relinquitur hoſtia pro peccatis. i. nõ iterũ immolabitur Chriſtus qui ẽ
hoſtia pro pc̃tis. i. nõ relinquitur loc⁹ ſecũdæ hoſtię, ſicut in veteri lege datũ eſt ſępi⁹
offerri hoſtias pro peccato: Nõ enim Chriſtus iterũ immolandus eſt pro peccato quod
ſemel factum eſt, & ſecundo nõ eſt opus, ſed magis opus eſt manere in fide & veritate
quod ſi non facis, iudicium damnationis te expectat, niſi per penitentiá renouaris. &
ideo ſubdit, Terribilis autem. Sed ſciẽdũ quod hic quidá exurgunt horũ verborũ occa
ſione pœnitentiam auferentes, quaſi per pœnitentiá nõ valet peccator poſt lapſũ ſur-
gere ſecũdo & tertio, & deinceps. Verũ in hoc pœnitẽtiá nõ excludit, nec propitiatio
nẽ quæ fit per pœnitentiá Nõ ení inimicus eſt ita ſalutis noſtrę, ſed ſecũdũ excludit
baptiſmũ. nõ ení dicit, nõ eſt vltra pœnitentia vel remiſſio, ſed hoſtia. i. crux ſecũda
quæ vna ſuffecit, volẽs ne vltra hoc expectemus ſed pœniteamus. Terribilis aũt. q. d.
non relinquitur h. pro pec. ſed relinquitur quædam terribilis Expectatio iudicii, hæc
pœna interim eſt. Et ignis æmulatio. i. infeſtatio. i. ignis infeſtans, Quæ conſũptura
eſt aduerſarios Chr̃i, quod probat per minus. ná quis, Faciẽs irritá. i. pręuaricás legẽ
Moyſi, Duob⁹ vel tribus teſtib⁹ cõuict⁹, Sine vlla miſeratiõe moritur, morte quá lex
pręcipit. Quid ergo illi facient contra quos perhibebũt angeli teſtimoniũ & ſancti &
propria conſciẽtia? q. d. multo grauius puniẽtur. Vnde ſubdit, Quáto, ergo magis, Il
lum putatis deteriora mereri ſupplicia qui filiũ dei cõculcauerit. i. vilipẽderit ſi nõ ſuf
ficere credat ad ſalutem, ſed animalia, Et ſanguinẽ Chriſti, cõfirmatorẽ no. teſt. Pol-
lutum duxerit. i. peccatũ purgare nõ valẽtẽ? In quo tamen ſanctificatus eſt. i. remiſſio E
nẽ accepit, & ita cõtra eũ grauiter peccat. Pollutũ enim ſanguinem Chriſti ducit, qui
per carnales obſeruátias credit peccata dimitti, a quibus retrahit nos ſanguis Chr̃i: ita
pollutus eſt, & nos polluit, ſi ab eo vnde eſt remiſſio nos retrahit. & ſpũi grãæ. i. ſpũi
ſc̃tõ gratis dato, vel qui dat gratiá, Cõtumeliá facit ſpũi cõtumeliá facit, qui remiſſio
nẽ quá ipſe ſpũs facit aſcribit carnalib⁹ obſeruátiis, vel qui eũ malevivẽdo a ſe abiicit
Vel conculcat ille Chriſtum, qui libere peccat abſq; timore & pœnitentia, & qui eo
indigne participat, ſanguinem pollutum ducit, ſi ab eo mũdatus ad vomitũ redit &
pœnitere negligit. Spiritui eſt iniurius qui eius beneficium grate nõ ſuſcipit. Scimus
enim. quaſi dicat, Vere talis punietur, Scimus enim illũ, id eſt quá verus & potens eſt
ille, Qui dicit mihi, ſeruate, Vindictam, iniuriarũ veſtrarum, & ego Reddam. Si alie
nas vindicat iniurias, Et ſuas, iterum ſcriptura dicit quia dominus iudicabit purgando
ſeparádo a malis, Populum ſuum, quanto magis puniet inimicos, Horrendum. quaſi
dicat, Dominus puniet inimicos & non leniter, Et ideo horrendũ eſt incidere in ma-
nus Dei, id eſt, Incidit ille qui non prouidet, ſed ſubito deprehenditur. Dei dico, Viuẽ
tis, ſcilicet qui ſẽper eſt efficax & potẽs facere quod vult. Remẽoramini, ſicut optimi
medicorũ cũ alios ſecuerit, & per incisionẽ doloris augmentũ fecerint ſolatiũ mitiori
bus medicaminibus afferunt & remedium: illi loco vbi dolor ineſt & perturbatam re
fouent animam: ſic Apoſtolus facit poſt quam concuſſit animas eorum & terruit, re-
fouet eos per laudem priorum, ſcilicet rememorando priora eorum bona, vt facilius F.
excitet ad cætera. quaſi dicat, vt autem non inſidàtis in manus dei, Rememoramini
priſtinos dies. q. d. diu eſt quod credidiſtis, & ideo magis aſſueti eſtis, In quibus, dieb⁹
vos, Illuíati, fide pro qua venit tribulatio, Suſtinuiſtis magnũ certamẽ paſſionũ, Paſ
ſiões enim quaſi cõtra eos certabát vt patientiá & fidẽ extorquerent. Si aũt rudes ſu-
ſtinuerũt, turpe eſt ſi mõ deficiũt. paſſiones autẽ erát eis, tũ expropriis, tũ ex dolorib⁹
aliorum quibus compatiebantur. vnde ſubdit. Et in altero, quaſi dicat, ſuſtinui
ſtis magnũ certamẽ & ita magnũ certamẽ, Et. i. quia, in altero quidẽ. i. in altera parte
certaminis, ſcilicet In opprobriis & tribulationibus propriis. vos ipſi patientes. facti
eſtis, Spectaculum omnibus, quod grauiſſimum eſt. Graue enim eſt opprobriũ, ſed gra
uius eſt cũ ſpectaculũ oibus fit, & nõ ſecreto exprobratur, In altero autẽ. i. in altera
parte certaminis, ſcilicet in dolore quẽ habetis pro aliis. eſtis effecti Socii taliter con-
uerſantiũ. i. aſſidue patientiũ, quo exẽplo pati debetis, id eſt cõpaſſi eſtis Apoſtolis &
aliis hmõi. Et ẽ ſenſus, Certamẽ paſſiõis ſuſtinetis, & in propriis paſſiõib⁹ & in cõpaſ-

ſionibus aliorum,& hæ ſunt duæ partes certantium contra vos paſſionum ,& vere ſo-
A cij facti eſtis.

Nam & vinctis compaſſi eſtis,& rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio
ſuſcepiſtis,cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiam.Noli
te itaque amittere confidentiã veſtram,quæ magnã habet remunerationem. Pa
tientia enim vobis neceſſaria eſt,vt voluntatem dei facientes reportetis promiſ
ſionẽ. Adhuc enim modicum aliquantulũque qui venturus eſt veniet,& nõ tarda
bit:iuſtus autem meus ex fide viuit. Quod ſi ſubtraxerit ſe,non placebit animæ
meæ.Nos autem non ſumus ſubtractionis filii in perditionem,ſed fidei in acqui
ſitionem animæ.

Nam & vinctis,qui nõ poterant ſibi neceſſaria quærere,Cõpaſſi eſtis,ſubminiſtrã
do neceſſaria,pro qua cauſa veſtris vobis ablatis cõpaſſi eſtis.Et hoc eſt quod ſubdit,
Et rapinam bonorum veſtrorũ ſuſcepiſtis.q.d.donũ dei.& hoc,Cũ gaudio,quia ſpera
ſtis meliora.ſ.æterna.vnde ſubdit,vos dico,Cognoſcentes,vos habere meliorem,Et
manentem ſubſtantiam.i.vitam æternam.Nolite.q.d.quia ſic paſſi eſtis & confiſi de
ſubſtantia meliori & manente.Nolite dico,Amittere,per impatientiam,Confidentiã
veſtram,quæ non mõ in futuro habebit ſed etiam iam,Habet,dum ſperat , Magnam
remunerationem,& ideo nõ eſt leuis eius amiſſio.Ad hoc aũt vt nõ amittatis hoc vnũ
vobis opus eſt.ſ.patientia.Patientia.n.nobis eſt neceſſaria.hic oſtendit quõ iam non
amittatur,confidentia.ſ.ſi patientia habeatur.In patiẽtia.n.(inquit)dñs.po.a.v.Ideo
ait,Patientia nobis neceſſaria eſt,ideo vt per eam Voluntatem Dei facientes reporte-
B tis in futuro,qui hic ſeminatis,Promiſſionem,id eſt vitam promiſſam.Adhuc enim.
q.d.tenenda eſt patientia,nam nec longa eſt,tribulatio vero vehemens.& hoc eſt ꝙ
ait,Adhuc enim modicum.i.paruo tempore,Et aliquantulum.i.non vehementer pa-
tiendum eſt & mox,Qui venturus,quãdoq;.Veniet,retributor,& nõ tar.quia in mar-
tyribus poſt mortem ſtatim gloria datur in quibus nihil purgandum eſt per quod dif-
ferantur a gloria.Iuſtus autem.Hic dicit quod per ſolam fidẽ ſi patiendi neceſſitas nõ
ingruat ſalus datur ad quod confirmandum ĩducit verba dei loquẽtis per prophetam
Abacuc.q.d.non ſolum ille qui patitur ſed etiam qui ſolam fidem habet ſi non immi-
net paſſio ſaluabitur quia ita dicit dominus per prophetã,Iuſtus meꝰ.i.apud me eſt ali
quis,Ex fide,per hoc,Viuit.i.viuet in futuro vita ęterna quã meretꝛ fide,Ecce quãtũ va
let fides quæ ſola ſaluat,& quod ex fide viuat per contrarium oſtendit,quia ſi ſubtra-
hit ſe a fide nõ viuit.Vnde ſubdit,Quod ſi ſe ſubtraxerit.Vel ita,Iuſtus autem.q.d.Ve
niet dominus & non tardabit.interim autem dicit dominus,Iuſtus meus.ſ.qui per me
eſt iuſtus,non per carnales obſeruãtias,Venit ex fide nõ per ſpeciem,& ideo hæc ne
quærat coronam ſed ferat laborem.Quod ſi.q.d.Vere ex fide eſt vita,quia acquiſitio
eſt animę,& vere,Quod,id eſt quia Si ſubtraxerit ſe,aliquis,Nõ placebit animę meę
id eſt voluntati dei.Nos autem.q.d. ille qui ſubtrahit ſe a fide viuet. Nos autem non
ſumus filii ſubtractionis in perditionẽ,id eſt apoſtaſię,per quam perditur anima, quia
C nondum prorſus apoſtatauerant,ſed fide geniti erant.Vnde ſubdit,Sed ſumus filij fi-
dei,quæ valet,In acquiſitionem,& ideo nunc non debent ſe ſubtrahere a fide.vel,Nõ
ſumus filii ſubtract.in per,id eſt paganorum infidelium qui perdẽdi ſunt,Sed fidei in
acquiſitionem animæ,id eſt filii prophetarum fidelium quorum fides eſt in acquiſitio
ne animæ.

CAPVT XI.

EST autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum,argumentum non ap-
parentium.

Eſt autẽ fides,quia de fide cœpit agere eius dignitatẽ & vſum ipſius fidei aſſignatio
ne & plurima exemplorũ luce oſtendit,& eſt hic laus & cõmendatio fidei cuius deſcri
ptionẽ ponit in qua tria notat.ſ.quid efficiat in nobis, & quod fundamentum eſt om-
nium bonorum,& quod de non apparẽtibus eſt de qua in epiſtola ad Romanos plene

dixeramus,& ideo hoc breuiter perſtringam9.q.d.Iuſtus ex fi.viuit.Eſt autē fides ſub
ſtantia rerum ſperādarū.i.cauſa quæ res ſperandas faciet quádoq; ſubſiſtere in nobis. D
quod eſt dicere,faciet nos conſequi futura bona.& proprie dicitur fides ſubſtātia quia
ſperandis ſubſtat,& facit ea eſſe in credēte in alia vita.& quia fundamētū ē omniū bo
norū quod nemo mutare poteſt ſine quo non eſt bona ædificatio.Vel fides eſt ſubſtan
tia rerum ſperandarū.i.ſperanda iam etiam in hac vita facit eſſe in corde credētis.per
Chryſoſto eā enim futura bona quaſi iā ſunt in nobis,quia facit ſubſiſtere in anima noſtra ea quę
non videntur de quibus proprie fides eſt.De viſis enī nō ē fides ſed agnitio.hæc ē laus
fidei,ſi quod creditur nō videtur.Nam & Thomas cui dictum eſt,quia vidiſti credidi
ſti:non hoc credidit quod vidit,ſed aliud vidit & aliud credidit. Vidit enim hominē
credidit deum.cernebat quippe & tangebat carnem viuentem quam viderat morien-
tem,& credebat deū ipſa carne latentem.Credebat ergo mente quod non videbat, per
hoc quod ſenſibus corporis apparebat.Si autem dicuntur credi quæ videntur,ſicut di-
cit vnuſquiſq; oculis ſuis credidiſſe,nō ipſa eſt quæ in nobis ædificatur fides, ſed ex re
bus quę videntur agitur in nobis,vt ea credantur quæ non videntur.Et eſt argumētum
Chryſoſto. vel coniunctio non apparentium,id eſt præmonſtratio & certitudo,& probatio rerum
quæ non apparent,quia ſiquis de eis dubitat per fidem probātur,vt adhuc probatur fu
tura reſurrectio,quia ita crediderunt patriarchę,apoſtoli,& alij ſancti.probatio ergo
rerum quæ nondum ſunt fides eſt,quia ſiquis conſideret Abraham & alios quid meri
to fidei acceperunt,idem de ſe poteſt credere & ſperare.

In hac enim teſtimoniū conſecuti ſunt ſenes.Fide intelligimus aptata eſſe ſe-
cula verbo dei,vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.Fide plurimam hoſtiam Abel B
quam Cain obtulit deo,per quam teſtimonium conſecutus eſt eſſe iuſt9:teſtimo
nium perhibente muneribus eius deo,& per illam defunctus adhuc loquitur..

In hac enim.q.d.Vere fides eſt cauſa rerum ſperandarum,quia eſt cauſa iuſtitiæ per
quā ſunt ſperanda,& hoc eſt quod ait,In hac enim.i.propter hanc fidē,Senes.i.a an-
tiqui partes,Sunt conſecuti, a deo vel ab hominibus.Teſtimoniū,iuſtitiæ, quia pro-
pter fidem deus teſtatus eſt eſſe iuſtos.Senes dicit non quia ſenes eſſent ætate, ſed quia
anteceſſores horum,& ſic conſtat fidem non eſſe nouā cū antiqui tenuerūt eā.Fide in
telligimus.Exemplis vtitur ad commendationem,& ad oſtendendū quod nō de appa
rentibus ſit fides.q.d. Fides eſt argumentum non apparent.i.credere debemus quæ nō
apparent.Sicut fide tantum intelligimus ſecula eſſe aptata.i.ſapienter diſpoſita.Ver-
bo dei.i. præcepto dei:ita vtiq;,vt Ex inuiſibilibus.i.ex informibus elementis,Viſibi
lia formata fierent.Ante enim quā deus rerum omniū formas locis,& ſedibus ſuis or-
dinata diſtinctione diſponeret,tenebrę erant,& erant inuiſibilia elementa, ſed in eo-
Auguſ.contra.Manic. rum ſeparatione nata eſt lux.Prima ergo materia facta eſt cōfuſa & informis,vn̄ om
nia fierent quæ diſtincta & formata ſunt quā credo a Græcis chaos appellari:& ideo
recte Deus creditur omnia de nihilo feciſſe,quia etiam ſi omnia formata de iſta mate
ria facta ſunt,hæc ipſa tamen materia de nihilo facta eſt quā Moyſes ſignificauit di- F
cens.In principio fecit deus celum & terrā &c.Informem enim materiā & confuſam
quæ chaos dicta eſt,vnde omnia facta ſunt nominib9 cæli & ter.quę inde futura erāt
ſignificauit. i.nominibus viſibiliū rerum propter infirmitatem paruulorum qui min9
idonei ſunt inuiſibilia apprehendere,& tunc erant tenebrę,id eſt lucis abſentia. Non
enim tenebræ aliquid ſunt,ſed ipſa lucis abſentia,ſicut ſilentium non aliqua res eſt,ſi
cut in corpore vbi tegumentum non eſt,nuditas dicitur,ſicut & inanitas nō ē aliquid
ſed locus vbi corpus non eſt,inanis dicitur.Hæc eadem informis materia etiā terra in
uiſibilis & incompoſita appellata eſt,terra ideo quia inter omnia elementa mundi ter
ra minus ſpecioſa eſt quam cætera,inuiſibilis autem, propter,obſcuritatem:eadem ma
teria informis etiam aqua dicta ſuper quam ferebatur ſpiritus domini, ſicut ſuperfer-
tur fabricādis rebus voluntas artificis.Ideo vero aqua dicta illa materia,quia omnia
quę in terra naſcuntur ſiue animalia ſiue arbores vel hærbæ & ſimilia ab humore inci
piunt formari atque nutriri.Eadem etiam materia dicta eſt abyſſus quia confuſa erat
& commixta ſpecie carēs.Hæc ergo omnia cælum & terra:terra inuiſibilis & incom-

poſita & abyſſus cũ tenebris & aqua ſuper quã ferebatur ſpũs, illa informis materia vo
A cata eſt, vt res ignota notis vocabulis infirmaretur imperitioribus & non vno. Nam ſi in vno, hoc eſſe putaretur quod conſueuerant hoies in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo omnibus nominibus ſignificata eſt materia illa inuiſa, & informis, quæ nulla ſpecie cerni atq; tractari poterat de qua deus condidit mũdũ quem ſignificat Apoſtolus dicẽs, Viſibilia ipſa vero informem naturã ſignificat dicens, Ex inuiſibilibus, vel per inuiſibilia ſignificatur mundus inuiſibilis qui erat in dei ſapientia, ad cuius ſimilitudinem factus eſt hic viſibilis mundus. hæc vtiq; viſibilia antequã fierent nõ erant. Quo modo ergo deo nota erant quæ non erant? Et rurſus quomodo ea faceret quę ſibi nota non erant? Non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Augu. ſuper Geneſim.
Proinde antequã fierent & erant & nõ erãt. Erant in dei ſcientia, non erant in ſua natura. Ipſi aũt deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe cum ea feciſſet quã illo quo ea nouerat vt faceret, apud quẽ non eſt tranſm. nec vi. ob. ideo ait, vt Ex inuiſibilibus i. ex intelligibili mundo qui erat in ſapientia dei, hæc eſt dei diſpoſitio qua diſpoſuit omnia, Viſibilia, iſta Fierent. i. iuxta inuiſibile exemplar quod erat in mente dei, fierẽt hęc. Fidem plurimã, vel plrima, quia patres antiqui per fidem ſint conſecuti teſtimonium iuſtitiæ oſtendit, ponens aliud exemplum ad commendationem fidei. q. d. ſenes per fidem conſecuti ſunr teſtimonium iuſtitiæ ſicut apparet in hoc, Abel fide. i. per fidem inuiſibilium, Obtulit deo hoſtiam plurimã. i. acceptabiliorẽ & pluris precij quã Cain. Vel, Abel obtulit deo hoſtiam plurima fide. i. per plurimam fidem quam Cain, quia Abel per fidẽ iuſtus erat. Vnde ſubdit, Per quã, fidem meruit, Eſſe iuſtus, & huius rei conſecutus eſt teſtimonium. Vnde etiam ipſe Ieſus ait, A ſanguine Abel iuſti &c.
B Conſecutus eſt dico deo, Etiam perhibente teſtimoniũ muneribus eius, quia ea recepit i. approbauit quod apparuit cũ ea cæleſti igne conſumpſit, & per Illam, fidem, Defunctus loquitur adhuc. i. materia eſt nobis loquendi, vt de eius fide exẽplum demus. Non enim mors extinxit famam fidei tanta fuit fides quod eam mors non extinxit. Ex fide & patientia pręcedentium patrum conſolatur iſtas, ideo dicit quod Abel adhuc loquitur, quia alios ſuo exemplo admonet, vt iuſti ſint. interemit eum quidem mos, ſed non cum eo interemit eius gloriam & memoriam

Fide Enoch tranſlatus eſt, ne videret mortem, & nõ inueniebatur, quia trãſtulit illum dominus. Ante tranſlationem enim, teſtimonium habuit placuiſſe deo. Sine fide autem impoſſibile eſt placere deo. Credere enim oportet accedẽtem ad deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Fide Noe reſponſo accepto de his quæ adhuc non videbantur, metuens aptauit arcam in ſalutẽ domus ſuæ, per quam damnauit mundum, & iuſtitiæ quæ per fidem eſt, hæres ẽ inſtitutus. Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem, & exiit neſciens quo iret, Fide demoratus eſt in terra repromiſſionis tanquam in aliena, in caſulis habitando cum Iſaac & Iacob cohæredi
C bus repromiſſionis eiuſdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatẽ: cuius artifex & conditor deus. Fide & ipſa Sara ſterilis. virtutem in conceptione ſeminis accepit etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit eſſe eum qui repromiſerat. Propter quod & ab vno orti ſunt, & hoc emortuo, tanquam ſidera cæli in multitudinem, & ſicut arena quæ eſt ad oram maris innumerabilis.

Fide, hic ponit aliud exemplũ ad commendationẽ fidei dicens, Fide, i. fidei merito, Enoch tranſlatus eſt in paradiſum, vnde eiectus eſt Adã, Ne videret, non dico ne ſentiret, ſed nec etiam quaſi de longe videret in alijs, Mortem & nõ inueniebatur, vſquã hoc dicit ne putaretur eſſe in aliqua parte mundi ideo non inueniebatur, quia Tranſtulit illum deus, qui ab oĩm aſpectu poterat eum abſcondete. Ante &c. q. d. Vere per fidẽ tranſlatus eſt, quia per fidẽ iuſtus fuit, & vere quia per fidẽ placuit deo. & hoc eſt quod ait, Ante trãſlationem enim habuit teſtimonium. i. iuſti teſtabantur eũ, Placuiſſe deo & vere per fidem placuit deo, Sine fide enim impoſſibile, eſt aliquẽ Placere deo, a deo

eſt fides neceſſaria quod ſine ea quiſquam non placet Deo.& vere ſine fide aliquis nõ
poteſt placere,quia nec põt accedere.Credere enim oportet,quẽlibet,Accedentem ad D
deũ,hoc.ſ.oportet credere.Quia,deus vnus Eſt,eſſe proprie deo conuenit quia immu
tabiliter eſt,Et,quod remunerator ſit inquirentibus ſe.Quid ergo ei lex?Et notandũ
quod ſine hac fide nemo vnquam potuit ſaluari.Hæc tamen fides non ſufficit ad ſa-
lutem.Fide.Aliud exemplum ponit de Noe ad commendationem fidei dicens, Noe
reſponſo accepto,adeo,De his quę adhuc nõ,videbantur,metuens aptauit arcá in ſalu
tem domus ſuæ,& hoc,Fide id eſt per fidem:quia credidit deo dicenti,Finis eſt omnis
carnis,& ſi nulla ſigna videret diluuii.Adeo enim credebat quod non videbat, quod
metuens fabricauit arcá.per Quam.ſ.fidem vel arcam,Damnauit.i.damnabilẽ oſten
dit,Mundũ,quia dum videret eam fabricari,non credidit.Et,ipſe Noe,Eſt inſtitutus
hęres iuſtitiæ,quæ per fidẽ eſt.i.fuit iuſtus ex fide ſicut patres ſui,niſi enim iuſtus eſ-
ſet hoc ei dominus non præcepiſſet.Fide &c.Hic ad patres Iudęorũ deſcendit,oſten
dens in eis,& in prioribus omnẽ iuſtitiam ex fide habuiſſe originem,& ponit exemplũ
Auguſtinus de Abraham dicens ita,fide.i.per fidem ille,Qui vocatur,nunc,Abraham,cum prius
vocaretur Abram,Obediuit exire in locũ,quem accepturus erat in hęreditatẽ & exiit
neſciens quo iret.Adeo credebat deo cui obediuit dicenti,Exi de ter.& de cognatione
&c.Hoc aũt iam fecerat.Hoc enim dictum ei iam egreſſo de terra Chaldæorum,& iá
conſtituto in Meſopotamia.Non autẽ dominus ait,vt corpus eijceret a terra ſua, ſed E
vt animum euelleret ne velit reuerti.Non enim exierat in animo,ſi redeũdi tenebatur
deſiderio:quod deſiderium deo iubente ac iuuante & illo obediente fuerant amputan
dum.Fide,melioris terræ.i.vitæ ęternæ,Demoratus eſt,Abraham,In terra promiſſio
nis,& in ea quanquá ſibi promiſſa erat,Tanquam in aliena,& in caſulis. vnde ſubdit
demoratus eſt dico in caſulis habitando cum Iſaac & Iacob cohęredibus eiuſdem,Re
promiſſionis.i.ſicut Iſaac & Iacob habitauerunt ibi.Non enim eodẽ tempore cohabi
tauerunt.Expectabat enim.q.d.cur ita habitauit ibi Abraham,quia Expectabat ciui
tatem,cæleſtem habentem,Fundamenta quia ſtabilis eſt,& firma.Cuius,ciuitatis,Ar
tifex & conditor deus eſt.Fide.i.per fidem,& ipſa Sara ſterilis,in propria perſona nõ
in vicaria,Accepit virtutem.i.fœcunditatẽ,In conceptione ſeminis,etiá cum eſſet prę
ter Tempus ætatis.ſ.cum eſſet ſterilis & in ſenio,hac vtiq; fide.Quoniá credidit eum
eſſe fidelem qui repromiſerat,prius quidem riſit,& ſi ex gaudio non tamen plena fide,
ſed poſt verbis angeli in fide ſolidata eſt:riſerat aũt Abraham quando ei promiſſus ẽ,
ſed riſus ille admirationis fuir & gaudij non dubitationis, Propter quod.ſ.quia fidelẽ
credidit deũ,Orti ſunt ab vno,vtero Saræ.vel, Ab vno,patre Abrahá.& hoc.ſ.vtero
vel Abraham,Emortuo,emortuũ dicit ad opus concipiendi Saræ vterum quantum ad
virum ſeniorem.Vel ipſum Abraham ad opus generandi emortuum dicit quantũ ad
ſeniorem fœminá.Ambo enim ſeniores erant,ſed illa etiá ſterilis erat, & cruore men F
ſtrui iam deſtituta:propter quod iá parere nõ poſſet,etiá ſi ſterilis nõ fuiſſe.Senior enĩ
fœmina etiam ſi adhuc fluát illi ſolita mulierum de ſeniore parere non põt,de iuuene
poteſt.Senior vero gignere põt,ſed de adoleſcẽtula , ſicut Abraham poſt mortẽ Saræ
de Cethura quę iuuenis erat potuir generare,quia viuidam inuenit eius ætatẽ. Ad hoc
ergo dicit Abrahę fuiſſe iam corpus emortuũ,quia non ex oĩ fœmina cui adhuc eſſet
tẽpus pariendi generare ipſum in illa ætate adhuc poſſet. Ad aliquid ergo erat emor-
tuum corpus eius,& non ad omnia.Ab vno inquá tot orti ſunt qui ſunr Tanquá ſide-
ra cæli in multitudine.hoc dicit quantum ad bonos qui luce virtutum & multitudine
comparantur ſideribus, Et ſicut arena innumerabilis quæ eſt ad oram.i.litus.Maris,
hoc dicir quantum ad malos,qui inſtabilitate & numero comparantur harenæ.Marc,
eſt gentiltias : ora maris,ritus gentilitatis:tibi propinqui facti ſunt aliqui Iudæi,non
tamen in gentilitate omnino fuerunt.

Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti,non acceptis repromiſſionibus ,ſed a lõ
ge eas aſpicientes & ſalutãtes, & confitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſu
per terram.Qui enim hoc dicunt,ſignificant ſe patriá inquirere.Et ſi quidẽ ipſi
meminiſſent de qua exierunt,habebant vtiq; tempus reuertendi.Nunc aũt me-
liorem appetunt.i.cæleſtem.Ideo non confunditur deus, vocari deus,eorũ.Para

A uit enim illis ciuitatem. Fide obtulit Abraham Iſaac cum tentaretur,& vnige-
nitum offerebat,in quo ſuſceperat repromiſſiones , ad quem dictum eſt,quia in
Iſaac vocabimur tibi ſemen,arbitrans quia & a mortuis ſuſcitare potens eſt deꝰ
Vnde eum & in parabolam accepit.Fide & de futuris benedixit Iſaac,Iacob,&
Eſau.

Iuxta fidem,quaſi dicat, Quorſidam propoſui exempla ad commendationem fidei.
& recte vtiq;.nam Omnes iſti,præter Enoch tráſlatum,Defuncti ſunt iuxta fidem.i.
adhęrẽtes fidei non Acceptis,plenarie in hac vita,Repromiſſionibus.Vel ita,Omnes
iſti ſunt defuncti non acceptis,in terra Repromiſſionibus,& hoc iuxta fidem illorum.
ſperabant enim promitti ſibi cæleſtia,non terrena,non acceperunt hic.repromiſſioni
bus dico, Sed,potius erant aſpicientes eos,A longe,implendas.ſ.poſt mortem in ad-
uentu Chriſti, Et ſalutantes eas.i.promiſſionibus applaudentes,licet eſſent remotæ.
Vtitur verbo tranſlatõ a nauigãtibus qui longe proſpiciunt deſideratas ciuitates,quas
antequam ingrediantur ſalutatione præueniunt,ex metaphora nanq; nauigantium di
cit,Et ſalutantes eas.i.gaudentes & deſiderantes eas,vt faciunt nautę longe viſis ciui
tatibus,Et,ideo erant Confitentes.i.confitebãtur,quia Peregrini & hoſpites ſunt,mo-
rantes,Super terram,peregrini ſunt qui in aliena patria nihil habent.Hoſpites qui de
B patria non ſunt.& iſti confitebantur ſe non eſſe de hoc mundo,neq; aliquid ſe habere
in mundo.ideo confitebantur. Qui enim dicuntur hoc ſcilicet quia peregrini ſunt,&
hoſpites ſignificant ſe inquirere patriam.i.dant intelligi,quod aliam quærunt patriá
quod ipſi ſignificare valebant.& ne putaret quis quod illam quærerens de qua exierát
ſubdit,Et ſiquidem meminiſſent illius patriæ de qua exierunt habebant vtiq; tempus
reuertendi.Nunc autem,patet per hoc quod nolebant reuerti.Quod meliorem appe-
tunt.i.cæleſtem patriam,& quia hanc petunt, Ideo non confundunt.i.non erubeſcit.
Deus vocari deus eorum.ſ.Abraham,Iſaac, & Iacob,qui dicitur deus angelorum.In
iſtis honoratur ſicut per malos blaſphematur , & ideo deus eorum dici voluit tanquá
illorum ſolorum eſſet deus,qui eſt deus vniuerſæ creaturæ.non fruſtra vtiq; tantũ eis
tribuit honorem, ſed quia in eis nouit ſynceram & præcipuá charitatem,& quia in eis
tribus patribus conſummauit magnum & mirabile ſacramentum futuri populi ſui.per
liberas enim genuerunt & in libertatem,vt Abraham per Saram , Iſaac per Rebeccá,
Iacob per Lyam & Rachel: & in ſeruitutem,ſicut ab Iſaac per Rebeccam genitus eſt
Eſau,cui dictum eſt,ſeruus eris fratris tui,& per ancillas genuerunt non ſolum in ſer-
uitutem,vt Abraham per Agar Iſmaelem,ſed etiá in libertatẽ,vt Iacob , per Balaan
genuit Dan,& Neptalim,& per Zelphá Gad,& Aſer,Ita & in populo Dei per ſpiri-
tuales & bonos naſcuntur boni & liberi,ſicut per Paulum illi quibus ipſe dicit,Imita
C tores mei eſtote ſicut & ego Chriſti:& mali ſerui,vt per Philippũ Simon Magus na-
tus eſt.& per carnales ſeruos naſcuntur non ſolum mali in dánabilem ſeruitutem qui
eos imitantur:ſed etiá in laudabilem libertatem quibus dicitur,quę dicunt facite,quę
autem faciunt nolite facere.hoc aũt ſacramentũ quiſquis in populo dei prudẽter agno
ſcit,vnitatem ſpiritus & vinculo pacis vſq; in finem quibuſdá cohęrendo quoſdá tole
rando cuſtodit,Parauit enim.q.d.non fruſtra appetunt cęlũ,vel merito non erubeſcit
vocari deus eorũ,quia Parauit illis ciuitatem,in qua erunt ſui conciues,Fide,etiá inui
ſibilium,Obtulit Abraham,nõ ira ſed voluntate,Iſaac cum tentaretur,a deo.i.cũ de-
us oſtenderet qualis eſſet ad exemplũ aliorum.non enim, tentauit deus Abrahá quaſi
qui fidem eius ignoraret,ſed vt ipſe Abrahá & mundus fidei eius vnitatem & firmita-
tem cognoſceret,& vnigenitum offerebat,Qui ſuſceperat.i.in quo factæ erant,Ei re-
promiſſiones ad quem dictũ eſt quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen,quaſi aliquis quęre
ret,Quomodo ergo deum veracẽ credebant ſubdit, Arbitrás quia potens eſt deus & a
mortuis ſuſcitare illũ,ſicut & de nihilo facere. Non trepidauit Abrahã credere quádo
promittebatur:nõ trepidauit offerre quando exigebatur eius dextra:erigitur ad ſacrifi
cium,vt moreretur cuius cor erectũ eſt ad fidem, vt naſceretur.nec fuit religio creden
tis contraria deuotioni obtemperantis. Promiſſionẽ enim pius pater fideliter tenens
quá per hunc oportebat impleri quem deus iubebat occidi,non hæſitauit quod ſibi red
di poterat immolatus,qui dari potuit non ſperatus:non ſibi fecit quæſtionem quaſi de

contrarijs & ſibi aduerſantibus verbis dei promittentis filium naſciturum,& poſtea di D
centis,occide mihi filium tuũ,ſed erat in corde eius fides inconcuſſa & non deficiens
qua credidit deum,qui dedit,vt ille de ſenibus naſceretur poſſe etiam de morte repa-
rare Vnde.ſ.quia tantam habuit fidem,Et accepit eum in parabolam.i.non ſolum in
re ſed etiam in ſignificatione.Intellexit enim Chriſtum ſignificari cuius deitas nō mo
ritur,ſed aries hærens cornibus inter vepres.i. caro Chriſti laborans inter Iudæos in
August. cornib⁹ crucis potuit deo offerri ſpinis Iudaicis ante coronationem.Fide & de futuris,
quę non videbantur habita,Benedixit Iſaac,Iacob,& Eſau.Iſaac enim fidem habuit
qua credidit,non ſolum quod benedictus eſſet melior, ſed etiam quod Chriſtianus po
pulus ſupplantaret benedictionem Iudæis.

Fide Iacob moriens ſingulos filiorum Ioſeph benedixit,& adorauit faſtigium
virgæ eius.Fide Ioſeph moriẽs de profectiõe filiorum Iſrael memoratus eſt,&
de oſſibus ſuis mandauit.Fide Moyſes natus ,occultatus eſt menſibus trib⁹ a pa
rentibus ſuis,eo ꝙ vidiſſent elegantem infantem,& non timuerunt regis edictũ
Fide Moyſes grãdis factus,negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis , magis eligẽs
affligi cum populo dei,quã tẽporalis peccati habere iocunditatem,maiores diui
tias æſtimans theſauro Aegyptiorum improperium Chriſti. Aſpiciebat enim in
remunerationem.Fide reliquit Aegyptum.non veritus animoſitatem regis. In
uiſibilem enim tanquam videns ſuſtinuit. Fide celebrauit paſcha & ſanguinis ef
fuſionem,ne qui vaſtabat primitiua tangeret eos.Fide tranſierunt mare rubrum E
tãquam per aridam terrã,quod experti Aegyptii deuorati ſunt . Fide muri Hie
richo corruerunt circuitu dierum ſeptem. Fide Raab meretirx nõ periit cum in
credulis,excipiens exploratores cum pace.

Item,Iacob moriens fide habita de his quæ non videbantur. Bñdixit ſingulos filio-
rum Ioſeph.ſ.Ephraim & Manaſſe,quia ſingulis cancellatis manibus propriam bene
dictionem dedit:& dextera ſuper Effraim poſita,læua autem ſuper Manaſſem minorẽ
maiori præpoſuit.Et adorauit faſtigium,vel ſuper faſtigiũ virgæ eius.Quid eſt quod
adorauit ſuper cacumen virgæ Ioſeph, forte tulerat a filio virgam quando ei idem fi-
lius iurabat,& dum eam tenet poſt verba iurantis nondum illa reddita mox adorauit
deum.Non enim pudebat eum ferre tantiſper inſigne poteſtatis filij ſui,vbi virga ma
gnæ rei futuræ præſignabatur,id eſt regni Chriſti futuri in Gentibus.Et eſt ſenſus,Et
adorauit deum.ſ.erectus & incumbens. Super faſtigium.i.cacumen, Virgæ eius. Vel
myſtice ſine ſuper,Adorauit faſtigium eius.i.Chriſtum per quẽ in Aegypto dominiũ
& diſciplinæ virgam habuit. vel,Adorauit ſuper faſtigium virgæ eius.i.ſuper regnum
Chriſti,id eſt pro regno Chriſti futuro in Gentibus,quem in illo ſignificabatur ,ora-
uit.Item Ioſeph moriens fide,habita de futuris, Memoratus eſt de profectione filio-
rum Iſrael,de Aegipto vbi ſignificabatur fidelium redemptio a peccatis,& fide futurę F
reſurrectionis. De oſſibus ſuis mandauit , adiurans filios Iſrael, vt aſportarent ea in
terram promiſſionis & reconderent ea in ſepulcro patrum ſuorum,ſcilicet in ſpelun-
ca duplici,in qua ſepulti ſunt Abraham,Iſaac,& Iacob,& cæteri patres,vbi Adam &
Eua quieſcebant,quod ideo voluerunt,quia in ea terra præuiderunt naſciturum Chri
ſtum,vt cum eo reſurgerent:Item Moyſes,ex quo,Natus eſt,occultus eſt a parentibus
ſuis menſibus tribus,& hoc,Fide,id per fidem ipſorum parentum qui credebant deum
eſſe futurum aliquid magnum per eum cum eſſet adeo elegantis formæ. Vnde ſubdit,
Eo quod vidiſſent eum elegantem infantem , quia ab ortu fuit illi infuſa magna gra-
tia venuſtatis,non natura ſed dono dei,Et,propter hoc,Non timuerunt,parentes ei⁹.
Edictum regis,qui omnes maſculos Hebræorum filios necari præceperat. Item Moy
ſes grandis factus fide,id eſt per fidem inuiſibilium , Negauit ſe eſſe filium filiæ Pha-
raonis,magis eligens affligi cum populo dei quam habere iocunditatem,carnalem,
Temporalis,id eſt tranſitorij peccati,Peccatum enim eſſe putauit,ſe lætari in aula re-
gis,dum fratres ſui affligerent,maximę vero fidei eſt,ſpernere iocunditatẽ. Ipſi dico,

A æſtimans improperium Chriſti eſſe maiores diuitias theſauro Aegyptiorum. i .maius
æſtimauit eſſe ferre Improperium Chriſti,quam affluere diuitiis Aegyptiorũ, Impro
periũ Chriſti dicit,vel illud quod pateretur pro Chriſto,vel quod ſignificabat in pro
pria Chriſti figura,vel quod Moyſes ſuſtinuit a ſuis fratribus quos liberare volebat,ſi
cut Chriſtus a ſuis quos redimere venerat.Illi enim dixerunt Chriſti dæmonium ha-
bes. Iſti Moyſi, vis nos interficere,ſicut interfeciſti Aegyptium?quod tamẽ patienter
ſuſtinuit,ſicut Chriſtus.Aſpiciebat enim,in æternum patiẽter ſuſtinẽtiũ Remunera- Chryſoſtõ
tionem,vel remuneratorem,ad quá ibat Fide etiá Moyſes reliquit Aegyptum educẽs
filios Iſrael non veritus animoſitatem regis.cui contrariũ videtur,quod mortuo Ae-
gyptio diſceſſit inde in terram Madian.ſed quod prius fugit in terram Madian, non
fuit metus ſed fides,quia credebat ſe a deo liberari.noluit ibi manere ne eſſet cauſa ia-
ctantiæ ſi in apertum periculum ſe præcipitaret,& ſic deum tentaret, quod diabolicũ
eſt.Sancti enim quandiu habent quid faciant,non debẽt deum tentare ſed cedere, vt
& dominus locũ dedit,qui etiam ſuis præcepit,dicens,Si vos perſecuti fuerint in vna
ciuitate,fugite in aliam,Inuiſibilem enim,quaſi dicat,ideo non fuit veritus,quia In-
uiſibilem,id eſt deum quem non videbat,Tanquam videns,id eſt,ac ſi videret Suſti-
nuit,& in eo confidit expectans,quod Promiſerat,& ideo non.Item Moyſes, Fide.i.
per fidem Celebrauit Paſca,quod cauſa tranſitus fuit. Hac vtiq; fide,quia ſic credidit
B populum ſaluandum.ſ.& illos a Pharaone,& nos a diabolo.Et,celebrauit Effuſionẽ
ſanguinis,quo linierunt vtroſque poſtes,& ſuperliminare domus,Ne angelus percu-
tiẽs Qui vaſtaret primitiua vel primogenita.Aegyptiorũ tãgeret eos,ſanguine exter
ritus,quod vtiq; factum eſt in figura liberãdorum per ſanguinem Chriſti.Item,Fide.
i.per fidem qua credebant deo promittenti.Tranſierunt per mare rubrum tãquam per
aridam terram,& ne videretur hoc caſu factum eſſe,non fide,vel ne videretur fanta-
ſia fuiſſe,addit,Quod experti Aegyptii deuorati ſunt,ſic & per baptiſmũ fideles tran
ſierunt remiſſis peccatis,tanquam Aegyptiis cum diabolo principe tenebrarum ſub-
merſis.Fide,etiam quam filius Iſrael habebant.Muri Hierico corruerunt,completo a
Leuitis arcam domini portantibus,& æneis tubis clangentibus,Circuitu ſeptem die-
rum,ſicut huius mundi obſtacula cadunt ad voces prędicantium,dum in hoc tempore
eccleſia nouatur,vel mouetur Chriſto duce tanquam Ioſue circuiens orbem terrarum
Item,Raab,licet eſſet Meretrix non periit cum incredulis.& hoc Fide,id eſt per fidẽ
hanc.ſ.quia credidit terram a deo Iudæis tradendam,& ideo excepit exploratores eo
rum.Vnde ſubdit,Excipiens exploratores cũ pace.Quid ergo vos facere debetis qui
prophetas & Chriſtum audiſtis? Vtiq; debetis duo teſtamenta per apoſtolos tanquam
exploratores a Chriſto miſſos credendo excipere,& ita cum infidelibus non peribitis.

C Et quid adhuc dicá? Deficiet enim me tẽpus enarrantem de Gedeon,Baruch,
Sampſon,Iepte,Dauid,Samuel,& prophetis,qui per fidẽ vicerũt regna,ope-
rati ſunt iuſtitiam,adepti ſunt repromiſſiones.Obturauerunt ora leonum, extin
xerunt,impetum ignis.Effugarunt aciem gladii,conualuerũt de infirmitate,for
tes facti ſunt in bello.Caſtra verterunt extcrorum,acceperũt mulieres de reſur
rectione mortuos ſuos.

Et quid.q.d.Multa fidei facta dixi,& plura credentium exẽmpla poſui.Et quid ad-
huc dicam? Si volo ſingula proſequi quæ fide facta ſunt.q.d.infinita ſunt.Deficiet.n.
me tempus,epiſtolæ huius.vel,Tempus,vitæ,Enarrantem de Gedeon, qualiter acce-
pto ſigno velleris a domino iuit cõtra Medianitas cum.ccc.viris,expugnauitq; eos no
ctu.&De Baruch,de quo in libro Iudicum legitur,quod Iabin rege Canaan affligẽte
filios Iſrael de Bora prophetiſſa quæ iudicabat Iſrael tẽpore illo, præcepit Baruch,fi
lio Abynoen vt aſſumeret decẽ milia pugnatorũ,fecit:& iret cõtra Siſará principẽ ex
ercitus Iabin,qui dixit ſe ire ſi,ipſa cum eo iret,itaq; & iuit cum ipſa eo Dominus aũt
exterruit exercitum Iabin quem cõgregauerat Siſara ad torrẽtẽ Ciſon.Fugitq; Siſara
ad tẽtoria Iabel vxoris Abercinei,vbi cũ abſcõditus dormiſſet Iabel,clauũ taberna
culi percuſſum cũ malleo defixit in cerebrum eius vſq; ad terrá,& mortu9 eſt.Et ecce

Baruch ſequẽs Siſarã veniebat,egreſſaq́ Iabel in occurſum eius dixit ei.Veni & oſtẽ dã tibi virum quẽ quæris.Qui cũ introiſſet,vidit Siſaram iacẽtẽ mortuũ.Humiliauit ergo deus die illo Iabin regem Canaan coram filiis Iſrael Et De Sãpſon,qui vt legi tur in libro Iudicum afflixit vehemẽter Philiſteos.Et De Iepte,qui cũ iret ad pugnã contra hoſtes vouit domino, quoniã ſi triumphũ de hoſtibus daret vel aſſequeretur, re diens quod primo occurreret offerret domino,occurritque ei filia quã immolauit.nec laudatur Iepte quod filiã occidit, ſed ꝙ per fidẽ deo iuuante hoſtes ſuperauit.Abrahã vero nõ ſolũ nõ culpatur crudelitatis crimine,verũetiã laudatur pietatis nomine quod filium nõ ſcelerate,ſed obedienter voluit occidere.& merito quæritur,vtrũ pro iuſſu dei ſit habendum quod Iepte filiã ſibi occurrentem occidit,cũ id ſe vouiſſet deo immolaturum quod ei redeunti de prælio victori primitus occurriſſet.Nec Sampſon aliter excuſatur quod ipſum cũ oſtibus ruina domus oppreſſit,niſi quia ſpiritus latẽter hoc iuſſerat,qui per illum mirabilia faciebat.Et de Dauid,& de Samuel,& de Aliis propheti qui per fidẽ deuicerunt regna,& operati ſunt inſtitiã.i.æquum iudiciũ. Et ſi recuſabat dicere quæ ſingulis fecerunt,dicit tamen quæ quidam fide operati ſunt.Sapienter hiſtoriarum commemorationem vitat,ne ſermonẽ ſuũ protelet,breuiter quædam tangẽs nec enim omnino tacuit.nec dicẽs moleſtus effectus eſt.fugit denſitatem, lõgitudinẽ ne fatigaret auditorem.Et Adepti ſunt,fide,Repromiſſiones, id eſt ea quæ repromittebãtur,vt victoriã & alia.Promiſſiões multæ factæ ſunt,vt Dauid,Abrahæ,& aliis. Obturauerunt,quaſi dicat,nõ tantum homines vicerunt,ſed etiam beſtias:quia Obturauerunt ora leonum,vt Daniel.pluralem numerum pro ſingulari,ſicut in ſequenti, vbi ait,Secti ſunt.Solus enim Daniel ſignificatur ora leonum clauſiſſe,& ſolus Iſaias ſectus eſt,ſicut & in Pſalmo etiam pluralis numerus pro ſingulari ponitur,vbi dicitur,Aſtiterunt reges terræ,& principes conuenerunt in vnum. Nam reges dixit pro Herode,& principes pro Pilato.Extinxerunt impetum ignis,vt tres pueri miſſi a Nabuchodonoſor in fornacem ignis.& Effugarunt aciem gladii.i.exercitũ accinctũ gladio,vt Ioſue,Dauid,& alii multi & Cõualuerũt de infirmitate, vt Ezechias,& Iob.& Fortes facti ſunt in bello,id eſt in prælio,vt Ioſue,& Iudas Machabeus,& alii.Et Caſtra exterorum,id eſt inimicorum ſæpe Verterunt,in fugam.Mulieres etiã acceperunt Mortuos ſuos,venientes De reſurrectione id eſt reſuſcitatos vt per Heliã,& per Heliſeum factum eſt.Attendendũ eſt quod in veteri teſtamento ſæpe patribus in his quæ dicta ſunt,& aliis huiuſmodi temporalis fœlicitas monſtratur exhibita in nouo teſtamento,non eſt tempus talium rerum:ante dedit deus talia ad veterem hominem pertinentia vt præter eum non in intelligatur alius largitor etiam terrenæ fœlicitatis quæ ad veterẽ hominẽ pertinet.In Chriſto autem nouo homine nouis noua promittit.i. æterna.Vñ & ipſe in conſpectu inimicorum voluit pati,& irriſus mori tanquã derelictus a deo,vt gratia noui teſtamenti commendaretur,qua diſceremus aliam quærere fœlicitatem pro æterna contemnere,vſq; ad mortem pertulit perſequentes ac ſæuientes,& quaſi victo & oppreſſo ſuperbo illudentes.quod vero carnem ſuam reſuſcitauit, & diſcipulorum aſpectibus & contactibus reddidit,eiſque videntibus in cælum aſcendit, ipſos edificauit,& quod expectare deberent,& prædicare euidẽtiſſima veritate mõſtrauit.Vnde & Iacobus veteris & noui teſtamenti diuidens ſuſtinentiam,inquit,Iob audiſtis & finem Chriſti vidiſtis.quaſi dicat,mala tẽporalia patiamini,vt Iob.ſed pro hac ſuſtinentia non tẽporalia bona ſperate quæ illi aucta redierunt,ſed æterna potius quæ in Chriſto præceſſerunt.

Auguſt. de ciui.dei. — Chryſoſto. — Auguſt.in li. de gra.n.t.

Alii autem diſtenti ſunt non ſuſcipientes redemptionem,vt meliorem inuenirent reſurrectionem.Alii vero ludibria & verbera experti inſuper:& vincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt ,tentati ſunt,in occiſione gladii mortui ſunt. Circumierunt in melotis:in pellibus caprinis,egentes,anguſtiati,afflicti,quibus dignus non erat mundus,in ſolitudinibus errantes,in montibus,& ſpelũcis,& in cauernis terræ.Et hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperũt repromiſſionem,deo pro nobis melius aliquid prouidẽte,vt non ſine nobis conſummarẽtur.

Alii autem.Ecce ſupradictũ eſt quanta per fidẽ fecerunt,modo dicit quãta pro fide

paſſi ſunt,quaſi dicat,prædicta per fidem operati ſunt. Hæc Autē,pro fide paſſi ſunt.
A Alii.ſ.Diſtenti ſunt,in equuleo,& aliis tormentis non Suſcipientes redemptionem.i.
euaſionem præſentem de manu inimicorum,Vt inuenirēt reſurrectionem,id eſt vitā
æternam.Meliorem,illa redemptione,id eſt liberatione.Vel,Inuenirent reſurrectio
nem,tanto Meliorem quanto magis patiebantur.Quanto magis enim quis patitur,tā
to glorioſus coronabitur.Alii vero ludibria & verba experti ſunt,inſuper,& vincula
& carceres, per hoc quod dicit Inſuper notat hæc in eiſdem perſonis fuiſſe.Lapida
ti ſunt,vt Hieremias in Aegypto,Ezechiel in Babylone.Secti ſunt,vt Iſaias.Tenta-
ti ſunt,promiſſionibus in occiſiōe gladii.i.gladio facta.Mortui ſunt,vt Vrias,Ioſias.
Ecce per hoc patet quod in illis patribus veteris teſtamenti quāuis rara fuerunt,tamē Chryſoſto.
etiā vſque ad mortem exempla patientiæ a ſanguine Abel,vſque ad ſanguinem Za-
chariæ:quorum ſanguinem dicit dominus ab eis exigendum qui in patrum ſuorum a
quibus illi occiſi ſunt iniquitate perſiſterent.& in nouo teſtamento.nec defuit,nec de
eſt bonorum fidelium multitudo qui in iſta temporali fœlicitate præpoleant,& in ea
largitoris dei bonitatem miſericordiamq; experiātur.Deinde adhuc etiam ſubdit alia
antiquorum patientiæ exempla,dicens Circuierunt,multa mūdi loca In melotis. Me
lota veſtis eſt de pilis camelorum,vel melotus eſt animal,quod & taxus dicitur,cuius Auguſt.
pellis melota dicitur,& eſt valde hiſpida.Et In pellibus caprinis, vt Helias, & alii. de ciui. dei
Egentes,neceſſariis.Anguſtiati,cura animi.Afflicti, laboribus.
Quibus,id eſt quorum conuerſatione. Dignus non eſt mundus,id eſt amatores mun-
di.& ideo ne viles habeantur iſti pro tribulationibus.Vel,Quibus dignus non mundus
id eſt adeo viles erant hominibus,quaſi dicat,non erāt digni habitare inter eos.In ſo
B litudinibus errantes,vt Mathathias,& ſequaces eius.& ante eū,Helias & filii prophe
tarum ſub Ieſabel.& In montibus,& in ſpeluncis,& in cauernis terrę.Diſtingue,Spe
luncæ ſunt quæ naturales ſunt.Cauernæ quæ aliquo caſu fiunt.Et hi,quaſi dicat, tā
ta per fidem antiqui fideles operati ſunt,vel paſſi pro fide.Et,tamen Hi omnes proba
ti teſtimonio fidei,id eſt quod fides de his perhibuit.Non,adhuc Acceperūt repromiſ
ſionem,id eſt plenam corporis,& animæ beatitudinem,id eſt duas ſtolas etſi ſingulas
Deo aliquid pro nobis melius prouidente,vt Non conſummarentur,id eſt perficeren
tur.Si ne nobis,id ē in communi gaudio omnium,vt maius fieret ſingulorū.& ſi.n.ſin
gulas acceperunt,non tamen geminam ſtolam habebunt vſq; ad communem reſurre-
ctionem,vt omnium conſummatio fideliū ſimul fiat.Vel illi priores Non acceperūt,
ſtatim Repromiſſionem,id eſt permiſſam vitam vſque ad Chriſtū.cur nō? Deo proui
dente aliquid melius,ſcilicet vt naturam noſtram aſſumeret,& glorioſius eos nobiſcū
exaltaret.vnde addit,Vt non ſine nobis conſummarentur,id eſt requie & viſione dei
fruerentur.& ſi illi tenuerunt fidem qui tamdiu expectauerunt requiem,multo magis
nos teneamus qui ſtatim accipimus

CAPVT XII.

C

IDeoque & nos tantū habentes impoſitā nubem teſtium, deponentes omne pondus, & circunſtans nos peccatum per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen:aſpicientes in authorem fidei, & conſummatorem Ieſum qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem confuſiōe contempta,atque in dextera ſedis dei ſedet. Recogitate enim eum qui talem ſuſtinuit a peccatoribus aduerſum ſemetipſum contradictionem,vt fatigemini animis veſtris deficientes Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis aduerſus peccatum repugnantes,& obliti eſtis conſolationis,quæ vobis tanquam filiis loquitur,dicens,Fili mi noli negligere diſciplinam domini, neque fatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium quem recipit. In diſciplina perſeuerate. Tanquam filiis vobis offert ſe deus.

Ideoq; & nos,poſt fidei commendationem ad illud quod cœperat redit exhortans D
eos ad patriá pluribus modis , & præcipue ipſius Chriſti exemplo.q.d.quia alii ſuſti-
nuerunt.Ideoq;,quaſi dicat,propter hanc cauſam,ſicut & propter alias.Et nos habe-
mus tantam nubem teſtium,id eſt tantam multitudinem ſanctorum,qui ſunt teſtes ſi
dei,qui vt nubes exẽplo ſuo in æſtu tribulationum nos refrigerant,& doctrinis cõplu
unt.Impoſitam,nobis in exemplum fidei & operum.Deponentes prius omne pondus
peccatorum quod eſt iam,Et peccatum circunſtans nos,id eſt peccatum quod circun-
ſtat & imminet nobis.& ſi nondum inſit.Vel,Doponentes pondus,tædium quod ſit
per tribulationes, vt ſcilicet iam non tædeat pati.Et peccatum circunſtás nobis,id ẽ
renunciantes peccatis quæ vndiq; circunueniunt.Per patientiam,ſuccincti atque ex-
pediti.Cur minus,ſine dubitatione Ad certamẽ,martyrii,quia propoſitum nobis.Cur
ramus,dico,Aſpicientes in authorem fidei,in præſenti.Et in Ieſum conſummatorem
noſtri in futuro,quaſi dicat,quia tantus eſt dator fidei currere debemus, & quia idem
cõſummat plena beatitudine,& quia idẽ paſſus eſt.Vnde ſubdit,Qui ęterno Gaudio
Aug.in lib. ad quod per paſſionem itur.Sibi propoſito ſuſtinuit crucẽ confuſione contempta,id ẽ
de cathecis- neglecta verecundia humana.ſic & nos æterno gaudio propoſito nobis poſt habita cõ
zan.rubibus fuſione debemus currere.Vel,Propoſito ſibi gaudio,temporalis regni.Potiꝰ ſuſtinuit
crucem confuſione contempta,quia voluerunt turbæ eum rapere vt facerẽt regẽ quod E
noluit,quia ipſe erat via humilitatis.Omnia enim bona terrena contempſit hõ Chri-
ſtus,vt contemnenda monſtraret:& omnia terrena mala ſuſtinuit quæ ſuſtinẽda præ
cipiebat,vt nec in illis quæreretur fœlicitas,nec in iſtis timeretur infœlicitas.Natus
enim de matre quæ quáuis a viro intacta conceperit,ſemperq; intacta permanſerit,fa
bro tamen deſponſata erat,omnem carnalis nobilitatis tumorem extinxit.Natꝰ & in
ciuitate Bethleem,quæ inter omnes ciuitates Iudęę erat exigua noluit quẽque de terre
nę ciuitatis ſublimitate gloriari.Pauper etiá fons eſt cuius ſunt omnia,ne de terrenis
diuitiis quiſquam extolleretur,noluit rex ab hominibus fieri, quia humilitatis viam
oſtendit miſeris.Eſuruit qui omnes paſcit,ſitiuit qui eſt fons ſitientium,fatigatus eſt
ex itinere,qui viam nobis fecit in cęlũ,obmutuit,& obſurduit,per quem mutus locutꝰ
eſt,& ſurdus audiuit.vinctus eſt qui infirmátiũ vincula ſoluit,mortuꝰ eſt qui mortuũ
Augu.in eo. ſuſcitauit.amore itaque eius ſimilia patiamur.Tunc enim impletur lex dum non cupi
ditate rerũ tẽporaliũ,ſed charitate illiꝰ qui pręcepit,ſiũt quęcũq; pręcepit.Recogitate
ení.q.d.quod Ieſus ſuſtinuit crucẽ debet nos animare,quia hoc etiá minus.ſ.quod Cõ
tradictionẽ.q.d.aſpicite Ieſum qui ſuſtinuit crucem.Recogitate enim, vt ſequamini
eũ.Qui ſuſtinuit,non dico in membris,ſed Aduerſus ſemetipſum.i.í ſua propria per
ſona.Talem.i.tam vehementem Contradictionem,in omnibꝰ aduerſis.& hoc A pec
catoribus,quod valde indignum eſt.Recogitate,dico,vt hęc attendentes Non fatige-
mini,quibuſlibet aduerſis.Deficientes veſtris animis.q.d.& ſi corpus deficit,animus F
ſtet.Deficere eſt tribulationis timore fidem negare.Nondum enim.q.d.& non debe-
Auguſt.de tis deficere.Nondum enim reſtitiſtis vſq; ad ſanguinem,id eſt vſq; ad effuſionem ſan
ver.apoſto. guinis,& ſi veſtra amiſiſtis.Perfectior in hac vita dilectio nulla ẽ ea ad quam ſancti
martyres peruenerunt,qui contra peccata vſq; ad ſanguinem certauerunt.Ideoq; iniu
ria eſt in eccleſia pro martyre orare cuius debemus orationibus cõmendari, pro alii au
tem defunctis oratur.Vos,dico,Aduerſus peccatum.i.infidelitatẽ, vel alia quælibet
peccata Repugnantes,quod bonum eſt.& itẽ ideo non debetis deficere,ſed adhuc fa-
cere idẽ.Et.i. quia.Eſtis,vos Obliti conſolationis.i.Chriſti in ſcriptura conſolantis?
Auguſtinus q.d.non debetis obliuiſci.Quæ,conſolatio.i.Chriſtus conſolator , Loquitur vobis
de paſto. tanquam filius eius,i.Chriſti a quo fit conſolatio.Loquitur,inquam,Dicens,Fili mi,
hæc ſunt verba Chriſti in Prouerbiis Salomonis.Noli negligere diſciplinã dñi.i.tri
bulationes quibus erudiris a domino:Neque fatigeris, vſque ad defectum. Dum ar-
gueris ab eo,qui purgat peccata.& non debes fatigari dum argueris,Qui enim diligit
dominus,vt coronet,Caſtigat,id eſt caſtum facit corripiendo. Flagellat autem,quoli
bet modo.Filium quem recipit,id eſt quem recepturus eſt in hęreditatem ęternam.ad
dit,Omnem,etiá innocentem qui ſine omni peccato,ſi ergo exceptꝰ eſt a paſſiõe fla-
gellorũ,exceptus es a nũero filiorum.Vnicus ille de patris ſubſtátia natꝰ ęqualis pa-
tri in forma dei verbũ quo facta ſunt nõ habebat vñ flagellaretur.Ad hoc autem car

car

A ne indutus eſt, vt ſine flagello non eſſet. Qui ergo flagellat, vnicum ſine peccato relin
quit adoptatum qui eſt cū peccato. Vnicus ſine peccato, non tamen ſine flagello. exem
plum nobis propoſuit in paſſionibus ſuis. Non ergo conturbari debemus cum aliquis
ſanctus grauia & indigna perpetitur, ſi obliti ſumus quę pertulerit iuſtus ſanctuſq; ſan
ctorum. Et attende hic iuſtitiā & miſericordiam dei: iuſtitia eſt in eo quod flagellat,
miſericordia in eo quod recipit, Attende etiā quod non ait, omnis qui flagellatur fili9 Auguſt. in
eſt, ſed omnis filius flagellatur. Aliter enim nullus recipitur, & quia flagellat omnem pſalmo. lxxx.
filium. Ideo Perſeuerate, vſq; in finem. In diſciplina, patiēter ferendo, & debetis, quia
in hoc quod diſciplinam dat, Offert ſe tanquam filijs. i. patrem ſe eſſe oſtendit. quod
probat per ſimilitudinem humanam, ſubdens,

Quis enim filius quem non corripit pater? Quod ſi extra diſciplinam eſtis: cu-
ius participes facti ſunt omnes: ergo adulteri & nō filii eſtis. Deinde patres qui-
dē carnis noſtræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos. Num multo magis
obtemperabimus patri ſpirituum, & viuemus? Et illi quidem in tempore pauco
rum dierum, ſecundum voluntatem ſuam erudiebant nos: hic autem ad id quod
vtile eſt, in recipiendo ſanctificationem eius. Omnis autem diſciplina in præſenti
B quidem videtur non eſſe gaudii: ſed mœroris: poſtea autem fructum pacatiſſimū
exercitatis per eā reddet iuſtitię. Propter quod remiſſas manus & ſoluta genua
erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris, vt non claudicans quis erret, ma
gis autem ſanetur. Pacem ſequimini cum omnibus & ſanctimoniam, ſine qua ne-
mo videbit deum.

Quis enim filius, eſt Quem non corripit pater? id eſt cui non det diſciplinam vt nō
auferat miſericordiam. cedit contumacem vt reddat hęreditatem. ſi promiſſa patris be Auguſt. in
ne audiſti vel agnouiſti, non timeas flagellari, ſed exhæredari. Curre ſub manu patris pſal. lxxxix.
flagellantis, quia dum flagellat, erudit ad hæreditatem. Noli eſſe iniquo ſenſu & pue
rili, vt dicas, Plus amat pater meus fratrem meum cui permittit facere quicquid vult,
quā me: quia ſi me mouero contra iuſſionē eius flagella inuenio Potius gaude ſub fla
gellis. quia tibi ſeruatur hæreditas. illis ad tempus parcit quos & in æternum damna-
bit. Quod ſi extra, quaſi dicat, vos filij ſtate in diſciplina. Quod ſi extra diſciplinam
eſtis, cuius, diſciplinæ Participes facti ſunt omnes, filij dei. Ergo eſtis adulteri. i. adul-
terini filij, & non legitimi. Vel Adulteri, id eſt diaboli poſſeſſio, Et non filij dei. Nota
non iure vocari patrem qui ex adulterio genuerit, quia ab eo geniti non dicuntur filii
C legitimi. Deinde. Item inde hic oſtenditur quare debent eſſe in diſciplina. q. d. ex præ
miſſis patet quod in diſciplina debetis perſeuerare. Deinde, id eſt ex his quoq; ſequen
tibus idem poteſt intelligi. ſ. quod Habuimus quidē patres carnis noſtræ, non animę
eruditores. Et reuereamur eos, Reuereri eſt cum timore honorem impendere. Nonne
ergo multo magis obtemperabimus patri ſpirituum, id eſt animarum quæ non ſunt de
materia vt corpora ex patribus. Et viuemus. q. d. Item ideo debemus obtēperare, quia
per eum viuemus in æternum contra. Et illi. Item alia ratio hic oſtenditur quare ob-
temperandum eſt deo. Et. i. quia, Illi quidem. ſ. patres carnis. & In tempore paucorum
dierum erudiebant nos. & hoc Secundum voluntatem ſuam. i. in his quæ volebant. ſ.
in vanis. Hic autem. ſ. pater ſpirituum erudit nos Ad id quo vtile eſt. i. ad fidem & bo Chryſoſtō.
nam vitā. Erudit, dico, ſi ſumus In recipiendo ſanctificationem. i. ſi recipimus diſcipli Auguſt.
nam eius quæ nos ſanctificat. Vel ita erudit Ad id quod vtile eſt. ſ. In recipiendo. i. vt Auguſt. de
recipiamus Sanctificationem eius. i. Munditiam eius. Omnis autē. Hic dicit quod po- trinitate.
terant obiicere vt ſoluat. q. d. ſtate in diſciplina. ſed verū eſt quod Omnis diſciplina,
non vtiq; illa quę a diſcendo nomen accepit, & dici pōt ſciētia, ſed illa quæ pro pecca
tis eſt correctio. Diſciplina enim quę Gręce dicitur pędia eſt eruditio per moleſtias qn̄
pro peccatis ſuis mala quis patitur vt corrigatur quę hic intelligitur. Eſt enim diſcipli
na quę a diſcendo nomen accepit, quæ ſcientia dici pōt, & dicitur Græce epiſtemene.
Omnis, inquā, diſciplina, In præſenti quidē non videtur eſſe gaudii ſed mœroris, ſed

non eſt ita.ſi quis modo cogitat futura.Poſtea autem.i.in alia vita,Exercitatis per eã, D diſciplinam,Reddet deus fructum iuſtitiæ;i.qua iuſtitiam meretur. Fructus,dico qui non erit ſicut fructus huius mundi qui nunquam in tranquillitate eſt. Sed pacatiſſimum,id eſt in omni quietę poſſidendum.i.pacem qua maior non eſt. Propter quod.ſ. vt habeatis talem fructum.Manus.i.affectum charitatis quo deum olim complectebamini modo,Remiſſas.i.pigras ad eleemoſynas.Et genua ſoluta.i.fortitudinem qua firmiter ſtatur in genibus qua ſoluta eſt refrigidata charitate.Erigite,ſurſum ad deũ, vt nec otio torpeatis,nec debilitate heſitetis.Et facite pedibus veſtris.i.fidei veſtrę Rectos greſſus,vt ſcilicet fides veſtra recte incidat,confitendo quod credit. & ſi opus eſt patiendo,quæ fides recte dicitur pes quia totum portat. ita rectos facite Vt nequis.i. non aliquis Erret a via rectitudinis.i.vt non aliquis deuiet a vera vita fidei, ſicut & ille qui carnales obſeruantias recipit.quod eſt errare.Et non ſit Claudicans,id eſt nõ claudicet,vt qui timore paſſionis titubat.Magis autem ſanetur,ſi errauerit vel timuit Vel recti greſſus ſunt pedibus,recta intentio in operibus. Et eſt, Facite rectos greſſus
Aimo. pedibus veſtris.i.habete rectam intentionem in operibus. Vt non claudicans,quis in bono opere erret a via rectitudinis.i.recte intentionis.Magis autem ſanetur,a peccatis bona intentione operando,& Sequimini pacem cum omnibus.q.d.vſq; adeo patiamini,vt pacem etiam cum tribulatoribus veſtris habeatis, quæ eſt dilectio & concor- E dia.Et ſequimini Sanctimoniam.i.perfectionem in operibus,quia fides ſola non ſufficit.Vel,Sanctimoniam.i.caſtitatem mentis & corporis.Vnde,Beati mundo corde,
Augu.in ſer. quodam de viſione dei. quoniam ipſi deum videbunt.Sine qua.ſ.pace & ſanctimonia. Nemo videbit deum, adeo neceſſaria,contundendo enim oculum extinguimus.Ecce quomodo exterruit amatorem boni,non formidatorem mali.Ait,Sine qua nemo videbit deum,ex eo ipſo quod deſideras te terret.Aliud eſt timere pœnam,aliud eſt amare iuſtitiam, ſi timore gehennæ non facis malum eſt quidem vitę fides,quia credis futurum dei iudiciũ.gaudeo fidei tuæ,ſed adhuc timeo malitiæ tuæ.Sit ergo in te pax & ſanctimonia,ſine qua nõ videbitur deus Nam vnde videamus deum,non habebimus ſi contundendo in no-
Augu. in eo. bis ipſum oculum extinxerimus:ſimus pacifici,vt agnoſcamur filij: ſimus mundi corde,vt videamus deum.Beati enim pacifici,quoniam filij dei vocabuntur. Beati mundo corde,&c.

Contemplantes ne quis deſit gratię dei,nequa radix amaritudinis,ſurſum germinans impediat,& per illam inquinentur multi.Nequis fornicator aut prophanus,vt Eſau qui propter vnam eſcam vẽdidit primitiua ſua.Scitote enim quoniã & poſtea cupiens hæreditare benedictionem reprobatus eſt. Non enim inuenit pœnitentiæ locum,quanquam cum lachrymis inquiſiſſet eam.Non enim acceſ- F ſiſtis ad tractabilem,& acceſſibilẽ ignem,& turbinem,& caliginem,& procellã, & tubæ ſonum,& vocem verborum,

Contemplantes.q.d.Hortor vos ad pacem & patientiam,& ne dubitetis poſſe eſſe tã patientes,quia gratia dei præſto eſt,ſed cauete ne deſitis ei.& hoc eſt,Sequimini pacẽ. Vos,dico,Contemplantes,attentione multa.Ne quis, non ſolũ vos Deſit gratiæ dei,
Aimo. q.d.non ſolum de vobis,verumetiã de alijs ſit cura vobis.Diligenter attendite & conſiderate nequis veſtrum deſit gratiæ,quam humanę prauitatis meritum ſæpe repellit. hoc autem modo poteſtis retinere gratiã.Cauete,Nequa radix.ſ.mala cogitatio.Amaritudinis.i.noxiæ delectationis,ex qua prouenit amaritudo , Surſum germinans.i.ad conſenſum & operationem veniens,Impediat,illam gratiam.Et per illã,amaritudinẽ non ſolum ille in quo eſt,ſed etiam eius exemplo.Inquinentur multi,alij. & ideo graue eſt.Radix amaritudinis mala cogitatio eſt,quia ſicut radix amara dulces fructus nõ profert:ſed ſui ſimiles.i.amaros & fons ſulphureus aquas non habiles ad bibendũ.ita mala cogitatio non dulces fructus.i.dilectionẽ & operationẽ:ſed amaros generat,quibus impeditur iter ad cælum.Deinde quõ contemplari debeãt nequa radix amaritudinis germinet.oſtẽdit per partes in quibus aliquos de illis notat,ſubdens, Nequis,&c. q.d.Eſtote contemplantes.Nequis,veſtrum ſit Fornicator,vt cũ fide teneas carnales

A obſeruãtias, quaſi concubinã quæ eſt ſpiritualis fornicatio. Aut prophanus, id ẽ pror
ſus fidem negligẽs, & alienus a deo. Prophanus enim dicit, quaſi porro .i. lõge a pha-
no .i. tẽplo dei .i. penitus irreligioſus, Vt Eſau. Vel ad literã, Nequis ſit fornicator aut
prophanus vt Eſau. Erãt enim inter Iudæos aliqui ſectatores Eſau in fornicatiõe etiã Aimo
in gaſtrimargia. Eſau dicitur fornicator, quia contra voluntatẽ patris & matris vxo-
res alienigenas duxit. Prophanus dicitur, quia gaſtrimargus, id eſt ventris ſeruus exti
tit, & guloſus. vnde vẽdidit primogenita pro lenticula rufa. vnde ſubdit, Qui propter
vnã eſcam vendidit primitiua, vel primogenita ſua, id eſt dignitatẽ primogenitorum.
Primogenita enim hic appellat honorem & dignitatẽ ſacerdotij, quia ante ſacerdotiũ Aimo.
Aaron omnes primogeniti ſacerdotes erant ſicut fuit Sem. & hæc erat dignitas, quia
& de ſubſtantia & hæreditate paterna maiorem portionem ſumebat, veſtiumque orna
tu locupletior ſplendebat, eique benedictio dabatur. Ecce quam procul a religiõe fuit Chryſoſto.
Eſau. pro vẽtre dedit benedictionẽ, cuius factum iam commemorat vt dehortetur ab
illius ſimilitudine. Scitote .n. ne ſitis vt Eſau, quia ipſe reprobatus eſt. Scitote enim
quoniã & poſtea cupiens hæreditare benedictionẽ, reprobat9 eſt a deo Iſaac confirmã
te benedictionẽ quod fecerat Iacob. Ita cauẽdũ eſt iſtis, ne cum poſt mortẽ deberent
accipere benedictionem reprobentur: & pœnitentia eis non valeat: tunc enim infru-
B ctuoſa erit pœnitentia, in cuius rei figura nec Eſau profuit. Vnde ſubdit, Non enim.
quaſi dicat, vere caruit benedictione. Non enim inuenit locum pœnitentiæ, id eſt ve-
niç, & locũ benedictionis per pœnitentiam: non quod non pœniteret, ſed quia nõ pœ
nituit vt debuit, dicens, Venient dies luctus patris mei Iſaac, & occidam fratrem meũ
Iacob, Nõ inuenit, dico, Quanquam inquiſiſſet eam, benedictionẽ Cum lachrymis, Aimo.
non cum veris. Lachrymæ enim illæ potius fuerunt ex indignatione contra deum, Chryſoſto.
& ex dolore amiſſi honoris, quam ex humilitate veraque pœnitentia. Non enim, di-
xerat & monuerat nequis deſit gratiæ, his modis quos ſubdidit: nec debet aliquis de-
eſſe, parata eſt enim gratia. & hoc eſt quod hic oſtẽdit, Non enim acceſſiſtis, ad aſperi
tatem legis quam deſcribit, vt econtrario intelligatur ſuauitas gratiæ. Mos enim com
parantium rem rei eſt, vt alteram deprimãt, & alteram extenuent, vt ſic alterius emi- Aimo.
nentia clareſcat. ſic apoſtolus ex comparatione illorum quæ fuerunt in veteri teſta-
mento, noſtra maiora declarat & meliora, Illorum ergo aſperitatem deſcribens
ait. Non enim acceſſiſtis ad ignem tractabilem, id eſt palpabilem. Et acceſſi-
bilem, quo ſcilicet motu corporis acceditur, ſed ad ſpiritum ſanctum qui eſt ignis
conſumens peccata, ad quem non motu corporis ſed ſpiritu mentis itur. Et, non acceſ
ſiſtis Ad turbinem. Turbo eſt vis ventorum cum grandine & pluuia. hæc ad literam
in datione legis facta ſunt. Turbo autem ſignificat impetum vitiorũ quç per legẽ ma-
C gis dominata ſunt, modo autem venitur ad ſerenitatem virtutum per gratiam. Vel tur
bo ſignificat cõminationẽ ipſius legis. ſi quis hoc vel illud fecerit, moriatur. Et caligi
ginẽ. Caligo eſt tenebroſitas ignis & fumi qua ſignificat, quia obſcura erat lex. Caligo
enim mẽtis obſcuritatẽ ſignificat, mõ vero clara intelligentia eſt. Et procellã, quç ma
ior eſt quã turbo .i. tẽpeſtas quç quocũq; mõ propellit. hæc eſt ſeruit9 peccati ſecũdum Aimo.
operationẽ quç per legẽ trahebat hoies, mõ aũt requies eſt a vitijs ĩperfectis. Vel pro
cella ſignificat ipſam vindictã legis. Et tubæ ſonũ, quç eſt ſignũ monitionis ad bellũ, Aimo
quo ſignificãtur motus delectionis, qui non per lege, ſed per gratiã extinguuntur. Vel
ſonus tubæ ſignificat prçſentiã & aduẽtũ dei oĩpotentis. Vñ etiã idẽ aplũs alias dicit, Chryſoſto.
loquẽs de aduentu Chriſti ad iudiciũ. In tuba dei deſcendet, deſcendet de cælo, id ẽ in
voce angelorum. Hæc ad literam in datione legis facta ſunt, vt corda Iudæorum pro- Aimo
na ad peccandum conuerterentur, ne auderent legem tranſgredi. Non hic terror eſt
in euangelio, Et vocem verborum. Vox verborum intelligitur, non ipſius dei,
ſed angelorum. Per ſubiectã enim creaturã, id eſt per angelũ loquebatur deus Moyſi.

Quam qui audierunt excuſauerunt ſe, ne eis fieret verbum. Non enim por-
tabant quod dicebatur, & ſi beſtia tetigerit montem lapidabitur. Et ita terribile
erat quod videbatur. Moyſes dixit, Exterritus ſum & tremebundus, Sed acceſ
ſiſtis ad Syon montem, & ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cæleſtem & mul
torum milium angelorum frequentiam, & eccleſiam primitiuorum, qui con-

ſcripti ſunt in cælis,& iudicem omnium deum,& ſpiritus iuſtorum perfectorū D
& teſtamenti noui mediatorem Ieſum,& ſanguinis aſperſionem,melius loquē-
tem quam Abel.

Quam vocem tubarum & angelorum illi,qui audierunt excuſauerunt ſe ne eis fie-
ret verbum,id eſt ne eis loqueretur,dicentes Moyſi, Loquere tu nobis,non loquatur
nobis dominus deus,ne forte moriamur, nimio timore fuerunt percuſſi. Non enim
portabant quod dicebatur,id eſt non poterant ferre vocem angeli præ timore vidētes
totum montem Synai fumare,procellas quoq; & tonitrua, & voces tubarum audien-
tes, Et,dicebatur eis,longe ſtate a monte,quia Si beſtia etiam tetigerit montem la-
pidabitur,grandine,ſicut præceperat dominus dicens,longe faciant filij Iſrael a mon
te, quia ſi homo vel beſtia tetigerit montem lapidibus grandiuis interficietur.& ita.
Erat terribile quod videbatur,vt nec audire auderent,nec accedere ad montem,Nam
Aimo etiam Moyſes dixit exterritus ſum,& tremebundus. Multū fuit terribile quod Moy
ſen terruit,& ſi Moyſes eſt territus.Quid ergo alij? vtique multo magis territi ſunt,
Sciendum quod voce illa verborum ſignificatur legis præceptio & comminatio, quā
populus grauem putauit & intolerabilem, quia ſola præceptio erat ſine gratia adiuuā
te.Non.n.portabant quod dicebatˀ,quia ſine gratia inſufficientes erant, ad obſeruan
da legis præcepta, & dicebatur, Si beſtia tetigerit montem lapidabitur. Mons eſt
diuinitas, beſtia defectus rationis, quod eſt quando verbum blaſphemiæ profertur in
deum:tangere,eſt offendere. Tangit ergo montem vt beſtia qui offendit Deum blaſ E
phemia quem præcipit lex ſine miſericordia lapidari: ſed ſi in eccleſia vult reuerti
miſericorditer recipitur.Moyſes ibi territus eſt, quia tanta erit legis aſperitas, vt im-
perfecti terrerentur,quia non erat ibi adiutrix gratia.modo autem nec imperfectis eſt
grauis præceptio.coniugum ſuaue eſt & onus leue,per charitatem infuſam in cordibus
Auguſtinus. de ver. apoſ. per ſpiritum ſanctum.Vide ergo diſtantiam,ibi poſt paſcha quod agni immolatione
celebratum erat primo die deſcendit deus in Syna in igne,ſed plebē longe ſtātem ter-
ritans,& digito ſuo ſcribens in lapide non in corde, hic vero ſpiritus ſanctus qui eſt
digitus dei venit vbi congregati erant fideles in vnum in igneis linguis, non de lon-
ginquo territans, immo ſedit ſupra ſingulos eorum, de cælo quidem factus eſt ſubi-
to ſonus,quaſi ferreretur flatus vehemens ſonuit,ſed nullus expauit.Ibi ignis & fumꝰ
Aimo. hic aūt ignis ſerenꝰ.Sed acceſſiſtis.Ex ſuperioribus iſta pēdent,vbi dicit ad quę acceſ
ſerint poſt remotionem illorum ſuperiorū,ſcilicet nō ponit cōtraria eorum quæ ex op
poſito intelligunˀ ſicut ſupra aſſignatū eſt ſed pręmiū quod ex eis ſequitur, vt per hoc
magis ſuadeat tenendam eſſe gratiam.quaſi dicat,non acceſſiſtis ad tam aſpera. Sed
acceſſiſtis ad Syon montem,id eſt ad eos qui in alto deum ſpeculātur,quem ſpecula-
ri magnū eſt pręmium.Et,pro,id eſt Ad ciuitatem dei viuentis,id eſt ciuibus ſuis vi-
tam æternā dantis,quia in eis deus habitat,qui eos viuificat,ſcilicet ad Hieruſalē cæ-
leſtem,id eſt ad viſionem cæleſtis panis.Et,ad,frequentiam multorum milium ange F
lorum,quorum ſocii futuris eſtis.multorū dicit,quia cum pluribus maior erit beatitu-
do.Et ad eccleſiam primitiuorum,id eſt apoſtolorum qui primi crediderunt,quorum
fidei illi adiūcti ſunt.Qui,apoſtoli,Conſcripti ſunt in cęlis,a ſimili,hoc dicit,vt olim
dicebantur patres cōſcripti,quia eorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ.Ac ſi dice-
ret,Ne dubitetis ad angelos peruenire,quia veſtri anteceſſores peruenerunt. Et hoc
eſt quod ait,Qui conſcripti ſunt in cælis,id eſt cum eis qui ſunt in cælis ſcripti ſunt,
id eſt in eorū ordine ſcripti ſunt,deinde ſubdit aliud pręmium dicens. Et ad deum iu-
dicem omnium, id eſt CHRISTVM cui pater dedit omne iudicium, ita &
vos iudicabitis cum eo. Et ſpiritus, vel ſpiritum, vel ſpiritum, diuerſæ literæ, ſed
ita proſequere, Et,ad deum,Spiritum iuſtorum perfectorum, id eſt ad Deum qui
erit poſſeſſio ſpiritum iuſtorum perfectorum cum erit omnia in omnibus:erit quidem
& aliorum,ſed magis perfectorum,& per hoc ſuadet ad perfectionem. Vel, Acceſſi-
Aimo ſtis ad ſpiritus,id eſt ad animas, Iuſtorum perfectorum, quibus ſocij in fide & opere
fuerant,vel ad ſpiritum iuſtorum perfectorum,id eſt ad ſpiritum qui facit perfectos it

A ſtos,per quem autem hæc omnia habent ,ſubdit dicens,Et acceſſiſtis,Ad Ieſum noui teſtamenti mediatorem,id eſt datorem medium inter deum & hoîes per quē fieri poſſunt ſocij angelorū,quia incredibile videbatur quod promittebat deus.ſ.ex hac mortalitate,corruptione,abiectione,informitate,puluere futuros homines æquales angelis dei,non ſolum ſcripturam fecit hominibus,vt crederent,ſed etiam fidei ſuæ ponit mediatorem non quēlibet principem vel angelum,ſed vnicū filiū,vt qua nos via perducturus eſſet ad illam ineffabilem immortalitatē & cū angelis æqualitatē,per ipſum filiū oſtenderet & præberet.Parum.n.erat deo facere filiū ſuū demōſtratorē viæ:iō fecit illum viam,vt per illum iremus.Miſſus eſt ergo medicus,quem tñ nō cognouit ægrotus,ideoq; eū occidit:ſed Aſperſus ſanguis medici valuit ad medicamentū ægroti. Venit,vt viſitaret:occiſus eſt,vt ſanaret,iō addidit,Et,acceſſiſtis Ad aſperſione ſanguinis Chriſti.i.ad ſanguinis Chriſti emundationem.q.d. Hęc omnia habent per Ieſum qui dedit teſtamentum nouum,& per ſanguinem Chriſti, Melius loquentē quam loquitur,ſanguis Abel,quia iſte veniam,ille vindictam:iſte ſalutem, ille damnationem clamat.Iſte etiam perſecutoribus vitam & indulgentiam implorat, dño dicente, Pr̄ ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt.Et nota ꝙ Abel qui fuit primus iniuſte occiſus,poſuit pro oib⁹ alijs quorū ſanguis nullam remiſſionem facere potuit,tunc multo minus ſanguis aïalium,ſed ſanguis Chriſti fecit,& iō dr̄ melius loqui: vel certe me Chryſoſto.

B lius loquitur.i.melius nos loquentes facit.ſ.quod Chriſtus eſt filius dei a quo redēpti ſumus,quam ſanguis Abel qui facit nos loqui Abel fuiſſe virum iuſtum, & in figura Chriſti immolatum.

Videte ne recuſetis loquentem. Si enim illi non effugerunt recuſantes eum qui ſuper terram loquebantur, multo magis nos qui de cælis loquētē nobis auertimus.cuius vox nouit terram tunc,nunc autem repromittit,dicens, Adhuc ſemel,& ego mouebo non ſolum terram,ſed & cælum . Quod autē adhuc ſemel dicit,declarat mobilium tranſlationem tanquam factorum, vt maneant ea quæ ſunt immobilia.Itaque regnum immobile ſuſcipiētes habemus gratiā per quam ſeruiamus placentes deo cum metu & reuerentia. Etenim deus noſter ignis cōſumens eſt.

Videte,quaſi dicat,quia ad deū acceſſiſtis,cuius ſanguis melius loquitur quam Abel.ergo Videte ne recuſetis,id eſt contemnatis Loquentem Chriſtum, per euangeliū quia carnalia prohibet,ſpiritualia pręcipit.Si enim illi,ſcilicet patres veſtri non effu Aimo.

C gerunt.i.non euaſerunt pœnam,Recuſantes eum,id eſt Chriſtum Qui loquebatur eis Super terram,id eſt qui terrena,ſcilicet carnales obſeruantias mandabat,Per Moyſen & terrena promittebat.Vel,Recuſetis eum,ſcilicet Moyſen,vel angelum.Qui loquitur ſuper terram,id eſt terrena.Multo magis,nos non effugiemus, Qui aduertimus, Chriſtum loquentem nobis de cœlo,id eſt loquentem nobis ſpiritualia, & promittentem æterna,nec debemus recuſare.quia ipſe idem,Cuius vox tunc,ſcilicet cum de terra loquebatur,cum legem dabat in monte Syna,Mouit terram , vt comminaretur ne Aimo. recuſarent.Nunc,non dico minatur,Sed repromittit.& ideo multo minus debetis recuſare.Promittit inquam,dicens,Ahuc ego ſemel mouebo.In aggeo hoc legitur. Nō ſolum terram,ſed Etiam Cælum,quod inferius eſt,ſcilicet aereum. vnde dicitur aues cæli,ſcilicet totus aer iſte ventoſus quem cælum vel cælos ſcriptura vocat , iſtos vtiq; imos,non illos ſummos,vbi ſol,& luna,& ſidera conſtituta ſunt. Dicit hic ſcriptura mouendos & alibi perituros propter quandam magnam ſui commutationē,huius autem authoritatis Aggei ſenſum exponit,dicens.Quod antem dixit adhuc,addens Semel,per adhuc Declarat traſlationem mobilium,quaſi dicat,iam fuerunt mota:ſed adhuc mouebo quod poteſt,quia fecit.Vnde ſubdit,Tanquam factorum,quaſi dicat poteſt ea mouere tanquam ſua facta.per ſemel vero quod addit,notat ſe illa ſic monere, Vt maneant,poſtea æternaliter Immobilia,ſecundum Ea quæ,ipſa Sunt,id eſt ſecundum id quod ſunt:quia quicquid erunt,vel in principalibus eſſentiis,vel in formis extrinſecus ſumptis , ſecundum id immobilia erunt.Per ſemel ergo notat quod vlterius

non ſunt mouenda:per adhuc,notat ea mouenda.Itaq;.quaſi dicat,quia cælum & terram immobilem promittit deus.Itaque,pater quod nos ſuſcipientes,nunc in ſpe, poſt ea vero in re,Regnum immobile habemus gratiam.i.fidem,ſpem , & charitatem cum ſancta operatione,ſine qua non poſſemus ad illud promiſſum peruenire : ſed per eam ſuſcipimus illud regnum immobile,& ideo nullus deſit gratiæ. Vel ſecundum aliam literã.ſcilicet habeamus,quaſi dicat,quia immobilia promittit.Itaque, nos Suſcipientes regnum immobile habemus gratiã,id eſt agamus deo gratias de omnibus non murmurantes in aliquo,quia ſic bene ſeruitur deo.vnde ſubdit.Per quam, gratiam Seruiamus placentes deo.& hoc cum metu,quia deus eſt,id eſt timentes eum vt Deum , & iudicem omnium.Et cũ Reuerentia,id eſt cum amore honoris,quia pater eſt.id eſt diligentes eum vt patrem.Etenim,quaſi dicat vere per gratiam poſſumus placere illi.Etenim,id eſt quia. Deus,id eſt ſpiritus ſanctus qui eſt gratia & donum factus , Noſter, quia gratis nobis datus eſt.Ignis,quia eſt amor patris & filij Conſumens omnia peccata.Spiritus enim dicitur ignis conſumens,quia rubiginem peccatorum conſumit,& ad charitatem aſcendit corda hominum.& per hoc quod purgat nos & facit feruere in virtutibus,placemus deo.

Aimo. D

Aimo

CAPVT XIIII.

E

CHaritas fraternitatis maneat in vobis,& hoſpitalitatem nolite obliuiſci.Per hanc enim placuerunt quidam angelis hoſpitio receptis.Mementote vinctorum tanquam ſimul vincti , & laborantium tanquam & ipſi in corpore morantes. Honorabile connubium in omnibus,& thorus immaculatus.Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus. Sint mores ſine auaritia,contenti præſentibus.Ipſe enim dixit,Non deſeram neque derelinquam:ita vt confidenter dicamus,Dominus mihi adiutor eſt , non timebo quid faciat mihi homo.

Charitas.Ab hoc loco moraliter inſtruit eos apoſtolus.quaſi dicat,& quia charitas eſt habenda ergo Charitas fraternitatis maneat in vobis,id eſt charitas ſit inter vos, quia fratres eſtis,vt vos inuicem tanquam fratres diligatis.Et hoſpitalitatem nolite obliuiſci.Obliuiſci dicit , quia hanc habuerunt antequam expoliarentur ſuis rebus. Merito,dico,vt non obliuiſcamini.Per hanc enim placuerunt quidam deo angelis receptis hoſpitio,vt Loth recepit eos neſciens eſſe angelos,ſciens tamen quod in eis eſſet deus,vnde alia translatio habet.Per hanc enim quidem neſcientes hoſpitio receperunt angelos,vt Abraham,& Loth neſcientes eſſe angelos,ſed arbitrantes eſſe homines in quibus deus eſſet & loqueretur . Abraham enim humanitatis officia præbens quæ neceſſaria niſi infirmæ carni eſſe non poſſent , mirum eſt niſi homines eſſe arbitratus eſt, ſed in quibus deum loqui intellexit , quibuſdam diem maieſtatis exiſtentibus & apparentibus ſignis , ſicut in hominibus dei ſæpe apparuiſſe ſcriptura teſtatur,poſtea vero angelos eſſe cognouit,cum ſe vidente in cælos irent. ſic & Loth qui occurrit angelis,& adorauit in faciem.videtur intellexiſſe quod angeli eſſent,ſed rurſus cum ad refectionem corporis inuitat quæ mortalibus neceſſaria eſt, videtur putaſſe quod homines eſſent.Ergo poteſt hic dici ſicut dictum eſt de tribus qui venerunt ad Abraham,ſcilicet apparebat quibuſdam ſignis diuinitus eſſe miſſos,qui tamen homines eſſe crederentur.Exhibuit itaq; hoſpitalitatem vt ſanctis hominibus dei quia deum eſſe cognouit cum eis,ſicut ipſe Abraham angelos eſſe neſciret.& Abraham in tribus,& Loth in duobus deum eſſe nouerunt.cui cum per ſingularem numerum loquebantur eos homines eſſe arbitrabantur,cum eis tanquam indigentibus humanam refectionẽ miniſtrabant.Mementote,hic monet eos ad aliud bonum,ſcilicet vt vinctis ſubueniant miniſtrando,quaſi dicat præter hoſpites.Mementote,etiam bene faciendo Vinctorum,pro fide Chriſti ita eis compatientes. Tanquam , ſcilicet Vincti,eſſetis,& ita compatiamini,& ſubuenite eis,quaſi cum eis vincti eſſetis.& mementote Laborantium,eorum,quibus imminet labor,Tanquam & ipſi in corpore commorantes,per quod experti eſtis quid neceſſe eſt laborantibus.Et eſt ſenſus, Subueni

Aimo.
Auguſtinus. in lib. quæſt.

Auguſtinus in eodem.

F

A te vinctis & laborantibus,ſicut velletis ſubueniri vinctis,& laborantibus vobis . Ho- Aimo.
norabile etiam connubium,non meretricale ſit:In omnibus , vt ſcilicet amore filiorũ
vxor ducatur legitima tẽporibus,quia certis ab ea abſtineatur. Et thorus immaculat9
non adulteriũ,id eſt ſine macula fornicationis ſit in vobis.Fornicatores enim & adul
teros iudicabit deus,id eſt æternaliter condemnabit. & ſi aliter quidam putent dicen- Auguſt.
tes peccata carnis deum non curare,Sint mores,id eſt vita.Sine auaritia, id eſt largien
di tenacitate,monet vt nõ ſint tenaces in habitis.& ſint Cõtenti præſentibus , per hoc
monet vt non ſint cupidi non habitorum. Auarus eſt qui tenax eſt in largiendo,cupi-
dus in accipiendo.hoc ideo dicit,quia iſti fortaſſis poſtquam perdiderant propriam fa
cultatem volebant congregare iterum diuitias quod prohibet hic . ſed ne forte dice-
rent quid facturi erimus ſi ſuffragia neceſſaria nobis defecerint.protinus ſubdit con-
ſolationem adhibens teſtimonium de libro Ieſu Naue . Ipſe enim,dominus omnipo- Chryſoſto.
tens,Dixit,ad Ieſum Naue.Non te deſeram,quin dem neceſſaria:Neque derelinquá
derelinqueretur ille qui fame periret,ſed quia hoc non eſt non ſit homo cupidus.Hoc
poſt mortem Moyſi dixit dominus Ioſue.ita ſicut fui cum Moyſe,ita ero tecum.Con-
fortare & eſto robuſtus,non te deſeram neque derelinquam.Hoc autẽ dicit,omni ſpe-
ranti in ſe ſicut Ioſue, Hoc enim nobis promittit ſi in illo ſpem noſtram ponimus.
Non tenacibus,non cupidis ſit iſta promiſſio,ſed ſperantibus in deo.Vnde ſubdit,Ita Aimo.
B ſcilicet eſt nobiſcum vt confidenter dicamus , Dominus mihi adiutor eſt, ſupplendo
neceſſaria.& ideo Non timebo quid faciat mihi homo,etiam ſi auferat mea, hominis
nomine intelligitur omnis aduerſarius etiam diabolus,quia homo appellatur ab offi-
cio ſuo quod hominem decipiat:& quia lõgum eſt de ſingulis dicere,monet ſequi ma-
giſtros,dicens.

Mementote præpoſitorum veſtrorum,qui vobis loquuti ſunt verbũ dei, quorum intuentes exitum cõuerſationis,imitamini fidem. Ieſus Chriſtus heri & hodie,ipſe & in ſecula. Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci . Optimum eſt enim gratia ſtabilire cor,non eſcis,quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Habemus altare,de quo edere non habent poteſtatem qui tabernaculo deſeruiunt. Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per pontificẽ, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum,extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum extra caſtra improperium eius portantes.Non enim habemus hic manentem ciuitatem,ſed futuram inquirimus.

C

Mementote,vt imitemini,Præpoſitorũ veſtrorum,quia boni erãt,ſcilicet Apoſtoli
& eorum ſucceſſores.ideo memẽtote,quia ipſi ſunt Qui nobis loquuti ſunt verbũ dei
quorum intuentes exitum,vt eos morte imitemini.ſi opus eſt moriendo pro Chriſto,
vt illi Conuerſationis eorum imitamini fidem,id eſt imitemini eos in conuerſatione
bonæ vitæ,& in fide perfecta.Ieſus Chriſtus,hoc pertinet ad ſuperiorem ſentẽtiá vbi Aimo.
teſtatus eſt deũ dixiſſe,non te deſerá neq; derelinquá.Poterat enim illis videri quod
hæc promiſſio ad Ioſue tantũ pertineret.Ad quod Apoſtolus reſpondet, dicẽs , quod
& hos iuuabit,ſicut iuuit illũ.q.d.non eſt dubitádũ de promiſſione,quia Ieſus Chriſt9
qui heri.i.in præterito adiuuit Ioſue,Ipſe hodie.i.in pręſenti adiuuat vos & alios fi-
deles:& adiuuabit in futuro.In ſecula.i.ſine fine.Doctrinis,quia per gratiam licitum
eſt oibus cibis vti.prędicabãt aliqui non eſſe peccatũ eſcis affluere,ſed bonũ eſſe.Alij Hierony.
vero ſuperſtitioſe dicebant abſtinendũ eſſe a quibuſdá cibis quos lex prohibet, quoſ-
dam concedens qui eſcarum differentia & obſeruatione multos ſeducebant , contra
quos omnes apoſtolus agit hic,dicens,Doctrinis variis,ſcilicet quæ variæ ſunt a ve-
ſtris,id eſt diuerſæ. Et peregrinis, id eſt extraneis. Nolite abduci,à veritate.hi non
abſurde comparantur leproſis,qui ſcientiam veræ fidei non habentes varias doctri-
nas profitentur erroris.Non enim abſcondunt imperitiam ſuam,ſed pro ſumma peri-
tia produnt in lucem,& iactantiam ſermonis oſtentant,nulla porro falſa doctrina eſt

quæ non aliqua vera intermiſceat. Vera ergo falſis inordinate permixta in vna diſ- D
putatione vel narratione, velut in vnius coloris corpore apparentia, lepræ com-
parantur humana corpora diuerſis coloribus varianti atque maculanti. tales vitan-
di ſunt ſicut hic docet Apoſtol9. Nolite abduci, dico, Optimum enim eſt ſtabilire cor
gratia, ſcilicet vt habeatis fidem perfectam, credentes omnia eſſe munda mundis,
nec eſcarum abundantiæ, varietati, & differentiæ eſſe ſtudendum. Vnde ſubdit, & Nō
eſcis, id eſt non differentijs, vel in affluentia ciborum. Quæ non profuerunt ambu
lantibus in eis, id eſt obſeruatoribus ac diſcernentibus cibos, & ſtudentibus ciborum
affluentiæ. Et eſt ſenſus, Gratia quæ omnia permittit ſoluendo a lege confirmare cor
debetis, & non ſtudere obſeruationi vel affluentiæ eſcarum quæ non profuerunt ad ſa
Chryſoſto. lutem ambulantibus: non dico ſe ſuſtentantibus, ſed qui perſeuetanter ſe ſtudent in
eis, vel diſcernendo, vel nimis affluendo. Abſtinentia quidem qua abſtinetur a pec
cato prodeſt. ciborum vero illa cuſtodia nihil profuit, ſed fides, ſimiliter abūdare gra-
tiarum donis prodeſt. ventrem vero obruere eſcarum mole nocet. Habemus enim.
Item hic oſtendit non eſſe ſtudendum in differentijs ciborum, vel affluentijs ciborum
quaſi dicat, vere non eſt ſtudendū in differentijs ciborū. Habemus enim altare de quo
non habent poteſtatem edere qui deſeruiunt tabernaculo, id eſt obſeruantijs legis, vt
qui cibos diſcernunt, & alia huiuſmodi legalia ſeruant, quæ nomine tabernaculi ſi
gnificat, quia ad tempus ſunt poſita. Vel ita. Ideo non eſt ſtudendum eſcarum affluen
tiæ, quia Habemus altare, id eſt corpus Chriſti, fide cuius preces & oblationes ſunt ac
ceptæ quod in altari conſecratur atque ſumitur. De quo non habent poteſtatem, id
eſt licentiam. Edere qui deſeruiunt, id eſt ex toto ſeruiunt Tabernaculo, id eſt cor- E
porum voluptati, & ciborum affluentiæ. Corpus autem dicitur recte tabernaculum,
quia ad tempus in eo manendum eſt, & ideo non ei ſeruiendum in deſiderijs. Refert
autem hic Apoſtolus legis conſuetudinem ac myſterium ſpiritualemque ſenſum, le-
gis ſiquidem præceptū fuit vt decima die ſeptimi menſis a feſtiuitate Paſchali, in feſti
Aimo. uitate videlicet propiciationis acciperent vitulum & hircum, & immolarent intra ca-
ſtra quorum ſanguinem ferret ſolus pontifex in ſancta ſanctorum oraturus pro popu-
lo, carnes vero illorum portarentur extra caſtra, ibiq; cremarentur, nec eſſet alicui ta-
bernaculo deſeruienti licitum ex illis comedere. Spiritualiter autem illa duo anima-
lia, vitulus videlicet & hircus figuram tenent dñi ſaluatoris. Ipſe enim eſt vitulus quē
pius pater in regreſſiōe filij prodigi immolauit. Ipſe eſt hircus qui pro peccatoribus ob
latus. Pontifex etiam ille qui cum ſanguine illorū animalium intrabat in ſancta ſan-
ctorum oraturus pro populo, typum gerebat Chriſti, qui cum ſanguine paſſiōis ſuę in
teriora patriæ cæleſtis intrauit oratur9 pro fidelib9. Immolabātur illa animalia intra
caſtra, ſed carnes extra caſtra cōburebantur, & redemptor noſter ī Hieruſalē quaſi in
tra caſtra immolatus vocibus, & iudicio Iudæorū, ſed carnes illius extra Hieruſalē ī
cruce cōbuſtæ ſūt igne paſſionis. Quādo.n. adiudicatus eſt morti, clamantibus Iudæis
crucifige, quodammodo quātum ad illos pertinet immolatus eſt. Vñ Marcus dicit eū
crucifixū hora tertia. Nam hora ſexta in cruce leuatus ē. Altare aūt vbi extra caſtra F
carnes cremabātur, altare eccleſiæ eſt, vbi quotidie conſecratur corpus Chriſti habe
mus, ergo Altare, eccleſiæ vbi conſecratur corpus dominicum, De quo non habent
poteſtatem edere qui tabernaculo, id eſt corpori ſeruiunt, ſcilicet fornicatores, adulte
ri, ebrioſi, omneſque qui voluptatibus & deſideriis carnis ſuæ deſeruiunt. Qui enim
manducat & bibit indigne, ſibi iudicium manducat & bibit. hæc quomodo ad domi-
num pertineant, ſatis vt reor dictum eſt. Sed quia ipſe eſt caput omnium electorum,
per carnes illorum animalium poſſunt intelligi omnes electi. ſicut ergo Chriſtus, ſic
& ſue extra caſtra, id eſt extra conuerſationem ſecularium carnaliumque hominum.
feruore ſpiritusſancti accenſi conſumunt quicquid carnale eſt in eis atque fluidum &
libidinoſum macerando ſe & mortificando corpora ſua ſum vitijs & concupiſcentijs,
vel etiam martyrium pro CHRISTI nomine ſuſtinendo. Infertur ſanguis illorū
in ſancta per pontificem, id vita illorum laudabilis præſentatur patri deo per Chriſtū
verū ſacerdotem qui eſt aduocatus noſter īterpellans pro nobis. Vel ſanguis illorū in
fertur in ſancta: dum illorū animæ cū triumpho paſſionis in cælū ferūtur. bene quoq;

in altari conſumuntur,quia oēs ſancti martyres in altari fidei offerūtur deo. Iſta oīa
A adimplentesper fidē qua credunt ſe a deo remunerari,ad quos nō audent accedere car
nales ſeculū amantes.q.d.tabernaculo ſeruientes propter quod myſterium adimplen-
dum,Ieſus extra caſtra paſſus eſt,ſicut poſtea dicitur:ſed prius quod ad eandē legalē
conſuetudinem ſpectat,addit referens ad ſpiritualē intelligentiam,dicens, Quorum
enim.Per duplicemallegoriá vnam ve.aliá no.teſt.i.per allegoriam ſurgentē de du-
plici hiſtoria.ſ.vetus & nouum teſtamentū probat corpus Chriſti non eſſe edendum
ab his qui tabernaculo.i.corpori deſeruiunt. Ad hoc enim ſignificandum & corpora
animalium olim extra caſtra cremabantur, & propterea extra Chriſtus paſſus eſt,vt
nos qui corpore & ſanguine eius a peccato mundari volumus improperia & anguſtias
paſſuri tabernaculi delitias & voluptates deſeramus.Ei prius probat per allegoriá ve
teris hiſtorię hoc modo.q.d.Vere qui deſeruiunt voluptatibus non poſſunt cōmuni-
care corpori & ſanguini Chriſti,quia his tantū qui ſunt Extra caſtra.i.extra delitios
& voluptates corporis. Corpora cremantur horum animalium.i.memoriale,& profi-
cuū eſt corpus Chriſti,& ſanguis ſignificatur per corpora horum animaliū, Quorum
ſanguis infertur pro peccato in ſancta pontificem,ita & ſanguis Chriſti per ſe pontifi
cem.i.ipſe Chriſtus oblatus patri qui non tantum per vitulū & hircum,ſed etiam per
alia animalia quæ ſecundū legem offerebantur ſignificatur.Et recte Chriſtus per illa
B carnalia ſignificatur.Eſt enim agnus ſecundum manſuetudinē & innocentiá. Hircus
pro ſimilitudine carnis peccati,quia caro eius paſſibilis & mortalis.Aries qui vitia pro
pulit gemino cornu charitatis.Taurus fortitudine reſurrectiōis,quod crematur,cinis
efficitur.Per cinerem,memoria rei pręteritę accipitur,extra caſtra eſſe eſt voluptates
carnis exire.His ergo qui ſunt Extra caſtra.i.extra corporis delitias,Cremantur cor-
pora.i.memoriale efficitur corpusChriſti,ſignificatū per corpora illorum animalium
quæ cremebantur.Si quis enim voluptuoſe viuit non habet efficacem memoriá Chri
ſtis.Sanguis aūt eius ſignificatus per ſanguinem illorum animalium qui illatus eſt in
ſancta ſanctorū per pontificē,quia per ſe pontificē Chriſtus oblatus eſt patri,vt ſic in
troiremus in ſancta cęleſtia.Vel ita pōt legi litera eodē pene ſenſu manēte.q.d.Vere
ſeruiētes tabernaculo nō poſſunt cōicare corpori & ſanguini Chriſti,quia Corpora ho
rum,ſanctorū,Cremātur.i.ieiunijs & alijs laboribus affliguntur. Extra caſtra.i.extra
voluptates carnis,Quorū eſt ſanguis aīaliū qui infertur pro peccato in ſancta per pō-
tificē.i.quo eſt ſanguis Chriſti per ſanguinē illorum aīalium ſignificatus,quia horum
tantum ſanguis Chriſti quibus.ſ.prodeſt per quem intrant in ſancta cæleſtia,quod to
tum eſt dicere,illis tantū prodeſt ſanguis Chriſti qui voluptates deſerunt & corpus af
fligūt.Deinde per allegoriam nouū teſt.idem probat ſubdēs,Propter quod.i.propter
illud idem deſignandum.ſ.vt extra carnales concupiſcentias viuamus,& Ieſus Extra
C portam paſſus eſt.Ad hoc vtiq;.Vt ſanctificaret populum,ſuū:non propter ſua meri-
ta,ſed Per ſuum ſanguinē,porta ciuitatis eſt corporis ſenſus,in quorū nullo peccauit
Chriſtus,& ideo extra carnis voluptates paſſus eſt,& nos eius exēplo hoſtium ſenſuū
vitijs clauſo extra carnis deſideria patiamur.Et quia pro nobis Chrs paſſus,hortaī nos
Apoſtolusvt imitemur illum dicens,Exeamus igitur.q.d.quia ipſe extra caſtra paſſus
eſt,vt nos ſanctificaret.Igitur exeamus,fide & charitate.Extra caſtra, corporū morti
ficantes membra cum vitijs & concupiſcentijs.Ad eum imitandum.Nos dico,Portan
tes,patienter vt ipſe Improperium eius.i.paſſionem crucis quæ videtur eſſe improperi
um infidelibus.nobis autem ſanctificatio & redemptio .Et debemus exire extra ca-
ſtra.Non enim habemus hic manentem ciuitatem,id eſt in hoc ſtatu manens corpus.
Sed futura inquirimus,ſcilicet ſecundum futurum ſtatum corpus.vt ergo futuram ci-
uitatem conſequamur,& improperium portemus.

Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper deo,id eſt fructum labiorū confitentium nomini eius.Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuiſci. Talibus enim hoſtiis promeretur deus.Obedite præpoſitis veſtris,& ſubiacete eis.Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris redditurí,vt cum gaudio hoc faciant & nó gementes.Hoc enim non expedit vobis.Orate pro no

bis.cõfidimus enim quia boná conſcientiam habemus, in omnibus bene volẽtes D
conuerſari. Amplius autem depræcor vos facere, quo cęlerius reſtituar vobis.

Per ipſum, id eſt per Chriſtum qui eſt nobis via a quo ſumus exemplũ ad martyriũ.
Offeramus deo ſemper hoſtias laudis, quæ per propriora ſignificatur.i.Fructũ labio-
rum confitentium nomini eius.i.confiteamur nomini eius, quod eſt laus Dei, & hoſtia
fructus quia alij per hoc ad fidem trahuntur. Ergo qui timetis deũ laudate eũ, vt libere
colatis eum. amare diſcite quem timetis, & poteritis laudare quem amatis. Timentes
enim eũ homines vetus teſtamentum propter literam terrentem, & occidentẽ, non ha
bentes ſpiritum viuificantem, currebant cũ ſacrificijs ad templũ, & in figura ſanguinis
Chriſti quo redempti ſumus, quáuis neſcientes quid pręfiguraretur, cruentas victimas
immolabát: nunc vero in gratia no.teſt. ſpeciale ſacrificiũ laudis offertur, quo deus ho
norificatur, cuius inuiſibilis ſacrificij illud viſibile ſacrum ſignũ erat. Beneficiẽtiæ aũt
Euacuata ſentẽtia prauorum de gula, reddit ad bonos mores perſuadẽdo.q.d.non mõ
prædicta faciatis, ſed etiam nolite obliuiſci, Beneficientiæ.i.largitatis in alios. Benefi
cus enim dicitur largus & eleemoſynę diſtributor inde beneficentia dicitur largitas e-
leemoſynarum, Et cõmunionis.i.charitatis, qua omnia putátur cõia.q.d. & ſi veſtra
ſubſtantia ſit ablata, tamen ex his quæ habetis, eleemoſynas date, hoc eſt quod ſupra-
dixit, non deſerentes collectionẽ veſtram. Talibus enim. quaſi dicat, Ideo nolite obli
uiſci, quia Talibus hoſtijs, ſcilicet muneribus eleemoſynarũ, Promeretur deus, nõ illis
antiquis legalibus, quia per elemoſynas hoſtes vincuntur & peccata extingũtur, vita E
acquiritur. Vnde dominus per prophetá dicit, miſericordiam volo & non ſacrificium.
Item, Obedite præpoſitis veſtris, quantũ ad præcepta vt.ſ.faciatis quę pręcepit per eos
eccleſia. Et ſubiacete eis, vt reuerentiá exhibeatis. Obediẽdũ vtiq; eſt prælatis & prę-
dicatoribus inquantũ doctrina & mores illorũ, & pietas exiſtat. ſi autem a via rectitu
dinis deuiauerint, nõ faciamus qualia agunt, ſed qualia dicũt: niſi forte & in doctrina
aberrent. Vnde dominus, Quæ dicunt facite, quæ aũt faciunt nolite facere. habent qui
dem dignitatẽ licet vitæ ſint perditæ, & ideo non ad vitam eorum ſed ad ſermonẽ in-
tendite. Ipſi enim.q.d. Ideo debetis obedire, quia ipſi Peruigilant, id eſt pro vobis ſol
liciti ſunt prædicando, bonũ exemplum dando, exteriora prouidẽdo.q.d. Pro anima-
bus veſtris rationẽ reddituri, ideo obedite, Vt eñ gaudio & cum lætitia & hilaritate mẽ
tis, quia vident proficere. Faciant hęc, id eſt vigilent & curá veſtri agant. Et non ge-
mentes, id cum murmure & triſtitia, facimus vtiq; iſta cum gaudio qñ oẽs videmus pro
Ambr. ficere, in verbis dei, tunc enim cum gaudio laborat operarius in agro quando attendit
arborẽ, & fructũ videt: qñ ſegetẽ attendit & videt vbertatẽ, tũc intelligit quod nõ ſine
cauſa laborauit, nõ ſine cauſa dorſũ curuauit, non ſine cauſa manus attriuit: non ſine
cauſa frigus æſtuſq; tolerauit. Ideo ait, Vt cũ gaudio hoc faciát & non gementes Hoc
enim.ſ.vt gemẽtes, Non expedit vobis, quia tunc non proderit vobis cura eorũ ſi de
vobis triſtes ingemuerint, eo quod non proficiatis. Et nota quod ait nõ expedit vobis:
non dico non expedit, illis quibus prodeſt teſtari de vobis: nam illi præpoſiti quando F
triſtantur de malis veſtris expedit illis illa triſtitia, & prodeſt illis, ſed nõ expedit vo-
bis. Simul ergo in dominico agro bonũ operemur prælati & ſubditi, vt ſimul de mer-
Ambr. cede gaudeamus. Vel ita, Vt cũ. ideo obedire debetis illis, vt in die iudicij, Faciant
Chryſoſto. hæc, id eſt reddant pro vobis rationem deo cum Gaudio, id eſt ſecuri de præmio ve-
ro, Et non gementes, id eſt non anxij vel hæſitantes de noſtra damnatione, Hoc enim
vt gementes pro vobis rationem reddant, Non expedit vobis. Orate pro nobis. Su-
perbam elationem mentis quorundam pontificum percutit, qui dedignantur deprecari
ſuos ſubiectos quatenus pro eis orationes fundant. Orate dico, Confidimus enim, de
vobis, quia Habemus bonam conſcientiam, id eſt bonam voluntatem de præteritis
In omnibus, non ſolum in Gentilibus, Volentes, etiam in futuro, Bene conuerſari,
tam Iudęos quam Gentiles. hoc ideo dicit quia culpabatur Apoſtolus a quibuſdam
quod ſua negligeret: ſed oſtendit ſe affectum bonum habere ad omnes, ſcilicet Iu-
dæos & Gentiles, de quorum præteritis bonis gaudet, eiſque in futuro meliora o-
ptat. Vnde ait, Conſcitntiam habemus bonam. quaſi dicat, Conſcientia noſtra

in nullo nos accuſat,nec nobis cōſcii ſumus quod vobis inſidias fecerimus,nihil cum
A fictione protulimus,vel negociationis gratia fecimus.Ne ergo ſiniſtre quid arbitremi
ni de nobis.fortaſſe enim in talibus accuſabatur. Amplius autē.quaſi dicat,Dico vt
oretis pro me. Amplius autem de precor vos hoc facere.ſ.orare pro me.Quo celerius
reſtituar vobis.q.d.non ſolum mea cauſa ſed magis pro veſtra humilitate rogo vos,
hoc facere.ſ.orare pro me.

Deus autem pacis,qui eduxit de mortuis paſtorem magnum ouium in ſangui
ne teſtamenti æterni dominū noſtrum Ieſum Chriſtum,aptet vos in omni bono
vt faciatis eius voluntatē,faciens in vobis quod placeat corā ſe per Ieſum Chri
ſtum,cui eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amē.Rogo autem vos fratres vt ſuffe
ratis verbum ſolatii.Etenim perpaucis ſcripſi vobis.Cognoſcite fratrem noſtrū
Timothæum dimiſſum,cum quo ſi celerius venerit videbo vos.Salutate omnes
prepoſitos veſtros,& omnes ſanctos.Salutant vos de Italia fratres .Gratia cum
omnibus vobis.Amen.

Deus autem.q.d.Ego ſuadeo vos ad bonum. Deus autem,qui aptare poteſt,quia da
tor eſt pacis vt ſcilicet vitia non inquietant, Qui eduxit de mortuis,id eſt reſuſcitauit Aimo.
de ſepulcro,qui locus proprie mortuorū eſt. Eduxit noſtrū Ieſum Chriſtum magnum
paſtorem ouium,id eſt humilium qui paſtor eſt effectus,In ſanguine teſtamenti æter-
ni,id eſt per effuſionem ſanguinis ſui,qui confirmauit teſtamentum nouum,quod dici
tur æternum,quod aliud ei non ſuccedet.Ipſe inquam qui hoc fecit,Aptet vos.i.aptos
B vos faciat, In omni bono,vt velitis,Et,vt etiam opere, Faciatis voluntatem eius.i.ea
quæ ipſe vult.Aptet vos dico,Faciens in vobis quod placeat coram ſe,quia non eſt ex
vobis bonū:ſed ipſe facit.nihil enim boni habere poteſtis niſi illo præueniente & ſub
ſequenti.Faciat bonū in vobis dico.& hoc,Per Ieſum Chriſtum,non per carnales ob
ſeruantias,Cui,Chrō vna cū patre & ſpiritu ſancto nō carnalibus obſeruātijs,Sit,vel Aimo.
eſt gloria in ſecula ſeculorum,id eſt ſine fine. Amen,confirmatio.q.d.Ita fiet,vel ita Chryſoſto.
verum eſt,vt dixi.Rogo autē vos fratres vt ſufferatis,patienter,Verbum ſolatij.i.hāc Aimo.
epiſtolam quæ eſt conſolatio & adoratio,ne dicam admonitio quæ eſt quaſi pigrorū: Chryſoſto.
Cōſolatio vero illorū qui puſillanimes ſunt.Et debetis patiēter ferre.Etenim perpau
cis ſcripſi,timēs vobis oneri eſſe.q.d.non poteſt quiſquam longitudinem ſermonis ab Aimo.
nuere.hoc quippe erat quod aduerſarij faciebant,& ideo latenter hoc tangit.Cognoſci Chryſoſto.
te,etiam ſeruiendo & honorando, Fratrem veſtrū Timotheum,ſcilicet coapoſtolum
& coadiutorem in prędicatione:a me Dimiſſum,in iter quod volebat,vel ad prędican
dum directum.vel forſitan, Dimiſſum,a carcere in quo ante detentus fuerat, Cum
quo celerius,id eſt celeriter,Venerit videbo vos,in hoc reddit attentos,& manſuetio-
res. Salutate omnes præpoſitos veſtros & omnes,ſubiectos, Sanctos,id eſt ſanctifica
tos in baptiſmo. Sicut generaliter omnibus ſcribit, ita generaliter omnibus ſcilicet
prælatis & ſubditis ſalutem optat. Salutare enim eſt ſalutem optare. Salutant vos o-
mnes fratres de Italia. Per hoc nota eum a Roma ſcripſiſſe. Gratia,id purgatio pecca
C torum,& alia dei munera ſint Cum omnibus vobis,Amen.

FINIS Collectaneorum Petri Longobardi, Pariſienſis Epiſcopi,&
Sententiarum Magiſtri, in omnes D.Pauli Apoſtoli Epiſto-
las. Menſe Septembri. M.D.XXXVI.